R. P.

CORN. CORNELII

A LAPIDE,

E SOCIETATE IESV

S. SCRIPTVRÆ OLIM

Louanij, poſteà Romæ Profeſſoris.

IN

LIBROS REGVM ET PARALIPOMENON COMMENTARIVS.

INDICIBVS LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, rerum, & verborum, inſtructus.

PARISIIS,

Sumptibus SEBASTIANI CRAMOISY, Architypographi Regij ordinarij:
Et GABRIELIS CRAMOISY, viâ Iacobæâ ſub Ciconiis.

M. DC. XXXXII.

CVM PRIVILEGIO REGIS CHRISTIANISSIMI.

Digitized by Google

Digitized by Google

COMMENTARIA IN LIBROS REGVM

ARGVMENTVM.

Ordo. A LIBRI Regum recto temporum ordine proximè ſequuntur librum Iudicum, cuius appendix eſt liber Ruth. Poſt Iudices enim in Iſraële regnarunt. Reges, quorum geſta hic deſcribuntur, ideóque libri Regum nuncupantur. Itaque liber Iudicum deſinit in Samſone, qui ante Heli vltimus fuit Iudex, iudicauitque annis 20. Iudic. 16. vlt. Samſoni proximè ſucceſſit Heli Pontifex, qui quaſi Iudex præfuit Iſraëli 40. annis. Heli ſucceſſit Samuel & Saül totidem annis. Samuel ergo abſolutè vltimus fuit Iudex: nam ſub eo populus petiit Regem, quem Samuel iuſſu Dei eidem primum dedit Saulem. Hic igitur mutauit ſtatum Reip. ac Ariſtocratiam Iudicum conuertit in Monarchiam Regum. Heli autem licèt Iudicis geſta B non in libro Iudicum, ſed in hoc libro Regum præmittuntur, quia ſub ipſo floruit Samuel Propheta, qui principatum mutauit in regnum, de quo mox.

Materia. Hiſce igitur quatuor Regum libris Spiritus Sanctus proſequitur hiſtoriam gentis Iudaicæ, & Eccleſiæ ſiue Synagogæ veteris proximè à Iudicum exitu, quorum vltimus fuit Samuel, cuius hîc geſta præmittuntur, quia ab eo facta eſt mutatio regiminis ariſtocratici in monarchicum & regalem. Vnde Regum nomine hi libri inſcribuntur. Nam in primo libro agitur de ortu, educatione & Principatu Samuelis, ac de regno, actis & morte Saulis; in ſecundo agitur de regno Dauidis, qui Sauli à Deo ob inobedientiam reiecto à Samuele iuſſu Dei ſurrogatus eſt: quocirca hi duo primi Hebr. vocantur libri Samuelis, ſiue quia à Samuelis geſtis incipiunt, ſiue quod geſta Saulis & Dauidis geſta Samuelis cenſeantur, eò quòd Samuel eos reges conſtituit.

Sectio. Porrò hi duo primi libri complectuntur tempus quo Heli, Samuel, Saul & Dauid præfuerunt Iſraëli, quod fuit 120. annorum. Nam vt dixi, Heli præfuit annis 40. totidem Samuel & totidem denique Dauid.

Duo verò poſteriores libri, ſcilicet tertius & quartus Regum enarrant acta Salomonis, qui Dauidi patri ſucceſſit, eiuſque filiorum & nepotum, qui in Iuda à Salomone vſque ad vltimum Sadeciam regnarunt; item geſta Ieroboam & poſterorum eius, qui ſchiſma facientes à Roboam & Iuda, in Iſraële, id eſt in decem tribubus regnarunt vſque ad vltimum regem Oſee, qui à Salmanaſar captiuus abductus eſt in Aſſyriam anno ſexto Ezechiæ regis Iuda. Igitur hi duo libri hiſtoriam omnem Regum tam Iuda quàm Iſraël à primo ad vltimum per annos 430. pertexunt. In qua ad litteram multa virtutum, multa etiam diuinæ prouidentiæ, Deique iuſtè infideles & impios punientis, & fideles pióſque præmiantis exempla paſſim deſcribuntur; multa quoque propheticè dicta intexuntur, quæ ad inſtitutionem fidelium & mores dirigendos multum conferunt. Audi S. Gregor. hîc in Prooemio: *Hiſtoria Regum, quia eo Spiritu condita, quo & cætera Scripturæ Sanctæ volumina cognoſcuntur, non debet credi eis eſſe minor ſacramentis, quibus non eſt inferior titulo authoritatis. Nam omnes ſcriptores eius fuiſſe prophetæ referuntur, qui cum hiſtorica narrant, ſpiritalia ſignant; exteriora loquuntur, & intima innuunt; terrena proponunt, vt cæleſtia exequantur, &c.* Et poſt nonnulla: *Suauis eſt hiſtoria Regum in ſuperficie litteræ, altior in typis Allegoriæ, moribus inſtruendis vtilis, lucida in exemplis exhibendis.* Et D. Auguſt. lib. 17. Ciuit. cap. 1. *Ipſa Scriptura quæ per ordinem Reges eorumque facta & euenta dirigens, videtur tanquam hiſtorica diligentia rebus geſtis occupata eſſe narrandis, ſi adiuuante Spiritu Dei conſiderata tractetur, vel magis, vel certè non*

Digitized by Google

minus prænunciandis futuris, quàm præteritis enunciandis inuenitur intenta.

Porrò duo primi libri ab Hebræis vocantur libri Samuëlis, imò ab eis æquè ac Syris vocantur *Prophetia Samuelis*; duo verò poſteriores ſoli ab eis vocantur libri *regum* vel *regnorum*, quòd in eis plurium regum tam Iuda quàm Iſraël regna, id eſt regnationes modique regnandi recenſeantur.

Vtilitas. Vbi nota quantum differat hiſtoria Sacra à prophana: illa enim cum ſpiritu diuino conſcripta ſit, narrat res humanas vt à diuina prouidentia gubernantur; hæc verò ſpiritu humano compoſita refert eas, vt hominum prudentia & induſtria proueniunt; itaque illa docet prudentiam diuinam, qua mens pio cultu Deo adhæreat, eiuſque ope & religione potiſſimum nitatur; hæc verò prudentiam humanam & minutas quaſdam cautiunculas hominum induſtria inuentas, quæ plerumque parum habent virium, & ſæpè afferunt periculum. Quare nihil congruentius principum inſtructioni quam ſacræ hiſtoriæ, præſertim lib. Regum explicatio. Inde enim clarè intelligent fundamentum regni & politiæ, totiuſque proſperitatis in vera religione & iuſtitia collocandum: Extra hoc nihil Chriſtiano principi fore firmum aut tranquillum. Profuit id plurimum Carolo V. Imper. cui adoleſcenti Adrianus (poſtea ſextus eius nominis pontifex) inſtitutor ſuaſit lectitare libros Regum. Vnde ille ea hauſit gubernandi documenta & principia, quæ illum non ſolùm Catholicum effecerunt, ſed etiam in maximum & potentiſſimum principem ſucceſſibus felicem euexerunt.

Pari modo refert Cicero ad Quintum fratrem, Scipionem Africanum aſſiduè lectitaſſe pædiam Cyri, indéque tantum in bello æquè ac pace Ducem & Principem euaſiſſe. Lamprid. in Alex. Seuero refert eum ſolitum legere Rempub. Platonis. Plutar. in Alex. Magno ſcribit eum ſæpè ad manum habuiſſe Homerum, ex cuius lectione ſentiebat ſibi addi animos ad heroica facinora, quando in eo tanta Achillem patraſſe cernebat. Porrò Religionem orthodoxam eſſe fundamentum imperij ſcribit, & inculcat Theodoſio Imper. S. Cyril. lib. de recta fide ſub initium. Denique S. Clemens lib. primo Apoſt. Conſt. cap. 6. docet Chriſtiano lectitandos eſſe libros Regum: inde enim veras piaſque hiſtorias petendas eſſe, non à libris Gentilium.

Allegoria. Allegor. & Tropol. S. Hieron. epiſt. 103. ad Paulinum: *Samuel*, inquit, *in Heli mortuo & in occiſo Saul, veterem legem abolitam monſtrat. Porrò in Sadoch atque Dauid, noui Sacerdotij nouique imperij ſacramenta teſtatur. Malachim, id eſt Regum tertius & quartus liber à Salomone vſque ad Iechoniam; & ab Hieroboam filio Nabat vſque ad Oſee, qui ductus eſt in Aſſyrios, regnum Iuda & regnum deſcribit Iſraël. Si hiſtoriam reſpicias, verba ſimplicia ſunt. Si in litteris ſenſum latentem inſpexeris, Eccleſiæ paucitas, & hæreticorum contra Eccleſiam bella narrantur.*

Omnes enim reges Iuda fuere typi Chriſti ex eis naſcituri, qui eſt rex regum & Dominus dominantium, vt ait hic S. Gregor. Vnde S. Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum cap. 24. *Dico*, in-

A quit, *illorum hominum non tantùm linguam, ſed etiam vitam fuiſſe propheticam, totúmque illud regnum gentis Hebræorum magnum quendam, quia & magni cuiuſdam, fuiſſe prophetam.*

Auctor. Primum Regum librum ſcripſit Samuel Propheta (vnde duo primi libri ab Hebræis Samuëlis vocantur) vſque ad mortem ſuam, quæ recenſetur lib. 1. c. 25. Ita cenſent S. Gregor. Theod. Procopius, Eucher. Hugo, Lyran. Abul. Caiet. Vatab. Serarius, & alij paſſim; mortē verò Samuelis & geſta poſt eam vſq; ad finē libri ſecundi ſcripſit Dauid, ait S. Iſidorus lib. 6. orig. cap. 2. aut potiùs Nathan & Gad prophetæ, qui Dauidi erant à ſecretis & commentariis, vt ſcilicet eius acta per ſingulos dies, quaſi Diaria & Chronica ſiue Ephemerides conſcriberent, vti diſertè dicitur 1. Paralip. 29. in fine. Ita cen-

B ſet Bellar. & Sixtus Senenſis lib. 1. licèt Abulen. hîc & quæſt. 4. in cap. 17. libri Iudicum, eos ab Iſaia vel Ieremia conſcriptos putet, eò quòd c. 27. v. 6. Siceleg dicatur facta Regum Iuda *vſque ad diem hanc*: hoc enim non videtur dixiſſe Dauid, ſed aliquis eo poſterior, vt Iſaias vel Ieremias. Verùm hæc particula libro iam compoſito addi potuit ab Iſaia vel Ieremia, vti ſimilia addita ſunt in Pentateucho Moſis, Ioſue, Iudicum, & alijs libris.

Duos poſteriores Regum libros vſque ad Ieroſolymæ excidium, ex priſcis ſingulorum Regum Annalibus à Ieremia ſcriptos eſſe cenſet Procopius, Iſidorus, R. Moſes Kimchi, quos citat Sixtus Senenſis lib. 1. Item Abulen. Dion. & alij; idque confirmatur ex eo, quòd caput vlti-

C mum Ieremiæ idem ſit cum capite vltimo libri quarti Regum. Iſaias enim diu ante poſteriorum regum tempora & captiuitatem Babylonicam, quæ hîc enarrantur, mortuus fuit: ea verò vidit Ieremias. Vbi nota ſinguli reges ſuos habebant à commentariis, qui acta eorum ſiue Diaria quotidie conſcriberent: Sic enim geſta Salomonis ſcripſit Ahias Silonites & Addo Propheta, vt dicitur 2. Paralip. 9. quæ 3. Reg. 11. vocantur *liber verborum*, id eſt factorum *dierum Salomonis*, ait Theod. & Abulen. ſic acta Roboam filij Salomonis, æquè ac Abiæ regis filij Roboam, ſcripſit idem Addo & Semeias propheta, vt dicitur 2. Paralip. 12. 15. & c. 13. 22. ſic Oziæ regis geſta ſcripſit Iſaias, vt ibidem dicitur c. 26. 22. æquè ac Ezechiæ, vt ibidem dicitur c. 32. v. 32. vnde

D putant nonnulli Iſaiam geſta regum ſcripſiſſe, vel ex Diariis collegiſſe à Salomone vſque ad Manaſſem, à quo Iſaias interfectus eſt; reliqua deinde vſque ad captiuitatem Babylonicam poſt Iſaiam pertexuiſſe Ieremiam. Ita Sanchez. Fauet quod quatuor capita Iſaiæ ſcilicet 36. 37. 38. 39. prorſus eadem ſint cum 4. Regum cap. 18. 19. & 20. Addit Sanchez viros Ezechiæ qui collegerunt Prouerbia Salomonis Prouer. 25. fortè Diaria quoque collegiſſe. Vide Sixtum Senen. verbo *Ezechias*. Sic pariter Iehu filius Hananan ſcripſit verba dierum, id eſt Diaria, ſiue Commentarios & Annales Ioſaphat regis, vt patet 2. Paralip. c. 20. v. 34. Hinc etiam à Sept. vocatur *liber Paralipomenon*, qui Hebr. inſcribitur *dibre haiamim*, id eſt *verba*, hoc eſt geſta *dierum*, quaſi dicat hic liber continet ea quæ in libris

Digitized by Google

Regum relicta & omiſſa ſunt ex iis, quæ in priſ-
ſcis regum Diarijs conſcripta erant. Ergo hi Re- A
gum libri ex antiquis eorum Diarijs collecti ſunt, partim ab Iſaia, cæteriſque viris ab Ezechia ad hoc deputatis, partim à Ieremia, partim ab Eſdra, vti ſunt ea quæ poſt Ieremiam ſub Cyro contigerunt.

Libris Regum attexuntur duo libri *Paralipomenon*, id eſt *relictorum*, ſiue *reſiduorum*, & vt S. Hieron. epiſt. ad Domnionem ait, *prætermiſſorum*, quia hi ſupplent ea quæ in libris Regum de Regibus Iuda (nam geſta Regum Iſraël vix tanguntur in lib. Paralip.) prætermiſſa ſunt, vnde eos hîc intexam, vbi eadem narrant; peculiaria verò quæ addunt, in illis ipſis explicabo. Paralipomenon auctor non fuit Ieremias, quia cap. vltimo narratur ſolutio captiuitatis Babylonicæ, ante quam mortuus eſt Ieremias (niſi quis di- B
cat hanc illis poſtea additam, vti mors Moſis addita fuit Deuteronomio) vnde Hebræi, Lyran. Abulen. & Ioan. Driedo lib. 1. de Script. Eccleſ. & Sixtus Senen. lib. 1. Biblioth. probabiliter opinantur eos conſcriptos ab Eſdra, quia idem eſt finis Paralipomenon, & initium Eſdræ, vt patet intuenti; & quia cum eadem hiſtoria narratur in lib. Regum, Paralipomenon & Eſdra, narratio Paralipomenon conſentit cum Eſdra, non cum lib. Regum. Rurſum in fine Paralipomenon narrantur geſta Cyri, quæ narrare non potuit Ieremias, qui ante Cyrum, ſed Eſdras qui poſt Cyrum vixit.

Dices, 2. Paralip. 5. 9. dicitur: *Fuit arca ibi* (in templo) *vſque in præſentem diem.* Hoc autem de tempore Eſdræ dici nequit: Nam ante C
captiuitatem Ieremias arcam extulerat & abſconderat, vt patet 2. Machab. 2. verſ. 5. Reſp. Abulenſis τὸ *vſque in præſentem diem* intelligi de diebus Nathan, Addo & Ahiæ, qui primi Chronica & Diaria Paralip. conſcripſerunt, ex quibus Eſdras ea deſcripſit & in ordinem redegit. Nam alioqui falſum eſſet quod in fine Paralip. de Cyro narratur. Conſtat enim diu ante Cyrum arcam ab Ieremia fuiſſe abſconditam.

Porrò *Paralipomenon liber*, ait S. Hier. epiſt. 103. ad Paulinum, id eſt *inſtrumenti veteris epitome, tantus ac talis eſt, vt abſque illo ſi quis ſcientiam Script. ſibi voluerit arrogare, ſe ipſum irrideat*. Et Caſſiodor. lib. de diuin. lect. cap. 2. *In Paralipo.* ait, *libris duobus, à patribus magna prædicatur vtilitas, qui veram geſtorum notitiam breuiter quidem, ſed pleniſſimè continere noſcuntur.* D

INTERPRETES.

1\. AD litteram ſcripſit quæſtiones in libros Regum & Paralip. S. Hieron. ſed de ijs meritò dubitat Bellarm. & alij an ſint S. Hier. quia S. Hieron. lib. de Scrip. Eccleſ. teſtatur ſe ſcripſiſſe traditiones ſiue quæſtiones Hebraicas in Geneſim, loca Hebraica & nomina Hebraica, ſed de traditionibus ſiue quæſtionibus Hebraicis in libros Regum & in libros Paralip. nihil dicit: præterea in quæſtionibus Hebraicis in Geneſim adſcribit idem Hieron. paſſim verba Hebraica; in quæſtionibus autem in libros Regum & Paralip. non niſi ſemel aut iterum id facit. Denique grauior videtur ſcriptio illa in Geneſim, quàm iſta in libros Regum & Paralipomenon; ſed cuiuſcumque ſit hoc opus, non magni refert. Quare quæſtiones has eſſe S. Hier. pernegat Serarius, ſunt tamen antiqui auctoris; nam ſæpè citantur ab Angelomo.

S. Auguſtinus ſcripſit librum ad Simplicia- 2.
num, in quo quinque quæſtiones ex libris Regum reſoluit. Item in Canticum Annæ lib. 17. de Ciuit. cap. 4. Adhæc in varios Regum locos ſermones decem, nimirum 196. 200. 201. 204. 206. 207. 210. 211. de tempore, & primum inter Homilias 50.

S. Eucherius ex monacho Lugdunenſis Epiſ- 3.
copus, anno Domini 441. tempore Leonis primi Pont. & Theodoſij iunioris Imperatoris. ſcripſit in libros Regum, quem hiſce elogiis ornat Claudianus Mamercus Epiſcopus Vienneſis illi coæuus lib. de ſtatu animarum: *Eucherius viridis aui, maturi animi, terræ deſpuens, cæli appetens, humilis ſpiritu, arduus merito, ingenio ſubtiliſſimus, ſcientia plenus, eloquio profluus, magnorum ſui ſæculi Pontificum longè maximus*, &c.

Verùm, vt rectè aduertit Bellarm. de ſcrip. Eccleſ. in Eucherio, *Hi commentarij nequeunt eſſe Eucherij, eò quòd auctor ſæpè S. Gregorium citet, & ad finem expoſitionis libri primi Regum, lectorem inuitet ad moralia Sancti Gregorii perlegenda; Sanctus autem Gregorius plus centum annis fuerit Eucherio poſterior. Fortaſſe qui hos libros Eucherio tribuerunt, ex eo permoti ſunt, quòd Gennadius teſtatur ſcripſiſſe Eucherium ad Salonium & Vranium de obſcuris Sanctarum Scripturarum capitulis.*

Porrò auctor horum commentariorum videtur fuiſſe Anglus, & vixiſſe paulò poſt tempora S. Gregorij: *Nam in tertio libro Commentariorum in libros Regum cap. 22. ſic loquitur: Noſtris*, inquit, *nuper temporibus Sanctus Gregor. Papa Euangelicis roboratus eloquiis, Romanam rexit Eccleſiam, & Reuerendiſſimi Patres Auguſtinus, Paulus, & alii ſocii eorum iubente illo venerunt in Britanniam*, &c. *Atque ab hoc auctore multa iiſdem penè verbis deſcripſit Beda in ſuis quæſtionibus ſuper libros Regum*, ait Bellarm. loco citato. Vnde Doctores Louanienſes, & Sixtus Senenſis ſuſpicantur hos commentarios non eſſe Eucherij, ſed Bedæ.

Venerabilis Beda, qui floruit anno Domini 4.
730. ſcripſit quæſtiones in librum Regum, quæ incipiunt: *Poſt librum Iudicum.*

Angelomus Gallus Monachus Ordi. D. Be- 5.
nedicti Congregationis Lexouienſis, vir in diuinis ſcripturis nobile ſortitus ingenium, iuſſu Drogonis Epiſcopi Metenſis, filij Caroli Magni Imper. collegit è Commentarijs veterum Patrum opus in 4. libros Regum. Claruit anno Domini 830. Porrò Angelomus primò ſenſum litteralem, deinde allegoricū proſequitur, idque ferè ex quæſtion. S. Hieron. in lib. Regum.

Poſterioribus ſæculis ſcripſere in hos libros 6.
Lyran. Hugo, Dion. Abulen. fusè & exactè. Nuper Caiet. & Vatab. Nouiſſimè noſtri Al- 7.
phonſus Mendoza, Gaſpar Sanchez, & Nico- 8.
laus Serarius.

Myſticum ſenſum horum librorum tradit

Digitized by Google

Commentarius Eucherij iam citatus. S. Auguſt. nonnulla varijs in locis tetigit, quæ collegit Germanus quidam in opere lucubrationum S. Auguſt. in Biblia, collegit etiam Godefridus Tilmannus Carthuſianus Pariſienſis in hos libros, æquè ac in cæteros biblicos ſenſus myſticos ex varijs auctoribus, ſed ferè ignotis. S. Gregor. Tropol. ſcripſit in ſedecim capita lib. 1. Regum. Origenes homiliam vnam in prima capita. Extat V. Bedæ expoſitio allegorica in Samuelem Prophetam, in quatuor libros diſtincta ad Accam. Nonnulla quoque ex his libris Alleg. explicat S. Proſper lib. de promiſ. & prædict. Denique in libros Regum & Paralipom. ſcripſit Procopius Gazæus, ſed eius comment. necdum vidi, & an impreſſi ſint dubitat Bellarm. Noſter Serarius hîc teſtatur ſe eo manuſcripto ex Bibliotheca Marci Velſeri vſum fuiſſe.

CHRONOLOGIA REGVM ſacra & profana.

POST Moſen Ioſue præfuit Iſraëli 17. annis, deinde Iudices vſque ad Samſonem incluſiuè per annos 299. vti oſtendi initio Ioſue & Iudicum. Iudicibus, puta vltimo Samſoni immediatè ſucceſſit Heli per annos 40. mox Samuel & Saul per totidem annos, inde Dauid per totidem annos, Dauidi Salomon tot pariter annis. Quocirca à morte Moſis & ingreſſu Hebræorum in Chanaan vſque ad Heli, à quo incipiunt libri Regum, fluxere anni 316. Quare cum Moſes mortuus ſit anno mundi 2495. eodemque anno Hebræi duce Ioſue ingreſſi ſint terram promiſſam, ſequitur Heli Iſraëli præeſſe cœpiſſe anno mundi 2811. Illo enim mortuus eſt Samſon, eique ſucceſſit Heli, qui fuit annus ante Chriſti natiuitatem 1357. Poſt captam Troiam (à qua Gentiles omnes ſuas computant hiſtorias) 29. Hæc omnia iuxta tabulam Chronologicam quam præfixi Pentateucho digeſſi. Porrò S. Cyrillus Alexand. Græcorum doctiſſimus, lib. 1. contra Iulianum hunc aſſignat ſynchroniſmum, ſiue combinationem hiſtoriæ ſacræ cum prophana: Troia, ait, expugnata eſt poſt Moſen anno 410. regnante apud Hebræos iudice Eſebon, apud Ægyptios Vaphre, apud Aſſyrios Teutamo, apud Græcos Agamemnone.

Synchroniſmus.

Quinto anno poſt captam Troiam apud Latinos regnauit Æneas, apud Hebræos Iudex Samſon.

Anno 65. poſt captam Troiam mortuus eſt Heli Pontifex, prophetat Samuel, regnat Saul.

A Anno 165. poſt captam Troiam floruit Homerus & Heſiodus, apud Latinos Alba Syluius.

Anno 268. poſt captam Troiam vixit Elias & Eliſæus, regnante apud Hebræos Ioram.

Anno 265. poſt captam Troiam Lycurgus leges dedit Spartanis, Latinis rex Procas Syluius.

Anno 280. poſt captam Troiam prophetarunt Oſee, Amos, Iſaias.

A capta ergo Troia vſque ad primam Olympiadem anni 815.

Prima Olympiade naſcitur Romulus & Remus, regnante apud Hebræos Ioathan, in Iſraël Phacee.

Olymp. 35. fuit Thales Mileſius, vixitque vſque ad Olympiadem 58.

Olymp. 36. prophetant Ieremias & Sophonias. B

Olymp. 46. Solon leges dedit Athenienſibus, abrogatis Draconis legibus.

Olymp. 49. cum Iudæi eſſent in Babylone, prophetant Daniel & Ezechiel.

Olymp. 50. floruerunt ſeptem Sapientes, & Anaximander.

Olymp. 56. regnat Cyrus, prophetant Aggæus, Zacharias. Hæc omnia S. Cyril. & plura.

Aduerte in hoc S. Cyrilli computu Iudicem Eſebon eſſe Abeſan. Hunc enim Sept. vocant Ebeſan, pro quo Cyrilli codex corruptè habet Eſebon: ſub quo captam Troiam cenſet Cyrillus, licèt Euſebius, Salianus & alij putent præcisè captam Troiam anno vltimo Ahialon Iudicis, C qui proximè ſucceſſit Abeſan: ſed hoc in tanto numero & computu priſcorum annorum exigua eſt differentia, ac concordari poteſt dicendo, Troiam à Græcis obſeſſam fuiſſe per decem annos: Quare ſub Abeſan cœpiſſe obſideri, & hoc velle Cyrillum; ſub Ahialon verò fuiſſe expugnatam, & hoc velle Euſebium, Salianum & alios. Rurſum Cyrillus à capta Troia vſque ad Samſonem numerat annos quinque: quare pro Ebeſon in Cyrillo legendum videtur Abdon. Hic enim ſucceſſit Iudici Ahialon, præfuitque per octo annos Iudic. 12. 8. & ſequen. Abdoni autem ſucceſſi Samſon. Hic enim fuit ordo: Abeſan præfuit Iſraëli ſeptem annis, poſt hunc Abdon annis octo, poſt hunc Samſon annos 20. Cyrillus ſuo Ebeſon ſiue Abdon tantum tribuit annos quinque. Hinc rurſum aſſerit anno 65. D poſt captam Troiam mortuum eſſe Heli, eique ſucceſſiſſe Samuelem, cum præcisè id contigerit anno 69. poſt captam Troiam, vt patet ex dictis.

Digitized by Google

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS.

ANNÆ ſterili ex voto naſcitur filius, vocaturque Samuel, qui ablactatus ab ea offertur & dedicatur Deo per manus Heli Pontificis.

Samuel enim hoc libro eſt quaſi choragus, & Regni Regumque inſtitutor, vnde Samuel ty-
ipſe expreſſus fuit typus Chriſti, Nam primò, ſicut Samuel natus eſt ex Anna ſte- pus Chriſti.
rili; ſic Chriſtus ex B. Maria virgine. Secundò, Anna nato Samuele cecinit Canti- 1.
cum Euchariſticum Deo; ſic B. Virgo concepto Chriſto cecinit Magnificat. Tertiò, 2.
Anna ex voto Samuelem obtulit Deo; ſic B. Virgo eidem obtulit ſuum Ieſum. Quartò, 3.
Annæ filius dictus eſt Samuel, id eſt nomen eius Deus: B. Mariæ virginis voca- 4.
tus eſt Emmanuel, id eſt nobiſcum Deus. Matth. 1. Quintò, Samuel fuit pro-
phetamagnus & ſanctus; Chriſtus fuit Prophetarum ſanctiſſimus & maximus. Sextò, 5. 6.
Samuel fuit Iudex & vindex Iſraëlis contra Philiſthæos; Chriſtus fuit Iudex & vindex
omnium fidelium & Sanctorum, profligans dæmones, mortem & gehennam cæteroſ-
que eorum hoſtes. Septimò, Samuel inſtituit regnum ac primum regem Saülem, deinde 7.
Dauidem auctorauit & creauit: Chriſtus inſtituit regnum ſacerdotale & ſacerdotium regale, omnéſque Chriſtianos creauit reges, vt ſcilicet dominentur ſuis cupiditatibus, itaque fiant ciues, imò reges Cæli, iuxta illud 1. Petr. 2. 9. Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, &c. Denique Samuel omnibus ſuis dictis & factis præluſit ijs, quæ dicenda & facienda erant à Chriſto, æquè ac cæteri Iudices & Reges. Vnde S. Hier. epiſt. 103. ad Paulinum: In Iudicum libro inquit, quot principes populi, tot figuræ ſunt Ieſu Chriſti. Quocirca Clemens Alex. lib. 1. Strom. Iudices & Reges qui poſt Moſen Iſraëli præfuerunt, prophetas nuncupat, non quòd omnes ore prophetarint, ſed quòd factis & regia dignitate Chriſtum in æternum regnaturum præfigurarint. Idem aſſerit S. Gregor. & S. Auguſt. quorum verba in Proœmio recitaui. Finis enim & ſcopus legis, vt ait S. Paulus, & Prophetarum totiúſque S. Scrip. eſt Chriſtus. Ipſe enim eſt rex, Saluator, redemptor mundi: ipſe eſt honor, timor & amor noſter, ipſe ſalus noſtra, ipſe centrum cordis noſtri, ipſe portus, quies & ſaties noſtrorum deſideriorum; ipſe vita, gloria, felicitas omnéque bonum noſtrum, ad quem proinde vt ſolem iuſtitiæ omnes reges, omnes Patriarchæ, omnes Prophetæ, omnes fideles & Sancti, ceu ſtellulæ ab eo lumen gratiæ & gloriæ emendicantes reſpiciunt, ipſúmque demiſſis ad pedes eius coronis ſuis proſtrati in terram reuerenter adorant. Apoc. 4. & 5.

1. FVIT vir vnus de Ramathaimſophim, de monte Ephraim, & nomen eius Elcana, filius Ieroham, filij Eliu, filij Tholu, filij Suph: Ephratæus: 2. & habuit duas vxores, nomen vni Anna, & nomen ſecundæ Phenenna. Fuerúntque Phenennæ filij: Annæ autem non erant liberi. 3. Et aſcendebat vir ille de ciuitate ſua ſtatutis diebus, vt adoraret & ſacrificaret Domino exercituum in Silo. Erant autem ibi duo filij Heli, Ophni & Phinees, ſacerdotes Domini. 4. Venit ergo dies, & immolauit Elcana, deditque Phenennæ vxori ſuæ, & cunctis filiis eius, & filiabus partes: 5. Annæ autem dedit partem vnam triſtis, quia Annam diligebat. Dominus autem concluſerat vuluam eius. 6. Affligebat quoque eam æmula eius, & vehementer angebat, in tantum, vt exprobraret quòd Dominus concluſiſſet vuluam eius: 7. ſicque faciebat per ſingulos annos, cùm redeunte tempore aſcenderent ad templum Domini: & ſic prouocabat eam. Porrò illa

flebat, & non capiebat cibum. 8. Dixit ergo ei Elcana vir ſuus: Anna, cur fles? &
quare non comedis? & quam ob rem affligitur cor tuum? numquid non ego melior
tibi ſum, quàm decem filij? 9. Surrexit autem Anna poſtquam comederat & bibe-
rat in Silo. Et Heli ſacerdote ſedente ſuper ſellam ante poſtes templi Domini, 10.
cùm eſſet Anna amaro animo, orauit ad Dominum, flens largiter, 11. & votum vouit,
dicens: Domine exercituum, ſi reſpiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recorda-
tus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederiſque ſeruæ tuæ ſexum virilem: dabo eum
Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non aſcendet ſuper caput eius. 12. Fa-
ctum eſt autem, cùm illa multiplicaret preces coram Domino, vt Heli obſeruaret os
eius. 13. Porrò Anna loquebatur in corde ſuo, tantúmque labia illius mouebantur,
& vox penitùs non audiebatur. Æſtimauit ergo eam Heli temulentam, 14. dixitque
ei: Vſquequo ebria eris? digere pauliſper vinum, quo mades. 15. Reſpondens Anna,
Nequaquam, inquit, Domine mi: nam mulier infelix nimis ego ſum, vinúmque & omne
quod inebriare non poteſt, non bibi, ſed effudi animam meam in conſpectu Domini.
19. Ne reputes ancillam tuam quaſi vnam de filiabus Belial: quia ex multitudine do-
loris & mœroris mei, locuta ſum vſque in præſens. 17. Tunc Heli ait ei, Vade in pace:
& Deus Iſraël det tibi petitionem tuam, quam rogaſti eum. 18. Et illa dixit: Vtinam
inueniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et abiit mulier in viam ſuam, & comedit,
vultuſque illius non ſunt ampliùs in diuerſa mutati. 19. Et ſurrexerunt manè, &
adorauerunt coram Domino: reuerſique ſunt, & venerunt in domum ſuam Ramatha.
Cognouit autem Elcana Annam vxorem ſuam; & recordatus eſt eius Dominus. 20.
Et factum eſt poſt circulum dierum, concepit Anna, & peperit filium, vocauitque no-
men eius Samuel: eò quòd à Domino poſtulâſſet eum. 21. Aſcendit autem vir eius
Elcana, & omnis domus eius, vt immolaret Domino hoſtiam ſolemnem, & votum
ſuum, 22. & Anna non aſcendit: dixit enim viro ſuo: Non vadam, donec ablacte-
tur infans, & ducam eum, vt appareat ante conſpectum Domini, & maneat ibi iugiter.
23. Et ait ei Elcana vir ſuus: Fac quod bonum tibi videtur, & mane donec ablactes
eum: precórque vt impleat Dominus verbum ſuum. Manſit ergo mulier, & lactauit
filium ſuum, donec amoueret eum à lacte. 24. Et adduxit eum ſecum, poſtquam abla-
ctauerat, in vitulis tribus, & tribus modiis farinæ, & amphora vini, & adduxit eum ad
domum Domini in Silo. Puer autem erat adhuc infantulus: 25. & immolauerunt
vitulum, & obtulerunt puerum Heli. 26. Et ait Anna: Obſecro mi Domine, viuit
anima tua Domine. Ego ſum illa mulier, quæ ſteti coram te hic orans Dominum. 27.
Pro puero iſto oraui, & dedit mihi Dominus petitionem meam, quam poſtulaui eum.
28. Idcirco & ego commodaui eum Domino, cunctis diebus quibus fuerit commo-
datus Domino. Et adorauerunt ibi Dominum. Et orauit Anna, & ait.

FVIT VIR VNVS] (ſingularis, egregius, eximius, quaſi vnus è multis) *de Ramathaim Sophim.* Patria hæc Elcanæ & Samuelis dicta fuit *Rama*, id eſt *excelſa*, quia in monte ſita, & Ramula, & Ramatha & Ramathaim, id eſt duæ Ramæ: eſt enim nomen duale, quia vrbs hæc erat bipartita & bicollis, vtpotè in monte bicipiti ſiue bicolli ſita. Ita Serarius, licèt Sanchez putet Ramathaim in duali dici hanc vrbem, eò quòd vicina eſſet alteri Ramæ, quæ erat in tribu Benjamin, quaſi duæ hæ vrbes ob vicinitatem in vnum corpus coaluiſſe videantur. Eadem addita littera A dicta eſt Arimathia, è qua oriundus fuit Ioſeph nobilis Decurio, qui ſepeliuit Chriſtum. Matth. 27. vti aſſerunt S. Hier. in locis Hebr. Beda, Angelomus, Rabanus, Hugo, Dion. & alij.

VERS. 1. Porrò Ramatha ſiue Ramathaim cognominata eſt *Sophim*, id eſt *ſpeculantium* quòd in ea, vtpotè in alto monte ſitæ eſſent vrbis & regionis A totius ſpeculares turres, & in iis excubiæ ſpeculatorum. Ita Vata. Caiet. Sanchez, & alij. S. Hier. (vel quiſquis eſt auctor) in quæſt. Lyran. & R. Salomon cenſent Rama fuiſſe oppidum ſpeculatorum, id eſt contemplatiuorum, quòd in ea quaſi Academia reſiderent Prophetæ, virique docti SS. Litterarum ſtudio dediti. Vnde Chald. vertit: *Fuit vir vnus Ramathæus ex prophetarum diſcipulis.* Elias enim, Eliſæus, eorúmque diſcipuli degebant in Carmelo aliiſque montibus, tum vt turbas fugerent, tum vt in ſolitudine Deo ſoli vacarent, tum vt è montibus meliùs cœlum ſuſpicerent, ad illudque anhelarent.

C DE MONTE EPHRAIM.] Tribus enim Ephraim habitabat in loco alto & montoſo. Addit hoc, quia alia erat Rama in tribu Benjamin, alia in tribu Aſer, alia in tribu Nephtalim; hæc verò ſita erat in tribu Ephraim: *Rama quintuplex* imò Saligniacus, Adrichom. & alij numerant quinque vrbes vel villas, quarum nomen erat Rama. Prima enim erat iuxta Thecuam,

Digitized by Google

in via Hebron. Secunda, in Nephtalim, proxima caſtro Sephet. Tertia, iuxta Sephorim. Quarta, in Silo. Quinta, iuxta Gabaa, quæ omnes vocãtur Rama, id eſt excelſa, quia in montibus ſitæ.

Hinc S. Gregor. putat Samuelem in Rama natum, fuiſſe prognatum è tribu Ephraim; ſed certum eſt eum fuiſſe oriundũ è tribu Leui, adeoque à Leui per Caath & Iſaar, non verò per Amram & Aaron fuiſſe progenitum, ideóque fuiſſe leuitam, non Sacerdotem, vt patet 1. Paralip. 6. 33.

Dices: ſi Samuel erat ex tribu Leui, quomodo natus eſt in Rama, quæ erat tribus Ephraim? Reſp. Cauſa eſt, quòd tribus Leui in diuiſione Chananææ non acceperat ſortem propriam, vti cæteræ tribus, ſed per eas ſparſa erat, adeóque in iis ſua habebat oppida, inter quę erat Rama. Cuius diſperſionis cauſas quatuor dat Lyran. in c. 21. Ioſue. *Primam, ne cultus Dei ad vnam tantum tribum pertinere videretur. Secũdam, ne vna tribus vel duæ de ſuſtentatione Leuitarum nimis grauarentur. Tertiam, quia apud omnes gentes illi qui intendunt cultui diuino à toto populo ſuſtentantur. Quartam, quia Leuitæ tenebantur docere populum de his quæ ad cultum diuinum pertinebant; faciliùs autem docerent per omnes tribus diſperſi, quàm in vnam congregati.*

Samuel origine fuit Leuita.

Has Lyrani rationes ibidem oppugnat Abul. quæſt. 8. ſed fruſtra. Hinc patet Samuelem æquè ac Elcana, fuiſſe Leuitam, non Sacerdotem, quia ex Caath per Core, non per Aaron ſacerdotem deſcendit; vnde dicitur Pſal. 98. 6. *Moſes & Aaron in ſacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius.* Samuel tamen ex Dei diſpenſatione Sacerdotis officio functus eſt, & vt Sacerdos ſacrificium Deo obtulit, vt audiemus in ſeq. ita Abul. & alij. Hinc & Heman & Aſaph cantores fuere filij Ioal, filij Samuel, filij Elcana, vt dicitur 1. Paralip. 6. 33. Cantores autem erant Leuitæ, non ſacerdotes. Ex citato Paralip. loco pariter patet, pium Samuelem ex impio Core, quem Moſi rebellantem terra dehiſcens viuum abſorpſit Numer. 16. fuiſſe progenitum. Ita Deus ex ſpina roſam produxit.

Ex Dei diſpenſatione ſacerdos.

C

ET NOMEN EIVS ELCANA.] *Elcana* Hebr. idem eſt quod *Dei fortis poſſeſſio.* Talis eſt vir fidelis & iuſtus, qui per fidem, ſpem & charitatem in vno Deo recumbens fit *Elcana*, id eſt Dei poſſeſſio, vt nec homines, nec dæmones, nec minas, nec tormenta, neç mortem quamlibet timere debeat.

FILIVS IEROHAM.] ita legendum cum Roman. Heb. Chal. Septuag. Perperam ergo in Bibliis Regiis pro *Ieroham* legitur *Ieroboam.*

D

EPHRATÆVS.] Cur Elcana vocatur Ephratæus? Reſp. Primò Caiet. quia *Ephratæus* Hebr. idem eſt quod *auguſtus, opulentus, magnificus*: talis autem erat Elcana. Verùm hæc ratio eſt ſymbolica, non litteralis: nam ad litteram *Ephrati*, id eſt Ephratæus eſt nomen Patronymicum, notans patrem vel patriam Elcanæ?

Ephratæus quid?

Secundò, S. Hier. in quæſt. Hebr. Angelomus, Ruper. Hugo, Gloſſa, Dion. dicunt Elcanã dici Ephratæum, eò quòd ab Ephrata vxore Caleb. 1. Paralip. 2. 19. prognatus ſit, ita vt Elcana & Samuel per patrem deſcendant ex Leui, per matrem verò ex Caleb. & Iuda, ſicut verſa vice Chriſtus eorum antitypus, ac B. Virgo eius mater per patrem deſcendunt à Iuda, per matrem à

A

Leui, vt tam regalem quàm ſacerdotalem habeant proſapiæ ſuæ dignitatem.

Verùm obſtat, quòd Scrip. non à matre, ſed à patre ſoleat viris ſuum genus & nomen indere, indéque cognominare.

Tertiò ergo, genuinè S. Gregor. Beda, Lyran. Abul. Vatab. & alij cenſent Elcanam dici Ephratæum, quia ex Rama quæ erat tribus Ephraim erat oriundus, non quòd ex tribu Ephraim eſſet prognatus (fuit enim ipſe ex tribu Leui, vt dixi) ſed quòd in ea habitaret. Ephratæus ergo idem eſt quod Ephraimita, vt patet Iudic. 12. 5. ſic Iudæi Actor. 2. vocantur Medi, Perſæ, Arabes, &c. quòd ex parentibus nõ Medis, Perſis, Arabibus, ſed Iudæis in Media, Perſia, Arabia eſſent nati.

Symbol. *Ephratæus* Hebr. idem eſt quod *frugifer.* Talis fuit Elcana, quia fructũ nobiliſſimum, puta Samuelem prophetã celeberrimũ produxit.

B

ET HABVIT DVAS VXORES, NOMEN VNI ANNA, NOMEN SECVNDÆ PHENENNA.] Id fuit more illius æui, quo polygamia Dei permiſſione erat licita & vſitata, ad citiùs magiſque multiplicãdum ſemen Iſraël populi fidelis. Porrò primaria vxor Elcanæ erat Anna, ſecundaria Phenenna: vnde hæc ab eo ducta videtur non ex concupiſcentia, ſed eo quòd Anna eſſet ſterilis & illiberis, vt ex ea proles ſuſcitaret: Sicut Abraham duxit Agar ancillam Saræ primariæ vxoris, ipſa aſſentiente, imò rogante, vt cum ipſa eſſet ſterilis, ſaltem ex Agar ancilla filios marito daret. Phenenna Hebr. idem eſt quod *Margarita. Anna* idem quod *gratia.* Aptè; Phenenna enim margaritis & liberis, Anna verò gratia Dei ornabatur. Sic & hodie nonnullæ feminæ vocantur *Gratia*: Ita nuper Iaponia illa virago, quæ cum omnibus filiis pro fide Chriſti conſtanter mortem oppetiit, vocabatur gratia.

Anna etymon.

Allegor. *Phenenna* fœcunda ſignificat ſynagogam Iudæorum, quæ olim fidelibus filiis abundabat. Anna ſterilis ſignificat Eccleſiam gentium, quæ olim ſterilis erat, ſed per Chriſtum omnes gentes Deo peperit. Ita S. Greg. Ruper. Hugo, Beda, Lyran. & Diony.

Symbol. *Anna* ſignificat vitam contemplatiuam Deo gratam: *Phenenna* vitam actiuam proximis vtilem. Ita S. Greg. Hugo, & Dion, vtramque enim complecti debet Elcana, id eſt vir eximius poſſidens Deum.

ET ASCENDEBAT VIR ILLE DE CIVITATE SVA,] Ramatha, *ſtatutis diebus*, Paſchæ, Pentecoſtis & Tabernaculorum. Exodi 23. Deut. 16. v. 16. *vt adoraret in Silo*, vbi erat arca, altare & tabernaculum. Ioſue enim hæc collocauit in Silo, quia Silo erat tribus Ephraim, ex qua erat Ioſue: vnde manſit arca in Silo toto tempore Ioſue & Iudic. per annos trecentos & ampliùs, donec capta fuit à Philiſthæis. 1. Regum 5. Porrò dicitur Elcana aſcendiſſe in Silo, quia licet Ramatha in qua habitabat ſita eſſet in mõte, tamẽ Silo eo erat altior, imò altiſſim⁹ totius Iudææ, ait Adrichom. VERS. 3.

Adde in Scrip. aſcendere vel deſcendere idem eſt quod venire. *Erant autem ibi duo filij Heli Ophni & Phinees.* Heli primus fuit Pontifex ex ſtirpe Ithamar. Aaron enim duos habuit filios, ſeniorẽ Eleazarũ, iuniorẽ Ithamar: quare Eleazar Aaroni vt ſenior in Põtificatu ſucceſſit: Eleazaro ſucceſſit filius Phinees, & ita cõſequẽter vſq; ad Heli.

Digitized by Google

Tunc enim poſteri Phinees ſegniter adminiſtrabant Pontificatum, ideóque ille ex familia Eleazari tranſlatus fuit ad familiam Ithamar, puta ad Heli, in eáque manſit per 120. annos, ſcilicet toto tempore Heli, Samuelis, Saülis & Dauidis ad Salomonem, qui Abiatharo abnepoti Heli, eò quòd conſpiraſſet cum Adonia regni ſui æmulo, Pontificatum ademit, illúmque tranſtulit in Sadoc, qui erat ex familia Eleazari. Rurſum Heli ſucceſſit Samſoni, ac poſt eum fuit Iudex Iſraëlis: quare vtrúmque geſſit magiſtratum ſiue principatum, ſcilicet Eccleſiaſticum & ſecularem. Geſta eius fuere communia, & nil ſingulare cōtinentia, vnde à Scrip. æquè ac geſta Abeſan, Ahialō & Abdō Iudicū c.12. omittūtur.

Etymon Heli. Porrò *Heli* Hebr. idem eſt quod *ſuper me*, vel *aſcenſio mea*, vel *folium meum*. Aptè, quia ipſe nimis lenis & lentus permiſit filios ſibi dominari, & impunè impiéque viuere, ideóque ipſe cum filiis ceu folium vento raptum, citò Pontificatu & vita priuatus eſt. Vnde *Ophni* Hebr. idem eſt quòd *volans*, vel *auolans*, aut *tenebra mea*: *Phinees* idem eſt quòd *os parcentis* vel *confidentis*.

Vers. 4. Deditqve Phenennæ vxori svæ et cvnctis filiis eivs et filiabvs partes;] intellige non veſtium, vt volunt Hebræi teſte Angelomo, ſed carnium Deo ſacrificatarum. Ita Orig. Angel. Lyran. Abul. Vatab. & alij: licèt enim in holocauſto tota victimæ caro cremaretur Deo, tamē in victima pacifica ſolus adeps cū renibus Deo adolebatur per ignem, reliqua caro cedebat offerēti, qui ex ea ante tabernaculū cum ſuis epulabatur, & ex ea quaſi ſacro epulo cuique ſuam dabat partem, vt patet Leuit. 3. Deut. 12. 27.

Nota hîc & imitare religionem & pietatem Elcanæ, qui ter in anno cum vxoribus & filiis omnibus ex Ramatha pergebat in Silo (à quo diſtabat ſeptem milliaribus) ibique hoſtias Deo immolabat, indeque religioſè cum ſuis veſcebatur. Addit Abul. q. 10. eum ſæpiùs ventitaſſe, ſed ſine vxoribus, & alia de cauſa, ſcilicet vt quaſi Leuita per vices ſuas Leuitarum miniſterium obiret in tabernaculo.

Vers. 5. Annæ avtem dedit vnam partem triſtis.] Pro *triſtis* Hebr. eſt אפים *appaim*, id eſt facies vel *iras*. Vnde Septuag. vertūt *ſecūdùm faciē*. Chald. *partem electam*. R. Dauid *honorabilem*, quæ ſcilicet ſpecioſa erat, & pulchram habebat faciem, *id eſt* ſpeciem R. Ioſeph. vertit *partem irarum & triſtitia*. Pagnin. *Partem cum ira vel furore*, eò quòd cum Annam diligeret, indignaretur plures ei partes ſe dare non poſſe: quod ſecutus noſter vertit *triſtis*. Hebr. enim *appaim* & faciem, & iram triſtitiamque ſignificat: vtráque enim paſſio maximè in facie oſtēditur & elucet, atque vna alteri coniuncta & affinis eſt: triſtis enim iraſcitur malo quod ipſum contriſtat: ac viciſſim iratus triſtatur de malo cui iraſcitur. Sic 2. Reg. 6. 8. pro eo quod noſter vertit *contriſtatus eſt Dauid*, Hebr. eſt *iratus eſt Dauid*. Et hîc v. 18. facies ſumitur pro triſtitia in Hebr.

Hebr. Appaim quid?

Addit Pagnin. Dabat Elcana partem ſuper faciem proſtratus, precans pro ſua vxore ſterili, vt Deus eam fœcundaret & prole donaret, vti fecit Iſaac pro Rebecca. Geneſ. 25. 21.

Vers. 7. Porrò illa flebat et non capiebat cibvm.] Dicitur Anna comediſſe ſed adeo parum vt non comediſſe videretur, ait Lyran. aut potiùs

A initio ex mœrore nil comedebat, poſtea tamen mariti hortatu aliquid guſtauit. Ita S. Gregor. lib. 1. c. 2. *Qua afflicta*, inquit, *comedere noluit, à viro cohortata manducauit*. Addit Phil. lib. de ebrietate, Annam per omnem vitam vino & ſicera abſtinuiſſe, quaſi Nazaræam. Hac continentia & patientia meruit fieri mater Samuelis, Prophetæ eximij. Nam Phenennæ æmulæ ſuæ ſe calumnianti & irridenti nil reſpondit, ſed flebat. Vnde S. Chryſ. hom. 62. ad populum: *Tribulatio*, ait, *mater eſt Philoſophia* (moralis, puta virtutis & patientiæ) *Anna ſuam habens amulam, contumelia eam perſecuta non eſt*. Præclarè S. Ambroſ. in Pſal. 33. 15. citans illud Thren. 3. 29. de Chriſto patiente: *Ponet in puluere os ſuum ſi fortè ſit ſpes*, pro eoque legens: *Dabit in ſepulturam os ſuum: Oſtendit*, inquit, *quandam ſupra modum*

Mor. de patientia.

B *patientia taciturnitatem, vt tanquam ſepeliat os proprium, ne loquatur: & velut quodam aggere virtutum obſtruat; ne vocem doloris emittat: tantum pondus aſſerens patientia, quam ſpes foueat: vt vocem ipſam velut buſto quodam & tumulo ſepeliat, ac includat, quam nulla extorquere, nulla excitare poſſit iniuria.*

Idem Ambr. lib. 2. de Offic. c. 7. *Quantas*, inquit, *à populo illatas Moyſes abſorbebat contumelias? quàm miti ſermone poſt iniurias appellabat? quomodo conſolabatur in laboribus, deliniebat oraculis, fouebat operibus? meritò æſtimatus eſt ſuper homines, & vt vultui eius non poſſent intendere.*

Appoſitam huic rei & loco ſimilitudinem dat S. Chryſ. hom. 11. in 1. ad Theſſal. *Non vides*, inquit,

C *in ædibus quando ex aduerſo & directè ſteterint dua ianua, ſitque ventus vehemens, ſi alteram clauſeris, nihil poteſt ventus, ſed magna pars eius virium præciditur. Ita nunc quoque dua ſunt ianua, os tuum, & eius qui te contumelijs afficit & conuitijs. Si tuam clauſeris, extinguis totum ſpiritum; ſin autem aperueris, non poteſt cohiberi.*

Aliam appoſitam dat Tertul. lib. de patientia c. 8. *Omnis*, inquit, *iniuria ſeu lingua, ſeu manu incuſſa cum patientiam offenderit, eodem exitu diſpungetur, quo telum aliquod in petra conſtantiſſima duritia libratum & obtuſum. Concidet enim ibidem irrita opera & infructuoſa, & nonnunquam repercuſſum in eum qui emiſit reciproco impetu ſæuiet; nempe idcirco quis te lædit, vt doleas: quia fructus lædentis in dolore læſi eſt; ergo cum fructum eius euerteris non dolendo, ipſe doleat neceſſe eſt amiſſione fructus ſui.*

Nvnqvid non ego melior tibi svm Vers. 8.

D qvam decem] (id eſt multi) *filij*? Ego enim ſum vir nobilis, opulentus, pacificus, tui amans, vt in me omnem cōſolationem omnéque bonum habeas, quod ex multis filiis ſperare potes. Tradūt Hebr. Phenennam genuiſſe decem filios, qui Elcanæ menſam circumdabant & ornabant, iuxta illud: *Filij tui ſicut nouella oliuarum in circuitu menſa tua*. Pſal. 127. 3. Atque ad eos alludere hîc Elcanam, vt ſoletur Annam ſterilem ex aſpectu tot filiorum Phenennæ gementem, ſuámque ſterilitatem lugentem. Sed hoc incertum eſt: decem enim hîc ſumitur pro multis.

Svrrexit avtem Anna poſtqvam comederat, &c.] Vers. 9.

Cvm eſſet Anna amaro animo, oravit ad Dominvm flens largiter, et Vers. 10.

Digitized by Google

à menſa orandum.

VOTVM VOVIT. Tempus meridianum erat, ait S. Chryſ. hom. de Anna, poſt prandium ſcilicet, quod omnes faciunt tempus recreationis, ipſa verò fecit orationis: quòd imitantur Fráciſcani, aliique Religioſi, qui mox à prandio orant & pſallunt. Hinc & S. Hier. epiſt. 7. ad Lætam: *Sic*, ait, *comedat, vt ſtatim à cibo poſſit legere, orare, pſallere.* Et S. Chryſ. hom. 24. in epiſt. ad Eph. *vis*, ait, *diſcere vigiliam animæ, vade ad Annam.* Et hom. 79. ad populum: *Anna*, ait, *orare non potuiſſet, niſi circa menſã ieiunãtibus fuiſſet ſimilis, &c. Opus eſt itaque nos & menſam petentes & deſiſtentes, Deo gratias agere. Ad hoc enim paratus nunquam in ebrietatem decidet aut inſolentiam, nunquam crapula diſrumpetur, ſed orationis expe-* B *ctationem pro fræno ſenſibus habens impoſitam, cũ debita modeſtia ex omnibus appoſitis ſumet, & multa quidẽ animam, multa verò benedictione corpus implebit. Menſa namque ab oratione ſumens initium & in orationem deſinens, nunquam deficiet, ſed fonte largiùs omnia nobis offeret bona.*

Rurſum Anna *flens* orabat, intimi cordis compunctione & profuſis lacrymis preces armabat, vti obſeruat S. Gregor. & Orig.

Tertiò, *votum vouit*: talis ſit noſtra oratio, ſic Deum expugnabit, & ab eo obtinebit quæcunque petit, vt obtinuit Anna. Porrò votum hoc Annæ erat ſe filium, ſi ei daretur, facturum Nazaræum, id eſt Religioſum illius æui, qui ſcilicet comam non tonderet, & vinum ſiceramque non biberet, idque per omnem vitam, vti de Samſone dictum eſt, Iudic. c. 13. 5. quique omnibus diebus vitæ Deo in tabernaculo miniſtraret, cùm cæteri Leuitæ per vices tantùm, quæ tardè ob eorum multitudinem in orbem ibant & redibant, miniſtrarent. Erant enim Leuitæ æquè ac Sacerdotes in ſuas ἐφημερίας, id eſt claſſes diſtributi.

Porrò Anna vouendo Samuëlem facere Nazaræum, vouit eum non iturum ad funera patris & matris, & reliquas cæremonias Nazaræorum obſeruaturũ, ait Abul. licèt id neget Caiet. qui putat eam vouiſſe Nazaræatum Samuelis, quoad intonſum capillum & abſtinentiam à vino & ſicera duntaxat. Idem dixi de Samſone Iudic. 13. 5.

VERS. 13. PORRÒ ANNA LOQVEBATVR IN CORDE SVO, TANTVMQVE LABIA ILLIVS MOVEBANTVR, ET VOX PENITVS NON AVDIEBATVR.] Nimirum orabat corde feruido, ita vt verba ex corde in os reſultarent, ſed adeò ſilenter & demiſsè, vt vox non audiretur. Vnde S. Chryſ. hom. 79. orationis Annæ feruorem exaggerat, quòd non fuerit reſonans foris, ſed atteta, quòd ex mente temperanti & penè ieiuna profecta, quòd ante fores templi, quòd contumeliam patienter tulerit, &c. Audi Caſſian. collat. 9. c. 26.

Oratio ſilens ex intimo corde.

Gnoma.

Nonnunquam verò tanto ſilentio mens intra ſecretum profundæ taciturnitatis abſconditur, vt omnẽ penitus ſonum vocis ſtupor ſubitæ illuminationis includat, omneſque ſenſus attonitus ſpiritus vel contineat intrinſecus, vel emittat, ac deſideria ſua gemitibus inenarrabilibus effundat ad Deum. Interdum verò tanta compunctionis abundantia ac dolore ſuppletur, vt alias eam digerere niſi lacrymarum euaporatione non poſſit.

Hinc S. Hier. ad S. Euſtochium: *Eſto*, inquit, A *cicada noctium*: cicadæ enim noctu non ore quo carent, ſed corde & pectore canunt, eodemque cibum capiunt: Nam vt ait, Plinius lib. 11. c. 26. *Vnum hoc, ex his quæ viuunt, ſine ore eſt. Pro eo quiddam aculeatum linguis ſimile, & hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipſum fiſtuloſum; hoc canunt.*

Audi rurſum Chryſ. hom. 2. de Anna: *Illa*, inquit, *potiſſima eſt deprecatio, cùm ab intimis voces ſurſum feruntur, hoc præcipuè mentis eſt exercitatæ, non intentione vocis, ſed animi feruore precationem abſoluere. Sic orauit & Moſes: cui, cum nihil voce reſonaret, Deus tamen, quid, inquit, clamas ad me? Homines quidem externam hanc vocem tãtùm audiunt; at Deus & ante hanc intus inclamantes audit. Itaque fieri poteſt, vt etiam qui non clamant audiantur, vt per forum ambulans oret accuratiſſimè, vt in conſeſſu amicorum aliorum quiduis aliud agens vehementi clamore inuocet Deum.*

Audi denique S. Cyprian. lib. de Oratione Dominica; *Anna Eccleſiæ typum portans Dominum non clamoſa petitione, ſed tacitè & modeſtè intra ipſas pectoris latebras precabatur. Loquebatur non voce ſed corde: quia ſic Deum ſciebat audire, &c.*

ÆSTIMAVIT ERGO HELI EAM TEMVLENTAM, putà ebriam. Ita Script. quia Anna ex ingenti mœrore afflictionis, æquè ac feruore C orationis labia ita motitabat, vt inſtar ebriæ os diſtorquere, nimiúmque deprauare videretur, ait S. Chryſ. hom. 79. ad populũ. Animus enim mœrore & afflictione æſtuans in geſtus inconditos & indecoros, quales ſunt ebriorum, erumpit. Heli verò neſciebat Annæ afflictionem, ſed poſt prandium videns eam tales geſtus edere, ſuſpicatus eſt eam in prandio largiùs bibiſſe. Ad hæc Anna flebat: multi autem dum ebrij ſunt flere ſolent, vel ex gaudio, vel ex recordatione ſuarum ærumnarum: vinum enim facilè lacrymas ciet, ipſúmque in vapores & lacrymas reſoluitur.

DIXITQVE EI: VSQVEQVÒ EBRIA ERIS?] VERS. 14.
D Grauis fuit hæc obiurgatio, præſertim quia à Pontifice profecta, ad quam leniendam Septuag. vertunt. *Dixit ei puer Heli.* Vnde S. Chr. hom. 2. de Anna, & Philo lib. de ebrietate, cenſent Heli non per ſe, ſed per ſeruum hæc Annæ obieciſſe, tum ne eam nimis pudefaceret, tum quòd Pontificis dignitate indignum putaret cum fœmina ebria colloqui.

RESPONDENS ANNA: NEQVAQVAM, IN- VERS. 15.
QVIT, DOMINE MI] temulenta vel ebria ſum, vti tu putas, mihique audacter nimis obiicis. Notat S. Chryſ. reuerentiam, humilitatem & modeſtiam Annæ, quæ conuitium ebrietatis, quod in fœmina eſt graue & pudendum, ſibi ab E Heli obiectum patienter tulit, & ſimplici negatione refellit, ac Heli Dominum vocat, eique vt ſacerdoti afflictionem ſuam pandit, ideóque ab eo benedici, & voti filiique compos fieri meruit. Audi S. Gregor. *Dominum ſacerdotem vocans ebriam ſe eſſe abnegat, vt ſuperiori ordini ex humilitate ſe ſubderet, & falſæ obiectioni cum veritate contrairet.*

SED EFFVDI ANIMAM MEAM IN CONSPECTV DOMINI:] Animam, id eſt, animæ meæ anguſtias, mœrores, afflictiones, item deſide-

Digitized by Google

A ria, vota, & ſpes concipiendi prolem: hæc enim
omnia, & conſequenter totum quaſi cor, to-
tamque animam ſuam Anna orando Deo re-
præſentabat, & inſtar aquæ ſincerè & candidè
effundebat, nihil ſibi reſeruans, nil latens vel
occultum tenens, ſed omnia pandens & in ſinum
Dei effundens. Vnde S. Chryſ. hom. de fide An-
næ *Nequaquam*, inquit, *aberrauerit, qui hanc
mulierem populi ſimul & matrem & patrem ap-
pellarit; quamquam enim & vir addiderat ſe-
men; huius tamen deprecatio vim efficaciamque
ſemini præbuit, effecitque vt Samuel auſpicatori-
bus exordiis naſceretur.*

Nonnulli apud Abulenſ. ſic exponunt: ef-
B fudi animam, id eſt, bilem & iram animæ meæ
in conſpectu Domini, repræſentans ei motus
iræ, quos conceperam contra Phenennam me
ſubſannantem, eorumque remedium & ſolatium
ab eo poſtulans, vt effuſa tota coram Deo cordis
mei ira, cor hoc felle liberarem, ne quid in eo
remaneret, quod in Phenennam æmulam meam
per os & verba iracunda effunderem. Atque hoc
præſens iræ & indignationis remedium eſſe, vt
ſcilicet quis eam totam coram Deo per oratio-
nem effundat, docet Abulenſ. Et alij.

Vers. 16. NE REPVTIS ANCILLAM TVAM QVASI
VNAM DE FILIABVS BELIAL,] puta ebriam,
ſceleratam & impiam. Vide quæ de Belial di-
C xi 2 Corinth. 6. Nota, inquit, S. Hier. in quæſt.
quòd omnes qui ebrietatem ſectantur filij Be-
lial vocantur. Ita S. Hier. & ex eo Angelo-
mus.

Vers. 17. TVNC HELI AIT EI: VADE IN PACE, ET
DEVS ISRAEL DET TIBI PETITIONEM
TVAM.] Ecce fructus reuerentiæ & humilitatis
eſt Pontificis benedictio & fauſta precatio, quæ
Annam voti compotem fœcundámque effecit.
Mulier, ait S. Chryſ. *ex accuſatore fecit patronum,
nacta eſt interceſſorem quem habuerat obiurgatorē.*
Notat Theod. coniugibus ambiendam eſſe ſa-
cerdotis benedictionem, vt prolem ſuſcipiant
probam & ſanctam, vti contigit hic Annæ. Sa-
D muel enim non tam Annæ, quàm Dei filius, An-
næ ab eo per benedictionem Heli datus, cenſeri
debet.

Vers. 18. ET ILLA AIT: VTINAM INVENIAT AN-
CILLA TVA GRATIAM IN OCVLIS TVIS.]
Primò S. Chryſ. ſic exponit: vtinam ex rei
euentu diſcas me non ex ebrietate, ſed afflictio-
ne & deuotione erraſſe. Secundò & meliùs qua-
ſi dicat: Ineam apud te hanc gratiam vt pro me
orare velis, vt Deus hac afflictione me liberet,
ſoletur, & matrem efficiat. Ita Hebr. Vatab.
Caiet. Et alij: nam inuenire gratiam Hebræis
idem eſt quod placere, gratum eſſe.

VVLTVSQVE ILLIVS NON SVNT AMPLIVS
E IN DIVERSA MVTATI.] Hebr. *Et non fuerunt
ei ampliùs facies*, ſcilicet variæ & diuerſæ, vt
nunc mœſta, nunc læta appareret, ſed eadem
ſemper facie graui, modeſta, ſerena lætáque ap-
paruit. Aliqui vertunt: *& non fuit ei ampliùs fa-
cies*, ſcilicet mœſta; vel *facies*, id eſt, triſtitia fa-
ciei; quia ſcilicet per orationem ſe totam Deo
reſignans, ab eo donata fuit animi ſerenitate &
confidentia, vt in Deo Deique prouidentia &
voluntate conquieſceret. Deus enim tunc cer-
tam illi indidit fiduciam, quòd oratio eius eſſet

A ab eo exaudita, quódque filium conciperet.
Vnde ſpei plena, ait R. Ioſeph & ex eo Serarius,
abiit primò in ſuum Silonitinum hoſpitium, po-
ſtero deinde die Ramatham, cibúmque iam læ-
tabunda ſumpſit, nec triſti deiectióue vultu
ampliùs fuit, ſed æquali & conſtanti. *Vides*, in-
quit Chr. *mulieris ſuæ priuſquam acciperet quod
poſtularat perinde confiſa eſt quaſi iam accepiſſet:
in cauſa erat, quòd oraret multo cum feruore, &c.*

Porrò vultus ſerenus & conſtans animi ſere- *Vultus con-*
ni & conſtantis eſt index, ab eo enim promanat. *ſtans index*
Nam vt ait S. Ambroſ. lib. 1. Offic. c. 18 *Habi-* *animi con-*
tus mentis in corporis ſtatu cernitur; vox quædam *ſtantis.*
eſt animi corporis motus. Et lib. de Helia cap. 10.
B *Vultus*, inquit, *quidam cogitationis arbiter, & ta-
citus cordis interpres. Facies index plerumque eſt
conſcientiæ, & tacitus ſermo mentis.*

Vtrúmque autem eſt fructus orationis. Au-
di S. Chryſ. in Pſal. 129. loquentem de oratio-
ne: *Qui*, inquit, *ita precatur, etiam antequam con-
ſequatur, quod poſtulat, ex oratione magna bona
percipit, omnes animi perturbationes reprimēs, irā
ſedans, inuidiam expellens, cupiditatē extinguens,
rerum ad vitam pertinentium amorem diminuens
& exſiccans, animum in magnam tranquillitatem
redigens, in ipſum deinde cælum aſcendens.*

Symbolicè Ruper. & S. Gregor lib. 33. mor.
c. 21. Anna non mutauit vultum, quia oculos
C mentis ſemel per orationem in Deo defixos, ab
eo deinceps non auertit, ſed conſtanter in eo te-
nuit, & in oratione perſtitit, vt ſemper Deum
haberet in mente.

ET SVRREXERVNT MANE, ET ADORA- Vers. 19.
VERVNT CORAM DEO,] id eſt, coram arca
Deum, ſuper arcam in propitiatorio reſidentem
adorauerunt. Tropolog. Diſce hic manè Deum
inuocare, antequam itineri, vel operi te accin-
gas, vt Deus illud ſecundet & proſperet. *Egre-
dientes de hoſpitio*, ait Hieron. epiſt. 22. *armet
oratio, regredientibus de platea oratio occurrat an-
tequam ſeſſio.* Exaudita igitur eſt Anna, & magno
miraculo natus ei filius. Tertul. lib. de ieiunio c.
D 7. *Anna impetrat facile a Deo, inanem cibo ven-
trem implere, & quidem propheta.* Vide quæ de
manè orando dixi Deuter. 67.

VOCAVITQVE NOMEN EIVS SAMVEL, EÒ Vers. 20.
QVÒD A DEO POSTVLASSET EVM.] Hinc
patet *Samuel*, Hebr. idem eſſe quod *Saul meel*, id
eſt *poſtulatus a Deo*. Ita Ioſeph. Eu eb. Serarius *Samuelis*
& alij: poſtulatus, inquam, & poſtulatione ma- *etyma.*
tris impetratus; Hebræi enim in compoſitione 1.
nominum non ſeruant ordinem Grammaticæ,
ſed quaſdam litteras traiiciunt vel abiiciunt; vo-
catus eſt ergo Samuel hoc fine, vt quoties puer
hoc ſuum nomen audiret, recordaretur ſe à Deo
per miraculum matri vouenti donatū, ideóque
ſe totum quod eſſet & viueret, debere Deo quaſi
peculiarem Dei filium, ac proinde totum ſe ei
traderet, imò redderet, ac Nazareatus onera,
quæ mater vouerat, libens capeſſeret; huius
enim voti reddebatur memor, dum à matre
compellaretur *Samuel Samuel.*

Secundò, nonnulli apud Abulen. cenſent 2.
Samuel idem eſſe quod *Iſmaël* vt *Samuel* dica-
tur quaſi *Scamael*, id eſt, exaudiuit Deus Annæ
matris orationem.

Tertiò, S. Gregor. & Angelomus: *Samuel* 3.
inquiunt,

Digitized by Google

inquiunt, idem eſt quod *ſcamo el*, id eſt *nomen eius Deus*, vt *Samuel* ſit ferè idem, quod *Emmanuel*, id eſt *nobiſcum Deus*. Huc alludit nomen *Samuel*, licèt hæc non ſit ratio & etymon nominis. Sicut Moſes à Deo conſtitutus fuit Deus Pharaonis Exodi 7. 1. Sic & Samuel Saülis & Iſraëlis.

Quintò, Franc. Georg. tom. 1. Problem. 442. *Samuel*, ait, idem quod *ſcamo el*, id eſt *poſuit eum Deus*. Accedit Philo, qui lib. *Quod Deus*, &c. & lib. de ebrietate: *Samuel* ait, idem eſt quod τεταγμένος θεῷ, id eſt *poſitus vel ordinatus Deo*; quia ſcilicet Deus eum creauit, vt ſibi eſſet dicatus & conſecratus. Aliud Samuelis etymon poſtea addidit mater, de quo v. vltimo.

Prima ratio maximè eſt propria & genuina, quam proinde ſequuntur Ioſeph. Theodor. Procopius & alij paſſim. Sic *Theodorus*, & inuersè *Dorotheus*, Græcè idem eſt quod θεοῦ δῶρον. id eſt *Dei donum*; vnde Theodoretus ſcribit in Philotheo cap. 13. ſibi hoc nomen eſſe impoſitum, eò quòd mater precibus Macedonij Anachoretæ eum à Deo impetraſſet. *Theodorus* ergo Græcè idem eſt quod latinè *Adeodatus*, quo nominis S. Auguſtinus filium ſuum nuncupauit, vel *Deodatus* quo nomino appellatus eſt, Philipp. 2. Rex Franciæ, eò quòd pater Ludouicus iam ſenior deſperata penè generatione, eum precibus à Deo impetraſſet. Sic Demuratus dictus eſt filias Ariſtonis regis Spartæ, eò quòd omnis populus ſupplicaſſet, vt Ariſtoni Regi optimo filius ſimilis naſceretur, teſte Herodoto lib. 6. *Demaratus* enim dicitur quaſi δήμου ἀρὰ, id eſt populi imprecatio, deuotio, votum.

Elcana votum.

Ascendit autem vir eius Elcana, et omnis domus] (familia) *eius, vt immolaret Domino hoſtiam ſolemnem* (quam in tribus anni ſolemnitatibus, puta Paſchæ, Pentecoſtes & Tabernaculorum offerre ſolebat, vnde Hebr. eſt *hoſtiam dierum*, id eſt annuam) & *votum ſuum*. Hinc patet quod vouente Anna vxore votum, etiam Elcana vir eius votum proprium Deo pro Annæ fecunditate & Samuele naſcituro nuncuparit, quod nunc eo obtento & nato perſoluere velit. Nam mater repugnante patre non poteſt filium vouere Deo, quia filius magis pendet à patre quàm à matre, & maritus eſt caput vxoris, totiuſque familiæ. Ita docet Abulen. hîc q. 22. & Syluester verbo relig. 2. q. 13. Sic S. Gregor. Nazian. in carm. de vita ſua, aſſerit ſe per votum natum, & à Deo datum matri, adeòque ei grauidæ obiectam fuiſſe phyſionomiam & nomen filij naſcituri, ideoque ſe iam natum illico à matre fuiſſe Deo oblatum. Sic S. Nicolaus Tolentinus natus eſt per votum parentum, nuncupatum S. Nicolao Myrenſi Epiſcopo, ab eoque Nicolai nomen accepit. Sic S. Franciſcus Aſſiſias parentibus vouentibus obtinuit filium S. Franciſcum de Paula, fundatorem Ordinis Minimorum, aliiſque plures ſimiles.

Vers. 21. Non vadam donec ablactetvr infans.] Dices Anna hîc videtur non ſeruaſſe legem purificationis puerperæ, implendam 40. die à partu Leuiti. 12. quando parentes primogenitum offerebant Deo, & redimebant quinque ſiclis. Exodi 13.

Reſpondet Abulenſ. q. 27. & ſeq. Leuitas (qualis erat Anna & Elcana) hac lege non fuiſſe obligatos, eò quòd ipſi iam Deo erant dicati & conſecrati, ac quòd in ipſorum vtilitatem ſacrificia illa purificationis cederent; vnde primogenitos ſuos non redimebāt quinque ſiclis, nec hoſtias cæteris præſcriptas offerebāt.

Precorqve vt impleat Dominvs verbvm svvm.] Hinc videtur, quòd præceſſerit aliqua reuelatio de Samuele, quæ hîc non ſit expreſſa, vti dixi de voto Elcanæ. Solet enim Scriptura multa tacere, quæ poſtea ſuggerit & ſupplet. Ita Caiet. R. Nehemias aſſerit vocem in Silo auditam: *Puer naſcetur nomine Samuel, qui liberabit Iſrael de manibus Philiſthiim*: quare omnes matres tunc filios ſuos vocaſſe Samueles: Cum autem Anna filium ſuum quoque nominaſſet Samuelem, dixiſſe Elcanam: *impleat Dominus votum ſuum*, ſcilicet vt per Samuelem meum liberet Iſrael à Philiſtinis. Verùm hæc fabellam olent Rabbinicam, vti fusè hîc oſtendit Abulen. Nec enim Anna filium vocauit Samuelē, ex vocis oraculo, ſed quia illum per votū & lachrymas poſtularat, & impetrarat à Deo. Vers. 23

Lactavit filivm svvm.] S. Chryſ. hom. de Samuele: *Ex eo tempore*, ait, *aſpiciebat puerum non tantùm vt mater, ſed vt rem Deo conſecratam, eùmque venerebatur. Si enim qui phialas poculáque aurea Deo dicaturi ſunt, poſteaquàm ea iam confecta acceperint, domique repoſuerint, nequaquam ea quaſi profana vaſa intuentur, ſed tanquam Deo ſacra, nec audent ea temerè, citraque cauſam attingere quemadmodum alia; multo magis hac mulier*, &c. Præſertim quia Samuel erat typus Chriſti, imò à nonnullis patribus nuncupatur *Nouus Iſraelis Moſes*. Porrò matres debere filios non nutricum, ſed ſuo lacte lactare, exemplo Saræ & Annæ docent S. Ambroſ. lib. 1. de Abraham c. 7. S. Chryſ. hom. 1. in pſalm. 20. Clemens Alexan. lib. 3. Pædag. c. 4. ſic enim pueri fiunt validiores, matribus ſimiliores, earúmque dotes & virtutes ſugendo imbibunt.

Et addvxit evm, iam recens, à lacte amotum, quod apud Hebræos fiebat anno ætatis tertio, vt colligitur 2. Mach. 7. 27. Ita S. Greg. Chryſ. Procop. Theodor. Abul. Caiet. Hugo, Dion. Porrò tempus triennij aptum eſſe lactandis pueris docet Galenus, & ex eo Franciſ. Valeſius ſacræ phil. c. 83. Vers. 24.

Tunc igitur Samuel infantulus vt vocatur v. 24. fuit Deo in templo oblatus. Perperam ergo Lyran. anno ætatis decimo, alij ſeptimo, alij duodecimo Samuelem Deo oblatum cenſent. Sic B. Virgo trimula fuit Deo in templo præſentata, vti docent patres quos citat noſter Caniſius lib. 1. Marial. c. 12. & Chriſt. à Caſtro in hiſtor. Deiparæ c. 3. Audi S. Chryſ. hom. de Samuele: *A mamma*, inquit, *diuulſus*: Et inferius, *Primo ſtatim pueritia, à mamma matris venit ad mammam ſpiritualem*. Et S. Hier. ad Ruth. *Quid tam pium quàm ſancta matri ſanctum filium cuſtodire? Anna Samuelem non ſibi, ſed tabernaculo genuit*. S. Auguſt. in pſalm. 98. *Nam Samuel fuit apud matrem tempore lactis, mox vt eum ablactauit dedit in templum, vt ibi creſceret, ibi roboraretur in Spiritu, ibi Deo ſeruiret.*

Mor. de educatione puerorum.

Hinc S. Gregor. Nazian. Orat. 40. exemplo Annæ docet matres debere ſuos filios ab infan- (A) tia Deo conſecrare. Audi S. Hieron. epiſt. 7. ad Lætam de inſtit. filiæ : *Samuel nutritur in templo, Ioannes in ſolitudine præparatur, ille ſacro crine venerabilis eſt; vinum & ſiceram non bibit: adhuc paruulus cum Domino ſermocinatur. Hic fugit vrbes; zona pellicea cingitur; locuſtis alitur, ac melle ſylueſtri, & in typum pænitentiæ prædicandæ tortuoſiſſimi animalis veſtitur exuuijs. Sic erudienda eſt anima quæ futura eſt templum Dei. Nihil aliud diſcat audire, nihil loqui, niſi quod ad timorem Dei pertinet; Turpia verba non intelligat, cantica mundi ignoret, adhuc tenera lingua pſalmis dulcibus imbuatur* : Et pluribus interiectis : *Nutriatur in Monaſterio, ſit inter Virginum choros : iurare non diſcat, mentiri ſacrilegium putet : neſciat ſæculum, viuat angelicè : ſit in carne ſine carne; Omne hominum genus ſui ſimile putet.*

Sic S. Maurus. S. Placidus, aliique Senatorum & Principum filij à parentibus traditi ſunt S. Benedicto, vt ab eo in pietate & timore Dei educarentur. In Monaſterio S. Pachomij (vt habet eius vita) alebantur pueri adeo ſimplices, vt ne quidem ſuam dextram vel ſiniſtram noſſent. S. Thomas Aquinas educatus fuit à Monachis in monte Caſſino, ſic & plurimi alij principum filij.

Denique S. Paulinus Epiſt. 10. Melaniam comparat Annæ. Eidem Dorotheus aptius comparat S. Annam matrem beatæ Virginis, quæ non Samuëlem, ſed Chriſtum ipſum genuit.

Et adduxit eum, &c. *in vitulis tribus*. Ita Hebr. Chald. & alij: Mirum ergo Sept. vertiſſe (C) in ſingulari : *in vitulo trimo ſiue trienni*. Iam *in*, id eſt cum vitulis tribus, quos ſcilicet cum Samuele ſuo offerret Deo.

Et tribus modiis farinæ.] Hebr. *in Epha farinæ*, id eſt in tribus modiis farinæ. Epha enim erat decima pars homer ſiue cori, qui triginta modios continebat. Erat ergo Epha magnus modius, tres minores modios continens. Id reſponſum ſit Auctori Quæſt. in lib. Regum apud S. Hieron. & Angelomo, qui putant hunc locum eſſe corruptum, leguntque : *& vno modio*. Cauſam huius oblationis dat B. Petrus Damiani lib. 6. epiſt. 37. quæ in ordine omnium eſt 105. *Samuel*, inquit, *puerulus tanquam tener agniculus cum tribus farinæ modijs & amphora vini, menſæ Domini, vt ita loquar, apponitur, dum Heli Sacerdoti & templo Dei à parentibus dedicatur.* (D)

Puer autem adhuc erat infantulus. Hebr. *Et puer erat adhuc puer*, id eſt erat paruulus infantulus, ſcilicet triennis.

Et obtulerunt puerum Heli.] vt iuxta votum ſuum cum quaſi à ſua domo abdicantes
Vers. 25. dedicarent Deo, vt ei iugiter ſeruiret in tabernaculo. Audi S. Chryſ. hom. 1. de Anna dubitantem an Annæ an Samuelis virtutem magis mirari debeat. *Cum ſoleant*, inquit, *indignari pueri, quoties à lacte depelluntur; nec ipſe puer ægrè tulit à matre diuulſus, ſed ad Dominum reſpexit, qui matrem creauerat; nec ipſa mater doluit à puero ſeiuncta, propterea quòd naturalem affectum vigor interueniens gratiæ; & vterque ſe alteri conuiuere exiſtimabat.*

Idipſum deinde appoſita ſimilitudine illu- (A) ſtrat : *Sicut*, inquit, *eodem in loco fixa vitis in longum produxit palmites, & vua multo internallo pendens cum radice habet commercium. Iisdem & in hac accidit fœmina, quæ in vrbe manens vſque ad templum extendit ſuum palmitem : atque illic vuam ſuſpendit maturam : nec interuallum illud vllum attulit impedimentum; cum charitas quæ ſecundùm Deum eſt; puerum matri copularet.*

Addit Chryſ. hom. 3. Annam ſe ipſam quoque cum Samuele Deo obtuliſſe, vbi enim erat Samuel ibi erat & Anna : Samuel enim ſecum viſcera trahebat materna. *Dum talia*, inquit, *loquitur, ſe ipſam quoque dedicauit cum puero, quaſi ſolido quodam naturæ affectu ſe ipſam templo alligans. Etenim ſi vbi eſt theſaurus hominis, illic eſt & cor eius; multò magis vbi puer mulieris, ibi* (B) *& mens illius erit.*

Denique vrget hoc Annæ exemplum S. Chryſoſt. lib. 3. contra vituper. vitæ Monaſticæ, docetque debere parentes permittere, vt filij ſui in cæleſti miniſterio famulentur, non in templum eos introducentes, vt Anna Samuëlem, ſed in ipſum cælum cum Angelis diuino miniſterio dedicandos, religioſos enim vnà cum Angelis Deo miniſtrare : ex quo etiam illud ſequatur, vt multò magis ad parentum ſuorum gloriam ac felicitatem conferant, quàm ſi in ſæculi permanſerint.

Vivat anima tva, id eſt iuro per animam & vitam tuam; vel tam verum eſt quod loquor quàm verum te viuere, vel me vitam tuam optare. Vers. 26

(C) Idcirco et ego commodavi] (minus Vers. 27. rectè S. Gregor. legit *commendaui*) *eum Domino, cunctis diebus quibus fuerit commodatus* (erit) *Domino. Commodaui*, id eſt *tradidi*, vt vertit Chald. donaui, vt eum mihi Deus donauit, quaſi dicat : Deus mihi eum dedit; quare ego illum Deo reddo & dedico, vt perpetim miniſtret illi in tabernaculo. Hebr. enim *ſcaal*, in Hiphil *hiſcil*, ſignificat non tantùm rogare & poſtulare, ſed & rogatum poſtulatumque commodare, dare, donare per Catachreſim : verba enim Hebræorum actionem nunc inchoatam, nunc perfectam ſignificant, præſertim in Hiphil. *Scaal* ergo ſignificat & poſtulare, & poſtulationem exaudire, ſiue rem poſtulatam dare & donare. Vnde *Samuel* hîc in Hebr. vocatur quaſi *Saul-leel*, id eſt datus vel commodatus traditúſque Deo. (D) *Saul* quoque dictus eſt primus rex Iſraëlis, quaſi datus à Deo, vel poſtulatus à populo & vocatus à Deo : Vnde à *Skule* qui erat ex tribu Beniamin, dictus eſt Saulus Paulus Apoſt. ex eadem tribu Beniamin oriundus: hinc ipſe initio epiſt. hunc ſibi dat titulum : *Paulus vocatus Apoſtolus*, &c.

In Hebr. eſt pulchra Paronomaſia. Ait enim Anna : Ego *ſcaalti*, id eſt poſtulaui Samuelem à Deo & impetraui; idcirco ego viciſſim *hiſcilti*, id eſt commodaui & tradidi eum Deo, vt ſit *Saul*, id eſt commodatus, datus & dicatus Deo per omnem vitam. Alludit enim ad nomen Samuel; illique aliud dat etymon, quaſi dicat : *Samuel* meus *Parentes filios Deo offerant.*

initio dictus eſt quaſi *Saul meel*, id eſt poſtulatus à Deo; iam verò dicitur *Samuel*, quaſi *Saul leel*, id eſt donatus & oblatus, imò redditus Domino. *Cunctis diebus quibus fuerit commodatus* (ſupple erit) *Domino*, quaſi quàm diù fuerit ſuperſtes, erit commodatus, datus dicatúſque Deo, vt is ipſe eo vtatur ad libitum. Vnde Sept. vertunt χρῆσιν κυρίῳ, id eſt *vſum Domini*, quaſi dicat: tradidi eum Domino vtendum ad quemlibet eius vſum. Vatab. *Ego quoque mancipaui eum Domino cunctis diebus, quibus ipſe mancipatus erit Domino*, quaſi dicat: Ego eum dedi Domino, vt per omnem vitam ſit mancipatus & addictus Domino. Audi S. Chryſ. hom. 2. de Anna: *Vide quàm ſit modeſta*: Ne putes, inquit, *magnam rem aut admirandam facere, quòd infantem dedico; non ego huius benefacti ſum auctor, ſed perſoluo debitum: depoſitum accepi, & hoc ei reſtituo, qui dedit.*

Idem hom. 21. in epiſt. ad Epheſ. *Quoniam*, inquit, *primitias* (filiorum, ſcilicet Samuelem) *obtulit, aluus eius facta eſt fœcunda, & alios etiam fratres illi acquiſiuit.* Imitentur hoc parentes, vt filios ad Religionem aſpirantes non auocent, ſed potiùs incitent: Sic enim à Deo & filiis & opibus ditabuntur. Audi & S. Ambroſ. Exhort. ad Virgines, laudantem Iulianam nobiliſſimam Romæ matronam, eò quòd filium vnicum Deo dicaſſet exemplo Annæ noſtræ: *Tu*, inquit, *fili, impetratus meus & votiuus meus, agnoſce à quo donatus ſis mihi. Ille tua ora plaſmauit: ille tua membra diſtinxit; ille mea orata ſuſcepit, cuius templo, cuius obſequio te antequàm naſcereris, ſacraui. Non parentibus, non tibi, ſed Deo natus es, cuius antequàm de vulua matris exires, eſſe cœpiſti. Et omnes quidem illius ſumus; ſed tamen tu ſpecialiter promiſſus Domino, redderis, ego quaſi Anna promiſi, vt omnibus vita tua diebus ac noctibus à conſpectu Domini non recedas. Tu exequere*, Concludit D. Ambr. *Egregia*, inquit, *fœmina quæ ſibi nihil reliquit, totum quod habuit Deo obtulit: cuius vita inſtitutio diſciplina eſt, & quædam formula caſtitatis, bono propoſito & meliore magiſterio.*

Audi & S. Bernar. epiſt. 110. parentes alloquentem, *Si filium veſtrum Deus facit & ſuum, quid vos perditis? aut ipſe quid perdit? fit de diuite ditior, de nobili generoſior; clarior de illuſtri; & quod his omnibus maius eſt, Sanctus de peccatore: ſed vos non perditis eum; quin potiùs multos per eum acquiritis nobis filios; quotquot ſumus in Claraualle, ipſum in fratrem, vos in parentes recipimus.*

Cunctis diebus. Lyran. cenſet Samuelem in

A templo miniſtraſſe Deo vſque ad annum ætatis quinquageſimum duntaxat: illo enim Leuitæ quaſi emeriti libertate donabantur, nec ampliùs in tabernaculo ſeruire tenebantur, vt patet Numer. 8. 25. Verùm id repugnat huic loco: vnde alij paſſim cenſent eum in templo ſeruiiſſe Deo per omnem vitam, Ita Philo. libr. de Somniis in fine, S. Aug. in Pſal. 98. S. Hier. in c. 44. Ezech. B. Petrus Damiani lib. 5. epiſt. 9. Chryſ. hom. 4. in Acta, quem audi: *Conſidera Samuelem, qui poſt 4. annos cum populi rem adminiſtraret, tamen adhuc nutriebatur in templo.*

Hinc Patres docent ſummam curam parentibus adhibendam eſſe in educatione puerorum, ipſoſque pueros à teneris ſe virtuti Deóque dicare debere. Audi inter alios S. Chryſ. in Pſal.
B 14. quærentem cur is & alij inſcribantur *in finem*, ac reſpondentem: *Quoniam*, inquit, *docet de iuſtitia ac reliquis virtutibus; qui autem de his docet, non debet in finem vitæ ſuadere hæc, ſed ab initio & ab ipſis incunabulis.* Et paulò poſt: *Si*, inquit, *nullus veſtrum vult poſſidere, ſeruum ſenem, quantò magis Deus vult adoleſcentiam, & tanquam intactam virginem eam ſibi iungit: vt eius vitæ primitias ambiat; ne quis cum iuuentutem peccato exhauſerit, languidam & eneruatam ſenectutem virtuti referuet, & vitæ facem temperet ſapientia.*

Et Clemens Alexandr. lib. 1. pædag. c. 5. *Quemadmodum*, inquit, *patres & matres lubentiùs vident equorum quidem pullos, boum vitulos, leonum catulos, ceruorum hinnulos, hominis puellum; ita & vniuerſorum pater, eos recipit, diligit ac defendit.*

C Plura in hanc rem congerit hîc noſter Mendoza. Denique quod dixit Plato, eos qui arte aliqua vel ſcientia eximij euadere volunt, à puero eam exercere debere, id verius eſt in ſtudio virtutis & ſanctitatis. Vnde Sancti eximij à puero ſanctitati ſe dederunt, vti Samuel, S. Ioannes Baptiſta, S. Nicolaus, & alij.

Porrò votum hoc matris non arctabat Samuelem, quin grandior factus liberè poſſet è templo diſcedere, locúmque alium & ſtatum vitæ deligere, vti docet Leſſius tract. de voto. Dub. 10. Voluit tamen Samuel matris votum ſeruare, & ratum facere per omnem vitam.

ET ORAVIT] gratias Deo agendo, & Canticum ſequens c. 2. canendo: pars enim prima orationis debet eſſe Dei laus & gratiarum actio, vt docet Paulus. Hinc laus ſubinde ſumitur pro
D oratione, vt Thren. 2. 19. *Conſurge, lauda in nocte.* Et Ierem. 7. *Tu ergo noli orare pro populo hoc, neque aſſumas pro eo laudem.*

Digitized by Google

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS.

ANNA ob natum Samuelem exultans Deo hymnum concinit, ſimulque prophetat de Chriſto. Mox. v. 12. narrantur peccata filiorum Heli. Inde v. 18. Samuelis miniſterium, & Annæ ab Heli benedictæ partus quinque prolium. Denique v. 22. Heli corripit filios, ſed nimis leniter: vnde v. 27. à Deo reprehenditur per prophetam, qui idcirco obuenturas, ei tàm ſuas, quàm filiorum & poſterorum clades denunciat.

1. EXultauit cor meum in Domino, & exaltatum eſt cornu meum in Deo meo.
dilatatum eſt os meum ſuper inimicos meos: quia lætata ſum in ſalutari tuo. 2.
Non eſt ſanctus, vt eſt Dominus: neque enim eſt alius extra te, & non eſt fortis ſicut Deus
noſter. 3. Nolite multiplicare loqui ſublimia, gloriantes: recedant vetera de ore veſtro:
quia Deus ſcientiarum, Dominus eſt, & ipſi præparantur cogitationes. 4. Arcus fortium
ſuperatus eſt, & infirmi accincti ſunt robore. 5. Repleti prius; pro panibus ſe locaue-
runt: & famelici ſaturati ſunt, donec ſterilis peperit plurimos: & quæ multos habebat fi-
lios infirmata eſt. 6. Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit.
7. Dominus pauperem facit & ditat, humiliat & ſubleuat. 8. Suſcitat de puluere ege-
num, & de ſtercore eleuat pauperem: vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat.
Domini enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem. 9. Pedes ſanctorum ſuorum
ſeruabit, & impij in tenebris conticeſcent: quia non in fortitudine ſua roborabitur vir.
10. Dominum formidabunt aduerſarij eius: & ſuper ipſos in cœlis tonabit: Dominus
iudicabit fines Terræ, & dabit imperium regi ſuo, & ſublimabit cornu Chriſti ſui. 11.
Et abiit Elcana Ramatha, in domum ſuam: puer autem erat miniſter in conſpectu Do-
mini ante faciem Heli ſacerdotis. 12. Porrò filij Belial, neſcientes Dominum, 13. neque
officium ſacerdotum ad populum: ſed quicumque immolaſſet victimam, veniebat puer
ſacerdotis, dum coquerentur carnes, & habebat fuſcinulam tridentem in manu ſua, 14. &
mittebat eam in lebetem, vel in caldariam, aut in ollam, ſiue in cacabum: & omne quod
leuabat fuſcinula, tollebat ſacerdos ſibi, ſic faciebant vniuerſo Iſraëli venientium in
Silo. 15. Etiam antequam adolerent adipem, veniebat puer ſacerdotis, & dicebat
immolanti: Da mihi carnem, vt coquam ſacerdoti: non enim accipiam à te carnem co-
ctam, ſed crudam. 16. Dicebatque illi immolans: Incendatur primùm iuxta morem
hodie adeps, & tolle tibi quantumcumque deſiderat anima tua. Qui reſpondens aiebat
ei: Nequaquam: nunc enim dabis: alioquin tollam vi. 17. Erat ergo peccatum puero-
rum grande nimis coram Domino: quia retrahebant homines à ſacrificio Domini.
18. Samuel autem miniſtrabat ante faciem Domini, puer, accinctus ephod lineo. 19.
Et tunicam paruam faciebat ei mater ſua, quam afferebat ſtatutis diebus, aſcendens cum
viro ſuo, vt immolaret hoſtiam ſolemnem. 20. Et benedixit Heli Elcanæ & vxori
eius: dixitque ei: Reddat tibi Dominus ſemen de muliere hac, pro fœnore quod com-
modaſti Domino. Et abierunt in locum ſuum. 21. Viſitauit ergo Dominus Annam,
& concepit, & peperit tres filios, & duas filias: & magnificatus eſt puer Samuel apud
Dominum. 22. Heli autem erat ſenex valde, & audiuit omnia quæ faciebant filij ſui
vniuerſo Iſraëli: & quomodo dormiebant cum mulieribus quæ obſeruabant ad oſtium
tabernaculi. 23. & dixit eis: Quare facitis res huiuſmodi, quas ego audio, res
peſſimas, ab omni populo? 24. Nolite filij mei: non enim eſt bona fama, quam
ego audio vt tranſgredi faciatis populum Domini. 25. Si peccauerit vir in virum, pla-
cari ei poteſt Deus: ſi autem in Dominum peccauerit vir, quis orabit pro eo? Et non
audierunt vocem patris ſui: quia voluit Dominus occidere eos. 26. Puer autem
Samuel proficiebat, atque creſcebat, & placebat tam Domino quàm hominibus.
27. Venit autem vir Dei ad Heli, & ait ad eum: Hæc dicit Dominus: Numquid non
apertè reuelatus ſum domui patris tui, cum eſſent in Ægypto in domo Pharaonis? 28.

Digitized by Google

Et elegi eum ex omnibus tribubus Iſraël mihi in ſacerdotem, vt aſcenderet ad altare
meum, & adoleret mihi incenſum, & portaret ephod coram me: & dedi domui patris
tui omnia de ſacrificiis filiorum Iſraël. 29. Quare calce abiecistis victimam meam,
& munera mea quę præcepi vt offerrentur in templo: & magis honoraſti filios tuos quam
me, vt comederetis primitias omnis ſacrificij Iſraël populi mei? 30. Propterea ait Do-
minus Deus Iſraël: Loquens locutus ſum, vt domus tua, & domus patris tui, mini-
ſtraret in conſpectu meo, vſque in ſempiternum. Nunc autem dicit Dominus: Abſit
hoc à me: ſed quicumque glorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt
me, erunt ignobiles. 31. Ecce dies veniunt, & præcidam brachium tuum, & brachium
domus patris tui, vt non ſit ſenex in domo tua. 32. Et videbis æmulum tuum in
templo: in vniuerſis proſperis Iſraël: & non erit ſenex in domo tua omnibus diebus.
33. Veruntamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo: ſed vt deficiant oculi
tui, & tabeſcat anima tua: & pars magna domus tuæ morietur, cùm ad virilem ætatem
venerit. 34. Hoc autem erit tibi ſignum, quod venturum eſt duobus filiis tuis, Ophni
& Phinees: in die vno morientur ambo. 35. Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidelem,
qui iuxta cor meum & animam meam faciet, & ædificabo ei domum fidelem, & am-
bulabit coram Chriſto meo cunctis diebus. 36. Futurum eſt autem, vt quicumque
remanſerit in domo tua, veniat vt oretur pro eo, & offerat nummum argenteum, &
tortam panis, dicatque: 37. Dimitte me obſecro ad vnam partem ſacerdotalem, vt
comedam buccellam panis.

Vers. 1. EXVLTAVIT COR MEVM IN DOMINO.] Eſt hoc Annæ canticum, vel vt S. Auguſt. vocat, *hymnus*, quo de præteritis & præſentibus beneficiis gratias agit, ac de futuris in Chriſto propherat v. 5. & 10. Partim ergo eſt canticum Euchariſticum, partim prophetia, ait Theodor. Procopius, Abul. licèt S. Auguſtinus 11. Ciuit. 4. velit totum eſſe prophetiam de Chriſto & Eccleſia, quod in ſenſu Allegorico verum eſt. Anna enim, inquit, Theodor. & Procopius, quia prophetam concepit, prophetiæ quoque gratiam participauit, ſicut & Elizabeth ac B. Virgo.

Vnde Canticum Zachariæ ob natum Ioannem Baptiſtam, & canticum B. Virginis ob conceptum Chriſtũ, *Magnificat anima mea Dominum*, &c. huic Annæ cantico per ſimilia ſunt, ac ſubinde ad verbum cum eo conſonant, vt patet ea inter ſe conferenti.

Audi quid de Cantico ſcribat S. Bern. ſerm. 1. in Cant. *Non eſt ſtrepitus oris, ſed iubilus cordis; non ſonus labiorum, ſed motus gaudiorum; voluntatum, non vocum conſonantia; non auditur foris, nec enim in publico perſonat; ſola quæ cantat audit, & cui cantatur, id eſt ſponſus & ſponſa.*

Ex dictis conſtat canticum hoc inſpiratũ fuiſſe Annæ à Spiritu S. eſſeque partem S. Scripturæ.

ET EXALTATVM EST CORNV MEVM IN DOMINO.] *Cornu*, id eſt fortitudo & gloria mea: vtriuſque enim ſymbolũ eſt cornu: boues enim, cerui & rhinocerotes in cornibus habent ſuum robur, decus & gloriam: hinc & coronæ regiæ earumque radii cornua vocantur, vti oſtendit Pier. Hierogl. 7. Samuel enim coronam regiam dedit Saüli & Dauidi. Senſus eſt quaſi dicat: Deus me imbecillam & abiectam, imò ob ſterilitatem infamem & conuitiis Phenennæ expoſitam fecit robuſtam & glorioſam, per miraculum me fœcũdando, dandóque filium Samuelem, qui erit robur & gloria tam mea, quàm totius Iſraëlis. Ita Abul. Vatab. & alij. Vnde S. Hier. in A quæſt, per cornu accipit filium Samuelem, qui ex Anna prodierat, ſicut cornu prodit ex capite rhinocerotis. Sicut enim rhinoceros ſuo cornu ventilat & configit feras, imò elephantes, ſic Samuel vẽtilauit & diſſipauit Philiſthęos hoſtes Iſraëlis. Vnde S. Gregor. *Quæ ergo*, inquit, *exaltatione, cornuum Deo ſuſtollitur, Deum ſuum ſingulariter fatetur: quia ſumma illa infuſio diuinæ dulcedinis exaltatam mẽtem & ſui ſuſceptibilem, & valde familiarẽ facit.*

DILATATVM EST OS MEVM SVPER INIMICOS MEOS:] quaſi dicat: nunc habeo quod ore meo reſpondeam Phenennæ, eiuſque filiis & cognatis, qui mei ſunt æmuli, mihique ſterilitatem exprobrant: oſtentans enim meum Samuelem eis ſilentium imponam.

QVIA LÆTATA SVM IN SALVTARI TVO.] Hebr. *in ſalute tua*, qua me ſaluaſti & liberaſti à B malo & probro ſterilitatis. Ita Chald. Vatab. Ianſen. Caiet. Myſticè *in Chriſto*; hic enim eſt ſalus noſtra: Vnde Sept. vertunt σωτήριον. Noſter *ſalutare* vel *ſalutarem*, id eſt ſaluatorem mũdi. Ita S. Auguſt. 17. Ciuit. 4. Hinc patet non eſſe verum gaudium in mundo, niſi in Deo & Chriſto. Audi S. Chryſ. hom. 3. de Anna: *Non quoniam ſaluata ſum, ſed quoniam per te ſaluata ſum, propterea lætor & exulto. Tales ſanctorum animæ de Deo qui dedit, magis quàm de donis gaudent; gratorum hoc eſt ſeruorum, omnibus ſuis ſuum præponere Dominum: cum peccauerimus, non doleamus quia punimur, ſed quoniam Dominum exacerbauimus; & ſi quid boni fecerimus, non gaudeamus propter regna cœlorum, ſed quoniam rem cœlorum regi gratam geſſimus; mentem enim habenti gehenna quoque formidoloſius eſt Deum offendere, & omni regno deſiderabilius Deo placere.* Et paulò poſt: *Talis erat & hæc mulier, C ad Deum in omnibus confugiebat, & accepta gratia magis de Deo datore gaudebat.* Sic & Dauid. *Cor meum*, inquit, *& caro mea exultauerunt in Deum viuum*, Pſalm. 83. v. 3.

Sancti in ſolo Deo gaudent.

Audi S. Bern. Epiſt. 115. *Illud*, inquit, *verum & ſolum eſt gaudium, quod non de creatura, ſed de creatore concipitur: & quod cum poſſederis nemo*

Digitized by Google

tollet à te; cui comparata omnis aliunde iucunditas, mœror eſt, omnis ſuauitas dolor eſt, omne dulce, amarum, omne decorum fœdum, omne poſtremò quodcunque aliud delectare poſſet moleſtum.

Addit Origenes de Elcana: *Quoties in Deo gaudemus, toties Diabolum flagellamus.*

VERS. 5. NON EST SANCTVS VT EST DOMINVS] celebrat Anna primò ſanctitatem Dei, quia hæc eſt primum & nobiliſſimum attributum Dei, ob quod ipſe adoratione, omnique veneratione, obſequio, victima & cultu digniſſimus eſt. 2. quia Deus in Annæ partu ſuam ſanctitatem declarauit; tum quia eius innocẽtiam & probitatem contra Phenennam inuidam defendit; tum quia fidẽ ei omnium tacitè datam de prole per miraculum naſcitura ſanctè præſtitit; tum quia ei dedit Samuelem, quem facturus erat prophetam ſanctiſſimum & ſanctificatorem Iſraëlis: quæ omnia à Dei ſanctitate manarunt, ceu radij à ſole, eiuſque fuerunt dona & beneficia.

NEQVE ENIM EST ALIVS EXTRA TE.] Deus verus, per eſſentiam ſanctus, ipſaque increata & immenſa ſanctitas, de qua in hymno S. Auguſt. *Tu ſolus ſanctus.* Sept. vertunt: *Non eſt iuſtus ſicut Dominus*, vbi iuſtus accipi poteſt ſanctus, vel potiùs iuſtus, quia iuſtè meam innocentiam à calumniantibus defendit.

ET NON EST FORTIS SICVT DEVS NOSTER.] Pro *fortis*, Hebr. eſt *tſur*, id eſt *petra*, in qua contra tempeſtates & venatores ſecuri tutique conſiſtimus, iuxta illud Pſal. 103. 18. *petra refugium erinacijs.* A *tſur* dicta eſt *tor*, & Tyrus celeberrima vrbs Pheniciæ & munitiſſima, quia vndique mari circumdata, adeo vt à Nabuchodonoſor fuerit obſeſſa per tredecim annos, & ab Alexandro Magno ægrè expugnata. *Tyrus* enim Hebr. dicitur *tſur* vel *tſor*, eò quòd in petra fuerit extructa, atque inſtar promontorij mari & tempeſtatibus maris fuerit oppoſita. Talis *petra*, talis *tſur*, talis Tyrus Annæ & piis eſt Deus, vt proinde iis nec homines, nec dæmones, nec leones, nec ignes, nec tormenta, nec mors metuendi ſint. Audi S. Bern. ſerm. 61. in Canti. *ſtat martyr tripudians & triumphans, toto licèt lacero corpore, & rimante latera ferro, non modò fortiter, ſed alacriter ſacrum è carne ſua circumſpicit ebullire cruorem. Vbi tunc anima martyris? nempe in tuto: nempe in petra, nempe in viſceribus Ieſu, vulneribus nimirum patentibus ad introeundum. Si in ſuis eſſet viſceribus, ſcrutans ea ferrum, profectò ſentiret: nunc autem in petra habitans, quid mirum ſi in modum petræ durauerit? neque mirum ſi exul è corpore, dolores non ſentiat corporis. Neque hoc facit ſtupor, ſed amor. Submittitur enim ſenſus, non amittitur.*

NOLITE MVLTIPLICARI LOQVI SVBLIMIA
VERS. 6. GLORIANTES:] ſcilicet tu ô Phenenna, tuique filij & cognati, qui de veſtra fœcunditate & felicitate ſuperbè gloriati eſtis, cum mei meorùmque deſpectu & contemptu. Pro *ſublimia* Hebr. eſt *gebohageboha*. Chald. *Magnalia Magnalia*. Regia: *altum altum*. Caiet. *Celſitudinem celſitudinem*, hoc eſt valde alta, celſa, magna & ſublimia, quæ veſtras vires tranſcendunt. Vnde alij vertunt: *Nolite loqui excelſa eminentia.* Theod. *ne loquamini ſublimia ad factum.* Orig. lib. 1. in Iob. *Nolite loqui ſuperba in ſuperbia.*

RECEDANT] (Hebr. exeant) *vetera de ore veſtro*, ſcilicet veteres ſuperbi ſermones iam A dicti, quibus conſueueratis gloriari, mihique ſterili inſultare. Chald. pro *vetera* vertit *blaſphemias*. Sept. *magniloquium*. Alij *verbum durum* vel *ſuperbum*, iuxta illud Prudentij in pſychomachia: *Deſine grande loqui, frangit Deus omne ſuperbum.*
Alta cadunt, inflata crepant, tumefacta premuntur.

Et illud Nazianzeni: *vtres vacuos ventus diſtendit, fatuos ſui exiſtimatio.* Cauſam ſubdit dicens: *Quia Deus ſcientiarum Dominus*, quaſi dicat: nolite ſuperbè vos iactare & gloriari, quia Deus ſcit & præuidet omnia, tàm futura quàm præterita & præſentia, illáque cum his connectit; quare ipſe ſcit veſtram gloriam in ignominiam; veſtram felicitatem in infelicitatem, veſtram copiam in inopiam ſe decernente & puniente conuertendam. *Et ipſi præparantur co-*
B *gitationes*, quaſi dicat: Deo paratæ, id eſt apertè cognitæ & præſentes ſunt veſtræ inſolentes, ambitioſæq; cogitationes, vt illas ipſe cõtrariis ſuis cogitationibus, id eſt conſiliis, iudiciis & decretis deprimat, obruat & caſtiget. Sic Deus Nabuchodonoſorem gloriantẽ in ſua Babylone cõuertit in beſtiam. Daniel 4. ac Baltaſarẽ eius filium in ſuo epulo gloriantem deſcribens in pariete: *Mane tekel phares*, eadẽ nocte per Cyrũ occidit. Daniel 5.

Deus ergo *ſcientiarum Dominus eſt*, quaſi dicat: Deus eſt ſciẽtiſſimus, *Deus omnia nouit*, ait Chald. quare ipſe ſcit tam futura quàm præſentia; ſcilicet me antea ſterilem fore fœcundam, & Phenennam fore ſterilem; ideóque ipſe eſt *arbiter conſcientiarum*, ait S. Aug. lib. 17. Ciuit. 4. vt ſuperbas earum cogitationes videat, damnet, pre-
C mat ſternátque. Deus eſt ipſius ſolis ſol, illuſtrãs ſenſibilem intelligibilis, ait Philo lib. de offeren. vict. vnde rectè admonet S. Aug. ſerm. 46. de verb. Domini: *Ipſe*, inquit, *timendus eſt in publico, ipſe in ſecreto. Procedis? videris: lucerna ardet? videt te: lucerna extincta eſt? videt te. In cubile intras? videt te. Ipſum time cui cura eſt vt videat te, & vel timendo caſtus eſto, aut ſi peccaueris quære vbi te non videat, & fac.* Et Boëtius lib. 5. de Conſol. Phil. Proſa 6. *Auerſamini igitur vitia, colite virtutes: magna vobis indicta eſt neceſſitas probitatis, cum ante oculos agitis iudicis cuncta cernentis.*

Myſticè S. Bernardus ſerm. 13. in Cant. *Origo* inquit, *fontium & fluminum omnium, mare eſt, virtutum & ſcientiarum Dominus Ieſus Chriſtus. Quis enim Dominus virtutum, niſi ipſe eſt rex gloriæ, ſed & iuxta Annæ canticum, idem ipſe*
D *Deus ſcientiarum Dominus eſt. Continentia carnis, cordis induſtria, voluntatis rectitudo ex illo fonte manant, non ſolum autem, ſed & ſi quis callet ingenio, ſi quis nitet eloquio, ſi quis moribus placet; inde eſt: inde ſcientia, inde ſapientiæ ſermo; theſauri ſiquidem ſapientiæ & ſcientiæ ibi omnes abſconditi ſunt.*

Porrò Deus dicitur Græcè θεὸς à θεάω, quòd omnia videat; vnde Ægyptij Deum appellabant oculum mundi. Audi S. Auguſt. epiſt. 3. ad Fortun. *Deus totus oculus eſt, totus manus, & totus pes, quia omnes videt, omnia operatur & vbique eſt.* Vide dicta Eccleſ. 16. v. 16. & ſeq. & c. 24. 19.

Et ipſi præparantur cogitationes, quaſi dicat: Deo cogitationes omnes hominum & Angelorum

Digitized by Google

patent, ab eóque diriguntur, temperantur, adimplentur, vel rumpuntur & eliduntur. Deus eſt qui ea quæ cogitamus, cupimus, iactamus, dirigit atque perficit, vel diſcutit & euertit, vti mea fœcunditatis deſideria adimpleuit, Phenennæ verò inuidas & arrogantes cogitationes diſſipauit & diſperdidit. Hebr. pro *præparentur* eſt נתכנו *nitkenu*, id eſt ponderantur, numerantur, appenduntur, menſurantur, quaſi dicat, Deus menſurat cogitationes noſtras, ac videt an nimis magnæ vel paruæ, æquæ vel iniquæ, ſapientes vel ſtultæ ſint, vt ſciat cuius cogitationes, quando & quomodo explere debeat, cuius non explere, v. g. Annæ deſideria perficere, non Phenennæ; quaſi dicat: laudo Deum qui perfecit ea quæ ego cogitaui & cupiui; in illo ergo glorior, non in me, quia ſterilitatem, quam ego ſuperare meis viribus non potui, ipſe ſua diuina vi ſuperauit & diſcuſſit. Hoc eſt quod ait Salomon Prouerb. 16. v. 2. *Omnes viæ hominis patent oculis eius: Spirituum ponderator eſt Dominus*, vbi multa hac de re dixi.

Poſſunt ſecundò hîc cogitationes non tantùm hominum accipi, ſed & ipſius Dei, vti vertunt Sept. *Deus*, inquit, *præparans adinuentiones ſuas.* Et Chald. *Dominus*, inquit, *ſuper omne factum ſuum extendens iudicium*, quaſi dicat: Dei eſt perficere non tantùm ea quæ nos cogitamus & cupimus, ſed etiam quæ ipſe de nobis cogitat & cupit; ſæpè enim ipſe alia cogitat & vult, quàm nos cogitamus & velimus, tumque facit ea quæ ipſe cogitat & vult, non quæ nos; ſicut hîc cogitauit fœcundare & exaltare Annam, non Phenennam. Vnde Chald. vertit: *Ipſe vobis retribuet culparum veſtrarum vltionem.* Theodor. *Deus præparans exercitationes ſuas*, id eſt complēs ſua conſilia. Symmachus: *non ſunt apud Deum prætextus & excuſationes.* Vatab. *Conatus eius perficiuntur.* Pagnin. *ipſi directa ſunt opera*, id eſt finem ad quem ab eo diriguntur attingunt. Deus enim ſuas cogitationes & voluntates menſurat ſua omnipotentia, quæ tanta eſt quanta eius voluntas & intellectus: quare omnia quæ cogitat & vult perficere poteſt, & reipſa perficit; cum nos multa velimus quæ perficere nequimus. Senſus ergo eſt quaſi dicat: *Scientiarum Dominus eſt*, quia ſcit tam futura quàm præſentia, imò ipſe omnia rectè iuſtéque ordinat & diſponit: ipſe enim præparat cogitationes, vt ſcilicet inſolentes & inflatos, qualis eſt Phenenna, deprimat; humiles verò & miſeros, qualis ego fui, ſoletur & extollat, ſicut extulit Saram ſterilem depreſſa Agar inſolenti: quare nemo ſuperbus confidat rebus præſentibus ſecundis, nemo humilis & miſer in aduerſis deſperet, quia Deus vtriuſque vices & ſortes commutabit, vt hos faciat felices, illos verò infelices.

Hinc nonnulli pro לו *lo*, id eſt *ei*, legentes לא *lo* per *Aleph* vertunt: *non ſunt* (hominibus vel Angelis) *menſurabiles cogitationes Dei*, iuxta illud Pauli Roman. 11. v. 33. *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei? Quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius? Quis enim cognouit ſenſum Domini, aut quis Conſiliarius eius fuit?*

Tropol. Ruper. *Scientiarum*, inquit, *Domino cogitationes præparantur pro munere. Si vis ab illo promereri vel impetrare ſcito pia donum, non multa oblationes arietum & taurorum, ſed ſanctæ cogitationes*
A *eius rei præparatoria ſunt.*

Hinc vide quid cogites. Deus enim non ſolùm actiones & ſermones, ſed & intimas cogitationes & intentiones peruidet, eáſque in die iudicij toti mundo reuelabit & iudicabit, iuxta illud Hebr. 4. 12. *Viuus eſt ſermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac Spiritus, compagum quoque ac medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis.*

Denique aliqui ſic exponunt: *Deus ſcientiarum Dominus eſt*, hoc eſt Deus eſt ſcientiſſimus, quia ipſe ſcit omnium hominum cogitationes & conatus conuertere ad id, quod ipſe fieri voluerit; quare cogitationes hominum illi præparantur, ſicut præparatur materia artifici, vt ex illa faciat id
B quod ipſe voluerit. Sic cogitationes fratrum de Ioſepho vendendo conuertit in Ioſephi bonum & exaltationem, vt ſcilicet fieret princeps in Ægypto: ſic Phenennæ probra & maledicta conuertit in laudem & decus patientis Annæ.

ARCVS FORTIVM SVPERATVS EST (Sept. *infirmatus eſt*) ET INFIRMI ACCINCTI SVNT ROBORE.] Huic verſui antiſtrophus eſt ille B. Virginis. *Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles.*

Prædicat Anna omnipotentiam Dei ex eo, quòd ſæpè fortes fortitudine ſua deiecerit, ac viceverſa infirmos fortes effecerit. Vnde Chald. vertit: *Et ij qui erant debiles facta ſunt virilitates*, quaſi dicat: Deus fortes quaſi viros fecit debiles quaſi feminas, & vice verſa debiles quaſi feminas fecit fortes quaſi viros, vti iam Phenennam,
C quæ in pariendo tot filios videbatur fortis, fecit infirmam, vt ampliùs non pariat; & me Annam ſterilem ad pariendum fecit validam, vt pepererim Samuelem, & quinque alias proles paritura ſim: pendet enim hic verſus à v. ſequenti: *donec ſterilis peperit*, &c. Arcum vocat robur, potētiam, fortitudinem, quia ante inuentas bombardas pugnabant arcubus, vti etiamnum pugnant Indi & Tartari. Propriè verò arcum vocat linguam mordacem Phenennæ, quæ ſcommata & ſannas quaſi ſagittas in Annam iaculabatur, quas Anna quaſi infirma & ſterilis tacita audiebat. Sed Deus hanc linguam & has ſannas infregit, dum Annam fœcundauit, itaque Phenenna validiorem effecit. Ita Lyran. Hugo, Abul. & Gloſſa.

Porrò ſententia hæc generalis eſt; vnde multis aptari poteſt. Primò ergo S. Greg. eam adaptat *Arcus fortium ſuperatus quis? Reſp. 1.*
D S. Michaëli eiuſque Angelis, ac Lucifero eiuſque aſſeclis dæmonibus, qui erant ſummi & potentiſſimi, præ quibus Michael & Angeli videbantur eſſe minores minúſque potentes. *Quos Deus*, inquit D. Gregor. *de cælo præcipitauit, vt in lapſis Angelis diſceret homo quid timeret. Nam quid de areo vaſe fiet, ſi Deus nec aureis ſuperbia fœtore plenis ignoſcit?*

Secundo, Origen. hom. de Elcana, hanc gnomen accommodat dæmonibus, qui potentiſſimi 2.
ſunt ſpiritus, & hominibus qui carnei ſunt, ideóque infirmiſſimi. *Et tamen tu*, inquit Origen. *Si indutus ſis armis Dei, ſi ſcuto fidei munitus, & galea ſalutis obtectus, & lorica charitatis, & gladio ſpiritus accinctus, arcus contra te potentium pro munimentis talibus infirmabitur.*

Digitized by Google

Tertiò, Beda & Orig. eam attribuunt Philoſophis gentilibus & fidelibus, plebeis ac ſimplicibus, de quibus ait Apoſt. 1. Cor. 1. *Stulta mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes.*

Quartò, S. Hier. in quæſt. refert ad Pharaonem & Ægyptios, ac Moſen & Hebræos: Pharao enim potens in equis & curribus inſequens Hebræos per mare rubrum eo merſus eſt, cum Hebræi ſalui validique exirent. Simili modo attribuas Chananæis, quos licèt gigantes & bellipotentes imbelles Hebræi duce Ioſue profligarunt.

Quintò, S. Auguſt. 17. Ciuit. 4. S. Greg. Theodor. Angelomus & Beda referunt ad Iudæos & gentiles. Iudæi enim in lege validi per Chriſtum infirmati ſunt, gentiles verò per eundem erecti, & Iudæis validiores effecti.

Sextò, Lyran. refert ad Phariſæos & Apoſtolos: illos enim nobiles, doctos & potentes per gratiam Dei deiecerunt rudes, pauperes & infirmi Apoſtoli: *Qui olim*, ait S. Greg. *mulierum verba timuerunt, poſtea auctoritatem principum libertate frangebant.*

Denique Euthim. Caiet. & Dion. illam adaptant ſuperbis & humilibus: potentes enim & fortes in ſua fortitudine ſuperbiunt: infirmi verò in ſua infirmitate ſe humiliant, Deique potentis opem inuocant: vnde hi à Domino, cuius ope & robore ſe indigere ſentiunt, roborantur: illi verò robore ſuo priuantur, quia non agnoſcunt illud ſe à Deo accepiſſe, & ab eo pendere: *vt non glorietur coram Deo omnis caro*, ſed omnem roboris gloriam Deo à quo datur attribuat. Atque hæc eſt cauſa, cur Deus per infirmos maiora ſæpè quam per fortes operetur, vt qui *gloriatur, in Domino glorietur*, ait Apoſt. *Virtus* enim Dei *in* noſtra *infirmitate perficitur.* 2. Corinth. 12. 9. Vide ibi dicta.

Vers. 5. Saturis famelici qui?

Repleti prius pro panibus se locaverunt, et famelici saturati sunt.] Huic antiſtrophon eſt illud B. Virginis: *Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes.* Lucæ 1. Vide ibi dicta. Ad litteram Deus ſæpè impios opibus & cibis repletos depauperat & fame affligit, vt cogantur operas ſuas pro panibus lucrandis elocare, & vires ſuas laborando exhaurire: Vnde Aquila vertit, *attriuerunt ſe*; vti fecit filio prodigo, qui præ fame coactus fuit paſcere porcos, eorúmque ſiliquas comedere. Lucæ 12. Sic Deus ob peccata ſæpè ſterilitatem & famem populis immittit, vti immiſit Ægyptijs totique orbi tempore Abrahæ. Geneſ. 12. v. 10. & tempore Ioſeph. Geneſ. 41. & tempore Moſis. Exodi 10. v. 14. & tempore Ruth c. 1. pios verò famelicos Deus ſaturauit, imò alios per eoſdem pauit, vt patet de Ioſeph paſcente Ægyptum totumque orbem; de Abraham. Geneſ. 12. de Hebræis quos per 40. annos aluit manna in deſerto. Sic Iudæos à Tito obſeſſos fame confecit, adeo vt matres ſuos filios vorarent, cum Chriſtiani vrbe egreſſi cibis abundarent. Sic Anna hìc ob mœrorem ſterilitatis non comedens c. 1. v. 7. erat famelica, ſed iam mœrore per generationem depulſo comedens, ſaturata & exhilarata eſt; Phenenna verò priùs læta & ſaturata, nunc mœrens cœpit cibum faſtidire, fortè etiam ipſa cum filiis ad tantam egeſtatem redacta eſt, vt cogerentur ſe ſuaſque operas pro panibus congerendis elocare: hoc enim hìc innuit Anna.

Myſt.

Myſticè: Deus fideles pios ſatiat ſapientia, prædicatione & doctrina verbi Dei, Euchariſtia & Sacramentis; cum Iudæos alióſque impios ijs priuat. Ita S. Ambroſ. ſerm. 12. in Pſal. 118. *Diuites*, inquit, *eguerunt & eſurierunt, quia qui antea abundabant gratia, poſtea tamen propter perfidiam ſuam egere cœperunt: Qui autem pauperes erant populi nationum, iam per fidem Chriſti ſatiantur & abundant: Sicut ſcriptum eſt: edent pauperes & ſatiabuntur.*

Anagog.

Anag. Sanctos Deus hìc ieiunantes ſatiat delitiis æternis in cælo; improbos hìc ſe ingurgitantes torquet fame perenni in gehenna, iuxta illud Iſaiæ 65. 13. *Ecce ſerui mei comedent, & vos eſurietis: Ecce ſerui mei bibent, & vos ſitietis: Ecce ſerui mei lætabuntur, & vos confundemini.* Audi Tertul. lib. de ſpectac cap. 28. *Vicibus res diſpoſita eſt: nunc illi lætantur, nos conflictamur.* Et paulò poſt: *Lugeamus ergo dum Ethnici gaudent, vt cum lugere cœperint gaudeamus.*

Idem lib. de Idolis cap. 13. *Sæculo*, inquit, *gaudente lugeamus, & ſæculo poſtea lugente gaudebimus. Sic & Lazarus in ſinu Abrahæ refrigerium conſecutus, contra diues in tormento ignis conſtitutus, alternas malorum & bonorum vices æmula retributione compenſant.*

Et S. Auguſt. ſerm. 227. de Tempor. *Pauper*, ait, *beatitatem emit mendicitate, & diues ſupplicium facultate.*

Donec sterilis peperit plurimos.] Pendet hæc ſententia à v. 4. celebrat enim nunc Dei fortes infirmantis & infirmos fortificantis potentiam, eiuſque quid eximium & quaſi ſummum aſſignat. Idque ſignificat τὸ *donec*; pro eo enim Hebr. eſt עד *ad*, pro quo Sept. vertunt *quia*. Chald. *etiam*. Vatab. *adeo vt*. Senſus ergo eſt quaſi dicat: Deus potentiſſimus ſæpè fortes infirmat, & infirmos corroborat, *donec*, id eſt *vſque adeo* vt faciat ſterilem, qualis ego eram, parere ſeptem, id eſt multos filios; fœcundæ verò & filiis abundanti, qualis erat Phenenna, deinceps partus ſiſtat, vt fiat ſterilis, imò proles iam genitas ſenſim auferat, aut pauperes miſeraſque & infirmas efficiat. Ita S. Hieron. in quæſt. Abul. Vatab. Ianſen. Tradunt Hebræi, quòd Phenennæ tot moriebantur filij, quot naſcebantur Annæ, ita vt nato Annæ Samuele primogenito moreretur primogenitus Phenennæ, & ita deinceps; ſed hoc refutat S. Hieron. & alij. Sic τὸ *donec* ſignificat rei extremum & ſummum 1. Reg. 30. v. 4. *Planxerunt donec deficerent in eis lachrymæ.* Et 2. Reg. c. 23. v. 10. de Eleazaro: *Percuſſit Philiſtæos donec deficeret manus eius.* Et 3. Reg. c. 18. v. 28. de Sacerdotibus Baal: *Incidebant ſe iuxta ritum ſuum cultris & lanceolis, donec perfunderentur ſanguine.* Sap. c. 10. 13. de Ioſeph: *Non dereliquit eum, donec afferret illi ſceptrum regni.*

Anna peperit ſeptē quo ſenſu?

Pro *plurimos* Hebr. eſt *ſeptem*. Vnde Ioſephus ait Annam peperiſſe ſeptem filios; verùm v. 21. tantùm numerantur quinque, vt addito Samuele ſint ſex. Rabbini nonnulli pro Samuele ſubſtituunt duos eius filios, vt fiant ſeptem proles Annæ. Rurſum Rabbi Salomon duos Phenennæ filios Annæ aſſignat, vt ſeptem habeat, idque quia quoties ipſa pareret, toties duo ſemper Phe-

nennæ filij morerentur. Cumque duo tantùm ſupereſſent, hos illa rogata ſuis precibus conſeruauit: at hæ ſunt illorum fabulæ, vt in hom. vocat Origen.

Dico ergo ad litteram: Anna peperit ſeptem, id eſt multos filios. Septenarius enim eſt ſymbolum multitudinis. Prophetat Anna inſtin&ta à Spiritu Sancto de filijs quos paritura erat v. 21.

Alleg. Alleg. Phenenna ſignificat ſynagogam Iudæorum, quæ iam parere Deo filios deſijt; Anna Eccleſiam Chriſtianorum, quæ plurimos ex omnibus gentibus filios Deo gignit. Vnde Chald. vertit: *ſterilis implebitur prole*, ſcilicet plurima. Ita Orig. Theod. Procop. & S. Aug. 17. Ciuit. c. 4.

Symb. Symbolicè Cabaliſtæ: Anna, inquiunt, peperit ſeptem, quia Samuel & שבע *Sceba*, id eſt *ſeptem*, ſuis characteribus eundem exprimunt numerum, ſcilicet 377. Sublimiùs Philo. lib. quòd Deus ſit immutabilis: ſeptenarius, inquit, eſt perfectiſſimæ quietis & Sabbathi ſymbolum, vnde ſignificat animum in Deo recumbentem & quieſcentem, qualis erat Samuelis: *Samuel enim*, inquit, *in ſolius Dei miniſtrorum ordinem adſcitus, nemini præterea ſeruiens. ab vno & ente beneſtatur: quia ſtatus eſt Septenarij animæ in Deo requieſcentis & nullis mortalibus occupatæ negotijs.*

Tropol. Tropolog. Eucherius: *Vir ſanctus*, ait, *qualis erat Samuel, eſt inſtar multorum, quia pluris eſt apud Deum, pluráque ab eo impetrat quàm multi cæterorum*, iuxta illud Eccleſ. 16. 3. *Melior eſt vnus timens Deum, quàm mille filij impij.* Vide ibi dicta. Audi S. Chryſoſt. hom. 40. ad pop. *Helias*, inquit, *vnus erat; ſed totus mundus non erat dignus qui rependeretur ei. Et mundus quidem innumera millia ſunt, ſed non ſunt millia, cum nec ad vnius menſuram perueniant.*

Et Philo lib. de Decalogo quærens, cur Deus in ſingulari dicat: *non occides, non mœchaberis*, reſpondet: *quia quicumque Deo paret ac legibus, æquatur frequentiſſimo populo, vel potius omnibus gentibus, imò mundo vniuerſo.* Rurſum: *Apud homines*, inquit, *iniuſta multitudo pluris quàm vnus iuſtus æſtimatur; apud Deum verò bonitas rara præfertur iniquis innumeris.*

Inſuper anima peccatrix, ideóque bonorum operum ſterilis parit plurimos, cum pœnitens multos fidei, ſpei, pœnitentiæ, eleemoſynæ, charitatis, aliarumque virtutum actus producit: ac vice verſa anima ſancta quæ bonis operibus abundabat, dum in peccatum mortale prolabitur, ſterileſcit adeo, vt non tantùm nulla bona opera & merita pariat, ſed & præterita diſſipet & diſperdat. Audi S. Baſil. in c. 1. Iſaiæ ad illa: *regionem veſtram alieni comedunt. Vide*, inquit, *iuuenē quempiam à puero intra ædes educatum; alacriter & ſtudioſè ad orationem prodeuntem, nullum tranſmittentem beneficentiæ officium, æterni illius iudicij memorem, iugiter acquieſcentem ſermoni doctrinæ: talem denique mihi conſidera in fornicationem prolapſum. Quonam pacto miſerabilem illum è proximo conſequitur omnimoda conuerſio priorum laborum. Conſcientia commiſſi facinoris non iam eum comitatur, vt ſe conferat ad orationis locum: non idem in cœtu conſiſtit eorum qui in arcano ſeceſſu deflent. Fit hinc ad orationem cunctantior. Denique ſenſim illius menti ſe inſerit meditatio, vt à propoſito deficiat. Denique ad omnimodam perditionem per varios errorum* A *anfractus adducitur.* Adhæc Orig. hom. de Elcana: *Sterilis*, inquit, *erat in me anima mea, non afferebat fructus iuſtitiæ; nunc autem vbi per fidem Chriſti meruit gratiam Spiritus Sancti, & impleuit eam ſpiritus timoris Domini, certum eſt quod ſterilis peperit ſeptem.* Et nonnullis interiectis: *Fœcunda*, inquit, *in propagine erat caro mea, habens plurimos carnis fructus, fornicationem, immunditiam, impudicitiam, idololatriam, &c. Hæc erat carnis noſtræ numeroſa progenies: ſed cum venimus ad fidem crucis Chriſti, & mortificationem Ieſu cœpimus circumferre in corpore noſtro, & mortificare membra noſtra quæ ſunt ſuper terram, & exhibere ea ſeruire iuſtitiæ & ſobrietati; tunc fœcunditas probroſa huius generationis excluſa eſt, & hoc modo fœcunda in filijs infirmata eſt.*

B Denique, *Sterilis*, ait S. Franciſcus, *eſt panperculus, humilis, ſanctuſque religioſus, qui generandi in Eccleſia filios non habet officium. Hic pariet in iudicio multos, quia quos nunc priuatis orationibus & bona vitæ exemplo conuertit ad Chriſtum, illius gloriæ tunc iudex aſcribet. Quæ multos habet filios infirmabitur; quia prædicator vanus & loquax, qui multis nunc quaſi ſua virtute genitis gaudet, cognoſcit tunc ſe nihil proprij habere in eis.* Ita Annales VVaddingi anno Christi 1220. n. 30. & S. Bonauen. in vita S. Franciſci.

Dominvs mortificat et vivificat, dedvcit ad inferos et redvcit.] Vers. 6. Primò, cum mortuos ad vitam reſuſcitat: Item cum animas patrum ex inferis, id eſt ex limbo per Chriſtum reſurgentem eduxit, ait Theodor. ac dum animas plenè purgatas è purgatorio ad cælum traducit: vnde Chald. vertit: C *ab inferis deducit ad vitas æternitatis.* Rurſum cum ſanis morbum lethalem immittit, ac deinde ijs pœnitentibus & ſupplicantibus ſanitatem vitámque reſtituit, vti fecit Ezechiæ regi. Iſaiæ c. 38. Secundò, dum quem tot ærumnis affligi permittit, vt penè mori cogatur, ac deinde humiliatum ijs liberat & proſperat. Tertiò, cum ſterilem, qualis Anna erat, fœcundat, & in prolibus quaſi viuificat. Sterilis enim eſt quaſi lignum aridum & emortuum, iuxta illud Iſaiæ 56. 3. *Non dicat eunuchus: ecce lignum aridum.* Et Apoſt. Rom. 4. loquens de Abraham ſene & Sara ſterili: *Non, inquit, infirmatus eſt fide, nec conſiderauit corpus ſuum iam emortuum, cum ferè centum eſſet annorum, & Saræ vuluam emortuam.* Et Ezechiel. c. 17. 24. *Siccaui viride, & frondere feci li-* D *gnum aridum.* Sic enim Deus arbores in hyeme defrondans & ſiccans mortificare videtur, in vere verò eaſdem frondere faciens rurſus viuificare.

Deus mortificat & viuificat.

Alleg. Deus mortificat ſynagogam Iudæorum, viuificat Eccleſiam Chriſtianorum, ait S. Greg. Beda, Angelomus.

Tropol. S. Auguſt. lib. 17. Ciuit. c. 4. Dominus cum in nobis carnales affectus mortificat, ſpirituales ſpiritumque viuificat: mortificatio enim carnis eſt viuificatio ſpiritus, vti docet S. Paulus. Vnde Orig. *Deus*, ait, *occidit Paulum perſecutorem, eumque viuificauit vt fieret Apoſtolus Chriſti.* Audi S. Ambroſ. ſerm. de Ieiun. *Occidit Deus primum in nobis homicidia, adulteria, ſcelera, furta per baptiſmum, & ſic nos tanquam nouos homines æter-*

Digitized by Google

nitatis immortalitate viuificat. Morimur ergo peccatis per lauacrum, regeneramur autem vita per ſpiritum. Et paulò poſt: *Occidimur*, inquit, *quodammodo cum deſinimus eſſe, quod fuimus: nouo enim pietatis genere in vno eodémque homine impius & adulter occiditur, vt miſericors renaſcatur & caſtus. Interimitur idololatria, vt religio propagetur. Fornicator & ebrioſus extinguitur, vt continens & ſobrius procreetur. Sic ergo mortificat Dominus vt viuificare faciat: Sic occidit vt proſit: ſic verberat vt emendet. Hac eſt igitur circa homines ſuos tota eius ſeueritas, vt in his peccata puniantur, anima conſeruetur: auferantur deteſtanda vitia, virtutes optima nutriantur.*

Audi & S. Gregor. hîc: *Deum*, inquit, *ad inferos ducere, eſt peccatorum corda æternorum cruciatuum conſideratione terrere: reducere eſt territas pœnitentium mentes ſpe vitæ indeficientis attollere. Tunc quippe peccare deſinimus, cum ſutura tormenta formidamus,*

VERS. 7. DOMINVS PAVPEREM FACIT ET DITAT, HVMILIAT ET SVBLEVAT.] Deus enim hunc pauperem facit, illum diuitem; hunc humilem & abiectum, illum ſublimem & eleuatum, imò vnum eundemque pauperem & abiectum, mox diuitem & ſublimem efficit, præſertim cum ſuperbum humiliát, & humiliatum exaltat.

8. SVSCITAT DE PVLVERE EGENVM, ET DE STERCORE ELEVAT PAVPEREM;] Pagnin. *Exaltat mendicum vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat.* Sic Iob bonis omnibus ipſaque ſanitate ſpoliatum, ac ſedentem in ſterquilinio eleuauit, & ad priſtinam regni gloriam reduxit, imò eandem duplicauit. Sic Saulem ab aſinis euexit ad ſceptrum; ſic Dauid ab ouibus earumque fimo extulit ad gloriam regni Iſraëlis. Sic Ioſeph è carcere euexit ad principatum Ægypti. Myſticè S. Gregor. Deus peccatorem ſuſcitat è puluere, cum è veniali culpa; è ſtercore, cum è mortali eum per penitentiam eleuat ad gratiam.

Celebrat hîc Anna Dei potentiam per quinque antitheſes, vt oſtendat Deum poſſe quemlibet ex imo eleuare ad ſummum, & viciſſim ex ſummo in imum deiicere, ac proinde nec ſublimi & felici vanè gloriandum eſſe in ſua ſorte, nec humili & miſero in ſua infelici fortuna deſperandum: Deum enim poſſe vtriuſque vices commutare, ac re ipſa ſæpè commutare, cum ſuperbos deprimit & humiles extollit, vti hîc Annam extulit & Phenennam depreſſit.

D DOMINI ENIM SVNT CARDINES (Vatab. *columnæ*) TERRÆ, ET POSVIT SVPER EOS ORBEM.] q.d. Deus mundi cardines in ſua habet manu & poteſtate; quantò magis ea quæ iam dixi efficere poteſt? Per cardines terræ Angelom. Hugo, Abul. Dion. & Ianſenius accipiunt quatuor terræ extremas partes ſiue climata, ſcilicet Orientem, Occidentem, Aquilonem & Meridiem. Secundò, noſter Sanchez accipit

Cardines terræ qui? Reſp. 1.

2. duos cæli polos; ſuper hos enim gyrantur cæli, omnéſque orbes planetarum & elementorum circa terram, quaſi dicat: ſicuti Deus duos polos mundi Arcticum & Antarcticum conſtituit, quaſi duos cardines cæli & terræ, vt circa eos aſſiduè moueantur & gyrentur omnes cæli & elementa, quò fit vt nunc eleuentur, nunc de-

A primantur; ſic pariter Deus gyrat omnes homines omnéſque creaturas, vt eas nunc eleuet & beet, nunc deprimat & affligat. Verùm hi propriè ſunt poli cæli, non cardines terræ, vnde ſuper eos poſiti ſunt cæli, non terra. Tertiò, alij per 3.
cardines accipiunt centrum terræ; huic enim quaſi baſi incumbit terra totuſque orbis. Quartò, alij accipiunt mare dicentes cum Thalete 4.
terram quaſi ratem innatare aquis, iuxta illud Pſal. 23. *Ipſe ſuper maria fundauit eam.* Verùm hoc refellit Ariſt. & Philoſophi lib. 3. de cælo c. 1. Quintò, ergo genuinè pro *Cardines* 5. *genuinè.*
Hebr. eſt מצוקי *Metſuke*, id eſt *fundamenta ſiue baſes & columnæ terræ*; quare per Catachreſin ſimpliciter per illa accipias ipſam terræ firmitatem & ſoliditatem, ipſi à Deo in creatione mundi inditam, & ſemper conſeruatam ac conſeruandam; in hac enim quaſi in firmis cardinibus B baſibuſque ſuffulta terra, ſtabilis, firma & immota conſiſtit, vt non tantùm ſe, ſed & orbes omnes cæleſtes & elemẽtares quaſi baſis & columna ſolidiſſima fulciat & ſuſtentet. Terra enim nullos habet cardines vel baſes, ſed immutabilis Dei voluntas & poteſtas, quæ eam ſemper fulcit & firmat, vnica eſt eius baſis, columna & cardo, ait S. Baſil. hom. 1. Hexam. & Nazian. Orat. 34. Terra enim in aëre eſt pendula, ibique Dei voluntate quaſi cardine firma conſiſtit.

Symbolicè, cardines terræ ſiunt principes & prælati; hi enim ſunt quaſi baſes & columnæ Reip. ita S. Hieron. in quæſt. vnde Cardinales ſunt dicti, quòd ipſi ſua prudentia & ſanctitate debeant eſſe Cardines Eccleſiæ, & columnæ baſeſque fidelium. Ac Hebr. *Adon*, id eſt Dominus C dicitur ab אדן *eden*, id eſt baſis, æquè ac Græcè *βασιλεὺς*, id eſt rex à *βάσις*, quòd rex ſit regni baſis & fulcrum. Ita S. Gregor. Beda, Angelo. Ianſen. & alij.

Rurſum cardines Eccleſiæ, imò mundi ſunt *Symb. Cardines orbis*
viri iuſti & ſancti, ait S. Hier. Nam vt ait Ruffin. *ſunt ſancti.*
Præfat. in vitas Pat. *Quis dubitat mundum precibus ſtare ſanctorum?* vnde pro *cardines terræ*, S. Hier. in quæſt. vertit *afflicti* (Radix enim *tſuc* ſignificat arctare, anguſtiare, affligere) *terræ*, id eſt humiles & pauperes ſpiritu, ſuper quos aiunt Hebræi Deum poſuiſſe orbem, quia eorum ſanctitate & precibus ſtat & conſeruatur, ne ſicut Sodoma igne cœleſti ob ſcelera ſideretur, vel aquis mergatur, vti merſus eſt in diluuio tempore Noe. Ita *Gnomæ.*
ex Hier. Rupert. lib. 1. de Sapientia c. 28. quem audi: *Et afflicti terræ qui ſunt, niſi humiles, & contriti corde? ſuper illos planè qui huiuſmodi ſunt, Dominus orbem poſuit: quia ſuper eos qui præteritam infirmitatem memoriter tenentes, humiles apud ſe conſcientia ſunt, Dominus Eccleſiam ſuam collocauit; qui videlicet tantò clementiùs, tantò compatientiùs eundem orbem portare poſſunt; quantò ampliùs clementiæ atque compatientiæ gratia ſe indiguiſſe meminerunt.*

Idem Rupert. lib. 3. in Matth. cap. 4. *Afflictio hæc*, inquit, *humilitas eſt, quæ ad portandum orbem conſtantes eos facit & fortes.* Vnde R. Ionathan apud Lyran. pro *afflicti terræ* vertit *fortes terræ*: vir enim dum ſe ſuáque membra coarctat, fit fortior, ſic & humilis. Talis erat Abraham, de quo S. Ambroſ. lib. de Abraham c. 6. *Vnde diſcimus*, inquit Ambroſ. *quantus murus patriæ ſit vir iuſtus*,

Digitized by Google

& quemadmodum non debeamus inuidere Sanctis, nec temerè derogare. Illorum etenim fides nos ſeruat: Illorum iuſtitia ab excidio defendit. Sodoma quoque, ſi habuiſſet viros decem iuſtos, potuit non perire.

Et Philo lib. de migratione Abrahæ: *Nam reuera*, inquit, *fulcrum generis humani iuſtus eſt, ſuas dotes communicans & in publicum vſum conferens.* Et paulò poſt: *Oremus*, inquit, *vt ceu columna in domo, in humano genere homo iuſtus permaneat ad calamitatum remedium. Nam hoc incolumi de publica ſalute deſperandum non eſt.*

Sic Deus ob S. Paulum in naufragio ſaluauit omnes qui cum eo erant in naui, numero 270. Actor. 27. 24. Sic Innocentius tertius Pontifex, cum S. Franciſcum petentem Ordinis ſui confirmationem repuliſſet, per viſionem vidit Eccleſiam Lateranenſem, quæ eſt ſedes Pontificis, & mater matrixque omnium totius orbis Eccleſiarum, labantem & ruentem inniti & fulciri humeris pauperis S. Franciſci: quare illico eum queri & aduerſari iuſſit, eiúſque regulam & ordinem confirmauit. Ita habent Chronica S. Fräciſci. Sicut ergo Atlas rex (& ab eo mons) Mauritaniæ, ob inuentam Aſtrologiam dicitur humeris ſuſtinere cælum: Sic & S. Franciſcus & Sancti ſunt Atlantes orbis.

Anag. Anagog. Chald. pro *Cardines orbis* accipit *cælum*, quod Deus piis; *& gehennam*, quam impiis præparauit. Sic enim vertit: *Ante Dominum reuelata ſunt filiorum hominum opera: ab inferiori parte apparauit gehennam improbis verborum ſuorum tranſgreſſoribus, & iniuſtis voluntatem ſuam facientibus fundauit orbem.*

Porrò Sept. & ex eis S. Aug. 17. Ciuit. 4. hîc addunt: *Deus votum vouenti dat*, id quod per votum petit, vti hic Annæ dedit Samuelem.

Vers. 9. Pedes Sanctorum ſeruat Deus. PEDES SANCTORVM SVORVM SERVABIT.] Hæc eſt poſterior pars Cantici, qua Anna prophetat de futuris, ſicut priori hucuſque de præteritis Dei beneficiis Deum celebrauit. Prophetat autem promitque ſeptem miracula. Primum eſt hoc: *Pedes Sanctorum ſuorum ſeruabit*, ne ſcilicet in culpam, indéque in gehennam corruant, ita S. Gregor. Vnde Chald *Corpus ſeruorum iuſtorum cuſtodiuit Deus à gehenna.* Per *pedes* ſignificantur greſſus, motus, actiones iuſtorum, quas Deus dirigit, nècubi offendant, ceſpitent, corruant. Vnde cum Pſalte cuique fideli iugiter orandum, præſertim dum domo vel cubiculo egreditur: *Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, vt non moueantur veſtigia mea.* Pſal. 10. 13. Nam vt idem ait Pſal. 90. 11. *Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuũ:* quia vt ait hîc Abul. *Nulla eſt pars in toto corpore humano, quæ magis lædi poſſit quàm pedes:* Et quia ſuper eos tota moles corporis ſuſtentatur.

Myſticè. Myſticè, pedes animæ ſunt eius affectus, quos vt dirigat fulciatque Deus, ne ad terrena labantur, iugiter inuocandus eſt. Nam vt ait S. Aug. in Pſal. 144. *Adimus Deum animo, non vehiculo, affectionibus non pedibus*, paſſibus mentis, non corporis. Idem Præfat. in Pſal. 121. *Ad Deum*, ait, *aſcendit volando, qui aſcendit amando.* Porrò duo animæ pedes, quibus ad Deum imus, ſunt humilitas & fortitudo, ait S. Gregor. Denique S. Bonauent. in Pſal. 118. v. 105. *Dictis pedibus*, inquit, *prouidere debemus, ne inquinentur, ne illaqueentur, ne ſubuertantur; ſed puri, liberi & firmi ſeruentur. Inquinantur autem per luxuriam: illaqueantur per auaritiam: ſubuertuntur per ſuperbiam: ſed ſeruantur per ſanctimoniam. De primo: Laui pedes meos, ſcilicet per pœnitentiam. Quomodo inquinabo illos, ſcilicet per luxuriam? Ecce pedum inquinatio. De ſecundo: Laqueos abſconderunt pedibus meis. Ecce pedum illaqueatio. De tertio: calamitates meæ illico ſurrexerunt, pedes meos ſubuerterunt. Ecce pedum ſubuerſio. De quarto: Pedes Sanctorum ſuorum ſeruabit. Ecce pedum ſeruatio.*

Nota Sept. prò *pedes* vertunt *annos*: *Benedixit* inquiunt *annis*, vel vt habent Sixtina: *annos iuſti*, dum eorum dies, menſes & annos dirigit, proſperat, bonis doniſque ſuis cumulat ac promouet, vt ad annos beatæ æternitatis perueniant. Et vt explicat S. Auguſt. 17. Ciuit. c. 4. *Vt cum illo ſine fine viuat, cui dictum: & anni tui non deficient.* Pſal. 101. v. 28. *ibi enim ſtant anni: hic autem tranſeunt*; imò pereunt; antequam enim veniant non ſunt; cum autem venerint, non erunt, quia cum ſuo fine veniunt.

ET IMPII IN TENEBRIS,] tum corporis (vti Sodomitæ Geneſ. 19. 11. & Ægyptij Exod. 10. 21.) tum potiùs mentis, ſcilicet imprudentiæ, cæcæ concupiſcentiæ peccatorum, ac tandem vtriſque in gehenna *conticeſcent*, ex vehementi horrore, pauore & conſternatione, vt ſe mutuò alloqui ſolarique nequeant. Audi. S. Greg. 1. par. Paſtor. c. 11. *Cæcus*, inquit, *eſt qui ſuperna contemplationis lumen ignorat; qui præſentis vitæ tenebris preſſus, dum veram lucem nequaquam diligendo conſpicit, quò greſſus operis porrigat neſcit. Hinc etenim prophetante Anna dicitur: Impij in tenebris conticeſcent.*

Porrò *conticeſcent*, hoc eſt primò, obſcuri erunt: ſic enim lunam non lucentem & obſcuram per Catachreſin vocamus ſilentem, iuxta illud Virg. 2. Æneid. *tacitæ per amica ſilentia lunæ.*

2. *Conticeſcent*, id eſt immobiles erunt præ ſtupore, ſicut Ægyptij in plaga tenebrarum pauidi & ſtupidi non audebant ſe loco mouere, quaſi *vinculis tenebrarum compediti*. Sapient. 17. 2. Nam vt ibidem dicitur v. 17. *Vna catena tenebrarum omnes erant colligati.*

3. *Conticeſcent*, quia non habebunt quicquam excuſationis, quod culpæ & gehennæ ſuæ obtendant (ſed maledicent ſibi, parentibus, omnibuſque creaturis, quæ ſibi peccati & damnationis fuere cauſa) hoc eſt *conuincentur & conuicti ſilebunt*. Vnde Chald. vertit: *Improbi tranſgreſſores dicti ſui in gehennam in tenebris iudicabuntur, ad oſtendendum quòd non quiſquam ſit in quo ſit fortitudo puritatis ad diem iudicij.*

Hinc gehenna vocatur Hebr. דומה *duma*, id eſt ſilentium & locus ſilentij. Hinc & Virg. 6. Æneid.

Et chaos, & Phlegeton loca nocte ſilentia latè.

Et Ouid. 5. Faſtor.

Mox etiam Lemures, animam dixere ſilentum.

Et Seneca in Hyppolito.

Adyt ſilentem nocte perpetua domum.

Eſt hoc ſecundum Annæ oraculum.

IMPII ERGO IN TENEBRIS CONTICESCENT,] id eſt damnabuntur ad æternas gehennæ tenebras, qui hîc ſe & ſua ſuperbè iactabant, & vbi-

Digitized by Google

quę glorioſè ſe magnificantes perſonabant.

Qvia non in fortitvdine ſva roborabitvr vir,] vt Deo fortiſſimo præualeat, vel reſiſtere valeat. Refert hæc ad id quod præceſſit, quaſi dicat: Ideo Deus pedes Sanctorum ſuorum ſeruabit; quia ipſi cognoſcentes infirmitatem ſuam confiſi ſunt in fortitudine non ſua, ſed Dei, eumque ſuppliciter inuocarunt; impios verò permiſit labi in peccatum; & ruere in gehennam; quia ipſi in fortitudine ſua confiſi opem Dei inuocare neglexerunt. Audi S. Aug. in Soliloquiis c.25. *Sperabam aliquando in virtute mea, quæ tamen non erat virtus. Et cum ſic volui currere, vbi magis ſtare credebam, ibi magis cecidi. Quod magis credidi poſſe per me, minùs ſemper potui. Dicebam enim: hoc faciam, illud perficiam; nec hoc, nec illud faciebam. Aderat voluntas, non erat facultas. Aderat facultas, non erat voluntas, quàm de meis viribus confidebam. Nunc autem confiteor tibi Domine Deus meus, quia non in fortitudine ſua roborabitur vir. Non eſt enim hominis velle quod poſſit, aut poſſe quod velit, vel ſcire quod velit & poſſit: ſed potiùs à te greſſus hominis diriguntur.*

Cauſam dat idem S. Auguſt. 17. Ciuit. 4. *Cum enim,* inquit, *Dominus poſſidere nos cœperit; profectò aduerſarius qui noſter fuerat, ipſius fit, & vincitur à nobis, ſed non viribus noſtris, quia non in virtute ſua potens eſt vir.*

Dominvm formidabvnt adverſarii eivs,] tum tempore proximo, quo Philiſtæi à Deo per meum Samuelem tonitruis & fulguribus exterriti diffugient, vti audiemus c.4.7.& c.7.v.10. tum quolibet alio, præſertim tempore Christi, qui tum in hac vita dæmones, Phariſæos, & infideles omnes vi ſpiritus ſui percellet & proſternet; tum maximè in die iudicij, quo eos adiget in tartara: tunc enim adeo formidabilis eis apparebit, vt dicant *montibus: cadite ſuper nos; & collibus: operite nos, & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum, & ab ira Agni, quoniam venit dies magnus iræ ipſorum, & quis poterit ſtare?* Apoc.6.17. Oſee.10.2. Lucæ.23.30. ita S. Aug. S. Gregor. Lyran. Abul. & alij. Eſt hoc tertium Annæ vaticinium, ſequitur quartum.

Et svper ipſos in coelis tonabit.] Hoc fecit Deus primò, cum per Samuelem oratione ſua elicientem è cælo fulgura & tonitrua Philiſtæos perculit, vt dicetur cap.7.v.10.& c.12.18. Secundò, cum ſuper Chriſtum intonuit in Baptiſmo, Transfiguratione, & aliàs, Ioan.12.28. *Hic eſt filius meus dilectus,* &c. ac rurſum cum in Pentecoſte per tonitru & linguas igneas miſit Spiritum Sanctum in Apoſtolos (vnde Sept. vertunt: *ipſe aſcendit in cælos & tonuit*) vt ipſi pariter voce tonarent, & vita fulgurarent, itaque Iudæos & gentes percellerent, eoſque Chriſto ſubiicerent. Vnde S. Hier. S. Paulum vocat *tonitru gentium.* Et Chriſtus Iacobum & Ioannem vocauit *Boanerges,* id eſt filios tonitrui.

Denique in die iudicij ſententiam damnationis in impios detonabit & fulminabit dicens: *Ite maledicti in ignem æternum.*

Tonat Deus in peccatore. Myſticè, tonat in anima peccatrice Deus, cum ei iniicit minas, metuſq; gehennæ, vt ex terreſtri fiat cæleſtis, imò ex terra fiat cælum. Nam vt ait S. Ambroſ. in Pſal.118. ſerm.12. *Cælum dicitur, qui vitam Angelorum cuſtodia integritatis exercet, & corpus ſuum continenti ſobrietate moderatur.* Audi S. Hier. in Pſalm.133.v.3. *Multi de terra cæli fiunt, & multi de cælo terra. Infelix Iudas cælum fuit, & factus eſt terra. Paulus Apoſtolus eo tempore quo perſequebatur Eccleſiam, terra erat, confeſſus eſt, & cælum factus eſt.*

Et S. Bern. ſerm.27. in Cant. *Habet,* inquit, *Eccleſia cælos ſuos, homines ſpirituales, vita & opinione conſpicuos, fide puros, ſpe firmos, latos charitate, contemplatione ſuſpenſos. Et hi pluentes pluuiam verbi ſalutarem tonant increpationibus, coruſcant miraculis.*

Dominvs ivdicabit fines terræ, et dabit imperivm regi ſvo, et ſvblimabit cornv Chriſti ſvi.] Hebr. & Chald. *Meſſiæ ſuo.* Eſt hoc quintum, ſextum & ſeptimum Annæ oraculum de Chriſto poſt mille & trecentos annos naſcituro, quo illi eminus quaſi applaudit & gratulatur; vbi aduerte Annam eſſe primam in Scrip. quæ hîc exprimat nomen Meſſiæ ſiue Chriſti. Huc uſque enim in Pentateucho, Ioſue & Iudic. nomen Chriſti non audiuimus.

Nota, hæc tria proximè referri poſſe ad tempus Annæ & Samuelis, ac Saulis & Dauidis, quos Samuel reges conſtituit & conſecrauit; vnde Sept. pro מלכו *malcho,* id eſt *regi ſuo,* legentes in plurali מלכנו *melachenu,* id eſt *regibus noſtris,* vertunt: *Ipſe dabit fortitudinem regibus noſtris*: ſed ſub his omnibus præcipuè intelligit Chriſtum, eorum antitypum: Chriſtus enim ſolus iudicabit fines totius terræ: Simili modo Iſaias c.14. parabolicè per caſum Luciferi de Cælo deſcribit caſum Nabuchodonoſoris, vel potiùs Balſaſaris: ac Ezechiel c.28. per caſum Cherubini deſcribit caſum & occaſum Tyri.

Senſus ergo eſt quaſi dicat: Deus per meum Samuelem *iudicabit fines terræ,* ſcilicet Sanctæ, ſiue Paleſtinæ. Samuel enim iudex Iſraël obibat celebriores vrbes iudicando, & lites quaſlibet totius populi dirimendo, itaque totum Iſraëlē in pace & religione cõſeruabat, vt patebit c.7.v.10.

Rurſum Dominus per meum Samuelem *dabit imperium* (Hebr. עז, id eſt *fortitudinem*) *regi ſuo,* primo, puta Sauli: Samuel enim vnxit Saulem in regem, qui proinde vnctus ab eo fortiter propugnauit Iſraëlem, ac Philiſtæos alióſq; eius hoſtes proſtrauit. Denique Dominus per Samuelem ſublimabit *cornu,* id eſt regnum, fortitudinem & gloriam *Chriſti ſui,* puta Dauidis, vt Sauli ſuccedens eum ſuperet, ac Iſraëlis regnum longè latéque propaget. Dauid ergo fuit Chriſtus, id eſt vnctus Domini, ac ab eo mirè dilectus & electus, vt ex eo naſceretur Chriſtus.

Quocirca hæc omnia magis ſpectant ad Chriſtum: Deus enim per Chriſtum iudicauit fines terræ, non tantùm Sanctæ, ſed totius mundi, cum omnes gentes per prædicationem Apoſtolorum Chriſti fidei & legi Euangelicæ ſubiecit, vt Chriſtus omnium gentium ſit princeps, rex & legiſlator, iuxta illud Pſal.2. *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Et Pſal.71.1. *Deus iudicium tuum regi da, & iuſtitiam tuam filio regis, iudicare populum tuum in iuſtitia, & pauperes tuos in iudicio.* quod proximè de Salomone Dauidis filio, ſed præcipuè de Chriſto vtriuſque filio & antitypo dictum eſt.

Deus

Deus ergo dedit fortitudinem & *imperium regi ſuo*, quando Chriſtum omnium gentium regem & dominum conſtituit, illaſque omnes per Apoſtolos illi ſubiecit: Quare tunc pariter *ſublimabit cornu*, id eſt robur, regnum & gloriam *Chriſti ſui*.

Rurſum & magis id faciet Deus in die iudicij: Tunc enim per Chriſtum Iudicem iudicabit omnes omnium terrarum temporumque gentes & homines, ac fideles ſibi obedientes cælo, infideles ſibi rebelles inferno adiudicabit: Quare tunc vt rex cæli & terræ abſolutus, omnibus omnino Angelis & hominibus imperabit, ac tunc Deus cornu regni & gloriæ eius ſublimabit vſque in cælum empyreum, vt ibi cum Sanctis ſuis in omni felicitate regnet & triumphet in æternum. Vnde Chald. hæc referens ad tempora Antichriſti, Gog & Magog ſic vertit: *Faciet vltimum de Gog & Magog, & exercitu gentium raptorum qui venerunt ex finibus terræ, & dabit fortitudinem regi ſuo, & multiplicabit regnum Meſſiæ ſui.*

Tropol. S. Auguſt. libr. 7. Ciuit. 4. hæc attribuit cuilibet fideli, ſancto & beato: hic enim eſt Chriſtus, id eſt vnctus, ſcilicet chriſmate Chriſti in Baptiſmo & Confirmatione, ideoque quaſi athleta, victor, rex & triumphator mundi, carnis & diaboli, cum Chriſto regnabit in cælo per omnia ſæcula.

Porrò hæc aliter exponit R. Ionathan filius Vziel in tranſlatione ſua Chaldaica, eumque ſequentes Rabbini poſteriores, qui negant Chriſtum veniſſe; vnde hæc à Chriſto detorquent ad Leuitarum ſucceſſum, potentiam, & victorias quas habituri erant ſub Samuele, & deinde ſub Machabæis, quaſi illas Deo reuelante Anna præſciuerit, & hîc prædixerit. Vide Abulen. hîc q. vlt. & Lyran.

Vers. 11. PVER AVTEM ERAT MINISTER IN CONSPECTV DOMINI ANTE FACIEM HELI SACERDOTIS:] nimirum diſcebat legis rudimenta, ac canere (hoc enim erat officium Leuitarum; vnde filij Samuelis fuere Cantores, imò eorum præfecti. 1. Paral. c. 6. & 25.) cuſtodire tabernaculum, lucernas accendere, & cætera quæ ad officium Leuitarum ſpectabant obire, ait Abul. ac vt ait S. Gregor. *erat fratribus vtilis, Deo deuotus.* vnde S. Chryſoſt. homil. de Samuele: *Quamquam*, ait, *in puero ætas erat immatura, virtus tamen erat matura; omnibus enim in templum aſcendentibus multæ pietatis ac religionis magiſter factus eſt.* Audi S. Auguſt. in Pſal. 98. *Samuel quid fecit infans ad templum datus? omnes ætates ſuas inter ſancta Sacramenta Dei peregit, ab ineunte ætate famulus Dei. Ipſius coma promittebatur, & potus aqua erat*, inquit Ioſephus, *& quidem vſque ad eius mortem*, inquit Philo de Nazaræatu c. 1. 57. Audi S. Hieron. epiſt. ad Lætam de inſtit. filiæ: *Anna filium quem Deo vouerat, poſtquam obtulit in tabernaculo, nunquam recepit; indecens arbitrata vt futurus propheta in eius domo creſceret, quæ adhuc alios filios habere cupiebat. Denique poſtquam concepit & peperit, non eſt auſa ad templum accedere, & vacua apparere coram Domino, niſi prius redderet quod debebat: talique immolato ſacrificio reuerſa domum, quinque liberos ſibi genuit, quia primogenitum Deo pepererat. Miraris felicitatem ſanctæ mulieris? imitare fidem. Ipſe, ſi Paulam miſeris, & magiſtrum me, & nutricium ſpondeo: geſtabo humeris, balbutientia ſenex verba formabo, multò glorioſior mundi philoſopho, qui non regem Macedonum Babylonio periturum veneno, ſed ancillam & ſponſam Chriſti erudiam regnis cæleſtibus offerendam.*

Nota τὸ *ante faciem Heli.* Magnus enim ad virtutem ſtimulus eſt, ſi quis videat ſe in conſpectu viri magni, vt Pontificis vel Principis verſari, ab eóque videri & notari. Audi Senecam libr. 1. ad Lucilium Epiſt. 10. *Sic viue cum hominibus, tanquam Deus videat; ſic viue cum Deo, tanquam homines audiant.* Et eodem lib. Epiſt. 11. *Aliquis vir bonus nobis eligendus eſt, ac ſemper ante oculos habendus, vt ſic tanquam illo ſpectante viuamus, & omnia tanquam illo vidente faciamus. Magna pars peccatorum tollitur, ſi peccaturis teſtis aſſiſtat. Aliquem habeat animus quem vereatur, cuius authoritate ſecretum ſuum etiam ſanctius faciat. O felicem qui ſic aliquem vereri poteſt, vt ad memoriam quoque eius ſe componat atque ordinet. Elige itaque Catonem.*

PORRÒ FILII HELI FILII BELIAL,] id eſt erant improbiſſimi & impiiſſimi, ideóque Deus per Samuelem Heli cum filiis caſtigauit, & morte puniuit, vt ſequitur.

NESCIENTES DOMINVM,] practicè, id eſt Vers. 13.
Domino non ſeruientes, legi eius inobedientes, ſacra prophanantes, ſacrificia ſacrilegè violantes, carnes victimarum Deo eripientes, & ſibi arrogantes: quia vt ait S. Gregor. *prauitatem exercebant operis, ſed non errabant in fide conditoris.* Talibus Sacerdotibus intentat Deus per Oſee cap. 4. verſ. 6. *Quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te ne ſacerdotio fungaris mihi.* Præclarè Nazian. Deum ſic definit: *Deus eſt quem omnia neſciunt, omnia metuendo ſciunt:* Porrò Philo libr. de Sacerdotum præmiis, docet Sacerdotes debere ſemper Dei ſui, vtpote cuius Sacerdotes ſunt, meminiſſe. *Dum enim*, inquit, *aſſueſcunt ſemper alimenti partem Deo decidere, nunquam in eius obliuionem veniunt: qua in re nihil in vita poteſt contingere homini felicius.* Idem de Eſſæis ita ſcribit libr. de vita contempl. *Perpetuam habent Dei memoriam, vt ne in ſomnis quidem aliud eis obuerſetur, quam imagines diuinarum pulchritudinum. Et ſunt in his qui ſomniando produnt præclaras ſacræ philoſophiæ ſententias.*

Deus ſit ſẽper in memoria.

Imò de quolibet fideli ita ſcribit D. Gregor. Nazian. Orat. 33. ſub initium: *Nec enim*, inquit, *tam ſæpè ſpiritum ducere, quam Dei meminiſſe debemus. Imo, ſi dici hoc poteſt, aliud nihil quàm hoc faciendum.*

Cauſam dat S. Bernard. libr. de inter. domo cap. 9. *Nam ſicut*, inquit, *nullum eſt momentum quo non fruamur Dei miſericordia, ſic nullum eſſe debet momentum, in quo illum præſentem non habeamus in memoria.*

NEQVE OFFICIVM SACERDOTVM AD POPVLVM.] Hoc eſt primum filiorum Heli peccatum, quòd ſcilicet neſcientes Dominum, neſcientes pariter officium ſuum, tum practicè,

Digitized by Google

tum ſpeculatiuè; quia enim non curabant Deum, Deique legem & officium ſuum obſeruare, hinc A nec curabant eam legere & ſcire, ne hæc ſcientia pareret eis conſcientiam & remorſum peccati; atque hæc eſt cauſa cur multi ſuis libidinibus addicti fiant athei, vt ſcilicet eis liberè indulgeant ſine metu numinis & vindictæ: hic enim metus eorum cupiditates vel frænaret, vel morderet, ac ſenſum voluptatis eorum magno pauoris, doloriſque ſenſu miſtum dilueret & infringeret: nolunt ergo ſcientiam & conſcientiam ſuis cupediis oblatrantem & occlamantem.

Taxantur, hîc quatuor ſcelera filiorum Heli ex gula manantia. Primum, ignorantia officij ſui iam dicta. Secundum, rapina victimarum, nimirum quòd cum ex victima tantùm pectuſculum & armus dexter Sacerdoti deberetur, Leuit. B 7.v.32 ipſi quaſlibet victimæ partes, præſertim pinguiores & delicatiores ſibi vſurparent. Rurſum, quòd id facerent vi, rapientes eas inuitis offerentibus. Denique quod id facerent antequam victima Deo per cremationem ab ipſis eſſet immolata, & caro cocta lixaque. Primùm enim debebat Deo hoſtia pacifica offerri coquique, ac deinde pectuſculum & armus dexter dabatur Sacerdoti, reliqua caro offerenti.

Sic & apud Gentiles non niſi peracto ſacrificio eo veſci licebat. Vnde prouerbium: *haud immolata ſacra ſæpe deuorat*, quod iactabatur in intemperantes & ventri deditos, quales erant filij Heli.

Vers.17. Erat ergo peccatvm pverorvm grande nimis, qvia retrahebant homines C a sacrificio Domini.] Regia legunt: *quia detrahebant homines ſacrificio Domini*. Hebr. eſt נאצו *niatſu*, id eſt vt Chald. & Sept. *Spernebant*, deſpectui habebant, abominabantur ſacrificium Domini, videntes illam irreligioſam auaritiam & gulam Sacerdotum.

Peccatum Sacerdotis grauius. Vide hîc quam graue ſit peccatum Sacerdotum, ob ſcandalum quod datur Laicis. Vnde Deus Oſee c.3. *Audite*, inquit, *hoc Sacerdotes*, &c. *quia vobis iudicium eſt, quoniam laqueus facti eſtis ſpeculationi, & rete expanſum ſuper Thabor.* Audi S. Gregor. homil. 17. in Euang. *Nullum fratres chariſſimi ab alijs maius præiudicium quam à ſacerdotibus tolerat Deus, quando eos quos ad aliorum correctionem poſuit, dare de ſe exempla prauitatis cernit: quando ipſi peccamus, qui compeſcere peccata debuimus. Plerumque, quod eſt grauius, Sacerdotes qui propria dare debuerant, etiam* D *aliena diripiunt. Plerumque ſi quos humiliter, ſi quos continenter viuere conſpiciunt, irrident. Conſiderate ergo quid de gregibus agatur, quando paſtores lupi fiunt.* Et inferiùs: *Imploremus Hieremiæ lachrymas; conſideret mortem noſtram, & deplorans dicat: Quomodo obſcuratum eſt aurum, mutatus eſt color optimus, diſperſi ſunt lapides Sanctuarij in capite omnium platearum? Aurum quippe obſcuratum eſt; quia Sacerdotum vita quondam per gloriam virtutum clara, nunc per actiones infimas oſtenditur reproba. Color optimus eſt mutatus, quia ille ſanctitatis habitus per terrena & abiecta opera ad ignominiam deſpectionis venit.* Lege ſequentia.

Samvel avtem ministrabat ante faciem Domini, pver, accinctvs Ephod lineo.] Ephod polymitum & gemmatum continens Rationale cum 12. gemmis, in quibus inſculpta erant nomina 12. tribuum Iſraël, erat proprium Pontifici: at Ephod lineum, erat veſtis Leuitarum, qualis erat Samuel, eratque ſimile ſuperpelliceo, quali veſtiuntur pueri choraules canentes in templo. Ita duplex hoc Ephod diſtinguunt Sanct. Auguſt. quæſt. 41. in lib. Iudic. & S Hieron. contra Iouin. Minùs rectè ergo Procop. & Theodor. cenſent hoc Ephod Samuelis fuiſſe Sacerdotum, illi ab Heli Pontifice conceſſum ob admirabilem Dei gratiam in ipſo reſplendentem.

Tropol. B. Petrus Damiani lib. 2. Epiſt. 10. *Linum*, ait, *laborioſe peruenit ad candorem, & clerici modò litterarum ſtudijs inſudando, modò quibuſdam gradibus aſcendendo, difficilè promouentur ad ſacri ordinis dignitates.* Et S.Gregor. hic: *Bene*, inquit, *Samuelis veſtis linea fuiſſe perhibetur, vt noui Sacerdotis gloria apertè oſtenderet, quòd noua pudicitia moribus ſplenderet.*

Vers.20. Reddat tibi Dominvs semen (prolem) de mvliere ac de foenore qvod commodasti Domino,) id eſt pro commodato vel dono quod obtuliſti & dediſti Deo, puta pro tuo Samuele, quem mihi quaſi Dei pontifici obtuliſti.

Vers.21. Visitavit ergo Dominvs Annam, et concepit et peperit tres filios et dvas filias.] Ecce hic fuit fructus partim benedictionis Heli Pontificis, partim oblationis Annæ, quæ ſuum Samuelem Deo obtulerat: Nam pro vno Samuele quinque proles ei reddidit Deus. Diſcant hîc parentes aliquos filiorum dicare Deo; hi enim eis benedictionem in bonis tam ſpiritualibus quam temporalibus impetrabunt.

Et magnificatvs est pver Samvel apvd Dominvm,] hoc eſt creuit ætate, Sapientia & gratia, non tantùm apud homines, ſed & apud Deum, vti explicat verſ. 26. Vnde Samuel fuit typus Chriſti, de quo ait Lucas c.2. verſ.vlt. *Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate & gratia apud Deum & apud homines.* Tropol. S.Gregor. *Notandum*, inquit, *eſt, quod puer Samuel dicitur, & magnificatus. Cur ergo puer, niſi quia humilis? Et cur magnificatus aſſeritur, niſi quia ad perfectionis celſitudinem erat ſublimatus?* Et ad nouæ legis prædicatores idipſum adaptans: *Puer*, inquit, *& magnificatus in conſpectu Domini Samuel dicitur, quia nouus ordo prædicatorum etſi ad magna conuerſationis celſitudinem peruenit, humilitatis ſuæ virtutem non perdidit. Magnificari quippe non' prodeſſet, ſi puer eſſe deſiſteret: quia humilitate amiſſa, placere omnipotenti Deo de conuerſationis altitudine non valeret.*

Vers.22. Dormiebant cvm mvlieribvs, qvæ observabant ad ostivm Tabernacvli.] Chald. *Quæ veniebant ad orandum in tabernaculi porta.* Ioſeph. *Quæ ad Dei religionem accedebant, & in ea perſeuerabant.* Erant enim hæ feminæ piæ, quæ ſe Deo ad ei in tabernaculo ſeruiendum dicarant, inter quas educata fuit B. Virgo, vti ſunt

Digitized by Google

noſtræ moniales, de quibus dixi Exod. 38. Hæc verba iam deſiderantur in Sept. Eſt hoc tertium filiorum Heli ſcelus, ſcilicet luxuria, puta adulterium & ſacrilegium, quòd ſcilicet fœminas Deo dicatas violarent, idque in loco ſacro & tabernaculo: Gulæ enim comes eſt luxuria, & venter vino æſtuans deſpumat in libidines, ait S. Hier. etiam ſacrilegas. Vnde Chald. v. 32. ait eos peccaſſe in domo Sanctuarij. Et S. Hier. in quæſt. *Locus tabernaculi*, ait, *ſubuerſus eſt, & proper vitia Sacerdotum Dei Sanctuarium deſtitutum eſt.* Idem Hier. in c. 8. Ezech. *In exemplum Ophni & Phinees*, inquit, *idolorum ſcelera operamur in tabernaculo Dei, & fornicamur cum his quæ ſe militiæ & miniſterio Dei vouerunt.* Hebræi apud S. Hieron. in quæſt. hoc peccatum extenuant, dicendo filios Heli non concubuiſſe cum mulieribus, ſed tantùm ſuaſiſſe eis copulam cum maritis tempore menſtrui; item ante tempus Purificationis 40. dierum à partu expletum; ſed hæc ſunt eorum figmenta, quibus verba S. Scripturæ inuertunt. Denique hæc ſcelera Sacerdotum commemorat Scriptura, vt indicetur cur Deus ſuſcitarit Samuelem ad ea corrigendum.

Rurſum, vt indicetur ſanctitas Samuelis, qui inter tam improbos educatus tam probus tamen euaſit. Audi S. Cyprian. lib. de ſingularitate Clericorum: *Mala*, inquit, *conuerſatio corruptionem ſeminat, cupiditatem concipit, ignominiam parit, rabiem concitat, porrigit furiam, laſciuiam paſcit, petulantiam nutrit, caſus exaltat, ruinas ædificat, perditione gaudet, interitum fouet, confuſionem mercatur, theſaurizat opprobrium, criminationes exaggerat, accuſationes inflammat, & cateruatim in faſcem glomerans numeroſas indagines captionum, per infinita dedecora ſimplices mores inuehit in perniciem perditorum.*

Et S. Bernard. Epiſt. 24. ad Hugon. *Inter bonos*, inquit, *bonum eſſe, ſalutem habet: inter malos verò, & laudem: illud tantæ facilitatis eſt quantæ & ſecuritatis; hoc tantæ virtutis quantæ & difficultatis.* Quale nempe eſt illud *tangere picem & non inquinari ex ea? in igne ſine læſione verſari, & in tenebris abſque caligine eſſe*; vbi alludit ad illa tria Scripturæ loca: *Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea.* Eccleſ. 13. v. 1. *In medio ignis non ſum æſtuatus.* Eccleſ. 51. 6. *Factæ ſunt tenebræ horribiles in vniuerſa terra Ægypti tribus diebus; vbicumque autem habitabant filij Iſrael lux erat.* Exodi 10. 22.

Luxuria filia gulæ & inobedientiæ. Porrò hæc filiorum Heli luxuria procedebat partim ex gula, partim ex inobedientia qua Deo & patri ſuo rebellabant. Nam vt ait S. Gregor. 35. Moral. cap. 13. *Adam quia auctori ſuo eſſe ſubditus noluit, ius carnis ſuæ, quam regebat, amiſit, vt in ſe ipſo inobedientiæ ſuæ confuſio redundaret, & ſuperatus diſceret quid elatus amiſiſſet.*

Et S. Bernard. ſerm. 1. in feſto omnium Sanctor. *Anima*, inquit, *ſi regnare deſiderat ſuper membra ſua, neceſſe eſt, vt ſit ipſa ſuperiori ſuo ſubiecta, quoniam tale inueniet inferius ſuum, qualem ſe exhibuerit ſuperiori. Armatur enim creatura ad vlciſcendam ſui iniuriam creatoris. Et ideo nouerit anima quæ rebellem ſibi inuenit carnem ſuam, ſe quoque minùs quàm oporteat ſuperioribus poteſtatibus eſſe ſubiectam.* Cauſam dat

A S. Auguſt. in Pſalm. 143. *Agnoſce*, inquit, *ordinem. Tu Deo: tibi caro* (ſcilicet obediat) *quid iuſtius, quid pulchrius? tu maiori, minor tibi. Serui tu ei qui fecit te, vt tibi ſeruiat quod eſt factum propter te. Si autem contemnis tu ſeruire Deo, numquam efficies vt tibi caro: qui non obtemperas Domino, torqueris à ſeruo.*

NOLITE FILII MEI.] Reprehendit Heli filios, ſed ſemel dumtaxat, & nimis leniter. Peccauit ergo primò, quia ob tanta flagitia debebat eos acriter & crebrò obiurgare: Secundò, obiurgatos, ſi ſe non emendarent, à ſacrificiis amouere, & ſacerdotio priuare, ait Theodor. 3. eos à ſe abdicare (exhæredare) & verberibus afficere. ait S. Chryſoſt. lib. 3. de Monaſt. 4. & maximè peccauit, quod B eos à puero non magis ad meliora flexerit, caſtigarit & correxerit: puerorum enim animi ad quidlibet flexiles ſunt, grandæuorum verò inflexiles, vt pote in praua conſuetudine radicati & obdurati. Tritum eſt illud: VERS. 14.

Blanda patrum ſegnes facit indulgentia natos. *Modus corrigendi.*

Porrò modum corrigendi, vt ſcilicet ſeueritas condiatur lenitate, docet S. Gregor. 2. part. Paſtor. cap. 11. *Neceſſe eſt*, inquit, *vt cum peccati vulnus in ſubditis corrigendo reſtringitur, magna ſe ſollicitudine etiam diſtrictor ipſe moderetur: quatenus ſic iura diſciplinæ contra delinquentes exerceat, vt pietatis viſcera non amittat.* Et mox: *Curandum eſt*, inquit, *vt rectorem ſubditis & matrem pietas, & patrem exhibeat diſciplina.* Et paulò poſt: *Solicita circumſpectione* C *prouidendum, ne vt diſtrictio rigida, aut pietas ſit remiſſa*, &c. *Erga ſubditos ſuos ineſſe rectoribus debet & iuſtè conſolans miſericordia, & piè ſæuiens diſciplina.* Exemplum dat Samaritanum, qui alligauit vulnera læſi infundens oleum & vinum. Luc. 10. verſ. 34. *Vt per vinum*, inquit D. Gregor. *mordeantur vulnera, per oleum foueantur. Neceſſe quippe eſt vt quiſquis ſanandis vulneribus præeſt, in vino morſum doloris adhibeat, in oleo mollitiem pietatis, quatenus per vinum mundentur putrida, per oleum foueantur ſananda. Miſcenda ergo eſt lenitas cum ſeueritate, faciendum quoddam temperamentum ex vtroque, vt neque multa aſperitate exulcerentur ſubditi, neque nimia benignitate ſoluantur.*

Vide de caſtigatione filiorum dicta Prouer. 23. 14.

D *Non enim eſt bona fama*, hoc eſt peſſima eſt fama. Eſt Mioſis.

SI PECCAVERIT VIR IN VIRVM, PLACARI EI POTEST DEVS: SI AVTEM IN DOMINVM PECCAVERIT VIR, QVIS ORABIT PRO EO?] *In Deum*, non tantùm eius legem tranſgrediendo (ſic enim omnis qui peccat, in Deum peccat) ſed eius ſacerdotium, ſacra & ſacrificia, itaque Dei ſanctitatem violando & polluendo. Significat hoc peccatũ non eſſe irremiſſibile, vt voluere Nouatiani, ſed difficulter remitti. Quis enim pro publico Dei miniſtro tam ſcelerato orare audeat? Sanè Moyſes aliquis ſit oportet. Audi S. Gregor. *Quis ei interceſſor remanet, cum ille ſe transgrediendo* VERS. 25.

præcipitet, qui ad intercedendum pro alijs ordinatus eſt? A Et Orig. hom. 10. in Numer. *Qui*, inquit, *meliores ſunt, inferiorum ſemper culpas, & peccata ſuſcipiunt: Sacerdos autem ſi delinquat aut Pontifex, ipſum ſuum poteſt purgare peccatum, ſi tamen non peccet in Deum: de huiuſmodi enim peccatis non facilè remiſſionem aliquam videmus in legis litteris deſignari.* Et Nouella 123. Iuſtinianus: *Si*, ait, *illi quibus negotium datum eſt orandi pro populo, indigni miniſterio Dei inuenti fuerint, quomodo pro populi delictis placare Deum poterunt?* Hinc S. Leo epiſt 90. ex Apoſtolica traditione probat, preſbyteris aut diaconis pro crimine aliquo non eſſe per manus impoſitionem pœnitendi remedium concedendum, ſed alia rigidiore ipſis ſatisfactione vtendum.

Pro *placari ei poteſt*, Hebr. eſt, פללו *pillelo*, id eſt *iudicabit*, vel *cauſam eius cognoſcet, Deus* (ita Pa- B gnin.) vt ſi videat eum ab alio in quem peccauit priùs fuiſſe læſum, vel aliam peccati excuſationem habeat, ei parcat.

Porrò Chald. Vatab. & R. Dauid per Hebr. *Elohim* intelligentes non Deum, ſed iudicem, ſic vertunt & explicant: *Si peccauerit vir in virum, iudicabit illum iudex, litémq; dirimet, & eum qui innocens eſt eripiet: Si autem in Deum; quis cum illo, vel pro illo dijudicabit? quis ſe iudicē interponet?*

ET NON AVDIERVNT VOCEM PATRIS SVI.] Quartum eſt hoc filiorum Heli ſcelus, ſcilicet contumacia & obſtinatio. Cauſam ſubdit: *Quia voluit Dominus occidere eos.* Nota: prima cauſa, eaque directa & propria, cur filij Heli non audierint patrem monentem, fuit eorum praua & peruerſa voluntas in malo obſtinata, obquam no- C luerunt audire patris monita: S. tamen Script. hîc more ſuo cauſam aliam indirectam aſſignat, ſcilicet in altiſſimam Dei prouidentiam & iudiciū id refert; nimirum quòd Deus noluerit eorum ob tāta ſcelera toties iterata miſereri, eiſq; dare gratiam efficacem, qua pœniterent, & mortē euaderent, ſed permiſerit eos in ſuis criminibus volutari & obfirmari, vt eos iuſtiſſimè toties merita morte puniret, ad reparandum ſcandalum toti populo ab eis datum, & ad exemplum terroremque aliorum Sacerdotum. Solet enim Scriptura paſſim inculcare Dei attributa, præſertim miſericordiam & iudicium, vt ſignificet Deum omniū omnino rerum, tam bonarum quàm malarum exactam habere prouidentiam, vt illas præmiet, has caſtiget. Hoc enim facit homines Deū timere & colere, eoſque à peccatis coercet. Nullum D enim maius eſt peccatorum frænum, quam Numinis metus, & Dei vindicis ſeria cogitatio.

VERS.27. VENIT AVTEM VIR DEI (Propheta) AD HELI.] Quis hic vir? Abul. q. 22. putat fuiſſe Angelum ſpecie viri indutum: R. Salomon & Rabbini recentiores cenſent fuiſſe Elcanam patrem Samuelis. Rabbini antiquiores apud S. Hier. in quæſt. arbitrantur fuiſſe Phinees Pontificem, qui vixit tempore Ioſue & Othonielis: cenſent enim ipſi Phinees eſſe Eliam: quare ipſum adhuc viuere, & victurum vſque ad Antichriſtum, à quo occidetur. Sed hoc refutaui Num. 25. 13. Incertum eſt ergo quis fuerit hic propheta, eò quòd ſcriptura eius nomē, genus aut ſtirpem non exprimat.

Quando venerit ad Heli pariter incertum eſt. Videtur autem veniſſe cum Samuel adhuc eſſet puer; tum quia id hic eius pueritiæ ſubnectitur; tum quia cum Samuel factus eſt grandior, Deus eo vſus eſt ad Heli rurſum commonendum, imò condemnandum. Ita S. Hier. in quæſt.

Porrò hæc prophetia continet primò, refricátque Dei beneficia in Heli collata; deinde v. 29. eius & filiorum peccata exprobrat, demum v. 31. quintuplicem eis pœnam infligit.

NVNQVID NON APERTE REVELATVS SVM DOMVI (familiæ (PATRIS TVI (Aaronis) CVM ESSENT (ipſe eiuſque filij & frater Moſes) IN ÆGYPTO IN DOMO PHARAONIS.] Tunc enim ex omnibus filiis Iſraël elegi Moyſen in eorum ducem, ac Aaronem in eius ſociū ac interpretē, æquè ac Pōtificem, vt populum ex Ægypto educerent, ac per deſertum deducerent in terram promiſſam.

VERS.29. QVARE CALCE ABIECISTIS (Hebr. *quare calcitraſtis*, non tam tu quàm filij tui, ac tu per filios tuos) VICTIMAM MEAM,] q.d. quare contempſiſtis mea ſacra, proinde ac ſi calcibus ea abieciſſetis?

ET MAGIS HONORASTI FILIOS TVOS QVAM ME,] quia non auſus fuiſti eos reprehendere & caſtigare, ne eos offenderes, itaque permiſiſti vt ipſi me offenderent, ideóque tu pariter offendiſti me. Ita S. Greg. *Magis*, ait, *Deum quam filios honorauit, quia dum aperta eorum peccata contemneret, lucra temporalia eiſdem prouidebat.*

VT COMEDERETIS PRIMITIAS OMNES SACRIFICII POPVLI MEI;] vt ſcilicet primò comederetis carnes victimarum pacificarum (quæ propriè erant populi, quia pro eius pace & ſalute offerebantur, & ab eo comedebantur) antequàm mihi primitiæ adipis in altari adolerentur & cremarentur. v. 15. & 16. Rurſum primitias vocat præcipuas victimarum partes: has enim fuſcinula Deo eripiebat, ſibique arrogabat ſeruus Sacerdotis v. 13.

VERS.30. LOQVENS LOCVTVS SVM (certè locutus ſum, quaſi dicat, firmiter decreueram) VT DOMVS TVA ET MATRIS TVI MINISTRARET IN CONSPECTV MEO.] Hinc patet Pontificatum à Deo datum fuiſſe Heli, ac ex familia Eleazar tranſlatum fuiſſe ad familiam Ithamar, ex qua erat Heli, vt patet ex eo quod Heli abnepos Abiathar 3. Regum 2. ex Ithamar prognatus dicitur 1. Paral. 24. Quare falsò aliqui cenſent Heli propria auctoritate inuaſiſſe Pontificatum. Cauſa tranſlationis ignoratur, ſed videtur fuiſſe ignauia vel peccatum aliquod Eleazaritarum.

Porrò hæc fuit ſeries & ſucceſſio Pontificum per filios: Aaroni ſucceſſit Eleazar, huic Phinees, huic Abiſue, huic Bocci, huic Ozi, vt patet 1. Paral. 6. verſ. 4. & ex Ioſepho lib. 5. Antiq. vlt. Ab Ozi tranſlatus eſt Pontificatus ad Heli, qui erat ex Ithamar fratre Eleazari. Heli genuit Phinees, qui ante patrem occiſus fuit in prælio, cum arca à Philiſtæis caperetur: loco Phinees ſucceſſit filius Achitob, huic filius Achias, huic filius Achimelech, huic filius Abiathar. Addit Ioſephus quòd Phinees patre Heli viuente functus ſit pontificatu, eò quòd Heli præ ſenio eo fungi non poſſet; quod intellige non quod Phinees fuerit Pontifex, vt videtur velle Ioſephus; ſed quod Heli ſenem manentem Pontificem, in adminiſtrando Pontificatu adiuuerit.

Digitized by Google

Ex hoc verſu patet, quòd Deus Heli eiuſque poſteris promiſerat continuam filiorum in Pontificatu ſucceſſionem; ſi videlicet illi rectè eo fungerentur: ſed his malè eo fungentibus, minatur & prædicit hîc Deus ſe rurſum illum eis ablaturum. Id fecit ſub Salomone, qui Abiathar Pontificem deſcendentem ex Heli & Ithamar à Pontificatu amouit, eò quòd contra ſe cum Adonia conſpiraſſet, eumque in regem vnxiſſet; ac Pontificem conſtituit Sadoc, qui oriundus erat ex Eleazar. Ita Abulen. Manſit ergo Pontificatus in familia Heli per quinque poſteros, ſcilicet Heli, Phinees, Achitob, Achias, Achimelech, & Abiathar; inde rediit ad Sadoc & familiam Eleazari, in eaque manſit vſque ad Chriſtum

Vsqve in sempiternvm;] non abſolutè vt patet, ſed reſpectiuè, ſcilicet toto tempore legis veteris, ſiue quamdiu duraret Iudaiſmus vſque ad Chriſtum.

Vers. 31. Præcidam brachivm tvvm,] id eſt robur, dignitatem & auctoritatem tuam pontificiam, id eſt, auferam à te Pontificatum. Ita S. Gregor. Angelo. Ruper. Lyran. & Vatab. Porrò Sept. vertunt: *diſperdam ſemen tuum.* Chald. *extirpabo fortitudinem ſeminis tui*, q.d. filios & nepotes tuos faciam imbecilles, inualidos, infirmos, vt non diu viuant, nec ad ſenium perueniant, vt ſequitur, ac tandem delebo omnem poſteritatem tuam. Eſt hæc prima pœna à Deo inflicta Heli.

Symbol. nonnulli per fortitudinem intelligunt arcam teſtamenti, quæ capta fuit à Philiſtæis ſub Heli, iuxta illud Pſal. 77.61. *Tradidit in captiuitatem virtutem* (Heb. fortitudinem) *eorum*, id eſt, arcam, ait ibidem S. Auguſt. Theod. Euth. & Hugo. Arca enim erat robur & firmamentum Iſraëlis, quia Deum quaſi vehebat.

Et non erit senex in domo tva,] *Senex*, id eſt Pontifex, ait S. Hieron. Angelo. & S. Auguſt. Simpliciùs accipe τὸ *Senex* vt ſonat. Sic enim ſe explicat v.33. dicens: *morietur cum ad virilem ætatem venerit.* Rurſum aliqui apud Vatab. *Senex*, inquiunt, id eſt Sapiens. Senum enim eſt ſapientia; vnde à ſenibus dictus eſt Senatus, qui eſt cœtus ſapientum Reipub. Conſulentium. Pœna ergo impiorum præſertim parentibus rebellium (vti fuere hi filij Heli) congrua eſt vitæ breuitas, vt ante ſenium moriantur, iuxta illud: *Antequam dies eius impleantur, peribit & manus eius areſcent.* Iob. 15. verſ.32. Et illud: *qui ſublati ſunt ante tempus ſuum, & fluuius ſubuertit fundamentum eorum.* Iob. 22. verſ. 16. Vnde Dauid: *Viri*, inquit, *ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos.* Pſalm. 54. verſ.24. Et Salomon: *Noli*, inquit, *eſſe ſtultus, ne moriaris in tempore non tuo.* Eccleſ. 7. verſ.18. Verè Seneca lib. de breuitate vitæ cap. 6. *Non accepimus*, ait, *breuem vitam, ſed facimus: non inopes temporis, ſed prodigi ſumus.*

Vers. 33. Vervmtamen non avferam penitvs virvm ex te de altari meo,] quaſi dicat: auferam quidem à tuis poſteris pontificatum, permittam tamen vt ſint minores Sacerdotes vel Leuitæ, ſed in augmentum pœnæ tuæ & ipſorum; vt ſcilicet ipſi videntes ſe Pontificatu, tantiſque eius opibus & emolumentis ſpoliatos, ingemiſcant, ac præ amaritudine & dolore deficiant & tabeſcant. Hæc enim dicuntur Heli, non in perſona ſua, ſed poſterorum. Hæc eſt tertia pœna, ſequitur quarta.

Et pars magna domvs (familiæ, puta poſterorum) tvæ morietvr cvm ad virilem ætatem venerit,] quaſi dicat, morientur iuuenes, non ſenes, idque violenta morte, ſcilicet *romphæa ſiue framea*, id eſt gladio, vt addunt Sept. & Chald. *Omnis*, inquit, *multitudo domus tuæ occidentur iuuenes.* Id factum audiemus c.22.12. & ſeq. vbi Saul occidit Abimelech Pontificem, ac nepotem Heli cum tota ſua familia, eò quòd panes dediſſet Dauidi. Porrò τὸ *omnis multitudo*, vt habent Hebr. & Chald. idem eſt quod plerique, multi: nam aliquos ſeruatos fuiſſe & mortem euaſiſſe patet ex ſequen.

Hoc avtem erit tibi signvm,] omnes has clades poſteris tuis obuenturas; illas enim non vidit Heli, vtpote iam mortuus: vnde earum ſignum & certitudinem dat ei Deus, cædem Ophni & Phinees: hanc enim ipſe viuens audiuit & ingemuit. Hæc eſt quarta Heli pœna; ſequitur quinta. Vers. 34.

Et svscitabo mihi Sacerdotem fidelem.] Quis hic? nonnulli putant eſſe Samuelem, quem putant ſucceſſiſſe Heli, non tantùm in principatu, quaſi iudicem populi, ſed & in Pontificatu. Ita S. Auguſt. lib. 17. Ciuit. c. 4. & in Pſal. 98. & 2. Retract. c. 55. & contra Fauſt. c. 33. Gregor. Eucher. Angel. hîc Hieron. ad illud 1. Corinth. 1. *Cum omnibus qui inuocant nomen Domini*, vbi ſic de Samuele: *Quem Sacerdotem fuiſſe illa res probat, quia & Sacerdoti ſucceſſit, & hoſtias offerebat. De quo etiam ſecundum hiſtoriam dictum eſt: Suſcitabo mihi Sacerdotem fidelem.* Quin & S. Ignat. Epiſt. ad Magneſianos: *Saül*, ait, *priuatur honore regio, non expectans ſummum Sacerdotem Samuelem.* Vers. 35.

Samuel nõ fuit Pontifex.

Ratio eſt, quia Samuel cap. 7. verſ. 9. dicitur ſacrificaſſe & oraſſe pro populo, ac Saülem in Regem vnxiſſe, ac poſt eum, Dauidem. Hæc autem ſunt munia Pontificis. Fauet Ioſephus lib. 6. cap. vltim. dicens Samuëlem à Pythoniſſa ſuſcitatum eſſe cum Sacerdotali amictu, Nazian. quoque orat. 40. Ephod Samuelis vocat ſtolam Sacerdotalem, ſic & Theodor. & Procop. hîc

Verùm contrarium videtur longè verius, ſcilicet Samuelem non fuiſſe Pontificem. Ratio eſt, quia Pontificatus à Deo addictus erat Aaroni eiuſque poſteris, ex quibus non erat Samuel. *Prob.* 1.

Rurſum, Heli moriente Samuel erat iuuenis, ac iuuenis poſt Heli iudicare cœpit Iſraël, vti ipſe iudicat c.12.v.2. At Pontifex nemo creari poterat antequam eſſet vir triginta annorum, vt docet S. Hier. in c.1. Ezech. Sed hęc ratio non euincit, vti oſtendam cap. 12. 2. 2.

Tertiò, quia tempore Samuelis Pontifex erat Achias abnepos Heli, vt patet c. 14.3. 3.

Denique in ſerie Pontificum, quam texit Ioſephus & alij, non ponitur Samuel, nec ſcript. vſquam eum vocat ſacerdotē; imò Dauid Pſal. 98. *Moſes*, inquit, *& Aaron in Sacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius.* Ita cenſent Beda, Rabanus, Abul. hic in c.7. q.30. Hugo, Lyrā. Caiet. Diō. Geneb. ac S. Hier. l.1. cōtra Iouin. 4.

Digitized by Google

Samuel, ait, *Leuita, non Sacerdos, non Pontifex fuit.* Et S. Auguſt. fusè in quæſtion. veteris & noui teſtamenti c.46. (vel quiſquis eſt earum auctor, non enim videtur eſſe S. Auguſt.) Et S.Thom. in c.7. ad Hebr. lect.3. Serarius, Mendoza, Sanchez, Torniellus & alij.

Ad argumentum aduerſæ ſententiæ reſpondeo. Samuelem, etſi ex genere & proſapia duntaxat eſſet Leuita, ſubinde tamen ex diſpenſatione Dei ſacrificaſſe, vt cum Saulem & Dauidem vnxit in reges, ideóque Sacerdotem à multis (vt à Chryſ. Ambr. Aug. Bern. Damiano & alijs, quos fusè citat hîc Mendoza p.395.) vocari; ac eos vnxiſſe in reges, non vt Pontificem, ſed vt Prophetam, æquè ac Elias (qui non erat Pontifex) Propheta Azaelem vnxit in regem Syriæ. 3. Reg. 19. ac Elizæus per vnum è ſuis vnxit Iehu in regem Iſraël. 4. Reg. c.9. Porrò Ephod Samuelis lineum & Leuiticum erat, non polymitum & Sacerdotale. Vnde S. Hier. in Pſal. 98.6. *Samuel*, inquit, *Leuitici ordinis regulam tenet: quod Ephod illud lineum atque candidum figurauit, oſtendens candidum effici poſſe, qui per pœnitentiam nomen Domini inuocans, nigredinem peccati diluerit.*

Cum ergo hîc dicitur: *Suſcitabo mihi Sacerdotem fidelem*, intelligitur Sadoc, quem Salomon loco Abiathar creauit Pontificem, qui fideliter Deo in templo, & Chriſto, id eſt Dauidi & Salomoni regi à ſe vncto miniſtrauit.

Alleg. Significatur hîc tranſlatio Sacerdotij ab Heli & Aarone ad Chriſtum; hic enim eſt Sacerdos fidelis Deo. Ita S. Greg. Theod. Angel. Procopius & S. Auguſt. 17. Ciuit. c.4. Videmus verò hodie Iudæos abſque ſacerdotio eſſe; *& inter eos*, inquit Auguſt. *quicumque eſt ex Aaronico genere, cum videt ſacrificium Chriſtianorum toto orbe pollere, ſibi autem honorem illum magnum eſſe ſubtractum, deficiunt oculi eius, & defluit anima eius tabe mœroris; mors verò illa filiorum ſignificauit mortem ipſius Sacerdotij de filijs Aaron*, inquit Auguſt. *& Sacerdos ille fidelis v. 35. maximè & principaliter eſt Chriſtus Dominus*, inquit Procop. Theodor. & alij.

Porrò Chriſtus non tantum eſt Sacerdos & Pontifex, ſed & Chriſtianos quoſlibet efficit ſacerdotes & reges myſticos, iuxta illud Apoc. 1. 11. *Fecit nos regnum & Sacerdotes.* Vnde S. Leo ſerm.3. in die anniuerſario Aſſumptionis ſuæ ad Pontificatum: *Omnes*, inquit, *in Chriſto regeneratos crucis ſignum efficit reges: Sancti verò Spiritus vnctio conſecrat Sacerdotes.* Et mox oſtendit qua in re hoc regnum & ſacerdotium conſiſtat. *Quid*
A *enim*, inquit, *tam regium quam ſubditum Deo animum corporis ſui eſſe rectorem: Et quid tam Sacerdotale, quam vouere Domino conſcientiam puram, & immaculatas pietatis hoſtias de altari cordis offerre?*

Et ædificabo ei domum (familiam, poſteritatem) **fidelem,**] quæ ſcilicet fideliter mihi miniſtrans in Pontificatu, fideliter, id eſt firmiter & conſtanter in eo perduret. Hoc de Samuele dici nequit; eius enim filij æquè ac Heli fuere degeneres & improbi, vt patet cap. 8. v.3. *Declinauerunt*, inquit, *poſt auaritiam, acceperuntque munera, & peruerterunt iudicium.* Poſteri verò Sadoc fideles firmique perſtiterunt in Pontificatu vſque ad captiuitatem Babylonicam, &
B euerſum templum, imò & poſt eam, vt patet Ezech. 40.46. & ex ſerie Pontificum, quam texit Ioſephus lib. 10. c. 11. Et ex eo Sigonius de Repub. Hebr. lib.5. c.1.

Vers. 36. **Futurum eſt autem vt quicumque manſerit in domo tua, veniat vt oretur pro eo.**] Minores enim Sacerdotes ac Leuitæ, cum quid peccaſſent, ex lege debebant, vt laici, offerre victimas pro peccato, & Pontifex debebat orare pro illis. *Et offerat nummum argenteum, & tortam panis* Sacerdoti ſiue Pontifici vt gratiam eius captet, hoc fine vt ab eo ad partem Sacerdotalem admittatur. Ex Hebræo verti poteſt clariùs: *veniet ad orandum pro nummo argenti & torta panis*, orando ſcilicet vt detur ſibi quaſi pauperi & famelico nummus exiguus, & fragmen panis, quo latran-
C tem ventrem ſatiet. Ita Caiet. & Vatab. Vnde Noſter Serarius pro *offerat*, vel, vt alij legunt *afferat*, legendum putat, *auferat*, id eſt accipiat *nummum & tortam panis*; verùm Rom. habent, *offerat*.

Dimitte me obſecro ad vnam partem Sacerdotalem, tum victimæ à me oblatæ, tum quarumlibet aliarum victimarum à populo Sacerdotibus oblatarum, **vt comedam buccellam panis.**] Magna fuit hæc abiectio, vilitas & mendicitas poſterorum Heli.

Allegor. *Buccella panis* ſignificat ſacrificium Euchariſtiæ, quod è pane fit, Ita S. Gregor. Eucher. Theodor. Procop. Audi S. Auguſt. 17. Ciuit. 4. *Quod ergo addidit manducare panem, etiam ipſum ſacrificij genus eleganter expreſſit, de quo dicit Sacerdos ipſe: Panis quem ego dedero caro mea eſt pro ſæculi vita: ipſum eſt ſacrificium non ſecundum ordinem Aaron, ſed ſecundum ordinem Melchiſedech: qui legit intelligat.*

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS.

DEVS *rurſum per Samuelem prædicit exitium Heli: idque Samuel Heli, ab eodem adiuratus v.16. candidè edicit.*

Digitized by Google

1. PVer autem Samuel miniſtrabat Domino coram Heli, & ſermo Domini erat
pretioſus in diebus illis, non erat viſio manifeſta. 2. Factum eſt ergo in die
quadam, Heli iacebat in loco ſuo, & oculi eius caligauerant, nec poterat videre: 3.
lucerna Dei antequam extingueretur, Samuel dormiebat in templo Domini, vbi erat
arca Dei. 4. Et vocauit Dominus Samuel. Qui reſpondens, ait: Ecce ego. 5. Et
cucurrit ad Heli, & dixit: Ecce ego: vocaſti enim me, Qui dixit. Non vocaui: re-
uertere, & dormi. Et abiit, & dormiuit. 6. Et adiecit Dominus rurſum vocare Sa-
muelem. Conſurgenſque Samuel, abiit ad Heli, & dixit: Ecce ego, quia vocaſti me.
Qui reſpondit: Non vocaui te fili mi: reuertere, & dormi. 7. Porrò Samuel nec-
dum ſciebat Dominum, neque reuelatus fuerat ei ſermo Domini. 8. Et adiecit
Dominus, & vocauit adhuc Samuelem tertiò. Qui conſurgens abiit ad Heli, 9.
& ait: Ecce ego: quia vocaſti me. Intellexit ergo Heli, quia Dominus vocaret puerum:
& ait ad Samuelem: Vade, & dormi: & ſi deinceps vocauerit te, dices: Loquere Do-
mine, quia audit ſeruus tuus. Abiit ergo Samuel, & dormiuit in loco ſuo. 10. Et
venit Dominus, & ſtetit, & vocauit, ſicut vocauerat ſecundò, Samuel, Samuel. Et ait
Samuel: Loquere Domine, quia audit ſeruus tuus. 11. Et dixit Dominus ad Sa-
muelem: Ecce ego facio verbum in Iſraël: quod quicumque audierit, tinnient ambæ
aures eius. 12. In die illa ſuſcitabo aduerſum Heli omnia quæ locutus ſum ſuper
domum eius: incipiam, & complebo. 13. Prædixi enim ei quòd iudicaturus eſſem
domum eius in æternum, propter iniquitatem, eò quòd nouerit indignè agere filios
ſuos, & non corripuerit eos. 14. Idcirco iuraui Domui Heli, quòd non expietur
iniquitas domus eius victimis & muneribus vſque in æternum. 15. Dormiuit autem
Samuel vſque manè, aperuitque oſtia domus Domini. Et Samuel timebat indicare
viſionem Heli. 16. Vocauit ergo Heli Samuelem, & dixit: Samuel fili mi? Qui
reſpondens, ait: Præſto ſum. 17. Et interrogauit eum: Quis eſt ſermo, quem lo-
cutus eſt Dominus ad te? oro te ne celaueris me. Hæc faciat tibi Deus, & hæc addat,
ſi abſconderis à me ſermonem, ex omnibus verbis quæ dicta ſunt tibi. 18. Indicauit
itaque ei Samuel vniuerſos ſermones, & non abſcondit ab eo. Et ille reſpondit: Do-
minus eſt: quod bonum eſt in oculis ſuis faciat. 19. Creuit autem Samuel, & Do-
minus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis eius in terram. 30. Et cogno-
uit vniuerſus Iſraël, à Dan vſque Berſabee, quod fidelis Samuel propheta eſſet Do-
mini. 21. Et addidit Dominus, vt appareret in Silo, quoniam reuelatus fuerat
Dominus Samueli in Silo, iuxta verbum Domini. Et euenit ſermo Samuelis vni-
uerſo Iſraëli.

Vers. 1. PVER AVTEM SAMVEL.] Ioſeph. lib. 5. c. 11. ait eum expleſſe annum duodecimum. Perperam Rabbini in Seder olam, aiunt eum fuiſſe annorum 40. Ioſephum ſequuntur Suidas, Zonaras, Cedrenus, Abulen. Torniellus, Serarius, Salianus, Mendoza & alij. Porrò quot annorum tunc fuerit Heli incertum eſt. S. Ignatius epiſt. ad Magneſian. ait eum fuiſſe 90. annorum. Theod. 86. Serarius, 98. Salianus 72. ita vt deinde adhuc vixerit 26. annos. Mortuus eſt enim cum eſſet 98. annorum, quando Samuel ei ſucceſſit, agens annum 79. verùm nil certi de Heli, anno hîc ſtatui poteſt. A

CORAM HELI,] id eſt inſtruente & dirigente eum Heli, cui Samuel ad nutum obediebat. Chald. *viuente Heli.* B

ET SERMO DOMINI ERAT PRETIOSVS,] id eſt rarus: quæ enim rara, ſunt cara & pretioſa, quaſi dicat: rari tunc erant prophetæ, per quos Deus loqueretur, idque ob ſcelera filiorum Heli Sacerdotum, æquè ac Laïcorum. Qualis enim eſt ſacerdos, talis eſt & populus. Sic Prouerb. 25. 17. v. 3. vbi dicitur.

SVBSTRAHE PEDEM TVVM;] Hebr. eſt *pretioſum* (Sept. *rarum*) *fac pedem tuum in domo amici tui.*

NON ERAT VISIO] (prophetia) *manifeſta.* Hebr. נפרץ *niphrates*, id eſt rupta, id eſt latè diffuſa vel ſparſa. Vatab. *vulgaris.* Chald. *quæ publicè innoteſceret.* Sept. *diſtinguens*, id eſt diſtincta & clara. Hæc dicuntur ad laudem Samuelis, quòd ipſe in mediis ſcelerum & ignorantiæ tenebris propheta emicuerit, quaſi nouus quidam ſol Iſraëlis.

Vers. 2. HELI IACEBAT IN LOCO SVO,] hoc eſt dormiebat in illa atrij parte, quæ vicina erat tabernaculo: cum in remotiore atrij parte dormiret Samuel, cæterique Leuitæ; ita Chald.

B LVCERNA DEI ANTEQVAM EXTINGVERETVR, SAMVEL DORMIEBAT.] Ita lege cum Roman. Hebr. Chald. Sept. Aquila & Symmacho. Eſt periphraſis noctis. Lucernæ enim Tabernaculi nocte ardebant, manè extinguebantur. Senſus eſt quaſi dicat: cum adhuc Lucernæ Tabernaculi arderent, id eſt cum adhuc eſſet nox, vel certè aurora incipiens & obſcura, ideóque Samuel adhuc dormiret; apparuit

ei Dominus. Ita S. Hier. Porrò Sept. vertunt: *Antequam lucerna Dei eſſet inſtructa*, quod aliqui exponunt quaſi dicat: antequam eſſet media nox; tunc enim lucernæ concinnabantur, vt reliqua nocte dimidia arderent. Planiùs exponas de noctis fine, quaſi dicat, antequam dieſceret: ſummo manè, ante ſolis ortum, quo lucernæ noctu conſumptæ oleo affuſo inſtaurari ſolent, apparuit Samueli Dominus. Hinc diſce manè & in aurora, cum primùm euigilas orare, vt Dei vocem & inſtinctus haurias & audias. Nam ſummo manè apparuit hîc Deus Samueli, nō verò veſpere, vti opinantur Theod. & Procop.

Porrò Raban. Angelo. Eucher. Abulen. & Caiet. aliter legunt & diſpungunt, nimirum ſic: *Heli videre non poterat Lucernam Dei antequam extingueretur*, quaſi dicat: Heli cæcutiens videre non poterat in aurora, cum adhuc lucernæ arderent, ſed videre poterat clara die cum lucernæ eſſent extinctæ; verum legendum eſt cum Roman. vt paulò antè dixi.

Vers. 5. Et cvcvrrit ad Heli et dixit: vocasti enim me.] Hinc videtur quòd Samuel ſolitus manè à ſomno excitari ab Heli, putauerit ſe vocatum ab Heli, non à Deo, vtpotè cuius vocem huc vſque non audierat. Videtur autem hæc Dei, ſiue Angeli vox fuiſſe ſimilis voci Heli, ideóque eâ auditâ ad Heli cucurrit Samuel. Ita S. Gregor. Caiet. & Mendoza. Vide hîc prophetæ Samuelis obedientiam, ob quam meruit à Deo eligi in prophetam & principem populi. Rurſum diſce hîc Deum loquentem Samueli remittere eum ad Heli, tum vt Heli oraculum hoc Dei diligentiùs conſideraret & crederet; tum vt doceret oracula Dei examinanda & dirigenda eſſe à ſuperioribus, vt ſeruetur debitus ordo & ſubditorum ſubordinatio, ac nè locus ſit illuſioni diabolicæ. Ita Caſſian. collat. 2. c. 14. *Vt puerum Samuelem*, inquit, *iudicio praelectum ſuo, nollet per ſemetipſum diuini colloquij diſciplina Dominus erudire; ſed recurrere ſemel & iterum pateretur ad ſenem; eumque, quem ad ſuum vocabat alloquium, etiam illius qui offenderat Deum, dummodo ſenioris, doctrina vellet inſtitui; & quem ſua vocatione digniſſimum indicarat, Senioris mallet inſtitutione formari; vt ſcilicet & illius, qui ad diuinum miniſterium vocabatur, probaretur humilitas; & iunioribus forma ſubiectionis huius proponeretur exemplo.* Audi S. Gregor. promptam & conſtantem Samuelis obedientiam dilaudantem: *Puer*, inquit, *humiliter homini ſubiectus atque obediētia ardua arce ſublimatus, dum vocatus acceſſit, iuſſus rediit; quid aliud nobis præbet niſi altiſſimam formam obedientiæ? Vera nāque obedientia nec præceptorum intentionem diſcutit, nec præcepta diſcernit; neſcit enim iudicare quiſquis perfectè didicerit obedire.* Et paulò poſt: *Quis*, inquit, *noſtrum ſeſe à murmuratione compeſceret? quis ab ira temperet, ſi vocatum bis aut ter audiret; & tamen ex vocantis reſponſo perciperet, quia vocatus minimè fuiſſet; nec repulſus offenditur, quia vocantis aut repellentis animum videre noluit, qui in hoc ſolo gaudere nouerat, quòd obediuit.*

Samuel per obediētiam meruit prophetiam.

Porrò Samvel nec dvm sciebat Dominvm,] id eſt nec dum expertus erat Dei vocem, necdum aſſuetus erat audire Dominum loquentem, vt eius vocem à voce Heli diſtingueret, Deúmque ex ſua voce agnoſceret. Ita A S. Hier. in quæſt. vel quiſquis eſt auctor: puto enim non eſſe S. Hier. ſed paſſim putatur & citatur nomine S. Hier. ideóque & ego ſic cito. Loquendum enim vt multi, ſapiendum vt pauci.

Intellexit ergo Heli] (vel inſtinctu Dei, vt vult Salianus, vel ratiocinatione humana; quia ſcilicet nemo alius eò loci erat, qui Samuelem vocaret; & quia Samuel Deo erat gratiſſimus ob ſuam virtutem & pietatem) *quòd Dominus vocaret puerum.*

Loqvere Domine, qvia avdit servvs tvvs,] vt iuſſa tua excipiat & exequatur. Hoc cuilibet fideli dicendum, cum Deum quid interius menti ſuggerentem vel inſpirantem audit. Hinc ait S. Bern. ſub finem ſerm. de ſeptem ſpirit. *Felix*, ait, *& beata anima, quæ venas diuini* B *ſuſurri percipit in ſilentio, frequenter iterans illud Samuelis: Loquere Domine, quia audit ſeruus tuus.* Audi S. Ephrem lib. de virt. c. 2. tom. 2. f. 42. *Samuel per obedientiam quam Heli ſacerdoti præſtitit, dignus eſt qui vocem Dei audiret.* Et paræn. 13. f. 115. *Exemplum humilitatis in Samuele propheta habetis; non enim exaltatum eſt cor eius aduerſus Heli ſacerdotem, quamuis etiam à Deo audiſſet de viro iſto.* Et Paræn. 21. *Vide frater ne negligas te ſobrium ac vigilantem præbere in omnibus; nonne audiſti quod ſæpius vocatus Propheta Samuel neque ſemel cunctatus ſit ſurgere, quantumuis adhuc puer eſſet.* Vers. 9.

Audi & Origen. hom. 1. in Cant. *Beatæ ſunt illæ animæ, quæ dorſum ſuum curuauerunt, vt ſuſcipiant ſeſſorem Verbum Dei ſuper ſe; & fræna eius* C *patiuntur, vt quocunque ipſe voluerit flectat, & agat habenis præceptorum ſuorum; quia iam non propria voluntate incedunt, ſed ad omnia ducuntur & reducuntur voluntate ſeſſoris.*

Et venit Dominvs, et stetit,] Hinc patet Deum, id eſt Angelum Dei vicarium hîc non tantùm menti Samuelis hæc inſpiraſſe, ſed in corpore aſſumpto, corporali voce illi eſſe locutum. Vnde Chald. hîc vertit: *Et reuelata eſt ei gloria Domini*, quaſi dicat: Samuel vidit Angelum, Dei legatum in corpore ſplendido & glorioſo, ſed confusè, ita vt ſplendorem videret, ſed corpus Angeli diſtinctè non videret; vocem tamen eius diſtinctè auribus audiret. Vnde cognouit tandem ſe non ab Heli, ſed à Deo vocari. Ita S. Greg. Abulen. Dion. Caiet. & alij. Vers. 10.

Porrò quòd Samuelem puerum ob puritaD tem & ſanctitatem alloquitur Deus neglecto ſeniore Heli, oſtendit *quantò canitie melior ſit iuuentus, quæ virtute ornatur*, ait Theodor. quæſt. 12. Nimirum *cum ſimplicibus* (Hebr. *cum rectis*) *ſermocinatio eius.* Prouerb. 1. 3.

Samuel, Samuel. Audi S. Gregor. *Nomen iteratur, cum in magnam familiaritatem internæ maieſtatis, mens videntis excipitur, & feruentibus deſideriis ad amorem ſe vocantis eleuatur; vt præter id quod audit, nihil libeat, atque in lætitia auditus ſui immorari perpetuò concupiſcat.* Talis fuit illa eiuſdem Dei vocatio: *Saule, Saule*, Actor. 9. v. 4. & illa: *Moyſes Moyſes.* Exodi 3. n. 4. & illa: *Abraham Abraham.* Geneſ. 22. v. 1. de qua D. Chryſ. hom. 47. in Geneſ, *Quid*, inquit, *vult verbi duplicatio? magna beneuolentiæ erga Pa-*

triarcham argumentum eſt, & monſtrabat ei, vocatione ipſa, quòd magnum aliquid oſtenſurus eſſet. A *Vt igitur attentiorem redderet, vocationem geminabat.*

Vers. 11. Facio verbvm,] id eſt rem & ſupplicium Heli comminatum, adeò dirum & horrendum, *quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures eius*, ſcilicet vt totus percellatur & exhorreſcat; puta arcæ captionem, ait Lyran. & filiorum cædem, ait Abulen. & cætera recenſita c. 2. ita Angelo. & S. Hier. in quæſt. Metaphora eſt, ducta ab eo qui repente audit cymbalum tinniens, vel boatum bombardæ magnæ, vel tonitrui ingentis, cuius vehemens ſonus percellit, & tinnitum diù durantem in auribus audientium excitat.

Vers. 13. Prædixi enim, qvòd ivdicatvrvs] (id eſt iuſtè puniturus) *eſſem domum* (familiam & poſteritatem) *eius*, B *eò quòd nouerat indignè agere filios ſuos, & non corripuerit eos.* Corripuerat eos Heli, ſed nimia lenitate paterna, non auctoritate & ſeueritate Pontificia, ait Angelo. Idcirco morte punitur: Luit ergo filiorum ſcelus ſua nece. Sic Deus populo fornicante cum filiabus Moab, iuſſit principes ſuſpendi. Numer. 25. Cauſam dat B. Petrus Damiani. lib. 4. epiſt. 15. *Quid eſt*, inquit, *quòd populus in luxuriæ voraginem labitur; & in eorum præpoſitos vindicatur? Subditi delinquunt, & Principes in patibulis ſuſpenduntur? Scilicet alius eſt qui peccat: alius ille qui vapulat. Cur hoc, niſi quia culpa ſubditorum in Præpoſitorum redundat opprobrium: & quod ab ouibus erratur, negligentia Paſtoris adſcribitur, & vide quàm formidoloſa ſit conditio præſidentium, vt non modò pro ſuis, ſed etiam ſubditorum puniantur offenſis.* C

Vers. 14. Idcirco ivravi domvi Heli, qvòd non expietvr iniqvitas domvs eivs victimis et mvneribvs vsqve in æternvm.] Hinc multi putant Heli eſſe damnatum, vt dicam c. 4. Verùm id locus hìc non euincit. Agit enim de domo Heli, non de ipſo Heli, quaſi dicat: ſupplicia quæ domui Heli ob eius peccatum prædixi & intentaui c. 2. nullis victimis reuocabuntur, ſed certa & fixa me decernente perſtabunt, certóque poſteris eius obuenient; è quibus tamen multi probi fuere, & ſaluati videntur, vt Achias, Achimelech, Abiathar.

Vers. 17. Hæc faciat.] Eſt formula adiurandi Hebr. quaſi dicat: puniat te Deus, vel malè tibi cedat, ſi hæc me celaueris.

Vers. 18. Dominvs est, qvod bonvm est in ocvlis svis, faciat.] D Vide hìc reſponſum Heli dignum Pontifice pœnitente, æquanimi, & reſignato ad omnem Dei voluntatem, & caſtigationem tam horrendam, ob quod Heli ſaluatus videtur. Ita Theodor. Procop. Lyran. Abulen. Dion. Caiet. Serarius, Mendoza hìc & S. Chryſ. lib. 3. contra vituper. vitæ monaſt.

Minùs aptè ergo S. Ephrem in Apologia de Heli, hoc reſponſum Heli tribuit eius peruicaciæ, quaſi dicat: Dominus quod bonum eſt in oculis ſuis faciat: Ego verò filiis meis moleſtiam inferre non poſſum. Et S. Gregor. *Iſta*, inquit, *reſponſionis humilitas ſi ſubtiliter inſpiciatur, vera humilitas non eſt, verè eſſet humilis, ſi ſe ad emendationem culpæ, pro qua arguebatur obtuliſſet. Dum ergo dicit: Dominus eſt: quod bonum eſt in oculis ſuis, faciat; potiùs elegit minarum Dei cauſas incurrere, quàm de perpetratis iniquitatibus filios condemnare.* Sic & Ruper.

Moral. hinc diſcamus aduerſitates & afflictiones quaſlibet à Deo immiſſas, vel permiſſas ad noſtrum bonum æquanimiter tolerare, ac Deo flagellanti dorſum humiliter ſubiicere. Ita fecit Dauid fugiens Abſalonem & Saulem: *Iuſtus es* inquit, *Domine & rectum iudicium tuum.* Pſalm. 118. v. 137. Vbi Ambroſius citat ſimile Ieremiæ exemplum, qui cum in luti voragine turpi necandus illuuie mergeretur, clamabat: *Iuſtus es Domine*; eſto hæc verba iam in Ieremia c. 38. & 45. non reperiantur. Idem tamen Thren. 118. *Iuſtus*, inquit, *eſt Dominus, quia os eius ad iracundiam prouocaui.* Sic tres pueri in fornace Babylonica, humili exultatione canebant: *Iuſtus es Domine in omnibus quæ feciſti nobis.* Daniel. 3. 27. ideóque ab Angelo in igne ſeruati ſunt illæſi. Idem fecit Daniel. in lacu Leonum c. 6. 16. & c. 14. 30. Ac Ionas in ventre ceti c. 2. 10. *Ego*, inquit, *in voce laudis immolabo tibi.* Et Iob c. 1. v. 21. *Dominus*, inquit, *dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit ita factum eſt, ſit nomen Domini benedictum.*

Deo flagellanti dorſum ſubiice

Exempla.

Sic Mauritius Imperator, qui S. Gregorium vexarat, cum à Deo puniretur morte tam ſua, quàm vxoris & filiorum omnium, quos in ſua præſentia cernebat à Phoca æmulo & ſucceſſore imperij iugulari, pœnitens clamabat: *Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum*, vti habent eius Acta, & ex eis Baron.

Cauſam dat S. Ambr. loco citato, *quia cum noſtra amittimus, Deo illa reddimus, non amittimus: Iuſtus ergo Dominus in periculis, iuſtus in damnis, iuſtus in vltionibus eſt, non ſolùm quia vnuſquiſque iuſta pœna ſua culpas luit, verùm etiam quia dum vnus punitur, plurimi corriguntur.*

Et Tertul. lib. de fuga in perſecutione c. 10. *Vbicunque*, inquit, *fuero, in manu eius ſum: faciat quod vult, non diſcedo, & ſi perire me volet, ipſe me perdat, dum me ego ſeruo illi.*

Crevit avtem Samvel.] Sept. ἐμεγαλύνθη, id eſt *magnificatus eſt*. tum ætate, tum potiùs ſapientia, virtute, fama & gloria apud Deum & homines. Vers. 19. Nam vt ait S. Greg. *Creſcit, qui in virum perfectum mentis ætate proficit.* Deinde ſubdit: *Nonnulli ſunt qui dum virtutibus creſcunt, elatione corruunt. Hi nimirum creſcere videntur; ſed tamen cum eis Dominus non eſt: quia à ſe eum, alta ſentiendo de ſe eiiciunt; quem in profectu virtutum poſiti, per humilitatem ſecum habere potuerunt*: Mox inuectus in eos qui ex dignitate euaneſcunt: *Plerique*, inquit, *in humiliori Ordine Religioſi ſunt, ſed cum ſubitò ad culmen ſanctitatis peruenerint, prima opera cum humilitate derelinquunt. Samuel igitur profecit, & proficiens Dominum ſecum habuit. Vt profectò electorum prædicatorum morem præferret, qui cum dona & dignitates quibus proſint aliis aſſequuntur, de ſemetipſis placere Deo non negligunt.*

Et non cecidit ex omnibvs verbis eis in terram.] Primò, quaſi dicat; nihil à Samuele dictum fuit irritum, ſed omnia ab eo dicta & prædicta, reipsâ fuere impleta. Eſt Metaphora à caſu & ruina domorum, vel rerum pretioſarum liquidarum, in qua multa dif-

Digitized by Google

fluunt, diſſipantur, franguntur, perduntur, vt A colligi nequeant. Ita Eucher. Abulen. Lyran. Dion. Caiet. Vatab. & alij.

Secundò, quaſi dicat: Sermo Samuelis non erat contemptibilis, ſed apud omnes in magno honore & pretio: quæ enim contemnimus, in terram abiicimus. *In terram*, ait S. Greg. *verbum prædicatoris cadit, cum reproba eius conuerſatione vileſcit.*

Symbol. Hugo quaſi dicat: Samuel non loquebatur de terrâ, terrena; ſed de cœlo, cœleſtia; quia ipſe erat cœleſtis, & velut Angelus inter homines. Vnde S. Dion. Cœleſt. Hier. c.2. *Tu autem*, inquit, *ô fili diuina loquendo diuinus efficere.* Nam vt ait S. Bernar. de inter. domo. c. 43. *Vanus ſermo vanæ conſcientiæ eſt index:* Sicut enim Hiſpanus eſt, qui Hiſpanicè loquitur; Germanus, qui Germanicè; Polonus, qui Polonicè; ſic cæleſtis eſt, qui cœleſtia promit; terreſtris, qui terreſtria. Nam vt ait Chriſtus Matt. 15. *Ex abundantia cordis os loquitur.*

Et cognovit vniversvs Israel a Dan vsqve Bersabee,] hoc eſt per totam Iudæam; illius enim limes & terminus ad Aquilonem eſt Dan ſiue Cæſarea Philippi, ad Auſtrum verò limes eſt Berſabee. *Cognouit* inquam, Samuelem eſſe *fidelem*, id eſt veracem prophetam, *non in ambitione vanitatis, ſed in ſpiritu Dei, & Sermonis Domini veritate iudicantem*, ait Ruper. non enim hominum plauſum ſpectabat, nec eorum minas metuebat, quia in vno Deo ſolidatus ei ſoli placere ſatagebat. Quare idipſum quod ore docebat, opere monſtrabat. Nam vt ait S. Gregor. hom. 11. in Ezech. *Cui aliena cura committitur, ſpeculator vocatur, vt in mentis altitudine ſedeat, atque vocabulum nominis ex virtute actionis trahat. Non eſt enim ſpeculator, qui in imo eſt: Speculator, quippe in alto debet ſtare per vitam, vt poſſit prodeſſe per prouidentiam. Nihil enim*, inquit D. Chryſoſtom. homil. 1. in Act. *Doctore frigidius, qui verbis dumtaxat philoſophatur. Neque enim hoc Doctoris eſt, ſed hiſtrionis & hypocritæ; ideòque Apoſtoli priùs vitæ exemplis docebant quàm verbis. Quin potiùs nec verbis erat opus, cum clamarent opera.*

Et appoſvit Dominvs vt appareret in Silo.] Sept. addunt: *ei*, ſcilicet Samueli, Vers. 21. quaſi dicat: Deus iterum apparuit Samueli in Silo: *quoniam reuelatus fuerat Dominus Samueli in Silo*, quaſi dicat: quia Dominus cœperat apparere Samueli in Silo: hunc eidem ibidem apparere perrexit ob ſanctitatem tum Samuelis, tum arcæ fœderis, quæ erat in Silo. Deus enim eſt conſtans, ideóque conſtanter ſua cœpta promouet & proſequitur: Quare vnius beneficij à Deo collatio, eſt ratio & ſtimulus alterius conferendi. Secùs fit apud homines, qui cum ſint arctæ mentis, cum vnum beneficium dederint, alterum negant. Quid hîc Samueli Deus dixerit Script. tacet; veriſimile eſt iteraſſe & confirmaſſe prius oraculum de ſupplicio Heli, B déque Iſraelis ſtrage, ac addidiſſe ſalutem eidem per Samuelem, poſt mortem Heli, afferendam: Solet enim Deus triſtibus læta ſubiungere, & vltimum hoc propriè tangebat Samuelem.

Tropol. Philo de migratione Abrahæ: *Fons*, inquit, *vnde bona promanant eſt, cum benigno Deo familiaritas: Ideo quaſi obſignans ſua beneficia dicit: Ero tecum. Quid igitur boni defuerit præſente omnipotente Deo? Tunc proueniunt aceruatim cuncta commoda.*

Et S. Chryſ. hom. 46. in Gen. *Quando*, inquit, *amicum & beneuolum habemus Deum, etiamſi in deſerto fuerimus, multò ſecuriores viuemus quam ij, qui in ciuitatibus verſantur, diuina gratia nobis omnia ſuppeditante.*

Idem Chryſ. hom. 26. in Epiſt. ad Hebr. *Si*, inquit, *ſemper mente videmus Deum, ſi ſemper in recordationem eius conuertimus mentem noſtram,* C *omnia nobis facilia apparebunt, omnia portabilia, omnia ſuſtinebimus, omnibus ſuperiores efficiemur.* Et paulò poſt à minori idipſum confirmans: *Si quiſquam*, inquit, *recordatus amici erigit animam ſuam delicians ex memoria illius; qui in mente habuerit eum qui nos diligere verè dignatus eſt, quando poterit aliquam ſentire triſtitiam, aut terribile aliquid, aut periculoſum timere.*

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS.

NArrat clades à Samuele prædictas reipsâ eueniſſe tàm Heli & filijs, quàm toti Iſraëli, ſcilicet à Philiſthæis cæſa fuiſſe 34. millia, captam arcam, Ophni & Phinees trucidatos: vnde Heli hæc audiens è ſella corruens expirauit; & vxor Phinees partu ex dolore accelerato peperit Ichabod, dicens: Tranſlata eſt gloria de Iſraël.

1. ET factum eſt in diebus illis, conuenerunt Philiſthiim in pugnam: & egreſ-
ſus eſt Iſraël obuiam Philiſthiim in prælium, & caſtrametatus eſt iuxta Lapi-
dem adiutorij. Porrò Philiſthiim venerunt in Aphec, 2. & inſtruxerunt aciem
contra Iſraël. Inito autem certamine, terga vertit Iſraël Philiſthæis: & cæſa ſunt

Digitized by Google

in illo certamine paſſim per agros, quaſi quatuor millia virorum. 3. Et reuerſus
eſt populus ad caſtra: dixeruntque maiores natu de Iſraël: Quare percuſſit nos Domi-
nus hodie coram Philiſthiim? Afferamus ad nos de Silo arcam fœderis Domini; &
veniat in medium noſtri, vt ſaluet nos de manu inimicorum noſtrorum. 4. Miſit
ergo populus in Silo, & tulerunt inde arcam fœderis Domini exercituum ſedentis ſu-
per Cherubim: erantque duo filij Heli cum arca fœderis Dei, Ophni & Phinees. 5.
Cúmque veniſſet arca fœderis Domini in caſtra, vociferatus eſt omnis Iſraël clamore
grandi, & perſonuit terra. 6. Et audierunt Philiſthiim vocem clamoris, dixerúnt-
que: Quænam eſt hæc vox clamoris magni in caſtris Hebræorum? Et cognouerunt
quòd arca Domini veniſſet in caſtra. 7. Timuerúntque Philiſthiim, dicentes: Ve-
nit Deus in caſtra. 7. Et ingemuerunt, dicentes: 8. Væ nobis: non enim fuit tanta
exultatio heri & nudiuſtertius: væ nobis. Quis nos ſaluabit de manu Deorum ſubli-
mium iſtorum? hi ſunt Dij, qui percuſſerunt Ægyptum omni plaga, in deſerto. 9. Con-
fortamini, & eſtote viri, Philiſthiim: ne ſeruiatis Hebræis, ſicut & illi ſeruierunt vobis:
confortamini, & bellate. 10. Pugnauerunt ergo Philiſthiim, & cæſus eſt Iſrael, & fugit
vnuſquiſque in tabernaculum ſuum: & facta eſt plaga magna nimis: & ceciderunt de
Iſrael triginta millia peditum. 11. Et arca Dei capta eſt: duo quoque filij Heli mortui
ſunt, Ophni & Phinees. 12. Currens autem vir de Beniamin ex acie, venit in Silo
in die illa, ſciſſa veſte, & conſperſus puluere caput. 13. Cúmque ille veniſſet, Heli
ſedebat ſuper ſellam contra viam ſpectans. Erat enim cor eius pauens pro arca Dei.
Vir autem ille poſtquam ingreſſus eſt, nunciauit vrbi: & vlulauit omnis ciuitas. 14. Et
audiuit Heli ſonitum clamoris, dixitque: Quis eſt hic ſonitus tumultus huius? At ille
feſtinauit, & venit, & nunciauit Heli. 15. Heli autem erat nonaginta & octo anno-
rum, & oculi eius caligauerant, & videre non poterat. 16. Et dixit ad Heli: Ego ſum
qui veni de prælio, & ego qui de acie fugi hodie. Cui ille ait: Quid actum eſt fili mi?
17. Reſpondens autem ille, qui nunciabat, Fugit, inquit, Iſrael coram Philiſthiim, &
ruina magna facta eſt in populo: inſuper & duo filij tui mortui ſunt, Ophni & Phinees:
& arca Dei capta eſt. 18. Cúmque ille nominaſſet arcam Dei, cecidit de ſella re-
trorſum iuxta oſtium, & fractis ceruicibus mortuus eſt. Senex enim erat vir & gran-
dæuus: & ipſe iudicauit Iſrael quadraginta annis. 19. Nurus autem eius, vxor Phi-
nees, prægnans erat, vicináque partui: & audito nuncio quòd capta eſſet arca Dei, &
mortuus eſſet ſocer ſuus, & vir ſuus, incuruauit ſe & peperit: irruerant enim in eam
dolores ſubiti. 20. In ipſo autem momento mortis eius, dixerunt ei quæ ſtabant
circa: Ne timeas, quia filium peperiſti. Quæ non reſpondit eis, neque animaduertit.
21. Et vocauit puerum, Ichabod, dicens: Tranſlata eſt gloria de Iſraël, quia capta
eſt arca Dei, & pro ſocero ſuo, & pro viro ſuo; 22. & ait: Tranſlata eſt gloria ab
Iſraël, eò quòd capta eſſet arca Dei.

Vers. 1. ET FACTVM EST IN DIEBVS ILLIS.] Ecce hîc expletur prophetia Samuelis ac minæ Dei, & clades ab eo intentatæ Heli & filiis, totique Iſraëli. Quantùm temporis interceſſerit à prophetia Samuelis, ad hanc eius expletionem, incertum eſt. Serar. & Abulen. putant eodem anno expletam; editam enim eſſe anno 98. & vltimo vitæ Heli, quo ipſe audita arcæ captura, expirans corruit. Verius eſt aliquot annos interceſſiſſe. Nam prædixit cladem hanc Samuel cum eſſet puer, vt dictum eſt c. 3. 1. clades autem hæc contigit cum ipſe eſſet vir, vel certè iuuenis: nam mortuo Heli illico ſucceſſit Samuel in præfecturam populi: erat ergo grandior & maturæ ætatis. Salianus, vt dixi, putat B interceſſiſſe annos 26. vt Samuel factus ſit iudex poſt Heli anno ætatis 39. Mendoza cenſet interceſſiſſe annos 18. vel 28. alij plures, alij pauciores.

ET CASTRA METATVS EST IVXTA LA- A PIDEM ADIVTORII.] Erat locus ita poſtea appellatus à Samuele, quòd in eo Hebræi in prælio Dei adiutorium ſenſiſſent, & victoriam obtinuiſſent, vt patet c. 7. 12. Porrò *caſtra dicta ſunt quaſi caſta, eò quòd ibi caſtraretur libido, quia nullæ eis mulieres intererant*, ait Iſidor. lib. 9. Origin. c. 2. Notent hoc Duces, & milites; ſic enim erunt fortiores, & victoria potientur.

AFFERAMVS AD NOS DE SILO ARCAM FOEDERIS DOMINI.] Dei enim ſuper arcam reſidentis, & ex propitiatorio reſponſa dantis præſentiam & opem crebrò experti erant Hebræi, vt in tranſitu Iordanis, in expugnatione Ierichuntis, &c. multò maiorem fiduciam habent Chriſtiani in Sacramento Euchariſtiæ, & reliquiis Sanctorum; quas proinde in periculo belli, famis, peſtis cum litaniis in ſupplicationibus ſolenni pompa circumferunt, ac ſæpè miram exinde opem experiuntur. Vide Abulen. hîc q. 5. Audi S. Athan. de Interpr. Pſalm. ad Marcellinum: *ſi bellum, ait, populo ingruerat, arca, in qua erant tabulæ legis ante omnes præcedebat, & hoc* Vers. 3.

ſufficiebat illis pro quauis acie in ſubſidium: niſi in baiulis arca, aut in populo aliquod ſcelus, aut hypocriſis hæreret. Fide ſiquidem & ſana affe-ctione opus eſt, vt lex noſtris precibus coope-retur. A

Vers. 7. VENIT DEVS IN CASTRA,] quia arca erat quaſi ſolium Dei. Adde Philiſthæos idolorum & ſimulachrorum adoratione & cultu aſſuetos, putaſſe arcam eſſe Deum, ſiue idolum Hebræorum; vel certè ſapientiores ex eis exiſtimaſſe Dei virtutem, ac diuinum quid arcæ eſſe incluſum: tale enim quid opinabantur de ſuis idolis. Ita Abulen. præſertim quia videbant Deum per arcam tam mira operari. Vnde c. 6. 19. Deus percuſſit quinquaginta millia plebis, eò quòd vidiſſent arcam.

Allegor. arca fœderis eſt humanitas Chriſti, præſertim in Euchariſtia, ob plures vtrinque analogias, quas recenſet S. Bonauent. Serm. 2. in Dominica 4. Aduentus: *Arca*, inquit, *Dei velo inuolui iubetur* Numer. 4. v. 5. *in velo ergo Arca, in Arca vrna, in vrna manna fuit. Per velum ſpecies ſacramentales, per Arcam corpus Chriſti, per vrnam anima, per manna Deitas ſignificatur: Hanc Arcam timent Philiſtini, id eſt Dæmones, imò etiam guſtam ſanguinis Chriſti timent.* Et citat D. Chryſ. qui ait: *Vbicunque viderint ſanguinem, fugiunt quidem Dæmones, accurrunt autem Angeli.* B

Vers. 8. HI SVNT DII QVI PERCVSSERVNT ÆGYPTVM OMNI PLAGA IN DESERTO,] id eſt in mari rubro, quod vicinum eſt deſerto Arabiæ, ait Vatab. Nam in mari hoc Deus merſit Pharaonem cum totis Ægyptiorum caſtris.

Serarius & alij ſubaudiunt copulam *&* Vnde Sept. habent: *& in deſerto.* Et Chald. *Percuſſit Ægyptios omni percuſſione, & populo ſuo fecit multa miracula in deſerto.*

Vers. 10. ET CECIDERVNT DE ISRAEL 30. MILLIA PEDITVM.] Hebræi enim pedites pugnabant, vix equites, eò quòd Deus Deuter. 17. eis ſi non vſum, certè copiam equorum vetuiſſet, ne in eis, non in Deo ſpem victoriæ reponerent. Ex hac communi tot millium ſtrage patet, non ſolos Heli filios ſacerdotes, ſed & populum, Deum offendiſſe neglectu templi, victimarum, oblationum, aliiſque ſceleribus. Sacerdotes enim imitatur populus. Ita Abulen. q. 5. Audi S. Hier. epiſt. 3. ad Heliodor. poſt clades Romani Imperij recenſitas, earum cauſam ſuggerentem: *Noſtris peccatis barbari fortes ſunt: noſtris vitijs Romanus ſuperatur exercitus.* Et paulò poſt. *Infelices nos qui tantùm diſplicemus Deo, vt per rabiem Barbarorum illius in nos ira deſæuiat.*

Vers. 11. ET ARCA DEI CAPTA EST.] Cur permiſit id Deus? Procop. duas dat cauſas. Prior eſt, vt doceret Hebræos rectè viuentes Dei prouidentiæ confidere; peccantes verò neque arcæ, nec ipſi Deo fidere. *Legis tranſgreſſores*, ait Auctor mirab. S. Script. lib. 2. c. 7. (extat tomo 3. S. Auguſt.) *nequaquam legis arca tuetur; ſed quæ in eâ lex erat, arguit*, ait Theod. Poſterior, vt Philiſthæi arcam capientes eius vim & poteſtatem agnoſcerent ex plagis ab ea immiſſis, quas audiemus c. ſequ. itáque Deum Hebræorum timerent & colerent.

Tertiam cauſam adde, vt Deus caſtigaret impietatem filiorum Heli, qui arcâ & altari ad ſuas rapinas & ſcelera abutebantur.

Sic Deus permiſit terram Sanctam capi à Chaldæis, & poſtea Romanis, ac demum à Turcis, vt oſtenderet ſe *non propter locum, gentem; ſed propter gentem, locum elegiſſe* 2. Machab. 5. 19. ita Theod. quæſt. 1. in Daniel.

Tropol. arca ab alienigenis capta indicabat teſtamentum Dei tranſiturum ad gentes, ait Eucher. & S. Greg.

Hæc clades Iſraëlis, mors Heli, & captura arcæ contigit anno mundi 2850. ab exitu Hebræorum ex Ægypto anno 397. Id patet ex eo, quòd ab hoc exitu vſque ad ædificationem templi, quæ contigit anno quarto Salomonis, fluxerunt anni 480. vti dicitur 3. Reg. 6. v. 1. Annus autem hic 480. conditi templi incidit in annum mundi 2933. inde aſcende & tolle tres annos regni Salomonis, 40. Dauidis, & 40. Samuelis & Saulis, inuenies Heli, qui immediatè præceſſit & iudicauit populum ante Samuelem, mortuum eſſe anno mundi 2850. hoc eſt ante templum conditum anno 83. iam cum mortuus ſit Heli anno ætatis 98. vt dicetur v. 15. hinc ſequitur eum natum eſſe anno mundi 2752. ab exitu ex Ægypto anno 299. ante templum 181. cúmque ipſe iudicarit Iſrael 40. annis, ſequitur illum principatum hunc iniiſſe anno mundi 2810. ab exitu ex Ægypto 357. ante templum 123. cum ageret annum ætatis 58. Hæc iuxta chronologiam quam præfixi Pentateucho.

C Nota: magis puniti ſunt Hebræi poſt adductam in caſtra arcam, quàm ante adductam: nam antè, cæſa ſunt dumtaxat quatuor millia, poſt adductam verò triginta millia; quia ſcilicet propter arcæ & templi à Sacerdotibus & populo violati ſcelus, à Deo irato & iam in arca præſente acriùs puniebantur; præſertim quia ſcelus hoc aliáque plura ſeriâ pœnitentiâ non corrigebant. Alleg. ſignificabatur plures Iudæos à Deo damnandos fore poſt Chriſtum, quàm ante Chriſtum, quia ſcilicet ipſi Chriſtum ſpreuerunt, cúmque occiderunt, & eorum poſteri parentum Chriſticidium defendentes in Chriſtum credere nolunt. Ita Beda. Sic acriùs à Deo puniuntur qui coram eo in templo peccant, quàm qui foris: ſacra enim ſacrilegos non tuentur, ſed vindicant & caſtigant. D

CVMQVE ILLE NOMINASSET ARCAM, CECIDIT DE SELLA RETRORSVM IVXTA OSTIVM] (*Templi*, ait Tertul. lib. de Ieiuniis c. 10. & S. Chryſoſt. lib. 3. contra vituper. vitæ monaſt. *vel vrbis Silo*: in portis enim ſedebant iudices, qualis erat Heli, præſertim quia ipſe auidè expectabat ab aduentantibus ad portam vrbis, cognoſcere euentum prælij) *& fractis ceruicibus mortuus eſt*. Hinc *notat* Abulen. Caiet. & alij virum pium fuiſſe Heli, vtpotè quem non filiorum, nec populi ita tangeret cura, vt arcæ & ſacrorum religio. Cecidit ergò retrorſum, eò quòd planè conſternatus, ac præ angore, pauore & ſtupore, ſpiritu deficiente iam ſe in alta ſede continere non poſſet. Retrorſum Vers. 18.

autem,

Digitized by Google

autem, quia cathedra hæc erat vacua, & carens fulcris quibus noſtræ ſedes dorſum ſedentis ſuffulciunt. Ita Abulen. Monet ergo nos Heli, ait Dion. quàm nos de terræ ſanctæ, ac tot Eccleſiarum & animarum captione ab hoſtibus dolere debeamus.

Audi B. Petrum Damiani lib. 1. epiſt. 6. ad Nicolaum Pontificem Prælatos percellentem: *Si Heli propter duos duntaxat filios, quos non eâ quâ digni erant inuectione corripuit, cum eis ſimul & cum tot hominum multitudine periÿt; qua arbitramur dignos eſſe ſententia, qui in aula Eccleſiaſtica & in ſoliis iudicantium præſident, & ſuper non ignotis prauorum hominum criminibus tacent? Qui dum dehoneſtare homines in publico metuunt, ad contumeliam ſuperni Iudicis diuinæ legis mandata confundunt; & dum perditis hominibus amittendi honoris officium ſeruant, ipſum Eccleſiſticæ dignitatis auctorem crudeliter inhonorant.*

Quæres, an Heli ſit damnatus? Affirmat S. Greg. hîc & 2. parte Paſt. c. 6. *Quia*, inquit, *falsâ pietate ſuperatus ferire Heli delinquentes filios noluit, apud diſtrictum iudicem ſemetipſum cum filiis crudeli damnatione percuſſit: Hinc namque diuina voce ei dicitur: Honoraſti filios tuos magis quàm me.* — Nonnulli putant Heli dãnatum.

Et Eucherius; *Heli ſacerdos*, inquit, *pro filiorum iniquitate damnatus eſt, quòd eos peccantes minùs ſeuerâ animaduerſione plectebat. Equidem coercuit, equidem corripuit, ſed lenitate & manſuetudine patris, non ſeueritate & authoritate Pontificis. Qua ſententia diſcant ſacerdotes, quomodo filiorum etiam propter ſcelera puniantur quique; & quamuis ſancti ſint; culpa tamen ſubditorum eiſdem, ſi non coërceant, imputetur.*

Sic & Beda. Idem videtur ſentire. S. Hier. lib. 1. contra Iouin. S. Chryſ. hom. 59. in Geneſ. & alibi ſæpiùs, & S. Cæſarius Arelat. hom. 15. B. Petrus Damiani tom. 3. epiſt. 16. c. 18. Quin & S. Auguſt. lib. Ciuit. 4. ait Heli reprobatum eodem modo quo Saül.

Verius eſt eum eſſe ſaluatum. Prob. 1. — Contrarium cenſent Theod. Lyran. Dion. Abulen. Caiet. Serarius, Sanchez, Mendoza. Idque probatur Primò, quia Heli fuit vir probus & pius, ideóque ad eum tranſlatus fuit Pontificatus æquè ac principatus; rurſum auditâ arcâ expirans maximum dolorem, ex eóque maximum religionis zelum oſtendit. Secundò, quia
2. licèt peccarit nimia lenitate & indulgentia erga filios, tamen ex parte eum excuſat, quòd præ ſenio non ita poterat eos ſeuerè corrigere, præſertim cum illi iam eſſent viri, & patris ſenis
3. iuſſa dictáque contemnerent. Tertiò, quia eſto demus eum lethaliter peccaſſe: tamen videtur pœnituiſſe, ac duram pœnitentiam à Deo iniunctam humiliter acceptaſſe, cum dixit c. 3. 18. *Dominus eſt; quod bonum eſt in oculis eius faciat.* Quid ampliùs pœnitens dicere poſſet? Quartò,
4. quia Deus ideò tam durè eum puniuit in hac vita, vt ei parceret in futura: ideò enim vltimus mortuus eſt, vt tam multas ſuorum mortes audiendo multoties moreretur. *Deus*, enim, *non punit bis in idipſum*, vt ait Sophon. Porrò quo ſenſu dicatur c. 3. *iniquitas eius non delenda in æternum*, ibidem explicui. Denique Heli culpam omnem reſiduam in purgatorio luiſſe & expiaſſe videtur, ait Dion. & ex eo Mendoza. Porrò multi Patrum iam citatorum aſſerentium Heli damnatum, exponi poſſunt de damnatione ad mortem temporalem, aliáſque pœnas illi, id eſt poſteris eius inflictas. (A)

ET IPSE IVDICAVIT ISRAEL. 40. ANNIS.] ita Hebr. Chald. Ioſeph. Theod. perperàm ergo Sept. pro 40. habent viginti. Porrò S. Chryſ. lib. 3. de Prouidentia ante medium: *Samuel*, inquit, *cum intueretur magiſtrum in mortem miſerabilem deuectum, ita confuſus atque turbatus eſt, vt decebat gratum amabilémque diſcipulum.*

INCVRVAVIT SE ET PEPERIT,] quia dolor & angor accelerarunt ei partum, adeóque peperit fœtum ſeptimeſtrem, ait Ioſephus, cum communiter grauidæ parere ſoleant nono vel decimo menſe à conceptu. Porrò partus ſeptimeſtres eſſe vitales docet Galenus lib. Iſagogico de definit medicis, & alij quos citat & ſequitur Pineda lib. 1. de rebus Salom. cap. 10. imò Philo, vel potiùs Pſeudophilo in Antiq. Biblicis, ait Iſaac natum ſeptimo menſe, ideóque diù vixiſſe: ſed hoc videtur fictitium. Denique matrem hanc paulò poſt reipſa expiraſſe, docent Ioſephus S. Gregor. Eucheri. Angel. Dion. & alij paſſim. — Vers. 19. (B)

ET VOCAVIT PVERVM ICHABOD DICENS: TRANSLATA EST] (Hebr. *gala*, id eſt migrauit, tranſmigrauit ab Iſraele ad Philiſthæos) *gloria de Iſrael. Ichabod* Hebr. dicitur quaſi אִיכָבוֹד *è chabod*, id eſt *vbi gloria*? ſcilicet euanuit. Ioſephus vertit *ἀδοξία*, id eſt *in gloria; ignobilitas, vilitas*; q. d. vocetur hic puer Hebr. Ichabod, Græcè *ἄδοξος*, Latinè inglorius: quia eo naſcente occidit Iſraëlis gloria, quaſi dicat? — Vers. 21. (C)

Fuimus Troes, fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum, &c.
Nunc tantum cinis, & ſtatio malè fida carinis.

Licèt enim Ichabod ſucceſſurus videatur patri ſuo Phinees & auo Heli in Pontificatum; tamen capta iam arca & tranſlata in Philiſthæam, omnis eius, æquè ac totius Iſraëlis gloria concidit & corruit.

Nota: Heli morienti in principatu ſucceſſit Samuel, in Pontificatu non Phinees vel Ophni, vtpotè iam occiſi, nec Ichabod, vtpotè infans; ſed Achitob nepos Heli ex filio, vt patebit c. 14. 3. ita Mendoza.

ET PRO SOCERO SVO ET PRO VIRO SVO.] Primò, *pro*, id eſt *de*, quaſi dicat: tranſlata gloria regni de Iſrael, & gloria Pontificatus de ſocero ſuo Heli & marito, Phinees. (D)

Secundò, id referri poteſt ad *τὸ vocauit*, quaſi dicat: vocauit mater filium Ichabod, tum ex ſe, tum pro ſocero & viro ſuo, cuius erat nomen filio imponere. Aut ad *τὸ dicens*, quaſi dicat: *pro*, id eſt propter virum ſuum cæſum, & ſocerum ſuum mortuum dixit: *Tranſlata eſt gloria de Iſrael*, quia ſcilicet Iſraelis Principes & Pontifices, ſcilicet Heli & Phinees occubuere cum arca capta. Ita Chald. & Vatab.

Digitized by Google

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS.

ARCA à Philiſthæis capta & collocata in templo Dagon, proſternit & mutilat Dagonem. Mox Deus v. 6. pudendis morbis & muribus affligit Azotios; inde v. 9. Gethæos, & v. 10. Accaronitas: quare decernunt ipſi arcam in Iſraël eſſe remittendam.

1. PHiliſthiim autem tulerunt arcam Dei, & aſportauerunt eam à Lapide adiu-
torij in Azotum. 2. Tulerúntque Philiſthiim arcam Dei, & intulerunt eam
in templum Dagon, & ſtatuerunt eam iuxta Dagon. 3. Cúmque ſurrexiſſent dilu-
culo Azotij altera die, ecce Dagon iacebat pronus in terra ante arcam Domini: &
tulerunt Dagon, & reſtituerunt eum in locum ſuum. 4. Rurſúmque manè die altera
conſurgentes, inuenerunt Dagon iacentem ſuper faciem ſuam in terra coram arca
Domini, caput autem Dagon, & duæ palmæ manuum eius abſciſſæ erant ſuper limen:
5. Porrò Dagon ſolus truncus remanſerat in loco ſuo. Propter hanc cauſam non
calcant ſacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediuntur templum eius, ſuper limen
Dagon in Azoto, vſque in hodiernum diem. 6. Aggrauata eſt autem manus Do-
mini ſuper Azotios, & demolitus eſt eos: & percuſſit in ſecretiori parte natium Azo-
tum, & fines eius. Et ebullierunt villæ & agri in medio regionis illius, & nati ſunt
mures, & facta eſt confuſio mortis magnæ in ciuitate. 7. Videntes autem viri
Azotij huiuſcemodi plagam, dixerunt: Non maneat arca Dei Iſraël apud nos:
quoniam dura eſt manus eius ſuper nos, & ſuper Dagon Deum noſtrum. 8. Et mit-
tentes congregauerunt omnes ſatrapas Philiſthinorum ad ſe, & dixerunt: Quid facie-
mus de arca Dei Iſraël? Reſponderuntque Gethæi: Circumducatur arca Dei Iſraël.
Et circumduxerunt arcam Dei Iſraël. 9. Illis autem circumducentibus eam, fiebat
manus Domini per ſingulas ciuitates interfectionis magnæ nimis: & percutiebat viros
vniuſcuiuſque vrbis, à paruo vſque ad maiorem, & computreſcebant prominentes
extales eorum. Inieruntque Gethæi conſilium, & fecerunt ſibi ſedes pelliceas. 10. Mi-
ſerunt ergo arcam Dei in Accaron. Cúmque veniſſet arca Dei in Accaron, exclama-
uerunt Accaronitæ, dicentes: Adduxerunt ad nos arcam Dei Iſraël, vt interficiat nos
& populum noſtrum. 11. Miſerunt itaque & congregauerunt omnes ſatrapas Phi-
liſthinorum; qui dixerunt: Dimittite arcam Dei Iſraël, & reuertatur in locum ſuum,
& non interficiat nos cum populo noſtro. 12. Fiebat enim pauor mortis in ſin-
gulis vrbibus, & grauiſſima valde manus Dei, viri quoque, qui mortui non fuerant,
percutiebantur in ſecretiori parte natium: & aſcendebat vlulatus vniuſcuiuſque ciui-
tatis in cælum.

Vers. 1. STATVERVNT EAM IVXTA DAGON] idolum, ſiue Deum ſuum; tum vt eum hoc dono honorarent, ait S. Auguſt. 17. Ciuit. c. 4. tum vt ei quaſi victoriæ auctori nobiliſſima hæc ſpolia deferrent, ait Ioſeph. lib. 6. c. 1. Theod. & Procop. quaſi dicat: ecce Dagon noſter vicit Deum Hebræorum, nóſque eorum victores effecit. Subdatur ergo arca Dei pedibus Dagonis. Hac de cauſa iniuriam ſuam tantam vlciſcens Deus Dagonem deiecit, ac Philiſthæos plurimos morte mactauit. Audi Theod. & Procop. *Dum Philiſthini arca apparente & Hebræis vociferantibus extimuiſſent, vtilitatem & auxilium acceperunt,* A *cum verò poſt victoriam, arcam eandem contempſiſſent, ipſa experientia, quanta Dei virtus eſſet, didicerunt.*

Quæres quis & qualis fuit Dagon? Reſp. fuiſſe præcipuum Philiſthinorum Deum. Lilius Gyraldus de Diis Gentium Syntag. 2. p. 109. cenſet Dagon fuiſſe Iouem Aratrium, quem colebant Phænices, vt frumenti & aratri inuentorem; ideóque dictum Dagon à דגן *dagan*, id eſt *frumentum*. Sic quoque Euſebius lib. 1. de præparat. Arias, Pagnin, & alij qui B cenſent Dagon fuiſſe Deum frumentarium, ſiue frumenti præſidem, qui ſcilicet meſſis copiam, & frumenti abundantiam ſuis cultoribus daret.

Dagon quis? *Reſp.* 1.

Digitized by Google

Alij paſſim *Dagon* deriuant à דגה *Daga*, id eſt *piſcis*, quòd idolum hoc piſcis formam haberet. Cum enim Philiſthæi eſſent accolæ maris, piſcationi dabant operam, ideóque fabricarunt & coluerunt Dagon, quaſi piſcium & piſcationis præſidem. Vnde S. Hieron. in quæſt. *Dagon*, inquit, *idem eſt Hebr. quod piſcis triſtitiæ.* Porrò idolum hoc erat quidem ſpecie piſcis, ſed homine miſti. Erat ergo compoſitum ex homine & piſce, ita vt caput (licèt Lyran. Abulen. Adricho. & alij cenſent Dagon habuiſſe caput piſcis) & manus eſſent hominis, cæteris deinde membris ab vmbilico deorſum, in piſcem piſciſque caudam deſineret. Id patet ex eo, quòd manus illi coram arca præciſæ fuerint v. 4. ita Vatab. Caiet. & alij mox citandi. Dagon ergo fuit inſtar Nereidum, Tritonum & Sirenum, quæ faciem habent muliebrem, & in piſcem deſinunt; de quibus Horat. in arte Poët.

Deſinit in piſcem mulier formoſa supernè.

Confirmatur, quia Syri & Palæſtini piſces coluerunt quaſi Deos & numina. *Syri*, inquit Xenophon libr. 1. expedit. Cyri, *piſces habent ſacroſanctos.* Cicero lib. 3. de nat. Deorum: *Syri*, inquit, *piſcem venerantur.* Clemens Alexandrinus in exhortatione ad gentes: *Qui Phœniciam incolunt Syri, columbas & piſces impensè colunt.* Diodorus Siculus lib. 3. c. 2. *Vnde & Syri*, inquit, *ad hæc vſque tempora his piſcibus abſtinentes eos pro Dijs colunt.*

Inſuper Ioſephus & alij aſſerunt Dagon eſſe Dercetem (quam alij Atergatim vocant) ſiue Deam Syriam, quæ à Syris creditur in piſcem mutata, ideóque ſpecie piſcis colitur, ita vt infernè habeat caudam piſcis, ſupernè faciem hominis, putà feminæ.

Quocircà Diodorus Siculus loco iam citato, Anton. Nebriſſen. in quinquag. c. 6. Sanchez, Lyran. Abulen. Scaliger, Serarius & alij cenſent Dagon ſiue Dercetem eſſe Venerem. Piſces enim inſtar veneris luxuriant & mirè prolificant. Vnde Venus dicitur nata è mari, indéque nuncupatur Aphrodite, ac à Poëtis fingitur in piſcem transformata.

Audi Ouid. 4. Metamor.

Fuit Venus. *Dercete quam verſâ ſquamis velantibus artus,*
Stagna Palæſtini credunt coluiſſe figura.

Et Manil. lib. 4.

In piſcem ſe ſe Cytheræa nouauit,
Cum Babylonicas ſubmerſa profugit in vndas.

Fauet quod Herodot. lib. 1. tradat Venerem ab Aſcalonitis mirè coli in templo ſuo antiquiſſimo, indéque Cyprios eidem ſimile templum dicaſſe.

Porrò Gentes ſuos Deos nominabant & colebant tam ſpecie feminea, vti erat Venus & Dercete, quàm virili, imò vnum eundémque nunc pingebant vt virum, nunc vt feminam, teſte Macrobio lib. 3. Satur. 8. Hora. lib. 1. Apol. 12. & Ammon. lib. de Interpret. Vide Serarium in c. 16. Iudic. q. 23. Audi & Rhodiginum lib. 25. c. 5. *Semiramidem*, inquit, *deæ cuiuſdam Dercetûs fuiſſe filiam fabuloſa prodit hiſtoria. Eius templum fuerat ad Aſcalonem Syriæ ciuitatem apud ſtagnum piſcibus plenum. Eandem Plinius vocat prodigioſam Atergatim, quòd eſſet facie hominis, & corporis reliqua in piſcem deſinerent, ferunt Venerem factam deæ illi obuiam, quandóque adoleſcentis ſpecioſi amorem inieciſſe, cui permixta Derceto filiam conceperit &c. At dolore percita Derceto ex facti turpitudine in lacum ſe præcipitem dedit, deformatáque in piſcem eſt.*

Tropol. *Philiſthiim* Hebr. idem eſt quod *conſperſi* aut *conſpergentes*, aut *ruinam ponentes*, aut *ruinam potantes*, ait Pagnin. hi ſunt homines animales, terreni & carnales, qui colunt Dagon, id eſt Venerem & ventrem, de quibus ait Apoſtolus Philipp. 3. *quorum Deus venter eſt*: hi ſordibus gulæ & luxuriæ, ſe alióſque conſpergunt, ac ruinam potant, quia mortem præſentem ac æternam ſibi accerſunt, iuxta illud Pauli: *Qui ſeminant in carne, de carne metent corruptionem.* Vnde S. Bonau. in Pſalm. 28. 1. *Dagonem* vocans *idolum Veneris Philiſthæi*, ait, *poſuerunt arcam Domini iuxta idolum Veneris Dagonem: ſic mali Sacerdotes, quando ponunt filium Virginis iuxta filium Veneris in altari*, Quàm atrociter ergo puniet eos Deus, cum tam atrociter punierit Philiſthæos?

Ecce Dagon iacebat pronvs in terra ante arcam Domini,] quaſi ab illa proſtratus, illi ſubiectus, illámque adorans. Nota: Deus hîc iniuriam arcæ, id eſt ſibi ſuper arcam reſidenti illatam graui pœna vlciſcitur, eaque triplici. Prima, in Dagonem, qui arcam quaſi deuictam ſibi ſubditam habebat, proſternendo ante arcam, vt illam adorare videretur. Secunda, in Philiſthæos, eos partim morte, partim morbo ani pudendo mulctando. Tertia, in ipſam regionem, mures immittendo, qui omnia ſata & germina depaſcerent. Vnde prudenter Theodor. ſerm. 10. de Prouiden. *Deus*, inquit, *tradita arca maieſtatem tuetur, allophylos docens quòd non Deum viciſſent, ſed hominum iniquitatem.* Tropol. S. Chryſoſt. citatus à Gloſſa Exodi 23. v. 23. *Non poſſunt*, inquit, *virtutes cum vitiis morari, ſed cum à virtutibus vitia fuerint ſuperata, locum quem concupiſcentia ſpiritus poſſidebat, charitas obtinebit; quem furor ceperat, patientia vindicabit: quem triſtitia mortem operans occupauerat, ſalutaris & plena gaudio lætitia poſſidebit: quem acedia vaſtauit, excolet fortitudo; quem ſuperbia conculcabat, humilitas honeſtabit; ſingulis vitijs expulſis eorum loca virtutes contrariæ poſſidebunt.* Quaſi dicat: non poſſunt ſimul habitare arca & Dagon, id eſt virtus & vitium, Deus & Diabolus. Rurſum arca eſt Euchariſtia, quæ ab energumenis expellit dæmones. Audi Caſſian. Collat. 7. c. 30. *Communionem*, inquit, *eis ſacroſanctam à ſenioribus noſtris nunquam meminimus interdictam: quin imò ſi poſſibile eſſet, etiam quotididie eis impartiri eam debere cenſebant.* Et paulò poſt: *Quæ ab homine percepta, eum, qui in membris eius inſidet ſpiritum; ſeu in ipſis latitare cognoſcitur, velut quoddam exurens fugat incendium*

Capvt avtem Dagon et dvæ palmæ manvvm] hoc eſt ambæ manus extenſæ: hæ enim vocantur volæ ſiue palmæ: hoc ſigno Dagon fatebatur ſe victum ab arca, nam ſi manus in pugnum contraxiſſet, viſus fuiſſet arcæ minari, illamque velle percutere) *eius abſciſſæ erant ſuper limen.* Vers. 4.

Priori plaga v. 3. Dagon. ſua ſede & ſolio erat deiectus, in terram duntaxat: at cum illum in ſuum ſolium reſtituére Philiſthæi, peius mulctatus eſt, capite ſcilicet & pedibus, vt quaſi truncus iaceret in pauimento. Lucifer pro ἑκάτερον, id eſt vnaquæque legens ἑκατὸν, id eſt centum in Sept. vertit: *& ambo veſtigia manus eius ablata erant per partes centum.*

Porrò videntur alij etiam Philiſthæorum Dij in cæteris eorum vrbibus eâdem vel ſimili quæ Dagon, pœna mulctati, vti inſinuatur c. 6. 5. per quod myſticè ſignificabatur idololatriæ interitus per arcæ dominicæ, id eſt Chriſti & Apoſtolorum eius aduentum, ait S. Greg. Angelom. & Beda. Rurſum Hugo Victor. lib. 5. Alleg. c. 8. *Caput*, ait, *Dagon ſignificat ſuperbiam Diaboli: duæ palmæ operationem idololatriæ, limen finem impiæ culturæ.*

Vers. 5.

Propter hanc cauſam non calcant sacerdotes Dagon, &c.] *ſuper limen.*

Tropol. S. Greg. *Sacerdotes Dagon*, ait, *vſque in hodiernum diem remanent, quia qui per immunda deſideria antiquo hoſti ſacrificet, adhuc eſt. Qui profectò ſuper templi limen calcare refugiunt, quia neque immundis ſuggeſtionibus, nec malis operibus reſiſtunt. Dagon itaque Sacerdotes ſunt, quia etſi manufactis ſe idolis non humiliant, concupiſcentiarum tamen ſimulacris per nefaria opera ſe incuruant.*

Porrò Gentiles limina templorum Deorum ſuorum oſculatos eſſe, ex hiſtoriis clarum eſt. Audi Tertul. lib. de corona militis c. 13. *Chriſtianus*, inquit, *nec ianuam ſuam laureis infamabit; ſi norit quantos Deos etiam oſtijs Diabolus affinxerit. Ianum à ianua, Limentinum à limine, Forculum & Cardam à foribus & cardinibus.*

Sic Chriſtiani limina templorum olim oſculabantur, & limina S. Petri etiamnum Romæ oſculantur.

Vers. 6.

Et demolitvs est eos,] id eſt excîdit, occîdit, perdidit eos, vt patet v. 9. & ſequentibus. Prima Dei plaga fuit in Deum Dagonem: Hæc verò ſecunda fuit in ipſos Philiſthæos: multos enim ex eis Deus ſubita morte percuſſit, alios morbo fœtido afflixit: Nam *percuſſit in ſecretiore parte natium Azotum.* Fuit hic morbus alui & ani, ita vt inteſtina eorum computreſcerent & per anum forâs prominerent. Vnde Vatab. vertit vocatque *mariſcas*, Eſt enim mariſca ficus inſipida, quæ hiando aperitur, & ſua interna rubendo oſtentat, de quibus Martial. lib. 11. *Purpureaque Chelidonia, vileſque mariſcæ.* Inde morbus hic ani mariſca dicitur, quia fici iam dictæ habet ſimilitudinem. Vnde Iuuenal. Satyra 2. *Caeduntur tumidæ medico ridente mariſcæ.* Congrua eſt hæc pœna ventri deditorum, quales erant Philiſthæi, quorum vt ait S. Bern. *non alia eſt cura, quàm cibum ingerere, digerere & egerere.* Nam vt ait Chriſtus Matth. 15. 17. *Omne quod in os intrat in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur.*

Mariſca quid?

Ioſephus, & ex eo Theodor. Procop. Dion. Lyran. hunc morbum vocat dyſenteriam, non vulgarem, ſed propriam & peculiarem. Theodor. ex Aquila vertit phagedænam, id eſt cancrum, ſiue vlcus exedẽs. Alij apud Franc. Lucam in notis hîc vocant Cirinnium vel fratigium. Alij
A luem veneream, Rabbini, Abul. & Genebr. vocant hæmorrhoidas. Sidonius p. 592. *Obſcœnum turgenti podice morbum.* Videtur hic morbus fuiſſe peculiaris & nouus, adeóque non vnus, ſed multiplex, ſingulariter à Deo vindice Philiſthæis immiſſus: nam præter dolores acres, pariebat inteſtinorum putrefactionem & egeſtionem.

Porrò hic morbus graſſabatur per omnes Philiſthæorum vrbes, pagos & villas; vt patet v. 6. nec vlli dignitati, ætati vel ſexui parcebat; nec vllo remedio curari poterat v. 9. durauitque per ſeptem menſes c. 6. v. 1. Meminit Herodotus lib. 1. ſub medium, huius morbi, ſed more Gentilium res Iudaicas deprauantium vera falſis admiſcet, vt notat Ioſephus lib. 10. Antiq. c. 1. ait, enim, Aſcalone eſſe templum Veneris, quod nonnulli expilarint, ideóque mariſcis percuſſi
B ſint.

Et nati svnt mvres.] Tertia fuit hæc plaga murium, qui vt ait Ioſephus, hortos, agros, vineas, omnéſque ſegetes, fruges & fructus depaſcebantur, vti fecit plaga ranarum in Ægypto. Exodi 8. Hebræi nonnulli addunt, mures hos è mariſcis ſanguinem ſuxiſſe. Addit S. Gregor. lib. 3. c. 3. momordiſſe ventrem Philiſthinorum, cum eum in ſeceſſu exonerare vellent. Cauſam dat Auctor mirab. S. Script. apud S. Auguſt. lib. 2. c. 7. *Qui miſera*, inquit, *animalia diuino cultu venerabantur, per miſerrima animalia in aduentu dominicæ legis caſtigantur; qui tabernaculi Domini interiora, id eſt arcam extra limites ſuos protraxerunt, hi interiorum ſuorum foras prominentium*
C *fœdâ affliguntur clade.*

Plaga murium quanta?

Alia cauſa erit, ſi cum Euſebio, Gyraldo & aliis iam citatis dicamus Dagonem fuiſſe Deum frumenti: quia ergo hunc colebant Philiſthæi, hinc iuſtè à Deo muribus puniuntur, vt illi frumentum Dagonis rodant & vorent.

Porrò hinc nata eſt hæreſis eorum qui à muribus dicti ſunt Muſoritæ, de quibus Philaſtrius lib. de Hæreſ. *Muſoritæ*, ait, *ſunt quidam nomine qui ſorices colunt. qui ſub Belo* (ego ſub Helo ſeu Heli lego) *Sacerdote, cum fuiſſet capta arca teſtamenti ab Allophylis, atque ex ira Dei produxiſſet terra ſorices vt eorum fruges deperirent, admoniti à ſuis fecerunt aureos mures.*

Porrò mures hos Philiſtinorum ſupernatu-
D rales fuere, ait Abulen. quia nulla cauſa naturalis eos tam ſubitò & in tanto numero producere potuiſſet.

Denique audi Anton. Maginum in Palæſtina fol. 241. *Nonnullis*, ait, *in locis Palæſtinæ agri ſunt penè deſerti ob murium & ſoricum abundantiam, quos niſi quædam aues deuorarent, nullam ſementem poſſent facere incolæ.*

Similes clades à muribus ſæpiùs illatæ ſunt. Vnde *M. Varro*, ait Plinius. lib. 8. c. 29. *auctor eſt à cuniculis ſuffoſſum in Hiſpania oppidum, à talpis in Theſſalia, ab ranis ciuitatem in Gallia pulſam, ab locuſtis in Africa, ex Gyaro Cycladum inſula incolas à muribus fugatos.* Idem libr. 10. c. 68. ait mures è Troade fugaſſe accolas, ac rationem addit quòd

Digitized by Google

mus ſit fœcundiſſimus adeò vt ex vno geniti
ſint 120. Sic Popielus Poloniæ princeps à
muribus eſt comeſtus, quod patruos ſuos ve-
neno necaſſet; ex eorum enim cadaueribus
mures enati ipſum cum vxore & filiis corroſe-
runt, vti narrat lib. 2. rerum Polonic. Martinus
Cromerus.

Idem Hattoni Archiepiſcopo Moguntiæ
contigiſſe ſcribit Trithemius Chron. Hirſaug.
ad annum 967. & Genebr. anno Domini
970. ſed id refutat Serarius in ſua Mogun-
tia.

Vers. 8. Omnes Satrapas,] id eſt præfectos &
principes. *Satrapæ*, ait S. Thom. lib. 3. de re-
gim. Princip. c. 22. *dicti quaſi ſat parati ad mu-
nus ſuum & ad bellum*, vel quaſi *ſat rapientes*,
hoc eſt diripientes ſubditos: Ingenioſa eſt hæc
alluſio & luſus ingenij. Nam conſtat *Satrapas*
eſſe nomen Perſicum. Eſther 3. 12. Daniel 3.
2. Hinc & Herodotus lib. 3. ait. Darium regem
Perſarum Babylonem diuiſiſſe in 28. Satrapias
ſiue præfecturas.

Circumducatur arca.] Hoc conſi-
lium dant Gethæi, quia putabant cladem hanc
Azotiis accidiſſe, non ex arca, ſed ex natura
loci, v. 9. ex infecto & peſtilente aëre, vel in-
fluxu maligno aſtrorum, ait Theod. & Procop.
vnde & capite ſequenti poſt circumductæ ar-
cæ plagas, adhuc explorant per ſortes vacca-
rum an ab arca, an caſu hæ plagæ eis obuene-
rint. Hinc & Sept. vertunt: *Tranſeat arca ad nos*,
quaſi dicat: non timemus arcam arcæque vindi-
ctam; veniat illa ergo ad nos.

Prauum & infidele fuit hoc Gethæorum
conſilium, quod proinde Deus in ipſos eorúm-
que ſtragem retorſit. Sic Iudæi occiderunt Chri-
ſtum, vt eius nomen delerent, & correptiones
effugerent; ſed per hoc magis eius nomen au-
xerunt, & vltimum per Titum excidium in-
currerunt. Præclarè Nazian. Orat. 1. de fu-
ga ſua ſub finem: *Solus*, inquit, *ex omnibus re-
bus Deus eſt, qui nec fuga vitari nec ſuperari po-
teſt; cum aliquem arripere ac ſub manum & pote-
ſtatem redigere voluerit, celeres anteuertit, pruden-
tes decipit, fortes ſubuertit, ſublimes contrahit, au-
daciam mitigat, potentiam premit.*

Manus Domini,] id eſt plaga & per-
Vers. 9. cuſſio Dei, hæc enim apud homines fit manu:
manus autem Dei eſt immenſa eius potentia.

Et computreſcebant prominentes
extales eorum,] id eſt exta ſiue inteſtina &
viſcera putida per anum defluebant, vti conti-
git Arrio Hæreſiarchæ,

Hebr. eſt *lœſerunt ipſis* עופלים *ophelim*, id
eſt morbi occulti ani q. d. percuſſi ſunt occul-
tis & pudendis hiſce morbis. Sept. *percuſſi ſunt
in natibus.* Chald. *in conſtrictionibus.* Huc reſ-
pexit Dauid canens Pſalm. 77. 66. *percuſſit ini-
micos ſuos in poſteriora, opprobrium ſempiternum de-
dit illis.*

Porrò Abulen. quæſt. 15. ait nonnullos
cenſere, non tantùm Philiſthæos percuſſos fuiſ-
ſe in ſecretiori parte natium, ſed etiam Hebræos
recentiores, qui frequentem ſanguinis fluxum
ſeu hæmorrhoïdem patiuntur in pœnam illius
ſacrilegij, quo poſtularunt Chriſti Domini mor-
tem, exclamantes: *Sanguis eius ſuper nos & ſu-
per filios noſtros.* Et in hunc ſenſum interpretan-
A tur illud: *Percuſſit inimicos ſuos in poſteriora.* Pſalm.
77. v. 66. ſed prudenter opinatur illos errare,
cum nullo Scripturæ teſtimonio fulciantur.

Et fecerunt ſibi ſedes pelliceas.] Bi-
blia Regia, item Hebr. & Chald. S. Greg. Ly-
ran. & alij hæc omittunt (vide Franc. Lucam
in notis hîc) habent tamen Sept. correcti, niſi
niſi quòd τὸ *pelliceas* omittant; ſed morbus hic
ſedes molles exigebat: tales autem ſunt pelli-
ceæ. Vnde & Theodor. id videtur legiſſe. Ait
enim eos feciſſe ſibi *ſedes χρυσοῦς*, id eſt *aureas*;
ſed pro χρυσοῦς legendum videtur βυρσοῦς, id eſt
pelliceas. Ad quid enim aureæ hoc loco, niſi ad
mali & doloris augmentum? Porrò Lyran.
Dion. Caiet. Mendoza & alij ſedes hîc propriè
dictas accipiunt, has enim aiunt feciſſe pelliceas,
vt molliùs ſederent. Verùm noſter Sanchez per
B *ſedes* appoſitè per Metonymiam intelligit *veſtes*,
ad partes illas malè affectas fouendum, ac ad viſ-
cera defluentia & emplaſtra eis impoſita conti-
nendum. Palæſtini enim femoralibus nō vteban-
tur, *Sedes* ergo, inquit, ſumitur pro *veſtes*, id eſt
natium integumēta, ſicut pes ſumitur pro calceo,
& corpus pro corporis veſte. Sic & Abulen. qui
& tertiam cauſam addit, ne mures partes illas in-
uaderent & roderent. Huc facit quod Sept. &
Aquila hoc verſu vertant: *Percuſſit eos in ſedibus
eorum: in ſedibus*, id eſt in natibus quibus ſedetur:
pari enim modo hic natium tegumenta vocari
poſſunt ſedes.

Porrò congrua hæc fuit, culpæ Philiſthæo-
rum pœna; quia enim ipſi ſuum Dagonem ab
arca, ſolio, ſedéque ſua deiectum in illud reſti-
tuerant, iuſtè ipſi morbo puniti ſunt in eo mem-
C bro quo ſedere ſolebant, vt ſedere non poſſent
niſi in ſedibus pelliceis, eò quòd Deo vero ſo-
lium diuinitatis abnegaſſent, illúdque ſuo Da-
goni aſſignaſſent. Ita Theodor. *Sedis*, inquit,
*morbum paſſi ſunt, qui arcam diuinam impiè loca-
uerunt, nempè apud Deum falsò appellatum.* Sic
& Procop. Huic ſimile eſt quod de Arriano
quodam ſcribit S. Athanaſ. in epiſt. ad Solitar.
Vt olim, inquit, *Azoti incolæ auſi arcam attin-
gere, quam illis vel oculis conſpicere nefas fuit,
ſedium tormentis excruciati peribant. Sic Arria-
nus quidam iuuenis auſus ſellam ligneam templi
Alexandrini* (ex qua docebat S. Athanaſius)
*conuellere, fragmento ligni inde in ventrem reſilien-
te inteſtina ſua perforauit, & eadem vi qua ſolium
diſrumpere conabatur, rupta aluo inteſtina effudit,
D celeriúſque quàm ipſe thronum auferret, thronus ei
vitam ſuſtulit.*

Aliam rationem dat Auctor. de mirabil. S.
Script. l. 2. c. 7. *Quatenus*, inquit, *qui tabernaculi
Domini interiora, id eſt Arcam extra limites ſuos
protraxere, interaneorum ſuorum* (aliàs *interiorum
ſuorum*) *foras prominentium fœda affligerentur
clade.*

Simili viſcerum dolore punitus fuit Antiochus
ob direpta vaſa templi. Machab. 9.

Tertiam cauſam dat Ruper. & Gloſſa, ſcilicet
Philiſthinos fuiſſe pæderaſtas & maſculorum
concubitores, ideóque eo membro quo pecca-
rant fuiſſe punitos. Inſinuat idipſum Iſaias c. 2.
6. dicens; *Augures habuerunt vt Philiſthiim, &
pueris alienis adhæſerunt.*

Digitized by Google

Symbol. Mendoza: *In poſterioribus*, inquit, A *Philiſtini percutiuntur, vt in tota ſua poſteritate feriendi ſignificentur; hoc eſt, non ſolùm in hac vita, ſed etiam in futura; nec ſolùm in ſuis corporibus, ſed etiam in ſuis filijs ac nepotibus*, ſic Petrus Bleſenſis epiſt. 48. comparans improbos Prælatos ac Principes cum Philiſtinis: *Nonne*, inquit, *iſti in poſteriora percuſſi ſunt, quorum finis interitus, quorum poſteritas damnata eſt: vt ſucceſſor eorum in Eccleſia Dei de cætero non reſurgat*, iuxta illud Pſalm. 77. 66. *Opprobrium ſempiternum dedit illis.* Huc facit illud Amos. 1. 6. *Et conuertam manum meam ſuper Accarom, & peribunt reliqui Philiſtinorum.*

Simili modo Deus puniuit irriſores S. Thomæ Cantuarienſis, qui amputatâ equi quo vehebatur, caudâ eum ſubſannabant; ſed Deus caudam eis rependit. Nam omnes in poſterioribus caudati effecti ſunt, nec tantùm ipſi, ſed omnes eorum poſteri vſque in hodiernum diem: vti refert Polydor. Virgil. lib. 13. Hiſtor. Anglicanæ.

Vers. 11. GRAVISSIMA VALDE MANVS DEI:] *manus*, id eſt vltio, percuſſio, interfectio. Philo in Antiq. Biblicis numerum cæſorum ita diſtinctim aſſignat: *Mulierum in vtero habentium ſeptuaginta quinque millia. Puerorum adhuc infan-* B *tium & lactentium ſexaginta quinque millia. Mulierum nutrientium & lactantium quinquaginta quinque millia. Virorum iam adultorum viginti quinque millia. Omnium ſimul collectorum ducenta & viginti millia.* Verùm hic non eſt Philo, ſed Pſeudophilo.

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS.

PHiliſthæi remittunt arcam in Iſraël cum quinque anis & totidem muribus aureis, vt ſupplicium anorum & murium euadant. Plauſtro ergo eam imponunt, non ab equis, ſed à duabus vaccis protracto, explorantes an vaccæ rectà tendant in Iſraël, an aliò deflectant, vt ſciant an à Deo Iſraël, an caſu hæc plaga eis acciderit. Vaccæ cum arca rectà pergunt in Iſraël ad terminos Bethſames. Bethſamitæ eam excipiunt, & vaccas in holocauſtum offerunt: ſed ex eis Deus percuſſit 50. millia, eò quòd curioſius arcam aſpexiſſent. Quare Bethſamitæ arcam in Cariathiarim mittere deſtinant.

1. FVit ergo arca Domini in regione Philiſthinorum ſeptem menſibus. 2. Et
vocauerunt Philiſthiim ſacerdotes & diuinos, dicentes: Quid faciemus de
arca Domini? indicate nobis quomodo remittamus eam in locum ſuum. Qui dixe-
runt: 3. Si remittitis arcam Dei Iſraël, nolite dimittere eam vacuam, ſed quod
debetis, reddite ei pro peccato, & tunc curabimini: & ſcietis quare non recedat ma-
nus eius à vobis. 4. Qui dixerunt. Quid eſt quod pro delicto reddere debeamus ei?
Reſponderúntque illi: 5. Iuxta numerum prouinciarum Philiſthinorum quinque anos
aureos facietis, & quinque mures aureos: quia plaga vna fuit omnibus vobis, & ſatrapis
veſtris. Facietiſque ſimilitudines anorum veſtrorum, & ſimilitudines murium, qui de-
moliti ſunt terram, & dabitis Deo Iſraël gloriam: ſi fortè releuet manum ſuam à
vobis, & à diis veſtris, & à terra veſtra. 6. Quare aggrauatis corda veſtra, ſicut
aggrauauit Ægyptus, & Pharao cor ſuum? nònne poſtquam percuſſus eſt, tunc
dimiſit eos, & abierunt? 7. Nunc ergo arripite & facite plauſtrum nouum
vnum: & duas vaccas fœtas, quibus non eſt impoſitum iugum, iungite in plauſtro,
& recludite vitulos earum domi. 8. Tolletiſque arcam Domini, & ponetis in plau-
ſtro, & vaſa aurea, quæ exſoluiſtis ei pro delicto, ponetis in capſellam ad latus eius:
& dimittite eam vt vadat. 9. Et aſpicietis: & ſi quidem per viam finium ſuorum aſcen-
derit contra Bethſames, ipſe fecit nobis hoc malum grande: ſin autem, minimè: ſcie-
mus quia nequaquam manus eius tetigit nos, ſed caſu accidit. 10. Fecerunt ergo illi
hoc modo: & tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, iunxerunt ad plauſtrum,
vitulóſque earum concluſerunt domi. 11. Et poſuerunt arcam Dei ſuper plau-
ſtrum, & capſellam, quæ habebat mures aureos & ſimilitudines anorum. 12. Ibant
autem in directum vaccæ, per viam quæ ducit Bethſames, & itinere vno gradiebantur

Digitized by Google

pergentes & mugientes: & non declinabant neque ad dextram, neque ad ſiniſtram: ſed
& ſatrapæ Philiſthiim ſequebantur vſque ad terminos Bethſames. 13. Porrò Bethſa-
mitæ metebant triticum in valle: & eleuantes oculos ſuos, viderunt arcam, & gauiſi ſunt
cùm vidiſſent. 14. Et plauſtrum venit in agrum Ioſue Bethſamitæ, & ſtetit ibi. Erat
autem ibi lapis magnus, & conciderunt ligna plauſtri, vaccáſque impoſuerunt ſuper ea
holocauſtum Domino. 15. Leuitæ autem depoſuerunt arcam Dei, & capſellam quæ
erat iuxta eam, in qua erant vaſa aurea, & poſuerunt ſuper lapidem grandem. Viri au-
tem Bethſamitæ obtulerunt holocauſta, & immolauerunt victimas in die illa Domino.
16. Et quinque ſatrapæ Philiſthinorum viderunt, & reuerſi ſunt in Accaron in die illa.
19 Hi ſunt autem ani aurei, quos reddiderunt Philiſthiim pro delicto, Domino:
Azotus vnum, Gaza vnum, Aſcalon vnum, Geth vnum, Acaron vnum: 18. &
mures aureos ſecundum numerum vrbium Philiſthiim, quinque prouinciarum, ab
vrbe murata vſque ad villam quæ erat abſque muro, & vſque ad Abelmagnum, ſu-
per quem poſuerunt arcam Domini, quæ erat vſque in illum diem in agro Ioſue
Bethſamitis. 19. Percuſſit autem de viris Bethſamitibus, eò quòd vidiſſent arcam
Domini: & percuſſit de populo ſeptuaginta viros, & quinquaginta millia plebis. Lu-
xitque populus, eò quòd Dominus percuſſiſſet plebem plaga magna. 20. Et di-
xerunt viri Bethſamitæ: Quis poterit ſtare in conſpectu Domini Dei ſancti huius?
& ad quem aſcendet à nobis? 21. Miſeruntque nuncios ad habitatores Cariathiarim,
dicentes: Reduxerunt Philiſthiim arcam Domini, deſcendite, & reducite eam ad
vos.

VERS. 1. SEPTEM MENSIBVS.] Ita Hebr. Chald. & cæteri. Perperam ergo Ioſephus habet *quatuor menſibus. In regione Philiſt.* Sept. *in agro,* quod Theod. ſic explicat: *Cum,* inquit, *nulla ciuitas auderet arcam excipere, eam foris reliquerunt ſub dio; ſic enim docuit Hiſtoriographus: Fuit enim,* inquit, *Arca Domini in agro Alienigenarum menſes ſeptem; poſtquam autem exiſtimarunt foris manente Arca ſe eſſe liberos à plagis à Deo immiſſis; intulit Deus ſupplicia etiam rebus inanimis. Immiſit enim murium multitudinem in vites & ſegetes, qui omnes eorum fructus perdiderunt.*

A

Sic & Procopius: quod ſic intellige, non quòd plaga murium tum cœperit, ſed quòd tum confirmata ſit & aucta. Hinc colligitur arcam à Philiſthæis fuiſſe captam in Septembri, qui menſis apud Hebræos erat ſolennis & magna ex parte ſacer. Eo enim præter feſtum Neomeniæ, celebrabant feſtum Tubarum, & Tabernaculorum per octo dies, item feſtum Expiationis, ac Cœtus ſiue Collectæ, vt patet Leuit. 23. Quare illo mẽſe omnia erãt plena oblationibus & victimis quas, quia violarãt & prophanarãt filij Heli, ac multi è populo eos imitantes; hinc eodem menſe voluit Deus capi arcam, vt eodem menſe punirentur quo grauius in eam peccarunt. Id ita eſſe liquet ex eo, quòd arca capta fuerit in Philiſthæa per ſeptem menſes, quibus exactis remiſſa in Bethſames cum meteretur triticum vt dicitur v. 13. Hæc autem meſſis in Palæſtina fit in fine Aprilis: iam computa retrogrado ordine ſeptem menſes ab Aprili, & incides in Septembrem iam dictum.

VERS. 3. QVOD DEBETIS REDDITE EI PRO PECCATO.] Peccatum intellige ablatæ arcæ, ideóque irreuerentiæ Deo Hebræorum illatæ, præſertim in Philiſthinorum opinione & conſcientia, ait Abul. Nam alioqui ſi Philiſthini iuſtum contra Hebræos gerebant bellum, non erat graue peccatum, cum reliquis ſpoliis arcam quoque religioſè transferre. Peccatum autem verum & graue, ob quod à Deo flagellabantur, erat, quod ipſi arcam cum ſuo idolo Dagon collocaſſent, imò eam Dagoni ſubieciſſent, & quaſi trophæũ dicaſſent,: ſed ipſi, vtpote idololatræ, & cultores Dagon non æſtimabant hoc eſſe peccatum; ideóque Deus eos percuſſit, vt inde diſcerent hoc peccatum æſtimare, arcamque eſſe maiorem Dagone.

VERS. 5. QVINQVE ANOS AVREOS, ET QVINQVE MVRES AVREOS,] quaſi piaculum plagæ anorum & murium, quo Deus Iſraël vos percuſſit. Sic ſolent offerri ſanctis effigies membrorum, quorum ſanitatem ab eis recipimus, quaſi anathemata.

Tropol. docemur hîc peccata noſtra licèt pudenda coram Deo confiteri, vt hac confeſſione quaſi deaurentur. Audi S. Gregor. *Quia ad pretium æternæ ſalutis peccatorum turpitudines atteruntur, flendo deaurantur:* Et poſt pauca: *Dum,* inquit, *commiſſa attentiùs lugemus, in iuſtitiæ ſplendorem membra deauramus.* Et mox: *Membra,* inquit, *deaurantur, cum corpus terrena & cœnoſa concupiſcentiarum fœditate deforme in ſplendorem commutatur æternæ vitæ; cum videlicet per ſanctæ conuerſationis pulchritudinem radiat, quod in appetitum mundanæ delectationis peccatorum fœtore ſordebat,* iuxta illud Apoſtoli. *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibeatis membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.*

B

SI FORTE RELEVET MANVM SVAM A VOBIS, ET A DIIS VESTRIS.] Hinc patet non ſolum Dagonem, ſed & cæteros Philiſtinorum Deos à Deo per arcam fuiſſe proſtratos & afflictos.

VERS. 7. ET RECLVDENTES VITVLOS (adhuc lactantes) EARVM DOMI,] retrahentes eos à matribus, ſcilicet à vaccis in itinere, ac in ſtabulum recludentes, vt indicant Hebr. & Sept. vt vi-

Digitized by Google

deatis an vaccæ ad vitulos ſuos lactentes recurrant, an verò cum arca pergant in Iſraël. Hinc vaccæ erant *mugientes*, eò quòd à vitulis ſuis auellerentur.

Vers. 11. Et posvervnt arcam Dei svper plavstrvm,] in triuio, ait Ioſephus, abſque aurigâ, quinque Satrapis Philiſtinorum ſpectantibus, & conſiderantibus, quam viam ſponte ſua vaccæ inirent; an eam quæ ducebat in Iſraël, an aliam. Erant hæ ſortes diuinatoriæ, nec à Deo ſuggeſtę, ideóque ſuperſtitioſæ & illicitæ (Philiſtini enim vacabant auguriis & ſortilegiis, vt patet ex illo Iſaiæ 2. 6. *Augures habuerunt vt Philiſthiim*) ſed Deus eas direxit, & per Angelos, vel per Diabolos, vt ex Orig. vult Mendoza, ſortilegij huius inſtigatores, incitauit vaccas vt viam in Iſraël capeſſerent, vt Philiſtæi ex ſuis ſortibus cognoſcerent à Deo Iſraël ſibi has plagas fuiſſe immiſſas. Sic Deus direxit Necromantiam Pythoniſſæ ſuſcitantis Samuelem; fecitque vt non Dæmon ab ea inuocatus, ſed Samuel prodiret, & Saülimortem meritam prænunciaret. 1. Reg. 28.

Peccarunt ergo hîc Philiſtæi, tum quia tentarunt Deum Iſraëlis, quem ex tot plagis agnoſcere & causereri debebant; tum quia vtuntur augurio vaccarum, vt explorent an à Deo, an à caſu hæ plagæ acciderint. Prius negat Abul. q. 18. poſterius ſilet; ſed vtrumque aſſerit Suarez de Relig. tract. 3. lib. 2. c. 10. §. 11. Legimus in Sanctorum hiſtoriis, eorum reliquias ab equis deuectas certo copiam loco conſtitiſſe, vt hoc ſigno indicarent ſe ibidem humari & coli velle; ſed illa fiebant Dei ductu & inſtinctu.

Myſticè vaccæ mugientes & vitulos ſuos relinquentes, ac portantes arcam rectà versùs Bethſames, id eſt domum ſolis, ſignificant prædicatores & Sanctos, qui ſpiritu Dei acti rectà per mortificationem carnalis affectus erga filios & parentes, & bona opera in cælum concorditer contendunt. Ita S. Greg. Eucher. Raban. Ruper. Hugo, Lyran. Dion. & alij. Audi S. Gregor. *Pergunt vaccæ quia Sancti viri bona inceſſanter faciunt: mugiunt verò, quia carnalia deſideria in ſe pſis extinguere ſine magnâ quotidie tribulatione non poſſunt. Mugire námque ad laborem edomandæ carnis pertinet: pergere autem ad perſeuerantiam bonæ voluntatis. Nam dum contra naturam caro carnales motus comprimere cogitur, velut mugit, dum graditur, quia propria deſideria adimplere prohibetur.* Et mox: *Bene*, inquit, *duo hæc in Sanctorum profectione deſcribuntur, pergere, & mugire, quia etſi eis ad ſupernam patriam feſtinantibus magna eſt inſtantia deſidery, eſt nihilominus inuincibilis patientia laboris.* Probat id exemplo Apoſtoli dicentis: *Ad deſtinatum perſequor ad brauium ſupernæ vocationis.* Phil. 3. 14. Et tamen mugiebat dicens: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Rom. 7. v. 23. & 24. Sic igitur ait S. Gregor. *Mugiunt vaccæ, ſed pergunt, quia ſancti viri, etſi magna ſunt tentamenta, quæ perferunt, viam tamen ſupernæ patriæ non relinquunt.* Plura in hanc rem congerit hic noſter Mendoza.

Vers. 12. Ibant avtem in directvm vaccæ per viam qvæ dvcet Bethsames.] Voluit Deus arcam Bethſames potius quàm ad aliam vrbem

A à vaccis duci, quia Bethſames erat vicina Philiſthææ, ex qua reducebatur arca (vt patet ex Chorographia Adrichomij) eratque vrbs Sacerdotalis: Sacerdotes autem decebat arcam cuſtodire & curare. *Bethſames* Hebr. idem eſt quod *domus*, id eſt ſedes & ciuitas *Solis*. Fuit à Iudæis ædificata inſtar Heliopolis Ægypti: Sicut enim vitulos aureos quaſi Deos ab Ægyptiis, ita & cultum ſolis Iudæi acceperunt, ait noſter Sanchez Ierem. 43. in fine capitis. Porrò Bethſames hæc non erat in tribu Beniamin, vti ſcribit S. Hier. in locis Hebr. nec in tribu Dan, vt vult Adrichom. ſed in tribu Iuda, vti diſertè dicitur 4. Reg. c. 14. v. 11. Erat alia quoque Bethſames in tribu Nephtalim, vt patet Ioſue 19. 38. Et alia in tribu Iſſachar, vt liquet Ioſue 19. 22. Vide dicta Ierem. 43. v. 13.

B Et plavstrvm venit in agrvm Iosve,] Vers. 14. ſiue Ieſu, qui erat typus Ieſu Chriſti; hic enim eſt Bethſamita, id eſt incola domus ſolis, quia ipſe vt ſol diuinus radios ſuæ ſapientiæ & gratiæ in fideles ſuos circumquaque diffundit. Audi S. Iuſt. Dial. contra Tryphon. *Non ad eum venere locum, vnde Arca abrepta fuerat: ſed in agrum hominis cuiuſdam Ieſu, ſeu Ioſue dicti, illi cognominis, qui Ieſu nomine tranſnominatus fuerat: quique populum in terram introduxit, & hereditario iure ipſis eam diuiſit: in quem agrum cum veniſſent, conſtiterunt. Quo facto indicatur, virtute nominis ductas eſſe: haud aliter quam prior populus per eum qui nomen Ieſu recepit, in terram eſt deductus.*

Vaccasq; imposvervnt svper ea holocavstvm Domino.] Diſputat hic Abul. an hæc immolatio fuerit licita; multaque affert,
C quæ probant fuiſſe illicitam: ſcilicet 1. quòd vaccas fœminas ſacrificarint, cùm ex lege victima deberet eſſe maſcula. 2. quòd extra tabernaculum, & ſine altari. 3. quòd à Laicis: verùm extraordinarius hic caſus tam mirabilis reductionis arcæ, extraordinarium poſcebat ſacrificiũ & gaudium, ait Beda, vt vaccas arcæ baiulas Deo immolarent, idque coram arca, quæ tabernaculo erat ſanctior; verùm nonniſi à Sacerdotibus. Erat enim *Bethſames*, ciuitas Sacerdotalis. Porrò altare, erat hic lapis in quo ſacrificaſſe Abrahamum tradunt Hebræi. Lapis autem erat typus Chriſti, qui eſt lapis angularis Eccleſiæ.

Hi svnt ani avrei.] Hos aureos anos & Vers. 17. mures, ait Abul. q. 13. Hebræi vel in vaſa quædam ſacra conflauerunt; vel quaſi anathemata, ad diuinæ huius potentiæ, iuſtæque vindictæ me-
D moriam conſeruarunt in tabernaculo, æquè ac ſerpentem æneum, Num. 21. & thuribula Core, Datan, & Abiron. Num. 16.

Et mvres avreos secvndvm nvmervm Vers. 18. vrbivm Philistiim qvinqve provinciarvm (quinque Satrapiarum Philiſtinorum quæ porriguntur, ſe ſéque extendunt) ab vrbe mvrata, vsqve ad villam qvæ erat absqve mvro, et vsqve ad Abel magnvm.] Sicut ergo quinque fuerunt duntaxat ani aurei, ſic & totidem mures aurei duntaxat à Philiſtæis oblati; quia tot erant eorum Satrapę, & Satrapiæ. Minùs rectè ergo Hebræi apud S. Hier. Caiet. & Magiſter hiſt. ſcholaſt. ſic interpretantur: quaſi tot mures aureos obtulerint quot erant vrbes & vici in Philiſtæa. Vnde Iſi-

Digitized by Google

dor. Clarius: *Aliarum*, inquit, *ciuitatum & locorum homines,* A *audientes conſilium Sacerdotum, voluerunt & ipſi offerre Deo Iſrael anos & mures aureos, timentes quinque præcipuarum ciuitatum oblationem, ſibi minimè ſuffragaturam.*

ET VSQVE AD ABEL MAGNVM, SVPER QVEM POSVERVNT ARCAM.] *Abel magnus* erat lapis magnus, vt vertit Chald. & Sept. & patet ex v. 14. & 15. Hic lapis dictus eſt *Abel*, id eſt luctus, ex luctu Philiſtinorum; ſicut *area Atad* cognominata eſt *Abel* ob luctum, quem ob mortem Iacob in ea fecerunt Hebræi Geneſ. 50. 11. ita Beda, Lyran. Abulen. Hugo, Dion. Vatab. Serar. Mariana, Salianus & alij. Secundò Caiet. ex R. Dauid *Abel magnum* interpretatur planitiē magnam, ſic enim *Abel* pro valle & planitie capitur Iudic. 7. v. 23. Tertiò S. Hier. in quæſt. Procop. Angelo. Ruper. per *Abel magnum* intelligunt B ciuitatem magnam, puta *Bethſames*, de qua paulò ante actum eſt: hæc enim dicta eſt *Abel*, inquiunt, ob luctum cæſorum ciuium qui arcam inſpexerant. Prima ſententia vti communior, ita & verior eſt.

Vers. 19. PERCVSSIT (id eſt occidit) AVTEM DE VIRIS BETHSAMITIBVS EÒ QVÒD VIDISSENT ARCAM DOMINI,] intectam & nudam: hoc enim ſub pœna capitis vetitum erat Num. 4. ita Abul. q. 26. imò quòd introſpexiſſent, vt viderent num Philiſtæi tabulas legis ex ea ſuſtuliſſent, vel quid aliud ei impoſuiſſent: vnde ex Hebræo vertas, *eò quòd inſpexiſſent in arcam.* Ita Serar. Vatab. Clarius, R. Salomon aſſerit *Bethſamitas arcam ſpreuiſſe:* Hugo Victor. *in agro reliquiſſe, nec in vrbem induxiſſe.* Lyran. tres alias cauſas addit. *Prima: quòd inani lætitia geſtierint. Secunda: femellas ſacrificarint. Tertia: nullis arcam luminibus ante ipſam ardentibus venerati ſint.* Sed harum prima ficta eſt. Secunda, eorum tantùm Sacerdotum fuiſſet qui ſacrificarunt. Tertia nulla eſt, cum nec in deſerto lumina huiuſmodi prælata ſint, tantumque in tabernaculo candelabrum fuerit. Exod. 26. 27.

Bethſamitæ occiſi. Cur? Vera ergo cauſa percuſſionis fuit, quòd Bethſamitæ arcam quæ ex Philiſtæa redierat velamētis ſuis cooperta, iis nudarint, nudamque intuiti ſint; quod ne Leuitis quidem licebat ſub pœna mortis, vt patet Num. 4. v. 5. & 20. Tanta erat arcæ religio, quia ipſa erat Dei quaſi ſedes & ſolium, qui in ea quaſi inuiſibilis degere, & occultari volebat.

Alleg. Arca continens manna repreſentabat Euchariſtiam, quam qui irreuerenter aſpiciunt D & indignè ſumunt, morte præſenti ſæpe puniti, & ſemper æterna punientur, vti docet Apoſt. 1. Corinth. 11. 30. ita Dion. Hac de cauſa Sacerdos in Miſſa extremas digitorum partes abluit: *Vt qui iam antea lotus eſt*, ait S. Dion. Eccleſ. hier. c. 3. *nullam aliam niſi tantùm ſummitatum extremitatumque ſuarum lotionem adhibeat. Per quam profectò ſupremam munditiam illud conſequitur, vt caſtiſſimo in habitu diuinæ ſpeciei conſtitutus, ad diuinæ bonitatis imaginem prodeat, vinculis omnibus mortalium affectionum liber atque expeditus.* Et paulò poſt. *Eos*, inquit, *qui ad ſacramenta cœleſtia conficienda accedunt, ea oportet eſſe munditia, vt ipſas quoque animæ extremas imagines purgatas habeant.*

Audi Chryſoſt. homil. 60. ad popul. *Quo non oportet eſſe puriorem, tali fruentem ſacrificio? quo ſolari radio non ſplendidiorem manū, carnem hanc diuidentem? Os quod igne ſpirituali repletur? Linguam quæ tremendo nimis ſanguine rubeſcit? Cogita quali ſis inſignitus honore; quali menſa fruaris: quod Angeli videntes horreſcunt, neque libere audent intueri, propter emicantem inde ſplendorem; hoc nos paſcimur; huic nos vnimur, & facti ſumus vnum Christi corpus, & vna caro.*

Denique B. Petrus Damiani lib. 1. Epiſt. 6. *Si*, inquit, *Redemptor noſter tātopere dilexit floridi pudoris integritatem, vt non modo de virgineo vtero naſceretur, ſed etiam à nutritio virgine tractaretur; & hoc, cum adhuc puerulus vagiret in cunis; à quibus nunc obſecro tractari vult corpus ſuum cum iam immenſus regnat in cælis? Si mundis attingi manibus volebat in præſepio poſitus; quantam corporis ſui nunc vult adeſſe munditiam, iam in paterna maieſtatis gloria ſublimatus?*

ET PERCVSSIT DE POPVLO 70. VIROS,] primarios, eò quòd ſeptem menſibus reliquiſſent arcam in poteſtate hoſtium, nec quid periculi bellici, ait Theodor. & Procop. pro ea ſuſcipere voluiſſent. Hoc incertum eſt: certiorem cauſam iam dedi. S. Greg. Angelo. & Rabbini dicunt eos fuiſſe Iudices, vel nobiles, Chald. *Senes populi.*

ET 50. MILLIA PLEBIS.] Ita & Sept. & Chald. Sed cur ob tam leuem aſpectum & culpam, tot millia percuſſa? Ioſephus, Hebræi, S. Hier. in quæſt. Ruper. Dion. Iſidor. Clarius, Lyran. & Abulen. aiunt 70. tantum fuiſſe percuſſos: quare hic mendum irrepſiſſe; ac tollendum τὸ & 50. *millia plebis*, ait Abulen. vel ita exponendum C quaſi dicat, illos ſeptuaginta viros adeò eximios fuiſſe, vt æquipararentur 50. millibus plebis, ait Lyran. Sicut lib. 2. 18. vnus Dauid dicitur eſſe inſtar decem millium. Denique ex Hebr. ſic vertas: *Et percuſſit de populo 70. viros ex quinquaginta millibus virorum*, qui præſentes erant, vt quod noſter vertit *& 50. millia plebis*, explices in nominatiuo, q. d. & 50. millia plebis aderant, videbantque hanc 70. ſtragem. ita Serarius.

Verùm 50. millia plebis percuſſa fuiſſe à Deo, clarè indicat noſtra verſio, æquè ac Sept. & Chal. Fuit enim plaga hæc magna, vt dicitur verſ. 19. Quare mirare & admirare hic iudiciorū Dei ſeueritatē, æquè ac in clade Sodomæ, & diluuij ſub Noe. Ita S. Greg. Theod. Eucher. Angelo. Ruper. Dion. Mariana, Mendoza & Salianus. Arca enim repreſentabat Deum, eiuſque erat thronus & ſolium.

Myſticè S. Greg. *Qui ſunt*, ait, *Bethſamitæ percuſſi, niſi falſa contemplatione decepti hæretici? dum arcam videre in lapide præſumerent, percuſſi ſunt: qui cum Domini ac Redemptoris noſtri ſacramenta indigni diſcuterent, æternæ damnationis laqueis, per fallaciam ſunt depreſſi erroris.*

Rurſum diſce hîc, qua veneratione & cautela ſacra vaſa tractare debeamus.

MISERVNTQVE NVNCIOS AD HABITATORES CARIATHIARIM.] Vers. 21. Siue quia erant viciniores ad quos proinde citiùs poſſet Arca transferri: ſiue quia fortiores, qui proinde Arcam à Philiſtinis, ſi eam repetere vellent, faciliùs tuerentur: ſiue quia nobiliores, apud quos proinde Arca maiori cultu ac veneratione ſeruaretur. Ita Mendoza.

Digitized by Google

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS.

ARCA Bethſames transfertur in Cariathiarim: anno à tranſlatione vigeſimo, Samuel Iſraëlem renouato fœdere planè ab idolis purgat, & vni Deo aſtringit. Inde ingruentibus Philiſtinis orans & ſacrificans per tonitru eos percellit: vnde perculſos cædunt Hebræi, adeò vt toto tempore Samuelis fuerint humiliati. Quare Samuel quietè iudicauit Iſraëlem per omnem vitam ſuam.

1. VEnerunt ergo viri Cariathiarim, & reduxerunt arcam Domini, & intulerunt
eam in domum Abinadab in Gabaa: Eleazarum autem filium eius ſanctifi-
cauerunt, vt cuſtodiret arcam Domini. 2. Et factum eſt, ex qua die manſit arca Do-
mini in Cariathiarim, multiplicati ſunt dies (erat quippe iam annus vigeſimus) & re-
quieuit omnis domus Iſraël poſt Dominum. 3. Ait autem Samuel ad vniuerſam do-
mum Iſraël, dicens: Si in toto corde veſtro reuertimini ad Dominum, auferte deos
alienos de medio veſtri, Baalim & Aſtaroth: & præparate corda veſtra Domino, & ſer-
uite ei ſoli, & eruet vos de manu Philiſthiim. 4. Abſtulerunt ergo filij Iſraël Baa-
lim & Aſtaroth, & ſeruierunt Domino ſoli. 5. Dixit autem Samuel: Congregate
vniuerſum Iſraël in Maſphath, vt orem pro vobis Dominum. 6. Et conuenerunt
in Maſphath: hauſeruntque aquam, & effuderunt in conſpectu Domini, & ieiunaue-
runt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino. Iudicauitque Samuel filios
Iſraël in Maſphath. 7. Et audierunt Philiſthiim quòd congregati eſſent filij Iſraël
in Maſphath, & aſcenderunt Satrapæ Philiſthinorum ad Iſraël. Quod cùm audiſſent fi-
lij Iſraël, timuerunt à facie Philiſthinorum. 8. Dixeruntque ad Samuelem: Ne ceſſes
pro nobis clamare ad Dominum Deum noſtrum, vt ſaluet nos de manu Philiſthino-
rum. 9. Tulit autem Samuel agnum lactentem vnum, & obtulit illum holocauſtum
integrum Domino: & clamauit Samuel ad Dominum pro Iſraël, & exaudiuit eum Do-
minus. 10. Factum eſt autem, cum Samuel offerret holocauſtum, Philiſthiim inie-
re prælium contra Iſraël: intonuit autem Dominus fragore magno in die illa ſuper Phi-
liſthiim, & exterruit eos, & cæſi ſunt à facie Iſraël. 11. Egreſſique viri Iſraël de
Maſphath, perſecuti ſunt Philiſthæos, & percuſſerunt eos, vſque ad locum qui erat ſub-
ter Bethchar. 12. Tulit autem Samuel lapidem vnum, & poſuit eum inter Maſphath
& inter Sen: & vocauit nomen loci illius, Lapis adiutorij. Dixitque: Hucuſque auxi-
liatus eſt nobis Dominus. 13. Et humiliati ſunt Philiſthiim, nec appoſuerunt vltrà
vt venirent in terminos Iſraël. Facta eſt itaque manus Domini ſuper Philiſthæos,
cunctis diebus Samuëlis. 14. Et redditæ ſunt vrbes, quas tulerant Philiſthiim ab
Iſraël, Iſraëli, ab Accaron vſque Geth, & terminos ſuos: liberauitque Iſraël de manu
Philiſthinorum, eratque pax inter Iſraël & Amorrhæum. 15. Iudicabat quoque
Samuel Iſraëlem cunctis diebus vitæ ſuæ: 16. & ibat per ſingulos annos circuiens
Bethel & Galgala & Maſphath, & iudicabat Iſraëlem in ſupradictis locis. 17. Re-
uertebaturque in Ramatha: ibi enim erat domus eius, & ibi iudicabat Iſraëlem: ædifi-
cauit etiam ibi altare Domino.

VERS. 1. VENERVNT ERGO VIRI CARIATHIARIM ET REDVXERVNT ARCAM.] Audi Adrichom. pag. 22. *Cariathiarim. i. vrbs Syluarum, quæ, & Cariathbaal, & Bala, Baala, interdum Baal & Pharaſim, & coniunctim Baalpharaſim. Hieronymo etiam Iarim. Eſt de Ieruſalem ad quatuor milliaria, & dimidium con-* A *tra Occidentem euntibus Dioſpolim, Hiero. ait milliario vno. Vrbs priùs Gabaonitarum, poſtea tribus Iudæ, eſtque terminus tribus Iuda & Beniamin, ſita in colle. In hac manſit Arca Domini, annis 20. in domo Abinadab, quæ erat in Gabaa, id eſt in excelſo, donec à Dauide transferretur Hieroſolymam. De hac fuit Zacharias F. Ioiada, quem occiderunt inter templum & altare. De hac fuit Vrias propheta, quem in-*

terfecit Ioachim rex in Ieruſalem.

IN DOMVM ABINADAB IN GABAA.] *Gabaa.* A hæc non erat vrbs Gabaa in tribu Beniamin. Ioſue 18. vt vult Angelom. Ruper. Lyran. & Rabbini: ſed erat collis ſiue locus excelſior in vrbe Cariathiarim (in qua ſita erat domus Abinadab) ad illam enim arcam tranſlatam patet v. 1. & 2. Gabaa enim Hebr. collem ſiue locum altum ſignificat; vnde Noſter & Sept. 1. Paralip. 13. collem vertunt. Ita Ioſeph. lib. 6. Antiquit. c. 1. Beda, Dion. Caiet. Vatab. Torniellus, Serarius, Salianus, & alij. Addit Beda illum collem fuiſſe arcem totius ciuitatis: Ille ergo locus, vtpote celſus, honoratus, munitus, congruebat arcæ, quę erat quaſi arx totius Iſraëlis. Hinc arca erat typus B. Virginis, quæ ſuper omnes cælos exaltata omnibus ſe inuocantibus patrocinatur.

ELEAZARVM AVTEM FILIVM EIVS SANCTIFICAVERVNT,] B id eſt conſecrauerunt per Achitob Pontificem in vrbe Silo degentem; vel in Leuitam, vt vult Abulen. Theod. Procop. & Caiet. vel in Sacerdotem, vt cenſet Angelo. Hugo & Dion. Erat enim vir iuſtus, ait Ioſephus: Aut ſanctificarunt, id eſt elegerunt, deſtinarunt, aptarunt, & præfecerunt eum cuſtodiæ Arcæ: ita & Chald. Ioſeph. Abulen. Clarius, Vatab.

VERS. 2. *Arca quoties & quo tranſlata?*

ERAT QVIPPE IAM ANNVS VIGESIMVS,] tranſlationis, & commorationis arcæ in Cariathiarim; & conſequenter erat annus vigeſimus à morte Heli, & à principatu Samuelis, qui Heli ſucceſſit. Nam eodem circiter anno quo capta eſt arca, & reducta, ac à Bethſames tranſlata in Cariathiarim, mortuus eſt Heli, ac Samuel ei ſuffectus eſt: C ita Lyran. Abulen. Salianus, Mendoza, & alij; licet Caiet. Genebr. & Melchior Canus lib. 11. de locis c. 5. & ex eis Serarius, cenſeant Samuelem poſt hos 20. annos exactos demùm cœpiſſe iudicare Iſraëlem, & concionabundum obire prouinciam vt omnes ab idolis ad Dei cultum traduceret. Vnde & S. Hieron. (vel quiſquis eſt Auctor) in quæſt. *A tempore,* inquit, *quo reprobatum eſt ſacerdotium Heli, vſque ad Samuelis ducatum, viginti fuerunt anni miſeriarum & ſeruitutis.* Verùm Samuelem ſtatim à morte Heli iniiſſe principatum, patet ex Chronologia quã aſſignaui Iudic. 3. & 4. Porrò manſit deinceps arca in Cariathiarim vſque ad ſeptimum annum regni Dauidis, qui illam inde, vt dicitur. 1. Par. 13. v. 5. clarè & expreſsè, tranſtulit in domum Obededom; inde in montem Sion; inde traducta eſt in templum à Salomone fabricatum. Licet D S. Hier. Angelo. & Lyran. arbitrentur arcam è Cariathiarim poſt annum vigeſimum tranſlatam fuiſſe in Maſpha; inde in Galgala; inde in Nobe; inde in Gabaa; inde in domum Obededom; eò quòd hiſce in locis ſacrificatum legamus. Verùm hoc non euincit arcam ibidem fuiſſe. Nam extra locum Tabernaculi & arcæ, ſæpe ob cauſas extraordinarias & peculiares ſacrificarunt Hebræi. Ita Abulen. aliàs ordinariè ſacrificia immolabant non vbi erat arca, ſed vbi erat tabernaculum; in eo enim erat altare holocauſtorum ſacrificij deputatum. Tabernaculum ergo fuit ſeparatum ab arca, ac à Silo tranſlatum in Nobe, & inde in Gabaa ante tempora Saulis, cum arca eſſet in Cariathiarim. Vnde arca educta fuit à Saule ad prælium c. 14. & poſt prælium reducta.

ET REQVIEVIT OMNIS ISRAËL POST DOMINVM.] Legit Interpres cum Chald. *ianuchu* à נוח *noach*, id eſt quieſcere. Iam legunt *iinnahu* à נהה *naha*, id eſt lamentari. Vnde Vatab. vertit: *Et lamentatione quadam poſt Dominum vniuerſa domus Iſraël anhela fuit.* Abulen. *Et feſtinauit poſt Dominum.* Idem eſt ſenſus, ſed neruoſior, q. d. totus populus Iſraël territus clade Heli & plagis à Deo per arcam illatis, per 20. annos quieuit in vero cultu vnius Dei, idque hortante & inſtigante Samuele, vt ſequitur: etiamſi nonnulli adhuc non publicè, ſed priuatim colerent Baalam & Aſtaroth, hæc enim v. ſeq. abſtulit Samuel, vt ſimul afferret ab eis iugum Philiſtinorum, quod à tempore Heli hucuſque ſubierant in cultu idolorum, vt miſeriis fatigati, ab iis ad Dei veri fidem cultumque redirent. Ita Lyran. Caiet. Dion. Salian. Torniellus, Mendoza, & alij. Audi Ioſephum 6. Antiq. c. 2. *Cum populus toto hoc vicennio votis & ſacrificijs operam daret, magnamque religionis & cultus diuini curam præ ſe ferret; Samuel animaduerſa eorum promptitudine, putans ſe nactum occaſionem adhortandi ad libertatem, & bona quæ illam conſequantur, orationem & tempori accommodans, & negotio, verba in hanc fermè ſententiam ad eos fecit.*

Contrarium tamen cenſent Hebræi apud S. Hier. ſcilicet hos 20. annos fuiſſe idololatriæ, miſeriæ & ſeruitutis, qua Hebræi ob idola oppreſſi fuerunt à Philiſtinis: Sic & Abulen. & Serarius.

Tropol. Diſce hic in orbe vniuerſo non eſſe veram quietem niſi in Deo Deique amore & cultu. Hic enim parit quietem conſcientiæ, quietem cum proximis, quietem ab hoſtibus, quietem à tentationibus. Audi Dion. Carthuſ. *Conquieſcere ſtudeamus in Deo, ipſe eſt enim finis noſter, ad quem ſemper reſpicere & adſpirare debemus; in quo ſolo vera & ſalutaris quies conſiſtit, & in ipſo per fidem, ſapientiam & virtutes defigimur. Optimum eſt enim gratia ſtabilire cor.* Hebr. 13. v. 9. *Impij autem in circuitu ambulant.* Pſal. 11. v. 9. *Quoniam rebus vanis, caducis & variabilibus, magis quam ſummo & incommutabili bono inhærent. Et hæc ipſa inhæſio tam inordinata peccatum eſt, & agitatio mentis. Nam ſicut virtutes mentem in Deo ſtabiliunt & quietant, ſic paſſiones & vitia inquietam & nutantem & gyrouagam reddunt.*

Præparate corda veſtra Domino. Audi S. Greg. *Cor Domino præparat qui mentem non ſolum ab immunda cogitatione ſeparat; ſed etiã cogitationum ſanctarum ac virtutum fulgoribus illuſtrat, vt velut abiectis & comminutis idolis, ſe Dei templum efficiat; dum illic diuina gratia ſedem erigit, vbi reprobos Spiritus manere per praua deſideria non permiſit.*

Et Theodor. in Pſalm. 9. 1. *Proprium,* inquit, *eſt perfectorum hominum totum cor Deo dedicare & omnem mentem ipſi conſecrare. Qui enim partitur cogitationes in mammonam, & Deum; in Chriſtum, & in aurum, in præſentem vitam, & in futuram, non poteſt verè dicere: Confitebor tibi Domine in toto corde meo.*

CONGREGATE VNIVERSVM ISRAEL IN MASPHA, VT OREM PRO VOBIS DOMINVM.] VERS. 4.
Erat enim Maſpha locus editus, regni ſedes, vtpote in quo Samuel iudicabat, id eſt ius dicebat,

Digitized by Google

ideóque conuentu hominum celebris, ac proinde comitijs, concioni & orationi aptus. Vnde *Maſpha* Hebr. idem eſt quod, *ſpecula*, qualis ſolet eſſe in monte vel turri. Hîc ergo Samuel renouat & inſtaurat fœdus populi cum Deo.

Vers. 6. Havserunt aqvam et effuderunt in conspectu Domini,] in ſignum pœnitentiæ qua perfectè idololatriæ & peccatis renunciabant, q. d. ſicut aquam hanc, ſic & cor noſtrum, omniaque eius vitia effundimus coram Domino, profitentes, nos ea deteſtari, pœnitere, & aquam hanc vice lachrymarum fundere. Vnde Chal. *Effuderunt cor ſuum in pœnitentia.* Rabbini. *Hauſerunt lachrymas è puteo cordis ſui. Quid eſt*, ait S. Gregor. *aquam haurire, niſi de profunda animi pœnitentis confuſione, lachrymarum fluenta producere? velut enim aquã haurimus, dum, quam profunda iniquitate cecidimus, conſiderantes plangimus.* Aquam ergo pro lachrymis effundebant q. d. optaremus pro peccatis tot lachrymas fundere, quot ſunt guttæ in ſitula: ſed quia id facere nequimus, nec lacrymas in manu habemus, hinc pro eis aquas effundimus.

Sic & Abulen. Caiet. Vatab. Sanchez & alij, qui ſic exponunt q. d. Sumus coram te quaſi aqua effuſa. Fuit ergo hæc aquæ effuſio, ſignum candidæ & ſinceræ contritionis, q. d. Nos terram totam noſtris ſceleribus maculauimus; optamus ergò illam hac aqua abluere, ſignificantes nos optare tantam vim lachrymarum è corde contrito profundere, quæ toti terræ humectandæ & purgandæ ſufficiat. Sic Dauid ait Pſal. 6. 7. *Lauabo* (Hebr. אשחה *aſche*, id eſt *natare faciam*) *per ſingulas noctes lectum meum: & lachrymis meis ſtratum meum rigabo.*

Aqua effuſio quid notat?

Rurſum aquæ huius effuſione ſignificat ſe optare, vt peccata ipſorum planè deleantur & pereant, ſicut perit aqua effuſa, ita vt ne gutta quidem culpæ vel pœnæ in ijs remaneat.

Perperàm ergo Rabbini nonnulli cenſent Hebræos aquam hâc libaſſe, id eſt ſacrificaſſe Deo. Alij, hâc aquam fuiſſe certis execrationibus maledictam, vt ea hauſta, labia idololatrarum ſibi adhæreſcerent, nec diuelli poſſent; indeque Samuelem agnouiſſe idololatras, eóſque morte puniuiſſe; vt hæc aqua fuerit ſimilis aquæ Zelotypiæ. Numer. 5. Alij cenſent Hebræos aqua hac abluiſſe cinerem capiti inſperſum in ſignum luctus & pœnitentiæ.

Et ieiunaverunt.] Ecce hîc tres actus pœnitentiæ, ſcilicet *contritio* ſignificata in effuſione aquæ: *Confeſſio*, cum dicunt, *peccauimus Domino*, *Satisfactio*, cum ieiunant. Hoc enim ieiunium non erat *Onaſin* id eſt coactionum, ſiue à lege præceptum, ſed *Conaſin*, id eſt voluntarium & ſponte à pœnitentibus ſuſceptum. Nam vt ait S. Gregor. *Dum mens flendo compungitur, neceſſe eſt etiam vt caro, quæ delectationibus ſubiacuit, affligatur.* Audi S. Hier. lib. 2. contra Iouin. *Congregatum*, inquit, *Samuel populum in Maſphath indicto ieiunio roborauit, & fecit hoſtibus fortiorem.* Et S. Leo. ſerm. 1. de Quadrageſima, vbi agens de Hebræis hoc loco ieiunantibus: *Vt ſuperare*, inquit, *hoſtes ſuos poſſent, vires animi & corporis indicto ſibi reparauere ieiunio.* Et poſt pauca: *Abſtinentes ergo à cibo & potu, ſeueram ſibi caſtigationis adhibuere cenſuram, & vt hoſtes ſuos vincerent, gulæ illecebram in ſe ipſis ante vicerunt.*

Ieiunij commoda.

A Et Tertul. lib. de Ieiunio c. 7. *In æquatione apud Maſpham*, inquit, *congregatus à Samuele populus ita ſtatim ieiunio delictum deleuit, vt periculum prælij ſimul fugerit*, imò victoriam obtinuerit. Nam vt ſubdit Tertul. *Ceciderunt paſtos impaſti, armatos inermes: hæ erant vires ieiunantium Deo, cælum pro huiuſmodi militat: habes formam prælij etiam ſpiritualibus bellis neceſſariam.* Audi rurſum S. Leonem ſerm. de Ieiunio decimi menſis: *Ieiunia*, inquit, *nos contra peccata faciunt fortiores, concupiſcentias vincunt, tentationes repellunt, ſuperbiam inclinant, iram mitigant, & omnes bonæ voluntatis affectus ad maturitatem totius virtutis enutriunt.*

Porrò S. Athanaſ. lib. de Virgin. *Vide*, inquit, *quid faciat ieiunium: morbos ſanat, diſtillationes exſiccat, Dæmones fugat, malaſque cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius, &* B *corpus ſalubrius, & ad thronum Dei hominem ſiſtit.*

Denique S. Ambroſ. de Elia & Ieiunio cap. 3. *Quid eſt*, inquit, *ieiunium, niſi ſubſtantia & imago cæleſtis? Ieiunium refectio animæ, cibus mentis eſt: Ieiunium vita eſt Angelorum: Ieiunium culpæ mors, excidium delictorum, remedium ſalutis, radix gratiæ, fundamentum caſtitatis.*

Peccavimus Domino.] Præclarè S. Ambr. lib. 2. de Pœnit. c. 8. *Nouit*, ait, *omnia Dominus, ſed expectat vocem tuam, non vt puniat, ſed vt ignoſcat: non vult vt inſultet tibi Diabolus, & celantem te peccata tua arguat. Præueni accuſatorem tuum; ſi te ipſe accuſaueris, accuſatorem nullum timebis: ſi te detuleris, ipſe etſi mortuus fueris, reuiuiſces.*

Idem lib. 2. de Abel c. 9. *Confeſſio*, ait, *pœnarum compendium eſt.* Idem in Pſal. 35. *Iuſtus*, inquit, *nouit quemadmodum peccatorum ſuorum vincula diſſol-* C *uat, nec expectat accuſatorem, ſed præuenit; vt confitendo ſuum alleuet omne delictum, nec habeat quod aduerſarius criminetur. Vocem enim eripit aduerſario, & quaſi dentes quoſdam paratos ad prædam criminationis infeſtæ, peccatorum ſuorum confeſſione conſtringit.*

Ivdicavit Samvel filios Israel in Masphath.] *Iudicauit*, id eſt iudicandi poteſtatem exercuit; lites iuridicè definiendo, diſſolutos arguendo, reos puniendo, diſſidia componendo, dubia reſoluendo, &c. Vnde Hebræi apud S. Hier. *Iudicauit*, inquiunt, id eſt, *idololatras morte puniuit.*

Porrò vrbes dictæ Maſphath, fuere quatuor. Prima in tribu Gad. Ioſue 13. 26. Secunda in dimidia tribu Manaſſe ad radices Hermon, quę fuit D patria Iephte. Iudic. 11. Tertia trans Iordanem in terra Moab, de qua 1. Reg. 22. 3. Quarta hæc noſtra in confinio tribus Iuda & Beniamin, in qua erat orationis locus, ideóque ad eam crebrò conueniebant Hebræi. Alibi *Maſpha* vel *Maſphe* vocatur. Hanc poſteà ædificiis muniuit Aſa rex Iuda, & in ea habitauit Godoſias. 4. Reg. 25. Et Ieremias propheta c. 40. 41. Nota: arca non erat in Maſphath, vti nonnulli coniiciunt ex hiſce Samuelis comitiis ibidem peractis, ſed in Cariathiarim, vti oſtendi initio Capitis.

Myſticè S. Greg. *In Maſpha*, ait, *Sacerdos iudicat, cum non humanum arbitrium ſequitur, ſed diuinũ, &c.* Et anteriùs: *Afflictio pœnitentiæ ad delenda peccata tum demum idonea eſt, cum Sacerdotis fuerit iudicio imperata, cum ab eo confitentium actibus diſ-*

cuſſis

Digitized by Google

cuſſit, pro modo criminis, onus ei decernitur afflictionis.

Vers. 7. ASCENDERVNT SATRAPÆ PHILISTINORVM AD ISRAEL,] id eſt *contra* Iſraël, nimirum cum valido exercitu ad eum profligandum, & comitia diſſipandum: quia ſuſpicabantur Hebræos ſibi velle rebellare, & iugum excutere; vti re verà per Samuelem excuſſerunt. Ita Dion. & Caiet.

Tropol. S. Gregor. *Ablatis*, inquit, *Dijs alienis, peracto ieiunio exhibita à Prædicatore cenſura examinis, ad Iſrael Philiſtinorum Principes aſcendunt; quia cum altiori vita proficimus, maligni ſpiritus, qui ſemper bene agentibus inuident, nobis infeſtiores ſunt.* Quocirca S. Bernar. in ſerm. de Conuerſ. ad Clericos c. 18. *Quotidianis*, inquit, *diſcimus experimentis, eos qui conuerti ad Deum deliberant, tentari acriùs à concupiſcentia carnis; & vrgeri grauiùs in operibus luti, & laterum, qui Ægypto egredi, & Pharonis imperium effugere moliuntur.* B

Vers. 9. TVLIT AVTEM SAMVEL AGNVM LACTANTEM, ET OBTVLIT ILLVM IN HOLOCAVSTVM INTEGRVM DOMINO.] Hinc patet Samuelem, licet ex ſtirpe duntaxat eſſet Leuita, ex Dei tamen diſpenſatione extraordinarium fuiſſe Sacerdotem, non tamen ſummum Pōtificem, licet id velit Serarius. Vide dicta c. 2. 35. Eodem modo diſpenſauit cum Samuele Deus, vt extra Tabernaculum & altare holocauſtorum, ſacrificaret in Maſpha.

Sed cur dicitur hoc *holocauſtum integrum*? Reſp. *integrum*, id eſt indiſſectum: ſolebat enim victima in partes diſſecari, itaque in altari comburi: hoc verò ob ingruentes hoſtes Philiſtinos diſſecari non potuit, ſed integrum fuit aræ impoſitum. C Alioqui in omni holocauſto tota & integra hoſtia debebat Deo comburi: ita Salianus.

Vers. 10. FACTVM EST AVTEM, CVM SAMVEL OFFERRET HOLOCAVSTVM, PHILISTIIM (& principes Tyriorum, vti addit Eccleſ. c. 46. 21.) INIERE PRÆLIVM CONTRA ISRAEL: INTONVIT AVTEM DOMINVS FRAGORE MAGNO IN DIE ILLA SVPER PHILISTIIM, ET EXTERRVIT EOS;] *cum adhuc agni victima arderet*, inquit Ioſeph. *perterruit Dominus hoſtes fulmine, tonitru & terræ motu.* Sic Deus per fulmina contriuit exercitum Pharaonis in mari rubro, vt dixi Exodi 14. Et Chananæos per Ioſue Cap. 18. 11. & barbaros, per legionem fulminatricem ſub Antonino Imper. teſte Euſeb. lib. hiſtor. 5. c. 5. Et Eugenium tyrannum, per Theodoſ. Imper. de quo audi Oroſium lib. 7. hiſtor. cap. 35. D *Dominum Chriſtum ſolus ſolum corpore humi fuſus, mente cælo fixus orabat: Dehinc, poſtquam inſomnem noctem precum continuatione tranſegit, & teſtes propemodum, quas in pretium præſidij cæleſtis appenderat, lachrymarum lacunas reliquit, fiducialiter arma corripuit.* Hinc felix pugnæ ſucceſſus. *Continuo*, inquit, *magnus ille & ineffabilis turbo ventorum, in ora hoſtium ruit: ferebantur per aërem ſpicula miſſa noſtrorum, atque vltra menſuram humani iactus, manu in aere portata nuſquam propemodum cadere, priuſquam impingerent, ſinebantur. Tela etiam, quæ hoſtes vehementer intorſerant, excepta ventis, impetu ſupinata ac retrorſum coacta, infeliciter configebant.*

Tropol. S. Greg. *Tonitrua nubium*, ait, *ſunt feruentia electorum deſideria, quibus ſuggeſtiones maligni ſpiritus expellunt. Imperfecta enim Chriſtianorum* A *deſideria dæmonibus terribilia non ſunt. Fragor magnus ergo tonitrui perfectū eſt vniuſcuiuſq; deſideriū electi. Cum igitur fragore magno ſuper Philiſthæos Dominus intonat, tunc à filijs Iſrael cæduntur; quia dum electorū mētem perfecta deuotio ad ſuperna gaudia erigit, omne quod aduerſæ parti militat, à ſe penitus abſcindit. Bene quoque prius territi Philiſthæi, deinde à filijs Iſrael cædi memorātur: nā terrētur electorum deuotione, cæduntur opere: Et quia opere deuotio prior eſt, terreri priùs, poſteà verò cædi rectè perhibentur. Nam priùs donū bonæ voluntatis à Domino accipimus, vt cōſilia malorū ſpirituū poſtmodū confutare valeamus. Benè etiam Dominus ſuper Philiſthæos intonare, & exterrere eos dicitur, filij autem Iſrael illos cædere perhibentur; quia bona deſideria nobis per diuinam gratiam miniſtrantur, ſed nos dona gratiæ per conatum liberi arbitrij ad virtutum victorias promouemus.*

B PERCVSSERVNT EOS VSQVE AD LOCVM QVI ERAT SVBTER BETHCHAR.] *Bethchar* erat vicus ita dictus à copia agnorum, *Car* enim agnū ſignificat: niſi dicas ab agno à Samuele hîc immolato locum ita nominatum: agnus enim hic fuit cauſa victoriæ. Vers. 11.

Porrò *Bethchar* erat in tribu Iuda, vicinus Bethſames, ait S. Hier. in Abenezer, nec longè ab Apheſe, & lapide adiutorij.

Myſticè S. Greg. *Bethchar*, id eſt domus agni, notat vitam & conuerſationem Chriſti, ad quā omnes contendere debemus, etiamſi ad illam pertingere non poſſimus: *quia*, inquit, *per indeſinentem conatum certaminis, cōtendere debemus ad arcem perfectionis; vbi iam tantò ſimus hoſtibus noſtris terribiliores, quantò Redemptori noſtro viciniores.*

C LAPIS ADIVTORII.] S. Cypr. l. 2. Teſtimon. vertit *lapis auxiliator*. Hic lapis fuit perenne monumentū victoriæ, Hebræis per preces Samuelis à Deo cōceſſæ. Sic locus cæleſtis victoriæ à Deo, Carolo Magno datæ appellatus fuit *Mons adiutorij*, teſte Crantzio lib. 2. Saxoniæ c. 4. Vers. 12.

ERATQVE PAX INTER ISRAEL ET AMORRHÆVM,] hoc eſt inter Iudæos & Philiſthinos: hi enim vocantur hîc Amorrhæi, quia ipſi occupauerant iſta loca Amorrhæorum, vnde cenſebantur Amorrhæi, hoc eſt eſſe è ſeptem gentibus incolentibus terram Iudæis à Deo promiſſam. Vers. 14.

IVDICABIT QVOQVE ISRAELEM CVNCTIS DIEBVS VITÆ SVÆ.] Vers. 15.

ET IBAT PER SINGVLOS ANNOS CIRCVIENS BETHEL ET GALGALA ET MASPHAT.] Ideam hic perfecti Iudicis & Principis exhibet Samuel D circumeundo vrbes Iſraëlis, totumque ſe ſubditorum commodis impendendo, nec vlli labori parcendo, ſed continuè iudicando, id eſt lites decidendo, diſſidia componendo, pacem & concordiam inter omnes redintegrando firmandóque, regendo, iubendo, caſtigando malos, bonos præmiando toto tempore vitæ ſuæ, ita tamen vt in ſenio filij eum adiuuarent, ac tandem ipſe Saul cum à Samuele rex creatus eſt. Nam quamdiu Saul fuit probus & Deo obediens, Samuelem quaſi in principatu ſocium, imò prophetam coluit, vt patet c. 11. v. 7. Improbus verò & inobediens effectus, permiſit tamen Samuelem in ſua vrbe Ramatha degere, & omnium qui ad eum recurrerent, ibidem lites dirimere. Hinc patet Samuelem tēpori Saulis regis Vers. 16.

E

Digitized by Google

iudicariam poteſtatem retinuiſſe, ac cum Saule A iudicaſſe populum, vſque ad finem vitæ. Porrò Samuel & Saul ſimul præfuerunt populo per annos 40. Actor. 13. Quos annos varij variè diſtribuunt. Noſter Salianus cenſet Samuelem ſolum iudicaſſe populum per annos 23. deinde anno 24. regem creaſſe Saulem, ac cum eo perrexiſſe iudicare per annos ſedecim, tumque vita functum; ita vt Saul poſt mortem Samuelis ſolus regnarit annos duntaxat duos, de quo rurſum inferius agendum. Denique quomodo Princeps rectè Rempubl. iudicare & gubernare debeat, paucis, ſed neruoſis indicat Politicus: *Curet*, inquit, *vt in foro ſit fides, in ciuitate iuſtitia, æquitas in iudicijs, auctoritas in magiſtratibus, in ſenatu maieſtas, & in iudicijs grauitas. Diſcordiam à curia ſummoueat, omnibus rectè faciendi aut incutiat voluntatem, aut imponat neceſſitatem; dominium à latrociniorum metu ſeruet immune, fortuita non ciuium tantummodò, ſed vrbium damna munificentiâ vindicet, honor dignis paratiſſimus ſit.*

Tropol. S. Gregor. *Qui ſunt*, inquit, *dies vniuſcuiuſque Doctoris, niſi virtutum ſpiritualium claritates? Omnibus namque diebus vita ſua Iſraelem iudicat, qui lucem iuſtitiæ, quam loquendo aſſerit, ad ſubditorum fidelium exemplum perfectione repræſentat bonæ conuerſationis. Qui autem virtutum ſpiritualium lucem non habet, quia ad docendum aſſumit bonæ conuerſationis extranea, diebus profectò iudicat vita aliena.*

Denique Samuelem imitentur Principes & Prælati, vt prouincias obeant & viſitent. Vnde Concil. Trident. Seſſ. 24. cap. 3. de reformat. ita ſancit: *Patriarchæ, Primates, Metropolitani, & Epiſcopi propriam Diœceſim per ſe ipſos, aut ſi legitimè impediti fuerint, per ſuum generalem Vicarium, aut viſitatorem ſi quot annis totam propter eius latitudinem viſitare non poterunt, ſaltem maiorem eius partem; ita tamen vt tota biennio per ſe vel viſitatores ſuos compleatur; viſitare non prætermittant.*

Sic Ioſaphat rex obibat vrbes Iuda, omnes adhortans ad pietatem, & vbique incorruptos Iudices conſtituens, maximè verò in Ieruſalem. *Dicebat, enim*, inquit Ioſeph. lib. 9. Antiq. c. 1. *rectum iudicium conſtitutum eſſe debere in ea ciuitate, in qua & templum Dei, & habitaculum erat regis.* Sic Paulus cum Barnabâ viſitabat Eccleſ. Actor. 13. v. 36.

ÆDIFICAVIT ETIAM IBI (in Ramatha vbi habitabat) ALTARE DOMINO,] vt in eò crebrò ſacrificaret, Deúmque toti Iſraëli placaret. Licet enim Samuel non ex ſtirpe, ſed ex Dei diſpenſatione extraordinarius eſſet Sacerdos, tamē poteſtas hæc Sacerdotij fuit in eo, non ad vnum alterúmue dumtaxat ſacrificandi actum, ſed conſtans ſtabilis & perpetua per omnem vitam, vt quoties vellet, & vbi libet ſacrificaret: vnde à multis Patribus Samuel vocatur Sacerdos, vt dixi c. 2. v. 35.

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS.

HEbræi à Samuele ſene ob filiorum eius improbitatem poſtulant Regem. Hæc poſtulatio diſplicuit Deo, & Samueli; vnde Samuel iura & onera Regalia iuſſu Dei eis enarrat, & prænunciat v. 11. Sed Hebræis in poſtulatione regis perſiſtentibus v. 19, iubet Deus, vt eis acquieſcat, regemque conſtituat.

1. FActum eſt autem cum ſenuiſſet Samuel, poſuit filios ſuos iudices Iſraël. 2.
Fuitque nomen filij eius primogeniti Ioel: & nomen ſecundi Abia, iudicum in
Berſabee. 3. Et non ambulauerunt filij illius in viis eius: ſed declinauerunt poſt aua-
ritiam, acceperuntque munera, & peruerterunt iudicium. 4. Congregati ergo vni-
uerſi maiores natu Iſraël, venerunt ad Samuelem in Ramatha. 5. Dixeruntque ei:
Ecce tu ſenuiſti, & filij tui non ambulant in viis tuis: conſtitue nobis regem, vt iudicet
nos, ſicut & vniuerſæ habent nationes. 6. Diſplicuit ſermo in oculis Samuelis, eò
quod dixiſſent: Da nobis regem, vt iudicet nos. Et orauit Samuel ad Dominum. 7.
Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur
tibi; non enim te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. 8. Iuxta omnia opera
ſua, quæ fecerunt à die qua eduxi eos de Ægypto vſque ad diem hanc: ſicut dereli-
querunt me, & ſeruierunt diis alienis, ſic faciunt etiam tibi. 9. Nunc ergo vocem
eorum audi: verumtamen conteſtare eos, & prædic eis ius regis, qui regnaturus eſt
ſuper eos; dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat à ſe re-
gem, 11. & ait: Hoc erit ius regis, qui imperaturus eſt vobis: Filios veſtros tollet, &
ponet in curribus ſuis, faciétque ſibi equites & præcurſores quadrigarum ſuarum, 12.
& conſtituet ſibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum ſuorum, & meſſores ſege-
tum, & fabros armorum & curruum ſuorum. 13. Filias quoque veſtras faciet ſibi

Digitized by Google

vnguentarias & focarias, & panificas. 14. Agros quoque veſtros, & vineas, &
olиueta optima tollet, & dabit ſeruis ſuis. 15. Sed & ſegetes veſtras, & vinearum
reditus addecimabit, vt det eunuchis & famulis ſuis. 16. Seruos etiam veſtros, &
ancillas, & iuuenes optimos, & aſinos auferet, & ponet in opere ſuo. 17. Greges
quoque veſtros addecimabit, voſque eritis ei ſerui. 18. Et clamabitis in die illa
à facie regis veſtri, quem elegiſtis vobis: & non exaudiet vos Dominus in die illa,
quia petiſtis vobis regem. 19. Noluit autem populus audire vocem Samuelis, ſed
dixerunt: Nequaquam: rex enim erit ſuper nos, 20. & erimus nos quoque ſicut
omnes gentes: & iudicabit nos rex noſter, & egredietur ante nos, & pugnabit bella
noſtra pro nobis. 21. Et audiuit Samuel omnia verba populi, & locutus eſt ea
in auribus Domini. 22. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem eorum,
& conſtitue ſuper eos regem. Et ait Samuel ad viros Iſraël: Vadat vnuſquiſque in ciui-
tatem ſuam.

Vers. 1. FACTVM EST AVTEM CVM SENVISSET SAMVEL, POSVIT FILIOS SVOS IVDICES ISRAEL.] Hebræi tradunt Samuelem fuiſſe 52. annorum, túmque mortuum: ſed errant. Erat enim ſenex, & poſt hæc multos adhuc annos vixit cum Saüle. Quare meliùs Abulen. Salianus & alij, cenſent Samuelem fuiſſe hoc tempore, circiter 60. annorum, ac poſt hæc primum regem Saülem creaſſe, cum eóque adhuc ſedecim annis vixiſſe, & Iſraëlem iudicaſſe, ac defunctum eſſe anno ætatis 77. atque eo vita functo, Saülem ſolum regnaſſe per biennium duntaxat.

A

POSVIT FILIOS SVOS IVDICES,] quaſi vicarios ſuos, ait Abulen. ita tamen, vt ipſe Samuel ſummus eſſet iudex, & princeps populi, ac præcipua per ſe definiret, cætera filiis definienda committeret. Conſtituit autem Iudices filios ſuos non ex carnali affectu, ſed quia eos optimè erudierat, & præ cæteris dignós iudicabat, ait Dion. & fortè initio tales erant, ſed poſteà dignitate noua ſuperbientes, & muneribus corrupti, praui euaſerunt. Honores enim mutant mores, ſed rarò in meliores. Audi nunc S. Gregor. *Ecce qui prophetiæ ſpiritu plenus fuerat, quos Iudices Iſraeli ponebat, non cognouit. Quid ergo mirum, ſi falli in diſponendis ordinibus poſſunt, qui prophetiæ gratiam non accipiunt; ſi ij qui prophetiæ ſpiritum habent, eundem ſpiritum ad diſponenda cuncta non habent?*

Vers. 2. IVDICVM IN BERSABEE.] Erat hic terminus Auſtralis Iudææ, quem filiis ſuis regendum tradidit Samuel; partem verò Septentrionalem gubernandam ſibi reſeruauit, ita Abulen. Perperam ergo Ioſeph addit, filios Samuelis iudicaſſe tam in Bethel, quàm in Berſabee.

Vers. 3. ACCEPERVNT (filij Samuelis) MVNERA, ET PERVERTERVNT IVDICIVM.] Munera enim excæcant oculos etiam ſapientum, vti alibi ſæpe oſtendi.

Filij ſæpe degeneres. Vide hîc quàm filij Samuelis à patris probitate degenerarint, æquè ac filij Heli, nimirum: *Heroüm filij noxæ*. Sed cur Deus propter filios impios non puniuit Samuelem, ſicut puniuit Heli? Reſpondent Theodor. & Procop. ſcelera filiorum Samuelis, fuiſſe minora & Samueli incognita: occultè enim accipiebant munera, idque modico tempore. Nam populus id aduertens illicò à Samuele pro iis petiit Regem.

Moral. Diſce his non eſſe gloriandum in filiis, quia hi ſæpe ſunt degeneres. Sic enim Abraham genuit Iſmaëlem; Iacob, Eſaü, Moſes, Gerſam; Heli, Ophni, & Phinees; Samuël, Ioël & Abia impios; Dauid, Abſalonem, Salomon, Roboam; Ezechias, Manaſſem; Ioſias, Ioachim: nam dignitas imperandi fuit eis occaſio delinquendi; *Steterunt ſubditi*, ait S. Greg. *Sed in culmine prælationis poſiti, prophetæ filij ceciderunt*, nimirum, ſicut fumus in altum aſcendit, ibique euaneſcit, ſic & homo. Audi S. Baſilium hom. 7. in diuites auaros? *Velut flumina*, inquit, *ex paruis initiis exeuntia, deinde paulatim incrementum intolerabile in proceſſu accipientia, impetu demùm violento quidquid obiicitur, ſecum trahunt; ſic & ij qui in magnam proueluntur poteſtatem, ex eo quòd iam aliquos oppreſſerunt, ad maiora continuò facinora, maioréſque iniurias progrediuntur. Potentiæ incrementum, fit eis ſceleris occaſio maioris.*

B

CONSTITVE NOBIS REGEM, VT IVDICET NOS, SICVT ET VNIVERSÆ HABENT NATIONES.] Vers. 5. Cauſa ergo ſtimulans Hebræos ad petendum regem prima, fuit ſenectus Samuëlis, & iniquitas filiorum eius. Secunda, vt regni regnumque ſplendorem haberent, quam videbant apud vicinas gentes. Tertia, quia ſperabant ſe à rege meliùs defenſum iri contra Philiſtæos, ait Ioſeph. Quarta, quia metuebant regem Ammonitarum, qui contra Iſraël graue parabat bellum, vt patet cap. 12. 12.

DISPLICVIT SERMO IN OCVLIS SAMVELIS,] Vers. 6. tum quia diſplicebat ei filiorum improbitas quã audiebat, & hucuſque ignorarat, ita Lyran. & Abulen. tum quia iuſtitiam & ariſtocratiam diligebat, ait Ioſeph. Licet enim Monarchia ſiue regnum ſit regimen optimum, teſte Ariſt. in Polit. illudq; Deus conceſſerit Hebræis Deut. 17. imò forè prædixit Geneſ. 17. 49. Peccauerũt tamen Hebræi hic regem petendo. Primò, quia petunt eum inconſulto, imò inuito Deo. Deus enim inſtituerat Iudicum Ariſtocratiam, hanc ergo ipſi in Monarchiam mutare non debebant, niſi volente, & mutante Deo. Quare Deus nouitatem hanc (ſtudiúmque nouandi regiminis) habuit exoſam, ait S. Gregor. Peccarunt ergo, quia magiſtratum Iudicum à Deo inſtitutum repudiarunt, aliumque Regum poſtularunt, cum potiùs debuiſſent petere à Samuele, vt filios ſuos corrigeret, aut eorum loco alios æquos Iudices Iſraëli præficeret.

C

Secundò, quia volebat Deus eſſe proprius rex & immediatus Dominus Hebræorum, qui eos partim per ſe, partim per Iudices à ſe excitatos gubernaret, vnde ægrè tulit, quòd pro ſe alium regem peterent, quaſi Deum ſuo Iſraëlis regno ſpoliare vellent; ipſe enim dixerat Exodi 19. 5. *Eritis mihi in peculium de cunctis gentibus;* & mox: *Eritis mihi in regnum ſacerdotale*; vnde Ioſeph. lib. 2. contra Appionem ſignificanter ait, Deum in Iſraele, non tam *monarchiam* quàm θεοκρατίαν, id eſt, *Deiarchiam*, inſtituiſſe. Videbantur ergò Hebræi petitione hac regem ſuum abiicere; vnde Deus indignans ait Samueli v. 7. *Non enim te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* Ita Theodor. Procop. Ruper. Lyran. Abulen. Dion. Caiet. & alij. Vnde Dauid: *Lætetur,* inquit, *Iſrael in eo qui fecit eum; & filiæ Sion exultent in rege ſuo.* Pſalm. 149. ver. 2. vbi Theodoretus: *Omnium quidem Deus, vniuerſitatis eſt Deus; propriè autem Iſraëlitarum Rex nuncupabatur; cum primùm igitur ingrati animi morbo laborârunt, alium regem, vt eſſet eis, petierunt.*

Hebræi perperam petunt Regem. Cur?

Tertiò, quia hac petitione abiiciebant Samuelem ſuum iudicem, quaſi is principatu indignus eſſet, nec poſſet aut vellet pro filiis improbis alios Iudices probos ſurrogare: quæ inſignis erat iniuria & ingratitudo in prophetam tam bene de eis meritum, vtpote qui totam vitam ipſorum commodis impenderat.

Quartò, quòd peterent Regem talem qualem habebant Gentiles, putà Perſæ, Ægyptij, Medi, Chaldæi, qui, vt ait Ariſtot. 3. Polit. poteſtatem regiam tyrannidi proximam obtinebant, ideóq; eorum regnum vocat *barbaricum*, & παμβασιλείαν. Duplex enim, ait Serarius, eſt regia poteſtas. *Vna finita certiſque legum & conuentorum vinculis aſtricta: Altera verò abſoluta & quodammodo infinita, vbi pro arbitrio penè ſuo quidlibet Reges faciunt in ſubditos, & leges ipſas; ſic volo, ſic iubeo, &c. Eſt deinde magna ſatellitij copia, rerum omnium luxuria, ſucceſſio continua, tributorum impoſitio &c.* Et hanc apud Aſiaticos iſtos populos maximè viguiſſe docet ibidem Ariſtot. de qua Chriſtus Luc. 22. Matt. 20. Marc. 20. *Reges gentium dominantur, &c.*

Denique Reges excluſo Dei cultu, in Iſraëlem inuexerunt cultum idolorum; vti fecit Salomon, Manaſſes, Ieroboam cæterique reges Iſraël. Vnde S. Gregor. *Illi quidem,* inquit, *contra Domini voluntatem Regem petierunt; ſed à regia dignitate poſteà actum eſt, vt populus qui Deum abiecerat, idola coleret, ſimulacra adoraret. Quàm reuerenda ergo ſint maiorum conſilia cernimus, ſi hoc ſollicitè conſideramus: quia qui ea deſpicere auſi ſunt, hoc ſe non prouiderunt agere, vnde tam profundo erroris pelago demergi potuiſſent.*

Quocirca ipſimet Hebræi hic agnoſcentes poſteà dixerunt c. 12. 19. *Addidimus vniuerſis peccatis noſtris, vt peteremus nobis Regem.*

Vers. 7. Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos; ſicut hactenùs regnaui, ita particulatim, ſollicitè & exactè eos regens, eorúmque curam gerens, ac ſi proprius & immediatus fuiſſem eorum rex. Cur ergo alium regem quaſi meliorem me poſtulant.

Moral. diſce hîc quòd qui Prælatum ſpernit, Deum ſpernit; & qui illum honorat, Deum honorat. Audi S. Ignatium Epiſt. 6. ad Magneſ. *Decet,* inquit, *& vos obedire Epiſcopo, & in nullo illi refragari. Terribile namque eſt tali contradicere. Nec enim hunc fallit, qui videtur; ſed inuiſibilem fallere nititur, qui non poteſt à quoquam falli. Nam, ſi id fit; non ad hominem, ſed ad Deum redit contumelia. Samueli nánque dicit Dominus: nõ te ſpreuerunt, ſed me.*

Et S. Cyprian. Epiſt. 18. *Quomodo,* inquit, *poſſunt, cenſuram Dei vltoris euadere, qui talia ingerunt non ſolùm fratribus, ſed & Sacerdotibus, quibus honos tantus de Dei dignitate conceditur, vt in ipſis contemptis, Deus ipſe contemptus cenſeatur,* iuxta hunc locum: *Non te abiecerunt, ſed me.* Porrò S. Cyrillus Alexand. lib. 10. in Ioan. cap. 30. *Apoſtolorum,* inquit, *vexatio in eum aſcendit, qui illos in Apoſtolatus apicem euexit. Sic enim etiam ad Samuelem de filiis Iſraël dictum eſſe didicimus:* Non te, *inquit,* ſed me *contempſerunt. Periculoſum igitur nimium eſt, conuenientem honorem ſanctis non attribuere, cùm eorum contemptus in illum tranſeat, à quo miſſi ſunt.* Præclarè Saluianus lib. 8. de prouidentia: *Sacrilegij,* inquit, *genus eſt Dei odiſſe cultores. Sicut enim ſi ſeruos noſtros quiſpiam cadat, in nos ſeruorum noſtrorum cedit iniuria; etſi à quoquam filius verberetur alienus; in ſupplicio filij, pietas paterna torquetur; Ita & cum ſeruus Dei à quocunque læditur, Maieſtas diuina violatur: dicente idipſum ad Apoſtolos ſuos Domino: Qui vos ſpernit, me ſpernit.*

Allegor. Angelomus: Sicut Iudæi hic abiecerunt Samuelem Iudicem, ſic poſteà abiecerunt Chriſtum Samuelis antitypum, regem & Meſſiam ſuum, clamantes coram Pilato: *Non habemus regem niſi Cæſarem.*

Prædic eis ivs regis. Deus vt diſſuadeat & deterreat Hebræos à ſua poſtulatione Regis, recenſet onera grauia quæ ſub eo ſubituri ſunt. Audi S. Gregor. *Iura hominum proponuntur contemnentibus iura Dei: & his qui mitia & ſalubria diuinitatis conſilia ſpreuerunt, dura & importabilia humanæ ſeruitutis onera prædicuntur: vt ex his ſecum rationem facerent, quàm intolerabilia eſſent imperia hominis eis, qui non tam imperantis, quàm monentis Dei conſiliis obedire noluiſſent.* Vers. 9.

Hoc erit ivs Regis, &c. Filios vestros tollet, &c. Vers. 11.

Quæres, an ius hoc æquum & iuſtum ſit, an verò iniquè & quaſi tyrannicè à regibus vſurpatum? Primò S. Gregor. lib. 4. cap. 2. & S. Thomas lib. 3. de regim. Princip. c. 11. & lib. 2. c. 9. cenſent hoc ius eſſe iuſtum non abſolutè, ſed reſpectu hominum, adeò ad mala procliuium vt non tam politicè, quàm deſpoticè & tyrannicè eos regi iuſtum ſit; vt hoc regimen ſit iugum eorum, frænum, ac cupiditatis pœna & caſtigatio.

Secundò, alij plures meliùs cenſent ius hoc non eſſe iuſtum, ſed iniquè à Regibus vſurpatum. Iniquum enim eſt, vt rex filios ſubditorum, & filios à parentibus ad libitum abripiat, eóſque ſua faciat mancipia, vt eorum vineas, agros & olineta optima auferat, illáque det ſeruis ſuis: vt ſeruos, ancillas, aſinos, & iuuenes optimos heris adimat, eóſque operi ſuo admoueat. Vnde culpantur, & morte puniuntur Achab & Iezabel, quòd vineam Naboth vſurparint. lib. 3. Regum capite vigeſimo primo verſicul. 19.

Ius regis iniquum.

Digitized by Google

Quare Deus hoc ius non ſancit nec approbat, ſed tantùm prædicit, eiuſque acerbitatem proponit A graphiceque coram oculis Hebræorum depingit, vt eos à petitione regis auellat. Deſcribit ergo ius regale, non quale eſt apud fideles, ſed quale eſt apud Ethnicos, verbi gratia Chaldæos, Turcas, Tartaros, vbi Reges ſubditis vtuntur quaſi ſeruis & mancipiis. Hoc enim ius ſibi ipſi vſurpant. Audi S. Auguſtinum libro quarto de Ciuitate capite 4. *Remota*, inquit, *iuſtitia, quid ſunt regna, niſi magna latrocinia, quia ipſa latrocinia quid ſunt niſi parua regna?* Scitum eſt illud: *Regum eſt dimidium totius, tyrannorum verò totum auferre*, quia ignorant illud Platonis lib. 3. de Legibus: *dimidium plus toto.* Et illud: *Vt ſerues totum, dimidium, ſiue diuiduum facito.* Hebr. enim משפט *miſpat* id eſt, iudicium ſiue ius, ſignificat non ius proprium, ſed vſurpatum, putà mo- B rem, & conſuetudinem, licet iniquam, vt patet Num. 9. 14. & 29. 6. & Exodi 21. 9. & alibi. Denique nonnullos reges Iſrael hac regiâ poteſtate vſos, vel potiùs abuſos eſſe, patet ex magnificentia curruum, equorum & menſæ Salomonis, vnde de tributis ab eo impoſitis, queſtus apud Roboam eius filium populus peiùs ab eo acceptus eſt, ideóque fecit ſchiſma. 3. Regum 12.

Porrò verum æquumque ius Regis fidelibus imperaturi deſcribit Deus per Samuelem inferiùs cap. 10. 25. & per Moſen. Deuter. 17. vbi ſancit, quid rex Deo, quid populo, quid ſibi ipſi præſtare debet. Vide S. Thomam, Bellarmin. Lipſium, Scribanium & alios qui de Principe Chriſtiano ſcripſerunt.

Vnde Clemens Alexandrinus: *Deus*, ait, *petenti Regem populo, non humanum pollicetur Dominum, ſe ſed inſolentem daturum minatur tyrannum, libidini & voluptatibus deditum.* Ita Clemens pag. 261. Sic & Abulen. Caiet. Serarius, Mendoza, Salianus & alij. Quin & Philoſophi idem cenſent; vnde Xenophon in memorabil. Socratis lib. 3. *Rex*, inquit, *eligitur non vt ſe molliter curet, ſed vt per ipſum ij qui elegerunt, benè beatéque agant.* Seneca Phil. lib. 1. De Clement. cap. 18. docet, *non ciuium ſeruitutem Regi traditam, ſed tutelam.* Et cap. 19. addit *Rempublicam non eſſe Principis, ſed principem eſſe Reipublicæ.* Hinc Homerus Regem appellauit *Paſtorem populorum.* Et Claudianus ad ſuum Honorium:

Tu ciuem patremque geras, tu conſule cunctis,
Non tibi; nec tua te moueant, ſed publica damna.

Denique Romani non ferentes Tarquinij ſu- D perbi inſolens regnum, Reges vrbe expulerunt. Audi S. Auguſt. lib. 5. de Ciuit cap. 12. *Romani*, inquit, *regalem dominationem non ferentes, annua imperia binoſque Imperatores ſibi fecerunt: qui Conſules appellati ſunt à conſulendo, non Reges, aut Domini à regnando, atque dominando.* Et paulò poſt: *Faſtus*, inquit, *regius non diſciplina putata eſt regentis; vel beneuolentia conſulentis, ſed ſuperbia dominantis.*

VERS. 13. FILIAS QVOQVE VESTRAS FACIET SIBI VNGVENTARIAS (vnguentorum, id eſt odorum & pigmentorum confectrices) ET FOCARIAS (id eſt *coquas*, ait Chald. quæ circa focum verſantur. Vatab. *cupedinarias*, feminæ enim præ viris norunt ad delicias coquere) ET PANIFICAS,] id eſt vt Chald. *piſtrices*, quæ panem delicatum A pinſent. Præclarè Clemens Alexand. lib. 2. Pædagogi. cap. 8. *Oportet*, inquit, *viros imprimis apud nos vnguenta non olere; ſed vita probitatem. Spiret autem femina Chriſtum, qui eſt regalis vnctio, non vnguenta.* Ita ille. Et S. Hier. lib. 2. aduerſus Iouinan. *Odores*, inquit, *& diuerſa thymiata & amomum, & muſcus & peregrini muris pelliculæ, quod diſſolutis & amatoribus conueniant, nemo, niſi diſſolutus negat.* Suffragatur D. Ambroſ. lib. de Helia & Ieiunio cap. 10. *Vnguento*, inquit, *ſe vngunt, qui corpori odoris gratiam quærunt, ſed & illa vnguenta, libidinis illecebras mouere conſueuerunt.* Neruoſiùs S. Chryſoſt. Concione 1. de Lazaro. *Te*, inquit, *non oportet olere vnguentum, ſed ſpirare virtutem. Nihil immundius anima, quoties corpus talem habet fragrantiam. Corporis enim ac veſtium fra-* B *grantia arguit intùs latere animum graueolentem atque immundum. Cum enim Diabolus aggreſſus delicijs eneruauerit animam, omnique vitiorum genere compleuerit, tum in corpore ſuæ corruptionis lectum oblinit vnguentis.* Denique Diogenes Cynicus: *Caue*, ait, *ne capitis odor ſit vitæ fœtor.* Porrò de focariis & panificis ita diſſerit Clemens Alexand. lib. 3. Pædag. cap. 7. *Quin etiam facilem & parabilem cibū, nempe panem effeminant: quod frumēti eſt nutriens, excribrantes: vt quod eſt alimenti neceſſarium, ſit probrum voluptatis.* Et paucis interiectis: *Nullum*, inquit, *habet terminum delicata ingluuies. In liba enim & placentas & bellaria prouecta eſt: merendarum & cœnæ appendicum multitudinem inueniens. At mihi quidem videtur homo qui eſt huiuſmodi, nihil eſſe aliud, quàm bucca & maxilla.*

C VERS. 15. EVNVCHIS.] Audi de his S. Baſilium epiſt. 87. *Ignominioſum*, inquit, *illud, ac modis omnibus pernicioſum Eunuchorum genus, nec femineum, nec maſculinum, inſaniens in mulieres, inuidioſum, vilis pretij, animo feroci effeminatum, ventri deditum, auri cupidum, ſæuum, inconſtans illiberale, ſtabularium, inſatiabile, furioſum, & quod ampliùs dicendum eſt, cum ipſa ſtatim generatione ferro damnandum.* Et paulò poſt fictam eorum continentiam, & apertam laſciuiam exprimens: *Ibi*, inquit, *fruſtrà quidem caſti manent per ferrum: inſaniunt verò abſque fructu propter ſuam turpitudinem.* Hinc illud Claudiani in Eutropium Eunuchum & Conſulem:

Omnia ceſſerunt Eunucho Conſule monſtra.

Et:

Tu telas, non tela pati potes.

D Et:

Eunuchi quis ſceptra ferat?

VERS. 19. NOLVIT AVTEM POPVLVS AVDIRE VOCEM SAMVELIS.] Nouum eſt hîc populi peccatum contumaciæ; cuius proinde poſteà pœnas luit, ait S. Gregor. *Magna*, inquit, *temeritas extitit, contra Dei voluntatem, Regem petere; magna duritia conſilijs prophetæ vinci non poſſe.* Et paulò poſt loquens de hac iterata Regis petitione: *In eo*, inquit, *mali propoſiti conſummatio eſt & inconuertibilitas voluntatis.*

VERS. 21. LOCVTVS EST EA IN AVRIBVS DOMINI.] Audi S. Gregor. *In eorum auribus loquimur, apud quos magna familiaritatis gratiam habemus. Sancti autem viri, quia omnipotenti Deo in magni amoris vinculo coniuncti ſunt, & in auribus loquuntur:*

Digitized by Google

quia diuinæ propitiationis eius auditum tantò fiducialiùs expoſcunt; quantò apud eius miſericordiam impetrandi locum ſublimiùs acceperunt.

VERS. 22. AVDI VOCEM EORVM; CONSTITVE EIS REGEM:] ſed non talem qualem ipſi petunt, qualemque eis depinxiſti, ſed qualem ego deſcripſi Deuter. 17. qui ſcilicet fidelibus ſubditis politicè imperet, non deſpoticè; quique non ſuis, ſed Reip. commodis ſtudeat. Deus enim iniquam Hebræorum petitionem regis ita reſecat, vt quod in ea æquum eſt, concedat; quod iniquum, neget; id eſt, non concedat, ſed fieri permittat, & fore prædicat.

Quærit S. Gregor. lib. 4. c. 1. Cur Deus concedat id quod male petitur? Reſp. quia petenti iraſcitur, eumque vult ſua petitione, quaſi iuſta congruaque vindicta plectere, & caſtigare. Sic & S. Auguſt. in Pſal. 51. *Rex*, ait, *non ad permanendum electus eſt à Domino, ſed ſecundum populi cor durum & malum datus ad eorum correptionem, non ad vtilitatem: ſecundum illam ſententiam: qui regnare fecit hominem hypocritam, propter peruerſitatem populi.* Iob. 34. v. 30. Idem Auguſt. libr. 5. contra Iulianum cap. 3. Vocat Saülem *pœnam peccantium.* Et S. Cyprian. epiſt. 38. ad Rogatianum: *Vt hoc*, inquit, *vleiſceretur Dominus, excitauit eis Saül regem, qui eos inimi ijs granibus affligeret, & per omnes contumelias & pœnas, ſuperbum populum calcaret & premeret, vt contemptus ſacerdos de ſuperbo populo, vltione diuina vindicaretur.*

Id duobus exemplis confirmat Anaſtaſius Nicenus quæſt. 15. in Script. Prius eſt Phocæ Imperatoris & tyranni, qui cum innocentes opprimeret, vir quidam pius Deo conqueſtus: *Cur*, inquit, *Domine eum feciſti Imperatorem?* ab eo hoc reſponſum tulit: *quia non inueni peiorem.* Alte-A rum monachi cuiuſdam, qui ſceleratæ ciuitatis creatus Epiſcopus, cùm hoc honore inſoleſceret; ab Angelo correptus audiuit: *Cur ſuperbis & magnificè tibi places ô infelix? Non es creatus Epiſcopus quòd dignus Sacerdotio ſis, ſed quòd ciuitas talis tali digna erat Epiſcopo.* Denique audi S. Gregor. *Petitus rex pro vindicta conceditur; Magna etenim vindicta eſt, quæ ex diſtrictione procedit interni examinis, quando reproba mens ſic proijcitur, vt quod male deliberat, agere permittatur. Qui ergo in petendo rege Dominum abieciſſe conuicti ſunt, dum id eis permitteretur agere, per quod à ſe Dominum abijcerent, grauior pœna non erat, quâ hîc plecti debuiſſent.*

ET CONSTITVE EIS REGEM.] Hinc patet Saülem in regem fuiſſe electum, & euectum non à Repub. nec ab optimatibus, ſed immediatè à Deo per Samuelem; ac proinde poteſtatem regiam non à Repub. ſed à Deo immediatè acce-B piſſe (perinde ac Pontifex, licet eligatur à Cardinalibus, tamen non ab ipſis nec ab Eccleſia, ſed immediatè à Chriſto poteſtatem pontificum accipit.) Quare eum hac poteſtate Reſp. nulla ratione priuare poterat, ſed ſolus Deus: vti de facto ipſe eum ob inobedientiam regno & vita priuauit, eique ſuffecit Dauidem. Idem dico de Dauide. Hic enim non à Rep. ſed à Deo per Samuelem creatus eſt rex, ab eoque omnem regendi poteſtatem accepit. Secùs eſt de poſteris Dauidis. Hi enim non à Deo, ſed à Repub. creati ſũt reges. Dauid enim conſentiente Republ. ex filijs vnum, puta Salomonem ex Dei voluntate ſucceſſorem in regno ſibi delegit, regémque conſtituit. Salomoni deinde ſucceſſit Roboam, quaſi primogenitus; huic Abia, huic Aſa eodem iure.

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS.

SAVL quærens aſinas, reperit regnum. De ijs enim conſulens Samuelem, ab eo conuiuio excipitur, poniturque in capite menſæ, qui poſtero manè Saüli oraculum regni à Deo acceptum annunciat.

Hîc igitur finiuntur geſta Iudicum (nam Heli & Samuel fuere Iudices, ijque vltimi) & incipiunt geſta Regum: Hic enim ſtatus Reip. Ariſtocraticus mutatur in Monarchicum; quare hæc eſt ſecunda pars libri, adeóque hic propriè incipiunt libri Regum.

1. ET erat vir de Beniamin nomine Cis, filius Abiel, filij Seror, filij Bechorath,
filij Aphia, filij viri Iemini, fortis robore. 2. Et erat ei filius vocabulo Saul,
electus & bonus: & non erat vir de filiis Iſraël melior illo: ab humero & ſurſum eminebat
ſuper omnem populum. 3. Perierant autem aſinæ Cis patris Saul: & dixit Cis
ad Saulum filium ſuum: Tolle tecum vnum de pueris, & conſurgens vade, & quære aſinos.
Qui cum tranſiſſent per montem Ephraim, 4. & per terram Saliſa, & non in-
ueniſſent, tranſierunt etiam per Terram Salim, & non erant: ſed & per Terram Ie-
mini, & minimè repererunt. 5. Cùm autem veniſſent in Terram Suph, dixit Saul
ad puerum qui erat cum eo: Veni & reuertamur, ne fortè dimiſerit pater meus aſi-

nas, & ſolicitus ſit pro nobis. 6. Qui ait ei: Ecce vir Dei eſt in ciuitate hac, vir no-
bilis: omne quod loquitur, ſine ambiguitate venit. Nunc ergo eamus illuc, ſi fortè in-
dicet nobis de via noſtra, propter quam venimus. 7. Dixitque Saul ad puerum ſuum: Ecce
ibimus: quid feremus ad virum Dei? panis defecit in ſitarciis noſtris: & ſportulam non
habemus, vt demus homini Dei, nec quidquam aliud. 8. Rurſum puer reſpon-
dit Sauli, & ait: Ecce inuenta eſt in manu mea quarta pars ſtateris argenti, demus
homini Dei, vt indicet nobis viam noſtram, 9. (Olim in Iſrael ſic loquebatur
vnuſquiſque vadens conſulere Deum: Venite & eamus ad videntem. Qui enim
Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns.) 10. Et dixit Saul ad puerum
ſuum: Optimus ſermo tuus. Veni, eamus. Et ierunt in ciuitatem, in qua erat vir
Dei, 11. Cúmque aſcenderent cliuum ciuitatis, inuenerunt puellas egredientes ad
hauriendam aquam, & dixerunt eis: Num hîc eſt Videns? 12. Quæ reſpondentes,
dixerunt illis: Hic eſt: ecce ante te, feſtina nunc: hodie enim venit in ciuitatem,
quia ſacrificium eſt hodie populi in excelſo. 13. Ingredientes vrbem, ſtatim inue-
nietis eum antequam aſcendat excelſum ad veſcendum, neque enim comeſturus eſt po-
pulus donec ille veniat, quia ipſe benedicit hoſtiæ, & deinceps comedunt qui vocati
ſunt. Nunc ergo conſcendite, quia hodie reperietis eum. 14. Et aſcenderunt in ci-
uitatem. Cúmque illi ambularent in medio vrbis, apparuit Samuel egrediens obuiam
eis, vt aſcenderet in excelſum. 15. Dominus autem reuelauerat auriculam Samuelis
ante vnam diem quàm veniret Saul, dicens: 16. Hac ipſa hora, quæ nunc eſt, cras
mittam virum ad te de Terra Beniamin, & vnges eum ducem ſuper populum meum
Iſraël, & ſaluabit populum meum de manu Philiſthinorum: quia reſpexi populum
meum, venit enim clamor eorum ad me. 17. Cúmque aſpexiſſet Samuel Saulem,
Dominus dixit ei: Ecce vir quem dixeram tibi, iſte dominabitur populo meo. 18.
Acceſſit autem Saul ad Samuelem in medio portæ, & ait: Indica, oro, mihi, vbi eſt
domus Videntis. 19. Et reſpondit Samuel Sauli dicens: Ego ſum Videns, aſcende
ante me in excelſum, vt comedatis mecum hodie, & dimittam te manè: & omnia
quæ ſunt in corde tuo, indicabo tibi. 20. Et de aſinis, quas nudiuſtertius perdi-
diſti, ne ſolicitus ſis, quia inuentæ ſunt. Et cuius erunt optima quæque Iſrael? nónne
tibi & omni domui patris tui? 21. Reſpondens autem Saul, ait: Numquid non
filius Iemini ego ſum, de minima tribu Iſrael: & cognatio mea nouiſſima inter om-
nes familias de tribu Beniamin? quare ergo locutus es mihi ſermonem iſtum? 22.
Aſſumens itaque Samuel Saulem, & puerum eius, introduxit eos in triclinium, &
dedit eis locum in capite eorum qui fuerant inuitati. Erant enim quaſi triginta viri.
Dixitque Samuel coco: Da partem, quam dedi tibi, & præcepi vt reponeres ſeor-
ſum apud te. 24. Leuauit autem cocus armum, & poſuit ante Saul. Dixitque Sa-
muel: Ecce quod remanſit, pone ante te, & comede: quia de induſtria ſeruatum
eſt tibi, quando populum vocaui. Et comedit Saul cum Samuele in die illa. 25.
Et deſcenderunt de excelſo in oppidum, & locutus eſt cum Saule in ſolario: ſtra-
uitque Saul in ſolario, & dormiuit. 26. Cumque manè ſurrexiſſent, & iam elu-
ceſceret, vocauit Samuel Saulem in ſolario, dicens: Surge, & dimittam te. Et
ſurrexit Saul: egreſſique ſunt ambo, ipſe videlicet, & Samuel. 27. Cumque
deſcenderent in extrema parte ciuitatis, Samuel dixit ad Saul: Dic puero vt
antecedat nos, & tranſeat: tu autem ſubſiſte paulisper, vt indicem tibi verbum
Domini.

Vers. 1. NOMINE CIS.] Hic fuit pater Saül. *Cis*, Hebr. ſignificat *durum*; quod licet initio S. Gregor. in malam partem de duritia cordis Saulis interpretatur, poſteà tamen in bonam partem accipit. *Pater*, inquit, *Regis, Cis, id eſt, durus, dicitur: quia profectò iÿ quorum Sancti Prædicatores imitatores ſunt, vita & zelo remiſſi non ſunt: duri namque ſunt, quia peccatoribus mollia non loquuntur; duri etiam ſunt, quia vt alios bene corrigant, dura quæ* A *illis præcipiunt, in ſua conuerſatione demonſtrant.*

VIRI IEMINI,] id eſt de tribu Beniamin, ait Vatab. *Beniamin* enim per Aphæreſim decurtatum eſt *Iamin*, & *Iemini*. Simili enim modo ex *Ben-ammi* deductum & decurticatum eſt nomen Ammon. Gen. 19. 38. Ita Chald. Caietan. Mariana, Salianus. Aut potiùs, quia paulò antè dixit: *Erat vir de Beniamin*, hic *Iemini* fuit vir celebris ex tribu Beniamin, cuius poſteri dicti ſunt viri Iemini; vnde ad hunc Iemini, quaſi virum famoſum deducitur hîc Genealogia Saulis, in eóque ſiſtit quaſi per illum ſat nota

& clara. Ita Abulens. Mendoza & alij.

FORTIS ROBORE.] Sept. *potens robore*. Vatab. *heros fortis*, id eſt bellicus & diſciplina militari clarus. Talis ergo fuit *Cis* pater Saulis, & conſequenter ipſe Saul: talem enim decebat eligi in regem Iſraelis, vt eum contra Philiſthæos alioſque hoſtes propugnaret, vti reipſa fecit Saül.

Tropol. *fortis robore* eſt, ait S. Greg. qui virtutem quam monſtrat in opere bono, habet à Spiritu S. Vnde Apoſtolis ait Chriſtus. *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.* Lucæ 24. 49.

ET ERAT EI FILIVS VOCABVLO SAVL.]
VERS. 2. Hebr. *Saul* idem eſt quod *poſtulatus*, Nomen ergo hoc ei inditum videtur omine diuino, & quaſi præſagio; quòd ipſe populo poſtulante regem à Deo euocandus foret ad regnum.

A Saule quaſi primo Iſraelis rege ex tribu Beniamin creato, nomen accepit *Saul* ſiue *Saulus* (*eò quòd ad vexandam Eccleſiam à Diabolo eſſet poſtulatus*, ait Hier. in epiſt. ad Philem.) qui erat ex eadem tribu, ſed ex Saulo à Deo factus eſt Paulus, id eſt ex Iudæo, Chriſtianus; ex perſecutore, prædicator; ex Phariſæo, Apoſtolus, ex Iudæorum fiſcali, doctor gentium.

Minùs genuinè ergo Ambroſiaſter in c. 1. ad Roman. *Saul*, vel *Saulus*, deriuat à Græco σάλος, id eſt maris commotio, & inquietudo; vt *Saulus* ſit idem, quod inquietus & turbator, qualis initio fuit Paulus.

Minùs quoque aptè alij a *Saul* deriuant à שועל *ſcual*, id eſt vulpes; *Saul* enim per א ſcribitur, *Scual* per ע. Alluſio pariter eſt non etymon, quod recenſet Georgius Venetus ſect. 8. Problem. 453. *Saul* dici, quaſi שאול *Sceel*, id eſt infernus; nam ſicut infernus nullis malis ſatiatur, ſic Saulus erat barathrum vitiorum.

Alleg. Saul fuit typus Chriſti regis regum. Nam, vt ait Beda, nomen *Saul* quod dicitur *expetitio*, Chriſto aptiſſimè congruit, qui fuit deſiderium gentium, & magno deſiderio ſemper imploratur & adeſſe rogatur. Vnde Chriſtus à Iacob Geneſ. 49. 26. vocatur *deſiderium collium æternorum*; & à ſponſa Cant. 5. 16. *totus deſiderabilis*. Hebr. *totus deſideria*. S. Hier. lib. 1. contra Iouin. *totus concupiſcentia*.

ELECTVS ET BONVS,] tum phyſicè, quaſi dicat, Saul erat inſigni corporis forma & ſpecie: quæ, vt ait Euripides, digna eſt imperio. Vnde Chald. vertit; *iuuenis pulcher*. Ita Procopius & Serarius. Vnde Seuerus Sulpitius lib. 1. Sacræ Hiſt. *Saul*, inquit, *modeſtus animi, forma excellenti erat, vt meritò dignitas corporis, dignitati regiæ conueniret*: tum Ethicè & moraliter, quia erat vir probus & virtute præditus. Ita Ioſeph. S. Gregor. Abulen. & alij.

Porrò *bonitas Saulis*, ait Abulen. *maxime erat circa humilitatem: quod erat valde in eo admirabile: Nam ipſe erat vir in virtutibus excellens, corporis ſtatura admirabilis; quod ſolet homines ſuperbos efficere: ipſe autem hæc omnia habens, erat valde humilis.*

Tropol. S. Gregor. *Quid*, inquit, *in Saul electo, & bono ſignificatur, niſi Sanctorum Patrum electi imitatores, qui per doctrinam alijs vtiles ſunt, & per conuerſationem ſibi? qui ſic alios poſſunt regere, vt ſibimetipſis nequaquam deſinant prouidere? Ele-*
A *cti namque & boni ſunt: quia ſic lucra aliorum expetunt, vt ſui nulla damna patiantur. Pleni quippe in ſe ipſis ſunt, affluentes aliis, & de abundantia ſui, ſic aliis tribuunt, vt ſua plenitudinis aliquid non amittant.*

ET NON ERAT VIR DE FILIIS ISRAEL MELIOR ILLO, putà è populo; nam Samuel Iudex & propheta vtique melior & ſanctior erat Saule. Hinc c. 13. 1. dicitur: *Filius vnus anni erat Saul*, id eſt erat tam innocens & purus, ac ſi fuiſſet infans vnius anni. Vnde Chald. *Vnius anni*, ait, *in quo non ſunt peccata*. Sic & S. Gregor. Angelo. Procop. Theodor. Ruper. Abulen. & alij.

Cauſam dat S. Gregor. 2. p. Paſtoralis. c. 1. *Tantùm*, ait, *debet actionem populi, actio tranſcendere præſulis, quantum diſtare ſolet à grege vita* Cur lapſus?
B *paſtoris: vt ſcilicet tantùm præcellat ſubditis, quantùm homo præcellit brutis*, ait S. Chryſ. lib. 2. de Sacerd.

Vide iam, & miſerare lapſum Saulis, qui ex tam bono, tam malus euaſit, vt à Deo reprobatus, vita ſit ſpoliatus & regno. Audi S. Gregor. Nazian. Oration. 7. *Quid de Saule exiſtimamus? nam & vnctus, & Spiritûs factus eſt particeps, ac tunc ſpiritualis erat: non enim de eo ſecùs dixerim.* S. Hieron. in c. 20. Ezech. *Eliguntur*, inquit, *præſentia: nec ſtatim qui eligitur tentari non poteſt, nec perire: quia & Saul electus in Regem, & Iudas in Apoſtolum ſuo poſtea vitio corruerunt.*

Cauſam lapſus aſſignat S. Cyprian. epiſt. 7. *Salomon*, inquit, *& Saul quamdiu in viis Domini ambularunt, datam ſibi gratiam tenere potuerunt:*
C *Recedente ab eis diſciplina dominica, receſſit & gratia.* Cyrillus Alexan. in Ioan. c. 21. probat quòd *Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam*, exemplo Saulis. *Saul*, inquit, *cum paruus eſſet in oculis ſuis, dux ſuper Iſrael conſtitutus eſt; cum verò in ſuperbiam elatus eſt, à Deo abiectus & reprobatus: cum Dauid vilis in oculis ſuis ſaltaret coram arca ludens cythara, mirum in modum Deo placuit; cùm verò tumore animi inflatus populum iuſſit numerari; vindicem manum Dei ſenſit.*

QVÆRE ASINAS.] Aſini in Syria ſunt præ- VERS. 3.
ſtantiores Europæis; vnde filij Principum vehebantur aſinis. Iudic. c. 10. 4. & c. 12. 14. Aſinus ergo apud Hebræos erat iumentum regale. Hebræi enim equis vix vtebantur, idque ex Dei monitu Deuter. 17. 16. Hoc ergo Sauli fuit quaſi omen regni, vt quærens aſinas, reperiret re-
D gnum, iiſque rex inſideret. Hinc & Chriſtus dum quaſi Meſſias rex Iſraelis inaugurandus, cum ramis palmarum perrexit Ieroſolymam, vehebatur aſina. Matth. 21. 5.

Moral. Vide hîc quàm omnis nobilitas ex vilitate ſit orta. Nam ab aſinis Saul euectus eſt ad regnum, & ex Agaſone factus eſt Rex. Sic Dauid ex opilione creatus eſt rex. Vnde S. Chryſ. hom. 59. in Matth. *Tu*, inquit, *qui magna de nobilitate maiorum iactas, vltra proauos atque atauos tuos ſi progrediaris, inuenies multos è genere tuo Agaſones, forſan aut Caupones fuiſſe.*

PER TERRAM SALISA.] quæ & *Bale*, & *Segor* dicta eſt. Audi S. Hieron. in trad. Hebr. in VERS. 4.
Geneſ. *Bale*, inquit, *lingua Hebræa, deuoratio dicitur. Tradunt igitur Hebræi, hanc eandem in alio*

Digitized by Google

ſcripturarum loco Saliſam nominari, dicique rurſum vitulam conternantem; quòd ſcilicet, tertiò motu terræ abſorpta eſt, & ex eo tempore quo Sodoma & Gomorrha, Adama & Seboim diuino igne ſubuerſa ſunt, illa paruula nuncupetur; ſiquidem Segor transfertur in paruam.

Allegor. Saul eſt Chriſtus, ait Beda ob quinque analogias & typos. *Primus, quia Saul dicitur electus: ſic & Chriſtus. Iſai. 42. Ecce puer meus, quem elegi. Secundus, quia Saul ſuper omnes eminebat: & ita Chriſtus, de quo Sponſa.* Can. 2. v. 3. *Sicut malus inter ligna ſyluarum, ſic dilectus meus inter filios. Tertius, quia Saul miſſus eſt à patre ad quærendas aſinas, Chriſtus ad quærendas animas. Quartus, quia Saul ſecum duxit puerum; Chriſtus chorum Apoſtolorum. Quintus, quia Saul quærens aſinas, inuenit Regnum Chriſtus quærens animas, conſtitutus eſt Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius.* Pſalm. 2. 6.

B

In sitarciis nostris Sitarcia,] ſunt
Vers. 7. peræ vel ſacculi, quibus panes reliquique cibi ad viaticum imponuntur. Græcè enim σιταρκία vocatur annona militaris, quaſi σῖτος ἀρκῶν, id eſt frumentum, vel cibus ſufficiens. Inde metonymicè peræ hunc cibum continentes vocantur ſitarcia. Malè ergo nonnulli legunt *ciſtarcijs*, quod nomen deriuant à Latino *ciſta*, & Græco ἄρτος, q. d. ciſta vel ſporta panis.

Et sportulam non habemus, vt demus homini Dei.] Sportulæ vocantur munuſcula cibaria, vel etiam nummaria, ait Budæus in Pand. Hæc enim ſportulis, id eſt paruis ſportis ad aſportandum imponi ſolebant, vti fieri videmus Romæ in ſportulis, quarum frequens eſt vſus ad cibaria tranſmittenda. Hebr. enim eſt תשורה *teſcura*, id eſt munus, xenium, donum: hæc enim in iure vocantur ſportulæ, eo quòd in ſportulis offerrentur Iudicibus à litigatoribus. Hæc igitur Saul volebat offerre Samueli pro oraculo aſinorum, non vt mercedem, hoc enim fuiſſet peccatum ſimoniæ, ſcilicet emere & vendere prophetiam, quæ eſt res ſpiritualis, pretio temporali; ſed vt munus gratitudinis, vel ſuſtentationis cauſa, vltrò oblatum: Putabat enim Saul ex honeſtate prophetæ deberi, ſed ignorabat virtutem Samuelis, munera quælibet reſpuentis. Ita Ioſeph. Procop. Theodor.

C

Qui enim propheta dicitur hodie,
Vers. 9. vocabatur olim videns,] à viſione prophetica, quam à Deo accipiebat. Prophetia enim dicitur *viſio*; vnde *viſio Iſaiæ* inſcribitur eius prophetia, æquè ac aliorum prophetarum.

D

Antequam ascendat excelsum ad vescendum,] nimirum Samuel quaſi Sacerdos
Vers. 13. obtulit hic ſacrificium: hoc enim loco excelſo, v. g. in colle, aut monte offerri ſolebat. Fuit autem hoc ſacrificium pacificum: ex tali enim inſtruebatur conuiuium, quale hîc inſtruxit Samuel, cùm eodem excepit Saulem.

Tropol. S. Gregor. 2. part. Paſtor. *Quicunque*, inquit, *ad celſitudinem curæ paſtoralis aſſumitur, in eadem ordinis ſui ſublimitate habere debet & vita propria altitudinem, & alienæ infirmitatis compaſſionem.* Et paulò pòſt. *Samuel ergo Saul ad excelſum tulit, & in oppidum depoſuit: quia ſummi viri cum ſancta Eccleſia culmen ordinant, illos quos in eodem culmine ponunt, docent ſublimiter viuere, plana prædicare, ſibi eſſe rigidos, ſed ſubditis temperatos, ſic attendere propriæ ſaluti, vt cum infirmis poſſint infirmari: infirmari dixerim, per affectum mentis, non per languorem internæ ægritudinis, nam ſi per mentis languorem Doctor iacet, curare ægros, & iacentes erigere non poteſt.*

Dominus autem revelaverat auriculam Samuelis,] quaſi dicat: Dominus occultè reuelauerat Samueli poſtridie ad eum venturum Saulem, quem ipſe regem deſignarat, perinde ac ſi id in aurem ei dixiſſet. Sic enim in aurem dicimus, quod occultum eſſe volumus. Vers. 15.

Et omnia quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi.] id eſt; quidquid ſcire volueris, *indicabo tibi*. Hebræi teſte S. Hier. tradunt Saulem habuiſſe omen regni per viſionem, qua vidit ſe in ſummitate palmæ collocari; quæ viſio regalis erat; ac de hac voluiſſe conſulere Samuelem. Verùm ſequentia Saulis verba, quibus Samueli ei regnum denuncianti adeò ſe humiliat, & quaſi obſtupeſcit, ſignificant eum planè huius rei fuiſſe inſcium, nec quicquam de regno cogitaſſe.

Ascende ante me.] Quare, inquit, Dion. Carthuſ. *Non dixit ſequere me: vel perge mecum in excelſum: ſed aſcende ante me? an ad præfigurandum, quòd Saul erat ſibi & aliis præficiendus in Regem? Samuel quoque erat ſenex: nec potuit pariter illud montuoſum celeriter aſcendere.* Vers. 19.

Tres alias cauſas dat noſter Mendoza. *Mihi*, inquit, *videtur Samuel hac in re & humilitatis, & obedientiæ, & temperantiæ exemplum præbuiſſe. Humilitatis quidem, quia potiores partes ceſſit Sauli, ponè ſequens præeuntem. Obedientiæ verò: quia non ſolùm Regi electo, ſed etiam eligendo debitam reuerentiam deferebat. Temperantiæ denique: quia qui ad labores ocyor praeuolabat, ad prandium tardior ſequebatur.*

Et cuius erunt optima quæque Israel, nonne tibi?] *Optima*, id eſt Regnum ſiue poteſtas & dignitas regia: hac enim in Rep. nihil eſt præſtantius Hebr. eſt כל חמדה *col chemda*, id eſt *omne deſiderabile*, ſiue quod omnes deſiderant, regnum; ſiue quod Hebræi deſiderabant, regem; quaſi dicat, ait Iſidor. Clarius: *Totus Iſrael deſiderat habere regem, & tu es ille in quem omnium vota nutu diuino conſpirant.* Vers. 20.

Nunquid non filius Iemini ego sum, de minima tribu Israel?] *minima*, tum quia tribus Beniamin ob ſtuprum penè fuit exciſa, & ad ſexcentos viros redacta. Iudic. 20. 35. Ita Abulen. Lyran. Dion. tum quia ob ſtuprum hoc valde fuit diffamata & deformata, ideóque videbatur principatu & regno Iſraëlis ob tantam infamiam indigna, æquè ac fuit Ruben, licet primogenitus Iacobi. Vers. 21.

Quare ergo mihi locutus es sermonem istum?] Intellexit Saul quòd Samuel per optima ſibi promitteret regnum, quo ipſe per humilitatem ſe indignum cenſebat, præſertim quia tunc communis omnium erat rumor & expectatio de nouo rege creando. Ita Angelo. & Abulen. Somnium eſt ergo Hebræorum, quòd Saul per palmæ ſomnium cognouerit ſe fore regem.

Digitized by Google

Porrò Saul humilitate hac ſua meruit exaltari euehique ad regnum, quod poſteà per ſuperbiam perdidit. Audi S. Hier. epiſt. ad Heliodorum, de eius nepote Nepotiano, qui ſe ſacerdotio indignum aſſerebat: *Quantò magis repugnabat, tantò magis in ſe ſtudia omnium concitabat, & merebatur negando quod eſſe nolebat; eóque dignior erat, quò magis ſe clamabat indignum.*

Idem humilitatem S. Paulæ in eius Epitaphio ita celebrat: *Fugiendo gloriam, merebatur, quæ virtutem quaſi vmbra ſequitur, & appetitores ſui deſerens, appetit contemptores.*

Vers. 22. Introdvxit eos in triclinivm.] Ad conuiuium hoc ſacrum, putà inſtructum ex ſacrificio pacifico, vt dixi v. 13. Vnde Hebr. Græca, & noſter illud vocant *ſacrificium*. Chald. *oblationem ſanctam*, ideóque non in vrbe & in domo Samuelis, ſed foris in excelſo monte celebratum eſt.

Pro *triclinium* Hebr. לשכתה *liſcata*, id eſt *cœnaculum*: necdum enim erat vſus accumbendi menſæ, ſed priſci ei aſſidebant, vti nunc facimus; vnde fratres Ioſeph menſæ eius aſſediſſe dicuntur. Geneſ. 43. 33. ſic in deſerto *ſedit populus manducare, & bibere*. Exodi 32. v. 6. imò etiam multò poſt Dauid: *Ego, inquit, ex more ſedere ſoleo iuxta Regem ad veſcendum*. 1. Reg. 20. v. 5. & Salomon: *Quando ſederis vt comedas cum Principe*, &c. Prouerb. 23. v. 1.

Triclinivm] autem propriè ſignificat tres ordines lectulorum (κλίνη enim eſt lectus) menſalium, in quibus conuiuæ ſemi-iacentes & ſemiſedentes accumbebant menſæ. Ergo hoc propriè non erat triclinium, ſed cœnaculum: vocatur tamen à noſtro interprete triclinium, quia poſteri vſi hiſce lectulis, cœnaculum quodlibet vocarunt triclinium, vti etiamnum vocatur, etſi vſus accumbendi in lectulis ceſſarit, & vſus priſcus ſedendi in menſa ſit reductus.

Dedit eis locvm in capite.] vt indicaret Saulem ex Dei decreto fore caput & Principem Iſraelis. Porrò Deus elegit Saulem in regem, quia tum erat optimus, etſi poſtea ſuperbiens reciderit. Præſciebat Deus hunc caſum, ſed eum permittere decreuit; tum quia eum ſuæ libertati permittere voluit; tum vt puniret Hebræos, qui regem ſe inuito petierant; tum vt daret nobis exemplum eligendi Præpoſitos pro tempore digniſſimos, ac tolerandi eorum lapſus, ſi poſteà à primæua bonitate deſciſcant.

Aliam cauſam dat S. Gregor. *Et fortaſſe*, inquit, *idcircò reprobus Rex eligitur, vt electus ſucceſſor eius Rex Dauid in eo cognoſceret, quid cauere debuiſſet. Sic nimirum & de illa Angelorum curia legimus; quia de apoſtata primo Angelo ſcribitur: Ipſe eſt principium viarum Dei*. Iob 40. v. 14. *ſed quia ante omnia conditus eſt, per ſuperbiam cecidit, & in eius ruina ſancti Angeli didicerunt, qua virtute ſtare potuiſſent*, &c.

Vers. 24. Levavit avtem cocvs armvm, et posvit ante Savl.] Dices; armus dexter victimæ pacificæ (qualis hæc erat) cedebat Sacerdoti, puta Samueli; nec niſi ab eo eiuſque ſeruo comedi poterat, vti ſancitur Leuit. 22. 11. Quomodo ergo eum Samuel tradit Sauli? Reſp. Abulen. armum hunc fuiſſe non dextrum, ſed ſiniſtrum, qui à Laicis comedi poterat. A Si malis fuiſſe dextrum, dicito armum hunc non fuiſſe victimæ, ſed animalis communis. Cum victimis enim, ſi illæ numero conuiuarum non ſufficerent, poterant comedi aliæ carnes communes, quæ non erant Deo ſacrificatæ.

Frugalitas priſcorum.

Moral. Diſce hic frugalitatem priſci æui. En Samuel Sauli regi non perdices, non phaſianos, non varia fercula, ſed vnum armum apponit. Audi qualia fuerint primorum Chriſtianorum conuiuia, deſcribentem Tertul. in Apol. c. 39. *Non priùs diſcumbitur, quàm oratio ad Deum prægustetur, editur, quantum eſurientes capiunt: bibitur, quantum pudicis eſt vtile: ita ſaturantur, vt qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum ſibi eſſe: ita fabulantur, vt qui ſciant Dominum audire. Poſt aquam manualem, & lumina, vt quiſquis de ſcripturis ſanctis, vel de proprio ingenio poteſt, prouocatur in medium Deo canere.* B *Hinc probatur quomodo biberit. Æquè oratio conuiuium dirimit. Inde diſceditur ad eandem curam modeſtiæ & pudicitiæ; vt qui non tam cœnam cœnauerint, quàm diſciplinam.*

S. Antonius teſte S. Athan. ſolo pane, ſale & aqua vixit ad annum ætatis 105. S. Paulus primus Eremita teſte S. Hier. pane & aqua ad annum ætatis 113. S. Hilarion herbarum ſucco & paucis carycis poſt triduum ad annum 80. Idem fecere cæteri Anachoretæ teſte Theodor. Palladio, Caſſiano. Audi S. Bern. epiſt. 1. ad Robertum: *Prudenti, inquit, ſobrieque conuerſanti ſatis eſt ad omne condimentum, ſal cum fame. Surge, præcingere, tolle otium, exere vires, moue brachia, comploſas explica manus, excitare in aliquo, &* C *ſtatim ſenties ſola te appetere quæ famem tollant, non fauces demulceant. Reddet quippe ſapores rebus exercitium, quos tulit inertia: fames miro modo dulcia reddit, quæ faſtidium facit inſipida. Olus, faba, pultes, paniſque cibarius cum aqua, quieſcenti quidem faſtidio ſunt, ſed exercitato magna videntur deliciæ.*

Denique priſci Romani pultibus pro pane veſcebantur teſte Valer. Max. lib. 2. c. 5. Vnde & pultiphagi ſunt appellati, erantque ſani & validi, vt totum ferè orbem ſibi bello ſubiecerint. Medici enim, docent multum ad ſanitatem & vires conferre, ſi quis vno duntaxat, eóque ſimplici cibo veſcatur, cruditatis enim, indéque febrium & morborum cauſam eſſe ciborum varietatem. Idem docet experientia.

Qvia de indvstria servatvm est tibi.] D Cauſam dant Sept. dum vertunt: *In teſtimonium poſitum eſt tibi à populo*, id eſt, *præter alios*, vt habent Roman. *è populo*: quaſi dicat: hic armus tibi ſeruatus eſt, vt te quaſi futurum regem diſcriminet à cætero populo. *Armus*, inquit Theod. & Procop. *ſeruatur Sauli, quaſi regnaturo, & pro populo periculum adituro, ideóque vocatur teſtimonium*. Vnde Ioſephus lib. 6. c. 4. hunc armum vocat *regalem*. Armus enim ſymbolum eſt fortitudinis bellicæ, quæ in rege, præſertim Saule hoc tempore pro Iſraele à Philiſthæis oppreſſo, pugnaturo requirebatur. Audi S. Gregor. *Quid in armo pectoris niſi fortitudo ſignatur actionis?* Hæc autem in quouis Rege, ſed maximè in Saule ad ſubigendos hoſtes requirebatur.

Hac de cauſa ſacerdoti ex victima cedebat

Digitized by Google

armus dexter; ſeparatus, ait S. Gregor. 2. par., A Paſtor. c. 3. *Vt non ſolùm ſit eius operatio vtilis, ſed etiam ſingularis. Nec inter malos tantummodò quæ recta ſunt, faciat; ſed bene quoque operantes ſubditos, ſicut honore ordinis ſuperat, ita etiam morum virtute tranſcendat. Cui in eſu quoque pectuſculum cum armo tribuitur, vt quod de ſacrificio præcipitur ſumere, hoc de ſemetipſo, auctori diſcat immolare; & non ſolùm pectore, quæ recta ſunt, cogitet; ſed ſpectatores ſuos ad ſublimia, armo operis inuitet.* Hinc armus hic à Ioſepho vocatur *portio regalis*: voluit enim eo facto inſinuare Samuel, Reges ac Duces præcipuè eminere debere in fortitudine & magnanimitate, quam armus ſignificat, quam comedere debent, vt in ipſam animam fortitudinem traijciant, non magni facientes illam quæ eſt corporis. B

Sed Sauli ceſſit armus ſine pectuſculo, quia fuit in eo armus fortitudinis, ſed defuit ei pectus ſapientiæ, compaſſionis & charitatis in Dauidem, alióſque ſuos ciues.

Duas alias cauſas dat Auctor Antiq. Conuiual. lib. 1. c. 33. Primam, *Quòd*, inquit, *armus in ſacrificiis pars eſſet ſacerdotum propria, Samuel hoc ſymbolo id admonere voluit, vt Rex factus cum ſacerdotibus coniunctè viueret: ita enim beatum & florens futurum ipſius regnum.* Secundam, *quòd cum armus maximè valeat ad onera ferenda, Saul cogitaret, ſe non ad iocum, ad luſum, ad voluptates, ſed ad maxima onera ferenda atque ſuſtinenda vocari.*

ET LOCVTVS EST CVM SAVLE IN SOLARIO.] Quid? Rabbini apud Lyranum & Abulenſem: *De timore*, inquiunt, *Dei & cuſtodia legis.* Carthuſianus. *De pertinentibus*, inquit, *ad ſalutem, admonendo eum ad meliora.* Abulenſ. *De pertinentibus ad inſtructionem Regis, qualiter iſte ſe deberet habere ad ſubditos, & qualiter ad Deum.* VERS. 25.

STRAVITQVE] (Samuel lectum, putà culcitram, aut ſaccum ſtramineum, vti faciunt Hungari & Poloni) *Saul* (Sauli vel vt S. Gregor. ſtrauit Saul ſibi ipſi) *in ſolario*: putà in tecto ſoli expoſito. In Palæſtina enim tecta ſunt plana, vt in iis ambulare, cœnare, dormire queant, vti dixi Deuter. 22. 8. Audi S. Hieron. ad Suniam & Fretelam in Pſalm. 101. *In Palæſtina & Ægypto, vbi, vel ſcripti ſunt diuini libri, vel interpretati ſunt, non habent in tectis culmina, ſed domata, quæ Romæ vel ſolaria vel mœniana vocant, id eſt plana tecta quæ tranſuerſis trabibus ſuſtentantur.*

Hæc verba deſunt in Hebræo & Chald. & Latinis Regiis, verùm habent Sept. *Strauerunt*, inquit, *Sauli in ſolario.* Vide Franc. Lucam in notis hîc.

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS.

SAMVEL ſecreto vngit Saülem in Regem, idque Dei iuſſu ſe facere triplici ſigno Sauli dato confirmat. 1. Eſt repertarum aſinarum. 2. Trium virorum euntium in Bethel. 3. Chori prophetarum, cum quibus & Saul actus Dei ſpiritu prophetat. Mox v. 17. Samuel palàm in Maſpha coram toto populo Saulem per ſortem Regem à Deo electum deſignat.

1. TVlit autem Samuel lenticulam olei, & effudit ſuper caput eius, & deoſculatus eſt eum, & ait: Ecce, vnxit te Dominus ſuper hereditatem ſuam in principem, & liberabis populum ſuum de manibus inimicorum eius, qui iu circuitu eius ſunt. Et hoc tibi ſignum, quia vnxit te Deus in principem.
2. Cùm abieris hodie à me, inuenies duos viros iuxta ſepulchrum Rachel in finibus Beniamin, in Meridie, dicentque tibi: Inuentæ ſunt aſinæ, ad quas ieras perquirendas: & intermiſſis pater tuus aſinis, ſolicitus eſt pro vobis, & dicit: Quid faciam
de filio meo? 3. Cumque abieris inde, & vltrà tranſieris, & veneris ad quercum
Thabor, inuenient te ibi tres viri aſcendentes ad Deum in Bethel, vnus portans tres
hœdos, & alius tres tortas panis, & alius portans lagenam vini, 4. Cúmque te ſa-
lutauerint, dabunt tibi duos panes, & accipies de manu eorum. 5. Poſt hæc ve-
niens in collem Dei, vbi eſt ſtatio Philiſthinorum: & cùm ingreſſus fueris ibi vrbem,
obuium habebis gregem prophetarum deſcendentium de excelſo, & ante eos pſalte-
rium & tympanum, & tibiam, & citharam, ipſoſque prophetantes. 6. Et inſiliet
in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium. 7. Quan-
do ergo euenerint ſigna hæc omnia tibi, fac quæcumque inuenerit manus tua, quia
Dominus tecum eſt. 8. Et deſcendens ante me in Galgala, (eo quippe deſcendam

Digitized by Google

ad te) vt offeras oblationem, & immoles victimas pacificas, ſeptem diebus expecta-
bis, donec veniam ad te, & oſtendam tibi quid facias. 9. Itaque cùm auertiſſet hu-
merum ſuum vt abiret à Samuele, immutauit ei Deus cor aliud, & venerunt omnia
ſigna hæc in die illa. 10. Veneruntque ad prædictum collem, & ecce cuneus pro-
phetarum obuius ei: & inſiluit ſuper eum Spiritus Domini, & prophetauit in medio eo-
rum. 11. Videntes autem omnes qui nouerant eum heri & nudiuſtertius, quòd eſſet
cum prophetis, & prophetaret, dixerunt ad inuicem: Quænam res accidit filio Cis?
num & Saul inter prophetas? 12. Reſponditque alius ad alterum, dicens: Et quis
pater eorum? propterea verſum eſt in prouerbium: Num & Saul inter prophetas?
13. Ceſſauit autem prophetare, & venit ad excelſum. 14. Dixitque patruus Saul
ad eum, & ad puerum eius: Quò abiſtis? Qui reſponderunt: Quærere aſinas: quas
cùm non reperiſſemus, venimus ad Samuelem. 15. Et dixit ei patruus ſuus: Indica
mihi quid dixerit tibi Samuel. 16. Et ait Saul ad patruum ſuum: Indicauit nobis, quia
inuentæ eſſent aſinæ. De ſermone autem regni non indicauit ei, quem locutus fuerat
ei Samuel. 17. Et conuocauit Samuel populum ad Dominum in Maſpha: & ait ad filios
Iſrael: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Ego eduxi Iſrael de Ægypto, & erui vos de manu
Ægyptiorum, & de manu omnium regum qui affligebant vos. 19. Vos autem ho-
die proieciſtis Deum veſtrum, qui ſolus ſaluabit vos de vniuerſis malis & tribulationi-
bus veſtris: & dixiſtis: Nequaquam: ſed regem conſtitue ſuper nos. Nunc ergo ſtate
coram Domino per tribus veſtras, & per familias: 20. Et applicuit Samuel omnes
tribus Iſrael, & cecidit ſors tribus Beniamin. 21. Et applicuit tribum Beniamin &
cognationes eius, & cecidit cognatio Metri: & peruenit vſque ad Saul filium Cis. Quæ-
ſierunt ergo eum, & non eſt inuentus. 22. Et conſuluerunt poſt hæc Dominum,
vtrumnam venturus eſſet illuc. Reſponditque Dominus: Ecce abſconditus eſt domi.
Cucurrerunt itaque & tulerunt eum inde: ſtetitque in medio populi, & altior fuit vni-
uerſo populo ab humero & ſurſum. 24. Et ait Samuel ad omnem populum: Certè
videtis quem elegit Dominus, quoniam non ſit ſimilis illi in omni populo. Et clama-
uit omnis populus, & ait: Viuat Rex. 25. Locutus eſt autem Samuel ad populum
legem regni, & ſcripſit in libro, & repoſuit coram Domino: & dimiſit Samuel om-
nem populum, ſingulos in domum ſuam. 26. Sed & Saul abiit in domum ſuam in
Gabaa: & abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda. 27. Filij verò
Belial dixerunt: Num ſaluare nos poterit iſte? Et deſpexerunt eum, & non attulerunt
ei munera: ille verò diſſimulabat ſe audire.

Vers. 1. Vnctionis regum antiquitas.

TVLIT AVTEM SAMVEL LENTICVLAM OLEI, ET EFFVDIT SVPER CAPVT EIVS.] Hic primus eſt Rex Iſraelis qui vnctione conſecratur: Nam apud gentes vngi iam erat in vſu, vt colligitur ex illo Iudic. 9. 8. *Ierunt ligna vt vngerent ſuper ſe Regem.* Sic Cyrus vocatur *Chriſtus*, id eſt vnctus, Iſaiæ 45. 1. Vnctio hæc ordinariè fiebat à Pontifice; ſubinde tamen à propheta, vti hîc.

Cauſa 1. Cauſæ cur vngerentur erant variæ. Prima, vt ſignificaretur ſumma regis dignitas in temporalibus, æquè ac Pontificis in ſpiritualibus. Hac enim de cauſa vngebatur, ait Abulen. Audi S. Cyprian. (vel quiſquis eſt Auctor) de Cardinal. Chriſti operibus, tract. de Chriſmate: *Sicut oleum*, inquit, *fluitat & humidis quibuſlibet ſuperfertur: ita excellentia ſacerdotalis & regiæ dignitatis, ſecundum formam Dei & Chriſti ſub ſe omnia continens, regimen & munimen tam actiua quàm contemplatiua vita obtinet.*

2. Secunda, vt ſignificaretur nouo regi à Deo infundi nouas vires & ſpiritum, ad populum Dei in vero eius cultu continendum, & contra infideles defendendum.

3. Tertia, vt admonerent reges lenitatis, benignitatis, clementiæ, miſericordiæ, charitatis & beneficentiæ (horum enim ſymbolum eſt oleum) exercendæ in ſubditos. Ita S. Gregor. *Oleum*, inquit, *liquoribus aliis ſuperfertur: oleum ignem fouet: oleum vulnera curare conſueuit. Vngatur ergo caput Regis, quia ſpirituali gratia mens eſt replenda Doctoris. Habeat in vnctione ſua oleum: habeat miſericordiam abundantem, quæ virtutibus aliis præferatur. Habeat oleum, vt dum ardorem S. Spiritus in ſe nutrit, lucere vehementer alijs per verbum poßit. Habeat oleum medicinæ, vt ſapienter diſpenat, qualiter peccatorum fœtores tergat, & ægras mentes ſaluti reſtituat.* Ita S. Gregor. Tropol. adaptans Doctori, quod ad litteram dicitur de rege.

4. Quarta, vt eſſent typus Chriſti qui eſt ſummus ſacerdos, rex & propheta. Chriſtus enim vnctus eſt à Deo oleo gratiæ, tum habitualis copioſiſſimæ, tum vnionis hypoſtaticæ, quæ in ſe eſt eminentiſſima. Quocirca reges vncti in Script. vocantur *ſancti*, imò *Chriſti* ſiue *Meßiæ*, vt patet c. 24. 26. & lib. 2. c. 1. 1.

Hinc mos hic ad Chriſtianos deriuatus eſt, vt eorum Imperatores & Reges vngantur, imò id iure Canonico ſancitum eſt, vt patet ex cap. *Venera-*

Digitized by Google

Venerabilem. Extra de electione. Et cap. *cum veniſſet extra de ſacra vnctione*, quem morem Deus miraculo confirmauit. Nam cum S. Remigius Clodouæum in Regem Franciæ vngeret, columba è cœlo detulit ampullam olei, quo eum vnxit; quæ etiamnum Rhemis aſſeruatur, indéque Reges Franciæ vncti à Deo nanciſcuntur facultatem curandi ſtrumas, ſiue ſcrophulas; vti aſſerunt rerum Gallicarum ſcriptores, & teſtantur qui præſentes fuerunt, & idipſum viderunt.

Porrò hæ ceremoniæ non ex lege, ſed ex conſuetudine, apud Hebræos in vnctione regis adhibebantur, ait Serarius. *Prima, Rex inaugurandus in ſede collocabatur. Secunda, diademate ornabatur.* 2. *Paral.* 23. 4. *Reg.* 11. *Tertia, vngebatur. Quarta, ei dabatur in manus liber legis, id eſt Deuteron. Quinta, iurabat in ipſius obſeruationem. Sexta, ſacrificia fiebant omnis generis* 3. *Reg.* 1. *& hic infra c.* 11. *quemadmodum apud Herodianum l.* 2. *Septima, edebantur varia lætitia & approbationis ſigna.* 3. *Reg. & hic v.* 25. 27.

Lenticvlam olei.] Oleo ſacro vngebantur Pontifices; reges verò nunc ſacro; vt cum à Pontifice vngebantur; nunc communi; vt cùm à propheta quopiam. An Saul vnctus ſit oleo ſacro ex tabernaculo accepto, an communi; incertum eſt. Hebræi teſte Vatab. tradunt, ſolos reges deſcendentes ex Iuda & Dauide, ſacro oleo vnctos fuiſſe; Saulem verò communi, eò quòd reprobandus foret.

Porrò, *lenticula*, erat vaſculum ſiue laguncula lenticulari figura, ſiue inſtar lentis, qualem habet cornu (vnde & cornu vocatur) Minùs aptè ergo Abul. putat *lenticulam*, à liniendo dictam: Idem vaſculum Feſto & Varroni guttut ſiue gutturnium, eo quod propter colli anguſtiam liquor ex eo guttatim effluat. Paruum erat hoc, tum quia parùm olei in caput regis effunditur, tum quia ſecreta & priuata erat hæc vnctio.

Symbol. S. Gregor. *Lenticula*, ait, *eſt paruum vas: quid ergo eſt, quod lenticula Saul vngitur, niſi quia in fine reprobatur? velut enim lenticula, olei parum habuit, qui ſpiritualem gratiam proiiciendus accepit.* Et inferiùs: *è contra autem, cum electus rex* (Dauid) *vngi præcipitur, eidem propheta Dominus ait, imple cornu tuum oleo.* 1. Reg. 16. 1. Et Ruper. lib. 2. in Ioannem c. 1. *Deus*, inquit, *cum Samuelem miſit, vt in Regem vngeret electum ſuum Dauid, non lenticulam, ſicut ad inungendum Saul, ſed cornu olei tollere iuſſit; veriſimiliter ſignificans, doni ſui magnitudinem, ſimul & fortitudinem, id eſt throni eius firmitatem, & prophetalis gratiæ celſitudinem.*

Et deoscvlatvs est evm.] Oſculum hoc ſignificabat gratiæ communicationem, inquit Procop. ac regalis & ſacerdotalis officij mutuam concordiam & operam, ſcilicet Reges debere cum ſacerdotibus & Pontificibus eſſe concordes, ac mutuò ſe inuicem adiuuare, protegere & propugnare. Oſculum enim amicitiæ & pacis eſt ſymbolum. Tunc enim optimum eſt regimen, cum poteſtas ciuilis Eccleſiaſticæ; ſiue cum regnum Eccleſiæ, & rex pontifici ſubſeruit & opitulatur. Audi Theodor. q. 16. cauſam huius oſculi litteralem & allegoricam aſſignantem: *Gratiã*, inquit, *quæ ſibi inerat, eum impertijt. Nam Deus quoque cum inſufflaſſet in Apoſtolos, dixit: Accipite Spiritum ſanctum. Etenim ex plenitudine eius omnes accepimus. Sic Propheta deoſculatus eſt Regem, cui impoſitæ erant manus.*

Addit Abulenſ. Oſculum æquè ac vnctionem fuiſſe ceremoniam, qua Saul conſtitutus fuit rex. Sicut enim cum quis creatur Doctor, inter alios ritus ſolet accipere oſculum à Doctore qui ipſum creat, & quaſi oſculo ſibi æquat, & in cæterorum Doctorum numerum aſciſcit: Sic Samuel Iudex & Princeps oſculatur Saulem, quaſi illum ſibi æquans, & inter Principes conſtituens, imò Regem efficiens. Sic Iſaac oſculatus eſt Iacob conferens ei benedictionem primogenituræ, & ex ea principatum ſuper fratres. Geneſ. 27. 27. Oſculum ergo erat ſignum primogenituræ & delati principatus.

Ecce vnxit te Dominvs svper hæreditatem svam,] id eſt ſuper populum ſuum, vti explicans ſubdit iuxta illud: *Hæreditas mea Iſrael*; Iſrael enim erat quaſi ſynagoga, Reſp. & Regnũ Deo peculiare & proprium, iuxta illud Exodi 19. 5. *Eritis mihi in peculium de cunctis gentibus.*

Moral. S. Gregor. *Doctor*, inquit, *eligitur, vt de prælatione ſua non ſuum, ſed Domini lucrum quærat. Vnctionis fructus, eſt cultus diuinæ hæreditatis.*

Et hoc signvm, qvia] (quòd) *vnxit te Deus in principem.* Dat Samuel ſignum, quòd iuſſu Dei eum vnxerit, ac Deus per eum liberaturus ſit Iſraelem de manu hoſtium, vt Saulis humilis & trepidãtis, tam nouum arduumque opus & onus ſubire, animum eleuet, roboret & confirmet. Ita Theod. Procop. Hugo, Dion. & alij. Hinc S. Gregor. *Cum*, inquit, *ſancti viri ad primatum ſanctæ Eccleſiæ ſuſtolluntur, vehementer expaueſcunt; ne onus tanti ordinis ſibi iudicio hominum ſit impoſitum, non ordinatione conditoris. Ad robur ergo humilium dantur ſigna, quibus ſe à Deo, non ab hominibus electos ſciant.*

Invenies dvos viros ivxta sepvlchrvm Vers. 2.
Rachel in finibvs Beniamin.] Hoc ſepulchrum erat in Bethlehem, ideóque in tribu Iuda. Geneſ. 35. 19. ſed tribus Beniamin erat confinis tribui Iudæ, Ita Lyran. Abulen. & Serarius. Alienum enim eſt ſic cum nonnullis diſpungere, quaſi dicat: *duos viros* qui nunc, dum hæc loquor, ſunt *iuxta ſepulchrum Rachel, inuenies in finibus Beniamin*, cum eò veneris.

Tropol. Rachel, ait S. Gregor. monet regem debere vacare contemplationi, præſertim de ſepulchro & morte ſua, indeque progredi ad actiones ſuas, & functiones regias.

In meridie.] Refer hoc non ad locum, ſed ad tempus, quaſi dicat: inuenies eos in tempore meridiano. Hoc enim ſignificat Hebr. צלצח *tſeltſach*, id eſt *clara vmbra*: talis enim eſt in meridie. Sept. vertunt; *ſalientes grande*, ſiue *granditer*, à rad. צלח *tſalach*, id eſt ſaltare. Quaſi dicat: inuenies duos viros ſaltantes, id eſt alacres & lætos, ac præ lætitia exilientes. S. Gregor. Dion. Hugo, Abulen. legunt: *Salientes magnas*, vel *claras foueas*: per quos S. Gregor. Tropol. prædicatores accipit: *In meridie*, inquit, *magnas foueas ſaliunt; quia per feruorem perfectæ charitatis, cuncta quæ videntur ſæculi, alta deſpiciũt. Quidquid enim in hoc ſæculo altũ cernitur, non eſt vera altitudo, ſed fouea, quæ omnes quos in ſua ambitione recipit, ad inferna deponit.* Aliter S. Bonau. *In meridie*, inquit, *id eſt in ſpirituali proſperitate*

magnas foueas ſaliunt, qui lætitiam magnam quam habent in corde, exterius oſtendunt: quia inuentæ ſunt aſinæ, id eſt animæ Chriſti ſanguine redemptæ. A

ET VENERIS AD QVERCVM THABOR,] montis in quo transfiguratus eſt Chriſtus. Ita Abul. licet Hugo putet τὸ *Thabor*, eſſe nomen viri cuius erat hæc quercus. Myſticè, *Thabor*, Hebr. idem eſt quod *veniens lumen*, vnde typus eſt vitæ contemplatiuæ, ita S. Gregor. *Huius*, inquit, *conuerſationis viri, dum ad exteriora opera actiua vitæ non exeunt, quaſi in vmbra ſunt: quia incendia tentationum ſentire non poſſunt. Quia enim in cæleſti deſiderio requieſcunt, quò longiùs amoti ſunt ab amore mundi, eò quietiores manent in vmbra refrigerij.*

Et inuenient te ibi tres viri aſcendentes ad Deum in Bethel. Vnus portans tres hœdos, Deo ſacrificandos in Bethel. *In Bethel*, id eſt vbi Iacob vidit Deum innixum ſcalæ, per quam aſcendebant & deſcendebant Angeli. Geneſ. 28. inde locus dictus eſt *Bethel*, id eſt *domus Dei*. Hinc Bethel quaſi hac viſione Dei conſecratus fuit locus orationis, æquè ac immolationis: tum quia needum fabricatum erat templum, extrà quod ſacrificare Iudæis vetuerat Deus; tum quia tabernaculũ, quod erat quaſi templum mobile & portatile, iam erat ſeparatum ab arca, quæ Deum repræſentabat, & arca à tabernaculo, qui erat proprius arcæ locus. Tabernaculum enim erat in Silo, Iudic. 18. 1. Arca in Cariathiarim, vt audiuimus c. 7. 2. Quare tunc licitum erat alio loco præſertim à Patriarchis culto, qualis erat *Bethel*, ſacrificare, Deo id permittente. Hinc & Ieroboam in *Bethel* collocauit vitulum aureum, quaſi idolum; ideóque ex *Bethel*, id eſt *domo Dei*, fecit *Betauen*, id eſt *domum idoli*, vti eam vocant Prophetæ. B

VERS. 5. POST HÆC VENIES IN COLLEM DEI,] id eſt in Cariathiarim, vbi erat arca Dei, ait R. Salomon. Vnde Chald. vertit: *Ad collem in quo arca Domini*. Sic & Iſidor. Clarius, Vatab. & alij: ſed errant; nam Cariathiarim erat in tribu Iuda, Saul autem iam egreſſus erat limites Iuda, eratque in tribu Beniamin. Lyran. Gloſſa, Hugo, Dion. per collem Dei accipiunt locum in quo degebant Prophetæ Dei, de quibus ſequitur. Meliùs Abulen. Sanchez, & alij accipiunt Gabaa, quæ erat patria Saulis, eratque in colle. Vnde & Gabaa eſt dicta. *Gabaa* enim Hebr. eſt collis. Adde: in Gabaa erat ſtatio Philiſthinorum, de qua ſequitur, & patet c. 23. 18. Philiſthini enim, vt Iſraelitas ſub iugo ſuo continerent, & ab eis tributa exigerent; certis locis munitis, vti erant colles, habebant ſua caſtra & præſidia. Ita Abulen. Lyran. Hugo, & Caiet. *Gabaa* autem vocatur *collis Dei*, quia in ea Prophetæ diuinas laudes concinentes morabantur.

Prophetæ erant Religioſi Dei laudes canentes. OBVIVM HABEBIS GREGEM PROPHETARVM.] Prophetæ hi non erant propriè dicti, qui futura prædicerent, ſed erant viri Religioſi, qui à turba ſecedentes vacabant Deo, illique hymnos & laudes concinebant, tum voce, tum inſtrumentis muſicis: vnde ſecum ducebant pſalterium, citharam, tympanum & tibiam, vt ſequitur. Hos videtur inſtituiſſe Samuel, qui multis annis Eliam & Eliſæum anteceſſit. Vnde c. 19. 20. Chald. vertit: *Et Samuelem ſtantem, docentem ſuper eos*. Hi igitur ſunt quaſi primi Religioſi, quos in S. Script. inuenimus. Pro quibus poſteà David Pſalmos compoſuit. Vnde Chaldæus hos prophetas vocat *ſcribas*, qui ſcilicet ſacræ ſcripturæ deſcribendæ, legendæ, diſcendæ & meditandæ vacabant, vti tempore Chriſti fecere Eſſæi. Ita Lyran. Abulen. Hugo, Caiet, Sanchez, Serarius, Torniellus, Magiſter. Hiſtor. Schol. Genebr. in Chronico, & alij. Hi ergo ſunt Prophetæ, qui in ſequent. vocantur *filij*, id eſt, *diſcipuli Prophetarum*, ſcilicet Samuelis, Eliæ, Eliſæi, &c. Erant tamen inter eos aliqui veri Prophetæ, qui futura prænunciarent; vt patet ex eo, quòd illi ipſi prænunciarint Eliſæo raptum Eliæ in cœlum 4. Regũ 2. 3. Pluribus id probat Abulen. c. 19. q. 31.

IPSOSQVE PROPHETANTES,] id eſt hymnos Deo canentes. Cantores ergo hîc vocantur prophetæ, præſertim ij qui ex afflatu Dei hymnos hos eructabant; vti fecit Saul, de quo ſequitur. Sic filij Aſaph dicuntur prophetaſſe, id eſt Dei laudes cecinisse in cytharis. 1. Paralip. 25. 1. Vide quæ de ſignificatis nominis prophetæ dixi 1. Corin. 14. Cauſam & fructus huius cantus dat S. Iuſtin. quæſt. 107. *Excitat*, inquit, *Eccleſiaſticus cantus cum voluptate quadam animam, ad flagrans eius, quod carmine celebratur, deſiderium. Affectiones & concupiſcentias carnis ſedat: cogitationes malas inimicorum, quos cernere non eſt, ſuggeſtione oborientes amolitur: Pietatis decertatores, generoſos & fortes per conſtantiam in rebus aduerſis efficit: omnium rerum, quæ in vita triſtes & luctuoſa accidunt, pijs affert medicinam.*

Et S. Iſidorus lib. 7. Sentent. c. 7. *Pſallendi*, inquit, *vtilitas triſtia corda conſolatur, gratiores mentes facit, faſtidioſos oblectat, inertes excitat, peccatores ad lamenta inuitat. Nam, quamuis dura ſint carnalium corda; ſtatim vt pſalmi dulcedo inſonuerit, ad affectum pietatis animum eorum inflectit.* Et paulò poſt: *Neſcio quo pacto modulatione canentis, maior naſcitur compunctio cordis: multi enim reperiuntur, qui cantus ſuauitate commoti, crimina plangunt; atque ex ea parte magis flectuntur ad lacrymas, ex qua pſallentis inſonuerit dulcedo ſuauiſſima.* C

ET INSILIET IN TE SPIRITVS DOMINI. ET PROPHETABIS CVM EIS,] hoc eſt afflatus Dei ſpiritu, & quaſi enthuſiaſmo actus hymnos dictabis & canes Deo. *Hoc verbo (inſiliet) tanquam ex abdito diuinitatis ſecreto repentinus ſignificatur afflatus*, ait S. Auguſt. lib. 2. ad Simplician. q. 2. VERS. 6.

ET MVTABERIS IN ALIVM VIRVM,] maiorem à Deo infuſam accipies ſapientiam & magnanimitatem, ex ruſticano agaſone fies ciuilis, politicus, regalis, quia indues animum liberalem & regium. Fies ex rudi ſapiens, ex duro mitis, ex agreſtri vrbanus, ex priuato regius. Addit Nazian. dubitandum non eſſe, quin Saul per inhabitantem Spiritum S. fuerit in ſpiritualem virum commutatus. D

QVANDO ERGO EVENERINT SIGNA HÆC OMNIA TIBI, FAC QVÆCVNQVE INVENERIT MANVS TVA.] Quaſi dicat: ex hiſce ſignis intellige certiſſimè te eſſe regem à Deo electum, & facultatem regiam adeptum: cùm ope Dei tibi aſſiſtẽte, vt poſſis perficere quæ velis, quæcũq; in regimine agẽda tibi occurrẽt. Regaliter ergo age & pugna intrepidè pro populo Dei & tuo. *Quia Dominus tecũ eſt*, tãquam tuus director & gubernator. Ita Angelom. Abulen. & alij. Audi S. Hier. VERS. 7.

Digitized by Google

in quæſt. *His ſignis noſcere poteris, quia Deus te regem fore voluit: & idcircò ad omnia quæ tibi agenda* A *ſunt, regaliter age, quia Dominus tecum eſt*. Et Chald. *Quando venient hæc ſigna tibi, para tibi vaſa*, (inſtrumenta) *regni quia dictum* (verbum) *Domini in auxilio tuo*. Lyran. *Diſpone*, inquit, *te quantum poteris ad decenter & potenter regnandum*.

Vers. 8. Et descendes ante me in Galgala.] Videtur Samuel vel rumore populi, vel inſtinctu Dei pręcognouiſſe machinationes bellicas Naas regis Ammon contra Iabes Galaad: Hac de cauſa præmittit Saulem in Galgala, quæ vicina erat Iabes Galaad, ſeque eò ſecuturum promittit, vt voluntatem Dei de hoc bello illi indicet; ſed cum vrgeret hoſtis Samuelem, expectare Sauli non licuit, ait Caiet & Lyran.

Aliter Abulen. qui generalem hîc regulam dari Sauli à Samuele cenſet, vt quandocumque in B periculis belli & hoſtium ſit conſtitutus, ſe recipiat in Galgala, eóque ſe euocet, & expectet quaſi de voluntate Dei ibidem ſciſcitaturum; idque innuitur c. 13. 8. ſic quoque Angelom. & Mendoza. *Optimè*, inquit Serarius, *iungeretur expoſitio Lyrani & Abulenſ. vt & tunc temporis id factum ſit, & poſteà ſemper de compacto fieri debuerit, in difficilioribus negotijs; vti ex Ioſepho intelligitur, & infra cap. 13. verſ. 8. & 13.*

Porrò in Galgala iubet deſcendere Saulem; tum quia Galgala erat vicina Iordani, ad eum contra hoſtes, nè per eum tranſirent in Iudæam, defendendum; tum quia Galgala erat locus dicatus orationi & ſacrificio, ex quo Hebræi tranſeuntes Iordanem ſicco pede, prima in Galgala poſuiſſent caſtra. Ioſue 4. 20. tum vt huius beneficij & tranſitûs memorem redderet Saulem, C cúmque magis Deo obligaret.

Vt offeras oblationem, et immoles victimas.] quaſi dicat; afferes victimas per ſacerdotem immolandas. Nam eas per ſe Sauli immolare non licebat, quia ipſe non erat Sacerdos.

Vers. 9. Immutavit ei Deus cor aliud.] Quaſi dicat: Deus cor Saulis, quod, cùm eſſet priuatus, erat puſillum, abiectum, agreſte, ſeruile; iam eo rege facto fecit magnanimum, ſublime, amplum & regale vt nullis periculis cederet, nullos hoſtes metueret, nullum onus ſibi difficile arbitraretur. Sic S. Catharina Senenſis petiit à Chriſto aliud cor conforme cordi Chriſti, & obtinuit. Ita Abulen. *Mutauit*, inquit, *ei cor quod anteà erat paruum & ſeruile, in cor Regale*. Hugo Cardin. *Altius*, inquit, *& audacius cor habuit*. Carthuſianus. *Dedit* D *Sauli cor virtuoſius & ſpecialiter magnanimius*. Vatab. *Immiſit illi mentem aliam, & cor regium ſiue regios ſpiritus*. Theodoret. *Quoniam*, inquit, *erat ruſticus ſolùm ſciens terram colere, cum ei manus impoſuiſſet, dedit ei ſpiritum regium*. D. Gregorius: *Cor*, inquit, *immutatum habebat: quia qui aſinas quæſierat, iam de regni diſpoſitione cogitabat*.

Deus dedit cor aliud Sauli.

Idem tamen Gregor. rurſùm in malam partem hæc verba explicat. *Si*, inquit, *aliud cor tunc recepiſſe cognoſcitur, coram prophetis humilis fuit; ſed vt cœpit diſcedere, pariter & cœpit ſuperbire. In mente ſua iam non eſſe paruulum; ſed Regem ſe cogitabat: Adhuc non erat ſublimis ordine; ſed erat ſublimis æſtimatione.*

Propriè tamen hîc mutauit Deus cor Saulis, quia fecit *prophetare*, id eſt Deo laudes canere, vti A præceſſit. Ita Tertul. lib. de anima c. 11. *Saulem*, inquit, *tam Dei ſpiritus anteà vertit in alium virum, id eſt in prophetam, quàm & malus Spiritus poſteà euertit in alium virum, in apoſtatam ſcilicet.* Sic & alij interpretes exponunt.

Et prophetavit in medio eorum,] id eſt, afflatus numine eaſdem laudes Deo cecinit, quas cæteri prophetæ canebant. Modum explicat Auctor de mirabil. S. Script. lib. 1. c. 11. agens de cantico Hebræorum poſt tranſitum maris rubri. Exodi 15. *Admiratione*, inquit, *dignum miraculum, vt cuncti pariter ſenes cum pueris, & omnes ætates, eodem inſpirati Flumine, vno quaſi ex ore, nulla præmonitione edocti, eaſdem continenter litteras decantarent in vnum. Vbi non conſuetudine humani ingenij, ſed diuino ſpiritu cantorum pectora & ora inſpirantur. Dominus qui paulò antè in profundo* B *coram eis apparuerat, ipſe poſtmodùm in tali cantico, eorum linguas & ingenia gubernabat.* Vers. 10.

Addunt Hebræi apud S. Hier. Saulem verè prophetaſſe de futuro ſæculo, de præmiis iuſtorum, & pœnis improborum.

Nvm et Savl inter Prophetas?] ex ſubita mutatione tanta Saulis hæc vox adſtantium erupit, quæ verſa eſt in prouerbium ſimile illi quo dicimus: *anſer inter olores, aſinus inter apes: coruus inter Muſas*. Simili modo dixere tēpore Chriſti de Saulo facto Paulo: *Nunquid Saulus inter Apoſtolos?* Nunquid ille Ieſum prædicat, qui Ieſum perſequi ſolebat? ait S. Gregor. Hoc prouerbium quoque vſurpes, cū promiſcuè quilibet ſibi magnificam aliquam functionem ſolitis ſuis viribus maiorem vſurpat; vt hoc æuo nemo non tractat C S. litteras, de iiſque diſputat. Ita S. Gregor. Nazian. Apolog. de fuga ſua ad Pontum: *Proco*, inquit, *quòd deberent eſſe dociles Dei, prophetant omnes, adeò vt & Saul ſit inter Prophetas iuxta priſcam hiſtoriam & prouerbium.* Acutè Epictetus c. 20. can. 20. *Philoſophari*, inquit, *deſideras? para te ipſum, quaſi irridendus ſis, quaſi te ſubſannaturi multi ſint, quaſi dicturi: de repentè hic nobis philoſophus enaſit? & vnde nobis hoc ſupercilium.* Vers. 11.

Moral. Diſce hic quàm vtilis ſit ſocietas bonorum; hæc enim aliis ſuam bonitatem affricat. En tibi Saul in ſocietate Prophetarum, fit propheta & prophetat. Deus enim ſuum ſpiritum afflans prophetis, etiam Sauli inter eos conſtituto eum afflabat.

Myſticè S. Bern. Serm. 2. ad fratres, de altitudine cordis: *Magnum*, inquit, *Prophetandi genus, cui* D *vos deditos eſſe conſpicio: magnum prophetiæ ſtudium, cui vos conſpicio mancipatos. Quod illud? Nempe iuxta Apoſtolum non conſiderare quæ videntur, ſed quæ non videntur, ſine dubio prophetare eſt. Ambulare in ſpiritu; ex fide viuere; quæ ſurſum ſunt quærere, non quæ ſuper terram; obliuiſci quæ retrò ſunt, & extendi in anteriora, ex magnâ parte prophetare eſt.*

Et qvis pater eorvm?] ita legunt Rom. quod primò aliqui ſic explicant, quaſi dicat: Mirum non eſt Saulem prophetare, quia Prophetæ donum prophetiæ non habent à parentibus, quaſi ex traduce, ſed à Deo: ſicut ergo Deus illis idipſum gratis communicauit, ſic & Sauli. Ita Lyran. Hugo, Dion. Vatab. Sanchez, & alij. Vers. 12.

Aliter explicant nonnulli per Auxeſin, quaſi dicat: Quomodo Saul ſubitò factus eſt propheta?

imò pater eorum, ſcilicet & cæterorum prophetarum? illis enim Saul canendo eminet, quaſi pater, id eſt magiſter diſcipulis. Quomodo tam ſubitò factus eſt prophetarum magiſter, qui paulò ante necdum eorum erat diſcipulus. Ita Hebræi apud S. Hier. in quæſt.

Porrò Sept. legunt, *& quis pater eius?* quaſi dicat: Nonne Cis eſt pater Saulis? Cis autem eſt homo amuſus; quomodo ergo filius eius Saul illicò tam canorus euaſit Muſicus? Quis eum docuit adeò melodice canere? vtique non pater Cis, nec quis alius prȩter Deum. Verùm legendũ cum Hebr. Chald. & Roman. *Et quis pater eorum?*

ET VENIT AD EXCELSVM,] ſcilicet collem vnde prophetæ deſcenderant v. 5. in excelſo enim erat locus orationis & ſacrificii. Eò ergo aſcendit Saul antequam ad ſuos rediret, vt animum colligeret, & Deo pro tot donis ſibi collatis gratias ageret, ait Abulen. Hugo, & Dion. Myſticè S. Greg. *Ad excelſum*, inquit, *poſt prophetiæ miniſterium venit, qui ad cæleſtia gaudia, quæ prædicat mentem erigit, & ad ea amando, ſe ſubleuat, quæ loquendo monſtrat. Doctores quidem cum minoribus plana prædicant, quaſi in plano ſunt: & quia poſt verba prædicationis, ad promerenda ea quæ prædicant, ſe bonis operibus præparant, ad excelſũ venire perhibentur.*

DIXITQVE PATRVVS SAVL.] Patruus hic Saulis fuit Ner pater Abner principis militiæ Saulis, inquiunt Beda, Hugo, Abul. Dion. & alij. Ner ergo fuit frater Cis patris Saulis.

DE SERMONE AVTEM REGNI NON INDICAVIT EI.] Cur tam altum de regno ſuo Saul tenuit ſilentium? Reſpon. Lyran. *vt euitaret iactãtiam, & humilitatem ſeruaret.* Vatab. *hoc tribuitur*, inquit, *modeſtiæ Saulis.* Abul. *Erubuit*, inquit, *de ſe hoc dicere, nè videretur ſe iactare, ſi hoc crederet eſſe verum.* Addit Carthuſ. *Quo exemplo*, inquit, *quorundam iactantia, vanitas, inſipientia arguuntur, qui nihil norunt celare; & præſertim, ſi quid gloriæ & honoriſicis exhibitum fuerit, aut exhibendum, ſilere non valent, & propriam pandunt ſtoliditatem.* Porrò S. Greg. *Verbum*, inquit, *non indicat, qui magnitudinem Sanctitatis per vanam gloriam non reuelat. Nam qui magna dignitate, magnáque ſanctitate radiat, multa viuendo oſtendit, quæ loquendo non dicit.*

Secunda cauſa fuit, nè ſecretum propalaret: ita Lyran. *Nam Samuel*, inquit, *vnxerat eum ſecretè, propter quod puerum Saulis fecit præire, ne audiret verba eius, vt ſupra dictum eſt: & ideò voluit tenere ſecretum, & debuit quouſque Samuel negotium publicaret.* Regi enim ad regia negotia ſummè opus eſt ſecreto.

Tertia, nè patrui inuidiam ſibi concitaret, vti concitauit Ioſeph narrans ſomnium fratribus de ſuo principatu: ita Ioſeph. 6. Antiq. c. 4. Hugo, Abulen. & alij.

ET CONVOCAVIT SAMVEL POPVLVM AD DOMINVM IN MASPHA,] non quod *in Maſpha* eſſet arca Domini, vt vult Lyran. ſed *ad Dominum*, id eſt ad comitia Domini, ad conuentum & Eccleſiam Domini, ad Synagogam Domini, vbi enim eſt Eccleſia Dei, ibi eſt, præeſtq; ipſe Deus. Rurſum *ad Dominum*, id eſt ad Domini ſortes & iudicium; quo ſcilicet Dominus publicè erat deſignaturus regem Iſraëlis à ſe electum: ita Caiet. vide dicta de *Maſpha*. c. 7. v. 5. & Iudic. 20. v. 1. Noluit enim Deus ſuſpectum populo eſſe Samuelem, quaſi humano non diuino iudicio rem tantam peregiſſet.

EGO EDVXI ISRAEL, &c.] Verè S. Bern. Vers. 18.
Serm. de ſeptem miſericordiis, de ſe ipſo fatebatur: *Sic*, inquit, *onerat me miſerationibus ſuis Deus, ſic obruit beneficiis, vt onus aliud ſentire non poſſim.*

NVNC ERGO STATE CORAM DOMINO.] Vers. 19.
Religioſus, inquit Caiet. *ſortium vſus ſignificatur, perſtare coram ſummo Deo: vt non ex caſu, ſed ex diuina prouidentia expectarent effectum ſortis, eleuatis mẽtibus in Deum, & deuotè commendando cauſam Deo.*

ET APPLICVIT] (Hebr. בקרב *iacreb*, id eſt ap- Vers. 20.
propinquare vel accedere fecit) *omnes tribus Iſrael*, ad ſortem, hoc eſt: dedit vel iecit ſortem duodecim tribubus, vt per eam videret, quam ex illis Deus eligeret, vt ex eâ regem deſignaret. *Applicuit* eas Samuel, ait Abulen. ponendo ſortes pro illis, vel Deum interrogando pro ſingulis. Quales fuerint hæ ſortes, neſcimus, quia eas Scriptura non explicat.

Nota, Samuel iam antè ex Dei iuſſu Saulem vnxerat in regem, ſed ſecretò; nunc vt eundem à Deo electum toti populo oſtendat, ſortem iacit inſtinctu Dei, qui Samueli ſuggeſſit, ſe ita ſortes has directurum, vt non in alium quàm in Saulem caderent. Prudenti conſilio id fecit Deus, nè quis à Samuele non à Deo electum Saulem ob priuatam amicitiam, ſpes & commoda arbitraretur; aut ſe vel alios è Iuda aliis nobilioribus tribubus, ait Lyran. regno digniores eſſe iudicaret. Sors hæc fuit diuinatoria, ſed à Deo ſuggeſta, ideóque licita. Vide quæ de ſorte triplici partim licita, partim illicita, dixi Actor. 1. Et Ionæ 1.

ET CECIDIT COGNATIO METRI.] Inter fi-
lios Beniamin qui exactè numerantur 1. Para. 8. Vers. 21.
v. 1. & ſeq. nominatur *Metri*. Quare Hebræi, Lyran. Abulen. Hugo, Dion. & alij cenſent aliquem ex poſteris Beniamin, qui nominantur 1. Paralip. 8. cognominatum fuiſſe *Metri*, id eſt *iaculatorem*, quòd in arte ſagittandi, ſcopum ſcilicet configendi excelleret; in hac enim eminuiſſe Beniamitas patet Iudic 20. 16.

ET CONSVLVERVNT POST HÆC DOMI- Vers. 22.
NVM,] per Pontificem indutum Rationali, in quo erant Vrim & Tummim, vti dixi Exodi 28. 30.

ECCE ABSCONDITVS EST DOMI,] in vaſis quibuſdam, vt habent Hebr. & Græca; puta in populi qui conuenerat, ſarcinis, ait Vatab. vel in latebram aliquam fugerat, vt ait Ioſephus, idque ex humilitate qua ſe regno indignum iudicabat, & onus regendi formidabat, ait Lyran. Hugo, Abulen. & Caiet. Vide hîc quomodo honor ſequitur fugientes, ſequentes fugit, vti ſecutus eſt Saulem,

ALTIOR FVIT VNIVERSO POPVLO AB HVME- Vers. 23.
RO ET SVRSVM,] vt ſicut corpore, ſic & mente, virtute & dignitate regia ſubditis omnibus emineret. Fuit ergo Saul procerus, & quaſi gigas. Sic Anchiſes Æneid. 8. ait Virgil. *cunctis altior ibat*, & Turnus lib. 7. *toto vertice ſupra eſt.* Sic procerus fuit Salomon Cant. 5. 15. Carolus Magnus, Iulius Cæſar, Romulus. Suum Traianum laudat Plinius in Panegyrico: *Quod non humeris hominum, vt alij ſuperbi Imperatores, veheretur: ſed ſola corporis proceritate elatior & excelſior, non de patientia ciuium, ſed de ſuperbia Principum triumphaſſet.*

Audi Theod. *Ideò Deus elegit omniũ maximũ, quia Hebræi nõ animi virtutẽ, ſed corporis magnitudinem mirabantur.*

Digitized by Google

Tropol. S. Gregor. *Rex*, inquit, *præcellit collo, præcellit & capite. Quid enim in collo, niſi loquutio? quid in capite, niſi mentis contemplatio deſignatur? Capite ergo & collo ſubditorum omnium capita excellit, ſi contemplationis altitudine mirabilis eſt, & ſublimitate doctrinæ.* Et paulò inferiùs: *Emineat*, inquit, *Rex collo, emineat capite, ſit humero ſublimis, vt conuerſatione perfectus ſit, eloquio mirabilis, præ cæteris arduus in arce contemplationis.*

Saul typus Chriſti tripliciter. Alleg. Saul fuit typus Chriſti, idque ob tres analogias, quas recenſet Beda lib. 2. in Samuel c. 3. *Primò*, inquit, *quia Saul de tribu Beniamin, id eſt filij dexteræ, deſcendit: ita Chriſti Domini familia, quæ ab eo paſcitur ac regitur, tota dextera eſt: nam eius charitas in iis ſolùm, qui ad dexteram regni partem pertinent, perfectè generatur. Secundò, quia Saul altior fuit vniuerſo populo, ſeu eminebat ſuper omnem populum: ita Chriſtus Dominus ſuæ ſanctitatis & poteſtatis gloria cunctos facilè ſuperabat. Quis enim ſimilis erit Deo, inter filios Dei?* Et iterùm: *Qui de cœlo venit: ſuper omnes eſt. Tertiò, quia Saul in Regem vngendus abſconditus eſt domi; ita & Chriſtus Dominus cum venturi eſſent vt raperent eum & conſtituerent ſibi Regem, fugit.* Nec ſine myſterio Saul domi abſconditur: *quia Chriſtus Dominus*, inquit Beda, *intus ſe quæri debere, intus inueniri poſſe, intus eſſe quæ docet; intus, quò ducit, oſtendit.*

Vers. 25. Locutus est autem Samuel legem Regni,] id eſt præſcripſit leges ſeruandas tam Regi circa populum, quàm populo circà Regem; quid ſcilicet Rex populo, ac viciſſim quid populus Regi præſtare deberet. Hinc liquet ius regis à Samuele recenſitum c. 8. v. 11. non eſſe legitimum, ſed iniquè vſurpatum.

Vers. 26. ⊢ Et exposuit coram Domino,] putà coram arca Domini. Hic ergo Samuel publicè coram toto populo Saulem ex Dei iuſſu pronunciauit Regem, ideóque publicè rursùm eum vnxit, & diademate cæteriſque regiis inſignibus decorauit. Ita Abulen. & ſat colligitur ex innouatione regni, quæ facta dicitur cap. ſequen. v. 14.

Sed et Saul abiit in domum suam in Gabaa.] Myſticè S. Gregor. *Domus*, inquit, *Regis in Gabaa ſita perhibetur. Gabaa quippe ſublimis dicitur. Domus ergo Regis in Gabaa eſſe oſtenditur, quia electus Doctor non ima & terrena cogitando incolere; ſed alta & cæleſtia meditari ſtudet.*

Vers. 27. Filii vero Belial] (homines indomiti, ſuperbi, proterui, inobedientes, rebelles) *dixerunt: Num ſaluare nos poterit iſte? iſte*, ſcilicet vilis, plebeius, ignobilis, incognitus, inexpertus; Quid faciet hic longolius? Quid præſtabit turris hęc carnea? *Non eſt in tanto corpore mica ſalis.* Ad quid tantum gigantis ſupercilium, niſi vt capita noſtra deſpiciat, eáque ſuis brachiis premat, & tundat? Hic erit noſter Cacus, de quo Ouidius:

Dira viro facies, vires pro corpore, corpus
Grande: pater Monſtri, Mulciber huius erat.

Ille vero dissimulabat se audire,] Hebr. *obſurdeſcebat*, gerebat ſe quaſi ſurdum: *Noluit enim*, ait Dion, *regnum ſuum à turbatione,* A *lite & ſanguine inchoare. Si enim oſtendiſſet ſe verba illa audire, nec vindicaſſet; puſillanimis videretur: ſi verò vlciſceretur, ferocitati, & arrogantiæ adſcriptum fuiſſet.* Ergo rectè diſſimulauit, finxitque ſe non audire, iuxta illud Eccleſ. 32. 12. *In multis eſto quaſi inſcius.* Sapienter S. Iſidor. libr. 3. Sentent. c. 50. *Plerumque*, inquit, *Princeps iuſtus etiam malorum errores diſſimulare nouit; non quòd iniquitati eorum conſentiat: ſed quòd aptum tempus correctionis expectet, quando eorum vitia vel emendare valeat, vel punire.* Et Seneca lib. 1. de Clementia: *Regibus*, inquit, *certior eſt ex manſuetudine ſecuritas: quia frequens vindicta paucorum odium reprimit, omnium irritat.* Et paulò inferiùs: *Clementia ergo non tantùm honeſtiores, ſed tutiores præſtat; ornamentúmque imperiorum eſt, ſimul certiſſima ſalus.* S. Bernard. ad Eugenium Pontificem: *pauca*, inquit, *caſtiges, multa diſſimules*, Theodoſij Imper. in iniuriis clementiam ita dilaudat S. B Ambroſ. epiſt. 17. *Antiochenis*, inquit, *iam donaſti iniuriam: inimici tui filias reuocaſti; nutriendas apud affinem dediſti: matri hoſtis tui miſiſti de ærario tuo ſumptus.* Et Auguſt. lib. 5. de Ciuit. c. 26. *Inimicorum ſuorum*, inquit, *filios, quos non ipſius iuſſus, ſed belli abſtulerat impetus, Chriſtiana charitate dilexit; nec priuauit rebus, ſed auxit honoribus.*

Sapiens multa diſſimulat.

Cauſam dat S. Ambroſ. Serm. 20. *Quò enim quis fuerit ad iniuriam patientior, eò potentior conſtituitur in regno.* Sapienter S. Ambroſ. lib. 2. de Interpellat. Iob. c. 3. *Tacere*, inquit, *debet, qui recognoſcit obiectum, nè vulnus exaſperet & ſcindatur cicatrix: tacere, & qui non recognoſcit: audit enim alterius non ſuum crimen: quod ſi referat, ſuum* C *facit: ſi tacet, retorquet, & conuitiantem vulnerat.*

Sapientiùs Tertul. lib. de patientia c. 8. docet, claudendas eſſe aures ne iniurias audiant. *Si parum*, inquit, *æquanimiter audiam dictum aliquod in me proteruum aut nequam, reddam & ipſe amaritudinis vicem, neceſſe eſt; aut cruciabor impatientia muta. At qui huiuſmodi dictis aures obſtruxerit, ab vtroque incommodo eripietur: neque loquens maledicet, neque tacens affligetur. Ita Dauid ſuas aures obſtruebat. Ego autem, inquit, ſicut ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum; & factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones.*

Fructum huius patientiæ ſubiicit Tertul. *Omnis*, inquit, *iniuria ſeu lingua, ſeu manu incuſſa, cum patientiam offenderit, eodem exitu diſpungetur, quo telum aliquod in petra conſtantiſſima duritia libra*- D *tum, & obtuſum. Concidet enim ibidem irrita opera & infructuoſa: & nonnunquam repercuſſum in eum, qui emiſit reciproco impetu ſæuiet. Nempe idcircò quis te lædit, vt doleas: qui fructus lædentis, in dolore læſi eſt. Ergo cum fructum eius euerteris non dolendo, ipſe doleat neceſſe eſt amiſſione fructus ſui.*

Regium ergo, imò diuinum eſt, iniurias contemnere, deſpicere, indulgere, & beneficiis obruere.

Digitized by Google

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS.

N*AAS rex Ammon vult viris Iabes Galaad eruere oculos dextros. Audit id Saul, cogitque exercitum, quo cædit caſtra Naas ad internecionem. Quare v. 12. Hebræi applaudunt, eique regnum confirmant in Galgala.*

1. ET factum eſt quaſi poſt menſem, aſcendit Naas Ammonites, & pugnare
cœpit aduerſum Iabes Galaad. Dixeruntque omnes viri Iabes ad Naas:
Habeto nos fœderatos, & ſeruiemus tibi. 2. Et reſpondit ad eos Naas Ammoni-
tes: In hoc feriam vobiſcum fœdus, vt eruam omnium veſtrûm oculos dextros, po-
namque vos opprobrium in vniuerſo Iſraël. 3. Et dixerunt ad eum ſeniores Iabes:
Concede nobis ſeptem dies, vt mittamus nuncios ad vniuerſos terminos Iſraël: &
ſi non fuerit qui defendat nos, egrediemur ad te. 4. Venerunt ergo nuncij in Ga-
baa Saulis: & locuti ſunt verba hæc, audiente populo: & leuauit omnis populus vo-
cem ſuam, & fleuit. 5. Et ecce Saul veniebat, ſequens boues de agro, & ait: Quid
habet populus quòd plorat? Et narrauerunt ei verba virorum Iabes. 6. Et inſiluit
Spiritus Domini in Saul, cum audiſſet verba hæc, & iratus eſt furor eius nimis. 7.
Et aſſumens vtrumque bouem, concidit in fruſta, miſitque in omnes terminos Iſrael
per manum nunciorum dicens: Quicumque non exierit, & ſecutus fuerit Saul & Sa-
muel, ſic fiet bobus eius. Inuaſit ergo timor Domini populum, & egreſſi ſunt quaſi
vir vnus. 8. Et recenſuit eos in Bezech: fueruntque filiorum Iſrael trecenta millia:
virorum autem Iuda triginta millia. 9. Et dixerunt nunciis, qui venerant: ſic dicetis
viris, qui ſunt in Iabes Galaad: Cras erit vobis ſalus, cum incaluerit ſol. Venerunt
ergo nuncij, & annunciauerunt viris Iabes: qui læti ſunt. 10. Et dixerunt:
Manè exibimus ad vos: & facietis nobis omne quod placuerit vobis. 11. Et factum
eſt, cum dies craſtinus veniſſet, conſtituit Saul populum in tres partes, & ingreſſus
eſt media caſtra in vigilia matutina, & percuſſit Ammon vſque dum incaleſceret dies:
reliqui autem diſperſi ſunt, ita vt non relinquerentur in eis duo pariter. 12. Et
ait populus ad Samuelem: Quis eſt iſte qui dixit: Saul num regnabit ſuper nos?
Date viros, & interficiemus eos. 13. Et ait Saul: Non occidetur quiſquam in die
hac, quia hodie fecit Dominus ſalutem in Iſrael. 14. Dixit autem Samuel ad popu-
lum: Venite, & eamus in Galgala, & innouemus ibi regnum. 15. Et perrexit omnis
populus in Galgala, & fecerunt ibi regem Saul coram Domino in Galgala, & immo-
lauerunt ibi victimas pacificas coram Domino. Et lætatus eſt ibi Saul, & cuncti viri
Iſrael nimis.

VERS. 1. HABETO NOS FOEDERATOS,] quaſi dicat: P*ange nobiſcum fœdus*, vt vertunt Sept. Chaldæus verò: *Decerne nobis pactum, & ſeruiemus tibi*; quaſi dicant: ſubditi & ſerui tui erimus, ſed fœderati, non bello victi & manu capti, quaſi mancipia.

VERS. 2. IN HOC FERIAM VOBISCVM FOEDVS, VT ERVAM OMNIVM VESTRVM OCVLOS DEXTROS, tum ad ignominiam & opprobrium, vt ſequitur; tum vt vos ſemicæcos & bello inutiles reddam. *Milites enim oculum ſiniſtrum ſcuto tegunt, dextro verò in pugna rem gerunt*. Ita Abulen. Audi Ioſephum lib. 6. Antiq. c. 5. *Hic* (Naas) *Iudæis vltrà Iordanem habitantibus infeſtus, cum*

A *magno & forti exercitu regionem ingreſſus, vrbes eorum ſubiugare cœpit: nec contentus libertatem in præſens abſtuliſſe, vt omnem rebellandi materiam in futurum adimeret, tam vltrò deditis, quàm vi ſubactis, dextrum oculum eruebat: vt quoniam ſcutum ſiniſtro proſpectum negat, omninò inutiles bello fierent.*

Tertiam cauſam addit Dion. ſcilicet voluiſſe Naas hac exoculatione Iabeſitarum, terrorem ſui omnibus Hebræis incutere, ne quis deinceps ſimilis ſupplicij metu, ſibi rebellare auderet.

Tropol. *Naas* Hebr. idem eſt quod *ſerpens*,
B puta Diabolus, *qui dextros oculos ſuorum eruit, quando abſtinentibus à ſe demectis, ſic per gulam præualet, vt carnalia ſola cupiant, & ſpiritualia, quæ amare ſolebant, non attendant*, ait S. Gregor. Beda & Angelom. ſpiritualia enim ſunt dextra,

id eſt potiora & meliora; ideóque dextro & meliori oculo intuenda: Carnalia verò ſunt ſiniſtra, id eſt viliora; ideóque ſiniſtro & viliori oculo obiter aſpicienda. Dextro ergo ſuſpicimus cœlum & cœleſtia; ſiniſtro deſpicimus terram & terreſtria.

Audi S. Nilum in Aſcetico: *Naas Ammonites, qui ſerpentem ſignificat, Iſraeli perſpicaci omnem oculum dextrum effoſſurum ſe minitatur, vt nulla dextera cogitatio, ad vllam dexteram actionem dirigatur: eos enim qui à contemplatione ad actionem ſe conferunt, valdè proficere non ignorat: nam illi in actionibus ſuis ſine reprehenſione ſe gerunt, qui mentis oculis acutiſſimi, quid agendum ſit, anteà meditati ſunt.*

Vers. 3. CONCEDE NOBIS SEPTEM DIES,] ad petendum à cæteris Hebræis conſilium & auxilium. Conceſſit eis hoc Naas ſuperbus non ex pietate, ſed ex animoſitate, ait Dion. æſtimans neminem auſurum eis ſuccurrere, vel ſibi in prælium occurrere. Putabat enim tam paucis diebus, tantum exercitum, qui ſuo par foret, cogi non poſſe.

Vers. 4. VENERVNT ERGO NVNCII IN GABAA SAVLIS:] Gabaa enim erat patria Saulis, ideóque in ea rex factus reſidebat.

Vers. 5. ET ECCE SAVL VENIEBAT SEQVENS BOVES DE AGRO.] *Veniebat*, inquit Hugo, *ſequens boues de agro; non vt cuſtos boũm, quia hoc eſſet inconueniens, vt Rex eſſet bubulcus: ſed caſu accidit, vt cùm rediret Saul de agro, boues præcederent eum in via.* Sic & Lyran. & Dion.

Saul rex & bubulcus.

Verùm hic ſenſus contortus videtur & violentus: ſequi enim boues de agro, eſt aratorum, boues ab aratro reducentium ad ſtabulum. Fuit ergo Saul arator, ait Abulen. & licet iam foret rex creatus, ad ſolitam tamen agriculturam, cum alia regni negotia non occurrerent, rediit. Sic & Dauid poſtquam à Samuele vnctus eſſet in Regem, rediit ad paſcendum ſuas oues. Vnde v. 7. vtrumque hunc bouem ſuum quo arabat Saul, concidit in fruſta. Erant ergo hi proprij eius boues, non alieni. Ita Abulen. Caiet. Sanchez, Mendoza, & alij. Cauſam dat S. Gregor. lib. 19. mor. c. 17. quia *perit omne quod agitur, niſi ſollicitè in humilitate cuſtodiatur.* Et *hoc*, ait Hugo Card. *Eſt contra Religioſos, qui quando fiunt Epiſcopi, dimittunt regulam ſuam.* Vide & mirare hîc ſimplicitatem & modeſtiam primorum Regum, Saulis & Dauidis, ac agriculturæ dignitatem & præſtantiam; vtpotè quam olim Reges, & Principes exercuerint. Sic Romulus, Remus, Curius, Fabritius, primíque Romani; Senatores & principes erant aratores & agricolæ. Audi Propert. lib. 4.

Sic & priſci Senatores Romani.

Curia, prætexto quæ nunc nitet alta ſenatu,
Pellitos habuit, ruſtica corda, Patres.
Buccina cogebat priſcos ad verba Quirites.
Centum illi in prato ſæpè Senatus erat.

Plinius lib. 18. hiſtor. c. 3. *Ipſorum*, inquit, *manibus Imperatorum colebantur agri; gaudente terra vomere laureato, & triumphali aratore.* Valerius Maximus lib. 4. c. 4. *Illi*, inquit, *prædiuites, qui ab aratro accerſebantur vt conſules fierent voluptatis cauſa ſolum verſabant; imò quos pericula Reipub. Imperatores accerſebant, anguſtia rei familiaris, bubulcos fieri cogebant.* Cauſam dat S. Chryſ. hom. 15. in 2. ad Corinth. Quòd Deus primis parentibus agriculturam vt neceſſariam, artémque innocentiſſimam & præſtantiſſimam indi- A xerit, iuxtà illud Geneſ. 2. 15. *Poſuit eum in paradiſo voluptatis, vt operaretur & cuſtodiret illum.* Et mox à diluuio cœpit, *Noë vir agricola exercere terram, & plantauit vineam.* Geneſ. 9. 20. Audi Philonem lib. de Abel & Cain: *Moyſes*, inquit, *præclaram exiſtimans artem paſtorum, ipſe tractauit hoc negotium.* Et lib. de Agricultura: *Tanta*, inquit, *cura paſtoralis honeſtas creditur & vtilitas, vt Poëtarum gens reges ſoleat vocare paſtores populi;* Et lib. de Ioſeph. agens de cura paſtoritia: *Quæ diſciplina*, inquit, *cum ciuili conuenit. Et hoc eſt opinor, cur Poëtæ reges vocant paſtores populi. Nam qui ſummus eſt in arte pecuaria, facilè bonus rex euadet; pulcherrimo hominum gregi præpoſitus, approbata induſtria in minore negotio.* Denique libr. 1. de vitâ Moyſis tom. 2. de Moyſe: *Præfuit*, inquit, *gregibus, ad principatum ſe præparans. Nam paſtoralis ars* B *ad regnum eſt præludium, hoc eſt ad regimen hominum, gregis manſuetiſſimi.* Clemens Alexand. l. Strom. *Moyſes*, inquit, *oues paſcit, vt qui ad principatum paſtoralem priùs erudiretur. Ei enim qui hominum gregi eſt præfuturus, eſt præexercitatio, ouium paſcendarum ſcientia. Ab ea autem ducit Deus, vt eſſet Dux Hebræorum exercitus.* Et D. Ambroſ. eleganter idipſum notat lib. 1. epiſt. epiſt. 4. *Abraham*, inquit, *& Iacob, & poſteà Moyſes & Dauid paſtores fuerunt, regalem quandam in hoc munere diſciplinam induentes.* Denique S. Baſil. hom. 26. de Martyre Mamante: *Ne contemnas*, inquit, *virum, vbi paſtorem audis. Qui Deo primus placuit, Abel paſtor fuit. Moyſes magnus ille Legiſlator, pecudes pauit in monte Horeb: & per paſturam, ad colloquium Dei peruenit. Iacob Patriarcha, pecudes paſcendo, pro veritate patientiam oſtendit, & in modica imagine vniuer-* C *ſam vitam ſuam, quaſi quodam charactere obſignauit; Dauid à pecudum paſtura peruenit ad regnum. Sorores quædam ſunt paſtura & regni adminiſtratio. Quapropter Dominus vtraque complexus, & paſtor eſt & rex.*

ET IRATVS EST FVROR EIVS NIMIS.] Acuit Saul iram iuſtam in Naas idololatram & tyrannum tam indigna poſcentem ab Iſraëlitis, Deo & ſibi quaſi Regi iam ſubditis; vt illa ipſi eſſet cos virtutis, eumque ſtimularet ad iuſtam de eo vindictam, & ſubditorum defenſionem, ad hoc enim opus erat animo heroïco & excelſo, præſertim in re tam ſubita, cùm nullum haberet militem, & hoſtis tempuſque anguſtum vrgerent. Audi S. Baſil. hom. 10. de ira: *Neruus*, inquit, *eſt animæ indignatio, fortitudinem conſtantiamque præbens ad res bene gerendas; quæ animam* D *voluptate delinitam ac laſciuientem, veluti ferro quodam cohibens, auſteriorem, fortioremque ex molli ac remiſſa dedit.* Et paulò poſt: *Irâ*, inquit, *velut armis vtamur. Ideo Moyſes omnium hominum manſuetiſſimus vituli idololatriam damnans, Leuitarum manus in cædem fratrum armauit. Quid Phinees iuſtum reddidit? Nonne contra fornicantes ira, qui alioquin mitis ac manſuetus exiſtens, protinus vtrunque trucidauit? Samuel autem Regem Amalec nonne iuſta ira in medium trahens occidit? Sic itaque fit ira ſæpenumero bonarum actionum adminiſtra. Helias verò Zelotes turpitudinis, Sacerdotes iuſta indignatione in totius Iſrael vtilitatem, vt morte multarentur, effecit.*

Ira cos virtutis.

Quocirca S. Ambroſ. lib. 1. Offic. c. 21. *Iraſcimini, ait, vbi culpa eſt, cui iraſci debeatis: non po-*

Curi

eſt enim fieri, vt non rerum indignitate moueamur: alioqui non virtus, ſed lentitudo & remiſſio indicatur. Iraſcimini ergo; ita vt à culpa abſtineatis.

Tropol. S. Greg. *Ecce*, inquit, *Saul vt iraſci nimis potuerit, priùs in eum ſpiritus Domini inſiliit. Quàm metuenda ſit ergo Sanctorum ira, cernimus, ſi inſilientem in eos Domini Spiritum cogitamus: ſi dum illos foris iraſcentes aſpicimus, commouentem ſpiritum intùs pariter attendamus. Quoties ergo maiorum zelo corrigimur, ſub eorum indignatione vehementer poſſumus pauere, ſi eorum impetum, motum Sancti ſpiritus credimus.*

VERS. 7. ET ASSVMENS VTRVMQVE BOVEM, CONCIDIT IN FRVSTA.] Imitatus eſt Saul exemplum Leuitæ, qui vxorem ſtupro occiſam conſcindens in fruſta, illa per totum Iſraëlem diſperſit; itaque omnes ad ſtupri vindictam accendit. Iudic. 19. 29. Sic nouitas conciſionis, noui regis minantis, ſe idem facturum bobus eius, qui ſe à bello ſubduxiſſet, omnes impulit, ad commune periculum communibus animis armiſque propulſandum. Timebant enim Tyrannum Naas, nè ſubiugatis & exoculatis Galaaditis, victoriâ inſoleſcens, pergeret trans Iordanem, ibique pari cæteros feritate omnes Hebræos ſub iugum mitteret & exocularet. Timebant quoque iras & minas ſui Regis Saulis. Timebant denique Deum vindicem, ne ſi regem ſuum ab eo conſtitutum defererent, ab eo in manus Naas traderentur.

VERS. 8. QVICVMQVE NON EXIERIT ET SECVTVS FVERIT SAVL ET SAMVEL, SIC FIET BOBVS EIVS.] Hinc patet Samuelem Dei monitu adfuiſſe Sauli, & interfuiſſe caſtris & prælio, vt omnes ad illud animaret, & ſuis precibus meritiſque, eis à Deo victoriam impetraret. Vnde & eâ partâ v. 12. ait populus ad Samuelem: *Quis eſt iſte qui dixit, Saul non regnabit ſuper nos?* Et v. 14. *Dixit Samuel ad populum*, &c. toti ergo huic belli tam periculoſi negotio interfuit, imo præfuit cum Saule Samuel, quaſi iudex vindéxque Iſraëlis. Nota hîc: tam diu bonus fuit Saul, quàmdiu Samuelem directorem ſecutus eſt: quando verò eius monita iuſſáque neglexit, factus eſt malus & reprobus. Rursùs Saul præponit ſe hîc Samueli, quaſi Rex totius Iſraëlis, ideóque dignior; licet Samuel eo eſſet ſanctior.

SIC FIET BOBVS EIVS.] Sed cur idipſum hominibus ipſis non comminatur? Reſpondet R. Salomon apud Lyranum & Abulenſ. *Noluit*, inquit, *comminari pœnam mortis, vel detruncationis membri, nè in principio regni ſui, à magno vigore incipere videretur.* Aſtipulatur Dionyſius: *Comminabatur*, inquit, *Saul pecorum ablationem, non hominum trucidationem; vt temperatè inciperet ſuam exercere iuriſdictionem.*

Nouelli ergo Principes, ſi ſapiunt, ſequantur illud Claudiani: *Mitiſſima ſors eſt regnorum, ſub rege nouo.*

FVERVNTQVE FILIORVM ISRAEL TRECENTA MILLIA, VIRORVM AVTEM IVDA TRIGINTA MILLIA.] Mendaciter Ioſephus, vt vires ſuorum Iſraëlitarum, Veſpaſiano & Romanis oſtentet, ait, ex Iſraële fuiſſe ſeptingenta millia, ex Iuda verò ſeptuaginta. Quanquam ſept. hic numerant ſexcenta millia Iſraëlis, & ſeptuaginta ex tribu Iuda. Porrò Saul *recenſuit eos in Beſec*, qui erat locus iuxta Iordanem, cuius rex erat Adoni-Beſec, Iudic. 1. 5. quam Ioſephus *Balam* vocat, ſept. *Bama*.

Myſticè, *Beſec* Hebr. idem eſt quod *fulgur* vel *egeſtas*, quod Beda ad myſterium traducens aſſerit, *fideles omnes, æternæ patriæ ciues, in Chriſto Domino, qui fulguri comparatur*, Lucæ 17. verſ. 24. *numerandos eſſe & colligendos.* Et rursùs, *qui relictis omnibus ſequuntur Dominum, deſcribendos eſſe & recenſendos, vt regno cælorum potiantur, quod pauperes ſpiritu conſequuntur.* Matth. 5. v. 3.

Porrò numeris 300. & 30. millium, idem Beda hoc myſterium aſſignat: *Ternarius*, inquit, *propter confeſſionem ſanctæ Trinitatis ad fidem: denarius, & centenarius, propter dextræ mercedis electionem, & denarium diurnum bonis vinitoribus dandum, referuntur ad ſpem. Porrò millenarius ad immobilem ſtabilemque perfectæ dilectionis reſpicit operationem.* Et ſtatim: *In filiis Iſrael, qui eſt videns Deum*, intelligit *ſpeculantium perfectionem: in viris autem Iuda, qui interpretatur confeſſio, confitentium fortitudinem*: ſuo vtriſque nomine optimè accommodato. Nam *contemplatores* mitiori vocabulo *filij*: *Confeſſores*, ſolidiori nomine *viri* nuncupantur.

VERS. 9. CRAS ERIT VOBIS SALVS.] Mirare hîc prudentiam & celeritatem Saulis, qui vno die tantas copias conflauit, diſpoſuit, magnis itineribus in hoſtem contendit, pugnauit, vicit, triumphauit: vt cum Iulio Cæſare dicere poſſet: *Veni, vidi, vici.* Hinc patet minùs verè Ioſephum, & ex eo Magiſtrum hiſt. ſchol. pro *cras*, ſupponere, *tertio die. Credibile eſt*, ait Dion. *quòd Samuel diuina reuelatione cognouit, quòd Saul cum ſuis triumpharet.*

CVM INCALVERIT SOL.] Myſticè B. Petrus Damiani lib. 6. epiſt. 5. *Cum*, inquit, *mens per deſidiam primitùs tabefacta, iam in ſe reuerſa, ad Conditoris ſui deſiderium recaleſcit; cum torporem negligentiæ deſerit, & frigus inſenſibilitatis priſtinæ flammâ ſancti amoris accendit: tunc velut incaleſcente ſole, victoria de hoſtibus ſumitur, & obſeſſa ciuitas de ſuperbi Regis manibus liberatur. Hinc eſt quod de Abraham ſcriptum eſt: quia apparuit ei Dominus in conualle Mambre, in ipſo feruore diei*, Geneſ. 18. v. 1. *Hinc eſt, quod de Lot dicitur: Sol ortus eſt ſuper terram, & Lot ingreſſus eſt Segor.* Geneſ. 19. n. 23. *Rectè igitur mundi, ſiue principis eius amicitias dedignamur, & cum eis ſimul ſocietatis fœdus habere contemnimus, ne dum tenebris iungimur, luce priuemur.*

VERS. 10. MANE EXIBIMVS.] Audi S. Gregor. *Qui*, inquit, *iam de vicino auxilio ſecuri ſunt, quandam ſpe hoſtibus tribuunt, quos promittendo illudunt. Voce quidem debilitatem ſimulant: ſed fortitudinem promiſſi auxilij intùs ſeruant. Aliud ergo promittunt, aliud credunt.* Et paulò poſt: *Dabant*, inquit, *hoſtibus credere, quod ſic ſe in eorum manibus traderent, vt facere de eis poſſent quæcunque voluiſſent. Sed qui in diem ſequentem venturum Regem in ſuum auxilium nouerant; exire cum eo non ad hoſtium manus, ſed ad interfectionem cogitabant.*

VERS. 11. CONSTITVIT (diuiſit) SAVL POPVLVM IN TRES PARTES,] vt tribus ordinibus & locis, in hoſtium caſtra ex inopinato irruerent: itáque eos percellerent & occuparent, nè quis eorum euaderet. Rursùm, vt ſi vna turma deficeret vel

Digitized by Google

ſuccumberet, altera ei ſuccurreret.

Myſticè, B. Petrus Damiani lib. 6. Epiſtolarum Epiſt. 5. *Quid eſt*, inquit, *quòd populum in tres conſtituit partes, niſi quia tres ſunt principales animæ virtutes, fides ſcilicet, ſpes & charitas? in trifarijs itaque bellatorum partibus, victoria certaminis obtinetur; quia tribus his virtutibus, duce Chriſto, omnis diabolica tentatio vincitur.*

ET INGRESSVS EST MEDIA CASTRA IN VIGILIA MATVTINA,] vt ſomno ſopitos vel ſemiſomnes inuaderet & opprimeret. Simili ſtratagemate vſus Ioſue c. 10. 9. cecidit Amorrhæos: vide ibi dicta.

ET PERCVSSIT AMMON.] putà Ammonitas. Addit Ioſephus ipſum eorum regem Naas fuiſſe occiſum

VERS. 13. ET AIT SAVL: NON OCCIDETVR QVISQVAM IN DIE HAC:] quia hæc dies eſt gaudij, victoriæ & triumphi, quam non decet cæde luctúque ciuium funeſtare, fœdare, maculare, ait Ioſephus, Abulen. & Dion.

VERS. 14. EAMVS IN GALGALA, ET INNOVEMVS REGNVM.] Elegit Samuel Galgala; tum quia hic locus erat vicinus Iordani, iuxta quem commiſſum erat prælium, & victoria parta: tum quia Galgala locus erat celebris ob caſtra Ioſue c. 5. tum quia Samuel in Galgala populum iudicare A ſolebat. Ibi ergo fiebat conuentus populi & comitia publica; in quibus proinde Samuel voluit innouare regnum Saulis, id eſt noua populi de tanta eius victoria gratulatione confirmari. Vnde veriſimile eſt Samuelem hic rursùm vnxiſſe Saulem in regem, cæteriſque regis inſignibus eum ornaſſe. Hinc Ioſeph lib. 6. cap. 4. aſſerit Saülem vnctum *in Maſpha & in Galgala*. Ter ergo vnctus eſt Saul; à Samuele primò ſecretò, & priuatim cap. 10. 1. Secundò, publicè *in Maſphat*. Tertiò poſt victoriam publicè pariter *in Galgalis*. Ita Abulen. Sanchez, Serar. & alij. Sic & Dauid ter fuit vnctus in regem, primò priuatim in domo patris cap. 16. 13. Secundò, publicè in Hebron *ſuper tribum Iuda*, 2. Reg. 2. 4. Tertiò, cap. 5. 3. ibidem *ſuper totum Iſraël*.

ET OBTVLERVNT IBI VICTIMAS PACIFICAS,] in gratiarum actionem pro pace, Iſraëli per victoriam Saulis parta; & in poſtulationem, vt illa pax tam Iſraëli quàm Sauli foret firma & conſtans. In noua enim tantæ victoriæ exultatione, ac noui regis & triumphatoris Saulis inauguratione, par erat, hæc ſacrificia ad publicam gratulationem offerri *in Galgalis*; eſto ibi non eſſet arca fœderis, nec tabernaculum, vel altare holocauſtorum. VERS. 15.

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS.

SAMVEL ſui principatus iuſtè ſanctéque geſti teſtimonium poſcit à plebe: Mox v. 7. refricans Dei in populum beneficia ac populi ingratitudinem, grauiter eum conteſtatur, vt ſoli Deo ſeruiat; alioqui Dei vindictam experturum: in cuius rei ſignum, Dei quaſi è cælo dicta ſua confirmantis vocem elicit per tonitruum, v. 18. Igitur hoc capite populus Samuelis innocentiam probat, ſapientiam audit, patientiam videt, potentiam admiratur.

1. DIxit autem Samuel ad vniuerſum Iſraël: Ecce audiui vocem veſtram, iuxta
omnia quæ locuti eſtis ad me, & conſtitui ſuper vos regem. 2. Et nunc
rex gradiatur ante vos: ego autem ſenui, & incanui: porrò filij mei vobiſcum ſunt: ita-
que conuerſatus coram vobis ab adoleſcentia mea vſque ad hanc diem, ecce præſto ſum.
3. Loquimini de me coram Domino, & coram Chriſto eius, vtrum bouem cuiuſquam
tulerim, aut aſinum: ſi quempiam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem, ſi de manu
cuiuſquam munus accepi: & contemnam illud hodie, reſtituamque vobis. 4. Et
dixerunt: Non es calumniatus nos, neque oppreſſiſti, neque tuliſti de manu alicuius
quippiam. 5. Dixitque ad eos: Teſtis eſt Dominus aduerſum vos, & teſtis Chri-
ſtus eius in die hac, quia non inueneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt: Teſtis.
6. Et ait Samuel ad populum: Dominus, qui fecit Moyſen & Aaron, & eduxit pa-
tres noſtros de terra Ægypti. 7. Nunc ergo ſtate, vt iudicio contendam aduerſum
vos coram Domino, de omnibus miſericordiis Domini, quas fecit vobiſcum, & cum
patribus veſtris 8. quo modo Iacob ingreſſus in Ægyptum, & clamauerunt patres
veſtri ad Dominum: & miſit Dominus Moyſen & Aaron, & eduxit patres veſtros de
Ægypto: & collocauit eos in loco hoc. 9. Qui obliti ſunt Domini Dei ſui, & tradi-
dit eos in manu Siſaræ magiſtri militiæ Haſor, & in manu Philiſthinorum, & in manu
regis Moab, & pugnauerunt aduerſum eos. 10. Poſtea autem clamauerunt ad Do-

Digitized by Google

minum, & dixerunt: Peccauimus, quia dereliquimus Dominum, & ſeruiuimus Baalim
& Aſtaroth: nunc ergo erue nos de manu inimicorum noſtrorum, & ſeruiemus tibi.
11. Et miſit Dominus Ierobaal, & Badan, & Iephte, & Samuel, & eruit vos de manu
inimicorum veſtrorum per circuitum, & habitaſtis confidenter. 12. Videntes au-
tem quòd Naas rex filiorum Ammon veniſſet aduerſum vos, dixiſtis mihi: Nequaquam,
ſed rex imperabit nobis: cùm Dominus Deus veſter regnaret in vobis. 13. Nunc er-
go præſto eſt rex veſter, quem elegiſtis & petiſtis: ecce dedit vobis Dominus regem.
14. Si timueritis Dominum, & ſeruieritis ei, & audieritis vocem eius, & non exalpe-
raueritis os Domini: eritis & vos, & rex qui imperat vobis, ſequentes Dominum Deum
veſtrum: 15. ſi autem non audieritis vocem Domini, ſed exaſperaueritis ſermones
eius, erit manus Domini ſuper vos, & ſuper patres veſtros. 16. Sed & nunc ſtate, &
videte rem iſtam grandem, quam facturus eſt Dominus in conſpectu veſtro. 17. Nun-
quid non meſſis tritici eſt hodie? inuocabo Dominum, & dabit voces & pluuias: & ſcie-
tis, & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conſpectu Domini, petentes ſu-
per vos regem. 18. Et clamauit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces &
pluuias in illa die. 19. Et timuit omnis populus nimis Dominum & Samuelem, & di-
xit vniuerſus populus ad Samuelem: ora pro ſeruis tuis ad Dominum Deum tuum, vt
non moriamur, addidimus enim vniuerſis peccatis noſtris malum, vt peteremus
nobis regem. 20. Dixit autem Samuel ad populum: Nolite timere, vos
feciſtis vniuerſum malum hoc: veruntamen nolite recedere à tergo Domini, ſed ſeruite
Domino in omni corde veſtro. 21. Et nolite declinare poſt vana, quæ non prode-
runt vobis, neque eruent vos, quia vana ſunt. 22. Et non derelinquet Dominus
populum ſuum, propter nomen ſuum magnum: quia iurauit Dominus facere vos ſibi
populum. 23. Abſit autem à me hoc peccatum in Dominum, vt ceſſem orare pro vo-
bis, & docebo vos viam bonam & rectam. 24. Igitur timete Dominum, & ſeruite ei
in veritate, & ex toto corde veſtro: vidiſtis enim magnifica quæ in vobis geſſerit. 25.
Quod ſi perſeueraueritis in malitia: & vos & rex veſter peribitis.

Vers. 2. REx graditur ante vos.] Chald. *Ecce rex ductor in capite veſtro.* Hoc enim petierat populus c. 8.20. Rurſum Samuel hic quaſi ſe abdicat principatu, quaſi dicat: ego officio meo perfunctus ſum, regem quem petiſtis dedi vobis Saulem: iſte ergo deinceps erit rex, dux & princeps veſter. Vnde mox v. 3. Samuel coram Saule toti populo adminiſtrationis ſuæ rationem reddit, vti ſolent facere ij, qui magiſtratu abeunt, vel eo ſe abdicant: qua in re tum reuerentiam & obedientiam Sauli detulit, tum ſuam integritatem oſtendit, dum Saulis & totius populi iudicio ſe ſuppoſuit, ſi quis aliquid aduersùs eum haberet, ait Caiet.

Ego senui et incanui; porrò filii mei vobiscum sunt,] vt me mortuo iniuriam vel damnum, ſi quod alicui veſtrûm intuli, ex bonis meis præſtent & ſarciant; dummodo læſus illud nunc palàm edicat, & de eo me conuincat: ita Lyran. Secundò, Dion. quaſi dicat: ego abeo, ſed filij mei pro me, ſi qua in re opus erit, vobis, nouóque regi ſeruient. Tertiò, Mendoza, quaſi dicat: *Filij mei vobiſcum ſunt. Optimè illos noſtis, & ab illis in meam vitam facilè inquiretis, an ego illorum malitiam fouerim, aut iuuerim, aut aliquo patrocinio ad iniuſtitiam exercendam incitarim. Quare cùm hæc inquiſitio facilis ſit, omnes quæſo ad hoc iudicium concurramus.*

Ex τὸ *ſenui & incanui*, patet Samuelem hoc tempore fuiſſe valde ſenem; ſcilicet circiter ſexaginta annorum; ita vt natus anno 2. Heli, qui 40. annis præfuit, cùm ei morienti ſucceſſit, fuerit 38. annorum, ac deinde 22. præfuerit Iſraëli. Sic enim hiſce annis additis conflabuntur anni ſexaginta ſenectutis eius, quæ in eo citior & grauior fuit, ob labores aſſiduos, quos in iudicando ſubierat. Dices, quomodo ergo ſubdit Samuel: *Conuerſatus coram vobis ab adoleſcentia mea?* Nam qui 38. eſt annorum, non eſt adoleſcens, ſed vir. Reſpon. Samuel adhuc viuenti Heli, cùm iunior eſſet, multa loco Heli iam grandæui adminiſtrabat; exercebat enim eum Deus per Heli, vt idoneus fieret eius ſucceſſor: huc enim eum ipſe deſtinabat.

Vers. 3. Coram Chisto eius,] id eſt coram Saule, qui eſt *Chriſtus*, id eſt *vnctus Dei*; eò quòd Deus eum per me regem crearit, & vnxerit. Samuel ergo coram Saule & coram Deo ſuam integritatem enunciat, ad Saulis & populi exemplum, vt illud imitentur; ſimul tacitè innuens, ſe Deo illam acceptam referre: Nam vt ait D. Auguſt. lib. 9. Confeſſ. c. 13. *Quiſquis*, inquit, *tibi, Domine enumerat vera merita ſua; quid tibi enumerat niſi munera tua?* Et Epiſt. 105. ad Sixtum: *Cum*, inquit, *Deus coronat merita noſtra, nihil aliud coronat, quàm munera ſua.*

Vtrum bovem cuiusquam tulerim.] Sic & S. Paulus: *Argentum*, inquit, *& aurum, aut veſtem nullius concupiui: ipſi ſcitis.* Actor. 20. v. 33. Et iterum: *Capite*, inquit, *nos neminem læſimus, neminem corrupimus, neminem circumuenimus,* &c. 2. Cor. 7. v. 22.

Hinc B. Petrus Damiani lib. 1. Epiſt. 12. coarguit Epiſcopos, qui nolunt ſe ſuoſque actus à ciuibus examinari. *Quis*, inquit, *eſt hic arrogantiæ tumor? quis elationis faſtus? Quæ denique tanta ſu-*

perbiæ? vt liceat Epiſcopum ad propriæ voluntatis arbitrium viuere, & quod inſolenter exceſſum eſt, à ſubiectis ſuis dignetur audire. Et paulò poſt, hunc faſtum per exempla proborum contraria exaggerans: *Beatus*, inquit, *Iob dicit: Si contempſi ſubire iudicium cum ſeruo meo. Iob. 31. v. 13. Et tu dicis: Abſit, vt digner ad examen venire cum Clerico meo. Deus omnipotens per Iſaiam clamat: venite & arguite me. Iſai. 1. v. 18. Is qui iudicat omnia, non dedignatur à ſeruis argui: tu ſeruus vtique cum ſeruo in iudicium venire faſtidis? Samuel vltrò ſe arguendũ nullis accuſantibus obtulit; & vtrum eos in aliquo violenter oppreſſerit, inquiſiuit. Ecce præſto ſum;* inquit, *loquimini de me*, &c.

SI OPPRESSI ALIQVEM.] Samuelis iuſtitiam & modeſtiam affectatus S. Greg. Nazian. Orat. 32. ſe populi iudicio ſubmittit. *Quid*, inquit, *populum hunc per auaritiam circumuenimus? nunquid priuatis vtilitatibus conſuluimus? nunquid Eccleſiam modeſtia affecimus? Nihil profectò, quantùm mihi conſcius ſum. Purum miniméque adulterinum ſacerdotium cuſtodiui.* Mox graui contentione idipſum perurget dicens: *quod ſi Principatus, aut ſublimium thronorum ſtudio ductus ſum, aut Imperatorum aulas calcare appetij, nunquam aliud quidquam ſplendoris conſequi mihi contingat; aut ſi conſequutus fuero, ſtatim illud proijciam, a que amittam.*

Porrò Samuel hæc de ſe recenſet coram nouo rege Saule, vt eum ſuo exemplo doceat ſubditos non opprimere, ſed ſubleuare. Ita S. Chryſoſt. hom. 24. in Epiſt. 2. ad Corinth. qua in re vide & imitare prudentiam Samuelis.

Prælati reſpuant munera.

SI DE MANV CVIVSQVAM MVNVS ACCEPI,] etiam vltrò & ſponte oblatum. Magnæ integritatis, magnanimitatis & ſanctitatis indicium eſt, munera refutare. Sic Daniel ad Balſaſar c. 5. 17. Rex, inquit, *munera tua alteri da.* Quærit S. Chryſoſt. in Pſal. 95. *Et quod erit interpretationis ſuæ Danieli præmium?* ac reſpondet: *A Deo merces veniet: quin potiùs hoc ipſum mihi veritatis præmium, interpretari veritatem, ac putatem, quæ infamatur, vindicare.* Sic Abraham reſpuit munera regis Sodomæ, quem ab hoſtibus liberarat. Geneſ. 14. 22. & Eliſæus munera Naaman, quem à lepra curarat. 4. Reg. 5. 14. Et Moſes. Num. 16. 15. & Iob. c. 31. 7. S. Hilarion Orionis, à quo legionem Dæmonum expulerat, ampla dona refutans, cum ille inſtaret, vt ſaltem illa accipiens erogaret in pauperes, reſpondit: *Tu meliùs potes tua diſtribuere, qui per vrbes ambulas, & noſti pauperes: Ego, qui mea reliqui, cur aliena appetam? Multis nomen pauperum occaſio auaritiæ eſt: miſericordia verò artem non habet. Meliùs nemo erogat, quam qui ſibi nihil reſeruat. Triſti autem & in terrâ iacenti:* Noli, inquit, *contriſtari fili: quod facio, pro me & pro te facio: Si enim hæc accepero, & ego offendam Deum, & ad te legio reuertetur.*

Hinc S. Bernard. lib. 4. de Conſid. mirè laudat Gaufridum Legatum Apoſtolicum, quòd omnia omninò etiam exigua munera ſpreuerit. *Non fuerunt*, inquit, qui poſſent legato dicere: *Ditauimus Abraham. Ipſe verò cum Samuele liberè concionabatur ad omnes; loquimini de me*, &c. Addit S. Bern. exemplum Cardinalis Martini, cui cum Epiſcopus quidam equum donaſſet, ac mox eius quadam in re ſuffragium flagitaſſet ab eo hoc reſponſi tulit: *Decepiſti me, neſciebam tibi imminere negotium. Tolle equum tuum; ecce in ſtabulo eſt.*

A Tropol. Quiſque debet quotidie iudicium hoc ſui peragere per rigidum conſcientiæ examen. Audi S. Bern. ad fratres de monte Dei: *Diſcito tibi præeſſe, vitam ordinare, mores componere, te ipſum iudicare, & te apud te ipſum accuſare, ſæpe etiam condemnare, nec impunitum dimittere. Sedeat accuſans iuſtitia, ſtet rea & temetipſum accuſans conſcientia; nemo te plus diligit, nemo fideliùs iudicabit. Pete à te ipſo rationem præterita noctis, & venturæ diei tu tibi canonem præſcribito, & ſuperuenientis noctis regimen indicato: Sic diſtrictò nunquam aliunde laſciuire vacabit.*

NON ES CALVMNIATVS NOS, &c. NEQVE TVLISTI DE MANV ALICVIVS QVIPPIAM.] VERS. 4
Magnum hoc eſt & mirabile totius populi de integritate Samuelis teſtimonium pariter & iudicium. Quocircà S. Greg. Nyſſen. Meletium Epiſcopum Antioch. virum integerrimum confert Samueli in Orat. habita in eius funere: *Cùm primùm*, inquit, *illa Eccleſia Meletium vidit; vidit manſuetudinem atque clementiam qualis in Dauide fuit, qualis in Salomone, intelligentiam atque prudentiam; qualis in Moyſe, bonitatem; qualis in Ioſepho continentiam pudicitiamque; qualis in Dauide, Sapientiam; qualis in Samuele, perfectionem.*

Integritas Samuelis.

Porrò Samuel ſuæ integritatis teſtimonium poſcit à populo, vt deinde liberius eum de ſuis ſceleribus redarguat. Nam vt ait S. Gregor. lib. 7. mor. c. 16. *Mundus eſſe à vitijs debet, qui curat aliena corrigere: quia nequaquam purè maculam in membro conſiderat oculus, quem puluis grauat: & ſuperpoſitas ſordes tergere non valet manus, quæ lutum tenet. Dauid vir Sanguinum, templum Deo ædificare prohibetur.* 1. Paral. 22. verſ. 8. *Quia qui adhuc actibus carnalibus incumbit, neceſſe eſt, vt inſtruere ſpiritualiter mentes proximorum erubeſcat.* Et Tertul. lib. de Patientia c. 1. *Oportet*, ait, *conſtantiam commendandi, propriæ conuerſationis auctoritate dirigere; nè dicta factis deficientibus erubeſcant.* Et S. Ambroſ. lib. 5. in Lucam c. 6. *Niſi tu*, inquit, *priùs interiora tua vacua feceris ab omni labe peccati, non potes alijs ferre medicinã. A te igitur pacem incipe, vt cùm fueris ipſe pacificus, pacem alijs feras. Quomodo enim potes aliorum corda mundare, niſi tuum ante mundaueris?*

Quocircà Ferrandus Diaconus Carthag. hoc Samuelis exemplum, Belli Ducibus imitandum proponit. Sic enim ſcribit Regula 1. Innocentiæ militaris: *Dux*, ait, *in ſua adminiſtratione, non præeſſe diligat, ſed prodeſſe: imitetur bonis actibus Samuelem; comparet ſibi liberam fiduciam verecundæ & honeſtæ libertatis, vt ingenuâ fronte dicere valeat ſubiectis ſibi, ſicut dixit Samuel: Ecce adſum ego, &c. aut de manu alicuius accepi pro exhortatione vel calceamentum, &c. Et reſpondeatur etiam ei, quod dixerunt ad Samuel: Nemini noſtri nocuiſti, &c. O quam glorioſus dux erit ante faciem Principis, qui iſta audire meruerit, &c.*

ET MISIT DOMINVS IEROBAAL.] Hic eſt VERS. 11.
Gedeon ſucceſſor aræ Baal. Iudic. 6. 32. Et *Badan*: hic eſt *Samſon*, vt vertit Chald. Sic & S. Hier. in quæſt. Hebr. Angelo. Lyran. Abulen. Caiet. Vatab. & paſſim Interpretes. Nam *Samſon* dictus eſt *Badan*, quaſi בדן *bedan*, hoc eſt *in Dan habitans*. Fuit enim ipſe ex tribu Dan: vel quaſi *bendan*, id eſt *filius Dan* ſiue *Danita*, ait Clarius,

Digitized by Google

Pagnin. Abulen. & alij. Vnde nonnulli codices addunt *Samſon*; quod explicationis *Badan* cauſâ additum in margine, poſteà irrepſit in textum: vnde ex eo illud deleuere Romani. Rurſùm *Badan* Hebr. idem eſt, quod *veſtis & fortitudo eorum*, ait Pagnin. talis enim Hebræis fuit Samſon. Denique per Anagramma & Alphabetariam reuolutionem quam Hebræi vocant *Atbas*, qua vltimæ litteræ cum primis retrogrado ordine commutantur, v. g. Aleph. prima commutatur cum vltima Tau; ac Beth ſecunda à principio, cum Schin quæ ſecunda eſt à fine; ac Daleth quarta à principio, commutatur cum Mem, quæ quarta eſt à media Iod: hac inquam litterarum commutatione *Badan* eſt *Samſon*, ſic enim per idem Anagramma, *Seſach* eſt *Babel*, Ierem. cap. 25. verſ. 26. vide ibi dicta. Vtitur ſcriptura hac litterarum reuolutione, vt ſignificet fortis Samſonis commutationem, qua vir fortiſſimus poſt capillorum reſectionem factus eſt infirmiſſimus, ac captus à Philiſtæis exoculatus eſt.

VERS. 12. VIDENTES AVTEM QVOD NAAS, &c. DIXISTIS: REX IMPERABIT NOBIS.] Hinc patet, cauſam cur Hebræi petierint regem, fuiſſe metum imminentis Naas, vt ſuperiùs dixi.

VERS. 14. SI TIMVERITIS DOMINVM,] eum reuerendo, amando, colendo, obediendo, & cauendo nè qua in re legem eius tranſgrediendo eum offendatis. Nam vt ait S. Chryſoſt. in Pſal. 127. *Nullum eſt malum quod non extinguat Dei metus. Quemadmodum ignis, quodcumque ferrum ceperit contortum vel rubigine confectum, id clarum reddit ac pulchrum, ferruginem abſtergens, & quod in eo erat peruerſum & inflexum, perfectiſſimè corrigit: ita Dei metus vel exiguo tempore facit omnia, & eos qui ab ipſo tincti ſunt, nulla re humana frangi ſinit.*

Eleganter & neruoſè Tertul. lib. de Præſcript. cap. 43. *Vbi*, inquit, *Dei metus, ibi grauitas honeſta, & diligentia attonita, & cura ſollicita, & adlectio explorata, & communicatio deliberata, & promotio emerita, & ſubiectio religioſa, & apparitio deuota, & proceſſio modeſta, & Eccleſia vnita, & Dei omnia.*

ERITIS &c. SEQVENTES DOMINVM.] quaſi dicat: oſtendetis re ipſa vos ex toto corde ſequi Dominum, ſicut filij ſequuntur per omnia patrem, milites Ducem, ſubditi Regem. Atque hinc conſequemini magnum decus: *Gloria enim magna eſt, ſequi Dominum*, vt ait Eccleſ. c. 23. 38. ac magnum pariter emolumentum. Deus enim vos quaſi ſequaces cultoréſque ſuos proteget, proſperabit & beabit. Vnde Sept. addunt: *& liberabit vos.*

VERS. 15. SI AVTEM NON AVDIERITIS VOCEM DOMINI, SED EXASPERAVERITIS SERMONES EIVS.] Primò, aliqui cum Hugone ſic exponunt: *Si præcepta Dei æſtimaueritis eſſe aſpera & difficilia, vel impoſſibilia ſeruatu.* Nam vt ait S. Gregor. *Bona opera in dilectione ſuauitatis habenda ſunt, non in æſtimatione aſperitatis: nam quibus ſemper dura & aſpera videntur, quæ à Domino præcipiuntur, paulatim decidunt & deficiunt.* Et paulò pòſt: *Si non exaſperaueritis*, inquit, *os Domini; quaſi dicat; ſi ea, quæ carnalibus aſpera ſunt, præcepta charitatis, vſque ad vitæ finem cum iucunditate deducitis.* Piger enim & nequam ſeruus eſt, *qui fingit laborem in præcepto.* Pſalm. 93. 20. Secundò, A idem Hugo; quaſi dicat: *ſi feceritis Deum aſperè loqui propter peccata veſtra*, vt ſcilicet dicat: *Ite maledicti in ignem æternum.*

Tertiò & genuinè, Hebr. eſt: *Sed amaricaueritis*, vel *amarum feceritis os Domini*, hoc eſt ſi irritaueritis, & ad iram prouocaueritis Dominum: ira enim oſtendi ſolet amaro ore & vultu, indéque prodeuntibus ſermonibus amaris & aſperis: vnde Chaldæus vertit: *Et rebellaueritis dictis Domini.* Rurſùm per *os & ſermones Domini*, poſſunt accipi Leges & præcepta Dei, quæ ipſe ore ſuo edixit; quaſi dicat, *ſi offenderitis legem, eamque ad iram prouocaueritis.* Eſt proſopopœia; tribuitur enim legi inanimæ anima, ſenſus & ira: Lex enim videtur iraſci impiis, dum ab ijs violatur & contemnitur; ideóque ipſa quaſi irata ſui violatoribus minas & pœnas in ſe ſancitas intentat. B Verùm per legem intelligitur Deus legiſlator, qui præuaricatoribus iraſcitur, eiſque pœnas in lege ſtatutas infligit. Hic ergo ſenſus in idem cum priore redit.

ERIT MANVS DOMINI SVPER VOS, ET SVPER PATRES VESTROS.] Primò, Chaldæus ſic exponit: *Erit plaga Domini in vobis, vt hæc quæ fuit in patribus veſtris, cum in deſerto Deo rebellarunt.* Sic & Vatab. *Affliget*, inquit, *vos vt afflixit maiores veſtros, quando fuerunt inobedientes.* Accedit Lyran. *Manus*, inquit, *Domini erit ſuper vos de futuro, ſicut fuit ſuper Patres veſtros de præterito.* Et Carthuſianus: *Quidam*, inquit, *ſic exponunt: Ita erit ſuper vos in poſterum, ſicque puniemini, ſicut iam ante fuit, & ſicut puniti fuerunt patres veſtri tranſgreſſores.* τὸ enim &, quando copulat ſimilia, idem C valet quod *ſicut*, vt patet in Prouerbiis.

Secundò, Dion. quaſi dicat: *Tam vos*, inquit, *quam patres veſtri, qui vos ad mala inducunt, ſeu à vitijs non refrænant, incurretis debitas pœnas Dei: vel ſuper Patres veſtros defunctos condemnatos, quorum damnatio ſeu tormentum augebitur ex iniquitatibus & condemnationibus veſtris; in quantum præbuerunt vobis occaſionem & exemplum peccandi: & pœna vnius damnati redundat in alium.* Hic ſenſus ſi de viuis accipiatur planiſſimus eſt; ſi de mortuis, remotior videtur, & altiùs quàm Hebræorum craſſa mens ſe porrigeret, longiúſque petitus.

Tertiò, *Erit manus Domini ſuper vos, & ſuper patres*, id eſt principes veſtros: princeps enim eſt pater patriæ teſte Ariſtotele lib. 8. Ethic. c. 11. vnde Homerus Agamemnonem regem vocat *pa-* D *trem & paſtorem populorum.* Et Romani, Senatores ſuos qui omnia regebant vocabant, *patres conſcriptos*: ac ſæpe in Scriptura principes vocantur *patres*. Ita S. Greg. Abulen. Caiet. vnde Sept. vertunt: *ſuper vos, & ſuper Regem veſtrum.* Audi Senecam lib. 1. de Clementia cap. 14. *Hoc*, inquit, *quod parenti, etiam Principi faciendum eſt: quem appellauimus patrem patriæ, vt ſciret datam ſibi poteſtatem patriam, quæ eſt temperatiſſima, liberis conſulens, ſuaque poſt illos reponens. Tardè ſibi pater membra ſua abſcindat, & cum abſciderit reponere cupiat, & in abſcindendo gemat, cunctatus multum diúque.*

NVNQVID NON MESSIS TRITICI EST HODIE? INVOCABO DOMINVM, ET DABIT VOCES (tonitrua) ET PLVVIAS.] Fuit hoc miraculum, VERS. 17.

Digitized by Google

Tonitru miraculoſum. culum, vt docet S. Gregor. Lyran. Hugo, Abulen. Vatab. Dion. Caiet. & cæteri: Nam vt ſcribit S. Hier. teſtis oculatus in Amos 4. v. 7. *Nunquid in fine menſis Iunij, ſiue in menſe Iulio in his prouincijs, maximéque in Iudæa, pluuias vidimus? Denique in Regum libris, pro ſigno magno atque portento, diebus æſtatis & meſſis orante Samuele pluuia concitata ſunt.*

Rurſùm, quia cùm ſerenum eſſet cœlum, Samuel per preces ſuas ſubitò hæc tonitrua & pluuias è cælo elicuit, & à Deo miraculosè fieri impetrauit. Audi Auctorem de mirabil. S. Script. li. 2. c. 9. apud S. Auguſt. tom. 3. *Samuele inuocante Dominum, cum populus ſibi Regem peteret, Dominus per pluuias & horribiles voces intonuit, quibus plebs quæ audierat, ſe Dominum repuliſſe, nè regnaret ſibi, intelligeret. Quos fragores per Samuelis iterum Dominus deprecationem compeſcuit, poſtquam populi de hac re pœnitudinem intus aſpexit.*

Addit idem Auctor Samuelem pœnitenti populo mox ſtitiſſe pluuias, & cælum ſerenaſſe; quod nouum fuit miraculum. Hinc Clemẽs Alexand. lib. 6. Stromat. culpat Græcos, quod hanc Samuelis hiſtoriam detorſerint ad Æacum, fingentes ipſum ſuis precibus à Deo impetraſſe pluuiam, qua ſegetes ſiccitate emortuę reuiuiſcerẽt.

Tropol. S. Gregor. *Dominus,* inquit, *vocem dat* (hoc eſt, tonitruum) *quia peccatorum corda excitat, vt prauitatis ſuæ nequitiam recognoſcant. Dat pluuias, quia excitata corda per infuſionem ſupernæ gratiæ adiuuat, vt nonſolum deſerat mala quiſque, quæ fecit; ſed etiam bona fortiter agat, quæ appetit.* Et paulò pòſt: *Non eſt,* inquit, *minus miraculum immutatio cordis, quàm perturbatio aëris. Nonminus miraculum eſt, arentia corda reuiuiſcere, quàm æſtiuis ardoribus, inuſitato more, pluuias inundare. Maius quippe miraculum eſt, intimo ſonitu inſenſibilem mentem concutere, quàm colliſis per ventum nubibus tonitruum inſonare.*

ET VIDEBITIS QVIA GRANDE MALVM FECERITIS VOBIS IN CONSPECTV DOMINI, PETENTES SVPER VOS REGEM:] tum quia Deus per tonitru, iratum ſe fuiſſe vobis teſtabitur: ipſe enim in peccata & peccatores detonat: tum quia, vt ex R. Salomone ait Lyrã, *Deus excitauit iſta tonitrua, vt confutaret pertinaciam populi: nam ſi tantæ erant vires Samuelis, vt poſſet cælum commouere, & tonitrua deuocare; quomodo non potuit hoſtem profligare & Rempublicã præeſſe?*

VERS. 18. ET DOMINVS DEDIT VOCES,] tonitrua mixta fulguribus & grandinibus, ait Ioſephus lib. 6. Ant. 6.

Porrò S. Gregor. homil. 27. in Euang. citans illud Ierem. 15. 1. *Si ſteterit Moſes & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum illum. Quid eſt,* inquit, *quòd Moyſes & Samuel cæteris Patribus in poſtulatione præferuntur; niſi quòd hi duo tantummodò, in cuncta Teſtamenti veteris ſerie etiam pro inimicis ſuis leguntur exoraſſe? Vnus à populo lapidibus impetitur,* Exod. 17. v. 4. *& tamen pro lapidatoribus ſuis Dominum deprecatur. Alter ex principatu eijcitur; & tamen petitus, vt exoraret, fatetur dicens: Abſit à me hoc peccatum in Domino, vt ceſſem orare pro vobis.*

VERS. 20. NOLITE RECEDERE A TERGO DOMINI.] Hebr. *de poſt Dominum.* Chald. *de poſt cultum eius,* quaſi dicat: Ne deſtiteritis ſequi Dominũ,

A cumque amare & colere. Moral. S. Greg. *Pœnitentis,* inquit, *mens tunc bene dirigitur, ſi diuina iudicia metuat, & de Dei omnipotentis miſeratione cõfidat. Timor quidem ſine ſpe, in deſperationem præcipitat: ſed cum ſpei coniungitur, ſalutem mentis operatur. Quare ſummo ſtudio optimus Doctor inuigilare debet, vt peccantem terreat, & territum ad veniæ ſpem reducat. Quatenus per metum peccare deſinat, & per ſpem impetrandæ indulgentiæ, diuinæ miſericordiæ portum quærat.*

Tropol. idem S. Gregor. *Iuſti,* inquit, *ſtant in conſpectu Domini, quia teſtimonio bonæ conſcientiæ de amore Conditoris præſumunt. Peccatores autem cùm mala committunt, à facie Domini fugiunt: cùm verò redire pœnitendo deliberant, quaſi poſt tergum Domini ſunt; quia & diſcedere longiùs nolunt, & tamen præſumere de Deo quaſi amici nõ poſſunt. Hinc eſt quòd*
B *peccatrix mulier retrò ſtetiſſe dicitur,* Luc. 7. v. 38. *Retrò etiã illa ſtetit, quæ fimbrias eius tetigit,* Matt. 9. n. 20. *Retrò quidem ſtat pro verecundia peccati; ſed tangit per virtutem ſpei. Quia ergo pro commiſſis iniquitatibus ſemper erubeſcere debemus, & in quibus confundimur, deuitare; Samuel peccatoribus imperat, vt à tergo Domini non recedant.*

NOLITE DECLINARE POST VANA,] hoc VERS. 21.
eſt *idola,* quæ falſa ſunt Numina, ideóque vaniſſima & mendaciſſima, quæ opem ſe inuocanti præſtare non poſſunt. Porrò vanitatem idolorum argutè oſtendit & irriſit Dionyſius Tyrannus, qui, vt ait S. Ambroſ. lib. 2. de Virgin. *Cùm veniſſet in templum, Iouis amictum aureum, quo operiebatur ſimulacrum eius, detrahi iuſſit, & imponi laneum, dicens; aurum hyeme*
C *frigidum, æſtate oneroſum eſſe. Sic Deum irriſit ſuum, vt nec onus ferre poſſe, nec frigus putaret. Item, cum Æſculapij barbam vidiſſet auream, tolli imperauit, incongruum eſſe appellans, vt filius barbam haberet, cùm Apollo pater eius adhuc non haberet. Item ſimulacris tenentibus aureas pateras ademit allegans; accipere ſe debere, quòd Dij darent. Ita ludibrio habiti ſunt, vt neque Iupiter veſtem ſuam defendere potuerit, nec barbam Æſculapius, neque omnes qui dicuntur Dij, retrahere potuerint pateras, quas tenebant, non tam furti reatum timentes, quàm ſenſum non habentes,*

Tropol. S. Gregor. *In comparatione,* inquit, *æternorum bonorum vana ſunt omnia etiam bona temporalia. Quidquid enim in hoc ſæculo lætum, delectabile, ſublime, aut proſperum cernitur, vanum profectò eſt: quia difficile habetur, & citò amittitur. Repente quidem alta ſæculi corruunt, pulchra tranſeunt, læta &*
D *proſpera euaneſcunt. Nam cum ſtare in his floribus ſuis mundus blandiens cernitur, repentinâ fortunâ turbatur, aut feſtina, & omnia deturbente morte concluditur. Vana ergo ſunt gaudia ſæculi, quæ quaſi manentia blandiuntur: ſed amatores ſuos citò tranſeundo decipiunt.* Et inferiùs: *Declinare poſt, eſt, in eorum appetitum defluere: amorem illorum diuino amori præferre. Meritò ergo his vana non proderunt; quia ea, eo ordine, quo condita ſunt, habere noluêre.*

ET NON DERELINQVET POPVLVM SVVM, VERS. 22.
PROPTER NOMEN SVVM MAGNVM.] Primò, *nomen Dei,* eſt fama Dei, quæ magna erat apud omnes gentes: quòd ſcilicet Deus Iſraëlem ſuũ populũ à Pharaone, aliiſq; hoſtibus, per tot prodigia liberaſſet & propugnaſſet. ita Abul. Vatab, Dion.

G

Digitized by Google

Secundò, *nomen Dei*, eſt eius omnipotentia, A miſericordia & fidelitas.

Tertiò, *nomen Dei*, eſt ipſe Deus nominatus & inuocatus. Deus enim eſt optimus & maximus.

Myſticè, *propter nomen ſuum magnum*, id eſt propter *Chriſtum*; hic enim eſt *nomen Patris*; quia loquitur, id eſt manifeſtat ipſum mundo, ait Hugo. Hic quoque, *Ieſus*, id eſt *ſaluator mundi. Nomen magnum*, ergo eſt *Ieſus*. Audi S. Bern. ſerm. 15. in Cant. *Aridus eſt omnis animæ cibus, ſi non oleo iſto infundatur. Si ſcribas, non ſapit mihi, niſi legero ibi Ieſum: ſi diſputes, non ſapit mihi, niſi ſonuerit ibi Ieſus. Ieſus mel in ore, in aure melos, in corde iubilus.* Et paulò poſt huius nominis fructus eximios demonſtrans: *Iræ*, inquit, *impetum cohibet, ſuperbiæ tumorem ſedat, ſanat liuoris vulnus, reſtringit luxuriæ fluxum, extinguit libidinis flammam, ſitim temperat auaritiæ, ac totius dedecoris fugat pruriginem.*

VERS. 23. ABSIT A ME HOC PECCATVM IN (id eſt contra) DOMINVM, VT CESSEM ORARE PRO VOBIS: Prælati enim & prophetæ (qualis erat Samuel) officium & debitum eſt, orare pro populo ſibi ſubdito, præſertim in periculo offenſæ, iræque Dei conſtituto; qualis erat hîc Iſraël. Addit S. Gregor. *Si ſecundum legis præceptum hoc diſcutitur, peccatum non eſſet, ſi pro abiicientibus ſe, non oraret: Nam lex Moyſis præcipit, dicens: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Quid eſt ergo, quod dicit: Abſit à me peccatũ: niſi quia vir ſanctus ad charitatis verticem ſublimatus, non ſolùm diligebat amicos, ſed ipſos etiam amplectebatur inimicos? legis quidem veteris mandato inſtructus; ſed nouæ gratiæ fulgoribus illuſtratus, licentiam vetuſtatis, euangelica perfectione reprehendit.*

Porrò Patres hanc Samuelis vocem, vt charitate in ſibi aduerſos æſtuantem miris laudibus extollunt: imò vt benignitatis & charitatis ſpeculum, omnibus imitandum proponunt. Audi S. Gregor. hom. 15. in Ezech. *Cupimus animum in benignitate dilatare? Samuel in cogitationem deducatur, qui de principatu deiectus à populo, cum idem populus peteret, vt pro eo, Domino preces effunderet, reſpondit, dicens: Abſit à me hoc peccatum in Dominum, vt ceſſem orare pro vobis. Culpam quippe vir ſanctus perpetrare ſe credidit, ſi eis, quos aduerſarios pertulerat vſque ad eiectionem, benignitatem gratiæ non reddidiſſet in prece.* *Prælatus oret pro populo rebelli.*

S. Chryſ. homil. 1. de cruce & latrone: *Samuel*, inquit, *qui exordinatus fuerat, qui contemptus, ait: Mihi abſit peccare, intermittendo orare pro vobis Do-* B *minum. Peccatum arbitratur, minùs pro inimicis orare.*

B. Antiochus hom. 72. Samuelem vocat virum admirabilem, quòd pro iis, qui eum principatu deiecerant, orauerit. Hinc infert S. Gregor. homil. 27. in Euang. *Virtus ergo vera orationis eſt, celſitudo charitatis. Et tunc quiſque, quod rectè petit, adipiſcitur, cum eius animus in oratione nec inimici odio fuſcatur.*

QVOD SI PERSEVERAVERITIS IN MALITIA, ET VOS, ET REX VESTER PARITER PERIBITIS:] quia rex & populus politicè ſunt quaſi vna perſona: quare ſicut vnum quid fiunt in culpa, ſic & vnum quid fient in pœna. VERS. 25.

Porrò ſagaciter S. Gregor. lib. 6. *Ita*, inquit, *ſibi regentium merita connectuntur & plebium, vt ſæpè ex culpa præſidentium, deterior fiat vita ſubiectorum; & ſæpè ex merito plebium, delinquat vita Paſtorum.*

CAPVT DECIMVM-TERTIVM.

SYNOPSIS.

SAVL aſciſcit ſibi & Ionathæ filio tria millia militum. Ionathas percutit ſtationem Philiſthinorum. Illi ingentem redintegrant exercitum, parantque prælium. Saul pauidus offert ſacrificium, vt Dei opem imploret. Interuenit v. 10. *Samuel, eumque obiurgat, quod ſe, vti iuſſerat, non expectarit; ideóque v.* 14. *Deum, regnum ab eo quaſi inobediente ad Dauidem traducturum edicit. Philiſthini v.* 19. *vt arma Hebræis eripiant, cauent nè apud eos ſit Faber Ferrarius.*

1. FIlius vnius anni erat Saul cum regnare cœpiſſet, duobus autem annis regnauit ſuper Iſraël 2. Et elegit ſibi Saul tria millia de Iſraël: & erant cum Saul duo millia in Machmas, & in monte Bethel: mille autem cum Ionatha in Gabaa Beniamin. porrò ceterum populum remiſit vnumquemque in tabernacula ſua. 3. Et percuſſit Ionathas ſtationem Philiſthinorum, quæ erat in Gabaa. Quod cùm audiſſent Philiſthiim, Saul cecinit buccina in omni terra, dicens: Audiant Hebræi. 4. Et vniuerſus Iſraël audiuit huiuſcemodi famam: Percuſſit Saul ſtationem Philiſthinorum: & erexit ſe Iſraël aduerſus Philiſthiim. Clamauit ergo populus poſt Saul in Galgala. 5. Et Philiſthiim congregati ſunt ad præliandum contra Iſraël, triginta millia curruum, & ſex millia equitum, & reliquum vulgus, ſicut arena quæ eſt in littore maris plurima. Et aſcendentes caſtra metati ſunt in Machmas ad Orientem Bethauen. 6. Quod cùm vidiſſent viri Iſrael ſe in arcto poſitos, (afflictus enim erat

Digitized by Google

populus) abſconderunt ſe in ſpeluncis, & in abditis, in petris quoque, & in antris,
& in ciſternis. 7. Hebræi autem tranſierunt Iordanem in terram Gad & Galaad.
Cumque adhuc eſſet Saul in Galgala, vniuerſus populus perterritus eſt, qui ſe-
quebatur eum. 8. Et expectauit ſeptem diebus iuxta placitum Samuelis, & non
venit Samuel in Galgala, dilapſúſque eſt populus ab eo. 9. Ait ergo Saul: Af-
ferte mihi holocauſtum, & pacifica. Et obtulit holocauſtum. 10. Cumque com-
pleſſet offerens holocauſtum, ecce Samuel veniebat: & egreſſus eſt Saul obuiam
ei vt ſalutaret eum. 11. Locutuſque eſt ad eum Samuel: Quid feciſti? Reſpon-
dit Saul: Quia vidi quòd populus dilaberetur à me, & tu non veneras iuxta
placitos dies, porrò Philiſthiim congregati fuerant in Machmas, 12. dixi: Nunc
deſcendent Philiſthiim ad me in Galgala, & faciem Domini non placaui. Neceſ-
ſitate compulſus, obtuli holocauſtum. 13. Dixitque Samuel ad Saul: Stultè egi-
ſti, nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod ſi non fe-
ciſſes, iam nunc præparaſſet Dominus regnum tuum ſuper Iſrael in ſempiternum:
14. ſed nequaquam regnum tuum vltra conſurget. Quæſiuit Dominus ſibi virum
iuxta cor ſuum: & præcepit ei Dominus, vt eſſet dux ſuper populum ſuum, eò
quod non ſeruaueris quæ præcepit Dominus. 15. Surrexit autem Samuel, &
aſcendit de Galgalis in Gabaa Beniamin. Et reliqui populi aſcenderunt poſt Saul
obuiàm populo, qui expugnabant eos venientes de Galgala in Gabaa, in colle Benia-
min. Et recenſuit Saul populum, qui inuenti fuerant cum eo, quaſi ſexcentos vi-
ros. 16. Et Saul & Ionathas filius eius, populúſque qui inuentus fuerat cum eis,
erat in Gabaa Beniamin: porrò Philiſthiim conſederant in Machmas. 17. Et
egreſſi ſunt ad prædandum de caſtris Philiſthinorum tres cunei. Vnus cuneus per-
gebat contra viam Ephra ad Terram Sual. 18. porrò alius ingrediebatur per
viam Beth horon: tertius autem verterat ſe ad iter termini imminentis valli Seboim
contra deſertum. 19. Porrò faber ferrarius non inueniebatur in omni Terra
Iſrael, cauerant enim Philiſthiim, ne fortè facerent Hebræi gladium aut lanceam.
20. Deſcendebat ergo omnis Iſrael ad Philiſtiim, vt exacueret vnuſquiſque vo-
merem ſuum, & ligonem, & ſecurim, & ſarculum. 21. Retuſæ itaque erant
acies vomerum, & ligonum, & tridentum, & ſecurium, vſque ad ſtimulum corri-
gendum. 22. Cumque veniſſet dies prælij, non eſt inuentus enſis & lancea in
manu totius populi, qui erat cum Saule & Ionatha, excepto Saul & Ionatha filio
eius. 23. Egreſſa eſt autem ſtatio Philiſthiim, vt tranſcenderet in Machmas.

Vers. 1. FILIVS VNIVS ANNI ERAT SAVL CVM REGNARE COEPISSET, DVOBVS AVTEM ANNIS REGNAVIT SVPER ISRAEL.] Impoſſibile videtur, quòd Saul filius vnius anni, creatus ſit rex, & reipſa regnarit. Quocirca Melchior Canus lib. 11. de locis c. 5. ad argum. 12. legendum vult. *Filius viginti & vnius anni erat Saul, cum regnare cœpiſſet.* Scholiaſtes Græcus verò legit: *Filius triginta annorum erat Saul, cum regnare cœpiſſet.* Verùm huic lectioni repugnãt Hebræi, Chald. Sept. Roman. Aquila, Symmac. Theod. & cæteri, qui conſtanter legunt: *Filius vnius anni erat Saul*, Adde, Saul hoc tempore plurium quàm 20. aut 30. erat annorum: iam enim genuerat Iſboſeth, qui hoc tẽpore erat 20. annorum; & Ionatham eo ſeniorẽ, vtpote qui eſſet Dux belli contra Philiſthæos, vt patet c. ſeq. At quo ſenſu ergo dicitur hîc fuiſſe *filius vnius anni?*

Saul filius vnius anni. Expoſ. 1. Primò, Rabanus in Gloſſa τὸ *Saul* accipit in caſu Datiuo, q. d. *Sauli initio regni ſui natus erat filius vnius anni*, putà Iſboſeth: verùm hoc tam violentum eſt, quàm falſum. Violẽtum, quia *Saul* eſt hîc Nominatiui caſus, vt patet ex eo quod ſequitur: *& duobus annis regnauit ſuper Iſrael*: quod licet
A Rabanus referat pariter ad Iſboſeth, qui mortuo Saule patre, duobus annis regnauit, vt patet 2. Reg. 2. 10. tamen ad Saulem referendum eſſe, patet ex anteced. & ſequen. quæ omnia ad Saulem ſpectant, non ad Iſboſeth. Falſum, quia Iſboſeth hoc tempore nõ erat vnius, ſed viginti annorum, vt minimum: Nam Saul poſt Samuelem regnauit duntaxat viginti vel 18. annis, quibus exactis mortuus eſt; ſucceſſitque ei filius Iſboſeth, qui tum erat 40. annorum, vt patet 2. Reg. 2. 10. Deme à 40. annis, 20. remanebunt 20.

Secundò, alij paſſim ſic exponunt, q. d. Saul cũ regnare cœpit adeò erat ſimplex & innocẽs, ac ſi fuiſſet puer vnius anni: & in hac innocẽtia perſi- 2.
B ſtens regnauit 2. annos, quibus exactis ab ea defecit per inobedientiã, ideóq; à Deo & Samuele reprobatus eſt. Vnde Chald. vertit: *Sicut filius vnius anni, in quo non ſunt culpæ, Saul erat quando regnauit.* Ita S. Greg. Angel. Eucher. S. Hier. in quæſt. (vel quiſquis eſt Auctor) Theod. Ruper. Procop. Hugo, Lyran. Abul. Dion. Caiet. & S. Auguſt. lib. 7. Locutionum in Iudices. Audi B. Petrum Damiani lib: 2. epiſt. 20. *Sic erat innocens, tanquam puer vnius anni cũ regnare cœpit; & duobus annis in eiuſdem innocentiæ ſimplicitate permanſit: ſed qui tũc erat ex humilitate filius, poſtmodum per ſuperbiam factus eſt ſeruus.* Audi & Rupertũ in c. 2. Apoc. pag. 21.

Saul duobus annis eadem humilitate regnauit: ab hac A *excidit, quando contra legem holocauſtum obtulit, cùm non eſſet Sacerdos de ſtirpe Aaron, pepercit Agag, &c.*

Porrò dicit hoc Script. Primò, vt demonſtret optimam fuiſſe Dei electionem; vtpote qui non niſi Saulem virum optimum & digniſſimum ad regnum euexerit; vt idem nos facere doceret: ita S. Greg. Secundò, *vt oſtendatur*, ait Dionyſ. *Prouidentia Dei ita ſemper ſe habentis, niſi noſtra iniquitas obſiſtat, vt quò maiorem confert dignitatem, maiorem etiam conferat ſanctitatem: & proptereà in Saule cum ſuprema præſidentia, ſupremam innocentiam coniunxiſſe.*

Tertiò, vt omnes metu ſacro percellat, nè quis ſibi præfidat, & in ſua ſanctitate ſit ſecurus, videns ex ea excidiſſe Saulem adeò innocentem, ait Abulen. Quartam cauſam dat Lyran. vt indicet quàm teter & profundus fuerit lapſus Saulis: ſicut enim lutum byſſo cãdidæ, ita peccatum animo innocenti fœdiùs adhæreſcit. Hinc Tropol. S Greg. *Licet*, inquit, *multis annis regnauerit, illis ſolis regnaſſe dicitur, in quibus innocens ac humilis fuiſſe perhibetur.* Et paulò pòſt: *Illo ergo*, inquit, *ſolùm tempore nos vixiſſe gaudeamus, quo innocenter & humiliter viximus. Nam illa tempora, quia in ſæculi vanitate, & fluxâ carnis vita conſumpſimus, quaſi perdita, minimè memorantur.*

Quocircà Ioſaphat Barlaamum ſuum Catechiſtam interrogans; quot annorum eſſet? ab eo audiuit: *natus ſum annos* 45. miranti Ioſaphat, quod eum canum videret, reſpondit: *Si annos meos ab ipſo vitæ ortu noſſe quæris, rectè ſanè eos pluſquam ſeptuaginta eſſe conieciſti. At mihi quidem nullo omninò modo inter vitæ annos cenſentur, qui in huius mundi vanitate conſumpti ſunt.* Præclarè Philo lib. de præmiis & pœnis, ſub finem: *Eorum*, inquit, *qui nec diſciplinis inſtituti ſunt, nec legibus, nec numerus initur, nec habetur ratio.* Et paulò poſt: *Virtus*, inquit, *& honeſtas in qualitate conſiſtit, non in quantitate: vnde vel vnus dies ſine culpa tranſactus, integra vitæ ſapientis æquiparatur.* Quãobrem cordatè & neruoſè Euſebius Emiſſenus (vel potius Gallicanus) homil. 9. ad Monach. *Illum*, inquit, *diem tantum vixiſſe te computa, in quo voluntates proprias abnegaſti, in quo malis deſiderijs reſtitiſti; quem ſine vlla regulæ tranſgreſſione duxiſti: illum diem vixiſſe te computa, qui puritatis, & ſanctæ meditationis habuit lucem.*

Hic ſenſus communis eſt & commodus; ſed tropologicus potius videtur, quàm litteralis. Nam ſicut duo anni, quibus dicitur regnaſſe Saul, ſimpliciter pro annis propriè dictis accipiendi ſunt; ſic & vnus ille annus, de quo immediatè antè dicitur: *Filius vnius anni erat Saul.*

3. Tertiò, ergo nonnulli ſic exponunt, quaſi dicat: *Saul electus in regem vno anno quieuit, & domi priuatam vitam egit, ſed exacto hoc anno regnare cœpit.* Ita Eucher. *Vno*, inquit, *anno poſtquam Rex electus eſt à Samuele, in domeſtica domo ſedens, diſſimulauit ſe eſſe Regem: reliquis duobus annis publicè iudicauit omnem Iſraëlem; tenens obedientiam cum humilitate.* Et Beda: *Poſtquam*, inquit, *electus eſt Saul, & oleo ſancto perunctus in Regem, toto anno primo humilis & priuato ſimilis manſit, nec regio habitu indui, cæteráque regni inſignia curauit.* Sic quoque Genebr. in Chronol. Verùm hoc non videtur verum: nam mox ab electione ſua Saul, quaſi rex, geſſit bellum contra Naas, regem Ammon, vt audiuimus c. præced. Adde Ioſephum aſſerere, quod Saul electus rex, vno tantum menſe à regio munere abſtinuerit. Denique aliud eſt eſſe filium vnius anni, aliud priuatam vitam agere.

4. *Optim. l.* Quartò ergo & planiſſimè, ſenſus eſt, q. d. Saul parta victoria de Naas, ideóque comparata ſibi auctoritate & gratia populi, rurſum in regem à Samuele vnctus c. 11. v. vlt. agebat, & fortè exigebat primum regni ſui annum, ac inchoabat ſecundum, quo exacto elegit tria millia militum præſidiariorum, vt ſequitur. Ita R. Dauid, Vatab. Brixianus, Serarius & alij.

Hunc ſenſum exigit phraſis Hebr. quæ ad verbum ſic habet: *Filius vnius anni Saul in regnare ipſum*, quaſi dicat: iam regnabat Saul vnum annum: iam agebat primum regni ſui annum. B Secundò, ex eò quòd Naas ſeptimo menſe à creatione Saulis inuaſit Galaaditas, ac tum Saul ei occurrens eum cæcidit, & regnum ſuum confirmauit & innouauit, vt patet ex dictis cap. 11. vnde hæc omnia fuere acta anni primi regni Saulis.

Eſt Hebraïſmus, Hebræi enim tempori, diei, menſi ex anno tribuunt nomen *filius*, vt *filius huius anni, diei, vel temporis* dicatur, qui hoc anno, die vel tempore natus eſt. Tempus enim, annus & dies dicuntur, quaſi patres, generare eos, qui illo tempore, anno & die naſcuntur: quia ſcilicet annus & dies addducit cauſas ſecundas, putà parentes, qui hunc filium generant. Eſt Metonymia. Sic Ionæ 4. 10. hedera in Hebr. vocatur *filia noctis*, quia illa nocte orta & nata erat. C Sic *filius auroræ* eſt Lucifer, ſiue ſtella Veneris, quæ in aurora naſcitur. Iſaiæ 14. 12. Sic *filij prunæ* ſunt ſcintillæ, quæ ex prunis eliciuntur. Iob. 5. 7. Sic *filij Orientis* vocantur in Oriente nati. Iudic. 6. 33. Sic *filij terræ* vocãtur terrigenæ. Sic *filij arcûs* ſunt ſagittæ. Iob. 41. 20. quia ex arcu violenter emittuntur, & quaſi parturiuntur. Sic *filius areæ* eſt frumentum; vel palea. Iſaiæ 21. 10. Sic Exodi 12. 3. ſancitur vt agnus Paſchalis ſit *anniculus*, Hebr. בן שנה *ben ſcana*, id eſt *filius anni*. Sic quoties in Leuit. & Numer. iubetur immolati ouis vel agnus *anniculus*, Hebr. eſt *ben ſcana*, id eſt *filius anni*. Simili tropo dicitur veritas *filia temporis*, quia tempus latentem veritatem ſenſim educit & aperit.

DVOBVS AVTEM ANNIS REGNAVIT SVPER ISRAEL.] Præter expoſitiones iam recenſitas, D nonnulli ex hiſce verbis cenſent, Saülem per biennium duntaxat fuiſſe regem, ac in fine biennij in prælio occubuiſſe. Ita Hebræi in Seder Olam cap. 13. Arias apud Lorinum cap. 13. Actor. Adrichom, & Gerardus Mercator in ſua Chronol. verum difficile creditu eſt Saülem biennio geſſiſſe omnia, quæ deinceps vſque ad finem libri, ac præſertim cap. 14. ſub finem narrantur: illa enim plures annos exigunt. Adde S. Paulum aſſerere Saülem regnaſſe 40. annis Actor. 13. 21.

Secundò, alij ſic exponunt, quaſi dicat: *Saul poſt mortem Samuelis tantùm regnauit duobus annis*. Id verũ eſſe patet ex Ioſepho lib. 6. Antiq. c. vlt. & Clemente Alexand. lib. 1. Strom. Abulenſe & aliis paſſim. Verùm cur huius biennij duntaxat

Digitized by Google

minit hîc Script. cùm per plura capita ſequentia recenſeat acta Saulis viuente adhuc Samuele?

Tertiò, alij ſic explicant, quaſi dicat: *Saul per biennium duntaxat regnauit, quia poſt biennium à Samuele exauctoratus, regium eius imperium abijt in tyrannicum.* Ita Lyran. Hugo, Abulen. Vatab. & Pineda lib. 8. in præuio Salom. cap. 2. Verùm plures quàm duos hîc interceſſiſſe annos, liquet ex ſequent. & demonſtrat Mendoza.

Quartò ergo genuinè, τὸ *duobus annis regnauit*, iunge cum ſequentibus, *& elegit tria millia*, quaſi dicat, ait Genebr. anno mundi 310-6. *Cùm*, inquit, *Saul regnaſſet duobus annis, elegit ſibi tria millia: nempe duobus primis regni annis, ſat habuit vitare inuidiam; & ſe aduerſùs malignas linguas modeſtia & authoritate Samuelis tueri. Poſteà, dum ſe ſatis confirmaſſet, cœpit more regio, ſeſe ſtipare ſatellitibus. Non quod alioqui duobus tantùm annis regnarit.* Sic & Torniellus, Baradas, Abulen. Hugo, Dion. & Mendoza.

Quot annis regnarit Saul?

Quæres, quot annis regnarit Saul? Reſpondent aliqui per 40. annos; hoc enim videtur aſſerere Paulus Actor. 13. 21. ita Auctor apud S. Hier. in quæſt. Hebr. Serarius in libr. 3. Reg. 6. Propoſ. 2. & Melchior Canus loco ſuperiùs citato. Verùm cæteri omnes cenſent, Paulum illis 40. annis quos aſſignat Sauli, complecti quoque annos Samuelis, quibus ipſe præfuit. Ita Euſebius, Ioſephus, Seuerus Sulpitius, Beda, Freculphus, Torniellus, Bellarminus, Gordonus, Genebr. Gerardus Mercator & alii in ſuis Chronicis, Lyran. & Abulen. hîc, S. Aug. l. 17. de Ciuit. c. 7. Ribera lib. 1. de Templo c. 1. Pineda lib. 8. de rebus Salom. c. 2. n. 2. Lorinus in c. 13. Actor. Porrò hos 40. annos varij variè inter Saulem & Samuëlem partiuntur. Nam Clemens Alexand. lib. 1. Strom. c. 11. Sauli cum Samuele tribuit annos 27. deinde mortuo Samuele, ſoli Sauli alios viginti: ſic vniuerſim fierent anni 47. cùm Apoſtolus duntaxat 40. aſſignet. Rurſùm Ioſephus lib. 6. Antiq. cap. 14. ait: *Samuelem ſolum præfuiſſe Reipublicæ annis 12. deinde cum Saule annis 18. Saulem verò poſt mortem Samuelis annis 20.* vt habet idem Ioſephus in fine eiuſdem libri ſexti, & iterum lib. 10. cap. 11. In textu tamen Græco libri ſexti habet annos viginti duos ſicut & Zonaras qui Ioſephum de more ſequitur. Verùm ſic fierent anni 52. cùm fuerint tantùm 40. vt dixi. Alij Samueli dant annos 30. Sauli decem. Alij aliter. Veriùs Salianus & alij cenſent Samuelem ſolum præfuiſſe Iſraëli per annos 22. deinde creato rege Saule cum eo præfuiſſe annis ſedecim, mortuo verò Samuele, ſolum Saulem regnaſſe biennio duntaxat. Iunge enim hos annos, & inuenies 40. Hic computus confirmatur ex eo quòd Arca capta à Philiſthæis in morte Heli, indéque poſt ſeptem menſes reducta in Cariathiarim, ibi manſerit per 20. annos, quibus iam mortuo Heli præerat eius ſucceſſor Samuel vt patet cap. 7. 2. ac deinde nonnulla Samuelis & filiorum eius geſta recenſentur vſque ad creationem regis Saulis, quæ biennium facilè requirunt.

Adde, quod Scriptura cap. 8. ait, Samuelem valde ſenem, pro ſe filios ſuos conſtituiſſe Iudices. Atqui natus eſt, inquiunt nonnulli, Samuel iudicante Heli ſub annum eius quartum; Heli autem iudicauit 40. annis. Adde 20. A annos Samuelis, quibus Arca fuit in Cariathiarim; ac deme 4. annos Heli ante natum Samuelem, habebis annos Samuelis 50. quæ non eſt tanta ſenectus, quanta à Script. tribuitur Samueli. Ergo pluribus annis iudicauit Samuel; ac facilè fuit ſexaginta annorum, cum præ ſenio filios conſtituit Iudices. Quare ipſe tunc 22. annos videtur expleſſe in principatu, ac natus anno Heli ſecundo; Sic enim additis hiſce quatuor annis, conflabuntur Samuelis anni 60. quæ iuſta eſt eius ſenectus: ita Salianus.

Vers. 2.

Et elegit sibi Saul tria millia de Israel.] Quæres, quando illa elegit? Reſp. Abulen. & Caiet. anno primo regni ſui, poſtquàm cecidit Naas, & regnum innouauit in Galgalis, c. 11. 15. Meliùs Beda, Hugo, Dionyſ. Genebrard. Pineda loco citato, Mendoza, B & alij, id Saulem feciſſe cenſent anno ſecundo regni ſcilicet poſtquàm *duobus annis regnauit*, vti præceſſit; eò enim hæc verba pertinent: vnde Vatab. vertit: *tum elegit*. Cauſam cur elegerit dedi verſ. 1. cui adde, Saulem elegiſſe hæc tria millia, vt irruentibus more ſuo repentè Philiſthinis, Ammonitis, aliiſque hoſtibus, vicinis, haberet ea ad manum, quæ illis ſtatim opponeret, nè Iſraëlis agros vrbéſque vaſtarent.

Addunt nonnulli, Saulem poſt biennium regni, à primaria innocentia & fiducia in Deum defeciſſe; ideóque ad humana præſidia reſpexiſſe, & hæc tria millia conſcripſiſſe: verùm defectus & lapſus Saulis poſteà contigit, vt audiemus verſ. 10.

C Myſticè, Beda per *tria millia*, accipit tres virtutes Theologicas, quæ nos contra omnes tentationes & hoſtes defendunt. *Populus fidelium*, inquit, *ſibi de Iſrael tria millia elegit, quia dum vnitati fidei, ſociandam ſpem & dilectionem cognouerit, mox ſibi Doctores, qui eandem fidem, ſpem & charitatem diligentiùs ſe ſuoſque doceant, atque ab hoſtis irruptione tueantur, elegit.* D. Greg. refert ad tres Eccleſiæ ſtatus: *Tria*, inquit, *millia eſſe perhibentur: quia in ſummâ perfectionis facie, virgines proferunt, iuxtà quos, & continentes, & veritatis defenſores ponunt: dum enim exemplo virginum ad ſummam incorruptionis alios accendunt; dum continentium vita, alios à ſæculi corruptionibus auferunt; dum humilium debilitatem per auxilia potentium defendunt; contra hoſtes Sanctæ Eccleſiæ boni Doctores, quaſi cum tribus electorum virorum millibus veniunt.*

D Porrò ſolerter S. Greg. viget τὸ *tria millia virorum*, quod habet Sept. *Quia prædicatores*, inquit, *veritatis, ad defenſionem ſanctæ Eccleſiæ, non infirmos & debiles, ſed robuſtos & validos bellatores ducunt.* Et paulò pòſt: *Viri*, inquit, *dicuntur pro fortitudine: de Iſrael eſſe referuntur, pro diuina contemplatione. Iſrael,* enim Hebr. idem eſt quod *videns Deum*, aut potiùs, *prævalens Deo*.

Cum Saul duo millia in Machmas.] *Machmas*, ait Adrichom. *Magmas, & Megmas, ciuitas magna ſatis, cuius multa in ſcripturis mentio, terminus tribus Ephraim contra Auſtrum. In hac Ionathas Machabæus habitauit: atque hic B. Virgo percepit, puerum Ieſum non eſſe in comitatu, ſed remanſiſſe in Ieruſalem: quamobrem regreſſa eſt in Ieruſalem ad quærendum eum. Vſque hodie*, ait *Hieronymus*, *oſtenditur vicus grandis*,

Digitized by Google

in finibus Aelia, antiquum nomen retinens, ab eâ nouem millibus diſtans, iuxta villam Rama. Nunc Byra dicitur, & eſt in dominio fratrum militiæ templi, vt Brocar. & Breid. tradunt.

Myſticè, S. Greg. *Machmas*, inquit, *id eſt humilitas, quid aliud, quam continentium ruborem ſignificat? Nam dum præterita carnis oblectamenta recolunt, erubeſcunt.* Et paulò pòſt: *Dum recolunt quales fuerunt in ſæculo, ſuperbire non poſſunt de eo, quòd magnos ſe vident eſſe in Deo.*

Iam *Bethel*, id eſt *domus Dei*, eſt Eccleſia, quam Sancti præſules & prædicatores, contra Dæmonum & tyrannorum incurſus, quaſi validi bellatores propugnant, ait S. Gregor.

MILLE AVTEM CVM IONATHA IN GABAA BENIAMIN.] *Ionathas* Hebr. idem eſt, quod *columba donum*; vnde puritatem, puroſque denotat, qui in *Gabaa*, id eſt *in colle ſanctitatis* degunt. Audi Bedam: *Ionathas, columba donum, inſtitutor virginum dicitur: quia incomparabili gratia Spiritus Sancti efficitur, vt à manentibus in carne, carnis corruptio neſciatur. Bene, & in ſublimi virgines eſſe dicuntur, quia quod naturam humanam ſupergreditur, in altiſſimo virtutum culmine ſitum eſt. Vnde & virgo ille dilectus Ieſu, locum virginum inſinuans ait: Vidi ſupra montem Sion Agnum ſtantem, & cum eo centum quadraginta quatuor millia, &c. Virgines enim ſunt.* Apoc.14.v.1. *In monte quidem eſſe cum Agno dicuntur, quia per meritum incorruptionis, quo à terrenis & carnalibus delectationibus ſe diuidunt, in ſuprema Redemptoris gloria ſublimantur.*

Porrò, *cæterum populum remiſit vnumquemque in tabernacula ſua.* Myſticè S. Greg. *In tabernacula*, inquit, *ſua cætera plebs remittitur, nè de altioris vitæ temeritate damnetur, & velut debilis, & infirma in bello pereat, dum aliæ conuerſationis fidem ſpondet, quæ altæ virtutis robur non habet.*

VERS. 3. ET PERCVSSIT IONATHAS STATIONEM PHILISTHINORVM, QVÆ ERAT IN GABAA.] *Gabaa*, erat patria & ſedes Saülis ac Ionathæ, ideóque Ionathas iuuenis animoſus & audax illicò ex ea exturbauit Philiſthinorum ſtationem, id eſt, vt Sept. Aquila & Theod. vertunt, ὑπόστημα, id eſt *præſidium*. Philiſthæi enim tempore Samſonis & poſteà dominantes Hebræis, vt eos ſub iugo continerent, nè rebellare auderent; locis Iudææ altioribus & munitioribus (qualis erat Gabaa) erigebant arces, ſiue loca munita, quæ vallo cingebant (Itali vocant *fortezze*) in quibus conſtituebant milites præſidiarios; ideóque illa vocabant *ſtationes*, ſiue *præſidia militum*, ita Ioſeph. Theodor. Procop. Abulen. Caiet. Dion. & alij. Chald. vertit: *Percuſſit Ionathas plantationem Philiſthinorum*: hæ enim ſtationes erant quaſi *plantationes* non arborum, ſed hominum & militum: vnde etiamnum Angli, dum Anglorum ſuorum colonias, in Hyberniam traducunt, dicunt ſe in ea facere plantationem.

Quæres, quibus armis Ionathas percuſſit Philiſthæos? Nam ferrea eis ademerant Philiſthæi, vt patet v.19. Reſp. arma priſcorum erant brachia. *Nam pugnis rem agebant, à quibus pugna dicitur, Inter ipſos aduerſarios*, inquit Caſſiodorus lib. 1.c.30. *non erant prius armata certamina, ſed pugnis ſe, quamuis feruida, laceſſebat intentio, vnde & pugna nomen accepit.* Hinc Lucret. lib.4.p.188.

Arma priſcorũ quæ *Arma antiqua, manus, vngues, &c.*

A *Poſteà Belus ferreum gladium primus produxit, à quo & bellum placuit nominari.* Ante Belum vtebantur fundis, arcubus, baculis, fuſtibus, perticis, ſudibus præuſtis. Audi Virgil. 7. Æneid.

Hic torre armatus obuſto;
Stipitis hic grauidi nodis, quod cuique repertum
Rimanti, telum ira facit.

Et paulò poſt:

Stipitibus duris agitur, ſudibuſque præuſtis.

Potuit quoque Ionathas ignem in ſtationem iniicere, itáque eam comburere: potuit inſuper incautos, vel dormientes Philiſthæos noctu inuadere, eorumque arma occupare, iiſque ipſoſmet obtruncare.

Myſticè, S. Gregor. *Ionathas*, inquit, *ſtationem Philiſtinorum percutit, quia electa virginitas de carne, continentiæ arce ſublimata, motus turpes extinguit. Bene autem ſtatio Philiſtinorum dicitur: quia*
B *in corpore virginali, carnales motus non habent requiem delectationis, ſed ſtatum certaminis. Stant quippe; quia impugnant: ſed requieſcere non poſſunt, quia mentem ſanctam minimè oblectant.*

QVOD CVM AVDISSENT PHILISTHIIM;] id eſt Philiſthini non iam cæſi à Ionatha, ſed cæteri qui in Iudæa degebant. Aliqui ſubaudiunt: *conturbati ſunt*: ita S. Hieron. Hugo & Caiet. ſed id licèt verum ſit, non tamen eſt neceſſe hîc ſupplere; nam ſenſus expletur per id quod ſubditur: *Saul cecinit*, quaſi dicat: Cum audiſſent Philiſtini ſuorum ſtragem factam à Ionatha, ideóque conſternarentur; Saul miſit circumquaque buccinatores, qui inſonantes buccinâ, vndique conuocarent Hebræos, vt Philiſthæos
C hac clade conſternatos inuaderent & mactarent: ita Abulen. Dion. & alij. Audi S. Hieron. in quæſt. *Hæc buccina ſignum victoriæ & exhortationis fuit: vt audirent & noſcerent Hebræi, conturbatos & ſuperatos eſſe Philiſthæos.* D. Gregor. *Buccina*, inquit, *canere, eſt, & victoriam nuntiare, & exemplo victorum, aliorum mentes ad ſpiritualis belli propoſitum excitare.*

Myſticè, S. Gregor. *Ionathas, ſtationem Philiſtinorum percuſſit; ſed Saul tuba canens, ſe percuſſiſſe perhibuit: quia, nimirum, electorum Prædicatorum triumphis adſcribitur, quod à ſubditis occulti aduerſarij ſuperantur.*

VERS. 4. AVDIANT HEBRÆI,] cæſa eſſe caſtra Philiſthinorum, ſeque hac buccina euocari ad cæptam victoriam proſequendam, vt planè Philiſthæos è noſtra Iudæa eiiciamus. Sept. pro עברים *ibrim*, id eſt *Hebræi*, legentes אבדים *abadim*,
D id eſt *ſerui*, vertunt: *inobedientes fuerunt ſerui.*

ET EREXIT SE ISRAEL ADVERSVS PHILISTHIIM,] Hebr. *& fœtidus* (id eſt odibilis, exoſus) *factus eſt Iſraël in Philiſthiim.* Vatabl. *Palæſtini abhorrebant ab Iſraëlitis, tanquam à re male olente & putida.* Caiet. *Faſtidierunt Iſraëlem Palæſtini.* Noſter ſenſum reddidit. Ideò enim *fœtidus*, id eſt odibilis, *Palæſtinis erat Iſraël*; quia contra eos *ſe erexerat*, eiſque rebellauerat. Vnde Sept. vertunt: *Et contempſit Iſrael Philiſthiim.*

Porrò, Septuaginta Romæ correcti habent: *Et puduit Iſrael in alienigenas*; vnde aptiùs ex Hebræis vertas: *Et fœtorem contraxit Iſraël à Philiſthiim*, hoc eſt fœtuere Palæſtini Iſraëlitis; Palæſtini fuerunt Iſraëlitis fœtori, id eſt pudori, &

Digitized by Google

abominationi; fœtuit & puduit Iſraelitas, quòd tam imbellibus & vilibus Philiſthinis ſeruirent; quodque iugum eorum tam inerme & vile non excuterent. Quare indignitate hac & pudore excitati, animos erexerunt, vt eos è finibus ſuis eiicerent.

Denique mihi magna ſuſpicio eſt, noſtrum pro נבאש *nibas*, id eſt *fœtuit* putidus fuit, legiſſe נבעש *nichas* (litteræ enim vtrinque ſunt ſimiles) id eſt *iratus eſt*, excanduit, ſpreuit, abominatus eſt: ſic enim videtur legiſſe Chald. nam vertit: *Et concitatus eſt Iſrael in Philiſthæos.* Et Sept. *Contempſit*, inquiunt, *Iſrael Philiſthiim.* Irati enim ſunt, & excanduerunt Iſraelitæ, quòd tam diù toleraſſent iugum & tyrannidem Philiſthinorum; cùm viderent eos tam facilè à Ionatha cæſos. Quare irâ hâc excitati erexerunt animos, & in prælium contra eos conuolarunt. Ira enim eſt cos fortitudinis. Vnde milites præliaturi acuunt iras in hoſtem, vt contra eum generoſè decertent, eumque proſternant.

CLAMAVIT ERGO POPVLVS POST SAVL IN GALGALA.] Dicendo: ſequamur Saulem regem noſtrum ad prælium contra Philiſthæos; cœptam eius de illis victoriam, cum eo communibus animis & viribus proſequamur; eliminemus Philiſthæos è terra Iſrael. Sic enim milites Gedeoni, in prælio contra Madianitas acclamarunt: *Gladius Domini & Gedeonis.* Iudic. 7. 20. Porrò *in Galgala*, id factum, quia *Galgala* locus erat religioſus, ob circumciſionem à Ioſue c. 5. ibidem peractam, vt piè & religioſè in eodem loco inuocata Dei ope ad prælium animoſè pergerent.

Moraliter, diſce hîc illud Iob. c. 7. 1. *Militia eſt vita hominis ſuper terram*: id de corporali militia ſæpè verum, de ſpirituali ſemper. Nam Hebræi victo Naas, illicò à Philiſthæis laceſſiti acrius cum eis bellum geſſerunt. Vnde S. Greg. *Quoties*, inquit, *alios hoſtes vincimus, neceſſe eſt, vt ad aliorum deuincenda certamina præparemur. Omnipotens enim Deus, quia electos ſuos copioſiùs remunerat, eos ſemper vult in pugna conſiſtere, vt ipſi ſemper poſſint ſibi æterni muneris dona præparare.* Et inferiùs: *Deus*, inquit, *magna prælia permittit, quæ vincant: leuia excitat, in quibus cadant: vt victoria fortium magna ſit, caſus innoxius: vt cadentes, ſe facilè erigant: & eos fortia, in quibus victores ſteterant, non extollant.*

Vers. 5. ET PHILISTHIIM CONGREGATI SVNT TRIGINTA MILLIA CVRRVVM,] Olim enim Syri, Arabes & Aſiatici è curribus depugnabant. Myſticè, Beda: *Creſcente*, inquit, *in bonis ardore virtutis agendæ, creſcit & in immundis ſpiritibus ardor eiuſdem impediendæ ac refringendæ virtutis; qui videntes fidelium contra ſe animos erectos, hos colles, inſidiarum deceptionumque variarum copijs expugnare contendunt.*

Vers. 6. ABSCONDERVNT SE IN SPELVNCIS, quibus abundat Iudæa, teſte Ioſepho lib. 1. de bello c. 12. Vnde & Dauid fugiens Saulem, abdidit ſe in ſpelunca. 1. Reg. 24. & Ioſue c. 10. Occidit quinque reges latentes in ſpelunca.

IN ABDITIS.] Hebr. & Chald. *in munitionibus.* Vatablus: *inter ſpineta.* Caietanus: *in ſciſſuris montium.* Abulenſis explicat, hæc *abdita*, eſſe loca ſecreta tam vrbium, quàm domorum. Tales ſunt Romæ criptæ & cæmeteria S. Priſcillæ, A S. Sebaſtiani, S. Laurentij, S. Pancratij, &c. in quibus tempore perſecutionum ſe abdebant Chriſtiani, quæ ego ſæpiùs ſubintrans, vidi ſubterraneam ciuitatem & Romam, vidi, & obſtupui. Myſticè Dion. Carth. *Sic*, inquit, *aliqui Chriſtiani cernentes ſe vndique à Diabolo, mundo & carne tentari; in foramine petræ, in foſſa humo, id eſt in Chriſti vulneribus, & in Dominica paſſionis memoriâ ſalubriter ſe occultant: & in proprio humiliationis profundo ſe celant, atque in tantùm parui pendunt, & quaſi nihil ſe reputant quòd à Dæmonibus nequeunt tangi.* Et Beda: *Cum viderint*, inquit, *fideles, antiqui hoſtis inſidias, &c. Præſidia mox neceſſe eſt, lectionum ſpiritualium, ieiuniorum, eleemoſynarum, orationum, cæterarumque virtutum, quibus defendantur, adeant, abſcondanturque in eis à contradictione linguarum; vt pater, qui* B *videt in abſcondito, miſereatur & adiuuet.*

HEBRÆI AVTEM TRANSIERVNT IORDANEM.] Vers. 7. Eſt Paranomaſia in Hebr. עברים *ibrim*, id eſt *Hebræi*, & עברו *abru*, id eſt *tranſierunt*: עברי *ibri* enim, id eſt *Hebræus*, dicitur ab עבר *abar*, id eſt *tranſiuit*, eò quòd Abraham veniens ex Chaldæa in Palæſtinam tranſierit Euphratem; vt dixi Geneſ. 14. 13. vbi Abraham vocatur *Hebræus*, id eſt *tranſitor* Euphratis, indeque eius poſteri vocati ſunt, *Hebræi.* Sicut Romæ omnes Germani, Galli, Hiſpani, &c. vocantur *Tranſmontani*, ſiue *Tranſalpini.*

Probabiliter cenſet Abulen. hos Hebræos qui tranſierunt Iordanem, fuiſſe Rubenitas, Gaditas & Manaſſenſes, qui trans Iordanem habitabant; quaſi dicat: hi audito aduentu Philiſthi- C norum ex Galgalis, tranſito Iordane domum redierunt, quaſi ſuo Iordane tuti, & à Palæſtina ſeparati.

Addit Auctor quæſt. apud S. Hieron. ac S. Greg. Rabanus, Hugo Victorin. & alij, eos ad Philiſthæos transfugiſſe: id enim innui videtur v. 21. c. 14. licet id negent Lyran. Abulen. & Dion.

ET EXPECTAVIT SEPTEM DIEBVS IVXTA PLACITVM] Vers. 8. (id eſt conſtitutum & decretum) *Samuelis.* Iuſſerat Samuel Sauli c. 10. vt ingruente hoſte vel periculo, iret in Galgala, ibique nuncio ad ſe miſſo, ſuum aduentum præſtolaretur per ſeptem dies integros; vt inuocato Deo, ab ipſo audiret, quid agendum foret. Paruit Saul, miſitque nuncium ad Samuelem, eiuſque aduentum expectauit per ſeptem dies; ſed D ſeptimo die inchoato, & necdum exacto, videns populum metu Philiſthæorum diffluere; non expectato vlteriùs Samuele, ſacrificium obtulit, vt Deo propitiato, ab eo diſceret quid facto foret opus, ab eoque robur ad præliandum acciperet. Atque hac in re peccauit, quòd ſcilicet non expectarit finem diei ſeptimæ, vti iuſſerat Samuel. Nam ante eius finem Samuel aduenit, qui videns Saulem ſacrificaſſe, acriter eum de inobedientia reprehendit. Ita S. Greg. Lyran. Abulen. Caiet. Serarius. Audi S. Gregor. *Idcircò per inobedientiam cecidit, quia integris ſeptem diebus, ſicut iuſſus fuerat, non expectauit.* Et poſteà: *Ecce ſeptem diebus prophetam ſuſtinuit; ſed dum præſtolari eum in fine diei deſiit, gloriam tantæ dignitatis amiſit.*

Digitized by Google

Minùs rectè ergo nonnulli Saulem excuſant, quòd integros ſeptem dies Samuelem expectarit; ſed quòd non rectè eos computarit: computaſſe enim eos à die, qua miſit nuncium ad Samuelem accerſendum, cùm à poſtero die eos computare debuiſſet.

Vers. 9. Et obtvlit holocavstvm.] Putant aliqui Saulem per ſe ſacrificaſſe, ideóque regno priuatum eſſe. Grauiter ergo peccauit, quòd cum eſſet laicus, ſacerdotalem functionem vſurpare præſumpſerit; ſicut fecit Ozias rex thurificando, ideóque à Deo percuſſus eſt lepra. 2. Paral. 26. 16. ita Ruper. Lyran. Dion. & fauet Ioſephus. Addit R. Leui, Saulem hæc ſacrificia obtuliſſe, vt à Deo ſpiritum prophetiæ impetraret, quo deinceps ſine Samuele regeretur. Vnde & à Tertul. lib. 2. contra Marc. c. 23. vocatur, *deſpector Samuelis prophetæ*.

Verùm nil tale indicat Script. alioqui enim hoc illi exprobraſſet Samuel acerrimè; atque habebat Saul ſacerdotes in caſtris, per quos ſacrificia offerre poterat: cur ergo illud ſibi vindicaret, ſciens id à Deo vetitum? ita Abulen. Serarius, Sanchez; & alij.

Vers. 10. Cvmqve complesset offerre holocavstvm, ecce Samvel veniebat.] Vide quid facit præcipitatio & impatientia. Si vel ad horam expectaſſet Saul, ecce Samuel aderat pro eo ſacrificaturus, & Deum conſulturus. Iam autem defectu patientiæ & perſeuerantiæ horariæ, temporale regnum amiſit, ac paulatim eò decidit, vt tandem amitteret quoque æternum. Volebat enim Deus, vt Saul dirigeretur à Samuele, ac rex à Sacerdote & propheta; vt doceret temporalem poteſtatem & principatum debere dirigi à ſpirituali & Eccleſiaſtica. Vnde S. Ignatius epiſt. 6. ad Magneſ. *Saul*, inquit, *honore priuatur regio, non expectans ſummum ſacerdotem Samuelem: oportet itaque & nos revereri præſtantiores; decetque non modò vocari Chriſtianos, ſed eſſe. Nec enim dici, ſed eſſe, beatos facit. Si qui Epiſcopum appellant, & ſine eo omnia faciunt; huiuſmodi dicet ipſe, qui verus & primus Epiſcopus eſt: Quid me vocatis, Domine, & non facitis, quæ dico? Tales enim non bona conſcientia mihi præditi eſſe videntur, ſed eſſe ſimulatores & perſonati.*

Et egressvs est Savl obviam ei.] Cauſas dat Dion. *Honorauit*, inquit, *Samuelem propter eius ſenectutem & ſanctitatem, prophetalémque gratiam; & quoniam ante eum Iudex fuerat populi, & ſuis orationibus ac meritis multa bona à Deo obtinuit populo: ſed & hac vice ſperauit iuuari per Samuelem.*

Vers. 11. Et tv non veneras ivxta placitos dies.] Hebr. *ad ſtatutos dies*, quibus ſcilicet te venturum promiſeras & conſtitueras, ſiue *ad conſtitutum diem*, quem nimirùm conſtituere tibi placuit. Hinc putant aliqui Saulem expectaſſe Samuelem per ſeptem dies integros, ſed malè eos computaſſe, vt dixi v. 8. Meliùs alij dicunt, hanc excuſationem ab eo obtendi, quòd expectarit vſque ad ſeptimum diem inchoatum, ſed non perfectum. Quaſi dicat: expectaui te vſque ad ſeptimum diem; & videns te non venire iuxta tua promiſſa, putabam te non venturum, ideóque inſtante hoſte, & dilabente exercitu, obtuli holocauſtum, vt Deum mihi facerem propitium.

A Auxit peccatum Saul, quòd culpam non agnouerit & veniam petierit, ſed illam excuſarit, & quaſi in ipſum Samuelem retorſerit. Cauſam dat S. Greg. *Quia*, inquit, *ex radice ſuperbiæ, ipſa culpa inobedientiæ naſcitur; ſolent inobedientes reatus ſui magnitudinem audire, ſed non humiliter confitendo ſatisfacere. Nam, cùm ſublimes videri appetunt, lapſus ſuos oſtendere dedignantur; & ideò excuſationes proferunt: iuſtitiam prætendunt, quia apparere peccatores erubeſcunt.*

Porrò quàm graue ſit & exoſum Deo, culpam excuſare, docet S. Bern. tract. de præcepto & diſpenſ. loquens de Adæ peccato & excuſatione: *Antiqua illa*, inquit, *tam nota, & tam noxia præuaricatio, facilè vt creditur, indulgentiam conſequeretur; dummodò confeſſio, & non defenſio* B *ſequeretur. Neque enim tantùm nocuit ſimplicis actionis quamuis ex deliberatione, tranſgreſſio; quantùm adiuncta excuſationis, cum præmeditatione obſtinatio.*

Vers. 12. Necessitate compvlsvs.] *Saul*, inquit Dion. *mendosè ſe excuſauit: quia non erat neceſſitas vera, abſoluta, ſufficiens; taliſque vſurpata oblatio, fuit magis offenſiua Dei, quàm placatiua.* De hoc enim ſacrificio dici poteſt, quod D. Bernard. Serm. 24. in Cant. dixit de ſacrificio Caïni: *Munus*, inquit, *mortuum offers Deo, ſed peccas.*

Vers. 13. Dixitqve Samvel ad Savl: stvlte egisti.] (Hebr. נסכלת *niſcalta*, id eſt *ſtultus factus es*) *nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi*; vt ſcilicet expectares meum aduentum per ſeptem integros dies, ac per me C ſacrificares, & conſuleres Deum, vti tibi Deus per me præceperat. Ita Angelom. Abulen. Caiet. & alij. Stultiſſimum enim eſt, mandatis Dei non obedire; itaque eius offenſam, iram & vindictam in ſe pronocare. Singula verba habent auxeſim & emphaſim, peccatum Saulis aggrauantem. Nam et ſolerter expendit S. Greg. *Auſus magnæ tranſgreſſionis eſſet, ſi ille, cuius mandata deſpicis tantùm Dominus tuus, non etiam Deus exiſteret. Quantum ergo eſt, quod committitur, cum Dei, ac Domini mandata negliguntur.*

Secundò vrget S. Gregor. τὸ *Dei tui*, quaſi dicat: *Eius præceptum contempſiſti, qui, dum te de imo extulit; dum ſuper alios te conſtituit; dum Regem fecit; per impoſitionem tantorum munerum velut ſpecialiter tuus fuit.*

D Tertiò premit τὸ *quæ præcepit*, non omnibus generatim, ſed *tibi* ſpeciatim, quaſi dicat: *Illa Dei, & Domini tui mandata contempſiſti, quæ non velut communia omnibus; ſed velut propria & ſoli tibi ſingulariter credita, obſeruare debuiſti.*

Tropol. S. Chryſoſt. oſtendit peccatorem eſſe *ſtultum*, quia ex homine rationali ſe facit quaſi beſtiam irrationalem. Audi eum hom. 12. in Geneſ. *Homo, manſuetum animal & rationale, mores ſuos in ferinos vertit. Idcircò ſcriptura interdum canes vocat, ob impudentiam. Iſai. 59. ver. 10. equos, ob libidinem. Ierem. 5. verſ. 8. aſinos, ob ſtupiditatem & ruditatem. Pſal. 48. verſ. 13. Leones & pardos, ob rapacitatem & habendi auiditatem. Oſeæ 13. ver. 7. & 8. aſpides ob fraudulen-*

Digitized by Google

tiam. Pſal. 13. ver, 3. Serpentes & viperas, ob latens venenum & malitiam. Pſal. 139. *ver.* 4. *& Matth. 3. ver. 7. & alia affectionibus reſpondentia nomina imponit, vt ſic vel tandem confuſi, ad ſuam aliquando redeant nobilitatem, & ſuo generi conſæderentur.*

Qvod si non fecisses, iam nvnc præparasset Dominvs regnvm tvvm svper Israel in sempiternvm.] *Præparaſſet*, Hebr. הכין *hechin*, id eſt *firmaſſet, ſtabiliuiſſet*. Sic ſæpe in Script. *præparare*, ſumitur pro *confirmare*, vt Pſalm. 88. *In æternum præparabo ſemen tuum*, id eſt confirmabo poſteris tuis regnum, vt in eo, continuâ generationum ſerie tibi ſuccedant. *In ſempiternum*, non abſolutè, ſed reſpectiuè; quamdiù ſcilicet durabit. Reſpubl. & regnum Iſraëlis. Dices, quomodò hæc ſententia concordat cum illa Geneſ. 49. 10. *Non auferatur ſceptrum de Iudâ*: ibi enim Deus promittit regnum perpetuum Iudæ, hîc verò Sauli, qui non erat è tribu Iuda, ſed Beniamin? Reſpon. Deus primò decreuerat Sauli & poſteris eius perpetuare regnum, ſi illi per omnia ſibi fuiſſent obedientes: Verùm quia præuidebat id Saulem non facturum, hinc decreuit ab eo transferre Sceptrum ad Iudam, & Dauidem. Prophetia ergo illa Iacobi de regno Iudæ, præſupponit præuiſionem culpæ & reiectionis Saulis, licet poſt aliquot ſæcula futuræ. Hoc enim euincit hæc Samuelis de regno Saulis continuando aſſertio.

Vers. 14. Sed neqvaqvam regnvm tvvm vltra consvrget; vt poſt te in filios tuos tranſeat: tranſibit enim ad Dauidem. Nam alioqui Saul non fuit priuatus regno: imò tota vita ſua manſit rex, ſed eo moriente Deus regnum à filiis Saulis tranſtulit ad Dauidem. Vnde ex hoc loco euinci non poteſt, Saulem hîc peccaſſe mortaliter, eò quod priuatus ſit regno: poterat enim Deus ſine omni eius culpa regnum ab eius poſteris transferre ad Dauidem. Ergo multò magis id facere poterat ob venialem eius culpam; quia ſcilicet non plenè obediebat Deo & Samueli. Sic *Angelus*, id eſt Epiſcopus *Epheſi*, putà S. Timotheus audiuit à Chriſto. Apoc. 2. 4. *charitatem tuam primam reliquiſti, &c. Prima opera fac. Sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo*, hoc eſt amouebo te à tuo candelabro, id eſt priuabo te tuo Epiſcopatu. Vide ibi dicta.

Saul regno priuatur ob inobedientiam.

Appoſitè ergo priuatur Saul regno; quia Deo regi ſuo, à quo rex erat conſtitutus, non obediuit. Sic Vice-rex officio ſpoliatur, ſi regi ſuo non obtemperet. Homo ergo; *vt poſſit imperare, debet Deo eſſe ſubiectus*, ait S. Ambr. in Pſalm. 118. ſermo 10. Et S. Auguſt. in Pſalm. 143. ad illa: *Qui docet manus meas ad prælium. Expedit*, inquit, *vt ille, qui ſibi ſubijci vult quod eſt inferius, ſe ſubijciat ſuperiori ſuo. Agnoſce ordinem. Tu Deo, tibi caro; quid iuſtius? quid pulchrius? Tu maiori, minor tibi; ſerui tu ei, qui fecit te, vt tibi ſeruiat, quod factum eſt propter te. Si autem contemnis tu ſeruire Deo; nunquam efficies vt tibi caro. Qui non obtemperas Domino, torqueris à ſeruo.*

Et S. Gregor. lib. 1. Dialog. c. 1. *Vſus quidem*, inquit, *rectæ conuerſationis eſt, vt præeſſe non audeat, qui ſubeſſe non didicerit: nec obedientiam ſubiectis imperet, quam Prælatis non nouit exhi-*
A *bere.*

Vir ſecundùm cor Dei quis?

Qvæsivit Dominvs sibi virvm ivxta cor svvm,] ſcilicet iuxta ſuum guſtum & votum; iuxta ſuum placitum & deſiderium; qui ſcilicet *cor*, id eſt *mentem & voluntatem ſuam*, planè & plenè conformet *cordi*, id eſt *menti & voluntati ſuæ*; *qui* ſcilicet *faciat omnes voluntates meas*, vt explicat S. Paulus Actor. 13. 22. Hic eſt Dauid: quod enim vult cor meum, hoc vult & cor Dauidis; ac proinde in eo *cor*, id eſt *mens mea* ſe planè oblectat & conquieſcit: cùm in te, ô Saul non conquieuerit; eò quòd mea præcepta non plenè, ſed ex parte duntaxat expleueris. Ita S. Gregor. *Per Dei cor*, inquit, *in ſacro eloquio, intima eius voluntas deſignatur. Iuxta eam verò ſumus, quando hanc & per intellectum agnoſcimus, & per amorem cuſtodimus.* Et paulò poſt: *Poteſt*,
B inquit, *intelligi vir, pro fortitudine; ſecundùm cor Dei, pro interna charitate. Quando igitur neceſſitas exigit, ad curam ſanctæ Eccleſiæ quæratur vir; vt ſit conuerſatione fortis: quæratur ſecundùm cor Dei; vt per affectum magni amoris quaſi vnitus ſit diuinæ voluntati.* Et inferiùs: *Ideò eum quæſiuit, quia tu iuxta cor ſuum eſſe noluiſti.* Vnde meritò exclamat S. Chryſ. hom. de Dauide & Goliat: *O beatum Dauidis ſanctiſſimi meritum, quod laudat Deus, prædicat* Dominus, *Iudex præſens ſummus, dum enim Dauid ſanctiſſimus, homo ſecundùm cor Dei, quidquid Deus cogitat, gerit; quidquid mente concipit, perficit: Dum, inquam, Dauid cordi Dei, cor proprium iungit, & menti eius, mentem ſuam adnectit; hoc eſt, vt quæ vult Deus, velit; & quæ non vult, ſimiliter nolit: ſic eum Do-*
C *minus indiuiduo amore & coniuncta charitate dilexit.*

Hinc morale dogma vtiliſſimum & ſanctiſſimum elicit B. Petrus Damiani lib. 5. epiſt. 3. quæ in ordine eſt 72. *Vnum*, inquit, *eſt, quod mens cuiuſque fidelis debet ſolerter attendere, & intra ſemetipſam ſolicitâ ſemper inquiſitione verſare ſcilicet, vtrùm placeat Deo, quòd agit; & an eius vitâ Deus, vel operibus delectetur. Quid enim prodeſt, quidquid homo faciat, ſi hoc non placeat Deo? ſic de Dauid dicitur: Quæſiuit ſibi Deus virum iuxta cor ſuum. Nam, ſi nunc Conditor non delectatur in homine, homo poſtmodùm delectari non poterit in Conditore.*

Porrò S. Hilar. in Pſalm. 53. & S. Bern. Serm. 34. in Cant. docent Dauidem maximè fuiſſe *virum ſecundùm cor* Dei, eò quòd in inimicos
D fuerit adeò beneuolus. Sic & S. Dion. epiſt. 8. ad Demophilum: *Quid*, inquit, *Dauidem illum Dei parentem, fecit diuinâ amicitiâ dignum?* Nempe, *cùm eſſet bonus, atque in hoſtes benignus. Inueni, inquit ille ſummè bonus ac benignitatis amator, hominem ſecundùm cor meum.*

Et præcepit ei Dominvs vt esset Dvx svper popvlvm svvm] *Præcepit*, id eſt ordinauit, apud ſe conſtituit, in corde ſuo edixit & quaſi præceptũ ſanxit; ſed illud necdũ promulgauit. Sic Deus ait Eliæ; *Coruis præcepi*, id eſt ſtatui, ordinaui, *vt paſcant te*. 3. Reg. 17. 4. Cauſam dat S. Gregor. *Ille*, inquit, *aliis vtiliter præcipit, qui obedire Deo perfectè iam nouit; qui ſolùm hoc præcipit, quod ex conſilio procedit intimæ veritatis.*

Digitized by Google

Addit S. Gregor. Prælatum non debere ambire imperium, ſed ad illud præcepto quaſi cogi. *Quia*, inquit, *electi viri ad honorem primatûs non ex ambitione veniunt, ſed coacti perducuntur; bene dictum: Et præcepit ei vt eſſet dux, quaſi dicat: In honorem prælationis, non per ambitionem ſubiit, ſed coactus aſcendit.* Deinde iubens, vt ad publicum honorem perfectiſſimus quiſque diligenter quæratur, ſubiicit: *Præcipiatur ei, vt ſit dux: quatenùs ſublimitatis ordinem conſcendere ex cupiditate non ambiat; ſed ex humilitate pertimeſcat; ſicque ſibi humilis metuat, vt ſubdi præcepto Dei deuotius agnoſcat.*

Eò QVÒD NON SERVAVERIS QVÆ PRÆCEPIT DOMINVS.] Tota ergo cauſa, cur Deus à Saulis ſtirpe abſtulerit regnum, fuit, quòd Saul non planè & plene accommodaſſet cor & voluntatem ſuam, cordi & voluntati Dei; quam ei explicuerat Samuel; vt ſcilicet ſe expectaret, & per ſe ſacrificaret, Deúmque conſuleret. Volebat enim Deus, vt Saul honoraret Samuelem, quaſi ſuum ſacerdotem & prophetam; vt is internuncius eſſet inter Saulem & Deum: ſicut Deus iuſſerat Ioſue nil agere, niſi ex Eleazari pontificis conſilio, & oraculo. Num. 2. v. 31.

Moraliter, diſce hîc primò, quàm plenè & perfectè Deus, vt omnium Dominus, ſibi ſuiſque velit obediri ad litteram, ſine excuſatione & interpretatione. Vnde tam grauiter puniuit Saulem, qui id non fecit; eò quòd ipſe eſſet primus Rex Iſraelis à ſe conſtitutus, priuando eum regno: vt Dauid & cæteri deinde reges eius exemplo ſaperent, diſcerentque Deo & Pontifici per omnia plenè obedire.

In primis Deus ſtatuit exempla.

Sic primus homo, Adam, comedens pomum vetitum, punitus fuit morte ſua & poſterorum; vt illi eius exemplo diſcerent, Deo planè obtemperare. Sic primus Angelus Lucifer, nolens Deo ſe humiliare & obedire, cecidit in tartara. Vide ergo hîc quàm primatus ſit periculoſus; diſcéque eum non ambire. In primis enim Deus ſtatuit exempla poſterorum: quare primos vult eſſe exactos, vt ſint ſpeculum ſequentibus; ſpeculum, inquam, virtutis, aut caſtigationis ſuæ. Nam vt ait Poëta.

Principiis obſta; ſerò medicina paratur,
Cum mala per longas inualuere moras.

Non ergo primo loco, at *medio tutiſſimus ibis.* Primogenitus Abrahæ Iſmael, vexans iuniorem Iſaac, domo Abrahæ expulſus fuit. Primogenitus Iſaac fuit Eſaü, qui iure primogenituræ ſpoliatus eſt à fratre Iacobo. Primogenitus Iacobi fuit Ruben, qui ob inceſtum, gradu ſuo deiectus eſt. Primogenitus Adæ fuit Cain, qui Abelem fratrem occidens, factus eſt vagus & profugus. Primogenitus Dauidis fuit Ammon, qui ob inceſtum cum ſorore ſua Thamar, ab Abſalone fratre occiſus occubuit. 2. Regum 23. 21. & ſequen.

Sic primatus Eccleſiaſticus, ſiue pontificatus, eſt *onus onerum*, ait S. Leo, & ex eo B. Petrus Damiani lib. 1. epiſt. 20. qui ſcribens ad Cadaleum ambientem Papatum, imò Antipapam (qui ſe Honorium. 2. vocabat) *Enimuerò*, inquit, *cùm religioſus quiſque vir, ſubire tam laborioſæ ſedis onus abhorreat, illicque vix vllis hominum precibus conſtitui acquieſcat; cur tu onus onerum, vt ſanctus Leo Papa dicebat, non modò non* A *paras aufugere, ſed vltrò etiam preces & pretium offerendo, anxiè te conaris intrudere?*

S. Gregor. hic lib. 4. c. 4. loquens de Saule electo in regem, & ſe domi abſcondente: *videat*, inquit, *ſacerdos, qua mente fugiendum ſit culmen S. Eccleſiæ, ſi culmen ſæculi conſcendere, tam cautè Reges fugerunt.* Ita fugit ipſe S. Gregor. ſe ſeque abſcondit, donec columnâ igneâ cœlitùs proditus, raptus fuit ad Pontificatum. Sic de S. Cornelio Ponti. ſcribit S. Cyprian. lib. 4. epiſt. 2. *Qui Epiſcopatum ipſum, nec poſtulauit, nec voluit; nec vi, vt cæteri, quos arrogantia & ſuperbia ſuæ tumor inflat, inuaſit; ſed quietus & modeſtus, & quales eſſe conſueuerunt, qui adhuc locum diuinitùs eliguntur, vim paſſus eſt, vt Epiſcopatum coactus exciperet.*

Porrò *onus onerum*, quòd ſubit Pontifex, ita B declarat S. Bern. lib. 2. de Conſid. ad Eugen. Ponti. *Tu es, cui claues traditæ, cui oues creditæ ſunt. Sunt quidem & alij cœli ianitores, & gregum Paſtores. Habent illi ſibi aſſignatos greges, ſinguli ſingulos; tibi vniuerſi crediti, non vni, vnus. Nec modò ouium, ſed & paſtorum, tu vnus omnium paſtor. Quod ſi ita eſt, quanta erit ſarcina, quantum onus, totum vt ita dicam, orbem terrarum humeris ſuſtinere.*

Idem lib. 4. *Te ipſum*, inquit, *conſidera; formam iuſtitiæ, ſanctimoniæ ſpeculum, pietatis exemplar, aſſertorem veritatis, fidei defenſorem, Doctorem gentium, Chriſtianorum ducem, amicum ſponſi, Cleri ordinatorem, Paſtorem plebium, Magiſtrum inſipientium, refugium oppreſſorum, pauperum aduocatum, ſpem miſerorum, tutorem pupillorum, iudi-* C *cem viduarum, oculum cæcorum, linguam mutorum, baculum ſenum, vltorem ſcelerum, malorum metum, bonorum gloriam, virgam potentum, malleum tyrannorum, regum patrem, legum moderatorem, canonum diſpenſatorem, Sal terræ, orbis lumen, ſacerdotem Altiſſimi, Vicarium Chriſti. Quis non timeat & tremat hæc audiens*, vt Pontificatus onus Angelicis humeris formidabile ambire audeat?

Denique S. Chryſ. (vel quiſquis eſt Auctor) in opere imperfecto in Matth. hom. 35. *Primatum*, inquit, *Eccleſiaſticum concupiſcere, neque ratio eſt, neque cauſa; quia neque iuſtum eſt, neque vtile. Quis enim ſapiens vltrò ſe ſubijcere feſtinat ſeruituti, labori, dolori, & quod maius eſt periculo tali, vt det rationem pro omni Eccleſia, apud iuſtum iudicem, niſi fortè qui nec credit iudicium Dei, nec timet* D *vti, abutens primatu ſuo Eccleſiaſtico, vt ſæculari, & conuertat eum in ſæcularem.*

SVRREXIT AVTEM SAMVEL, ET ASCENDIT DE GALGALIS, IN GABAA BENIAMIN. VERS. 15. Eodem pergebat Saul cum exercitu, vt ſequitur; ſed Samuel præceſſit, & ſe à Saule ob culpam admiſſam ſeparauit, vt ſe iratum oſtenderet, & Saulem ad culpæ agnitionem & pœnitentiam flecteret. *Quia* ſcilicet, vt ait S. Greg. *in rege quem arguerat, humilitatem pœnitentiæ, quā manere cogeretur, minimè cognouit*, &c. *Rex in miniſterio relinquitur, vt ipſa Prophetæ ſeparatione corrigatur: quia plerumque quos Prædicatoris verba non corrigunt, diuidi à Prædicatorum familiaritate, vel à ſanctæ Eccleſiæ vnitate, pertimeſcunt. Iuxta Prædicatores, duri ſunt, ſed ſeparati reſipiſcunt.*

Digitized by Google

Iuit autem Samuel in Gabaa, vt ſe iungeret Prophetis ibidem habitantibus, vt dictum eſt cap. 10. 5. cum iiſque Dei laudibus vacaret, ac pro Iſraële oraret, ac populum cum Saüle eodem pergentem ad prælium contra Philiſthæos, ſua ſaltem præſentia ad fortiter pugnandum animaret. Myſticè, S. Gregor. *Quid eſt*, inquit, *quod de Samuele dicitur: ſurrexit & aſcendit, niſi quòd in perfectioribus viris aſpicimus, qui ſic noſtra inquinamenta reſpiciunt, vt ab eis nequaquam ſordidentur? ſic nobis iraſcuntur, vt quietiùs, ſecreti ſui alta conſcendere velociter poſſint. Fortes namque & potentes ſunt, & qui magna & fortia ſua leuiter ferunt, noſtris infirmitatibus non grauantur.*

Et reliqui populi, id eſt è populo reliqui: τὸ enim *populi*, non eſt nominatiuus pluralis, ſed genitiuus ſingularis, ait Abulen. Hæc verba deſunt in Hebr. Chald. & Sept. Regiis & Comp. ſuntque obſcura & implexa: Senſus tamen eorum hic eſſe videtur, quaſi dicat: reliqui, qui cæteris metu Philiſthinorum diffugientibus manſerant in caſtris, hi cum Saüle aſcenderunt de Galgalis in Gabaa, quæ erat vrbs ſita in colle tribus Beniamin.

Obuiam populo. Philiſthinorum hoſtium, qui è vicino oppido *Machmas* (vt dicitur v. ſequenti) excurſiones faciebant, & *expugnabant eos*, ſcilicet Hebræos, venientes de Galgala in Gabaa. Ionathas enim expugnauerat ſtationem Philiſthinorum in Gabaa, vt dictum eſt v. 3. Quare multi Hebræorum è Galgalis pergebant in Gabaa: hos è latere inuadebant & cædebant Philiſthini, degentes in vicina vrbe, *Machmas*: vt ergo hoc iter ſuis ſecurum redderet Saul, cum ſuis contra eos aſcendit; ac ſimul vt ſe cum Ionatha degente in Gabaa coniungeret; vti de facto ibi ſe coniunxit, vt ſequitur.

VERS. 18. ET EGRESSI SVNT AD PRÆDANDVM DE CASTRIS PHILISTHINORVM TRES CVNEI.] Hebr. *tria capita*. Chald. *tres turmæ*. Sept. *tria principia*. Vatab. *tria agmina*. *Cuneus*, propriè eſt ferrum acutum, quod ſenſim craſſeſcit, quo in fiſſuras inſerto ligna finduntur. Vnde illud: *malo nodo, malus quærendus eſt cuneus.* Hinc per Metaphoram, cuneus ſignificat peditum multitudinem in cunei formam redactam, quæ in acie anguſtior & quaſi acutior, deinde latior denſiorque procedit, ait Vegetius lib. 2. de re milit. Vnde Virgil. 12. Æneid.

Denſi, cuneis ſe quiſque coactis
Agglomerant.

VERS. 19. PORRÒ FABER FERRARIVS NON INVENIEBATVR IN OMNI TERRA ISRAEL: CAVERANT ENIM PHILISTHIIM, NE FORTE FACERENT HEBRÆI GLADIVM AVT LANCEAM,] vt eos ſub ſuo iugo continerent, nè rebellare poſſent. Sic ſeruis à Romanis olim vetita fuêre arma, nè heros ſuos inuaderent; niſi in extrema neceſſitate, qualis fuit poſt Cannenſem cladem: tunc enim contra Hannibalem armarunt ſeruos, teſte Valer. Max. lib. 7. cap. 6. Sic adimenda eſſe ſeruis arma docet Ariſt. 2. Polit. 2. Sic Cyrus Lydis contra ſe rebellantibus ademit arma, teſte Iuſtino lib. 1.

Faber eſt meditans. Verùm Deus eluſit cautionem & prudentiam Philiſthinorum, dum per Samuelem, Hebræis dedit victoriam ſine ferro & armis ferreis. Vnde S. Greg. *Armati*, inquit, *ab inermibus victi ſunt, vt totum quod vincitur, omnipotentis Dei laudibus tribuatur.*

A

Faber eſt Prædicator.

Myſticè *faber*, eſt orans & medicans, qui folle diſcurſus ſui in officina ferraria, id eſt in meditatione excitat ignem deuotionis, charitatis, iuxtà illud: *In meditatione mea exardeſcet ignis.* Audi F. Barthol. de Martyr. Archiep. Braccarenſem in inſigni ſuo doctrinæ ſpiritalis compendio cap. 27. p. 285. *Faber Ferrarius ignitum ferrum de igne extrahens, ictibus mollire ſatagit; ſed antequàm penitùs refrigeſcat, ad ignem reducit, vt iterùm faciliter igneſcat: ſic etiam ſpiritus noſter à feruore deuotionis extractus & occupationis terrenæ ictibus percuſſus nè omninò frigeſcat atque induretur, ad fornacem deuotionis eſt reducendus. Nam qui ſtudiosè curant deuotionem nutrire quotidie, facile conſeruant ac tuentur: ſi verò, licèt pauciſſimis diebus, ab officio recedant, difficulter ad exercitij interioris feruorem redire ſolent. Quapropter illud maximè curandum eſt, vt orationis aſſiduitate cor ſemper Deo pateat.*

B

Tropol. *Faber Ferrarius*, eſt prædicator, præceptor, & quiuis alius caſtigator vitiorum: hunc tollere conantur, *Philiſthæi*, id eſt dæmones; vt homines inermes, eorum tentationibus reſiſtere nequeant. Audi Beat. Petrum Damiani libr. 1. Epiſtol. 18. quæ ordine eſt 106. *Spiritualis quiſquis conuentus, ſi fraterni Zeli frequenti correptione non vtitur, Iſraeliticæ plebis myſtica laborat inopia; quæ, videlicet incipiente Saul Regis imperio, Fabrum Ferrarium non habebat.* Et paulò pòſt: *Philiſthæi*, inquit *de terra Iſrael Fabros* Ferrarios *tollunt, cum maligni ſpiritus, falſæ pietatis obtentu Zelum correptionis de fratrum labijs auferunt.* Cauſam ſubiicit: *Sicut ferrum reliqua metalla fortiter edomat, ita correptionis malleus vitia delinquentium reprimit, & quaſi cudendo rigida mentis duritiam frangit.* Ex quibus concludit: *ſi de ſacro conuentu, correptionum cenſura ſubtrahitur, diſciplinæ vigor funditùs eneruatur, & Religio tota deſtruitur: quia, dum vnuſquiſque propriæ ſequitur voluntatis arbitrium, ad ſecularia rediens, ſpiritualis obſeruantiæ violat inſtitutum.* Deinde ad praxim cuique hoc pium dat monitum: *Vnde quiſquis eſt, cui regularis vitæ feruor inæſtuat, correptiones libenter amplectitur: & tunc etiam, cùm innocens eſt, ſuis reprehenſionibus delectatur: non, vt eum conſcientiæ peccaſſe remordeat, ſed quoniam hoc prodeſſe cæteris audientibus ſperat: vt vnde ipſe innocens, & mundus arguitur, alij qui vel lapſi, vel lapſuri fortè ſunt corrigantur.*

C

D

Nam vt ait Eccleſ. c. 12. v. 11. *Verba ſapientum, ſicut ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi, quæ per magiſtrorum conſilium data ſunt à paſtore vno.* Hinc & illud Ieremiæ 23. 29. *Nunquid non verba mea ſunt quaſi ignis, & quaſi malleus conterens petram?* Sic & S. Greg. Eucher. Beda, Hugo: qui & addunt, Dæmonem adimere fidelibus *Fabros Ferrarios*, id eſt bonos prædicatores, vitiorum caſtigatores cùm facit vt ipſi ſubtilia, philoſophica, poëtica, vana, elegantia & placentia populo prædicent, ac plauſum populi quærant, non planctum, vt ait S. Bern.

Rursùm *Fabri Ferrarij*, ſunt magiſtri & doctores qui docent philoſophiam, Rhetoricam, Matheſin, Poeſin, &c. quæ fidei & do-

ctrinæ ſacræ ſubſeruiunt, vt eam contra Hæreticos, Gentiles & impios defendant. Hos aufert Sathanas, dum ſatagit vt Religioſi, Clerici & Sacerdotes iis non ſtudeant; ſed indocti otio torpeant: inde enim orta fuit hæreſis Lutheri & poſterorum eius, æquè ac priſcorum Hæreticorum. Ita S. Gregor. & Cyril. Alex. lib. 7. contra Iulian.

Denique, *arma ferrea*, ſunt mortificationes & pœnitentiæ, quibus concupiſcentia carnis retunditur & contunditur.

Vers. 21. Retvsæ itaqve erant acies vomervm; quia continua aratione ſulcando terram, eius reſiſtentiâ & renitentiâ retundebantur & hebetabantur; ac Hebræis difficile erat, ad eas acuendas, toties ire in Philiſthiim.

Vsqve ad stimvlvm corrigendvm.] quaſi dicat: adeò retuſæ erant acies inſtrumentorum ruralium, vt nè exiguus quidem ſtimulus, quo boues pungerentur, ſupereſſet, qui non eſſet hebetatus: ideóque corrigi & acui deberet. Ita Lyran. Aut cum Abulenſi refer hæc ſuperiùs ad v. 20. *Deſcendebat ergo omnis Iſrael ad Philiſthiim, vt acueret vnuſquiſque vomerem ſuum & ligonem*, &c. *vſque ad ſtimulum corrigendum*, quaſi dicat: non tantùm ad maiora inſtrumenta acuenda, ſed etiam ad minimos ſtimulos corrigendos & acuendos, oportebat ire in Philiſthæam; quia in Iſrael non erat faber, qui eos acueret.

Vers. 22. Cvmqve veniſſet dies, non est inventvs ensis.] Populus ergo & milites ſequentes Saulem, armabantur arcubus, fundis (Gabaaſitæ enim erant optimi fundibularij, vt patet Iudic. 20. 16.) perticis, fuſtibus, vt dixi v. 3. hæc enim ſunt arma ruſticana & priſca: item ligonibus, falcibus, tridentibus, ſtimulis, malleis, ſecuribus, ſerris, baculis ſiue flagellis, quibus triturantur & excutiuntur frumenta, cæteriſque inſtrumentis ruſticanis: ac fortè ea igne liquando conflabant in perticas, pugiones & gladios, ſed rudes & impolitos; iuxta illud Virgil. *Et curuæ rigidum falces conflantur in enſem*. Sic Samgar Iudex vomere aratri, occidit ſexcentos Philiſthæos. Iudic. 3. 31. Et Samſon carens enſe, mandibula aſini occidit mille viros. Iudic. 15. 15. Ex quibus liquet, antiquam fuiſſe hanc Philiſthinorum cautionem, ne Iſraëlitæ haberent arma & Fabros ferrarios.

Excepto Savl et Ionatha.] Myſticè, Dion. Carthuſ. *Prælati*, inquit, *& eius Vicarij, debent tantæ eſſe perfectionis, quòd quantumcumque ſubditi ſpiritualibus armis priuentur, & paſſionum immoderantiis agitentur; ipſi tamen in omni virtute, in rationis ſplendore, in luce ſapientiæ perſeuerent firmiſſimè, & mala vincant in bono, ſuáque probitate, aliorum defectuoſitates reprimant, ac reforment: quoniam ipſi ſunt velut menſura & regula ſubditorum.*

Porrò Hebræi dicunt vel fingunt, Sauli & Ionathæ allatos eſſe hos enſes cælitùs ab Angelis. Planiùs dicas, ipſos hos enſes occultaſſe, vel occultè ſibi è locis vicinis comparaſſe.

Egressa est avtem statio Philisthinorvm, vt transcenderet in Machmas.] Iam ipſa erat *in Machmas*, vt dictum eſt v. 5. τὸ ergo *in Machmas*, vel referendum eſt ad *ſtatio*, non ad *tranſcenderet*, quaſi dicat: ſtatio Philiſthinorum, quæ erat in Machmas, tranſcendit Machmas, iuitque vlteriùs, obuiàm Sauli & Hebræis, ad præliandum cum eis: vel certè *in Machmas*, id eſt *vltrà Machmas*, vt vertunt Sept. Hebr. *Egreſſa eſt ſtatio Philiſthinorum, ad tranſitum* (Chald. *vadum*) *Machmas*. Vatab. *in vlteriorem partem, quæ erat inter Machmas & Gabaa, ſtationem ſiue præſidium tranſtulerunt.* Vers. 23.

CAPVT DECIMVM-QVARTVM.

SYNOPSIS.

IONATHAS ſolus cum armigero inuadit caſtra Philiſthinorum: Deus illis terrorem & perturbationem injicit: vnde ipſi mutua ſe cæde trucidant. Audit eorum tumultum Saul v. 19. edicitque, nè quis vſque ad veſperam comedat, donec hoſtes fugientes perſequatur, & conficiat. Ionathas edictum ignorans, mel in ſylua repertum comedit. Milites defatigati & eſurientes v. 32. contra legem comedunt carnem cum ſanguine. Vnde Saul ſtatutâ petrâ, iubet vt in ea ſanguinem effundant. Mox v. 36. Saul noctu irrupturus in caſtra hoſtium, conſulit Dominum: ſed Dominus non reſpondet. Quare Saul iacit ſortem, vt cuius culpâ iratus ſit Deus, exquirat. Sors denotat Ionathan v. 42. Ille fatetur ſemel comediſſe. Quare à Patre morti addicitur, ſed populus eum liberat. Inde v. 47. Saul debellat Ammonitas, Moabitas, Idumæos, alióſque per circuitum hoſtes. Denique v. 49. filij Saul recenſentur.

1. ET accidit quadam die vt diceret Ionathas filius Saul ad adoleſcentem armigerum ſuum: Veni, & tranſeamus ad ſtationem Philiſthinorum, quæ eſt trans

locum

Digitized by Google

locum illum. Patri autem ſuo hoc ipſum non indicauit. 2. Porrò Saul morabatur
in extrema parte Gabaa, ſub malogranato, quæ erat in Magron: & erat populus cum
eo quaſi ſexcentorum. 3. Et Achias filius Achitob fratris Ichabod filij Phinees, qui
ortus fuerat ex Heli ſacerdote Domini in Silo, portabat ephod. Sed & populus igno-
rabat quò iſſet Ionathas. 4. Erant autem inter aſcenſus, per quos nitebatur Iona-
thas tranſire ad ſtationem Philiſthinorum, eminentes petræ ex vtraque parte, & quaſi
in modum dentium ſcopuli hinc & inde prærupti, nomen vni Boſes, & nomen alteri
Sene: 5. vnus ſcopulus prominens ad Aquilonem ex aduerſo Machmas, & alter ad
Meridiem contra Gabaa. 6. Dixit autem Ionathas ad adoleſcentem armigerum
ſuum: Veni, tranſeamus ad ſtationem incircunciſorum horum, ſi fortè faciat Domi-
nus pro nobis: quia non eſt Domino difficile ſaluare, vel in multis, vel in paucis. 7.
Dixitque ei armiger ſuus: Fac omnia quæ placent animo tuo: perge quò cupis, & ero
tecum vbicumque volueris. 8. Et ait Ionathas: Ecce nos tranſimus ad viros iſtos.
Cumque apparuerimus eis, 9. ſi taliter locuti fuerint ad nos, manete donec ve-
niamus ad vos: ſtemus in loco noſtro, nec aſcendamus ad eos. 10. Si autem dixe-
rint. Aſcendite ad nos: aſcendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus noſtris:
hoc erit nobis ſignum. 11. Apparuit igitur vterque ſtationi Philiſthinorum: dixe-
runtque Philiſthiim: En Hebræi egrediuntur de cauernis, in quibus abſconditi fue-
rant. 12. Et locuti ſunt viri de ſtatione ad Ionatham, & ad armigerum eius, dixe-
runtque: Aſcendite ad nos, & oſtendemus vobis rem. Et ait Ionathas ad armigerum
ſuum: Aſcendamus, ſequere me: tradidit enim Dominus eos in manus Iſrael. 13.
Aſcendit autem Ionathas & manibus & pedibus reptans, & armiger eius poſt eum.
Itaque alij cadebant ante Ionatham, alios armiger eius interficiebat ſequens eum. 14.
Et facta eſt plaga prima, qua percuſſit Ionathas & armiger eius, quaſi viginti virorum,
in media parte iugeri: quam par boum in die arare conſueuit. 15. Et factum eſt
miraculum in caſtris, per agros: ſed & omnis populus ſtationis eorum, qui ierant ad
prædandum, obſtupuit, & conturbata eſt terra, & accidit quaſi miraculum à Deo. 16.
Et reſpexerunt ſpeculatores Saul, qui erant in Gabaa Beniamin, & ecce multitudo pro-
ſtrata, & huc illucque diffugiens. 17. Et ait Saul populo, qui erat cum eo: Requi-
rite, & videte quis abierit ex nobis. Cumque requiſiſſent, repertum eſt non adeſſe Io-
natham, & armigerum eius. 18. Et ait Saul ad Achiam: Applica arcam Dei. (Erat
enim ibi arca Dei in die illa cum filiis Iſrael.) 19. Cúmque loqueretur Saul ad ſa-
cerdotem, tumultus magnus exortus eſt in caſtris Philiſthinorum: creſcebatque pau-
latim, & clariùs reſonabat. Et ait Saul ad ſacerdotem: Contrahe manum tuam. 20.
Conclamauit ergo Saul, & omnis populus qui erat cum eo, & venerunt vſque ad lo-
cum certaminis: & ecce verſus fuerat gladius vniuſcuiuſque ad proximum ſuum, &
cædes magna nimis. 21. Sed & Hebræi qui fuerant cum Philiſthiim heri & nudiu-
ſtertius, aſcenderantque cum eis in caſtris, reuerſi ſunt vt eſſent cum Iſrael, qui erant
cum Saul & Ionatha. 22. Omnes quoque Iſraelitæ qui ſe abſconderant in monte
Ephraim, audientes quòd fugiſſent Philiſthæi, ſociauerunt ſe cum ſuis in prælio.
Et erant cum Saul, quaſi decem millia virorum. 23. Et ſaluauit Dominus in die
illa Iſrael. Pugna autem peruenit vſque ad Bethauen. 24. Et viri Iſrael ſociati ſunt
ſibi in die illa: adiurauit autem Saul populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit
panem vſque ad veſperam, donec vlciſcar de inimicis meis. Et non manducauit vni-
uerſus populus panem: 25. omnéque terræ vulgus venit in ſaltum, in quo erat mel
ſuper faciem agri. 26. Ingreſſuſque eſt itaque populus ſaltum, & apparuit fluens
mel, nulluſque applicuit manum ad os ſuum. Timebat enim populus iuramentum.
27. Porrò Ionathas non audierat cùm adiuraret pater eius populum: extenditque
ſummitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis: & conuertit
manum ſuam ad os ſuum, & illuminati ſunt oculi eius. 28. Reſpondenſque vnus
de populo, ait: Iureiurando conſtrinxit pater tuus populum, dicens: Maledictus vir,
qui comederit panem hodie. (Defecerat autem populus.) 29. Dixitque Iona-
thas: Turbauit pater meus terram: vidiſtis ipſi quia illuminati ſunt oculi mei, eò quòd
guſtauerim paululum de melle iſto: 30. Quanto magis ſi comediſſet populus de præ-
da inimicorum ſuorum, quam reperit? nonne maior plaga facta fuiſſet in Phili-
ſthiim? 31. Percuſſerunt ergo in die illa Philiſthæos à Machmis vſque in Abſa-
lon. Defatigatus eſt autem populus nimis: 32. & verſus ad prædam, tulit oues, & bo-

Digitized by Google

ues, & vitulos, & mactauerunt in terra: comeditque populus cum ſanguine.
33. Nunciauerunt autem Sauli dicentes, quòd populus peccaſſet Domino, come-
dens cum ſanguine. Qui ait: Præuaricati eſtis: voluite ad me iam nunc ſaxum gran-
de. 34. Et dixit Saul: Diſpergimini in vulgus, & dicite eis, vt adducat ad me
vnuſquiſque bouem ſuum & arietem, & occidite ſuper iſtud, & veſcimini, & non
peccabitis Domino comedentes cum ſanguine. Adduxit itaque omnis populus vnuſ-
quiſque bouem in manu ſua vſque ad noctem: & occiderunt ibi. 35. Ædificauit
autem Saul altare Domino, tuncque primùm cœpit ædificare altare Domino. 36.
Et dixit Saul: Irruamus ſuper Philiſthæos nocte, & vaſtemus eos vſquedum illuceſ-
cat manè, nec relinquamus ex eis virum. Dixitque populus: Omne quod bonum
videtur in oculis tuis, fac. Et ait ſacerdos: Accedamus huc ad Deum. 37. Et
conſuluit Saul, Dominum: Num perſequar Philiſthiim? ſi trades eos in manus Iſrael?
Et non reſpondit ei in die illa. 38. Dixitque Saul: Applicate huc vniuerſos angu-
los populi: & ſcitote, & videte, per quem acciderit peccatum hoc hodie. 39. Viuit
Dominus ſaluator Iſrael, quia ſi per Ionatham filium meum factum eſt, abſque re-
tractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo. 40. Et ait ad
vniuerſum Iſrael: Separamini vos in partem vnam, & ego cum Ionatha filio meo ero
in parte altera. Reſponditque populus ad Saul: Quod bonum videtur in oculis tuis,
fac. 41. Et dixit Saul ad Dominum Deum Iſrael: Domine Deus Iſrael da indicium:
quid eſt quòd non reſponderis ſeruo tuo hodie? Si in me: aut in Ionatha filio meo,
eſt iniquitas hæc, da oſtenſionem: aut ſi hæc iniquitas eſt in populo tuo, da ſanctita-
tem. Et deprehenſus eſt Ionathas & Saul, populus autem exiuit. 42. Et ait Saul:
Mittite ſortem inter me, & inter Ionatham filium meum. Et captus eſt Ionathas. 43.
Dixit autem Saul ad Ionatham: Indica mihi quid feceris. Et indicauit ei Ionathas, &
ait: Guſtans guſtaui in ſummitate virgæ, quæ erat in manu mea, paululum mellis, & ecce
ego morior. 44. Et ait Saul: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte mo-
rieris Ionatha. 45. Dixitque populus ad Saul: Ergóne Ionathas morietur, qui fecit
ſalutem hanc magnam in Iſrael? hoc nefas eſt: viuit Dominus, ſi ceciderit capillus de
capite eius in terram, quia cum Deo operatus eſt hodie. Liberauit ergo populus Iona-
tham, vt non moreretur. 46. Receſſitque Saul, nec perſecutus eſt Philiſthiim: por-
rò Philiſthiim abierunt in loca ſua. 47. Et Saul, confirmato regno ſuper Iſrael, pu-
gnabat per circuitum aduerſum omnes inimicos eius, contra Moab, & filios Ammon,
& Edom, & reges Soba, & Philiſthæos: & quocumque ſe verterat, ſuperabat. 48.
Congregatóque exercitu, percuſſit Amalec, & eruit Iſrael de manu vaſtatorum eius.
49. Fuerunt autem filij Saul, Ionathas, & Ieſſui, & Melchiſua: & nomina duarum
filiarum eius, nomen primogenitæ Merob, & nomen minoris Michol. 50. Et nomen
vxoris Saul, Achinoam filia Achimaas: & nomen principis militiæ eius Abner, filius
Ner, patruelis Saul. 52. Porrò Cis fuit pater Saul, & Ner pater Abner, filius
Abiel. 51. Erat autem bellum potens aduerſum Philiſthæos omnibus diebus
Saul. Nam quemcumque viderat Saul virum fortem, & aptum ad prælium, ſocia-
bat eum ſibi.

Vers. 1. VENI, ET TRANSEAMVS AD STATIONEM PHILISTHINORVM.] Dixit hoc, & fecit ea quæ ſequuntur Ionathas peculiari inſtinctu Dei, vt patet ex victoria miraculoſa, quam ab eo obtinuit: alioqui temerarius fuiſſet, ſi ſolus cum vno armigero, inuaſiſſet tota hoſtium caſtra. Deus ergo illi, vt id faceret, ſuggeſſit, animoſque illi addidit ac fiduciam victoriæ tam miræ conſequendæ. Ideóque id Ionathas patri non indicauit, nè is illud impediret. Qui enim à Deo regitur, regis alterius regimine non eget. Ita Theod. Procop. Abulen. Caiet. & alij.

Ionathæ fortitudo. Mira ergo hic celebratur Ionathæ fortitudo, qui Deo nixus, tantum periculum ſolus adiit, certus aut vincere, aut vinci & pro patria mori glorioſè. Vnde S. Bern. Serm. ad Milites templi cap. 1. eos comparat cum Martyribus, vt ſi vincant, coronentur corona triumphantis; ſi vincantur, martyrij laurea. *Quàm glorioſi*, ait, *reuertuntur victores de prælio, quàm beati moriuntur martyres in prælio!* Et c. 3. *Secum*, inquit, *præliantur, nequaquam metuentes, aut de hoſtium cæde peccatum, aut de ſua nece periculum. Miles Chriſti ſecurus interimit, ſecurior interit, ſibi præſtat, cùm interit; Chriſto, cũ interimit. Cum occidit malefactorem, non homicida; ſed vt ita dixerim, malicida reputatur. Cum occiditur ipſe, nõ periiſſe, ſed perueniſſe cognoſcitur. Mors ergo quã irrogat, Chriſti eſt lucrũ, quã excipit, ſuum.* Et c. 4. eorum armis receſſitis: *Imminẽte bello*, ait, *fide intus, foris ferro, non auro muniuntur: quatenùs armati, & non ornati, hoſtibus metum*

incutiant, non prouocent auaritiam. Equos habere cupiunt fortes & veloces, non coloratos, aut phaleratos: pugnam quippe non pompam; victoriam non gloriam, cogitantes; & ſtudentes magis eſſe formidini, quàm admirationi.

VERS. 2. PORRÒ SAVL MORABATVR IN EXTREMA PARTE GABAA SVB MALOGRANATO, QVÆ ERAT IN MAGRON.] Ita Hebr. Chald. & alij: ſed Sept. pro ר legentes affine ד vertunt in *Magdon*. Erat locus hic iuxta Gabaa, quæ erat patria & ſedes Saulis; cuius meminit & Iſaias c. 10. 28. non ergo erat in ipſa vrbe Gabaa, ſed *in agro Gabaa*, vti hic legunt Biblia Regia, Gloſſa, Hugo, Abulen. Dion. Vatab.

Pro *malogranato*, Hebr. eſt *Remmon*, quod, vt nomen proprium loci, retinet Vatab. qui alibi vocatur *collis*, vel *petra Remmon*; in quem, vt locum munitum & tutum, ſe receperunt ſexcenti è clade tribus Beniamin ſuperſtites, & reliqui. Iudic. 20. 27. ideóque & Saul ibidem caſtra locauit. Sic nobilis illa Hiſpaniæ ciuitas, regnique caput, dicta eſt *Granata*, à malogranatorum copia vel figura. Sic hic locus Hebr. dictus eſt *Remmon*, à malogranatorum præſtantia & abundantia. Sic Iericho dicta eſt, *ciuitas palmarum*, ab earum fertilitate; pluresque aliæ ciuitates dictæ ſunt, *Thamar*, id eſt *palma*, à palmetis quibus abundant. Sic Bethel prius dicta eſt *Luza*, à nucibus, corylis & amygdalis. Geneſ. 28. 19.

Malogranatum ſpecul. regis. Appoſitè Saul rex conſedit ſub malogranato; quia hoc ſpeciem habet regis & regni. Nam vt
1. aduertit Mendoza, primò, malogranatum in ſuo flore elegantem purpuream coronam; in pomo autem, purpuram in granis, coronam in vertice oſtentat; vt planè videatur regem purpu-
2. ratum & coronatum repræſentare. Secundò, *quia, dum multa grana ſub vno cortice complectitur; vel ſignificat multitudinem negotiorum & conſiliorum, quæ à Regibus fido ſilentio occultantur, vt* innuit S. Ambroſius lib. 3. Hexam. c. 13. inſinuat; *vel ſignificat concentum omnium virtutum, quibus æquum eſt, vt Regum animi exornentur*, vt S. Hieronimus lib. 1. contra Iouinianum explicat, *vel ſignificat prudentiam gubernatricem, quæ Reges ſuos ſubditos, & moribus & honoribus diſſidentes, in vnico continent, & in gyrum rationis circumuerſant*, vt Theodoretus lib. 3. in Cant. indicat; *vel ſignificat animorum charitatem, quam Reges ſuo in regno maximè curare & conſeruare debent*, vt idem Theodoretus clariùs ſignificat. Quâ de re multa dixi Cantic. 4. v. 3. & 13.

Tertiò, *quia ſicut malum granatum pulchrius apparet, cum fatiſcit; nam tunc interna grana, quæ ſub vili cortice latebant, Pyropos imitata expanduntur: ita Reges quo maioribus difficultatibus ſcinduntur ac diſtrahuntur in ſuorum præſidium ac tutamen populorum; eò clariora præbent omnium oculis, ſuarum ſpectacula virtutum.*

Quocircà Henricus 4. Hiſpaniæ Rex malogranatum pro inſigni regio delegit cum epigraphe, *Acredulce: vt ſignificaret in optimo Rege ita ſeueritatem & humanitatem temperandas, vt nunquam Rex, aut ſine ſeueritate ignauus, aut ſine humanitate crudelis videretur: Non immeritò igitur Saul ſub malogranato morabatur, vt ab ipſa arbore admoneretur regiæ dignitatis & poteſtatis, aut ſanctitatis quam in rebus arduis, difficilibuſque temporibus exercere oportebat.*

ET ERAT CVM EO POPVLVS, QVASI SEXCENTORVM VIRORVM,] præter mille qui erant cum Ionatha: Nam duo millia, quæ ſibi delegerat Saul c. 13. 2. metu Philiſthinorum defluxerant & fugerant; ita vt cum Saule ex iis tantùm remanſerint ſexcenti, iique viri fortes & conſtantes, qui proinde licet pauci, tantas tamen victorias contra Philiſthæos plurimos obtinuerunt, quantæ in ſequent. narrantur.

Moraliter, diſce hic quantùm valeat virtus paucorum generoſorum. Sic Gedeon. cum trecentis proſtrauit numeroſiſſima caſtra Madian. Cauſam dat Ioſephus lib. 5. Antiq. c. 8. vel iuxta aliam editionem 10. *Imbellem*, inquit, *naturam hominum ſibi Dominus placere declarauit, vt populus victoriam non ſibi, ſed Deo deputaret*. Iudas Machabæus cum paucis ſuperauit copias Antiochi. Dauid ſuperauit Goliath, omneſq; Philiſthęos. Duodecim Apoſtoli ſua virtute ſubiugarunt Chriſto totum orbem. S. Bern. S. Dominicus, S. Franciſcus, & nuper S. Ignatius fundator Societatis Ieſu cum paucis ſociis, quanta vbique terrarum effecere? virtus ergo non in numero, ſed in paucitate generoſa conſiſtit. Nam vt ait Iſaias c. 9. 3. *multiplicaſti gentem, non magnificaſti lætitiam*. Vide ibi dicta. Tritum eſt illud: *virtus vnita fortior diuiſâ*. Et illud: *Infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia*. 1. Corin. 1. Et illud: *Virtus Dei in noſtra infirmitate perficitur*. 2. Corin. 11.

ET ACHIAS FILIVS ACHITOB FRATRIS ICHABOD FILII PHINEES, QVI ORTVS FVERAT EX HELI SACERDOTE (Pontifice) DOMINI IN SILO, PORTABAT EPHOD,] id eſt pontificalem amictum quaſi Pontifex, ſecum deferebat ad pōtificatu fungēdum; vt per Vrim & Tummim, quæ erant in Rationali & Ephod, pro Saule conſuleret Dominū, quid in bello tam ancipiti & periculoſo agēdum foret. Hinc patet Samuelem non fuiſſe Pontificem, vt vult Serarius & alij, ſed Achiam: hic enim portabat veſtē pōtificalem, & recta linea deſcendebat ab Heli pontifice. Heli enim genuit Phinees, Phinees genuit Achitob & Ichabod, Achitob genuit Achiam; Ita Ioſephus. VERS. 3.

Dices, cap. 21. v. 9. dicitur Achimelech filius Achitob, fuiſſe Pontifex; ergo Achias non fuit Pontifex. Reſp. Achiam fuiſſe binomium, & alio nomine dictum *Achimelech*. *Achias* enim Hebr. idem eſt, quod *frater Dei*. *Achimelech* idem, quod *frater Regis*. Deus autem eſt Rex Regum; vel certè Achiæ ſeniori ſine liberis mortuo, in Pōtificatu ſucceſſit Achimelech, qui erat frater Achię iunior.

ERANT AVTEM INTER ASCENSVS, PER QVOS NITEBATVR IONATHAS TRANSIRE AD STATIONEM PHILISTHINORVM, EMINENTES PETRÆ, &c.] *Nomen vni Boſes, & nomen alteri Sene*. Chald. *nomen vnius lucubratio, & nomen alterius conculcatio*. Philiſthini, ait Ioſeph poſuerūt caſtra in rupe prærupta & quaſi inacceſſa, ideóq; in ea ſecuri degebāt, neminem metuentes: idcircò Ionathas eos hac via inuaſit. Sic Alexander magnus hoſtes in rupe altiſſima commorantes, ideoque eum deridentes, roganteſque, an volare poſſet? à tergo per ſaxa inuia immittens trecentos iuuenes generoſos, rupem inſciis hoſtibus occupauit, eoſque trucidauit: *En*, inquit, *oſtendi me poſſe volare*. Ita Curtius. VERS. 4.

Digitized by Google

Porrò, *Boſes* Hebr. idem eſt, quod *humeſcens*, vel *floreſcens*, vel *eniparus*, ait Pagnin. *Sene* idem eſt, quod *rubus*: quæ myſticè explicans Beda: *Quia*, inquit, *non minùs florente, quàm aduerſante & pungente mundo, Sanctorum aſcenſus impeditur; & vt vel corpore vel corde deficiat, ab infatigabili hoſte pulſatur.*

Hoc eſt quod aiunt Sancti Pſalm. 65. 12. *Tranſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium.* Nam vt ait S. Bernard. Serm. de S. Malachia: *Tranſiuit per ignem & aquam, quem nec triſtia frangere, nec detinere mollia potuerunt.*

Vers. 6. Dixit avtem Ionathas ad adoleſcentem armigervm svvm.] Dixit hoc impulſus à Deo, tacitè promittente ſuam opem & victoriam, vt patet ex euentu, & victoria tam mira & felici.

Qvia non est Domino difficile salvare vel in mvltis vel in pavcis.] Hebr, *non eſt* מעצור *matſor*, id eſt *reſtrictio*, detentio, vel prohibitio, quaſi dicat: nil eſt quod Deum arctet, detineat, reſtringat ad paucos vel multos, vt vincant. Nam vt ait S. Aug. Serm. 119. de tempore. *Omnipotens eſt Deus ad facienda maiora, & minora: Omnipotens ad facienda cæleſtia, & terreſtria: Omnipotens ad facienda immortalia, & mortalia: Omnipotens ad facienda ſpiritualia, & corporalia: Omnipotens ad facienda viſibilia, & inuiſibilia; magnus in magnis, nec paruus in minimis.*

Hoc Ionathæ exemplum imitatus Iudas Machabæus, cum paucis contra plurimos decertans: *Facile*, inquit, *eſt concludi multos in manus paucorum: & non eſt differentia in conſpectu Dei cæli, liberare in multis & in paucis.* 1. Mach. 3. v. 18. Et c. 4. 30, *Benedictus es*, inquit, *Saluator Iſrael, qui contriuiſti impetum potentis in manu ſerui tui Dauid; & tradidiſti caſtra alienigenarum, in manu Ionathæ filij Saul, & armigeri eius.* 1. Mach. 4. v. 30. Idem dixit Aſa rex Iuda, pugnans contra decies centena millia Æthiopum. 2. Paral. 14. 11.

Vers. 9. Si taliter locvti fverint.] Omen hoc captat Ionathas, inſtinctu & inſpiratione Dei, vt patet ex tanta animoſitate Ionathæ potiùs diuina quàm humana, & ex tam felici euentu eius: quare non ſuperſtitioſum fuit, nec Dei tentatiuum, ſed religioſum æquè ac animoſum; eò quòd ſolus ipſe cum armigero præruptam hoſtium arcem conſcenderit, hoſtes inuaſerit, fugarit, occiderit. Ita Lyran. Hugo, Abul. Dion. Caiet. Serarius, & alij. Vide Sanchez lib. 2. de ſuperſtitione c. 10. n. 10. qui & addit cum Serario & Abulen. Ionatham huic omini orationem ad Deum præmiſiſſe, in eaque à Deo animatum ad hoc audendum. Simile omen de Rebecca, in vxorem Iſaaco accipiēda, accepit Eliezer Geneſ. 24.

Omini Ionathæ ſimile fuit omen Pæonum, de quo ita ſcribit Herodot. initio lib. 5. *Pæones, qui ſunt à Strymone, admoniti diuino reſponſo, vt bellum Perinthiis inferrent: & ſi quidem a Perinthiis ex aduerſo conſidentibus prouocarentur, nominatim compellantibus, eos inuaderent: ſin minus, ab inuadendo abſtinerent. Ita fecerunt, & vicerunt.*

Vers. 12. Ascendite ad nos, et ostendemvs vobis rem,] quam vos per præruptas has

A rupes ſcandendo quærere videmini. Eſt ſarcaſmus ſiue hoſtilis irriſio, quaſi dicant: Aſcendite ad nos, & oſtendemus vobis viam non ad vitam & victoriam, quam vos quæritis, ſed ad mortem, hoc eſt mactabimus vos. Ita Lyran. Abulen. Salian. & alij. Vnde Ioſephus libr. 6. Antiq. c. 7. *Venite huc*, inquit, *daturi pœnas audaciæ.*

Ascendamvs.] Appoſitè hoc omen Ionathæ dedit Deus; quia ſignum fortitudinis & victoriæ eſt, præuenire & inuadere hoſtem licet potentiorem, itaque eum metu percellere & fugare, vti fecit hic Ionathas. Sic Moſes Ioſue contra Amalec ituro: *Elige*, inquit, *viros, & egreſſus pugna contra Amalec.* Sic Timotheus cum Iuda Machabæo dimicaturus ſuis ita præcipit: *Cum*, inquit, *appropinquauerit Iudas, &*

B *exercitus eius ad torrentem aquæ; ſi tranſierit ad nos prior; non poterimus ſuſtinere eum; quia potens poterit aduerſùm nos: ſi verò timuerit tranſire, & poſuerit caſtra extra flumen; tranſfretemus ad eos, & poterimus aduerſum illos.* 1. Mach. 5. v. 40. Sic Achab cum paucis inuadens ampla caſtra Benadad regis Syriæ, ea fudit, fugauit, proſtrauit 3. Reg. 20. 13. Sic experti Duces, vt animos oſtentent, primi hoſtem inuadunt, itaque eum ſæpè percellunt & ſternunt.

Ascendit avtem Ionathas manibvs et pedibvs reptans,] per prærupta rupis ſaxa. Vers. 13.

Myſticè, S. Gregor. *In manibus*, inquit, *opera ſolent ſignificari. Reptat manibus paſtor, quando peccatoribus viam non profert ſapientia verbi, ſed exemplo conuerſationis.* Et inferiùs *Bene*, inquit,

C *reptans aſcendere ad ſtationem Philiſthinorum dicitur: quia ad deſtruenda vitia peruenire ille Doctor poteſt, qui peccatores magna humilitatis oſtenſione, & magna charitatis affectione demulcet.*

Itaqve alii cadebant ante Ionatham,] quaſi dicat: pauore panico à Deo eis iniecto, vt patebit v. 15. corruebant ante Ionatham, vt ab eo mactarentur: vnde Vatab. Gloſſa & alij legunt: *Itaque cum vidiſſent faciem Ionathæ* (quaſi ea perculſi) *alij cadebant ante Ionatham.* Quod acceptum videtur ex Sept. qui vertunt: *Et videntes Philiſthini contra faciem Ionathæ, & percuſſit in eis.* Sic ergo Ionathas fuit typus Chriſti, qui ſolo aſpectu perculit & fugauit ementes & vendentes in templo. Nam vt ait S. Hieron. in Math. 9. *Fulgor ipſe &*

D *maieſtas diuinitatis occulta, in humana facie relucebat.* Et in c. 21. *Igneum quiddam & ſidereum radiabat ex oculis eius.*

Quare fictitium videtur quod ait Ioſeph. Ionatham irruiſſe in Philiſthæos dormientes: ſic enim ſcribit lib. 6. c. 7. *Quam vocem Sauli filius cupidè arripiens vt omen victoriæ, tunc quidem receſſit è loco in quo conſpecti fuerant, ſed ex alia parte ad rupem accedentes propter ſitum incuſtoditam, magno labore, difficultate loci ſuperata, erepſerunt ad hoſtem: aggreſſique ſopitos, viginti ex his interfecerunt, & eos ſtupore ac conſternatione repleuerunt, vt abiectis armis in fugam ſe darent. Plerique verò non noſcitantes inter ſe, quòd ex multis gentibus conflati eſſent, pro hoſtibus ſe inuicem inuadebant;*

Digitized by Google

& cùm non putarent, duos tantùm Hebræos in caſtra penetraſſe, mutuo marte cadebant quidam in præcipitia; aut ipſi ruebant, aut alij ab aliis protrudebantur.

In media parte ivgeri,] hoc eſt breuiſſimo terræ ſpatio occidit Ionathas viginti, quaſi dicat: vnitos occidit, non palantes & ſparſos: dicit hoc vt augeat miraculum Dei, & fortitudinem Ionathæ; vtpote qui non diuiſos, vti cæſis duobus Horatiis, vltimus Horatius fugiens tribus diuerſis locis, tres Curiatios iam feſſos occidit; itáque Albanos Romanis ſubiecit, teſte Liuio; ſed vnitos trucidauit.

Vers. 14 Et factvm est, miracvlvm in castris,] ſcilicet mirus & inuſitatus terræ motus, indéque pauor, terror & perturbatio à Deo immiſſa Philiſthinis, tam iis, qui erant in caſtris, quàm iis, qui è caſtris prædatum per tres cuneos exierant cap. præced. v. 17.

Vers. 15. Miracvlvm,] ergo, hoc eſt miraculoſus terræ motus, ac hoſtium *ſtupor*, vt vertunt Sept. & *conturbatio*, vt Chald. *Et pauor*, vt Vatab. & *tremor*, vt alij. Hoc enim ſignificat Hebr. חרדה *charada*; adeò enim obſtupefacti, pauidi, excæcati & perturbati fuerunt Philiſthini, vt ſocios æſtimarent eſſe hoſtes, ac in eos arma conuerterent, itaque ſe mutua cæde trucidarent, vt patet v. 20. Idem fecere Madianitæ, clangentibus & lagenas flammas complodentibus trecentis Hebræis, Gedeonis militibus. Iudic. 7. 22. Facilè enim Deo fuit perturbare eorum phantaſiam, vt amicos putarent inimicos: ſicut naturaliter id fieri videmus in melancholicis & maniacis, qui per melancholiam velut atram nubem omnia intuentes, putant cuncta eſſe atra, tetra, inimica & noxia.

Porrò Hebræa ad verbum ſic habent: *Et fuit tremor in caſtris, in agro, & in toto populo* (Philiſthinorum) *tum ſtatio, tum qui graſſabantur tremuerunt etiam ipſi, & tremuit terra, & fuit in tremorem Elohim*, id eſt magnum & validum; quæ enim Dei ſunt, magna ſunt: Vnde *cedri & montes Dei* vocantur altiſſimi & maximi. Ita Vatab. Caiet. Pagnin. & alij. Vnde cum Romanis legendum; *conturbata eſt terra*, non autem: *conturbata ſunt caſtra*, vti legunt alij.

In arduis ter para. Moral. Diſce hîc, cùm Deus vocat ad ardua, quæ vires ſuperant, non trepidare, nec ſubterfugere, ſed Deo parere, remque animoſè aggredi: mox enim Deus aderit, difficultates complanabit, intricata explicabit, remque omnem facilè conficiet; vti hîc Ionatha ſolo cum armigero caſtra hoſtium integra inuadente, illa perturbauit & cæcidit per ipſoſmet hoſtes.

Legimus in vitis Patrum, Angelum cuidam Anachoretæ oſtendiſſe vaſtum gigantem, eique dixiſſe, cum hoc te luctari oportet. Cúmque ille tremeret: *Ne timeas*, inquit, *incipe duntaxat; ego mox adero, & gigantem tecum proſternam. Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Rom. 8. *Tonans* enim, *iuuat conantem.*

Vers. 18. Et ait Savl ad Achiam: applica arcam Dei,] hoc eſt admoue, vel affer huc ad me arcam, vt Hieraticam ſtolam, ait Ioſephus & Theod. hoc eſt Ephod, quod poſitum eſt iuxta arcam accipias & induas quaſi Pontifex, eóque per Vrim & Tummim quæ

A ſunt in Ephod, coram arca conſulas Deum, ſuper arcam in Propitiatorio reſidentem; vt per te reuelet nobis, quid in re tam ancipiti, & in hoc tumultu agere debeamus.

Myſticè, in periculis Chriſtiani fugiant ad arcam, id eſt ad Euchariſtiam: item ad B. Virginem, quæ Chriſtum quaſi manna, in arca ventris ſui continuit & peperit pro cibo & ſalute mundi. Audi B. Petrum Damiani. Serm. 1. de Natiuitate Virginis: *Nunquid*, inquit, *quia ita deificata, ideò noſtræ humanitatis oblita es? Nequaquam, Domina. Scis, in quo diſcrimine nos reliqueris; vbi iaceant, quantùm delinquunt ſerui tui. Non enim conuenit tanta miſericordia, tantam miſeriam obliuiſci: quia, etſi ſubtrahit gloria; reuocat natura: neque ita es impaſſibilis, vt ſis incompaſſibilis.* *Fuge ad Euchariſtiam.*

B Erat enim ibi arca Dei in die illa.] Quia eò è Cariathiarim fuit tranſlata, petente Saule & Hebræis, ob belli periculum; vt Deum ſuper arcam reſidentem conſulerent, eúmque haberent comitem, imò ducem belli.

Et ait Savl ad Sacerdotem: contrahe manvm tvam;] deſine explicare Ephod; imò illud manu tua contrahe, & repone in arcam. Nam vrgente hoc tumultu, non eſt mihi otium conſulere Dominum; ſed illicò inuolandum in hoſtes. Putabat enim Saul filium ſuum Ionatham à Philiſthinis circundatum opprimi: vnde ad illos accurrit, vt eum eriperet. Ita Lyran. Abulen. Vatab. licet Chald. ſic vertit: *Affer Ephod*, quaſi dicat: feſtina induere Ephod, & conſulere Dominum. Vnde & Ioſephus aſſerit Deum conſultum reſpondiſſe, ac promiſiſſe Hebræis victoriam & hoſtium ſtragem. Vers. 19.

C Et ecce versvs fverat gladivs vnvsqvisqve ad proximvm svvm,] quaſi dicat: excæcati & perturbati mutua ſe cæde trucarunt, æſtimantes ſocios eſſe hoſtes. *Et cædes magna nimis.* Ioſeph. lib. 6. c. 7. ait, cæſa ſexaginta Philiſthinorum millia. Vers. 20.

Adivravit avtem Savl popvlvm dicens: Maledictvs vir qvi comederit panem vsqve ad vesperam, donec vlciscar de inimicis meis.] *Panem*, id eſt cibum quemlibet: hunc enim Hebræi vocant panem. Vnde Ionathas non panem, ſed mel comedẽs, iudicatus fuit hoc patris mandatum violaſſe. Vers. 24.

Porrò Saul ſuis hîc hanc legem ieiunij indixit, ex recto feruore & zelo, vt hoſtes fugientes inſequeretur; ne ſi ſui milites ad cibos defluerent, &

D in menſa deſiderent, hoſtes fuga elaberentur; atque vt hoc ieiunio, Deo gratias ageret, pro victoria tam miraculoſa, eumque prouocaret ad illam planè plenéque perficiendam: cẽſebat enim cum Deo tam liberali in ſe & ſuos, liberaliter eſſe agendum. Ita Abulenſ. Serarius, Salianus ac S. Ambr. & Hier. mox citandi. Atque hanc legem ſanxit cum execratione, dicens: *Maledictus vir*, quaſi dicat: malefaciat ipſi Deus, ac ego malefaciam ei, id eſt puniam & occidam eum.

Lyranus verò putat Saulem malè id ſanxiſſe & iuraſſe, ac peiùs impleſſe; eò quòd non eſſet tanta neceſſitas hoſtis inſequendi, ac in lege hac ſua, neceſſitatis caſum excipere debuiſſet, qualis fuit in Ionatha, & aliis pluribus, præ inedia deficientibus; qui vtique maiorem

Digitized by Google

hoſtium ſtragem edidiſſent, ſi eos proſequendo, ſimul aliquid cibi raptim ſumpſiſſent; verbi gratia mel obuium in ſylua, vti fecit Ionathas; vt valentiores ad gradiendum & pugnandum euaderent. Denique, quòd lex hæc dederit occaſionem Ionatham occidendi, & populo ſanguinem lege vetitum comedendi, v. 33. Fauet Lyrano Ioſephus, S. Greg. hîc & S. Chryſ. hom. 14. ad popul. & noſter Sanchez, qui hoc præceptum Saulis, vt nimis ſeuerum & ſtultum damnant. Verùm eſto feruentior fuerit militaris duráque hæc Saulis ſanctio, & aliquid diſcretionis in ea deſideretur: tamen in ſe iuſta ſanctáque fuit, ob cauſas iam dictas. Vnde populus totus eam probauit & acceptauit: quibus adde, ſi peccaſſet Saul, debuiſſet eum ſors v. 41. indicare: aut certè ſilere: ibi autem ſors non indicauit Saulem præcipientem, ſed Ionatham præceptum tranſgredientem. Vnde Saulem dilaudat Tertul. lib. de Ieiunio c. 10. vbi Saulis ieiunio, ait *à Deo præſtitam auctoritatem*, ac S. Ambroſ. ſerm. 36. (in veteri editione eſt 25.) poſt Dominicam primam Quadrageſimæ: *Bonus planè rex, qui hoſtes ſuos non tam armis, quàm deuotione vincebat; & plùs dimicabat religione, quàm telis. Cum ergo Saul abſtinentiam diei ſuis omnibus indixiſſet, & Ionathas eius filius præcepti neſcius, inter medias hoſtium acies victor incedens, fauum mellis intincta ſceptri ſummitate guſtaſſet, tanta indignatio repente commota eſt, vt & differretur victoria, & diuinitas læderetur.*

Hinc & Ionathas culpam ſuam fatetur v. 43. *Guſtaui*, inquit, *paululum mellis, & ecce ego morior.* Chald. *morti obnoxius ſum.* Et S. Hieron. lib. 2. contra Iouin. poſt medium: *In Exodo*, inquit, *aduerſùs Amalec oratione Moyſi, & totius populi*, vſque ad veſperam ieiunio dimicatum eſt. *Ieſus, filius Naue, ſtationem imperauit ſoli & lunæ; & inediam plus quàm vnius diei victoris exercitus protelauit. Saul, ſicut in Regnorum primo libro ſcribitur, Maledictus, inquit, qui ederit panem vſque ad veſperam, donec vlciſcar me de inimicis meis: Et non guſtauit omnis populus eius, & tota terra prandebat. Tantique fuit auctoritas ſtationis ſemel Domino deſtinata, vt Ionathas, qui cauſa victoriæ extiterat, deprehenderetur ſorte, & ignorantiæ crimen declinare non poſſet, patriſque in ſe concitaret manum, & vix populi precibus ſaluaretur.*

STATIONIS,] id eſt ieiunij. *Stationes* enim à Tertul. Caſſiano & S. Ambr. vocantur, *ſtati orationis & ieiunij dies*; quòd in eis ſtantes & commorantes inimicos repellimus; & ſicut Hebræi per 40. manſiones, ſiue ſtationes, peruenerunt in terram promiſſam; ſic Chriſtiani per 40. dies Quadrageſimæ, perueniunt ad Paſcha & reſurrectionem Chriſti. Ita Baron. Anno Chriſti 57. c. 155. & Pamelius in Tertul. ad finem libri de oratione: imò ipſe S. Ambr. initio Serm. 36. iam citati.

Moraliter, diſce hîc ieiunium parere victoriam hoſtium corporalium, æquè ac ſpiritualium.

Dices: Sept. hic addunt: *Et ignorauit Saul ignorantiam magnam.* Ergo peccauit. Reſp. *ignorantiam* intelligunt, quâ Saul ignorabat futurum, vt ex hac ſanctione Ionathas periculum

A capitis adiret: ſed ignorantia hæc in Saule fuit inuincibilis & inculpata: Vnde enim ſcire poterat Ionatham comeſturum mel?

Hinc apparet Saulem fuiſſe virum pium, æquè ac fortem, ac Deum ei fauiſſe, dediſſeque ei victorias, vt omnes per circuitum hoſtes ſuperaret, vt dicetur v. 47. Quare eſto Deus cap. præced. ob non expectatum Samuelem, eius quaſi minùs perfectè obedientis poſteros regno priuarit; tamen eum non abiecit, ſed direxit & adiuuit, donec grauius inobedientiæ crimen, non cædendo planè plenéque Amalecitas, vti Deus iuſſerat, committens, à Deo abiectus fuit, ac Dauid in eius locum à Samuele in regem vnctus, de quo c. 15. & 16.

Vers. 25. *Mel eſt mundi voluptas.*

VVLGVS VENIT IN SALTVM, IN QVO ERAT MEL.] Apes enim ſylueſtres in ſyluis mellificant, vti videre eſt in Polonia & Moſcouia; vbi proin- B de cum vrſis ſylueſtribus depugnant: Vrſi enim melli inhiant, itaque arbores in quibus ſunt faui ſcandere nituntur; ſed apes in nares vrſorum inuolantes, aculeiſque ſuis pungentes, eos facilè deturbant: Vrſi enim debili ſunt capite in naſo.

Myſticè, S. Ambr. Serm. 36. *Nec in abſtinentia poſiti*, inquit, *declinemus ad fauum. Fauus enim quædam mundi eſt voluptas, ſeu vitia quæ, vt ſcriptum eſt Prouerb. 5. ad tempus quidem impinguant fauces, ſed nouiſſima amariora ſunt felle.*

NVLLVSQVE MANVM AD OS APPLICVIT. TIMEBAT ENIM POPVLVS IVRAMENTVM,] id eſt adiurationem & execrationem regis dicentis: *Maledictus vir, qui comederit*, &c. v. 21. Myſticè S. Gregor. *Mel*, inquit, *fluit, quia dulcis fama ſan-* C *ctorum, dulciter velociterque currit, ſed manus ad os nullus ducit, quia de opere bono dulcedinem laudis non accipit. Manum quidem cum melle ad os applicare, eſt laudem operis ſui gratanter accipere. Decurrat ergo mel, & nemo ad os manum applicet: vt ſanctorum fama dulciter fluat; & ipſos à quibus defluit, non extollat. Fluat, vt alios ſatiet; ſed non ſumatur, nè mortem propinet.*

Vers. 27. ET ILLVMINATI SVNT OCVLI EIVS;] qui ſcilicet priùs præ inedia, labore & fame, deficientibus ſpiritibus opticis caligabant: iam autem ſumpto melle reſtauratis ſpiritibus, illuminari, refocillari & reuiuiſcere videbantur, vt fortior & promptior eſſet, ad hoſtes inſequendum. Hinc ieiunantium viſus caligat, qui ſumpto cibo reſtauratur. Ita Angelo. Caiet. Vatab. & alij. Aliter Beda, qui illuminatos oculos ait Ionathę, D vti fuere aperti oculi Adæ, cùm ſe nudum vidit, & culpam agnouit. Geneſ. 3.

Vers. 28. DEFECERAT AVTEM POPVLVS.] Heb. & Chald. *defatigatus eſt*, ſcilicet labore inſequendi, ac inedia, vt deficientibus viribus ægrè inſequi poſſet.

TVRBAVIT PATER MEVS TERRAM.] Iuueniliter hoc dixit Ionathas; verumque fuiſſet, niſi mora comedendi, impedimento fuiſſet præſentaneæ perſecutioni hoſtium. Ita Abulenſ. & Caiet. Non peccauit ergo Ionathas mel comedendo, quia prohibitionem patris ignorabat: peccauit tamē, patris prohibitionē publicè reprehendēdo: ideóque ſors culpę eum attigit v. 41. Quia etſi indiſcreta fuiſſet hæc ſanctio Patris, tamen Ionathæ erat eam non culpare, ſed potiùs excuſare; ne populus contra ſuum regem cōcitaretur,

Digitized by Google

& tumultuaretur: quod in caſtris ſummum ſolet creare periculum.

VERS. 31. DEFATIGATVS EST AVTEM POPVLVS NIMIS,] tum ex ieiunio, tum ex labore continuo inſequendi & cædendi Philiſthæos.

VERS. 32. COMEDITQVE POPVLVS CVM SANGVINE:] quia præ fame non expectabat, donec ſanguis è bobus mactatis efflueret; ſed illicò mactatorum carnes ſanguine conſperſas coquebat; imò crudas vel ſemicrudas, non tam comedebat, quàm vorabat inſtar luporum, præ fame & auiditate comedendi. Vetuerat Deus edi ſanguinem, ob cauſas quas recenſui. Geneſ. 9. 4. & paſſim in Leuitico; ſed famis vehementia valde hoc eorum peccatum imminuit. Ita Abulenſ.

VERS. 33. VOLVITE AD ME NVNC SAXVM GRANDE.] Iuſſit Saul, Ait Abulenſ. vt eleuaretur magnus lapis, ſuper quem occiderentur omnia animalia, à militibus comedenda; vt ex eo pendente capite cuiuſcunque iugulati pecoris, ſanguis vniuerſus ſtatim efflueret: priùs autem in terra plana illa iugulabant, vbi ſanguis ægrè, nec niſi lentè tardéque effluere poterat; quod ipſi præ feſtinatione & fame expectare nequibant. Ita Caiet.

VERS. 35. ÆDIFICAVIT AVTEM SAVL ALTARE DOMINO:] tum vt hoc eſſet quaſi monumentum victoriæ de Philiſtinis adeptæ; vti fuit altare à Moſe erectum, ob partam de Amelec victoriam. Exodi 17.15. tum vt in eo offerret hoſtias pacificas, in gratiarum actionem pro victoria accepta, ac in propitiationem: vt ſcilicet Deum ſibi ſuiſque redderet propitium, ad bella plura quæ ſupererant, ſimili felicitate conficienda.

TVNCQVE PRIMVM COEPIT ÆDIFICARE ALTARE DOMINO.] Dices, iam ante Saul ædificarat altare c.13. v. 9. cum ante aduentum Samuelis in eo ſacrificauit, ideóque à Samuele fuit reprehenſus. Reſpon. Primò, S.Hier. in Tradit. Angel. Gloſſa, Lyran. & Hugo, hoc primum fuiſſe altare Deo gratum, quod Saul erexit. Nam illud c.13. fuit Deo ingratum, ex culpa inobedientiæ. Secundò, Abulen. Caiet. Hugo, Lyran. & Sanchez reſpondent, altare illud c.13.9. aliena manu, & opera populi fuiſſe erectum; hoc propriè iuſſu & opera Saulis. Nam vt rectè aduertit Lyran. illud in Galgalis, diu ante fuit erectum à Gaaditis, Rubenitis & Manaſſenſibus tempore Ioſue c.22.10.

VERS. 36. ACCEDAMVS HVC AD DEVM,] id eſt ad arcam, in qua reſidet Deus; vt eum conſulamus; an hac nocte in caſtra hoſtium irruere debeamus. Tropol. S. Greg. *Ad Dominum*, inquir, *accedere, eſt eius voluntatem ſecreta contemplatione cognoſcere. Et bene acceſſus dicitur; quia ab exterioribus ad interna tendimus, quando operis noſtri exitum in diuina voluntate cognoſcere tentamus. Nam qui occulta & intima quærit, & exteriora non deſerit, ea quæ neſcit adire, non inuenit. Quando ergo à nobis de occultis rebus conſilium quæritur, ad Dominum accedamus; vt tunc demum quod agendum eſt, proponatur, cum in diuina voluntate cognoſcitur. Multa enim videntur bona eſſe, & non ſunt. Pleraque etiam facienda ſunt, ſed vtiliùs fiunt ſi congruo tempori reſeruentur. Quædam quoque alij facere debent, alij verò non debent. Quæ nimirum ſi electus quilibet in ſecreto meditationis videre negligit, ea vtique recto ordine non diſponit.*

ET CONSVLVIT SAVL DOMINVM,] per VERS. 37.
A Achiam Pontificem indutum Ephod, in quo erant Vrim & Tummim; qui nomine Saulis, Deum in arca reſidentem interrogauit; quid hic facto foret opus. *Antiquitùs*, ait S. Chryſ. hom. 14. ad popul. *Deus dux erat bellorum, & abſque illius ſententia nũquam attingere pugnam auſi fuiſſent, & bellum ipſis pietatis materia fiebat: nec enim ex corporis infirmitate, ſed à peccato vincebantur, ſi quando & victi fuiſſent: nec potentia & fortitudine, ſed ſuperna beneuolentia vincebant; quandocumque vincebant*: Audiant hoc & imitentur noſtri caſtrorum Duces, ſi obtinere volunt victoriam: Hæc enim propriè datur à Deo, vt alibi oſtendi.

ET NON RESPONDIT EI IN DIE ILLA:] tacuit Deus conſultus, vt ſe ſubiratum oſtenderet: At cui & cur? Reſpondet S. Chryſ. hom. 14. iam
B citata, Deum Sauli fuiſſe offenſum, ob temeritatem qua legem de ieiunio nimis rigidam & ſtultam ſanxerat. S. Gregor. verò germaniùs ob eius hypocriſin: *Nam Deus*, inquit, *in ſimili cogitationis luce non cernitur, qui ſemper in claritate virtutis inuenitur.* Addit deinde aliam cauſam: quia Saul *ita volebat Philiſthæos perimere, vt eorum nullus vltra mouere bella potuiſſet. Magna quidem hæc dies mentis eſt, qua ſic æterna quæruntur, vt temporalis hoſtis nullus à cæde relinquatur; ſed quia nulli conceditur ſic temporaliter vincere, vt non debeat omni tempore pugnare; meritò dicitur: Non reſpondit ei Dominus in die illa.*

Abulenſ. Caiet. Serarius & alij cenſent Deũ tacuiſſe vt indicaret ieiunium à Saule ſancitum, non fuiſſe à Ionatha ſeruatum. Eſto enim Iona-
C thas ſanctionem patris ignoraſſet, ideóque non violaſſet eam formaliter, ſed tantùm materialiter; tamen multi hoc è populo neſciebant, qui potuiſſent ſcandalizari: idcircò Deus voluit hoc ſuo ſilentio, inquiri prodique Ionatham; vt ipſe patefaciendo ſuam legis ignorantiam, ſe excularet: ne videretur Deus, vel Saul eſſe perſonarum acceptor, ait Abulen. Addit Caiet. Deum voluiſſe Ionatham, non propter factum, hoc eſt violatum ieiunium; ſed propter defenſionem facti ſui, quæ ad factum erat impertinens, quæ ſcilicet Patris, in lege ieiunij ſancienda indiſcretionem culpauit, publicè voluiſſe hac nota humiliare; vt deinceps in loquendo de edictis regiis eſſet modeſtior & cautior.

Vide hîc, vt Deus puniat totam Remp. ob vnius ciuis peccatum: ſicut puniuit tota caſtra
D Ioſue c. 6. & 7. ob furtum vnius Achan. Vnde in orthodoxorum Archimandritarum libello Syn. Conſtant. apud Bar. t. 7. an. 536. legitur: *communicant anathemati, habentes in medio anathema ſicut oſtendit nobis antiqua ſcriptura in Achan & Ionathan, qui ſcienter & ignoranter inciderunt in anathema, &c.* Nam vt ait S. Ambroſ. loco citato: *vnius culpa cunctis confertur ignauia; vnius delicto cunctis generatur infirmitas.* Sic & S. Gregor. Angel. & alij.

APPLICATE HVC VNIVERSOS ANGVLOS VERS. 38.
POPVLI.] *Angulos*, id eſt præfectos vicorum vel platearum: Sic Heluetij ſuos pagos vocant *Cantones*, id eſt *angulos*. Nam *quod ſunt anguli in domo, hoc ſunt principes in populo*, ait Vatab. *quia ſicut angulis domus, ſic populus principibus innititur.* Igi-

Digitized by Google

tur ſicut Græci vrbis partes, pagos, latini vicos appellant; ſic Hebræi *angulos* vocant: ac ſicut à Græcis Præfecti pagorum, *pagita* nuncupabantur; ſic & apud Hebræos, qui *angulis*, id eſt vicis præerant, *Anguli* quoque appellabantur: ſimile eſt Iudic. 20. v. 2.

Vers. 29. Vivit Dominvs Salvator Israel: qvia si per Ionathan filivm mevm factvm est (hoc Dei irati ſilentium) sine retractatione morietvr.] Ita Rom. licet S. Greg. legat: *ſine retractatione morietur*. Heb. eſt *morte morietur*, id eſt certò & infallibiliter morietur. Chal. *occidendo occidetur*, id eſt ſine remiſſione certò occidetur. Culpat hoc Saulis iuramentum S. Chryſoſt. homil. 14. citata, vt temerarium & parricidale, ideóque à Diabolo ſuggeſtum; vtpote qui eum in filij tanti tamque innocentis cædem impelleret. *Et Pater*, inquit, *factus eſt filij carnifex, & ante examinationem damnationis protulit ſententiam.* Addit Saulem ſua hac temeraria ieiunij ſanctione, multorum periuriorum fuiſſe cauſam: *Eia igitur*, inquit, *numeremus commiſſa periuria. Temeratum eſt primum Saulis iuramentum à filio: ſecundum rurſus, & tertium ipſius Saulis de filij cæde. Et viſus eſt populus verè iuraſſe: ſed ſi quis diligenter rem examinet, & hi rurſus omnes periurij criminibus obnoxij facti ſunt. Ipſi enim Ionatha patrem peierare coëgerunt, patri filium non dedentes: vides quot homines, tum volentes, tum inuitos periurio obnoxios vnum fecit iuramentum, quot mala molitum eſt, quot cædes patrauit.*

Iuramẽtum Saulis.

Verùm S. Ambroſ. S. Hier. Abulenſ. Caiet. Salianus, Serarius & alij hoc iuramentum Saulis vt religioſum laudant; & ſacrificio Abrahæ volentis ſuum filium Iſaac immolare, comparant. Fuit enim profectum ex magno offenſi Dei placandi ſtudio & zelo.

Incautum. Fuit tamen incautum. Nam primò, Ionathas comedens mel contra ſanctionem patris, nullam admiſerat culpam, quia ſanctionem ignorabat. Ergò iuſtè occidi non poterat; vtpote immunis à culpa & innocens. Neque ſilentium Dei arguebat culpam eſſe in Ionatha, ſed alias ob cauſas, quas recenſui, contigit. Secundò, etiamſi Ionathas ſanctionem patris ſciuiſſet; tamen tranſgreſſio eius erat leuis & exilis; vtpote guſtus exigui mellis, in graui vel extrema neceſſitate famis; idque ſine graui ſcandalo: quare ipſe hoc guſtatu non merebatur mortem. Tertiò, licèt daremus Ionatham mortaliter in hac comeſtione peccaſſe; tamen adhuc melius erat peccanti parcere, quàm eum vt reum punire & occidere. Erat enim Ionathas miles fortiſſimus, qui cauſa victoriæ partæ extiterat. Erat filius regis, illi in regnum ſucceſſurus. Erat regia indole & moribus; quare longè vtilior & penè neceſſaria erat eius vita toti Iſraëli, quàm mors ad ſanciendam diſciplinam militarem. Vnde iuramentum hoc Saulis de occidendo non obligabat, quia vergebat in deteriorem partem, ac in nocumentum damnumque graue totius regni. Quocirca meritò populus Sauli regi contradixit, nec permiſit Ionatham occidi, illique tandem Saul aſſenſus eſt.

Da Sanctitatem,] id eſt, Reuela nobis ſanctam veritatem, ſcilicet culpam eſſe in certa perſona è populo. Pro toto hoc verſu Hebr. habent duntaxat: *Domine Deus Iſraël, da Tummim*, id eſt, per Vrim & Tummim, occultum reum

A nobis indica. Sept. Compl. *da manifeſtationes*. Chald. *venire fac ſortem pro veritate*, id eſt, fac vt ſors cadat ſuper peccatorem. Vatab. *da perfectionem*, id eſt ſortem veram & perfectam. Habent tamen Sept. Romani hæc omnia, quæ habet hîc editio vulgata; ſed videntur eſſe congeſta ex variis interpretationibus rei eiuſdem, vt aduertunt Card. Caraffa, Franc. Lucas in Notis & Serarius hîc.

Quæres, cur veritas vocatur *ſanctitas*? Reſp. quia ſanctitas, vt ait S. Dionyſ. eſt ipſa puritas. Veritas autem eſt puriſſima & ſinceriſſima, ipſáque puritas & ſinceritas. Vnde de ſapientia ſiue veritate æterna dicitur Sapien. 7. 25. *Candor eſt lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula, &c.* Veritas eſt ſanctitas? 1.

Secundò, quia futurorum contingentium & arcanorum cognitio (quæ hîc à Saule quærebatur) adeò ſublimis eſt, vt hominum & Angelorum intellectum tranſcendat, ſolique Deo, qui Sanctus Sanctorum eſt, ſit propria. *Annunciate quæ ventura ſunt in futurum; & ſciemus quia Dij eſtis vos*, ait idolis Iſaias c. 41. 23. 2.

Tertiò, quia oraculum veritatis hîc à Saule quærebatur à ſacra perſona; puta à Pontifice ſacris veſtibus, in quibus erant *Vrim & Tummim*, id eſt *illuminationes & perfectiones*, ſiue vt noſter vertit Exodi 28. 28. *Doctrina & veritas*, induto. Veritas ergo hîc quærebatur à ſanctitate, id eſt à Deo ſanctiſſimo, per ſanctum eius Pontificem: iure ergo ipſa vocatur *ſanctitas*, q. d. Da Domine *Tummim*, id eſt per ſacrum Pontificem, perque ſacrum Ephod & tummim, da ſanctum ſanctæ veritatis oraculum. 3.

Quartò, quia veritas auctoris, qui crimen commiſerat, hîc quærebatur, vt Deo offenſo per eius caſtigationem iuſtamque vindictam ſatisfieret; itaque ſanctitas Dei, quaſi læſa exteriùs, redintegraretur. Quærebatur enim hîc veritas iuſtitiæ, iuſtitia autem eſt ſanctitas. Senſus ergo eſt quaſi dicat: *Da ſanctitatem*, id eſt indica nobis Domine reum qui te offendit; vt eum iuſtè caſtigemus & emendemus, itaque tuæ ſanctitati offenſæ, per ſanctam vindictam ſatisfaciamus. Hinc patet indicare reum Superiori, vt is eum corrigat, eſſe actum ſanctitatis, id eſt iuſtitiæ & charitatis. Vnde in nonnullis Religionibus ſancitur, vt Religioſi ſuorum ſociorum errata & lapſus ad ſuperiorem deferant, vt is eos emendet. Hic enim eſt actus ſanctitatis, putà correctionis fraternæ, imò paternæ. Tria enim opera ſancta in ea peraguntur. 1. Satisfit Deo offenſo; qui eſt actus pœnitentiæ & iuſtitiæ vindicatiuæ: 2. lapſus corrigitur & ſanctificatur; qui eſt actus charitatis: 3. tollitur ſcandalum, caueturque nè culpa ad alios proſerpat, nè ſcilicet illi vitium, quod à ſuperiore vident non caſtigari, ſed tolerari, ſequantur & imitentur; qui eſt actus iuſtitiæ pariter & charitatis. C 4. D

Symbol. Symbolicè, Deus qui eſt prima ſummaque ſanctitas, eſt pariter prima ſummaque veritas. Ac Filius Dei ex vi ſuæ originis & generationis, eſt *verbum*, id eſt vera notio & intellectio Patris. Vnde à S. Ioanne ſæpè ipſe vocatur, *veritas*, vt cap. 1. *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Et: *Lex per Moyſẽ data eſt, gratia & veritas per Ieſ. Chr. facta eſt.*

B

Ethicè. Ethicè, ipſa virtus & ſanctitas, eſt ipſa prudentia & veritas practica. Nam quid aliud ſunt virtutes niſi lumina veritatis? Hoc enim honeſtum & ſanctum eſt, quod practicè verum eſt; ſiue quod conforme eſt veritati & legi æternæ, quæ eſt in mente; quodque ipſa recta ratio verè faciendum eſſe dictat. Hinc S. Ioannes in Euangel. c. 8. de Diabolo ait: *ille in veritate*, id eſt ſanctitate *non ſtetit*. Et paſſim ipſe, æquè ac S. Paulus, & Dauid in Pſalmis, iubet vt faciamus *veritatem*, id eſt opera virtutis & ſanctitatis.

Rurſùm, quid eſt veritas, niſi vera fides, ſpes & charitas? & quid hæc tria ſunt, niſi ipſa ſanctitas?

Denique Chriſtus ait Pilato, ſe veniſſe in hunc mundum, vt doceret *veritatem*, ſcilicet fidei, & morum, id eſt veram fidem & ſanctitatem. Matth. 27. Veritas ergo eſt ipſa ſanctitas. Vnde qui confitetur veritatem, dicitur Deum ſanctificare & glorificare. Sic Ioſue cap. 7. v. 19. dixit Achan. *Da gloriam Deo*, id eſt confitere tuum furtum, Deumque eſſe veracem, qui te furti reum per ſortem ſignificauit; vt ipſi ſanctitas, laus & decus veritatis ab omnibus tribuatur.

Et deprehensvs est (per ſortem de qua ſequitur) Savl et Ionathas,] eſſe in culpa, dediſſeque Deo cauſam ſilendi & non reſpondendi: *populus aut. m. exiuit*, liber & immunis à culpa, q. d. Sors non tetigit populum; ſed eum quaſi inſontem præterijt: tetigit autem Saul & Ionatham, ac tandem Ionatham: qua in re eſto ſolus Ionathas vltimò deprehenſus ſit, & notatus directè: indirectè tamen & Saul notatus eſt, caſtigatúſque in ſuo dilectiſſimo Ionatha; tacitéque monitus, vt mitiora deinceps, vtiliora & obſeruatu faciliora edicta ederet; nec ſuis imperiosè dominaretur, ſed modeſtè conſuleret vt pater: alioqui in ijs ipſis, quaſi ſuis filijs, puniendus & caſtigandus.

Vers. 42. Et ait Savl, mittite sortem inter me et Ionatham.] Nonnulli cenſent has ſortes, vtpote diuinatorias, fuiſſe ſuperſtitioſas & illicitas, quia eorum diuinatio expectabatur à dæmone. Vnde S. Chryſoſt. hom. 14. ad populum ait, Dæmonem inſtigaſſe Saulem ad captandas has ſortes; vt is peccatum peccato adderet, ac iuramentum malè conceptum, peiùs impleret; atque parricidium Ionathæ mente deſtinatum re ipſa patraret. Verùm mitiùs meliuſque cenſent alij, ſcilicet Saulem has ſortes captaſſe à Deo: nam paulò antè v. 41. Deum inuocauit, vt ſortem dirigeret, ac per eam reum manifeſtaret. Quare Deus videtur eum mouiſſe ad has ſortes capeſſendas, eaſque direxiſſe, vt reum indicarēt Ionatham. Hac enim de cauſa Deus Sauli, Deum per Pontificem conſulenti non reſpondit, vt daretur occaſio ſortibus, vt per eas Ionathas deprehenderetur. Ita Abulenſ. Serarius & alij. Audi S. Ambroſ. ſerm. 36. iam citato: *Denique nec bello finis imponitur, nec regi reſponſum propheticum datur. Vnde intelligimus, quòd Saul hoſtes non tam virtute militum, quàm abſtinentia ſuperabat. Denique vnius culpa cunctis confertur ignauia, & vnius delicto omnibus generatur infirmitas. Deficit enim virtus in exercitu, vt deficit in obſeruatione ieiuniū. Quod vt peccatum Saul, ex ipſa diuinitatis offenſione cognouit, ſtatim Ionatha dixit non eſſe parcendum, ſed peccatum admiſſum effuſione eius ſanguinis expiandum.*

A Et captvs est Ionathas,] ob cauſas quas ſuperiùs recenſui. Quibus adde: licet neſciret Ionathas patris legem, ſcire tamen aliquo modo potuit; cùm enim videret tam multos quos ſecum habebat, nihil omninò, etſi valde famentes & fatigatos obuij mellis guſtaſſe; facile ſuſpicari potuit, cauſam aliquam ſubeſſe quam interrogando faciliimè intellexiſſet. v. 27. & 28. Indicat enim textus ipſius ordo, populum ante ipſum iuiſſe. Ita Serarius. Adiunge, in Ionatha hîc voluiſſe Deum oſtendere, quàm ſubditi Superiorum mandata, licet rigidiora & ſeueriora reuereri debeant, nec eis obloqui, vti oblocutus erat Ionathas, ſed ijs humiliter & animosè ſe ſubdere, ac fortiter illa capeſſere & exequi. Si quid enim temeritate peccabat Saul, Ionathæ
B erat non illum traducere apud populum, ſed Samuelem certiorem facere, vt eum ſecretò admoneret & inſtrueret; ſicut in Religionibus, Prouincialium & Viſitatorum eſt admonere Rectores, ſi quid in ſubditos nimia auſteritate vel lenitate peccent; cùm ſubditorum ſit tacere & obedire, ac dicere cum Pſalmiſta: *Propter te mortificamur tota die.*

Rurſùm, voluit Deus oſtendere, quàm metuendæ ſint Saulis, id eſt Superiorum execrationes, & vt Theod. ait, *anathemata*, licet leuiori de cauſa irrogata. Ita Theod. Procop. & alij. Vers. 43.

Et ecce ego morior.] Hebr. *Ego moriar*, id eſt occidar à Patre. Chald. *Ecce ego obligatus ad mortem*, q. d. Ego guſtaui tantillum mellis; ſumne propterea reus mortis? An pro gutta mel-
C lis occidar? Miſerabili hac voce & lamentatione Ionathas populo mouit compaſſionem, vt ſe morti eriperet: Aliter Ionathæ animum verbaque explicat Ioſephus lib. 6. Antiq. c. 7. ſcilicet, Ionatham id dixiſſe ex conſtantia & mortis contemptu: *Saul*, inquit, *iurat eum ſe occiſurum; pluris quàm genus, aut naturam, aut affectus, iuſiurādum faciens. Ille mortis minis non territus, magno ac generoſo animo ſe præbuit. Nihil, inquam, deprecor, Pater; libenter enim hanc mortem fero, quæ te religione ſoluat; dum priùs tam magnificam victoriam videre contigit. Maximum enim mihi fuerit ſolatium, Palæſtinorum inſolentiam ab Hebræis eſſe perdomitam. His omnis multitudo ad dolorem & miſerationem flexa eſt, iurántque non laturos ſe vt occidatur Ionathas autor victoriæ: atque ita eum diris patris eripiunt, & vota Deo pro iuuene faciunt, vt ip-*
D *ſum immunem à peccato faciat.* Verùm ſolet Ioſephus ſuorum Hebræorum geſta dictaque ornare & phalerare vt ea Veſpaſiano & Romanis ad pompam oſtentet.

Morte morieris Ionatha.] Accuſat S. Chryſ. hom. 14. citata Saulem, quaſi parricidam: excuſant Abulen. Serarius & alij, vt religioſum Abrahæ imitatorem, qui filium morti pro iuſtitia, & diſciplina militari ſancienda deuouerit; vti Titus Manlius apud Romanos filium iniuſſu ſuo pugnantem occidit. *Vnde ab hoc Manlio*, ait Gellius lib. 9. c. 13. *imperia aſpera & immitia, Manliana dicta ſunt: quoniam bello poſteà aduerſus Latinos, cùm eſſet Conſul, filium ſuum ſecuri percuſſit, qui ſpeculatum ab eo miſſus, ne pugnaret interdictus, hoſtem à quo prouocatus fuerat, occidit:* Vers. 44.

Digitized by Google

Sed Manlio religioſior fuit Saul, qui Deo offenſo filium reum pro victima immolare deſtinauit. Audi S. Ambroſ. ſerm. 36. *Videte quanta apud Saul regem fuerit religionis obſeruantia, qui offenſum Deum optauit etiam parricidio mitigare: & quanta ſit reſoluti culpa ieiunij, quæ non niſi ſanguinis effuſione punitur. Et ſi ignorans Ionathas indictum à Patre ieiunium, quia reſoluerit, morti addicitur, qui ſciens indictum à Christo reſoluit, quid meretur? Ergo fratres ſtatutum nobis cuſtodiamus omni obſeruatione ieiunium, vt hoſtes noſtros ſpirituales carnaleſque vincamus.*

Vers. 45. DIXITQVE POPVLVS AD SAVL: ERGONE MORIETVR IONATHAS, QVI FECIT SALVTEM HANC MAGNAM IN ISRAEL?] Meritò populus Ionatham Patris iræ & mortis decreto eripuit, ob cauſas ſuperius recenſitas. Erat enim Ionathas robur, æquè ac amor populi.

QVIA CVM DEO OPERATVS EST HODIE,] id eſt quia per miram Dei opem hodie tantam hoſtium ſtragem edidit. Sept. Rom. pro עם, *im* id *cum*, alio puncto legentes עם *am*, id eſt *populus*, vertunt: *Populus Dei fecit diem hanc*. pro quo Compl. pro λαὸς, id eſt *populus*, corruptè legentes ἔλεος, id eſt *miſericordia*, vertunt: *Quia miſericordiam Dei fecit in hac die*. Porrò alio deflectit Chald. *Quia ante Dominum manifeſtum eſt*, inquit, *quod in ignorantia fecit hodie.*

Vers. 47. ET SAVL CONFIRMATO REGNO SVPER ISRAEL PVGNABAT PER CIRCVITVM, ADVERSVS OMNES INIMICOS, &c. ET QVOCVNQVE SE VERTERAT, SVPERABAT.] Vide hic fortitudinem Saulis, & felicitatem illi à Deo datam. Vnde patet eum nudum omninò Dei fauore & gratia excidiſſe, etſi poſteris eius Deus regnum iam abſtulerat.

Vers. 49. FVERVNT AVTEM FILII SAVL IONATHAS ET IESSVI ET MELCHISVA.] *Ieſſui* c. 31. 2. & 1. Paral 8. 33. vocatur *Aminadab*. (à Ioſepho, *Ieſus*) vbi & additur quartus eius filius *Esbaal*, qui alio nomine dictus eſt *Isboſeth*. 2. Reg. 2. 8. Fortè is hîc omittitur, quia Sauli fuit ſuperſtes, cùm cæteri tres cum Saule occubuerint. c. 31.

Vers. 50. ET NOMEN VXORIS SAVL ACHINOAM.] Hæc erat primaria vxor & Regina. Præter hanc Saul habuit concubinam, id eſt ſecundariam vxorem, nomine *Reſpha*, ex qua genuit *Armom & Mephiboſeth*. 2. Reg. 21.

ABNER FILIVS NER, PATRVELIS SAVL:] Erat ergo *Cis* pater Saulis, frater *Ner* patris *Abner*; ideóque Saul elegit *Abner* patruelem ſuum in principem militiæ. Porrò *Cis* & *Ner* vtpote fratres, eundem habebant patrem nomine *Abiel*, vt patet de *Ner* hoc loco, de *Cis* verò c. 1.

Vers. 51. NAM QVEMCVMQVE VIDERAT SAVL VIRVM FORTEM ET APTVM AD PRÆLIVM, SOCIABAT SIBI.] Idem faciunt magni Caſtrorum Duces. Tropol. idem faciat Epiſcopus & Prælatus. Vnde S. Gregor. *Eligat*, inquit, *doctor milites Christi, eligat fortes; vt dum carnem fortiter domant, immundos ſpiritus potenter vincant. Eligat ergo aptos ad prælium; vt dum inter dona fortitudinis non ſuperbiunt, triumphi gloria in cæleſtibus ſublimentur.*

CAPVT DECIMVM-QVINTVM.

SYNOPSIS.

SAVL iuſſus delere Amalec, parcit Agag regi, & melioribus iumentis: quare à Samuele increpatur, & regno priuatur. Ille v. 20. ſe excuſat, ac tandem frigidè ait, peccaui; vt Samuël honorem regium illi coram populo deferat. Samuel verſ. 32. iubet Agag regem in fruſta concidi: ac iugiter vſque ad mortem luget Saulis caſum.

1. ET dixit Samuel ad Saul: Me miſit Dominus, vt vngerem te in regem ſuper
populum eius Iſraël, nunc ergo audi vocem Domini: 2. Hæc dicit Do-
minus exercituum: Recenſui quæcumque fecit Amalec Iſraëli, quomodo reſtitit ei in
via cùm aſcenderet de Ægypto. 3. Nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire
vniuerſa eius: non parcas ei, & non concupiſcas ex rebus ipſius aliquid: ſed interfice à
viro vſque ad mulierem, & paruulum atque lactentem, bouem & ouem, camelum &
aſinum. 4. Præcepit itaque Saul populo, & recenſuit eos quaſi agnos: ducenta mil-
lia peditum, & decem millia virorum Iuda. 5. Cumque veniſſet Saul vſque ad ciuita-
tem Amalec, tetendit inſidias in torrente. 6. Dixitque Saul Cinæo: Abite, recedi-
te, atque deſcendite ab Amalec: ne fortè inuoluam te cum eo: tu enim feciſti miſeri-
cordiam cum omnibus filiis Iſraël, cum aſcenderent de Ægypto. Et receſſit Cinæus de
medio Amalec. 7. Percuſſitque Saul Amalec, ab Heuila, donec venias ad Sur, quæ
eſt è regione Ægypti. 8. Et apprehendit Agag regem Amalec viuum: omne autem
vulgus interfecit in ore gladij. 9. Et pepercit Saul, & populus, Agag, & optimis gre-
gibus ouium & armentorum, & veſtibus & arietibus, & vniuerſis quæ pulchra erant,

Digitized by Google

nec voluerunt diſperdere ea: quidquid verò vile fuit & reprobum, hoc demoliti ſunt.
10. Factum eſt autem verbum Domini ad Samuel, dicens: 11. Pœnitet me quod
conſtituerim Saul regem: quia dereliquit me, & verba mea opere non impleuit. Con-
triſtatuſque eſt Samuel, & clamauit ad Dominum tota nocte. 12. Cumque de nocte
ſurrexiſſet Samuel, vt iret ad Saul manè, nunciatum eſt Samueli, eò quòd veniſſet Saul
in Carmelum, & erexiſſet ſibi fornicem triumphalem, & reuerſus tranſiſſet, deſcendiſ-
ſetque in Galgala. Venit ergo Samuel ad Saul, & Saul offerebat holocauſtum Domino,
de initiis prædarum quæ attulerat ex Amalec. 13. Et cum veniſſet Samuel ad Saul,
dixit ei Saul: Benedictus tu Domino, impleui verbum Domini. 14. Dixitque Sa-
muel: Et quæ eſt hæc vox gregum, quæ reſonat in auribus meis, & armentorum, quam
ego audio? 15. Et ait Saul: De Amalec adduxerunt ea: pepercit enim populus me-
lioribus ouibus & armentis, vt immolarentur Domino Deo tuo; reliqua verò occi-
dimus. 16. Ait autem Samuel ad Saul: Sine me, & indicabo tibi quæ locutus ſit
Dominus ad me nocte. Dixitque ei: Loquere. 17. Et ait Samuel: Nonne cum par-
uulus eſſes in oculis tuis, caput in tribubus Iſraël factus es, vnxitque te Dominus in re-
gem ſuper Iſraël, 18. & miſit te Dominus in viam, & ait: Vade, & interfice pecca-
tores Amalec, & pugnabis contra eos vſque ad internecionem eorum. 19. Quare er-
go non audiſti vocem Domini: ſed verſus ad prædam es, & feciſti malum in oculis Domi-
ni? 20. Et ait Saul ad Samuelem: Immò audiui vocem Domini, & ambulaui in via
per quam miſit me Dominus, & adduxi Agag regem Amalec, & Amalec interfeci.
21. Tulit autem de præda populus oues & boues, primitias eorum quæ cæſa ſunt, vt
immolet Domino Deo ſuo in Galgalis. 22. Et ait Samuel: Numquid vult Dominus
holocauſta & victimas, & non potiùs vt obediatur voci Domini? Melior eſt enim obe-
dientia quàm victimæ: & auſcultare magis quàm offerre adipem arietum. 23. quoniam
quaſi peccatum ariolandi eſt, repugnare: & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere.
Pro eo ergo quòd abieciſti ſermonem Domini, abiecit te Dominus ne ſis rex. 24. Di-
xitque ad Samuelem: Peccaui, quia præuaricatus ſum ſermonem Domini, & verba tua,
timens populum, & obediens voci eorum. 25. Sed nunc porta, quæſo, peccatum
meum, & reuertere mecum, vt adorem Dominum. 26. Et ait Samuel ad Saul:
Non reuertar tecum, quia proieciſti ſermonem Domini, & proiecit te Dominus ne ſis
rex ſuper Iſraël. 27. Et conuerſus eſt Samuel vt abiret: ille autem apprehendit ſum-
mitatem pallij eius, quæ & ſciſſa eſt. 28. Et ait ad eum Samuel: Scidit Dominus re-
gnum Iſraël à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te. 29. Porrò Trium-
phator in Iſraël non parcet, & pœnitudine non flectetur: neque enim homo eſt vt agat
pœnitentiam. 30. At ille ait: Peccaui: ſed nunc honora me coram ſenioribus popu-
li mei, & coram Iſraël, & reuertere mecum, vt adorem Dominum Deum tuum. 31.
Reuerſus ergo Samuel ſecutus eſt Saulem: & adorauit Saul Dominum. 32. Dixit-
que Samuel: Adducite ad me Agag regem Amalec. Et oblatus eſt ei Agag pinguiſſi-
mus, & tremens. Et dixit Agag: Siccine ſeparat amara mors? 33. Et ait Samuel: Si-
cut fecit abſque liberis mulieres gladius tuus, ſic abſque liberis erit inter mulieres mater
tua. Et in fruſta concîdit eum Samuel coram Domino in Galgalis. 34. Abiit autem
Samuel in Ramatha: Saul verò aſcendit in domum ſuam in Gabaa. 35. Et non vidit
Samuel vltrà Saul vſque ad diem mortis ſuæ: verumtamen lugebat Samuel Saulem,
quoniam Dominum pœnitebat quòd conſtituiſſet eum regem ſuper Iſraël.

Vers. 1. DOMINVS MISIT ME,] non tam per motum localem (non enim Samuel iuit ad Saulem, ſed Saul venit ad Samuelem, cum conſulturus de aſinis) quàm per inſtinctum internum; *vt vngerem te in Regem.* Cauſas vnctionis ſuperiùs dedi: quibus adde S. Chryſ. hom. 4. in Epiſt. ad Philip. in morali: *Idcircò*, ait, *Sacerdotes, reges & prophetæ vngebantur, quia diuinæ benignitatis ſymbolum habebat oleum*: quanta autem debeat eſſe benignitas hæc in regibus ſubiungit dicens: *Si quis Principem laudare velit, nihil illi adeò decorum adſcribet, atque miſericordiam.* A *Principatus enim proprium eſt miſereri.* Et poſt multa: *Pretioſum*, inquit, *vir miſericors: imò miſereri, eſt Deum eſſe.*

Porrò S. Gregor. *Rex Saul*, inquit, *demoliri Amalecitas præcipitur, vt ſi mandatum Domini, eiuſdem cæde gentis, perfecerit, prioris inobedientiæ nexus enodaret.*

NVNC ERGO AVDI VOCEM DOMINI.] Deus iuſſerat ter delere omninò Amalec. Primò, Exodi 17. 14. Secundò, Deuter. 25. 17. Tertiò hîc; vt oſtenderet quàm ex animo & omninò id vellet fieri: quocircà grauis fuit culpa Saulis, hoc Dei præceptum præuaricantis. Vnde Rupert. lib. 1. in Deuter. c. 4. *Non igitur mirum*, inquit, *aut inin-*

ſtum, quod talem ob culpam irrecuperabiliter proiectus eſt Saul, quia prævaricari auſus eſt quod ex lege ſemel atque iterum, imò & tertio, tanta cum grauitate præceptum eſt.

Superiori inobedienti non obedietur.

Tropol. Rex & Rector obediat Deo, ſuiſque Superioribus, ſi velit ſibi à ſubditis obediri. Innuit τὸ *ergo*, quaſi dicat: Deus te fecit regem & rectorem: Ergo Deo tuo gratus & obediens eſto, ac rege iuxta eius voluntatem. Nam vt ait S. Auguſt. Deum alloquens Soliloq. cap. 18. *Sicut nulla eſt hora vel punctum in omni vita mea, quo tuo beneficio non vtar; ſic nullum debet eſſe momentum, quo te non habeam ante oculos, in mea memoria; & te non diligam ex omni fortitudine mea.* Audi S. Bern. epiſt. 42. *Vt ſecurè præeſſe poſſitis, ſubeſſe & vos, ſi cui debetis, non dedignemini. Dedignatio quippe ſubiectionis, prælatione reddit indignum. Videant in vobis ſubditi, quod redhibeant.* Hoc eſt quod Dauid Salomoni filio, nouo regi præcepit: *Obſerua*, inquit, *vt cuſtodias mandata Domini Dei tui, vt ambules in vijs eius, & cuſtodias cæremonias eius, & præcepta eius & iudicia & teſtimonia.* 3. Reg. 2. v. 13. Quocircà ſapienter S. Gregor. lib. 1. Dialog. c. 1. *Vſus quidem*, inquit, *recta conuerſationis eſt, vt præeſſe non audeat, qui ſubeſſe non didicerit: nec obedientiam ſubiectis imperet, quam Prælatis non nouit exhibere.*

Vers. 2. Recensvi qvæcvnqve fecit Amalec Israeli.] Chald. *Recordatus ſum.* Orig. homil. 19. in Numer. *recogitaui.* Hebr. *viſitaui.* Sept. *nunc ego vlciſcar.* Deus enim in memoria ſua tenaciſſima recondit peccata hominum, vt ſuo tempore vlciſcatur; niſi ab homine per pœnitentiam deleantur. Audi Ierem. c. 17. 1. *Peccatum Iuda ſcriptum eſt ſtylo ferreo in vngue adamantino, exaratum ſuper latitudinem cordis eorum, & in cornibus ararum eorum.* Vide ibi dicta. Sapienter S. Auguſt. in Pſal. 102. v. 8. *Non ſic*, ait, *tibi videadeatur Deus miſericors, vt non videatur & iuſtus.* Et mox: *Cùm tibi theſaurizaueris iram in die iræ, nonnne experieris iuſtum, quem contempſiſti benignum?* S. Hier. vel quiſquis eſt Auctor (multi enim tribuunt Rabano) in illud Thren. 3. 12. *Tetendit arcum ſuum. In arcu*, ait, *quantò longius trahitur chorda, tanto de eo diſtrictior exigit ſagitta: ſic extremi iudicij dies quantò longiùs differtur vt veniat, tantò cum venerit, de illo diſtrictior ſententia procedet.*

Cauſam dat S. Laurent. Iuſtinian. in ligno vitæ, cap. 4. dicens: *Lento gradu ad vindictam tui procedit ira diuina, tarditatémque supplicij grauitate compenſat. Altiſſimus enim eſt patiens redditor; quia quos diu, vt conuertantur, tolerat; non conuerſos duriùs damnat: & quantò diutiùs expectat, vt emendentur; tantò grauiùs iudicabit, ſi neglexerint.* Quocirca Pſaltes: *Miſericordiam*, inquit, *& iudicium cantabo tibi Domine.* Pſal. 101. 1.

Vers. 3. Amalec,] id eſt Amalecitæ prognati ab Amalec nepote Eſaii, qui Hebræorum iter in terram ſanctam impedire omnibus modis ſunt conati; ideóque cæſi fuere à Ioſue Exodi 17. vide ibi dicta. Myſticè, ex Origene & S. Gregor. Beda: *Amalec*, inquit, *qui tranſito mari rubro, reſtitit Iſraëli, ea peccata demonſtrat, quæ nobis poſt vndam Baptiſmi, ne ad promiſſa cæleſtis patriæ regna perueniamus, obſiſtunt: quæ omnia demoliri, neque eis parcere iubemur.*

Porrò *Amalec.* Hebr. idem eſt, quod *populus*
A *lingens;* vnde notat guloſos & carnales: item Dæmones, ait S. Gregor. *Nam eorum*, inquit, *eſt lambere, id eſt mentem ad peccandum carnis blandimento delinire: velut enim lingua tactu lambere ambiunt, cum leuibus ſuggeſtionibus mentem tangunt.*

Interfice a viro vsqve ad mvlierem et parvvlvm et lactentem.] Iuſſerat Deus, qui eſt necis vitæque omnium Dominus, deleri planè Amalecitas, non ſolùm homines, ſed & iumenta; adeóque eorum memoriam aboleri: hæc autem memoria in poſteris (eſto ipſi iniuriam non feciſſent) perdurabat quare iuſſit eos funditùs exſcindi; præſertim quia ipſi parentum odia in Iudæos induerant, aliáque eorum peccata imitabantur. Idcircò enim Samuel occidit Agag regem Amalec, dicens: v. 33. *Sicut fecit abſque liberis mulieres gladius tuus, ſic abſque li-*
B *beris erit inter mulieres mater tua.* Paruuli quoque ob peccatum originale rei erant mortis, eiſque cita mors erat beneficium potiùs, quàm ſupplicium; ne ſi adoleſcerent, grauiùs peccarent, ideóque acriùs in gehenna punirentur. Vnde S. Ambroſ. lib. 2. de Cain c. 9. *Longæuitas Caino indulta*, inquit, *vindicta eſt.* Satiùs eſt enim peccatores citò mori, ne culpam & gehennam ſibi adaugeant. Vnde idem S. Ambroſ. lib. de Interpel. Dauid: *Viuendo*, inquit, *damna contrahimus innocentiæ: morte finem erroris adipiſcimur. Lucrum ergo morte acquiritur, vita autem vſu, tanquam miſeris debitoribus vſurarij nominis, ad reatum fœnus augetur.*

Hoc eſt quod apud Balaam vaticinatus eſt: *Principium gentium Amalec, cuius extrema perdentur.*
C Num. 24. 20. vide ibi dicta. Quocircà S. Chryſ. homil. 25. in Geneſ. quærens cur Deus ætatem hominũ ad 120. annos coarctauerit. Reſp. id feciſſe ex miſericordia; ne diutiùs viuendo, diutiùs miſerias huius vitæ ſentirent, ac cupiditates ſectando, grauiùs peccarent; ideóque acriùs punirentur. Et Orig. homil. 1. in Numer. *Bonitatis Dei iudicium eſt*, inquit, *inimica ſceleſtis regna deſtruere, & bellando cum ſua gente euertere nationes.*

Deus iuſſit deleri Amalec, cur?

Propria autem & potiſſima cauſa, cur Deus tam ſeuerè iuſſerit deleri Amalecitas; fuit quod ipſi populum Hebræorum, iam recenter Deo in Sina copulatum, & velut in fide & religione nouitium, ac Deum in columna nubis, quaſi ducem præeuntem, per omnia ſequentem in terram promiſſam, ab eo auertere; imò totum hoc Dei opus euertere ſint conati. Erant enim ipſi
D poſteri Eſaü, qui proinde videntes tantum Hebræorum exercitum, timebant ne iam impleretur prophetia illa Geneſ. 25. 23. *Maior ſeruiet minori*, id eſt poſteri Eſaü maioris, ſeruient poſteris Iacob minoris: quare timebant, ne ab Hebræis ſub iugum mitterentur, eiſque ſeruire cogerentur. Idcircò quaſi pro libertate pugnantes, extrema quæque contra Hebræos tentarunt. Hinc diſce, quàm grauiter ferat, puniatque Deus eos, qui nouitios in fide vel religione ſcandalizant, & ab ea auertere ſatagunt. Hi enim in eis naſcentem quaſi Deum Chriſtumque occidunt; ac proinde ſunt quaſi Deicidæ & Chriſticidæ. Ob hoc ergo ſcelus iuſſit Deus Amalecitas cum omnibus ſuis ſtirpitùs excindi, ac fieri חרם *cherem*, id eſt *anathema*; imò ſtatui ſæculis omnibus

futuris

Digitized by Google

futuris viuum & perenne acris viæ & vindictæ
Dei exemplum, inſtar Sodomæ & Gomorrhæ.
Ita Abulenſ.

Huc facit terribilis Prætextatæ pœna, quam
recenſet S. Hier. epiſt. 7. ad Lætam: *Prætextata,*
inquit, *nobiliſſima quondam femina, iubente viro
Hymettio, qui patruus Euſtochij virginis fuit, habi-
tum eius cultumque mutauit; & neglectum crinem
mundano more texuit; ſibi, vincere cupiens & vir-
ginis propoſitum, & matris deſiderium: & ecce tibi
eadem nocte cernit in ſomnis veniſſe ad ſe Angelum,
terribili voce minitantem pœnas, & hæc verba fran-
gentem: Tune auſa es viri imperium præferre Chriſto?
tu caput virginis Dei, tuis ſacrilegis attrectare mani-
bus? quæ iam nunc areſcent; vt ſentias excruciata,
quid feceris: & finito menſe quinto ad inferna duceris.
Sin autem perſeueraueris in ſcelere, & marito ſimul
orbaberis & filijs. Omnia per ordinem expleta ſunt; &
ſeram miſeræ pœnitentiam velox ſignauit interitus.
Sic vleiſcitur Chriſtus violatores templi ſui; ſic gem-
mas & pretioſiſſima ornamenta defendit.*

Audi S. Anſelm. epiſt. ad Goffridum: *Si qui ſe-
parat pretioſum à vili, nempe animam à ſeculo, erit tã-
quã os Dei; ille cuius os, & manus extrahat animã ad-
hærentẽ Deo ad ſeculum, quid erit? Nonne ſuper eũ ca-
det, quod Dominus dicit: Qui non colligit mecum diſ-
pergit, & qui non eſt mecum, contra me eſt.*

Audi & S. Bern. ep. 111. parentes filium Eliam à
Religione auocantes, acriter obiurgantem: *O du-
rum Patrem! ô ſæuam matrem! ô parentes crudeles &
impios! immò non parentes, ſed peremptores, quorũ dolor
ſalus pignoris; quorũ conſolatio, mors filij eſt. Qui me
malunt perire cũ eis, quàm regnare ſine eis. Mira abuſio.
Domus ardet, ignis inſtat à tergo, & fugienti prohibetur
egredi, euadenti ſuadetur regredi. Et hæc ab ijs, qui in
incendio poſiti ſunt, & obſtinatiſſima dementia, & de-
mentiſſima obſtinatione fugere periculum nolunt. Proh
furor! Si vos contemnitis mortem veſtram, cur etiam
appetitis meam? Si inquam negligitis ſalutem ve-
ſtram, quid iuuat etiam perſequi meam?* Denique
hoc crimen valdè exaggerat S. Chryſoſt. lib. 3.
contra vituperat. vitæ monaſt.

Et recensvit eos qvasi agnos,] q. d.
Vers. 4. Saul recenſuit ſuos milites, ſicut paſtor recenſe-
re & numerare ſolet ſuos agnos. Legit Interpres
כטלאים *cattelaim*; iam legunt בטלאים *batte-
laim*, quod Vatab. accipit vt nomen proprium
loci; vertitque: *in Thelaim.* Vnde & Sept. &
Ioſeph. vertunt: *in Galgalis*, quaſi *Thelaim* fue-
rit locus vicinus Galgalis, ſed ijs obſcurior. Ve-
rùm alij accipiunt *telaim*, vt nomen commune
ſignificans *agnos*. Vnde Chald. vertit: *in agnis
Paſchalibus.* Rabbini: *Recenſuit eos in agnis*: quod
ſic explicant, quaſi quiſq; miles adduxerit agnũ;
vt ex agnorum numero, conſtaret numerus mi-
litum. Rationem addunt, quòd à Deo vetitum
erat, populum ſecundùm ſe numerare: quare nu-
meratos hic eſſe milites nõ viritim per ſe, ſed per
agnos, quos ſinguli ſigillatim adducebant. Sed
hoc friuolum eſt, æquè ac falſum de militibus; hi
enim paſſim in ſcriptura numerantur. Senſus er-
go eſt, quem initio dedi.

Porrò, appoſitè milites comparat agnis, vt no-
tet militum tum ſimplicitatem, facilitatem &
obedientiam, quod vt agni ſequantur ſuum re-
gem; tum manſuetudinem, vnionem & concor-
diam, quòd ſicut agni manſueti gregatim ince-
dunt, & quò vnus præit, eò ſequuntur & cæteri,
A ſic vnirentur & milites Saulis, vt quò ipſe præ-
cederet, eò omnes ſequerentur. Præclarè Ter-
tul. lib. ad Martyres cum Diabolo decertantes:
Vos, inquit, *inueniat munitos & concordia armatos;
quia pax veſtra, bellum eſt illi.*

Dvcenta millia.] Minùs verè Ioſephus
habet, *Quadraginta millia.* Sept. Correcti, *Qua-
dringenta millia.*

Et decem millia virorvm Ivda.] Hi
ſeorſim numerantur, quia validiores & bellico-
ſiores erant, inquit Hugo, Abulenſ. & Dion.

Dixitqve Savl Cinæo.] Cinæi erant po- Vers. 6.
ſteri Ietro ſocri Moſis; ideóque eius & Hebræo-
rum amici: erantque viri Religioſi & pij: quocir-
cà eos ab Amalecitis euocat Saul, ne cum eis, cõ-
muni gentis excidio inuoluantur. Vide dicta
Exodi 18. Iudic. 1. 16. & Numer. 29. 21.

B Tv enim fecisti misericordiam cvm
omnibvs filiis Israel, cvm ascenderent
de Ægypto.] Quam, quãdo & vbi? Reſp. non-
nulli, quando Iethro ſuſcepit Moyſen fugientem
ex Ægypto in Madian, eumq; aluit, & filiam Se-
phoram ei vxorem deſpõdit, Exodi 2. 20. ita Ra-
banus, Hugo & Auctor tradit. apud S. Hier. Verũ
hæc miſericordia facta eſt ſoli Moyſi, non omni-
bus filiis Iſrael; cum ipſi adhuc degerẽt in Ægyp-
to, ante egreſſum ex ea: hæc autem dicitur facta,
Cum ipſi *aſcenderent*, id eſt, exirent *de Ægypto.* Se-
cundò, alij aiunt reſpici hîc ad Iahel Cinæã, quæ
occidit Siſarã hoſtem Iudæorũ, Iudic. 4. 21. Verũ
hoc factũ eſt non in *aſcenſu*, id eſt exitu Hebræorũ
ex Ægypto, ſed diu poſt ingreſſũ eorũ in Chanaã.

Tertiò ergo & genuinè, id factum eſt quando
C Hobab filius Iethro, Cinæus venit ad Moyſen &
Hebræos in deſerto peregrinantes, eoſq; ſuo cõ-
ſilio direxit, & per omnia adiuuit. Vnde Moſes
ei volẽti in Madiã ad ſuos redire, ait Num. 10. v.
29. & 31. *Noli nos relinquere: tu enim noſti in quibus
locis per deſertũ caſtra ponere debeamus, & eris ductor
noſter*; non vt nobis oſtendas viã in Chanaan: hãc
enim oſtendit Angelus in columna nubis caſtra
præcedens, & viæ dux; ſed vt demonſtres nobis,
vbi in hoc deſerto ſint fontes ad bibẽdum, paſcua
ad paſcendum pecora noſtra, ligna ad ignem &
fabricam. Erat enim deſertum hoc vicinum Ma-
dian, è qua oriundus erat Hobab. Vnde deſertum
hoc eiuſque fontes, paſcua & ſyluas ſat norat. Ita
Abulen. Hugo, Dion. Mendoza & alij.

Et pepercit Savl et popvlvs Agag,] Vers. 9.
vel ex ſuperbia; vt de eo triumpharet, ait Sera-
D rius; vel potius ex auaritia, vt ingens ab eo lu-
crum, & theſauros abſconditos extorqueret, ait
Lyran. Vti Hiſpani ante centum annos, ab Ata-
palipa rege Americæ capto, pro vitro extorſe-
runt cubiculum auro plenum; ſed cùm illud eò
vſque plenum quouſque promiſerat, præſtare nõ
poſſet, ab eis occiſus eſt: vel denique ex humana
erga regem commiſeratione, ait Abul. Vnde Io-
ſeph. ait, Saulem regi Agag vitam cõdonaſſe, ob
corporis eius præſtantiam, & ob fortunæ regiæ
ſimilitudinem: ſed præpoſterè: Nam Deus v. 3.
iuſſerat eum cum omnibus ſuis occidi. Inobediẽs
ergo fuit Deo Saul, qui ſuam cupiditatem vel
commiſerationem prætulit Dei iudicio & præ-
cepto. Vnde in eo impleta eſt prophetia Ba-
laam. Num. 24. 7. *Tolletur propter Agag rex eius,*

Digitized by Google

(Saul) *& auferetur regnum illius.* Vide ibi dicta.

Et optimis gregibus ovium et armentorum, et vestibus et arietibus et vniuerſa quæ pulchra erant (repete pepercit) nec volverunt diſperdere ea: quicquid verò vile fuit et reprobum, hoc demoliti ſunt.] Ecce hic noua Saulis & populi inobedientia, profecta ex cupiditate & auaritia, quæ excæcabat eorum iudicium, vt iudicarent ſatiùs eſſe ea ſeruari ad humanos vſus, quàm comburi vel demoliri; eſto Deus id præcepiſſet. Iudicium ergo ſuum Saul, Dei iudicio & decreto prętulit; ideoq; grauiter eum offēdit, eiuſq; iram in ſe concitauit, vt regno & tandem vita priuaretur. Deus enim clarè v. 3. præceperat dicēs: *demolire vniuerſa eius: & non parcas ei, & non concupiſcas ex rebus ipſius aliquid, ſed interfice à viro vſq; ad mulierem, & paruulum atque lactentem, bouem & ouem, camelum & aſinum.* Quid expreſſiùs dici iuberiq; poterat? Nullus ergo hîc tergiuerſationi vel excuſationi erat locus; ſed mera elucet cupiditas & inobediētia. Cupiditas ergo ſpoliorū & prædæ tā opimæ excæcauit Saulē & populū, vt peiora mactaret, meliora ſibi reſeruaret; æquè ac Cain peiora Deo obtulit, meliora ſibi arrogauit, ideóq; à Deo cum donis ſuis reiectus eſt. Geneſ. 4. Deus enim volebat Amalecitas ſtatui *Cherē*, id eſt *anathema*, ac funditùs excindi, æquè ac fecerat Iericūti Ioſue. c. 6. v. 7. Quare ſicut Achan ex ea ſuffurans nōnulla, fuit ſacrilegus, ideóq; ipſe factus eſt anathema; ſic & Saul immemor ipſius Achā, ait Theod. & Procop. Vide hîc miſerabilē lapſū Saulis, qui reprobationis eius cauſa extitit: quia ſcilic. bene cœperat, ſed in cœptis nō perſeuerauit, ideóq; perijt, cunctáq; perdidit. Patheticè S. Bern. ep. 112. iuuenē à bene cœptis, feruidiſq; ſuis deſiderijs dilabētē, ita deplorat & coarguit: *Doleo ſuper te fili mi Gaufride, doleo ſuper te: & meritò. Quis enim non doleat florem iuuentutis tuæ, quem lætātibus Angelis Deo illibatū obtuleras in odorē ſuauitatis, nūc à dæmonibus conculcari, vitiorum ſpurcitijs & ſæculi ſordibus inquinari? Quomodo qui vocatus eras à Deo, reuocantem diabolum ſequeris? & quem Chriſtus trahere cœperat poſt ſe, repente pedem ab ipſo introitu gloriæ retraxiſti?*

Et vestibus.] Hebr. משנים *miſnim*, quod Pagnin. vertit: *pinguiū*, quaſi, *miſnim* per Metatheſin idem ſit, quod משמנים *miſcemanim*, id eſt *pinguibus*. R. Salomon vertit: *duplicatorum*, id eſt qui ſunt duplicati carne & pinguedine, id eſt *pinguium*. Alij vertunt: *anniculorum*, à *Scana*, id eſt *annus*: Noſter rectè vertit: *dupliciū*, ſcilicet veſtium: hæ enim erant meliores & pulchriores.

Vers. 11. Poenitet me, qvod constitverim Savl regem.] Loquitur antropopathōs, ſiue humano more: nā propriè in Deū, cum ipſe ſit immutabilis, ſapientiſſimus, futurorum omnium cōſcius & præſcius, æquè ac beatiſſimus, nullus cadit dolor, nulla pœnitentia. Vnde v. 29. de eo dicitur: *Porrò triumphator in Iſrael non parcit, & pœnitudine nō flectetur: neque enim homo eſt, vt agat pœnitētiam.* Pœnitet ergo Deum, cum decreta ſua ob hominum culpam mutat; cùm beneficia ſua retractat, cùm dona ſua ab ingratis & indignis reuocat, v. g. cùm Saulem hic regno, quod ei contulerat, ob inobedientiā eius ſpoliat & priuat. Ita S. Greg. Theod. Procop. & alij. Vnde S. Hier. in Ezech. c. 2. *Electio Iudæ, & Saulis vnctio*, inquit, *non arguunt Deum ignorantiæ futurorum, ſed præſentium monſtrant eſſe Iudicem.* Sic cùm Deus diluuio vindicaturus eſſet peccata hominum, dicitur de eo Geneſ. 6. v. 6. *pœnituit eum, quod hominem feciſſet in terra. Et tactus dolore cordis intrinſecus: Delebo*, inquit, *hominem quē creaui à facie terræ.* vide ibi dicta. Præclarè S. Aug. l. 1. Conf. c. 4. Deum alloquens: *Amas*, inquit, *nec æſtuas; zelas, & ſecurus es; pœnitet te, & non doles; iraſceris, & tranquillus es; opera mutas, nec mutas conſilium*; vti mutat homo facti pœnitens. Et Tertul. docens quæ & qualis ſit in Deo pœnitentia lib. 2. contra Marc. c. 24. *Nihil*, inquit, *aliud intelligitur, quàm ſimplex conuerſio ſententiæ prioris, quæ etiam ſine reprehenſione eius poſſit admitti etiam in homine, ne dum in Deo, cuius omnis ſententia caret culpa. Nam & in Græco ſono pœnitentiæ nomen, non ex delicti confeſſione, ſed ex animi demutatione compoſitum eſt.* Hanc enim ſignificat Græcè *μετάνοια*, id eſt *pœnitentia.*

Contristatvsqve est Samvel, et clamavit ad Dominvm tota nocte,] vt Sauli veniā impetraret: ſed fruſtrà; tum quia Saul manebat in ſuo ſcelere obſtinatus, eratq; impœnitens, imò illud excuſabat & defendebat, vt patet v. 20. & ſeq. tum quia licet Saulem verè ſceleris pœnituiſſet; Deus quidem illi ſuam gratiam, ſed non regnum reſtituiſſet. Iam enim ob ſecundam eius inobedientiam tam claram, omninò & irreuocabiliter decreuerat eum regno priuare, illudque ad Dauidem transferre. Hoc enim Deum hac nocte reſpondiſſe Samueli, narrat ipſe Samuel v. 16. & 17.

Vers. 12. Cvmqve de nocte svrrexiſſet Samvel, vt iret ad Savl mane,] Vide hîc & imitare celerem obedientiam, vigilantiam, ſtrenuitatem Samuelis nocte ſurgentis, vt manè rem peragat. Hęc enim duo tempora, ſcilicet nox ſiue veſpera, & manè, maximè obſeruanda & ordinanda ſunt. Audi F. Barth. de Martyr. Archiep. Braccarenſem in inſigni ſuo Doctrinæ ſpiritualis Compendio c. 27. *Doce ſæculares cum cubitum eunt hæc meditari: vitam in morte terminari, ſicut dies declinauit in noctem: & corpus excluſa anima in ſepulchro collocandum, ſicut exuta veſte in lecto te collocas: cum autem manè expergiſceris, recogita quàm accutè vigilare oporteat in die iudicij, vbi huius ſæculi nox terminabitur: accerſeris à ſepulchro, rurſum indues animam, vt coram Deo in iudicio ſtes, operum tuorum omnium rationem redditurus. Hæc conſideratio aſſiduè verſetur ob oculos, nempe quo pacto te Dominus ab æterno elegerit, quaſi quam plurium bonarum actionum inſtrumentum, virtuti potentiis, ſenſibus, ac membris, beneplacitum eius in multis bonis operibus adimpleres: poſt creationem ſe tibi altiùs inſinuauit, expetitque in te ac per te opera, quibus gloria eius innoteſcat exercere: tu verò quaſi refractarium inſtrumentum, tanto beneficiorum ponderi non cedis, imò reſiſtis; idque curare videris, ne voluntas Domini in te perficiatur.*

Nvnciatvmqve est Samveli, eò qvòd venisset Savl in Carmelvm, &c.] Clarè Hebræa: *Nunciatum eſt Samueli dicendo: venit Saul in Carmelum: & ſtatuit ſibi manum, & conuerſus tranſijt, iuitque in Galgala.* Ita Sept. Chald. Vatab. & alij. Porrò *manus* metonymicè vocatur inſigne opus manus, ſiue manufactum, putà arcus triumphalis. Vatab. *trophæum*, de relata ab Amalecitis victoria.

Saulis ſecunda inobedientia.

Manè & veſpere res ordinandæ.

A B C D

Digitized by Google

VERS. 13. BENEDICTVS TV DOMINO,] hoc eſt, à Domino vel apud Dominum. Chald. *ante Dominum*, q. d. Deus te plurimùm diligit, teque magno fauore proſequitur, ac ſuis benedictionibus, id eſt donis & beneficijs cumulat. Adulatur Saul Samueli, eum laudando, vt inobedientiã ſuam abſcondat, vel certè os Samueli claudat, nè eum redarguat.

VERS. 15. PEPERCIT ENIM POPVLVS MELIORIBVS OVIBVS ET ARMENTIS, VT IMMOLARENTVR DOMINO.] Velat Saul ſuam inobedientiam per ſpeciem religionis & ſacrificij; cùm reuerà eius cauſa fuerit auaritia. Nam vt dictum eſt v. 9. meliora ſibi ſeruauit, deteriora occidit; partem tamen aliquam & prædæ primitias obtulit & immolauit Deo: ſed etſi omnia Deo immolaſſet, inobedientiæ crimen, Deiq; offenſam non euaſiſſet, vti ei in ſequent. exprobrat Samuel.

VERS. 17. NONNE CVM PARVVLVS ESSES IN OCVLIS TVIS, CAPVT (rex) IN TRIBVBVS ISRAEL FACTVS ES?] Nota hîc fructum humilitatis. Deus enim ob eam Saulem euexit ad regnum. Ipſe enim *humiles exaltat, ſuperbos humiliat*, vti crebrò clamat S. Script. Vrget S. Gregor. τὸ *in oculis tuis*, q. d. qui ſe clarè cognoſcit, ſibi vileſcit: Superbia enim oritur ex cæcitate & ſui ignorantia. Idem Greg. hom. 7. in Euang. Sic clarè & neruoſè explicat, q. d. *Cum tu te paruulum aſpiceres, ego te præ ceteris magnum feci, quia verò tute magnum conſpicis, à me paruus æſtimaris.* Vnde concludit: *Qui ſine humilitate virtutes congregat, quaſi in vento puluerem portat.*

VERS. 19. QVARE ERGO NON AVDISTI VOCEM DOMINI?] quaſi dicat: cur non perſtitiſti in primæua tua humilitate? ſic enim pariter perſtitiſſes in primæua tua obedientia: ſed quia elatus ad regnum, defeciſti ab humilitate; defeciſti pariter ab obedientia; hoc eſt, ſuperbus indéque inobediens euaſiſti. Præclarè S. Bern. epiſt. 253. *Vera*, ait; *virtus finem neſcit, tempore non clauditur, charitas nunquã excidit. Nunquã iuſtus arbitratur ſe cõprehendiſſe: nunquam dicit, Satis eſt; ſed ſemper eſurit, ſititque iuſtitiam: ita vt ſi ſemper viueret, ſemper, quantum in ſe eſt, iuſtior eſſe contenderet: ſemper de bono in melius proficere totis viribus conaretur: non enim ad annum, vel ad tempus, inſtar mercenarij, ſed in æternum diuino ſe mancipat famulatui, iuxta illud: inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum.* Pſal. 118. v. 112.

Saul nimis ſui iudicij tenax.

Radix ergo lapſus Saulis fuit, quòd ipſe nimis ſui iudicij eſſet tenax, nec illud Dei iudicio & voluntati ſubmitteret. Iudicabat enim ſatius eſſe, ſeruare prædam Amalec, ad ſuos ſuorumque vſus, quàm illam diſperdere ſine fructu. Deus autem iudicabat & volebat contrarium. Acceſſit, imò præceſſit auaritia & cupiditas ſpoliorum tam opimorum ex Amalec. Quare S. Chryſoſt. ait Saulem eſſe lapſum, eò quòd totum cor ſuum non tradidiſſet Deo; ſed partim Deo, partim ſuis affectionibus & cupiditatibus: cùm è contrario Dauid cor ſuum totum tradidiſſet Deo; ideóque eſſet vir ſecundùm cor Dei. Quare eum Deus amoto Saule regem creauit.

VERS. 20. ET AIT SAVL AD SAMVELEM: IMÒ AVDIVI VOCEM DOMINI.] Inobedientiæ crimen hic excuſat & defendit Saul; qua excuſatione valde illud adauget, iramque Dei in ſe confirmat, magiſque accendit: quòd ſi ſcelus agnouiſſet & pœnituiſſet, veniam conſecutus fuiſſet, licet non regnum, vt dixi.

ET AMALEC (Amalecitas) INTERFECI.] Porrò, non omnes Amalecitas fuiſſe interfectos, ſed nonnullos abſentes vel fuga lapſos, qui rurſum extreuerint, patet ex eo quòd poſtea Dauid eoſdem inuaſerit, vt dicitur c. 29. & 30.

MELIOR EST OBEDIENTIA QVAM VICTIMÆ,] quaſi dicat: Melius eſt facere quod Deus iuſſit, omiſſis victimis quas non iuſſit; quàm omiſſo eo quod iuſſit, offerre victimas voluntarias, aut etiam prohibitas, vti fecit offerens oues & boues Amalecitarum, quos omnes iuſſerat Deus in bello mactari, non in templo immolari. Illos enim execrabatur quaſi anathomata. VERS. 22.

Dices, Religiò, cuius officium eſt offerre victimas Deo, præſtantior eſt omnibus virtutibus moralibus: Ergo etiam præſtat obedientiæ. Religio enim proximè circa Deum verſatur, illique debitum cultum, adorationem & ſacrificium defert: Obedientia verò verſatur circà præcepta Dei & Superiorum, ac illa adimplet. Reſp. Religio in ſe melior maiorque eſt virtus, quàm ſit obedientia. Obedientia tamen dicitur melior, quia magis neceſſaria, & in praxi præponenda religioni. Quod enim Deus iuſſit, hoc abſolutè faciendum eſt, eique obediendum: actus verò religionis, vt victimæ & ſacrificia, ſunt liberi: quare obedientiæ cedant oportet. Nam liberum debet cedere neceſſario, & conſilium præcepto. *Melior ergo eſt obedientia quàm victima*, hoc eſt, vt habent Hebr. *Melius eſt obedire, quam victimas offerre*: obedire enim eſt neceſſarium & præceptum; victimas verò offerre, eſt liberum & ſpontaneum. Ita S. Greg. Theod. Angel. Beda & alij.

Obedientia melior victimis.

1. Adde, licet ratione obiecti, religio ſit virtus præſtantior quàm obedientia; tamen obedientia etiam liberè aſſumpta, præſertim continua & perpetua, vti fit in monaſterijs, in multis præſtat Religioni. Primò, quia vt ait S. Gregor. 35. Mora. 10. *Per victimas aliena caro, per obedientiam voluntas propria mactatur.* Quare quantùm voluntas hominis excellit oues & boues, tantùm obedientia præcellit victimis. Vnde S. Bern. lib. de ordine vitæ: *Tantò quiſque Deum*, inquit, *citiùs placat, quantò ante oculos eius repreſſa arbitrij ſuperbia, gladio præcepti ſe immolat.*

2. Secundò, quia per obedientiam voluntas noſtra conformatur voluntati diuinæ, quæ eſt ſanctiſſima, ac norma & regula omnis virtutis & ſanctitatis. Quare illi propriè competit id, quod Deus ait per Iſaiam cap. 62. 4. *Vocaberis voluntas mea in ea.*

3. Tertiò, quia obedientia facit voluntatem quaſi viuum & perenne Dei ſacrificium: in victimis verò mortua animalium caro Deo offertur. Quocircà obedientia myſticum quidem, ſed nobiliſſimum eſt holocauſtum, quod totum hominem Deo deuouet. Vnde S. Hieron. in Iſaiæ cap. 43. *Non exegi*, inquit, *à te oblationes, nec thura quæſiui, &c. Sed obedientiam, quæ eſt ſacrificium, de quo Dauid Pſal. 50. Sacrificiũ Deo, ſpiritus cõtribulatus.* Quare in hoc ſacrificio, volũtas quaſi victima immolatur & moritur: ſed tamẽ viuit, ideóq; eſt mortua, ſimul & viua; nimirùm mortua ſibi, &

Digitized by Google

viuẽs Deo diuinæque voluntati. Hæc enim in ea viuit & operatur. Audi S. Auguſt. libr. 10. de Ciuit. c. 6. *Ipſe homo Dei nomini conſecratus ac deuotus, in quantum mundo moritur, vt Deo viuat; ſacrificium eſt, &c. corpus etiam noſtrum cùm temperantia caſtigamus, ſi hoc, quemadmodum debemus, propter Deum facimus, vt non exhibeamus membra noſtra arma iniquitatis peccato, ſed arma iuſtitiæ Deo, ſacrificium eſt. Si ergo corpus, quo inferiore tanquam famulo vel inſtrumento vtitur anima, cum eius bonus & rectus vſus ad Dominum refertur; ſacrificium eſt: quantò magis anima ipſa cum ſe refert in Deum, vt igne amoris eius accenſa, formam concupiſcentiæ ſæcularis amittat, eique tanquam incommutabili formæ ſubdita reformetur: hinc ei placens, quod ex eius pulchritudine acceperit, fit ſacrificium.*

Preſſiùs S. Greg. hom. 12. in Ezec. *Qui*, inquit, *ſic operantur ea quæ Dei ſunt, vt tamen & quædam, quæ ſunt ſæculi, non relinquant, nimirum ſacrificium & non holocauſtum offerunt. Qui autem cuncta quæ mundi ſunt, deſerunt, & totam mentem igne diuini amoris accendunt, hi nimirùm omnipotenti Domino ſacrificium & holocauſtum fiunt.*

Religionis ſtatus eſt holocauſtũ.

Quocircà S. Thom. 2. 2. q. 186. art. 7. docet ſtatum religioſum non aliud eſſe, quàm holocauſtũ; eò quòd omnia ſuo Deo tradat: & qui ſe huic ſtatui dicarit, is tũ interiora, tum exteriora omnia Creatori ſuo obtulerit. D. Tho. ſequitur Thomas VValdenſis inſignis Theologus de Sacram. tit. 9. c. 89. vbi vitam religioſam non tantum ſacrificium, ſed altum ſacrificium eſſe demonſtrat; eò quòd actus omnes carnis & mentis, per religionis ingreſſum perenniter Deo conſecret.

Denique obedientiam, fidem, ſpem, charitatẽ, religionem, cæteráſq; virtutes ſecum adducit, vti rectè oſtendit Hier. Platus lib. 3. de bono ſtatus religioſ. c. 9. Simili de cauſa ait Deus: *Miſericordiam volo, & non ſacrificium.* Hinc S. Greg. & ex eo S. Bern. tract. de ordine vitæ: *Sola*, inquit, *obedientia virtus eſt, quæ virtutes cæteras menti inſerit, inſertáſque cuſtodit.* Quocircà vt idem alibi ait, *Chriſtus perdidit vitam, nè perderet obedientiam, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis.*

Myſticè, S. Greg. *Victimæ*, inquit, *ad magnæ conuerſationis auſteritatem; holocauſta ad compunctionem vitæ ſecretioris referenda ſunt. Melior eſt enim obedientia quam victimæ: & auſcultare, magis quàm offerre arietum adipem: quia longè altioris eſt meriti, propriam voluntatem alienæ ſemper voluntati ſubijcere, quàm magnis ieiunijs corpus atterere, aut per compunctionem ſe in ſecretiori ſacrificio mactare. Quid eſt enim adeps arietum, niſi pinguis & interna deuotio? Melior eſt tamen obedientia; quia qui perfectè voluntatem præceptoris ſui implere didicit in cæleſti regno, & abſtinentibus & flentibus excellit.*

Vers. 23. QVONIAM QVASI PECCATVM ARIOLANDI EST REPVGNARE; ET QVASI SCELVS IDOLOLATRIÆ, NOLLE ACQVIESCERE.] Hebr. *Quia peccatũ diuinationis eſt rebellio, & iniquitas Theraphim, abrumpere*, vel auellere ſe à Dei voluntate & mãdato. Vatab. *Quoniam contumacia eſt peccatum magiæ; & obfirmare animum, eſt peccatum idololatriæ.*

Inobediens ſimilis idololatræ.

Nota, loquitur Samuel de inobedientia, non ſubitanea & tranſeunte, cuius paulò pòſt hominem pœnitet, vt obediat; ſed de obfirmata & obſtinata, vt ſit rebellio, qualis erat Saulis. Secũdò, propriè loquitur de inobedientia, non generali qua quis aliquod Decalogi præceptũ, ſimilemue legẽ tranſgreditur; ſed ſpeciali, qua quis Deo particu-
A latim aliquid per ſe vel per prophetã à ſe miſſum cuipiam iubenti, non vult obedire; vti fecit Saul nolens occidere oues & boues Amalec, quod ei per Samuelem præceperat Deus. Hæc enim inobedientia eſt propria & præciſa, qua quis Deo non vult obedire, ſed iuſſionem eius ſpernit, trãſgreditur & violat; quæ grauis eſt iniuria & cõtemptus Dei. Vnde Chald. vertit: *Attendere loquelis Prophetarum eius; bonum eſt præ pinguedine ſaginatorum. Nam vt culpa virorum qui petunt ab ariolo; ſic culpa omnis viri, qui rebellat ſuper verba legis Domini; & ſicut culpa populi qui errat poſt errores* (idola) *ſic culpa omnis hominis, qui addit ſuper loquelas prophetarum.*

Porrò, non dicitur hîc quòd inobediẽtia ſit magia, vel idololatria, vel illis æqualis culpa; ſed quod vtriq; ſit ſimilis. Nam in ſe grauius crimen
B eſt magia vel idololatria, qua quis Dæmonem vel idolum, vt Deum conſulit & adorat in Dei veri iniuriam, quàm ſit inobedientia, qua quis iuſſis Dei duntaxat nõ obedit. Hæc tamen vtrique illi eſt ſimilis. Nam vt ait S. Greg. *Quaſi peccatũ ariolandi, eſt repugnare; quia velut contempto diuino altari, ad aras Dæmonum reſpõſa percipiunt, dum cordis ſui præſtigioſis ac ſuperbis adinuentionibus credunt, & ſalubribus Prælatorum conſilijs, contraria ſentiendo refragantur. Nolle autem acquieſcere, idololatriæ ſceleri ſimile dicitur: quia nimirùm in inobedientiæ ſuæ obſtinatione nemo perſiſteret, ſi propoſiti ſui figmẽtum in corde, quaſi idolum non geſtaret. Dum enim agenda in corde concipit, quaſi idolum facit. Et dum conceptum mentis propoſitum ſe acturum deliberat, quaſi ad adorãdum ſimulachrum ſe inclinat. Quaſi ergo ſcelus idololatriæ*
C *eſt, nolle acquieſcere: quia quiſquis in propria deliberatione obſtinatus eſt, idcircò foris in maiorum contemptum erigitur; quia intùs eis quæ fingendo ſtatuit, propoſiti ſui ſimulachris incuruatur.*

Inobediens ergò eſt ſimilis ariolo, quia coniectat de voluntate Dei, ex mendacibus rationis & iudicij ſui conceptibus & figmentis; ſicut ariolus coniectat de futuris, ex garritu & volatu auium. Imò voluntati Dei ſibi reuelatæ & cognitæ ſuam anteponit, quaſi illa ſit ſapientior & melior diuinâ; ideóque Deo ſe ſapientiorem, prudentiorem & meliorem æſtimat. Quare negat Dei omniſcientiam, omniprudentiam, omnibonitatem; ideóque tacitè negat Deum eſſe Deum, ac ſe ſuumque iudicium & volitum facit Deum, ſuumque idolum. *Et arido.*

ET QVASI SCELVS IDOLOLATRIÆ, NOLLE
D ACQVIESCERE.] Hebr. און ותרפים הפצר *auen veteraphim hapſar*, id eſt, *iniquitas vel idolum & theraphim eſt reniti & repugnare:* ſicut enim *idolum* eſt mendax Deus, *Theraphim* eſt mendax oraculũ; ſic inobediens ſuum iudicium & volũtatem præferens diuinæ, illud quaſi fidum ſuum idolum colit, illudque quaſi ſuum prudentiæ oraculum, ſed falſum & mendax, conſulit & ſequitur. Porrò τὸ *hapſar*, varij variè vertũt. Caiet. Marinus & alij vertũnt: *cogere, compellere, vim facere*, q. d. Scelus idololatriæ eſt, cogere mandatum Domini, illique vim facere, ac illud ad ſui cerebri figmentum detorquere, vti fecit Saul, ac facit omnis inobediens. Chald. vertit: *rebellare*, quaſi dicat: inobediens Deo rebellans, ſimilis eſt idololatræ. Sept. vertunt: *dolorem & labores inducere*: hos enim ſibi ſuiſque creat inobediens. Pagnin. vertit:

tranſgredi, quaſi dicat; inobediens tranſgreditur
Dei iuſſa, ſicut idololatra. Alij magis præciſè
vertunt: *abrumpere*, *vi auellere*, quaſi dicat: in-
obediens pugnans cum Deo, eſt ſimilis giganti-
bus cum Deo; & Titanibus cum Ioue pugnanti-
bus, vt eo de cælo & ſolio diuinitatis deiecto, ſe
ipſos facerent Deos: qui enim ſpreta Dei volun-
tate ſuam illi aduerſam ſequitur, cum Deo pu-
gnat, & ſeipſum quaſi facit Deum. Sicut enim
guloſo Deus eſt venter, luxurioſo Venus, ambi-
tioſo honor, auaro aurum; ſic inobediēti Deus eſt
proprium iudicium & propria voluntas ad hanc
enim omnes ſuas actiones refert, vt huic ſatisfa-
ciat totis viribus laborat: hanc omnium ſuorum
laborum finem metamque ſtatuit: hanc ſummū
ſuum eſſe bonum æſtimat, huic ſe ſuaque omnia
dicat & tradit. Quid hoc eſt aliud quam illam
ſuum facere Deum?

Vnde moral. S. Bern. lib. de Ordine vitæ: *Cernis*,
inquit, *quantum malum, quod idololatria magiciſque
comparatur artibus. Adoleſcentes, qui tali repleti ſunt
malo, ſubdi ſenioribus de dignantur, facta verò eo-
rum aut dicta, tumida & erecta ceruice non obſeruant,
ſed diiudicant; non venerando exaltant, ſed ſpernen-
do ſubſannant: ſed non impunè. Inde enim euidenter
deficiunt, vnde miſeri proficere debuerunt*. Cauſam
deinde ſubiicit: *Hoc autem vult Deus, vt homo per
hominem doceatur, & minor maiori ſubdatur. Si enim
Angelus Angelo imperat, & inter iubentem & obe-
dientem ſumma manet ſemper concordia: videat ille
quam grauiter peccat, qui debitam exhibere ſuis ma-
ioribus reuerentiam non curat*. Et pluribus interie-
ctis, hanc obedientiæ palmam aſſignat: *Sola obe-
dientia eſt, quæ fidei meritum poßidet, ſine qua quiſ-
que infidelis conuincitur, etſi fidelis eſſe videatur.
Hinc per Salomonem dicitur in oſtenſione obedientiæ:
Vir obediens loquetur victorias. Vir quippe obediens
victorias loquitur; quia dum alienæ voci humiliter
ſubdimur, noſmetipſos in corde ſuperamus.*

Plura de obedientiæ præſtantiā dixi alibi, ac
præſertim Prouerb. 21. v. 28. iam citato.

Pro eo ergo qvod abiecisti sermo-
nem Domini, abiecit te Dominvs, ne sis
rex.] *quia ſpreuiſti, vel reprobaſti verbum Domini,
ſpreuit, vel reprobauit te Dominus, ne ſis rex*. Iuſta
& congrua eſt hæc pœna Saulis, vt qui Deo ſuo
ſubeſſe noluit, priuetur regno ab eo dato, nè quis
ſubditorum ei ſubſit, ſed illi ei rebellent, ſicut ip-
ſe rebellauit Deo: perinde ac Adam inobediens
Deo comedendo pomum vetitum, ſenſit anima-
lia, imò membra ſua ſenſuſq; omnes ſibi inobe-
dientes & rebellantes.

Ne sis rex.] Putant nonnulli Saulem hîc à
Deo priuari regno, vt ampliùs non fuerit rex, ſed
Iſraëlis rex fuerit Dauid: Nam ipſe cap. ſequen-
ti à Samuele vnctus fuit in regem. Fauet S. Chry-
ſoſt. hom. de Dauid cum Goliath, dicens: *Saulem
regem putari, Dauidem verò eſſe.*

Saul an regno priuatus à Samuele?

Meliùs alij cenſent Saulem hîc priuari regno,
quaſi in actu primo non ſecūdo, hoc eſt poteſtate
regia illum deiici, ſed permitti tamen ei illius vſū
& adminiſtrationem ad vitam. Aut potiùs denū-
ciari ei priuationem regni, cuius priuationis rea-
lis executio paulò pòſt facienda erat in eius cla-
de & morte: ſicut Hæretici aliique ſimiles, lege
Eccleſiaſtica priuantur ſuis bonis, ſed tamen ijs
vti permittuntur, donec huius pœnæ & ſententiæ
executio fiat à principe; vt per eius Fiſcalem re-
A ipſa confiſcentur & fiſco addicantur.

Nam Saulem manſiſſe regem vſque ad mor-
tem, patet primò, quia ipſe eò vſque regnum cō-
tinuò gubernauit, perinde vt fecerat ante. Secun-
dò, quia populus eum vt regem ſuum habuit &
coluit. Tertiò, quia Dauid ſemper profeſſus Sau-
lem eſſe regem, ſe verò ad regnum ius non habe-
re, niſi poſt eius mortē. Nec aliud voluit Chryſ.
dicens, Dauidem regem eſſe, ſcilicet à Deo deſi-
gnatum vt Sauli abdicato morienti ſuccederet,
ac regnum ad poſteros tranſmitteret, in ijſque
perpetuaret. Denique ipſe Samuel poſt hanc re-
gni priuationem, Sauli honorem regium detulit,
eumque vt regem ſecutus eſt v. 32. alioqui enim
Iſraël caruiſſet rege & principe: Nec enim Da-
uid rexit ante mortem Saulis. Quod ergo ait Sa-
B muel: *abiecit te, ne ſis rex*, hoc eſt abiecit te, ne
diu in regno perſeueres: decreuit enim tibi re-
gnum cum vita, breui auferre, illudque in Daui-
dem tranferre: quare non tui, ſed Dauidis po-
ſteri in regnum ſuccedent, eruntque reges con-
tinuò Iſraëlis.

Dixitqve Savl ad Samvelem: pecca- Vers. 24.
vi.] Pœnitentia hæc Saulis non fuit vera & ſe-
ria, ex vero cordis dolore ob Deum offenſum
profecta, ſed labialis duntaxat & oralis ex metu
perdendi regni, & infamiæ publicæ promanans.
Hoc enim eſt quod ipſe mentem ſuam expli-
cans ait verſ. 30. *Peccaui; ſed nunc honora me
coram Senioribus populi mei & coram Iſrael*; nè illi
me quaſi à Deo per te reprobatum reprobent, &
reipſa regno deiiciant. Ita Rupert. in Apocal.
C cap. 2. *Humilitatem primam*, inquit, *reliquit
Saul, neque pœnitentiam egit, dixit quidem: pec-
caui; ſed non humiliter dixit aut ſenſit. Addit
enim: ſed nunc honora me: honorem ergo vel gloriam
non Dei, ſed ſuam iſta confeßione mercari voluit, di-
cendo: peccaui.*

Et S. Bern. ſerm. 16. in Cant. *Nunquid*, ait,
*profuit Sauli, quod ſe ad increpationem Samuelis
peccaſſe confeſſus eſt? Culpabilis procul dubio fuit illa
confeſsio, quæ culpam non diluit. Quomodo enim hu-
milem cōtemneret confeſsionem humilitatis magiſter?
& cui humilibus dare gratiam certè ingenitum eſt,
omnino non poterat non placari; ſi quæ in ore ſonuit, in
corde radiaſſet humilitas.*

Sed nvnc porta qvæso peccatvm mevm.] Vers. 25.
Porta, id eſt ſuffer, tolera, diſſimula, ignoſce, par-
ce, condona. Ita Ioſeph. Chald. Pagnin. Vatab.
& alij. *Et reuertere* mecum in Galgala v. 12. *vt
D adorem Dominum*; vt coram te & per te ſacrifi-
cem Domino; itaq; populus videat, me non pro-
iectum à Deo, ſed illi tibique eſſe reconciliatum.

Ille avtem apprehendit svmmitatem Vers. 27.
pallii eivs, qvæ scissa est.] *Ille*, ſcilicet
Samuel, inquiunt Rabbini nonnulli, apprehendit
pallium ſuum, vel certè pallium Saulis, illudque
ſcidit; vt ſignificaret ſciſſum & ſeparatum ab eo
eſſe regnū. Verum dico, *ille*, ſcilicet Saul appre-
hendit palliū Samuelis, illudq; renitente Samue-
le ſciſſum eſt, vt ſignificaretur ſciſſio & ſeparatio
regni à Saule eiuſq; poſteritate. Ita Sept. Ioſeph.
& S. Aug. 17. Ciuit. 7. vbi contendit ex Sept. hîc
prędici regnū à Iudæis transferendū ad Chriſtum
& Chriſtianos. Sic enim habent Sept. *Scidit Do-
minus regnum tuum ab Iſrael de manu tua hodie;*

A

& dabis illud proximo tuo magis bono quàm tu. Et ſcindetur Iſrael in duo, & non reuertetur, neque pœnitentiam aget Sanctus Iſrael. Nam regnum non eſt ſciſſum ab Iſraële, niſi in Chriſto & per Chriſtum, ait S. Auguſt. qui fuit melior Saule, id eſt Iudæis quorum rex erat Saul: tuncque *ſciſſum eſt in duo*: quia pars vna Iudæorum conuerſa eſt ad Chriſtum; altera verò manſit obſtinata in ſua incredulitate & Iudaïſmo. Et hoc Dei decretũ erit æternum, vt ampliùs Iudæi non habeant regem & regnum, quia in Deum non cadit facti pœnitentia. Hæc S. Auguſt. & rectè in ſenſu allegorico, non litterali. Nam ad litteram, ſciſſum eſt hîc regnum à Saule, cùm datum fuit Dauidi, qui erat obedientior & melior Saule; tuncque *regnum ſciſſum eſt in duo*; quia ſola tribus Iuda adhæſit Dauidi, quaſi regi ſuo, reliquis tribubus Abner dux militiæ, regem conſtituit Iſboſeth filium Saulis, idque per ſeptem annos, donec occiſo Iſboſeth, omnes tribus Dauidem in regem acceptarunt, vt patet 2. Reg. 2. 4. & ſeq.

Simili modo Ahias propheta pallium ſuum ſcidit in duodecim partes, ac decem partes dedit Ieroboam; hoc ſymbolo ſignificans eum fore regem decem tribuum, duas verò tribus reliquas, ſcilicet Iuda & Beniamin, adhæſuras Salomoni eiuſque filio Roboam. 3. Reg. 11. v. 30. Sciſſio ergo hæc pallij, repræſentabat ſciſſionem regni Salomonis ob eius idololatriam.

Vers. 28. Et tradidit,] id eſt tradere decreuit: ſignificatur enim actus inchoatus & deſtinatus, non perfectus. Sic, *ſcidit*, id eſt ſcindere decreuit, *regnum Iſrael à te*, ne tradat illud *meliori te*, ſcilicet Dauidi.

Vers. 29. Porrò triumphator in Iſrael non parcet.] Chald. *Decretum eſt ſuper te à Domino victoriarum Iſrael*, q.d. Lata eſt abſoluta & irreuocabilis Dei ſententia ſuper te, vt priueris regno. Vocat Deum *triumphatorem in Iſrael*; vt pungat Saulem, q.d. tu tuis victorijs contra Amalec aliiſq; hoſtes ſuperbis & triumphas, ideóq; Deo rebellas: ſed ſcito illas victorias non eſſe tuas, nec tuis viribus partas, ſed à Deo tibi conceſſas. Ipſe enim eſt rex & *triumphator in Iſrael*, qui pro Iſraële fideli populo ſuo pugnans, eum vincere & triumphare facit de hoſtibus. Hebr. *Et etiam victoria Iſrael non mentietur*, id eſt, Deus qui fuit cauſa huius victoriæ & cæterarum Iſraëlis, non retractabit ſuum dictum de auferendo tibi regno. Ita Noſter. Alij: *non mentietur*, vt ſcilicet promiſſionem regni Dauidi decretam, reuocet ac fallat. Vatab. verò q.d. Deus virtutem Iſraëli datam non faciet irritam; Deus non deſtituet Iſraëlem priſtina virtute.

Vers. 30. At ille ait: peccavi; sed nunc honora me (quaſi regem) coram senioribus populi, et coram Iſrael,] id eſt coram reliquo Iſraëlis populo, nè ille me à te ſpretũ ſpernat & regno ſpoliet. Vides hic pœnitentiam Saulis fuiſſe humanam, & metu regni perdendi extortã. Vnde S. Bern. in Declamat. verſ. finem: *Ad quid*, inquit, *tibi hæc honoratio miſer? Haccine tota erat illa ſupplicatio, Peccaui, ora Dominum pro me? Meritò ſanè non pepercit, qui intuebatur cor falſa non poterat ſupplicatione moueri. Vix adhuc dixerat Dauid: Peccaui; & reſponſum illi eſt: Dominus tranſtulit peccatum tuum à te. Sic nimirùm ſic vſque hodie dilectiſſimi, cuius ad alias conſolationes mens inhiat, & penitùs in caducis & tranſitorijs non renuit conſolari, ipſe ſibi profectò cæleſtis ſubtrahit gratiam conſolationis. Quam ſi digna deuotione, pleno affectu, deſiderio vehementi, petere, quærere, pulſare ſatageret; ſine dubio petens acciperet, quærens inueniret, pulſanti aperiretur.*

Audi S. Gregor. hic lib. 6. c. 2. *Liquet quam pœnitudinem gerat, qui adhuc honorari deſiderat. Nam ſi ſui peccati hunc veraciter pœniteret; inhonorari potiùs, quàm honorari concupiſceret*, &c. Angelomus quoque. *In eo quod ait: honora me coram Senioribus populi mei; verecundiam paſſus, at ſuperbia detentus locutus eſt: quia timebat honores amittere, & ideò non obtinuit quod petijt, dicens: Peccaui. Quiſquis enim ſub ſpecie confeſſionis humanos adhuc honores amittere timet, iſte indulgentiam, quam ficta humilitas poſtulat, à Deo adipiſci non valet*, &c.

B

Reversus ergo Samuel secutus est Saulem.] Vers. 31. Ceſſit Samuel Saulis petitioni, ne eũ in deſperationem vel furorem adigeret; ac vt eius honorem coram populo tueretur, nè is eum ſperneret & regno pelleret. Hoc modicum conſolationis Sauli indulſit, vt regni priuationem leniùs ferret, & ne ad peiora delaberetur. Nam, vt ait S. Gregor. *Fortaſſe ſi abiectus rex ſecum ad adorandum Dominum, reuertentem prophetam non cerneret, dæmonum ſimulachra adoraret. Et proijcit ergo eum, & cum eo reuertitur; quia in potentibus huius ſæculi ſic eſt damnanda iniquitas, vt bonum quod habent, exaſperati non perdant.* Vnde colligit: *Benè ergò Samuel cum abiecto rege reuertitur; quia electi prædicatores, ſæculi potentes, & pro iniquitate percutiunt, & pro exemplo bona agere quadam ſinunt.*

C

Addunt Hebræi apud S. Hier. Samuelem primum locum Sauli, quaſi regi honoris cauſa dediſſe: ſed Ioſephus ait in eo tantùm Sauli detuliſſe honorem, quòd eum non deſeruerit.

Quæres, quando miſerabilis hic Saulis caſus contigerit? Nõnulli cenſent eum contigiſſe anno 3. regni Saulis, ex eo quòd c. 13. v. 1. dicitur ipſe duobus annis regnaſſe ſuper Iſrael: quod multi intelligunt ſic, vt innocenter, iuſtè & probè regnarit per biennium, ac conſequenter tertio anno ſit lapſus. Verùm alius illius loci magis genuinus eſt ſenſus, vt ibi dixi.

Lapſus Saul anno ſeptimo regni.

Alij aliter: probabilis eſt ſententia noſtri Saliani: Saulem eſſe lapſum anno ſeptimo regni ſui, ita vt octauo regni eius anno, Dauid à Samuele vnctus ſit in regem, vt dicitur c. ſequenti;

D

ac deinde Saul adhuc regnarit decem annos. Vniuerſim enim regnauit annis octodecim, cùm Samuel ante eum iudicarit Iſraël per annos 22. Sic enim anni Saulis & Samuelis ſimul iuncti cõflant 40. quos ei tribuit Paulus Actor. 13. Vnde ſequitur lapſum hunc Saulis accidiſſe anno 29. à morte Heli, & ab initio principatus Samuelis, qui immediatè ſucceſſit Heli. Sic enim appoſitè geſta tam præcedentia, quàm ſequentia Saulis per hos annos octodecim compartiemur. Etſi ex Scriptura nil certi definiri poſſit, quid quolibet anno geſtũ ſit. Coniectura ergo hic opus eſt.

Dixitque Samuel; adducite ad me Agag regem,] Vers. 32. vt quem Saul noluit occidere, ego occidam, itaque Dei voluntatem expleam in vindicta & anathemate Amalecitarum.

Digitized by Google

Et oblatvs est ei Agag pingvissimvs et tremens,] præ pinguedine, quaſi dicat: adeo pinguis, vt tremulo & vacillanti greſſu incederet. Nam Hebr. eſt *Agag* מעדנת *Maadannoth*, quod Chald. vertit: *Agag delicioſus*. Pagnin, Vatab. & alij: *Agag deliciarum*, id eſt Agag deliciis ſaginatus & impinguatus, ideóque tremulus. Minùs rectè ergo nonnulli ſic exponunt, quaſi dicat: Oblatus eſt Samueli *Agag cum delicijs*, hoc eſt gradiens delicioſè, inceſſu regio & ſuperbo. Alij: *gaudens de morte*, eò quòd mortem ſeruituti præferret: vel vt R. Kimchi quòd à Samuele benigno vitam ſperaret. Alij vertunt: *cum vinculis*. Ita qui à vulgata diſcedunt, abeunt in diuerſa.

Porrò Aman, hoſtis Iudæorum ab Aſſuero ſuſpenſus Eſther 3. v. 1. & 10. dicitur fuiſſe *de ſtirpe Agag*. Vnde ab hoc Agag rege Amalec eum prognatum fuiſſe cenſent Ioſeph. lib. 10. Ant. c. 6. Hebræi, Chaldæus, Lyran. Caiet. Serarius & Ruper lib. 8. de Victor. Verbi Dei c. 4. Hinc & Aman. Heſther c. 12. vocatur *Bugæus*, quaſi *Benagagæus*, vel *Bengogæus*, id eſt *filius Agag*, vel *Gog*. Nam Sept. Num. 24. 7. *Agag* per Aphæreſin vocant: *Gog*, aut *Bugæus*, quaſi *Gogæus*: ſubinde enim littera B. mutatur in G. Ezech. 27. 9. Senes Gyblij vertunt Sept. Biblios, & ipſa ciuitas vocatur Gyblus & Beblus teſte S. Hieron. de locis Hebraicis, ita etiam I. in B. cum duellum bellum, duellius bellius, ait Cicero in Oratore. Vide Angelum Caninium in Helleniſmis. Eſto enim Aman fuerit Macedo, tamen fieri potuit, vt aliquis ex Amalec & ſtirpe Agag migrarit in Macedoniam, ex quo ibidem prognatus ſit Aman. Verùm potuit alius eſſe Agag pater vel Auus Amani diuerſus ab Agag rege Amalec: vnde nil certi in hac re ſtatui poteſt. Veriſimile tamen eſt hunc eundem fuiſſe, tùm quia hic fuit celebris, nec alius hoc nomine in Scriptura reperitur; tum quia hic fuit ſuperbus, delicioſus & crudelis, æquè ac fuit Aman, vt in eum hoſce ſuos mores cum ſemine transfudiſſe videatur. Et hoc innuit τὸ *Aman de ſtirpe Agag*.

Et dixit Agag: Siccine separat amara mors?] quaſi dicat: ô quàm amara eſt mihi delicato & in deliciis enutrito iſta mors imminens, & quàm ſtatu meo regali, opibus, honoribus & deliciis abundanti indigna. Sperabam enim in iiſdem quibus aſſueueram, vitam concludere. Ita Abulenſ. Hoc eſt quod ait Eccleſ. 41. 1. *O mors quàm amara eſt memoria tua, homini pacem habenti in ſubſtantiis ſuis; viro quieto, & cuius viæ directæ ſunt in omnibus!* Vide ibi dicta.

Minùs aptè ergo Vatab. Pagnin. & alij vertunt: *Receſſit à me amaritudo mortis*; quaſi Agag generoſo & regali animo contemnens mortem id dixerit; aut viſo Samuele, ab eo vitam ſperarit.

Hebr. enim סר *ſar*, id eſt *receſſit*, in *Cal*, more Hebr. ſumitur pro *Hiphil*, id eſt pro *recedere facit*; ſiue vt Noſter vertit, *ſeparat*. Senſus ergo eſt: Itane mihi moriendum eſt, tam amara, miſera & violenta morte? Itane ſeparanda eſt anima à corpore; ſenſus à deliciis ſuis, Agag à regno ſuo? aut vt Serarius vertit: *Declinauit ad me amaritudo mortis*, quaſi dicat: actum eſt de vita mea: imminet mihi amara & acerba mors.

A Tropol. S. Gregor. *Recens conuerſi*, ait, *dum à ſolitis ſuis voluptatibus ſeparantur, dolorem inſtar mortis ſentiunt*: vnde hac tentatione pulſantur: ſiccine me ſeparat à meis deliciis amara mors pœnitentiæ & ſanctæ vitæ? *Quia in eis*, inquit, *carnalitas ſine magna tribulatione minimè necatur. Quaſi enim viſis auſteritatibus, quibus ſubdenda eſt, dicit menti ſenſualitas ſua: Læta pro tam triſtibus ſpernis?*

Et ait Samvel: Sicvt fecit absqve liberis mvlieres gladivs tvvs, sic absqve liberis erit inter mvlieres mater tva,] Vers. 33. quaſi dicat: Ego matrem tuam te occidendo faciam viduam ſine liberis, quia tu multas feciſti viduas, necando eorum filios. Nimirum iuſtè occideris, quia iniuſtè alios occidiſti. Æterna enim Dei lege ſancitum eſt, vt B homicida occidatur. Nota, delicioſos qualis erat Agag, ſæpe eſſe crudeles: quia omnem amorem quem habent, ſibi ipſis impendunt, ac proinde in alios non niſi odia expromunt; imò alios fraudant & ſpoliant, vt plura habeant, quibus delicientur. Omnia enim ſibi appetunt, aliis nihil.

Figmenta eſſe quæ ſcribit Philo Byblicus; ſcilicet Deum iuſſiſſe Samueli, exiſtimo tamen, vt Agag regi daret vitæ inducias per ſequentem noctem; qua proinde Agag vxorem ſuam grauidam effecerit, indéque natus ſit filius nomine *Edab*, qui fuerit Amalecites ille, qui Saulem ſe occidiſſe aſſeruit Dauidi c. 31. vt per filium Agag, iuſto Dei iudicio occiſus ſit Saul; eò quòd ipſe Agag non occidiſſet, vt iuſſerat Deus. Hæc enim eſt talionis pœna.

C Et in frvsta concidit evm Samvel,] non per ſe, vt vult Serarius; ſed per ſuos, ait Ioſephus. *Coram Domino*, quaſi ſceleratum in victimam anathematis iuſtitiæ diuinæ ſacrificans; idque non ex ſæuitia, ſed ex zelo iuſtæ vindictæ; qualem habuit Phinees occidens principem fornicantem. Num. 25. & Elias occidens Sacerdotes Baal. 3. Reg. 18.

Tropolog. cum ſuperbia & vitiis dimicantes, debemus ea fruſtatim concidere, & nihil ex eis relinquere, quod nouum nobis bellum moueat. Ita Beda.

Et non vidit Samvelem Savl,] id eſt, non inuiſit Samuel Saulem ampliùs, non eum adiit honoris cauſa, vti fecerat priùs, non collocutus eſt cum eo, non eum direxit, admonuit, D reprehendit, vti facere ſolebat. Hunc eſſe ſenſum patet ex Hebræo: Nam alioqui poſteà Samuel vidit Saulem inter prophetas prophetantem. c. 19. 24.

Lvgebat Samvel Savlem,] quia dolebat Saulem à ſe vnctum, regno; ac Iſraelem, rege tam forti & felici priuari: atque neſciebat, quis & qualis ei ſucceſſurus eſſet. Adde, timebat Saulem non tantùm regno, ſed & vita ac ſalute æterna priuandum: licet enim hic tantùm à Deo regno ſpolietur; tamen τὸ *abiecit*, & Hebr. *reprobauit te Deus*, innuit eum à Deo derelictum, in maiora ſcelera ruiturum, in iiſque moriturum ac damnandum, vti reipſa contigiſſe videtur. Lugebat autem, & ſimul legens orabat pro Saule, vt vel regno reſtitueretur, vel certè in vlteriora

Digitized by Google

mala non decideret. Sperabat enim Dei decretum de abiectione Saulis non eſſe omninò abſolutum & irreuocabile, ſed comminatorium, ac precibus flecti mutarique poſſe. Vnde Deus cap. ſeq. v. 1. aſſerit id eſſe abſolutum; vetatque ne ampliùs lugeat Saulem; ſed eius loco in regem vngat Dauidem.

Nota hic & imitare miſericordiam & charitatem Samuelis erga Saulem ſibi Deoque ino-

A bedientem. Audi S. Gregor. *Quid eſt quòd luget quem cernere dedignatur; niſi quia & cum zelo rectitudinis, ſancti Doctores habent affectum magnæ charitatis, ipſa autem charitatis magnitudo oſtenditur, quia proiectum regem plangere perhibetur? Quo ergo affectu electorum ſubditorum peccata plangunt, qui pro proiectis reprobis plangere tam affectuosè didicerunt? inſtantia namque luctus oſtenditur, quia ſubiunctum eſt: Vſquequò tu luges Saul?*

CAPVT DECIMVM-SEXTVM.

SYNOPSIS.

SAMVEL vngit Dauidem in regem, vt Sauli mortuo ſuccedat. Mox v. 14. Spiritus Dei à Saul tranſit ad Dauidem, ac Saulem exagitat Spiritus malus, quem Dauid pellit pulſando cytharam. Vnde v. 21. eum diligit Saul, facitque ſuum armigerum.

1. DIxitque Dominus ad Samuelem: vſquequo tu luges Saul, cùm ego proie-
cerim eum ne regnet ſuper Iſrael? Imple cornu tuum oleo, & veni, vt
mittam te ad Iſai Bethlehemitem: prouidi enim in filiis eius mihi regem. 2. Et ait
Samuel: Quo modo vadam? audiet enim Saul, & interficiet me. Et ait Dominus:
Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices: Ad immolandum Domino veni.
3. Et vocabis Iſai ad victimam, & ego oſtendam tibi quid facias, & vnges quem-
cumque monſtrauero tibi. 4. Fecit ergo Samuel, ſicut locutus eſt ei Dominus.
Venitque in Bethlehem, & admirati ſunt ſeniores ciuitatis, occurrentes ei, dixerunt-
que: Pacificúſne eſt ingreſſus tuus? 5. Et ait: Pacificus: ad immolandum Do-
mino veni, ſanctificamini, & venite mecum vt immolem. Sanctificauit ergo Iſai &
filios eius, & vocauit eos ad ſacrificium. 6. Cumque ingreſſi eſſent, vidit Eliab,
& ait: Num coram Domino eſt Chriſtus eius? 7. Et dixit Dominus ad Samuelem:
Ne reſpicias vultum eius, neque altitudinem ſtaturæ eius: quoniam abieci eum, nec
iuxta intuitum hominis ego iudico, homo enim videt ea quæ parent, Dominus autem
intuetur cor. 8. Et vocauit Iſai Abinadab, & adduxit eum coram Samuele. Qui
dixit: Nec hunc elegit Dominus. 9. Adduxit autem Iſai Samma, de quo ait: Etiam
hunc non elegit Dominus. 10. Adduxit itaque Iſai ſeptem filios ſuos coram Sa-
muele: & ait Samuel ad Iſai: Non elegit Dominus ex iſtis. 11: Dixitque Samuel ad
Iſai: Numquid iam completi ſunt filij? Qui reſpondit: Adhuc reliquus eſt paruulus,
& paſcit oues. Et ait Samuel ad Iſai: Mitte, & adhuc eum: nec enim diſcumbemus
priùs quàm huc ille veniat. 12. Miſit ergo, & adduxit eum. Erat autem rufus, &
pulcher aſpectu, decoráque facie, & ait Dominus: Surge, vnge eum, ipſe eſt enim.
13. Tulit ergo Samuel cornu olei, & vnxit eum in medio fratrum eius: & directus
eſt Spiritus Domini à die illa in Dauid, & deinceps: ſurgenſque Samuel abiit in Ra-
matha. 14. Spiritus autem Domini receſſit à Saul, & exagitabat eum ſpiritus ne-
quam, à Domino. 15. Dixeruntque ſerui Saul ad eum: Ecce ſpiritus Dei malus exa-
gitat te. 16. Iubeat Dominus noſter, & ſerui tui qui coram te ſunt, quærent homi-
nem ſcientem pſallere cithara, vt quando arripuerit te ſpiritus Domini malus, pſallat
manu ſua, & leuiùs feras. 17. Et ait Saul ad ſeruos ſuos: prouidete ergo mihi ali-
quem benè pſallentem, & adducite eum ad me. 18. Et reſpondens vnus de pue-
ris, ait: Ecce vidi filium Iſai Bethlehemitem ſcientem pſallere, & fortiſſimum robore,
& virum bellicoſum, & prudentem in verbis, & virum pulchrum: & Dominus eſt
cum eo. 19. Miſit ergo Saul nuncios ad Iſai, dicens: Mitte ad me Dauid filium
tuum, qui eſt in paſcuis. 20. Tulit itaque Iſai aſinum plenum panibus, & lagenam

Digitized by Google

vini, & hœdum de capris vnum, & miſit per manum Dauid filij ſui Sauli. 21. Et venit Dauid ad Saul, & ſtetit coram eo: at ille dilexit eum nimis, & factus eſt eius armiger. 22. Miſitque Saul ad Iſai dicens: Stet Dauid in conſpectu meo: inuenit enim gratiam in oculis meis. 23. Igitur quandocumque ſpiritus Domini malus arripiebat Saul, Dauid tollebat citharam, & percutiebat manu ſua, & refocillabatur Saul, & leuiùs habebat. Recedebat enim ab eo ſpiritus malus.

VSQVEQVÒ TV LVGES SAVL] (& lugendo oras pro eo reſtituendo) *cum ego proiecerim eum?* vtpote inobedientem, obſtinatum & impœnitentem, *ne regnet ſuper Iſrael. Cur enim*, vt ait S. Gregor. *proiecti perſona plangitur, cum melior ſubrogatur?* Audi S. Chryſ. hom. 5. de pœnitentia: *Multum exhauſit temporis beatus Samuel pro Saule deprecans, noctesque multas tranſegit inſomnes pro delinquentis ſalute. Deus autem tempus repudians (non enim cum prophetæ oratione peccatoris conuenit pœnitentia) dicit ad prophetam; vſquequò tu ploras? vſquequò, oſtendit tempus, ac perſeuerantiam deprecantis. Et repulit Deus tempus deprecationis prophetæ. Non enim cum iuſti interuentu, regis pœnitentia ſletit.* Et S. Bernard. Serm. 12. in Cant. *Samuel*, ait, *lugebat Saul, qui ſe quærebat occidere ad ignem charitatis inca-*

B *leſcente pectore, liquefactus intus pietatis adepsſoras emanabat per oculos.* Subiicit Chryſ. ſecùs fuiſſe in Dauide, qui à Nathan correptus de adulterio & homicidio, ſeriò pœnituit, ideóque ab eo illicò audiuit: *Transtulit Dominus peccatum tuum.* 2. Reg. 12.

PROVIDI ENIM IN FILIIS EIVS MIHI REGEM,] id eſt deſtinaui vnum è filiis Iſai creare regem, qui Sauli ſuccedat. Sed cur eum non deſignat, nec nominat? Cauſam dat S. Chryſ. in Pſalm. 50. *Attende*, inquit, *diligenter. Non dixit ad Samuelem, vade, ac Dauidem mihi vnge: ſed vade, vnge mihi vnum ex filiis Ieſſe. Ne, videlicet, idem Dauidi accideret, quod priùs Ioſepho, vt enim fratres, cum regem eum fore intellexiſſent, inſidias ipſi ſtruxerunt, eodem modo periculum erat, ne*

C *iſti quoque idem facinus perpetrarent.* Idem etiam Theod. expreſſit 4. 37. in Reg. *Nam*, inquit, *cum etiam ſic facta electione, aperuerunt fratres ſuam inuidiam, fratrem conſpicati in acie; quid non feciſſent, ſi non facta eſſet hoc modo?*

ADMIRATI SVNT SENIORES,] & ſimul perterriti; quòd inſolitum erat, tantum prophetam & Iudicem ſolum venire; tum quia ex inopinato, nullo præmonito aderat: vnde timebant, nè iratum Saulem fugeret, eiuſque iram in Bethlemitas, quaſi Samuelem recipientes deuolueret; aut ne triſte aliquid prænunciaret. Tropol. S. Greg. *Electi Doctores*, inquit, *vix aliquando videri in publico debent, eſſe frequentes in ſecreto, negotijs ciuilibus vacui, ſpiritualibus pleni.*

D SANCTIFICAMINI,] id eſt ſanctè vos præpa-

Vers. 4. rate ad ſanctum ſacrificium, ad quod vos inuito, vt ei interſitis; licet ſolum Iſai cum filiis vocarit Samuel ad prandium ſacrificij, vt ſecretò vngeret vnum è filiis eius in regem; vnde ſequitur.

SANCTIFICAVIT ERGO ISAI ET FILIOS

Vers. 5. EIVS, ET VOCAVIT EOS AD SACRIFICIVM.] *Sanctificauit*, id eſt iuſſit eos ſanctificari, ſiue pu-

A rificari per ſecubitum, id eſt abſtinentiam, perque ſparſionem aquæ luſtralis; vt ſi quam irregularitatem legalem contraxiſſent, illam hac luſtratione expiarent. Vide dicta Num. 19. Idem imitati ſunt Gentiles, iuxta illud: *Caſta placent Superis, purâ cum vaſte venite.* Et: *donec me flumine viuo abluero.*

Vnde illa lex apud Ciceronem lib. 2. de legibus: *Castè Deos adeunto.* Hinc argumento à minori ad maius colligit. S. Gregor. aitque: *ſi intereſſe ſacrificiis non audent, niſi ſanctificati; quid de ſacrificantibus cenſendum? ſanctificare enim, purgare eſt. Quantùm ergo puros decet eſſe Pontifices, vbi inuitatæ ad ſacrificium, non niſi ſanctificatæ admittendæ ſunt plebes? ſanctificatio quippe corporis, pudicitia eſt; ſanctificatio mentis, charitas & humilitas.*

CVMQVE INGRESSI ESSENT,] ad pran- Vers. 6.

B dium ex peracto Samuelis ſacrificio inſtructum: non enim in ſacrificio, vtpote publico coram Senioribus, ſed in prandio coram Iſai & fratribus, Samuel ſecretò vnxit Dauidem in regem; ne Saul rem intelligeret, & vtrique, ſcilicet tam Samueli quàm Dauidi necem machinaretur.

VIDIT ELIAB, ET AIT: NVNQVID CORAM DOMINO EST CHRISTVS EIVS?] quaſi dicat: Samuel Eliab primogenitum Iſai ſtitit & obtulit Domino, eúmque interrogauit: Hiccine eſt Domine quem elegiſti in regem, vt iubeas eum à me vngi; itaque ipſe fiat *Chriſtus*, id eſt vnctus Domini?

ET DIXIT DOMINVS AD SAMVELEM: NE Vers. 7.

RESPICIAS VVLTVM EIVS] (virilem, gran-

C dem & elegantem) *neque altitudinem ſtaturæ eius* (vti Saul rex ab humero ſursùm eminebat toti populo) *quoniam abieci eum*, Hebr. מאסתיהו *meaſtihu*, id eſt, *reprobaui eum.* Sept. *Quoniam contempſi eum.* Chald. *elongaui*, ſcilicet à regno, quaſi dicat: abieci Eliab, licet primogenitum, pulchrum & procerum, ne ſit rex. Ita S. Greg. Abulen. Hugo, Lyran. & Dion. Alij, quaſi dicat: *abieci eum*, id eſt *Chriſtum meum*, quem ſcilicet à te vngi volo in regem, putà Dauidem feci abiectum, id eſt iuuenem & minimum natu inter filios Iſai.

HOMO ENIM VIDET QVÆ PARENT, DOMINVS AVTEM INTVETVR COR.] Hebr. *Homo videt* (& videndo iudicat) *ſecundùm oculos* (iuxta apparentiam externorum oculorum)

D *Deus autem videt* (& videndo iudicat) *ſecundùm cor.* Quare homines ſæpe falluntur. *Oculi* enim *& vultus ſæpe mentiuntur*, & indicant mentem ſapientem vel probam, quæ inſipiens eſt & improba. *Cor* autem, id eſt mens & voluntas mentiri & fallere nequit; quia aliud ſe eſſe quàm reuera ſit, fingere nequit. Deus ergo eſt *Cardiagnoſtes*, id eſt cordis inſpector; imò Dominus & poſſeſſor. Senſus eſt quaſi dicat: Deus videt cor

Digitized by Google

Dauidis, melius eſſe corde Eliab; eſto vultus & forma Eliab melior & grandior ſit, quàm vultus & forma Dauidis: hac de cauſa non Eliab, ſed Dauidi regnum aſſignabit. Hinc Sept. vertunt. *Quoniam homo videbit in faciem; Deus autem in cor*, puta arcana & intima cordis. Et Chald. *Quia filij hominis vident in oculis ſuis, & ante Dominum manifeſtæ ſunt cogitationes cordis.*

Vers. 10. Addvxit itaqve Isai septem filios svos.] Habuit ergo Iſai, ſiue Ieſſe (Hæc enim duo nomina apud Hebræos vnum idemque ſunt) vniuerſim octo filios. Nam Dauid abſens, erat octauus. Dices, 1. Paral. 3. cum Dauide numerantur ſeptem duntaxat filij Iſai ſiue Ieſſe. Reſp. ibi non omnes numerari, ſed vnum prætermitti ob cauſam nobis incognitam: fortè eò quòd octauus genitus ſit ex concubina, vel vxore ſecundaria; ſicut c. 14. 49. Saulis filij numerantur tres, & omittitur quartus ſcilicet Iſboſeth, de quo 2. Reg. 2.

Aliter Lyran. Caiet. & Dion. dicunt enim nomen tertij filij fuiſſe *Nathan*, ſiue *Ionathan*; eumque omitti, eò quòd filius eſſet adoptiuus, non naturalis. Verùm de hac eius adoptione nil vſpiam legimus. Hinc liquet, Samuelem reuelaſſe Iſai Dei conſilium de eligendo vno ex filiis eius in regem, eoque vngendo. Ideò enim Iſai omnes filios ordine natiuitatis adduxit ad Samuelem, vt videret quem ex eis vnum Deus eligeret.

Vers. 11. Adhvc reliqvvs est parvvlvs.] Vide hîc, quàm diuerſa ſunt iudicia Dei & hominum. Iſai enim Dauidem vt iuuenem & minimum, ideóque oues paſcentem parui æſtimabat, nec dignum conſpectu Samuelis; vnde eum non adduxit: Deus autem eum fratribus omnibus prætulit, regemque creauit. Vnde S. Ambroſ. Serm. 18. in Pſalm. 118. *Patris*, ait, *oues paſcebat vili ablegatus obſequio, non eſt oblatus ſacerdoti* (Samueli) *quaſi indignus, qui vngeretur in regnum.*

Parvvlvs.] Hinc & magis ex cap. 16. v. 23. 42. 58. multi cenſent Dauidem, cum vnctus fuit in regem, ætate puerum extitiſſe, imò puerulum, vt ait S. Chryſ. in Pſalm. 50. ſic & Ioſephus, Serarius, & alij.

Ex aduerſo Hebræi in Seder-olam c. 13. cenſent Dauidem hoc tempore fuiſſe 29. annorum; eò quòd putent Saulem duos duntaxat annos regnaſſe & vixiſſe; quo mortuo ſtatim ei ſucceſſit Dauid, cùm eſſet triginta annorum, vt dicitur 2. Reg. 5. v. 4.

Dauid vnctus rex anno vigeſimo.

Media ſententia eſt verior, ſcilicet Dauidem, cùm vnctus fuit, fuiſſe viginti circiter annorum. Hæc ènim ætas apta eſt regno, & media inter pueritiam & virilem ætatem. Probatur primò, quia Dauid v. 18. vocatur *fortiſſimus robore, vir bellicoſus & prudens in verbis.* Ergo facilè erat viginti annorum. Secundò, quia vt dixi cap. præced. Saul per inobedientiam parcendo Agag anno ſeptimo regni ſui, eo à Samuele priuatus eſt: mox autem anno ſequenti, puta octauo Saulis, pro eo iam reiecto vnxit Dauidem: Saul autem poſthæc regnauit adhuc decem annis: vniuerſim enim regnauit 18. annis. Quare cùm poſt decem annos mortuus ſit Saul, eique in regnum ſuccedens Dauid, fuerit tunc triginta annorum; dicere oportet eum hoc anno quo primùm ſecretò vnctus eſt, fuiſſe 20. annorum. Ita Abulenſ. Dion. Salianus, & alij. Adde, quòd Saul v. 21. Dauidem fecit ſuum armigerum: armigeri autem ſolent eſſe iuuenes, non pueri.

Dices, quomodo ergo Dauid hîc vocatur paruulus? Reſpon. quia reſpectu fratrum omnium erat paruulus, id eſt minimus natu, ideóque opilio. Vnde pro *paruulus* Hebr. eſt קטן *katan*, id eſt, *paruus*, vt vertit Chald. Hinc Sept. vertunt: *minor*, id eſt *minimus fratrum*. Sic Beniamin vocatur *paruulus*, id eſt natu minimus filiorum Iacob. Geneſ. 43. 29. cum tamen iam tunc genuiſſet decem filios, vt patet Geneſ. 46. 21.

Et pascit oves.] Sic olim Patriarchæ & Principes fuere agricolæ & paſtores ouium, & ex ouibus didicerunt paſcere, regereque homines. Tales fuere Adam, Abel, Abraham, Iſaac, Iacob, Ioſeph, Moſes. Tales quoque fuere Romani, de quibus Ouid. libr. 1. Faſtor.

Iura dabat populis poſito modò Prætor aratro,
Paſcebatque ſuas ipſe Senator oues.

Vide dicta cap. 11. v. 5.

Mitte et adhvc evm: nec enim discvmbemvs, privsqvam hvc ille veniat.] Hinc patet ante prandium vnctum fuiſſe Dauidem, tum quia ante prandium res arduæ tractari ſolent; tum quia prophetæ zeloſi, qualis erat Samuel, Dei præcepta vrgent, illáque illicò ante res alias exequuntur; tum quia, vt ait S. Gregor. *in obſeruatione ieiunij celebranda ſunt ſacramenta vnctionis.* Vnde & ſancitum eſt, vt non niſi ieiuni ſacrum Chriſma in Confirmatione accipiant.

Vers. 12. Erat avtem rvfvs,] Hebr. אדמוני *admoni*, id eſt *rubicundus*, ſanguineus, rufus, quaſi eſſet alter *Adam*, ait Theod. ideoque typus & figura Chriſti. Rufi enim ſunt pulchri & ſæpè in ſigni indole. Vnde Cedrenus ſcribit Valentinianum Imperatorem habitum Dauidi ſimilem, eò quòd rubicundus eſſet, rufis capillis, oculis cæſiis & pulchris. Rufus enim color accedit ad fuluum, qualis eſt Leonis, qui fortitudine ſuperat omnia animalia, eorumque eſt rex. Addit Ariſtoteles in Phyſiognom. c. 10. *Quibus color ruber eſt, acuti ſunt: quoniam omnia quæ ſecundùm corpus ſunt, à motu calefacta rubeſcunt.*

Svrge, vnge evm: ipse est enim,] quem in regem elegi, & à te vngi volo. Porrò S. Athanaſ. in vita S. Antonij ait, Dauidem à Samuele agnitum fuiſſe ex lætitia vultus, æquè ac ex eadem ab omnibus agnoſcebatur Antonius inter mille Monachos: *Si quis enim ignarus eius, inter multitudinem Monachorum eum videre deſideraſſet, nullo indicante cæteris prætermiſſis ad Antonium currebat, & animæ puritatem agnoſcebat ex vultu, & per ſpeculum corporis, gratiam ſanctæ mentis intuebatur. Nam ſemper hilarem faciem gerens, liquidò oſtendebat ſe de cæleſtibus cogitare, ſicut Scriptura ait: Corde lætante vultus floret, ſed in mœrore continuò triſtatur*, ait S. Athanaſ. Sic Samuel, inquit, agnouit Dauidem: *lætificatos enim habebat oculos, & dentes ſicut lac candidos.*

Dauid agnitus ex lætitia vultus.

Alleg. Dauid fuit typus Chriſti; qui fuit *rufus*, ait S. Gregor. *Quia lancea vulneratus: rufus, quia ex paſſione rubicundus. Vnde & per prophetam ei dicitur: Quare rubrum eſt indumentum tuum? Rufus quippe extitit, qui candorem tanta innocentia pretioſi ſanguinis rubore colorauit. Pulcher etiam aſpectu fuit, quia & reſurgendo immortalitatis pulchritudinem induit, & mortales nos ex magna charitate reſpexit.* Et inferiùs: *Rufus ergo in ſæculo fuit, pulcher in paradiſo; decora facie perennis in cælo: poteſt & omnis hæc trina pulchritudo in hac præſentis vitæ eius conuerſatione cognoſci. Rufus quippe extitit; quia feruenter amauit eos, pro quibus animam poſuit: pulcher aſpectu fuit; quia omnia nouit, Decora facie, quia omnia bona fecit.*

A

Vers. 13. Tulit ergo Samuel cornu Dei, et vnxit eum in medio fratrum eius.] Non, vt ait Ioſephus, *quaſi in ipſius aurem inſuſurrarit Samuel: ſed vt fratres omnes vnctionem viderent & intelligerent; idque, vt pluris ipſum deinceps facerent, minoreque inuidia laborarent, cùm ſibi eum præferri viderent*, ait Theodor. q. 37.

B

Ter vnctus Dauid.

Porrò vnctus eſt, non vt ſtatim regnaret, ſed vt Sauli morienti in regno ſuccederet. Hinc patet patrem & fratres Dauidis cognouiſſe eum à Samuele vngi in regem. Ita Abulenſ. licet id neget Caietanus. Ter vnctus fuit Dauid: Primò, hîc priuatim; ſecundò, publicè, cùm factus eſt rex tribus Iuda. Tertiò cùm factus eſt rex omnium tribuum 2. Reg. c. 2. & 5. In Græcis codicibus Pſalterij additur Pſalm. 151. qui de hac vnctione agit, vbi Dauid de ſe ſic canit: *Paruus eram in fratribus meis; & iunior in domo patris mei: paſcebam oues patris meis*, &c. *Ipſe emiſit Angelum ſuum, & tulit me de ouibus patris mei: & vnxit me in oleo vnctionis ſuæ. Fratres mei pulchri & magni; & non bene ſenſit in eis Dominus.* Tropol. S. Greg. *Cornu olei tollitur*, inquit, *vt in excellenti liquore, magiſter Eccleſiæ vir eſſe ſtudeat magnæ miſericordiæ. Oleo vngitur caput regis, quia lucere ſuper candelabrum debet per flammam verbi. Cornu oleum recipit, vt increpando purget: & miſerando per blandimentum trahat. Cornu etiam recipit in ſublimitate ordinis oleum ad fomenta virtutis. Sed pleno cornu vngitur, vt virtus Pontificis plena doceatur. Cornu namque plenum in vnctione ſua habet, ſi tam in virtute miſericordiæ, quàm charitatis & verbi perfectus eſt, Plenum etiam cornu in vnctione ſua habere cognoſcitur, cuius omnis poteſtas per miſericordiam diſpenſatur.* Et poſt plura: *Oleo quippe in medio aliorum vngitur; quia qui in aliorum exemplum poſitus eſt, nullam ſui partem habere obſcuram debet, vt hunc omnes aſpiciant & ab eo lucis exemplum ſumant.* Et paucis interiectis: *vel in medio fratrum vngitur, vt vnctum & medium ſe eſſe ſemper arbitretur. Agnoſcat ergo dignitatē ſuam, & vim dignitatis exerceat: quia vnctus eſt; videat ſe medium, & cōmunis conditionis hominem, vt pares ſibi eſſe eos quibus eminet, recognoſcat. In medio ergo fratrum vngitur, vt ſit humilis & ſublimis, ſublimis ordine, humilis æſtimatione. In medio idem vngitur, vt ſe priuato amore nō diligat, ſed ex omni quod præeminet, lucra aliorū quærat.* Atque hic finit S. Greg. ſuam expoſitionem moralem in lib. Regum.

C

D

Et directus est spiritus Domini a die illa in Dauide] Quæres, quis fuit hic ſpiritus? R. Primò, fuit ſpiritus fortitudinis tum animi, cum corporis; qui eum bellicoſum & victorioſum effecit: vnde poſt hanc vnctionem Dauid tam Leonem & vrſum; quàm Goliath gigantem interfecit. Hinc Sept. vertunt: *Inſiliit in eum ſpiritus Domini*, ſicut inſiliit in Samſonem, irruitque; quoties is aliquod heroicum fortitudinis opus aggrediebatur. Ita Lyran. Abulenſ. & Vatab. qui vertit: *Agitare eum cœpit ſpiritus Domini*. Chald. *Manſit ſpiritus fortitudinis à Deo ſuper Dauid.*

Spiritus Domini in Dauid quis? Reſp. 1.

Secundò, fuit ſpiritus animi magni & regij. Sicut enim Deus Saulem ab aſinis vocans ad regnum, ei cor ruſticanum mutauit in magnanimum & regium; ſic iam eundem ſpiritum à Saule tranſtulit in Dauidem; vt qui priùs non niſi de ouibus paſcendis cogitarat, iam de toto Iſraele gubernando & propugnando cogitaret: magnos ergo nouóſque animos, nouos ſpiritus, nouas cogitationes, noua conſilia, noua deſideria & vota illi indidit: hoc enim ſignificat Hebr. תצלח *tiſlach*. 2.

Tertiò, fuit ſpiritus Poëticæ & Muſicæ, puta pſallendi pſalmoſque dictandi & canendi: nam ab vnctione cœpit pſallere & pſalmos componere. Ita Abulenſ. Dion. & alij. 3.

Quartò fuit ſpiritus prudentiæ, vt in omnibus dictis factiſque mirè eſſet prudens, diſcretus, prouidus, illáque non ſe ſuámque familiam duntaxat, ſed & totum regnum ſapientiſſimè gubernaret. Vnde eandem à Deo poſtulauit & obtinuit Salomon Dauidis filius 3. Reg. 3. 12. Denique Hebr. *tiſlach*, quod noſter vertit: *directus eſt*, cum Marino & aliis vertas: *proſperauit*, fortunauit, ad felicem effectum direxit; vt ſcilicet Dauid omnia prudenter & feliciter conficeret, ac ad optatum finem perduceret. 4.

Quintò, fuit ſpiritus prophetiæ: Dauid enim fuit propheta, ac in Pſalmis non tantùm pſallit, ſed & prophetat de Chriſto, Chriſtique vita, morte, Apoſtolis, Eccleſia, &c. Ita S. Hieron. Ioſeph. & alij.

Porrò ſpiritus hic non pertranſiit, ſed conſtanter manſit in Dauid; ſaltem quoad aliquas eius operationes. Hoc enim ſignificat *à die illa & deinceps*. Ita S. Greg.

Subitò ergo Dauid per vnctionem Dei & Samuelis hîc ex abiecto paſtorculo ouium, factus eſt rex fortiſſimus & prudentiſſimus, ac Pſaltes & propheta diuinus: nam ſi anteà aliquid horum habuiſſet: vtique pater & fratres eum non ita abiecisſent ad oues, ſed pluris feciſſent.

In Dauid; Dauid ab amore nominatus eſt, quaſi *amabilis*. Dauid enim Hebr. idem eſt quod דוד *dod*, id eſt *dilectus*, vel *amor & dilectio*, iuxta illud Cant. 1. *Meliores ſunt amores tui* (Hebr. דודין *dodecha*) *vino*. Hinc & Salomon filius eius idem nomen à Deo accepit, vocatuſque eſt *Iedidia*, id eſt *amabilis Domino*. 2. Reg. 12. 25. Porrò S. Auguſt. lib. 22. contra Fauſt. c. 87. & in Pſalm. 34. *Dauid*, ait, *idem eſt quod, manu fortis vel deſiderabilis*, vt *Dauid* dicatur quaſi די יד, *dai iad*, id eſt *ſufficiens* (hoc eſt validus, potens) *manu*.

Audi S. Chryſ. hom. de Dauid & Goliath, Dauidem cum Saule conferentem & præferen-

tem: *Inueni mihi David, virum ſecundùm cor meum, qui faciet omnem voluntatem meam. O beatum Dauid ſanctiſſimi meritum, quod laudat Deus, prædicat Dominus, iudex præfert ſummus! Dum enim Dauid ſanctiſſimus, homo eſt ſecundùm cor Dei, quicquid Deus cogitat gerit; quicquid mente concipit, perficit: Dum enim, inquam, Dauid cordi Dei cor proprium iungit, & menti eius mentem ſuam annectit; hoc eſt, vt quæ vult Deus, velit; & quæ non vult, ſimiliter nolit; ſic eum Dominus indiuiduo amore & coniuncta charitate dilexit.* Et paucis interiectis: *Hic ab omnibus ad regnum deligitur; ille à regno ad gladium deſtinatur. Hunc ſancta vita prœmouit; illum mandatorum deſpectio reprobauit. Dauid adhuc paſtor debellat leonem, interficit vrſum; Saul contemnendo Dominum, malum in ſe prouocat ſpiritum. Regnat Dauid ſanctiſſimus ſed latenter; Saul reprobus efficitur euidenter. Hic iam rex eſt; ille putatur: hic iam obtinet; ille tantummodò dicitur: hic occultam poſſidet dignitatem; ille habet publicam regni imaginem. A Deo Dauid ſancto ſpiritu inundatur, Saul verò ſpiritu iſto deſeritur. Denique Saul Dauid perſequitur innocentem: Dauid verò traditum ſibi illæſum exhibet peccatorem: vt & in Dauid ſpiritus ſanctus miteſceret; & in Saule malus ſpiritus in innocentem ſæuiret, vt vita diuerſitas, diuerſa iam merita demonſtraret, & cauſæ iſtæ hominibus deputarentur non Deo, qui malè vel benè gerentibus regnum, aut tollerent, aut conferrent.*

Spiritus agitans Saulem quis? Resp. 1. Spiritvs avtem Domini recessit a Savl,] puta, ſpiritus fortitudinis, bonitatis, prudentiæ, magnanimitatis, animi liberalis & regij, &c. *receſſit à Saul*, ac recidit ipſe in primæuam ſuam animi paruitatem, deiectionem, imprudentiam, vilitatem, puſillanimitatem: Vnde qui priùs in bellis erat acer & victor, deinceps extitit imbellis, ignauus, iners, nec quicquam præclarè geſſit.

Et exagitabat evm spiritvs neqvam a Domino.] Quæres, quis fuit hic *ſpiritus nequam exagitans Saulem?* Primò, Hebræi, Ioſephus, Caiet. Genebr. in Chron. anno mundi 3066. Delrio lib. 3. Magic. c. 4. cenſent fuiſſe atram bilem, ſiue melancholiam & maniam, quæ Sauli triſtes creabat imagines, ſuſpiciones, inuidias, mœrores, anxietates, deſperationes, furores, deliria, amentias: hæc enim concepit ex eo, quòd vidit ſe à Deo reiectum, & à Samuele regno priuatum. Primò probatur, quia Sept. vertunt: *Suffocabat eum ſpiritus malus.* Chald. *terruit eum.* Vatab. *turbauit eum.* Secundò, quia à Ioſepho ſpiritus hic vocatur *perturbatio & morbus à dæmone inflictus, qui ſuffocationes & ſtrangulationes illi creabat.* Tertiò, quia hoc ſpiritu agitatus inuidit Dauidi ſucceſſionem in regnum, ideóque eum voluit occidere c. 18. 19. Quartò, quia morbus hic Saulis leuabatur per Muſicam Dauidis pulſantis cytharam; quia ſcilicet Muſica exhilarat, itaque fugat triſtitiam.

Melancholicorũ mira phãtaſmata quomodo curentur? Porrò, quàm malignus ſit humor melancholicus, docent Galenus, Fernelius & Leuinus Lemnius Medic. lib. de Complexionibus ſub finem pag. 162. vbi mira melancholicorum phantaſmata & curationes recenſet. *Primus enim*, inquit, *ſibi perſuaſerat naſum ſibi excreuiſſe inſtar*

A *Proboſcidis elephantis. Medicus farcimen, naribus eius admouit, illudque & tandem vltimam naſi pelliculam cultro abſcidit: itaque imaginarium illi naſum auulſit. Secundus credebat ranas & bufones inteſtina ſua perterebrare. Medicus clyſtere per aluum eum purgauit, et excrementa pelui excipiens, in eandem ranas & bufones coniecit. En, inquit, ranæ & bufones ventris tui ſepto te iam iis liberatum: itaque phantaſma hoc ſuum illi excuſſit. Tertius imaginabatur ſibi femora eſſe ex vitro; quare nec ſedere, nec quid tangere audebat, ne illa colliſa diſſilirent. Quartus opinabatur ſe eſſe mortuum, ideóque cibum ſumere nolebat: iamque ad ſeptem dies ieiunus perſiſtebat (diem autem ſeptimum inedia Medici lethalem autumant) Medicus perſonatos quoſdam, linteaminibus obuolutos in eius cubiculum immiſit, qui ſe dicerent mortuos, & tamen coram eo lautè epularentur. Inuitatus ille & voce epulantium & nidore*

B *deliciarum, cœpit guſtare & tandem comedere affluentiùs: peracta autem cœna ſomnus illi ſalutaris obrepſit, in eum vſum confecto liquamine: itaque ad viſum & mentem rediit.* Hic ſenſus verus eſt; ſed hoc loco non ſufficit.

Secundò, alij cenſent fuiſſe Angelum bonum, à Deo Sauli immiſſum, ad eum affligendum, vt iuſtas ab eo inobedientiæ pœnas exigeret. 2.

Tertiò, & veriùs alij cenſent fuiſſe Diabolum, qui non tantùm exteriùs vexauit Saulem, vti vexauit S. Iob; ſed etiam interiùs eum poſſederit, eumque diris phantaſmatibus, triſtitiis, mœroribus, anxietatibus, doloribus afflixerit, & per vices exagitarit; hic enim propriè eſt & vocatur *ſpiritus nequam*: ab eo ergo poſ- 3.

C ſeſſus fuit Saul, factuſque energumenus & dæmoniacus, ita vt per vices ab eo exagitatus deliraret, inſaniret, fureret, vti audiemus c. ſeq. v. 10. & ſeq. ita cenſent Ioſephus, Ruper. Iſidor. Eucher. Lyran. Hugo, Abulenſ. Dion. Vatab. Serarius, Sanchez hic, & S. Gregor. lib. 2. Moral. c. 6. ac Theod. hic q. 38. *Cùm diuinus*, inquit, *receſſiſſet ſpiritus, locum eſt ſortitus malignus ſpiritus; ſic cùm Apoſtolica gratia Iudam reliquiſſet, in eum ingreſſus eſt diabolus.*

Porrò, *ſpiritus* hic vocatur *Domini*, quia à Deo Sauli fuit immiſſus vel permiſſus ad caſtiganda eius peccata. Sic Paulus 2. Corin. 2. fornicarium tradidit Satanæ. Audi S. Gregor. *Ideò idem ſpiritus, & Domini appellatur, & malus: Domini, per licentiam iuſtæ poteſtatis: malus, per deſiderium iniuſtæ poteſtatis.* Hæc enim poteſtas ex

D parte Dei punientis Saulem per Diabolum, erat iuſta; ex parte verò Diaboli tyranni & tyrannicè Saulem excruciantis, erat iniuſta. Diabolus autem in Saulem nil poterat, niſi poteſtate à Deo accepta, qui illam limitarat, vt tantùm & non ampliùs eum affligere poſſet; vti fecit in S. Iob.

Psallat manv sva, et levivs feras.] Quomodo pſallendo fugetur Dæmon, dicam v. 23. Vers. 16.

Fortissimvm robore et virvm bellicosvm.] Rabbini apud S. Hier. in quæſt. & Lyran. cenſent *Doeg* Idumæum infenſum Dauidi, hoc dixiſſe & finxiſſe, ſcilicet hoſtiliter Dauidem laudaſſe, vt illi, dum ante furentem Saulem ſtaret, vitæ periculum crearet; ſed Vers. 18.

Digitized by Google

necdum Dauidis virtus & fama adeò increbueꝛat, vt eum noſſe & odiſſe poſſet Doeg. Hinc ergo patet Dauidem accepto in vnctione ſua ſpiritu fortitudinis, illicò fortitudinem ſuam eximiam exeruiſſe ad intuentium ſtuporem, ac inſignia quædam fortitudinis bellicæ opera edidiſſe;quæ qui viderunt, ad Saulem detulerunt, eique Dauidem commendarunt.

Vers. 19. Qui est in pascuis.] Vide hîc modeſtiam Dauidis, qui licet iam vnctus eſſet in regem, ac deſtinatus Saulis ſucceſſor, tamen illicò rediit ad oues ſuas, factuſque eſt Opilio, æquè ac Saul vnctus licet in regem, rediit tamen ad ſuos boues & aratra c. 11. 5.

Vers. 23. David tollebat citharam et percutiebat manu sua, et refocillabatur Saul, et levius ferebat.] quia ſcilicet exhilarabatur muſica, itáque minuebatur eius melancholia, indéque ſequentes angores & prauæ animæ paſſiones. Ad has enim mitigandas vel pellendas mirè valet Muſica. Caſſiodorus lib. 2. variarum c. 40. *Muſica*, inquit, *triſtitiam noxiam iucundat, tumidos furores attenuat, cruentam ſæuitiam efficit blandam, excitat ignauiam ſoporantemque languorem, vigilantibus reddit ſaluberrimam quietem, ſanat mentis tædium bonis cogitationibus ſemper aduerſum.*

S. Auguſt. lib. 10. Confeſſ. c. 33. aſſerit: *Omnes affectus ſpiritus noſtri pro ſui diuerſitate habere proprios modos in voce & cantu, quorum neſcio qua occulta familiaritate excitentur.*

Quin & Seneca ex Pythagora lib. 3. de ira cap. 9. *Pythagoras*, inquit, *perturbationes animi lyrâ componebat. Quis autem ignorat lituos & tubas, concitamenta eſſe; ſicut quoſdam cantus, blandimenta quibus mens reſoluatur.*

Muſica excitat animi affectus.

Aſclepiades Medicus ..., id eſt paſſiones morbóſque animi Muſica lenire ac ſedare conſueuit. Timotheus excellens fidicen, fides pulſando Alexandrum magnum ita concitabat, vt ad arma procurreret. Vide Alexand. ab Alexandro lib. 2. Genial. c. 17. *Græcorum ciuitates*, ait Martianus Capella, *ſanxerunt vt animorum corporumque morbi ad lyræ modulos curarentur. Vnde qui ægris remedia præſtabant, olim dicebantur præcinere, inquit Macrobius, & Xenocrates lymphatos carminum modulis à dementia liberauit. Paracelſus ait Iſchiaticorum dolores lenibus tibiarum Phrygiæ modulis ſedari, tibicinemque modulatè canentem viperarum morſibus mederi.*

Atque vt cætera ſileam, illud quod Saulis per citharæ pulſum curationi affine eſt, commemorabo. Experientia continua & quotidiana Italos, præſertim in Apulia docuit & docet, eos quos momordit tarantula & ſtupefecit, vt lethargo correpti ſomnum lethalem dormiant ni euigilent, nulla medicorum arte excitari poſſe, niſi carmine modulato, quod in varios numeros & harmoniam flectunt, donec illam inueniant, quæ morbo & ſtupori huic, quaſi medela reſpondeat: illi deinde canendo inſiſtunt: excitatur æger in vigilium & tripudium; ſaltu ſudorem elicit, itaque venenum omne diſpellit, ac ſibi mentique & ſanitati reſtituitur. Miraculũ hoc Muſicæ & carminis quis non admiretur?

David cithara pellit Sed quid potuit Muſica & cithara Dauidis in Dæmonem agitantem Saulem? Reſpondent Platonici, ac eos ſecuti Caiet. in c. 2. ad Epheſ. Aug. Niphus lib. 3. de Dæmon c. 5. & ſequen. Eugubinus lib. 8. de perenni Phil. c. 26. Dæmones habere corpus aliquod ſubtile, ideóque Muſicam audire, eáque commoueri. Verùm hic iam eſt error. Certum eſt enim Angelos ac Dæmones eſſe planè incorporeos, ac puros meróſque ſpiritus. *dæmonem qua vi? Reſp.* 1.

Secundò, aliqui cenſent Deum poſſe ſubijcere, imò de facto ſubinde ſubijcere dæmones nonnullis rebus corporeis, v. g. melodiæ, fumo iecoris. Tob. c. 6. hyperico, roſmarino, &c. Ita Leuinus Lemnius; & Franciſcus Valeſius ſacræ Philoſ. c. 28. *Iecori piſcis Tobiæ*, inquit, *virtus ſupernaturalis tributa eſt, illuminandi oculos Tobiæ; vti igni inferni tributa eſt vis torquendi Dæmones; & aquæ benedictæ data eſt vis eoſdem fugandi, & animam à culpis abluendi.* Addit Valeſius, aitque, *Dicunt Exorciſtæ nonnulli, pelli Dæmones ſuffitu cornu ceruini, & cuiuſuis ſtercoris, præſertim humani; item ruta & hyperico: duobus prioribus, eò quòd ſe contemni non ferat dæmon vtpote ſuperbiſſimus. Ego verò*, inquit, *ipſe, eos veniſſe in hanc opinionem puto, eò quòd Medici omnes teſtentur, illarum rerum ſuffitu epilepſiam manifeſtari. Statim ergo vt Epilepticus illarum ſuffitum ſentit, Epilepſiæ paroxyſmo, membrorumque omnium agitatione & iactatione corripitur, aut ſi eius paroxyſmo iam laborat, ingraueſcit: Exorciſtæ verò illi hoc Dæmoni tribuunt, eumque viritari autumant. Rutam verò & hypericum ſalutares eſſe Epilepſiæ curandæ, patet ex eo quòd flatus abigant, qui cerebrum Epilepticorum agitant.* Verùm licet certum ſit Deum poſſe ſubijcere dæmones rei corporeæ, vt Muſicæ; tamen incertum eſt, an de facto eos illi ſubiecerit. 2.

Tertiò ergò, verius eſt, Dauidem pſallendo fugaſſe dæmonem Saulis vi partim naturali, partim ſupernaturali. Naturali, quia Muſica exhilarat, itaque pellit melancholiam, qua Dæmon vtebatur ad Saulem cruciandum. Nullus enim humor magis quàm hic, opportunus eſt Diabolo, vt homines vexet, tẽtet, incitetque ad mœrorem, inuidiam, iram, deſperationẽ. Quare Dæmon qui agit per cauſas naturales, maximè vtitur humore melancholico ad homines adigẽdum in angores, ſcrupulos, diffidentias, diſſenſiones, auerſiones, odia, rixas, cædes, &c. Talis fuit Lunaticus ille à Chriſto curatꝰ, qui cũ Luna creſcẽte melãcholia & mania, magis agitabatur à dæmone. Mat. 17. 14. 3.

Hinc Franc. Valeſius S. Phil. c. 28. *Dæmones*, ait, *melancholicos inuadunt, aut melancholicos morbos hominibus inferunt; quia melancholicus ſuccus maximè omnium paratus eſt, hominem in inſaniam & deſperationem adigere: quod maximè nequam illi ſpiritus exoptant. Humor enim melãcholicus cor deprimit, grauat, contriſtat, ac cerebrum atra fuligine, quaſi caligine obnubilat; vt per eam omnia atra, triſtia, noxia, inimica, horrida videantur.* Quocircà qui tentationes Diaboli euadere cupit, caueat à melancholia; ſi à natura vel caſu triſtitiam habet, contrà eam pugnet, omnibuſque eius imaginationibus & ſuggeſtionibus, viriliter & conſtanter reſiſtat. v. g. cum ſuſpiciones, timores, angores, ſcrupulos ingerit, dicat: non credo vobis; vos enim proceditis à meo hoſte, ſcilicet à dæmone & melancholia: falſa ſunt, inepta, ſtulta, quæ mihi repræſentatis; contraria ergo, quę vera ſunt, apta, & prudẽtia

Melancholia valde vtitur diabolus.

amplectar. Sic enim dicimus illi, qui laborans vertigine putat omnia verti & gyrare: falleris amice, nihil gyratur niſi tuum cerebrum, eiuſque vertigine quę te gyrat, fit vt omnia quę quieſcũt, tibi gyris agitato gyrari videantur. Hinc S. Antonius teſte S. Athanaſio aiebat, *nihil efficacius eſſe ad vincendos Dæmones, quàm lætitiam ſpiritualem.* Et S. Iacobus ep. c. 5. v. 3. *Triſtatur aliquis veſtrùm? oret; Æquo animo eſt? pſallat.* Hac de cauſa in officio diuino vtitur Eccleſia cantu & muſica, vt fideles excitet ad deuotionem, alacritatem, lætitiam, quibus Deo ſeruiant, diabolo reſiſtant, & ad omne opus virtutis alacres procedant. Id in ſe expertus S. Aug. initio conuerſionis ſuæ ſic ait lib. 9. Confeſ. c. 6. *Quantùm fleui in hymnis & canticis tuis, ſuaue ſonantis Eccleſiæ tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea æſtuabat inde affectus pietatis, & currebant lachrymæ, & bene mihi erat cum eis.*

Et S. Baſilius in Procœmio Pſalmorum: *Pſalmus,* inquit, *eſt profligandis dæmonibus ac depellẽdis quoddam amuletum, Angelicæ tutelæ conciliator, ſcutum ſecuritatis inter timores nocturnos, diurnorum requies laborum, infantium tutelaris protectio, conſiſtentium in ætatis flore decus, & ornamentum, ſenum ſolamen. Denique mundus eſt mulieribus exornandis appoſitiſſimus.* Et nonnullis interiectis: *Pſalmus, eſt animarum tranquillitas, arbiter iucundæ pacis, cuius an nutu exundantes ac tumultuariæ cogitationes ſe contrahunt & conquieſcunt,* &c. *Pſalmus, eſt opus Angelorum, ſpirituale thymiama.* Atque vt alios plures præteream; S. Ambr. Præfat. in Pſalm. *Pſalmus,* inquit, *benedictio populi eſt, Dei laus, plebis laudatio, plauſus omnium, ſermo vniuerſorum, vox Eccleſiæ, fidei canora confeſſio, auctoritatis plena deuotio, libertatis lætitia, clamor iucunditatis, lætitiæ reſultatio. Iracundiam mitigat, ſolicitudinem abdicat, mœrorem alleuat. Nocturna arma, diurna magiſteria. Scutum in timore, feſtum in ſanctitate. Imago tranquillitatis, pignus pacis atque concordiæ; citharæ modo ex diuerſis & diſparibus vocibus vnam exprimens cantilenam. Diei ortus pſalmum reſultat, Pſalmum reſonat occaſus.*

Hac de cauſa Eliſæus parans ſe ad excipiendam à Deo prophetiam, iuſſit adduci Pſalten, vt eius pſalmodia mens ſua in Deum eleuaretur, aptareturque ad illuminationem diuinam 4. Reg. 3.

Vis ergo naturalis muſices & citharæ Dauidis leniens melancholiam Saulis, conſiſtebat in duobus. Primò, quòd diuerteret eius phantaſiam à triſtium rerum cogitatione, ad attendendum lætis muſices ſonis & canticis. Secundò, quòd ipſa voluptas cantus eum exhilararet, itaque melancholiam abigeret vel minueret. Ita Lyran. Abulenſ. Valeſius, Sanchez, Serarius, & alij.

Vis ſupernatur. cithara.

Verùm potior vis huius citharę erat ſupernaturalis; nimirùm quòd Dauid citharæ pulſu mentem ſuam excitabat (æquè ac fuit Eliſæus, vt dixi) vt feruentiùs oraret Deum pro Saulis ſalute: Vnde Deus eum exaudiens, ob Dauidis feruentes preces & merita abigebat Dæmonem à Saule, & Saulem ſi tibi mentique reſtituebat. Ita Ioſephus (qui addit Dauidem citharizando, pſalmos recitaſſe) Theod. Lyran. Abulen. Serarius. Simili modo S. Franciſcus Senenſium animos in mutua udia à dæmone excitatos, per canticum ſolis A (quod recenſui Eccleſ. 43. v. 2.) ſedauit & ad priſtinam concordiam redegit.

Cithara typus crucis Chriſti.

Allegor. cithara repræſentat crucem Chriſti: ſicut enim chordæ in cithara diſtenduntur; ſic Chriſtus diſtenſus fuit in cruce. Audi Angelomum: *Non enim illius tamen virtus erat, ſed myſterium crucis Chriſti per lignum extenſione neruorum myſticè gerebatur, in qua etiam paſſio cantabatur.* Sic & Proſper parte 2. Prædic. c. 25. Imò Angelomus, Eucherius & Beda cenſent, malum ſpiritum pulſum à Saule virtute crucis Chriſti futuræ, cuius typus erat cithara Dauidis; ſicut Hebræi liberati ſunt ab Angelo percutiente & Ægypto, per ſanguinem Agni Paſchalis, qui erat typus ſanguinis Chriſti in cruce immolandi.

Hinc S. Auguſt. Serm. 3. de Tempor. docet citharam repræſentare carnẽ Chriſti. Audi eum: B *Adhuc citharam reſpice, vt muſicum melos ſonis dulcibus reddat, tria pariter adeſſe videntur, ars, manus, & chorda; & tamen vnus ſonus auditur: ars dictat, manus tangit, reſonat chorda. Tria pariter operantur, ſed ſola chorda perſonat quod audiatur: nec ars, nec manus ſonum reddunt, ſed cum chorda pariter operantur, ſic nec Pater, nec Spiritus ſanctus ſuſceperunt carnem; & tamen cum filio pariter operantur; ſonum ſola chorda excutit, carnem ſolus Chriſtus accepit; operatio in tribus conſtat: ſed quoniam ad ſolam pertinet chordam ſoni redditio, ſic pertinet ad ſolum Chriſtum carnis humanæ ſuſceptio.*

Idem Auguſt. in Pſalm. 36. ad illa: *Exurge Pſalterium & cithara: In Pſalterio,* ait, *chorda deſuper ſonum accipiens, in cithara autem ex inferiore pa te: ſic per carnem ſuam duo genera factorum* C *operatus eſt, miracula & paſſiones. Miracula deſuper fuerunt; paſſiones de inferiori fuerunt. Illa enim quæ fecit miracula, diuina fuerunt, ſed per corpus fecit, per carnem fecit. Caro ergo diuina operans, Pſalterium eſt: Caro humana patiens, cithara eſt. Sonet Pſalterium, illuminentur cæci, audiant ſurdi, ſtringantur paralytici, ambulent claudi, ſurgant ægroti, reſurgant mortui; iſte eſt ſonus Pſalterij. Sonet & cithara, eſuriat, ſitiat, dormiat, teneatur, flagelletur, irrideatur, crucifigatur, ſepeliatur.*

Hinc & ſancti, qui vel martyrium ſubierunt, vel carnem mortificarunt & vitiis crucifixerunt, citharizant Deo in citharis ſuis Apocal. 14. 2. Vide ibi dicta.

Symbol. Rupert. Per citharam accipit dulcedinem prædicationis Euangelij: hæc enim ſua D ſuauitate ad ſe rapuit omnes gentes. *Mouit Amphion lapides canendo*: multò magis ſaxea corda fregit Chriſtus prædicando.

Tropol. cithara.

Tropol. Spiritualis cithara eſt ſermo lenis & blandus: item docta & pia concio vel exhortatio: adhæc pſalmodia & oratio, quibus leniuntur & flectuntur ad pietatẽ duræ, ſuperbæ, iratæ & auaræ hominum mentes, iuxta illud Prou. 15. v. 1. & 4. *Reſponſio mollis frãgit iram; lingua placabilis, lignum vitæ. Vir manſuetus medicus eſt cordis.* Et Eccleſ. 6. 5. *Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos.* Sic de Iudęis Chriſtum audientibus ait Lucas c. 4. 22. *Mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius.* Ita Angelomus: *Cùm ſenſus potentium,* inquit, *per elationem in furorem vertitur, dignum eſt, vt ad ſalutem mentis, locutionis*

Digitized by Google

noſtra tranquillitate, quaſi dulcedine citharæ reuocetur. Idem iiſdem verbis habet Eucherius.

Denique qui tam in aduerſis, quàm proſperis Deum laudat, eique gratias agit, hic Deo & hominibus citharizat. Audi S. Aug. in Pſalm. 32. *Confitere Domino in cithara: ſiue tibi abundet aliquid, gratias age illi, qui dedit: ſiue tibi deſit, ſiue forte damno tibi auferatur aliquid, cithariza ſecurus. Non eſt enim ille tibi ablatus qui dedit, quamuis tibi ablatum fuerit quod dedit. Etiam ſic, inquam, cithariza ſecurus, certus in Deo tuo, tange chordas in corde tuo, & dic tanquam in cithara in inferiore parte bene ſonante: Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ita factum eſt; ſit nomen Domini benedictum.*

Recedebat enim ab eo Spiritus malus.] Videtur ergo Dæmon, qui priùs ad pulſum citharæ Dauidis, remiſerat de ſua ſæuitia vexandi Saulem, eodem pulſu ſæpiùs iterato & continuato tandem planè victus, à Saule receſſiſſe. Pro *recedebat* enim Hebr. & Græca habent; *receſſit*, ideóque Saul iam ſanatus, Dauidem ad Patrem Ieſſe domum remiſit. Vnde cap. ſequenti Saul Dauidem ad ſe redeuntem non agnouit; ſed

A parta à Dauide contra Goliath victoria, audiens populum illi acclamare: *Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia*; inuidia & odio in eum exardeſcens, rurſùm à Dæmone agitari cœpit, vt patet cap. 18. 10. nec deinceps ab eo liberatus legitur; quia Dauidem, quaſi æmulum, eiuſque citharam ampliùs non ferebat.

Porrò, Dauid à Saule dimiſſus, ad Patrem & oues ſuas rediit; non eò quòd immineret bellum Sauli à Philiſthæis, vt ait Ioſeph. & Abulenſ. ſed quia Saul iam curatus, Dauide non egebat; ac Dauid magis caulam, quàm aulam, id eſt vitam priuatam, quàm aulicam diligebat. Tunc verò, ait Chryſ. hom. in Pſalm. 50. *Dauid adoleſcens ciuitates*
B *quidem ac turbas aufugiens, per eremum verò philoſophatus nihil commune ſecularium habens, non negotiationes, non fœnerationes, non aliquid difficile mundi huius, ſed & parua ætate in deſerto ſilentij habitabat; & ſicut in portu tranquillo, in eremo ſedens & ouium curam habens, regnum cæleſte meditabatur: ac non robore corporis, ſed virtute fidei vrſos & leones gregem ſuum inuadentes occidebat*, vt ipſe ait c. ſeq. v. 35. & 36.

CAPVT DECIMVM-SEPTIMVM.

SYNOPSIS.

DVELLVM Dauidis cum Goliath, in quo Dauid eum funda v. 49. proſtrauit, & gladio proprio caput amputauit. Vnde fugiunt v. 52. Philiſthæi, ac cædunt eos inſequentes Hebræi. Denique v. 55. Abner Dauidem triumphantem & manu geſtantem caput Goliath ad Saulem deducit.

1. COngregantes autem Philiſthiim agmina ſua in prælium, conuenerunt in Socho Iudæ: & caſtrametati ſunt inter Socho & Azeca, in finibus Dommim.
2. Porrò Saul & filij Iſrael congregati venerunt in Vallem Terebinthi, & direxerunt
aciem ad pugnandum contra Philiſthiim. 3. Et Philiſthiim ſtabant ſuper montem
ex parte hac, & Iſrael ſtabat ſupra montem ex altera parte: valliſque erat inter eos. 4.
Et egreſſus eſt vir ſpurius de caſtris Philiſthinorum, nomine Goliath, de Geth, altitudinis ſex cubitorum & palmi: 5. & caſſis ærea ſuper caput eius, & lorica ſquamata in-
duebatur. Porrò pondus loricæ eius, quinque millia ſiclorum æris erat: 6. & ocreas
æreas habebat in cruribus: & clypeus æreus tegebat humeros eius. 7. Haſtile autem
haſtæ eius, erat quaſi liciatorium texentium. Ipſum autem ferrum haſtæ eius, ſexcentos
ſiclos habebat ferri: & armiger eius antecedebat eum. 8. Stanſque clamabat aduerſum
phalangas Iſrael, & dicebat eis: Quare veniſtis parati ad prælium? Numquid ego non ſum
Philiſthæus, & vos ſerui Saul? Eligite ex vobis virũ, & deſcẽdat ad ſingulare certamen. 9. ſi
quiuerit pugnare mecum, & percuſſerit me, erimus vobis ſerui: ſi autẽ ego præualuero, &
percuſſero eũ, vos ſerui eritis, & ſeruietis nobis. 10. Et aiebat Philiſthæus: Ego exprobraui
agminibus Iſrael hodie: Date mihi virũ, & ineat mecũ ſingulare certamen. 11. Audiẽs au-
tem Saul, & omnes Iſraelitæ, ſermones Philiſthæi huiuſcemodi, ſtupebãt, & metuebãt ni-
mis. 12. Dauid autẽ erat filius viri Ephratæi, de quo ſuprà dictũ eſt, de Bethlehem Iuda, cui
nomen erat Iſai, qui habebat octo filios, & erat vir in diebus Saul ſenex, & grandæuus in-
ter viros. Abierunt autẽ tres filij eius maiores poſt Saul in prælium: & nomina triũ filiorũ
eius, qui perrexerunt ad bellum, Eliab primogenitus, & ſecundus Abinadab, tertiuſque
Sãma. 14. Dauid autẽ erat minimus. Tribus ergo maioribus ſecutis Saulẽ, 15. abiit Dauid,

Digitized by Google

& reuerſus eſt à Saul, vt paſceret gregem patris ſui in Bethlehem. 16. Procedebat verò
Philiſthæus manè & veſperè, & ſtabat quadraginta diebus. 17. Dixit autem Iſai ad Da-
uid filium ſuum: Accipe fratribus tuis ephi polentæ, & decem panes iſtos, & curre in
caſtra ad fratres tuos, 18. & decem formellas caſei has deferes ad tribunum: & fratres
tuos viſitabis, ſi rectè agant: & cum quibus ordinati ſunt, diſce: 19. Saul autem, & illi,
& omnes filij Iſrael in Valle terebinthi pugnabant aduerſum Philiſthiim. 20. Surrexit
itaque Dauid manè, & commendauit gregem cuſtodi: & onuſtus abiit, ſicut præceperat ei
Iſai. Et venit ad locum Magala, & ad exercitum, qui egreſſus ad pugnam vociferatus erat
in certamine. 21. Direxerat enim aciem Iſrael, ſed & Philiſthiim ex aduerſo fuerant præ-
parati. 22. Derelinquens ergo Dauid vaſa quæ attulerat, ſub manu cuſtodis ad ſarcinas,
cucurrit ad locum certaminis, & interrogabat ſi omnia rectè agerentur erga fratres ſuos.
23. Cúmque adhuc ille loqueretur eis, apparuit vir ille ſpurius aſcendens: Goliath nomi-
ne, Philiſthæus, de Geth, de caſtris Philiſthinorum: & loquente eo hæc eadem verba au-
diuit Dauid. 24. Omnes autem Iſraelitæ, cùm vidiſſent virum, fugerunt à facie eius, ti-
mentes eum valde. 25. Et dixit vnus quiſpiam de Iſrael: Num vidiſtis virum hunc qui
aſcendit? ad exprobrandum enim Iſraeli aſcendit. Virum ergo qui percuſſerit eum, di-
tabit rex diuitiis magnis, & filiam ſuam dabit ei, & domum patris eius faciet abſque tri-
buto in Iſrael. 26. Et ait Dauid ad viros qui ſtabant ſecum, dicens: Quid dabitur viro, qui
percuſſerit Philiſthæum hunc, & tulerit opprobrium de Iſrael? quis enim eſt hic Phili-
ſthæus incircumciſus, qui exprobrauit acies Dei viuentis? 27. Referebat autem ei popu-
lus eumdem ſermonem, dicens: Hæc dabuntur viro, qui percuſſerit eum. 28. Quod cùm
audiſſet Eliab frater eius maior, loquente eo cũ aliis, iratus eſt contra Dauid, & ait: Quare
veniſti, & quare dereliquiſti pauculas oues illas in deſerto? ego noui ſuperbiam tuam, &
nequitiam cordis tui: quia vt videres prælium, deſcendiſti. 29. Et dixit Dauid: Quid feci?
numquid non verbum eſt? 30. Et declinauit paululum ab eo ad alium: dixitque eumdem
ſermonem. Et reſpondit ei populus verbum ſicut priùs. 31. Audita ſunt autem verba, quæ
locutus eſt Dauid, & annunciata in conſpectu Saul. 32. Ad quem cùm fuiſſet adductus,
locutus eſt ei: Non concidat cor cuiuſquam in eo: ego ſeruus tuus vadam, & pugnabo ad-
uerſus Philiſthæum. 33. Et ait Saul ad Dauid: Non vales reſiſtere Philiſthæo iſti, nec pu-
gnare aduerſus eum: quia puer es, hic autem vir bellator eſt ab adoleſcentia ſua. 34. Dixit-
que Dauid ad Saul: Paſcebat ſeruus tuus patris ſui gregem, & veniebat leo, vel vrſus, &
tollebat arietem de medio gregis: 35. & perſequebar eos, & percutiebam, eruebamque
de ore eorum: & illi conſurgebant aduerſum me, & apprehendebam mentum eorum,
& ſuffocabam, interficiebamque eos. 36. Nam & leonem & vrſum interfeci ego ſeruus
tuus: erit igitur & Philiſthæus hic incircuncíſus, quaſi vnus ex eis. Nunc vadam, & aufe-
ram opprobrium populi: quoniam quis eſt iſte Philiſthæus incircumciſus, qui auſus eſt
maledicere exercitui Dei viuentis? 37. Et ait Dauid: Dominus qui eripuit me de manu
leonis, & de manu vrſi, ipſe me liberabit de manu Philiſthæi huius. Dixit autem Saul ad
Dauid: Vade, & Dominus tecum ſit. 38. Et induit Saul Dauid veſtimentis ſuis, & impo-
ſuit galeam æream ſuper caput eius, & veſtiuit eum lorica. 39. Accinctus ergo Dauid
gladio eius ſuper veſtem ſuam, cœpit tentare ſi armatus poſſet incedere: non enim ha-
bebat conſuetudinem. Dixitque Dauid ad Saul: Non poſſum ſic incedere, quia non vſum
habeo. Et depoſuit ea, 40. & tulit baculum ſuum, quem ſemper habebat in manibus: &
elegit ſibi quinque limpidiſſimos lapides de torrente, & miſit eos in peram paſtoralem,
quam habebat ſecum, & fundam manu tulit: & proceſſit aduerſum Philiſthæum. 41. Ibat
autem Philiſthæus incedens, & appropinquans aduerſum Dauid, & armiger eius ante
eum. 42. Cúmque inſpexiſſet Philiſthæus, & vidiſſet Dauid, deſpexit eum. Erat enim
adoleſcens: rufus, & pulcher aſpectu. 43. Et dixit Philiſthæus ad Dauid: Numquid ego
canis ſum, quòd tu venis ad me cum baculo? Et maledixit Philiſthæus Dauid in diis ſuis:
44. dixitque ad Dauid: Veni ad me, & dabo carnes tuas volatilibus cœli & beſtiis terræ.
45. Dixit autem Dauid ad Philiſthæum: Tu venis ad me cum gladio, & haſta, & clypeo:
ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Iſrael, quibus
exprobraſti 46. hodie, & dabit te Dominus in manu mea, & percutiam te, & aufe-
ram caput tuum à te: & dabo cadauera caſtrorum Philiſthiim hodie volatilibus cœli,
& beſtiis terræ: vt ſciat omnis terra, quia eſt Deus in Iſrael. 47. Et nouerit vni-
uerſa Eccleſia hæc, quia non in gladio, nec in haſta ſaluat Dominus: ipſius enim eſt
bellum, & tradet vos in manus noſtras. 48. Cùm ergo ſurrexiſſet Philiſthæus, &

Digitized by Google

veniret, & appropinquaret contra Dauid, feſtinauit Dauid; & cucurrit ad pugnam ex
aduerſo Philiſthæi. 49. Et miſit manum ſuam in peram, tulitque vnum lapidem,
& funda iecit, & circumducens percuſſit Philiſthæum in fronte: & infixus eſt lapis in
fronte eius, & cecidit in faciem ſuper terram. 50. Præualuitque Dauid aduerſum
Philiſthæum in funda & lapide, percuſſumque Philiſthæum interfecit. Cumque gla-
dium non haberet in manu Dauid, 51. cucurrit, & ſtetit ſuper Philiſthæum, & tu-
lit gladium eius, & eduxit eum de vagina ſua; & interfecit eum, præciditque caput
eius. Videntes autem Philiſthiim, quòd mortuus eſſet fortiſſimus eorum, fugerunt.
52. Et conſurgentes viri Iſrael & Iuda vociferati ſunt, & perſecuti ſunt Philiſthæos
vſque dum venirent in vallem, & vſque ad portas Accaron, cecideruntque vulnerati
de Philiſthiim in via Saraim, & vſque ad Geth, & vſque ad Accaron. 53. Et reuer-
tentes filij Iſrael poſtquam perſecuti fuerant Philiſthæos, inuaſerunt caſtra eorum.
54. Aſſumens autem Dauid caput Philiſthæi, attulit illud in Ieruſalem: arma verò
eius poſuit in tabernaculo ſuo. 55. Eo autem tempore, quo viderat Saul Dauid
egredientem contra Philiſthæum, ait ad Abner principem militiæ: De qua ſtirpe deſ-
cendit hic adoleſcens, Abner? Dixitque Abner: Viuit anima tua, rex, ſi noui. 56.
Et ait rex: Interroga tu, cuius filius ſit iſte puer. 57. Cumque regreſſus eſſet Da-
uid, percuſſò Philiſthæo, tulit eum Abner, & introduxit coram Saule, caput Philiſthæi
habentem in manu. 58, Et ait ad eum Saul: De qua progenie es, ô adoleſcens?
Dixitque Dauid: Filius ſerui tui Iſai Bethlehemitæ ego ſum.

VERS. 1. ET EGRESSVS EST VIR SPVRIVS.] Pro *Spurius* Hebr. eſt בנים *benaim*, quod primò, Vatab. Pagnin. Marinus & Rabbini vertunt: *inter duas acies*, quaſi dicat: *intermedius*, ſequeſter, duellio; qui ſcilicet inter duas acies Hebræorum & Philiſthinorum, medium ſe interponeret, ac Hebræos prouocaret ad duellum ſecum ineundum.

Secundò, alij *benaim* vertunt: *inſtar duorum*; Goliath enim tam magnitudine quàm robore par erat duobus: Vnde Sept. vertunt: *δυνατὸς*, id eſt, *potens.*

Tertiò, rectè noſter vertit: *Spurius.* Nam *benaim*, cùm ſit duale, ad verbum idem eſt quod, *inter duos*, ſcilicet patres conceptus, cuius, ſcilicet pater eſt incertus; qui olim S. P. id eſt, *ſine patre*, ſcilicet certo dicebatur; ideoque *ſpurius*, ait ex Plutar. Sigonius in nomin. Roman. Quia enim furtiui fornicariorum amores ſolent eſſe vehementes & ardētes, idcircò totos ſe ſuaque in generatione effundunt, ac procreant gigantes & monſtra. Hæc enim originis gigantum fuit cauſa vt dixi Geneſ. 6. Audi S. Iſidor. lib. 9. origin. c. 5. hæc ſpurio etyma dantem. *Nothus dicitur, qui de patre nobili & matre ignobili gignitur, ſicut ex concubina. Eſt autem hoc nomen Græcum, & in latinitate deficit. Huic contrarius eſt ſpurius, qui de matre nobili & patre ignobili naſcitur.. Idem ſpurius patre incerto, matre vidua genitus: velut, tantùm ſpurij filius, quia muliebrem naturam veteres ſpurium vocabant, velut ἀπὸ τοῦ σπόρου, hoc eſt ſeminis non patris nomine. Eoſdem & fauonios appellabant: quia quædam animalia fauonio ſpiritu hauſto concipere exiſtimantur. Vnde & ij qui non ſunt de legitimo matrimonio matrem potiùs quàm patrem ſequuntur. Latinè autem ſpurij, quaſi extra puritatem, id eſt quaſi immundi.*

Spurius ergo à *σπείρειν*, id eſt *ſeminare* dicitur, eò quòd à patre nil habeat niſi ſemen.

Porrò Rabbini aiunt vel potiùs fingūt Goliath ex Orpha prognatū, Dauidē ex Ruth. Idem aſſerit Philo in Antiq. Biblicis, ſed hic eſt pſeudo-philo, A & Prudent. in Hamartig. Vide dicta Ruth 1.

Etymon Goliath. NOMEN GOLIATH.] *Goliath* Hebr. idē eſt quod *captiuitas, trāſmigratio, reuolutio*, ait Pagnin. Aptè: Nam ipſe captus & cęſus à Dauide, cauſa fuit quòd Philiſthei ſocij ſui caperentur & cęderentur ab Hebręis, itaque victoria & imperium à Philiſthæis tranſmigraret & reuolueretur ad Hebræos, primos Philiſthæorum dominos.

ALTITVDINIS SEX CVBITORVM ET PALMI.] Erat enim de ſtirpe gigantum, ait Nazian. Orat. 30. & Philaſtr. Hæreſi. 39. VERS. 5.

ET LORICA SQVAMATA INDVEBATVR.] Regia legunt: *hamata*, ſed legendum cum Roman. Chald. Vatablo & Pagnino, *ſquamata*, id eſt ſquamis æreis operta & recta, ait Vatab. Sept. tamen vertunt: *hamata*, id eſt hamis, id eſt catenulis contexta, de qua Virgil. 3. Æneid. *Lorica ſquamata quæ?*

Loricam conſertam hamis, auròque trilicem.

B Porrò 2. Reg. v. 19. dicitur Adeodatus Bethleemites percuſſiſſe Goliath Gethæum, *cuius haſtile erat quaſi liciatorium texentium.* Vbi Chald. Raban. Lyran. Gloſſa & Rabbini per Adeodatum accipiunt Dauidem, vt ſit eadem hiſtoria & pugna cum hac quæ hoc capite deſcribitur.

Meliùs Ioſephus, Abul. Serarius & alij cēſent eſſe diuerſam, eò quòd 1. Paral. 20. 5. Adeodatus dicatur percuſſiſſe fratrē Goliath: quare ſicut Dauid percuſſit Goliath, ſic Adeodatus vnus ex fortibus militibus Dauidis percuſſit fratrē eius, qui pariter vocabatur *Goliath*, aut certè dicebatur Goliath, quia proceritate & robore, ęquè ac ſuperbia & audacia ſimilis erat Goliatho Dauidis. Sic vulgò dicimus de viro forti: Iſte eſt alter Samſon, vel alter Hercules.

C HASTILE AVTEM HASTÆ EIVS ERAT QVASI LICIATORIVM.] (Chald. & Vatab. *quaſi iugum*) *texentium.* VERS. 7. *Licia* vocantur fila quibus in pannis textores implicant & intexunt ſtamina, idque circa lignum craſſum, quod ab iis *liciatorium* dicitur vel *iugum*, eò quòd textores telam illi iungant & circa illud conuoluant. Vnde Ouid. 6. Metam. *Tela iugo eſt iuncta.*

Eligite ex vobis virvm, et descen-
Vers. 8. dat ad singvlare certamen.] Subinde licet bellum vertere in duellum: cùm id publica auctoritate fit, vt vnius cæde multorum ſtrages redimantur. Sicut Romani bellum cum Albanis verterunt in duellum trium Horatiorum cum tribus Curiatiis, vtrinque tergeminis fratribus. Vide Theologos de bello & duello diſſerentes. Verùm Goliath hic iniquè & ex faſtu duellum hoc ambiuit, & ad illud ſingulos Hebræos prouocauit, confiſus ſua proceritate, robore & armatura, putans neminem ſibi poſſe æquari vel reſiſtere: quare meritò Deus eius faſtum ſtrauit per Dauidem: vti ſæpe in duellis prouocantes, iuſto Dei vindicis iudicio ſuccumbunt & cæduntur. Sic Radiſlaus Dux Curmienſis, iniuſtè inuadens Boëmiam, eius regem S. Vvenceſlaum prouocauit ad duellum: acceptauit illud rex Sanctus, vt bellum duello, & populi periculū ſuo vnius redimeret. Dum ergo equum conſcendit, vidit eius aduerſarius illi ab Angelo haſtam porrigi, ſe verò hac voce cœleſti moneri: *Noli ferire:* quo viſo perterritus, ex equo deſiliit, ad pedes S. Vvenceſlai procidit, veniam petiit, quam ei rex mitis, ad parcendum quàm ad vlciſcendū pronior illicò indulſit. Ita habet eius vita & Æneas Syluius c. 15. Boemiæ. Audi S. Ambroſ. lib. 1. offic. c. 35. *Nunquam Dauid niſi laceſſitus bellum intulit. Itaque prudentiam, fortitudinis comitem habuit in prælio. Nam & aduersùs Goliam, immani mole corporis virum ſingulari certamine dimicaturus, arma quibus oneraretur reſpuit. Virtus enim ſuis lacertis magis quàm alienis integumentis nititur. Deinde eminùs, quò grauiùs feriret, ictu lapidis hoſtem interemit: poſteà nunquam niſi conſulto Domino bellum adorſus eſt. Ideo in omnibus victor præliis vſque ad ſummam ſenectam manu promptus, bello aduersùm Titanas ſuſcepto, ferocibus bellator miſcebatur agminibus, gloriæ cupidus, incurioſus ſalutis.*

Vers. 13. Abiervnt avtem tres filii eivs maiores post Savl in prælivm.] Ergo Saul iam per Dauidem citharizantem liberatus erat à ſpiritu malo: alioqui enim nec iuiſſet ad prælium, nec Dauidem à ſe
Vers. 17. dimiſiſſet.

Accipe fratribvs tvis Ephi polen-
Vers. 18. tæ, &c.

Et decem formellas casei,] id eſt vt Chald. & Vatab. *Et decem caſeos lactis*; ex lacte enim coagulantur caſei in formas rotundas vel quadratas, quæ *formellæ* vocantur.

Allegor. S. Aug. Serm. 197. qui eſt de Dauide & Goliath, totum hoc caput & duellum explicat de Chriſto duellante cum Diabolo: *Iſai,* inquit, *geſſit typum Dei patris. Iſai miſit Dauid vt requireret fratres ſuos; & Deus Pater miſit vnigenitum ſuum, ex cuius perſona ſcriptum eſt: Narrabo nomen tuum fratribus meis. Ad requirendos enim fratres ſuos venerat Chriſtus, quando dicebat: Non ſum miſſus niſi ad oues perditas domus Iſrael.* Et paulò pòſt: *venit ergo Dauid cum tribus menſuris, & decem formellis caſei, vt fratres ſuos in prælio poſitos, viſitaret; quia venturus erat Chriſtus cum Decalogo legis & myſterio Trinitatis, vt genus humanum de poteſtate Diaboli liberaret.*

Et cvm qvibvs ordinati svnt disce.] Hebr. ערבתם *arubbatam*, id eſt *miſtionem eorum*
A *accipe*, hoc eſt cognoſce cum quibus miſti & ſociati ſunt. Fortè noſter pro ערבתם *arubbatam*, legit vicinum ערכתם *arucatam*, id eſt *ordinem eorum*. vnde vertit: *Cum quibus ordinati ſunt diſce.* Septuag. *Quibus indigeant cognoſce.* Chald. *bonitatem eorum affer.* Pagn. *Pignus eorum tolle*, id eſt redime. Vatab. *Affer quadam diuerſi generis* (quaſi miſta) *quæ illis tradas.* Vers. 20.

Et veni ad locvm Magala.] Locus ita dictus quaſi: *Caſtrorum vallum* à circulari forma עגול *agol*, enim ſignificat rotundum ſiue circulum; vel à curruum ambitu: hiſce enim vallare ſolent caſtra, ac currus rotundis ſiue circularibus aguntur rotis. Vnde Sept. vertunt: *Et venit in rotunditatem.* Chald. *venit in caſtra*, Vatab. *venit in vallum caſtrorum.* Vers. 26.

B Qvis enim est hic Philisthævs incircvncisvs, qvi exprobravit acies Dei viventis?] Ecce iam ſpiritu Dei impellente Dauid parturit monomachiam cum Golia, vt honorem tum Dei, tum Iſraelis tueatur. Vnde S. Ambroſ. in Pſalm. 118. Serm. 17. *Dauid* inquit, *perterritis omnibus, allophyli impetum luſit, & ſingulari certamine ſummam belli & totius prælij pondus excepit, virtute ſua ſolus commune crimen refellens, & totius retorquens in hoſtem plebis opprobrium.* Et Serm. 18. docet Dauidem hîc prælusiſſe Chriſto: *Gerebat enim typum eius,* inquit, *qui quaſi deſpectus venturus eſſet in terras, & ſine legato, ſine adiutore, ſine nuntio totùm populum mundi huius, crucis ſuæ prælio liberaret: cui applauderent animæ ſanctorum per baptiſmatis Sa-*
C *cramenta renouatæ, quòd verum illum Goliam reuelatum nobis ac proditum, verbi ſui gladio trucidaſſet. Iacet igitur verus Golias humilitate filij Dei ſtratus, amiſit caput quod in multas artes vertebat & fraudes. Pſallunt ſecura iam anima, quæ ante peccatorum ſuorum tormenta deflebant. Dicunt tympanis, hoc eſt corporibus ſuis peccato mortuis reſultantes: Saul triumphauit in millibus, Dauid in decem millibus, Rex ille durus indignatur, & iraſcitur Diabolus, eò quòd canerent iuuenculæ: quia duritia filius paucos decepit, Chriſtus totum mundum redemit.*

Qvod cvm avdisset Eliab frater eivs maior, &c. iratvs est contra David, &c.] Vel ex prudentia humana arguens Dauidis iuuenis curioſitatem, ſuperbiam & temeritatem, quaſi qui monomachiam cum Vers. 28.
D gigante ambiret; vel idipſum faciens ex quadam æmulatione vel inuidiola, ait Theodor. Vnde Allegor. S. Auguſt. Serm. 197. iam citato: *Frater iſte ſenior,* inquit, *qui Dauid typum Chriſti gerentem per malitiam increpauit, ſignificauit populum Iudæorum qui per inuidiam Chriſto Domino, qui pro ſalute humani generis venerat, detraxerunt, & multis frequenter iniuriis affecerunt. Quare, inquit, dimiſiſti oues illas & veniſti ad prælium? Quaſi non tibi videtur per os eius ſaluti hominum inuidens diabolus loqui: tanquam ſi diceret Chriſto: Quare dimiſiſti nonaginta & nouem oues quæ non errauerunt, & veniſti vt vnam requireres quæ perierat, & eam de manu ſpiritalis Goliæ, id eſt de poteſtate Diaboli per crucis baculum liberatam ad ouile proprium reuocares: Quare,*

Digitized by Google

inquit, *dimiſiſti oues paucas illas?*

Vers.29. Nvnqvid non verbvm est?] quaſi dicat: non quæro bellare, vti me videris arguere quòd ea de cauſa oues deſeruerim, ſed tantùm ſermocinor de communi rumore & loquela, quæ in omnium ore circa hunc gigantem verſatur. Ita S.Chryſ.hom.46.in Geneſ. *Vide*, ait, *huius prudentiam & manſuetudinem. Nihil temerarium vel aſperum ijs loquitur, ſed reprimens eorum flammam & demulcens inuidiam inquit. Nunquid*, inquit, *vidiſtis me arma arripere? Nunquid vidiſtis me adordinari cæteris in acie? Tantùm videre volui & interrogare, vnde tantum huic inſania?*

Vers.31. Avdita svnt avtem verba Davidis,] inquirentis de præmio vincentis Goliam; vnde illa audientes cognoſcebant eius animoſitatem & deſiderium duellandi cum Goliath illi à Deo immiſſum; ideoque rem totam annunciarunt Sauli, qui Dauidem videns & audiens tanto animo ad duellum cum gigante ſe offerentem, agnouit in eo aliquid ineſſe cæleſte & diuinum. Nam vt ait S.Chryſ. hom. de Dauide & Saule, Dauid non ex ſuperbia vel temeritate, ſed accenſus zelo & patriæ charitate ad barbarum cucurrit.

Vers.36. Nam et leonem et vrsvm interfeci.] Allegor. S.Auguſt.ſerm.197. *David, id eſt Chriſtus tunc leonem & vrſum ſtrangulauit, quando ad inferna deſcendens omnes de eorum faucibus liberauit. Denique audi prophetam ex perſona Domini ſupplicantem: Erue à framea animam meam, & de manu canis vnicam meam: libera me ex ore leonis. Et quia vrſus in manu fortitudinem habet, & leo in ore, in iſtis duabus beſtiis idem Diabolus figuratus eſt. Hoc ergo ex perſona Chriſti dictum eſt, vt vnica eius Eccleſia de manu, id eſt de poteſtate, vel de ore Diaboli tolleretur.*

Tropol. Abbas Pæmen rogatus à quodam tentato ſpiritu fornicationis, vt daret ſibi remedium, reſpondit illud Dauid 1. Reg. 17. *Quia leonem quidem percutiebam, nam & vrſum frequens ſuffocabam. Hoc autem ita intelligitur, quia furorem ab animo meo abſcindebam, fornicationem autem in laboribus affligebam.* Ita Ruffinus in vitis pat. lib. 3. num.16.

Vers.38. Et indvit Savl David vestimentis svis.] Videbat enim tantos Dauidis animos non poſſe eſſe niſi à Deo: illum ergo à Deo agi ad hoc duellum cenſebat. Hinc patet Dauidem procero fuiſſe corpore; alioqui enim proceri Saulis veſtes & arma illi aptari nequiuiſſent. Minùs enim congruum eſt quod ait Lyran. Serarius & alij, veſtes has dici Saulis non quod eſſent ipſius, ſed quod ex veſtiario eius eſſent depromptę. Peius Rabbini fingunt Deum veſtes Saulis adaptaſſe corpori Dauidis. Fecit hoc Saul, vt Dauidem honoraret & animaret ad duellum.

Vers.40. Et tvlit bacvlvm svvm, &c. et elegit sibi qvinqve limpidissimos lapides de torrente, et misit eos in peram pastoralem (quali vti ſolent paſtores, vt in ea reculas ſuas recondant.) Minùs aptè ergo S.Chryſoſt. S.Auguſt.& Rupert. pro *peram* vertunt *ſitulam* ſiue *mulctram lactis*, in qua paſtores ſolent mulgere lac ex ouibus. Ad quid enim *mulctra* in hoc duello? *Et proceſſit aduerſùm Philiſthæum. Dauid hominibus videbatur inermis, ſed gladio diuinitatis erat armatus*, ait S.Ambr. ſer.88.

A Allegor. S. Auguſt. ſerm. 197. *Dauid*, inquit, *geſſit typum Chriſti. Quis enim contra Goliath, id eſt Diabolum pugnare poterat, antequàm Chriſtus Dominus genus humanum de poteſtate Diaboli liberaret? Dauid enim interpretatur manu fortis. Quid eo fortius, fratres, qui vniuerſum mundum vicit armatus non ferro ſed ligno? Stabant ergo filij Iſraël contra aduerſarios quadraginta diebus. Quadraginta dies propter quatuor tempora & quatuor partes orbis terræ, vitam præſentem ſignificant, in qua contra Goliath exercitum eius, id eſt contra Diabolum & angelos Chriſtianorum populus pugnare non deſinit. Nec tamen vincere poſſet, niſi verus Dauid Chriſtus cum baculo, id eſt cum Crucis myſterio deſcendiſſet.* Et poſt nonnulla: *Venit ergo Chriſtus & alligauit Diabolum. Sed dicit aliquis: ſi alligatus eſt, quare adhuc tantum præualet? verum eſt fratres chariſſimi, quia*
B *multum præualet, ſed tepidis & negligentibus, & Deum in veritate non timentibus dominatur: alligatus eſt enim tanquam innexus canis catenis, & neminem poteſt mordere, niſi eum qui ſe illi mortifera ſecuritate coniunxerit. Iam videte fratres, quam ſtultus eſt homo ille quem canis in catena poſitus mordet. Tu te illi per voluntates & cupiditates ſæculi noli coniungere, & ille ad te non præſumet accedere: latrare poteſt, ſolicitare poteſt, mordere omninò non poteſt niſi volentem. Non enim cogendo, ſed ſuadendo nocet, nec extorquet à nobis conſenſum, ſed petit.* Et mox: *Dauid tulit baculum, Chriſtus portat crucem.*

Tropol. S.Bernard. ſerm. in Domin. 4. poſt Pentecoſten: per quinque lapides Dauidis accipit quinque virtutes, quibus proſternimus Goliath, id eſt mentis elationem, nimirum comminationem pœnarum, promiſſionem
C præmiorum, dilectionem Dei, imitationem ſanctorum, & orationem.

Hinc rurſum S.Auguſt. in Pſalm. 32. Conc. 1. *Quod Dauid*, ait, *proſtrauit Goliam, Chriſtus eſt qui occidit Diabolũ. Quid eſt autẽ Chriſtus, qui Diabolum occidit? Humilitas occidit ſuperbiam.* Et mox: *viam enim nobis fecit per humilitatem quia per ſuperbiã receſſeramus à Deo redire ad Deũ, niſi per humilitatẽ nõ poteramus, & quem nobis præponeremus ad imitandũ non habebamus. Omnis enim mortalitas hominum ſuperbiâ tumuerat. Et ſi exiſteret aliquis humilis vir in ſpiritu, ſicut erant Prophetæ, Patriarchæ dedignabatur genus humanum imitari humiles homines. Ne ergo dedignaretur homo imitari hominem humilem, Deus factus eſt humilis: vt vel ſic ſuperbia generis humani non dedignaretur ſequi veſtigia Dei.*

Vers.42. D Despexit evm: erat enim adolescens rvfvs et pvlcher aspectv.] *Deſpexit* Goliath Dauidem, quia ipſe erat adoleſcens, ac penè inermis & pulcher. Deſpexit ergo eius ætatem, arma & pulchritudinem. Æſtimabat eum imbellem, eò quòd eſſet tam pulcher. Bellicoſi enim ſolent eſſe vultu martio & feroci, non eleganti & pulchro. Vnde Iſidorus Clarius: *Deſpexit*, inquit, *eum quòd non eſſet vir bellicoſus, & pugnis aſſuetus: nam cernebat eum iuuenem rubicundum, & pulchro aſpectu; quales Martiales homines eſſe non ſolent, quos radij ſolares & aſſidua defatigatio deformes reddunt.*

Hinc Tertul. bellum Meſſiæ de quo dicitur Pſalm.44.4. *Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime*, lib.4. contra Iudæos c.9. probat ſo-

Digitized by Google

re ſpirituale non corporale, eò quòd præceſſit v.3. *Speciosus forma præ filijs hominum. Valde autem*, ait Tertul. *abſurdum eſt, ſi quem ad bellum enſe cingebat, ei de tempeſtiuitate decoris & labiorum gratia blandiebatur.* Vnde Seneca in Hippolyto: *Quam grata eſt*, inquit, *ſpecies forma viriliter.* Ariſtot. in Ethicis, ait primam pulchritudinis partem eſſe, *vt corpus aptum ſit ad ferendos labores*: additque requiri quandam *in vultu ferociam, vt hoſtibus terribilis videatur*, qualem in Alexandro Magno fuiſſe docet Rhodiginus lib. 9. c. 24. qualem Cicero lib. 1. de officijs vocat, *dignitatem virilem*: ac talem in Dauide fuiſſe, & cum ætate belliſque quæ aſſiduè geſſit creuiſſe non eſt dubium, vt patet ex hoc conflictu cum Goliath, & magis patebit ex ſequent. *Præſtantiſſima forma*, ait Euripides, *digna eſt imperio.* Sicut enim deformitas in Iuliano Apoſtata, vt refert D. Greg. Nazian. orat. 4. contra illum; & in Caligula, Othone, Galba & ſimilibus, vt refert Tranquillus, non obſcurè prodidit illos peſſimos fore Imperatores, ita planè dignitas & liberalitas formæ eos optimè imperaturos præmonſtrauit. Nam de Iulio Cæſare, *colore fuiſſe candido, teretibus membris, ore pleniore, vegetiſque oculis*: De Auguſto, *forma fuiſſe eximia & per omnes ætatis gradus venuſtiſſima*: De Tito Veſpaſiano, *forma egregia & cui non minus auctoritatis ineſſet, quàm gratiæ*, teſtatur Suetonius in eorum vitis. Idem de Alexandro ſcribit Plutarch. Polybius lib. 4. laudat Philippum Macedoniæ regem, Alexandri parentem ab ſpecie atque egregio aſpectu, addens, non facilè fuiſſe regem reperire pluribus naturæ dotibus ornatum. Et de Scipione Plutarch. in eius vita: *Erat*, inquit, *Scipio animo aliiſque virtutibus vehementer excellens, ſed præſtantiori etiam pulchritudine oris, totiuſque corporis forma conſpicuus, læta atque hilari fronte: quæ plurimum valent ad gratiam conciliandam.* Pacatus in Panegyr. ad Theodoſium: *Auguſtiſſima*, inquit, *quæque ſpecies plurimum creditur habere è cælo.* Et ſubdit: *Virtus tua meruit imperium; ſed virtuti addidit forma ſuffragium: illa præſtitit, vt oporteret te Principem fieri; hæc vt deceret.*

Pulchritudo martia quæ?

VERS. 43. NVNQVID CANIS EGO SVM? quaſi dicat, ait S. Chryſoſt. hom. 46. in Geneſ. *Putaſti te adhuc apud oues eſſe, & canes quoſdam perſequi? & ita cõtra me, quaſi contra canem inſtrumentis illis inſtructus in pugnam veniſti? ſtatim experientia diſces non tibi cum homine vulgari bellum eſſe.*

Sed verè Goliath impudentia, infidelitate, ſpurcitia erat canis; ideóque vt canis lapide percuſſus eſt à Dauide. Audi S. Paulin. natali 5.

Ille gigas pueri funda paſtoris obiuit vt canis.

ET MALEDIXIT PHILISTHÆVS DAVID IN DIIS SVIS,] dicendo v.g. perdant te Dij noſtri, percutiat te noſter Dagon. Porrò Dauid, ait Baſil. Seleu. Orat. 15. hinc animos & omen victoriæ capiebat dicens: *Maledicam inimici linguam victoriæ pignus teneo*: tum quia maledicos punire, tum quia Deos gentium humiliare ſolet Deus cum ſuis cultoribus.

VERS. 45. DIXIT AVTEM DAVID AD PHILISTHÆVM: TV VENIS AD ME CVM GLADIO, HASTA ET CLYPEO; EGO AVTEM VENIO AD TE IN NOMINE DOMINI EXERCITVVM.] Hinc patet Dauidem à Deo impulſum ſuſcepiſſe hoc duellum: alioqui enim temerè iuuenis giganti, inermis armato, imbellis bellicoſo ſe oppoſuiſſet. Ita Ioſeph. Theodor. & alij. Deus ergo illi animos æquè ac vires indidit, ac ſpem certam victoriæ. Vnde ſubdit Dauid: *Et dabit te Dominus in manu mea*, q.d. Idcircò planè inermis tibi armato occurro, vt oſtendam me vno Deo niti, & in eo omnem victoriæ ſpem reponere, quòd ſcilicet ipſe te adeò elatum mea manu percutiet & occidet. *Sic, ſic*, ait S. Auguſt. ſerm. 5. de verbis Apoſtoli: *aliter non, omnino aliter non proſternitur inimicus. Qui pugnat viribus ſuis, antequam pugnet ipſe proſternitur.* Hæ voces Dauidi inermi victoriam & regnum pepererunt. Vnde Baſil. Seleuc. orat. 15. exclamat: *O plenas amoris diuini voces, vel ante victoriam potitas victoria! O qui palam feciſti fidem ad pugnam armis non indigere! O qui in te ipſo palam feciſti fidei vim! tales animas legere nouit gratia: quare & cura gregis diſtentum vocauit ad regnum.*

Audi S. Chryſ. hom. de Dauid & Goliath: *Dauid dixit ad eum: tu venis ad me fidens in gladio, ego in Deo; tu terrenis dimicas, ego cæleſtibus pugno; tu in lancea, ego in fide; tu in clypeo, ego in pace; tu venis ad me in armorum virtute, ego in potentiſſimo genitore. Denique in te tua arma vertentur, In te tuus gladius exercetur: Dei eſt enim hæc pugna, Dei erit & ipſa victoria.*

Porrò Ioſephus 6. Antiq. c. 10. Dauidem Goliæ dixiſſe ait: *Tu me inuadis haſta tua confiſus, & thorace & gladio: mihi verò pro armatura Deus eſt, qui te ac tuum exercitum hodie noſtris manibus deleturus eſt.* Nota τὸ *mihi verò pro armatura Deus eſt. Si enim Deus pro nobis, quis contra nos?* Rom. 8.

PERCVSSIT PHILISTHÆVM IN FRONTE: ET INFIXVS EST LAPIS IN FRONTE EIVS, ET CECIDIT IN FACIEM SVPER TERRAM.] Chald. *Percuſſit Philiſthæum ſuper domum oculorum eius, & infixus eſt lapis in domo oculorum eius, & cecidit ſuper naſum ſuum in terram.* Ergo Goliath galea ſua texerat caput, ſed non frontem, præſertim quia Dauidem quaſi inermem deſpiciebat; aut ſi eam texerat, tam validè Dauid roboratus à Deo lapidem vibrauit, vt galeam perfringeret. VERS. 49.

Hinc patet Primò, Dauidem fuiſſe inſignem fundibularium: petiit auem frontem Goliæ, quia eâ perfractâ lædebat cerebrum Goliæ, à quo omnis ſpiritus, motus & ſenſus manat: itaque fecit eum quaſi exanimem & ſtupidum in terram corruere. Patet ſecundò, ictum hunc Dauidis adeò fuiſſe validum, vt lapis frontem Goliæ terebraret & cerebrum feriret: inde enim quaſi motu & ſenſu deſtitutus concidit. Ita Abulenſ. Et Prudentius in Phychomachia.

Dauid frõtem Goliæ terebrauit.

Traiectumque cauo, terebrauit vulnere frontem.

Patet tertiò, primo vnius lapidis ictu Goliam corruiſſe. Minùs ergò benè Gloſſa & Hugo cenſent, Goliam ternis lapidibus & ictibus à Dauide proſtratum fuiſſe, vt trinam Chriſti à Diabolo tẽtati repulſam & victoriam repræſentaret. Addit Chald. Rabbini & Philo, vel potiùs Pſeudophilo in Antiq. Biblicis, Dauidem lapidi quo percuſſit Goliath, inſcripſiſſe nomen Dei & Patriarcharum. Veriùs Panthaleon Chartophylax Eccleſiæ Conenſis Hom. de S. Michaële (extat apud Surium in feſto S. Michaëlis) aſſerit Archangelum Michaëlem quaſi præſidem Synagogæ & protectorem Iſraëlis, æquè ac Da-

uidis regis, per eum percuſſiſſe Goliam.

Myſticè S. Auguſt. ſerm. 197. de Tempore: *Videte, ait, fratres, vbi Dauid Goliath percuſſerit, in fronte vtique vbi crucis ſignaculum non habebat. Sicut enim baculus, crucis typum habuit, ita etiam & lapis ille de quo percuſſus eſt, Chriſtum Dominum figurabat. Ipſe eſt enim lapis viuus, de quo ſcriptum eſt: lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.* Et inferiùs Tropologiam afferens: *Quod verò*, inquit, *in fronte percuſſus eſt: hoc ſignificat, quod modo in noſtris competentibus exercetur, quia quando Catechumenus in fronte ſignatur, ſpiritalis Goliath percutitur, & Diabolus effugatur.*

Idem Auguſt. hom. 32. inter 50. in fine: *Golias*, inquit, *de viribus ſuis ſuperbus, elatus, inflatus, primò totam victoriam vniuerſæ partis ſuæ in ſe vno conſtituit. Et quia omnis ſuperbia habet impudentiam frontis, in ipſa fronte lapide veniente deiectus eſt. Euacuata eſt frons, quæ habebat impudentiam ſuperbiæ ſuæ, & vicit frons quæ habebat humilitatem crucis Chriſti. Propterea & nos ſignum ipſum crucis in fronte portamus, quia illud intelligimus.* Ita S. Auguſt. iſta homil. cuius titulus eſt: *de Monomachia Dauidis & Goliæ.*

Tropol. Duellum Dauidis cum Golia repræſentat luctum ſpiritus cum carne, qui ſcilicet carnem ſuam lapide auſteritatis deiicit, & gladio mortificationis caput illi abſcindit nè præſit, ſed ſubſit. Vnde S. Chryſoſt. Goliath vocat, *turrim carneam.* Rursùm ſubigit ſibi frontem, quia in fronte animi indoles & paſſiones, ac præſertim ſuperbia, impudentia & feritas cernitur. Vnde Ariſtot. lib. 1. de hiſt. anim. c. 8. *Quibus*, ait, *frons magna eſt, ſunt ſegnes: quibus parua, mobiles: quibus lata, mente moueri idonei: quibus rotunda, iracundi.* Eadem penè ad verbum habet Plinius lib. 11. c. 52. qui & c. 37. addit: *Frons & alijs* (animalibus) *ſed homini tantum triſtitiæ, hilaritatis, clementiæ, ſeueritatis index.* Denique ſpiritus validus ſubigit ſibi cerebrum ſub fronte latens, quod eſt officina omnis prauæ cogitationis & concupiſcentiæ.

Vers. 51. Et tvlit gladivm eivs, &c. præciditqve capvt eivs.] Dauid ergo Goliam ſuo ipſius gladio peremit. Eò glorioſior fuit eius victoria: Licet enim Goliath lapide ictus corruerit in terram, non tamen illicò mortuus occubuit, ſed tunc demum, cum Dauid illi caput amputauit. Porrò Philo vel potiùs Pſeudophilo in Antiq. Biblicis, narrat vel potiùs fingit, Goliam, cum Dauidem ſuum in ſe gladium ſtringentem videret, dixiſſe: *Feſtina & interfice me, & exulta. Et dixit ei Dauid: antequam moriaris aperi oculos tuos, & vide interfectorem tuum, qui te interfecit. Et reſpiciens Allophylus vidit Angelum, & dixit: non ſolus occidiſti me, ſed qui tecum aderat, cuius ſpecies non eſt ſicut ſpecies hominis. Et tunc Dauid abſtulit caput eius ab eo.*

Allegoricè D. Auguſt. ſerm. 197. de tempore: *Quod, inquit, Dauid non habens gladium aſcendit ſuper Goliā, & eum proprio interfecit gladio; deſignatū eſt, quod in aduentu Chriſti ſuo gladio diabolus victus eſt, qui per nequitiam ſuam & iniuſtam perſecutionem, quam exercuit in Chriſtum, omnium in eum credentium perdidit principatum.*

Denique vnctio Samuelis hîc operabatur: hoc enim duello & victoria Dauid ſtrauit ſibi viam ad regnum, ad quod à Deo deſtinatus, & à Samuele vnctus erat. Vnde Salianus & alij cenſent A duellum hoc paulò pòſt vnctionem contigiſſe, ſcilicet vnctum fuiſſe Dauidem anno ætatis 20. qui regni Saulis erat octauus, duellum verò hoc iniiſſe anno ætatis 21. qui fuit Saulis decimus.

Assvmens avtem Dauid capvt Philisthæi attvlit illvd in Iervsalem.] Vers. 54. Priùs illud in caſtra intulit, deinde per vrbes circumtulit, ac tandem in Ieruſalem velut regni Iſraëlis caput detulit. Quare meritò S. Chryſoſt. hom. de Dauid cum Goliam deuicit, ei congratulans hoc Epinicium cecinit: *Quibus ego te laudibus, quibuſque glorijs præferam ſancte ac religioſe puer, qui innocentia pares, virtute fortes, ſenes merito præueniſti: qui potuiſti; deſiſtentibus cunctis immanem belluam vincere, hoſtem proſternere, inimicum populi detruncare? Tu enim deficiente rege, rex* B *ipſe & dignitate & merito extitiſti. In deſiſtentibus fortibus fortiter in prælium proſiliſti. Tu formidanti populo & Goliæ ſæuitiam molienti, dum fortiſſimè geris, victoriam de hoſte Dei populo tradidiſti.*

Arma verò eivs posvit in tabernacvlo svo,] puta in domo patris ſui Ieſſe, quæ erat in Bethlehem; ac poſt Saulem rex factus, in regiam ſuam tranſtulit. Excipe gladium Goliæ: hunc enim Dauid ſacrauit Deo, & in eius tabernaculo repoſuit, vt eſſet perenne victoriæ huius à Deo acceptæ monumentum: inde enim Dauid fugiens Saulem gladium hunc à Pontifice recepit in vrbe Nobe, vti audiemus c. 21. 8. Baſil. Seleuc. orat. 15. *Sectum caput*, ait, *cum ſectore gladio, victoria parenti donatum offert, & cum quæ deuicerat, Deo offert, et victoriam arrogat. O qui palam egiſti,* C *fidem ad pugnam nullis egere armis! O qui in te ipſo palam feciſti fidei vim.*

Porrò de gladio hoc ait Dauid Pſal. 143. 11. *de gladio maligno eripe me.* Nam Pſalmus hic à Septuag. inſcribitur: *Pſalmus contra Goliath*: vnde & Chald. vertit: *A gladio Goliath eripe me.* Quare Dauid ante duellum Pſalmum hunc compoſuiſſe, eóque Dei opem imploraſſe videtur: vnde mox à Deo animatus, duellum iniit, vicit, triumphauit. Aut potiùs Pſalmum hunc parta victoria quaſi Epinicium Deo cecinit. Sic enim orditur: *Benedictus Dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.* Simile Epinicium Dauidi cecinit Eccleſ. c. 47. 4. & ſeq. vbi & cauſam victoriæ aſſignat dicens: *Nam inuocauit Dominum omnipotentem.*

De qva stirpe descendit hic adolescens?] Vers. 55. Videtur Saul non agnouiſſe Dauidem D qui paulò antè fuerat ei familiaris, imò eius armiger & citharædus. Vnde hoc? Reſpondet Pſeudophilo paulò ante citatus: *Angelus*, inquit, *Domini erexit faciem Dauid, & nemo agnoſcebat eum. Et videns Saul Dauid, interrogauit eum, quis eſſet? & non erat qui cognoſceret eum.* Sed hoc eſt fabuloſum.

Dauidem Saul non agnouit. Cur? Reſp. 1. 2.

Secundò; Caiet. & Torniellus reſpondent inter duellum hoc & citharizationē Dauidis multos interceſſiſſe annos, quibus vultus Dauidis creſcentis ita fuerit immutatus, factuſque virilis, vt nec à Saule nec ab Abner fuerit agnitus. Verùm contrarium innuit hic ſeries hiſtoriæ, in qua citharizationi illicò duellum hòc ſubiungitur: vnde Salianus aſſerit inter vtrumque octodecim menſes duntaxat interceſſiſſe.

Digitized by Google

3. Tertiò Theodor. & ex eo Procopius reſpon- A
dent Saulem non agnouiſſe Dauidem, vel quia
furibundus cithara ludentem non ſentiebat, vel
quòd inuidia ſtimulante diligenter & accuratè
cognoſcere noluit, cuias, & quiſnam eſſet. Ve-
rùm necdum audierat Saul voces populi: ***Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia***, quæ fuit origo
inuidiæ; atque à Dauide citharizante curatus
ceſſantibus furiis non poterat non eum agnoſce-
re & diligere, vti dictum eſt c. præced. v. 21.

4. Quartò Magiſter hiſtoriar. Scholaſt. reſpon-
det, Saulem propter exagitationem ſpiritus ma-
ligni factum eſſe labilis memoriæ, ideóque Da-
uidis fuiſſe oblitum. Idem videtur velle Lyran.
Verùm etiamſi hoc non ſit improbabile, non ta-
men omninò ſatisfacit.

5. *Genuinè.* Dico ergo varias huius ignorationis in Saule
fuiſſe cauſas. Prima, quòd Dauid iam grandeſ-
cens barbâ veſtiebatur, quam priùs non habue-
rat, ait S. Auguſt. adeóque vultu erat iam ma-
gis virili quàm iuuenili: ſolent enim iuuenes cum
ad virilem ætatem accedunt, paucis menſibus
valde in vultu mutari. Secunda, quòd Dauid iam
veſtiebatur habitu paſtoritio: veniebat enim ab
ouibus; cùm in aula Saulis veſte vſus fuiſſet au-
lica. Tertia, quòd reges tot habeant aulicos &
famulos, totque regni negotia, vt multorum obli-
uiſcantur. Abner quoque militiæ præfectus ſæ-
piùs ab aula aberat & in caſtris verſabatur; vn-
de Dauidem vix videre & noſſe poterat.

Addunt Lyran. Dion. & Vatab. Saulem hic
non quærere, quiſnam ſit Dauid, ſed ex qua ſtir-
pe & quo patre oriundus, vt ſciat an dignus ſit
cui filiam ſuam det vxorem, in præmium victo-
riæ cæſori Goliæ à ſe promiſſum v. 25. ideóque
Dauidem reſpondere, ſe eſſe filium Iſai Beth-
leemitæ, id eſt ſe eſſe è tribu Iuda, quæ erat re-
galis: Iudæ enim Iacob promiſerat regnum, ſi-
cut Leui Sacerdotium, Geneſ. 49. Sed iam ſcie-
bat Saul Dauidem eſſe filium Ieſſe Bethleemitæ,
ab eo enim eum ſibi mitti popoſcerat c. 16. 22.

CAPVT DECIMVM-OCTAVVM.

SYNOPSIS.

DAVIDI *ob Goliam cæſum populus acclamat*: Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia: *quare Saul illi inuidens, dolenſque eum ſibi præferri, cogitat eum occidere: Primò vibrans in eum lanceam verſ. 11. Secundò per Philiſthæos in bello, cui eum præfecit, verſ. 17. Tertiò verſ. 25. per filiam ſuam, quam ipſi deſpondit poſcens ab eo pro illâ centum præputia Philiſthinorum, ſperans illum ab eis tandem aliquando occidendum.*

1. ET factum eſt cùm cõpleſſet loqui ad Saul: anima Ionathæ conglutinata eſt ani-
mæ Dauid, & dilexit eum Ionathas quaſi animam ſuam. 2. Tulitque eum
Saul in die illa, & non conceſſit ei vt reuerteretur in domum patris ſui. 3. Inierunt
autem Dauid & Ionathas fœdus: diligebat enim eum quaſi animam ſuam. 4. Nam
expoliauit ſe Ionathas tunica, qua erat indutus, & dedit eam Dauid, & reliqua veſti-
menta ſua, vſque ad gladium & arcum ſuum, & vſque ad balteum. 5. Egrediebatur
quoque Dauid ad omnia quæcumque miſiſſet eum Saul, & prudenter ſe agebat: poſuit-
que eum Saul ſuper viros belli, & acceptus erat in oculis vniuerſi populi, maximéque in
conſpectu famulorum Saul. 6. Porrò cùm reuerteretur percuſſo Philiſthæo Dauid,
egreſſæ ſunt mulieres de vniuerſis vrbibus Iſraël, cantantes, choroſque ducentes in oc-
curſum Saul regis, in tympanis lætitiæ, & in ſiſtris. 7. Et præcinebant mulieres lu-
dentes, atque dicentes: Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia. 8. Iratus eſt au-
tem Saul nimis, & diſplicuit in oculis eius ſermo iſte: dixitque: Dederunt Dauid decem
millia, & mihi mille dederunt: quid ei ſupereſt, niſi ſolum regnum? 9. Non rectis
erg oculis Saul aſpiciebat Dauid à die illa, & deinceps. 10. Poſt diem autem alteram,
inuaſit ſpiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio domus ſuæ: Dauid autem pſal-
lebat manu ſua, ſicut per ſingulos dies: tenebatque Saul lanceam, 11. & miſit eam,
putans quod configere poſſet Dauid cum pariete: & declinauit Dauid à facie eius ſecun-
dò. 12. Et timuit Saul Dauid, eò quòd Dominus eſſet cum eo, & à ſe receſſiſſet.
13. Amouit ergo eum Saul à ſe, & fecit eum tribunum ſuper mille viros: & egredie-
batur & intrabat in conſpectu populi. 14. In omnibus quoque viis ſuis Dauid pru-
dent eragebat, & Dominus erat cum eo. 15. Vidit itaque Saul quod prudens eſſet

Digitized by Google

nimis, & cœpit cauere eum. 16. Omnis autem Iſraël & Iuda diligebat Dauid: ipſe
enim ingrediebatur & egrediebatur ante eos. 17. Dixitque Saul ad Dauid: Ecce filia
mea maior Merob, ipſam dabò tibi vxorem: tantummodo eſto vir fortis, & præliare
bella Domini. Saul autem reputabat, dicens: Non ſit manus mea in eum, ſed ſit ſuper
eum manus Philiſthinorum. 18. Ait autem Dauid ad Saul: Quis ego ſum, aut quæ eſt
vita mea, aut cognatio patris mei in Iſraël, vt fiam gener regis? 19. Factum eſt au-
tem tempus, cum deberet dari Merob filia Saul Dauid, data eſt Hadrieli Molathitæ
vxor: 20. Dilexit autem Dauid Michol filia Saul altera. Et nunciatum eſt Saul, &
placuit ei. 21. Dixitque Saul: Dabo eam illi, vt fiat ei in ſcandalum, & ſit ſuper eum
manus Philiſthinorum. Dixitque Saul ad Dauid: In duabus rebus gener meus eris hodie.
22. Et mandauit Saul ſeruis ſuis: Loquimini ad Dauid clam me, dicentes: Ecce places
regi, & omnes ſerui eius diligunt te. Nunc ergo eſto gener regis. 23. Et locuti ſunt ſer-
ui Saul in auribus Dauid omnia verba hæc. Et ait Dauid: Num parum videtur vobis, ge-
nerum eſſe regis? ego autem ſum vir pauper & tenuis. 24. Et renunciauerunt ſerui
Saul, dicentes. Huiuſcemodi verba locutus eſt Dauid. 25. Dixit autem Saul: Sic
loquimini ad Dauid: Non habet rex ſponſalia neceſſe, niſi tantùm centum præputia Phi-
liſthinorum, vt fiat vltio de inimicis regis. Porrò Saul cogitabat tradere Dauid in manus
Philiſthinorum. 26. Cumque renunciaſſent ſerui eius Dauid, verba quæ dixerat
Saul, placuit ſermo in oculis Dauid, vt fieret gener regis. 27. Et poſt paucos dies ſur-
gens Dauid, abiit cum viris qui ſub eo erant. Et percuſſit ex Philiſthiim ducentos viros, &
attulit eorum præputia, & annumerauit ea regi, vt eſſet gener eius. Dedit itaque Saul ei
Michol filiam ſuam vxorem. 28. Et vidit Saul, & intellexit quòd Dominus eſſet cũ
Dauid. Michol autem filia Saul diligebat eum. 29. Et Saul magis cœpit timere Da-
uid: factuſque eſt Saul inimicus Dauid cunctis diebus. 30. Et egreſſi ſunt principes
Philiſthinorum: à principio autem egreſſionis eorum, prudentiùs ſe gerebat Dauid
quam omnes ſerui Saul, & celebre factum eſt nomen eius nimis.

VERS. 1. ANIMA IONATHÆ CONGLVTINATA EST ANIMÆ DAVID,] q.d. Ionathas intimè & tenerrimè Dauidem dilexit, ita vt videretur anima ipſius glutino affixa, & quaſi in vnum compacta cum anima Dauidis. Amantis enim animæ magis eſt in amato quã in amante, adeóque amantes vnam eandémque videntur habere animam, mentem & voluntatem. Tales fuere S. Aug. & amicus ille eius, quem non nominat, ſed ita deſcribit lib. 4. Confeſſ. c. 6. *Mirabar enim cæteros mortales viuere, quia ille, quem quaſi non moriturum dilexeram, mortuus erat; & me magis quia ille alter eram, viuere illo mortuo mirabar. Bene quidam dixit de amico ſuo, dimidiũ animæ meæ. Nam ego ſenſi animam meam & animam illius vnam fuiſſe animã in duobus corporibus, & ideò mihi horrori erat vita, quia nolebam dimidius viuere, & ideò fortè mori metuebã, ne totus ille moreretur, quem multum amauerã.*

Amantium anima vna.

A

Tales quoque fuere S. Baſilius, & S. Gregor. Nazian. Audi Nazian. orat. 20. in funere S. Baſilij: *Vna vtrique anima videbatur duo corpora ferens. Quod ſi minor fides ijs habenda eſt, qui omnia in omnibus poſita eſſe dicunt: At nobis certè credendum eſt, quod vterque in altero, & apud alterum poſiti eramus.*

B

Cauſa amoris fuit ſimilitudo morum & amorum. Ionathas enim æquè ac Dauid, erat candidus, probus, bellicoſus & triumphans de Philiſthæis, vti iam triumpharat Dauid de Golia. Quare Ionathas cum Dauide fœdus amicitiæ perpetuæ init & iuramento (addit Abulen. immolatione quoque victimarum) firmauit. Idque bis renouauit c. 20. & 23.

Ionathas ergo valde diſſimilis fuit patri ſuo Sauli: huic enim Dauidis virtus & victoria mouit inuidiam & odium internecinum, Ionathæ verò mouit ſummum amorem.

VERS. 7. PERCVSSIT SAVL MILLE, ET DAVID DECEM MILLIA:] quia Dauid cæſo Golia cæcidit tota caſtra Philiſthinorum, in quibus erant pluſquam decem millia: hæc enim videndo cæſum eſſe Goliam, in quo omne ſuum robur omnémque victoriæ ſpem collocarent, illicò fugerunt, ac fugiendo cæſa ſunt ab Hebræis inſequentibus c. 17. v. 52. Porrò canticum hoc in prouerbium abiit, quo vtimur cum duos ab inſigni virtute laudamus, ſed vnum alteri præferimus.

Allegor. S. Auguſt. ſerm. 197. de temp. & ex eo Ruper. lib. 2. in lib. Reg. c. 6. *Dauid*, ait, *id eſt Chriſtus maledicti hoſtis* (peccati & Diaboli) *caput amputauit, id eſt principatum abſtulit, & exinde reſurgens ex mortuis in Hieruſalem cæleſtem victor aſcendit. Hoc auditu excitatæ per fidem occurrunt animæ noſtræ, victori publicè & priuatim cantantes & ducentes choros lætitiæ. Quid canimus, quid confitemur? Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia in millibus ſuis, id eſt vniuerſitatem peccati deſtruxit in ſuis virtutibus: ſuis, inquam, quia non aliunde petitis.*

PERCVSSIT SAVL MILLE, ET DAVID DECEM MILLIA.] Sic Aureliano Imper. qui ſua met manu Sarmatas 48. interfecerat, & diuerſis diebus vltra nongentos & quinquaginta, acclamatũ eſt à pueris die feſto ſaltitantibus militariter: *mille, mille, mille, mille, mille, mille decolauimus, vnus homo mille, mille, mille decolauimus mille, mille, mille, viuat, qui mille, mille occidit: tantum vini habet nemo, quantum fundit ſanguinis.* Ita refert Theoclius Cæſareorum temporum ſcriptor apud

Digitized by Google

Vopiſcum in Aureliano. Addit Vopiſcus: Idem (Aurelianus) apud Maguntiacũ tribunus legionis ſextæ cum Francos per Galliam vagantes valde afflixiſſet, iterum de eo facta eſt cantilena: *mille Francos, mille Sarmatas occidimus: Mille, mille, mille, mille, mille Perſas quærimus.* Similis eſt illa ad Spõſam acclamatio. Cant. 4. 8. *Veni de Libano, ſponſa mea, veni coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.*

Vers. 8. IRATVS EST AVTEM SAVL NIMIS,] tum populo ſic acclamanti, tùm Dauidi acclamato; in eumq; inuidiam & odium lethale concepit, præſertim quia videbat populum magis fauere Dauidi quàm ſibi, ac Dauidem ſe meliorem, fortiorem & feliciorem à Deo dirigi: vnde coniiciebat, in illum transferendum eſſe regnum; quod Samuel ſibi abſtulerat. Quare vt regnum ſibi ſuiſq; poſteris aſſecuraret, omnino ſtatuit occidere Dauidem quaſi regni ſui æmulum; vnde ait:

QVID EI SVPEREST NISI SOLVM REGNVM?] q.d. Video Dei gratiam, populi fauorem, virtutẽ & felicitatem bellicã à me trãſiiſſe in Dauidem: quid ſupereſt, niſi vt regnũ meum in illum transferatur? Cupido autem regni in regibus eſt ardẽtiſſima: regnum enim eſt omnis eorum dignitas, gloria, opulẽtia & felicitas. Qui ergo illud ambit vel aufert, tangit eorum pupillam; imò cor transfigit. Hæc fuit cauſa odij immanis & perpetui Saulis in Dauidẽ: ideóq; pœnæ culpæ ſocia mox eũ ſecuta eſt. Nã rurſùs inuaſit eũ ſpiritus malus, à quo Dauid per citharam eum liberarat.

Verùm ab hoc odio retrahere Saulem debuiſſet, ait S. Chryſ. hom. de Dauid & Saule: Primò, quòd vera dicebat populus: verè enim Dauid occidendo Goliam percuſſerat decem millia hoſtiũ, & ampliùs. Secundò, quod partẽ victoriæ daret Sauli dicendo: *percuſſit Saul mille*, cum illa tota deberetur Dauid. Tertiò, quòd Dauid ab hac voce populi erat innocens: nec enim eam procurarat, aut ſciuerat futuram. Quartò, Dauidis modeſtia, quâ ſemper Sauli ſe obſequentem, ſubditum & fidelem in bellis præſtitit.

Vers. 9. NON RECTIS ERGO OCVLIS, ſed limis, acerbis, toruis, inuidis, SAVL ASPICIEBAT DAVID DIE ILLA ET DEINCEPS.]

Vers. 10. POST DIEM AVTEM ALTERAM INVASIT SPIRITVS DEI MALVS SAVL ET PROPHETABAT,] eo modo quo energumeni, epileptici, furioſi & arreptitij dicuntur prophetare & diuinare: quia ſcilicet non loquuntur ex ſe, ſed potius loquitur per eos mania & furia, ſcilicet Diabolus qui eos corripit & exagitat: & quia tales ſubinde quædam occulta & abdita (homini, ſed dæmoni nota) pandunt & reuelant. Ita Theodor. Procop. Abulenſ. & Auctor quæſt. apud S. Hieron. qui, *prophetabat* interpretatur, *aliena referebat*. Chald *inſaniebat*, Vatab. *deſipiebat*, id eſt inſana & ſtulta loquebatur, vti faciunt inſani & furioſi. Eſt Catachreſis: quia enim prophetæ ſæpe videbantur populo inſanire, ac delira & abſurda agere vel loqui, hinc & inſani ac energumeni, qui emotæ ſunt mentis, ac furiis vel dæmonibus aguntur, cùm inſana & delira agunt dicuntque, prophetare dicuntur: imò Turcæ Epilepticos & lunaticos, vt veros prophetas habent & venerantur, eò quòd Mahomet eorum propheta, laborans epilepſia, cùm ea correptus A fureret, vt morbum hunc apud ſuos tegeret, dicebat ſe corripi tunc à Spiritu diuino, ab eóque reuelationes accipere & prophetare. *Prophetabat* ergo Saul, id eſt furebat, bacchabatur, inſana agebat & dicebat. Quin & Plato in Timæo, & Plutarchus lib. de oraculis, Enthuſiaſtas, qui ſpiritu malo acti mira dicunt faciuntque, vocant *Prophetas*: ac Cicero orat. pro Sextio *vaticinari & inſanire*, dixit. Ita Theodor. *Pſeudopropheta*, inquit, *agitati à malo ſpiritu ſunt ſimiles furore percitis Corybantibus. Hoc paſſus eſt etiam Saul vexatus à Dæmone.*

Sic Seneca ait in Medæa:

Incerta qualis entheos (id eſt Dei ſpiritu inſtincta) *curſus tulit,*
Cum iam recepto Mænas inſanit Deo.

B Et Virgil. lib. 6. Æneid. de Sybilla Æneæ:

Bacchatur vates, inquit, *magnum ſi pectore poſſit*
Excuſſiſſe Deum: tantò magis ille fatigat,
Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.

Porrò Philo Biblicus Saulem hæc de ſe verè ex ſpiritu malo prophetaſſe narrat. *Manſit*, inquit, *ſpiritus in Saul, & prophetauit dicens: Quid ſeduceris Saul? aut quem perſequeris in vanum? Completum eſt tempus regni tui. Perge in locum tuum: tu enim morieris, & Dauid regnabit. Nonne tu & filius tuus ſimul moriemini, & tunc apparebit Dauid regnum?* Atque poſt hæc ſubiicit: *Et abijt Saul, & neſciuit quæ prophetauit.*

Moral. Diſce hîc diabolicum ſcelus eſſe inuidiam, ac inuidos poſſideri ac torqueri à Diabolo, vti contigit Sauli. Inuidia enim propria eſt C Diabolo: vnde *inuidia Diaboli intrauit mors in orbem terrarum*. Sapien. 2.

DAVID AVTEM PSALLEBAT MANV SVA,] pſalterium aut citharam pulſando, vt malum ſpiritum à Saule abigeret: ſed fruſtra: quia Saule perſiſtente in ſua inuidia & odio Dauidis, perſtitit pariter in eo ſpiritus malus.

TENEBATQVE SAVL LANCEAM,] qua in bellis vtebatur, quamque vt regni ſui inſigne vbique ſecum circumferebat, vel circumferri curabat, vti alibi regibus præfertur gladius.

ET MISIT EAM, PVTANS QVÒD CONFIGERE POSSIT DAVID CVM PARIETE.] Vers. 11. Vide hîc quàm inuidia Saulem fecit ingratum, ferum & barbarum in Dauidem, cui vitam & regnum debebat ob cæſum Goliam & ob citharizationem. Audi S. Chryſoſt. homil. de D Dauid & Saule: *Per illum vicit rex ac principatum obtinuit; & quam repoſuit gratiam? Nam ſi quis perpendat præclarè geſtorum magnitudinem, etiamſi rex à ſuo capite detractam coronam Dauid capiti impoſuiſſet, numquam parem retuliſſet gratiam, ſed ampliorem debuiſſet. Hic enim & vitam & regnum illi donauit; ille verò huic regnum tantùm erat ceſſurus.*

Alleg. Sicut Dauid lancea Saulis, ſic Chriſtus in cruce lancea militis fuit appetitus: ſed Dauid illæſus aufugit, Chriſtus verò ea transfixus ad regnum perrexit. Ita Rupert. libr. 2. in libr. Reg. cap. 7. *Nam iſte quidem*, inquit, *in figura patiens, non confixus fugiendo euaſit: ille autem, cuius paſſiones præfigurantur, lancea clauiſque confixus quidem eſt, ſed reſurgendo euaſit.*

Hæc

Digitized by Google

Hæc eſt prima perſecutio Saulis contra Dauidem, quam multæ aliæ, ſed præcipuæ ſex conſecutæ ſunt, quas hoc ordine recenſet hîc Rupert. lib. 2. c. 8. *Prima eſt*, inquit, *vbi nunc mittente Saul lanceam, vt configeret eum cum pariete, declinauit & fugit. Secunda, vbi poſtquàm percuſſit Philiſthæos plaga magna, itidem pſallentem niſus eſt Saul configere; & eo declinante, lancea caſſo vulnere perlata eſt in parietem. Tertia, vbi cùm fugiſſet Dauid, & veniſſet ad Achis regem Geth, interfecit Saul propter illum Sacerdotes Domini. Quarta, vbi nunciauerunt Ziphei, dicentes: Ecce Dauid latitat apud nos; & ſurrexit Saul, & perſecutus eſt Dauid in deſertum Maon. Cumque deſperaret Dauid ſe poſſe euadere, nuncius venit ad Saul, dicens: Feſtina & veni, quoniam infuderunt ſe Philiſthæi ſuper terram. Quinta in deſerto Engaddi, vbi cum ingreſſus ſpeluncam fuiſſet Saul, vt purgaret ventrem, ſurrexit Dauid & præcidit oram chlamydis eius ſilenter. Sexta, vbi iterum nunciauerunt Ziphei, dicentes: Ecce Dauid abſconditus eſt in colle Achile, & ſurrexit Dauid, & deſcendit in deſertum Ziph, vbi cùm dormiente illo dixiſſet Abiſai: concluſit Deus hodie inimicum tuum in manus tuas. Nunc ergo perfodiam eum lancea in terra ſemel, & ſecundo opus non erit. Dixit Dauid: Ne interficias eum. Ac deinceps: propitius ſit mihi Dominus, ne extendam manum meam in Chriſtum Domini. Nunc igitur tolle haſtam quæ eſt ad caput eius, & ſcyphum aquæ &c. Septima quæ & vltima, vbi ait Dauid in corde ſuo: Aliquando incidam in vna die in manus Saul. Nonne melius eſt vt fugiam, & ſaluer in terra Philiſtinorum, & deſperet Saul, ceſſetque me quærere in cunctis finibus Iſraël? Fugiam ergo manus eius. Et ſurrexit Dauid, & abijt ipſe & ſexcenti viri cum eo ad Achis filiū Mahog regem Geth.*

Sex perſecutiones Dauidis.

Prima perſecutio recenſetur hîc. Secunda c. 19. 10. Tertia c. 21. 1. & ſeq. Quarta c. 23. 19. Quinta c. 24. 3. Sexta c. 26. 1. Septima c. 27. 1. Porrò idem Ruper. lib. 2. c. 10. oſtendit Deum ſingulas perſecutiones in Dauidis bonum conuertiſſe, vt ex ſingulis ipſe fortior & glorioſior euaſerit, vt patet hîc ea quæ ſingulas perſecutiones conſecuta ſunt legenti: paſſionis enim comes & aſſecla eſt gloria.

Allegor. verò Ruper. c. 8. iam dicto oſtendit has ſeptem Dauidis perſecutiones repræſentaſſe ſeptem perſecutiones, quas Diabolus excitauit contra Chriſtum. Prima fuit, cum Herodes eum cum cæteris infantibus in Bethlehem quæſiuit ad necem. Matth. 3. Secunda, cùm Dauid citharizans, id eſt Chriſtus prædicare incipiens in Nazareth ciues offendit, qui eum eiecerunt extra ciuitatem in montem, vt præcipitarent. Lucæ 4. 29. Tertia, cum Iudæis commendans eſum carnis ſuæ, ab eis audiuit: *Durus eſt hic ſermo*, ideóque ab eis deſertus fuit. Ioan. 6. 67. Quarta, cùm Principes miſerunt ſuos miniſtros, vt eum apprehenderent. At illi eo intacto reuertentes dixerunt: *Nunquam locutus eſt homo ſicut hic homo.* Ioan. 7. 46. Quinta, cùm Chriſto dicente: *Antequam Abraham fieret, ego ſum*; Iudæi tulerunt lapides vt iacerent in eum. Ioan. 8. 58. Sexta, cùm Chriſto aſſerente: *Ego & pater vnum ſumus*; Iudæi iterum voluerunt eum vt blaſphemum lapidare. Ioan. 10. 30. Septima, cùm eum ceperunt & crucifixerunt. Matth. 26. & 27.

A ET DECLINAVIT DAVID A FACIE EIVS,] lanceæ, ait Ruper. aut potiùs Saulis vibrantis lanceam, ait Lyran. Abulenſ. Hugo, Dion. Caiet. & alij. ו enim, *eius*, in Hebræo eſt maſculinum non fœmininum, ac proinde Sauli non lanceæ congruit.

AMOVIT ERGO EVM SAVL A SE,] tanquam æmulum ſibi exoſum, nè eius aſpectu doleret: Sauli enim inuido, Dauid, quaſi regni æmulus & ſucceſſor, erat dolor oculorum: ac ne Dauid in aulâ gratiam ſibi aulicorum conciliaret, itaq; ſenſim creſcēdo ſe exturbato regnum inuaderet. VERS. 13.

ET FECIT EVM TRIBVNVM SVPER MILLE VIROS;] creauit eum Chiliarcham, quem vulgò iam *Colonellum* vocant: fecit hoc Saul tum vt onus bellandi à ſe iam feſſo, ignauo & ſpiritu malo agitato in Dauidem reiiceret: tum vt eum hoſtibus occidendum obiiceret, vt patet verſu
B decimo ſeptimo.

ET EGREDIEBATVR ET INTRABAT IN CONSPECTV POPVLI,] quaſi dicat: Dauid vbique populo aderat, quaſi Dux eum præcedens ad prælium, illóque finito eum victorem domum reducens. Sapienter Velleius lib. 2. Hiſt. *Ipſe*, (Dux) inquit, *primus faciat: nam facere rectè ciues ſuos principes optimus faciendo docet; cumque ſit imperio maximus, exemplo maior eſt.*

IN OMNIBVS QVOQVE VIIS SVIS DAVID PRVDENTER AGEBAT,] cauens nè Saulem offenderet, & ſimul nè in manus hoſtium incideret, ſed ab eis victoriam referret. *Et Dominus erat cū eo*, omnes eius actiones & conatus dirigēs, proſperans, & ad felicem exitum perducens. VERS. 14.

C ECCE FILIA MEA MAIOR MEROB, IPSAM DABO TIBI VXOREM.] Promiſit eam Saul Dauidi; ſed non præſtitit: vel quia fictè promiſit, vel quia eum pœnituit: timuit enim nè per filiam regiā vxorē Dauid ad regnū euaderet. VERS. 17.

Symbolicam cauſam dat S. Gregor. lib. 5. in lib. 1. Reg. cap. 1. *Quid eſt*, inquit, *quod Iacob vtramque ſororem habere licuit; Dauid autem ad maioris thalamum non peruenit? niſi quia Dauid rex fuit, Iacob verò rex non fuit? Qui ergo regimen animarum ſuſcipit, hunc cenſura Eccleſiaſtica gregem deſerere, & remotâ vita otijs vacare non ſinit. Merob* enim Hebr. idem eſt quod, *à magiſtro*, ait Pagnin. vnde notat vitam contemplatiuam, cuius magiſter eſt Deus & Spiritus Sanctus. *Michol* idem eſt quod, *riuus*, vel, *decurſus aquarum*; vnde notat vitam communem, qualis eſt actiua: vtramque egit Dauid, vnde contemplans edidit
D prophetias & pſalmos tam diuinos: ſed vt ſignificaretur, reges alios & ordinarios debere potiùs actiuæ vitæ intendere quàm contemplatiuæ, hinc Dauidi Michol obtigit, non Merob.

SAVL AVTEM REPVTABAT DICENS: NON SIT MANVS MEA IN EVM (non occidam Dauidem manu meâ; nè infamiam & indignationem populi mihi conflem: populo enim Dauid erat chariſſimus) SED SIT SVPER EVM MANVS PHILISTHINORVM,] vt aſſiduè cum eis præliando tandem aliquando ab eis occidatur; vti optimi Duces & milites pereunt pugnando in bello, ſicut nautæ & natatores in aqua natando.

Vide hîc malignitatem & calliditatem inuidiæ Saulis qui ſemper in peiora dilabitur: per in-

Digitized by Google

obedientiam enim cecidit in triſtitiam, per triſtitiam in inuidiam, per inuidiam in odium implacabile Dauidis, quo vſque ad mortem vitæ eius perpetuò inſidiatus eſt, eumque miris modis afflixit. Per odium hoc incidit in Dei derelictionem & deſperationem, inde in magiam, conſulens diabolum per Pythoniſſam, inde in ſui ipſius homicidium, vt eadem manu qua voluerat occidere Dauidem, occideret ſe ipſum.

Nimirum agebat eum ſuis furiis Spiritus malus, ſed ita vt poſt agitationis & furoris paroxiſmos, Saulem ſibi ſuæque inuidiæ & libero arbitrio relinqueret, ad hoc vt liberiùs, ideóque grauiùs peccaret. Poëtæ vt idipſum. pulchro claroque ſchemate hominibus repræſentent, fingunt Furias eſſe Deas infernales, inuidiæ & ſcelerum vltrices, quæ aſſiduè ſceleratos inſectentur & crucient: vnde aiunt eas eſſe filias Acherontis & noctis; vtpote quæ ſecū omnia mala cū cæcitate adducant. Dicunt illas eſſe tres, ſcilicet Alecto, Megæram & Thiſiphonem. Audi Claudian. libro primo in Ruffi.

Inuidiæ quondam ſtimulis incanduit atrox
Alecto, placidas latè cùm cerneret vrbes:
Protinùs infernas ad limina tetra ſorores,
Concilium deforme vocat; glomerantur in vnum
Innumeræ peſtes Erebi, liuorque ſecundis
Anxius, & ſciſſo mœrens velamine luctus,
Et timor, & cæco præceps Audacia vultu.

Vide hîc vt Dauid cōtinua & implacabili Saulis inuidia fuerit exagitatus, & aſſiduè ad necem deſtinatus: idque durauit toto reliquo vitæ Saulis tempore, putà per integros octo annos; tot enim ſunt à decimo Saulis anno, quo Dauid Goliam ſuperauit, vſque ad annum Saulis 18. quo ipſe in prælio miſerè occubuit. Quæres, cur hoc permiſit Deus? Reſp. vt Dauidis patientiam & virtutem exerceret, acueret, ſolidaret, perficeret, itaque eum ad regnum diſponeret. Audi Baſil. Seleuc. Orat. 15. *Ne tibi paradoxum videatur, ſi Dauid tātæ cum eſſet gratiæ, Deoque in delicijs, inuidiæ iaculis fuerit expoſitus. Nam cum inuidiam perimere Deus potuiſſet, inuidente perempto; ſentiendum non eſt, nullam iuſti rationem, nullam Dauidis curam Deum habuiſſe. Sic enim & Nabal ſuſtulit Deus, Dauidi gratificaturus, dum eius iniurias morte vindicauit. Sic ab Aſalone commotæ mentis in patrem pœnas exegit Deus. Dauidem tamen Saulis motibus obluctari permittit Deus, vt athleta ope diuina inuidentiæ victor euadat. Vt infirmos Deus non permittit inuidiæ, ſic fortes & ſtrenuos vocat in ſtadium, quo poſſint de inuidia ipſa triumphare. Aufert infirmum ab inuidorum rabie, at fortiſſimos eò deducit vbi inuidentiæ victores euadant. Hinc Iacob extollit præſtantiam Ioſephi c. 49. Filius accreſcens, Ioſeph, filius accreſcēs & decorus aſpectu: Filiæ diſcurrerunt ſuper murum; ſed exaſperauerunt eum, & iurgati ſunt, inuideruntq; illi habentes iacula. Sedit in forti arcus eius, &c.*

Simili modo Deus exercuit, promouit & perfecit Iacobum per Eſau, Moſen per Pharaonem, Iſaiam per Manaſſen, Machabæos per Antiochum, S. Athanaſium per Cōſtantium. S. Chryſ. per Eudoxiam, S. Ambr. per Iuſtinam Imper.

Vers. 18. AIT AVTEM DAVID: QVIS EGO SVM, AVT QVÆ EST VITA MEA (quid in vita præclarè geſſi) &c. VT FIAM GENER REGIS?] Mira hic elucet humilitas Dauidis; vt pote qui iam reiecto Saule vnctus in regē, Goliam proſtrauerat, eratq; dux prēliorū, aſſiduè triūphans de Philiſthæis; A ac tamē indignum ſe æſtimat matrimonio filiæ Saulis, vt eius fiat gener. Nimirum certat ipſe ſua humilitate cum faſtu & inuidia Saulis, vt illam frāgat & ſuperet, ac præſertim vt illi excūdat iſtum aculeum populi acclamantis: *Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia*, q. d. Sauli: Mi Domine rex, non eſt quod te hęc vox moueat vulgi imprudentis; adeò enim me non mouet nec extollit, vt ego me minimum ſeruorum tuorum æſtimem, & indignum qui fiam tuus gener. Audi S. Chryſ. hom. in hæc Dauidis verba: *Quis ego ſum? Quis ſum ego Domine mi, quod talem gratiam inuenerim ante faciē tuam? Ego enim minimus fui in tribu mea, & elegiſti me ex ouibus, & aſſumpſiſti me. Videte quomodo ſubiūxit humilitati innocentiam, vt cum eſſet homo, diceret, elegiſti me ex ouibus. Demonſtrauit quia hoc genus pe-* B *cudis innocens eſt: ſignificabat enim illum paſtorem bonum, qui animam ſuam ponit pro ouibus ſuis: Illū agnū Dei qui venturus erat, vt tolleret peccatum mundi. Electus ergo ex ouibus vt paſtorem oſtenderet, & innocentiam non negaret, dicit: Ego enim minimus fui in tribu mea. Quàm ſuaue eſt, quàm dulce in auditione vera confeſſionis, vt diceret ſe minimum in tribu ſua: non erubuit quod erat, vt eſſet quod non erat. Confeſſio eius adduxit ei non peccatum, ſed gloriam & miſericordiam.* Subdit deinde Dauidem hic geſſiſſe typum Chriſti: *Quod dixit; Minimus fui in tribu mea, ſignificabat perfectam Domini humilitatem in mundū venientis, qui formam non ingenui, ſed ſerui aſſumere voluit. Quid humilius ſeruo? Tamen hoc Dominus eſſe dignatus eſt, vt ex ſeruis liberos faceret, vt ſeruitus ipſius nobis ingenuitatem donaret. Hoc ſignifica-* C *bat quod dixit: Minimus fui in tribu mea. Eia nunc erigite mentes genus electum, & nolite eſſe pigri, neque ſuperbi.*

DIXITQVE SAVL AD DAVIDEM: IN DVABVS REBVS GENER MEVS ERIS HODIE,] Hebr. & Sept. habent: *in duabus*, vnde Hebræi ſubaudiunt: *vxoribus*, q. d. duas filias meas tibi addixi, itaque duplici titulo eris meus gener. Nam Merob ſeniorem filiam meam tibi deſpondi (eſto ob caſum occurrentem illa poſtea tradita ſit alteri) ac Michol iuniorem nunc tibi deſpondeo & trado. Pagnin. verò ſic explicat: *In duabus*, id eſt in vna duarum, ſcilicet in Michol eris meus gener. Sic & Hugo, Dion. Vatab. & alij. Vers. 21.

Verùm noſter aptiùs τὸ *in duabus* interpretatur, *rebus*: Nā Hebræi genus fœmininum vſurpāt pro neutro quo carēt. *In duabus*, hoc eſt *in duobus*, putà in duobus punctis, ſiue in duabus conditionibus D & rebus. Duæ hæ res ſunt, prior, cædes Goliæ: illum enim occidenti filiam ſuam promiſerat Saul c. 17. v. 25. poſterior, centum præputia Philiſthinorum, quæ nunc exegit Saul, vt patet v. 25. ita Angelom. Sanch. & alij. Sic ait Pſaltes: *vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini. Vnam*, hoc eſt vnum, ſiue vnam rem.

Aliter Auctor quæſt. apud S. Hieron. Ruper. Hugo, Gloſſa, Abulen. Dion. & alij; *duæ res*, inquit, *ſunt ducenta præputia Philiſthinorum*: hæc enim numerauit Dauid Sauli verſ. 27. Quare cum Saul pro Michol tātùm exegerit cētum preputia, videtur pariter pro Merob priore exegiſſe centum, quaſi dicat Saul: præſtitiſti mihi ô Dauid centum præputia pro Merob; præſta mihi alia centum, & dabo tibi Michol: ſic Laban pro ſeptē annis ſeruitutis Iacobi ſubſtituens Liā,

Digitized by Google

voluit, vt alios ſeptem annos ſibi ſeruiret pro A Rachele. Geneſ. 29. v. 20. & 27.

Porrò olim mariti coëmebant vxores, dando pro eis pretium aut dotem vel dona ſponſalia, vti oſtendi Exodi 4. verſ. 26. Sic Saul ait hic Dauidi: non eſt quod ſollicitus ſis de dote & pretio, quo Michol vxorem emas: iſta enim cùm ſit filia regis magno pretio æſtimanda foret. Nam ego cùm ſim rex opulentus à te paupere pretium non requiro.

Vers. 25. Non habet rex sponsalia necesse.] *Sponſalia* vocat dotem, ſiue pretium ſponſæ iam dictum, vt patet ex Hebr.

Nisi tantum centum præputia Philisthinorum.] Cur Saul potiùs petijt præputia, quàm capita Philiſthinorum? Reſpon. nè Dauid afferret capita Hebræorum, fingens illa eſſe capita Philiſthinorum: Nam præputia Hebræi in Circumciſione depoſuerant: quare ſi Dauid Sauli præputia afferret, certum erat illa non eſſe Hebræorum, B vtpote quibus illa reſecta & circumciſa erant, ſed Philiſtinorum. Ita Theod. & Procop. Adde capita tot aſportare fuiſſe valde difficile, ac regi ea offerre fuiſſet ſpectaculum horridum & crudele.

Porrò inſidioſæ fuere hæ nuptiæ, & hæc conditio. Ideò enim præputia hæc centum petiit Saul, vt Dauid cum centum Philiſthæis confligens, ab aliquo eorum occideretur. Ita S. Chryſoſt. homil. de Dauide & Saule, S. Auguſt. in Pſalmum 33. S. Ambroſ. ſerm. 18. in Pſalm. 118. Rursùm Saul dedit ſuam Michol Dauidi, vt illa Dauidem vel perderet, vel ſibi prodeſſet. Sed Deus Dauidi fauens vtrumque diſcuſſit, & in Dauidis bonum gloriamque conuertit. Nam & Dauid cæcidit ducentos Philiſthæos magna fortitudine & gloria, ac Michol magis Dauidem quàm Saulem dilexit, eumque Saulis manibus eripuit, vt audiemus capite ſequenti.

Vers. 27. Et percussit (occidit) ex Philisthiim ducentos viros,] vt eorum ducenta præputia offerret Sauli. Saul tantùm petierat centum: Dauid verò obtulit ducenta, vt liberalitatem & generoſitatem ſuam Sauli oſtenderet.

Vers. 30. Et egressi sunt Principes Philisthinorum,] ad præliandum contra Hebræos, ſed cur egreſſi? Reſpon. ex antiquo & innato in Hebræos diſſidio & odio: illud enim ad continua eos bella excitabat. Adde recentem odij bellique noui cauſam extitiſſe, quòd ignominiam in cæde Goliæ contractam, reſtauratis viribus & copiis delere voluerint. Recentior cauſa fuit, quòd Dauid ducentos eorum occidiſſet, & præputia eorum Sauli obtuliſſet: quod ingens æſtumabant ipſi ſuum eſſe probrum & ludibrium. Aliam cauſam dant Rabbini, ſcilicet quòd Dauid, vtpote nouus ſponſus, primo anno nuptiarum abſtenturus eſſet bello, ac vxori & familiæ vacaturus: ac proinde putabant Philiſthæi iam tempus eſſe inuadendi Hebræos, vtpote quieſcente Dauide, quem ſolum timebant. Sic enim ſancit Deus Deuteronom. 24. verſ. 5. *Cum acceperit homo nuper vxorem, non procedet ad bellum, nec ei quicquam neceſſitatis iniungetur publicæ: ſed vacabit abſque culpa domui ſuæ, vt vno anno lætetur cum vxore ſua.* Verùm hæc lex non vetat nouum ſponſum ire ad bellum; ſed tantùm iubet nè quis eum ad bellum, aliudue onus publicum cogat: hoc enim ſignificat *τὸ iniungetur.* Quare timere poterant Philiſthæi, ſi arma mouerent, illicò Dauidem vtpote Chiliarcham generoſum eis occurſurum, vti de facto eis occurrit, vt hîc dicitur: ſed ipſi Martem ſolitum cum Hebræis tentare voluerunt, ſperantes ſe Dauidem tandem aliquando ſuperaturos.

CAPVT DECIMVM-NONVM.

SYNOPSIS.

Primò, Ionathas Dauidem Sauli reconciliat. Secundò, verſ. 8. Dauid cædit Philiſthæos: vnde Saul inuidia & ſpiritu malo agitatus lancea conatur eum configere, ſed ictum declinans euaſit Dauid. Tertiò, verſ. 11. Saul mittit ſatellites qui Dauidem domi capiant ad cædem; ſed Michol vxor Dauidem monet, & dimittit poſito in lecto eius ſimulachro. Quartò, verſ. 18. Dauid fugit ad Samuelem: mox mittit Saul Satellites ſuos eodem, qui omnes cum Samuele prophetant, ac tandem ipſe quoque Saul ſuos ſequens, cum Samuele eiuſque ſociis prophetat, vnde prouerbium: Num & Saul inter prophetas?

Digitized by Google

Pro, *ſtatuam* Hebr. eſt תרפים *theraphim*, quod Abulenſ. vertit: *lignum informe rotundum*, alij vertunt; *idolum*, vel, *oraculum*, alij, *aſtrolabium* ad cœli influxus recipiendum compoſitum: ſed certum eſt *theraphim* ſignificare *ſtatuam*, vt vertit noſter, ſcilicet effigiem hominis, puta Dauidis, vt cenſet Theodor. Procop. vide quæ de theraphim dixi Oſee 3. verſ. 4. Iud. 18. verſ. 4. & 17. Septug. vertunt κενοτάφια, id eſt, *ſepulchra inania. Quomodo enim*, vt ait Theodoret. *inane ſepulchrum videtur quidem habere mortuum, ſed non habet; ita etiam quod per veſtes erat compoſitum, videbatur quidem eſſe David agens animam, ſed non erat.*

Pro Hebr. כביר *kebir*, id eſt, *pellem piloſam*, Ioſeph. Procop. Theod. & alij multi legentes כבד *cabet*, vertunt: *hepar capræ*, quod occiſâ caprâ adhuc palpitare & ſe motitare ſolet, ait Theod. & Procop. vt videretur non eſſe ſtatua, ſed verus viuuſque homo, puta Dauid reſpirans, quaſi ille videretur ægrotare ſub ſtragulis, ibique trahere & agere animam.

Noſter cum Septuag. & Chal. meliùs vertit: *pellem piloſam*: hanc enim poſuit Michol, vt per hoſce pilos rufos (in Galaadite enim quæ vicina eſt Ieroſolymæ oues & capræ ſunt rufi & fului coloris, vti dixi Cantic. cap. 4. verſ. 1.) Dauidis capillos rufos repræſentaret. Ita Theod. & Abulenſ. Aut certè vt molli hac pelle ægroti Dauidis caput confouere videretur: vnde Vatabl. vertit: *ceruical*, vel *puluinar ex pellibus caprarum*. Audi S. Hieron. Epiſt. 103. ad Marcel. *Venerunt nuncij, & ecce κενοτάφια, in lecto, pro cenotaphijs in Hebræo Theraphim, id eſt μορφώματα, (iuxta Aquilæ interpretationem) poſita ſunt, & non iecur caprarum, vt noſtri Codices habent, ſed puluillus de caprarum pelle conſutus, qui intonſis pilis, caput inuoluti in lectulo hominis mentiretur.*

VERS. 14. MISIT AVTEM SAVL APPARITORES QVI RAPERENT DAVID.] Saul videtur iuſſiſſe cuſtodibus, vt Dauidem noctu domi ſuæ cuſtodirent, manè verò domo egredientem comprehenderent & ad ſe deducerent occidendum. Verùm videns cuſtodes tardare, eò quòd vt ipſe putabat, Dauid domi ſe contineret, nec egrederetur, moræ impatiens timenſque nè Dauid elaberetur, aut (vt ſuſpicax eſt inuidia) nè cuſtodes muneribus vel promiſſis corrumperet, nouos miſit apparitores, qui domum Dauidis inuaderent, indéque Dauidem violenta manu ad ſe abriperent, quòd ſi reſiſteret, occiderent.

Porrò Dauid in hiſce anguſtijs conſtitutus compoſuit recitauitque Pſalmum 58. *Eripe me de inimicis meis Deus meus, & ab inſurgentibus in me libera me.* Id patet ex eius inſcriptione, quæ ſic habet in verſione S. Hieron. *Victori, vt non diſperdat David humilem & ſimplicem, quando miſit Saul vt cuſtodirent domum, vt occiderent eum.* Orando ergo & pſallendo Dei opem inuocauit: qui proinde Sauli conſilia diſcuſſit, & Dauidem ſaluauit. Idem faciamus nos in periculis & ærumnis, atque ſimile Dei auxilium experiemur.

ET RESPONSVM EST (à Michol vel eius ancillis & famulis) QVÒD DAVID ÆGROTARET.] Ac ſimul Michol apparitori-

A bus Saulis non credentibus vel dubitantibus, eminùs ſimulachrum Dauidis in obſcuro angulo lectóque decumbens oſtendit, quòd illi ipſum Dauidem eſſe rati, rem totam ad Saulem detulerunt. Mentitur hic Michol, ſed putabat in tali caſu ad ſaluandam Dauidis mariti ſui vitam, non tantum licitum, ſed & honeſtum, imò neceſſarium eſſe mendacium, vti putarunt obſtetrices Ægyptiæ Exodi 1. & Raab Ioſue 2. alijque permulti etiamnum putant: qua in re errant.

Audi Ioſephum lib. 6. cap. 14. *Parato lecto tanquam ægrotanti, ſtragulis iecur capræ recens exemptum ſubiecit, diluculoque venientibus, quos Pater ad Dauidem miſerat, oſtendit lectum opertum, & quòd palpitatione iecoris ſtragula moueri viderent, maritum ægrum anhelare perſuaſit, addens totam noctem inquietam eum egiſſe.* Sed hepar hoc capræ B ſuperius ex S. Hieron. reieci.

ECCE DAVID IN NAIOTH IN RAMATHA.] *Naioth*, ait Adrichomius, locus eſt in vrbe (iuxta vrbem) Ramatha ſiue Rama, tribus Beniamin, ſex milliaribus diſtans ab Ieruſalem verſus Bethel, vbi Dauid & Samuel manſerunt, ac Saul prophetauit. Chald. pro *Naioth* vertit: *domus doctrinæ*. Hìc enim erat *Eccleſia*, vt ait Septuag. & Ioſeph. hoc eſt cœtus & Collegium prophetarum, id eſt virorum religioſorum Deo vacantium. VERS. 18.

QVI CVM VIDISSENT CVNEVM PROPHETARVM VATICINANTIVM,] id eſt laudantium Deum ſolitis Hymnis & Pſalmis. *Prophetare* enim ſubinde eſt quod laudare & pſallere. C Sic 1. Paral. 25. verſ. 1. Dauid conſtituiſſe dicitur Aſaph & Heman qui *prophetarent* (id eſt pſallerent) *in Citharis & pſalteriis*. Simile habetur 2. Paral. 35. 15. vide quæ de his prophetis dixi cap. 10. VERS. 20.

ET SAMVELEM STANTEM SVPER EOS,] quaſi dicat: Samuel præſidebat eis quaſi eorum præcentor & Choragus. Dices, quomodò ergo dictum eſt cap 11. verſ. vltim. quòd Samuel vltrà nòn viderit Saulem vſque ad diem mortis ſuæ? Reſpondent Hebræi apud S. Hieron. Samuelem veniente Saule ſe abſcondiſſe, aut certè Samuelem non vidiſſe Saulem in habitu regio, vti antè viderat: Saul enim hìc prophetans eo ſe nudauerat. Sed planiùs dicimus Samuelem non vidiſſe, id eſt inuiſiſſe Saulem vti dixi cap. 15.

D FACTVS EST ETIAM DOMINI SPIRITVS IN ILLIS ET PROPHETARE (pſallere) COEPERVNT ETIAM IPSI.] Spiritus hic Dei dictauit eis hymnos quos canerent, putà eoſdem quos canebat Samuel cum ſuis, & ſimul indidit eis affectum canendi, ac modulos vocis ad ſcitè canendum. Fecit hoc Deus in gratiam Dauidis, vt is haberet tempus effugiendi.

Moral. Diſce hic quantùm valeat bonorum ſocietas, æquè ac Sanctorum virtus & merita. Nam hi nebulones vel miniſtri impij Saulis inter prophetas facti ſunt prophetæ, Deumque laudarunt quaſi Samuel & Dauid eis ſuum ſpiritum afflaſſent.

ET EXPOLIAVIT ETIAM IPSE SE VESTIMENTIS SVIS:] ita vt eſſet omninò nudus, VERS. 24.

Digitized by Google

aiunt nonnulli. Honeſtius Angelomus, Lyran. & Abulenſ. cenſent Saulem nudaſſe ſe exterioribus duntaxat veſtimentis regiis, non verò intimis; quia ſpiritus Dei omnem adimit pudorem, ait Vatab. vt liberè Dei laudes deprædicentur: imò ſpiritus Dei ita Saulem extra ſe rapuit, vt neſciret quid ageret, ait Aben Ezra. Addit Lyran. Saul, inquit, veſtem regiam depoſuit, & pro ea veſtem religioſam ſeu diuinis laudibus accommodatam, qualem habebat Samuel & prophetæ, induit; vti faciunt ſubinde Principes, qui S. Franciſci habitum, pietatis ergo aſſumunt.

Et cecidit] (ita lege cum Roman. Sept. non *cecinit*, vti legunt nonnulli) *nudus* (eo modo quo iam dixi) *tota die illa & nocte*; vt Dauid haberet tempus ſufficiens ad fugiendum. Vide hic quàm miram Deus Dauidis ſui habuerit prouidentiam, & quàm miris modis eum ſeruarit: hoc merebatur Dauidis patientia, confidentia, ſanctitas. *Cecidit* ergo Saul, quia viribus & ſenſibus deſtitutus erat, ait Abulenſ. Ezra & Vatab. vel potiùs, quia Deum proſternens ſe in terram cum cæteris prophetis adorabat. 1. Corin. 14. ita Serarius.

Nvm et Savl inter prophetas?] Idem de Saule dictum audiuimus c. 10. ſed ibi nouitas; hîc autem contrarietas fuit ratio & cauſa prouerbij. Mirabantur enim omnes Saulem Dauidi prophetæ tam infeſtum inuidumque, ſubitò ita mutatum, vt inter ſocios eius prophetaret & ipſe, pſalleretque.

Addit Auctor mirabilium S. Script. apud S. Auguſt. l. 2. c. 10. Saulem ſtricto arcu famulos ſuos inſecutum. Porrò S. Auguſt. in Pſalm. 103. ex hoc loco docet etiam improbis (qualis erat Saul) in ipſo ſubinde actu & æſtu improbitatis dari ſpiritum prophetiæ: hic enim eſt gratia gratis data, non gratum faciens vti eſt charitas. *Saul*, inquit, *non cùm perſecutus fuiſſet, ſed cùm actu perſequeretur Dauidem, prophetauit*, &c. *Impleti ſunt ſpiritu prophetiæ qui miſſi ſunt, & prophetauerunt. Sed fortè bono illi animo venerant vel ob neceſſitatem officij ſui, vel non facturi quod iuſſum eſt. Miſit & alios; hoc in eis factum eſt, & eorum hoc modo animum interpretemur. Cum illi tardarent, venit ipſe furens, anhelans cædem, ſanguinem ſitiens innocentis ſancti, qui etiam ingratus erat, & ipſe impletus eſt ſpiritu prophetandi & prophetauit. Non ergo ſe iactent, qui fortè ſine charitate habuerint hoc munus Dei ſanctum, ſicut ſanctum baptiſmum; ſed videant qualem rationem habituri ſint cum Deo, qui ſanctis non ſanctè vtuntur: Ex his erunt qui dicturi ſunt, in nomine tuo prophetauimus: non illis dicetur: mentimini, ſed dicetur: non noui vos; Recedite à me qui operamini iniquitatem: quia ſi habeam omnem prophetiam; Charitatem autem non habeam, nihil ſum. Prophetauit autem & Saul, ſed operabatur iniquitatem.*

Sic Balaam prophetauit in ipſo actu impietatis, quo perſequebatur Hebræos. Numer. c. 22. & ſeq. æquè ac Caiphas perſequens adigenſque Chriſtum ad necem, prophetauit oportere eum mori pro populo. Ioann. 11. v. 50.

Moral. Vide & mirare hîc Dei in impios etiam obſtinatos potentiam, æquè ac clementiam & beneficentiam: vtpote quæ eorum cor ita immutet & eleuet, vt prophetent; itaque eos immutat, vt ad ſe per pœnitentiam redeant; ſed illi in ſua peruicacia ſe obdurantes, cum Dei clementia ſua duritie pugnant & certant. Sic enim fecit hîc in Saule. Simile & longè amplius fecit in Saulo; dum eum adhuc *ſpirantem minarum & cædis in diſcipulos Domini*, in ipſo perſecutionis itinere & feruore, cœleſti luce & voce ſiderans illicò immutauit, ex Saulo Paulum, ex perſecutore Apoſtolum, ex Phariſæo Doctorem Gentium effecit. Actor. 9. vt de eo, æquè ac Saule diceretur: *Num & Saulus inter prophetas*; imò inter Apoſtolos? Hæc mutatio dexteræ Excelſi; ſed maior in Saulo, quàm in Saule. Nam in Saule manſit cor prauum, inuidia & odio Dauidis occæcatum cum prophetia, in Saulo verò cor ferreum, odio Chriſti & Chriſtianorum accenſum, illo à Deo per miraculum exempto, factum eſt cor ſanctum, cœleſte & diuinum, inſatiabili Chriſti & Chriſtianorum amore æſtuans & flagrans.

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS.

DAVID cum Ionatha de iniquo Patris in ſe odio expoſtulans, cum eo fœdus initum certis pactis renouat & confirmat: Quare Ionathas v. 18. promittit ei, ſe patris ergà eum animum exploraturum, ac per ſagittas eius amorem vel odium ſignificaturum. Ergo v. 27. Dauidem apud patrem excuſat: ſed pater in eum exardeſcens lanceam parat: Vnde v. 36. Ionathas ex condicto odium implacabile patris per ſagittas Dauidi ſignificat, ac mox eum cum lachrymis amplexans in pace dimittit.

1. FVgit autem Dauid de Naioth, quæ eſt in Ramatha, veniensque locutus eſt coram Ionatha: Quid feci? quæ eſt iniquitas mea, & quod peccatum meum

re ſpirituale non corporale, eò quòd præceſſit v.3. *Speciosus forma præ filiis hominum. Valde autem*, ait Tertul. *abſurdum eſt, ſi quem ad bellum enſe cingebat, ei de tempeſtiuitate decoris & labiorum gratia blandiebatur.* Vnde Seneca in Hippolyto: *Quam grata eſt*, inquit, *ſpecies torua viriliter.* Ariſtot. in Ethicis, ait primam pulchritudinis partem eſſe, *vt corpus aptum ſit ad ferendos labores*: additque requiri quandam *in vultu ferociam, vt hoſtibus terribilis videatur*, qualem in Alexandro Magno fuiſſe docet Rhodiginus lib.9.c.24. qualem Cicero lib.1. de officijs vocat, *dignitatem virilem*: ac talem in Dauide fuiſſe, & cum ætate belliſque quæ aſſiduè geſſit creuiſſe non eſt dubium, vt patet ex hoc conflictu cum Goliath, & magis patebit ex ſequent. *Præſtantiſſima forma*, ait Euripides, *digna eſt imperio.* Sicut enim deformitas in Iuliano Apoſtata, vt refert D. Greg. Nazian. orat.4. contra illum; & in Caligula, Othone, Galba & ſimilibus, vt refert Tranquillus, non obſcurè prodidit illos peſſimos fore Imperatores, ita planè dignitas & liberalitas formæ eos optimè imperaturos præmonſtrauit. Nam de Iulio Cæſare, *colore fuiſſe candido, teretibus membris, ore pleniore, vegetiſque oculis*: De Auguſto, *forma fuiſſe eximia & per omnes ætatis gradus venuſtiſſima*: De Tito Veſpaſiano, *forma egregia & cui non minus auctoritatis ineſſet, quàm gratiæ*, teſtatur Suetonius in eorum vitis. Idem de Alexandro ſcribit Plutarch. Polybius lib. 4. laudat Philippum Macedoniæ regem, Alexandri parentem ab ſpecie atque egregio aſpectu, addens, non facilè fuiſſe regem reperire pluribus naturæ dotibus ornatum. Et de Scipione Plutarch. in eius vita: *Erat*, inquit, *Scipio animo aliiſque virtutibus vehementer excellens, ſed præſtantiori etiam pulchritudine oris, totiuſque corporis forma conſpicuus, læta atque hilari fronte; quæ plurimum valent ad gratiam conciliandam.* Pacatus in Panegyr. ad Theodoſium: *Auguſtiſſima*, inquit, *quæque ſpecies plurimum creditur habere è cælo.* Et ſubdit: *Virtus tua meruit imperium; ſed virtuti addidit forma ſuffragium: illa præſtitit, vt oporteret te Principem fieri; hæc vt deceret.*

Pulchritudo martia quæ?

Vers. 43. NVNQVID CANIS EGO SVM? quaſi dicat, ait S. Chryſoſt. hom. 46. in Geneſ. *Putaſti te adhuc apud oues eſſe, & canes quoſdam perſequi? & ita cõtra me, quaſi contra canem inſtrumentis illis inſtructus in pugnam veniſti? ſtatim experientia diſces non tibi cum homine vulgari bellum eſſe.*

Sed verè Goliath impudentia, infidelitate, ſpurcitia erat canis; ideóque vt canis lapide percuſſus eſt à Dauide. Audi S. Paulin. natali 5.

Ille gigas pueri funda paſtoris obiuit vt canis.

ET MALEDIXIT PHILISTHÆVS DAVID IN DIIS SVIS,] dicendo v.g. perdant te Dij noſtri, percu[illegible] te noſter Dagon. Porrò Dauid, ait Baſil. Seleu. Orat. 15. hinc animos & omen victoriæ capiebat dicens: *Maledicam inimici linguam victoriæ pignus teneo*: tum quia maledicos punire, tum quia Deos gentium humiliare ſolet Deus cum ſuis cultoribus.

Vers. 45. DIXIT AVTEM DAVID AD PHILISTHÆVM: TV VENIS AD ME CVM GLADIO, HASTA ET CLYPEO; EGO AVTEM VENIO AD TE IN NOMINE DOMINI EXERCITVVM.] Hinc patet Dauidem à Deo impulſum ſuſcepiſſe hoc duellum: alioqui enim temerè iuuenis giganti, inermis armato, A imbellis bellicoſo ſe oppoſuiſſet. Ita Ioſeph. Theodor. & alij. Deus ergo illi animos æquè ac vires indidit, ac ſpem certam victoriæ. Vnde ſubdit Dauid: *Et dabit te Dominus in manu mea*, q.d. Idcircò planè inermis tibi armato occurro, vt oſtendam me vno Deo niti, & in eo omnem victoriæ ſpem reponere, quòd ſcilicet ipſe te adeò elatum mea manu percutiet & occidet. *Sic, ſic*, ait S. Auguſt. ſerm. 5. de verbis Apoſtoli: *aliter non, omninò aliter non proſternitur inimicus. Qui pugnat viribus ſuis, antequam pugnet ipſe proſternitur.* Hæ voces Dauidi inermi victoriam & regnum pepererunt. Vnde Baſil. Seleuc. orat. 15. exclamat: *O plenas amoris diuini voces, vel ante victoriam potitas victoria! O qui palam feciſti fidem ad pugnam armis non indigere! O qui in te ipſo palam fe-* B *ciſti fidei vim! tales animas legere nouit gratia: quare & cura gregis diſtentum vocauit ad regnum.*

Audi S. Chryſ. hom. de Dauid & Goliath: *Dauid dixit ad eum: tu venis ad me fidens in gladio, ego in Deo; tu terrenis dimicas, ego cæleſtibus pugno; tu in lancea, ego in fide; tu in clypeo, ego in pace; tu venis ad me in armorum virtute, ego in potentiſſimo genitore. Denique in te tua arma vertentur, in te tuus gladius exeretur: Dei eſt enim hæc pugna, Dei erit & ipſa victoria.*

Porrò Ioſephus 6. Antiq. c.10. Dauidem Goliæ dixiſſe ait: *Tu me inuadis haſta tua confiſus, & thorace & gladio: mihi verò pro armatura Deus eſt, qui te ac tuum exercitum hodie noſtris manibus deleturus eſt.* Nota τὸ *mihi verò pro armatura Deus eſt. Si enim Deus pro nobis, quis contra nos?* Rom. 8.

PERCVSSIT PHILISTHÆVM IN FRONTE: ET Vers. 49.
C INFIXVS EST LAPIS IN FRONTE EIVS, ET CECIDIT IN FACIEM SVPER TERRAM.] Chald. *Percuſſit Philiſthæum ſuper domum oculorum eius, & infixus eſt lapis in domo oculorum eius, & cecidit ſuper naſum ſuum in terram.* Ergo Goliath galea ſua texerat caput, ſed non frontem, præſertim quia Dauidem quaſi inermem deſpiciebat; aut ſi eam texerat, tam validè Dauid roboratus à Deo lapidem vibrauit, vt galeam perfringeret.

David frõtem Goliæ terebrauit.

Hinc patet Primò, Dauidem fuiſſe inſignem fundibularium: petiit autem frontem Goliæ, quia eâ perfractâ lædebat cerebrum Goliæ, à quo omnis ſpiritus, motus & ſenſus manat: itaque fecit eum quaſi exanimem & ſtupidum in terram corruere. Patet ſecundò, ictum hunc Dauidis adeò fuiſſe validum, vt lapis frontem Goliæ terebraret & cerebrum feriret: inde enim quaſi D motu & ſenſu deſtitutus concidit. Ita Abulenſ. Et Prudentius in Phychomachia.

Traiectumque cauo, terebrauit vulnere frontem.

Patet tertiò, primo vnius lapidis ictu Goliam corruiſſe. Minùs ergò benè Gloſſa & Hugo cenſent, Goliam ternis lapidibus & ictibus à Dauide proſtratum fuiſſe, vt trinam Chriſti à Diabolo tẽtati repulſam & victoriam repræſentaret. Addit Chald. Rabbini & Philo, vel potiùs Pſeudophilo in Antiq. Biblicis, Dauidem lapidi quo percuſſit Goliath, inſcripſiſſe nomen Dei & Patriarcharum. Veriùs Panthaleon Chartophylax Eccleſiæ Conenſis Hom. de S. Michaële (extat apud Surium in feſto S. Michaëlis) aſſerit Archangelum Michaëlem quaſi præſidem Synagogæ & protectorem Iſraëlis, æquè ac Da-

Digitized by Google

uidis regis, per eum percuſſiſſe Goliam.

A Myſticè S. Auguſt. ſerm. 197. de Tempore: *Videte,* ait, *fratres, vbi Dauid Goliath percuſſerit, in fronte vtique vbi crucis ſignaculum non habebat. Sicut enim baculus, crucis typum habuit, ita etiam & lapis ille de quo percuſſus eſt, Chriſtum Dominum figurabat. Ipſe eſt enim lapis viuus, de quo ſcriptum eſt: lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.* Et inferiùs Tropologiam afferens: *Quod verò,* inquit, *in fronte percuſſus eſt: hoc ſignificat, quod modo in noſtris competentibus exercetur, quia quando Catechumenus in fronte ſignatur, ſpiritalis Goliath percutitur, & Diabolus effugatur.*

Idem Auguſt. hom. 32. inter 50. in fine: *Golias,* inquit, *de viribus ſuis ſuperbus, elatus, inflatus, primò totam victoriam vniuerſæ partis ſuæ in ſe vno conſtituit. Et quia omnis ſuperbia habet impudentiam frontis, in ipſa fronte lapide veniente deiectus eſt.* B *Euacuata eſt frons, quæ habebat impudentiam ſuperbiæ ſuæ, & vicit frons quæ habebat humilitatem crucis Chriſti. Propterea & nos ſignum ipſum crucis in fronte portamus, quia illud intelligimus.* Ita S. Auguſt. iſta homil. cuius titulus eſt: *de Monomachia Dauidis & Goliæ.*

Tropol. Duellum Dauidis cum Golia repræſentat luctum ſpiritus cum carne, qui ſcilicet carnem ſuam lapide auſteritatis deiicit, & gladio mortificationis caput illi abſcindit nè præſit, ſed ſubſit. Vnde S. Chryſoſt. Goliath vocat, *turrim carneam.* Rursùm ſubigit ſibi frontem, quia in fronte animi indoles & paſſiones, ac præſertim ſuperbia, impudentia & feritas cernitur. Vnde Ariſtot. lib. 1. de hiſt. anim. c. 8. *Quibus,* ait, *frons magna eſt, ſunt ſegnes: quibus parua, mobiles: quibus lata, mente moueri idonei: quibus rotunda, iracundi.* C Eadem penè ad verbum habet Plinius lib. 11. c. 52. qui & c. 37. addit: *Frons & alijs* (animalibus) *ſed homini tantum triſtitiæ, hilaritatis, clementiæ, ſeueritatis index.* Denique ſpiritus validus ſubigit ſibi cerebrum ſub fronte latens, quod eſt officina omnis prauæ cogitationis & concupiſcentiæ.

Vers. 51. ET TVLIT GLADIVM EIVS, &c. PRÆCIDITQVE CAPVT EIVS.] Dauid ergo Goliam ſuo ipſius gladio peremit. Eò glorioſior fuit eius victoria: Licet enim Goliath lapide ictus corruerit in terram, non tamen illicò mortuus occubuit, ſed tunc demum, cum Dauid illi caput amputauit. Porrò Philo vel potiùs Pſeudophilo in Antiq. Biblicis, narrat vel potiùs fingit, Goliam, cum Dauidem ſuum in ſe gladium ſtringentem videret, dixiſſe: *Feſtina & interfice me, & exulta.* D *Et dixit ei Dauid: antequam moriaris aperi oculos tuos, & vide interfectorem tuum, qui te interfecit. Et reſpiciens Allophylus vidit Angelum, & dixit: non ſolus occidiſti me, ſed qui tecum aderat, cuius ſpecies non eſt ſicut ſpecies hominis. Et tunc Dauid abſtulit caput eius ab eo.*

Allegoricè D. Auguſt. ſerm. 197. de tempore: *Quod,* inquit, *Dauid non habens gladium aſcendit ſuper Goliam, & eum proprio interfecit gladio; deſignatū eſt, quod in aduentu Chriſti ſuo gladio diabolus victus eſt, qui per nequitiam ſuam & iniuſtam perſecutionem, quam exercuit in Chriſtum, omnium in eum credentium perdidit principatum.*

Denique vnctio Samuelis hîc operabatur: hoc enim duello & victoria Dauid ſtrauit ſibi viam ad regnum, ad quod à Deo deſtinatus, & à Samuele vnctus erat. Vnde Salianus & alij cenſent duellum hoc paulò pòſt vnctionem contigiſſe, ſcilicet vnctum fuiſſe Dauidem anno ætatis 20. qui regni Saulis erat octauus, duellum verò hoc iniiſſe anno ætatis 21. qui fuit Saulis decimus.

ASSVMENS AVTEM DAVID CAPVT PHILISTHÆI ATTVLIT ILLVD IN IERVSALEM.] Vers. 54. Priùs illud in caſtra intulit, deinde per vrbes circumtulit, ac tandem in Ieruſalem velut regni Iſraëlis caput detulit. Quare meritò S. Chryſoſt. hom. de Dauid cum Goliam deuicit, ei congratulans hoc Epinicium cecinit: *Quibus ego te laudibus, quibuſque glorijs præferam ſancte ac religioſe puer, qui innocentia pares, virtute fortes, ſenes merito præuenisti: qui potuiſti, deſiſtentibus cunctis immanem belluam vincere, hoſtem proſternere, inimicum populi detruncare? Tu enim deficiente rege, rex ipſe & dignitate & merito extitiſti. In deſiſtentibus fortibus fortiter in prælium proſiliſti. Tu formidanti populo & Goliæ ſæuitiam molienti, dum fortiſſimè geris, victoriam de hoſte Dei populo tradidiſti.*

ARMA VERÒ EIVS POSVIT IN TABERNACVLO SVO,] puta in domo patris ſui Ieſſe, quæ erat in Bethlehem; ac poſt Saulem rex factus, in regiam ſuam tranſtulit. Excipe gladium Goliæ: hunc enim Dauid ſacrauit Deo, & in eius tabernaculo repoſuit, vt eſſet perenne victoriæ huius à Deo acceptæ monumentum: inde enim Dauid fugiens Saulem gladium hunc à Pontifice recepit in vrbe Nobe, vti audiemus c. 21. 8. Baſil. Seleuc. orat. 15. *Sectum caput,* ait, *cum ſectore gladio, victoria parentis donatum offert, & cum qua deuicerat, Deo offert, et victoriam arrogat. O qui palam egiſti, fidem ad pugnam nullis egere armis! O qui in te ipſo palam feciſti fidei vim.*

Porrò de gladio hoc ait Dauid Pſal. 143. 11. *de gladio maligno eripe me.* Nam Pſalmus hic à Septuag. inſcribitur: *Pſalmus contra Goliath*: vnde & Chald. vertit: *A gladio Goliath eripe me.* Quare Dauid ante duellum Pſalmum hunc compoſuiſſe, eòque Dei opem imploraſſe videtur: vnde mox à Deo animatus, duellum iniit, vicit, triumphauit. Aut potiùs Pſalmum hunc parta victoria quaſi Epinicium Deo cecinit. Sic enim orditur: *Benedictus Dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.* Simile Epinicium Dauidi cecinit Eccleſ. c. 47. 4. & ſeq. vbi & cauſam victoriæ aſſignat dicens: *Nam inuocauit Dominum omnipotentem.*

DE QVA STIRPE DESCENDIT HIC ADOLESCENS?] Vers. 55. Videtur Saul non agnouiſſe Dauidem qui paulò antè fuerat ei familiaris, imò eius armiger & citharædus. Vnde hoc? Reſpondet Pſeudophilo paulò ante citatus: *Angelus,* inquit, *Domini erexit faciem Dauid, & nemo agnoſcebat eum. Et videns Saul Dauid, interrogauit eum, quis eſſet? & non erat qui cognoſceret eum.* Sed hoc eſt fabuloſum.

Secundò; Caiet. & Torniellus reſpondent inter duellum hoc & citharizationē Dauidis multos interceſſiſſe annos, quibus vultus Dauidis creſcentis ita fuerit immutatus, factuſque virilis, vt nec à Saule nec ab Abner fuerit agnitus. Verùm contrarium innuit hic ſeries hiſtoriæ, in qua citharizationi illicò duellum hoc ſubiungitur: vnde Salianus aſſerit inter vtrumque octodecim menſes duntaxat interceſſiſſe.

Dauidem Saul non agnouit. Cur? Reſp. 1. 2.

Digitized by Google

Tertiò Theodor. & ex eo Procopius reſpon-
3. dent Saulem non agnouiſſe Dauidem, vel quia furibundus cithara ludentem non ſentiebat, vel quòd inuidia ſtimulante diligenter & accuratè cognoſcere noluit, cuias, & quiſnam eſſet. Verùm necdum audierat Saul voces populi: *Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia*, quæ fuit origo inuidiæ; atque à Dauide citharizante curatus ceſſantibus furiis non poterat non eum agnoſcere & diligere, vti dictum eſt c. præced. v. 21.

4. Quartò Magiſter hiſtoriar. Scholaſt. reſpondet, Saulem propter exagitationem ſpiritus maligni factum eſſe labilis memoriæ, ideóque Dauidis fuiſſe oblitum. Idem videtur velle Lyran. Verùm etiamſi hoc non ſit improbabile, non tamen omninò ſatisfacit.

5. *Genuinè.* Dico ergo varias huius ignorationis in Saule fuiſſe cauſas. Prima, quòd Dauid iam grandeſcens barbâ veſtiebatur, quam priùs non habuerat, ait S. Auguſt. adeóque vultu erat iam magis virili quàm iuuenili: ſolent enim iuuenes cum A ad virilem ætatem accedunt, paucis menſibus valde in vultu mutari. Secunda, quòd Dauid iam veſtiebatur habitu paſtoritio: veniebat enim ab ouibus; cùm in aula Saulis veſte vſus fuiſſet aulica. Tertia, quòd reges tot habeant aulicos & famulos, totque regni negotia, vt multorum obliuiſcantur. Abner quoque militiæ præfectus ſæpiùs ab aula aberat & in caſtris verſabatur; vnde Dauidem vix videre & noſſe poterat.

Addunt Lyran. Dion. & Vatab. Saulem hic non quærere, quiſnam ſit Dauid, ſed ex qua ſtirpe & quo patre oriundus, vt ſciat an dignus ſit cui filiam ſuam det vxorem, in præmium victoriæ cæſori Goliæ à ſe promiſſum v. 25. ideóque Dauidem reſpondere, ſe eſſe filium Iſai Bethleemitæ, id eſt ſe eſſe è tribu Iuda, quæ erat regalis: Iudæ enim Iacob promiſerat regnum, ſicut Leui Sacerdotium, Geneſ. 49. Sed iam ſciebat Saul Dauidem eſſe filium Ieſſe Bethleemitæ, ab eo enim eum ſibi mitti popoſcerat c. 16. 22.

CAPVT DECIMVM-OCTAVVM.

SYNOPSIS.

D*AVIDI ob Goliam cæſum populus acclamat*: Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia: *quare Saul illi inuidens, dolenſque eum ſibi præferri, cogitat eum occidere: Primò vibrans in eum lanceam verſ. 11. Secundò per Philiſthæos in bello, cui eum præfecit, verſ. 17. Tertiò verſ. 25. per filiam ſuam, quam ipſi deſpondit poſcens ab eo pro illâ centum præputia Philiſthinorum, ſperans illum ab eis tandem aliquando occidendum.*

1. ET factum eſt cùm cõpleſſet loqui ad Saul: anima Ionathæ conglutinata eſt ani-
mæ Dauid, & dilexit eum Ionathas quaſi animam ſuam. 2. Tulitque eum
Saul in die illa, & non conceſſit ei vt reuerteretur in domum patris ſui. 3. Inierunt
autem Dauid & Ionathas fœdus: diligebat enim eum quaſi animam ſuam. 4. Nam
expoliauit ſe Ionathas tunica, qua erat indutus, & dedit eam Dauid, & reliqua veſti-
menta ſua, vſque ad gladium & arcum ſuum, & vſque ad balteum. 5. Egrediebatur
quoque Dauid ad omnia quæcumque miſiſſet eum Saul, & prudenter ſe agebat: poſuit-
que eum Saul ſuper viros belli, & acceptus erat in oculis vniuerſi populi, maximéque in
conſpectu famulorum Saul. 6. Porrò cùm reuerteretur percuſſo Philiſthæo Dauid,
egreſſæ ſunt mulieres de vniuerſis vrbibus Iſraël, cantantes, choroſque ducentes in oc-
curſum Saul regis, in tympanis lætitiæ, & in ſiſtris. 7. Et præcinebant mulieres lu-
dentes, atque dicentes: Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia. 8. Iratus eſt au-
tem Saul nimis, & diſplicuit in oculis eius ſermo iſte: dixitque: Dederunt Dauid decem
millia, & mihi mille dederunt: quid ei ſupereſt, niſi ſolum regnum? 9. Non rectis
erg oculis Saul aſpiciebat Dauid à die illa, & deinceps. 10. Poſt diem autem alteram,
inuaſit ſpiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio domus ſuæ: Dauid autem pſal-
lebat manu ſua, ſicut per ſingulos dies: tenebatque Saul lanceam, 11. & miſit eam,
putans quod configere poſſet Dauid cum pariete: & declinauit Dauid à facie eius ſecun-
dò. 12. Et timuit Saul Dauid, eò quòd Dominus eſſet cum eo, & à ſe receſſiſſet.
13. Amouit ergo eum Saul à ſe, & fecit eum tribunum ſuper mille viros: & egredie-
batur & intrabat in conſpectu populi. 14. In omnibus quoque viis ſuis Dauid pru-
dent eragebat, & Dominus erat cum eo. 15. Vidit itaque Saul quod prudens eſſet

nimis, & cœpit cauere eum. 16. Omnis autem Iſraël & Iuda diligebat Dauid: ipſe
enim ingrediebatur & egrediebatur ante eos. 17. Dixitque Saul ad Dauid: Ecce filia
mea maior Merob, ipſam dabò tibi vxorem: tantummodo eſto vir fortis, & præliare
bella Domini. Saul autem reputabat, dicens: Non ſit manus mea in eum, ſed ſit ſuper
eum manus Philiſthinorum. 18. Ait autem Dauid ad Saul: Quis ego ſum, aut quæ eſt
vita mea, aut cognatio patris mei in Iſraël, vt fiam gener regis? 19. Factum eſt au-
tem tempus, cum deberet dari Merob filia Saul Dauid, data eſt Hadrieli Molathitæ
vxor: 20. Dilexit autem Dauid Michol filia Saul altera. Et nunciatum eſt Saul, &
placuit ei. 21. Dixitque Saul: Dabo eam illi, vt fiat ei in ſcandalum, & ſit ſuper eum
manus Philiſthinorum. Dixitque Saul ad Dauid: In duabus rebus gener meus eris hodie.
22. Et mandauit Saul ſeruis ſuis: Loquimini ad Dauid clam me, dicentes: Ecce places
regi, & omnes ſerui eius diligunt te. Nunc ergo eſto gener regis. 23. Et locuti ſunt ſer-
ui Saul in auribus Dauid omnia verba hæc. Et ait Dauid: Num parum videtur vobis, ge-
nerum eſſe regis? ego autem ſum vir pauper & tenuis. 24. Et renunciauerunt ſerui
Saul, dicentes. Huiuſcemodi verba locutus eſt Dauid. 25. Dixit autem Saul: Sic
loquimini ad Dauid: Non habet rex ſponſalia neceſſe, niſi tantùm centum præputia Phi-
liſthinorum, vt fiat vltio de inimicis regis. Porrò Saul cogitabat tradere Dauid in manus
Philiſthinorum. 26. Cumque renunciaſſent ſerui eius Dauid, verba quæ dixerat
Saul, placuit ſermo in oculis Dauid, vt fieret gener regis. 27. Et poſt paucos dies ſur-
gens Dauid, abiit cum viris qui ſub eo erant. Et percuſſit ex Philiſthiim ducentos viros, &
attulit eorum præputia, & annumerauit ea regi, vt eſſet gener eius. Dedit itaque Saul ei
Michol filiam ſuam vxorem. 28. Et vidit Saul, & intellexit quòd Dominus eſſet cũ
Dauid. Michol autem filia Saul diligebat eum. 29. Et Saul magis cœpit timere Da-
uid: factuſque eſt Saul inimicus Dauid cunctis diebus. 30. Et egreſſi ſunt principes
Philiſthinorum: à principio autem egreſſionis eorum, prudentiùs ſe gerebat Dauid
quam omnes ſerui Saul, & celebre factum eſt nomen eius nimis.

Vers. 1. ANIMA IONATHÆ CONGLVTINATA EST ANIMÆ DAVID,] q.d. Ionathas intimè & tenerrimè Dauidem dilexit, ita vt videretur anima ipſius glutino affixa, & quaſi in vnum compacta cum anima Dauidis. Amantis enim animæ magis eſt in amato quã in amante, adeóque amantes vnam eandémque videntur habere animam, mentem & voluntatem. Tales fuere S. Aug. & amicus ille eius, quem non nominat, ſed ita deſcribit lib. 4. Confeſſ. c. 6. *Mirabar enim cæteros mortales viuere, quia ille, quem quaſi non moriturum dilexeram, mortuus erat; & me magis quia ille alter eram, viuere illo mortuo mirabar. Bene quidam dixit de amico ſuo, dimidiũ animæ meæ. Nam ego ſenſi animam meam & animam illius vnam fuiſſe animã in duobus corporibus, & ideò mihi horrori erat vita, quia nolebam dimidius viuere, & ideò fortè mori metuebã, ne totus ille moreretur, quem multum amauerã.*

Amantium anima vna.

Tales quoque fuere S. Baſilius, & S. Gregor. Nazian. Audi Nazian. orat. 20. in funere S. Baſilij: *Vna vtrique anima videbatur duo corpora ferens. Quod ſi minor fides ijs habenda eſt, qui omnia in omnibus poſita eſſe dicunt: At nobis certè credendum eſt, quod vterque in altero, & apud alterum poſiti eramus.*

Cauſa amoris fuit ſimilitudo morum & amorum. Ionathas enim æquè ac Dauid, erat candidus, probus, bellicoſus & triumphans de Philiſthæis, vti iam triumpharat Dauid de Golia. Quare Ionathas cum Dauide fœdus amicitiæ perpetuæ init & iuramento (addit Abulen. immolatione quoque victimarum) firmauit. Idque bis renouauit c. 20. & 23.

A Ionathas ergo valde diſſimilis fuit patri ſuo Sauli: huic enim Dauidis virtus & victoria mouit inuidiam & odium internecinum, Ionathæ verò mouit ſummum amorem.

Vers. 7. PERCVSSIT SAVL MILLE, ET DAVID DECEM MILLIA:] quia Dauid cæſo Golia cæcidit tota caſtra Philiſthinorum, in quibus erant pluſquam decem millia: hæc enim videndo cæſum eſſe Goliam, in quo omne ſuum robur omnémque victoriæ ſpem collocarent, illicò fugerunt, ac fugiendo cæſa ſunt ab Hebræis inſequentibus c. 17. v. 52. Porrò canticum hoc in prouerbium abiit, quo vtimur cum duos ab inſigni virtute laudamus, ſed vnum alteri præferimus.

Allegor. S. Auguſt. ſerm. 197. de temp. & ex eo Ruper. lib. 2. in lib. Reg. c. 6. *David*, ait, *id eſt Chriſtus maledicti hoſtis* (peccati & Diaboli) *caput amputauit, id eſt principatum abſtulit, & exinde reſur-* B *gens ex mortuis in Hieruſalem cæleſtem victor aſcendit. Hoc auditu excitatæ per fidem occurrunt animæ noſtræ, victori publicè & priuatim cantantes & ducentes choros lætitiæ. Quid canimus, quid confitemur? Percuſſit Saul mille, & David decem millia in millibus ſuis, id eſt vniuerſitatem peccati deſtruxit in ſuis virtutibus: ſuis, inquam, quia non aliunde petitis.*

PERCVSSIT SAVL MILLE, ET DAVID DECEM MILLIA.] Sic Aureliano Imper. qui ſua met manu Sarmatas 48. interfecerat, & diuerſis diebus vltra nongentos & quinquaginta, acclamatũ eſt à pueris die feſto ſaltitantibus militariter: *mille, mille, mille, mille, mille, mille decolauimus, vnus homo mille, mille, mille decolauimus mille, mille, mille, viuat, qui mille, mille occidit: tantum vini habet nemo, quantum fundit ſanguinis.* Ita refert Theoclius Cæſareorum temporum ſcriptor apud

Vopiſcum in Aureliano. Addit Vopiſcus: Idem (Aurelianus) apud Maguntiacũ tribunus legionis ſextæ cum Francos per Galliam vagantes valde afflixiſſet, iterum de eo facta eſt cantilena: *mille Francos, mille Sarmatas occidimus: Mille, mille, mille, mille, mille Perſas quærimus.* Similis eſt illa ad Spõſam acclamatio. Cant. 4. 8. *Veni de Libano, ſponſa mea, veni coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.*

Vers. 8. Iratus est autem Saul nimis,] cum populo ſic acclamanti, tum Dauidi acclamato; in eumq; inuidiam & odium lethale concepit, præſertim quia videbat populum magis fauere Dauidi quàm ſibi, ac Dauidem ſe meliorem, fortiorem & feliciorem à Deo dirigi: vnde coniiciebat, in illum transferendum eſſe regnum; quod Samuel ſibi abſtulerat. Quare vt regnum ſibi ſuiſq; poſteris aſſecuraret, omnino ſtatuit occidere Dauidem quaſi regni ſui æmulum; vnde ait:

Quid ei superest nisi solum regnum?] q.d. Video Dei gratiam, populi fauorem, virtutẽ & felicitatem bellicã à me trãſiiſſe in Dauidem: quid ſupereſt, niſi vt regnũ meum in illum transferatur? Cupido autem regni in regibus eſt ardẽtiſſima: regnum enim eſt omnis eorum dignitas, gloria, opulẽtia & felicitas. Qui ergo illud ambit vel aufert, tangit eorum pupillam; imò cor transfigit. Hæc fuit cauſa odij immanis & perpetui Saulis in Dauidẽ: ideóq; pœnæ culpæ ſocia mox eũ ſecuta eſt. Nã rurſùs inuaſit eũ ſpiritus malus, à quo Dauid per citharam eum liberarat.

Verùm ab hoc odio retrahere Saulem debuiſſet, ait S. Chryſ. hom. de Dauid & Saule: Primò, quòd vera dicebat populus: verè enim Dauid occidendo Goliam percuſſerat decem millia hoſtiũ, & ampliùs. Secundò, quod partẽ victoriæ daret Sauli dicendo: *percuſſit Saul mille*, cum illa tota deberetur Dauid. Tertiò, quòd Dauid ab hac voce populi erat innocens: nec enim eam procurarat, aut ſciuerat futuram. Quartò, Dauidis modeſtia, quâ ſemper Sauli ſe obſequentem, ſubditum & fidelem in bellis præſtitit.

Vers. 9. Non rectis ergo oculis, ſed limis, acerbis, toruis, inuidis, Saul aspiciebat David die illa et deinceps.]

Vers. 10. Post diem autem alteram invasit Spiritus Dei malus Saul et prophetabat,] eo modo quo energumeni, epileptici, furioſi & arreptitij dicuntur prophetare & diuinare: quia ſcilicet non loquuntur ex ſe, ſed potius loquitur per eos mania & furia, ſcilicet Diabolus qui eos corripit & exagitat: & quia tales ſubinde quædam occulta & abdita (homini, ſed dæmoni nota) pandunt & reuelant. Ita Theodor. Procop. Abulenſ. & Auctor quæſt. apud S. Hieron. qui, *prophetabat* interpretatur, *aliena referebat*. Chald *inſaniebat*, Vatab. *deſipiebat*, id eſt inſana & ſtulta loquebatur, vti faciunt inſani & furioſi. Eſt Catachreſis: quia enim prophetæ ſæpe videbantur populo inſanire, ac delira & abſurda agere vel loqui, hinc & inſani ac energumeni, qui emotæ ſunt mentis, ac furiis vel dæmonibus aguntur, cùm inſana & delira agunt dicuntque, prophetare dicuntur: imò Turcæ Epilepticos & lunaticos, vt veros prophetas habent & venerantur, eò quòd Mahomet eorum propheta, laborans epilepſia, cùm ea correptus
A fureret, vt morbum hunc apud ſuos tegeret, dicebat ſe corripi tunc à Spiritu diuino, ab eóque reuelationes accipere & prophetare. *Prophetabat* ergo Saul, id eſt furebat, bacchabatur, inſana agebat & dicebat. Quin & Plato in Timæo, & Plutarchus lib. de oraculis, Enthuſiaſtas, qui ſpiritu malo acti mira dicunt faciuntque, vocant *Prophetas*: ac Cicero orat. pro Sextio *vaticinari & inſanire*, dixit. Ita Theodor. *Pſeudopropheta, inquit, agitati à malo ſpiritu ſunt ſimiles furore percitis Corybantibus. Hoc paſſus eſt etiam Saul vexatus à Dæmone.*

Sic Seneca ait in Medæa:

Incerta qualis entheos (id eſt Dei ſpiritu inſtincta) *curſus tulit.*
Cum iam recepto Mænas inſanit Deo.

B Et Virgil. lib. 6. Æneid. de Sybilla Æneæ:

Bacchatur vates, inquit, *magnum ſi pectore poſſit*
Excuſſiſſe Deum: tantò magis ille fatigat,
Os rabidum, fera corda domans, fingitque premendo.

Porrò Philo Biblicus Saulem hæc de ſe verè ex ſpiritu malo prophetaſſe narrat. *Manſit*, inquit, *ſpiritus in Saul, & prophetauit dicens: Quid ſeduceris Saul? aut quem perſequeris in vanum? Completum eſt tempus regni tui. Perge in locum tuum: tu enim morieris, & Dauid regnabit. Nonne tu & filius tuus ſimul moriemini, & tunc apparebit Dauid regnum?* Atque poſt hæc ſubiicit: *Et abiſſe Saul, & neſciuit quæ prophetauit.*

Moral. Diſce hîc diabolicum ſcelus eſſe inuidiam, ac inuidos poſſideri ac torqueri à Diabolo, vti contigit Sauli. Inuidia enim propria eſt
C Diabolo: vnde *inuidia Diaboli intrauit mors in orbem terrarum*. Sapien. 2.

David autem psallebat manu sua,] pſalterium aut citharam pulſando, vt malum ſpiritum à Saule abigeret: ſed fruſtra: quia Saule perſiſtente in ſua inuidia & odio Dauidis, perſtitit pariter in eo ſpiritus malus.

Tenebatque Saul lanceam,] qua in bellis vtebatur, quamque vt regni ſui inſigne vbique ſecum circumferebat, vel circumferri curabat, vti alibi regibus præfertur gladius.

Vers. 11. Et misit eam, putans quòd configere possit David cum pariete.] Vide hîc quàm inuidia Saulem fecit ingratum, ferum & barbarum in Dauidem, cui vitam & regnum debebat ob cæſum Goliam & ob citharizationem. Audi S. Chryſoſt. homil. de
D Dauid & Saule: *Per illum vicit rex ac principatum obtinuit; & quam repoſuit gratiam? Nam ſi quis perpendat præclarè geſtorum magnitudinem, etiamſi rex à ſuo capite detractam coronam Dauid capiti impoſuiſſet, numquam parem retuliſſet gratiam, ſed ampliorem debuiſſet. Hic enim & vitam & regnum illi donauit; ille verò huic regnum tantùm erat ceſſurus.*

Alleg. Sicut Dauid lancea Saulis, ſic Chriſtus in cruce lancea militis fuit appetitus: ſed Dauid illæſus aufugit, Chriſtus verò ea transfixus ad regnum perrexit. Ita Rupert. libr. 2. in libr. Reg. cap. 7. *Nam iſte quidem*, inquit, *in figura patiens, non confixus fugiendo euaſit: ille autem, cuius paſſiones præfigurantur, lancea clauiſque confixus quidem eſt, ſed reſurgendo euaſit.*

Hæc

Digitized by Google

Sex perſecutiones Dauidis.

Hæc eſt prima perſecutio Saulis contra Dauidem, quam multæ aliæ, ſed præcipuæ ſex conſecutæ ſunt, quas hoc ordine recenſet hîc Rupert. lib. 2. c. 8. *Prima eſt*, inquit, *vbi nunc insiliente Saul lanceam, vt configeret eum cum pariete, declinauit & fugit. Secunda, vbi poſtquàm percuſſit Philiſthæos plaga magna, itidem pſallentem niſus eſt Saul configere; & eo declinante, lancea caſſo vulnere perlata eſt in parietem. Tertia, vbi cùm fugiſſet Dauid, & veniſſet ad Achis regem Geth, interfecit Saul propter illum Sacerdotes Domini. Quarta, vbi nunciauerunt Ziphei, dicentes: Ecce Dauid latitat apud nos; & ſurrexit Saul, & perſecutus eſt Dauid in deſertum Maon. Cumque deſperaret Dauid ſe poſſe euadere, nuncius venit ad Saul, dicens: Feſtina & veni, quoniam infuderunt ſe Philiſthæi ſuper terram. Quinta in deſerto Engaddi, vbi cum ingreſſus ſpeluncam fuiſſet Saul, vt purgaret ventrem, ſurrexit Dauid & præcidit oram chlamydis eius ſilenter. Sexta, vbi iterum nunciauerunt Ziphei, dicentes: Ecce Dauid abſconditus eſt in colle Achile, & ſurrexit Dauid, & deſcendit in deſertum Ziph, vbi cùm dormiente illo dixiſſet Abiſai: concluſit Deus hodie inimicum tuum in manus tuas. Nunc ergo perfodiam eum lancea in terra ſemel, & ſecundo opus non erit. Dixit Dauid: Ne interficias eum. Ac deinceps: propitius ſit mihi Dominus, ne extendam manum meam in Chriſtum Domini. Nunc igitur tolle haſtam quæ eſt ad caput eius, & ſcyphum aquæ &c. Septima quæ & vltima, vbi ait Dauid in corde ſuo: Aliquando incidam in vna die in manus Saül. Nonne melius eſt vt fugiam, & ſaluer in terra Philiſtinorum, & deſperet Saül, ceſſetque me quærere in cunctis finibus Iſraël? Fugiam ego manus eius. Et ſurrexit Dauid, & abijt ipſe & ſexcenti viri cum eo ad Achis filiũ Mahog regem Geth.*

Prima perſecutio recenſetur hîc. Secunda c. 19. 10. Tertia c. 21. 1. & ſeq. Quarta c. 23. 19. Quinta c. 24. 3. Sexta c. 26. 1. Septima c. 27. 1. Porrò idem Ruper. lib. 2. c. 10. oſtendit Deum ſingulas perſecutiones in Dauidis bonum conuertiſſe, vt ex ſingulis ipſe fortior & glorioſior euaſerit, vt patet hîc ea quæ ſingulas perſecutiones conſecuta ſunt legenti: paſſionis enim comes & aſſecla eſt gloria.

Allegor. verò Ruper. c. 8. iam dicto oſtendit has ſeptem Dauidis perſecutiones repræſentaſſe ſeptem perſecutiones, quas Diabolus excitauit contra Chriſtum. Prima fuit, cum Herodes eum cum cæteris infantibus in Bethlehem quæſiuit ad necem. Matth. 3. Secunda, cùm Dauid citharisans, id eſt Chriſtus prædicare incipiens in Nazareth ciues offendit, qui eum eiecerunt extra ciuitatem in montem, vt præcipitarent. Lucæ 4. 29. Tertia, cum Iudæis commendans eſum carnis ſuæ, ab eis audiuit: *Durus eſt hic ſermo*, ideóque ab eis deſertus fuit. Ioan. 6. 67. Quarta, cùm Principes miſerunt ſuos miniſtros, vt eum apprehenderent. At illi eo intacto reuertentes dixerunt: *Nunquam locutus eſt homo ſicut hic homo.* Ioan. 7. 46. Quinta, cùm Chriſto dicente: *Antequam Abraham fieret, ego ſum*; Iudæi tulerunt lapides vt iacerent in eum. Ioan. 8. 58. Sexta, cùm Chriſto aſſerente: *Ego & pater vnum ſumus*; Iudæi iterum voluerunt eum vt blaſphemum lapidare. Ioan. 10. 30. Septima, cùm eum ceperunt & crucifixerunt. Matth. 26. & 27.

ET DECLINAVIT DAVID A FACIE EIVS,]
A lanceæ, ait Ruper. aut potiùs Saulis vibrantis lanceam, ait Lyran. Abulenſ. Hugo, Dion. Caiet. & alij. וֹ enim, *eius*, in Hebræo eſt maſculinum non fœmininum, ac proinde Sauli non lanceæ congruit.

AMOVIT ERGO EVM SAVL A SE,] tanquam Vers. 13.
æmulum ſibi exoſum, nè eius aſpectu doleret: Sauli enim inuido, Dauid, quaſi regni æmulus & ſucceſſor, erat dolor oculorum: ac ne Dauid in aulâ gratiam ſibi aulicorum conciliaret, itaq; ſenſim creſcẽdo ſe exturbato regnum inuaderet.

ET FECIT EVM TRIBVNVM SVPER MILLE VIROS;] creauit eum Chiliarcham, quem vulgò iam *Colonellum* vocant: fecit hoc Saul tum vt onus bellandi à ſe iam feſſo, ignauo & ſpiritu malo agitato in Dauidem reiiceret: tum vt eum hoſtibus occidendum obiiceret, vt patet verſu
B decimo ſeptimo.

ET EGREDIEBATVR ET INTRABAT IN CONSPECTV POPVLI,] quaſi dicat: Dauid vbique populo aderat, quaſi Dux eum præcedens ad prælium, illóque finito eum victorem domum reducens. Sapienter Velleius libr. 2. Hiſt. *Ipſe*, (Dux) inquit, *primus faciat: nam facere rectè ciues ſuos principes optimus faciendo docet; cumque ſit imperio maximus, exemplo maior eſt.*

IN OMNIBVS QVOQVE VIIS SVIS DAVID Vers. 14.
PRVDENTER AGEBAT,] cauens nè Saulem offenderet, & ſimul nè in manus hoſtium incideret, ſed ab eis victoriam referret. *Et Dominus erat cũ eo*, omnes eius actiones & conatus dirigẽs, proſperans, & ad felicem exitum perducens.

ECCE FILIA MEA MAIOR MEROB, IP- Vers. 17.
C SAM DABO TIBI VXOREM.] Promiſit eam Saul Dauidi; ſed non præſtitit: vel quia fictè promiſit, vel quia eum pœnituit: timuit enim nè per filiam regiã vxorẽ Dauid ad regnũ euaderet.

Symbolicam cauſam dat S. Gregor. lib. 5. in lib. 1. Reg. cap. 1. *Quid eſt*, inquit, *quod Iacob vtramque ſororem habere licuit; Dauid autem ad maioris thalamum non peruenit? niſi quia Dauid rex fuit, Iacob vero rex non fuit? Qui ergo regimen animarum ſuſcipit, hunc cenſura Eccleſiaſtica gregem deſerere, & remota vita otijs vacare non ſinit. Merob* enim Hebr. idem eſt quod, *à magiſtro*, ait Pagnin. vnde notat vitam contemplatiuam, cuius magiſter eſt Deus & Spiritus Sanctus. *Michol* idem eſt quod, *riuus*, vel, *decurſus aquarum*; vnde notat vitam communem, qualis eſt actiua: vtramque egit Dauid, vnde contemplans edidit
D prophetias & pſalmos tam diuinos: ſed vt ſignificaretur, reges alios & ordinarios debere potiùs actiuæ vitæ intendere quàm contemplatiuæ; hinc Dauidi Michol obtigit, non Merob.

SAVL AVTEM REPVTABAT DICENS: NON SIT MANVS MEA IN EVM (non occidam Dauidem manu meâ; nè infamiam & indignationem populi mihi conflem: populo enim Dauid erat chariſſimus) SED SIT SVPER EVM MANVS PHILISTHINORVM,] vt aſſiduè cum eis præliando tandem aliquando ab eis occidatur; vti optimi Duces & milites pereunt pugnando in bello, ſicut nautæ & natatores in aqua natando.

Vide hîc malignitatem & calliditatem inuidiæ Saulis qui ſemper in peiora dilabitur: per in-

obedientiam enim cecidit in triſtitiam, per triſtitiam in inuidiam, per inuidiam in odium implacabile Dauidis, quo vſque ad mortem vitæ eius perpetuò inſidiatus eſt, eumque miris modis afflixit. Per odium hoc incidit in Dei derelictionem & deſperationem, inde in magiam, conſulens diabolum per Pythoniſſam, inde in ſui ipſius homicidium, vt eadem manu qua voluerat occidere Dauidem, occideret ſe ipſum.

Nimitum agebat eum ſuis furiis Spiritus malus, ſed ita vt poſt agitationis & furoris paroxiſmos, Saulem ſibi ſuæque inuidiæ & libero arbitrio relinqueret, ad hoc vt liberiùs, ideóque grauiùs peccaret. Poëtæ vt idipſum. pulchro claroque ſchemate hominibus repræſentent, fingunt Furias eſſe Deas infernales, inuidiæ & ſcelerum vltrices, quæ aſſiduè ſceleratos inſectentur & crucient: vnde aiunt eas eſſe filias Acherontis & noctis; vtpote quæ ſecũ omnia mala cũ cæcitate adducant. Dicunt illas eſſe tres, ſcilicet Alecto, Megæram & Thiſiphonem. Audi Claudian. libro primo in Ruffi.

Inuidiæ quondam ſtimulis incanduit atrox
Alecto, placidas latè cùm cerneret vrbeis:
Protinùs infernas ad limina tetra ſorores,
Concilium deforme vocat; glomerantur in vnum
Innumeræ peſtes Erebi, liuorque ſecundis
Anxius, & ſciſſo mœrens velamine luctus,
Et timor, & cæco præceps Audacia vultu.

Vide hîc vt Dauid cõtinua & implacabili Saulis inuidia fuerit exagitatus, & aſſiduè ad necem deſtinatus: idque durauit toto reliquo vitæ Saulis tempore, putà per integros octo annos; tot enim ſunt à decimo Saulis anno, quo Dauid Goliam ſuperauit, vſque ad annum Saulis 18. quo ipſe in prælio miſerè occubuit. Quæres, cur hoc permiſit Deus? Reſp. vt Dauidis patientiam & virtutem exerceret, acueret, ſolidaret, perficeret, itaque eum ad regnum diſponeret. Audi Baſil. Seleuc. Orat. 15. *Ne tibi paradoxum videatur, ſi Dauid tãta cum eſſet gratia, Deoque in delicijs, inuidiæ iaculis fuerit expoſitus. Nam cum inuidiam perimere Deus potuiſſet, inuidente perempto; ſentiendum non eſt, nullam iuſti rationem, nullam Dauidis curam Deum habuiſſe. Sic enim & Nabal ſuſtulit Deus, Dauidi gratificaturus, dum eius iniurias morte vindicauit. Sic ab Aſalone commotæ mentis in patrem pœnas exegit Deus. Dauidem tamen Saulis motibus obluctari permittit Deus, vt athleta ope diuina inuidentiæ victor euadat. Vt infirmos Deus non permittit inuidiæ, ſic fortes & ſtrenuos vocat in ſtadium, quo poſſint de inuidia ipſa triumphare. Aufert infirmum ab* D *inuidorum rabie, at fortiſſimos eò deducit vbi inuidentiæ victores euadant. Hinc Iacob extollit præſtantiam Ioſephi c. 49. Filius accreſcens, Ioſeph, filius accreſcẽs & decorus aſpectu: Filiæ diſcurrerunt ſuper murum; ſed exaſperauerunt eum, & iurgati ſunt, inuideruntq; illi habentes iacula. Sedit in forti arcus eius,* &c.

Simili modo Deus exercuit, promouit & perfecit Iacobum per Eſau, Moſen per Pharaonem, Iſaiam per Manaſſen, Machabæos per Antiochum, S. Athanaſium per Cõſtantium. S. Chryſ. per Eudoxiam, S. Ambr. per Iuſtinam Imper.

Vers. 18. AIT AVTEM DAVID: QVIS EGO SVM, AVT QVÆ EST VITA MEA (quid in vita præclarè geſſi) &c. VT FIAM GENER REGIS?] Mira hic elucet humilitas Dauidis; vt pote qui iam reiecto Saule vnctus in regẽ, Goliam proſtrauerat, eratq; dux prçliorũ, aſſiduè triũphans de Philiſthæis; ac ta- A mẽ indignum ſe æſtimat matrimonio filiæ Saulis, vt eius fiat gener. Nimirum certat ipſe ſua humilitate cum faſtu & inuidia Saulis, vt illam frãgat & ſuperet, ac præſertim vt illi extũdat iſtum aculeum populi acclamantis: *Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia*, q. d. Sauli: Mi Domine rex, non eſt quod te hçc vox moueat vulgi imprudentis; adeò enim me non mouet nec extollit, vt ego me minimum ſeruorum tuorum æſtimem, & indignum qui fiam tuus gener. Audi S. Chryſ. hom. in hæc Dauidis verba: *Quis ego ſum? Quis ſum ego Domine mi, quod talem gratiam inuenerim ante faciẽ tuam? Ego enim minimus fui in tribu mea, & elegiſti me ex ouibus, & aſſumpſiſti me. Videte quomodo ſubiũxit humilitati innocentiam, vt cum eſſet homo, diceret, elegiſti me ex ouibus. Demonſtrauit quia hoc genus pe-* B *cudis innocens eſt: ſignificabat enim illum paſtorem bonum, qui animam ſuam ponit pro ouibus ſuis: Illũ agnũ Dei qui venturus erat, vt tolleret peccatum mundi. Electus ergo ex ouibus vt paſtorem oſtenderet, & innocentiam non negaret, dicit: Ego enim minimus fui in tribu mea. Quàm ſuaue eſt, quàm dulce in auditione veræ confeſſionis, vt diceret ſe minimum in tribu ſua: non erubuit quod erat, vt eſſet quod non erat. Confeſſio eius adduxit ei non peccatum, ſed gloriam & miſericordiam.* Subdit deinde Dauidem hic geſſiſſe typum Chriſti: *Quod dixit; Minimus fui in tribu mea, ſignificabat perfectam Domini humilitatem in mundũ venientis, qui formam non ingenui, ſed ſerui aſſumere voluit. Quid humilius ſeruo? Tamen hoc Dominus eſſe dignatus eſt, vt ex ſeruis liberos faceret, vt ſeruitus ipſius nobis ingenuitatem donaret. Hoc ſignificabat quod dixit: Minimus fui in tribu mea. Eia nunc* C *erigite mentes genus electum, & nolite eſſe pigri, neque ſuperbi.*

DIXITQVE SAVL AD DAVIDEM: IN DVABVS REBVS GENER MEVS ERIS HODIE,] Hebr. & Sept. habent: *in duabus*, vnde Hebræi ſubaudiunt: *vxoribus*, q. d. duas filias meas tibi addixi, itaque duplici titulo eris meus gener. Nam Merob ſeniorem filiam meam tibi deſpondi (eſto ob caſum occurrentem illa poſtea tradita ſit alteri) ac Michol iuniorem nunc tibi deſpondeo & trado. Pagnin. verò ſic explicat: *In duabus*, id eſt in vna duarum, ſcilicet in Michol eris meus gener. Sic & Hugo, Dion. Vatab. & alij. Vers. 21.

Verùm noſter aptiùs τὸ *in duabus* interpretatur, *rebus*: Nã Hebræi genus fœmininum vſurpãt pro neutro quo carẽt. *In duabus*, hoc eſt *in duobus*, putà in duobus punctis, ſiue in duabus conditionibus D & rebus. Duæ hæ res ſunt, prior, cædes Goliæ: illum enim occidenti filiam ſuam promiſerat Saul c. 17. v. 25. poſterior, centum præputia Philiſthinorum, quæ nunc exegit Saul, vt patet v. 25. ita Angelom. Sanch. & alij. Sic ait Pſaltes: *vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini. Vnam*, hoc eſt vnum, ſiue vnam rem.

Aliter Auctor quæſt. apud S. Hieron. Ruper. Hugo, Gloſſa, Abulen. Dion. & alij; *duæ res*, inquit, *ſunt ducenta præputia Philiſthinorum*: hæc enim numerauit Dauid Sauli verſ. 27. Quare cum Saul pro Michol tãtùm exegerit cẽtum prçputia, videtur pariter pro Merob priore exegiſſe centum, quaſi dicat Saul: præſtitiſti mihi ô Dauid centum præputia pro Merob; præſta mihi alia centum, & dabo tibi Michol: ſic Laban pro ſeptẽ annis ſeruitutis Iacobi ſubſtituens Liã,

voluit, vt alios ſeptem annos ſibi ſeruiret pro A Rachele. Geneſ. 29. v. 20. & 27.

Porrò olim mariti coëmebant vxores, dando pro eis pretium aut dotem vel dona ſponſalia, vti oſtendi Exodi 4. verſ. 26. Sic Saul ait hic Dauidi: non eſt quod ſollicitus ſis de dote & pretio, quo Michol vxorem emas: iſta enim cùm ſit filia regis magno pretio æſtimanda foret. Nam ego cùm ſim rex opulentus à te paupere pretium non requiro.

Vers. 25. NON HABET REX SPONSALIA NECESSE.] *Sponſalia* vocat dotem, ſiue pretium ſponſæ iam dictum, vt patet ex Hebr.

NISI TANTVM CENTVM PRÆPVTIA PHILISTHINORVM.] Cur Saul potiùs petijt præputia, quàm capita Philiſthinorum? Reſpon. nè Dauid afferret capita Hebræorum, fingens illa eſſe capita Philiſthinorum: Nam præputia Hebræi in Circumciſione depoſuerant: quare ſi Dauid Sauli præputia afferret, certum erat illa non eſſe Hebræorum, vtpote quibus illa reſecta & circumciſa erant, ſed Philiſtinorum. Ita Theod. & Procop. Adde capita tot aſportare fuiſſe valde difficile, ac regi ea offerre fuiſſet ſpectaculum horridum & crudele.

Porrò inſidioſæ fuere hæ nuptiæ, & hæc conditio. Ideò enim præputia hæc centum petiit Saul, vt Dauid cum centum Philiſthæis confligens, ab aliquo eorum occideretur. Ita S. Chryſoſt. homil. de Dauide & Saule, S. Auguſt. in Pſalmum 33. S. Ambroſ. ſerm. 18. in Pſalm. 118. Rurſùm Saul dedit ſuam Michol Dauidi, vt illa Dauidem vel perderet, vel ſibi proderet. Sed Deus Dauidi fauens vtrumque diſcuſſit, & in Dauidis bonum gloriamque conuertit. Nam & Dauid cæcidit ducentos Philiſthæos magna fortitudine & gloria, ac Michol magis Dauidem quàm Saulem dilexit, eumque Saulis manibus eripuit, vt audiemus capite ſequenti.

ET PERCVSSIT (occidit) EX PHILISTHIIM DVCENTOS VIROS,] vt eorum ducenta præputia offerret Sauli. Saul tantùm petierat centum: Dauid verò obtulit ducenta, vt liberalitatem & generoſitatem ſuam Sauli oſtenderet. Vers. 27.

ET EGRESSI SVNT PRINCIPES PHILISTHINORVM,] ad præliandum contra Hebræos, ſed cur egreſſi? Reſpon. ex antiquo & innato in Hebræos diſſidio & odio: illud enim ad continua eos bella excitabat. Adde recentem odij bellique noui cauſam extitiſſe, quòd ignominiam in cæde Goliæ contractam, reſtauratis viribus & copiis delere voluerint. Recentior cauſa fuit, quòd Dauid ducentos eorum occidiſſet, & præputia eorum Sauli obtuliſſet: quod ingens æſtimabant ipſi ſuum eſſe probrum & ludibrium. Aliam cauſam dant Rabbini, ſcilicet quòd Dauid, vtpote nouus ſponſus, primo anno B nuptiarum abſtenturus eſſet bello, ac vxori & familiæ vacaturus: ac proinde putabant Philiſthæi iam tempus eſſe inuadendi Hebræos, vtpote quieſcente Dauide, quem ſolum timebant. Sic enim ſancit Deus Deuteronom. 24. verſ. 5. *Cum acceperit homo nuper vxorem, non procedet ad bellum, nec ei quicquam neceſſitatis iniungetur publicæ: ſed vacabit abſque culpa domui ſuæ, vt vno anno lætetur cum vxore ſua.* Verùm hæc lex non vetat nouum ſponſum ire ad bellum; ſed tantùm iubet nè quis eum ad bellum, aliudue onus publicum cogat: hoc enim ſignificat τὸ *iniungetur*. Quare timere poterant Philiſthæi, ſi arma mouerent, illicò Dauidem vtpote Chiliarcham generoſum eis occurſurum, vti de facto eis occurrit, vt hîc dicitur: ſed ipſi Martem ſolitum cum Hebræis tentare voluerunt, ſperantes ſe Dauidem tandem aliquando ſuperaturos. Vers. 30.

CAPVT DECIMVM-NONVM.

SYNOPSIS.

P*rimò, Ionathas Dauidem Sauli reconciliat. Secundò, verſ. 8. Dauid cædit Philiſthæos: vnde Saul inuidia & ſpiritu malo agitatus lancea conatur eum configere, ſed ictum declinans euaſit Dauid. Tertiò, verſ. 11. Saul mittit ſatellites qui Dauidem domi capiant ad cædem; ſed Michol vxor Dauidem monet, & dimittit poſito in lecto eius ſimulachro. Quartò, verſ. 18. Dauid fugit ad Samuelem: mox mittit Saul Satellites ſuos eodem, qui omnes cum Samuele prophetant, ac tandem ipſe quoque Saul ſuos ſequens, cum Samuele eiuſque ſociis prophetat, vnde prouerbium*: Num & Saul inter prophetas?

Digitized by Google

1. LOcutus eſt autem Saul ad Ionathan filium ſuum, & ad omnes ſeruos ſuos, vt
occiderent Dauid. Porrò Ionathas filius Saul diligebat Dauid valde. 2. Et
indicauit Ionathas Dauid, dicens: Quærit Saul pater meus occidere te: quapropter ob-
ſerua te, quæſo, manè, & manebis clàm, & abſconderis. 3. Ego autem egrediens
ſtabo iuxta patrem meum, & in agro vbicumque fueris: & ego loquar de te ad patrem
meum: & quodcumque videro, nunciabo tibi. 4. Locutus eſt ergo Ionathas de
Dauid bona ad Saul patrem ſuum: dixitque ad eum: Ne pecces rex in ſeruum tuum
Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona ſunt tibi valde. 5. Et poſuit ani-
mam ſuam in manu ſua, & percuſſit Philiſthæum, & fecit Dominus ſalutem magnam
vniuerſo Iſraëli: vidiſti, & lætatus es. Quare ergo peccas in ſanguine innoxio, interfi-
ciens Dauid, qui eſt abſque culpa? 6. Quòd cum audiſſet Saul, placatus voce Io-
nathæ, iurauit: Viuit Dominus, quia non occidetur. 7. Vocauit itaque Ionathas
Dauid, & indicauit ei omnia verba hæc: & introduxit Ionathas Dauid ad Saul, & fuit
ante eum, ſicut fuerat heri & nudiuſtertius. 8. Motum eſt autem rurſum bellum: &
egreſſus Dauid, pugnauit aduerſum Philiſthiim: percuſſitque eos plaga magna, & fu-
gerunt à facie eius. 9. Et factus eſt ſpiritus Domini malus in Saul; ſedebat autem in
domo ſua, & tenebat lanceam: porrò Dauid pſallebat manu ſua. 10. Niſuſque eſt
Saul configere Dauid lancea in pariete, & declinauit Dauid à facie Saul: lancea autem
caſſo vulnere perlata eſt in parietem, & Dauid fugit, & ſaluatus eſt nocte illa. 11. Mi-
ſit ergo Saul ſatellites ſuos in domum Dauid, vt cuſtodirent eum, & interficeretur ma-
nè. Quod cùm annunciaſſet Dauid Michol vxor ſua, dicens: Niſi ſaluaueris te nocte
hac, cras morieris: 12. depoſuit eum per feneſtram. porrò ille abiit & aufugit, at-
que ſaluatus eſt. 13. Tulit autem Michol ſtatuam, & poſuit eam ſuper lectum, & pel-
lem piloſam capratum poſuit ad caput eius, & operuit eam veſtimentis. 14. Miſit au-
tem Saul apparitores, qui raperent Dauid: & reſponſum eſt quòd ægrotaret: 15. Rur-
ſumque miſit Saul nuncios vt viderent Dauid, dicens: Afferte eum ad me in lecto, vt
occidatur. 16. Cumque veniſſent nuncij, inuentum eſt ſimulachrum ſuper lectum,
& pellis caprarum ad caput eius. 17. Dixitque Saul ad Michol: Quare ſic illuſiſti
mihi, & dimiſiſti inimicum meum vt fugeret? Et reſpondit Michol ad Saul: Quia ipſe
locutus eſt mihi: Dimitte me, alioquin interficiam te. 18. Dauid autem fugiens,
ſaluatus eſt, & venit ad Samuel in Ramatha, & nunciauit ei omnia quæ fecerat ſibi Saul:
& abierunt ipſe & Samuel, & morati ſunt in Naioth. 19. Nunciatum eſt autem Sauli
à dicentibus: Ecce Dauid in Naioth in Ramatha. 20. Miſit ergo Saul lictores, vt
raperent Dauid: qui cùm vidiſſent cuneum prophetarum vaticinantium, & Samuelem
ſtantem ſuper eos, factus eſt etiam Spiritus Domini in illis, & prophetare cœperunt
etiam ipſi. 21. Quod cùm nunciatum eſſet Sauli, miſit & alios nuncios: propheta-
uerunt autem & illi. Et rurſum miſit Saul tertios nuncios: qui & ipſi prophetauerunt.
Et iratus iracundia Saul, 22. abiit etiam ipſe in Ramatha, & venit vſque ad ciſternam
magnam, quæ eſt in Socho, & interrogauit, & dixit: In quo loco ſunt Samuel & Da-
uid? Dictúmque eſt ei: Ecce in Naioth ſunt in Ramatha. 23. Et abiit in Naioth in
Ramatha, & factus eſt etiam ſuper eum Spiritus Domini, & ambulabat ingrediens, &
prophetabat vſquedum veniret in Naioth in Ramatha. 24. Et expoliauit etiam ipſe
ſe veſtimentis ſuis, & prophetauit cum ceteris coram Samuele, & cecidit nudus tota die
illa & nocte. Vnde & exiuit prouerbium: Num & Saul inter prophetas?

Vers. 1. LOCVTVS EST AVTEM SAVL AD IONATHAM FILIVM SVVM ET AD OMNES SERVOS SVOS, VT OCCIDERENT DAVID.] Creſcente virtute & victoriis Dauidis creſcit in eum inuidia & odium Saulis. Virtutis enim comes inuidia. Quare quem per ſe non potuit configere, eum per filium Ionatham & ſeruos ſuos fidiſſimos, ait Ioſephus, occidi iubet. Sed omnia ſuperauit Dei prouidentia protegens Dauidem, ac inuicta Dauidis patientia & prudentia, quæ eum omnibus ſuperio- A rem, indéque vbique glorioſiorem effecit. Nam Ionathas magis dilexit Dauidem quàm patris impium mandatum: imò Sauli mandanti reſtitit, eique ſua efficaci eloquentia Dauidis odium eximens, illud in amorem conuertit.

ET POSVIT ANIMAM SVAM IN MANV SVA,] hoc eſt, expoſuit ſe ſuamquam vitam euidenti mortis periculo pro te tuóque regno, dum duellum tam impar & formidabile cum gigante Golia iniit. Tunc enim Hebræis videbatur Dauid animam, id eſt vitam ſuam in manu geſtare, eamque offerre Goliæ vt eam auferret. Vers. 5.

Digitized by Google

QVARE ERGO PECCAS IN SANGVINE INNOXIO?] quaſi dicat: cur peccare proponis? cur deſtinas & decernis effundere innoxium, imò adeò tibi beneficum ſanguinem Dauidis; τὸ ergo, *peccas*, ſignificat actum deſtinatum & inchoatum, ſed necdum perfectum.

Vers. 6. QVOD CVM AVDISSET SAVL PLACATVS VOCE IONATHÆ IVRAVIT: VIVIT DOMINVS, QVIA NON OCCIDETVR.] Vide hîc quàm efficax fuerit ſermo Ionathæ, æquè ac patientia, modeſtia, oratio & virtus Dauidis, quæ tam immane odium Sauli excuſſit, illudque in amorem tranſtulit. Hæc eſt Chriſti & Sanctorum illuſtris victoria, qua vincendo in bono malum, aduerſarios vincunt, non eos occidendo, ſed ex inimicis amicos efficiendo; quòd longè difficilius, glorioſius, & diuinius eſt. Occiditur enim in homine viuo odium & inimicitia, fitque vt in eo viuat amicitia & charitas. Et hoc ſatagebat peragere Dauid, ſcilicet non tam vt ipſe cædem Saulis euaderet, quàm vt Saulem ſuæ menti, rationi, amori priſtino, & gratiæ Dei reſtitueret. Quare Dauid fuit hic typus & præcurſor Chriſti: ſicut enim Dauid maleficia Saulis vltus eſt per beneficia, ideóque eadem ſuâ tolerantiâ & beneficentiâ ſuperauit, & in ſui amorem conuertit: ſic & Chriſtus cum Phariſæorum & Iudæorum odiis certauit incenſa ſua charitate, vt cùm creſcerent odia, creſcerent pariter eius miracula, curationes & beneficia: quare odiis hiſce eorum & perſecutionibus ſe vinci non permiſit, ſed ipſe illa diuinâ ſua patientiâ & charitate abſorpſit, ſuſtulit & in ſe ſuique amorem conuertit. Hic eſt apex virtutis & charitatis Chriſti: quem ipſe Sancto Stephano, Sancto Paulo; aliiſque Sanctis illuſtribus inſpirauit. Vnde Sanctus Chyſoſtomus homil. de Dauid & Saule, adducens exemplum Medici, qui pro ægroto contra ægritudinem pugnat; ideóque phrenetico etiam eum conuicianti & verberanti non iraſcitur, ſed condolens ſatagit vt ei phreneſim eximat, ita concludit: *Tu quoque igitur medicus eſto ei, qui te læſit; vnum hoc quære, quo pacto illi morbum adimas. Id quod fecit hic beatus, egeſtatem præ diuitiis, ſolitudinem præ patria, labores periculaque præ deliciis ac ſecuritate, perpetuum exilium præ terrarum orbe elegit; vt Saulem ab illo in ipſum odio maleuolentiaque liberaret. At ne ſic quidem melior factus eſt Saul, ſed perſequebatur, ſed vbique circumibat quærens eum, qui non ſolum nihil læſerat, ſed quum eſſet læſus, tum maxima, tum innumerabilia pro iniuriis bona rependerat. Ac Saul imprudens poſt incidit in retia Dauidis.*

Vers. 8. PERCVSSITQVE EOS PLAGA MAGNA.] Vide vt Deus Dauidis patientiam noua de Philiſthæis victoria remuneret: ſed hæc nouam Sauli concitauit inuidiam: vnde ſequitur.

Vers. 9. ET FACTVS EST SPIRITVS DOMINI MALVS IN SAVLEM:] quaſi dicat: Deus immiſit, vel permiſit Dæmonem inuadere Saulem, vt eius inuidiam cruciando caſtigaret.

NISVSQVE EST SAVL CONFIGERE DAVID LANCEA.] Vers. 10.
A Conatus eſt lancea transfigere Dauidem. Vide quàm varium & inconſtans ſit cor hominis, præſertim impij & inuidi qualis erat Saul: hoc enim cùm felle rancoris & odij planè ſit imbutum, eſto ad tempus melle amoris oblinatur, illicò eo euaporante ad felleas ſuas iras, inuidias & noxas ſolitas reuertitur.

MISIT ERGÒ SAVL SATELLITES Vers. 11.
SVOS IN DOMVM DAVID, VT CVSTODIRENT EVM (noctenè per tenebras elaberetur) ET INTERFICERETVR MANE;] vt ſcilicet manè Dauidem domo ſua egredientem comprehenderent, & ad Saulem adducerent, ac coram eo ipſum occiderent, vt Saul certò videns occiſum Dauidem, eum amplius non timeret, quòd regnum ſibi auferret.
B Addit Ioſephus lib. 5. cap. 14. & eum ſecutus Abulenſ. quæſt. 11. & 12. Saulem conſtituiſſe Iudices, qui Dauidem manè ad iudicium euocatum capite damnarent: vt ſcilicet videretur non ex priuato Saulis odio, ſed iuſta iudicum ſententia damnatus & occiſus: idque ſatis S. Script. & ratione videtur conſonum. Verùm prior expoſitio planior & facilior eſt.

DEPOSVIT EVM PER FENESTRAM.] Vers. 12.
Quia ſatellites Saulis cuſtodiebant oſtia, vt Dauidem comprehenderent & necarent: hinc Michol eum per feneſtram dimiſit. Sic S. Paulus Damaſci ab Aretha obſeſſus, per ſportam è muro dimiſſus euaſit. 2. Corinth. 11. Nota hîc fidelitatem, prudentiam & amorem Michol in Dauidem maritum. Nam primò, inſidias Patris ei detexit.
C Secundò, conſilium prudens dedit vt noctu aufugeret ne manè occideretur. Tertiò, operam addidit demittens eum per feneſtram. Quartò, eius ſimulachrum poſuit in lecto, de quo mox.

TVLIT AVTEM MICHOL STATVAM, Vers. 13.
ET POSVIT EAM SVPER LECTVM, ET PELLEM PILOSAM CAPRARVM POSVIT AD CAPVT EIVS, ET OPERVIT EAM VESTIMENTIS.] Fecit hoc Michol eo fine, vt Dauid haberet ſpatium fugiendi & euadendi. Simulauit enim Dauidem ægrotare & iacere in lecto, ideóque non fugiſſe. Si enim ſatellites ſciuiſſent eum fugiſſe, illicò fugientem perſecuti fuiſſent, & comprehendiſſent. Dum autem putant eum domi in lecto iacere, tempus commodum ad eum honeſtè, modeſtè,
D ſine ſtrepitu & inopinatè comprehendendum, cùm ſcilicet Dauid domo egrederetur expectant. Dixit ergo eis Michol Dauidem iacere in lecto & ægrotare: hoc enim repræſentabat ſtatua Dauidis ab ea in lecto collocata; quam ipſi in cubiculo obſcuro eminùs intuentes, non ſtatuam ſed Dauidem ipſum eſſe putarunt. Interim Saul miſit nouos apparitores ad Dauidem capiendum, quibus idipſum dixit Michol, ſcilicet Dauidem ægrotare. Quare illi idipſum Sauli renunciant: atque in hoc itu & reditu, item in deliberatione & conſiliis multum temporis inſumptum eſt, quo Dauidi fugere licuit.

Digitized by Google

Pro, *ſtatuam* Hebr. eſt תרפים *theraphim*, quod Abulenſ. vertit: *lignum informe rotundum*, alij vertunt; *idolum*, vel, *oraculum*, alij, *aſtrolabium* ad cœli influxus recipiendum compoſitum: ſed certum eſt *theraphim* ſignificare *ſtatuam*, vt vertit noſter, ſcilicet effigiem hominis, puta Dauidis, vt cenſet Theodor. Procop. vide quæ de theraphim dixi Oſee 3. verſ. 4. Iud. 18. verſ. 4. & 17. Septug. vertunt κενοτάφια, id eſt, *ſepulchra inania. Quomodo enim*, vt ait Theodoret. *inane ſepulchrum videtur quidem habere mortuum, ſed non habet; ita etiam quod per veſtes erat compoſitum, videbatur quidem eſſe Dauid agens animam, ſed non erat.*

Pro Hebr. כביר *kebir*, id eſt, *pellem piloſam*, Ioſeph. Procop. Theod. & alij multi legentes כבד *cabet*, vertunt: *hepar capræ*, quod occiſâ caprâ adhuc palpitare & ſe motitare ſolet, ait Theod. & Procop. vt videretur non eſſe ſtatua, ſed verus viuuſque homo, puta Dauid reſpirans, quaſi ille videretur ægrotare ſub ſtragulis, ibique trahere & agere animam.

Noſter cum Septuag. & Chal. meliùs vertit: *pellem piloſam*: hanc enim poſuit Michol, vt per hoſce pilos rufos (in Galaadite enim quæ vicina eſt Ieroſolymæ oues & capræ ſunt rufi & fului coloris, vti dixi Cantic. cap. 4. verſ. 1.) Dauidis capillos rufos repræſentaret. Ita Theod. & Abulenſ. Aut certè vt molli hac pelle ægroti Dauidis caput confouere videretur: vnde Vatabl. vertit: *ceruical*, vel *puluinar ex pellibus caprarum*. Audi S. Hieron. Epiſt. 103. ad Marcel. *Venerunt nuncij, & ecce κενοτάφια, in lecto, pro cenotaphijs in Hebræo Theraphim, id eſt μορφώματα, (iuxta Aquilæ interpretationem) poſita ſunt, & non iecur caprarum, vt noſtri Codices habent, ſed puluillus de caprarum pelle conſutus, qui intonſis pilis, caput inuoluti in lectulo hominis mentiretur.*

VERS. 14. MISIT AVTEM SAVL APPARITORES QVI RAPERENT DAVID.] Saul videtur iuſſiſſe cuſtodibus, vt Dauidem noctu domi ſuæ cuſtodirent, manè verò domo egredientem comprehenderent & ad ſe deducerent occidendum. Verùm videns cuſtodes tardare, eò quòd vt ipſe putabat, Dauid domi ſe contineret, nec egrederetur, moræ impatiens timenſque nè Dauid elaberetur, aut (vt ſuſpicax eſt inuidia) nè cuſtodes muneribus vel promiſſis corrumperet, nouos miſit apparitores, qui domum Dauidis inuaderent, indéque Dauidem violenta manu ad ſe abriperent, quòd ſi reſiſteret, occiderent.

Porrò Dauid in hiſce anguſtijs conſtitutus compoſuit recitauitque Pſalmum 58. *Eripe me de inimicis meis Deus meus, & ab inſurgentibus in me libera me.* Id patet ex eius inſcriptione, quæ ſic habet in verſione S. Hieron. *Victori, vt non diſperdas Dauid humilem & ſimplicem, quando miſit Saul vt cuſtodirent domum, vt occiderent eum.* Orando ergo & pſallendo Dei opem inuocauit: qui proinde Sauli conſilia diſcuſſit, & Dauidem ſaluauit. Idem faciamus nos in periculis & ærumnis, atque ſimile Dei auxilium experiemur.

ET RESPONSVM EST (à Michol vel eius ancillis & famulis) QVÒD DAVID ÆGROTARET.] Ac ſimul Michol apparitoribus Saulis non credentibus vel dubitantibus,

A eminùs ſimulachrum Dauidis in obſcuro angulo lectóque decumbens oſtendit, quòd illi ipſum Dauidem eſſe rati, rem totam ad Saulem detulerunt. Mentitur hic Michol, ſed putabat in tali caſu ad ſaluandam Dauidis mariti ſui vitam, non tantum licitum, ſed & honeſtum, imò neceſſarium eſſe mendacium, vti putarunt obſtetrices Ægyptiæ Exodi 1. & Raab Ioſue 2. alijque permulti etiamnum putant: qua in re errant.

Audi Ioſephum lib. 6. cap. 14. *Parato lecto tanquam ægrotanti, ſtragulis iecur capræ recens exemptum ſubiecit, diluculoque venientibus, quos Pater ad Dauidem miſerat, oſtendit lectum opertum, & quòd palpitatione iecoris ſtragula moueri viderent, maritum ægrum anhelare perſuaſit, addens totam noctem inquietam eum egiſſe.* Sed hepar hoc capræ

B ſuperius ex S. Hieron. reieci.

ECCE DAVID IN NAIOTH IN RAMATHA.] *Naioth*, ait Adrichomius, locus eſt in vrbe (iuxta vrbem) Ramatha ſiue Rama, tribus Beniamin, ſex milliaribus diſtans ab Ieruſalem verſus Bethel, vbi Dauid & Samuel manſerunt, ac Saul prophetauit. Chald. pro *Naioth* vertit: *domus doctrinæ*. Hìc enim erat *Eccleſia*, vt ait Septuag. & Ioſeph. hoc eſt cœtus & Collegium prophetarum, id eſt virorum religioſorum Deo vacantium. VERS. 18.

QVI CVM VIDISSENT CVNEVM PROPHETARVM VATICINANTIVM,] id eſt laudantium Deum ſolitis Hymnis & Pſalmis. *Prophetare* enim ſubinde eſt quod laudare & pſallere. VERS. 20.

C Sic 1. Paral. 25. verſ. 1. Dauid conſtituiſſe dicitur Aſaph & Heman qui *prophetarent* (id eſt pſallerent) *in Citharis & pſalterijs*. Simile habetur 2. Paral. 35. 15. vide quæ de his prophetis dixi cap. 10.

ET SAMVELEM STANTEM SVPER EOS,] quaſi dicat: Samuel præſidebat eis quaſi eorum præcentor & Choragus. Dices, quomodò ergo dictum eſt cap 11. verſ. vltim. quòd Samuel vltrà non viderit Saulem vſque ad diem mortis ſuæ? Reſpondent Hebræi apud S. Hieron. Samuelem veniente Saule ſe abſcondiſſe, aut certè Samuelem non vidiſſe Saulem in habitu regio, vti antè viderat: Saul enim hìc prophetans eo ſe nudauerat. Sed planiùs dicimus Samuelem non vidiſſe, id eſt inuiſiſſe Saulem vti dixi cap. 15.

D FACTVS EST ETIAM DOMINI SPIRITVS IN ILLIS ET PROPHETARE (pſallere) COEPERVNT ETIAM IPSI.] Spiritus hic Dei dictauit eis hymnos quos canerent, putà eoſdem quos canebat Samuel cum ſuis, & ſimul indidit eis affectum canendi, ac modulos vocis ad ſcitè canendum. Fecit hoc Deus in gratiam Dauidis, vt is haberet tempus effugiendi.

Moral. Diſce hic quantùm valeat bonorum ſocietas, æquè ac Sanctorum virtus & merita. Nam hi nebulones vel miniſtri impij Saulis inter prophetas facti ſunt prophetæ, Deumque laudarunt quaſi Samuel & Dauid eis ſuum ſpiritum afflaſſent.

ET EXPOLIAVIT ETIAM IPSE SE VESTIMENTIS SVIS:] ita vt eſſet omninò nudus, VERS. 24.

Digitized by Google

aiunt nonnulli. Honeſtius Angelomus, Lyran. & Abulenſ. cenſent Saulem nudaſſe ſe exterioribus duntaxat veſtimentis regiis, non verò intimis; quia ſpiritus Dei omnem adimit pudorem, ait Vatab. vt liberè Dei laudes deprædicentur: imò ſpiritus Dei ita Saulem extra ſe rapuit, vt neſciret quid ageret, ait Aben Ezra. Addit Lyran. Saul, inquit, veſtem regiam depoſuit, & pro ea veſtem religioſam ſeu diuinis laudibus accommodatam, qualem habebat Samuel & prophetæ, induit; vti faciunt ſubinde Principes, qui S. Franciſci habitum, pietatis ergo aſſumunt.

Et cecidit] (ita lege cum Roman. Sept. non *cecinit*, vti legunt nonnulli) *nudus* (eo modo quo iam dixi) *tota die illa & nocte*; vt Dauid haberet tempus ſufficiens ad fugiendum. Vide hic quàm miram Deus Dauidis ſui habuerit prouidentiam, & quàm miris modis eum ſeruarit: hoc merebatur Dauidis patientia, confidentia, ſanctitas. *Cecidit* ergo Saul, quia viribus & ſenſibus deſtitutus erat, ait Abulenſ. Ezra & Vatab. vel potiùs, quia Deum proſternens ſe in terram cum cæteris prophetis adorabat. 1. Corin. 14. ita Serarius.

Nvm et Savl inter prophetas?] Idem de Saule dictum audiuimus c. 10. ſed ibi nouitas; hîc autem contrarietas fuit ratio & cauſa prouerbij. Mirabantur enim omnes Saulem Dauidi prophetæ tam infeſtum inuidumque, ſubitò ita mutatum, vt inter ſocios eius prophetaret & ipſe, pſalleretque.

Addit Auctor mirabilium S. Script. apud S. Auguſt. l. 2. c. 10. Saulem ſtricto arcu famulos ſuos inſecutum. Porrò S. Auguſt. in Pſalm. 103. ex hoc loco docet etiam improbis (qualis erat Saul) in ipſo ſubinde actu & æſtu improbitatis dari ſpiritum prophetiæ: hic enim eſt gratia gratis data, non gratum faciens vti eſt charitas. *Saul*, inquit, *non cùm perſecutus fuiſſet, ſed cùm actu perſequeretur Dauidem, prophetauit*, &c. *Impleti ſunt ſpiritu prophetiæ qui miſſi ſunt, & prophetauerunt. Sed fortè bono illi animo venerant vel ob neceſſitatem officij ſui, vel non facturi quod iuſſum eſt. Miſit & alios; hoc in eis factum eſt, & eo-* A *rum hoc modo animum interpretemur. Cum illi tardarent, venit ipſe furens, anhelans cædem, ſanguinem ſitiens innocentis ſancti, qui etiam ingratus erat, & ipſe impletus eſt ſpiritu prophetandi & prophetauit. Non ergo ſe iactent, qui fortè ſine charitate habuerint hoc munus Dei ſanctum, ſicut ſanctum baptiſmum; ſed videant qualem rationem habituri ſint cum Deo, qui ſanctis non ſanctè vtuntur: Ex his erunt qui dicturi ſunt; in nomine tuo prophetauimus: non illis dicetur: mentimini, ſed dicetur: non noui vos; recedite à me qui operamini iniquitatem: quia ſi habeam omnem prophetiam, Charitatem autem non habeam, nihil ſum. Prophetauit autem & Saul, ſed operabatur iniquitatem.*

B Sic Balaam prophetauit in ipſo actu impietatis, quo perſequebatur Hebræos. Numer. c. 22. & ſeq. æquè ac Caiphas perſequens adigenſque Chriſtum ad necem, prophetauit oportere eum mori pro populo. Ioann. 11. v. 50.

Moral. Vide & mirare hîc Dei in impios etiam obſtinatos potentiam, æquè ac clementiam & beneficentiam: vtpote quæ eorum cor ita immutet & eleuet, vt prophetent; itaque eos immutat, vt ad ſe per pœnitentiam redeant; ſed illi in ſua peruicacia ſe obdurantes, cum Dei clementia ſua duritie pugnant & certant. Sic enim fecit hîc in Saule. Simile & longè amplius fecit in Saulo; dum eum adhuc *ſpirantem minarum & cædis in diſcipulos Domini*, in C ipſo perſecutionis itinere & feruore, cœleſti luce & voce ſiderans illicò immutauit, ex Saulo Paulum, ex perſecutore Apoſtolum, ex Phariſæo Doctorem Gentium effecit. Actor. 9. vt de eo, æquè ac Saule diceretur: *Nam & Saulus inter prophetas*; imò inter Apoſtolos? Hæc mutatio dexteræ Excelſi; ſed maior in Saulo, quàm in Saule. Nam in Saule manſit cor prauum, inuidia & odio Dauidis occæcatum cum prophetia, in Saulo verò cor ferreum, odio Chriſti & Chriſtianorum accenſum, illo à Deo per miraculum exempto, factum eſt cor ſanctum, cœleſte & diuinum, inſatiabili Chriſti & Chriſtianorum amore æſtuans & flagrans.

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS.

DAVID cum Ionatha de iniquo Patris in ſe odio expoſtulans, cum eo fœdus initum certis pactis renouat & confirmat: Quare Ionathas v. 18. promittit ei, ſe patris ergà eum animum exploraturum, ac per ſagittas eius amorem vel odium ſignificaturum. Ergo v. 27. Dauidem apud patrem excuſat: ſed pater in eum exardeſcens lanceam parat: Vnde v. 36. Ionathas ex condicto odium implacabile patris per ſagittas Dauidi ſignificat, ac mox eum cum lachrymis amplexans in pace dimittit.

1\. FVgit autem Dauid de Naioth, quæ eſt in Ramatha, veniensque locutus eſt coram Ionatha: Quid feci? quæ eſt iniquitas mea, & quod peccatum meum

Ionathas quod definitum eſſet à patre ſuo, vt interficeret Dauid. 34. Surrexit ergo
Ionathas à menſa in ira furoris, & non comedit in die calendarum ſecunda panem.
Contriſtatus eſt enim ſuper Dauid, eò quòd confudiſſet eum pater ſuus. 35. Cúm-
que illuxiſſet manè, venit Ionathas in agrum iuxta placitum Dauid, & puer paruu-
lus cum eo, 36. & ait ad puerum ſuum: Vade, & affer mihi ſagittas, quas ego
iacio. Cúmque puer cucurriſſet, iecit aliam ſagittam trans puerum. 37. Venit
itaque puer ad locum iaculi, quod miſerat Ionathas: & clamauit Ionathas poſt ter-
gum pueri, & ait: Ecce ibi eſt ſagitta porrò vltra te. 38. Clamauitque iterum Io-
nathas poſt tergum pueri, dicens: Feſtina velociter, ne ſteteris. Collegit autem
puer Ionathæ ſagittas, & attulit ad Dominum ſuum: 39. & quid ageretur, peni-
tùs ignorabat: tantummodo enim Ionathas & Dauid rem nouerant. 40. Dedit
ergo Ionathas arma ſua puero, & dixit ei: Vade, & defer in ciuitatem. 41. Cúm-
que abiiſſet puer, ſurrexit Dauid de loco, qui vergebat ad Auſtrum, & cadens pro-
nus in terram, adorauit tertiò: & oſculantes ſe alterutrum, fleuerunt pariter, Dauid
autem ampliùs. 42. Dixit ergo Ionathas ad Dauid: Vade in pace: quæcumque
iurauimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus ſit inter me & te, & inter
ſemen meum & ſemen tuum vſque in ſempiternum. 43. Et ſurrexit Dauid, & abiit:
ſed & Ionathas ingreſſus eſt ciuitatem.

Vers. 1. VNO TANTVM (VT ITA DICAM) GRADV EGO MORSQVE DIVIDIMVR.] Quaſi dicat, vicinus ſum morti, inſtat mihi mors parata à patre tuo: tantùm deeſt illi occaſio necis meæ patrandæ, illam quærit, illâque datâ certò me occidet. Sic ægris & ſenibus inſtat mors, vt ab ea vno tantùm gradu vel paſſu diſtare videantur. Sic nauigantes in mari vno tantùm palmo, & vt poëta ait, *quatuor digitis*, diſtant à morte: palmo enim duntaxat limbus nauis ſuper mare eminet, quem ſi mare fluctuans tranſcendat, eam cum rectoribus ſubmerget. Sic quilibet homo vno gradu diſtat à morte: ſi enim vel febri vel peſte corripiatur, morietur: imò gutta vna aquæ ſiue catharri nocte in fauces defluens eum ſuffocabit, vti multis accidere vidimus. Et hæc eſt vita tam (B) caduca, tam incerta, tam breuis, cui mortales inhiant, & quaſi ſemper duraturæ incumbunt, vt ei opes, honores, delicias ſine fine comparent. *O quàm exigui ſunt mortalium termini!* ô quàm exigui ſunt mortalium animi! *Filij hominum vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Cur non vitam præſentem tam fallacem contemnitis, ac futuram beatam & æternam ambitis?

Vers. 5. ECCE CALENDÆ SVNT CRASTINO, ET EGO EX MORE SEDERE SOLEO IVXTA REGEM AD VESCENDVM: DIMITTE ERGO ME, VT ABSCONDAR IN AGRO VSQVE AD VESPERAM DIEI TERTIÆ.] *Calendæ* erat primus dies menſis, qui apud Hebræos non quidem propriè erat feſtus, ſed tamen ſacrificiis celebris: vocabaturque Hebr. חדש *Chodes*, id (C) eſt innouatio Lunæ & menſis, Græcè *νουμηνία*, Latinè, *nouilunium*. Hebræi enim habebant menſes lunares, adeóque nouilunium, ſiue prima dies nouæ lunæ & lunationis, erat primus dies menſis, vt dixi Numer. 28. 11. vbi cauſas huius rei dedi; quare illo die ſacrificium, indéque conuiuium cum amicis agitabant. Hac de cauſa Dauid, quaſi gener regis, eo die ſolebat (A) menſæ Saulis accumbere: ſed quia eum ſibi adeò infenſum expertus erat, non fuit auſus ad eum acedere, nè rurſus ab eo lanceâ feriretur. Ait ergo Ionathæ, vt animum patris erga ſe exploret; ſe interim mutato habitu latitaturum in agro vicino, vt à Ionatha reſponſum expectet vſque ad diem tertium; vt ſi primo die Calendarum Ionathas non habeat occaſionem agendi cum patre de Dauide, aucupetur illam ſecundo, ac tertio die eandem ſibi ſignificet, vt ſi videat patrem mitigatum & odium depoſuiſſe, ad menſam eius accedat; ſin autem fuga ſaluti ſuæ conſulat.

Calendæ unde? Chaldæus ait fuiſſe calendas menſis ſecundi, putà Aprilis, & emboliſmi diem, quo proinde celebrabatur paſcha: vt Dauid ſic in eo à Saule quæſitus ad necem, fuerit typus Chriſti in Paſchate à Iudæis occiſi, ſed à morte die tertia glorioſè reſurgentis.

(B) Sic & Romani celebres habebant menſium ſuorum calendas. *Calendæ* enim, ait Macrobius lib. 1. Saturn. c. 16. in fine, *inde ſunt dictæ, quòd in illis Pontifex calata, id eſt vocata in Capitolium plebe, quot numero dies à Calendis ad Nonas ſupereſſent pronunciabat, & quintanas quidem, dicto quinquies verbo καλῶ, ſeptimanas, repetito ſepties prædicabat.* Græci quoque celebrabant feſta *νουμηνία* teſte Turnebo lib. 3. c. 4.

Vers. 8. QVIA FOEDVS DOMINI ME FAMVLVM TVVM TECVM INIRE FECISTI.] *Fœdus Domini* vocat fœdus coram Domino, & interpoſito Domini in iuramento fœderali nomine, initum. Item Dei reſpectu, veneratione & amore ſancitum. Dicit hoc Dauid, vt acriùs pungat animum Ionathæ ad fœdus ſeruandum, (C) & iuxtâ illud præſtandum ſibi opem apud patrem; vtpote quam non tantùm ſibi, ſed & Deo quaſi promiſſam præſtiturus ſit.

SI AVTEM EST INIQVITAS ALIQVA IN ME, TV ME INTERFICE, ET AD PATREM TVVM NE INTRODVCAS ME:] nè ille odio ſuo inueterato ardens in me ſæuiat, meque crudeliter excruciet, quaſi dicat: moriar potiùs

Digitized by Google

manu amica, quàm inimica. Sic Phædra apud Senecam ait Hippolyto ſuo: *Nimis opto amantis immori manibus*. Similiter ait hic Dauid: ſi mortem euadere nequeo, ſi moriendum mihi eſt; malo amicâ tuâ manu amicè occumbere, quàm inimici hoſtili & crudeli vindictâ diſcruciari. Sciebat Dauid Ionatham, vtpote amicum, id nequaquam facturum: ſed vtitur hâc phraſi ad Pathos, vt cor Ionathæ cruciet, ipſumque adigat ad ſuam cauſam apud patrem ſeriò & efficaciter peragendam. Ita Abulenſ. Sic enim ſolent amantes amorem amantium ſtimulando acuere. Similiter Iapones ſuos cognatos vel amicos à rege ad mortem damnatos ſuâ manu obtruncant: nè id fiat per inimicum vel carnificem: hoc enim ipſi infame & probroſum putant.

COMPLETAM ESSE PATRIS MEI MALITIAM CONTRA TE,] vt plenè planeque decreuerit, te ad necem perſequi & occidere.

VERS. 12. DOMINE DEVS ISRAEL.] Subaudi caſtiga & vindica me, ſi fidem Dauidi meo datam fefellero. Ionathas enim ex æſtu amoris perturbatè, interruptè & inciſè loquitur, vti ſolent facere amantes. Nam inuocat Deum, nec ſenſum explet, ſed per Enallagen perſonæ, mentem & os à Deo ad Dauidem adeò à ſe amatum conuertit dicens: *& non ſtatim miſero ad te*, ô Dauid mi! Deinde ſenſum explet dicens: *hæc faciat Dominus Ionathæ & hæc addat*, quaſi dicat: hiſce & hiſce pœnis me afficiat, & plures addat, pœnaſque pœnis accumulet.

VERS. 13. REVELABO AVREM TVAM,] quaſi dicat: ſecretò, ſed certò tibi quaſi in aurem ingeram & indicabo.

ET SIT DOMINVS TECVM, SICVT FVIT CVM PATRE MEO;] vt ſicut illum ex humili vilique ad regnum euexit, & tot victoriis cumulauit; ita faciat & tibi. Tacitè enim Ionathas hîc Dauidi regnum vaticinatur. Audi S. Hieron. hîc in Tradit. *Sit Dominus tecum, ſicut fuit cum patre meo, id eſt, ſublime faciat regnum tuum, ſicut ſublime fecit patris mei regnum. Et ſi vixero, facias mihi miſericordiam Domini; vt ſcilicet ſim ſecundus in regno tuo; & ſi mortuus fuero, non auferes miſericordiam tuam à domo mea vſque in ſempiternum.*

Sic & Angelomus, Lyran. Abulen. & Vatab. idque ita eſſe, patet ex eo quòd Ionathas ait Dauidi c. 23. 17. *Et tu regnabis ſuper Iſrael, & ego ero tibi ſecundus, ſed & pater meus Saul ſcit hoc.*

VERS. 14. ET SI VIXERO, FACIES MIHI MISERICORDIAM DOMINI,] id eſt coram Domino, Dominique nomine interpoſito mihi à te in fœdere promiſſam c. 18. 3. ſic enim vocauit *fœdus Domini* v. 8. Alij *Domini*, id eſt *Domino gratam & placitam*, ait Pagnin. Aut potiùs *Domini*, id eſt *magnam & inſignem*, qualem ſcilicet ſolet Dominus ſuis fidelibus & amicis exhibere: quæ enim Domini ſunt, magna ſunt. Sic dicuntur *Cedri Dei & montes Dei*, id eſt magni & excelſi. Ita Vatab. Sanchez & alij.

Porrò Hebræa hîc implexa ſunt & obſcura, & à variis variè vertuntur: ſed ſic optimè vertas, vt τὸ ולא *velo*, id eſt, *& non*, quod ter repetitur, legas non aſſertiuè ſed interrogati-
A uè: hoc modo: *Et non*, id eſt, *Et nonne cum adhuc fuero viuens, nonne inquam facies mecum miſericordiam Domini? Et nonne ſi moriar non excindes miſericordiam à domo mea?* quaſi dicat: omninò facies, & non excindes, vt clarè vertit Noſter. Sic videntur interpretari Septuag. qui pro τὸ *& non*, vertunt: *& ſi*, hoc eſt *nonne?* ſi tamen aſſertiuè malis legere, poſt τὸ *& non*, ſubaudiendo *tantùm*, ſic ad verbum verte cum Pagnin. & Vatab. *Et non tantùm adhuc me viuente facies mecum miſericordiam Domini, & non moriar: ſed etiam non abſcindes miſericordiam tuam à domo mea vſque in ſæculum, nec* (tum quidem) *cum abſciderit Dominus inimicos Dauid*: qui ſenſus in re idem eſt cum priori: Et vtrumque clarè reddit vulgatus Interpres.

AVFERAT IONATHAN DE DOMO SVA.]
B Hæc verba non ſunt in Hebræo, ſed in Sept. & Latinis Roman. Senſus eſt quaſi dicat: ſi ego Ionathas tibi ô Dauid fuerim infidus & fœdifragus, precor vt Deus me puniat, & meam familiam poſteritatemque auferat & ſubuertat, vtque Deus requirat, vt iudicet, vindicet & vlciſcatur inimicos Dauidis, & per conſequens me meoſque, ſi contra fœdus cum eo initum me eius hoſtem oſtendero. Ita Abulen. Iurat enim Ionathas iuramento execratorio ſe fidem Dauidi datam ſeruaturum.

ET REQVISIVIT DOMINVS DE MANV VERS. 16.
INIMICORVM DAVID.] Interrumpit hîc Auctor libri ſeriem hiſtoriæ & pacti, vt ſignificet ita reipſa eueniſſe poſteà, ſicut imprecatus fuerat Ionathas: ſcilicet Deum *requiſiuiſſe*, id eſt
C exegiſſe vindictam de Saule cæteriſque inimicis Dauidis, qui eum iniuſtè perſecuti fuerant & afflixerant. Ita Angelomus, qui & alium ſenſum affert nimirum hunc: *Deus requiſiuit*, id eſt, rationem exegit ab iis, qui noluerunt cum Dauide inire fœdus; ſicut inierat Ionathas: vtpote cum viderent Dominum ſtare & pugnare cum Dauide.

Porrò Sept. Chald. Vatab. & ait ex Hebræo ſic appoſitè vertunt: *Et requirat Dominus de manu inimicorum Dauid*: ſicque exponunt, vt hæc verba ſint quaſi materia fœderis, quod Ionathas cum Dauide iniit. quaſi dicat: *Pepigit Ionathas fœdus cum domo Dauid* dicendo: *requirat*, id eſt caſtiget & vlciſcatur *Dominus* inimicos Dauidis, qui eum iniquè vexant & inſectantur, ac conſequenter caſtiget quoque & puniat
D me meoſque, ſi fidem fallam, eique ex amico fiam inimicus.

REQVIRETVR ENIM SESSIO TVA,] id eſt VERS. 19.
locus ſeſſionis tuæ in menſa, quaſi dicat: quæret Saul cur vacuus ſit locus ſeſſionis tuæ, id eſt cur tu abſis à menſa præter ſolitum. Solebat enim Dauid ſæpè, præſertim diebus feſtis vel celebribus, quales erant calendæ, quaſi gener regis illi in menſa aſſidere tertio loco, aiunt Septuag. & Ioſephus. Nam in menſa primus ſedebat Saul, ſecundus à dextris ſedebat Ionathas filius, tertius Dauid gener: Abner verò patruelis Saulis & princeps militiæ ſedebat ſecundus à ſiniſtris ex aduerſo Ionathæ.

VSQVE PERENDIE:] primo enim die Ca-

Digitized by Google

lendarum Saul faciebat ſolenne epulum ex victimis pacificis à ſe Deo immolatis: Secundo verò die reliquias conſumebat iuxtà legem Leuit. 7. Quare vſque ad tertium diem locus Dauidis in menſa Saulis futurus erat vacuus, & cauſam abſentiæ Dauidis ex Ionatha quæſiturus erat Saul.

DESCENDES ERGO FESTINVS, ET VENIES IN LOCVM VBI CELANDVS ES IN DIE QVA OPERARI LICET,] quaſi dicat: primo die poſt Calendas venies *in Ezel*, vt ibi lateas: Nam ipſo die Calendarum *operari*, & conſequenter proficiſci & magnum iter facere non licet. Licet enim Calendæ ſiue Neomenia non eſſet propriè feſtum à lege indictum, vt eo operari & proficiſci vetaret; tamen populus ex deuotione & conſuetudine Neomeniam vt feſtum colebat, illóque die ab opere ceſſabat, ac ſacrificiis epuliſque vacabat. Ita Abul. qui citat S. Auguſtinum dicentem: *Meliùs facerent Iudææ mulieres, ſi in Neomeniis nerent, quàm in his impudicè ſaltarent.* Forte etiam Ionathas non loquitur de Calendis, ſed de Sabbatho, quod tum occurrebat, quo operari non licebat.

ET SEDEBIS IVXTA LAPIDEM CVI NOMEN EST EZEL] Hebr. Hacyel, hoc eſt, ſedebis iuxta certum lapidem qui vocatur *Ezel*, id eſt *itinerarius*, ait Pagnin. eò quòd itinerantibus in biuio demonſtret vtriuſque viæ exitum; qualis fuit lapis Mercurij; hic enim erat Deus & index viarum. Ita Lyran. & Vatab. Aut dictus eſt *itinerarius*, eò quòd viatoribus milliaria & diſtantiam locorum oſtendat. Sic enim poſtea Romani omnis politiæ æmuli, in celebrioribus viis ſtatuerunt lapides milliarios: Vnde illæ phraſes *primo ab vrbe lapide, ſecundo vel tertio ab vrbe lapide*: hoc eſt primo, ſecundo vel tertio ab vrbe milliario. Lapides hi etiamnum Romæ nonnullis in locis extant. Et talis fuiſſe videtur lapis hic *Ezel*. Audi Adrichomium: Lapis Ezel dicitur à viatoribus ſeu de ambulatione: diſtat à Ieruſalem 150. ſtadiis, & ab Iordane ſtadiis ſexaginta, teſte Ioſepho lib. 5. Antiq. c. 4. Idem lapis vel locus à Septuag. dicitur *Ergab*: Cauſam dicam v. 41.

VERS. 20. ET IACIAM QVASI EXERCENS ME AD SIGNVM,] vt ſcopum ſagitta configam. Ita Sept. Chald. Aquila, Symmach. Theodor. & alij.

VERS. 22. DIMISIT TE DOMINVS,] liberum ſcilicet; liberauit te Deus de manu Saulis, fecitque vt cognito per me eius in te odio liber aufugeres & abires.

VERS. 23. DE VERBO AVTEM QVOD LOCVTI SVMVS EGO ET TV, SIT DOMINVS INTER ME ET TE,] teſtis ſcilicet, quaſi dicat: ſoli nos duo hoc fœdus iniimus; quare nullus eius eſt teſtis niſi Deus, qui vnus pro omnibus, ſufficit, vt iugiter memores nos reddat huius fœderis coram ſe initi, adigatque ad illud exactè ſeruandum.

VERS. 24. CVMQVE SEDISSET REX SVPER CATHEDRAM SVAM.] Hinc videtur Saul ſediſſe ad menſam, non diſcubuiſſe: quare mos diſcumbendi apud Hebræos poſteriùs introductus videtur.

VERS. 25. SVRREXIT IONATHAS,] id eſt aſſurrexit venienti Abner honoris cauſa, ait Vatab. Porrò Chald. vertit: *Stetit Ionathas.* Sept. *præuenit eum Ionathas*: quia enim Cathedra Saulis adhærebat parieti, hinc priùs tranſire debebat Ionathas ad locum ſuum, quàm Saul ſeſſione ſua locum illi ad tranſeundum occluderet. Aut *ſurrexit Ionathas*, ſcilicet vt ad locum ſuum in menſa pergeret, illumque ſedendo occuparet.

A

NEC PVRIFICATVS.] Hinc videtur, quòd conuiuium hoc regis Saulis in Calendis inſtructum fuerit ex victimis pacificis, hoc eſt pro pace, proſperitate, & felicitate totius menſis Deo oblatis; vt ſcilicet Deus hunc menſem ſibi ſuóque regno faceret fauſtum & ſalutarem. Nam immundi poterant veſci communibus cibis, & menſæ regiæ accumbere: nec enim arcebantur communicatione hominum, ſed ſacrorum, putà ingreſſu templi. Cogitabat ergo Saul Dauidem ex cæde alicuius Philiſthæi, aliáue ſimili re contraxiſſe immunditiem legalem, nec ab ea ſe adhuc purificaſſe, ideóque abſentare à menſa regis, in qua carnes Deo oblatæ apponebantur, quibus immundi veſci non poterant. VERS. 26.

B

CVR NON VENIT FILIVS ISAI?] Ecce hîc fel Saulis ſe exerit: non enim Dauidem nomine ſuo nuncupat, ſed contemptim eum vocat *filium Iſai*, hominis plebei. VERS. 27.

ROGAVIT ME OBNIXE VT IRET IN BETHLEHEM.] Mentitur Ionathas, ſed officioſè, putans id ſibi licere ad excuſandum Dauidem amicum ſuum. VERS. 28.

FILI MVLIERIS VIRVM VLTRÒ RAPIENTIS,] id eſt fili meretricis: hæc enim vires ambit & ad ſcelus allicit. Sic & Septuag. *Fili*, inquiunt, *puellarum ſponte venientium*; vnde videntur legiſſe נערות *naaroth*, id eſt, *puellarum*, per ר iam legunt per נעוות *naauath*: Vnde cum Pagnin. vertunt: *Fili peruerſæ rebellionis*, hanc enim ſignificat מרדות, pro quo Noſter cum Septuag. aliis punctis legit מרדות *moredoth*, id eſt *deſcendentium ad viros, & vltrò ſe iis ingerentium*: ירד *iarad* enim ſignificat, deſcendere. Aut Noſter legit מרדות *mardot*, id eſt *dominantium*, quæ ſcilicet viris ſua illecebra & forma dominantur, à radice *rada*, id eſt dominari. Senſus ergo eſt quaſi dicat Saul: Videris mihi ô Ionatha non eſſe filius meus, ſed matris adulteræ, eò quòd non pareas nec faueas mihi, ſed Dauidem magis ames quàm me, quaſi ille vel aliquis eius cognatus ſit pater tuus, non ego; & quaſi mater tua non ex me, ſed ex Dauide te conceperit & genuerit; ideóque non mei, ſed Dauidis amorem tibi ingenerarit. Vnde ſequitur: *in confuſionem matris tuæ*, quaſi dicat: hoc ipſo quòd adeò amas Dauidem, confundis te & matrem tuam: oſtendis enim ipſam non ex me, ſed ex amico aliquo Dauidis concepiſſe. VERS. 30.

C

D

FILIVS MORTIS EST,] id eſt reus mortis eſt, dignus eſt morte, ideóque à me morti deſtinatus. VERS. 31.

Allegor. Angelomus: *Dauid*, inquit, *abſconditus in agro eſt; Chriſtus celatus. In mundo (inquit Ioannes) erat, & mundus eum non cognouit. Iuxta lapidem ſedebat, quia in tabulis legis ſcriptus erat. Eum Saul odio habens, & inter epulas ſedens, filium*

Digitized by Google

mortis indicabat: & Iudaica plebs, in Paſcha epulis A
conuiuans, de nece Chriſti tractabat.

VERS. 41. DE LOCO] (lapidis Ezel) *qui vergebat ad Auſtrum.* Hebr. נגב *negab*, id eſt *ad meridiem, ſiue Auſtrum.* Porrò Sept. retinuerunt nomen *negab*, quaſi proprium, ſed illud à deſcriptoribus deprauatum eſt, vt pro *negab*, legatur: *Ergab* vel *Argag*, vel *Argaph*, vel *Annegab.* Audi S. Hieron. in locis Hebr. *Ergab, ad quem locum Ionathas filius Saul veru direxit, militaribus iaculis ſe exercens. Pro quo Aquila & Symmachus interpretati ſunt lapidem, licet Symmachus in alio loco pro hoc περίμετρον, id eſt ambitum dixerit.*

Porrò *veru* S. Hieron. vocat telum vel iaculum, ad veru ſimilitudinem factum æquè ac Virgil. 7. Æneid. dicens:

Et teretis pugnant mucrone veruque Sabello.

Pronus in terram adorauit tertiò, id eſt tertiò ſe in terram proſtrauit, itaque reuerentiam Ionathæ exhibuit.

QVÆCVNQVE IVRAVIMVS, IN NOMINE DOMINI,] ſcilicet rata firmáque ſint; vel eorum ſimus ſemper memores. Eſt Ellipſis & Reticentia mirè congruens dolentibus: hi enim ex dolore multa ſubticent: dolor enim eis os fauceſque occludit, vt verba frangant, & ſententiam dimidient vel incidant. Tale eſt illud Chriſti deflentis excidium Ieruſalem: *ſi cognouiſſes & tu.* Lucæ 19. 42. VERS. 42.

CAPVT VIGESIMVM-PRIMVM.

SYNOPSIS.

DAVID fugit ad Achimelech Pont. in Nobe, ab eóque petit & accipit panes propoſitionis, & gladium Goliæ. Inde v. 10. videns in Iudæa, vtpote Sauli ſubiecta, ſe latere non poſſe, fugit ad Achis, regem Geth, apud quem proditus & accuſatus, ſimulat ſe ſtultum, itaque liber euadit.

1. VEnit autem Dauid in Nobe ad Achimelech ſacerdotem: & obſtupuit Achi-
melech, eò quòd veniſſet Dauid. Et dixit ei: Quare tu ſolus, & nullus eſt
tecum? 2. Et ait Dauid ad Achimelech ſacerdotem: Rex præcepit mihi ſermo-
nem, & dixit: Nemo ſciat rem, propter quam miſſus es à me, & cuiuſmodi præcepta
tibi dederim: nam & pueris condixi in illum & illum locum. 3. Nunc ergo ſi quid
habes ad manum, vel quinque panes, da mihi, aut quidquid inueneris. 4. Et reſpon-
dens ſacerdos ad Dauid, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, ſed tantùm pa-
nem ſanctum: ſi mundi ſunt pueri, maximè à mulieribus? 5. Et reſpondit Dauid
ſacerdoti, & dixit ei: Equidem, ſi de mulieribus agitur: continuimus nos ab heri &
nudiuſtertius, quando egrediebamur, & fuerunt vaſa puerorum ſancta. Porrò via
hæc polluta eſt, ſed & ipſa hodie ſanctificabitur in vaſis. 6. Dedit ergo ei ſacerdos
ſanctificatum panem. Neque enim erat ibi panis, niſi tantùm panes propoſitionis,
qui ſublati fuerant à facie Domini, vt ponerentur panes calidi. 7. Erat autem ibi
vir quidam de ſeruis Saul, in die illa, intus in tabernaculo Domini: & nomen eius
Doeg Idumæus, potentiſſimus paſtorum Saul. 8. Dixit autem Dauid ad Achime-
lech: Si habes hîc ad manum haſtam, aut gladium? quia gladium meum, & arma mea
non tuli mecum. Sermo enim regis vrgebat. 9. Et dixit ſacerdos: Ecce hic gla-
dius Goliath Philiſthæi, quem percuſſiſti in Valle terebinthi, eſt inuolutus pallio poſt
ephod: ſi iſtum vis tollere, tolle. Neque enim hîc eſt alius abſque eo. Et ait Da-
uid: Non eſt huic alter ſimilis, da mihi eum. 10. Surrexit itaque Dauid, & fu-
git in die illa à facie Saul: & venit ad Achis regem Geth: 11. dixeruntque ſerui
Achis ad eum, cùm vidiſſent Dauid: Numquid non iſte eſt Dauid rex terræ? non-
ne huic cantabant per choros, dicentes: Percuſſit Saul mille, & Dauid decem
millia? 12. Poſuit autem Dauid ſermones iſtos in corde ſuo, & extimuit valde à
facie Achis regis Geth. 13. Et immutauit os ſuum coram eis, & collabebatur in-
ter manus eorum, & impingebat in oſtia portæ, defluebantque ſaliuæ eius in bar-
bam

Digitized by Google

bam. 14. Et ait Achis ad ſeruos ſuos: Vidiſtis hominem inſanum: quare adduxiſtis eum ad me? 15. An deſunt nobis furioſi, quòd introduxiſtis iſtum, vt fureret me præſente? hiccine ingredietur domum meam?

Vers. 1. Venit autem David in Nobe ad Achimelech sacerdotem,] ſummum ſiue Pontificem. Erat enim *Achimelech* filius Achiç, filij Achitob, filij Phinees, filij Heli, Pontificis. S. Marcus c. 2. v. 26. ait Dauidem veniſſe ad *Abiathar*; ſiue quia *Abiathar* filiùs Achimelechi patre abſente vel ægrotante, vices eius obibat; ſiue quia nomen vtrumque tàm filio quàm patri erat commune, vti ibidem oſtendi. Dauid initio perſecutionis Saulis fugiens, ſecundò & tertiò ad eum rediit, ſperans eum ſibi reconciliare. At vbi à Ionatha cognouit implacabile eius contra ſe odium, fugit, nec ampliùs ad Saulem rediit.

In Nobe.] Ciuitas hæc ceſſit ſacerdotibus occaſione, vt videtur, Tabernaculi fœderis eò tranſlati. Nam Ioſue cap. 21. inter vrbes ſacerdotales non recenſetur *Nobe*. Poſt Ioſue ergò data fuit ſacerdotibus, cùm Tabernaculum in illam fuit delatum. Tabernaculo enim deſeruire debebant ſacerdotes. Porrò duæ erant vrbes dictæ *Nobe*: vna in cõfinio tribus Iuda & Beniamin cis Iordanem, altera trans Iordanem in dimidiâ tribu Manaſſe. Numer. 32. 42. & Iudic. 8. 11. Multi priorem *Nobe* hîc accipiunt: Serarius verò poſteriorem, eò quòd prior illa vicina eſſet Gabaa Saulis, Dauid verò hîc v. 1. dicat ſe illinc egreſſum non eodem die, ſed ab heri & nudiuſtertius: ergo intelligit *Nobe* trans Iordanem ſitam: hæc enim longiùs diſtabat à Gabaa, vbi habitabat Saul & Dauid.

Nota, Tabernaculum fœderis cõtinens Arcam, quod Moſes fabricauit, fuit in Silo, ibique manſit vſque dum caperetur Arca à Philiſthæis, à quibus poſt ſeptem menſes remiſſa, collocata fuit Arca in Cariathiarim: inde tranſlata fuit in domum Obededom: inde à Dauide in Sion: inde à Salomone in templum ab eo erectum. Tabernaculum verò Moiaicum captâ arcâ videtur delatum in Nobe; quâ à Saule ſubuerſâ, vt audiemus cap. ſequenti, tranſlatum fuit in Gabaon: inde à Salomone traductum in templum. 3. Reg. 8.

Porrò Sacerdotes & Pontifices ſacrificia offerebant eò loci vbi erat Tabernaculum; quia in eo erat altare holocauſtorum, in quo offerendæ erant victimæ. 1. Paralip. 21. 29. ſubinde tamen Samuel aliique ob graues cauſas diſpenſante Deo aliis in locis ſacrificarunt; donec Deus elegit ſibi ſtabilem locum in templo Salomonis.

Dices, Dauid dicitur tetendiſſe arcæ Tabernaculum in Sion. 2. Reg. 6. 17. Reſp. hoc Tabernaculũ non fuit illud priſcum à Moſe fabricatũ, ſed nouũ à Dauide in Sion ad honorẽ Arcæ erectum.

Et obstupuit Achimelec, eò quòd venisset David;] quia videbat eum ſolum & inermem, velut vagum & profugum, ac cauſam, ſcilicet iram Saulis ignorabat.

Quare tu solus, et, nullus est tecum?] ſolus enim Dauid fuerat cum Ionatha, ab eóque cognito decreto Saulis de ſe occidendo, illicò ſolus famelicus & inermis profugerat ad Achimelech, quaſi Pontificem. Aliter reſpondent Lyran. Dion. & S. Athanaſ. hom. de Semente; ſcilicet Dauidem dici ſolum veniſſe, quia non veniebat comitatus ſolita frequentia famulorum & militum, ſed paucis duntaxat ſtipatus.

Rex præcepit mihi sermonem.] Mentitur Dauid officioſè ad tutandam vitam ſuam: nè ſcilicet ſi diceret ſe fugere Saulem ſibi infenſum, Achimelech metuens iram Saulis, non auderet panes ſibi dare. Rurſum nè ipſi Achimelech crearet periculum vitæ apud Saulem. Erat enim ibi Doeg, Sauli addictus, qui nihilominùs Achimelech apud Saulem accuſauit, ideóque cauſa fuit cur ab eo tot Sacerdotes occiderentur, vt audiemus cap. ſequenti. Vers. 2.

Et pueris] (famulis) *condixi in illum & illum locum*. Hinc videtur quòd Dauid ſolus tectâ facie nè agnoſceretur à Doeg, ingreſſus ſit ad Achimelech, famulos verò ſuos iam antè cùm à Ionatha diſcederet, vel per ſe adiens, vel per Ionathã, ait Abul. euocans iuſſerit ſe in loco condito iuxta Nobe expectare: Quare ab Achimelech accepiſſe panes, eoſque ad famulos & ſocios in locum condictum expectãtes detuliſſe: omnes enim laborabant ex bidui itinere, inediâ & fame: quare omnes ex panibus ſanctificatis famem expleuerunt, vt ait Chriſtus Matth. 12. 3. quia aliunde panes communes ob metum Saulis habere nõn poterant. Neceſſitas enim non habet legem. Ita S. Hier. Hilar. S. Thom. Maldon. in Matth. 12. S. Ambroſ. & Toletus in Lucæ c. 6. Lyran. Dion. Abulen. & alij hic. Allegor. Angelomus: *David, ait, ad Achimelech ſolus venit; & Chriſtus in paſsione ſua, ſolus relictus eſt. Quod autem ait David, illo & illo in loco condixi pueris meis, hoc indicabat, quòd Dominus Apoſtolos ſuos ante paſsionem ſuam informans ait: Poſtquam reſurrexero, præcedam vos in Galilæam. David ab Achimelech quinque panes quæſiuit, ſed vnum accepit: quia in quinque libris Moſaica legis vnitas retinetur.*

Si mundi sunt pueri maxime a mulieribus?] quantò magis in lege noua maritos ab vſu vxorum abſtinere decet eo die, quo panem non propoſitionis, ſed diuinum, putà Euchariſtiam ſumere volunt? ita Theologi. Vers. 4.

Et fuerunt vasa puerorum sancta.] *Vaſa*, id eſt corpora fuerunt munda à mulieribus & impolluta. Sic Apoſtolus 1. Theſſ. 4. 4. iubet vt quiſque *vas*, id eſt corpus *ſuum poſsideat in honore & ſanctitate*, id eſt puritate. Ita Abulen. Aliter Vatab. qui per *vaſa*, accipit veſtes, quaſi dicat: veſtes habemus puras & mundas, quibus ſanctum propoſitionis panem excipiamus. Vers. 5.

Porrò via hæc polluta est, sed et ipsa sanctificabitur hodie in vasis.] Heb. דרך *derech*, id eſt, *via* ſæpè ſumitur pro more, vſu & conſuetudine: hac enim res teritur, perinde ac pedibus teritur via ſæpiùs repetita. Eſt Metaphora, quaſi dicat: *via hæc*, id eſt mos hic laicus, imműdus & pollutus eſt; quòd ſcilicet laici veſcãtur panibus propoſitionis, quos nõ niſi ſacerdotibus ex lege comedere licet: *ſed ſanctificabitur in vaſis*, quaſi dicat: panis hic ſanctus non polluetur, ſed

M

ſanctè, id eſt purè recipietur in ſanctis, id eſt puris corporibus noſtris, in hac graui neceſſitate famis, quâ etiam laicis licet panibus ſanctis veſci: quare panis hic mundus non polluetur nec profanabitur, ſed à mundis famentibus mundè comedetur. Ita S. Hieron. Lyran. Abulen. Secundò Vatab. pro *via hac*, mallet legi, *panis hic*, quaſi dicat: panis hic pollutus eſt profanus, eò quòd à conſpectu Domini & Tabernaculo ſit remotus: quare nobis laicis eum comedere licet. Tertiò alij, quaſi dicat: *Via hac polluta eſt* aliis quibuſdam incōuenientiis, ſed excuſabitur propter mūditiam à mulieribus. Quartò alij, quaſi dicat: licet *via hac polluta*, & laica ſit, id eſt laici negotij causâ ſuſcepta; propter tamen veſtium corporumque ſanctitatem ſanctificabitur, id eſt in neceſſitate iſtâ inſtar ſanctæ habebitur; panis iſte quaſi à mundis comedetur. Quintò Angelom. quaſi dicat: mentiendo via & iter polluitur, dum à rege miſſum me fingo, & hoc neceſſitate mortis, ſed ſanctificabitur in illis, quorum causâ etiam fugio, quia illorum non ſolum mei periculi causâ mentior: nam ipſi huius rei cauſa ſaluabuntur. Prima explicatio vti ſimplicior, ſic & cōgruentior videtur.

Allegor. Idem Angelomus: *Dauid*, ait, *per viam pollutam ſe veniſſe ad Achimelech profeſſus eſt, quia & Chriſtus Dominus inter immundas Iudæorum actiones, impollutus pertranſiuit. Quod autem ait: Sed & ipſa hodie ſanctificabitur in vaſis meis, hoc indicabat, quòd ſancti Apoſtoli, qui Domini vaſa erant, à contagione Iudæorum, fide purgante corda, ſanctificabuntur.*

Porrò Chaldæus in Bibliis Regiis habet contrariè: *Et ipſe non in via polluta fuit ambulans. Ipſe*, ſcilicet panis, quaſi dicat: licet via, id eſt conſuetudo hæc comedendi, ſcilicet panem ſanctum, à laicis ſit polluta; tamen hîc & nunc apud nos non erit polluta, ob cauſam iam dictam. Verùm Codices Veneti & Baſileenſes delent *non*, & ſic planè conſentit Chaldæus cum Hebræo, Sept. & Latinâ vulgatâ.

Neqve enim erat ibi panis niſi tantvm panes propoſitionis.] Quomodò Achimelech Pontifex in domo ſua non habuit

Vers. 6. panes communes? Reſp. Abulen. Cauſam fuiſſe quod ipſe iam poſuerat in menſa panum propoſitionis panes recentes, ideóque iuxta legem veteres ſuſtulerat ad victum ſuum & ſuorum; neque coxerat alios, eò quòd illi ſufficerent. Verùm panes propoſitionis comedere poterant ſoli (vti dixi Leuit. 24.) ſacerdotes eorumque filij maſculi, non verò feminæ & filiæ: quare pro iis Achimelech debebat habere panes communes, quos Dauidi dare poterat & debebat. Quare planiùs dicas Dauidem hîc rem ſuam egiſſe cum Achimelech non in domo, ſed in Tabernaculo, vbi alij non erant panes quàm propoſitionis. Dauid enim ſimulabat feſtinationem & vrgens negotium, nè fuga ipſius percrebreſceret, itaque ipſe caperetur vel occideretur à miniſtris Saulis. Symb. S. Aug. in Pſal. 51. docet, Dauidem hîc non tātùm regis, ſed & ſacerdotis perſonā figurare, dū panes ſanctos ſacerdotibus propoſitos comedit, itaque repræſentare Chriſtū, qui fuit ſacerdos ęquè ac rex.

Vers. 7. Erat avtem ibi vir qvidam de servis Savl in die illa, intvs in Tabernacvlo.] Pro *intus*, Serarius vult legēdum *tentus*, hoc

A eſt detētus. Sic enim habēt Hebræi. Sept. Chald. S. Hier. Vatab. & alij: nimirùm obligatus erat voto, quo vouerat ſe per aliquot dies in Tabernaculo manſurum, vt orationi & legi Dei legendæ & audiēdæ vacaret. Ita Rabanus & ex eo Gloſſa. Aut vt Theod. tenebatur in Tabernaculo, quia torquebatur à quodam Dæmone: aut tenebatur morbo, & ideò in tabernaculo orabat, vt eo liberaretur. *Et nomen eius Doeg Idumæus*: quia in Idumæâ habitarat, Nam Ioſephus ait eum fuiſſe Syrum. Hebræi apud S. Hier. tradunt eum fuiſſe armigerum Saulis: qui Saule ſe occidente etiam ipſe ſe occidit c. 31. ſed hoc incertum, & à Rabbinis confictum videtur. Prodidit hic Doeg Dauidē & Achimelech Sauli, vt audiemus c. ſequenti: ideoque fuit typus Iudæ proditoris prodētis Chriſtum Iudæis. Ita S. Aug. in Pſal. 51. *Potentiſſimus*

B *Paſtorum Saul*, id eſt vt Chald. *perfectus Paſtorum Saulis*. Sept. vertunt: *Paſcens mulas Saulis*: Vnde hoc ex Sept. traductum in nonnullis codicibus Latinis legitur, æquè ac apud Ioſephum. Verùm id rectè ſuſtulere Romani, vt oſtendit hîc Franc. Lucas in Notationibus.

Ecce hic gladivs Goliath, &c.] *eſt inuolutus pallio poſt Ephod*; nimirùm Dauid gladium Vers. 9.
hunc quo Goliam truncarat, obtulerat & conſecrauerat Deo, quaſi victoriæ Auctori in Tabernaculo. Ita Abul. Serarius & alij; licet id neget Lyran. *poſt Ephod*, id eſt poſt locū ſiue poſt veſtiarium, in quo Ephod & veſtes ſacerdotales aſſeruabantur, ait Vatab. Aliter Chald. *Gladius Golia*, inquit, *opertus pallio, poſtquàm quæſiuit illi in Ephod*, quaſi dicat: gladius hic oblatus fuit Deo per ora-

C culum, quo Dauid conſulens Deum per Pontificem indutum Ephod, in quo erant Vrim & Tummim, vbi vellet reponi hunc gladium; ab eo audiuit illum ſibi dicandum in Tabernaculo. Sic & Serarius qui id colligit ex cap. 22. v. 10. 13. 15.

Hinc colligit Abulen. rectè in templis dicari Deo gladios, arma, vexilla, ſimiliaque anathemata in memoriam & gratitudinem ſanitatum, victoriarum, aliorumque beneficiorum à Deo & ſanctis receptorum.

Et ait David: non eſt hvic alter ſimilis, da mihi illvm.] Hinc patet Dauidem Vers. 9.
procero vaſtoque fuiſſe corpore; vtpote qui gladio Goliæ vteretur & pugnaret.

Alleg. Angelomus: *Dauid, ait, Golia Gladium ſuſtulit, quia & Chriſtus Dominus Diaboli arma abſtulit. Fortis enim ipſe ſpolia diripuit.*

D Svrrexit itaqve David, et fvgit in die illa a facie Savl, et venit ad Achis Vers. 10.
regem Geth.] Dauid dimiſſis aliò famulis ſolus fugit, & venit ad *Achis*, vt meliùs lateret incognitus; nè ſi cognoſceretur tot ſtragum auctor occideretur, vt patet ex ſequen. Nam Goliath occiſus à Dauide erat ex *Geth*, cuius rex erat *Achis*. Porrò *Achis* hic in titulo Pſalm. 33. vocatur *Abimelech*, aut potiùs *Achimelech*, id eſt *Achis rex*, vti vertunt Theodotion, Symmachus, ſicque explicat ibidem S. Auguſt.

Nvnqvid non iſte eſt David rex terræ?] qui vbique præliatur, vincit & dominatur: Vers. 11.
aut vt Vatab. *rex terra*, id eſt huius regionis noſtræ: ad eum enim regnū terræ noſtræ pertinere videtur propter deuictum Goliath: ea enim lege

Digitized by Google

pugnatum erat, vt victor poſſideret regionem victi, quaſi dicat: cùm ad Dauidem regnum tuum videatur pertinere ô Achis, cur eum in illud admittis?

VERS. 12. POSVIT AVTEM DAVID SERMONES ISTOS IN CORDE SVO,] cogitans modum & rationem accuſationem hanc refellendi vel declinandi, & euadendi tam præſens vitæ periculum. Vnde tunc orauit & compoſuit Pſalm. 55. in quo petit ab hoſtibus maledicis liberari, & paulò pòſt dictauit Pſalm. 33. illius enim hic eſt titulus: *Dauidi cum immutauit vultum ſuum coram Achimelech, & dimiſit eum & abijt*, 1. Reg. 21. vnde videtur Dauid Pſalmum hunc dictaſſe non initio accuſationis & periculi, ſed poſtquàm ab Achis dimiſſus liber euaſit. Nam Deo pro liberatione gratias agens cecinit: *Benedicam Dominum in omni tempore*. Dauid enim Goliath Gethæum, multoſque alios Gethæos & Philiſthinos occiderat vnde eis erat odio ac terrori: Geth enim erat vna ex quinque Satrapiis Philiſthinorum, cuius Satrapa ſiue rex, id eſt regulus erat Achis. *Geth* Hebr. idem eſt quòd torcular, idque hîc appoſitum eſt. Dauid enim metu Saulis coactus fuit fugere ad Philiſthæos coniuratos Iſraelis & ſuos hoſtes; vnde ibi quaſi in torculari pauoris & angoris preſſus fuit: Geth tempore S. Hieron. Dio-cæſarea dicebatur. Sita eſt iuxta Gazam & Accaron. Ita Adrichom.

VERS. 10. ET IMMVTAVIT OS SVVM CORAM EIS.] Pro, *os ſuum* Hebr. eſt טעמו *taamo*, id eſt *guſtum ſuum*, hoc eſt ſenſum ſuum, putà mentem ſuam, hoc eſt: Dauid qui priùs erat ſenſatus, finxit ſe inſanum. Ita Vatab. Secundò Pagnin. vertit: *ſermonem ſuum*, quaſi dicat: Dauid immutabat ſermonem, maximè quoad pronunciationem & accentum; ac nè Iudæus videretur, aliâ dialecto & pronunciatione vtebatur. Ita Serarius. Tertiò & planè, *guſtum*, id eſt habitum oris & faciei ſuæ: ore enim & facie oſtenditur guſtus tum corporis tum mentis; quid ſcilicet homo guſtet, quid ei placeat, quid eum oblectet, quidue ei diſpliceat, eumque contriſtet. Dauid ergo *mutauit guſtum*, id eſt habitum oris & vultus ſui, illum detorquendo, contrahendo, dilatando, & in varias formas geſtuſque os, oculos, nares & labia transformando, vti faciunt ſtulti, cùm quid eis placet vel diſplicet.

Allegor. Angelomus: *Dauid*, ait, *id eſt Chriſtus mutauit os ſuum, dum aliam legem, aliud teſtamentum, alia præcepta & Sacramenta quàm fuerant legis veteris, in lege nouâ inſtituit; præſertim Euchariſtiam: mutauit enim ipſe ſacrificia boum & taurorum in ſacrificium Euchariſticum corporis & ſanguinis ſui*. Ita & S. Auguſt. in titulo Pſal. 33. qui & addit: *Inſanire Chriſtus videbatur Iudæis, dum diceret: Niſi manducaueritis carnem meam, & biberitis meum ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Vnde dicebant: durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire?* Ioan. 6.

ET COLLABEBATVR INTER MANVS EORVM.] Hebr. ויתהולל *ithholel*, quod Pagnin vertit: *inſaniebat*. Vatab. *ſimulabat ſe ſtultum*. Chald. *Et ſtupidus factus eſt in manu eorum*, ſcilicet Dauid iactando brachia, diuaricando tibias, titubando, & cadendo in terram fingebat ſe inſanum vel epilepticum. Allegor. Chriſtus collapſus eſt in manibus Iudæorum,
A quando ab eis crucifixus fuit. Ita Angelom. Gloſſa, & ex ea S. Thom. 2. 2. q. 111. art. 1. ad 2. Septuag. vertunt: παρεφέρετο ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ; id eſt *delirabat*, id eſt, *delira faciebat & delirum ſe fingebat in manibus ſuis*: παραφορὰ enim eſt, mentis error & deliratio, teſte Galeno & Suida, qui παράφορον quoque appellat Dæmoniacum; vt Dauid hîc repræſentet Chriſtum, qui à Iudæis habitus eſt vt delirus & dæmoniacus, ac ab Herode veſte albâ, quaſi ſtultus, indutus eſt. Vnde & S. Auguſt. in Pſalm. 33. qui eſt de hac re: *Pſalmus*, inquit, *oſtendit ſanam & ſobriam ebrietatem*. Idem tamen ibidem vertit: *ferebatur in manibus ſuis*, idque aptat Chriſto, qui in vltima cœna inſtituens Euchariſtiam, eam geſtans manibus ſuis portabat. τὸ enim παρεφέρετο propriè dicitur de ferculis, cùm
B in triclinium menſamque inferuntur. *Ferebatur*, ait S. Auguſt. *Chriſtus in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuum ait: Hoc eſt corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus ſuis.*

ET IMPINGEBAT IN OSTIA PORTÆ.] Hebr. ויתו *ietau*, quod Chald. vertit: *lineans ſuper valuas portæ*, quaſi dicat: rectâ lineâ in oſtia ferebatur & arietabat vti faciunt arietes; aut lineas formabat in oſtio. Pagnin. *deſignabat in oſtijs portæ*. Vatab. *Exarnit vnguibus in valuis portarum*: vel *pingebat ſiue ſcribebat in oſtiis portæ*, ſicut fatui in oſtiis ſolent digitis ſuis pingere, & varias lineas deſcribere.

Porrò S. Auguſt. in titulo Pſal. 33. ex Sept. legit: *affectabat & tympanizabat ad oſtia ciuitatis*,
C hoc eſt tam crebrò & fortiter in oſtia impingebat, vt tympanum pulſare videretur, aut tympana & alia ludicra in oſtio pingebat.

Allegor. verò S. Auguſt. idipſum de Chriſto crucifixo explicans: *Affectauit*, inquit, *id eſt compaſſus & miſeratus eſt nos è ſupremis; & quoniam qui crucifigitur, in ligno extenditur; vt autem tympanum fiat, caro, id eſt corium in ligno extenditur; dictum eſt: & tympanizabat, id eſt crucifigebatur, in ligno extendebatur. Affectabat, id eſt affectum in nos habebat, vt animam ſuam poneret pro ouibus ſuis. Tympanizabat, Quomodo? ad oſtium ciuitatis. Oſtium nobis eſt, quod aperitur vt credamus in Deum. Clauſeramus oſtia contra Chriſtum, & aperueramus Diabolo, contra vitam æternam: clauſum cor habebamus, ille autem Dominus Deus noſter, quia clauſum cor habebamus homines aduerſus*
D *vitam æternam, nec poteramus videre verbum quod vident Angeli, cruce aperiebat corda mortalium, hoc eſt, tympanizabat ad oſtium Ciuitatis.*

Hinc Hebr. *itau*, verti poteſt: *delineabat litteram tau*, id eſt formabat figuram crucis: hanc enim exhibet littera *tau*. Denique Septuag. pro *ietau*, videntur legiſſe: *tatof*, id eſt *tympanizabat*; תוף *toph* enim eſt *tympanum*, ita dictum à ſono tympani per Onomatopæiam.

DEFLVEBANTQVE SALIVÆ EIVS IN BARBAM,] vti fit in Epilepticis, phreneticis, ſtupidis & ſtultis.

Allegor. id de Chriſto explicat S. Auguſt. in titulo Pſal. 33. in fine: *Quid*, inquit, *ſunt? ſaliua*

Digitized by Google

enim currunt infantibus. Nonne erant tanquam infantilia verba, manducate carnem meam & bibite ſanguinem meum? ſed iſta infantilia verba tegebant virtutem ipſius. Virtus enim in barba intelligitur. Saliua igitur decurrentes ſuper barbam eius, quid ſunt, niſi verba infirma virtutem eius tegentia? Sic quoque Beda, Eucherius, Angelom. & Rabanus, qui more ſuo S. Auguſtinum ſequuntur.

An fictio Dauidis fuerit peccatum? Quæres, an Dauid peccarit fingendo ſe ſtultum? Affirmant nonnulli: ratio eſt, quia vt docet S. Thom. 2. 2. q. 111. ar. 1. ad 2. Fictio eſt mendacium non verbi, ſed facti; mendacium autem eſt peccatum. Vnde D. Thom. ibidem ad 2. Dauidem non aliter excuſat, quàm quòd fictio hæc fuerit figuralis: fuit enim figura Chriſti, qui cùm eſſet Deus alium ſe eſſe quaſi ſimulauit, cùm carnem noſtram aſſumpſit, & in eâ tot labores & dolores ipſamque crucem ſubiit.

Reſp. negatiuè. Mitiùs, veriuſque Abulen. & alij cenſent, Dauidem non peccaſſe; tum quia videtur ad hoc motus à Deo: Vnde & paulò pòſt recedens ab Achis, Dei inſtinctu compoſuit elegantem pſalmum 33. *Benedicam Dominum in omni tempore:* tum quia Dauid impingens in oſtia, aliaſque actiones deliras faciens ipſo facto non dicebat ſe eſſe ſtultum, ſed ſe id duntaxat ſimulare ob inſtans periculum; hoc autem erat verum. Porrò ſic ſimulare non eſt mendacium, ſed ſilentium duntaxat veritatis, ſiue diſſimulatio quâ quis aliam quaſi perſonam, alios geſtus moreſque induit iuſtâ de cauſâ, vt tegat veritatem ad euadendum periculum. Sic Samuel finxit ſe ire ad immolandum in Bethlehem, cùm iret ad vngendum Dauidem in regem cap. 16. 2. ſic Ioſue cap. 8. 5. finxit ſe pauidum fugere ciues Hai, vt eos ex vrbe eliceret & mactaret. Sic Gedeon Iudic. 7. 20. cum trecentis, comploſione lagenarum & effulguratione lampadarum finxit ſe magnum habere militum numerum, vt Madianitas innumeros conſternaret. Idem ſenſere & fecere Gentiles: Vnde Horatius lib. 4. Carm. Ode 12. *Miſce*, ait, *ſtultitiam conſilijs breuem. Dulce eſt deſipere in loco.* Et Cato.

Inſipiens eſto, cùm tempus poſtulat aut res.
Stultitiam ſimulare loco prudentia ſumma eſt.

Et Auſonius lib. 2. Diſtichorum: Sic Solon vnus è ſeptem Græcorum ſapientibus, & Athenienſium legislator finxit ſe delirum, vt Athenienſibus perſuaderet recuperare Salaminam Inſulam. Capitale enim erat ea de re loqui. Ita Plutar. in Solone. Denique S. Simeon cognomento *ſalus*, id eſt ſtultus; S. Franciſcus (qui ſe nominabat fatuellum mundi) multique alij ſancti ſimularunt ſe ſtultos; tum ad inſignem humilitatem; tum vt docerent honoris mundique contemptum, ac mundi ſapientiam meram eſſe ſtultitiam. Vnde S. Paulus 1. Corin. 4. *Nos*, inquit, *ſtulti propter Chriſtum*, Et noſter S. Ignatius: *Sis*, ait, *mundo demens, vt ſapias Domino*: quia *quod ſtultum eſt Dei ſapientius eſt hominibus*. 1. Corin. 1. 25. Vide ibi dicta.

AN DESVNT NOBIS FVRIOSI?] quia ſicut nuſquam deſunt ęgrotantes corpore, ſic nec ęgri mente: præſertim quia mentis ægritudo & delirium pendet ex ægritudine corporis & cerebri; quod ſi minimùm lædatur, minuatur, vel diſtorqueantur, creat epilepſias, phreneſes, deliſurores, &c. Fabulantur Rabbini vxorem & filiam regis Achis laboraſſe delirio. VERS. 15.

CAPVT VIGESIMVM-SECVNDVM.

SYNOPSIS.

DAVID fugit in Speluncam Odollam, inde v. 5. monente Gad prophetâ redit in terram Iuda. Audit id Saul ſuoſque incitat vt eum proſequantur, ſibique prodant & tradant. Mox v. 9. Doeg accuſat Achimelech Pontificem, quòd Dauidi dederit panes & gladium Goliæ. Quare v. 18. eum cum 85. ſocijs Doeg iuſſu Saulis occidit.

1. ABiit ergo Dauid inde, & fugit in ſpeluncam Odollam. Quod cùm audiſſent
fratres eius, & omnis domus patris eius, deſcenderunt ad eum illuc. 2. Et
conuenerunt ad eum omnes, qui erant in anguſtia conſtituti, & oppreſſi ære alieno, &
amaro animo: & factus eſt eorum princeps, fueruntque cum eo quaſi quadringenti viri.
3. Et profectus eſt Dauid inde in Maſpha, quæ eſt Moab: & dixit ad regem Moab:
Maneat, oro, pater meus & mater mea vobiſcum, donec ſciam quid faciat mihi Deus.
4. Et reliquit eos ante faciem regis Moab: manſeruntque apud eum cunctis diebus,
quibus Dauid fuit in præſidio. 5. Dixitque Gad propheta ad Dauid: Noli manere in
præſidio, proficiſcere, & vade in Terram Iuda. Et profectus eſt Dauid, & venit in ſaltum Haret. 6. Et audiuit Saul quòd apparuiſſet Dauid, & viri qui erant cum eo. Saul
autem cùm maneret in Gabaa, & eſſet in nemore, quod eſt in Rama, haſtam manu
tenens, cunctique ſerui eius circumſtarent eum, 7. ait ad ſeruos ſuos qui aſſiſte-

Digitized by Google

bant ei: Audite nunc filij Iemini, numquid omnibus vobis dabit filius Iſai agros & vineas, & vniuerſos vos faciet tribunos, & centuriones: 8. quoniam coniuraſtis omnes aduerſum me, & non eſt qui mihi renunciet, maximè cum & filius meus fœdus inierit cum filio Iſai? Non eſt qui vicem meam doleat ex vobis, nec qui annunciet mihi: eò quòd ſuſcitauerit filius meus ſeruum meum aduerſum me, inſidiantem mihi vſque hodie. 9. Reſpondens autem Doeg Idumæus, qui aſſiſtebat, & erat primus inter ſeruos Saul: Vidi, inquit, filium Iſai in Nobe, apud Achimelech filium Achitob ſacerdotem. 10. Qui conſuluit pro eo Dominum, & cibaria dedit ei: ſed & gladium Goliath Philiſthæi dedit illi. 11. Miſit ergo rex ad accerſendum Achimelech ſacerdotem filium Achitob, & omnem domum patris eius, ſacerdotum, qui erant in Nobe, qui vniuerſi venerunt ad regem. 12. Et ait Saul ad Achimelech: Audi fili Achitob. Qui reſpondit: Præſto ſum Domine. 13. Dixitque ad eum Saul: Quare coniuraſtis aduerſum me, tu & filius Iſai, & dediſti ei panes & gladium, & conſuluiſti pro eo Deum, vt conſurgeret aduerſum me, inſidiator vſque hodie permanens? 14. Reſpondenſque Achimelech regi, ait: Et quis in omnibus ſeruis tuis, ſicut Dauid fidelis, & gener regis, & pergens ad imperium tuum, & glorioſus in domo tua? 15. Num hodie cœpi pro eo conſulere Deum? abſit hoc à me: ne ſuſpicetur rex aduerſus ſeruum ſuum rem huiuſcemodi, in vniuerſa domo patris mei: non enim ſciuit ſeruus tuus quidquam ſuper hoc negotio, vel modicum vel grande. 16. Dixitque rex: Morte morieris Achimelech, tu, & omnis domus patris tui. 17. Et ait rex emiſſariis, qui circumſtabant eum: Conuertimini, & interficite ſacerdotes Domini: nam manus eorum cum Dauid eſt: ſcientes quòd fugiſſet, & non indicauerunt mihi. Noluerunt autem ſerui regis extendere manus ſuas in ſacerdotes Domini. 18. Et ait rex ad Doeg: Conuerte tu, & irrue in ſacerdotes. Conuerſuſque Doeg Idumæus, irruit in ſacerdotes, & trucidauit in die illa octogintaquinque viros veſtitos ephod lineo. 19. Nobe autem ciuitatem ſacerdotum percuſſit in ore gladij, viros & mulieres, & paruulos, & lactentes, bouemque & aſinum, & ouem in ore gladij. 20. Euadens autem vnus filius Achimelech, filij Achitob, cuius nomen erat Abiathar, fugit ad Dauid, 21. & annunciauit ei quòd occidiſſet Saul ſacerdotes Domini. 22. Et ait Dauid ad Abiathar: Sciebam in die illa, quòd cùm ibi eſſet Doeg Idumæus, proculdubio annunciaret Sauli: ego ſum reus omnium animarum patris tui. 23. Mane mecum, ne timeas: ſi quis quæſierit animam meam, quæret & animam tuam, mecúmque ſeruaberis.

VERS. 1. ABIIT ERGO DAVID INDE, ET FVGIT IN SPELVNCAM ODOLLAM.] *Odollam* erat vicus in tribu Iuda, ad dexteram euntibus ex Ieruſalem in Hebron. Audi ex S. Hieron. Guilielmo Tyrio & aliis Adrichomium in tribu Iuda num. 201. *Spelunca Odollam, in ipsâ petrâ fuit, locus naturâ tutus communitus, in quam cùm Dauid fugiſſet à facie Saul, ibique multos anguſtia & ære alieno oppreſſos ad ſe confugientes ſuſciperet, factus eſt princeps quadringentorum virorum. Habuit eundem vſum ſpelunca hac tempore Chriſtianorum: Nam Turcæ cùm ad ea loca populabundi deueniſſent, fugerunt habitatores vicinorum locorum, & ſeſe cum vxoribus, liberis, armentis & gregibus hùc contulerunt.*

Vnde appoſitè *Odollam*, vel vt Hebr. eſt *Adullam*, idem eſt quod congregatio, tranſitus vel præda eorum, ait Pagnin. in nomin. Hebr. Symbol. Angelomus & Eucherius: Spelunca hæc, inquiunt, repræſentat carnem Chriſti, in qua quaſi in ſpeluncâ abſcondita delituit diuinitas Chriſti. Aut ſepulchrum Chriſti, quod teſtimonium (hoc enim Hebr. ſignificat *Odollam*, ait Beda, fuit Chriſtum eſſe Deum, cùm ipſe tertio die ex illo corpus ſuum rediuiuum & glorioſum ſuſcitauit.

A ET CONVENERVNT AD EVM OMNES, QVI ERANT IN ANGVSTIA CONSTITVTI, ET OPPRESSI ÆRE ALIENO.] Dices, quomodo illos admiſit Dauid in præiudicium Creditorum, ne eos cogere poſſent ad ſoluendum ſibi debita? Reſpon. Caietanus illos ceſſiſſe bonis, vel impotentes fuiſſe ad ſoluendum: vnde ipsâ impotentiâ excuſabantur à ſoluendo, vſque dum ad pinguiorem fortunam euaderent, quod futurum erat per ſocietatem & prudentiam Dauidis, qui hoſtium ſpoliis omnes ſuos ditauit, vt patet 2. Reg. 2. & 15.

Quòd enim Dauid omnes ad ſe confugientes optimè ad omnem iuſtitiam & honeſtatem inſtruxerit, patet ex Pſalm. 33. quem tum compoſuit. Hic enim Pſalmus ad litteram B continet doctrinam, quam Dauid ibidem dedit ſuis ſociis & militibus: vnde eos alloquens v. 12. ait: *Venite filij audite me, timorem Domini docebo vos.* Item ex eo quod Dauid ſecum habebat Gad prophetam & virum ſanctum.

Allegor. Dauid fuit typus Chriſti, ad quem confugiebant omnes ægri, afflicti, pœnitentes: Vnde ipſe eos aduocans ait: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos,* Matth. 11. ita Angelomus.

Vers. 3. Et profectvs est David in Maspha, qvæ est Moab,] id eſt quæ eſt vrbs regionis Moabitidis ad Moabitas non ad Iudęos pertinẽs. Fugit enim Dauid ex Iudæa, vtpote Sauli ſubdita in terram Moab, in quam nil poterat Saul. Porrò alia erat *Maſpha* in Iudæa, vbi Samuel conuentum populi egit c. 7. 6.

Maneat, oro, Pater mevs et mater mea vobiscvm.] Hinc collige Samuelem non ſolum Dauidem, ſed & eius parentes & cognatos perſecutum fuiſſe; vel certè illos perſecutionem Saulis metuentes extra Iudæam in Moabitidem profugiſſe.

Vers. 4. Qvibvs David fvit in præsidio,] id eſt in arce vel loco munito terræ Moab. Hunc enim ſignificat Hebr. מצודה *metſuda*.

Vers. 5. Dixitqve Gad propheta, &c.] *vade in terram Iuda*, quia manſio Dauidis in Iuda multis fuit vtilis, & plurimum Dauidi attulit auctoritatis, vt ad regnum illicò à tribu Iuda promoueretur, vti re ipſa eueniſſe audiemus in ſequent. ita Caietan.

Et venit in ſaltum Haret, qui locus deſertus erat, inuius & incultus, non niſi ſentibus, & vepribus perhorreſcens. *Nihilominùs*, inquit Rabbi Salomon, *diuinâ virtute factus eſt idem locus abundans fructibus, & animalibus, & irriguus fontibus, vt Dauidem & viros eius non ſolùm ſuſtentaret; ſed etiam mirificè recrearet.* Quò alludens Dauid: *Dominus*, inquit, *regit me*, ſeu vt eſt in Hebræo, *paſcit me: in loco paſcua ibi me collocauit: ſuper aquam refectionis educauit me.* Pſalm. 22. v. 1. vbi vides aridas & ſpinoſas vias amantibus commutari in floridas & amœnas.

Vers. 7. Avdite nvnc filii Iemini,] id eſt filij Beniamin, contribules, & cognati mei, agite, certate pro me æquè ac pro vobis, ne regnum à me veſtráque tribu ad tribum Iuda & Dauidem transferatur.

Vers. 10. Qvi consvlvit pro eo Dominvm,] per Ephod in quo erant Vrim & Tummim, de quibus dixi Exodi 28. 30. Hinc patet Achimelech pro Dauide petiiſſe & accepiſſe à Deo oraculum, quâ viâ pergere, & quid agere deberet Dauid; & quis rerum ſuarum futurus eſſet exitus proſper, an aduerſus; licet Hugo putet Doeg id fingere, & mentiri vt maiorem iram Sauli contra Dauidem & Achimelech concitet: nec enim eum pro Dauide conſuluiſſe Deum.

Fugæ 15. Dauidis. Moraliter, nota hîc varias, continuas & acres perſecutiones, errores, fugas, pericula quibus per decem annos aſſiduè à Saule exagitatus fuit Dauid: idque ob ſuam virtutem quâ Goliath occiderat, & Ieruſalem liberarat. Nam primò, Saul Dauidem pulſantem citharam, itaque ſe liberantem à ſpiritu malo bis lanceâ vibratâ configere voluit c. 18. 11. c. 19. 10. Secundò, eundem contra Philiſthæos miſit, vt ab eis occideretur, ibidem v. 17. & 25. Tertiò, ſubmiſit ſatellites, qui Dauidem domi caperent ad necem; ſed Michol cum per feneſtram dimiſit c. 19. 11. Quartò, Dauid fugit ad Samuelem in Ramatha, ibidem v. 18. Quintò, c. 20. abiit ad Ionatham qui eum Sauli reconciliare conatus eſt, ſed fruſtrà. Sextò, fugit in Nobe ad Achimelech Pontificem c. 21. v. 2. Septimò, ex Nobe fugit in Geth ad Achis regem, ibidem v. 10. Octauò, latuit in ſpelunca Odollam c. 22. 1. Nonò, inde A ſeceſſit in Maſpha vrbem Moab; ibidem v. 3. Decimò, inde tranſiit in ſaltum Haret, ibidem v. 5. Vndecimò, perrexit in Ceilam, eamque à Philiſthæis liberauit c. 23. 1. Duodecimò, abſcondit ſe in monte Ziph, colle Hachila, & deſerto Maon, c. 23. v. 14. 19. & 24. Decimo-tertiò, delituit in deſerto Engaddi c. 24. 1. vbi oram chlamydis Saulis abſcidit eo illęſo. Decimò-quartò, abdidit ſe in deſertum Ziph, vbi ſcyphum & haſtam Sauli dormienti abſtulit eo intacto c. 26. 2. Decimo-quintò, fugit ad Achis regem Geth c. 27. 2. Hi ſunt omnes errores & fugæ Dauidis, quas ordine ſuo digeſſi.

Verùm has omnes inuictâ ſuâ patientiâ & magnanimitate tolerauit & ſuperauit Dauid; ideóque ex ſingulis fortior & glorioſior euaſit, adeóque per has omnes, quaſi per totidem gradus B ad apicem gloriæ regnumque conſcendit. Alleg. ergo Dauid repræſentauit Chriſtum; qui prædicans, homineſque à morbis animæ & corporis liberans, aſſiduas perſecutiones, contradictiones, conuitia, blaſphemias Scribarum, Phariſæorum, Pontificum, inuictâ conſtantiâ, æquè ac benignitate ſuſtinuit vſque ad mortem Crucis; ideóque gloriam & regnum æternum in Cœlis non tantùm ſibi, ſed & omnibus fidelibus ſanctiſque ſuis peperit & acquiſiuit.

Tropol. Chriſtum & Dauidem imitetur Chriſtianus, vt ſibi perſuadeat eâdem viâ, ſcilicet perſecutionis & crucis ſibi incedendum, ſi ad culmen ſanctitatis, gloriæ & felicitatis æternæ peruenire velit. *Trop. de vtilitate perſecutionis.* Æternâ enim Dei lege C ſancitum eſt: *Omnes qui volunt piè viuere in Chriſto perſecutionem patientur.* 2. Timoth. 3. 12. Sic S. Athanaſius per 46. annos perſecutiones aſſiduas ab Arrianis paſſus, vagus & erro totum quaſi orbem fugiendo obiuit; ſed ſuâ heroïca virtute de omnibus victor triumphauit. Si ergo ob fidem, pietatem, virtutem, pateris; cogita te eſſe Dauidem, & cum eo animos non demitte, ſed attolle ſciens tuum Saulem, tuum perſecutorem tibi fabricare coronam gloriæ & diadema regni æterni. Si innocentiâ es Abel, neceſſe eſt vt eam probet & exerceat inuidus Cain. Si ſimplicitate es Iacob, oportet vt hirſutus Eſau te ſtimulet. Si caſtitate es Ioſeph, oportet vt impudica hera te tentet. Si manſuetudine & generoſitate es Moſes, conuenit vt tuus te Pharao exagitet, attollat, perficiat. D Audi S. Ioan. Apoc. 7. 14. Martyrum ſub Antichriſto agones & coronas deſcribentem: *Hi ſunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine Agni: ideò ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius, & qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos, &c.*

Denique vide hîc quantum malum ſit inuidia, quæ Saulem aſſiduè torſit, & in tot cædes & ſcelera adegit, vt tandem ipſe ſibi mortem conſciſceret. *De noxa inuidia.* Audi S. Cyprianum Saulis & cuiuſlibet inuidi noxas & damna recenſentem Serm. de Zelo & liuore: *Ambitionem zelus excitat, dum cernit quis alium in honoribus auctiorem, zelo excæcante ſenſus noſtros, atque in ditionem ſuam mentis arcana redigente. Dei timor*

Digitized by Google

ſpernitur, magiſterium Chriſti negligitur; indiej dies non prouidetur. Inflatur ſuperbia, exacerbatur ſæuitia, perfidia præuaricatur, impatientia concutitur, furit diſcordia, ira feruescit, nec ſe iam poteſt cohibere vel regere, qui factus eſt poteſtatis alienæ. Hinc dominicæ pacis vinculum rumpitur, hinc charitas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas, vnitas ſcinditur, ad hæreſes atque ad ſchiſmata proſilitur. Et paucis interiectis inuidiam graphicè depingens: *Qualis,* inquit, *eſt animæ tinea, quæ cogitationum tabes, pectoris quanta rubigo, zelare in altero vel virtutem eius, vel felicitatem, id eſt, odiſſe in eo, vel merita propria, vel beneficia diuina; in malum proprium bona aliena conuertere, illuſtrium proſperitate torqueri, aliorum gloriam facere ſuam pœnam, velut quoſdam pectori ſuo admouere carnifices, cogitationibus & ſenſibus ſuis adhibere tortores, qui ſe inteſtinis cruciatibus lacerent, qui cordis ſecreta maleuolentiæ vngulis pulſent, non cibus talibus lætus, non potus poteſt eſſe iucundus, ſuſpiratur ſemper & ingemiſcitur & doletur.*

Vers. 15. NVM HODIE COEPI PRO EO CONSVLERE DOMINVM?] quaſi dicat: iam antè ſæpe pro eo, tuo conſenſu & iuſſu conſului Dominum, cùm ſcilicet Dauid educturus eſſet tuas copias in prælium, an id futurum eſſet felici ſucceſſu, an aduerſo? non ergo iam primum pro Dauide nunc tibi ſuſpecto & exoſo, vti ex verbis tuis colligo, cœpi conſulere Dominum. q. d. neſciebam te iram & odium gerere contra Dauidem paulò antè tibi adeò amicum & fidelem: quare noli ad culpam & pœnam mihi meæque domui imputare, quod panes & gladium ei dederim: non enim illa dedi ipſi, niſi vt ijs ad tuum ſeruitium (quod ipſe ſe exequi aſſerebat) vteretur. Nam de tua in eum offenſâ hucuſque nil omninò ſciui nec paruum, nec magnum.

Vers. 16. DIXIT REX: MORTE MORIERIS ACHIMELECH TV ET OMNIS DOMVS PATRIS TVI.] Vide hîc ſummam crudelitatem, impietatem & barbariem Saulis in inſontem Pontificem & Sacerdotes, imò in omnes ciues Nobe, quos innoxios trucidari iuſſit cum omnibus paruulis, feminis & armentis, verſ. 19. Hæc, inquit Theodor. q. 53. & Cedrenus; Saulis cædes fuit omnibus aliis eius peccatis magis impia. Vnde & Ioſephus lib. 6. c. vlt. inter Saulis mortis cauſas hanc etiam reponit, & copioſè Auth. Trad. apud S. Hier. l. 2. Reg. c. 1.

Quare Saul fuit hîc typus & præcurſor Herodis, occidentis paruulos in Bethlehem propter Chriſtum. Hic expletum fuit oraculum Dei contra Heli editum c. 2. v. 33. Omnes enim hi Sacerdotes erant poſteri vel cognati Heli.

Vers. 17. ET AIT REX EMISSARIIS,] id eſt curſoribus, qui quaſi ſatellites Saulis Achimelech & Sacerdotes ex Nobe ad Saulem in Gabaa euocarant & adduxerant. *Nam manus eorum cum Dauid eſt,* q. d. fouent iuuantq; Dauidem meum hoſtem & regni æmulum.

Vers. 18. NOLVERVNT AVTEM SERVI.] Laudandi ſunt hi ſerui, quòd Sauli obedire, & manus ſuas ſanguine ſacerdotũ fœdare nòluerint. Ita Theod. S. Chryſ. tamen in Pſalm. 134. reprehendit eos, quòd poſitiuè & efficaciter non egerint cauſam Sacerdotum apud Saulem, vt eorum cædem impedirent; ſicut c. 14. interceſſerant pro Ionatha, eiuſque necem diſcuſſerant: Sed alia erat cauſa A Ionathæ filij Saulis, alia Sacerdotum, quos quaſi Dauidi fauentes certò mactare decreuerat Saul.

CONVERSVSQVE DOEG (*Doeg* Hebr. idem eſt quod, *ſollicitans*, ſcilicet Saulem ad necem Dauidis & Sacerdotum) IDVMÆVS IRRVIT IN SACERDOTES ET TRVCIDAVIT IN DIE ILLA 85. (ita Hebr. Chald. Roman. Septuag. Compl. minùs rectè ergo Septuag. Vaticani numerant 305. Theodor. verò peiùs numerat 350.) VIROS VESTITOS EPHOD LINEO,] id eſt Sacerdotes & Leuitas: hi enim geſtabant *Ephod lineum,* cùm Pontifex geſtaret Ephod gemmeum & polymitum.

Ecce Doeg accuſator & calumniator Dauidis & Achimelech in ſcelere profecit, fitque eius & Sacerdotum ſacrilegus carnifex, vt crimen, quod B cœpit perficiat. Ita ſceleſtus ex vno crimine in aliud, ex minori ad maius prolabitur. Porrò Angelomus in l. 2. c. 21. tradit duos Saulis filios paruulos Armoni & Miphiboſeth ex Reſpha concubina, cum Doego manus illis attuliſſe, ideóque etiam propterea à Gabaonitis crucifixos.

Quocirca Philo Biblicus aſſerit Doeg hoc triſte à Deo accepiſſe oraculum: *Ad Doeg Syrum hæc dicit Dominus: Ecce dies veniunt citò, & aſcendet vermis igneus in linguam eius, & tabeſcere faciet eum, & erit habitatio eius cum Cain in igne inextinguibili ſemper.* Verius eſt Dauidem tunc compoſuiſſe pſalmum 51. *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? tota die iniuſtitiam cogitauit lingua tua, &c. Propterea Deus deſtruet te in finem.* Titulus enim illius Pſalmi eſt hic: *In finem intellectus Dauid, cum venit Doeg Idumæus, & nuncia-* C *uit Sauli: Venit Dauid in domum Achimelech.* Hinc Doeg ait Eucherius & Angelomus fuit typus & præcurſor tum Iudæ proditoris, tum Antichriſti, qui Sacerdotes Chriſti maximè perſequetur, eoſque martyrio afficiet.

TRVCIDAVIT IN DIE ILLA 85. VIROS.] Aſſerunt vel potiùs fabulantur Rabbini, & ex ijs Philo Biblicus, hos Sacerdotes & Leuitas poſteros vel cognatos Heli Pontificis ſcelera filiorum Heli imitatos eſſe, ac ſacrificia violaſſe, ideóque neci huic à Deo deſtinatos.

Verius eſt Heli eiuſque filios ſceleratos in hiſce ſuis nepotibus innoxiis fuiſſe punitos, hicque impletum eſſe illud oraculum Dei contra eos c. 2. 33. *Pars magna domus tuæ morietur, cùm ad virilem ætatem venerit.* Nam hi Sacerdotes & Leuitæ à Saule per Doeg interfecti, videntur euaſiſ- D ſe martyres; quia occiſi ſunt pro virtute miſericordiæ & Charitatis, quam exhibuerant ſancto, ſed miſero, profugo & famelico Dauidi, dando ei panes. Sicut enim qui pro caſtitate occiditur, fit martyr; ſic & qui pro Charitate aliáque virtute trucidatur, martyr eſt. Vnde S. Bachiarius tomo 1. Biblioth. SS. Patrũ, Sacerdotes hos pro innocenti Dauide occiſos in martyrum Catalogum refert, & Beda in Allegoriis non tantùm Sacerdotes, ſed & omnes Ciues Nobe ob Dauidem trucidatos inter martyres collocat: *Nobe ciuitas,* inquit, *propter ſuſceptum Dauidem cum ſuis omnibus martyrium paſſa eſt.*

NOBE AVTEM CIVITATEM SACERDOTVM PERCVSSIT (id eſt percuti & occidi iuſ- Vers. 19.
ſit, ſcilicet impius Saul in odium Dauidis) IN

ORE (in acie) GLADII VIROS ET MVLIERES, ET PARVVLOS ET LACTANTES, BOVEMQVE ET ASINVM ET OVEM.] Statuit ergo eam in *Cherem*, ſiue *anathema*, quia eam planè exitio excidioque addixit, & rabie & furore in Dauidem, quo eum exagitabat ſpiritus malus, ſiue diabolus à quo poſſidebatur & regebatur.

VERS. 20. EVADENS AVTEM VNVS FILIVS ACHIMELECH, &c. CVIVS NOMEN ABIATHAR, FVGIT AD DAVID.] Hic *Abiathar* patri Achimelech ſucceſſit in Pontificatu, quo functus eſt toto tempore Dauidis; ſed eo priuatus à Salomone, eò quòd contra ipſum fauiſſet Adoniæ regnum inuadenti: ideóque Salomon Pontificatum ab Abiathar, qui erat de familia & poſteris Heli & Ithamar, tranſtulit & reduxit ad Sadoc, qui erat ex poſteris Eleazar. 3. Reg. 2.

VERS. 21. EGO SVM REVS OMNIVM ANIMARVM PATRIS TVI,] quaſi dicat: Ego non cauſa ſed occaſio (ita Chald. Hebr. & Septuag.) fui mortis filiorum & cognatorum patris tui; cum ſcilicet anima, id eſt vita ſingulis à Saule ſit adempta. Occaſio, inquam, ſed inuoluntaria & contra meam intentionem, ideóque ſine mea culpa: Nam caui eis eorumque vitæ quantum potui, ſimulando coram eis me non profugum, ſed à Saule miſſum: vnde licet ſcirem Doeg id Sauli renunciaturum, tamen probabiliter credebam vel ſperabam Saulem Sacerdotibus innoxijs non iraſciturum, aut certè tam crudele facinus cædis Sacerdotum non attentaturum, Reus ergo fuit Dauid non formaliter, ſed materialiter; quia materiam & occaſionem dedit Sauli occidendi eos, ſed præter, imò contra mentem ſuam, neceſſitate famis adactus. Mortis enim eorum cauſa propria & directa fuit improbitas Saulis.

CAPVT VIGESIMVM-TERTIVM.

SYNOPSIS.

DAVID liberat Ceilam à Philiſthæis. Saul id audiens deſtinat eum ibidem cingere & capere. Quare Dauid verſ. 12. conſulens Dominum, audit ſe à Ceilanis tradendum Sauli: quocircà fugit ipſe in montem Zeiph, vbi eum viſitat & confortat Ionathas. Mox verſ. 19. Ziphæi indicant Sauli Dauidem apud ſe latere: ſequiquitur ergo eos Saul cum copijs, cingitque Dauidem, cumque iam eum capturus eſſet, nuncius occurrit dicens, Philiſthæos inuaſiſſe Iudæam: vnde Saul vt eis reſiſtat, Dauidem perſequi deſinit.

1. ET annunciauerunt Dauid, dicentes: Ecce Philiſthiim oppugnant Ceilam &
diripiunt areas. 2. Conſulit ergo Dauid Dominum, dicens: Num vadam,
& percutiam Philiſthæos iſtos? Et ait Dominus ad Dauid: Vade, & percuties Phili-
ſthæos, & Ceilam ſaluabis. 3. Et dixerunt viri, qui erant cum Dauid, ad eum: Ec-
ce nos hîc in Iudæa conſiſtentes timemus: quanto magis ſi ierimus in Ceilam aduerſum
agmina Philiſthinorũm? 4. Rurſum ergo Dauid conſuluit Dominum. Qui reſpon-
dens, ait ei: Surge & vade in Ceilam: ego enim tradam Philiſthæos in manu tua.
5. Abiit ergo Dauid, & viri eius in Ceilam, & pugnauit aduerſum Philiſthæos, &
abegit iumenta eorum, & percuſſit eos plaga magna: & ſaluauit Dauid habitatores
Ceilæ. 6. Porrò eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius Achimelech ad Dauid in
Ceilam, ephod ſecum habens deſcenderat. 7. Nunciatum eſt autem Sauli quòd
veniſſet Dauid in Ceilam: & ait Saul: Tradidit eum Deus in manus meas, concluſúſ-
que eſt, introgreſſus vrbem in qua portæ & ſeræ ſunt. 8. Et præcepit Saul omni po-
pulo, vt ad pugnam deſcenderet in Ceilam: & obſideret Dauid, & viros eius. 9.
Quòd cùm Dauid reſciſſet, quia præpararet ei Saul clàm malum, dixit ad Abiathar ſa-
cerdotem: Applica ephod. 10. Et ait Dauid: Domine Deus Iſrael, audiuit famam
ſeruus tuus, quòd diſponat Saul venire in Ceilam, vt euertat vrbem propter me 11. Si
tradent me viri Ceilæ in manus eius? & ſi deſcendet Saul, ſicut audiuit ſeruus tuus? Do-
mine Deus Iſraël indica ſeruo tuo. Et ait Dominus deſcendet. 12. Dixitque Dauid:
Si tradent me viri Ceilæ, & viros qui ſunt mecum, in manus Saul? Et dixit Dominus:
Tradent. 13. Surrexit ergo Dauid & viri eius quaſi ſexcenti, & egreſſi de Ceila,
huc atque illuc vagabantur incerti: nunciatumque eſt Sauli quòd fugiſſet Dauid de Cei-
la, & ſaluatus eſſet: quam ob rem diſſimulauit exire. 14. Morabatur autem Dauid in

Digitized by Google

deſerto in locis firmiſſimis, manſitque in monte ſolitudinis Ziph, in monte opaco: quæ-
rebat eum tamen Saul cunctis diebus: & non tradidit eum Deus in manibus eius. 15. Et
vidit Dauid quòd egreſſus eſſet Saul, vt quæreret animam eius. Porrò Dauid erat
in deſerto Ziph in ſilua. 16. Et ſurrexit Ionathas filius Saul, & abiit ad Dauid in ſil-
uam, & confortauit manus eius in Deo: dixitque ei: 17. Ne timeas: neque enim
inueniet te manus Saul patris mei, & tu regnabis ſuper Iſraël, & ego ero tibi ſecundus;
ſed & Saul pater meus ſcit hoc. 18. Percuſſit ergo vterque fœdus coram Domino:
manſitque Dauid in ſilua: Ionathas autem reuerſus eſt in domum ſuam. 19. Aſcen-
derunt autem Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes: Nonne ecce Dauid latitat apud nos in
locis tutiſſimis ſiluæ, in Colle Hachila, quæ eſt ad dexteram deſerti? 20. Nunc er-
go, ſicut deſiderauit anima tua vt deſcenderes, deſcende: noſtrum autem erit vt trada-
mus eum in manus regis. 21. Dixitque Saul: Benedicti vos à Domino, quia doluiſ-
tis vicem meam. 22. Abite ergo, oro, & diligentiùs præparate, & curioſiùs agite;
& conſiderate locum vbi ſit pes eius, vel quis viderit eum ibi: recogitat enim de me,
quòd callidè inſidier ei. 23. Conſiderate & videte omnia latibula eius, in quibus ab-
ſconditur: & reuertimini ad me ad rem certam, vt vadam vobiſcum: quòd ſi etiam in
terram ſe abſtruſerit, perſcrutabor eum in cunctis millibus Iuda. 24. At illi ſurgentes
abierunt in Ziph ante Saul: Dauid autem & viri eius erant in deſerto Maon, in campe-
ſtribus, ad dexteram Ieſimon. 25. Iuit ergo Saul & ſocij eius ad quærendum eum: &
nunciatum eſt Dauid, ſtatimque deſcendit ad petram, & verſabatur in deſerto Maon:
quod cum audiſſet Saul, perſecutus eſt Dauid in deſerto Maon. 26. Et ibat Saul ad
latus montis ex parte vna: Dauid autem & viri eius erant in latere montis ex parte altera;
porrò Dauid deſperabat ſe poſſe euadere à facie Saul: itaque Saul & viri eius, in mo-
dum coronæ cingebant Dauid & viros eius, vt caperent eos. 27. Et nuncius venit
ad Saul, dicens: Feſtina, & veni, quoniam infuderunt ſe Philiſthiim ſuper terram:
28. Reuerſus eſt ergo Saul deſiſtens perſequi Dauid, & perrexit in occurſum Philiſthi-
norum: propter hoc vocauerunt locum illum, Petram diuidentem.

VERS. 1. PHILISTHIIM OPPVGNANT CEILAM.] *Ceilam*, ait S. Hieron. Euſebius & Adrichom. in locis Hebr. *Ciuitas eſt in tribu Iuda, quondam ſedes Dauid: Et nunc villula Ceila ad Orientalem plagam Eleutheropoleos pergentibus Hebron, quaſi octauo milliario: in qua ſepulchrum Habacuc prophetæ demonſtratur.*

ET DIRIPIVNT AREAS.] Vatab. *Horrea*, id eſt diripiunt meſſem & frumenta in areis & horreis repoſita.

VERS. 2. CONSVLVIT ERGO DAVID DOMINVM,] per Abiathar Pontificem ad ſe profugum, vt patet v. 6.

VERS. 5. ET SALVAVIT DAVID HABITATORES CEILÆ,] quaſi contribules & ciues ſuos, erant enim vtrique ex tribu Iuda. Meruit ergo hîc Dauid coronam ciuicam liberando ciues ſuos à Philiſthæis, ideóque paulò pòſt mortuo Saule Dauid è tribu Iuda euectus eſt ad regnum 2. Reg. 2.

VERS. 6. EPHOD SECVM HABENS,] q. d. Abiathar fugiens Saulem venit ad Dauidem portans veſtem Pontificiam, in qua erat *Ephod* cum Vrim & Tummim, vt patre Achimelech iam occiſo à Saule, eius loco in Pontificatum ſuccederet, ac Deum pro Dauide per Ephod conſuleret.

VERS. 9. DIXIT (Dauid) AD ABIATHAR SACERDOTEM: APPLICA EPHOD,] id eſt explica & indue te Ephod, vt per eius Vrim & Tummim conſulas Dominum, quid in tanto periculo & tā arcta Saulis perſecutione mihi facto ſit opus. Hinc *Abiathar* Hebr. idem eſt quòd, *pater explorationis vel contemplationis*; quia ipſe orando conſuluit Dominum, eiuſque voluntatem & conſilium explorauit pro Dauidis ſalute. Vide hîc pietatem Dauidis erga Deum, vtpote qui in arctis confugit ad Deum: Item erga ciues ſuos Ceilanos, vtpote eos liberās à Philiſthæis: adhuc erga Saulem, vtpote fugiens eius furorem quaſi ſubditus, nec ei reſiſtens, ſed ei parcens cùm eum haberet in manibus cap. 24. 5. Quocirca rectè Dauidi in virtutibus omnibus conſummato hoc tribuas elogium, quod nuper Stephano Battoreo inſigni Poloniæ regi aſſignauit Bonifacius Vannotius in Miſcellaneis Epiſt.

In templo fuit pluſquam Sacerdos,
In Repub. pluſquam Rex.
In Sententia dicenda, pluſquam Senator.
In iudicio, pluſquam Iuriſconſultus.
In exercitu, pluſquam Imperator.
In acie, pluſquam Miles.
In aduerſis perferendis iniuriiſque condonandis, pluſquam vir.
In publica libertate tuenda, pluſquam Ciuis.
In amicitia colenda, pluſquam amicus.
In conuictu, pluſquam familiaris.
In venatione feriſque domandis, pluſquam Leo.
In tota reliqua vita, pluſquam Philoſophus.

SI TRADENT ME VIRI CEILÆ, &c. IN MANVS SAVL? ET DIXIT DOMINVS: TRADENT,] certò & infallibiliter. VERS. 12. Talis enim eſt Dei ſcientia & præſcientia, cum hominum ſit incerta & fallibilis; ideóque reipſa ſæpe fallat. Hinc colligunt Suarez, Vaſquez, Molina, & alij inſignes Theologi, Deum cognoſcere futura contingentia non tantùm abſoluta, ſed etiam cōditionata, v. g. quid ego facturus eſſem ſi forem

Ieroſolymis, Alexandriæ, Antiochiæ &c. poſitis talibus & talibus circunſtantijs & conditionibus, etiamſi illæ nuſquam ponendæ ſint reipſa. Sic enim hîc præſciuit & prædixit Deus, quòd Ceilani tradituri eſſent Dauidem, licet contribulem & liberatorem ſuum, Sauli ex metu ne ab eo occiderentur, vti occiſi fuerant ciues Nobe: etſi de facto eum non tradiderint, quia Dauid audiens à Deo ſe ab eis tradendum, traditionem præuenit & aufugit. Vide dicta Ierem. 38. 17. & Matth. 11. 22.

VERS. 15. PORRÒ DAVID ERAT IN DESERTO ZIPH IN SILVA.] *Ziph* erat ciuitas in tribu Iuda, ſita in monte nemoroſo & opaco, dumis & arboribus infructuoſis conſito; iuxta vrbem ergo erat *deſertum Ziph* nemoroſum, ſaltuoſum, feris & ibicibus peruium, antris & ſpeluncis plenum, & plurimum cauernoſum, in quibus Dauid vagabundus & fugitiuus à facie Saul latitauit ſe ſeque abſcondit. Ita Brocar. Bredenb. & Adrichomius.

VERS. 16. ET SVRREXIT IONATHAS FILIVS SAVL, ET ABIIT AD DAVIDEM IN SILVAM, ET CONFORTAVIT MANVS EIVS IN DEO.] Chald. *in dicto Domini*, quia ſcilicet Deus dixerat & prædixerat Dauidem ſucceſſurum Sauli in regno, cùm eum per Samuelem vnxit in regem; quaſi dicat: Ionathas iuſſit Dauidem eſſe bono fortique animo, eò quòd Deum haberet tutorem, contra quem Saul nihil poterat. *Manus* ergo hîc ſignificant robur & fortitudinem tum animi, tum corporis: hæc enim manibus exercitur & oſtenditur.

VERS. 19. ASCENDERVNT AVTEM ZYPHÆI AD SAVLEM,] nunciantes ei Dauidem apud ſe latere, ſeque illum in manus eius tradituros. Vide hîc vt omnes Iudæi perſequantur Dauidem, æquè ac perſecuti ſunt Chriſtum eius antitypum. Vnde tunc Dauid ad Deum, vnicum deſolatorum aſylum confugiens, compoſuit Pſalm. 53. *Deus in nomine tuo ſaluum me fac*, &c. *Quoniam alieni inſurrexerunt aduerſum me, & fortes quæſierunt animam meam.* Id ita eſſe patet ex titulo Pſalmi qui ſic habet: *In carminibus intellectus Dauid, cum veniſſent Ziphæi, & dixiſſent ad Saul: Nonne Dauid abſconditus eſt apud nos?*

VERS. 23. REVERTIMINI AD ME AD REM CERTAM,] re certò comperta, quam mihi nunciare poſſitis, vbi ſcilicet lateat Dauid, & quomodo à me capi poſſit: nè incertus vager, & copias fruſtrà educam magno ſumptuum impendio, & famæ meæ diſpendio.

VERS. 25. SAVL PERSECVTVS EST DAVID A IN DESERTO MAON.] *Maon*, vt ait S. Hieron. in locis Hebr. & ex eo Adrichom. erat ciuitas in tribu Iuda, ſita in campeſtribus ad dexteram Ieſimon, contra ſolis ortum Daromæ: iuxta vrbem deſertum erat nemoroſum & cauernis plenum, in quo delituit Dauid. Confine eſt deſerto Carmeli, & deſerto Pharan. Quare minùs rectè nonnulli putant Maon fuiſſe in Arabia, & Dauidem relicta Iudæa ob Saulis metum fugiſſe ad Arabes, idque ſignificare Pſalm. 119. verſ. 3. cum ait: *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt, habitaui cum habitantibus Cedar*, id eſt cum Cedarenis ſiue Agarenis; hoc eſt, Arabibus.

VERS. 26. DAVID DESPERABAT SE POSSE EVADERE A FACIE SAVL,] ſua virtute & ſapientia, ſperabat B tamen ſe Dei ope euaſurum. Sciebat enim ſe à Deo vnctum in regem, vt Sauli in regno ſuccederet.

VERS. 27. ET NVNCIVS VENIT AD SAVL DICENS: FESTINA ET VENI, QVONIAM INFVDERVNT SE PHILISTHIIM SVPER TERRAM.] Vide hîc quàm opportunè Deus in arctis, ſuis fidelibus opituletur: & è periculis liberet, quod vulgo dicitur: *Deus ex machina.* Vnde Philo miſſus à Iudæis ad Caium Imper. nè Iudæos cogeret ſe adorare vt Deum, cùm à Caio ſperneretur; conuerſus ad ſuos dixit: *Confidite ſocij: nam tunc vicinum eſt Dei auxilium cùm deeſt humanum*, itaque factum: nam paulò pòſt Caius interijt, ita refert ipſe in Legat. ad Caium. Ecce tibi hîc Dauid vndique cinctus à Saule, & iam iam ab eo capiendus, à Deo liberatur miro modo, nimirùm im- C mittendo Sauli nuncium & cogitationem de Philiſthinis arcendis, itaque eum à Dauide diuertendo, & ad Philiſthinos perſequendos conuertendo. Fecit ergo Deus, perinde ac faciunt Hiſpani in agitatione Tauri: dum enim taurus aliquem furibundus inſequitur vt eum laniet, illicò à tergo alius taurum ſtimulo pungit, cogitque taurum retrorſum conuerti. Ita fecit hîc Deus Sauli, qui quaſi taurus furebat in Dauidem. Audi S. Chryſ. hom. 46. in Geneſ. *Maxima ſecuritas & inexpugnabilis murus eſt gratia Dei. Videamus quomodo Dauid de loco in locum tranſiens, & quaſi erraticus vagans, manu supernâ munitus fuerit: Saul autem cum eſſet in medijs ciuitatibus, & tantum ſecum duceret exercitum; & ſatellites habens & armigeros, quotidie timebat & tremebat inimicorum inſidias.* 1. Reg. 18. verſ. 12. & 29. *Et ille quidem, qui ſolus erat, non indigebat humano præſidio: hic verò coronatus & purpura indutus, illius auxilio indigebat; Et regi opus erat paſtoris opera; & diademate redimito, priuati adiumentum.*

Digitized by Google

CAPVT VIGESIMVM-QVARTVM.

SYNOPSIS.

DAVID fugit in deſertum Engaddi: inſequitur eum Saul, cúmque in ſpelunca purgaret ventrem, Dauid in ea latens oram Chlamydis eius abſcindit: mox verſ. 9. eam Sauli oſtentans, cum illo expoſtulat, quòd ſe innoxium iniuſtè perſequatur: ſi enim ei nocere voluiſſet, in ſpelunca eum occidiſſet. Quare verſ. 17. Saul compunctus & flens: Iuſtior, *inquit*, es tu, quàm ego; *aſſeritque ipſum poſt ſe regnaturum: Quare ab eo iuramentum exigit, quòd non delebit ſuam ſtirpem, itaque eum liberum dimittit.*

1. ASCendit ergo Dauid inde: & habitauit in locis tutiſſimis Engaddi. 2. Cúm-
que reuerſus eſſet Saul, poſtquam perſecutus eſt Philiſthæos, nunciauerunt ei,
dicentes: Ecce, Dauid in deſerto eſt Engaddi. 3. Aſſumens ergo Saul tria millia ele-
ctorum virorum ex omni Iſraël, perrexit ad inueſtigandum Dauid & viros eius, etiam
ſuper abruptiſſimas petras, quæ ſolis ibicibus peruiæ ſunt. 4. Et venit ad caulas ouiũ,
quæ ſe offerebant vianti; eratque ibi ſpelunca, quam ingreſſus eſt Saul, vt purgaret ven-
trem: porrò Dauid & viri eius in interiore parte ſpeluncæ latebant. 5. Et dixerunt ſer-
ui Dauid ad eum: Ecce dies, de qua locutus eſt Dominus ad te: Ego tradam tibi inimicum
tuum, vt facias ei ſicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo Dauid, & præcidit oram chla-
mydis Saul ſilenter. 6. Poſt hæc percuſſit cor ſuum Dauid, eò quòd abſcidiſſet oram
chlamydis Saul. 7. Dixitque ad viros ſuos: Propitius ſit mihi Dominus, ne faciam
hanc rem domino meo, chriſto Domini, vt mittam manum meam in eum, quia chriſtus
Domini eſt. 8. Et confregit Dauid viros ſuos ſermonibus, & non permiſit eos vt con-
ſurgerent in Saul: porrò Saul exurgens de ſpelunca, pergebat cœpto itinere. 9. Sur-
rexit autem & Dauid poſt eum: & egreſſus de ſpelunca, clamauit poſt tergum Saul, di-
cens: Domine mi rex. Et reſpexit Saul poſt ſe: & inclinans ſe Dauid pronus in terram,
adorauit, 10. dixitque ad Saul: Quare audis verba hominum loquentium, Dauid
quærit malum aduerſum te? 11. Ecce hodie viderunt oculi tui, quòd tradiderit te Do-
minus in manu mea in ſpelunca: & cogitaui vt occiderem te, ſed pepercit tibi oculus
meus: dixi enim: Non extendam manum meam in dominum meum, quia chriſtus Do-
mini eſt. 12. Quin potiùs pater mi, vide, & cognoſce oram chlamydis tuæ in manu
mea: quoniam cùm præſcinderem ſummitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum
meam in te: animaduerte, & vide, quoniam non eſt in manu mea malum, neque iniquitas,
neque peccaui in te: tu autem inſidiaris animæ meæ vt auferas eam. 13. Iudicet Domi-
nus inter me & te, & vlciſcatur me Dominus ex te: manus autem mea non ſit in te. 14.
Sicut & in prouerbio antiquo dicitur: AB IMPIIS egredietur impietas: manus ergo mea
non ſit in te. 15. Quem perſequeris, rex Iſraël? quem perſequeris? canem mortuum
perſequeris, & pulicem vnum. 16. Sit Dominus iudex, & iudicet inter me & te: & vi-
deat, & iudicet cauſam meam, & eruat me de manu tua. 17. Cùm autem compleſſet
Dauid loquens ſermones huiuſcemodi ad Saul, dixit Saul: Numquid vox hæc tua eſt fili
mi Dauid? Et leuauit Saul vocem ſuam, & fleuit: 18. dixitque ad Dauid: Iuſtior tu es
quàm ego: tu enim tribuiſti mihi bona: ego autem reddidi tibi mala. 19. Et tu indicaſti
hodie quæ feceris mihi bona: quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, & non
occideris me. 20. Quis enim cùm inuenerit inimicum ſuum, dimittet eum in via bo-
na? Sed Dominus reddat tibi viciſſitudinem hanc, pro eo quod hodie operatus es in me.
21. Et nunc quia ſcio quòd certiſſimè regnaturus ſis, & habiturus in manu tua regnum
Iſraël: 22. iura mihi in Domino, ne deleas ſemen meum poſt me, neque auferas no-
men meum de domo patris mei. 23. Et iurauit Dauid Sauli. Abiit ergo Saul in domum
ſuam: & Dauid & viri eius aſcenderunt ad tutiora loca.

Digitized by Google

Vers. 3. IN ABRVPTISSIMAS PETRAS QVÆ SOLIS IBICIBVS PERVIÆ SVNT.] *Ibex* eſt ſpecies caprarum ſylueſtrium, quæ in rupes præruptas aufugit: vnde tales venando inſectans Maximilianus primus Imperator, in rupes inuias deductus cùm deſcendere nequiret, ductu Angeli, vt creditur, deſcenſum reperit: ideóque crucem eò loci in perenne monumentum erigi iuſſit. Extat hæc crux iuxta Oonipontum, vbi cùm Romam pergerem, illa mihi oſtenſa fuit. Audi Plinium libr. 8. cap. 53. *Capræ in plurimas ſpecies transfigurantur. Sunt capreæ, ſunt rupicapræ, ſunt ibices pernicitatis mirandæ, quanquam onerato capite, vaſtis cornibus, gladiorumque vaginis, in hæc ſe librant, vt tormento aliquo rotati, in petras potiſſimum è monte aliquo in alium tranſilire quærentes,* B *atque recuſſu pernicius quò libuerit exultant.*

Vers. 4. ET VENIT AD CAVLAS OVIVM QVÆ SE FEREBANT VIANTI,] id eſt, viam facienti, itineranti, per viam eunti. Vnde Hebr. Chald. & Sept. habent; *quæ erant in via.*

PORRÒ DAVID ET VIRI EIVS IN INTERIORE PARTE SPELVNCÆ LATEBANT.] *Clamabo,* inquit, *Dauid ad Deum altiſſimum, Deum, qui benefecit mihi. Pſalm. 56. verſ.* 3. Chaldæus transfert: *Ad Deum, qui accerſiuit araneam, vt conficeret in ore ſpeluncæ telam propter me:* Quaſi ſic interpretetur, vt Dauid fugiens Saulem, in ſpeluncam ſe abdiderit, cuius aditum ſubitis aranearum telis ita Deus pertexuerit, vt Saul nullum ibi latibulum ſuſpicatus, irritus præterierit. Quemadmodum & aliquando in lege C gratiæ Martyrem Felicem in anguſto loco latitantem, aranearum tela diuinitus expanſa ab inſequentibus hoſtibus occultauit:

Et aërio ceſſit vis ferrea filo.

Ait S. Paulinus Natali 5. S. Felicis, qui & appoſitè concludit:

Sic vbi Chriſtus adeſt nobis, & aranea muro eſt:
At cui Chriſtus abeſt, & murus aranea fiet.

Verùm huius telæ araneæ ſpeluncam Dauidis obtegentis fides ſit penes Chaldæum. Nam huic telæ Rabbini ſua attexunt commenta de muſca & inſano, quæ refert, & vt fabuloſa confutat Abulenſ. quæſt. 6.

Vers. 5. ECCE DIES QVO LOCVTVS EST DOMINVS AD TE: EGO TRADAM TIBI INIMICVM TVVM.] Vbi & quando ei locutus ſit Deus, Script. nuſquam exprimit. Nonnulli cenſent Deum id dixiſſe Dauidi per Gad prophetam, alij D per Nathan, alij per Samuelem, alij ipſimet Dauidi id à Deo reuelatum ob eius patientiam arbitrantur, vt ipſe animaretur ad maiora certamina. Abulenſ. cenſet per Nathan id dictum, Serarius per Gad, Sanchez per Samuelem.

SVRREXIT ERGO DAVID ET PRÆCIDIT ORAM CHLAMYDIS SAVLIS SILENTER.] Abulenſis putat à Deo leuitatem inditam Dauidi, & ſurditatem Sauli, ne audiret & Dauidem incedentem & ſcindẽtem. Addit Abulenſ. Dauidem ſurrexiſſe & iuiſſe ad Saulem eo animo, vt eum occideret, non autem vt oram chlamydis eius duntaxat præcideret: ſed in hac præciſione Deum illi cor immutaſſe, vt de voluntate hac, licet non planè deliberata, doleret & pœniteret, & hoc ſignificari illis verbis: *percuſſit cor ſuum* A *Dauid.* Verùm Script. ibidem ſtatim addit, *eo quod abſcidiſſet oram chlamydis eius.* De hac ergo abſciſſione pœnituit Dauid, non autem de voluntate occidendi Saulem, quam abſolutè numquam habuit. Nam ſemper eam deteſtatus eſt, imò capite vigeſimo-ſexto, verſu decimo & vndecimo, iurat Dauid ſe nunquam manum extenſurum contra Saulem per omnem eius vitam. Quare hic fuit ordo rei geſtæ: Cum ſocij Dauidem incitarent, vt Saulem quem in manu habebat occideret, ille ſenſit quidem primos motus & inclinationem appetitus iraſcibilis ad eum occidendum, ſed appetitu rationali & voluntate deliberata in eos non conſenſit. Surrexit ergo & iuit ad Saulem, non ea mente determinata vt eum occideret, vel vt oram chlamydis abſcinderet, ſed anceps animi in itinere deliberaturus & capturus conſilium quid facturus eſſet cum ad Saulem veniſſet: quo cum venit videns oram chlamydis, eam quaſi rem leuem & primò obuiam abſcidit. Illico reuera eius conſcientia ipſum remordet, quod oram hanc chlamydis regis ſui abſcidiſſet, quare mentis oculos Deo illuſtrante aperiens, videnſque quàm turpe foret regem occidere, firmiter propoſuit nec eum occidere, nec in alio quopiam lædere: vnde ſocijs volentibus Saulem occidere fortiter reſtitit, eoſque omnino à cæde & vulnere cohibuit. Hinc verſ. 11. ait ſe cogitaſſe quidem eum occidere, non autem ſtatuiſſe, vel decreuiſſe: τὸ enim *cogitani* ſignificat ſimplicem cogitationem & inclinationem appetitus ſenſitiui, qualem nobis ſuggerit tentatio iræ & vindictæ, ante eius examen & deliberatum conſenſum.

POST HÆC PERCVSSIT COR SVVM DAVID, EÒ QVÒD ABSCIDISSET ORAM CHLAMYDIS SAVL,] quaſi dicat, conſcientia Dauidem remordit, quòd auſus fuiſſet regis & Domini ſui Saulis veſtem conſcindere, itaque maieſtatem regiam temerare. *Cor* enim hîc eſt idem quod, conſcientia. Vnde *cor* eſt nominatiui caſus, *Dauid* verò eſt accuſatiui, quaſi dicat: *cor ſuum,* id eſt cor eius, ſcilicet Dauidis *percuſſit* ipſum *Dauidem,* id eſt, conſcientia pupugit Dauidem. Id ita eſſe patet ex Hebr. & Septuag. *Bonarum enim mentium,* ait S. Bernard. *eſt agnoſcere culpam, vbi culpa non eſt:* abſciderat enim Dauid oram chlamydis, non vt Saulem occideret, ſed vt beneuolentiam ſuam erga eum demonſtraret, quâ eum habens in manu ſua, ei pepercerat; itáque frangeret pertinax odium Saulis, eumque ſibi placatum deuinciret, vti de facto fecit. Fabulantur ergo Rabbini dum aiunt, Dauidem peccaſſe abſcindendo oram chlamydis Saulis: vnde in pœnam ei datum fuiſſe, vt cùm ſenuiſſet non poſſet veſtibus calefieri. Mitiùs Abulenſ. cenſet Dauidem hîc pœnitere de voluntate occidendi Saulem, quæ illi obrepſerat vt audiemus verſ. 11. minus tamen rectè; cauſa enim percuſſionis ſubditur, dum dicitur, *eo quòd abſcidiſſet oram chlamydis Saul.* Vers. 6.

Allegor. Eucherius: *Dauid,* inquit, *abſcindens oram Chlamydis Saulis, ſignificat Chriſtum Iudæos*

Digitized by Google

Iudæos non occidiſſe, ſed eis gloriam regni abſtuliſſe: chlamydis enim abſciſſio, regni eſt amputatio.

Tropol. S. Gregor. 3. parte Paſtor. Admon. 5. *Quid*, inquit, *per Saul niſi mali rectores, quid per Dauid niſi boni ſubditi deſignantur? Saul igitur ventrem purgare, eſt prauos præpoſitos conceptam in corde malitiam, vſque ad opera miſeri odoris extendere, & cogitata apud ſe noxia factis exterioribus exequendo monſtrare. Quem tamen Dauid ferire metuit, quia piæ ſubditorum mentes ab omni ſe peſte obtrectationis abſtinentes, præpoſitorum vitam nullo linguæ gladio percutiunt, etiam cum de imperfectione reprehendunt. Qui & ſi quando pro infirmitate ſeſe abſtinere vix poſſunt, vt extrema quædam atque exteriora præpoſitorum mala, ſed tamen humiliter loquantur, quaſi oram chlamydis ſilenter incidunt: quia videlicet dum prælatæ dignitati ſaltem innoxiè & latenter derogant, quaſi regis ſuperpoſiti veſtem ſcccant; ſed tamen ad ſemetipſos* B *redeunt, ſeque vehementiſſimè vel de tenuiſſima verbi laceratione reprehendunt.* Sic & Eucherius & Angelomus.

Vers. 7. Propitivs sit mihi Dominvs, ne faciam hanc rem.] Vide hîc & mirare clementiam & reuerentiam Dauidis erga Saulem regem, quam licet infe[illegible]iſſimum perſecutorem habens in manibus, lædere non vult. Vnde glorioſior fuit hæc Dauidis de Saule victoria, illâ quam retulit de Golia. Audi S. Chryſ. homil. 2. de Dauide & Saule: *Saul egreſſus eſt è ſpelunca; egreſſus eſt autem poſt illum & Dauid, liberis oculis cælum intuens, ac tunc temporis magis exultans, quàm cum Goliath deieciſſet, ac barbari caput amputaſſet. Siquidem hæc illa munificentior erat victoria, hæc magnificentiora ſpolia, hæc præda illu*C*ſtrior, hoc glorioſius trophæum.* Cuius rei rationem reddit; quod illa victoria armis conſtiterit, hæc virtutibus, & concludit: *Itaque rediit non Barbari illius caput geſtans; ſed animi commotionem mortificatam; ſed iram eneruatam: neque hæc ſpolia repoſuit Hieroſolymæ, ſed in cælo, inque ſuperna illa ciuitate: Nunc haudquaquam in choris obuiam veniebant fœminæ, excipientes illum cum laudibus: ſed angelicus populus è ſublimi applaudebat, admirãs eius Philoſophiam & humanitatem.* Et paulò poſt: *Illuſtriorem tulit victoriam ſeruato Saule, quàm ſi illum mactaſſet. Quod enim tanti pretij lucrifeciſſet præmium occiſo hoſte, quantum nunc tulit illi parcendo.*

Porrò τὸ, *propitius ſit mihi Dominus*, aliqui putant eſſe iuramentum, & eſſe Antiphraſin q. d. *propitius*, id eſt aduerſus mihi ſit Deus, omniáque mea diſturbet, ſi manus in regem meum iniecero. D Planiùs alij explicant q. d. Deus mihi ſit propitius, vt ſua gratia me coerceat & prohibeat, nè tãtum facinus in meum regem committam. Patet ex Hebræo qui habet: *Prohibitio ſit mihi à Domino*, id eſt, vt Chald. *Abſit à me per Dominum*, Pagnin. *Abſit mihi à Domino*. Vatab. *Prohibeat Dominus, nè id faciam*: non permittat, vt id deſignem.

Vers. 8. Et confregit David viros svos sermonibvs istis, et non permisit eos vt consvrgerent in Savl.] Nota, τὸ *confregit*, ſignificat ſocios Dauidis planè animatos & reſolutos fuiſſe ad occidendum Saulem; ita vt Dauid vim eis adhibere debuerit, vt hos eorum animos infringeret. Hebr. enim שסע *ſcaſa*, ſignificat rumpere, findere, frangere, diſcerpere; vnde Vatab vertit: *auulſit*. Hinc diſce, quàm mitis fuerit A Dauid & pius in Saulem, vt pro eius à quo aſſiduè impugnabatur vita, tanta vi & virtute pugnaret; nimirum hoc ſignum erat animi placidi, excelſi & regij.

Eleganter Seneca libro primo de Clementia cap. 5. *Magni*, inquit, *animi eſt proprium, placidum eſſe, tranquillum, & iniurias atque offenſiones ſemper deſpicere. Muliebre eſt furere in ira. Ferarum verò, nec generoſarum quidem præmordere & vrgere proiectos. Elephantes, leoneſque tranſeunt quem impulerunt. Ignobilis beſtiæ pertinacia eſt. Non decet Regem ſæua, nec inexorabilis ira, non multum enim ſupra eum eminet, cui ſe iraſcendo adæquat. At ſi dat vitam meritis amittere: facit quod nulli, niſi rerum potienti licet: vita enim etiam ſuperiori eripitur, nunquam niſi inferiori datur: Seruare proprium excellentis fortunæ, quæ nunquam magis* B *ſuſpici debet, quam cum illi contingit idem poſſe quod Deo, cuius beneficio in lucem edimur, tam boni, quam mali.*

Quæres, an Dauid licitè potuiſſet occidere Saulem? Reſpondet Abul. q. 11. negatiuè. Ratio eius eſt prima, quia Dauid ab hac cæde quaſi turpi abhorruit. Secunda, quia Saul erat rex, Dauid ſubditus; cui non licet regem licet ſæuum occidere. Tertia, quia Dauid necdum erat rex, ſed priuata perſona; nemini autem priuato licet priuata auctoritate aliquem reum occidere: ad hoc enim requiritur auctoritas publica. Eſtò enim Dauid à Samuele vnctus eſſet in regem; id tamen erat ad hoc dũtaxat, vt regnaret poſt mortem Saulis, non autem ipſo viuo. Sic & Dionyſ.

An licuiſſet Dauidi occidere Saulem?

Alij cẽſent licuiſſe Dauidi Saulem occidere ex C eo quòd S. Thom. Franc. Victoria, Couarruuias, S. Antonin. Syluester, Corduba, Nauarrus, & ex ijs Leſſius lib. 2. de iuſtitia c. 9. dub. 8. num. 45. docent, inuaſum poſſe præuenire inuadentem, etiamſi is nondum accedat, ſed inſtructus ſit ad inuadendum, ſi aliter non poſſit mortem euadere, niſi eum præueniendo: talis autem erat hæc inuaſio quam aſſiduè Dauid ſuſtinebat à Saule, vt naturaliter non poſſet mortem effugere niſi eum præueniret. Vt vt eſt, dico non decuiſſe; tum quia non decebat Dauidem priuatum occidere regem Iſraëlis; tum quia ſciebat Dauid ſe Deo eſſe curæ, ac Deum præſtiturum promiſſum ſibi regnum, ideóque ſe ab omnibus inſidijs Saulis liberaturum; tum quia decebat eum perfectæ patientiæ & manſuetudinis dare exemplum, vt ea ſibi conciliaret animos D Hebræorum, itaque ſibi pararet viam ad regnum: atque vt eſſet typus & præcurſor Chriſti, qui noluit Pilato & Caiphæ reſiſtere, ſed ab eis permiſit ſe occidi. Ex his patet reſponſio ad argumenta Abulenſis.

Vers. 9. Et inclinans se David pronvs in terram adoravit,] Saulem, quaſi dicat: Dauid proſternendo ſe in terram ſummam demiſſionem, honorem & reuerentiam Sauli quaſi regi exhibuit. Diſce hîc, quomodo Prælatos & ſuperiores, licet impios & infenſos colere & reuereri oporteat. Sic enim flectentur ad pietatem & æquitatem, vti hîc flexus fuit Saul à Dauide vt fleret, & odium in amorem conuerteret. Quocirca Dauid tunc dictauit Pſalm. 56. in quo Deo gratias agit

de ſui liberatione, & hoſtium confuſione. Vnde ait verſu quarto. *Miſit de Cælo & liberauit me:* A *dedit in opprobrium conculcantes me.* Et verſu octauo. *Foderunt ante faciem meam foueam, & inciderunt in eam. Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara.* Titulus enim huius Pſalmi eſt: *In finem cum fugeret Dauid à facie Saul in ſpeluncam.*

Vers. 11. Ecce hodie viderunt ocvli tvi, qvod tradiderit te Dominvs in manv mea in spelvnca, et cogitavi vt occiderem te, id eſt ſurrepſit, vel potiùs ſuggeſta eſt mihi à ſociis hæc cogitatio de te occidendo. Vnde Chald. vertit: *Et dixerunt alij vt occiderem te.* Nam Dauid ipſe voluntate deliberata conſtanter reſtitit huic cogitationi, & ſuggeſtioni ſociorum, adeóque vim eis intulit, eóſque confregit, vt dixi v. 8.

B Dixi enim non extendam manvm meam in Dominvm mevm, qvia Christvs Domini est.] *Chriſtus*, id eſt vnctus in regem à Deo per Samuelem. Duas cauſas affert Dauid cur non læſerit Saulem: prior, quòd ipſe ſit *Dominus* ſuus: poſterior, quòd ſit *Chriſtus*, id eſt vnctus Domini, quaſi dicat: mihi religio fuit tangere eum, quem vnctio Dei ſibi ſacrauit. Rectè S. Auguſt. libro ſecundo contra litteras Petiliani capite 48. Dauid Saulem inquit, *propter ſacro-ſanctam vnctionem & honorauit viuum, & vindicauit occiſum. Et quia vel panniculum ex eius veſte praſcidit, percuſſo corde trepidauit.*

Tv avtem insidiaris animæ meæ, vt avferas eam.] Singula verba Dauidis magnam habent emphaſin, eiúſque clementiam & virtutem adaugent. Oſtendit enim ſe ſua beneficentia certare cum inſidijs & maleficentia Saulis, támque ſe in ipſum eſſe beneficum, quam ipſe in ſe erat ſæuus & maleficus. S. Chryſoſt. præter homil. de Dauide & Saule ſcripſit homiliam inſignem, cuius titulus eſt: *Quod Dauid magnificentiùs erexerit trophæum parcendo Sauli, quàm occidendo Goliath*; vbi repetens illa quæ citaui verſ. 7. addit Dauidem hic inſignem plagam Diabolo, qui non niſi cædes ſitit & ſuſcitat, inflixiſſe. *Aſcendit*, inquit, *bello vulneribus innumeris ſauciato, vt qui licet ſeruaſſet Saulem, tamen illum reuerâ hoſtem Diabolum multis plagis confixit. Egreſſus eſt ergo Dauid è ſpelunca dextram illam totius orbis pretio parem, ſimul cum capite coronatam geſtans corona iuſtitiæ & manſuetudinis*, &c.

Dauid martyr. Idem Chryſoſt. homil. proximè ſequenti, docet Dauidem hîc martyrij lauream non ſimplicem, ſed multiplicem meruiſſe: *Illud*, inquit, *conſidera, quod ex inſidijs Saulis tripla quadruplaque martyrij corona redimitus eſt. Etenim qui, ſeruauit hoſtem, eum, qui ſemel, atque iterum imò frequenter lanceam in caput illius vibrarat, cum eſſet occidendi poteſtatem nactus, tamen pepercit. Idque cum ſciret poſt eam præſtitam clementiam fore, vt denuo ab illo impeteretur: perſpicuum eſt, quòd millies coronam meruit animi propoſito, millies autem interfectus propter Deum, plurimas tulerit martyrij coronas: qui quemadmodum & Paulus ait: Quotidie mortuus eſt propter Deum. Cum enim poſſet hoſtem ſibi inſidiantem è medio tollere, propter Deum noluit, maluit quotidie periclitari quàm iuſta cæde à tot mortibus liberari.*

Ivdicet Dominvs inter me et te.] Appellat Dauid ad Dei iudicium, quia humanum non habebat. Nam Saul qui debebat eſſe iudex, erat eius hoſtis & perſecutor. Facit hoc, vt acriter cum Saule expoſtulet, oſtendens perſecutionis ſummam iniuſtitiam; vtque eum terreat & à perſequendo auertat, minando Dei iudicium & vindictam. Sic S. Athanaſius Conſtantino Imperat. ab Arrianis ſeducto, iubentique vt iret in exilium, dixit: *Iudicet Dominus inter me & te, ô Imperator, quia calumnijs inimicorum meorum credidiſti.* Ita Socrates libr. 1. Hiſtor. cap. 25. & Baron. tom. 3. pag. 426. Vers. 13

Et vlciscatvr me Dominvs ex te.] Videtur Dauid commotior ex paſſione petere à Deo vindictam de Saule, ſed ex primo animi impetu & actu indeliberato, ideóque leuiter peccat, ait Abulenſ. Nam deliberatè noluit Dei vindictam de Saule: vnde audita eius morte, ſeriò grauiterque indoluit. Adde, Dauidem videri vltionem hanc petere ex recto iuſtitiæ zelo, vt Deus tantum Saulis ſcelus caſtiget ad [illegible]iorum exemplum, nè pios perſequi audeant, vt ſatisfiat ſcandalo quod Iſraëli dederat Saul. Sic enim Moſes Numer. 16. Ieremias cap. 17. & Dauid in Pſalmis, ſubinde rectè ſanctéque petunt à Deo iuſtam de impijs vindictam.

Sicvt et in antiqvo proverbio dicitvr: Ab impiis egredietvr impietas.] Impietas hic accipi poteſt ſimpliciter. Primò, propriè pro ipſa culpa; ſecundò, metonymicè pro eius pœna; ſi C pro culpa accipias, ſenſus erit, quaſi dicat: impietas occidendi non egreditur niſi ab impio homicida, qualis es tu ô Saul, non verò à me, qui me & hîc & alibi ſemper pium & obſeruantem erga te cæteroſque omnes oſtendi: vt hæc gnome pertineat ad illud verſu duodecimo. *Vide quoniam non eſt in manu mea malum, neque impietas, neque peccaui in te: tu verò inſidiaris animæ meæ.* Vers. 14.

Si pro pœna, ſenſus eſt quaſi dicat: Impios ſequitur pœna impietatis ſuæ, culpam enim comitatur pœna, ſicut reum carnifex. Non eſt ergo opus vt ego manum meam in te ô Saul extendam, téque occidam, quia tua impietas vindicante Deo te occidet. Occideris enim ab impio, non à me qui pius ſum: Nam D impius Saul impia ſua manu ſeipſum occidit, fuitque ſuæ impietatis vltor & carnifex, vt patebit cap. 31.

Prouerbium hoc ex vſu & ore vulgi petitum directè ſeruit ad hæc tria, ait Caietan. manifeſtanda. Primò, pietatem Dauidis abſtinentis à cæde Saulis omnique ſpecie impietatis. Secundò, impietatem adulatorum illorum, qui Dauid detrahebant apud Saulem, eumque inſtigabant ad illius cædem. Tertiò, ad confutandum ipſum Saulem, qui impiè Dauidem pium perſequebatur.

Qvem persequeris rex Israel? canem mortvvm persequeris et pvlicem vnvm?] quaſi dicat: hominem viliſſimum, ab- Vers. 15.

Digitized by Google

iectiſſimum, debiliſſimum, inſtar canis & pulicis qualis ſum ego, perſequeris. Vt quid ergo me perſequeris? Indignum enim eſt rege cum pulice pugnare, ſicut indignum fuit Domitiano muſcas venari.

Vers. 17. DIXIT SAVL: NVNQVID VOX HÆC TVA EST FILI MI DAVID? ET LEVAVIT SAVL VOCEM SVAM ET FLEVIT.] Vide hîc quàm efficax fuerit vox Dauidis; vide pariter quàm potens fuerit eius profunda humilitas, & incenſa charitas, quæ adamantinum Saulis cor confregit, ac mite placidumque reddidit, vt in lachrymas amoris diffluerет. Vnde S. Chryſoſt. homil. iam citata: *Quanta*, inquit, *ſubitò facta eſt mutatio? qui nunquã ſuſtinuerat illum; vel ſimplici vocare nomine, ipſam etiam appellationem habens exoſam, nunc adoptat eum in cognationem, appellans eum filium. Quid igitur Dauide felicius, qui ex homicida fecit patrem, è lupo ouem? qui fornacem iracundiæ multo impleuit rore, qui que tempeſtatem vertit in tranquillitatem, quique tumorem omnem iræ exæſtuantis animi reſtinxit? Verba quippe Dauidis ingreſſa in animum iſtius efferati, totam hanc perfecerunt immutationem.* Ecce hos carbones ignis iuxta monitum S. Pauli Roman. 12. 20. congeſſit Dauid ſuper caput Saulis, quibus eum ad ſe redamandum accendit. Subdit deinde Chryſ. exempla quibus oſtendat, quàm potens ſit vox p orum: *Vox Sanctorum frequenter, & elementa ſtare fecit, & poteſtates illorum immutauit. Locutus eſt tantum Ieſu Naue, & conſtitit ſol & luna. Sic & Moyſes mare ingreſſus eſt, & ceſſit: ſic tres illi pueri ignis vim extinxerunt hymnis illis ſuis ac voce. Itidem & Saul ad eandem vocem incaluit, dicens: Vox tua iſta fili David? Quid igitur David? Seruus tuus Domine, mi rex. Poſthac certamen oritur, & contentio vter alterum maiore proſequatur honore. Saul quidem ad cognationem aſciuit filium appellans. Dauid autem dominum eum appellat. Quod autem dicit tale eſt. Vnum inquit, vnum illud quæro, ſalutem tuam, ac virtutis profectum: filium me appellaſti, mihi verò ſatis eſt, ſi me pro famulo habeas, tantùm vt iram ponas, tantùm vt ne quid de me ſuſpicere mali, neue me ducas hoſtem aut inſidiatorem.*

Inde colligit Chryſ. in noſtra poteſtate eſſe inimicum nobis reconciliare, ſi cum Dauide nos coram eo humiliemus, & charitatem in eum oſtendamus, iuxta illud Prouerb. 15. 1. *Reſponſio mollis frangit iram. In nobis ergo*, ait Chryſ. *ſitum eſt, vt vel extinguatur ira inimicorum, vel ad maius irritetur incendium, ſi verbis aſperis eum inuadamus.* Probat id exemplo ignis quod ſubiicit, *ſi enim inſles in ſcintillam ignis, excitas incendium, contra ſi inſpuas extinguis, & vtrumque tibi in manu eſt: quoniam vtrumque inquit, ex ore tuo proficiſcitur. Idem fit & in inimicitia proximi: ſi inflatos ac vecordes ingeras ſermones, excitas ignem illius, accendis carbones; ſin mites ac moderatos admoueas ſermones priuſquam exardeſcat, iram omnem extinxeris.*

Vers. 18. IVSTIOR TV ES QVAM EGO.] Pergit S. Chryſ. *Vides vt ſuam ipſius damnat malitiam, ac iuſti virtutem prædicet, nulloque cogente ſeſe purgat. Idem tu facito cum hoſtis inciderit in manus tuas, noli accuſare illum, ſed teipſum purga, vt illum perpellas ad ſui ipſius condemnationem. Nam ſi nos accuſamus exaſperatur; ſin nos excuſauerimus, ille reueritus noſtram humanitatem, mox ſeipſum condemnabit.* Et nonnullis interiectis: *Neque enim ſimpliciter dixit feciſti mihi bona; ſed retribuiſti mihi bona. Hoc eſt pro inſi-*

A *dijs, pro cæde, pro malis illis innumerabilibus, magna mihi rependiſti beneficia: At ego ne ſic quidem factus ſum melior, ſed poſt illa tua beneficia perſeueraui in malitia: tu verò nec ſic quidem es immutatus, ſed conſtanter tuum obtinuiſti morem, noſiterum atque iterum tibi inſidiantes beneficijs proſequens. In hiſce ſingulis verbis, quot coronis dignus apparuit Dauid?*

Vers. 20. QVIS ENIM CVM INVENERIT INIMICVM SVVM, DIMITTET EVM IN VIA BONA?] ſinet eum abire ſaluum & incolumem: *via* enim *bona* eſt quæ ducit ad vitam, mala verò, quæ ducit ad mortem. Loquitur Saul ex ſuo & ſimilium hominum mundanorũ ingenio, qui inimicos ſuos datâ occaſione occidunt. Nam ſancti contrarium faciunt, & vincũt in bono malum, vti fecit hic Dauid, quem præ alijs imitatus eſt S. Ioannes Gualbertus, qui armatus occurrens inimicò inermi,

B cùm ille vitam ſibi donari poſceret per amorem Chriſti pro inimicis ſuis crucifixi, eidem pepercit. Vnde ingrediens Eccleſiam oranſque ante imaginem crucifixi, vidit Crucifixum ád ſe caput inclinare, ac quaſi applaudere & gratias agere, quòd hoſti ſui amore peperciſſet. Quo viſo commotus Ioannes ſæculo renunciauit, & ordinem Vallis vmbroſæ inſtituit ſub annum Domini 1020.

SED DOMINVS REDDAT TIBI VICISSITVDINEM HANC, PRO EO QVOD HODIE OPERATVS ES IN ME,] q. d. ego non poſſum tibi retribuere par; retribuat ergo illud tibi Deus. Cauſam dat S. Chryſ. homil. iam citata dicens: *Quid enim poterat Saul reponere dignum meritis, etiamſi regnum dediſſet, cum omnibus oppidis? Neq;*

C *enim oppida modò, & regnum, verùm & vitam ipſam donarat illi Dauid: ille verò non habebat alteram vitam, quam rependeret; eoque illum relegat ad Deum, & ab illo manaturis præmijs honorat, pariter & hunc laudans & vniuerſos erudiens, quòd tum maiora nobis apud Deum præmia repoſita ſunt, cum pro innumeris beneficijs in hoſtem collatis, diuerſa recepimus.*

Igitur Dauid hîc ſubditus licet, maior fuit Saule rege: nil enim ita magnum & magnanimum facit, vt amor inimicorum & iniuriæ condonatio. Audi Martinum Dumenſem Abbatem, & poſteà Braccarenſem Epiſcopum anno Domini 572. lib. de quatuor virtutibus c. 2. *Nil aliud magnum in rebus humanis, niſi animus magna deſpiciẽs, ſi magnanimus fueris, nunquam iudicabis tibi contumeliam fieri. De inimico dices: non nocuit mihi, ſed animum*

D *nocendi habuit: & cum illum in poteſtate tua videris, vindictam putabis vindicare potuiſſe; ſcito enim honeſtum & magnum vindictæ genus eſſe, ignoſcere.*

Vers. 21. ET NVNC SCIO, QVIA CERTISSIME REGNATVRVS SIS.] *Scio*, ex ſingulari illa Dei erga te cura & prouidentia, quâ te tutatur, meaſque inſidias eludit, ac te in omnibus proſperat facitque hoſtibus omnibus ſuperiorem, æquè ac Iſraëlitis omnibus amabilem & admirabilem ob tuam diuinam patientiam & manſuetudinem, qua etiam mihi hoſti tuo infenſiſſimo vitam condonaſti. Ita Abulenſ. Audi S. Chryſ. homil. iam citata: *Dic obſecro vnde iſtud ſcis? Penes te ſunt pecunia, arma, ciuitates, equi, milites, breuiter vniuerſa vis apparatus regij: hic contra*

Digitized by Google

deſertus ac nudus, nec ciuitatem, nec domum, nec familiam habens. Vnde igitur, te quæſo, iſta loqueris? Nimirum ex ipſis Dauidis moribus. Neque enim nudus, & inermis ac deſertus me armatum, tantaque circumuallatum potentia ſuperaſſet, niſi Deum haberet adiutorem. Porrò qui Deum habet fauentem omnibus eſt potentior. Vides ad quantam philoſophiam Saul poſt inſidias deductus ſit? Vides quî fieri poſsit vt inimicus omnem expuat malitiam, immutatuſque ad meliora ſeſe recipiat? Ne velimus itaque noſtram ipſorum ſalutem per iracundiam deuorare.

Vers. 22. IVRA MIHI IN DOMINO, NE DELEAS SEMEN MEVM.] Vide quàm Saul rex hîc ſe ſubmittat Dauidi, eique fiat ſupplex. Vnica ergo ratio expugnandi inimicos, eoſque amicandi eſt, humilis & incenſa in eos charitas. Audi S. Chryſoſt. homil. iam citata: *Rex priuatum rogat: qui diademate cinctus eſt, ſupplicem agit, pro filiis ſuis obſecrat exulem. Et hoc ipſum arguit virtutem Dauidis, quòd hoſtis auſus ſit hæc ab hoſte petere. Nam quod iuſiurandum exigit, non eo facit, quòd diffidat Dauidis moribus, ſed quod reputet, quot malis illum affeciſſet, Iura mihi te non aboliturum ſemen meũ poſt me. Hoſtem filiis ſuis relinquit tutorem ſuaſque proles in illius deponit manus dum his verbis filiorum ac Dauidis manus apprehendens, Deum ſequeſtrem inducit.*

Vers. 23. ET IVRAVIT DAVID SAVLI:] nec tantùm iurauit, ſed & plura quàm iurauerat præſtitit. Ita S.Chryſoſt. *Quid igitur*, inquit, *Dauid? Num vel leuiter diſsimulatione & ironia ad hæc vſus eſt? Nequaquam, ſed protinus annuit, quodque petebatur conceſſit: ac mortuo Saule non modo non occidit illius poſteros, ſed tum plura præſtitit quàm erat pollicitus; ſi quidem filium eius cum eſſet claudus ac debilis cruribus, in ſuam ipſius domum induxit, ſuæque menſæ fecit participem, ſummo illum honore dignatus, nec erubuit, nec occultauit, nec arbitratus eſt regiam menſam claudicatione pueri dehoneſtari, ſed decorari potius ac lautiorem fieri. Quotquot enim cum illo diſcumbebant, abibant magnam philoſophiæ doctrinam conſecuti.*

Subditi patiantur ſuperiorum aſperitatẽ.

Moral. Dauid docet hîc ſubditos, quam modeſtè, humiliter, reuerenter, amanter ſe gerere debeant, erga ſuos principes & prælatos tam ſæculares quam Eccleſiaſticos, etiam rigidos & moleſtos, imò iniquos, ſæuos & tyrannos: vt eos quaſi Chriſtos Domini, & in eis quaſi vicariis ſuis Deum ipſum colant & venerentur. In eis enim quaſi viuis imaginibus, poteſtas & maieſtas diuina relucet. Sic Abraham veneratus eſt Pharaonem, Iſaias Manaſſen, Daniel Cyrum, Ieremias Nabuchodonoſorem, Iaddo Alexandrum, S.Paulus Neronem, S. Ioannes Domitianum, S. Ignatius Traianum, S.Cornelius & Cyprianus Valerianum, S. Sixtus & Laurentius Decium, S. Sebaſtianus Diocletianum, adeóque omnes Romani Pontifices ac Sacerdotes, & Chriſtiani à S.Petro vſque ad S. Syluestrum per trecentos annos modeſtè, & patienter tolerauere perpetuas perſecutiones & martyria ab Imperatoribus Gentilibus, nec eis reſtiterunt vnquam, vel quicquam mali intulerunt; ſed fugerunt & abdiderunt ſe in ſpeluncis & cryptis, quas hodie Romæ cernimus, & veneramur. Hoc eſt, quod ait Apoſt. Hebr. 11. *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus:* A *in ſolitudinibus errantes, in montibus & ſpeluncis, & cauernis terræ.* Hoc eſt, quod Chriſtianos docet S.Petrus Epiſt.1.cap.2.17. *Deum*, inquit, *timete, regem* (Neronem) *honorificate. Serui ſubditi eſtote in omni timore Dominis, non tantum bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis. Hæc eſt enim gratia, ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias iniuſtè*, &c. *In hoc enim vocati eſtis; quia & Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius*, &c. *qui cùm malediceretur, non maledicebat; cùm pateretur non comminabatur, tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè.* Atque hac ſua patientia Chriſtiani metuerunt apud Deum, vt ipſe Imperatores ad Chriſtum conuerterent: Sicut per ſanctum Syluestrum conuertit Conſtantinum Imper. adeóque Romam, totúmque orbem effecit Chriſtianum.

B Idem faciunt Religioſi ſuis Superioribus & Rectoribus. Climachus gradu 4. de obedientia, narrat Religioſum quendam nomine Abbacyrum à Superioribus ſuis valdè exercitum, adeò vt quotidie expelleretur ex menſa, & ſæpe incœnatu dormire cogeretur: quæ omnia ille valde patienter tulit, ac roganti Climacho, quomodo illa toleraret, reſpõdit: *Crede mihi pater, probant me patres mei, vtrum monachus eſſe cupiam, non autem verè id faciunt, quam ego patris aliorumque intentionem non ignorans, leuiſsimè ac ſine vlla moleſtia omnia tolero. Et ecce decimum quintum iam annum ego iſtud cogitans, ſicut & ipſi, quando monaſterium intraui, dixerunt mihi quod vſque ad trigeſimum annum renunciantes probare ſolerent. Et rectè quidem pater Ioannes. Sine probatione enim aurum nõ* C *perficitur. Hic igitur egregius Abba-Cyrus ſecundo anno poſtquam adueneram, migrauit ad Dominum in monaſterio hoc, patribus cum deficeret dicens; Gratias ago Domino & vobis Patres, quod me ad ſalutem meam tentaſtis ſingiter. Hac enim ex cauſa immunis à tentationibus dæmonum hactenus manſi. Quem etiam tanquam confeſſorem & cum his, qui illic obierunt ſanctis digniſsimè æquiſsimus paſtor ſepeliri iuſsit.* *Exempla.*

Ibidem magis mirabilem patientiam & obedientiam recenſet cuiuſdam Achatij, qui à ſuo ſene directore non tantum aſperè, ſed & crudeliter tractabatur: quotidie enim non ſolum contumelijs, ſed & verberibus afficiebatur: *Ego igitur*, inquit Climachus, *obuians illi ſæpiſsimè dicebam: Quid eſt frater Achati? Quomodo tibi eſt hodie? Ille verò continuo nunc quidem liuentem tumidumque oculum, aliquando vero faciem fractam & ceruicem,* D *ſæpe ictum caput oſtendebat. Ego itaque ſciens eum patientiæ operarium, aiebam illi: Bene ſuſtine viriliter & proderit tibi. Cum igitur egiſſet annos nouem, ſub immiti & acerbo ſene, migrauit ad Dominum, ſepultuſque eſt in Patrum cœmeterio. Poſt quinque autem dies abiit ad magnum quendam illic ſenem Achatij magiſter, dixitque illi: Frater Achatius mortuus eſt. Quod cum audiſſet ſenior reſpondit: Vere ſenex non id mihi perſuades. Qui ait, Veni & vide. Continuo ſurrexit ſenex, venitque cum beati pugilis magiſtro ad cœmeterium: Clamauit tanquam viueret ad eum, qui verè in beata requie vouebat. Dicens, frater Achati: Putaſne mortuus eſt? Tum verò gratus ille obediens, etiam poſt mortem obedientiam oſtendens magno illi ita de ſepulchro reſpondit: Et fieri quomodo poteſt pater, vt moriatur homo obedientiæ deditus?*

Digitized by Google

In vitis Patrum lib. 7. 43. Pimenius Abbas rogans Neſteronem, quomodo tam leniter iniurias in monaſterio toleraret? ab eo audiuit: *In Principio, quando ingreſſus ſum dixi cogitationi meæ: Ecce tu & hic Aſinus eſtis pares, ſicut enim hic aſinus vapulat, & non loquitur; iniuriatur & nihil reſpondet: ita ergo eſto & tu, nam ſic dicit & pſalmus: Vt iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum.*

Ibidem Abbas Agathon dixit: *Si vis viuere*

A *inter Monachos, eſto ſicut ſtatua lapidea, quæ ſi iniuriâ afficitur, non iraſcitur: ſi laudatur, non extollitur.* Ibidem lib. 3. num. 84. ex Ruffino narratur hæc ſancti vox: *Porta Cæli eſt iniuriarum perpeſſio.* Ibidem libr. 5. cap. 8. num. 2. *Laudatus eſt*, inquit, *quidam frater, à Monachis apud Abbatem Antonium: ille autem cum veniſſet ad eum; tentauit ſi portaret iniuriam, & cum cognouiſſet, quia non poſſet ferre, dixit ei: Similis es domui quæ à facie quidem ornata eſt, de retro vero à latronibus deſpoliata.*

CAPVT VIGESIMVM-QVINTVM.

SYNOPSIS.

MORITVR Samuel. Dauid à Nabal tondente oues petit annonam; ille in eum conuitia & contumelias iacit. Quare Dauid iratus iurat ſe eum cum omnibus ſuis occiſurum. Audit hoc Abigail vxor Nabal, ſuaque blandiloquentia & munificentia Dauidem placat. Poſt decem dies Deus occidit Nabal verſ. 38. Dauid Deo gratias agit, ac duas vxores ducit, Abigail & Achinoam, pro Michol quam Saul ei abſtulit, tradiditque Phalti.

1. MOrtuus eſt autem Samuel, & congregatus eſt vniuerſus Iſraël, & plan-
xerunt eum, & ſepelierunt eum in domo ſua in Ramatha. Conſurgenſ-
que Dauid deſcendit in deſertum Pharan. 2. Erat autem vir quiſpiam in ſolitudi-
ne Maon, & poſſeſſio eius in Carmelo, & homo ille magnus nimis: erantque ei
oues tria millia, & mille capræ: & accidit vt tonderetur grex eius in Carmelo.
3. Nomen autem viri illius erat Nabal: & nomen vxoris eius Abigail; eratque
mulier illa prudentiſſima & ſpecioſa: porrò vir eius durus, & peſſimus, & malitio-
ſus: erat autem de genere Caleb. 4. Cùm ergo audiſſet Dauid in deſerto quòd
tonderet Nabal gregem ſuum, 5. miſit decem iuuenes, & dixit eis: Aſcendite
in Carmelum, & venietis ad Nabal, & ſalutabitis eum ex nomine meo pacificè.
6. Et dicetis: Sit fratribus meis, & tibi pax, & domui tuæ pax, & omnibus, quæ-
cumque habes, ſit pax. 7. Audiui quòd tonderent paſtores tui, qui erant nobiſ-
cum in deſerto: numquam eis moleſti fuimus, nec aliquando defuit quidquam eis de
grege, omni tempore quo fuerunt nobiſcum in Carmelo, 8. Interroga pueros
tuos, & indicabunt tibi. Nunc ergo inueniant pueri tui gratiam in oculis tuis: in die
enim bona venimus; quodcumque inuenerit manus tua da ſeruis tuis, & filio tuo Da-
uid. 9. Cumque veniſſent pueri Dauid, locuti ſunt ad Nabal omnia verba hæc
ex nomine Dauid: & ſiluerunt. 10. Reſpondens autem Nabal pueris Dauid, ait:
Quis eſt Dauid? & quis eſt filius Iſai? hodie increuerunt ſerui qui fugiunt dominos
ſuos. 11. Tollam ergo panes meos, & aquas meas, & carnes pecorum, quæ oc-
cidi tonſoribus meis, & dabo viris quos neſcio vne ſint? 12. Regreſſi ſunt itaque
pueri Dauid per viam ſuam, & reuerſi venerunt, & nunciauerunt ei omnia verba
quæ dixerat. 13. Tunc ait Dauid pueris ſuis: Accingatur vnuſquiſque gladio ſuo.
Et accincti ſunt ſinguli gladiis ſuis, accinctuſque eſt & Dauid enſe ſuo: & ſecuti
ſunt Dauid quaſi quadringenti viri: porrò ducenti remanſerunt ad ſarcinas. 14.
Abigail autem vxori Nabal nunciauit vnus de pueris ſuis, dicens: Ecce Dauid miſit
nuncios de deſerto, vt benedicerent Domino noſtro: & auerſatus eſt eos. 15. Ho-
mines iſti, boni ſatis fuerunt nobis, & non moleſti: nec quidquam aliquando pe-
riit omni tempore, quo fuimus conuerſati cum eis in deſerto: 16. pro muro
erant nobis tam in nocte quàm in die, omnibus diebus quibus pauimus apud eos gre-
ges. 17. Quamobrem conſidera, & recogita quid facias: quoniam completa eſt mali-

Digitized by Google

tia aduerſum virum tuum , & aduerſum domum tuam, & ipſe eſt filius Belial, ita vt
nemo poſſit ea loqui. 18. Feſtinauit igitur Abigail, & tulit ducentos panes, & duos
vtres vini, & quinque arietes coctos, & quinque ſata polentæ, & centum ligaturas vuæ
paſſæ, & ducentas maſſas caricarum, & poſuit ſuper aſinos: 19. dixitque pueris ſuis:
Præcedite me: ecce, ego poſt tergum ſequar vos: viro autem ſuo Nabal non indicauit.
20. Cùm ergo aſcendiſſet aſinum, & deſcenderet ad radices montis, Dauid & viri
eius deſcendebant in occurſum eius: quibus & illa occurrit. 21. Et ait Dauid: Ve-
rè fruſtra ſeruaui omnia quæ huius erant in deſerto, & non periit quidquam de cun-
ctis quæ ad eum pertinebant: & reddidit mihi malum pro bono. 22. Hæc faciat
Deus inimicis Dauid, & hæc addat, ſi reliquero de omnibus quæ ad ipſum pertinent
vſque manè, mingentem ad parietem. 23. Cùm autem vidiſſet Abigail Dauid, fe-
ſtinauit, & deſcendit de aſino, & procidit coram Dauid ſuper faciem ſuam, & adora-
uit ſuper terram, 24. & cecidit ad pedes eius, & dixit: In me ſit, domine mi, hæc
iniquitas: loquatur, obſecro, ancilla tua in auribus tuis: & audi verba famulæ tuæ.
25. Ne ponat, oro, dominus meus rex cor ſuum ſuper virum iſtum iniquum Nabal:
quoniam ſecundùm nomen ſuum ſtultus eſt, & ſtultitia eſt cum eo: ego autem ancilla
tua non vidi pueros tuos, domine mi, quos miſiſti. 26. Nunc ergo domine mi, vi-
uit Dominus, & viuit anima tua, qui prohibuit te ne venires in ſanguinem, & ſaluauit
manum tuam tibi, & nunc fiant ſicut Nabal inimici tui, & qui quærunt Domino meo
malum. 27. Quapropter ſuſcipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua ti-
bi domino meo: & da pueris qui ſequuntur te dominum meum. 28. Aufer ini-
quitatem famulæ tuæ: faciens enim faciet Dominus tibi domino meo domum fide-
lem, quia prælia Domini, domine mi, tu præliaris: malitia ergo non inueniatur in te
omnibus diebus vitæ tuæ. 29. Si enim ſurrexerit aliquando homo perſequens te,
& quærens animam tuam, erit anima domini mei cuſtodita quaſi in faſciculo viuen-
tium, apud Dominum Deum tuum: porrò inimicorum tuorum anima rotabitur, qua-
ſi in impetu & circulo fundæ. 30. Cùm ergo fecerit Dominus tibi domino meo
omnia quæ locutus eſt bona de te, & conſtituerit te ducem ſuper Iſraël, 31. non
erit tibi hoc in ſingultum, & in ſcrupulum cordis domino meo, quòd effuderis ſan-
guinem innoxium, aut ipſe te vltus fueris: & cum benefecerit Dominus domino
meo, recordaberis ancillæ tuæ. 32. Et ait Dauid ad Abigail: Benedictus Dominus
Deus Iſraël, qui miſit hodie te in occurſum meum, & benedictum eloquium tuum,
33. & benedicta tu, quæ prohibuiſti me hodie ne irem ad ſanguinem, & vlciſce-
rer me manu mea. 34. Alioquin viuit Dominus Deus Iſrael, qui prohibuit me ne
malum facerem tibi: niſi citò veniſſes in occurſum mihi, non remanſiſſet Nabal
vſque ad lucem matutinam, mingens ad parietem. 35. Suſcepit ergo Dauid de
manu eius omnia quæ attulerat ei, dixitque ei: Vade pacificè in domum tuam, ec-
ce audiui vocem tuam, & honoraui faciem tuam. 36. Venit autem Abigail ad
Nabal: & ecce erat ei conuiuium in domo eius, quaſi conuiuium regis, & cor Nabal
iucundum: erat enim ebrius nimis: & non indicauit ei verbum puſillum, aut grande
vſque manè. 37. Diluculo autem cùm digeſſiſſet vinum Nabal, indicauit ei vxor
ſua verba hæc, & emortuum eſt cor eius intrinſecus, & factus eſt quaſi lapis. 38.
Cúmque pertranſiſſent decem dies, percuſſit Dominus Nabal, & mortuus eſt.
39. Quod cum audiſſet Dauid mortuum Nabal, ait, benedictus Dominus, qui iudi-
cauit cauſam opprobrij mei de manu Nabal, & ſeruum ſuum cuſtodiuit à malo, & ma-
litiam Nabal reddidit Dominus in caput eius: Miſit ergo Dauid, & locutus eſt ad
Abigail, vt ſumeret eam ſibi in vxorem. 40. Et venerunt pueri Dauid ad Abi-
gail in Carmelum, & locuti ſunt ad eam, dicentes: Dauid miſit nos ad te, vt ac-
cipiat te ſibi in vxorem. 41. Quæ conſurgens adorauit prona in terram, & ait:
Ecce famula tua ſit in ancillam, vt lauet pedes ſeruorum domini mei. 42. Et feſtina-
uit, & ſurrexit Abigail, & aſcendit ſuper aſinum, & quinque puellæ ierunt cum ea, pe-
diſſequæ eius & ſecuta eſt nuncios Dauid: & facta eſt illi vxor. 43. Sed & Achinoam
accepit Dauid de Iezrael: & fuit vtraque vxor eius. 44. Saul autem dedit Michol fi-
liam ſuam, vxorem Dauid, Phalti filio Lais, qui erat de Gallim.

Digitized by Google

Vers. 1. MORTVVS EST AVTEM SAMVEL.] Quoto anno regni Saulis mortuus ſit, non ſatis liquet. Nam Samuel & Saul iunctim præfuerunt Iſraeli 40. annis: nonnulli hos annos ita diſtribuunt, vt ex eis 20. dent Samueli & 20. Sauli: alij duos duntaxat ex c. 13. 1. dant Sauli, alij decem, alij octodecim, cæteros Samueli. Alij veriſimiliùs cum Saliano, Samueli dant annos 22. cæteros octodecim Sauli.

Rursùm quot annis poſt creatum regem Saulem ſuperuixerit Samuel non conſtat. Probabiliter Salianus opinatur eum ſuperuixiſſe ſedecim annis; ac biennio ante Saulem obiiſſe anno ætatis ſuæ 77. cui fauent Clemens Alexand. Ruffinus, Beda, Abulenſ. & Ioſeph. quos ipſe citat. Obiit enim Saul anno regni ſui 18.

ET CONGREGATVS EST VNIVERSVS ISRAEL, ET PLANXERVNT EVM ET SEPELIVERVNT EVM IN DOMO SVA IN RAMATHA.] Vide hîc amorem & obſeruantiam totius populi erga Samuelem, quaſi ſuum Iudicem, prophetam & omnis boni auctorem. Vide pariter luctus pompam, & mortui venerationem. Porrò oſſa Samuelis ſub Arcadio Imper. anno Domini 406. ex Iudæa magna & Imper. & populi pompa & deuotione tranſlata ſunt Conſtantinopolim. Vnde S. Hier. ſcribens contra Vigilantium (quem noſtri Hæretici ſequuntur) docet eius & cæterorum Sanctorum lipſana ſiue reliquias fidelibus eſſe venerandas. Audi S. Hier. *Sacrilegus dicendus eſt nunc Auguſtus Arcadius; qui oſſa B. Samuelis longo poſt tempore de Iudæa tranſtulit in Thraciam? Omnes Epiſcopi non ſolùm ſacrilegi, ſed & fatui iudicandi, qui rem viliſſimam & diſſolutos cineres in ſerico & vaſe aureo portauerunt? Stulti omnium Eccleſiarum populi, qui occurrerunt ſanctis reliquijs, & tantâ lætitiâ ſunt iocundati, quaſi præſentem viuentemque prophetam cernerent atque ſuſciperent, vt de Palæſtina vſque ad Chalcedonem iungerentur populorum examina, & in Chriſti laude vnâ voce reſonarent?*

ET POSSESSIO EIVS IN CARMELO.] Duo erant montes in Iſrael dicti *Carmelus*. Vnus celebris in tribu Iſſachar iuxta mare, diſtans à Ptolemaide ſtadiis 120. vineis, oleis, aliiſque arboribus odoriferis abũdans, adeò vt in prouerbium abierit, vt cùm locum fertilem ſignificare velint, dicant eum eſſe *Carmel* vel *Carmelum*: in hoc verſati ſunt Elias & Eliſæus: ibique Carmelitarum fuit origo. 3. Reg. 18. Alter mons, & in monte vrbs fuit in tribu Iuda, fertilis in paſcuis, fructibus & herbis, feraxque vini delicatiſſimi. In hoc Saul victoria potitus de Amalecitis, fornicem triumphalem erexit. 1. Reg. 15. In hoc pariter habitauit & ſuas poſſeſſiones habuit Nabal. Ita S. Hieron. Borchar. Bredenb. Adrichomius in deſcript. terræ ſanctæ.

Vers. 2. ET HOMO ILLE MAGNVS NIMIS,] quaſi dicat: erat præpotens & ditiſſimus; vnde explicans ſubdit: *Erantque ei oues tria millia & mille capræ.* Olim enim opes ſitæ erant in pecudibus & pecoribus: Vnde ab iis nomen accepit peculium & pecunia, quia *omnis pecunia pecus fuit fundamentum*, ait Columella lib. 6.

Vers. 6. OMNIBVS QVÆCVNQVE HABES SIT PAX.] Fuit illo æuo hæc vſitata ſalutatio, qua dicendo: *pax tibi & tuis*, omne bonum ſalutato apprecabantur: Pax enim vehit ſecum omnem proſperitatem, fertilitatem, rerum copiam, omnéque bonum; ſicut his aduerſa omnia inuehit bellum.

Vers. 8. IN DIE BONA VENIMVS,] quaſi dicat: ad diem lætam venimus, qua tondes oues, ac liberalitatem erga tonſores exerces dando eis ſplendidum epulum: Oramus ergo vt nos egenos & famelicos, quaſi tuos vicinos, amicos & defenſores, huius tuæ lætitiæ & epuli facias eſſe participes. Hilaria celebras, illarum ergo particulam in nos deriua, noſque tecum exhilara.

BONVM[enim ſæpe ſumitur pro læto, hilari, iucundo: ſicut *malum* pro triſti & funeſto. Vnde illud: *Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum.* Pſalm. 132. 1. Et illud: *ſufficit diei malitia ſua*, id eſt miſeria & triſtitia ſua. Matth. 6.

QVODCVNQVE INVENERIT MANVS TVA,] id eſt quod habes in promptu, quod commodè dare potes, *da* nobis *ſeruis tuis*.

Vers. 10. HODIE INCREVERVNT SERVI QVI FVGIVNT DOMINOS SVOS,] quaſi dicat: hodie increuit Dauid, qui eſt ſeruus Saulis, vt audeat ſe regi ſuo opponere, & contrà eum exercitum ducere ac regnum eius ambire. Atrox fuit hæc calumnia & iniuria quam Nabal iecit in Dauidem.

Vers. 14. VT BENEDICERENT,] vt ſalutarent, vt bene & fauſta precarentur.

Vers. 16. PRO MVRO ERANT NOBIS,] id eſt nos defendebant ab incurſu hoſtium. Iure ergo annonam ab eis poſcebat Dauid: Ciues enim alere debent milites præſidiarios, qui eos eorumque bona contra hoſtes tutantur & propugnant.

Vers. 17. COMPLETA EST MALITIA,] id eſt malum & vindicta acris à Dauide decreta, & plenè certóque ab eo concepta imminet tuo viro & domui tuæ.

IPSE EST FILIVS BELIAL,] id eſt auarus, ingratus, durus, malitioſus & peſſimus, vt dictum eſt v. 3. *Belial* propriè idem eſt quod *ſine iugo*, effrænis, indomitus; quaſi dicat: Nabal ceruicoſus renuit audire bonas noſtras ſuggeſtiones de cauenda Dauidis vindicta illi parata: Quare idipſum tibi quæ mulier es ſapiens & docilis, ſuggerimus, vt illam à te tuaque domo auertas.

Vers. 18. FESTINAVIT IGITVR ABIGAIL,] vt Dauidem iratum aduentantem & exitium minitantem ſuâ beneficentiâ præueniret, & eloquentia leniret: itaque Nabal mariti ſui inhumanitatem expiaret. Hinc aptè dicta eſt *Abigail*, id eſt *pater exultationis*, ait Pagnin. quia ipſa exiliens, exultationem peperit tam Dauidi, quàm toti domui ſuæ, idque fecit virili prudentia & fortitudine quaſi virago; vt non tam mater, quàm pater eſſe videretur.

Vers. 19. QVINQVE SATA POLENTÆ.] *Satum* erat genus menſuræ, continens libras 26. hoc eſt vncias 320.

ET CENTVM LIGATVRAS VVÆ PASSÆ,]

Digitized by Google

id eſt centum faſciculos vuarum ſiccatarum in furno vel in ſole. Alij tamen per, *ligaturas vuæ*, accipiunt certas vuarum maſſas certi ponderis vel menſuræ. Vnde Sept. vertunt; *Gomor vnum vuæ paſſæ*. Aquila vertit: *Ephi*. Quare Theodoretus hic aſſerit, *Gomor* idem eſſe quod *Ephi*, & *ſatum*, citatque Ezechielem, ſed falsò: Nam Ezechielis 45. 11. dicitur: *Ephi & batus æqualia ſunt*: non autem, *gomor*. Nam ex Exodi 16. 16. conſtat *Gomor* fuiſſe decimam partem *Ephi*: *gomor* ergo continebat octo libras, hoc eſt vncias 96. *Satum* autem continebat 26. libras, hoc eſt vncias 320. *Ephi* verò continebat libras 80. hoc eſt vncias 960. Vide dicta de ponderibus & menſuris in fine Pentateuchi. Aliud ergo eſt *gomor*, aliud *bomer*, ſiue corus; hic enim continebat libras 800. hoc eſt vncias 9600. *Gomor* igitur *vnæ paſſæ* continebat 96. vncias vuæ paſſæ. Vnde alij Hebr. צמוקים *tſimmukim*, id eſt *ligaturas*, vertunt: *botros*, quòd in iis colliguntur grana, aut quòd botri ſicci colligentur in maſſam. Ita Pagnin. Arias, Marinus & alij. Centum enim botri facilè ponderant 96. vncias: quiſque enim botrus ferè ponderat vnciam. Huc facit quòd 1. Paral. 30. 17. Hebræi dederint illi Ægyptio duo *tſimmukim*, id eſt duos botros, vt videtur: Nam *vuæ paſſæ*, & botri ſunt quaſi bellaria, quæ in fine menſæ pauca apponuntur. Aut potiùs dicendum eſt *Gomor* apud Septuag. non ſignificare determinatam menſuram, ſed vas quodlibet commune, quale erat gomor. Sic enim Itali *Barille* vocant omne vas minus. Hic ſenſus valde planus & appoſitus eſt. Nam *ligatura* ſignificat colligationem plurium botrorum; vt in regno Neapolitano duos pluresue botros colligant ſimul ad ſiccandum. Nam pro ſexcentis Dauidis militibus, valde parum fuiſſent centum botri. *Vnum* ergo *gomor*, vocatur hîc vnum vas, vna maſſa, vna menſura communis vuarum paſſarum.

Vers. 22. ET DVCENTAS MASSAS CARICARVM,] id eſt ficuum aridarum vel ſiccatarum ad ſolem, ex quibus fiunt maſſæ ficuum, & formæ quaſi caſeorum.

HÆC FACIAT DEVS INIMICIS DAVID,] id eſt ipſi Dauid: alioqui enim ridicula eſſet hæc imprecatio. Eſt Euphemiſmus. Dauid enim hîc iurat iuramento execratorio more vulgi: vulgus autem non audet iurando imprecari mala ſibi ipſi, quia anxiè timet quòd ſi aliquod malum ſibi imprecetur, illud reuera ſibi eueniet: iurat ergo imprecando malum aliis, ſed per alios intelligit ſe ipſum. Sic ergo Dauid imprecatur malum *inimicis ſuis*, id eſt ſibi ipſi. Ita Abulenſ. ſimili Euphemiſmo ait Daniel. c. 4. 16. regi Nabuchodonoſori: *Domine mi, ſomnium his qui te oderunt, & interpretatio eius, hoſtibus tuis ſit*; cùm tamen ſit de ipſomet rege.

SI RELIQVERO DE OMNIBVS QVÆ AD IPSVM PERTINENT VSQVE MANE, MINGENTEM AD PARIETEM,] quaſi dicat Dauid: Iuro quòd omnes in domo Nabal occidam ante auroram; ita vt nec canem viuum in eâ relinquam. Canes enim eleuata tibia commingunt parietem, cùm cætera animalia mingant in terram. Sic vulgò dicimus: adeò omnes occidit, vt nec felem nec canem viuum reliquerit. Ita Lyran. Caietan. Vatab. Alij per *mingentem ad parietem*, intelligunt hominem maſculum ſiue magnum ſiue paruum. Vnde Chald. vertit *cognoſcentem cognitionem*, id eſt hominem ſiue virum cognitione & iudicio præditum. Peccauit ſine dubio Dauid ſic iurando, vt patet v. 31. & magis peccaſſet ſi iuramentum reipſa expleſſet: Nam in domo Nabal erant multi, imò omnes excepto ipſo innocentes. Solus enim Nabal contumeliam fecerat Dauidi: nam ſeruis eius ipſius reſponſum diſplicuerat. Vnde illud Abigail retulerunt, vt ipſa illud corrigeret: Nabal tamen merebatur caſtigari. Vnde Theodor. q. 57. ait Dauidem iuſtè voluiſſe Nabalum occidere propter indigniſſima conuitia & contumelias, quibus Dauidem actu impetebat. Verùm poterat Dauid aliter hæc refutare & compeſcere: quare non videtur potuiſſe licitè Nabalum occidere: quia ipſe necdum erat Rex, vt publicâ authoritate poſſet Nabalum damnare ad mortem. Iurauit ergo ex impetu & feruore iuuenili & militari, ab ira & cholera abreptus ob iniuriæ atrocitatem, ſed rediens ad ſe, ſedataque ira pœnituit, manumque à cæde cohibuit, vt patet ex ſequen.

Sic Aurelianus Imp. Tyanenſibus ſibi portas occludentibus, iratus dixit: *Canem in hoc oppido non relinquam.* Vrbe capta militibus ex promiſſo direptionem oppidi flagitantibus, reſpondit: *Agite, canem negaui me relicturum, canes omnes occidite.* Et ſic ſuæ promiſſioni ſatisfecit, & clementer hoſtes ſuos tractauit, ait Flauius Vopiſcus in Aureliano.

IN ME SIT DOMINE MI, HÆC INIQVITAS,] quaſi dicat: mihi imputa iniquitatem mariti mei Nabal, non ipſi: ipſe enim ſtultus eſt, & neſcit quid faciat: me ergo quæ vxor eius ſum, culpa, me puni; ego luam quod ipſe peccauit. Hebr. enim eſt: *In me, ego* (ſubaudi peccaui) *Domine mi ſit hæc iniquitas*. Aut quaſi dicat; eſto peccarim, audi tamen benignè verba, quæ ad mei excuſationem & ad tuum commodum eloquar. Ita Vatab. Vers. 24.

NE PONAT ORO DOMINVS MEVS REX] (à Samuele vnctus in regem, etſi necdum regni poſſeſſionem adieris) *cor ſuum ſuper virum iſtum iniquum* (*Belial* Hebr. id eſt indomitum, effrænem, improbum) *Nabal, quoniam ſecundùm nomen ſuum ſtultus eſt. Nabal* enim Hebr. idem eſt, quod *ſtultus*, ſed malus & malignus, ſiue *nebulo*, quaſi dicat: nè apprehendas, nè cures, nè te affligas, nè iraſcaris Nabal ob eius inhumanitatem, & conuitia quæ in te iecit, quia ipſe verè eſt *Nabal*, id eſt ſtultus: nemo autem curat dicteria & probra ſtulti & amentis; quia ſtultus caret ratione inſtar bruti, & ignorat quid agat & loquatur. *Hebr. Nabal*, ait S. Ambroſ. Epiſt. 35. *Latinè inſipiens, durus, inhoſpitalis, inhumanus, ingratus, qui officia neſciret referre.* Vers. 25.

Tropol. *Tu rex*, vrget S. Ambroſ. in Pſalm. 118. ſerm. 14. quaſi dicat; Tu ô Dauid, rex es: rege ergo tuas paſſiones, fræna iram, doma vindictam. Nam vt ait S. Ambroſ. *Quicunque proprium corpus ſubegerit, nec eius paſſionibus turbari animam ſuam rector ſui congrua viuacitate permiſerit; is bene regiâ quâdam poteſtate ſe cohibens,*

Digitized by Google

rex dicitur; quòd regere ſe nouerit, arbiter ſui iuris ſit; nè non captiuus trahatur in culpam, nec praceps feratur in vitium. Huius anima non perit in æternum; nec quiſquam rapit eam, de manu patris omnipotentis aut filij. Manus enim Dei qua ſolidauit Cœlum, quos tenuerit, non amittit.

VERS. 26. VIVIT DOMINVS ET VIVIT ANIMA TVA,] quaſi dicat: iuro per vitam Dei & per vitam tuam, quòd verum dicam, quodque res ita geſta ſit vt dixi; ſcilicet, quòd non viderim pueros tuos, nec conſcia fuerim inhumanitatis à Nabal in te exercitæ.

ET SALVAVIT MANVM TVAM TIBI,] quaſi dicat: Deus continuit manum tuam, nè tu per illam te ipſum fœdares cæde & ſanguine innocentium filiorum & famulorum meorum.

ET NVNC FIANT SICVT NABAL INIMICI TVI,] quaſi dicat: ſicut Nabal eſt in tua poteſtate & miſericordia, ſic omnes inimici tui tibi ſubdantur, tuamque gratiam & miſericordiam implorare cogantur, vti ego eandem pro Nabal imploro. Ita Caietan. Aut quaſi dicat: Omnes inimici tui æſtimentur vt Nabal, ſtulti & fatui, de quibus quid dicant vel agant, nemo ſapiens curat vel conſiderat. Ita Abulenſ.

VERS. 27. SVSCIPE BENEDICTIONEM,] id eſt beneficium: ſiue donum annonæ, quod tibi tuiſque attuli.

VERS. 28. AVFER INIQVITATEM FAMVLÆ TVÆ,] quaſi dicat: remitte & condona iniquitatem Nabal mariti mei, quam ego in me transferri cupio, vt illius culpæ pœnam exoluam.

DOMVM FIDELEM,] id eſt familiam, ſtirpem & poſteritatem firmam & ſtabilem; vt ſcilicet filij & nepotes ex te progignendi continuâ ſerie regnent in Iſrael, excluſâ Saulis poſteritate, ob eius iniquitatem.

MALITIA ERGO NON INVENIATVR IN TE.] *Malitia*, id eſt peccatum, & vltio quæ dedecet perſonam regiam, ad quam à Deo deſtinatus es, quæque te à regno impediet: Omnes enim cupiunt regem clementem & iniuriæ immemorem, non memorem & vindictæ cupidum.

VERS. 29. SI ENIM SVRREXERIT ALIQVANDO HOMO PERSEQVENS TE, ET QVÆRENS ANIMAM TVAM, ERIT ANIMA DOMINI MEI CVSTODITA QVASI IN FASCICVLO VIVENTIVM APVD DOMINVM DEVM TVVM: PORRÒ ANIMA INIMICORVM TVORVM ROTABITVR QVASI IN IMPETV ET CIRCVLO FVNDÆ,] quaſi dicat: ſi vitam Nabalo hoſti tuo condonas, cùm ipſe ſuis in te probris mortem mereatur; Deus congruam tibi mercedem rependet, vt viciſſim vitam tuam, contra omnes te perſequentes, ac præſertim contra Saulem tueatur, illamque inter tot pericula ſecuram & longæuam diutiſſimè conſeruet: Nam res recondita *in faſciculo*, ſiue in ligamine *viuentium*, quo ſcilicet ligantur vitæ, ſeu viui, ad hoc reconditur vt illæſa ſeruetur inter viuos; res verò quæ ponitur in funda, ad hoc in ea ponitur, vt fundâ illud eiiciat & eiaculetur: ſimili ergo modo Deus rotet quaſi in fundâ vitam inimicorum tuorum, vt animam è A corpore eorum expellat & euibret, eoſque mori cogat. Ita Caietan. *Faſciculus* ergo *viuentium apud Deum*, eſt Dei prouidentia & cura, in qua ipſe eos, quorum vitam conſeruat, quaſi colligatos habet, nè quis pereat.

Allegor. & Tropol. *Faſciculus viuentium*, eſt catalogus vel potiùs cætus & concilium Sanctorum Dei amicorum, & electorum ad vitam æternam (vice verſâ *faſciculus morientium*, eſt catalogus damnatorum ad mortem æternam: Hi enim ait Iſaias c. 24. 22. *congregabuntur in congregatione vnius faſcis in lacum*) lapis verò in fundâ rotatus, ſunt impij & reprobi eiiciendi in gehennam & mortem æternam. Ita Eucherius, Angelomus, Gloſſa, idque propter quinque analogias. Prima eſt, quia vt ait Eucherius, *faſciculus aſtringitur vt conſeruetur: Sic enim electi preſſuris tribulationum conſtringuntur, vt ijs admoniti* B *per manus redemptoris in perpetuum conſeruentur; quia verò reprobi, quo lautiores in vita ſunt, eò longius à diuina viſionis gloria proijciuntur; idcircò lapidi funda comparantur: quò videtur alluſiſſe regius vates Pſalm. 87. Ipſi vero de manu tua repulſi ſunt. Secunda, qua eſt eiuſdem: Quia ſicut faſciculus vinculo quodam & nexu colligatur, ita ſanctorum cætus eadem fide, eadem ſpe, eodem charitatis vinculo conſtringitur, & vno, eodemque diuino præſidio vndique cingitur. Tertia, quia ſicut faſciculus florum in manu ad oblectationem geſtatur, ita electos omnes Deus in manu ſua geſtat, & virtutum odore, qui ex illis afflatur, continuò delectatur, iuxta illud Sapientia 3. Iuſtorum anima in manu Dei ſunt: Quamuis ſit ibi propriè ſermo de protectione, qua Deus ſanctos tuetur, vnde ſubditur:* Non tanget illos tormentum mortis. C *Quarta, quia ſicut faſciculus non niſi ex certis uſque lectiſſimis floribus conficitur, ita prædeſtinatorum numerus ex certis, uſque charitatis virtutumque cæterarum odore ac ſuauitate redolentibus exiſtit.* Quintò, faſciculus notat ordinem graduſque gloriæ ſanctorum: ſicut enim in faſce flos vnus alteri ordinatè inſeritur, & vnus præ alio emicat; ſic & in cœlo ſancti pro meritis ſuum tenent locum & ordinem, vnuſque præ alio dotibus gratiæ & gloriæ reſplendet: *ſtella enim à ſtella differt in claritate: ſic & reſurrectio mortuorum*. 1. Corint. 15. 41. Hæc & plura dixi Amos 9. v. 5. ad illa: *faſciculum ſuum ſuper terram fundauit*. *Faſciculus* ergo *viuentium*, idem eſt quod, *liber vitæ*.

Catalogus electorum eſt faſciculus viuentium.

1.

2.

3.

4.

5.

Porrò Sebaſt. Munſterus licet hæreticus, hîc quippiam notatu dignum affert pro ſuffragiis D defunctorum, veterique ritu orandi pro mortuis: Per *faſciculum*, inquit, *viuentium* intelligunt Hebræi ſolium maieſtatis, ſub quo aiunt iuſtorum animos in ſæculo alio quieſcere. Hinc etiam eſt, vt in tumbis ſuis paſſim inſculpant hanc ſententiam; *Anima eius ſit in faſciculo viuentium*; ſicuti, *requieſcat anima eius*, &c. de quibus liber qui inſcribitur: *Precationes Iudæorum pro defunctis*, quem vertit Genebrardus.

Moral. nota hic modos quibus Abigail infregit iram accenſam Dauidis, eúmque à cæde cohibuit, quos imitemur, vt furorem furentium quaſi iniecta aqua reſtinguamus & ſopiamus. Primò enim, obtulit Dauidi multa & ampla dona quæ negarat Nabal, ideóque Dauidi bilem

Modi placandi iratos.

1.

Digitized by Google

mouerat: dona enim iram ſopiunt & amorem A
2. conciliant. Secundò, ſummè ſe humiliauit proſternendo ſe in terram coram Dauide, qua humiliatione extorſit ſuperbum Nabal reſponſum, quo Dauidem irritarat. Tertiò, rationes affert ſapientes & blandas, quibus oſtendit Dauidi quàm noxia ei futura ſit ira & vindicta, quamque ſalutaris & commoda eius obliuio & condonatio, ſcilicet 1. quòd Nabal ſit ſtultus: ſtulti autem dicta & probra ſapienti non ſunt curanda, ſed contemnenda. 2. quòd ipſa ſe offerat pro Nabal ad luendam pœnam. 3. quòd ipſa non viderit ſeruos à Dauide ad Nabal miſſos, nec maledicta Nabal audierit: Quare rogat vt ſibi domuique ſuæ innocenti parcat. 4. quòd ſi vitam Nabalo condonarit, Deus viciſſim vitam Dauidis contra Saulem cæteroſque hoſtes tutabitur. 5. quòd Dauid prælietur prælia Domini, ſcilicet ad defendendum Iſraelem, qui erat populus Dei: quare hoc ſuum decus non inquinet malitia & vltione priuatâ, nec maculet conſcientiam ſuam puram cæde tot innocentium qui erant in domo Nabal. 6. quòd ſi iræ ſuæ indulgeat, populum à ſe auertet, nè eum in regem acceptet. 7. quòd hæc vindicta erit ei in ſingultum & cordolium per omnem vitam, quódque Dei iram prouocabit, vt eum puniat pœna talionis, ac domum eius excindat: ſin autem eam condonet & vitam tot innocentium ſeruet, Deum pariter daturum ei domum fidelem, ac poſteros eius in vita & in regno perpetuò ſeruaturum.

VERS. 31. ET CVM BENEFECERIT DOMINVS DOMINO MEO,] ſcilicet tibi, vt te ad regnum euehat, *recordaberis ancillæ tuæ*, vt ſcilicet mihi benefacias; videtur præſagire & tacitè petere Abigail vt aſciſcatur in vxorem Dauidis, eique regi fiat regina.

VERS. 37. INDICAVIT EI VXOR SVA VERBA HÆC, ET EMORTVVM EST COR EIVS,] quaſi dicat: timore Dauidis attonitus fuit Nabal, & quaſi emortuus: Ipſe enim malè ſibi conſcius audiens iuſtam Dauidis contra ſe iram, metuit nè illam totam in ſe ſolum effunderet: Putauit enim hac de cauſa eum pepercisse Abigail & familiæ ſuæ innocenti, vt caput nocens, id eſt Nabal peteret. Simili modo ait Ouidius lib. 1. Triſtium. Eleg. 3.

Non aliter ſtupui, quàm qui Iouis ignibus ictus
Viuit, & eſt vitæ neſcius ipſe ſuæ.

VERS. 38. PERCVSSIT DOMINVS NABAL.] morbum lethalem ei immiſit, qui ſubitaneam ei mortem afferret.

AD ABIGAIL, VT SVMERET EAM SIBI VXOREM.] Dauid ducens Abigail, repræſentauit Chriſtum, qui ſibi Eccleſiam ex gentibus deſpondit. VERS. 39. *Hæc enim amiſſo viro, cui antè iuncta fuerat, tranſiuit ad Chriſtum, cenſu pro diues, humilitatis & fidei, miſericordiæ quoque dotata patrimonio*, &c. *cui ſponſus iucunditatem confert & gratiam, emundans eam ab omnibus pulchritudinis eius impedimentis*; ait S. Ambroſ. Epiſt. 35. ad Iren. qui & ſubdit, Achinoam alteram Dauidis vxorem, ſignificaſſe ſynagogam Iudæorum. *Achinoam enim*, inquit Ambroſ. *Hebr. idem eſt, quod fratris mei commotio: talis autem fuit ſynagoga: quam nutantem inueniens Diabolus, ſicut leo diruit, & iucunditatem eius abſtulit: & areſcere fecit fructus eius iuxta illud Pſalm. 45. Poſuiſti nos in parabolam gentibus, commotionem capitis in populis.* Aptiùs tamen Pagnin. in nom. Hebr. *Achinoam*, inquit,
B *Hebr. idem eſt, quod, frater iucunditatis ſiue pulchritudinis: aut, frater meus decor ſiue iucunditas*: quod Iudæis ad Chriſtum conuerſis aptè congruit.

ECCE FAMVLA TVA SIT IN ANCILLAM, VERS. 41. VT LAVET PEDES SERVORVM DOMINI MEI.] Abigail abſentem Dauidem, quaſi præſentem in legatis ab eo miſſis alloquitur, eiuſque ſe vocat famulam & ancillam: atque hac ſua humilitate meruit fieri eius vxor, & regina Iſraelis. Vnde ipſa typus fuit B. Virginis, quæ electa à Deo in ſponſam, & à Verbo in ea incarnando in matrem, dixit Gabrieli Archangelo: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecun-*
C *dùm verbum tuum.* Ideoque ipſa ancilla Dei facta eſt mater Dei. Verè Eccleſi. c. 26. v. 1. *Mulieris bonæ*, inquit, *beatus vir, numerus enim annorum illius duplex: mulier fortis oblectat virum ſuum, & annos vitæ illius in pace implebit, pars bona, mulier bona*, &c. Et v. 16. *Gratia mulieris ſedulæ delectabit virum ſuum, &c. Gratia ſuper gratiam, mulier ſancta & pudorata.* Talis enim fuit Abigail.

SAVL AVTEM DEDIT MICHOL VERS. 44. FILIAM SVAM VXOREM DAVID, PHALTI FILIO LAIS.] Tradunt, vel potiùs more ſuo fabulantur Rabbini, Phalti non cognouiſſe Michol, eò quòd gladius inter ipſum & Michol interiaceret, ideoque ipſum manſiſſe illiberem ſine filiis. Alij aſſerunt id eum feciſſe ex ſtudio pietatis & caſtitatis. Alij alia comminiſcuntur: ſunt enim ipſi non vaſorum, ſed opinionum & ſomniorum figuli.

Digitized by Google

CAPVT VIGESIMVM-SEXTVM.

SYNOPSIS.

D*AVID dormienti Sauli parcens, tollenſque eius haſtam & ſcyphum, illaque oſtendens Sauli, ac ſuam innocentiam & clementiam allegans, eius iram odiumque expugnat, vt dicat:* Benedictus tu fili mi Dauid.

1. ET venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes: Ecce, Dauid abſconditus
eſt in colle Hachila, quæ eſt ex aduerſo ſolitudinis. 2. Et ſurrexit Saul,
& deſcendit in deſertum Ziph, & cum eo tria millia virorum de electis Iſrael, vt quæ-
reret Dauid in deſerto Ziph. 3. Et caſtrametatus eſt Saul in Gabaa Hachila, quæ
erat ex aduerſo ſolitudinis in via: Dauid autem habitabat in deſerto. Videns autem
quòd veniſſet Saul poſt ſe in deſertum, 4. miſit exploratores, & didicit quòd illuc
veniſſet certiſſimè. 5. Et ſurrexit Dauid clàm, & venit ad locum vbi erat Saul: cúm-
que vidiſſet locum, in quo dormiebat Saul, & Abner filius Ner, princeps militiæ eius,
& Saulem dormientem in tentorio, & reliquum vulgus per circuitum eius, 6. ait
Dauid ad Achimelech Hethæum, & Abiſai filium Saruiæ, fratrem Ioab, dicens: Quis
deſcendet mecum ad Saul in caſtra? Dixitque Abiſai: Ego deſcendam tecum. 7.
Venerunt ergo Dauid & Abiſai ad populum nocte, & inuenerunt Saul iacentem, &
dormientem in tentorio, & haſtam fixam in terra ad caput eius: Abner autem & po-
pulum dormientes in circuitu eius. 8. Dixitque Abiſai ad Dauid: Concluſit Deus
inimicum tuum hodie in manus tuas: nunc ergo perfodiam eum lancea in terra, ſe-
mel, & ſecundò opus non erit. 9. Et dixit Dauid ad Abiſai: Ne interficias eum:
quis enim extendet manum ſuam in Chriſtum Domini, & innocens erit? 10. Et di-
xit Dauid: Viuit Dominus, quia niſi Dominus percuſſerit eum, aut dies eius venerit vt
moriatur, aut in prælium deſcendens perierit: 11. propitius ſit mihi Dominus ne ex-
tendam manum meam in Chriſtum Domini. Nunc igitur tolle haſtam, quæ eſt ad
caput eius, & ſcyphum aquæ, & abeamus. 12. Tulit igitur Dauid haſtam, & ſcy-
phum aquæ, qui erat ad caput Saul, & abierunt: & non erat quiſquam, qui videret, &
intelligeret, & euigilaret, ſed omnes dormiebant, quia ſopor Domini irruerat ſuper eós.
13. Cumque tranſiſſet Dauid ex aduerſo, & ſtetiſſet in vertice montis de longè, & eſſet
grande interuallum inter eos, 14. clamauit Dauid ad opulum, & ad Abner filium
Ner, dicens: Nónne reſpondebis Abner? Et reſpondens Abner, ait: Quis es tu, qui cla-
mas, & inquietas regem? 15. Et ait Dauid ad Abner: Numquid non vir tu es? &
quis alius ſimilis tui in Iſrael? quare ergo non cuſtodiſti dominum tuum regem? ingreſ-
ſus eſt enim vnus de turba, vt interficeret regem, Dominum tuum. 16. Non eſt bo-
num hoc, quod feciſti: viuit Dominus, quoniam filij mortis eſtis vos, qui non cuſto-
diſtis Dominum veſtrum: Chriſtum Domini. Nunc ergo vide vbi ſit haſta regis, &
vbi ſit ſcyphus aquæ, qui erat ad caput eius. 17. Cognouit autem Saul vocem Da-
uid, & dixit: Numquid vox hæc tua, fili mi Dauid? & ait Dauid: Vox mea, Domine
mi rex. 18. Et ait: Quam ob cauſam Dominus meus perſequitur ſeruum ſuum?
Quid feci? aut quod eſt malum in manu mea? 19. Nunc ergo audi, oro, Domine
mi rex, verba ſerui tui: Si Dominus incitat te aduerſum me, odoretur ſacrificium:
ſi autem filij hominum, maledicti ſunt in conſpectu Domini: qui eiecerunt me hodie,
vt non habitem in hereditate Domini, dicentes: Vade, ſerui diis alienis. 20. Et
nunc non effundatur ſanguis meus in terram coram Domino? quia egreſſus eſt rex Iſ-
rael vt quærat pulicem vnum, ſicut perſequitur in montibus. 21. Et ait Saul: Pec-
caui, reuertere fili mi Dauid: nequaquam enim vltrà tibi malefaciam, eò quòd pre-
tioſa fuerit anima mea in oculis tuis hodie: apparet enim quòd ſtultè egerim, & igno-
rauerim multa nimis. 22. Et reſpondens Dauid, ait: Ecce haſta regis: tranſeat vnus

Digitized by Google

de pueris regis, & tollat eam. 23. Dominus autem retribuet vnicuique, ſecundùm
iuſtitiam ſuam & fidem: tradidit enim te Dominus hodie in manum meam, & nolui
extendere manum meam in Chriſtum Domini. 24. Et ſicut magnificata eſt anima
tua hodie in oculis meis, ſic magnificetur anima mea in oculis Domini, & liberet
me de omni anguſtia. 25. Ait ergo Saul ad Dauid: Benedictus tu fili mi Dauid:
& quidem faciens facies, & potens poteris. Abiit autem Dauid in viam ſuam, & Saul
reuerſus eſt in locum ſuum.

Vers. 10. QVIS ENIM EXTENDIT MANVM SVAM IN CHRISTVM DOMINI] (in Saulem, qui à Deo per Samuelem vnctus erat in regem) *& innocens erit?* Dauid ab hac cæde abhorruit, eò quòd indecens & indignum ei videretur, occidere regem ſuum à Deo conſtitutum & vnctum: religioni ergo ſibi duxit Saulem lædere, nè Deum in eo lædere videretur: Ita piæ mentes, vt ait S. Bern. agnoſcunt culpam, vbi non eſt culpa, eiuſque vmbram horreſcunt.

Moraliter, Diſce hîc à Dauide, quàm prælatos & principes etiam improbos & nobis aduerſantes reuereri debeamus, quaſi *Chriſtos Domini*, nec eos verbo, multò minùs verbere lædere. Rurſùm, quantopere Deus eos quos parat ad magna, vt alios regant, exerceat aduerſitatibus & perſecutionibus. Sic enim per Saulem exercuit Dauidem, vt eius virtutem acueret, dignumque regno efficeret: quare hæ perſecutiones Saulis non fuerunt aliud Dauidi, quàm exercitationes, præparationes & diſpoſitiones ad regnum, idque Saul agnouit dicens v. 25. *faciens facies & potens poteris.* Simili modo ſolent Principes, Epiſcopi, Rectores, ſubditos quos ad regimen parant, variis grauibuſque imperiis, oneribus, increpationibus, mortificationibus exercere, vt eorum virtutem probent, augeant, perficiant, vtque ipſi diſcant in regimine ſubditis compati. Nemo enim rectè imperat, niſi qui rectè paret. Nemo ſentit iugum obedientiæ quod aliis imponit, niſi qui priùs illud ſubiit & expertus eſt; C qui enim illud non ſubiit, imperioſè regit & *dominatur in cleris*, ait S. Petrus. *Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti*, inquit Amos c. 6. 6. *& nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph.*

Vers. 11. PROPITIVS SIT MIHI DOMINVS, NE EXTENDAM MANVM MEAM IN CHRISTVM DOMINI,] quaſi dicat: Precor Deum vt det mihi gratiam & conſtantiam, nè victus perſecutionibus Saulis, eum aliquando velim occidere. Vnde Hebr. eſt: *Prohibeat Dominus nè extendam*, &c. Chald. *Nefas mihi ab ante Dominum*, &c. Oratio eſt, & vt nonnulli volunt ſimul iuramentum; quo Dauid iurat ſe non occiſurum Saulem, vt per illud ſe in bono hoc propoſito confirmet, vtque Abiſai & alios volentes occidere Saulem prorſùs ab eius cæde auertat.

Scyphus aquæ Saulis quis? ET SCYPHVM AQVÆ.] Perperam Caſtalion & Caluiniſtæ vertunt: *matulam*. Quæres, quis fuerit hic *aquæ ſcyphus?* *Reſp.* 1. Primo, Seranus putat fuiſſe clepſydram horariam, ad vigilias noA ctis Sauli indicandas. Nam Iulius Cæſar & priſci Duces olim in caſtris ad iſtum finem clepſydris vtebantur, teſte Vegetio lib. 3. Veterum enim clepſydræ indicabant horas ex fluxu non arenæ (vt faciunt noſtræ) ſed aquæ, vt nomen ipſum indicat: Clepſydra enim dicitur quaſi κλέπτουσα ὕδωρ, id eſt ſuffurans aquam. Erat ergo clepſydra, horologium aquarum, horas aquæ fluxu dimetiens. Secundò, Auctor Antiq. Conuiual. lib. 1. Veriſimile eſt, inquit, Iudæorum potum in militia fuiſſe aquam, non vinum, Vnde 1. Samuel. ſcyphus aquæ ad caput Saulis ſtetiſſe dicitur, non vini, vt hodie ſæpenumerò magni viri noctu quoque ad lectum ſolent habere vini cantharos atque pocula ad potandum, & inexplebili illi ſuæ ſiti, quam ſibi aſſidua, immoderataque vini ingurgitatione compararunt, ſatisfaciendum. 2.

B Tertiò, planiùs Ioſephus: hîc aquæ ſcyphus ait, erat ad lauandum: manè enim & ſubinde per diem aquâ manus & faciem abluere ſolemus. Iudæi verò etiam noctu non rarò ſe lauabant, præſertim ſi quæ is pollutio accidiſſet. Vnde Clemens Alexand. lib. 4. Strom. c. 7. *Iudæi*, inquit, *etiam in lecto purgantur*. Idem Exhort. ad Gentes: *ſemper*, inquit, *à cubili lauantur Hebræi*. Idem factitant etiamnum Iudæi, adeóque ex eis religioſiores crebrò totum corpus abluunt. 3.

Vers. 12. QVIA SOPOR DOMINI IRRVERAT SVPER EOS,] *Sopor Domini*, id eſt ſopor magnus & grauis. Ita Chald. ſic vocantur *montes Dei & Cedri Dei*, id eſt magni & excelſi. Aut meliùs, *ſopor Domini*, eſt ſopor à Domino immiſſus. Naturaliter enim vix fieri poterat, vt in caſtris tam numeroſis omnes omninò etiam vigiles dormirent. Deus ergo fuit qui omnibus ſoporem immiſit in gratiam Dauidis: ſimilem ſoporem immiſit Deus Adæ, cùm ex eius dormientis latere accepit coſtam, ex eaque formauit Euam. Geneſ. 2. Vide hîc, mirare, & reuerere prouidentiam Dei, qua Dauidem & ſuos contra tot hoſtium millia tuetur, immittendo omnibus ſoporem, vt Dauid Saulem omneſque eius milites mactare poſſet ſi voluiſſet; atque eius inſignis bonitas & clementia, parcendo Sauli, tàm ipſi quàm toti populo pateſieret, itaque ab eo in regem eligeretur.

Vers. 13. CVMQVE TRANSISSET DAVID EX D ADVERSO, ET STETISSET IN VERTICE MONTIS DE LONGE.] Prudenter id fecit Dauid, nè ſi in caſtris Saulis manſiſſet, ab aliquo militum eius occideretur. Seceſſit ergo in montem, vt fugere poſſet ſi quis eum inſecutus fuiſſet, vt eminus è monte clamans per tota Saulis caſtra monti ſubiecta audiretur. Vide hic vt Dauid in omnes formas ſe trans-

Digitized by Google

ſe transformet, ad Saulem placandum, ſanandum & ſaluandum. Verè Comicus: *Illud nimirum eſt ſapere, ſi vbicunque opus ſit, animum poſſis flectere.*

Alleg. Eucherius: *Venit*, inquit, *Dauid, id eſt Chriſtus ad Iudæos hoſtes ſuos dormientes in ſua infidelitate, non eos occidit, ſed tulit ab eis ſcyphum aquæ, id eſt gratiam legis: tulit & ſceptrum regale; regni ſcilicet poteſtatem, quam pro magno habebant, & vnde ſe protegebant temporaliter, & quam aduerſus Deum per incredulitatem gerebant. Deinde victor noſter Dauid de caſtris eorum regreſſus, tranſcendit in altitudinem montis Cælorum.*

VERS. 16. FILII MORTIS ESTIS VOS, QVI NON CVSTODITIS DOMINVM VESTRVM.] Erant cuſtodes hi dormientes excuſabiles & extra culpam, quia vigilare non erat in eorum poteſtate & libertate. Nam Deus ſopore immiſſo cogebat eos dormire vt dictum eſt v. 12. Dauid tamen vocat eos *filios*, id eſt reos *mortis*, quia actus hic dormiendi ſecundùm ſe ſpectatus damnabilis erat, dignuſque morte: vnde vigiles qui in caſtris noctu excubant, ſi à Capitaneo dormientes inueniantur, trucidantur; quia illorum ſomnus creat periculum euidens totis caſtris, nè ab hoſte inuadantur & euertantur.

VERS. 19. SI DOMINVS INCITAT TE ADVERSVM ME, ODORETVR SACRIFICIVM,] hoc eſt præſto ſum vt occidar, & Deo immoler quaſi victima, quæ ipſi placeat velut odor ſuauitatis ſacrificij. Loquitur Anthropopathôs. Deus enim cum non habeat corpus & nares, propriè non odoratur nidorem ſacrificij, ſed dicitur odorari metaphoricè, quia ſicut odor ſuauis delectat odoratum hominis, ſic ſuauitas ſacrificij oblectat Deum. Alij ſic exponunt quaſi dicat *Odoretur ſacrificium*, id eſt offeram ſacrificium pro peccato, ſi aliquod contra Deum, vel contra te ô Saul commiſi.

SI AVTEM FILII HOMINVM] incitant te aduerſùm me, *maledicti ſunt in conſpectu Domini*; vtpote qui me innocentem & à Deo in regem vnctum iniquè perſequuntur, *dicentes: vade, ſerui Dijs alienis. Dicentes*, non verbis ſed factis, ait Theodor. & Procop. fugando enim Dauidem ex Iudæa, cogebant eum fugere ad Philiſthæos, aliáſque gentes à quibus Dauid ſollicitabatur ad colendum eorum Deos & idola.

VERS. 20. ET NVNC NON EFFVNDATVR SANGVIS MEVS,] quaſi dicat: quia non habes iuſtam cauſam me perſequendi, ſed ſolùm te incitant filij hominum in me maleuoli & maligni; idcircò tibi ſupplico nè meum ſanguinem innocentem effundas.

SICVT PERSEQVITVR PERDIX.] *Perſequitur*, paſſiuè, hoc eſt perſecutionem patitur. Comparat enim Dauid ſe pulici & perdici, quæ à venatore quæritur ad necem.

ET IGNORAVERIM MVLTA NIMIS,] id eſt non cogitarim tuam innocentiam & beneuolentiam erga me.

VERS. 24. ET SICVT MAGNIFICATA EST ANIMA TVA HODIE IN OCVLIS MEIS,] quaſi dicat: ſicut vita tua magno æſtimata fuit mihi, vt illam tangere & lædere noluerim, cùm illam haberem in manu & poteſtate mea: *ſic magnificetur anima mea in oculis Domini*, vt Deus hanc meæ clementiæ congruam mercedem & talionem rependat, vt vitam meam contra tuos tuorumque & hoſtium cæterorum inſidias illæſam conſeruet, itaque oſtendat ſe eam valde æſtimare & magnifacere, *& liberet me de omni anguſtia.*

VERS. 25. FACIENS FACIES, ET POTENS POTERIS.] Quaſi dicat: præclara facies opera & res præclaras geres ac valde potens euades, præſertim cùm mihi in regnum ſuccedes. Vnde Chald. vertit: *Regnando regnabis, & proſperando proſperabis.* Tigurin. *facies & omnino perficies.* Vatab. *Valendo valebis*, id eſt, magnis viribus pollebis.

CAPVT VICESIMVM-SEPTIMVM.

SYNOPSIS.

DAVID fugit ad regem Geth, ab eóque obtinet vrbem Siceleg, ex qua aſſiduè prædatum excurrit in hoſtes Iſraelis, omnes occidendo, nè quis eum apud regem accuſet.

1. ET ait Dauid in corde ſuo: Aliquando incidam vna die in manus Saul: nónne melius eſt vt fugiam, & ſaluer in Terra Philiſthinorum, vt deſperet Saul, ceſſetque me quærere in cunctis finibus Iſrael? fugiam ergo manus eius. 2. Et ſurrexit Dauid, & abiit ipſe, & ſexcenti viri cum eo, ad Achis filium Maoch regem Geth. 3. Et habitauit Dauid cum Achis in Geth, ipſe & viri eius; vir & domus eius, & Dauid, & duæ vxores eius, Achinoam Iezrahelitis, & Abigail vxor Nabal Carmeli. 4. Et nunciatum eſt Sauli, quòd fugiſſet Dauid in Geth, & non addidit vltrà quærere eum. 5. Dixit autem Dauid ad Achis: Si inueni gratiam in oculis tuis, detur mihi locus in vna vrbium regionis

Digitized by Google

huius, vt habitem ibi: cur enim manet ſeruus tuus in ciuitate regis tecum? 6. Dedit
itaque ei Achis in die illa Siceleg propter quam cauſam facta eſt Siceleg regum Iuda,
vſque in diem hanc. 7. Fuit autem numerus dierum, quibus habitauit Dauid in
regione Philiſthinorum, quatuor menſium. 8. Et aſcendit Dauid, & viri eius, &
agebant prædas de Geſſuri, & de Gerzi, & de Amalecitis: hi enim pagi habitabantur in
terra antiquitus, euntibus Sur vſque ad Terram Ægypti. 9. Et percutiebat Dauid omnem
terram, nec relinquebat viuentem virū & mulierem: tollenſque oues, & boues, & aſinos,
& camelos, & veſtes, reuertebatur, & veniebat ad Achis. 10. Dicebat autem ei Achis:
In quem irruiſti hodie? Reſpondebat Dauid: Contra meridiem Iudæ, & contra meridiem
Ierameel, & contra meridiem Ceni. 11. Virum & mulierem non viuificabat Dauid,
nec adducebat in Geth, dicens: Ne fortè loquantur aduerſum nos: Hæc fecit Dauid:
& hoc erat decretum illi omnibus diebus quibus habitauit in regione Philiſthinorum.
12. Credidit ergo Achis Dauid, dicens: Multa mala operatus eſt contra populum ſuum
Iſrael: erit igitur mihi ſeruus ſempiternus.

Vers. 1. Aliqvando incidam vno die in manvs Savl:] A Licet enim ipſe à Deo per Samuelem vnctus eſſet in regem, tamen id erat eo caſu duntaxat, quo ipſe ſuperuiueret regi Sauli. Aut putabat Dauid ſe hac vnctione & promiſſione Dei poſſe excidere per peccata ſua, vt permiſſu Dei in manus Saul incideret, regnoque & vita excideret, vti exciderat Saul. Ita Abulen.

Vers. 2. Et svrrexit David et abiit ipse, et sexcenti viri cvm eo ad Achis filivm Maoch regem Geth,] quæ erat vna ex quinque vrbibus & ſatrapiis Philiſthinorum. Hic eſt *Achis*, ad quem anteà fugerat Dauid c. 21. ac accuſationes Philiſthinorum metuens, coràm eo ſimulans ſe ſtultum, liber euaſerat. Iam verò idipſum non timuit, eò quòd nunc vbique etiam in Philiſthæa conſtaret inueteratum & continuum odium Saulis in Dauidem: B quare à Dauide licet iam cognito nihil ſibi metuebat Achis, imò ſperabat eo ſe duce fideli contra Saulem hoſtem ſuum vſurum.

Vers. 3. Et habitavit David cvm Achis in Geth; ipse et viri eivs; vir et domvs eivs,] id eſt quiſque cum ſua vxore & familia. A *Geth* dicti ſunt *Gethæi*, fidiſſimi & fortiſſimi milites Dauidis, quia ſcilicet eum fugientem in Geth ſecuti erant, ibique cum eo habitabant, indeque prædatum excurrebant, nam expreſsè v. 2. dictum eſt, ſexcentos hoſce viros ex Iudæa cum Dauide profugiſſe in Geth. Erant ergo ipſi origine Iudæi, non Gethæi & Philiſthini, vt vult Abulenſ. Quis enim credat Dauidem regem fidelem & ſanctum ad ſui C cuſtodiam acciuiſſe Gethæos Philiſthinos, qui erant infideles & iurati Iſraelis hoſtes? Hi ergo Iudæi dicuntur *Gethæi*, quia ex Iudæa fugientem Dauidem ſecuti ſunt in Geth, ibique cum eo habitarunt vſque ad mortem Saulis, poſtquam cum Dauide ex Geth redierunt in Iudæam, eumque ad regnum promouerunt ac bella eius geſſerunt, vti ſatis indicatur. 2. Reg. 15. 18.

Vers. 5. Cvr enim manet servvs tvvs in civitate regis tecvm?] Cupiebat Dauid ab Achis eiuſque aula ſeparari multis de cauſis. Prima erat, vt liberiùs excurrere poſſet in Philiſthæos & Amalecitas, ex eiſque agere prædas, quibus ſe & ſuos ſexcentos milites cum vxoribus ſuſtentaret: has enim agere non poterat in Geth: id enim reſciuiſſet Achis, ideoque Dauidem vt gentis ſuæ hoſtem expuliſſet vel occidiſſet. Secunda, vt pudori vxorum ſuarum, militumque ſuorum conſuleret: illi enim inſidiantur ſæpe aulici infideles & luxurioſi, quales erant Philiſthini. Tertia, nè milites ſui aulicorum faſtu inuidiaque, gula, luxuria, cæteriſque vitiis, ac præſertim infidelitate & idololatria inficerentur.

Verùm has cauſas Dauid non fuit auſus allegare Achis regi; aliam ergo prætexuit; ſcilicet quòd non conueniret exterum & peregrinum, imò oriundum ex gente Iudæorum, quæ Philiſthæis & Gethęis erat ſummè infenſa & exoſa, in regia Gethæorum vrbe commorari; præſertim quia facilè lites & pugnæ inter milites regis & Dauidis exoriri potuiſſent, atque difficile fuiſſet Dauidi ſibi ſuiſque victum comparare in Geth, vbi aula regis omnem annonam ad ſe trahebat. His rationibus motus Achis dedit Dauidi Siceleg, quæ exinde tribui Iudæ ceſſit in poſſeſſionem hæreditariam & perpetuam.

Dedit ei itaqve Achis in die illa Siceleg.] *Siceleg*, ſiue *Sicelech* vrbs primò forte obtigit tribui Iudæ Ioſue 15. 31. deinde ei adempta eſt, & data tribui Simeonis Ioſue 19. 5. poſteà, cùm in Philiſthæorum eſſet confinio, ab eis fuit occupata, puta à Gethæis & Achis eorum rege, qui proinde eam hic rurſùm Dauidi ceſſit & conceſſit. Porrò *Siceleg* Heb. idem eſt quod *anguſtia ſextarij*, ait Pagnin. in Nomin. Hebr. idque congruè ad hunc locum. In ea enim reſedit Dauid cum ſuis militibus, laborans anguſtia victus & potus. Vers. 6.

Fvit avtem nvmervs dierum qvibvs habitavit David in regione Philisthinorvm, qvatvor mensivm.] Hebr. dicitur manſiſſe *dies & quatuor menſes*, hoc eſt, per annum & quatuor menſes. Hebr. enim *iamim*, id eſt *dies* in plurali ſæpe annum ſignificat, inquit Lyran. Pagnin. Caietan. & Nouatores. Verùm alij paſſim dicunt Dauidem tantùm mãſiſſe apud Achis quatuor menſibus & aliquot diebus. Hoc enim exigit verſio latina vulgata, itaque Vers. 7.

Digitized by Google

cenſent Abulen. Serarius, Salianus, Adrichom. Sanchez, Torniellus, & alij, quâ de re rurſùm dicam c. 29. v. 3.

Vers. 8. Et agebat prædas de Gessuri et de Gersi et de Amalecitis.] *Geſſur* vrbs erat in valle (*ge* enim eſt vallis) trans Iordanem, à qua tota vicina regio dicta eſt *Geſſuri* vel *Iſſuri*: quæ quidem regio Iſraeliticæ terræ quæ trans Iordanem eſt, versùs Septentrionem terminus fuit, atque licet dimidiæ tribui filiorum Manaſſe in poſſeſſionem fuerit data, priſtini tamen terræ habitatores nunquam inde expulſi fuiſſe videntur. Ioſue 13. 13. Erant ergo incolæ *Geſſuri*, æquè ac *Gerſi* & *Amalecitæ* hoſtes Iſraelis, ac proinde Dauid de iis iuſtè agebat prædas. Porrò noſter Salianus aliam hanc eſſe cenſet *Geſſuri* à *Geſſuri* Manaſſenſium: hæc enim, inquit, erat vicina Amalec, & extra terminos Iſraelitarum meridiem versùs, cuius nulla in ſcriptura, niſi hoc loco fit mentio, ſicut nec de *Gerzi*.

Vers. 9. Nec relinquebat viventem virum et mulierem.] Quæres, quo iure fecit id Dauid? Nam ipſe non erat abſolutus princeps nec rex, ac per conſequens non habebat ius indicendi vel mouendi belli. Reſp. Dauidem à Samuele vnctum fuiſſe in regem, ac à Saule creatum belli contra hoſtes Iſraelis Ducem; quare auctoritatem bellandi habuiſſe. Licet enim Saul iam Dauidem ex odio priuato perſequeretur, gratum tamen & ratum habebat tum ipſe, tum totus populus, quòd Dauid ſupprimeret & opprimeret Philiſthinos, alioſque hoſtes ſuos, quos ipſe magno labore & periculo ſubiugare debuiſſet. Sed quo iure omnes omninò occidit? Reſpon. Eum ius habuiſſe ex lege Deuter. 20. v. 17. & 25. quæ iubet omnes incolas terræ Hebræis à Deo promiſſæ, etiam paruulos & feminas occidi, eorumque bona diripi: Geſſuræi autem & Gerſæi (qui Ioſue 13. v. 13. vocantur *Machati*, ait Abulenſ. licet id neget Salianus) habitabant in terra Iudæis promiſſa, vt patet Ioſue 13. 13. Amalecitæ autem licet extra eam degerent, tamen eos omnes iuſſerat Deus occidi, vt audiuimus c. 15. Dauid ergo quaſi belli Iſraelis dux à Saule auctoratus, publicam auctoritatem habuit hæc omnia faciendi, Deique iuſſa exequendi. Ita Abul. Caiet. & alij.

Vers. 10. In quem irruisti hodie? Respondebat David, contra meridiem Iudæ,] hoc eſt contra Iudæos meridionales, ſiue qui habitant verſus meridiem. Mentitur Dauid ſe in Iudæos hoſtes Achis regis irruiſſe, cùm irruiſſet in Philiſthæos, Chananeos & Amalecitas ſocios Achis. Niſi ſic exponas, quaſi dicat Dauid: irrui contra Philiſthæos, qui erant ad meridiem Iudæ. Mendacium hoc officioſum erat, quod Dauid neceſſarium putabat ad tuendam vitam.

Ierameel] vrbs erat in tribu Iuda ſpectans meridiem.

Vers. 11. Virum et mulierem non vivificabat David,] id eſt in vitâ non conſeruabat, viuere non ſinebat, ſed omnes occidebat, nè quis ſuperſtes eum quaſi hoſtem apud Achis & Gethæos accuſaret.

Vers. 12. Credidit ergo Achis David.] Mirum fuit ex tot cladibus & cædibus Philiſthinorum à Dauide editis, nullam permanaſſe ad aures Achis regis: humanitùs vix fieri id poterat: ſed Deus qui omnia Dauidis opera dirigebat, ita hæc pariter direxit, vt nil reſciret Achis. Sicut enim ſoporem immiſit in tota caſtra Saulis ad ſaluandum Dauidem c. 26. 12. Sic hîc immiſit quaſi inaduertentiam & cæcitatem in Achis, omneſque aulicos, nè ſcirent Dauidem in ſocios ſibi fœderatos irruiſſe.

CAPVT VIGESIMVM-OCTAVVM.

SYNOPSIS.

SAVL inſtante prælio de eius euentu ſciſcitatur Deum; ſed eo non reſpondente conſulit Pythoniſſam, quæ ei ſuſcitat Samuelem, qui v. 16. Sauli eiuſque caſtris perniciem cædemque prædicit.

1. FActum eſt autem in diebus illis, congregauerunt Philiſthiim agmina ſua, vt
præparentur ad bellum contra Iſrael: dixitque Achis ad Dauid: Sciens nunc
ſcito, quoniam mecum egredieris in caſtris tu, & viri tui. 2. Dixitque Dauid ad
Achis: Nunc ſcies quæ facturus eſt ſeruus tuus. Et ait Achis ad Dauid: Et ego cuſto-
dem capitis mei ponam te cunctis diebus. 3. Samuel autem mortuus eſt, planxitque
eum omnis Iſrael, & ſepelierunt eum in Ramatha vrbe ſua. Et Saul abſtulit magos &
hariolos de terra. 4. Congregatique ſunt Philiſthiim, & venerunt, & caſtrametati ſunt
in Sunam: cógregauit autem & Saul vniuerſum Iſrael, & venit in Gelboë. 5. Et vidit Saul
caſtra Philiſthiim, & timuit, & expauit cor eius nimis. 6. Conſuluitque Dominum, & non

reſpondit ei, neque per ſomnia, neque per ſacerdotes, neque per prophetas. 7. Di-
xitque Saul ſeruis ſuis: Quærite mihi mulierem habentem pythonem, & vadam ad
eam, & ſciſcitabor per illam. Et dixerunt ſerui eius ad eum: Eſt mulier pythonem ha-
bens in Endor. 8. Mutauit ergo habitum ſuum: veſtituſque eſt aliis veſtimentis, &
abiit ipſe, & duo viri cum eo, veneruntque ad mulierem nocte, & ait illi: Diuina mihi
in pythone, & ſuſcita mihi quem dixero tibi. 9. Et mulier ad eum: Ecce, tu noſti
quanta fecerit Saul, & quo modo eraſerit magos & hariolos de terra: quare ergo inſi-
diaris animæ meæ, vt occidar? 10. Et iurauit ei Saul in Domino, dicens: Viuit Do-
minus, quia non eueniet tibi quidquam mali propter hanc rem. 11. Dixitque ei mu-
lier: Quem ſuſcitabo tibi? Qui ait: Samuelem mihi ſuſcita. 12. Cùm autem vi-
diſſet mulier Samuelem, exclamauit voce magna, & dixit ad Saul: Quare impoſuiſti
mihi? Tu es enim Saul. 13. Dixitque ei rex: Noli timere: quid vidiſti? Et ait mulier
ad Saul: Deos vidi aſcendentes de terra. 14. Dixitque ei: Qualis eſt forma eius?
Quæ ait: Vir ſenex aſcendit, & ipſe amictus eſt pallio. Et intellexit Saul quòd Samuel
eſſet, & inclinauit ſe ſuper faciem ſuam in terra, & adorauit. 15. Dixit autem Samuel
ad Saul: Quare inquietaſti me vt ſuſcitarer? Et ait Saul: Coarctor nimis: ſiquidem Phi-
liſthiim pugnant aduerſum me, & Deus receſſit à me, & exaudire me noluit, neque in
manu prophetarum, neque per ſomnia; vocaui ergo te, vt oſtenderes mihi quid fa-
ciam. 16. Et ait Samuel: Quid interrogas me, cùm Dominus receſſerit à te, & tran-
ſierit ad æmulum tuum? 17. Faciet enim tibi Dominus ſicut locutus eſt in manu mea,
& ſcindet regnum tuum de manu tua, & dabit illud proximo tuo Dauid: 18. quia non
obediſti voci Domini, neque feciſti iram furoris eius in Amalec. Idcirco quod pateris,
fecit tibi Dominus hodie. 19. Et dabit Dominus etiam Iſrael tecum in manus Phili-
ſthiim: cras autem tu & filij tui mecum eritis: ſed & caſtra Iſrael tradet Dominus in ma-
nus Philiſthiim. 20. Statimque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim
verba Samuelis, & robur non erat in eo, quia non comederat panem tota die illa. 21.
Ingreſſa eſt itaque mulier illa ad Saul, (conturbatus enim erat valde) dixitque ad eum:
Ecce obediuit ancilla tua voci tuæ, & poſui animam meam in manu mea: & audiui ſer-
mones tuos, quos locutus es ad me. 22. Nunc igitur audi & tu vocem ancillæ tuæ, &
ponam coram te buccellam panis, vt comedens conualeſcas, & poſſis iter agere. 23.
Qui renuit, & ait: Non comedam. Coegerunt autem eum ſerui ſui & mulier, & tan-
dem audita voce eorum ſurrexit de terra, & ſedit ſuper lectum. 24. Mulier autem illa
habebat vitulum paſcualem in domo, & feſtinauit, & occidit eum: tollenſque farinam,
miſcuit eam, & coxit azyma, 25. & poſuit ante Saul & ante ſeruos eius. Qui cùm co-
mediſſent, ſurrexerunt, & ambulauerunt per totam noctem illam.

VERS. 2. NVNC SCIES QVÆ FACTVRVS EST SERVVS TVVS.] Dauid hîs ambiguè loquitur, nè Achis regem offendat, & ſe in vitæ periculum inducat. Nam non intendebat (licet id putet Lyran.) ipſe verè pugnare cum Achis contra ſuos Iſraelitas; impium enim fuiſſet præliari contra patriam ſuam, Deique populũ: neq; ſe voluit vlciſci de Saule, vt patet ex præced. & ſeq. vnde eo cæſo valde de eius morte indoluit. Ita Abul.

VERS. 3. ET SAVL ABSTVLIT MAGOS:] quia id iuſſerat Deus Leuit. c. 19. & 20. Fecit id Saul initio regni ſui, ait Abulen. Licet Serarius velit id eum feciſſe poſt peccatum ſuum.

VERS. 6. ET NON RESPONDIT EI NEQVE PER SOMNIA, NEQVE PER SACERDOTES.] Heb. *neque per Vrim*, id eſt per Pontificem indutum rationali in quo erant *Vrim*, id eſt *illuminationes*, quibus Deus eius interrogationibus reſpondebat, & futura de quibus conſulebatur prædicebat. Vide dicta Exodi 28. 30. Licet enim Abiathar fugiſſet ad Dauidem cum Ephod, quando Saul eius patrem Achimelech ob datos A Dauidi panes occidit, c. 22. 20. tamen alius erat Pontifex cum Ephod in Tabernaculo apud Saulem, per quem ipſe Deum conſulebat; alioquin enim caruiſſent Hebræi Pontifice & ſacris: Nam Dauid cum Abiathar Pontifice ob metum Saulis, ex Iudæa profugerat in Philiſthæam ad Achis regem Geth; Noluit Deus reſpondere Sauli ob eius inobedientiam & impietatem, qua occiderat Sacerdotes & Dauidem perſequebatur. Quare Saul videns ſe à Deo ſperni, confugit ad *Pythonem*, id eſt ad Diabolum, iuxta illud athei.

Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta mouebo.

Saulem imitatus eſt Oedipus apud Senecam, qui oraculis aliis fruſtra tentatis, tandem necromantiam tentauit.

VERS. 7. DIXITQVE SAVL SERVIS SVIS: QVÆRITE MIHI MVLIEREM HABENTEM PYTHONEM,] B hoc eſt dæmonem familiarem, quem Sept. vocant ἐγγαστρίμυθον, id eſt eſt ventriloquum, qui ſcilicet ex ventre mulieris quaſi ex vtre (hunc enim ſignificat Hebr. אוב *ob*, vnde latinum *obba*) loquebatur, dabatque oracula de futuris, cùm de iis conſuleretur. Hinc Apollo

vocatus eſt *Pythius*, eò quòd ederet oracula, eiuſque miniſtri & miniſtræ vocatæ ſunt *Pythia* & *Pythoniſſæ*. Hinc rurſum omnes magi & diuini vocati ſunt *Pythij*, adeóque *Python* quodlibet diuinationis genus ſignificat, ſiue fiat per necromantiam & ſuſcitationem mortuorum, vti hic fiebat per ſuſcitationem Samuelis; ſiue per ſortilegia; ſiue per incantationes; ſiue quo alio modo. Vide dicta Iſaiæ. 8.19. & Actor. 16.16.

MVLIEREM.] Fabulantur R. Eliezer, R. Kimchi, alijque Rabbini mulierem hanc fuiſſe matrem Abner, cui Saul ob cognationem pepercerit. Sed errant: nam mater Abner habitabat in ſua tribu Beniamin, hæc verò *in Ender*, quæ erat in tribu Iſſachar. Rurſùm mater Abner erat matrona nobilis, hæc verò vilis operaria, ait Ioſephus.

Dices, Saul Pythoniſſam, id eſt magam conſuluit, cur ergo verſ. 3. tales interfecit? Iuſtin. Mart. q. 57. ad Orthodoxos: *Suſtulit*, inquit, *diuinatrices, quod hoc facto Deum placaturum ſe eſſe ita ſperaret, vt ſententiam ſuam, quæ eum regno priuaret, abrogaret: non quòd diuinatricum ſcelus odiſſet; ſed quod regnum amaret.* Quæ ratio vera eſt, & Saulis ambitioni conſentanea. Sed illa eſt ad rem præſentem congruētior quam Hebræi apud Lyranum tradiderunt. *Saul*, inquiunt, *ea cauſa ſuſtulit bartolos, quod illi prædicerent eius familiam euertendam, & regnum transferendum ad Dauidem.*

VERS. 11. *Verus Samuel ſuſcitatus.*

SAMVELEM MIHI SVSCITA.] Quæres, an verus fuerit Samuel quem Pythoniſſa ſuſcitauit? Multi negant, cenſentque fuiſſe Dæmonem, ſiue phantaſma, laruam & vmbram Samuelis effictā à dæmone. Ita Procop. Theod. Ruper. Tertul. Cyril. Beda, & alij. Veriùs alij plures & potiores affirmant; quia ſequentia clarè id ſignificant; & clariùs Eccleſiaſt. cap. 46. 23. vbi inter laudes Samuelis aſſignat hanc quod poſt mortem prophetarit: *Exaltauit*, inquit, *de terra vocem ſuam in prophetia, ad ceſſare faciendum peccata.* Pluribus idipſum probaui ibidem, & argumenta in contrarium diſſolui. Eſtque hæc ſententia Abulenſ. Lyran. Caietan. Dion. Serarij hîc, & S. Auguſt. lib. de cura pro mortuis c. 15. Baſil. Epiſt. 80. Nazian. orat. 3. Ioſephi lib. 6. Antiq. c. 15. Iuſtin. Dial. contra Tryphonem, S. Ambroſ. in c. 1. Lucæ, S. Hieron. in c. 7. Iſaiæ, S. Thomæ 1. part. q. 89. art. 8. ad 2. Suarez 3. part. tom. 2. diſp. 42. ſect. 2. Bellarm. lib. 1. de Purgat. c. 6.

Porrò non per ſomnia, ſacerdotes & prophetas, ſed per Samuelem Deus reſpondit Sauli, vt tanto magis ille commoueretur & percelleretur, inquit Cyrillus & Abulen. dum eum cuius præcepta contempſiſſet, prædictiones de regno amittendo hactenus non maximi feciſſet; ſibi iam extrema minitantem audiret.

VERS. 12. CVM AVTEM VIDISSET MVLIER SAMVELEM.] Præuenit Deus incantationes Pythoniſſæ, quæ moroſæ & longæ eſſe ſolent, ne vi earum ſuſcitatus videretur Samuel: ſtatim ergo roganti Sauli ſtitit Samuelem, qui eum puniret tum ob alia crimina, tum ob hoc magiæ, denunciatione cladis ſecuturæ. Ita Abulen. Caietan. & alij. Hac de cauſa turbata mulier, *exclamauit*, vt ſequitur. Quæres, cur id fecerit? Primò, Rabbini quia, inquiunt, cæteri mortui per magiam & necromantiam euocati, ſolebant erectis in cælum pedibus aſcendere: Samuel verò capite in cælum erecto A aſcendit: ſed hæc ſunt eorum figmenta. Dico ergo eam turbatam exclamaſſe, eò quòd videret Samuelem ſuas incantationes præueniſſe, & necdum vocatum ſe ſiſtere: ſuâ enim venerandâ & auguſtâ ſpecie perculit Pythoniſſam; Saul tamen putabat eam exclamare, eò quòd agnoſceret ipſum eſſe Saulem, ac ab eo ſibi de vita ob magiam metueret: vnde iuſſit eam metum hunc deponere.

TV ES ENIM SAVL.] Quo indicio id Pythoniſſa cognouerit incertum eſt. Abul. putat Samuelem id ei indicaſſe.

DEOS VIDI ASCENDENTES DE TERRA.] VERS. 13. *Deos*, id eſt *Deum*. Hebr. enim eſt *Elohim*, id eſt *Deum*, id eſt hominem quendam diuinum, putà Samuelem: hunc enim duntaxat vidit, vt patet ex ſequen. Fabulatur ergo R. Kimchi, dum ait B illam duos vidiſſe, ſcilicet Moſen & Samuelem; ſic & alij Rabbini docent cum Samuele aſcendiſſe Moſen, qui in eodem carcere clauſus morabatur, vnde in libro Ialcut ſic dicitur: *Deos vidi aſcendentes de terra. Hinc habetur non fuiſſe ſolum Samuelem qui aſcendit, ſed duos fuiſſe, vnum Samuelem, alterum Moſen, cui Samuel dixit: forſitan ad iudicium vocor: Veni ergo mecum, vt teſtificeris nullum eſſe verbum in lege ſcriptum, quod non ſeruauerim.* Verùm hic eſt Iudaiſmus. Iam enim in morte ſua Samuel vt cæteri homines iudicatus acceperat ſuam ſententiam, certúſque erat de ſua felicitate, ſicut & alij Patres qui cum eo in limbo verſabantur. Rurſùm in libro *Midras Samuel* dicitur: *Multi iuſti aſcenderunt cum illo.*

QVARE INQVIETASTI ME VT SVSCITARER?] VERS. 15. C id eſt, cur fuiſti non cauſa ſed occaſio vt ſuſcitarer: nam propria cauſa, eáque efficax ſuſcitationis Samuelis erat Deus. Porrò Samuel ait ſe inquietatum à Saule, quia commotus fuit & iratus indignitate modi, quo Saul per magiam eum ſuſcitare conabatur.

CRAS AVTEM TV ET FILII TVI MECVM ERITIS,] VERS. 19. in altero ſæculo & vita, putà apud inferos, ſed non in eadem inferni parte & loco, q.d. tu & filij tui moriemini & apponemini ad mortuos, ac mecum eritis in loco ſtatuque mortuorum putà apud inferos; ſed diſpari ſorte & receptaculo: ego enim in limbo ſum, tu deſcendes ad gehennam: *Nec enim ibi Saul malus, vbi Ionathan bonus meruit recipi*, ait Beda. Et S. Aug. loco cit. ad Simplic. τὸ *mecum eris*, inquit, *non ad æqualitatem felicitatis, ſed ad parem conditionem* D *mortis referatur, quòd vterque homo fuerit; & vterque mori potuerit, iamque mortuus mortem viuo prænunciabat.*

INGRESSA EST ITAQVE MVLIER.] VERS. 21. Hinc probabiliter opinatur Abul. Pythoniſſam non fuiſſe præſentem eo loco & tempore, quo Saul cum Samuele loquebatur, eò quòd nollet Saul, vt quis ſe cum eo loquentem audiret: volebat enim ſecretò cum eo agere, & ſecreta ſua cum eo ſolo communicare. Recedente ergo Samuele, & finito eius cum Saule colloquio, ingreſſa eſt Pythoniſſa ad locum in quo erat Saul.

ET POSVI ANIMAM MEAM IN MANV MEA,] id eſt expoſui me periculo mortis, quaſi maga ſuſcitando Samuelem; ſciebam enim Saulem omnes magos occidiſſe.

Digitized by Google

CAPVT VIGESIMVM-NONVM.

SYNOPSIS.

*ACHIS ducit ſecum Dauidem ad prælium contra Saulem, ſed ſocijs eius Phi-
liſthinis de Dauidis fide dubitantibus, ideòque contradicentibus, eum domum
remittit.*

1. CONgregata ſunt ergo Philiſthiim vniuerſa agmina in Aphec: ſed & Iſraël ca-
ſtrametatus eſt ſuper fontem, qui erat in Iezrahel. 2. Et ſatrapæ quidem
Philiſthiim incedebant in centuriis & millibus: Dauid autem & viri eius erant in nouiſ-
ſimo agmine cum Achis. 3. Dixeruntque principes Philiſthiim ad Achis: Quid ſibi
volunt Hebræi iſti? Et ait Achis ad principes Philiſthiim: Num ignoratis Dauid, qui fuit
ſeruus Saul regis Iſrael, & eſt apud me multis diebus, vel annis, & non inueni in eo
quidquam, ex die qua transfugit ad me, vſque ad diem hanc? 4. Irati ſunt autem ad-
uerſus eum principes Philiſthiim, & dixerunt ei: Reuertatur vir iſte, & ſedeat in loco
ſuo, in quo conſtituiſti eum, & non deſcendat nobiſcum in prælium, ne fiat nobis
aduerſarius, cùm præliari cœperimus: quomodo enim aliter poterit placare domi-
num ſuum, niſi in capitibus noſtris? 5. Nonne iſte eſt Dauid, cui cantabant in
choris, dicentes: Percuſſit Saul in millibus ſuis, & Dauid in decem millibus ſuis?
6. Vocauit ergo Achis Dauid, & ait ei: Viuit Dominus, quia rectus es tu, & bonus
in conſpectu meo: & exitus tuus, & introitus tuus mecum eſt in caſtris: & non inue-
ni in te quidquam mali, ex die qua veniſti ad me, vſque in diem hanc: ſed ſatrapis non
places: 7. Reuertere ergo, & vade in pace, & non offendas oculos ſatrapatum Phi-
liſthiim. 8. Dixitque Dauid in Achis: Quid enim feci, & quid inueniſti in me ſeruo
tuo, à die qua fui in conſpectu tuo vſque in diem hanc, vt non veniam, & pugnem con-
tra inimicos domini mei regis? 9. Reſpondens autem Achis, locutus eſt ad Dauid:
Scio quia bonus es tu in oculis meis, ſicut Angelus Dei: ſed principes Philiſthino-
rum dixerunt: Non aſcendet nobiſcum in prælium. 10. Igitur conſurge manè
tu, & ſerui domini tui, qui venerunt tecum: & cùm de nocte ſurrexeritis, & cœperit
diluceſcere, pergite. 11. Surrexit itaque de nocte Dauid ipſe & viri eius, vt profi-
ciſcerentur manè, & reuerterentur ad Terram Philiſthiim: Philiſthiim autem aſcende-
runt in Iezrahel.

Vers. 3. ET EST APVD ME MVLTIS DIEBVS VEL ANNIS.] Hebr. *iam diebus vel iam annis*, hoc eſt, dies aliquot, imò verò annos aliquot. Vnde Lyran. Pagnin. & Nouatores putant Dauidem pluribus annis manſiſſe apud Achis. Fauent Septuag. qui vertunt: *Manſit apud nos dies*, plurimos ſcilicet, hic quippe ſecundus annus eſt. Secundò, Vatab. & R. Dauid ſic exponunt: fuit apud me multis diebus, id eſt quatuor menſibus, quibus æquè mihi notus eſt, ac ſi plures annos apud me manſiſſet. Tertiò, Sanchez cenſet Achis hic eſſe mentitum, ad fidem faciendam Philiſthæis; idque probabile cenſet Abulenſ. & Torniellus. Quartò, planiùs Salianus reſpondet Achis reſpexiſſe ad primam commorationem Dauidis, quæ ante annos ſex apud ipſum inchoata fuerat, vt dictum eſt cap. 27. aut certè computaſſe finem anni elapſi quo ad ſe venerat Dauid & initium A anni ſequentis ſiue currentis, quo adhuc ſecum nebat. Id enim exigunt Septuag. dum vertunt: *hic quippe ſecundus annus eſt*: nam Dauidem quatuor tantùm menſes & aliquot dies manſiſſe apud Achis, diſertè dictum eſt cap. 27. 7. idque affirmat Ioſephus, Abulen. Serarius, Salianus, Torniellus & alij. Videtur ergo Dauid ſub finem anni fugiſſe ad Achis v.g. in Nouembri vel Decembri, ac deinde apud eum manſiſſe toto Ianuario & Februario.

REVERTATVR VIR ISTE.] Nota hîc miram Dei erga ſuum Dauidem prouidentiam. Dauid enim hic erat in caſu planè periculoſo & implexo, vt cogeretur vel Achis regis eſſe proditor, ſi in prælio ad Saulem & Hebræos deficeret; vel patriæ & ciuium ſuorum eſſe hoſtis, ſi contra eos pugnaret. Sed Deus nodum hunc perplexum enſe quaſi abſcidit. Immiſit enim Philiſthæis diffidentiam de Dauidis fide, & periculi metum quod ſubibant, ſi Dauid in prælio ad ſuos Vers. 4.

Digitized by Google

Hebræos terga verteret, cum eiſq; arma in Philiſthæos conuerteret, vti antè fecerat. Quare iubent illum è prælio recedere, & domum remitti. Fecit id Achis magno cum honore & laude Dauidis, æquè ac eius vtilitate, & commodo. Dauid enim è prælio recedens perſecutus eſt Amalecitas, eiſque ſpolia quæ ex ſua Siceleg rapuerant, abſtulit cum opima ipſorummet præda; quod, ſi manſiſſet cum Achis, facere nequiuiſſet.

Vers. 9. SCIO QVIA BONVS ES TV IN OCVLIS MEIS SICVT ANGELVS DEI,] quaſi dicat: ſummè mihi gratus es, ſummè mihi places, imò veneror te *quaſi Angelum Dei.* Eſt comparatio & phraſis Hebræa, qua vtuntur cùm quempiam valde laudare & extollere volunt. Sic Iacob, vt Eſaü fratrem ſibi ob primogenituram ereptam infenſum leniat, ei blanditur dicens: *Vidi vultum tuum quaſi viderim vultum Dei.* Geneſ. 33. 10. Et mulier Thecuitis pro Abſalone ſupplicans Dauidi ait: *Sicut Angelus Domini, ſic eſt Dominus meus rex.* 2. Reg. 14. 17.

CAPVT TRIGESIMVM.

SYNOPSIS.

AMALECITÆ ſuccendunt Siceleg & prædas abigunt: eos Dauid cum ſuis inſequitur, & commeſſantes cædit ſpoliatque: mox ſpolia inter eos qui pugnarant, & eos qui ad ſarcinas manſerant, æqualiter diuidit verſ. 21. *ac eorum partem ad alias Iudææ vrbes tranſmittit.*

1 CVmque veniſſent Dauid & viri eius in Siceleg die tertia, Amalecitæ impetum
fecerant ex parte auſtrali in Siceleg, & percuſſerant Siceleg, & ſuccenderant
eam igni. 2. Et captiuas duxerant mulieres ex ea, à minimo vſque ad magnum: &
non interfecerant quemquam, ſed ſecum duxerant, & pergebant itinere ſuo. 3. Cùm
ergo veniſſent Dauid & viri eius ad ciuitatem, & inueniſſent eam ſuccenſam igni, &
vxores ſuas, & filios ſuos, & filias ductas eſſe captiuas, 4. leuauerunt Dauid & po-
pulus qui erat cum eo voces ſuas, & planxerunt donec deficerent in eis lacrymæ. 5. Si-
quidem & duæ vxores Dauid captiuæ ductæ fuerant Achinoam Iezrahelites, & Abi-
gail vxor Nabal Carmeli. 6. Et contriſtatus eſt Dauid valde: volebat enim eum
populus lapidare, quia amara erat anima vniuſcuiuſque viri ſemper filiis ſuis & filia-
bus: confortatus eſt autem Dauid in Domino Deo ſuo. 7. Et ait ad Abiathar ſa-
cerdotem filium Achimelech: Applica ad me ephod. Et applicauit Abiathar ephod ad
Dauid, 8. & conſuluit Dauid Dominum, dicens: Perſequar latrunculos hos, &
comprehendam eos, an non? Dixitque ei Dominus: Perſequere: abſque dubio enim
comprehendes eos, & excuties prædam. 10. Abiit ergo Dauid ipſe, & ſexcenti viri
qui erant cum eo, & venerunt vſque ad Torrentem Beſor: & laſſi quidam ſubſtiterunt.
10. Perſecutus eſt autem Dauid ipſe, & quadringenti viri: ſubſtiterant enim ducenti,
qui laſſi tranſire non poterant Torrentem Beſor. 11. Et inuenerunt virum Ægyptiũ
in agro, & adduxerunt eum ad Dauid: dederuntque ei panem vt comederet, & biberet
aquam, 12. ſed & fragmen maſſæ caricarum, & duas ligaturas vuæ paſſæ. Quæ cùm
comediſſet, reuerſus eſt ſpiritus eius, & refocillatus eſt: non enim comederat panem,
neque biberat aquam, tribus diebus, & tribus noctibus. 13. Dixit itaque ei Dauid:
Cuius es tu? vel vnde? & quò pergis? Qui ait: Puer Ægyptius ego ſum, ſeruus viri A-
malecitæ: dereliquit autem me Dominus meus, quia ægrotare cœpi nudiuſtertius.
14. Siquidem nos erupimus ad auſtralem plagam Cerethi, & contra Iudam, & ad
Meridiem Caleb, & Siceleg ſuccendimus igni. 15. Dixitque ei Dauid: Potes me du-
cere ad cuneum iſtum? Qui ait: Iura mihi per Deum, quod non occidas me, & non tra-
das me in manus domini mei, & ego ducam te ad cuneum iſtum. Et iurauit ei Dauid.
16. Qui cùm duxiſſet eum, ecce illi diſcumbebant ſuper faciem vniuerſæ terræ, come-
dentes & bibentes, & quaſi feſtum celebrantes diem, pro cuncta præda, & ſpoliis quæ
ceperant de Terra Philiſthiim, & de Terra Iuda. 17. Et percuſſit eos Dauid à veſpe-
ra vſque ad veſperam alterius diei, & non euaſit ex eis quiſquam, niſi quadringenti viri

Digitized by Google

adoleſcentes, qui aſcenderant camelos, & fugerant. 18. Eruit ergo Dauid omnia
quæ tulerant Amalecitæ, & duas vxores ſuas eruit. 19. Nec defuit quidquam à par-
uo vſque ad magnum, tam de filiis quàm de filiabus, & de ſpoliis, & quæcumque ra-
puerant, omnia reduxit Dauid. 20. Et tulit vniuerſos greges & armenta, & mina-
uit ante faciem ſuam: dixeruntque: Hæc eſt præda Dauid. 21. Venit autem Dauid
ad ducentos viros, qui laſſi ſubſtiterant, nec ſequi potuerant Dauid, & reſidere eos iuſ-
ſerat in Torrente Beſor: qui egreſſi ſunt obuiam Dauid, & populo qui erat cum eo. Acce-
dens autem Dauid ad populum, ſalutauit eos pacificè. 22. Reſpondenſque omnis
vir peſſimus & iniquus, de viris qui ierant cum Dauid, dixit: Quia non venerunt nobiſ-
cum, non dabimus eis quidquam de præda, quam eruimus: ſed ſufficiat vnicuique vxor
ſua & filij: quos cùm acceperint, recedant. 23. Dixit autem Dauid: Non ſic facietis fra-
tres mei, de his quæ tradidit nobis Dominus, & cuſtodiuit nos, & dedit latrunculos, qui
eruperant aduerſum nos, in manus noſtras: 24. nec audiet vos quiſquam ſuper ſermo-
ne hoc; æqua enim pars erit deſcendentis ad prælium, & remanentis ad ſarcinas, & ſimi-
liter diuident. 25. Et factum eſt hoc ex die illa, & deinceps conſtitutum & præfinitum,
& quaſi lex in Iſraël vſque in diem hanc. 26. Venit ergo Dauid in Siceleg, & miſit
dona de præda ſenioribus Iuda proximis ſuis, dicens: Accipite benedictionem de præda
hoſtium Domini 27. His qui erant in Bethel, & qui in Ramoth ad Meridiem, &
qui in Iether, 28. & qui in Aroër, & qui in Sephamoth, & qui in Eſthamo, 29. & qui
in Rachal, & qui in vrbibus Ierameel, & qui in vrbibus Ceni, 30. & qui in Arama, &
qui in lacu Aſan, & qui in Athach, 31. & qui in Hebron, & reliquis qui erant in his lo-
cis, in quibus commoratus fuerat Dauid ipſe, & viri eius.

Vers. 6. CONFORTATVS EST DAVID IN DOMINO DEO SVO,] id eſt reſumpſit animum fretus ſpe ac fiducia in Deum, ait Vatab. Iniecit Deus hoc robur & hanc ſpem animo Dauidis, vt ſperans ſe Amalecitas cæſurum, eos inſequeretur, eiſque prædam ex Siceleg abactam extorqueret: Quare Dauid animum tam ſuum quàm ſociorum, ad eos inſequendum erexit. Vnde ex Hebr. vertas: *Confortauit ſe ipſum Dauid in Domino Deo ſuo*, ſperans ſcilicet in Dei ope ſe per illam hoſtes aſſecuturum & debellaturum. Vbi enim humana deſunt præſidia, ad diuina confugere oportet. Sapienter Seneca Epiſt. 88. *Ego*, inquit, *annum fauſtum & felicem reddo bonis cogitationibus, & animi magnitudine: qui nunquam maior eſt, quàm vbi aliena ſepoſuit; & fecit ſibi pacem, nihil timendo; fecit ſibi diuitias, nihil concupiſcendo.* Et inferiùs: *Quare ergo ſapiens magnus eſt? quia magnum animum habet.*

Vers. 7. APPLICA AD ME EPHOD.] Hebr. *adduc ad me Ephod*; vt ſcilicet eo indutus, per illud vt Pontifex pro me conſulas Deum, an Amalecitas perſequi debeam, nec-ne.

Vers. 13. DERELIQVIT ME AVTEM DOMINVS, QVIA ÆGROTARE COEPI.] Tropol. Eucher. *Quid eſt*, inquit, *quòd Ægyptius Amalecitæ puer in itinere laſſatus reſidet; niſi quòd amator præſentis ſæculi, peccati ſui nigredine opertus, ſæpè ab eodem ſæculo infirmus deſpectúſque relinquitur, vt cum eo nequaquam currere valeat, ſed ſi actus aduerſitate torpeſcat? Hos ergo eligit Deus, quos deſpicit mundus; quia plerumq; ipſa deſpectio hominem reuocat ad ſemetipſum: is enim qui patrem reliquit, & partem ſubſtantiæ quam perceperat, prodigè expendit, poſtquàm eſurire cœpit, in ſe reuerſus dixit; Quàm multi mercenarij patris mei abundant panibus.* Et pluribus interiectis: *Quem tamen Dauid inuenit, eique cibum & potum præbuit, quia manu fortis Dominus abiecta mun-* A *di non deſpicit, & plerumque eos, qui mundum ſequi minime valentes quaſi in via remanent, ad amoris ſui gratiam conuertit, eiſque verbi ſui cibum porrigit, & quaſi duces ſibi in via dirigit, dum ſuos etiam prædicatores facit: dum enim Chriſtum peccatorum cordibus inferunt, quaſi Dauid ſuper hoſtes ducunt; qui conuiuantes Amalecitas, velut Dauid gladio feriunt, qui ſuperbos quoſque, qui ſe in mundo deſpexerunt, Domini virtute proſternunt.*

ERVPIMVS AD AVSTRALEM PARTEM CERETHI.] *Cerethi* erat certa Philiſthinorum regio ſita ad meridiem, ex qua Dauid collegit legiones fortiſſimas, inde dictas *Cerethim* & *Phelethim*, id eſt interfectores & liberatores, quas proinde deinceps ſecum ſemper habuit, quaſi milites prætorianos & regij corporis cuſtodes, vt patebit 2. Reg. 14. Vnde nonnulli cenſent ab hiſce *Cerethim* ortos dictoſque eſſe *Cretes* ſiue *Cretenſes*, ac *Cretam* eorum inſulam. Vide dicta So- B phon. 2. v. 5. Vers. 14.

COMEDENTES ET BIBENTES.] Nota ſtratagema Dauidis, quo cum paucis ex inopinato aggreſſus plurimos Amalecitas conuiuantes, omnes cæcidit. Simili modo Abraham cum trecentis ſeruis inſecutus quatuor reges, qui ceperant Lot, noctu eos aggreſſus, dormientes occidit. Geneſ. 14. 15. Sic Tomyris Regina Scytharum ſimulans fugam, cùm in caſtris ſuis menſas opiparè inſtructas reliquiſſet, ſequentem Cyrum & Perſas, ac conuiuantes in menſis oppreſſit ad vnum omnes, teſte Iuſtino. Vers. 15.

ÆQVA ENIM PARS ERIT DESCENDENTIS AD PRÆLIVM, ET REMANENTIS AD SARCINAS, ET ÆQVALITER DIVIDENT;] quia æqualiter ad victoriam cooperati ſunt: niſi enim ipſi ſarcinas prælantium cuſtodijſſent, prælantes non viciſſent, ſed metu perdendi ſarcinas timidiùs pugnaſſent, & terga hoſti vertiſſent. Hinc patet, ducentos qui laſſi reſederant ad torrentem Beſor verſ. 10. etiam ſarcinas ſociorum Vers. 24.

cum

Digitized by Google

cum Dauide ad prælium pergentium cuſtodiuiſſe. Si enim laſſi duntaxat ſubſtitiſſent, hæc ratio in eis locum non habuiſſet. ita Abulen. Cajet. & alij. Simili modo narrat Polybius lib. 10. Romanos prædam bello acquiſitam non iis ſolis qui prælio interfuerant, ſed iis quoque qui caſtrorum præſidio relicti erant, qui ægroti, qui miniſteria publica obibant, diuiſiſſe.

Vers. 25. Et factvm est hoc ex die illa et deinceps constitvtvm.] Pro *deinceps* Heb. eſt מעלה *mala*, id eſt, *ſuprà*. Vnde Vatab. ſic vẽtit: *Fueratq; ab eo die & ſuprà, & poſuit illud in ſtatutum & conſuetudinem*, idque ſic explicat, quaſi dicat: Id obſeruatum fuerat ab initio mundi vſque in eum diẽ, & Dauid conſtituit ab eo die eam legem, quæ conſuetudo ſeruatur & hodie quoque in Iſraël.

A Verùm hanc legem à Dauide, non ab Adamo cœpiſſe ſignificat Noſter, Sept. & Chald. qui 70. *mala*, id eſt, *ſupra* interpretantur *deinceps*.

Misit dona de præda Senioribvs Ivda.] Vers. 26.
Nota hîc liberalitatem Dauidis, quam illi iniecit Deus, vt hac munificentia ſibi deuinceret animos Contribulium ſuorum, vt ipſi eum in regem ſibi mox deligerent. Nam eodem die quo Dauid præliando vicit Amalecitas, & ſpolia diſtribuit, Saul prælium cum Philiſthæis iniit, in eóque cæſus occubuit, cui proinde mox in regno Iudæ ſucceſſit Dauid Dei conſilio, ne Philiſthæi victoriam proſecuti totam Iudæam vaſtarent, & euerterent; eis enim Deus oppoſuit Dauidem in Iuda dominantem.

CAPVT TRIGESIMVM PRIMVM.

SYNOPSIS.

PHILISTHINI cædunt Hebræos: vnde Saul, nè in eorum manus incidat, gladio incumbens ſeipſum occidit. Mox v. 9. Philiſthini caput Saulis præciſum in Philiſthæam mittunt, & arma in templo Aſtaroth, corpus verò in muro Bethſan ſuſpendunt, ſed illud inde auferunt viri Iabes Galaad, ac combuſtum ſepeliunt.

1. PHiliſthiim autem pugnabant aduerſum Iſraël: & fugerunt viri Iſraël ante faciem
Philiſthiim, & ceciderũt interfecti in monte Gelboë. 2. Irruerúntque Philiſthiim 1.Par.10.a.3.
in Saul, & in filios eius, & percuſſerunt Ionathan: & Abinadab, & Melchiſua, filios
Saul, 3. totúmque pondus prælij verſum eſt in Saul: & conſecutiſunt eum viri ſagitarij,
& vulneratus eſt vehementer à ſagittariis. 4. Dixítque Saul ad armigerum ſuum: Euagi-
na gladium tuum, & percute me: ne fortè veniant incirconciſi iſti, & interficiant me, 1.Par.10.b.4.
illudentes mihi. Et noluit armiger eius: fuerat enim nimio terrore perterritus. arri-
puit itaque Saul gladium, & irruit ſuper eum. 5. Quod cùm vidiſſet armiger eius, videli-
cet quod mortuus eſſet Saul, irruit etiam ipſe ſuper gladium ſuum, & mortuus eſt cum
eo. 6. Mortuus eſt ergo Saul, & tres filij eius, & armiger illius, & vniuerſi viri eius in die
illa pariter. 7. Videntes autem viri Iſraël, qui erãt trans vallem, & trans Iordanem, quòd
fugiſſent viri Iſraëlitæ, & quòd mortuus eſſet Saul, & filij eius, reliquerunt ciuitates
ſuas, & fugerunt: venerúntque Philiſthiim, & habitauerunt ibi. 8. Facta autem die altera,
venerunt Philiſthiim, vt ſpoliarent interfectos, & inuenerunt Saul & tres filios eius ia-
centes in monte Gelboë. 9. Et præciderunt caput Saul, & ſpoliauerunt eũ armis: & mi-
ſerunt in terram Philiſthinorum per circuitum, vt annunciaretur in templo idolorum,
& in populis. 10. Et poſuerunt arma eius in templo Aſtaroth, corpus verò eius ſuſpende-
runt in muro Bethſan. 11. Quod cùm audiſſent habitatores Iabes Galaad, quæcũque fe- 2.Reg.2.a.4.
cerant Philiſthiim Saul, 12. ſurrexerunt omnes viri fortiſſimi, & ambulauerunt tota no-
cte, 13 & tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius, de muro Bethſan: vene-
rúntque Iabes Galaad, & combuſſerunt ea ibi: & tulerunt oſſa eorum, & ſepelierunt
in nemore Iabes, & ieiunauerunt ſeptem diebus.

Vers. 2. PErcvsservnt Ionathan et Aminadab, et Melchisva filios Savl.] id Dei conſilio factum, vt omnibus filiis Saulis occiſis, Dauidi viam ad regnum complanaret & ſterneret: Nam Iſboſeth quartus Saulis filius, domi deſidens minùs videbatur bellicoſus, & regno tot bellis implicito inidoneus.

B Et irrvit svper evm] Vatab. *irruit in eum*, Vers. 4.
eum in pectus adigendo. Hinc patet Saulem ſeipſum occidiſſe. Negat hoc Ioſephus & R. Leui dicentes, Saulem conatum quidem ſe occidere, ſed non perfeciſſe; ſiue quod lorica armatus eſſet,

Digitized by Google

ſiue quod gladium non ſatis firmaſſet: Occiſum ergo eſſe ab illo Amalecita, qui nuncium mortis Saulis Dauidi attulit, dixitque ſe Saulem occidiſſe, de quo lib. 2. c. 1. Verùm hæ ſunt fabulæ in honorem Saulis, & gentis Iudaicæ à Ioſepho Iudæo confictæ. Clarè enim Hebr. Sept. Chald. & Latina hoc v. 4 & 5 aiunt, Saulem irruendo in gladium mortuum fuiſſe, ac proinde armigerum id videntem, ſe quoque ſimili modo interemiſſe. ita omnes Interpretes; quin & cæteri Rabbini: Vnde R. Radak p. 46. in Pſalm. 7. v. 16. *Lacum aperuit & effodit eum: & incidit in foueam quam fecit.* ſic explicat: *Prophetat Dauid*, inquit, *moriturum Saulem in gladio ſuo.* Iuſtum fuit hoc Dei iudicium, vt Saul gladium quem iniuſtè ſtrinxerat in Dauidem, conuerteret in ſeipſum, vti fecit Nero eodem anno, quo S. Petrum & Paulum occiderat, imò eodem menſe Iunio recurrente occidens ſeipſum. *Gladio*, inquit Hugo, *quo Amalecitis contra præceptum Domini pepercerat, c. 15. meritò ſeipſum occidit: Sic, qui poteſtate pro communi vtilitate accepta, aut non vtitur, aut abutitur: ſuo ſe nimirum gladio confodit, quo ab hoſte defendi debuerat, hoſtem potius iuuet.* Vnde & coram Amalecita cui pepercerat, occidit ſe, & Amalecites ipſi diadema abſtulit, tulitque ad Dauidem, vt dicetur c. ſequenti v. 13. ita Tropol. in hora mortis paſſiones & vitia, quæ in vita occidere & mortificare negligis, te affligent, tibíque decus, pacem, vitámque præſentem & æternam auferent; hi enim ſunt noſtri Amalecitæ.

An Saul licitè ſe occidit? Affirmant Rabbini.

Quæres, an Saul peccarit ſe occidendo? Negant, imò Saulem ab animi magnitudine, mortiſque contemptu, laudant Ioſephus & Rabbini, quibus fauet Lyran. Hinc R. Iſaac Saulem vocat iuſtum: *Saul*, inquit, *Dauid & Salomon iuſti regnarunt.* Sic Cato ſe occidit, nè victus in manus Iulij Cæſaris veniret, eique fieri ſupplex cogeretur; quem idcircò laudat Seneca, lib. de diuina Prouidentia. *Licèt*, inquit, *omnia in vnius conditionem conceſſerint, cuſtodiantur legionibus terræ, claſſibus maria, & Cæſarianus portas miles obſideat, Cato, qua exeat, habeat. Vna manu latam noſtram libertatem faciet. Ferrum iſtud etiam ciuili bello purum & innoxium, bonas tandem ac nobiles edet operas. Libertatem quam Patriæ non potuit dare, Catoni dabit. Aggredere animo diu meditatum opus, eripe te rebus humanis.* Vide eundem Epiſt. 71. vbi inter cætera ait: *Ille vir magnus eſt, qui mortem ſibi non tantùm imperauit, ſed inuenit.* Quin & ipſe Iulius Cæſar accepto nuncio de Catonis morte fertur dixiſſe: *Inuideo Cato gloriæ tuæ, nam & tu inuidiſti meæ, nè inter mea præclara facinora numeraretur & illud, me Catonem ſeruaſſe.* Sic Brutus & Caſſius cæſores Iulij Cæſaris victi ab Auguſto Iulij nepote, mucrone in viſcera adacto morte ſpontaneâ redemerunt ignominiam, quam ſibi à victore irrogandam præuidebant.

Reſp. negatiuè. Ratio 1.

Verùm hanc ſententiam damnat fides orthodoxa; quin & melioris notæ Philoſophi, vt Plato in Phædone. Ariſt. 5. Ethic. c. vlt. Vide Lactant. lib. 3. c. 18. & 6. c. 11. Ratio eſt, quia homo non eſt dominus vitæ ſuæ, ſed Deus: Ergo illam ſibi,
2. imò Deo eripere nequit. Secundò, quia Deus animam & vitam nobis dedit in cuſtodiam, vt eius vſura ad Dei obſequium & laudem vtamur. Tertiò, quia Deus cuique ſtatuit diem & modum 3.
tam naſcendi, quàm moriendi: Ergo illum accelerare vel præterire non licet. *Nam ipſe ſolus vitæ & necis poteſtatem habet.* Sapien. 16. Ratio eſt, quia Deus ſolus nobis vitam donauit, quaſi ingens & ſummum donum quod nulla induſtria comparare ſibi potuit homo, nullóque modo ab ipſius conſenſu pendet. Quare noluit Deus vt ipſa eſſet in hominis poteſtate & arbitrio, vti ſunt res inferiores, ſed illius ius & dominium ipſe ſibi
reſeruauit. Quartò, quia quarto Decalogi præ- 4.
cepto: *Non occides*, tam, imò magis vetatur nè
quis occidat ſeipſum, quàm alium. Quintò, quia 5.
occidens ſe, facit iniuriam Reipub. nam illâ inuitâ, velut quoddam ipſius membrum abſcindit. Peccat ergo contra iuſtitiam, ſi non commutatiuam, certè legalem. Vide S. Auguſt. lib. 1. de Ciuit. à c. 17. vſque ad c. 28. Audi eum c. 26. *Hoc dicimus, hoc aſſerimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem ſpontaneam mortem ſibi inferre debere velut fugiendo moleſtias temporales, nè incidat in perpetuas. Neminem propter aliena peccata, ne hoc ipſo incipiat habere grauiſſimum proprium, quem non polluebat alienum. Neminem propter ſua peccata præterita, propter quæ magis hac vita opus eſt, vt poſſint pœnitendo ſanari. Neminem velut deſiderio vitæ melioris, quæ poſt mortem ſperatur: quia reos ſuæ mortis, melior poſt mortem vita non ſuſcipit.*

Quin & Cicero Tuſcul. 1. *vetat*, inquit, *dominans ille in nobis Deus, iniuſſu hinc nos ſuo demigrare.* Et Plato in Phædone: *Nefas eſſe*, dicit, *hominem ſibimet manus afferre, nec aliter iraſci Deum ſi id fiat, quam dominum ſi quod ſe mancipiorum occident:* aliiſque multis in locis ait, *migrare ex hac vita nulli hominum licere iniuſſu Dei. Sumus enim hic omnes velut in acie, loco vnicuique ſuo ab Imperatore Deo aſſignato: maioríque ſupplicio afficiendam deſertorem vitæ, quam deſertorem militiæ.*

Occidere ſe iſt puſillanimis.

Porrò, quòd Saul, Cato & ſimiles ſe occiderint ad vitandam ſeruitutem vel infamiam, indicium fuit animi non fortis & magni, ſed mollis, puſillanimis, non valentis ſuſtinere illuſiones Philiſtinorum. Id ipſum ex facto Catonis euincit S. Auguſt. lib. 1. de Ciuit. c. 23. *Amici eius*, inquit, *etiam docti quidam viri, qui hoc fieri prudentius diſſuadebant, imbecillioris quàm fortioris animi facinus eſſe cenſuerunt: quo demonſtraretur non honeſta turpia præcauens, ſed infirmitas aduerſa non ſuſtinens. Hoc & ipſe Cato in ſuo chariſſimo filio indicauit. Nam ſi turpe erat ſub victoria Cæſaris viuere, cur author huius turpitudinis pater filio fuit, quem de Cæſaris benignitate omnia ſperare præcepit? Cur non & illum ſecum coegit ad mortem?*

Neque dici poteſt, inquit Serarius, id Saulem feciſſe, nè dedecore Deus afficeretur. Nam ait, *nè interficiant me illudentes mihi:* neque vllum in Deum dedecus redundare poterat, ſi diuinorum præceptorum contemptor à Deo puniretur, hoſtiúmque ludibriis dederetur: Adde quòd Saul tanta vi & celeritate mortem ſibi conſciuerit, vt pœnitentiæ tempus habuiſſe non videatur. Denique ignominiam Philiſtinorum non euaſit Saul, nam mortuo eius cadaueri illuſerunt, vt patet v. 9. & 10. imò caput Saulis præciſum in templo Dagon, quaſi anathema ſuſpenderunt & obtu-

Digitized by Google

An Saul damnatus.

lerunt, vt dicitur primo Paralypomen. 10: 10.

Quæres, an Saul ſit damnatus? Hebræi & Lyran. negant, cenſéntque eum pœnituiſſe, & eſſe ſaluatum. Verùm alij paſſim damnatum aſſerunt,

Reſp. affir.

ac nominatim Puchorius, Beda, Ruper. Abulenſ. Dion, Caietan. Burgen. Serarius, Salian. Sanchez hîc, & S. Bern. ſerm. 26. in Cant. S. Brigitta lib. 5. Reuel. Interrog. 13. ad q. 1. S. Aug. lib. 2. ad Simpl. q. 2. Pineda lib. 8. de rebus Salomon. c. 1. n. 8.

Ratio.

Ratiò eſt, quia mortuus eſt in peccato magiæ, qua paulò ante conflictum Pythoniſſam conſuluerat; imò in flagranti delicto quo ſe ipſum occidit, vt pœnitendi nec animum nec tempus habuerit. Quare cùm Achitophel & Iuda damnatus videtur: Secùs eſt de Ionatha, qui per omnem vitam præclarè ſe geſſit, pugnando pro Iſraëlitis, & Dauidem contra Saulem tuendo, ac mortuus eſt in actu meritorio, præliando ſcilicet pro patria: vnde ſpoliatus vita & regno terreno, videtur adeptus cæleſte & æternum, quare ipſe ſaluatus videtur, & ad Limbum Patrum in ſinum Abrahæ deſcendiſſe. ita S. Auguſt. Beda, Rabanus, Lyran. Salian. Abulen. & alij.

Hæc omnia confirmantur ex 1. Paral. 10. 13. vbi dicitur: *Mortuus eſt ergo Saul propter iniquitates ſuas.* (Hebr. & Septuag. *in iniquitatibus ſuis*) *eò quòd præuaricatus ſit mandatum Domini, quod præceperat, & non cuſtodierit illud: ſed inſuper etiam Pythoniſſam conſuluerit, nec ſperauerit in Domino: propter quod interfecit eum, & tranſtulit regnum eius ad Dauid filium Iſai.*

Vnde liquet Saulem maximè occiſum fuiſſe, eò quòd per Pythoniſſam Dæmonem conſuluiſſet, ideóque mortē ei acceleraſſe Deum, qui ſi id non feciſſet, diutiùs victurus erat. Sic Deus mortē accelerauit Ochoziæ Regi ægrotanti, eò quod de ſanitate ſua conſuluiſſet Beel-zebub Deum Accaron. 4. Reg. 1. Denique mortuus eſt Saul biennio poſt Samuelem, ait Clemens Alexand. Beda, Ioſephus, Abulen. Salianus, & alij, vt dixi c. 25. 1. Pius & felix extitit initio Regni, ſed impius & infelix in exitu: vt poſteris eſſet in exemplum & ſpeculum, quod omnes, ſed præſertim Reges & Principes crebrò intuerentur. Quare de Saule dicas quod cecinit Virgilius de Priamo capta Troia à Neoptolemo occiſo:

Hic finis Priami fatorum: hic exitus illum,
Sorte tulit, Troia incenſam & prolapſa videntē
Pergama, tot quondam populis terriſq; ſuperbum
Regnatorem Aſiæ: iacet ingens littore truncus,
Auulſúmq; humeris caput, & ſine nomine corpus.

Vers. 5. Qvòd cvm vidisset armiger eivs.] fabulantur Hebræi armigerum hunc Saulis fuiſſe Doeg Idumæum, de quo quo c. 22. 18.

Vers. 11. Qvòd cvm avdissent habitatores Iabes Galaad, &c.] *tulerunt cadauer Saul.* Hoc fecerunt Sauli gratitudinis ergo: Saul enim eos liberarat à Naas rege Ammon. c. 11. v. 1. Vnde & iuxta numerum dierum induciarum inter ipſos & Naas initarum, ieiunarunt, putà ſeptem diebus.

Et combvservnt ea.] Hebræi enim regum ſuorum cadauera comburebant, nè dum pompa funeris regij multis diebus paratur, illa inſepulta in terra putreſcerent, & à vermibus corroderentur; quod fœtidum & horridum videbatur. Hic ergo ea de cauſa cadauer Saulis ante triduum occiſi, ideóque fætentis combuſſerunt, ac deinde oſſa reliqua in nemore ſepelierunt. Sic cadauer Aſa regis cum aromatibus combuſſerunt. 2. Paral. 16. 4 hoc verò honore combuſtionis caruit Ioram rex. 2. Paral. 21. 19. Idem ante Saulem fecit Æneas in funere Miſeni, de quo Virgil. 6. Æneid.

Priſci comburebant cadauera.

Ingentem ſtruxere pyram, cui frondibus atris
Intexunt latera, & ferales ante cupreſſos
Conſtituunt, decorántque ſuper fulgentibus armi.

Et inferiùs.

Auerſi tenuere facem: congeſta cremantur
Thurea dona, dapes, fuſo crateres oliuo.
Poſtquam collapſi cineres, & flamma quieuit,
Reliquias vino, & bibulam lauere fauillam:
Oſſaque lecta cado texit Chorineus aheno.

Idem fecêre Græci. Vnde Lucian. Dialog. de luctu. *Græcus*, inquit, *exurit, Perſa defodit.* Et Siltus Italic. lib. 13.

Cecropidæ ob patriam mauortis ſorte peremptos,
Decreuere ſimul communibus vrere flammis.

Idem ſecuti ſunt Romani. Audi Seruium in lib. 3. Æneid. *Romani contra faciebant comburentes cadauera, vt ſtatim anima in generalitatem, id eſt, in ſuam rediret naturam.* Reſpexit huc Ouidius 10. Triſt. Eb. 4.

Spiritus hic vacuas priùs extenuandus in auras
Ibit, & in tepido deſeret oſſa rogo:
Quam ſubeant animo meritorū obliuia noſtro, &c.

Et Silius Italicus lib. 10. in funere Pauli.

Hæc Lybys: Atq; recēs crepitātibus vndiq; flāmis.
Æthereas anima exultans euaſit in auras.

Cauſa.

Cauſam dat Quintillianus declamat 10. *Veteres*, inquit, *ſenſerunt corpus in morte reſolui, animam verò flammei vigoris impetum perennitatémque, non ex noſtro igne ſumentem, ſed quo ſidera volant, & quo ſacri torquentur axes, inde venire, vnde omnium rerum auctorem parentemque ſpiritum ducimus, nec interire, nec ſolui, nec vllo mortalitatis affici fato: Sed quoties humani pectoris carcerem effregerit, & exonerata membris mortalibus leui ſe igne luſtrauerit, petere ſedes inter aſtra.*

Rursùm Seruius in lib. 11. Æneid. *Heraclitus*, inquit, *qui omnia vult ex igne conſtare, dicit debere corpora in ignem reſolui. Thales verò qui confirmat omnia ex humore procreari, dicit obruenda corpora, vt poſſint humore reſolui.* Cenſebant ergo illi idcircò cadauer eſſe comburendum, vt anima hoc modo à corporis ſordibus purgaretur, & ad igneam ſuam materiam rediret.

Vers. 13. Et ieivnavervnt septem diebvs.] non tantùm ob dolorem & luctum, ſed etiam vt Saulis animæ ſuffragarentur: neſciebant enim ipſum ſe occidiſſe, & mortuum in peccato mortali, ſed benè piéque de eius ſalute ſperabant. ita Beda, qui & addit: *Hoc etiam modo pium Chriſtianorum genus deflet eos, qui repugnātes dæmonibus, labuntur in ſæculo, quod eſt lubricū: Gelboë enim mōtes interpretātur lubrici mōtes.* Vide Bellar. l. 1. de purg. c. 3.

Quod ad Synchroniſmum hiſtoriæ profanæ, ſub Samuele & Saule regnauit Athenis Codrus, qui ex oraculo audiens Athenienſes in prælio fore victores, ſi ipſe in eo occumberet; pro patria ſe morti cædique obtulit, itaque victoriam & imperium ſua morte ſanciuit: tunc quoque deſiit regnum Sicionium & Mycæneum, cœpitque Corinthium. ita Euſeb. in Chron.

Digitized by Google

COMMENTARIVS
IN LIBRVM SECVNDVM
SAMVELIS,
SIVE
REGVM.

LIBER primus deſcripſit geſta Samuelis, & Saulis regis; hic verò ſecundus deſcribit geſta Dauidis regis. Occaſus enim Saulis fuit ortus Dauidis. Eodem enim die, quo occidit Saul, exortus eſt Dauid, quaſi nouus ſol oriens Iſraëli, qui proinde mox Sauli in regno Iudæ ſucceſſit.

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Dauid Saulis mortem, occiſo nuntio qui eum ſe occidiſſe dicebat, vlciſcitur: mox verſ. 17. cum toto Iſraele ſolenni pompa & carmine funebri eius mortem luget.

1. FACTVM eſt autem, poſtquam mortuus eſt Saul, vt Dauid reuerte-
retur à cæde Amalec, & maneret in Siceleg duos dies. 2. In die au-
tem tertia, apparuit homo veniens de caſtris Saul, veſte conſciſſa, &
puluere conſperſus caput: & vt venit ad Dauid, cecidit ſuper faciem
ſuam, & adorauit. 3. Dixítque ad eum Dauid: Vnde venis? Qui ait
ad eum: De caſtris Iſraël fugi. 4. Et dixit ad eum Dauid: Quod eſt verbum quod fa-
ctum eſt? indica mihi. Qui ait: Fugit populus ex prælio, & multi corruentes è populo
mortui ſunt: ſed & Saul & Ionathas filius eius interierunt. 5. Dixítque Dauid ad ado-
leſcentem, qui nuntiabat ei: Vnde ſcis quia mortuus eſt Saul, & Ionathas filius eius?
6. Et ait adoleſcens, qui nuntiabat ei: Caſu veni in montem Gelboë, & Saul incum-
bebat ſuper haſtam ſuam: porrò currus & equites appropinquabant ei, 7. & conuer-
ſus poſt tergum ſuum, vidénſque me vocauit. Cui cum reſpondiſſem: Adſum: 8. di-
xit mihi: Quiſnam es tu? Et aio ad eum: Amalecites ego ſum. 9. Et locutus eſt mihi:
Sta ſuper me, & interfice me: quoniam tenent me anguſtiæ, & adhuc tota anima mea
in me eſt. 10. Stánſque ſuper eum, occidi illum: ſciebam enim quòd viuere non po-
terat poſt ruinam: & tuli diadema quod erat in capite eius, & armillam de brachio il-
lius, & attuli ad te dominum meum huc. 11. Apprehendens autem Dauid veſtimen-
ta ſua ſcidit, omnéſque viri qui erant cum eo, 12. & planxerunt, & fleuerunt, & ie-
iunauerunt vſque ad veſperam, ſuper Saul, & ſuper Ionathan filium eius, & ſuper po-
pulum Domini, & ſuper domum Iſraël, eò quòd corruiſſent gladio. 13. Dixítque
Dauid ad iuuenem qui nuntiauerat ei: Vnde es tu? Qui reſpondit: Filius hominis ad-
uenæ Amalecitæ ego ſum. 14. Et ait ad eum Dauid: Quare non timuiſti mittere ma-

Digitized by Google

num tuam vt occideres chriſtum Domini? 15. Vocánſque Dauid vnum de pueris ſuis,
ait: Accedens irrue in eum. Qui percuſſit illum, & mortuus eſt. 16. Et ait ad eum
Dauid: Sanguis tuus ſuper caput tuum: os enim tuum locutum eſt aduerſum te, di-
cens: Ego interfeci chriſtum Domini. 17. Planxit autem Dauid planctum huiuſce-
modi ſuper Saul, & ſuper Ionathan filium eius, (18. & præcepit vt docerent filios Iu-
da arcum, ſicut ſcriptum eſt in libro iuſtorum.) Et ait: Conſidera Iſraël, pro his qui
mortui ſunt ſuper excelſa tua vulnerati. 19. Inclyti, Iſraël, ſuper montes tuos inter-
fecti ſunt: quo modo ceciderunt fortes? 20. Nolite annuntiare in Geth, neque annun-
tietis in compitis Aſcalonis: ne fortè lætentur filiæ Philiſthiim, ne exultent filiæ in-
circunciſorum. 21. Montes Gelboë, nec ros, nec pluuia veniant ſuper vos, neque ſint
agri primitiarum: quia ibi abiectus eſt clypeus fortium, clypeus Saul, quaſi non eſſet
vnctus oleo. 22. A ſanguine interfectorum, ab adipe fortium, ſagitta Ionathæ num-
quam rediit retrorſum, & gladius Saul non eſt reuerſus inanis. 23. Saul & Ionathas
amabiles & decori in vita ſua, in morte quoque non ſunt diuiſi: aquilis velociores, leo-
nibus fortiores. 24. Filiæ Iſraël ſuper Saul flete, qui veſtiebat vos coccino in deliciis,
qui præbebat ornamenta aurea cultui veſtro. 25. Quomodo ceciderunt fortes in præ-
lio? Ionathas in excelſis tuis occiſus eſt? 26. Doleo ſuper te frater mi Ionatha decore
nimis, & amabilis ſuper amorem mulierum. Sicut mater vnicum amat filium ſuum,
ita ego te diligebam. 27. Quo modo ceciderunt robuſti, & perierunt arma bel-
lica.

Vers. 2. IN DIE AVTEM TERTIA APPARVIT HOMO VENIENS DE CASTRIS SAVL.] Fabulantur Rabbini hunc hominem nuntiantem Dauidi mortem Saulis fuiſſe filium Doëg Idumæi, ſicut fingunt Doëg fuiſſe armigerum Saulis, qui ſe cum eo occidit, vt dixi lib. 1. c. 31. v. 4.

Vers. 8. AMALECITES EGO SVM] Philo, vel potiùs Pſeudophilo, in Antiquit. Biblicis ait, Amalecitæ huic nomen fuiſſe Edab, cúmque fuiſſe filium Agag regis Amalecitarum, quem Samuel interfecerat; & Saulem, audito iſtû eſſe Amalecitam filium Agag, dixiſſe: *Ecce nunc venerunt ſuper me verba Samuelis, quando dixit: Qui natus erit ex Agag, erit tibi in ſcandalum; vade autem & dic Dauid: Ego occidi inimicum tuum; & dices ei:* B *Hæc dicit Saul, ne memor ſis odij mei, & iniuſtitiæ meæ.*

Vers. 9. STA SVPER ME, ET INTERFICE ME] q. d. Incumbe gladio ſuper me, cúmque mihi infige, itaque me interfice. Ioſephus lib. 7. cap. 1. & 2. cenſet adoleſcentem hunc dicere verum, quaſi Saul præ pauore & debilitate non valens gladio ſuo ſe ipſum occidere, aduocarit hunc iuuenem, qui eum occiderit. Sic & R. Leui. Verùm potiùs S. Scripturæ quàm huic iuueni, qui Dauidi adulatur, credendum eſt, quæ lib. 1. c. 31. v. 2. & 31. disertè aſſerit, quòd Saul ſe ipſum occiderit. Mentitur ergo hic iuuenis, dicens ſe Saulem C occidiſſe, vt gratiam Dauidis per hoſtem eius Saulem à ſe occiſum aucupetur, inquiunt Theodoretus, Eucherius, Procopius, Angelom. Lyranus, Abulenſ. Serarius, Torniel. Salianus, & alij. Verè tamen ipſe diadema Saulis detulit ad Dauidem, quia peracto prælio, & cæſo Saule, ſponte vel caſu venit in montem Gelboë, ibíque Sauli diadema detraxit, inquit Abulenſis, & Caietan.

QVONIAM TENENT ME ANGVSTIÆ] Chald. *tremor*; Sept. *tenebræ*; Hebr. שבץ *ſcabats*, i. eſt A concluſio, conſtrictio, anguſtia, tum cordis, tum hoſtium, qui me vndique cingunt. Porrò *ſcabats*, ſignificat quoque veſtem ocellatam, quaſi ocellis incluſam & concluſam, qualis eſt lorica reticulata militum, & Ephod pontificis, ſícque hîc accipiunt Rabbini; ſed variè. Primò enim, R. Leui exponit de lorica reticulata Saulis, q. d. Saul: Occide me, quia ego me transfodere nequeo ob loricam reticulatam quâ tegor. Secundò, alij exponunt de loricis hoſtium, q. d. Cingunt & conſtringunt me loricati hoſtium equites; vnde & Tigur. vertit, *apprehendit me corona*, ſcilicet equitum. Tertiò, alij in *Midras* explicant de Ephod Pontificis. q. d. Tenent & terrent me ſacerdotes & Pontifex Achimelech, quos iniuſtè cap. 22. occidi: hi à me pœnas exigunt, B quaſi Saul ex ſceleris conſcientia cognouerit ſe adigi ad necem, ob cæſos ſacerdotes. Addit Abulenſ. quæſt. 5. Saulem vidiſſe vmbras & ſpectra ſacerdotum veſtibus ſacerdotalibus indutorum, quæ ipſum terrebant: Verùm planiùs Noſter *ſcabats*, vertit *anguſtiæ*, vnde ei conſentit Chald. & Sept. Hinc & Vatab. vertit, *apprehendit me tremor*, vel *trepidatio*.

ET ADHVC TOTA ANIMA MEA IN ME EST] q. d. Licet vehementer vulneratus ſim à ſagittariis, vt dictum eſt cap. 31. 3. tamen adhuc totus viuo, metuóque ne viuus in manus hoſtium incidam, illíque me probroſè excrucient & necent: tu ergo citò transfode & occide me. C Allùdit ad morem mortuorum: hi enim ſenſim per partes emoriuntur. Primò enim anima recedit ab oculis, vt non videant; inde ab auribus, vt non audiant, & ita pedentim recedit à cæteris partibus, donec ipſum cor deſerat; quo facto homo plenè moritur. Vnde Ariſtot. *Cor*, inquit, *in homine eſt primum viuens, & vltimum moriens*: Ex aduerſo oculi ſunt vltimùm viuens, & primùm moriens: in embryone enim, vltimò formantur oculi. Hinc Seneca epiſt. 30. *Senilis*, ait, *anima in primis labris eſt, nec magna vi diſ-*

trahitur à corpore. Nam, vt ait Sanctus Ambroſius, *mors ſenibus præ foribus eſt, iuuenibus in inſidiis.*

Vers. 14. VT OCCIDERES CHRISTVM DOMINI] putà Saulem, qui à Domino per Samuelem chriſmate, ſiue oleo, vnctus erat in regem Iſraëlis, ideóque quaſi ſacer erat & inuiolabilis.

Vers. 16. SANGVIS TVVS SVPER CAPVT TVVM.] q.d. Sanguinis tui effuſionem tibi tuóque capiti imputa, quia faſſus es te occidiſſe Saulem regem: par enim eſt vt Sanguinem Saulis, quem fudiſti, tuo ſanguine & morte luas. Hæc enim eſt lex talionis à Deo ſancita. Dices, volenti non fit iniuria: Saul autem volebat & rogabat occidi. Reſpond. Primò, Saul non poterat hoc velle, nec poterat hîc cedere iure ſuo. Secundò, eſto hîc Sauli volenti occidi propriè non fieret iniuria; fiebat tamen iniuria Deo, qui erat dominus vitæ Saulis; & reip. cuius caput erat Saul. ita S. Thom. 3. p. q. 47. art. 6. ad 3.

Quæres, an licitè Dauid Amalecitam hunc occidi iuſſerit, cùm nondum eſſet rex, nec haberet auctoritatem regiam? Reſpond. affirmatiuè. Habuit enim hanc poteſtatem, quia ſciebat poſt mortem Saulis regnum ad ſe pertinere ex diſpoſitione Dei. Ad hoc enim in regem vnctus erat à Samuele, vt Sauli à Deo reiecto, vel adhuc viuo vt volunt nonnulli, vel potiùs morienti, in regno ſuccederet. ita Abulenſ. Caiet. Serarius & alij. Adde, Dauidem à Saule fuiſſe auctoratum belli ducem, vt contra hoſtes Iſraëlis pugnaret, eóſque occideret: hoſtis autem erat hic Amalecita, quia regem Iſraëlis ſe occidiſſe fatebatur. Denique iuſſerat Deus omnes Amalecitas occidi, vt audiuimus cap. 15. ac reus ipſe Dauidem pro rege & iudice agnoſcebat, vt pote ad quem diadema, regiæ dignitatis inſigne, detulerat.

Vers. 18. ET PRÆCEPIT VT DOCERENT FILIOS IVDA ARCVM.] Chald. *ad iaciendum arcum.* vnde Beda, Lyranus, Abulenſ. Vatabl. Salianus, & alij ſic exponunt: Præcepit vt docerent filios Iuda artem militarem, ſiue artem ſagitandi, quia multus erat tum ſagittarum vſus; & tribum Iuda hoc hoc tempore præſidium eſſe oportebat totius populi contra vicores Philiſthæos, q.d. Hortatus eſt ne deſponderent animos in aduerſis rebus, ſed ad futura ſe bella inſtruerent, ne, quemadmodum nunc contigerat vinci à Philiſthæis arte ſagittandi, cùm Saul ipſe iis vulneratus fuerit, totúſque exercitus fuſus ac fugatus, ita in poſterum eueniret.

Verùm, aptiùs cum Serario, Sanchez & Mariana, per *arcum*, accipias ipſum *planctum*, ſiue threnum, & carmen funebre Dauidis: huius enim titulus erat *arcus*, eò quòd in eo laudaretur arcus & fortitudo bellica Saulis & Ionathæ. Simili modo Pſalmi ſuos habent titulos à quibus denominantur. Sic apud Græcos Ode quædam dicta eſt *Harmodium*, quia heroïca facta Harmodij celebrat. Aliæ Odæ dictæ ſunt *Daphnis* & *Niobe*, quia eos dilaudant. Aliæ vocantur *fiſtula* & *ſcutum*, apud Theocritum; ſic Pſalmos & hymnos in Eccleſia cani ſolitos vulgò vocamus, *Te Deum laudamus*, *Magnificat*, *Benedictus*, *De profundis*, *Miſerere*, ab eorum initio & titulo ſiue argumento. Id ita eſſe patet primò, quia alioqui nulla eſt hîc connexio: quid enim arcus faciet ad planctum Dauidis? Secundò, quia in LXX. habetur Dauidem edidiſſe non ſimpliciter threnum, ſed threnum hunc, ſeu, vt Noſter, *huiuſmodi*, deinde in iiſdem nullum aliud nomen, quod arcui reſpondeat, præter threnum. Ad hæc ſubiungitur Dauid ideò dixiſſe, vt doceret filios Iuda; quam rem? ipſum ſcilicet, quem ſolum nominarunt, threnum. Tertiò, tradit Ioſephus Iudæos ita diligenter threnos iſtos didiciſſe, vt ad ſua vſque tempora hæſerint. Quartò, quia ſimili modo Ieremias imminent excidio Hieroſolym. iubet vt filios doceant threnum, & modum plangendi. *Docete*, inquit, c. 9. 20. *filias veſtras lamentum, & vnaquæque proximam ſuam planctum.* Tales ſunt threni Ieremiæ. Quintò, quia moris fuit huiuſmodi carmina docere & diſcere, vt patet Deuteronom. 17. & 2. Paralyp. 35. 25. vbi dicitur Ieremias dictaſſe threnos de morte Ioſiæ regis. *Cuius*, inquit, *omnes cantores atque cantatrices vſque in præſentem diem, lamentationem ſuper Ioſiam replicant.*

Tropolog. Sancti Hieron. & ex eo Rupert. Dauid, inquit, dixit vt Dominus *doceret filios Iuda arcum*; id eſt, reges Iuda doceret fortitudinem, vt fortes & intenti eſſent in timore Domini, & in præceptis Dei, ne per inobedientiam reges Iuda à fortitudine, & timore Domini, ſicut Saul, recederent, & eo modo quo ipſe perierat, perirent. Fortitudo enim deeſt omnibus qui tentationibus cedunt, & in peccata corruunt: ſi enim fortiter iis reſiſterent, non peccarent. Quare qui tentatur, maximè eget fortitudine quam precibus impetrare debet à Deo. *Tropologicè.*

SICVT SCRIPTVM EST IN LIBRO IVSTORVM.] *Liber iuſtorum*, ait Sanctus Hieronymus, eſt *liber Samuelis*, vbi continentur Prophetæ iuſti, Samuel videlicet, Gad, & Nathan: in quorum libro ſcriptum eſſe perhibetur, qualiter Saul recedens à timore per inobedientiam ſuam periit. Verùm incongruum eſt, vt idem liber & auctor citet ſeipſum: quare alius hic liber eſſe videtur. Quis & qualis fuerit, dixi Ioſue 10. 13. In hoc ergo libro totius hic Dauidis threnus & Epicedium Saulis conſcriptus fuit, cuius pars dumtaxat hîc recenſentur.

CONSIDERA ISRAEL PRO HIS QVI MORTVI SVNT SVPER EXCELSA (excelſum montem *Gelboë*) TVA VVLNERATI]

Vers. 19. INCLYTI, ISRAEL, SVPER MONTES TVOS INTERFECTI SVNT: QVOMODO CECIDERVNT FORTES?] Hic verſus in re & ſenſu idem eſt cum priore. Vnde pro his duobus verſibus, vnus dumtaxat eſt in Hebræo, Septuag. & Chald. Quare duplex hic verſus ortus eſt ex duplici verſione textus Hebraici. Prior ex verſione Aquilæ (quam ſequitur Procopius) Ideóque eum nonnulli codices Vulgatæ editionis, vt Regij, omittunt: poſterior ex verſione Sancti Hieron. Hebræa ad verbum habent: *Decus Iſraelis in excelſis tuis vulneratum eſt; quomodo corruerunt Heroes?* ita Vatabl. Alloquitur Dauid terram Iſraël, q.d. O inclyta terra Iſrael in tuo monte Gelboë vulneratus occubuit Saul cum Ionatha, qui erat decus, deſiderium & gloria (hæc om-

Digitized by Google

nia enim ſignificant צבי *tſebi*) tua: hi duo enim erant inuicti tui heroës. Chald. vertit, *Steterunt ſuper Iſrael, ſuper domum fortitudinum veſtrarum eleuati ſunt occiſores, quomodo ceciderunt fortes?* LXX. Romana habent, *Sta Iſrael ſuper mortuos tuos, in excelſis vulneratos; quomodo ceciderunt potentes?* Pro *ſta* græcè eſt στήλωσον, q. d. inſiſte & incumbe fixè in hac conſiderationem; Aquila, ἀκρίβασαι, id eſt diligenter expende. Eſt hoc carmen ſpiritu militari conſcriptum, vtpote à Dauide milite de robuſtis militibus Saule & Ionatha.

VERS. 21. *Montes Gelboë an maledicat Dauid?*

MONTES GELBOE NEC PLVVIA, NEC ROS VENIANT SVPER VOS, NEQVE (in vobis) SINT AGRI PRIMITIARVM] ex quibus fructus naſcantur, quorum primitiæ Deo ex lege offerantur. *Montes Gelboe* in longum porrecti ab Occidente in Orientem per vndecim leucas, ſunt in confinio dimidiæ tribus Manaſſe & tribus Iſſachar, quorum initium eſt ab vrbe Ieſrahel, & ferè vſque ad Iordanem pertingunt. Videtur Dauid maledicere & ſterilitatem imprecari montibus *Gelboe*, id eſt creaturæ irrationali, non quatenus creatura Dei eſt, ſed quatenus illa fuit occaſio, & locus tantæ cladis Saulis & Hebræorum; quod non eſt peccatum. Vide D. Thom. 22 q. 76. à 2. Audi S. Ambroſ. lib. 2 de Cain c. 8. *Natura*, inquit, *ex innocentis ſoli damnatione, oſtendit futura ſupplicia noxiorum: propter igitur hominum peccata, & ipſa elementa damnantur. Denique Dauid montibus Gelboe perpetuæ ſterilitatis pœnam optauit.*

Simili modo Iob. c. 3. maledixit diei natiuitatis ſuæ, æquè ac Ieremias c. 20. v. 14. eò quòd illa ſibi tot malorum fuiſſet occaſio & porta: vide ibi dicta. Addit S. Gregor. 4. Moral. c. 4. per montium ſterilitatem, homines, putà Iudæos, puniri: hi enim ſua iniquitate meruerunt, vt rex eorum ibidem occideretur.

Reſpond. negatiuè.

Verius tamen eſt, Dauidem hîc verè & ſeriò montibus Gelboë non maledixiſſe, nec eis imprecatum fuiſſe ſterilitatem; ſed luſiſſe militariter, vt animi dolorem ſignificaret; q. d. æquum & dignũ eſſet, vt vos, ô montes Gelboë, in memoriam tantæ cladis priuaremini ſemper rore & pluuia, ac frugibus & fructibus, eò quòd in vobis hæc clades peracta ſit. ita Abulenſis Caietanus & alij.

Porrò Rabanus & Gloſſa dicunt, hanc execrationem fuiſſe quaſi vaticinium, quod reipſa completum ſit. Nam montes Gelboë fuiſſe anteà valde fertiles, poſteà ſummè ſteriles; idque ſentire videtur S. Ambroſ. 3. Offic. 9. Certum enim eſt montes Gelboë multis in locis eſſe petroſos, aridos & ſteriles, teſte Bredenbachio, Adric. & alijs terræ ſanctæ Chorographis. Verùm alij aſſerunt mõtes hos tales fuiſſe ante Dauidem: alij cenſent ſterilitatem hanc eis obtigiſſe à tempore Eliæ, qui toti Iſraëli ſterilitatem & ſiccitatem ſua imprecatione induxit 3. Reg. 17. 1. ita Magiſter hiſt. Scholaſt. Porrò Abulenſis aſſerit ſe noſſe viros, ſuper quos in monte Gelboë pluuia ceciderit.

Allegor.

Allegor. S. Gregor. 4. Moral. c. 4. *Gelboë*, inquit, *interpretatur decurſus; per Saul autem vnctum & mortuum, mors noſtri mediatoris exprimitur: non immeritò per Gelboe montes ſuperba Iudæorum corda ſignantur, quæ dum in huius mundi deſiderijs defluunt, in Chriſti, id eſt vncti, ſe morte miſcuerũt. Et quia in eis vnctus Rex corporaliter moritur, ipſi ab omni gratiæ rore ſiccantur.*

Porrò Pagnin. in Nom. Hebr. *Gelboë*, inquit, Hebr. idem eſt quod *aceruus tumoris*, vel, *inflationis*: ibi enim cadunt & ruunt impij, vti ruit ſuperbus Lucifer è ſummo cœlorum, ideóque in Gelboë cæſus eſt Saul.

Myſticè.

Myſticè. S. Bernar. ſerm 54. in Cant. per *montes Gelboë*, accipit dæmones, item tepidos & irreligioſos: hi enim ſunt aridi & ſteriles gratiæ & bonorum operum. Audi S. Bern. *Peccator videbit & iraſcetur, dentibus ſuis fremet & tabeſcet. Quam miſer cùm ſuſpicit cælos, in quibus innumeros montes intuetur diuina claritate fulgentes, diuinis laudibus reſultantes, ſublimes in gloria, abundantes in gratia. Quam miſerior, cùm reſpicit terram, montes nihilominus quamplurimos de populo acquiſitionis habentem, fide ſolidos, ſpe excelſos, charitate ſpacioſos, cultos virtutibus, bonorum operum fructibus refertos, de rore cæli, tanquam de ſaltu ſponſi quotidianam capientes benedictionem.*

Pergit deinde S. Bernard. idque exaggerat: *Cum quanto putamus dolore & rancore aſpiciat ille cupidiſſimus gloriæ iſtos in circuitu ſuo tam glorioſos montes, cùm ſe, & ſuos è regione incultos, tenebroſos, bonis omnibus infecundos deſpiciat, ita vt ſe ſentiat eſſe opprobrium hominum & Angelorum, qui omnibus exprobat, ſecundùm illud in Pſalmis: Draco iſte quem formaſti ad illudendum ei.*

NEQVE SINT AGRI PRIMITIARVM] id eſt fructuum, è quibus Deo ſeligantur & offerantur primitiæ. Chald. vertit, *challetha*, (pro quo interpres Latinus in Biblijs Regijs perperam poſuit *Halcha*) id eſt *placenta* vel collyrida quæ offerebatur quaſi fructuum primitiæ.

QVASI NON ESSET VNCTVS OLEO] ſupple, Saul, qui vnctus fuit à Samuele in regem. Aliqui τὸ, *vnctus*, referunt ad *clypeus*: vnde R. Salomon & Vatab. cenſent in creatione regis, non ſolùm regem, ſed & clypeum eius, ſolere vngi oleo, vt ex hac vnctione fieret lubricus ad excutiendum tela hoſtium; ſed ſic omnium militum clypei debuiſſent vngi, vt rectè id confutans argumentatur Abulenſ. qui quoque clypeum regis vngi ſolitum aſſerit: ſed alia de cauſa, ſcilicet vt eius dignitas æquè ac fortitudo bellandi hac vnctione repræſentaretur; q. d. Clypeus Saul olim vnctus oleo, iam adeò ſanguine hauſtum perunctus eſt, vt prior illa Dei vnctio in eo non appareat; atque perinde ac ſi *non eſſet vnctus oleo*. Fauet Iſaias cap. 21. 5. dicens: *Surgite principes, arripite* (Hebr. *vngite*) *clypeos*, vt ſcilicet ſint politi, terſi & fulgentes. Vnde Chald. vertit, *tergite & lucida facite arma*. vide ibi dicta.

VERS. 22.

A SANGVINE INTERFECTORVM, AB ADIPE FORTIVM, SAGITA IONATHÆ NVMQVAM REDIIT RETRORSVM,] ſed penetrauit corpora hoſtium etiam fortiſſima & pinguiſſima, eóſque ſanguine ſuo euentauit, transfixit, & interemit, q. d. Ionathas & Saul ſuis ſagittis & gladiis multum ſanguinis elicuerunt & fuderunt, multóſque vulnerarunt & occiderunt. Minùs rectè ergo nonnulli τὸ, *a ſanguine*

Digitized by Google

interfectorum, ab adipe fortium, referunt nectúntque cum verſu præcedenti, quaſi hæc verba dent cauſam cur pluuia & ros ſuper montes Gelboë deſcendere non debeant, ſcilicet ob effuſum ſanguinem Saulis, Ionathæ & Hebræorum, qui in eis interfecti ſunt. Porrò Saul facilè erat ſeptuaginta annorum, Ionathas pluſquàm quadraginta: nam mox frater eius iunior, ſcilicet Iſboſeth, Sauli in regno ſuccedens erat quadraginta annorum, vt audiemus cap. 2. v. 10.

Vers. 23. In morte qvoqve non svnt divisi] q. d. Saulem & Ionatham ſicut ſociauit vita, ita & mors. Amici enim gaudent ſimul viuere, & ſimul mori, quia anima amantis eſt in amico amato, quàm in amante. Sic apud Gallos celebrantur *Soldury*, quaſi fortiſſimi milites, qui ſibi mutuò fidem iurabant in prælio, vt vel vincerent, vel ſimul occumberent: teſte Cæſare lib. 3. de bello Gallico.

Symbol. Eccleſia in Officio Eccleſ. hæc verba adaptat SS. Apoſtolis Petro & Paulo, qui eodem die, menſe & anno à Nerone martyrio laureati ſunt: *Glorioſi*, inquit, *principes terræ, quomodò in vita ſua dilexerunt ſe, ſic & in morte non ſunt ſeparati.*

Aquilis velociores, leonibus fortiores. Eſt Hyperbole, q. d. Saul & Ionathas erant velociſſimi & fortiſſimi. Simile epitaphium ſuo Daphnidi, id eſt Iulio Cæſari viginti tribus vulneribus in curia confoſſo, vel Quintilio Varo, cum tribus legionibus in Germania cæſo, dat Virgilius Egloga 5. vbi inter cætera ita de eo canit:

Daphni tuum pœnos etiam ingemuiſſe leones
Interitum monteſque feri, ſyluæque loquuntur.
Daphnis & Armenias curru ſubiungere tigres
Inſtituit, &c.

Et inferiùs aſſerit eum in cælum inter Deos tranſlatum:

Candidus inſuetum miratur limen olympi,
Sub pedibuſque videt nubes & ſydera Daphnis, &c.
Semper honos noménque tuum, laudéſque manebunt.

Vers. 26. Amabilis svper amorem mvliervm] *Amorem* accipe vel actiuè, q. d. Quantum mulieres amare ſolent ſuos ſponſos & filios, tantum ego amaui te, ô Ionatha; vel paſſiuè, q. d. Quantum mulieres amari ſolent à ſpon-A ſis & filijs, tantum & ampliùs tu mihi eras amabilis in delicijs & dilectus. ita Theodor.

Moral. Vide hîc, mirare & imitare, quàm Dauid tot iniuriarum Saulis fuerit immemor, quamque de eius, licet ſibi inimiciſſimi, morte non ſit gauiſus, ſed eam tam ſeriò luxerit, & tam eleganti Epicedio honeſtarit; ideóque meruit ei in regnum ſuccedere, ac fauorem tribus Iuda ſibi conciliauit, quæ illicò eum in regem ſuum vnxit. Quocircà S. Chryſoſt. hom. de virtut. & vitijs docet inuidiam Saulis nocuiſſe ipſi Sauli, non Dauidi: ipſa enim Sauli infamiam & necem, Dauidi verò gloriam & regnum poperit: *Vulgus*, inquit, *neſcit quantò cæteris miſeriores habendi ſunt, qui dum alijs nocere exiſtimant ſeipſos gladio transuerberant: quod ſuprema prorſus amentia eſt, ſeipſum percutere, & hoc ipſum neſcire; ſed cum alium*
B *iniuria credat afficere, tum verò ſeipſum omninò iugulare.* Id deinde demonſtrat exemplo & antitheſi Saulis & Dauidis: *Nónne hic moleſtia & iniquo dæmone angebatur: ille autem vel ſole clarior erat in trophæis, & qua Deum præcipuè colebat, ingenti pietate ſuper æthera notus? Nónne hic tabeſcebat inuidia: ille vero dum tacitè omnia ferret, omnes ſibi charitate vincebat?* Cauſam ſubijcit: *Quia hic* (Saul) *milites tremendos armis, ille,* ſcilicet Dauid, *verò iuſtitiam innumeris legionibus validiorem, ſociam ſibi & auxiliarem aſciuerat.* Idem Chryſoſt. tom. 2. de Saule & Dauide, *ſi mille*, inquit, *habuiſſent vitas, an non promptè impendiſſent pro ſuo duce, iam ex reuerentia, quam hoſti præſtitit, reipſa perſpectum habentes, quam beneuolum animum gereret erga ſuos? Ceterùm, qui*
C *mitis, ac manſuetus eſt in eos, à quibus moleſtia affectus eſt, multò magis erit erga beneuolos eum affectum geſturus. Quæ profectò res fuit illi maximũ ſecuritatis pignus.* Et paulò pòſt: *Dauidi*, inquit, *non iam vt homini, ſed vt angelo parebant.* Denique S. Ambroſius in Apolog. Dauidis cap. 6. *Inimici*, inquit, *vltus eſt mortem, flebiliter ſatis deplorauit interitum: & debitum ſibi imperium diu diſtulit, quod ſciebat Deo auctore deberi. Quo ſolo docuit omnes homines ad non præripiendum regnum etiamſi debeatur, ſed exſpectandum, vt ſuo tempore deferatur.* Vtinam hunc virum imitati eſſent poſteri, non tantas bellorum pertuliſſemus acerbitates.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID in Hebron vngitur rex ſuper tribum Juda, ceteris verò vndecim tribubus Abner verſ. 8. regem creat Jsboſeth Saulis filium. Mox verſ. 14. Abner & Joab per duodecim vtrimque milites duellum, indéque bellum ineunt, in quo vincunt Joabitæ: Aſaël perſequens Abner verſ. 19. ab eo haſta confoditur. Denique Joab rogante Abner, ne ſe ſuóſque ad deſperationem, quæ victori periculoſa eſt, adigat, canit receptui.

1. IGitur poſt hæc conſuluit Dauid Dominum, dicens: Num aſcendam in vnam
de ciuitatibus Iuda? Et ait Dominus ad eum: Aſcende. Dixítque Dauid: Quò
aſcendam? Et reſpondit ei: In Hebron. 2. Aſcendit ergo Dauid, & duæ vxo-
res eius, Achinoam Iezraëlites, & Abigail vxor Nabal Carmeli: 3. Sed & viros,
qui erant cum eo, duxit Dauid ſingulos cum domo ſua: & manſerunt in oppidis He-
bron. 4. Veneruntque viri Iuda, & vnxerunt ibi Dauid, vt regnaret ſuper domum
Iuda. Et nuntiatum eſt Dauid, quòd viri Iabes Galaad ſepeliſſent Saul. 5. Miſit er-
go Dauid nuntios ad viros Iabes Galaad, dixítque ad eos: Benedicti vos Domino,
qui feciſtis miſericordiam hanc cum domino veſtro Saul, & ſepeliſtis eum.
6. Et nunc retribuet vobis quidem Dominus miſericordiam & veritatem: ſed &
ego reddam gratiam, eò quòd feciſtis verbum iſtud. 7. Confortentur manus ve-
ſtræ, & eſtote filij fortitudinis: licet enim mortuus ſit dominus veſter Saul, ta-
men me vnxit domus Iuda in regem ſibi. 8. Abner autem filius Ner, princeps
exercitus Saul, tulit Isboſeth filium Saul, & circumduxit eum per caſtra. 9. Re-
gémque conſtituit ſuper Galaad & ſuper Geſſuri, & ſuper Iezraël, & ſuper
Ephraim, & ſuper Beniamin, & ſuper Iſraël vniuerſum. 10. Quadraginta annorum
erat Isboſeth filius Saul, cùm regnare cœpiſſet ſuper Iſraël, & duobus annis re-
gnauit: ſola autem domus Iuda ſequebatur Dauid. 11. Et fuit numerus dierum,
quos commoratus eſt Dauid, imperans in Hebron ſuper domum Iuda ſeptem anno-
rum, & ſex menſium. 12. Egreſſúſque eſt Abner filius Ner, & pueri Isboſeth fi-
lij Saul, de caſtris in Gabaon. 13. Porrò Ioab filius Saruiæ, & pueri Dauid egreſ-
ſi ſunt, & occurrerunt eis iuxta piſcinam Gabaon. Et cùm in vnum conueniſ-
ſent, è regione ſederunt: hi ex vna parte piſcinæ, & illi ex altera. 14. Dixit-
que Abner ad Ioab: Surgant pueri, & ludant coram nobis. Et reſpondit Ioab:
Surgant. 15. Surrexerunt ergo, & tranſierunt numero duodecim de Beniamin, ex
parte Isboſeth filij Saul, & duodecim de pueris Dauid. 16. Apprehenſóque vnuſ-
quiſque capite comparis ſui, defixit gladium in latus contrarij, & ceciderunt ſimul:
vocatúmque eſt nomen loci illius: Ager robuſtorum, in Gabaon. 17. Et or-
tum eſt bellum durum ſatis in die illa: fugatúſque eſt Abner, & viri Iſraël, à pue-
ris Dauid. 18. Erant autem ibi tres filij Saruiæ, Ioab, & Abiſai, & Aſaël: por-
rò Aſaël curſor velociſſimus fuit, quaſi vnus de capreis quæ morantur in ſiluis.
19 Perſequebatur autem Aſaël Abner: & non declinauit ad dexteram, neque ad
ſiniſtram omittens perſequi Abner. 20. Reſpexit itaque Abner poſt tergum
ſuum, & ait Túne es Aſaël? Qui reſpondit: Ego ſum. 21. Dixitque ei Abner:
Vade ad dexteram, ſiue ad ſiniſtram, & apprehende vnum de adoleſcentibus, &
tolle tibi ſpolia eius. Noluit autem Aſaël omittere quin vrgeret eum. 22. Rur-
ſúmque locutus eſt Abner ad Aſaël: Recede, noli me ſequi, ne compellar con-
fodere te in terram, & leuare non potero faciem meam ad Ioab fratrem tuum.

Digitized by Google

23. Qui audire contempſit, & noluit declinare: percuſſit ergo eum Abner auerſa haſta in inguine, & transfodit, & mortuus eſt in eodem loco: omneſque qui tranſibant per locum illum, in quo ceciderat Aſaël, & mortuus erat, ſubſiſtebant. 24. Perſequentibus autem Ioab & Abiſai fugientem Abner, ſol occubuit: & venerunt vſque ad Collem aquæ ductus, qui eſt ex aduerſo vallis itineris deſerti in Gabaon. 25. Congregatique ſunt filij Beniamin ad Abner: & conglobati in vnum cuneum, ſteterunt in ſummitate tumuli vnius. 26. Et exclamauit Abner ad Ioab, & ait: Num vſque ad internecionem tuus mucro deſæuiet? an ignoras quòd periculoſa ſit deſperatio? vſquequò non dicis populo, vt omittat perſequi fratres ſuos? 27. & ait Ioab: Viuit Dominus, ſi locutus fuiſſes, manè receſſiſſet populus perſequens fratrem ſuum. 28. Inſonuit ergo Ioab buccina, & ſtetit omnis exercitus, nec perſecuti ſunt vltrà Iſraël, neque iniere certamen. 29. Abner autem & viri eius abierunt per campeſtria, tota nocte illa: & tranſierunt Iordanem, & luſtrata omni Beth horon venerunt ad caſtra. 30. Porrò Ioab reuerſus, omiſſo Abner, congregauit omnem populum: & defuerunt de pueris Dauid decem & nouem viri, excepto Aſaële. 31. Serui autem Dauid percuſſerunt de Beniamin, & de viris qui erant cum Abner, trecentos ſexaginta, qui & mortui ſunt. 32. Tuleruntque Aſaël, & ſepelierunt eum in ſepulchro patris ſui in Bethleem: & ambulauerunt tota nocte Ioab, & viri qui erant cum eo, & in ipſo crepuſculo peruenerunt in Hebron.

VERS. 1. CONSVLVIT DAVID DOMINVM] per *Vrim*, putà per Abiathar pontificem indutum Rationali, in quo erant *Vrim & tummim*, vt ſæpiùs dixi.

IN HEBRON] Iubet Deus Dauidi vt eat in Hebron, quia ibi ait Procop. vixerant & ſepulti erant patriarchæ, eratque tum Hebron metropolis tribus Iuda; vt ſcilicet in ea Dauid conſecraretur rex, in eáque conſecratus à tota deinde tribu facilè vt rex acceptaretur.

VERS. 3. ET MANSERVNT IN OPPIDIS HEBRON] putà in vrbibus Hebroni vicinis, & ab Hebrone dependentibus quę alibi vocantur *filiæ*.

VERS. 4. VENERVNTQVE VIRI IVDA, ET VNXERVNT IBI DAVID] quaſi contribulem ſuum: maluerunt enim Dauidem, vt pote ſuæ tribus, regnare, quàm Isboſeth filium Saulis, qui erat ex tribu Beniamin. Sciebant enim Iacobum patriarcham tribui Iuda regnum aſſignaſſe, Geneſ. 49. 10. Sciebant inſuper Dauidem iam pridem à Samuele vnctum fuiſſe in regem, tot tantáſque de hoſtibus retuliſſe victorias: qua de cauſa multi ex alijs tribubus, deſerto Iſboſeth, ad Dauidem tranſierunt, quorum numerus recenſetur 1. Paralip. capite duodecimo.

VERS. 6. ET NVNC RETRIBVET VOBIS QVIDEM DOMINVS MISERICORDIAM ET VERITATEM] Heb. *pietatem & fidelitatem*, vt ſcilicet ſicut vos vtramque exhibuiſtis Sauli regi veſtro in auferendo & ſepeliendo eius corpore; ſic & vtramque vobis rependat Deus, ac vobis ſe pium & miſericordem æquè ac fidelem in remuneranda veſtra virtute exhibeat. Nota: *Miſericordia & veritas* ſignificant omne opus virtutis, tam liberale (qualis eſt *miſericordia*;) quàm debitum (qualis eſt *veritas*) id eſt æquitas, fidelitas & iuſtitia.

VERS. 8. ABNER AVTEM FILIVS NER PRINCEPS EXERCITVS SAVL (eiuſque conſobrinus: nam *Ner* pater *Abner* erat frater Cis, qui erat pater Saulis,) TVLIT ISBOSETH FILIVM SAVL, ET CIRCVMDVXIT EVM PER CASTRA] Hebr. eſt מחנים *Machanaim*, id eſt *caſtra*, vt vertit Noſter & LXX. Verùm Chald. Serarius & Vatab. *Machanaim*, accipiunt vt nomen proprium loci, in quo Iacob vidit caſtra Angelorum ſe contra Eſau defendentium, ideóque locum vocauit *Machanaim*, id eſt *caſtra*; Geneſ. 32. 2. quaſi in eodem loco, vt pote tam celebri & ſancto, in regem vnctus ſit Iſboſeth ab Abner, ad populi fauorem illi conciliandum: vnde & ibidem regiam ſedem conſtituit: ait Ioſephus.

REGEMQVE CONSTITVIT SVPER GALAAD, ET SVPER GESSVRI, &c. ET SVPER ISRAEL VNIVERSVM] Pro *Geſſuri* Heb. LXX. Chald legunt, *Aſuri*. *Geſſuri* erat regio trans Iordanem in Manaſſenſium ditione, ſed Manaſſenſes Chananæis in Geſſuri degentibus præualere non potuerunt: vnde ex Geſſuri quaſi Iſraëlis hoſte prædas egit Dauid, vt audiuimus lib. 1. c. 27. 8. indéque abduxit filiam regis, quam ſibi in vxorem aſciuit, & ex ea genuit Abſalonem, qui proinde occiſo Amnon fratre ſuo, Dauidis patris iram fugiens, ſe contulit ad regem Geſſuri quaſi ad auum ſuum maternum, vt audiemus cap. 3. 3. & cap. 19. 37. Quare Iſboſeth nomine tenùs factus fuit *rex Geſſuri*, non reipſa. VERS. 9.

ET SVPER ISRAEL] hoc eſt, ſuper ceteras vndecim tribus. Hic ergo facta eſt regni Iſraëlis diuiſio & ſchiſma. Dauid enim creatus fuit rex tribus Iuda, Iſboſeth verò ceterarum vndecim; vnde & poſteà ſchiſma hoc renouatum fuit ſub Roboam nepote Dauidis: huic enim adhæſit ſola tribus Iuda, ceteræ verò tribus elegerunt ſibi regem Ieroboam. Illud dictum eſt regnum Iuda, hoc regnum Iſraël, nomine communi ſcilicet maiori tribuum parti appropriato.

Digitized by Google

Porrò Abul. Serarius & alij excuſant Iſboſeth à tyrannide, & inuaſione regni, eò quòd illud ipſi hæreditario iure deberetur: licet enim Dauid vnctus eſſet à Samuele in regem, tamen illa vnctio occulta erat, nec publicata authenticè, ita vt Iſboſeth teneretur vlli credere, & Dauidi regnum paternum cedere. vnde & Dauid c. 4. 11. cum vocat *virum innoxium*, & eius cædem vltus eſt. Similiter excuſant Abner, cuius pariter necem vindicauit Dauid morte Ioab: alioqui enim Abner grauiter peccaſſet, procurandò Iſboſeth regnum, ſi ſciuiſſet illud Dauidi à Deo eſſe datum, imò ſi poſteà id reſciuiſſet, licitè non potuiſſet Iſboſeth regem fouere & defendere; ſed debuiſſet eum monere vt Dauidi cederet regnum. Porrò fabula eſt R. Salomonis, quòd, cùm populus Dauidem vellet regem, Abner probarit Iſboſeth deberi regnum ex Geneſ. 35. 18. vbi Iacob filium à Rachele in partu moriente vocatum *Benoni*, id eſt, filium doloris, nuncupat *Beniamin*, id eſt filium dexteræ. Dextera enim ſymbolum eſt regis & regni. Iſboſeth enim & Saul erant prognati ex Beniamin, Dauid verò ex Iuda.

Vers. 10. ET DVOBVS ANNIS REGNAVIT] Hinc R. Salomon & Hebræi in *Sederolam* cap. 13. cenſent Iſboſeth duobus tantùm annis regnaſſe, ita vt iis exactis illo occiſo, vndecim tribus caruerint rege per annos quinque cum dimidio, quibus finitis Dauidem ſibi regem crearunt.

Sed verius eſt, Iſboſeth totidem annis regnaſſe in Iſraël, quot annis Dauid regnauit in Iuda, ſcilicet annos ſeptem cum dimidio; nam mortuo Iſboſeth, ſtatim in regnum illi ſucceſſit Dauid, tamque in Iuda quàm in ceteris tribus omnibus regnauit. Vnde & Ioſepus aſſerit, vndecim tribus ſtatim poſt cædem Iſboſeth ſibi in regem elegiſſe Dauidem. Quod ergo hîc dicitur, Iſboſeth duobus annis regnaſſe, intellige, tranquillè & pacificè antequàm Dauidem bello laceſſeret: hoc enim fecit poſt biennium, vt narratur v. 12. Porrò bellum hoc vtrimque durauit quinque annos cum dimidio vſque ad mortem Iſboſeth: vnde c. 3. 1. dicitur: *Facta eſt longa concertatio inter domum Saul, & inter domum Dauid*, putà inter Iſboſeth & Dauid.

Vers. 14. DIXITQVE ABNER AD IOAB: SVRGANT PVERI (iuuenes bellicoſi) ET LVDANT CORAM NOBIS] *Ludant* luſu militari & duello, hoc eſt duellent inter ſe. Duellum enim ſpeciem luſus & ludicri ſpectaculi curioſis ſpectantibus exhibet: ideóque Romæ populo pugnæ gladiatorum duellantium in amphitheatro quaſi ludi exhibebantur. Rurſùm, duellum vocatur *luſus*, quia in eo duellantes oſtendunt quàm ſint periti artis gladiatoriæ, quam nobiles quaſi luſum exercent, & exercendo addiſcunt. ita Vatab. Tertiò, quia Abner duellum hoc non tam ad victoriam, quàm ad luſum militarem referebat; ſcilicet vt oſtenderet ſuos milites eſſe fortiores militibus Dauidis & Ioab. ita Ioſeph. Quartò, quia duellum hoc erat quaſi velitatio & proluſio ad bellum & prælium generale, quod illicò ſecutum eſt, vt patet ex ſeq. ac fortè, inquit Serarius, & quaſi diuiſatorium quoddam victoriæ indicium, quo Germani vti olim ſolebant, vti tradit Corn. Tacitus lib. de moribus Germano- A rum. *Eſt, inquit, & alia obſeruatio auſpiciorum, quæ grauium bellorum euentus explorant. Eius gentis, cum qua bellum eſt, captiuum quoquo modo interceptum, cum electo popularium ſuorum patrijs quemque armis committunt, victoria huius vel illius pro præiudicio accipitur.*

Porrò peccauit Abner, tum quia volens fortitudinem ſuam oſtentare æquè ac regni Iſboſeth, primus prouocauit Ioabum ad duellum & bellum, vnde iuſto Dei iudicio in eodem cæſus victúſque eſt; peccauit & Ioab, ſed minùs, quia conſenſit duello & bello, ac morti iniuſtæ eorum, qui in eo occidendi erant: necdum enim præceſſerat iuſta belli cauſa, verbi gratia, damna vel iniuriæ ab Abner vel Iſboſeth illatæ. Bellum enim capeſſere non licet, niſi iuſta & graui de cauſa. ita Abul. Si tamen Abner prior inuaſiſſet Ioa- B bum, licitè potuiſſet, imò debuiſſet Ioab ſe ac regem ſuum Dauidem defendere, ac vim vi repellere, ſed id non fecit Abner.

APPREHENSOQVE VNVSQVISQVE CAPITE COMPARIS SVI] Ioſephus Rabanus & Angelomus, τὸ, *vnuſquiſque*, reſtringunt ad eos qui erant ex parte Ioab, hos enim ſingulos *apprehenſo capite comparis ſui*, id eſt ſui antagoniſtæ ex parte Abner, eos transfodiſſe, ita vt ſalui & victores fuerint Ioabitæ, cæſi verò omnes & ſoli Abneritæ. Verùm alij paſſim τὸ, *vnuſquiſque* generatim vt ſonat accipiunt, tamque ad Abneritas, quàm ad Ioabitas referunt, ita vt omnes ad vnum cæſi ſint, & vtrimque mutuis vulneribus conciderint. Talis fuit Cadmæa pugna. Fabulantur enim poetæ Cadmum Agenoris filium & Thebarum conditorem, cùm vidiſſet ſocios à dra- C cone interfectos, draconis dentes ſeuiſſe, ex quibus orti ſe mutuis ictibus confoderent. Vers. 16.

ET ORTVM EST BELLVM] Ecce hîc duellum tranſit in acre bellum totale, vnde ad illud fuit quaſi ludus & prælusio vt dixi. Vers. 17.

PORRO ASAEL CVRSOR VELOCISSIMVS FVIT] Ioſeph. ait Aſaëlem adeò fuiſſe velocem, vt non tantùm homines, ſed & equos curſu ſuperaret, quales etiamnum ſunt in Hibernia & India. S. Bachiarius epiſt. de lapſis: *Aſaël*, inquit, *velox ſicut ceruus a ſcriptura eſſe perhibetur, ob hoc credo, quòd incoinquinati corporis puritas donum ei velocitatis inuſſerat: corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam*, Sap. 9. 15. & colligit hanc Aſaëlis puritatem ex eo quòd cum ceruo, vt ipſe legit, comparetur: *Velox*, inquit, *erat ſicut ceruus: id eſt qui non ſolùm perſpicacia* D *mentis inimici laqueos euitabat, verùm etiam ſerpentium, id eſt aduerſariarum virtutum interfector exiſtit.* Nam ceruus & viſus acumine excellit, & perpetuas cum ſerpentibus inimicitias exercet. Vers. 18.

Tropol. *Aſaëles* ſunt, qui procurrunt alacres ad quæuis charitatis officia, qualis fuit Cardamas, quem S. Paulinus. epiſt. 5. ad Amandum, Aſaëli comparans, ei dat pedes ceruorum: *Nam poſitus eſt*, inquit, *in tantæ miniſterio charitatis, vt in libertate ſeruiat, in ſenectute diſcurrat, & requiem vacationis emeritæ malit in peregrinationis labore, quam in domeſtica ſede conſumere: quia pigrorum vias ſpinis ſtratas calcare declinat, ne conuertatur in ærumnam, dum ei de inertia infructuo-*

Digitized by Google

23. Qui audire contempſit, & noluit declinare: percuſſit ergo eum Abner auerſa haſta in inguine, & transfodit, & mortuus eſt in eodem loco: omneſque qui tranſibant per locum illum, in quo ceciderat Aſaël, & mortuus erat, ſubſiſtebant. 24. Perſequentibus autem Ioab & Abiſai fugientem Abner, ſol occubuit: & venerunt vſque ad Collem aquæ ductus, qui eſt ex aduerſo vallis itineris deſerti in Gabaon. 25. Congregatique ſunt filij Beniamin ad Abner: & conglobati in vnum cuneum, ſteterunt in ſummitate tumuli vnius. 26. Et exclamauit Abner ad Ioab, & ait: Num vſque ad internecionem tuus mucro deſæuiet? an ignoras quòd periculoſa ſit deſperatio? vſquequò non dicis populo, vt omittat perſequi fratres ſuos? 27. & ait Ioab: Viuit Dominus, ſi locutus fuiſſes, manè receſſiſſet populus perſequens fratrem ſuum. 28. Inſonuit ergo Ioab buccina, & ſtetit omnis exercitus, nec perſecuti ſunt vltrà Iſraël, neque iniere certamen. 29. Abner autem & viri eius abierunt per campeſtria, tota nocte illa: & tranſierunt Iordanem, & luſtrata omni Beth horon venerunt ad caſtra. 30. Porrò Ioab reuerſus, omiſſo Abner, congregauit omnem populum: & defuerunt de pueris Dauid decem & nouem viri, excepto Aſaële. 31. Serui autem Dauid percuſſerunt de Beniamin, & de viris qui erant cum Abner, trecentos ſexaginta, qui & mortui ſunt. 32. Tuleruntque Aſaël, & ſepelierunt eum in ſepulchro patris ſui in Bethleem: & ambulauerunt tota nocte Ioab, & viri qui erant cum eo, & in ipſo crepuſculo peruenerunt in Hebron.

VERS. 1. CONSVLVIT DAVID DOMINVM] per *Vrim*, putà per Abiathar pontificem indutum Rationali, in quo erant *Vrim & tummim*, vt ſæpiùs dixi.

IN HEBRON] Iubet Deus Dauidi vt eat in Hebron, quia ibi ait Procop. vixerant & ſepulti erant patriarchæ, eratque tum Hebron metropolis tribus Iuda; vt ſcilicet in ea Dauid conſecraretur rex, in eáque conſecratus à tota deinde tribu facilè vt rex acceptaretur.

VERS. 3. ET MANSERVNT IN OPPIDIS HEBRON] putà in vrbibus Hebroni vicinis, & ab Hebrone dependentibus quę alibi vocantur *filiæ*.

VERS. 4. VENERVNTQVE VIRI IVDA, ET VNXERVNT IBI DAVID] quaſi contribulem ſuum: maluerunt enim Dauidem, vt pote ſuæ tribus, regnare, quàm Isboſeth filium Saulis, qui erat ex tribu Beniamin. Sciebant enim Iacobum patriarcham tribui Iuda regnum aſſignaſſe, Geneſ 49. 10. Sciebant inſuper Dauidem iam pridem à Samuele vnctum fuiſſe in regem, tot tantáſque de hoſtibus retuliſſe victorias: qua de cauſa multi ex alijs tribubus, deſerto Isboſeth, ad Dauidem tranſierunt, quorum numerus recenſetur 1. Paralip. capite duodecimo.

VERS. 6. ET NVNC RETRIBVET VOBIS QVIDEM DOMINVS MISERICORDIAM ET VERITATEM] Heb. *pietatem & fidelitatem*, vt ſcilicet ſicut vos vtramque exhibuiſtis Sauli regi veſtro in auferendo & ſepeliendo eius corpore; ſic & vtramque vobis rependat Deus, ac vobis ſe pium & miſericordem æquè ac fidelem in remuneranda veſtra virtute exhibeat. Nota: *Miſericordia & veritas* ſignificant omne opus virtutis, tam liberale (qualis eſt *miſericordia*;) quàm debitum (qualis eſt *veritas*) id eſt æquitas, fidelitas & iuſtitia.

VERS. 8. ABNER AVTEM FILIVS NER PRINCEPS EXERCITVS SAVL (eiuſque conA ſobrinus: nam *Ner* pater *Abner* erat frater Cis, qui erat pater Saulis,) TVLIT ISBOSETH FILIVM SAVL, ET CIRCVMDVXIT EVM PER CASTRA] Hebr. eſt מחנים *Machanaim*, id eſt *caſtra*, vt vertit Noſter & LXX. Verùm Chald. Serarius & Vatab. *Machanaim*, accipiunt vt nomen proprium loci, in quo Iacob vidit caſtra Angelorum ſe contra Eſau defendentium, ideóque locum vocauit *Machanaim*, id eſt *caſtra*; Geneſ. 32. 2. quaſi in eodem loco, vt pote tam celebri & ſancto, in regem vnctus ſit Isboſeth ab Abner, ad populi fauorem illi conciliandum: vnde & ibidem regiam ſedem conſtituit: ait Ioſephus.

REGEMQVE CONSTITVIT SVPER GALAAD, ET SVPER GESSVRI, &c. ET SVPER ISRAEL VNIVERSVM] Pro *Geſ-* VERS. 9.
B *ſuri* Heb. LXX. Chald legunt, *Aſuri*. *Geſſuri* erat regio trans Iordanem in Manaſſenſium ditione, ſed Manaſſenſes Chananæis in Geſſuri degentibus præualere non potuerunt: vnde ex Geſſuri quaſi Iſraëlis hoſte prædas egit Dauid, vt audiuimus lib. 1. c. 27. 8. indéque abduxit filiam regis, quam ſibi in vxorem aſciuit, & ex ea genuit Abſalonem, qui proinde occiſo Amnon fratre ſuo, Dauidis patris iram fugiens, ſe contulit ad regem Geſſuri quaſi ad auum ſuum maternum, vt audiemus cap. 3. 3. & cap. 19. 37. Quare Isboſeth nomine tenùs factus fuit *rex Geſſuri*, non reipſa.

ET SVPER ISRAEL] hoc eſt, ſuper ceteras vndecim tribus. Hic ergo facta eſt regni Iſraëlis diuiſio & ſchiſma. Dauid enim creatus fuit rex tribus Iuda, Isboſeth verò ceterarum
C vndecim; vnde & poſteà ſchiſma hoc renouatum fuit ſub Roboam nepote Dauidis: huic enim adhæſit ſola tribus Iuda, ceteræ verò tribus elegerunt ſibi regem Ieroboam. Illud dictum eſt regnum Iuda, hoc regnum Iſraël, nomine communi ſcilicet maiori tribuum parti appropriato.

Digitized by Google

Porrò Abul. Serarius & alij excuſant Iſboſeth à tyrannide, & inuaſione regni, eò quòd illud ipſi hæreditario iure deberetur: licet enim Dauid vnctus eſſet à Samuele in regem, tamen illa vnctio occulta erat, nec publicata authenticè, ita vt Iſboſeth teneretur illi credere, & Dauidi regnum paternum cedere. vnde & Dauid c. 4. 11. eum vocat *virum innoxium*, & eius cædem vltus eſt. Similiter excuſant Abner, cuius pariter necem vindicauit Dauid morte Ioab: alioqui enim Abner grauiter peccaſſet, procurando Iſboſeth regnum, ſi ſciuiſſet illud Dauidi à Deo eſſe datum, imò ſi poſteà id reſciuiſſet, licitè non potuiſſet Iſboſeth regem fouere & defendere; ſed debuiſſet eum monere vt Dauidi cederet regnum. Porrò fabula eſt R. Salomonis, quòd, cùm populus Dauidem vellet regem, Abner probarit Iſboſeth deberi regnum ex Geneſ. 35. 18. vbi Iacob filium à Rachele in partu moriente vocatum *Benoni*, id eſt, filium doloris, nuncupat *Beniamin*, id eſt filium dexteræ. Dextera enim ſymbolum eſt regis & regni. Iſboſeth enim & Saul erant prognati ex Beniamin, Dauid verò ex Iuda.

Vers. 10. ET DVOBVS ANNIS REGNAVIT] Hinc R. Salomon & Hebræi in *Sederolam* cap. 13. cenſent Iſboſeth duobus tantùm annis regnaſſe, ita vt iis exactis illo occiſo, vndecim tribus caruerint rege per annos quinque cum dimidio, quibus finitis Dauidem ſibi regem crearunt.

Sed verius eſt, Iſboſeth totidem annis regnaſſe in Iſraël, quot annis Dauid regnauit in Iuda, ſcilicet annos ſeptem cum dimidio; nam mortuo Iſboſeth, ſtatim in regnum illi ſucceſſit Dauid, tamque in Iuda quàm in ceteris tribus omnibus regnauit. Vnde & Ioſepus aſſerit, vndecim tribus ſtatim poſt cædem Iſboſeth ſibi in regem elegiſſe Dauidem. Quod ergo hîc dicitur, Iſboſeth duobus annis regnaſſe, intellige, tranquillè & pacificè antequàm Dauidem bello laceſſeret: hoc enim fecit poſt biennium, vt narratur v. 12. Porrò bellum hoc vtrimque durauit quinque annos cum dimidio vſque ad mortem Iſboſeth: vnde c. 3. 1. dicitur: *Facta eſt longa concertatio inter domum Saul, & inter domum Dauid*, putà inter Iſboſeth & Dauid.

Vers. 14. DIXITQVE ABNER AD IOAB: SVRGANT PVERI (iuuenes bellicoſi) ET LVDANT CORAM NOBIS] *Ludant* luſu militari & duello, hoc eſt duellent inter ſe. Duellum enim ſpeciem luſus & ludicri ſpectaculi curioſis ſpectantibus exhibet: ideóque Romæ populo pugnæ gladiatorum duellantium in amphitheatro quaſi ludi exhibebantur. Rursùm, duellum vocatur *luſus*, quia in eo duellantes oſtendunt quàm ſint periti artis gladiatoriæ, quam nobiles quaſi luſum exercent, & exercendo addiſcunt. ita Vatab. Tertiò, quia Abner duellum hoc non tam ad victoriam, quàm ad luſum militarem referebat; ſcilicet vt oſtenderet ſuos milites eſſe fortiores militibus Dauidis & Ioab. ita Ioſeph. Quartò, quia duellum hoc erat quaſi velitatio & proluſio ad bellum & prælium generale, quod illicò ſecutum eſt, vt patet ex ſeq. ac fortè, inquit Serarius, & quaſi diuinatorium quoddam victoriæ indicium, quo Germani vti olim ſolebant, vti tradit Corn. Tacitus lib. de moribus Germanorum. *Eſt*, inquit, *& alia obſeruatio auſpiciorum, qua grauium bellorum euentus explorant. Eius gentis, cum qua bellum eſt, captiuum quoquo modo interceptum, cum electo popularium ſuorum patrijs quemque armis committunt, victoria huius vel illius pro præiudicio accipitur.*

Porrò peccauit Abner, tum quia volens fortitudinem ſuam oſtentare æquè ac regni Iſboſeth, primus prouocauit Ioabum ad duellum & bellum, vnde iuſto Dei iudicio in eodem cæſus victúſque eſt; peccauit & Ioab, ſed minùs, quia conſenſit duello & bello, ac morti iniuſtæ eorum, qui in eo occidendi erant: necdum enim præceſſerat iuſta belli cauſa, verbi gratia, damna vel iniuriæ ab Abner vel Iſboſeth illatæ. Bellum enim capeſſere non licet, niſi iuſta & graui de cauſa. ita Abul. Si tamen Abner prior inuaſiſſet Ioabum, licitè potuiſſet, imò debuiſſet Ioab ſe ac regem ſuum Dauidem defendere, ac vim vi repellere, ſed id non fecit Abner.

Vers. 16. APPREHENSOQVE VNVSQVISQVE CAPITE COMPARIS SVI] Ioſephus Rabanus & Angelomus, τὸ, *vnuſquiſque*, reſtringunt ad eos qui erant ex parte Ioab, hos enim ſingulos *apprehenſo capite comparis ſui*, id eſt ſui antagoniſtæ ex parte Abner, eos tranſfodiſſe, ita vt ſalui & victores fuerint Ioabitæ, cæſi verò omnes & ſoli Abneritæ. Verùm alij paſſim τὸ, *vnuſquiſque* generatim vt ſonat accipiunt, tamque ad Abneritas, quàm ad Ioabitas referunt, ita vt omnes ad vnum cæſi ſint, & vtrimque mutuis vulneribus conciderint. Talis fuit Cadmæa pugna. Fabulantur enim poetæ Cadmum Agenoris filium & Thebarum conditorem, cùm vidiſſet ſocios à dracone interfectos, draconis dentes ſeuiſſe, ex quibus orti ſe mutuis ictibus confoderent.

Vers. 17. ET ORTVM EST BELLVM] Ecce hîc duellum tranſit in acre bellum totale, vnde ad illud fuit quaſi ludus & præluſio vt dixi.

Vers. 18. PORRÒ ASAEL CVRSOR VELOCISSIMVS FVIT] Ioſeph. ait Aſaëlem adeò fuiſſe velocem, vt non tantùm homines, ſed & equos curſu ſuperaret, quales etiamnum ſunt in Hibernia & India. S. Bachiarius epiſt. de lapſis: *Aſaël*, inquit, *velox ſicut ceruus a ſcriptura eſſe perhibetur, ob hoc credo, quod incoinquinati corporis puritas donum ei velocitatis indulſerat: corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam*, Sap. 9. 15. & colligit hanc Aſaëlis puritatem ex eo quòd cum ceruo, vt ipſe legit, comparetur: *Velox*, inquit, *erat ſicut ceruus: id eſt qui non ſolum perſpicacia mentis inimici laqueos euitabat, verùm etiam ſerpentum, id eſt aduerſariarum virtutum interfector exiſtit.* Nam ceruus & viſus acumine excellit, & perpetuas cum ſerpentibus inimicitias exercet.

Tropol. *Aſaeles* ſunt, qui procurrunt alacres ad quæuis charitatis officia, qualis fuit Cardamas, quem S. Paulinus. epiſt. 5. ad Amandum, Aſaëli comparans, ei dat pedes ceruorum: *Nam poſitus eſt*, inquit, *in tantæ miniſterio charitatis, vt in libertate ſeruiat, in ſenectute diſcurrat, & requiem vacationis emeritæ malit in peregrinationis labore, quam in domeſtica ſede conſumere: quia pigrorum vias ſpinis ſtratas calcare declinat, ne conuertatur in ærumnam, dum ei de inertiæ infructuo-*

Digitized by Google

ſo otio miſeræ ſolicitudinis ſpina configitur. Exultat itaque impiger ad currendam viam, ne illi ſegne otium conterenti, pediſſe qua pigrorum inopia tamquam bonus curſor occurrat.

VERS. 23. PERCVSSIT ERGO EVM ABNER AVERSA HASTA IN INGVINE] Hob. in *quinta* ſcilicet coſta vbi reſidet iecur & fel. Tropol. *Aſaël* repræſentat nimis feruentes, præcipitantes & furentes, qui non directè, ſed indirectè, & ex obliquo reprimendi ſunt: nam vt ait S. Gregor. 3. p. Paſtor. Admonit. 17. & ex eo Angelomus & Eucherius: *Ex mucrone* (directè) *& percutere eſt impetu apertæ increpationis obuiare, auerſa verò haſta perſequentem ferire, eſt furentem tranquillè ex quibuſdam tangere & quaſi parcendo ſuperare. Aſaël autem protinùs occubuit, quia commotæ mentes dum parci ſibi ſentiunt, & tamen reſponſorum ratione in intimis ſub tranquillitate tanguntur, ab eo, quòd ſe erexerant, ſtatim cadunt*: Vnde *Abner* Hebr. idem eſt quod *patris lucerna*, qualis eſt prudentia lenis & manſueta corripientis.

VERS. 26. AN IGNORAS, QVOD PERICVLOSA SIT DESPERATIO?] Milites enim deſperati acerrimè pugnant, vt vel vincant, vel, ſi vincant, vel, ſi vincantur, ne inulti moriantur: ſed carè vitam ſuam hoſti vendant: quare ex deſperatione naſcitur ſpes victoriæ, imò deſperatio ſæpè eſt cauſa victoriæ. Quocircà præclari duces hoc habent principium: *Cum deſperato ne pugna. Fugienti hoſti aureum ſterne pontem.* ita Tryphon occiſo Ionatha non fuit auſus aggredi paucos eius ſocios deſperatos. Nam *videntes hi, qui in-* A *ſecuti fuerant, quia pro anima res eſt illis, reuerſi ſunt*, 1. Machabæor. 12. 51. Nec Lyſias cum multis, Iudam Machabæum cum paucis inuadere ſuſtinuit. Audi ſcripturam ibidem, capite quarto, 35. *Videns autem Lyſias fugam ſuorum, & Iudaeorum audaciam, & quòd parati ſunt aut viuere, aut mori fortiter, abijt Antiochiam, & elegit milites, vt multiplicati rurſùs venirent in Iudæam.* Similia ſæpè vidimus in bellis Belgicis. Cauſam dat Vegetius lib. 3. de Re milit. c. 21. *Ex deſperatione* inquit, *creſcit audacia; & cùm ſpei nihil ſit, ſumit arma formido. Ideóque Scipionis laudata ſententia eſt, qui dixit: viam hoſtibus, quâ fugiant, eſſe muniendam.* Bene Curtius lib. 4. *Effugit*, inquit, *mortem quiſquis contempſerit: timidiſſimum quemque conſequitur.* Et rurſùs lib. 5. B *Ignauiam*, inquit, *neceſſitas acuit: & ſæpè deſperatio ſpei cauſa eſt.* Adde Senecam Philoſophum, lib. 2. Natural. quæſt. cap. 59. *Nullus*, inquit, *perniciosior hoſtis, quam quem audacem anguſtiæ faciunt: longéque violentiùs ſemper ex neceſſitate quàm ex virtute corripimur.* Narrat Iuſtinus lib. 20. hiſt. quindecim millia Locrenſium cæcidiſſe centùm millia Crotonienſium, cauſámque ſubijcit: *Quia*, inquit, *omiſſâ ſpe victoriæ, in deſtinatam mortem conſpirarunt: tantúſque ardor ex deſperatione ſingulos cepit; vt victores ſe putarent, ſi non inulti morerentur. Sed dum mori honeſtè quærunt, feliciter vicerunt.* Hinc eſt illud Maronis. 2. Æneid.

Vna ſalus victis, nullam ſperare ſalutem.

Et illud Saluſtianum:

Grauiſſimi ſunt morſus irritæ neceſſitatis.

Vis deſperationis.

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SEX Dauidis vxores, & totidem filij in Hebron geniti recenſentur. Isboſeth culpat Abner luxuriæ: ille deficit ad Dauidem, cum eóque fœdus init, totumque Iſraëlem illi ſubijcit. Mox verſ. 23. Joab Abnerum apud Dauidem proditionis inſimulat, eumque dolosè occidit, ſed Dauid eum amarè plangit.

1. FActa eſt ergo longa concertatio inter domum Saul, & inter domum Dauid:
Dauid proficiſcens, & ſemper ſeipſo robuſtior, domus autem Saul decre-
ſcens quotidie. 2. Natique ſunt filij Dauid in Hebron: fuitque primogenitus eius
Amnon de Achinoam Iezralitide. 3. Et poſt eum Cheleab de Abigail vxore Nabal
Carmeli: porrò tertius Abſalom, filius Maacha filiæ Tholmai regis Geſſur. 4. Quar-
tus autem Adonias, filius Haggith: & quintus Saphatia, filius Abital. 5. Sextus quo-
que Iethraam, de Egla vxore Dauid. hi nati ſunt Dauid in Hebron. 6. Cùm ergo eſ-
ſet prælium inter domum Saul & domum Dauid, Abner filius Ner regebat domum
Saul. 7. Fuerat autem Sauli concubina nomine Reſpha, filia Aia. Dixitque Iſboſeth
ad Abner: 8. Quare ingreſſus es ad concubinam patris mei? Qui iratus nimis pro-
pter verba Iſboſeth, ait: Numquid caput canis ego ſum aduerſum Iudam hodie, qui fe-
cerim miſericordiam ſuper domum Saul patris tui, & ſuper fratres & proximos eius, &
non tradidi te in manus Dauid, & tu requiſiſti in me quod argueres pro muliere hodie?
9. Hæc

Digitized by Google

9. Hæc faciat Deus Abner, & hæc addat ei, niſi quomodo iurauit Dominus Dauid,
ſic faciam cum eo, 10. vt transferatur regnum de domo Saul, & eleuetur thronus
Dauid ſuper Iſraël, & ſuper Iudam, à Dan vſque Berſabee. 11. Et non potuit re-
ſpondere ei quidquam, quia metuebat illum. 12. Miſit ergo Abner nuntios ad Da-
uid pro ſe dicentes: Cuius eſt terra? Et vt loquerentur: Fac mecum amicitias, & erit
manus mea tecum, & reducam ad te vniuerſum Iſraël. 13. Qui ait: Optimè: ego
faciam tecum amicitias: ſed vnam rem peto à te, dicens: Non videbis faciem meam,
antequam adduxeris Michol filiam Saul: & ſic venies, & videbis me. 14. Miſit autem
Dauid nuntios ad Isboſeth filium Saul, dicens: Redde vxorem meam Michol, quam
deſpondi mihi centum præputiis Philiſthiim. 15. Miſit ergo Isboſeth, & tulit eam à
viro ſuo Phaltiel, filio Lais. 16. Sequebatúrque eam vir ſuus, plorans vſque Bahu-
rim: & dixit ad eum Abner: Vade, & reuertere. Qui reuerſus eſt. 17. Sermonem
quoque intulit Abner ad Seniores Iſraël, dicens: Tam heri, quàm nudiuſtertius quæ-
rebatis Dauid vt regnaret ſuper vos. 18. Nunc ergo facite: quoniam Dominus lo-
cutus eſt ad Dauid, dicens: In manu ſerui mei Dauid ſaluabo populum meum Iſraël de
manu Philiſthiim, & omnium inimicorum eius. 19 Locutus eſt autem Abner etiam
ad Beniamin. Et abiit vt loqueretur ad Dauid in Hebron, omnia quæ placuerant Iſ-
raëli & vniuerſo Beniamin. 20. Venitque ad Dauid in Hebron cum viginti viris: &
fecit Dauid Abner, & viris eius qui venerant cum eo, conuiuium. 21. Et dixit Abner
ad Dauid: Surgam, vt congregem ad te dominum meum regem, omnem Iſraël, & in-
eam tecum fœdus, & imperes omnibus, ſicut deſiderat anima tua. Cùm ergo dedu-
xiſſet Dauid Abner, & ille iſſet in pace, 22. ſtatim pueri Dauid & Ioab venerunt,
cæſis latronibus, cum præda magna nimis: Abner autem non erat cum Dauid in He-
bron, quia iam dimiſerat eum, & profectus fuerat in pace. 23. Et Ioab, & omnis
exercitus qui erat cum eo, poſtea venerunt: nuntiatum eſt itaque Ioab à narrantibus:
Venit Abner filius Ner ad regem, & dimiſit eum, & abiit in pace. 24. Et ingreſſus eſt
Ioab ad regem, & ait: Quid feciſti? Ecce venit Abner ad te: quare dimiſiſti eum, &
abiit & receſſit? 25. Ignoras Abner filium Ner, quoniam ad hoc venit ad te, vt de-
ciperet te, & ſciret exitum tuum & introitum tuum, & noſſet omnia quæ agis?
26. Egreſſus itaque Ioab à Dauid, miſit nuntios poſt Abner, & reduxit eum à ciſter-
na Sira, ignorante Dauid. 27. Cúmque rediiſſet Abner in Hebron, ſeorſum adduxit
eum Ioab ad medium portæ, vt loqueretur ei, in dolo: & percuſſit illum ibi in ingui-
ne, & mortuus eſt in vltionem ſanguinis Aſaël fratris eius. 28. Quòd cùm audiſſet Dauid
rem iam geſtam, ait: Mundus ego ſum, & regnum meum, apud Dominum, vſque
in ſempiternum, à ſanguine Abner filij Ner, 29. & veniat ſuper caput Ioab, & ſuper
omnem domum patris eius: nec deficiat de domo Ioab fluxum ſeminis ſuſtinens, &
leproſus, & tenens fuſum, & cadens gladio, & indigens pane. 30. Igitur Ioab &
Abiſai frater eius interfecerunt Abner, eò quòd occidiſſet Aſaël fratrem eorum in
Gabaon, in prælio. 31. Dixit autem Dauid ad Ioab, & ad ommnem populum, qui
erat cum eo: Scindite veſtimenta veſtra, & accingimini ſaxis, & plangite ante exe-
quias Abner: porrò rex Dauid ſequebatur feretrum. 32. Cúmque ſepeliſſent Abner
in Hebron, leuauit rex Dauid vocem ſuam, & fleuit ſuper tumulum Abner: fleuit au-
tem & omnis populus. 33. Plangénſque rex & lugens Abner, ait: Nequaquam vt
mori ſolent ignaui, mortuus eſt Abner. 34. Manus tuæ ligatæ non ſunt, & pedes
tui non ſunt compedibus aggrauati: ſed ſicut ſolent cadere coram filiis iniquitatis, ſic
corruiſti. Congeminánſque omnis populus fleuit ſuper eum. 35 Cúmque veniſſet
vniuerſa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die iurauit Dauid, dicens:
Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi ante occaſum ſolis guſtauero panem vel
aliud quidquam. 36. Omniſque populus audiuit, & placuerunt eis cuncta quæ
fecit rex in conſpectu totius populi. 37. & cognouit omne vulgus & vniuerſus
Iſraël in die illa, quoniam non actum fuiſſet à rege vt occideretur Abner filius
Ner. 38. Dixit quoque rex ad ſeruos ſuos: Non ignoratis quoniam princeps &
maximus cecidit hodie in Iſraël? 39. Ego autem adhuc delicatus, & vnctus rex:
porrò viri iſti filij Saruiæ duri ſunt mihi, retribuat Dominus facienti malum iuxta
malitiam ſuam.

Digitized by Google

Vers. 3. PORRÒ TERTIVS ABSALOM, FILIVS MAACHA FILIÆ THOLMAI REGIS GESSVR] Vetuerat Deus Hebræis coniugium cum Chananæis, ne earũ idololatriam ſequerentur: Dauid tamen duxit hic *Maacham filiam regis Geſſur* Chananæi, quia ipſa facta eſt proſelyta, & ad Iudaiſmum ſe conuertit, vt tradunt Hebræi apud Sanctum Hieronymum in Tradit. Sic Salmon duxit Rahab Chananæam, & Booz Ruth Moabitidem, Matth. 1. Putant nonnulli Maacha à Dauide in prædatione ex Geſſuri fuiſſe abductam, ac deinde in vxorem acceptam, iuxta ritum à Deo præſcriptum Deuteronom. 21. 10. licet id neget Abulenſis, qui cum Caietano, Saliano & aliis aliter Dauidem excuſat, dicendo, Deum non vetuiſſe Iudæis connubia cum Gentibus omnibus, ſed tantùm cum illis quæ incolebant terram promiſſam. Extra eam autem fuiſſe Geſſuri: quare hanc *Geſſuri* eſſe aliam à *Geſſuri*, quam tribui Manaſſe attribuit Ioſue cap. 13. v. 11. & 13.

Vers. 5. SEXTVS QVOQVE IETHRAAM DE EGLA VXORE DAVID] præcipua ſcilicet & prima ac præ cæteris dilecta. Nam & aliæ iam recenſitæ erant vxores Dauidis; vnde Sanchez τὸ *vxore* per Zeugma refert ad omnes præcedentes Dauidis vxores. Hinc Rabbini, Angelom. Lyranus, Caietan. Dion. putant *Eglam* eſſe *Michol*, quam Dauid valdè dilexit: ideóque dictam eſſe *Eglam*, id eſt, *vitulam*, quòd iuuencula eſſet & pulchra: ſed errant: *Egla* enim fuit fœcunda: *Michol* verò ſterilis, cap. 6. 23. adeò vt etiam ab ea adoptati, occiſi fuerint, 2. Reg. 21. ac de Michol reducta agitur inferiùs v. 14. ita Ioſeph. Abul. Vatab. Serarius, Sanchez & alij.

Vers. 8. QVARE INGRESSVS ES AD CONCVBINAM PATRIS MEI?] vel libidinis cauſâ, vel vt eam in vxorem ducas, itáque ad regnum aſpires, illúdque mihi eripias? Calumniam hanc fuiſſe, & Abner ab ea fuiſſe innoxium, tradit Ioſephus in Græco & Vatab.

NVMQVID CAPVT CANIS SVM EGO ADVERSVM IVDAM HODIE?] Nonnulli τὸ, *caput canis*, ſic exponunt, vt Abner non ſe ſed Iſboſeth vocet canem, q. d. Numquid ego ſum caput & dux hominis vilis, & abiecti, qui inſtar canis eſt? putà Iſboſethi qui cum ſuis vilibus aſſeclis quaſi canibus, allatrat Dauidem, eiúſque regnum Iuda, ac impudenter quaſi canis, objicit mihi inſonti tam infamem libidinem.

Meliùs alij cenſent Abner de ſe loqui, ſeſéque vocare *caput canis* (nec enim caput à cane ſeparari poteſt) idque ob libidinem & impudentiam, quam canes capite maximè præ ſe ferunt, q. d. Numquid ego tam luxurioſus & impudens ſum, vt regis & conſobrini mei Saulis vxorem vitiarim, cùm totis viribus eius tuúmque honorem & regnum propugnare ſatagam? Rurſùm, q. d. Numquid ego ſum tam vilis & rixoſus, vt ſim quaſi tuus canis, qui pro tuo regno tuendo iugiter pugnando allatrem Dauidem & Iudæos? ita Sanct. Hieron. in Tradit. Angelom. Abulenſ. & Vatabl. Audi Sanctum Hieronymum. *Propter te & propter domum patris tui, dicor caput canis eſſe contra Iudam, eò quòd non reducam domum Iſraël ad Dauid, quem ſcio vnctum eſſe regem, & re-* A *gnaturum ſupra vniuerſum Iſraël. Caput canis*, ſe dicit eſſe, id eſt, vilem, eò quòd à domo Iuda ſic haberetur, ſicut latratus canis, eò quòd princeps eſſet canum, id eſt, ſtultorum hominum.

REDDE VXOREM MEAM MICHOL, QVAM DESPONDI MIHI CENTVM PRÆPVTIIS] Dauid repetiit Michol, tum quia illam diligebat, tum quia illa iniuſtè à Saule ab eo erat ablata, tum quia ipſa erat filia regis Saulis, quam ipſe ab eo emerat cæde centum hoſtium, vt hac ratione per ipſam quaſi filiam regis à ſe carè emptam ab Iſraëlitis eueheretur ad regnum, ac libentiùs vt rex ſuſciperetur, vtpote qui regiæ ſtirpi iam eſſet inſertus. Vers. 14.

QVONIAM DOMINVS LOCVTVS EST AD B DAVID (de Dauide) DICENS: IN MANV (per manum) SERVI MEI DAVID SALVABO POPVLVM MEVM ISRAEL] Veriſimile eſt id Deum dixiſſe per Samuelem, cùm ipſe iuſſu Dei ipſum vnxit in regem, etſi hæc verba ſuperiùs in eius vnctione non ſint expreſſa. Sciuit tamen Abner ea Deum dixiſſe, ex communi ſermone & fama, quam ſenſim ipſe inaudiuit, præſertim cùm vidit Deum vbique Dauidem proſperare, ac victoriis contra ſe & Iſboſeth ornare: quare occaſione huius contumeliæ ab Iſboſeth acceptæ, ſtatuit Deo parere, ac regnum ab Iſboſeth ad Dauidem transferre. Vers. 18.

IN VLTIONEM SANGVINIS ASAEL FRATRIS EIVS] Hæc fuit vera cauſa, cur Ioab occiderit Abner, quia ſcilicet Abner occiderat Aſaëlem fratrem Ioab capit. 2. verſ. 23. C Aliam cauſam addunt Ioſephus, Theodoretus, & Procopius, Dionyſius, Lyranus, Serarius, & Salianus, ſcilicet, quia metuebat Ioab, ne Dauid ſe amoto Abnerem ſibi reconciliatum, vtpote inſignem belli ducem, caſtris ſuis præficeret, vti præfecerat Saul: vt hac ratione omnes milites & Iſraëlitas, quibus charus erat Abner, magis ſibi deuinciret; ſciebat enim fore, ait Theodoretus, vt ille præeſſet exercitui qui vniuerſum Iſraëlem adducebat ad regem: hac enim de cauſa Ioab occidit Amaſam cap 20. Vers. 27.

Fabulantur Hebræi, Ioab iuſſiſſe Abner, vt ſe doceret modum, quo ſe excalceare ſolebat is, qui nolebat ducere vxorem fratris ſui ſine liberis defuncti; cúmque Abner ei obſequens caput ad D calceum inclinaret, doloſè à Ioab fuiſſe obtruncatum.

NEC DEFICIAT DE DOMO IOAB FLVXVM SEMINIS PATIENS, ET LEPROSVS, ET TENENS FVSVM, ET CADENS GLADIO, ET INDIGENS PANE] Videtur Dauid, quaſi Propheta, propheticè maledicere Ioabo, eiúſque poſteris, ac prædicere vindictam, quam eis Deus ob cæſum Abner illaturus erat: niſi malis cum nonnullis, verba hæc non tam maledictionem ſonare, quàm meritum Ioab, eum ſcilicet mereri vt his pœnis caſtigetur, ſcilicet eum mereri morbum ſeminis & lepram, item ignominiam, cædem, & pauperiem. Porrò *fluxum ſeminis patiens*, eſt is, qui laborat gonorrhœa, qui morbus eſt fœdus, & apud Hebræos infamis, ac laborantem faciebat legaliter immundum & irregularem multiplici- Vers. 29.

Digitized by Google

citer, vt patet Leuit. 10. Adde fluxu ſeminis laborans inutilis eſt ad generandum, quia ſemen profundit. Punitur ergo Ioab hîc ſterilitate & ἀτεκνίᾳ, idque congruè & appoſitè, vt ſcilicet liberi eius nullis filiis ſuis dent vitam, quam ipſe Abneri ademerat.

Et leprosvs] Lepra apud Iudæos erat frequens, erátque morbus horridus, qui hominem faciebat immundum planè & irregularem, vide dicta Leuit. 13.

Et tenens fvsvm] Sept. σκυτάλην, id eſt, ſcuticam, ſeu flagellum, quale geſtant bubulci & agaſones, vel peram ex corio, qualem ferunt mendici, vel virgam & baculum, quem tenent cæci & podagrici, qui morbo pedum laborant, vt in inceſſu non offendant ad lapides & muros: vnde Aquila vertit: *cæcus*. Verùm Prouerb. 31. 19. B Hebr. פלך *pelech*; Sep. Noſter, Pagnin. Vatab. Marinus & alij paſſim vertunt: *fuſum*, vti hîc vertit Noſter. Iam Hugo per *fuſum* accipit tympanum, quod ſubinde pulſat leproſus, vt à ſui contactu tranſeuntes arceat, vtque eleemoſynam poſtulet. Magiſter Hiſtor. ſcholaſt. per *fuſum*, accepit ventilabrum ad abigendas muſcas, quæ leproſos infeſtant: muſcæ enim ad carnes ſanioſas & putridas, quales ſunt leproſorum, aduolant, vt ſaniem ſugant. Verùm fuſus eſt propriè inſtrumentum mulierum, quo nent & fila contorquent. q. d. quia Ioab non vt vir aperto marte, ſed occultè & doloſè, vt femina, occidit Abner; C hinc poſteri eius per ignominiam damnentur ad vilia feminarum miniſteria, vt tractent fuſum & colum, ac mulieribus in filando ſubſeruiant, vti fecit mulieroſus Sardanapalus rex Aſſyriorum, teſte Iuſtino lib. 1. ac ſubinde faciunt eunuchi, quibus fœminarum reginarum cura committitur: imò vt fecit Hercules, qui à filia regis Ætoliæ, quam deperibat, ita effeminatus eſt, vt eius iuſſu fuſum torqueret & filaret, vti tradunt vel fabulantur Poetæ. Porrò Dauid non occidit Ioabum, vti merebatur, quia Ioab in manu habebat exercitum, ac potuiſſet ſe defendere & rebellare Dauidi, vti Abner rebellarat Iſboſetho, eique regnum abſtulerat. Diſtulit ergo vindictam, ac A moriens Salomoni iuſſit vt Ioabum occideret 3. Reg. 2. 35. ita Theodor. & Ioſeph. qui aſſerit Ioab cum fratre ſuo plus potuiſſe in regno, quàm poterat ipſe Dauid.

Plangensqve rex et lvgens Abner] licet anteà ſibi aduerſarium & ducem hoſtium ſuorum. *Quo facto*, ait S. Ambroſ. in Apolog. Dauid. cap. 7. *docuit etiam aduerſariis fidem promiſſam eſſe ſeruandam, honorandámque & in hoſte virtutem.* Vers. 33.

Cvmqve venisset vniversa mvltitvdo cibvm capere cvm David] Hebr. *vt cibaret Dauidem pane*, id eſt, vt cogeret eum comedere. ita Vatabl. ſed meliùs vertit Noſter, *cibum capere cum Dauid*, quia tota ciuitas cum Dauide luxit mortem Abner, ideóque funebre conuiuium inſtituit, quod Sept. vocant περίδειπνον, de quo vide Pollucem, Suidam, & Athenæum lib. 7 de Dipnoſophiſtis: Iudæos enim funebre epulum celebraſſe, patet Tobiæ 4. 18. & ex Ioſepho lib. 2. de bello: & idem factitaſſe Gentiles, ex hiſtoriis notiſſimum eſt. De Chriſtianis res eſt clariſſima ita Hebræi, Serarius, Sanchez, & alij. Idem liquet ex Ieremia c. 16. 15. & Ezech. c. 24. 17. Vide hîc in Dauide huius ritus, & conuiuij quo defunctis per alimoniam pauperum ſuffragabatur, antiquitatem. Huc faciunt Parentalia Romanorum, per quæ parentibus vitâ functis parentabant. Vers. 35.

Ego avtem adhvc delicatvs, et vnctvs rex] ſcilicet ego rex ſum tenellus & nouiter vnctus, ideóque debilis & infirmus in regno & poteſtate regia, nec in ea firmatus, q. d. Tu ô Ioab occidendo Abner ducem belli Iſraëlis, creaſti mihi periculum, ne totus Iſraël me regem repudiaret, atque ob hanc cædem me quaſi illius ſecretò conſcium à regno in perpetuum excluderet. Alij cum Vatabl. vertunt: Ego facilis & clemens ſum, licet vnctus ſim factúſque rex; at Ioab & Abiſai qui ſunt nepotes mei, inclementiores me ſunt. Ego enim peperceram Abner, illi autem eum occiderunt: τὸ enim *clemens* directè opponitur τῷ *duri* quod ſequitur. Vers. 39.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Baana & Rechab doloſè occidunt Iſboſeth, capútque eius deferunt ad Dauidem, qui pro boni nuntij præmio illis mortem rependit.

1\. Avdivit autem Iſboſeth filius Saul, quòd cecidiſſet Abner in Hebron: & diſſolutæ ſunt manus eius, omníſque Iſraël perturbatus eſt. 2. Duo autem viri principes latronum erant filio Saul, nomen vni Baana, & nomen alteri Rechab,

Digitized by Google

filij Remmon Berothitæ de filiis Beniamin: ſiquidem & Beroth reputata eſt in Beniamin, 3. & fugerunt Berothitæ in Gethaim, fuerúntque ibi aduenæ vſque ad tempus illud. 4. Erat autem Ionathæ filio Saul filius debilis pedibus: quinquennis enim fuit quando venit nuntius de Saul & Ionatha ex Iezraël. tollens itáque eum nutrix ſua, fugit: cúmque feſtinaret vt fugeret, cecidit, & claudus effectus eſt: habuítque vocabulum Miphiboſeth. 5. Venientes igitur filij Remmon Berothitæ, Rechab & Baana, ingreſſi ſunt feruente die domum Iſboſeth: qui dormiebat ſuper ſtratum ſuum meridie. Et oſtiaria domus purgans triticum, obdormiuit. 6. Ingreſſi ſunt autem domum latenter aſſumentes ſpicas tritici, & percuſſerunt eum in inguine Rechab & Baana frater eius, & fugerunt. 7. Cùm autem ingreſſi fuiſſent domum, ille dormiebat ſuper lectum ſuum in conclaui, & percutientes interfecerunt eum: ſublatóque capite eius, abierunt per viam deſerti tota nocte, 8. & attulerunt caput Iſboſeth ad Dauid in Hebron: dixerúntque ad regem: Ecce caput Isboſeth filij Saul inimici tui, qui quærebat animam tuam: & dedit Dominus domino meo regi vltionem hodie de Saul, & de ſemine eius. 9. Reſpondens autem Dauid Rechab, & Baana fratri eius, filiis Remmon Berothitæ, dixit ad eos: Viuit dominus, qui eruit animam meam de omni anguſtia, 10. quoniam eum, qui annuntiauerat mihi, & dixerat: Mortuus eſt Saul; qui putabat ſe proſpera nuntiare, tenui, & occidi eum in Siceleg, cui oportebat mercedem dare pro nuntio. 11. Quantò magis nunc, cùm homines impij interfecerunt virum innoxium, in domo ſua, ſuper lectum ſuum, non quæram ſanguinem eius de manu veſtra, & auferam vos de terra? 12. Præcepit itáque Dauid pueris ſuis, & interfecerunt eos: præcidentéſque manus & pedes eorum, ſuſpenderunt eos ſuper piſcinam in Hebron: caput autem Isboſeth tulerunt, & ſepelierunt in ſepulchro Abner in Hebron.

Vers. 2. DVO AVTEM VIRI PRINCIPES LATRONVM ERANT FILIO SAVL] Septuaginta, *Duo viri principes turmarum erant Isboſeth filio Saul*; Chald. *Duo viri principes capita duorum exercituum, fuerunt cum filio Saulis*; Vatabl. *præfecti copiarum.* Latrones ergo hîc vocantur milites, qui huc illuc prædatum excurrere ſolent (latrones enim propriè dictos non toleraſſet rex Iſboſeth) nam hi Hebræi vocantur גדודים *gedudim*: ſic enim Romani per *latrones* intelligebant milites mercenarios, eò quòd vt latrones & ex inſidiis ad prædandum excurrebant, ait Varro, Feſtus & Nonius Marcellus. Sic Iephte vocatur, *princeps latronum*; id eſt, militum prædantium, Iudic. 11. 3. Fortè hi duo fuêre duces, ſiue capitanei cuſtodiæ regiæ, putà militum prætorianorum, qui Iſboſethum ſtipabant & cuſtodiebant, vt modò faciunt Heluetij: ſic enim facilis eis fuit in domum ingreſſus, & ad Iſboſeth ſecretus acceſſus. ita Salianus.

Vers. 3. ET FVGERVNT BEROTHITÆ] putà *Baana & Rechab* iam dicti. fugerunt autem à facie Iſboſeth apud quem militarant, ob facinus aliquod commiſſum, quod Iſboſeth punire volebat. ita Rabanus, Abulenſ. Serarius, & alij. Perperàm ergo R. Salomon & Caietan. per *Berothitas* accipiunt omnes ciues & incolas vrbis *Beroth*. Cur enim omnes ciues fugiſſent? Et quid fuga eorum facit ad hiſtoriam præſentem? Nam quod ait R. Salomon, & ex eo Lyran. eos fugiſſe mortuo Saule metu Philiſthæorum, eò quòd eis vicina eſſet *Beroth*, ex eo refellitur, quòd hi duo duces erant militum Iſboſeth poſt mortem Saulis, vti dictum eſt v. 2.

Vers. 4. ERAT AVTEM IONATHÆ FILIO SAVL FILIVS DEBILIS PEDIBVS] nomine *Mephiboſeth*, A vt ſequitur. Cur hic inducitur mentio Mephiboſeth? Reſpond. vt ſignificetur ex ſtirpe Saulis nullum ſuperfuiſſe maſculum regno idoneum: nam *Mephiboſeth*, qui ſolus ſupererat, erat claudus & deformis, ineptúſque ad bella Iſraëlis gerenda: quare mortuo Iſboſeth (cuius cædes hîc narratur) neceſſariò à ſtirpe Saulis regnum fuit transferendum ad Dauidem. ita Abulenſ. Aliter Hebræi apud S. Hieron. in Tradit. Raban. Caietan. R. Salomon, & alij reſpondent, ſcilicet, Baana & Rechab militaſſe non ſub Iſboſeth, ſed ſub Ionatha, quare fauiſſe eius filio Mephiboſeth, & voluiſſe eum creare regem, ideóque conſpiraſſe in necem Iſboſeth: ſed Mephiboſeth conſpirationem eorum detuliſſe ad Iſboſeth, cuius vindictam illos metuentes fugiſſe, ac ſecretò B redeuntes eum occidiſſe, vt Dauidis gratiam inirent. Sed hæc mera eſt coniectura, nullum in Script. habens fundamentum.

Vers. 5. QVI DORMIEBAT SVPER STRATVM SVVM MERIDIE] vti multi in Italia aliíſque regionibus calidis meridiantur, & meridie leuem ſomnum capiunt: nam alioqui ſanctio medicorum eſt, *Somnum fuge meridianum.* Chaldæus hunc ſomnum vocat, ſomnum Regum, dicens: *Et ille* (Isboſeth) *dormiens ſomnum regum*: reges enim vigilantes, qui noctu ſæpè pro ſalute & negotiis regni excubare & noctes ducere inſomnes coguntur, ſomnum captant à meridie. Sicut Epaminondas Dux Thebanorum, iis feſta & conuiuia celebrantibus, indéque dormitantibus, excubare ſolebat, dicens: *Ego contra hos peruigilo; vt vos ſecurè conuiuemini*; Verè aurea C principis ſententia. Idem Epaminondas cùm quemdam è vigilibus dormientem transfixiſset, ideóque nimiæ ſeueritatis argueretur: *Talem,*

Digitized by Google

inquit, *eum reliqui, qualem inueni*; nimirum *vita, viuentium vigilia, ideóque vita dormientium mors potiùs eſt, quam vita*: vnde Chriſtus in Euangelio crebrò *vigilare* nos iubet.

ET OSTIARIA DOMVS PVRGANS TRITICVM, (iam trituratum, eximendo lapillos, paleas &c. ac ſingula quaſi grana ſeligendo, vt planè ſint pura ad delicias) OBDORMIVIT] ſcilicet ex labore purgandi, æquè ac ex æſtu feſſa in ſomnum incidit. Pulchram & perutilem hac de re Tropologiam affert S. Gregor. lib. 1. Moral. cap. 18. *Oſtiaria*, ait, *triticum purgat, cùm mentis cuſtodia diſcernendo, virtutes à vitiis ſeparat. Quæ ſi obdormierit, in mortem proprij domini inſidiatores admittit: quia cùm diſcretionis ſolicitudo ceſſauerit, ad interficiendum animum malignis ſpiritibus iter pandit. Qui ingreſſi ſpicas tollunt: quia mox bonarum cogitationum germina auferunt, atque in inguine feriunt: quia virtutem cordis delectatione carnis occidunt. In inguine quippe ferire eſt vitam mentis delectatione carnis perforare.* Damnum verò dormitantis huius cuſtodiæ ſubjicit, dicens: *Nequaquam verò Isboſeth iſte hac morte ſuccumberet, ſi non ad ingreſſum domus mulierem, id eſt, mollem cuſtodiam ad mentis aditum deputaſſet. Fortis namque viriliſque ſenſus præponi cordis foribus debet, quem nec negligentiæ ſomnus opprimat, nec ignorantiæ error fallat. Vnde benè & Isboſeth appellatus eſt, qui cuſtode femina hoſtilibus gladiis nudatur: Isboſeth quippe vir confuſionis dicitur. Vir autem confuſionis eſt, qui forti mentis cuſtodia munitus non eſt, quia dum virtutes ſe agere æſtimat, ſubintrantia vitia neſcientem necant. Tota itaque virtute muniendus eſt aditus mentis, ne quando eam inſidiantes hoſtes penetrent foramine neglectæ cogitationis. Hinc Salomon ait: Omni cuſtodia ſerua cor tuum, quoniam ex ipſo vita procedit.*

Eadem ad verbum ex S. Gregor. tranſcripſit Angelomus, Rupertus, & Eucherius: vnde liquet, Eucherium hunc non eſſe S. Eucherium Lugdunenſem Epiſcopum, qui centum & ampliùs annis S. Gregorium anteceſſit; ſed Bedam, vel quem illius æui.

Politicè, diſcant hîc principes, vel per ſe vel per fidos amicos excubare, præſertim iis temporibus quo cæteri dormiunt, vt meridie & noctu: hæc enim tempora captant hoſtes, vt incautos inuadant & opprimant. Sic Philippus rex Macedonum, pater Alexandri Magni cùm in exercitu dormiuiſſet, experrectus: *Tutò*, ait, *dormiui, vigilauit enim Antipater.* ita Plutarch. in Apopht. Idem cùm interdiu dormiret, Græcique ad fores conuenientes criminarentur illum, Parmenio, eum defendens; *Nolite*, inquit, *admirari ſi nunc Philippus dormiat: nam quando vos dormiebatis, ille vigilabat.* Vera eſt enim Platonis ſententia, quam recenſet Laërtius lib. 3. *Nemo dormiens vllâ re dignus eſt*, quia ſimilis eſt mortuo. Somnus enim eſt imago mortis, vti aiebat Alexander Magnus, dictans ex ſomno ſe colligere quòd eſſet homo mortalis, non Iouis filius, vti nonnulli adulantes dicebant, teſte Plutarch. Imò ſæpè à ſomno itur in mortem. vnde Gorgias Leontinus ſentiens ſoporem lethalem obrepere, amico percunctanti: *Quo pacto haberet? Somnus*, inquit,

A *iam incipit me fratri ſuo (morti) commendare*, ita Ælian. lib. 2.

INGRESSI SVNT AVTEM DOMVM LATENTER ASSVMENTES SPICAS TRITICI] vt fraus & cædis Isboſeth machinatio lateret, ſi cui vigili occurrerent: videbantur enim eſſe tritici meſſores, vel emptores & mercatores, vt vertit Chald. R. Salomon, & alij, vnde ex Hebr. vertas, *ingreſſi ſunt in medium domus accipientium frumenta*: licet Hebræi apud Sanctum Hieronymum putent eos geſtaſſe ſpicas tritici, quòd fingerent ſe eas quaſi primitias & munera regi Isboſeth oblaturos. Alij vt ſpicis faciem tegerent, ne agnoſcerentur. Alij cenſent, eos ſpicas virentes detuliſſe oſtiariæ, vt illa ſolita purgare triticum, ſpicas exfolliculare & tereret, itáque faceret polentam, B quæ priſcis erat in deliciis: hoc enim feminarum erat opus. Vnde Abigail polentam obtulit Dauidi, vt eius iram leniret lib. 1. cap. 25. verſ. 18. ita Sanchez. quæ coniectura eſt appoſita & veroſimilis. Vers. 6.

ET PERCVSSERVNT EVM IN INGVINI] Hebr. *ſub quinta*, ſcilicet coſta, quæ eſt vltima, ſub qua nihil eſt oſſeum, ſed venter mollis, ideóque ictui & perforationi lethali opportunus.

QVANTO MAGIS NVNC, CVM HOMINES IMPII INTERFECERVNT VIRVM INNOXIVM &c.] Isboſeth erat hoſtis & noxius Dauidi, cum eóque de regno digladians: Dauid tamen eum vocat *innoxium*, quia cenſebat eum bona fide exiſtimare, ad ſe, quaſi ad Saulis regis defuncti filium, regnum pertinere: nec enim ei liquidò C conſtabat illud ex Dei dono ad Dauidem eſſe translatum, licet enim fortè audiſſet Dauidem à Samuele vnctum in regem, tamen ius Dauidis ei non erat liquidum: nam excipere poterat ac dicere, Dauidem vnctum quidem in regem, ſed ſuæ tribus Iudæ dumtaxat, cæteras ergo tribus ad ſe ſpectare. Aut, Dauidem vnctum quidem eſſe in regem, ſed vt regnaret eo caſu, quo ſtirps regia Saulis deficeret, vt illi ſuccederet: iam autem hanc ſtirpem necdum defeciſſe ſed in ſe perdurare: quare Dauidem non poſſe excluſa ſtirpe regia, regnum ſuum inuadere. Vers. 11.

INTERFECERVNT EOS] Fecit id Dauid, vt amoliretur à ſe ſuſpicionem populi, quod ipſe ſecretò auctor vel conſcius fuiſſet cædis Isboſeth. Rursùm vt amorem ſuum erga Saulem & Isbo- D ſeth, licèt ſibi inimicos oſtenderet, itáque clementiæ & beneficentiæ famam ſibi apud omnes tribus conciliaret, quæ magnam regi apud ſubditos beneuolentiam & auctoritatem conciliat. Tertiò, vt quaſi rex & iudex puniret tantum ſcelus, ac iniquam cædem regis vlciſceretur. Corpus enim regium omnibus inuiolabile eſſe debet. Vers. 12.

Porrò Theodor. & Abulenſ. cenſent Dauidem hos regicidas crucifixiſſe. Ioſeph lib. 7. cap. 2. ait, eos exquiſitiſſimis tormentis fuiſſe affectos: ſed nil tale habet Script. quæ innuit eos illicò fuiſſe occiſos, ideóque gladio vel lanceâ confoſſos, ac mox manus quibus cædem patrarant, & pedes, quibus ad eam contenderant, fuiſſe præciſos & ſuſpenſos ad perpetuam ſceleris memoriam & vindictam.

Digitized by Google

Caput autem Isboseth tulerunt, et sepelierunt in sepulchro Abner in Hebron] quia Hebron erat locus quaſi ſanctus, conſecratus ſepulturæ Abrahæ, Iſaac & Iacob, & vt multi volunt, Adæ. Vide dicta Ioſue 14. 15.

Porrò pompam funeris Dauid non exhibuit Isboſeth, quam exibuerat Abner, tum quia Abner in ditione ſua erat occiſus iuxta Hebron; Iſboſeth verò extra limites regni ſui: tum A quia Iſboſeth perpetuò aduerſatus erat Dauidi; Abner verò ab Iſboſeth tranſierat ad Dauidem, ad cúmque cæteras tribus traducere ſatagebat. Denique cùm Abner occideretur, vehemens omninò erat multorum ſuſpicio, Dauidis iuſſu vel nutu eum fuiſſe occiſum, quare vt hanc ſuſpicionem eis demeret, opus fuit illi ſummè honorare Abnerem in funere. ita Abul. Salianus & alij.

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

VNDECIM tribus creant ſibi vngúntque Dauidem regem in Hebron Mox verſ. 6. Dauid Iebuſæis caſis extorquet arcem Sion, in qua Hiram curat ædificari domum Dauidi: Vbi Dauid verſ. 13. multiplicat vxores & filios. Denique verſ. 18. cædit Philiſthæos primò, & ſecundò verſ. 23. dante Deo ſignum Dauidi ſonitum gradientis in cacumine pyrorum.

1. ET venerunt vniuerſæ tribus Iſraël, ad Dauid in Hebron, dicentes Ecce nos, os
tuum & caro tua ſumus, 2. Sed & heri & nudiuſtertius, cùm eſſet Saul rex ſu-
per nos, tu eras educens & reducens Iſraël: dixit autem Dominus ad te: Tu paſces
populum meum Iſraël, & tu eris Dux ſuper Iſraël. 3. Venerunt quoque & ſeniores
Iſraël ad regem in Hebron, & percuſſit cum eis rex Dauid fœdus in Hebron coram
Domino: vnxerúntque Dauid in regem ſuper Iſraël. 4. Filius triginta annorum erat
Dauid, cùm regnare cœpiſſet, & quadraginta annis regnauit. 5. In Hebron regnauit
ſuper Iudam ſeptem annis & ſex menſibus: in Ieruſalem autem regnauit triginta tri-
bus annis ſuper omnem Iſraël & Iudam. 6. Et abiit rex, & omnes viri qui erant cum
eo, in Ieruſalem, ad Iebuſæum habitatorem terræ: dictúmque eſt Dauid ab eis: Non
ingredietis huc, niſi abſtuleris cæcos & claudos dicentes: Non ingredietur Dauid huc.
7. Cepit autem Dauid arcem Sion, hæc eſt ciuitas Dauid. 8. Propoſuerat enim Da-
uid in die illa præmium, qui percuſſiſſet Iebuſæum, & tetigiſſet domatum fiſtulas, &
abſtuliſſet cæcos & claudos odientes animam Dauid, idcircò dicitur in prouerbio: Cæ-
cus & claudus non intrabunt in templum. 9. Habitauit autem Dauid in arce, & voca-
uit eam, Ciuitatem Dauid: & ædificauit per gyrum à Mello & intrinſecùs. 10. Et in-
grediebatur proficiens atque ſuccreſcens, & Dominus Deus exercituum erat cum eo.
11. Miſit quoque Airam rex Tyri nuntios ad Dauid, & ligna cedrina, & artifices li-
gnorum, artificéſque lapidum ad parietes: & ædificauerunt domum Dauid. 12. Et
cognouit Dauid quoniam confirmaſſet eum Dominus regem ſuper Iſraël, & quoniam
exaltaſſet regnum eius ſuper populum ſuum Iſraël. 13. Accepit ergo Dauid adhuc
concubinas & vxores de Ieruſalem, poſtquam venerat de Hebron: natíque ſunt Dauid,
& alij filij filiæ: 14. & hæc nomina eorum qui nati ſunt ei in Ieruſalem, Samua, & Sohab,
& Nathan, & Salomon. 15. & Iebahar, & Eliſua, & Nepheg, 16. & Iaphia, & Eli-
ſama, & Elioda, & Eliphaleth. 17. Audierunt ergo Philiſthiim quòd vnxiſſent Dauid
in regem ſuper Iſraël, & aſcenderunt vniuerſi vt quærerent Dauid: quòd cùm audiſ-
ſet Dauid, deſcendit in præſidium. 18. Philiſthiim autem venientes diffuſi ſunt in
Valle Raphaim. 19. & conſuluit Dauid Dominum, dicens: Si aſcendam ad
Philiſthiim? & ſi dabis eos in manu mea? Et dixit Dominus ad Dauid: Aſcende,
quia tradens dabo Philiſthiim in manu tua. 20 Venit ergo Dauid in Baal Pharaſim:

Digitized by Google

& percuſſit eos ibi, & dixit, Diuiſit Dominus inimicos meos coram me, ſicut
diuiduntur aquæ. Propterea vocatum eſt nomen loci illius, Baal Pharaſim. 21. Et
reliquerunt ibi ſculptilia ſua: quæ tulit Dauid, & viri eius. 22. Et addiderunt adhuc
Philiſthiim vt aſcenderent, & diffuſi ſunt in valle Raphaim. 23. Conſuluit autem Da-
uid Dominum: Si aſcendam contra Philiſthæos, & tradas eos in manus meas? Qui
reſpondit: Non aſcendas contra eos, ſed gyra poſt tergum eorum, & venies ad eos ex
aduerſo pyrorum. 24. Et cùm audieris ſonitum gradientis in cacumine pyrorum.
tunc inibis prælium: quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam, vt percutiat
caſtra Philiſthiim. 25. Fecit itaque Dauid ſicut præceperat ei Dominus, & percuſſit
Philiſthiim, de Gabaa, vſque dum venias Gezer.

Vers. 1. ET VENERVNT VNIVERSÆ TRIBVS ISRAEL AD DAVID IN HEBRON] vt cum ſibi regem crearent communi omnium conſenſu, vide 1. Paralyp. 12. v. 23. & ſeq. vbi fusè hic tribuum aduentus & ordo deſcribitur.

DICENTES: ECCE NOS OS TVVM, ET CARO TVA SVMVS] hoc eſt nos cognati tui ſumus, ita Chald. ne enim putaret quis Dauid ſanguine contingere tribum Iuda dumtaxat, ex qua oriundus erat, ideóque cum ſolius tribus Iuda eſſe regem, hac de cauſa cæteræ vndecim tribus hîc aſſerunt Dauidem quoque ſuum eſſe conſanguineum: omnes enim tribus erant conſanguineæ, eò quòd ex duodecim fratribus Patriarchis filiis Iacob prognatæ eſſent. Hæc eſt ergo prima ratio, cur Dauid ſibi in regem eligant, quòd ex eis ſit ortus, eiſque ſanguine iunctus, ſequitur ratio ſecunda.

Vers. 2. SED ET HERI ET NVDIVSTERTIVS, CVM ESSET SAVL REX SVPER NOS, TV ERAS EDVCENS ET REDVCENS ISRAEL] q. d. Tu ſub rege Saule magis rexiſti populum, quàm Saul, pro eóque feliciter ſemper pugnaſti: par ergo eſt vt Saule mortuo quaſi rex nos regere pergas. Sequitur tertia ratio petita ex Dei decreto & oraculo de Dauidis regno per Samuelem edito.

DIXIT AVTEM DOMINVS AD TE: TV PASCES POPVLVM MEVM ISRAEL] *Paſces*, id eſt, reges: hoc enim eſt Hebr. תרעה *tire* & Græcum *ποιμανεῖς*. vnde ſciant reges ſe debere regere paſcendo populum, eo modo quo paſtor paſcit oues: quocirca Homerus Agamemnonem regem *ποιμένα λαῶν*, id eſt, paſtorem populorum.

Vers. 3. PERCVSSIT CVM EIS REX DAVID FOEDVS IN HEBRON CORAM DOMINO] id eſt, coram toto cœtu & ſynagoga populi fidelis, ſiue duodecim tribuum, cui præſidebat Deus: nam arca Dei non erat in Hebron; quare coram ea hoc fœdus ſanciri non potuit. Hoc *fœdus* erat mutua promiſſio, qua Dauid promittebat ſe fideliter regnum Iſraël adminiſtraturum iuxta leges à Deo ſancitas Deuteron. 17. 16. & ſeq. Iſraëlitæ verò viciſſim promittebant ſe illi obedientes & fideles fore.

VNXERVNTQVE DAVID IN REGEM SVPER ISRAEL] Dauid ter vnctus eſt in regem Iſraël: primò, ſecretò in domo patris à Samuele: Secundò, publicè à ſola & tota tribu Iuda: Tertiò, hîc ab omnibus tribubus. Dauid fuit typus Chriſti, qui tripliciter quoque vnctus eſt: Primò gratiâ vnionis perſonalis, propter quam ius adeptus eſt in omnes Dei electos, vt eorum princeps & caput: Secundò, gratiâ redemptionis in morte: A propter quam *Deus exaltauit illum & donauit ei nomen, quod eſt ſuper omne nomen*, & reipſa regnare cœpit ſuper Patres, quos è ſubterraneis locis eduxit, & paucos Apoſtolos atque Diſcipulos. Tertiò, gratiâ ſupremi triumphi, cùm *data eſt ei omnis poteſtas in cælo & in terra*, & Spiritu ſancto miſſo de cælo, omnes gentes ſeruierunt ei: & impletur illud in dies iuxta Pſalm. 2. *Poſtula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Quin & rex triplici iure fuit. Primò vt Deus, *Rex regum, & Dominus dominantium.* Secundò, vt homo, filius & ſucceſſor Dauidis regis, vnde Nathanael Ioan. 1. 49. *Rabbi tu es rex Iſrael:* & turbæ venturæ erant; Ioan 6. 15 *vt raperent eum, & facerent eum regem*, quæ diuinitatem eius non norant: eædémque ingredienti Hieroſolymam ſucclamabant Ioan. 12. 13. *Benedictus qui venit in nomine Domini Rex Iſrael.* B Tertiò, vt Homo-Deus, ex quo dicebat Matth. 28. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra.* ita Noſter, Salianus in Anna. ib. anno Salomonis 2. nu 98.

FILIVS TRIGINTA ANNORVM ERAT DAVID CVM REGNARE COEPISSET] *Filius triginta annorum*, id eſt, vir triginta annorum. Eſt Hebraiſmus, quem explicui lib. 1. c. 11. 1. Hinc patet, Dauidem fuiſſe iuniorem Ionatha, qui erat quadraginta annorum & ampliùs, vti oſtendi c. 2. 10 Mirum ergo nonnullos cenſere Dauidem fuiſſe ſeniorem Ionatha, quibus fauet S. Ambroſ. lib. 1 Offic. c. 32. dicens: *Dauid cùm eſſet prudentior, Ionathæ tamen iunioris conſiliis acquieſcebat.* Vers. 4.

Allegoricè Dauid hîc vti & in aliis omnibus, typus fuit Chriſti. Audi Angelomum: *Quòd* C *Dauid triginta annorum regnare cœpit, præfigurabat quòd Dominus noſter triginta annorum venit ad baptiſmum, & incipiebat euangelium regni prædicare: cuius regnum ſempiternum, & poteſtas eius alteri non dabitur. Quadragenarius enim numerus, qui ex quaterdenis conſtat, plenitudinem temporum, & rerum perfectionem ſignificat.* Hoc repræſentauit regnum Dauidis, quod fuit quadraginta annorum.

ET QVADRAGINTA ANNIS REGNAVIT] additis ſeptem menſibus; nam ſeptem annis & ſex menſibus regnauit ſuper Iudam, deinde triginta tribus annis ſuper totum Iſraël: niſi dicas hos triginta tres annos non fuiſſe integros, & defuiſſe eis ſex menſes: ſic enim præcisè regnauit quadraginta annis, mortuúſque eſt anno ætatis ſeptuageſimo. Hebræi apud S. Hieron. in Tradit. dicunt Dauidem regnaſſe quadraginta annis &

Digitized by Google

ſex menſibus; ſed hos menſes non computari, eò quòd Dauid per ſex menſes Abſalomum fugerit, vel morbo laborarit. Planiùs dicas Script. ſæpè numeros integros conſignare, & fractiones ſiue minutias numerorum omittere.

Vers. 6. Et abiit Rex et omnes viri qui erant cum eo, in Ierusalem] vt ex Hebron, ſedem regni transferret in Ieruſalem, eámque faceret regni & ſynagogæ metropolim, vide quæ de Ieruſalem dixi Iudic. 1. & alibi.

Cæci & claudi Dauidis qui? Reſp. Primò. Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos et claudos, dicentes: Non ingredietur David huc] Quæres, qui nam hi cæci & claudi? Primò, nonnulli putant fuiſſe imagines & ſtatuas cæcorum & claudorum effictas in muris, vt per eas ſignificarent Iebuſæi, arcem Sion ita eſſe celſam & munitam, vt ipſis nihil agentibus, à ſtatuis iſtis defendi poſſet. *Secundò.* Secundò, Aben Ezra, R. Salomon, cæterique Rabbini cenſent fuiſſe duas imagines duorum patriarcharum, vnam Iſaaci cæci, alteram Iacobi claudi, vt per eas admonerentur Iſraelitæ fœderis, quod cum Iſaac & Iacob eorum, pepigerat Abimelech ipſorum auus, Gen. 26. ac proinde abſtinerent à bello & inuaſione ſuæ arcis in Sion. *Tertiò.* Tertiò, Brugenſ. cenſet fuiſſe idola, quæ Iebuſæi quaſi Deos tutelares collocarint in muris. *Quartò.* Quartò, Chald. cæcos & claudos accepit non corporales, ſed ſpirituales: qui ſcilicet mente cæcutirent & claudicarent, vnde vertit: *peccatores & culpatos.* *Quintò genuinè.* Quintò, & genuinè veri & propriè dicti hic intelliguntur cæci & claudi: tales enim milites, quibus in prælio effoſſi erant oculi, & tibiæ fractæ, Iebuſæi collocarunt in muris & turribus altiſſimis arcis Sion, præſidentes loci munitioni, ad ſarcaſmum & hoſtilem irriſionem Dauidis, q. d. Fruſtra tentas, ô Dauid, oppugnare noſtram arcem quæ ita loci naturâ munita eſt, vt à ſolis cæcis & claudis, quos in ea vides, defendi poſſit. Age ergo, ſi tibi cor eſt arcem oppugnare, vola in eius muros, & ex eis tolle cæcos & claudos, itáque arcem ingredere & occupa; ſed ſcito, poſt cæcos & claudos, nos oculatos pedibúſque & manibus valentes tibi occurſuros, & te tuóſque è muris deturbaturos: ita Ioſeph. lib. 7. Antiq. c. 2. Procop. Theodoret. Angelomus, Abulenſ. Serar. & alij. Sic Tyrij, ait Lyran. in muris Tyri munitiſſimis conſtituerunt pygmæos, quaſi illi ſoli eos propugnare ſufficerent Ezech. 27. 11. vide ibi dicta.

Addunt Hebræi apud S. Hieron. in Tradit & Gloſſa, Iebuſæos à Dauide vocatos fuiſſe *cæcos & claudos*, id eſt, debiles & inermes, ideóque ipſos hoc conuicium in Dauidem per ſarcaſmum retorſiſſe, eíque ſuos cæcos & claudos obieciſſe. q. d. Poſuimus in muris noſtris defenſores cęcos & claudos, quia tu nos cęcos & claudos vocitas: age ergo experire an tales ſimus, & cum cæcis & claudis hiſce dimica, ac videbis non nos, ſed tuos milites fieri claudos & cæcos: eſt hoc ſcomma militare. Addunt alij, Iebuſæos vocaſſe Hebræos *cæcos & claudos*. Sic enim Manethon, Lyſimachus & alij apud Ioſeph lib. 1. contra Appion. conuiciantur Moyſen & Hebræos ob lepram, ſcabiem, alióſque morbos à rege fuiſſe eiectos. Quare Moyſen octoginta millia leproſorum, mancorum & mutilorum v. g. cæcorum & claudorum ex Ægypto eduxiſſe. Scomma ergo hoc in Hebræos detorſerũt Iebuſæi; q. d. Vos Hebræi cum Moyſe veſtro eſtis leproſi, mutili, cæci & claudi, ideóque ab Ægyptiis eiecti: vultis ergo occupare arcem noſtram Sion: ſanè nos experiemini valentiores Ægyptiis, qui vos quaſi cæcos & claudos facilè hinc propulſabimus. Inſultarũt ergo Dauidi; q. d. Tu cum cæcis & claudis tuis Hebræis non ingredieris huc: faceſſe ergo hinc, & abi redíque ad tuos Ægyptios.

Cepit autem David arcem Sion] Nota. Dauid conuiciis Iebuſæorum animum non demiſit, ſed extulit, ac propoſitis ingentibus præmiis milites incitauit ad arcem Sion inuadendam, qui promiſſis illecti animosè in arcem conſcenderunt, eámque occuparunt, ac cæcos & claudos ibidem à Iebuſæis poſitos deturbarunt. Porrò Dauid anno primo regni ſui ſuper totum Iſraël, qui fuit vitæ eius trigeſimus octauus, cepit Sion & Ieruſalem, ac ſedem regni ex Hebron in illam tranſtulit, in illáque regnauit triginta tribus annis, vt dictum eſt v. 5. Vers. 7.

Proposuerat enim David in die illa præmium, qui percussisset Iebusæum, et tetigisset domatum fistulas] id eſt, tectorum imbrices vel canales, per quos aqua è tectis in terram defluebat. q. d. Propoſuit Dauid præmium ei qui primus ſummitates murorum & canalium Sionis apprehendiſſet, ac eos tranſiliens in arcem intraſſet. Præmium erat vt is fieret dux & princeps militiæ Dauidis. Fecit hoc Ioab, qui proinde licet ob cædem Abner mereretur hoc principatu priuari, tamen ob ſuperatam arcem Sion, quod ſcilicet primus in eam, non per cedrum ab Hebræis ad hoc exciſam, vt nugantur Hebræi, ſed per admotas arci ſcalas conſcendiſſet, meruit à Dauide in principatu hoc ſuo confirmari, vt patet 1. Paral. 11. v. 6. Cùm enim vndique ſcalæ ab Hebræis arci admouerentur, multíque per eas in muros euadere contenderent, Ioab omnes ſuperauit, primúſque in muros aſcendit; vt notam ſceleris occiſi à ſe Abner hac generoſitate & victoriâ deleret, atque Iebuſæos arcis cuſtodes occidit ad vnum omnes, excepto vnico Areuna, qui Iudæis erat amiciſſimus, ait Ioſeph. Hic enim Dauidi vendidit aream in monte Sion, ad fabricandum in ea templum, de quo cap. 24. Vers. 8.

Et abstulisset cæcos et claudos odientes animam David] Hinc patet, veros cæcos & claudos, milites Iebuſæos poſitos fuiſſe in muris Sionis, quos Dauid per Ioab abſtulit, &, vt aiunt Sept. Roman. *pugione occidit.* Obiiciebat Marcion Chriſtum non eſſe filium Dauidis, vel certè ab eo eſſe degenerem, eò quòd Dauid occidiſſet cæcos & claudos, quos Chriſtus ſanabat. Reſp. Tertul lib. 4. contra Marc. 36. Dauidem occidiſſe Iebuſæos cæcos & claudos *odientes animam Dauid*; at cæci & claudi curati à Chriſto non odiebant, ſed amabant Chriſtum, ab eóque viſum poſcebant. Quare *cæci & claudi* Iebuſæi reſiſtentes Dauidi repræſentabant, ait Angelom. Scribas & Phariſæos, qui ſpiritualiter erant *cæci*, quia non agnoſcebant Chriſtum; & *claudi*, quia ad bona opera erant tardi & inepti, quos proinde Chriſtus redarguit & mor-

Digitized by Google

te æternâ puniuit, de quibus ipſe ait: *Cæci ſunt, & duces cæcorum*, Matth. 15. 14. & c. 23. 13. *Væ vobis Scribæ & Pharizæi hypocritæ: quia clauditis regnum cælorum ante homines; vos enim non intratis, nec introeuntes ſinitis intrare.* A

Myſticè ergo, *cæci & claudi* ſunt infideles, hæretici, & fideles prauè viuentes, qui factis negant, quæ ſe credere profitentur, quíque in via Dei claudicant, nunc Deo nunc mundo ſeruire & placere conantes. Hi non ingrediuntur templum cæleſte. Quocirca S. Paulus Hebr. 12. 13. dicit: *Propter quod remiſſas manus, & ſoluta genua erigite, & greſſus rectos facite pedibus veſtris, vt non claudicans quis erret, magis autem ſanetur.* Oremus ergo cum Pſalte Deum, *vt non infirmentur veſtigia noſtra*, pſal. 17. 17. & *vt ponat pedes noſtros quaſi ceruorum*: ibidem. v. 34. *vt viam mandatorum Dei curramus*, Pſal. 118. 32. Sapienter S. Ambroſius ſerm. 68. B *Petrus*, ait, *petra eſt ſuper quam ædificatur Eccleſia, ideóque ſicut in Eccleſia fidei fundamentum continet, ita & in homine membrorum fundamenta confirmat, vti claudo greſſum reſtituit*, Act. 3. 7. & *vt Chriſtianus non iam trepidus & imbecillis poſſit ſuper petram Eccleſiæ; ſed robuſtus & fortis incedere.*

Idcirco dicitur in proverbio: Cæcus et claudus non intrabunt in templum] Hebr. *in domum*, quod Salianus & alij accipiunt de domo, ſiue palatio Dauidis: Vatab. de arce Sion. q. d. Quia cæci & claudi Iebuſæi reſtiterunt Dauidi in arce Sion, eúmque irriſerunt; hinc ſanxit Dauid, eíſque hanc pœnam ſtatuit, vt nemo eorum deinceps arcem Sion, & domum ſuam in arce ſitam ingrederetur. Verùm Noſter & Sept. domum Dei intelligunt, ſcilicet *templum*. C Porrò poterant Hebræi cæci & claudi ingredi templum vetus, nam eos in illo curauit Chriſtus, Matth. v. 21. 14. Dauid ergo templi ingreſſu arcuit & prohibuit non Hebræos, ſed Iebuſæos cæcos & claudos, qui ipſum irriſerant, q. d. Vos Iebuſæi cæci & claudi ſuperbè inſultaſtis Dauidi, quòd ipſe nequiret occupare arcem Sionis: ideircò ipſe eâ occupatâ vobis in congruam pœnam hoc ſcomma in vos retorquet, ſtatuítque ne quis veſtrûm in arcem Sion, & multò minùs in tabernaculum, vel templum in monte Sion ædificatum ingrediatur: quare veſtrum dicterium in prouerbium abiit, vt, cùm quem ſtultæ ſuæ oſtentationis meritas dare pœnas, illámque in caput oſtentantis retorqueri homines vident, dicant: *Cæcus & claudus non intrabunt in templum*, q. d. Hic iactabundus donum ſuum, quod ſuperbè oſtentabat, perdidit, eóque in pœnam iactantiæ ſuæ ſpoliatus eſt. D Idipſum tamen ad literam dicitur de ſacerdotibus, qui ſi cæci eſſent vel claudi, arcebantur miniſterio templi, Leuit. 21. 18. Alij putant hoc prouerbium dici de re impoſſibili, vt, cùm quid impoſſibile quis tentat, dicatur ei: *Cæcus & claudus non intrabunt in templum*, q. d. Rem impoſſibilem tentas eámque poſſibilem efficere ſatagis, ſed fruſtrà. Hic fuit primus actus regni Dauidis ſuper totum Iſraël, ſcilicet occupatio Sionis, ac regij throni tranſlatio ex Hebron in Sion & Ieruſalem. Volebat enim Deus in ea ſtatuere caput regni & ſynagogæ, eò quòd Chriſtus Dauidis antitypus in eadem erat prædicaturus & erecturus Eccleſiam, ibíque regnum ſuum ſpirituale inchoaturus: iuxta illud Iſaiæ c. 2. 3. *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ieruſalem* Eccleſia enim eſt *Sion*, id eſt, *ſpecula*, quia per fidem ſpeculatur Deum in terris, & per viſionem eumdem ſpeculabitur in cælis. Et c. 62. 1. *Propter Sion non tacebo, & propter Ieruſalem non quieſcam, donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius, & Saluator eius vt lampas accendatur.*

Et ædificavit per gyrum a Mello] Vers. 9. De *Mello* & totius Hieroſolymæ ſitu & ſtructura, vide Adrichom. Ariam & Villalpandum lib. 2. de Templo c. 2. in Apparatu præfectus huius ædificationis fuit Ioab 1. Paral. 11.

Porrò Chald. Cant. 7. 4. vertit, *ædificauit arcem Sion, quæ vocatur Migdala de Libnan, id eſt, turris Libani, quia omnis qui ſteterit in ea, poteſt numerare omnes turres quæ ſunt in Damaſco.* Meliùs idem cap. 4. 15. ait ipſam Ieruſalem vocari *Libanum*.

Mello] Hebr. idem eſt quod plenitudo, vnde Hebræi per *Mello* accipiunt locum comitiorum, quia illic congregabatur populus ad conſultandum de rebus agendis. Alij intelligunt aggerem qui cingebat arcem. Alij putant fuiſſe foſſam circa arcem, quæ dicta ſit *Mello*, quòd aqua impleretur. Alij autumant *Mello* fuiſſe ſummitatem, ſiue verticem montis Sion. Verùm dico cum Ioſeph. Villalp. Saliano, Sanchez, Richardo, Andrichom. & aliis Corographis: *Mello* erat vorago ac vallis profunda & lata valdè, quæ montem Sion à ciuitate inferiori diſcernebat: atque à porta aquarum, Occidentem versùs, vſque ad portam piſcium extendebatur. Ab hac voragine Dauid montem Sion per gyrum ædificauit ac muniuit. Huius concauitatem Salomon vt commoda eſſet platea coæquauit, (vnde etiam *platea portæ aquarum vocatur*) eámque ædificiis ornauit, quæ collapſa ab Ezechia reſtaurata fuit. Hic Ioas rex Iuda à ſuis ſeruis in deſcenſu Sela occiſus eſt. Ioſephi autem ætate hæc vallis *Tyropæon* appellabatur, in quam, vt ſcribit, domus creberrimæ deſinebant: erátque latiſſima, & habitationibus hominum frequentiſſima. Verùm nunc vorago ipſa tota repleta eſt, relictis tamen prioris concauitatis veſtigiis. indéque dicta eſt *Mello*, id eſt, plenitudo, eò quòd ruderibus, ſaxis & domibus impleta eſſet. Hic enim liber ſcriptus eſt poſt fabricam Sionis & templi, cùm iam *Mello* eſſet *Mello*, id eſt, plena.

Et concubina] Vers. 13. *Concubinæ* non erant meretrices & pellices, ſed ſecundariæ vxores, vtpote inferioris ſortis & ſtatus, vti iam ſæpiùs monui. Quocirca harum filij non numerantur 1. Paralipom. 3. 9.

Porrò 1. Paral. 3. v. 6. & 8. repetitur & bis ponitur *Eliſama* vnus Dauidis filius, quia ſcilicet Dauid duos habebat filios, quibus idem nomen *Eliſamæ* indidit, vel quia priore mortuo, poſteriori idem nomen impoſuit, ait Vatabl.

Audierunt autem Philisthiim, quod vnxiſſent David in regem ſuper Iſrael, et aſcenderunt vniverſi vt quærerent David] Vers. 17. vt eum initio regni adhuc inualidum & quaſi inermem opprimerent, ne viribus auctis & regno confirmato ab eo opprime-

Digitized by Google

rentur, vti ab eo oppreſſi fuerant occiſo Goliath A 1. Reg.17.& ſeq. Vnde Dauid videns ſe hoſtibus cinctum, ad Deum confugit, dictauitque Pſalm. 2. *Quare fremuerunt gentes*, &c. vbi ad litteram Philiſthæorum contra ſe conſpirationem, Allegor. Iudæorum & Gentium contra Chriſtum & Apoſtolos coniurationem, ſuámque & Chriſti de iis victoriam deſcribit.

QVOD CVM AVDISSET DAVID, DESCENDIT IN PRÆSIDIVM] id eſt, locum munitum, ita Sept. putà *in arcem*, vt vertit Chald. & Vatabl. nimirum in arcem Sionis; hæc enim erat munitiſſima ſedes Dauidis, iuxta quam caſtra metabantur eius hoſtes Philiſthæi in valle vicina dicta *Raphaim*. Sic Noſter, *præſidium* paſſim ſumit pro arce vel loco munito. Aut potiùs *præſidium* B hoc erat arx munita iuxta ſpeluncam Odollam, in quam ſe recipere ſolebat Dauid perſequente Saule. ita Vatabl. & Salianus.

VERS. 18. PHILISTHIIM AVTEM VENIENTES DIFFVSI SVNT IN VALLE RAPHAIM] Vallis quæ adiacet Hieroſolymæ, dicta eſt *Raphaim*, id eſt, Gigantum, à cæſis ibidem à Ioſue vel quo alio, Gigantibus: Sept. vertunt *in valle Titanum*, id eſt, Gigantum. Alludunt enim ad fabulam Titanum, quam Poëtæ mutuati ſunt à Gigantibus, Geneſ. 6. Fingunt enim ipſi Gigantes fuiſſe homines vaſtiſſimos & ſuperbiſſimos, qui cum Ioue bellarint, ideóque ab eo fulmine percuſſi ſint.

VERS. 20. DIVISIT DOMINVS INIMICOS MEOS SICVT DIVIDVNTVR (diſperguntur) AQVÆ, vaſe rupto, C vel riuis ex torrente in varias foſſas deductis. PROPTEREA VOCATVM EST NOMEN LOCI ILLIVS, BAAL PHARASIM] id eſt, habens rupturam vel fracturam. q. d. Vallis fracturarum, vel planities diuiſionum. ita Chald. & alij, vbi ſcilicet Deus diuiſit & diſperſit Philiſthæos per arma & milites Dauidis. Huius vallis diuiſionis meminit Iſaias c.28.21.

VERS. 21. ET RELIQVERVNT IBI SCVLPTILIA SVA (idola, ſiue lares, & deos Penates ſiue tutelares ſuos) QVÆ TVLIT DAVID] *& combuſſit*, vt addit Chald. idque diſertè dicitur 1. Paralip. 14. v. 12. Lex enim Deuter. 7. 25. idola iubebat comburi. Rependit Dauid vicem Philiſthæis: hi enim 1. Reg. 5. 2. ceperant arcam fœderis, eámque dicarant Deo ſuo Dagon.

VERS. 23. GYRA POST TERGVM EORVM, ET VENIES D AD EOS EX ADVERSO PYRORVM] Hebr. *bechaim* quod Aquila & Noſter vertit, *pyrorum*; Pagn. & Vatab. vertunt, *mororum* quæ cùm ſtillant humorem quo turgent, flere videntur, Chal. *arborum*; Septuag. κλαυθμῶνος, id eſt, fletus & plorationis, à rad. בכה *bacha*, id eſt, fleuit, vagiit. vnde Ioſeph. 7. Antiq. 4. locum hunc vocat, *ſyluam fletus*: quod Hebræi apud S. Hieronym. ſic explicant, vt locus hic dictus ſit *plorationis*, eò quòd in eo Philiſthæi deplorarint tam ſuam, quàm ſuorum idolorum ſtragem, idola ergo ſuis cultoribus ſunt omnis miſeriæ & fletus cauſa, ait Angelom. Addúntque Dauidem irrupiſſe in caſtra Philiſthæorum eò loci, vbi erant idola, in quibus Philiſthæi maximè confidebant: quare iis illicò diſturbatis facilè reliqua caſtra diſturbaſſe. Alij cenſent Philiſthæorum idola dici fletus, quòd iis non niſi lacrymis ſacrificari oporteret; alij, quòd arbores iſtæ cum oculis & lacrymis habeant ſympathiam: liquorem enim quaſi lacrymas diſtillant, vnde & lacrymari dicuntur.

Porrò *Clauthmon* nomen erat loci dicti à fletu, vt docet S. Hieron. Euſebius, Adrichom. in locis Hebr. & alij paſſim: locus hic erat iuxta Hieroſolymam in valle Raphaim ad Occidentem, vel, vt S. Hieron. ad Septemtrionem. Vnde hic videtur eſſe *locus flentium*, de quo Iudic. 2. verſ. 1. ibi enim Septuag. vertunt, κλαυθμῶνα, vide ibi dicta.

ET CVM AVDIERIS SONITVM GRADIENTIS VERS. 24. IN CACVMINE PYRORVM, TVNC INIBIS PRÆLIVM: QVIA TVNC EGREDIETVR DOMINVS ANTE FACIEM TVAM] Per hunc greſſum primò, Ioſeph. & Theodor intelligunt ipſarum arborum in cacuminibus agitationē, cùm nullus flaret ventus. Secundò, Hebræi apud S. Hieron. compactionem & deletionem idolorum per Angelos. Tertiò, & genuinè: Angeli, quaſi Dei legati, & duces belli, excitabant fragorem quemdam in verticibus arborum, perinde ac per eos inceſſiſſent & proceſſiſſent ad prælium, pugnaturi cum Dauide contra Philiſthæos, vt ipſi percellerentur, cùm à fronte tot & tantos hoſtes ſibi imminere audirent, & à tergo inſtantem Dauidem aduerterent: vnde Chald. vertit, *cùm audieris vocem clamoris in capitibus arborum, tunc confortaberis, quia tunc exibit Angelus Domini ad proſperandum ante te, vt occidat caſtra Philiſthæorum.*

Vide hîc mirum Dei à Dauide inuocati in prælio auxilium & præſidium: voluit enim Deus pro ſuo Dauide pugnans, vt Philiſthæi concluderentur hinc pyretis, inde exercitu Dauidis, vt ipſi ſtrepitu Angelorum, quem ipſi quaſi armati progredientes ex aduerſo Philiſthæorum edebant, *Cur in pyris apparuit Angelus.* in pyrorum arboribus, quaſi valida hoſtium manu eos inuadente perculſi diffugerent, & in Dauidis manus inciderent, ibíque partim ab eo, partim ab Angelis Dauidis tutelaribus cæderentur. ita Abulenſ. & alij. Sed cur Deus ſignum hoc dedit in ſonitu pyrorum, potiùs quàm amygdalorum ceraſorum, ficuum, &c. Reſpond. primò, *Reſp. primò.* quia iuxta Ieruſalem in valle Raphaim erat copia pyrorum, adeò vt pyretum hoc dictum ſit *vallis pyri*, teſte Adrichom. in Deſcrip. Ieruſalem, num. 238. ita Lyran. Secundò, quia pyri *Secundò.* celſiores ſunt ficubus, ceraſis, amygdalis, &c. vnde magis conueniebant Angelis, qui ex celſis cælis in pyros deſcendebant, vt excelſum & cæleſtem ſtrepitum in pyris excitarent, quo Philiſthæi percellerentur, cogitantes Angelos è cælis contra ſe pugnare. Tertiò, quia pyrus eſt maſcula, *Tertiò.* & maſculi ſaporis, ita vt pomus femina eſſe videatur: vnde repræſentat eos qui maſculo ſunt animo & virtute, quales ſunt angeli & Apoſtoli. Quartò, quia *pyrus* dicta eſt quaſi *pyra*, eò quòd *Quartò.* flammæ ſimilitudinem reddit è lato in acutum tendens, ait Spontinus. Sic flammei ſunt Angeli & Apoſtoli, iuxta illud: *Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis*, Pſal. 103. 4. Hebr. 1. Quintò, in pyris eſt proprietas *Quintò.* vini, ait Plinius lib. 14. 14. præſertim in falernis ita dictis à potu, quoniam tanta vis ſucci abun-

Digitized by Google

dat. Sic Apoſtoli recepto Spiritu Sancto videbantur muſto pleni, Actor. 2. æquè ac Angeli. Sextò. Sextò, pyra ſunt denſa, ideóque ponderoſa, adeò vt nonnulla dicantur libralia. Adhæc pyrorum multæ ſunt ſpecies. Denique *ſerotina ad hyemem vſque ad matrem pendent gelu matureſcentia, græca, ampullacea, laurea*, ait Plinius; ſic graues, varij & perdurantes, imò æterni ſunt Angeli.

Simili modo Angeli ex alto pugnarunt contra Pharaonem pro Moyſe, Exodi 14. 24. & contra Chananæos pro Ioſue, c. 10. 14. & pro Barac contra Siſaram, Iudic. 5. 20. & pro Iuda Machabæo contra Lyſiam. 2. Machab. 11. 8.

Tropol. Angelom. *per ſonitum gradientis in cacumine pyrorum*, inquit, *aduentum Domini ſignificat ſuper celſitudinem Prophetarum & Apoſtolorum, virtute diuinitatis ſuæ ſupergradientem, ſicut in Canticis Canticorū ſcriptum eſt c. 2. Ecce iſte veniet ſaliens in montibus, tranſiliens colles. Pyrorum autem cacumina arborum ſignificant ſummitates. Quid per arbores niſi ſublimes patres intelliguntur? in quorum cacuminibus dum ſonitus auditur, id eſt, dum in ſublimitate vitæ ſonus, flante Spiritu Sancto, prædicationis intonuit, Dauid noſter virtute ſuæ diuinitatis, qua celſitudinem Sanctorum tranſcendit, Philiſthæos, id eſt, immundos ſpiritus ſuperauit.*

Percvssit eos de Gabaa] quæ alibi vocatur *Gabaon*; vel certè Gabaa vicina erat Gabaon. Vers. 25.

Vsqve dvm venias Gezer] quæ erat vrbs Philiſthæorum, ait Ioſeph. & patet 3. Reg. 9.

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID arcam fœderis religioſè ſolemni pompa ex domo Abinadab transfert in domum Obededom, inde verſ. 14. in Sion ludens & ſaltans coram ea, vnde ipſum irridet vxor Michol. verſ. 20. ſed eam arguendo compeſcit Dauid.

1. CONGREGAVIT autem rurſum Dauid omnes electos ex Iſraël triginta mil-
lia 2. Surrexítque Dauid, & abiit, & vniuerſus populus qui erat cum eo de
viris Iuda, vt adducerent arcam Dei, ſuper quam inuocatum eſt nomen Domini exer-
cituum, ſedentis in Cherubim ſuper eam. 3 Et impoſuerunt arcam Dei ſuper plau-
ſtrum nouum: tulerúntque eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa: Oza autem &
Ahio filij Abinadab, minabant plauſtrum nouum. 4. Cúmque tuliſſent eam de do-
mo Abinadab, qui erat in Gabaa, cuſtodiens arcam Dei Ahio præcedebat arcam.
5. Dauid autem & omnis Iſraël ludebant coram Domino, in omnibus lignis fabrefa-
ctis, & citharis, & lyris, & tympanis, & ſiſtris, & cymbalis. 6. Poſtquam autem ve-
nerunt ad aream Nachon, extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quo-
niam calcitrabant boues, & declinauerunt eam. 7. Iratúſque eſt indignatione Domi-
nus contra Ozam, & percuſſit eum ſuper temeritate: qui mortuus eſt ibi iuxta arcam
Dei. 8. Contriſtatus eſt autem Dauid, eò quòd percuſſiſſet Dominus Ozam, & vo-
catum eſt nomen loci illius, Percuſſio Ozæ, vſque in diem hanc. 9. Et extimuit Da-
uid Dominum in die illa, dicens: Quomodo ingredietur ad me arca Domini? 10. Et
noluit diuertere ad ſe arcam Domini in ciuitatem Dauid: ſed diuertit eam in domum
Obededom Gethæi. 11. Et habitauit arca Domini in domo Obededom Gethæi
tribus menſibus: & benedixit Dominus Obededom, & omnem domum eius.
12. Nuntiatúmque eſt regi Dauid quòd benedixiſſet Dominus Obededom, & omnia
eius, propter arcam Dei. Abiit ergo Dauid, & adduxit arcam Dei de domo Obed-
edom in ciuitatem Dauid cum gaudio: & erant cum Dauid ſeptem chori, & victima
vituli. 13. Cúmque tranſcendiſſent qui portabant arcam Domini ſex paſſus, immola-
bat bouem & arietem, 14. & Dauid ſaltabat totis viribus ante Dominum. porrò Da-
uid erat accinctus Ephod lineo. 15. Et Dauid & omnis domus Iſraël ducebant arcam
teſtamenti Domini, in iubilo, & in clangore buccinæ. 16. Cúmque intraſſet arca Do-
mini in ciuitatem Dauid, Michol filia Saul proſpiciens per feneſtram, vidit regem Da-

uid ſubſilientem , atque ſaltantem coram Domino: & deſpexit eum in corde ſuo.
17. Et introduxerunt arcam Domini, & impoſuerunt eam in loco ſuo, in medio taber-
naculi quod tetenderat ei Dauid: & obtulit Dauid holocauſta, & pacifica coram Do-
mino. 18. Cúmque compleſſet offerens holocauſta, & pacifica, benedixit populo in
nomine Domini exercituum. 19. Et partitus eſt vniuerſæ multitudini Iſraël, tam viro
quàm mulieri, ſingulis collyridam panis vnam, & aſſaturam bubulæ carnis vnam, &
ſimilam frixam oleo: & abiit omnis populus, vnuſquiſque in domum ſuam. 20. Re-
uerſúſque eſt Dauid vt benediceret domui ſuæ: & egreſſa Michol filia Saul in occurſum
Dauid, ait: Quàm glorioſus fuit hodie rex Iſraël, diſcooperiens ſe ante ancillas ſeruo-
rum ſuorum, & nudatus eſt, quaſi ſi nudetur vnus de ſcurris. 21. Dixítque Dauid ad
Michol: Ante Dominum, qui elegit me potiùs quàm patrem tuum, & quàm omnem
domum eius, & præcepit mihi vt eſſem dux ſuper populum Domini in Iſraël, 22. &
ludam, & vilior fiam plus quàm factus ſum: & ero humilis in oculis meis, & cum an-
cillis, de quibus locuta es, glorioſior apparebo. 23. Igitur Michol filiæ Saul non eſt
natus filius vſque in diem mortis ſuæ.

Vers. 2. VT ADDVCERENT ARCAM DEI] ex Gabaa in Sion, tum vt Dauid haberet arcam apud ſe, & coram ea Deum religioſè coleret & inuocaret; tum vt magis honoraretur arca & Deus in ea, vtpote in vrbe regia, tum vt euaderet maximas calamitates, quas Deus Iſraëli immiſerat ob neglectè habitam arcam in Gabaa, ait Ioſeph. licet id [illegible] get Abulenſ.

SVPER QVAM INVOCATVM EST NOMEN DOMINI EXERCITVVM] Eſt Hebraiſmus q. d. Quæ vocatur arca Domini, qui dicebatur ſedere ſuper alas Cherubim, ſiue ſuper Propitiatorium, ita vt haberet arcam pro ſcabello pedum ſuorum, quia inde Angelus in aſſumpto corpore de nube pro Deo dabat oracula & reſponſa. ita Abul. Vatabl. & alij.

Vers. 3. ET IMPOSVERVNT ARCAM DEI SVPER PLAVSTRVM NOVVM] Fuit error Dauidis ex ignorantia, vel potiùs Leuitarum peccatum: quia arca non debebat vehi plauſtro, ſed portari humeris Sacerdotum vel Leuitarum, vt patet Numer. 4. 15. & ſeq.

TVLERVNTQVE EAM DE DOMO ABINADAB, QVI ERAT IN GABAA] *Gabaa* erat locus vel collis in vrbe Cariathiarim: ibi enim erat domus Abinadab & arca, vt patet 1. Reg. 7. 1.

MINABANT, agebant, ducebant, PLAVSTRVM] Oza & Ahio fratres, quòd Abinadab pater eorum iam erat mortuus, vt ex hoc loco colligitur.

Vers. 6. VENERVNT AD AREAM NACHON] ita Hebr. Aquila, Angelom. & alij, licet Septuag. Romæ correcti habeant *Machor*, pro quo 1. Paralip. 13. 9. legitur *Chidon*, quia ibidem ſcutum ſuum, quo hoſtes profligauit, Ioſue c. 8. v. 18. poſuit. ait S. Hieron. in Tradit. ſiue quia Nachon erat nomen viri & heri areæ, qui alio nomine vocabatur *Chidon*.

EXTENDIT OZA MANVM AD ARCAM DEI, ET TENVIT EAM; QVONIAM CALCITRABANT BOVES] Oza non erat Sacerdos, vt vult Angelom. & Gloſſa; ſed Leuita, vt docet S. Hieron. Epiſt. ad Sabinianum, S. Gregor. 5. Mor. 10. Auctor Mirabilium S. Scripturæ l. 2. c. 12. Ioſeph. Serarius & alij. ídque ſatis liquet ex 1. Paral 26. 15. Quare mirum eſt D. Soto in 4. diſtinct. 13. quæſt. 3. cui fauet Sanchez, aſſerere Ozam non fuiſſe Leuitam; ſed laïcum.

CALCITRABANT BOVES] Id eſt, calcitrando videbantur deiecturi arcam in terram: Sept. *circumflectebat eam vitulus*, Chald. *propulerant eam boues*; Vatabl. *declinabant eam*. R. Kimchi ex R. Iona, cenſet boues ob ſanctimoniam arcæ viribus deſtitutos cœpiſſe deficere & fatiſcere, vt membra & iuncturæ eorum viderentur luxari, diſſolui & diuidi, eò quòd non boues, ſed Leuitæ deberent humeris ſuis geſtare arcam. Verùm 1. Paral. 13. 9. alia cauſa datur, cùm dicitur, *bos quippe laſciuiens paululum inclinauerat eam*.

IRATVSQVE EST INDIGNATIONE (id eſt vehementer iratus & indignatus eſt) DOMINVS, ET PERCVSSIT EVM SVPER TEMERITATE] Vers. 7. Quæres, quare à Deo occiſus ſit Oza, cùm arcam labantem ſuſtentaret, quod erat officium religioſum? *Cur occiſus Oza.* R. Salomon reſpondet eum percuſſum ob peccatum Dauidis, qui arcam plauſtro impoſuerat. Sed hoc eſt improbabile. Rurſum Theodoret. ait eum occiſum ob præuium aliquod peccatum nobis ignotum & occultum, præſertim quòd in eo exiſtens auſus ſit tangere arcam, ait Auctor Mirabilium S. Scripturæ lib. 2. cap. 12.

Verùm alij certum peccatum aſſignant: ſed varij varium. Primò, S. Hieron. epiſt. 48. dat hoc, *Reſp. Primò.* quòd Oza arcam humeris non portarit, ſed plauſtro vexerit. Addunt alij, quòd id fecerit praua Philiſthæorum imitatione, de quo lib 1. c. 6. 7. ita Theodor. Procop. Lyranus. Secundò, alij *Secundò.* apud Abulenſ. quòd ipſe arcam tangeret illo die, quo nocte præcedente cum vxore rem habuerat, ideóque immundus eſſet & irregularis: nam & Gentilium Sacerdotes dum ſacrificabant, debebant eſſe caſti, teſte Macrob. lib. 1. Satur. 23. Tertiò, *Tertiò.* quòd eam tangeret non examinatâ & expurgatâ priùs conſcientiâ, ait Pacianus in Parænesi. Quartò, alij cum Abul. cenſent eum percuſſum *Quartò.* ob irreuerentiam, quòd irreuerenter tetigerit arcam, ídque ſine neceſſitate: leuis enim erat boum calcitratio: nam vt dicitur 1. Paral. 13. *bos*, &c. *paululum inclinauerat arcam*. Addunt, vel potiùs fingunt Rabbini, quòd arca potiùs portaret quàm portaretur. Quintò, alij quòd arcam te- *Quintò.* tigerit, cùm non eſſet indutus Ephod & veſtibus ſacris. Sextò & veriùs, quòd Oza non erat Sa- *Sextò veriùs.*

cerdos,

A cerdos, ſed Leuita: ſolis autem ſacerdotibus licebat tangere arcam, vt diſertè aſſerit Ioſephus, qui erat Sacerdos, ideóque legis apprimè peritus lib. 7. Antiq. c. 4 idque clarè exprimitur Num. c. 4. 15. & c. 18. 3. vbi iubentur ſacerdotes arcam velo obuoluere; & vectes per angulos arcæ immittere, ne videlicet Leuitæ arcam humeris portantes, eam contingerent, idque ſub pœna mortis. Et hoc eſt quod dicitur: *Percuſſit eum ſuper temeritate.* ita Ioſephus & Ribera lib. 3 de Templo, c. 3 Addit Serarius Ozam tetigiſſe arcam nudam: licet enim ipſa obiucta eiſet velis, tamen vela hæc non erant colligata, ſed ita ſuperpoſita, vt huc illuc vento aut plauſtri agitatione agitarentur & ventilarentur. Cùm ergo boues calcitrarent, inclinarunt in vnam partem velamina. ſicque accurrens Oza per imprudentiam & incautum zelum nudam arcæ partem tetigit Ad hoc enim debuiſ-B ſent euocari & adhiberi ſacerdotes, qui videntur non affuiſſe, quia nulli hic nominantur; idque ſatis inſinuat Dauid 1. Paral. 1. . 3. vnde Angelom. & Gloſſa aiunt eum præſumptuosè & incautè tetigiſſe arcam. Saluian. lib 6 de Prouidentia. *Oza*, inquit, *ille Leuites Dei, ipſo in officio inofficioſus fuit, qui iniuſſu præſumpſit.*

Porrò Angelom. Abulen. Dion. & alij cenſent Ozam iſta temporali morte caſtigatum, æternam euaſiſſe Denique locus iſte vocatus eſt *Percuſſio Ozæ*, vt ſequitur; vel *diuiſio Ozæ*, vt dicitur 1. Paral 13. 11. *Diuiſio* qua ſcilicet Deus diuiſit animam Ozæ à corpore, ac Ozam ab hominibus & huius ſæculi vita; non autē quòd eius brachium aruerit, & ab humeris, quibus arcam ferre debuerat, ſit diuiſum, vt aiunt Rabbini nonnulli; Auctor Mirab. S. Script. eum ſuffocatum aſſerit.

Alleg. hinc diſce quanta puritate & reuerentia accedendum ſit ad S. Euchariſtiam in qua non eſt manna terreſtre, quod erat in arca, ſed cæleſte & diuinum. imò ipſe Chriſtus Deus & homo. Audi S. Pacian. in Paræneſ. *Vos appello qui criminoſos admiſſis pœnitentiam recuſatis, vos, inquam, poſt impudentiam timidos, poſt peccata verecundos, qui cum mala conſcientia Dei ſancta contingitis, & altare Domini non timetis, qui ad manus ſacerdotis in conſpectu Angelorum ſub fiducia innocentiæ acceditis, &c. tanta inſuit cura diuinæ prouidentiæ, vt audaces manus nec ob auxilium ſuſtineret.* ſic & Angelomus.

Tropol varia hinc documenta eliciunt Patres. Primò, S. Dionyſ. Areop epiſt 8 laicos non debere ſe miſcere rebus ſacris. Secundò, non eſſe tangendas virgines quæ ſunt arca ſpiritalis Chriſti. Audi S. Hieron. epiſt. 22. ad Euſtochium de cuſtodia virgin. *Obteſtor te coram Deo & Chriſto Ieſu, & electis Angelis eius, ne vaſa templi Domini, quæ ſolis ſacerdotibus videre conceſſum eſt, facile in publicum proferas: ne ſacrarium Dei quiſquam profanus aſpiciat. Oza arcam quam non licebat tangere, attingens, ſubitā morte proſtratus eſt: neque enim vas aureum & argenteum tam carum Deo fuit, quam templum corporis virginalis. Præceſſit vmbra, nunc veritas eſt.* Idem epiſt. 48. ad Sabinianum ſolicitatorem virginis: *Oza Leuites, ait, arcam Domini quam portare ipſe debuerat, quaſi ruentem ſuſtentare voluit & percuſſus eſt, quid de te futurum putas, qui ſtantem arcam Domini præcipitare conatus es?*

Morales concluſiones. Prima. Secunda.

Tertiò, ſacra vaſa temerè non eſſe tangenda. ita Sanctus Ephrem tractat. de Sacerdot tom. 1. Tertia.

Quartò, Superiorum & Sanctorum facta, licet nonnihil à recto declinare videantur, non eſſe à ſubditis aliiſque iudicanda. Audi Sanctum Gregorium lib. 5. Moralium, cap. 10. *Quid eſt*, inquit, *mens iuſti, niſi arca teſtamenti? Quæ geſtata a bobus calcitrantibus inclinatur: quia nonnumquam etiam qui bene præeſt, dum ſubiectorum populorum confuſione concutitur, ad diſpenſationis condeſcenſionem ex ſola dilectione permouetur. Sed in hoc quod diſpenſatoriè agitur, inclinatio ipſa fortitudinis caſus putatur imperitis Vnde & nonnulli ſubditi contra hanc manum reprehenſionis mittunt, ſed a vita protinus ipſa ſua temeritate deficiunt. Leuites ergo quaſi adiuuans manum extendit ſed delinquens vitam perdidit: quia dum infirmi quique fortium facta corripiunt ipſi a viuentium ſorte reprobantur.* Deinde Sanctis idipſum applicans: *Quid eſt*, inquit, *iuſtum de ſua condeſcenſione velle corrigere, niſi inclinatam arcam ſuperba reprehenſionis manu releuare? Quid eſt iuſtum de incognita locutione reprehendere, niſi motum eius fortitudinis, erroris lapſum putare? Sed perdit vitam, qui arcam Dei tumide ſubleuat: quia nequaquam quis Sanctorum corrigere recta præſumeret, niſi de ſe priùs meliora ſentiſſet. Vnde rectè & Leuites idem Oza dicitur, quod videlicet robuſtus Domini interpretatur: quia præſumptores quique niſi audaci mente robuſtos ſe in Domino crederent, nequaquam meliorum facta vel dicta velut infirma iudicarent.* Quarta.

C Symbolicè, arca teſtamenti eſt S. Scriptura, quam reuerenter tangere, id eſt, legere & audire tenemur: & conſequenter arca eſt anima viri in ea eruditi & ſancti Vnde S Antonius de Padua ob inſignem citationem & explicationem S. Scripturæ in prædicando, à Pontifice vocatus fuit *arca teſtamenti.* Sic & Gennadius in Catal. Honorati Epiſcopi Maſſilienſis os vocat *armarium Scripturarum.* Et Caſſianus collat 14 c. 10. *Continua*, inquit, *meditatio Scriptur. mentem facit arcam teſtamenti.* Et S. Hieronym in fine c. 2 ad Epheſ. *Condatur*, ait, *in nobis arca teſtamenti, cuſtos legis Domini, & Cherubim ſcientiæ multitudo, & interiora pectoris noſtri in nouum vocabulum tranſeant, dicamúſque debir, id eſt, oraculum, ſiue λαλητήριον, id eſt, locutorium.* Symbolicè arca eſt S. Scriptura.

D Denique arca teſtamenti eſt B. Virgo, quæ Chriſtum noui fœderis & teſtamenti auctorem vtero ſuo complexa mundo peperit: qui hanc irreuerenter tangit, vtique percutietur à Deo. Sic Neſtorius negans illam eſſe Deiparam percuſſus fuit, cùm lingua eius blaſphema à vermibus eroſa computruit. Sic Conſtantinus Copronymus illam comparans burſæ, quæ exempto auro nonniſi vilis eſt burſa, carbunculo ictus vociferabatur viuum ſe inextinguibili igni traditum eſſe propter Mariam Deiparam, iubens exinde eam honorari ac celebrari vt Deiparam, ait Glycas ex Cedreno. Vide Paulum Diaconum lib. 21. & Zonaram lib. 3. Sic Caianus mimus blaſphemans B. Virginem, ab eadem in ſomnis correptus, cùm non corrigeret, manibus & pedibus manè ſe truncatum reperit, vti refert Ioannes Moſchus in Prato ſpirit. c. 4. Et B. Virgo.

Digitized by Google

Vers. 10. Divertit eam in domvm Obededom A Gethæi] Erat hæc domus vel in ipſa vrbe Ieruſalem, vel in loco vrbi vicino, vt ait Ioſephus; qui & addit, Obededom initio fuiſſe pauperem, ſed iuſtum, ac Leuitam, idque liquet ex 1. Paral. 16. 5. & c. 16. v. 15. Dices: Quomodo ergo vocatur hîc *Gethæus*, id eſt, Philiſthæus, hoc eſt, vt Theodor. & Procop. *Allophylus*, id eſt, alienigena? Reſp. gente erat Iudæus, ſed domo fuit Gethæus, quod in Geth natus ſit vel habitarit; ſicut Elimelech Iudæus habitauit in Moab, Ruth 1. ita Serarius. Porrò *Obededom* hebr. idem eſt quod *ſeruiens, colens vel operans rubrum*, ait Pagnin in nomin. Heb. Idque appoſitè, vt rubea & ardens eius deuotio, pietas & charitas denotetur.

Myſticè, *Geth* hebr. idem eſt quod *torcular*, B quod ſignificat crucem, in qua Chriſtus vitis vera, ait Eucherius, calcari & exprimi dignata eſt, à qua cunctus gentium populus meritò Gethæus appellari poteſt, cùm dicit: *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.* arca Dei ergo, ipſéque Deus requieſcit in anima Gethæi, id eſt, fidelis qui amat crucem & mortificationem.

Vers. 11. Et benedixit Dominvs Obededom, et omnem domvm eivs] id eſt, proſperauit, & magnis opibus rerúmque copia ſubitò eum cumulauit. ita Ioſephus. Tradunt Hebræi apud S. Hieronymum, omnes eius vxores, ancillas & nurus peperiſſe maſculos, animalia verò gemellos.

Vers. 12. Addvxit (illectus benedictione & felicitate, C quam ab arca perceperat Obededom) arcam Dei de domo Obededom in civitatem David] in Sion. hæc enim à Dauide in vrbem exſtructa, dicta eſt ciuitas Dauid, ſicut à Romulo condita dictáque eſt Roma, à Nino Niniue, ab Alexandro Magno Alexandria, ab Antiocho Antiochia, à Seleuco Seleucia, à Ptolemæo Ptolemaïs, à Conſtantino Conſtantinopolis.

Et erant cvm David septem chori] muſicorum, qui deſcribuntur 1. Paralipom. 15. ſcilicet primus v. 17. ſecundus v. 18. tertius v. 19. quartus v. 20. quintus v. 21. ſextus v. 22. ſeptimus v. 24. vbi *ianitores* vocantur Leuitæ illi qui arcam antecedebant & ſequebantur, vt turbam ſubmouerent, & Leuitis arcæ baiulis iter panderent, item ij qui poſtea in Sion oſtiis tabernaculi & templi, in quo erat arca, præficien- D di erant.

Et victima vitvli] Addunt Sept. *& agni.* Hæc verba deſunt in Hebr. & Chal. Eſt enallage numeri: *victima vituli*, id eſt, victimæ vitulorum: erant enim plures, vt patet ex ſeq.

Vers. 13. Cvmqve transcendissent qui portabant arcam sex passvs, immolabat bovem et arietem] Ecce hic monitu ſacerdotum, qui iam erant præſentes, arca non fuit vecta plauſtro, vti factum erat per errorem v. 3. ſed portata humeris Leuitarum, putà Caathitarum, vti Deus iuſſerat Numer. 4. 15.

Immolabat] in gratiarum actionem ſoſpitatis omnium, quòd nemo à Deo percuteretur, vti percuſſus fuerat Oza, atque in ſupplicem precem, vt Deus continuaret iſtam ſuam erga arcam, preſbyteros & comites protectionem & clementiam. Vnde primo Paralipom. 15. 26. dicitur: *Cúmque adiuuiſſet eum Deus ad ambulandum, immolarunt ſeptem tauros, & ſeptem arietes*, videlicet per ſingulos Leuitarum pſallentium choros vnum taurum & vnum arietem. Erant enim ſeptem chori. Quatuordecim ergo victimas obtulerunt, ideóque plura altaria erexerunt, in quibus ſimul omnes immolarentur, cremato dumtaxat adipe, quod ex lege fiebat in hoſtiis pacificis, quales hæ erant: alioqui enim in tot victimis mactandis, excoriandis, ſecandis, cremandis nimis longa fuiſſet tantæ proceſſionis mora. ita Abul. Denique Serarius cenſet, ad ſingulos ſex paſſus has victimas fuiſſe iteratas. Verùm nil tale habet Script. ac ſic proceſſio hæc per totum diem, imò per plures dies durare debuiſſet: magna enim erat diſtantia à domo Obededom vſque ad arcem Sion.

Porrò loco citato Paralip. fuſiùs deſcribitur pompa & iubilus huius proceſſionis & tranſlationis arcæ. Lege illum. hîc tantùm obſcura quædam, quæ ibi dicuntur, explicabo. Ibidem ergo v. 20. dicitur de Leuitis: *In nablis arcana cantabant.* quod Abul. & alij accipiunt ſic. q. d. Cantabant arcana myſteria, ideóque voce ſubmiſſa, ac verbis inuolutis & obſcuris. Germanius noſter Sanchez per *arcana* accipit Pſalmos, quorum titulus eſt עלמות *alamoth*, id eſt, arcana & occulta, quales ſunt 9. & 45. qui ita aptè ſolemni huic arcæ tranſlationi congruunt, vt tunc à Dauide compoſiti videantur. vnde pro *arcana* in lib. Paral. Hebr. pariter eſt *alamoth*.

Rurſum verſ. 21. dicitur *in citharis pro octaua canebant epinicium*, id eſt, carmen triumphale pro victoriis de Philiſthæis à Dauide adeptis. Tale carmen ſunt Pſalmi, qui inſcribuntur *victori*, ſcilicet Deo & Dauidi dicatum, quales ſunt Pſalmi 6. & 11. Horum enim tituli ex Septuag. ſunt: *In finem pro octaua*, vbi Hebr. eſt למנצח *lamnatſeach*, id eſt, *victori* vel *vincenti*, vt vertit S. Hieronym. & alij. ſed de his plura in Pſalmis. Videntur ergo tunc Pſalmos iam dictos quaſi epinicium cecinisse Deo pro Dauidis victoriis. Mox verſ. 22. dicitur: *Chononias autem princeps Leuitarum prophetiæ præerat. Prophetia*, id eſt, melodiæ; vnde explicans ſubdit, *Ad præcinendum melodiam:* nam prophetare ſæpè idem eſt quod laudare & iubilare Deo. Sic enim Samuel & Saul dicuntur prophetaſſe lib. 1. c. 19. 24. Cogita quantus fuerit hîc tot inſtrumentorum & cantorum concentus & harmonia. Inde v. 26. dicitur: *Cúmque adiuuiſſet Deus Leuitas, qui portabant arcam fœderis Domini, immolabantur ſeptem tauri & arietes.* Hebræi τὸ *adiuuiſſet*, ſic explicant, q. d. Deus eleuauit arcam ſuper humeros Leuitarum, vt illi nullum eius ſentirent onus, ſed arca ſeipſam portare & mouere videretur. Verùm dico Deum adiuuiſſe Leuitas in geſtatione arcæ, quia arca tabulis Decalogi lapideis in ſe incluſis, æquè ac auro quo tegebatur, erat grauis & ponderoſa, ac aſcenſus in montem Sion erat arduus & difficilis, Deus ergo animauit & roborauit Leuitas, vt hilariter & fortiter arcam in ipſam Sionis arcem furſum deferrent. ita Abul. Salianus, Sanchez, & alij. Redeamus iam ad noſtrum textum & verſum.

Et arietem] Hebr. eſt מריא *meri* quod

Digitized by Google

æquè ac בריא *bari* ſignificat animal pingue & ſa- A
ginatum, ſiue bos, ſiue ouis ſit: hic nequit eſſe bos, quia is præceſſit. igitur eſt ouis: Vnde Septuaginta hîc & alibi ſæpè vertunt, *agnum*, qui eſt aries iunior.

Vers. 14. Et David saltabat totis viribvs] Nonnulli codices addunt: Et *Dauid percutiebat in organis armigatis*, id eſt, ad armos ſiue humeros ligatis, q. d. In organis portatilibus: quia enim Dauid ſimul ſaltabat, & ſimul organa pulſabat, debebant illa, vtpote grauia ex humero ſuſpendi, ne ſaltem vel pulſum impedirent. Verùm hæc verba delenda ſunt cum Hebr. Chald. Septuag. Roman. Raban. manuſcriptis & aliis paſſim. Videtur τὸ *armigatis* irrepſiſſe ex Sept. qui habent in organis ἡρμοσμένοις, id eſt, concinnis & concinnè modulantibus.

B Saltabat (Vatabl. *tripudiabat*) totis viribvs (Hebr. & Chald. *in omni fortitudine*) ante Dominvm] id eſt, ante arcam Domini. Quid feciſſet Dauid, ſi veram Dei arcam, puta S. Euchariſtiam, ipſúmque in ea Chriſtum Dominum conſpexiſſet? & quid facere conuenit Chriſtianos, cùm eandem in templis conſecrari, & per plateas ſolemniter circumduci conſpiciunt? Si Dauid tanta pompa concrepantibus tot muſicis inſtrumentis, concinentibus tot Leuitarum choris, cùm tot victimis totiúſque populi concurſu & plauſu circumtulit arcam, quid nos facere conuenit, cùm ipſe Chriſtus in Euchariſtia circumfertur?

Nota & imitare hic inſignem Dauidis humilitatem, æquè ac deuotionis feruorem quo meruit fieri pater Chriſti: quia in arca typica mentis oculis proſpiciebat & honorabat Chriſtum antitypum ex ſe naſciturum. ita Eucher. *Hic*, inquit, *humilitas approbata, ſuperbia damnata, & temeritas vindicata monſtratur; quia & ipſe Dauid coram arca Domini humiliter ſaltando non erubuit, mox promiſſionem filij Dei ex ſua ſtirpe naſcituri ſuſcipere promeruit: & coniux quæ eandem illius humilitatem deſpexit, eius ſemine fœcundari non merita perpetuæ ſterilitatis pœnam luit.* C

Porrò S. Ambroſ. lib. 1. Apolog. Dauidis c. 6. *Docuit*, ait, Dauid *contuitum regalis potentiæ non habendum, vbi religioni exhibetur officium. Honeſtum eſt enim pro religione facere, etſi incongruum ſit poteſtati.* Idem lib. 4. Epiſt 30. ad Sabinum, cauſam literalem huius ſaltus dat, dicens: *Ludebat enim* Domino *puer ſuus, & ideo ampliùs placuit: quia ita ſe humiliauit Deo, vt regale poſt-* D *haberet faſtigium, & vltimum exhiberet Deo quaſi ſeruulus miniſterium.* Idem Ambroſ. ſerm. 25. de Sanctis cauſam huius ſaltus ſublimem, ſed myſticam aſſignat. *Elatus gaudio*, inquit, *in ſaltationem prorupit. Præuidebat enim in ſpiritu Mariam de germine ſuo Chriſti thalamo ſociandam. Vnde ait: Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Ideo ipſe præ cæteris prophetiarum auctoribus plus cantauit, quia lætior cunctis per hæc gaudia ſuos poſteros coniungabat: & ad propria vota ſolito dulcius inuitans, docuit nos quid in ipſis nuptiis facere deberemus, cùm ille ante nuptias tanta exultatione ſaltauerit ante arcam. Ergo ſaltauit Propheta Dauid ante arcam. Arcam autem quid niſi ſanctam Mariam dixerimus? Siquidem arca intrinſecus portabat teſtamenti tabulas, Maria autem ipſius teſtamenti geſtabat hæredem. Illa intra ſemet legem, hæc Euangelium retinebat. Illa Dei vocem habebat, hæc verbum. Verumtamen arca intus foriſque auri nitore radiabat, ſed & ſancta Maria intus foriſque virginitatis ſplendore fulgebat. Illa terreno ornabatur auro, iſta cæleſti.* Audi S. Gregor. lib. 27 Moral. c. 27. (cuius dicta ad verbum more ſuo tranſcripſerunt Angelomus & Eucherius) *Intueri libet quanta virtutum munera Dauid perceperat, atque in his omnibus quàm forti ſe humilitate ſeruabat. Quem enim non extolleret ora leonum frangere, vrſorum brachia diſſipare, deſpectis prioribus fratribus eligi, reprobato rege ad regni gubernacula vngi, timendum cunctis vno lapide Goliam ſternere, à rege propoſita extinctis Allophylis numeroſa præputia reportare, promiſſum tandem regnum percipere, cunctúmque Iſraeliticum populum ſine vlla contradictione poſſidere? Et tamen cùm arcam Dei in Ieruſalem reuocat, quaſi oblitus prælatum ſe omnibus, admixtus populis ante arcam ſaltat. Et quia coram arca ſaltare, vt creditur, vulgi mos fuerat: Rex ſe in diuino obſequio per ſaltum rotat.* Et non ita multis interiectis ſubijcit: *Ego Dauid plus ſaltantē ſtupeo, quam pugnantē. Pugnando quippe hoſtes ſubdidit: ſaltando autem corā Domino ſemetipſum vicit.*

Porrò ſaltus hic Dauidis fuit militaris; quaſi militis pro arca Dei pugnantis, exultantis & triumphantis. Dauidem imitati ſunt Salij Romani, qui erant ſacerdotes Martis, ſic dicti, quòd in portandis ancilibus ſaltare ſolerent: ſaltus enim militem denotat vegetum, expeditum & animoſum: Vnde Ouidius lib. 3. Faſtor. *iam dederint Saliis à ſaltu nomina dicta.* Hinc & à Virgilio 8. Æneid *exultantes Salij* appellantur. Audi Liuium lib. 1. *Numa item Salios duodecim Marti Gradiuo legit, tunicaque picta inſigne dedit, & ſuper tunicam æneum pectori tegumen, cæleſtiáque arma (quæ ancilia nuncupantur) ferre ac per vrbem ire canentes carmina cum tripudiis ſolemníque ſaltatu iuſſit.*

Denique noſter Serarius hic: Qui hodie, ait, ad nos veniunt ex Syria, teſtantur Chriſtianos, qui degunt in illis regionibus, die Reſurrectionis Domini, nec non aliis celebribus feſtis, venire in templum cum lyris & citharis, & Pſalmos inter ſe cantare, ac vnà ſaltare, ſobriè tamen & modeſtè; ſaltare illos aiunt ſeorſim viros, & ſeorſim mulieres. Sic in Hiſpania, & India pueri ante Venerabile Sacramentum ſaltando choros & choreas ſacras agunt.

Anagogicè S. Ambroſ. pigri deſidia torpent, feruidi exiliunt ad multa & magna virtutum opera, vt per ea in cælum tranſiliant: *Hæc glorioſa*, ait S. Ambroſ. lib. 4. epiſt. 30. ad Sabinum, *ſapientis ſaltatio, quam ſaltauit Dauid, & ideo vſque ad ſedem Chriſti ſublimitate ſpiritalis ſaltationis aſcendit, vt videret atque audiret dicentem Dominum Domino ſuo: Sede à dextris meis.* Idem Ambroſ. lib. 2. de Pœniten. c. 6. (tomo 3.) *Totum decet*, inquit, *quiquid defertur religioni, vt nullum obſequium quod proficiat ad cultum & obſeruantiam Chriſti, erubeſcamus. Non ergo illa deliciarum comes, atque luxuriæ prædicatur ſaltatio: ſed qua vnuſquiſque corpus attollat impigrum, nec humi pigra iacere membra, vel tardis ſinat torpere veſti-*

Digitized by Google

giis. Saltabat ſpiritaliter Paulus, cùm ſe pro nobis extenderet, & poſteriora obliuiſcens, priora appetens, contenderet ad brauium Chriſti. Tu quoque cùm ad Baptiſmum venis, manus eleuare, pedes quibus ad æterna conſcendas, velociores habere moneris. Hæc ſaltatio fidei ſocia, gratiæ comes. Hoc eſt ergo myſterium: Cantauimus vobis, noui vtique canticum teſtamenti, & non ſaltaſtis: hoc eſt, non eleuaſtis animum ad ſpiritalem gratiam Lucæ 7. Idem Ambroſ. lib. 6. in Lucam c. 7. docet hanc Dauidis ſaltationem non fuiſſe laſciuam, ſcenicam vel hiſtrionicam; ſed honeſtam, modeſtam & piam: *Eſt honeſta, ait, ſaltatio, qua tripudiat animus, & bonis corpus operibus eleuatur.* A

Porrò David erat accinctvs ephod lineo] ſiue *byſſino*, vt dicitur 1. Paral. 15. 27. byſſus enim fit ex lino candidiſſimo & ſubtiliſſimo. Nam Ephod polymitum veſtis erat ſolius Pontificis, Exodi 28. 30. Sacerdotes verò & Leuitæ veſtiebantur Ephod lineo, à quo hoc Dauidis, vtpote laici, Ephod erat diuerſum.

Vers. 15. Dvcebant arcam testamenti Domini in ivbilo, et in clangore bvccinæ] Addit Ioſeph. lib. 8. c. 2 aitque: *Aſcendúntque illò cum victimis, tam rex quàm vniuerſus populus ac Leuitæ, libaminibus & multo hoſtiarum ſanguine viam perfundentes, & infinitam vim odoramentorum adolentes, vt circumquaque totus aër ſuauitate repletus etiam longè remotis ſentiretur*, Additque *diuino auxilio ita roboratos omnes in hac ſupplicatione, vt nemo laſſeſceret, ex quo conſtans eſſet omnium opinio, adnuntare Deum ad inhabitandum recens extructum ac dicatum ſibi locum: Nam neque hymnos canentibus, neque choreas ducentibus laſſitudo eſt oborta, dum ad templum peruenirent.*

Allegor. arca ſignificabat Eccleſiam noui teſtamenti militantem, quam Chriſtus in Sione inſtituit, ad eámque gentes omnes per Apoſtolos adduxit, & Iudæos in fine mundi adducet. Audi Eucherium: *Dauid arcam in ciuitatem Dauid inducit, quia* Dominus *Henoch & Elia prædicantibus: conuertet corda patrum in filios. Boues & arietes immolans, hoc eſt eos, qui arcam* Domini *triturant, & ouium eius ducatum gerunt, martyrij ſanguine coronans, & ipſe quoque ſuæ incarnationis & paſſionis exemplum eatenus Iudæis non creditum, palam manifeſtans: hoc enim ſignificat, quod & ipſe* Da*uid accinctus erat Ephod lineo, quod de terra procreatum multiplici labore, ad candorem veſtis peruenit, ſicque veritatem humanæ carnis inter flagella triumphantis oſtendit.*

Anagog. arca ſignificabat Eccleſiam Beatorum triumphantem, quam Chriſtus in Sionem cæleſtem cum triumpho deduxit, præſertim cùm ipſe in illud glorioſè cum omnibus Sanctis Patriarchis & Prophetis quadrageſimo die poſt reſurrectionem aſcendit. Imò arca teſtamenti repræſentabat Chriſti humanitatem glorioſam, in qua quaſi arca continebatur & abſcondebatur eius diuinitas. Rurſum arca ſignificabat B. Virginem, quam verus Dauid, id eſt Chriſtus, cum iubilo Angelorum omnium & Sanctorum in cęlum deduxit & aſſumpſit.

Vers. 17. Et impoſvervnt eam in loco svo in medio Tabernacvli, qvod tetenderat ei David] Hoc tabernaculum Dauidis nouum erat, & diuerſum ab eo quod fabricarat Moyſes Exodi 25 Hoc enim Moyſaïcum erat in Gabaon. Fuit ergo à Dauide erectum in Sion, vt in eo arcam honorificè collocaret, ſimúlque ante illud erexit altare holocauſtorum, in quo victimas immolaret, nam altare à Moyſe fabricatum cum tabernaculo manſit in Gabaon, indéque poſtea à Salomone tranſlatum eſt in templum à ſe erectum, vt patet 1. Paral. *16.* v. 36. & 40.

Et obtvlit David holocavsta et pacifica coram Domino] puta coram arca Domini. Porrò Dauid tunc dictauit & cani curauit Pſalm. 28. *Afferte Domino filij* Dei, *afferte Domino filios arietum*, vt patet ex titulo Pſalmi qui eſt: *In conſummatione tabernaculi.* Tunc pariter conſtituit Leuitas, qui coram arca canerent Pſalmum, *Confitemini Domino, & inuocate nomen* B *eius*, qui recenſetur primo Paralipom. 16. 8. ac conflatus eſt ex Pſalmo 104 & 95. ac inſuper alios Pſalmos.

Benedixit popvlo] puta, bene precatus eſt populo. Veriſimile eſt Abiathar Pontificem in tanta ſolemnitate pariter benedixiſſe populo dicendo: *Benedicat tibi Dominus & cuſtodiat te: Oſtendat* Dominus *faciem ſuam tibi, & miſereatur tui. Conuertat* Dominus *vultum ſuum ad te, & det tibi pacem*, vti præſcripſerat Deus Numer. *6.* 23. Vers. 18.

Et partitvs eſt, &c. ſingvlis collyridam panis vnam] *Collyrida* erat torta panis vel placentæ, cui dulcearia erant miſta ad guſtus delicias. Audi Rhodiginum lib. 9 Antiq. c. 16. *Collyra dicta minuti panes, qui dari pueris conſueuere. Alicubi tamen collyria dicuntur lalangia; vnde & κολλυρίζειν verbum, quo in ſartagine lalangiorum percoctio ſignificatur.* Vers. 19. C

Et aſſatvram bvbvlæ (id eſt bouinæ; malè ergo in Regiis legitur *bubalæ*: non enim de bubalis, ſed de bobus hîc eſt ſermo) carnis vnam] Sic & Septuag. hîc æquè ac primo Paralipom. 16 3 Hebr. eſt אשפר *eſpar*, quod compoſitum ex אש *es*, id eſt igne (q. d. Aſſum igne) & פר *par*, id eſt, iuuencus: vel, vt Marinus in Lexico, conflatum ex אחד *echad*, id eſt, vna, ששה *ſciſſa*, id eſt, ſex, & פר *par*, id eſt iuuencus. q. d. vna ex ſex partibus iuuenci: Pagnin. vertit, *fruſtum carnis pulchrum.*

Et ſimilam frixam oleo] Hebr. אשישה *aſiſa*, quod Vatabl. Pagn. Arias, & alij Hebraïzantes vertunt, *lagenam vini.* hanc enim Dauid pro potu eis dedit cum cibo. Verùm Noſter hîc æquè ac Sept. tam hîc quàm 1. Paral. 16. 3. conſtanter vertunt, *ſimilam frixam oleo*, quibus, vtpote priſcis & Hebraïcæ linguæ peritiſſimis, magis credendum eſt, quàm recentioribus coniectantibus: Vide dicta Cantic. 2. 5. & Oſee 3. 1. Potum eis ergo non dedit Dauid, ſed ſiuit vt quiſque eum domi ad libitum ſumeret, vel ſi dedit, is hic non exprimitur.

Reverſvſqve eſt David, vt benediceret domvi svæ] vt ſicut populo bene precatus fuerat, ita bene precaretur ſuis quoque domeſticis qui cuſtodiæ causâ in arce remanſerant. Rurſum *vt benediceret*, id eſt, benefaceret largiendo ipſis eadem vel plura munera, quæ largitus fuerat ſingulis è populo ob celebritatem Vers. 20.

Digitized by Google

& lætitiam tranſlatæ arcæ: ita Serarius, Caiet. Abul. & alij.

ET NVDATVS EST, QVASI SI NVDETVR VNVS DE SCVRRIS] *Nudatus*, non quòd Dauid omnino eſſet nudus: hoc enim indecens & turpe fuiſſet, ſed quòd depoſuiſſet extimam veſtem regalem vt indueret ephod: perinde ac ſi hodie rex depoſito paludamento, veſtitus thorace & caligis dumtaxat deſuper indueret ſuperhumeralem amictum lineum, itáque in proceſſione vel ſacrificio Miſſæ appareret, ac cum cantoribus ſuperpelliceo veſtitis caneret. ita Caiet. Michol erat filia regis Saulis, & vxor regis Dauidis; vnde indignum putabat regia ſua & Dauidis maieſtate, quòd ipſe ſaltaret ante arcam. *Neſciebat ipſa*, ait Theodor. & Procop. *diuini amoris ſtimulos, qui magnos etiam ad parua excitat.*

Allegor. Angelomus: Dauid transferens arcam, à Michol irriſus eſt. *Sic Dominus Ieſus Chriſtus*, inquit, *cùm teſtamentum Dei in Eccleſiam ſuam transferre voluit, hoc eſt, ex veteri teſtamento Euangelica præcepta: velut qui noua conderet, a plebe Iudaica comprehenſus, atque in cruce ſuſpenſus, ludibrium eis fuit. In qua cruce velut nudus eis apparuit, dum potentiam diuinitatis ſuæ illis abſcondens, infirmitatem tantùm carnis oſtendit.*

VERS. 22. ET LVDAM ET VILIOR FIAM (S. Ambroſ. lib. 1. Apol. Dauidis c. 6. legit, *ero nugax ante oculos tuos*) PLVS QVAM FACTVS SVM: ET ERO HVMILIS IN OCVLIS MEIS; ET CVM ANCILLIS, DE QVIBVS LOCVTA ES, GLORIOSIOR APPAREBO] vera enim gloria eſt humilitas, quæ Dauidem & ſanctos glorioſos efficit, dum per heroïcam demiſſionis virtutem ſe inferioribus aſſociant & quaſi æquant, cum eíſque abiecta & in ſpeciem vilia obeunt miniſteria ad Dei honorem & cultum. Audi S. Gregor. (cuius verba tranſcribunt Eucher. & Angelom.) lib. 27. Mor. c. vlt. vbi Dauidis ſenſa ſic explicat: *Vileſcere coram hominibus appeto, quia ſeruare me coram Domino ingenuum per humilitatem quæro. Sunt verò nonnulli, qui de ſemetipſis humilia ſentiunt, quia in honoribus poſiti nil ſe eſſe niſi puluerem fauillamque perpendunt; ſed tamen coram hominibus deſpecti apparere refugiunt, & contra hoc quod de ſe interius cogitant, quaſi rigida exteriùs venuſtate palliantur. Et ſunt nonnulli qui viles videri ab hominibus appetunt, atque omne quod ſunt, deiectos ſe exhibendo, contemnunt: ſed tamen apud ſe introrſus quaſi ex ipſo merito oſtenſæ vilitatis intumeſcunt, & tanto magis in corde elati ſunt, quanto ampliùs in ſpecie elationem premunt. Quæ vtraque vnius elationis bella magna Dauid circumſpectione deprehendit, mira virtute ſuperauit.* Probat idipſum dum ſubiicit: *Quia enim de ſemetipſo intus humilia ſentiens, honorem exteriùs non quærit, inſinnat dicens: Ludam & vilior fiam. Et quia per hoc quòd vilem ſe exteriùs præbuit, nequaquam interiùs intumeſcit, adiungit: Eróque humilis in oculis meis; ac ſi dicat: Qualem me exteriùs deſpiciens exhibeo, talem me & interiùs attendo. Quid ergo acturi ſunt quos doctrina eleuat, ſi Dauid ex carne ſua venturum Redemptorem nouerat, eiúſque gaudia prophetando nuntiabat, & tamen in ſemetipſo ceruicem cordis valida diſcretionis calce deprimebat, dicens: Eróque humilis in oculis meis?*

Tropol. S. Bernard. epiſt. 87. ad Ogerium: *Ludam*, inquit, *vt illudar. Bonus ludus quo Michol iraſcitur & Deus delectatur. Bonus ludus, qui hominibus quidem ridiculum, ſed Angelis pulcherrimum ſpectaculum præbet. Bonus, inquam, ludus quo efficimur opprobrium abundantibus, & deſpectio ſuperbis. Nam reuera quid aliud ſæcularibus, quàm ludere videmur: cùm quod ipſi appetunt in hoc ſæculo nos per contrarium fugimus: & quod ipſi fugiunt, nos appetimus.* Et nonnullis interiectis: *Non eſt hic ludus puerilis: non eſt de theatro: qui femineis fœdíſque anfractibus prouocet libidinem, actus ſordidos repræſentet. Sed eſt ludus iucundus, honeſtus, grauis, ſpectabilis, qui cæleſtium ſpectatorum delectare poſſit aſpectus. Hoc caſto & religioſo ludo ludebat, qui dicebat: Spectaculum facti ſumus Angelis & hominibus. Hoc ludo & nos interim ludamus, vt illudamur, confundamur, humiliemur: donec veniat, qui potentes depoſuit & exaltat humiles, qui nos lætificet, glorificet, in æternum exaltet.*

Luſus Sanctorum eſt mundo illudere.

VERS. 23. IGITVR MICHOL FILIÆ SAVL NON EST NATVS FILIVS VSQVE IN DIEM MORTIS SVÆ] Michol, ait S. Ambr. lib. 4. epiſt. 30. ad Sabinum, *ſterilitatis damnata non edidit ſobolem regiam ne ſuperbos crearet* ſibi ſimiles, vtpote ſuperba. Communiter docent interpretes Michol nec ex Dauide, nec ex Phalti, nec ex alio viro vllos procreaſſe liberos. Videtur Michol naturæ fuiſſe ſterilis: nam per vndecim annos, nupta Dauidi hucuſque nullos ei dedit filios, quod ſterilitatis vitium Deus illi hîc in pœnam irriſionis Dauidis confirmauit. Addit Pineda lib. 7. de Rebus Salomonis c. 4. Dauidem deinceps eius vſu & copula maritali abſtinuiſſe: ſed hoc incertum eſt.

Dices, c. 21. v. 8 numerantur quinque filij Michol? Nugantur Rabbini dicentes Michol tantùm fuiſſe ſterilem eo tempore quo irriſit Dauidem. Veriùs Hebræi priſci apud S. Hieron & Abulenſ. reſpondent illos filios fuiſſe ex ipſius ſorore Merob, ſed ab ipſa adoptatos: Ioſephus verò non ex Dauide, ſed ex altero viro ſuſceptos vult. Si enim, aiunt Theodor. & Procop. ex Dauide & ipſa nati filij fuiſſent, facilius in reges poſtea fuiſſent aſſcripti, quia & patrem regem & matrem regis filiam habuiſſent. Sed prior Hebr. reſponſio eſt verior, vt patebit cap. 21. 8.

Symbol. Michol repræſentat Paganos, Iudæos, hæreticos, cæteróſque impios qui Eccleſiæ fidem, ceremonias, piorúmque hominum facta irrident & calumniantur. ita Eucher. Angelom. & S. Ambroſ. lib. 1. Apol. Dauid. c. 6. vnde *Michol* Hebr. idem eſt quód *omnis aqua*, ait Eucher. aqua autem ſymbolum eſt perſecutionis & perſequentium, qui vt aqua in vitia carnalia diffluunt, ideóque veros, pios & ſpirituales quaſi ſibi ex diametro aduerſos perſequuntur.

Denique ſenſus Michol fuit ſenſus Gentilium, qui indignum regum æquè ac Deorum maieſtate cenſebant canere, pſallere, choros agere. Tritum eſt illud: *Iupiter non cantat, nec citharam pulſat.* Philippus rex filium ſuum Alexandrum Magnum reprehendit, eò quòd cantaſſet. Nero quoque ob cantum malè audiuit

teſte Suetonio. At contrarius fuit in diuinis fidelium etiam magnatum zelus & vſus. Vt alios taceam, ante centum annos Thomas Morus Angliæ Cancellarius & Martyr Dauidem imitatus eſt. Audi quid de eo ſcribat Thomas Stapletonius in eius Vita c. 6. pag. 87. *Sed & in ipſa ſua Eccleſia Sacerdoti camiſi indutus ſuperpellicеum concinnebat. Quod cùm etiam regni Cancellarius faceret, monitus a duce Northfolciæ, qui aliquando ſuperueniens eum ſic cum ſuperpelliceo in Choro canentem deprehenderat, hunc eius agendi morem Regi haud dubiè diſpliciturum, vt nimis humilem, ac dignitati qua fungeretur minùs congruum, re-* A *pendit: Domino meo Regi diſplicere non poteſt, quod ipſius Regis Domino obſequium impendo. Iam verò Sacerdoti ſacrificanti (ſupplens locum idiotæ) ad altare miniſtrabat: & interdum in ſupplicationibus de more publicis, ſed parochiæ ſuæ, crucem Sacerdoti præferebat, vulgaris clerici vel æditui officium facere nihil recuſans, nihil detrectans, nihil erubeſcens, imò vehementer gaudens: quaſique cum Dauid tripudians ante arcam Domini & dicens: Vilior fiam plus quàm factus ſum, & ero humilis in oculis meis.* Hucuſque Stapletonius.

Thomæ Mori pietas.

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID deſtinat fabricare templum, ídque probat Nathan Propheta; ſed admonitus à Deo id reuocat, aſſerítque non Dauidem, ſed filium eius Salomonem templum ædificaturum. Secundò, Deus Dauidi verſ. 16. promittit poſteritatem continuam & regnum perpetuum.

1. FACTVM eſt autem cùm ſediſſet rex in domo ſua, & Dominus dediſſet ei
requiem vndique ab vniuerſis inimicis ſuis, 2. dixit ad Nathan Prophetam:
Vidéſne quòd ego habitem in domo cedrina, & arca Dei poſita ſit in medio pellium?
3. Dixitque Nathan ad regem: Omne quod eſt in corde tuo, vade, fac: quia Dominus
tecum eſt. 4. Factum eſt autem in illa nocte: & ecce ſermo Domini ad Nathan,
dicens: 5. Vade, & loquere ad ſeruum meum Dauid: Hæc dicit Dominus: Num-
quid tu ædificabis mihi domum ad habitandum? 6. Neque enim habitaui in domo
ex die illa, qua eduxi filios Iſraël de Terra Ægypti, vſque in diem hanc: ſed ambula-
bam in tabernaculo, & in tentorio. 7. Per cuncta loca, quæ tranſiui cum omnibus
filiis Iſraël, numquid loquens locutus ſum ad vnam de tribubus Iſraël, cui præcepi, vt
paſceret populum meum Iſraël, dicens: Quare non ædificaſtis mihi domum cedri-
nam? 8. Et nunc hæc dices ſeruo meo Dauid: Hæc dicit Dominus exercituum:
Ego tuli te de paſcuis ſequentem greges, vt eſſes dux ſuper populum meum Iſraël:
9. & fui tecum in omnibus vbicumque ambulaſti, & interfeci vniuerſos inimicos tuos à
facie tua: fecíque tibi nomen grande, iuxta nomen magnorum qui ſunt in terra.
10. Et ponam locum populo meo Iſraël, & plantabo eum, & habitabit ſub eo, &
non turbabitur ampliùs: nec addent filij iniquitatis vt affligant eum ſicut priùs, 11. ex
die qua conſtitui iudices ſuper populum meum Iſrael: & requiem dabo tibi ab omnibus
inimicis tuis. prædicítque tibi Dominus, quòd domum faciat tibi Dominus. 12. Cúm-
que completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum
poſt te, quod egredietur de vtero tuo, & firmabo regnum eius. 13. ipſe ædificabit
domum nomini meo, & ſtabiliam thronum regni eius vſque in ſempiternum.
14. Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium: qui ſi iniquè aliquid geſſerit, ar-
guam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum. 15. Miſericordiam au-
tem meam non auferam ab eo, ſicut abſtuli à Saul, quem amoui à facie mea. 16. Et
fidelis erit domus tua, & regnum tuum vſque in æternum ante faciem tuam, & thronus
tuus erit firmus iugiter. 17. Secundùm omnia verba hæc, & iuxta vniuerſam viſionem
iſtam, ſic locutus eſt Nathan ad Dauid: 18. Ingreſſus eſt autem rex Dauid, & ſedit
coram Domino: & dixit: Quis ego ſum, Domine Deus, & quæ domus mea, quia

Digitized by Google

adduxiſti me hucuſque? 19. Sed & hoc parum viſum eſt in conſpectu tuo Domine Deus, niſi loquereris etiam dè domo ſerui tui in longinquum: iſta eſt enim lex Adam, Domine Deus. 20. Quid ergo addere poterit adhuc Dauid, vt loquatur ad te? tu enim ſcis ſeruum tuum Domine Deus. 21. Propter verbum tuum, & ſecundùm cor tuum feciſti omnia magnalia hæc, ita vt notum faceres ſeruo tuo. 22. Idcircò magnificatus es Domine Deus, quia non eſt ſimilis tui, neque eſt Deus extra te, in omnibus quæ audiuimus auribus noſtris. 23. Quæ eſt autem, vt populus tuus Iſraël, gens in terra, propter quam iuit Deus, vt redimeret eam ſibi in populum, & poneret ſibi nomen, faceretque eis magnalia, & horribilia ſuper terram, à facie populi tui, quem redemiſti tibi ex Ægypto, gentem, & Deum eius. 24. Firmaſti enim tibi populum tuum Iſraël in populum ſempiternum: & tu Domine Deus factus es eis in Deum. 25. Nunc ergo Domine Deus, verbum quod locutus es ſuper ſeruum tuum, & ſuper domum eius, ſuſcita in ſempiternum: & fac ſicut locutus es. 26. vt magnificetur nomen tuum vſque in ſempiternum, atque dicatur: Dominus exercituum, Deus ſuper Iſraël. Et domus ſerui tui Dauid erit ſtabilita coram Domino, 27. quia tu Domine exercituum Deus Iſraël reuelaſti aurem ſerui tui, dicens: Domum ædificabo tibi: proptereà inuenit ſeruus tuus cor ſuum vt oraret te oratione hac. 28. Nunc ergo Domine Deus, tu es Deus, & verba tua erunt vera: locutus es enim ad ſeruum tuum bona hæc. 29. Incipe ergo, & benedic domui ſerui tui, vt ſit in ſempiternum coram te: quia tu Domine Deus locutus es, & benedictione tua benedicetur domus ſerui tui in ſempiternum.

IDem narratur & repetitur 1. Paral. c. 17. quod proinde totum huc pertinet.

Vers. 2. ET ARCA DEI POSITA SIT IN MEDIO PELLIVM] Tabernaculum enim in quo erat arca tegebatur pellibus arietum rubricatis & ianthinis inſtar papilionis, Exodi 26. 14. q. d. Hoc indignum videtur, volo ergo ædificare templum magnificum, vt in eo honorificè collocem arcam Dei. Porrò Dauid fabricam templi non tantùm voluit, ſed & vouit, vt patet Pſal. 131. verſ. 2. & ſeq. Ioſephus aſſerit Dauidem id voluiſſe ex Dei præcepto: ſed errat: nuſquam enim Deus præcepit ei vt templum fabricaret, imò volentem inhibuit, vt patet v. 5. voluit ergo, vouitque Dauid hanc fabricam ex mero ardentique deuotionis Deique cultus zelo, qui eum adegerat vt ante arcam coram toto populo totis viribus ſaltaret, indéque B in dies creuit in eo hic zelus, præſertim quia præſente arca ipſe maiora Dei in ſe in dies experiebatur beneficia. Quare indignum iudicabat vt ipſe habitaret in domo cedrina, Deus verò Deique arca degeret in tabernaculo pelliceo & papilione.

Hiſtoriam hanc ita narrat Eupolemus apud Euſeb. lib 9. Præpar. Euang. ſub finem. *Cum vellet Dauid templum ædificare Deo, rogauit Deum vt locum ei altaris oſtenderet. Ibi ei Angelus apparuit ſtans ſuper locum vbi altare ſtatuerat Hieroſolymis, iuſſitque ei templum non ſtatuere, quod humano ſanguine pollutus eſſet, multáque bella geſſiſſet. Nomen verò illi fuit Dianathan, eíque imperauit vt filio ædificationem permitteret, ipſe verò, quæ ad apparatum pertinerent, adornaret.*

Vers. 3. DIXITQVE NATHAN AD REGEM: OMNE C QVOD EST IN CORDE TVO, VADE, FAC] Nathan erat propheta Dauidi familiaris, & à conſiliis, teſte S. Epiph. Iſidoro & Dorotheo in Vitis Prophetarum: ſed quia hîc Deum non conſuluit, hinc nec à Deo fuit illuſtratus, ſed errauit; errorem tamen illico admonitus à Deo correxit. Sic Prophetæ ſubinde loquuntur ex inſtinctu A non Dei, ſed iudicij & ſpiritus proprij, imò propter vſum prophetiæ putant ſe loqui ex ſpiritu Dei, cùm loquantur ex ſuo; túmque errare poſſunt, & quandoque errant, vti docet Theodor. hîc, & S. Gregor. homil. 1. in Ezech. ac S. Thomas 2. 2. q. 171. art. 5. Cauſam dat Angelomus dicens: *Quod omnipotens Deus ex magna pietatis diſpenſatione diſponit, quia dum prophetiæ ſpiritum aliquando dat, & aliquando ſubtrahit, prophetantium mentes & eleuat in celſitudine, & cuſtodit in humilitate: vt accipientes ſpiritum, inueniant quid de Deo ſint: & rurſum prophetiæ ſpiritum non habentes, cognoſcant quid de ſemetipſis ſint.*

NVMQVID TV ÆDIFICABIS MIHI DOMVM?] Vers. 5. Volitum votúmque Dauidis de fabricando templo quoad rem probauit laudauítque Deus, vt religioſum & pium ſanctúmque, ſed non quoad perſonam. Noluit enim illud à Dauide fabricari, ſed à Salomone. Cauſa aſſignatur 1. Paral 22. 8 ſcilicet quòd Dauid continuus in bellis multum effuderat ſanguinis: quare indecens erat vt Dauid tanto hominum ſanguine cruentatis manibus fabricaret Deo puriſſimo, manſuetiſſimo, ſanctiſſimo & clementiſſimo domum, ſiue templum. Idipſum ergo voluit fieri à Salomone; qui pace fruens fuit rex pacificus, ideoque typus Chriſti, qui venit in mundum totus mitis & benignus, vt Eccleſiam fidelium Deo extrueret, eámque in pace gubernaret, iuxta illud: *Factus eſt in pace locus eius.* Ita Eucher. Rupert. & Proſper de Promiſ. par. 2. c. 27.

Tropol. ſignificatur, ait ex S. Greg. lib. 7. Moral. c. 16. Angelomus, quòd, *vir ſanguinum eſt qui hoc eſt qui adhuc carnalibus actibus incubat, templum Deo, ſanctam ſcilicet Eccleſiam, per prædicationis officium conſtruere non debet: ſeu etiam moraliter innuitur, quòd mundus in ſe eſſe a vitiis debet, qui aliena curat corrigere: terrena non cogitet vt deſideriis infimis non ſuccumbat, quatenus tantò perſpicacius aliis fugienda prauideat, quantò hæc ipſe per ſcientiam & vitam veriùs declinat. Ne-*

Digitized by Google

quaquam purè maculam in membro conſiderat A *oculus, quem puluis grauat: & ſuperiectas ſordes tergere non valent manus, quæ lutum tenent.*

Simili modo Deus Geizæ Duci Hungariæ, qui fuit pater S. Stephani primi Hungarorum regis, volenti ædificare templum idipſum per viſionem inhibuit: *Habes* enim, inquit, *manus ſanguine pollutas, ſed filius tuus Stephanus id faciet, ideóque in præmium primus Hungarorum rex coronabitur.* Idem confirmauit S. Stephanus Protomartyr apparens Geiſæ, iubénſque vt filio nomen ſuum imponeret, cúmque ex ſe Stephanum vocaret. Hic fuit rex ſanctus, qui Hungaros ad Chriſtum conuertit. Vnde Pontifex Romanus coronam ei regiam mittens: *Ego*, inquit, *ſum Apoſtolicus, Stephanus verò eſt Hungariæ Apoſto-* B *lus.* ita habet Vita S. Stephani apud Surium ad diem 20. Auguſti.

S. Stephanus rex Hungar. Apoſtolus.

Anagog. ſignificatur Eccleſia triumphans in cœlo glorioſè ædificanda à Chriſto pacifico, in ſumma omnium Beatorum pace & ſecuritate, vnione & concordia, æquè ac puritate, innocentia & ſanctitate.

VERS. 7. NVMQVID LOQVENS LOCVTVS SVM, &c. QVARE NON ÆDIFICASTIS MIHI DOMVM CEDRINAM?] Deus noluit ædificari templum à Ioſue, Gedeone, vel aliquo alio Iudice, quia omnes verſati in bellis multum ſanguinis fuderunt, fueréque viri ſanguinum. ita Angelomus.

VERS. 10. ET PONAM LOCVM POPVLO MEO ISRAEL] *locum*, ſcilicet ſtabilem & felicem; vt ſcilicet Iſraëlitæ ampliùs non vagentur, non abducantur captiui, non miſeram vitam agant, vti fecere hactenus vexati à Philiſthæis, aliíſque gentibus. vnde C explicans ſubdit:

ET PLANTABO EVM] q. d. Inſtar plantæ & arboris radicatæ firmabo Iſraelem in Iudæa, vt in ea firmiter & feliciter conquieſcat, ac opulenter & hilariter viuat.

ET HABITABIT SVB EO] id eſt in eo, ſcilicet loco ſuo, quaſi in vmbraculo, vt eo vndequaque tectus, ſtabilis & ſecurus pemaneat.

VERS. 11. PRÆDICITQVE TIBI DOMINVS, QVOD DOMVM FACIAT TIBI DOMINVS] *Domum*, id eſt prolem & familiam regiam: illa enim vocatur *domus* antonomaſticè. Caiet. per *domum* accipit Meſſiam ſiue Chriſtum, quaſi hîc Deus promittat Dauidi Chriſtum ex ſe naſciturum. Hoc verum eſt, at in ſenſu non literali, vt vult D Abul. ſed allegorico, quem tamen Deus hîc vnà cum literali videtur reuelaſſe & patefeciſſe Dauidi, vt patebit ex ſequent.

VERS. 12. CVMQVE COMPLETI FVERINT DIES TVI, &c. SVSCITABO SEMEN TVVM POST TE] id eſt, ſuſcitabo Salomonem ad regnum vt regnet poſt te: licet enim Salomon iuſſu Dauidis viuentis vnctus ſit in regem, non tamen plenè regnauit Dauide viuo, ſed vnctus eſt ad hoc vt poſt eum regnaret, eíque mortuo in regno ſuccederet.

VERS. 13. IPSE ÆDIFICABIT DOMVM NOMINI MEO] Salomon ſcilicet, vt patet 2. Paral. 28. 6. Dauid tamen Salomoni dedit ideam perfectiſſimam à Deo acceptam totius templi, item maximam auri argentíque copiam ad fabricandum templum, vt patet 3. Reg. 8. v. 16. & ſeq. & 1. Paral. 22. v. 8. & ſeq. ac 2. Paral. 33. v. 7.

Allegor. Salomon, id eſt Chriſtus, ædificauit Eccleſiam, quaſi regnum & thronum Dei ſempiternum, illíque Deus verus & proprius eſt pater, vt ſequitur. Vnde Angelom. Eucher. Rup. cenſent hæc per hyperbolen dici de Salomone, propriè verò & integrè de Chriſto. Huius enim thronus abſolutè eſt ſempiternus, cùm Salomonis thronus reſpectiuè tantùm fuerit ſempiternus, nimirum reſpectu ſuæ gentis dumtaxat, quia ſcilicet ſemper durauit, quamdiu durauit Iſraëlis reſp. & regnum.

EGO ERO EI IN PATREM, ET IPSE ERIT MIHI IN FILIVM] Quæres, de quo ad literam hîc Deus loquatur, an de Salomone, an de Chriſto: primò, aliqui putant quædam ex hiſce quæ hîc dicũtur, ad literam competere Chriſto, quædam Salomoni. ita Theodor. & Procop. Secundò, alij omnia ad literam attribuunt Chriſto: ille enim eſt ſolus verus Dei filius, & regnum eius æternum. ita Angelom. & Gloſſa. Tertiò, Lyran. & Abul. hæc ad literam accipiunt tam de Chriſto quàm de Salomone. VERS. 14.

Quartò, Hebræi & multi ex Latinis, ad literam interpretantur de Salomone. allegor. de Chriſto. Hæc ſententia verior eſt, vt patet ex lib. 1. Paral. c. 28. v. 6. vbi hæc omnia Salomoni expreſsè attribuuntur, *Salomon*, inquit, *filius tuus ædificabit domum meam: ipſum enim elegi in filium, & ego ero ei in patrem, & firmabo regnum eius vſque in æternum.* Et patet, quia Deus loquitur de eo, qui poſt Dauidem erat fabricaturus templum, quod ædificare volebat Dauid, ſed prohibitus fuit à Deo. Hic autem non alius fuit, quàm Salomon. Verùm, quia Salomon erat typus Chriſti, qui ædificaturus erat Eccleſiam nouam Dei, quæ longè erat potior templo, ídque in ſpiritu præuidebat Propheta, eóque aciem mentis & ſpiritus ſui intendebat, hinc allegorico, ſed potiore, ſenſu hæc dicuntur de Chriſto; vnde nonnulla, quæ hîc dicuntur, tenuiter & inchoatè dumtaxat competunt Salomoni, plenè verò & perfectè Chriſto, vt *n.* *Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium.* Et: *firmabo thronum regni eius vſque in ſempiternum.* De fide ergo eſt, hunc locum intelligi de Chriſto. Nam de eo explicat illum S. Paulus Hebr. 1. 5. vbi fusè eumdem explicui. Vnde S. Auguſt. lib. 17. de Ciuit. c. 8. & 9. aſſerit, hîc quædam dici de Salomone vti erat priuata perſona; quædam verò vti erat typus Chriſti. Vide hîc quàm tenerè & ardenter dilexerit Deus Salomonem, vt illum præ omnibus ſibi aſciſcat in filium, velítque eius eſſe pater, ac paterna in eum officia exercere.

QVI SI INIQVE ALIQVID GESSERIT, ARGVAM EVM IN VIRGA VIRORVM, ET IN PLAGIS FILIORVM HOMINVM] quibus ſcilicet homines ſolent caſtigare ſuos filios, vt eos non occidant, ſed emendent, q. d. Caſtigabo Salomonem ſi peccet, paternè vt pater, non ſeuerè & rigidè vt iudex. Rurſùm, caſtigabo eum ſicut caſtigare ſoleo homines, ſcilicet humano more, pœnâ humanâ, temporariâ & clementi, putà morbo, fame, bello: non autem ſicut caſtigaui Angelos, quos cæleſti regno priuaui, & gehennæ in æternum addixi: nec ſicut caſtigaui Saulem, quem abieci & regno ſpoliaui irremiſſibiliter, & in æter-

Digitized by Google

num. Hinc Burgenſ. & alij colligunt, Salomonem non eſſe damnatum, ſed ſaluatum; verùm hîc propriè non agitur de ſalute, ſed de regno Salomonis perpetuando in poſteros, quamdiu duratura erat Hebræorum reſp. & regnum: vnde explicans ſubdit:

Vers. 15. MISERICORDIAM AVTEM MEAM NON AVFERAM AB EO, SICVT ABSTVLI A SAVL, QVEM AMOVI A FACIE MEA.

Vers. 16. ET FIDELIS ERIT DOMVS TVA, ET REGNVM TVVM VSQVE IN ÆTERNVM] *Fidelis* heb. נאמן *neeman*, id eſt firma, ſtabilis, perennans, æterna, iuxta ſenſum quem dedi v. 13 Et hoc ſignificat Græcum πιστωθήσεται.

Allegor. de Chriſti perſona hæc dici nequeunt; fuit enim ipſa impeccabilis, ſed de eius membris, putà fidelibus, quos peccantes Deus clementer caſtigat quaſi pater, vt eos emendet.

Vers. 18. INGRESSVS EST AVTEM DAVID ET SEDIT CORAM DOMINO, ET DIXIT: QVIS EGO SVM DOMINE?] nimirùm ſedit in tabernaculo coram arca Dei, non ob deſidiam, vel mollitiem, ſed vt quietiùs, ſecretiùs, attentiùs & intenſiùs oraret, totumque cor ſuum coram Deo effunderet. Ad hæc enim iuuat ſeſſio. Ita S. Auguſt. loco mox citando, & ex eo Eucher. *Sedit*, inquit, *ſiue propter ſecretum ſemotis arbitris, ſiue propter intimum cordis, vbi erat orantis affectus.* Sic S. Bernardus ſedendo ſolebat meditari, tum quia corpore erat infirmo, laſſo & debili; tum vt ſilentiùs, quietiùs, deuotiùs & diutiùs meditaretur. Corpore enim quieſcente, quieſcit & ſpiritus, vt liberè totus Deo attendat & intendat. Addunt Sanchez & alij Dauidem ſediſſe non in ſolio aut ſede, ſed humi in terra & puluere, idque ſtudio humilitatis æquè ac reuerentiæ Dei, vti fecit Iob c. 2. v. 8 & 13. Et Ieruſalem vaſtata à Chaldæis, ideóque lugens & pœnitens, iuxta illud Thren. 1. 1. *Quomodo ſedet ſola ciuitas.* Quocirca Ioſephus ait Dauidem in faciem ſuam procidiſſe, & ſtratum humi more ſupplicantis oraſſe Deum.

Dauid ſedendo orauit Cur?

Aliam ſeſſionis Dauidis cauſam dat Vatab. dicens, *Nemini ſedenti licebat orare Deum, niſi regi.* Sed hoc falſum eſt. Nam & Elias qui non erat rex, ſedens ſub iunipero orauit Deum 3 Reg. 19. 4. & Pſal 136. 1. Hebræi in Babylone captiui plangentes & orantes dicunt: *Illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion.* Et Moyſes Exodi 17. 12. ſedens orabat, vincebátque Amalec: ſedit ergo Dauid animo magis quàm corpore, tacitè & tranquillè Dei in ſe beneficia meditando, & gratias agendo, iuxta illud Thren 3. 28. *Sedebit ſolitarius, & tacebit; quia leuauit ſuper ſe.* Vnde Angelom. *Sedere coram Domino*, inquit, *eſt beneficia eius in humilitate cordis confiteri.*

S. Simplicianus, qui S. Ambroſio in Epiſcopatu Mediolanenſi ſucceſſit, propoſuit hanc quæſtionem S. Auguſtino, cur Dauid tam pius ſedendo orauerit, cùm fideles genuflexi orare ſoleant, vti orauit Chriſtus in horto Matth. 26. & Stephanus in martyrio Actor. 7 & S. Paulus in ergaſtulo Epheſ. 3. 14. Cui reſpondet S. Auguſt. lib. 2. ad Simplician. quæſt. 4. nullum geſtum oranti in Lege fuiſſe præſcriptum, ſed liberum fuiſſe quolibet vti, qui cuiuſque conditioni & deuotioni foret accommodus: *Nam & ſtantes*, inquit, *oramus, ſicut ſcriptum eſt. Publicanus autem de longinquo ſtabat; & fixis genibus, ſicut in Actibus Apoſtolorum legimus: & ſedentes ſicut ecce Dauid & Elias. Niſi autem iacentes oraremus, non ſcriptum eſſet in Pſalmis; Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo. Cùm enim quiſque orationem quærit, collocat membra ſicut ei occurrerit, accommodata pro tempore poſiti corporis ad mouendum animum.* Idem fecere Gentiles: vnde rex Niniue pœnitens prædicante Iona c. 3. 5. ſedit in cinere. Plutarchus in vita Numæ Pompilij, qui Romulo Romæ in regno ſucceſſit pag. 23. ſcribit Numam ſanxiſſe, eos qui Deum adorant, in orbem ſe vertere oportere, deinde verò ſedere: quo ritu, inquit, & ratas preces, & in bonis perſeuerantiam ferè ſignificant; vel non eſſe Deum interpellandum obiter, & cùm aliis occupamur, ſed cùm adeſt tempus opportunum, quo quieſcimus, & ab aliis negotiis, curiſque feriamur. Denique Philoſophus: *Anima*, inquit, *ſedendo fit ſapiens:* Subſidentibus enim ſeſſione humoribus, ſedantur animæ affectiones, quæ rationem turbant, quibus ſedatis clariùs mens videt id, quod verum [illegible]úmque eſt. De vario orantium ſitu ritúque fusè diſſerit Hieron. Mer lib. 3. de Gymnaſtica c. 3 Denique rerum ſpiritualium magiſtri hanc dant orandi regulam. *In orando & meditando ille corporis habitus tenendus eſt, qui aptus videtur ad excitandum in nobis internam deuotionem.*

Anima ſedendo fit ſapiens.

QVIS EGO SVM DOMINE DEVS, ET QVÆ DOMVS MEA, QVIA ADDVXISTI ME HVCVSQVE?] vt ex paſtore ouium faceres regem populorum, ex paupere diuitem, ex vili nobilem, ex incognito celebrem & famoſum. Dicant hoc illi, quos Deus ex humili imóque loco ad faſtigium dignitatis, v. g. ad Epiſcopatum, principatum, Apoſtolatum, extollit non ipſorum merito, ſed gratuito Dei dono. Scripſit in hanc Dauidis ſententiam homil. S. Chryſoſt. (vel quiſquis eſt author: ſtylus enim indicat fuiſſe Latinum, non Græcum, ac citat S. Cyprianum, quod inſolens eſt apud S. Chryſoſt.) quæ extat tom. [illegible] vbi inter cætera ait: *Agnouerat iſte ſanctus, quod* Geneſ. 18. *dixit Abraham Deo: Ego ſum terra & cinis. Et ſinguli ita Deo dixerunt, vt forma eſſet perfectæ humilitatis. Ergo quis ſum ego Domine mi? Ecce ſe nihil eſſe dixit, & ſeruum ſe eſſe non negauit: quia omnis qui confitetur ſeruitutem, meretur gratiæ libertatem. Ergo dicit: Quis ſum ego Domine mi? Videtis vbique regnare gratiam, vbique pia viſcera poſſidere, cor humile illuſtrare, benignos ſibi redigere, confeſſores ſuos ditare.* Et paucis interiectis: *Nouerat ſe paſtorem eſſe ouium, & non genere nobilitatum. Sed quando factus eſt nobilis, agnouit ſe ex nihilo fuiſſe ſubleuatum; & quia non eſt oblitus, quis natus erat, perſeuerauit in culmine regali.* Vide quæ dixi Ioan. 1. v. 19. ad illa: *Tu quis es?* Vers. 18.

Vers. 19. ISTA ENIM EST LEX ADAM DOMINE DEVS.] Primò, Angelomus ſic explicat, q. d. *Iſta eſt lex hominis Domine Deus vt tibi in ſimplicitate cordis & puritate ſeruiat: & tu facias ei miſericordiam tuam, ſi ut mihi dignatus es facere ſeruo tuo.* Secundò, Vatab. q. d. Iſta conditio & ſors regalis eſt hominis præclari & excellentis, non vilis & abiecti, qualis ego ſum. Vnde Vatab. Hebr.

Lex Adam, quæ? Reſp. Primò.

Secundò.

Digitized by Google

תורת *thorath* id eſt lex, vertit, *directio*: Chald. verò vertit, *viſio*, à rad. ראה *raa*, id eſt, vidit. Tertiò, alij, q.d. *Lex Ada*, id eſt, hominis eſt vt ſit mortalis & moriatur. Quid eſt ergo, ô Domine, quod me meúmque regnum velis eſſe æternum? Lex *Ada* eſt vt ſit miſer, pauper & abiectus: quid eſt ergo quòd me tantis opibus & honoribus cumulas? *Quid eſt homo quia ita magnificas eum?*

Tertiò.

Quartò, verius. Quartò, & genuinè, q.d. Tu Domine votis meis obſecundaſti; imò ea præuenisti. *Lex*, enim, id eſt inclinatio, homini à natura inſita iſta eſt, iſte communis hominum eſt mos & vſus, vt non putent ſibi omninò ſatisfactum, eſto opulenti ſint, honorati & felices, niſi etiam de poſteris, eorúmque felicitate & gloria proſpectum ſit, quod tu Domine mihi facere dignatus es, promittens poſteros meos ſemper fore reges, & continuâ ſerie perpetim mihi in regno ſucceſſuros. ita Abul. Hugo, Caiet. Dion. & alij. Ratio eſt, quòd homo naturaliter amet ſuos filios & poſteros perpetim glorioſos, vt in iis ſemper ſuperſtes ſit, & æternitatem quandam memoriæ, famæ & gloriæ aſſequatur. Filij enim ſunt quaſi pars & membra parentum, qui proinde filios amant vt ſeipſos, imò magis quàm ſeipſos.

B

VERS. 20. QVID ERGO ADDERE POTERIT ADHVC DAVID, VT LOQVATVR AD TE? TV ENIM SCIS SERVVM TVVM DOMINE] *ſcis*, id eſt, cognoſcis, curas, amas, dirigis, exaltas, glorificas. Sic enim explicatur 1 Paral. 17. v. 18. cùm dicitur: *Quid vltra addere poteſt Dauid, cùm ita glorificaueris ſeruum tuum & cognoueris eum?* Hæc enim Dei cognitio & ſcientia, non eſt ſpeculatiua & arida; ſed practica & fœcunda, ac proinde Dei amorem & beneficentiam inuoluit. Sic Apoſtolus de prædeſtinatis & electis ad gloriam ait: *Cognouit Dominus, qui ſunt eius*, 2. Timoth. 2. 19. reprobis verò dicet Chriſtus in die iudicij, *Neſcio vos*, Matth. 25. 12.

C

VERS. 21. PROPTER VERBVM TVVM] q.d. Hæc magnalia mihi præſtitiſti non propter merita mea, ſed vt impleres promiſſiones tuas, quibus promiſiſti mihi benefacere, cùm per Samuelem me inſtituiſti & vnxiſti regem.

ITA VT NOTVM FACERES SERVO TVO] vt ſcilicet mihi exhiberes hæc magnalia promiſſa, vt ego illa cognoſcerem, imò oculis cernerem & manibus palparem.

D

VERS. 23. ET PONERET SIBI NOMEN] vt Iſraël eſſet & vocaretur populus Dei, quæ eſt dignitas eximia, ac titulus ſummi honoris, æquè ac vtilitatis. ita Vatab. Aut, *vt nomen*, id eſt famam & gloriam ſibi pararet. ita Abulenſ.

QVEM REDEMISTI TIBI EX ÆGYPTO, GENTEM, ET DEVM EIVS] vt ſcilicet Iſraël ſit tua gens & populus, ac tu viciſſim ſis Deus eius. Vnde explicans ſubdit: *Et tu Domine Deus factus es eis in Deum.* Secundò, alij referunt ad τὸ *faceretque eis magnalia & horribilia*, ſcilicet percutiendo Ægypti hoſtis eorum *gentem & Deum*, hoc eſt Deos, q.d. Tu, ô Domine, pro tuis Hebræis pugnans, percuſſiſti Ægypti gentem, & Deos qui Hebræis aduerſabantur. Vnde recentiores paſſim cum Chald. ex Hebr. vertunt in ablatiuo, *gente & Deo eius*, q.d. redemiſti Iſraël ex Ægypto, ac conſequenter ab Ægyptia gente & Deo, id eſt Diis eiuſdem gentis. Aut planius referas ad τὸ *faceretque eis magnalia & horribilia ſuper terram*, q.d. Deus pro Hebræis magna & horribilia patrauit miracula tum ſuper terram Ægypti & Chanaam, tum ſuper *gentem & Deum*, id eſt Deos eiuſdem. Deus enim multis plagis per Moyſen & Ioſue afflixit tum ipſam terram Ægypti & Chanaam, tum ipſam gentem Ægyptiorum & Chananæorũ, tum Deos & idola eorum, ea euertendo & confringendo. ita Sanchez. Hic ſenſus præ cæteris planior videtur, & magis congruere Hebræo, Chald. & Sept. qui pro *gentem*, habent *gentes* in plurali, quod magis ſeptem gentibus Chananæorum & Ægyptiorum, quàm vni Hebræorum genti congruit.

Tò gentem & Deum eius, quid? Reſp. Primò. Secundò.

Tertiò, alij per *Deum*, hebr. *Elohim* intelligunt Moyſen, qui à Deo conſtitutus eſt Deus Pharaonis æquè ac Iſraëlis, vtpote eius legiſlator & dux vice Dei, Exodi c. 4. 16 & cap. 7. 1. vide ibi dicta, q. d. Redemiſti ex Ægypto gentem Hebræam, & *Deum eius*, id eſt Moyſen, qui eius erat princeps, dux & ductor loco Dei. *Tertiò.*

Quartò, nonnulli per *Deum* ſiue *Elohim*, intelligunt S. Michaëlem, qui vice Dei erat dux, cuſtos & præſes Iſraëlis. Hic enim dum Iſraëlitæ captiui in Ægypto ex ea liberarentur & liberi exirent, cum eis egrediens ex Ægypto quaſi liberari videbatur. *Quartò.*

Quintò, Sept. pro אלהיו *Elohau* id eſt *Deum eius* per metatheſin legentes אהלו *aholau* id eſt *tabernacula eius*, vertunt, *redemiſti tibi ex Ægypto gentes & tabernacula eius.* Hebræi enim ex Ægypto exierunt cum ſupellectile non tantùm ſua, ſed & Ægyptiorum, quam commodatò, iuſſu Dei acceperant, vt ſpoliarent Ægyptum, Exodi 12. *Quintò.*

SVSCITA] Hebr. הקם *hakem* id eſt ſtatue, ſtabili, confirma. VERS. 25.

REVELASTI AVREM SERVI TVI (hoc eſt, ſecretò & quaſi in aurem ei dixiſti:) INVENIT SERVVS TVVS COR SVVM, ſcilicet paratum, gratum & alacre, VT ORARET TE ORATIONE HAC] & orando, pro tot magnalibus ſibi præſtitis gratias ageret non condignas, ſed ſibi poſſibiles. Alij, *inuenit cor ſuum*, id eſt, inuenit conſilium, inquiunt, ſibi deinceps vſui futurum. Idem argumentum gratiarum actionis ob beneficia ſibi præſtita, præſertim ob promiſſa de domo & regno ſuo perpetuando, ac conſequenter de Chriſto ex ſe naſcituro, tractat Dauid Pſal. 88. *Miſericordias Domini in æternum cantabo*: atque hac gratitudine meruit hæc promiſſa à Deo ſibi confirmari & augeri. VERS. 27.

BENEDICETVR DOMVS SERVI TVI IN SEMPITERNVM] vt ſemper ex domo & familia mea in regno ſuccedant, ac ſuper Iſraëlem regnent poſteri mei, quamdiu durabit Iſraëlis regnum. VERS. 29.

Abul. hîc quæſt. vlt. tractat quæſtionem, An Salomon ſit damnatus? & reſpondet affirmatiuè, idque maximè probat ex eo quòd ipſe idola à ſe erecta moriens non deſtruxerit, quod vtique facere debuiſſet, & reipſa feciſſet ſi verè pœnituiſſet: nam idola hæc trecentis ferè poſt eum annis deſtruxit Ioſias rex 4. Reg. 23. Si dicas, etiam Aſa, Ioſaphat & Ezechiam pios reges hæc nõ deſtruxiſſe; reſpondet, id eos facere non potuiſſe, eò

Digitized by Google

quòd idololatria inducta per Salomonem, roborata & aucta fuerit per Ieroboam, qui ſchiſma fecit erectis aureis vitulis quaſi idolis in Dan & Bethel. Salomon verò ea deſtruere poterat & debebat, tum quia erat potentiſſimus, tum quia nullum habebat æmulum, ſed in plena pace omnibus ſibi obedientibus regnabat. Idem cenſent Angelomus & Eucherius 4. Reg. 23. Beda in Allegoriis lib. Regum ſub finem, ac Proſper lib. A parte 2. Prædict. c. 27. *Salomon*, inquit, *elatus in ſenſu, fornicatus mente & corpore Domino ipſum deſerente, malè obiit, metuendum exemplum poſteris relinquens, ne felicitate huius vitæ turbati Chriſtum deſerant, qui eſt ſuorum æterna felicitas.* Verùm moderni interpretes in Salomonem mitiores ſunt, meliùſque de eius ſalute ſperant. Vide dicta Eccl. 47. 22.

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID à Deo excluſus à fabrica templi, conuertit ſe ad bella, quibus pacem & ſpolia paret Salomoni ad illud fabricandum. Quare hoc capite quinque eius bella recenſentur, quibus totidem gentes vicinas ſubiugauit & tributarias fecit; ſcilicet primò, Philiſthæos verſ. 1. ſecundò, Moabitas verſ. 2. tertiò Adarezer, regem Soba, verſ. 3. quartò, Syriam Damaſci, verſ. 5. quintò, Idumæos verſ. 14. eorúmque ſpolia fecit anathemata, Deóque conſecrauit.

1. FActum eſt autem poſt hæc, percuſſit Dauid Philiſthiim, & humiliauit eos; & tulit
Dauid Frænum tributi de manu Philiſtiim. 2. Et percuſſit Moab, & menſus eſt
eos funiculo, coæquans terræ: menſus eſt autem duos funiculos, vnum ad occidendum,
& vnum ad viuificandum: factúſque eſt Moab Dauid ſeruiens ſub tributo.
3. Et percuſſit Dauid Adarezer filium Rohob regem Soba, quando profectus
eſt vt dominaretur ſuper flumen Euphraten. 4 Et captis Dauid ex parte eius
mille ſeptingentis equitibus, & viginti millibus peditum, ſubneruauit omnes iugales
curruum: dereliquit autem ex eis centum currus. 5. Venit quoque Syria
Damaſci, vt præſidium ferret Adarezer regi Soba: & percuſſit Dauid de Syria
viginti duo millia virorum. 6. Et poſuit Dauid præſidium in Syria Damaſci: factáque
eſt Syria Dauid ſeruiens ſub tributo: ſeruauítque Dominus Dauid in omnibus
ad quæcumque profectus eſt. 7. Et tulit Dauid arma aurea, quæ habebant ſerui
Adarezer, & detulit ea in Ieruſalem. 8. Et de Bete & de Beroth, ciuitatibus Adarezer,
tulit rex Dauid æs multum nimis. 9. Audiuit autem Thou rex Emath quod percuſſiſſet
Dauid omne robur Adarezer. 10. & miſit Thou Ioram filium ſuum ad regem
Dauid, vt ſalutaret eum congratulans, & gratias ageret: eò quòd expugnaſſet
Adarezer, & percuſſiſſet eum. Hoſtis quippe erat Thou Adarezer, & in manu eius
erant vaſa aurea, & vaſa argentea, & vaſa ærea: 11. quæ & ipſa ſanctificauit rex Dauid
Domino cum argento & auro, quæ ſanctificauerat de vniuerſis gentibus quas ſubegerat.
12. de Syria, & Moab, & filiis Ammon, & Philiſthiim, & Amalec, & de manubiis
Adarezer filij Rohob regis Soba. 13. Fecit quoque ſibi Dauid nomen, cùm reuerteretur
capta Syria in Valle Salinarum, cæſis decem & octo millibus: 14 & poſuit in
Idumæa cuſtodes, ſtatuitque præſidium: & facta eſt vniuerſa Idumæa ſeruiens Dauid,
& ſeruauit Dominus Dauid in omnibus ad quæcumque profectus eſt. 15. Et regnauit
Dauid ſuper omnem Iſraël: faciebat quoque Dauid iudicium & iuſtitiam omni populo
ſuo. 16. Ioab autem filius Saruiæ, erat ſuper exercitum: porrò Ioſaphat filius Ahilud
erat à commentariis: 17. & Sadoc filius Achitob, & Achimelec filius Abiathar,
erant ſacerdotes: & Sarias, ſcriba: 18. Banaias autem filius Ioiade, ſuper Cerethi &
Pelethi: filij autem Dauid ſacerdotes erant.

Digitized by Google

Vers. 1. *Frænum tributi quid? Reſp. Primò.* Et tulit David frænum tributi de manu Philiſthiim] Hebr. eſt מתג האמה *meteghaamma* quod Vatab. Pagnin. & alij accipiunt, vt nomen proprium vrbis, quæ fuit quaſi *meteghaamma* id eſt *frænum* cæterarum vrbium vicinarum in Philiſthæa. *Secundò.* Secundò, alij accipiunt vt nomen appellatiuum ſignificans *frænum cubiti* (*meteg* enim eſt frænum, *amma* eſt cubitus, *ha* eſt articulus *amma*) indéque *frænum tributi* quòd pretium tributi limitatum & definitum ſit inſtar cubiti: *amma* ergo certam penſionem tributi ſignificat. Aquila vertit, *frænum aquæductus*, quod per illam vrbem aqua per canales & riuos deduceretur in totam Philiſthæam, ad eam irrigandam & fœcundandam; canali enim aquam ducimus quò volumus, ceu fræno equum. Vnde & Chald. vertit, *inſtauratio*, vel, *diſpoſitio & commoditas riui*.

Tertiò. Tertiò, R. Eliezer in *Midras* propriè accipit *frænum* ſcilicet Iſaac Patriarchæ: Iſaac enim, inquit, feriens iuránſque pactum cum Abimelech rege Palæſtinorum de non inuadenda Philiſthæa, Geneſ. 26. 28. *incidit cubitum vnum fræni* ſiue *chami*, id eſt capiſtri aſini ſuper quo equitabat, & dedit illis vt eſſet in manu illorum ſignum pacti iuramenti. Cæterùm cùm rex Dauid vellet ingredi terram Philiſthiim, non poterat propter vim pacti iuramenti Iſaac. Sed cum ab illis capiſtrum hoc abſtulit (quia ſcriptum eſt, & *tulit Dauid frænum*, vel, *chamum cubiti*) tunc accepit terram Philiſthinorum. Verùm nemo non videt hanc fabellam eſſe & cerebri Rabbinici commentum.

Quartò germanè. Quartò & genuinè *frænum tributi*, vocatur vrbs Geth, quæ erat in confinio Iudææ & Philiſthææ, ideóque per eam Philiſthæi frænabant Iudæam: Dauid verò illam occupans per eam frænauit Philiſthæam. Abſtulit ergo hoc frænum à Philiſthæis, eodémque frænauit Philiſthæos, imponens illi militare præſidium, quod ipſos ſub iugo & tributo contineret. Id ita eſſe liquet ex eo, quòd ſic hic locus explicatur 1. Paral. 18. 1. vbi dicitur. *Factum eſt autem poſt hæc vt percuteret Dauid Philiſthiim, & humiliaret eos, & tolleret Geth, & filias eius* (oppida ſubiecta) *de manu Philiſthiim.* ita S. Hier. in Tradit. Sanchez, Serarius, & alij. Geth ergo à Dauide & Hebræis vocata eſt, *metegamma*, id eſt *frænum tributi*, nomine non proprio, ſed appropriato, quia ipſa fuit frænum Philiſthæorum cogens illos ad pendendum Dauid tributum.

Denique nonnulli *metegamma*, propriè vertunt, *frænum cubiti*, & per illud accipiunt dominium & gubernationem: quia ſicut nobis ſubiicimus id quod cubito impoſito metimur & premimus; ſic frænamus eos, quibus dominamur. Simili catachreſi *aurigari* ſignificat regere & imperare: ſicut enim auriga fræno & flagello regit equos, ſic rex imperio ſuo gubernat populos. Sic Elias ab Eliſæo vocatur *auriga Iſraëlis. Pater mi*, inquit, *currus Iſrael, & auriga eius*, 4. Reg. 2. 12.

Vers. 2. Et percussit Moab] ſcilicet Moabitas, qui Iudææ erant ad Orientem, ſicut Philiſthæi ad Occidentem, Syri v. 4. & 5. ad Septemtrionem, Idumæi verſ. 14. ad Meridiem. Per omnes ergo mundi plagas, vicinas gentes ſubiugando Dauid victricia arma circumtulit. Vbi Nota, Dauidem A hiſce omnibus præliis interfuiſſe, imò præfuiſſe, ideóque feliciter ea confeciſſe. Multùm enim ad celerem dubiorum occurrentium reſolutionem, ad facilem rerum decretarum executionem, ad milites animandos, & ad difficultates omnes ſuperandas facit ipſa præſentia & præſtantia principis: nam, vt ait Virgilius, *vrget præſentia Turni*. Sanè Carolus Quintus tot victoriis fuit illuſtris, quia ipſe præliis penè omnibus interfuit & præfuit. Extat Syneſij ad Arcadium Imp. inſignis exhortatio, vt ipſe bellis interſit, vbi inter alias rationes hanc affert: Onoſander Strategeticus c. 42. *Si quid*, inquit, *ſubitò confici optet imperator, primus ipſe manu operi admotâ conſpiciatur. Neque enim militum vulgus adeò potentiorum comminationibus cogitur, atque præſtantium dignitate virorum exemplis verecundiam pulſantibus. Conſpi-* B *ciens enim aliquis ducem ſuum in re attrectanda, omnium principem, feſtinandum eſſe animaduertit, ceſſare erubeſcit, imperatiſque non parere veretur: nec iam vt ſeruus aut imperio ſubditus ſed commilitonis inſtar ad opus quoque prouocatus accedit.*

Et mensvs est eos fvnicvlo coæquans terræ] Primò Theodor. q. 23 ad literam verba, vt ſonant, accipit. *Tanta*, inquit, *erat vis victoriæ, & tanta erat multitudo eorum, qui captiuerant vinis, vt eos numerare non permitteret. Quare iuſſit eos pronos deiici in terram diuiſos trifariam, & duas quidem partes occidit, vnam verò viuam reſeruauit.* *Funiculus coæquans terræ quis? Reſp. Primò.* Secundò, Lyran & Caiet. hæc accipit de turribus & arcibus Moabitarum, *Secundò.* quas Dauid planè deiecit, itáque proſtrauit, vt eas planè terræ coæquaret. Tertiò, alij accipiunt de agris, q. d. Dauid agros, pagos, omniáque loca *Tertiò.* C Moab quaſi victor occupauit, & ad libitum ſuis diſtribuit, perinde ac agros terræ coæquatos faciè funiculo metimur & diſtribuimus. Aut q. d. Dauid omnino ſubiugauit Moabitas ſibi, adeò vt poſſet terram & regionem eorum tamquam ſuam liberè funiculis dimetiri, diſtribuere, vertere & inuertere ad libitum. Ita Angelomus: *Significat*, inquit, *quod tam libera diſpoſitione Dauid regiones Moabitarum hæredibus, quibus vellet, diuiſit, quaſi poſſeſſor quilibet agros proprios ad nutum ſuum ductu huc atque inde funiculo dirimit.*

Quartò optimè. Quartò, & genuinè, q. d. Dauid planè Moabitas ſubegit, humiliauit & proſtrauit, ita vt ipſi ab eo viderentur deiecti in terram, terræque coæquati, adeò vt ipſe eos in terra quaſi ſtratos funiculo dimetiri, diſtribuere, occidere vel viuificare poſſet, vt ſequitur. ita Beda, Serarius, Sanchez, & D alij. Eſt metalepſis & metaphora petita ab agricolis, & menſoribus ſiue geometris, qui terram æquam funiculo demetiuntur, vt tot iugera ſementi, tot paſcuis, tot vineis, &c. deſtinent, ídque ad libitum: terra enim nulli reſiſtit, & cùm ſit æqua, facilè ſe menſurari diſtribuíque patitur. Simili enim modo Dauidi, quaſi victori, omnes Moabitæ ſubiecti fuêre, vt de eis facere poſſet, quod liberet: vnde ipſe eos quaſi funiculis dimenſus eſt, hoc eſt, eos in duas ſortes diſtribuit, vna ſors fuit eorum, quos morti addixit, altera eorum, quos in vita ſeruauit. Hinc ſequitur.

Mensvs avtem est dvos fvnicvlos, vnvm ad occidendvm, et vnvm ad vivificandvm] *Menſus eſt*, id eſt menſuram adhibuit

Digitized by Google

hibuit duorum funiculorum, ſiue menſus eſt A Moabitas duobus funiculis; vnus fuit funiculus mortis, vt eo quaſi menſi, hoc eſt à Dauide deſignati & damnati, occiderentur; alter verò funiculus fuit vitæ, vt eo menſi, id eſt à Dauide deſignati, viuificarentur, id eſt in vita ſeruarentur. Eſt catachreſis vel metalepſis: per *duos funiculos*, enim intelligit duas ſortes: q.d. Dauid fecit duas ſortes Moabitarum, vnam occidendorum, alteram ſeruandorum in vita; fecit, inquam, pro libito ſuo quaſi victor, ſed cum menſura iuſtitiæ & æquitatis, quæ principem victorem decet, vt ſcilicet magis noxios ſibique reſiſtentes occideret; minùs verò noxios, & ſeſe ſubdentes, in vita ſeruaret. ita Caiet. *Funiculus* enim ſignificat hæreditatem & ſortem, quia hæc olim non virgis & perticis, vti nunc fit, ſed funibus menſurabatur & diuidebatur, illiſque menſores cuique hæredi ſuam B ſortem & portionem admetiebantur.

Tropol. Angelomus, Dauid, id eſt Chriſtus, in die iudicij Matth. 25 faciet duas ſortes, vnam ſaluandorum & beandorum, alteram damnandorum. Nam vt ait Pſaltes pſal. 30. 16. *In manibus tuis ſortes meæ.*

Porrò Hebræa hîc obſcura ſunt. Sic enim ad verbum habent: *Menſus eſt duos funiculos ad occidendum, & plenitudinis funiculũ ad viuificandum.* Quæ verba bifariam diſpungi exponique poſſunt. Vno modo, vt ponatur comma poſt *occidendum*, fiántque tres ſortes, q.d. Dauid Moabitas in tres funiculos, ſiue ſortes partéſque diſtribuit, duas addixit morti, tertiam vitæ. ita Chald. Sept. Theodor. Procop. Ioſeph. & Græci. Altero, vt comma ponatur poſt *duos funiculos*, & ſubaudiatur τὸ *vnum*, q. d. Dauid *menſus eſt duos funiculos*, C vnum *ad occidendum*, alterum *ad viuificandum.* Hunc ſenſum vt aptiorem ſecutus eſt Noſter & Latini, cúmque exigit τὸ *plenitudinis*, q.d. Dauid paucos Moabitas morti addixit, longè plures verò in vita ſeruauit. Hoc enim ſibi honorificum erat ac vtile, vt à viuis tributa exigeret, quæ occiſi & mortui præſtare non potuiſſent. Funiculus ergo occidendorum fuit imminutus, & exiguus, viuificandorum verò plenus, magnus & integer, & hoc ſignificat τὸ *plenitudinis*: Hoc enim decebat clementem victorem & principem; qualis erat Dauid. Porrò hac de cauſa *Moab* à Dauide planè ſubacta, ab eo Pſal. 59. v. 10. (tunc enim eum dictauit, vt patet ex eius titulo) vocatur, *olla ſpei meæ*, id eſt mancipium meum viliſſimũ, quaſi ad res tantùm culinarias & ollares aptum. Vnde S. Hieron. & Aquila vertunt, *Moab olla lotionis* D *meæ*, in qua ſcilicet quaſi in olla lauer; & Chald. *dum conculcarentur Moabitæ, fœdati ſunt pedes mei ſanguine Procerum eius ſicut in olla lotionis.*

Vers. 3. Et percussit David Adarezer filium Rohob, regem Soba] additur 1. Paral. 18. 3 *regionis Hemath*, id eſt Syriæ. A Ioſeph. lib. 7. c. 5. vocatur, *rex Sophonorum* quæ eſt Syriacis Euphratem, ait Strabo lib. 16. *Soba* ſiue *Suba* & *Subal* eſt pars Syriæ quæ inter Libanum & Antilibanum ac Hermon interiacet, & græcè Cœle-Syria, id eſt caua Syria dicitur ob demiſſam à decliuitate montium planitiem, ait noſter Chriſtoph. à Caſtro in Amos c. 9. v. 17. Κοῖλη enim eſt cauum, idémque Hebr. innuit *Soba*, quod Pagn. interpretatur *abſcondẽs*, eò quòd hæc planities inter montes ſe abſcondat. Potiùs *Soba* hebr. idem eſt quod *tumida*, eò quòd *Soba* montibus vicinis eleuetur & intumeſcat, cùm ipſa regio interiecta ſit campeſtris, humilis, depreſſa & concaua, vtpote altiſſimis montibus quaquauersùm vallata. Verùm *Soba* non eſt tota Cœle-Syria, ſed pars eius duntaxat Nã Cœle-Syria latè ſumpta multas regiones, imò omnes quæ inter Libanum & Hermon montes interiacent, complectitur, ait Ptolemæus. *Soba* ergo erat trans Iordanem, confinis dimidiæ tribui Manaſſe, pergendo ad Euphratem fluuium. Vide Adrichom in tabula Coſmographica tribus Manaſſe n. 87. vbi *Soba* collocat iuxta Palmiram, ac Amana & Hermon montes, ac Trachonitidem regionem, non longè à Damaſco. Vnde & Salomon, cùm ad Palmiram condendã pergeret, huc ducens exercitum, vrbem & regionem hanc ſibi aſciuit. Sed cùm in ſenio à Deo ad idola deflexit, Deus ſuſcitauit Razon fugitiuum ſeruum regis *Soba* qui Iſraëlem infeſtauit. 3 Reg. 11. Poſtremò Holophernes Iudith 5 populabundus per Syriam *Sobal* exercitum traduxit. Ex *Soba* ortus eſt Igaal vnus ex fortiſſimis militibus & heroibus Dauidis 2. Reg 23 36.

Qvando profectvs est vt dominaretvr svper flvmen Evphratem] Hinc patet *Soba* fuiſſe mediam inter Iordanem & Euphratem, ideóque comprehenſam fuiſſe inter limites terræ promiſſæ Iudæis à Deo aſſignatæ; huius enim limites erant, mare Mediterraneum ad Occidentem, & Euphrates ad Orientem, vt patet Deut. 1. 7. & c. 11. 24. Quare quidquid inter mare hoc & Euphratem interiacebat, iure diuino ad Iudæos pertinebat. Hæc ergo iuſta belli cauſa fuit Dauidi inuadendi *Soba*, tamquam ad ſe & Iudæos pertinentem.

Porrò τὸ *profectus eſt*, ambiguum eſt: poteſt enim referri ad Adarezer. vti referunt Dion. & Hugo: poteſt quoque referri ad Dauidem, vti referunt Abul. Vatab. & Mariana.

Et captis (à Dauide) ex parte eivs mille septingentis eqvitibvs] Tot fuere primarij & præcipui equites: nam alioqui vniuerſim à Dauide captæ fuere mille quadrigæ, & ſeptem millia equitum, vt dicitur 1. Paral. 18. 4. ita Abul. Aut certè cum Serario per *equites* intellige equitum decurias, multiplica enim ſeptingentas decurias equitũ per decem, habebis ſeptẽ millia. Vers. 4.

Svbnervavit omnes ivgales cvrrvvm] hoc eſt, vt explicatur 1. Paral. 18. 4. *ſubneruauit omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis, quas reſeruauit ſibi* Porrò *ſubneruare*, eſt neruos vel ſuffragines equorum incidere, vt progredi nequeant, & inutiles fiant tam ad bellandum, quàm ad currus trahendum, quod alij, ſubpernare, vocant. Idem fecit Ioſue c. 11.

Venit qvoqve Syria Damasci] id eſt venerunt Syri qui Damaſcum inhabitabant, quorum rex erat Adad, ait Ioſeph. Vers. 5.

Avdivit avtem Thov (à Ioſepho vocatur *Thonus*) rex Emath] *Emath* dicta eſt à conditore Amatho Geneſ. 10. Etátque duplex, ſcilicet maior, quæ eſt Antiochia, & minor, quæ eſt Epiphania. ita Ioſeph. S. Hieronym. in Locis, Procop. & alij. Vers. 9.

S

Digitized by Google

VERS. 10. ET MISIT THOV IORAM FILIVM SVVM, qui 1. Paral. 18. 10. vocatur *Adoram*. ET IN MANV EIVS ERANT VASA AVREA] q. d. Ioram ferebat ſecum vaſa aurea, vt ea, quaſi munera offerret Dauidi; quæ Dauid deſtinauit templo à Salomone ædificando, vt patet 3. Reg. 15. 15. 1. Paral. 26. 27. & ſeq.

VERS. 13. FECIT QVOQVE DAVID SIBI NOMEN, id eſt arcum triumphalem erexit, ait Abul. & Auctor Tradit. apud S. Hieronym. Aut, vt Serarius, Sanchez, & alij, q. d. Dauid hac victoria magnum ſibi nomen & famam comparauit apud omnes gentes.

IN VALLE SALINARVM] Audi Adrichom. in tribu Iuda n. 211. *Vallis Salinarum, ſeu ſalis, Hebraicè Gemela, alias Mela dicta, in qua Dauid percuſſit octodecim millia Idumæorum, & rediens erexit ſibi fornicem triumphalem. Ibidem & Ioab duodecim millia deleuit, & Amaſias decem & viginti Idumæorum millia, atque alia decem millia præcipitauit de rupe & petra Iectehel.* 2. Paral. 25. 4 Reg. 14. Myſticè S. Gregor. 3. Mor. 14. *Dauid*, inquit, *valles ſalinarum percuſſit: quia videlicet Redemptor noſter ſuæ diſtrictionis examine, in his qui de illo praua ſentiunt, ſtultitiam immoderati ſaporis extinguit*, iuxta illud Roman. 12. *non plus ſapere quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem.* Vallis ergo Salinarum repræſentat *calorem immoderatæ ſapientiæ*. Verba S. Gregor. more ſuo tranſcripſere Eucherius & Angelomus.

VERS. 14. FACTA EST VNIVERSA IDVMÆA SERVIENS DAVID.] Hic impletum eſt oraculum & benedictio Iſaaci dicta Iacobo 27. 29. *Eſto Dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ.* Idumæi enim ex Eſau fratre Iacobi prognati, hîc ſeruierunt Dauidi ex Iacob deſcendenti. ita Procop. & Theodor. Vnde tunc Dauid compoſuit Pſalm. 59. vbi inter cætera ait: *In Idumæam extendam calceamentum meum*, id eſt, Idumæam quaſi victor poſſidebo, ſubiiciam & calcabo. Adibant enim poſſeſſionem impoſitione calcei, ſiue calceo calcando rem poſſeſſam; vnde Chald. vertit. *ſuper Edom proieci calceum meum:* R. Emmanuel vertit, *in Edom proieci chirothecam meam*, quia, inquit, mos erat regum cùm vrbem aliquam munitam obſidebant, vt chirothecam in vrbem proiicerent, quo ſignificabant ſe ab vrbe non receſſuros, niſi eâ captâ, & chirothecâ receptâ. Et hoc eſt, quod dixit Cicero in Philipp. *Solet enim ipſe citò accipere manicas* (chirothecas) *nec diutiùs obſidionis metum ſuſtinere.* Hæc ille. Verùm Hebr. נעל *naal*, calceum, non chirothecam ſignificat.

Tropol. Dauid, id eſt Chriſtus, regnat in Idumæa, id eſt rubeis & carnalibus gentium cordibus, dum per gratiam ea efficit ſpiritualia & cæleſtia. ita S. Auguſt. S. Hieronym. & alij in Pſalm. 59.

VERS. 16. IOSAPHAT FILIVS AHILVD ERAT A COMMENTARIIS] id eſt res geſtas Dauidis quotidie per diaria ſcribebat, erat commentator, vel commemorator factorum memorabilium Dauidis: hoc enim ſignificat Hebr. מזכיר *maskir*.

VERS. 17. ET SADOC FILIVS ACHITOB, ET ACHIMELECH FILIVS ABIATHAR ERANT SACER-A DOTES] ſcilicet ſummi, id eſt pontifices. Erant ergo tum ex diſpenſatione vel conniuentia Dei, ſimul duo Iſraëlis pontifices, ſcilicet Sadoc & Abiathar. Cùm enim Abiathar abnepos Heli, deſcendens ex Ithamar, metuens iram Saulis 1. Reg. 22. 20. fugiſſet ad Dauidem, Saul cum ſuis pontificem conſtituit Sadoc, qui deſcendebat ex Eleazar ſeniore filio Aaronis: Sadoc hic poſteà ſub Salomone ſolus obtinuit pōtificatum excluſo Abiathar, eò quòd ipſe cum Adonia nouo rege contra Salomonem conſpiraſſet. Sub Dauide ergo erant duo pontifices conniuente Deo: nam ex lege & prima inſtitutione vnus tantùm debebat eſſe pontifex. ita Abul. & alij. Miniſtrabant autem in tabernaculo, & munia pontificia obibant ſucceſſiuè ſiue alternis vicibus.

B SADOC FILIVS ACHITOB] Alius eſt hic *Achitob* ab *Achitob* filio Phinees, filij Heli. hic enim ex Ithamar deſcendit: *Sadoc* verò ex Eleazar, ideóque Sadoc præcipuus & primarius erat pontifex, vt Abiathar videretur eius conceſſu pontificatu fungi, eſſéque quaſi eius vicarius, vt colligitur ex 1. Paral. 16. 39. Hinc & Sadoc hîc & alibi Abiatharo præponitur, licet eo ætate eſſet minor, vt patet, 1. Paral. 12. 28. vbi *Sadoc* vocatur *puer egregiæ indolis*.

Achimelech filius Abiathar. Ipſe *Abiathar* erat Pontifex, vt patet 2. Reg. 15. 35. ſed *Achimelech filius* patris ſui vices obibat; ſiue ob patris ſenium vel infirmitatem, ſiue ob alias graues eius occupationes, erátque ei proximè in pontificatu ſucceſſurus. ita Abul. Addunt Beda, Theoph. & Euthym. in c. 2. Marci, *Abiathar* fuiſſe nomen C commune familiæ, proprium verò nomen huius pontificis fuiſſe *Achimelech*. Idem ergo pontifex ex familia vocabatur *Abiathar*, ex nomine proprio autem *Achimelech*, vt ſenſus ſit, q. d. Achimelech. qui etiam dicitur Abiathar, filius Achimelech, qui etiam à familia communi nomine Abiathar dicebatur, erat ſacerdos.

BANAIAS AVTEM FILIVS IOIADÆ, SVPER CERETHI ET PHELETHI] Erant hi fortiſſimi, fidiſſimi & prætoriani milites Dauidis. VERS. 18.
Vnde *Cerethi* hebr. idem eſt quod, *exſcindentes*; *Pheleti*, idem quod *liberantes*. Quocirca Ioſeph. eos vocat σωματοφύλακας, id eſt, corporis regij cuſtodes. Hinc fortè à *Cerethis* dicti ſunt *Cardaces*, qui erant fortiſſimi milites apud Perſas teſte Strabone lib. 15. Vide dicta Ezech. 25. 16. & D Sophon. 2. 5.

FILII AVTEM DAVID SACERDOTES ERANT] *Sacerdotes*, id eſt principes & aulæ primarij. vide 1. Paral. 18. 17. vocantur, *primi ad manum regis*, id eſt, primi ad latus regis, quia illud ſtipabant, erántque proximi Dauidi, quaſi filij ab eo educandi & inſtruendi. Nam primogenitus erat circiter 15. annorum. ita Salianus. Quocirca ſacerdotes hi à Sept. vocantur αὐλάρχαι, id eſt *aulæ principes*, Palatini, à Chaldæo, *magnates*. Filij enim Dauidis, cùm non ex Leui, cui addictum erat ſacerdotium, ſed ex Iuda deſcenderent, non poterant eſſe ſacerdotes propriè dicti. *Sacerdos* ergo hîc per catachreſin, idem eſt quod princeps. Cauſam ſiue analogiam affert Forerius in c. 62. Iſaiæ, v. 6. quòd ſacerdos ſit miniſter & familiaris Dei: rex autem eſt quaſi

Digitized by Google

quidam Deus in terra: eius ergo familiares vo- A cantur ſacerdotes. Sic & Pineda Iob. 12. v. 19. n. 1. Rex, inquit, eſt quidam Deus; qui ergo regi familiares, ij quidam ſacerdotes eius ſunt. Simile eſt 3. Reg. 4 5. *Zabud*, inquit, *filius Natham ſacerdos* (id eſt Palatinus) *amicus regis*. Addit Gloſſa l. *ſacra loca*. ff. de di. lib. 1. 8. regem Dauid fuiſſe ſacerdotem, quia ſcilicet erat propheta pius, qui Pſalmos dictauit, & officia canendi inter Leuitas diſtribuit. Sic Chriſtiani omnes ſunt ſacerdotes, ſed myſtici, iuxta illud: *Vos genus electum regale ſacerdotium*, 1. Petr. 2 & illud: *Feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes*, Apoc. 5. 10. Vnde S. Hieron. dialogo contra Luciler. *Sacerdotium laici*, inquit, *baptiſma eſt*. Quia & apud Romanos laici, qui aliquid ſacri curabant, vocabantur ſacerdotes, eſto non ſacrificarent. Erant enim apud eos varia ſacerdotum genera, nimirùm Flamines, Diales, Martiales, Salij, Quirinales, Pontifices, Reges ſacrorum, ſacrificuli, Galli. Vnde Muſarum ſacerdos vocatur poëta ab Horat. lib. 3. Carm. Hinc & Ouidius lib. 3. Am. *purus muſarum*, inquit, *Phœbique ſacerdos*. Hinc quoque vates, augures, aruſpices à Plutarcho & Homero Iliade α. vocantur ἱερεῖς, id eſt ſacerdotes. Denique quia olim idem erat ſacerdos & princeps, vti fuit Iob, Abraham, Moyſes, &c. hinc Hebr. כהן *cohen*, id eſt *ſacerdos*, ſignificat quoque principem.

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID Miphiboſeth filium Jonathæ menſæ ſuæ conuiuam facit, eique omnia prædia patris Jonathæ & aui Saulis reſtituit.

1. ET dixit Dauid: putáſne eſt aliquis qui remanſerit de domo Saul, vt faciam cum
eo miſericordiam propter Ionathan? 2. Erat autem de domo Saul, ſeruus no-
mine Siba: quem cùm vocaſſet rex ad ſe, dixit ei: Túne es Siba? & ille reſpondit: Ego
ſum ſeruus tuus. 3. Et ait rex: Numquid ſupereſt aliquis de domo Saul, vt faciam cum
eo miſericordiam Dei? Dixitque Siba regi: Supereſt filius Ionathæ, debilis pedibus.
4. Vbi, inquit, eſt? Et Siba ad regem, Ecce, ait, in domo eſt Machir filij Ammiel in Lo-
dobar. 5. Miſit ergo rex Dauid, & tulit eum de domo Machir filij Ammiel de Loda-
bar. 6. Cùm autem veniſſet Miphiboſeth filius Ionathæ filij Saul ad Dauid, corruit in
faciem ſuam, & adorauit. Dixítque Dauid: Miphiboſeth? Qui reſpondit: Adſum ſer-
uus tuus. 7. Et ait ei Dauid: Ne timeas, quia faciens faciam in te miſericordiam pro-
pter Ionathan patrem tuum, & reſtituam tibi omnes agros Saul patris tui, & tu come-
des panem in menſa mea ſemper. 8 Qui adorans eum, dixit: Quis ego ſum ſeruus
tuus, quoniam reſpexiſti ſuper canem mortuum ſimilem mei? 9. Vocauit itaque rex
Sibam puerum Saul, & dixit ei: Omnia quæcumque fuerunt Saul, & vniuerſam do-
mum eius, dedi filio domini tui. 10. Operare igitur ei terram tu, & filij tui, & ſerui
tui: & inferes filio domini tui cibos vt alatur: Miphiboſeth autem filius domini tui co-
medet ſemper panem ſuper menſam meam. Erant autem Sibæ quindecim filij, & vi-
ginti ſerui. 11. Dixitque Siba ad regem: Sicut iuſſiſti domine mi rex ſeruo tuo, ſic fa-
ciet ſeruus tuus: & Miphiboſeth comedet ſuper menſam meam, quaſi vnus de filiis
regis. 12. Habebat autem Miphiboſeth filium paruulum nomine Micha: omnis ve-
rò cognatio domus Sibæ ſeruiebat Miphiboſeth. 13. Porrò Miphiboſeth habitabat
in Ieruſalem: quia de menſa regis iugiter veſcebatur: & erat claudus vtroque pede.

Vers. 1. PROPTER IONATHAM] Ecce quàm fidus & A conſtans in amicitia Ionathæ fuit Dauid, vtpote qui non tantùm viuo, ſed & mortuo benefaciat, ditando eius filium. Nam vt ait Theodoret. *Qui in hoſtes benignus erat, amicorũ numquam obliuiſcebatur*; & vt inquit Ioſeph. *eorum qui benè vnquam ipſi feciſſent, memor erat maximè*.

Vers. 7. RESTITVAM TIBI OMNES AGROS SAVL PATRIS TVI] quos antequam fieret rex, habebat ex paterna hæreditate, vel ſibi acquiſierat: nam quos rex factus comparauit, quaſi bona regia ad ſucceſſorem regem, puta Dauidem, iure communi deuoluta ſunt.

RESPEXISTI SVPER CANEM MORTVVM SIMILEM MEI?] q. d. Reſpexiſti ſuper canem mortuum, qualis ego ſum. ita Vatab. ſe enim aſſimilat, vocátque canem mortuum, vt ſe humiliet ſuámque vilitatem indicet, vtpote qui auo & patre mortuis orphanus, imò paruulus, claudus, miſer & egens relictus, ac ab omnibus Vers. 8.

Digitized by Google

neglectus, ſpernebatur quaſi canis mortuus. Sic nuper adoleſcens derelictus & miſer rogatus, quis eſſet? reſpondit ſe eſſe filium conſiliarij mortui. Chald. vertit. *reſpexiſti ad virum idiotam, qualis ego ſum.* Videtur Miphiboſeth hoc tempore fuiſſe circiter viginti annorum: nam moriente Saule & Ionatha, erat quinquennis; adde 15. circiter annos regni Dauidis, quibus exactis Dauid ad ſe Miphiboſeth acciuit, habebis annos viginti.

VERS. 9. DEDI FILIO DOMINI TVI] id eſt, dedi Miphiboſeth, qui eſt filius Ionathæ olim domini tui.

VERS. 10. ET INFERES FILIO DOMINI TVI] Hîc alius intelligitur dominus, ſcilicet præſens & viuus, putà Miphiboſeth, cùm prior, putà Ionathas, de quo v. 9. iam eſſet mortuus. Senſus ergo eſt, q.d. colliges agrorum Saulis fruges *filio domini tui*, hoc eſt Michæ filio Miphiboſeth: hic enim iam erat dominus Sibæ, *vt alatur*, ſcilicet Micha cum ſuis famulis. Nam Miphiboſeth pater Michæ alebatur in menſa Dauidis, non à Siba, vt ſequitur. ita Sanchez.

VERS. 11. DIXITQVE SIBA AD REGEM: SICVT IVSSISTI DOMINE MI REX, SERVO TVO (mihi) SIC FACIET SERVVS TVVS: ET MIPHIBOSETH COMEDET PANEM SVPER MENSAM MEAM, QVASI VNVS DE FILIIS REGIS] Eſt hîc Antilogia; quomodo enim Siba hîc dicit, Miphiboſeth comeſturum ſuper menſam ſuam, cùm eum paulò antè menſæ ſuæ aſſignauit Dauid? Varij variè hæc conciliant.

Vbi comedit Miphiboſeth?

Reſp. Primò. Primò, Abul & Auctor Tradit. apud S. Hieron. pro *menſam meam*, legunt, *menſam tuam*. Sed Hebr. & Roman. habent, *menſam meam*.

Secundò. Secundò, Vatab. Caiet. Lyranus & alij interiiciunt & repetunt ex v. 9. *Dixit Dauid*: ſic ergo legunt, *Et dixit Dauid: Miphiboſeth comedet panem ſuper menſam meam.* Verùm τὸ *dixit Dauid*, hîc non eſt in Hebr. Chald. & Sept.

Tertiò. Tertiò, alij accipiunt vt verba Sibæ, ſed ita conciliant: q.d. Siba: Miphiboſeth cibos ex menſa regis allatos comedet ſuper menſam meam. Verùm hoc repugnat v. 13. vbi dicitur Miphiboſeth habitaſſe in Ieruſalem, *quia de menſa regis iugiter veſcebatur.*

Quartò. Quartò, Sept. & Chald. vertunt, *Et Miphiboſeth comedebat ſuper menſam regis, ſicut vnus de filiis regis.* Hoc verum eſt; ſed non reſpondet textui Hebræo & Latino.

Quintò. Quintò, Vatab. τὸ & explicans per *quamuis* ſic vertit, *Sicut iuſſiſti, ſic faciet ſeruus tuus* (vt ſcilicet alam Micham; & Miphiboſeth quem hactenus alui, mittam ad menſam tuam) quamuis ego ipſum Miphiboſeth hucuſque in menſa mea aluerim tam ſplendidè, ac ſi eſſet vnus ex filiis regis: Verùm hoc diſſonat à Vulgata, quæ vertit, *Et Miphiboſeth comedet panem ſuper menſam meam.*

Sextò germanè. Dico ergo τὸ &, hîc capi pro *imò*, vti & alibi per auxeſim accipitur, q.d Siba: Sicut iuſſiſti rex, ſic faciet ſeruus tuus, vt alat Micham filium Miphiboſeth, quinimò ſi voles, *Miphiboſeth comedet ſuper menſam meam*, q.d. ſi voles, ego pergam alere Miphiboſeth ipſum tam magnificè, ac ſi eſſet filius regis. ita Sanchez.

Alleg. Dauid extollens abiectum & claudum Miphiboſeth, repræſentat Chriſtum, qui infirma & contemptibilia mundi eligit, vt confundat fortia, 1. Corinth. 1. cùm ſcilicet ipſe, vt ait Angelom. *eum, quem ad ſaculi miniſteria, & mundana negotia exercenda, ſermone & actione debilem conſpicit, ad diuinum miniſterium eligit: quia quem mundus per faſtum elationis ſpernit, hunc Deus propter deuotionem humilitatis acquirit. Interpretatur enim Miphiboſeth, decor ignominiæ. Is ergo, cuius loquelam & præſentiam ſuperbia mundi deſpicit, Dei dono vtilis ad ſpiritale miniſterium in Eccleſia apparebit.* Et pluribus interiectis, *Suſcitat de puluere egenum, & de ſtercore erigit pauperem: vt ſedeat cum principibus, & gloriæ ſolium teneat. Contemptibiles perſonas de mundo auferens, poſſeſſores virtutum efficit, & ſcientia ſpiritali ſuper menſam Scripturarũ ſanctarum quotidie ſecum reficit. Vnde euenit, vt tales ſobolem gignant, qui vocetur Micha. Micha enim, quis eſt, Latinè reſonat: quia frequenter & in admirationem populi tales veniunt: qui nuperè deſpectu mundi ablati, glorioſi in Eccleſia Dei dono apparebunt.*

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

HAnon rex Ammon, legatos Dauidis veſtibus & barbâ mutilat: Dauid hanc iniuriam bello vlciſcitur, ac per Ioab, regem cum Syris profligat: Rex verſ. 15. aduocato Adarezer, bellum reparat: ſed à Dauide rursùm, magis quàm antè, cæditur.

1. FActum eſt autem poſt hæc, vt moreretur rex filiorum Ammon, & regnauit Hanon filius eius pro eo. 2. Dixitque Dauid: Faciam miſericordiam cum Hanon filio Naas, ſicut fecit pater eius mecum miſericordiam. Miſit ergo Dauid, conſolans eum per ſeruos ſuos ſuper patris interitu. Cùm autem veniſſent ſerui Dauid in terram filiorum Ammon, 3. dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum ſuum: Putas quòd propter honorem patris tui miſerit Dauid ad te con-

Digitized by Google

ſolatores, & non ideo vt inueſtigaret, & exploraret ciuitatem, & euerteret eam,
miſit Dauid ſeruos ſuos ad te? 4. Tulit itaque Hanon ſeruos Dauid, raſítque dimi-
diam partem barbæ eorum, & præſcidit veſtes eorum medias vſque ad nates, & di-
miſit eos. 5. Quod cùm nuntiatum eſſet Dauid, miſit in occurſum eorum: erant
enim viri confuſi turpiter valdè, & mandauit eis Dauid: Manete in Iericho, donec
creſcat barba veſtra, & tunc reuertimini. 6. Videntes autem filij Ammon quòd
iniuriam feciſſent Dauid, miſerunt, & conduxerunt mercede Syrum Rohob, &
Syrum Soba, viginti millia peditum, & à rege Maacha mille viros, & ab Iſtob duo-
decim millia virorum. 7. Quod cùm audiſſet Dauid, miſit Ioab & omnem exerci-
tum bellatorum. 8. Egreſſi ſunt ergo filij Ammon, & direxerunt aciem ante ip-
ſum introitum portæ: Syrus autem Soba, & Rohob, & Iſtob, & Maacha, ſeor-
ſum erant in campo. 9. Videns igitur Ioab quòd præparatum eſſet aduerſum
ſe prælium, & ex aduerſo, & poſt tergum, elegit ex omnibus electis Iſraël, & in-
ſtruxit aciem contra Syrum: 10. reliquam autem partem populi tradidit Abi-
ſai fratri ſuo, qui direxit aciem aduerſus filios Ammon. 11. Et ait Ioab: Si præ-
ualuerint aduerſum me Syri, eris mihi in adiutorium: ſi autem filij Ammon præ-
ualuerint aduerſum te, auxiliabor tibi. 12. Eſto vir fortis, & pugnemus pro po-
pulo noſtro, & ciuitate Dei noſtri: Dominus autem faciet quod bonum eſt in
conſpectu ſuo. 13. Iniit itaque Ioab, & populus qui erat cum eo, certamen con-
tra Syros, qui ſtatim fugerunt à facie eius. 14. Filij autem Ammon videntes
quia fugiſſent Syri, fugerunt & ipſi à facie Abiſai, & ingreſſi ſunt ciuitatem: re-
uerſúſque eſt Ioab à filiis Ammon, & venit Ieruſalem. 15 Videntes igitur Syri
quoniam corruiſſent coram Iſraël, congregati ſunt pariter. 16. Miſítque Adarezer,
& eduxit Syros qui erant trans fluuium, & adduxit eorum exercitum: Sobach au-
tem, magiſter militiæ Adarezer, erat princeps eorum. 17. Quòd cùm nuntiatum
eſſet Dauid, contraxit omnem Iſraëlem, & tranſiuit Iordanem, venítque in Helam:
& direxerunt aciem Syri ex aduerſo Dauid, & pugnauerunt contra eum. 18. Fuge-
rúntque Syri à facie Iſraël, & occidit Dauid de Syris ſeptingentos currus, & qua-
draginta millia equitum: & Sobach principem militiæ percuſſit: qui ſtatim mortuus
eſt. 19. Videntes autem vniuerſi reges, qui erant in præſidio Adarezer, ſe victos eſſe
ab Iſraël, expauerunt & fugerunt quinquaginta & octo millia coram Iſraël. Et fe-
cerunt pacem cum Iſraël: & ſeruierunt eis, timuerúntque Syri auxilium præbere
vltrà filiis Ammon.

VERS. 2. SICVT FECIT PATER EIVS (Naas) MECVM MISERICODIAM] cùm me fugientem Saulem benignè ſuſcepit, & tutatus eſt. Res geſta in Scrip. non narratur, ſed ex traditione eam recenſet S. Hier. in Tradit (quem ſequitur Angelom. Abul Gloſſa, Lyran. Sanchez, & alij) *Quando fugit Dauid a facie Achis regis Geth, venit ad Naas regem Amon, qui fecit cum eo miſericordiam, multa impertiens ei bona. De Naas itaque venit in ſpeluncam 'dollá, vbi venerunt ad eum pater eius; & mater, & omnis domus eius. Inde venit ad Moab, & dimiſit apud eum patrem & matrem, & omnem domum ſuam.* Alias Rabbinorum præſertim R Salomonis ſolutiones affert Lyranus, ſed ab eis confictas, vti oſtendit Abulenſ.

VERS. 4. RASITQVE DIMIDIAM PARTEM BARBÆ] 1. Paral. 19. 4 additur: *Decaluanit & raſit, & præcidit tunicas eorum.* Triplex ergo fuit hæc ignominia, quam Hanon contra ius gentium legatis Dauidis ad ſe conſolandum miſſis irrogauit. Prima, fuit capitis decaluatio: ſecunda, barbæ non totius ſed dimidiæ ad ludibrium, raſio. Tertia, veſtium longarum & ad pedes (more Orientalium) promiſſarum vſque ad nates præciſio, ideóque natium denudatio. Hebræi enim laïci non vtebantur femoralibus, niſi ſacerdotes: quæ omnia tunc

A temporis erant valdè fœda, ignominioſa & infamia, præſertim apud Hebræos; quia eis iuſſerat Deus *non radere caput nec barbam* Leu t. 21. verſ. 5. idque ſciebant Ammonitæ, vtpote Hebræis vicini, ideóque ad maius dedecus apud ſuos, hanc eis inſolentiam irrogarunt, imò apud omnes nationes probroſum eſt barbam vellere. Vnde illud: *Leoni mortuo barbam vellis*, id eſt, mortuo inſultas.

Alleg. Hanon repræſentat Iudæos, qui Chriſto in paſſione genas vulſerunt, Iſaiæ 50. 6.

Tropol. Hanon eſt Diabolus, qui ſubinde benefacere volentibus, barbam abradit, id eſt, fortitudinem adimit: barba enim virilitatis & fortitudinis eſt ſymbolum. Audi Eucherium: *Sicut*
B *Hanon, ita & Diabolus princeps huius mundi pleroſque religioſos & prædicantes per ſubrepentia vitia deturpare conſueuit. Qui dum eorum latentia mala, in aperta & flagitioſa perpetratáque luxuria detegit, quaſi eorum indumenta vſque ad nates abſciſſa, nudos à dignitate caſtitatis derelinquit: & in oculis hominum turpia facta, quæ ipſe perſuaſerat, reuelat. Et dum priſtinam eorum fortitudinem eripit, velut barbam radit. Quos tamen verus Dauid, Dominus ſcilicet & Saluator noſter, clementi reſpectu, per pœnitentiam, ab indulgentia*

Digitized by Google

non excludit : quos & in Iericho, hoc eſt, ſub anathemate pœnitentiæ, & opprobrio meliorum reſidere iubet: donec ſacramenta ſpiritalia, & fortitudinem mentis, quam peccando perdiderant, ſatisfaciendo recipiant, & ſic demum in conſpectu eius ſtare valeant. Hæc omnia ad verbum ex Eucherio (veriùs Beda) tranſcripſit Angelomus, qui & addit: *ſed Chriſtus vindicat ſuorum iniuriam, cùm non ſolùm aduerſarios ſuos, nunc per ſanctorum ſuorum victoriam confundit, ſed etiam in extremo iudicio per iuſtam ſententiam, perpetuis ignibus cruciandos tradet.*

Vers. 9. Vers. 10. Instrvxit aciem contra Syrvm: reliquam avtem partem popvli tradidit Abisai fratri svo, qvi direxit aciem adversvs filios Ammon] Oſtendit Ioab in hac diuiſione exercitus inſignem belli peritiam. Duces enim belli cùm vident ſe cingi à fronte & à tergo, diuidunt copias, vnámque partem hoſtibus à fronte, aliam verò iis, qui à tergo imminent, opponunt. Nec enim iidem milites à fronte, & à tergo pugnare poſſunt: ſi enim cædant hoſtes à fronte, cædentur ab hoſtibus, qui tergo inſtant. Rurſùm quod ſelegerit fortiſſimos milites, quibus inuaſit, illicóque ſtrauit Syros: illis enim proſtratis, fugit altera acies Ammonitarum quibus inſtabat Abiſai frater Ioab. Idem fecit Iudas Machabæus, quin & Gentiles, vt Scipio, Hannibal, Alexander, &c. ac præ cæteris Claudius Nero, conſul Romanus, qui Hannibali oppoſitus, cùm audiret Aſdrubalem cum nouo exercitu 56. millium aduentare, vt ſe cum copiis fratris Hannibalis coniungeret, ſecretò & celerrimè Hannibale inſcio profectus cum ſelecta ſuorum manu, ſe cum caſtris Liuij Salinatoris ſocij Conſulis coniunxit, itáque inopinatò inuadens Aſdrubalem, cum 56. millibus cæcîdit, ac victor rediens caput occiſi ante Hannibalis fratris ſtationes proiecit, itáque eum obſtupefecit & percuſſit, vt de fortuna Carthaginis actum eſſe diceret, ſéque in extremum Italiæ angulum ad Brutios contraheret, vti narrat Liuius decade 3 in fine lib. 7.

Et occidit David de Syris septingentos cvrrvs, et qvadraginta millia eqvitvm] Dices, 1. Paral. 19 v. 18. plures numerantur. ſic enim habet: *Et interfecit Dauid de Syris ſeptem millia currum, & quadraginta millia peditum.* Reſp. liber Paralipomenon, vt patet ex nomine, ſupplet ea quæ in libris Regum omiſſa ſunt, illa verò quæ & ibi dicta ſunt, obſcuriùs, explicat clariùs. Ergo, quòd dicuntur hîc occiſi 700. currus, intellige milites pugnantes è curribus: milites enim occiduntur, non currus: vnde id confirmat liber Paralip. dicens: *interfecit ſeptem millia currum*, id eſt ſeptem millia militum pugnantium è curribus. Erant igitur currus ſeptingenti, ſed militum ſeptem millia erant: quilibet enim currus continebat decem milites. Porrò præter quadraginta *millia equitum*, quæ habet liber Regum, liber Paral. addit quadraginta *millia peditum*, ita vt vniuerſim tam peditum, quàm equitum cæſa ſint 80. millia, præter ſeptem millia pugnantium è curribus. ita Abul. Sanchez, Serarius, & alij. Denique Ioſepus aſſerit bellum hoc Ammoniticum finitum eſſe ineunte hieme. Vers. 18.

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Lapſus Dauidis in adulterium cum Bethſabee, & homicidium Vriæ.

1. FActum eſt autem, vertente anno, eo tempore quo ſolent reges ad bella procedere, miſit Dauid Ioab, & ſeruos ſuos cum eo, & vniuerſum Iſraël, & vaſtauerunt filios Ammon, & obſederunt Rabba: Dauid autem remanſit in Ieruſalem. 2. Dum hæc agerentur, accidit vt ſurgeret Dauid de ſtrato ſuo poſt meridiem, & deambularet in ſolario domus regiæ: viditque mulierem ſe lauantem, ex aduerſo ſuper ſolarium ſuum: erat autem mulier pulchra valdè. 3. Miſit ergo rex, & requiſiuit quæ eſſet mulier. Nuntiatúmque eſt ei, quòd ipſa eſſet Bethſabee filia Eliam, vxor Vriæ Hethæi. 4. Miſſis itaque Dauid nuntiis, tulit eam. quæ cùm ingreſſa eſſet ad illum, dormiuit cum ea: ſtatímque ſanctificata eſt ab immunditia ſua: 5. & reuerſa eſt in domum ſuam concepto fœtu. Mitténſque nuntiauit Dauid, & ait: Concepi. 6. Miſit autem Dauid ad Ioab, dicens: Mitte ad me Vriam Hethæum. Miſítque Ioab Vriam ad Dauid. 7. Et venit Vrias ad Dauid. Quæſiuítque Dauid quàm rectè ageret Ioab, & populus, & quomodo adminiſtraretur bellum. 8. & dixit Dauid ad Vriam: Vade in domum tuam, & laua pedes tuos. Et egreſſus eſt Vrias de domo regis, ſecutúſque eſt eum cibus regius. 9. Dormiuit autem Vrias ante portam domus regiæ cum aliis ſeruis Domini ſui, & non deſcendit ad domum ſuam. 10. Nuntiatúmque eſt Dauid à

Digitized by Google

dicentibus: Non iuit Vrias in domum ſuam. Et ait Dauid ad Vriam: Nunquid non de
via veniſti? quare non deſcendiſti in domum tuam? 11. Et ait Vrias ad Dauid: Arca
Dei & Iſraël & Iuda habitant in papilionibus, & dominus meus Ioab, & ſerui domi-
ni mei ſuper faciem terræ manent: & ego ingrediar domum meam, vt comedam &
bibam, & dormiam cum vxore mea? per ſalutem tuam, & per ſalutem animæ tuæ,
non faciam rem hanc. 12. Ait ergo Dauid ad Vriam: Mane hîc etiam hodie, & cras
dimittam te. Manſit Vrias in Ieruſalem in die illa & altera: 13. & vocauit eum Da-
uid vt comederet coram ſe & biberet, & inebriauit eum: qui egreſſus veſpere, dor-
miuit in ſtrato ſuo cum ſeruis domini ſui, & in domum ſuam non deſcendit. 14. Fa-
ctum eſt ergo manè, & ſcripſit Dauid epiſtolam ad Ioab: miſitque per manum Vriæ,
15. ſcribens in epiſtola: Ponite Vriam ex aduerſo belli, vbi fortiſſimum eſt prælium:
& derelinquite eum, vt percuſſus intereat. 16. Igitur cùm Ioab obſideret vrbem, po-
ſuit Vriam in loco vbi ſciebat viros eſſe fortiſſimos. 17. Egreſsique viri de ciuitate,
bellabant aduerſum Ioab, & ceciderunt de populo ſeruorum Dauid, & mortuus eſt
etiam Vrias Hethæus. 18. Miſit itaque Ioab, & nuntiauit Dauid omnia verba præ-
lij: 19. præcepítque nuntio, dicens: Cùm compleueris vniuerſos ſermones belli ad
regem, 20. ſi eum videris indignari, & dixerit: Quare acceſſiſtis ad murum, vt præ-
liaremini? an ignorabatis quòd multa deſuper ex muro tela mittantur? 21. Quis
percuſſit Abimelech filium Ierobaal? nonne mulier miſit ſuper eum fragmen molæ
de muro, & interfecit eum in Thebes? quare iuxta murum acceſſiſtis? dices: Etiam
ſeruus tuus Vrias Hethæus occubuit. 22. Abiit ergo nuntius, & venit, & narra-
uit Dauid omnia quæ ei præceperat Ioab. 23. Et dixit nuntius ad Dauid: Præua-
luerunt aduerſum nos viri, & egreſſi ſunt ad nos in agrum: nos autem facto impè-
tu perſecuti eos ſumus vſque ad portam ciuitatis. 24. Et direxerunt iacula ſagit-
tarij ad ſeruos tuos ex muro deſuper, mortuíque ſunt de ſeruis regis, quinetiam
ſeruus tuus Vrias Hethæus mortuus eſt. 25. Et dixit Dauid ad nuntium: Hæc di-
ces Ioab: Non te frangat iſta res: varius enim euentus eſt belli; nunc hunc, & nunc
illum conſumit gladius, conforta bellatores tuos aduerſus vrbem, vt deſtruas eam,
& exhortare eos. 26. Audiuit autem vxor Vriæ, quòd mortuus eſſet Vrias vir
ſuus, & planxit eum. 27. Tranſacto autem luctu, miſit Dauid, & introduxit eam
in domum ſuam, & facta eſt ei vxor, peperítque ei filium: & diſplicuit verbum hoc,
quod fecerat Dauid, coram Domino.

VERS. 1. FACTVM EST AVTEM, VERTENTE ANNO EO TEMPORE, QVO SOLENT REGES AD BELLA PROCEDERE] ſcilicet exacta hieme, in vere ſequentis anni, putà in Martio, quo Mars dominari ſolet, & reges ad bella procedere.

MISIT DAVID IOAB, &c.] Dauid verò domi remanſit, ideóque incidit in adulterium & homicidium, vnde Theodor. q. 25. *Dauid*, ait, *cùm eſſet in acie, mentemque exerceret in belli cura, ex legibus diuinis vitam ſuam adminiſtrabat: paruas autem aſſecutus inducias, paſſus eſt lapſum.* Vide hîc quàm bellum, vt negotium præſtet otio: negotium Dauidem fecit caſtrum, otium adulterum.

OBSEDERVNT RABBA] Erat hæc vrbs potens, regia, & metropolis Ammonitarum, ita dicta à magnitudine. *Rabba*, enim, vel *Rabbath*, hebr. idem eſt quod, *multa*, id eſt magna, per enallagen quantitatis diſcretæ pro continua: quanquam verè erat quoque *multa* in numero incolarum & ciuium. Eadem dicta quoque eſt *Ammon* vel *Amman*, & *vrbs aquarum* c. 12. v. 27. eò quòd Iaboc torrens eam circumfluat. Denique à Ptolemæo Philadelpho ſecundo Ægypti rege, qui Biblia ex Hebræo in Græcum per Sept. Interpretes transferri curauit, ſubiugata, dicta eſt, *Philadelphia*, quod nomen hucuſque retinet.

ACCIDIT VT SVRGERET DAVID DE STRATO SVO POST MERIDIEM] ſomno & cibo pa-ſtus diſtentúſque, ideóque in venerem procliuis: huius enim ſtimuli ſunt deliciæ regales, deſidia, & ſomnus; in ſomno enim fit cibi concoctio, cuius vltima pars eſt ſemen: quod enim corpori alendo ſuperfluit, vertitur in ſemen. Quapropter ſomnus matutinus caſtis periculoſus eſt, tunc enim peractâ concoctione reliquum alimenti in ſemen tranſit, quod venereas cogitationes motúſque efficit. Qui ergo ſtudent caſtitati, non ſtertant in multam lucem, ſed manè ſurgant, imò auroram cum philomelis Deum laudando præueniant: ac ituri cubitum, ſe B. Virgini & Angelo Cuſtodi ſeriò commendent, vt nocturnas carnis tentationes & Diaboli illuſiones impediant: denique cùm primùm euigilant, illicò mentem ad Deum & Chriſtum orando conuertant, vt à carnalibus cogitationibus eam auertant, has enim & caro ſomno adhuc ſemiſopita, & Dæmon tentator ſuſcitare ſolent. VERS. 2.

VIDITQVE MVLIEREM SE LAVANTEM EX ADVERSO (Domus enim Vriæ erat vicina, & ex aduerſo palatij Dauidis, vt notat Adrichom. in Tabulis Geographicis) SVPER SOLARIVM SVVM] refer hoc ad *vidit*, non ad *mulierem*: nec enim mulier erat ſuper ſolarium Dauidis, ſed

Dauid ambulans ſuper ſolarium, vidit ex aduerſo palatij mulierem ſe lauantem, vt patet ex Hebræo. Minùs rectè ergo Abul. cenſet Dauidem vidiſſe Bethſabee lauantem ſe ſuper ſolarium domus Vriæ mariti ſui: hoc enim indecorum & incommodum fuiſſet. Lauabat ergo ſe vel in domo, vt vult Vatabl. vel in horto ad fontem, qui etiamnum oſtenditur, ait Adrichom. & ex eo Serarius & Pineda. Vnde Sept. habent, *vidit Dauid a ſolario mulierem lauantem ſe*; Hebr. *è tecto vidit lauantem.* Hæc fuit noua cauſa lapſus Dauidis, nimirùm viſio mulieris ſeminudæ: Oculi enim ſunt in amore duces: ac proinde impoſſibile eſt laſciuam cogitationem arcere à mente, niſi ab oculis arceatur laſciuus mulieris aſpectus. Vnde Iob c. 31. 1. *Pepigi*, ait, *fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine.*

Oculi cuſtodiendi. Gnoma.

B Audi Clementem Alexand. lib. 3. Pedag. c. 11. ſub medium: *Laſciui autem aſpectus, & verſatilibus, & tamquam conniuentibus oculis intueri, nihil eſt aliud quam oculis mœchari, cùm per eos cupiditas ineat prima pugnæ præludia.* Quin & Cyrus apud Xenophon. lib. 5. Pædiæ, *Ignis*, ait, *tangentes vrit, pulchri verò etiam eos qui procul aſpiciunt, incendunt vt amore ardeant.* Sigillatim verò de Dauide S. Chryſoſt. in Pſal. 50. *Aperuit*, ait, *in vano oculos, & ſuſcepit ictum ſagittæ: audiāt curioſi, qui pulchritudines alienas conſiderant*, &c. Et S. Auguſt. hom. 21. inter 50. *Sit*, inquit, *caſus maiorum, tremor minorum*, &c. *Boni viri, Eccleſiæ filij, & in Chriſti amore perfecti, audientes tam ſancti viri ruinam, abſtineant oculos, non eos defigunt in pulchritudine carnis alienæ*, &c. *de longè vidit illam David, de qua captus: mulier longè, libido* C *propè: numquid tu fortior Dauid, Salomone ſapientior? Si illos tam ſanctos viros incauta familiaritas mulierum, & perniciosa blandimenta vicerunt; quid de ſe cogitant illi, qui cum extraneis mulieribus, non ſolùm conuerſari, ſed in eadem domo manere nec metuunt, nec erubeſcunt*, &c. Addit S. Auguſt. nimiam proſperitatem & abundantiam fuiſſe Dauidi ruinæ cauſam; *Idcircò*, inquit, *aduerſus felicitatem acriùs vigilandum eſt.*

Denique Torniellus cenſet Dauidem peccaſſe cum Bethſabèe anno regni ſui 15. Salianus verò & Pineda anno regni 19. ætatis verò 49. & hoc veriùs videtur, vti oſtendam c. 12. 24. Hic enim annus eſt ſeptimus climactericus, qui magnam inducit naturæ, indéque affectuum morúmque D mutationem, ſicut nonus climactericus eſt annus 63. qui multis magnam alterationem, ac non paucis mortem affert.

Bethsabee filia Eliam] Tradunt Hebræi apud S. Hieron. hunc Eliam fuiſſe filium Achitophel, idcóque Achitophel poſteà coniuraſſe cum Abſalomo contra Dauidem, vt vitium nepti ſuæ à Dauide illatum vlciſceretur. Id probabile eſſe cenſet ex Hugone Salianus. Poterat enim Achitophel auus 60. eſſe annorum, Eliam pater 40. Bethſabee filia 18. Idem cenſent Abulenſ. Dion. & alij. Porrò *Eliam*, tranſpoſitis literis *Ammiel* vocatur 1. Paral. 3. 5. *Ammiel* enim hebr. idem eſt quod *populus meus Deus: Eliam*, verò idem quod, *Deus meus populus.* Denique *Eliam filius Achitophel* fuit vnus ex triginta fortibus Dauidis, æquè ac Vrias Hethæus, vt patet 2. A Reg. 23. 34. & 39. fieríque poteſt vt inde coaluerit affinitas Vriæ cum Eliam, ductâ eius filiâ in vxorem, quod vterque eſſet in cohorte & domo fortium Dauidis, eiúſque pater Achitophel eſſet vir ſapiens, celebris & conſiliarius regis. Tandem Bethſabee (quæ corruptè à Græcis & multis Latinis nominatur *Berſabee*) hebr. dicitur *Bat ſceba*, id eſt, filia ſaturitatis, vel *Bat ſcua*, id eſt, filia diuitiarum vel ſalutis, ait Pagnin. ac talis euaſit, poſtquam pœnitens Dauidis vxor facta, ſanctam cum eo egit vitam, imò euaſit propheteſſa, & Salomonem filium ad omnem pietatem erudiuit, vti oſtendi Prouer. 31. v. 1. & ſeq.

Vxor Vriæ Hethæi] hoc eſt, Gethæi, inquiunt nonnulli, qui ſcilicet erat ex fortiſſimis & antiquiſſimis militibus Dauidis, qui eum in Geth fugientem ſecuti fuerant, ideóque dicebantur *Gethæi* vel *Hethæi. Geth* hebr ſignificat *torcular*, idque hic eſt appoſitum: nam ibi cum Dauide torculari perſecutionis Saulis preſſus fuit Vrias, ac ſimili, imò maiori torculari hic oppreſſus à Dauide. Veriùs Adrichom. in deſcript. tribus Iuda, n 128. *Eth*, inquit, ſiue *Heth* locus eſt in regione Hebronis, quem *Ethæi* ſiue *Hethæi* populi, ab *Ethæo* ſiue *Hethæo* filio Chanaan orti, incoluerunt: à quibus Abraham ſpeluncam duplicem emit. Ex hoc etiam loco Vrias, vir Bethſabee, fuit oriundus, qui Ethæus ſiue Hethæus, teſte Hieronymo, vocitatus eſt. Hoc, vt dixi videtur verius: Nam *Geth* & *Gethæus* hebr. ſcribitur per *gimel*, *Heth* verò & *Hethæus* per *chet. Heth* autem hebr. idem eſt quod *pauor, terror, contritio*: vnde *Hethæus*, idem eſt quod, *pauorem incutiens, terribilis, conterens*, qualis fuit Vrias vir fortiſſimus. ita ſentiunt S. Hieron. Adrichom. Salianus & alij. Minùs rectè ergo Procopius & Theodor. cenſent Vriam dici Hethæum, quòd oriundus eſſet ex Hethæis, qui erant vna ex ſeptē gentibus Chananæorū, quos Hebræi duce Ioſue expulerunt, ſed Vriam ad iudaïſmum fuiſſe conuerſum, factúmque proſelytum: & Abul. qui putat Vriam dici Hethæum, non quòd eſſet Hethæus, ſed quòd in terra Hethæorum habitaſſet. Serarius verò putat Vriam dici Hethæum, quòd ipſe aut ipſius pater contra Hethæos præclari quippiam geſſiſſet, quemadmodum Archias dictus eſt Samius apud Herodotum lib. 3. cùm eſſet alioqui Lacedæmonius. Denique Ioſephus: *Vrias*, inquit, *erat ciuis Hieroſolymitanus magna ob fortitudinem tam apud regem, quàm contribules gloria. Hieroſolymitanus*, intellige habitatione, aut natiuitate, quod ibi natus eſſet, licet oriundus ex *Heth*, vti dixi.

Dormivit cum ea] Adulterium cum ea commiſit. Mirus & profundus fuit hic ſancti Regis, Pſaltis & Prophetæ Dauidis lapſus, qui docet nos in timore & tremore operari ſalutem noſtram. Nam S. Baſilius hom. 22. de humilitate, & in Regulis breuior. reſponſ. 81. docet cauſam lapſus & negationis S. Petri fuiſſe præſumptionem, quâ dicebat: *Etſi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Etſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego numquam ſcandalizabor.* Sic & cauſam lapſus Dauidis in homicidium & adulterium, fuiſſe eandem præſumptionem, quòd ſcilicet ſemel gratia ſingulari viſitatus dixerit illud

Vers. 4.

Præſumptio cauſa lapſus Dauidis.

Digitized by Google

Pſalm. 29. 7. *Ego dixi in abundantia mea, Non mouebor in æternum.* Vnde mox pœnam ſubdit: *Auertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus.* Idem Pſalm. 118. 67. *Priuſquam,* inquit, *humiliarer, ego deliqui; propter ea eloquium tuum cuſtodiui.* Hinc S. Franciſcus ſuis dabat hoc documentum: *Cùm gratiam acceperis à Deo, dic: Domine, cuſtodi in me theſaurum tuum, quia ego illius latro ſum.* ita S. Bonauentura in eius Vita, c. de ſtudio orationis. Quocirca S. Columbano adoleſcenti (vt habetur in eius Vita c. 2.) pia fœmina hoc dedit ſalutis & caſtitatis monitum: *Reminiſceris ſuaſu Euæ Adam dilapſum, Samſonem à Dalila ſeductum, Dauid a priſtina iuſtitia, pulchritudine Bethſabee corruptum, ſapientiſſimum Salomonem,* &c. *Perge ô iuuenis, perge, euade ruinam, per quam multos comperis corruiſſe, declina viam, quæ inferi ducit ad valuas.* Nugantur hic Rabbini in Thalmud, qui, vt Dauidem excuſent à peccato, dicunt Vriam æquè ac cæteros milites ad bellum euntes, vxori dediſſe libellum repudij; quare illam iam repudiatam & lege ſolutam, potuiſſe nubere Dauidi: Verùm hoc falſum eſſe liquet ex eo, quòd Dauid Vriam è bello accitum, iuſſerit domum ad vxorem ſuam redire, idque ſe facturum neget Vrias v. 11.

Contra tam monita.

Porrò S. Epiphan. in vita Nathan Prophetæ, & ex eo Abulenſ. aſſerit, Nathan abſentem in ſpiritu præuidiſſe concupiſcentiam Dauid. ſ: quare vt eius peccatum impediret, feſtinanter perrexiſſe Hieroſolymam: ſed Beliar vel potiùs Belial, id eſt, Diabolum ei obieciſſe remoram, nimirùm mortuum quemdam nudum, quem dum ſepelit Nathan; Dauid adulterium commiſit. Cuius rei fides ſit penes S. Epiphan.

Patres myſticè adulterium Dauidis explicant de Chriſto deſponſante ſibi Gentiles.

Myſticè (quod nouum & mirum eſt) Patres plerique adulterium Dauidis interpretantur de Chriſto Eccleſiā Gentium ſibi deſponſante. Vnde S. Ambroſ. lib. 3. in Lucam: *Myſterium,* ait, *in figura, peccatum in hiſtoria, culpa per hominem, Sacramentum per Verbum.* Quaſi totum myſterium in eo fuerit, vt Verbum alienam naturam ad ſuam hypoſtaſin, ſicut Dauid alienam vxorem ad ſuum thalamum, coniugarit: Deinde idem typum geſſerit Chriſti Domini Eccleſiam ſibi ex Gentibus in ſponſam cooptantis. Ita quoque D. Auguſt. lib. 22 contra Fauſtum c. 87. *Iſte,* inquit, *Dauid grauiter ſceleratèque peccauit: veruntamen ille deſiderabilis omnibus gentibus, adamauit Eccleſiam ſuper tectum ſe lauantem, id eſt, mundantem ſe à ſordibus ſeculi, & domum luteam ſpiritali contemplatione tranſcendentem atque calcantem.* Ac ſi diceret, quamuis Dauid alienam ſibi vxorem aſſumendo grauiter deliquerit: tamen Chriſtum Dominum ſibi Eccleſiam pro Synagoga deſponſantem ſignificauit. Addit S. Auguſt. & ex eo Beda, Dauid occidiſſe Vriam, id *eſt,* Chriſtum occidiſſe Diabolum, eique extorſiſſe ſponſam, ſcilicet Eccleſiam Gentium. Tertiò, S. Gregor. lib. 3. Moral. c. 21. *Dauid,* ait, eſt *Chriſtus, Bethſabee eſt lex vetus, quam Chriſtus ab Vria, id eſt, à Iudæis abſtulit, ſibique coniunxit, quia ſe per illam prædicari declarauit.* Idem ex S. Gregorio deſcripſerunt Eucherius, Angelomus, Rupert. & alij: ac ſimilia habet S. Ambroſ. Apolog. 1. Dauidis c. 3. Pergit S. Greg. *Vrias ad Ioab cum epiſtolis, ex quibus occidi debeat, mittitur, quia idem ipſe Iudaicus populus legem portat, qua conuincente moriatur. Dum enim mandata legis retinens, implere renititur, ipſe defert iudicium, vnde damnetur.* Vnde concludit: *quid per factum iſtud Dauide ſceleſtius? quid Vria mundius dici poteſt? Sed rurſum per myſterium, quid Dauide ſanctius, quid Vria infidelius inuenitur? Quando & ille per vitæ culpam, prophetiæ ſignat innocentiam, & iſte per vitæ innocentiam, in prophetia exprimit culpam.*

Hæc allegoria eſt impropria.

Verùm hæ allegoriæ non ſunt propriæ & primæ claſſis, ſed ſecundæ & impropriæ, quia laxiores ſunt, nec ex æquo reſpondent literæ & hiſtoriæ. Eſt enim in eis aliqua quidem proportio & analogia, at non per omnia ſimilis, ſed in multis diſſimilis. Quod enim Dauid fecit cum peccato, hoc Chriſtus fecit ex ſanctitate & miſericordia. Quare in his allegoriis Dauid non tam ſpectandus eſt, vt initio adulterans cum Bethſabee, quàm vt poſteà eam ſibi copulans matrimonio. Sic enim repræſentauit Chriſtum deſpondentem ſibi Eccleſiam ex Gentibus.

Rurſùm Vrias vir fortis, fidelis & pius; non aptè repræſentat Diabolum, niſi quatenùs ipſe fuit Hethæus. Si enim per Hethæum accipias Gethæum, oriundum ex Geth, vrbe Philiſthinorum; vel Hethæum, id eſt, oriundum ex Hethæis, qui erant vna ex ſeptem gentibus Chananæorum, quas Deus deleri iuſſerat, vti nonnulli accipiunt; ſic rectè Vrias repræſentat Diabolum, vtpote patrem impiorum & infidelium, quales erant Hethæi & Chananæi. Vide noſtrum Salmeronem Prolegomeno 9. c. 10. & 11. Simili modo Oſee iuſſu Dei c. 1. meretricem duxit in vxorem, vt repræſentaret Deum & Chriſtum, qui in Eccleſia ſibi copulauit idololatras, qui anteà cum idolis myſticè fornicabantur.

STATIMQVE SANCTIFICATA EST AB IMMVNDITIA SVA] q. d. Abluit corpus aqua luſtrali, ritu legis veteris *ſanctificata,* id eſt, benedicta, itáque emundauit ſe ab irregularitate legali, contracta ex congreſſu cum Dauid, iuxta legem Leuit. 15. 18. verùm peccatum, ſiue culpam adulterij non abluit, hæc enim non aqua, ſed pœnitentia & lacrymis abluenda eſt. VERS. 5.

MITTENSQVE NVNTIAVIT DAVID, ET AIT: CONCEPI] q. d. ait S. Chryſoſt. in Pſal. 50. *O rex perij. Et ille ait: Quid habes? Prægnans,* inquit, *ſum. Peccati mei pullulat fructus, accuſatorem intrinſecùs habeo, in ventre profero proditorem. Si venerit & viderit vir meus, quid dicam? quid loquar? quam excuſationem prætendam? Inueniet me grauidam; & occidet me.* Vnde moraliter infert Chryſoſt. *Videte & admiramini, Fratres, quantum mali ſit delictis & peccatis obnoxium fieri. Rex militem timet, & formidat ſubditum. Imperator coronam capite geſtabat, & confuſionis opprobria metuebat.* VERS. 6.

MITTE AD ME VRIAM HETHÆVM] Cauſa fuit, ait Abul. vt Dauid liberaret ſe infamia adulterij, & Bethſabee à morte, ob idem adulterium ab ea perpetratum: vocauit ergo Vriam, vt is putaretur rem habuiſſe cum Bethſabee vxore ſua, itáque infans quem ex Dauide ſecretò conceperat Bethſabee, putaretur eſſe filius Vriæ

Digitized by Google

mariti, non Dauidis adulteri. Si enim Vrias poſt longiorem temporis moram rediiſſet vxore grauida vel pariente, omnibus notum fuiſſet hunc filium non eſſe Vriæ, ſed alicuius adulteri, ac tandem inquiſitione facta deprehenſus fuiſſet Dauid adulter eſſe huius fœtus parens. ita Sanctus Chryſoſt. in Pſalm. 50.

Vers. 11. Et ait Vrias (vir robuſtior ſpiritu quàm corpore) ad David: Arca Dei et Israel (milites & decem tribus obſidentes Rabba) et Iuda habitant in papilionibus] Hinc patet arcam per Abiathar Pontificem ductam fuiſſe ad caſtra, & obſidionem Rabba, vt Dei ductu & ope eam expugnarent.

Et ego ingrediar domum meam, vt comedam et bibam, &c. Per salutem tuam et per salutem animæ tuæ (iuro quòd) non faciam rem hanc] O militem fortem & ſanctum, qui tamen indignam ſua fide & robore mercedem retulit à Dauide, vtpote ab eo morti deſtinatus. Ita pij hic opprimuntur, vt in futuro Chriſti iudicio exaltentur, beentur & glorificentur coram omnibus Angelis & hominibus. Idem quod Vrias, dicat faciátque Chriſtianus generosè pro Deo & animarum ſalute laborans, ac labori ſuccumbens & occumbens, ſed oriens quieti & gloriæ beatæ æternitatis. Vnde *Vrias* hebr. idem eſt quod, *lux mea Deus*, vel *ignis meus Deus*; *Hethæus* idem eſt quòd, *abſciſſus*, ait S. Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum c. 87.

Vers. 13. Et inebriavit eum] vt ebrius domum rediret, & cum vxore dormiret; itáque ipſa ex eo, non ex Dauide fœtum concepiſſe putaretur. Vide hîc vt vnum peccatum trahat aliud. En Dauid vt adulterium tegat, procurat fœtum ſuum ſupponere Vriæ; quod erat crimen iniuſtitiæ. Sic hodie adulteræ filios ex adultero ſuſceptos ſupponunt & arrogant ſuis maritis; itáque fraudem & iniuſtitiam committunt, dum hac ſuppoſitione efficiunt, vt maritus eos quaſi ſuos alat, & hæredes inſtituat cum damno verorum filiorum: ad cuius damni reſtitutionem tenentur adulteræ, quia eius cauſam dederunt. Rurſùm Dauid, vt hanc fœtus ſui ſuppoſitionem adornet, Vriam inebriat, quod eius tertium fuit peccatum. Nam vt ait S. Auguſt ſerm. 231. de Tempore. *Qui alterum cogit, vt plus quàm opus eſt, bibendo inebriet; minus malum ei erat, ſi carnem eius vulneraret, quam eius animæ per ebrietatem noceret.* Et inferiùs ait eum ſacrificare Diabolo. Et S. Ambroſ. Apol 2. Dauid c. 3. *Oculis*, ait, *excitatur libido, ſed ebrietate ſuccenditur; Noë ebriatus eſt, & qui non inebriatus eſt diluuio, inebriatus eſt vino.*

Vers. 14. Scripsit David epistolam ad Ioab, misitqve per manvm Vriæ] quibus ſcribebat Ioab, vt curaret Vriam ab Ammonitis occidi. Vnde *littera Vriæ* æquè ac *Bellerophontis* apud Lucianum, abierunt in prouerbium, ac de iis dicuntur, qui literas ſui damni neciſue cauſas perferunt. Opinatur noſter Sanchez ex hiſce literis Vriæ Gentiles finxiſſe fabulam Bellerophontis, quòd ſcilicet ipſe acceptis commendatitiis à Præto rege litteris ad Iobatan (quod nomen alludit ad Ioab hîc) in mortem præcipitatus ſit. Sic ex Moyſe cum Deo loquente, acceperunt fabu-

A lam Minoïs cum Ioue colloquentis; & Samſone, fabulam Herculis, aliáque plura ſimilia, teſte Clemente Alexandrino lib 2. Strom. Fuit hoc quartum & grauiſſimum Dauidis peccatum, quo vt celaret adulterium ac adultera ſecurè & iugiter frueretur, curauit occidi Vriam militem fortiſſimum, ſibíque fidiſſimum, ne ſcilicet ipſe poſt bellum domum rediens, vidénſque vxorem grauidam vel parientem, ſciens ſe cum ea rem non habuiſſe, eam vt adulteram traduceret, imò occideret, néue ipſa ad ſui tutelam Dauidem auctorem prolis conceptæ, Vriæ aſſignaret & proderet. Porrò homicidium Dauidis valdè aggrauauit, modus hic, quo eum occidit, qui fuit fraudulentus & proditorius. *Sic ex vitio vitium gignitur*, ait Iſidor. *Sicut Dauid non euitauit adul-*
B *terium, perpetrauit & homicidium.* Vide hîc rurſùm quàm libido ſibi blanda, aliis ſit ſæua & crudelis: vt enim ſuæ voluptati ſola indulgeat, alios eâ excludens, ablegat vel occidit. Myſticè Rupert. lib. 11. de Diuin. Offic. c. 1. *Tulit Dauid vxorem*, inquit, *Vriæ Ethæi, ipſúmque Vriam fecit occidi, ferentem in manu ſua ſcriptam mortis ſuæ ſententiam: graue quidem committens piaculum ſecundùm rem geſtam, ſed grande præſignans myſterium per Chriſtum regem vitæ, manu fortem atque deſiderabilem, ſuo tempore peragendum*, &c. Rurſùm D. Thom. præf. in epiſt. Canon. *Literas mortis ſuæ*, ait, *portant viri literati, qui ſciunt & docent, & non faciunt. Iſtæ ſunt literæ ſine ſigillo, id eſt, ſcientia ſine vita; & ideò non creditur eis.*

Posvit Vriam in loco vbi sciebat Vers. 16.
C viros esse fortissimos] Addit Ioſeph. Ioab Vriæ commendaſſe fidem & ſtrenuitatem, vt vſque ad mortem pro Dauide & Iſraële pugnaret, ac ſocios Vriæ ſecretò monuiſſe, vt eum in pugna deſererent, atque ab hoſtibus cingi cædíque permitterent. Quid hac re magis proditorium aut ſceleſtum dici fingíque poteſt? Porrò S. Hieron. lib. 1. contra Iouinianum aſſerit Dauidem propter homicidium Vriæ à Deo prohibitum ædificatione templi, ſed grauiores eius pœnas audiemus cap. ſeq.

Et mortvvs est etiam Vrias] Ecce hic Vers. 17.
conſummatum Dauidis ingrati homicidium, cuius indignitatem graphicè depingit & exaggerat Abul. hic quæſt. 5. in cap. 12. Porrò permiſit Deus tam grauiter labi Dauidem: Primò, vt eum *Cauſa prima ob quam Deus permiſit labi Dauidem.*
D humiliaret, vt ſcilicet ipſe ſciret ſe, licet per gratiam eſſet ſanctus Propheta, & Pſalmographus; tamen per naturam eſſe hominem fragilem & procliuem in peccata, vti ſunt cæteri. Vnde ipſe idipſum iam lapſus confitetur in Pſalm. 50. *Ecce*, inquit, *in iniquitatibus conceptus ſum: & in peccatis concepit me mater mea.* Secundò, vt in *Secunda.*
eius lapſu & erectione Deus ſuam iuſtitiam æquè ac miſericordiam oſtenderet: iuſtitiam in peccati caſtigatione, miſericordiam, in culpæ condonatione: ſicut quò maior eſt morbus vel vulnus, eò maior medici curantis peritia & efficacia oſtenditur, ait S. Chryſoſt. in Pſalm 50. Tertiò, *Tertia.*
ad aliorum exemplum, vt omnes à Dauide lapſo diſcant cauere lapſus occaſiones, ac præſertim incautos fœminarum aſpectus. Audi S. Ambroſ. Apol. 2. Dauid c. 3. *Non te vincat concupiſcentia*

Digitized by Google

forma, ſi non vis vinci; non congrediare peccatis, ne de te vitia coronentur: neque capiaris oculis, neque abripiaris palpebris. Vilis tibi mulier videtur ad pretium, ſed fortis ad vitium: quæ virorum pretioſas animas capit Probat idem ex Prou. c. 6. *Ligabit quis ignem in ſinu, veſtimenta autem non comburet? vel ambulabit quis ſuper carbones ignis, pedes autem non comburet? Caue ergo & tu, ne intra ſinum tuæ mentis ignem libidinis & amorem accendas.* Et inferiùs: *ſi Dauid infirmus, tu fortis? ſi Salomon lapſus eſt, tu immobilis? ſi Paulus primus peccatorum, tu potes primus eſſe Sanctorum?* Quartò, vt, ſi nos labi contingat, non deſperemus, ſed cum Dauide pœnitendo reſurgamus; ac lapſus ſit nobis ſtimulus ad maiorem rigorem & virtutem. Vnde S. Auguſt. hom. 21. inter 50. *Multi*, ait, *cadere volunt cum Dauid, & nolunt ſurgere cum Dauid*, &c. *Audiant, qui non ceciderunt, ne cadant: audiant qui ceciderunt, vt ſurgant. Peccatum cum deſperatione certa mors*, &c. Et S. Proſper lib. 2. de Prædict. c. 26. *Dauid*, ait, *poſitus eſt in exemplum fidelibus, vt diſcant magis timere proſpera, quàm formidare aduerſa. Periculoſum enim eſt animæ dimitti in voluptatibus ſuis, dicente Domino: Ecce quem diligo, caſtigo*, Prouerb. 3. 10. Apocalypſ. 3. 19.

Quarta.

A

B

Vide S. Ambroſ. in duabus Apologiis quas pro Dauide conſcripſit, vbi priore lib. c. 2. ſic ait: *Sancti ſicubi forte, vt homines, corruerunt, naturæ magis fragilitate, quam peccandi libidine; acriores ad currendum reſurgunt, pudoris ſtimulo maiora reparantes certamina; vt non ſolùm attuliſſe æſtimetur lapſus impedimentum, ſed etiam velocitatis incentiua cumulaſſe.* Et nonnullis interiectis: *Propoſiti enim ad imitandum nobis ſunt, & ideo curatum eſt, vt & ipſi aliquando laberentur. Nam ſi inoffenſum à vitiis inter tot lubrica huius ſæculi curriculum peregiſſent, dediſſent nobis occaſionem infirmioribus æſtimandi, cuiuſdam ſuperioris naturæ ac diuinæ fuiſſe, vt delictum recipere, & culpæ conſortium habere non poſſent.* Vnde poſt pauca concludit: *Prateriit igitur pauliſper illos Dei gratia, vt nobis ad imitationem vita eorum fieret diſciplina, & ſicut innocentiæ, ita & pœnitentiæ magiſterium de eorum actibus ſumeremus. Ergo dum lapſus eorum lego, conſortes etiam illos infirmitatis agnoſco: dum credo conſortes, imitandos eſſe præſumo.*

Vers. 26. Planxit evm] Vriam maritum ſuum. Planctus hic apud Hebræos erat ſeptem dierum, vt ait Eccleſiaſt. c. 22. v. 13. Romani tamen, & poſteà Chriſtiani Imperatores vt Gratianus & Theodoſius, ſtatuerunt vxori annum ad lugendum mortem mariti, ita vt non niſi exacto anno luctus, poſſet alteri nubere. Cauſam dedi Eccleſ. 22. Verùm nec Dauid, nec Hebræi expectabant annum, vnde mox à morte Vriæ duxit Bethſabee, ſicut mox à morte Nabal duxit Abigail lib. 1. Reg. 25. 39.

Facta est ei vxor, peperitqve ei filivm] Filius ergo hic conceptus fuit in adulterio, ſed natus in matrimonio, cùm ſcilicet Dauid Bethſabee, mortuo Vria, duxiſſet in vxorem. Qua in re peccauit Dauid, quòd ſcilicet eam, cum qua adulterium commiſerat, occiſo marito illicò duxerit in vxorem, tacitè approbando prius adulterium & homicidium. Vnde ſequitur. Vers. 27.

Et displicvit verbvm hoc qvod fecerat David coram Domino] Fuit ergo hoc quintum Dauidis peccatum: Iudæis enim vetitum erat ducere illam, quam adulterio polluiſſent; non tamen erat irritum cum ea matrimonium, vti iam eſt apud Chriſtianos, vt patet Extr. *de eo qui vxorem duxit, quam polluit per adulterium*. Vnde cap. ſequ. Nathan arguit Dauidem, non tantùm quòd occiderit Vriam, ſed etiam quòd occiſi vxorem à ſe adulterio maculatam duxerit; ſic enim ait v. 9. *Vriam Hethæum percuſſiſti gladio, & vxorem illius accepiſti in vxorem tibi.* Et v. 10. *Non recedet gladius de domo tua vſque in ſempiternum, eò quòd deſpexeris me, & tuleris vxorem Hethæi, vt eſſet vxor tua.* Videtur enim Dauid pulchritudine Bethſabee illectus, eam concupiſſe in vxorem, ideóque occidiſſe Vriam. Nonnulli tamen cum Saliano Dauidem excuſant, quòd illam duxerit, vt eius famæ, pudori & vitæ conſuleret, ne vt adultera lapidaretur; atque vt iniuriam Vriæ illatam repararet, vxorem eius honorando, & ſibi in reginam aſciſcendo, eiúſque liberos, ſi quos reliquerat, ſibi arrogando. Verùm hos fines poſteà intendiſſe, ſibique præfixiſſe videtur Dauid, cùm c. ſequ. à Nathan hac de re reprehenſus, pœnituit; animúmque adulterinis Bethſabee amoribus imbutum in caſtum coniugij eius vſum commutauit. Nam hucuſque concupiſcentiæ ſuæ obſecutus videtur: nec enim vllum dedit pœnitentiæ ſignum, niſi poſtquàm correptus fuit à Nathan, vt audiemus c. ſequ.

C

Digitized by Google

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID à Nathan correptus pœnitet: Deus percutit eius filiolum verſ. 15. cui vitam flendo & ieiunando flagitat Dauid, ſed fruſtrà: Quare Dauid ex Bethſabee generat Salomonem Deo dilectum. Denique verſ. 27. Dauid expugnat Rabbath, eiúſque ciues atrociter trucidat.

1. MISIT ergo Dominus Nathan ad Dauid, qui cùm veniſſet ad eum, dixit ei:
Duo viri erant in ciuitate vna, vnus diues, & alter pauper. 2. Diues habebat
oues, & boues plurimos valdè. 3. Pauper autem nihil habebat omnino, præter ouem
vnam paruulam, quam emerat & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filiis
eius ſimul, de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in ſinu illius dormiens:
erátque illi ſicut filia. 4. Cùm autem peregrinus quidam veniſſet ad diuitem, parcens
ille ſumere de ouibus & de bobus ſuis, vt exhiberet conuiuium peregrino illi
qui venerat ad ſe, tulit ouem viri pauperis, & præparauit cibos homini qui venerat
ad ſe. 5. Iratus autem indignatione Dauid aduerſus hominem illum nimis, dixit
ad Nathan: Viuit Dominus, quoniam filius mortis eſt vir qui fecit hoc. 6. Ouem
reddet in quadruplum, eò quòd fecerit verbum iſtud, & non pepercerit. 7. Dixit
autem Nathan ad Dauid: Tu es ille vir: Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Ego vnxi
te in regem ſuper Iſraël, & ego erui te de manu Saul, 8. & dedi tibi domum domini
tui, & vxores domini tui in ſinu tuo, dedíque tibi domum Iſraël & Iuda: & ſi parua
ſunt iſta, adijciam tibi multò maiora. 9. Quare ergo contempſiſti verbum Domini,
vt faceres malum in conſpectu meo? Vriam Hethæum percuſſiſti gladio, &
vxorem illius accepiſti in vxorem tibi, & interfeciſti eum gladio filiorum Ammon.
10. Quam ob rem non recedet gladius de domo tua vſque in ſempiternum,
eò quòd deſpexeris me, & tuleris vxorem Vriæ Hethæi, vt eſſet vxor tua.
11. Itaque hæc dicit Dominus: Ecce, ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua,
& tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus
tuis in oculis Solis huius. 12. Tu enim feciſti abſconditè: ego autem faciam verbum
iſtud in conſpectu omnis Iſraël, & in conſpectu Solis. 13. Et dixit Dauid ad Nathan:
Peccaui Domino. Dixítque Nathan ad Dauid: Dominus quoque tranſtulit
peccatum tuum: non morieris. 14. Verumtamen quoniam blaſphemare feciſti
inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus eſt tibi, morte morietur.
15. Et reuerſus eſt Nathan in domum ſuam. Percuſſit quoque Dominus paruulum,
quem pepererat vxor Vriæ Dauid, & deſperatus eſt. 16. Deprecatúſque eſt Dauid
Dominum pro paruulo: & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingreſſus ſeorſum, iacuit ſuper
terram. 17. Venerunt autem ſeniores domus eius, cogentes eum vt ſurgeret de
terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum. 18. Accidit autem die ſeptima vt
moreretur infans: timuerúntque ſerui Dauid nuntiare ei quòd mortuus eſſet paruulus.
dixerunt enim: Ecce cùm paruulus adhuc viueret, loquebamur ad eum, & non
audiebat vocem noſtram: quantò magis ſi dixerimus, Mortuus eſt puer, ſe affliget?
19. Cùm ergo Dauid vidiſſet ſeruos ſuos muſſitantes, intellexit quòd mortuus eſſet
infantulus: dixítque ad ſeruos ſuos: Num mortuus eſt puer? Qui reſponderunt ei:
Mortuus eſt. 20. Surrexit ergo Dauid de terra: & lotus vnctúſque eſt: cúmque
mutaſſet veſtem, ingreſſus eſt domum Domini: & adorauit, & venit in domum ſuam,
petiuítque vt ponerent ei panem, & comedit. 21. Dixerunt autem ei ſerui ſui:
Quis eſt ſermo, quem feciſti? propter infantem, cùm adhuc viueret, ieiunaſti & flebas:
mortuo autem puero, ſurrexiſti, & comediſti panem. 22. Qui ait; Propter

infantem,

Digitized by Google

infantem, dum adhuc viueret, ieiunaui & fleui: dicebam enim: Quis ſcit ſi fortè
donet eum mihi Dominus, & viuat infans? 23. Nunc autem quia mortuus eſt,
quare ieiunem? Numquid potero reuocare eum ampliùs? ego vadam magis ad
eum: ille verò non reuertetur ad me. 24. Et conſolatus eſt Dauid Bethſabee
vxorem ſuam, ingreſſúſque ad eam, dormiuit cum ea: quæ genuit filium, & vo-
cauit nomen eius Salomon, & Dominus dilexit eum. 25. Miſitque in manu Nathan
Prophetæ, & vocauit nomen eius, Amabilis Domino, eò quòd diligeret eum Domi-
nus. 26. Igitur pugnabat Ioab contra Rabbath filiorum Amnon, & expugnabat
vrbem regiam. 27 Miſitque Ioab nuntios ad Dauid, dicens: Dimicaui aduerſum
Rabbath, & capienda eſt Vrbs aquarum. 28. Nunc igitur congrega reliquam par-
tem populi, & obſide ciuitatem, & cape eam: ne, cùm à me vaſtata fuerit vrbs, no-
mini meo aſcribatur victoria. 29. Congregauit itaque Dauid omnem populum, &
profectus eſt aduerſum Rabbath: cúmque dimicaſſet, cepit eam. 30. Et tulit dia-
dema regis eorum de capite eius, pondo auri talentum, habens gemmas pretioſiſ-
ſimas, & impoſitum eſt ſuper caput Dauid. Sed & prædam ciuitatis aſportauit mul-
tam valdè: 31. populum quoque eius adducens ſerrauit, & circumegit ſuper eos
ferrata carpenta: diuiſítque cultris & traduxit in typo laterum: ſic fecit vniuerſis
ciuitatibus filiorum Ammon. Et reuerſus eſt Dauid, & omnis exercitus in Ieruſalem.

Vers. 1. MISIT ERGO DOMINVS NATHAN AD DAVID] Vide quàm cæcus per pecca- A
tum euaſerit Dauid. Nam per nouem menſes quibus Bethſabee ex eo conceptum fœtum vtero geſtauit & peperit, quaſi Dei & ſui oblitus, non cogitauit quanta ſcelera adulterij & homicidij commiſiſſet; ſed ſecurus voluptatibus cum Bethſabee indulgebat. Idcircò Deus eius miſerens, miſit ad eum Nathan, qui ſcelerum grauitatem ei oſtenderet, ac pœnas à Deo decretas denunciaret.

Nathan hic alius fuit à Nathan filio Dauidis, & fratre Salomonis, vtpote paruulo, & fortè necdum genito. Hic enim Nathan fuit Propheta familiaris Dauidi, cum quo negotia ſua tractare, B
eiúſque conſilia ſequi ſolebat Dauid: ideóque meruit hic ab eo corripi, & à via gehennæ in ſemitam ſalutis reduci. Dauid enim ita diligebat Nathan, vt ab eo vnum filiorum ſuorum vocarit Nathan, ait Genebrard.

DVO VIRI ERANT IN CIVITATE] Nathan ſapienter non apertè, ſed per ambages orditur correptionem, vt regis animum amoribus ſopitum & ſuperbum à ſomno peccatorum excitet. Feſtiuam ergo ei proponit parabolam, per quam, gratè ſe ei ſceleris ſui enormitatem oſtendit, ne, ſi clarè ipſum faceret, rex excandeſceret, & correptionem ſperneret, diceretque, ait S. Auguſt. hom. 21. inter 50. *Tu cùm ſis pauper & humilis, quomodo auſus es mihi loqui regi?* Quare ſermonem inducit, quaſi de alio aliquo, non de Dauide ageret; vt Dauid alium videretur damna- C
re, non ſeipſum: vnde Græci codices nonnulli hîc præfigunt: *Renuntia*, vel *reſponde mihi iudicium*. Viſus eſt ergo parabola, vt ſuo ſeipſum iudicio rex damnaret, neque ipſum irritaret: *ad ſecandum & ſanandum vulnus cordis eius, ferramentum fecit Deus de lingua eius*, inquit Auguſt. hom. 21. *Sed velut prudens medicus ferrum tegebat*, parabolico ſcilicet velamento.

Porrò hic eſt ſenſus, & hæc applicatio Parabolæ. *Duo viri*, ſunt Dauid & Vrias; ille diues, hic pauper. Dauid multas habebat oues, id eſt, vxores; Vrias vnicam, ſcilicet Bethſabee: hanc ei ademit Dauid per adulterium, itáque grauem ei intulit iniuriam, ac ſeipſum reum fecit mortis præſentis & æternæ. ita Abul. & alij.

FILIVS MORTIS EST VIR QVI HOC FECIT] Vers. 5.
q. d. Reus eſt mortis. Vox enim *filius*, Hebræis cùm iungitur genitiuo pœnæ vel præmij, idem eſt quod *reus*, vel *dignus*. Sic filius mortis, iræ, gehennæ, eſt reus mortis, iræ, gehennæ; filius vitæ, gloriæ, reſurrectionis, idem eſt quod, dignus vita, gloria, reſurrectione.

OVEM REDDET IN QVADRVPLVM] Hæc Vers. 6.
enim reſtitutio furi ouis indicitur Exodi 22. 1. vide ibi dicta.

ET DEDI TIBI DOMVM DOMINI TVI, ET Vers. 8.
VXORES DOMINI TVI IN SINV TVO] Pro *vxores* hebr. eſt נשים *naſcim*, quod non tantùm vxores, ſed & fœminas quaſlibet ſignificat. *Fæminæ* autem, id eſt, *filiæ* Saulis fuêre Merob & Michol quas Deus Dauidi dedit vxores: Merob enim à Saule fuit deſponſa Dauidi, licet poſteà per fraudem Saul illi eandem abſtulerit. Rursùs Hebræi tradunt Eglam vxorem Dauidis, fuiſſe priùs vxorem Saulis, æquè ac Reſpham: ſed hoc refutat Abulenſ. hîc quæſt. 3. Denique hîc non tam ſignificatur actus, quàm ius & poteſtas; quòd ſcilicet Dauid ſuccedens Sauli in regno, habuerit ius in ancillas & vxores Saulis, vt poſſet eas ſi vellet, ſibi matrimonio copulare. ita Lyran. Abul. & alij.

QVAMOBREM NON RECEDET GLADIVS DE Vers. 10.
DOMO TVA VSQVE IN SEMPITERNVM] non abſolutè, ſed reſpectiuè ſcilicet reſpectu domus Dauidis & Iſraëlis, q. d. Quàm diu durabit tua regia ſtirps, & quàm diu durabit regnũ Iſraëlis, faciã vt gladius ſemper incũbat tibi, domuiq; tuæ, nec ab ea recedat, q. d. Tu gladio Ammonitarũ Vriã occidiſti, idcircò in pœnã nõ vnus, ſed multi è filiis & poſteris tuis gladio ocidentur. Ita factum: nam ex filiis Dauidis occiſi quatuor, ſcilicet hic paruulus v. 15. Amnon, Abſalon, & Adonias, & fortè plures alij. Deinde poſteri Dauidis, excepto Salomone, continua cum hoſtibus geſſere bella, in quibus

Digitized by Google

multi Iſraëlitæ, & prognati ex Dauide & fratribus eius occiſi ſunt. ita Abul Salian. & alij.

VERS. 11. ECCE EGO SVSCITABO SVPER TE MALVM DE DOMO TVA] Vt ſcilicet Abſalom filius tuus perſequatur te. Nam, vt ait S. Chryſoſtomus in Pſalm. 3. *Vnde eſt fons peccati, illinc eſt plaga ſupplicij: quia ergo a præcepto Domini exul fugitiuúſque fuerat, propterea filium fugiebat.* Et mox: *Niſi peccatorum ſcintillas occultaſſet, domus non conflagraret.* Morale deinde documentum ſubdit, eos, qui in iuuentute cum mulieribus peccarunt, poſteà incidere in vxores moleſtas & rixoſas, à quibus præterita libido per Deum caſtigatur, iuxta illud Eccleſ. 7. 27. *Qui autem peccator eſt, capietur ab illa*; quaſi ab amorum antidoto, quod peccatorum malos humores conſumat. Audi Chryſoſt. *Vxor tecum bellum gerit, ingreſſum tamquam fera occurrit, linguam tamquam gladium acuit. Res quidem valdè moleſta ac difficilis, quòd auxiliatrix, aduerſaria facta eſt: teipſum tamen examina, numquid in iuuentute in mulierem noui quid attentaris, & quod mulieri à te vulnus inflictum eſt, curetur per mulierem, & alienum vlcus propria vxor chirurgi officio fungens, medicetur; & quamuis quæ ſecet, ignores, nouit tamen Deus medicus. Ipſe enim eâ tamquam ferro aduersùs te vſus eſt; & quemadmodum ferrum neſcit quid agat, futuram autem per ferrum medelam nouit medicus; ita etiam licet ignoret vxor, quæ ferit, & maritus, qui feritur, cauſam ictus, Deus tamen vt medicus nouit, quid conferat.*

Iuuenes fornicantes incidunt in vxores moleſtas.

VERS. 12. EGO AVTEM FACIAM, &C. IN CONSPECTV SOLIS] Abſalom enim publicè in ſolario coram toto Iſraël violauit vxores patris ſui cap. 16. 22. nimirùm ſic congrua talione ſolarium ſupplicij correſpondit ſolario adulterij, vnde Dauid proſpexit & concupiuit Bethſabee. Atque parum hoc eſt: Inſuper reſpondit ſol ſolario, vel potiùs meridianus ſol veſpertino iam tempori, cùm poſt meridiem Dauid deambulauit in ſolario. Dictum enim eſt illi: *Tu feciſti abſconditè: ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu Iſrael, & in conſpectu ſolis.* Ergo adulterio nullum eſt operimentum, ſed Deus illud licet occultum in lucem educit & propalat, ſicut propalauit hîc omnibus non tantùm Iſraëlitis, ſed & Gentibus, adeóque ſæculis futuris mœchiam & cædem Dauidis: Quanta ergo erit confuſio adulteris & ſceleratis in die Iudicij, vbi coram omnibus Angelis & hominibus Chriſtus cuiúſque crimina patefaciet, arguet & damnabit?

VERS. 13. ET DIXIT DAVID AD NATHAN: PECCAVI DOMINO] in Dominum, contra Dominum, ídque coram Domino, eo vidente & intuente, eſto coram hominibus idipſum celarim & abſconderim. Hoc verbum *peccaui*, breue eſt; ſed ex intimo cordis ſinu profectum, ac profundo humilitatis, compunctionis, pœnitentiæ, religionis & charitatis ſenſu refertũ, vti liquet ex Pſ. 50. quẽ tum dictauit; *Miſerere mei Deus*, vbi inter cætera ait: *Tibi ſoli peccaui, & malum corã te feci.*

Quocirca hanc Dauidis vocem, *peccaui*, Patres examinantes, mirificè exaggerant & celebrant. Primò, S. Ambroſ. Apol 1. Dauid c. 2. *Ille*, inquit, *rex tantus & potens, ne exiguo quidem momento manere penes ſe delicti paſſus eſt conſcientiam: ſed* A *prematurâ confeſſione, atque immenſo dolore reddidit peccatum ſuum Domino. Quem mihi nunc facilè reperias honoratum ac diuitem, qui, ſi arguatur alicuius culpæ reus, non moleſtè ferat? At ille regio clarus imperio, tot diuinis probatus oraculis, cùm à priuato homine corriperetur, quod grauiter deliquiſſet: non indignatus infremuit, ſed confeſſus ingemuit.* Idem S. Ambroſ. ibidem c. 4. *Peccauit Dauid*, inquit, *quod ſolent reges: ſed pœnitentiam geſſit, fleuit, ingemuit, quod non ſolent reges. Confeſſus eſt culpam, obſecrauit indulgentiam, humi ſtratus deplorauit ærumnam, ieiunauit, orauit, confeſſionis ſuæ teſtimonium in perpetua ſæcula vulgato dolore tranſmiſit. Quod erubeſcunt facere priuati, rex non erubuit confiteri. Qui tenentur legibus, audent ſuum negare peccatum, dedignantur rogare indulgentiam; quam petebat qui nullis legibus tenebatur humanis.* B *Quòd peccauit, conditionis eſt; quòd ſupplicauit, correctionis. Lapſus communis, ſed ſpecialis confeſſio. Culpam itaque incidiſſe, naturæ eſt: diluiſſe virtutis.* Idem rurſùs c. 9. ſic ait: *Quidquid perſonuerit, quidquid increpuerit, culpa ei propria ſemper occurrit: quidquid fuerit dictum aut lectum, in ſe dictum putat: quidquid intenderit, ſe nutu, ſe oculis ſignari putat: ſi epuletur, ſi cogitet, ſi oret, ac deprecetur; ante oculos eius ſemper eſt error proprius: & momentis omnibus culpa pulſat conſcientiam; nec quieſcere, nec obliuiſci ſinit: velut grauis cenſor exagitat ſe terrore perpetuo.* Cauſam ſubdit Ambroſ. *Bonæ mentis eſt vulnus ſentire peccati. Nam qui expertes doloris ſunt, non ſentiunt vulneris acerbitatem: quod eſt immedicabilis ægritudinis. Qui autem aliquo dolore punguntur: ſicut* C *doloris ſenſu non carent, ita etiam non carent ſanitatis profectu. Vbi enim doloris ſenſus, ibi etiam ſenſus eſt vitæ.* Denique S. Ambroſ. Exhortat. ad pœnitent. *peccaui in tribus ſyllabis*, ait, *flamma ſacrificij ad cælum aſcendit.*

Secundò, S. Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum c. 66. *Hic eſt*, inquit, *pœnitentiæ ſacrificium*, &c. 67. *Cordis eius*, ait, *profunda cernebat ſpiritus Dei, quando correptus per Prophetam dixit: Peccaui, continuóque ad hoc verbum audire meruit, quòd acceperit veniam: ad quam rem, niſi ad ſempiternam ſalutem? neque enim prætermiſſa eſt in illo ſecundùm comminationem, flagelli paterni diſciplina; vt & confeſſus in æternum liberaretur, & afflictus temporaliter probaretur.* Si dicas etiam Saulem & Iu- D dam proditorem dixiſſe *peccaui*; nec tamen ita pœnituiſſe, vt veniam ſint adepti. Reſp. S. Auguſt. *in ſimili voce, quam ſenſus humanus audiebat, diſſimile pectus erat, quod diuinus oculus diſcernebat.* Idem Auguſt. hom. 21. inter 50. *Audi*, ait, *Dauidem clamantem, & ſimul clama: audi gementem, & congemiſce: audi flentem, & collacrymare.* Vnde liquet, Dauidem ex vehementia dolori interni prorupiſſe in profuſas lacrymas, gemitus & ſingultus, qui vocem illi interciperẽt, vt non aliud effari poſſet, quàm τὸ *peccaui Domino*. Id ita eſſe liquet ex Pſal. 6. 7 vbi ait: *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum*: (in quo ſcelus commiſi) *& lacrymis meis ſtratum meum rigabo.* vbi pro *Lauabo*, hebr. eſt אשחה *aſche*, id eſt, *natare faciam*, q.d. Tot fundam lacrymas non tantùm nunc, ſed per omnem deinceps vitam, vt iis lectus ſceleris conſcius obruatur, imò innatet.

Quanta pœnitentia Dauidis ex S. Ambroſio.

Ex S. Auguſtino.

Digitized by Google

Ex S. Chryſoſtomo. Vnde Tertiò, S. Chryſoſt. in Pſalm. 6. & hom. 77. ad populum. *Ne conſideres*, ait, *quòd cecidit vt torpeas: ſed quantum poſteà lacrymarum fuderit, quantum pœnitentiæ, noctes iungens diebus, fontes emittens lacrymarum, lectum lacrymis abluens, ſaccum indutus*, &c.

Ex Saluiano. Quartò, Saluianus lib. 2. de Gubern. Dei. *Agnoſcit*, inquit, *Dauid reus culpam; humiliatur, compungitur, confitetur, luget, pœnitet, gemmas regias abdicat, crepantia auro textili indumenta deponit, purpurâ exuitur, diademate exoneratur, corde & cultu mutatur, totum regem cum ornatibus ſuis abiicit, ieiunio exugitur, ariditate ſiccatur, fletu effunditur, ſolitudine carceratur.*

Ex S. Hilario. Quintò, S. Hilarius in Pſalm. 118. lit. Pe. v. vlt. *Exitus aquarum: Dauid*, inquit, *tunc cùm Nathan Propheta arguente, crimen ſuum recognouit & fleuit: nunc quoque non deſinit vera pœnitentiæ lacrymis facti veteris crimen abluere, dicens: Exitus aquarum tranſierunt oculi mei: fontes ſcilicet lacrymarum ſuarum fontes fluminum eſſe tranſgreſſos. Hæc enim pœnitentiæ vox eſt, lacrymis orare, lacrymis ingemiſcere, & per hanc confidentiam dicere: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum: & lacrymis meis ſtratum meum rigabo. Hæc venia peccati eſt, fonte fletuum flere, & largo lacrymarum imbre madeſieri.*

DIXITQVE NATHAN AD DAVID: DOMINVS QVOQVE TRANSTVLIT PECCATVM TVVM] pro *tranſtulit* hebr. eſt העביר *heebir*, id eſt, tranſire fecit, id eſt, amouit, *abſtulit*, vt vertunt Septuag. hîc, ac Noſter, & alij paſſim. Zachar. 3. 4. & Pſal. 118. v. 39. Hinc patet, quanta fuerit in Dauide doloris vehementia, vtpote cui dicenti: *peccaui*, Deus ſtatim peccatum remiſerit. ita S. Ambroſ. Apol. 1. Dauid c. 2. *Maturitas veniæ*, inquit, *profundam fuiſſe regis pœnitentiam declarauit, quæ tanti erroris offenſam traduxerit.* Idem docet S. Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum c. 67. imò ipſe Dauid Pſalm. 50. dicens: *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.* Vnde liquet contritionem perfectam, quæ ſcilicet ex amore Dei ſuper omnia procedit, delere peccata omnia quamuis grauiſſima, vti fuere adulterium & homicidium Dauidis; ita nimirùm vt Deus contrito illicò omnem culpam & pœnam æternam condonet, eámque in pœnam temporariam commutet: hanc enim ad diſciplinam & ſatisfactionem pœnitenti luendam eſſe, vti luit hîc Dauid, docent S. Ambroſ. & Auguſt. iam citati, ac S. Gregor. 9. Moral. 27. *Delinquenti*, ait, *Dominus nequaquam parcet, quia delictum ſine vltione non deſerit. Aut enim ipſe hoc loco in ſe pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit.* Vide Bellarm. de Pœnit. lib. 4. c. 2. 3. 4.

Quocircà S. Ambroſ. Theodoſium Imper. arguens, quòd ex ira tot millia Theſſalonicenſium ob deiectam vxoris ſuæ ſtatuam occidiſſet, cùm ille diceret Dauidē quoque peccaſſe cæde Vriæ, ſubiecit, *Qui ſecutus es errantem, ſequere pœnitentem.* Et reuerà ſecutus eſt. Nam iniunctam ſibi ab Ambroſio pœnitentiam humiliter ſuſcepit & expleuit. Vide S. Ambroſ. in orat. de funere Theodoſij, ac Bellarm. lib. de Principe Chriſtiano in vita Theodoſij ſub finem.

A NON MORIERIS] Hinc videtur, quòd Deus per Nathan intentans Dauidis domui pœnam gladij vſque in ſempiternum, etiam in ipſum Dauidem tulerit ſententiam mortis, decreuerítque vt ipſe quoque gladio Ammonitarum vel Abſalonis, &c. occideretur, ſicut eodem occiderat Vriam: hæc enim eſt lex talionis, vt qui alium occidit, occidatur, Exodi 21. verſ. 23. ſed ob eximiam eius pœnitentiam, pœnam hanc mitigarit, condonando ſcilicet ei vitam, dicendo: *Non morieris*: ac ſimul temperando & minuendo alias cædes, quas domui eius per gladium ſe immiſſurum comminatus fuerat. ita Serar. Abul. Lyran. Caiet.

VERVMTAMEN, QVONIAM BLASPHEMARE FECISTI INIMICOS DOMINI] vt dicerent: Ecce quàm ſceleſti ſunt Iſraëlitæ Dei cultores; ac imprimis eorum rex & Propheta Dauid? Hæccine B eſt ſanctitas populi Dei? hæccine pietas regum & Prophetarum? Certè noſtri Dij tales non ſunt, nec nos tales eſſe patiuntur. Vers. 14.

Diſce hîc quàm graue ſit peccatum ſcandali, præſertim quo fideles infidelibus dant occaſionem blaſphemandi Deum. Audi Saluian. lib. 4. de Gubern. Dei, ſub finem, explicantem τὸ *quia blaſphemare feciſti: Depoſito diademate, protectis gemmis, exutis purpuris, remotâ omni ſplendoris regij dignitate, cùm pro his omnibus ſolitarius, gemens, clauſus, ſacco ſqualidus, fletu madidus, cinere ſordidatus, vitam paruuli ſui tot lamentationum ſuffragiis peteret, & piiſſimum Deum tanta precum ambitione pulſaret: ſic rogans & obſecrans, obtinere non potuit, cùm tamen, quod fortiſſimum* C *petentibus adiumentum eſt, impetraturum ſe, quod ſic a Deo peteret, crediaiſſet. Ex quo intelligi poteſt, quòd nullum penitus maioris piaculi crimen eſt, quam blaſphemandi cauſam Gentibus dare. Quicumque enim ſine blaſphemia aliorum grauiter errauerit, ſibi tantùm affert damnationem: qui autem alios blaſphemare fecerit, multos ſecum præcipitat in mortem; & neceſſe erit, vt ſit pro tantis reus, quantos ſecum traxerit in reatum.* Et nonnullis interiectis: *Qui verò blaſphemare alios peccans fecerit, neceſſe eſt peccatum huius ſupra criminis humani eſſe menſuram; quia per conuitia plurimorum, inæſtimabilem Deo facit iniuriam. Hoc autem, vt dixi, malum peculiariter tantùm Chriſtianorum eſt, quia per eos tantùm blaſphematur Deus, qui bona dicunt, & mala faciunt: qui, vt* D *ſcriptum eſt, Deum verbis confitentur, & factis negant.* Addunt S. Hier. & Procop. Dauidem dediſſe occaſionem Ammonitis, Philiſthæis, &c. inuadendi ſe ſuúmque regnum, vtpote qui iam te diuina gratia & fauore per tantum ſcelus priuaſſet.

FILIVS, QVI NATVS EST TIBI, MORTE MORIETVR] id eſt, certò & irremiſſibiliter morietur, vt ſicut ipſe ſceleris tui fuit obiectum, ſic & eiuſdem ſit piaculum. Fuit hæc pœna temperata clementiâ. Nam ceſſit in bonum infantis, vtpote qui in innocentia mortuus, ſaluus euaſit; alioqui fortè inſtar patris peccaturus & damnandus; atque ipſius Dauidis, vtpote adulterium eius, morte infantis quaſi obliterans & ſepeliens, vti docet Theodoret. ſic enim conſultum fuit famæ & honori Dauidis, filium enim ex adulterio genitum, quaſi dedecus ipſius, Deus

Digitized by Google

ſuſtulit, ac pro eo alium legitimum & longè præſtantiorem dedit ſcilicet Salomonem. Addunt nonnulli Dauidem ipſum tunc graui morbo ad caſtigandam eius libidinem fuiſſe percuſſum à Deo, id enim ipſe ſignificat Pſal. 6. qui eſt primus pœnitentialis, quem proinde mox à peccati pœnitentia compoſuiſſe videtur, dum ait: *Domine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me. Miſerere mei quoniam infirmus ſum: ſana me Domine quoniam conturbata ſunt oſſa mea.* Et Pſalm. 37. *Non eſt ſanitas in carne mea a facie iræ tuæ: non eſt pax oſſibus meis.* ita Salianus.

Vers. 23. Nvnc avtem qvia mortvvs est, qvare ieivnem] nec enim eum à morte reuocare potero, nec à pœnis Purgatorij liberare, vtpote qui in innocentia mortuus nullas ſuſtinet; ſecùs eſt de Abſalomo, cuius mortem planxit Dauid inconſolabiliter, quia in peccato parricidij erat mortuus, ideóque damnatus ad gehennam. ita S. Hieron. Epiſt. 24.

Vers. 24. Et consolatvs est David Bethsabee] Tradunt Hebræi Bethſabee metuentem ne & aliæ proles ſimiliter morerentur, ſtatuiſſe abſtinere conſortio Dauidis, ſed Dauidem hunc metum ei exemiſſe, promittendo ex Deo primum eius fœtum fore vitalem & feliciſſimum. ita Pineda & Salianus.

Qvæ genvit filivm, et vocavit (non mater Bethſabee, vt vult Abulenſ. ſed ipſe pater Dauid, ait Serar. Caiet. & alij, vt patet ex maſculino ויקרא *vauera*, idque iuſſu Dei, & oraculo Dei edito per Nathan Prophetam 1. Paral. 22. 9.) nomen eivs Salomon] id eſt, *pacificus*, quia ſcilicet iam Dauid Deo per pœnitentiam reconciliatus, pacem & veniam ſui peccati acceperat; vnde in ſignum pacis Deus dederat ei hunc filium, qui toto tempore regni ſui futurus erat pacificus, ideóque typus Chriſti, qui eſt *pax noſtra*. Rurſùm *pacificus*, id eſt, diues, fœlix omniúmque rerum copia (hanc enim hebr. ſignificat pax) abundans, ait Abul. Pineda, & alij. Audi Deum 1. Paral. 22. 9. *Filius qui naſcetur tibi, erit vir quietiſſimus, faciam enim eum requieſcere ab omnibus inimicis ſuis per circuitum: & ob hanc cauſam* (Salomon, id eſt) *pacificus vocabitur, & pacem & otium dabo in Iſraël cunctis diebus eius.* Notat S. Hieronym. in Tradit. in Geneſ. cap. 17. in veteri teſtamento quatuor antequam naſcerentur, à Deo nomen accepiſſe, ſcilicet Iſmaël, Iſaac, Salomonem & Ioſiam.

Salomonis etymon.

Et Dominvs dilexit evm] præuenit eum Deus ſua gratia & donis, quia deſtinabat eum ſucceſſorem Dauidis, fabricatorem templi, & typum Chriſti. Vnde pergit Deus loco Paralip. iam citato: *Ipſe ædificabit domum nomini meo, & ipſe erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem: firmabóque ſolium regni eius ſuper Iſraël in æternum.* Vide dicta c. 7.

Vers. 25. Misitqve in manv Nathan (id eſt, per Nathan: *manus* enim ſignificat medium vel inſtrumentum) Prophetæ, et vocavit nomen eivs, Amabilis Domino] hebr. ידידיה *Iedidia*, quod Aquila, teſte Theodor. & Procop. vertit, *in Domino*: Symmachus verò, *ſegregatus ad regnum*; ſed clarum eſt hebraicè peritis ſignificare, *amabilis Domino*, vt vertit Noſter, Sept. Vatabl. Chald. Pagn. & alij. Abulenſ. cenſet hoc nomen eſſe appellatiuum, Pineda verò proprium, ita vt puer hîc propria nomina habuerit duo, ſcilicet Salomon & Iedidia. Vtrumque concilia dicendo, Iedidia eſſe nomen commune quidem, ſed à Deo appropriatum Salomoni.

Appoſitè *Iedidia*, putà *Salomon*, fuit filius Dauid, quaſi dilectus dilecti. *Dauid* enim *dilectum* ſignificat, ſed *Iedidia* ampliùs, ſcilicet *dilectum Dei*, vel *à Deo*.

Nota primò, ex hoc loco verſ. 24. liquet quòd Salomon paulò poſt mortem infantis ex adulterio concepti genitus ſit, adeóque ei ſucceſſerit, vt luctum matris leniret & aboleret. Vnde ſequitur, Salomonem fuiſſe primogenitum Dauidis ex Bethſabee. ita Pineda, Salianus, Serarius, & alij.

Dices, Salomon vltimo loco ponitur inter filios Bethſabee 1. Paral. 3. 5. vbi dicitur: *Nati ſunt ei* (Dauid) *filij Simmaa, & Sobab, & Nathan, & Salomon, quatuor de Bethſabee.* Reſpondent aliqui, tres priores, ſcilicet Simmaa, Sobab, & Nathan, non fuiſſe filios Dauidis, ſed Vriæ prioris mariti, quos ipſe ex Bethſabee vxore ſua genuerit, ita Abul. Lyran. Vatabl. Torniellus, Hugo, & alij. Sed hoc repugnat textui, qui habet: *nati ſunt ei*, ſcilicet Dauidi, qui præceſſit. Item quòd Lucas genealogiam Chriſti c. 3. deducat ex Dauide per Nathan; quod falſum eſſet, ſi Nathan foret filius Vriæ, non Dauidis. Quare dicendum, ibi non ſeruari ordinem temporis & natiuitatis, vti nec alibi ſubinde. Sic enim Geneſ. 49. alio ordine recenſentur & benedicuntur filij Iacob à patre, quàm ab eo geniti ſint, Geneſ. 29. & 30. Sic etiam in filiis Thare ordo generationis non ſeruatur, vt dixi Geneſ. 11. 26. ita Theodor. Procop. Caiet. Pineda, Salianus, & alij.

Nota ſecundò, ex hoc loco patet, illicò poſt mortem infantis conceptum fuiſſe Salomonem. Hoc enim exigit v. 24. Vbi dicitur: *Et conſolatus eſt Dauid Bethſabee vxorem ſuam* lugentem infantis ſui mortem) *ingreſſúſque ad eam, dormiuit cum ea; quæ genuit filium, & vocauit nomen eius Salomon.* Quare perperam nonnulli inter mortem infantis & natiuitatem Salomonis quadriennium interponunt.

Nota tertiò, Hinc probabiliter colligitur Salomonem conceptum fuiſſe anno 50. ætatis Dauidis, qui fuit regni eius vigeſimus, natum verò anno 51. ætatis Dauidis, qui fuit regni eius 21. Nam Dauid mortuus eſt anno 40. regni ſui. Túncque ſucceſſit ei Salomon, qui erat circiter viginti annorum, vt liquet ex eo, quòd iam tum genuerat Roboam filium, qui ei in regno ſucceſſit, quia mortuus eſt Salomon anno regni ſui 40. túmque ſuccedens ei Roboam erat 41. annorum, vt dicitur 3. Reg. 14. 21. Quare neceſſe eſt vt Roboam vno anno ante regnum Salomonis, ab eo genitus ſit. ita ferè Pineda, Salianus, & alij, licet alij aliter ſentiant, & varij variè. Hæc magis patebunt 3. Reg. 1.

Quocircà accipe veriſimilem hanc de Dauide chronotaxin Saliani, & aliorum.

Dauid anno ætatis 46. qui fuit regni 19. in æſtate peccauit cum Bethſabee, ex qua anno ſequenti in vere natus eſt filius: quo poſt paucos

Chronotaxis geſtorum Dauidis.

dies mortuo, mox Bethſabeę de Dauide concepit Salomonem, quem poſt nouem menſes peperit anno Dauidis 51. qui fuit regni eius 21.

Eodem anno quo natus eſt Salomon, paulò poſt eius natalem Deus in pœnam adulterij Dauidis, permiſit eius filiam Thamar violari à fratre Amnon, vt audiemus cap. ſequ.

Poſt biennium ab hac violatione, ſcilicet anno Dauidis 53. qui fuit regni 23. Amnon ab Abſalomo fratre germano, & vterino Thamar, occiſus eſt, vt patet c. 13. v. 23.

Abſalom ob fratrem Amnonem à ſe occiſum fugit ad auum ſuum maternum regem Geſſur, & apud eum manſit exul tribus annis, putà vſque ad annum Dauidis 56. qui fuit regni eius 26. vt patet c. 13. v. 38.

Finiente hoc anno Dauidis 56. Ioab Abſalomum Dauidi reconciliauit per mulierem Thecuitem, ſed ita vt Abſalom non ſit permiſſus videre faciem patris per biennium, vt patet cap. 14. 28.

Poſt hoc biennium nimirùm anno Dauidis 58. qui fuit regni 28. Abſalom per Ioab inductus eſt ad Dauidem, qui oſculando eũ ſibi reconciliauit.

Abſalom cœpit anno ſequente, qui fuit Dauidis 59. ambire regnum, & patri machinari mortem; quare captauit, ſibíque deuinxit animos plurium Hebræorum per omnes tribus: quo facto, anno proximo, qui fuit Dauidis 60 regni 30. Abſalom publicum bellum in patrem mouit, in quo ipſe cæſus eſt & ſuſpenſus, ac tribus lanceis à Ioab confoſſus occubuit, vt patebit c. 18. v. 14.

Dauid deinde vixit adhuc & regnauit annis decẽ: mortuus eſt enim anno ætatis 70. regni 40. cui ſucceſſit Salomon annum agens vigeſimum, qui regnauit annis 40. mortuúſque eſt agens annum ſexageſimum: iunior cæteris illius æui quia libido eius corpus exhauſerat, vt citò ſeneſceret & deficeret.

Vers. 26. Expvgnabat (id eſt, expugnare ſatagebat, acriter oppugnabat: nam poſteà à Dauide expugnata eſt v. 29. ſignificatur ergo hic actus non perfectus, ſed inchoatus) Vrbem regiam] *Rabbath*, ſiue Philadelphiam; ſic dicitur Pſal. 128. v. 1. *Sæpè expugnauerũt*, id eſt, oppugnauerunt, *me*, vnde ſequitur: *Etenim non potuerunt*, id eſt, non præualuerunt *mihi*.

Vers. 27. Et capienda est vrbs aqvarvm] Sept. & Chald. *& cepi vrbem aquarum*. Vnde Caiet. & Serar. opinantur vrbis Rabbath duas fuiſſe partes, vnam interiorem, alteram exteriorem, quæ dicta ſit *vrbs aquarum*, quam ceperit Ioab; ſed interiorem capiendam reſeruarit Dauidi. Verùm verſio vulgara, quæ habet, *capienda eſt* (& hoc exigit *van* conuerſiuum in hebr. quod eſt in וגם *vegam*, hoc enim vertit præteritum in fururum) contrarium indicat, ſcilicet Ioab nõ cepiſſe quidquam, ſed totam vrbem capiendã reſeruaſſe Dauidi, quare *vrbs aquarum*, non eſt alia quàm *Rabbath*. ita Ioſeph. Lyran. Hugo, Abul Dion. & alij.

Dices 1. Paral. 20. 1. dicitur: *Percuſſit Ioab Rabba*. Reſp. *percuſſit*, quia, vt paulò ante ibidem præceſſit, Ioab vaſtauit totam regionem circum circa & multos ciuium Rabba occidit, ac tandem aduocato Dauide eam cepit. Tota enim virtus & laus expugnatæ & vaſtatæ vrbis Rabba debebatur Ioab, licet ipſe ex modeſtia laudem hanc dederit Dauidi; ſed cur *Rabbath*, vocatur *vrbs aquarum*? A Reſpond. Abulenſ. eò quòd alluatur Tigri & Euphrate, ſicut iiſdem alluitur Haran ſiue Charræ in Meſopotamia, Babylon in Chaldæa. Verùm Tigris & Euphrates longè abſunt à Philadelphia. Aliter reſpondent nonnulli cum Lyrano, ſcilicet, quòd vrbs hæc ſita eſſet in locis paluſtribus, ideóque aquis abundaret. Verùm dico cum Serario, Saliano, Adrich. & aliis, cauſam eſſe, quòd Philadelphiam circumfluat torrens Iaboc, qui ortus ex Arabiæ montibus regionem Ammonitarum terminat, & in Iordanem influit, vti docet S. Hieronym. in Locis Hebr. Porrò Ammonitæ his aquis præfidentes putabant vrbem eſſe inexpugnabilem, ideoque Ioab & Hebræos obſidentes contem-
B pſerunt, eorúmque obſidionem per annum ſuſtinuerunt.

Nvnc igitvr, &c. cape eam, ne, cvm a me vastata fverit vrbs, nomini meo ascribatvr victoria] Mirare hic fidelitatem & modeſtiam ducis Ioab, qui refutans gloriam vrbis mox capiendæ ſibi debitam, quam belli duces adeò ambire ſolent, eam in ſolidum tranſcribit in regem ſuum Dauidem. Vers. 28.

Vnde Tropol. diſcant Chriſtiani gloriam ſuorum operum licet heroïcorum totam reſignare in Dauidem verum, id eſt, in Chriſtum & Deum, quia ipſe eorum eſt cauſa totalis: licet enim homo per naturam & liberum arbitrium ea liberè operetur; tamen tota dignitas eorumdem eſt à gratia Chriſti. Opus enim charitatis v. g. libertatem habet ab homine, quòd ſcilicet ſit opus
C liberum non coactum vel neceſſarium, ſed à Chriſti gratia habet quòd ſit ſupernaturale, Deo gratum, & meritorium gloriæ æternæ. Soli Chriſto ergo debetur eius decus, laus & gloria. Hoc eſt quod ipſe ait: *Gloriam meam alteri non dabo*, Iſaiæ 48. 11. Ipſe enim totam vtilitatem, meritum & præmium operis boni liberaliter donat homini operanti, omnem verò eius gloriam ſibi reſeruat. Vnde 24. ſeniores *mittebant coronas ſuas ante thronum, dicentes Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam, & honorem, & virtutem, quia tu creaſti omnia*. Apoc. 4. 10. ac conſequenter creaſti ipſum liberum arbitrium noſtrum, eíque vim cooperandi gratiæ tribuiſti, ac gratia tua præueniente illud & excitaſti ad bene operãdum, ac operanti per gratiam cooperantem cooperatus
D es. Dicamus ergo cum Pſalte cùm quid boni agimus. *Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam*, Pſal. 113 Vnde Alleg. Angelom. *Dux Dauid*, inquit, *contra hoſtes bellum agit, cùm ordo ſanctorum prædicatorum, contra mundi potentes, ſcutum fidei opponit. Sed finis certaminis & triumphus belli ad regem Chriſtum ſolummodo defertur: quia ipſi omnis poteſtas & potentia regni aſcribitur. Deus eſt enim (ſecundùm Apoſtolum) qui operatur in nobis & velle & perficere, & ipſe triumphat nos ſemper in Chriſto Ieſu.*

Et tvlit diadema regis eorvm (hebr. *Melchom*, id eſt, *idoli*, ſiue Dei eorum, qui habebat formam מלך *melech*, id eſt, *regis*) pondo (habens in pondere, ſiue ponderans) avri talentvm] Audi 1. Paralip. 20. 2. *Tulit Dauid coronam Melchom de capite eius, & inuenit in ea* Vers. 30.

Digitized by Google

auri pondo talentum, *& pretioſiſſimas gemmas*, *fecitque ſibi inde diadema*, putà ex parte eius, totum enim auri pondus, putà talentum Dauid capite ſuo geſtare non potuiſſet. Talentum enim Hebræorum continebat libras 125. vti oſtendi Tract. de menſuris in fine Pentateuchi. Quis rex ferret in capite coronam 125. librarum? partem ergo talenti Dauid impendit coronæ ſuæ, reliquum verò in alia templi vel palatij ſui ornamenta diſtribuit. Niſi quis dicat Dauidem hoc diadema non geſtaſſe in capite, ſed ſupra caput alligari vel affigi iuſſiſſe in throno & conopæo regio, vt capiti ſedentis Dauidis in throno iugiter immineret, quod ſat eſt veriſimile.

Alleg. Angelomus: *Coronam*, inquit, *regis populi hoſtilis Dauid de capite tulit*; *& diadema inde ſibi formauit*: *cùm Redemptor noſter ex contraria poteſtate regnum auferens*, *ſibimet inſigne decorum parauit. Quæ autem meliùs corona* Dauid *intelligitur*, *quam conuentus populi Catholici? qua caput noſtrum*, *regem videlicet Chriſtum*, *corde credulo nobiliter ambit*, *& dignè conuerſans decenter coronat? Omnis enim ſanctorum labor*, *& certamen atque victoria*, *ad honorem cæleſtis regis refertur*: *quia ipſe eſt*, *cui omne genu flectitur*, *cæleſtium & terreſtrium atque infernorum*: *& omnis lingua confitetur*, *quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt* Dei *patris*. Hucuſque Angelomus.

POPVLVM QVOQVE EIVS ADDVCENS SERRAVIT ET CIRCVMEGIT SVPER EOS FERRATA CARPENTA] quæ ſcilicet rotis ferreis & dentatis ad frumentum è ſpicis excutiendum inſtructa erant, ait Sanctus Hieronymus in Amos cap. 1. Vnde 1. Paralip. 20. 3. dicitur: *& fecit ſuper eos tribulas*, *& trahas*, *& ferrata carpenta tranſire*, *ita vt diſſecarentur*, *& contererentur*, iuxta illud Virgil. Georg. 1.

VERS. 31.

Tribulaque trahaque & iniquo pondere raſtri.

Sic Damaſceni *triturauerunt in plauſtris ferreis Galaad*, Amos 1. 3.

ET TRADVXIT IN TYPO LATERVM] Vatab. *coniecit eos in fornacem lateritiam*, vel *calcariam*, in qua ſcilicet coquuntur lateres vel calx, vt in ea vſtularentur. ſic & Serarius, Sanchez & alij Hebr. enim מלבן *malben* (pro quo perperam Caiet. legit מלכן *malchen*) ſignificat *laterificinam*, hoc eſt, locum vbi fiunt lateres. Verùm quia duplex eſt hic locus: nam primò lateres formantur ex luto in area, deinde coquuntur in fornace, hinc incertum eſt, ait Marinus in Lexico, an *malben* priorem locum, an poſteriorem ſignificet: plures cenſent poſteriorem ſignificare, q. d. Sicut in loco vbi ex argilla formantur lateres, maſſa limoſa cum paleis identidem à figulis finditur, vt fiat debita commiſtio, & diuerſæ materiæ vnio, ex qua formentur lateres; ita Dauid Ammonitas inſtar maſſæ limoſæ diſſecuit, & crebris gladiorum ictibus diſcidit & lacerauit. Hoc exigit Vulgata vertens, *in typo laterum*: *typus* enim vel ſignificat ſimilitudinem (q. d. inſtar laterum) vel potiùs officinam, formam & formationem laterum. q. d. Sicut in officina lateritia formantur lateres, crebrò maſſam limoſam traducendo, id eſt, voluendo, ſubigendo, calcando, adæquando, miſcendo, findendo, ſcindendo; ſic pariter Dauid Ammonitas in area, & fortè officina lateritia *traduxit*, id eſt, volutauit, ſubegit, calcauit, diſcidit & diſſecuit. ita Sanctus Hieronymus in Tradit. *Diuiſit*, inquit, *eos cultris*, *ſicut lateres diuidi ſolent*, *qui ex paleis & luto conficiuntur*. Sic & Angelomus, Lyranus, & alij. Explicat enim τὸ *diuiſitque eos cultris*, & omnia præcedentia lacerationem ſignificant, non vſtionem. Accedit Chald. qui vertit, teſte Pagnino in Lexico, *Serrauit* vel *raptauit*, vel *lacerauit eos in plateis*, id eſt, laterificinis: has enim Chald. vocat *plateas*, eò quòd in eis ordinatè ponantur ſtrata laterum, vti ponuntur & ordinantur lapides in pauimento platearum: vnde figuli ſuos lateres in quadrum diſpoſitos ita ordinant, vt plateas facere videantur. Accedunt Septuag. qui vertunt, *tranſire fecit* vel *traducit eos*, διὰ τοῦ πλινθίου (perperam Compl. & alij legunt πλιθίν, quod græcè

B

nihil ſignificat, licet ipſi vertant, *aciem*) id eſt per laterificinam. Addit Theodoret. in cap. 21. πλινθίον ſignificare quoque aciem quadratam, ſicut quadrantur lateres; quaſi Dauid coëgerit Ammonitas tranſire per hanc Hebræorum aciem, vt ab ea haſtis & gladiis confoderentur, quòd Galli dicunt, *Paſſer par les piques*.

Porrò noſter Sanchez cenſet Dauidem hæc feciſſe ante peccati ſui pœnitentiam, quo tempore Dauid in fermento erat, & in medio peccatorum æſtu alius à ſeipſo, quique libentiùs ſuis affectibus, quantumcumque immoderatè profuſis, quàm Dei voluntati ſeruiebat. Quare putat Dauidem in hac ſuppliciorum acerbitate grauiſſimum commiſiſſe peccatum. Verùm alij cenſent Dauidem hæc feciſſe eo ordine, quo hîc narratur, ſcilicet poſt pœnitentiam (in eius enim mercedem & præmium hanc Dauidi victoriam dediſſe videtur Deus, ideóque eum à peccato

C

ſæuitiæ excuſant, eò quòd atrocibus hiſce ſuppliciis caſtigare debuerit atroces iniurias & opprobria, legatis ſuis ex amicitia miſſis contra omne ius gentium irrogata, item alia, quæ Naas pater Hanon Galaaditis erat comminatus, ſcilicet effoſſionem oculorum lib. 1. cap. 11. quódque Ammonitæ crebrò inuaſiſſent Iudæam, ac Hebræis ſæpè bellum mouiſſent, ac vicinas gentes & reges ad inferendum Dauidi bellum concitaſſent. ita Theodoretus, Caietanus, & Salianus, qui & addit: Dicamus quoque cum Lyrano & Dion. hæc ſupplicia non toti populo, ſed aliquibus de ſingulis ciuitatibus illata fuiſſe: iis

D

videlicet qui auctores fautoréſue fuerant iniuriæ & contumeliæ Dauidis legatis illatæ; quorum quia veſtes medias ignominioſè diſſecuerant, medij ferris diſſecari meruerunt: & quia cultris & nouaculis eorum capita abraſerant, iure cultris & gladiis capite aut aliis etiam membris truncati. Quòd ſi curribus, vt fieri ſolet, vel trahis impoſitos legatos circumduxerant, & aulicis totique populo deridendos exhibuerant, ferratis curribus & carpentis meritò ſubſterni & conteri potuerunt. Et cùm Ammonitæ in ſuis ſacrificiis Deo Moloch, ſiue Melchom, offerendis crudeliſſimi fuiſſent, vt qui ſuos infantes per ignem traducere, vel inter brachia candentis idoli concremare ſoliti eſſent, vt ait Dauid Kimchius, meritò & ipſi per incenſam fornacem traducti, aut in eam etiam coniecti fuerunt.

Digitized by Google

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

AMnon vim infert Thamar: quare ab Abſalomo fratre Thamar inuitatus ad conuiuium v. 23. in eodem occiditur. Mox verſ. 34. Abſalom fugit ad auum ſuum maternum regem Geſſur.

1. FActum eſt autem poſt hæc, vt Abſalom filij Dauid ſororem ſpecioſiſſimam, vocabulo Thamar, adamaret Amnon filius Dauid, 2 & deperiret eam valdè, ita vt propter amorem eius ægrotaret: quia cùm eſſet virgo, difficile ei videbatur vt quippiam inhoneſtè ageret cum ea. 3. Erat autem Amnon amicus, nomine Ionadab, filius Semmaa fratris Dauid, vir prudens valdè. 4. Qui dixit ad eum: Quare ſic attenuaris macie fili regis, per ſingulos dies? cur non indicas mihi? Dixitque ei Amnon: Thamar ſororem fratris mei Abſalom amo. 5. Cui reſpondit Ionadab: Cuba ſuper lectum tuum, & languorem ſimula: cúmque venerit pater tuus vt viſitet te, dic ei: Veniat, oro, Thamar ſoror mea, vt det mihi cibum, & faciat pulmentum vt comedam de manu eius. 6. Accubuit itaque Amnon, & quaſi ægrotare cœpit: cúmque veniſſet rex ad viſitandum eum, ait Amnon ad regem: Veniat, obſecro, Thamar ſoror mea, vt faciat in oculis meis duas ſorbitiunculas, & cibum capiam de manu eius. 7 Miſit ergo Dauid ad Thamar domum, dicens: Veni in domum Amnon fratris tui, & fac ei pulmentum. 8 Venítque Thamar in domum Amnon fratris ſui: ille autem iacebat: quæ tollens farinam commiſcuit: & liquefaciens, in oculis eius coxit ſorbitiunculas. 9 Tollénſque quod coxerat, effudit, & poſuit coram eo, & noluit comedere: dixitque Amnon: Eiicite vniuerſos à me. Cúmque eieciſſent omnes, 10. dixit Amnon ad Thamar: Infer cibum in conclaue, vt veſcar de manu tua. Tulit ergo Thamar ſorbitiunculas, quas fecerat, & intulit ad Amnon fratrem ſuum in conclaue. 11. Cúmque obtuliſſet ei cibum, apprehendit eam, & ait. Veni, cuba mecum ſoror mea. 12. Quæ reſpondit ei: Noli frater mi, noli opprimere me, neque enim hoc fas eſt in Iſraël: noli facere ſtultitiam hanc. 13 Ego enim ferre non potero opprobrium meum, & tu eris quaſi vnus de inſipientibus in Iſraël: quin potiùs loquere ad regem, & non negabit me tibi. 14. Noluit autem acquieſcere precibus eius, ſed prævalens viribus oppreſſit eam, & cubauit cum ea. 15. Et exoſam eam habuit Amnon odio magno nimis: ita vt maius eſſet odium quo oderat eam, amore quo antè dilexerat Dixitque ei Amnon: Surge, & vade. 16. Quæ reſpondit ei: Maius eſt hoc malum, quod nunc agis aduersùm me quàm quod antè feciſti, expellens me. Et noluit audire eam: 17. ſed vocato puero, qui miniſtrabat ei, dixit: Eiice hanc à me foras, & claude oſtium poſt eam, 18 Quæ induta erat talari tunica: huiuſcemodi enim filiæ regis virgines veſtibus vtebantur. Eiecit itaque eam miniſter illius foras: clauſítque fores poſt eam. 19. Quæ aſpergens cinerem capiti ſuo, ſciſſâ talari tunicâ, impoſitíſque manibus ſuper caput ſuum, ibat ingrediens, & clamans. 20. Dixit autem ei Abſalom frater ſuus: Numquid Amnon frater tuus concubuit tecum? ſed nunc ſoror tace: frater tuus eſt: neque affligas cor tuum pro hac re. Manſit itaque Thamar contabeſcens in domo Abſalom fratris ſui. 21 Cùm autem audiſſet rex Dauid verba hæc, contriſtatus eſt valdè, & noluit contriſtare ſpiritum Amnon filij ſui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei. 22. Porrò non eſt locutus Abſalom ad Amnon, nec malum nec bonum: oderat enim Abſalom Amnon, eò quòd violaſſet Thamar ſororem ſuam. 23. Factum eſt autem poſt tempus biennij, vt tonderentur oues Abſalom in Baalhaſor, quæ eſt iuxta Ephraim: & vocauit Abſalom omnes filios regis, 24. venítque ad regem, & ait ad eum: Ecce tondentur oues ſerui tui: veniat oro, rex cum ſeruis ſuis ad ſeruum ſuum. 25. Dixítque rex, ad Ab-

Digitized by Google

ſalom: Noli fili mi, noli rogare vt veniamus omnes, & grauemus te. Cùm autem co-
geret eum, & noluiſſet ire, benedixit ei. 26. Et ait Abſalom: Si non vis venire ve-
niat, obſecro, nobiſcum ſaltem Amnon frater meus. Dixítque ad eum rex: Non eſt
neceſſe vt vadat tecum. 27. Coëgit itaque Abſalom eum, & dimiſit cum eo Am-
non & vniuerſos filios regis. Fecerátque Abſalom conuiuium quaſi conuiuium regis.
28. Præceperat autem Abſalom pueris ſuis, dicens: Obſeruate cùm temulentus fue-
rit Amnon vino, & dixero vobis: Percutite eum, & interficite: noli timere: ego
enim ſum qui præcipio vobis: roboramini, & eſtote viri fortes. 29. Fecerunt ergo
pueri Abſalom aduersùm Amnon, ſicut præceperat eis Abſalom. Surgentéſque om-
nes filij regis aſcenderunt ſinguli mulas ſuas, & fugerunt. 30. Cúmque adhuc per-
gerent in itinere, fama peruenit ad Dauid, dicens: Percuſſit Abſalom omnes filios
regis, & non remanſit ex eis ſaltem vnus. 31. Surrexit itaque rex, & ſcidit veſtimen-
ta ſua: & cecidit ſuper terram, & omnes ſerui illius, qui aſſiſtebant ei, ſciderunt veſti-
menta ſua. 32. Reſpondens autem Ionadab filius Semmaa fratris Dauid, dixit: Ne
æſtimet dominus meus rex, quòd omnes pueri filij regis occiſi ſint: Amnon ſolus
mortuus eſt, quoniam in ore Abſalom erat poſitus, ex die qua oppreſſit Thamar ſo-
rorem eius. 33. Nunc ergo ne ponat dominus meus rex ſuper cor ſuum verbum
iſtud, dicens: Omnes filij regis occiſi ſunt: quoniam Amnon ſolus mortuus eſt.
34. Fugit autem Abſalom, & eleuauit puer ſpeculator oculos ſuos, & aſpexit: & ec-
ce populus multus veniebat per iter deuium ex latere montis. 35. Dixit autem Iona-
dab ad regem: Ecce filij regis adſunt: iuxta verbum ſerui tui ſic factum eſt. 36. Cúm-
que ceſſaſſet loqui, apparuerunt & filij regis: & intrantes leuauerunt vocem ſuam,
& fleuerunt: ſed & rex & omnes ſerui eius fleuerunt ploratu magno nimis. 37. Porrò
Abſalom fugiens, abiit ad Tholomai filium Ammiud regem Geſſur. Luxit ergo Da-
uid filium ſuum cunctis diebus. 38. Abſalom autem cùm fugiſſet, & veniſſet in Geſ-
ſur, fuit ibi tribus annis. 39. Ceſſauítque rex Dauid perſequi Abſalom, eò quòd
conſolatus eſſet ſuper Amnon interitu.

VERS. 1. FACTVM EST AVTEM POST HÆC, VT ABSALOM FILII DAVID SORORE M SPECIOSISSIMAM, VOCABVLO THAMAR, ADAMARET AMNON FILIVS DAVID] Ergo erat *Thamar* ſoror Amnon agnata, puta ex eodem patre Dauide ſed ex alia matre; Amnon enim natus erat ex Achinoam Iezraëlitide. Eadem Thamar ſoror erat germana Abſalomi ex eodem patre Dauide, & eadem matre, ſcilicet Tholmai filia regis Geſſur, vt dictum eſt, c. 3. v. 2. ideóque Abſalom ſororis ſuæ germanæ ſtuprum vltus eſt cæde Amnon fratris ſui. Porrò *Thamar* hebr. idem eſt quod, *palma: Abſalom* (quem conciſè & corruptè multi nominant Abſalon) *patris pax: Amnon, fidelis & ſtabilis:* quare hæc nomina non niſi per antiphraſin dictis perſonis competunt, ſicut bellum dicitur, quaſi minimè bellum & pulchrum. Amnon enim fuit infidelis & inſtabilis: Abſalom turbauit regnum Dauidis. Thamar vitium paſſa eſt, quod palma inuicta non patitur.

VERS. 2. ITA VT PROPTER AMOREM EIVS ÆGROTARET] Hic morbus amoris à Medicis vocatur ἔρως, id eſt amor, quo homo totus langueſcit, macreſcit, marceſcit, & contabeſcit ex amoris vehementia. Hoc morbo laborabat ſponſa Cant. 2. 5. dicens: *Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo.* vide ibi dicta. Simili morbo, ſed carnali laborabat Antiochus Seleuci regis filius ex amore Stratonices nouercæ ſuæ contabeſcens, idque præ pudore exprimere non audens. Cauſam hanc morbi deprehendit Eraſiſtratus medicus, cùm ad introitum Stratonices videret Antiochum languentem rubore perfundi, & A ſpiritu increbreſcere, eáque egrediente pallere, & excitatiorem anhelitum reciprocare; protinúſque rem Seleuco patri expoſuit, qui Stratonicen conceſſit filio, vt eum in vita ſeruaret, teſte Appiano in Syriacis, & Valerio Max. lib. 5. c. 7. Eumdem morbum Diabolus immiſit ſanctimoniali cuidam, vt ſe morituram clamaret, niſi ad eam veniret Benedictus Monachus, id eſt Dæmon quidam, qui ſpeciem monachi aſſumpſerat, ſéque vocabat Benedictum; quam S. Equitius ſuis precibus & meritis ſanitati, menti & caſtitati reſtituit, vti narrat S. Gregor. lib. 1. Dialog. c. 4.

CVM ESSET VIRGO] quæ domi à patre Dauide in Gynecæo, vel potiùs Parthenone inter cæteras virgines filiáſque regis magna cura & cu- B ſtodia ſeruabatur.

LOQVERE AD REGEM, ET NON NEGABIT ME TIBI.] Exiſtimabat puella ſimplex & ignara legis id poſſe fieri: licitum enim eſſe coniugium inter fratrem & ſororem, ſi illa dumtaxat eſſet agnata, ex alia ſcilicet matre, vti erat Thamar: hoc enim licitum eſſe cenſuit R. Salomon apud Lyran. ſed errauit. Lex enim Leuit. 18. 17. expreſsè omne coniugium inter fratres & ſorores, etiam ex altero dumtaxat parente, vetat ſub pœna mortis. Certè ſi Thamar idipſum ſciuit, hanc excuſationem ſuæ violationi prætexuit, vt tempus redimeret, & ex periculo tam euidenti elaberetur, ac manus Amnon amore furentis euaderet, vt innuit Ioſeph. & aſſerit Serarius. VERS. 13.

OPPRESSIT EAM] Ecce ſtuprum Amnonis vim inferentis ſorori ſuæ. Permiſit hoc Deus ad caſtigandum adulterium Dauidis patris. Amnon VERS. 14.

Digitized by Google

enim fuit filius Dauidis primogenitus, eíque dilectiſſimus qui patris libidinem ſecutus, vitiauit ſuam ſororem. Hinc diſcant parentes eſſe caſti, & filios exemplo magis quàm verbo doceant caſtitatem. Si enim ſint inceſti, filij eorum inceſtus imitabuntur.

ET EXOSAM EAM HABVIT AMNON ODIO MAGNO NIMIS] Naturalis ratio huius odij, ait Caiet. à philoſophis redditur, quòd in tanto amore multa fiat ſeminis effuſio, quæ valdè alterat & immutat diſpoſitionem & temperiem interiorum humorum, & conſequenter affectus mutat in contrarium, putà amorem in odium; quia ſentiunt damna ingentia ſui amoris & libidinis effuſæ. Audi Ariſtot. lib. 4. problem. 11. *Cur adoleſcentuli cùm primò concumbere incipiunt, quibuſcum fuerint congreſſi, eas re peractâ odio habent? An quòd mutatio ſumma extiterit, ſequentis triſtitia memores, eam fugiunt tamquam fontem ad quam ſeſe applicuerunt?* Idem ibidem probl. 6 *Cur,* inquit, *omnium maximè animantium homo poſtquam concubuit, diſſoluitur & langueſcit? An quòd ſemen proportione ſui corporis plurimum emittit.*

Addit Abul. ex peculiari Dei prouidentia & caſtigatione id factum eſſe, & fieri ſolitum, vt ſcilicet ad illum amorem, qui exceſſiuè irrationabilis eſt, exceſſiuum odium conſequatur; vt hac ratione peccanti pœna congrua detur per oppoſita. Dei enim ſtatutum eſt, vt illi qui valdè iniquè agunt, ſibi ipſis nullo etiam puniente pœna ſint. Vnde S. Auguſt. in Confeſſ. *Iuſſiſti Domine, & ſic eſt, vt pœna ſibi ſit omnis inordinatus animus.* Idem de verbis Domini ſecundùm Matth. Serm. 14. *Vnicuique ſua cupiditas,* ait, *tempeſtas eſt.*

Similes amantium conuerſiones in odia extrema, necéſque mutuas recenſentur paſſim in Tragicis, vti apud Senecam in Medea, quæ amaſium ſuum Iaſonem poſteà ita odit, vt in eius vindictam communes filios ipſo cernente, nec tamen impedire valente, iugularit. Atque has pœnas Poëtæ vocant *Furias,* quia ex furentibus cogitationibus promanãt. Sic Semiramis amaſios ſuos, & inter eos filiũ ſuum atrociter occidit. Vide Abulenſem in fine cap. fusè diſſerentem de vi & proprietatibus amoris. Aliam odij cauſam cõminiſcũtur Rabbini, ſcilicet quòd Thamar ſtupro Amnon reſiſtens, cum eo luctando eius genitalia ita læſerit, vt ea debuerint abſcindi; Sed hæc cerebri Rabbinici craſſæ ſunt imaginationes & figmenta.

Vers. 16. QVÆ RESPONDIT EI: MAIVS EST HOC MALVM QVOD NVNC AGIS ADVERSVM ME, QVAM QVOD ANTE FECISTI, EXPELLENS ME] tum quia expulſio hæc erat publica & infamis, cùm violatio fuiſſet ſecreta & occulta: tum quia probroſa expulſio augebat dolorem ex violatione conceptum. Cùm enim Amnon debuiſſet eam à ſe violatam ſolari, eíque blandiri, hoſtiliter & ignominioſè expulit eam: tum quia Thamar ſperabat, quòd Amnon vitium ſibi illatum tegeret, vel illud celando, vel ſe in vxorem ducendo: iam autem expulſa videbat & vitium publicari, & coniugium ſuum ab Amnone refutari: tum denique quia per hanc expulſionem cernebat ſe ab omnibus contemnendam & repudiandam, vt nullus eam ſibi poſtularet vxorem. Putabant enim plerique Amnon vitium aliquod in ea

A deprehendiſſe, ob quod eam ita inhumaniter expuliſſet. Quare quiſque hoc vitium fugiens, eam ſpernebat, vnde ipſa domi mœſta & deſolata contabuit, vt dicitur v. 20.

IMPOSITISQVE MANIBVS SVPER CAPVT Vers. 19.
SVVM] vt præ pudore manibus velaret faciem, in qua eſt ſedes verecundiæ.

SED NVNC SOROR TACE: FRATER TVVS Vers. 20.
EST,] q. d. Grauior eſſet iniuria ſi ab extraneo, vel homine vili oppreſſa fuiſſes: iam autem violata es à filio regis primogenito, fratréque tuo, à quo cauere non debebas. Quare facilè ſcient omnes te non conſenſiſſe, ſed vi oppreſſam à filio regis, cui omnia licent. Hac ergo cogitatione ſolare & mitiga dolorem tuum. ita Abul.

NOLVIT CONTRISTARE SPIRITVM AM- Vers. 21.
NON FILII SVI] Hæc verba non ſunt in Hebr. B Chald. & Sept. Peccauit Dauid non corrigendo, nec caſtigando Amnon filium ſuum de hoc tam infami ſtupro, præſertim cùm Lex Leuit. 20. 17. id iubeat: Quare iuſto Dei iudicio inde ſecuta ſunt tot tantáque mala, damnáque tam Dauidi quàm Amnoni; nam hic occiſus vitam perdidit, ille penè regnum cum vita amiſit, vlciſcente ſororis ſuæ violationem Abſalomo. ita Abul. qui cenſet Dauidem debuiſſe Amnonem ob ſtuprum morte punire, vti sancit lex; licet Caiet eum excuſet à tam graui punitione, eò quòd crimen eſſet occultum, nec vllo teſte probari poſſet. Adde, quòd Amnon erat primogenitus heres & ſucceſſor in regnum, ideóque in vita ob publicum reip. bonum ſeruandus, & mitiori pœna caſtigandus.

FACTVM EST AVTEM POST TEMPVS BIEN- Vers. 23.
NII] Hinc patet, cædem Amnon contigiſſe bien- C nio poſt ſtuprum ab eo illatum Thamar: tam citò Dei vindicta perſecuta eſt ſceleſtum & inceſtum, cúmque vitâ & regno priuauit. Erat enim primogenitus, & Dauidi in delicijs, ideóque in eius regnum ſucceſſurus.

ECCE TONDENTVR OVES SERVI TVI] Ab- Vers. 24.
ſalom ergo filius regis erat pecorarius, curámque habebat ouium & pecorum, vti & cæteri principes illius æui candidi & ſimplicis.

BENEDIXIT EI] q. d. Dauid Abſalomo bene Vers. 25.
precatus eſt: itáque cum dimiſit dicendo v. g. Vade in pace. Vnde Vatab. vertit, *Valedixit ei.*

FVGERVNT] timentes ne occiderentur, vti Vers. 29.
Amnon; quaſi Abſalom ſolus cuperet eſſe ſuperſtes, vt patri in regnum ſuccederet, ne quis alius fratrum præferretur. Sicut Turca cùm habet pro- D lẽ, omnes fratres occidit, ne ipſi regnũ inuadant.

QVONIAM IN ORE ABSALOM ERAT,] q. d. Vers. 32.
Amnõ erat in Abſalomi oculis & ore, vt frequenter de vltione ſtupri ab eo ſorori ſuæ illati loqueretur. Quod enim eſt in corde, hoc ebullit in os.

ABSALOM FVGIENS ABIIT AD THOLO- Vers. 37.
MAI FILIVM AMMIVD REGEM GESSVR] Fugit ergo ad auum ſuum maternum: ipſe enim erat filius filiæ Tholomai regis Geſſur, vti dictum eſt, c. 3. 3. Hic enim nepotem ſuum recepit, & tutatus eſt, eò quòd ipſe Thamar neptis pariter ſuæ ſtuprum vltus fuiſſet cæde Amnon ſtupratoris.

FVIT IBI TRIBVS ANNIS] Hinc patet chro- Vers. 38.
notaxis rerum tunc geſtarum, quam aſſignaui cap. 12. 25.

Digitized by Google

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IOab per Thecuitis blandiloquentiam Abſalomum reconciliat Dauidi, ſed ita vt ipſe eum ad conſpectum non admittat. Deinde verſ. 25. deſcribitur Abſalomi pulchritudo, cæſaries, proles ac ſuccenſio ſegetum Ioab; quâ re excitus Ioab eum ad Dauidis oſculum admitti procurat.

1. INtelligens autem Ioab filius Saruiæ, quòd cor regis verſum eſſet ad Abſalom,
2. miſit Thecuam, & tulit inde mulierem ſapientem: dixitque ad eam: Lugere
te ſimula, & induere veſte lugubri, & ne vngaris oleo, vt ſis quaſi mulier iam pluri-
mo tempore lugens mortuum: 3. & ingredieris ad regem, & loquéris ad eum ſer-
mones huiuſcemodi. Poſuit autem Ioab verba in ore eius. 4. Itaque cùm ingreſſa fuiſ-
ſet mulier Thecuitis ad regem, cecidit coram eo ſuper terram, & adorauit, & dixit:
Serua me rex. 5. Et ait ad eam rex: Quid cauſæ habes? Quæ reſpondit: Heu, mu-
lier vidua ego ſum: mortuus eſt enim vir meus. 6. Et ancillæ tuæ erant duo filij: qui
rixati ſunt aduerſum ſe in agro, nullúſque erat qui eos prohibere poſſet: & percuſſit
alter alterum, & interfecit eum. 7. Et ecce conſurgens vniuerſa cognatio aduerſum
ancillam tuam, dicit: Trade eum, qui percuſſit fratrem ſuum, vt occidamus eum pro
anima fratris ſui quem interfecit, & deleamus heredem: & quærunt extinguere
ſcintillam meam, quæ relicta eſt, vt non ſuperſit viro meo nomen, & reliquiæ ſuper
terram. 8. Et ait rex ad mulierem: Vade in domum tuam, & ego iubebo pro te.
9. Dixítque mulier Thecuitis ad regem: In me, domine mi rex, ſit iniquitas, & in
domum patris mei: rex autem & thronus eius ſit innocens. 10. Et ait rex: Qui con-
tradixerit tibi, adduc eum ad me, & vltrà non addet vt tãgat te. 11. Quæ ait: Recorde-
tur rex Domini Dei ſui, vt non multiplicentur proximi ſanguinis ad vlciſcendum, &
nequaquam interficiant filium meum. Qui ait: Viuit Dominus, quia non cadet de
capillis filij tui ſuper terram. 12. Dixit ergo mulier: Loquatur ancilla tua ad domi-
num meum regem verbum. Et ait: Loquere. 13. Dixítque mulier: Quare cogitaſti
huiuſcemodi rem contra populum Dei, & locutus eſt rex verbum iſtud, vt peccet &
non reducat eiectum ſuum? 14. Omnes morimur, & quaſi aquæ dilabimur in terram,
quæ non reuertuntur: nec vult Deus perire animam, ſed retractat cogitans ne pe-
nitus pereat qui abiectus eſt. 15. Nunc igitur veni, vt loquar ad dominum meum re-
gem verbum hoc, præſente populo. Et dixit ancilla tua: Loquar ad regem, ſi quo-
modo faciat rex verbum ancillæ ſuæ. 16. Et audiuit rex, vt liberaret ancillam ſuam
de manu omnium, qui volebant de hereditate Dei delere me, & filium meum ſimul.
17. Dicat ergo ancilla tua, vt fiat verbum domini mei regis ſicut ſacrificium. Sicut
enim Angelus Dei, ſic eſt dominus meus rex, vt nec benedictione nec maledictione
moueatur: vnde & Dominus Deus tuus eſt tecum. 18. Et reſpondens rex, dixit ad
mulierem: Ne abſcondas à me verbum, quod te interrogo. Dixitque ei mulier: Lo-
quere domine mi rex. 19. Et ait rex. Numquid manus Ioab tecum eſt in omnibus
iſtis? Reſpondit mulier, & ait: Per ſalutem animæ tuæ, domine mi rex, nec ad ſini-
ſtram, nec ad dexteram eſt, ex omnibus his quæ locutus eſt dominus meus rex: ſeruus
enim tuus Ioab, ipſe præcepit mihi, & ipſe poſuit in os ancillæ tuæ omnia verba hæc.
20. Vt verterem figuram ſermonis huius, ſeruus tuus Ioab præcepit iſtud; tu autem
domine mi rex, ſapiens es, ſicut habet ſapientiam Angelus Dei, vt intelligas omnia
ſuper terram. 21. Et ait rex ad Ioab; Ecce placatus feci verbum tuum; vade ergo, &
reuoca puerum Abſalom. 22. Cadénſque Ioab ſuper faciem ſuam in terram, adora-
uit & benedixit regi: & dixit Ioab: Hodie intellexit ſeruus tuus, quia inueni gratiam
in oculis tuis, domine mi rex: feciſti enim ſermonem ſerui tui. 23. Surrexit ergo

Digitized by Google

Ioab & abiit in Geſſur, & adduxit Abſalom in Ieruſalem. 24. Dixit autem rex: Reuertatur in domum ſuam, & faciem meam non videat. Reuerſus eſt itaque Abſalom in domum ſuam, & faciem regis non vidit. 25. Porrò ſicut Abſalom, vir non erat pulcher in omni Iſraël, & decorus nimis: à veſtigio pedis vſque ad verticem non erat in eo vlla macula. 26. Et quando tondebat capillum (ſemel autem in anno tondebatur, quia grauabat eum cæſaries) ponderabat capillos capitis ſui ducentis ſiclis pondere publico. 27. Nati ſunt autem Abſalom filij tres: & filia vna nomine Thamar, elegantis formæ. 28. Manſitque Abſalom in Ieruſalem duobus annis, & faciem regis non vidit. 29. Miſit itaque ad Ioab, vt mitteret eum ad regem: qui noluit venire ad eum. Cúmque ſecundò miſiſſet, & ille noluiſſet venire ad eum, 30. dixit ſeruis ſuis: Scitis agrum Ioab iuxta agrum meum, habentem meſſem hordei: ite igitur, & ſuccendite eum igni. Succenderunt ergo ſerui Abſalom ſegetem igni. Et venientes ſerui Ioab, ſciſſis veſtibus ſuis, dixerunt: Succenderunt ſerui Abſalom partē agri igni. 31. Surrexitque Ioab, & venit ad Abſalom in domum eius, & dixit: Quare ſuccenderunt ſerui tui ſegetem meam igni? 32. Et reſpondit Abſalom ad Ioab. Miſi ad te obſecrans vt venires ad me, & mitterem te ad regem, & diceres ei: Quare veni de Geſſur? melius mihi erat ibi eſſe: obſecro ergo vt videam faciem regis: quòd ſi memor eſt iniquitatis meæ, interficiat me. 33. Ingreſſus itaque Ioab ad regem, nuntiauit ei omnia: vocatúſque eſt Abſalom, & intrauit ad regem, & adorauit ſuper faciem terræ coram eo: oſculatúſque eſt rex Abſalom.

VERS. 1. COR REGIS VERSVM ESSET AD ABSALOM] tum quia ipſe erat tertius ab eo genitus filius, ideóque proximus ferè vt ſuccederet ei in regnum; tum quia ipſe erat pulcher & ſpecie regia, vti dicitur v. 25. tum quia iuſtam habuerat ex parte cædis occaſionem, ſcilicet ſtuprum ſorori ſuæ illatum, cuius pudicitiæ vindex extiterat. Hoc enim apud omnes magnæ ducebatur laudi, cenſebatúrque opus heroïcum. Vnde Gentiles celebrant Lucretiam, quæ à Sexto Tarquinio Tarquinij Superbi regis filio per vim violata, ob dolorem & amorem pudicitiæ ſeſe confodit: Qua de cauſa Tarquinius cum ſuis vrbe pulſus eſt, & pro regibus conſules ſurrogati ſunt Iunius Brutus, & L. Collatinus Lucretiæ maritus: Vide Valer. Max. lib. 6. cap. 1. vbi inter alia hoc memorabile recenſet: *Virginius*, inquit, *plebeij generis, ſed patritij vir ſpiritus, ne probro contaminaretur domus ſua, proprio ſanguini non pepercit. Nam cùm Appius Claudius decemuir filiæ eius virgini ſtuprum, poteſtatis viribus fretus pertinacius expeteret, deductam in foro puellam occidit: pudicaque interemptor, quam corruptæ pater eſſe maluit.*

Virginius occidit filiam ne violaretur.

VERS. 2. MISIT THECVAM, ET TVLIT INDE MVLIEREM SAPIENTEM] *Thecua* erat vrbs in monte ſita, vberrimis abundans paſcuis, diſtans à Bethlecm ſex millibus paſſuum, à Ieruſalem verò nouem. ita S. Hieron. Adrich. & alij. Hinc fabulantur R. Salomon & R. Dauid, mulieres & viros Thecuæ fuiſſe cæteris ſapientiores, eò quòd Thecua ſit fertilis olearum & oliuarum: regiones enim oleis fertiles gignere ſapientes; vti eadem Thecua genuit Amos & Habacuc Prophetas: imò Rabbini aſſerunt Thecuitem hanc fuiſſe auiam Amos Prophetæ; ſed nullo id argumento, niſi hoc quòd vterque ortus ſit ex Thecua, probant.

VERS. 6. ANCILLÆ TVÆ ERANT DVO FILII QVI RIXATI SVNT, &c. ET PERCVSSIT ALTER ALTERVM] Hebræi, & ex eis Rabanus, & Angelomus, cenſent hanc non eſſe fabulam, ſed veram hiſtoriam, quæ mulieri huic, eiúſque duobus filiis contigerit, quam ipſa ex pari applicaret Abſalomo & Amnoni. Verùm cæteri paſſim cenſent eſſe fabulam ad rem appoſitè confictam, idque ſatis indicat ipſa narratio.

Porrò prudenter vtitur parabola hac, qua rex contra ſeipſum ſententiam proferret, vt, poſtquàm iudicaſſet ſeruandum eſſe filium mulieris, qui occiderat fratrem, ex hac lata à ſe ſententia animaduerteret ſeruandum quoque ſibi eſſe Abſalomum qui fratrem Amnonem occiderat. Simili parabola vſus eſt Nathan, c. 12. qua Dauidi perſuaſit adulterij ſui pœnitentiam. Diſce hîc, cùm magnates, diuites, potentes, ſuperbos, ſibíque præfidentes de quopiam vitio corripere cupis, illis non loqui in ſecunda, ſed in tertia perſona; quaſi non ipſos, ſed tertium aliquem huius vitij reum arguere velis. Sic enim ipſi eam æquanimiter ferent, ac ſagaciter conijcient id de ſe dici, ſed corripientem ex modeſtia & verecundia non audere ſe nominare, quod vulgò dicitur: *Vapulet canis vt leo metuat & ſapiat.*

VERS. 7. ET QVÆRVNT EXTINGVERE SCINTILLAM MEAM, QVÆ RELICTA EST] id eſt filium vnicum, qui mihi relictus eſt, vt ſit ſcintilla, qua meam virique mei familiam penè extinctam reaccendam, redintegrem & propagem. Sicut enim conſumpto igne relinquuntur fauillæ & ſcintillæ ſub cinere, ex quibus ignis per ſulphurata reaccendi & reſuſcitari poſſit: ſic extinctis filiis cæteris vltimus relinquitur, quaſi ſcintilla, ex qua familiæ propago ſuſcitetur; ac nomen & memoria conſeruetur. Sic Cicero *ſcintillas belli*, vocat belli reliquias. Nota appoſitam metaphoram. Anima enim & vita comparatur igni, quia ipſa in calore, qui igni eſt proprius, conſiſtit. Rurſu ſicut ignis ignem inflammando, ſic homo hominem gignendo propagat. Tertiò, quia ſicut ignis lucet & ſplendet, ſic & vita. Quartò, ſicut vna lucerna deficiens accendit aliam, in qua quaſi ſuperſtes lucet & fulget, ſic & homo moriens, in filio quaſi ſuperſtes manet & viuit: in filio enim

Anima ſimilis igni.
Primò
Secundò.
Tertiò.
Quartò.

Digitized by Google

videtur parens, ſicut in imagine videtur exemplar, A vnde illud Pſalm. 131. 17. *Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam Chriſto meo.* Eâdem metaphorâ vſi ſunt Gentiles, vt per lucernam vel lampadem quam in curſu alter alteri ſuccedenti tradebat, ſignificarent propaginem generationis & vitæ. Vnde Lucretius.

Et quaſi curſores vitaï lampada tradunt.

Sic Plato lib. 6. de legibus ait, *oportere ciues operam dare generandæ proli, vt vitam, quam ipſi à maioribus accepere, poſteris tradant, quaſi lampada ardentem, in qua ipſi luceant.*

Vers. 8. VADE IN DOMVM TVAM, ET EGO IVBEBO PRO TE,] q. d. Curabo filium tuum ſeruari, tibique reddi incolumem. Quæres, an iuſtum ſit hoc Dauidis iudicium? quia lex Dei iubebat homicidam occidi, multò magis fratricidam, qualis erat hic. Reſp. Lex iubebat occidi homicidam B publicum, cuius ſcilicet homicidium publicè in iudicio per teſtes probari poterat. Nam lex Deuter. 17. v. 6 iubet ne quis occidatur, niſi duobus teſtibus conuictus. Hic autem erat fratricidium ſecretum, cui nullus interfuerat teſtis, vt dictum eſt, verſ. 6. Quare hic iuridicè damnari occidique non poterat, ita Vatab. Rurſùm lex iubebat occidi homicidam voluntarium, non verò repentinum & caſualem, qui ſcilicet abſque vllo præcedente odio, caſu aliquem occiderat, (vti erat hic) vnde ad eum ſaluandum, Num. 35. 11. Deus conſtituerat vrbes refugij, vt ad illas confugiendo maneret illæſus & ſupplicij expers. ita Caietan. & alij.

Vers. 9. IN ME, DOMINE MI REX, SIT INIQVITAS, ET IN DOMVM PATRIS MEI: REX AVTEM ET THRONVS EIVS SIT INNOCENS] Di- C cit hoc Thecuitis amicè blandiendo Dauidi, vt illi omnem eximat ſcrupulum condonationis homicidij, ipſúmque in ea planè confirmet ac reconciliet Abſalomo fratricidæ, q. d. Si quid in hac condonatione peccatum eſt, opto vt peccati huius pœna non in te, ô rex, ſed in me meámque domum tota deuoluatur. Nolim enim in te propter me quidquam mali recidere; ſed oro Deum, vt illud omne in meum caput reflectat. Sic Rebecca filio ſuo Iacob timenti patris maledictionem, ſi ſe ipſi pro Eſau fratre ſubſtitueret, reſpondit: *In me ſit iſta maledictio, fili mi.* Geneſ. 27. 13 Et Pilato trepidanti ad Chriſti condemnationem; Iudæi, vt eum ad illam animarent, ſucclamarunt: *Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.* Matth. 27.

Vers. 13. ET LOCVTVS EST REX VERBVM ISTVD D VT PECCET] ſcilicet *contra populum Dei*, vt præceſſit. Thecuitis hæc poſt parabolam deſcendit ad eius ſcopum, vt ſcilicet rex eam applicet Abſalomo fratricidæ, eique cædem condonet: quare nouas hîc rationes affert & multiplicat, quibus Dauidem ad ei parcendum impellat. Prima eſt hæc, q. d. Abſalom poſt Amnonem quaſi proximus eſt vt tibi in regnum ſuccedat, cúmque populus amat, & optat vt ſuccedat; conſule ergo poſteritati tuæ, conſule regno tuo, conſule populo tuo, vt ſcilicet ei idoneum hæredem tuum & ſucceſſorem conſerues, qualis eſt Abſalom: alioqui peccabis & in te & in populum tuum, quòd eum tanto principe, quantus eſt Abſalom, priuaris. Alij τὸ *vt peccet*, ſic explicant, q. d. Niſi Abſalomum illicò reuoces, idololatriæ & aliorum peccatorum eris ei occaſio. Ipſe enim exul degit apud auum ſuum maternum regem Geſſur, qui eſt idololatra, æquè ac eius aulici, qui Abſalomum ad ſuam idololatriam cæteráque ſua vitia pellicere ſatagunt.

OMNES MORIMVR, ET QVASI AQVÆ DILABIMVR IN TERRAM, QVÆ NON REVERTVNTVR] Eſt hæc ſecunda Thecuitis ratio, vt Dauid Abſalomo det veniam, q. d. Vita hominum fluxa eſt & euanida: Amnon etiamſi non eſſet occiſus, æquè tamen debuiſſet breui mori, vti omnes morimur: Abſalom quoque breui morietur: non ergo quærenda eſt à te cædis vindicta & mors Abſalomi, quam ipſa natura eidem breui irrogabit, q. d. Quam ô rex, de Abſalomo vltionem quæris? mortémne? at iam moritur. *Omnes enim morimur & quaſi aquæ dilabimur.* Hebr. habent. *Omnes morimur, & inſtar aquæ in terram effuſæ, quæ rurſùm colligi & congregari nequit*, ſubaudi dilabimur & diffluimus in mortem, & terram ex qua plaſmati ſumus, q. d. Omnes quaſi flumina præcipiti curſu deuoluimur in mare mortis & ſepulchri, quæ eſt *domus æternitatis* noſtræ, Eccleſ. 12. 5. Rurſùm anima noſtra breui in morte exibit è corpore, nec in illud reuertetur ante generalem reſurrectionem, ait Vatab. aut potiùs *aquas* hîc intellige non fluminis, ſed pluuiæ: hæ enim in terram delapſæ colligi nequeunt, q. d. Sicut terra abſorbet pluuiam, vt nil ex ea remaneat, quod rurſum congregari & colligi poſſit: ita quoque vita noſtra & corpus in mortem & terram, ex qua formatum eſt, redit, vt reuerti & rurſum colligi, animæque vitaliter vniri nequeat, niſi ſuper naturam per Dei omnipotētiam, quam ipſe oſtendet in communi omnium reſurrectione. Comparat ergo vitam noſtram aquæ non fluminis pertranſeunti, ſed pluuiæ delabenti in terram, ibíque abſorptæ & euaneſcenti, q. d. Amnon iam mortuus eſt, nec poteſt reuocari ad vitam, ſicut nec aqua effuſa rurſùm colligi poteſt, ait Procopius: vt quid ergo Abſalomum perſequeris, niſi vt mortem morti, & dolorem dolori tuo addas? breui enim Abſalom quoque morietur, & inſtar aquæ dilabetur in terram, nec ad vitam reuocari poterit.

NEC VVLT DEVS PERIRE ANIMAM] Eſt hæc tertia ratio petita ab imitatione clementiæ Dei, quæ ſæpè ad preces vel peccatorum, vel ſanctorum pro peccatoribus orantium mitigat, vel reuocat ſententiam mortis contra eos latam.

VT FIAT VERBVM DOMINI MEI REGIS, SICVT SACRIFICIVM] quod in odorem ſuauitatis Deo offertur, q. d. Sicut ſacrificium pro peccato oblatum, Deo eſt gratiſſimum; ſic hoc votum meum pro Abſalomi peccato condonando, tibi, ô rex, oblatum ſit, quæſo, pariter gratiſſimum. Tu enim es quaſi Deus noſter terreſtris, & quaſi numen quoddam Iſraëlis. Noſter legit cum Sept. למנחה *lemincha*, id eſt, *in ſacrificium*; iam cum Chaldæo aliis punctis legunt למנוחה *limnucha*, id eſt, in requiem, vnde vertunt, q. d. Iubeat rex Abſalomum eſſe in quiete & ſaluum. Vers. 17.

SICVT ENIM ANGELVS DEI, SIC EST DOMINVS MEVS REX, VT NEC BENEDICTIONE,

NEC

NEC MALEDICTIONE MOVEATVR] Thecuitis adulando captat Dauidis beneuolentiam,q.d. Liberè loquar,quia humanitas tua,ô rex inſtar Angeli omnia tranquillè audit, tam mala quàm bona, nec laudibus vel vituperiis miniſque flectitur, ſed ſinceré de omnibus iudicat, vti ſpero quòd hîc pro me iudicabit, ſcilicet decere clementiam tuam,vt Abſalomo filio parcat.

NVMQVID MANVS IOAB TECVM EST?] q.d. Numquid opera & directione Ioab hæc omnia agis & dicis?

Vers. 19. NEC AD SINISTRAM, NEC AD DEXTERAM EST] q.d. Non eſt aliud,quàm quod ſagaciſſimè es odoratus, ſcilicet me hæc omnia agere inſtinctu Ioab.

Vers. 21. ECCE PLACATVS FECI VERBVM TVVM] vt parcam Abſalomo, cúmque ab exilio ad me reuocem. Quæres, an peccarit Dauid parcẽdo Abſalomo homicidæ, cùm lex iubeat homicidas occidi? Reſp. Caietan. leges generatim decernere, quod cõmuniter & regulariter agendum eſt, ſingulares autem caſus prudentiæ Principis relinqui. Talis erat hîc: erat enim fratricidium à filio regis commiſſum, qui fugerat ad auum ſuum regem Geſſur Gentilem. Quare periculum erat ne auus iuuaret Abſalomum quaſi nepotem ſuum, itáque poſt mortem Dauidis bella orirentur de ſucceſſione in regnum inter filios Dauidis, quæ vt vitaret Dauid,ſapienter pepercit Abſalomo.

PORRO SICVT ABSALOM, VIR NON ERAT, PVLCHER IN OMNI ISRAEL,] q.d.Erat pulcherrimus omnium Iſraelitarum.Meminit hîc Script. pulchritudinis Abſalomi incidenter, vt innuat quam ob cauſam ipſe omnibus fuerit acceptus & gratioſus, vtque Tropol. indicet, quàm vana ſint omnia bona huius vitæ, & quàm malis permiſta. Abſalom enim pulcherrimus corpore erat,aterrimus mẽte,ideóque in mortem funeſtiſſimam incidit,nimirùm, ſicut ait S.Auguſt.lib 22.de Ciu. vt oſtendatur huius vitæ dulcedinem amaritudinibus & ærumnis reſperſam eſſe, vt alia vita quæratur, quæ nulla amaritudine perturbatur. Vide Abul.hîc q.20.aliis exemplis id illuſtrantem.

Porrò eximia hæc corporis pulchritudo arguebat animæ deformitatẽ.Natura enim omnem ſuam vim exeruerat in exornando corpore; vnde animã inornatam reliquerat, vt patet ex eius ambitione.Et ſolet Deus ſua bona partiri.Vnde mulieribus dat pulchritudinem, viris iudicium,iuuenibus robur,ſenibus prudentiã. Audi S.Chryſoſt. hom. in illud: *Vtinam toleraſſetis,* 2.Corinth. 11. *Quid enim*, inquit, *ape vtilius, quid pauone pulchrius,quid formicâ ſapientius? Et apis dulcedinem in ſe habet, pauo verò ſolummodo in pennis eſt,non in fructu decorus; formica verò contemptibilis hominibus; ſed magiſtra virtutum eſt.* Idem præclarè hom.37.in Geneſ.ſub finem: *Hoc*, inquit, *ſtudium in ornando corpore, internam indicat deformitatem: & huius deliciæ, illius manifeſtam faciunt famem: & huius veſtium ſumptus, illius indicat nuditatẽ. Impoſſibile enim eſt aliquam agere curam animæ, & tanti facere corporis pulchritudinẽ & ornatum.* Et S.Hier.ep.ad Furiam loquens de Magdalena: *Meretrix*, inquit, *illa in Euangelio baptizata lacrymis ſuis, non habuit criſpantes mitras*, &c. *Quanto fœdior, tantò pulchrior.* Et paulò poſt: *Or-*

A *natus*, inquit, *iſte non Domini eſt: velamen iſtud Antichriſti eſt. Quæ fiducia erigit ad cælum vultus, quos conditor non agnoſcit.*

SEMEL AVTEM IN ANNO TONDEBATVR, QVIA GRAVABAT EVM CÆSARIES,] Hebr. *A fine dierum in dies tondebatur*, id eſt quotãnis, ſiue anno recurrente, tondebatur. ita Caiet. Arias, Pagn. Vatab.& alii. Perperam ergo Hebræi apud S Hieron.vertunt: *Tõdebatur de triginta in triginta diebus*, id eſt ſingulis menſibus. Perperam quoque Ioſeph.lib.7.Antiq.c.8.ait: *Cuius capitis tanta erat cæſaries, vt ex octo diebus tonderi potuiſſet.* Vt hanc abſurditatem tegeret Gelenius Ioſephi ex Græco in Latinum interpres, ex ſe hæc ſubſtituit: *Tanta fuit eius cæſaries, vt intra octauum quemque menſem ad ducentos ſiclos, hoc eſt ad quinque pondo accreſceret*, quod pariter falſum eſt, & B Script.hoc loco repugnat. Porrò Abſalom geſtabat comam per annum, non quod Nazaræus eſſet,vt volunt Rabbini; ſed quòd pulchritudinis & comæ eſſet ſtudioſus. Vnde & in pœnam ex ea ſuſpenſus occubuit, c.18.

PONDERABAT CAPILLOS CAPITIS SVI DVCENTIS SICLIS] Narratur hîc capillorum multitudo, ad deſignãdam Abſalomi pulchritudinem, ad hanc enim non parũ facit pulchra coma,& cæſaries denſa. Porrò ſiclus erat moneta ponderans quatuor drachmas,hoc eſt dimidiã vnciam: quare ſiclus ſi erat argenteus, erat eiuſdem pretij & ponderis, cuius nunc ſunt Romæ 4. Iulij, & in Hiſpania 4. Regales Hiſpanici: ſin aureus eſſet, pẽdebat & valebat,4 coronatos Franciſcos, quorũ quiſque valet duodecim Iulios, ſiue Regales. Ducenti ergo ſicli ponderabant centum vncias, C quæ faciunt octo libras cum quatuor vnciis, ſi libram accipias communem duodecim vnciarum. Vnde nonnulli apud Abul. & Lyran.quos ſequitur noſter Sãchez & Salianus,cenſentes hoc pondus comæ eſſe nimium, pro pondere ſubſtituunt pretium, quaſi coma Abſalomi fuerit flaua denſa & rutilans,ideóque à feminis ad capillaturam ſibi ex ea faciendam expetita, ac tanti æſtimata, vt venderetur ducentis ſiclis argenti, qui faciunt octoginta aureos Romanos, quorum quiſque continet decem Iulios. Verùm hoc refutant Lyrañ.& Abul. quaſi pretium iniuſtum,improbabile, & rem ineptam muliebribus ornamentis, nec Script. comam Abſalomi commendat à colore, quod fuerit flaua & rutila, ſed à pondere. Et ſanè illa ſententia videtur vim facere & torquere verba Script. nam Hebr. שקל *ſakal* non ſignificat D *appretiabatur*, vel *vendebatur*, ſed *ponderabat*, vti vertit Noſter, Sept. Chald. Ioſeph. Vatab. Pagn. Caiet. & alij paſſim.

Neque hoc pondus comæ mirum videri debet, tum quia illud,vt rem raram & nouam hîc recenſet Script. tum quia erat pondus comæ totius anni: coma autem Abſalomi erat denſa,grauis,crebra & promiſſa, quæ toto anno ſuccreſcens facilè in fine anni ponderabat octo libras,quod pondus Abſalom ſentiebat quidem,ideóque grauabatur, & vt ſe onere leuaret, tondebatur: minùs tamen ſentiebat, quàm ſi pondus aliquod extrinſecum octo librarum capiti ſuo impoſuiſſet: quia hæc coma erat capiti ei connaturalis, vnde facilè ab anima capitis ſuſtentabatur. Sic enim non ſenti-

Digitized by Google

mus pondus corporis, quòd eſt plus quàm 50. librarum, quia anima illud informans, idipſum quaſi ſuum, ſibíque intimè vnitum ſuſtentat: vnde cùm anima ſeparata eſt à corpore, ſentitur ipſum pondus corporis ſiue cadaueris, vt vix ab homine robuſto portari poſſit.

Vers. 27. Nati svnt avtem Absalom filii tres] Hi omnes ſtatim ante patrem mortui ſunt. Vnde Abſalom, cap. 18. 18. ſine liberis fuiſſe dicitur. ita Theodor.

Et filia vna nomine Thamar elegantis formæ] Veriſimile eſt nomẽ hoc ei inditum à Thamar amita & ſorore Abſalomi: imò Sáchez B opinatur filiam hanc aliud nomen proprium habuiſſe, ſcilicet *Maacha*, cognominatam verò fuiſſe *Thamar*, id eſt palmam, ab elegantia & pulchritudine. Tradunt enim Hebræi & Ioſeph. lib. 7. c. 8. quos ſequitur Sanchez hîc, & Abul. c. 14. v. 20. hanc *Thamar* eſſe *Maacha*, quæ fuit vxor Roboam, & mater Abiæ. Hæc enim 2. Paral. 11. v. 20. vocatur filia Abſalom. Videtur ergo Abſalom natus ex Maacha filia regis Geſſur, vt dictum eſt, c. 3. 3. nomẽ matris ſuæ Maacha indidiſſe filiæ ſuæ, quæ ob ſpeciẽ cognominata ſit *Thamar*. Ioſeph tamen inferiùs agens de Roboam & Abia lib. 8. A c. 3. aſſerit hanc Thamar filiam Abſalomi fuiſſe non Maacha, ſed matrem Maacha, quæ fuit vxor Roboã, & mater Abiæ. Alij tamen cenſent quòd Abſalom qui 2. Paral. 11. 20. vocatur pater Maacha vxoris Roboam, alius & diuerſus ſit ab hoc Abſalomo filio Dauidis: nam idem 2. Paral. 13. 2. vocatur *Vriel de Gabaa. Nomẽ matris eius* (Abiæ) inquit, *Michaia* (ſiue *Maacha*, vel, vt Ioſephus vocat *Micha*) *filia Vriel de Gabaa*. Atqui Gabaa erat tribus Beniamin. Ergo Abſalom hic pater Maacha, qui alio nomine dictus eſt *Vriel*, fuit ex tribu Beniamin. Hic autem Abſalom pater Thamar, filius Dauidis, fuit ex tribu Iuda. Ergo diuerſus eſt ab Abſalomo, qui fuit pater Maacha, & alio nomine dictus eſt Vriel. ita ſentit Salianus & Abul. qui ſententiam ſuam reuocat, 2. Paral. 11. q. 20. & in c. 13. q. 6. Si quis Ioſephum, l. 8. c. 3. ſequẽs, diceret Maacha non eſſe Thamar, ſed filiam Thamar, ad hoc argumentum reſpondere poſſet, Thamar hanc fuiſſe filiam Abſalomi filij Dauidis, ac nupſiſſe Vriel Beniamitæ, ex eóq; genuiſſe Maacha, quæ fuit vxor Roboam, & matre Abiæ: quare Maacha hanc 2. Paral. 11. 20. dici *filiam*, id eſt, *neptem* Abſalomi. Et hoc omnia adæquat, ideóq; valde eſt veroſimile, vti dicã, lib. 3. c. 15. v. 2. & 10.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Abſalom ſollicitat populum cum eóque coniurat contra Dauidem in Hebron. quare Dauid cum ſuis verſ. 14. fugit, ac verſ. 24. ſacerdotes ſe ſequentes cum Arca remittit in vrbem. Denique verſ. 30. aſcendens montem Oliueti nudis pedibus flens & operto capite, Chuſai remittit in vrbem, vt diſſipet conſilium Achitophel.

1. IGitur poſt hæc fecit ſibi Abſalom currus, & equites, & quinquaginta viros qui præcederent eum. 2. Et manè conſurgens Abſalom, ſtabat iuxta introitum portæ, & omnem virum, qui habebat negotium vt veniret ad regis iudicium, vocabat Abſalom ad ſe, & dicebat: De qua ciuitate es tu? Qui reſpondens aiebat: Ex vna tribu Iſraël ego ſum ſeruus tuus. 3. Reſpondebátque ei Abſalom: Videntur mihi ſermones tui boni & iuſti. Sed non eſt qui te audiat conſtitutus à rege, dicebátque Abſalom: 4. Quis me conſtituat iudicem ſuper terram, vt ad me veniant omnes qui habent negotium, & iuſtè iudicem? 5. Sed & cùm accederet ad eum homo vt ſalutaret illum, extendebat manum ſuam, & apprehendens, oſculabatur eum. 6. Faciebátque hoc omni Iſraël venienti ad iudicium, vt audiretur à rege, & ſollicitabat corda virorum Iſraël. 7. Poſt quadraginta autem annos, dixit Abſalom ad regem Dauid: Vadam, & reddam vota mea quæ voui Domino in Hebron. 8. Vouens enim vouit ſeruus tuus, cùm eſſet in Geſſur Syriæ, dicens: Si reduxerit me Dominus in Ieruſalem, ſacrificabo Domino. 9. Dixitque ei rex Dauid: Vade in pace. Et ſurrexit, & abiit in Hebron. 10. Miſit autem Abſalom exploratores in vniuerſas tribus Iſraël, dicens: Statim vt audieritis clangorem buccinæ, dicite: Regnauit Abſalom in Hebron. 11. Porrò cum Abſalom ierunt ducenti viri de Ieruſalem vocati, euntes ſimplici corde, & cauſam penitus ignorantes. 12. Accerſiuit quoque Abſalom Achitophel Gilonitem conſiliarium Dauid, de ciuitate ſua Gilo. Cúmque immolaret victimas, facta eſt coniuratio valida, populúſque concurrens augebatur cum Abſalom. 13. Venit igitur nuntius ad Dauid, dicens: Toto corde vniuerſus Iſraël ſequitur Abſalom. 14. Et ait Dauid ſeruis ſuis, qui erant cum eo in

Digitized by Google

Ieruſalem: Surgite, fugiamus: neque enim erit nobis effugium à facie Abſalom: fe-
ſtinate egredi, ne fortè veniens occupet nos, & impellat ſuper nos ruinam, & per-
cutiat ciuitatem in ore gladij. 15. Dixerúntque ſerui regis ad eum: Omnia quæ-
cumque præceperit Dominus noſter rex, libenter exequemur ſerui tui. 16. Egreſſus
eſt ergo rex, & vniuerſa domus eius, pedibus ſuis: & dereliquit rex decem mulieres
concubinas ad cuſtodiendam domum. 17. Egreſſúſque rex & omnis Iſraël pedibus
ſuis ſtetit procul à domo: 18. & vniuerſi ſerui eius ambulabant iuxta eum, & legio-
nes Cerethi & Phelethi, & omnes Gethæi, pugnatores validi, ſexcenti viri, qui
ſecuti eum fuerant de Geth pedites, præcedebant regem. 19. Dixit autem rex ad
Ethai Gethæum: Cur venis nobiſcum? reuertere, & habita cum rege, quia pere-
grinus es, & egreſſus es de loco tuo. 20. Heri veniſti, & hodie compellêris nobiſ-
cum egredi? ego autem vadam quò iturus ſum: reuertere, & reduc tecum fratres
tuos, & Dominus faciet tecum miſericordiam & veritatem, quia oſtendiſti gratiam
& fidem. 21. Et reſpondit Ethai regi, dicens: Viuit Dominus, & viuit dominus
meus rex: quoniam in quocumque loco fueris domine mi rex, ſiue in morte, ſiue in
vita, ibi erit ſeruus tuus. 22. Et ait Dauid Ethai: Veni, & tranſi. Et tranſiuit Ethai
Gethæus, & omnes viri, qui cum eo erant, & reliqua multitudo. 23 Omnéſque
flebant voce magna, & vniuerſus populus tranſibat: rex quoque tranſgrediebatur
Torrentem Cedron, & cunctus populus incedebat contra viam, quæ reſpicit ad de-
ſertum. 24. Venit autem & Sadoc ſacerdos, & vniuerſi Leuitæ cum eo, portantes
arcam fœderis Dei, & depoſuerunt arcam Dei: & aſcendit Abiathar, donec exple-
tus eſſet omnis populus, qui egreſſus fuerat de ciuitate. 25. Et dixit rex ad Sadoc:
Reporta arcam Dei in vrbem: ſi inuenero gratiam in oculis Domini, reducet me, &
oſtendet mihi eam, & tabernaculum ſuum. 26. Si autem dixerit mihi: Non places:
præſtò ſum, faciat quod bonum eſt coram ſe. 27. Et dixit rex ad Sadoc ſacerdo-
tem: O Videns reuertere in ciuitatem in pace: & Achimaas filius tuus, & Ionathas
filius Abiathar, duo filij veſtri, ſint vobiſcum. 28. Ecce ego abſcondar in campe-
ſtribus deſerti, donec veniat ſermo à vobis indicans mihi. 29. Reportauerunt ergo
Sadoc & Abiathar arcam Dei in Ieruſalem: & manſerunt ibi. 30. Porrò Dauid aſ-
cendebat Cliuum oliuarum, ſcandens & flens, nudis pedibus incedens, & operto
capite, ſed & omnis populus, qui erat cum eo, operto capite aſcendebat plorans.
31. Nuntiatum eſt autem Dauid, quòd & Achitophel eſſet in coniuratione cum
Abſalom, dixítque Dauid: infatua, quæſo, Domine conſilium Achitophel.
32. Cúmque aſcenderet Dauid ſummitatem montis, in quo adoraturus erat Domi-
num, ecce occurrit ei Chuſai Arachites, ſciſſa veſte, & terra pleno capite. 33 Et di-
xit ei Dauid: Si veneris mecum, eris mihi oneri: 34. ſi autem in ciuitatem reuerta-
ris, & dixeris Abſalom: Seruus tuus ſum, rex: ſicut fui ſeruus patris tui, ſic ero ſer-
uus tuus: diſſipabis conſilium Achitophel. 35. Habes autem tecum Sadoc & Abia-
thar ſacerdotes: & omne verbum quodcumque audieris de domo regis, indicabis
Sadoc & Abiathar ſacerdotibus. 36. Sunt autem cum eis duo filij eorum, Achimaas
filius Sadoc, & Ionathas filius Abiathar: & mittetis per eos ad me omne verbum
quod audieritis. 37. Veniente ergo Chuſai amico Dauid in ciuitatem, Abſalom
quoque ingreſſus eſt Ieruſalem.

VERS. 1. IGITVR POST HÆC FECIT SIBI ABSALOM CVRRVS] quaſi ambiens regnum, præſertim quia mortuo Amnone primogenito, ſecundo etiam Cheliab vel mortuo, vel minùs apto ad regnũ, ipſe tertio loco genitus, c.3.3. videbatur proximũ habere ius ad regnum. Adde, Abſalomum fuiſſe ſuperbũ, nam ambiuit regnum viuente adhuc patre, illúdque ipſi armis & vi extorquere conatus eſt: quæ fuit inſignis eius tum arrogãtia, tum iniuſtitia, tum impietas. Vnde S. Chry. hom. de Abſalom, to. 1. *Perdidit*, ait, *conſilium Abſalom, dum parricidio cupit mercari imperium*. Et inferiùs oſtendit eum fratricidio addidiſſe parricidiũ, ſaltẽ mente deſtinatum, atque hoc fuiſſe pœnam A illius: *Dum*, inquit, *in Abſalom fratris occiſi facinus non vindicatur, in parricidiũ patris recidiuum facinus iteratur*. Nimirum hæc inter alias fuit pœna à Deo inflicta Dauidi ad puniendũ eius adulterium & homicidiũ. Prima enim pœna fuit mors infantis ex adulterio nati. Secunda, Amnonis inceſtus, & ſtuprũ Thamar. Tertia, Amnonis cædes per Abſalomum. Quarta, fuit Abſalomi rebellio. Ambitio enim hominẽ excæcat, illíque rationem eripit, vti eripuit Lucifero: de quo S. Bern. ſer. 2. de verbis Iſaiæ: *Miſer*, inquit, *ipſe qui ſine Deo eſſe maluit, quàm ſub Deo*. Idem fit iis, qui ambiũt prælaturas. Vnde S. Ber. Ep. 42. *Curritur*, inquit, *in clero paſſim ab omni ætate & ordine, à doctis pariter & indoctis ad*

Digitized by Google

Eccleſiaſticas Curas, tamquam ſine curis iam quiſque victurus ſit, cùm ad Curas peruenerit.

Vers. 7. Post qvadraginta avtem annos dixit Absalom ad regem] Nonnulli ex Ioſepho pro *quadraginta* legunt, *quatuor*. Sic enim habet Ioſephus lib. 7. Ant. c. 8. *Abſalom quarto poſt reconciliationem anno orauit patrem vt Hebronem adiret.* Ioſephum ſequitur Theodor. Hugo, Abul. Adrichom. & alij, qui putant hanc rebellionem Abſalomi contigiſſe quarto anno poſt eius reconciliationem, qui fuit regni Dauidis 32. vt patet ex dictis c. 12. 24. Verùm Hebræa, Chald. Sept. conſtanter habent *quadraginta*, non *quatuor*, itáque legunt S. Hieron. Angelom. Gloſſa, Lyran. Caiet. Dion. cæteríque interpretes priſci & moderni. Sed diſſentiunt vnde hi 40. anni computādi ſint. Nam Vatabl. numerat eos ab eo tempore, quo Hebræi à Samuele petierunt regem, quod ipſe factum putat anno decimo principatus Samuelis. Sed errat in calculo; plures enim exinde fluxere anni. Secundò, S. Hieron. in Tradit. computat ab eo tempore, quo Saul occidit ſacerdotes in Nobe, vrbémque euertit. Alij numerant à morte Saulis; alij à cæde Goliath, alij à natiuitate Abſalomi. Verùm numerus annorum non reſpondet.

Dico ergo, hos 40. annos computandos eſſe à prima vnctione Dauidis in regem, facta à Samuele 1. Reg. 16. 13. Hæc enim facta eſt cùm Dauid ageret annum vigeſimum, inde computa annos hos 40. peruenies ad annum ætatis Dauidis ſexageſimum, quo facta eſt Abſalomi coniuratio, cùm Dauid in regno ageret annum trigeſimum (regnum enim adiit agens annum trigeſimum) poſt quem adhuc decem annis regnauit, mortuúſque eſt anno ætatis 70. ita Torniellus, Salianus, Emm. Sa, Paulus Burgenſ. Abul. & alij.

Vnde opinantur nonnulli Abſalomum hoc prætextu ſuam tyrannidem & rebellionem excuſaſſe, quòd ſicut pater ſuus Dauid Saule ſocero ſuo Deo inobedienti, ideóque impiè & tyrannicè imperanti, à Deo ſurrogatus eſſet, vnctúſque à Samuele in regem anno ætatis ſuæ 20. ſic pariter iam ipſe patri impiè & tyrannicè imperanti, ac præſertim cum Bethſabee adulteranti, & Vriam occidenti, pari iure & modo ſuccederet. Vnde & Semei Dauidi Abſalomum fugienti idem improperauit.

Ex dictis ſequitur Abſalomum cùm bellum mouit Dauidi, fuiſſe ferè triginta annorum. Nam rebellauit, cùm Dauid in regno ageret annum trigeſimum. Ipſe autem ſub initium regni Dauidis ab eo genitus eſt, vt patet c. 3. 3.

Vers. 10. Regnavit Absalom in Hebron] quia in Hebron natus erat Abſalom, c. 3. 3. vbi pariter pater Dauid regnare cœperat & ſacrificia obtulerat. Hebron enim ob ſepultos in ea Patriarchas habebatur locus ſanctiſſimus, & ab Iſraëlitis frequentabatur: hic ergo Abſalomi fuit prætextus, & hæc commoditas ſceleris & coniurationis conflandæ. ita Abul. vide Abſalomi ſcelus, tyrannidem & parricidium exaggerantem S. Chryſoſt. hom. de Abſalomo tomo 1. vel quiſquis eius eſt author, nam ſtyli Latini elegantia, & vocum alluſiones indicant authorem fuiſſe Latinum, non Græcum.

Vers. 13. Toto corde vniversvs Israel seqvitvr Absalom] Cauſam dat Abul. quæſt. 19. Primam, quòd Abſalom apud populum erat gratioſus, eiúſque corda ſollicitarat, ſuáque humanitate ſibi deuinxerat, vt patet ex dictis initio capitis. Secundam, cauſam aſſignat, punitionem Dei: Deus enim hac ratione volebat implere pœnam Dauidi intentatam, cap. 12. 11. Quare obiecit menti populi dotes & gratiam Abſalomi, vitia verò Dauidis, cæteráque quæ in eo diſplicebant vulgo: quo factum, vt vulgus nouitatis appetens, Dauidem faſtidiret, & nouum regem Abſalomum ambiret. Obiecit hæc ei Deus ob bonos fines à ſe intentos, ſed præuidebat populum iis abuſurum ad rebellandum Dauidi, idque permittere decreuit ad punienda Dauidis peccata. Vide dicta Exodi 7. 3.

Et ait David, &c. Svrgite fvgiamvs] Cauſam fugæ dat S. Chryſoſt. in Pſalm. 3. quem tunc Dauid dictauit inuocans Deum in tanta perſecutione, vt patet ex eius titulo: *Fugiebat*, ait, *Dauid filium ſuum, quoniam caſtitatem fugerat: fugiebat filium, quoniam matrimonium pudicum violauerat. Fugiebat filium, quoniam legem Dei quæ dicit, Non occides, Non adulterabis, fugerat. Quoniam enim alienam agnam in domum ſuam introduxerat, & eius paſtorem interfecerat, qui erat è domo ſua agnus, paſtorem cornu petebat. Alienæ domui bellum intulit, ſed ex domo ſua in ipſum bellum incitatur*, &c. Vers. 14.

Moraliter, diſce hîc, quàm vanum ſit, quòd parentes glorientur in filiis ſuis, quámque verum illud, *Heroum filij, noxæ*. Nam ſæpè filij ſunt degeneres & parentum hoſtes: En tibi Dauid tres genuit filios, quorum primus Amnon inceſtu ſororem violauit; ſecundus Abſalom fuit fratricida & parricida: tertius Salomon fuit idololatra, & planè mulieroſus. Quod myſticè Iudæis applicat S. Ambroſ. lib. 1. Apolog. Dauid, c. 3. *Genuit Dauid*, inquit, *duos filios, vnum inceſtum, alium parricidam, eò quòd inceſtus & parricidalis populus* (Iudæorum) *affixo patibulo crucis, carnem proprij iugulaturus eſſet auctoris.*

Et legiones Cerethi, et Phelethi] Quænam iſtæ fuerint, dixi c. 8. v. 18. Vers. 17.

Et omnes Gethæi] Erant hi milites, non Philiſthini, ſed Iudæi, qui in omni perſecutione Saulis Dauidi adhæſerant. Dicti ſunt *Gethæi*, quòd Dauidem ex Iudæa in Geth vrbem Philiſthinorum fugientem ſecuti fuerant, ibíque multo tempore cum eo habitarant. ita Abul.

Heri venisti, et hodie compelleris nobiscvm egredi?] Hinc videtur, quòd Ethai fuerit Philiſthæus, ſcilicet Gethæus, atque paulò antè ex Geth migrarit Hieroſolymam, factúſque ſit proſelytus, vt Dauidi ſe ſociaret. Plura de eo diſputat Abul. ſed coniectando. Vers. 20.

Dominvs faciet tecvm misericordiam et veritatem (id eſt æquitatem, fidelitatem) qvia ostendisti gratiam et fidem, q. d. Opto oróque vt Deus tibi rependat gratiam & fidem quam mihi exhibuiſti, vt ſcilicet ſit in te miſericors, & conſtans in benefaciendo, ſicut tu mihi fuiſti.

Rex qvoqve transgrediebatvr torrentem Cedron] Dauid hîc fugiens Abſa- Vers. 23.

Digitized by Google

homium, tranſiuit torrentem Cedron, vt per montem Oliueti fugeret in deſertum, ibique ſe abſconderet. Vnde fuit typus Chriſti, qui fugiens Iudam proditorem & Iudæos, eumdem torrentem tranſiuit. Abſalom enim, ait Eucher. fuit typus Iudæ proditoris. Hinc & *Abſalom* hebr. idem eſt quod, *patris pax*, ſcilicet ſimulata & ficta; quia pater Chriſtus pacem habuit, quam Iudas non habuit ſed ſimulauit, cùm ſcilicet eum oſculando ab eo proditus eſt Iudæis.

VERS. 25. REPORTA ARCAM DEI IN VRBEM] ſcilicet in locum ſuum honorificum, à me illi erectum & ornatum, ne cum me exule exulare cogatur.

VERS. 26. SI AVTEM DIXERIT MIHI: NON PLACES, PRÆSTO SVM] ad ei obſequendum vt regno eiiciar, & exul vagúſque per orbem oberrem, ac ac fiam pauper & inops, vt etiam victum mendicare cogar. Vide hîc miram Dauidis humilitatem, obedientiam & reſignationem, qua meruit in regnum reſtitui, magíſque quàm anteà exaltari. Dauidem imitatus Ferdinandus II. modernus Imperator, cùm nuper vndique ab hoſtibus cingeretur, & quaſi ad manticam redigeretur, totum ſe Deo reſignauit, & paratum ad imperium relinquendum, imò ad fortunam tenuiſſimam & paupertatem ſubeundam vltrò ſe obtulit, ideóque ſereno ac tranquillo ſemper animo æquè ac vultu omnes hoſtium incurſus ſuſtinuit & ſuperauit: quare à Deo tot victoriis ornari, ac tot beneficiis, donis & gratiis, quales cernimus & miramur, cumulari meruit.

VERS. 27. O VIDENS REVERTERE,] q.d. O ſacerdos, ô pontifex reuertere in vrbem, vt ei æquè ac mihi proſis. Pontifex enim vocatur *Videns*, id eſt Propheta, quia indutus rationali, in quo erat Vrim & Tummim, Deum conſulens excipiebat eius oracula, eáque edicebat & prophetabat.

VERS. 30. PORRO DAVID ASCENDEBAT CLIVVM OLIVARVM] ſcilicet montem Oliueti, cuius pars erat hic cliuus, ſiue collis. Eò aſcendit, tum vt per eum fugiens Abſalomum, iret in deſertum, ibíque lateret. Abſalom enim veniebat in Ieruſalem ex Hebron, quæ erat ad Meridiem, mons verò Oliueti, erat ad Orientem: tum vt in monte oliuarum, id eſt oleis & oliuis abundante, Deum adoraret, vt dicitur v.32. Deique opem & miſericordiam (cuius ſymbolum eſt oliua & oleum) in tanto diſcrimine imploraret. Solebant enim priſci ad Orientem verſi adorare ob cauſas quas recenſui Ezech. 8. 16. Mons oliuarum autem erat ad Orientem Hieroſolymæ; tum denique vt eſſet typus Chriſti, qui in eodem monte Oliueti patrem orans cum lacrymis, & ſudans ſanguinem, inchoauit Paſſionem & Redemptionem noſtram, ideóque ex eodem mõte poſt 40. dies à Reſurrectione glorioſus in cælum aſcendit. Audi S. Cyrill. Hieroſol. catecheſi 2. de pœnitentia: *Cùm*, inquit, *Abſalom aduerſus illum*, id eſt Dauidem, *arma cepit; quamuis multæ illi ad fugam viæ paterent; per montem tamen oliuarum fugere maluit, firma inuocans mente liberatorem illum, qui iſthinc cælos aſcenſurus erat.*

SCANDENS ET FLENS, NVDIS PEDIBVS INCEDENS, ET OPERTO CAPITE] Hebræi enim æquè ac poſteà Romani nudo capite incedebant

A quaſi liberi & expediti, in luctu verò caput operiebant & tegebant, vt patet cap. 19. 4. & Ierem. cap. 14. 2. & ſeq. *Luxit*, ait, *Iudæa*, &c. *& afflicti operuerunt capita ſua.* Vide hîc miram Dauidis humilitatem, pœnitentiam, patientiam, qua flens nudipes & tecto capite lugens fugam capeſſit, itáque populum ſe ſequentem ad idem faciendum, ſuo exemplo compellit; quia:

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

Nimirùm ſciebat Dauid ſibi non tam cum Abſalomo, quàm cum Deo rem eſſe: eum itaque priùs hiſce pœnitentiæ armis expugnare decreuit: Deo enim expugnato exarmatus erat Abſalom. Audi Saluianum lib. 2. de Prouidentia: *Iam ſi addenda eſt & ipſius fuga facies, quale illud fuit, cùm tantus & ex tanti nominis cunctis Regibus altior,*
B *mundo maior, omnes admodùm ſuos, cum pauciſſimis ſuis fugeret, in comparatione dudum ſui egeſtuoſus, in comparatione ſui ſolus, fugiens cum metu, cum dedecore; cum luctu. operto, inquit Scriptura, capite, & nudis pedibus incedens; ſuper iſtis prioris ſtatus à ſeipſo exulans, penè iam poſt ſe viuens, deiectus vſque in ſeruorum ſuorum: vel, quod graue eſt, contumeliam, vel quod grauius miſericordiam: vt vel Siba eum paſceret, vel maledicere Semei publicè non timeret. Ita Dei iudicio a ſe aliter effectus, vt ei, quem timuerat totus orbis, vnus in faciem inſultaret inimicus.*

Addit S. Chryſoſt. hom. 3 in Matth. Dauidem non tantùm in tantis ærumnis patientem fuiſſe, ſed & Deo gratias egiſſe: *Cùm illum tyrannum*, inquit, *fratricidam & parricidam pro ſe regnantem videret; nec ſic quidem ſcandalum mente con-*
C *cepit. Sed ſi*, inquit, *hoc viſum fuerit Deo, me quidem errare ſemper, & exulare; illum verò regnare: amplector atque ſuſcipio, & habeo pro innumeris, quæ mihi à Deo inferuntur tribulationibus, gratiam. Longè aliter, quamplurimi impudentes pariter & arrogantes: qui, cùm ne minimam quidem partem de illius virtute poſſideant, ſi quos videant proſperè agentes, ſe verò paruam ſufferre mœſtitiam, animas ſuas non metuunt mille vulnerare blaſphemiis.*

QVOD ACHITOPHEL ESSET IN CONIVRATIONE] VERS. 31. Cauſam dant Hebræi, quòd Achitophel vlciſci voluerit vitium nepti ſuæ à Dauide illatum: Bethſabee enim erat filia Eliam filij Achitophel. vide dicta c. 11. v. 3.

INFATVA, QVÆSO, DOMINE CONSILIVM
D ACHITOPHEL] Erat enim ipſe vir valde prudens & magni conſilij. Porrò Deus varios habet modos infatuandi prudentum conſilia, idque ſine peccato: verbi gratiâ obiiciendo alia conſilia, alias cogitationes, alias rationes & modos, qui primâ fronte videantur magis commodi & ſpecioſi, ac tegendo eorumdem incommoda, difficultates & pericula. Ex aduerſo verò obiiciendo alterius boni conſilij, quod à prudentibus ſuggeritur, difficultates & incommoda, ac tegendo eius vtilitatem & commoda. Sic fecit hîc Deus. Effecit enim vt Chuſai amicus ſecretus Dauidis, opponeret ſe conſilio prudenti Achitophelis, illúdque ſuis rationibus euerteret. Effecit enim vt Abſalomo eiúſque aſſeclis magis probaretur noxium conſilium Chuſai, quàm vtile Achito-

Digitized by Google

phelis, vt patebit c. ſeq. *τῶ infatua*, alludit ad nomen *Achitophel*, hoc enim hebr. idem eſt quod, *frater meus res inſulſa*, ait Pagn. vel *frater meus ruina*, ait Angelom. & Pagnin.

Sic experimur in nobis, nos vnâ re & ratione aliquando moueri, aliàs eâdem non moueri; quia eius vis & efficacia aliquando nobis ſpecioſa videtur, aliàs non videtur; vel ex alia & alia corporis mentiſque diſpoſitione, vel ex inſtinctu Angeli, Dæmonis, vel alicuius ſocij & amici.

Plura tunc dixit Dauid, ſi non ore, certè corde, quæ poſteà in Pſalm. 54. coniecta ſunt. Huc enim ſpectant illa in eo: *Elongaui fugiens & manſi in ſolitudine.* Et: *ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique. Tu verò* (ô Achitophel mihi domeſticus & à conſiliis) *homo vnanimis, dux meus, & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos*, pro quo S. Hieron. vertit: *qui ſimul habuimus dulce ſecretum.* Deus ergo perfidiæ Achitophel fidem Chuſai, quæ illam ſuperauit, oppoſuit.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Siba occurrit Dauidi fugienti cibos offerens. Mox verſ. 5. Semei maledicit Dauidi, vnde Abiſai eum ad necem depoſcit, ſed vetat Dauid. Inde verſ. 15. Abſalom Jeruſalem ingreditur, ac concubinas patris publicè violat.

1. CVmque Dauid tranſiſſet paululum montis verticem, apparuit Siba puer Miphiboſeth in occurſum eius, cum duobus aſinis, qui onerati erant ducentis panibus, & centum alligaturis vuæ paſſæ, & centum maſſis palatharum, & vtre vini.
2. Et dixit rex Sibæ: Quid ſibi volunt hæc? Reſponditque Siba: Aſini, domeſticis regis vt ſedeant: panes & palathæ, ad veſcendum pueris tuis: vinum autem, vt bibat ſi quis defecerit in deſerto. 3. Et ait rex: Vbi eſt filius domini tui? Reſponditque Siba regi: Remanſit in Ieruſalem, dicens: Hodie reſtituet mihi domus Iſraël regnum patris mei. 4. Et ait rex Sibæ: Tua ſint omnia quæ fuerunt Miphiboſeth. Dixitque Siba: Oro vt inueniam gratiam coram te, domine mi rex. 5. Venit ergo rex Dauid vſque Bahurim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebátque egrediens, & maledicebat, 6. mittebátque lapides contra Dauid, & contra vniuerſos ſeruos regis Dauid: omnis autem populus, & vniuerſi bellatores, à dextro & à ſiniſtro latere regis incedebant. 7. Ita autem loquebatur Semei cùm malediceret regi: Egredere, egredere vir ſanguinum, & vir Belial. 8. Reddidit tibi Dominus vniuerſum ſanguinem domus Saul: quoniam inuaſiſti regnum pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Abſalom filij tui: & ecce premunt te mala tua, quoniam vir ſanguinum es. 9. Dixit autem Abiſai filius Saruiæ, regi: Quare maledicit canis hic mortuus domino meo regi? vadam, & amputabo caput eius. 10. Et ait rex: Quid mihi & vobis eſt filij Saruiæ? dimittite eum, vt maledicat: Dominus enim præcepit ei vt malediceret Dauid: & quis eſt qui audeat dicere, quare ſic fecerit? 11. Et ait rex Abiſai, & vniuerſis ſeruis ſuis: Ecce filius meus, qui egreſſus eſt de vtero meo, quærit animam meam: quantò magis nunc filius Iemini? dimittite eum vt maledicat iuxta præceptum Domini: 12. ſi fortè reſpiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna. 13. Ambulabat itaque Dauid & ſocij eius per viam cum eo. Semei autem, per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides aduerſum eum, terrámque ſpargens. 14. Venit itaque rex, & vniuerſus populus cum eo laſſus, & refocillati ſunt ibi. 15. Abſalom autem & omnis populus eius ingreſſi ſunt Ieruſalem, ſed & Achitophel cum eo. 16. Cùm autem veniſſet Chuſai Arachites amicus Dauid ad Abſalom, locutus eſt ad eum: Salue rex, ſalue rex. 17. Ad quem Abſalom, Hæc eſt, inquit, gratia tua ad amicum tuum? quare non iuiſti cum amico tuo? 18. Reſponditque Chuſai ad Abſalom: Nequaquam: quia illius ero, quem elegit Dominus, & omnis hic populus, & vniuerſus Iſraël, & cum eo manebo. 19. Sed vt & hoc inferam, cui ego ſeruiturus ſum? nonne filio regis? ſicut parui patri tuo, ita parebo & tibi.

Digitized by Google

20. Dixit autem Abſalom ad Achitophel: Inite conſilium quid agere debeamus.
21. Et ait Achitophel ad Abſalom: Ingredere ad concubinas patris tui, quas dimi-
ſit ad cuſtodiendam domum: vt cùm audierit omnis Iſraël quòd fœdaueris patrem
tuum, roborentur tecum manus eorum. 22. Tetenderunt ergo Abſalom taberna-
culum in ſolario, ingreſſúſque eſt ad concubinas patris ſui coram vniuerſo Iſraël.
23. Conſilium autem Achitophel, quod dabat in diebus illis, quaſi ſi quis conſule-
ret Deum: ſic erat omne conſilium Achitophel, & cùm eſſet cum Dauid, & cùm
eſſet cum Abſalom.

VERS. 1. APPARVIT SIBA PVER MIPHIBOSETH] *puer*, id eſt, ſeruus & curator, qui omnia bona Miphiboſeth curabat & adminiſtrabat. Improbus hic ſeruus inhians heri ſui claudi & miſeri prædiis, vt ea à Dauide obtineret, è Ieruſalem egreſſus, imò antegreſſus Dauidem fugientem, ex villa quapiam heri ſui, occurrit Dauidi cum annona copioſa, crimen falſum perduellionis hero ſuo imponens, vt patet c. 19. v. 26.

PALATHARVM] id eſt, caryсarum, ſiue ficuum aridarum. Hebr. *fructuum æſtiuorum*.

VERS. 3. DICENS: HODIE RESTITVET MIHI DOMVS ISRAEL REGNVM PATRIS MEI] Ionathæ & aui Saulis. Impudens & inepta fuit hæc Sibæ in herum ſuum Miphiboſeth calumnia, tum quia ipſe vtpote claudus & elumbis, ineptus erat ad regnum, tum quia de eo in regem euehendo nemo cogitabat: nam omnes Abſalomum ſequebantur vt eum regem crearent: quare iure ſeruum hunc vt iniquum & mendacem apud Dauidem accuſat herus Miphiboſeth c. 19. 26.

VERS. 4. TVA SINT OMNIA, QVÆ FVERVNT MIPHIBOSETH] Nimis citò Dauid credidit Sibæ criminanti ſuum herum Miphiboſeth: ideóque eum vt ingratum ſuis prædiis priuauit, eáque dedit auaro Sibæ, qui illa ambiebat. Quare peccauit Dauid, cùm temerè Miphiboſeth innocentem & inauditum ac miſerabilem, atque amantiſſimi Ionathæ ſui filium bonis omnibus ſpoliauit, eáque in Sibam eius ſeruum maledicum tranſtulit, ideoque permiſit Deus, vt hanc iniuſtitiam grauiſſima ab alio ſeruo iniuria compenſaret; nimirum vt Semei ſeruus malediceret Dauidi ſuo principi. Poſtulabat enim diuina iuſtitia, vt qui vnum ſeruum iniuſtè locupletarat, per alterum grauiſſimè caſtigaretur. Diſcant hic Principes non temerè credere ſuis ſeruis, dum alios criminantur, vt in eorum opes vel officium ſuccedant. Credula eſt Principum ſuſpicio & ambitio, vbi de eorum honore agitur, vti hîc agebatur de regno Dauidis, cui niſi prudenter & fortiter ipſi Principes reſiſtant, facilè ſe in falſitatem, & iniuſtitiam adduci ſinent. Vnde S. Bernard lib. 1. de Conſiderat. in fine: *Cuius*, inquit, *callidiſſimæ vulpeculæ* (nimis facilis credulitatis, quæ datur calumniæ) *magnorum neminem comperi ſatis caniſſe verſutias. Inde eis ipſis pro nihilo iræ multæ, indéque innocentium frequens addictio, inde præiudicia in abſentes.* Preſſiùs & magis ad rem præſentē Author imperfecti apud S. Chryſ. hom. 2. *Rex*, inquit, *quidquid aduerſus regnum ſuum putauerit, totum verum æſtimat. Animus eius ſemper ſuſpectus eſt, regni zelo repletus. Dum omnia timet, omnia ſuſpicatur; facilè credit, quidquid fuerit ſuſpicatus. Sicut vir ſi zelet vxorem, aut vxor vi-* A *rum, omnem auditionem turpem credit de illo, etſi non ſit auditio digna & idonea vt credatur, tamen fidem auditionis zelus commendat.*

NOMINE SEMEI] S. Hieronymus in Tradit. ait, hunc Semei eſſe Nabath patrem Ieroboam, qui ſchiſma fecit à Roboam nepote Dauidis, eique decem tribus abſtulit, ſéque earum regem effecit, 3. Reg. 11. & ſequent. Verùm id falſum eſſe liquet ex eo, quòd Semei fuerit filius Iemini, ideóque de tribu Beniamin, ac cognatus Saulis, vt hîc dicitur. Ieroboam verò eiuſque pater Nabath fuere ex tribu Ephraim, vt patet 3. Reg. 11. 26. ita Abul. & alij. VERS. 5.

Dices, Semei c. 19. 20. ait ſe eſſe ex domo Ioſeph: Ioſephi autem filius erat Ephraim. Ergo Semei erat ex tribu Ephraim. Reſp. Ioſeph ibi ſignificare omnes decem tribus, quarum vna erat Beniamin, ex qua prognatus erat Semei, de quo B plura ibidem.

ET MALEDICEBAT MITTEBATQVE LAPIDES CONTRA DAVID] Hebræi tradunt Semei quinque atrocia maledicta & conuicia in Dauidem conieciſſe: vocitaſſe enim eum primò adulterum, ſecundò Moabitam, tertiò homicidam, quartò leproſum, quintò abominabilem; ídque colligunt ex 3. Reg. cap. 1. v. 8. vti ibidem oſtendam. Fuit magna hæc Semei proteruia, impietas, impudentia, calumnia, audacia, maledicentia æquè ac imprudentia & ſtultitia: poterat enim & debebat cogitare Dauidem, vel quem ex eius aſſeclis tantam improbitatem cæde eius vlturum, vti eamdem vltus eſt Salomon: ſed ira & furor eum excæcauit, vt malum hoc ſibi obuenturum non proſpiceret, nec metueret, ideóque non caueret.

C ET AIT REX: QVID MIHI ET VOBIS EST FILII SARVIÆ?] q. d. quid mihi cum veſtra indignatione & contentione contra Semei? nolo illam mihi aſcribi, nolo illius eſſe particeps. VERS. 10.

DIMITTITE EVM VT MALEDICAT] Mira hîc Dauidis tantæ iniuriæ tolerantia elucet. Audi S. Ambroſ. lib. 1. de Dauide cap. 6. *Quam moraliter*, inquit, *docuit, quòd iniuriarum tempora, examina probationum ſint. Exercetur bonus athleta conuiciis, exercetur laboribus & periculis; vt dignus ſit cui deferatur corona iuſtitiæ.* Vnde mox citans hæc Dauidis verba: *Quid mihi & vobis*, &c. exclamat: *O altitudo prudentiæ! O altitudo patientiæ! O deuoranda contumelia grande incrementum. Ecce verborum contumelia parricidij leuauit ærumnam. Quis ſecum talem non compenſet iniuriam, vt quem homo læſit, eum Deus meliorum retributione ſoletur.*

Mira patientia Dauidis ad maledicta Semei.

Aurea eſt ſententia Sancti Baſilij ſerm. contra iraſcentes, in editione Baſileenſi: *Neque*, inquit,

in ſolitudinibus Echo ſic integra ad eum, qui vocem A *emiſit, refracta eſt, velut contumelia ad conuitiatorem reuertuntur.* Similis eſt Tertul. lib. de Patientia c. 8. *Si parum*, inquit, *æquanimiter audiam dictum aliquod in me proteruum aut nequam: reddam & ipſe amaritudinis vicem neceſſe eſt, aut cruciabor impatientia muta. At qui huiuſmodi dictis aures obſtruxerit, ab vtroque incommodo eripietur, neque loquens maledicet, neque tacens affligetur.* Ita Dauid ſuas aures obſtruebat: *Ego autem*, inquit, *ſicut ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum: Et factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones.* Pſalm. 37. v. 14. & 15.

DOMINVS ENIM PRÆCEPIT EI, VT MALEDICERET DAVID] B Dauid ſui adulterij & homicidij conſcius, ex humilitate & pœnitentia cogitabat Deum miſiſſe Semei (etiamſi res ſe aliter haberet) eique iuſſiſſe vt hæc ſcelera ſibi exprobraret, itáque eum pro meritis caſtigaret. Semei ergo fuiſſe quaſi lictorem Dei; ſed quod Deus volebat ex iuſta vindicta, hoc Semei fecit ex iniuſto odio & maleuolentia, ac plura quàm Deus iuſſerat in eum ſcelera congeſſit per calumniam, quorum reus non erat Dauid. Sic τὸ *præcepit* actiuè & propriè accipitur.

Præcepit, id eſt, decreuit permittere.

Secundò, τὸ *præcepit* impropriè & permiſſiuè accipi poteſt pro *permiſit*, vel potiùs pro *decreuit permittere* hanc maledictionem, *eámque poſitiuè ordinauit* ad meam pœnam & ſupplicium. Deus enim videns Semei offenſum Dauidi, quòd à Saule cognato ſuo regnum ad ſe tráſtuliſſet, ideóque C propenſum ad ei expulſo & fugitiuo maledicendum, ex propoſito voluit permittere vt hæc eius maleuolentia in opus maledicentiæ exiret, idque directè & poſitiuè ordinauit ad hunc finem, vt ſcilicet Dauidis peccata per eam caſtigarentur & punirentur. Vnde pro *præcepit* Hebr. & Septuag. habent, *dixit*, id eſt, decreuit, ſtatuit, ordinauit, ſcilicet permittere hanc malignitatem, vt per eam me pro peccatis affligat, q. d. Ego peccatis meis hæc & plura commerui; maledictio hæc eſt iuſta ſcelerum meorum vindicta mihi à Deo decreta & irrogata: quare me eamdem patienter tolerare, & de manu Dei ſuſcipere oportet, vti filius peccans patienter & amanter ſuſcipit flagellationem patris: Deus enim vtitur impiorum impietate, quaſi tortore ad piorum errata puniendum. Sic *præcipere* vel *mandare* accipitur pro *or-* D *dinare, ſiue iubendo, ſiue permittendo*, Matth. 19. v. 7. *Moyſes mandauit dare libellum repudij; mandauit*, id eſt, permiſit repudiare vxorem, ſed id permittens, mandauit vt non repudietur niſi per libellum publicâ authoritate iudicis conſcriptum. Sic 1. Reg. 13. 14. dicitur Deus *præcepiſſe*, id eſt, ordinaſſe, Dauidi vt regeret Iſraël. Et coruis *mandaſſe*, id eſt, ordinaſſe vt paſcerent Eliam, 3. Reg. 17. 4. alioqui enim corui, cùm careant ratione, præcepti proprij ſunt incapaces. Sic 3. Reg. 22. 22. Deus Dæmoni volenti decipere regem Achab, ait: *Egredere & fac ita*, id eſt, permitto vt ita facias. Impij enim ita pendent & reguntur à Dei prouidentia, vt non poſſint quidquam agere niſi habeant eius *placet*, hoc eſt, permiſſionem non negatiuam, ſed poſitiuam. Sicut in Rep. non poſſunt degere vſurarij & meretrices, niſi habeant *placet*, & permiſſionem poſitiuã Principis & Aulæ terreſtris. Et hoc ſignificat τὸ *præcepit*, id eſt, ordinauit. Ita S. Ambroſ. Apolog. Dauid. c. 6. *Non accuſat Dominum*, inquit, *quaſi auctorem iniuria, ſed magis laudat, quòd patiatur nos minora perpeti, vt maiorum veniam peccatorum adipiſcamur.* Et S. Bernard. ſerm. 34. *Prorſus*, ait, *vir ſecundùm cor Dei, qui de corde Dei ferebat ſententiam. Sæuiebat lingua maledica, & illa intendebat, quid in occulto ageret Deus. Vox maledicentis in auribus, & animus inclinabat ſe ad benedictionem. Numquid in ore blaſphemi Deus? Abſit; ſed eo vſus eſt ad humiliandum Dauid. Nec latuit Prophetam, quippe cui incerta & occulta ſapientia ſua manifeſtauerat Deus. Et ideò dicit: Bonum mihi quia humiliaſti me.*

In iniuria memento peccatorum tuorum.

Tropol. imitemur Dauidem qui cùm malediceretur à Semei, cogitabat de peccatis ſuis, quibus id meritus erat, ideóque patienter idipſum tulit. Ita S. Gregor. 31. Moral. 17. *Tunc*, ait, *illata conuitia bene toleramus, cùm in ſecreto mentis ad mala perpetrata recurrimus, & maiora nos meritos videmus.* Dicat ergo patiens & pœnitens ſibi: Ego Deum lethaliter offendi: ego meritus ſum in æternum ardere in gehenna, ſubſannari & cruciari à Dæmonibus. Non feram ergo verbulum hoc maledicum & mordax? Imò verò patiar verba quælibet & quantalibet, potiùs quam verbera. Verba enim aurem feriunt, verbera pulſant dorſum. Audi S. Chryſoſt. in Pſalm. 38. 2. *Cum maledictis me inceſſeret Semei, peccatum a me commiſſum reuocaui in memoriam, conſiderans quòd propter ipſum maledictis appetor & punior, & regia expulſus, fugâ cogor mea ſaluti conſulere.* Et Theodor. *Conuitiis*, inquit, *affectus, peccati memini, & ſtimulis è peccato emiſſis configebar, reputans hanc eſſe cauſam, cur ego maledictis afficiar, & tyrannide opprimar, & à regiis domibus exactus fugere cogar.* Accedit D. Gregor. lib. 31. Moral. c. 17. *Dauid*, inquit, *exurgentem contra ſe filium fugiens, reduxit ad animum malum quod perpetrauit, & æquanimiter pertulit quod audiuit, & contumelioſa verba non tam conuitia, quam adiutoria credidit, quibus ſe purgari, ſibique miſereri poſſe iudicauit. Leue quippe videtur quod iniuria percutimur, dum in actione noſtra perſpicimus, quia peius eſt quod meremur; ſicque fit, vt contumeliis gratia magis quam ira debeatur.* Hæc ad verbum ex S. Greg. tranſcripſerunt Eucherius (veriùs Beda) & Angelomus. Audi denique S. Ambroſ. lib. 1. Offic. c. 6. *Ibat*, inquit, *tamquam mutus & humiliatus, ibat tacens: nec mouebatur cùm vir appellaretur ſanguinis, qui erat conſcius propriæ manſuetudinis. Non ergo mouebatur conuitiis, qui abundabat bonorum operum conſcientiâ. Itaque is qui citò iniuria mouetur, facit ſe dignum videri contumelia, dum vult ea indignus probari. Melior eſt itaque qui contemnit iniuriam, quam qui dolet. Qui enim contemnit, quaſi non ſentiat, ita deſpicit: qui autem dolet, quaſi ſenſerit, torquetur.*

Dices, S. Auguſt. lib. de gratia & lib. arbit. c. 20. ait: *Deus voluntatem Semei vitio ſuo malam in hoc peccatum maledicendi Dauidi inclinauit.* Ergo poſitiuè fuit auctor maledictionis & peccati, quod abſit. Reſp. *inclinauit*, id eſt, inclinatam

Digitized by Google

ad maledicendum tenuit, direxit, frænauit & impediuit, ne in alium quàm Dauidem ſeſe exereret, ac permiſit, vt in eum omne rancoris virus ſui effunderet. Sicut qui leonem ligatum catena, manu tenet cum obiectis variis canibus non permittit eum in illos inſilire, ſed tantùm in certum aliquem moloſſum, túncque funem laxat, eúmque dimittit vt eum inuadat, cum eóque duellet, hic dicitur leonem immiſiſſe in moloſſum, etiamſi actiuè & poſitiuè non immiſerit, ſed tantùm laxato fune dimiſerit & permiſerit vt vt moloſſum aggrederetur: ſimili modo Deus hîc egit cum Semei, agítque cum eius ſimilibus. Vnde ſubdit S. Auguſt. *dixit Deus Semei, vt malediceret Dauidi, id eſt, cor eius malum miſit vel dimiſit.* Tantùm enim vult S. Auguſt. docere corda hominum etiam impiorum & maleuolorum eſſe in manu Dei, eáque ita concludi & coërceri, vt non niſi ad id quod ipſe voluerit, conuertantur, nec aliò quàm quò ei libuerit ferri & erumpere nequeant; Deum enim eis vti ad puniendos illos, quos ille punire voluerit. Hinc c. 23. S. Auguſt. τὸ *Deus obdurat*, exponit: *obdurari permittit* Pharaonem & ſimiles reprobos, addítque non Deum, ſed liberum eorum arbitrium propriè & poſitiuè ſeipſum obdurare. Denique addit c. 20. Deum hæc operari in cordibus impiorum per Angelos bonos vel malos. Boni, hæc mala operantur indirectè & obiectiuè, mali, directè & impulſiuè.

VERS. 11. ECCE FILIVS MEVS QVI EGRESSVS EST DE VTERO MEO, QVÆRIT ANIMAM MEAM] Tunc Pſalm. 3. compoſuit Dauid, eóque Dei opem inuocauit dicens: *Domine quid multiplicati ſunt qui tribulant me?* Vbi S. Chryſoſt. *Qui ex me genitus eſt*, inquit, *contra me eſt, ſed tu es pro me. Mea mecum viſcera bellum gerunt, meus populus. Poſt Abſalomum meus contra me armatur exercitus Oues meæ lupi facti ſunt, & leones agni, & canes rabie perciti, agnelli, & cornu petentes tauri, arietes; non propter meipſum afficior triſtitia, ſed illorum doleo exitum.*

VERS. 12. SI FORTE RESPICIAT DOMINVS] S. Ambr. lib. 1. de Offic. c. 48. notat hic tres rationes, quibus Dauid probat ſibi tolerandam eſſe hanc Semei maledicentiam. *Vide*, inquit, *quomodo & humilitatem, & iuſtitiam, & prudentiam emerenda a Domino gratiæ reſeruauerit. Primò dicit: Ideo maledixit mihi, quia Dominus dixit illi vt maledicat. Habes humilitatem, quia ea quæ diuinitus imperabantur, æquanimiter quaſi ſeruulus ferenda arbitrabatur. Iterum dixit: Ecce filius meus, qui exiuit de ventre meo, quærit animam meam. Habes iuſtitiam; ſi enim à noſtris grauiora patimur, cur indignè ferimus quæ inferuntur ab alienis? Tertiò ait: Dimitte illum vt maledicat; quoniam dixit illi* Dominus; *vt videat humiliationem meam, & retribuat mihi Dominus pro maledicto hoc. Nec iam ſolùm conuitiantem pertulit, ſed etiam lapidantem, & ſequentem illæſum reliquit; quin etiam poſt victoriam petenti veniam, libenter ignouit. Quod eò inſerui, vt Euangelico ſpiritu ſanctum Dauid non ſolùm inoffenſum, ſed etiam gratum fuiſſe conuitianti docerem, & delectatum potiùs quàm exaſperatum iniuriis; pro quibus mercedem ſibi reddendam arbitrabatur.*

A INGREDERE AD CONCVBINAS PATRIS TVI] VERS. 21. Quinta eſt hæc pœna Dauidis, illáque congrua culpæ. Sicut enim ipſe violauerat ſecretò Bethſabee; ſic Abſalom violauit eius concubinas, id eſt, ſecundarias vxores, non ſecretò, ſed publicè in conſpectu totius populi; quæ magna fuit impudentia, impietas & libido. Dedit Abſalomo hoc conſilium vafer, ſed impius Achitophel, eiúſque cauſam ſubiecit dicens.

VT CVM AVDIERIT OMNIS ISRAEL, QVOD FOEDAVERIS PATREM TVVM, ROBORENTVR TECVM MANVS EORVM] Vt ſcilicet ſciant te implacabile contra patrem odium concepiſſe, itáque excludatur omnis ſpes & timor reconciliationis cum eo, atque hac ratione confirmentur & roborentur in conſpiratione tua contra ipſum B promouenda & perficienda. Multi enim prudentes metuebant ſe iungere Abſalomo, eò quòd cogitarent: Abſalom quaſi filius facilè reconciliabitur patri, ídque curabit pater; ſed ipſe tunc ſuam iram & vindictam in nos conuertet & euomet. At iam videntes eum violaſſe vxores patris, iudicabant eum eſſe irreconciliabilem patri, ideóque roborabantur in ſua cum eo contra patrem coniuratione. Ita Theodor. *Timens*, inquit, *Achitophel ne natura eos* (Dauidem & Abſalomum) *rurſus coniungeret, deinde ſi fieret reconciliatio, pœnas daret proditionis, extremam illam ſuggerebat iniquitatem, vt reconciliationi nullus pateret aditus. Statim autem dedit pœnas illius impiæ & nefariæ ſuaſionis: & quoniam in patrem armauit filium, ipſe rurſus in ſe armauit manus, & iis laqueum collo iniiciens miſerrimum ſuſtinuit* C *finem. Nam cùm ad rerum finem prævidendum eſſet idoneus, non admiſſa eius ſuaſione Dauidis futuram credidit victoriam, & timens proditionem ſua manu de ſe ſumpſit ſupplicium.*

TETENDERVNT ERGO ABSALOM (in datiuo) TABERNACVLVM IN SOLARIO] VERS. 22. hoc eſt, in tabulato ſiue tecto (tecta enim in Iudæa erant plana quaſi tabulata) vt à toto populo conſpici poſſet: populus enim videbat concubinas ingredientes tabernaculum, & poſt eas ſequentem Abſalomum, vti faciunt fornicatores ſequentes ſuas pellices in fornicibus. Actum verò ipſum turpem non videbat, quia tabernaculum velabatur cortinis: alioqui enim res hæc fuiſſet nimis impudens & populo execrabilis, vti idcirco fuit Cyni- D corum ſecta, quorum parens fuit Diogenes, qui ob caninam hanc inuerecundiam dictus eſt Cynicus, id eſt, caninus.

INGRESSVSQVE EST AD CONCVBINAS PATRIS SVI CORAM VNIVERSO ISRAEL] Audi Saluianum lib. 2. de prouidentia: *Impurior neſcias, an cruentior filius, quia interficere patrem non poteſt parricidio, fœdat inceſtu, & quidem inceſtu præter inceſti nefas, per induſtriam accumulandi ſceleris elato. Cùm vtique facinus, quod etiam ſecreta abominabile facerent, perſecutor parentis publicè perpetraret: ſcilicet vt feraliſſimo crimine non pater tantum abſconſus deformaretur, cùm oculi etiam totius orbis publico fœdarentur inceſtu,*

CONSILIVM AVTEM ACHITOPHEL, &c. VERS. 23. QVASI SI QVIS CONSVLERET DEVM] id eſt, habebatur ab omnibus prudentiſſimum & diui-

Digitized by Google

num. q. d. Conſilium Achitophel æſtimabatur quaſi oraculum. Nimirùm homo verſipellis & impius accommodabat ſe tempori & perſonis, ac Dauidi pio pia dabat conſilia, Abſalomo autem impio, impia: quæ prudentia erant ſecundùm Diabolum, at non ſecundùm Deum. Erant enim appoſita ad fouendam eius ambitionem & tyrannidem, ſed oppoſita virtuti, pietati & obedientiæ, quam filius debet patri. Sic & hodie in aulis Principum non deſunt conſiliarij, qui ad omnem ventum, auràmque Principis ſe ſuáque conſilia inflectant, vt cum probo ſint probi, cum improbo improbi. Notus fuit nuper in Anglia Conſiliarius magni nominis, qui cum Maria Regina Catholica erat Catholicus, fingebátque ſe mirè deuotum & pium; at ſuccedente Elizabetha in fide heterodoxa, laruam detraxit, geſſitque ſe vt hæreticum, & Catholicos perſecutus eſt; idem tamen volebat haberi à Catholicis Catholicus. Cupiebat enim audire politicus, & omnibus placere, omniúmque gratiam inire. Vnde

A cùm quidam è Patribus Societatis noſtræ (qui mihi hæc in Belgio olim narrauit) in Anglia captus ab eo ſecretò rogaretur: Quid Tranſmarini & Principes Catholici de ſe ſentirent, argutè ſed appoſitè veréque reſpondit: Domine, ipſi aſſerunt te imitari orbes inferiores cælorum, qui ſequuntur motum primi mobilis: ſic enim te ſequi nutum motúmque Reginæ. Talis quoque fuit Volſæus ille, qui Henrico VIII. vt eius libidini aſſentaretur, repudij Catharinæ vxoris, indéque omnium Angliæ malorum fuit cauſa. Vnde iuſto Dei iudicio in Henrici VIII. indignationem incidit, miſeréque periit dicens: *Quia magis placere ſtudui Regi quàm Deo, hinc iuſtè Dei iram* B *incurri, & Regis gratiam amiſi*, vti refert Sanderus in ſchiſmate Anglican. Vtinam noſtri Achitopheles eius exitum intuentes, eiuſdem mores & conſilia politica deteſtarentur, ac eius ſuſpendio ſaperent, ne ſimilem mortem præſentem & æternam ſibi conſciſcerent.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ACHITOPHEL vafrum vtiléque conſilium dat Abſalomo, ſed illud diſſipat Chuſai: qui illud verſ. 15. curat renuntiari Dauidi, vt ſibi fuga conſulat, tranſeátque Jordanem. Quare verſ. 22. tranſit eum Dauid, ſequitur Abſalom. Mox verſ. 27. Sobi, Machir & Berzellai annonam caſtris Dauidis inferunt.

1. DIXIT ergo Achitophel ad Abſalom: Eligám mihi duodecim millia viro-
rum, & conſurgens perſequar Dauid hac nocte. 2. Et irruens ſuper eum
(quippe qui laſſus eſt, & ſolutis manibus) percutiam eum: cúmque fugerit omnis
populus qui cum eo eſt, percutiam regem deſolatum. 3. Et reducam vniuerſum
populum, quomodo vnus homo reuerti ſolet: vnum enim virum tu quæris: & om-
nis populus erit in pace. 4. Placuítque ſermo eius Abſalom, & cunctis maioribus
natu Iſraël. 5. Ait autem Abſalom: Vocate Chuſai Arachiten, & audiamus quid
etiam ipſe dicat. 6. Cúmque veniſſet Chuſai ad Abſalom, ait Abſalom ad eum:
Huiuſcemodi ſermonem locutus eſt Achitophel: facere debemus an non? quod das
conſilium? 7. Et dixit Chuſai ad Abſalom: Non eſt bonum conſilium, quod dedit
Achitophel hac vice. 8. Et rurſum intulit Chuſai: Tu noſti, patrem tuum, & viros
qui cum eo ſunt, eſſe fortiſſimos & amaro animo, veluti ſi vrſa raptis catulis in ſaltu
ſæuiat: ſed & pater tuus vir bellator eſt, nec morabitur cum populo. 9. Forſitan
nunc latitat in foueis, aut in vno, quo voluerit, loco: & cùm ceciderit vnus quilibet
in principio, audiet quicumque audierit, & dicet: Facta eſt plaga in populo qui ſe-
quebatur Abſalom. 10. Et fortiſſimus quiſque, cuius cor eſt quaſi leonis, pauore
ſoluetur: ſcit enim omnis populus Iſraël, fortem eſſe patrem tuum, & robuſtos om-
nes qui cum eo ſunt. 11. Sed hoc mihi videtur rectum eſſe conſilium: Congregetur
ad te vniuerſus Iſraël, à Dan vſque Berſabee, quaſi arena maris innumerabilis: & tu
eris in medio eorum. 12. Et irruemus ſuper eum in quocumque loco inuentus fue-
rit: & operiemus eum, ſicut cadere ſolet ros ſuper terram: & non relinquemus de vi-
ris, qui cum eo ſunt, ne vnum quidem. 13. Quòd ſi vrbem aliquam fuerit ingreſſus,

Digitized by Google

circumdabit omnis Iſraël ciuitati illi funes, & trahemus eam in torrentem, vt non
reperiatur ne calculus quidem ex ea. 14. Dixitque Abſalom, & omnes viri Iſraël:
Melius eſt conſilium Chuſai Arachitæ conſilio Achitophel: Domini autem nutu diſ-
ſipatum eſt conſilium Achitophel vtile, vt induceret Dominus ſuper Abſalom ma-
lum. 15. Et ait Chuſai Sadoc & Abiathar ſacerdotibus: Hoc & hoc modo conſilium
dedit Achitophel Abſalom, & ſenioribus Iſraël: & ego tale & tale dedi conſilium.
16. Nunc ergo mittite citò, & nuntiate Dauid, dicentes: Ne moreris nocte hac in
campeſtribus deſerti, ſed abſque dilatione tranſgredere: ne fortè abſorbeatur rex, &
omnis populus qui cum eo eſt. 17. Ionathas autem & Achimaas ſtabant iuxta Fon-
tem Rogel: abiit ancilla & nuntiauit eis: & illi profecti ſunt, vt referrent ad regem
Dauid nuntium: non enim poterant videri, aut introire ciuitatem. 18. Vidit au-
tem eos quidam puer, & indicauit Abſalom: illi verò concito gradu ingreſſi ſunt do-
mum cuiuſdam viri in Bagurim, qui habebat puteum in veſtibulo ſuo, & deſcende-
runt in eum. 19. Tulit autem mulier, & expandit velamen ſuper os putei, quaſi
ſiccans ptiſanas: & ſic latuit res. 20. Cúmque veniſſent ſerui Abſalom in domum,
ad mulierem dixerunt: Vbi eſt Achimaas & Ionathas? Et reſpondit eis mulier: Tranſ-
ierunt feſtinanter, guſtata paululum aqua. At hi qui quærebant, cùm non reperiſ-
ſent, reuerſi ſunt in Hieruſalem. 21. Cúmque abiiſſent, aſcenderunt illi de puteo,
& pergentes nuntiauerunt regi Dauid, & dixerunt: Surgite, & tranſite citò fluuium:
quoniam huiuſmodi dedit conſilium contra vos Achitophel. 22. Surrexit ergo
Dauid, & omnis populus qui cum eo erat, & tranſierunt Iordanem, donec diluceſ-
ceret: & ne vnus quidem reſiduus fuit, qui non tranſiſſet fluuium. 23. Porrò Achi-
tophel videns quòd non fuiſſet factum conſilium ſuum, ſtrauit aſinum ſuum, ſurrexít-
que & abiit in domum ſuam, & in ciuitatem ſuam: & diſpoſita domo ſua, ſuſpendio
interiit, & ſepultus eſt in ſepulchro patris ſui. 24. Dauid autem venit in Caſtra, &
Abſalom tranſiuit Iordanem, ipſe & omnes viri Iſraël cum eo. 25. Amaſam verò
conſtituit Abſalom pro Ioab ſuper exercitum: Amaſa autem erat filius viri, qui voca-
batur Ietra de Ieſraëli, qui ingreſſus eſt ad Abigail filiam Naas, ſororem Saruiæ, quæ
fuit mater Ioab. 26. Et caſtrametatus eſt Iſraël cum Abſalom in Terra Galaad.
27. Cúmque veniſſet Dauid in Caſtra, Sobi filius Naas de Rabbam filiorum Am-
mon, & Machir filius Ammihel de Lodabar, & Berzellai Galaadites de Rogelim,
28. obtulerunt ei ſtratoria, & tapetia, & vaſa fictilia, frumentum & hordeum, &
farinam, & polentam, & fabam, & lentem, & frixum cicer, 29. & mel, & buty-
rum, oues, & pingues vitulos, dederúntque Dauid, & populo qui cum eo erat, ad
veſcendum: ſuſpicati enim ſunt, populum fame & ſiti fatigari in deſerto.

Vers. 1. PERSEQVAR DAVID] Erat hoc vtile conſilium. Si enim Achitophel fugientem Dauidem è veſtigio, cum lecto milite fuiſſet inſecutus, vtique cum inermem, deſertum & imparatum oppreſſiſſet: At cùm: ſuadente Chuſai, interiecta fuit mora, Dauid vndique ſubditos ad ſe conuocauit, armauit, in aciem diſpoſuit, itáque confligens cum rudi populo Abſalomi cum proſtrauit. Celeritas enim in bellis plurimùm valet. Vnde illud Iulij Cæſaris: *Veni, vidi, vici.* Et illud Caroli V. *Veni, vidi, ſed vicit Chriſtus.* Audi ipſum Cæſarem contra Pompeium dimicantem, apud Lucanum lib. 1.

Dum trepidant nullo firmatæ robore partes,
Tolle moras: ſemper nocuit differre paratis.

Cùm enim, vt narrat Plutarchus in Apopht. Rom. Pompeius inſtructam aciem apud Pharſalum inibi conſiſtere, & hoſtem operiri iuſſiſſet; Cæſar dixit illum erraſſe, qui vim, impetum ac diuinum afflatum animorum ad incurſionem paratorum mora relaxaſſet.

Vers. 9. FORSITAN NVNC LATITAT IN FOVEIS] q. d. Etiamſi inuadamus caſtra Dauidis, vt ſua- A det Athitophel; fortè non inueniemus eum, quia ipſe ſeſe in antris abſconderit: ſcit enim ſe à te quæri, nec tibi poſſe reſiſtere: Differamus ergo donec totum Iſraëlem congregemus, qui eum diſtributis aciebus per omnes montes, valles, ſyluas, antra & ſpeluncas perſcrutentur, obſideant & capiant.

CONGREGETVR AD TE VNIVERSVS ISRAEL] Vers. 11. Non hoc volebat Chuſai, ſed id ſuæ ſententiæ prætexuit, vt daretur mora Dauidi ad fugiendum & comparandum prælium. Politicè diſcant hîc Principes rebellionem & ſeditionem omni ratione & modo eſſe præcauendam, curandúmque ne oriatur; ſi autem iam orta ſit & conflata, iniiciendas ei eſſe moras & remoras; tum quia furor populi, & animorum ardor tempore langueſcit & B ſubſidit; tum quia Princeps contra illam interim ſe munire & armare poteſt, ac conſilia multa captare ad eam diſcutiendam. Multis id exemplis demonſtrare poſſem. Vnum tãtùm afferam Fabij Maximi, qui à mora quam tumultuãtibus, ac præſertim Annibali ad prælia feruenti & ardenti iniiciebat, cognominatus eſt *cunctator*, de quo illud:

Digitized by Google

Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem. Ipſe enim, vt ait Plutarchus in eius Vita; *Cùm hoſtes intelligeret difficultate laborare ſtipendij; cunctandum cenſuit Romanis, nec pugnandum cum homine qui exercitum haberet multis ad id ipſum duratum præliis; cæterum ſubmittenda ſociis auxilia, oppidáque in poteſtate tenenda, dum vigor ille per ſe Annibalis, ſicut flamma exigua & leui excitata vi, marceſceret.* Audi rurſum quid de eo ſcribat Iulius Frontinus lib. 6. Stratagem. c. 1. *Fabius Maximus non ignarus Gallos & Samnites primo impetu præualere, ſuorum autem infatigabiles ſpiritus inter moras decertandi etiam incaleſcere, imperauit militibus vt contenti eſſent primo congreſſu ſuſtinere, vt hoſtem mora fatigarent: quod vbi ſucceſſit, admoto etiam ſubſidio ſuis, in prima acie vniuerſis viribus oppreſſum fudit hoſtem.* Sic Chuſai hîc iniiciens moras rebellioni Abſalomi, eam diſſipauit.

VERS. 13. CIRCVMDABIT OMNIS ISRAEL CIVITATI ILLI FVNES [Eſt hyperbole ſignificans magnitudinem virium & exercitus, q. d. Tantum populi numerum, tantas copias colligemus, vt poſſimus funibus ciuitatem circumdare (vt ita loquar) & trahere in ruinam.

VERS. 14. DOMINI AVTEM NVTV DISSIPATVM EST CONSILIVM ACHITOPHEL VTILE] Qua ratione id fecerit Deus, dixi c. 14. v. 31.

VERS. 15. ET AIT CHVSAI SADOC ET ABIATHAR SACERDOTIBVS] ſcilicet ſummis, hoc eſt, Pontificibus: erant ergo tunc duo Pontifices, ſcilicet Sadoc deſcendens ex Eleazar primogenito Aaronis filio, & Abiathar deſcendens ex Heli & Ithamar iuniore Aaronis filio: quare potior & dignior erat Sadoc, vnde priore loco ſemper ponitur ante Abiathar. Cauſam dedi ſuperiùs.

VERS. 17. NON ENIM POTERANT VIDERI AVT INTROIRE CIVITATEM] q. d. Achimaas & Ionathas exploratores Dauidis, non audebant palàm ingredi vrbem, ſéque oſtentare Ieroſolymæ; quia portæ eius arctè à vigilibus cuſtodiebantur, à quibus fuiſſent agniti captíque, idcircò miſſa eſt ad eos ancilla, quæ ad eos dicta factáque Chuſai deferret, vt ipſi eadem renuntiarent Dauidi.

VERS. 18. VIDIT AVTEM EOS QVIDAM PVER] Hebræi apud S. Hieron. tradunt, hunc puerum fuiſſe filium ancillæ, quæ nuntium à Pontificibus perferebat ad eorum filios Ionathan & Achimaas, vt ipſi idipſum referrent Dauidi: verùm incertum eſt quis fuerit hic puer: grandior enim fuit, vtpote qui idipſum retulit Abſalomo, vt eius gratiam iniret, nec veriſimile eſt eum voluiſſe accuſare matrem ſuam, eámque in periculum vitæ coniicere.

VERS. 19. QVASI SICCANS PTISANAS] *Ptiſana* vox Græca eſt, ſignificans hordeum vel triticum decorticatum; πτίσσω enim eſt purgo, decortico, tundo. Fit etiam ptiſana ex aliis frugibus, ait Dioſcor. lib. 2. Apud Columellam, *ptiſana* eſt pultis genus ex farina hordeacea, cui maxima reſtaurandarum virium vis ineſt & nutriendi, eius cremor ſiue ſuccus datur febricitantibus. Vulgò medici *ptiſanam* vocāt hordeum à gluma ſeparatum in aqua decoctum, qui potus eſt ſaluberrimus, cuius laudes Hippocrates integro volumine conſcripſit. Cauſas dat Plinius lib. 22. cap. 25.

A *Quoniam ptiſana*, inquit, *lubrica ex facili hauriretur, quoniam ſitim arceret, quoniam in aluo non intumeſceret, quoniam facilè redderetur, & aſſuetis hic ſolus cibus in febri bis die poſſet dari.*

SVRGITE ET TRANSITE CITÒ FLVVIVM] VERS. 21.
Iordanem. Hoc conſilium Dauidi dat Chuſai, quia licet ipſe euertiſſet conſilium Achitophelis ſuadentis Abſalomo, vt illicò perſequeretur Dauidem, tamen verebatur ne Abſalom vrgente Achitophele & ſociis mutaret mentem, & illicò milites poſt Dauidem ſubmitteret ad eum capiendum.

PORRÒ ACHITOPHEL VIDENS QVOD NON VERS. 23.
FVISSET FACTVM CONSILIVM SVVM, &c. SVSPENDIO INTERIIT] ne ſcilicet à Dauide caperetur, & quaſi proditor ſuſpenderetur: præuenit ergo & redemit ſuſpendium infame & violentum B ſuſpendio ſpontaneo & voluntario. Ipſe enim vt erat prudens & ſagax, præuidebat Dauidem bellicoſum ex mora ſibi data collecturum validas copias, ac rebellem Abſalomum debellaturum. ita Procop. Theodor. & alij. Vide hîc quàm verum iſtud: *malum conſilium conſultori peſſimum.*

Symbol. Achitophel proditor Dauidis, fuit typus Iudæ proditoris, qui pariter laqueo ſe ſuſpendit, ait Angelom. & Rupert.

Porrò Elias in Thiſbi hebr. יחנק *iechanec* vertit, *ſuffocatus eſt*, vnde putat catarrho fuiſſe ſuffocatum. Verùm Sept. Ioſeph. Noſter & alij conſtanter vertunt, aſſerúntque eum ſe ſuſpendiſſe: huc enim eum adegit mala conſcientia, deſperatio & iuſta numinis vindicta, vt ipſe ſibi fauces ſtrangularet, quibus impium conſilium dederat, C & dominum ſuum Dauidem prodiderat. Vnde videntur ipſi legiſſe in Cal actiuè יחנק *iechanac*, id eſt, *ſtrangulauit ſe*, licet iam legant paſſiuè in niphal יחנק *iechanec*, id eſt, *ſtrangulatus eſt*. Verùm Chald. Vatab. Pagnin. Lyran. Abul. & alij legentes licet *iechanec*, vertunt tamen actiuè, *ſtrangulauit ſe*, ſiue *ſtrangulatus eſt à ſe ipſo*, ſignificatur enim actio reciproca ſiue paſſio, quam agens ſibi ipſi infert. Audi Ioſephum lib. 7. Ant. c. 9. *Conuocatis omnibus domeſticis expoſuit eis, quæ Abſalomo conſuluerat, addens, quia non perſuaſiſſet, certò ſe breui fore periturum. Dauidem enim omninò ſuperiorem hoc bello fore, & amiſſum regnum recepturum eſſe. Præſtat igitur, inquit, magno animo, vt virum ingenuum decet, è vita exire, quàm Dauidi ob filio nauatam contra eum operam, excarnificandum ſe præbere.* D

DAVID AVTEM VENIT IN CASTRA] Hebr. VERS. 24.
& Sept. *venit in Mahanaim*, id eſt, in vrbem quæ dicta eſt, *Mahanaim*, id eſt, *caſtra*, eò quòd Iacob fugiens fratrem Eſau ibidem vidiſſet duas acies, & quaſi duo caſtra Angelorum pro ſe contra fratrem dimicantium. Geneſ. 32. 1. ideóque Dauid fugiens Abſalomum filium in eandem vrbem ſeceſſit, ſperans Deum ibidem ſibi affore, ſicut affuerat auo ſuo Iacobo, vti reipſa affuiſſe audiemus cap. ſeq. Adde *Mahanaim* erat vrbs munitiſſima æquè ac pulcherrima, vt docet Adrichom. in tribu Gad, ſita in Galaadite.

Tropol. diſcant à Dauide hîc Duces in periculis & præliis niti Angelorum tutelarium & præſidum ope, eámque inuocare: ipſi enim victoriam conciliant, vti hîc conciliarunt Dauidi: qua de re

Digitized by Google

re plura dixi; Daniel cap. 10. Ioſue cap. 1. & 10. & Iudic. 5.

Vers. 25. Et Absalom transivit Iordanem] non ſtatim, ſed poſt aliquot dies, vt ſuaſerat Chuſai, quibus Dauid parauit copias ad ei reſiſtendum, vnde tres validas acies inſtruxit, quibus debellauit Abſalomum, vt audiemus cap. 18. v. 1. & ſeq.

Amasa avtem erat filivs viri qvi vocabatvr Iethra (vel *Iether*) de Iesraeli] 1. Paralip. 2. 17. vocatur hic *Iether Iſmahelites.* Vnde noſter Sanchez ſuſpicatur in Hebr. hic pro ישראלי *iiſraëli*, id eſt Iſraëlites legendum ישמעלי *iiſmaëli*, id eſt Iſmaëlites: facilè enim literæ ר altera vicina מ ſupponi potuit. Verùm omnes Codices Hebræi, Chaldæi, Græci, Latini conſtanter hoc loco habent *Iſraëlites* vel *Iſraëlitis*, non *Iſmaëlites.* Quocircà aliter B reſpondet Vatab. & alij, ſcilicet Iether fuiſſe Iſmaëlitem origine, Iſraëlitem verò fide & religione, quòd ab Iſmaëlitis tranſierit ad Iſraëlitas, factúſque ſit proſelytus per circumciſionem & profeſſionem legis Moſaïcæ. Aut Iether origine fuiſſe Iſraëlitem, ſed vocari Iſmaëlitem habitatione, quòd in Arabia habitarit. Rurſùm Hebræi apud S. Hieronym. cenſent Iether dici Iſmaëliten, eò quòd eius filius Amaſa, opera Iſmaëlis imitatus, Dauid fugientem nequaquam eſt comitatus; quod eius peccatum à Ioab Amaſam occidente deletum eſt, ideóque Iether hoc loco vocatur Iſraëlites. Verùm hæc ſymbolica ſunt figmenta.

C Dico ergo Iether origine & genere fuiſſe Iſmaëlitem, ſed migraſſe in Iudæam, nimirùm in Ieſraël, ibíque factum proſelytum & circumciſum. Id patet ex verſione Vulgata, quæ hoc loco eum vocat *Iethra de Ieſraëli.* Ergo domus eius erat in Ieſraël vel Ieſraëli. Nam quòd nonnulli cum Vatablo cenſent, eum hîc vocari *Iſraëlitem*, id nimis commune & generale eſt, nec eum à cæteris deſcriminat. Omnes enim qui hîc nominantur, erant Iſraëlitæ. Pro *Iſraël* ergo aliis punctis cum Noſtro legendum *Ieſraël* vel *Ieſraëli*: vbinam hic locus vel vrbs fuerit, non conſtat. Probabiliter Adrichom. in Deſcrip. tribus Iuda n. 169. eam ponit in tribu Iuda: *Iezraël*, inquit, *ſiue Iezraëli, de qua Ioſue c. 15. 17. & 19. nomen accepit à Iezraël filio* D *Ephrata aut Etham. Ex hac fuit Achinoam vxor Dauidis, mater Amnon, quem ob ſtuprum cum Thamar occidit Abſalom. Fuit etiam hæc patria fortiſſimi viri Amaſæ principis militiæ Abſalom.* Hæc Adrichom. Tantùm obſtat, quòd Iezraël

A hæc ſcribatur per *Zain* & *Ain*, hîc verò *Iſraëli* ſcribatur per *Schin* & *Aleph.* Verum hæ litteræ affines ſunt, & inter ſe commutabiles. Alia eſt ergo hęc *Iezraël* à *Iezraël* vrbe regali & metropoli decem tribuum, quæ erat terminus tribus Manaſſe & Iſſachar, ſita in pede montis Gelboë ad Occidentem, in qua Iezabel vxor Achab curauit lapidari Naboth, vt eius vineam occuparet, ideóque ibidem ipſa à Iehu occiſa proiecta eſt canibus deuoranda. 4 Reg. 8. 9. & ſeq.

Qvi (*Iethra* vel *Iether*) ingressvs est (quaſi maritus vel concubinus) ad Abigail filiam Naas (ex eáque genuit Amaſam) sororem Sarviæ, qvæ fvit mater Ioab] *Saruia* & *Abigail* erant ſorores Dauidis, Saruia fuit mater Ioab, Abigail mater Amaſæ: quare Dauid erat auunculus tam Ioab, quàm Amaſæ: ipſi verò inter ſe erant conſobrini, vt patet 1. Paralip. 2. 13. Atque idcircò eorum matres hîc nominantur non patres, vt ſignificetur eos per matres fuiſſe nepotes Dauidis. *Abigail* ergò vocatur hic filia *Naas*, id eſt *Ieſſe*, ſiue *Iſai* qui fuit pater Dauidis: hic enim alio nomine vocatus eſt *Naas*, cuius nominis cauſam ſymbolicam dant Hebræi apud S. Hieron. in Tradit. hic Ieſſe, inquiunt, vocatus eſt *Naas*, hebr. נחש *nachas*, id eſt *coluber*, eò quòd nullum admiſiſſe mortiferum perhibetur peccatum, niſi id quod originaliter de ſerpente antiquo contraxit. Talis ergo meruit eſſe pater Dauidis Regis, indéque Chriſti.

Cvmqve venisset David in Castra (Hebr. & Sept. *in Mahanaim*) Sobi filivs Naas de Rabbath filiorvm Ammon] Vers. 27. Audi S. Hieron. in Tradit. *Iſte Sobi fuit filius Naas regis, cum quo pugnauit Saül. Ipſe etiam Naas fecit miſericordiam cum Dauid, quando fugit a facie Saül: quo mortuo dixit Dauid: faciam miſericordiam cum Hanon, ſicut fecit pater eius Naas mecum. Interempto verò a Dauid Hanon, qui ei in decaluandis ſeruis ſuis iniuriam fecerat, conſtitutus eſt, ab eodem Dauid in loco fratris, iſte Sobi, qui ad Dauid legitur cum cæteris veniſſe, & ſtratoria, & tapetia, & vaſa fictilia, & cætera, quæ dicuntur, ei obtuliſſe.* Atque hinc factum eſt, vt Dauid ſuo filio Salomoni vxorem dederit Naamam Ammonitidem 3. Reg. 14. 21. quæ videtur ſoror aut filia fuiſſe huius Sobi, ex qua Salomon genuit Roboam anno Dauidis vltimo, nimirùm cum Naama priùs facta eſſet proſelyta, atque ad Iudaiſmum vel ſincerè, vel fictè & ſimulatè conuerſa, de quo 3. Reg. 14.

Digitized by Google

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID tres inſtruit acies, ac tres earum Duces, quibus confligit cum copiis Abſalomi, eáſque proſternit. Fugit Abſalom verſ. 9. ſed condenſæ quercui capillis implicitus adhæſit, ibíque ſuſpenſus à Ioab tribus lanceis confoditur. inde verſ. 17. in foſſam cadauer proiicitur, & lapidibus obruitur. Mox. verſ. 21. Ioab victoriæ nuntium mittit ad Dauidem, ille audiens occiſum Abſalomum, inconſolabiliter lamentatur, & victoriam funeſtat.

1. IGitur conſiderato Dauid populo ſuo, conſtituit ſuper eos tribunos & centuriones,
2. & dedit populi tertiam partem ſub manu Ioab, & tertiam partem ſub manu
Abiſai filij Saruiæ fratris Ioab, & tertiam partem ſub manu Ethai, qui erat de Geth, di-
xítque rex ad populum: Egrediar & ego vobiſcum. 3. Et reſpondit populus: Non
exibis: ſiue enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit: ſiue media
pars ceciderit è nobis, non ſatis curabunt: quia tu vnus pro decem millibus computaris:
melius eſt igitur vt ſis nobis in vrbe præſidio. 4. Ad quos rex ait: Quod vobis vide-
tur rectum, hoc faciam. Stetit ergo rex iuxta portam: egrediebatúrque populus per
turmas ſuas, centeni, & milleni. 5. Et præcepit rex Ioab, & Abiſai, & Ethai, dicens:
Seruate mihi puerum Abſalom. Et omnis populus audiebat præcipientem regem cun-
ctis principibus pro Abſalom. 6. Itaque egreſſus eſt populus in campum contra Iſraël,
& factum eſt prælium in ſaltu Ephraim. 7. Et cæſus eſt ibi populus Iſraël ab exercitu
Dauid, factáque eſt plaga magna in die illa, viginti millium. 8. Fuit autem ibi præ-
lium diſperſum ſuper faciem omnis terræ, & multò plures erant quos ſaltus conſum-
pſerat de populo, quàm hi quos vorauerat gladius in die illa. 9. Accidit autem vt oc-
curreret Abſalom ſeruis Dauid, ſedens mulo: cúmque ingreſſus fuiſſet mulus ſubter
condenſam quercum & magnam, adhæſit caput eius quercui: & illo ſuſpenſo inter cœ-
lum & terram, mulus, cui inſederat, pertranſiuit. 10. Vidit autem hoc quiſpiam, &
nuntiauit Ioab, dicens: Vidi Abſalom pendere de quercu. 11. Et ait Ioab viro, qui
nuntiauerat ei: Si vidiſti, quare non confodiſti eum cum terra, & ego dediſſem tibi
decem argenti ſiclos, & vnum balteum? 12. Qui dixit ad Ioab: Si appenderes in
manibus meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum meam in filium regis: au-
dientibus enim nobis præcepit rex tibi, & Abiſai, & Ethai, dicens: Cuſtodite mihi
puerum Abſalom. 13. Sed & ſi feciſſem contra animam meam audacter, nequa-
quam hoc regem latere potuiſſet, & tu ſtares ex aduerſo? 14. Et ait Ioab: Non ſicut
tu vis, ſed aggrediar eum coram te. Tulit ergo tres lanceas in manu ſua, & infixit eas in
corde Abſalom: cúmque adhuc palpitaret hærens in quercu, 15. cucurrerunt decem
iuuenes armigeri Ioab, & percutientes interfecerunt eum. 16. Cecinit autem Ioab
buccina, & retinuit populum, ne perſequeretur fugientem Iſraël, volens parcere mul-
titudini. 17. Et tulerunt Abſalom, & proiecerunt eum in ſaltu, in foueam grandem,
& comportauerunt ſuper eum aceruum lapidum magnum nimis: omnis autem Iſraël fu-
git in tabernacula ſua. 18. Porrò Abſalom erexerat ſibi, cùm adhuc viueret, titulum
qui eſt in Valle regis: dixerat enim: Non habeo filium, & hoc erit monimentum no-
minis mei. Vocauítque titulum nomine ſuo, & appellatur Manus Abſalom, vſque ad
hanc diem. 19. Achimaas autem filius Sadoc, ait: Curram, & nuntiabo regi, quia iu-
dicium fecerit ei Dominus de manu inimicorum eius. 20. Ad quem Ioab dixit: Non
eris nuntius in hac die, ſed nuntiabis in alia; hodie nolo te nuntiare, filius enim regis eſt
mortuus. 21. Et ait Ioab Chuſi: Vade, & nuntia regi quæ vidiſti. Adorauit Chuſi
Ioab, & cucurrit. 22. Rurſus autem Achimaas filius Sadoc dixit ad Ioab: Quid
impedit ſi etiam ego curram poſt Chuſi? Dixítque ei Ioab: Quid vis currere fili
mi? non eris boni nuntij baiulus. 23. Qui reſpondit: Quid enim ſi cucurrero? Et ait

ei : Curre. Currens ergo Achimaas per viam compendij, tranſiuit Chuſi. 24. Dauid
autem ſedebat inter duas portas : ſpeculator verò, qui erat in faſtigio portæ ſuper mu-
rum, eleuans oculos, vidit hominem currentem ſolum. 25. Et exclamans indicauit
regi : dixítque rex : Si ſolus eſt, bonus eſt nuntius in ore eius. Properante autem illo, &
accedente propiùs, 26. vidit ſpeculator hominem alterum currentem, & vociferans
in culmine, ait : Apparet mihi alter homo currens ſolus. Dixítque rex : Et iſte bonus
eſt nuntius. 27. Speculator autem, Contemplor, ait, curſum prioris, quaſi curſum
Achimaas filij Sadoc. Et ait rex : Vir bonus eſt : & nuntium portans bonum, venit.
28. Clamans autem Achimaas, dixit ad regem : Salue rex. Et adorans regem coram
eo pronus in terram, ait : Benedictus Dominus Deus tuus, qui concluſit homines qui
leuauerunt manus ſuas contra Dominum meum regem. 29. Et ait rex : Eſtne pax
puero Abſalom ? Dixítque Achimaas : Vidi tumultum magnum, cùm mitteret Ioab ſer-
uus tuus, ô rex, me ſeruum tuum: neſcio aliud. 30. Ad quem rex : Tranſi, ait, & ſta hîc.
Cúmque ille tranſiſſet, & ſtaret. 31. apparuit Chuſi : & veniens ait : Bonum apporto
nuntium, domine mi rex : iudicauit enim pro te Dominus hodie de manu omnium qui
ſurrexerunt contra te. 32. Dixit autem rex ad Chuſi : Eſtne pax puero Abſalom ? Cui
reſpondens Chuſi, Fiant, inquit, ſicut puer, inimici Domini mei regis, & vniuerſi qui
conſurgunt aduerſus eum in malum. 33. Contriſtatus itaque rex aſcendit cœnaculum
portæ, & fleuit. Et ſic loquebatur, vadens : Fili mi Abſalom, Abſalom fili mi : quis mi-
hi tribuat vt ego moriar pro te, Abſalom fili mi, fili mi Abſalom ?

Vers. 5. SERVATE MIHI PVERVM ABSALOM] Certat hîc Dauidis pietas paterna cum impietate hoſtili Abſalomi, in flagranti parricidali eius ſcelere & prælio. Audi S. Chryſoſt. hom. de Abſalom tom. 1. *Inde dementia contra genitorem exurgit, hinc clementia, vt parricidæ parcatur, expoſcit, Inde furor, hinc pietas operatur. Inde inſania, hinc miſericordia interponitur. Inde crudelitas, hinc bonitas oſtentatur. Parricida non læſus inſanit, Dauid læditur & miteſcit. Debellatur ab impietate pietas nec mouetur pietas patris, nec gladio vincitur, nec terrore mutatur. Parricida nec ratione frangitur, nec imminenti interitu deterretur.*

Vers. 6. ET FACTVM EST PRÆLIVM IN SALTV EPHRAIM.] Saltus hic non erat in tribu Ephraim, hæc enim habitabat cis Iordanem: exercitus autem vterque tranſierat Iordanem in Galaaditen, vti dictum eſt cap. præcedent. verſ. 24. Erat ergo hic ſaltus trans Iordanem, in tribu Gad iuxta vrbem Mahanaim, in quam ſe receperat Dauid, non longè à mari Galilææ : vide Adrichomij tabulas Geographicas. Dictus eſt *Ephraim* ab aliquo euentu ; ſiue quòd eſſet oppoſitus tribui Ephraim ; ſiue quòd tribus hæc eò pabulatum mitteret ſua pecora ; ſiue quòd prælium aliquod in eo commiſiſſet. ita Abul. Vatab. & alij.

Vers. 8. ET MVLTO PLVRES ERANT, QVOS SALTVS CONSVMPSERAT] *Saltus*, id eſt, feræ ſaltus: putà leones, lupi, tygrides in ſaltu latitantes, quod arguit diuinam hanc fuiſſe vindictam, ait S. Hieron. Caiet. Angelom. Rursùm, *ſaltus*, id eſt præcipitia & foſſæ ſaltus occultæ, in quas corruerunt fugientes. ita Abul. Vatab. & alij.

Vers. 9. ADHÆSIT CAPVT EIVS QVERCVI] Sept. *implicatum eſt caput eius in arbore* ; Chald. *& apprehenſum eſt caput eius in quercu* ; Vatab. *Detentum eſt caput eius a quercu* ; Hebr. *Adhæſit cæſaries eius in ramis perplexis quercus*. Denſi ergo & promiſſi capilli Abſalomi, denſis & implexis ramis quercus impliciti adhæſerunt. Per

A crines ergo, in quibus gloriatus erat Abſalom, punitur & ſuſpenditur, ita Abul. & Ioſeph. Addit Caiet. caput eius detentum fuiſſe inter duos ramos, nimirùm capite plectitur, qui illud ſuperbè contra patrem efferre voluerat. Audi S. Chryſoſt. hom. de Abſalom tom 1. *Inſeritur ramis, obligatur lignis, tranſfixo gutture colligatus. Pendens iam mortuus ab hominibus inuenitur, quem iam nec cœlum potuit conſpicere viuum, nec terra vlterius ſuſtinere. O nefandum meritum parricidæ! Iniuriam patris, non pugnantis gladius, non hoſtilis manus, non iaculantis ictus defendit, ſed vindicant ligna, arbor vlciſcitur, rami defendunt.*

ET ILLO SVSPENSO INTER CÆLVM ET TERRAM, MVLVS, CVI INSEDERAT, PERTRANSIVIT] Sept. *& ſuſpenſus eſt in arbore inter* B *cælum & terram*, &c. Sic & Chald. aduerte hîc ſupplicium iuſtâ Dei vindictâ ſceleri Abſalomi per omnia commenſum : patris ſolium affectauit ; thronus ei datur patibulum. Diademate coronari ambiuit, en corona eius fuit coma capitis arbori implexa. Sceptrum optauit, en tibi lanceæ tres pro triplici ſceptro quibus confoditur. Satellitium regium concupiuit, idipſum ei præſtant armigeri Ioab. Supplicium ergo ei verſum eſt in ſepulchrum & criminis Epitaphium. Audi Chryſoſt. hom. in Pſal. *Abſalom Dauidẽ aggreſſus eſt occiſus à Ioab, & in alto ligno ſuſpenſus eſt, qui aduerſus patrem erigebatur : & ab arbore detinebatur, qui cum radice pugnabat : & vinctus erat a ramo ramus, qui erat à paterna affectione abruptus ; & capite tenebatur, qui genitoris caput auferre contendebat : &* C *tamquam fructus pendebat ab arbore, qui naturæ agricolam volebat exſcindere ; & in corde iaculo confoſſus eſt, illic occiſus, vbi cædem parabat. Et tunc videri poterat ſpectaculum admirabile. Mulo enim equitans, ex pilorum coma, à coma arboris tenebatur, & coma tenebat comâ Tyrannum, illic eum contundens, vbi diadema paternũ geſtare contendebat.* Cauſam deinde cur ſuſpenſus ſit Abſalom, ſubiicit

Abſalomi pœna congrua culpæ.

Poterat ergo videri Abſalom ſuſpenſus in medio cœli & terræ. Cœlum eum non admittebat. Si enim primum inſurrectorem eiecit diabolum, quomodo ipſum inſurrectorem ſecundum admiſiſſet? Terra eum auerſabatur, non ferens pollui paſſibus parricidæ. Si enim Dathan deuorauit, qui contra Moſen erat locutus, & os ſuum aperuit aduersùs eum, qui os improbè aperuerat; quomodo potuiſſet ferre pedes currentes aduersùs genitorem?

Vers. 11. QVARE NON CONFODISTI EVM CVM TERRA?] vt in terram decideret, ibíque confoſſus exſpiraret; patet ex Hebræo.

Vers. 14. TVLIT ERGO TRES LANCEAS (breuiores, vnde Sept. vertunt, *tria iacula;* Chald. *tria tela*; Vatab. *tria ſpicula:* hæc enim ſignificat Hebr. שבטים *ſcebatim*) ET INFIXIT EAS IN CORDE ABSALOM] vt cor fictum & duplex, imò triplex, quo coram patre exteriùs ſimularat obedientiam, interiùs verò fouerat regni ambitionem & rebellionem; cor, inquam, proditorium triplici telo confoderet. Cauſam hanc dat S. Chryſoſt. loco iam citato dicens: *in cor excordis tres ſagittas infixit, illic eum feriens, vbi erat receptaculum iniquitatis, & cùm in arbore ſublimis penderet, pulchrum epitaphium ei Dauid cecinit: Vidi impium ſuperexaltatum & elatum tanquam cedros Libani: & trãſiui, & ecce non erat.* Idem Chryſoſt. in Pſal. 7. tom. 1. *& vt ſcias quod factum eſt, non fuiſſe humanæ induſtriæ, ſed totum fuiſſe diuini iudicij, capilli & lignum eum alligarunt, & brutum eum animal tradidit, & pro fune quidem coma, pro ligno autem arbor extitit. Pro milite autem eum adduxit mulus. Conſidera autem (id quod eſt admirabile) cùm hæc paſſus eſt, nemo ſuorum ad eum accedere auſus eſt, cùm tantum fuiſſet ſpatium. Hoc autem Deus prouiderat, vt neque detraheretur, nec vinctus ad patrem afferretur, quoniam paterna viſcera ei parci velle vltra modum indicauerant; & quod eſt admirabilius, qui patrem ei reconciliauit, is ipſum interfecit, propemodùm inſtans vehemens accuſator: ſed is quidem eum occidit, Deus autem tulit ſententiam.* Probat id ex Pſal. Dauidis. *Quòd enim è ſuperis lata ſit ſententia, audi quomodo id ipſe oſtenderit. Cùm enim dixiſſet: Et in verticem ipſius iniquitas eius deſcendet, dicit, (Confitebor Domino ſecundùm iuſtitiam eius, & pſallam nomini Domini altiſſimi) Gratias agam, inquit, non aliorum gaudens cædibus, ſed Dei ſententiam ſuſcipiens.*

Myſticè Gloſſa: *Arbor Abſalomi,* ait, *ſignificat patibulum gehennæ: tres lanceæ triplicem damnatorum pœnam ſcilicet, ignis, vermis & carentiæ viſionis beatificæ.* Porrò peccauit Ioab occidendo Abſalom, quia eum occidit contra præceptum regis iubentis eum ſeruari: quare non habebat auctoritatem, & ius eum occidendi, ait Abul. qui opinatur hac de cauſa Dauidem ei abſtuliſſe ducatum & regimen exercitus, cap. 19. verſ. 13. Excuſat tamen Ioab Caietan. quòd ipſe dictum Dauidis de ſeruando Abſalomo acceperit non vt præceptum, ſed vt monitum & deſiderium aut pietatis paternæ indicium. Rursùm, quòd eum occiderit ardore prælij ex zelo vindictæ tanti ſceleris & parricidij. Denique quòd metueret, ſi ei parceretur, eum redintegraturum bellum, vel alias patri ſuo inſidias moliturum: timebat etiam Ioab ſibi, ne ab Abſalomo occideretur.

Abſalom damnatus. Quæres, an Abſalom ſit damnatus? Nonnulli negant: nam lanceis confoſſus non ſtatim exſpirauit, habuit ergo tempus pœnitendi. Verùm in flagranti delicto confoſſus, nec animum, nec conſilium, nec rationem de Deo & ſua ſalute cogitandi videtur habuiſſe: ſed vulneribus oppreſſus, ſopita ſepultáque mente videtur infelicem animam exhalaſſe, eſſéque damnatus. Ita cenſent S. Auguſtin. lib. 3. de doctrin. Chriſt. cap. 21. & lib. 22. contra Fauſtum cap. 66. Saluian. lib. 2. de Prouiden. S. Chryſoſtom. homil. 69. & 70. ad Popul. S. Bern. ſerm. 26. in Cant. Theodor. Procop. & alij hîc. Nam vt ait S. Auguſt. *Iuſtum eſt hoc Dei iudicium, vt peccator qui in vita oblitus eſt Dei, in morte obliuiſcatur & ſui.* Simile prorsùs ſcelus fuit Chramni filij Clotharij regis Franciæ, qui patri rebellans ſimili vindicta occubuit, de quo audi Gregorium Turon. lib. 4. hiſtor. Franc. cap. 20. *Ibat Clotharius tamquam nouus Dauid contra Abſalomum filium pugnaturus, plangens atque dicens: Reſpice Domine de cœlo, & iudica cauſam meam, quia iniuſtè à filio iniurias patior: reſpice & iudica iuſtè: illúdque impone iudicium, quod quondam inter Abſalonem & patrem eius Dauid poſuiſti. Confligentibus igitur pariter, Britannorum comes terga vertit, ibíque & cecidit: Denique Chramnus fugam iniit, naues in mari paratas habens: ſed dum vxorem & filias ſuas liberare voluit, ab exercitu patris oppreſſus, captus atque ligatus eſt. Quod cùm Clothario regi nuntiatum fuiſſet, iuſſit eum cum vxore & filiabus igni conſumi, incluſiſque in tugurio cuiuſdam paupercule, Chramnus ſuper ſcamnum extenſus orario ſuggillatus eſt, & ſic poſteà ſuper eos incenſa caſula, cum vxore & filiabus interiit.*

Vers. 16. RETINVIT POPVLVM NE PERSEQVERETVR FVGIENTEM ISRAEL] Politicum enim præceptum eſt, vt in rebellione vniuerſali capita plectantur, parcatur verò multitudini, ne princeps ſuis ſubditis deſtituatur, ac rex ſit ſine regno. Ita Moyſes principes, qui populo fuerant duces ad cultum Beelphegor, ſuſpendit; populo verò pepercit Num. 25. 4. Idem fecit Ioab in ſeditione Seba, vt audiemus cap. 20. Sic & Elias occidit ſacerdotes Baal, qui populum fouebant in idololatria 3. Reg. 18. 40.

Idem fecere Gentiles (vnde lex Lycurgi fuit: *Hoſtem fugientem noli trucidare,* teſtis eſt Polyan. lib. 1.) præſertim Romani. Vt alios taceam, illuſtre eſt quod refert Liuius Decade 1. de Tarquinio vltimo Roman. rege, à quo cùm Sextus Tarquinius eius filius ad Gabinos transfugiſſet, miſit filius ad patrem nuntium ſciſcitatum quid à ſe fieri vellet. At pater non verbo, ſed facto reſpondit: nam inambulans per hortum ſumma papauerum capita diſcuſſit. Id à nuntio audiens filius, intellexit patrem velle vt primores Gabinorum è medio tolleret; quod cùm reipſa feciſſet, filius cæteram plebem facilè ſibi patríque ſubiecit. Ouidius lib. 2. Faſtor. eamdem referens hiſtoriam pro papaueribus ponit lilia:

Et virgâ, inquit, *lilia ſumma metit.*

Vers. 17. Proiecervnt evm in foveam grandem, et comportavervnt svper evm acervvm lapidvm] Vt hoc aceruo eum eiúſque ſcelus, nomen & memoriam obruerent, & æterna obliuione æquè ac infamiæ nota ſepelirent: quippe qui, vt ait S. Hieron. ſceleratiſſimus erat, & geminæ neci obnoxlus; ſcilicet qui & patrem contra legis preceptum valde dehonorarit, & turpitudinem eius reuelarit, violando publicè eius concubinas.

Vers. 18. Dixerat enim non habeo filivm, et hoc erit monimentvm nominis mei] Audiuimus cap. 14. verſ. 27. Abſalomum tres habuiſſe filios, & vnam filiam. Ergo hi filij iam mortui erant; vel certè Abſalom hoc monimentum erexit antequàm eos genuiſſet. Ita Abul. Caiet. Dion. Vnde Chald. vertit, *non habebat filium ſuperſtitem*. Aliter Rabbini & Lyran. qui cenſent Abſalomum reliquiſſe filios poſt ſe, ſed ineptos ad regnandum, vel mox morituros ob patris rebellionem. Audi eorum hiſtoriam vel potiùs fabellam, quam refert S. Hieron. in Tradit. *Tradunt Hebræi, quòd depoſitus de quercu, petierit ſibi inducias, antequàm periretur, vt faceret ſibi titulum ob memoriam ſui, eò quòd non haberet filium talem, qui regno dignus eſſet: putabat enim filios ſuos non ſolùm regno indignos, verùm etiam ob peccatum ſuum, quod in patrem geſſerat, præſenti vita indignos; in quo titulo manum dicitur defixiſſe, & figuram manus ſuæ expreſſiſſe, & ob hoc, titulum hoc modo vocari.*

Et hoc erit monimentvm nominis mei] Extat etiamnum hic Abſalomi titulus, ſiue monimentum, *in valle regis*, verſ. 18. id eſt in valle Ioſaphat, cum nomine ſepulchri eiuſdem, quod floribus in ſummo ſculptis exornatur, vti ſcribit teſtis oculatus Zuallardus libro 3. peregrinationis ſuæ die ſecunda. Audi Adrichom. in Deſcript. Hieruſalem num. 227. Monumentum ſiue manus Abſalom, columna erat & ſtatua marmorea cum inſcriptione, duobus ab Hieroſolyma ſtadiis diſtans, quam Abſalom viuus ſibi in monumentum in valle regia erexerat. Vbi etiamnum turris & magnus lapidum extat aceruus, qui quotidie magis ac magis augetur. Nam Pagani & peregrini illâc tranſeuntes pro more habent, vt quiſque lapidem in eum proiiciat, & quaſi iuxta legem vindicantes ipſius aduersùs Dauid patrem ſuum rebellionem, huiuſmodi maledictione illum execrentur: *Maledictus ſit parricida Abſalom: & quicumque iniuſtè parentes ſuos perſequuntur, maledicti ſint in æternum.* Hinc patet titulum ſiue monumentum Abſalomi fuiſſe columnam marmoream, cui inſiſtebat ſtatua eiuſdem: vnde Ioſephus ait fuiſſe ſtatuam. Alij vocant
A ædificium. Vatab. nuncupat arcum triumphalem vel pyramidem, ex eáque colligit Abſalomum fuiſſe ſuperbum & ambitioſum, nimíſque auidum laudis & gloriæ, ideóque pro monumento hoc ſuperbo repenſum ei fuiſſe vilem rudémque aceruum lapidum.

Et appellatvr manvs Absalom] *Manus*, id eſt monumentum manu operáque Abſalomi excitatum. Eſt metonymia. Tropol. Ambitioſi, vti erat Abſalom, erigunt ſibi titulos & pyramides, vt nomen ſuum æternent, illóſque vocant *manus* ſuàs dicentes: *Manus noſtra excelſa fecit hoc.* Ita Dion.

Simile ſepulchrum habuit Ruffinus celebris ille Imperatoris Tutor, qui proinde ipſum, & per ipſum orbem totum regebat; ſed poſteà
B ambiens imperium, à militibus periit, de quo Claudianus lib. 2. contra Ruffinum ita canit:

Triuiis calcandus ſpargitur ecce
Qui ſibi pyramidas, qui non cedentia templis
Ornatura ſuos extruxit culmina Manes.
Et qui Sidonio velari crediderat oſtro,
Nudus paſcit aues: iacet en, qui poſſidet orbem
Exiguæ telluris inops, & puluere raro
Per partes tegitur, nuſquam totúſque ſepultus.

Si solvs est, bonvs est nvntivs] Signum enim eſt meos eſſe victores, ac victos hoſtes perſequi: ſi enim mei cæſi victíque eſſent, vtique iſte non ſolus veniret, ſed multi cum eo fugientes ſe reciperent in vrbem, vt vitam ſaluarent. Vers. 25.

Fili mi Absalom] Flebat Dauid mortem non tam præſentem, quàm æternam Abſalo- Vers. 33.
C mi, quòd in flagranti delicto parricidij occiſus foret; vnde metuebat, imò credebat eum eſſe damnatum. Portò S. Chryſoſt. homil. de Abſalom Dauidi reſpondet, eiúſque lamenta inhibet dicendo: *Quid plangis, glorioſe pater, quid lamentaris, quaſi Abſalom quod auſus eſt, comprobares? Quid fles ſceleſtum, quaſi eum parricidium perpetrare volueris? Plangis gloriam victoris exercitus, ſi fletur hoſtis interitus; nec lætitia eſſe poterit in victoria, ſi parricidæ plangitur pœna. Ille tuus non fuit filius, qui ſic violauit paternos affectus. Ille tuus dici non meruit, qui ius patris ſanctiſſimi violauit. Te non contempſerunt exercitus, non duces, quibus parci ſceleſto mandaſti; ſed illa arbor, illa te primùm vlta eſt: illa defendit, illa læſi patris iniuriam, quæ te non audierat, vindicauit.*
D Et paulò pòſt, cauſam ſubiicit dicens. *Nouo enim ſupplicio debuit interire, qui ſæculo nonum ſcelus per patris exitium voluit inferre.*

Denique paternus affectus in filium licet ſceleratum vrgebat Dauidem. Nam vt ait Quint. declam. 322. *Pater erat; numquam hi affectus in tantum vincuntur, vt non ad naturam ſuam tandem reuertantur.*

CAPVT DECIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID luget mortem Abſalomi, mox verſ. 9. Iſraël & tribus Iuda Dauidem in regnum reducit, occurrit ei Semei, verſ. 16. veniam maledicentiæ petens, eíque parcit Dauid. Et Miphiboſeth, verſ. 24. excuſans ſuam tarditatem, & Siba ſeruum ſuum accuſans. Denique, verſ. 31. Berzellai inuitatus à Dauide ſe per ſeruum excuſat, & loco ſui Chamaam filium ſubſtituit.

1. NVNTIATVM eſt autem Ioab quòd rex fleret & lugeret filium ſuum, 2. &
verſa eſt victoria in luctum in die illa omni populo: audiuit enim populus in
die illa dici: Dolet rex ſuper filio ſuo. 3. Et declinauit populus in die illa ingredi ciui-
tatem, quomodo declinare ſolet populus verſus & fugiens de prælio. 4. Porrò rex
operuit caput ſuum, & clamabat voce magna: Fili mi Abſalom: Abſalom fili mi, fili
mi. 5. Ingreſſus ergo Ioab ad regem in domum, dixit, Confudiſti hodie vultus om-
nium ſeruorum tuorum, qui ſaluam fecerunt animam tuam, & animam filiorum tuo-
rum, & filiarum tuarum, & animam vxorum tuarum, & animam concubinarum tua-
rum. 6. Diligis odientes te, & odio habes diligentes te: & oſtendiſti hodie, quia non
curas de ducibus tuis, & de ſeruis tuis: & verè cognoui modò, quia ſi Abſalom viueret,
& omnes nos occubuiſſemus, tunc placeret tibi. 7. Nunc igitur ſurge, & procede, &
alloquens ſatisfac ſeruis tuis: iuro enim tibi per Dominum, quòd ſi non exieris, ne vnus
quidem remanſurus ſit tecum nocte hac: & peius erit hoc tibi, quàm omnia mala quæ
venerunt ſuper te ab adoleſcentia tua vſque in præſens. 8. Surrexit ergo rex, & ſedit
in porta: & omni populo nuntiatum eſt quòd rex ſederet in porta: venítque vniuerſa
multitudo coram rege: Iſraël autem fugit in tabernacula ſua. 9. Omnis quoque po-
pulus certabat in cunctis tribubus Iſraël, dicens: Rex liberauit nos de manu inimico-
rum noſtrorum, ipſe ſaluauit nos de manu Philiſthinorum: & nunc fugit de terra pro-
pter Abſalom. 10. Abſalom autem, quem vnximus ſuper nos, mortuus eſt in bello:
vſquequò ſiletis, & non reducitis regem? 11. Rex verò Dauid miſit ad Sadoc & Abia-
thar ſacerdotes, dicens: Loquimini ad maiores natu Iuda, dicentes: Cur venitis no-
uiſſimi ad reducendum regem in domum ſuam? (Sermo autem omnis Iſraël peruene-
rat ad regem in domo eius.) 12. Fratres mei vos, os meum, & caro mea vos, quare no-
uiſſimi reducitis regem? 13. Et Amaſæ dicite: Nónne os meum, & caro mea es? Hæc
faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi non magiſter militiæ fueris coram me omni tempore
pro Ioab. 14. Et inclinauit cor omnium virorum Iuda, quaſi viri vnius: miſerúntque
ad regem, dicentes: Reuertere tu, & omnes ſerui tui. 15. Et reuerſus eſt rex: & venit
vſque ad Iordanem, & omnis Iuda venit vſque in Galgalam, vt occurreret regi, & tra-
duceret eum Iordanem. 16. Feſtinauit autem Semei filius Gera filij Iemini de Bahu-
rim, & deſcendit cum viris Iuda in occurſum regis Dauid, 17. cum mille viris de Benia-
min, & Siba puer de domo Saül: & quindecim filij eius, ac viginti ſerui erant cum eo: &
irrumpentes Iordanem, ante regem, 18. tranſierunt vada, vt traducerent domum re-
gis, & facerent iuxta iuſſionem eius: Semei autem filius Gera proſtratus coram rege,
cùm iam tranſiſſet Iordanem, 19. dixit ad eum: Ne reputes mihi Domine mi iniqui-
tatem, neque memineris iniuriarum ſerui tui in die qua egreſſus es Domine mi rex de
Ieruſalem, neque ponas rex in corde tuo. 20. Agnoſco enim ſeruus tuus peccatum
meum: & idcircò hodie primus veni de omni domo Ioſeph, deſcendíque in occurſum
Domini mei regis. 21. Reſpondens verò Abiſai filius Saruiæ dixit: Numquid pro
his verbis non occidetur Semei, quia maledixit chriſto Domini? 22. Et ait Dauid:
Quid mihi, & vobis filij Saruiæ? cur efficimini mihi hodie in Satan? ergóne hodie in-

Digitized by Google

terficietur vir in Iſraël? 23. Et ait rex Semei: Non morieris. Iurauítque ei. 24. Mi-
phiboſeth quoque filius Saül, deſcendit in occurſum regis, illotis pedibus, & intonſa
barba: veſtéſque ſuas non lauerat à die qua egreſſus fuerat rex, vſque ad diem reuerſio-
nis eius in pace. 25. Cúmque Ieruſalem occurriſſet regi, dixit ei rex: Quare non ve-
niſti mecum Miphiboſeth? 26. Et reſpondens ait: Domine mi rex, ſeruus meus con-
tempſit me: dixíque ei ego famulus tuus, vt ſterneret mihi aſinum, & aſcendens abi-
rem cum rege: claudus enim ſum ſeruus tuus. 27. Inſuper & accuſauit me ſeruum
tuum ad te dominum meum regem: tu autem Domine mi rex, ſicut Angelus Dei es,
fac quod placitum eſt tibi. 28. Neque enim fuit domus patris mei, niſi morti obnoxia
domino meo regi: tu autem poſuiſti me ſeruum tuum inter conuiuas menſæ tuæ: quid
ergo habeo iuſtæ querelæ? aut quid poſſum vltrà vociferari ad regem? 29. Ait ergo
ei rex: Quid vltrà loqueris? fixum eſt quod locutus ſum: tu & Siba diuidite poſſeſſio-
nes. 30. Reſponditque Miphiboſeth regi: Etiam cuncta accipiat, poſtquam reuerſus
eſt dominus meus rex pacificè in domum ſuam. 31. Berzellai quoque Galaadites,
deſcendens de Rogelim traduxit regem Iordanem, paratus etiam vltra fluuium proſe-
qui eum. 32. Erat autem Berzellai Galaadites ſenex valdè, id eſt, octogenarius, &
ipſe præbuit alimenta regi, cùm moraretur in Caſtris: fuit quippe vir diues nimis. 33.
Dixit itaque rex ad Berzellai: Veni mecum, vt requieſcas ſecurus mecum in Ieruſalem.
34. Et ait Berzellai ad regem: Quot ſunt dies annorum vitæ meæ, vt aſcendam cum
rege in Ieruſalem? 35. Octogenarius ſum hodie: numquid vigent ſenſus mei ad diſ-
cernendum ſuaue, aut amarum: aut delectare poteſt ſeruum tuum cibus & potus? vel
audire poſſum vltrà vocem cantorum, atque cantatricum? quare ſeruus tuus ſit oneri
domino meo regi? 36. Paululum procedam famulus tuus ab Iordane tecum: non in-
digeo hac viciſſitudine, 37. ſed obſecro vt reuertar ſeruus tuus, & moriar in ciuitate
mea, & ſepeliar iuxta ſepulchrum patris mei, & matris meæ. Eſt autem ſeruus tuus Cha-
maam, ipſe vadat tecum, Domine mi rex, & fac ei quidquid tibi bonum videtur. 38.
Dixit itaque ei rex: Mecum tranſeat Chamaam, & ego faciam ei quidquid tibi placue-
rit, & omne, quod petieris à me, impetrabis. 39. Cúmque tranſiſſet vniuerſus populus
& rex Iordanem, oſculatus eſt rex Berzellai, & benedixit ei: & ille reuerſus eſt in locum
ſuum. 40. Tranſiuit ergo rex in Galgalam, & Chamaam cum eo, omnis autem popu-
lus Iuda traduxerat regem, & media tantùm pars affuerat de populo Iſraël. 41. Itaque
omnes viri Iſraël concurrentes ad regem dixerunt ei: Quare te furati ſunt fratres noſtri
viri Iuda, & traduxerunt regem & domum eius Iordanem, omnéſque viros Dauid cum
eo? 42. Et reſpondit omnis vir Iuda ad viros Iſraël: Quia mihi propior eſt rex: cur
iraſceris ſuper hac re? numquid comedimus aliquid ex rege, aut munera nobis data ſunt?
43. Et reſpondit vir Iſraël ad viros Iuda, & ait: Decem partibus maior ego ſum apud
regem, magíſque ad me pertinet Dauid quàm ad te; cur feciſti mihi iniuriam, & non
mihi nuntiatum eſt priori, vt reducerem regem meum? Duriùs autem reſponderunt
viri Iuda viris Iſraël.

Vers. 3. ET DECLINAVIT POPVLVS,] &c. Hebr. & Chald. habent, *Et furatus eſt ſeſe populus in die illa, vt intraret in vrbem, ſicut ſe furantur populi, qui pudefacti ſunt, dum fugiunt in prælio,* & terga vertunt hoſti. *Furatus eſt,* hoc eſt furtim ſe ſubduxit, furtim ingreſſus eſt vrbem; non cum triumpho, vt victores ſolent, ſed vt illi qui fuga elapſi ſunt & victi. A

Vers. 5. CONFVDISTI (Vatabli *pudefeciſti*) HODIE VVLTVS OMNIVM SERVORVM TVORVM QVI SALVAM FECERVNT ANIMAM TVAM] qui ſcilicet pugnando pro te, ſaluarunt vitam tuam, quam tibi eripere ſatagebat hoſtis & proditor Abſaloni, cuius tu mortem hodie luges, quaſi malles nos omnes victos occubuiſſe, vt ille foret ſuperſtes & victor.

Vers. 11. SERMO AVTEM OMNIS ISRAEL (qui præceſſit de reconciliatione & reductione regis) PERVENERAT AD REGEM IN DOMO EIVS,] q.d. Ideò liberiùs Dauid accerſiuit, & per modum amicæ querelæ accuſauit ſuos contribules & tribum Iuda, quòd tardè venirent ad ſe reducendum in regnum, eſſéntque hac in re nouiſſimi, eò quòd ſciret cæteras tribus Iſraël communi conſenſu decreuiſſe ſe reducere. Quare hæc verba cum Romanis parentheſi includenda ſunt. Subdunt Complut. *quia dixerat rex, ſic dicitis ad populum:* ſed hæc verba delenda ſunt cum Hebr. Chald. & Romanis.

Vers. 12. QVARE NOVISSIMI REDVCITIS REGEM?] Tribus Iuda, ac præſertim ciues Hieroſolymæ B Dauide fugiente Abſalomum cũ exercitu magno venientem acceptarant, eíque vrbem & arcem Sion tradiderant, quam ille firmo militum præſidio munierat; quare malè ſibi conſcij, quòd ſcilicet Dauidem offendiſſent, ac metuentes præſidium Abſalomi arcem Sionis occupans, non audebant Dauidem reuocare.

Dauid ergo omnes benignè ad ſe inuitat, vocans eos ſuos conſanguineos, & impunitatem pollicens, vt ſe in vrbem & regnum reciperent.

VERS. 13. ET AMASÆ DICITE: NONNE OS MEVM, ET CARO MEA ES?] Erat enim Amaſa filius Abigail, quæ erat ſoror Dauidis, vti dictum eſt cap.17.25.

HÆC FACIAT MIHI DEVS, ET HÆC ADDAT, SI NON MAGISTER MILITIÆ FVERIS CORAM ME OMNI TEMPORE PRO IOAB,] id eſt loco & vice Ioab, inquit Abul. Dion. & alij. Perperam Lyran. τὸ *pro Ioab* interpretatur *ſub Ioab*, quaſi Amaſa Ioabo fuerit ſubditus. Erat Amaſa dux exercitus Abſalomi: quare eum ad ſe reuocare ſatagit Dauid, promittens ei ducatum exercitus ſui, loco Ioab, ſciebat B enim ab Amaſa pendere exercitum Abſalomi, & præſertim milites qui erant in arce Sion, indéque vrbem Hieroſolymam, omnéſque eius ciues, quare eum ſibi promiſſo honoris ampliſſimo præmio deuincire ſategit Dauid, vt ipſe ad ſe omnem Abſalomi exercitum, Hieroſolymam, totámque tribum Iuda reduceret; quod & reipſa Amaſa præſtitit. Amaſa ergo finem rebellioni impoſuit, omnéſque Iſraëlitas Dauidi reconciliauit, quod ſine eo Dauid tardè & difficilè, nec niſi periculoſo bello confeciſſet. Addunt Rabbini Dauidem ducatu exercitus ſpoliaſſe Ioab, eò quòd ipſe Abſalomum contra iuſſum ſuum occidiſſet, vti dixi cap.18.14. Addit Theodor. aítque: *Dauid audaciam Ioab perpetuò odio habuit: tolerabat autem propter eius ingenium & prudentiam, & ſuſpectum* C *eum habens ne quid noui in eum moliretur.*

VERS. 14. ET INCLINAVIT (ſcilicet Amaſa, vel, vt alij, Sadoc Pontifex) COR OMNIVM VIRORVM IVDA, QVASI VIRI VNIVS,] vt vnanimiter & communi omnium conſenſu reuocarent regem ſuum Dauidem.

VERS. 17. ET SIBA PVER DE DOMO SAVL,] id eſt *Siba* ſeruus Miphiboſeth, qui ex Ionatha erat nepos Saülis. Præuenit Siba ſuum herum Miphiboſeth, vt Dauidis gratiam conſeruaret, ac vt Dauid eum ſibi fideliorem quàm Miphiboſeth exiſtimaret, itáque donationem bonorum Miphiboſeth ſibi ab eo factam confirmaret.

VERS. 20. IDCIRCO HODIE PRIMVS VENI DE DOMO IOSEPH] id eſt, de decem tribubus Iſraëlis, quarum caput erat tribus Ephraim, qui erat fi- D lius Ioſeph: Nam alioqui Semei oriundus erat ex tribu Beniamin, non ex Ephraim vel Ioſeph, vti dixi cap.16.5. Opponit ergo domum Ioſeph domui Iuda, hoc eſt Iſraël, ſiue decem tribus opponit tribui Iuda. Rurſum *domus Ioſeph* poteſt accipi domus Ephraim, Beniamin & Manaſſe: hæc enim vnum habebant vexillum, vnámque aciem in caſtris duodecim tribuum, vt patet Num.7.v.18.& 22.

VERS. 22. CVR EFFICIMINI MIHI HODIE IN SATAN?] q.d. Cur mihi meæque clementiæ, commodis & gloriæ aduerſamini? *Satan* enim Hebr. idem eſt quod, *aduerſarius*. Vnde Chriſtus Petro ait Matth.16.23. *Vade poſt me Satana.* id eſt, noli mihi aduerſari, ſed ſequere me euntem ad mortem & crucem. Inde diabolus vocatus eſt A *Satanas*, quia ſummus & iuratus eſt fidelium hoſtis.

ET AIT REX SEMEI: NON MORIERIS] VERS. 23. id eſt, non occidêris à me hodie, nec quamdiu ego viuam, ne lætum hunc reditus mei diem tua cæde funeſtem, vtque hac clementiæ ſpecie omnes Iſraëlitas perduellionis reos, ideóque ſibi pariter necem à me metuentes, ad me reuocem. Reſpicit enim Dauid ad Abiſai, qui illicò volebat occidere maledicum Semei: vnde illum retundens, ait: *Ergóne hodie interficietur vir in Iſraël?* quare fidem Semei datam non fefellit Dauid, cùm moriens iuſſit Salomoni, vt eum commodo aliquo prætextu occideret 3.Reg.2. Potuit enim Dauid gratiam veniámq; dans Semei, illam limitare ad libitum ſuum: nam gratiam magnam ei præſtitit, quòd non illicò, vt vrgebat Abiſai, eum occiderit, imò per omnem vitam eum intactum reliquerit. Ergo quòd in vita pepercerit Semei, opus fuit magnæ clementiæ: quòd verò in morte iuſſerit eum occidi, opus fuit iuſtitiæ, & iuſtæ caſtigationis. Rex ſceleſtos punire debet, nec enim tam effrons eius maledicentia, támque atrox in regiam maieſtatem iniuria relinqui debuit impunita ad aliorum exemplum; ne ſcilicet quis auderet deinceps tale quid in Salomonem, & alios reges perpetrare. Ita Abul.q.26. vbi fusè aliorum ſententias refutat, ac præſertim illam Caietani dicentis, Semei à Salomone occiſum eſſe non ob maledicentiam in Dauidem, ſed ob nouum peccatum, quo Iordanem contra præceptum Salomonis tranſierat. Hoc enim falſum eſt, nam vera cauſa necis Semei fuit maledicentia, prætextus verò fuit tranſitus Iordanis à Salomone vetitus: hoc enim eſt quod Dauid recenſens maledicentiam Semei, mandat Salomoni dicens, *Iuraui per Dominum dicens: Non te interficiam gladio, tu noli pati eum eſſe innoxium* 3.Reg.2.9. Ecce hîc clarè explicat Dauid quid iurauerit & promiſerit Semei, nimirùm quòd ipſe non interficeret eum gladio, non autem quòd Salomon ſibi ſuccedens eum non interficeret; imò voluit, intendit & iuſſit, vt ipſe eum morte puniret.

MIPHIBOSETH QVOQVE FILIVS SAVL DESCENDIT IN OCCVRSVM REGIS ILLOTIS PEDIBVS] VERS. 24. Sic & Chald. Sept. verò: *Non curauit pedes ſuos*; Hebr. eſt: *non fecit pedes ſuos*; Pagn. *non aptauerat pedes ſuos*. Solebant enim Iudæi, quia ex complexione olent æquè ac Arabes inſtar hircorum (vnde Iudæi à Poëtis & vulgo *fœtentes* vocabantur) corpus, & præſertim pedes, vtpote peiùs olentes crebrò lauare, maximè quia multi in Iudæa, quaſi regione calida, incedebant nudis pedibus, aut non niſi ſoleâ tectis, vti inceſſit Chriſtus & Apoſtoli; pedes ergo, incedendo per lutum & puluerem, ſordidabant: quare eos ſæpe abluere oportebat.

Minùs rectè ergo Hebr. apud S. Hieron. & Angelom. pro *illotis*, vertentes: *infectis pedibus*, per eos intelligunt, *ligneos pedes*, quos ſibi fecerit Miphiboſeth pro veris quibus carebat, vel quibus ægrè vti poterat, vtpote debilibus & claudis. Sept. addunt: *Neque fecerat vngues*, id eſt non præſecuerat vngues in ſignum luctus

Digitized by Google

ob exilium Dauidis, vt ſqualidus & hirtus appareret. A

Vestesqve svas non laverat] interiores intellige, putà lineas, quæ carni adhærent, vti ſunt camiſiæ: hæ enim lauari ſolent, non verò extimæ & laneæ.

Vers. 28. Tv avtem Domine mi rex, sicvt Angelvs Dei es] q. d. Tu ſapientiſſimus es, & prudentiſſimè iudicas & ſtatuis: quare fac de me quod *placitum eſt tibi:* quidquid enim ſtatueris, accipiam quaſi de manu Angeli, vt ſapientiſſimè & optimè factum.

Vers. 29. Tv et Siba dividite possessiones] Nonnulli cenſent Dauidem ob ſpecioſas rationes Sibæ, dubitaſſe an illi, an Miphiboſeth credere deberet, ideóque ſententiam dimidiaſſe; ſed videtur Dauid cognouiſſe innocentiam Miphiboſeth, tum ex eius ſordibus & illuuie, quæ nullam habebant ſpeciem affectati regni, quod ipſi impegerat ſeruus Siba; tum quia Siba accuſator qui erat præſens, vt patet verſ. 17. nil ad obiecta ſibi à Miphiboſeth reſpondit. Vnde multi putant Dauidem hîc peccaſſe iniuſtitia, quòd innocenti Miphiboſeth abſtulerit dimidium bonorum, illúdque dederit Sibæ eius criminatori: nimis enim facilè & temerè ei ſuum herum accuſanti crediderat, eiúſque donis illectus bona heri ſui tradiderat cap. 16. verſ. 4. Quare ex verecundia, ne videretur erraſſe, noluit in totum reuocare primam ſententiam à ſe latam: ſed eam æquè ac bona dimidiauit, dimidium ſcilicet relinquendo Miphiboſeth, dimidium verò dando Sibæ. Ita Abul. Caiet. & alij. Qua in re amicitiam & fidem datam Ionathæ patri Miphiboſeth videtur violaſſe. Probabile tamen eſt, quod ſuſpicatur Abul. q. 30. damnum hoc Miphiboſeth Dauidem aliâ donatione, vel beneficio compenſaſſe. B C

Porrò Hebræi apud S. Hieronym. & ex eis Angelom. & Gloſſa cenſent in pœnam huius iniuſtitiæ Dauidis Deum regnum ipſius paulò pòſt diuiſiſſe in Roboam & Ieroboam, ei dando decem tribus, Roboam verò relinquendo ſolam tribum Iudæ: adeóque tradunt cùm Dauid dixit, *Tu & Siba diuidite poſſeſſiones;* audita ſit vox è cœlo: *Roboam & Ieroboam regnum diuident.* Verùm alia huius diuiſionis & ſchiſmatis fuit cauſa, nimirùm idololatria Salomonis, vt audiemus lib. 3. cap. 11. Imò ob merita Dauidis Deus reliquit Roboamo tribum Iuda, alioqui eam cum cæteris illi ablaturus, vt patet 3. Reg. cap. 11. verſ. 32. D

Etiam cvncta accipiat] Dixit hoc Miphiboſeth ſuboffenſo in Dauidem animo; vnde S. Hieronym. & Angelom. Dixit hoc, inquiunt, non gratulanti animo, ſed inſultanti, & quaſi contra Dominum murmuranti, quòd Dominus Dauidem in pace reduxiſſet; ideóque Miphiboſeth 1. Paralip. cap. 9. verſ. 40. vocatur *Meribbaal*, id eſt litigans cum Domino: verùm non videtur Miphiboſeth voluiſſe inſultare Dauidi, & murmurare contra Deum; ſed amariori corde hæc dixiſſe.

Octogenarivs svm hodie, nvmqvid vigent sensvs mei?] In ſenio enim, vt ait Eccleſ. cap. 12. verſ. 3. *tenebreſcunt videntes per foramina*, putà oculi, *& obſurdeſcunt omnes filiæ carminis*, ſcilicet aures, *& diſſipatur capparis*, nimirum appetitus, in cuius locum ſuccedit ciborum, voluptatum, & rerum omnium faſtidium; vnde Solon *ſenectutem*, aiebat eſſe *vitæ hyemem*, ſicut eiuſdem ver eſt iuuentus. Diogenes rogatus; *Quid eſt ſenectus? Eſt*, inquit, *vita brumalis, tempeſtatibus obnoxia:* Alexis poëta ſenex rogatus quid ageret? reſpondit: *Pedetentim morior*, ſignificans ſenes non tam viuere, quàm lentè mori. Vide dicta Eccleſ. 12. Vers. 35.

Est avtem servvs tvvs Chamaam] ſcilicet filius meus. q. d. Meus filius Chamaam pro me ſenio confecto comitabitur te, & quæ mihi beneficia rependere cogitabas, in illum confer. Quod illi feceris, mihi feceris. Ita Abul. Caietan. & alij. Myſticè S. Hieronym. & ex eo Angelom. *Chamaam*, inquit, *interpretatur ſuſpirans: quamdiu enim cum patre permanſit, ſuſpirans vocatus eſt: poſtquam vero in doctrinam Dauid regis tranſiit, non Chamaam, ſed Chamaan, quod interpretatur fidelis, appellatus eſt.* Vers. 37.

Decem partibvs ego maior svm,] quia in Iſraële erant decem tribus, in Iuda verò vna dumtaxat, dando Iudæ tribum Beniamin, ait Theodoret. & S. Hieronym. Ecce ex hoc iurgio cœpit diſſenſio inter Iuda & Iſraël, quæ ſub Roboàm in apertum ſchiſma erupit, imò capite ſequenti ſeditionem Sebæ concitauit. Vnde hæc narratio ſternit viam ad bellum, quod per Iſraël Seba mouit contra Iudam & Dauidem. Moral. diſce in hac ſuperba Iudæ cum Iſraël rixa, quàm verum ſit iſtud Prouerb. cap. 15. verſ. 1. *Reſponſio mollis frangit iram, ſermo durus ſuſcitat furorem.* Vers. 43.

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SEBA ſeditionem mouet contra Dauidem, qui ei opponit Amaſam, quem Ioab dolo occidit. Seba verſ. 14. Abelam occupat, obſidet eam Ioab, ciues caput Sebæ præſcindunt, tradúntque Ioab, quare ille per cædem Sebæ ſopita ſeditione victor ad Dauidem redit.

1. **A**Ccidit quoque vt ibi eſſet vir Belial, nomine Seba, filius Bochri, vir Iemineus:
& cecinit buccina, & ait: Non eſt nobis pars in Dauid, neque hereditas in filio
Iſai: reuertere in tabernacula tua Iſraël. 2. Et ſeparatus eſt omnis Iſraël à Dauid, ſecu-
túſque eſt Seba filium Bochri: viri autem Iuda adhæſerunt regi ſuo à Iordane vſque
Ieruſalem. 3. Cúmque veniſſet rex in domum ſuam in Ieruſalem, tulit decem mulie-
res concubinas, quas dereliquerat ad cuſtodiendam domum, & tradidit eas in cuſto-
diam, alimenta eis præbens: & non eſt ingreſſus ad eas, ſed erant clauſæ vſque in diem
mortis ſuæ in viduitate viuentes. 4. Dixit autem rex Amaſæ: Conuoca mihi omnes
viros Iuda in diem tertium, & tu adeſto præſens. 5. Abiit ergo Amaſa vt conuocaret
Iudam, & moratus eſt extra placitum quod ei conſtituerat rex. 6. Ait autem Dauid
ad Abiſai: Nunc magis afflicturus eſt nos Seba filius Bochri quàm Abſalom: tolle igi-
tur ſeruos domini tui, & perſequere eum, ne fortè inueniat ciuitates munitas, & effugiat
nos. 7. Egreſſi ſunt ergo cum eo viri Ioab, Cerethi quoque & Pheleti: & omnes ro-
buſti exierunt de Ieruſalem ad perſequendum Seba filium Bochri. 8. Cúmque illi
eſſent iuxta lapidem grandem, qui eſt in Gabaon, Amaſa veniens occurrit eis. Porrò
Ioab veſtitus erat tunica ſtricta ad menſuram habitus ſui, & deſuper accinctus gladio
dependente vſque ad ilia, in vagina, qui fabricatus leui motu egredi poterat, & percu-
tere. 9. Dixit itaque Ioab ad Amaſam: Salue mi frater. Et tenuit manu dextera
mentum Amaſæ, quaſi oſculans eum. 10. Porrò Amaſa non obſeruauit gladium,
quem habebat Ioab, qui percuſſit eum in latere, & effudit inteſtina eius in terram, nec
ſecundum vulnus appoſuit, & mortuus eſt. Ioab autem, & Abiſai frater eius, perſecuti
ſunt Seba filium Bochri. 11. Intereà quidam viri, cùm ſtetiſſent iuxta cadauer Amaſæ,
de ſociis Ioab, dixerunt: Ecce qui eſſe voluit pro Ioab comes Dauid. 12. Amaſa au-
tem conſperſus ſanguine, iacebat in media via. Vidit hoc quidam vir quòd ſubſiſteret
omnis populus ad videndum eum, & amouit Amaſam de via in agrum, operuítque
eum veſtimento, ne ſubſiſterent tranſeuntes propter eum. 13. Amoto ergo illo de via,
tranſibat omnis vir ſequens Ioab ad perſequendum Seba filium Bochri. 14. Porrò
ille tranſierat per omnes tribus Iſraël in Abelam, & Bethmaacha: omnéſque viri electi
congregati fuerant ad eum. 15. Venerunt itaque & oppugnabant eum in Abela, & in
Bethmaacha, & circumdederunt munitionibus ciuitatem, & obſeſſa eſt vrbs: omnis
autem turba, quæ erat cum Ioab, moliebatur deſtruere muros. 16 Et exclamauit mulier
ſapiens de ciuitate: Audite, audite, dicite Ioab: Appropinqua huc, & loquar tecum.
17. Qui cùm acceſſiſſet ad eam, ait illi: Tu es Ioab? Et ille reſpondit: Ego. Ad quem
ſic locuta eſt: Audi ſermones ancillæ tuæ. Qui reſpondit: Audio. 18. Rurſúmque
illa: ſermo, inquit, dicebatur in veteri prouerbio: Qui interrogant, interrogent in
Abela: & ſic perficiebant. 19. Nónne ego ſum quæ reſpondeo veritatem in Iſraël, &
tu quæris ſubuertere ciuitatem, & euertere matrem in Iſraël? Quare præcipitas heredi-
tatem Domini? 20. Reſpondénſque Ioab, ait: Abſit, abſit hoc à me: non præcipi-
to, neque demolior. 21. Non ſic ſe habet res, ſed homo de monte Ephraim Seba,
filius Bochri cognomine, leuauit manum ſuam contra regem Dauid: tradite illum ſo-
lum, & recedemus à ciuitate. Et ait mulier ad Ioab: Ecce caput eius mittetur ad te per
murum. 22. Ingreſſa eſt ergo ad omnem populum, & locuta eſt eis ſapienter: qui
abſciſſum caput Seba filij Bochri proiecerunt ad Ioab, & ille cecinit tuba, & receſſe-
runt ab vrbe, vnuſquiſque in tabernacula ſua: Ioab autem reuerſus eſt Ieruſalem ad re-
gem. 23. Fuit ergo Ioab ſuper omnem exercitum Iſraël: Banaias autem filius Ioiadæ
ſuper Cerethæos & Phelethæos. 24. Aduram verò ſuper tributa: porrò Ioſaphat fi-
lius Ahilud, à commentariis. 25. Siua autem, ſcriba: Sadoc verò & Abiathar, ſacer-
dotes. 26. Ira autem Iairites erat ſacerdos Dauid.

VERS. 1. **S**EBA FILIVS BOCHRI VIR IEMINEVS] ſcilicet de tribu Beniamin qui ægrè ferebat regnum à Saule & tribu ſua Beniamin tranſlatum ad Dauidem & tribum Iuda, vnde videtur hic Seba fuiſſe vnus è ducibus Abſalomi contra Dauidē, ac fortè primus poſt Amaſam.

NON EST NOBIS PARS IN DAVID] q. d. Tribus Iuda, in fine capitis præcedentis, & dictis & factis luculenter oſtendit Dauidem, qua- A ſi contribulem, ad ſe, non ad nos, qui ſumus Iſraël, ſiue decem tribus, pertinere, nulláque parte eſſe noſtrum, ſed totum eſſe ſuum. Abeamus ergo ſinguli in noſtra tabernacula & domos, ac Dauidem tamquam alienum, ad nos non pertinentem, abiiciamus. Sexta fuit hæc pœna Dauidis, ſcilicet rebellio decem tribuum, concitata per Sebam, cuius initium & occaſio fuit tum rebellio Abſalomi, cum quo

Digitized by Google

paulò antè conſpirarant decem tribus, necdum planè exſtincta, tum iurgium decem tribuum cum tribu Iuda, eò quòd ipſa ſola cæteris non vocatis, Dauidem Hieroſolymam in regnum reduxiſſet. Contendebant enim de primatu, qui Iuda prætendebat ſe eſſe principem tribuum omnium; præſertim quia Dauid rex oriundus erat ex Iuda: cæteræ verò tribus decem ſeſe Iudæ præferebant, eò quòd numero eſſent potiores, & decuplo plures. Ac pupugit illas quòd Dauid cap. præced. v. 11. Sadoc & Abiathar miſiſſet ad ſolam tribum Iuda, vt ſe in regnum reduceret, non verò ad cæteras tribus, vnde ipſe eis videbatur in tribum Iudæ eſſe plus æquo propenſior, illámque cæteris omnibus anteferre.

Politicè hinc diſcant principes & reges, cauere & ſopire æmulationem nationum diuerſarum quas regunt, vt omnibus ſimilem affectum, curam & prouidentiam, demonſtrent; nec vnam alteri præferant, ſed eas pari beneuolentia proſequantur, itáque eas & ſibi & inuicem vniant. Ariſtot. in politicis hæc duo principia rectæ gubernationis tradit. Primum, vt princeps omnium ſibi ſubditorum diligentem habeat curam, omnibúſque prouideat, & neminem negligat. Secundum, vt ſit omnibus par & æquabilis, nec vnam gentem alteri, aut principem vnum alteri anteponat; ſed ſe ſingulis indifferentem & æquum exhibeat. Si enim maiorem affectum vni quàm alteri oſtendat, alteri iram & inuidiam mouebit, imò ſchiſmata, ſeditiones & rebelliones concitabit. Exemplum quod imitetur, eſt Deus, de quo Plutarch. in Moral. *Vt Deus,* inquit, *in cælo pulcherrimum ac iucundiſſimum ſui ſimulacrum conſtituit ſolem; ſic in rep. principem, qui prudentia, iuſtitia, benignitate ſe erga omnes repræſentet.* Sicut igitur ſol non eſt alius pauperi, alius diuiti, ſed omnibus communis, ita princeps perſonam ſpectare non debet, ſed omnibus ſe communem exhibere.

Princeps ſubditis omnibus ſe æqualem exhibeat.

Inſtar Dei & ſolis.

Exempla.

Cyrus apud Xenophontem ait, ſimilia eſſe boni paſtoris & boni regis officia; Sicut ergo paſtor æqualem omnium ouium habet curam, ſic & rex eandem habeat omnium ſubditorum.

Alexander Magnus, vt Perſas deuictos ſibi deuinciret, eorum veſtitum aſſumpſit, cum eiſque matrimonia ſuorum inſtituit, vt ſcirent ſe ſibi eſſe curæ & cordi æquè ac Macedones.

Themiſtocli, teſte Plutarcho, hoc vir ſapiens dedit monitum: *Bene principatum geres Athenis, ſi cunctis cõmunis eſſe velis & manſuetus.*

Singularis hac in re fuit Carolus V. qui cùm tam diuerſis nationibus imperaret, ſingulis tamen ſe parem, imò patrem exhibebat, vt Hiſpanis videretur eſſe Hiſpanus, Italis Italus, Germanis Germanus, Gallis Gallus, Belgis Belga. Sanè viri prudentes cenſent huius moniti neglectum, originem & occaſionem dediſſe bellis Belgicis, quæ iam 70. annis durant, imò flagrant magis quàm vmquam.

Vers. 5. ABIIT ERGO AMASA, VT CONVOCARET IVDAM] vt ſcilicet ipſe quaſi dux exercitus pro Ioab à Dauide conſtitutus, per milites è tribu Iuda Dauidi & ſibi adhærentes rebellionem Sebæ in ſuo ortu comprimeret & ſuffocaret, ne ſi ei daretur tempus, adeò creſceret, vt ſuperari non poſſet. Vidi ego in Belgio viginti duas militum regiorum rebelliones ob tardatam ſtipendij ſolutionem, quarum nonnullæ ſtatim ſuppreſſæ ſunt miſſo contra paucos rebellantes exercitu, & capitibus earum plexis: cæteræ verò pleræque data temporis mora ita creuere, vt vrbem aliquam occupantes & munientes, factæ ſint inexpugnabiles, & hoſtibus ipſis nocentiores & formidabiliores; adeò vt Princeps integrum ſtipendium illicò eis exhibere, & omnia eorum poſtulata concedere coactus fuerit, cum magno Belgij damno.

Simili modo creuere hæreſes: nam, vt ait S. Hieron. Arius Alexandriæ ſcintilla fuit, quæ quia non ſtatim extincta eſt, in flammam erupit, quæ totum orbem populata eſt. Vnde *ingemuit totus orbis, & Arianum ſe eſſe miratus eſt,* ait idem contra Lucifer.

Vers. 6. AIT AVTEM DAVID AD ABISAI] quia Amaſa, qui abierat conuocaturus ex Iuda exercitum, vltra triduum ſibi à Dauide præſcriptum morabatur, nec redibat, timens Dauid ne Seba ſe roboraret contra eum, illicò præmiſit Abiſai fratrem Ioab cum parte copiarum, quæ ad manum erat, vt illum perſequeretur.

Vers. 8. QVI FABRICATVS LEVI MOTV EGREDI POTERAT ET PERCVTERE] Hebr. *qui egrediebatur & cadebat,* hoc eſt qui ita fabricatus erat, vt leui motu è vagina educi poſſet, & quaſi ex ea excidebat, vt ſcilicet Ioab dextera apprehendens mentum Amaſæ, quaſi eum oſculaturus, ſiniſtra gladium breuiorem ſiue pugionem leui motu è vagina educeret, eóque Amaſam inſcium doloſè confoderet. Hebræi variè hæc vertunt & explicant; ſed ſenſum clarè reddidit Noſter. Cauſa cædis fuit, quòd Ioab indignè ferret Amaſã ſibi à Dauide prælatum, ac ſe amoto, creatum exercitus ducem: quam ipſe magnam æſtimabat ignominiam, æquè ac iniuriam; ideóque Amaſam licet conſobrinum ſuum occidit. Diſcant hîc principes cautè duces ſuos loco mouere, nec niſi ſpecie honoris, quaſi altiùs eos euecturi. Peccauit grauiter Ioab occidendo Amaſam, ideóque Dauid moriens iuſſit Salomoni, vt eum occideret. Amaſa tamen iuſtas quoque perfidiæ ſuæ pœnas dedit, quòd in Dauidem auunculum ſuum rebellaſſet, & rebellantium dux extitiſſet.

Vers. 9. ET TENVIT MANV DEXTRA MENTVM AMASÆ, QVASI OSCVLANS EVM] Hic enim priſcus erat mos ſalutandi. Audi Plinium lib. 11. c. 5. *Antiquis Græcis in ſupplicando mentum attingere mos erat.* Hinc de Thebi quæ ſupplicabat Ioui, ait Homerus Iliade 1. *Dextra apprehendit mẽtum, & ſupplex allocuta eſt Iouem.* Mentum enim mentis eſt indicium; hinc mentum ab eminendo dicitur, quòd gulæ collóque emineat hinc & mentum ſoli homini datum, nulli alteri animali, teſte Plinio lib. 11. c. 37.

Digitized by Google

Vers. 11. Ecce qvi esse volvit pro Ioab comes David] ſcilicet Dauidis in bello vicarius & Capitaneus generalis. Aliter ex Hebr. vertit Vatab. & alij; nimirùm: *qui fauet ipſi Ioab, quique Dauidi; ſequatur ipſum Ioab,* & cum eo perſequatur rebellem Seba.

Vers. 15. Oppvgnabant evm in Abela, et in Bethmaacha] *Et,* ſignificat *id eſt,* nam *Abela,* alio nomine vocabatur *Beth,* id eſt domus, *Maacha*: nec enim Seba erat in duabus vrbibus, ſed in vna quam obſedit Ioab. Audi Adrichom. p. 101. num. 2. *Abela,* quæ & *Abel Bethmaacha,* ſiue, Abel Domus Maacha; Ioſepho *Abelmachea*; Hieron. *Bethmacha.* aliis verò *Abelmaacha* & *Machanedā* vocatur, inſignis ac munita: ſuperioris Galilææ vrbs eſt ac Iſraëlitarū metropolis, ſita in tribu Nephtalim, in planicie regionis Berim, non procul à Cæſarea Philippi, à Iordane autem ſexaginta ſtadiis diſtans. Ad quam vſque Dauidici exercitus dux Ioab perſecutus eſt perduellem Sebam.

Vers. 18. Sermo, inqvit, dicebatvr in veteri proverbio: qvi interrogant, interrogent in Abela: et sic perficiebant] ita Roman. licet Regia legant; *proficiebant.* Hebræa hîc conciſa ſunt & obſcura, ideóque variè à variis vertuntur.

Primò, Vatab. & Hebræi apud S. Hieron. vertunt, *interrogando interrogabant, & finiebant*: q. d. olim oppugnantes aliquam vrbem, interrogabant eam iuxta legem Deuter. 20. 10. an conditiones pacis accipere vellet ſeſéque dedere: ſi tu, ô Ioab, nunc idem hic feciſſes, iam bellum finiuiſſes: vrbs enim hęc parata eſt conditiones pacis accipere; ſemper enim Dauidi fuit fidelis & ſubdita. Alij aliter.

Verùm Noſter clarè & germanè vertit, q. d. Noſtra vrbs *Abela* ab olitanis temporibus habita fuit domicilium virorum ſapientum, gymnaſium & quaſi oraculum ſapientiæ, vt, ſi quid in religione, in moribus, in rebus agendis eſſet ambiguum & difficile, id ad Abelanos ſapientes reſoluendum deferrent, & quidquid ipſi reſoluiſſent, id exequebantur, & *perficiebant,* idque felici & optimo ſucceſſu: hoc enim innuit & inuoluit τὸ *perficiebant,* q. d. Cur ergo tu ô Ioab audes oppugnare hanc vrbem quæ eſt oraculum fidei & ſapientiæ? patet ex ſequent. ita Angel. Abul. Caiet. & alij.

Vers. 19. Nonne ego svm, qvæ respondeo veritatem in Israel?] Sept. Hebr. *Ego pacificans fideles Iſraël,* vel, vt vertunt Sept. *Ego ſum pacifica de firmamentis Iſraël.* Loquitur mulier in perſona ſuæ vrbis & patriæ, ſcilicet *Abelæ,* q. d. Ego *Abela* ſum quæ Iſraëlitarum dubia & lites omnes decido, itáque litigantes pacifico, dum eis veritatem, verámque dubij reſolutionem *reſpondeo.* q. d. Ego *Abela* abundo viris ſapientibus & prudentibus, ſúmque A doctorum Academia, ideóque quaſi mater & vniuerſitas, à qua omnis Iſraël documenta & conſilia petat. Pete ergo tu quoque ô Ioab, ab ea conſilia, & illicò bellum finies. Porro Vatab. & Pagn. vertunt. *ego ſum ex pacificis & fidelibus Iſraël.* q. d. Ego ſemper in fide Dauidis perſtiti, cum eóque fui pacifica: cur ergo me euertere conaris? Sic Sylla cognomento Felix, hæc duo maxima fortunæ munera exiſtimauit. Primum amicitiam Metelli pij. Secundum, quòd non deleuiſſet Athenas quas occuparat, ſed vrbi peperciſſet, vt pote Academiæ ſapientiæ, ita Plutarch. in Apoph. Roman.

Sic Attila poſtulante S. Leone, pepercit Romæ, quaſi gymnaſio veræ fidei & religionis. Sic & Genſericus rex Gothorum ad preces eiuſdem S. Leonis Romam occupans licet, ab B incendio tamen, ignominiis & cædibus abſtinuit, vt habet Vita S. Leonis.

Et tv qværis, &c. evertere matrem in Israel] matrem ſcilicet & altricem ſapientiæ, religionis & virtutis? Tales enim ſunt Academiæ orthodoxæ, qualis erat *Abela,* & qualis ante Dauidem tempore Ioſue fuit vrbs *Dabir,* id eſt oraculum, & *Cariath Sepher,* id eſt vrbs literarum, Ioſue 15. 15.

Quare fabella eſt R. Salomonis & Rabbinorum priſcorum apud S. Hieron. qui aiunt, vel potiùs fingunt, mulierem hanc fuiſſe *Saram* filiam Aſer, de qua Geneſ. 46. 17. quæ fuerit prophetiſſa, & Iacob reuelarit Ioſeph filium viuere & regnare in Ægypto, quæque oſtenderit Moyſi locum in quo condita erant C oſſa Ioſeph in Ægypto, vt ea inde transferret in Chanaam, ídque non aliunde probant quàm ex his eius verbis: *Ego ſum quæ reſpondeo veritatem in Iſraël,* quæ ſanè inanis & friuola eſt probatio. præſertim quia *Sara* iam Dicta debuiſſet eſſe ſeptingentorum annorum: tot enim fluxere ab Aſer filio Iacob vſque ad Dauidem.

Vers. 22. Et locvta est eis sapienter] dicendo, vt ait Ioſephus: *Vultis mali malè perire cum liberis ac coniugibus, propter hominem malum & ignotum eúmque pro Dauide, cuius tanta in vos extant beneficia, regnare? Speratis vnam vrbem tam valido exercitui reſiſtere poſſe?*

Vers. 26. Ira avtem Iairites erat sacerdos David] *Sacerdos,* ſcilicet propriè dictus, per D quem Dauid ſua ſacrificia Deo offerebat. Sicut hodie reges ſuos habent ſacellanos, qui pro eis & coram eis Miſſas celebrent. ita Theodor. & Abul. q. d. Sacellanorum Dauidis primus & præcipuus erat *Ira.* Aut *ſacerdos,* id eſt intimus cubicularius, & primus conſiliarius Dauidis, quomodo filij Dauidis dicuntur fuiſſe *ſacerdotes* 2. Reg. c. 8. v. 17 ita Vatab. & Lyran. vnde Chald. pro *ſacerdos,* vertit, *princeps,* ſcilicet familiaris & peculiaris amicus Dauidis.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

POSTERI Saülis ob occiſos ab eo contra datam fidem Gabaonitas, iuſſu Dei crucifiguntur. Mox verſ. 15. quatuor Dauidis contra Philiſthæos bella recenſentur.

1. FACTA eſt quoque fames in diebus Dauid tribus annis iugiter: & conſuluit Da-
uid oraculum Domini. Dixitque Dominus: Propter Saül, & domum eius ſan-
guinum, quia occidit Gabaonitas. 2. Vocatis ergo Gabaonitis rex, dixit ad eos. (Por-
rò Gabaonitæ non erant de filiis Iſraël, ſed reliquiæ Amorrhæorum: filij quippe
Iſraël iurauerant eis, & voluit Saül percutere eos zelo, quaſi pro filiis Iſraël & Iuda.)
3. Dixit ergo Dauid ad Gabaonitas: Quid faciam vobis? & quod erit veſtri piacu-
lum, vt benedicatis hæreditati Domini? 4. Dixerúntque ei Gabaonitæ: Non eſt no-
bis ſuper argento & auro quæſtio, ſed contra Saül, & contra domum eius: neque vo-
lumus vt interficiatur homo de Iſraël. Ad quos rex ait: Quid ergo vultis vt faciam vo-
bis? 5. Qui dixerunt regi: Virum, qui attriuit nos & oppreſſit iniquè, ita delere de-
bemus, vt ne vnus quidem reſiduus ſit de ſtirpe eius in cunctis finibus Iſraël. 6. Den-
tur nobis ſeptem viri de filiis eius, vt crucifigamus eos Domino in Gabaa Saül, quon-
dam electi Domini. Et ait rex: Ego dabo. 7. Pepercitque rex Miphiboſeth filio Iona-
thæ filij Saül, propter iuſiurandum Domini, quod fuerat inter Dauid & inter Iona-
than filium Saül. 8. Tulit itaque rex duos filios Reſpha filiæ Aia, quos peperit Sauli,
Armoni, & Miphiboſeth: & quinque filios Michol filiæ Saül, quos genuerat Hadrieli
filio Berzellai, qui fuit de Molathi, 9. & dedit eos in manus Gabaonitarum: qui cru-
cifixerunt eos in monte coram Domino: & ceciderunt hi ſeptem, ſimul occiſi in die-
bus meſſis primis, incipiente meſſione hordei. 10. Tollens autem Reſpha filia Aia ci-
licium, ſubſtrauit ſibi ſupra petram, ab initio meſſis, donec ſtillaret aqua ſuper eos de
cælo: & non dimiſit aues lacerare eos per diem, neque beſtias per noctem. 11. Et
nuntiata ſunt Dauid quæ fecerat Reſpha, filia Aia, concubina Saül. 12. Et abiit Da-
uid, & tulit oſſa Saül, & oſſa Ionathæ filij eius à viris Iabes Galaad: qui furati fuerant
ea de platea Bethſan, in qua ſuſpēderant eos Philiſthiim, cùm interfeciſſent Saül in Gel-
boë: 13. & aſportauit inde oſſa Saül, & oſſa Ionathæ filij eius: & colligentes oſſa eo-
rum qui affixi fuerant, 14. Sepelierunt ea cum oſſibus Saül & Ionathæ filij eius in
Terra Beniamin, in latere, in ſepulchro Cis patris eius: fecerúntque omnia, quæ præ-
ceperat rex, & repropitiatus eſt Deus terræ poſt hæc. 15. Factum eſt autem rurſum
prælium Philiſthinorum aduerſum Iſraël, & deſcendit Dauid, & ſerui eius cum eo, &
pugnabant contra Philiſthiim. Deficiente autem Dauid, 16. Ieſbibenob, qui fuit de
genere Arapha, cuius ferrum haſtæ trecentas vncias appendebat, & accinctus erat enſe
nouo, niſus eſt percutere Dauid. 17. Præſidióque ei fuit Abiſai filius Saruiæ, & per-
cuſſum Philiſthæum interfecit. Tunc iurauerunt viri Dauid, dicentes: Iam non egredie-
ris nobiſcum in bellum, ne extinguas lucernam Iſraël. 18. Secundum quoque bel-
lum fuit in Gob contra Philiſthæos: tunc percuſſit Sobocai de Huſati, Saph de ſtirpe
Arapha de genere gigantum. 19. Tertium quoque fuit bellum in Gob contra Phili-
ſthæos, in quo percuſſit Adeodatus filius Saltus Polymitarius Bethlehemites Goliath
Getheum, cuius haſtile haſtæ erat quaſi liciatorium texentium. 20. Quartum bellum
fuit in Geth: in quo vir fuit excelſus, qui ſenos in manibus pedibúſque habebat digitos,
id eſt, viginti quatuor, & erat de origine Arapha. 21. Et blaſphemauit Iſraël: percuſ-
ſit autem eum Ionathan filius Samaa fratris Dauid. 22. Hi quatuor nati ſunt de Arapha
in Geth, & ceciderunt in manu Dauid, & ſeruorum eius.

Digitized by Google

Vers. 1. FACTA EST QVOQVE FAMES IN DIEBVS DAVID TRIBVS ANNIS] Immiſit Deus hanc famem toti Iſraëli, quia rex eius Saül Gabaonitas iniquè occiderat. Rex autem eſt publica perſona, & remp. repræſentat. Quod ergo rex peccat, hoc reſp. peccat; ideóque publicum regis peccatum publicâ fame caſtigauit Deus.

ET CONSVLVIT DAVID ORACVLVM DOMINI] per Sadoc, vel Abiathar Pontificem indutum Rationali in quo erãt Vrim & Tummim quaſi oraculum, vt dixi Exodi 28. 30.

DIXITQVE DOMINVS: PROPTER SAVL ET DOMVM EIVS SANGVINVM; QVIA OCCIDIT GABAONITAS] q. d. Fames hæc immiſſa eſt in pœnam peccati, eò quòd Saül eiúſque familia multum ſanguinem iniuſtè effuderit. Hinc peccatum hoc ſanguine expiandum erit, ac familia occidens erit occidenda.

Vers. 2. FILII QVIPPE ISRAEL (Ioſue & principes Hebræorum, vt dictum eſt Ioſue 9.) IVRAVERANT EIS] ſe eos, licet Amorrhæos, non occiſuros, ſed in ſuam remp. admiſſuros, vt aquatores & lignatores.

ET VOLVIT SAVL EOS PERCVTERE ZELO, QVASI PRO FILIIS ISRAEL ET IVDA] Zelus hic Saülis fuit, quòd vellet Gabaonitarum domos, vicos & prædia adiicere tribui Iudæ cæteríſque tribubus, quibus à Deo aſſignata erant; quaſi Ioſue contra legem & iuſſum Dei Gabaonitis pepercíſſet, itáque Iudæ & Iudæis hæreditatem eis à Deo datam ademiſſet. Sed inſipiens & ſtultus fuit hic zelus, tum quia erat contra fidem Gabaonitis à Ioſue & Hebræis datam; tum quia Gabaonitæ in coloniam æquè ac religionem & fidem Hebræorum ſponte tranſibant, quibus proinde Deus volebat parci; tum quia Gabaonitæ oppida & prædia ſua ceſſerant Hebræis, eorúmque erant ſerui, atque hac ſeruitute vitam ab eis redemerant, vt dixi Ioſue. 9. quare in hoc zelo Saulis verum fuit iſtud: *Summum ius, ſumma iniuria.* Porrò cùm Saül occideret Gabaonitas, Dauid eum fugiens latebat in ſyluis & antris, & ſi fortè id poſteà reſciuit, ſibi perſuaſit iniuriæ huic morte Saulis & filiorum fuiſſe ſatisfactum: vnde de vlteriore ſatisfactione non cogitauit; donec Deus pacato iam eius regno illam ab eo hoc loco exegit. Quare minùs rectè Lyran. & Abul. cenſent hanc famem in diebus Dauidis contigiſſe, eò quòd ipſe iniuſtitiam hanc Saulis non caſtigaſſet.

Vers. 3. VT BENEDICATIS HÆREDITATI DOMINI] vt ſcilicet bene precemini Iſraëli; itáque Deus ab eo auertat famem triennalem, quam eidem propter vos induxit.

Vers. 5. VIRVM (Saulem) QVI ATTRIVIT NOS ET OPPRESSIT INIQVE, ITA DELERE DEBEMVS, VT NE VNVS QVIDEM RESIDVVS SIT DE STIRPE EIVS] Nouem ſupererant è ſtirpe Saulis, ſcilicet Miphiboſeth eiúſque filius, quinque filij Michol ex Hadriele, & duo filij Saül ex Reſpha concubina. Hos omnes ſibi ad necem dedi initio poſtularunt Gabaonitæ; ſed videntes Dauidem intercedere pro Miphiboſeth eiúſque filio, vtpote prognato ex Io-

A natha, cui Dauid amicitiam & fidem iurauerat, idcircò vtrique pepercerunt, & reliquos ſeptem ad crucem poſtularunt.

Quæres, an æqua & iuſta fuerit hæc eorum poſtulatio? Reſp. partim fuiſſe iuſtam, eò quòd nonnulli ex poſteris Saulis cooperati fuiſſent ei in cæde Gabaonitarum: hoc enim ſignificatur v. 1. vbi familia Saulis vocatur, *domus ſanguinum*: partim iniquam, quia veriſimile eſt aliquos ex poſteris Saulis fuiſſe à cæde Gabaonitarum immunes & innocentes, qui proinde pro peccato patris vel cognatorum, iure humano non poterant occidi. Nam vt ait Ezechiel c. 18. *Filius non portabit iniquitatem patris, ſed anima quæ peccauerit, ipſa morietur.* Nullus enim princeps vel rex poteſt filium condemnare ad mortem propter peccatum patris ſolius; vnde in nullo fidelium tribunali filius pro

B patre occiditur. Dico fidelium, nam apud infideles & barbaros, vti apud Iapones patre peccante non ſolùm ipſe, ſed & filij eius plectuntur. Quare poſtulatio hæc Gabaonitarum aliquid habet rancoris, vindictæ & furoris inſolentis, barbari & Turcici: niſi dicas ipſos non ex ſe, ſed ex Dei inſtinctu, id poſtulaſſe, idque innuitur v. 9. cùm dicitur: *Qui crucifixerunt eos in monte coram Domino*, & v. 6. vbi ipſi aiunt: *vt crucifigamus eos Domino.* Sept. *& placabimus in illis Dominum.* Chald. *& ſuſpendemus illos ante Dominum*, quaſi anathemata, catharmata & piacula Iſraëlis. Nam ex parte Dei iuſta & ſancta fuit hæc poſtulatio. Deus enim idcircò famem hanc immiſerat Iſraëli, vt pro peccato Saulis piaculo occiderentur eiuſdem poſteri; cùm ipſe Saül iam vtpote mortuus plecti & occidi non poſſet. Deus enim omnium tam

C nocẽtum quàm innocentum vitæ & mortis eſt Dominus, quare poteſt patres nocentes punire in filiis innocentibus, iuxta illud Deuter. 5. 9. *Ego ſum Dominus Deus tuus, Deus æmulator* (Sept. *Zelotes*) *reddens iniquitatem patrum ſuper filios in tertiam & quartam generationem.* Vide ibi dicta.

Cur Deus iuſſit occidi Saulis poſteros?

Deus ergo volebat hîc plectere Saulem in filiis, multis de cauſis. *Reſp. Primò.* Prima eſt, vt oſtenderet quantum ſibi diſpliceret oppreſſio pauperum Gabaonitarum facta à Saule, & violatio iuramenti eis à Ioſue præſtiti: oſtenderet, inquam, per publicum & infame ſupplicium poſterorum Saulis, nimirùm eos crucifigendo. *Secundò.*

D Secunda, vt indicaret, quàm profundum in Saulem odium concepiſſet, vtpote cuius ſtirpem fũditùs vellet exſcindi; vt iure dixerit Miphiboſeth: *Neque enim fuit domus patris mei niſi morti obnoxia Domino Deo.* *Tertiò.* Tertia, vt daret exẽplum futuris ſæculis, quo patres à ſui offenſa & ſceleribus cohiberet; q. d. Quod feci Sauli hoſti meo, eius familiam exſcindendo, hoc faciam cuilibet regi, principi, & priuato, vt, ſi ipſe me offendat, non ſolùm ipſum, ſed eius filios poſteróſque omnes affligã & diſperdam; vti hoc ſæculo ſæpè factũ vidimus: Deum ſcilicet ob peccata parentum antiquiſſimas & nobiliſſimas familias planè euertiſſe & ſuccidiſſe. *Quartò.* Quarta, vt conſuleret quieti publicæ, ne inter Saulis & Dauidis poſteros bella ciuilia ſuſcitarentur,

Digitized by Google

qualia fuerant inter Dauidem & Iſboſeth fi- A
lium Saulis. Denique filiis innocentibus non fiebat iniuria, tum quia Deus vitæ eorum erat dominus, tum quia ob peccatum originale omnes ſumus rei mortis; tum quia ipſi alia propria habebant peccata, ob quæ iuſtè morte & cruce puniri à Deo poterant; hanc enim apud ipſum merebantur.

Vers. 8. TVLIT ITAQVE REX DVOS FILIOS RESPHA] Non peccauit Dauid tradendo filios Saulis, etiam innocentes, Gabaonitis ad crucem; quia videbat hanc eſſe Dei voluntatem, qui idcircò famem Iſraëli immiſerat. Conformabat igitur ſe voluntati diuinæ, quæ iuſtiſſima & ſanctiſſima erat ob cauſas datas v. 5. Fecit ergo hoc Dauid monitu Dei, & vt videtur, habito oraculo per pontificem & Vrim, de quo v. 1. fecit, inquam, tamquam executor iuſtitiæ Dei, qui peccata punit in tertiam & quartam generationem. Saül enim mortuus nō po- B
terat puniri niſi in filiis; ac proinde hîc iuſtitiæ Dei ſatisfieri non poterat, niſi occidendo eius filios. Sed hæc principibus, magiſtratibus, & iuſtitiæ humanæ imitari non licet, quia ipſum caput nocens plectere debent, non verò eius filios & poſteros. Ita Abul. Caiet. & alij.

ET QVINQVE FILIOS MICHOL FILIÆ SAVL, QVOS GENVERAT HADRIELI] Erant hi filij non Michol, ſed Merob ſororis Michol, quos Michol, vtpote carens prolibus, in filios adoptarat; Merob enim fuit vxor Hadrielis, Michol verò Dauidis. Quare cùm dicitur: *Quos genuerat Hadrieli*, intellige eius ſoror Merob, in cuius locum Michol eos adoptans ſucceſſerat. Alij cenſent *Merob* alio nomine vocatam fuiſſe *Michol*. Caiet. verò putat eſſe mendum, & pro *Michol* ſubſtituendum, *Merob*. Verùm C
omnes codices Hebræi, Græci, Latini, habent *Michol*, non *Merob*. Chald. tamen habet: *Et quinque filios Merob, quos educauerat Michol filia Saül*, quia eos adoptarat, vt dixi.

Vers. 9. QVI CRVCIFIXERVNT EOS IN MONTE CORAM DOMINO] nimirum ad placandum Dominum, vel in honorem Domini, vt eius iuſtitiæ vindicatiuæ, & offenſæ à Saule & familia eius factæ, per hanc familiæ eius crucifixionem, quaſi per publicum piaculum, & hoſtiam pro peccato ſatisfieret. Vbi Nota, honorari & glorificari Deum executione iuſtitiæ. Dum enim ſontes plectuntur, elucet Dei plectentis iuſtitia & ſanctitas, vtpote qui peccata & pec- D
catores odit, & impunitos eſſe non ſinit. Hinc Deuter. 13. 16. iubet Deus idololatras ſibi comburi cum tota vrbe: *Conſumes*, inquit, *omnia Domino Deo tuo.*

IN MONTE] ſcilicet in colle Gabaa, quæ fuerat patria & ſedes Saulis, vt eo loco puniretur peccatum, vbi à Saule fuerat commiſſum, omnéſque idipſum ex loco ſupplicij colligerent.

INCIPIENTE MESSIONE HORDEI] id eſt ſub initium veris in Paſchate, vt indicetur eos in cruce, quaſi piaculum manſiſſe per plures menſes, vt patebit ex ſequent.

Vers. 10. TOLLENS AVTEM RESPHA (duorum crucifixorum mater, & cæterorum cognata) CILICIVM, SVBSTRAVIT SIBI SVPRA PETRAM, AB INITIO MESSIS, DONEC STILLARET AQVA SVPER EOS DE CÆLO] vt ſcilicet ipſa manens cubánſque in cilicio, iugiter cuſtodiret filiorum cadauera, ne ab auibus, canibus & feris laniarentur. Intellige ipſam non ſolam manſiſſe, ſed cum famulis & famulabus, ait Caiet.

DONEC STILLARET] Iuſſerat Dauid corpora hæc famis & peccati expiatoria, manere in cruce, donec Deus oſtenderet ſe placatum per pluuiam, quam hactenus negando, ſterilitatem & famem Iſraëli immiſerat, itáque ſe iratum oſtenderat. Vnde non comprehenditur hic caſus lege Deuter. 21. 23. præcipiente vt crucifixi eadem die ſepeliantur. Ibi enim agitur de eo, qui ob proprium ſcelus crucifigitur in pœnam; hîc verò de iis qui ob alienam & publicam culpam, ideóque totius populi fiunt piaculum ad reducendam pluuiam & fertilitatem. Ita Abul. & alij. Vnde Ioſeph. ait: *Confeſtímque pluente Deo terra poſito ſqualore ad priſtinam fertilitatem rediit.* Porrò tradunt Hebræi corpora hæc manſiſſe in cruce per ſex menſes, ſcilicet à Martio ad Septembrem: tunc enim in Palæſtina pluuiæ incipiunt, quæ per æſtatem ceſſarunt. Vide hîc ergo & mirare pietatem & patientiam Reſphæ, quæ tam diu ſub dio immota perſtitit perdia & pernox, vt filiorum corpora intacta ſeruaret. Hæc ſunt viſcera pietatis maternæ.

Myſticè: Reſpha eſt pia ſollicitudo ſanctorum Paſtorum & Patrum ſpiritualium, qui filios, quos Chriſto genuerunt, mundo crucifixos cuſtodiunt, eíſque ſuccurrunt rigore ieiunij & inſtantia precum, donec miſericordiam Dei impetrent ſuper eos de cælo, compeſcendo prauos homines, necnon malignos ſpiritus, ne prauis ſuggeſtionibus eos de cruce rapiant, lacerent & deuorent. Ita Angelom. Hinc *Reſpha* Hebr. idem eſt quod *pruna*, vel *carbo ignitus*, qui ardentis amoris eſt ſymbolum: aut *pauimentum*, in quo ipſa ſe affligens pro filiis cilicio incubabat.

ET ABIIT DAVID, ET TVLIT OSSA SAVL] Vers. 12.
Dauid excitatus exemplo pietatis Reſphæ, quæ tam ſedulò corpora ſuorum filiorum cuſtodiuit, curauit eorum æquè ac Saulis & Ionathæ oſſa colligi, & honorificè ſepeliri in ſepulchro Cis patris eius. Vt oſtenderet ſe iniuriarum ſibi à Saule illatarum eſſe immemorem, ac illi pro tantis maleficiis eximia beneficia rependeret; qui eſt actus heroicę charitatis.

FACTVM EST AVTEM RVRSVM PRÆLIVM]
Deinceps recenſentur quatuor Dauidis con- Vers. 15.
tra Philiſthæos prælia, quæ eo ordine, quo hîc narrantur, contigiſſe videntur. Hoc enim exigit ſimplex hiſtoriæ narratio; licet alij putent hîc non ſeruari ordinem temporis, ſed quædam anteriùs, quędam poſteriùs accidiſſe; ſed quod dixi, verius eſt, itáque cenſent Ioſephus, Seuerus Sulpitius, Sigonius, Lyran. Abul. Caiet. Serar. Vatab. Dionyſ. Adrich. Salianus.

DEFICIENTE AVTEM DAVID] cùm ſcilicet Dauid iam ſeneſcens, pugnans in prælio, labore, æſtu, fame & ſiti fatigatus deficeret viribus, nec poſſet vim hoſtium ingruentium ſuſtinere ampliùs tunc irruit in eum Ieſbibenob

Digitized by Google

gigas de ſtirpe Rapha, ſiue Raphaim, id eſt gigantum, prognatorum ex primo gigante Rapha (*Arapha* enim idem eſt quod *Rapha*. Hebr. enim הרפה *Harapha*, vbi prima litera ה *he* non eſt radicalis ſed ſeruilis, gerens vicem articuli ſiue pronominis demonſtratiui) ſed Dauidi ſuccurrit Abiſai, & gigantem occidit. Audi Theodor. in manuſcripto: *Qui factum eſt, vt Dauid deficeret in acie? Senex erat, vincebat autem animi alacritate corpus. Cùm autem in conflictu multum ſuſtinuiſſet laborem, erat enim primus in acie pugnans, defeſſus eſt, ac defecit non ferens laborem. Cùm autem in periculum veniſſet, ne occideretur ab eo qui primus pugnabat inter alienigenas, præter opinionem ſeruatus eſt, cùm eum protexiſſet Abiſai, & maximum illum hoſtem interemiſſet.* A

Vers. 17.

Ne extingvas lvcernam Israel] hoc eſt, ſplendorem & gloriam Iſraëlis, qualis erat rex Dauid: Chald. *ne pereat tecum regnum Iſraël.* B

Vers. 19.

In qvo percvssit Adeodatvs filivs Saltvs polymitarivs Bethlehemites Goliath Gethævm] Per *Adeodatum* multi cum Chaldæo intelligunt Dauidem, qui à Deo eſt datus Iſraëli ad eius ſalutem. (Sic S. Aug. filium ſuum vocauit *Adeodatum*. (Dauid enim fuit Bethleemites, & occidit Goliath. Ita Hebræi apud S. Hieron. Angelom. Lyran. Gloſſa, Raban. Rupert. Hugo, Dion. & alij. Audi S. Hieron. *Adeodatus ipſe eſt Dauid. Idcircò dicitur Adeodatus, quia à Deo eſt electus in regnum. Filius Saltus, quia de ſaltu, vbi oues paſcebat, eſt eductus. Polymitarius, quia de genere Beſeleel mater eius fuit. Bethleemites, quia Noëmi & Ruth tempore vbertatis reuerſa ſunt in Bethlehem.*

Adeodatus an Dauid.

Reſp. negatiue.

Verùm meliùs Vatab. Abul. Pagn. Caiet. Serarius, Sanchez, Salianus & alij cenſent *Adeodatum*, Hebr. *Elchanam*, fuiſſe alium à Dauide. Hic enim bella recenſentur, quæ Dauid poſt initum regnum, imò iam ſenex geſſit: illa autem Dauidis cum Goliath pugna, non bellum fuit, ſed duellum ante regnum à Dauide iuuene ſuſceptum. *Adeodatus* hic fuit *filius Saltus*; Hebr. *filius Iare*, vbi *Iare* eſt nomen proprium patris Adeodati, vt vertunt Sept. Vatab. Chald. & alij. *Iare* autem Hebr. ſignificat *ſaltum*, vel ſyluam, vnde Noſter vertit *filius Saltus*. Pater enim Adeodati dictus eſt *Iare*, id eſt ſylua, vel ſaltus, eò quòd natus ſit in ſylua, vel quòd in ſylua verſari & venari conſueuerit. τὸ igitur *Saltus*, eſt nomen proprium patris Adeodati, ideóque maiuſcula littera ſcribendum, vti habent Roman. *Adeodatus* vocatur *Polymitarius*, Hebr. *gregim*, id eſt *textorum*, quia ſcilicet oriundus erat ex textoribus, aut potiùs quia ipſe vnus erat ex textoribus, qui *polymita*, id eſt licia variegata contexunt, indéque faciunt pannos & veſtes *polymitas*, hoc eſt variorum colorum & liciorum.

Idem occidit *Goliath Gethæum*, hoc eſt fratrem Goliath gigantis quem occidit Dauid, vt expreſsè dicitur 1. Paral. 20. 5. Frater ergo Goliath, pariter vocatus eſt *Goliath*: aut potiùs vocatur *Goliath*, eò quòd proceritate, robore & viribus ſimilis eſſet Goliæ quem ſtrauit Dauid. Sic vulgò de viro eximiè forti dicimus: Iſte eſt alter Hercules, vel alter Samſon. Vnde Ioſephus eum vocat Palæſtinorum robuſtiſſimum.

Percvssit avtem evm Ionathan filivs Samaa fratris David] Hebræi apud S. Hieron. cenſent hunc *Ionathan* eſſe Nathan prophetam. *Ionathan*, inquit S. Hieron. *ipſe eſt Nathan propheta, qui habuit duos fratres Ioel & Ionadab. Idcircò ei hic nomen patris ponitur, quia inter præliatores deſcribitur. Vbi verò de prophetia eius ſcribitur, non ei annotatur pater, eo quòd pater eius propheta non fuerit.* Verùm longè veriùs, imò mihi certum eſt, *Ionathan* non fuiſſe Nathan prophetam, nec Adeodatum, de quo v. 19. vt volunt alij; ſed ab vtroque diuerſum. Addit Ioſeph. *Hoc prælium cum gente* (Philiſthæa) *fuit vltimum, non auſa poſtea ſe contra Iſraelitas mouere.* Vers. 21.

Hi qvatvor nati svnt de Arapha in Geth] Multi cenſent *Arapham* eſſe *Orpham*, ſocrum Noëmi & cognatam Ruth, ideóque Goliath, quem occidit Dauid, fuiſſe filium Orphæ. Ita Hebr. Philo Biblicus & Prudent. in Hamartigenia, verùm id refutaui Ruth cap. 1. v. 4. quibus adde *Arapha* non eſſe feminam, vt innuit Serar. & Sanchez, ſed virum: nimirùm *Rapha*, à quo orti dictíque ſunt *Raphaim* gigantes. q. d. Hi quatuor gigantes iam dicti nati ſunt ex primo illo potentéque gigante *Rapha*, qui proinde per antonomaſiam C præpoſito articulo *He* dictus eſt *Harapha*, q. d. Ille gigas, ille Titan. Id ita eſſe patet, primò ex aliis Script. locis vbi *Raphaim* dicuntur nati ex Rapha gigante, vt Geneſ. 14. 5. Ioſue 12. 4. & c. 13. 12. Secundò quia Script. in aſſignanda ſtirpe & familia filiorum aſſignat eorum patres, non matres: & hoc ſignificat τὸ *de genere Arapha*. Tertiò: quia Sept. Roman. vertunt, *qui erat de poſteris* τοῦ ῥαφαὶ, id eſt, *viri Rapha*. τοῦ, enim eſt maſculinum, & virum ſignificat. Regia habent τῶν γιγάντων, id eſt *gigantum*, & τιτάνων, id eſt *Titanum*. ita quoque Ioſeph. Chald. & alij. Denique qui hic vocatur *Arapha*, 1. Paral. 20. v. 4. 6. & 7. vocatur *Rapha* D à quo *Raphaim* ſunt prognati. Vers. 22.

Hi qvatvor, &c. ceciderVnt in manv (per manum, robur & pugnam) David et servorvm eivs] licet enim Dauid neminem horum per ſe occiderit, occidit tamen omnes per ſuos ſeruos & milites iam dictos. Quod enim miles facit, hoc dux facit. Adde Dauidem hos milites erudiuiſſe, eíſque exemplo præiuiſſe occidendo Goliath gigantem. Ita Eucher. & alij. Hoc enim Dauidis factum ſecuti eius milites, alios gigantes occiderunt.

Digitized by Google

CAPVT VIGESIMVMSECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

HOC caput continet Hymnum, ſiue Pſalmum eucharisticum, quo Dauid poſt tot bella, partâ plenâ pace de tot victoriis Deo gratias agit. Porrò hic Pſalmus inter Pſalmos ponitur, eſtque in ordine 17. Quare ibidem commodiùs loco ſuo, quaſi Pſalmus inter Pſalmos explicabitur.

1. LOcutus eſt autem Dauid Domino verba carminis huius, in die qua liberauit eum Dominus de manu omnium inimicorum ſuorum, & de manu Saul. & ait:
2. Dominus petra mea, & robur meum, & ſaluator meus.
3. Deus fortis meus, ſperabo in eum: ſcutum meum, & cornu ſalutis meæ: eleuator meus, & refugium meum: ſaluator meus, de iniquitate liberabis me.
4. Laudabilem inuocabo Dominum: & ab inimicis meis ſaluus ero.
5. Quia circumdederunt me contritiones mortis: torrentes Belial terruerunt me.
6. Funes inferni circumdederunt me: præuenerunt me laquei mortis.
7. In tribulatione mea inuocabo Dominum, & ad Deum meum clamabo: & exaudiet de templo ſuo vocem meam, & clamor meus veniet ad aures eius.
8. Commota eſt & contremuit terra: fundamenta montium concuſſa ſunt, & conquaſſata, quoniam iratus eſt eis.
9. Aſcendit fumus de naribus eius, & ignis de ore eius vorabit: carbones ſuccenſi ſunt ab eo.
10. Inclinauit cælos, & deſcendit: & caligo ſub pedibus eius.
11. Et aſcendit ſuper cherubim, & volauit: & lapſus eſt ſuper pennas venti.
12. Poſuit tenebras in circuitu ſuo latibulum: cribrans aquas de nubibus cælorum.
13. Præ fulgore in conſpectu eius, ſuccenſi ſunt carbones ignis.
14. Tonabit de cælo Dominus: & excelſus dabit vocem ſuam.
15. Miſit ſagittas, & diſſipauit eos; fulgur, & conſumpſit eos.
16. Et apparuerunt effuſiones maris, & reuelata ſunt fundamenta orbis, ab increpatione Domini, ab inſpiratione ſpiritus furoris eius.
17. Miſit de excelſo, & aſſumpſit me: & extraxit me de aquis multis.
18. Liberauit me ab inimico meo potentiſſimo, & ab his qui oderant me: quoniam robuſtiores me erant.
19. Præuenit me in die afflictionis meæ, & factus eſt Dominus firmamentum meum.
20. Et eduxit me in latitudinem: liberauit me, quia complacui ei.
21. Retribuet mihi Dominus ſecundùm iuſtitiam meam: & ſecundùm munditiam manuum mearum reddet mihi.
22. Quia cuſtodiui vias Domini, & non egi impiè, à Deo meo.
23. Omnia enim iudicia eius in conſpectu meo: & præcepta eius non amoui à me.
24. Et ero perfectus cum eo: & cuſtodiam me ab iniquitate mea.
25. Et reſtituet mihi Dominus ſecundùm iuſtitiam meam: & ſecundùm munditiam manuum mearum, in conſpectu oculorum ſuorum.
26. Cum ſancto ſanctus eris: & cum robuſto perfectus.
27. Cum electo electus eris: & cum peruerſo peruertêris.
28. Et populum pauperem ſaluum facies: oculiſque tuis excelſos humiliabis.
29. Quia tu lucerna mea Domine: & tu Domine illuminabis tenebras meas.
30. In te enim curram accinctus: in Deo meo tranſiliam murum.
31. Deus, immaculata via eius, eloquium Domini igne examinatum: ſcutum eſt omnium ſperantium in ſe.
32. Quis eſt Deus præter Dominum: & quis fortis præter Deum noſtrum?
33. Deus qui accinxit me fortitudine: & complanauit perfectam viam meam.

Digitized by Google

34. Coæquans pedes meos ceruis, & ſuper excelſa mea ſtatuens me.
35. Docens manus meas ad prælium, & componens quaſi arcum æreum brachia mea.
36. Dediſti mihi clypeum ſalutis tuæ: & manſuetudo tua multiplicauit me.
37. Dilatabis greſſus meos ſubtus me: & non deficient tali mei.
38. Perſequar inimicos meos, & conteram: & non conuertar donec conſumam eos.
39. Conſumam eos & confringam, vt non conſurgant: cadent ſub pedibus meis.
40. Accinxiſti me fortitudine ad prælium: incuruaſti reſiſtentes mihi ſubtus me.
41. Inimicos meos dediſti mihi dorſum: odientes me, & diſperdam eos.
42. Clamabunt, & non erit qui ſaluet: ad Dominum, & non exaudiet eos.
43. Delebo eos vt puluerem terræ: quaſi lutum platearum comminuam eos atque confringam.
44. Saluabis me à contradictionibus populi mei: cuſtodies me in caput Gentium: populus, quem ignoro, ſeruiet mihi.
45. Filij alieni reſiſtent mihi, auditu auris obedient mihi.
46. Filij alieni defluxerunt, & contrahentur in anguſtiis ſuis.
47. Viuit Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltabitur Deus fortis ſalutis meæ.
48. Deus qui das vindictas mihi, & deiicis populos ſub me.
49. Qui educis me ab inimicis meis, & à reſiſtentibus mihi eleuas me: à viro iniquo liberabis me.
50. Propterea confitebor tibi Domine in gentibus: & nomini tuo cantabo.
51. Magnificans ſalutes regis ſui, & faciens miſericordiam chriſto ſuo Dauid, & ſemini eius in ſempiternum.

CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Recenſentur vltima Dauidis dicta, ac verſ. 8. eius heroës, nimirum tres eius fortiſſimi milites, eorúmque heroica facinora, ac verſ. 24. cæteri eius triginta Fortes numerantur. Confer hoc caput cum 1. Paral. 11. vbi alio ordine & methodo idem catalogus Fortium Dauidis texitur.

1. HÆc autem ſunt verba Dauid nouiſſima. Dixit Dauid filius Iſai: Dixit vir, cui
conſtitutum eſt de chriſto Dei Iacob, egregius pſaltes Iſraël: 2. Spiritus
Domini locutus eſt per me, & ſermo eius per linguam meam. 3. Dixit Deus Iſraël mi-
hi, locutus eſt Fortis Iſraël, Dominator hominum, iuſtus dominator in timore Dei. 4.
Sicut lux auroræ, oriente ſole, manè abſque nubibus rutilat, & ſicut pluuiis germinat
herba de terra. 5. Nec tanta eſt domus mea apud Deum, vt pactum æternum iniret
mecum, firmum in omnibus atque munitum. Cuncta enim ſalus mea, & omnis vo-
luntas: nec eſt quidquam ex ea quod non germinet. 6. Præuaricatores autem quaſi ſpi-
næ euellentur vniuerſi: quæ non tolluntur manibus. 7. Et ſi quis tangere voluerit eas,
armabitur ferro & ligno lanceato, ignéque ſuccenſæ comburentur vſque ad nihilum.
8. Hæc nomina fortium Dauid. Sedens in cathedra ſapientiſſimus princeps inter tres,
ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno. 9.
Poſt hunc, Eleazar filius patrui eius Ahohites inter tres fortes, qui erant cum Dauid
quando exprobrauerunt Philiſthiim, & congregati ſunt illuc in prælium. 10. Cúm-
que aſcendiſſent viri Iſraël, ipſe ſtetit & percuſſit Philiſthæos, donec deficeret manus
eius, & obrigeſceret cum gladio: fecítque Dominus ſalutem magnam in die illa: & po-
pulus qui fugerat, reuerſus eſt ad cæſorum ſpolia detrahenda. 11. Et poſt hunc, Sem-
ma filius Age de Arari. & congregati ſunt Philiſthiim in ſtatione: erat quippe ibi ager
lente plenus. Cúmque fugiſſet populus à facie Philiſthiim, 12. ſtetit ille in medio agri,
& tuitus eſt eum, percuſſitque Philiſthæos: & fecit Dominus ſalutem magnam. 13.

Digitized by Google

Nec non & antè deſcenderant tres qui erant principes inter triginta, & venerant tempore meſſis ad Dauid in ſpeluncam Odollam: caſtra autem Philiſthinorum erant poſita in Valle gigantum. 14. Et Dauid erat in præſidio: porrò ſtatio Philiſthinorum tunc erat in Bethlehem. 15. Deſiderauit ergo Dauid, & ait: O ſi quis mihi daret potum aquæ, de ciſterna quæ eſt in Bethlehem iuxta portam! 16. Irruperunt ergo tres fortes caſtra Philiſthinorum, & hauſerunt aquam de ciſterna Bethlehem, quæ erat iuxta portam, & attulerunt ad Dauid: at ille noluit bibere, ſed libauit eam Domino, 17. dicens: Propitius ſit mihi Dominus, ne faciam hoc: num ſanguinem hominum iſtorum qui profecti ſunt, & animarum periculum bibam? Noluit ergo bibere. hæc fecerunt tres robuſtiſſimi. 18. Abiſai quoque frater Ioab filius Saruiæ, princeps erat de tribus: ipſe eſt qui leuauit haſtam ſuam contra trecentos, quos interfecit, nominatus in tribus, 19. & inter tres nobilior, erátque eorum princeps, ſed vſque ad tres primos non peruenerat. 20. Et Banaias filius Ioiadæ viri fortiſſimi, magnorum operum, de Cabſeel: ipſe percuſſit duos leones Moab, & ipſe deſcendit, & percuſſit leonem in media ciſterna in diebus niuis. 21. Ipſe quoque interfecit virum Ægyptium, virum dignum ſpectaculo, habentem in manu haſtam: itaque cùm deſcendiſſet ad eum in virga, vi extorſit haſtam de manu Ægyptij, & interfecit eum haſta ſua. 22. hæc fecit Banaias filius Ioiadæ. 23. Et ipſe nominatus inter tres robuſtos, qui erant inter triginta nobiliores: verumtamen vſque ad tres non peruenerat: fecitque eum ſibi Dauid auricularium, à ſecreto. 24. Aſael frater Ioab inter triginta, Elehanan filius patrui eius de Bethlehem. 25. Semma de Harodi, Elica de Harodi, 26. Heles de Phalti, Hira filius Acces de Thecua, 27. Abiezer de Anathoth, Mobonnai de Huſati, 28. Selmon Ahohites, Maharai Netophathites, 29. Heled filius Baana, & ipſe Netophathites, Ithai filius Ribai de Gabaath filiorum Beniamin, 30. Banaia Pharathonites, Heddai de Torrente Gaas, 31. Abialbon Arbathites, Azmaueth de Beromi, 32. Eliaba de Salaboni. Filij Iaſſen, Ionathan, 33. Semma de Orori, Aiam filius Sarar Arorites, 34. Eliphelet filius Aasbai filij Mochari, Eliam filius Achitophel Gelonites, 35. Heſrai de Carmelo, Pharai de Arbi, 36. Igaal filius Nathan de Soba, Bonni de Gadi, 37. Selec de Ammoni, Naharai Berothites armiger Ioab filij Saruiæ, 38. Ira Iethrites, Gareb & ipſe Iethrites, 39. Vrias Hethæus. Omnes triginta ſeptem.

Vers. 1. HÆC AVTEM SVNT VERBA DAVID NOVISSIMA] Quia vt ait S. Hieron. in Tradit. *poſt pſalterium & cætera metra hoc metrum compoſuiſſe dicitur.* Addit Chald. dici *nouiſſima*, quia prophetiam continent de Chriſto in nouiſſimâ & vltimâ mundi ætate naſcituro, iuxta illud S. Ioanni Epiſt. 1. c. 2. 18. *Filioli nouiſſima hora eſt*; & illud Pauli: *Nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in filio,* Hebr. 13. Addit tertiò Lyran. dici *nouiſſima*, quia memoriæ maximè commendanda, vti ſunt apud filios nouiſſima parentum monita.

DIXIT VIR, CVI CONSTITVTVM EST DE CHRISTO DEI IACOB] Primò planè ſic de Chriſto exponas, q. d. Dixit Dauid, cui facta eſt promiſſio de Meſſia, ſiue *Chriſto* ex ſe naſcituro, qui eſt *Chriſtus Dei* veri, quem coluit *Iacob* Patriarcha, quia vnctus à Deo in ſummum mundi regem & pontificem. Secundò, de ipſo Dauide, q. d. Dixit Dauid, qui conſtitutus eſt, vt eſſet *chriſtus Dei*, id eſt rex à Deo vnctus, qui regeret poſteros *Iacob*, ſiue populum Iſraël. Vnde Sept. vertunt, *Dixit vir, quem ſuſcitauit Dominus in chriſtum Dei*; ſic & Chald. Vatab. & alij. Tertiò, Hebræi apud S. Hieron. in Trad. vertunt, *Dixit vir, cui conſtituta eſt ſcala Chriſto Dei Iacob*, Idque ſic explicant, q. d. *Scala eidem Chriſto Dei Iacob, id eſt Dauidi conſtituta eſt, per quam conſcenderet ad Deum;*

A *eò quòd idem ſcilicet confeſſus ſit ſe peccaſſe Domino.* Vnde additur τὸ *Iacob*, q. d. ſcala Dauidis ſimilis eſt ſcalæ Iacob Geneſ. 28. per quam nimirùm ipſe vidit aſcendentes Angelos ad Deum ſcalæ innixum, vt per eam repræſentaretur filij Dei deſcenſus in terram & carnem, per Iacob & Dauidem, qui futuri erant eius parentes, vt eos cæteroſque homines peccato Adæ aliíſque propriis perditos redimeret, & per pœnitentiam ſaluaret. *Scala* ergo peccatoris eſt pœnitentia & confeſſio: per hanc enim ad Deum in cælum conſcendit.

Primus ſenſus planiſſimus eſt, cúmque exigit τὸ *de Chriſto*, vel, vt Hebr. eſt *ſuper Chriſtum*, & τὸ *dixit*, pro quo Hebr. eſt נאם *neum*, id eſt dictum, effatum, ſermo certus & irrefragabilis, oraculum.

B EGREGIVS PSALTES ISRAEL] *Egregius* Hebr. נעים *naim*, id eſt pulcher, ſpecioſus, ſuauis, iucundus. Tales enim ſunt Pſalmi, quos Dauid compoſuit, & cani iuſſit à Leuitis in Iſrael; vnde iidem canuntur in Eccleſia Chriſtiana per omnia ſecula, loca & templa, ipſique ſunt exultatio Eccleſiæ & fidelium.

SPIRITVS DOMINI LOCVTVS EST PER ME, ET SERMO EIVS PER LINGVAM MEAM] ſupple, inſonuit. q. d. Deus locutus eſt per me, ac per meam linguam quaſi organum & inſtrumentum, Pſalmos dictauit, iuxta illud: *Lin-* Vers. 2.

Digitized by Google

qua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis, Pſal. A 44. q. d. Ego non ex me meóque ingenio & ſenſu, ſed flatu numinis, Deo pſallere, Deúmque hymnis & pſalmis laudare didici, & docui.

Vers. 3. Dixit Devs, &c. Ivstvs dominator in timore Dei] Pagn. *dominator timoris Dei.* q. d. Deus eſt *dominator* eorum qui timent Deum, ſiue eorum quos inuenit fundatos *in timore Dei:* hoc enim ita prouidè, benignè & amanter regit ac gubernat, vt cæterorum quaſi immemor videatur.

Quæres, quid dixit Dauidi Deus? Reſp. ea quæ dicta ſunt v. 1. & 2. ac quæ dicentur v. 4. & ſequ. ac præſertim oraculum de Chriſto ex eo naſcituro. vnde Chald. vertit. *Dixit, quòd conſtitueret mihi regem: ipſe eſt Meſſias, qui futurus eſt vt ſurgat & dominetur in timore Dei.* B

Aliter vertit Vatab. nimirùm: *dixit Deus: dominator ſuper homines iuſtus ſit, dominator habeat timorem Dei.* q. d. Deus prædixit me Dauidem fore dominatorem, id eſt regem, iuſtum & timentem Deum.

Vers. 4. Sicvt lvx avroræ, oriente sole, mane absqve nvbibvs rvtilat] Primò, Lyran. q. d. Sicut lux auroræ reſplendet, ſic Deus clarè mihi Dauidi locutus eſt, & reuelauit futura. Secundò & meliùs, Chald. Abul. & alij. q. d. Sicut lux auroræ rutilat, ſubaudi, ſic rutilabit regnum meum (Dauidis) &, vt v. 5. ſequitur, domus mea & aliorum iuſtorum, eritque ſplendida, fæcunda, & glorioſa inſtar Solis.

C Et sicvt plvviis (irrigata) germinat herba de terra] ſubaudi, ſic germinabit & fæcunda erit domus & poſteritas mea, vti explicat v. ſeq. Ex quo liquet ad literam, Dauidem hîc de ſe ſuáque ſtirpe loqui; allegoricè verò & præcipuè de Chriſto ex ſtirpe ſua naſcituro: Chriſti enim ortus fuit ex cœleſti gratia Spiritus ſancti, eóque irrorante B. Virgo concepit & peperit Chriſtum iuxta illud: *Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi.* Et: *Viſitauit nos oriens ex alto,* Lucæ 1.

Myſticè, Angelomus: *Aurora,* inquit, *eſt Eccleſia, quæ oriente Sole, hoc eſt Chriſto reſurgente à mortuis abſque nubibus rutilat, id eſt, abſque peccato infidelitatis reſplendet in miraculis. Pluuia eſt Euangelica prædicatio: herba credentem ſignificat* D *populum, terra verò Eccleſiam.*

Tropol. idem Angelom. *Qui,* inquit, *in timore Domini dominationem in ſubditis exercet, lucis opera per ſolem iuſtitiæ illuminata profert: nec in eis aliquid remanebit obſcurum, ſed imbre cæleſtis gratiæ irrigatus, germina virtutum in carne viuens fructificat.*

Vers. 5. Nec tanta est domvs mea apvd Devm, vt pactvm æternvm iniret mecvm] q. d. Ego & domus mea non ſumus tam magni, tantíque meriti, vt ob illud Deus mecum iniret pactum, mihíque promitteret *domum,* id eſt poſteritatem & ſtirpem regiam perpetuandam vſque ad Chriſtum, indéque in æternum: Chriſtus enim omnium hominum dignitatem & merita longè tranſcendit. Hoc ergo pactum iniit mecum Deus ex mera ſua miſericordia, gratia & liberalitate, qua me vnum è toto mundo eligere voluit, vt Chriſti generationi ſubſeruirem.

Cvncta enim salvs mea, et omnis volvntas] repete in omnibus firma eſt & munita; aut vti præceſſit; aut, impletur & germinat, vt ſequitur. q. d. Cuncta mihi ad ſalutem proficiunt, omniáque mihi ad votum & voluntatem Deo proſperante ſuccedunt.

Nec est qvidqvam ex ea (ita lege cum Romanis, non *eo*) qvod non germinet] q. d. Quidquid ego volo, hoc Deus ſecundat, omnéſque actiones, deſideria & intentiones meæ proſperè proficiunt & ſuccreſcunt inſtar germinis è terra pluuiis irrigata frondosè erumpentis: perſiſtit enim in metaphora germinis, vnde Chald. vertit. *Omnes indigentiæ meæ; & omnes petitiones meæ ante ipſum factæ ſunt.* Sic S. Dominicus dictitabat ſe à Deo impetrare quidquid peteret. Idem dixêre alij Sancti eximij: Deus enim, *voluntatem timentium ſe faciet.* Pſal. 144. 19.

Prævaricatores avtem qvasi spinæ evellentvr vniversi] à Deo, vel in hac vita, vel in die iudicij, vbi eos è terra eiiciet in abyſſum gehennæ. Vers. 6.

Qvæ non tollvntvr manibvs. Et si qvis tollere volverit eas, armabitvr ferro et ligno lanceato, igneqve svccensæ combvrentvr] Significat impios, quaſi ſpinas, mollis correctionis eſſe incapaces, & contactum eorum eſſe aculeatum; ac proinde non blandè, ſed rigidè, cum eis agendum vt ferro ſuccidantur, vel igne comburantur: ſicut qui ſpinas vult tollere, non manibus eas euellit, ne iis pungatur; ſed manus armat *ferro* quo eas ſuccidat, vel *ligno lanceato*; Vatab. *haſtili lanceæ,* quo eas abigat & amoueat, ne ab iis lædatur: denique non tollet eas, ſed igne comburet. Sic Deus ſuccidet domos impiorum, eáſque igne gehennæ ſuccendet; me autem, meámque & cæterorum iuſtorum domum proſperabit & perpetuabit. Vers. 7.

Vsqve ad nihilvm] Hebr. *in habitaculo ſuo,* id eſt, in ſtirpe ſua exurentur, & quaſi ad nihilum redigentur. q. d. Omnino peribunt, ſi non in hac vita ſaltem in futura. Paraphraſticè & eleganter hæc omnia à verſu 4. hucuſque vertit Chald. iuſtíſque & ſanctis, qualis erat Dauid, adaptat: *Beati,* inquit, *eritis vos iuſti: feciſtis vobis facta bona quia vos futuri eſtis, vt luceatis in luce gloriæ veſtræ ſicut ſplendor auroræ, quæ ambulat & conſtat; & ſicut ſol qui ſplendet abſque nubibus in ſplendore gloriæ ſuæ. Ecce ſicut ager qui expectat in annis ſiccitatis, vt deſcendat pluuia ſuper terram.* Deinde antitheſin impiorum ſanctis opponit: *Improbi,* ait, *factores peccati erunt ſimiles ſpinis, quæ in ortu ſuo molles ad eruendum, & omnis filius hominis parcit ſuper eis, & finit eas: procedunt & inualeſcunt vſquequò non ſit poſſibile appropinquare ad eas manu; & ſic omnis homo qui incipit appropinquare ad peccata progredientia, & ſe roborantia ſuper ſe, vſquequò operiant eum tanquam veſtis ferrea; non quia* (Chaldæus putat negationem præcedentem hîc eſſe repetendam) *præualent illi in lignis haſtarum & lancearum: ideò*

Digitized by Google

non eſt neceſſe vltio eorum in manu hominis, ſed in igne incendendo incendetur, cùm apparuerit domus iudicij magni, vt ſedeat ſuper ſolium iudicij ad iudicandum ſæculum.

Vers. 8 Hæc nomina fortium David [Additur 1. Paralip. 11. 10. *qui adiuuerunt eum, vt rex fieret ſuper omnem Iſrael.* Porrò hi fortes habitabant in domo vna quæ Nehem. 3. 16. vocatur, *domus fortium*, vbi etiam quaſi in palæſtra athletæ & pugiles, exercitij cauſâ digladiationibus certabant, ait ex Lyran. Adrichomius, qui eam ſitam ait in monte Sion iuxta palatium Dauidis, ibíque eamdem graphicè depingit. Texitur hîc catalogus fortium militum ſiue heroum Dauidis; primò ad hiſtoriæ integritatem, vt ſcilicet conſtet qui fuerint milites & duces, per quos Dauid prælia tanta confecit, & tot victorias obtinuit. Secundò, vt virtuti eorum hæc laus detur, quæ omnes ad fortitudinem eorum imitandam excitet. Allegor. vt hi fortes Dauidis repræſentent Chriſti Apoſtolos, & viros Apoſtolicos, per quorum heroica facta ipſe ſuæ fidei ſubegit totum orbem. Tropol. vt eorum exemplo animentur fideles ad fortiter certandum contra carnem, mundum & dæmones. *Regnum enim cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud* Matth. 11. Cœlum enim ſublime eſt & forte, quare à fidelibus mente ſublimioribus & fortioribus expugnandum eſt. Igitur cœlum eſt ciuitas fortium, in qua nemo imbellis & imbecillis admittitur, iuxta illud Iſaiæ 26. 1. *Vrbs fortitudinis noſtra Sion ſaluator, in ea ponetur murus, & antemurale.* In vita S. Aſtionis & Epicteti Martyrum, qui acerba pro Chriſto tormenta fortiſſimè tolerarunt, nil aliud ingeminantes, quàm: *Chriſtiani ſumus*, refertur, quòd Vigilantius Aſtionis mortem parentibus adhuc infidelibus nuntiarit parabolicè, dicens, eum in remotam regionem migraſſe, in qua feliciſſimè viueret. Rogauit mater, dixítque: *Quæ eſt regio illa, quò perrexit dulciſſimus meus & vnicus Aſtion?* Vigilantius reſpondit: *Regio robuſtorum*, ſeu *fortium virorum*, quam deinde ex Apoc. c. 21. graphicè depingit; ac tandem explicans illam eſſe cælum, ad quod per martyrium tranſierit fortis Aſtion, parentes eius ad Chriſti fidem conuertit. Abbas Athanaſius in Prato ſpir. apud Ioannem Moſcum c. 130. narrat ſe in extaſi ab Angelo ductum ad cælum, cúmque pulſans illud ingredi vellet, audiſſe ab oſtiario: *Non huc ingredietur quiſpiam in negligentia degens: ſed ſi intrare vultis abite, certate, nihil æſtimantes vanitates ſæculi.* Hinc in cælo canunt Beati: *Tranſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium.*

Ite nunc fortes vbi celſa magni
Duxit exempli via, quid inertes
Terga nudatis? ſuperata tellus
ſidera donat.

Ait Boët. lib. 4. de Conſol. metro 7. vide dicta Apoc. 3. v. 21.

Vers. 8. Sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres] Quis hic? Dauid rex, inquiunt Hebræi apud S. Hier. Chald. Eucher. Lyran. Ruper. Dion. Vatab. alij putant eſſe Ioab ducem exercitus. Verùm dico, hic ſedens non eſt Dauid, ſed *Ieſbaab* primus fortium Dauidis. Id ita eſſe clarè liquet, tam ex Sept. qui hîc vertunt, *Ieſbaab filius Thecmani, primus trium hic.* tum ex 1. Paral. 11. v. 11. vbi clarè dicitur; *iſte numerus robuſtorũ David: Ieſbaam filius Hachamoni princeps inter triginta*, tum ex Ioſepho, qui eum vocat *Iſſemum*, vel vt mendoſè legit Abul. *Euſebium* filium Achimac. Recenſentur enim hîc fortes Dauidis, quorum princeps fuit *Ieſbaam*, ita Beda, Angelom. Abul. q. 10. Hugo. Gloſſa, Caiet. Arias, Serar. Sanchez, Salianus. Vbi Nota primò. *Ieſbaam*. Hebr. ſignificat, *ſedens in populo*; quod hic dicitur *ſedens in cathedra*, quaſi cæteris dignior, & fortium princeps. τὸ ergo ישב בשבת *Ioſceb baſſcebeth* id eſt, *ſedens in cathedra* eſt nomen tam proprium, idémque quod *Ieſbaam*, quàm appellatiuum; quia verè Ieſbaam erat ſedens in cathedra quaſi dux & princeps militum. Secundò, *Ieſbaam* qui hîc dicitur *ſapientiſſimus* 1. Paral. 11. 11. vocatur *filius Hachamoni*, id eſt *ſapientis*, tum quia pater eius vocabatur *Hachamoni*, id eſt *ſapiens* per excellentiam; tum quia ipſe Ieſbaam erat ſapientiſſimus, vt verè filius ſapientis & ſapientiæ vocari poſſet; ideóque appoſitè pater eius vocatus fuit, *Hachamoni*, id eſt *ſapiens*: quare τὸ *filius ſapientis*, hic tam vt nomen proprium, quàm vt appellatiuum accipiendum eſt, æquè ac τὸ *ſedens in cathedra*.

Ieſbaam primus heroum Dauidis.

Tertiò *Ieſbaam*, qui hîc dicitur *princeps inter tres* nimirum primos & omnium fortiſſimos, 1. Paral. 11. dicitur, *princeps inter triginta*, quia ipſe erat primus fortium omnium Dauidis, qui erant triginta.

Ipse (Ieſbaam ſiue ſedens in cathedra) est quasi tenerrimus ligni vermiculus] Hebr. *ipſe Adino Haetſni*, quod Sept. Pagn. & Vat. retinent vt nomen proprium, vertúntque *Adino Heſnita*, vel *Adino Haſoneus*, vt *Ieſbaam* nomine proprio vocatus ſit *Adino*, ex patria verò, *Heſnita*, ex virtute & dignitate denique cognominatus ſit *Ieſbaam*, id eſt *ſedens in cathedra*. Secundo, Noſter τὸ *Adino Haetſni*, æque ac τὸ *ſedens in cathedra*, accipit vertítque vt appellatiuum, ſignificans ad verbum, *delicatus lignaceus*, hoc eſt *tenerrimus ligni vermiculus*, Laudatur enim *Ieſbaam* hîc à tribus egregiis animi corporiſque dotibus, ſcilicet primò à ſapientia, ſecundò ab humilitate, & manſuetudine, qua ſe æſtimabat & gerebat vt ligni vermiculum, id eſt vt teredinem, qui licet tener & vilis, tamen rodendo ſenſim durum terit exedítque lignum, indéque dictus eſt *teredo* ait Angelom. Tertiò à robore, quod 800. occiderit. q. d. *Ieſbaam* amicis erat facilis, mitis & benignus, quaſi vermiculus, ſed idem hoſtibus erat terribilis vt leo. ita Eucher. Lyran. Abul. & Beda in allegoriis.

Tropol. Sancti qui in ſapientia & virtute eminent, apud ſe & alios ſunt humillimi & manſuetiſſimi quaſi vermiculi; iidem tamen contra vitia & dæmones ſunt fortiſſimi inſtar leonum.

Qui octingentos interfecit impetu vno] Ergo errat Ioſephus, qui pro octin-

gentis ponit nongentos. Dices, 1. Paral. 11. numerantur tantùm trecenti. Reſp. Ieſbaam vna vice ocidiſſe 800. aliâ 300. ſic vt vniuerſim occiderit 1100. Alleg. Ieſbaam fuit typus Chriſti, *qui vno impetu*, id eſt ſermonis imperio, legionem expulit dæmonum Lucæ 8. 30. ait Angelom. imò in cruce ſuperauit omnes dæmones, omnia peccata, mortem, & infernum. Audi Ruper. lib. 2. c. 38. *In Chriſto fuit ſpiritus humilitatis, quaſi tenerrimus ligni vermiculus, quo duce quaſi vermem, & non hominem ſe conteri perpeſſus eſt: in hoc Verbum Dei eſt in vnam eamdémque perſonam vnitum homini, quod & fortitudo eius eſt, in qua percuſſit octingentos impetu vno: mortuus enim ſemel ſpoliauit inferos; & nunc ſedens in cathedra omnes iudicaturus eſt, viuos & mortuos. Quis omnium fortium angelorum aut hominum huc uſque peruenit? Fuerunt poſt eum tres fortiſſimi, videlicet Apoſtoli primi prædicatores Trinitatis, quorum fortitudinem, & nominibus propriis tres illi primi ordinis fortes pulchrè exprimunt.* Hi tres Apoſtoli ſunt, S. Petrus, Iacobus & Ioannes.

Vers. 9. POST HVNC, ELEAZAR FILIVS PATRVI EIVS] Hebr. *filius Dodo*, quod Vatab. Pagn. & alij accipiunt vt nomen proprium, quaſi, *Dodo* fuerit pater Eleazari. Noſter verò cum Sept. accipit vt appellatiuum, vertítque *patrui eius*, ſcilicet Ieſbaam iam dicti. q. d. Ieſbaam & Eleazar erant filij duorum fratrum, ideóque inter ſe conſobrini. Primus ergo fortium fuit Ieſbaam, ſecundus Eleazar, tertius Semma, de quo v. 11. Et hic fuit primus fortium ternio, de quo cum de aliis minùs fortibus eſt, ſermo dicitur: *veruntamem vſque ad tres non peruenerat*, vt patet v. 25. Fuit deinde ſecundus fortium ternio de quo v. 18. Poſt hos duos fortium terniones v. 24. numerantur alij triginta fortes.

ET CONGREGATI SVNT ILLVC] vbi erat Dauid, ſcilicet *in Pheſdomin*, vt dicitur 1. Paral. 11. 13.

Vers. 10. CVMQVE ASCENDISSENT, id eſt fugiſſent, vt patet ex 1. Paral. 11. nimirùm cæteri milites, TVNC IPSE, Eleazar, STETIT] vna cum Ieſbaam, & fugauit totum exercitum Philiſthinorum. Vnde ſequitur.

PERCVSSIT PHILISTHÆOS, DONEC DEFICERET MANVS EIVS, ET OBRIGESCERET CVM GLADIO] *Obrigeſceret* ſtupore & ſpaſino, ait Vatab. Experimur enim nimio labore & fatigatione manus contrahi ac ſtupere, vt explicari nequeant: ſtupor ergo manum Eleazar aſtrinxit gladio, vt ab eo amoueri non poſſet. Minùs rectè Ioſephus lib. 7. c. 10. ait manus eius adhæſiſſe capulo ob ſanguinem ab eo fuſum in gladio concreſcentem, manúmque Eleazari ſibi aſtringentem. Nec enim cruor ita concreſcit, vt manum gladio aſtringat.

Vers. 11. ET POST HVNC SEMMA] Tertius hic eſt in primo ternione fortium.

ERAT QVIPE IBI AGER LENTE PLENVS] quem ſcilicet Philiſthini ſuccendere vel deprædari volebant, ſed fugientibus cæteris tutatus eſt eum Semma. ita Abul.

Vers. 13. NECNON ET ANTE DESCENDERANT TRES, QVI ERANT PRINCIPES INTER TRIGINTA] Putant nonnulli hos tres non eſſe tres fortes primi ternionis iam recenſitos, ſed tres proximè ſequentes, qui ſecundum ternionem fortium conſtituebant, nimirum Abiſai (hic enim ad Dauidem venit in ſpeluncam Odollam 1. Reg. 22. Banaiam & Ionathan; vt ſenſus ſit. q. d. Antequàm tres primi fortes ſcilicet Ieſbaam, Eleazar & Semma, Philiſthæos in agro ſternerent, alij tres fortes ſcilicet Abiſai, Banaias & Ionathan Dauidi ſitienti aquam è ciſterna Bethlehem per media hoſtium caſtra attulerunt. ita Hebræi apud S. Hieron. Verùm melius Ioſephus lib. 7. c. 10. Serarius, Salianus & alij hoc factum referunt ad tres primos, ſiue primi ordinis fortes, q. d. Præter particularia horum trium heroum facta, quæ quiſque eorum ſigillatim geſſit vti iam recenſui, hi tres heroes ſimul iuncti iam antè penetrarant caſtra Philiſthinorum, & hauſerant aquam de ciſterna Bethlehem, eámque ſitienti Dauidi attulerant.

Vers. 14. ET DAVID ERAT IN PRÆSIDIO] hoc eſt, in loco munito, puta in arce & ſpelunca *Odollam*, de qua ſermo præceſſit; licet Ioſeph. & Abul. per *præſidium*, intelligunt Ieruſalem, & arcem Sion, cui vicina eſt Bethlehem.

Vers. 15. O SI QVIS MIHI DARET POTVM AQVÆ, DE CISTERNA, QVÆ EST IN BETHLEHEM] Audi Ioſeph. *Dixit ad ſuos Dauid: O quàm bonam aquam habemus in patria mea, maximè in ciſterna portæ vicina! O ſi quis eam mihi afferret! id certè mallem quàm multum argenti accipere.* omnes enim amant fontes & bona patriæ ſuæ: patria autem Dauidis erat Bethlehem. Verùm Dauidis vt pote cordati regis deſiderium, magis ferebatur in ipſam Bethlehem, quàm in aquam eius: nimirum optabat ipſe patriam ſuam è manibus Philiſthinorum extorqueri, & ſibi ac Iſraëli reddi. Porrò tres fortes audito hoc Dauidis deſiderio, vt ſuam in eum fidem & promptitudinem oſtenderent, ipſo inſcio, &, vt mox patuit, inuito, per medios hoſtes hanc aquam ei attulerunt.

Dauid ſitiens recuſat aquam, Cur?

AT ILLE NOLVIT BIBERE, SED LIBAVIT EAM DOMINO] Ne aquam bibens videretur ſudorem & ſanguinem ſuorum heroum, quo comparata erat bibere & haurire; ac ne militi ſitienti eamdem aquam appetendi deſiderium iniiceret, ſed vt ſitiens doceret illos ſecum tolerare ſitim. Idem fecit Iulius Cæſar & Alexander Magnus, teſte Curtio lib. 7. qui in aquæ penuria, & communi militum ſiti, oblatam ſibi aquam noluit bibere. *Tunc*, ait Curtius, *poculo pleno ſicut oblatum eſt, reddito, Nec ſolus, inquit, bibere ſuſtineo, nec tam exiguum diuidere poſſum omnibus* Sic & Cato ad ſuos milites ait apud Lucan. lib. 9.

Fatóque pericula veſtra
Prætentate meo ſitiat quicumque bibentem
Viderit.

Et paulò antè:

O quibus vna ſalus placuit mea caſtra ſecutis
Indomitâ ceruice mori, componite mentes
Ad magnum virtutis opus, ſummóſq; labores.

Multos tum virtutum actus elicuit.

Quare Dauid hîc heroicum actum elicuit non vnius, ſed multarum virtutum. Primò, morti-

Digitized by Google

ficationis: nam, vt ait Angelom. *in ſacrificium* A
Domini effuſa aqua conuerſa eſt, quia culpam concupiſcentiæ mactauit per pœnam reprehenſionis ſuæ. Secundò, ſatisfactionis pro peccatis. Nam vt ait S. Gregor. lib. 9. Regiſtri Epiſt. 39. *Licebat ei bibere, ſi voluiſſet: ſed quia illicita ſe feciſſe meminerat, laudabiliter & a licitis abſtinebat. Et qui prius pro culpa ſua morientium militum ſanguinem fundi non timuit, poſtmodum ſi aquam biberet, etiam viuentium militum ſanguinem ſe fudiſſe iudicauit, dicens: Num ſanguinem iſtorum hominum qui profecti ſunt, & animarum periculum bibam?* Tertiò, bonæ ædificationis & exempli. Nam vt ait Eucherius: *Vicit naturam, vt ſitiens non biberet, & exemplum de ſe præbuit, quo omnis exercitus diſceret ſitim tolerare.* Addit S. Ambroſ. Apol. 1. Dauidis c. 7. *Exercuit etiam ſubditos ad virtutis officium, vt etiam per pericula regali imperio voluntarij milites obtemperarent. Quòd autem noluit bibere, declarauit probandorum militum ſe imperaſſe gratiâ, non ſitis victum neceſſitate; proſpexiſſe etiam ne cui regum bibendi vſus alienis periculis quæreretur. Poſtremò, pia vulnus conſcientiæ deprecatum, eò quòd aqua tot virorum quæſita ſanguine, ſuauitatem bibendi habere non poſſet, quæ propoſita mortis horrore conſtaret.*

Alleg. cauſa. Allegoricam cauſam S. Ambroſ. ibidem aſſignat: *Sitiebat Dauid,* inquit, *non aquam de lacu, qui eſt in Bethlehem; ſed oriundum ex Virgine Chriſtum ſpiritu præuidebat, Volebat ergo bibere non aquam fluminis, ſed potum gratiæ ſpiritalis: hoc eſt, non aquarum ſitiebat elementum, ſed ſanguinem Chriſti. Denique non bibit oblatam aquam, ſed Domino libauit, ſignificans ſitire ſe Chriſti ſacrificium, non naturæ fluentum: illud ſacrificium, in quo eſſet remiſſio peccatorum: illum ſitire ſe fontem æternum, non qui periculis quæreretur alienis, ſed pericula aliena depelleret.* Eadem ex Ambroſ. habet & tranſcripſit Eucherius, Beda & Angelomus. Quocirca Methodius Orat. in Hypapantem, Deiparam ita alloquitur; *Tu Bethlehemitica illa Ciſterna, quam velut vitæ refocillatricem Dauid deſiderauit, ex qua immortalitatis poculum cunctis emanauit.*

Vers. 18. ABISAI QVOQVE FRATER IOAB, FILIVS SARVIÆ PRINCEPS ERAT E TRIBVS FORTIBVS] Secundi gradus & ordinis. Nam in primo ordine & ternione, primíque tres fortiſſimi erant Ieſbaam, Eleazar & Semma. Ad D
quos nemo alius peruenit, vt ſequitur. Hic ergo deſcribuntur tres fortes ſecundi ordinis, & primis iam dictis proximi. Secundum ergo hunc fortium ternionem conſtituebant Abiſai, Banaias & Ionathan. De Abiſai conſtat hoc loco: de Banaia verò v. 20. & 23. & clarè 1. Paral. 11. 24. Banaias enim pollebat robore, æquè ac conſilio; vnde præerat legionibus Cerethi & Phelethi, erátque ſecretarius Dauidis, vt patet v. 23. De tertio Ionathan, eſt dubium. Nam Abul. q. 26. cenſet tertium eſſe Aſaëlem fratrem Ioab, de quo v. 24. hic enim ibidem ponitur primus inter triginta, id eſt fortior & præſtantior cæteris triginta, fortibus. Serarius verò cenſet tertium eſſe Ioiadam patrem Banaiæ: Ioiada enim v. 20. vocatur *vir fortiſſimus.* Alij cenſent eſſe Sobochai de quo c. 21. v. 18. Alij eſſe Ioab ex v. 24. Meliùs noſter Salianus & Sanchez cenſent tertium eſſe Ionathan filium Samaa fratris Dauidis. Hic enim vnum gigantem, imò duos interfecit, vti dictum eſt c. 21. v. 19. & 21. ſi credimus Hebræis, qui dicunt Ionathan eumdem eſſe cum Adeodato: ſed verius eſt, eſſe diuerſum. Nam *Eleanan,* id eſt *Adeodatus,* ponitur non inter tres, ſed inter triginta fortes, 1. Paral. 11. v. 26. æquè ac Sobochai v. 29. quare ſupereſt ſolus Ionathan ex c. 21. 19. qui cum Abiſai & Banaia conſtituat ſecundum ternionem fortium, ideóque diuerſus eſt Ionathan filio Sage Ararithæ, qui pariter 1. Paral. 11. 34. inter triginta fortes numeratur. Porrò Hebræi apud S. Hieron. in Trad. Ruper. lib. 2. c. 37. & Lyran. B
cenſent tres hoſce fortes ſecundi ordinis eſſe tres illos, qui tres, imò quatuor gigantes interfecerunt c. 21. nimirum Abiſai, Sobochai & Adeodatum, ſiue Ionathan, putant enim ipſi hos duos vltimos non fuiſſe duos ſed vnum eumdémque. *Ionathan* enim Hebr. idem eſt quod Latinè *Adeodatus*: quæ ſententia eſt probabilis, ſed prior probabilior; nam *Adeodatus* Hebr. vocatur *Eleanan,* non *Ionathan,* fuítque filius *Ioare,* id eſt *Saltus,* vt dicitur c. 21. 19. Ionathan verò fuit filius Samaa, vt ibidem dicitur v. 21.

SED VSQVE AD TRES PRIMOS NON PERVENERAT] q. d. Abiſai non erat ex primo ternione fortium, ſed ex ſecundo, in eóque erat primus.

Myſticè: tres fortes Dauidis ſunt tres eius C
& eximiæ virtutes, ſcilicet ſapientia, humilitas, & fortitudo; quas celebratas audiuimus v. 8. ita Angelomus. Vnde Ruper. lib. 2. c. 37. *τὸ vſque ad tres primos non peruenerat,* ſic exponit, q. d. *Quamuis Abiſai inter tres fortes Dauidis nobilior, & eorum princeps fuerit, tamen nec fortitudo eius fortitudini Dauidis, nec ſapientia eius ſapientiæ Dauid, nec humilitas eius humilitati Dauid coæquari potuit*: multò minùs Sanctorum ſanctitas ſanctitati Chriſti, à quo dimanat, comparari poteſt.

Porrò Dauid hic non numeratur, quia rex; nec Ioab, quia militum & fortium dux, licet Ruper. lib. 2. c. 37. cenſeat Ioab, etſi fortiſſimum, non nominari, eò quòd ipſe iniquè occiderit Abner & Amaſan. ita & Abul.

IPSE (Banaias) PERCVSSIT DVOS LEONES Vers. 20.
MOAB] leones enim Moabitici fortiores & ferociores ſunt Indicis, æquè ac ſunt Punici; vti ex Alberto & Auicenna docet Geſnerus Tractat. de leone lib. 1. Vnde in Hebr. hi leones vocantur *Ariel,* id eſt *leones Dei,* id eſt magni, vaſti & ſæui, quæ enim Dei ſunt magna ſunt. Nonnulli per *duos leones* accipiunt duos duces fortiſſimos, qui idcirco *leones Moab,* vocentur, quod Moabitis opem tulerint, cùm à Dauide oppugnarentur; 2. Reg. 8. 2. Ita Hebræi apud S. Hieron. Ioſeph. Gloſſa, Lyran. Caiet.

ET PERCVSSIT LEONEM IN MEDIA CISTERNA IN DIEBVS NIVIS] Rem geſtam ita narrat Ioſephus: *Cùm ningeret, leo in quendam puteum illapſus eſt, cuius os quòd anguſtum eſſet, videbat breui fore, vt id ninibus oppleretur. Atque*

Digitized by Google

A

ideò deplorato exitu,& ſalute, rugire cœpit. Banaias autem forte fortuna iter faciens accurrit ad rugitum beſtiæ, & cùm deſcendiſſet in puteum, repugnantem ictu baculi quem gerebat, exanimauit.

IN DIEBVS NIVIS] addit hoc ad commendandam Banaiæ fortitudinem, quòd tempore niuis, quo maximè ob famem & prędæ defectum ſæuire etiam in homines ſolent leones, leonem occiderit. Leo enim cùm ſit calidiſſimus, & igneus, tempore niuis & frigoris robuſtiſſimus eſt: homo verò frigore contrahitur & obtorpeſcit.

Porrò Hebr. apud S. Hieron. & ex iis Ruper. lib. 2. c.37. per *leonem* intelligunt Ioab, quem iuſſu Salomonis occidit Banaias 3.Reg. 2.29 idque inquit, *in media ciſterna, id eſt in domo Domini, vbi cornu altaris tenebat. Ciſterna ideò dicitur, quia ſicut aqua ciſternæ immunditiam aufert, ita etiam nihilominùs hæc ciſterna, id eſt ſanctuarium Domini peccata expiabat: in diebus niuis, quia per mortem peccatum expiauit.* Verùm hoc ſymbolicum eſt.

B

Vers. 23. QVI ERANT INTER TRIGINTA (de quibus v. 24.) NOBILIORES] q. d. Banaias *inter triginta* fortes erat *primus*, vt dicitur 1. Paral. 11. 24.

Vers. 24. ASAEL FRATER IOAB INTER TRIGINTA] Præter duos terniones fortium iam recenſitos, hîc ſubiungit tertium, ſed decuplo maiorem, continentem ſcilicet cæteros triginta fortes, qui tamen cum ſex iam dictis non erant coæquandi, quorum primus erat Aſael. *Triginta:* præcisè ſunt triginta duo vt patet numeranti, ſed Script. numeros integros aſſignat, quales ſunt denarij vel ſimplices, vel duplicati, aut triplicati, vti ſunt triginta.

C

ELEHANAN] hic videtur eſſe *Adeodatus* de quo c. 21. 19. ille enim ibidem in Hebr. vocatur *Elchanan*, fuitque Bethlehemites.

FILIVS PATRVI EIVS] ſcilicet Aſaelis. q.d. Aſael & Elchanan erant filij duorum fratrum, ideóque conſobrini. Hebr. eſt *Dodo*, quod vt nomen proprium, retinent Septuag. 1.Paral.11.

Myſticè Rupert. lib. 2. c. 38. per primum ternionem fortium Dauidis accipit Apoſtolos, qui fuerunt fortiſſimi; nam totum orbem ſubegerunt Chriſto: per ſecundum ternionem fortium accipit Martyres. Cauſam ſubdit: *Poſt Apoſtolos quippe, martyres incedunt pugnatores eiuſdem Trinitatis, fortes quidem & ipſi, vt meritò totum in illis glorietur regnum Dauid, id eſt omnis Eccleſia Chriſti, veruntamen inferiores Apoſtolis. Poſt illos ordinantur & alij triginta fortes, omnes videlicet glorioſi eiuſdem ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis confeſſores, fideliter credendo, & præcepta Decalogi fortiter adimplendo, facti inſignes, ac proinde nos infirmiores ac plebeios magni Dauid milites, meritis præcipuis protegere valentes.*

D

Vers. 32. FILII IASSEN, IONATHAN] *Filij*, id eſt ex filiis, ait Serarius; vel *filij*, id eſt *filius*. Eſt Enallage numeri. Sic geneſ. 46. 23. dicitur, *filij Dan Huſim*, quia Dan vnicum tantùm habebat filium, ſcilicet *Chuſim*, ita Caiet. Veriùs Emanuel, & ex eo Serarius, cenſent בני ישן *Bene Iaſſen*, id eſt *filij Iaſſen*, vt vertit Noſter, eſſe nomen proprium huius viri & herois, vnde aliud nomen proprium ei non datur, ſed tantùm à patria cognominatur *Gezonites* 1. Paral. 11. 33. Nam *Ionathan*, qui ſequitur, diuerſus eſt à *Bene Iaſſen*. Ibidem enim mox vocatur Ionathan, filius Sage, *Ararites*, non *Gezonites*.

ELIAM FILIVS ACHITOPHEL] Hic *Eliam* fuit pater Bethſabee vxoris Vriæ & poſteà Dauidis, vti tradunt Hebræi. Vers. 34.

VRIAS HETHÆVS] Audi Ruper. lib. 2. c. 39. *Triginta fortium vltimus poſitus erat Vrias Hethæus, videlicet propter id, quod ſequitur: & addidit furor Domini iraſci contra Iſraël. Iam enim vltio facta fuit in Dauid, & in domo eius: in populo verò, qui noluit reſiſtere Dauid in perimendo Vria Hethæo, necdum vltio diuina facta fuerat.* Et S. Hieron. hauſit in Rupert. æquè ac Angelomus, Hugo ac Abul. Verùm aliam peſtis cauſam afferam c. ſequenti. Vers. 39.

OMNES TRIGINTA SEPTEM] Sunt enim triginta duo fortes, deinde quinque (nam ſextus non nominatur) fortiſſimi, in primis duobus ternionibus iam recenſitis, quibus additis fiunt vniuerſim triginta ſeptem. Ioſephus numerat 38. quia addit Dauidem: Lyran. verò 39. quia inſuper addit Ioab. Porrò 1. Paral. 11. plures numerantur: nam poſt 37. hic recenſitos, & vltimum Vriam, alios ſedecim adiungit, quia liber Paral. ſupplet ea quæ in libris Regum ſubticentur. Præcipui ergo fortes Dauidis fuere 37. qui hîc recenſentur; ſed præter illos fuere alij fortitudine quoque præſtantes, qui in Paral. adducuntur. Hi enim ſocij fuere Dauidis fideliſſimi, ac venerunt ad eum à Saule profugum, eúmque *adiuuerunt*, vt fieret rex ſuper totum Iſraël, vt ibi dicitur c. 11. v. 10. vnde expleto horum 37. fortium numero dicitur ibidem v. 42. *Adina filius Siza Rubenites, princeps Rubenitarum, & cum eo triginta*, q. d. *Adina*, princeps erat Rubenitarum non omnium, ſed illorum triginta, quos ſecum ducebat, eſto illi non eſſent è numero triginta tium.

Allegor. Hi fortes Dauidis repræſentant Heroes Chriſti, qui non tantùm pro ſe, ſed & pro aliis tuendis ſaluandiſque fortiter decertant. ita Eucher. *Domus fortium* ergo eſt Eccleſia Chriſti, tum militans, tum triumphans, vt dixi v. 8. Hinc eius caput eſt Roma, quæ Hebr. idem eſt quod *excelſa*; Græcè verò idem quod ῥώμη id eſt robur & fortitudo (vnde & Roma primitùs vocabatur *Valentia*) quia Romana Eccleſia fortiter ſemper cum ſuo Pontifice contra errores & hæreſes omnes decertauit, eáſque profligauit iuxta promiſſum Chriſti Matth. 16. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduerſus eam. Et tibi dabo claues regni cælorum*, &c. Via ergo ad cælum & felicitatem æternam eſt fides, doctrina & virtus Eccleſiæ Romanæ, per hanc enim pergimus ad Ieruſalem & Romam cæleſtem. Vnde in vita S. Dunſtani Cantuar. Epiſcopi legimus, eum à Cherubinis & Seraphinis inuitatum in cælum ipſo die Aſcenſionis Chriſti, cùm ipſi dicerent: *Eia paratus eſto, præſto ſis hinc nobiſcum Romam venire, & coram ſummo Pontifice* (Chriſto) *ſanctus, ſanctus,* Roma etymon.

Digitized by Google

ſanctus, ſanctus, in æternum cantare. Quare moriens ſursùm cum lecto è terra in altum eleuatus eſt, ac ad circumſtantes ait: *Vos videtis quò vocor, ſi vultis mecum ire, ite viâ quâ inceſſi*; viâ ſcilicet fortitudinis, generosè certando contra cupiditates & tentationes vniuerſas.

Symbol. Ab hiſce Dauidis fortibus Gentiles mutuati ſunt ſuos heroes, quibus Poëta: *Saluete*, inquit, *Heroes Diûm genus*. Qualis fuit Hercules, qui in Gadibus ſuis ſtatuit columnas, cum hoc lemmate: *Nihil vltra*. De quo Propertius lib. 4.

Heroes vnde?

Audiſtiſne aliquem, tergo qui ſuſtulit orbem
Ille ego ſum, Alciden terra recepta vocat.

Hinc finxerunt Argonautas, & heroica eorum facinora: ſcilicet quòd Iaſon cum 54. heroibus in naui dicta Argo nauigarit Colchos ad auferendum vellus aureum, quorum præci- A pui fuere Caſtor, Pollux, Typhis, Hercules, &c. de quibus Virgilius Ecloga 4.

Alter erit tum Typhis, & altera quæ vehat Argo
Delectos heroas.

Vide Diodor. lib. 4. & Hyginum Fabul. 14.

Porrò tales futuros Chriſti diſcipulos prædixit Sibylla Cumana, cuius verſus Virgil. loco citato ad Pollionem exercitus ducem adulando tranſtulit; ſed reuerà illi non niſi Chriſto congruunt, ſic enim de eo inter cætera canit:

Te duce ſi qua manent ſceleris veſtigia noſtri,
Irrita perpetuâ ſoluent formidine terras.
Ille Deûm vitam accipiet, Diuiſque videbit
Permixtos heroas, & ipſe videbitur illis.

Et inferiùs.

Chara Deûm ſoboles, magnum Iouis incrementum.

CAPVT VIGESIMVM QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DEVS ob numeratum à Dauide populum iratus, trium pœnarum optionem Dauidi offert, ſcilicet famis, belli & peſtis. Dauid peſtem eligit: quare illa ingruens 70. millia occidit. mox verſ. 17. Dauid orat vt à populo in ſe pœna transferatur, ac in area Areuna ſacrificat, itáque Deum ſibi populóque reconciliat.

1. ET addidit furor Domini iraſci contra Iſraël, commouitque Dauid in eis dicentem: Vade, numera Iſraël & Iudam. 2. Dixitque rex ad Ioab principem exercitus ſui: Perambula omnes tribus Iſraël à Dan vſque Berſabee, & numerate populum, vt ſciam numerum eius. 3. Dixitque Ioab regi: Adaugeat Dominus Deus tuus ad populum tuum, quantus nunc eſt, iterúmque centuplicet in conſpectu domini mei regis: ſed quid ſibi dominus meus rex vult in re huiuſcemodi? 4. Obtinuit autem ſermo regis verba Ioab, & principum exercitus: egreſſúſque eſt Ioab, & principes militum, à facie regis, vt numerarent populum Iſraël. 5. Cúmque pertranſiſſent Iordanem, venerunt in Aroer ad dexteram vrbis, quæ eſt in Valle Gad: 6. & per Iazer tranſierunt in Galaad, & in terram inferiorem Hodſi, & venerunt in Dan ſilueſtria. Circumeuntéſque iuxta Sidonem, 7. Tranſierunt prope mœnia Tyri, & omnem terram Heuæi & Chananæi, venerúntque ad meridiem Iuda in Berſabee: 8. & luſtrata vniuerſa terra, affuerunt poſt nouem menſes & viginti dies in Ieruſalem. 9. Dedit ergo Ioab numerum deſcriptionis populi regi, & inuenta ſunt de Iſraël octingenta millia virorum fortium, qui educerent gladium: & de Iuda quingenta millia pugnatorum. 10. Percuſſit autem cor Dauid eum, poſtquam numeratus eſt populus: & dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valdè in hoc facto: ſed precor Domine, vt transferas iniquitatem ſerui tui, quia ſtultè egi nimis. 11. Surrexit itaque Dauid manè & ſermo Domini factus eſt ad Gad prophetam & Videntem Dauid, dicens: 12. Vade, & loquere ad Dauid: Hæc dicit Dominus: Trium tibi datur optio, elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi. 13. Cúmque veniſſet Gad ad Dauid, nuntiauit ei, dicens: Aut ſeptem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus menſibus fugies aduerſarios tuos, & illi te perſequentur: aut certè tribus diebus erit peſtilentia in terra tua. Nunc ergo delibera, & vide quem reſpondeam, ei qui me miſit, ſermonem. 14. Dixit autem Dauid ad Gad: Coarctor nimis: ſed melius eſt vt incidam in manus Domini (multæ enim miſericordiæ eius ſunt) quàm in manus hominum. 15. Immiſitque Dominus peſtilentiam in

Digitized by Google

Iſraël; de manè vſque ad tempus conſtitutum, & mórtui ſunt ex populo, à Dan vſque
ad Berſabee, ſeptuaginta millia virorum. 16. Cúmque extendiſſet manum ſuam An-
gelus Domini ſuper Ieruſalem vt diſperderet eam, miſertus eſt Dominus ſuper affli-
ctione, & ait Angelo percutienti populum: Sufficit: nunc contine manum tuam. erat
autem Angelus Domini iuxta aream Areuna Iebuſæi. 17. Dixítque Dauid ad Do-
minum, cùm vidiſſet Angelum cædentem populum: Ego ſum qui peccaui, ego iniquè
egi: iſti qui oues ſunt, quid fecerunt? vertatur, obſecro, manus tua contra me, & con-
tra domum patris mei. 18. Venit autem Gad ad Dauid in die illa, & dixit ei: Aſcen-
de, & conſtitue altare Domino in area Areuna Iebuſæi. 19. Et aſcendit Dauid iuxta
ſermonem Gad, quem præceperat ei Dominus. 20. Conſpiciénſque Areuna, ani-
maduertit regem & ſeruos eius tranſire ad ſe: 21. & egreſſus adorauit regem prono
vultu in terram, & ait: Quid cauſæ eſt vt veniat dominus meus rex ad ſeruum ſuum?
Cui Dauid ait: Vt emam à te aream, & ædificem altare Domino, & ceſſet interfectio
quæ graſſatur in populo. 22. Et ait Areuna ad Dauid: Accipiat, & offerat dominus
meus rex, ſicut placet ei: habes boues in holocauſtum, & plauſtrum & iuga boum in
vſum lignorum. 23. Omnia dedit Areuna rex regi: dixítque Areuna ad regem: Do-
minus Deus tuus ſuſcipiat votum tuum. 24. Cui reſpondens rex, ait: Nequaquam vt
vis, ſed emam pretio à te, & non offeram Domino Deo meo holocauſta gratuita.
Emit ergo Dauid aream, & boues, argenti ſiclis quinquaginta: 25. & ædificauit ibi
Dauid altare Domino, & obtulit holocauſta & pacifica: & propitiatus eſt Dominus
terræ, & cohibita eſt plaga ab Iſraël.

Vers. 1. Et addidit fvror Domini irasci contra Israel] A Quæres, cur, & ob quod peccatum Iſraëlis? Reſp. Theodor. eò quòd Iſraël cum Abſalomo contra Dauidem regem ſuum rebellaſſet. Sed ob hoc peccatum cæſa ſunt viginti millia & ampliùs c. 18. licet fortè hæc pœna tantæ culpæ non ſuffecerit, nec ſatisfecerit. Secundò, Lyran. & Caiet. reſpondent fuiſſe peccatum, quo Iſraël cum Seba conſpirauit contra Dauidem: in hac enim conſpiratione ſolus Seba punitus eſt; populo ergo à Deo caſtigatio hæc fuit reſeruata. Tertiò, Abul. cenſet inſuper alia fuiſſe populi peccata, qualia ſæpè graſſari ſolent in Rep.

Commovitqve David in eis dicentem (vt diceret & iuberet Ioabo) Vade nvmera filios Israel et Ivda] *Commouit* Deus Dauidem, non per ſe ſuggerendo ei, & dicendo: *Vade & numera populum* (ſic enim incitaſſet eum ad peccatum, quod facere nequit) ſed permittendo diabolo ad id parato, & anhelanti, vt Dauidem ad ſuperbam hanc populi numerationem incitaret. Deus ergo indirectè, diabolus verò directè excitauit Dauidem ad hanc numerationem, vti expreſſè dicitur 1. Paral. 21. 1. *Conſurrexit*, inquit, *Satan contra Iſraël, & concitauit Dauid, vt numeraret Iſraël.* Tribuitur tamen hîc idipſum Deo, vt oſtendatur iuſto Dei iudicio contigiſſe, vt permitteretur peccare Dauid in numerando populum, hoc fine vt puniretur populus. Deus enim ita manu ſua continet diabolos, & malos homines, vt, licet ardeant ad malefaciendum, tamen nuſquam erumpere poſſint, niſi quò ipſos, vt eant, miſerit, vel poſitiuè ipſe permiſerit ad peccatorum caſtigationem. Atque hæc poſitiua Dei permiſſio vocatur actio & commotio, vt dixi cap. 16. 10. vbi dicitur *Deus præcepiſſe Semei, vt malediceret Dauidi.*

B Hinc ſapienter aduertit S. Gregor. lib. 29. Mor. c. 14. ſubditos non debere iraſci principibus, cùm in aliquem errorem vel vitium labuntur, ſed lapſus cauſam ſibi ſuíſque peccatis aſcribere. *Ille*, inquit, *Deo atteſtante laudatus, ille ſupernorum myſteriorum conſcius Dauid Propheta, tumore repentinæ elationis inflatus, populum numerando peccauit, & tamen vindictam populus, Dauid peccante, ſuſcepit. Cur hoc? quia videlicet ſecundùm meritum plebium diſponuntur corda rectorum. Iuſtus verò iudex peccantis vitium ex ipſorum animaduerſione corripuit, ex quorum cauſa peccauit. Sed quia ipſe ſcilicet ſua voluntate ſuperbiens, à culpa alienus non fuit, vindictam culpæ etiam ipſe ſuſcepit. Nam ira ſæuiens, quæ corporaliter populum perculit, rectorem quoque populi intimo cordis dolore proſtrauit.* Vnde cõcludit ſubiiciens: *Certum verò eſt, quòd ita ſibi inuicem & rectorum merita connectantur & plebium, vt ſæpè ex culpa paſtorum deterior fiat vita plebium, & ſæpè ex plebium merito mutetur vita paſtorum. Sed quia rectores habent iudicem ſuum, magna cautela ſubditorum eſt, non temerè vitam iudicare regentium.* Eadem ad verbum ex S. Gregor. tranſcripſit Angelomus & Eucherius, vel potiùs Beda. Nam S. Eucherius ætate anteceſſit S. Gregorium, Beda verò ſecutus eſt.

Nvmerate popvlvm, vt sciam nvmervm eivs] Scriptura præcedenti c. 23. recenſuerat fortes & heroes Dauidis; nunc ipſe Dauid cęterum populum ſibi ſubditum numerari iubet, vt ſciat quot & quantos ipſe habeat ſubditos, quótque ex iis apti ſint vt in milites conſcribantur, indéque ſciat ſuum robur; quot ſcilicet milites in aciem educere poſſit. Peccauit tamen, quia id fecit ex vanitate & ſuperbia. Audi S. Auguſt. lib. 22. contra Fauſt. c. 66. *Ibi in gregem ſibi commiſſum tanta dilectio paſtoralis, vt pro eis ipſe vellet mori, quando populo numerato peccatum elationis eius, ſic punire placuit Deo; vt eumdem numerum minueret morte*

Digitized by Google

A *multorum, cuius multitudine cor regis fuerat ſuperbia pertentatum. In quo occulto iudicio Deus, apud quem non eſt iniquitas, & quos nouerat indignos hac vita, ſubtraxit huic vitæ; & in illo qui de hominum copia ſe extulerat, tumorem animi humani, eiuſdem copiæ diminutione ſanauit.* Peccatum ergo Dauidis fuit ſuperbia. Aliud peccatum aſſignant Ioſeph. Caiet. & Abul. ſcilicet quòd in hac numeratione & cenſu neglecta fuit lex Exodi 30.13. quæ iubet vt in cenſu quiſque ſoluat dimidium ſiclum. Verùm nulla huius neglectus fit hîc mentio. Adde, licet Dauid ſolui iuſſiſſet dimidium ſiclum lege præſcriptum, populúſque eum ſoluiſſet, peccaſſet tamen Dauid, cogens ſua numeratione populum ad ſoluendum dimidium ſiclum hunc ſine cauſa; ſecùs fuiſſet ſi Dauid iuſtam habuiſſet populi numerandi cauſam; v.g. ſi volens proficiſci ad bellum, & ſcire numerum eorum qui militare vel arma ferre poſſent, cenſuiſſet B populum: vel ſi tributum fuiſſet toti populo imponendum ob cauſam publicam, tunc enim non peccaſſet.

Simili modo Romani faciebant luſtrum, & cenſum omnium prouinciarum, ſinguláque hominum capita numerabant & deſcribebant: tum vt ſcirent quàm numeroſæ eſſent prouinciæ, quótque milites dare poſſent; tum vt cenſum ab eis exigerent, vti fecit Auguſtus, in plena orbis pace iubens deſcribi totum orbem ſibi ſubditum, eíque cenſum indicens, in qua deſcriptione & cenſu natus eſt Chriſtus, qui, vt ait S. Gregor. ſuos fideles numerat & deſcribit in beata æternitate, Lucæ 2.1.

Vers. 12. Et inventa sunt de Israel octingenta (perperam Ioſephus habet *nongenta*) millia virorum fortium] Igitur pueri & feminæ non fuerunt numerati. C Dices, 1. Paral. 21.5. dicitur, *omnis numerus Iſraël mille millia & centum millia virorum.* Ergo fuere trecenta millia ampliùs. Reſp. Hebræi apud S. Hieron. hîc tantùm recenſeri viuos, in Paral. verò tam viuos quàm mortuos, nimirum qui peſte à Deo percuſſi mortui ſunt; vnde colligunt ipſi peſte mortuorum numerum fuiſſe trecenta millia. ſed repugnat Script. quæ hîc v. 15. numerat dumtaxat 70. millia.

Secundò, alij reſpondent hîc non numerari, tribum Beniamin & Leui; in Paral. verò numerari, ideóque recenta millia ampliùs recenſeri. Verùm in lib. Paral. poſt numerum D vndecim centenorum millium, illicò ſubditur Leuitas & Beniaminitas non fuiſſe numeratos. Ergo illi nec hîc, nec in Paral. numerantur.

Dico igitur duplicem hîc fuiſſe deſcriptionem, ſiue cenſum Iſraëlis: prior fuit, qua principes exercitus per ſingula oppida & vicos in priuatis libris ſingulorum nomina deſcribebant; & iuxta hanc deſcriptionem fuere vndecim cētena millia populi numerata, vt habet liber Paral. poſterior fuit qua ex priuatis hiſce catalogis ſiue libris ſingulorum nomina tranſcribebantur in librum maiorem, quem habebat Ioab, vt eum traderet regi, itáque in faſtos & Annales publicos referrentur, & horum numerus fuit tantùm octingentorum millium, vt hîc dicitur. Cauſa fuit, partim quòd Ioab inuitus hanc deſcriptionem perageret, ideóque in ea regi tranſcribenda moras necteret, vt ſedaret faſtum regis: partim, quòd ſæuiente peſte à Deo immiſſa inhibita & inciſa fuerit hæc tranſcriptio, quare omittuntur in ea trecenta millia iam dicta. Id liquet ex 1. Paral. 27.24. *Ioab*, inquit, *cœperat numerare, nec compleuit* (vnde nec Beniamin nec Leui numerauit) *quia ſuper hoc ira* (peſtis) *irruerat in Iſraël, & idcircò numerus eorum, qui fuerant recenſiti, non eſt relatus in faſtos regis Dauid.* Scriptor verò Paral. ex priuatis catalogis illa trecenta millia addidit & ſuppleuit.

Et de Iuda quingenta millia pugnatorum] qui ſcilicet apti erant ad ferenda arma & pugnandum, vt præceſſit, eſto actu non eſſent milites & pugnatores. Dices, 1. Paral. 21. 5. numerantur dumtaxat 470. millia ex Iuda. Reſp. Abul. ibi non numerari eos, qui ex Iuda familiæ & militiæ Dauidis erant aſcripti, eò quòd illos Dauid apud ſe iam haberet innumerato: hos autem fuiſſe triginta millia, quæ iuncta cum 470. millibus faciunt quingenta millia. Ita Abul. & Lyran. Aliter alij reſpondent nimirùm. Primò, Hebræi apud S. Hieron. & ex eis Angelomus, aiunt noluiſſe Ioab ſummam integram, quæ erat 500. millium, tradere Dauidi, ne ipſe ex ſua tribu Iuda tam numeroſa ſuperbiret; vnde decerpſiſſe ex eis triginta millia.

Secundò, alij aſſerunt triginta hæc millia fuiſſe proſelytorum, id eſt Gentilium ad Iudaiſmum conuerſorum, qui ſe tribui Iudæ aggregarunt, ideóque illa hîc non numerari.

Tertiò, Serarius reſpondet hîc ſelectiores tantùm numerari, eóſque fuiſſe 470. millia: In Paral. verò omnes omninò, & eos fuiſſe 500. millia.

Quartò, Salianus: tribus Iuda, inquit, ſecundùm antiquos ſuos terminos hîc æſtimatur; intra quos tribus Dan & Simeon, quaſi in ſignum Iudæ receptæ ſunt; idque confirmatur ex eo, quòd Ioab cum ſuis dicitur veniſſe ad meridiem Iuda, in Berſabee: cùm tamē conſtet id oppidū fuiſſe in tribu Simeonis, nō Iudę.

Percussit autem cor David eum] q. d. Conſcientia Dauidem momordit, dictauítque ei quòd malè egiſſet numerando populum ex ſuperbia & præſumptione. Ioſephus addit, *Gad* prophetam alióſque Dauidi oſtendiſſe quod in hac numeratione peccaſſet, ac hunc conſcientiæ ſcrupulum ei mouiſſe. Vers. 10.

Vt transferas iniquitatem] vt ſcilicet eam auferas, remittas & condones.

Trium tibi datur optio] *Trium*, ſcilicet cladium & calamitatum, nimirum peſtis, famis & belli: quodcumque enim ex his tribus elegeris, demet & demetet numerum hunc ingentem Iſraëlis, in quo tu quaſi rex ſuperbis & gloriaris, itáque ſternet tuam ſuperbiam. ita S. Aug. lib. 22. contra Fauſt. c. 66. Ver. 12.

Aut septem annis veniet tibi fames] Pro *ſeptem* 1. Paral. 21. 12. dicitur *tribus*, quia prior propoſitio Dei & Gad prophetæ con- Vers. 13.

Digitized by Google

tinebat *ſeptem*: ſed hanc deinde Deus petente A Gad aut Dauide mitigauit & redegit ad tres annos, ſicut numerum 50. iuſtorum in Sodoma ob preces Abrahæ diminuit & redegit ad decem Geneſ. 18. Vnde Ioſeph. Origen. Ambroſ. Theodor. & alij tres tantùm annos famis Dauidi propoſitos aſſerunt.

Vers. 14. MELIVS EST VT INCIDAM IN MANVS DOMINI (MVLTÆ ENIM MISERICORDIÆ EIVS SVNT) QVAM IN MANVS HOMINVM] Bellum ergo hominum, putà Philiſthinorum, Syrorum & Ammonitarum deprecatur; de cætero Dauid reſignat ſe Deo, vt vel famem, vel peſtem infligat. Sed vrgente Gad prophetâ, vt alterum horum definitè eligeret, elegit peſtem. nam Sept. addunt: *Et elegit ſibi Dauid mortem*, id eſt peſtem, quam vulgò *mortem*, ſiue mortalitatem, appellamus. Idem tradit Ioſephus, qui & aliam cauſam huius electionis B Dauidis aſſignat, quem audi: *Rex cogitans quòd ſi famem peteret, ſui magis quàm aliorum rationem habuiſſe videri poſſet, quandoquidem ipſi nihil periculi eſſet multum frumenti in horreis habenti, illis non item. Quòd ſi per tres menſes ab hoſte vinci elegiſſet, ſic quoque ſibi conſuluiſſe, qui arces & fortiſſimam circa ſe cohortem haberet: Optauit malum regnantibus æquè ac regnatis commune, in quo omnibus par metus immineret, præfatus, melius eſſe incidere in manus Dei, quam in manus hominum.* Sic & Theodor. Abul. & Caiet. Dauid ergo eligens *incidere in manus Dei*, videtur elegiſſe peſtem: hæc enim eſt plaga qua homines percutit manus Dei, ait Lyran. & Vatab. nam fames ſæpè non proximè à Deo, ſed ab hoſtium deprædatione, vel terræ ſiccitate, aut aëris intemperie oritur.

Dices, Daniel. 13. 23. contrarium Dauidi C elegit Suſanna dicens: *Melius eſt mihi abſque opere incidere in manus veſtras, quàm peccare in conſpectu Domini.* Reſponſio eſt facilis: Suſanna enim loquitur de eo qui incidit in manus hominum per pœnam, vt ab eis occidatur: hoc enim ſatius eſt, quàm incidere in manus Dei per culpam, putà per fornicationem, ad quam ipſa à ſenibus vrgebatur. q. d. Satius eſt occidi ab hominibus, quàm peccare in Deum. cædes enim hominum temporalis eſt, offenſa verò & vindicta Dei eſt æterna, quare præſtat offendere homines, quàm Deum. At verò Dauid loquitur de pœna, non de culpa, q. d. D Satius eſt puniri à Deo, quàm ab homine, putà hoſte: hic enim ſæpè ſæuus eſt & implacabilis; Deus autem miſericors, & pœnitentia placatur. Hinc S. Chryſoſt. hom. 29. in Epiſt. ad Roman. oſtendit Dauidem fuiſſe bonum paſtorem, quia iuxta Chriſti Domini ſententiam Ioan. 10. 11. animam ſuam dabat pro ouibus ſuis: *Propterea*, inquit, *in optione ſuppliciorum illorum non famem elegit, non hoſtilem perſecutionem; ſed immiſſam à Domino mortē, per quam ſperabat alios quidem fore ſecuros; ſe verò ante reliquos omnes è medio tollendum.* Vnde ait: *Ego ſum qui peccaui, ego iniquè egi: iſti, qui oues ſunt, quid fecerunt? Vertatur, obſecro, manus tua contra me.* Nam vt bene D. Chryſoſt. addit: *Vellicabantur viſcera ipſius cadentibus illis, tamquam ſi genuini necarentur filij.* Vnde S. Ambroſ. Apol. 1. Dauid. c. 7. *Quo facto*, inquit, (id eſt oratione pro ſubditis) *ſtatim dignus ſacrificio iudicatus eſt, qui abſolutione æſtimabatur indignus.* Et inferiùs: *Nec mirum*, inquit, *ſi tali oblatione pro populo, peccati ſui adeptus eſt veniam: cùm Moyſes, offerendo ſe Domino pro plebis errore, etiam plebis peccata deleuerit.*

IMMISITQVE DOMINVS PESTILENTIAM IN ISRAEL, DE MANE VSQVE AD TEMPVS CONSTITVTVM] Sept. *à manè vſque in horam prandij.* Chald. *a tempore quo mactatur iuge* (ſacrificium) *vſquequò adoleatur*, id eſt, vſquequò adolendo plenè comburatur, quod erat ſub tempus prandij. Sic & Ioſeph. Hinc multi putant peſtem hanc duraſſe tantùm per ſex horas: tot enim ſunt à manè ad prandium. ita Theodor. *Trium dierum*, inquit, *mortem Deus minabatur, ſex autem horis ſolùm mortem intulit. Si dies numerentur cum noctibus, inuenitur pars ſolùm duodecima minarum illata eſſe populo. Ita Deus benignus & clemens maioribus quidem vſus eſt minis peccatores terrens, minis autem longè minora infert ſupplicia.* Idem Ambr. in Pſal. 37. *Qui propoſuerat*, inquit, *mortem triduo exercere in terra: ne vnum quidem diem paſſus eſt præterire, ſed ad horam prandij libenter indulſit. &, vt verbo Scriptura vtar, habuit pœnitentiam ſuper malitiam.* Et aliquantò pòſt: *Vide*, inquit, *Domini gratiam, quòd & ipſe à propoſita conditione deflexit. Numquid aliquod miſerationis eſt crimen, quia plus minatur, & minus exigit, qui in remuneratione præmiorum ſua promiſſa cuſtodit, in exactione pœnarum præſcriptum remordet?* Alij, vt Lyran. Ruper. Vatab. Sanchez, per *tempus conſtitutum* accipiunt tempus ſtatum ſacrificij, veſpertini, quo ſcilicet veſpere alter agnus Deo offerebatur in iuge ſacrificium, quaſi vi iſtius ſacrificij ceſſarit peſtis: Hebr. enim מועד *moed*, ſignificat *tempus ſtatum*, quale eſt feſtorū & ſacrificiorum. Verùm ſimpliciùs & aptiùs, per *tempus conſtitutum* accipias triduum à Deo conſtitutum plagæ peſtis v. 13. ita Abul. qui idipſum ratione confirmat: quia inquit, ſi nulla priùs facta fuiſſet mentio temporis, quo durare deberet peſtilentia, eſſet diuinationi locus; & nominato manè quo cœpit peſtis, poſſet intelligi duraſſe ad tempus veſpertini ſacrificij à lege definiti; præſertim cùm eo tempore Dauid ſacrificaſſe videatur. At cùm paulò antè dictum fuerit, triduo duraturam, móxque dicatur duraſſe ad tempus conſtitutum, vis vtique affertur Scripturæ, ſi tempus conſtitutum, aliò quàm ad prædictum triduum referatur. ita quoque Caiet. Dion. Salian. & alij, qui cenſent peſtem hanc duraſſe per duos integros dies, & per partem diei tertiæ, donec Deus dixit Angelo percutienti: *Sufficit* v. 16. Vers. 15.

ET MORTVI SVNT EX POPVLO, &c. SEPTVAGINTA MILLIA VIRORVM] Perperam ergo Rabbini numerant trecenta millia, vt dixi v. 9.

Vers. 16. CVMQVE EXTENDISSET MANVM SVAM ANGELVS DOMINI (hinc patet Angelum hunc infligentem peſtem fuiſſe bonum, non ma-

Digitized by Google

lum. Sic bonus Angelus cremauit Sodomam A Geneſ. 19. idem magis patet v. 17. vbi Dauid ab Angelo veniam precatur) SVPER IERVSALEM VT DISPERDERET EAM, MISERTVS EST DOMINVS] Hinc patet, Angelum priùs peſte percuſſiſſe cæteras tribus, ex eiſque occidiſſe 70. millia, ac tandem tertio die percuſſiſſe quoque Hieroſolymam multóſque in ea necaſſe: nam & Hieroſolymitæ peccarant in Deum, conſpirando cum Abſalomo contra Dauidem ſuum regem, aliiſque pluribus peccatis.

ET AIT ANGELO PERCVTIENTI POPVLVM: SVFFICIT] Hic colligitur Deum, antequàm oraret Dauid, ex ſpontanea miſericordia iuſſiſſe Angelo vt plagam peſtémque ſiſteret. Porrò Angelus hic infligebat Iſraelitis B peſtem, *applicando eorum corpori & cordi aliquid valde peſtiferum*, ait Abul. *quod ſubitò corrumperet viſcera, idque ſine ſenſu, ſicut non ſentitur aër infectus cùm attrahitur; & quia illud quod applicabat Angelus, erat magis corruptum quàm aer, qui in tempore peſtilentiæ attrahitur, velociùs & inſenſibiliùs homines cadebant, tamquam nullum habuiſſent languorem.* Hinc vocatur peſtis hæc *gladius*: tum quia qui percutiebantur peſte ab Angelo, ſentiebant quaſi ictum gladij: tum quia in Script. omne quod pungit, cruciat, affligit, per catachreſin vocatur *gladius*. Simile contigit in peſte Romana, quæ Pelagium Pont. ſuſtulit, ad quam ſedandam S. Gregorius publicas Litanias ad Baſilicam S. Petri inſtituit, ipſéque geſtabat imaginem B. Mariæ à S. Luca depictam, de qua audi Baro- C nium anno Chriſti 590. *Tunc verò & mirandum iſtud accidiſſe tradunt, vt cùm perueniſſet procedendo Gregorius ad molem Hadriani Tiberi adiacentem, in ſignum reconciliati numinis, viſus fuit Angelus nudatum gladium in vaginam reponere, eoque ſymbolo morbum ceſſaſſe, ſignificare voluiſſe*, quemadmodum (vt ſuperiùs ex eodem Gregorio Dialog. lib. 4. c. 36. dictum eſt) per ſagittas viſas cælitùs lapſas idem fuerat diuinitùs præmonſtratus.

Peſtis cælitùs miſſa.

Exempla.

Simile factum in peſte illa vniuerſali per Orientem, imò per totum orbem, quæ contigit anno Chriſti 594. qui fuit 18. Iuſtiniani Imp. de qua ita ſcribit Procop. lib. 2. de Bello Perſico, & ex eo Baronius: *Phantaſmata dæmo-* D *num multis humana ſpecie viſa ſunt: quot enim in ipſa inciderent, percuti ſe ab aliquo viro putabant, morbúſque ſubitò irruebat. Nonnulli ab initio verbis ſanctis ac aliis (vt poterant) ſupplicationibus eum auertere fruſtrà quærebant: ac tamquam lymphati, ſeu ſpiritu maligno agitati, amicos vocantes minimè audiebant: in locis quoque anguſtis coërcebantur. Nonnullis verò in ſomnis hæc eadem accidebant.* Et inferiùs: *Tribus igitur menſibus huiuſcemodi lues Conſtantinopoli præualuit, & ab initio quidem pauci, deinde in ſingulos dies quinque, ſæpiùs etiam decem millia efferebantur: adeo vt plures etiam diuites, miniſtris iam omnibus extinctis, curatorum penuriâ magis, quàm morbo perirent, & inſepulti manerent.* Remedium fuit imploratum B. Virginis auxilium, quo lues extincta eſt, vnde in memoriam tanti beneficij Græci inſtituerunt Feſtum ὑπαπάντης id eſt occurſus Domini, quod nos feſtum Purificationis B. Virginis nuncupamus, die 2. Febr. Vide Baron. in Martyrol. & in Annal. anno Chriſti 544. in fine. Similis peſtis contigit Anno Domini 605. de qua ita Regino in Chronico: *Tunc, ait, viſibiliter multis apparuit quòd bonus & malus Angelus noctu per ciuitatem pergerēt, & ex iuſſu boni Angeli, malus Angelus qui videbatur venabulum manu ferre, quoties de venabulo oſtium domus cuiuſcumque percuſſiſſet, tot de eâdem domo ſequēti die homines interirent.* Idem prorsùs Romæ contigiſſe ſub Agathone Pont. anno Domini 689. iiſdem verbis, quibus vtitur Regino (vnde ſuſpicio eſt vnum idémque ab vtroque narrari, ſed alio anno conſignari) ſcribit Paulus Diaconus lib. 6. c. 5. & Anaſtaſius Bibliothec. in Agathone, atque ex iis Baron. anno Chriſti iam dicto, qui & addunt: *Tunc per reuelationem cuidam dictum eſt, quòd peſtis ipſa priùs non quieſceret, quàm in baſilica quæ B. Petri ad vincula dicitur, S. Sebaſtiani Martyris altarium poneretur. Factúmque eſt, & delatis ad vrbem Romam beati Sebaſtiani Martyris reliquiis, mox vt in iam dicta baſilica altarium conſtitutum eſt, peſtis ipſa quieuit.* Hucuſque Paulus: *Extat adhuc integrum ipſum altare, nec non eiuſdem ſancti martyris imago inciſo opere expreſſa. Sed ex hoc propagata ad poſteros religio eſt, vt peſtis tempore voti cauſa imago eiuſdem ſancti Sebaſtiani diuerſis in locis pingi ſoleret; ſed & in eius memoriam altaria erigi, imò etiam & eccleſias fabricari. Eadem de tempore & peſte habet Anaſtaſius in Agathone Pont.* Hæc Baronius.

DIXITQVE DAVID AD DOMINVM, CVM VIDISSET ANGELVM CÆDENTEM POPVLVM: *Vers. 17.*
EGO SVM QVI PECCAVI] Angelus iam iuſſu Dei ſtiterat plagam: quo facto, oſtendit tamen ſe Dauidi vultu truci & igneo, cum ſtricto gladio, quaſi minans adhuc populum ferire: quare territus Dauid cum ſuis ſupplex in terram procidit, petiitque populo veniam & impetrauit. ita Abul. Salian. & alij. Hebræi tradunt Dauidem ex hac viſione & dolore populi percuſſi perculſum incurriſſe morbum incurabilem. Quare ipſum ad Deum ingemuiſſe: *Miſerere mei, quoniam infirmus ſum*, Pſal. 6. 3. *Infirmum ſe appellat*, inquit Lyran. *iuxta ſententiam veterum Rabbinorum, quia ex viſione Angeli percutientis populum pro numeratione prædicta, fuit ita perterritus, vt de cætero languidus remaneret: adeò vt nullis veſtibus calefieret, vt 3. Reg. 1. v. 1. dicitur. Aiunt Hebræi*, inquit Hieronymus, *Sadoc ſacerdotem infulatum Dominum deprecatum fuiſſe, & imitatum fuiſſe patrem ſuum Aaron, & illius preces & deuotionem Dominum vidiſſe & miſertum fuiſſe.*

EGO SVM QVI PECCAVI] ſcilicet numerando Populum, à quo peccato immunis erat populus, qui tamen reus ob alia ſcelera ab eo commiſſa, quæ hîc caſtigare volebat Deus. Conſiderent hîc, admirentur & imitentur Principes, & Prælati profundam humilitatem, pœnitentiam & charitatem Dauidis pro populo ſupplicantis, & pœnam ab eo in ſe transferri poſtulantis. Audiant S. Ambroſ. in

Digitized by Google

Apol. Dauid. c. 7. *Quàm illud admirabile, quòd Angelo ferienti plebem ſe obtulit. Hoc facto ſtatim dignus ſacrificio iudicatus eſt, qui abſolutione æſtimabatur indignus. Nec mirum, cùm & Moyſes offerendo ſe Domino pro plebis errore, etiam plebis errata deleuerit.* Eadem penè Theodor. q. 37. *Digna*, ait, *ſunt admiratione ipſa verba regis, ignorans cauſam, ſuum peccatum vocauit, quod fuerat factum; & vt in ſuum genus, iuſta ferretur ſententia ſupplicauit; vtens verbis boni paſtoris, imitans filium ſuum & Dominum, qui animam ſuam poſuit pro ouibus.* Additur 1. Paral. 21. 16. *Et ceciderunt tam ipſe* (Dauid) *quàm maiores natu veſtiti ciliciis, proni in terram.* Sic S. Carolus Borromeus ad auertendam peſtem, aliáſque clades in publica ſupplicatione nudis pedibus, fune in collum iniecto, baiulans crucem proceſſit.

Vers. 18. ASCENDE (in montem Moria qui eſt pars montis Sion) ET CONSTITVE ALTARE DOMINO IN AREA AREVNA IEBVSÆI] quia ob Angelum gladio minantem adhuc erat peſtis metus, imò reliquiæ. Licet enim Deus dixiſſet Angelo: *ſufficit*, vt neminem vlteriùs peſte inficeret; tamen qui iam ab eo peſte infecti fuerant, non erant ſanati. Iubet ergo Gad propheta Dauidi Dei inſtinctu, vt altare erigat, vt libertatem à ſe conceſſam confirmet. Alij tamen ex hoc loco cenſent necdum ceſſaſſe Angelum à percuſſione & inflictione peſtis, ideoque peſtem necdum ceſſaſſe, nec Deum adhuc dixiſſe Angelo: *ſufficit*, ſed id dixiſſe poſt preces & ſacrificium Dauidis. Quamuis enim ſam antè id narrarit Script. v. 16. tamen id feciſſe videtur per anticipationem, quia voluit priùs complere narrationem geſtorum & dictorum inter Deum & Angelum; deinde ſubdere media præuia ad id à Deo ordinata, ſcilicet ſupplicationem & victimam Dauidis, quibus placatus Deus dixit Angelo: *ſufficit*, ſtitítque peſtem. Hæc expoſitio eſt probabilis, eíque fauet quod ait Dauid v. 21. *Et ceſſet interfectio, quæ graſſatur in populo.* Et v. 25. *Et propitiatus eſt Dominus terræ, & cohibita eſt plaga ab Iſraël.* ita Caiet.

IN AREA AREVNA IEBVSÆI] fuit *Areuna* princeps Iebuſæorum, vnde v. 23. in Hebræo vocatur *rex*, fuítque amicus & familiaris Dauidis, quare videtur factus proſelytus, & ad Iudaiſmum Deúmque verum conuerſus. ita Abul. Dion. Salian. Porrò qui ab Hebræis vocabatur *Areuna*, id eſt, *collectio*, vel *arca*, à Iebuſæis paululùm inflexo nomine dictus eſt *Ornan*, vt patet 1. Paral. 21. 18. Hinc Vatab. putat eum fuiſſe regem Iebuſæorum, antequàm Ieruſalem à Dauide caperetur, quâ captâ factum Dauidi tributarium. Idem docet S. Auguſt. ſerm. 198. de Temp. Serar. & alij.

Area Ornan cur electa? Quæres, cur Aream hanc Areunæ præ aliis elegit Deus ad ſacrificium? Reſp. primò, quia hæc area erat in monte Moria, vbi olim ante 850. annos Abraham iuſſus fuit à Deo immolare filium ſuum, Geneſ. 22. Secundò, quia in eodem loco decreuerat Deus à Salomone ædificari templum, cuius hîc quaſi ſpecimen & præludium à Dauide iaci daríque voluit. Id patet 2. Paral. 3. 1. vbi dicitur: *Et cœpit Salomon ædificare domum Domini in Ieruſalem in monte Moria, qui demonſtratus fuerat Dauid patri eius, in loco quem parauerat Dauid in area Ornan Iebuſæi.* Symbol. ſignificare voluit Deus in *area Iebuſæi*, id eſt in regione Gentilium, à vero Dauide & Salomone, id eſt Chriſto, templum, id eſt Eccleſiam Catholicam verorum Iſraëlitarum & Abrahæ filiorum per fidem, ex viuis fidelium lapidibus ædificandam fore, ita Angelom. & S. Auguſt. ſerm. 198. de Temp.

Tropol. idem Angelom. *Areuna*, ait, *interpretatur arca, & Ornan Latinè reſonat lumen nobis. Bene ergo cùm Deum pro offenſo quo peccauit, placare vellet, altare iubetur in area Areuna vel Ornan conſtruere, vt inde vnuſquiſque coniiciat, quia aliter diuinitas ab homine placari non poteſt, niſi in arca cordis, per lumen rectæ fidei, & veræ dilectionis, altare illi deuotæ humilitatis conſtituat, in quo ſacrificium piæ confeſſionis ac laudis Deo acceptabile offerat. Quod rectè per eumdem Prophetam in Pſalmis manifeſtatur, vbi dicitur ex perſona Domini: Sacrificium laudis honorificabit me. Et iterùm: Sacrificium, inquit, Deo ſpiritus contribulatus; cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit.*

Allegor. Dauid hîc ſacrificans in area Areunæ, irámque Dei placans, & peſtem ſedans, typus erat Chriſti, qui in eodem loco (Caluariæ enim mons vicinus eſt monti Moriæ, eiúſque quaſi pars & iugum) ſeipſum in hoſtiam pro peccato Patri immolaturus, iram eius erat placaturus, mortémque præſentem & æternam à nobis ablaturus.

Vers. 21. ET CESSET INTERFECTIO] Neſciebat Dauid Deum dixiſſe Angelo percutienti: *ſufficit*, imò poſt hoc dictum Angelus apparuit Dauidi ſtricto gladio quaſi minans percutere, vnde Dauid putabat eum reuerà adhuc percutere, imò nonnuli putant eum reuerà adhuc percuſſiſſe, vt dixi v. 18. ídque ſatis innuit Script. dicens ad preces & ſacrificium Dauidis Deum placatum ſuſtuliſſe peſtem hîc v. vlt. & 1. Paral. 21. vbi poſt ſacrificium Dauidis ſubditur v. 27. *Præcepítque Dominus Angelo, & conuertit gladium in vaginam.* Vt vt eſt, certum eſt ante preces & ſacrificium Dauidis, necdum Deum fuiſſe reconciliatum, ſed per Angelum ſtricto gladio adhuc minitatum populo, verùm per preces & hoſtias Dauidis plenè fuiſſe placatum, ac iuſſiſſe Angelo vt gladium fulminantem in vaginam reconderet.

Vers. 24. EMIT ERGO DAVID AREAM ET BOVES ARGENTI SICLIS QVINQVAGINTA] Dices, 1. Paral. 21. 25. dicitur: *Dedit ergo Dauid Ornan pro loco ſiclos auri iuſtiſſimi ponderis ſexcentos.* Facilis & plana eſt communis reſponſio, Dauidem pro area altaris & bobus dediſſe ſiclos argenteos 50. vt hîc dicitur: at verò poſteà pro tota area Areunæ, vt in ea à Salomone fabricaretur templum illud orbis miraculum, dediſſe ſiclos aureos ſexcentos. ita S. Hieron. Gloſſa, Lyran. Hugo, Dion. Caiet. Salian. Serar. & alij.

Aliter reſpondent Andr. Maſius in Ioſue c. 7. v. 24. Alcazar de Ponder. & menſuris pro-

Digitized by Google

poſ. 22. pag. 60. Vilalpando to. 3. pag. 414. A ſcilicet hos 50. ſiclos vocari *argenti*, id eſt pecuniæ (Hebræi enim æquè ac Frãci pecuniam vocant *argentum*) reuerà tamen fuiſſe aureos. Iam 50. ſicli aurei valent 600. ſiclos argenti; vna enim libra, drachma vel vncia auri valet duodecim argenteas, teſte Platone in Hipparcho. Quare ſiclos ſexcentos, quorum fit mentio in Paral. fuiſſe argenteos, eos tamen vocari auri, quia in auro perſoluti ſunt; nam vt dixi 50. ſicli aurei dati à Dauide, valent ſexcentos ſiclos argenteos. Hic ſenſus ſubtilis eſt & profundus, eíque fauent Hebræi, Sept. & Chald. quæ hoc loco habent: *Emit boues*, &c. *in argento* (id eſt pecunia) *ſiclis quinquaginta*, ſcilicet aureis, qui valent 600. argenteos, vti fuſiùs in fine Pentateuchi dixi tract. de Ponderibus. Verùm hic ſenſus durè & difficulter applicatur verſioni Vulgatæ, quæ habet hoc B loco: *Emit*, &c. *argenti ſiclis quinquaginta*. Quare prior ſenſus vti communior, ita ſimplicior & clarior eſt.

VERS. 25. ET PROPITIATVS EST DOMINVS TERRÆ] Signum huius propitiationis fuit ignis à Deo è cælo miſſus, qui hoſtias Dauidis conſumpſit, & quaſi ad Deum, cui offerebantur, aſſumpſit. Id patet ex 1. Paral. 21. 26. vbi dicitur: *Et exaudiuit eum in igne de cælo ſuper altare holocauſti*. Sic Deus oſtendit ſibi placere ſacrificia Abelis, non Caini; Aaronis, non Nadab; Eliæ, non ſacerdotum Baal, per ignem è cælo in eorum victimas miſſum, Geneſ. 44. Leuit. 9. 24. Reg. 18. 29.

Simul hoc ignis ſigno oſtendit Deus, velle ſe eodem loci erigi à Salomone templum, in quo hoſtiæ ſibi offerrentur, & igne cæleſti cremarentur, ídque Dauid populo nuntiauit, cùm, vt dicitur 1. Paral. 22. 1. ait: *Hæc eſt domus Dei, & hoc eſt altare in holocauſtum Iſraël.* Vnde mox latomos, ferrum, ligna, cæterámque materiam ad fabricam templi neceſſariam comparauit, vt ibidem ſubditur. Audi Ioſephum lib. 7. c. 20. *Dauid autem cùm animaduertiſſet ſe exauditum, & gratum fuiſſe ſacrificium, decreuit totum illum locum, altare vniuerſi populi appellare, & Deo templum ibi exædificari. Quam eius vocem Deus in futurum ratam eſſe voluit. Mox enim Propheta ad eum miſſo, illic templum extruendum prædixit à filio, quem regni ſucceſſorem eſſet relicturus.* Iam autem idipſum Deus reuelauerat Dauidi volenti ædificare templum, vt dictum eſt c. 7. ſcilicet ſe velle in monte Moria & Sion ædificari templum, ſed hoc ipſum Dauid hîc populo annuntiauit, & locum ab Areuna emit 600. ſiclis, vt patet ex loco Paral. iam citato. ita Pineda lib. de Salomone c. 5. n. 31. & ex eo Salianus.

Hîc terminantur acta politica Dauidis, quæ ſcilicet ſpectant bella & regimen populi. Acta enim Eccleſiaſtica, & ſpiritalia hîc omittuntur, vti ſunt compoſitio Pſalmorum, diſtributio Leuitarum & Sacerdotum, ad ſacrificandum & pſallendum, præparatio auri, argenti, æris, ferri, operarum ad fabricam templi, quæ proinde ſupplentur & fusè enarrantur 1. Paral. c. 23. vſque ad finem libri. Inſuper in eodem libro c. 27. recenſentur nomina præfectorum tum exercitus, tum tribuum, ac cæterorum officialium Dauidis.

Hîc ergo finitur liber ſecundus Regum, qui totus continet Acta & geſta politica Dauidis, ab inito regno vſque ad finem vitæ. Ea per ſingulos ipſius annos appoſitè & probabiliter (nil enim certi hîc definiri poteſt) diſtribuunt noſter Salian. Torniellus, Gordonus, cæteríque Chronologi, ex quibus hæc pauca ſed præcipua accipe.

Anni Dauidis.	*Anni Samuelis.*	*Anni Saulis.*
Primus: Naſcitur Dauid	vndecimo anno Samuelis Iudicis	Saül agros colit & paſcit aſinos.
Anno ætatis 13. Dauid paſcit oues, qui fuit	23. Annus Samuëlis Iudicis, quo Hebręi petũt regem:	Saül creatur rex & varia bella feliciter conficit.
Anno 20. à Samuele in regem priuatim vngitur.	Samuël Saulem regno priuat.	Saül à dæmone vexatur.
Anno 22. duellat cum Goliath eíque caput amputat.	Samuël pergit iudicare	Saül Dauidi inuidet.
Anno 23. fit tribunus & gener Saulis		
Anno 24. fugit ad Samuelem in Naioth	Samuël prophetat	Saül prophetat.
Anno 25. fugit in Ceilam: latet in deſerto Engaddi.	Samuël luget lapſum Saulis	Saül occidit ſacerdotes in Nobe.
Anno 28. parcit Nabalo, & ducit Abigail.	Samuël moritur	Saül perſequitur Dauidem.
Anno 30. vindicat cladem Siceleg. audit mortem Saulis.		Saül ſe occidit in Gelboë.
Anno 31. Dauid creatur vngitúrque rex Iuda in Hebron.		Decem tribuum regem Abner conſtituit Isboſeth Saulis filiũ.
Anno 38. ab omnibus tribubus rex creatur.		Isboſeth doloſè occiditur.
Anno 39. arcem Sionis expugnat, in eáque regni ſedem locat.		
Anno 42. transfert Arcam in Sion, ante		

Digitized by Google

eam ſaltat, accipit oraculum de naſcituro Salomone.

Anno 43. & ſeq. bello ſuperat Philiſthæos, Ammonitas, Syros, Idumæos.

Anno 48. Hanon regem Ammon ob violatos legatos caſtigat, & ſubiugat.

Anno 50. Bethſabee violat, & Vriam occidit.

Anno 51. à Nathan correptus pœnitet.

Anno 52. naſcitur Salomon Ammon violat ſororem ſuam Thamar.

Anno 54. Abſalom occidit Ammon, fugitque in Geſſur.

Anno 59. Abſalom poſt quatuor annos exilij à regno, & duos ab aula patris, planè plenéque reconciliatur Dauidi.

Anno 61. ætatis, qui fuit regni 31. Abſalom regnum inuadit, fugit Dauid, prælium parat, cum Abſalomo confligit & vincit; Abſalom fugiens, capillis arbori implectitur, & tribus lanceis à Ioab configitur.

Anno 63. ætatis, qui fuit regni 33. ob famem à Deo immiſſam Dauid Gabaonitis tradit ſeptem Saulis filios crucifigendos.

Anno 64. ætatis qui fuit regni 34. quatuor bella cum Philiſthæis, cæſis totidem eorum gigantibus, feliciter conficit. Narrantur c. 21. v. 15. & ſeq.

Anno 67. ætatis, qui fuit regni 37. luſtrum agit totius populi: quare Deus immiſſa peſte 70. millia occidit. Sed Dauid ſupplicans & ſacrificans in area Areunæ Dei iram & peſtem ſedat.

Anno 69. ætatis, qui fuit regni 39. Dauid Salomoni agenti annum ætatis 19. vxorem dat Naamam Ammonitidem, ex qua ipſe eodem anno generat Roboam, qui ei poſt 40. annos in regno ſucceſſit.

Anno 70. ætatis, qui fuit regni 40. Dauid Salomonem regem cõſtituit, ac paulò pòſt moritur, qui fuit à mundo condito annus 2929. ante Romam conditam 270. ante Chriſti ortum 1021. iuxta tabulam chronologicam quam præfixi Pentateucho. Hanc annorum Dauidicorum ſeriem digeſſimus ex Annalibus Saliani, Gordoni, & Tornielli, qui omnes eum anno ætatis 70. mortuum docent. Synchroni autem reges ei fuerunt: Codrus quidem apud Athenienſes annis aliquot, inde Medon annis 20. pòſtque eum Acaſtus: apud Aſſyrios Dercilus ac poſt eum Eupales: apud Latinos Siluius. Ixion apud Corinthios, vt ex Euſebio colligere eſt. Atque in his liber ſecundus Regum terminatur.

Digitized by Google

COMMENTARIVS
IN LIBRVM TERTIVM
REGVM.

ARGVMENTVM.

LIBRO primo Regum audiuimus acta duorum vltimorum Iudicum, ſcilicet Heli Pontificis & Samuëlis Prophetæ, ac geſta Saülis primi Regis Iſraëlis. Continet ergo primus Liber Chronologiam octoginta annorum: nam Heli præfuit Iſraëli annis 40. *totidem Samüel & & Saul ſimul. Hiſce Actis intexuntur geſta Dauidis in adoleſcentia, antequàm crearetur rex, nimirum vnctio eius in regem facta à Samuële, duellum cum Goliath, bella cum Philiſthæis, fugæ & latebræ cùm eum perſequeretur Saül.*

Libro ſecundo Regum audiuimus acta Dauidis, ab inito regno vſque ad eius finem & mortem, quod fuit ſpatium 40. *annorum: tot annis enim regnauit Dauid.*

Sequuntur iam duo Libri vltimi, ſcilicet tertius & quartus Regum, qui geſta Salomonis cæterorúmque Dauidis poſterorum Regum omnium enarrant vſque ad captiuitatem Babylonicam, in qua à Nabuchodonoſor & Chaldæis euerſa eſt Ieruſalem, Iudæique traducti ſunt in Babylonem, quod fuit ſpatium 430. *annorum. Tot ergo annorum hiſtoria Regum Iſraëlis his duobus libris pertexitur, ideóque hi duo libri ab Hebræis propriè Regum, à Græcis Regnorum vocantur, cùm priores duo libri Samuëlis appellentur.*

Accipe horum regum Ordinem, æquè ac temporis quo regnarũt ſeriem.

1. Salomon regnauit	40. annis	3. Regum 11. v. 42
2. Roboam eius filius	17. annis	3. Reg. 14. v. 21
3. Abia	3. annis	3. Reg. 15. v. 2
4. Aſa	41. annis	3. Reg. 15. v. 10
5. Ioſaphat	25. annis	3. Reg. 22. v. 42
6. Ioram	8. annis, ſed tribus cum patre, ac poſt eum ſolus quinque annis.	4. Reg. 8. v. 17
7. Ochozias	vno anno partim cum patre, partim ſolus	4. Reg. 8. v. 26
8. Athalia	6. annis	4. Reg. 11. v. 4
9. Ioas	40. annis	4. Reg. 12. v. 1
10. Amaſias	29. annis	4. Reg. 14. v. 2
11. Azarias, ſiue Ozias	52. annis	4. Reg. 15. v. 2
12. Ioatham	16. annis	4. Reg. 15. v. 33
13. Achaz	16. annis	4. Reg. 16. v. 2
14. Ezechias	29. annis	4. Reg. 18. v. 2
15. Manaſſes	55. annis	4. Reg. 21. v. 1
16. Amon	2. annis	4. Reg. 21. v. 19
17. Ioſias	31. annis	4. Reg. 22. v. 1
18. Ioachaz	tribus menſibus	4. Reg. 23. v. 31
19. Ioakim	11. annis.	4. Reg. 23. v. 36
20. Ioachin	tribus menſibus	4. Reg. 24. v. 8
21. Sedecias	11. annis	4. Reg. 24. v. 18

Collige hos omnes annos & inuenies 430. quos dixi hiſce duobus libris pertractari.

Digitized by Google

Porrò plerique horum regum fuere impij, pauci tamen pij, ſcilicet Ioſaphat, Ioathan, Ezechias, Ioſias.

Rurſum duodecim præceſſere Romulum & Romam; hæc enim condi cœpit ſub annum vndecimum Ioatham. Vnde ſequitur primos vndecim reges præceſſiſſe initium Olympiadum. Olympiades enim celebrari & computari cœperunt ſub annum 40. Azariæ ſiue Oziæ: quare Olympiades 23. annis præcedunt conditionem Romæ, vti omnes Chronologi fatentur. Vide tabulam Chronologicam quam præfixi Pentateucho. Fauet S. Hieronymus, qui in cap. 1. Iſaiæ v. 1. aſſerit Ezechiam regnare cœpiſſe anno 12. Romuli: Ergo Romulus Romæ regnare cœpit anno 4. Achaz, qui fuit pater Ezechiæ. Illo igitur anno iam condita erat Roma; nimirum ſub annum vndecimum Ioatham illa condi cœpit, durauítque eius fabrica per ſeptem vel octo annos, ita vt finita ſit ſub annum quartum Achaz, ac tum in ea regnare cœpit Romulus. Euſebius tamen paulò poſterius hæc conſignat, nimirum initium Olympiadum collocat anno 49. Azariæ: conditionem Romæ anno 5. Achaz. Alij aliter, ſed exiguo paucorum annorum diſcrimine.

Auctorem libri tertij & quarti Regum fuiſſe Ieremiam, qui eos ex antiquis Annalibus, & Diariis collegerit, cenſent Procopius, Iſidor. Abul. & R. Moyſes Kimchi, quos citat Sixtus Senenſis lib. 1. vnde & caput vltimum Ieremiæ idem eſt cum cap. vltimo lib. 4. Regum. Verùm hac de re dixi in proœmio lib. 1.

Denique quia ſub Roboam regnum Iſraëlis, ſiue duodecim tribuum, ſciſſum & diuiſum eſt in duo, nam decem tribus conſtituerunt ſibi regem Ieroboam; ſola verò tribus Iuda cum Beniamin adhæſit regi Roboam: vnde hoc regnum eiúſque reges vocantur Iuda, cæteri verò vocantur reges Iſraël ſiue duodecim tribuum, quorum pariter geſta his duobus vltimis Regum libris recenſentur; hinc eorùm pariter ordinem & tempus quo regnarunt, ſubiiciam. Præfuerunt ipſi decem tribubus per annos 256. Nam cœperunt anno 1. Roboam, & deſtiterunt anno 6. Ezechiæ, quo vt dicitur 4. Reg. 18. 10. Samaria & regnum Iſraël euerſum eſt à Salmanaſar rege Aſſyriorum ac decem tribus abductæ ſunt in Aſſyriam. Quare hæc decem tribuum captiuitas Aſſyriaca præceſſit captiuitatem Babylonicam, in qua Iuda & Beniamin abductæ ſunt in Babylonem anno vltimo Sedeciæ, annis 134.

Primus igitur rex Iſraël ſiue decem tribuum fuit.

1. Ieroboam, qui regnauit	22. annis.	3. Regum 14. v. 20
2. Nadab	2. annis	3. Reg. 15. v. 25
3. Baaſa	24. annis	3. Reg. 15. v. 33
4. Ela	2. annis	3. Reg. 16. v. 8
5. Zambri	ſeptem diebus	3. Reg. 16. v. 15
6. Amri	12. annis	3. Reg. 16. v. 23
7. Achab	22. annis	3. Reg. 16. v. 29
8. Ochorias	2. annis	3. Reg. 22. v. 52
9. Ioram	12. annis	4. Reg. 3. v. 1
10. Iehu	28. annis	4. Reg. 10. v. 36.
11. Ioachaz	17. annis	4. Reg. 13. v. 1
12. Ioas	16. annis	4. Reg. 13. v. 10
13. Ieroboam	41. annis	4. Reg. 14. v. 23
14. Zacharias	ſex menſibus	4. Reg. 15. v. 8
15. Sellum	vno menſe	4. Reg. 15. v. 13
16. Manahem	10. annis.	4. Reg. 15. v. 17
17. Phaceia	2. annis	4. Reg. 15. v. 23
18. Phacee	20. annis	4. Reg. 15. v. 27
19. Oſee	9. annis	4. Reg. 17. v. 1

Addendum eſt interregnum vndecim annorum quod inter Zachariam & Ieroboam interceſſit, vti oſtendam lib. 4. Reg. c. 15. v. 8.

Denique hi reges Iſraël ad vnum omnes impij fuere, vt pote ſchiſmatici & idololatræ.

Digitized by Google

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID ſenifrigido quæritur vxor puella. Mox verſ. 5. Adonias ambit inuadítque regnum adiutus ab Abiathar Pontifice & Ioab militum duce. Verùm Dauid ad preces Bethſabee verſ. 30. iubet per Sadoc Pontificem, Nathan Prophetam & Banaiam Ducem vngi & coronari regem Salomonem. Quare Adonias fugit ad altare, ſed eum Salomon domum ſuam remittit.

1. ET rex Dauid ſenuerat, habebâtque ætatis plurimos dies: cúmque operiretur
veſtibus, non calefiebat. 2. Dixerunt ergo ei ſerui ſui: Quæramus Domino
noſtro regi adoleſcentulam virginem, & ſtet coram rege, & foueat eum, dormiátque
in ſinu ſuo, & calefaciat Dominum noſtrum regem. 3. Quæſierunt igitur adoleſcen-
tulam ſpecioſam in omnibus finibus Iſraël, & inuenerunt Abiſag Sunamitidem, & addu-
xerunt eam ad regem. 4. Erat autem puella pulchra nimis dormiebátque cum rege &
miniſtrabat ei, rex vero non cognouit eam. 5. Adonias autem filius Haggith eleua-
batur, dicens: Ego regnabo. Fecítque ſibi currus & equites, & quinquaginta viros qui
currerent ante eum. 6. Nec corripuit eum pater ſuus aliquando, dicens: Quare hoc fe-
ciſti? Erat autem & ipſe pulcher valdè, ſecundus natu poſt Abſalom. 7. Et ſermo ei cum
Ioab filio Saruiæ, & cum Abiathar ſacerdote, qui adiuuabant partes Adoniæ. 8. Sa-
doc verò ſacerdos, & Banaias filius Ioiadæ, & Nathan propheta, & Semei & Rei, &
robur exercitus Dauid, non erat cum Adonia. 9. Immolatis ergo Adonias arietibus
& vitulis, & vniuerſis pinguibus, iuxta Lapidem zoheleth, qui erat vicinus Fonti Ro-
gel, vocauit vniuerſos fratres ſuos filios regis & omnes viros Iuda ſeruos regis. 10.
Nathan autem prophetam, & Banaiam, & robuſtos quoſque, & Salomonem fratrem
ſuum, non vocauit. 11. Dixit itaque Nathan ad Bethſabee matrem Salomonis: Num
audiſti, quòd regnauerit Adonias filius Haggith, & dominus noſter Dauid hoc igno-
rat? 12. Nunc ergo veni, accipe conſilium à me & ſalua animam tuam, filiíque tui
Salomonis. 13. Vade, & ingredere ad regem Dauid: & dic ei: Nonne tu Domine
mi rex iuraſti mihi ancillæ tuæ, dicens: Salomon filius tuus regnabit poſt me, & ipſe
ſedebit in ſolio meo? quare ergo regnat Adonias? 14. Et adhuc ibi te loquente cum re-
ge, ego veniam poſt te & complebo ſermones tuos. 15. Ingreſſa eſt itaque Bethſabee
ad regem in cubiculum: rex autem ſenuerat nimis, & Abiſag Sunamitis miniſtrabat ei.
16. inclinauit ſe Bethſabee, & adorauit regem. Ad quam rex, Quid tibi, inquit, vis?
17. Quæ reſpondens, ait: Domine mi, tu iuraſti per Dominum Deum tuum ancillæ
tuæ, Salomon filius tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit in ſolio meo. 18. Et ecce
nunc Adonias regnat, te, domine mi rex, ignorante. 19. Mactauit boues, & pinguia
quæque, & arietes plurimos, & vocauit omnes filios regis, Abiathar quoque ſacerdo-
tem, & Ioab principem militiæ: Salomonem autem ſeruum tuum non vocauit. 20.
Verumtamen domine mi rex, in te oculi reſpiciunt totius Iſraël, vt indices eis, quis ſe-
dere debeat in ſolio tuo, domine mi rex, poſt te. 21. Erítque cùm dormierit dominus
meus rex cum patribus ſuis, erimus ego & filius meus Salomon peccatores. 22. Ad-
huc illa loquente cum rege, Nathan propheta venit. 23. Et nuntiauerunt regi dicen-
tes: Adeſt Nathan propheta. Cúmque introiſſet in conſpectu regis, & adoraſſet eum
pronus in terram, 24. dixit Nathan: Domine mi rex, tu dixiſti: Adonias regnet poſt
me, & ipſe ſedeat ſuper thronum meum? 25. Quia deſcendit hodie, & immolauit bo-
ues, & pinguia, & arietes plurimos, & vocauit vniuerſos filios regis, & principes exer-
citus, Abiathar quoque ſacerdotem: illíſque veſcentibus, & bibentibus coram eo, &
dicentibus: Viuat rex Adonias: 26. Me ſeruum tuum, & Sadoc ſacerdotem, & Ba-

Digitized by Google

Iſraël, de manè vſque ad tempus conſtitutum, & mortui ſunt ex populo, à Dan vſque
ad Berſabee, ſeptuaginta millia virorum. 16. Cúmque extendiſſet manum ſuam An-
gelus Domini ſuper Ieruſalem vt diſperderet eam, miſertus eſt Dominus ſuper affli-
ctione, & ait Angelo percutienti populum: Sufficit: nunc contine manum tuam. erat
autem Angelus Domini iuxta aream Areuna Iebuſæi. 17. Dixítque Dauid ad Do-
minum, cùm vidiſſet Angelum cædentem populum: Ego ſum qui peccaui, ego iniquè
egi: iſti qui oues ſunt, quid fecerunt? vertatur, obſecro, manus tua contra me, & con-
tra domum patris mei. 18. Venit autem Gad ad Dauid in die illa, & dixit ei: Aſcen-
de, & conſtitue altare Domino in area Areuna Iebuſæi. 19. Et aſcendit Dauid iuxta
ſermonem Gad, quem præceperat ei Dominus. 20. Conſpiciénſque Areuna, ani-
maduertit regem & ſeruos eius tranſire ad ſe: 21. & egreſſus adorauit regem prono
vultu in terram, & ait: Quid cauſæ eſt vt veniat dominus meus rex ad ſeruum ſuum?
Cui Dauid ait: Vt emam à te aream, & ædificem altare Domino, & ceſſet interfectio
quæ graſſatur in populo. 22. Et ait Areuna ad Dauid: Accipiat, & offerat dominus
meus rex, ſicut placet ei: habes boues in holocauſtum, & plauſtrum & iuga boum in
vſum lignorum. 23. Omnia dedit Areuna rex regi: dixítque Areuna ad regem: Do-
minus Deus tuus ſuſcipiat votum tuum. 24. Cui reſpondens rex, ait: Nequaquam vt
vis, ſed emam pretio à te, & non offeram Domino Deo meo holocauſta gratuita.
Emit ergo Dauid aream, & boues, argenti ſiclis quinquaginta: 25. & ædificauit ibi
Dauid altare Domino, & obtulit holocauſta & pacifica: & propitiatus eſt Dominus
terræ, & cohibita eſt plaga ab Iſraël.

VERS. 1. ET ADDIDIT FVROR DOMINI IRASCI CONTRA ISRAEL] Quæres, cur, & ob quod peccatum Iſraëlis? Reſp. Theodor. eò quòd Iſraël cum Abſalomo contra Dauidem regem ſuum rebellaſſet. Sed ob hoc peccatum cæſa ſunt viginti millia & ampliùs c. 18. licet fortè hæc pœna tantæ culpæ non ſuffecerit, nec ſatisfecerit. Secundò, Lyran. & Caiet. reſpondent fuiſſe peccatum, quo Iſraël cum Seba conſpirauit contra Dauidem: in hac enim conſpiratione ſolus Seba punitus eſt; populo ergo à Deo caſtigatio hæc fuit reſeruata. Tertiò, Abul. cenſet inſuper alia fuiſſe populi peccata, qualia ſæpè graſſari ſolent in Rep.

COMMOVITQVE DAVID IN EIS DICENTEM (vt diceret & iuberet Ioabo) VADE NVMERA FILIOS ISRAEL ET IVDA] *Commouit* Deus Dauidem, non per ſe ſuggerendo ei, & dicendo: *Vade & numera populum* (ſic enim incitaſſet eum ad peccatum, quod facere nequit) ſed permittendo diabolo ad id parato, & anhelanti, vt Dauidem ad ſuperbam hanc populi numerationem incitaret. Deus ergo indirectè, diabolus verò directè excitauit Dauidem ad hanc numerationem, vti expreſſè dicitur 1. Paral. 21. 1. *Conſurrexit*, inquit, *Satan contra Iſraël, & concitauit Dauid, vt numeraret Iſraël.* Tribuitur tamen hîc idipſum Deo, vt oſtendatur iuſto Dei iudicio contigiſſe, vt permitteretur peccare Dauid in numerando populum, hoc fine vt puniretur populus. Deus enim ita manu ſua continet diabolos, & malos homines, vt, licet ardeant ad malefaciendum, tamen nuſquam erumpere poſſint, niſi quò ipſos, vt eant, miſerit, vel poſitiuè ipſe permiſerit ad peccatorum caſtigationem. Atque hæc poſitiua Dei permiſſio vocatur actio & commotio, vt dixi cap. 16. 10. vbi dicitur *Deus præcepiſſe Semei, vt malediceret Dauidi.*

Hinc ſapienter aduertit S. Gregor. lib. 29.

A Mor. c. 14. ſubditos non debere iraſci principibus, cùm in aliquem errorem vel vitium labuntur, ſed lapſus cauſam ſibi ſuíſque peccatis aſcribere. *Ille*, inquit, *Deo atteſtante laudatus, ille ſupernorum myſteriorum conſcius Dauid Propheta, tumore repentinæ elationis inflatus, populum numerando peccauit, & tamen vindictam populus, Dauid peccante ſuſcepit. Cur hoc? quia videlicet ſecundùm meritum plebium diſponuntur corda rectorum. Iuſtus verò iudex peccantis vitium ex ipſorum animaduerſione corripuit, ex quorum cauſa peccauit. Sed quia ipſe ſcilicet ſua voluntate ſuperbiens, à culpa alienus non fuit, vindictam culpæ etiam ipſe ſuſcepit. Nam ira ſæuiens, quæ corporaliter populum perculit, rectorem quoque populi intimo cordis dolore proſtrauit.* Vnde cõcludit ſubiiciens: *Certum verò eſt, quòd ita ſibi inuicem & rectorum merita connectantur & plebium, vt ſæpè ex culpa paſtorum deterior fiat vita plebium, & ſæpè ex plebium merito mutetur vita paſtorum. Sed*
B *quia rectores habent iudicem ſuum, magna cautela ſubditorum eſt, non temerè vitam iudicare regentium.* Eadem ad verbum ex S. Gregor. tranſcripſit Angelomus & Eucherius, vel potiùs Beda. Nam S. Eucherius ætate anteceſſit S. Gregorium, Beda verò ſecutus eſt.

NVMERATE POPVLVM, VT SCIAM NVMERVM EIVS] Scriptura præcedenti c. 23. recenſuerat fortes & heroes Dauidis; nunc ipſe Dauid cęterum populum ſibi ſubditum numerari iubet, vt ſciat quot & quantos ipſe habeat ſubditos, quótque ex iis apti ſint vt in milites conſcribantur, indéque ſciat ſuum robur; quot ſcilicet milites in aciem educere poſſit. Peccauit tamen, quia id fecit ex vanitate & ſuperbia. Audi S. Auguſt. lib. 22. contra Fauſt. c. 66. *Ibi in gregem ſibi commiſſum tanta dilectio paſtoralis, vt pro eis ipſe vellet mori, quando populo numerato peccatum elationis eius, ſic punire placuit Deo, vt eumdem numerum minueret morte*

Digitized by Google

multorum, cuius multitudine cor regis fuerat ſuperbiâ pertentatum. In quo occulto iudicio Deus, apud quem non eſt iniquitas, & quos nouerat indignos hac vita, ſubtraxit huic vitæ; & in illo qui de hominum copia ſe extulerat, tumorem animi humani, eiuſdem copiæ diminutione ſanauit. Peccatum ergo Dauidis fuit ſuperbia. Aliud peccatum aſſignant Ioſeph. Caiet. & Abul. ſcilicet quòd in hac numeratione & cenſu neglecta fuit lex Exodi 30.13. quæ iubet vt in cenſu quiſque ſoluat dimidium ſiclum. Verùm nulla huius neglectus fit hîc mentio. Adde, licet Dauid ſolui iuſſiſſet dimidium ſiclum lege præſcripptum, populúſque eum ſoluiſſet, peccaſſet tamen Dauid, cogens ſua numeratione populum ad ſoluendum dimidium ſiclum hunc ſine cauſa; ſecùs fuiſſet ſi Dauid iuſtam habuiſſet populi numerandi cauſam; v. g. ſi volens proficiſci ad bellum, & ſcire numerum eorum qui militare vel arma ferre poſſent, cenſuiſſet populum: vel ſi tributum fuiſſet toti populo imponendum ob cauſam publicam, tunc enim non peccaſſet.

Simili modo Romani faciebant luſtrum, & cenſum omnium prouinciarum, ſinguláque hominum capita numerabant & deſcribebant: tum vt ſcirent quàm numeroſæ eſſent prouinciæ, quótque milites dare poſſent; tum vt cenſum ab eis exigerent, vti fecit Auguſtus, in plena orbis pace iubens deſcribi totum orbem ſibi ſubditum, eíque cenſum indicens, in qua deſcriptione & cenſu natus eſt Chriſtus, qui, vt ait S. Gregor. ſuos fideles numerat & deſcribit in beata æternitate, Lucæ 2.1.

Vers. 12. Et inventa svnt de Israel octingenta (perperam Ioſephus habet *nongenta*) millia virorvm fortivm] Igitur pueri & feminæ non fuerunt numerati. Dices, 1. Paral. 21.5. dicitur, *omnis numerus Iſraël mille millia & centum millia virorum.* Ergo fuere trecenta millia ampliùs. Reſp. Hebræi apud S. Hieron. hîc tantùm recenſeri viuos, in Paral. verò tam viuos quàm mortuos, nimirum qui peſte à Deo percuſſi mortui ſunt; vnde colligunt ipſi peſte mortuorum numerum fuiſſe trecenta millia. ſed repugnat Script. quæ hic v. 15. numerat dumtaxat 70. millia.

Secundò, alij reſpondent hîc non numerari, tribum Beniamin & Leui; in Paral. verò numerari, ideóque recenta millia ampliùs recenſeri. Verùm in lib. Paral. poſt numerum vndecim centenorum millium, illicò ſubdi- D ditur Leuitas & Beniaminitas non fuiſſe numeratos. Ergo illi nec hîc, nec in Paral. numerantur.

Dico igitur duplicem hîc fuiſſe deſcriptionem, ſiue cenſum Iſraëlis: prior fuit, qua principes exercitus per ſingula oppida & vicos in priuatis libris ſingulorum nomina deſcribebant; & iuxta hanc deſcriptionem fuere vndecim cētena millia populi numerata, vt habet liber Paral. poſterior fuit qua ex priuatis hiſce catalogis ſiue libris ſingulorum nomina tranſcribebantur in librum maiorem, quem habebat Ioab, vt eum traderet regi, itáque in faſtos & Annales publicos referrentur, & horum

A numerus fuit tantùm octingentorum millium, vt hîc dicitur. Cauſa fuit, partim quòd Ioab inuitus hanc deſcriptionem perageret, ideóque in ea regi tranſcribenda moras necteret, vt ſedaret faſtum regis: partim, quòd ſæuiente peſte à Deo immiſſa inhibita & inciſa fuerit hæc tranſcriptio, quare omittuntur in ea trecenta millia iam dicta. Id liquet ex 1. Paral. 27.24. *Ioab*, inquit, *cœperat numerare, nec compleuit* (vnde nec Beniamin nec Leui numerauit) *quia ſuper hoc ira* (peſtis) *irruerat in Iſraël, & idcircò numerus eorum, qui fuerant recenſiti, non eſt relatus in faſtos regis Dauid.* Scriptor verò Paral. ex priuatis catalogis illa trecenta millia addidit & ſuppleuit.

Et de Ivda qvingenta millia pvgnatorvm] qui ſcilicet apti erant ad ferenda arma & pugnandum, vt præceſſit, eſto actu non eſſent milites & pugnatores. Dices, 1. Pa- B ral. 21. 5. numerantur dumtaxat 470. millia ex Iuda. Reſp. Abul. ibi non numerari eos, qui ex Iuda familiæ & militiæ Dauidis erant aſcripti, eò quòd illos Dauid apud ſe iam haberet innumerato: hos autem fuiſſe triginta millia, quæ iuncta cum 470. millibus faciunt quingenta millia. Ita Abul. & Lyran. Aliter alij reſpondent nimirùm. Primò, Hebræi apud S. Hieron. & ex eis Angelomus, aiunt noluiſſe Ioab ſummam integram, quæ erat 500. millium, tradere Dauidi, ne ipſe ex ſua tribu Iuda tam numeroſâ ſuperbiret; vnde decerpſiſſe ex eis triginta millia.

Secundò, alij aſſerunt triginta hæc millia fuiſſe proſelytorum, id eſt Gentilium ad Iudaiſmum conuerſorum, qui ſe tribui Iudæ aggregarunt, ideóque illa hîc non numerari.

Tertiò, Serarius reſpondet hîc ſelectiores C tantùm numerari, eóſque fuiſſe 470. millia: In Paral. verò omnes omninò, & eos fuiſſe 500. millia.

Quartò, Salianus: tribus Iuda, inquit, ſecundùm antiquos ſuos terminos hic æſtimatur; intra quos tribus Dan & Simeon, quaſi in ſignum Iudæ receptæ ſunt; idque confirmatur ex eo, quòd Ioab cum ſuis dicitur veniſſe ad meridiem Iuda, in Berſabee: cùm tamē conſtet id oppidū fuiſſe in tribu Simeonis, nō Iudę.

Percvssit avtem cor David evm] q. d. Conſcientia Dauidem momordit, dictauítque ei quòd malè egiſſet numerando populum ex ſuperbia & præſumptione. Ioſephus addit, *Gad* prophetam alióſque Dauidi oſtendiſſe quod in hac numeratione peccaſſet, ac hunc conſcientiæ ſcrupulum ei mouiſſe. Vers. 10.

Vt transferas iniqvitatem] vt ſcilicet eam auferas, remittas & condones.

Trivm tibi datvr optio] *Trium*, ſcilicet cladium & calamitatum, nimirum peſtis, famis & belli: quodcumque enim ex his tribus elegeris, demet & demetet numerum hunc ingentem Iſraëlis, in quo tu quaſi rex ſuperbis & gloriaris, itáque ſternet tuam ſuperbiam. ita S. Aug. lib. 22. contra Fauſt. c. 66. Ver. 12.

Avt septem annis veniet tibi fames] Pro *ſeptem* 1. Paral. 21.12. dicitur *tribus*, quia prior propoſitio Dei & Gad prophetæ con- Vers. 13.

Digitized by Google

tinebat *ſeptem*: ſed hanc deinde Deus petente A Gad aut Dauide mitigauit & redegit ad tres annos, ſicut numerum 50. iuſtorum in Sodoma ob preces Abrahæ diminuit & redegit ad decem Geneſ. 18. Vnde Ioſeph. Origen. Ambroſ. Theodor. & alij tres tantùm annos famis Dauidi propoſitos aſſerunt.

Vers.14. MELIVS EST VT INCIDAM IN MANVS DOMINI (MVLTÆ ENIM MISERICORDIÆ EIVS SVNT) QVAM IN MANVS HOMINVM] Bellum ergo hominum, putà Philiſthinorum, Syrorum & Ammonitarum deprecatur; de cætero Dauid reſignat ſe Deo, vt vel famem, vel peſtem infligat. Sed vrgente Gad prophetâ, vt alterum horum definitè eligeret, elegit peſtem. nam Sept. addunt: *Et elegit ſibi Dauid mortem*, id eſt peſtem, quam vulgò *mortem*, ſiue mortalitatem, appellamus. Idem tradit Ioſephus, qui & aliam cauſam huius electionis B Dauidis aſſignat, quem audi: *Rex cogitans quòd ſi famem peteret, ſui magis quàm aliorum rationem habuiſſe videri poſſet, quandoquidem ipſi nihil periculi eſſet multum frumenti in horreis habenti, illis non item. Quòd ſi per tres menſes ab hoſte vinci elegiſſet, ſic quoque ſibi conſuluiſſe, qui arces & fortiſſimam circa ſe cohortem haberet: Optauit malum regnantibus aquè ac regnatis commune, in quo omnibus par metus immineret, præfatus, melius eſſe incidere in manus Dei, quam in manus hominum.* Sic & Theodor. Abul. & Caiet. Dauid ergo eligens *incidere in manus Dei*, videtur elegiſſe peſtem: hæc enim eſt plaga qua homines percutit manus Dei, ait Lyran. & Vatab. nam fames ſæpè non proximè à Deo, ſed ab hoſtium deprædatione, vel terræ ſiccitate, aut aëris intemperie oritur.

Dices, Daniel.13. 23. contrarium Dauidi C elegit Suſanna dicens: *Melius eſt mihi abſque opere incidere in manus veſtras, quàm peccare in conſpectu Domini.* Reſponſio eſt facilis: Suſanna enim loquitur de eo qui incidit in manus hominum per pœnam, vt ab eis occidatur: hoc enim ſatius eſt, quàm incidere in manus Dei per culpam, putà per fornicationem, ad quam ipſa à ſenibus vrgebatur. q. d. Satius eſt occidi ab hominibus, quàm peccare in Deum. cædes enim hominum temporalis eſt, offenſa verò & vindicta Dei eſt æterna, quare præſtat offendere homines, quàm Deum. At verò Dauid loquitur de pœna, non de culpa, q. d. Satius eſt puniri à Deo, quàm ab homine, pu- D tà hoſte: hic enim ſæpè ſæuus eſt & implacabilis; Deus autem miſericors, & pœnitentia placatur. Hinc S. Chryſoſt. hom. 29. in Epiſt. ad Roman. oſtendit Dauidem fuiſſe bonum paſtorem, quia iuxta Chriſti Domini ſententiam Ioan. 10. 11. animam ſuam dabat pro ouibus ſuis: *Propterea, inquit, in optione ſuppliciorum illorum non famem elegit, non hoſtilem perſecutionem; ſed immiſſam à Domino mortẽ, per quam ſperabat alios quidem fore ſecuros; ſe verò ante reliquos omnes è medio tollendum.* Vnde ait: *Ego ſum qui peccaui, ego iniquè egi: iſti, qui oues ſunt, quid fecerunt? Vertatur, obſecro, manus tua contra me.* Nam vt bene D. Chryſoſt. addit: *Vellicabantur viſcera ipſius cadentibus illis, tamquam ſi genuini necarentur filij.* Vnde S. Ambroſ. Apol. 1. Dauid. c. 7. *Quo facto*, inquit, (id eſt oratione pro ſubditis) *ſtatim dignus ſacrificio iudicatus eſt, qui abſolutione æſtimabatur indignus.* Et inferiùs: *Nec mirum*, inquit, *ſi tali oblatione pro populo, peccati ſui adeptus eſt veniam: cùm Moyſes, offerendo ſe Domino pro plebis errore, etiam plebis peccata deleuerit.*

IMMISITQVE DOMINVS PESTILENTIAM IN ISRAEL, DE MANE VSQVE AD TEMPVS CONSTITVTVM] Vers. 15. Sept. *à manè vſque in horam prandij.* Chald. *à tempore quo mactatur iuge* (ſacrificium) *vſquequò adoleatur*, id eſt, vſquequò adolendo plenè comburatur, quod erat ſub tempus prandij. Sic & Ioſeph. Hinc multi putant peſtem hanc duraſſe tantùm per ſex horas: tot enim ſunt à manè ad prandium. ita Theodor. *Trium dierum*, inquit, *mortem Deus minabatur, ſex autem horis ſolùm mortem intulit. Si dies numerentur cum noctibus, inuenitur pars ſolùm duodecima minarum illata eſſe populo. Ita Deus benignus & clemens maioribus quidem vſus eſt minis peccatores terrens, minis autem longè minora infert ſupplicia.* Idem Ambr. in Pſal. 37. *Qui propoſuerat*, inquit, *mortem triduo exercere in terra: ne vnum quidem diem paſſus eſt præterire, ſed ad horam prandij libenter indulſit, &, vt verbo Scripturæ vtar, habuit pœnitentiam ſuper malitiam.* Et aliquantò pòſt: *Vide*, inquit, *Domini gratiam, quòd & ipſe à propoſita conditione deflexit. Numquid aliquod miſerationis eſt crimen, quia plus minatur, & minus exigit, qui in remuneratione præmiorum ſua promiſſa cuſtodit, in exactione pœnarum præſcriptum remordet?* Alij, vt Lyran. Ruper. Vatab. Sanchez, per *tempus conſtitutum* accipiunt tempus ſtatum ſacrificij, veſpertini, quo ſcilicet veſpere alter agnus Deo offerebatur in iuge ſacrificium, quaſi vi iſtius ſacrificij ceſſarit peſtis: Hebr. enim מועד *moed*, ſignificat *tempus ſtatum*, quale eſt feſtorũ & ſacrificiorum. Verùm ſimpliciùs & aptiùs, per *tempus conſtitutum* accipias triduum à Deo conſtitutum plagæ peſtis v. 13. ita Abul. qui idipſum ratione confirmat: quia inquit, ſi nulla priùs facta fuiſſet mentio temporis, quo durare deberet peſtilentia, eſſet diuinationi locus; & nominato manè quo cœpit peſtis, poſſet intelligi duraſſe ad tempus veſpertini ſacrificij à lege definiti; præſertim cùm eo tempore Dauid ſacrificaſſe videatur. At cùm paulò antè dictum fuerit, triduo duraturam, móxque dicatur duraſſe ad tempus conſtitutum, vis vtique affertur Scripturæ, ſi tempus conſtitutum, aliò quàm ad prædictum triduum referatur. ita quoque Caiet. Dion. Salian. & alij, qui cenſent peſtem hanc duraſſe per duos integros dies, & per partem diei tertiæ, donec Deus dixit Angelo percutienti: *Sufficit* v. 16.

ET MORTVI SVNT EX POPVLO, &c. SEPTVAGINTA MILLIA VIRORVM] Perperam ergo Rabbini numerant trecenta millia, vt dixi v. 9.

CVMQVE EXTENDISSET MANVM SVAM ANGELVS DOMINI (hinc patet Angelum hunc Vers. 16. infligentem peſtem fuiſſe bonum, non ma-

Digitized by Google

lum. Sic bonus Angelus cremauit Sodomam A Geneſ. 19. idem magis patet v. 17. vbi Dauid ab Angelo veniam precatur) SVPER IERVSALEM VT DISPERDERET EAM, MISERTVS EST DOMINVS] Hinc patet, Angelum priùs peſte percuſſiſſe cæteras tribus, ex eiſque occidiſſe 70. millia, ac tandem tertio die percuſſiſſe quoque Hieroſolymam multóſque in ea necaſſe: nam & Hieroſolymitæ peccarant in Deum, conſpirando cum Abſalomo contra Dauidem ſuũm regem, aliiſque pluribus peccatis.

ET AIT ANGELO PERCVTIENTI POPVLVM: SVFFICIT] Hic colligitur Deum, antequàm oraret Dauid, ex ſpontanea miſericordia iuſſiſſe Angelo vt plagam peſtémque ſiſteret. Porrò Angelus hic infligebat Iſraelitis peſtem, *applicando eorum corpori & cordi aliquid valde peſtiferum*, ait Abul. *quod ſubitò corrumperet viſcera, idque ſine ſenſu, ſicut non ſentitur aër infectus cùm attrahitur; & quia illud quod applicabat Angelus, erat magis corruptum quàm aër, qui in tempore peſtilentiæ attrahitur, velociùs & inſenſibiliùs homines cadebant, tamquam nullum habuiſſent languorem.* Hinc vocatur peſtis hæc *gladius*: tum quia qui percutiebantur peſte ab Angelo, ſentiebant quaſi ictum gladij: tum quia in Script. omne quod pungit, cruciat, affligit, per catachreſin vocatur *gladius*. Simile contigit in peſte Romana, quæ Pelagium Pont. ſuſtulit, ad quam ſedandam S. Gregorius publicas Litanias ad Baſilicam S. Petri inſtituit, ipſéque geſtabat imaginem B. Mariæ à S. Luca depictam, de qua audi Baronium anno Chriſti 590. *Tunc verò & mirandum iſtud accidiſſe tradunt, vt cùm perueniſſet procedendo Gregorius ad molem Hadriani Tiberi adiacentem, in ſignum reconciliati numinis, viſus fuit Angelus nudatum gladium in vaginam reponere, eoque ſymbolo morbum ceſſaſſe, ſignificare voluiſſe,* quemadmodum (vt ſuperiùs ex eodem Gregorio Dialog. lib. 4. c. 36. dictum eſt) per ſagittas viſas cælitùs lapſas idem fuerat diuinitùs præmonſtratus.

Peſtis cælitùs miſſa.

Exempla.

Simile factum in peſte illa vniuerſali per Orientem, imò per totum orbem, quæ contigit anno Chriſti 594. qui fuit 18. Iuſtiniani Imp. de qua ita ſcribit Procop. lib. 2. de Bello Perſico, & ex eo Baronius: *Phantaſmata dæmonum multis humana ſpecie viſa ſunt: quot enim in ipſa inciderent, percuti ſe ab aliquo viro putabant, morbúſque ſubitò irruebat. Nonnulli ab initio verbis ſanctis ac aliis (vt poterant) ſupplicationibus eum auertere fruſtrà quærebant: ac tamquam lymphati, ſeu ſpiritu maligno agitati, amicos vocantes minimè audiebant: in locis quoque anguſtis coërcebantur. Nonnullis verò inſomnis hæc eadem accidebant.* Et inferiùs: *Tribus igitur menſibus huiuſcemodi lues Conſtantinopoli præualuit, & ab initio quidem pauci, deinde in ſingulos dies quinque, ſæpiùs etiam decem millia efferebantur: adeò vt plures etiam diuites, miniſtris iam omnibus extinctis, curatorum penuriâ magis, quàm morbo perirent, & inſepulti manerent.* Remedium fuit imploratum B. Virginis auxilium, quo lues extincta eſt, vnde in memoriam tanti beneficij Græci inſtituerunt Feſtum ὑπαπαντὴ id eſt occurſus Domini, quod nos feſtum Purificationis B. Virginis nuncupamus, die 2. Febr. Vide Baron. in Martyrol. & in Annal. anno Chriſti 544. in fine. Similis peſtis contigit Anno Domini 605. de qua ita Regino in Chronico: *Tunc*, ait, *viſibiliter multis apparuit quòd bonus & malus Angelus noctu per ciuitatem pergerēt, & ex iuſſu boni Angeli, malus Angelus qui videbatur venabulum manu ferre, quoties de venabulo oſtium domus cuiuſcumque percuſſiſſet, tot de eâdem domo ſequēti die homines interirent.* Idem prorsùs Romæ contigiſſe ſub Agathone Pont. anno Domini 689. iiſdem verbis, quibus vtitur Regino (vnde ſuſpicio eſt vnum idémque ab vtroque narrari, ſed alio anno conſignari) B ſcribit Paulus Diaconus lib. 6. c. 5. & Anaſtaſius Bibliothec. in Agathone, atque ex iis Baron. anno Chriſti iam dicto, qui & addunt: *Tunc per reuelationem cuidam dictum eſt, quòd peſtis ipſa priùs non quieſceret, quàm in baſilica quæ B. Petri ad vincula dicitur, S. Sebaſtiani Martyris altarium poneretur. Factúmque eſt, & delatis ad vrbem Romam beati Sebaſtiani Martyris reliquiis, mox vt in iam dicta baſilica altarium conſtitutum eſt, peſtis ipſa quieuit.* Huc uſque Paulus: *Extat adhuc integrum ipſum altare, nec non eiuſdem ſancti martyris imago inciſo opere expreſſa. Sed ex hoc propagata ad poſteros religio eſt, vt peſtis tempore voti cauſa imago eiuſdem ſancti Sebaſtiani diuerſis in locis pingi ſoleret; ſed & in eius memoriam altaria erigi, imò etiam & eccleſias fabricari. Eadem de tempore & peſte habet Anaſtaſius in Agathone Pont.* Hæc Baronius.

C

DIXITQVE DAVID AD DOMINVM, CVM VIDISSET ANGELVM CÆDENTEM POPVLVM: EGO SVM QVI PECCAVI] Angelus iam iuſſu Dei ſtiterat plagam: quo facto, oſtendit tamen ſe Dauidi vultu truci & igneo, cum ſtricto gladio, quaſi minans adhuc populum ferire: quare territus Dauid cum ſuis ſupplex in terram procidit, petiitque populo veniam & impetrauit. ita Abul. Salian. & alij. Hebræi tradunt Dauidem ex hac viſione & dolore populi percuſſi perculſum incurriſſe morbum incurabilem. Quare ipſum ad Deum ingemuiſſe: *Miſerere mei, quoniam infirmus ſum*, Pſal. 6. 3. *Infirmum ſe appellat*, inquit Lyran. *iuxta ſententiam veterum Rabbinorum, quia ex viſione An-* D *geli percutientis populum pro numeratione prædicta, fuit ita perterritus, vt de cætero languidus remaneret: adeò vt nullis veſtibus calefieret, vt 3. Reg. 1. v. 1. dicitur. Aiunt Hebræi*, inquit Hieronymus, *Sadoc ſacerdotem infulatum Dominum deprecatum fuiſſe, & imitatum fuiſſe patrem ſuum Aaron, & illius preces & deuotionem Dominum vidiſſe & miſertum fuiſſe.* Vers. 17.

EGO SVM QVI PECCAVI] ſcilicet numerando Populum, à quo peccato immunis erat populus, qui tamen reus ob alia ſcelera ab eo commiſſa, quæ hîc caſtigare volebat Deus. Conſiderent hîc, admirentur & imitentur Principes, & Prælati profundam humilitatem, pœnitentiam & charitatem Dauidis pro populo ſupplicantis, & pœnam ab eo in ſe transferri poſtulantis. Audiant S. Ambroſ. in

Digitized by Google

Apol. Dauid. c. 7. *Quàm illud admirabile, quòd Angelo ferienti plebem ſe obtulit. Hoc facto ſtatim dignus ſacrificio iudicatus eſt, qui abſolutione æſtimabatur indignus. Nec mirum, cùm & Moyſes offerendo ſe Domino pro plebis errore, etiam plebis errata deleuerit.* Eadem penè Theodor. q. 37. *Digna*, ait, *ſunt admiratione ipſa verba regis, ignorans cauſam, ſuum peccatum vocauit, quod fuerat factum; & vt in ſuum genus, iuſta ferretur ſententia, ſupplicauit; vtens verbis boni paſtoris, imitans filium ſuum & Dominum, qui animam ſuam poſuit pro ouibus.* Additur 1. Paral. 21. 16. *Et ceciderunt tam ipſe* (Dauid) *quàm maiores natu veſtiti ciliciis, proni in terram.* Sic S. Carolus Borromeus ad auertendam peſtem, aliáſque clades in publica ſupplicatione nudis pedibus, fune in collum iniecto, baiulans crucem proceſſit.

Vers. 18. ASCENDE (in montem Moria qui eſt pars montis Sion) ET CONSTITVE ALTARE DOMINO IN AREA AREVNA IEBVSÆI] quia ob Angelum gladio minantem adhuc erat peſtis metus, imò reliquiæ. Licet enim Deus dixiſſet Angelo: *ſufficit*, vt neminem vlteriùs peſte inficeret; tamen qui iam ab eo peſte infecti fuerant, non erant ſanati. Iubet ergo Gad propheta Dauidi Dei inſtinctu, vt altare erigat, vt libertatem à ſe conceſſam confirmet. Alij tamen ex hoc loco cenſent necdum ceſſaſſe Angelum à percuſſione & inflictione peſtis, ideóque peſtem necdum ceſſaſſe, nec Deum adhuc dixiſſe Angelo: *ſufficit*, ſed id dixiſſe poſt preces & ſacrificium Dauidis. Quamuis enim iam antè id narrarit Script. v. 16. tamen id feciſſe videtur per anticipationem, quia voluit priùs complere narrationem geſtorum & dictorum inter Deum & Angelum; deinde ſubdere media præuia ad id à Deo ordinata, ſcilicet ſupplicationem & victimam Dauidis, quibus placatus Deus dixit Angelo: *ſufficit*, ſtitítque peſtem. Hæc expoſitio eſt probabilis, eíque fauet quod ait Dauid v. 21. *Et ceſſet interfectio, quæ graſſatur in populo.* Et v. 25. *Et propitiatus eſt Dominus terræ, & cohibita eſt plaga ab Iſraël.* ita Caiet.

IN AREA AREVNA IEBVSÆI] fuit *Areuna* princeps Iebuſæorum, vnde v. 23. in Hebræo vocatur *rex*, fuítque amicus & familiaris Dauidis, quare videtur factus proſelytus, & ad Iudaiſmum Deúmque verum conuerſus. ita Abul. Dion. Salian. Porrò qui ab Hebræis vocabatur *Areuna*, id eſt, *collectio*, vel *arca*, à Iebuſæis paululùm inflexo nomine dictus eſt *Ornan*, vt patet 1. Paral. 21. 18. Hinc Vatab. putat eum fuiſſe regem Iebuſæorum, antequàm Ieruſalem à Dauide caperetur, quâ captâ factum Dauidi tributarium. Idem docet S. Auguſt. ſerm. 198. de Temp. Serar. & alij.

Area Ornan cur electa? Quæres, cur Aream hanc Areunæ præ aliis elegit Deus ad ſacrificium? Reſp. primò, quia hæc area erat in monte Moria, vbi olim ante 850. annos Abraham iuſſus fuit à Deo immolare filium ſuum, Geneſ. 22. Secundò, quia in eodem loco decreuerat Deus à Salomone ædificari templum, cuius hîc quaſi ſpecimen & præludium à Dauide iaci darique voluit. Id patet 2. Paral. 3. 1. vbi dicitur: *Et cœpit Salomon ædificare domum Domini in Ieruſalem in monte Moria, qui demonſtratus fuerat Dauid patri eius, in loco quem parauerat Dauid in area Ornan Iebuſæi.* Symbol. ſignificare voluit Deus in *area Iebuſæi*, id eſt in regione Gentilium, à vero Dauide & Salomone, id eſt Chriſto, templum, id eſt Eccleſiam Catholicam verorum Iſraëlitarum & Abrahæ filiorum per fidem, ex viuis fidelium lapidibus ædificandam fore, ita Angelom. & S. Auguſt. ſerm. 198. de Temp.

Tropol. idem Angelom. *Areuna*, ait, *interpretatur arca, & Ornan Latinè reſonat lumen nobis. Bene ergo cùm Deum pro offenſo quo peccauit, placare vellet, altare iubetur in area Areuna vel Ornan conſtruere, vt inde vnuſquiſque conijciat, quia aliter diuinitas ab homine placari non poteſt, niſi in arca cordis, per lumen rectæ fidei, & veræ dilectionis, altare illi deuotæ humilitatis conſtituat, in quo ſacrificium piæ confeſſionis ac laudis Deo acceptabile offerat. Quod rectè per eumdem Prophetam in Pſalmis manifeſtatur, vbi dicitur ex perſona Domini: Sacrificium laudis honorificabit me. Et iterùm: Sacrificium, inquit, Deo ſpiritus contribulatus; cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit.*

Allegor. Dauid hîc ſacrificans in area Areunæ, irámque Dei placans, & peſtem ſedans, typus erat Chriſti, qui in eodem loco (Caluariæ enim mons vicinus eſt monti Moriæ, eiúſque quaſi pars & iugum) ſeipſum in hoſtiam pro peccato Patri immolaturus, iram eius erat placaturus, mortémque præſentem & æternam à nobis ablaturus.

ET CESSET INTERFECTIO] Neſciebat Dauid Deum dixiſſe Angelo percutienti: *ſufficit*, imò poſt hoc dictum Angelus apparuit Dauidi ſtricto gladio quaſi minans percutere, vnde Dauid putabat eum reuerà adhuc percutere, imò nonnulli putant eum reuerà adhuc percuſſiſſe, vt dixi v. 18. idque ſatis innuit Script. dicens ad preces & ſacrificium Dauidis Deum placatum ſuſtuliſſe peſtem hîc v. vlt. & 1. Paral. 21. vbi poſt ſacrificium Dauidis ſubditur v. 27. *Præcepítque Dominus Angelo, & conuertit gladium in vaginam.* Vt vt eſt, certum eſt ante preces & ſacrificium Dauidis, necdum Deum fuiſſe reconciliatum, ſed per Angelum ſtricto gladio adhuc minitatum populo, verùm per preces & hoſtias Dauidis plenè fuiſſe placatum, ac iuſſiſſe Angelo vt gladium fulminantem in vaginam reconderet. Vers. 21.

EMIT ERGO DAVID AREAM ET BOVES ARGENTI SICLIS QVINQVAGINTA] Dices, 1. Paral. 21. 25. dicitur: *Dedit ergo Dauid Ornan pro loco ſiclos auri iuſtiſſimi ponderis ſexcentos.* Facilis & plana eſt communis reſponſio, Dauidem pro area altaris & bobus dediſſe ſiclos argenteos 50. vt hîc dicitur: at verò poſteà pro tota area Areunæ, vt in ea à Salomone fabricaretur templum illud orbis miraculum, dediſſe ſiclos aureos ſexcentos. ita S. Hieron. Gloſſa, Lyran. Hugo, Dion. Caiet. Salian. Serar. & alij. Vers. 24.

Aliter reſpondent Andr. Maſius in Ioſue c. 7. v. 24. Alcazar de Ponder. & menſuris pro-

Digitized by Google

poſ. 22. pag. 60. Vilalpando to. 3. pag. 414. ſcilicet hos 50. ſiclos vocari *argenti*, id eſt pecuniæ (Hebræi enim æquè ac Fráci pecuniam vocant *argentum*) reuerà tamen fuiſſe aureos. Iam 50. ſicli aurei valent 600. ſiclos argenti; vna enim libra, drachma vel vncia auri valet duodecim argenteas, teſte Platone in Hipparcho. Quare ſiclos ſexcentos, quorum fit mentio in Paral. fuiſſe argenteos, eos tamen vocari auri, quia in auro perſoluti ſunt; nam vt dixi 50. ſicli aurei dati à Dauide, valent ſexcentos ſiclos argenteos. Hic ſenſus ſubtilis eſt & profundus, eique fauent Hebræi, Sept. & Chald. quæ hoc loco habent: *Emit boues*, &c. *in argento* (id eſt pecunia) *ſiclis quinquaginta*, ſcilicet aureis, qui valent 600. argenteos, vti fuſiùs in fine Pentateuchi dixi tract. de Ponderibus. Verùm hic ſenſus durè & difficulter applicatur verſioni Vulgatæ, quæ habet hoc B loco: *Emit*, &c. *argenti ſiclis quinquaginta*. Quare prior ſenſus vti communior, ita ſimplicior & clarior eſt.

VERS. 25. ET PROPITIATVS EST DOMINVS TERRÆ] Signum huius propitiationis fuit ignis à Deo è cælo miſſus, qui hoſtias Dauidis conſumpſit, & quaſi ad Deum, cui offerebantur, aſſumpſit. Id patet ex 1. Paral. 21. 26. vbi dicitur: *Et exaudiuit eum in igne de cælo ſuper altare holocauſti*. Sic Deus oſtendit ſibi placere ſacrificia Abelis, non Caini; Aaronis, non Nadab; Eliæ, non ſacerdotum Baal, per ignem è cælo in eorum victimas miſſum, Geneſ. 44. Leuit. 9. 24. Reg. 18. 29.

Simul hoc ignis ſigno oſtendit Deus, velle ſe eodem loci erigi à Salomone templum, in quo hoſtiæ ſibi offerrentur, & igne cæleſti cremarentur, idque Dauid populo nuntiauit, cùm, vt dicitur 1. Paral. 22. 1. ait: *Hæc eſt domus Dei, & hoc eſt altare in holocauſtum Iſraël*.

A Vnde mox latomos, ferrum, ligna, cæteramque materiam ad fabricam templi neceſſariam comparauit, vt ibidem ſubditur. Audi Ioſephum lib. 7. c. 20. *Dauid autem cùm animaduertiſſet ſe exauditum, & gratum fuiſſe ſacrificium, decreuit totum illum locum, altare vniuerſi populi appellare, & Deo templum ibi exædificari. Quam eius vocem Deus in futurum ratam eſſe voluit. Mox enim Propheta ad eum miſſo, illic templum extruendum prædixit à filio, quem regni ſucceſſorem eſſet relicturus.* Iam autem idipſum Deus reuelauerat Dauidi volenti ædificare templum, vt dictum eſt c. 7. ſcilicet ſe velle in monte Moria & Sion ædificari templum, ſed hoc ipſum Dauid hîc populo annuntiauit, & locum ab Areuna emit 600. ſiclis, vt patet ex loco Paral. iam citato. ita Pineda lib. de Salomone c. 5. n. 31. & ex eo Salianus.

Hic terminantur acta politica Dauidis, quæ ſcilicet ſpectant bella & regimen populi. Acta enim Eccleſiaſtica, & ſpiritalia hîc omittuntur, vti ſunt compoſitio Pſalmorum, diſtributio Leuitarum & Sacerdotum, ad ſacrificandum & pſallendum, præparatio auri, argenti, æris, ferri, operarum ad fabricam templi, quæ proinde ſupplentur & fusè enarrantur 1. Paral. c. 23. vſque ad finem libri. Inſuper in eodem libro c. 27. recenſentur nomina præfectorum tum exercitus, tum tribuum, ac cæterorum officialium Dauidis.

Hîc ergo finitur liber ſecundus Regum, qui totus continet Acta & geſta politica Dauidis, ab inito regno vſque ad finem vitæ. Ea per ſingulos ipſius annos appoſitè & probabiliter (nil enim certi hîc definiri poteſt) diſtribuunt noſter Salian. Torniellus, Gordonus, cæteríque Chronologi, ex quibus hæc pauca ſed præcipua accipe.

Anni Dauidis.	*Anni Samuelis.*	*Anni Saulis.*
Primus: Naſcitur Dauid	vndecimo anno Samuelis Iudicis	Saül agros colit & paſcit aſinos.
Anno ætatis 13. Dauid paſcit oues, qui fuit	23. Annus Samuëlis Iudicis, quo Hebręi petũt regem.	
		Saül creatur rex & varia bella feliciter conficit.
Anno 20. à Samuele in regem priuatim vngitur.	Samuël Saulem regno priuat.	Saül à dæmone vexatur.
Anno 22. duellat cum Goliath eíque caput amputat.	Samuël pergit iudicare	Saül Dauidi inuidet.
Anno 23. fit tribunus & gener Saulis		
Anno 24. fugit ad Samuelem in Naioth	Samuël prophetat	Saül prophetat.
Anno 25. fugit in Ceilam: latet in deſerto Engaddi.	Samuël luget lapſum Saulis	Saül occidit ſacerdotes in Nobe.
Anno 28. parcit Nabalo, & ducit Abigail.	Samuël moritur	Saül perſequitur Dauidem.
Anno 30. vindicat cladem Siceleg. audit mortem Saulis.		Saül ſe occidit in Gelboë.
Anno 31. Dauid creatur vngitúrque rex Iuda in Hebron.		Decem tribuum regem Abner conſtituit Isboſeth Saulis filiũ.
Anno 38. ab omnibus tribubus rex creatur.		Isboſeth doloſè occiditur.
Anno 39. arcem Sionis expugnat, in eáque regni ſedem locat.		
Anno 42. transfert Arcam in Sion, ante		

Digitized by Google

eam ſaltat, accipit oraculum de naſcituro Salomone.

Anno 43. & ſeq. bello ſuperat Philiſthæos, Ammonitas, Syros, Idumæos.

Anno 48. Hanon regem Ammon ob violatos legatos caſtigat, & ſubiugat.

Anno 50. Bethſabee violat, & Vriam occidit.

Anno 51. à Nathan correptus pœnitet.

Anno 52. naſcitur Salomon Ammon violat ſororem ſuam Thamar.

Anno 54. Abſalom occidit Ammon, fugitque in Geſſur.

Anno 59. Abſalom poſt quatuor annos exilij à regno, & duos ab aula patris, planè plenéque reconciliatur Dauidi.

Anno 61. ætatis, qui fuit regni 31. Abſalom regnum inuadit, fugit Dauid, prælium parat, cum Abſalomo confligit & vincit; Abſalom fugiens, capillis arbori implectitur, & tribus lanceis à Ioab configitur.

Anno 63. ætatis, qui fuit regni 33. ob famem à Deo immiſſam Dauid Gabaonitis tradit ſeptem Saulis filios crucifigendos.

Anno 64. ætatis qui fuit regni 34. quatuor bella cum Philiſthæis, cæſis totidem eorum gigantibus, feliciter conficit. Narrantur c. 21. v. 15. & ſeq.

Anno 67. ætatis, qui fuit regni 37. luſtrum agit totius populi: quare Deus immiſſa peſte 70. millia occidit. Sed Dauid ſupplicans & ſacrificans in area Areunæ Dei iram & peſtem ſedat.

Anno 69. ætatis, qui fuit regni 39. Dauid Salomoni agenti annum ætatis 19. vxorem dat Naamam Ammonitidem, ex qua ipſe eodem anno generat Roboam, qui ei poſt 40. annos in regno ſucceſſit.

Anno 70. ætatis, qui fuit regni 40. Dauid Salomonem regem cõſtituit, ac paulò pòſt moritur, qui fuit à mundo condito annus 2929. ante Romam conditam 270. ante Chriſti ortum 1021. iuxta tabulam chronologicam quam præfixi Pentateucho. Hanc annorum Dauidicorum ſeriem digeſſimus ex Annalibus Saliani, Gordoni, & Tornielli, qui omnes eum anno ætatis 70. mortuum docent. Synchroni autem reges ei fuerunt: Codrus quidem apud Athenienſes annis aliquot, inde Medon annis 20. póſtque eum Acaſtus: apud Aſſyrios Dercilus ac poſt eum Eupales: apud Latinos Siluius. Ixion apud Corinthios, vt ex Euſebio colligere eſt. Atque in his liber ſecundus Regum terminatur.

Digitized by Google

COMMENTARIVS
IN LIBRVM TERTIVM
REGVM.

ARGVMENTVM.

LIBRO primo Regum audiuimus acta duorum vltimorum Iudicum, ſcilicet Heli Pontificis & Samuëlis Prophetæ, ac geſta Saülis primi Regis Iſraëlis. Continet ergo primus Liber Chronologiam octoginta annorum: nam Heli præfuit Iſraëli annis 40. totidem Samüel & & Saul ſimul. Hiſce Actis intexuntur geſta Dauidis in adoleſcentia, antequàm crearetur rex, nimirum vnctio eius in regem facta à Samuële, duellum cum Goliath, bella cum Philiſthæis, fugæ & latebræ cùm eum perſequeretur Saül.

Libro ſecundo Regum audiuimus acta Dauidis, ab inito regno vſque ad eius finem & mortem, quod fuit ſpatium 40. annorum: tot annis enim regnauit Dauid.

Sequuntur iam duo Libri vltimi, ſcilicet tertius & quartus Regum, qui geſta Salomonis cæterorúmque Dauidis poſterorum Regum omnium enarrant vſque ad captiuitatem Babylonicam, in qua à Nabuchodonoſor & Chaldæis euerſa eſt Ieruſalem, Iudæique traducti ſunt in Babylonem, quod fuit ſpatium 430. annorum. Tot ergo annorum hiſtoria Regum Iſraëlis his duobus libris pertexitur, ideóque hi duo libri ab Hebræis propriè Regum, à Græcis Regnorum vocantur, cùm priores duo libri Samuëlis appellentur.

Accipe horum regum Ordinem, æquè ac temporis quo regnarũt ſeriem.

1. Salomon regnauit	40. annis	3. Regum 11. v. 42
2. Roboam eius filius	17. annis	3. Reg. 14. v. 21
3. Abia	3. annis	3. Reg. 15. v. 2
4. Aſa	41. annis	3. Reg. 15. v. 10
5. Ioſaphat	25. annis	3. Reg. 22. v. 42
6. Ioram	8. annis, ſed tribus cum patre, ac poſt eum ſolus quinque annis.	4. Reg. 8. v. 17
7. Ochozias	vno anno partim cum patre, partim ſolus	4. Reg. 8. v. 26
8. Athalia	6. annis	4. Reg. 11. v. 4
9. Ioas	40. annis	4. Reg. 12. v. 1
10. Amaſias	29. annis	4. Reg. 14. v. 2
11. Azarias, ſiue Ozias	52. annis	4. Reg. 15. v. 2
12. Ioatham	16. annis	4. Reg. 15. v. 33
13. Achaz	16. annis	4. Reg. 16. v. 2
14. Ezechias	29. annis	4. Reg. 18. v. 2
15. Manaſſes	55. annis	4. Reg. 21. v. 1
16. Amon	2. annis	4. Reg. 21. v. 19
17. Ioſias	31. annis	4. Reg. 22. v. 1
18. Ioachaz	tribus menſibus	4. Reg. 23. v. 31
19. Ioakim	11. annis.	4. Reg. 23. v. 36
20. Ioachin	tribus menſibus	4. Reg. 24. v. 8
21. Sedecias	11. annis	4. Reg. 24. v. 18

Collige hos omnes annos & inuenies 430. quos dixi hiſce duobus libris pertractari.

Digitized by Google

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID ſeni frigido quæritur vxor puella. Mox verſ. 5. Adonias ambitin uadítque regnum adiutus ab Abiathar Pontifice & Ioab militum duce. Verùm Dauid ad preces Bethſabee verſ. 30. iubet per Sadoc Pontificem, Nathan Prophetam & Banaiam Ducem vngi & coronari regem Salomonem. Quare Adonias fugit ad altare, ſed eum Salomon domum ſuam remittit.

1. ET rex Dauid ſenuerat, habebátque ætatis plurimos dies: cúmque operiretur
veſtibus, non calefiebat. 2. Dixerunt ergo ei ſerui ſui: Quæramus Domino
noſtro regi adoleſcentulam virginem, & ſtet coram rege, & foueat eum, dormiátque
in ſinu ſuo, & calefaciat Dominum noſtrum regem. 3. Quæſierunt igitur adoleſcen-
tulam ſpecioſam in omnibus finibus Iſraël, & inuenerunt Abiſag Sunamitidem, & addu-
xerunt eam ad regem. 4. Erat autem puella pulchra nimis dormiebátque cum rege &
miniſtrabat ei, rex vero non cognouit eam. 5. Adonias autem filius Haggith eleua-
batur, dicens: Ego regnabo: Fecítque ſibi currus & equites, & quinquaginta viros qui
currerent ante eum. 6. Nec corripuit eum pater ſuus aliquando, dicens: Quare hoc fe-
ciſti? Erat autem & ipſe pulcher valdè, ſecundus natu poſt Abſalom. 7. Et ſermo ei cum
Ioab filio Saruiæ, & cum Abiathar ſacerdote, qui adiuuabant partes Adoniæ. 8. Sa-
doc verò ſacerdos, & Banaias filius Ioiadæ, & Nathan propheta, & Semei & Rei, &
robur exercitus Dauid, non erat cum Adonia. 9. Immolatis ergo Adonias arietibus
& vitulis, & vniuerſis pinguibus, iuxta Lapidem zoheleth, qui erat vicinus Fonti Ro-
gel, vocauit vniuerſos fratres ſuos filios regis & omnes viros Iuda ſeruos regis. 10.
Nathan autem prophetam, & Banaiam, & robuſtos quoſque, & Salomonem fratrem
ſuum, non vocauit. 11. Dixit itaque Nathan ad Bethſabee matrem Salomonis: Num
audiſti, quòd regnauerit Adonias filius Haggith, & dominus noſter Dauid hoc ignora-
rat? 12. Nunc ergo veni, accipe conſilium à me & ſalua animam tuam, filiíque tui
Salomonis. 13. Vade, & ingredere ad regem Dauid: & dic ei: Nonne: tu Domine
mi rex iuraſti mihi ancillæ tuæ, dicens: Salomon filius tuus regnabit poſt me, & ipſe
ſedebit in ſolio meo? quare ergo regnat Adonias? 14. Et adhuc ibi te loquente cum re-
ge, ego veniam poſt te & complebo ſermones tuos. 15. Ingreſſa eſt itaque Bethſabee
ad regem in cubiculum: rex autem ſenuerat nimis, & Abiſag Sunamitis miniſtrabat ei:
16. inclinauit ſe Bethſabee, & adorauit regem. Ad quam rex, Quid tibi, inquit, vis?
17. Quæ reſpondens, ait: Domine mi, tu iuraſti per Dominum Deum tuum ancillæ
tuæ, Salomon filius tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit in ſolio meo. 18. Et ecce
nunc Adonias regnat, te, domine mi rex, ignorante. 19. Mactauit boues, & pinguia
quæque, & arietes plurimos, & vocauit omnes filios regis, Abiathar quoque ſacerdo-
tem, & Ioab principem militiæ: Salomonem autem ſeruum tuum non vocauit. 20.
Verumtamen domine mi rex, in te oculi reſpiciunt totius Iſraël, vt indices eis, quis ſe-
dere debeat in ſolio tuo, domine mi rex, poſt te. 21. Eritque cùm dormierit dominus
meus rex cum patribus ſuis, erimus ego & filius meus Salomon peccatores. 22. Ad-
huc illa loquente cum rege, Nathan propheta venit. 23. Et nuntiauerunt regi dicen-
tes: Adeſt Nathan propheta. Cúmque introiſſet in conſpectu regis, & adoraſſet eum
pronus in terram, 24. dixit Nathan: Domine mi rex, tu dixiſti: Adonias regnet poſt
me, & ipſe ſedeat ſuper thronum meum? 25. Quia deſcendit hodie, & immolauit bo-
ues, & pinguia, & arietes plurimos, & vocauit vniuerſos filios regis, & principes exer-
citus, Abiathar quoque ſacerdotem: illíſque veſcentibus, & bibentibus coram eo, &
dicentibus: Viuat rex Adonias: 26. Me ſeruum tuum, & Sadoc ſacerdotem, & Ba-

naiam filium Ioiadæ, & Salomonem famulum tuum, non vocauit. 27. Nunquid à do-
mino meo rege exiuit hoc verbum, & mihi non indicaſti ſeruo tuo, quis ſeſſurus eſſet
ſuper thronum domini mei regis poſt eum. 28. Et reſpondit rex Dauid, dicens: Vo-
cate ad me Bethſabee. Quæ cùm fuiſſet ingreſſa coram rege, & ſtetiſſet ante eum, 29.
iurauit rex, & ait: Viuit Dominus qui eruit animam meam de omni anguſtia, 30. quia
ſicut iuraui tibi per Dominum Deum Iſraël, dicens: Salomon filius tuus regnabit poſt
me, & ipſe ſedebit ſuper ſolium meum pro me: ſic faciam hodie. 31. Summiſſóque
Bethſabee in terram vultu, adorauit regem, dicens: Viuat dominus meus Dauid in
æternum. 32. Dixit quoque rex Dauid: Vocate mihi Sadoc ſacerdotem, & Nathan
prophetam, & Banaiam filium Ioiadæ. Qui cùm ingreſſi fuiſſent coram rege, 33. dixit
ad eos: Tollite vobiſcum ſeruos domini veſtri, & imponite Salomonem filium meum
ſuper mulam meam: & ducite eum in Gihon. 34. & vngat eum ibi Sadoc ſacerdos,
& Nathan propheta, in regem ſuper Iſraël: & canetis buccina, atque dicetis: Viuat rex
Salomon. 35. Et aſcendetis poſt eum, & veniet, & ſedebit ſuper ſolium meum, & ipſe re-
gnabit pro me: illique præcipiam vt ſit dux ſuper Iſraël, & ſuper Iudam. 36. Et reſpon-
dit Banaias filius Ioiadæ, regi dicens: Amen: ſic loquatur Dominus Deus domini mei
regis. 37. Quomodo fuit Dominus cum domino meo rege, ſic ſit cum Salomone, &
ſublimius faciat ſolium eius à ſolio domini mei regis Dauid. 38. Deſcendit ergo Sadoc
ſacerdos, & Nathan propheta, & Banaias filius Ioiadæ, & Cerethi, & Phelethi: & im-
poſuerunt Salomonem ſuper mulam regis Dauid, & adduxerunt eum in Gihon. 39.
Sumpſitque Sadoc Sacerdos cornu olei de tabernaculo, & vnxit Salomonem: & ce-
cinerunt buccina, & dixit omnis populus: Viuat rex Salomon. 40. Et aſcendit vniuer-
ſa multitudo poſt eum, & populus canentium tibiis, & lætantium gaudio magno, & inſo-
nuit terra à clamore eorum. 41. Audiuit autem Adonias, & omnes qui inuitati fuerant
ab eo, iámque conuiuium finitum: ſed erat & Ioab, audita voce tubæ, ait: Quid ſibi
vult clamor ciuitatis tumultuantis? 42. Adhuc illo loquente, Ionathas filius Abia-
thar ſacerdotis venit: cui dixit Adonias ingredere, quia vir fortis es, & bona nuntians.
43. Reſpondítque Ionathas Adoniæ: Nequaquam: Dominus enim noſter rex Dauid
regem conſtituit Salomonem: 44. miſítque cum eo Sadoc ſacerdotem & Nathan
prophetam, & Banaiam filium Ioiadæ, & Cerethi & Phelethi, & impoſuerunt eum ſu-
per mulam regis. 45. Vnxerúntque eum Sadoc ſacerdos & Nathan propheta regem
in Gihon: & adſcenderunt inde lætantes, & inſonuit ciuitas: hæc eſt vox, quam audi-
ſtis. 46. Sed & Salomon ſedet ſuper ſolium regni. 47. Et ingreſſi ſerui regis bene-
dixerunt Domino noſtro regi Dauid dicentes: Amplificet Deus nomen Salomonis
ſuper nomen tuum, & magnificet thronum eius ſuper thronum tuum. Et adorauit rex
in lectulo ſuo: 48. & locutus eſt: Benedictus Dominus Deus Iſraël, qui dedit hodie
ſedentem in ſolio meo, videntibus oculis meis. 49. Territi ſunt ergo, & ſurrexerunt
omnes qui inuitati fuerant ab Adonia, & iuit vnuſquiſque in viam ſuam. 50. Ado-
nias autem timens Salomonem, ſurrexit, & abiit, tenuítque cornu altaris. 51. Et
nuntiauerunt Salomoni, dicentes: Ecce Adonias timens regem Salomonem, tenuit
cornu altaris, dicens: Iuret mihi rex Salomon hodie, quod non interficiat ſeruum
ſuum gladio. 52. Dixítque Salomon: Si fuerit vir bonus, non cadet ne vnus quidem
capillus eius in terram: ſin autem malum inuentum fuerit in eo, morietur. 53. Miſit
ergo rex Salomon, & eduxit eum ab altari: & ingreſſus adorauit regem Salomonem:
dixítque ei Salomon: Vade in domum tuam.

VERS. 1. ET REX DAVID SENVERAT] Erat 70. annorum, quæ etiam tum erat periodus & terminus communis vitæ humanæ, vt ipſe ait Pſal. 89. 10. dicens: *Dies annorum noſtrorum in ipſis, ſeptuaginta anni*, qui etiamnum eſt terminus vitæ hominis: quare ab ætate Dauidis huc vſque (quod eſt ſpatium 2600. annorum) vix decreuit hominum ætas & vita.

CVMQVE OPERIRETVR VESTIBVS NON CALEFIEBAT [Fabulantur Rabbini hanc pœnam à Deo inflictam fuiſſe Dauidi, eò quòd ipſe in ſpelunca clam reſecuiſſet veſtem Saulis A regis ſui ſe perſequentis 1. Reg. 24. Alij cauſam frigiditatis aſſignant quòd à parentibus ſenibus & frigidis vltimo loco eſſet genitus. Verùm Script. hîc cauſam dat ætatem ſenilem: *Habebat*, inquit, *ætatis plurimos dies*, atque illos in continuis ærumnis, bellis, laboribus expenderat, viréſque exhauſerat. Addit Abul. eum morbo fuiſſe afflictum.

VER. 3. *Cur A... iſag data Da... idi?*

QVÆSIERVNT IGITVR ADOLESCENTVLAM] Huius hiſtoriæ naturalem medicam cauſam dat Galenus & Franc. Valeſius Medicus Philippi I. Regis Hiſpan. Cauſam moralem

lem aſſignat S. Hieron. Tropologica S. Proſper. Audi Valeſium ſacræ Philoſophiæ c.29. Suaſerunt, inquit, Dauidi adoleſcentulam potiùs quàm vinum aut veſtes pelliceas accipere, quia ille calor humanus in ſubſtantia eſt ſimillimus calori hominis naturali, eiúſque gradum non ſuperat. Vnde Galenus lib. 7. Methodi, vbi imbecillitatem frigidi & ſicci ventris curat, ait: *Ex iis verò quæ extrinſecus applicantur, boni habitus puella vnà ſit accubans, vt ſemper abdomen eius contingat:* quod, vt ait Valeſius, in ea ætate Dauidis effectum eſt, qua non potuerit virginem cognoſcere: alioqui multò magis eum læſiſſet congreſſus & copula maritalis, quàm contuliſſet admotio adoleſcentulæ. Sic Rudolphus Habſpurgenſis primus Auſtriacæ familiæ Imperator ſolebat, inquit Serarius ex Cuſpin. filiolas nobilium & principum, etiam vxores, ipſis præſentibus caſtè oſculari, quò l hectica febre & ſenio confectus diceret ſe ſuaueolentes ſpiritus ex earum ore haurire. Hæc ergo eſt litteralis & communis expoſitio Abul. Dion. Lyran. Serarij, Saliani, Sanchez, &c.

Cauſa litteralis.

Moralis.

Moralem cauſam dat S. Hieron. epiſt. 2. ad Nepotianum: *Nónne*, inquit, *tibi videtur, ſi occidentem ſequaris litteram, vel figmentum eſſe de mimo vel Arellanarum ludicra? frigidus ſenex obuoluitur veſtimentis, & niſi complexu adoleſcentulæ non tepeſcit. Viuebat adhuc Bethſabee; ſupererat Abigail, & reliquæ vxores eius, & concubinæ, quas Script. commemorat: omnes quaſi frigidæ repudiantur, & in vnius tantùm grandæuus caleſcit amplexibus, Abraham multò Dauid ſenior fuit, & tamen viuente Sara aliam non quæſiuit vxorem, Iſaac duplices Dauid annos habuit, & cum Rebecca iam vetula numquam friguit.* Vbi aduerte S. Hieronymum, æquè ac Angelomum & alios, eleuare hîc, & quaſi euertere ſenſum litteralem, qui omnino loco fundamenti ſtatuendus eſt: quare hiſce verbis tantùm ſignificant litteralem vt minùs vtilem hîc obiter prætereundum eſſe, ac morali, qui præcipuus eſt, inhærendum, quem ſic aſſignat ibidem S. Hieron. *Quæ eſt igitur iſta Sunamitis vxor & virgo, tam feruens vt frigidum calefaceret, tam ſancta vt calentem ad libidinem non prouocaret? Exponat Salomon ſapientiſſimus patris ſui delicias, & pacificus bellatoris viri narret amplexus. Poſſide ſapientiam, poſſide intelligentiam. Ne obliuiſcaris ac ne declinaueris à verbis oris mei, neque derelinquas illam, & apprehẽdet te: ama illam & ſeruabit te. Principium ſapientiæ, poſſide ſapientiam, & in omni poſſeſſione tua poſſide intelligentiam, circumda illam, & exaltabit te: honora illam, & amplexabitur te, vt det capiti tuo coronam gratiarum. Corona quoque deliciarum proteget te: omnes quoque virtutes corporis mutantur in ſenibus, & creſcente ſola ſapientia decreſcunt cætera.*

Probat idipſum ex etymo nominis, *Abiſag, & Sunamitis*, dum poſt plura ſubiicit: *Sed & ipſius nominis Abiſag ſacramentum, ſapientiam ſenum indicat ampliorem: interpretatur enim pater meus ſuperfluus, vel patris mei rugitus. verbum ſuperflui ambiguum eſt, ſed in præſenti loco virtutem ſonat, quòd amplior ſit in ſenibus, & redundans ac*

A *larga ſapientia. In alio autem loco ſuperfluus, quaſi non neceſſarius ponitur. Abiſag autem, id eſt rugitus, propriè nuncupatur; quod vt maris fluctus reſonat, &, vt ita dicam, de pelago veniens fremitus auditur. Ex quo oſtenditur abundantiſſimum, & vltra humanam vocem diuini ſermonis in ſenibus tonitruum commorari. Porrò Sunamitis in lingua noſtra coccinea dicitur, vt ſignificet callere ſapientiam, & diuina lectione feruere: quod licet Dominici ſanguinis indicet Sacramentum, tamen & feruorem oſtendit ſapientiæ.* Vnde optando concludit: *Amplexetur me modo ſapientia: & Abiſag noſtra, quæ numquam ſeneſcit, in meo requieſcat ſinu. Impolluta eſt, virginitatíſque perpetuæ, & quæ in ſimilitudinem Mariæ, cùm quotidie generet ſempérque parturiat, incorrupta eſt. Hinc reor dixiſſe Apoſtolum: Spiritu feruentes.*

B Hæc omnia ad verbum ex S. Hieron. tranſcripſit Angelomus, qui & addit: Hinc Dominus ait Lucæ 12. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi vt ardeat? Qui diſcipulorum corda ſuccendens cogebat dicere: Nónne cor noſtrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via & aperiret nobis ſcripturas? Hanc ſiquidem puellam amplecti ac diligere debemus, quæ ſapientiam ſignificat ſenum ampliorem: non pueriles declamationes, & ſapientium floſculos dialecticorum, ac verborum lenocinia.* Deinde idipſum probat exemplis Philoſophorum: *Si enim Cato*, inquit, *Romani generis diſertiſſimus, (vt quidam Doctorum protulit) octogenarius iam & ſenex Græcas litteras nec erubuerit, nec diſcere deſperauerit: & ſi certè, vt aiunt, Homerus refert, quòd de lingua Neſtoris iam vetuli & penè decrepiti dulcior melle oratio fluxerit: & ſapiens quidam Græciæ, cùm completis centum & ſeptem annis ſe cerneret mori, dixiſſe fer-*
C *tur: dolere quod tunc egrederetur è vita, quando ſapere cœpiſſet. Plato etiam octogeſimo anno ſcribens mortuus eſt: Socrates ſeptuaginta & nouem annos in docendi ſcribendíque labore compleuit: quantò magis, caleſcente corporis iuuentute inter bella corporis & inter incentiua vitiorum ſapientiam ediſcere debemus: vt in ſenectute etiam frigeſcentibus, in ſinu mentis noſtræ requieſcat, & foueat dormiatque nobiſcum, imò cibum ſpiritalis intelligentiæ nobis miniſtret? Poteſt nimirum etiam iſta mulier contemplatiuæ vitæ geſtare figuram, quam omnes perfecti incredibili amore complectẽtes in eius dilectione flammeſcunt.* Dauid ergo ducit Abiſag,
D quæ ſapientiam ſenilis ætatis propriam repræſentat. Nam *Abiſag*, interprete D. Hieronymo proximè citato, idem eſt quod *abundans*, & quod *rugitus*. *In ſenibus autem*, inquit, *abundantiſſimum & vltra humanam vocem diuini ſermonis tonitruum commoratur.*

Tropologicam cauſam dat S. Proſper lib. 2. Prædeſt. c. 27. Abiſag, ait, ſignificat animam Dei gratia caſtitatis calore ſuccenſam, quæ frigidas in fide potentias, vt membra regis magni ſuo accendit affectu.

Symbolicam dat Angelomus & Rupertus: Dauid, inquiunt, id eſt Chriſtus, mortuâ & reiectâ veteri Synagogâ Iudæorum, deſpõdit ſibi adoleſcentulam Abiſag, id eſt Eccleſiam nouam Chriſtianorum: *& tanto ardore fidei in eius dilectione caluit, vt propter illius amorem va-*

Digitized by Google

riis periculis ſe vltrò committeret, & ad vltimum pro eius nomine mori non recuſaret.

Vers. 4. ERAT AVTEM PVELLA PVLCHRA NIMIS] Phyſici tradunt, ait Dionyſ. puellas virgines calidiores eſſe corruptis quæ pepererunt, pulchras quoque plus mouere appetitum, & adducendo hilaritatem calorem naturalem exſuſcitare; etiam citra venereum congreſſum. Plura hac de re vide apud Abulenſ. quæſt. 4. & 5.

DORMIEBATQVE CVM REGE, ET MINISTRABAT EI] Quæres, an Abiſag fuerit vxor Dauidis, an ancilla? vxorem fuiſſe negat Abulenſ. c. 2. q. 23. probátque primò, quia ſi fuiſſet vxor Dauidis, Adonias eius filius non potuiſſet, nec auſus fuiſſet eam ſibi poſcere vxorem; hoc enim vetitum eſt Leuit. 18. 7. quod tamen ipſe fecit cap. 2. v. 17.

Secundò, quia Dauid frigidus impotens erat B ad copulam coniugalem: ergo inhabilis ad contrahendum matrimonium.

Abiſag fuit vxor Dauidis. Verùm Abiſag fuiſſe vxorem Dauidis paſſim docent cæteri Interpretes, vt S. Hieron. Procop. Theodor. Angelom. Lyran. Dionyſ. Serarius, Caiet. Salianus & Pineda lib. 5. de Salomone c. 1. n. 4. Hoc enim inſinuat Script. cùm ait: *Dormiebátque cum rege, &c. & non cognouit eam.* q. d. poterat eam cognoſcere vt maritus, ſed reipſa non cognouit, vtpote fridus & inhabilis ad generandum. Adde honeſtas hoc exigebat, vt non dormiret cum muliere, niſi quæ eſſet vxor; vt ſcilicet periculum tentationis & adulterij euitaret, ſi tentatio copulæ in præſentia virginis tam pulchræ eum inuaſiſſet.

Ad primum argumentum Abul. reſpondet Caiet. legem illam Leuitici, vt filius non du- C cat vxorem patris, intelligi de ea, quæ perfectè fuit vxor, nimirum quæ per copulam matrimonium cum eo conſummauit. Aut certè Adoniam fuiſſe legis huius ignarum, eò quòd eſſet laicus, & iuuenis aulicus, regíſque filius, qui non tam legem quàm regnum ſpectabat, ideóque Abiſag petiit vxorem, vt per eam quaſi patris vxorem & reginam in regnum euaderet, patreque ſuccederit, quod non potuiſſet ſperare, ſi Abiſag Dauidis fuiſſet ancilla duntaxat, non vxor: verùm hac de re plura dicam cap. 2. verſ. 17.

Ad ſecundum reſp. Dauidem non fuiſſe naturâ frigidum aut impotentem ad copulam, D imò potuiſſe vti actu coniugali: hoc enim inſinuat Script. cùm ait: *Et non cognouit eam.* q. d. potuit eam cognoſcere, at reipſa non cognouit, ne ei virginitatem adimeret, ſed conſeruaret. Multi enim frigidæ complexionis potentes ſunt ad actum coniugij. Vnde in ſenibus & ſterilibus, non eſt impotentia impediens & irritans matrimonium.

Pro quo nota. In ſenibus, qui ita frigidi & exhauſti ſunt, vt nec natura nec arte iuuari poſſint ad emittendum ſemen, nullum eſt matrimonium, ſi quod ineant: at verò in ſenibus, qui ſeminare poſſunt, licet non generare, eò quòd ſemen eorum ineptum ſit ad generandũ, validum eſt matrimonium, vti docet Sylueſter

A v. *matrimonium*, Scotus & Domin. de Soto in 4. tract. de matrim. Sanchez & alij: ſed hoc vitium & impotentia ſeminandi rara eſt. Vnde Eccleſia ordinariè concedit ſenibus etiam decrepitis facultatem contrahendi matrimonium. Vide noſtrum Thomam Sanchez tract. de Matrim. lib. 7. diſput. 92. n. 19. & ſeq. imò Nauarrus, Vega & alij opinantur ſemper in ſenibus valere contractum matrimonij, eò quòd ipſi retineant potentiam intrinſecam ſeminandi, & per accidens ſit, quòd illa ſenio impediatur ne in actum exire queat. Sed verius eſt, quod ait Sanchez & alij, ad matrimonium requiri veram & propriam potentiam ad copulam coniugalem, quæ fit per ſeminationem.

ADONIAS AVTEM FILIVS HAGGITH ELEVABATVR DICENS: EGO REGNABO] quia ipſe licet eſſet quartus Dauidis filius, mortuis tamen iam tribus primis Dauidis filiis, erat eius primogenitus: vnde iure primogenituræ videbatur ad eum regnum ſpectare; ſed quia illud ſuperbè ambiuit & præproperè adijt, idcircò eodem excidit, illúdque Salomon animi ſui modeſtia meruit obtinere, ad ſe tranſlatâ primogeniturę dignitate & honore. Vnde S. Ambroſ. Apol. 1. Dauid. c. 5. *Eouſque*, inquit, *præcauit Dauid, vt cùm Adoniam filium regnum ſibi vſurpare comperiſſet, conuentus, non eum qui præripere geſtiebat, ſed eum qui expectaret, eligeret.* Sciebat enim Salomoni deberi regnum ex Dei ordinatione & decreto; hoc enim ei Deus reuelarat lib. 2. c. 7. v. 12. ideóque Dauid Bethſabee iurarat quòd eius filium Salomonem ad regnum eueheret. Vers. 5.

ET SALOMONEM FRATREM SVVM NON VOCAVIT] vtpote ſuum in regno æmulum. Sciebat enim ei à Dauide & à Deo promiſſum eſſe regnum, ideóque illud ei præripere ſatagebat. Vers. 10.

ERIMVS EGO ET FILIVS MEVS SALOMON PECCATORES] q. d. ego & Salomon habebimur, & ab Adonia puniemur vt peccatores & rebelles, eò quòd ipſi regnum inuadenti non conſenſerimus. Rurſum *peccatores* ob adulterium, quod olim tecum commiſi: huius enim peccati infamia ab Adonia renouabatur & exaggerabatur, vt Salomonem regno priuaret, dicendo populo: Cauete ne Salomonem, vtpote adulteræ filium, ideóque infamem vobis regem creetis. Ita Caiet. Vnde S. Hieron. in Tradit. legit: *Erimus manzeres*, id eſt habebimur ſpurij & infames. Vers. 21.

SIC LOQVATVR DOMINVS DEVS] q. d. Approbet & confirmet Deus id quod tu loqueris, ſcilicet vt Salomon tibi in regno ſuccedat. Vers. 36.

SVMPSITQVE SADOC SACERDOS CORNV OLEI DE TABERNACVLO (erat ergo oleum hoc ſacrum, quo vngendus & conſecrandus erat rex Salomon) ET VNXIT SALOMONEM] Nota, vnctio regum Iuda ordinariè videtur facta à Pōtifice oleo ſancto. Id probatur, quia de Dauide dicitur: *Oleo ſancto meo vnxi eum*, Pſal. 88. 21. Idem patet de Salomone, quem hîc vnxit Sadoc oleo Tabernaculi quod erat Vers. 39. *Reges Iuda oleo ſancto vncti.*

Digitized by Google

A ſanctum. Erant enim reges quaſi chriſti Domini, vtpote vice Dei duces & rectores populi Dei fidelis & ſancti. Extraordinariè tamen à Propheta aliqui vncti ſunt, & tum ſubinde vſi videntur oleo non Tabernaculi, ſed alio communi, quod tamen à Propheta benedictum videtur, v.g. ſi à templo, vbi erat hoc oleum, longiùs abeſſet, vti Elias aberat agens in Samaria & monte Carmelo, cùm miſit Eliſæum vt vngeret Hazaël Damaſci, & Iehu in Ramot Galaad; imò communiter reges Iſraël, vtpote ſchiſmatici & hoſtes Iuda videntur vncti oleo non Tabernaculi, quod erat in Ieruſalem, ſed alio. Sic Abſalom 2. Reg. 19. 10. vnctus eſt, ſed non oleo ſancto, vtpote in rebellione, abſente Pontifice, & fugiente cum Dauid. Ioſue quoque non fuit vnctione, ſed impoſitione manuum conſecratus à Moſe dux populi, Num. 27.

B Porrò Dauid, ait Abulenſ. in prima vnctione non fuit à Samuele vnctus oleo ſancto, quia priuata fuit hæc vnctio; & ſi Saül illam reſciſſet, omnes malè mulctaſſet: nec in ſecunda, cùm à tribu Iuda fuit vnctus in Hebron; quia tunc tabernaculum, in quo erat oleum ſanctum, erat in Gabaon; vbi regnabat Isboſeth hoſtis Dauidis: ſed in tertia, cùm à toto Iſraële fuit vnctus, acceptúſque in regem.

Denique alio oleo vngebantur reges, alio Pontifices & ſacerdotes: reges enim oleo ſimplici, ſacerdotes verò oleo compoſito ex aromatibus, ſcilicet ex myrrha, cinnamomo, caſia, calamo, quæ oleo oliuarum miſcebantur, C vt patet Exodi 30. v. 23. & 31. ac 32. vbi hoc oleum vocatur ſanctũ, vetatúrque ſub pœna capitis ne quis laicus eo vngatur. Quare rex eo vngi non poterat, ſed oleo laico & vulgari, quod tamen dicebatur ſanctum, quia è ſancto tabernaculo acceptum, & certo aliquo ritu ſanctificatum, ad vngendum regem fidelem, qui populo Dei imperaret, à Pontifice cõſecrato adhibebatur. Longè ergo ſanctior erat conſecratio Sacerdotum, quàm Regum, vt patet ex eius ritu, qui deſcribitur toto capite 29. Exodi, & 8. Leuitici. Ita cenſent Oleaſter, Caiet. Yſtella, & Lipoman in Exodi 30. & fauet S. Auguſt. q. 135. in Exodum, ac Lorinus in Pſal. 88. 21. Contrarium tamen opinantur Rabbini, quos citat & ſequitur Genebrardus in Pſal. 88. v. D 21. Lyran. Dion. hîc & Iſidorus lib. 3. de Offic. c. 25. qui cenſent eodem oleo vnctos fuiſſe Dauidem & Salomonem eorúmque poſteros, quo vngebantur Pontifices. Aiunt enim ex Samuelis Prophetarum illius ſæculi conſilio diſpenſatum fuiſſe in lege id vetante Exodi 30. 31. & 32. cum regibus Dauidicæ familiæ, in Chriſti Domini ex ea orituri gratiam, cuius ſpiritualis & diuinæ vnctionis illa exterior typus fuit, & cuius tum illi, tum poſtea etiam reges omnes cognoſcerent ſe vicarios & miniſtros eſſe. Addit Iſidorus eos idcirco cognominatos eſſe Chriſtos, quia eodem chriſmate quo Sacerdotes vngerentur, vt ideo nefas eſſet illos tangere, Pſal. 104. 15. idem cenſet Pineda lib. 2. de Salomone c. 6. & Baradius tom. 2. lib. 3. cap. 41. Verùm hi omnes nituntur traditione Hebræorum, quæ ſæpè falſa eſt & fallax, præſertim hoc loco, vbi fingit diſpenſationem legi Dei directè contrariam. Quare prior ſententia, vti S. Script. conformior, ſic & verior eſt.

An ſacerdotali?

Denique hac vnctione ſignificabatur regem debere induere miſericordiã, cæteráſque virtutes, quæ oleo repræſentantur, ſeque debere ſubditorum eſſe medicum, vt ait Iſaias c. 3. 7. Vide de Chriſtianorum Regum vnctione noſtrum Ioannem Azor tom. 2. Inſtit. mor. lib. 10. c. 5. q. 1. art. 3. & lib. 11. c. 5. q. 3.

Quæres, quot annorum erat Salomon cùm vnctus fuit in regem? Hebræi tradunt eum fuiſſe duodecim annorum. Hebræos ſecutus eſt S. Ignatius Epiſt. ad Magneſianos, S. Hieron. Epiſt. 132. ad Vitalem, Euſeb. lib. 9. de Præpar. c. 4. Clemens Roman. lib. 2. Conſtit. Apoſt. c. 1. Cedrenus, Zonaras, Abulen. & Serarius. Rurſum Ioſephus ait Salomonem regem creatum anno ætatis 14. Seuerus Sulpitius verò anno 16. Ioſephus enim lib. 8. c. 2. in fine ait Salomonem vixiſſe 94. annis, regnaſſe 80. cœpit ergo regnare anno ætatis 14. Sed hic manifeſtus eſt error.

Dico igitur Salomonem, cùm rex creatus eſt fuiſſe viginti annorum. Probatur, quia iam vxorem duxerat, & ex ea genuerat Roboam: hic enim, cùm poſt 40. annos ei in regnum ſucceſſit, erat 41. annorum; ergo vno antequam pater regnaret, ab eo genitus fuit. Quod enim Rabbini & eorum ſequaces dicunt, Salomonem genuiſſe Roboam anno ætatis duodecimo, incredibile eſt, & communiter habetur impoſſibile. Et quis credat ſapientiſſimum Dauidem vxorem dediſſe Salomoni non niſi duodenni?

Salomon 20. annorum creatur rex.

Secundò, quia Dauid eum vocat virum cap. 2. 9. dicens: *Vir ſapiens es, vt ſcias quæ facies ei.*

Tertiò, quia Salomon mortuus eſt ſenex; & in ſenectute corruptus fuit à feminis. Ergo fuit tunc circiter 60. annorum. Ipſe autem 40. annis regnauit. Igitur creatus eſt rex anno ætatis vigeſimo. Ita Lyran. Torniellus, Gordonus, Salianus, Pineda lib. 8. c. 4. & alij, qui cenſent Salomonem ineuntem regnum fuiſſe 20. vel plurium annorum. Natus ergo eſt Salomon paulò poſt adulterium Dauidis, cùm ipſe ageret annum ætatis quinquageſimum, vt oſtendi 2. Reg. cap. 12. 24. Si enim regnare cœpiſſet anno 12. mortuus eſſet anno 52. quæ ætas eſt virilis, non ſenilis.

Dices 1. Paral. 29. 1. Salomon vocatur *puer.* Reſp. *puer*, id eſt iuuenis, vt vertunt Septuag. quia reſpectu templi tam magnifici quod fabricare debebat Deo, erat inſtar pueri ad tantum opus.

Et dixit omnis popvlvs: vivat rex Salomon] Hinc patet Salomonem publicè vnctum, & à toto populo acceptum in regem illico reipsâ regnare cœpiſſe, ac Dauidem iam ſenio feſſum regnum regníque adminiſtrationem in eum tranſtuliſſe. Id docent ſequentia. Nam mox Salomon vt rex Adoniæ pepercit, cúmque domum remiſit. Vnde S. Ambroſ. lib. 3. in Lucam. S. Auguſt. lib. 17. de Ciuit. cap. 8. S. Hieron. Epiſt. 132. Seuerus Sul- Vers. 39.

Digitized by Google

pitius & alij aſſerunt Salomonem viuente adhuc patre regnare cœpiſſe, ac diſertè Ioſephus lib. 7. c. 10. in fine: *Deducto*, inquit, *deinde in regiam Salomone, & in ſolio paterno collocato, ex ea die inpoſterum obedientes ei fuerunt.*

Symbol. Rupert. *Viuente adhuc patre*, inquit, *rex Salomon conſtituitur; quia profectò Deus Pater, qui Chriſtum conſtituit Regem heredem vniuerſorum, numquam mortuus, numquam eſt moriturus.*

Porrò ita Dauid tranſtulit regnum in Salomonem, vt tamen ipſe auctoritatem & ius regium, æquè ac onus curámque regni non depoſuerit, ſed vſque ad mortem retinuerit, ita tamen vt Salomonem ſecum regnare permiſerit, & in eum multa regni negotia tranſmiſerit. Id patet ex cap. 2. vbi Dauid moriens multa mandata dat Salomoni.

VERS. 45 VNXERVNTQVE EVM SADOC SACERDOS (ſummus, ſcilicet Pontifex) ET NATHAN PROPHETA REGEM IN GIHON] Gihon erat mons, & in eo fons vicinus monti Caluariæ, in quo Chriſtus crucifixus *regnauit à ligno Deus*, vt ex Septuag. canit Eccleſia. Vnde in cruce hunc ei Pilatus dedit titulum: *Ieſus Nazarenus rex Iudæorum.* Hoc ergo Chriſti ex ſe naſcituri regnum præfigurauit hîc Salomon vnctus in Gihon: Salomon enim, id eſt pacificus rex, expreſſus fuit typus Chriſti, qui eſt *Pax noſtra*, Epheſ. 2. 14. *qui fecit vtraque vnum*, ſcilicet tam Iudæos quàm gentes in ſeipſo vniens & reconcilians Deo. Porrò Salomonis nomen ſibi vſurparunt Turcarum Imperatores, à Salomone dicti Selymi & Solymanni; Germanorum Friderici (*fridericus* enim Germanicè idem eſt quod *pacis diues*) Græcorum, Irene & Irenæi.

Denique bis vnctus fuit Salomon, primò; hîc coram tribu Iuda ſubitò & tumultuariè, vt à regno excluderet Adoniam; ſecundò, publicè coram toto Iſraële, vt is eum regem acceptaret, quem ad hoc paulò ante mortem conuocauit Dauid, quando & Sadoc vnctus eſt in pontificem, vt expreſsè dicitur 1. Paral. 29. 22. Cœpit regnare Salomon anno mundi 2930. ante Romam conditam anno 269. ante ortum Chriſti 1020. iuxta tabulam Chronologicam quam præfixi Pentateucho.

VERS. 47. ET INGRESSI SERVI REGIS BENEDIXERVNT DOMINO NOSTRO REGI DAVID DICENTES: AMPLIFICET DEVS NOMEN SALOMONIS SVPER NOMEN TVVM, ET MAGNIFICET THRONVM EIVS SVPER THRONVM TVVM.] Sciebant hoc Dauidi non fore inuidioſum, ſed gratum & optatum. Optant enim parentes, vt filij opibus & gloria creſcant, ac à ſe relicta ſuperent. Creſcente enim gloriâ filij creſcit & gloria patris. Porrò voto huic populi re-

A ſpondit euentus: Salomon enim Dauidem regni amplitudine, opibus, deliciis, magnificentia, ſapientia & gloria ſuperauit; at non virtute & ſanctitate, ſaltem in ſenecta. Sic Honorio Imp. accinit Claudian. in quarto eius Conſulatu.

Aſpice, completur votum, iam natus adæquat
Te meritis, & quod magis eſt optabile, vincit.

Et Sidonius Apollinaris lib. 8. epiſt. 7. Audaci Præfecto: *Deum poſco*, ait, *vt te filij conſequantur, aut, quod magis decet velle, tranſcendant.* Vide Senecam lib. 3 de Beneficiis c. 36. & 37. vbi & varia filiorum exempla recenſet, qui parentes ſuos virtute & beneficiis vicerunt, ac poſteros vt idem faciant, adhortatur, addítque: *felices qui vicerint, felices qui vincentur.* Et cauſam dat: *Natura enim glorioſa virtus eſt, & anteire priores*
B *cupit.*

Porrò 1. Paral. 29. 24. additur: *Sed & vniuerſi principes, & potentes, & cuncti filij regis Dauid dederunt manum, & ſubiecti fuerunt Salomoni regi.* Hebr. habetur: *Dederunt manum ſub Salomone rege.* Vulgata exponendo addidit: *ſubiecti fuerunt*, vt illa porrectio manus fuerit in ſignum ſubiectionis. Secundò, *dederunt manum*, id eſt data manu fidelitatem promiſerunt Salomoni, ait Lyran. Tertiò, *dederunt manum*, in ſignum gratulationis & exultationis, congratulantes ſcilicet Salomoni fratri ſuo de adepto regno.

ET ADORAVIT REX IN LECTVLO SVO] q. d. Dauid Deum adorans laudauit, eíque gratias egit, quòd dediſſet ſibi ante mortem videre ſucceſſorem filium Salomonem, ſedentem in throno regio cum tanto populi applauſu.

C SI FVERIT VIR BONVS, NON CADET NE VERS. 52.
VNVS QVIDEM CAPILLVS EIVS IN TERRAM] q. d. Si Adonias deinceps probè, fideliter & obedienter ſe erga me geſſerit, vt me regem agnoſcat, nec quid rebellionis contra me moliatur, condonabo ei quòd regnum inuaſerit, nec quid mali ei inferam. Sin autem rurſum per artes & inſidias regnum ambiuerit, puniam eum pro meritis. Et quia hoc fecit Adonias, ideo à Salomone occiſus eſt, vt audiemus cap. ſequenti.

VADE IN DOMVM TVAM] Sunt verba Salomonis Adoniæ ſuboffenſi, eiúſque ambitionem caſtigantis, ac minitantis ſi quid noui moliatur iuſtum ſupplicium. q. d. Ego tibi, ô Adonia, hac vice ambitionem tuam & iniuriam mihi illatam condono: ſed ſi deinceps quid tale attentaris, ſcito me huius iniuriæ memorem fore, ac te pro vtraque acrius caſtigaturum. Vade ergo in domum tuam, ibi quieſce, & res tuas age, nec te publicis regni mei negotiis immiſceas, alioqui iuſtam meam vindictam experieris. VERS. 53.

Digitized by Google

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID moriturus vltima Salomoni dat monita. Primùm, vt Dei præcepta obſeruet; ſic enim in regno fore felicem. Secundùm, vt ſcelera Ioab & Semei caſtiget. Tertiùm, vt filiis Berzellai ſibi benefici gratiam rependat. Denique mortuo Dauide regnat Salomon verſ. 11. qui Adoniam petentem Abiſag ſibi dari in vxorem, iubet occidi. Mox verſ. 26. Abiathar Pontificem cum Adonia conſpirantem ablegat in Anathoth, & verſ. 28. mandat trucidari Ioab, deniquè v. 36. Semei ſua iuſſa violantem necari imperat.

1. APpropinquauerunt autem dies Dauid vt moreretur, præcepítque Salomoni filio
ſuo, dicens: 2. Ego ingredior viam vniuerſæ terræ: confortare, & eſto vir. 3.
Et obſerua cuſtodias Domini Dei tui, vt ambules in viis eius, vt cuſtodias ceremonias
eius, & præcepta eius, & iudicia, teſtimonia, ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi: vt intelli-
gas vniuerſa quæ facis, & quocumque te verteris: 4. vt confirmet Dominus ſer-
mones ſuos, quos locutus eſt de me, dicens: Si cuſtodierint filij tui vias ſuas, &
ambulauerint coram me in veritate, in omni corde ſuo, & in omni anima ſua,
non auferetur tibi vir de ſolio Iſraël. 5. Tu quoque noſti quæ fecerit mihi Ioab
filius Saruiæ, quæ fecerit duobus principibus exercitus Iſraël, Abner filio Ner, &
Amaſæ filio Iether: quos occidit, & effudit ſanguinem belli in pace, & poſuit cruo-
rem prælij in balteo ſuo, qui erat circa lumbos eius, & in calceamento ſuo quod erat in
pedibus eius. 6. Facies ergo iuxta ſapientiam tuam, & non deduces canitiem eius pa-
cificè ad inferos. 7. Sed & filiis Berzellai Galaaditis reddes gratiam, erúntque come-
dentes in menſa tua: occurrerunt enim mihi quando fugiebam à facie Abſalom fratris
tui. 8. Habes quoque apud te Semei filium Gera filij Iemini de Bahurim, qui maledi-
xit mihi maledictione peſſima, quando ibam ad Caſtra: ſed quia deſcendit mihi in oc-
curſum cùm tranſirem Iordanem, & iuraui ei per Dominum, dicens: Non te interfi-
ciam gladio: 9. tu noli pati eum eſſe innoxium. Vir autem ſapiens es, vt ſcias quæ fa-
cies ei, deducéſque canos eius cum ſanguine ad inferos. 10. Dormiuit igitur Dauid cum
patribus ſuis, & ſepultus eſt in ciuitate Dauid. 11. Dies autem quibus regnauit Dauid
ſuper Iſraël, quadraginta anni ſunt: in Hebron regnauit ſeptem annis: in Ieruſalem,
triginta tribus. 12. Salomon autem ſedit ſuper thronum Dauid patris ſui, & firmatum
eſt regnum eius nimis. 13. Et ingreſſus eſt Adonias filius Haggith ad Bethſabee ma-
trem Salomonis. Quæ dixit ei: Pacificúſne eſt ingreſſus tuus? Qui reſpondit: Pacifi-
cus. 14. Addidítque: Sermo mihi eſt ad te. Cui ait: Loquere. Et ille: 15. Tu inquit,
noſti, quia meum erat regnum, & me præpoſuerat omnis Iſraël ſibi in regem: ſed tranſ-
latum eſt regnum, & factum eſt fratris mei: à Domino enim conſtitutum eſt ei. 16.
Nunc ergo, petitionem vnam precor à te, ne confundas faciem meam. Quæ dixit ad
eum: Loquere. 17. Et ille ait: Precor vt dicas Salomoni regi (neque enim negare tibi
quidquam poteſt) vt det mihi Abiſag Sunamitidem vxorem. 18. Et ait Bethſabee: Be-
nè, ego loquar pro te regi. 19. Venit ergo Bethſabee ad regem Salomonem, vt lo-
queretur ei pro Adonia: & ſurrexit rex in occurſum eius adorauítque eam & ſedit ſu-
per thronum ſuum: poſitúſque eſt thronus matri regis, quæ ſedit ad dexteram eius. 20.
Dixítque ei: Petitionem vnam paruulam ego deprecor à te; ne confundas faciem
meam. Et dixit ei rex: Pete mater mea: neque enim fas eſt vt auertam faciem tuam.
21. Quæ ait: Detur Abiſag Sunamitis Adoniæ fratri tuo vxor. 22. Reſpondítque
rex Salomon, & dixit matri ſuæ: Quare poſtulas Abiſag Sunamitidem Adoniæ? po-
ſtula ei & regnum; ipſe eſt enim frater meus maior me, & habet Abiathar ſacerdotem, &

Digitized by Google

Ioab filium Saruiæ. 23. Iurauit itaque rex Salomon per Dominum, dicens: Hæc faciat
mihi Deus, & hæc addat, quia contra animam ſuam locutus eſt Adonias verbum hoc.
24. Et nunc viuit Dominus, qui firmauit me, & collocauit ſuper ſolium Dauid pa-
tris mei, & qui fecit mihi domum, ſicut locutus eſt, quia hodie occidetur Adonias. 25.
Miſitque rex Salomon per manum Banaiæ filij Ioiadæ, qui interfecit eum & mortuus
eſt. 26. Abiathar quoque ſacerdoti dixit rex: Vade in Anathoth ad agrum tuum,
equidem vir mortis es: ſed hodie te non interficiam, quia portaſti arcam Domini Dei
coram Dauid patre meo, & ſuſtinuiſti laborem in omnibus, in quibus laborauit pater
meus. 27. Eiecit ergo Salomon Abiathar, vt non eſſet ſacerdos Domini, vt imple-
retur ſermo Domini, quem locutus eſt ſuper domum Heli in Silo. 28. Venit autem
nuntius ad Ioab, quòd Ioab declinaſſet poſt Adoniam, & poſt Salomonem non decli-
naſſet: fugit ergo Ioab in tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris. 29.
Nuntiatúmque eſt regi Salomoni, quòd fugiſſet Ioab in tabernaculum Domini, &
eſſet iuxta altare: miſitque Salomon Banaiam filium Ioiadæ, dicens: Vade, interfice
eum. 30. Et venit Banaias ad tabernaculum Domini, & dixit ei: Hæc dixit rex: Egre-
dere. Qui ait: Non egrediar, ſed hîc moriar. Renuntiauit Banaias regi ſermonem,
dicens: Hæc locutus eſt Ioab, & hæc reſpondit mihi. 31. Dixítque ei rex: Fac ſicut lo-
cutus eſt: & interfice eum, & ſepeli, & amouebis ſanguinem innocentem, qui effuſus
eſt à Ioab, à me, & à domo patris mei. 32. Et reddet Dominus ſanguinem eius ſuper
caput eius, quia interfecit duos viros iuſtos, melioréſque ſe: & occidit eos gladio, pa-
tre meo Dauid ignorante, Abner filium Ner principem militiæ Iſraël, & Amaſam fi-
lium Iether principem exercitus Iuda: 33. & reuertetur ſanguis illorum in caput Ioab,
& in caput ſeminis eius in ſempiternum. Dauid autem & ſemini eius, & domui & thro-
no illius, ſit pax vſque in æternum à Domino. 34. Aſcendit itaque Banaias filius Ioia-
dæ, & aggreſſus eum interfecit; ſepultúſque eſt in domo ſua in deſerto. 35. Et conſti-
tuit rex Banaiam filium Ioiadæ pro eo ſuper exercitum, & Sadoc ſacerdotem poſuit
pro Abiathar. 36. Miſit quoque rex, & vocauit Semei, dixítque ei: Ædifica tibi do-
mum in Ieruſalem, & habita ibi: & non egredieris inde huc atque illuc. 37. Qua-
cumque autem die egreſſus fueris, & tranſieris Torrentem Cedron, ſcito te interfi-
ciendum: ſanguis tuus erit ſuper caput tuum. 38. Dixítque Semei regi: Bonus ſermo,
ſicut locutus eſt dominus meus rex, ſic faciet ſeruus tuus. Habitauit itaque Semei in Ie-
ruſalem diebus multis. 39. Factum eſt autem poſt annos tres vt fugerent ſerui Semei
ad Achis filium Maacha regem Geth: nuntiatúmque eſt Semei, quòd ſerui eius iſſent
in Geth. 40. Et ſurrexit Semei, & ſtrauit aſinum ſuum: iuítque ad Achis in Geth ad
requirendum ſeruos ſuos, & adduxit eos de Geth. 41. Nuntiatum eſt autem Salomoni,
quòd iſſet Semei in Geth de Ieruſalem, & rediiſſet. 42 Et mittens vocauit eum, dixít-
que illi: Nonne teſtificatus ſum tibi per Dominum, & prædixi tibi: Quacumque die
egreſſus, ieris huc & illuc, ſcito te eſſe moriturum? Et reſpondiſti mihi: Bonus ſermo,
quem audiui. 43. Quare ergo non cuſtodiſti iuſiurandum Domini, & præceptum
quod præceperam tibi? 44. Dixítque rex ad Semei: Tu noſti omne malum, cuius ti-
bi conſcium eſt cor tuum, quod feciſti Dauid patri meo: reddidit Dominus malitiam
tuam in caput tuum. 45. Et rex Salomon benedictus, & thronus Dauid erit ſtabilis co-
ram Domino vſque in ſempiternum. 46. Iuſſit itaque rex Banaiæ filio Ioiadæ: qui
egreſſus, percuſſit eum, & mortuus eſt.

EGO INGREDIOR VIAM VNIVERSÆ TERRÆ] id eſt, omnium terrigenarum, ſiue hominum omnium in terra habitantium, q. d. Ego tendo ad mortem, vti cæteri homines qui terram incolunt, vt à terra è qua plaſmatus ſum in terram & puluerem redeam. Eſt Metonymia, ſignificans idem quod alibi dicitur: *Ego ingredior viam vniuerſæ carnis*, id eſt viam mortis, quam ingrediuntur, omnes qui carne conſtant. Salubris eſt hæc mortis & ſepulchri memoria, iuxta illud Eccli. 7. 40. *In omnibus operibus memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.* Et c. 14. 12. *Memor eſto quoniam*

Memoria mortis ſalubris.

A *mors non tardat*, &c. *teſtamentum enim huius mundi* eſt, quòd omnis homo *morte morietur*. Simili modo S. Antonius moriturus, teſte S. Athanaſio, ait diſcipulis: *Ego quidem filioli ſecundùm eloquia ſcripturarum, patrum gradior viam. Iam enim Dominus me inuitat, iam cupio videre celeſtia. ſed vos, ô viſcera mea, admoneo, ne tanti temporis laborem repentè perdatis. Hodie vos religioſum ſtudium arripuiſſe arbitramini, & cœpta voluntatis fortitudo ſuccreſcat.* Et S. Paulus primus Eremita ſub mortem Dei inſtinctu viſitatus à S. Antonio, teſte S. Hieron. *En*, inquit, *quem tanto labore quæſiſti, putridis ſenectu-*

Exempla.

Digitized by Google

te membris operit inculta canities. En vides hominem puluerem mox futurum. Et paulò pòſt: *quia dormitionis meæ tempus aduenit, & quod ſemper cupiebam, diſſolui & eſſe cum Chriſto, peracto curſu ſupereſt mihi corona iuſtitiæ; tu miſſus es a Domino, qui humo corpuſculum meum tegas, imò terra terram reddas.* Et S. Maria Ægyptiaca ad Zoſimam: *Sepeli,* inquit, *Abba Zoſima miſeræ Mariæ corpuſculum. Redde terræ quod ſuum eſt, & pulueri adiice puluerem. Ora tamen Dominum pro me.* Et Barlaam ad Ioſaphat: *Non iam,* inquit, *chariſſime fili, nos in hac vita eadem domus ac menſa coniunget. Iam enim vltimam patrum meorum viam ingredior. Quocirca tibi faciendum eſt, vt per mandatorum diuinorum obſeruationem, atque in hoc loco ad extremum vſque vitæ diem commorationem, tui erga me amoris ſpecimen exhibeas: ſic nimirum vitæ tuæ rationes inſtituens quemadmodum didiciſti, nec vnquam abiectæ atque ignauæ animæ meæ memoriam intermittens. Multùm itaque vale: atque in Chriſto delectare & exulta: quoniam terrena & interitui obnoxia cum ſempiternis & ab interitu alienis bonis commutaſti, ac propinqua eſt operum tuorum merces, ac iam iamque adeſt qui mercedem refert.* Ita Damaſcenus in eorum hiſtoria.

VERS. 3. ET OBSERVA CVSTODIAS DOMINI DEI TVI] *Cuſtodias,* id eſt præcepta quæ Deus à te & cæteris obſeruari & cuſtodiri iuſſit. Patet ex ſequent. *Cuſtodiæ* ergo vocantur hîc res cuſtodiendæ per metonymiam.

VT INTELLIGAS VNIVERSA QVÆ FACIS] hoc eſt, vt intelligenter & prudenter agas quæcumque ages; hoc enim ſignificat Hebr. השכיל *haskel*: vnde Chald. vertit, *vt proſpera reddas omnia quæ feceris*; Alij, *vt felix ſis in omnibus quæ agis.* Qui enim prudenter ſua agit, hîc proſperè ea agit. Prudentia enim eſt mater proſperitatis & felicitatis, ſicut imprudentia infelicitatis.

VERS. 5. ET EFFVDIT SANGVINEM BELLI (qui ſcilicet poterat eſſe cauſa belli) IN PACE, ET POSVIT CRVOREM PRÆLII IN BALTHEO SVO, &c. ET IN CALCEAMENTO SVO] q. d. Ioab proditoriè occidit Abner & Amaſam, præ ſe ferens amicum & arctum adeò eorum complexum, vt in complexu hoc doloſè eos transfodiens, baltheus & calcei eius ſanguine cæſorum tingerentur. Ita Lyran. Vatab. & alij: vocat autẽ hunc ſanguinem *belli & prælij,* quia periculum belli erat ex hac cæde; ne ſcilicet totus Iſraël Dauidi rebellaret, vellétque vlciſci proditoriam hanc cædem ſuorum ducum Abner & Amaſæ factam à Ioab, ideóque Dauid eum hîc iubet occidi. Rurſum: τὸ *belli* alludit ad bellum, in quo iuſtè Abner occidit Aſaëlem fratrem Ioab, cuius necem proinde Ioab vltus eſt cæde Abneris. q. d. Ioab vlciſci voluit ſanguinem fratris ſui Aſaëlis occidendo Abner, ſed perperam & iniquè. Nam Abner iuſtè in bello occidit Aſaëlem; Ioab autem iniquè & proditoriè occidit Abner in pace, cùm Abner iam reconciliatus eſſet Dauidi, imò totum Iſraël ad eum reduceret. Quare Ioab Abnerem & Amaſam in pace occidit quaſi in

A prælio, adeóque pacem proditoriè conuertit in prælium, quo prælians & gladium ſtringens vtrumque fraudulenter occidit, cùm ipſi putarent ſe eſſe in pace, omniáque ſibi cum Dauid & Ioab eſſe pacifica, ob pacem cum eo initam, idque, præ ſe ferret Ioab vtrúmque doloſè complexans & oſculans, quæ magna fuit Ioabi fraus, iniuſtitia & perfidia.

FACIES ERGO IVXTA SAPIENTIAM TVAM, VERS. 6.
vt quæſitâ commodâ occaſione, & iuſto prætextu eum punias: ET NON DEDVCES CANITIEM EIVS PACIFICE AD INFEROS] q. d. Non ſines eum ſenem pacificè in lecto mori, ſed violenta morte plectes: nam ante Chriſtum omnes morientes deſcendebant ad inferos, ſaltem ad limbum Patrum. Lex enim talionis à lege naturæ diuina & humana lata eſt,

B vt, qui alium occidit, occidatur.

Dices, cur Dauid non occidit Ioab, ſed id mandauit Salomoni. Reſp. quia cùm Ioab occidit Abnerem & Amaſam, Dauid non habebat potentiam & vires ad id ſufficientes. Necdum enim in regno erat planè confirmatus, ſed metuebat Ioab ne is contra ſe Iſraëlem concitaret, vti paulò antè concitarat Abner; poſtea verò Dauid bellis continuis implicitus id facere non potuit, præſertim quia Ioabo egebat; nec enim alium habebat tam idoneum quem caſtris præficeret. Mandauit ergo id Salomoni, qui plena pace potiebatur, ideóque plena dignitate & auctoritate pollebat. Ita Ioſephus. Aliam cauſam, cur Dauid iuſſerit occidi Ioab, affert Theodor. quia timuit, in-

C quit, ne is ſolita vſus malitia deſpiceret iuuentutem Salomonis, & vel eum per ſpeciem beneuolentiæ interficeret, ſicut prædictos occiderat; vel apertam inſtrueret aciem, & diuideret Iſraëlem intrudendo regem Adoniam, cui fauebat, qui regni ſpem non planè abiecerat, vt ſequentia declarabunt.

QVI MALEDIXIT MIHI MALEDICTIONE VERS. 8.
PESSIMA] Septuag. ὀδυνηρᾷ, id eſt *doloroſa,* Chald. *amara*; Hebr. eſt נמרצת *nimreſet,* quod Hebræi apud S. Hieron. ſic explicant, vt per quinque litteras, quibus hæc vox conſtat, quinque conuicia quę Semei iecit in Dauidem, ſignificentur. nimirum per primam *nun* ſignificet נואף *Noeph,* id eſt adulter propter adulterium eum Bethſabee: per ſecundam *mem* מואבי Moabi, id eſt Moabita, eò quòd Dauid

D ex ignobili Ruth Moabitide genus duceret; per tertiam *reſh,* רוצח *rothſeat,* id eſt homicida, propter Vriam & tot alios è medio ſublatos. Per quartam *tſade,* צרוע *tſarua,* id eſt leproſus, eò quòd Dauid iam non aliter eiectus ex vrbe videretur quàm ſoleant leproſi, quorum conſortium omnes horrent & execrantur; per quintam *tau* תועבה deſignatur *tohaba,* quod abominabile ſignificat.

NON TE INTERFICIAM GLADIO] Hinc patet Dauidem cùm dixit Semei: *Non morieris,* non plenam ei dediſſe veniam & impunitatem, ſed limitatam & reſtrictam ad tempus vitæ Dauidis. q. d. Ego non interficiam te, per omnem vitam meam tibi condonabo vitam: ſed poſt mortem meam caue tibi, quia Salomon filius meus meo inſtinctu quæret occa-

di; cùm enim hæc promiſſio non ſit debita, ſed gratuita & liberalis, ex mente promittentis interpretanda & limitanda eſt, ait Abul. Commendat ergo Dauid hîc Salomoni iuſtitiam in omnes, ſed præſertim in maleficos, quos ipſe hucuſque clementer viuere permiſerat, vt nunc ipſe ſatisfaceret iuſtitiæ, quæ in ſua clementi permiſſione tacitè intelligebatur, iuxta illud Pſal. 71. 1. *Deus iudicium tuum regi da, & iuſtitiam tuam filio regis.*

VERS. 10. DORMIVIT IGITVR DAVID CVM PATRIBVS SVIS, ET SEPVLTVS EST IN CIVITATE DAVID] putà in Sion. *Dormiuit.* S. Script. mortem vocat ſomnum, ob fidem & ſpem reſurrectionis. Nam in die iudicij à morte quaſi è ſomno euigilabimus ad vitam æternam. Hinc pia fidelium conſuetudo habet, vt cum quis moritur, dicant: *Obdormiuit in domino.*

Elogium Dauid.s. Porrò Ioſephus in fine lib. 7. Dauidi hoc dat elogium quaſi Epitaphium. Dauid fuit *vir optimus & omnibus virtutibus præditus, quas regem tot gentium incolumitati proſpicientem habere oportebat. Nam fortis erat, vt nemo alius: & in certaminibus pro ſubiectorum tutela ſuſceptis primus ſe periculis obiiciebat, exemplo ſuo militem ad præclara facinora excitans, & non tanquam Dominus pro imperio ad officium cogens. Idem in conſiliis prudentiſſimus, & egregiè callens, quid in præſens, quidve in futurum conduceret. Ad hæc ſobrius, mitis, benignus erga calamitoſos, iuſtus, humanus: quæ quidem præcipuè ſunt regum virtutes, nec in tanta poteſtate vmquam ab æquitate deflexit, niſi quod ad Vriæ vxorem attinet. Tantas præterea diuitias reliquit, quantas nullus alius rex, vel Hebræorum, vel aliarum gentium.*

Sepultura. De ſepultura deinde eiuſdem hæc illico ſubiicit: *Sepeliuit eum Salomon Hieroſolymis magnificè, præter ſolemnia illa in regum funeribus, illatis etiam in monumentum eius maximis diuitiis, quarum magnitudinem facile ſit coniectare ex hoc quod dicemus. Nam poſt annos MCCC. Hyrcanus pontifex oppugnatus ab Antiocho cognomine Pio, Demetrij filio, volens pecuniam ei dare, vt abducto exercitu obſidionem ſolueret, nec valens aliunde ſumere, apertà cellà monumenti Dauidis, & prolatis inde tribus talentorum millibus, eorúmque parte Antiocho numeratà, oppugnationis periculo ſe exemit, ſicut & alibi indicauimus. Ac rurſum poſt multos annos elapſos Herodes rex alià cellà apertà magnam pecuniam ſuſtulit, ad loculos tamen, qui regum cineres continebant, neuter eorum peruenit. Singulari enim arte ita erant ſub terram conditi, vt ab ingredientibus monumentum inueniri nequirent.* Verùm horum fides ſit penes Ioſephum: tot enim talentorum multitudo in ſepulchrum defoſſa videtur penè incredibilis, ac cellæ eam ægrè capere potuiſſent. Porrò 1. Paral. 29. 28. de Dauide dicitur: *Et mortuus eſt in ſenectute bona, plenus dierum, & diuitiis & gloria.* Fuit enim ipſe regum omnium idea & exemplar, ideóque in omnibus ferè typus Chriſti, vti per ſingula fusè oſtendit noſter Salianus anno mundi 3021. num. 62. & ſeq. Vide Elogia Dauidis Eccleſ. 49. verſ. 2. & ſeq. vbi eadem explicui.

VERS. 17. VT DET MIHI ABISAG SVNAMITIDEM

A VXOREM] Fuerat Abiſag vxor Dauidis regis: vnde eam poſtulat Adonias filius Dauidis, vt per eam quaſi reginam euadat ad regnum, & à populo ſibi fauente acclametur rex. Conſilium hoc Adoniæ ſuggeſſiſſe Ioab qui eius partes fouebat, erátque vir ſagax, & callidus, cenſent Theodor. Hugo. Abul. Dion. Ioab enim ſibi à Salomone metuebat, & meritò, vti mox patebit.

Quæres, quomodo Adonias auſus eſt petere vxorem patris ſui, cùm id vetetur Leuit. 18. 7. Reſp. Ioſephus, Caiet. & Serarius, ibi tantùm vetari, ne quis vxorem ducat illam quæ cognita eſt à patre. Abiſag autem non fuit cognita à Dauide, ſed manſit virgo. Vnde eius matrimonium illa Leuit. lege non fuiſſe vetitum. Vt vt

B eſt, Adonias huius legis ignarus videtur putaſſe hoc matrimonium eſſe licitum, aut certè amore pulchritudinis Abiſag, & ambitione regnandi excæcatus illam paruipendit.

Porro an iuri naturæ licitum ratúmque ſit matrimonium filij ducentis vxorem patris, variæ ſunt Doctorum ſententiæ. Nam noſter Thomas Sanchez lib. 7. de imped. matrim. diſp. 66. docet matrimonium in primo gradu affinitatis in linea recta, putà ſoceri cum nuru, vel ſocrus cum genero, non eſſe irritum iure naturæ, ideóque eſſe diſpenſabile. Probat, quia tale fuiſſet matrimonium Adoniæ cum Abiſag vxore patris ſui Dauidis. Si enim hoc fuiſſet irritum, vtique Adonias non poſtulaſſet illam ſibi in vxorem. Citat Sanchez in hanc ſententiam S. Thomam. Alenſem, Abulen *An coniugium nurus cum ſocero ſit iure naturæ irritum?*

C ſem, Gabrielem, Tapperum, & plures alios.

Ex aduerſo Bellarm. lib. 1. de Matrim. c. 28. docet matrimonium tale eſſe irritum iure naturæ & indiſpenſabile, qui numquam in eo diſpenſatum legimus. Eſt enim planè contra honeſtatem naturalem & pudorem paternum maternúmque. Idem tenet P. Ægidius Coninck, qui ex Ioſepho Acoſta lib. 6. Indic. c. 21. narrat Paulum IV. Pontif. cum concilio Limenſi ita decidiſſe, ſcilicet vt inde Perüani, qui matrimonium contraxerant cum nouerca vel cum nuru, non admitterentur ad Baptiſmum niſi priùs ſoluerent tale matrimonium, velut iure naturæ irritum. Ad Abiſag, reſpondet Bellarm. primò, illam non fuiſſe vxorem Dauidis; non enim in Script. vocatur vxor, ſed

D tantùm calefactrix ſenis. Secundò, ſi fuit vxor Adoniam illicitè petiiſſe vxorem, vt pote contra legem Leuit. 18. 7. & 15. ideóque iuſtè à Salomone iuſſum occidi: plus enim hîc valere debet ſententia Salomonis regis ſapientiſſimi, quàm poſtulatio Adoniæ. Hanc ſententiam ſequitur Paludanus, Sotus, Valentia, Nauarr. Couarru. Syluester, Vaſquez & plurimi alii, quos citat Sanchez loco citato & Ægidius Coninck diſp. 32. de imped. matrim dubio 4. concluſ. 3.

Problema ergo eſt an matrimonium ſoceri cum nuru, vel generi cum ſocru ſit iure naturæ irritũ. Vtrimque enim ſunt graues auctores, his, & quidem pluribus aſſerentibus, illis negantibus, Vtraque ergo ſententia probabi-ſſionem tuum ſcelus & maledictum caſtigan-

Digitized by Google

lis, eſt & vtramque in praxi ſequi poteſt Pontifex, A vt in eo vel diſpenſet, ſi iuſta prægnánſque cauſa ſubſit; vel diſpenſationem neget, ſicut huc vſque negauit (& quidem adhuc recenter his diebus, quibus Romæ verſor) ob rei indecentiam: certè publicum huius diſpenſationis non extat exemplum, quod ſciam.

Illud certum eſt, apud omnes matrimonium hoc iure naturæ vetari, ac multò magis lege veteri, vt patet Leuit. 18. 15. & c. 20. 14. & Deuter. 27. 20. Quare Adonias volens hanc legem violare, iuſtè à Salomone repelli & plecti potuit ac debuit. præſertim quia per hoc tacitè ambiebat regnum.

Multò magis iure naturæ vetitum & irritum eſt, ideóque indiſpenſabile matrimonium in primo gradu conſanguinitatis lineæ rectæ, vt B ſi pater velit ducere filiam, vel mater ſuum filium, vti omnes Doctores docent. Quocirca ab Eccleſia colitur & celebratur S. Dymna, quæ cùm eſſet filia regis Hiberniæ, ab eo ob formam in coniugem appetita, cùm ipſa id conſtanter abnueret, à patre gladio obtruncata pro caſtitate Martyr occubuit, cuius ſanctitatem Deus multis illuſtrauit, & etiamnum illuſtrat miraculis; vnde magnus energumenorum & maniacorum ad ſepulchrum eius (quod Geelæ in Brabantia extat) eſt concurſus, vti oculis meis conſpexi.

Infamis igitur & porcina fuit reſponſio illius aulici & adulatoris, qui Henrico VIII. Angliæ regi volenti ducere Annam Belenam (quam eius eſſe filiam ſpuriam vehemens erat ſuſpicio) rogatus quod & quale peccatum fo- C ret, ſi quis matrem cognoſceret & eius filiam, reſpondit: Tale, ac ſi quis pullum comedat cum gallina. Sed Deus contrarium oſtendit, cùm Henricum totámque Angliam ob hoc coniugium grauiſſimè afflixit, omnémque Henrici proſapiam funditus extinxit. Ita Sanderus lib. 1. de Schiſm. Anglic.

Vers. 19. ET SVRREXIT REX IN OCCVRSVM EIVS, ADORAVITQVE EAM] ſe ei inclinando, & reuerentiam filialem exhibendo. Priuatim enim eam excepit & honorauit vt matrem. Nam vt ait Taurus Philoſophus apud Gellium lib. 2. c. 2. *Priuatim inter filium, magiſtratum & patrem priuatum publici honores ceſſant, naturales, & genuini exoriuntur.* Secùs faciendum in publico. Vnde Gellius ibidem laudat filium Fabij Ma- D ximi, qui Conſul exiſtens, ac patri Proconſuli in publica via occurrens, iuſſit eum ex equo deſcendere; atque Fabius imperio filij paruit, eúmque collaudauit, cùm imperium, quod populi eſſet, retineret.

Hinc apud Perſas filio coram matre ſedere non licebat, niſi illa annuente. Vnde Alexander Magnus Darij matrem Siſigambim, quam colebat vt matrem, ſic alloquitur apud Curtium lib. 5. *Quoties ad te veni, donec vt conſiderem annueres, reſtiti.*

Vers. 20. PETE MATER MEA: NEQVE ENIM FAS EST, VT AVERTAM FACIEM TVAM] Hebr. *vt reuerti faciem tuam*, id eſt, vt te, tuámque faciem confundam & pudore afficiam negando quod poſtulas. Cùm enim quid alicui negatur, ille confuſus faciem ſuam retrahit, auertit, & domum redit. Promittit Salomon omnia ſe conceſſurum, quæ mater poſtulabit, intellige ſi æqua & vtilia poſtulet: non autem ſi ſibi matrique noxia, vti erat hoc de danda Abiſag vxore Adoniæ.

Si Salomon omnia matris poſtulata implet, multò magis Chriſtus concedit matri ſuæ omnia, quæ pro nobis ſupplicando petit. Illam ergo adeamus, & per illam omnia impetrabimus. Nec enim Chriſtus confundet & pudefaciet faciem matris ſuæ, vti ſæpè inculcat S. Bernardus: nec enim ipſa aliquid petit aut petere poteſt, quod ſit præter dignitatem filij & ſuam.

POSTVLA EI ET REGNVM] q. d. Si poſtulas Abiſag dari vxorem Adoniæ, poſtulas ei regnum. Vers. 22. Ipſe enim ambit vxorem patris noſtri regis Dauidis, vt per eam quaſi reginam eleuetur in celſitudinem regiam, fiátque rex; præſertim quia ad hoc ei auxiliantur Abiathar pontifex, & Ioab dux militiæ. Ita Rupertus & alij.

MISITQVE REX SALOMON PER MANVM Vers. 25. BANAIÆ] hoc eſt, miſit Banaiam, vt per manū eius occideretur Adonias. Eſt hebraiſmus. Caietan. aſſerit Salomonem peccaſſe temeritate iudicij, quòd vnico iudicio fratrem læſæ maieſtatis damnarit, niſi tamen id moris fuerit. At vel vnicum, ait Serarius, ſi id certum ſit, hodie ſufficiat, præſertim vbi periculum eſt regi, ne regno ab æmulo priuetur, vti hîc erat. Adde Salomonem hîc puniuiſſe primam regni inuaſionem factam ab Adonia; qua ſe curauerat vngi & coronari regem. Licet enim Salomon illam ei condonaſſet, tamen id fecit ſub conditione, ſi deinceps ſibi foret fidelis, ac domi quietè ſe continens nullam deinceps ambitionis, & affectati regni de ſe daret ſuſpicionem: quòd ſi illam daret, puniretur non tantùm ob ſuſpicionem, ſed & ob inuaſionem regni præteritam. Adonias autem poſtulans Abiſag vxorē, iuſtam dedit Salomoni occaſionem ſuſpicandi ipſum rurſus ambire regnum. Cur enim inuerecundè & arroganter contra legem naturæ & diuinam poſtulat reginā vxorem patris ſui, niſi vt per eam thronum patris occupet, fiátque rex? quare iure merito plexus eſt à Salomone. Timebat enim Salomon eum, vtpote ambitioſum & inquietum, ſemper res nouas moliturum, & ad regnum iure primogenituræ ſibi debitum aſpiraturum: quare ſe eo viuente numquam in regno fore ſecurum. Occidit ergo eum vt ſibi ſecuritatem & regno quietem pareret. Vide hic rurſum quàm Dauid infelix fuerit in filiis. Ammon enim vitiauit Thamar, Abſalom eum occidit, & patri rebellauit, Adonias ambiuit regnum, ideóq; à fratre interemptus eſt. Fuit hæc pœna, & pœnitentia Dauidi ob adulterium & homicidium Vriæ à Deo inflicta, 2. Reg. 12. 10. dicente: *Quamobrem non recedet gladius de domo tua.* En modica breuíſque voluptas quantas ei peperit clades, ac quantarum calamitatum poſt ſe ſyrma caudámque protraxit.

ABIATHAR QVOQVE SACERDOTI (pontifici) Vers. 26.

Digitized by Google

A DIXIT REX: VADE IN ANATHOTH AD AGRVM TVVM, EQVIDEM VIR MORTIS ES] q. d. Mereris occidi, quia contra me conſpiraſti cum Adonia, eúmque in regem vnxiſti. Ego tamen te non occidam, quia pontifex Dauidi patri meo fidelis extitiſti, ſed tantùm à Ieruſalem te ablegabo, ne in ea rurſum res nouas inter fratres & ciues meos contra me moliaris. Vade ergo ad agrum tuum in Anathoth, ibíque quieſce & res tuas age, nec rebus meis & regni te deinceps immiſce. Porrò hoc ipſo Salomon indirectè exauctorauit & priuauit Abiathar pontificatu, quia Pontifex debebat reſidere Ieroſolymis, vt ſacerdotes in templo miniſtrantes dirigeret, Synagogæ & conſilio Samſedrim præſideret, regi foret à conſiliis, populum doceret, &c. Quare ablegato Abiathar, Salomon ſurrogauit ei Sadoc.

VERS. 27. VT IMPLERETVR SERMO DEI, QVEM LOCVTVS EST SVPER DOMVM HELI IN SILO] 1. Reg. 2. 30. vbi Deus minatur Heli & poſteſteris eius priuationem vitæ, æquè ac pontificatus, additque v. 35. *Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidelem*, ſcilicet Sadoc. Igitur Salomõ vir ſapiens vſus hac occaſione rebellionis Abiathar, ex Dei inſtinctu has eius contra Heli minas, hócque eius de Sadoc in pontificatum reſtituendo promiſſum impleuit, itáque pontificatum à familia Ithamar & Heli, ex qua erat Abiathar, ad primæuam & genuinam Eleazar ſtirpem, ex qua erat Sadoc, reduxit. Fecit hoc in pœnam peccatorum tum Heli, tum Abiathar: hic enim reus erat capitis & læſæ maieſtatis, quia fauerat Adoniæ contra Salomonem, qui à Deo & à patre Dauide conſtitutus erat rex: quare eum eiecit in exilium, ſed honeſtum: miſit enim eum in patriam ad prædia ſua, vt ibi vitam, quam ei condonabat, quietè traduceret. Nemo ergo hinc concludat Imperatores & reges habere ius in pontifices, vt eos creare & exauctorare poſſint. Nam Salomon exauctorauit Abiathar auctoritate non ſua, ſed Dei. Deus enim primitus Aaroni, indéque Eleazaro quaſi primogenito, eiúſque poſteris pontificatum aſſignarat. Inde deuiauit pontificatus ad Heli, qui erat ex Ithamar: iuſſit ergo Deus eum reduci ad familiam Eleazar, putà ad Sadoc ídque fecit Salomon inſtinctu iuſſúque Dei, non vt rex, ſed vt Propheta, & diuinæ iuſtitiæ executor, vti oſtendit Bellarm. lib. 2. de Pontif. c. 29. Adde, nunc in lege noua longè ſanctior & ſublimior eſt pontificatus, quàm fuerit in lege veteri: quare etiam ſi tunc pontifex fuiſſet ſubditus regi, vt cenſet Abul. iam tamen non eſt, quia Pontifex eſt iam vicarius Chriſti, qui eſt Rex regum, & Dominus dominantium. Vide dicta Numer. 27. 21.

VERS. 28. VENIT AVTEM NVNTIVS AD IOAB (eò) QVOD IOAB DECLINASSET POST ADONIAM, ET POST SALOMONEM NON DECLINASSET] ita legendum cum Hebr. Chald. Septuag. Romanis & cæteris; perperam ergo in Regiis & aliis nonnullis legitur: *Venit autem nuntius ad Salomonem.* Senſus eſt. q. d. Venit nuntius ad Ioab, nuntians ei occiſum eſſe Adoniam, vt ipſe qui fauerat Adoniæ, & cum eo contra Salomonem coniurarat, fuga ſibi conſuleret, ne ipſe quoque vt ſocius & particeps cõiurationis Adoniæ occideretur à Salomone.

POST SALOMONEM] ita legendum cum Septuag. Roman. & cæteris. At verò Hebr. & Chald. iam habent, *poſt Abſalomem*, quod Vatab. ſic explicat, q. d. Ioab etſi initio fuerat Dauidi fidelis, nec declinarit poſt Abſalomem; tamen poſtea fuit infidelis, quia cum Adonia coniurauit contra Salomonem, qui à Dauide conſtitutus erat rex. Alij cenſent Salomonem vocari Abſalomem, eò quòd Abſalom Hebr. idem ſit quod *pater pacis*; Salomon verò idem ſit quod *pacificus*; ideóque pater & arbiter pacis. Sic Ochoſias per metatheſin dictus eſt Ioachas.

B Veriſimilius eſt Hebræa & Chald. moderna eſſe corrupta, ac S. Hieronym. in Hebræo pro poſt *Abſalomem*, legiſſe *poſt Salomonem*. Sic enim legerunt Septuag. Et Antitheſis id exigit. ita Sanchez.

VERS. 30. NON EGREDIAR] Sperabat Ioab quòd loci ſanctitas eum tutaretur, nec Salomonis religio permitteret eum ibidem occidi, ideóque eo egredi noluit. Sed eum fefellit opinio: ob ſcelerum enim atrocitatem ibidem occiſus eſt.

VERS. 31. FAC SICVT LOCVTVS EST, ET INTERFICE EVM] in Tabernaculo, ex quo Ioab egredi non vult, ſed in eo occidi & mori. Homicida enim voluntarius, qualis erat Ioab, doloſè occidens Abner & Amaſam, non gaudebat impunitate C & immunitate loci ſacri, iuxta illud: *Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari meo euelles eum, vt moriatur.* Exodi 21. 14. Multò magis id ſancitum eſt lege, non diuina, ſed humana in nouo teſtamento, in qua Chriſtiani ſanctiores eſſe debent Iudæis, & ab homicidio ſpontaneo magis alieni. Vide cap. *inter alia*, de Immunitate Eccleſiarum, ac Franc. Suarez tract. de Immunitate Eccleſ. c. 9. & 10. Porrò tunc non erat lata lex quòd Tabernaculum pollueretur cæde humana, ſicut iam lata eſt vt Eccleſia Chriſtiana, in qua commiſſa eſt cædes, cenſeatur polluta, iterúmq; debeat benedici. Nec iuſtè, ait Salianus, fuſo ſanguine profanari poterat altare illud, quod perpetuo ſolebat ſanguine D cruentari: tota loci violatio conſiſtebat in vi, quæ directè loci priuilegium irritabat; inde enim Aſyla dici certum eſt, quòd ab eorum quaſi ſinu reos abſtrahere non liceret. Ideóque rectè credidit Salomon perinde eſſe Ioabum ad aras occidere, vel eum inde extractum alibi iugulare: vtrouis enim modo locus violabatur, niſi legis diſpenſatio interueniſſet, quę hic ob ſcelerum enormitatem non requirebatur, vt dixi.

VERS. 44. REDDIDIT DOMINVS MALITIAM TVAM IN CAPVT TVVM] q. d. Fecit Deus vt pœna malitiæ & maledictionis, qua maledixiſti patri meo Dauidi, in caput tuum noxium recideret. Ita enim omnia diſpoſuit, vt tu pœnam mortis à me tibi propoſitam, ſi Iordanem tranſires, acceptans, tua te ſententia condemnaris, &

Digitized by Google

tranſeundo Iordanem reum mortis effeceris. Duplici ergo titulo Semei reus erat mortis. Primò, quod Iordanem contra præceptum Salomonis ſub pœna mortis datum, & à ſe acceptatum tranſgreſſus eſſet. ita Theodor. Ioſephus, Serarius & alij. Secundò, quòd Dauidi maledixiſſet, & hoc maximè hîc punire ex patris præcepto intendebat Salomon; ſed tamen quia Dauid pater per omnem ſuam vitam ei veniam dederat, noluit Salomon eam à patre datam ſimpliciter mutare, ſed honeſta conditione limitare, quam quia violauit Semei, hinc Salomon veniam patris abrogauit, ac Semei culpam & pœnam reuocauit.

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SALOMON poſtulans à Deo ſapientiam impetrat. Mox verſ. 16. litem duarum puerperarum de filio viuente litigantium mira ſagacitate dirimit, itáque ſummam ſibi auctoritatem & gratiam apud omnes conciliat.

1. Confirmatum eſt igitur regnum in manu Salomonis, & affinitate coniunctus eſt Pharaoni regi Ægypti: accepit námque filiam eius, & adduxit in ciuitatem Dauid, donec compleret ædificans domum ſuam, & domum Domini, & murum Ieruſalem per circuitum. 2. Attamen populus immolabat in excelſis, non enim ædificatum erat templum nomini Domini vſque in diem illum. 3. Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis Dauid patris ſui, excepto quòd in excelſis immolabat, & accendebat thymiama. 4. Abiit itaque in Gabaon, vt immolaret ibi: illud quippe erat excelſum maximum: mille hoſtias in holocauſtum obtulit Salomon ſuper altare illud in Gabaon. 5. Apparuit autem Dominus Salomoni per ſomnium nocte, dicens: Poſtula quod vis vt dem tibi. 6. Et ait Salomon: Tu feciſti cum ſeruo tuo Dauid patre meo miſericordiam magnam, ſicut ambulauit in conſpectu tuo in veritate, & iuſtitia & recto corde tecum: cuſtodiſti ei miſericordiam tuam grandem, & dediſti ei filium ſedentem ſuper thronum eius, ſicut eſt hodie. 7. Et nunc Domine Deus, tu regnare feciſti ſeruum tuum pro Dauid patre meo: ego autem ſum puer paruulus, & ignorans egreſſum & introitum meum. 8. Et ſeruus tuus in medio eſt populi quem elegiſti, populi infiniti, qui numerari & ſupputari non poteſt præ multitudine. 9. Dabis ergo ſeruo tuo cor docile, vt populum tuum iudicare poſſit, & diſcernere inter bonum & malum. quis enim poterit iudicare populum iſtum, populum tuum hunc multum? 10. Placuit ergo ſermo coram Domino, quòd Salomon poſtulaſſet huiuſcemodi rem. 11. Et dixit Dominus Salomoni: Quia poſtulaſti verbum hoc, & non petiſti tibi dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorum tuorum, ſed poſtulaſti tibi ſapientiam ad diſcernendum iudicium: 12. ecce feci tibi ſecundùm ſermones tuos, & dedi tibi cor ſapiens & intelligens, in tantum vt nullus ante te ſimilis tui fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit. 13. Sed & hæc, quæ non poſtulaſti, dedi tibi: diuitias ſcilicet, & gloriam, vt nemo fuerit ſimilis tui in regibus cunctis retrò diebus. 14. Si autem ambulaueris in viis meis, & cuſtodieris præcepta mea, & mandata mea, ſicut ambulauit pater tuus, longos faciam dies tuos. 15. Igitur euigilauit Salomon, & intellexit quòd eſſet ſomnium: cúmque veniſſet Ieruſalem, ſtetit coram arca fœderis Domini & obtulit holocauſta, & fecit victimas pacificas, & grande conuiuium vniuerſis famulis ſuis. 16. Tunc venerunt duæ mulieres meretrices ad regem, ſteterúntque coram eo, 17. quarum vna ait: Obſecro, mi Domine: ego & mulier hæc habitabamus in domo vna, & peperi apud eam in cubiculo. 18. Tertia autem die poſtquam ego peperi, peperit & hæc: & eramus ſimul, nullúſque alius nobiſcum in domo, exceptis nobis duabus. 19. Mortuus eſt autem filius mulieris huius nocte, dormiens quippe oppreſſit eum. 20. Et conſurgens intempeſtæ noctis ſilentio, tulit filium meum de latere meo ancillæ tuæ dormientis, & collocauit in ſinu ſuo: ſuum autem filium, qui erat mortuus, poſuit in ſinu meo. 21. Cúmque ſurrexiſſem manè vt darem lac filio meo, apparuit mortuus: quem

Digitized by Google

diligentiùs intuens clara luce, deprehendi non eſſe meum quem genueram. 22. Reſpondítque altera mulier: Non eſt ita vt dicis, ſed filius tuus mortuus eſt, meus autem viuit. E contrariò illa dicebat: Mentiris: filius quippe meus viuit, & filius tuus mortuus eſt. Atque in hunc modum contendebant coram rege. 23. Tunc rex ait: Hæc dicit, Filius meus viuit, & filius tuus mortuus eſt. Et iſta reſpondit, Non, ſed filius tuus mortuus eſt, meus autem viuit. 24. Dixit ergo rex: Afferte mihi gladium. Cúmque attuliſſent gladium coram rege, 25. Diuidite, inquit, infantem viuum in duas partes, & date dimidiam partem vni, & dimidiam partem alteri. 26. Dixit autem mulier, cuius filius erat viuus, ad regem (cōmota ſunt quippe viſcera eius ſuper filio ſuo) Obſecro domine, date illi infantem viuum, & nolite interficere eum. E contrariò illa dicebat: Nec mihi nec tibi ſit, ſed diuidatur. 27. Reſpondit rex, & ait: Date huic infantem viuum, & non occidatur: hæc eſt enim mater eius. 28. Audiuit itaque omnis Iſraël iudicium quod iudicaſſet rex, & timuerunt regem, videntes ſapientiam Dei eſſe in eo ad faciendum iudicium.

VERS. 1. AFFINITATE CONIVNCTVS EST PHARAONI REGI ÆGYPTI: ACCEPIT NAMQVE FILIAM EIVS] in vxorem. Eupolemus apud Euſebium lib. 9. de Præpar. c. vlt. Aſſerit Pharaonem hunc fuiſſe eum, qui cognominatus eſt Vaphres, qui diuerſus eſt, & longè anterior Pharaone Vaphres, ſiue Ephree, vel Apries, qui fuit nepos Pharaonis Nechao occiſoris Ioſiæ regis Iuda, vltimúſque Pharaonum, vtpote à Nabuchodonoſor victus & ſubactus, vti dixi Ierem 44. v. 30.

Voluit Salomon per hoc matrimonium deuincire ſibi Pharaonem, vtpote regem vicinum & potentem, cuius ope regnum ſuum ſtabiliret, illúdque contra Chaldæorum, Aſſyriorum, Medorum, &c. vim & potentiam tueretur.

Porrò licitum fuit hoc matrimonium fidelis cum infideli, tum quia Deus expreſsè tantùm vetuerat Iudæis ne ducerent in vxores filias Chananæorum, à quibus maius peruerſionis & idololatriæ periculum, non autem cæterarum gentium, etſi id quoque ſibi non placere ob ſimile periculum ſatis oſtendebat, vt patebit cap. 11. 1. tum quia veriſimile eſt Ægyptiam hanc ſponſam Salomonis ad Iudaiſmum eſſe conuerſam: quo facto licitum erat eam ducere; hoc enim permittit Deus Deuter. 21. v. 10. & ſeq. Sic enim Salomon iam duxerat Naamam Ammonitidem, & Dauid filiam Tholmai regis Geſſur, & Booz Ruth Moabitidem, & Salmon Raab Ierichuntinam, & Ioſeph filiam Putipharis Ægyptij, & Moyſes filiam Iethro Madianitidem. Ita Abul. Pineda, Serarius, Salianus, Sanchez & alij. Minùs rectè ergo Hebræi in Sederolam, Theodor. & Procop. cenſent Salomonem peccaſſe ducendo alienigenam, eò quòd Deus id vetuiſſet Exodi 34. & Deuter. 7. 3.

Putant Hebræi harum nuptiarum Salomonis cum filia Pharaonis Epithalamium cōcini in Cantico Canticorum, ſed errant, vti in Cant. oſtendi. Fateor tamen ibidem ad eas alludi, vt cum ait Cant. 1. 8 *Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te*. Et c. 3. *Egredimini, & videte filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua in die deſponſationis illius*, quæ licet ad litteram competant nuptiis Chriſti cum Eccleſia, alludunt tamen ad connubium Salomonis cum Ægyptia, quod illarum fuit typus.

Denique Salomonem hanc Ægyptiam duxiſſe anno regni ſui primo, viuente adhuc Dauide opinatur Ioſephus, Serarius & Sanchez, licet Abulen. Cedrenus & Salianus in annum tertium id conferant.

DONEC COMPLERET EDIFICANS DOMVM SVAM] Salomon enim poſt ædificatum templum Domum propriam ædificauit filiæ Pharaonis, de qua c. 7. 8. interim locum ei aſſignauit in palatio ſuo, quod erat in arce Sion.

ATTAMEN POPVLVS IMMOLABAT IN EXCELSIS: NON ENIM ÆDIFICATVM ERAT TEMPLVM] Quæres, quænam fuerint hæc Excelſa, quorum tam crebra in libris Regum & Prophetarum fit mentio? Reſp. Excelſa erant luci, ſiue ſyluæ & nemora in excelſis montibus, collibus & vmbroſis receſſibus conſita, in quibus gentes pleræque ſolebant ſacella & altaria erigere, teſte Homero, Virgilio & aliis, qui docent veteres in nemoribus ſepulchra ſuis defunctis extruxiſſe, in quibus primo parentalia celebrabant, ſiue parentabant heroibus populi, ac mox iiſdem quaſi Diis ſacrificare cœperunt. Id fecerunt, tum quia loca excelſa cæteris altiora ſunt & viciniora cœlo, ideóque plus venerationis apud rudem populum obtinent. Vnde *altare* dictum eſt ab altitudine, quaſi *alta ara*, in qua altiſſimo Deo ſacrificatur; & Græcum βωμὸς, id eſt altare dictum eſt ab Hebræo במה *Bama*, id eſt excelſum; quamquam altare propriè non erat excelſum. Nam Script. 4. Reg. 23. 15. diſtinguit inter altare & excelſum, ſed potiùs altare erat in excelſo, ſcilicet colle aut monte. Rurſum nemora, quia condenſa & ſilentia, ſacrum quemdam horrorem Gentibus iniiciebant, qui ſuperſtitioſè cenſebant ibi habitare Deos, quos Satyros & Faunos quaſi ſyluarum Deos nuncupant. Vnde templa dicta ſunt fana à Faunis; niſi malis à fando, id eſt oracula dando, nomen ſortita. Tertiò, ſyluæ copioſam ſuppeditant lignorum materiam ad fabricandum ſacella, altaria & ſtrues pyrarum, quibus victimæ comburantur, idcircò in iis excelſa erigebant.

VERS. 2.

Excelſa quæ.

Denique ſyluæ, quia frondoſæ & amœnæ, excitabant Gentiles vt in eis ſacra ſua carnalia, quibus Baccho per ſympoſia & crapulam, Veneri

Veneri & Priapo per luxuriam ſeruiebant, exercerent.

Sic Cyrus & Perſæ, teſte Xenophonte lib. 8. ſacrificabant in locis excelſis. Idem de aliis docet Apollonius lib. 2. De Romanis. Idipſum conſtat ex Capitolio, in quo colebant Iouem Capitolinum. Audi Virgil. lib. 8. Æneid.

Hinc ad Tarpeiam ſedem & Capitolia ducit.
Aurea nunc, olym ſylueſtribus horrida dumis.
Iam tum relligio pauidos terrebat agreſtes
Dira loci: iam tum ſyluam, ſaxúmque tremebant.
Hoc nemus, hunc inquit frondoſo vertice collem
(Quis Deus incertum eſt) habitat Deus: Arcades ipſum.
Credunt ſe vidiſſe Iouem,

Idem Virgil. Ecloga 7. arbores proprias, quas Gentiles Diis ſuis in his lucis ſacrabant, ita recenſet.

Populus Alcidæ gratiſſima, vitis Iaccho, (Baccho)
Formoſæ myrtus Veneri, ſua Laurea Phœbo.
Phyllis amat corylos.

Chananæos pariter in excelſis lucis ſyluíſque ſuos Deos coluiſſe patet ex eo quòd Deus crebrò iubeat Hebræis vt illas ſuccendant & exſtirpent, vt patet Exodi 34. 13. Deuter. 7. 5. & c. 12. v. 2. & c. 16. 21. quibus locis directè quidem & expreſsè vetat Deus ne excelſa habeant talia qualia habebant Chananæi, in quibus ſcilicet ſuos Deos falſos colebant; indirectè tamen vetat quoque ne ſibi pariter in excelſis ſyluis & lucis ſacrificent, ſed tantùm in Tabernaculo & altari ad id à ſe deſtinato, & à Moyſe fabricato, ac præſertim in templo mox à Salomone fabricando.

Excelſa duplicia. Excelſa ergo Hebræorum, de quibus in libris Regum & Prophetarum crebra eſt mentio, erant duplicis generis. Vna in quibus inſtar Gentium colebant earum Deos & idola. Hæc manifeſtè erant illicita, quia idolis dicata in Dei veri iniuriam. Vnde in ea grauiſſimè inuehuntur & detonant Prophetæ, vt Ierem. c. 7. 31. Ezechiel c. 6. 3. Oſee 10. 8. Hinc Salomon grauiſſimè peccauit, quòd in gratiam vxorum ſuarum Gentilium earum diis & idolis fecerit lucos & excelſa, ibíque eos adorarit, quæ proinde Ezechias rex diſſipauit, Manaſſes eius filius impius reſtituit, Ioſias funditus aboleuit.

Altera excelſa erant, in quibus Hebræi, non idolis, ſed Deo vero ſacrificabant. Sic Gedeon in excelſa petra ſacrificium Deo obtulit Iudic. 6. 26. Idem fecit Samuël in excelſo 1. Reg. 9. 19. & Salomõ hîc ſacrificauit in excelſo Gabaon, id eſt in Tabernaculo Moyſis, quod tum ſitum erat in excelſo & frondoſo colle Gabaon.

Porrò Deus hæc ſecunda excelſa non amabat ob periculum gentiliſmi & idololatriæ, tolerabat tamen, donec ædificaretur fixum & ſtabile templum à Salomone in Ieruſalem: nam ante, illud Tabernaculum Moyſis erat mobile, & ab vno loco tranſportabatur in alium, imò ſeparatum erat ab altari, vt ſuperiùs dixi. Vnde multis incommodum erat & difficile in eo ſacrificare, ideóque alio loco excelſo ſuas hoſtias immolabant.

Hinc pij reges, vt Aſa & Ioſaphat, permiſerunt excelſa Deo vero erecta, vel ſi illa erant idolis ſtatuta, permiſerunt ea, quia ob inueteratam populi idololatrantis conſuetudinem, metuentes eius ſeditionem & rebellionem, illa impedire & tollere non potuerunt. Verius tamen eſt, quod cenſet Abul. quæſt. 2. & 5. hos reges tantùm permiſiſſe excelſa, in quibus Deo vero ſacrificabatur, non idolis: quæ tamen non permiſerunt reges pientiores, ſed euerterunt, ſcilicet Dauid, Ezechias & Ioſias, qui proinde ſoli è cæteris regibus Iuda dicuntur non peccaſſe, Eccleſ. 49. 5. Porrò quòd Samuël in Ramatha, Bethleem, aliíſque in locis ſacrificauit 1. Reg. c. 16. v. 4. & 5. ac Elias in monte Carmelo 3. Reg. 18. 23. & Dauid in area Ornan 2. Reg. vlt. 18. credendum eſt id eos feciſſe ob graues & vrgentes cauſas, ídque ex Dei inſtinctu & diſpenſatione, vt patet de Dauide loco citato.

Hac de cauſa, vt ſcilicet excelſa omnia tollerentur, voluit Deus à Salomone ædificari templum, in eóque ſolo ſibi ſacrificari, vt in vno templo ſeruaretur vnitas religionis & Iudaiſmi, ac Iudæi planè arcerentur à profanis fanis & excelſis & ſacrificiis Gentilium. Idem ante templum iuſſerat Deus fieri in Tabernaculo à Moyſe fabricato Leuit. 17. v. 3. & 4. vide ibi dicta.

Vers. 3. EXCEPTO QVOD IN EXCELSIS] Deo vero dicatis, de quibus iam dixi) IMMOLABAT] Hinc Theod. Proc. Abul. & Ribera l. 1. de Templo c. 2. cenſent ante fabricam templi in excelſis ſacrificare fuiſſe illicitum, & peccatum ſaltem veniale, eò quòd hîc carpatur Salomon quòd in excelſis immolarit, eſto in cæteris dilexerit Dominum, & præcepta eius ſeruarit. Hebræi tamen, Lyran. Serarius & alij cenſent id fuiſſe licitum, non quaſi Deo abſolutè gratum, ſed tamquam ab eo conceſſum & permiſſum, donec ædificaretur templum firmum & ſtabile. Sic & S. Aug. quæſt. 36. in Iudic. *Deus*, ait, *conſuetudinem populi ſui, quæ præter eius Tabernaculum, tamen non diis alienis offerebant, ſed Domino Deo ſuo: ſuſtinebat potiùs quam vetabat, etiam ſic exaudiens offerentes.* Poſt templi verò fabricam excelſa fuere illicita, ideóque Dauid, Ezechias & Ioſias ea ſuſtulerunt, licet Aſa, Amaſias & Ioſaphat ea tolerarint metu maioris mali, ne ſcilicet ſi excelſa Dei tollerentur, populus ad excelſa Deorum & Gentium, hoc eſt ad idola deflecteret. Vnde de iis dicitur: *fecit rectum ante conſpectum Domini* &c. *verumtamen excelſa non abſtulit* c. 15. v. 11. & 14. &c.

Vers. 4. ABIIT ITAQVE IN GABAON VT IMMOLARET IBI] quia in Gabaon erat Tabernaculum & altare Moyſis, vnde ibi immolare licebat, ideóque mox vocatur excelſum magnum, id eſt maximum & religioſiſſimũ, licet Arca fœderis non eſſet in Gabaon, ſed è Cariathiarim à Dauide tranſlata in Sion, vt diſertè dicitur 2. Paral. 1. v. 4. & 5. Nota hîc pietatem Salomonis, qui regnum auſpicatur à cultu & inuocatione Dei: obtulit enim mille hoſtias, vt ſequitur, ideóque à Deo obtinuit ſapientiam tan-

Digitized by Google

tam, quantam nulli vnquam conceſſit Deus. A

VERS. 5. APPARVIT AVTEM DOMINVS SALOMONI PER SOMNIVM NOCTE, DICENS: POSTVLA QVOD VIS VT DEM TIBI. Quæres, quale fuit hoc Salomonis ſomnium, & an in eo habuerit vſum arbitrij, vt liberè poſtularit à Deo ſapientiam, ideóque eam impetrarit?

Quæſtio hæc eſt problema. Multi enim affirmant, multi negant, & vtrique pro ſe rationes afferunt probabiles.

Primò ergo nonnulli cenſent hoc ſomnium fuiſſe naturale, ex ſpeciebus diurnis noctu in ſomnis naturaliter recurrentibus; aut naturaliter à Deo immiſſum, ad hoc vt ſciretur ſapientiam omnibus hominibus, ſed præſertim regibus & principibus ad ſapienter gubernandum præ aliis rebus expetendam eſſe, vtpote ad bonum regimen ſummè neceſſariam. Ita Abul. Quia enim Salomon in Gabaon orans & ſacrificans per diem crebrò & inſtanter à Deo B flagitarat ſapientiam, hinc effecit Deus vt naturaliter noctu ipſi eædem cogitationũ ſpecies recurrerent; vt ſcilicet Salomon dormiens videretur ſibi poſtulare ſapientiam, Deúmque illam ipſi annuere, iuxta illud Claudiani:

Omnia, quæ ſenſu voluuntur ſenſa diurno,
Tempore nocturno reddit amica quies.

Idémque docet Ariſt. lib. de Somnus & Hippocr. lib. de inſomniis.

Si dicas poſtulationem hanc Salomonis placuiſſe Deo, ac ipſum per eam reipſa impetraſſe ſapientiam, reſpondent illam poſtulationem in ſomnis per ſe non placuiſſe Deo, quia erat actus ſomniantis, non liberè poſtulantis; ſed ob aliam Salomonis eiuſdem in vigilia ſapientiæ poſtulationem, ex qua illa in ſomnis ortum habuit, & quaſi effectus ex cauſa, natu- C raliter profluxit. Ita S. Thomas 1.2.q. 113.art.3. ad 2. *Salomon*, ait, *dormiendo non meruit ſapientiam, nec accepit: ſed in ſomno declaratum eſt quòd per præcedens deſiderium ei à Deo ſapientia infunderetur.* Idem repetit de veritate q.28.art.3.& 2.2.q.154.art.5.ad 1. Fauet S. Auguſt. lib. 12. de Geneſi ad Litter. c. 15. quem citat S. Thom. Item S. Bonau. in 2. diſt. 15. q. 6. num. 72. Alenſis in 4. q. 101. membro 3. art. 3. Richardus quodl. 1. quæſt. 17. Sanchez, Salianus, Serar. Pineda lib. 3. de Salomone c. 8. Pererius lib. 1. in Daniel. q. 7.

Probatur primò, quia Salomon dormiebat, erátque in ſomnio: omnia ergo hæc non reue- D rà, ſed per ſomnium ei repræſentabantur.

Secundò, quia v. 15. diſertè ait Script. *Euigilauit Salomon, & intellexit quòd eſſet ſomnium.*

Reſp. affirmatiuè. Verùm contraria ſententia non minus eſt probabilis, imò validiores affert rationes, nimirum ſomnium hoc non fuiſſe naturale, ſed diuinum, ac propriè à Deo (licet natura quoque & naturalibus per diem cogitationibus Salomonis Deo ſubſeruientibus) immiſſum, ideóque non tam fuiſſe ſomnium, quàm viſionem propheticam vel ecſtaſin, qualis fuit ſomnus Adæ, cùm ex eius coſta Deus formauit Euam, quem Septuag. vocant ecſtaſin: in eo enim Adam Deo reuelante cognouit Chriſti incarnationem, & Eccleſiæ ex eius latere formationem, vti docent S. Auguſt. S. Thomas, Ruper. & alij paſſim. Tale quoque fuit ſomnium Abrahæ Geneſ. 15. 12. in quo Deus Abrahæ reuelauit, & promiſit magnam poſteritatem & Chananææ poſſeſſionem. Tale quoque fuit ſomnium Ioſephi de futuro ſuo principatu in Ægypto Geneſ. 37. 5. & Iacobi Geneſ. 28. 12. vbi Deus in ſomnis idem ei promiſit quod Abrahæ, imò plura.

Probatur primò. Probatur primò, quia hoc diſertè ſignificat Script. cùm ait, *Apparuit autem Dominus Salomoni per ſomnium nocte dicens.* Ergo fuit hæc vera Dei apparitio & locutio, quam Salomon excepit, vti prophetæ excipiebant Dei oracula per viſiones tam nocturnas, quàm diurnas; Ergo non fuit ſomnium commune & naturale.

Secundò. Secundò, quia ſequens prolixa narratio recenſet hiſtoriam veram, non ſomniatam. Ait enim Deus reuerà loquens Salomoni: *Poſtula quod vis, vt dem tibi*, ac Salomon reſpondet prolixè, poſtulátque ſapientiam, ac huius poſtulationis ſuæ multas & graues cauſas affert, idque tam ſapienter & prudenter, vt vigilans prudentiùs loqui non potuiſſet. Ex qua narratione, & ex longo Salomonis ſermone ad Deum conſtat, ipſum habuiſſe perfectiſſimum diſcurſum & iudicium, cum conſideratione diuinæ maieſtatis & beneficiorum eius, & propriæ infirmitatis ac neceſſitatis in illo regio ſtatu, in quo erat conſtitutus; & ex hoc perfecto diſcurſu ac iudicio petitionem illam Deo propoſuiſſe, & ideò illi placuiſſe.

Tertiò. Tertiò, quia v. 11. Deus Salomoni præmium huius ſuę poſtulationis tam ſapientis & ſanctę largitur, & votis eius annuit dicens: *Quia poſtulaſti verbum hoc*, &c. *ecce feci tibi ſecundùm ſermones tuos*, nec tantùm hoc, ſed & longè plura adiicit, ſcilicet diuitias, gloriam, longæuitatem & magnificentiam præ omnibus regibus: quæ omnia vt reuerà, & non per ſomnium geſta fusè & accuratè narrat Script. vt vix aliò torqueri poſſint, ac omne ſomnium ſuperent & tranſcendant. Et hoc voluit Script. dicens v. 15. *Euigilauit Salomon, & intellexit quòd eſſet ſomnium*, ſcilicet non humanum, ſed diuinum, vti eo verſu oſtendam.

Quartò. Quartò, quia reuerà Deus in ſomno hoc Salomoni indidit ſapientiam, vt ſignificat Script. nec enim aliud tempus, quo eam acceperit Salomon, reperire vel aſſignare poſſumus; ergo pariter reuerà Salomon in ſomno orauit, petiítque ſapientiam; nam per orationem eam impetrauit, vt dicitur v. 11. & 12. *Ecce*, inquit, *feci ſecundùm ſermones tuos, & dedi tibi cor ſapiens.* Ita ſentit Lyran. Dion. Salmeron. tom. 3. tract. 22. Anton. Fernandius lib. de Viſionibus, Præludio 7. n. 8. & ſeq. Hugo, Gloſſa, Conſaluus Ceruantes in Sapien. c. 7. v. 7. ac fusè & ſolidè Suarez tomo 2. de Relig. lib. 2. de Orat. c. 19. vbi docet primò, Deum in ſomno poſſe eleuare intellectum & phantaſiam ad perfectum vſum rationis, & ad plenum iudicium de veritate ſiue ſpeculatiua ſiue practica, idque feciſſe in ſomno Adami Gen. 2. Poſſe enim Deum ita confortare & clarificare phantaſiã, & vapores omnes, qui illam in ſomno impe-

Digitized by Google

diunt, depellere, vt verè res non tantùm apprehendere, ſed & rectè de iis iudicare poſſit, conſeruatis interim ſenſibus externis in eadem diſpoſitione, quam in ſomno naturali habent. Accedit S. Ambroſ. in Pſal. 118. Octonario 18. in fine, vbi aſſerit Salomonem *oraſſe* tunc & *promeruiſſe*. Imò Octonario 2. v. 2. addit: *Ex toto corde exquirens Deum, ſapientiam poſtulauit, & quia non opes ſibi regias ſed diuinæ munus gratiæ depopoſcit, accipere meruit ſapientiæ diſciplinam.* Tertul. etiam lib. 4. contra Marcion. cap. 15. apertè ſentit habuiſſe tunc Salomonem liberam electionem dicens: *Qua permiſſa ſibi optione, maluit ea poſtulare, quæ ſciebat Deo grata, ſapientiam, meruit etiam diuitias conſequi.* Ad eum modum loquitur Eucher. quæſt. 2. in 3. librum Reg. dicens Salomonem deprecatum eſſe Deum, &c.

Denique 2. Paral. 1. v. 7. vbi eadem hæc hiſtoria narratur, nulla ſomnij fit mentio: *Ecce*, inquit, *in ipſa nocte apparuit ei Deus.* Fuit ergo ſomnium hoc vera Dei apparitio & viſio, qualem habuere cæteri Prophetæ.

In hanc quoque ſententiam tandem propendent S. Bonau. Alenſis & Richardus locis iam citatis, dum addunt Salomonem ex diuino priuilegio potuiſſe in ſomnis vti ratione & mereri, atque S. Thom. qui 1. 2. q. 113. art. 3. ad 2. ſecundam dat reſponſionem, dicens: *Vel poteſt dici quòd ille ſomnus non fuit naturalis, ſed ſomnus prophetiæ, ſecundùm quod dicitur num. 12. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, per ſomnium aut in viſione loquar ad eum. In quo caſu aliquis vſum liberi arbitrij habet.*

Dices: Somnus impedit vſum rationis & liberi arbitrij, quia in ſomno ſopiuntur, & quaſi ligantur ſenſus & phantaſia, ſine quibus ratio non poteſt liberè operari. Reſp. naturaliter, & in ſomno naturali hoc verum eſt, at non in ſupernaturali & diuino, quale fuit hoc Salomonis. In eo enim Deus Prophetis infundere poteſt ſpecies ſine conuerſione ad phantaſmata ſomnum non impedientes, ſicut nec viſionem in Chriſto ſomnus impediebat, qui de ſe ait Cant. 5. 2. *Ego dormio & cor meum vigilat.* Sic & B. Virginem dormientem liberè Deum amaſſe, itáque meruiſſe, cenſet S. Bernardinus & alij, ídque probabile iudicat Suarez 3. p. q. 37. art. 4. diſp. 18. ſect. 2. Aut potiùs Deus Adæ, Salomoni & Prophetis ita roborabat & clarificabat phantaſiam in ſomnis, vt liberè intelligere, eligere & operari poſſent, vt paulò antè dixi ex Suarez. Hoc enim magis eſt homini connaturale.

Porrò totum hoc ſomnium Deus Salomoni immiſit per Angelum, qui Deum repræſentabat, ac nominatim Deum filium ex Salomonis ſtirpe incarnandum, vti docent S. Chryſoſt. hom. 16. in Acta, S. Leo, S. Ambroſ. Tertul. Origen. Theophyl. Euſeb. Clemens, Niceph. & alij, quos citat Pineda lib. 3. de rebus Salomonis c. 8. num. 4.

Cur nocte? Quæres: cur ergo hæc viſio Salomoni exhibita eſt per noctem, non per diem? Reſp. cauſa litteralis eſt, quia per diem Salomon occupatus fuerat in immolatione mille hoſtiarum. Vnde tunc indiſpoſitus erat ad hanc viſionem; per hoſtias tamē haſce ſe diſpoſuit, & dignum reddidit ad viſionem hanc recipiendam: quare in præmium ſuæ pietatis hanc viſionem nocte ſequenti, vtpote quieſcens, à Deo accepit.

Symbolica cauſa fuit, quia Deus licet in ſe ſit lux ſumma & infinita, mens tamen creata, præſertim humana, ad eam caligat; ſicut oculus caligat & hebetatur ad intuitum ſolis. Quare Deus ſanctis, præſertim veteris teſtamenti, vt Abrahæ, Moſi, Iacobo apparebat noctu, vel in caligine. Vnde S. Dionyſ. lib. de Myſtica Theol. docet eum qui Deum vult contemplari, ingredi debere cum Moſe in caliginem, qua Deus tegitur & velatur.

Myſticè S. Gregor. lib. 2. Moral. c. 2. notat noctem ſignum eſſe mali ominis & infelicis exitus: *Non rediturus*, inquit, *ad veniam Iudas, quòd ad traditionis perfidiam nocte exiiſſe perhibetur, dicente Ioanne cap. 13. Erat autem nox. Et iniquo diuiti dicitur Luca 12. Hac nocte repetent animam tuam abs te; anima quippe quæ ad tenebras ducitur, non in die repeti, ſed in nocte memoratur. Hinc eſt quod Salomon, qui ſapientiam non perſeueraturus accepit, in ſomnis hanc & nocte accepiſſe deſcribitur.* Hæc Gregor. ex quo Rupert. Eucherius & alij eadem deſcripſerunt.

Addit Ruper. carpítque Salomonem, quòd ſapientiam, non ſanctitatem petierit. *Tamen in eo*, inquit, *reprehenſibilis eſt, quòd data ſibi optione, tam prona ad dandum largitate Domini, bonum illud, quod verum & ſummum eſt, non poſtulauit.*

Verùm hoc bonum includitur in ſapientia, quam poſtulauit Salomon, vti docet S. Ambroſ. in Pſal. 118. ad illa: *In toto corde meo exquiſiui te.* Vnde Sap. 9. Salomon poſtulans à Deo ſapientiam ait: *vt ſciam quid acceptum ſit coram te omni tempore*, de quo mox plura.

EGO AVTEM SVM PVER PARVVLVS] q. d. Sum valdè iuuenis, rudis & inexpertus, ideóque quaſi puer ad tantum onus, ſcilicet ad regimen tanti populi Iſraëlis, ex me inidoneus: Salomon enim hoc tempore erat viginti annorum, vt ſuperiùs dixi: vnde explicans ſubdit. *Vers. 7.*

IGNORANS EGRESSVM ET INTROITVM MEVM] Eſt Hebraica phraſis ſignificans omnes hominis actiones. q. d. Neſcio quo modo me gerere debeam in adminiſtratione tanti regni. Vnde 2. Paral. 1. 10. ait: *Da mihi ſapientiam & intelligentiam, vt ingrediar & egrediar coram populo tuo*, quaſi eius rex & paſtor. Chald. vertit; *Non ego ſcio egredi nec ingredi.* Alludit ad puerum (quem ſe vocauit) qui docente matre, diſcit egredi & ingredi in domum.

DABIS ERGO SERVO TVO COR DOCILE] id eſt doctrinam excipiens, quod ſcilicet doctrinam, id eſt prudentiam & ſapientiam, à te audiat & in ſe hauriat, putà cor prudens, intelligens & ſapiens: Hebr. eſt *cor audiens*, quod nimirum audiat & accipiat ſapientiam. Vnde 2. Paral. 1. 10. hoc explicans ait: *Da mihi ſapientiam & intelligentiam.* Et hîc v. 11. reſpondens ei Deus dicit: *Poſtulaſti tibi ſapientiam*, &c. *Vers. 9.*

Porrò Salomon poſtulans hîc ſapientiam propriè poſtulat prudentiam, qua ſapienter

Digitized by Google

NEMO FVERIT SIMILIS TVI IN REGIBVS CVNCTIS RETRO DIEBVS] Hinc Abul. putat Salomonem ſuperaſſe opibus & gloria Hemrod, Ninum, Saulem, Dauidem, cæteróſque Reges anteriores, non autem poſteriores, qui Salomonem ſecuti ſunt, vti fuit Alexander Magnus, Iulius Cæſar, Auguſtus. Verùm Serarius & alij meliùs cenſent Salomonem omnibus omnino regibus tam futuris, quàm præteritis anteferri, omnéſque ſuperaſſe opibus & gloria. Nam 2. Paral. 1. v. 12. clarè dicitur: *Diuitias autem & ſubſtantiam & gloriam dabo tibi, ita vt nullus in regibus nec ante te nec poſt te fuerit ſimilis tibi*, vbi ex Hebræo vertas: *Et gloriam quæ non fuit ſic* (ſimilis) *regibus ante & poſt te non erit ſic*, id eſt ſimilis tui.

Moral. diſce hic quantum bonum Deique donum ſit ſapientia, quámque cæteris omnibus anteferendum, imò cætera omnia ſecum adducat, atque illud comparari oratione magis quàm ſtudio. Auctor enim datórque ſapientiæ eſt Deus, qui eſt pater luminum. Iacobi. 1. v. 5. & 17. Vide ibi dicta; & S. Auguſt. Præfat. in lib. 1. de Doctrina Chriſt.

VERS. 15. IGITVR EVIGILAVIT SALOMON, ET INTELLEXIT QVOD ESSET SOMNIVM] Vatab. & alij exponunt q. d. Euigilans Salomon recordatus eſt ſui ſomnij, ſiue ſe ſomniaſſe de ſapientia, putà non fuiſſe rem veram, ſed ſomnium fugax, mendax & euanidum. Verùm hoc dici nequit: Salomō enim verè hic adeptus eſt ſapientiam, vt patet ex verbis Scrip. v. 12. *Dedi*, inquit, *tibi cor ſapiens & intelligens*, &c. quare hic ſenſus directè aduerſatur S. Script. eámque elidit & euertit.

Dico igitur: *Euigilans Salomon intellexit quòd eſſet ſomnium*, ſcilicet non naturale, ſed ſupernaturale & diuinum. putà viſio realiter & efficaciter vnà cum reipſa, ſcilicet cum ſapientia à Deo immiſſa ſibique indita. Vnde Hebr. Septuag. & Chald. habent: *Igitur euigilauit Salomon, & ecce ſomnium*, ſcilicet conſecutum eſt effectum ſuum, ac verum apparuit. q. d. Salomon euigilans vidit reuerà ſe ſapientem effectum ſicuti ſomniarat, id eſt ſicut dormiens per viſum diuinum viderat. Vidit enim omnium rerum ſpecies menti ſuæ ſeſe ingerentes & obuolitantes, quibus clarè res quaſlibet, perſpiciebat, quas antè non cognouerat; intellexit ergo ſomnium hoc fuiſſe reale & verum, vtpote ſupernaturale, & à Deo ſimul cum re ſomniata immiſſum. Vnde mox intricatam meretricum litem ſapientiſſimè diremit, ac cætera omnia ſapientiſſimè adminiſtrauit, vt patet ex ſequent. ita Suarez. Serarius, Pineda.

Similia ſomnia non ſomniata & falſa, ſed realia & vera extant in S. Script. vt cùm S. Petrus ab Angelo liberandus è carcere, iubebatur ſe veſtire & exire, *exiſtimabat ſe viſum videre*, & ſomniare, Actor. 12. 9. & tamen verè ſe veſtiebat & exibat. Sic Hebræi è Babylone liberati redeuntes in Ieruſalem, dicunt: *In conuertendo Dominus captiuitatem Sion facti ſumus ſicut conſolati*; Hebr. *ſicut ſomniantes*. q. d. Adeò lætus, nouus, mirus & inexpectatus fuit no-

A bis reditus ab exilio in patriam, vt videretur eſſe ſomnium, vt non reuerà redire, ſed reditum ſomniare nos putaremus. Sic Salomon hic euigilans videbatur ſibi ſomniaſſe, ſed mox vidit ſomnium verſum eſſe in rem veram. Sic S. Hieron. in ſomnio correptus à Deo quòd Ciceronem præ S. Script. legeret, audiénſque; *Ciceronianus es, non Chriſtianus*, acriter vapulauit & flagellatus eſt; non per ſomnium, ſed reipſa. Audi eum Epiſt. 18. ad Euſtochium: *Nec verò ſopor ille fuerat, aut vana ſomnia, quibus ſæpè deludimur: teſtis eſt tribunal illud ante quod iacui: teſtis iudicium triſte quod timui. Ita mihi numquam contingat in talem incidere quæſtionem. Liuentes fateor habuiſſe me ſcapulas, plagas ſenſiſſe poſt ſomnum, & tanto dehinc ſtudio diuina legiſſe, quanto non antè mortalia legeram.*

B CVMQVE VENISSET (ex Gabaon, vbi à Deo poſtulauerat ſapientiam & impetrauerat) IERVSALEM, STETIT CORAM ARCA FOEDERIS DOMINI, ET OBTVLIT HOLOCAVSTA] in gratiarum actionem pro tanto ſapientię dono ſibi à Deo indito. Arca enim erat in Sion, Tabernaculum verò & altare in Gabaon, vti dictum eſt v. 4.

TVNC VENERVNT DVÆ MVLIERES MERETRICES AD REGEM] Deo ita diſponente ad Iſraëli patefaciendam Salomonis ſapientiam illi paulò antè ab eo inditam, per ſolertem litis meretricum diremptionem. Pro *meretrices* Hebr. eſt זנות *zonot*, quod Chald. vertit, *tabernarias*, ſiue cauponas: *zona* enim, ſiue meretrix, dicitur illa, quæ meretur proſtituendo vel edulia, vel operas, vel corpus, qualis eſt caupona, lotrix, ſartrix, textrix, purpuraria quæ arte & opificio ſuo victum lucratur. Et tales has duas fuiſſe cēſet noſter Sanchez, quia meretrices propriè dictæ vix ſuſcipiunt filios ob vagum concubitum & ſeminum commiſtionem, nam cuilibet ſe proſtituunt: ſecus eſt de concubinis, quæ vni ſoli amaſio adhærent: hæ enim concipiunt perinde vt vxores. VERS. 16.

C

Verùm S. Gregor. Ambroſ. Proſper, Pineda, Salianus & alij paſſim cenſent has duas fuiſſe meretrices propriè dictas, vt vertunt Septuag. & Noſter; idque arguit quòd maritorum nulla hic fit mentio, ſed ipſæ per ſe litem conteſtantur. Meretrices enim, quia ſunt auaræ, cupidæ, impudentes, iracundæ, hinc pariter

D ſunt litigioſæ, imò multarum litium, rixarum, duellorum, cædium & bellorum cauſa, vti experientia quotidiana docet.

DORMIENS QVIPPE OPPRESSIT EVM] quia ſcilicet voluendo ſe incubuit ſuper infantem, eúmque mole corporis ſui ſuffocauit. Quocirca Iure Canonico vetatur ne matres cum infantibus dormiant, ob periculum oppreſſionis eorundem, vt patet 2. q. 5. Can. *Conſuluit*. VERS. 19.

CONTENDEBANT CORAM REGE] quia deerant teſtes, aliæque probationes & indicia, hinc vocis & clamoris contentione more ſuo certabant inter ſe hæ mulierculæ.

Alleg. duæ hæ mulieres repræſentant ſynagogam Iudæorum. & Eccleſiam Chriſtianorum, quæ inter ſe contendunt de puero Ieſu & Meſſia viuo & vero: ſed Salomon, id eſt *Alleg. duarum mulierum.*

Digitized by Google

A Chriſtus, litem dirimit dicens Matth. 10. *Non veni pacem mittere, ſed gladium.* Veni enim diuidere legem & gratiam, Iudæos & Chriſtianos, fideles & infideles, vti pulchrè docet S. Hieron. Epiſt. 131. ad Ruffinum, vbi & addit Salomonem hoc iudicium peregiſſe anno ætatis ſuæ duodecimo, hoc enim regnare cœpiſſe; ſed ſuperiùs oſtendi id factum anno ætatis vigeſimo.

Rurſum repræſentant Eccleſiam Catholicam, & hæreſim Arrianam, Neſtorianam, & cæteras, quæ Chriſtum diuidunt in duos, vt alius in eo ſit Deus, alius homo, ac veros fideles, qui ſunt viui Eccleſiæ filij, ſibi arrogare, & ad ſuam hæreſim pertrahere, ideóque perdere & interimere ſatagunt. Ita S. Auguſt. Serm. 206. de Temp. *Impia, ait, & crudelis hæreſis clamat vt diuidatur. Quid eſt diuidatur, niſi non Filius æqualis ſit Patri? dum enim filio ſubtrahit* B *æqualitatem, & bonum omnipotentemque denegauit Patrem. Deus enim Pater ſi potuit filium ſibi ſimilem gignere & noluit, non eſt bonus: ſi voluit, & non potuit, non eſt omnipotens.* At vera mater, ſcilicet Eccleſia Catholica clamat: *Date illi puerum, & nolite diuidere eum. Filius meus eſt, ſed meliùs apud illam migret natus, migret totus, tamen apud me maneat maternus affectus. Date illi puerum, non auferantur vota membrorum, illius integritas non diuidatur, ne mihi pietas auferatur. Quod dicit: Date illi puerum, & nolite diuidere, ecce & ego dico: Totum poſſide, & noli diuidere Deum.* Hæc ad verbum ex S. Auguſt. tranſcripſi: Angelom. Eucher. vel potiùs Beda, & S. Proſper lib. de Prædict.

Tropol.

Tropol. S. Gregor. lib. 21. Moral. c. 8. per duas has mulieres accipit veros & falſos doctores: veri enim & boni diſcipulorum ſalu- C tem, falſi & mali ſuam gloriam & lucra quærunt, cum diſcipulorum perditione: *Quia nimirum,* ait S. Gregor. *magiſtri vigilantes quidem ſcientiâ, ſed vitâ dormientes, auditores ſuos, quos per vigilias prædicationis nutriunt, dum quod dicunt, facere negligunt, per ſomnum torporis occidunt, & negligendo opprimunt, quos alere verborum lacte videbantur. Vnde plerumque dum ipſi reprehenſibiliter viuunt & habere diſcipulos vitæ laudabilis nequeunt, alienos ſibi attrahere conantur: quatenus dum bonos ſe habere ſequaces oſtendunt, apud iudicia hominum excuſent mala quæ agunt, & quaſi per ſubditorum vitam mortiferam tegant negligentiam.* D *Vnde illic mulier filium, quia extinxit proprium, quæſiuit alienum: ſed tamen veram matrem Salomonis gladius inuenit; quia videlicet cuius fructus viuat, vel cuius intereat, extremo examine ira diſtricti iudicis demonſtrat.* Solerter deinde aduertendum monet S. Greg: *quòd viuens filius, priùs diuidi præcipitur, vt ſoli poſtmodum matri reddatur: quia in hac vita quaſi partiri conceditur vita diſcipuli, dum ex illa nonnumquam alter apud Deum meritum, alter verò apud homines laudem habere permittitur. Sed falſa mater eum quem non genuit, occidi non metuit: quia arrogantes magiſtri, & charitatis ignari, ſi pleniſſimum nomen laudis ex alienis diſcipulis conſequi nequeunt, eorum vitam crudeliter inſequuntur. Inuidiæ enim face ſuccenſi, nolunt aliis viuere, quos ſe conſpiciunt non poſſe poſſidere.* Eadem ex S. Gregor. tranſcripſit Angelom. & Eucherius.

Symbolicè.

Symbolicè, S. Ambroſ. lib. 3. de Virgin. *Duæ,* ait, *mulieres ſunt fides & tentatio, quæ poſtquam poſteritatem ſuam carnalis vitio conuerſationis & ſomno mentis amiſit, poſteritatis fructus auferre conatur aliena. Itaque dum tentatio litigat, fides fluctuat, donec machæra Chriſti latentes diſtinguat affectus. Quæ eſt hæc machæra Chriſti illa de qua ſcriptum eſt: Gladium veni mittere in terram. Eſt enim gladius de quo ſcriptum eſt: Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius. Quis autem ſit hic gladius, quæ machæra, cognoſce: Verbum, inquit, acutum & validum, & penetrabilius omni gladio acutiſſimo, penetrans vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritus artuúmque & medullarum.*

Vers. 25.

DIVIDITE, inquit, INFANTEM VIVVM IN DVAS PARTES, ET DATE DIMIDIAM PARTEM VNI, ET DIMIDIAM PARTEM ALTERI] Dixit hoc Salomon non ſeriò vt ferens ſententiam, ſed ſimulatè, vt exploraret in vtra reſideret maternus affectus, vt illi filium viuum adiudicaret: nec enim alia probatio, aut aliud medium litem hanc decidendi ſuppetebat. Nam à natura inſitus eſt matri arcanus erga prolem ſuam amor & commiſeratio, cuius expers eſt illa quæ non eſt mater. Naturam ergo hîc interrogauit Salomon, & illa reſpondens matrem genuinam ſuo affectu monſtrauit. Nam vt ait S. Ambr. l. 3. de Spiritu S. c. 7. *Conſiderauit* Salomon *quod vera mater plus conſuleret filio quàm ſolatio, & gratiam iuri, non gratiæ iura præferret. At verò illa quæ matris ſimularat affectum, vincendi ſtudio cæca paruiduceret eius exitium, in quo neſciret pietatis diſpendium. Itaque vir ille ſpiritalis qui diiudicaret omnia (ſpiritalis enim diiudicat omnia) naturam in affectibus quæſiuit, quæ latebat in vocibus, & pietatem interrogauit vt proderet veritatem. Vicit itaque mater charitatis affectu, quæ fructus eſt Spiritus.*

Dices, matri veræ iniiciebatur hîc metus iniquus diſſectionis filij. Reſp. id neceſſarium erat hoc loco & tempore ad bonum matris; vt ſcilicet hac ratione perpetua lite cum ſua æmula, & iugi periculo perdendi filium liberaretur quod longè maius ei erat malum. Quare melius erat illam modico tempore hunc metum pati vt per eum mater eſſe agnoſceretur, eíque filius ſuus redderetur.

Similia Salomoni iudicia & indicia.

Simili indicio veritatem verámque matrem vel patrem explorarunt & deprehenderunt Imperatores. Claudius enim Cæſar, ait Sueton. in eius Vita c. 15. *Feminam non agnoſcentem filium ſuum, dubia vtrimque argumentorum fide, ad confeſſionem compulit, indicto matrimonio iuuenis;* eo enim negato, quod horrebat natura, filium agnouit. Claudius igitur matrem negantem quemdam iuuenem, qui verè ei filius erat, proprium filium eſſe, coëgit ad confeſſionem veritatis indicto ei cum ipſo iuuene matrimonio. Carolus item Magnus certus quòd vel pater vel filius, quos captos detinebat, quemdam occidiſſet, incertus tamen vter eorum id feciſſet, iuſſit vtrumque ſuſpendi. At

Digitized by Google

cùm pater, qui verè deliquerat, nullam videret redemptionis ſpem, faſſus eſt & agnouit propriam culpam, & ita filium ab imminente ſupplicio liberauit. Ita ex Vita Caroli refert Ioannes Molanus Doctor Louan. lib. 1. de fide hæret. ſeruanda c. 8. & Mart. Del-rio tom. 2. diſquiſ. Magic. lib. 4. in præamb. ex Andrea Barbatio in cap. *Præſenti*, de Probatione.

Tertiò hoc Salomonis iudicium imitatus eſt Alphonſus rex Aragonum, qui vt ſcribit Anton. Panorm. in eius geſtis lib. 2. cap. 39. cùm ſerua quædam ex hero ſuo concepiſſet, & filium peperiſſet, ideóque ex lege Hiſpanienſi ad libertatem proclamaret, herus verò ne matre cum filio priuaretur, negaret puerum ex ſe natum, decreuit vt infans ſub haſta venderetur, cùmque vni qui maius pretium obtulerat infans traderetur, pater pietate naturali victus à lacrymis temperare non potuit, & ſuum eſſe filium faſſus eſt. Quare rex & patri filium, & debitam matri libertatem illico adiudicauit.

Huc pertinet iudicium Ariopharnis regis Thraciæ, qui cùm tres Cimmeriorum regis filij de paterno regno altercarentur, iuſſit patris cadauer è ſepulchro extractum arbori alligari, & eos arcu contendere, vt qui patris cor transfigeret, ei in regno ſuccederet. Primogenitus guttur tranſfixit, ſecundus pectus, tertius iunior, ſed pientior noluit in cor patris iaculari, dicens impium eſſe cor patris transfigere. Itaque huic Thrax regnum adiudicauit. Hoc exemplum recenſet Theatrum vitæ humanæ vol. 7. lib. 4. poſt initium, ac auctorem citat Diodorum lib. 20. ſed Diodorus præter
VERS. 26. nomina Ariopharnis & filiorum regis Cimmeriorum nil tale habet; quare mihi idipſum de fide hiſtorica ſuſpectum, & mythicum videtur.

DIXIT AVTEM MVLIER CVIVS ERAT [FILIVS VIVVS AD REGEM (COMMOTA SVNT QVIPPE VISCERA EIVS SVPER FILIO SVO) OBSECRO DOMINE, DATE ILLI INFANTEM VIVVM, ET NOLITE INTERFICERE EVM. E CONTRARIO ILLA DICEBAT: NEC MIHI NEC TIBI SIT, SED DIVIDATVR] Hinc patet hanc non tantùm falſam fuiſſe matrem, ſed etiam inuidia & odio laboraſſe in veram matrem, ideóque petiiſſe vt eius filius occideretur, ſicut ſuus erat mortuus: alioqui enim petiiſſet ſibi ſeruari infantem, cùm mater vera illum ei dari à rege poſtularet, ne filius ſuus occideretur. Voluit ergo vt filius eius moreretur, ſicut eius filius erat mortuus. Ita Abul. Audi S. Ambroſ. lib. 3. de Virgin. *Quo audito illa quæ petebat alienum non ſolùm acquieuit, ſed etiam diuiſionem paruuli depopoſcit, nullo affectu commota materno. Illa quæ ſuum ſciebat infantem, non vinci metuens, ſed orbari; nec iam ſolatio ſuo proprio, ſed pignori ſuo conſulens orare cœpit, vt incolumis magis puer traderetur alienæ, quàm ſectus in partes matri propriæ redderetur. Vnde Salomon qui non maieſtate diuina, ſed argumentis vt homo interiorem interrogabat affectum, illi potiùs iudicauit paruulum eſſe reddendum, quam veram matrem dolor proprius prodidiſſet: illam verò, quam morituri paruuli miſericordia non mouebat, exortem pronuntiauit eſſe naturæ, quam exortem vidit eſſe pietatis. Veritas ergo non latuit, ſed tamen per ſimulationem alterius fluctuauit: diúque etiam bona mater euentu hæſit ambiguo, dum iudicij periclitatur incerto.*

Tropol. S. Gregor. 21. Mor. c. 8. per duas has mulieres accipiens falſos & veros doctores: *Peruerſa mulier*, inquit, *clamat: Nec meus ſit nec iſtius. Vt enim diximus, quos ſibi obſequi non vident ad gloriam temporalem, eos aliis inuident* B *viuere per veritatem. Vera autem mater ſatagit, vt eius filius ſaltem apud extraneam ſit, & viuat; quia concedunt veraces magiſtri, vt ex eorum diſcipulis alij quidem magiſterij laudem habeant, ſi tamen integritatem vitæ iidem diſcipuli non amittant. Per quæ pietatis viſcera hæc eadem vera mater agnoſcitur, quia omne magiſterium in examine charitatis approbatur: & ſola recipere totum meruit, quæ quaſi totum conceſſit: quia fideles præpoſiti pro eo quod ex bonis diſcipulis ſuis non ſolum aliis laudem non inuident, ſed vtilitatem eis etiam profectus exorant, ipſi & integros & viuentes filios recipiunt, quando in ſupremo examine ex eorum vita perfectæ retributionis gaudia conſequuntur.*

Simili modo, ſed diſſimili affectu, & diſpari effectu mater Antonini Caracallæ & Getæ Cæſarum, ait Herodianus, vt eos diſcordes & C imperium diuidentes vniret, ſe ab illis diuidi poſtulauit, vt vterque eorum ſui partem in ſuo regno haberet. Sed fruſtra: Caracalla enim metuens fratrem ſuum Getam, vtpote populo gratum, eum in ſinu matris occidit, atque vt ſcelus velamine pietatis tegeret, eum inter Di- VERS. 27.
uos retulit dicens: *Vt non ſit viuus, ſit Diuus.*

RESPONDIT REX ET AIT: DATE HVIC INFANTEM VIVVM, ET NON OCCIDATVR: HÆC EST ENIM MATER EIVS] Natura enim & naturalis compaſſio certò indicat hanc eſſe matrem. Vide hîc ſolertiam & ſapientiam Salomonis. *Itaque non immeritò.* ait S. Ambroſ. lib. 2. de Offic. cap. 8. *æſtimatus eſt intellectus Dei in eo eſſe, in quo occulta ſunt Dei. Quid autem* D *occultius quàm internorum viſcerum teſtimonia, in quæ ſapientis intellectus, velut quidam pietatis deſcendit arbiter, & velut quamdam genitalis alui vocem, eruit, quâ maternus patuit affectus, qui elegerat filium ſuum vel apud alienam viuere, quàm in conſpectu matris necari. Sapientiæ igitur fuit, latentes diſtinguere conſcientias, ex occultis eruere veritatem, & velut quadam machæra, ita ſpiritus gladio penetrare non ſolum vteri, ſed etiam animæ & mentis viſcera. Iuſtitiæ quoque, vt quæ ſuum necauerat, alienum non tolleret, ſed vera mater reciperet ſuum. Denique etiam Scriptura hoc pronunciat: Audiuit, inquit, omnis Iſraël hoc iudicium quod iudicauit rex, & timuerunt à facie regis, eò quòd intellectus Dei in eo eſſet vt faceret iuſtitiam.*

Digitized by Google

las: & fuerunt carmina eius quinque & mille. 33. Et diſputauit ſuper lignis, à cedro quæ eſt in Libano, vſque ad hyſſopum quæ egreditur de pariete: & diſſeruit de iumentis, & volucribus, & reptilibus, & piſcibus. 34. Et veniebant de cunctis populis ad audiendam ſapientiam Salomonis, & ab vniuerſis regibus terræ, qui audiebant ſapientiam eius.

Vers. 4. SADOC AVTEM ET ABIATHAR SACERDOTES] ſcilicet ſummi, id eſt pontifices. Dices: Salomon iam ablegarat Abiathar, eúmque pontificatu priuarat cap. 2. 27. Reſp. recenſentur hîc omnes officiales Salomonis, ſiue qui iam tum erant, ſiue qui fuerant, ſiue qui futuri erant, vt patebit v. 11. & 15. Voluit enim eos omnes Scrip. hîc ſimul enumerare. Nominat ergo Abiathar, quia is tempore Dauidis fuerat pontifex, eúmque vt ſibi fidelem Dauid Salomoni commendarat: ſed quia ipſe cum Adonia contra Salomonem conſpirarat, hinc eum Salomon pontificatu priuauit. Ita Abul. Alij reſpondent Abiathar ab exilio à Salomone reuocatum, non ad pontificatum, ſed ad ſimplex ſacerdotium, vti Deus minando prædixerat eius abauo Heli 1. Reg. 2. 36. *Futurum eſt vt quicumque remanſerit in domo tua*, &c. *dicat Dimitte me ad vnam portam ſacerdotalem.* ita Theodor. & Procop. Tertiò Serarius reſpondet Abiathar vocari ſacerdotem, quia fuerat ſacerdos.

Vers. 5. ZABVD FILIVS NATHAN SACERDOS] id eſt princeps intimus regi, vt vertunt Septuag. Sic filij Dauid vocantur ſacerdotes, id eſt aulæ principes & proximi regi. 2. Reg. 8. v. vlt.

Vers. 11. TAPHETH FILIAM SALOMONIS HABEBAT VXOREM] Eſt prolepſis, necdum enim eam habebat, ſed poſtea habuit. Nam Salomon hoc tempore erat dumtaxat 20. annorum circiter, Vnde non poterat habere filiam quæ eſſet nubilis. Idem dico de Achimaas, qui alteram habuit Salomonis filiam v. 15. Recenſentur enim hîc omnes officiales & principes Salomonis ſimul, ſiue qui tum erant, ſiue qui poſtea facti ſunt, vti dixi v. 4.

Vers. 20. IVDA ET ISRAEL INNVMERABILES SICVT ARENA MARIS] q. d. Tempore Salomonis creuit tribus Iuda & cæteræ vndecim tribus Iſraëlis in innumerabilem quaſi multitudinem: erátque tum ſumma rerum omnium abũdantia, ita vt omnes in ſuis opibus & deliciis gauderent & exultarent. Alleg. regni Salomonis felicitas repræſentauit felicitatem ſummam regni Chriſti in Eccleſia per gratiam, in cœlo per gloriam.

Vers. 21. SALOMON AVTEM ERAT IN DITIONE SVA HABENS OMNIA REGNA A FLVMINE TERRÆ PHILISTHIIM, VSQVE AD TERMINVM ÆGYPTI] Quæres quodnam ſit *flumen terræ* Philiſthiim? Primò, Gaſpar Sanchez cenſet eſſe mare Palæſtinorum, huic enim adiacent Philiſthini. Secundò, Abul. cenſet eſſe Rinocoluræ riuum, qui diſterminat Philiſthæam ab Arabibus. Tertiò, alij cenſent eſſe Iordanem, vel potiùs originem Iordanis in Libano, vbi oriuntur duo riui Ior & Dan, qui mox confluentes faciunt Iordanem. Verùm dico flumen hoc eſſe Euphratem. Nam τὸ

A *terræ Philiſthiim* non eſt referendum ad τὸ *flumine*, vt patet ex Hebræo (in Hebræo enim eſt נהר *nahar* in abſoluto, non נהר *nehar*, vti eſſe deberet in regimine genitiui, ſi regeret genitiuum terræ) ſed ad τὸ *regna*, q. d. Salomon obtinebat omnia regna terræ Philiſthiim, à flumine, id eſt quę interiacent à flumine Euphrate vſque ad terram Philiſthiim incluſiuè: ſiue Salomon obtinebat omnia regna regionum inchoando à flumine Euphrate vſque ad terram Philiſthiim. Maluit dicere *terræ*, quàm *vſque ad terram*; tum vt indicet in terra Philiſthinorum non fuiſſe finitum regnum Salomonis, ſed per illam extenſum vſque ad fines Ægypti: q. d. à flumine tendendo per terram Philiſthiim vſque ad fines Ægypti; tum quia loquitur conciſè & ex alijs Script. locis quaſi
B peruulgatis, conciſè terminos regni Salomonis à Deo promiſſos conſignat. Script. enim terminos terræ Sanctæ Iudæis promiſſos aſſignat flumen Euphratem ab Oriente, & Philiſthæam ab Occidente, Ægyptum à Meridie. Hoc enim promiſerat Deus Abrahæ Geneſ. 15. 18. dicens: *Semini tuo dabo terram hanc à fluuio Ægypti vſque ad fluuium magnum Euphratem.* Itaque ſe explicat Auctor huius libri Regum mox v. 24. dicens: *Ipſe enim obtinebat omnem regionem, quæ erat trans flumen, à Thaphſa vſque ad Gazan*, quæ eſt vltima ſatrapia Philiſthinorum. Ita clarè non tantùm intelligit, ſed & legit S. Aug. in quæſt. In Ioſue, quæſt. 21. *Et erat dominans*, inquit, *in omnibus regibus à flumine vſque ad terram Philiſthiim, & vſque ad*
C *fines Ægypti. Ecce vbi impletum eſt, quod in Geneſi Deus ad Abraham loquens promittenſque prædixerat. A flumine quippe hic intelligitur ab Euphrate.* Neque enim de Iordane hîc accipi poteſt, cùm citra Iordanem, & vltra Iordanem iam terras Iſraëlitæ obtinerent etiam ante regnum Salomonis. Sic & Chald. *A Parath.* (id eſt Euphrate) inquit, *terræ Philiſthiim, vſque ad fines Ægypti.* Sic & Benedictus: *A flumine terræ*, inquit, id eſt, *vſque ad terram Philiſthiim.* Et Iſidorus Clarius: *A flumine vſque ad terram Philiſthiim.* Sic & Lyranus ac Mariana. Vatab. *A flumine & terra Palæſtinorum vſque ad Ægyptum.* Dat enim hîc tres terminos regni Salomonis, ſcilicet Euphratem ab Oriente,
D Philiſthinos ab Occidente, & Ægyptum à Meridie, vti dixi.

ERAT AVTEM CIBVS SALOMONIS (hoc eſt aulæ, ſiue aulicorum, putà principum, aſſeclarum & famulorum Salomonis) TRIGINTA CORI SIMILÆ ET SEXAGINTA CORI FARINÆ, DECEM BOVES PINGVES, ET VIGINTI BOVES PASCVALES (aliti & ſaginati in paſcuis) ET CENTVM ARIETES] Hinc pate multitudo eorum quos alebat Salomon, eiúſque magnificentia. Vers. 22.

Digitized by Google

Simila eſt flos, ſiue albior & purior farina tritici, ex qua fit panis ſimilagineus & delicatus, de qua Martial. lib. 13.

Non poteris ſimilæ dotes numerare, nec vſus.

Et Plinius lib. 18. c. 10. *Similago ex tritico fit laudatiſſima. Ex Africo iuſtum eſt è modiis redire ſemimodios, & pollinis ſextarios quinque. Ita enim appellant in tritico, quod florem in ſiligine.* Vnde Seneca Epiſt. 119. *Vtrum panis hic,* inquit, *plebeius ſit, an ſimilagineus, ad naturam nihil pertinet.* Sic nobiles comedunt panem ſimilagineum, plebeij & ruſtici triticeum & ſiligineum. Porrò *corus* eſt menſura continens modios Romanos triginta. Vide dicta de Menſuris in fine Pentateuchi.

Excepta venatione cervorvm, caprearvm atqve bvbalorvm] *Bubalus* hic non eſt is quem vulgus *buffalum* vocat, animal ſtolidum & pauperum cibus, cùm hîc inter B delicias ceruorum & caprearum venatione captas ponatur. Vnde Bubalum eſſe è caprearum genere aſſerit Oppianus lib. 2. de venatione. Et Plinius lib. 8. ait, *Africam gignere bubalos, vituli, ceruive potiùs ſimilitudine, bobus autem ſylueſtribus imperitum vulgus nomen bubalorum imponere.* Hebr. eſt יחמור *iachmur*, quod R. Iona vertit, *capram magnam*; Tigurina, *ibicem*; alij *damam*; alij, *hircum ſylueſtrem.*

Vers. 24. Ipse enim obtinebat omnes regiones trans flvmen a Thaphsa vsqve ad Gazan] Thaphſa opponitur hîc Gazæ; vnde videtur ſita fuiſſe iuxta Euphratem. Hic enim limitabat regnum Salomonis ad Orientem, ſicut Gaza ad Occidentem. Nonnulli ſuſpicantur Thaphſa eſſe illam quæ Tharſacus dicitur à Ptolemæo, Strabone, Xenophonte & Stephano. Alia fuit Thaphſa cis Iordanem, cuius incolas Manahem occidit 4. Reg. 15. 16. Hinc videtur Salomon regnaſſe vltra flumen, ſcilicet vltra Euphratem, ac partem Meſopotamiæ obtinuiſſe, à Thaphſa ſcilicet vſque ad Gazam.

Vers. 26. Et habebat Salomon qvadraginta millia præsepia eqvorvm cvrrilivm, et dvodecim millia eqvestrivm] hoc eſt, habebat 40. millia equorum in præſepiis. Sic enim explicatur 2. Paral. 9. 25. *Habuit,* inquit, *Salomon quadraginta millia equorum in ſtabulis, & curruum equitúmque* (tum ad pompam, tum ad bellum) *duodecim millia.* Eſt hypallage: *Habebat præſepia equorum,* id eſt habebat equos in præſepiis, ſiue in equilibus. Aut certè per *præſepia* intellige ſepta, quæ in equili cuique equo ad manducandum aſſignantur: præſepium enim commune in varia ſepta, quæ cuique equo deputantur, diuiditur, vt vnus equus ab alio ſiue muro exiguo, ſiue trabe interiecta ſeparetur, ne equi vicini ſeptum & pabulum inuadat, cum eóque pugnet & calcitret. Ita Vatab.

Porrò 2. Paral. 9. 25. in Hebr. iam eſt: *Habebat Salomon quatuor millia præſepium,* quia ſcilicet in quolibet præſepi ſiue equili habebat decem equos, ita vt vniuerſim haberet 40. millia equorum currilium, vt vertit Noſter & Septuag. Nam quator millia multiplicata per A decem faciunt 40. millia. ita Vatab.

Curriles equi vocantur, qui currus trahunt, equeſtres qui equitem ſuſtinent. Currilibus tot opus habuit Salomon ad vehendum ſuas reginas, quas habuit 700. & concubinas, id eſt ſecundarias vxores, quas habuit trecentas. Item ad annonam, aquam, ligna, lapides, &c. ad fabricam templi & palatiorum ſuorum conuehenda. Equeſtribus ad milites & equites, item ad principes & famulos honorarios, qui in iis ſe honoris & magnificentiæ cauſa ſtiparent & comitarentur.

Cenſent nonnulli Salomonem in copia tot equorum peccaſſe contra legem Deuter. 17. 16. *Cùm fuerit conſtitutus rex, non multiplicabit ſibi equos*; ſed magis peccauit in cauſa ſcilicet in multiplicatione tot reginarum & vxorum, tantóque faſtu & pompa regia, quam alere debebat populus. Vnde & murmurauit contra Roboam Salomonis filium, imò ab eo defecit ad Ieroboam, vt audiemus c. 12. 4. Abul. tamen excuſat Salomonem à peccato, ſaltem grauiore, quòd bona intentione id fecerit, & ob neceſſitatem, ídque in rerum omnium abundantia & ſumma opulentia. Volebat enim Deus in Salomone ſuam & Iſraëlis gloriam & magnificentiam toti mundo oſtendere.

Dedit qvoqve Devs sapientiam Salomoni et prvdentiam mvltam nimis, et latitvdinem (Chald. *dilatationem*) cordis, qvasi arenam, qvæ est in littore maris] Vers. 29. *latitudinem cordis* vocat magnificentiam & magnanimitatem, putà cor C regium, amplum, magnificum, magnanimum, ad tantum regimen ac tanta onera & opera, fabricarum præſertim, magno animo ſuſtinenda & ſuperanda, vt ſicut arena plurima eſt & latiſſimè ſe porrigit, ſic & cor Salomonis plurima etiam minutiſſima complecteretur, & ad omnia quæ mente concipiebat opere exequendum ſeſe extenderet. Parum enim prodeſt multa mente concipere & intelligere, niſi adſit virtus & ſtrenuitas ad ea in praxim redigendum.

Sapientior Ethan] Hic Ethan fuit inſignis poëta & muſicus, vt patet 1. Paral. 15. 19. Vers. 31. vnde & Pſal. 88. hoc titulo prænotatur: *Intellectus Ethan.*

Locvtvs est (dictauit & ſcribi fecit) qvoqve Salomon tria millia parabolas] Vers. 32. D Partem earum habemus in Prouerbiis, vbi à cap. 10. incipiunt parabolæ, & ſe porrigunt ad libri finem per verſus 658. qui totidem quaſi continent parabolas.

Et fvervnt carmina eivs qvinqve et mille] Vatab. *quinque ſuper mille.* Sic & Hebr. Chald. & Ioſephus, q. d. liber Odarum Salomonis continebat mille odas & quinque. Septuag. verò vertunt, *Erant carmina eius quinque millia.* Hinc patet Salomonem fuiſſe Poëtam. Poëſis priſca Hebræorum intercidit: nec iam numeros carminis in pſalmis, aliiſque carminibus aduertimus, niſi in rythmo.

Et dispvtavit svper lignis a cedro qvæ est in Libano, vsqve ad hyssopvm qvæ egreditvr de pariete] hoc Vers. 33.

eſt, à maximis vſque ad minimas. *hyſſopum* hic A intellige parietariam, quam nonnulli apud Abul. vocant origanum vel ſpartum. Læuinus Lemnius c. 26. de herbis & Pineda vocant adianthum, Serarius ſatureiam, quæ idcirco Arabicè nuncupatur *tſatar*.

Et disseruit de iumentis, et volucribus et reptilibus, et piscibus] Veriſimile eſt hæc olim in libris fuiſſe conſcripta, vti de iiſdem nuper fusè ſcripſit Vlyſſes Aldrouandus, Conradus Geſnerus, Guilielmus Rondeletius, Iulius Scaliger & alij. Verùm B hæc omnia penè interciderunt tot ſæculorum interuallo, præſertim quia tum non erat typographia, ſed pauca exemplaria manuſcripta dumtaxat, quæ facilè intereunt. Sic & interciderunt omnia Patriarcharum & Sapientum Hebræorum, Ægyptiorum, Chaldæorum, Arabum, Græcorum ſcripta ante Moyſen, cuius ferè ſolius ex priſco illo æuo libri & ſcripta extant. Addit Abul. Dei prouidentia eos interiiſſe, eò quòd nimis curioſa continerent, vel quòd nos tanta ſcientiarum luce, quam ipſe per reuelationem acceperat, indigni eſſemus. Gloſſa cenſet eos combuſtos fuiſſe à Chaldæis; Euſebius verò, & ex eo Glycas ab Ezechia rege.

Hinc patet Salomonem tum priuatim ſuos, tum publicè omnes docuiſſe Phyſicam & ſcientiam rerum naturalium; hoc enim ſignificat τὸ *diſputauit* & *diſſeruit*. Ad hoc enim ipſe ædificauit ſcholam ſiue academiam in monte Sion, in qua ipſe docebat, vt dixi Prouerb. 9. verſ. 1. vnde ab eo ſuam doctrinam hauſerunt Pythagoras, Socrates, Plato, Ariſtot. teſte Euſebio, S. Ambroſ. Clemente Alex. & aliis.

Addit Pſellus Salomonem ſcripſiſſe libros de gemmis, & geniis ſiue dæmonibus euocandis, certo loco affigendis, & ad opera cogendis. Sed & magi nonnulli, proferunt Salomonis incantationes, clauiculam & annulum: verùm hæc magica ſunt, & Salomone indigna. Vide Pinedam.

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PACISCITVR Salomon cum Hiram de lignis & operariis, ad fabricam templi.

1. MISIT quoque Hiram rex Tyri ſeruos ſuos ad Salomonem: audiuit enim quòd
ipſum vnxiſſent regem prò patre eius: quia amicus fuerat Hiram Dauid omni
tempore. 2. Miſit autem Salomon ad Hiram, dicens: 3. Tu ſcis voluntatem Da-
uid patris mei, & quia non potuerit ædificare domum nomini Domini Dei ſui propter
bella imminentia per circuitum, donec daret Dominus eos ſub veſtigio pedum eius. 4.
Nunc autem requiem dedit Dominus Deus meus mihi per circuitum: & non eſt ſatan,
neque occurſus malus. 5. Quamobrem cogito ædificare templum nomini Domini Dei
mei, ſicut locutus eſt Dominus Dauid patri meo, dicens: Filius tuus, quem dabo pro
te ſuper ſolium tuum, ipſe ædificabit domum nomini meo. 6. Præcipe igitur vt præ-
cidant mihi ſerui tui cedros de Libano, & ſerui mei ſint cum ſeruis tuis: mercedem au-
tem ſeruorum tuorum dabo tibi quamcumque petieris: ſcis enim quomodo non eſt in
populo meo vir qui nouerit ligna cædere ſicut Sidonij. 7. Cùm ergo audiſſet Hi-
ram verba Salomonis, lætatus eſt valdè, & ait: Benedictus Dominus Deus hodie, qui
dedit Dauid filium ſapientiſſimum ſuper populum hunc plurimum. 8. Et miſit Hiram
ad Salomonem, dicens: Audiui quæcumque mandaſti mihi: ego faciam omnem vo-
luntatem tuam in lignis cedrinis & abiegnis. 9. Serui mei deponent ea de Libano ad
mare: & ego componam ea in ratibus in mari, vſque ad locum quem ſignificaueris mi-
hi: & applicabo ea ibi, & tu tolles ea: præbebiſque neceſſaria mihi, vt detur cibus
domui meæ. 10. Itaque Hiram dabat Salomoni ligna cedrina, & ligna abiegna, iuxta
omnem voluntatem eius. 11. Salomon autem præbebat Hiram coros tritici viginti
millia, in cibum domui eius, & viginti coros puriſſimi olei: hæc tribuebat Salomon
Hiram per ſingulos annos. 12. Dedit quoque Dominus ſapientiam Salomoni, ſicut
locutus eſt ei: & erat pax inter Hiram & Salomonem, & percuſſerunt ambo fœdus.
13. Elegítque rex Salomon operarios de omni Iſraël, & erat indictio triginta millia
virorum. 14. Mittebátque eos in Libanum, decem millia per menſes ſingulos vicíſ-

ſim, ita vt duobus menſibus eſſent in domibus ſuis: & Adoniram erat ſuper huiuſcemo-
di indictione. 15. Fuerúntque Salomoni ſeptuaginta millia eorum qui onera porta-
bant, & octoginta millia latomorum in monte: 16. abſque præpoſitis qui præerant
ſingulis operibus, numero trium millium & trecentorum, præcipientium populo & his
qui faciebant opus. 17. Præcepítque rex, vt tollerent lapides grandes, lapides pre-
tioſos, in fundamentum templi, & quadrarent eos: 18. quos dolauerunt cæmentarij
Salomonis, & cæmentarij Hiram: porrò Giblij præparauerunt ligna & lapides ad ædi-
ficandam domum.

Vers. 1. Misit quoque Hiram rex Tyri servos suos ad Salomonem] vt ei quaſi nouo regi de inauguratione gratularetur. Litteras Hiram & Salomonis ex Archiuis Tyriorum acceptas recenſet Ioſephus & Eupolemus apud Euſeb. lib. 9. de præpar. Earum titulus eſt: *Suron Salomoni Regi magno ſalutem.* vbi vocat eum regem magnum, quaſi regem regum, ob ſapientiam æquè ac opes & potentiam. Hiram enim Hebr. & à Septuag. vocatur *Chiram* vel *Churam*, quaſi Chirom vel Tyrom, id eſt Tyriorum rex, ait Serarius. A Phœnicibus Hiram vocatur *Surom* (Tyrus enim Hebr. dicitur סור *ſor*, id eſt petra, quia in rupe ſita. Vnde *Sarranum oſtrum* vocatur Tyria purpura) à Theophilo Antiocheno Hieromus & Hieromenus, cuius filiam Salomoni nupſiſſe aſſerit Tatianus. A Ioſepho lib. 8. Antiq. c. 2. & lib. 1. contra Apionem vocatur Iromus A- B bibali filius.

Vers. 4. Et non est satan.] q. d. Non eſt aduerſarius, non eſt mihi hoſtis, cum quo bella geram, vel qui me à fabrica templi impediat.

Vers. 7. Benedictus Dominus Deus hodie, qui dedit David filium sapientissimum] Hinc videtur quòd Hiram partim ex familiaritate cum Dauide, partim ex ſapientia & felicitate Salomonis cognouerit Deum verum, quem ipſi colebant. Vocat enim eum *Iehoua* (vt habent Hebr.) quod eſt nomen proprium Dei, Moyſis & Hebræorum. Hinc quoque ſtrenuè cooperatus eſt Salomoni ad fabricam templi Dei veri, mittendo tot millia operariorum, ligna, lapides; quod vtique non feciſſet, ſi ipſe putaſſet Deum Salomonis non eſſe verum, ſed falſum: pro templo enim ædificaſſet idolum. Simile fecit Seleucus rex Aſiæ 2. Machab. 3. 3. Antea enim Hiram coluerat C Herculem & Aſtarten deos Tyriorum, eíſque templa ædificarat, vti aſſerit Ioſephus lib. 1. contra Apion. Fortè etiam Hiram cum hiſce diis ſuis patriis ſimul coluit Deum Hebræorum, vti fecerunt Aſſyrij tranſlati in Samariam, vt audiemus lib. 4. c. 17.

Hinc Eucherius & Angelomus Alleg. per Hiram intelligunt reges Gentium, vt Conſtantinum, Theodoſium, Gratianum, Carolum, qui Chriſtum & Apoſtolos, in ædificanda & propaganda Eccleſia adiuuerunt. Vnde & Hiram vel Chiram Hebr. idem eſt quod *vita excelſus*, aut *vita celſitudo*; vel *principatus* aut *nobilitas*, aut *candor eorum*, ait Pagnin. in Nomin. Hebr.

Vers. 10. Itaque Hiram dabat Salomoni ligna cedrina, et ligna abiegna] ſcilicet cedros & abietes. Addit liber 2. Paral. 2. 8. *Ligna arceuthina*, id eſt iuniperina, vt vertunt Septuag. ſcilicet iuniperos, quæ ibi in magnam altitudinem & craſſitiem excreſcunt, vt inde fiant trabes pro fabricis. Licet enim Dauid ligna reliquámque materiam ad fabricam templi præpararit, vt dicitur 1. Paral. 22. 14. tamen hæc non ſuffecerunt Salomoni, maiora, & plures fabricas palatiorum ſuorum meditanti. ita Abul.

Alleg. Eucher. & Angel. *Conuerſa Gentilitas*, inquit, *miſit ad Chriſtum viros quoſdam, & ſecundùm ſeculum claros, ſed ſecuri Dominicæ increpationis, de mõte ſuæ ſuperbiæ iam deiectos & humiliatos, qui ad normam euangelicæ veritatis inſtituti, in ædificatione Eccleſiæ pro ſuo quiſque merito vel tempore collocarentur. Miſit etiam artifices: quia conuerſos ad veram ſapientiam philoſophos, qui gratia eruditionis populis quoque regendis iure præponerentur, Domino Gentilitas obtulit, qualis fuit ipſis Apoſtolorum temporibus Dionyſius Areopagita, qualis deinceps Doctor ſuauiſſimus & fortiſſimus Martyr Cyprianus, aliique quamplurimi. Miſit & aurum, quod in eadem penè ſignificatione accipitur, quia nimirum viros ſapientia & ingenio præclaros oſtendit: pro quibus cunctis oblationibus Gentilitas à Deo dona expectat gratiæ cæleſtis.*

Salomon autem præbebat Hiram, coros tritici viginti millia] Tyrus enim tunc erat inſula & vndique cincta mari, vt in ea nec ſeri nec meti poſſet. Vnde Hiram petens à Salomone triticum in ſua epiſtola apud Ioſephum ait: *Tritico indigemus, quippe inſulares ſumus*: poſteà verò Tyrus à Nabuchodonoſor per tredecim annos obſeſſa, comportatis in mare terræ aggeribus, vt adiri & expugnari poſſet, facta eſt Peninſula, vt dixi Ezech. 29. 17. & 18. & Iſaiæ 23. 10. Vers. 11.

Elegitque rex Salomon operarios de omni Israel, et erat indictio triginta millium virorum] Per *operarios* intellige primarios & artifices, vel præfectos operum. Nam vt dicitur c. 9. 22. *de filiis Iſraël non conſtituit Salomon ſeruire quemquam, ſed erant viri bellatores, & miniſtri eius, & principes, & duces, & præfecti curruum & equorum.* Vers. 13.

Fueruntque Salomoni septuaginta millia eorum, qui onera portabant, et octoginta millia latomorum in monte] hoc eſt lapicidarum, qui lapides ex monte ſiue rupe exciderēt. Hi enim non erant Iſraëlitæ, vti iam dixi, ſed proſelyti, vt patet 2. Paral. 2. 17. & 18. Proſelyti igitur hi erant Gabaonitæ, cæteríq; Chananæi Hebræis ſubiecti, & ad Iudaiſmum conuerſi. Proſelytorum ergo Vers. 15.

onera

onera portantium & latomorũ in fabrica templi erant vniuerſim 150. millia, Hebræorum verò triginta millia, vt dictum eſt v. 13. quæ adde 150. millibus fient 180. millia. His adiice Tyrios & Sidonios, quos Salomon ab Hiram poſtularat, ipſéque ei ſubmiſerat, vt patet v. 6. & 9. ac Ægyptios, quos Pharao ſocer Salomonis ei deſtinarat, euadent ducenta millia & ampliùs eorum qui laborarunt in fabrica templi, imò, ſi credimus Eupolemo apud Euſebium lib. 9. de Præpar. euadent trecenta & quadraginta millia. Eupolemus enim aſſerit Hiram miſiſſe Salomoni octoginta millia Tyriorum, ac Pharaonem totidem millia Ægyptiorum qui iuncti faciunt 160. millia quæ ſi addas 180. millibus à Salomone deſtinatis, fient 340. millia. Verùm hic numerus videtur nimius & quaſi incredibilis. Vnde nonnulli opinantur errorẽ eſſe in numeris Eupolemi vel Euſebij, vt octoginta millia irrepſerint pro octo vel octodecim millibus. Sub latomis, id eſt lapicidis, intellige lignorum cæſores, ſed hic latomi ſoli nominantur, qui erant plures lapicidæ quàm lignicidæ. Sic ſub onera portantibus intellige aurigas, nautas, muliones, agaſones, &c.

Absqve præpositis, &c. nvmero trivm millivm et trecentorvm] Dices, 2 Paral. 2. Numerantur tria millia & ſexcenti. Reſp. ex ſexcentis erant trecenti, qui ipſis præpoſitis præerant, quos addit & ſupplet liber Paralip. ita Vatab. Dion. Caiet. & Salianus.

Vers. 17. Vt tollerent lapides grandes, lapides pretiosos, in fvndamentvm tem- A pli] Ergo hi lapides pretioſi non erant adamantes, carbunculi, ſmaragdi, ſed marmorei: hi enim ſunt duri & fortes, vt in fundamenta mittantur, ibíque fabricam omnem ſuſtineant, Porrò marmor eſt magni pretij & varij generis. Aliud enim dicitur, Ophites, eò quod habeat maculas inſtar ſerpentum: ὄφις enim eſt ſerpens. Aliud dicitur Porphyrites, quòd rubeat, ac candidis punctis diſpungatur: Aliud eſt Parium & album, aliud nigrens, aliud viride. Aliud dicitur ſphengites, quòd ſplendet & tralucet.

Porro Giblii præparavervnt ligna et lapides] Putant nonnulli fabros hos dictos Giblios ab Hebr. גבול *gebul*, id eſt terminus, quod dolando lapides eos eleganti figura terminarent. Verùm dico Giblios ſiue Vers. 18.
B Biblios (littera enim g ſubinde commutatur cum littera b) dici, ab vrbe Biblo, de qua Adrichom. p. 185. n. 11. *Biblius*, inquit, *ſiue Byblus, & Biblium, olim Eue ſeu Euæa, nunc Gibel, & Giblet & Bibleth dicta, inclyta Phœnices ciuitas eſt, quæ Hebraicè Gebal & Gobel, incolæ verò eius Biblij ſeu Giblij in ſacris litteris vocantur. Hæc verſus Aquilonem a Cane fluuio tribus, contra Auſtrum verò a ciuitate Botro quatuor milliaribus ſuper mare ſita, ab Euæo ſexto filio Chanaan fundata ſcribitur, de qua in tertio Regum libro hoc modo legimus. Porro Biblij præparauerunt (Salomoni) ligna & lapides ad ædificandam domum.* Denique in Biblo erant Adonidis templa, ait Strabo lib. 16. hodie Gaeta dicitur.

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Salomon fabricat templum.

1. Factvm eſt ergo quadringenteſimo & octogeſimo anno egreſſionis filiorum
Iſraël de Terra Ægypti, in anno quarto, menſe Zio (ipſe eſt menſis ſecundus)
regni Salomonis ſuper Iſraël, ædificari cœpit domus Domino. 2. Domus autem, quam
ædificabat rex Salomõ Domino, habebat ſexaginta cubitos in longitudine, & viginti cu-
bitos in latitudine, & triginta cubitos in altitudine. 3. Et porticus erat ante templũ viginti
cubitorum longitudinis, iuxta menſuam latitudinis templi: & habebat decem cubitos lati-
tudinis ante faciem templi. 4. Fecítque in templo feneſtras obliquas. 5. Et ædificauit ſu-
per parietem tẽpli tabulata per gyrum, in parietibus domus per circuitum templi & ora-
culi, & fecit latera in circuitu. 6. Tabulatũ quod ſubter erat, quinque cubitos habebat la-
titudinis, & medium tabulatum ſex cubitorum latitudinis, & tertium tabulatum ſeptem
habens cubitos latitudinis. Trabes autem poſuit in domo per circuitum forinſecus, vt
non hærerent muris templi. 7. Domus autem cùm ædificaretur, de lapidibus dolatis
atque perfectis ædificata eſt: & malleus, & ſecuris, & omne ferramentum, non ſunt au-
dita in domo cùm ædificaretur. 8. Oſtium lateris medij in parte erat domus dexteræ:
& per cochleam aſcendebant in medium cœnaculum, & à medio in tertium. 9. Et
ædificauit domum, & conſummauit eam: texit quoque domum laquearibus cedrinis. 10.
Et ædificauit tabulatum ſuper omnem domum quinque cubitis altitudinis, & operuit

domum lignis cedrinis. 11. Et factus eſt ſermo Domini ad Salomonem dicens: 12. Domus hæc, quam ædificas, ſi ambulaueris in præceptis meis, & iudicia mea feceris, & cuſtodieris omnia mandata mea, gradiens per ea: firmabo ſermonem meum tibi, quem locutus ſum ad Dauid patrem tuum. 13. Et habitabo in medio filiorum Iſraël, & non derelinquam populum meum Iſraël. 14. Igitur ædificauit Salomon domum, & conſummauit eam. 15. Et ædificauit parietes domus intrinſecus tabulatis cedrinis, à pauimento domus vſque ad ſummitatem parietum, & vſque ad laquearia, operuit lignis cedrinis intrinſecus: & texit pauimentum domus tabulis abiegnis. 16. Ædificauitque viginti cubitorum ad poſteriorem partem templi tabulata cedrina, à pauimento vſque ad ſuperiora: & fecit interiorem domum oraculi in Sanctum ſanctorum. 17. Porrò quadraginta cubitorum erat ipſum templum pro foribus oraculi. 18. Et cedro omnis domus intrinſecus veſtiebatur, habens tornaturas & iuncturas ſuas fabrefactas, & cælaturas eminentes: omnia cedrinis tabulis veſtiebantur: nec omnino lapis apparere poterat in pariete. 19. Oraculum autem in medio domus, in interiori parte fecerat, vt poneret ibi arcam fœderis Domini. 20. Porrò oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, & viginti cubitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis: & operuit illud, atque veſtiuit auro puriſſimo, ſed & altare veſtiuit cedro. 21. Domum quoque ante oraculum operuit auro puriſſimo, & affixit laminas clauis aureis. 22. Nihilque erat in templo quod non auro tegeretur: ſed & totum altare oraculi texit auro. 23. Et fecit in oraculo duos cherubim de lignis oliuarum, decem cubitorum altitudinis. 24. Quinque cubitorum ala cherub vna, & quinque cubitorum ala cherub altera: id eſt, decem cubitos habentes, à ſummitate alæ vnius vſque ad alæ alterius ſummitatem. 25. Decem quoque cubitorum erat cherub ſecundus: in menſura pari, & opus vnum erat in duobus cherubim, 26. id eſt, altitudinem habebat vnus cherub, decem cubitorum, & ſimiliter cherub ſecundus. 27. Poſuítque cherubim in medio templi interioris; extendebant autem alas ſuas cherubim, & tangebat ala vna parietem, & ala cherub ſecundi tangebat parietem alterum: alæ autem alteræ in media parte templi ſe inuicem contingebant. 28. Texit quoque cherubim auro. 29. Et omnes parietes templi per circuitum ſculpſit variis cælaturis & torno: & fecit in eis cherubim, & palmas, & picturas varias, quaſi prominentes de pariete, & egredientes. 30. Sed & pauimentum domus texit auro intrinſecus & extrinſecus. 31. Et in ingreſſu oraculi fecit oſtiola de lignis oliuarum, poſtéſque angulorum quinque. 32. Et duo oſtia de lignis oliuarum: & ſculpſit in eis picturam cherubim, & palmarum ſpecies, & anaglypha valdè prominentia: & texit ea auro: & operuit tam cherubim quàm palmas, & cætera auro. 33. Fecitque in introitu templi poſtes de lignis oliuarum quadrangulatos: 34. & duo oſtia de lignis abiegnis altrinſecus: & vtrumque oſtium duplex erat, & ſe inuicem tenens aperiebatur. 35. Et ſculpſit cherubim, & palmas, & cælaturas valdè eminentes: operuítque omnia laminis aureis opere quadro ad regulam. 36. Et ædificauit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, & vno ordine lignorum cedri. 37. Anno quarto fundata eſt domus Domini in menſe Zio: 38. & in anno vndecimo, menſe Bul (ipſe eſt menſis octauus) perfecta eſt domus in opere ſuo, & in vniuerſis vtenſilibus ſuis: ædificauítque eam annis ſeptem.

IDEA TEMPLI.

Templum Salomonis fuit inſtar Tabernaculi Moyſis: tabernaculum enim erat quaſi templum mobile Hebræorum peregrinantium in deſerto: templum verò erat quaſi tabernaculum fixum & ſtabile eorumdem quietè habitantium in terra promiſſa. Quare ſicut Deus ideam tabernaculi dedit Moyſi Exodi c. 25. & ſeq. ſic & ideam templi fabricandi dedit Dauidi, vt is eam traderet Salomoni, vt patet 1. Paral. 28. 19. Templum ergo æquè ac Tabernaculum propriè duas habebat partes, vna anterior dicebatur Sanctum, altera poſterior dicebatur Sanctum ſanctorum, id eſt ſanctiſſimum, vti eſt chorus in templis noſtris. In Sancto erant tria, ſcilicet primò, candelabrum

A ſepticeps totidem lucernis impoſitis lucens. Secundò, menſa panum propoſitionis, continens duodecim panes, quos duodecim tribus offerebant Deo in gratiarum actionem, quaſi proteſtãtes ſe in terra promiſſa ali à Deo. Tertiò, altare thymiamatis vicinum & obuerſum Sancto ſanctorum, in quo quotidie manè & veſperè immolabatur thymiama Deo reſidenti in Sancto ſanctorum. Iam in Sancto ſanctorum erat arca fœderis cum ſuo operculo, id eſt Propitiatorio, ſuſtinens duos Cherubinos, qui iunctis alis exhibebant quaſi ſedem & thronum Deo inde danti oracula & reſponſa de iis, quæ ab eo ſciſcitabatur pontifex indutus Rationali *Vrim & Tummim*. Nam in Sanctum ſan-

ctorum nemo ingredi poterat niſi pontifex;in Sanctum verò nemo niſi ſacerdos: quare pro populo ante Sanctum adiectum fuit atrium ſub dio, quod erat quaſi populi ſiue laicorum templum,vt in eo orarent & ſacrificia ſpectarent.

Atrium hoc erat duplex. Prior enim eius pars vicina Sācto cedebat ſacerdotibus;in eo enim erat altare holocauſtorum, in quo ſacerdotes victimas immolabant, ac labrum ſiue mare æneum, in quo ſacerdotes tam ſe quàm victimas abluebant. Poſterior & remotior à Sancto atrij pars cedebat laicis, qui inde ſpectabant ſacrificia,quę fiebāt in atrio ſacerdotum; vnde ab eo diſtinguebatur muro alto tres cubitos dumtaxat, ita vt laici vltra eum ſpectare poſſent ſacerdotes eorúmque actiones. In hoc atrio Chriſtus docuit. Nam in Sanctum ingredi non poterat,eò quòd non eſſet ſacerdos Leuiticus. In atrium vtrumque nemo ingredi poterat, niſi mundus. Quare pro immundis & Gentilibus Herodes adiecit tertium atrium, quod erat extimum & remotiſſimum à Sancto, ac ſeparatum ab atrio Iudæorum mundorum.

Porrò ad muros vel latera horum atriorum erāt Exhedræ, quæ & Gazophylacia & Paſtophoria dicuntur, hoc eſt cubicula ſacerdotum & ſupellectilium templi, vt veſtium ſacrarum, quas hîc induebant ſacerdotes, ac deinde exuebant & reponebant.

Templum maius & magnificentius erat Tabernaculo; Tabernaculum enim longum erat cubitis triginta (Sanctum enim longum erat cubitis viginti, Sanctum ſanctorum decem) totidem altum, latum verò decem cubitis. Quare tam in Tabernaculo, quàm in templo, Sanctum erat quadrangulum,quia duplo longius erat quàm latius: Sanctum ſanctorum verò erat quadratum,quia tam latum erat quàm longum. Templum autem longum erat ſexaginta cubitis (Sanctum enim longum erat quadraginta cubitis, Sanctum ſanctorum verò viginti) latum erat viginti cubitis, altum triginta vſque ad primam contignationem, inde verò ſurſum per tabulata extendebatur ad nonaginta cubitos, ita vt vniuerſim in altitudine haberet centum & viginti cubitos.

Rurſum in Tabernaculo vnum erat candelabrum & vna menſa, in templo verò erant decem menſæ & totidem candelabra.

Inſuper atria in templo maiora erant quàm in tabernaculo. Erant enim atria quaſi ampliſſimæ areæ, partim ſub dio apertæ & patentes, partim porticibus ad latera cōtectæ, vnde & porticus nominantur, vt tempore pluuiæ ad eas ſe recipere poſſet populus. Ad atrium ſacerdotum ingreſſos quoque fuiſſe Leuitas, eò quòd ipſi ſacerdotibus in immolatione victimarum ſubſeruirent, cenſent Theod. q. 22 Angelomus c. 1. & Serarius, qui idem cenſet de Nathinæis, hi enim plurima ligna & aquas comportare debebant ad tot victimarū immolationem quæ fiebat in atrio ſacerdotū. Ioannes Budinius lib. 1. de Gloria Chriſti Domini cap. 5. vnicum atrium ſacerdotum fuiſſe vult quatuor ſtadiorum, ita vt nimirùm totū templi ambitus quinque ſtadiorum fuerit. Adrichom. lib. de Ieruſalem numero 101. dicit atrium profanum fuiſſe quatuor ſtadiorum.

A

Allegor. templum repræſentabat Eccleſiam militantem, Anagogicè triumphantem in cęlis; Tropol. animam ſanctam, quæ per fidem in hac vita, & per ſpeciem in altera Deum facie ad faciem contemplatur, & hac contemplatione beatur.

Fusè & accuratè templi fabricam deſcribunt Ioſephus lib. 8. Antiq. c. 2. Pineda lib. 5. de Rebus Salomonis, Franc. Ribera lib. de Templo, Ioannes Baptiſta Vilalpando, Abulenſis, Arias Montanus, Chriſtianus Adrichomius, Richardus de S. Victore, Caietanus. Myſticam tēpli explicationem fusè affert Beda libris tribus de
B Tabernaculo Eucherius, Angelom. Rupertus & Franc. Ribera libris 5. de Templo. Vide etiam ſi libet, quæ annotaui Exodi 25. & ſeq. vbi Tabernaculum, omnéſque eius partes tam ad litteram quàm myſticè explicui. Multa quoque addidi Ezechielis c. 40. & ſeq.

Templi magnificentia. Primò. Magnificentia templi quanta & quàm eximia fuerit ex variis conijci poteſt. Primò, quòd templum fuerit opus Salomonis, qui fuit rex ſapientiſſimus, opulentiſſimus & magnificentiſſimus.

Secundò. Secundò, quòd templum factum ſit ad ideam non hominis, ſed Dei ipſius, qui illam dedit Dauidi, vt eam traderet Salomoni, vti dixi. Volebat enim Deus vt Iudæis & hominibus rudibus, qui Deum & diuina æſtimare & ponderare neſciunt,
C diuina maieſtas in templi magnificentia repræſentaretur, vt ex illa diſcerent eum æſtimare, reuereri & admirari. Hanc cauſam dat Salomon 2. Paral. 2. v. 5. dicens; *Domus quam ædificare cupio, magna eſt. Magnus eſt enim Deus noſter ſuper omnes deos.*

Tertiò. Tertiò, ex eo quòd templum hoc ab omnibus habitum ſit orbis miraculum. Inſuper parietes & laquearia eius tegebantur auro, ita vt omnia reniterent auro, & intrantium oculos fulgor vndique occurrens perſtringeret, ait Ioſephus lib. 8. c. 2.

Quartò. Quartò, ex numero operariorum & præfectorum: laborarunt enim in eo ducenta hominum millia & ampliùs, per ſeptem continuos annos, vti oſtendi c. 5. 15.

Quintò. Quintò, ex opibus ad templi fabricam Salo-
D moni relictis. Reliquit enim ei pater Dauid, vt dicitur 1. Paral. 22. 14. centum millia talentorum auri, quæ ad noſtram monetam redacta faciunt mille & ducentos milliones. Millionem voco decies centena millia aureorum. Inſuper reliquit ei mille millia talentorum argenti, quæ tantundem efficiunt, putà mille & ducentos milliones auri. Libra enim vna auri olim valebat decem libras argenti. Vniuerſim ergo reliquit ei bis mille & quadringētos milliones aureorum, præter æs, ligna, lapides, cęterámque fabricæ materiam innumeram. Vnde 1. Paral. 22. 14. additur: *Æris verò & ferri non eſt pondus: vincitur enim numerus magnitudine.*

Sextò. Sextò, *malleus & ſecuris, & omne ferramentum non ſunt audita in domo cùm ædificaretur.* Addit

A Ioſephus in fine lib. 15. *toto tempore* quo templum ſtruebatur, numquam interdiu pluiſſe, noctu tantùm imbribus deſcendentibus, ne interrumperetur ædificatio. licet Ioſephus ibi propriè loquatur de templo Herodis.

Septimò. Septimò, Hebræi decem mira & quaſi miracula templi recenſent, penes quos ſit fides. Primum, *Numquam abortiuit mulier propter carnis nidorem in ſanctuario. Secundum, numquam fœtuit caro ſanctuarij. Tertium, neque conſpecta fuit muſca in domo mactationis. Quartum, non accidit caſus nocturnus ſacerdoti magno in die expiationis. Quintum, non extinxerunt pluuiæ ignem qui erat in ſtrue lignorum. Sextum, non vicit ventus columnam fumi. Septimum, non repertum vllum vitium in Gomer, nec in duobus panibus, nec in panibus facierum. Octauum, ſtabant coarctati & adorabant dilatati. Nonum, numquam læſit aliquem ſerpens & ſcorpio in Ieruſalem. Decimum, nec dixit homo ſocio ſuo: anguſtior mihi eſt locus quàm* B *vt poſſim pernoctare Hieroſolymis.*

VERS. 1. FACTVM EST ERGO QVADRINGENTESIMO ET OCTOGESIMO ANNO EGRESSIONIS FILIORVM ISRAEL DE TERRA ÆGYPTI, IN ANNO QVARTO, MENSE ZIO (IPSE EST MENSIS SECVNDVS) REGNI SALOMONIS SVPER ISRAEL, ÆDIFICARI COEPIT DOMVS DOMINO] Perperam ergo Ioſephus ab exitu Hebræorum vſque ad fabricam templi numerat annos 592. (ſic enim legendum in Ioſepho oſtendit Ribera lib. 1. de Templo cap. 1. non 612. vti iam habent Codices Latini Ioſephi) ac Beda numerat annos 490. Sulpitius 588. Theophilus 602. Cedrenus 672. Philaſtrius 713. Serarius hîc in c. 7. numerat annos 680. Hæc enim omnia repugnant huic loco, vbi Hebr. Septuag. Chald. & Latina conſtanter numerant annos dumtaxat 480. C quorum computum præciſè per annos Iudicum aſſignaui Iudic. c. 3. v. 13. Vbi Nota Sept. Roman. hîc habere annos 440. dumtaxat, ſed non numerant annos 40. quibus Hebræi peregrinati ſunt in deſerto; quare egreſſum ex Ægypto completum intelligunt, & ſub eo comprehendunt ingreſſum in terram promiſſam, qui contigit anno quadrageſimo ab egreſſu ex Ægypto. Verùm Septuag. Complut. & Regia habent vt Noſter & Hebr. ſcilicet annos 480.

Cœpit igitur Salomon ædificare templum anno quarto regni ſui, menſe ſecundo: perfecit verò illud anno vndecimo, menſe octauo, vt D dicitur v. 37. Vnde ſequitur ædificationem hanc duraſſe ſeptem annos, & ſeptem menſes præciſè. Sed Script. ſeptem menſes quaſi quid minutum ſubticet, & integrum annorum dumtaxat numerum aſſignat. Cœpit ergo templum fabricari anno mundi 2933. qui fuit à diluuio annus 1276. ante Chriſti natiuitatem anno 1017. iuxta tabulam Chronologicam, quam præfixi Pentateucho.

Porrò Ioſephus ait fabricatum fuiſſe templũ anno 12. Hiram regis Tyri, indéque numerat 143. annos vſque ad ædificationem Carthaginis, quam fecit Dido ex Tyro nauigans in Africam. Sed error irrepſit in computu Ioſephi; nam non 143. ſed 125. dumtaxat fluxêre anni, vti ex regum Tyri, qui Hiram ſucceſſere, annorũ numero, quem recenſet Ioſephus, arithmeticè demonſtrat Salianus anno mundi 3166. in fine, quo ipſe Carthaginem cõditam aſſerit, qui fuit annus decimus Ioas regis Iuda, & 28. Eliſei Prophetæ: licet varij variè hac de re ſcribãt.

Porrò, cur hîc numerentur anni fabricæ templi ab egreſſu Hebræorũ ex Ægypto, cauſam dant Beda, Abulenſ. & ex eis Pineda lib. 5. c. 5. quòd tunc primùm ſuum populum redigeret Deus ſub forma reipubl. ac certis ritibus, certíſque ſanctæ religionis & fidei legibus cõmuniret. Ideo vbi illiuſmet religionis templum ampliſſimum atque ſanctiſſimum ædificabatur, & cuius erectione & opportunitate alia vel altaria vel loca religioſa ceſſare debebant; denique maximum incrementum religio & reſpub. perceptura erant, oportuit eiuſdemmet religionis & reipublicæ initia deſignari.

Locus fabricæ templi deſcribitur 2. Paral. 3. v. 1. vbi dicitur: *Et cœpit Salomon ædificare domum Domini in Ieruſalem, in mõte Moria* (vbi Abraham iuſſus fuit immolare Iſaac Geneſ. 22.) *qui demonſtratus fuerat Dauid patri eius, in loco quem parauerat Dauid in area Ornan Iebuſæi.* Hinc & Chriſtus ibidem, putà in mõte Caluariæ, qui pars eſt montis Moria, crucifixus ſeipſum victimam Deo obtulit pro mundi ſalute. Hoc enim adumbrabat immolatio Iſaac, & victimarum omnium in templo. Denique templum ædificatum fuit in loco pertinente ad tribum Beniamin, vti omnes Interpretes docent, & patet Deuter. 33. v. 12. Sic & Plato lib. 7. Politic. & Ariſtot. lib. 6. de legibus docent in montibus ædificanda eſſe templa, vt eminus ſint conſpicua, & cælo Deóque viciniora.

Rurſum 2. Paral. 3. v. 3. dicitur Salomon *ædificaſſe longitudinis cubitos ſexaginta in menſura prima*, id eſt ante diſtinctionem Sancti à Sancto ſanctorum, prima menſura longitudinis totius templi fuit ſexaginta cubitorum, quæ menſura deinde diſtincta & diuiſa eſt eo modo, vt ex ea Sanctum haberet 40. cubitos, reliquos verò viginti haberet Sanctum ſanctorum. ita Vatab. aliter Abul. Prima mẽſura templi, inquit, fuit longitudo, quia primò in longum ædificarunt vtrumque templi parietem, deinde in latum parietes tranſuerſos.

IN MENSE ZIO] iam legunt Hebræi *in menſe zif*, quia pro ו *vau* vocali cum puncto *cholem* legunt *vau* conſonantem ſine puncto. Idem menſis Hebr. dicitur איר *iiar* ab אור *ior*, id eſt lux, ſplendor. Vnde Chald. vertit, *in menſe apertionis ſiue ſplendoris florum*, eò quòd iſto menſe germina & flores ſe aperiant, eorúmque viror & decor tunc ſplendeſcat.

IPSE EST MENSIS SECVNDVS] qui partim reſpondet noſtro Aprili, partim Maio, ſicut primus Hebræorum menſis dictus Niſan, partim reſpondet noſtro Martio, partim Aprili, quod tempus eſt aptiſſimum ad fabricam.

DOMVS (templum) AVTEM, &c. HABEBAT SEXAGINTA CVBITOS IN LONGITVDINE, ET VERS. 2. VIGINTI CVBITOS IN LATITVDINE, ET TRIGINTA CVBITOS IN ALTITVDINE] Dices, 2. Paral. 4. v. 4. dicitur: *Porrò altitudo centum*

Digitized by Google

viginti cubitorum erat. Reſp. altitudo templi A vſque ad primam contignationem, ſiue vſque ad primum tabulatum, erat triginta cubitorum, vt hîc dicitur: altitudo verò eiuſdem vſque ad ſummam contignationem, ſiue vſque ad ſummum tectum & pinnaculum, erat 120. cubitorum, vt in lib. Paral. dicitur. Erat enim quaſi aliud ædificium ſupra templum, vbi; repoſiti fuere templi theſauri, donaria, vota; item vetus tabernaculum Moyſis, & Dauidis altare, &c. ita Eucherius, Angelomus, Abul. & paſſim Interpretes. Vide Riberam lib. 1. de Templo c. 5. & Vilalpandum pag. 267. Hic etiam latuit Ioas puer, & poſtea rex, ait Caiet. fugiens Athaliam occidentem filios regis, 4. Reg. 11. 3. Tanta altitudo & moles templi ſuſtentabatur craſſis parietum muris, quibus in- B cumbebat. Muri quoque fulciebantur per ſuas paraſtadas (vulgo *pilaſtres*) & antherides, de quibus vide Vilalpan.

Porrò ex templo hoc ad tabulata conſcendebatur per cochleam, de qua v. 8. *Et per cochleam*, inquit, *aſcendebant in medium cænaculum* (tabulatum) *& à medio in tertium.*

Denique cùm Iudæi poſt reditum ex Babylone templum à Chaldæis combuſtum reædificarunt, ad ſexaginta dumtaxat cubitos altitudinis illud euexerunt, eò quòd Cyrus vetaret altius erigi, timens ne Iudæi rebellantes ex templo facerent arcem, vt patet 1. Eſdræ 6. & ex Ioſepho.

Allegor. Angelomus: *Longitudo domus Dei*, inquit, *longanimitatem deſignat Eccleſiæ, quia in* C *exilio peregrinationis eius patienter aduerſa quæque tolerat, donec ad patriam quam expectat perueniat. Latitudo inſinuat charitatem, qua dilatato ſinu mentis non ſolùm amicos in Deo, ſed & inimicos diligere gaudet propter Deum: donec veniat tempus, quando ſiue ad pacem ſuam conuerſis, ſiue funditus omnibus extinctis inimicis, cum ſolis gaudeat amicis in Deo. Altitudo ſpem denuntiat futuræ retributionis, cuius intuitu libenter infima quæque, ſiue quæ demulcent, ſiue quæ aduerſantur, contemnit: vſque dum vtriſque tranſcenſis ſola mereatur videre bona Domini in terra viuentium.*

VERS. 3. ET PORTICVS ERAT ANTE TEMPLVM VIGINTI CVBITORVM LONGITVDINIS, IVXTA MENSVRAM LATITVDINIS TEMPLI: ET HABEBAT DECEM CVBITOS LATITVDINIS ANTE FACIEM TEMPLI] ita ſcilicet, vt hi decem D cubiti latitudinis porticus adiungerentur non latitudini, ſed longitudini templi; quia latitudo porticus erat minor, vtpote decem cubitorum dumtaxat, quàm latitudo templi, quæ erat viginti cubitorum, quare ei iungi & adæquari non poterat: adiuncta eſt ergo longitudini templi. Eadem verò erat longitudo porticus, quæ latitudo templi, ſcilicet viginti cubitorum; quare illa huic adiuncta & adæquata fuit: latitudo verò porticus, quæ erat decem cubitorum, adiuncta fuit longitudini templi, quæ erat ſexaginta cubitorum, ita vt adiuncta latitudine porticus templum cum porticu haberet 70. cubitos in longitudine & 20. cubitos in latitudine. Ita Ribera & alij.

A Erat hæc porticus templi veſtibulum ad elegantiam & magnificentiam, æquè ac ad vſum addita Sancto, ſiue anteriori parti templi. Id imitati ſunt Chriſtiani primi, qui ſuis templis iiſdem de cauſis adiecere porticus, quales videre eſt Romæ in baſilica S. Petri, S. Mariæ Maioris, S. Ioannis Lateranenſis, S. Laurentij, S. Cæciliæ, &c. idque ad multiplicem vſum. In porticibus enim manebant excommunicati, pœnitentes, catechumeni, quibus templum ingredi & Miſſam audire fas non erat. Item pauperes, mendicantes & peregrini, qui à prandio vel noctu baſilica clauſa, in porticu orabant & pernoctabant. Adhæc, qui in templo litteras & nuntios accipiebant de rebus domeſticis vel ſæcularibus, è templo, vbi illa B expedire & tractare non decebat, egrediebantur in porticum, ibique ea peragebant. In porticu etiam parabantur ſedes, ſcamna, ornamenta, cæteráque inferenda in templum.

Porro templum, inquit Angelomus & Eucher. *erat conuerſum ad Orientem, ſicut & tabernaculum, habebátque oſtium porticus ab Oriente contra oſtium templi, iuxta quod hiſtoricus Iudæorum Ioſephus apertiſſimè docet, ita vt ſol æquinoctialis oriens directis radiorum ſuorum lineis per oſtia tria, porticus videlicet, & templi & oraculi, arcam teſtamenti perfundere poſſet.*

Vnde Allegor. per porticum hanc ſignificantur ſancti, qui Chriſtum præceſſerunt, putà Patriarchæ & Prophetæ, qui orientem huic mundo ſolem iuſtitiæ primi ſuſceperunt, C & naſcenti in carne Domino teſtimonium, ſiue viuendo, ſiue prædicando, ſiue naſcendo, ſiue etiam moriendo præbuerunt, ait Angelom. & Eucher.

Denique nonnulli cenſent hanc eſſe porticum Salomonis, in qua docuerunt Chriſtus & Apoſtoli, ita Abul. Titelm. Ianſen. c. 93. Concord. Euang. ſed hallucinantur: hæc enim porticus erat vicina Sancto ante atrium ſacerdotum, in quorum neutrum ingredi licebat Chriſto & Apoſtolis, eò quòd non eſſent ſacerdotes veteris legis. Vide quæ de porticu Salomonis dixi Act. 3. 11.

FECITQVE IN TEMPLO FENESTRAS OBLIQVAS] Hebr. שקפים אטמים *ſcekuphim atumim*, id eſt, *ſpiacientes clauſas*, hoc eſt, vt Chald. *intrinſecus apertas, extrinſecus clauſas*, putà in- D trorſum latiores, extrorſum anguſtiores (fortè etiam cancellis obductas: vnde Septuag. vertunt, *cancellatas* vel *reticulatas*) ideóque *obliquas*, vt vertit Noſter. vt videlicet plus luminis admitterent: quia vt docent Optici ſiue Perſpectiui: in obliquis hiſce feneſtris radii ſolares venientes forinſecus interſecant ſe in ſuperficie extima feneſtræ, vbi eſt locus anguſtior, ac deinde dilatantur, & longè latéque ſe per domum diſpergunt (vnde Symmach. pro *obliquas* vertit *ſagittarias*, quæ ſcilicet lucem quaſi ſagittam emittunt) ſic enim lux ſolis in domum intrat per modum pyramidis inuerſæ. Ita S. Hieron. in c. 40. Ezech. Ribera lib. 1. de Templo cap. 13. Eucher. Angelom. & alij. Audi S. Hieron. in c. 41. Ezech. *Feneſtræ quoque erant factæ in modum retis, inſtar cancellorum, vt non ſpe-* VERS. 4.

culari lapide, nec vitro, ſed lignis interraſilibus & vermiculatis clauderentur (pro quibus in Hebraico obliquas feneſtras habes) quæ in tribus tantùm erant partibus templi, ad dexteram videlicet, & ad ſiniſtram, & poſt tergum, id eſt ad Meridiem & ad Aquilonem, & ad Occidentem. Orientalis autem pars non habebat feneſtras, quia ipſe introitus clarum immittebat lumen intrinſecus, & cuncta interiora templi ianuarum lumine complebantur, ita vt per ſingulas feneſtras & cancellorum foramina intrò quis poſſet aſpicere.

Hæ feneſtræ erant in Sancto dumtaxat. Nam Sanctum ſanctorum carebat feneſtris ad ſui reuerentiam: Deus enim habitat in caligine nobis inuiſibili: per oſtium tamen lux aliqua immittebatur in Sanctum ſanctorum. Vide dicta Leuit. 16. 13.

Allegor. hæ feneſtræ obliquæ repræſentant ſanctos Doctores, per quos Deus fideles docet & illuminat, *qui*, vt ait Angelom. *dum ea quæ in occulto vident publicè fidelibus pandunt; quaſi ſuſcepto lumine ſolis feneſtra, iuncta templi penetralia replent. Vnde bene eadem feneſtra obliquæ, id eſt intus latiores fuiſſe perhibentur, quia nimirum neceſſe eſt, vt quiſquis iubar ſuperna contemplationis vel ad momentum perceperit, mox ſinum cordis amplius caſtigando dilatet, atque ad maiora capeſſenda ſolerti exercitatione ſe præparet.* Vide dicta Ezech. 41. v. 17.

Vers. 5. Et ædificavit svper parietem templi tabvlata per gyrvm, in parietibvs domvs per circvitvm templi (id eſt Sancti) et oracvli (id eſt Sancti ſanctorum, ex quo Deus dabat oracula) et fecit latera in circvitv] Deſcribit hîc cellas ædificatas circa templum: hoc enim ſignificat τὸ *fecit latera in circuitu*. Erant enim hæ cellæ laterales templo, illúdque lateraliter ambiebant per tria latera, ſiue per tres mundi plagas, ſcilicet ad Occidentem, Meridiem & Septemtrionem. Nam plaga ad Orientem, vbi erat oſtium & ingreſſus, cellas in circuitu habere non poterat. Quod ergo ait, *ſuper parietem*, idem eſt quod iuxta parietem, vel circa parietem templi. Simili enim modo de Chriſto dicitur Lucæ 4. 39. *Stans ſupra*, id eſt iuxta *illam, imperauit febri*. Et Pſalm. 136. 1. *Super*, id eſt iuxta, *flumina Babylonis ſedimus & fleuimus*, &c. Senſus ergo eſt q. d. Salomon ædificauit iuxta & circa tres parietes templi ſpectantes ad tres mundi plagas ordinem quemdam cellarum, eúmque circumcirca in terna tabulata erexit & diuiſit, ídque fecit tum ob pulchritudinem, tum ob firmitatem & cuſtodiam templi. In his enim cellis poterant orare ſacerdotes, & in ipſum templum per feneſtras inſpicere. In iiſdem cellis reponebantur diuitiæ templi. Vnde illæ à Septuag. vocantur *apothecæ*, & à Noſtro 1. Paral. 28. 11. *cellaria*. Patet ex Ioſepho. 8. Antiq. c. 2.

Et fecit latera in circvitv] *Latera* vocat tabulata cellarum, vt patet ex Hebr. & Septuag. Hæc enim latera explicat dum ſubdit: *Tabulatum quod ſubter erat quinque cubitos habebat latitudinis, & medium tabulatum ſex cubitorum latitudinis; & tertium tabulatum ſeptem habens cubitos latitudinis.* Vbi pro *tabulatum* Hebr. & Septuag. habent *latus*. tabulata ergo vocat *latera*, tum quia lateraliter circuibant tria templi latera, tum potiùs quia vnum ſuper aliud lateraliter extabat & prominebat, ac ſuperius erat latius quàm inferius, vnde Chald. vocat *appendices*.

Senſus ergo eſt q.d. Hæ cellæ, ſiue ordines cellarum, habebant tria latera, id eſt tria tabulata circumcirca, quorum latus ſiue tabulatum infimum erat quinque cubitorum latitudinis; ſecundum verò ſex; tertium autem ſeptem cubitorum; hoc eſt, tres erant ordines cellarum in tribus earum tabulatis, quorum ſecundus ordo erat latior primo, & tertius latior ſecundo ob trabes extantes, de quibus mox ſubdit: *Trabes autem poſuit*, &c. ita Salianus, Ribera, Caiet. & alij.

Porrò huius inæqualitatis tabulatorum cauſa fuit, anguſtia areæ in monte Moria: hæc enim fecit vt imæ cellæ eſſent anguſtæ: quare ſuperiores oportuit facere latiores per trabes prominentes. ita Ribera.

Trabes avtem posvit in domo per circvitvm forinsecvs, vt non hærerent mvris templi] *Trabes*, id eſt capita trabium vltra parietes, quibus incumbebant, extantia & prominentia: Vnde Hebr. vocantur מגרות *migrot*, id eſt *deficientia*, quia ſcilicet non pertingebant ad vicinum parietem templi, ſed ab eo deficiebant, etántque capita trabium extantia dumtaxat. Senſus eſt, q.d. fecit vt trabes vltra ſuum parietem porrigerentur & extarent per ſua capita, vt in iis imponerentur tigna tranſuerſa, itáque tabulata ſuperiora fierent maiora, & maiorem haberent latitudinem quàm tabulata inferiora. Neque enim hæ trabes & tabulata hærebant muris templi, ſed cellæ hæ earúmque tabulata diſtantes erant, licet paruo interuallo, à parietibus templi. Vnde neceſſe eſt vt cellæ hæ habuerint feneſtras è regione feneſtrarum templi, vt in eas lumen ſuum tranſmitterent. Hinc patet cellas & tabulata hæc non fuiſſe prominentia ex ipſo templo, vti volunt Beda, Angelo. Lyran. & Abul. ſed fuiſſe ſeparata à muro templi, vti disertè hîc aſſerit Script.

Porrò in imo ordine, ſiue in pauimento, quod ſuo tabulato tegebatur, erant cellæ ſiue cubicula 14. totidem in ſecundo ordine, ſiue in medio tabulato, totidem in tertio ſiue ſupremo, ita vt vniuerſim eſſent 42. cellæ, quæ omnes erant peruiæ, ita vt ex vna ſine oſtio tranſiretur in aliam, & inde in ſequentem, &c. licet Ioſephus aſſerat in ſingulis ordinibus triginta fuiſſe cellas ſiue domunculas, quę quinque habebant cubitos in longitudine & totidem in latitudine. Sed errat in hoc, vti & in pluribus aliis Ioſephus, vti oſtendit Salianus.

Tropol. tres cellarum ordines, ſiue tria earum tabulata, notant tres ſtatus & gradus fidelium in Eccleſia, ſcilicet imum coniugatorum, medium ſiue ſecundum continentium, tertium & ſummum virginum. ita Beda, Ruper. & alij. Vide dicta Ezech. 41. v. 7.

Domvs (templum) avtem cvm ædificaretvr de lapidibvs dolatis atqve Vers. 7.

Digitized by Google

PERFECTIS (qui ſcilicet iam dolati & perfecti erant in monte Libano vel alibi, antequam in Sion ad fabricam templi adducerentur) ÆDIFICATA EST, ET (id eſt idcirco (MALLEVS; ET SECVRIS ET OMNE FERRAMENTVM NON SVNT AVDITA IN DOMO CVM ÆDIFICARETVR] quia, vt dixit, iam lapides dolati erant, vnde nec malleo, nec ſecuri, nec ferro ad eos dolandos & aptandos opus erat, ſed tantùm calce ad eos inter ſe conglutinandos, idque ad fabricæ reuerentiam, ac ne Salomonis & cæterorum fabricam ſpectantium aures ſtrepitu malleatorum & ſerratorum offenderentur. Fabulantur Rabbini malleum non auditum in templo, eò quòd Hebræi ſanguine vermiculi. quem ipſi *Ianni* vocant, lapides ſecuerint. Theodor. quæſt. 21. & 22. Procopius & Glycas opinantur omnes lapides Deo ita diſponente ſic fuiſſe in montibus natos vel exciſos, vt ferro non eſſet opus. Veriùs Lyran. Abul. & Ribera lib. 1. de Templo c. 12. reſpondent non fuiſſe auditum malleum vel ſecurim, ſcilicet ad dolandum vel ſecandum lapides, quia iam in monte dolati & ſecti erant vt dixi.

Anagog. templum hîc repræſentat cælum; vbi nulla erit paſſio vel afflictio, quia vt ait Eucher. & Angelom. *hîc tundimur aduerſitatibus & diſciplina veritatis exercemur, vt illic locis iuxta meritum congruis diſponamur, & caſtigatione ceſſante ſolo amoris glutino, quo ad inuicem copulemur, vno impleti ſpiritu perfundamur. Hic enim foris tundimur, vt illic ſine reprehenſione inueniamur. Hîc malleus, hîc ſecuris, hîc omnia tunſionum reſonant ferramenta : in domo autem Dei nulli ictus audiuntur, quia in æterna patria omnes iam percuſſionum ſtrepitus conticeſcunt.*

Hoc eſt quod canit Eccleſia in Dedicatione eccleſiæ: *Tunſionibus, preſſuris expoliti lapides, ſuis coaptantur locis, per manus artificis diſponuntur permanſuri ſacris ædificiis.*

Vers. 8. OSTIVM LATERIS MEDII IN PARTE ERAT DOMVS DEXTRÆ: ET PER COCHLEAM ASCENDEBANT IN MEDIVM CÆNACVLVM, ET A MEDIO IN TERTIVM] Deſcribitur hîc cochlea, per quam aſcendebatur in tabulata tum ipſius templi, tum cellarum templo adiacentium, de quibus dictum eſt v. 5. & ſeq. ad cochleæ oſtium, quod erat in ipſo pariete templi. Paries enim templi craſſus erat nouem vel decem cubitos. Vnde in eo fieri poterat cochlea ſine damno parietis, vti Romæ in baſilica S. Petri aliiſque, imò in columna Traiani, æquè ac Antonini videmus cochleas, per quas ab imò in ſummum per 185. gradus intrinſecus aſcenditur. Vocat hoc *oſtium lateris medij*, id eſt tabulati medij, quia per hoc oſtium eiúſque cochleam aſcendebatur in medium, ſiue ſecundum tabulatum tam templi, quàm cellarum, & ex ſecundo in tertium ſiue ſummum: nam infima pars templi, æquè ac cellarum, non egebat cochlea nec aſcenſu eò quòd ſita eſſet in ipſo pauimento. Hoc ergo oſtium cum ſua cochlea erat *in parte domus dextræ*, id eſt in muro templi dextro, hoc eſt Meridionali, nam ſpectantibus ad Orientem Meridies eſt ad dexteram, Septemtrio ad ſiniſtram. In Meridionali ergo templi pariete & muro erat hæc cochlea eiúſque oſtium, quæ ab imò aſſurgebat per gradus vſque ad ſummum tam templi quàm cellarum faſtigium. Triplex enim erat cellarum, vt dixi, æquè ac templi, ordo & tabulatum, ſcilicet infimus, medius & ſummus. De oſtio infimi ordinis & tabulati nil hîc dicitur, quia illud erat in terra, vnde non egebat aſcenſu & gradibus cochleæ. *In parte* ergo *domus dextræ*, hoc eſt, in craſſitie parietis Meridionalis ipſius templi, ex imo, ſiue ex pauimento, ſurgebat cochlea cum ſuo oſtio, aſcendebátque intra craſſitiem parietis ſiue muri vſque ad medium, hoc eſt ſecundum tabulatum ſiue ordinem cellarum (vnde patet cellas has, licet à templo ſeparatas, per cochleam tamen ipſi fuiſſe coniunctas: erant enim illi vicinæ) templo vicinarum, & ex ſecundo protendebatur & aſcendebat ad tertium & ſupremum tabulatum ſiue ordinem cellarum. Sufficiebat autem vnum oſtium & vnus ingreſſus in ſingula tabulata, quia cellæ erant peruiæ, vt dixi. Ita Caier. Ribera lib. 1. de Templo c. 15. & alij.

Porrò an vna fuerit, eadémque cochlea, quæ ad ipſa templi tabulata, & ſimul ad tabulata cellarum templo vicinarum aſcendebatur, an verò duæ, non planè liquet, Veriſimile eſt duas fuiſſe. Primò, quia in Hebr. pro cochlea eſt לולים *lulim* in plurali, id eſt cochleæ. Secundò, quia hoc erat commodius, & ad maiorem templi maieſtatem. Tertiò, quia id inſinuat Ioſephus lib. 8. c. 2. qui crebrò in templo verſabatur. ita Salianus. Vna ergo cochlea aſcendebatur in tabulata templi, altera in tabulata cellarum.

Tropol. cochlea aſcendens in gyrum, ſignificat non niſi per tortuoſam laborum & dolorum viam ad perfectionem virtutis, & ad gloriam Beatorum in cælum conſcendi. ita Eucher. & Angelom. cuius rei appoſitum extat viſum in vita S. Perpetuæ, quæ per ſcalam cultris obſitam vidit Satyrum in carcere ſocium ſuum in cælum aſcẽdere, ac per hanc viſionem accepit omen martyrij. ita habet Vita eius apud Surium die 7. Martij.

ET ÆDIFICAVIT TABVLATVM SVPER DOMVM QVINQVE CVBITIS ALTITVDINIS) Vers. 10. Videtur hoc intelligendum de tabulatis cellarum: nam tabulatum templi erat altum 90. cubitis, vt dixi, imò videtur loqui de ſummo dumtaxat cellarum tabulato, ait Abulenſ. & Caiet. Nam Ioſephus aſſerit totam altitudinem cellarum fuiſſe ſexaginta cubitorum.

ET ÆDIFICAVIT PARIETES DOMVS INTRINSECVS TABVLATIS CEDRINIS] Vers. 15. *Ædificauit*. id eſt texit, veſtiuit, ornauit: nam parietes ædificati erant ex lapidibus: lapides deinde veſtiuit tabulis cedrinis, ſicut pauimentum veſtiuit tabulis abietum ſiue abiegnis, vt ſequitur. Id ita eſſe patet ex v. 18. vbi explicans ait: *omnia cedrinis tabulis veſtiebantur, nec omnino lapis apparere poterat in pariete.*

ÆDIFICAVITQVE VIGINTI CVBITORVM AD Vers. 16. POSTERIOREM PARTEM TEMPLI TABVLATA CEDRINA] q. d. Sicut texit priorem partem

templi tabulis cedrinis, vti iam dixi v. 15. ſic & A iiſdem texit poſteriorem partem templi, id eſt oraculum ſiue Sanctum ſanctorum, ex quo Deus dabat oracula. Deſcribitur enim hîc Sanctum ſanctorum, quod erat interior ſiue poſterior pars templi, habebátque in longitudine viginti cubitos, totidem in latitudine, ſed triginta in altitudine, vt reliqua templi ſiue Sancti pars, totum enim templum erat altum triginta cubitos, vt dictum eſt v. 2. Dicitur tamen hîc tantùm ad viginti cubitos ædificatum; quia videlicet ad vinginti cubitos dumtaxat à pauimento ſurſum tectum fuit tabulis è cedro (vt hac parte tabulatum videretur eſſe quadratum, vti fuerat in Tabernaculo Moyſis) reliquis verò decem cubitis in altum aſſurgebat nudus paries ſiue murus. ita Ribera lib. 1. de Templo c. 6. Nonnulli tamen putant Sanctum ſanctorum tantùm habuiſſe viginti cubitos in altitudine, ſicut totidem habebat in longitudine & latitudine, vt perfectè eſſet quadrum, ſiue quadratum, totúmque fuiſſe obtectum tabulis cedrinis; Sanctum verò ſolum habuiſſe triginta cubitos altitudinis; & proinde decem cubitis altius fuiſſe Sancto ſanctorum, ſicut Romæ in multis templis tribuna, ſiue chorus, demiſſior eſt reliquo templo. Cui ſententiæ fauet hic verſus, qui viginti cubitos aſſignat Sancto ſanctorum, & quòd deforme fuiſſet, ſi eius pars vna fuiſſet tecta cedro, altera verò nuda.

Verius videtur Sanctum ſanctorum per omnia quadratum fuiſſe quoad tabulatum cedrinum, aſſurrexiſſe tamen vltra hoc tabulatum ad decem cubitos, vt abſolutè eſſet altum triginta cubitos, vti erat Sanctum; ſed tabulato huic viginti cubitorum tabulis cedrinis obtecto tam in Sancto, quàm in Sancto ſanctorum impoſitam fuiſſe fornicem cedrinam, quæ cælorum formam imitaretur & repræſentaret: fornix autem hæc aſcendebat ad decem cubitos, qui ſupra viginti reliquos extabant vſque ad tabulantum, vti ſolidè oſtendit Vilalpandus in c. 41. Ezech. Azor. lib. 6. c. 53. nec aliud vult Ribera lib. 1. de Templo c. 6 & Barius tom. 2. lib. 12. c. 31.

Et fecit interiorem domvm oracvli in Sanctvm sanctorvm] q. d. Fecit vt interior domus quæ oraculum dicebatur, D eſſet Sanctum ſanctorum, hoc eſt ſanctiſſima templi pars. Hæc enim nunc vocatur oraculum, nunc interior domus, nunc ſecundum Tabernaculum, nunc Sanctum ſanctorum.

Vers. 17. Porro qvadraginta cvbitorvm erat ipsvm templvm præ foribvs oracvli] q. d. Anterior pars templi, quæ erat ante oraculum ſiue Sanctum ſanctorum, quódque dicebatur Sanctum, habebat quadraginta cubitos in longitudine.

Porrò fores oraculi, ſiue Sancti ſanctorum, erant magnæ, ſempérque apertæ: vnde capita vectium arcæ fœderis prominentia, & velo tecta prope ſtantibus apparebant, ſiue quia velum erat tranſparens, ſiue potiùs quia vltra velum prominebant. Hinc & velo hoc ſciſſo in Paſſione Chriſti apparuerunt Sancta ſanctorum; alioqui enim ſi fores oraculi fuiſſent clauſæ, illa non patuiſſent; ita Ribera lib. 1. cap. 6.

Oracvlvm (Sanctum ſanctorum) avtem in medio domvs) id eſt in ipſa domo, ſiue in ipſo templo) fecerat) non enim oraculum erat in medio, ſed in fine templi. eſt Hebraiſmus. Vers. 19.

Sed et altare vestivit cedro] intellige altare thymiamatis, quod erat in Sancto Vers. 20. obuerſum Sancto ſanctorum, vt ex eo fumus thymiamatis aſcenderet ad Deum reſidentem ſuper arcam in Sancto ſanctorum. Hinc videtur quòd Salomon fecerit nouum altare thymiamatis, illud enim dicitur veſtiſſe tabulis cedrinis quas deinde auro texit v. 21. B perinde ac fabricauit nouam menſam panum propoſitionis, nouúmque candelabrum maius: nam Moyſaica minora erant & viliora, quàm vt congruerent magnitudini & magnificentiæ templi ſui noui; quare Salomon illa è templo remouit, & cum Tabernaculo Moyſis repoſuit in tabulatis. Id ita eſſe clarè liquet ex c. 7. v. 48. vt ibi oſtendam.

Et affixit laminas clavis avreis] quod ſine malleo & ſonitu vix fieri poterat. Vers. 21. Quod ergo dixit v. 7. malleum, ſecurim & ferrum non eſſe audita in templo, intellige quoad ſcindendum vel dolandum, vt ibidem præceſſit, non autem quoad affigendum clauos: hi enim cùm eſſent plurimi, malleo affigendi erant, ait Ribera lib. 1. cap. 12. niſi quis dicat vertiles fuiſſe clauos & vertilia foramina, quibus C inſerendi erant vt ſola eorum gyratione ſine malleatione ſuis locis infigerentur. Sic enim Cyzici, ait Plinius lib. 36. 15. *Buleuterium* (domus conſilij) *ædificatum eſt ſine clauo ferreo, ita diſpoſita conſummatione, vt eximantur trabes ſine fulturis, ac reponantur.*

Et fecit in oracvlo (in Sancto ſanctorum) dvos chervbim de lignis olivarvm] Vers. 23. ita Hebr. Chald. & cætera. Perperam ergo Regia & Complut. habent, *de lignis cupreſſinis*: quare illud delent Septuag. Romana.

Nota duo Cherubim iuſſu Dei à Moyſe fabricati Exodi. 25. 18. erant duæ ſtatuæ habentes ſpeciem & formam imberbis & alati iuuenis: ſignificabant enim Angelos Deum ſtipantes. Arca enim fœderis erat quaſi ciſta, cuius operculum erat propitiatorium: propitiatorio inſiſtebant erecti duo Cherubini, qui alas extendentes & iungentes, iis quaſi ſolium, in quo ſederet Deus, ita vt arcam haberet pro ſcabello pedum ſuorum, exhibebant; quare poſiti erant eo ſitu, perinde ac ſi duo homines vultibus in ſe mutuò conuerſis ſeſe inuicem aſpiciant, ſéque manibus quaſi alis teneant & complectantur.

Arcam hanc cum propitiatorio & Cherubinis (hæc enim à ſe inuicem diuelli non poterant) poſuit Salomon in Sancto ſanctorum: ibi enim ea collocari iuſſerat Deus Moyſi. Salomon verò ad maieſtatem arcæ, propitiatorij & Cherubim Moyſaicorum, in templo ſuo addidit duos alios Cherubinos longè maiores,

Digitized by Google

qui arcam cum Cherubinis ſuis (vtpote exiguis & vix tres cubitos altis) ſuo corpore & alis velarent, & quaſi vmbella tegerent & obumbrarent: quare vultibus ſuis reſpiciebant arcam & Orientem, ſed tergo murum Sancti ſanctorum & Occidentem. Porrò alium ſitum habebant & diuerſum à ſitu Cherubim, quos fabricarat Moyſes: Moyſaici enim erant ſupra arcam alis expanſis vtrimque ſe mutuo prenſantes & complectentes: hi verò Salomonis conſiſtebant pedibus erectis in pauimento Sancti ſanctorum, vnúſque ſtabat iuxta alterum in eodem latere quaſi eius collatero; ſtabat autem vterque alis in longum exporrectis, ita vt vnus extremitate alæ ſuæ attingeret extremitatem alæ alterius Cherubim, altera verò extremitate alterius alæ attingeret parietem templi: quare vnus extremitate alæ ſuæ attingebat vnum templi parietem, alter verò extremitate alæ ſuæ attingebat alterum templi, putà Sancti ſanctorum parietem. Quæque enim ala erat quinque cubitorum, quare duæ alæ vnius Cherubim erant cubitorum decem, & totidem cubitorum erant alæ binæ alterius Cherubim: quare vtræque expanſæ erant viginti cubitorum, quæ erat longitudo æquè ac latitudo Sancti ſanctorum: hoc enim longum erat viginti cubitis, & totidem latum. Ita Beda, Abulenſ. Adrichom. Ribera & alij.

Hinc Deus ex propitiatorio ad interrogata pontificis reſpondens, dánſque oracula, dicebatur ſedere ſuper Cherubim, id eſt ſapientiſſimos ſpiritus, & Angelos, etiam Cherubinos longè ſcientia tranſcendere eóſque quaſi pedibus premere. Hinc etiam Deus hic vocatur Dominus *Sabaoth*, id eſt exercituum, ſcilicet Angelorum, quos plurimos habet & quaſi innumerabiles, eóſque ſapientiſſimos atque potentiſſimos.

Anagog. Sanctum ſanctorum repræſentabat cælum empyreum, arca Eccleſiam beatam, ſiue homines beatos, propitiatorium aureum humanitatem Chriſti glorioſam; Cherubini duo Angelos ſanctos ſummè concordes in Dei obſequio & laude. His Deitas nobis inuiſibilis eminet & inſidet, ac beatis tam Angelis, quàm hominibus ſumma inter ſe charitate flagrantibus, quod binario numero & faciebus Cherubinorum ad ſe inuicem conuerſis ſignificatur, videndum fruendúmque ſe exhibet, hácque glorioſa viſione eos in æternum beat. Ita Beda, Angelom. & ex iis Ribera lib. 2. de templo c. 7. Vide quæ de Cherubinis dixi Exodi 25. 18. Ezech. 1. v. 5. & ſeq. & Apocal. 4. v. 6. & 7. quamquam hi Cherubini Salomonis ab illis Moyſaicis & Ezechielis tam forma & ſtatura, quàm ſitu & habitu fuerint diuerſi, vt patet ex dictis. Ex hiſce perſpicua ſunt ea quæ ſequuntur vſque ad v. 29.

Decem cubitorum altitudinis] q. d. duo Cherubini erant alti quindecim pedes, cubitus enim eſt ſeſquipes. Erant ergo gigantea magnitudine. Quis enim gigas eſt quindecim pedum? idque vt magnitudinem ac maieſtatem tum Angelicam, tum diuinam repræſentarent.

Vers. 24. Decem cubitos habentes a summitate alæ vnius vsque ad alæ alterius summitatem] *ſummitatem* vocat extremitatem, q. d. Extremitas vnius alæ Cherubini diſtabat ab extremitate alterius alæ decem cubitis: ſingulæ enim alæ erant quinque cubitorum, erátque vtraque in rectum exporrecta: quare ſub alis corpus ſiue dorſum Cherubini inter alas interiacens intellige: alioqui enim pluſquàm decem cubitorum fuiſſet diſtantia, vt patet. Ita Abul.

Vers. 27. Posvitqve Cherubim in medio templi interioris: putà oraculi, ſiue Sancti ſanctorum) extendebant autem alas suas Cherubim, et tangebat ala vna parietem, et ala cherub secundi tangebat parietem alterum: alæ autem alteræ in media parte templi se invicem contingebant.] Cherubini enim expandebant alas ſuas per totam oraculi latitudinem, ita vt vnus Cherub alæ vnius extremitate tangeret parietem oraculi Meridionalem, alter verò alæ vnius extremitate tangeret parietem oppoſitum Septentrionalem. Latitudo enim oraculi erat viginti cubitorum, & totidem cubitorum erant quatuor alæ duorum Cherubinorum: quæque enim ala erat quinque cubitorum: quare hi duo Cherubini in medio oraculi tangebant ſe inuicem per duas extremitates aliarum duarum alarum, illíſque velabant arcam cum propitiatorio & Cherubinis Moyſaicis illi inſiſtentibus, ita vt arca interciperetur duabus alis Cherubim ſuper arcam à Moyſe extenſis, quaſi ſub vmbella, ait Ioſephus lib. 8. c. 4. Cherubinos enim à Moyſe ex auro fabrefactos fuiſſe cum arca in templo à Salomone repoſitos, ſub alis duorum Cherubinorum maiorum ab eo fabricatorum docent Beda. Abul. Caiet. & alij. Et ipſa Cherubinorum cum arca connexio idipſum poſcit.

Porrò 2. Paral. 3. 13. additur: *ipſi*) duo Cherubini Salomonis) *autem ſtabant erectis pedibus, & facies eorum erant verſæ ad exteriorem domum*, hoc eſt ad Sanctum. Vnde liquet ſitus horum Cherubinorum, ſcilicet eos locatos fuiſſe à Salomone ad extimum parietem Sancti ſanctorum, ita vt faciebus ſuis reſpicerent tam arcam, quæ erat ante ſe, quàm Sanctum faciei ſuæ obuerſum, vt videlicet pontificem per Sanctum ingredientem in Sanctum ſanctorum, æquè ac populum ante Sanctum in atrio orantem obuerſo vultu comiter reſpicerent & quaſi ſalutarent. Vultu ergo reſpiciebant Orientem, tergo verò Occidentem. Nam Sanctum erat ad Orientem, Sanctum ſanctorum verò, præſertim eius extima pars, fuit extremus murus ad Occidentem. Ita Ribera lib. 2. c. 6. & alij.

Denique Iudæi conuerſi ad Sanctum ſanctorum, vt adorarent Deum in eo reſidentem, conuertebantur ad Occidentem: Chriſtiani verò orant conuerſi ad Orientem, vnde & templa eorum ſpectant Orientem, ob cauſas quas alibi dixi. Vide Bellarm. lib. 3. de Sanctis c. 6. ſic & Vitruuius lib. 4. c. 5. docet Gen-

Digitized by Google

tiles eò vnde terra illuminatur, id eſt ad ortum A ſolis templa ſua extruxiſſe.

VERS. 29. ET OMNES PARIETES TEMPLI PER CIRCVITVM SCVLPSIT VARIIS CÆLATVRIS, ET TORNO] id eſt tornatura ſiue opere tornatili, quo per tornum res in figuram orbicularem tornantur & rotundantur; ſub torno tamen quamuis cælaturam & ſculpturam accipe. Vnde Vatab. vertit, *cælaturis & ſculpturis*. *Tornus* enim ſubinde idem eſt quod cælum ſiue ſcalprum, putà inſtrumentum quo res cælantur & ſculpuntur. Sic enim Virgilius Ecloga 3. vitem torno elaboratam dicit, cùm conſtet vitem non eſſe rotundam, ſed figuræ variantis. Et Horatius lib. de arte aſſerit carmina *tornari*, id eſt poliri & perfici, dum, ait:

Et malè tornatos incudi reddere verſus.

ita Sanchez, vnde explicans ſubdit:

ET FECIT IN EIS CHERVBIM, q. d. Sculpſit in parietibus templi effigies Cherubinorum iam dictorum, ET PALMAS, figuras palmarum, ET PICTVRAS VARIAS] Hebr. *apertiones florum* Chald. *liliorum*.

VERS. 30. SED ET PAVIMENTVM DOMVS (templi) TEXIT AVRO INTRINSECVS ET EXTRINSECVS] hoc eſt, tam in Sancto ſanctorum, quàm in Sancto. Sanctum enim erat extrinſecus, ſiue exterior domus; Sanctum ſanctorum verò erat intrinſecus, ſiue interior domus, vt dixi. Igitur Salomon pauimentum templi totius ſtrauit tabulis abiegnis, quas deinde auro texit, æquè ac parietes templi obduxit tabulis cedrinis, quas deinde auro veſtiuit. Ita Vatab. Sanchez & alij.

VERS. 31. ET IN INGRESSV ORACVLI FECIT OSTIOLA DE LIGNIS OLIVARVM, POSTESQVE ANGVLORVM QVINQVE.

VERS. 32. ET DVO OSTIA DE LIGNIS OLIVARVM, ET SCVLPSIT IN EIS PICTVRAM CHERVBIM, ET PALMARVM SPECIES ET ANAGLYPHA VALDE PROMINENTIA] q. d. Salomon in ingreſſu oraculi, id eſt Sancti ſanctorum, fecit duo *oſtiola*, id eſt parua oſtia ex eiſdem lignis eáque pentagona, id eſt quinque angulos & totidem poſtes habentia: atque in eis exſculpſit effigies Cherubinorum, palmarum & *anaglypha*, Anaglypha vox eſt Græca, ſignificans imagines & picturas è ſuperficie parietis tabulæ vel oſtij extantes & prominentes. Hæc de oſtiis Sancti Sanctorum, nunc de oſtiis Sancti hæc ſubdit.

VERS. 33. FECITQVE IN INTROITV TEMPLI POSTES DE LIGNIS OLIVARVM QVADRANGVLATOS.

VERS. 34. ET DVO OSTIA DE LIGNIS ABIEGNIS ALTRINSECVS: ET VTRVMQVE OSTIVM DVPLEX ERAT, ET SE INVICEM TENENS APERIEBATVR] q. d. Salomon in ingreſſu Sancti fecit poſtes quadrangulos ex olea, eíſque annexuit duo oſtia ex abiete, *altrinſecus*; ita ſcilicet vt vnum oſtium eſſet ex vno latere, alterum ab altero priori reſpondens & obuerſum.

ET VTRVMQVE OSTIVM DVPLEX ERAT, ET SE INVICEM TENENS APERIEBATVR] q. d. Vtrumque oſtium erat plicatile, & habebat vertebras, quibus vna pars tenebat aliam erántque in eis quaſi duæ plicaturæ, vt vertunt Septuag. Hebr. *erant duæ*, גלילים *gelilim*, id eſt valuæ volubiles ſiue conuoluiles.

Addit Ioſephus huic oſtio Sancti etiam oppanſum fuiſſe velum, ſimile velo quod oppanſum erat Sancto ſanctorum. Cæterum porticus, quæ erat ante Sanctum, nullum habebat velum, ſed tota patebat anteriùs, & ſine vlla contignatione ſurgebat in altitudinem 120. cubitorum, quæ erat altitudo templi: latera eius dumtaxat claudebant parietes. Erat enim hæc porticus quaſi veſtibulum additum templo ad eius decorem, maieſtatem & venerationem augendam.

Nota: tres erant partes templi præcipuæ. Prima Hebr. vocabatur דביר *debir*, vel, vt Septuag. efferunt, *dabir*, id eſt oraculum, putà B Sanctum ſanctorum. Secunda, Hebr. vocabatur היכל *Hechal*, id eſt templum, putà Sanctum, Tertia אולם *vlam*, id eſt atrium, de quo v. 36. Duo priora habebant tectum, non acuminatum, ſed planum, vt in eo ambulare poſſent: ſic enim cæteræ domus in Palæſtina erant planæ, ſed circumcirca habebant ſeptum ſiue murum exiguum, iuxta legem Deuter. 22. v. 8. ne quis in tecto inambulans incautè ex tecto in terram laberetur & collideretur. In Sanctum ſanctorum ſolus ingrediebatur pontifex, idque ſemel in anno, ſcilicet in feſto Expiationis Leuit. 16. in Sanctum verò cæteri ſacerdotes: in atrium populus, vnde in eo docuit Chriſtus & Apoſtoli. Igitur Sanctum ſanctorum erat vltima, intima & ſacratiſſima pars templi, poſt C quam ſequebatur Sanctum, poſt Sanctum porticus, poſt porticum atrium ſacerdotum, poſt hoc atrium laicorum mundorum, poſt hoc vltimum erat atrium immundorum & Gentilium.

ET ÆDIFICAVIT ATRIVM INTERIVS TRIBVS ORDINIBVS LAPIDVM POLITORVM, ET VNO ORDINE LIGNORVM CEDRI] *Vlam*, ſiue atrium iam dictum, erat duplex, ſcilicet interius vicinum Sancto quod erat atrium ſacerdotum & Leuitarum, in eóque erat altare holocauſtorum, in quo ſacerdotes immolabant victimas. Alterum atrium erat exterius, in quo populus & laici verſabantur, orabant & ſpectabant ſacrificia, quæ fiebant in atrio ſacerdotum, idcóque erat ampliſſimum, & plu- D ra ſtadia ambitu ſuo complectebatur, vt tantam populi multitudinem caperet: vnde 2. Paral. 4. 9. vocatur *baſilica grandis*, Atrium vtrumque erat ſub dio, tum vt fumus tot victimarum in aërem exhalaret, tum quia erat ampliſſimum, vt tegi non poſſet; habebat tamen ad latera porticus tectas, vt ad eas populus ſe tempore pluuiæ & æſtus reciperet. VERS. 36.

Atrium hoc laicorum, ſiue populi Iſraël, non tantùm à parte anteriore, vt putat Ribera; ſed ex tribus partibus ſiue plagis mundi, ambiebat atrium ſacerdotum, ſcilicet ab Oriente, Meridie & Septemtrione: nam ab Occidente atrium ſacerdotum claudebatur Sancto & Sancto ſanctorum. ita Ioſephus, Theodor. Serarius, Salianus, Villalp. Hinc atrium laicorum in ſeptem quadra vel quadratas areas, vt Villalpando & Salianus, erat diſtributum; qua-

Digitized by Google

re in eis erat locus feminarum ſeparatus à viris, honeſtatis & caſtitatis cauſa, vti Romæ fit in templis pleriſque. Porò nulli Gentili, ſed ſolis Iudæis, iiſque mundis, licebat ingredi atrium laicorum. Quare pro immundis Herodes, vel ipſe Salomon, vt vult Vilalpando pag. 206. adiecit tertium atrium, ſiue porticum Gentium; quia Ioſephus docet Salomonem impleſſe voraginem Mello, eámque extimo muro cinxiſſe: alioqui enim inde in voraginem labi potuiſſent. Hic ergo murus fuit atrij Gentium, de quo & Ezechiel c. 40. 5. Ex quo patet murum hunc fuiſſe quadratum, & in quolibet latere longum fuiſſe ſexcentos cubitos, id eſt, vt Ioſephus ait, habuiſſe ſtadium cum dimidio. Stadium enim continet 400. cubitos: murus autem atrij Iſraël, ſeparans illud ab atrio Gentium, erat 500. cubitorum in longitudine à quolibet latere.

Ex hoc tertio Gentium atrio gradibus aſcendebatur ad ſecundum atrium Iſraël ſiue Iudæorum, erátque intermedium vallum lapideorum cancellorum tres cubitos altum, cui inſcriptũ erat: *Ne quis Gentilis illud tranſiret ſub pœna mortis*. ita Ioſephus. Hinc intelligimus illud Actor. 21. 28 quomodo & cùr murmurarint Iudæi contra S. Paulum, eò quòd putarent ipſum Trophimum ſocium ſuum, qui erat Gentilis, induxiſſe in templum, hoc eſt in atrium Iſraël. Atria hæc multas habebant portas, inter quas vna erat nomine Specioſa, Actor. 3 2.

TRIBVS ORDINIBVS LAPIDVM POLITORVM, ET VNO ORDINE LIGNORVM CEDRI] q. d. ædificauit Salomon inter atrium ſacerdotum & atrium laicorum murum tres cubitos altum, teſte Ioſepho, ne laici ingredi poſſent atrium ſacerdotum; ſed ſacrificia, quæ in eo fiebant vltra murum conſpicerent: atque hic murus habebat tres ordines lapidum politorum, quorum, alter alteri impoſitus erat: & ſuper omnes lapidum ordines impoſuit ordinem vnum lignorum è cedro.

Atrium ſacerdotum erat altius atrio laicorum, vt ſacerdotes in eo celſiores eſſent populo, & ab eo digna afficerentur reuerentia: ſic & atrium laicorum altius erat atrio Gentiũm, quare ex atrio Gẽtium ad atrium Iſraël aſcendebatur ſeptem gradibus: ex atrio verò Iſraël ad atrium ſacerdotum octo gradibus, inde ad Sanctum decem gradibus, vti docet Vilalpando p. 248. & patet Ezech. 40. v. 6. Quare ab atrio Gentium ad Sanctum aſcenſus erat graduum 15. ſed vſque ad atrium ſacerdotum quindecim, in quibus decantabant quindecim pſalmos graduum ſiue Graduales, vt tradunt Hebræi, S. Hieron. & alij.

Intra hæc atria, putà in ipſis porticibus atriorum, ad eorum muros vel latera erant exedræ 1. Paral. 28. 12. exedra autem dicebatur cubiculum columnis fultum & epiſtyliis pluribus, in quibus vacua erant ſpatia, quibus proſpectus erat in viam. In his exedris partim manebant ſacerdotes eo tempore quo miniſtrabant in templo, qui hîc veſtes ſacras induebant & exuebant; partim ſeruabatur ſupellex, oblationes & dona templi: vnde & vocabantur *gazophylacia*, quia in eis ſeruabatur gaza, id eſt opes templi, in eiſque erant arcæ, in quas populus pecuniam, quam templo offerebat, iniiciebat. Hinc intelligimus illud Ioannis 8. 20. *Et hæc verba locutus eſt Ieſus in gazophylacio docens in templo*: gazophylacium enim nunc exedram, nunc arcam vel ciſtam quæ gazam continet, ſignificat.

Hæ exedræ dicebantur quoque *paſtophoria*, vti vertunt Septuag. à παςὸς, id eſt thalamus, quia habitabant in eis ſacerdotes cùm templo deſeruirent, qui ideo vocabantur paſtophori. ita S. Hieron. lib. 7. in Iſaiam.

Allegor. Atrium repræſentat vitam incipientium Deo ſeruire, Sanctum vitam proficientium, Sanctum ſanctorum verò perfectorum: vnde in atrio erat altare holocauſtorum, quod ſignificat mortificationẽ cupiditatum, & mare æneum ſiue lauacrum, quod ſymbolum eſt pœnitentiæ. Vide dicta Exodi 26. initio capitis.

ANNO QVARTO (regni Salomonis) FVNDATA EST DOMVS DOMINI] Ad templi Vers. 37.
fundamenta, ait Vilalpando lib. 4. c. 71. & ſequenti, pertinent ſubterranea loca plurima opere firmiſſimo conſtructa, & ſuperioribus operibus accuratè reſpondentia, vbi cryptoporticus, & culinæ, & gazophylacia, horrea, cellæ vinariæ, & oleariæ, exedræ, officinæ, & id genus alia loca, quę adeò ampla fuerunt atque capacia, vt in illa inferri poſſent ac conſeruari omnes primitiæ ac decimæ totius Iſraëlis, vt ſuis temporibus multis ſacerdotum, ac Leuitarum millibus diſtribui poſſent.

Similia videmus Romæ in cryptis priſcis Martyrum, Pontificum & fidelium, adeò vt Roma ſubterranea non tantùm Vrbis, ſed & orbis ſit miraculum.

ET IN ANNO VNDECIMO (Salomonis) MENSE BVL (ita legendum cum Hebr. Septuag. Vers. 38.
& Roman. malè ergo regia habent Elal) IPSE EST MENSIS OCTAVVS] qui noſtro partim Octobri, partim Nouembri reſpondet. Hebræi enim menſibus vtebantur Lunaribus, nos verò ſolaribus. October dicitur בול *bul* à נבל *nabal*, id eſt defluere, quòd in Octobri defluant folia, & depluant imbres. ita Serarius. Chald. vertit, *menſe quo congregantur nouæ fruges*.

ÆDIFICAVITQVE EAM ANNIS SEPTEM] Adde, & ſeptem menſibus, vt patet computanti à ſecundo menſe quarti anni Salomonis vſque ad menſem octauum anni vndecimi eiuſdem: ſed Scriptura integros numeros annorum conſignat, minutias omittit.

Allegor. Radulphus in Præfat. lib. 17. in Leuit. Templum Salomonis, inquit, ſeptem annis, & ſeptem menſibus, conſtructum eſt, quia à Chriſti aduentu vſque ad eius reditum ad iudicium per ſeptiformem Spiritus gratiam Eccleſia cõſtruitur, donec in fine conſummetur; idque fiet toto hoc ſæculo, quod ſeptem dierũ curſu peragitur, ait Eucher. ſic & Angelom.

Digitized by Google

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SALOMON ædificat domum ſuam, & domum reginæ, & domum ſaltus Libani: mox verſ. 15. fabricat duas columnas ac verſ. 23. mare æneum, & verſ. 38. decem luteres, cæteráque vaſa templi.

1. DOMVM autem ſuam ædificauit Salomon tredecim annis, & ad perfectum vſque perduxit. 2. Ædificauit quoque domum ſaltus Libani centum cubitorum longitudinis, & quinquaginta cubitorum latitudinis, & triginta cubitorum altitudinis: & quatuor deambulacra inter columnas cedrinas: ligna quippe cedrina exciderat in columnas. 3. Et tabulatis cedrinis veſtiuit totam cameram, quæ quadraginta quinque columnis ſuſtentabatur. Vnus autem ordo habebat columnas quindecim. 4. contra ſe inuicem poſitas. 5. & è regione ſe reſpicientes, æquali ſpatio inter columnas, & ſuper columnas quadrangulata ligna in cunctis æqualia. 6. Et porticum columnarum fecit quinquaginta cubitorum longitudinis, & triginta cubitorum latitudinis: & alteram porticum in facie maioris porticus: & columnas, & epiſtylia ſuper columnas. 7. Porticum quoque ſolij, in qua tribunal eſt, fecit: & texit lignis cedrinis à pauimento vſque ad ſummitatem. 8. Et domuncula, in qua ſedebatur ad iudicandum, erat in media porticu, ſimili opere. Domum quoque fecit filiæ Pharaonis (quam vxorem duxerat Salomon) tali opere, quali & hanc porticum. 9. Omnia lapidibus pretioſis, qui ad normam quamdam atque menſuram tam intrinſecus quàm extrinſecus ferrati erant: à fundamento vſque ad ſummitatem parietum, & extrinſecus vſque ad atrium maius. 10. Fundamenta autem de lapidibus pretioſis, lapidibus magnis decem ſiue octo cubitorum. 11. Et deſuper lapides pretioſi æqualis menſuræ ſecti erant, ſimilitérque de cedro. 12. Et atrium maius rotundum, trium ordinum de lapidibus ſectis, & vnius ordinis de dolata cedro: necnon & in atrio domus Domini interiori, & in porticu domus. 13. Miſit quoque rex Salomon, & tulit Hiram de Tyro. 14. filium mulieris viduæ de tribu Nephthali, patre Tyrio, artificem ærarium & plenum ſapientia, & intelligentia, & doctrina ad faciendum omne opus ex ære. Qui cùm veniſſet ad regem Salomonem, fecit omne opus eius. 15. Et finxit duas columnas æreas, decem & octo cubitorum altitudinis columnam vnam: & linea duodecim cubitorum ambiebat columnam vtramque. 16. Duo quoque capitella fecit, quæ ponerentur ſuper capita columnarum, fuſilia ex ære: quinque cubitorum altitudinis capitellum vnum: & quinque cubitorum altitudinis capitellum alterum: 17. & quaſi in modum retis, & catenarum ſibi inuicem miro opere contextarum. Vtrumque capitellum columnarum fuſile erat: ſeptena verſuum retiacula in capitello vno, & ſeptena retiacula in capitello altero. 18. Et perfecit columnas, & duos ordines per circuitum retiaculorum ſingulorum, vt tegerent capitella, quæ erant ſuper ſummitatem, malogranatorum: eodem modo fecit & capitello ſecundo. 19. Capitella autem, quæ erant ſuper capita columnarum, quaſi opere lilij fabricata erant in porticu quatuor cubitorum. 20. Et rurſum alia capitella in ſummitate columnarum deſuper iuxta menſuram columnæ contra retiacula: malogranatorum autem ducenti ordines erant in circuitu capitelli ſecundi. 21. Et ſtatuit duas columnas in porticu templi: cúmque ſtatuiſſet columnam dexteram, vocauit eam nomine Iachin: ſimiliter erexit columnam ſecundam, & vocauit nomen eius Booz. 22. Et ſuper capita columnarum opus in modum lilij poſuit: perfectúmque eſt opus columnarum. 23. Fecit quoque mare fuſile decem cubitorum à labio vſque ad labium, rotundum in circuitu: quinque cubitorum altitudo eius, & reſticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum. 24. Et ſculptura ſubter labium circuibat illud decem cubitis ambien[s] mare: duo ordines ſculpturarum ſtriatarum erant fuſiles. 25. Et ſtabat ſuper duodecim boues, è quibus

Digitized by Google

è quibus tres reſpiciebant ad Aquilonem, & tres ad Occidentem, & tres ad Meridiem,
& tres ad Orientem: & mare ſuper eos deſuper erat: quorum poſteriora vniuerſa in-
trinſecus latitabant. 26. Groſſitudo autem luteris, trium vnciarum erat: labiúmque
eius, quaſi labium calicis, & folium repandi lilij: duo millia batos capiebat. 27. Et fe-
cit decem baſes æneas, quatuor cubitorum longitudinis baſes ſingulas, & quatuor cu-
bitorum latitudinis, & trium cubitorum altitudinis. 28. Et ipſum opus baſium, inter-
raſile erat: & ſculpturæ inter iuncturas. 29. Et inter coronulas & plectas, leones & bo-
ues & cherubim: & in iuncturis ſimiliter deſuper: & ſubter leones & boues, quaſi lora
ex ære dependentia. 30. Et quatuor rotæ per baſes ſingulas, & axes ærei: & per qua-
tuor partes quaſi humeruli ſubter luterem fuſiles, contra ſe inuicem reſpectantes. 31.
Os quoque luteris intrinſecus erat in capitis ſummitate: & quod forinſecus apparebat,
vnius cubiti erat totum rotundum, pariterque habebat vnum cubitum & dimidium: in
angulis autem columnarum variæ cælaturæ erant: & media intercolumnia, quadrata
non rotunda. 32. Quatuor quoque rotæ, quæ per quatuor angulos baſis erant, cohæ-
rebant ſibi ſubter baſim: vna rota habebat altitudinis cubitum & ſemis. 33. Tales au-
tem rotæ erant, quales ſolent in curru fieri: & axes earum, & radij, & canthi, & mo-
dioli, omnia fuſilia. 34. Nam & humeruli il.i quatuor per ſingulos angulos baſis vnius,
ex ipſa baſi fuſiles & coniuncti erant. 35. In ſummitate autem baſis erat quædam ro-
tunditas dimidij cubiti, ita fabrefacta, vt luter deſuper poſſet imponi, habens cælatu-
ras ſuas, variáſque ſculpturas ex ſemetipſa. 36. Sculpſit quoque in tabulatis illis quæ
erant ex ære, & in angulis, cherubim, & leones, & palmas, quaſi in ſimilitudinem
hominis ſtantis, vt non cælata, ſed appoſita per circuitum viderentur. 37. In hunc
modum fecit decem baſes, fuſura vna, & menſura, ſculpturaque conſimili. 38. Fecit
quoque decem luteres æneos: quadraginta batos capiebat luter vnus, erátque qua-
tuor cubitorum: ſingulos quoque luteres per ſingulas, id eſt, decem baſes, poſuit. 39.
Et conſtituit decem baſes, quinque ad dexteram partem templi, & quinque ad ſini-
ſtram: mare autem poſuit ad dexteram partem templi contra Orientem ad Meridiem.
40. Fecit ergo Hiram lebetes, & ſcutras, & hamulas, & perfecit omne opus regis Sa-
lomonis in templo Domini. 41. Columnas duas, & funiculos capitellorum ſuper ca-
pitella columnarum duos: & retiacula duo, vt operirent duos funiculos, qui erant ſu-
per capita columnarum. 42. Et malogranata quadringenta in duobus retiaculis: duos
verſus malogranatorum in retiaculis ſingulis, ad operiendos funiculos capitellorum,
qui erant ſuper capita columnarum. 43. Et baſes decem, & luteres decem ſuper baſes.
44. Et mare vnum, & boues duodecim ſubter mare. 45. Et lebetes, & ſcutras, & ha-
mulas. omnia vaſa, quæ fecit Hiram regi Salomoni in domo Domini, de aurichalco
erant. 46. In campeſtri regione Iordanis fudit ea rex in argilloſa terra, inter Sochoth
& Sartham. 47. Et poſuit Salomon omnia vaſa: propter multitudinem autem nimiam
non erat pondus æris. 48. Fecítque Salomon omnia vaſa in domo Domini: altare au-
reum, & menſam, ſuper quam ponerentur panes propoſitionis, auream: 49. & can-
delabra aurea, quinque ad dexteram, & quinque ad ſiniſtram, contra oraculum, ex
auro puro: & quaſi lilij flores, & lucernas deſuper aureas: & forcipes aureos. 50. & hy-
drias, & fuſcinulas, & phialas, & mortariola, & thuribula, de auro puriſſimo: & car-
dines oſtiorum domus interioris Sancti ſanctorum, & oſtiorum domus templi, ex auro
erant. 51. Et perfecit omne opus quod faciebat Salomon in domo Domini, & intulit
quæ ſanctificauerat Dauid pater ſuus, argentum & aurum, & vaſa, repoſuítque in the-
ſauris domus Domini.

VERS. 1. DOMUM AUTEM SUAM ÆDIFICAVIT SALOMON TREDECIM ANNIS] Tres domos hiſce tredecim annis ædificauit Salomon, ſcilicet domum ſuam, domum filiæ Pharaonis Reginæ, & domum ſaltus Libani, vt patet v. 2. & 8. has enim tres domos fuiſſe diſtinctas patet ex ſeq. itáque cenſent Lyran. Abul. Caiet. Dion. Hugo, Vatabl. & alij paſſim. Hæ tamen tres domus 3. Reg. 9. 10. & 2. Paral. 8. 1. vocantur vna domus, quia erant contiguæ & con- A nexæ, ita vt non tam tres domus, quàm tres partes vel tria membra vnius eiuſdémque domus eſſe viderentur. Sic enim palatium regis vel Pontificis plures in ſe habitationes, & quaſi plura palatia comprehendit. ita Ioſephus, Vilalpando, Pineda, & alij

Porrò ſicut Dauid domum ſuam regiam ædificauit in Occidentali parte montis Sion iuxta templum, ſic Salomon ſuum palatium ædificauit in Orientali parte eiuſdem montis Sion

iuxta templum, tum vt templum totúmque montem Sion hiſce duabus domibus, quaſi duabus arcibus muniret, tum vt ex iis vrbem Ieruſalem eis ſubiectam defenderet, & in officio contineret, tum vt facilè templum adire, Deóque litare & ſacrificare poſſet.

Tredecim annis] Pluribus annis, ideóque tardiùs ædificata eſt regia quàm templum, hoc enim ſeptem annis perfectum fuit, vt dictum eſt c. *6.* 37. Cauſa fuit prima, deuotio & feruor Salomonis vrgentis opus templi, quaſi domus Dei; ſecunda, quia ad templi fabricationem materiam omnem & ſumptus iam antè præparauerat Dauid; tertiam, quia populus fabricam templi ardentiùs iuuit & promouit. ita Ioſeph. Adde, Salomonem his tredecim annis tres domos ædificaſſe, ſcilicet ſuam, reginæ, & ſaltus Libani. ita Abul.

Vers. 2. Ædificavit qvoqve domvm saltvs Libani] Erat hæc domus ad elegantiam, amœnitatem & recreationem comparata. Sed cur dicitur *ſaltus*, ſiue ſylua *Libani*? Reſp. primò, quia in loco ſyluoſo montis Sion, ac inſtar Libani arboribus & viridariis cincta. Nam *ſaltus* propriè dicitur denſior ſylua & inuia, quòd ibi arbores ſaliant, in quo æſtiuare & paſci pecudes ſolent, ait Valla lib. 4. Vnde 2. Paral. *9. 16.* vbi nos habemus, *poſuítque ea* (ſcuta) *rex in armamentario, quod erat conſitum nemore*; Hebr. & Septuag. habent, *poſuit ſcuta in domo ſaltus Libani.* In hac enim domo Salomon repoſuit arma militaria, ibíque erat eius armamentarium. Secundò quia domus hæc conſtructa erat ex lignis Libani. ita Abul. & Serarius. Tertiò, quia ſuis nemoribus, amœnitate, viriditate, vmbra ſpeciem Libani referebat. Quartò, quia multitudine columnarum cedrinarum cedros Libani imitabatur, ita Theodor. Quintò, quia ex ea proſpici poterat Libanus, eiúſque aura & frigus tempore æſtiuo captari & excipi. ita Arias. Vnde Ioſephus & Chald. eam vocant domum refrigerij. Perperam ergo Gulielmus Tyri Epiſcopus lib. 18. Belli ſacri cenſet hanc domum dici *ſaltus Libani*, quòd in monte Libano foret ædificata. Sita enim erat in Ieruſalem & in monte Sion.

Et qvatvor deambvlacra inter colvmnas cedrinas] Nota: domus ſaltus Libani infernè, ſiue ſub ſe habebat hæc quatuor deambulacra, ita videlicet vt infernè in longũ porrecti eſſent tres ordines columnarum intercepti inter duos parietes domus: inde enim ſpatiis intermediis neceſſario exurgebant quatuor deambulacra. Quiſque autem columnarum ordo habebat quindecim columnas in lõgum, æqualiter ex aduerſo columnarum aliorum duorũ ordinum diſpoſitas, ita vt inter tres columnarum ordines duo eſſent ambulacra; atque tertium foret inter vnum columnarum ordinem & parietẽ domus ex vno latere, quartum verò inter alium columnarum ordinem & parietem ex altero aduerſóque latere. Quare hæc ambulacra tam longa erant, quàm erat ipſa domus. Vide Abul. quæſt. 2. & ſeq.

Vers. 3. Et tabvlatis cedrinis vestivit totam cameram] *Cameram* vocat fornicem:
A hæc enim fit opere concamerato, eſtque ipſa domus concameratio.

Vers. 6. Et porticvm colvmnarvm fecit qvinqvaginta cvbitorvm longitvdinis, et triginta cvbitorvm latitvdinis] ita videlicet vt longitudo porticus huius annecteretur latitudini domus ſaltus Libani, quæ etiam erat quinquaginta cubitorum: latitudo verò porticus annecteretur longitudini domus eiuſdem tranſuerſim: vnde fiebat vt domus centum cubitorum longitudinis, additis hiſce 30. cubitis latitudinis porticus, euaderet longa 130. cubitos.

Et alteram porticvm in facie maioris porticvs] q. d. Salomon *in facie*, id eſt, ante hanc porticum maiorem adhærentem
B domui ſaltus (erat enim porticus hæc domus ipſius quaſi introitus & veſtibulum) fecit aliam minorem porticum, ad maioris porticus proportionatam gradationem, decus & ornamentum.

Vers. 7. Porticvm qvoqve solii in qva tribvnal est, fecit] Eſt hæc tertia porticus, non veſtibularis, ſed iudiciaria, ideóque non domui ſaltus Libani annexa, vti duæ priores iam dictæ, ſed ſeparata, & per ſe conſiſtens, non longè tamen ab aliis duabus, & à domo ſaltus Libani diſſita. Hæc porticus vocatur *ſolij*, quia in ea erat ſolium Salomonis regale & iudiciarium, ſtatuis leonum circumſeptum, de quo cap. 10. 18. ita Abulen. & Pineda.

Vers. 8. Et domvncvla in qva sedebatvr ad ivdicandvm, erat in media porticv]
C q. d. In tertia hac porticu erat domuncula, in qua erat ſolium ſiue thronus Salomonis iam dictus, iuxta quem, & circa quem humiliores erant throni ſiue ſedes, in quibus ſedebant conſiliarij & principes cum Salomone iudicaturi, quaſi eius aſſeſſores: ex quibus omnibus conflabatur iudiciale tribunal, pluribus iudicum ſedibus conſtans, quod domuncula quadam claudebatur, & quaſi tegebatur vt aſſeſſores cum Salomone de re quapiam inter ſe ſecretò conſultaturi, vel ſententiam dictaturi, ſemoti eſſent à litigantibus, & à populo, qui circumcirca in porticu ambulabat, vel ad iudicium veniebat. Quare domuncula hæc fuit minor quædam ædicula, compacta ex cedro,
D & vndecumque clauſa, vt contineret ſolum regem cum ſuis conſiliariis: habens tamen ſuũ oſtium, per quod litigantes aliíque ius ſuũ vel gratiam quampiam poſtulantes ad ſolium regis accederẽt, & ab eo vel ius vel gratiam flagitarent & impetrarent. Habens etiam feneſtras plures, vt iis apertis rex ſententiam pronuntians, vel ius dicens, aut quid aliud promulgans à toto populo videri & audiri poſſet. Erat enim hoc quaſi prætorium Salomonis. ita Lyran. Dion. Salianus & Pineda lib. 7. de Rebus Salom. c. 7.

Domvm (palatium) qvoqve fecit filiæ Pharaonis] quaſi primariæ ſuæ vxori & reginæ. Cauſa datur 2. Paral. 8. 11. vbi dicitur: *filiã verò Pharaonis tranſtulit de ciuitate Dauid in domum quam ædificauerat ei. Dixit enim rex: Non habitabis vxor mea in domo Dauid regis Iſrael,*

Digitized by Google

eò quòd ſanctificata ſit, quia ingreſſa eſt in eam arca Domini.

Vers. 9. OMNIA LAPIDIBVS PRETIOSIS] ſcilicet facta erant è marmore, vel pario, vel porphyretico, vel ophite, ſiue ſerpentino, &c. nimis enim pretioſum fuiſſet in domo tam vaſta omnia ex gemmis, ſcilicet ex ſmaragdis, carbunculis, adamantibus, &c. fabricare. *Lapis* ergo *pretioſus* vocatur hîc marmor pretioſum.

ET EXTRINSECVS (malè quidam legunt, *intrinſecus*) VSQVE AD ATRIVM MAIVS] Hinc patet præter tres porticus iam dictas fuiſſe in domibus hiſce Salomonis atrium maius, de quo v. 12. porticus enim ex eodem lapide pretioſo ſiue marmore factæ videntur, ex quo ipſa domus, vt hic locus inſinuat.

Vers. 11. SIMILITERQVE DE CEDRO] q. d. Cedri adhibitæ ad fabricā domorum Salomonis æquali menſura ſectæ & aptatæ ſunt, ſicut ſecti erant lapides pretioſi earundem.

Vers. 12. ET ATRIVM MAIVS ROTVNDVM (in domibus Salomonis iam dictis v. 9.) ſubaudi fabricauit Salomon, ATRIVM ORDINVM DE LAPIDIBVS SECTIS, ET VNIVS ORDINIS DE DOLATA CEDRO: NEC NON IN ATRIO DOMVS DOMINI INTERIORI, ET IN PORTICV DOMVS] q. d. Sicut Salomon in atrio templi interiori, id eſt, in atrio ſacerdotum, fecit murum habentem tres ordines lapidum ſectorum, & vnum de dolata cedro, vt hoc muro ſepararet atrium interius ſacerdotum ab atrio exteriori laicorum, vti dictum eſt c. 6. 36. ſic prorſus idem fecit in atriis domorum à ſe ædificatarum, & in porticu.

Dices: Atrium ſacerdotum æquè ac laicorum, erat quadratum, vt dixi c. 6. 36. quomodo ergo hîc dicitur rotundum? Reſp. Erat quadratum conſtans ſeptenis areis quadratis; dicitur tamen rotundum, quia circumcirca cinctum erat tribus ordinibus lapidum iam dictis. Vnde pro *rotundum* Hebr. סביב *ſabib*, id eſt circumcirca, ſiue in circuitu, qui circuitus hic erat quadratus, non rotundus. ita Pineda lib. 5. c. 16. in fine.

Vers. 14. MISIT QVOQVE REX SALOMON, ET TVLIT HIRAM DE TYRO FILIVM MVLIERIS VIDVÆ DE TRIBV NEPHTALI, PATRE TYRIO] Tò *de tribu Nephtali* refer non ad *mulieris viduæ*, ſed ad *Hiram* artificem. Hic enim fuit ex tribu Nephtali, vt patet ex Hebræo, Chald. & Septuag. mater verò eius fuit ex tribu Dan, vt dicitur 2. Paral. 2. 13.

Dices, quomodo ergo pater Hiram dicitur fuiſſe Tyrius? Reſp. Hiram gente erat Iudæus, putà Nephtalita; ſed habitatione & exercitio artis erat Tyrius. Tyri enim habitabat, ibique artem affabrè laborandi didicerat & exercuerat. ita S. Hieron. Hebræi, Lyran. Caietanus & alij. Sic S. Paulus vocatur *Tharſenſis*, quia Tharſi erat natus & educatus, cùm gente & genere eſſet Hebræus.

Vers. 15. ET FINXIT DVAS COLVMNAS ÆREAS] Booz & Iachin. Hæ duæ columnæ templi fusè hîc deſcribuntur vſque ad v. 23.

DECEM ET OCTO CVBITORVM ALTITVDINIS COLVMNAM VNAM] Intellige quoad A ſtipitem ſiue ſcapum columnæ: nam 2. Paral. 3. 15. dicitur quælibet columna fuiſſe 35. cubitorum, ſcilicet addendo quoque & ſupputando quantitatem baſis, capitis & coronæ, qua in apice ornabatur. ita Abul. Lyran. & Caiet. Verùm hæc in iuſta architecturæ proportione non poſſunt aſcendere ad tantam altitudinem, vt ipſi columnę penè æquentur. Quare meliùs alij reſpondent quòd vtraque columna ſimul iuncta erat 35. cubitorum, licet enim vniuerſim eſſet 36. cubitorum (nam bis octodecim faciunt 36.) tamen in vtraque medius cubitus inſertus erat ſuo capitello, in eóque abſconditus non apparebat. ita Vatab. & Ribera lib. 2. de Templo c. 12. Tertiò, & veriſimillimè, Vilalpandus lib. 5. c. 5. & ex eo Salianus, reſpondent ſingulas columnas cum baſi ſua fuiſſe ſeptem-
B decim cubitorum cum dimidio, ſeclusâ plintho quæ abſoluit decimum octauum. Seclusionis autem plinthi cauſa fuit, quòd reliqua columna cum ſua baſi caua foret, quam propterea oportuit ſuper ſolidam plinthum inniti, ideóque ſeorſim à columna plinthum fundi; plinthus enim eſt vltima pars baſis, quæ ſpiris ſubiacet, ita dicta quòd πλίνθον, id eſt laterem, forma ſua repræſentet (vnde & Gallicè vocantur *plinthes*) plinthus enim eſt exæquata latitudine velut tabula. Vnde & apud Vitruuium lib. 3. c. 2. ſpirarum plinthides, ſunt plinthi baſium. Plinthus ergo, id eſt ima pars baſium hîc non computatur, quia hanc architectus prudenter ſolidam fundere voluit, vt totum opus columnæ, quæ caua erat, firmiùs ſuſtentaret & contineret. vtraque igitur colum-
C na ſimul iuncta erat 35. cubitorum ſecluſa plintho, quia quælibet erat alta ſeptemdecim cubitos cum dimidio. hos enim duplica, & habebis 35. cubitos.

ET LINEA DVODECIM CVBITORVM AMBIEBAT COLVMNAM VTRAMQVE.] Hebr. *Et filū duodecim cubitorum circuibat columnam ſecundam*: ſi ſecundam, ergo & primam: erant enim hæ duæ columnæ omnino æquales & pares. Per *lineam*, vel, vt Hebr. eſt, *filum*, intellige menſuram: filo enim menſuramus rerum craſſitiem. q. d. columnæ hæ in ambitu & craſſitie habebant menſuram duodecim cubitorum, *linea* ergo notat peripheriam, ſiue circumferentiam. Iam Vilalpandus, & ex eo Salianus, volunt non vnam, ſed *vtramque* columnam ſimul iunctam habuiſſe hanc duodecim cubitorum menſu-
D ram, ita vt dimidia pars lineæ ſiue fili 12. cubitorum ambiret vnam columnam, altera pars fili alteram: ſic vt vna columna fuerit craſſa ſex cubitos, & totidem altera, ac conſequenter vtraque ſimul craſſa fuerit 12. cubitos: hoc enim exigit ſymmetria & proportio, vt cum quælibet columna eſſet alta 18. cubitis, craſſa non eſſet niſi ſex cubitis: altitudo enim eſt tripla ad craſſitiem.

Verùm vnamquamque columnam craſſam fuiſſe 12. cubitos diſertè docet Ioſephus & Ieremias c. 52. 21. vbi colūnas has à Chaldæis Ieruſalem vaſtantibus abductas deſcribens ait: *Funiculus duodecim cubitorum circuibat eam*, ſcilicet columnā vnam. Sic & Septuag. hîc: *Et peri-*

Digitized by Google

metrum,inquiunt,*duodecim cubitorum filum ambiebat eam* (columnam primam) *& ſic columna ſecunda*, ſcilicet erat pariter 12. cubitorum,&c. & Chald. *Et filum*,inquit,*duodecim cubitorũ ambiebat illam,& ſic fecit columna ſecunda*. Erãt ergo hæ non tam columnæ ad ſymmetriam & proportionem architectonicam columnarum fabricatæ, quàm moles & turres, vel arces quædam ingentes æneæ ad templi magnificẽtiam & munimen erectæ. Sic Romæ columna Traiana (æquè ac alia Antonini Imper.) eſt craſſiſſima inſtar turris, adeò vt plures viri expanſis brachiis eam in circuitu complecti nequeant. vnde & intrinſecus continet cochleam, qua per gradus ab imo ad ſummum conſcenditur. Denique priſci alias fabricarum ſuarum rationes & proportiones ſpectabant, diuerſas ab iis quas ſpectauit Vitruuius & poſteriores architecti. Ita Sanchez, Vatab. Pagnin. & alij.

Porrò addit Ieremias, columnas has intrinſecus cauas fuiſſe, ita tamen vt groſſitudo æris extrinſecus eſſet quatuor digitorum in circuitu. Vnde Vilalpandus lib. 5. c. 37. haſce menſuras iuſta proportione in ſua opinione librãs, cenſet ſingulas haſce columnas ponderaſſe quinque talentorum millia, vtramque verò decem talentorum millia. Addit Eupolemus apud Euſebium, Salomonem totas columnas veſtiſſe auro ad craſſitudinem digiti vnius. Vnde colligit Vilalpandus in columnis his auro veſtiendis expenſos fuiſſe 95. milliones.

Deniq; ſi colũna in circuitu habebat 12. cubitos craſſitiei; ergo in circuitu ſiue circuli huius diametro habebat 4. cubitos: diameter enim eſt tertia pars peripheriæ ſiue circuli: circulus enim continet diametrum ter,& inſuper ſeptimã eius partem; quare inter diametrum & circulũ illa eſt proportio, quæ eſt inter ſeptem & viginti duo. Ita Abul. Ribera, Vatab. Porrò in proportione & ſymmetria craſſitiei ad altitudinẽ ſpectatur craſſities non tam circuli, vel circuitus, quàm diametri. Cùm ergo columna hæc in diametro craſſa fuerit dumtaxat 4. cubitos, alta verò 18. cubitos, fuit ea proportio inter craſſitiem & altitudinem, quæ eſt inter 4. & 18. quæ ſatis eſt æqua & congrua. Columnarum enim proportiones ab hominum dimẽſionibus & proportionibus deſumptæ ſunt. Videmus autem inter homines alios eſſe graciles ſed altos, alios verò craſſos & breues; quia quod natura dat craſſitiei, hoc demit altitudini: his ergo ſimilis fuit hæc columna craſſa & breuis. Adde, columnam hanc præter 18. cubitos ſui ſcapi ſiue ſtipitis, inſuper habuiſſe 5. cubitos capitelli, qui iuncti 18. faciunt 23. ergo columna quælibet alta erat 23. cubitis.

Vers. 17. ET QVASI IN MODVM RETIS ET CATENARVM, &c.] q. d. Capitella hæc cingebantur faſciis quibuſdam æneis (ait Ioſephus) in modum retis ſiue catenarum, quæ habebant per interualla aperturas quaſi annulos & cancellos, per quos capitellorum elegantia (erant enim liliata, ait Ioſephus, ſiue habebant formam liliorum) appareret.

SEPTENA VERSVVM RETIACVLA IN CAPITELLO VNO] q. d. hæ faſciæ iam dictæ ſepties circuibant capitella ſingula, ita vt quaſi ſeptem faſciarum verſus, ſiue ordines & gyros efficerent. verſus ergo vocat gyros.

Vers. 18. ET PERFECIT COLVMNAS, ET DVOS ORDINES PER CIRCVITVM RETIACVLORVM SINGVLORVM, VT TEGERENT CAPITELLA] q.d. Singula capitella, & conſequenter ſingulæ columnæ, habebant duo retiacula, ſiue duplicem coronam retiaculatam & cancellatam, quæ inſtar retis ambiebat capitellum, illúdque tegebat & ornabat; ita Sanchez. Meliùs Ribera per *duos ordines retiaculorum* accipit duos ordines malogranatorum ex retiaculis dependentium. Id patet ex Hebræo & Septuag. qui habent: *Duo ordines malogranatorum aneorum retibus contexti, opus penſile, ordo ſuper ordinem*; & ex Ioſepho qui ait: *Dependebant inde duæ ſeries malorum punicorum ducentorum numero.* Senſus ergo eſt, q. d. Singuli ſepteni verſus, ſiue gyri, retiaculi vtriuſque columnæ habebant duos ordines malogranatorum: centum enim malogranata in medio ſingulorum verſuum ſiue gyrorum interpoſita & quaſi inſerta erant, vt patet 2. Paral. 3. 16. reliqua verò centum malogranata ex iiſdem verſibus ſiue gyris alternè ſuſpenſa dependebant, *ita vt bini ordines malogranatorum ſingulis retiaculis iungerentur*, vt dicitur 2. Paral. cap. 4. verſ. 13.

VT TEGERENT CAPITELLA, QVÆ ERANT SVPER SVMMITATEM MALOGRANATORVM] q.d. fecit hæc duo retiacula, vt tegerent & circumdarent capitellum, quæ retiacula in ſeptenos verſus, ſiue gyros, diſtributa erant ſuper ſummitatem malogranatorum: nam ſuperior verſus, ſiue gyri, pars erat ſuper ſummitatẽ malogranatorum appenſorum, ſiue ex gyro infernè dependentium. ita Ribera lib. 2. cap. 14.

Additur 2. Paral. 3. 16. *Nec non fecit quaſi catenulas in Oraculo*, q.d. hæ faſciæ catenarum, ſiue hæc retiacula catenata erant talia, qualia erant illa quæ fabricata erant in Oraculo, ſiue in Sãcto ſanctorum. ita Ribera l. 2. 14. Aliter Caiet. *Fecit*, ait, *catenas in oraculũ*, id eſt, ad myſterium & ſignificationem, ſcilicet vt catenæ illæ ſignificarent, & tacitè loquerentur futuram regni illius ſiue Iſraëlis captiuitatem.

EODEM MODO FECIT ET CAPITELLO SECVNDO] Putà in capitello ſecundæ columnæ.

Vers. 19. CAPITELLA AVTEM, QVÆ ERANT SVPER CAPITA COLVMNARVM, QVASI OPERE LILII, FABRICATA ERANT IN PORTICV QVATVOR CVBITORVM] Locus hic totus valdè obſcurus & implexus eſt: vnde à variis variè exponitur, ſed vt breuiter & clarè eum explices: nota, quçlibet harum duarum columnarũ habebat tria capitella: primum & imum erat, quod proximè ſtipiti, ſiue ſtylo & ſcapo columnæ erat impoſitum, vnde propriè vocatur *epiſtylium*, 2. Paral. 4. 12. erátque altum tres cubitos, vt dicitur 4. Reg. vlt. v. 17. Secundum capitellum erat imo, ſiue epiſtylio impoſitum, ac tegebatur retiaculo iam dicto, in quo viſebantur duo ordines malogranatorum; ſupra hoc ſecundum extabat tertium capitellum. ita Ribera.

Hoc v. 19. deſcribitur capitellum imum, ſiue epiſtylium. Senſus ergo eſt q.d. In duabus hi-

Digitized by Google

ſce columnis capitella ima, quæ erant ſuper A capita columnarũ, id eſt quæ ſummitati ſcapi ſiue ſtipitis columnarum incumbebant, ideóque *epiſtylia* vocantur, erant fabricata in formam lilij, idque *in porticu quatuor cubitorum*, id eſt, ita vt verſus porticum, hoc eſt in latum, nõ verò in altum, eſſent quatuor cubitorum: nam in altũ erant trium dumtaxat cubitorũ, vt dixi. vnde Septuag. pro *in porticu* vertunt, *iuxta veſtibulum*. De ſecundo capitello iam dictum eſt v. 16. & ſeq. nam circa illud erat retiaculum habens duos ordines malogranatorum. De tertio, ſiue ſummo capitello dicetur v. proximo. *Tria capitella columnarum.* Sic Vitruuius, & ex eo Architecti columnis triplex imponunt capitellum, nimirum epiſtylium, zophorum & coronicem. Epiſtylium eſt capitellum, quod proximè ſtylo, ſiue ſcapo, columnæ imponitur. Zophorus eſt illud, quod *Zophorus quid?* inter epiſtylium & coronicem interponitur, quod puluinatis ſæpè figuris viſitur ornamentiſque diuerſis inſtructum. Galli vocant *la friſe*: ſicut hîc capitellũ ſecundum quaſi zophorus retiaculis ſeptenorum gyrorum, ac duobus ordinibus malogranatorum ornabatur. Coronicem vocant ipſam coronidem capitelli.

Vilalpandus cenſet tria hæc capitella ſimul iuncta fuiſſe quinque cubitorum, vt dicitur v. 16. ita vt epiſtylium fuerit trium cubitorum, vt habetur 4. Reg. vlt 17. zophorus verò duorum cubitorum, coronis denique vnius. Alij tamen illos quinque cubitos ſoli ſecundo capitello, vtpote quod ſolum habebat retiaculum, attribuunt, cui addunt, tres cubitos epiſtylij, & aliquot coronicis. Verùm ſic capitellum fuiſſet in quantitate dimidium columnæ: hæc enim erat 18. dumtaxat cubitorum. Quare vt inter capitella & columnam congrua ſit proportio, potiùs dicendum videtur, omnia capitella non exceſſiſſe menſuram quinque cubitorum, hæc enim proportionem architectonicam habent cum columna 18. cubitorum.

Vers. 20. Et rvrsvm alia capitella in svmmitate colvmnarvm desvper, ivxta mensvram colvmnæ contra retiacvla] Hîc agitur de tertio, ſiue ſummo capitello, quod erat quaſi coronis columnæ addita, *contra retiacula*, id eſt, ſuper retiacula & è regione retiaculorum, quod capitellum erat *iuxta menſuram columnæ*, id eſt habebat eamdem craſſitiem, quam columna, ſcilicet duodecim D cubitorum.

Malogranatorvm avtem dvcenti ordines erant in circvitv capitelli secvndi]. hoc enim ſecundum capitellum, vt dixi, ambiebatur retiaculo, ex quo dependebant centum malogranata, & totidem inſerta ſiue interpoſita erant; quodque enim retiaculum habebat ducenta malogranata. Altera ergo columna pariter in ſuo ſecundi capitelli retiaculo habebat totidem malogranata, putà ducenta. Ergo vtriſque iunctis erant vniuerſim 400. malogranata ex ære fabrefacta, vt dicitur v. 42. & 2. Paralip. 4. v. 13. Porrò dependentia malogranata præcisè fuerunt tantùm 96. ſed Script. numerat centum, vt numerum integrum ſiue plenum aſſignet, & fortè quatuor reliqua erant quidem, ſed tecta non apparebant. Hoc eſt enim quod dicitur Ierem. vlt. 23. *Et fuerunt malogranata nonaginta ſex dependentia, & omnia malogranata centum retiaculis circumdabantur*, hoc eſt illa, quæ interpoſita erant retiaculis, erant centum, dependentia verò præcisè non erant centum, ſed 96. ita Ribera lib. 1. de templo c. 14.

Et statvit dvas colvmnas in porticv templi] quæ ſcilicet porticus erat templi veſtibulum, ideóque erat ante Sanctum. Vers. 21. nimirum interiecta inter Sanctum & atrium ſacerdotum, de qua c. 6. 3. ita vt vna columna vni portæ porticus, altera alteri aſtaret. ita Vilalpandus. In primo, inquit veſtigio ſanctuarij eas conſtituit ab vtroque latere portæ aulæ B ſanctæ. Sic & Salianus, Adrichom. & alij. Malè ergo nonnulli has columnas ſtatuunt ante atrium ſacerdotum, alij ante atrium laicorum.

Cvmqve statvisset colvmnam dexteram, vocavit eam nomine Iachin; similiter erexit colvmnam secvndam (à ſiniſtris) et vocavit nomen eivs Booz] *Iachin* Hebr. idem eſt quod *directio & rectitudo*, à rad. *Booz & Iachin quid?* כון *cun*, id eſt dirigere. Vnde Septuag. 2. Paral. 3. vlt. vertunt Κατόρθωσις, id eſt correctio, directio, recta affectio. *Booz* Hebr. idem eſt quod *in eo fortitudo*. Vnde Septuag. vertunt, ἰσχύς, id eſt vis & robur. Nonnulli, vt Beda, Abul. Vatabl. Ribera, cenſent Salomonem idem ſignificaſſe duobus hiſce nominibus *Iachin & Booz*, ſcilicet optare ſe firmitatem & ſtabilitatem templi. Nam etiam *Iachin* ſubinde ſigni- C ficat firmitatem & fortitudinem. Meliùs Caiet. & alij hæc duo diſtinguunt, ac per *Iachin*, id eſt directionem, accipiunt prudentiã & ſapientiã; per *Booz* verò fortitudinem & firmitatem; vt Salomon per *Iachin* ſignificarit templum hoc miro artificio & ſapientia eſſe elegantiſſimè fabricatum; per *Booz* verò fortiſſimè fundatũ, munitum & ſtabilitum; vtque iiſdem nominibus ſuum deſiderium, & votũ patefecerit. q.d. Vtinam Deus meum hoc templũ, quaſi ſuum Iachim dirigat, ac quaſi ſuum Booz roboret, vt à nullo hoſte, à nullo fulmine deiiciatur. Vtinam Deus diutiſſimè hoc meum, imò ſuum templum tueatur, dirigat & confirmet.

Rurſum dextra columna *Iachin*, ait Caiet. ſignificabat directiuum imperium tum Dei circa omnes creaturas & homines, ſed maximè Iſraelitas eorúmque templum, tum regum regníque Iſrael: vnde vtraque colũna coronata erat. Siniſtra verò columna *Booz* ſignificabat fortitudinem ad exequendum ea, quæ per *Iachin*, id eſt per directiuum imperium prudenter ſunt ordinata: vtrumque enim in Deo eſt Deíque prouidentia, quæ ſapienter & fortiter omnia gubernat: vtrumq; quoque regibus eſt neceſſarium. Vtrumque ergo Salomon Deo eſt gratulatus, ac ſimul optauit & petit, vt vtrumque Deus in templi & populi regníque cuſtodia oſtenderet, ſibique & ſuis ſucceſſoribus ad bene regendum eadem communicaret.

Allegor. columnæ hæ templi ſignificant Eccleſiæ ſapientiam æquè ac firmitatem: ipſa *Allegor.* enim eſt columna & firmamentũ veritatis, vti

Digitized by Google

huc alludens ait Apoſtlous 1. ad Timoth. 3. 15. A Vide ib dicta. Quare Iachin repræſentat Doctores & Rectores Eccleſiæ: hi enim alios docent & dirigunt in viam virtutis & ſalutis; Booz ſignificat Martyres viróſque fortes. Vnde S. Hieronymus, Beda, Eucherius & Angelom. Columnæ, inquiunt, ſunt Apoſtoli, & Doctores, quia contemplatione ad ſuperna ſunt erecti, ac fortes fide & opere. Sunt duæ, quia Iudæos & Gentiles fulciunt. Sunt ante fores templi, vt vtroſque in templum, id eſt in cælum inducant. Rurſum ſunt duæ ita diſpoſitæ, vt nob is in proſperis & aduerſis ingreſſum patriæ cæleſtis ante oculos mentis iugiter habendum eſſe doceant, vt nec aduerſis deiiciamur; nec proſperis extollamur, ſed inter vtraque conſtantes in fide & virtute ad cælum tendamus. Ita auctores citati. Linea 12. cubitorum, ait Beda, norma eſt Apoſtolicæ inſtitutionis. Columnæ capitellum imponitur, quia *qui* B *perſeuerauerit vſque ad finem, & legitimè certauerit, coronabitur*, ſicut ait Apoſtolus: Nam qui certat in agone, non coronatur niſi legitimè certauerit. Altitudo capitelli quinque cubitorum eſt, quia corona pro quinque ſenſuum voluptatibus animosè contemptis atque ſuperatis redditur. Faſcia cingens capitellum beatitudo eſt, quam Theologi accidentalem vocant: ſepties illud cingit, quia plurimis ex rebus hęc beatitudo oritur, & multæ ſunt cauſæ gaudendi, ſeptem enim pro multis ponitur.

Inſuper quilibet ſancti in fide eminentes & virtute columnæ ſunt, æneæ propter firmitatem in bonis operibus, erectæ per intētionem, altæ per contemplationem, ſtriatæ ſeu excauatæ per mortificationem, qua prauas appetitiones coërcent & ſeſe per carnis macerationem C extenuant, quæ excauatio poteſt etiam ad humilitatem referri. Secundò, duo capitella duo ſunt teſtamenta, quorum meditationi & obſeruationi Doctores ſancti & animo ſubduntur & corpore. Tertiò, ſpecies catenarum & ſimilitudo retis in capitellis, varietas eſt virtutum ſpiritualium in ſanctis. Quartò, malogranata ducenta magnam & multiplicem eorum charitatem, vnionem, concordiam, zelum ſignificant. Quintò, capitella in florem lilij deſinebant. Quid enim per lilium niſi æterna felicitas, & immortalitatis floribus redolens amœnitas deſignatur, in quam Sancti omnes tandem deſinunt, eamdémque cum aliis prędi- D cant, quaſi in ſummo oſtentant & promerendam proponunt. Ita Angelom. & Beda: *Quid*, inquiunt, *per lilia niſi ſuperna claritas patriæ atque immortalitatis floribus redolens paradiſi deſignatur amœnitas?* Plura minutiora vide apud Riberam lib. 2. de Templo c. 15.

Vers. 22. ET SVPER CAPITA COLVMNARVM OPVS IN MODVM LILII POSVIT] q. d. Toti operi columnarum & capitellorum quaſi coronidem impoſuit lilium, ſiue formam lilij ex eodem ære fabrefacti, tum vt decorem templi oſtenderet, tum vt eius florem à Deo poſtularet, vt ſcilicet in eo floreret pietas & Dei cultus purus & caſtus. Lilium enim puritatis & virginitatis eſt ſymbolum, æquè ac glorioſæ reſurrectionis Chriſti & Sanctorum, iuxta illud quod Martyribus accinit Eccleſia in Officio Eccleſiaſtico: *Sanctorum velut aquilæ iuuentus renouabitur, & florebunt ſicut lilium in Ciuitate Domini.* Et tempore paſchali: *Sancti tui Domine florebunt ſicut lilium, & ſicut odor balſami erunt ante te, Alleluia.* Et illud ſponſi: *Ego flos campi & lilium conuallium.* Cantic. 2. 1. Vide ibi dicta; & Eccl. 39. 19. & Oſee 14. 6. vbi multa de ſymbolis liliorum dixi. Salomon ergo lilium imponens templo repræſentauit Chriſti, B. Virginis, & Sanctorum puritatem, ſplendorem, felicitatem & gloriam æternam: templum enim fuit figura cæli, ac cæleſtis conuerſationis, reſurrectionis, & gloriæ.

Tropol. quilibet fidelis & ſanctus indiget columna duplici, vt fiat templum Dei, ſcilicet Iachin, id eſt prudenti rectáque directione ad decernendum id quod agendum eſt; & Booz, id eſt fortitudine ad illud exequendum. Prudentia enim præit quaſi lux, viam virtutis & ſanctitatis oſtendens; vnde dextram occupat: fortitudo verò ſequitur quaſi ſiniſtra, vt id quod prudentia faciendum oſtendit, fortiter in opus conferat. Vtraque eſt opus Salomonis, id eſt Chriſti: quare ab eo ſupplicibus & aſſiduis precibus cuilibet eſt flagitanda. Neutra enim ſola ſufficit, ſed ſi vtraque iungatur, omnia perficit, omnia ſuperat, hominémq; ad culmen ſanctitatis & in cælum euehit: Spiritus ſanctus enim nos dirigere debet in viam ſalutis, ac deinde roborare, vt eam per tot hoſtes, tentationes, difficultates conſtanter proſequamur. Vnde Salomon Prouerb. 3. 6. *In omnibus viis tuis*, inquit, *cogita illum, & ipſe diriget greſſus tuos.* Et parens eius Dauid crebrò in pſalmis idipſum poſtulat, vt pſalm. 118. 5. *Vtinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.* Et v. 133. *Greſſus meos dirige ſecundùm eloquium tuum.* pſalm. 26. 11. *Dirige me in ſemitam rectam.* pſal. 89. 17. *Opus manuum noſtrarum dirige.* Ad Ioſue verò ait Deus c. 1. v. 6. 7. & 9. *Confortare & eſto robuſtus* ad debellandos Chananæos, *noli metuere, & noli timere, quoniam tecum eſt Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris.* Et ad Dauid: *Brachium meum confortabit eum.* pſal. 88. 22.

Vers. 23. *Mare æneũ.* FECIT QVOQVE MARE FVSILE DECEM CVBITORVM A LABIO VSQVE AD LABIVM, ROTVNDVM IN CIRCVITV] *Mare* vocat concham ingentem, quæ magnam vim aquarum capiebat, ad manus & pedes ſacerdotum (hi enim nudis pedibus miniſtrabant in templo) aqua inde profluente abluendum. Vnde v. 26. & 31. vocatur *luter*, id eſt lauacrum à fine & vſu, ſed à capacitate hîc vocatur *mare*, idque *fuſile*, id eſt fuſum ex ære. Erat *rotundum*: vnde diameter eius erat decem cubitorum à labio vſque ad labium, id eſt ab vno extremo peripheriæ vſque ad aliud ei oppoſitum: altitudo eius erat quinque cubitorum.

Rurſum inſiſtebat duodecim bobus ex ære fabrefactis, qui vultibus ſuis reſpiciebant quatuor mundi plagas. Adde huic mari ſiue conchæ inſculptæ erant effigies Cherubim, leonum, boum & palmarum. Denique mare hoc

Digitized by Google

erat in atrio ſacerdotum iuxta altare holocauſtorum, ac reſpondebat labro æneo, quod Moyſes fecit ex ſpeculis mulierum in Tabernaculo Exodi 30. 18. vbi oſtendi labrum hoc æquè ac mare non tam repræſentaſſe baptiſmum, vt volunt Eucherius & Angelomus (erat enim labrum hoc æquè ac mare non ante atrium, ſed in ipſo atrio) quàm pœnitentiam, quæ fidelibus præmittenda eſt ſacrificio & ſacramento Euchariſtiæ, vti docet S. Greg. hom. 17. in Euang. ac Béda lib. 3. de Tabernac. c. vlt. Vide Riberam ſingula applicantem lib. 2. de de Templo cap. 17. Concha hæc vaſta & plena aquis, ideóque vocata *mare*, ſignificat amaram & magnam debere eſſe contritionem & pœnitentiam peccatoris, quæ flumina lacrymarum ſi non ex oculis, certè ex corde profundat, iuxta illud: *Magna eſt velut mare contritio tua.* Thren. 2. 13.

ET RESTICVLA (Hebr. קו *kaf.* id eſt linea; Chald. *filum*, quod Noſter vocat *reſticulam*, id eſt paruam reſtem ſiue funiculum menſorium) TRIGINTA CVBITORVM CINGEBAT ILLVD PER CIRCVITVM] q. d. Mare hoc, ſiue concha ænea funiculo triginta cubitorum circumcirca cingi & menſurari poterat, hoc eſt, in ambitu vel circuitu continebat triginta cubitos. Circuitus enim ſiue circumferentia circuli eſt triplex ad diametrum: quare cùm diameter huius conchæ fuerit decem cubitorum, vt dixi, ſequitur eius peripheriam ſiue circuitum fuiſſe triginta cubitorum.

Notat Abulenſis circuitum præciſè fuiſſe triginta cubitorum & vnius cum dimidio, quia circuitus continet diametrum ter, & inſuper ſeptimam diametri partem: ſed Script. more ſuo minorem numerum omittit & ſupprimit. Hinc Ioſephus ait hanc concham fuiſſe ſemi orbis, vel potiùs, vt græcè eſt, hemiſphærij forma & ſpecie.

VERS. 24. ET SCVLPTVRA SVBTER LABIVM CIRCVIBAT ILLVD DECEM CVBITIS AMBIENS MARE] q. d. in ſummitate continuo poſt labium maris vel conchæ erat ſculptura quædam cingens mare, non totum, ſed quaſi tertiam eius partem, quæ erat decem cubitorum: hæc autem ſculptura erant duo ordines ſculpturarum ſtriatarum, de quibus proximè ſequitur. ita Ribera. Aliter Caiet. & Abul. qui per *ſubter labium* intelligunt imam partem conchæ, quæ erat decem cubitorum, ita vt ſculptura hæc totam illam ambierit.

DVO ORDINES SCVLPTVRARVM STRIATARVM ERANT FVSILES] q. d. Sculptura iam dicta erant duo ordines ſculpturarum ſtriatarum ex ære fuſo. *Striatarum*, ita legendum cum Hebr. & Roman. non *biſtriatarum*, vt legunt codices Regij, nec *hiſtoriatarum*, quaſi ibi depictæ eſſent hiſtoriæ, vt legunt volúntque alij. *Striatarum*, ergo, hoc eſt habentium ſtrias: ſtriæ autem ſunt canaliculi aut ſulci, qui per lignum aut æs ducuntur ad elegantiam, ita vt vna pars emineat, altera ſubſidat, quales videmus Romæ in columnis baſilicæ S. Petri ex aræ fuſis ita Ribera & alij. quin & Vitruuius lib. 6. c. vlt. vnde Apuleius *ſtriatam* frontem

A vocat contractam caperatámque, & quaſi ſulcos facientem præ triſtitia.

VERS. 25. ET STABAT SVPER DVODECIM BOVES] qui anteriori ſui parte, id eſt faciebus ſuis, terni reſpiciebant quaternas mundi plagas, ſed poſteriori ſui parte latitabant, id eſt abſcondebantur ſub concha quam ſuſtinebant. Allegor. 12. boues ſunt duodecim Apoſtoli, qui iuſſu Chriſti fidem & pœnitentiam per omnes mundi plagas prædicarunt.

VERS. 26. GROSSITVDO AVTEM LVTERIS, TRIVM VNCIARVM ERAT] *Luteris*, id eſt lauacri. Græcè enim λούω eſt lauo; inde λουτὴρ eſt lauacrum. *Luteris* ergo, id eſt maris ænei iam dicti, vt patet ex Hebr. Chald. & Septuag. Fruſtra ergo Adrichom. luterem à mari æneo diſtinguit, ac luterem ponit ad Septemtrionem, mare verò
B æneum ad Meridiem in atrio ſacerdotum, ita vt inter vtrumque medium fuerit altare holocauſtorum: in lutere enim ablutas fuiſſe victimas, in mari æneo verò ipſos ſacerdotes. Verùm ad vtrumque ſufficiebat mare æneum cum decem luteribus, de quibus v. 27. Senſus igitur eſt, q. d. Maris ænei craſſities erat trium vnciarum, id eſt quatuor digitorum, ſiue palmi, vt vertunt Septuag. hoc eſt trium pollicum, quæ eſt quarta pars pedis, ſiue palmaris craſſitudo: nam vncia eſt duodecima pars pedis, pes autem ſedecim digitos continet: tres ergo vnciæ ſunt quarta pars pedis, putà quatuor digiti. Hoc eſt quod dicitur 2. Paral. 4. 5. *Vaſtitas*, id eſt craſſities *eius habebat menſuram palmi.*

LABIVMQVE EIVS QVASI LABIVM CALI-
C CIS, ET FOLIVM REPANDI LILII] q. d. Labium ſiue labrum maris ænei erat quaſi labium calicis, & quaſi repandum, id eſt apertum recuruúmque lilium. *Repandum* enim idem eſt quod recuruum & ſinuoſum, quódque retrorſum patet. Sic ceruix repanda eſt incurua: pectus vel dorſum repandum eſt iucuruum. Vnde Plinius lib. 14. 22. *Ad hæc pertinet*, inquit, *pectoroſa ceruicis repandæ oſtentatio.*

Myſticè, Eucherius & Angelomus: *Per labium calicis*, inquiunt, *guſtus Dominicæ paſſionis, per folium repandi lilij patefacta claritas reſurrectionis ipſius exprimitur.* Vtráque enim in lauacro baptiſmi & pœnitentiæ abluimur. Nam vt ait Eucherius: Chriſtus, *qui ante paſſionem quidem ſuam quaſi clauſum adhuc lilium fuit cum ſignis miraculorum quæ fecit clarus homo refulſit:*
D *poſt reſurrectionem verò & aſcenſionem ſuam repandum ſe lilium ſupernæ patriæ ciuibus exhibuit, quòd in aſſumpta humanitate potentiam diuinæ claritatis, quam habuit apud Patrem priuſquàm mundus eſſet, oſtendit. Vnde in amoris Cantico lilij ſe vocabulo deſignare voluit dicens: Ego flos campi, & lilium conuallium. Labium ergo maris, in quo ſacerdotes lauabantur, quaſi labium fuit calicis, & folium repandi lilij: quia lauacrum ſalutare, quo membra ſummi ſacerdotis efficimur, in fide nos ſacro-ſanctæ paſſionis eius à peccatorum omnium labe purificat, ac purificatos ad viſionem gloriæ ipſius perennis intromittit.*

DVO MILLIA BATOS CAPIEBAT] Batus, ephi & metreta æqualia ſunt, ſúntque decima

Digitized by Google

pars cori, Ezech. 45. 11. ſcilicet erat menſura continens tres modios: corus enim continebat decies ampliùs, nimirum 30. modios. Batus erat menſura liquidorum, ſicut ephi aridorum, continens tantum quantum amphora Romana, ſcilicet 48. ſextarios, hoc eſt aquæ vncias 960. vti multis probat Alcazar tract. de Menſuris propoſ. 14. licet Vilalpandus longè maiorem faciat batum. Dices, 2. Paral. 4. 5. dicitur mare æneum continuiſſe *tria millia metretas*, id eſt batos. Reſp. cum Vilalpando, Alcazario & aliis, batum fuiſſe duplicem, maiorem & minorem, maior erat ſeſquialter alterius, vt duo maiores æquarent tres minores. Iam Vilalpando cenſet batum maiorem continuiſſe 108. ſextarios, minorem 72. Alcazar verò tract. de Menſuris propoſ. 14. cenſet hos batos non fuiſſe communes, ſed extraordinarios & minores, adeóque batum hunc fuiſſe tantùm decimam partem bati. Rurſum hos batos fuiſſe duplices, nimirum maiorem & minorem, ita ſcilicet vt maior eſſet ſeſquialter minoris. Decima autem pars bati eſt gomer, ſiue aſſaron, qui continet 96. vncias, hoc eſt octo libras duodecim vnciarum. Quare putat Alcazar mare æneum continuiſſe Romanas amphoras 208. cùm Vilalpando ei tribuat amphoras Romanas 4500. Verùm vti hæc menſura Vilalpandi eſt nimis magna & immanis, ita illa Alcazarij eſt nimis exigua, & exilior, quàm vt mare vocari poſſit. Quare ab ordinaria & vulgari menſura bati recedendum non eſſe cenſeo, dicóq; batum hîc accipi communem, qui æqualis erat amphoræ Romanæ, cõtinens 48. ſextarios & vncias 960. quę faciũt libras 80. quare mare hoc continens duo millia batorum continebat bis mille amphoras Romanas, hoc eſt ſextariorum nonaginta ſex millia, librarum aquæ verò centum & ſexaginta millia. Hi ſunt bati maiores bis mille, qui æquiualent batis minoribus ter mille: habent ſe enim ſicut duo ad tria: quare batus minor continebat dumtaxat 640. vncias, quæ faciunt 52. libras & 4. vncias, vt patet proportionem vtriuſque ſupputanti & inter ſe conferenti.

Aliter reſpondent Caiet. & Ribera, ſcilicet mare æneum cepiſſe duo millia batorum dumtaxat, ſi communi modo moderatè tantùm implebatur; ſin verò ad ſummum omnino apicem, cepiſſe tria millia batorum: & hoc ſignificare Hebr. מחזיק *machazich* 2. Paral. 4. 5 *machazig* enim idem eſt quod *fortificante*, id eſt fortiter planéque implenti capiebat tria millia batorum. Peripheria enim ſuperior quia erat ampliſſima, exiguo ſuo limbo paucorum digitorum facilè capiebat mille batos. Liber enim Paralipom. eſt ſupplementum libri Regum, ſupplet enim τὰ παραλειπόμενα id eſt quæ in eis relicta & omiſſa ſunt. Vnde ſæpè maiorem recenſet numerum. ita Vatab.

Vers. 27. Et fecit decem bases æneas] Pro decem luteribus, qui his baſibus ſuſtinebantur. Id patet ex v. 38. & 2. Paral. 4. 6. vbi dicitur: *Fecit quoque conchas decem, & poſuit quinque à dexteris, & quinque à ſiniſtris, vt lauarent in eis omnia quæ in holocauſtum oblaturi erant: porrò in mari ſacerdotes lauabantur.* Luteres ergo erant magnæ conchæ, ſiue labra & pelues, in quibus ſacerdotes abluebant victimas iam excoriatas, & carnes earum diſſectas, vt lotæ imponerentur altari holocauſtorum ad eas Deo offerendum & cremandum: in mari æneo verò ſoli ſacerdotes lauabant ſuas manus & pedes: licet enim Nathinæi victimas immolandas priùs abluiſſent in probatica piſcina, , antequàm inducerentur in templum, tamen illi animalia integra & viua abluebant: quare in templo, id eſt in atrio rurſum à ſacerdotibus eadem iam mactata & diſſecta à ſanguine & ſordibus abluenda erant, vt pura offerrentur Deo in altari. Quocirca mare æneum erat in medio luterum, ac quinque luteres habebat à dextris, quinque à ſiniſtris. ita Ribera. Quiſque autem luter capiebat quadraginta batos, vt dicitur v. 38. Idem habet Ioſephus in verſione Ruffini: malè enim Gelenius pro batis ſubſtituit congios.

Quatuor cubitorum longitudinis bases singulas, et quatuor cubitorum latitudinis, et trium cubitorum altitudinis] Erant ergo baſes luterum quadratæ, quia latæ quatuor cubitos, totidem longæ: quare ex quaternis tabulis æneis inter ſe iunctis conflatæ & compactæ fuerunt, ideóque iuncturæ hæ vt non apparerent, tectæ fuerunt ſculpturis variis, vt ſequitur.

Et ipsum opus basium, interrasile erat: et sculpturæ inter iuncturas Vers. 28.

Et inter coronulas et plectas, Vers. 29. leones, et boues et Cherubin: et in iuncturis similiter desuper et subter leones et boues, quasi lora ex ære dependentia. Locus hic implexus eſt & difficilis. Omiſſis variis variorum explicationibus, vt breuiter & clarè rem totam expediam, *Opus interraſile quod?* Nota primò, *opus interraſile* vocari quod inter tabulas ligneas, aureas vel æneas planas & quaſi raſas protuberat, extat & eminet, vt in conchis extant & eminent capita leonum, hominum & boum, &c. Vnde Hebr. eſt, מסגרות *miſgerot*. id eſt *clauſuræ*, vel vt Vatab. *cincturæ*. *Clauſuras*. Hebr. vocant ſculpturas extantes & eminentes, quia hæ quaſi claudunt & terminant tabulam planam, & raſam, putà ſpatia intermedia tabulæ plana. Vnde Noſter opus hoc interraſile. id eſt ſculpturas has vocat *coronulas* & *plectas*, tum quia coronulis & floribus aliíſque rebus contextis & implexis cingebantur: tum quia ipſæ ſculpturæ ſiue effigies ſculptæ vocantur coronæ & coronamenta, id eſt ornamenta, quia tabulam vel rem cui adduntur coronant & ornant. Quocirca pro his omnibus eſt Hebraicè vna vox *miſgerot*, *Plecta.* quam Noſter vertit nunc *opus interraſile*, nunc *ſculpturas*, nunc *coronulas*, nunc *plectas*. Quædam enim erant in modum coronæ rotundæ, quædam alia figura & forma implexæ, quæ *plecta* dicebantur. Hæ ergo quatuor voces idem hîc ſignificant. Poſſunt tamen per *plectas*, accipi iuncturæ ipſæ tabularum, vti eſt in Hebræo, vt plecta deriuetur à πλέκω, id eſt plico, concinno, necto, iungo: nam inter iun-

Digitized by Google

ćturas tabularum erant hæ ſculpturæ.

Nota ſecundò, pro *iuncturas* Hebr. eſt שלבים *ſcelabbim*, quod Pagnin. vertit, *veſtes*; Marinus, *gradus*; Vatab. *prominentias*: ſed credendum eſt Noſtro ac Septuag. qui conſtantèr vertunt *iuncturas*, ac Chald. qui vertit *commiſſuras*. Vnde Exodi 26.17. Noſter & alij paſſim vertunt *incaſtraturas*.

Hebræa ergo ad verbum ſic habent: *Et hoc opus baſis: clauſura eis, & clauſura inter iuncturas, & ſuper* (id eſt iuxta vel inter) *clauſuras, quæ erant inter iuncturas, leones, bos & cherubim, & ſuper* (id eſt iuxta vel inter) *iuncturas ſic deſuper: & ſubter leonibus & bobus copulationes: opus deſcenſionis. Clauſuras*, vt dixi vocat ſculpturas leonũ boum & cherubim, &c. quæ tegebant iuncturas tabularum ænearum, ne apparerent eſſe compactæ, ſed viderentur eſſe continuæ, & ex eodem ære productæ, ſiue vt non multæ, ſed vna integra & ſolida tabula eſſe videretur. Senſus ergo eſt, q. d. Salomon ſculpſit in baſibus decem luterum varias ſculpturas, vt illis tegeret iuncturas tabularum æneарum, inter quas ſculpturas eminebant ſculpturæ leonum, boum & Cherubinorum. Itaque fecit has ſculpturas & effigies tam inter iuncturas ſuperiores & altiores, quæ erant deſuper, quàm inter inferiores quæ erant ſubter: addiditque ſub leonibus & bobus copulationes, id eſt lora quædam inter ſe copulata & connexa dependentia, id eſt deorſum tendentia; hoc eſt enim *opus deſcenſionis* quod habent Hebræa. Appoſitè ſculpſit hæc lora, quia boues & leones loris alligari & copulari ſolent. ita Ribera lib. 2. de Templo c. 18.

Vers. 30. ET QVATVOR ROTÆ PER BASES SINGVLAS] q. d. Singulæ baſes impoſitæ erant quatuor rotis, vt huc illuc rotari & moueri viderentur.

ET PER QVATVOR PARTES QVASI HVMERVLI SVBTER LVTEREM FVSILES, CONTRA SE INVICEM RESPECTANTES] q. d. Erant in baſibus luterum partes quædam extantes, quibus quaſi humeris luteres ſuſtentabantur, ex ære fuſæ & ſibi inuicem obuerſæ.

Vers. 31. OS QVOQVE LVTERIS INTRINSECVS ERAT IN CAPITIS SVMMITATE] q. d. Os luteris, id eſt ipſa ſuperior pars baſis, cui luter, ſiue concha luteris imponebatur, erat concaua inſtar oris, vt ei luter pariter cõcauus aptè inſeri poſſet, erátque in capitis ſummitate, hoc eſt, erat in ſummitate baſis. Sic enim Auctor ſe explicat v. 35.

ET QVOD FORINSECVS APPAREBAT, VNIVS CVBITI ERAT TOTVM ROTVNDVM, PARITERQVE HABEBAT VNVM CVBITVM ET DIMIDIVM] Id clarè explicat Ioſephus dicens lib. 8. cap. 2. *Qua parte effigies leonum & aquilarum ſic erant adaptatæ, vt connatas putares, interuenientibus inter eas palmarum arbuſculis. Atque hæc rotunditas habebat altitudinis cubitum & dimidium, ſed dimidius cubitus tegebatur cælaturis, & tantum cubitus apparebat.*

IN ANGVLIS AVTEM COLVMNARVM VARIÆ CÆLATVRÆ ERANT] Nam vt ait Ioſephus, tabulæ baſium cùm eſſent quadratæ in

A angulis habebant columnas, id eſt columellas quaſdam ad elegantiam, quibus latera baſium vtrimque inſerebantur & quaſi incaſtrabantur, & hæ habebant ſuas ſculpturas quibus ornabantur.

ET MEDIA INTERCOLVMNIA QVADRATA, NON ROTVNDA] *Intercolumnia* vocat ipſos ſcapos, ſiue ſtipites baſium, qui inter columnas in angulis annexis quaſi medij intercedebant. q. d. Ipſe ſcapus baſium quadratus erat, non rotundus: Hebr. & Chald. *Ipſæ clauſuræ*, id eſt ſculpturæ, *erant quadratæ, non rotundæ. Clauſuras*, ſiue ſculpturas, vocat ipſas baſes ſculptas & effigiatas.

TALES AVTEM ERANT ROTÆ] q. d. Tales erant rotę baſium, vt viderentur poſſe rotari & Vers. 33.
B moueri, cùm reipſa eſſent fixæ, nec rotari poſſent: & idcirco habebant omnia, quæ habent rotæ veræ & rotabiles, ſcilicet ſuos axes, radios, canthos & modiolos. Modiolus in rota vocatur ipſe nodus ſiue centrum rotæ, ex quo oriuntur radij, qui inde perducuntur ad canthum, id eſt ad peripheriam ſiue circumferentiam exteriorem rotæ.

VARIAS SCVLPTVRAS EX SEMETIPSA] id eſt non addititias, ſed quaſi agnatas & ſimul Vers. 35.
cum ipſa, vt ex ipſa baſi fuſæ viderentur.

SCVLPSIT QVOQVE IN TABVLATIS ILLIS QVÆ ERANT EX ÆRE] q. d. Sculpſit ſuper ſum- Vers. 36.
mas tabulas baſium effigies leonum, palmarũ, &c. *Tabulata* enim *ex ære* vocat ipſas tabulas æneas inter ſe connexas & contabulatas.

FECIT QVOQVE DECEM LVTERES] Ecce hi
C ſunt luteres, quorum baſes huc vſque deſcri- Vers. 38.
pſit.

MARE (æneum) AVTEM POSVIT AD DEXTERAM PARTEM TEMPLI CONTRA ORIENTEM AD MERIDIEM] q. d. Ita poſuit mare Vers. 39.
æneum ad Meridiem, vt tamen verteretur ad Orientem. q. d. Non planè obuerſum erat Meridiei, ſed ei parti Meridiei, quæ nonnihil declinat, & vergit ad Orientem.

Denique mari æneo & decem luteribus ad abluendum victimas, adde ex Ariſtæa lib. de Septuag. Interpret. poſt initium, fuiſſe in templo occulta receptacula aquarum, quæ ad diluendum ſanguinem iugulatarum hoſtiarum funduntur, quarum fluxus tam aſſiduus, inquit, eſt, vt perennis fons videatur. Et ad hoc ſunt
D iuxta aræ baſim frequentes aperturæ ſolis miniſtris cognitæ. Sed mirabilius eſt, & ferè inenarrabile ſubterraneorum conceptaculorum magnitudo, quæ ad quinque vſque ſtadia per circuitum templi cuncta penetrat. Plumbeæ ad ea fiſtulæ quacumque per muros & templi ſolum, quibus omnia abluantur, mundentúrque, deſcendunt. De hiſce ſuperiùs quoque mentionem feci.

Allegor. & Tropol. luteres decem idem ſignificant quod mare æneum, nimirum multiplicem & crebram pœnitentiam, qua in hac vita fragili ob multiplices lapſus & labendi pericula indigemus. Quadraginta bati, quos ſinguli luteres capiunt, ſignificant dies 40. Quadrageſimæ, qui omnes pœnitentiæ ſunt addicti. Cetera vide apud Eucherium, Ange-

Digitized by Google

lomum & Riberam lib. 1. de Templo c. 19. qui A
minutim ſingula applicant.

Primus hoc ſæculo pœnitentiæ ſacramentum negauit & ſuſtulit Mart. Lutherus, quare ipſe non fuit luter, nec lotor; ſed luteus & lutulentus, imò pollutor & profanator ſacrorum, vtpote ſuis poculis, ventri & Veneri totus indulgens, iiſque corpus & animam conſpurcans quaſi *ſus lota in volutabro luti*, vt ait S. Petrus Epiſt. 2. c. 2. v. 22.

Vers. 40. Fecit ergo Hiram lebetes, et scutras, et hamulas] Pro *ſcutras* Hebr. eſt יעים *iaim*, quod Chald. & recentiores vertunt *ſcopas*; Sept. *Calfactoriola*; alij vertunt *fuſcinas, phialas, thuribula*; S. Hieron. nunc *ſcutras forcipes, tridentes*, nunc *trullas & creagras* vertit. Nomina enim Hebræa ſunt polyſema, & multa ſignificant. *Scutra* genus eſt vaſis profundi B

Scutra quid? & circularis, cuius diminutiuum eſt ſcutella: quare aliud eſt *ſcutra*, aliud ſcruta, licet Calepinus hæc duo pro eodem habeat. *Scruta* enim ſunt vſu attritæ veſtes, iumentorum ſoleæ, claui refixi, ſulphurata, vitrorum fragmenta, cæteráque ſimilia, quæ viliſſimi proxenetæ venalia habent, quos *ſcrutarios* appellant quales Romæ videmus Iudæos, de qualibus ait Horat. lib. 2. Epiſt. 7.

Vilia vendentem tunicatos ſcruta popello,

Scutra ergo vel *ſcuta* eſt ſcutella magna, ita à ſcuto dicta, quod inſtar ſcuti rotunda ſit & concaua. Hinc Lucilius lib. 6. ait: *ſcutam* (ſcutellam) *ligneolam cerebro infixit*. Et Papias: *Scutra*, ait *vas æneum æquale fundo, latum & apertum deſuper*. Et Priſcianus in fine lib. 3. *A ſcuto*, inquit, *dicitur ſcutula & ſcutella, quaſi parua ſcuta vel ſcutra*. Scutra enim litteram r mutuatur C *à ſcetra, quæ eſt ſcutum loreum ſine ligno, quo vtuntur Afri & Mauritani*, ait Iſidor. lib. 18. Etymol. c. 12. de quo poëta: *Læuam ſcetra tegit*. Porrò diminutiua r ſimplicis mutant in l. ſic à mitra diminutiuum fit mitella, à capra capella, à ſacrum ſacellum, ab ager agellus, à piger pigellus, à miſer miſellus.

Hamulæ, Hebr. מירקות *miraskoth* ſunt vaſa ſparſoria vel infuſoria, quibus aqua, vel vinum, vel thus ſpargitur & funditur. Radix enim זרק *zarac* ſignificat ſpargere, aſpergere, quales ſunt ampullæ, quibus in Miſſa aqua & vinum in calicem ſpargitur & infunditur. Sept. vertunt *phialas*. Chald. *pelues*.; S. Hieron. hîc *hamulas*, alibi *phialas*, alibi *thuribula*. Audi Columellam:

Aut habilem lymphis hamulam, Bacchove lagenã. D

Vers. 42. Ad operiendvm fvnicvlos capitellorvm] *Funiculos* vocat ſpiras orbiculares, quæ capitello inciſæ ipſum in orbem circuibant & ornabant. Vnde Hebr. eſt גלות כתורת *gullothketoreth*, id eſt *conuolutæ coronæ*; Septuag. *vertibilia*; Chald. *vaſa rotunda coronarum*; Vatab. *globos coronatos*. *Funiculos capitellorum* ergo: vocat media capitella, eò quod in modum funis ſpiras & gyros haberent: hæc enim Hebr. vocantur *gullothketoret*, quaſi reuolutiones coronæ, vel capita ſuis ſpiris in gyrum circumdata & coronata.

Vers. 45. Omnia vasa qvæ fecit Hiram (nam alij artifices fabricarunt vaſa ex auro & argento) &c. de avrichalco erant Hebr. *de ære* ממרט *memorat* id eſt terſo & polito, hoc eſt optimo, vt vertit Chald. & Septuag. quod *aurichalcum* vocatur, quia rubet & fulget vt aurum. Vide dicta Ezech. 1. 27. & Apocal. 1. 15.

Porrò, *Hiram* 2. Paral. 2. 13. à rege Tyri vocatur *pater meus*, quia ſcilicet rex eum ob præſtantiam artis colebat vt patrem: *pater* enim Vers. 21. Hebræis ſæpè ſignificat magiſtrum, ducem, præſidem, præfectum. Sic Ioſeph à Pharaone vocabatur *pater* ob præſtantiam prudentiæ & prouidentiæ tempore famis. Geneſ. 45. 8. Sic 4. Regum 13. 14. Rex Iſraël Eliſeum vocat *patrem*, quia eum Prophetam & magiſtrum reuerebatur. Porrò Ioſephus his vaſis multa alia adiicit, primò menſarum aurearum, ſuper quibus inſtrumenta varia eſſent, numerum extendit ad 10000. Secundò, phialarum & ſpondiorum aureorum 20000. argentearum 40000. candelabrorum 10000. Oenochoarũ 80000. phialarum aurearum 100000. argentearum 200000. Lancium aurearum 50000. argentearum 160000. Craterum aureorum 60000. argenteorum 120000. Metrorum ſeu menſurarum Moyſis, Hin, & Aſſaron aurearum 20000. argentearum 400000. Thuribulorum quibus thus adoleretur aureorum 20000. argenteorum 40000 Quibus verò ad altare holocauſtorum ignis auferretur, aureorum 50000. ſtolarum Hierarchicarum pro ſacerdotum principibus 10000. pro ſacerdotibus aliis 10000. Tubarum 20000. organorum muſicorum, nablorum & cinyrarum ex electro 30000.

Fecitqve Salomon omnia vasa avrea in domo Domini: altare avrevm Vers. 48. &c.] putà altare thymiamatis in Sancto, ante Sanctum ſanctorum, de quo dixi Exodi 30. 1. Hinc patet Salomonem feciſſe nouum altare thimiamatis in Sancto pro veteri à Moyſe fabricato, illúdque vetus Moyſis repoſuiſſe in tabulato Sancti. Salomon enim omnia vaſa templi noua fecit, excepta arcâ cum propitiatorio & cherubim: in arca enim ſeruabatur lex in tabulis lapideis digito Dei ſcripta. Arcam ergo à Moyſe factam repoſuit in templo, nec nouam fabricauit; cætera verò omnia innouauit: Vnde ſequitur:

Et mensam, svper qvam ponerentvr panes propositionis, nouam fabri- Vers. 49. cauit pro vetere à Moyſe facta, et candelabra avrea, qvinqve ad dexteram, et qvinqve ad sinistram] Moyſes vnum dumtaxat fecit candelabrum ex auro ſepticeps, ſiue habens ſeptem calamos & totidem lucernas, ſed Salomon pro vno hoc fabricauit quinque. De menſa hac panum & de candelabro fusè dixi Exodi 25. v. 23. & 31. Quare hîc ea non repetam.

Forcipes] hoc eſt emunctoria, ait Abul. & Vatab. *forceps* enim eſt inſtrumentum, quo foruum, id eſt calidum tenetur ait Feſtus, quod non ſolùm forcipibus, quibus ignem ſtruimus, ſed & emunctoriis, quibus fauillas lucernarum & candelarum capimus & carpimus, conuertit.

Digitized by Google

Vers. 50. Mortariola] ſunt vaſa propriè, in quibus pilo teruntur quæ ſoluenda ſunt, ait Nonius Marcellus. Vnde S. Iſidor. lib. 4. Etymol. c. 11. *Mortaria*, inquit, *dicuntur quòd ibi iam ſemina in puluerem redacta & mortua condiantur.* Verùm hoc loco Hebr. eſt כפות *cappoth*, quæ vox ſignificat vaſcula curua (כפף *caphaph* enim ſignificat curuare, & concaua, in quibus thus vel incenſum vel quippiam tale reponitur. ita Vatab. & alij. Vnde Septuag. vertunt, *phialas*; Chald. & Vatab. *cochlearia*. *Mortariola* ergo ſunt parua mortaria; itáque vocantur vaſa in- A ſtar mortariorum curua & concaua.

Quæ sanctificaverat David] id eſt quæ Dauid dicauerat, deſtinauerat & quaſi conſecrauerat Deo in vſũ templi. Septuag. *Intulit Salomon ſancta* (Hebr. & Chald. *Sanctitates*) *Dauid patris ſui.* Quæ enim Deo dicantur, adeò ſunt ſancta, vt ſint quaſi ipſæ ſanctitates. Vers. 51.

Nota, in templo nil videri poterat præter marmor, cedrum, aurum r argentum; vt diſcas in anima ſancta & religioſa dicatáque Deo, nil niſi purum, ſolidum & pretioſum reperiri debere.

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DEDICATIO templi, in qua ſupplicat Salomon Deo, vt orantes in illo, vel versùs illud, exaudiat.

1. TVnc congregati ſunt omnes maiores natu Iſraël cum principibus tribuum, &
duces familiarum filiorum Iſraël, ad regem Salomonem in Ieruſalem: vt deferrent arcam fœderis Domini, de ciuitate Dauid, id eſt, de Sion. 2. Conueníntque ad
regem Salomonem vniuerſus Iſraël in menſe Ethanim, in ſolemni die, ipſe eſt menſis
ſeptimus. 3. Venerúntque cuncti ſenes de Iſraël, & tulerunt arcam ſacerdotes, 4.
& portauerunt arcam Domini, & tabernaculum fœderis, & omnia vaſa Sanctuarij,
quæ erant in tabernaculo: & ferebant ea ſacerdotes & Leuitæ. 5. Rex autem Salomon, & omnis multitudo Iſraël, quæ conuenerat ad eum, gradiebatur cum illo ante
arcam, & immolabant oues & boues abſque æſtimatione & numero. 6. Et intulerunt
ſacerdotes arcam fœderis Domini in locum ſuum, in oraculum templi, in Sanctum ſanctorum, ſubter alas cherubim. 7. Siquidem cherubim expandebant alas ſuper locum
arcæ, & protegebant arcam & vectes eius deſuper, 8. Cúmque eminerent vectes &
apparerent ſummitates eorum foris Sanctuarium ante oraculum, non apparebant vltrà
extrinſecus, qui & fuerunt ibi vſque in præſentem diem. 9. In arca autem non erat
aliud, niſi duæ tabulæ lapideæ, quas poſuerat in ea Moyſes in Horeb, quando pepigit
Dominus fœdus cum filiis Iſraël, cùm egrederentur de Terra Ægypti. 10. Factum
eſt autem, cùm exiſſent ſacerdotes de Sanctuario, nebula impleuit domum Domini,
11. & non poterant ſacerdotes ſtare & miniſtrare propter nebulam: impleuerat enim
gloria Domini domum Domini. 12. Tunc ait Salomon: Dominus dixit vt habitaret
in nebula. 13. Ædificans ædificaui domum in habitaculum tuum, firmiſſimum ſolium
tuum in ſempiternum. 14. Conuertítque rex faciem ſuam, & benedixit omni eccleſiæ
Iſraël: omnis enim eccleſia Iſraël ſtabat. 15. Et ait Salomon: Benedictus Dominus Deus Iſraël, qui locutus eſt ore ſuo ad Dauid patrem meum, & in manibus eius
perfecit, dicens: 16. A die qua eduxi populum meum Iſraël de Ægypto, non
elegi ciuitatem de vniuerſis tribubus Iſraël, vt ædificaretur domus, & eſſet nomen
meum ibi: ſed elegi Dauid vt eſſet ſuper populum meum Iſraël. 17. Voluítque
Dauid pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Iſraël: 18. & ait Dominus
ad Dauid patrem meum: Quod cogitaſti in corde tuo ædificare domum nomini meo,
bene feciſti, hoc ipſum mente tractans. 19. Verumtamen tu non ædificabis mihi domum, ſed filius tuus, qui egredietur de renibus tuis, ipſe ædificabit domum nomini meo.
20. Confirmauit Dominus ſermonem ſuum, quem locutus eſt: ſtetítque pro Dauid
patre meo, & ſedi ſuper thronum Iſraël ſicut locutus eſt Dominus: & ædificaui domum
nomini Domini Dei Iſrael. 21. Et conſtitui ibi locum arcæ, in qua fœdus Domini eſt,
quod percuſſit cum patribus noſtris, quando egreſſi ſunt de Terra Ægypti. 22. Stetit

Digitized by Google

autem Salomon ante altare Domini in conſpectu eccleſiæ Iſrael, & expandit manus ſuas in cælum, 23. & ait: Domine Deus Iſrael, non eſt ſimilis tui Deus in cælo deſuper, & ſuper terram deorſum: qui cuſtodis pactum & miſericordiam ſeruis tuis, qui ambulabant coram te in toto corde ſuo. 24. Qui cuſtodiſti ſeruo tuo Dauid patri meo quæ locutus es ei: ore locutus es, & manibus perfeciſti, vt hæc dies probat. 25. Nunc igitur Domine Deus Iſrael, conſerua famulo tuo Dauid patri meo quæ locutus es ei, dicens: Non auferetur de te vir coram me, qui ſedeat ſuper thronum Iſrael: ita tamen ſi cuſtodierint filij tui viam ſuam, vt ambulent coram me ſicut tu ambulaſti in conſpectu meo. 26. Et nunc Domine Deus Iſrael firmentur verba tua, quæ locutus es ſeruo tuo Dauid patri meo. 27. Ergóne putandum eſt quòd verè Deus habitet ſuper terram? ſi enim cælum, & cæli cælorum te capere non poſſunt, quantò magis domus hæc, quam ædificaui? 28. Sed reſpice ad orationem ſerui tui, & ad preces eius, Domine Deus meus: audi hymnum & orationem, quam ſeruus tuus orat coram te hodie: 29. vt ſint oculi tui aperti ſuper domum hanc nocte ac die: ſuper domum, de qua dixiſti: Erit nomen meum ibi: vt exaudias orationem, quam orat in loco iſto ad te ſeruus tuus. 30. Vt exaudias deprecationem ſerui tui & populi tui Iſrael, quodcumque orauerint in loco iſto, & exaudies in loco habitaculi tui in cælo, & cùm exaudieris, propitius eris. 31. Si peccauerit homo in proximum ſuum, & habuerit aliquod iuramentum, quo teneatur aſtrictus; & venerit propter iuramentum coram altari tuo in domum tuam, 32. tu exaudies in cælo: & facies, & iudicabis ſeruos tuos, condemnans impium, & reddens viam ſuam ſuper caput eius, iuſtificánſque iuſtum, & retribuens ei ſecundùm iuſtitiam ſuam. 33. Si fugerit populus tuus Iſrael inimicos ſuos (quia peccaturus eſt tibi) & agentes pœnitentiam, & confitentes nomini tuo, venerint, & orauerint, & deprecati te fuerint in domo hac: 34. exaudi in cælo, & dimitte peccatum populi tui Iſrael, & reduces eos in terram, quam dediſti patribus eorum. 35. Si clauſum fuerit cælum, & non pluerit propter peccata eorum, & orantes in loco iſto, pœnitentiam egerint nomini tuo, & à peccatis ſuis conuerſi fuerint propter afflictionem ſuam: 36. exaudi eos in cælo, & dimitte peccata ſeruorum tuorum, & populi tui Iſrael: & oſtende eis viam bonam per quam ambulent, & da pluuiam ſuper terram tuam, quam dediſti populo tuo in poſſeſſionem. 37. Fames ſi oborta fuerit in terra, aut peſtilentia, aut corruptus aër, aut ærugo, aut locuſta, vel rubigo, & afflixerit eum inimicus eius portas obſidens, omnis plaga, vniuerſa infirmitas, 38. cuncta deuotatio, & imprecatio, quæ acciderit omni homini de populo tuo Iſrael: ſi quis cognouerit plagam cordis ſui, & expanderit manus ſuas in domo hac, 39. tu exaudies in cælo in loco habitationis tuæ, & repropitiaberis, & facies vt des vnicuique ſecundùm omnes vias ſuas, ſicut videris cor eius (quia tu noſti ſolus cor omnium filiorum hominum) 40. vt timeant te cunctis diebus, quibus viuunt ſuper faciem terræ, quam dediſti patribus noſtris. 41. Inſuper & alienigena, qui non eſt de populo tuo Iſrael, cùm venerit de terra longinqua propter nomen tuum (audietur enim nomen tuum magnum, & manus tua fortis, & brachium tuum 42. extentum, vbique) cùm venerit ergo, & orauerit in hoc loco, 43. tu exaudies in cælo, in firmamento habitaculi tui, & facies omnia pro quibus inuocauerit te alienigena: vt diſcant vniuerſi populi terrarum nomen tuum timere, ſicut populus tuus Iſrael, & probent quia nomen tuum inuocatum eſt ſuper domum hanc, quam ædificaui. 44. Si egreſſus fuerit populus tuus ad bellum contra inimicos ſuos, per viam, quocumque miſeris eos, orabunt te contra viam ciuitatis, quam elegiſti, & contra domum, quam ædificaui nomini tuo, 45. & exaudies in cælo orationes eorum, & preces eorum, & facies iudicium eorum. 46. Quòd ſi peccauerint tibi (non eſt enim homo qui non peccet) & iratus tradideris eos inimicis ſuis, & captiui ducti fuerint in terram inimicorum longè vel propè, 47. & egerint pœnitentiam in corde ſuo in loco captiuitatis, & conuerſi deprecati te fuerint in captiuitate ſua, dicentes: Peccauimus, iniquè egimus, impiè geſſimus: 48. & reuerſi fuerint ad te in vniuerſo corde ſuo, & tota anima ſua, in terra inimicorum ſuorum, ad quam captiui ducti fuerint: & orauerint te contra viam terræ ſuæ, quam dediſti patribus eorum, & ciuitatis quam elegiſti, & templi quod ædificaui nomini tuo: 49. exaudies in cælo, in firmamento ſolij tui, orationes eorum, & preces eorum, & facies iudicium eorum: 50. & propitiaberis populo tuo qui peccauit tibi, & omnibus iniquitatibus eorum, quibus præuaricati ſunt in te: & dabis miſericordiam coram eis qui eos

Digitized by Google

qui eos captiuos habuerint, vt miſereantur eis. 51. Populus enim tuus eſt, & hereditas
tua, quos eduxiſti de Terra Ægypti, de medio fornacis ferreæ. 52. Vt ſint oculi tui
aperti ad deprecationem ſerui tui, & populi tui Iſrael, & exaudias eos in vniuerſis pro
quibus inuocauerint te. 53. Tu enim ſeparaſti eos tibi in hereditatem de vniuerſis popu-
lis terræ, ſicut locutus es per Moyſen ſeruum tuum, quando eduxiſti patres noſtros de
Ægypto, Domine Deus. 54. Factum eſt autem, cùm compleſſet Salomon orans Do-
minum omnem orationem & deprecationem hanc, ſurrexit de conſpectu altaris Do-
mini: vtrumque enim genu in terram fixerat, & manus expanderat in cælum. 55. Ste-
tit ergo, & benedixit omni eccleſiæ Iſrael voce magna, dicens: 56. Benedictus Do-
minus, qui dedit requiem populo ſuo Iſrael, iuxta omnia quæ locutus eſt: non cecidit
ne vnus quidem ſermo, ex omnibus bonis quæ locutus eſt per Moyſen ſeruum ſuum.
57. Sit Dominus Deus noſter nobiſcum, ſicut fuit cum patribus noſtris, non derelin-
quens nos, neque proiiciens. 58. Sed inclinet corda noſtra ad ſe, vt ambulemus in vni-
uerſis viis eius, & cuſtodiamus mandata eius, & ceremonias eius, & iudicia quæcum-
que mandauit patribus noſtris. 59. Et ſint ſermones mei iſti, quibus deprecatus ſum
coram Domino, appropinquantes Domino Deo noſtro die ac nocte, vt faciat iudi-
cium ſeruo ſuo, & populo ſuo Iſraël per ſingulos dies: 60. vt ſciant omnes populi ter-
ræ, quia Dominus ipſe eſt Deus, & non eſt vltrà abſque eo. 61. Sit quoque cor no-
ſtrum perfectum cum Domino Deo noſtro, vt ambulemus in decretis eius, & cuſto-
diamus mandata eius, ſicut & hodie. 62. Igitur rex & omnis Iſraël cum eo, immola-
bant victimas coram Domino. 63. Mactauítque Salomon hoſtias pacificas, quas im-
molauit Domino, boum viginti duo millia, & ouium centum viginti millia: & dedi-
cauerunt templum Domini rex & filij Iſraël. 64. In die illa ſanctificauit rex medium
atrij, quod erat ante domum Domini fecit quippe holocauſtum ibi, & ſacrificium,
& adipem pacificorum: quoniam altare æreum, quod erat coram Domino, minus erat,
& capere non poterat holocauſtum, & ſacrificium, & adipem pacificorum. 65. Fecit
ergo Salomon in tempore illo feſtiuitatem celebrem, & omnis Iſraël cum eo, multitudo
magna ab introitu Emath vſque ad Riuum Ægypti, coram Domino Deo noſtro
ſeptem diebus & ſeptem diebus, id eſt, quatuordecim diebus. 66. Et in die octaua di-
miſit populos: qui benedicentes regi, profecti ſunt in tabernacula ſua lætantes, &
alacri corde ſuper omnibus bonis, quæ fecerat Dominus Dauid ſeruo ſuo, & Iſraël
populo ſuo.

VERS. 2. IN MENSE ETHANIM, IN SOLEMNI DIE, IPSE EST MENSIS SEPTIMVS] Malè nonnulli legunt, *Bethanim* Legendum enim cum Hebr. Septuag. & Roman. *Ethanim*, id eſt *fortium*, quia hoc menſe ſeptimo fructus ſunt *fortes*, id eſt maturi, ac cum frugibus collecti reponuntur in horrea, quibus cor hominis & vita confirmatur & roboratur. ait Vatabl. vel propter crebra feſta quæ menſe ſeptimo celebrabantur, quibus à *fortibus* & piis Deus colebatur: feſta enim quaſi roborant homines in pietate, & Dei cultu. ita Caiet. vel quia eo menſe manifeſtatur fortitudo & ſanitas hominum, quæ maximè tentatur ægritudinibus Autumni, cùm folia defluunt, & hominum vires ſole recedente deficiunt. Menſis ergo ſeptimus, ſiue *Tiſri* vocatur *Ethanim* hiſce de cauſis, ac partim reſpondet noſtro Septembri, partim Octobri, erátque olim primus menſis anni vulgaris, antequàm Deus primum menſem anni ſacri conſtitueret *Niſan*, ſiue Martium vel Aprilem, ob celebritatem Paſchæ Exodi 12. v. 2. vnde Chald. hoc loco vertit, *congregatus eſt Iſraël in menſe quem veteres vocabant menſem primum, & nunc ipſe eſt menſis ſeptimus.*

Dices, Templum perfectum eſt menſe octauo, vt dictum eſt cap. 6. v. vlt. quomodò ergo A dicitur hîc dedicatum menſe ſeptimo? Reſpondet Abulenſ. Salianus & alij, templum cùm fuit dedicatum, fuiſſe quidem perfectum quoad partes principales: non tamen habuiſſe omnimodam ſuam perfectionem, ſed hanc poſt dedicationem illi additam, ita vt menſe octauo omninò fuerit perfectum. Voluiſſe enim Salomonẽ anticipare omnimodam perfectionem ob ſolemnitatem feſti Tabernaculorum in menſe ſeptimo, vt in illa coram toto populo templum ſuum dedicaret.

Aliter reſpondet Serarius, ſcilicet dilatam fuiſſe dedicationem in annum ſequentem, B menſémque eius ſeptimum, vt interim parietes meliùs ſiccarentur, & cætera omnia ad dedicationem neceſſaria pleniùs compararentur. Quare dedicatum eſſe templum anno 12. regni Salomonis menſe ſeptimo.

IN SOLEMNI DIE] id eſt, in feſto Tabernaculorum, ait Abul. Verùm id dici nequit: nam hoc feſtum incipiebat die 15. menſis ſeptimi hic autem celebrata eſt dedicatio templi per 14. dies vt patet v. 65. qua peracta dimiſſus eſt populus die 23. eiuſdem menſis, vt patet 2. Paral. 7. 10. iam à die 15. menſis vſque ad diem 23. non intercedunt 14. dies ſed octo dumtaxat. Ergo dies ſolemnis hîc intelligitur fe-

ſtum hoc dedicationis, quod ob hanc dedicationem magnificentiſſimã fuit ſolemniſſimũ. ita Vatab. Torniellus, Serarius, Salianus, qui cenſent feſtum hoc dedicationis incidiſſe in diem octauum menſis ſeptimi, ſiue *Ethanim*: inde enim vſque ad diem 23. quo perfecta fuit dedicatio, intercedunt 14. dies, de quibus v. 65. Igitur in 14. hiſce diebus includitur feſtum Tabernaculorum, quod erat ſolemniſſimum, & incipiebat die 15. menſis ſeptimi, durabátque per ſeptem dies: vnde eodem tenebantur omnes maſculi ex toto Iſraële adire templum iuxta legem Deuter. 16. 16. quare hanc temporis feſtíque occaſionem ſtudio captauit Salomon, vt ſolemnior eſſet dedicatio maioríque populi frequentia celebraretur.

Alleg. dedicatio templi ſignificabat dedicationem Eccleſiæ, & cuiuſlibet templi Chriſtiani, de qua vide noſtrum Martinum de Roa lib. de Natali die c. 21.

Tropol. ſignificabat dedicationem animæ ſanctæ, præſertim B. Virginis, de qua vide Petrum Damiani ſerm. 2. de Natiu. B. Virginis, vbi illam cum templo Salomonis comparat. Quomodo anima fiat domus & templum Dei, docet Philo lib. de Cherubim, S. Macarius homil. 1. & 10. S. Bernard. ſermon. de dedicat.

Vers. 4. ET PORTAVERUNT ARCAM DOMINI SACERDOTES] ſicut eamdem tulerant tempore Dauidis in Sion 2. Reg. 6. ſed maior fuit pompa Salomonis, quàm Dauidis.

ET TABERNACULUM FOEDERIS] ſcilicet fabricatum à Moyſe; hoc enim propriè dicitur *fœderis*. ita Ioſephus, Ribera, Abul. Serarius, Vilalp. Sanchez & alij, licet Salianus & Emmanuel Sà intelligant tabernaculum quod Dauid fabricarat arcæ fœderis in Sion. Nam tabernaculum Moyſis non erat in Sion, ſed in Gabaon. Verùm non eſt dubium illud ex Gabaon fuiſſe à Salomone tranſlatum in Sion, indéque in templum. Adde vtrumque tabernaculum tam Moyſis quàm Dauidis, à Salomone fuiſſe tranſlatum in templum, perinde ac cætera omnia vaſa ſacra à Moyſe fabricata, præſertim altaria in templum tranſlata ſunt, id eſt, in tabulatum templi ídque prudenti conſilio, ne ſcilicet alibi quàm in templo, Dei cultus celebraretur, itáque caueretur periculum ſuperſtitionis & idololatriæ, ait Caiet.

Vers. 6. ET INTULERUNT ARCAM IN ORACULUM TEMPLI, hoc eſt, IN SANCTUM SANCTORUM SUBTER ALAS CHERUBIM] quos ſcilicet Salomon nouos fabricarat, altóſque decem cubitos, vt arcam, quæ alta erat cubitum vnum cum dimidio dumtaxat, velarent, aliſque ſuis tegerent.

Vers. 9. IN ARCA AUTEM NON ERAT ALIUD NISI DUÆ TABULÆ LAPIDEÆ] Hac de re affatim dixi Hebr. 9. v. 4. & 5.

Vers. 10. NEBULA IMPLEVIT DOMUM DOMINI] Nebula enim Deus ſe ſuámque gloriam repræſentabat & ſimul velabat. Caligo enim Deitatis eſt velamentum, æquè ac ſacramentum. Significat enim eam hominibus eſſe inuiſibilem & inacceſſam.

Vers. 11. ET NON POTERANT SACERDOTES STARE A ET MINISTRARE PROPTER NEBULAM] tum ob reuerentiam diuinæ maieſtatis ſe oſtendentis per nebulam; tum quia nebula hæc ſenſibilior offendebat oculos ſacerdotum, eorúmque aciem obtundebat & hebetabat. ita Caiet.

IMPLEVERAT ENIM GLORIA DOMINI DOMUM DOMINI] Nebulam vocat *gloriam Domini*, quia ipſa erat index & ſymbolum gloriæ Domini, vt dixi: ideóque erat lucida & ſplendida. ita Caiet. Nebula hæc, inquit, & nebula, & caligo & gloria Domini appellatur. Ex quibus nominibus colligitur, quòd erat nebula per modum caliginis lucidæ: & ratione lucis appellatur gloria, ſeu potiùs honor Domini; ratione verò formæ appellatur caligo; ratione autem materiæ, nebula: erant enim velut va- B pores nebuloſæ caliginis cum ſplendore, & propterea ſenſibiliter offendebant oculos ſacerdotum miniſtrantium in altari.

DOMINUS DIXIT, VT HABITARET IN NEBULA] Vers. 12. Dixit hoc Leuit. 16. 13. vbi iubet Deus pontifici vt non niſi thurificando ingrediatur Sanctum ſanctorum, ídque ad hoc, vt vapor & nebula thymiamatis operiat propitiatoriũ, ac Deum in eo reſidentem: ne ſi pontifex eum videat, fulgore & terrore diuinitatis exanimetur & moriatur. Idem dixit Pſal. 103. 3. *Qui ponis nubem aſcenſum tuum.* Et Pſal. 17. 10. *caligo ſub pedibus eius.* Et v. 12. *Poſuit tenebras latibulum ſuum.* Hinc Deus Moyſi & Hebræis loquebatur per caliginem. Exodi 24. 16. Deuter. 4. & 5.

FIRMISSIMUM SOLIUM TUUM] Vers. 13. Hebr. *directionem ad ſolium tuum.* Officium templi, ait C Caiet. manifeſtatur eſſe, non præſtare Deo habitationem, ſed præbere hominibus directionem mentis eorum, ad ſolium diuinum ſempiternum, quod in cælis eſt: ad dirigendos ſiquidem homines in Deum, qui creauit cælos & terram, regítque vniuerſum, effectum eſt templum.

STETIT AUTEM SALOMON ANTE ALTARE, Vers. 22. holocauſtorum. Stetit ergo inter altare & populum à tribus lateribus circumfuſum. Additur. 2. Paral. 6. 13. eum ſtetiſſe in ſuggeſto æreo, ibidem pro perſona regis collocato, vt videretur ab vniuerſo populo, IN CONSPECTU (Heb. *è regione totius*) ECCLESIÆ ISRAEL] faciem ſiquidem verſùs altare & ſanctuarium ad Occi- D dentem habens (in qua etiam plaga erant ſacerdotes ac Leuitæ) populus autem per tres alias plagas Orientis, Meridiei & Septemtrionis erat. Sic enim incepit facere quod faciendum ab aliis in hac ſubiuncta oratione docuit; videlicet quòd verſa facie ad templum preces Deo funderentur.

Porrò Salomon orationem hanc fudit quaſi Rex Iſraelis, ideóque diadema gerebat in capite. Vnde Chald. Cantic. 3. v. 11. cùm per ferculum Salomonis intellexiſſet eius templum, pro eo quòd Noſter, Septuag. & Hebr. habent: *Egredimini & videte filiæ Sion, regem Salomonem in diademate* &c. ſic vertit: *Quando venit Salomon rex, vt faceret deductionem domus ſanctuarij, præco egreſſus eſt in fortitudine & ſic ait: Egredimini & videte habitatores prouinciarum terræ Iſrael & populus Sion diadema & coronam,*

Digitized by Google

qua coronauerunt domus Iſrael Regem Salomonem in die dedicationis ſanctuarij; & lætatus eſt in lætitia ſolemnitatis tabernaculorum, quā fecit Rex Salomon in tempore illo 14. diebus. Et c. 4 v. 1. addit: *Et in illo die obtulit Rex Salomon mille holocauſta, & ſuſcepta eſt cum beneplacito oblatio eius coram Domino: irruit vox de cælis & ait: Quàm pulcher es cœtus Iſraël, & quàm pulchri ſunt principes congregationis & ſapientes habitantes in concilio: quia ipſi ſemper illuminant populum domus Iſraël*, &c. Videant hîc reges & principes miram pietatem Salomonis, qua ipſe rex quaſi ſacerdos & pontifex templum à ſe fabricatum Deo dicat & conſecrat ac ſupplicat, vt Deus orantium in eo preces exaudiat, totique populo benedicit, ideóque à Deo exauditur, ac miraculoſa caligine & igne de cælo in victimas delapſo decoratur. Imitentur eum principes, & ſimiliter à Deo benedicentur.

A B

Et expandit manus suas in cælum] flexítque genua, vt dicitur 2. Paral. 6. 13. vt hoc geſtu teſtaretur reuerentiam & deuotionem ſuam erga Deum Deíque templum, ac populum ad eandem exemplo ſuo excitaret. Salomonem imitati ſunt primi Chriſtiani, qui flexis genibus & eleuatis in cælum manibus orabant, cuius ceremoniæ varias cauſas ex Patribus recenſui 1. Timoth. 2. 8. ad illa: *Leuantes puras manus.*

Vers. 27. Si enim cælum et cæli cælorum (id eſt ſummi, vaſtiſſimi & capaciſſimi cęli) te capere non possunt, quantò magis domus hæc quam ædificavi] non capiet te. Deus enim eſt immenſus, ideóque eſt vbique, & omnia implet, ac vltra omnia per immenſa vacui ſpatia extenditur, ideóque mille & milliones infinitos nouorum mundorum in iis creare poteſt. Idem dixêre philoſophi, vnde Aratus:

C

Iuppiter eſt quodcumq; vides, Iouis omnia plena.

Et Æſchylus apud Clement. Alex. lib. 5. Strom.

Iuppiter eſt æther, eſt terra,
Cælúmque & omnia Iuppiter, & ſi quid ſupra.

Et Orpheus ibidem:

Oceani ad fines expanſa eſt, & manus illi,
Vndique dextera, ſub pedibus ſubiectaq; terra eſt.

Vers. 29. Erit nomen meum ibi] q. d. in domo mea ero præſens: ibi colar, illic reſpondebo, illic preces exaudiam, operabor mirabilia, & gloriam meam oſtendam. Hinc rursùm: *Nomen meum erit ibi*, id eſt, ipſum ex nomine meo vocabitur, *templum Domini*, iuxta illud: *domus mea, domus orationis vocabitur*, Matth. 21. 13.

D

Vers. 31. Si peccaverit homo in proximum suum, et habuerit aliquod iuramentum] q. d. Si quis vocatus ad templum vt iuret, ibidem iurarit ſe non peccaſſe in proximum, nec rem eius abſtuliſſe vel læſiſſe. q. d. Salomon: O Domine oro & ſupplico, vt in templo hoc oſtendas veritatem vel falſitatem iuramenti, vt videlicet peierantem in templo punias quaſi ſacrilegū & profanantem domum tuam; vt omnibus pateat, quanta religio & reuerentia templo tuo debeatur, quámque in eo tu ſis præſens, & virtutem tuam ſpiritalem oſtendas. ita enim phraſis hæc explicatur, 2. Paral. 6. v. 22. & 23. ita Abul. Sic olim ſuſpecti de aliquo crimine ducebantur ad oratorium S. Stephani, vt ibi iuramento ſe purgarent; nam ſi falſum iurabant, illicò à Deo puniebantur, cuius rei exempla recenſet S. Auguſt. lib. 22. de Ciuit. c. 8. Idem fiebat peierantibus in templo S. Martini ad eius reliquias, vti narrat Gregor. Turon. lib. 8. c. 16.

Cuncta devotatio (perperam nonnulli legunt *deuoratio*) et imprecatio] Hebr. *Omnis oratio & ſupplicatio quæ facta fuerit à quocumque homine*, in templo, &c. Sic & Septuag. ac Chald. *Deuotatio* enim eſt oratio & voti nuncupatio, & hæc vox olim fuit in vſu, vti ex Apuleio & Cicerone oſtendi Prou. 20. 25. ad illa: *Ruina eſt homini deuorare*, vel, vt legunt Beda, Lyran. & alij *deuotare, ſanctos.* Vers. 38.

Imprecatio verò idem eſt quod *precatio*: ponitur enim nomen compoſitum pro ſimplici: minùs genuinè ergo per eam accipit anathematiſmum S. Auguſt. quæſt. 21.

Si quis cognoverit plagam cordis sui] id eſt, ſi quis acrem animi dolorem ſenſerit, eúmque oratione coram te effuderit in templo, tu exaudies & ab eo liberabis eum.

Nomen tuum invocatum est super domum hanc] q. d. domus hæc vocatur domus tua. Vers. 43.

Facies iudicium eorum] id eſt, ius eis dices & facies, vlciſcendo iniurias eis factas, ipſóſque liberando ab oppreſſoribus iniuſtis & violentis. Vers. 45.

Et oraverint te contra viam terræ suæ, &c. et civitatis quam elegisti, et templi] q. d. Si Iudæi extra Iudæam apud gentes conſtituti te orauerint faciem ſuam conuertentes ad terram ſuam, putà ad Ieruſalem & templum. Sic Daniel. c. 6. 10. *in Babylone captiuus contra Ieruſalem tribus temporibus in die flectebat genua ſua.* Et Pſaltes pſal. 133. 2. *In noctibus*, inquit, *extollite manus veſtras in Sancta*, id eſt, versùs templum ſanctum. Quin & Turcæ hodie in ſuis Moſchæis orantes ſuperſtitioſè conuertunt ſe ad Meridiem, vt reſpiciant versùs Mecham & ſuum Mahometem ibi ſepultum. Vers. 48.

Dabis misericordiam coram eis] Hebr. *Dabis eos in miſericordias.* q. d. Conciliabis eis gratiam apud hoſtes, vt ab eis miſericordiam conſequantur, ac miſericorditer tractentur & liberentur. Vers. 50.

Vtrumque enim genu in terram fixerat] Notent hoc nobiles delicatuli & glorioſuli, qui orant vno genu in terra fixo, altero eleuato quaſi pugnaturi cum Deo, ni concedat quod petunt. Rex regum Salomon orans ecce vtrumque flexit genu, & vtraſque manus in cælum expandit, atque hoc geſtu ſupplex perſtitit toto tempore prolixæ orationis ſuæ: Et nos viles pauperéſque homunculi dedignabimur vtrumque genu flectere, vt vno ſupplicare Deo, altero minari eidem videamur? Vers. 54.

Benedixit omni ecclesiæ Israel] q. d. bene precatus eſt toti cœtui, ſiue conuentui populi Iſraël. Vers. 55.

Sint sermones mei, &c. appropin- Vers. 59.

Digitized by Google

QVANTES DOMINO] q. d. Sit Dominus iugiter memor huius orationis meæ, quam ad eum pro futuris poſteris ſæculiſque effudi. ita Vat.

Vers. 60. QVIA DOMINVS IPSE EST DEVS, ET NON VLTRA EST ABSQVE EO] q. d. Non eſt alius Deus præter eum, ſed ipſe vnus & ſolus eſt Deus verus.

Vers. 61. SICVT ET HODIE] ſubaudi, facitis, vt ita quoque faciatis in poſterum, vt perfecto corde Deum ametis, eiúſque mandata vniuerſa cuſtodiatis. Additur 2. Paral. 6. 41. *Nunc igitur conſurge Domine Deus in requiem tuam, tu & arca fortitudinis tuæ*; vt ſcilicet ſuper arcam reſidens requieſcas in templo hoc à me tibi fabricato. vocat *Arcam fortitudinis*, quia per eam Deus Ierichuntem & Chananæam duce Ioſue fortiter expugnauit. Pergit Paralip. *Sacerdotes tui Domine Deus induantur ſalutem*, vt vndique ſint ſani & ſalui, ac ſalute quaſi veſte circumquaque induantur & cingantur, vt eam quoque aliis, præſertim laicis, impertiri valeant: *Domine Deus ne auerteris faciem Chriſti*, q. d. Ne meas, putà Salomonis, qui ſum tuus Chriſtus, id eſt, Rex Iſraëlis à te vnctus & creatus, preces iam recenſitas, ô Domine, auertas, ſed exaudias & adimpleas: ſtimulum adhibet concludens: *Memento miſericordiarum* (Hebr חסדי *chaſde*, id eſt, *pietatũ*) *Dauid ſerui tui*. q. d. Cõcede mihi quod peto propter merita Dauidis patris mei, qui fuit vir pietatum & miſericordiarum, tam actiuè quàm paſſiuè, quia opera miſericordię multa & præclara in Saulem cæteróſque Iſraëlitas exhibuit, ideóque viciſſim à te Domine magnam miſericordiam & gratiam cõſecutus eſt.

Porrò Deum exaudiſſe orationem Salomonis patebit c. ſequenti v. 2. Nota hîc, Deum magis exaudire orationes quæ in templo quaſi in domo ſua fiunt, quàm quæ alibi ob cauſas quas recenſui 1. Timoth. 2. v. 1. & 2.

Vers. 63. MACTAVITQVE SALOMON HOSTIAS PACIFICAS (quæ pro pace, id eſt, ſalute & felicitate ſua & populi tam obtenta, quàm deinceps obtinenda offerebantur iuxta legem Leuit. 3.) BOVM VIGINTI DVO MILLIA, ET OVIVM CENTVM VIGINTI MILLIA] Vide hîc rursùm Salomonis pietatem & magnificentiam in cultu Dei.

Vers. 64. IN DIE ILLA SANCTIFICAVIT REX MEDIVM ATRII, QVOD ERAT ANTE DOMVM DOMINI] q. d. Illo die dedicationis templi Salomon per pontificem & ſacerdotes dedicauit mediam partem atrij ſacerdotum, quæ erat ante Sanctum, vt in ea multa erigerentur altaria ad tot millia victimarum in eis offerẽda. Vnum enim altare à Deo præſcriptum Exodi 27. 1. omnia hæc capere non poterat. Quare neceſſitas pręſens excuſauit Salomonem à peccato, vt non faceret contra Dei legem vetantem erigi aliud altare, præſertim quia ſimul offerebat in altari à Deo præſcripto victimas tot quot illud capere poterat, cæteras verò obtulit in altaribus iuxta illud in atrio ſacerdotum à ſe erectis: vnde tunc totum atrium ſacerdotum, vel potiùs dimidia eius pars erat quaſi vnum altare. ita Abul.

Deinceps verò Salomon in templo hoc quotidie ſacrificia obtulit; ſed plura & maiori ſolemnitate ter in anno, ſcilicet in Paſchate, Pentecoſte, & feſto Tabernaculorum, vt patet 2. Paral. 8. v. 13.

Vers. 65. FECIT ERGO SALOMON IN TEMPORE ILLO FESTIVITATEM CELEBREM, &c. SEPTEM DIEBVS, ET SEPTEM DIEBVS] Priores ſeptem dies fuere dedicationis templi, poſteriores ſeptem feſti tabernaculorum. Ita Abul. Caiet. & alij.

Denique in hac dedicatione Leuitæ & Cantores ac 120. ſacerdotes concinebant tam voce, quàm tubis, cymbalis, organis, citharis, pſalteriis, cęteriſque muſicis inſtrumentis perſonabant, vt dicitur 2. Paral. 5. 11. Fabulantur Rabbini eo tempore portas templi ſpõte fuiſſe clauſas, cúmque cantaretur Pſalmus 131. ſponte apertas. Miracula verò quæ tunc contigerunt, fuere, quòd Deus igne cæleſti omnes victimas conſumpſerit, & ſuam maieſtatem oſtenderit in nube ſplendida & glorioſa. Audi 2. Paral. 7. 1. *Cúmque compleſſet Salomon fundens preces, ignis deſcendit de cælo, & deuorauit holocauſta & victimas: & maieſtas Domini impleuit domum. Nec poterant ſacerdotes ingredi templum Domini, eò quod impleſſet maieſtas Domini templum Domini. Sed & omnes filij Iſraël videbant deſcendentem ignem, & gloriam Domini ſuper domum: & corruentes proni in terram ſuper pauimentum ſtratum lapide, adorauerunt, & laudauerunt Dominum: Quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia eius.*

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DEVS apparet Salomoni, promittitque ei thronum æternum ſi in lege ſua ambulet; ſin autem, minatur ei regni templique exterminium. Mox v. 10. Salomon offert Hiram regi Tyri 20. ciuitates: inde v. 17. ædificat munitque varias vrbes, ac omnes Chananæos reliquos ſibi facit tributarios. Denique v. 26. claſſem mittit in Ophir, quæ ei affert 420. talenta.

Digitized by Google

1. Factvm eſt autem cùm perfeciſſet Salomon ædificium domus Domini, & ædifi-
cium regis, & omne quod optauerat & voluerat facere, 2. apparuit ei Dominus
ſecundò, ſicut apparuerat ei in Gabaon. 3. Dixítque Dominus ad eum: Exaudiui ora-
tionem tuam & deprecationem tuam, quam deprecatus es coram me: ſanctificaui do-
mum hanc, quam ædificaſti, vt ponerem nomen meum ibi in ſempiternum, & erunt
oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus. 4. Tu quoque ſi ambulaueris coram me, ſi-
cut ambulauit pater tuus, in ſimplicitate cordis, & in æquitate: & feceris omnia quæ præ-
cepi tibi, & legitima mea & iudicia mea ſeruaueris, 5. ponam thronum regni tui ſuper
Iſraël in ſempiternum, ſicut locutus ſum Dauid patri tuo, dicens: Non auferetur vir de
genere tuo de ſolio Iſraël. 6. Si autem auerſione auerſi fueritis vos & filij veſtri, non
ſequentes me, nec cuſtodientes mandata mea, & ceremonias meas, quas propoſui vobis,
ſed abieritis & colueritis deos alienos, & adoraueritis eos: 7. auferam Iſraël de ſuper-
ficie terræ, quam dedi eis: & templum quod ſanctificaui nomini meo, proiiciam à con-
ſpectu meo, eritque Iſraël in prouerbium, & in fabulam cunctis populis. 8. Et domus
hæc erit in exemplum: omnis qui tranſierit per eam, ſtupebit, & ſibilabit, & dicet: Qua-
re fecit Dominus ſic terræ huic, & domui huic? 9. Et reſpondebunt: Quia dereliquе-
runt Dominum Deum ſuum, qui eduxit patres eorum de Terra Ægypti, & ſecuti ſunt
deos alienos, & adorauerunt eos, & coluerunt eos: idcircò induxit Dominus ſuper eos
omne malum hoc. 10. Expletis autem annis viginti poſtquam ædificauerat Salomon
duas domos, id eſt, domum Domini, & domum regis, 11. (Hiram rege Tyri præbente
Salomoni ligna cedrina & abiegna, & aurum iuxta omne quod opus habuerat) tunc de-
dit Salomon Hiram viginti oppida in Terra Galilææ. 12. Et egreſſus eſt Hiram de Ty-
ro, vt videret oppida quæ dederat ei Salomon, & non placuerunt ei, 13. & ait: Hæcci-
ne ſunt ciuitates, quas dediſti mihi, frater? Et appellauit eas Terram chabul, vſque in
diem hanc. 14. Miſit quoque Hiram ad regem Salomonem centum viginti talenta auri.
15. Hæc eſt ſumma expenſarum, quam obtulit rex Salomon ad ædificandam domum
Domini & domum ſuam, & Mello, & murum Ieruſalem, & Heſer & Mageddo, & Ga-
zer. 16. Pharao rex Ægypti aſcendit & cepit Gazer, ſuccendítque eam igni: & Cha-
nanæum, qui habitabat in ciuitate, & interfecit, & dedit eam in dotem filiæ ſuæ vxori
Salomonis. 17. Ædificauit ergo Salomon Gazer, & Bethoron inferiorem, 18. &
Baalath, & Palmiram in Terra ſolitudinis. 19. Et omnes vicos, qui ad ſe pertinebant, &
erant abſque muro, muniuit, & ciuitates curruum & ciuitates equitum, & quodcumque
ei placuit vt ædificaret in Ieruſalem, & in Libano, & in omni terra poteſtati ſuæ. 20.
Vniuerſum populum, qui remanſerat de Amorrhæis, & Pherezæis, & Hæuæis, & Ie-
buſæis, qui non ſunt de filiis Iſraël: 21. horum filios, qui remanſerant in terra, quos ſci-
licet non potuerant filij Iſraël exterminare: fecit Salomon tributarios, vſque in diem
hanc. 22. De filiis autem Iſraël non conſtituit Salomon ſeruire quempiam, ſed erant
viri bellatores, & miniſtri eius, & principes, & duces, & præfecti curruum & equorum.
23. Erant autem principes ſuper omnia opera Salomonis præpoſiti quingenti quinqua-
ginta, qui habebant ſubiectum populum, & ſtatutis operibus imperabant. 24. Filia au-
tem Pharaonis aſcendit de ciuitate Dauid in domum ſuam, quam ædificauerat ei Salo-
mon: tunc ædificauit Mello. 25. Offerebat quoque Salomon tribus vicibus per annos
ſingulos holocauſta, & pacificas victimas, ſuper altare quod ædificauerat Domino, &
adolebat thymiama coram Domino: perfectúmque eſt templum. 26. Claſſem quo-
que fecit rex Salomon in Aſiongaber, quæ eſt iuxta Ailath in littore Maris rubri, in
Terra Idumææ. 27. Miſítque Hiram in claſſe illa ſeruos ſuos viros nauticos & gnaros
maris, cum ſeruis Salomonis. 28. Qui cùm veniſſent in Ophir, ſumptum inde aurum
quadringentorum viginti talentorum, detulerunt ad regem Salomonem.

Vers. 2. APPARVIT EI DOMINVS SECVNDO, SICVT APPARVERAT EI (primò) IN GABAON] ſcilicet apparuit ei *nocte*, vt dicitur 2. Paral. 7. 12. in ſomnis: ſic enim ei apparuerat in Gabaon cap. 3. 4.

Vers. 3. SANCTIFICAVI DOMVM HANC] id eſt, *elegi locum iſtum mihi in domum ſacrificij*, vt exponitur 2. Paral. 7. 12.

A VT PONEREM NOMEN MEVM IBI IN SEMPITERNVM] quamdiu ſcilicet templum erit, & ſubſiſtet, vocabitur domus Domini, ibíque ego me meámque præſentiam, gratiam & gloriam oſtendam.

ET ERVNT OCVLI MEI ET COR MEVM IBI CVNCTIS DIEBVS] q. d. Conijciam oculos in domũ meam, ipſáq; erit mihi chara, cordi & curę.

Digitized by Google

Vers. 4. TV QVOQVE SI AMBVLAVERIS CORAM ME, SICVT AMBVLAVIT PATER TVVS IN SIMPLICITATE, (Hebr. בתום *betom*, id eſt, *in integritate*; Chald. *in veritate*: Septuag. *in ſanctitate*) CORDIS, ET IN ÆQVITATE] Hebr. בישר *beioſcer*, id eſt *in rectitudine*, hoc eſt, ſi integro, vero, ſancto & perfecto corde mihi ſeruieris, vt totum cor mihi tradas, nec illud diuidas, vt eius partem vnam mihi, alteram idolis & cupiditatibus tradas. Deus enim totum cor, totúmque amorem noſtrum poſcit, iuxta illud: *Diliges Dominum Deum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua*, Deuter. 6. 5. vide ibi dicta. Vnde explicans ſubdit.

ET FECERIS OMNIA QVÆ PRÆCEPI TIBI, ET LEGITIMA (leges) MEA, ET IVDICIA (iura & leges iudiciales à me latas) MEA SERVAVERIS.

Vers. 6. SI AVTEM AVERSIONE AVERSI FVERITIS] à me meáque lege.

Vers. 7. AVFERAM ISRAEL DE SVPERFICIE TERRÆ, QVAM DEDI EIS: ET TEMPLVM, QVOD SANCTIFICAVI (dicaui) NOMINI MEO, PROIICIAM] vti iam ob occiſum Chriſtum videmus Iudæos toto orbe errones & vagos, & templum eorum exciſum. Sic & Chriſtianos ad hæreſim aliáque ſcelera dilabentes Deus ſæpiùs puniuit, & etiamnum punit, excidio gentis & regni, ac templa & monaſteria ſuccendi euertíque ſinit.

Vers. 10. EXPLETIS AVTEM ANNIS VIGINTI (ab inchoata templi fabrica, puta anno 24. regni Salomonis) POSTQVAM ÆDIFICAVERAT SALOMON DVAS DOMOS, ID EST DOMVM DOMINI, ET DOMVM REGIS, &c.

Vers. 11. TVNC DEDIT SALOMON HIRAM VIGINTI OPPIDA IN TERRA GALILÆÆ] Quæres, an licitè Salomon has vrbes ab Iſraele abalienauerit, & tradiderit Hiram regi Tyri gentili? Reſp. illum licitè non potuiſſe illas in æternum abalienare, vt faceret terram Phœnicum, quia iniuriam feciſſet Iſraëlitis contra legem Dei, qui illas eis aſſignarat & dederat. Rurſum Hiram Galilæos hos pertraxiſſet ad ſua idola & gentiliſmum. Quare nō tradidit Hiramo abſolutum plenúmq; earum dominium, ſed tantùm vſumfructum, vt ſcilicet Hiram ex eis reditus & iura, quæ Salomon percipere ſolebat, reciperet, donec expenſas ſuas pro Salomone factas compenſaret, vel certè vſque ad vitam ſuam, vt eo mortuo redirent ad regnum & reges Iſraëlis, ita Abul. Serarius, Salianus & alij.

Vers. 13. ET APPELLAVIT EAS TERRAM CHABVL] *Chabul* Phœnicum lingua, ait Ioſephus lib. 8. c. 5. ſignificat *non placens*, vile, diſplicens. ita Abul. Caiet. & alij: Hebræorum verò lingua חבל *chebel* ſignificat *compedes*, inde *chabul* ſignificat *terram tenacem* & lutoſam, quæ gradientes remoratur, eíſque quaſi compedes iniicit, vt vix progredi queant. ita R. Dauid, Vatab. & Pagnin. Poſſet quoque *chabul* per methateſin deduci à כלב *keleb*, id eſt canis. q. d. *terra canina*, vilis & ſpurca inſtar canis; vnde Ioſephus ait Hiram noluiſſe has vrbes acceptare. itáque eas manſiſſe Iſraëli.

Vers. 15. HÆC EST SVMMA EXPENSARVM, QVAM OBTVLIT REX SALOMON AD ÆDIFICANDAM DOMVM DOMINI, ET DOMVM SVAM, ET MELLO, ET MVRVM IERVSALEM, ET HEZER, &c.] q. d. Hæc eſt cauſa vel materia tot expenſarum & ſumptuum, quos fecit Salomon; nimirum fabrica templi, domus ſuæ, Mello, &c. In his enim fabricis maximas expenſas fecit, & ærarium ſuum opulentiſſimum exhauſit. Hebr. enim eſt, *Hoc eſt verbum tributi*, id eſt, hæc eſt ratio & cauſa tributi tanti, quod Salomon populo indixit (ob quod populus murmurauit, & à Roboam ad Ieroboam defecit) nimirum, vt ex eo fabricaret templum & tot vrbes. Fabrica enim opes etiam regias & maximas exhaurit. Ita Vatab. Serarius, Sanchez & alij.

Poſſet ſecundò, cum Sept. verti; *Hac eſt ſumma diſtributionis*, in quam ſcilicet Salomon ſuas opes tantáque tributa diſtribuit & expendit, vt *ſumma expenſarum*, ſit ſumma rerum, in quas expenſæ ſunt factæ, nimirum fabrica templi & tot vrbium. Nam alioqui propriè nulla ſumma tributorum vel opum Salomonis hic texitur.

ET DEDIT EAM IN DOTEM FILIÆ SVÆ, VXORI SALOMONIS] Iam antè cùm nuberet Salomoni, dederat ei dotem. *In dotem* ergo, id eſt, in augmentum dotis. Vnde Hebr. habent: *Dedit ei* שלוחים *ſcilluchim*; Septuag. ἀποστολὰς, id eſt *miſſilia*, ſcilicet munera, hoc eſt, *dedit ei dono*, vt vertit Chald.

Vers. 18. ET PALMIRAM] Hebr. & Septuag. *Thamor*, id eſt. *Palma*. Videtur ergo vrbs hæc dicta *Palmira*, à Palmarum copia, & palmetis ibidem abundantibus, ait S. Hieron. in Ezech. c. 47. & 48. Sita erat trans Iordanem in finibus Iſraël, pertinebátque ad dimidiam tribum Manaſſe, diſtans à Damaſco 27. millibus paſſuum. Ædificauit eam ergo Salomon ibidem tamquam in extremo imperij ſui limite, & validiſſimis mœnibus cinxit: poſteà ab Hadriano Imper. reſtaurata dicta fuit *Hadrianopolis*. Ab hac vrbe celebri tota regio & ſolitudo vicina dicta eſt *Palmirena*. vide Adrichom. pag. 92. n. 73.

Vers. 21. FECIT SALOMON TRIBVTARIOS] ſcilicet Chananæos omnes, qui reſidui erant in Iudæa, quos Hebræi non potuerant exterminare. Quæres, an peccarit hìc Salomon? nā Deus iuſſerat omnes Chananæos occidi. Reſp. Abul. non peccaſſe, quia nec Dauid pater eius illos occiderat: vnde vel Deum in lege ſua diſpenſaſſe, vel potiùs tunc legem non obligaſſe, eò quòd tunc ceſſaret omne periculum quod timebatur Iſraëli à Chananæis; ne ſcilicet ipſi Hebræos ad ſua idola pellicerent: iam enim erant omninò à Dauide & Salomone ſuppreſſi, vt id facere & capita eleuare non auderēt. Rurſùm metuere poterat Salomon, ne, ſi ipſe omnes Chananæos occideret, Philiſthini, aliæq; gentes, in vindictâ ſimili modo omnes Iudæos apud ſe degentes trucidarent, imò ipſi bellum mouerent. Adde, legem iubentem occidi Chananæos maximè pertinuiſſe ad Chananæos, qui tempore Ioſue viuebant & deinceps, cùm expugnanda & poſſidenda erat terra, vt indicatur hoc verſu: ita Caiet. & alij.

Vers. 26. CLASSEM QVOQVE FECIT REX SALOMON] Pineda cenſet Salomonem hanc claſſem in-

ſtruxiſſe initio regni, ad colligendum aurum A pro fabrica templi. Verùm hoc abundè iam antè compararat Dauid: vnde Salianus opinatur ipſum hanc claſſem adornaſſe poſt fabricam templi anno regni ſui 24. idque colligit ex v.10. quod intellige de claſſibus poſterioribus, & maioribus. Nam ante fabricam templi pro eius æquè ac palatiorum vrbiúmque ædificandarum immani ſumptu, eum hanc claſſem inſtruxiſſe ad aurum comparandum, liquet ex cap.10.12. vbi dicitur Salomon ex lignis thyinis allatis ex Ophir feciſſe fulcra domus Domini & domus regiæ.

VERS. 27. GNAROS MARIS] Tyrij enim & Phœnices, vtpote accolæ maris, in arte nautica & nauigatione omni æuo apud omnes gentes fuere celebres.

VERS. 28. QVI CVM VENISSENT IN OPHIR, SVMPTVM INDE AVRVM QVADRINGENTORVM VIGINTI TALENTORVM, DETVLERVNT AD REGEM SALOMONEM] Quæres, quæ & vbi ſit Ophir. Nonnulli putant fuiſſe Angolam, in qua ſunt Æthiopes, qui in mancipia adducti ſunt Salomoni, vti & hodie inde adducuntur in Hiſpaniam. Alij cenſent fuiſſe Malacam, alij Sefalam, alij cum Eugubino imam Perſiam, alij Africam.

Ophir vbi?

In Peru.

Duæ ſententiæ ſunt probabiliores. Prior, Ophir eſſe regnum Peru in India Occidentali; tum quia ibi eſt aurum plurimum & laudatiſſimum, quod inde quotannis ferè in Hiſpaniam exportatur; tum quia Ophir per metatheſin litterarum eſt Peru; tum quia aurum Ophir vocatur aurum פרוים *Perüaim*, id eſt, duarum, Peru, ſcilicet minoris & maioris. 2. Paral.3.7. ita Vatab. Arias, Genebr. & alij, qui cenſent nouum orbem à Salomone fuiſſe apertum & cognitum.

vel potius in Sumatra.

Poſterior & communior ſententia eſt, Ophir fuiſſe in India Orientali, adeóque plures eius auriferas regiones cōplecti, vti auream Cherſoneſum, ita dictam ab auri copia, Sumatram & Taprobanam, Pegu, Ceylam, aliáſque Indiæ Orientalis regiones auriferaces. Ita Sanchez, Serarius, Salianus, Gaſpar Varerius lib. de Ophir, Ioſephus Acoſta lib.1. de natura noui orbis c.13. & 14. Fauent Ioſephus, Heſychius, Theodor. Procop. & S.Hieron. Epiſt.140. ad Principiam, qui *Ophir* dictum aſſerit ab *Ophir* filio Heber. Geneſ.10.v.29.

Probatur primò.

Probatur primò, quia hæc claſſis ſoluebat ex Aſiongaber ſita in mari rubro, ſiue in ſinu Arabico: ex hoc autem facilis, directa & vicina eſt nauigatio per promontorium Comorinenſe in Sumatram & Taprobanam, vtpote directè ei obiacentem, vt patet ex tabulis Coſmographicis: longiſſima verò, & planè periculoſa & anfractuoſa fuiſſet nauigatio ex mari rubro in Peru: oportuiſſet enim vel per Orientem gyrare totam Indiam Orientalem, Malacam, Iapones & Sinas, ibíque reflectere iter in Americam; vel certè per Occidentem circumnauigare Promōtorium Bonæ Spei totámque Africam ac Oceanum vaſtiſſimum, inde per Braſiliam, Patagones, Chili & fretum Magellanicum tendere in Peru: longè autem facilior & vicinior in Peru fuiſſet nauigatio ex Ioppe & Tyro, putà ex mari mediterraneo, vti hodie eſt ex Hiſpali in Hiſpania.

Secundò.

Secundò, quia tunc incognitus erat vſus magnetis: quare ſuos curſus nauigātes metiebantur polo & ſtellis polaribus: vnde littora vicina legebant: nec audebant tranſire Gades) vbi Hercules ſuas columnas, quaſi nauigationis terminum, quem nemo tranſire auderet, fixit) multò minùs lineam æquinoctialem. Hinc Gades habitæ ſunt extremus terræ terminus, ipſis etiam Tyriis, vti teſtatur Strabo lib.3. Diodor. lib.5. Paterculus l.1. Vnde vetus Prouerbium. *Ad Gades.* Apud Petr. Apianum 1. Antiq. extat hoc Gadibus monumentum: *Heliodorus inſanus Carthaginenſis ad extremum orbis ſarcophago teſtamento, me hic condi iuſſi, vt viderem ſi quis me vmquam inſanior, ad me viſendum ad hæc vſque loca penetrauerit.*

Tertiò.

B Tertiò, ſi India Occidentalis, & nauigatio in eam à Salomone fuiſſet reperta & trita, vtique manſiſſet eius memoria & continuatio: auri enim cupido ad eam omnes excitaſſet. Iam autem nulla eius extat memoria, imò ante Americum Veſpucium (vnde dicta eſt America) terra illa ab omnibus habita fuit vt noua & incognita. Accedit, quòd ex ſinu Arabico ſiue mari rubro, crebra tum erat Tyriorum aliorúmque in Indiam Orientalem nauigatio, vti ex priſcis auctoribus oſtendit Pineda.

Quartò.

Quartò, quia Sumatra, Taprobana & loca vicina abundant auro pręſtanti, gemmis, lignis thyinis, ebore, aliíſque rebus pretioſis, quæ in Ophir & Tharſis eſſe dicuntur c. 10. v. 11. & 22. cùm Peru careat lignis thyinis, ſimiis, pauonibus, ebore & elephantis, teſte Ioſepho Acoſta loco citato, qui in Peru vixit per 15. an- C nos. Accedit, quod Maffæus lib.16. hiſt. Indic. ſcribat Peguſios ex maiorum traditione ſtirpem ſuam referre ad Iudæos exules, à Salomone damnatos ad aurifodinas Ophirinas, miſſóſque ad aurum in Pegu locíſque vicinis effodiendum. Porrò ab Ophir aurum præſtans vocatur Ophiriſum, indéque obrizum, ait S. Hieron. loco citato.

Quintò.

Quintò, Ophir dicta eſt ab Ophir filio Iectā, & nepote Heber. Porrò frater Ophir dictus eſt Heuila, ambóque incoluerunt Indiæ & plagæ Orientalis regiones ad Gangem fluuium, quæ ipſorum nominibus appellatæ, fuere auri & gemmarum feraciſſimæ.

D Hinc patet reſponſio ad argumenta prioris ſententiæ. Adde, Ophir nomine ſuo non tam ad Peru alludere quàm ad Africam, quaſi Africa ſit Ophirica, ſiue Africa. Nam in Ophir prima littera eſt Aleph, quæ eſt in Africa. Vnde Septuag. & Ioſeph. pro *Ophir* vertunt, *Sophir* vel *Sofira*, quam nonnulli putant eſſe Sofalam, quæ eſt Africæ regio, per quam è mari rubro venientes nauigant in Sumatram cæterámque Indiam Orientalem. De auro *Perüaim* dicam 2.Paral.3.7. Denique nomen Peru fuit incognitum, imò etiamnum Perüanis ignotum eſt: Hiſpani enim nuper illud iſti regioni indiderunt à flumine quodam ibidem ſito, cui nomen eſt Peru, teſte Acoſta & aliis.

Denique cur Salomon rex ſapientiſſimus,

Digitized by Google

relictis opibus Indiæ Orientalis ſibi vicinæ, iiſque præſtantiſſimis, quæſiuiſſet eas in India Occidentali remotiſſima, vbi nauigatio erat periculoſiſſima? Si quis tamen omninò velit Ophir eſſe Peru, dicat partem huius claſſis nauigaſſe in Peru, aliam in Sumatram & Indiam Orientalem, ſicut nunc ex diuiſione Pontificis Alexandri VI. Luſitani nauigant in Indiam Orientalem, Hiſpani eis vicini in Occidentalem. Plura de Ophir, vide apud Pinedam libro 4. de Rebus Salomonis cap. 16.

Avrvm qvadringentorvm viginti talentorvm] ſupplet liber 2. Paral. c. 8. 18. more ſuo, numerátque 458. talenta. Myſticè, Salomon hac nauigatione repræſentauit, imò viam aperuit Hiſpanis & Luſitanis in Indiam, tum vt aurum, tum potiùs vt Indorum animas omni auro pretioſiores Christo, qui verus eſt Salomon, acquireret.

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Regina Saba viſit Salomonem, eiúſque ſapientiam & magnificentiam admiratur. Mox v. 14 recenſentur Salomonis annui redditus & opes, ac v. 18. thronus eburneus, v. 22. claſſis, atque v. 26. equites & equitatus.

1. Sed & Regina Saba, audita fama Salomonis in nomine Domini, venit tentare eum in ænigmatibus. 2. Et ingreſſa Ieruſalem multo cum comitatu, & diuitiis, camelis portantibus aromata, & aurum infinitum nimis, & gemmas pretioſas, venit ad regem Salomonem, & locuta eſt ei vniuerſa quæ habebat in corde ſuo. 3. Et docuit eam Salomon omnia verba quæ propoſuerat: non fuit ſermo, qui regem poſſet latêre, & non reſponderet ei. 4. Videns autem regina Saba omnem ſapientiam Salomonis, & domum quám ædificauerat, 5. & cibos menſæ eius, & habitacula ſeruorum, & ordines miniſtrantium, veſtéſque eorum, & pincernas, & holocauſta quæ offerebat in domo Domini: non habebat vltrà ſpiritum. 6. dixítque ad regem: Verus eſt ſermo, quem audiui in terra mea, 7. ſuper ſermonibus tuis, & ſuper ſapientia tua: & non credebam narrantibus mihi, donec ipſa veni, & vidi oculis meis, & probaui quòd media pars mihi nuntiata non fuerit, maior eſt ſapientia & opera tua, quàm rumor quem audiui. 8. Beati viri tui, & beati ſerui tui, qui ſtant coram te ſemper, & audiunt ſapientiam tuam. 9. Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuiſti, & poſuit te ſuper thronum Iſraël, eò quod dilexerit Dominus Iſrael in ſempiternum, & conſtituit te regem, vt faceres iudicium & iuſtitiam. 10. Dedit ergo regi centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretioſas: non ſunt allata vltrà aromata tam multa, quàm ea quæ dedit regina Saba regi Salomoni. 11. (Sed & claſſis Hiram, quæ portabat aurum de Ophir, attulit de Ophir ligna thyina multa nimis, & gemmas pretioſas. 12. Fecítque rex de lignis thyinis fulcra domus Domini, & Domus regiæ, & cytharas lyráſque cantoribus: non ſunt allata huiuſcemodi ligna thyina, neque viſa vſque in præſentem diem.) 13. Rex autem Salomon dedit reginæ Saba omnia quæ voluit & petiuit ab eo: exceptis his, quæ vltrò obtulerat ei munere regio. Quæ reuerſa eſt, & abiit in terram ſuam cum ſeruis ſuis. 14. Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per annos ſingulos, ſexcentorum ſexaginta ſed talentorum auri: 15. excepto eo, quod afferebant viri qui ſuper vectigalia erant, & negotiatores, vniuerſitque ſcruta vendentes, & omnes reges Arabiæ, ducéſque terræ. 16. Fecit quoque rex Salomon ducenta ſcuta de auro puriſſimo, ſexcentos auri ſiclos dedit in laminas ſcuti vnius, 17. Et trecentas peltas ex auro probato: trecentæ minæ auri vnam peltam veſtiebant: poſuítque eas rex in domo ſaltus Libani. 18. Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore grandem: & veſtiuit eum auro fuluo nimis, 19. qui habebat ſex gradus: & ſummitas throni rotunda erat in parte poſteriori: & duæ manus hinc atque inde tenentes ſedile: & duo leones ſtabant iuxta manus ſingulas. 20. Et duodecim leunculi ſtantes ſuper ſex gradus hinc atque inde: non eſt fa-

ſtum tale opus in vniuerſis regnis. 21. Sed & omnia vaſa, quibus potabat rex Salomon, erant aurea: & vniuerſa ſupellex domus ſaltus Libani de auro puriſſimo: non erat argentum, nec alicuius pretij putabatur in diebus Salomonis, 22. quia claſſis regis per mare cum claſſe Hiram ſemel per tres annos ibat in Tharſis, deferens inde aurum, & argentum, & dentes elephantorum, & ſimias, & pauos. 23. Magnificatus eſt ergo rex Salomon ſuper omnes reges terræ, diuitiis, & ſapientia. 24. Et vniuerſa terra deſiderabat vultum Salomonis, vt audiret ſapientiam eius, quam dederat Deus in corde eius. 25. Et ſinguli deferebant ei munera, vaſa argentea & aurea, veſtes, & arma bellica, aromata quoque, & equos & mulos, per annos ſingulos. 26. Congregauítque Salomon currus & equites, & facti ſunt ei mille quadringenti currus, & duodecim millia equitum: & diſpoſuit eos per ciuitates munitas, & cum rege in Ieruſalem. 27. Fecítque vt tanta eſſet abundantia argenti in Ieruſalem, quanta & lapidum: & cedrorum præbuit multitudinem, quaſi ſycomoros quæ naſcuntur in campeſtribus. 28. Et educebantur equi Salomoni de Ægypto, & de Coa. 29. Negotiatores enim regis emebant de Coa, & ſtatuto pretio perducebant. 30. Egrediebatur autem quadriga ex Ægypto ſexcentis ſiclis argenti, & equus centum quinquaginta. Atque in hunc modum cuncti reges Hebræorum & Syriæ equos venundabant.

VERS. I. SED ET REGINA SABA AVDITA FAMA SALOMONIS IN NOMINE DOMINI (hoc eſt, auditâ famâ de mira Salomonis ſapientia illi à Deo indita, déque eius ſtupendis fabricis & operibus quæ faciebat *in nomine*, id eſt ope & virtute *Domini*: nam τὸ *in nomine Domini*, referendum ad *fama*, non ad *venit*, vt patet ex Hebræo) VENIT TENTARE EVM IN ÆNIGMATIBVS] vt per ænigmata obſcura & intricata probaret eius ſapientiam. A

Quæres, cuias erat, & ex qua regione venit hæc regina?

Regina Saba cuias? Nota, ex S. Hieron. in Tradit. in Geneſ. duplex eſt Saba, vna eſt ciuitas Arabiæ Felicis, & tum ſcribitur per litteram *ſchin*, vnde eius *Duplex Saba.* incolæ dicti ſunt *Sabæi* (iuxta illud:

India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi) B

à *Saba* filio Regma eius fundatore. Geneſ. 10. 7. Altera Saba eſt in Æthiopia, quæ ſcribitur per litteram *ſamech*, vel ei æquipollentem *ſin*, fundata & appellata à Saba filio Chus, Geneſ. 10. 7. ex quo orti videntur Abyſſini, quorum rex eſt Preto-Iohannes. Hæc fuit Æthiopiæ metropolis, & poſteà à Cambyſe nomine ſororis ſuæ vocata eſt Meroë, teſte Ioſepho lib. 2. Antiq. c. 10. & Strabone lib. 16. & 17. Vtriuſque fit mentio Pſalm. 71. 10. *Reges Arabum & Saba dona adducent.* Hebr. enim eſt *Reges* שבא *Saba* (id eſt Arabiæ; & סבא *Seba* (id eſt Æthiopiæ) *dona offerent.*

Iam nonnulli cenſent reginam hanc veniſſe ex Saba, quæ eſt in Arabia Felice: hæc enim abundat thure & aromatibus; & quia *Saba*, C hîc ſcribitur per *ſchin*, ita cenſent Caietanus, Eugubinus, Pererius, Gagneius, Baronius, Suarez & alij, quos citat & ſequitur Pineda lib. 5. de Rebus Salomonis c. 14. n. 5. & 6.

Venit ex Æthiopia. Alij verò paſſim cenſent reginam hanc veniſſe ex Saba, quæ eſt in Æthiopia.

Probatur primò. Probant primò, quia regina hæc venit ex finibus terræ, vt ait Chriſtus Matth. 12. 42. ergo non venit ex Arabia: hæc enim vicina eſt Iudææ; ſed ex Æthiopia quæ longiſſimè ab ea diſtat. *Secundò.* Secundò, quia Æthiopia præ Arabia auro abundat, aliúdque nihil ferè quàm aurum mercatui exponit, ait Genebr. in Pſalm. 71. Eadem thurifera & aromatica eſt. Tertiò, quod *Tertiò.* in Æthiopia feminæ dominari ſoleant, vnde eius reginæ communi nomine vocabantur *Candaces*, vt patet Actor. 8. & ex Plinio lib. 6. 29. *Quartò.* Quartò, quòd illa ſit apud Æthiopes, ſiue Abyſſinos, continua & conſtans traditio, de qua mox plura. Rurſùm, quod regina hæc à Chriſto vocetur *regina Auſtri.* Æthiopia autem Iudææ eſt ad Auſtrum, cùm Arabia potiùs ſit ei ad Orientem. Adhæc, cùm vocatur *regina Auſtri*, videtur latiſſimè per totam quaſi Meridionalem plagam regnaſſe, qualis eſt vaſta Æthiopia, non parua Arabia. Quintò, quia ab *Quintò.* hac regina Æthiopes acceperunt Circumciſionem à Salomone, ac cognitionem S. Script. cultúmque veri Dei Iſraelis; vnde Eunuchus Candacis reginæ Æthiopum in curru veniens Hieroſolymam Deum adoraturus, legebat Iſaiam Prophetam, quando ad eum acceſſit Philippus, eúmque in fide Chriſti inſtruxit. Actor. 8. Hic enim primus è Gentibus factus eſt Chriſtianus, & Chriſti fidem in Æthiopia propagauit, vnde de eo cecinit Pſaltes: *Æthiopia præueniet manus eius Deo*, Pſal. 67. 32. Atque huius rei typus fuit hæc regina: ſicut enim ipſa prima ex longinqua regione venit ad Salomonem, vt eius ſapientiam audiret: ſic & Æthiopia prima venit ad Chriſti fidem & cultum. Ita cenſent hoc loco Ioſephus, Rabanus, Abul. Hugo, Dionyſ. item Maldon. Toletus, Ianſen. Baradius. Franc. Lucas in Matth. 12. S. Hieron. in Iſaiæ 43. Origen. hom. 2. in Can. S. Auguſt. Serm. 152. de Temp. ait *Veniſſe à partibus Æthiopiæ*, Nazianz. orat. 40. appellans *Æthiopum reginam*, Nyſſenus hom. 7. in Cantica, vocans *Æthiopiſſam, dicénſque eam tranſmiſiſſe magnum quod intercedebat ſpatium, vt ad Salomonem accederet.*

Dices, Saba hîc ſcribitur per *ſchin*; ergo notat eam quæ eſt in Arabia. Reſp. Rabbinos malè hîc poſuiſſe punctum in dextro cornu, itáque feciſſe *ſchin*, cùm ponendum eſſet in ſiniſtro, legendúmque *ſin*.

Porro, Regina hæc à Ioſepho vocatur *Nican-*

Digitized by Google

le, à Rabbinis in libro Iuchaſin *Nicolaa*, à Damiano Goës in legatione Æthiop. *Maqueda*. Addit Ioſephus ab hac regina fuiſſe in Iudæam primùm allatam opobalſami radicem, quod tamen veriſimile haud videri, alibi dicetur. Addit Glycas eam fuiſſe Sibyllam, & de dignoſcendis puellorum & puellarum faciebus ænigma propoſuiſſe.

Fabulantur nonnulli reginam hanc prædixiſſe in Cedrone ſuſpendendum (Chriſtum) qui Salomone foret ſapientior. Vide Gretſerum lib. 1. de Cruce c. 4.

Cauſa aduentus eius fuit, vt audiret diſcerétque ſapientiam Salomonis, vt ait Chriſtus Matth. 12. 42. Hinc ſapienter. S. Bernard. ſcribens ad Hieroſolymæ reginam epiſt. 189. ipſi reginam hanc imitandam proponit: *Regina Auſtri*, ait, *venit audire ſapientiam Salomonis, vt regi diſceret & ſic regeret: alioqui bene non regis, ſi bene non regeris.* Vnde Caſſiodorus lib. 10 Epiſt. vlt. Amaleſuentham (id eſt cæli filiam) Gothorum reginam, ſapientia & pietate inſignem comparat cum regina Saba.

Allegor. Sicut regina Saba ex Æthiopia venit ad Salomonem, vt ab eo diſceret ſapientiã; ſic Eccleſia è Gentibus venit ad Chriſtum, vt hauriret ſcientiam ſalutis. ita Eucherius, Angelomus, Beda & S. Bern. ſerm. 22. in Cant. S. Ambroſ. lib. 2. Offic. cap. 10. S. Gregor. in in Pſal. 7. pœnit. v. 7. Proſper lib. 2. de Prædict. c. 27. Idem ſatis inſinuat Chriſtus dicens Matt. 12. *Regina Auſtri venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis; & ecce pluſquàm Salomon hic.* Vide præ cæteris Eucherium lib. 3. in libros Regum ante finem. Imò Hebræi in *Bereſcit Rabba*, id eſt, in Geneſi magna ad illud c. 25. 6. *Emiſit eos ad Orientalem plagam*, cẽſent reginam hanc veniſſe ad Salomonem, eò quòd ex fama tantæ ſapientiæ & virtutum eiuſdem, ſuſpicaretur ipſum eſſe Meſſiam ſiue Chriſtum, idque ſignificare τὸ *In nomine Dei venit*, &c. ita refert Galatinus lib. 8. c. 3.

VERS. 5. NON HABEBAT VLTRA SPIRITVM] q. d. Extra ſe rapta eſt præ admiratione & ſtupore, ait Vatab. Allegor. S. Gregor. in Pſalm. 7. pœnit. v. 7. per reginam hanc accipiens Eccleſiam: *Electorum Eccleſia*, inquit, *de Gentibus congregata, cognita Chriſti gratiâ & Euangelicæ doctrinæ inuentis magiſtris, abiecto ſuperbiæ ſpiritu, omnique elationis faſtu depoſito, didicit de ſeipſa diffidere, & in regis ſui miſericordia magna ſperare.*

VERS. 8. BEATI VIRI TVI, ET BEATI SERVI TVI, QVI STANT CORAM TE SEMPER, ET AVDIVNT SAPIENTIAM TVAM] Id verius eſt in Chriſto Salomonis antitypo, vti docet ipſe Lucæ 11. 31. Anagog. id veriſſimum erit in cælo, vbi *videbimus Deum deorum in Sion*, & *non habebimus vltrà ſpiritum* præ admiratione gloriæ, *quam oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit.* ita Angelom. *Et reuera*, ait Eucher. *id quod parat Deus diligentibus ſe, fide non comprehenditur, ſpe non attingitur, caritate non capitur, deſideria & vota tranſgreditur; acquiri poteſt, æſtimari non poteſt. Videbit homo merita ſua inſuſpicabili retributionum largitate ſuccreſcere; habebit de perceptione fructum, non habebit de ſatietate faſtidium.*

ATTVLIT EX OPHIR LIGNA THYINA] VERS. 11.
Hebr. *Almugim*, vel *algumim*, de quibus dixi Apoc. 18. 12. Chald. vertit, *ligna coraliorum*, quæ ſub aquis ſpeciem habent ligni tamquam frutices, ſed cùm ad aërem educuntur, dureſcunt in lapidem. Vatab. vertit, *lignum Braſilicum*; alij, *Ebenum*; Septuag. vertunt, πελεκητά, id eſt, *dolata*. Angelomus. *Thyina ligna*, ait, *ſunt imputribilia, & ſpinoſa in ſimilitudinem albæ ſpinæ.* Noſter & Septuag. *pinea* vertunt 2. Paral. 2. 8. Hîc Noſter vertit, *thyina*, quia hæc ignota ligna quæ Hebr. vocantur *almugim*, ſimilia erãt lignis ex *thyia* arbore, de qua ſic ſcribit Plin. lib. 3. 16. *Theophraſtus qui primus à Magni Alexandri ætate ſcribit, quæ circa Vrbis Romæ quadringenteſimum quadrageſimum geſta ſunt annum, magnum iam huic arbori honorem tribuit, memoratas referens ex ea templorum veterum contignationes.* Tranſuerſas intelligit trabes, qualia etiam fulcra domus Domini explicantur; ex quo valde proceram fuiſſe arborem liquet. Addítque: *quandámque immortalitatem materiæ in rectis contra vitia omnia incorruptæ. Radice nihil criſpius, nec aliunde pretioſiora opera.* ita Plinius ex Theophr. vnde rectè colligas inſtrumenta muſica ex hac arbore confecta. Theophraſtus autem ipſe ait hanc arborem in Ægypto naſci circa Ammonis delubrum, & in Cyrenæa regione, cupreſſo ſimilem ramis & foliis & trunco & fructu, maximè verò ſicut cupreſſum ſylueſtrem. Ita Theophr. lib. 5. c. 5.

Porrò, 2 Paral. 2. 8. adduntur à Noſtro & Septuag. *ligna arceuthina*, id eſt, *iuniperina*; recentiores *abiegna* ברוש *beros* enim eſt *abies*: quia Hebræa nomina multis rebus competunt, pluréſque res ſignificant.

FECITQVE REX DE LIGNIS THYINIS FVLCRA DOMVS DOMINI] Per *fulcra* intellige trabes. Additur 2. Paral. 9. 11. ex iiſdem thyinis Salomonem feciſſe gradus in domo Domini. VERS. 12.

QVÆ REVERSA EST] Poſtquàm omnia Salomonis facta dictáque luſtraſſet, ideóque multos menſes, vel annum, vt volunt nonnulli, cum eo manſit, familiariter & crebrò cum eo agens & colloquens, imò vt multi tradunt, ex eo concipiens filium. Adeò enim indubitatum eſt apud Æthiopes, quòd eorum Imperatores originem ducant à Salomone, & regina Saba, vt res ſit apud eos ſine controuerſia, de qua omnes eorum libri pleni inueniuntur. Et propterea Imperatores eorum *Iſraëlitæ* dicuntur, eóque nomine gloriantur. Et ne aliquando regnum ad alios hæreditate peruenire poſſit, in monte Guixên Ambâ aſſeruari ſolent filij Imperatorum, vt deficiente prole maſcula, quæ imperatori præſenti ſuccedat, inde Imperatorem accipere poſſint. VERS. 13.

Preto-Ianes filius Salomonis.

Hiſtoriam verò Reginæ Saba, & qua ratione prolem ſuſceperit à Salomone, ita narrant antiquiſſimi libri, qui in Eccleſia *Agſum* aſſeruantur. Narrauerat mercator quidã Tamerin nomine, reuerſus ab Hieroſolymis, reginæ Saba quam viderat & audierat Salomonis glo-

Digitized by Google

riam & ſapientiam: illa verò tanto regem viſendi ſtudio exarſit, vt ſtatim de capeſſenda via agere cœperit tandémque patriam ac regnum relinquens, Hieroſolymam profecta eſt magno ſuorum procerum comitatu & pompa verè regia ſtipata, adeò vt vel in ipſis Hieroſolymis admirationi fuerit. Ibi à Salomone magnificentiſſimè excepta, poſt ſeptem menſes edocta iam de vero vnius Dei cultu, & de iis omnibus quæ ſcire optarat, cùm regreſſum ad patriam & regnum pararet, à Salomone ad ad cœnam lautiſſimam inuitata in eius palatio pernoctauit, & à Salomone prolem concepit, quam poſteà tranſactis nouem menſibus & quinque diebus in lucem edidit, cùm iam regni ſui fines ingrederetur.

Filius ex ea natus in libris qui aſſeruantur in Eccleſia *Agſum* plura habet nomina, nimirum *Bainelebequêm*, *Ebnaalebaquem*, *Ebnebaquem*, *Menilebec*, quod vltimum nomen frequentiùs auditur vulgò inter Æthiopes. Et idem valet in lingua antiqua atque, *aſſimilatur illi*: reliqua nomina idem valent ac, *filius ſapientis*. Is grandior factus matrem de patre ſuo ſæpiùs interrogauit, tandémque annum 22. agens re cognita, ab ea precibus impetrauit ad Salomonẽ eundi facultatem, ductúſque à mercatore illo Tamerîn, cum magno comitatu & apparatu Hieroſolymam peruenit, ibíque à patre exceptus, cognitus eſt eſſe eius filius.

Cùm ad matrem redire vellet, iuſſit eum Salomon in regem Æthiopiæ ſolitis inſignibus ritè inaugurari, ac proinde introductus in templum per Sadoc & Ioas ſacerdotes, vnctúſque eſt manu propria filij principis Salomonis, vocatúſque fuit *Dauid* nomine aui ſui, & acclamante vniuerſo populo: *Viuat rex*, ductus eſt per ciuitatem mula regia vectus. Poſt hæc diſceſſit ad matrem cumulatus muneribus à patre acceptis, ſecúmque filium ſacerdotis Sadoc, Zachariam nomine, duxit: in domum ſuam introduxit ea omnia officia, quæ in domo Salomonis in vſu erant, quorum aliqua ij Imperatores adhuc retinent.

Fingunt Æthiopes ſecum aſportaſſe cum Zacharia prædicto ipſam quoque arcam Domini, quam ipſi *Sionem* vocant: niſi dicas, arcam aliam ſimilem illi Moyſaicæ & Salomonicæ fabricatam, eíque datam fuiſſe.

Exceptus à matre in regem euectus fuit, & inde mos introductus creandi in regem filios regis, cùm anteà non niſi virgines, quæ ſemper innuptæ remanſerant, reginæ creari ſolerent, qualis poſt Chriſtum fuit Candaces regina, Actor. 8. 27.

Hæc omnia tradit P. Emmanuel Paz è Societate noſtra, qui multos annos in Æthiopia vixit, adeóque nuper eius Imperatorem ad orthodoxam fidem conuertit, in Hiſtoria Æthiopiæ, quam diligenter & exactè conſcripſit, qui & addit reginam Saba natam in regno Tigri, quod in Abyſſia eſt primarium, eámque vocari reginam *Meridiei*. Habui hiſtoriam hanc eius manu ſcriptam Romæ à R. P. Aſſiſtente Luſitaniæ.

Eadem tradunt rerum Æthiopicarũ hiſtorici, vt Damianus Goes, Victorius, Franc. Aluares, Barrius, Abrahamus Ortelius, ac Genebrar. in Chronol. anno mundi 3150. & Maluenda de Antichriſto l. 5. c. 13. eſto illa fabuloſa æſtiment Thomas Bozius lib. 21. de Signis Eccleſiæ c. 1. & Pineda lib. 5. de Rebus Salomonis c. 14. n. 46. Fieri poteſt, vt Æthiopes hiſtoriæ huic plura addiderint fabuloſa, ſed tamen rem ipſam ſcilicet Abyſſinos Imper. oriundos eſſe à Salomone & regina Saba, tot ſæculorum traditione cõtinua apud Æthiopes receptam certámque, vti mihi Romæ aſſeruêre Abyſſini ſacerdotes orthodoxi, durum eſt negare, præſertim cùm Salomon trecentas habuerit concubinas, & ſeptingentas vxores, quibus, ſi vna hæc regina Saba inſeratur vel addatur, quid erit incommodi: potuit enim eam vti cæteras vxorem ducere, vt per eam, eiúſque & ſuos poſteros fidem cultúmque vnius veri Dei apud Æthiopes induceret & firmaret; per filium enim ſpurium id ritè & efficaciter fieri non poterat. Fauet quòd Imperatori Abyſſinæ pro ſtemmate ſit, *leo ſtans & manu tenens erectam crucem*: leo enim fuit ſtemma Dauidis & tribus Iuda Geneſ. 49. 9. crux eſt ſtemma Chriſti & Chriſtianorum. Denique Preto-Ianes, ſiue Abyſſinus Imperator, hos ſibi vſurpat titulos, quos ex priſcis Æthiopum monumentis recenſet Ortelius in Theatro tabula 68. ſúntque hi.

Tituli Preto-Ianis.

Dauid ſupremus meorum regnorum, à Deo vnicè dilectus,
Columna fidei, ortus ex ſtirpe Iuda,
Filius Dauid, filius Salomonis, filius columnæ Sionis,
Filius ex ſemine Iacob, filius magnus Mariæ,
Filius Nahu ſecundùm carnem,
Filius Sanctorum Petri & Pauli ſecundùm gratiam,
Imperator ſuperioris & maioris Æthiopiæ,
Et ampliſſimarum iuriſdictionum & terrarum;
Rex Goa, Caffates, Fatigar, Angota, Baru,
Baliguanzæ, Adea, Vangue, Goiama,
Vbi Nili fontes, Amara, Baguamedri, Ambea, Vagunci,
Tigremahon, Sabaim patriæ reginæ Saba,
Barnagaſſi; & dominus vſque in Nubiam, quæ in Ægyptum extenditur.

Denique à Salomone per reginam Saba Abyſſini acceperunt circumciſionem alióſque Iudaicos ritus, quam etiamnum vnà cum Baptiſmò vſurpant.

Fauet tempus: nam venit regina Saba ad Salomonem anno regni eius 24. vt patet v. 10. cùm Salomon iam in mulieres pronus, vxores ſibi multiplicaret, ac videret reginam hanc tot naturæ dotibus inſtructam ad Iudaiſmum conuerſam, optare illi connubio iungi, vt ex eo prolem honoratam, ſapientem & fidelem cõciperet: ſicut de illa Thaleſtri Amazonum regina ſcribit Iuſtinus lib. 12. occurriſſe Alexandro cum trecentis millibus mulierum, viginti quinque dierum inter infeſtiſſimas gentes itinere confecto, ex rege liberos quæſituram: poſt triginta igitur dies vtero pleno diſceſſiſſe.

Vers. 14. Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni (ex Ophir, Thar-

ſis & aliunde quàm ex tributis, hæc enim mox excipiuntur) PER ANNOS SINGVLOS SEXCENTORVM SEXAGINTA SEX TALENTORVM AVRI] quæ faciunt octo milliones aureorum coronatorum Francicorum, exceptis octo eorundem millibus. iam octo milliones coronatorum Franc. faciunt 24. million. florenorum Belgicorum; vnus enim coronatus Francicus valet tres florenos Brabanticos, ſiue Belgicos: licet enim initio ex Ophir tantùm allata ſint Salomoni 420. talenta, vt dictum eſt c. 9. 28. tamen paulatim creſcente cura, & numero foſſorum, plura allata fuêre. Imò Vilalpan. tom. 2. lib. 5. c. 46. & Pineda lib. 4. c. 6. in fine. cenſent pro immenſis ſumptibus fabricæ templi, palatiorum & vrbium Salomonem triplicem miſiſſe claſſem, quarum ſingulæ tertio quoque anno redirent confecto curſu: ſingulis tamen annis vna rediret, & primam quidem claſſem quadringenta & viginti auri talenta deuexiſſe, alteram quadringēta quinquaginta, tertiam verò creſcente hominum induſtria, & foſſorum multitudine, auri cupiditate etiam, ſexcenta & plura talenta reportaſſe, vt hic dicitur: nam 450. talentorum ſecundæ claſſis mentio eſt 2. Paral. 8. 18. ſicut 420. talenta primæ claſſi aſſignantur 3. Reg. 9. 28. Fauet Anaſtaſius Sinaita lib. 10. Hexam. dicens claſſem Salomonis ſingulis annis rediiſſe ex Tharſis.

VERS. 15. EXCEPTO EO QVOD AFFEREBANT VIRI QVI SVPER VECTIGALIA ERANT] Septuag. *Abſque tributis ſubditorum & mercatorum, qui negotiabantur.* Hinc patet tributa & vectigalia Salomonis excludi à ſexcentis ſexaginta ſex talentis iam dictis; ideóque illa ei allata fuiſſe ex Ophir & Tharſis, &c. ita Salianus. Porrò tributa hæc ingentia erant, adeò vt propter ea populus contra Roboam rebellarit, vt audiemus c. 12.

ET NEGOTIATORES] quos Salomon miſit ad emendum & comparandum aurum, vel qui partem auri à ſe comparati Salomoni pendebant pro tributo.

ET SCRVTA (ita legendum cum Roman. non *ſcuta*, vti legunt Lyran. Abul. Hugo & alij) VENDENTES] qui ſcilicet non tantùm res veteres, ſed & nouas minutim per vlnas & libras diuendebant, quos Galli *les merciers*, id eſt merciarios vocant qui merces quaſcumque particulatim diſtrahunt. Hebr. eſt, *ex negotiatione aromatariorum*, q. d. Salomon ex minimis etiam mercibus & inſtitoribus, quales ſunt aromatarij, colligebat tributum. Nam vt aiebat Veſpaſian. Imper. *Lucrum ex qualibet re licet ſordida bene olet*, quia *dulcis odor lucri.*

ET OMNES REGES ARABIÆ DVCESQVE TERRÆ] id eſt *ſatrapæ terrarum*, vt dicitur 2. Paral. 9. 14. putà Principes & præfecti terrarum Iudææ vicinarum.

Ex his omnibus patet, quantæ & quàm immenſæ fuerint opes Salomonis, Deus enim in ſinum eius aurum & argentum vndequaque congerere videbatur: & ipſe ſua ſapientia mille modos illud congerendi excogitabat. Vide Pinedam lib. 4. de Salomone c. 19. & Vilalpand. tom. 2. lib. 5. c. 44. vſque ad caput 54.

A vbi docet Salomonis opes maiores fuiſſe quàm fuerint Imperatorum Aſſyriorum, Babyloniorum, Medorum, Græcorum, Romanorum, cæterorúmque omnium.

Hæc munera reges obtulerunt Salomoni ob eius diuinam ſapientiam & virtutem, optantes ab eo inſtrui & dirigi, imò ſe & ſua regna, ait Seuerus Sulpitius, Salomoni regenda offerebant; ídque ſatis innuitur v. 23.

Salomon hîc fuit typus Chriſti, de quo cecinit Dauid Pſalm. 71. 9. *Coram illo procedent Æthiopes.* Et: *Reges Tharſis & inſulæ munera offerent; reges Arabum & Saba dona adducent. Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei.*

FECIT QVOQVE REX SALOMON DVCENTA VERS. 16. SCVTA] lib. 2. Paral. cap. 9. v. 15. pro ſcutis ponuntur *haſtæ*, ſed haſtæ, vocantur ſcuta acu- B minata inſtar haſtarum; ſic etiamnum ſunt clypei haſtati, id eſt vmbonem & cuſpidem habentes, támque valent ad protegendum corpus, quàm ad hoſtem transfigendum. Idipſum oſtendit Vilalpandus. pag. 527. ex Polybio qui ait, *vmbone poſſe auerti vehementiores hoſtium ictus*, & ex Suetonio, qui in Iulio Cæſare c. 68. ait eodem poſſe *impelli hoſtem*, imò *ſterni*, vt ait Liuius lib. 10. Et hoc ſignificat Hebr. צנה *tſinna* à radice צנן *tſanan*, id eſt *acuere & eſſe acutum*. Vnde Noſter *tſinna*, nunc vertit *ſcutum*, nunc *haſtam*, nunc *loricam*, nunc *contum*. Sic & Septuag. Vide Pinedam lib. 5. Salom. cap. 6. num. 1.

SEXCENTOS AVRI SICLOS DEDIT IN LAMINAS SCVTI VNIVS] Siclus eſt ſemuncia, C ſexcenti ſicli ergo ſunt ſexcentæ ſemunciæ, quæ faciunt libras 25. Quare hæc ſcuta æquè ac peltæ non tam ad bellandum (quis enim miles cum armis ferret ſcutum 25. libratum?) quàm ad magnificentiam & oſtentationem fabricata ſunt. Vnde ea Salomon repoſuit in domo ſaltus Libani, vt ſequitur.

TRECENTAS PELTAS] Scutum eſt clypeus VERS. 17. magnus totum penè tegens hominem, *pelta* eſt clypeus breuior habens formam lunæ corniculatæ. Vnde Virgil. 1. Æneid.

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis.

TRECENTÆ MINÆ AVRI VNAM PELTAM VESTIEBANT] Mina Hebræa continet 60. ſiclos, id eſt 30. vncias, putà duas libras cum media: *trecentæ minæ auri* ergo faciunt libras 750.

Verùm quia hoc pondus in pelta videtur D enorme, hinc nonnulli per *minam* hîc intelligunt ſiclum, cuius mentio facta eſt v. præced. nam hoc verſu in Hebr. ſimilis prorſus eſt ſermo: ſicut enim ibi dixit quodlibet ſcutum fuiſſe ſexcentorum aureorum, ſcilicet ſiclorum (pondus enim ſicli apud Hebræos erat vſitatiſſimum) ſic hîc ait quamlibet peltam fuiſſe trecentorum aureorum, ſcilicet ſiclorum. Sic & Ioſephus *minam* pro ſiclo vſurpat, cùm ait Ioſephum à fratribus venditum viginti minis, hoc eſt ſiclis argenti. Hinc Sept. & Chald. pro *trecentis ſiclis*, vertunt, *tres minæ* (vnde ſuſpicari quis poſſet, noſtrum qui ſequi ſolet Sept. vertiſſe *tres* non *triginta*) porrò mina Romana æquè ac Attica continebat ſiclos 25. hoc eſt 100.

Digitized by Google

100. drachmas, putà centum aureos. Aureus A enim habet pondus vnius drachmæ : quare tres minæ Atticæ pendent valéntque tecentos aureos. Meliùs, vt dixi, per trecentos aureos, intelligas ſiclos, quorum quiſque pendebat, & valebat quatuor drachmas, hoc eſt quatuor aureos.

Vers. 18. Fecit etiam rex Salomon thronvm de ebore grandem, et vestivit evm avro fvlvo nimis] tum vt in eo quaſi rex magnificè, velut in ſolio regali conſideret;tum vt in eo ſuorum lites cauſáſque quaſi iudex decideret (iudicum enim eſt ſedere in ſoliis) vt omnibus eum videre, audire & conſulere cupientibus, aures & reſponſa daret.

Allegor. Salomon hic repræſentauit poteſtatem iudiciariam datam à Deo Chriſto, quà homo eſt, eiúſque ſolium glorioſum, in quo B reſidebit in die iudicij, iudicabítque *omnes tribus terræ*. ita Rupert. Eucher. & Angelom. Audi Eucherium: *Thronus eburneus æterni iudicij poteſtatem auro diuinitatis fulgentem, quam Dominicus homo à Patre accepit, figuram geſtaſſe non dubium eſt. Sex gradus huius throni omnem creaturam viſibilem & inuiſibilem, quæ ſex diebus facta eſt, & Chriſto Domino à Patre ſubiecta, typicè demonſtrabant. Quòd autem ipſe thronus in poſteriore ſui parte rotundus eſſe deſcribitur, hoc procul dubio datur intelligi, quia præſens mundus, qui per metas temporum voluitur, in ſua extremitate à Domino ſit iudicandus. At verò duodecim leunculi per ſex gradus bini ſtantes, ſanctorum Apoſtolorum lineabant poteſtatem, quibus dictum eſt à Domino: Sedebitis ſuper duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Iſraël.* C

Thronus Salomonis eſt B. Virgo. Symbol. thronus hic ſignificat B. Virginem, ex qua verus Salomon, putà æterna Dei Sapientia, carnem aſſumpſit, in eáque quaſi in throno ſuo ebore puriore, leonibus fortiore, & auro per charitatem fulgentiore ad nouem menſes conſedit : vnde ipſa ab Eccleſia in litaniis vocatur & inuocatur *thronus Salomonis*. ita Lyran. hîc. B. Petrus Damiani egregium ſermonem de hoc throno Salomonis habuit in Natiuit. B. Virginis, vbi illum Virgini eleganter accommodat & ſubiicit : *Fecit*, inquit, *thronum, vterum videlicet intemeratæ Virginis, in quo ſedit illa Maieſtas. Hanc ſeſſionem filij & probauit & cognouit Pater, ipſo dicente : Tu cognouiſti ſeſſionem meam.* Et : *Thronus tuus Deus in ſeculum ſeculi.* Et : *Thronus iſte ſicut ſol in conſpectu tuo.* Et D poſt pauca : *Et vox de throno exiuit dicens : Laudem dicite Deo noſtro omnes ſancti eius. Et ex throno*, inquit, *hoc eſt ex Virgine laus Angelorum prorumpit & hominum, quia dum hic reſtituitur, ille reſarcitur, vtrique gratiarum debent deuotionem. Noſti quidnam dicat qui ſedet in throno? Ecce noua facio omnia. Felix thronus in quo ſedit dominator Dominus, in quo, & per quem non ſolùm omnes, ſed etiam omnia renouantur.* Et poſt nonnulla : *Quid grandius Virgine Maria, quæ magnitudinem ſummæ diuinitatis intra ſui ventris clauſit arcanum? Attende Seraphim, & in illius ſuperioris naturæ ſuperuola dignitatem, & videbis quidquid maius eſt, minus Virgine, ſolúmque opificem opus iſtud ſupergredi.* Vide plura apud eumdem, vbi ſingula throni huius applicat B. Virgini.

Vers. 19. Et dvo leones stabant] Leo enim erat inſigne tribus Iuda, Dauidis & Salomonis ob robur & regnum. Geneſ. 49. v. 5. ita & Chriſti eorum antitypi Apoc. c. 5. v. 5. Vide ibi dicta. Symbol. leo notat vigilantiam (leo enim apertis oculis dormit) & fortitudinem, quam debet habere Rex & Iudex, vt vires impiorum retundat & frangat. Vnde Eccleſ. c. 7. v. 6 *Noli*, inquit, *quærere fieri iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne fortè extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in æquitate tua.* Vide ibi dicta.

Vers. 21 Non erat argentvm, ſcilicet in vaſis & ſupellectile Salomonis, qua hæc tota erat ex auro: vel potiùs, *non erat*, ſcilicet in æſtimatione. Vnde explicans ſubdit : nec alicvivs pretii pvtabatvr] nam alioqui v. 22. addit ex Tharſis Salomoni allatum fuiſſe tam argentum, quàm aurum.

Vers. 22. Qvia classis regis per mare cvm classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde avrvm et argentvm, et dentes elephantorvm (ebur) et simias et pavos.]

Quæres, an hæc claſſis Salomonis nauigans in Tharſis ſit eadem cum claſſe nauigante in Ophir de qua v. 11. Putant nõnulli fuiſſe vnam eamdémque, *Ophir* enim & *Tharſis* vocari immenſum mare vaſtiſſimas regiones & valdè peregrinas, qualis eſt India ſiue Orientalis ſiue Occidentalis. ita Ioſepus Acoſta lib. 1. de Nouo orbe cap. 14. & alij. Hi ergo per *Ophir* & *Tharſis* accipiunt mare Indicum, eiúſque emporia ad quæ nauigarit claſſis Salomonis ſoluẽs ex Aſiongaber ſita in mari Rubro, vti ex eadem ſoluens claſſis Ioſaphat nauigauit *in Tharſis*, id eſt in Indiam Orientalem, vti dicitur 2. Paral. 20. 36. Idem inſinuat Ioſephus Hebræus. *Tharſis an ſit Ophir?*

Planiùs alij cenſent fuiſſe duas claſſes: nam illa ibat in *Ophir*, hæc in *Tharſis*: illa ex Ophir afferebat aurum Ophirinum & ligna thyina; *Reſp. negatiuè.* hæc ex Tharſis aurum, argentum, ebur, ſimias & pauos: illa quotannis ibat in Ophir, vt patet v. 14. hæc ſemel in triennio ibat in Tharſis, vt hîc dicitur: illa ſoluebat ex Aſiongaber ſita in ſinu Arabico, hæc ex Ioppe ſita ad mare Mediterraneum. Quare per *Tharſis*, accipe hîc mare Mediterraneum. Tharſis enim fuit filius Iauan, Geneſ. 10. 4. qui primus poſt diluuium incoluit Ciliciam, cuius metropolis eſt *Tharſus*; inde mare vicinum, & tandem reliquum mare Mediterraneum dictum eſt *Tharſis*: Cilices enim olim hoc toto ferè dominabantur, Sic Ionas cap. 1. v. 3. *fugit in Tharſis* id eſt in mare Mediterraneum. ita Ribera ibidem, Salianus & alij.

Hæc ergo claſſis ſoluens ex Tyro, vel ex Ioppe, nauigabat *in Tharſis*, id eſt in vicinum ſibi mare Mediterraneum, variáque littora, portus & emporia tum Africæ, tum Europæ, tum Aſiæ, vt Arabiæ, Anatoliæ, Græciæ, Dalmatiæ, Galliæ, Italiæ, Hiſpaniæ, Mauritaniæ, Cypri, Cretæ, Siciliæ, Sardiniæ, Cycladum, &c. mari huic adiacentia obibat, & quidquid alicubi præclarum pretioſúmque erat, pro Salomo-

Digitized by Google

ne coëmebat. Quare multis ſtationibus vſa, A
non niſi tertio anno, vt ait Ioſephus domum redibat. Quòd ſi quis velit eam ex mari Mediterraneo vlteriùs perrexiſſe in Oceanum, & nauigaſſe in Braſiliam, Peru & Mexico, vti modò faciunt Hiſpani, non repugnabo, ac faciliùs id cõceſſerim de hac claſſe, quàm de altera nauigante in Ophir, hæc enim triennium impendebat in itu & reditu, illa verò in Ophir vnum annum dumtaxat.

An ſit Tarteſſus Hiſp.

Porrò, noua eſt opinio Pinedæ lib. 4. de Salomone cap. 14. vbi multis argumentis probare contendit *Tharſis* eſſe Tarteſſum, & Hiſpaniam Bæticam, vbi eſt ſita Hiſpalis, vulgò *Seuille*, quæ olim auro abundabat, vt patriæ ſuæ hoc decus Salomonicæ claſſis arroget. Cenſet ergo ipſe vnam dumtaxat eamdémque fuiſſe Salomonis claſſem, quæ ex Aſiongaber ſita in B
ſinu Arabico, ſiue mari Rubro, ſoluens, primò nauigarit in Oceanum, ac per promontorium Bonæ Spei omnia Africæ littora Gades vſque circumuecta, venerit *in Tharſis*, id eſt Tarteſſum & Hiſpalim; inde rediens, eadem Africæ littora relegens nauigarit in Indiam Orientalem, putà in Taprobanam & Sumatram, indéque tertio demum anno in portum Aſiongaber, ex quo ſoluerat, redierit.

Verùm ſic priùs debuiſſet hæc claſſis ex Tharſis redire in Aſiongaber, ibíque merces ſuas in Tharſis & Tarteſſo comparatas exponere, ac deinde in Ophir, id eſt, in Sumatram nauigare. Cur enim merces in Tharſis comparatas nouæ longæque nauigationis in Indiam & Sumatram periculo expoſuiſſet, cùm facilè eas exponere poſſet in Aſiongaber, quæ nautis ex Tharſis ſiue ex Tarteſſo tendentibus C
in Indiã neceſſariò prætemauiganda erat? Sanè fuiſſet hæc periculoſa nimis, vt videtur, temeraria, & imprudens nauigatio, quâ tot pretioſæ merces credebantur naui & mari infido, cùm in portum viciniũ ſecurè deponi poſſent.

Vers 27.

FECITQVE VT TANTA ESSET ABVNDANTIA ARGENTI IN IERVSALEM, QVANTA ET LAPIDVM] Eſt Hyperbole, q. d. fecit vt maxima eſſet abundantia argenti, qualis eſt lapidum. Nam alioqui lapidum maior erat copia quàm argenti.

Vers. 28.

NEGOTIATORES ENIM REGIS EMEBANT (equos) DE COA, ET STATVTO PRETIO PERDVCEBANT] Pro, *de Coa*, Hebr. eſt מקוה quod Noſter & Septuag. accipiunt, vt nomen proprium loci punctántque & legunt מקוה *miccoa*, vertúntque, *de Coa*, licet in Septuag. corruptè D
legatur, *de Ecuc*, vel *Thecuc*. Videtur, *Coa* fuiſſe vrbs vel regio occidentalis Ægypti, in qua erat equorum negotiatio celeberrima, de qua Stephanus Byzantius. ita Serarius.

Chaldæus verò aliis punctis legens מקוה *micue*, vertit, *Collectio mercatorum regis emebant collectionem pretio.* Chaldæum ſecuti R. Dauid, R. Salomon, R. Ioſeph, & R. Leui apud Pagnin. variè exponunt, ſed omnium ſumma hæc eſt, multitudinem mercatorum dato pretio ex Ægypto eduxiſſe multitudinem vel byſſi, vel telæ, vel equorum, vel aliarum rerum. Sed ſtandum eſt verſioni S. Hieron. & Septuag. Nonnulli putarunt *Coam* eſſe Goam, quæ eſt ſedes proregis regis Luſitaniæ in India Orientali; ſed hæc longiſſimè abeſt ab Ægypto & Ieroſolymis.

Porrò dignitatem & magnificentiam regis maximè conſiſtere in ſatellitum, equitum, curruum numero & pompa, ex Athenæo, Æliano, Xenophonte & aliis docet Briſſonius lib. 1. de Regno Perſarum. Vnde Iulia Apoſtata *cùm remouiſſet faſtum palatij, contemptibile reddidit imperium*, ait Socrates lib. 3. Hiſtor. c. 1. & Caſſiodor. lib. 6. Tripart. c. 1. ſed hac in re, vti & in aliis omnibus, modus ſeruandus eſt.

EGREDIEBATVR AVTEM QVADRIGA EX ÆGYPTO SEXCENTIS SICLIS ARGENTI, ET EQVVS CENTVM QVINQVAGINTA] *Quadriga*, id eſt, quatuor equi, qui currum ſiue quadrigam trahunt. Quiſque enim equus ſtabat 150. ſiclis: quatuor ergo equi ſtabant ſexcentis ſiclis; quocirca ipſe currus ſiue quadriga, alio pretio comparanda erat. ita Abul. Siclus argenti eſt ſemuncia, ſiue quatuor drachmæ argenti, putà quatuor Iulij Romani, ſiue quatuor regales Hiſpanici, qui faciunt florenum Brabanticum ſiue Belgicum. Sexcenti ſicli igitur ſunt ſexcenti floreni Brabantici. Vers. 29.

ATQVE IN HVNC MODVM CVNCTI REGES HETHÆORVM ET SYRIÆ EQVOS VENVMDABANT] Rectè vertit Noſter Interpres. Nam articulus, *lamed* præfixus licet ordinariè ſit nota Datiui, tamen ſubinde eſt nota Ablatiui, idémque valet quod à, ex, de. Vnde ſic ex Hebræo vertas, *Et ſic de cunctis regibus Hethæorum & Syrorum per manus eorum exibant*, id eſt, vendebantur Salomoni.

Porro Septuag. Chald. & Rabbini *lamed* accipientes vt notam Datiui, contrariè vertunt, *Sic* (600. ſiclis) *educebant ex Ægypto equos cunctis regibus Hethæorum & Syrorum*. Vide Abulenſem, qui egregiè vulgatam verſionem hîc propugnat.

Gloria Salomonis cauſa. Prima.

Denique tanta rerum omnium opulentia, felicitas & gloria à Deo data fuit Salomoni ob eius ſapientiam & virtutem, vt omnes Iſraëlitæ eamdem imitarentur ob ſpem eorumdem præmiorum: ideóque Deo vero ſeruirent, non idolis, videntes Deum verum maiora dare ſoli Salomoni, quàm omnia idola ſuis cultoribus. Iſraëlitæ enim craſſi & rudes non niſi terrena capiebant & ſapiebant, vti & modò faciunt poſteri eorum Iudæi.

Secunda.

Secundò, vt reges Syrorum, Ægyptiorum, Arabum, imò totius mundi incitarentur ad colendum Deum Salomonis, vt ſimilem magnificentiam à Deo adipiſcerentur, qualem adeptus erat Salomon, vti fecit regina Saba, aliſque reges cordati.

Tertia.

Tertiò, vt in Salomone daret ſpecimen & tenuem ideam felicitatis & gloriæ æternæ, quam ſuis electis ab æterno præparauit in cælo.

Quarta.

Quartò, vt oſtenderet in Salomone quàm vana eſſet omnis opulentia & gloria huius mundi, vtpote quę mox cum ipſo Salomone inſtar fumi euanuit, vt dicerent: *Sic tranſit gloria mundi.* Quare veram felicitatem & gloriam ſi-

Digitized by Google

tam eſſe in bonis cæleſtibus & æternis, vt ea A hominem ambirent; idque clarè oſtendit Deus in Salomone, cuius felicitas mera fuit infelicitas, vti iam patebit: gloria enim eius mox facta eſt ingloria, & fama infamia, ac opulentia paupertas: nam filius eius Roboam amiſſis decem tribubus Iſrael, vnam ſolam tribum Iuda ægrè retinuit.

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SALOMON ſenex à mulieribus alienigenis illectus, colit earum idola. Quare verſ. 11. Deus minatur ei regni amiſſionem, ac verſ. 14. aduerſarium ei ſuſcitat Adad Idumæum, & verſ. 23. Razon Syrum; denique verſ. 26. Ieroboam Hebræum, cui Deus per Ahiam ſcindentem pallium in duodecim partes, quarum decem dedit eidem, promittit regnum decem tribuum, ita vt ſolæ duæ reliquæ, ſcilicet Iuda & Beniamin, adhæreant filio Salomonis, ſcilicet Roboam.

1. REx autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pha-
raonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, Idumæas, & Sidonias, & Hethæas: 2.
de gentibus, ſuper quibus dixit Dominus filiis Iſraël: Non ingrediemini ad eas, neque
de illis ingredientur ad veſtras: certiſſimè enim auertent corda veſtra, vt ſequamini deos
earum. His itaque copulatus eſt Salomon ardentiſſimo amore. 3. Fuerúntque ei vxo-
res quaſi reginæ ſeptingentæ, & concubinæ trecentæ: & auerterunt mulieres cor eius.
4. Cúmque iam eſſet ſenex, deprauatum eſt cor eius per mulieres, vt ſequeretur deos
alienos; nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius.
5. Sed colebat Salomon Aſtarthen deam Sidoniorum, & Moloch idolum Ammoni-
tarum. 6. Fecítque Salomon quod non placuerat coram Domino, & non adimpleuit
vt ſequeretur Dominum, ſicut Dauid pater eius. 7. Tunc ædificauit Salomon fanum,
Chamos idolo Moab, in monte qui eſt contra Ieruſalem, & Moloch idolo filiorum Am-
mon. 8. Atque in hunc modum fecit vniuerſis vxoribus ſuis alienigenis, quæ adolebant
thura, & immolabant diis ſuis. 9. Igitur iratus eſt Dominus Salomoni, quòd auerſa
eſſet mens eius à Domino Deo Iſraël, qui apparuerat ei ſecundò, 10. & præceperat de
verbo hoc ne ſequeretur deos alienos, & non cuſtodiuit quæ mandauit ei Dominus. 11.
Dixit itaque Dominus Salomoni: Quia habuiſti hoc apud te, & non cuſtodiſti pactum
meum, & præcepta mea quæ mandaui tibi, diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo
illud ſeruo tuo. 12. Verumtamen in diebus tuis non faciam, propter Dauid patrem
tuum: de manu filij tui ſcindam illud, 13. nec totum regnum auferam, ſed tribum
vnam dabo filio tuo, propter Dauid ſeruum meum, & Ieruſalem quam elegi. 14. Suſci-
tauit autem Dominus aduerſarium Salomoni, Adad Idumæum de ſemine regio, qui erat
in Edom. 15. Cùm enim eſſet Dauid in Idumæa, & aſcendiſſet Ioab princeps militiæ
ad ſepeliendum eos qui fuerant interfecti, & occidiſſet omne maſculinum in Idumæa
(16. ſex enim menſibus ibi moratus eſt Ioab, & omnis Iſraël, donec interimeret omne
maſculinum in Idumæa) 17. fugit Adad ipſe, & viri Idumæi de ſeruis patris eius cum
eo, vt ingrederetur Ægyptum: erat autem Adad puer paruulus. 18. Cúmque ſurrexiſ-
ſent de Madian, venerunt in Pharan, tulerúntque ſecum viros de Pharan, & introierunt
Ægyptum ad Pharaonem regem Ægypti, qui dedit ei domum, & cibos conſtituit, &
terram delegauit. 19. Et inuenit Adad gratiam coram Pharaone valde, in tantum vt
daret ei vxorem, ſororem vxoris ſuæ germanam Taphnes reginæ. 20. Genuítque ei
ſoror Taphnes Genubath filium, & nutriuit eum Taphnes in domo Pharaonis: erátque
Genubath habitans apud Pharaonem cum filiis eius. 21. Cúmque audiſſet Adad in
Ægypto, dormiſſe Dauid cum patribus ſuis, & mortuum eſſe Ioab principem militiæ,
dixit Pharaoni: Dimitte me, vt vadam in terram meam. 22. Dixítque ei Pharao: Qua
enim re apud me indiges, vt quæras ire ad terram tuam? At ille reſpondit: Nulla, ſed

Digitized by Google

obſecro te vt dimittas me. 23. Suſcitauit quoque ei Deus aduerſarium Razon filium
Eliada qui fugerat Adarezer regem Soba Dominum ſuum: 24. & congregauit con-
tra eum viros,& factus eſt princeps latronum cùm interficeret eos Dauid: abieruntque
Damaſcum, & habitauerunt ibi,& conſtituerunt eum regem in Damaſco, 25. eratque
aduerſarius Iſraëli cunctis diebus Salomonis: & hoc eſt malum Adad, & odium contra
Iſraël, regnauitque in Syria. 26. Ieroboam quoque filius Nabath, Ephrathæus, de
Sareda, ſeruus Salomonis: cuius mater erat nomine Sarua, mulier vidua: leuauit ma-
num contra regem. 27. Et hæc eſt cauſa rebellionis aduerſus eum quia Salomon
ædificauit Mello, & coæquauit voraginem ciuitatis Dauid patris ſui. 28. Erat autem
Ieroboam vir fortis & potens: vidénſque Salomon adoleſcentem bonæ indolis & indu-
ſtrium, conſtituerat eum præfectum ſuper tributa vniuerſæ domus Ioſeph. 29. Factum
eſt igitur in tempore illo, vt Ieroboam egrederetur de Ieruſalem,& inueniret eum Ahias
Silonites propheta in via, opertus pallio nouo: erant autem duo tantùm in agro. 30.
Apprehendénſque Ahias pallium ſuum nouum, quo coopertus erat, ſcidit in duodecim
partes. 31. Et ait ad Ieroboam: Tolle tibi decem ſciſſuras: hæc enim dicit Dominus
Deus Iſraël: Ecce ego ſcindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus.
32. Porrò vna tribus remanebit ei, propter ſeruum meum Dauid, & Ieruſalem ciuita-
tem, quam elegi ex omnibus tribubus Iſraël: 33. eò quòd dereliquerit me,& adoraue-
rit Aſtarthen deam Sidoniorum, & Chamos deum Moab, & Moloch deum filiorum
Ammon: & non ambulauerit in viis meis, vt faceret iuſtitiam coram me, & præcepta
mea,& iudicia ſicut Dauid pater eius. 34. Nec auferam omne regnum de manu eius,
ſed ducem ponam eum cunctis diebus vitæ ſuæ, propter Dauid ſeruum meum, quem
elegi, qui cuſtodiuit mandata mea & præcepta mea. 35. Auferam autem regnum de
manu filij eius, & dabo tibi decem tribus: 36. filio autem eius dabo tribum vnam,
vt remaneat lucerna Dauid ſeruo meo cunctis diebus coram me in Ieruſalem ciuitate,
quam elegi vt eſſet nomen meum ibi. 37. Te autem aſſumam, & regnabis ſuper om-
nia quæ deſiderat anima tua, eríſque rex ſuper Iſraël. 38. Si igitur audieris omnia quæ
præcepero tibi, & ambulaueris in viis meis, & feceris quod rectum eſt coram me, cuſto-
diens mandata mea & præcepta mea, ſicut fecit Dauid ſeruus meus: ero tecum,& ædifi-
cabo tibi domum fidelem, quomodo ædificaui Dauid domum,& tradam tibi Iſraël: 39.
& affligam ſemen Dauid ſuper hoc, verumtamen non cunctis diebus. 40. Voluit ergo
Salomon interficere Ieroboam: qui ſurrexit, & aufugit in Ægyptum ad Seſac regem
Ægypti,& fuit in Ægypto vſque ad mortem Salomonis. 41. Reliquum autem verbo-
rum Salomonis,& omnia quæ fecit,& ſapientia eius: ecce vniuerſa ſcripta ſunt in Libro
verborum dierum Salomonis. 42. Dies autem, quos regnauit Salomon in Ieruſalem ſu-
per omnem Iſraël, quadraginta anni ſunt. 43. Dormiuítque Salomon cum patribus ſuis,
& ſepultus eſt in ciuitate Dauid patris ſui, regnauítque Roboam filius eius pro eo.

VERS. 1. REX AVTEM SALOMON ADAMAVIT MVLIERES ALIENIGENAS MVLTAS] gentiles ſcilicet & Chananæas, quæ ſuos deos & idola colebant, & ad eadem colenda Salomonem maritum ſuum induxerunt. Vide hîc quàm periculoſum ſit vxores ducere infideles, vel hæreticas.

VERS. 2. DE GENTIBVS SVPER QVIBVS DIXIT DOMINVS FILIIS ISRAEL: NON INGREDIEMINI AD EAS] Lex iſta extat Exodi 34.16. loquitúrque dumtaxat de Chananæis, vt ibidem patet, quales erant Sidoniæ & Hethææ: quare peccauit Salomon contra legem eas ducendo. Alias aliarum gentium feminas in vxores duci lex permittebat & Hebræis, dummodo illæ priùs abiuratis idolis ad Deum verum & religionem Hebræorum conuerterentur. In hoc quoque peccauit Salomon, quia duxit eas perſiſtentes in ſua idololatria; vnde ab eis ad idola colenda pertractus eſt. ita Abul.

VERS. 3. FVERVNTQVE EI VXORES QVASI REGINÆ A SEPTINGENTÆ, ET CONCVBINÆ TRECENTÆ] id eſt, vniuerſim mille. *Reginæ* vocantur primariæ vxores, quæ regum & principũ erant filiæ, ideóq; regio cultu & nomine vtebantur: *concubinæ* erant ſecundariæ vxores, vtpote plebeiæ. licet S. Hieron. Epiſt. 132. eas vocet *ſcorta*.

Sex crimina Salomonis. Miſerabilis fuit hic lapſus Salomonis viri ſapientiſſimi & ſanctiſſimi, quo in ſex grauia ſcelera prolapſus eſt. Primũ eius ſcelus fuit, quòd cõtra legem duxerit alienigenas & idololatras. Secundum, quòd nimis multas, putà mille. Lex enim Deuter. 17. 17. iubebat regi dicebátque: *Nõ habebis vxores plurimas.* Tertium, quòd eis poteſtatem fecerit colendi ſua idola, imò eis delubra in monte Olïueti ædificarit. Quartum, quòd ipſe eadẽ adorarit. Quintum, quòd ſuo exemplo multos Hebræos ad eadem colenda impulerit. B Sextum, quòd immania tributa populo indixerit, quia ad tot reginas ornandas, & magnificè alendas, immenſis opibus erat opus. Et hoc eſt graue iugum, de quo

Digitized by Google

c. ſequenti apud Roboam filium queruntur A Hebræi, ideoque ab eo ſchiſma faciunt. In Salomone videre eſt, quàm verum ſit illud vetus dictum:

Veſtis pulchra, iocus, potus, cibus, otia, ſomnus,
Eneruant mentem luxuriámque fouent.

ET EVERTERVNT MVLIERES COR EIVS] à Deo vero ad idola mentem & voluntatem eius deflexerunt.

Vers. 4. CVMQVE IAM ESSET SENEX, DEPRAVATVM EST COR EIVS PER MVLIERES, VT SEQVERETVR DEOS ALIENOS] Hinc patet Salomonem verè coluiſſe idola: quare mirum eſt, id ipſum hîc negare Robertum Stephanum. Nam id ipſum affirmat S. Iren. l. 4. c. 45. Iuſt. Dial. contra Tryphon. Tertul. lib. 5. contra Marcion. S. Baſil. Epiſt. ad Chelid. S. Auguſt. 14. Ciuit. c. 11. Adorauit ea autem, non B quòd in eis aliquid ineſſe diuinitatis cenſeret, ſed vt ſuis concubinis morem gereret. Audi S. Auguſt. lib. 11. de Geneſi ad litteram cap. 42. *Ita Salomon vir tantæ ſapientiæ numquid nam credendum eſt, quòd in ſimulacrorum cultu credidit eſſe aliquid vtilitatis? ſed mulierum amori ad hoc malum trahenti reſiſtere non eualuit, faciens quod ſciebat non eſſe faciendum, ne ſuas, quibus deperibat atque diffluebat, mortiferas delicias contriſtaret.* Confirmat idipſum exemplo Adæ, dum ſubdit: *Ita & Adam poſteaquam de ligno prohibito ſeducta mulier manducauit, eique dedit vt ſimul ederent, noluit eam contriſtari, quam credebat poſſe ſine ſuo ſolatio contabeſcere, ſi ab eius alienaretur animo; & omnino illa interire diſcordia. Non quidem carnis victus concupiſcentiâ, quam nondum ſenſerat in reſiſtente lege membrorum legi mentis ſuæ, ſed amicali quadam beneuolentiâ, quâ* C *plerumque fit, vt offendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus; quod eum facere non debuiſſe, diuinæ ſententiæ iuſtus exitus indicauit.*

Vers. 5. SED COLEBAT SALOMON ASTARTHEN DEAM SIDONIORVM] Hæc erat Venus de qua dixi Iudic. 2. 13.

ET MOLOCH] ſiue *Melchom*, cui filios concremando immolabant, de quo dixi Leuit. 18. 21. Vnde & Salomonem eidem filium vel filios ſuos immolaſſe & concremaſſe, cenſet Pineda & Salianus.

Vers. 7. TVNC ÆDIFICAVIT SALOMON FANVM, CHAMOS.] *Chamos* eſt Κῶμος Deus temulentiæ, putà Bacchus, vnde ab eo dicta eſt comeſſatio. Vide dicta Roman. 13. 13. ad illa, *Non in comeſſationibus.*

Cauſa tanti lapſus fuit nimia Salomonis proſperitas, opulentia, deliciæ & libidines. D Proxima cauſa fuere vxores, quas ardentiſſimè amabat: hæ enim eum dementarunt iuxta illud: *Vinum & mulieres faciunt apoſtatare ſapientes.*

Diſce hîc, quàm cauendæ ſint feminæ; amor earum enim eſt inſuperabilis, & quiduis licet pretioſiſſimum & ſceleſtiſſimũ ab amaſiis extorquet: fuge ergo illas, quia nec ſapientior es Salomone, nec fortior Samſone, nec ſanctior Dauide; qui omnes per feminas ceciderunt. Sapienter Eucher. hîc: *Admonendi ſunt,* inquit, *quibus hoc ſæculum proſperatur, qui nullis aduerſitatibus huius mundi feriuntur, quòd Salomon poſt acceptam ſapientiam vſque ad idololatriam cecidiſſe deſcribitur, quia nihil in hoc mundo, priuſquàm caderet aduerſitatis habuiſſe memoratur: ſed conceſſa ſapientia eum funditùs deſeruit, eò quòd eum nulla ſaltem minima tribulationis diſciplina cuſtodiuit, niſi poſtquàm Deum deſeruit, & ſe à Deo deſertum eſſe cognouit.*

Et S. Bernard. lib. 2. de Conſider. ad Eugenium ſub finem: *Aduerte*, inquit, *quàm rarus ſemper extiterit, qui non vel modicè in proſperitate animum relaxauerit à ſui cuſtodia & diſciplina. Quando hoc incautis non fuit ad diſciplinam, quod ignis ad ceram, quod ſolis radius ad niuem vel glaciem? Sapiens Dauid, ſapiens Salomon fuit: ſed blandientibus nimis ſecundis rebus alter ex parte, alter ex toto deſipuit. Magnus qui incidens in aduerſa, non excidit vel parum à ſapientia. Nec minor cui præſens felicitas arriſit, non irriſit. Quamquam faciliùs inueneris qui ſapientiam retinuerunt contraria ſibi fortuna, quàm qui propitia non perdiderunt.*

QVIA HABVISTI HOC APVD TE] quia in animum tuum induxiſti à me apoſtatare & colere idola. Aut, quia in te inuentum eſt ſcelus apoſtaſiæ & idololatriæ. Vers. 11.

SCINDAM REGNVM TVVM; in duo; ſcilicet in regnum Iuda & Iſraël, ſiue decem tribuum; ET DABO ILLVD SERVO TVO] Ieroboam, quem creabo regem Iſraëlis cap. 12.

TRIBVM VNAM DABO FILIO TVO] *Vnam*, Vers. 13.
ſcilicet præter ſuam, q. d. Præter tribum Iuda, ex qua quia ortus eſt Dauid, hinc ipſa nepotũ eius propria cenſetur, adiiciam & vnam aliam tribum, ſcilicet Benjamin. ita Abul. vel, vt Caiet. Tribus Iuda & Benjamin cenſebantur vna eadémque, & vocabantur *regnum Iuda*.

Porrò Abulenſ. Torniellus & Salianus cenſent Deum hæc dixiſſe Salomoni, non per ſe nec per Angelum, eò quòd eo indignus eſſet Salomon, ſed per Ahiam Silonitem, de quo v. 29. Pineda tamen lib 3. c. 2. num. 5. cenſet Deum hîc per ſe tertiò apparuiſſe Salomoni, hoc enim ſimpliciter verba ſignificant, cùm dicitur v. 11. *Dixit itaque Dominus Salomoni.* Denique Salomon nil Deo reſpondit, vnde videtur in ſuo ſcelere perſtitiſſe.

Quæres, an Salomon ſit damnatus an ſaluatus? *An Salomon ſaluatus?* Problema hoc eſt priſcum. Damnatum cenſet Tertul. lib. de Præſcript. c. 2. Cyprian. Epiſt. 7. S. Auguſt. 17. de Ciuit. c. 8. & 20. S. Chryſoſt. ſerm. de Pœnit. Beda in lib. 3. Regum c. 6. Raban. in lib. 4. Reg. c. 23. Iſidor. de vita & morte Proph. c. 24. Lyran. Abul. & alij hîc.

Ratio eſt prima, quia Scriptura cõmemorans eius lapſum tam grauem, non adiicit eius pœnitentiam, ſicut adiicit in lapſu Dauidis. Secundò, quia ipſe ſua delubra idolis ædificata non deſtruxit: nam ea deſtruxit tandem Ioſias. Reſpondent aliqui, ipſum ea obſeraſſe, vel deſtruxiſſe vſque ad rudera, quæ ab impiis reædificata, vocantur *excelſa Salomonis*. ſed id dicunt, non probant. Tertiò, quia ad hoc videtur Deus Salomonẽ in hac vita cumulaſſe omnibus bonis; vt eius merita remuneraretur in

Digitized by Google

hac vita,& ſcelera puniret in futura,iuxta illud Abrahæ ad diuitem epulonem : *Fili recordare quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala : nunc autem hic conſolatur, tu verò cruciaris.* Quartò,quia amor ardens feminarum longa conſuetudine roboratus penè eſt inſuperabilis: talis autem fuit Salomonis, qui tot ſuis amaſiis perditè amatis vndique cingebatur,vt etiamſi pœnitere vellet, non poſſet. Huc facit, quod ante paucos annos in Italia vni è noſtra Societate contigit. Vocabatur ille vt concubinario cuidam in morte adeſſet. Adfuit, & totis viribus eum ad pœnitentiam hortatus eſt, vt amoribus illicitis valediceret, nunc blandiendo, nunc minando inſtans Dei iudicium & gehennam. Sed & concubina flens rogabat eum vt pœniteret, & moriendo animæ ſaluti conſuleret. omnia fruſtra, ſurdo cecinerunt. Ille enim dixit, ſe nec velle nec poſſe amicam tamdiu dilectam abdicare. Quare impœnitens miſeram exhalauit animam.

Ex aduerſo eum pœnituiſſe & ſaluatum eſſe opinantur Rabbini veteres, & ex eis S. Hier. S. Gregor. Thaumaturgus, Rupertus, Pineda, Salianus, Barradius, Serarius, Sanchez, Delrio, & alij, qui aſſerunt eum poſt lapſum ſcripſiſſe Eccleſiaſten, in quo quaſi pœnitens ſe vanis amoribus & idolis vacaſſe exclamat: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Hoc argumẽtum foret validum, ſi conſtaret Eccleſiaſten à Salomone ſcriptum poſt lapſum, non antè; qua de re dixi prooemio in Eccleſiaſten, nam dicta & ſcripta eius recenſita ſunt initio libri huius c.4 & 5 ante lapſum : lapſus verò eius in ſenio demùm hoc c. 11. narratur.

Probant primò, quia Deus 2. Reg. 7. promiſerat Dauidi ſe Salomonem, ſi peccaret, correpturum *in virga virorum*, quâ ſcilicet homines caſtigari ſolent, vt emendentur.

Secundò, quia Prouerb. 24. 23. Septuag. addunt : *Nouiſſimè ego quoque egi pœnitentiam, reſpexique, vt eligerem diſciplinam.*

Tertiò, quia Salomon fuit *Ididia*, id eſt, *dilectus Deo*, Chriſti typus & ſcriptor canonicus tot ſacrorum librorum. Pluribus id probat Pineda lib. 8. de Rebus Salomonis c. 1 ſect. 6. Meam ſententiam aperui Eccl. 47. v. 22. ad illa: *Dediſti maculam in gloria tua.* Romæ concionator quidam inſignis publicè inter concionandum aſſeruit, nuper cuidam ſanctæ perſonæ reuelatum eſſe, Salomonem ad hæc vſque tempora acres pœnas in purgatorio ſubiiſſe, at iam iis abſolutum abiiſſe in cælum. Sed hæ reuelationes examinandæ ſunt, nec feminis eas aſſerentibus facilè credendum.

Vers. 14. SVSCITAVIT AVTEM DOMINVS ADVERSARIVM SALOMONI ADAD IDVMÆVM] ab Auſtro, ſicut ab Aquilone hoſtem ei ſuſcitauit Razon v. 23. Hæc pœna à Deo inflicta fuit Salomoni adhuc viuenti; prior, ſcilicet regni ſciſſio eidem irrogata eſt poſt mortem.

Quomodo Deus ſuſcitet Iſraëli & fidelibus hoſtes, expoſui Iudic. 3. 8.

Porrò Pineda lib. 7. c. 18. n. 7. cenſet has Dei minas de regni ſciſſione Salomoni intentatas anno regni eius 32. vt reliquis octo annis

A maximas moleſtias & animo & corpore ſuſtineret. Idem tamen in ſua chronologia, hanc obiurgationem ad finem anni 37. Salomonis refert. Trigeſimo octauo vult ſuſcitatos Salomoni aduerſarios, trigeſimo nono ipſum reſipuiſſe, quadrageſimo denique defunctum eſſe, quæ videtur plurimum rationi conſentanea diſtributio, ait Salianus.

ET ASCENDISSET IOAB AD SEPELIENDVM EOS, QVI FVERANT INTERFECTI] Probabile eſt, quod cenſet Caiet. tunc accidiſſe, vt præſidiarij Dauidis relicti in Idumæa à ſe ſubacta, poſt eius obitum cæſi ſint ab Idumæis: itáque Ioab iuiſſe eò ad illos ſepeliendos, & ad vindicandam illorum necem: vnde omnes Idumæorum maſculos occidiſſe, exceptis fortè Vers. 15.
B paruulis, qui excipiuntur lege Deuter. 20. 14.

DIXIT PHARAONI : DIMITTE ME VT VADAM IN TERRAM MEAM] Hæc videtur fuiſſe ſeries hiſtoriæ, quam Script. hic paucis conuoluit. Adad ex ſemine regio Idumææ puer fugit, vel potiùs à ſeruis ſuis abductus eſt in Ægyptum; cùm Dauid vaſtaret Idumæam. In Ægypto gratiam inuenit apud Pharaonem, adeò vt Pharao ei ſororem coniugis ſuæ dederit vxorem. Hic audiens Dauidem vaſtatorem Idumææ mortuum, petiit à Pharaone veniam redeundi in ſuum Idumææ regnum, quam Pharao tandem conceſſit. Anno ergo Salomonis tertio in Idumæam rediit, trigeſimum circiter, vt ait Abulenſis, agens annum, vbi cum bona venia Salomonis, interuentu Pharaonis, qui Vers. 21.
C vtrumque ſibi affinitate coniunxerat, videtur in Idumæa regnaſſe tributarius eadem lege ac conditione tributi, quam impoſuerat Dauid; nihil enim ab eo tempore in Idumæa mutatum aut turbatum inuenitur. Hic vltimis Salomonis annis, videns eum effeminatum, infatuatum & contemptibilem factum, tributum ei negauit, ac rebellans ſe ſuámque Idumæam in libertatem vindicauit. ita Abul. Salianus & alij.

SVSCITAVIT QVOQVE EI DEVS ADVERSARIVM RAZON] qui, vt ſequitur, factus princeps latronum, conſtituit ſe regem Damaſci, Iuſta congruáque fuit hæc pœna, vt Salomoni Deo rebellanti rebellarent pariter tam ſubditi quàm bello ſubacti. Sic Deus peccatori ſuſcitat aduerſarios, qui eum ſtimulent, & ad Deum redire cogant. Vers. 23.

D ERATQVE (Razon) ADVERSARIVS ISRAELI CVNCTIS DIEBVS SALOMONIS : ET HOC EST MALVM ADAD, ET ODIVM CONTRA ISRAEL, REGNAVITQVE IN SYRIA] Ioſephus, Caiet. & alij ſic exponunt, q. d. Adad iunxit ſe cum Razon, ac eius ope roboratus rebellauit Salomoni, fecitque ſe regem Syriæ. Sed aberrant: nam Syriæ, putà Damaſci, regem ſe fecit Razon, vt dictum eſt v. præced. Adad verò, vt filius regis Idumææ, in ſua Idumæa regnauit. Senſus ergo eſt, q. d. Razon fuit aduerſarius Iſraëlis & Salomonis, ſicque adauxit malum hoſtilitatis Adad contra Iſraël, *regnauitque in Syria*, ſcilicet ipſe Razon, non autem Adad. Vnde Chald. vertit, *Et fuit* (Razon) *aduerſarius Iſraeli cunctis diebus Salomonis, & cum malo quod fecit Hadad, rebellauit in Iſrael, &* Vers. 25.

Digitized by Google

regnauit ſuper Aram, id eſt Syriam. q. d. Razon cum Hadad rebellauit Salomoni, & afflixit Iſraëlem, fecítque ſe regem Syriæ. ita Vatab. Pineda & Salianus. Id clarè ſignificant Sept. Romana quæ hęc verba tranſponunt iungúntque verſui 22. vbi ſic legunt: *Et reuerſus eſt Ader in terram ſuam: hoc eſt malum quod fecit Ader, & aggrauauit, ſiue afflixit Iſraël, & regnauit in terra Edom.* Pro ארם *Aram* enim legerunt, אדם *Edom*: litteræ enim ד & ר ſunt perſimiles, vt vna ſæpè pro alia ſubſtituatur; ſicut hîc pro *Adad* Septuag. legunt *Ader.* Concludit ergo Script. iungendo duos Salomonis hoſtes, Adad ſcilicet & Razon, ac tertium maximúmque addendo v. ſequenti, nimirùm Ieroboam. Denique vtraque ſententia conciliari poteſt, dicendo, Adad primò regnaſſe in Idumæa, deinde ex ea, vtpote montoſa ac ſterili, migraſſe in Syriam, vtpote diuitem & fertilem, ac mortuo Razon rebellionis ſocio ſucceſſiſſe ei in regno Syriæ. Nam eius filius Benadad fuit Rex Syriæ, vt patet 3. Reg. 20. 1. imò ab Adad cæteri reges Syriæ poſt eum dicti ſunt Benadad, id eſt, filij & ſucceſſores Adad, ideóque infeſti Iſraëli. ita S. Hieron. in c. 1. Amos, Rabbini & Vatab. 4. Reg. 6. 28.

VERS. 26. IEROBOAM QVOQVE FILIVS NABATH, EPHRATHÆVS] Hic tertius fuit hoſtis Salomonis. Hebræi apud S. Hieron. in Tradit. cenſent *Nabath* eſſe *Semei*, qui maledixit Dauidi, ideóque occiſus eſt à Salomone; quare eius filium Ieroboam graue, & quaſi ex patre ingenitum in Dauidem & Salomonem odium concepiſſe, ideóque ei rebellaſſe. Verùm errant: nam Semei erat ex tribu Benjamin, Ieroboam verò erat *Ephrathæus*, id eſt, ex tribu Ephraim, quæ tribus fuit arrogans, æmula Iudæ, & auida imperij. Vnde in Ieroboamo illud occupauit, tenuítque penè toto tempore regum Iſraël. Pluribus exemplis Ephramitarum arrogantiam & turbulentum ingenium oſtendit Salianus anno mundi 3057. n. 22.

MVLIER VIDVA] Ita Hebr. Chald. Septuag. hîc: ſed cap. ſeq. Sept. Rom. habent, *mulier fornicaria*, ſiue *meretrix*; & ſic legit Lucifer Calarit. lib. de Regibus Apoſtaticis.

LEVAVIT MANVM CONTRA REGEM] poſtquàm ab Ahia Propheta decem pallij ſciſſuras, & per eas regni decem tribuũ promiſſionem, à Deo accepit, vt ſequitur; tunc enim videtur ſollicitaſſe decem tribus per reuelationem huius prophetiæ, vt à Salomone tam duro tributorum exactore ad ſe quaſi mitiorem futurum deficerent: fortè etiam apertè rebellauit Salomoni, & regnum inuaſit, vti hæc verba inſinuant. Ita Ioſeph. Pineda & Salianus; licet etiam ante Ahiæ prophetiam Ieroboam rebellaſſe cenſeant Abul. & Torniellus.

Qua in re peccauit: Deus enim hic ei tantùm per Ahiam promiſit regnum decem tribuum, non autem illud reipſa ipſi nunc dedit, ſed demùm poſt mortem Salomonis ſub Roboam. Quare iniquè & iniuſtè Ieroboam contra Salomonem regem ſuum inſurrexit. ita Abul. ſicut cùm Samuel ſecretò vnxit Dauidem in regem, non eo ipſo dedit ei ius ad regnum, ſed A vt regnaret poſt mortem Saulis: vnde Dauid viuente Saule nil circa regnum attentauit.

Denique opinatur Salianus, Ieroboam pariter nil contra Salomonem attentaſſe, ſed tantùm dici *leuaſſe manum contra regem*, eò quòd ab Ahia deſignatus ſit rex contra Salomonem, & deſignationem hanc Ahiæ acceptarit. Vulgi enim ſermone qui regnum alicuius, licet ſibi oblatum, acceptat, dicitur regi rebellare; Serarius verò ait eum *leuaſſe manum* contra Salomonem, quia eam leuauit contra Roboam Salomonis filium. Verùm eum aliquid mox contra Salomonem molitum eſſe, hac phraſi propriè ſignificat Script. idque confirmat ſubdens: *Et hac eſt cauſa rebellionis aduersùs eum.* Rebellauit ergo ipſe Salomoni. Vnde Ioſephus lib. 8. c. 2. B *His*, ait, *Propheta verbis erectus ad ſpes magnas Ieroboamus, cùm eſſet alioqui inquieto & ambitioſo ingenio, quamprimùm in ſuam prouinciam peruenit, non immemor præſagij prophetici, ſollicitare populum cœpit, vt a Salomone deficeret, ipſíque principatum deferret.* Ioſephum ſequuntur Torniellus, Pineda, Abul. & alij.

TOLLE TIBI DECEM SCISSVRAS] vt per hoc cognoſcas te ſub Roboam è duodecim tribubus Salomonis regno ſublaturum, & tibi arrogaturum decem tribus Iſraël, vt mox explicat Ahias. VERS. 31.

Symbol. hæ decem ſciſſuræ ſignificabant regnum decem tribuum in decem familias ſibi inuicem ſuccedentes, fore ſcindendum, ac decies diuidendum, ait Rupert. Hic enim fuit ordo & ſucceſſio regum Iſraël ſiue decem tri- C buum. Primam ſciſſuram decẽ tribuum à duabus fecit Ierobam. *Huius filium*, ait Rupertus lib. 5. c. 4. *nomine Nadab percuſſit Baaſa. Hac ſecunda Iſrael ſciſſura regni eſt. Eiuſdem Baaſa filium Hela occidit Zambri, regnauitq; pro eo. Zambri ſe in palatio incendit obſidente Amri, qui & pro eo regnauit. Poſt hunc regnauit Achab, & poſt eum filius eius Ochozias, & poſt eum frater eius Ioram. Sed iſtum occidit Iehu, regnauitque pro eo vſque ad quartam generationem. Quintum ab illo percuſſit Sellum, regnauitque pro eo. Sed & iſtum percuſſit Manahem, regnauitque pro eo. Filium quoque huius Phaceiam percuſſit Phacee filius Romeliæ, regnauitque pro eo. ſed & contra iſtum coniurauit* D *Ozee, percuſſitque eum & interfecit, regnauitque pro eo. Contra iſtum aſcendit Rex Aſſyriorum & tranſtulit Iſraël in Aſſyrios. Hæc decima fuit ſciſſura. Nam in Ieroboam prima, in Baaſa ſecunda, in Zambri tertia, in Amri quarta, in Iehu quinta, in Sellum ſexta, in Manahem ſeptima, in Phacee filio Romeliæ octaua, in Ozee nona, in rege Aſſyriorum, qui diuiſos à Deo & Dauid rege ſuo, diuiſit etiam loco, transferendo in Aſſyrios, rectè computatur decima.*

Tropol. Ieroboã primus ſchiſmaticus notat hæreticos, qui Eccleſiam ſua hæreſi diſcindũt: ac præſertim principes, qui vt regnum ſui regis orthodoxi inuadant, hæreſim inducunt, ac hæreticos in auxilium vocant, vti fecit Ieroboam (idem factum vidimus in Belgio) qui idcircò regnum perdidit, vti Deus hîc ei prædicendo comminatur. Hinc appoſitè, ait Angelomus: *Ieroboam Hebr. interpretatur diiudicans populum.*

Digitized by Google

Nam & hæretici diiudicare, populum videntur, cùm erroris ſui ſequacem faciunt. Tunc enim fit illud: *Tolle tibi decem ſciſſuras.* Sic & Rupertus lib.5.c.5. Eucher. Beda & alij.

Vers. 32. Porro vna tribvs, Iuda cum Beniamin ſibi aſſociata, remanebit ei] ſcilicet Salomoni, putà Roboam Salomonis filio & ſucceſſori.

Vers. 36. Vt remaneat lvcerna David servo meo] *Lucerna* vocatur Dauidis regis poſteritas, non qualiſcumque ſed regalis, ſplendida & glorioſa. Sicut enim lux ſolis ſe propagans, nouam in aëre ſpargit lucem, & ſicut candela vel lucerna vna accendit aliam, & hæc aliam & aliam; ſic pariter Dauid rex genuit Salomonem regem, & Salomon genuit Roboam regem, & ita de cæteris eius poſteris. *Lucerna* ergo appellatur hîc ſucceſſio regia poſterorum Dauidis, quæ erat quaſi lucerna, & quaſi reſiduum quoddam lucis, id eſt ſplendoris & gloriæ Dauidis refulgens in Ieruſalem. ita Caiet.

Vers. 38. Ædificabo tibi domvm fidelem] id eſt familiam regalem, continuam & ſtabilem, vt ſcilicet poſteri tui in regno decem tribuum continua ſerie ſuccedant. Mirum eſt, quòd Ieroboam & Principes ei ſimiles non credant hiſce Dei, qui prima eſt veritas, verbis & promiſſis; ſed contrariis modis per impietatem, fraudes & ſcelera conentur ſibi parare regni regiæq; ſobolis ſtabilitatem: quo fit, vt Deum contra ſe concitēt, itáque ab eo funditùs euertantur, vti contigit Ieroboam, omnibúſque regibus Iſraël eius ſucceſſoribus.

Vers. 39. Et affligam semen David svper hoc] id eſt, propter hoc, ſcilicet propter te, ſi mihi fueris fidelis. q. d. ſi mihi fideliter ſeruiens, te exaltabo, & poſteros Dauidis æmulos tuos humiliabo & deprimam.

Vervmtamen non cvnctis diebvs] Rabbini in Sederolam c. 15. hoc referunt ad regnum Aſa regis Iuda, qui valdè regnum Iuda euexit. Salianus & alij referunt ad Ezechiam; nam eius anno ſexto decem tribus abductæ ſunt in Aſſyriam, túncque deſiit regnum, & reges decem tribuum æmuli regum Iuda. Myſticè, hoc maximè impletum eſt à Meſſia, putà à Chriſto qui quaſi Dauidis filius rurſùm regnauit ſuper totum Iſraël, vniuerſúmque orbem, ab eóque colitur vt Deus, Meſſias, & rex regum. ita Caiet. Abul. Serarius & alij. Vnde à Chriſto in cælum aſcenſuro quærebant diſcipuli: *Domine ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſraël?* Act. 1.

Porrò Deus tam ſeriò Ieroboam inculcat veram ſui religionem & cultum, quia præuidebat eum ſchiſma facturum à Deo & templo propter regnum, cùm tamen Deus vellet per eum ſchiſma à Salomone in Dei cultu factum reſarcire. At cur Deus id præſciens nihilominùs eum regem conſtituit? Reſp. vt puniret populum, eique impio ſimilem, ſcilicet impium, daret regem, æquè ac iam antè eidem dederat impiū Saulem, ait Rupert. & ex eo Salianus. Populus enim iam magna ex parte erat corruptus, tam regis imitatione, quàm propriâ malitiâ, ad quam eum pellexit otium, deliciæ, & rerum omnium abundantia. Volens ergo Deus caſtigare populum impium, dedit regem Ieroboam, qui populi cupidinibus & deſideriis ad idola colenda obſequeretur, itáque tot calamitatum, & tandem extremi excidij eidem fieret cauſa, iuxta illud Iob 34. 30. *Qui regnare facit hypocritam* (id eſt impium) *propter peccata populi.*

Volvit ergo Salomom (re intellecta, quòd ſcilicet Abias Ieroboamo detuliſſet regnum decem tribuum) interficere Ieroboam] quaſi regni ſui æmulum & inuaſorem. Addit Chald. Cant. 8. v. 12. eum quoque voluiſſe occidere Ahiam, eò quòd ipſi regnum detuliſſet, ideóque Ahiam pariter fugiſſe in Ægyptum: ſed de Ahia nil habet hîc Script. eſt tamen id probabile. Nam delicati ſunt reges, & quoſlibet etiam ſanctos, qui alios reges inducere ſatagunt, perſequuntur vt perduellionis reos, qui enim tangit regnum, tangit pupillam eorum. Verùm hæc magna, ait Dion. fuit Salomonis excæcatio, ambitio & impatientia, quaſi vellet & poſſet impedire propoſitum Dei de regni diuiſione. Vers. 40.

In libro verborvm (id eſt factorum vel geſtorum) Salomonis] putà in Diariis, Chronicis & Annalibus Salomonis. Vers. 41.

Dormivitqve (ſomno mortis) Salomon cvm patribvs svis] anno ætatis 60. aiunt Lyran. Abulen. &c. Narrant Zonaras & Cedrenus, eius ſepulchrum ſub Hadriano Imper. diſſiliiſſe ac concidiſſe, eámque rem motus & tumultus Iudaicos portendiſſe. Sic & Dio in Hadriano lib. 69. de Iudæorum deſertione tractans, ob quam omnes ferè ab eo interempti ſunt, & tota Iudæa deſolata: *Id eis*, inquit, *antequam bellum gereretur, fuerat denuntiatum ex eo quod monumentum Salomonis, quem illi ſumma reuerentia colunt, ſua ſponte diuiſum corruerat.* Vers. 43.

Figuram & formam Salomonis ex Cantic. 5. 10. *Dilectus meus candidus & rubicundus* &c. ita colligit Pineda lib. 6. c. 4. & ex eo Salianus. Salomon fuit colore candido & rubicundo, natura calida & humida, ſed paulò calidiore, cæſarie denſa; capillis aureſcentibus, & modicè criſpantibus, ſicut elatæ palmarum; oculi iuſtæ magnitudinis, implentes orbem ſuū, ſplendentes ac cæſij, leni placidóque intuitu; genæ efflorescentes atque hilares, ſicut lilia mixta roſis; labia eius tenuia & mollia, vt rubentia Syriæ lilia; os ipſum afflans ſuauis odoris halitum; manus delicatæ, molles, articulatæ, quaſi torno politæ; digiti longiores; deductiora brachia; pectus & thorax candida, velut pixis eburnea, moderatæ magnitudinis & formæ, crura illius quaſi columnæ marmoreæ, vel Pariæ candidiſſimæ; pedes ſicut baſes aureæ elaboratiſſimæ, mediocri magnitudine; inceſſus firmus & conſtans; ſtatura procera & erecta; vox ſuauiſſima: dignus qui ſpecioſum forma præ filiis hominum repræſentaret. Sed pleraque horum ſuperuenientes anni vitáque Salomoni ademerunt; ac præſertim effuſa libido atque morbi, mœrores & angores ob idololatriam illi à Deo in ſenio immiſſi: vnde Eccleſiaſt. c. 47. eius elogia hac flebili cataſtrophe Forma Salomonis.

Digitized by Google

threnóq; concludit: *Et inclinaſti femora tua mulieribus: poteſtatem habuiſti in corpore tuo, dediſti maculam in gloria tua, profanaſti ſemen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos, & incitari ſtultitiam tuam, vt faceres imperium bipartitum.* Vide ibi dicta.

Sub Salomone natus Homerus.

Sub annum regni Salomonis vigeſimum natus eſt Homerus poëta Græcorum ſapientiſſimus, quem paſſim imitatus & Latino verſu conſectatus eſt Virgilius Latinorum poëtarum princeps. Quare de Homeri natali loco certant ſeptem Græciæ vrbes, nimirum *Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Ius, Argus, Athenæ*: Imò Ietas, id eſt incolas inſulæ Io, Homero aram excitaſſe, eíque quaſi Deo ſacrificaſſe, teſtatur Gellius lib. 3. c. 11. Homero coæuus & ſuppar fuit Heſiodus. Ita decuit vt ſub Salomone Hebræorum, imò mortalium omnium, ſapientiſſimo, ſapientia apud Græcos naſceretur, indéque ad Latinos transferretur. ita ex Cyrillo lib. 7. contra Iulian. & aliis Salianus anno Salomonis vigeſimo, qui fuit ab excidio Troiæ annus 168. ante Romam conditam 160. tunc quoque regnabat in Latio ſextus rex Syluius, Æneæ Syluij filius, ac Dido condidit Carthaginem, ait Euſeb. in Chronico.

Denique Ioſephus lib. 8. cap. 3. hoc Salomoni epitaphium ponit: *Moritur Salomon regum omnium feliciſſimus, opulentiſſimus & prudentiſſimus, excepto peccato, ad quod à mulieribus* A *iam ſeneſcens pertractus eſt.* Iam ante proclamarat, totíque mundo concionatus erat Salomon: *Vanitas vanitatum & omnia vanitas*, & tamen vanitas vanáque ſpecies mulierum eum in ſenio dementauit, vanúmque reddidit, vt ſeipſum fecerit ſummum vanitatis ſpeculum. Euanuit enim eius ſapientia, euanuit eius ſanctitas, euanuit eius potentia, euanuit eius felicitas & gloria, euanuit denique ſanitas & vita præſens, vtinam non æterna. Quid eſt homo etiam ſapientiſſimus, ditiſſimus, potentiſſimus, ſi Deum deſerat, & à Deo deſeratur; vtique non eſt aliud quàm mancipium vanitatis, imago ſtultitiæ, præda mortis, ærumnarum abyſſus. O ſi Salomoni liceret ad vitam redire, qualem ageret pœnitentiam, qualem inſtitueret vitam, B quid mortalibus inclamaret! vtique illud S. Saluij à morte ad vitam reuocati apud Gregor. Turon. lib. 7. Hiſtor. c. 1. *Audite filij Adæ, & intelligite, quia nihil eſt quod cernitis in hoc mundo: ſed omnia vanitas. Omnia ergo vt vana contemnite, vt veram gloriam Dei mereamini adipiſci in cælo.* Vana ſunt ſceptra, vanæ tiaræ, vana Venus, vanæ opes, vana vina, vanus orbis vniuerſus. *O curas hominum, ò quantum eſt in rebus inane!* Nil verum, nil bonum, nil magnum, niſi æternum. Æterna cogitate, æterna ambite; vt Deus vos beet in æternum per omnia ſæculorum ſæcula. Amen.

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

POPVLVS à Roboam poſcit tributorum grauium Salomonis relaxationem: ille negat & duriora minatur: quare decem tribus eo relicto regem ſibi creant Ieroboam: parat contra eas bellum Roboam verſ. 21. ſed reuocat eum Deus per Semeiam prophetam. Mox verſ. 26. Ieroboam metuens ne populus veniens ad templum, rediret pariter ad Roboam, vitulos aureos quaſi idola erigit in Dan & Bethel.

1. VENIT autem Roboam in Sichem: illuc enim congregatus erat omnis Iſraël ad
conſtituendum eum regem. 2. At verò Ieroboam filius Nabat, cùm adhuc eſ-
ſet in Ægypto profugus à facie regis Salomonis, audita morte eius, reuerſus eſt de Ægy-
pto. 3. Miſerúntque & vocauerunt eum: venit ergo Ieroboam, & omnis multitudo
Iſraël, & locuti ſunt ad Roboam, dicentes: 4. Pater tuus duriſſimum iugum impoſuit
nobis: tu itaque nunc imminue paululum de imperio patris tui duriſſimo, & de iugo gra-
uiſſimo quod impoſuit nobis, & ſeruiemus tibi. 5. Qui ait eis: Ite vſque ad tertium diem,
& reuertimini ad me. Cúmque abiiſſet populus, 6. iniit conſilium rex Roboam cum
ſenioribus, qui aſſiſtebant coram Salomone patre eius cùm adhuc viueret, & ait: Quod
datis mihi conſilium, vt reſpondeam populo huic. 7. Qui dixerunt ei: Si hodie obe-
dieris populo huic, & ſeruieris, & petitioni eorum ceſſeris, locutúſque fueris ad eos ver-
ba lenia, erunt tibi ſerui cunctis diebus. 8. Qui dereliquit conſilium ſenum, quod de-
derant ei, & adhibuit adoleſcentes, qui nutriti fuerant cum eo, & aſſiſtebant illi, 9. dixit-
que ad eos: Quod mihi datis conſilium, vt reſpondeam populo huic, qui dixerunt mihi:
Leuius fac iugum quod impoſuit pater tuus ſuper nos? 10. Et dixerunt ei iuuenes qui

Digitized by Google

nutriti fuerant cum eo: Sic loquêris populo huic, qui locuti ſunt ad te, dicentes: Pater
tuus aggrauauit iugum noſtrum, tu releua nos. Sic loquêris ad eos: Minimus digitus
meus groſſior eſt dorſo patris mei. 11. Et nunc pater meus poſuit ſuper vos iugum
graue, ego autem addam ſuper iugum veſtrum: pater meus cecîdit vos flagellis, ego au-
tem cædam vos ſcorpionibus. 12. Venit ergo Ieroboam, & omnis populus ad Roboam
die tertia, ſicut locutus fuerat rex, dicens: Reuertimini ad me die tertia. 13. Reſpon-
dítque rex populo dura, derelicto conſilio ſeniorum, quod ei dederant, 14. & locutus
eſt eis ſecundùm conſilium iuuenum, dicens: Pater meus aggrauauit iugum veſtrum,
ego autem addam iugo veſtro: pater meus cecîdit vos flagellis, ego autem cædam vos
ſcorpionibus. 15. Et non acquieuit rex populo: quoniam auerſatus fuerat eum Domi-
nus, vt ſuſcitaret verbum ſuum, quod locutus fuerat in manu Ahiæ Silonitæ, ad Iero-
boam filium Nabat. 16. Videns itaque populus quòd noluiſſet eos audire rex, reſpon-
dit ei, dicens: Quæ nobis pars in Dauid? vel quæ hæreditas in filio Iſai? Vade in taber-
nacula tua Iſraël, nunc vide domum tuam Dauid. Et abiit Iſraël in tabernacula ſua. 17.
Super filios autem Iſraël, quicumque habitabant in ciuitatibus Iuda, regnauit Roboam.
18. Miſit ergo rex Roboam Aduram, qui erat ſuper tributa: & lapidauit eum omnis Iſ-
raël, & mortuus eſt. Porrò rex Roboam feſtinus aſcendit currum, & fugit in Ieruſalem:
19. receſsítque Iſraël à domo Dauid, vſque in præſentem diem. 20. Factum eſt au-
tem cùm audiſſet omnis Iſraël, quòd reuerſus eſſet Ieroboam, miſerunt, & vocauerunt
eum congregato cœtu, & conſtituerunt eum regem ſuper omnem Iſraël, nec ſecutus eſt
quiſquam domum Dauid præter tribum Iuda ſolam. 21. Venit autem Roboam Ieru-
ſalem, & congregauit vniuerſam domum Iuda, & tribum Beniamin, centum octoginta
millia electorum virorum bellatorum, vt pugnarent contra domum Iſraël, & reduce-
rent regnum Roboam filio Salomonis. 22. Factus eſt autem ſermo Domini ad Se-
meiam virum Dei, dicens: 23. Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Iuda,
& ad omnem domum Iuda, & Beniamin, & reliquos de populo dicens. 24. Hæc di-
cit Dominus: Non aſcendetis, neque bellabitis contra fratres veſtros filios Iſraël: re-
uertatur vir in domum ſuam, à me enim factum eſt verbum hoc. Audierunt ſermonem
Domini, & reuerſi ſunt de itinere, ſicut eis præceperat Dominus. 25. Ædificauit au-
tem Ieroboam Sichem in monte Ephraim, & habitauit ibi: & egreſſus inde ædificauit
Phanuel. 26. Dixítque Ieroboam in corde ſuo: Nunc reuertetur regnum ad domum
Dauid, 27. ſi aſcenderit populus iſte vt faciat ſacrificia in domo Domini in Ieruſalem:
& conuertetur cor populi huius ad Dominum ſuum Roboam regem Iuda, interficiént-
que me, & reuertentur ad eum. 28. Et excogitato conſilio fecit duos vitulos aureos, &
dixit eis: Nolite vltrà aſcendere in Ieruſalem: Ecce dij tui Iſraël, qui te eduxerunt de
Terra Ægypti. 29. Poſuitque vnum in Bethel, & alterum in Dan: 30. & factum eſt
verbum hoc in peccatum: ibat enim populus ad adorandum vitulum vſque in Dan. 31.
Et fecit fana in excelſis, & ſacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Leui.
32. Conſtituítque diem ſolemnem in menſe octauo, quintadecima die menſis, in ſimi-
litudinem ſolemnitatis, quæ celebrabatur in Iuda. Et aſcendens altare, ſimiliter fecit in
Bethel, vt immolaret vitulis, quos fabricatus fuerat: conſtituítque in Bethel ſacerdotes
excelſorum, quæ fecerat. 33. Et aſcendit ſuper altare quod extruxerat in Bethel, quin-
tadecima die menſis octaui, quem finxerat de corde ſuo: & fecit ſolemnitatem filiis Iſ-
raël, & aſcendit ſuper altare, vt adoleret incenſum.

VERS. 1. VENIT AVTEM ROBOAM IN SICHEM] *Sichem* enim erat locus Patriarcharum incolatu & ſepultura celebris & quaſi ſacer; vnde illic conuentum egit Ioſue c. vlt. 1. Abimelech Iudic. c. 9. 1. Igitur hîc Iſraëlitæ comitia regni celebrant in Sichem, vt ibidem Roboam ſibi regem creent.

VERS. 4. PATER TVVS DVRISSIMVM IVGVM IMPOSVIT NOBIS] Salomon enim ad ſuam & mille vxorum ſuarum magnificentiam in veſtitu, menſa, famulis, equis & curribus ſuſtentandam, immania populo tributa impoſuerat, à quibus ex parte liberari hîc iure ſuo poſtulat populus.

A

VERS. 7. SI HODIE OBEDIERIS POPVLO, &c. LOCVTVSQVE FVERIS AD EOS VERBA LENIA, ERVNT TIBI SERVI CVNCTIS DIEBVS] Prudentiſſimum fuit hoc ſenum conſilium quia vtiliſſimum, tum ad tollendam populi exacerbationem contra Salomonem & Roboam, tum ad oppreſſionem eius ſubleuandam. Nimia enim tributa exugunt ſubditorum opes, ſpiritum & ſanguinem, ac ſubinde vitam: quare iis eorúmque tributis & ſeruitiis priuarit ſe rex, dum eos iiſdem opprimit. Commoditas enim ſubditorum, eſt bonum & commoditas Principum; quare lenitas & clementia eſt ſumma dos prin-

A cipum, qua ſubditos ſibi conciliant, vt regi ſe ſinant, & ad omnia principis ſui iuſſa exequenda faciles ſe præbeant. Prudentia politica ergo dictat, vt à lenitate auſpiceris regnum, ac lenitate tibi ſubditos deuincias; poſteà iam tibi deuinctis onera neceſſaria facilè impones. Notum eſt illud Lucani:

Nil pudet aſſuetos ſceptris: mitiſſima ſors eſt
Regnorum ſub rege nouo.

Longum enim imperium robur ſibi comparauit & auctoritatem, æquè ac audaciam quidlibet imperandi: recens verò ſenſim lenitate hæc tria ſibi comparare debet.

Audi S. Hieron. epiſt. 62. Epiſcopi cuiuſdam clementiam in ſubditos celebrantem: *Amari*, inquit, *parens & Epiſcopus debet, non timeri. Antiqua ſententia eſt: Quem metuit quis, odit; quem odit, periiſſe cupit. Vnde & in noſtris literis, cùm initia paruulorum in timore conſiſtant; perfecta di-* B *lectio foras mittit timorem. Non quæris monachos tibi eſſe ſubiectos, & ideò magis ſubiectos habes. Tu offers oſculum, illi colla ſubmittunt; exhibes militem, & ducem impetras: quaſi vnus in pluribus es, vt ſis vnus ex pluribus. Citò indignatur libertas, ſi opprimitur. Nemo plus impetrat à libero, quam qui ſeruire non cogit. Nouimus canones Eccleſiaſticos, non ignoramus ordines ſingulorum, & lectione & quotidianis exemplis multa didicimus, multa vſque ad hanc ætatem experti ſumus. Qui ſcorpionibus cadit, & lumbis patris habere ſe putat digitos craſſiores, citò regnum manſueti Dauid diſſipat. Certè Romanus populus, ne in rege quidem ſuperbiam tulit. Dux illi Iſraelitici exercitus, qui decem plagis afflixerat Ægyptum, & ad cuius imperium* C *cælum, & terra & maria ſeruiebant, inter cunctos homines, quos tunc terra generauit, manſuetiſſimus prædicatur; & ideò per quadraginta annos obtinuit principatum, quia poteſtatis ſuperbiam lenitate & manſuetudine temperabat. Lapidabatur à populo, & pro lapidantibus rogabat, quia potiùs deleri ipſe vult de libro Dei, ne commiſſus ſibi grex pereat: cupiebat enim illum imitari paſtorem, quem ſciebat etiam errãtes oues ſuis humeris portaturum. Paſtor, inquit, bonus ponit animam ſuam pro ouibus ſuis.*

Vers. 8. Qvi dereliqvit consilivm senvm, et adhibvit adolescentes qvi nvtriti fverant cvm eo] Vide hîc ſtultitiam & faſtum Roboam, qui maturo ſenum conſilio ſpreto, ſequitur iuuenilem & ſtolidam adoleſcentum ſententiam, ideóque ſubditos offendit, auertit, & ad Ieroboam ſibi regem D creandum adegit. Vide ergo hîc vanitatem à Salomone prædictam, in ipſomet impletam; quam deſcribit Eccleſ. cap. 2. v. 18. dicens: *Rurſus deteſtatus ſum omnem induſtriam meam, qua ſub ſole ſtudioſiſſimè laboraui, habiturus heredem poſt me, quem ignoro vtrum ſapiens an ſtultus futurus ſit, & dominabitur in laboribus meis, quibus deſudaui & ſollicitus fui: & eſt quidquam tam vanum?*

Audi Spartianum in Seuero: *Reputanti mihi, Diocletiane Auguſte, neminem propè magnorum virorum optimum & vtilem filium reliquiſſe, ſatis claret. Denique aut ſine liberis viri interierunt, aut tales habuerunt plerique, vt melius fuerit de rebus humanis ſine poſteritate decedere.*

Hebræorum eſt gnome; ſicut bona ſunt quatuor, ſcilicet opes, ſcientia, ſenum conſilium, animus demiſſus; ſic ex aduerſo quatuor ſunt mala eis cõtraria, ſcilicet paupertas, ignorantia, iuuenile conſilium, & animus ſuperbus, quæ Rempub. æquè ac priuatum quemque euertunt; vti Romanum imperium euerſum eſt per iuuenes imprudentes & arrogantes. Hinc in porticu tabernæ meritoriæ, in qua olim alebantur veterani & emeriti milites, olim hæc carmina litteris aureis deſcripta erant:

Roma vetus, veteres dum te rexêre Quirites,
Nec bonus immunis, nec malus vllus erat.
Defunctis patribus ſucceſſit praua iuuentus,
Cuius conſilio præcipitata ruis.

Vide Ciceronem lib. de Senectute, Plutarchum in Nicia, & Thucydidem lib. 6. Hac de cauſa Auguſtus Cæſar, teſte Suetonio, conſiliarios habuit graues & ſenes, Agrippam & Mecœnatem, quorum conſiliis tanta & tam præclara geſſit: vnde iis mortuis in infamiam ob filiæ libidines prolapſus ingemuit, dictitans ſibi hanc infelicitatem non fuiſſe obuenturam, ſi Agrippa & Mecœnas vixiſſent. *Conſilia iuuenum fugienda.*

Crœſus Lydorum rex nimia felicitate ebrius, *Exempla.* Solonis ſenis ſapientiſſimi monita negligens, ac iuuenibus ipſius potentiæ adulantibus aures præbens, dum Cyri imperium perdere conatur, ſuum perdidit. Itaque ſublatus in pyram, vt illic viuus cremaretur, inclamato Solonis nomine, & re tota detecta, ſingularem victoris Cyri clementiam expertus eſt, vti refert Herodotus lib. 1.

Si Xerxes patrui ſui ſenis Artabani prudentia conſilia, quàm iuueniles Mardonij adulationes audire maluiſſet, vtique Græcos bello tot centenorum millium non laceſſiuiſſet, nec è Græcia ſumma cum infamia fugere coactus fuiſſet, teſte Herodoto lib. 7.

Dionyſius Siciliæ Tyrannus ſi Platonis ſenis ſapientiſſimi conſiliis obtemperaſſet, acceptum à patre imperium liberis ſuis firmius reliquiſſet; at quia ipſi iuuenum adulationes antepoſuit, regno deiectus, compulſus eſt fieri Ludimagiſter.

Feliciter imperaſſet Nero, ſi ſenis Senecæ & Burrhi conſiliis perpetuò vt cœperat, paruiſſet. At dum eis primò reiectis, deinde interfectis, iuuenis iuuenum adulantium voces ſequitur, ſibi accelerauit exitium, & perpetuam apud poſteros ob tot flagitia & dedecora infamiam peperit. ita Sueton. in eius vita.

Quocircà ſapienter Corn. Tacitus: *Adulatio*, inquit, *perpetuum malum principum, quorum opes ſæpiùs aſſentatio quàm hoſtis euertit.* Et reges abundant omnibus rebus in aula, exceptâ veritate. Quid Neronem caſtiſſimè educatum crudelem fecit? Adulatio. Quid Cæſarem contra patriam rebellare fecit? Adulatio. Quid Roboam tyrannum reddidit? Adulatio. In aula igitur vnus Clytus præferendus ſexcentis Ariſtippis. Verè Ouidius:

Agmen adulantum media procedit in aula.

Minimvs (Hebr. קטני *katanni*, id eſt, paruus, ſiue minimus, ſcilicet) digitvs mevs groſsior est dorso patris mei] Eſt Ada- Vers. 10.

gium, q. d. Ego multò ſum fortior & excellentior patre meo: Ego maiorem habeo maieſtatem & magnificentiam præ illa quam habuit pater: quare maiora vobis imponam tributa & onera, quàm impoſuerit pater meus Salomon. Vnde Chald. vertit; *Debilitas mea fortior eſt robore patris mei.* Septuag. *paruitas mea groſsior eſt dorſo patris mei*; Vatab. *Exiguum meum, craſsius erit lumbis patris mei.* Ecce vt faſtus Roboam faciat ſtolidum & ſtultum.

Vers. 14. Ego cædam vos scorpionibvs] id eſt *flagris aculeatis*, vt vertit Vatab. Vox hæc dignior eſt carnifice, quàm rege.

Vers. 16. Qvæ nobis pars in David? vel qvæ hæreditas in filio Isai] q. d. Quæ nobis eſt communio, quæ ſocietas, quæ ſpes & vtilitas in Dauidis ſtirpe, putà in Roboam, vt eum nobis regem creemus? q. d. Nulla: non ergo illum regem nobis conſtituamus. Contemptim Dauidem vocant *filium Iſai*, ſiue Ieſſe. q. d. Dauid fuit vir plebeius & pauper, vtpote filius Ieſſe ciuis noſtri: nos eum eueximus in Regem, vt nos protegeret: iam autem Roboam eius nepos ob Dauidis nomen inſoleſcens, nos non protegit, ſed laniat & diripit. Cur eum igitur nobis regem ſtatuamus, eò quòd ſit è familia Dauidis cùm recenter illa à nobis ad regnum ſit promota. Deprimamus ergo eum cum ſua familia, ac redigamus in ordinem, & ad ſtatum priſtinum vitæ plebeiæ reducamus, atque ex alia familia modeſtiorem & benigniorem nobis regem eligamus.

Nvnc vide domvm tvam David] Chald. *Nunc regna ſuper viros domus tua Dauid*; Septuag. *nunc paſce* (id eſt rege) *domum tuam Dauid*, q. d. Tu ô Roboam fili Dauidis rege tuos contribules, putà tribum Iuda; nos decem tribus de alio clementiore nobis prouidebimus.

Vers. 19. Recessitqve Israel a domo David] pro Roboam creans ſibi regem Ieroboam.

Quæres, an decem tribus licitè fecerint ſchiſma, ſéque ſepararint à Roboam, qui erat legitimus regni heres & Salomonis ſucceſſor? Reſp. Abul. id licitè eos feciſſe: quia ipſi, inquit, liberi erant: Roboam verò volebat eos in ſeruitutem redigere: poterant ergo ab eo recedere: populus enim vel reſpubl. regem creans illi dat imperium & ius regendi. Ergo illa id ipſum ei poteſt auferre vel minuere, ſi is eo abutatur in populi perniciem: populus enim non abſolutè, ſed certis conditionibus ſe principi regendum tradit, quas ſi princeps non ſeruat, poteſt eum abdicare. Hæc Abul. de quibus alibi dicendum. Veriùs dicas id factum eſſe ex voluntate & decreto Dei, vt patet v. 24.

Præclarè monet Principem Corn. Tacitus lib. 4. Annal. *Dura*, inquit, *vectigalia populo non imponant: nimia enim in exigendo tributo ſeueritas, & nimium ipſum tributum impoſitum mouet ſubditos frequenter ad ſeditionem.*

Vers. 20. Præter tribvm Ivda solam] Adde, & Beniamin: hæc enim vnita cum Iuda vnum cum eo conſtituit regnum.

Vers. 26. Dixitqve Ieroboam in corde svo:

A Nvnc revertetvr regnvm ad domvm David]

Si ascenderit popvlvs iste vt faciat sacrificia in domo Domini in Ierusalem] Timuit Ieroboam, ne populus vadens Ieruſalem ad templum, rediret pariter ad regem Roboam regnantem in Ieruſalem, diceretque: Volumus adhærere Ieroſolymæ & templo: ergo & regi eius Roboam: hinc iuſſit ne quis adiret Ieruſalem & templum, ſed vt in Dan & Bethel vitulis à ſe erectis omnes ſacrificarent. Videbatur hoc eius conſilium politicè prudens, & ad regnum ſuum ſtatúmque politicum tuendum ſalutare: ſed reuerà fuit imprudens & pernicioſum, ſtatúmque & regnum eius prorsùs labefactauit & euertit. Hoc enim ei comminatus erat Deus, *in cuius* Vers. 27.
B *manu ſunt omnium iura regnorum*; & ita contigit: nam quia Ieroboam ad ſchiſma regni ſui tuendum, fecit ſchiſma pariter in religione & fide; idcircò *deleta eſt* vniuerſa eius *domus* & familia *de ſuperficie terræ*, vt dicitur c. 13. Regnauit enim ipſe 22. annis dumtaxat cum multis doloribus & incommodis ſucceſſit ei filius Nadab, qui vix per biennium regnauit, & à ſeruo ſuo Baaſa regno & vitâ priuatus eſt, qui mox omnem familiam Ieroboam adeò extinxit, vt ne vnus quidem ex ea fuerit ſuperſtes, vti iam antè idipſum ei per Ahiam Prophetam Deus comminatus fuerat: quæ omnia patent 3. Reg. 15. v. 25. & ſeq. fuit ergo ipſe ſtolidus æquè ac impius, quòd Deo promittenti ſtabilitatem regni in poſteris ſuis ſi ſibi ſoli ſeruiret, non crediderit,
C Eſto enim populus eius iuiſſet in Ieruſalem adoratum Deum in templo tamen Deus populum ipſi ſubiectum & obedientem feciſſet, impediuiſsétque ne ad Roboam rediret: hoc enim expreſsè ei promiſerat; ac mille modos id præſtandi in mente & manu habebat. Talia ferè ſunt conſilia politicorum & Machiauelliſtarum (quorum iſte Ieroboam clariſſimum eſt exemplar (qui religionem faciunt ſeruire politiæ, & talem fidem & religionem amplectuntur, qualem regno vel obtinendo, vel retinendo, vel augendo, aliiſque ſcopis ſibi propoſitis putant aptiorem. Etſi enim eorum conſilia initio videantur ſpecioſa & vtilia, tamen plerumque ſucceſſu temporis maximis difficultatibus principes inuoluunt, & eis perniciem afferunt ita diſponente diuinâ prouidentiâ, quæ
D omnibus hominum conſiliis dominatur. Audiant ipſi Nazianz. in laudem S. Athanaſ. Orat. 21. *Conſtantius Imper.* inquit, *de tribus in morte doluit; primò, quòd propinquis ſuis necem intuliſſet; ſecundò, quòd Iulianum Apoſtatam Imperatorem nominaſſet, tertiò, quòd nouis fidei dogmatibus ſtuduiſſet, ſimúlque cum his vocibus è vita diſceſſit. Princeps enim religionem roborando, ab ea quoque roboratur.* Ieroboam in ſchiſmate ſecuti ſunt Donatiſtæ, de quibus S. Auguſt. Epiſt. 171. *Donatiſta*, ait, *Epiſcopum contra Epiſcopum ordinauerunt, altare contra altare erexerunt*, idque *in ciuitate Carthaginenſi, in capite Africa*, ſicut Ieroboam erexit altare contra altare.

Denique veram religionem, Deíque cultum & pietatem regni & Reipubl. eſſe fundamentum

Digitized by Google

tum docet S. Auguſt. lib. 1. de Ciuit. & ſeq. S. Ambroſ. de fide ad Gratian. S. Cyrillus ad Reginas, quin & Philoſophi. Audi Platonem lib. 4. de Legibus: *Ante omnia Deum inuocemus, vt ciuitatem noſtram ſtabiliamus, obſecremúſque vt nos exaudiat, & nobis propitius ſit atque benignus, ad nos veniat & leges ipſe nos doceat, noſtrámque ciuitatem adornet.* Et Mercurium Triſmegiſtum apud Rhodig. lib. 9. c. 19. *Eſt hominis menſura ante omnes religio, quam ſequitur bonitas: ea demum tunc videtur eſſe perfecta, ſi etiam cupiditatem omnium alienarum rerum deſpectui habeat virtute munita. Vnuſquiſque pietate, religione, prudentia, cultu & veneratione Dei clareſcit, quaſi oculis vera ratione perſpecta, & fiducia credulitatis ſuæ eatenus inter homines præſtans, quatenus aſtra reliqua ſol luminis maieſtate agnoſcitur præcellere.* Pythagoræ ſententia eſt, accedendo ad Deum effici vnumquemque optimum. Xenophon lib. 8. Pediæ Cyri, Cambyſen filio ſuo Cyro ad Aſtyagen auũm proficiſcenti, ita loquentem facit: *Hoc vnum præcipuè commendo, idque tamquam pretioſum theſaurum à patre donatum in tua memoria perpetuò recondi cupio: Dei eſto amicus, in eumdem pius, nihilque aggrediaris niſi Dei numine implorato. Imbecilla enim eſt & hebes mortalium natura, nil Dei ſapientiam latet, omnia ex ſententia iis cedunt, quibus illa præſto eſt.* Quæ paterna admonitio tam altè filij animo inſedit, vt non abſque admiratione paſſim lectoribus inculcet Xenophon, qua pietate Cyrus deos coluerit, & quo ſtudio ac diligentia operam dederit, vt eos votis, precibus, ſacrificiis placaret. Cicero Orat. de Aruſpicum reſp. *Quàm inquit volumus, licet P. C. ipſi nos amemus, tamen nec numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipſo huius gentis ac terræ domeſtico natiuóque ſenſu Italos ipſos ac Latinos, ſed pietate ac religione, atque hac ſapientia, quòd deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perſpeximus, omnes gentes natiónéſque ſuperauimus.* Valerius Maximus lib. 1. c. 1. *Omnia*, ait, *poſt religionem ponenda ſemper noſtra ciuitas duxit, etiam in quibus ſumma maieſtatis conſpici decus voluit, quapropter non dubitarunt ſacris imperia ſeruire: ita ſe humanarum rerum futura regimen exiſtimantia, ſi diuinæ potentiæ benè atque conſtanter fuiſſent famulata.* Et eodem in loco: *Non mirum igitur, ſi pro eius imperio augendo cuſtodiendóque pertinax deorum indulgẽtia ſemper excubuit, quod tam ſcrupuloſâ curâ paruula quoq; momenta religionis examinare videtur, quia nunquam remotos ab exactiſſimo cultu ceremoniarum oculos habuiſſe noſtra ciuitas exiſtimanda eſt.*

Porrò omnia præcepta regibus danda his duobus concluduntur: Memento quòd es homo: memento quòd eſt Deus, iudex & vindex. Prius ad refrænandam eorum potentiam, poſterius ad voluntatem pertinet.

Vers. 28. Fecit dvos vitvlos avreos] fecit Ieroboã vitulos potiùs quàm arietes vel equos, quia vitulum aureum patres Iudæorum conflarant & adorarant in deſerto, idque ad ſimilitudinem Apis, quam ſpecie vituli vel bouis coluerant in Ægypto, Exodi 32.4. Vide ibi dicta.

A Vnde contra hos vitulos detonat Oſee, cæteríque prophetæ. Hinc etiam iiſdem verbis hîc vtitur Ieroboam, quibus vſi erant maiores eius Exodi 32. dicendo: *Hi ſunt Dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* De his multa dixi in Oſee & prophetis. Rursùm Ieroboam fugiens Salomonem iuit in Ægyptum ad Seſac regem, ibique vidit coli (& fortè ipſe ad conciliandam ſibi gratiam Seſac, coluit) Apin ſpecie vituli: vnde mortuo Salomone rediens in Iudæam, faciénſque ſchiſma à Iuda & Ieruſalem, erexit vitulos aureos quos viderat coli in Ægypto, vt Ægyptiorum auxiliis fretus reſiſteret Roboamo & Iudæis.

Posvitqve vnvm in Bethel, et alte- Vers. 29.
rvm in Dan] quaſi in duobus regni ſui li-
B mitibus: Bethel enim erat limes Iſraëlis ad Meridiem, Dan verò ad Auſtrum. Rursùm, Bethel erat locus celebris, & ſacer ob viſionem Dei in ſcala exhibitam Iacobo Patriarchæ, Geneſ. 32. indéque dicta eſt *Bethel*, id eſt, *domus Dei*; ſed Ieroboam ex *Bethel*, id eſt, *domo Dei*, fecit *Bethauen*, id eſt, *domum iniquitatis* & idoli, vt ait Oſee. Bethel nunc ponitur in tribu Benjamin, nunc in tribu Ephraim, vnde multi putant duas fuiſſe Betheles, atque hîc intelligi eam, quæ eſt in Ephraim: huius enim Rex erat Ieroboam. Alij tamen cum Adrichomio vnam eandémque cenſent fuiſſe Bethel, quæ nunc Benjamin, nunc Ephraim attribuitur, eò quòd ſita eſſet in confinio vtriuſque tribus, aut quòd hæc vna ex Benjamin adhæſerit Ieroboam, permiſeritque apud
C ſe collocari hoc idolum vituli.

Et factvm est verbvm hoc (id eſt, res Vers. 30.
hæc, eſt Metonymia) in peccatvm] q. d. occaſione horum vitulorum Ieroboam totus Iſrael lapſus eſt in idololatriam, illóſque vt deos ſuos adorauit. Quare grauiſſimè peccauit Ieroboam peccato non tantùm idololatriæ, ſed & ſcandali, quia cauſa fuit, cur totus Iſraël deinceps vſque ad ſui excidium, vitulos hos quaſi idola & deos ſuos coluerit per annos 256. quibus nouemdecim reges Ieroboam ſecuti eius vitulos coluerunt.

Et fecit fana (vitulorum & idolorum Vers. 31.
delubra, non ſacra, ſed profana & ſacrilega) in excelſis] montibus & collibus, in quibus
D idololatræ ſolebant idola ſua collocare & adorare.

Et sacerdotes de extremis popvli] q. d. Non ex tribu Leui, vti ſtatuerat Deus, ſed ex qualibet alia viliſſimos homines conſtituit ſacerdotes ſuorum vitulorum & idolorum. ita profanantes religionem, profanant cætera omnia. Sed id decebat viliſſimos vitulos, vt viliſſimos haberent ſacerdotes. Fuit ergo hoc iuſtum Dei iudicium. ſic & hæretici hoc æuo miniſtros ſuæ hæreſis incipientis conſtituerunt cerdones, ſutores, apoſtatas, & quiſquilias hominum. Dignum tali patella operculum.

Sanè Ariſtot. ex mero lumine naturæ & philoſophiæ lib. 7. Politic. c. 9. præcipit, vt homines viles non conſtituantur ſacerdotes, propter honorem qui religioni & maieſtati diuinæ debetur.

Digitized by Google

Vide ergo vnum eumdémque vtrobique ſpiritum diaboli, qui quia contemptor ſacrorum, ea omnia ad vilitatem traducit, vt irrideat & omnibus irridenda proponat, vtque eos ſenſim deducat ad atheiſmum, vt nihil credant, negéntque animæ immortalitatem, gehennam, & omne numen, vti hoc æuo multos hæreticos fieri videmus atheos, vt ſapienter aduertit & annotauit Card. Hoſius.

Audi Tertul lib. de Præſcript. aduerſùs hæreticos c.41. *Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconſtantes, nunc neophytos conlocant, nunc ſæculo obſtrictos, nunc apoſtatas noſtros, vt gloria eos obligent, quia veritate non poſſunt. Nuſquam facilius proficitur, quàm in caſtris rebellium, vbi ipſum eſſe illic, promoueri eſt. Itaque alius hodie Epiſcopus, cras alius: hodie Diaconus, qui cras lector: hodie presbyter, qui cras laicus: nam & laicis ſacerdotalia munera iniungunt.*

VERS. 32. CONSTITVITQVE DIEM SOLEMNEM IN MENSE OCTAVO, QVINTADECIMA DIE MENSIS, IN SIMILITVDINEM SOLEMNITATIS QVÆ CELEBRABATVR IN IVDA] ſcilicet feſti Tabernaculorum, quod Iudæi ex Dei decreto celebrabant die 15. menſis ſeptimi; ſed Ieroboam ex proprio cerebro illud tranſtulit in diem 15. menſis octaui, ne videretur Iudæos ſequi, ſed ipſe eſſe auctor noui feſti æquè ac nouæ religionis & nouorum deorum, ſed ridiculorum, ſcilicet vitulorum. Quid enim ſtolidius vitulo? vtique non aliud, nec alius quàm is, qui vitulos irrationales vt rationales habet, ac eis rationem, prouidentiam & diuinitatem attribuit.

VERS. 33. ET ASCENDIT SVPER ALTARE VT ADOLERET INCENSVM] Vide hîc vt Ieroboam ex vno peccato ſchiſmatis, labatur in profundum ſcelerum. Arrogat enim hîc ſibi non tantùm regnum, ſed & pontificatum, ſeſéque facit pontificem & caput Eccleſiæ. Nam vt pontifex, adolet incenſum, feſta inſtituit, ſacerdotes conſecrat, fana ædificat. ita Ioſephus. Quare in Ieroboam rectè torqueas illud Syneſij Epiſcopi Epiſt. 101. ad Pylæmenem: *Alia ratione in foro verò diteſcere non licet niſi cuncta & diuina & humana iura confundas, & pro ingenuo veterator euadas.*

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PROPHETA altari Ieroboam ſciſſionem & extidium per Ioſiam regem intentat. Iubet eum capi Ieroboam, ſed manus ipſius exareſcit, quam illi veniam precanti reſtituit propheta, qui contra iuſſum Dei comedens cum alio propheta in Bethel, rediens domum à leone occiditur.

1. ET ecce vir Dei venit de Iuda in ſermone Domini in Bethel, Ieroboam ſtante
ſuper altare, & thus iaciente. 2. Et exclamauit contra altare in ſermone Do-
mini, & ait: Altare, altare, hæc dicit Dominus: Ecce filius naſcetur domui Dauid, Io-
ſias nomine, & immolabit ſuper te ſacerdotes excelſorum, qui nunc in te thura ſuccen-
dunt, & oſſa hominum ſuper te incendet. 3. Deditque in illa die ſignum, dicens: Hoc
erit ſignum quod locutus eſt Dominus: Ecce altare ſcindetur, & effundetur cinis qui in
eo eſt. 4. Cúmque audiſſet rex ſermonem hominis Dei, quem inclamauerat contra
altare in Bethel, extendit manum ſuam de altari, dicens: Apprehendite eum. Et exaruit
manus eius, quam extenderat contra eum, nec valuit retrahere eam ad ſe. 5. Altare
quoque ſciſſum eſt, & effuſus eſt cinis de altari, iuxta ſignum quod prædixerat vir Dei
in ſermone Domini. 6. Et ait rex ad virum Dei: Deprecare faciem Domini Dei tui,
& ora pro me, vt reſtituatur manus mea mihi. Orauítque vir Dei faciem Domini, & re-
uerſa eſt manus regis ad eum, & facta eſt ſicut priùs fuerat. 7. Locutus eſt autem rex
ad virum Dei: Veni mecum domum vt prandeas, & dabo tibi munera. 8. Reſponditque
que vir Dei ad regem: Si dederis mihi mediam partem domus tuæ, non veniam tecum,
nec comedam panem, neque bibam aquam in loco iſto: 9. ſic enim mandatum eſt mihi
in ſermone Domini præcipientis: Non comedes panem, neque bibes aquam, nec reuer-
têris per viam qua veniſti. 10. Abiit ergo per aliam viam, & non eſt reuerſus per iter,
quo venerat in Bethel. 11. Prophetes autem quidam ſenex habitabat in Bethel, ad
quem venerunt filij ſui, & narrauerunt ei omnia opera, quæ fecerat vir Dei illa die in
Bethel: & verba quæ locutus fuerat ad regem, narrauerunt patri ſuo. 12. Et dixit eis
pater eorum: Per quam viam abiit? Oſtenderunt ei filij ſui viam, per quam abierat vir
Dei, qui venerat de Iuda. 13. Et ait filiis ſuis: Sternite mihi aſinum. Qui cùm ſtrauiſ-
ſent, aſcendit, 14. & abiit poſt virum Dei, & inuenit eum ſedentem ſubtus terebin-
thum: & ait illi: Tu ne es vir Dei qui veniſti de Iuda? Reſpondit ille: Ego ſum. 15.

Digitized by Google

Dixítque ad eum: Veni mecum domum, vt comedas panem. 16. Qui ait: Non poſ-
ſum reuerti, neque venire tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco
iſto: 17. quia locutus eſt Dominus ad me in ſermone Domini, dicens: Non comedes
panem & non bibes aquam ibi, nec reuerteris per viam qua ieris. 18. Qui ait illi: Et
ego propheta ſum ſimilis tui: & Angelus locutus eſt mihi in ſermone Domini, dicens:
Reduc eum tecum in domum tuam, vt comedat panem, & bibat aquam. Fefellit eum,
19. & reduxit ſecum: comedit ergo panem in domo eius, & bibit aquam. 20. Cúm-
que ſederent ad menſam, factus eſt ſermo Domini ad prophetam, qui reduxerat eum.
21. Et exclamauit ad virum Dei, qui venerat de Iuda, dicens: Hæc dicit Dominus:
Quia non obediens fuiſti ori Domini, & non cuſtodiſti mandatum quod præcepit tibi
Dominus Deus tuus, 22. & reuerſus es, & comediſti panem, & bibiſti aquam, in loco
in quo præcepit tibi ne comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadauer
tuum in ſepulchrum patrum tuorum. 23. Cúmque comediſſet & bibiſſet, ſtrauit aſinum
ſuum prophetæ, quem reduxerat. 24. Qui cùm abiiſſet, inuenit eum leo in via, & oc-
cidit: & erat cadauer eius proiectum in itinere: aſinus autem ſtabat iuxta illum, & leo
ſtabat iuxta cadauer. 25. Et ecce, viri tranſeuntes viderunt cadauer proiectum in via,
& leonem ſtantem iuxta cadauer. Et venerunt & diuulgauerunt in ciuitate, in qua pro-
phetes ille ſenex habitabat. 26. Quod cùm audiſſet propheta ille, qui reduxerat eum
de via, ait: Vir Dei eſt, qui inobediens fuit ori Domini, & tradidit eum Dominus leoni,
& confregit eum, & occidit iuxta verbum Domini, quod locutus eſt ei. 27. Dixitque
ad filios ſuos: Sternite mihi aſinum. Qui cùm ſtrauiſſent, 28. & ille abiiſſet, inuenit
cadauer eius proiectum in via, & aſinum & leonem ſtantes iuxta cadauer: non comedit
leo de cadauere, nec læſit aſinum. 29. Tulit ergo prophetes cadauer viri Dei, & po-
ſuit illud ſuper aſinum, & reuerſus intulit in ciuitatem prophetæ ſenis vt plangeret eum.
30. Et poſuit cadauer eius in ſepulchro ſuo, & planxerunt eum: Heu, heu mi frater.
31. Cúmque planxiſſent eum, dixit ad filios ſuos: Cùm mortuus fuero, ſepelite me in
ſepulchro, in quo vir Dei ſepultus eſt: iuxta oſſa eius ponite oſſa mea. 32. Profectò
enim veniet ſermo, quem prædixit in ſermone Domini contra altare quod eſt in Be-
thel, & contra omnia fana excelſorum, quæ ſunt in vrbibus Samariæ. 33. Poſt verba
hæc non eſt reuerſus Ieroboam de via ſua peſſima, ſed è contrariò fecit de nouiſſimis po-
puli ſacerdotes excelſorum: quicumque volebat, implebat manum ſuam, & fiebat ſa-
cerdos excelſorum. 34. Et propter hanc cauſam peccauit domus Ieroboam, & euerſa
eſt, & deleta de ſuperficie terræ.

Vers. 1. ET ECCE VIR DEI (Propheta à Deo miſſus ad naſcentem idololatriam Ieroboam caſtigandam & comprimendam) VENIT DE IVDA (ex Iudæa) IN SERMONE (inſtinctu & iuſſu) DOMINI IN BETHEL] Propheta hic à Ioſepho *Iadon* vocatur, à S. Hieron. 2. Paral. 10. *Iado*, ab Hugone, Lyran. Dion. Serario, & Sanchez, *Addo*, qui 2. Paral. 9. 29. dicitur ſcripſiſſe geſta Salomonis in viſione, quam habuit contra Ieroboam. Verùm cùm noſter hic Propheta ſtatim à viſione & prophetia ſua contra Ieroboam occiſus ſit à leone, non videtur habuiſſe tempus & vitam ad ſcribenda geſta Salomonis, vti habuit Addo, qui inſuper ſcripſit geſta Abiæ filij & ſucceſſoris Roboam, vt patet 2. Paral. 13. 22. quare non potuit eſſe is de quo hoc cap. vtpote qui initio regni Roboam occiſus eſt. Addit S. Hieron. & Gloſſa in cap. 1. Zachar. v. 1. Addo hunc fuiſſe auum Zachariæ Prophetæ, qui ibidem nominatur. Verùm inter Addo hunc & Zachariam hunc fluxêre anni pluſquam quadringenti. Veriſimilius eſt quod ait Epiphan. in Vitis Prophetarum ſub initium, prophetam hunc fuiſſe (*Ioam* quem Theodor. & Glycas vocant *Ioël* qui) ibidem eius vitam ex hoc 13. cap. deſcribit. Denique A Tertul. lib. de Ieiuniis contra Pſychicos c. 16. eum vocat *Semeiam*. Sic & Clemens Alex. lib. 1. Strom. c. 1. eum nuncupat *Semeiam* filium Amame.

Vers. 2. ALTARE, ALTARE, HÆC DICIT DOMINVS: ECCE FILIVS NASCETVR DOMVI DAVID, IOSIAS NOMINE ET IMMOLABIT (mactabit) SVPER TE SACERDOTES EXCELSORVM] Edita eſt hæc prophetia de Ioſia rege trecentis annis ante eius natiuitatem, ſimúlque eius nomen eſt editum, ſcilicet quòd vocaretur *Ioſias*, id eſt, *ſalus Dei*, quia ipſe idola euertens, fidem veri Dei eiúſque ſalutem omnibus attulit. Sic Iſaïas c. 45. 1. ducentis annis ante Cyrum eius nomen edidit, & de eo B plura præclara vaticinatus eſt, quæ Iudæi poſteà oſtendentes Cyro, ab eo liberationem è Babylone obtinuerunt, teſte Ioſepho.

Vers. 3. HOC ERIT SIGNVM, QVOD LOCVTVS EST DOMINVS: ECCE ALTARE SCINDETVR] Signum hoc edidit propheta, non ſub Ioſia, ſed hoc ipſo tempore cùm Ieroboam in eum extenderet manum, vt dicitur v. 5.

Vers. 4. ET EXARVIT MANVS EIVS] Audi S. Chryſoſt. homil. 4. in verba Iſaïæ: *Chriſtus*, inquit, *cùm ipſe quidem in faciem colaphis caderetur; in*

ſeruum qui colaphum impegerat, nihil durius fecit: Ieroboam verò cùm extentâ manu conaretur apprehendere Prophetam, à quo coarguebatur, manus illi exaruit. Per hæc te erudiens, vt quæ tibi ipſi inuehũtur cum manſuetudine feras; quæ verò in Dominum ingeruntur, multa cum vehementia vlciſcaris. A

Vers. 6. Et reversa est manus regis ad evm] Cauſam dat S. Ambroſ. lib. 2. de Virg. ad finem: *Rogauit*, inquit, *veniam, ſtatimque manus eius, quæ aruerat ſacrilegio, ſanata eſt religione. Tã maturum in vno & miſericordiæ diuinæ & indignationis exemplum extitit, vt ſacrificanti ſubitò dextera adimeretur, pœnitenti venia daretur.*

Porrò Propheta hic tria inſignia miracula patrauit: primò enim, ſcidit altare, vt Ieroboam videret illud à Deo velut ſibi exoſum, ſcindi & diſrumpi: ſecundò, manus eius contra prophetam extenſam obriguit: tertiò, illa per preces prophetæ ſanata eſt. Et tamen Ieroboam hæreſiarcha à ſua hæreſi & idololatria non reſipuit, ſed in ea manſit obfirmatus & obduratus. Mira ergo fuit eius cæcitas, durities & malignitas. B

Vers. 9. Non comedes panem, neqve bibes aqvam, nec reverteris per viam qva venisti] Iuſſerat hoc prophetæ Deus ad deteſtationem idololatriæ, vt ipſo facto oſtenderet Bethelitas idololatras adeò eſſe deteſtabiles, & à Deo quaſi excommunicatos, vt nullam fidelibus cum eis cibi vel potus, imò nec viæ communionem habere velit. Iuſſit ergo eum in reditu aliam inire viam, quaſi via in Bethel ob eius idola eſſet polluta & execranda, nec vllo modo reuiſenda. Adeò ſeuerè verò vetuit Deus ei comedere in Bethel, vt; ſi à Ieroboam coniectus fuiſſet in carcerem, debuiſſet potiùs mori fame, quàm cibum à Bethelitis oblatum ſumere. Figura hæc erat Eccleſiaſticæ cenſuræ, & excommunicationis, qua Eccleſia vetat cum excommunicatis communicare & cibum ſumere, vt illi bonorum conſortio excluſi confundantur & reſipiſcant. ita S. Cyprian. Epiſt. 75. Lucifer Calarit. lib. de non conueniendo cum hæreticis, & ex iis Rupertus lib. 5. c. 6. & Abul. hîc quæſt. 8. quare hoc eis maleficium non eſt, ſed beneficium, vti fuit ipſi Ieroboam, de quo Ioſephus: *Rex*, ait, *miratus viri continentiam, eò magis de ſe cœpit eſſe ſollicitus, ex iis quæ viderat & audierat parum felicem rerum ſuarum exitum augurans.* C

Vers 11. Prophetes avtem qvidam senex habitabat in Bethel] Chald. *Propheta falſus nomine Michal*, &c. Ioſephus quoque eum vocat *pſeudoprophetam*. Sic & S. Gregor. Rupert. Angelom. Eucher. Lyran. Hugo, Dionyſ. Caiet. & alij. Vnde nonnulli opinantur eum fuiſſe idololatram & vatem diaboli. Abul. verò fidelem fuiſſe putat, ſed malum & impium. Verùm id redarguunt ſequentia, arguúntq; eum fuiſſe fidelem & prophetam Dei, non pſeudoprophetam, eò quòd, vt ait Theodor. *Deus per ipſum prædixerit homini Dei, id quod eſſet euenturum, & quòd crediderit ea quæ prædicta fuerant de Ioſia; & quòd filiis ſuis mandarit, vt, cùm deceſſiſſet, ſe cum eius corpore ſepelirent*, quæ omnia oſtendunt eum fuiſſe fidelem & pium. Vocatur ergo à S. D Gregorio, Ruperto & aliis iam citatis *pſeudopropheta*, id eſt, mendax propheta, quia mentitus eſt dicendo ſibi ab angelo reuelatum eſſe, Deum velle vt ſecum cibum ſumeret. Theodoreto conſentit S. Auguſt. mox citandus, S. Hieron. Serarius, Torniellus, Salianus & alij.

Angelvs locvtvs est mihi in sermone (iuſſu) Domini, dicens: Redvc evm tecvm in domvm tvam, vt comedat panem] Mentitur hîc propheta, vt alium prophetam ad prandium deducat. Videbat enim eum de via feſſum, famentem & ſitientem nolle in Bethel comedere nec bibere, ſed ieiunum redire: quare motus compaſſione, ex ſtudio hoſpitalitatis virum Dei ad hoſpitium ſuum inuitat, & per mendacium quaſi compellit. Sic ſubinde viros religioſos carnibus vinóque abſtinentes decipiunt ſeculares, vt carnes liquatas ſub oleribus abſconditas comedant. Cùm agerem in Belgio, extitit quidam eremita ob ſimplicitatem cognominatus Ioannes ſimplex, qui in monaſterium B. Virgini dicatum veniens, vinum à procuratore oblatum recuſauit, dicens ſe profiteri iugem à vino abſtinentiam. Vnde procurator eum fallens: Dabimus ergo tibi inquit, lac B. Virginis noſtræ, iuſsítque ei aliud vinum ſuauius apponi: Bibe, inquit, lac à B. Virgine tibi propinatum loco vini quod reſpuis. Quod ille vt guſtauit, valdè exhilaratus: Vtinam, inquit, in eremo noſtra tale lac haberemus, cùm vinum non bibamus. Vers. 18.

Verùm fuit intempeſtiua & imprudens prophetæ huius hoſpitalitas, nam alteri prophetæ mortem peperit: ſed id ipſe ignorabat: quare venialiter tantùm peccauit; atque officioſum fuit eius mendacium dumtaxat, non pernicioſum.

Porrò permiſit id Deus, vt prophetiæ ſuæ veritatem prophetæ ipſius inobediẽtis, & contra iuſſum ſuum in Bethel cibum ſumẽtis morte ſanciret, vt ex ea cognoſceret Ieroboã, eum verum fuiſſe prophetam à Deo miſſum; ac minas ab eo ſibi intentatas verè obuenturas.

Nota, Ioſephus quem ſequitur Gloſſa, & Abul. cenſent hunc prophetam ex malo dolo inuitaſſe prophetam, vt eum faceret mendacẽ vel perderet. Audi Gloſſam: *Iſte pſeudopropheta princeps erat ſacerdotum, & valde à rege colebatur tamquam diuinus; timens autem ne per ſermonem viri Dei Rex ab idolorum cultura recederet, & ſe tamquam maleficum interficeret, excogitauit vt virum Dei deciperet ſatis acutè agens, vt dum transgrederetur præceptum Dei, illius iram incurreret; ſicut poſteà fecit, cùm magis homini quàm Deo credidit; ac per hoc monſtrarentur eſſe falſa, quæ prædixit, ſicque regi perſuadere poſſet, ſicut fecit*, Verùm prius quod dixi, longè verius eſt.

Fefellit evm et redvxit secvm: comedit ergo panem in domo eivs] Peccauit hîc propheta, quia nimis facilè & temerè credidit alteri prophetæ mẽtienti Deum reuocaſſe ſuum præceptum ei datum de non comedendo in Bethel: debuiſſet enim magis eum, eiúſque oraculum ſuo contrarium examinare. Cùm enim Deus ipſe ipſimet clarè iuſſiſſet nõ comedere in Bethel, non debebat credere al- Vers. 19. E

Digitized by Google

teri prophetæ dicenti Deum hoc præceptum reuocaſſe. Poterat enim & debebat cogitare: Deus mentiri nequit; hic homo mentiri & fallere poteſt: cur ergo Deo meo relicto credam homini mendaci; cur pro certo incertum & dubium amplectar? Certò enim mihi conſtat, Deum abſolutè mihi vetaſſe comedere in Bethel: quare hic homo dicens contrarium à Deo eſſe decretum, vtique de fraude & de mendacio ſuſpectus eſt. Nam, vt notat Abul. Deus omnia quæ præceptis eius ſuperuenire poſſunt, præuidet & præcogitat. Quare in eius præceptis non eſt vtendum interpretatione & epiikia: ſecùs eſt in mandatis hominum, qui omnia futura præuidere nequeunt, ideóque patiuntur epiikiam.

Fuit tamen hoc eius peccatum veniale dumtaxat, quia prophetam credidit eſſe veracem, non mendacem. Vnde ob peccatum à leone quidem occiſus eſt, ſed corpus eius quaſi ſancti à leone integrum intactúmque ſeruatum eſt. ita S. Auguſt. mox citandus, Eucherius, Angelom. Caietan. Salianus, Serarius & alij.

Vers. 20. CVMQVE SEDERENT AD MENSAM, FACTVS EST SERMO DOMINI AD PROPHETAM, QVI REDVXERAT EVM] Propheta in menſa peccans per inobedientiam, comedénſque contra iuſſum Domini, in menſa pariter punitur, & à Deo ſententiam mortis accipit, idque ab hoſpite ſuo, putà à propheta qui eum ſeduxerat & inuitarat, *vt inde pœnam veraciter ſumeret, vnde culpam negligenter admiſit,* ait S. Gregor. & ex eo Eucherius & Angelomus.

Vers. 24. QVI CVM ABIISSET, INVENIT EVM LEO IN VIA ET OCCIDIT] putà ſuffocauit, vel morſu interemit; at non deuorauit, ſed corpus integrum ſeruauit. ita punitus fuit à Deo propheta, vt Ieroboam ex hac eius punitione cognoſceret ipſum verum fuiſſe prophetam. Ipſe enim inter alia dixerat, ſibi à Deo mandatum ne comederet in Bethel, vt oſtenderet quàm odiſſet Bethel. Nota, Deus hîc peccatum veniale dumtaxat punit morte, quia ipſe ſummus eſt vitæ necíſque omnium Dominus; ſecùs eſt de principe & iudice, qui debet peccata pro ſui merito proportionaliter punire, grauia grauiter, leuia leuiter. Vnde lex humana peccata venialia morte punire nequit. Sic Deus Moyſen ob peccatum veniale incredulitatis puniuit morte in deſerto; Numer. 20. Sic vxor Loth, quia reſpexit retrò, quod tantùm veniale fuit peccatum, exanimata eſt, & in ſtatuam ſalis conuerſa, Geneſ. 19. ita Caſſian. collat. 7. c. 25. & S. Thom. 3. q. 8. art. 2. ad 3.

Moral. S. Chryſoſt. in Pſal. 3. *Sicut,* inquit; *canis aut quælibet fera, quam homo beneficiis cicurauit, ſibique in omnibus obſequentem reddidit, ſi vultum ſimulet alienum, aut proprium mutet vel obſcuret, fuligine putà, aut cano, aut colore non pro[illegible], non minus illum allatrat morſúque appetit domeſticus canis, aut lacerat manſuefactus leo, quàm ſi eſſet alienus. Sic,* inquit Chryſoſt. *quia propheta iſte per inobedientiam vultum fuligine fœdauerat, non agnouit leo tamquam dominum ſuum, atque ideò tamquam alienum interfecit. Longè aliter ſeſe leones habuere cum Daniele; cùm*

A *tamen eſſent in lacu famelici, quia in eo talem inuenerunt ſpeciem & vultum, qualem venerari & oſculari iuſſi ſunt: neque enim fœdauerat aut mutauerat faciem fuligine peccati, ſicut hic propheta, qui vultui prius puro ac candido, inobedientiæ ſtercus aut cœnum aſperſit.*

Rurſùm, S. Hieron. lib. 2. contra Iouin. *Qui,* inquit, *ieiunus miracula fecerat, pranſus illico ſaturitatis pœnas luit.* Denique S. Brigidæ lib. 5. Reuel. Inter. 14. quæſt. 1. quærenti, cur ſubinde iuſti mala morte, iniuſti bona morte moriantur? Chriſtus reſpondit: *Quandoque iuſtis flebilis exitus contingit ad maius eorum meritum, vt qui ſemper per vitam in virtutibus fuere ſolliciti, per mortem contemptibilem liberi euolent ad cælum,* atque exemplum affert huius prophetæ à leone occiſi.

B ASINVS AVTEM STABAT IVXTA ILLVM, ET LEO STABAT IVXTA CADAVER] quaſi cuſtos cadaueris viri ſancti, æquè ac aſini ipſius: quare prædo factus eſt prædæ ſuæ cuſtos. Hîc ergo Deus prophetæ ſanctitatem oſtẽdit: nam vt ait Theod. *eum honorauit poſt mortem, quia occiſorem* (leonem) *ei induxit cuſtodem: hac quidem ratione honorans, vt prophetam; illa verò puniens vt tranſgreſſorem, & eos qui nunc ſunt terrens, vt ne parua quidem Dei mandata deſpiciant.* Pergit Theodor. & poſt eum Procopius, ex hoc loco oſtendere, quantam Deus corporum ſanctorum habeat curam, vt etiam leones eis cuſtodes apponat. Leo ergo qui fuit carnifex viui, factus eſt defenſor mortui, vt qui pro inobedientia cæſus cernebatur, pro pœnitentia C ſaluus crederetur. Ita Lyran. pœnitens enim pro culpa, mortem à Deo immiſſam patienter excepit.

Audi S. Auguſt. lib. de cura pro mort. cap. 7. *Hactenus enim voluit Dominus ſeruum ſuum plectere, qui non ſua contumacia ſpreuerat præceptum eius implere, ſed aliena decipiente fallacia obedire ſe credidit, quando non obediuit. Neque enim putandum eſt ita fuiſſe interemptum morſu beſtiæ, vt ad ſupplicium tartareum eius deinde anima raperetur; quandoquidem ipſum eius corpus, idem leo qui occiderat, cuſtodiuit, iumento etiam, quo vehebatur, illæſo, & ſimul cum illa immani fera intrepida præſentia ad ſui Domini funus aſtante. Quo mirabili ſigno apparet, hominem Dei coercitum potius tem-* D *poraliter vſque ad mortem, quàm punitum eſſe poſt mortem.*

Audi & S. Gregor. 4. Dial. 24. *Stetit leo iuxta aſinum, & non comedit de cadauere. Ex qua re oſtenditur, quòd peccatum inobedientiæ in ipſa fuerit morte laxatum, quia idem leo, quem viuentem præſumpſit occidere, contingere non præſumpſit occiſum. Qui enim occidendi auſum habuit, de occiſi cadauere comedendi licentiam non accepit: quia is qui culpabilis in vita fuerat, punita inobedientia erat iam iuſtus ex morte. Leo ergo qui priùs peccatoris vitam necauerat, cuſtodiuit poſtmodum cadauer iuſti.*

Eadem ex S. Gregor. tranſcripſerunt Eucher. & Angelom. qui & addunt morale documentum, neminem ſe alicuius virtutis æſtimare debere, licet quid fortiter geſſerit: nam hic propheta permiſſus eſt labi & occidi, qui

Digitized by Google

gloriabatur ſe regem Ieroboam contempſiſſe A
& increpaſſe. Simile exemplum S. Eremitæ ob leuem culpam à Deo lethali morbo percuſſi, & tamen multa miracula patrantis recenſet Caſſianus coll. 7. c. 26.

Vers. 29. Tvlit ergo prophetes cadaver viri Dei] vt honorificè ſepeliret & de more plangeret, præſertim quia ipſe necis eius per mendacium fuerat cauſa. Vnde ex ſequentibus liquet prophetam hunc fuiſſe fidelem & pium, qui per præpoſteram hoſpitalitatem ſeduxerat prophetam. Quare Ioſephus l. 8. Antiq. c. 3. valdè à narratione S. Script. diſcrepat & aberrat, dum ait quòd pſeudopropheta hic regem Ieroboam minis & miraculis prophetæ territũ volentémque ab idolis reſipiſcere, in idololatria confirmarit, ac miracula prophetæ apud eum eleuarit & confutarit. *Aiebat enim*, inquit Ioſephus, *præ laſſitudine manum eius obtorpuiſſe,* B *dum altari inferret victimas, ac deinde poſt quietem vigorem priſtinum recepiſſe. Altare quoque recemis etiam tum ſtructuræ, quòd tot ac tantarum victimarum molem non ferret, diſruptum concidiſſe. Poſtremò vatis mortem indicat a leone eſſe necatum: adeò nihil diuinum nec in vita, nec in verbis eius fuiſſe. His dictis regi perſuaſit, & mentem eius à Deo, & iuſtis ac piis operibus in totum auerſam, in extremam impietatem præcipitauit. In tantum enim poſthac contra omne ius ac fas debacchatus eſt, vt nihil aliud quæreret, quam quomodo in dies magis ac magis ſemetipſe nouis ſceleribus ſuperaret.* Verùm hæc à narratione S. Script. in ſequent. aliena ſunt & quaſi contraria.

Et reversvs intvlit in civitatem prophetæ senis] id eſt, in ciuitatem ſuam, putà in Bethel, vt patet v. 32. ipſe enim erat *propheta ſenex*, qui eum ſuo mendacio ſeduxerat, ideóque eum à leone occiſum ſepeliuit & C planxit.

Vers. 31. Cvm mortvvs fvero sepelite me in sepvlchro, in qvo vir Dei (propheta à leone occiſus) sepvltvs est] Id iuſſit hoc fine, ne oſſa ſua cremarentur à Ioſia: omnia enim cæterorum, vtpote idololatrarum, ſepulchra effodit, & oſſa in Bethel combuſſit Ioſias, excepto ſepulchro prophetæ, qui cõtra Ieroboã hîc detonuerat, & Ioſiam eius idola & idololatras euerſurum prædixerat, vt patet l. 4. Reg. c. 23. quare in eius ſepulchro ſua quoque oſſa ſepeliri voluit, vt oſſa eius ſeruarentur intacta.

Qvicvmqve volebat, implebat manvm svam] oleo & victimis; curando ſcilicet manus ſuas ab alio ſacerdote inungi, ſéque conſecrari, ac manu ſua victimas in conſecratione offerri ſolitas offerendo. Vnde ſequitur: & hoc ritu fiebat sacerdos excelsorvm, id eſt vitulorum, qui in excelſo monte Bethel erecti adorabantur. Ieroboam enim expulit Leuitas & ſacerdotes Aaronicos, qui proinde cum cęteris Iſraëlitis fidelibus idola Ieroboam deteſtantibus profugerunt in Ieruſalem ad Roboam, eiúſque regnum firmarunt, vt dicitur 2. Paral. 11. 13. Vers. 33.

Et propter hanc cavsam peccavit domvs Ieroboam, peccatum grande idololatriæ, quia ſcilicet vitulos aureos erexit, ad eóſque adorandos compulit totum populum, et (idcircò) eversa est, et deleta de svperficie terræ] quaſi de terra funditùs abraſa, vt nemo ex ea remaneret ſuperſtes, vti patet cap. ſeq. v. 10. Vers. 34.

Nota hîc veram cauſam interitus & excidij familiarum etiam regalium, qualis fuit Ieroboam, eſſe idololatriam, hæreſin, & ſcelera cætera ex ea conſequentia; ídque toto hoc libro, & quarto ſequenti, per exempla omnium regum Iſrael, qui Ieroboam in idololatria vitulorum æquè ac in regno ſecuti ſunt, oſtenditur. Vbi mira eorũ cæcitas liquet, quòd cùm audirent haſce Dei minas, ac reipſa eas in Ieroboam cæteriſque anteceſſoribus ſuis impleri viderent, ipſi tamen quaſi dementati, eorum idololatriam ſecuti ſint, ideóque ipſi pariter cum ſuis familiis à Deo exciſi ſint.

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

VXOR Ieroboam adiens Ahiam prophetam pro ſalute filij, diras ab eo Dei minas excipit. Mox verſ. 29. reliqua geſta tam Ieroboam, quàm Roboam recenſentur.

1. IN tempore illo ægrotauit Abia filius Ieroboam. 2. Dixítque Ieroboam vxori
ſuæ: Surge, & commuta habitum, ne cognoſcaris quòd ſis vxor Ieroboam: &
vade in Silo, vbi eſt Ahias propheta, qui locutus eſt mihi, quòd regnaturus eſſem ſuper
populum hunc. 3. Tolle quoque in manu tua decem panes, & cruſtulam, & vas mellis,
& vade ad illum: ipſe enim indicabit tibi quid euenturum ſit puero huic. 4. Fecit vt
dixerat, vxor Ieroboam: & conſurgens abiit in Silo, & venit in domum Ahiæ: at ille
non poterat videre, quia caligauerant oculi eius præ ſenectute. 5. Dixit autem Dominus ad Ahiam: Ecce vxor Ieroboam ingreditur, vt conſulat te ſuper filio ſuo qui ægro-

Digitized by Google

tat. hæc & hæc loquêris ei. Cùm ergo illa intraret, & diſſimularet ſe eſſe quæ erat, 6.
audiuit Ahias ſonitum pedum eius introeuntis per oſtium, & ait: Ingredere vxor Iero-
boam: quare aliam te eſſe ſimulas? ego autem miſſus ſum ad te durus nuntius. 7. Vade,
& dic Ieroboam: Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Quia exaltaui te de medio populi,
& dedi te ducem ſuper populum meum Iſraël: 8. & ſcidi regnum domus Dauid, &
dedi illud tibi, & non fuiſti ſicut ſeruus meus Dauid, qui cuſtodiuit mandata mea, & ſe-
cutus eſt me in toto corde ſuo, faciens quod placitum eſſet in conſpectu meo: 9. ſed
operatus es mala ſuper omnes qui fuerunt ante te, & feciſti tibi deos alienos & confla-
tiles, vt me ad iracundiam prouocares, me autem proieciſti poſt corpus tuum: 10. id-
circò ecce ego inducam mala ſuper domum Ieroboam, & percutiam de Ieroboam min-
gentem ad parietem, & clauſum, & nouiſſimum in Iſraël: & mundabo reliquias domus
Ieroboam, ſicut mundari ſolet fimus vſque ad purum. 11. Qui mortui fuerint de Ie-
roboam in ciuitate, comedent eos canes: qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt
eos aues cæli: quia Dominus locutus eſt. 12. Tu igitur ſurge, & vade in domum tuam:
& in ipſo introitu pedum tuorum in vrbem, morietur puer, 13. & planget eum omnis
Iſraël, & ſepeliet: iſte enim ſolus inferetur de Ieroboam in ſepulchrum, quia inuentus
eſt ſuper eo ſermo bonus à Domino Deo Iſraël, in domo Ieroboam. 14. Conſtituit
autem ſibi Dominus regem ſuper Iſraël, qui percutiet domum Ieroboam in hac die, &
in hoc tempore: 15. & percutiet Dominus Deus Iſraël, ſicut moueri ſolet arundo in
aqua: & euellet Iſraël de terra bona hac, quam dedit patribus eorum, & ventilabit eos
trans Flumen: quia fecerunt ſibi lucos, vt irritarent Dominum. 16. Et tradet Domi-
nus Iſraël propter peccata Ieroboam, qui peccauit, & peccare fecit Iſraël. 17. Surrexit
itaque vxor Ieroboam, & abiit, & venit in Therſa: cúmque illa ingrederetur limen do-
mus, puer mortuus eſt, 18. & ſepelierunt eum. Et planxit eum omnis Iſraël iuxta ſer-
monem Domini, quem locutus eſt in manu ſerui ſui Ahiæ prophetæ. 19. Reliqua au-
tem verborum Ieroboam, quomodo pugnauerit, & quomodo regnauerit, ecce ſcripta
ſunt in Libro verborum dierum regum Iſraël. 20. Dies autem, quibus regnauit Iero-
boam, viginti duo anni ſunt: & dormiuit cum patribus ſuis: regnauítque Nadab filius
eius pro eo. 21. Porrò Roboam filius Salomonis regnauit in Iuda. Quadraginta &
vnius anni erat Roboam, cùm regnare cœpiſſet: decem & ſeptem annos regnauit in
Ieruſalem ciuitate, quam elegit Dominus vt poneret nomen ſuum ibi, ex omnibus tri-
bubus Iſraël. Nomen autem matris eius Naama Ammanitis. 22. Et fecit Iudas ma-
lum coram Domino, & irritauerunt eum ſuper omnibus, quæ fecerant patres eorum in
peccatis ſuis quæ peccauerunt. 23. Ædificauerunt enim & ipſi ſibi aras, & ſtatuas, &
lucos, ſuper omnem collem excelſum, & ſubter omnem arborem frondoſam: 24. ſed
& effeminati fuerunt in terra, fecerúntque omnes abominationes gentium, quas attriuit
Dominus ante faciem filiorum Iſraël. 25. In quinto autem anno regni Roboam, aſcen-
dit Seſac rex Ægypti in Ieruſalem, 26. & tulit theſauros domus Domini, & theſauros
regios, & vniuerſa diripuit: ſcuta quoque aurea, quæ fecerat Salomon: 27. pro quibus
fecit rex Roboam ſcuta ærea, & tradidit ea in manum ducum ſcutariorum, & eorum
qui excubabant ante oſtium domus regis. 28. Cúmque ingrederetur rex in domum
Domini, portabant ea qui præeundi habebant officium: & poſteà reportabant ad arma-
mentarium ſcutariorum. 29. Reliqua autem ſermonum Roboam, & omnia quæ fe-
cit, ecce ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iuda. 30. Fuítque bellum in-
ter Roboam & Ieroboam cunctis diebus. 31. Dormiuítque Roboam cum patribus
ſuis, & ſepultus eſt cum eis in ciuitate Dauid: nomen autem matris eius Naama Amma-
nitis: & regnauit Abiam filius eius pro eo.

VERS. 1. ÆGROTAVIT ABIA FILIVS IEROBOAM] A puniente Deo idololatriam Ieroboam per morbum & mortem filij.

COMMVTA HABITVM (vt depoſitâ regali veſte plebeiam induas, abeáſque ſola ſine comitatu) NE COGNOSCARIS QVOD SIS VXOR IEROBOAM] ne ſcilicet Ahias, qui mihi regnum detulit cum obligatione ſeruandi veram fidem, cultúmque Dei, videns me erexiſſe vitulos aureos in idola, te & me acriter obiurget aut repellat, nec reſponſo dignetur. Hanc vxorem Septuag. Roman. aſſerunt fuiſſe ſororem Reginæ Ægypti natu maiorem, eámque vocant *Ano*; Lucifer Calarit. de Regibus Apoſtaticis vocat *Annam*. ita Serarius & Salianus.

VERS. 3. ET CRVSTVLAM] Chald. *& placentas*; Septuag. *& collyria*; Vatab. *dulciarios panes*; Gallicè, *des gauffres*: nam ſolebant illis imprimere

Digitized by Google

formã quamdam in qua erant foramina. Hebr. enim נקדים ni kudim ſignificat *punctata*, putà liba vel cruſtulas punctis notatas & diſtinctas. Regina hæc munera non regia, ſed plebeia & ruſticana, (qualem ſe ſimulabat) offert, ſcilicet panes, placentas, vas mellis.

Vers. 6. EGO AVTEM MISSVS SVM AD TE DVRVS NVNTIVS] vt denuntiem filium, pro quo me conſulis, moriturum, & alias longè maiores clades Dei iuſſu infligam: quia Ieroboam Deo fuit durus & refractarius: duro autem nodo durus quærendus eſt cuneus.

Vers. 10. ET PERCVTIAM DE DOMO IEROBOAM MINGENTEM AD PARIETEM] id eſt omnem maſculum: ſoli enim maſculi ad parietem mingunt, ait Elias in Thisbi. Aut potiùs q. d. Occidam omne viuens in domo Ieroboam vſque ad canem, vt ne canem viuum in ea relinquam: ſoli enim canes eleuata tibia parietem aqua ſua conſpergunt. q. d. ne canibus quidem parcam. ita Theod. Vatab. Serarius.

ET CLAVSVM] id eſt carcere concluſum, vel domi abditum.

ET NOVISSIMVM] id eſt vltimum, qui ſcilicet vſque ad finem belli relictus fuerit, q. d. reliqui omnes tandem peribunt. Aut *nouiſſimum*, id eſt viliſſimum, abiectiſſimum. Hac phraſi vtitur Script. cùm omnes omnino vult ſignificare, q. d. Delebo omnes reliquias & quiſquilias tuæ familiæ. Simili modo Deus occidit omnes primogenitos Ægypti, *à primogenito Pharaonis vſque ad primogenitum captiuæ quæ erat in carcere*, Exodi 12. 29.

ET MVNDABO (ſcopabo, ſcopis euerram, euertam) RELIQVIAS DOMVS IEROBOAM, SICVT MVNDARI SOLET FIMVS (Chald. *ſtercus*) VSQVE AD PVRVM] vt nil fimi remaneat, ſed totum domus pauimentum ſit purum.

Vers. 12. IN IPSO INTROITV PEDVM TVORVM IN VRBEM, MORIETVR PVER] vt pateat à Deo per me mortem filio intentatam & immiſſam ob tua & tui mariti idola, ideóque grauiùs doleatis, quòd veſtri filij fueritis quaſi parricidæ. Sic Valens Imp. morbum filio ſuo ob Arrianiſmum immiſſum depulit per preces S. Baſilij; at mox vocans Arrianos ad eum viſendum, eumdem perdidit.

Vers. 13. ILLE ENIM SOLVS INFERETVR DE IEROBOAM IN SEPVLCHRVM, QVIA INVENTVS EST SVPER EO SERMO BONVS A DOMINO] Aliqui putant filium hunc aliquid boni geſſiſſe, ob quod meruerit apud Deum ſepulturam, v. g. quòd fideles euntes in Ieruſalem ad adorandum Deum in templo, ire permiſerit. ita Rabbini, Verùm filius hic erat puer, vt dictum eſt v. 12. Melius alij, non filij, ſed alicuius domeſtici meritis id attribuunt; hoc enim ſignificat *in domo Ieroboam*, q. d. Aliqui è familia Ieroboam nonnulla bona fecerunt, ob quæ Deus eos remunerabit hac mercede, vt filius hic Ieroboam ſepulturâ dignâ donetur. ita Vatab.

Vers. 14. CONSTITVIT (conſtituere decreuit) AVTEM SIBI DOMINVS REGEM ISRAEL Baaſa ſeruum Ieroboam) QVI PERCVTIET DOMVM IEROBOAM IN HAC DIE, ET IN HOC TEMPORE] hoc eſt breui, poſt paucos dies, poſt modicum

A tempus. Pro *in hoc tempore*, Hebr. ad verbum habent: *Et quid? etiam nunc*, q. d. Quini nò ex nunc, ex hoc inſtanti incipiam percutere Ieroboam, occidendo filium eius paruulum ægrotantem. Aliter Vatab. q. d. *Quid nunc*; id eſt, quantula & quàm parua eſt hæc pœna & tribulatio, præ illis quæ regi Ieroboam parantur in futurum, putà in gehenna? Aliter quoque Chald. qui vertit; *Exterminabit domum Ieroboam, eum qui viuit hodie, & etiam qui gignetur ex nunc & vltra.*

ET PERCVTIET DOMINVS DEVS ISRAEL, SICVT MOVERI SOLET ARVNDO] q. d. Deus percutiet regem Ieroboam, eiúſque populum Iſraël aſſiduè ab omnibus partibus vndequaque, ſicut aſſiduè ab omnibus ventis agitatur Vers. 15.
B arundo, vt nulla ei ſit requies, ſed continuis hoſtium incurſionibus, deprædationibus, præliis conquaſſetur, donec cadat & intereat.

Rursùm, VENTILABIT, id eſt in omnem ventum diſperget, ac per quatuor mundi ventique plagas diſſipabit, EOS (Iſraëlitas TRANS FLVMEN] ſcilicet Euphratem, qui erat terminus terræ Iudæis promiſſæ. Id reipſa præſtitit, cùm ſub Oſee vltimo rege decem tribus abductæ ſunt à Salmanaſar in Aſſyriam anno 6. Ezechiæ regis, vti audiemus c. 16 & 17.

QVIA FECERVNT SIBI LVCOS] putà ſiluas arboribus conſitas vmbroſas, amœnas & nemoroſas, in quibus more Gentium ſua colebant idola, quibus hoſce lucos dicabant. Vnde in iis comeſſando, inebriando, fornicando ſeruiebant Baccho & Priapo, vt patet c. 15. v. 13.
C Cauſas alias lucorum affert Plinius lib. 12. c. 1. *Hæc, ait, fuere quondam numinum templa priſcóque ritu ſimplicia rura; etiam nunc Deo præcellentem arborem dicant: nec magis auro fulgentia atque ebore ſimulacra, quàm lucos & in iis ſilentia ipſa adoramus. Arborum genera numinibus ſuis dicata, perpetuò ſeruantur, vt Ioui eſculus, Appollini laurus, Mineruæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus. Quin & ſyluanos faunóſque & dearum genera ſyluis, ac ſua numina non ſecùs ac cælo attributa credimus.*

Cauſas verò cur Deus lucos adeò vetuerit, recenſet Philo lib. de Monarch. *Primò*, inquit, *quoniam verum Dei templum non amœnitates poſtulat, ſed ſeueram caſtimoniam. Deinde quia non eſt fas illuc importare quæ faciunt ad virorem arbo-* Luci vetiti quatuor de cauſis.
D *rum, hoc eſt brutorum & hominum excrementa. Tertiò, quia ſylueſtris materiæ nullus eſt vſus, cùm ſit, vt poëta loquuntur, telluris inutile pondus: fructiferæ autem arbores parium cordatos & pios ab intentione animi, religionéque ſacris debita retraherent. Præterea condenſa ſyluarum maleficis conueniunt, ex latebris ſecuritatem & inſidiarum occaſionem quærentibus: at patentia & oculis expoſita loca, quæ introgreſſi & videri, ab aliis & videre alios poſſunt, ſacris maximè apta ſunt & accommodata.*

ET TRADET DOMINVS ISRAEL, hoc eſt Iſraëlem, putà decem tribus in manus hoſtium, Vers. 16. ſcilicet Aſſyriorum, PROPTER PECCATA IEROBOAM] Nota hîc quatuor plagas grauiſſimas, quibus Deus caſtigauit idololatriam publicam Ieroboam. Primò enim prædicit filium eius puerum moriturum: ſecundò, ipſum peri-

Digitized by Google

turum cum omnibus poſteris, idque cum infa- A
mia, vt careant ſepultura, atque à canibus &
feris lanientur. Tertiò, regnum à Ieroboam,
eiúſque familia ad alium regem transferen-
dum. Quartò, totum populum in captiuitatem
abducendum.

Vers. 19. Reliqva avtem verborvm (id eſt facto-
rum. eſt Metonymia) Ieroboam, &c. scri-
pta svnt in libro verborvm (factorum)
diervm regvm Iſrael] putà in Annalibus.
Chronicis & Diariis, in quibus ſcribebantur
geſta regum populíque Iſraël per ſingulos dies.
Aliqui putant hunc librum eſſe librum Parali-
pom. ſed errant, quia hic liber citatur in libro
Paralip. quare ante librum Paralip. æquè ac
ante libros Regum (nam in iis hîc & alibi ci-
tatur) conſcriptus eſt. Vide Abul. Procem. in
lib. Paralib.

Vers. 21. Porro Roboam] finitis geſtis Ieroboam B
primi Regis Iſraël, tranſit ad geſta Roboam pri-
mi regis Iuda.

Vt poneret nomen svvm ibi] *Nomen*,
id eſt nominis ſui cognitionem, fidem, cultum,
adorationem æquè ac celebritatem, famam,
gloriam, miracula, oracula, &c. In Ieruſalem
enim erat templum, ſacerdotes, pontifices &
Prophetæ, qui populum in Dei fide cultúque
inſtruerent & promouerent.

Nomen avtem matris eivs Naama
Ammanitis] nimirùm ſoror aut filia Sobi,
quem Dauid loco Hanon bello victi regem
Ammonitarum conſtituerat, qui proinde vt
arctius ſibi Dauidem deuinciret, petiit, vt Naa-
ma daretur vxor Salomoni filio Dauidis, vt di- C
xi 2. Reg. 17. 27. Conceſſit id Dauid, eò quod
Naam ad Iudaiſmum ſe conuerti velle diceret;
ſed Vatab. & Emman. Sà aliíque ſuſpicantur
fictam & ſimulatam fuiſſe eius conuerſionem,
adeóque ipſam in corde manſiſſe gentilem, &
deorum ſuorum cultricem; imò ad eorum cul-
tum Roboam filium ſuum traduxiſſe: atque
hanc fuiſſe cauſam inualeſcentis in Iuda idolo-
latriæ. Idcircò enim ſtatim hîc ſubdit Script.
Et fecit Iudas malum coram Domino, &c. *Ædifi-
cauerunt enim, & ipſi ſibi aras, & ſtatuas, & lucos.*
Diſcant hîc Principes, quàm periculoſum ſit
& Deo ingratum ducere filias infidelium vel
hæreticorum, licet dicant ſe velle ad fidem cō-
uerti: hoc enim dicunt ob ſpem regni vel prin-
cipatus; quia difficile eſt vt hæreſim, quam à D
puero imbiberunt, ſeriò ex animo eradicent.
Hinc & Dauid ducens Maacha filiam regis
Geſſur, ex ea genuit Abſalomem. At qualis
fuit Abſalom? vtique fratricida & patricida,
quia in necem patris cum toto Iſraële coniura-
uit. Porrò Abſalomis filia vel neptis fuit Maa-
cha, quæ hoc nomen ab auia, putà matre Ab-
ſalomis accepit, fuítque vxor Roboam, atque
auiæ idololatriam & ſcelera imitata, facta eſt
ipſa, vel potiùs eius ſoror aut neptis, princeps
& ſacerdotiſſa ſacrorum Priapi, quam proin-
de Aſa filius loco mouit, vt audiemus cap. ſeq.
v. 13. Propago ergo idololatriæ æquè ac hære-
ſis (vti ex S. Hieron. oſtendi 2. Timoth. 3. 6.)
facta eſt per feminas, vtpote nouitatis aman-
tes & in ſuo ſenſu pertinaces.

Coniugis cum infidelibus perniciosa.

Exempla.

Et fecit Ivdas malvm] putà idola, quæ Vers. 22.
antonomaſticè vocantur *malum*, ſiue *peccatum*,
quia ipſa ſummum ſunt ſcelus. Nota, Roboam
primis tribus regni ſui annis, cum ſua tribu Iu-
da in fide & cultu veri Dei perſtitit: ſed iis
elapſis, illum deſeruit, variáſque effeminato-
rum ſpurcitias permiſit, qua de cauſa Deus in
eum anno regni ſui quinto immiſit Seſac re-
gem Ægypti, qui Ieroſolymam cepit & ſpo-
liauit, quæ omnia patent ex ſeq. & ex 2. Paral.
c. 11. v. 17. & c. 12. Cauſa idololatriæ fuit par-
tim mater Roboam, putà Naama iam dicta,
partim vxor Maacha, de qua v. 21. partim vi-
cinia idololatrarum: omnes enim Gentes in
circuitu, ac præſertim decem tribus Iſraël co-
lebant idola, ac multæ ex eis florebant pace,
opibus, deliciis, atque Iudæos ſibi vicinos
illiciebant ad ſua idola colenda, promittentes
eis à diis ſuis ſimilem rerum abundantiam.

Sed et effeminati fvervnt in ter- Vers. 24.
ra] q. d. Idololatræ permittente Roboam
conſtituerunt lupanaria, non tantùm meretri-
cum, ſed & puerorum meritoriorum, ſeu ſcor-
torum maſculorum, catamitorum, ad præpo-
ſteram & execrandam libidinem, qualia con-
ſtituit impius Simon 2. Machab c. 4. v. 9.

Ecce fructus idololatriæ, æquè ac hæreſis,
eſt libido, eáque infamis & horrenda; hac
enim coli volunt ſpurci dæmones, quos in ido-
lis adorabant, vt homines ad omnem ſpurci-
tiam omnéque ſcelus impellant, ad Dei crea-
toris ſui iniuriam, æquè ac ad eius offenſam &
vindictam concitandam.

In qvinto avtem anno regni Ro- Vers. 25.
boam (puniente Deo eius apoſtaſiam & ido-
lolatriam) ascendit Sesac rex Ægypti
in Iervsalem] cum ſexaginta millibus equi-
tum, & peditatu innumerabili ex Ægyptiis,
Libyis, Troglodytis & Æthiopibus collecto,
vt dicitur 2. Paral. 12. 3. *Seſac* Herodotus apud
Ioſephum vocat *Seſoſtrim*, à Diodoro lib. 1.
vocatur *Seſooſis*, qui & addit, columnas ab
eo in Palæſtina erectas, quibus inſculpta erant
genitalia muliebria, vt notaret incolarum li-
bidinem, & per eam effeminationem & igna-
uiam, quaſi qui virilitatem amiſiſſent, ac paui-
di inſtar feminarum non fuiſſent auſi arma ca-
pere, & ſibi reſiſtere. Videtur hic Seſac co-
gnatus fuiſſe Roboam: nam eius pater Salo-
mon duxerat filiam Pharaonis, cuius in regno
Ægypti *Seſac* videtur fuiſſe ſucceſſor & filius.

Et tvlit thesavros domvs Domini Vers. 26.
&c.] Seſac diripuit Ieruſalem, non tamen eam
euertit, tum quia in Ieruſalem inuenta ſunt
opera bona pœnitentiæ, ſcilicet religionis, de-
precationis, ſacrificiorum, eleemoſynarum,
quibus viri pij euerſionē deprecati ſunt à Deo
2. Paral. 12. 12. tum quia Rex Roboam videns
Seſac vaſtare Iudæam, cum ſuis reſipuit dicēs:
Iuſtus eſt Dominus, vt dicitur 2. Paral. 12. 6. vbi
& additur: *Cúmque vidiſſet Dominus, quòd hu-
miliati eſſent, factus eſt ſermo Domini ad Semeiam
dicens: Quia humiliati ſunt, non diſperdam eos,
dabóque eis pauxillum auxilij, & non ſtillabit fu-
ror meus ſuper Ieruſalem per manum Seſac. Verum-
tamen ſeruient ei, vt ſciant diſtantiam ſeruitutis*

Digitized by Google

meæ, & ſeruitutis regni terrarum: quid ſcilicet A interſit inter ſeruire Deo, & ſeruire homini, putà Seſac regi. Deus enim ſuos ſeruos ditat & exaltat; Seſac verò deprimit & ſpoliat. Deníque ibidem de Roboam v. 14. dicitur: *Fecitque malum, & non preparauit cor ſuum vt quæreret Dominum.*

CAPVT DECIMVM QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IMPIO Roboam ſuccedit filius impius Abia, huic pius filius Aſa qui verſ. 12. aufert idola & effeminatos, ac Maacha matrem ſuam ſacerdotiſſam Priapi. Aſa pio ſuccedit pius filius Ioſaphat verſ. 24. Ieroboam verò impio regi Iſraël ſuccedit impius filius Nadab, quem Baaſa occidit, totámque eius familiam ſuccîdit.

1. IGitur in octauo decimo anno regni Ieroboam filij Nabat, regnauit Abiam ſuper
Iudam. 2. Tribus annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Maacha filia Abeſſalom. 3. Ambulauítque in omnibus peccatis patris ſui, quæ fecerat ante
eum: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius.
4. Sed propter Dauid dedit ei Dominus Deus ſuus lucernam in Ieruſalem, vt ſuſcitaret filium eius poſt eum, & ſtatueret Ieruſalem: 5. eò quòd feciſſet Dauid rectum in
oculis Domini, & non declinaſſet ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ
ſuæ, excepto ſermone Vriæ Hethæi. 6. Attamen bellum fuit inter Roboam & Ieroboam, omni tempore vitæ eius. 7. Reliqua autem ſermonum Abiam, & omnia
quæ fecit, nonne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Iuda? Fuitque prælium inter Abiam & inter Ieroboam. 8. Et dormiuit Abiam cum patribus ſuis, &
ſepelierunt eum in ciuitate Dauid: regnauítque Aſa filius eius pro eo. 9 In anno ergo
vigeſimo Ieroboam regis Iſrael regnauit Aſa rex Iuda, 10. & quadraginta & vno anno regnauit in Ieruſalem. Nomen matris eius Maacha, filia Abeſſalom. 11. Et fecit
Aſa rectum ante conſpectum Domini, ſicut Dauid pater eius: 12. & abſtulit effeminatos de terra, purgauítque vniuerſas ſordes idolorum, quæ fecerant patres eius. 13. Inſuper & Maacham matrem ſuam amouit, ne eſſet princeps in ſacris Priapi, & in luco eius,
quem conſecrauerat: ſubuertítque ſpecum eius, & confregit ſimulacrum turpiſſimum,
combuſſit in Torrente Cedron: 14. excelſa autem non abſtulit. Veruntamen cor
Aſa perfectum erat cum Domino cunctis diebus ſuis: 15. & intulit ea, quæ ſanctificauerat
pater ſuus, & vouerat, in domum Domini, argentum & aurum, & vaſa. 16. Bellum
autem erat inter Aſa, & Baaſa regem Iſrael, cunctis diebus eorum. 17. Aſcendit
quoque Baaſa rex Iſrael in Iudam, & ædificauit Rama, vt non poſſet quiſpiam egredi vel
ingredi de parte Aſa regis Iuda. 18. Tollens itaque Aſa omne argentum & aurum, quod
remanſerat in theſauris domus Domini, & in theſauris domus regiæ, dedit illud in manus ſeruorum ſuorum: & miſit ad Benadad filium Tabremon filij Hezion, regem Syriæ, qui habitabat in Damaſco, dicens: 19. Fœdus eſt inter me & te, & inter patrem
meum & patrem tuum: ideò miſi tibi munera, argentum & aurum: & peto vt venias, &
irritum facias fœdus, quod habes cum Baaſa rege Iſraël, & recedat à me. 20. Acquieſces
Benadad regi Aſa, miſit principes exercitus ſui in ciuitates Iſraël, & percuſſerunt Ahion,
& Dan, & Abeldomon Maacha, & vniuerſam Cenneroth, omnem ſcilicet Terram
Nephthali. 21. Quod cùm audiſſet Baaſa, intermiſit ædificare Rama, & reuerſus eſt
in Therſa. 22. Rex autem Aſa nuntium miſit in omnem Iudam, dicens: Nemo ſit excuſatus & tulerunt lapides de Rama, & ligna eius, quibus ædificauerat Baaſa, & extruxit
de eis rex Aſa Gabaa Beniamin, & Maſpha. 23. Reliqua autem omnium ſermonum
Aſa, & vniuerſæ fortitudines eius, & cuncta quæ fecit, & ciuitates quas extruxit, nonne
hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Iuda? Veruntamen in tempore ſe-

Digitized by Google

nectutis ſuæ doluit pedes. 24. Et dormiuit cum patribus ſuis, & ſepultus eſt cum eis in
Ciuitate Dauid patris ſui. Regnauítque Ioſaphat filius eius pro eo. 25. Nadab verò fi-
lius Ieroboam regnauit ſuper Iſraël anno ſecundo Aſa regis Iuda: regnauítque ſuper
Iſraël duobus annis. 26. Et fecit quod malum eſt in conſpectu Domini, & ambulauit in
viis patris ſui, & in peccatis eius, quibus peccare fecit Iſraël. 27. Inſidiatus eſt autem
ei Baaſa filius Ahiæ de domo Iſſachar, & percuſſit eum in Gebbethon, quæ eſt vrbs
Philiſthinorum: ſiquidem Nadab & omnis Iſraël obſidebant Gebbethon. 28. Inter-
fecit ergo illum Baaſa in anno tertio Aſa regis Iuda & regnauit pro eo. 29. Cúmque
regnaſſet, percuſſit omnem domum Ieroboam: non dimiſit ne vnam quidem animam
de ſemine eius donec deleret eum, iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in ma-
nu ſerui ſui Ahiæ Silonitis, 30. propter peccata Ieroboam, quæ peccauerat, & qui-
bus peccare fecerat Iſraël: & propter delictum, quo irritauerat Dominum Deum
Iſraël. 31. Reliqua autem ſermonum Nadab, & omnia quæ operatus eſt, nónne hæc
ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Iſraël? 32. Fuitque bellum inter Aſa,
& Baaſa regem Iſraël, cunctis diebus eorum. 33. Anno tertio Aſa regis Iuda, regnauit
Baaſa filius Ahiæ, ſuper omnem Iſraël, in Therſa, viginti quatuor annis. 34. Et fecit
malum coram Domino, ambulauítque in via Ieroboam, & in peccatis eius, quibus
peccare fecit Iſraël.

Vers. 1. IGITVR IN OCTAVO DECIMO ANNO IEROBOAM FILII NABAT, regis Iſrael, REGNAVIT ABIAM, filius Roboam, SVPER IVDAM.

Vers. 2. TRIBVS ANNIS REGNAVIT] Dices, v. 9. Abia dicitur mortuus anno vigeſimo Ieroboam: ergo non tribus, ſed duobus tantùm annis regnauit: nam ab anno 18. ad 20. ſunt tantùm duo anni. Reſp. numerandum hîc eſſe annum 18. eúmque fuiſſe primũ regni Abiam, ſecundum verò fuiſſe 19. tertium verò 20. regni Ieroboam. ita Abul. Caiet. Salianus & alij. vbi Nota, in Chronologia annum ſubinde à principio, ſubinde à fine computari: quocircà vnus annus additus vel demptus in Chronologia nullam facit diuerſitatem. Porrò Abul. hîc tres alios modos conciliandi diuerſam chronologiam aſſignat, valdè vtiles & notandos.

Tres canones conciliandi diuerſa tempora. *Primus.* Primus eſt per Synecdochen, qua pars anni, menſis, vel diei ponitur pro integro anno, menſe, vel die. Sic Chriſtus dicitur tribus diebus fuiſſe in ſepulchro, quia per partem diei primæ & tertiæ fuit in ſepulchro, ſolo autem die ſecundo integro in eodem manſit.

Secundus. Secundus, quòd aliquando numerentur anni, quibus filius regnauit cum patre, aliquando verò anni quibus ſolus ipſe regnauit poſt patrem.

Tertius. Tertius, quòd quandoque interregnum iungitur annis ſequentis regis vel Iudicis, vti oſtendi Iudic. c. 3. quandoque non. eoſdem modos tradit Richardus de S. Victore tract. de Concordia temporum Regum Iuda.

NOMEN MATRIS EIVS MAACHA, FILIA ABESSALOM] id eſt, *Abſalom*, vt dicitur 2. Paral. 11. 21. Hebr. enim *Abiſalom*, idem eſt quod *Abſalom*. Quare vix dubitandum eſt quin Abſalom hic ſit filius Dauidis, de quo lib. 2. crebra facta eſt mentio: nec enim alium legimus Abſalom. Ideò ergo Abſalom hîc nominatur, quia ipſe ex geſtis eius recenſitis lib. 2. toti Iſraël fuit notiſſimus. Quare *Maacha* hæc eadem eſt cum *Thamar*: hanc enim ſolam filiam genuit Abſalom, vt patet 2. Reg. 14. 27.

A ita cenſent Hebræi, Ioſephus, Lyran. Caiet. Sanchez & alij. Minùs rectè ergo Abul. & Salianus cenſent alium eſſe hunc Abſalom ab Abſalome filio Dauidis.

Dices. 2. Paral. 13. 2. hæc *Maacha* vocatur *Michaia*, *filia Vriel de Gabaa* Reſp. Caiet. Abſalom fuiſſe binomium, alióque nomine vocatum eſſe *Vriel*, fortè ob pulchritudinem, quòd adeò eſſet pulcher, vt Angelus videretur, dicíque poſſet *Vriel*, id eſt, *lux & ſplendor Dei*. Aut certè Abſalom fuiſſe patrem naturalem Maachæ, Vrielem verò eiuſdem fuiſſe patrem legalem: quod difficile eſt concipere, cùm nullus Dauidis filius legatur vocatus *Vriel*, cui quaſi fratri ſine liberis defuncto Abſalom ſemen ſuſcitare debuerit.

Poſſet planiùs dici Maacham dici *filiam*, id eſt, *neptem* Abſolomis, more Script. quo nepo-
B tes vocantur *filij*. Videtur enim Thamar Abſalomis vnica filia nupſiſſe Vrieli, ex eóque genuiſſe Maacham hanc Roboami vxorem, & Abiæ matrem. Id variis coniecturis confirmatur. Nam Vriel hic fuit de Gabaa, quæ erat vrbs in tribu Benjamin; fuit ergo ipſe Benjaminita; ergo Vriel non eſt Abſalom: hic enim erat de tribu Iuda, æquè ac Dauid. *Vriel quis?*

Secundò, quia Thamar videtur fuiſſe hoc tempore grandæuior, quàm vt nuberet Roboamo. Nata eſt enim facilè 12. vel 13. annis ante mortem Dauidis (nam pater eius Abſalom occiſus eſt nouem annis ante mortem Dauidis, vti dixi in Chron. Dauidis ſub finem l. 2. Reg.) Adde annos 40. regni Salomonis, habebis 52. annos vitæ Thamar. Eſto enim Roboam eam videatur duxiſſe ante mortem Salomonis:
C nam ex ea genuit Abiam, qui poſt triennium moriẽs regni ſucceſſorem reliquit filium Aſa, Roboam autem regnauit 17. annis dumtaxat: quare Abia à Roboam ante initum regnum genitus videtur, vt eo moriente eſſet pluſquam 17. annorum: nam poſt triennium moriens reliquit filium Aſa iam grandæuum, & habilem ad regnum. Eſto, inquam, id ita ſit, tamen non videtur diu ante mortem Salomonis eam du-

Digitized by Google

xiſſe, eò quod illam duxerit tertio loco, vt patet 2. Paral. 11. 20. filij enim regum ante regnum & ante mortem patris non ſolebant multiplicare vxores.

Tertiò, quia hæc ſemper vocatur *Maacha*, numquam Thamar, ergo non fuit ipſa Thamar ſed Thamaris filia.

Quartò, quia hîc v. 10. de Aſa filio Abiæ idem dicitur quòd hîc de Abia, ſcilicet: *nomen matris eius Maacha filia Abeſſalom.* Hæc ergo Maacha vel fuit eadem cum Maacha matre Abiæ, vt dicatur *mater*, id eſt *auia* Aſæ; vel certè fuit eius ſoror iunior, ait Caiet. vt poſſet duci ab Aſa filio Abiæ. Ergo Maacha non fuit Thamar, vtpote quæ nullam ſororem habuit, ſed fuit vnica filia Abſalomis: fuit ergo Maacha filia Thamaris.

Quintò, id diſertè aſſerit Ioſephus, qui cùm priùs Maacham vocaſſet filiam Abſalomis, mox libro 8. c. 3. eamdem vocat Abſalomis neptem, ſcilicet ex Vriele & Thamar progenitam.

Vers. 3. AMBVLAVITQVE IN OMNIBVS PECCATIS PATRIS SVI] colendo idola Roboami, permittendo effeminatos, &c. hos cum idolis ſuſtulit *f*ilius eius Aſa, vt ſequitur.

Vers. 4. DEDIT EI DOMINVS DEVS SVVS LVCERNAM, id eſt prolem glorioſam & regiam, ſcilicet VT SVSCITARET FILIVM EIVS POST EVM; vt Aſa filius ei in regno ſuccederet, ET, per eum, STATVERET IERVSALEM] ſtabiliendo eam in fide & cultu veri Dei, itáque pariter ſtabiliendo eius pacem, opes & regnum.

Vers. 5. EXCEPTO SERMONE (id eſt, re & facto, putà homicidio) VRIÆ HETHÆI] Dices, Dauid multa alia peccata commiſit, vt dum ex ſuperbia numerauit populum, quod peccatum Deus puniuit peſte & morte 70. millium hominum 2. Reg. 24. 15. dum voluit occidere Nabal, omnéſque eius domeſticos 1. Reg. 25. v. 21. dum Miphiboſeth innocenti partem dimidiam facultatum ademit 2. Regum 19. v. 29. Verùm hæc peccata nec tam grauia fuerunt, quàm fuit adulterium & homicidium Vriæ, nec tam certa & vulgo taxata; quin imò habebant velum & prætextum aliquem honeſtatis & iuſtitiæ, ſaltem apud homines, qui proinde ea vel excuſabant, vel non æſtimabant. Hoc verò peccatum contra Vriam ab omnibus habitum fuit vt iniuſtum, enorme & infame; ideóque Deus qui peccata tanta & tam ſcandaloſa non ſinit impunita, acriter illud puniuit. Ob hoc enim omnia mala Dauidi acciderunt, eíque dictum eſt à Deo, quòd numquam recederet gladius à domo ipſius, idque ita accidiſſe reipſa hîc oſtendit, dum ſubdit, inter Roboam & Ieroboam æquè ac Abiam perpetua fuiſſe bella, cædes & ſpoliationes. ita Abul. Caiet. & alij.

Vers. 6. ATTAMEN BELLVM FVIT INTER ROBOAM ET IEROBOAM OMNI TEMPORE VITÆ EIVS] q. d. Deus ob merita Dauidis voluit ei dare *lucernam*, id eſt poſteritatem regiam, ſcilicet Salomonem, Roboam & Abiam; ſed tamen ob eorum peccata, præſertim idolatriæ, fecit vt perpetua haberent bella cum Ieroboam.

Vers. 7. FVITQVE PRÆLIVM INTER ABIAM ET INTER IEROBOAM] Illud enarratur fusè 2. Paral.

A 13. vbi dicitur Abiam in aciem eduxiſſe 400. millia, Ieroboam verò 800. millia, cúmque hi, vtpote plures, illos cingerent, ipſos inuocaſſe Deum, ac eius ope ex 800. millibus cecidiſſe 500. millia.

NOMEN MATRIS EIVS MAACHA FILIA ABESSALOM.] id eſt Abſalom filij Dauidis. Vers. 10.
Filia, id eſt neptis, vt liquet. Hæc enim Maacha mater Aſæ, vel eſt eadem cum Maacha matre Abiæ, vt vult Lyran. & Serar. vt dicatur *mater*, id eſt auia Aſæ, ſicut v. 3. Dauid dicitur Abiæ *pater*, id eſt auus; vel potiùs eius ſoror iunior, ex eadem matre Thamar Abſalomis filia genita, vt ex Caiet. dixi v. 2. aut certè eius neptis. *Maacha* Hebr. idem eſt quod compreſſio, attritio, fixio, ait Pagnin. Videtur hoc nomen B commune fuiſſe reginis ſiue filiabus regum Geſſur: vnde filia regis Geſſur, quam duxit Dauid, vocata eſt *Maacha*, quæ fuit mater Abſalomis, indéque Thamar filia Abſalomis ſuam filiam, quæ nupſit Roboamo vocauit *Maacha*, ac eius ſororem, quæ nupſit Abiæ, vocauit quoque *Maacha*: hanc enim tam Hebr. quàm Septuag. Noſter, & Ioſephus conſtanter vocant matrem Aſæ. Simili modo S. Paula, Melania, Macrina S. Baſilij amita, Eudoxia, Conſtantia, ſuum nomen ad filias & neptes tranſmiſerunt.

Porrò nominatur hic Maacha *mater*, vel auia Aſæ, vt Aſæ inſignis virtus & religio oſtendatur, quòd à tam impia matre educatus, tamen tam pius euaſerit, adeóque ipſam matrem à ſa- C cerdotio idolorum amouerit. Sic Plinius lib. 7. Epiſt. laudat Quadratum iuuenem, quòd in deliciis auiæ degens, viueret tamen ſeueriſſimè.

INSVPER ET MAACHAM MATREM SVAM AMOVIT, NE ESSET PRINCEPS (ſacerdotiſſa prima) IN SACRIS PRIAPI] Hebr. ad verbum eſt, *Ne eſſet domina, quia fecit idolum horrendum*: vbi Septuag. Chald. Vatab. Pagnin. & alij τὸ *ne eſſet domina*, exponunt, *ne eſſet regina*, ne regeret regnum. Vnde & Noſter 2. Paral. 15. 16. vertit: *Sed & Maacham matrem Aſa regis de auguſto depoſuit imperio eo quòd feciſſet in luco ſimulacrum Priapi*; Hîc tamen vertit, *Ne eſſet princeps in ſacris Priapi*; hic enim principatus ſacrorum Priapi apud Iudæos & idololatras erat auguſtum imperium, & ſumma dignitas, vt אשר *aſcer*, id eſt *quia, quòd*, capiatur pro באשר *baaſcer*, D id eſt *in eo quòd fecit idolum*, putà in cultura ſui Priapi. Pro *Priapi* Hebr. eſt מפלצת *miphletſet*, id eſt *tremor*, horror; ſic vocatur Priapus, tum quia pingebatur vel ſculpebatur turpi & horrenda forma; tum quia horrore ſuo terrorem incutiebat furibus & auibus volentibus deprædari hortos, quorum ipſe erat Deus & tutor; vnde illud Horatij lib. 1. Satyra 8. de Priapo: Vers. 13.

Deus inde ego furum, auiúmque
Maxima formido.

Hinc & ab Hebr. *miphletſet*, Priapus Latinè dictus eſt *Phallus* & *Mutinus*: ſic enim eum appellat Iuuen. Satyra 6. Virgilius & Ouidius: ita Serar. Vatab. & Sanchez. Fuit ergo Maacha obſcœna & ſacrilega, imò obſcœnitatis & ſacrilegij princeps, ac meretricum & ſcortorum regina, ideóque ſuo Priapo ſacrauit lucum; quia libido

Digitized by Google

libido, vtpote pudenda, quærit lucos, id eſt, ſilvas vmbroſas, & tenebras, quibus ſuam turpitudinem tegat. Vnde *lucus* dicitur per antiphraſin, eò quòd luce careat, ſitque opacus. ita Eucherius.

Porrò Hebræi coluerunt Priapum nomine *Beelphegor*, quaſi Deum obſcœnitatis, ritibus & actibus obſcœniſſimis. Vide dicta Num. 25.3. fecit autem hæc Aſa initio regni, cùm eſſet penè puer; eò maior fuit eius zelus & pietas. Quocircà Deus hunc Aſæ zelum remuneratus eſt. primò, pace felici & longa; ſecundò, ædificatione multarum vrbium; tertiò, victoria illuſtri, qua decies centena millia Æthiopum proſtrauit 2. Paral. 14.7.

VERS. 14. EXCELSA AVTEM NON ABSTVLIT] Abul. per *excelſa* accipit templa à Salomone extructa idolis, quæ manſerunt vſque ad Ioſiam, qui ea euertit; qua in re, inquit, non peccauit Aſa, nec Ioſaphat, nec Ezechias, quia templa hæc iam euiluerant, erántque clauſa, nec in eis colebantur idola; quare cùm iam non eſſent ampliùs ſcandaloſa, permiſſa ſunt ad futuram rei geſtæ memoriam.

Meliùs Caiet. *excelſa*, intelligit templa in montibus & locis excelſis Deo vero dicata, in quibus Iſraelitæ Deo vero ſacrificabant, quæ licèt à Deo eſſent vetita, prudenter tamen ea permiſit Aſa, ne populi delectatio & conſuetudo immolandi in excelſis eum abduceret à cultu Dei ad idololatriam: zeloſi tamen reges, quales fuêre Ezechias & Ioſias, eadem ſuſtulerunt: quamquàm dici poſſet Aſa peccaſſe, quòd excelſa permiſerit, ſicut in pluribus aliis peccauit, vti iam dicam.

VERVMTAMEN COR ASA PERFECTVM ERAT CVM DOMINO CVNCTIS DIEBVS SVIS] *Perfectum*, intellige in fide & cultu vnius veri Dei, ac in extirpatione idololatriæ; nam in aliis multis peccauit Aſa, vt cùm ægrotans non ſperauit in Domino, ſed confiſus eſt in arte medicorum, de quo mox. Item cùm diffidens Deo vaſa ſacra dedit regi Syriæ v.18. ad euadendum bellum regis Iſraël. Rurſùm, cùm prophetam ſe increpantem coniecit in neruum, id eſt, *in carcerem*, & vincula, multóſque è populo interfecit 2. Paral. 16.10. vide Abul. quæſt. 18.

ET INTVLIT EA QVÆ SANCTIFICAVERAT, id eſt, dicauerat, conſecrauerat, PATER SVVS, ET VOVERAT IN DOMVM DOMINI. VERS. 15.

AVRVM QVOD REMANSERAT IN THESAVRIS DOMVS DOMINI (aurum templi) &c. MISIT AD BENADAD] Peccauit hac in re Aſa, tum quòd aurum templi vſurparit & alienarit; tum quòd magis in Benadad impio, quàm in Deo ſpem repoſuerit, ideóque increpatus eſt à propheta 2. Paral. 15.1. VERS. 18.

VERVMTAMEN IN TEMPORE SENECTVTIS SVÆ DOLVIT PEDES] Res hæc fuſiùs narratur 2. Paral. 16.12. *Ægrotauit*, inquit, *Aſa anno trigeſimo nono regni ſui, dolore pedum* (podagra) *vehementiſſimo, & nec in infirmitate ſua quæſiuit Dominum, ſed magis in medicorum arte confiſus eſt*; ideóque mortuus: vnde illicò ſubiungitur: *Dormiuitque cum patribus ſuis & mortuus eſt anno quadrageſimo primo regni ſui.* VERS. 23.

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IEHV filius Hanani Propheta Baaſæ regi Iſraël minatur exitium, ideóque ab eius filio Ela occiditur: hinc verſ. 9. Ela à Zambri regno & vitâ multatur. Mox verſ. 16. Zambri obſeſſus ab Amri ſe cum domo ſuccendit. Inde verſ. 24. Amri rex creatus ædificat Samariam. Denique verſ. 29. Amri morienti ſuccedit impius Achab cum ſua Ieſabele. Additur verſ. vlt. Hiel ædificaſſe Iericho, ideóque filios omnes amiſiſſe.

1. FActus eſt autem ſermo Domini ad Iehu filium Hanani contra Baaſa, dicens:
2. Pro eo quòd exaltaui te de puluere, & poſui te ducem ſuper populum meum
Iſraël, tu autem ambulaſti in via Ieroboam, & peccare feciſti populum meum Iſraël,
vt me irritares in peccatis eorum: 3. ecce ego demetam poſteriora Baaſa, & poſteriora domus eius: & faciam domum tuam ſicut domum Ieroboam filij Nabat. 4. Qui
mortuus fuerit de Baaſa in ciuitate, comedent eum canes: & qui mortuus fuerit ex eo

Digitized by Google

in regione, comedent eum volucres cæli. 5. Reliqua autem ſermonum Baaſa, & quæ-
cumque fecit, & prælia eius nonne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum
Iſraël? 6. Dormiuit ergo Baaſa cum patribus ſuis, ſepultúſque eſt in Therſa: & re-
gnauit Ela filius eius pro eo. 7. Cùm autem in manu Iehu filij Hanani Prophetæ
verbum Domini factum eſſet contra Baaſa, & contra domum eius, & contra omne
malum, quod fecerat coram Domino, ad irritandum eum in operibus manuum ſua-
rum, vt fieret ſicut domus Ieroboam: ob hanc cauſam occidit eum, hoc eſt, Iehu fi-
lium Hanani, Prophetam. 8. Anno vigeſimo ſexto Aſa regis Iuda, regnauit Ela fi-
lius Baaſa ſuper Iſraël in Therſa duobus annis. 9. Et rebellauit contra eum ſeruus
ſuus Zambri, dux mediæ partis equitum: erat autem Ela in Therſa bibens, & temu-
lentus, in domo Arſa præfecti Therſa. 10. Irruens ergo Zambri, percuſſit & occidit
eum, anno vigeſimo ſeptimo Aſa regis Iuda, & regnauit pro eo. 11. Cúmque regnaſ-
ſet, & ſediſſet ſuper ſolium eius, percuſſit omnem domum Baaſa, & non dereliquit ex
ea mingentem ad parietem, & propinquos & amicos eius. 12. Deleuítque Zambri
omnem domum Baaſa, iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat ad Baaſa in manu
Iehu Prophetæ, 13. propter vniuerſa peccata Baaſa, & peccata Ela filij eius, qui pec-
cauerunt, & peccare fecerunt Iſraël, prouocantes Dominum Deum Iſraël in vanitati-
bus ſuis. 14. Reliqua autem ſermonum Ela, & omnia quæ fecit, nonne hæc ſcripta
ſunt in Libro verborum dierum regum Iſraël? 15. Anno vigeſimo ſeptimo Aſa regis
Iuda, regnauit Zambri ſeptem diebus in Therſa: porrò exercitus obſidebat Gebbe-
thon vrbem Philiſthinorum. 16. Cúmque audiſſet rebellaſſe Zambri, & occidiſſe
regem, fecit ſibi regem omnis Iſraël Amri, qui erat Princeps militiæ ſuper Iſraël in die
illa in caſtris. 17. Aſcendit ergo Amri, & omnis Iſraël cum eo, de Gebbethon, &
obſidebant Therſa. 18. Videns autem Zambri quòd expugnanda eſſet ciuitas, ingreſ-
ſus eſt palatium, & ſuccendit ſe cum domo regia: & mortuus eſt 19. in peccatis ſuis,
quæ peccauerat faciens malum coram Domino, & ambulans in via Ieroboam, & in
peccato eius, quo fecit peccare Iſraël. 20. Reliqua autem ſermonum Zambri, & in-
ſidiarum eius, & tyrrannidis, nonne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum
regum Iſraël? 21. Tunc diuiſus eſt populus Iſraël in duas partes: media pars populi
ſequebatur Thebni filium Gineth, vt conſtitueret eum regem: & media pars Amri.
22. Præualuit autem populus qui erat cum Amri, populo qui ſequebatur Thebni fi-
lium Gineth: mortuúſque eſt Thebni, & regnauit Amri. 23. Anno trigeſimo pri-
mo Aſa regis Iuda, regnauit Amri ſuper Iſraël, duodecim annis: in Therſa regnauit ſex
annis. 24. Emítque montem Samariæ à Somer duobus talentis argenti, & ædifica-
uit eum, & vocauit nomen ciuitatis, quam extruxerat, nomine Semer domini mon-
tis, Samariam. 25. Fecit autem Amri malum in conſpectu Domini, & operatus eſt
nequiter, ſuper omnes qui fuerunt ante eum. 26. Ambulauítque in omni via Iero-
boam filij Nabat, & in peccatis eius quibus peccare fecerat Iſrael: vt irritaret Domi-
num Deum Iſrael in vanitatibus ſuis. 27. Reliqua autem ſermonum Amri, & prælia
eius quæ geſſit, nonne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Iſrael.
28. Dormiuítque Amri cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in Samaria, regnauítque Achab
filius eius pro eo. 29. Achab verò filius Amri regnauit ſuper Iſrael anno trigeſimo
octauo Aſa regis Iuda. Et regnauit Achab filius Amri ſuper Iſrael in Samaria viginti &
duobus annis. 30. Et fecit Achab filius Amri malum in conſpectu Domini, ſuper
omnes qui fuerant ante eum. 31. Nec ſuffecit ei vt ambularet in peccatis Ieroboam fi-
lij Nabat: inſuper duxit vxorem Iezabel filiam Ethbaal regis Sidoniorum. Et abiit, &
ſeruiuit Baal, & adorauit eum. 32. Et poſuit aram Baal in templo Baal, quod ædifica-
uerat in Samaria, 33. & plantauit lucum: & addidit Achab in opere ſuo, irritans
Dominum Deum Iſraël, ſuper omnes reges Iſrael qui fuerunt ante eum. 34. In die-
bus eius ædificauit Hiel de Bethel, Iericho: in Abiram primitiuo ſuo fundauit eam, &
in Segub nouiſſimo ſuo poſuit portas eius: iuxta verbum Domini, quod locutus fue-
rat in manu Ioſue filij Nun.

Digitized by Google

Vers. 2. TV AVTEM AMBVLASTI IN VIA IEROBOAM [q. d. Tu ſecutus es eius idololatriam, & coëgiſti populum ad adorandum vitulos aureos à Ieroboam in idola erectos.

Vers. 3. ET FACIAM DOMVM TVAM, SICVT DOMVM IEROBOAM] q. d. Sicut per te funditùs excidi familiã Ieroboam ob idololatriam vitulorum, ſic ob eamdem ſtirpitùs euertam tuam progeniem per Zambri, tuo filio Elæ rebellantem verſ. 9. Mira fuit peruerſitas & ſtoliditas regum Iſraël, quòd, cùm viderent iuſſu Dei planè euerti familias regum præcedentium ob cultum vitulorum, imò ipſi eaſdem euerterent, ipſi tamen eoſdem vitulos colerent, & colendos proponerent populo, ne ad templum, & Aſa regem Ieruſalem rediret; eſto reclamarent prophetæ, & excidium eis minarentur. Nimirùm diabolus & ambitio regnandi excæcabat, & dementabat eos. Hinc iuſto Dei iudicio factum eſt, vt omnes ſibi inuicem fuerint carnifices: Baaſa enim fuit carnifex filiorum Ieroboam, Zambri fuit carnifex filiorum Baaſæ, Zambri verò carnifex fuit Amri: ſic apud Romanos Iulius Cæſar ſuſtulit Pompeium, Iulium Brutus & Caſſius, hos Auguſtus. Mox Neronem ad necem adegit Senatus, Galbam Otho, Othonem Vitellius, Vitellium Veſpaſianus, Titum Domitianus, Domitianum Nerua & Traianus, vti narrat Sextus Aurelius Victor in Epitome Cæſarum: Ecce hîc verum illud Iuuenalis:

Ad generum Cereris (Plutonem) *ſine cæde & ſanguine pauci*
Deſcendunt reges, & ſiccâ morte tyranni,

Vnde de Galba dixit Tacitus: *Omnium conſenſu capax imperij, niſi imperaſſet.* De Veſpaſiano verò: *Solus imperantium*, inquit, *mutatus in melius.* Sed hac de re fuſior erit ſermo v. 31. in Achab.

Vers. 5. SRIPTA SVNT IN LIBRO VERBORVM DIERVM REGVM ISRAEL] putà in Diariis & Annalibus Regum Iſraël, vt ſuperiùs dixi.

Vers. 7. OB HANC CAVSAM OCCIDIT EVM] putà ob prophetiam, qua Elæ idololatræ intẽtabat excidium. Fuit ergo Iehu hic verè propheta æquè ac martyr, ac prophetia eum martyrem effecit.

Vers. 9. ET REBELLAVIT CONTRA EVM SERVVS SVVS ZAMBRI] Nota hîc iuſta Dei iudicia in reges infideles & idololatras: quia enim Ela rebellauit Deo ſummo Domino ſuo; hinc iuſta Dei vindicta ei viciſſim rebellauit ſeruus & chiliarcha ſuus Zambri: ſicut Ela occidit Iehu prophetam Dei, ſic & ipſe occiſus eſt à Zambri Dei nutu.

Vers. 18. VIDENS AVTEM ZAMBRI QVOD EXPVGNANDA ESSET CIVITAS, INGRESSVS EST PALATIVM, ET SVCCENDIT SE CVM DOMO REGIA] Nimirum Zambri tyrannus ambiens aulam, inuenit vrnam, ac aſcendens in regiam reſiliit in pyram. Idem fecit Sardanapalus vltimus rex Aſſyriorum, qui in Niniue obſeſſus ab Arbaco militiæ ſuæ Præfecto, ne in eius manus veniret, rogum in regia ingentem extruxit, quo aurum & argentum omne, & quidquid erat regiæ ſupellectilis congeſſit. Tum concubinis & Eunuchis in domunculam, quam in medio pyræ extruxerat, concluſis, ſe regiámque cum illis omnibus abſumpſit incendio. ita Diodorus, Iuſtinus, Strabo, & cæteri paſſim. Sic vxo Aſdrubalis capta à Scipione incenſáque Carthagine, dextra læuâque tres filios mortem non recuſantes trahens, *incendio ſe flagrantis patriæ obiecit*, ait Valerius Maxim. lib. 2. c. 2. Sic Numantini per 14. annos à Romanis obſeſſi, cùm fame deficerent, maluerunt ſe ſuáque omnia incendere, quàm Scipioni ſe tradere. Vide Florum lib. 2.

MORTVVSQVE EST THEBNI] occiſus à factione Vers. 22. aduerſa Amri, teſte Ioſepho. Addunt Sept. fratrem quoque Thebni occiſum, nomine *Ioramum*.

Vers. 23. ANNO TRIGESIMO PRIMO ASA REGIS IVDA REGNAVIT AMRI SVPER ISRAEL] Licet enim Amri occiſo Zambri, à populo acclamatus ſit rex anno 27. Aſæ, vti dictum eſt v. 15. & 16. tamen regni æmulum habuit Thebni, cum quo colluctatus eſt per quinque annos, donec eo mortuo ſolus regnauit, quod factum anno 31. Aſæ, vt hic dicitur. ita Abul. Richard. de S. Victor. Torniellus, Salianus & alij. vnde explicans ſubdit: SVPER ISRAEL REGNAVIT DVODECIM ANNIS: cœpit enim regnare mortuo Zambri anno 27. Aſæ, vti dictũ eſt v. 15. & 16. mortuus eſt autẽ anno 38. Aſæ, vt dicitur v. 29. iam à 27. anno Aſæ vſque ad 38. ſunt 12. anni incluſiuè. Vide hîc, vt Deus prolonget regna piorum regum, abbreuiet verò impiorum. Ecce tibi Aſa 41. annis regnauit in Iuda quibus annis octo reges ſucceſſiuè regnarunt in Iſraël, ſcilicet Ieroboam, Nadab, Baaſa, Ela, Zambri, Thebni, Amri & Achab, quorum omnium ortus & occaſus (excepto Achab) vidit Aſa.

IN THERSA REGNAVIT SEX ANNIS] *Therſa* ante Amri erat metropolis & regia regum Iſraël, Quare in ea regnauit Amri quinque annis, quibus cum Thebni de regno contendit: eo verò mortuo anno ſexto regni ſui ex Therſa regiã tranſtulit in Samariam, quam ædificauit, vt ſequitur, ibíque regnauit aliis ſex annis, hoc eſt vniuerſim tam in Therſa quàm in Samaria, 12. annis, vti dictum eſt. Cauſa tranſlationis fuit quòd Zambri regiam in Therſa ſecum combuſſiſſet, móxque vrbs capta ab Amri, ſpoliata & vaſtata fuiſſet, vt dictum eſt v. 18. Rurſùm, quòd Samaria ob montem cui inſidebat, munitior foret. Vnde ipſa diu hoſtium poſtea eam obſidentium inſultus ſuſtinuit. ita Salianus. His ergo de cauſis Amri ex Therſa regnum & regiam tranſtulit in Samariam.

Vers. 24. EMITQVE MONTEM SAMARIÆ A SOMER (nomen eſt viri, qui erat dominus montis) DVOBVS TALENTIS ARGENTI] Talentum Hebræum continebat tria millia ſiclorum, ſiue mille quingẽtas vncias (ſiclus enim eſt ſemuncia) quæ faciunt 12. millia drachmarũ. Drachma argenti eſt Iulius Romanus, ſiue Regalis Hiſpanicus: quare talentum argenti continebat tria millia florenorum Brabanticorum, ſiue Francorum Gallicorum, quæ faciunt aureos Romanos mille ducentos: Ergo duo talenta argenti faciunt 6. millia florenorum Braban. quæ conficiunt bis mille & quadringentos aureos.

ET VOCAVIT NOMEN CIVITATIS, QVAM

Digitized by Google

EXTRVXERAT, NOMINE SEMER (vel Somer) DOMINI MONTIS SAMARIAM] Putant aliqui priùs Samariam fuiſſe ædificatam, nam nominis Samariæ mentio facta eſt c. 13. v. 32. ſed hîc vrbi veteri ab Amri adiunctum fuiſſe montem vicinum, & ciuitatem eouſque extẽſam, ac totam deinde vocatam Samariam. ita Sãchez. Alij verò putant vrbem totam primitùs ædificatam ab Amri, ac nominatam Samariam: quare c. 13. per anticipationem vocari Samariam, eò quòd poſteà cùm Auctor libri hæc ſcribebat vocata ſit Samaria. Hæc eſt celebris illa metropolis regum Iſraël, contra quam detonat Iſaias cæterſque prophetæ.

VERS. 31. ET ABIIT ET SERVIVIT BAAL] *Baal*, ſiue *Bal, Bel* & *Belus*, eſt Iuppiter Belus, putà *Nemrod*. Nemrod enim eſt Belus, qui fuit pater Nini primi regis Aſſyriorum, à quo condita & appellata fuit *Niniue*, cuius vxor fuit Semiramis. Nemrod ergo dictus eſt *Baal*, id eſt dominus, fuítque auctor idololatriæ ſub annum trecenteſimum à diluuio, vt dixi Geneſ. 10. 9. vnde ab eo cæteri deinceps gentium dij & idola dicta vel agnominata ſunt *Baal* vel *Baalim*. Vnde Abul. in lib. 4. Reg. c. 3. q. 3. cenſet Baal hunc Sidoniorum & Tyriorum fuiſſe Herculem; hic enim apud eos magno in honore fuit. Vnde Hiram rex Tyri tempore Salomonis eidem ſtatuam erexit teſte Ioſepho lib. 8. c. 2. Hinc in Tyro quinquennales ludi Herculi celebrabantur, vt patet 2. Machab. 4. 18. ergo idolis & vitulis Ieroboam adiunxit idolum Baal ſiue Iouis Beli, quod more gentis ſuæ Sidoniæ colebat Iezabel eius vxor.

Tragica eſt impiorum regum vita.

Tropol. hinc diſce quàm Deo inuiſa, ideóque infelix ſit impietas, nimirùm quod continua & funeſtiſſima ſit tragœdia impiorum principum vita; pauca ex dictis c. 12. 15. 16. & lib. 4. c. 9. 10. 11. 15. hæc tragica accipe.

Exempla.

Poſtquàm occupauit regnum Iſraël Ieroboam propter delictum Salomonis, vindicatum per eum in perſona Roboam filij eius, tranſlatis decem tribubus in Ieroboam, regnauit & filius eius in Iſraël. Vindicta in perſona filij ſucceſſit, & ipſe cum omni ſemine & domo Achab eraſus fuit per regem nouum Baaſa. Baaſa Tyranni finita poteſtas in filio Ela, qui necatus cum omni ſemine per Zambri eius ſeruum. Zambri tantùm per ſeptem dies regnauit, & obſeſſus ab Amri, coactus ſe in palatio comburere ſuſtulit regiam progeniem. Amri & Achab ſtirpem ſuſtulit Iehu, ſeruus Ioram regis, qui erat ex progenie Achab. Aduenit autem in quarta generatione vindicta ſuper progeniem Iehu, iuxta verbum Domini, & ideò Zacharias,, qui ex Iehu deſcenderat, obtruncatus eſt à ſeruo ſuo, nomine Sellum, qui tantùm regnauit pro eo in Iſraël per vnum menſem, occiſus pariter à Manahen filio Gadi de Therſa, qui regnauit pro eo decem annis in Iſraël, & poſt eum Phaceia filius eius biennio tantùm: nam eum occidit Phaceas filius Romeliæ dux eius; ſed & hunc occidit Oſeas fil us Ela, hic autem tranſlatus cum populo in Aſſyrios. Sic Saladinus, ait Æmilius lib. 6. domito Oriente tandem mortuus, & omnes eius filij à patruo eorum necati; vno euadente tantùm è manibus Sephadini patrui. Vetus eſt dictum, tyrannos Principes quàm rariſſimè ſeneſcere, propter varia pericula, quibus inuoluuntur; & quàm ægerrimè communem liuoris & periculi ſortem poſſunt euadere, & pauciſſimi omnino fuerunt, qui ſuo fato ſeu morte naturali perierunt. Quare & Saturninus apud Flauium Vopiſcum cùm à ſuis purpura eſſet indutus: *Neſcitis*, inquit *amici quid mali ſit imperare. Nam & gladij & tela ceruicibus noſtris impendent, imminent haſtæ, vndique ſpicula, ipſi cuſtodes timentur, ipſi comites formidantur: non cibus pro voluptate, non iter pro auctoritate, non bella pro iudicio, non arma pro ſtudio. Adde quòd omnis ætas imperio reprehenditur: ſenex eſt quiſpiam, inhabilis videtur: ſi iuuenis, ineſt furor, Nam quòd imperatorem me cupitis, in mortis neceſſitatem me trahitis, ſed habeo ſolatium hoc mortis, ſolus perire non potero.* Subit mentem quod Ælianus lepidè refert de Tyrannis ex Æſopi ſcriptis: ſi quis ſuem comprehendat, eam vociferari, ídque non temerè. Etenim cùm nec lanam portet, neque quidquam aliud eius generis, ſtatim coniectura mortem augurari, ſcientem ſeipſam vſui & eſui eſſe capientibus. Similes autem videri ſuibus tyrannos, qui ſemper in ſuſpicionibus & metu verſantur, cùm ſciant ſicut ſues, ſuam vitam ſolam omnibus deberi. ita Ælianus lib. 9. var. hiſtor.

IN DIEBVS EIVS ÆDIFICAVIT HIEL DE BETHEL, IERICHO: IN ABIRAM PRIMITIVO SVO FVNDAVIT EAM, ET IN SEGVB NOVISSIMO SVO POSVIT PORTAS EIVS: IVXTA VERBVM DOMINI QVOD LOCVTVS FVERAT IN MANV IOSVE] Ioſue euertens Iericho ſtatuit eam anathema, ac maledixit, ei qui illam reædificare vellet, dicens cap. 6. v. 26. *Maledictus vir coram Domino, qui ſuſcitauerit & ædificauerit vrbem Iericho. In primogenito ſuo fundamenta illius iaciat, & in nouiſſimo liberorum ponat portas eius.* Quare nemo vſque ad tempora Achab auſus fuit reædificare Iericho, tunc autem id auſus fuit Hiel illectus fertilitate loci. Iericho enim erat fœcundiſſima & amœniſſima, adeóque ſola proferebat balſamum. Addit hoc Script. vt indicet quanta fuerit ſub Achab ſcelerato idololatra Dei & prophetarum obliuio, ac quàm corrupti mores auaritiâ, hæc enim ſtimulauit Hiel ad reædificandum Iericho contra iuſſum Ioſue. Rurſum vt eius punitione terreret Achab & idololatras. Si enim Hiel ob reædificatam Iericho contra iuſſum Ioſue, mulctatus eſt filiis omnibus: multò magis filiis omnibus ſe mulctandum à Deo cogitare debebat Achab, qui in Dei iniuriam Baalem ſuum pro Deo coli volebat. VERS. 34.

IN ABIRAM PRIMOGENITO SVO FVNDAVIT EAM, ET IN SEGVB NOVISSIMO SVO POSVIT PORTAS EIVS] q. d. Hiel iaciens fundamenta Iericho ſtatim perdidit filium ſuum primogenitum, nomine *Abiram*: deinde pergens illam ædificare, ex ordine perdidit cæteros vſque ad vltimum *Segub*, quem amiſit dum portas vrbis locaret, Quantùm ergo creſcebat Iericho, tantùm decreſcebat fa-

Digitized by Google

miliaᴎiel, adeóque ipsâ perfectâ, planè hęc ex- A ſtincta eſt, *mira pertinacia*, ait Rupert. *fulciente conditoris nomen, vt totum cum effectu perderet genitoris honorem.* Vbi mira apparet Hielis cæcitas, auaritia & ambitio, qui cùm videret in ſe impleri minas Ioſue, ac ſenſim filios ſuos omnes emori, ab ędificatione tamen vrbis non deſtitit, malens eam perficere cum amiſſione omnium filiorum, quàm illa omiſſa filios in vita retinere; fortè etiam hoc fecit vt placeret impio Achab, eique oſtenderet ſe, æquè ac ipſum, eſſe Dei & prophetarũ eius cõtemptorem.

Tropol. Eucher. *Ille*, inquit, *qui poſtquàm in Eccleſia habitum religionis aſſumpſerat, ad agenda ſcelera, quæ ei Dominus Ieſus in die baptiſmatis condonauerat, redit, quaſque ipſe anathematizauerat diaboli pompas luxurioſè viuendo repetit; cùm errorum dogmata, vel gentilium fabulas, veritati Eccleſiaſticæ, qua imbutus eſt, quaſi de Bethel egrediens ruinas Iericho reſuſcitat. Meritóque talis coram Domino maledictus, & primum filiorum in fundatione nefariæ ciuitatis, & nouiſſimum in portarum poſitione amittit, quia & fundamenta fidei, à quibus bona ædificia inchoare, & clauſtra bonæ actionis, quibus perfici debuerat, perdit.* eadem ad verbum habet Angelomus.

CAPVT DECIMVM SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ELIAS inducit Iſraëli ſiccitatem & ſterilitatem. Unde iuſſu Dei in torrente Carith ſe abſcondit, paſcitúrque à coruis. Mox verſ. 10. in Sarephta viduæ farinam in hydria, & oleum in lecytho multiplicat. Denique verſ. 17. filium eius mortuum, expandens ſe ſuper eum, ad vitam reuocat.

1. ET dixit Elias Theſbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Viuit Dominus
Deus Iſraël, in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros & pluuia, niſi iuxta oris
mei verba. 2. Et factum eſt verbum Domini ad eum, dicens: 3. Recede hinc, &
vade contra Orientem, & abſcondere in Torrente Carith, qui eſt contra Iordanem,
4. & ibi de torrente bibes: coruiſque præcepi vt paſcant te ibi. 5. Abiit ergo, & fe-
cit iuxta verbum Domini: cúmque abiiſſet, ſedit in Torrente Carith qui eſt contra Ior-
danem. 6 Corui quoque deferebant ei panem & carnes manè, ſimiliter panem & carnes
veſperi, & bibebat de torrente. 7. Poſt dies autem ſiccatus eſt torrens: non enim
pluerat ſuper terram. 8. Factus eſt ergo ſermo Domini ad eum, dicens: 9. Surge,
& vade in Sarephta Sidoniorum, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ vt
paſcat te. 10. Surrexit, & abiit in Sarephta. Cúmque veniſſet ad portam ciuitatis,
apparuit ei mulier vidua colligens ligna, & vocauit eam, dixítque ei: Da mihi paulu-
lum aquæ in vaſe, vt bibam. 11. Cúmque illa pergeret vt afferret, clamauit poſt ter-
gum eius, dicens: Affer mihi, obſecro, & buccellam panis in manu tua. 12. Quæ re-
ſpondit: Viuit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, niſi quantum pugillus cape-
re poteſt farinæ in hydria, & paulum olei in lecytho: en colligo duo ligna. vt ingre-
diar & faciam illum mihi & filio meo, vt comedamus, & moriamur. 13. Ad quam
Elias ait: Noli timere, ſed vade: & fac ſicut dixiſti: verumtamen mihi primùm fac de
ipſa farinula ſubcinericium panem paruulum, & affer ad me: tibi autem & filio tuo
facies poſteà. 14. Hæc autem dicit Dominus Deus Iſraël: Hydria farinæ non deficiet,
nec lecythus olei minuetur, vſque ad diem in qua Dominus daturus eſt pluuiam ſuper
faciem terræ. 15. Quæ abiit: & fecit iuxta verbum Eliæ: & comedit ipſe, & illa, & domus
eius: & ex illa die 16. hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non eſt imminutus, iux-
ta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Eliæ. 17. Factum eſt autem poſt hæc,
ægrotauit filius mulieris matris familias, & erat languor fortiſſimus, ita vt non remane-
ret in eo halitus. 18. Dixit ergo ad Eliam: Quid mihi & tibi vir Dei? ingreſſus es ad me, vt
rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meũ. 19. Et ait ad eam Elias, Da
mihi filium tuum. Tulítque eum de ſinu eius, & portauit in cœnaculum vbi ipſe manebat,
& poſuit ſuper lectulum ſuum. 20. Et clamauit ad Dominum, & dixit: Domine Deus
meus: etiamne viduã, apud quam ego vtcumque ſuſtentor, afflixiſti vt interficeres filium
eius? 21. Et expandit ſe, atque menſus eſt ſuper puerum tribus vicibus, & clamauit ad
Dominum, & ait: Domine Deus meus, reuertatur, obſecro, anima pueri huius in viſ-

cera eius. 22. Et exaudiuit Dominus vocem Eliæ: & reuerſa eſt anima pueri intra eum, & reuixit. 23. Tulítque Elias puerum, & depoſuit eum de cœnaculo in inferiorem domum, & tradidit matri ſuæ, & ait illi: En viuit filius tuus. 24. Dixítque mulier ad Eliam: Nunc in iſto cognoui, quoniam vir Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo verum eſt.

VERS. I. ET DIXIT ELIAS THESBITES DE HABITATORIBVS GALAAD AD ACHAB] Quæres primò, cur Deus ſuſcitarit Eliam, eúmque miſerit ad Achab? Reſp. vt eius æquè ac Iezabelis ardorem in propaganda idololatria reprimeret & reſtingueret, ac Iſraëlem in vera vnius Dei fide & religione conſeruaret, ideóque eum armauit zelo & ſpiritu fortitudinis admirabili, vt ſolus ipſe ſe opponeret tyrannis, ſacerdotibus & idololatris omnibus. Sic Pharaone opprimente fideles Hebræos, Deus ſuſcitauit Moyſen, qui ſe illi opponeret, & populum ex eius ſeruitute educeret. Sic Ieroboam vitulos pro diis erigenti oppoſuit Ahiam prophetam, Manaſſi Iſaiam, Antiocho Machabæos. Sic toti orbi penè Arriano vnum oppoſuit Athanaſium fidei Orthodoxæ Atlantem, Pelagianis S. Auguſtinum, Neſtorianis S. Cyrillum, Iconomachis S. Ioannem Damaſcenum, Albigenſibus S. Dominicum, Lutheranis & Caluiniſtis S. Ignatium & ſimiles. Fuit ergo Elias (quod S. Bernard. ſcribit Eugenio Pontifici in fine lib. 4. de Conſider.) *forma iuſtitiæ, ſanctitatis ſpeculum, pietatis exemplar, aſſertor veritatis, fidei defenſor, doctor Iſraelis, magiſter inſipientium, refugium oppreſſorum, pauperum aduocatus, iudex viduarum, oculus cæcorum, lingua mutorum, vltor ſcelerum, malorum metus, bonorum gloria, virga potentium, malleus tyrannorum, regum pater, ſal terræ, orbis lumen, propheta altiſſimi, præcurſor Chriſti, Chriſtus Domini, Deus Achab, Baalitarum terror, idololatrarum fulmen.*

Eliæ elogia.

Quæres ſecundò quid ſignificat Elias. Reſp. *Elias* Hebr. dicitur אליהו *Eliahu*, id eſt *Deus Domini*, vel potiùs *Deus meus Dominus*, ait Pagnin. Aut q. d. *Eliahu*, id eſt *potens eſt Deus ipſe. El.* enim eſt nomen Dei, quà fortis eſt & potens ad omnia de bellandum: *ia* eſt abbreuiatum *Iehoua*: *hu* eſt *ipſe*. Eliæ enim officium fuit oſtendere Achab & Iſraëli non Baal, ſed Deum Iſraëlis eſſe verum Deum, fortem, & omnipotentem omnium Dominum. ita S. Hieron. Angelom. & alij. Vnde Hebræi cenſent Eliæ nomen ſumptum ex illa populi ad Eliam acclamatione: *Dominus ipſe eſt Deus, Dominus ipſe eſt Deus.* c. 18. v. 39. nam anteà eum vocatum fuiſſe *Iaberſcyth*, tradunt iidem in Geneſi Magna cap. 27. Hinc S. Hieron. in Michææ c. 5. *Elias*, inquit, *idem eſt quod, Dominus Deus.*

Eliæ etymon. Primò.

Secundò.

Audi S. Iſidor. lib. 7. Orig. c. 8. *Elias interpretatur Dominus Deus. Ex futuri ergo præſagio ſic vocatur. Nam dum altercaretur in ſacerdotio cum quadringentis ſacerdotibus Baal, inuocato nomine Domini, deſcendit ignis de cælo ſuper holocauſtum. Quod cùm vidiſſet omnis populus, cecidit in faciem ſuam & ait; Dominus ipſe eſt Deus. Ex hac ergo cauſa tale prius nomen accepit, pro eo quòd per eum poſteà cognouerit populus Dominum Deum; idem & fortis Dominus interpretatur, vel propterea quòd interfecit eoſdem ſacerdotes, vel propterea quòd Achabi aduerſitatem tolerauit.*

Rurſum, *Elias* idem eſt quod *fortis Domini*, ait S. Hieron. vel *Deus Domini*, ait Pagnin. quia ſicut Moyſes à Domino conſtitutus eſt Deus Pharaonis Exodi 7. v. 1. ſic ab eodem Elias conſtitutus eſt Deus Achabi & Iezabelis: ſicut enim Moyſes decem plagas cæleſtes & terreſtres infligens Pharaoni, coëgit eum dimittere Hebræos: ſic & Elias omnia elementa commouit per ſtupenda miracula, quaſi eorum eſſet Deus & Dominus, quibus Achab & Baalitas perculit, imò occidit. *Tertiò.*

Aliam cauſam Tropologicam dat S. Ambroſ. lib. 1. de Cain c. 2. vbi Eliam hiſce elogiis ornat: *Victor paſſionum*, inquit, *nec vllis captus illecebris, qui omnem iſtam ſecundùm corpus habitationem cæleſtis puritate conuerſationis obduxerat, mentem regens, carnem ſubiiciens & regia quadam auctoritate caſtigans, nomine Dei vocatus eſt, ad cuius ſimilitudinem ſe perfectæ virtutis vbertate formauerat; & ideò non legimus de eo ſicut de cæteris, quia deficiens mortuus eſt.* Deo enim perſimilis eſt, qui ab omni vitio purus & ſanctus eſt. Audi S. Dionyſ. epiſt. vlt. ad S. Ioannem Euangeliſtam quæſt. 10. *Quicumque viri ſtudioſi ſunt, ab omni quidem rerum corporearum voluptate abducuntur; liberi autem ab omnibus malis, Deíque amore impulſi, omnium bonorum pacem diligunt & ſanctimoniam atque ab hac vita principium futuræ faciunt, cùm inter homines Angelorum vitam imitentur cum omni animi tranquillitate, Dei nominis appellatione digni, cum benignitate cæteriſque virtutibus*, &c. Rurſùm, Eliæ competit fortitudo Dei, quam depingens Iſaias c. 25. 4. ait: *Factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione ſua, ſpes à turbine, vmbraculum ab æſtu; ſpiritus enim robuſtorum quaſi turbo impellens parietem. Sicut æſtus in ſiti tumultum alienorum humiliabis, & quaſi calore ſub nube torrente propaginem fortium marceſcere facies.* Simili enim fortitudine Elias deiecit Achab, Iezabelem & Baalitas, iuxta illud Eccli. 8. 2. *Irritantes illum* (Eliam) *inuidia ſua, pauci facti ſunt; non enim poterant ſuſtinere præcepta Domini.* Et paulò poſt: *Qui deieciſti reges ad perniciem, & confregiſti facilè potentiam ipſorum, & glorioſos de lecto ſuo.* *Tropol.*

Porrò Beda, & Angelom. in lib. 4. Regum c. 23. quin & S. Chryſoſt. hom. 3. de Elia aſſerunt *Eliam* dici quaſi ἥλιον, id eſt ſolem, eò quòd ipſe fuerit ſol Iſraëlis, & curru igneo vectus ſit in cælum, indéque à poëtis fingi ſolem vehi curru igneo, quem quia Phaëthon ſolis filius regere neſciuit, hinc ſe & orbem combuſſit, de quo plura lib. 4. c. 2. Hæc per alluſionem dicuntur: conſtat enim *Elias* eſſe nomen Hebræum, non Græcum. Simili modo Nazianzen. Hebr. nomen *paſcha* deriuat à Græco *Elias ἥλιος id eſt Sol.*

Digitized by Google

πάσχω; id eſt patior, quòd in paſchate paſſus ſit Chriſtus. A

Eliæ dotes. Quæres tertiò, quæ fuerint eximiæ virtutes & dotes Eliæ, quibus debellauit idololatriam? *Prima.* Reſp. prima eius dos fuit vitæ innocentia, auſteritas & ſanctitas. Audi S. Iſidor. lib. de ortu & interitu prophet. c. 35. *Elias*, inquit, *ſacerdos magnus atque propheta; habitator ſolitudinis, fide plenus, deuotione ſummus, in laboribus fortis, induſtria ſolers, excellenti ingenio præditus, in exercitatione diſciplinæ rectus, in ſancta meditatione aſſiduus, metuque mortis intrepidus.*

Secunda. Secunda Eliæ dos fuit ſolitudo & contemplatio. Secedens enim in Carmelum vacabat orationi & contemplationi, ibíque Eliſeum & alios diſcipulos collegit quaſi auctor vitæ monaſticæ & eremiticæ. Vnde Carmelitæ ſuum nomen & inſtitutum ab Elia in monte Carmelo accepiſſe profitentur, de quo plura c. 18. B

Tertia. Tertia fuit eius dicendi & arguendi libertas, qua inter cætera ait Achab regi & Iezabeli in faciem, quòd venundati ſunt ſub peccato, & quòd Deus omnem eorum ſtirpem exſcindet, quódque canes lingent ſanguinem Iezabelis c. 21. 20.

Quarta. Quarta, inuicta animi patientia & fortitudo, qua omnes regum & idololatrarum perſecutiones generosè ſuſtinuit & ſuperauit, imò omnes ſacerdotes Baal occidit c. 18.

Quinta. Quinta, zelus honoris & cultus diuini, qui eum ad omnia certamina cum rege & Baalitis ineunda compulit, vnde ipſe ad Deum ait: *Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filij Iſraël*, &c. *prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam*, cap. 19. 14. Hinc Elias à nonnullis vocatur Angelus, ac de Ioanne Baptiſta ait Angelus, quòd præcedet Chriſtum *in ſpiritu & virtute Eliæ*, Lucæ 1. Hinc raptus eſt Elias, vt præcurrat Chriſtum ad iudicium, certétque contra Antichriſtum, à quo proinde occidetur, & martyrio laureabitur Ieroſolymæ; ſed tertia die coram toto populo glorioſè à morte reſurget, & conſcendet in cælum, vti dixi Apocal. 11. 3. Denique vide elogia Eliæ apud Eccleſ. c. 48. 1. *Surrexit*, inquit, *Elias quaſi ignis, & verbum eius quaſi facula ardebat.* Vide ibi dicta. Fuit enim Elias totus igneus & fulmineus. C

Hinc Allegor. Elias fuit typus Chriſti, qui verè fuit *Elias*, id eſt, *Dominus Deus.* Chriſtus enim inſtar Eliæ magna certamina habuit de fide Meſſiæ cum Scribis & Phariſæis, ac continuas ab eis perſecutiones ſuſtinuit, tandémque mortem crucis, ſed ab ea die tertia glorioſus reſurrexit, & die 40. in cælum conſcendit. ita Angelom. Eucher. Rupert. & alij. D

Sexta. Denique Elias fuit Dux & Princeps Prophetarum cæterorum: atque hac de cauſa vnà cum Moyſe legiſlatore apparuit in Transfiguratione Chriſti, eíque nomine omnium prophetarum teſtimonium perhibuit, quòd ipſe verus eſſet Meſſias ab eis prophetatus, Matth. 17.

1. THESBITES] oriundus ex *Thesba* vel *Thesbe* vico, ſito in Tribu Gad inter Iebaa & Saron, ait Adrichom. in Deſcript. terræ Sanctæ. Hinc S. Epiphan. Dorotheus, Iſidorus, Metaphraſtes & alij in Vita Eliæ docent Eliam natum in Thesbe, quæ Arabiæ eſt contermina. Audi S. Epiph. *Elias ex Thesbis erat è continente Arabia: morabatur autem in Galaad, quoniam Thesbis erant ædes ſacerdotibus conſecratæ ac deſtinatæ.* Sed clariùs Metaphraſtes: *Elias*, inquit, *à ſacerdotibus* (Hieroſolymitanis ſcilicet, ad quos de viſione conſulendos Sobachus parens profectus eſt) *appellatus eſt Thesbites, eò quòd eſſet domus, quæ ſorte obtigerat ſacerdotibus in qua is habitabat, virtutem exercens ab adoleſcentia, & flammeam efficiens animam per ignem ſpirantem Spiritus ſancti gratiam.*

Falluntur ergo Abul. Hugo, Lyran. qui cenſent Eliam oriundum ex vrbe Thebe, in qua occubuit Abimelech Gedeonis filius Iudic. 9. 50. Thebe enim erat in tribu Ephraim iuxta Sichem, Thesbe verò patria Eliæ erat trans Iordanem in Galaadite, putà in tribu Gad. Quare Elias videtur fuiſſe Gaddita, indéque naſcendo viriles, fortes & militares hauſiſſe ſpiritus. Tales enim erant Gadditæ iuxta illud Geneſ. 49. 19. *Gad accinctus* (hoc enim Hebr. ſignificat *Gad*) *præliabitur ante eum, & ipſe accingetur retrorſum.*

Porrò, *Thesbites* Hebr. idem eſt quod *captiuans*, vel *conuertens*, ait Angelom. & alij. Elias enim captiuauit & *conuertit cor patris in filios, & cor filiorum ad patres eorum*, vt ait Malach. cap. 4. v. 6. De natiuitate & educatione Eliæ hæc habet Dorotheus in eius Vita: *Cùm naſciturus eſſet Elias, pater eius Sabacha vidit illum ab angelis albicantibus ſalutari, & igne tamquam faſciis inuolui, & flamma ignis veluti cibo ali, & Hieroſolymam profectus, rem iſtam indicauit, dictúmque illi eſt ex oraculo, ne timeret, fore enim vt puer naſciturus in luce habitaret, & quæ diceret, firmam ſententiam haberent, iudicarétque Iſraëlem in gladio & igne.* Eadem habet S. Epiphan. & Metaphraſtes in Vita Eliæ. Hinc Eliam perpetuam coluiſſe virginitatem conſentiunt Patres, ſcilicet S. Hieron. lib. 1. contra Iouin. & ad Euſtochium de Cuſtod. Virgin. Ambroſ. lib. 1. de Virgin. Idem aſſerit S. Chryſoſt. lib. de Virg. tomo. 5. S. Ephrem. non vno loco: pulchrè paræn. 1. tomo 2. fol. 90. ait: *Donum optimum monachi eſt virginitas, curru ipſum ad cælum cum Elia vehens*, & fol. 91. *Elias te ſua pelle caprina cooperiens in cælos introducet.* *Elias igne veſtitus & alitus.*

Virgines quoque vel cælibes fuiſſe Eliſeum cæteróſque Eliæ diſcipulos, non eſt dubium: quin & ex ipſis plures pro vera Dei religione à Iezabele occiſos martyrij lauream adeptos eſſe, ſatis liquet ex c. 18. 13.

Porrò, Elias non videtur fuiſſe ſacerdos, ait Abul. Sanchez & alij, quia non oriundus ex Leui, ſed ex Gad: vnde & Script. nuſquam eum vocat ſacerdotem, vti vocat Ieremiam & Zachariam patrem Ioannis Baptiſtæ. S. Epiphan. tamen, S. Iſidorus & alij eum vocant ſacerdotem, ortúmque ex Leui, quia Leuitæ & ſacerdotes, cùm propriam non haberent poſſeſſionem, ſpargebantur per omnes tribus, vt eas in fide & Dei cultu erudirent. Po-

Digitized by Google

terat ergo in tribu Gad naſci Elias Leuita.

Denique Hebræi cenſent Eliam eſſe Phinees, filium Eleazari filij Aaron, ſed errant, vt oſtendi Numer. 25.

De habitatoribvs Galaad] Migrauit Elias à patria ſua Thesbe in vicinam Galaaditim. Cur? Reſp. primò, quia Galaaditæ tunc valdè corruptis erant moribus, idololatræ & homicidæ. Iuit ergo ad eos Elias, vt ipſos per ſe & ſuos diſcipulos ad meliorem frugem reuocaret. Id liquet ex Oſee propheta, qui ſub Ozia rege paulò poſt Eliam prophetauit, ac c. 6. 8. ſic ait: *Galaad ciuitas operantium idolum, ſupplantata ſanguine; Et quaſi fauces virorum latronum, particeps ſacerdotum, in via interficientium pergentes de Sichem.* Vide ibi dicta.

Rurſum, Galaad erat ferax reſinæ, opobalſami & aliorum aromatum, ex quibus conficiuntur emplaſtra & medicinæ ad curandos morbos & vulnera. Hinc repræſentat prophetas, qui quaſi medici ſpiritales animarum vulnera & ægritudines curant. Hoc eſt, quod ait Ieremias c. 8. 22. *Nunquid reſina non eſt in Galaad, aut medicus non eſt ibi? Quare ergo non eſt obducta cicatrix filiæ populi mei?* Vnde ibi Chaldæus Paraphraſtes vertit; *Deſiderabam doctrinam Eliæ prophetæ, qui fuit de Galaad, cuius verba erant medicinæ.* Elias ergo & Eliſeus, vti in Carmelo, Bethel, Iericho, Galgalis; ſic & in Galaad commorati ſunt: vt incolas ad verum Dei cultum traducerent, vt *vbi ſuperabundauit delictum, ſuperabundaret & gratia*, Rom. 5. 20. ideóque hiſce in locis Collegia diſcipulorum, qui proinde *filij prophetarum* vocantur, inſtituit: vnde ad eos ſpectat illud Cant. 4. 1. *Capilli tui ſicut greges caprarum, quæ aſcenderunt de monte Galaad.* Hac de cauſa Elias rapiendus in cælum, Collegia hæc in Bethel, Iericho, Galgalis, &c. obiuit 4. Regum 2. vt ſuis diſcipulis valediceret, eóſque in aſpero vitæ eremiticæ & cœnobiticæ ſtudio proſequendo confirmaret. ita Abul.

Vivit Dominvs Devs Israel, in cvivs conspectv sto, si erit annis his ros et plvvia, nisi ivxta oris mei verba] Non dubium eſt Eliam zelo æſtuantem priùs Achab regem monuiſſe de abdicando cultu Baal, & colendo Deo vero: ſed cùm ille ſurdas adhiberet aures, Elias à verbis ad verbera venit, ac totam terram percuſſit ſterilitate, vt Achab & idololatræ diſcerent non Baal, vti ipſi putabant, ſed Deum verum dare pluuiam, meſſem, cæteráque terræ bona, ideóque ad hæc obtinenda eum inuocarent, non Baal; ait ergo: *Viuit Dominus*, id eſt, iuro per vitam Dei, quòd non erit pluuia fœcundans terram, niſi iuxta meum beneplacitum; quando ſcilicet ego precibus meis cælum ad pluendum aperiam, ſicut nunc illud precibus meis clauſi: Eliam enim precibus hæc omnia à Deo impetraſſe docet Iacobus in Epiſt. c. 5. 17. *Elias*, inquit, *homo erat ſimilis nobis paſſibilis; & oratione orauit vt non plueret ſuper terram, & non pluit annos tres & menſes ſex. Et rurſum orauit, & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum ſuum.*

In cvivs conspectv sto] Septuag. *cui*

A *aſtiti coram eo*; Chald. *ante quem miniſtro*, q. d. Ego ſemper mente Deum habeo præſentem, conórque illum amare, laudare, revereri, eique per omnia placere, ideóque illum inuocaui & inuoco, vt mihi hanc poteſtatem ſiſtendi laxandíque pluuias, ad euertendum cultum Baal, concedat, vti de facto conceſſit. Nec enim Elias iuraret ita fore, niſi Deus ei id conceſſiſſet, eúmque feciſſet quaſi Dominum aëris. Vnde exclamat Eucher. *Magna vis prophetica dignitatis, humanus ſermo eſt, diuinus effectus. In terris homo loquitur, & imperio eius caleſtes obediunt poteſtates. Commouit omnem creaturam vnus ſermo prophetæ, & miro modo humi ſonans aëra calúmque concuſſit, turbatus eſt humani miniſterij ordo, & à ſæculis inſtituta elementorum harmonia contabuit, cùm ſicco humidum, calido*

B *frigidum negaretur: ſed elementa pœnam ſuam læta ſuſcipiunt, dummodo vel in ſalute hominum, vel in honore proficiat conditoris.*

Si erit annis his ros et plvvia] Hebr. *ſi* idem eſt, quod *non*. Cauſam dat Auctor de Mirabil. Script. lib. 2. cap. 15. *Quatenus*, inquit, *qui Deum per mala in terra exacerbaſſent, cæli clementia & aëris commoditate carerent.*

Nisi ivxta oris mei verba] Vt nulla futura ſit pluuia, niſi quando ego verbis & precibus meis illam adduxero. Concionatoriè S. Chryſoſt. hom. 1. de Elia, ait eum ex rigido zelo vindicandi idololatriam, noluiſſe Deo (vtpote quem miſericordem, facilè precibus flectendum ad dandam veniam & pluuiam ſciebat) relinqui, ſed ſibi reſeruari; vtpote

C qui iam mentem obfirmarat de non danda idololatris venia, nec pluuia. Quare ipſum tamdiu precibus Deum fatigaſſe, donec id ei concederet: quo obtento conſtanter & ſeuerè edixiſſe: Iuro per Deum, quòd non pluet niſi quando ego voluero: non volam autem niſi ſacerdotibus Baalitis occiſis, & cultu Baal ſubuerſo, vt patet c. 18. 41. Hæc Chryſoſt. qui homil. 2. graphicè hæc depingens ait: *Cùm Elias propheta ſanctiſſimus populum præuaricatum aſpiceret, cúmque Baal & lucos deſpecto Domino coli à ſacrilegis peruideret; cúmque creatore deſpecto figmentis ſeſe nemoribúſque omnis populus addixiſſet; zelo Dei commotus Iudæam terram ſiccitatis ſententia, & pluuiarum ſterilitate addixit. Tunc ſubitò anhelat terra, ſiccatur cælum, ſitiunt omnes,*

D *fontes areſcunt, omnis humor ima petit, ſupera deſerit, aër feruet, ſerenitas torquet, tranquillitas pœna eſt, æſtuant noctes, dies areſcunt, ſata torrentur, arbuſta ægrotant, &c. iram Dei vniuerſa creatura teſtatur.*

Abscondere in torrente Carith] Vers. 3.
Quæret enim te, quaſi ſterilitatis auctorem Rex Achab, & ſi inuenerit, occidet, Fuge ergo & late, ne in tuum caput ſiccitatis cauſa reuoluatur. *Torrens Carith* deſcendit de montibus Ephraim iuxta vrbem Phaſelum, vnde iuxta eum multæ erant cauernæ & ſpeluncæ, in quas ſe abdere poterat Elias. Hic ergo latuit per triennium ſiccitatis, paſtus à coruis. Vnde in eius memoriam S. Helena ibidem eccleſiam extruxit, teſte Niceph. lib. 8. cap. 30. *Carith* Hebr. idem eſt quod *exciſio*, *ſucciſio*,

Digitized by Google

quia hic Elias terræ germina & ſata per ariditatem à ſe inductam ſuccidit. Vnde S. Chryſoſt. homil. de Petro & Elia, ait Eliam igneum ardorem & quaſi febrim terræ induxiſſe: *Vix dum*, ait, *exierat ſermo eius, cùm ſubitò mutatur aër, cælum æneum factum, idémque ſermo in terræ viſcera tamquam febris incubuit. Et è veſtigio exaruerunt omnia; omnia ſalitudine ac vaſtitate horruerunt, herbæ ſiccatæ ſunt, plantæ ſimul & arbores tum frugiferæ, tum ſteriles.*

Meminit huius ſterilitatis & famis Menander hiſtoricus Gentilis apud Ioſephum lib. 8. c. 7. ſed mutilè & imperfectè, more Gentilium cùm de rebus Iudaicis loquuntur. Ait enim famem hanc duraſſe vno tantùm anno, cùm S. Iacobus c. 5. 17. aſſerat eam duraſſe tres annos & ſex menſes. Videtur hæc fames tantùm fuiſſe in Iſraële: eius enim idololatriam B Elias puniebat. Quare quod Lucæ 4. 25. dicitur eam fuiſſe *in omni terra*, accommodè accipe, ſcilicet *in omni terra* Achab regi ſubiecta, & peccatis idololatriæ eius contaminata.

Vers. 4. Corvisqve præcepi] id eſt, inſtar præcipientis ordinaui, & inſtinctum hunc eis indidi, vt tibi afferant panem. ita Caiet.

Vers. 6. Corvi qvoqve deferebant panem et carnes manè, similiter panem et carnes vespere] Coruus eſt auis vorax, inhumana, maligna; illâ ergo vſus eſt Deus ad cibandum Eliam, vt oſtenderet ſe omnibus animalibus imperare, eorúmque indolem mutare & conuertere eò quò lubet, ac ſanctis, qualis erat Elias, omnes creaturas Deo iubente ſeruire & obſequi. Sic corui afferebant quotidie dimidium panem ad S. Paulum primum eremitam, integrum verò adueniente S. Antonio. Vnde ad eum conuerſus S. Paulus ait: *Eia Dominus nobis prandium miſit verè pius, verè miſericors. Sexaginta anni ſunt, cùm accipio quotidie dimidij panis fragmentum, nunc ad aduentum tuum militibus ſuis Chriſtus duplicauit annonam*, ita S. Hieron. in Vita S. Pauli. S. Benedictus verò coruo, qui hora prandij ad ſe venire & cibum è manu ſua ſumere ſolebat, iuſſit panem veneno infectum à Florentio inuido ſibi ſubmiſſum tollere, & in locum, vbi à nemine inueniri poſſet, aſportare; cui obediens coruus idipſum præſtitit, vti refert S. Gregor. lib. 2. Dial. c. 8. huius corui progenies etiamnum ſupereſt, ac à Benedictinis continuè alitur in monte Caſſino.

Corui aluêre ſanctos. Exempla.

Porrò quòd coruis potiùs quàm aliis auibus Deus vſus ſit, cauſa litteralis fuit, quòd corui ament loca ſolitaria, ac præſertim torrentes, eò quòd ſicciſſimæ & calidiſſimæ ſint naturæ. Vnde Prouerb. 30. 17. dicitur: *Oculum qui ſubſannat patrem*, &c. *effodiant eum corui de torrente.*

Coruis ergo, quaſi maximè obuiis auibus, vſus fuit ad alendum Eliam in torrente Carith, vt ex coruo cibum, ex torrente potum in tanta omnium ſiccitate caperet. Aqua enim ad potum ſufficit, éſtque potus maximè naturalis, quo ante Noë omnes priſci vſi ſunt.

Tropol. Tropol. vide hîc, & reuerere miram Dei in ſuos fideles prouidentiam: corui enim Deo in-A ſtigante quotidie bis apportabant panem & carnes Eliæ, ſcilicet manè ad prandendum; & veſpere ad cœnandum. Angeli autem hos panes & carnes apparabant, ideóque meliores & ſapidiores erant noſtris, qui à piſtoribus & cocis apparantur, iuxta illud Pſal. 77. 25 *panem Angelorum manducauit homo*: mox eoſdem coruis ad Eliam deferendos dabant, eóſque continebant, ne illos attingerent, ac impellebant vt ad Eliam intactos deferrent. Nam vt in Vita S. Onuphrij legimus, Deus & Angeli ſingularem habent curam Eremitarum, qualis erat Elias, eò quòd ipſi omnia deſeruerint, & ab omnibus ſint deſerti, iuxta illud: *Tibi derelictus eſt pauper, & orphano tu eris adiutor.* Pſal. 9. 14. Quocircà S. Baſil. hom. 8. in diuites auaros: *Carmelus*, ait, *mons ſublimis ac deſertus Eliam habuit, cui viaticum cibúſque fuit ſpes in Deo; & cùm ita viueret, fame tamen extinctus non eſt, ſed auium rapaciſſimi corui, cibum ei attulêre; & qui alienas ſolebant eſcas inuadere, viro iuſtiſſimo miniſtri fuêre; naturæ quoque obliti, in pane carnéque ei afferendis Dominico præcepto paruerunt.*

Et carnes] Deus ergo non tantùm panes ad vitam neceſſarios, ſed etiam carnes ad lautitiam pro obſonio Eliæ ſubmittebat. Quærit Abul. quid comederit Elias diebus ieiuniorum, quibus non licet veſci carnibus; ac reſpõdet eum comediſſe quidquid corui afferebant. Deus enim mittendo carnes ad Eliam, hoc ipſo cum eo in ieiunio diſpenſabat, volebátque, vt eas comederet, ac dono ſuo tam liberali C frueretur, ne fruſtra eas miſiſſe videretur.

Allegor. S. Proſper. lib. 2. prædict. & promiſſ. c. 28. *Panis Eliæ*, inquit, *eſt corpus Chriſti, quod Iudæi vt corui gentibus miniſtrarunt, carnem in crucis ligno decoctam gentibus præparantes, ac vt corui vna & rauciſona voce clamantes ad Pilatum: Crucifige, crucifige eum.* Allegor.

Aliter S. Auguſt. Serm. 101. de Temp. vbi omnia geſta Eliæ Allegor. applicat Chriſto & Eccleſiæ: *B. Elias*, inquit, *typum habuit Domini Saluatoris. Sicut enim Elias à Iudæis perſecutionem paſſus eſt, ita & verus Elias Dominus noſter ab ipſis Iudæis reprobatus eſt & contemptus. Elias reliquit gentem ſuam, & Chriſtus deſeruit ſynagogam. Elias abiit in deſertum, & Chriſtus* D *venit in mundum. Elias in deſerto coruis miniſtrantibus paſcebatur, & Chriſtus in deſerto mundi huius gentium fide reficitur. Corui enim illi, qui beato Eliæ iubente Domino miniſtrabant, gentium populum figurabant. Propterea & de gentium Eccleſia dicitur: Nigra ſum ſed formoſa, filiæ Ieruſalem. Vnde nigra? Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea. Vnde formoſa? Aſperges me hyſſopo, & mundabor; lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.* Et mox: *Verè Eccleſia gentium coruis ſimilis erat, quando viuentem Dominum contemnebat, & ante acceptam gratiam, velut morticinis cadaueribus, idolis miniſtrabat.*

Symbol. Auctor mirabil. S. Script. apud S. Auguſt. lib. 2. c. 17. *A coruis*, ait, *miniſtrari propheta præcipitur, vt ſcilicet culpam, quam in diluuio commiſerat in terra, purgare auis illa videretur, dum vt fidelis miniſter efficitur Eliæ, qui ne-* Symbol.

Digitized by Google

gligens & fallax erat ante Noë. Præterea quoque in hoc miniſterio illud etiam oſtenditur, qualiter homo ſi non peccaſſet, etiam infructuoſorum animalium nunc miniſteriis vteretur. Vnde verò eas carnes & panes ille coruus detulerit, ipſe viderit qui tale officium committebat. In quo tamen intuendum eſt, quòd ex aliquorum hominum ſcientium aut neſcientium induſtria corui hæc acciperent, qui coctos panes & carnes quaſlibet qualitercumque præparabant.

Vers. 9. VADE IN SAREPHTA SIDONIORVM (Vrbs hæc ſita erat inter Tyrum & Sidonem in via publica, non procul à littore maris, & ab Eleuthero fluuio, duobus milliaribus diſtans à Sidone. Dicta eſt, *Sarephta*, id eſt, *conflatoria*, à צרף *tſaraph*, id eſt, *conflare*, quòd in ea eſſent officinæ conflatoriæ vaſorum ex ære, ferro, aliiſque metallis.

Iubet ergo Deus Eliam extra Iſraëlis fines & Achab perſecutoris ſui dominium, abire in ditionem Sidoniorum, vt ibi ſub rege gentili ſecurè & quietè degeret. Hinc Alleg. Elias ſignificat Chriſtum, qui perſecutionem patiens à Iudæis, Euangelium ſuum tranſtulit ad gentes, vti explicat ipſe Chriſtus Lucæ 4. 25.

Audi Auctorem mirabil. S. Script. lib. 2. c. 18. *Idcircò ad Sarephtam Sidoniorum ſaturandus propheta mittitur, vt per illum bona & fidelis vidua paſceretur. Ne verò quem moueat, quòd Sidoniorum terra hanc eamdem plagam pariter cum Iſraël perpeſſa erat, dum inde Iezabel perſecutrix prophetarum, & totius vindictæ & facinoris cauſa, Sidoniorum regis filia paternam originem ducebat.*

PRÆCEPI ENIM IBI MVLIERI] *Præcepi*, id eſt ordinaui, diſpoſui, prouidi: non enim propriè Deus præceperat viduæ, cùm ei non eſſet locutus, imò vidua petenti Eliæ fruſtum panis, negauit ſe illud habere v. 12. Si quis tamen contendat Deum reuelaſſe viduæ aduentum Eliæ, ac iuſſiſſe vt eum exciperet & paſceret eo modo quo Elias poſtulaturus erat, non repugnabo. Fuit hæc mulier gentilis, vtpote Sidonia, ſed religioſa & deuota, ait S. Chryſoſt. hom. 3. de Elia & Abul. q. 24.

Vers. 12. EN COLLIGO DVO LIGNA, VT FACIAM (coquam) ILLVM MIHI ET FILIO MEO, VT COMEDAMVS ET MORIAMVR] q. d. Poſtquam modicum hoc farinæ comederimus, moriemur fame, quia non habemus aliud quod comedamus.

Alleg. S. Auguſt. Serm. 101. de Temp. notat *duo ligna* ſignificare Crucem Chriſti, in ea enim ſunt duo ligna, ſcilicet vnum erectum, alterum tranſuerſum. *Ideò*, inquit Auguſt. *duo ligna colligebat, quia in typo Eliæ Chriſtum excipiebat. Duo ligna volebat colligere, quia crucis myſterium deſiderabat cognoſcere. Crux enim Domini Saluatoris duobus lignis aptata eſt, ideò duo ligna colligebat vidua illa, quia in illum qui in duobus lignis pepēdit, creditura erat Eccleſia. Dixit ergo vidua illa: Colligo duo ligna vt faciam cibum mihi & filio meo, & manducabimus, & moriemur. Verum eſt, fratres dilectiſſimi, nemo in Chriſtum crucifixum credere merebitur, niſi huic ſæculo moriatur: nam quicumque corpus Chriſti dignè manducare voluerit, neceſſe eſt vt moriatur præteritis, & viuat futuris.*

A ET FILIO MEO] ſic & Chald. hoc enim eſt Hebr. לבני *libni*. Verùm Septuag. aliis punctis legentes לבני *lebanai*, vertunt, *filiis meis*; ſignificant ergo eam plures habuiſſe filios, quibus panem eripuit, vt daret Eliæ. Eò maior fuit eius virtus. ita Eucher.

VERVMTAMEN MIHI PRIMVM FAC DE IPSA FARINVLA SVBCINERICIVM PANEM] qui ſcilicet ſub cinere feſtinatò citóque coquitur, vt præſenti vrgentíque fami Eliæ ſtatim ſuccurreret. Sic Abraham Angelis feſtinantibus coxit panes ſubcinericios Geneſ. 18. 6. Vers. 13.

Myſticè, Eucherius: *Panis ſubcinericius*, inquit, *eſt pœnitentium ſatisfactio, iuxta illud Pſal. 101. Quia cinerem ſicut panem manducabam, & potum meum cum fletu temperabam; his enim ſatisfactionibus Dominus ſe paſci hortatur.*

B MIHI PRIMVM FAC] Cauſam dat S. Proſper p. 2. Prædict. c. 29. *Vt miſericordia*, ait, *primum occupet locum, quam præire ante faciem Dei Script. teſtatur; ex ipſo enim omnis copia.* Sic S. Ludouicus Rex Franciæ priuſquàm ipſe pranderet, centum pauperibus prandium dabat.

QVÆ ABIIT, ET FECIT IVXTA VERBVM Vers. 15.
ELIÆ] Mira fuit huius viduæ fides, obedientia, liberalitas, vt modicum farinæ ſibi ad vitam neceſſarium daret Eliæ, qui famem hanc induxerat. Vnde exclamat Eucher. *O magnificum mulieris animum, ô immutabile mentis propoſitum, ô verè venerabile per ſæcula factum: poculum petit, mox offert: & quod regibus iam forſitan deerat, quod diuites non habebant, hoc vidua ex abundantia erogabat. Paſcit pane, qua cum filio die* C *poſtero erat moritura, nec habere ſe negat; ſed fatetur ſimpliciter, nec metuit prodere veritatem: & non tam poſtulanti, quàm quodammodo exigenti omnem cauſam pandit in medium: quantitatem victus, & numerum perſonarum, vt non tam hoſpitem velit habere, quàm indicem.* Et inferiùs: *Erat in illo tempore ſpectaculum angelis hominibúſque gratiſſimum, quòd inter gentes in terra profana; vidua mulier iam tunc eſſet filia Abrahæ, multò hoſpitalior ipſo parente, multò humanior fidei genitore. Erat quidem Abraham hoſpitalis, & erga peregrinos magno detentus affectu: ſed erat verè opulentus, erat diues.* Et paulò poſt: *ſtudio humanitatis omnem vim deſpexit naturalis affectus, non de ſe, non de paruulis ſollicita: nihil eam à mentis propoſito reuocauit, nec proprij ſexus infirmitas,* D *nec materna erga paruulos viſcera pietatis: occidit in ſe naturæ officia hoſpitalitatis intuitu, & effectus eſt deuotus erga hoſpitem matris animus filiorum crudele ſepulcrum.*

ET EX ILLA DIE HYDRIA FARINÆ NON Vers. 16.
DEFECIT, ET LECYTHVS OLEI NON EST IMMINVTVS] non per rarefactionem, ſed additionem nouæ farinæ & olei continuam, ait Abul. Vnde ex eo deinceps ſuſtentata fuit vidua cum filio, quin & Elias ipſe, vt patet v. 20. Merebatur hoc fides & ſanctitas Eliæ, item obedientia & eleemoſyna viduæ, qua modicum farinæ quod habebat, dederat Eliæ. Ita S. Proſper lib. 2. de prædict. & promiſſ. cap. 29. quem audi: *Sic anima fœneratur Deum, ſic dum dat in neceſſitate, ſibi conſulit ad ſalutem. Sic repletur anima quæ corpore abſcedente Domino, caſtigantem*

Digitized by Google

diligens, vnius thori fidem pudico amore cuſtodit, A *ſacramento farris & olei vnctione munita, ſecura exſpectans gratam pluuiam, cùm ei dixerit Dominus: Euge ſerue bone, quia in modico fuiſti fidelis, intra in gaudium Domini tui.*

Audi & Eucherium liberalitatem & virtutem huius viduæ admirantem, & hoc elogio remunerantem: *Facta eſt igitur manus viduæ perenne torcular, & mola iugiter fundens. Ecquid dico mulieris manum? In verbo prophetæ tota domus viduæ piorum cellarium facta eſt. Non ibi ros, non pluuia, non veris aura, non calidi ſoles, non nimbus neceſſarius, non aratrum, non agricola, non colonus, ſed omnia & in omnibus ſermo prophetæ affatim viduæ miniſtrabat.* Paſcentem ſe viduam pauit Elias.

Aud. S. Hieron. Epiſt. 10. ad Furiam: *Recordemur viduæ Sarephtanæ,* B *quæ & ſuæ & filiorum ſaluti Eliæ prætulit famem; vt in ipſa nocte moritura cum filio ſuperſtitem hoſpitem relinqueret, malens vitam perdere, quam eleemoſynam; & in pugillo farinæ ſeminarium ſibi meſſis Dominicæ præparauit. Farina ſeritur, & olei capſaces naſcitur: in Iudæa frumenti eſt penuria: granum enim tritici ibi mortuum fuerat, & ingentium vidua olei fluenta manabant.* Simili modo S. Euthymius (cuius ſanctitas toti orbi ſub Iuſtiniano Imp. inclaruit) farina in monaſterio deficiente, illam multiplicauit, dicens: *Bono eſtote animo: quantum enim egentibus impertitis, duplum nobis Dominus elargietur. Spero enim, quòd ſicut olim hydria farinæ non defecit, ita nunc minimè ſit defectura.* ita Euſtachius in eius Vita, & ex eo Baronius anno Chriſti 564. Pari ratione Maſy- C mas Anachoreta inſtar Eliæ in duobus doliis pro pauperibus multiplicauit frumentum, & oleum, vti refert Theodor. in Hiſtor. Religioſa c. 14. quem audi: *Hoſpitum autem & pauperum tam alacri animo curam gerebat, vt patefaceret portas omnibus, qui aderant. Dicitur enim habuiſſe duo dolia; vnum quidem frumenti, alterum verò olei. Ex his ſemper quidem ſuppeditabat omnibus egentibus: habebat autem ea ſemper plena benedictione, quæ data eſt viduæ Sarephtanæ, & immiſſa fuerat in hæc dolia. Ipſe enim Dominus omnes opes effundit in omnes eos, qui ipſum inuocant: & ſicut illius hydriam, & guttam iuſſit ſcaturire, præbens manipulos ſeminum hoſpitalitatis: ita etiam huic viro admirabili exhibuit ſuppeditationem, quæ ex æquo reſpondebat eius animi alacritati.* D

Similia ſæpè fecit S. Ioannes Eleemoſynarius Archiepiſcopus Alexandrin. teſte Leontio in eius Vita. Vnde eius axioma erat: *Quò plura erogo in pauperes eò plura ſemper & maiora à Deo recipio.* Vnde S. Baſil. hom. de eleemoſyna eum comparat puteo, vel fonti, qui quo plus aquæ effundit, eo amplius aquæ ebullientis admittit, & recipit. Vide S. Chryſoſt. hom. cui titulus: *Quod eleemoſyna ſit ars omnium quæſtuoſiſſima.*

Alleg. hydria farinæ ſignificabat panem Euchariſtiæ, qui quotidie à fidelibus comeditur, nec tamen conſumitur, aut deficit vmquam. ita Lanfrancus, Algerus, & alij ſcribentes contra Berengarium.

QVOD LOCVTVS FVERAT IN MANV ELIÆ] id eſt, per Eliam: manus enim eſt inſtrumentum inſtrumentorum; vnde notat cauſam inſtrumentalem; talis enim reſpectu Dei fuit Elias.

ÆGROTAVIT FILIVS MVLIERIS MATRIS FAMILIAS] putà viduæ iam dictæ: hæc enim mortuo marito erat ſola materfamilias. Permiſit, vel immiſit hunc morbum Deus puero hoc fine, vt mortuus ab Elia ſuſcitaretur; itáque Eliæ fides, & virtus apud Achab, & Baalitas ſplendeſceret. ita Eucher. & alij. Audi S. Auguſt. ad Simplician. quæſt. 5. *Non malefaciendi cauſa mortificauit filium eius, ſed exhibendi miraculi ad gloriam nominis ſui, quo tantum prophetam, & tunc viuentibus, & poſteris commendaret. Sicut dicit Dominus, non ad mortem mortuum fuiſſe Lazarum, ſed vt glorificaretur Deus in Filio, & ideò conſequentia probant, & ipſa etiam fiducia, qua credidit Elias, non ad hoc illud contigiſſe, vt acerbo luctu eius hoſpita affligeretur, ſed potiùs ad hoc factum eſſe, vt Deus magnificentiùs oſtenderet viduæ, qualem Dei famulum ſuſcepiſſet.* Vers. 17.

Nonnulli cenſent, hunc viduæ filium ſuſcitatum ab Elia fuiſſe Ionam prophetam. *Tradunt Hebræi*, inquit Hieron. in præfat. in Ionam, *hunc eſſe filium viduæ Sarephtanæ, quem Elias propheta mortuum ſuſcitauit, matre poſtea dicente ad eum: Nunc cognoui, quia vir Dei es tu, & verbum Dei in ore tuo eſt veritas; & ob hanc cauſam etiam ipſum puerum ſic vocatum. Amathi enim in noſtra lingua veritatem ſonat, & ex eo, quod verum Elias locutus eſt, ille qui ſuſcitatus eſt, filius eſſe dicitur veritatis.* Sic ipſe, vtique recitando non probando. Ionas enim Hebræus erat, hic verò filius erat Sidonius. Vide dicta proœmio in Ionam.

INGRESSVS ES AD ME, VT REMEMORARENTVR INIQVITATES MEÆ, ET INTERFICERES FILIVM MEVM] q. d. Num veniſti ad me, ô Elia, tamquam miniſter Elohim, id eſt, Dei ſummi iudicis & vindicis, vt ad tuum ingreſſum puniat morte filij? Videbat enim ipſa Eliam quaſi miniſtrum Dei punire ſcelera & ſceleſtos vt cùm toti Iſraëli ob cultum Baal induxit ſterilitatem, & famem. Eſt enim naturalis quaſi antipathia inter ſanctitatem & iniquitatem, ac inter ſanctos & iniquos, vt vna prædominans aliam excludat, & quaſi interimat. Sic Eliæ ſeuera ſanctitas, & ſancta ſeueritas videbatur hîc elidere omnem iniquitatem familiæ viduæ, ac in eius punitionem occidere viduæ filium. Notat Theod. humilitatem, & pœnitentiæ ſpiritum in hac vidua, quòd mortem filij ſuis peccatis adſcribat ideóque meruit eum reſuſcitari. Audi Theodor. hîc q. 52. *Sunt*, inquit, *admiratione digna verba viduæ: tuo, inquit lumine aperta ſunt mea peccata, quæ occulta erant. Non dixit, fuiſti mihi malum auſpicium; mala conciliauit mihi tuus aduentus; ſed potiùs ſuis peccatis tribuit, quod acciderat. Tantùm enim ei profuit prophetæ doctrina*: Quaſi præ humilitate doluerit, ſe prophetam in domum ſuam indignè ſuſcepiſſe. Vers. 18.

ET EXPANDIT SE, ATQVE MENSVS EST SVPER PVERVM] Hebr. יתמודד *iitmoded*, id eſt, *ſeipſum admenſus eſt* (eſt enim coniugatio- Vers. 21.

nis *Hitpael*, quæ notat actionem reflexam agentis in ſeipſum) ſuper puerum commenſus eſt, & coæquauit ſeipſum puero, ſcilicet os ſuum: ori pueri, manibus manus, pectus pectori, tibias tibiis, pedes pedibus applicando, & quoad fieri poterat per contractionem coæquando. Vnde Chald. vertit, *Coarctauit ſe ſuper puerum*; Septuag. *Inſlauit puero ter*; Vatab. *incubuit puero*.

Elias incubuit puero. *Cauſa prima.* Quæres, cur id fecit Elias? Reſp. variæ fuêre cauſæ. Prima ethica & pathetica, vt oſtenderet eximium ſuum in viduam, & filium eius amorem, indéq; dolorem de eius morte. Quos enim ſummè diligimus, hos amplexamur, arctéque complectimur, nec nos ab eis auelli patimur, quaſi eis noſtras vires, ſpiritum, & vitam inſpirare velimus. Sic S. Ambroſ. Orat. funebri in obitu fratris ſui Satyri, idem ſe illi feciſſe commemorat: *Nihil*, inquit, *mihi profuit vltimos hauſiſſe anhelitus, nihil flatus meos inſpiraſſe morienti.*

Secunda. Secunda phyſica cauſa fuit, ait Abul. quòd Elias hoc ſuo in puerum incubitu, & inſufflatione volebat corpus eius ex morte frigidum calefacere, itáque diſponere ad animam, vitámque recipiendam, ſicut diſponit mater corpus embryonis in vtero, vt Deus deinde iam calefacto, & diſpoſito, infundat animam rationalem: hoc enim eſt opus ſolius Dei, matris verò opus eſt materiam diſponere. Sic gallina oua incubando calefacit, vt deinde in pullos formentur, & animentur.

Tertia. Tertia ſymbolica, vt oſtenderet, quàm ardua & difficilis res eſſet, mortuum è morte ſuſcitare ad vitam. Vnde idem fecit Eliſeus imitans Eliam magiſtrum ſuum 4. Reg. 4. 34. Rurſùm, vt liqueret, quanta eſſet diſtantia inter miracula Eliæ & Chriſti: Elias enim laborioſè ſe fatigando & ſudando ſuſcitauit mortuum; Chriſtus verò facillimè ſolo iuſſu, & verbo, vtpote mortis vitæque Dominus.

Quarta. Quarta Theologica, vt ſancti corporis ſui contactu cadauer pueri Deo commendaret, ait Serarius. Corpora enim ſanctorum non tantùm viua ſunt, ſed & viuifica; adeò vt corpus Eliſei iam mortui mortuum ſuſcitarit quondam à latronibus occiſum, qui in ſepulchrum Eliſei proiectus, dum ſacra eius oſſa tetigiſſet, diuina virtute reuixit, vti narratur 4. Reg. 13. 20. Aliam, magiſque propinquam cauſam dat Abul. Elias, ait, ter puero incubuit: nam primò ei incubuit orans Deum, vt eum reſuſcitaret: ſed cùm id videret non fieri, ſecundò incumbens puero, orauit feruētiùs. Verùm, cùm nec tum quidem ſurgeret puer, tertiò eidem incūbens orauit ardētiſſimè, ſicque tandem vitam puero impetrauit. Idem fecit Eliſeus. Idem nos imitari & facere conuenit. Deus enim in rebus arduis vult ſæpiùs & ardentiùs rogari, vt illud feruentibus, & zelo quaſi armatis & inflammatis precibus ab eo extorqueamus. Hoc enim res meretur, ſícque creſcit noſtra deuotio, virtus, & meritum. Atque hic eſt fructus perſeuerantiæ, & orationis perſeuerantis, ſeſeque intendentis, & ardentis.

Quinta. Quinta Mathematica; vt enim corpus maius A æquetur minori, debet illud amplecti; ac viciſſim minus maiori ſe ſubiiciat, oportet. Id patet in circulo minori incluſo in maiori. Hic enim ſubiicit ſe maiori: vnde maior eum amplectitur & proportionaliter ſibi æquat, quia vterque idem centrum ambit, & ad illud circumcircà gyrat, ita vt nulla linea diametralis à maiori circulo ad centrum duci poſſit, niſi illa priùs circulū minorem intermedium ſecet, & pertranſeat. Quare nulla pars in circulo maiori aſſignari poteſt, cui non pars ſimilis & proportionaliter æqualis in minori reſpondeat. Qua re docemur, quòd vt inferiores Superioribus vniantur, & quaſi adæquentur, neceſſe ſit vt Superiores ad inferiores ſe per amorem inclinent, eóſque complectantur; inferiores verò Superioribus debita obedientia, & ſubordinatione ſe ſubmittant, & ſubſternāt. Hę ergo B ſunt duæ virtutes ſublimes, quæ omnia complanant, adæquant, & vniunt, nimirum charitas, & humilitas. Sicut Elias charitate amplexans puerum, & puer naturaliter ſe ſubmittens Eliæ, ei ſe quaſi adæquauit, itáque ab eo animam, ſpiritum, & vitam recepit.

Allegor. Allegoricam, & præcipuam cauſam dat S. Proſper parte. 2. Prædict. c. 31. ſcilicet, vt Elias ſuo geſtu repræſentaret myſterium Incarnationis, quo Dei filius ſuam Deitatem commenſus eſt, & quaſi coæquauit noſtræ humanæ naturæ, quam aſſumpſit, vt per eam nos peccato mortuos viuificaret. *Elias, & poſt eum Eliſeus*, ait Proſper, *vt mortuū paruulum ſuſcitaret, iuuenilia mēbra contexit. Et Dominus Ieſus ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens: paruū ſe illi paruo coa-* C *ptauit, vt efficeret iſtud corpus humilitatis noſtræ cōforme corpori gloriæ ſuæ. Iacens ſubter ſe frigidum ſuo calore ſuccendit: ſimiliter & noſter Saluator Dominus mundum, à cuius calore non eſt iam qui ſe abſcondat. Inſufflauit ille tertiò iacenti, vt trina confeſſio infunderetur credenti: ſic ſuſcitatus eſt mortuus, dum à morte perpetua iuſtificatus eſt impius.*

Vnde Chald. vertit, *Coarctauit ſe ſuper puerum*; Septuag. *inſufflauit ter in puerū*. Sicut enim gallina incubat ouis, totámque ſe ſuper ea expandit, & quaſi commenſurat, vt ea calefaciat, & viuificet: ſic & Deitas Chriſti ſe expandit ſuper totam humanitatem noſtram, eíque quaſi ſeipſam admenſa eſt & coæquauit, vt eam frigidam calefaceret, & exanimem animaret, mortuam viuificaret: ſingula enim hominis mem- D bra omnéſque animæ potentiæ per peccatum ſpiritualiter erant mortuæ, frigidæ, aridæ & exanimes; quare in ſingulas Deitas incumbens, inſufflauit in eas, & inhalauit ſpiritum gratiæ, & vitæ ſpiritalis. Tertiò autem Elias incubuit puero, eíque ſeipſum coarctando admenſus eſt, quia Chriſtus tertiò ſeipſum coarctauit, & commēſus eſt humanæ naturæ, ſcilicet primò, in vtero; ſecundò, in præſepio; tertiò, in cruce; itáque mortuum genus humanum viuificauit, eíque ſpiritum charitatis, paupertatis, & patientiæ inſpirauit, & *cum clamore valido ac lacrymis preces offerens exauditus eſt pro ſua reuerentia.* ita Lyran. Angelom. Eucher. Salianus.

Audi S. Auguſt. ſerm. 201. de Temp. *Filius viduæ defunctus iacebat, quia filius Eccleſiæ, id eſt populus*

Digitized by Google

pulus Gentium, multis peccatis & criminibus mortuus eſt. Orante Elia filius viduæ ſuſcitatur, veniēte Chriſto filius Eccleſiæ, id eſt populus Chriſtianus, de carcere mortis reducitur. Elias inclinatur in oratione, & viuificatur viduæ filius; & Chriſtus procumbit in paſſione, & ſuſcitatur populus Chriſtia*nus*. Et poſt nonnulla: *Nam quod tribus vicibus inclinatur, myſterium Trinitatis oſtenditur. Viduæ enim filium, id eſt populum Gentium, nec ſolus Pater ſine Filio, nec Pater & Filius ſine Spiritu ſancto; ſed tota Trinitas ſuſcitauit. Denique hoc etiam in Sacramento Baptiſmatis demonſtratur, dum tertia vice vetus homo mergitur, vt nouus ſurgere mereatur*. Hoc igitur eſt verbum abbreuiatum, de quo Apoſtolus Rom. 9. 28. *Vt quod cælo non capiebatur præſepio caperetur*, ait S. Cyprian. lib. 2. contra Iudæos cap. 3. nimirùm Verbum infans, puer ſapiens, Deus lactens.

Tropol. Tropologica cauſa fuit, vt oſtenderet Elias virum zelozum & charitate flagrantem, qui conuertere ſatagit animas vitiis, & concupiſcentiis mortuas, debere per magnam compaſſionem, commiſerationem, & zelum iis quaſi ſe coæquare, & commetiri, vt eis frigidis, & torpentibus ſpiritum vitæ inhalet: peccator enim eſt quaſi cadauer mortuum & frigidum, quare ingenti & crebro concionatoris, Con- A feſſarij, & monitoris ardore opus eſt vt calorem pœnitentiæ & deuotionis ei aſpiret, quo ad vitam gratiæ à Deo recipiendã ſe diſponat. Sic enim ignis frigidum lignũ priùs calefacit, vt deinde illud igniat. Et gallina oua diu calefacit, vt animentur. Ita faciebat Paulus dicens: *Factus ſum infirmus infirmis, vt infirmos lucrifaciam. Omnibus omnia factus ſum, vt omnes facerem ſaluos*, 1. Cor. 9. 22. Et: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non vror?* 2. Corinth. 11. 29. Et: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur* Chriſtus *in vobis*, Galat. 4. 19.

Anagogica cauſa fuit, vt ſignificaret Chriſtum in reſurrectione commenſurum, & quaſi coæquaturum nos ſuæ gloriæ, & corpori glorioſo, iuxta illud: *Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ*. Philip. 3. 21. *Anagog.*

B Et reversa est anima pueri intra evm] *Reuerſa*, ſcilicet è limbo. Hinc patet animæ hominis immortalitas. Hic puer eſt primus ab origine mundi à morte ad vitam ſuſcitatus; nec enim alium eo priorem ſuſcitatum legimus, ita Caiet. Denique cœnaculum, ſiue locus in quo Elias hunc puerum è morte ſuſcitauit, etiamnum oſtenditur, ait Adrichom. in Sarephta. Vers. 22.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Elias ſiſtit ſe regi Achab, & non ſe, ſed ipſum ſuis idolis turbaſſe Iſraëlem aſſeuerat. Mox v. 21. miraculo euocationis ignis è cælo in victimam certat cum prophetis Baal, vincénſque iubet omnes mactari. Denique verſ. 41. pluuiam Iſraëli à ſe ſiccitate damnato, indéque fœcunditatem reſtituit.

1. Post dies multos factum eſt verbum Domini ad Eliam, in anno tertio, dicens:
Vade, & oſtende te Achab, vt dem pluuiam ſuper faciem terræ. 2. Iuit ergo
Elias, vt oſtenderet ſe Achab: erat autem fames vehemens in Samaria. 3. Vocauitque
Achab Abdiam diſpenſatorem domus ſuæ: Abdias autem timebat Dominum valdè.
4. Nam cùm interficeret Iezabel prophetas Domini, tulit ille centum prophetas,
& abſcondit eos quinquagenos & quinquagenos in ſpeluncis, & pauit eos pane &
aqua. 5. Dixit ergo Achab ad Abdiam: Vade in terram ad vniuerſos fontes aquarum,
& in cunctas valles, ſi fortè poſſimus inuenire herbam, & ſaluare equos & mulos, & non
penitus iumenta intereant. 6. Diuiſerúntque ſibi regiones, vt circuirent eas: Achab ibat
per viam vnam, & Abdias per viam alteram ſeorſum. 7. Cúmque eſſet Abdias in
via, Elias occurrit ei: qui cùm cognouiſſet eum, cecidit ſuper faciem ſuam, & ait: Num
tu es, domine mi, Elias? 8. Cui ille reſpondit: Ego. Vade, & dic domino tuo:
Adeſt Elias. 9. Et ille, Quid peccaui, inquit, quoniam tradis me ſeruum tuum in
manu Achab, vt interficiat me? 10. Viuit Dominus Deus tuus, quia non eſt gens aut
regnum, quò non miſerit dominus meus te requirens: & reſpondentibus cunctis: Non
eſt hîc: adiurauit regna ſingula & gentes, eò quòd minimè repertreris. 11. Et
nunc tu dicis mihi: Vade & dic Domino tuo: Adeſt Elias. 12. Cúmque receſſero
à te, Spiritus Domini aſportabit te, in locum quem ego ignoro: & ingreſſus
nuntiabo Achab, & non inueniens te, interficiet me: ſeruus autem tuus timet Dominum
ab infantia ſua. 13. Numquid non indicatum eſt tibi domino meo, quid fecerim
cùm interficeret Iezabel prophetas Domini, quòd abſconderim de prophetis Domini

Digitized by Google

nis *Hitpael*, quæ notat actionem reflexam agentis in ſeipſum) ſuper puerum commenſus eſt, & coæquauit ſeipſum puero, ſcilicet os ſuum: ori pueri, manibus manus, pectus pectori, tibias tibiis, pedes pedibus applicando, & quoad fieri poterat per contractionem coæquando. Vnde Chald. vertit, *Coarctauit ſe ſuper puerum*; Septuag. *Inſlauit puero ter*; Vatab. *incubuit puero*.

Elias incubuit puero. *Cauſa prima.*

Quæres, cur id fecit Elias? Reſp. variæ fuêre cauſæ. Prima ethica & pathetica, vt oſtenderet eximium ſuum in viduam, & filium eius amorem, indéq; dolorem de eius morte. Quos enim ſummè diligimus, hos amplexamur, arctéque complectimur, nec nos ab eis auelli patimur, quaſi eis noſtras vires, ſpiritum, & vitam inſpirare velimus. Sic S. Ambroſ. Orat. funebri in obitu fratris ſui Satyri, idem ſe illi feciſſe commemorat: *Nihil*, inquit, *mihi profuit vltimos hauſiſſe anhelitus, nihil flatus meos inſpiraſſe morienti.*

Secunda.

Secunda phyſica cauſa fuit, ait Abul. quòd Elias hoc ſuo in puerum incubitu, & inſufflatione volebat corpus eius ex morte frigidum calefacere, itáque diſponere ad animam, vitámque recipiendam, ſicut diſponit mater corpus embryonis in vtero, vt Deus deinde iam calefacto, & diſpoſito, infundat animam rationalem: hoc enim eſt opus ſolius Dei, matris verò opus eſt materiam diſponere. Sic gallina oua incubando calefacit, vt deinde in pullos formentur, & animentur.

Tertia.

Tertia ſymbolica, vt oſtenderet, quàm ardua & difficilis res eſſet, mortuum è morte ſuſcitare ad vitam. Vnde idem fecit Eliſeus imitans Eliam magiſtrum ſuum 4. Reg. 4. 34. Rurſùm, vt liqueret, quanta eſſet diſtantia inter miracula Eliæ & Chriſti: Elias enim laborioſè ſe fatigando & ſudando ſuſcitauit mortuum; Chriſtus verò facillimè ſolo iuſſu, & verbo, vt pote mortis vitæque Dominus.

Quarta.

Quarta Theologica, vt ſancti corporis ſui contactu cadauer pueri Deo commendaret, ait Serarius. Corpora enim ſanctorum non tantùm viua ſunt, ſed & viuifica; adeò vt corpus Eliſei iam mortui mortuum ſuſcitarit quondam à latronibus occiſum, qui in ſepulchrum Eliſei proiectus, dum ſacra eius oſſa tetigiſſet, diuina virtute reuixit, vti narratur 4. Reg. 13. 20. Aliam, magiſque propinquam cauſam dat Abul. Elias, ait, ter puero incubuit: nam primò ei incubuit orans Deum, vt eum reſuſcitaret: ſed cùm id videret non fieri, ſecundò incumbens puero, orauit feruētiùs. Verùm, cùm nec tum quidem ſurgeret puer, tertiò eidem incūbens orauit ardētiſſimè, ſicque tandem vitam puero impetrauit. Idem fecit Eliſeus. Idem nos imitari & facere conuenit. Deus enim in rebus arduis vult ſæpiùs & ardentiùs rogari, vt illud feruentibus, & zelo quaſi armatis & inflammatis precibus ab eo extorqueamus. Hoc enim res meretur, ſicque creſcit noſtra deuotio, virtus, & meritum. Atque hic eſt fructus perſeuerantiæ, & orationis perſeuerantis, ſeſéque intendentis, & ardentis.

Quinta.

Quinta Mathematica; vt enim corpus maius A æquetur minori, debet illud amplecti; ac viciſſim minus maiori ſe ſubiiciat, oportet. Id patet in circulo minori incluſo in maiori. Hic enim ſubiicit ſe maiori: vnde maior eum amplectitur & proportionaliter ſibi æquat, quia vterque idem centrum ambit, & ad illud circumcircà gyrat, ita vt nulla linea diametralis à maiori circulo ad centrum duci poſſit, niſi illa priùs circulū minorem intermedium ſecet, & pertranſeat. Quare nulla pars in circulo maiori aſſignari poteſt, cui non pars ſimilis & proportionaliter æqualis in minori reſpondeat. Qua re docemur, quòd vt inferiores Superioribus vniantur, & quaſi adæquentur, neceſſe ſit vt Superiores ad inferiores ſe per amorem inclinent, eóſque complectantur; inferiores verò Superioribus debita obedientia, & ſubordinatione ſe ſubmittant, & ſubſternāt. Hę ergo B ſunt duæ virtutes ſublimes, quæ omnia complanant, adæquant, & vniunt, nimirum charitas, & humilitas. Sicut Elias charitate amplexans puerum, & puer naturaliter ſe ſubmittens Eliæ, ei ſe quaſi adæquauit, itáque ab eo animam, ſpiritum, & vitam recepit.

Allegor.

Allegoricam, & præcipuam cauſam dat S. Proſper parte. 2. Prædict. c. 31. ſcilicet, vt Elias ſuo geſtu repræſentaret myſterium Incarnationis, quo Dei filius ſuam Deitatem commenſus eſt, & quaſi coæquauit noſtræ humanæ naturæ, quam aſſumpſit, vt per eam nos peccato mortuos viuificaret. *Elias, & poſt eum Eliſeus*, ait Proſper, *vt mortuū paruulum ſuſcitaret, iuuenilia mēbra contexit. Et Dominus Ieſus ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens: paruū ſe illi paruo coaptauit, vt efficeret iſtud corpus humilitatis noſtræ cōforme corpori gloriæ ſuæ.* C *Iacens ſubter ſe frigidum ſuo calore ſuccendit: ſimiliter & noſter Saluator Dominus mundum, à cuius calore non eſt iam qui ſe abſcondat. Inſufflauit ille tertiò iacenti, vt trina confeſſio infunderetur credenti: ſic ſuſcitatus eſt mortuus, dum à morte perpetua iuſtificatus eſt impius.*

Vnde Chald. vertit, *Coarctauit ſe ſuper puerum*; Septuag. *inſufflauit ter in puerū*. Sicut enim gallina incubat ouis, totámque ſe ſuper ea expandit, & quaſi commenſurat, vt ea calefaciat, & viuificet: ſic & Deitas Chriſti ſe expandit ſuper totam humanitatem noſtram, eíque quaſi ſeipſam admenſa eſt & coæquauit, vt eam frigidam calefaceret, & exanimem animaret, mortuam viuificaret: ſingula enim hominis memD bra omnéſque animæ potentiæ per peccatum ſpiritualiter erant mortuæ, frigidæ, aridæ & exanimes; quare in ſingulas Deitas incumbens, inſufflauit in eas, & inhalauit ſpiritum gratiæ, & vitæ ſpiritalis. Tertiò autem Elias incubuit puero, eíque ſeipſum coarctando admenſus eſt, quia Chriſtus tertiò ſeipſum coarctauit, & commēſus eſt humanæ naturæ, ſcilicet primò, in vtero; ſecundò, in præſepio; tertiò, in cruce; itáque mortuum genus humanum viuificauit, eíque ſpiritum charitatis, paupertatis, & patientiæ inſpirauit, & *cum clamore valido ac lacrymis preces offerens exauditus eſt pro ſua reuerentia.* ita Lyran. Angelom. Eucher. Salianus.

Audi S. Auguſt. ſerm. 201. de Temp. *Filius viduæ defunctus iacebat, quia filius Eccleſiæ, id eſt populus*

Digitized by Google

pulus Gentium, multis peccatis & criminibus mortuus eſt. Orante Elia filius viduæ ſuſcitatur, veniẽte Chriſto filius Eccleſiæ, id eſt populus Chriſtianus, de carcere mortis reducitur. Elias inclinatur in oratione, & viuificatur viduæ filius; & Chriſtus procumbit in paſſione, & ſuſcitatur populus Chriſtia*nus.* Et poſt nonnulla: *Nam quod tribus vicibus inclinatur, myſterium Trinitatis oſtenditur. Viduæ enim filium, id eſt populum Gentium, nec ſolus Pater ſine Filio, nec Pater & Filius ſine Spiritu ſancto; ſed tota Trinitas ſuſcitauit. Denique hoc etiam in Sacramento Baptiſmatis demonſtratur, dum tertia vice vetus homo mergitur, vt nouus ſurgere mereatur.* Hoc igitur eſt verbum abbreuiatum, de quo Apoſtolus Rom. 9. 28. *Vt quod cælo non capiebatur præſepio caperetur,* ait S. Cyprian. lib. 2. contra Iudæos cap. 3. nimirùm Verbum infans, puer ſapiens, Deus lactens.

Tropol. Tropologica cauſa fuit, vt oſtenderet Elias virum zelozum & charitate flagrantem, qui conuertere ſatagit animas vitiis, & concupiſcentiis mortuas, debere per magnam compaſſionem, commiſerationem, & zelum iis quaſi ſe coæquare, & commetiri, vt eis frigidis, & torpentibus ſpiritum vitæ inhalet: peccator enim eſt quaſi cadauer mortuum & frigidum, quare ingenti & crebro concionatoris, Con-

A feſſarij, & monitoris ardore opus eſt vt calorem pœnitentiæ & deuotioni ei aſpiret, quo ad vitam gratiæ à Deo recipiendā ſe diſponat. Sic enim ignis frigidum lignũ priùs calefacit, vt deinde illud igniat. Et gallina oua diu calefacit, vt animentur. Ita faciebat Paulus dicens: *Factus ſum infirmus infirmis, vt infirmos lucrifaciam. Omnibus omnia factus ſum, vt omnes facerem ſaluos,* 1. Cor. 9. 22. Et: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non vror?* 2. Corinth. 11. 29. Et: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur* Chriſtus *in vobis,* Galat. 4. 19.

Anagogica cauſa fuit, vt ſignificaret Chriſtum in reſurrectione commenſurum, & quaſi coæquaturum nos ſuæ gloriæ, & corpori glorioſo, iuxta illud: *Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.* Philip. 3. 21. Anagog.

B Et reversa est anima pveri intra evm] *Reuerſa,* ſcilicet è limbo. Hinc patet animæ hominis immortalitas. Hic puer eſt primus ab origine mundi à morte ad vitam ſuſcitatus; nec enim alium eo priorem ſuſcitatum legimus, ita Caiet. Denique cœnaculum, ſiue locus in quo Elias hunc puerum è morte ſuſcitauit, etiamnum oſtenditur, ait Adrichom. in Sarephta. Vers. 22.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ELIAS ſiſtit ſe regi Achab, & non ſe, ſed ipſum ſuis idolis turbaſſe Iſraëlem aſſeuerat. Mox v. 21. miraculo euocationis ignis è cælo in victimam certat cum prophetis Baal, vincénſque iubet omnes mactari. Denique verſ. 41. pluuiam Iſraëli à ſe ſiccitate damnato, indéque fœcunditatem reſtituit.

1. POST dies multos factum eſt verbum Domini ad Eliam, in anno tertio, dicens: Vade, & oſtende te Achab, vt dem pluuiam ſuper faciem terræ. 2. Iuit ergo Elias, vt oſtenderet ſe Achab: erat autem fames vehemens in Samaria. 3. Vocauítque Achab Abdiam diſpenſatorem domus ſuæ: Abdias autem timebat Dominum valdè. 4. Nam cùm interficeret Iezabel prophetas Domini, tulit ille centum prophetas, & abſcondit eos quinquagenos & quinquagenos in ſpeluncis, & pauit eos pane & aqua. 5. Dixit ergo Achab ad Abdiam: Vade in terram ad vniuerſos fontes aquarum, & in cunctas valles, ſi fortè poſſimus inuenire herbam, & ſaluare equos & mulos, & non penitus iumenta intereant. 6. Diuiſerúntque ſibi regiones, vt circuirent eas: Achab ibat per viam vnam, & Abdias per viam alteram ſeorſum. 7. Cúmque eſſet Abdias in via, Elias occurrit ei: qui cùm cognouiſſet eum, cecidit ſuper faciem ſuam, & ait: Num tu es, domine mi, Elias? 8. Cui ille reſpondit: Ego. Vade, & dic domino tuo: Adeſt Elias. 9. Et ille, Quid peccaui, inquit, quoniam tradis me ſeruum tuum in manu Achab, vt interficiat me? 10. Viuit Dominus Deus tuus, quia non eſt gens aut regnum, quò non miſerit dominus meus te requirens: & reſpondentibus cunctis: Non eſt hîc: adiurauit regna ſingula & gentes, eò quòd minimè repertreris. 11. Et nunc tu dicis mihi: Vade & dic Domino tuo: Adeſt Elias. 12. Cúmque receſſero à te, Spiritus Domini aſportabit te, in locum quem ego ignoro: & ingreſſus nuntiabo Achab, & non inueniens te, interficiet me: ſeruus autem tuus timet Dominum ab infantia ſua. 13. Numquid non indicatum eſt tibi domino meo, quid fecerim cùm interficeret Iezabel prophetas Domini, quòd abſconderim de prophetis Domini

Digitized by Google

centum viros ,quinquagenos & quinquagenos in ſpeluncis , & pauerim eos pane &
aqua? 14. Et nunc tu dicis: Vade, & dic domino tuo: Adeſt Elias: vt interficiat me:
15. Et dixit Elias: Viuit Dominus exercituum, ante cuius vultum ſto, quia hodie ap-
parebo ei. 16. Abiit ergo Abdias in occurſum Achab & indicauit ei: venitque Achab
in occurſum Eliæ. 17. Et cùm vidiſſet eum ait: Túne es ille qui conturbas Iſraël?
18. Et ille ait: Non ego turbaui Iſrael, ſed tu, & domus patris tui, qui dereliquiſtis
mandata Domini, & ſecuti eſtis Baalim. 19. Verumtamen nunc mitte, & congrega
ad me vniuerſum Iſrael in monte Carmel i, & prophetas Baal quadringentos quinqua-
ginta, prophetáſque lucorum quadringentos, qui comedunt de menſa Iezabel. 20. Mi-
ſit Achab ad omnes filios Iſrael, & congregauit prophetas in monte Carmeli. 21. Ac-
cedens autem Elias ad omnem populum, ait: Vſquequò claudicatis in duas partes? ſi
Dominus eſt Deus, ſequimini eum: ſi autem Baal, ſequimini eum. Et non reſpondit ei
populus verbum. 22. Et ait rurſus Elias ad populum: Ego remanſi propheta Domini
ſolus: prophetæ autem Baal quadringenti & quinquaginta viri ſunt. 23. Dentur nobis
duo boues, & illi eligant ſibi bouem vnum, & in fruſta cædentes, ponant ſuper ligna,
ignem autem non ſupponant: & ego faciam bouem alterum, & imponam ſuper ligna,
ignem autem non ſupponam. 24. Inuocate nomina deorum veſtrorum, & ego inuo-
cabo nomen Domini mei: & Deus qui exaudierit per ignem, ipſe ſit Deus. Reſpondens
omnis populus ait: Optima propoſitio. 25. Dixit ergo Elias prophetis Baal: Eligite
vobis bouem vnum, & facite primi, quia vos plures eſtis: & inuocate nomina deorum
veſtrorum ignémque non ſupponatis, 26. Qui cùm tuliſſent bouem, quem dede-
rat eis, fecerunt: & inuocabant nomen Baal de manè vſque ad meridiem, dicentes:
Baal exaudi nos. Et non erat vox, nec qui reſponderet: tranſiliebántque altare quod
fecerant. 27. Cúmque eſſet iam meridies, illudebat illis Elias, dicens: Clamate vo-
ce maiore: Deus enim eſt, & forſitan loquitur, aut in diuerſorio eſt, aut in itinere, aut
certè dormit, vt excitetur. 28. Clamabant ergo voce magna, & incidebant ſe iuxta
ritum ſuum cultris & lanceolis: donec perfunderentur ſanguine. 29. Poſtquam autem
tranſiit meridies, & illis prophetantibus venerat tempus quo ſacrificium offerri ſolet,
nec audiebatur vox, nec aliquis reſpondebat, nec attendebat orantes: 30. dixit Elias
omni populo: Venite ad me. Et accedente ad ſe populo, cũrauit altare Domini quod
deſtructum fuerat 31. Et tulit duodecim lapides iuxta numerum tribuum filiorum Ia-
cob, ad quem factus eſt ſermo Domini, dicens: Iſrael erit nomen tuum. 32. Et ædi-
ficauit de lapidibus altare in nomine Domini, fecítque aquæductum, quaſi per duas ara-
tiunculas, in circuitu altaris, 33. & compoſuit ligna: diuiſítque per membra bouem,
& poſuit ſuper ligna, 34. & ait: Implete quatuor hydrias aqua, & fundite ſuper holo-
cauſtum, & ſuper ligna. Rurſúmque dixit: Etiam ſecundò hoc facite. Qui cùm fe-
ciſſent ſecundò, ait: Etiam tertiò idipſum facite. Fecerúntque tertiò, 35. & curre-
bant aquæ circum altare, & foſſa aquæductus repleta eſt. 36. Cúmque iam tempus eſ-
ſet vt offerretur holocauſtum, accedens Elias propheta, ait: Domine Deus Abra-
ham, & Iſaac, & Iſrael, oſtende hodie quia tu es Deus Iſrael, & ego ſeruus tuus, & iux-
ta præceptum tuum feci omnia verba hæc. 37. Exaudi me Domine, exaudi me: vt
diſcat populus iſte, quia tu es Dominus Deus, & tu conuertiſti cor eorum iterùm.
38. Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocauſtum, & ligna, & lapides, pul-
uerem quoque, & aquam quæ erat in aquæductu lambens. 39. Quod cùm vidiſſet om-
nis populus, cecidit in faciem ſuam, & ait: Dominus ipſe eſt Deus, Dominus ipſe eſt
Deus. 40. Dixítque Elias ad eos: Apprehendite prophetas Baal, & ne vnus quidem
effugiat ex eis. Quos cùm apprehendiſſent, duxit eos Elias ad Torrentem Ciſon, & in-
terfecit eos ibi, 41. Et ait Elias ad Achab: Aſcende, comede, & bibe: quia ſonus mul-
tæ pluuiæ eſt. 42. Aſcendit Achab, vt comederet & biberet: Elias autem aſcendit in
verticem Carmeli, & pronus in terram poſuit faciem ſuam inter genua ſua, 43. & di-
xit ad puerum ſuum: Aſcende, & proſpice contra mare. Qui cùm aſcendiſſet, & con-
templatus eſſet, ait: Non eſt quidquam. Et rurſum ait illi: Reuertere ſeptem vicibus
44. In ſeptima autem vice, Ecce nubecula parua quaſi veſtigium hominis aſcendebat
de mari. Qui ait: Aſcende, & dic Achab: Iunge currum tuum & deſcende, ne occu-
pet te pluuia. 45. Cúmque ſe verteret huc atque illuc, ecce cæli contenebrati ſunt, &
nubes, & ventus, & facta eſt pluuia grandis. Aſcendens itaque Achab abiit in Iezrahel:

Digitized by Google

46. & manus Domini facta eſt ſuper Eliam, accinctiſque lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Iezrahel.

Vers. 1. IN ANNO TERTIO, ſiccitatis, & famis ab Elia inductæ Iſraëli.

Vers. 3. ABDIAS AVTEM TIMEBAT DOMINVM VALDE] Hebræi, Lyran. & Rupert. putant hunc *Abdiam* eſſe Abdiam prophetam, qui inter minores prophetas ordine eſt quartus. Addit Lyran. Abdiam merito huius beneficentiæ in prophetas, à Deo in præmium accepiſſe donum prophetiæ: S. Epiphan. verò lib. de Prophetis cenſet, Abdiam hunc fuiſſe quinquagenarium illum, qui libro 4. c. 1. Eliæ ſupplex mortem effugit. Sed hunc Abdiam ab vtroque eſſe diuerſum, oſtendi procemio in Abdiam.

Vers. 4. TVLIT ILLE CENTVM PROPHETAS, ET ABSCONDIT EOS] Abul. putat, prophetas hoſce fuiſſe prophetas propriè dictos. Planiùs Lyran. & Caiet. cenſent, eos fuiſſe viros religioſos, qui abdicatis curis terrenis ſeorſim ſimul habitantes diuinis laudibus inſiſtebant, vti faciunt iam Cœnobitæ. Simili modo legimus 1. Reg. 19. 20. chorum prophetarum non tantùm vocali cantu, ſed & muſicis inſtrumentis vnà cum Samuele & Saule laudaſſe Deum. Sic Heman, & Idithun cantores dicuntur *propheta ſſe*, id eſt, ceciniſſe pſalmos in citharis & pſalteriis 1. Paralip. 25.

Vers. 18. NON EGO TVRBAVI ISRAEL, SED TV, ET DOMVS PATRIS TVI, QVI DERELIQVISTIS MANDATA DOMINI, ET SECVTI ESTIS BAALIM] putà idola, & deos gentium. Vide hîc libertatem Eliæ qua Achab regi culpam, cauſámque ſiccitatis, & famis à ſe inductæ in faciem obiectat. Idem fecêre Lucifer Calar. S. Athanaſ. & S. Hilar. in Epiſtolis, & libris ſcriptis ad Conſtantium Imper. Arrianum.

Vers. 19. CONGREGA AD ME VNIVERSVM ISRAEL IN MONTE CARMELI, ET PROPHETAS BAAL QVADRINGENTOS QVINQVAGINTA, PROPHETASQVE LVCORVM QVADRINGENTOS] Petiit hoc Elias, vt omnes occideret, ac iis occiſis excideret pariter idola Baal, & *lucorum*, id eſt, aliorum deorum, qui in ſiluis, & lucis colebantur. Fuere ergo vniuerſim pſeudoprophetæ, ſiue pſeudodoctores hæreſis, & idololatriæ 850. quos omnes Elias partim per ſe, partim per populum interemit. Eſto enim ſoli ſubinde Baalitæ quaſi præcipui nominẽtur, tamen cęteros quoque fuiſſe interemptos patet c. 19. v. 1.

Vers. 23. ET EGO FACIAM ALTERVM BOVEM] *faciam*, id eſt, ſacrificabo. Summùm enim & nobiliſſimum opus, quod facit homo, eſt ſacrificium. Sic Virgilius:

Cum faciam (id eſt ſacrificabo) *vitulo pro frugibus, ipſe venito.*

Vers. 24. DEVS, QVI EXAVDIERIT PER IGNEM, IPSE SIT DEVS] qui ſcilicet ignem in hoſtiam ſibi oblatam è cælo demiſerit. Hic enim hoc ipſo oſtendet ſe ignis æquè ac cæli eſſe Dominum, ac ſacrificium illud eſſe ſuum, id eſt verum & diuinum. Solebat enim Deus in igne apparere, ac per ignem è cælo miſſum abſumere ſacrificia ſibi oblata, vti fecit in ſacrificio

A Abelis Geneſ. 4. 4. Aaronis Leuit. 9. 24. Salomonis 2. Paral. 7. 1. Dauidis 1. Paral. 21. 20. Gedeonis Iudic. 6. 21. Manue Iudic. 13. 20. & aliorum. Ignis enim repræſentat maieſtatem Dei. Vnde Deuter. 4. 24. Moyſes ait Hebræis: *Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt.* Ignis enim ſymbolum eſt caſtitatis & puritatis, æquè ac efficacitatis diuinæ, vti per 17. analogias oſtendi Leuit. 9. 23. Hinc & Spiritus ſanctus in ſpecie ignis deſcendit in Apoſtolos die Pentecoſtes Actor. 2. Vide ibi dicta.

Et hæc populus ſciebat, atque illa tum ex Scripturis, tum ex Leuitis audierat; vnde ſtatim ſucclamauit, dixítque: *Optima propoſitio.* Miraculo enim hæc lis de Deo vero decidenda erat, vti hîc Eliæ ſuggeſſit Deus, eò quòd Achab, Iezabel & Baalitæ in cultu Baal eſſent

B obſtinati, nec vllas rationes in contrarium ad aures admitterent.

QVI CVM TVLISSENT BOVEM, QVEM DEDERAT EIS, FECERVNT] id eſt, immolarunt Baal. Tradunt, vel potiùs more ſuo fabulantur (teſte Lyrano & Abul.) Rabbini bouem hunc fugiſſe à Baalitis ad Eliam, quaſi qui dedignaretur immolari Baal, vellétque ab Elia immolari Deo vero, vt hoc prodigio aduerteret populus, Baal non eſſe Deum, & ad Deum verum, quem colebat Elias, rediret. Vers. 26.

TRANSILIEBANT ALTARE QVOD FECERANT] Sic & Septuag. ſed Hebr. & Chald. habent *quod fecerat*, ſcilicet Elias, ait Serarius, & Sanchez, qui cenſent, Baalitas inſultaſſe hîc altari Eliæ, illúdque ſaltando diruiſſe, ideóque paulò pòſt Eliam v. 30. illud reſtauraſſe. Fauet Chald. qui vertit: *Inſaniebant ſuper aram, quam*

C *fecerat*, ſcilicet Elias. Verùm v. 30. contrarium potiùs ſignificat, ſcilicet Eliam necdum erexiſſe ſuum altare.

Quare Vatab. Hebr. *quod fecerat* exponit ſubaudiendo *vnus eorum*, ſcilicet Baalitarum, vel eorum dux, *Rex Achab*. Saltabant ergo Baalitæ inconditi quaſi amentes, vt vertit Chald. cùm viderent, Baal à ſe inuocatum non reſpondere; tum ex pudore & anxietate, ne ab Elia malè mulctarẽtur, vti reipſa eis mox contigit; tum vt Baalem anxio hoc ſuo tranſultu placarent, commouerent & quaſi cogerent ad reſpondendum: hoc enim geſtu ſignificabant ſuum erga Baalem eiúſque altare ſtudium & deuotionem, quaſi qui cuperent ipſimet fieri victimæ, & in altari immolare ſe Baali, ideóque lanceolis ſe incidentes, ſanguine ſuo altare cruentabant, vt ſequitur. Similes ſaltus & geſtus inconditos more bacchantium edebant

D Corybantes, Luperci, & Salij apud Romanos, ita Salianus, Vatab. & alij.

ET FORSITAN LOQVITVR] colloquitur cum aliquo, vt ad veſtras preces attendere nequeat. Vers. 27.

AVT IN DIVERSORIO EST] vt comedat, bibat & epuletur. Putabant enim Gentiles deos inſtar hominum manducare, & potare, ac

Digitized by Google

veſci nectare & ambroſia. Vnde Homerus Iliad. a. inducit Iouem apud Ægyptios, & Æthiopes epulantem cum aliis diis. A

Vers. 28. INCIDEBANT SE IVXTA RITVM SVVM CVLTRIS ET LANCEOLIS] vt Baali ſe, ſuúmque ſanguinem litarent, & offerrent, itáque eum flecterent ad reſpondendum. Idem fecére Syri, Græci, & Romani, teſte Apuleio lib. 8. Luciano in Dea Syria, Plutarcho lib. de Superſtitione. Audi Lactantium lib. 1. de falſa relig. c. 21. *Alia virtutis* (ſacrificia) *quam eamdem Bellonam vocant, in quibus ipſi ſacerdotes non alieno ſed ſuo cruore ſacrificant. Sectis námque humeris, & vtraque manu diſtrictos gladios exerentes currunt, efferuntur, inſaniunt.* De hac Tibullus, vbi feminam ſacrificantem induxit:

Ipſa bipenne ſuos cadit violenta lacertos,
Sanguinéque effuſo ſpargit inepta Deam. B
Státque latus præfixa veru, ſtat ſaucia pectus,
Et canit euentus, quos Dea magna mouet.

Nimirùm dæmon æmulus Dei, & inuidus homini, diuinis honoribus gaudet, ideóque humano ſanguine ſibi quaſi Deo litari vult, itáque ſimul homines ſibi exoſos excruciat, vulnerat & ſæpè necat.

Vers. 29. ET ILLIS (*Baalitis*) PROPHETANTIBVS] id eſt Baalem laudantibus & inuocantibus, Chal. *inſanientibus.*

Vers. 30. CVRAVIT (Elias) ALTARE (Domini) QVOD DESTRVCTVM FVERAT] Abul. q. 27. putat hoc altare primitùs erectum à Saule 1. Reg. 15. 12. ſed Saul ibi erexit fornicem triumphalem, non altare. Dico ergo Eliam, vt populum auocaret ab altari, & cultu Baal, iam antè inſtinctu Dei erexiſſe altare in mõte Carmelo, & ad illud populum conuocaſſe, vt in eo Deo vero ſacrificaret: quare Iezabelem, & Baalitas Eliç indignãtes hoc eius altare deſtruxiſſe; Eliã verò illud hîc rursùm erexiſſe, & inſtauraſſe. C

Vers. 31. ET TVLIT DVODECIM LAPIDES IVXTA NVMERVM TRIBVVM FILIORVM IACOB] Duodecim enim filij Iacob per ſuos filios, nepotes, & abnepotes conſtituerunt 12. tribus Iſraël. Fecit hoc Elias, vt oſtenderet ſe Deum verum colere, illíque ſacrificare, quem coluerat Iacob, cæteríque Patriarchæ, & priſci Iſraëlitæ, ac proinde præſentes quoque Iſraëlitas, vtpote eorũ poſteros, debere iiſdem veſtigiis inſiſtere, ac eundẽ Deum colere. Vnde ſubditur:

AD QVEM FACTVS EST SERMO DOMINI DICENS: ISRAEL ERIT NOMEN TVVM. Appoſitè q. d. Sicut Iacob luctans cum Deo (id eſt Angelo Dei vicario) eúmque volentem vincens, vocatus eſt Iſraël, id eſt, dominans Deo Geneſ. 32. ſic pariter vos ſi patriarchæ veſtri Iacobi fidem & cultum veri Dei imitati fueritis, fietis veri Iſraëlitæ, id eſt, dominantes Deo, ac omnia, quæ ab eo poſtulaueritis impetrabitis: quod vt faciatis ecce ישרה אל *iiſra el*, id eſt, *dominabitur Deus* in hoc meo ſacrificio, per ignem è cælo in illud miſſum, ac Baalitas proſternet: licet enim & ipſi ope ſui Baal, id eſt dæmonis, potuiſſent ignẽ à cælo in bouem ſuum demittere (hoc enim faciet Antichriſtus ope dæmonis Apoc. 13. 13.) tamen ſciebat Elias ex Dei reuelatione, Deum id non permiſſurum, vt Baalem confunderet, & ſe ſolum Deum verum oſtenderet. D

FECITQVE AQVÆDVCTVM QVASI PER DVAS ARATIVNCVLAS, IN CIRCVITV ALTARIS] Vers. 32.
ſcilicet quaſi per duos ſulcos, ſiue per duo ſpatia, quæ arari poterant. In Hebræo ſignificatur aquæductus fuiſſe tantus, vt caperet duo ſata. Habet enim: *iuxta domum*, id eſt, ſaccum vel menſuram *duorum ſatorum ſeminis*, q. d. fecit alueum vel areolam excauatam circum altare tantam, vt caperet ſaccum continentem duo ſata, id eſt, duos modios ſeminis. ita Vatab. Malè ergo quidam ſic exponit, q. d. fecit tantum alueum, quantus eſt in quo ſeminantur duo ſata. Sic enim alueus hic fuiſſet maior alueo Tiberis vel Rheni. Satum enim eſt menſura Hebræa capiens tantum, quantum modius apud Romanos. Iam modius, dum ſeminatur integrum agrum implet. Porrò Hebræi *domum* vocant ſaccum vel vas quodlibet, quod ſemen aliámue rem continet.

Fecit hoc Elias, tantúmque aquæ circa altare effudit, ne quis putaret eum ſub altari abſcondiſſe ignem, ac proinde ignem ab eo è cælo euocatum, non è cælo deſcendiſſe, ſed in terra ab eo abſconditum, inde in altare more ſuo aſcendiſſe. Audi S. Chryſoſt. hom. de Petro & Elia, quam ex Metaphraſte recitat Surius die 1. Auguſti: *Attende quod dicturus ſum, vidi enim ipſe quod dicam. In idolorum altaribus foramina quædam ſunt ex inferiore parte altaris, & fouea quædam obſcura: deſcendunt autem erroris artifices in foueam illam, & ex foraminibus ignem ſufflant ad ſacrificium conficiendum, ita vt multi decepti ignem illum cæleſtem exiſtiment eſſe. Ne igitur & Elias in ſuſpicionem veniret, quòd & ipſe aliquid tale machinatus eſſet, aquam effudit, vt aquã illâ, nulla eſſe infra altare foramina oſtenderet, vbi enim aqua foramen inuenerit, illic aqua non conſiſtit, ſed per foramina ipſa defluat, neceſſe eſt.*

Fabulatur R. Salomon Eliam, cùm tantum alueum aqua in hydria allata implere non poſſet, feciſſe vt pars aquæ ex hydria à ſe effuſæ manus ſuas attingeret, itáque nouo miraculo ex Eliæ manibus, quaſi è duobus fõtibus aquas largiſſimas emanaſſe, quæ totum alueum implerent, ideóque 4. Reg. 3. 11. dici ab Eliſæo in Eliæ manus aquam effuſam.

CECIDIT AVTEM IGNIS DOMINI, ET VORAVIT HOLOCAVSTVM] quaſi cibum Dei. Vers. 38.
Victimæ enim ſunt quaſi cibus Dei. Scribit Ioſephus lib. 8. Antiq. c. 13. locum hunc igne Dei conſumptum vſque ad ſua tempora perduraſſe. Vide dicta Iſaiæ 64. 2. ad illa: *Aquæ arderent igni.*

QVOD CVM VIDISSET OMNIS POPVLVS, CECIDIT IN FACIEM SVAM, ET AIT: DOMINVS IPSE EST DEVS, DOMINVS IPSE EST DEVS] Vers. 39.
Hebr. *Iehoua ipſe eſt Elohim, Iehoua ipſe eſt Elohim*, q. d. יהוה *Iehoua* qui primus hoc nomen ſuum indicauit Moyſi Exodi 6. 3. ac hoc nomine ab eo & cæteris Iſraëlitis inuocatus eſt, ipſe eſt ſolus, verúſque Elohim, id eſt Deus, & Numen omnia gubernans, cælum, & terram moderans, à quo proinde nos, cæteríque homines omnem alimoniam, omnéque bonum ex-

Digitized by Google

ſpectare, & poſtulare debemus. אלהים *Elohim* enim ſignificat Deum, quatenùs habet prouidentiam rerum omnium, omniáque regit, iudicat & vindicat. Hinc Hebræi dicunt, ſumptum nomē Eliæ, ſiue: vt Hebr. vocatur, אליהו *Eliahu*, qui priùs vocabatur *Iaberſchuah*. *Eliahu* enim idē eſt, quod אל יה הו *El Ia hu*, id eſt, *fortis Deus ipſe*. Iam *El* eſt abbreuiatum *Elohim*, *Ia* eſt contractum *Iehoua*, *Hu* eſt *ipſe*. Sic מכבי *Machabi*, id eſt *Machabæi* nomen à Iuda & fratribus ſumptum eſt ex illo Exodi 15. מי כמוך באלים יהוה *Mi camocha Baelim Iehoua*, id eſt: *Quis ſimilis tui in fortibus Domine?* Hoc enim velut inſigne & emblema ſuæ pugnæ & victoriæ præferebant Machabæi, nullam in ſua fortitudine ſpem, ſed totam in Deo collocantes. Elias enim Dei ope fortior euaſit Achabo, Iezabele, & Baalitis, non tantùm paſſiuè, eorum perſecutiones fortiter ſuſtinendo, ſed & actiuè, omnes mactando. Sic S. Liduina, quæ in morbis plurimis & acerbiſſimis per annos 30. & ampliùs admirabile fuit patientiæ ſpeculum, hoc nomen quaſi omen futuræ patientiæ accepit. *Liduina* enim Belgicè idem eſt, quod *lata patientia*, vti habet eius Vita in initio apud Surium tom. 7. die 14. Aprilis. Sic Mars Græcè dictus eſt, ἄρης quòd naturam habeat ἄῤῥατον, id eſt infractam, inuictam, & immutabilem, ait Plato in Cratylo. Vnde ad hoc etymon alludens Virgil.

Eliæ etymon & Machabæorum, *& aliorum.*

Infractos aduerſo Marte Latinos,

nuncupat. Sic *Agamemnon*, ait Plato, hoc nomen accepit ob laborum, quos perpeſſurus erat, tolerantiam; decem enim annis obſidens Troiam multa perpeſſus eſt. Vnde ἀγαμέμνων dictus quaſi ἄγαν μένων, id eſt, *valde manens* in obſidione Troiæ. Sic *Elias* Athleta diuinus idem eſt, quod *fortis Domini*, vel *fortis Dominus*, in eo, eiúſque operibus.

Notat Benjamin in Itinerario, in Carmelo antrum Eliæ adhuc viſi, altaríſque diruti veſtigia; cuius locus circularis fuerit, diametro ferè cubitorum quatuor.

Vers. 40. Apprehendite prophetas Baal] & lucorum, putà vniuerſim 850 vt dixi v. 19. quos omnes Elias iuſſu Dei, vt ipſe ait v. 36. præcepit occidi; quia ipſi erant Antiſtites, doctores, & auctores idololatriæ, ideóque blaſphemi in Deum, quos Deus per Moyſen iuſſerat occidi: ita Abul. & alij. Audi Auctorem de Mirabil. S. Script. lib. 2. *Quippe qui Elias erat in ea lege, qua dicit Leuit. cap. 24. blaſphemum non patieris viuere. Nullus hominum idolum colit, niſi Dei blaſphemus extiterit. Ac per hoc qui idololatriæ cultores mactauerat, blaſphemos & ſacrilegos de terra purgabat.* Et S. Baſil. hom. 20. de Ira: *Illum, qui tamquam pharmaco ad ea, quæ oportet, irâ vtitur, Dominus minimè condemnat. Moyſes omnium hominum manſuetiſſimus vituli idololatriam damnans, Leuitarum manus in cædem fratrum armauit. Phinees iuſta contra publicè fornicantes ira, vt oportebat, vſus, protinùs vtrumque trucidauit. Samuel regem Amalec iuſta ira in medium trahens, occidit. Sic itaque fit ira ſæpenumerò bonarum actionum miniſtra. Elias vero zelotes quinquaginta ſupra quadringentos turpitudinis ſacerdotes, & quadringentos ſacrorum nemorum comedentes de menſa Iezabel, iuſta ſapientique indignatione in totius Iſrael vtilitatem, vt morte mulctarentur, effecit.*

Dvxit eos ad torrentem Cison (vbi Barac cecīdit Siſaram cum ſuis copiis Iudic. 4. v. 7.) et interfecit eos ibi] ne terra ſancta eorum ſceleſto ſanguine pollueretur, néue eorum cadauera aërem inficerent, idcircò ea deuoluit in *torrentem Ciſon*, nec in terra, ſed in aquis decurrentibus ſepeliuit.

Et ait Elias ad Achab: Ascende, comede et bibe, qvia sonvs mvltæ plvviæ est] q. d. Iam peracta eſt iuſta vindicta de impiis idololatris Deo iniuriis: quare Deus iam quaſi placatus recōciliari cupit Iſraëli, ac pluuiam & fœcunditatem illi denegatam reſtituere. Quocircà nunc mihi Deus reuelauit, pluuiam mox venturam, imò ego eam video quaſi venientem, ac ſonitum venti vel tonitrui, qui ingentem pluuiam præire ſolet, videor mihi audire: nullum enim adhuc ſignum pluuiæ in aëre apparebat, vt patet ex ſequentibus. *Aſcende* ergo, ô Achab, *comede, bibe*, & exulta ob tam lætum pluuiæ, & fertilitatis nuntium, quod tibi affero. Vers. 41.

Elias avtem ascendit in verticem Carmeli, et pronvs in terram posvit faciem svam inter genva sva] vt attentiùs, & ardentiùs oraret Deum pro pluuia ab eo promiſſa, vt eam ſtatim exhiberet. Hic enim geſtus ſignificabat humilitatem, & attentionem orantis Eliæ, & Dei miſericordiam, toto affectu implorantis: hoc enim ſitu eſt embryo in ventre matris, eóque quaſi tacitè ſuam miſeriam oſtendens, implorat Dei miſericordiam, vt ſe in lucem educat. Audi S. Iſidor. lib. 11. Orig. c. 1. *Genua ſunt commiſſiones femorum & crurum; & dicta genua, eò quòd ſint in vtero genis oppoſita; cohærent enim ſibi, & cognata ſunt oculis lacrymarum indicibus & miſericordiæ: nam a genis genua dicuntur. Denique complicatum gigni formaríque hominem dicunt, ita vt genua ſurſum ſint, quibus oculi formentur, vt caui & reconditi fiant. Eius genua comprimit arcta gena: inde eſt quòd homines dum ad genua ſe proſternunt ſtatim lacrymantur. Voluit enim eos natura vteri materni rememorari, vbi, quaſi in tenebris conſidebant, antequam ad lucem peruenirent.* Hoc ipſum dixit Ariſt. lib. 7. de Hiſtor. animal. cap. 8. *Homo in ſemet conglobatus ſic geſtatur, vt naſus inter genua, aures extra genua habeat.* Vers. 42.

Porrò Abulen. hinc colligit, Eliam ab hoc tempore, quo in mōte Carmelo cælitùs ignem deuocauit, eóque Baalitas proſtrauit, habitationem ſuam in eodem monte ad memoriam tanti beneficij & miraculi deinceps fixiſſe, atque eodem confluxiſſe ad ipſum plures viros religioſos, qui ſe totos Deo, orationi, & diuinis rebus, laudibúſque tradebant. Quos poſt Chriſtum imitati ſunt, qui in eodem monte religioſè Deum coluerunt; indéque orta eſt antiqua, & ſancta Carmelitarum religio, & familia. Vnde ſeptem Summi Pontifices Sixtus IV. Ioannes XXII. Iulius III. Pius V. Gregorius XIII. Sixtus V. & Clemens VIII. in bullis huic Ordini conceſſis, de profeſſoribus huius ſacri *Carmelitæ oriundi ex Carmelo.*

Digitized by Google

inſtituti ita loquuntur: *tanquam religionis ſpeculum, & exemplar claritate fulgentes, ſanctorúmque prophetarum Eliæ & Eliſæi, & aliorum patrum, qui montem ſanctum Carmeli iuxta Eliæ fontem habitarunt, ſucceſſionem hæreditariam tenentes.* Vnde & Sixtus V. huic Religioni conceſſit, vt Eliam & Eliſæum tanquam ſuæ inſtitutionis patronos coleret, dies feſtos in eorum honorem celebrando, propriáque officia in eorum memoriam recitando, quod & ipſa Religio ſtudioſè ſeruat, & in ipſo officio nomen, & ſolemnitatem patroni Eliæ tribuunt.

Hinc & Niceph. lib. 8. c. 3. aſſerit, Helenam Magni Conſtantini matrem in Carmelo templum ædificaſſe Eliæ Prophetæ. Sanè tempore Eliæ & Eliſæi in Carmelo fuiſſe oratorium, vel ſynagogam, ad quam feſtis diebus populus
B conueniret tum orationis cauſa, tum vt Eliam, Eliſæum, & ſimiles concionatores audiret, ſatis ſignificatur lib. 4. Reg. 4. v. 23. idque ibidem docent Lyran. Abul. & alij. Porrò etiamnum Carmelitæ Eliæ feſtum ſolemne celebrant die 20. Iulij, quo die Elias Martyrologio Romano aſcriptus eſt. Vide Suarez lib. 2. de Relig. cap. 10.

Extat in Biblioth. Patrum tom. 4. editionis tertiæ Colonienſis p. 725. liber Ioannis XLIV. Ieroſolymorum Epiſcopi ad Capraſium de inſtitutione monachi, in quo Carmelitarum inſtitutum per omnia ab Elia deriuatum oſtenditur, quem librum nonnulli Recentiores vetuſtum eſſe autumant, auctorémque faciũt Ioannem Ieroſolymitanum Epiſcopum, qui vixit
C tempore S. Hieron. & ab eo velut Origeniſta notatus eſt: ſed id multis refutant Doctores Colonienſes in præfat. libri, ac Baronius tom. 5. anno Chriſti 444. & Bellarm. de Script. Eccleſ. pag. 95. qui cenſent, ſtylum eſſe hominis Latini, & poſteriorum temporum.

Denique Salomon montis huius meminit Cantic. 7. 15. dicens: *Caput tuum vt Carmelus.* Vide ibi dicta. Porrò *Carmeli* nomen aptè repræſentat ſtatum Religionis, tum quia hic piis inſtitutis & meritis abundat, ſicut Carmelus frugibus & fructibus; tum quia *Carmel* Hebr. idem eſt quod *ſcientia circumciſionis*, ſcilicet mortificationis paſſionum, cupiditatum, & affectuum terrenorum, quæ diſcitur in Religione, quaſi in propria huius rei ſchola.

D Quamobrem iure S. Hieron. nos omnes quos diximus, veteris teſtamenti *monachos* vocat, idémque alio loco ſeipſum monachis annumerans: *Noſter*, inquit, *princeps Elias, noſter Eliſæus, noſtri duces filij prophetarum*, quod iiſdẽ penè verbis dicit Iſidorus lib. 2. c. 15. qui in libro de Eccleſiaſticis officiis hunc vtrumque, & cæteros prophetas *monachorum* appellat *principes*. Ad quos etiam accedit apertè Caſſianus l. 1. c. 2. qui ab iis ait monaſticæ profeſſionis primordia eſſe fundata. Elias enim ſine vxore, ſine liberis, ſine familia caſtam cælibémque ſemper egit vitam; in tanta inſuper paupertate, vt veſtium loco, zonâ pelliceâ amictus deſcribatur; victum autem modò à vidua, modò à coruo quaſi mendicatum acciperet.

Hinc & S. Chryſoſt. ait hom. 2. ad populum:
A *Quid, dic mihi, Elia pauperius? ſed propterea omnes diuites vincebat, quoniam pauper erat: ipſam verò paupertatem ex mentis opulentia elegit*, &c. *rex pauperis indigebat, & verbis nihil plus quam meloten habentis inhiabat.*

Addit Adrichom. in Carmelo: In hoc monte ſpelunca eſt & fons, vbi habitabant Elias, & Eliſæus, & filij prophetarum: poſteà habitauerunt (& etiamnum habitant) ibi Fratres Carmelitæ, vnde & originem & nomen habent.

Prospice contra mare [Mediterraneum: inde enim in terra ſancta nubes, & pluuiæ ex maris vaporibus exoriri ſolent. Sciebat Elias ex Dei reuelatione, mox venturam pluuiam, ſed vt regem & populum eam auidiſſimè expectantem ſolaretur, & in pluuiæ ſpe confoueret, vtque appareret, à Deo per preces Eliæ hanc pluuiam ſingulari dono dari; hinc mittit puerum ſepties, vt in mare ſignum pluuiæ, putà nubes, proſpectet, illúdque cùm apparuerit, ſibi populóque renuntiet. Vers. 43.

Ecce nvbecvla parva qvasi vestigivm (pedis) hominis ascendebat de mari] Hebr. *paruula quaſi vola hominis* Vatab. *ad magnitudinis volæ hominis*; Chald. *Nubes parua, ſicut vola manus hominis aſcendit de Occidente*, id eſt de mari Mediterraneo: hoc enim eſt ad Occidentem Iudææ. Vers. 44.

Nota, vola tam de pedibus quàm de manibus dicitur: Hebr. enim כף *caph*, id eſt *vola*, propriè eſt curuitas, ſiue concauitas tam pedum, quàm manuum, imò & cochlearium, aliarúmque rerum curuarum. Chald. hic accipit volam manus: Noſter verò *volam pedum*. Vnde vertit, *veſtigium hominis*, idque congruentius: videbatur enim Deus hîc in nube quaſi pedibus deſcendere ad dandam Iſraëli pluuiam, & terram fœcundandam.

Allegor. S. Auguſt. Serm. 201. de Temp. *Elias*, inquit, *figuram habuit Domini Saluatoris. Elias orauit & ſacrificium obtulit, & Chriſtus pro vniuerſo mundo ſeipſum immaculatum ſacrificium tradidit. Elias orauit in monte Carmeli, & Chriſtus in monte Oliueti. Elias orauit, vt pluuia in terram veniret, & Chriſtus, vt in cordibus humanis gratia diuina deſcenderet. Quòd autem dixit Elias ad puerum ſuum: Vade, & conſidera ſepties, ſeptiformem ſancti Spiritus gratiam, quæ danda erat Eccleſiæ, deſignabat. Et quia ipſe dixit ſe vidiſſe nubeculam paruulam aſcendentem de mari, carnem Chriſti figurabat, quæ in mari mundi iſtius naſcitura erat.* Probat idipſum ex Euangelio, dum ſubdit: *Quamobrem ne fortè aliquis dubitet, nubem illam veſtigium hominis habuiſſe dixit, illius vtique hominis qui dixit: Quem dicunt homines eſſe filium hominis? ſicut ergo orante Elia, poſt tres annos & ſex menſes pluuia de cælo deſcendit; ita & in aduentu Saluatoris tribus annis & ſex menſibus, quibus prædicare dignatus eſt, pluuia verbi Dei totum mundum feliciter irrigauit. Et ſicut tunc in aduentu Eliæ omnes ſacerdotes idolorum interfecti ſunt, & deleti; ita in aduentu veri Eliæ, id eſt, Domini noſtri Ieſu Chriſti obſeruatio ſacrilega paganorum deſtructa eſt.* Eadem ex Auguſt. tranſcripſêre Beda, Angelomus, & Eucherius. *Elias typus Chriſti.*

Simile & quaſi parallelum Eliæ fuit Aniani

Digitized by Google

Epiſcopi factum. Cùm enim Attila rex Hunnorum obſideret Aureliam ad Ligerim, Anianus ciues hortatus eſt, vt ſperarent in Deum, eiúſque opem implorarent, quòd cùm illi humi proſtrati feciſſent, tum ad eos conuerſus dixit: *Proſpicite de muris, num ſubſidium adueniat.* Putabat enim Aëtium aduentare. Proſpicientes autem neminem, viderunt. At ille: *Orate iterum cum fide: vos enim hodie Dominus liberabit.* Et cùm feciſſent: *Proſpicite iterum,* inquit. Nemine autem apparente dixit illis: *ſi cum fide orabitis, Dominus ſine dubio nobis aderit.* Illi verò cum fletu magno miſericordiam Dei inuocare cœperunt. Inde ex ſancti Epiſcopi præcepto de integro proſpicientes, nebulam quaſi de terra ſurgentem viderunt; quod renuntiantibus dixit: *Atqui hoc Domini auxilium eſt.* Hunnis proinde id oppidum inuadentibus, tanta vis aquæ de cœlo decidit, vt coacti ſint in caſtra reuerti. Sequenti die trementibus & fatiſcentibus aſſiduis iam ictus

A arietum muris, ecce Aëtius Valentiani III. Dux, & Theodoricus Gothorum rex ac Thoriſmundus filius eius cum ſuis quiſque exercitibus prodierunt, commiſſóque certamine Attilam ab vrbe propulerunt. Hæc ita acta Gregorius Turonenſis refert lib. 2. c. 7.

Et manus Domini facta est super Eliam, accinctisque lumbis currebat ante Achab] *Manus,* id eſt vis, virtus, alacritas, agilitas ad currendum: q. d. Deus dedit robur, vires & alacritatem Eliæ, vt licet ipſe eſſet ieiunus, feſſus, & debilis & longa concertatione cum Baalitis, item ex prolixa oratione, ſacrificio & impetratione pluuiæ, tamen curreret, imò præcurreret currum Achab, B qui concitatis equis procurrebat, vt pluuiam euaderet. *Currebat* ergo Elias, vt Achab & Iſraëlitæ agnoſcerent, auctore Deo datam eſſe pluuiam per preces Eliæ: item vt officium honorarium præſtaret regi ſuo Achab, eum ſtipando, præeundo, & præcurrendo. Vers. 46.

CAPVT DECIMVM NONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IEZABEL minatur mortem Eliæ: ille fugit, ac ſub iunipero paſtus ab Angelo, pergit in montem Horeb: ibi v. 10. rogatus à Deo, quid ibi agat, queritur prophetas occiſos, ſe quoque poſci ad necem: Mox Deus ei apparens in ſibilo auræ tenuis iubet, vt vngat Hazaël in regem Syriæ, & Iehu in regem Samariæ, ac Eliſæum in prophetam ſibi ſucceſſurum: idipſum mox exequitur v. 19. ac proiecto in Eliſæum pallio, illum ſibi ſocium adoptat.

1. NVNTIAVIT autem Achab Iezabel omnia quæ fecerat Elias, & quo modo
occidiſſet vniuerſos prophetas gladio. 2. Miſitque Iezabel nuntium ad
Eliam, dicens: Hæc mihi faciant dij, & hæc addant, niſi hac hora cras poſuero animam tuam ſicut animam vnius ex illis. 3. Timuit ergo Elias, & ſurgens abiit quocumque eum ferebat voluntas: venítque in Berſabee Iuda, & dimiſit ibi puerum ſuum,
4. & perrexit in deſertum, viam vnius diei. Cúmque veniſſet, & ſederet ſubter vnam
iuniperum, petiuit animæ ſuæ vt moreretur, & ait: Sufficit mihi Domine, tolle animam
meam: neque enim melior ſum, quàm patres mei. 5. Proiecítque ſe, & obdormiuit in
vmbra iuniperi: & ecce Angelus Domini tetigit eum, & dixit illi: Surge, & comede.
6. Reſpexit, & ecce ad caput ſuum ſubcinericius panis, & vas aquæ: comedit ergo,
& bibit, & rurſum obdormiuit. 7. Reuerſúſque eſt Angelus Domini ſecundò, &
tetigit eum, dixítque illi: Surge, comede: grandis enim tibi reſtat via. 8. Qui cùm
ſurrexiſſet, comedit, & bibit & ambulauit in fortitudine cibi illius, quadraginta diebus
& quadraginta noctibus vſque ad montem Dei Horeb. 9. Cúmque veniſſet illuc,
manſit in ſpelunca: & ecce ſermo Domini ad eum, dixítque illi: Quid hîc agis Elia?
10. At ille reſpondit: Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filij Iſraël: altaria tua deſtruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam vt auferant eam. 11.
Et ait ei: Egredere, & ſta in monte coram Domino: & ecce Dominus tranſit, & ſpiritus grandis & fortis ſubuertens montes, & conterens petras ante Dominum: non in
ſpiritu Dominus, & poſt ſpiritum commotio: non in commotione Dominus, 12. &

Digitized by Google

poſt commotionem ignis: non in igne Dominus, & poſt ignem ſibilus auræ tenuis,
13. Quod cùm audiſſet Elias operuit vultum ſuum pallio, & egreſſus ſtetit in oſtio
ſpeluncæ, & ecce vox ad eum dicens: Quid hîc agis Elia? Et ille reſpondit: 14. Ze-
lo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum: quia dereliquerunt pactum tuum filij
Iſraël? altaria tua deduxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus ſum ego
ſolus, & quærunt animam meam vt auferant eam. 15. Et ait Dominus ad eum: Vade, &
reuertere in viam tuam per deſertum in Damaſcum: cúmque perueneris illuc, vnges
Hazaël regem ſuper Syriam, 16. & Iehu filium Namſi vnges regem ſuper Iſraël:
Eliſæum autem filium Saphat, qui eſt de Abelmeula, vnges prophetam pro te. 17. Et
erit, quicumque fugerit gladium Hazaël, occidet eum Iehu: & quicumque fugerit gla-
dium Iehu, interficiet eum Eliſæus. 18. Et derelinquam mihi in Iſraël ſeptem millia
virorum, quorum genua non ſunt incuruata ante Baal, & omne os, quod non adorauit
eum oſculans manus. 19. Profectus ergo inde Elias, reperit Eliſæum filium Saphat,
arantem in duodecim iugis boum, & ipſe in duodecim iugis boum arantibus vnus erat:
cúmque veniſſet Elias ad eum, miſit pallium ſuum ſuper illum. 20. Qui ſtatim reli-
ctis bobus cucurrit poſt Eliam, & ait: Oſculer, oro, patrem meum, & matrem meam,
& ſic ſequar te. Dixítque ei: Vade, & reuertere: quod enim meum erat, feci tibi.
21. Reuerſus autem ab eo, tulit par boum, & mactauit illud, & in aratro boum coxit
carnes, & dedit populo, & comederunt: conſurgénſque abiit, & ſecutus eſt Eliam, &
miniſtrabat ei.

Vers. 3. TIMVIT ERGO ELIAS furorem & potentiam Iezabelis, de quo v. ✝. Vide Abul. q. 3. DIMISIT PVERVM] ſcilicet famulum, vt ſolus ſecretiùs fugeret & lateret.

Vers. 4. PERREXIT IN DESERTVM, &c. CVMQVE VENISSET, ET SEDERET SVBTER VNAM IVNIPERVM] *Iuniperus* enim amat loca calida & ſicca; vnde abundat in Syria, ac præſertim in deſerto. Vnde Plinius lib. 16. cap. 30. *Iunipero*, ait, *eadem virtus quæ cedro*. Et c. 40. *Cariem, vetuſtatémque non ſentiunt cupreſſus, cedrus, ebenus, lotus, buxus, taxus, iuniperus*. Hinc baccæ iuniperi ſunt calidæ, robuſtæ, & efficaces ad ſtomachum calefaciendum, ſiccandum, & roborandum inſtar piperis & ſinapis. Talis eſt vir zeloſus, de quo verè dicas illud Arabum adagium: *Præſtat granum piperis*, (vel iuniperi) *decem peponibus*. Zeloſus enim inſtar parui piperis, vel iuniperi, ſi frangatur, vel confricetur, ignes amoris diuini exhalat, quibus auditores ad bonum ſtimulat, pungit, accendit.

Appoſitè ergo ſub iuniperi vmbra quieuit Elias: Iuniperi enim baccæ, quæ ardent inſtar piperis, repræſentant ardorem, & zelum Eliæ; ſed hic temperandus erat vmbra patientiæ, & humilitatis: iuniperus enim cùm ſit parua, paruam humilémque dat vmbram. Talis fuit *Iuniperus* vnus è primis ſociis S. Franciſci, de quo in Annalibus Waddingi ita legimus, anno Domini 1210. n. 35. *Sue etiam tunc aggregauit* (S. Franciſcus) *Sodalitati B. Iuniperum tantæ humilitatis, & ſimplicitatis virum, vt ab imperito vulgo fatuus crederetur. Incredibilia penè videntur quæ fecit, & dixit ad imam ſui deiectionem, nec alius quiſquam tam honoris auidus, quàm hic vituperij. Proinde cùm ab aliquo afficeretur opprobriis, fimbrias pauperis lacernæ expandens dicebat ei: Amice proiicias huc liberaliter, imple gremium lapidibus iſtis pretioſis, imple, ne timeas: iniurias & opprobria, lapides appellans pretioſos. Quando redibat domum, huiuſmodi ſecum habebat ſermonem: O inutilis frater qua fronte redis ad patres? quo te admittent titulo? certè ſi hoſpitij gratia te ſub tecto colligant, & panem arctum & aquam breuem dederint, rem magnam & tuis meritis maiorem præſtabunt: iuſtè certè te repellent tamquam ſua indignum ſocietate. Eius ſimplicitatem S. Franciſcus admirans, adſtantibus dicebat: Vtinam, fratres, de huiuſmodi Iuniperis integram ſyluam haberemus*; alludens ad nominis etymologiam, & proprietatem, quia teſte B. Iſidoro, vt cinis Iuniperi diutiſſimè accenſos eiuſdem ligni carbones ſeruat, ſic hic in ſacro pectore accenſum ſeruabat amorem. Et ſicut Iuniperus eſt obſita aculeis, & ſecundùm Hieron. ſemper floret, ſemper nouos affert fructus, & numquam deponit virorem ſuum; ſic hic pœnitentiæ compunctione & aſperitate fouebat in ſe diuinæ charitatis viriditatem. Pro *iuniperum* Hebr. eſt רתם *rothem*, quod retinentes Sept. verterunt *Ratham*, vt habent Complutenſ. vel *Rathmon*, vt habent Romana: hinc aliqui putarunt *Rathmon* eſſe *rhamnum*. Audi S. Methodium tract. de Caſtitate apud Photium in Bibliotheca: *Rhamnus virginitatem denotat*, (quia enim aculeatus eſt & pungit, hinc denotat vitam aſperam & mortificationem, quæ parens eſt, & nutrix caſtitatis) *Rhamnus enim arbor caſta eſt, & fortaſſe ex ſimili quadam cum virgine natura ſtirps hæc ἀγνὸς appellatur: rhamnus quidem propter robur, & fortitudinem contra voluptates; ἀγνὸς verò, quòd omni ex parte caſta & pura ſit. Vnde & Eliam ferunt à facie Iezabelis mulieris fugientem ad rhamnum primùm veniſſe, atque exauditum fuiſſe, cibúmque accepiſſe; quia fugientibus ſtimulum carnis & feminam & voluptatem, perfugium & tegumentum caſtitatis lignum germinauit, quod ab auctore virginitatis Chriſto plantatum eſt iis, qui virginitatem complectuntur*. Sícque explicat illud Iudic. 9. 14. *Dixerunt omnia ligna ad rhamnum: Veni & impera ſuper nos*, quia cùm ficus, id eſt lex naturæ in para-

B. Iuniperus.

Digitized by Google

diſo, & vitis, id eſt lex naturæ data Noë poſt diluuium, qui reperit vitem & vinum, ac olea, id eſt, lex Moyſis & prophetarum (hi enim vngebantur oleo) fœtentia hominum vulnera curare nequiuiſſent, *miſit quartò Deus rhamnum. id eſt, caſtitatem, quæ illis imperaret, quæ voluptatibus ſuperatis, etiam in reliquum tempus illis interminata eſt, quòd niſi ſibi parerent omnes, & ſincerè ad ſe accederent, futurum, vt omnes flammis abſumerentur: nullam enim poſt hanc aliam legem ſecuturam, ſed iudicium & ignem. Hinc cœpit homo iuſtitiam colere, Deóque conſtanter per fidem adhærere, & ſe à Diabolo ſeiungere.* Hucuſque S. Methodius.

Iuniperus eſt Crux Chriſti.

Allegor. Rupertus lib. 5. c. 10. per iuniperum accipit ſanctam & viuificam Dei crucem, ad quam confugit fidelis, dum timore, aliáue tentatione pulſatur: illic ambit mortem, illic optat commori Chriſto, quia eius cruci totum ſe ſubijcit, optátque ei configurari & concrucifigi.

PETIVIT ANIMÆ SVÆ (id eſt *ſibi.* eſt Hebraiſmus) VT MORERETVR] Vnde tantus pauor, tanta conſternatio in Elia, qui paulò antè impauidus certarat cum Achab & Baalitis, eóſque ſuperauerat? Reſp. primò, quia ſubduxit Deus illi robur à ſe inditum, vt agnoſceret Elias, illud fuiſſe donum Dei, ſe verò ex natura ſua timidum, vti ſunt alij homines. Hac de cauſa ſolet Deus ſanctos, qui præclara geſſerunt, obijcere timoribus & tentationibus, vt eos conſeruet in humilitate, ne efferantur, ſed cogantur ad Deum recurrere. Ita Sanctus Chryſoſtom. hom. de Elia & Petro, quæ extat apud Surium die prima Auguſti: *Deus,* inquit, *declarare voluit miracula illa, quæ oſtenſa fuerant, non ab Elia, ſed à ſua ipſius potentia facta fuiſſe. Vide, quid faciat, quo tempore Deus ipſe operabatur. Reges, Principes, & populi Eliæ ſuccumbebant; cùm verò Deus abſceſſiſſet, etiam mulier vna propheta illi terribilis viſa eſt. Abſceſſit Deus, & natura humana redarguta fuit.* Et paulò poſt, *Non vno, aut altero, ſed quadraginta diebus aufugit, & ad regionem omnino deſertam ſe contulit, non nutrimentum, non cibum aliquem ſecum ferens; nam tanquam ebrius præ metu, cætera nihil curabat, ſed deſertas tantùm regiones ſequebatur.* Idem penè hîc habent Angelom. & Rabanus. *Sancti,* inquiunt, *viri ſubleuante ſpiritu ad ſumma rapiuntur, quamdiu verò in hac vita ſunt, ne ſuperbiant, tentationibus reprimuntur.*

Addit S. Chryſoſt. Deum voluiſſe hoc metu punire crudelitatem Eliæ, qua 800. pſeudoprophetas occiderat. Verùm hoc eſt improbabile, cùm hoc fecerit iuſſu Dei ex zelo, ad tollendam idololatriam.

Secundò, quia Iezabel videns prophetas ſuos omnes ab Elia occiſos, furebat contra Eliam, ad eum diriſſimè excarnificandum, & habebat in manu Achab regem maritum ſuum, per quem poterat innumeros milites in Eliam immittere. Quare magis timuit Elias Iezabelem, quàm Achab & Baalitas. Nam vt ait Eccleſ. c. 25. 23. *Non eſt caput nequius ſuper caput colubri, & non eſt ira ſuper iram mulieris.* Vnde S. Ambroſ. Epiſt. 23. grauiores ait eſſe tentationes mulierum, quàm virorum, vtpote quibus viri fortes victi, proſtratíque ſint. Sic & S. Bernard. Serm. 64. inter paruos. Hinc S. Petrus, qui pugnarat contra totam cohortem, & Malcho aurem amputarat, timuit ancillam, eiúſque metu Chriſtum negauit.

VT MORERETVR] Dices, Elias fugiebat Iezabel volentem ſe occidere, fugiebat ergo mortem. Cur ergo eamdem hic optat? Reſp. primò, quia in fuga, eiúſque difficultatibus, & viæ ærumnis creuit labor, indéque dolor, & mœror Eliæ, qui ita eum depreſſit, vt optaret mortem ad ærumnas tot tantáſque euadendas, quam priùs fugerat. Sic videmus eos, qui peſtem mortémque euaſerunt, ſi poſteà in grauiores tribulationes, & pericula incidant, optare dicereque: Vtinam mortuus fuiſſem cum ſociis, vtinam peſtis me cum cæteris abſtuliſſet. Tales fuêre Græci, qui captâ Troia redeuntes, acerrimâ tempeſtate iactati optarunt ſe in obſidione Troiæ occubuiſſe:

Quid fata poſſunt? inuidet Pyrrhus patri;
Aiaci Vlyſſes; Hectori Atrides minor;
Priamo Agamemnon. Quiſquis ad Troiam iacet,
Felix putatur, ait Seneca in Agamemnone.

Secunda & potior cauſa fuit, quòd Elias timeret occidi à Iezabele, non quòd mortem metueret, ſed ne videretur ſuperatus & victus à Iezabele, & cum ipſo vera Dei religio. Iezabel enim iactaſſet, ſe occidiſſe Eliam, & cum eo ſupplantaſſe Dei fidem, & cultum. Optat ergo à Deo ſibi mortem immitti, ne illa à Iezabele inferatur non tam ſibi, quàm Dei cultui, & religioni. Sic Herodias occidit S. Ioãnnem Baptiſtam Eliæ antytipum, & Eudoxia S. Chryſoſtomum. Vide B. Petrum Damiani tom. 1. ſerm. 2. de S. Vitali.

Allegor. Elias repræſentat hîc infirmitatem Chriſti pauentis in horto. Ita Rupertus lib. 5. cap. 10.

SVFFICIT MIHI DOMINE, huc vſque vixiſſe, ac tot tantíſque beneficiis à te ornatum fuiſſe. Sufficit mihi, viciſſe Achab & pſeudoprophetas occidiſſe. TOLLE, ERGO ANIMAM MEAM ne eam tollat Iezabel cum meo æquè, ac tuo dedecore, & infamia.

NEQVE ENIM MELIOR SVM QVAM PATRES MEI] tum priſci Abraham, Iſaac, Iacob, &c. tum proximi, nimirùm prophetæ iam antè à Iezabele occiſi, quos ego vt me ſeniores & patres, imò vt Martyres veneror.

PROIECITQVE SE ET OBDORMIVIT IN VMBRA IVNIPERI] ex laſſitudine itineris, & ex mœrore animi. Porrò vmbra iuniperi exilis eſt, cùm iuniperus pro frondibus ſpinas habeat, & noxia. Nam vt ait Virgil. Ecloga 10. *Iuniperi grauis vmbra*: quare vmbra hæc potiùs capitis dolorem & mœrorem in Elia auxit, quàm minuit. Vnde vmbra hæc typus eſt humanorum præſidiorum quæ cùm vana ſint & noxia, ad ea tamen confugiunt homines, dum potiùs ad Dei Chriſtique vmbram & protectionem, velut vtilem & ſolidam confugere deberent cum ſponſa, quæ ait Cant. 2. 3 *Sub vmbra illius quem deſideraueram, ſedi, & fru-* Vers. 5.

fructus eius dulcis gutturi meo. Et cum Ierem. Thren. 4. 20. *Spiritus oris noſtri Chriſtus Dominus captus eſt in peccatis noſtris, cui diximus: In vmbra tua viuemus in Gentibus. Chriſtus* enim, vt ait S. Bernard. Serm. 2. ſuper *Miſſus eſt, paruulos ad ſe confugientes ſub vmbra alarum ſuarum protegere non deſinit, ſiue ab æſtu carnalium deſideriorum, ſiue à facie impiorum, qui eos afflixerunt. Bona & deſiderabilis vmbra ſub alis Ieſu, vbi tutum eſt fugientibus refugium, gratum feſſis refrigerium.* Hinc rursùm Ierem. cap. 17. 5. *Maledictus*, inquit, *homo qui confidit in homine*, &c. *Erit enim quaſi myrica in deſerto, & non videbit cùm venerit bonum. Benedictus vir qui confidit in Domino.*

Vers. 7. GRANDIS TIBI RESTAT VIA] vſque in montem Horeb, vt ibi videas, & audias Deum v. 11. vti vidit & audiuit Moyſes. Sic cuique fideli grandis reſtat via ad culmen ſanctitatis & perfectionis, & grandior via reſtat in cælum empyreum.

Vers. 8. AMBVLAVIT IN FORTITVDINE CIBI ILLIVS QVADRAGINTA DIEBVS ET QVADRAGINTA NOCTIBVS VSQVE AD MONTEM DEI HOREB] Hinc patet huic cibo & pani admirandam à Deo inditam fuiſſe virtutem, vt Eliæ vires ſufficerent ad iter agendum ſine alio alimento per 40. dies & noctes. Vnde auctor Mirabil. S. Script. l. 2. 19. aſſerit, panem hunc mirabiliter factum manibus Angelorum; licet Abul. naturalem & communem putet fuiſſe, cui Deus hanc vim ad confortandum Eliam indiderit, vt alio cibo non indigeret.

Tropologiam totius hiſtoriæ habet S. Bernard. toto Serm. 64. inter paruos.

Allegor. per panem hunc Eliæ Patres accipiunt Euchariſtiam; cuius virtute per 40. dies, id eſt, per totam vitam, quæ nobis eſt tempus ieiunij & pœnitentiæ, ambulamus *ad montem Dei Horeb*, vt ſcilicet videamus *Deum deorum in Sion.* Ita Paſchaſius Radbertus lib. de Sanguine & Corpore Domini cap. 10. Algerus lib. 2. de Sacramento Altaris c. 1. Rupert. lib. 5. cap. 10. R. Samuel Maroch. lib. de Aduentu Meſſiæ cap. 20.

Anagog. panis hic repræſentat ſuauiſſimam refectionem ſanctorum in cælo, per quam non 40. diebus, ſed per omnem æternitatem ſine cibo ſani, fortes, læti & glorioſi permanebunt. ita Rupert.

QVADRAGINTA DIEBVS] ſine alio cibo, ideóque ieiunus. Paucorum dierum iter eſt à Berſabee vſque in montem Horeb, ſcilicet quatuor, vel quinque; præſertim cùm Elias tam nocte quàm die ambularet, & timor ei adderet alas, ait Serarius. Vnde patet eum metu, pauore, mœrore & angore perculſum, vagabundum inceſſiſſe, huc illùcque diuertendo, quò eum voluntas ferebat, non autem rectum tenuiſſe iter; ac fortè nec ſibi in animo præfixiſſe viæ terminum, ſcilicet ire in Horeb. ita Abulenſ.

Nota hìc, Eliam ieiunaſſe 40. diebus, æquè ac fecit Moyſes, & poſteà Chriſtus, cuius imitatione Eccleſia inſtituit ieiunium Quadrageſimæ.

A Scripſit S. Ambroſ. lib. de Elia & ieiunio, in quo oſtendit commoda ieiunij, adfértque varia hac de re è ſacra Script. exempla, æquè ac nocumenta ebrietatis & intemperantiæ.

HOREB] *Horeb* eſt mons Sinaï, vt oſtendi Exodi 17. v. 6. in quo Moyſes legem à Deo accipiens cum eo collocutus eſt, Exodi 19. vt ſcilicet in eodem Elias pro lege Dei patiens & pugnans, cum eodem colloqueretur, & modum ad eam propugnandam ab eo acciperet.

MANSIT IN SPELVNCA] In hac ſpelunca (vt videtur) Moyſes à Deo obtectus Exodi 33. 22. vidit tergum & gloriam Dei pertranſeuntis, ideóque in illa eamdem vidit hìc Elias, ſed alio ſchemate. Moyſes enim vidit in ſpecie ingentis lucis, & ſplendoris, Elias verò in ſpecie ſibili auræ tenuis. ita R. Salomon, Lyran. B & alij. Hinc ſpelunca hęc priſcis fuit in magna veneratione, adeóque Ioſephus lib. 2. Antiq. c. 12. tradit, ante Moyſis ætatem locum illum ita antiquis viſum eſſe ſacrum, vt paſtores religione quadam prohiberentur, greges ad illum montem appellere, quia ibi diuinum eſſe aliquid ſuſpicabantur. Vers. 9.

Symbol. S. Gregor. lib. 2. in Ezech. hom. 13. *Elias*, ait, *cùm vocem Domini ſecum loquentis audiret, in ſpelunca ſuæ oſtio ſtetiſſe deſcribitur, & faciem velaſſe; quia cùm per contemplationis gratiam vox ſuperna intelligentiæ fit in mente, totus homo iam intra ſpeluncam non eſt, quia animam carnis cura non poſſidet, ſed ſtat in oſtio; quia mortalitatis anguſtias exire meditatur. Sed iam qui in oſtio ſpeluncæ conſiſtit, & verba Dei in aure cordis* C *percipit, neceſſe eſt vt faciem velet: quia dum per ſupernam gratiam ad altiora intelligenda ducimur, quantò ſublimiùs leuamur, tantò ſemper per humilitatem noſmetipſos intellectu noſtro premere debemus, ne conemur plus ſapere, quàm oportet ſapere.* Et nonnullis interiectis: *Aurem enim intendere, & faciem operire, eſt vocem interioris ſubſtantiæ audire per mentem, & tamen ab omni ſpecie corporea oculos cordis auertere, ne quid ſibi in illa corporale animus fingat, quæ vbique tota, & vbique circumſcripta eſt.*

ZELO ZELATVS SVM PRO DOMINO DEO EXERCITVVM] vt tollerem cultum Baal & idolorum, & ideò 850. eorum antiſtites occidi. Rurſùm verti poteſt cum Vatab. *Mira zelotypia teneor pro Domino Deo.* q.d. Crucior in honorem D Dei quadam quaſi zelotypiâ, & quaſi ſuſtinerem Dei perſonam, crucior, cùm videam ſynagogam, quæ ſponſa eſt Dei, ab eo deficere, & ad Baal quaſi ad adulterum tranſire. Vers. 10.

ALTARIA TVA DESTRVXERVNT] Præter altare enim à Deo conſtitutum in templo Ieroſolymæ, multi ab ea remoti in montibus vicinis altaria Deo vero erexerant, quæ vocabantur *excelſa*, in iiſque ſacrificabant, quæ licet Deo minùs placerent, tamen ipſe ea ſpiritu hæretico, & impio, quaſi illa eſſent Dei falſi, non veri, euerti nolebat. ita Abul. & Serar.

ET AIT (Angelus Dei vicarius) EI: EGREDERE, ET STA IN MONTE CORAM DOMINO: ET ECCE DOMINVS TRANSIT, ET SPIRITVS GRANDIS ET FORTIS SVBVERTENS MONTES, ET CONTERENS PETRAS ANTE DOMI- Vers. 11.

Digitized by Google

NVM: NON IN SPIRITV DOMINVS; ET POST SPIRITVM COMMOTIO: NON IN COMMOTIONE DOMINVS, ET POST COMMOTIONEM IGNIS: NON IN IGNE DOMINVS: ET POST IGNEM SIBILVS AVRÆ TENVIS. Hebr. *ſibilus*, vel *vox tacita*, ſiue ſubmiſſa & gracilis. Sept. addunt κἀκεῖ κύριος, id eſt, *& ibi* (in ſibilo) *Dominus*.

Deus in ſibilo auræ tenuis Cur?

Cauſa prima.

Nota, finem & ſcopum huius viſionis fuiſſe, vt Deus Eliam ira, tædio, & dolore ob licentiam, impunitatem, & ſcelera Iezabelis, & Baalitarum ſuccenſum conſolaretur, mitigaret, & erudiret. Primò ergo ipſius oculis, & ſenſibus offert ventum validiſſimum, adeò vt is videretur ſubuerſurus montes, & contriturus petras; mox ingentem terræ motum; deinde ignem ardentem, & flagrantem, q.d. Mihi, ô Elia, venti, terra, ignes, adeóque omnia elementa omnéſque creaturæ mediæ, ſummæ, & imæ, ad manum ſunt, vt idololatras, & Iezabelem perdam: at hic modus prouidentiæ, & clementiæ meæ non eſt ordinarius & vſitatus, nec congruus; ideóque nolo eo vti. vnde ait: *Non in eo Dominus.* Quartò denique loco Deus auribus Eliæ offert lenem auram, ſiue ſpiritum, & ſibilum repræſentantem ſe, & ſuam clementiam ac prouidentiam: ſpiritus enim hic lenis ſignificat Dei patientiam, & longanimitatem ad punienda peccata, quam imitari & induere debeat Elias, & quiuis vir Apoſtolicus. Ita S. Iren. lib. 4. contra hæreſ. c. 37. *Docebatur*, ait, *propheta turbatior, & concitatior ad vindictam mitius agere.* Et Tertul. lib. de Patientia cap. 15. *Sedet in throno ſpiritus eius* (id eſt Dei) *mitiſſimi, & manſuetiſſimi, qui non turbine glomeratur, non nubilo liuet, ſed eſt teneræ ſerenitatis apertus, & ſimplex, quem tertiò vidit Elias: nam vbi Deus, ibi & alumna eius patientia ſcilicet.* Et S. Macarius hom. 6. *Ecce*, inquit, *vox auræ tenuis & in ea Dominus. Liquet ergo quòd quies Domini ſita eſt in pace, & tranquillitate.* Et Theodor. q. 57. *Per hoc*, ait, *oſtendens, quòd lenitas, benignitas, & clementia ſola eſt Deo grata: vnumquodque autem aliorum attrahit hominum improbitas.* S. Chryſoſt. hom. 1. de Elia in fine aſſerit, ideò Deum citò rapuiſſe Eliam, ne, ſi diutiùs viueret igne, & zelo eius perderetur orbis, ſed in zelum ſeuerum Eliæ ſeuerior eſt Chryſoſt. Sic & Procop.

Secunda.

Secundò, hic lenis ſpiritus ſiue ſibilus detulit vocem Dei ad Eliam, qua Deus eum nimis perturbatum, puſillanimem, putantémque ſe vnicum ſupereſſe Dei cultorem, & prophetam, erudiuit; vnde ait: *Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal.* Rom. 11. 4.

Tertia.

Tertiò, ſpiritus hic ſubtilis ſignificabat Dei virtutem, efficacitatem, & vindictam omnia penetrantem. Vnde indicauit Eliæ modum vindictæ in Baalitas exercendæ per Hazaël, Iehu, & Eliſæum, non per ventum, terræ motum, & ignem. ita Caiet. & Antonius Fernandius in viſionibus veteris teſtamenti, viſione 9.

Igitur ſpiritus hic lenis ſimul erat ſubtilis, & acer. Deus enim Deíque ſapientia, & prouidentia operatur, & caſtigat tam fortiter, quàm ſuauiter. Igitur Deus hac viſione non volebat Eliæ zelum vindictæ improbare, ſed moderari dumtaxat, vt non fieret ex ira, & perturbatione animi, qualis erat in Elia; ſed ex lenitate, & amore iuſtitiæ. Vnde mox eidem vindictæ rationem, & modum præſcribit, ſcilicet vt vngat in regem Hazaël, & Iehu, ac Eliſæum in prophetam, vt ipſi eandem peragant.

Porrò hæc omnia per Angelos, vtpote Dei adminiſtros, vt ait Apoſtolus Hebr. 1. vlt. facta ſunt. Vnde Chald. vertit: *Ecce gloria Domini reuelatur, & ante eum erat exercitus Angelorum venti diſrumpentium montes, & confringentium petras ante Dominum: non erat in exercitu Angelorum venti majeſtas Domini: & poſt exercitum Angelorum venti erat exercitus Angelorum commotionis* (excitantium terræ motum) *non erat in exercitu Angelorum commotionis majeſtas Domini: & poſt exercitum commotionis, exercitus Angelorum ignis: non erat in exercitu Angelorum ignis majeſtas Domini: & poſt exercitum Angelorum ignis vox canentium in ſilentio*, quaſi demulcentium Eliæ animum mœrentem, & perturbatum.

Symbolicè, hac viſione ſignificabatur Dei natura, & majeſtas, quæ non eſt ventus, nec terra, nec ignis, nec aliud corpus, ſed ſubtiliſſimus, mitiſſimus, & puriſſimus ſpiritus. Hæc ergo Dei apparitio fuit quaſi *ſcintillatio diuinitatis*, vt loquitur Tert. quæ ſui reuerentiam à nobis extorquet. Rursùm, ſignificatur hîc Dei indoles, cui propria eſt lenitas & clementia. Tonat Deus, fulminat, fulgurat, concutit montes, ſed id quodammodo facit inuitus, & *tactus dolore cordis intrinſecus*, quia proprium eſt illius miſereri & parcere; atque ideò non inhabitare dicitur in turbine, & igne, quia hæc aliquid ſonant horribile, & humanis commodis importunum, ſed in aura tenui, quæ recreat, & reficit laborantem ſpiritum, ait Sanchez ex Theodor. ſic & S. Gregor. lib. 5. Moral. c. 26. cuius verba mox recitabo.

Allegorica.

Allegoricè, repræſentabatur Chriſti Saluatoris in mundum venturi ſpiritus fore diuerſus, & aduerſus ſpiritui Moyſis, Eliæ, & legis veteris. Deus enim in Horeb, ſiue Sina, dans legem Moyſi, audiri fecit tonitrua, micare fulgura, ignes coruſcare, montem tremere, Exodi 19. & 20. vt duros Iudæos ſui, ſuæque legis metu percelleret. Idem fecit hîc Elias, cùm per eum violatam legem, ſuíque cultum reſtaurare vellet. At verò cùm filius Dei in carnem deſcendit, venit in ſpiritu lenitatis, & manſuetudinis, iuxta illud Iſaiæ 42. 1. quod citat Math. cap. 12. 19. *Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in platea vocem eius: arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non extinguet.* Vnde cùm Ioannes, & Iacobus vellent, vt Chriſtus in Samaritanos eum non recipientes inſtar Eliæ è cælo vibraret ignes, & fulmina, ipſe eos repreſſit, dixitque: *Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare*; Lucæ 9. 55. ita S. Irenæus lib. 4. c. 37. *Domini*, inquit, *aduentus ſignificabatur poſt legem, quæ data eſt per Moyſen, mitis & tranquillus, & regni eius mitis, & man-*

Digitized by Google

ſueta requietio. Et Rupert. *Non in variis*, inquit, *Iudæorum captiuitatibus erat finis, nondum venerat Meſſias; ſed in ſpiritu auræ lenis, id eſt, occultus & ſecretus fuit eius aduentus, quem quaſi de aura tenui, id eſt, de Spiritu S. Maria Virgo concepit.* Hunc ſpiritum lenitatis Chriſtus commendauit & impreſſit S. Petro, Paulo, cæteriſque Apoſtolis, & fidelibus. Vnde hic eſt ſpiritus legis gratiæ, & noui teſtamenti, qui longè potentior & efficacior eſt ſpiritu timoris, & terroris veteris teſtamēti. Huc facit Apologus de Euro vento validiſſimo certante cum ſole, vter eſſet potentior, vter ſcilicet viatori pallium excuteret. Sanè non excuſſit Eurus, imò viator Euro flante magis pallio ſe inuoluit, vt Euro reſiſteret; ſed illud ei ſuo ardore & calore ſudorem ei excutiens extorſit ſol: ſimili modo plus valet, plus poteſt lenitas, quàm violentia; plus amor, quàm timor; plus ardor, quàm terror. Recitat fuſiùs hunc Apologum B. Petrus Damiani lib. 1. Epiſt. 16. ad Alexandrum II. Pontif. additque: *Si Roboam ſenum conſiliis acquieſcens populo mitia reſponderet, totum Iſrael ſui iuris imperio ſubdidiſſet; ſed quia coæuorum ſuorum ſuperbia credidit, diuiſis à ſe decem tribubus ſublimem regni potentiam humilem fecit. Rhinoceros etiam qui rabida perſequentium canum ora celerrima pernicitate contemnit, capi ſe gremio blandæ virginis non paueſcit.*

Porrò S. Gregor. lib. 5. Moral. c. 25. explicans illud Iob. c. 4. *Et vocem quaſi auræ lenis audiui: Quid*, inquit, *per vocem auræ lenis, niſi Spiritus ſancti cognitio deſignatur. Qui tamen ſuper Apoſtolos veniens per exteriorem ſonum, tamquam per vehementem demonſtratur, cùm dicitur: Factus eſt repentè de cælo ſonus tamquam aduenientis ſpiritus vehementis. Sanctus enim Spiritus cùm ſe notitiæ humanæ imbecillitatis inſinuat, & ſonitu vehementis ſpiritus, & voce auræ lenis exprimitur: quia ſcilicet veniens & vehemens eſt & lenis: lenis, quia notitiam ſuam quatenùs cognoſci vtcumque valeat noſtris ſenſibus, temperat; vehemens, quia, quantumlibet hanc temperet, aduentu tamen ſuo infirmitatis noſtræ cæcitatem illuminando perturbat.*

Tropol. Tropol. ſignificatur hîc primò, modus, quo Deus pœnitentes & perfectionis ſtudioſos exercet & diſponit, vt eos ad perfectionem ſuámque familiaritatem perducat. Primò enim eos terrore mortis, iudicij, & gehennæ quaſi vento validiſſimo, terræ motu, & igne percellit, compungit, ciet lacrymas; ac deinde vt ſpiritus auræ lenis eos mulcet, adoptat, recreat, & ad altum contemplationis verticem ſuſtollit. Audi S. Grego. 5. Moral. 26. *Spiritus ante Dominum euertit montes, & petras conterit, quia pauor qui ex aduentu eius irruit, & altitudinem cordis noſtri deiicit, & duritiam liquefacit: ſed ſpiritui commotionis, & igni non ineſſe Dominus dicitur; eſſe verò in ſibilo auræ tenuis non negatur. Quia nimirum mens cùm in contemplationis ſublimitate ſuſpenditur, quidquid perfectè conſpicere præualet, Deus non eſt. Cùm verò ſubtile aliquid conſpicit, hoc eſt, quod de incomprehenſibili ſubſtantia æternitatis audit. Quaſi enim ſibilum tenuis auræ percipimus, cùm ſaporem incircumſcripta veritatis contemplatione ſubitâ deguſtamus.*

A

Idem præſtitit Deus Eliæ, dum eum, poſt terrores, luctas, & pugnas cum Baalitis, curru igneo rapuit in cælum, vbi aurâ leni, id eſt plena pace mentis & corporis fruitur. Simili modo ergo, qui tentationibus agitatur non demittat animum, ſed ſciat, ei ſucceſſurum *ſpiritum auræ lenis*, id eſt, conſolationem, quietem, & gaudium.

Secundò, tráditur hîc forma, ait Sanchez, viris Apoſtolicis, & Prælatis, quæ in corrigendis, aut puniendis diuinæ legis tranſgreſſoribus ſeruari debeat; nempe vt illa imitetur, quæ maximè ſunt in rerum natura violenta, ventum nimirùm, qui concutit, atque ſubuertit montes; & ignem, qui conſumit, & diſſipat
B omnia, idque celeritate incredibili, neque ſuauitatem aſſumat tenuis & refrigerantis auræ, donec Deum aduenire videat, quem antecedunt quaſi ſtratores viarum, & præcurſores ad parandum hoſpitium, ventus, commotio, ignis.

QVOD CVM AVDISSET ELIAS] Audiebat enim ventum validè perſtrepentem, terræ Vers. 13.
motum locum conquaſſantem, auram tenuem ſibilantem; ignem verò partim audiebat, vtpote ſtridentem, partim verò videbat, vtpote lucentem.

OPERVIT VVLTVM SVVM PALLIO] vt Deo ſe hiſce ſignis oſtendenti reuerentiam exhiberet, quaſi indignus qui in eum aſpiceret, eúmque contueretur.

C PROPHETAS TVOS OCCIDERVNT GLA- Vers. 14.
DIO (quia ſeſe opponebant cultui Baal) DERELICTVS SVM EGO SOLVS (propheta & zelator veræ religionis, qui me validè eidem oppono) ET QVÆRVNT ANIMAM MEAM] vt me occidant: me ergo occiſo nullus ſupererit propheta, nullus zelator, qui tuum cultum propugnet, & Baalitis ſeſe opponat. Actum ergo eſt de vera religione, de tuo cultu, de tota Synagoga: omnia occupat impia Iezabel: vbique colitur Baal: vbique exundat perfidia, & idololatria. Hæc eſt cauſa mei doloris & mœroris, meæ fugæ & exilij, vt mori optem potiùs, quàm viuere, & videre tanta mala gentis meæ, & populi Dei. Ita Elias mœrore, ira, & zelo confectus.

D VNGES HAZAEL REGEM SVPER SY- Vers. 15. &
RIAM, ET IEHV FILIVM NAMSI VNGES RE- 16.
GEM SVPER ISRAEL: ELISÆVM AVTEM, &c. VNGES PROPHETAM PRO TE] vt hi vltionem iuſtam de Baalitis, quam tu ô Elia adeò deſideras, reipſa peragant. Vnde in Eliæ laudibus dicitur Eccleſ. 48. 8. *Qui vngis reges ad pœnitentiam*, id eſt, ad pœnam & vltionem impiorum, vt ſint diuini cultus vindices. *Vnges regem*, id eſt regem deſignabis, regnum ei deferes. Eſt catachreſis: quia enim vnctione creabantur reges, hinc *vngere*, eſt regem creare. Nam Hazaël non fuit vnctus ab Elia, ſed deſignatus rex ab Eliſæo, quem ad eum miſit Elias; Iehu verò in regem Iſrael vnctus fuit ab vno Eliſæi diſcipulo, vt patet 4. Reg. 8. 13. & ſeq. Itaque Elias hæc iuſſa Dei executus fuit per Eliſæum, quem idcirco iuſſu Dei ſibi ſubrogauit. Sic Eli-

ſæum

Digitized by Google

ſæum nõ legimus vnctum, ſed immiſſo ab Elia in eum pallio deſignatum prophetam v. 19. ita Theod. Raban. Dion. Abul. Salianus.

Sanchez tamen τὸ *vnges*, propriè accipit, cēſetque omnes hos tres ab Elia fuiſſe vnctos, licet id Script. factum non narret. Ideò enim videtur Elias iuſſu Dei rediiſſe per deſertum in Damaſcum, quæ longior & inamœnior erat via, vt ibi Hazaëlem in regem vngeret: eſto enim Hazaël poſteà rurſùm ab alio vnctus ſit, tamen nil prohibet, eum priùs ab Elia fuiſſe vnctum. Sic enim Dauid & Saul bis vncti fuere. Hæc ſententia probabilis eſt, atque hunc verſum propriè ad literam accipit.

QVI EST DE ABELMEVLA] Erat hæc vrbs in tribu Manaſſe cis Iordanem. Fuit ergo Eliſęus de tribu Manaſſe, ſicut Elias de tribu Gad. ita S. Hieron. Salianus, Adrichom. & alij; licet S. Epiphan. & Iſidor. in vita Eliſæi dicant, eum fuiſſe oriundum ex tribu Ruben, qui & addunt, in ortu Eliſæi mugiiſſe vnum è vitulis aureis, quos conflauit Ieroboam, & illius mugitum auditum fuiſſe Hieroſolymis, & ex eo Sacerdotem quemdam prudentem coniectaſſe, eo die aliquem eſſe natum, qui futurus eſſet ſculptilibus omnibus atque idolis exterminium.

VERS. 17. ET ERIT, QVICVMQVE FVGERIT GLADIVM HAZAEL, OCCIDET EVM IEHV] Quomodo Hazaël & Iehu occiderint idololatras, audiemus in ſequentibus.

ET QVICVMQVE FVGERIT GLADIVM IEHV, INTERFICIET EVM ELISÆVS] gladio non corporali, ſed ſpirituali; putà gladio linguæ, qua eos acriter redarguet, minabitúrque mortem præſentem, & æternam, inquit Angelom. Rabanus, & Hugo. Planiùs accipias hæc de gladio, & morte corporali: illo enim idololatras occiderunt Hazaël & Iehu, quibus hîc Eliſæus comparatur. Eliſæus enim occidit 42. pueros idololatrarum filios ſibi inſultantes, dicentéſque: *Aſcende calue*, 4. Reg. 2. ac veriſimile eſt eum inſtar Eliæ Magiſtri ſui, iuxta hoc oraculum plures alios idololatras interfeciſſe, etſi Script. id non commemoret. ita Abul. Lyran. Caietan. Sanchez, & alij.

VERS. 81. ET DERELINQVAM MIHI IN ISRAEL SEPTEM MILLIA VIRORVM, QVORVM GENVA NON SVNT CVRVATA ANTE BAAL] Opponit Deus ſeptem millia, illi quod dixerat Elias v. 14. *derelictus ſum ego ſolus*, q. d. Falleris Elia, non es ſolus. En Eliſæus tibi accedit: en ſeptem millia virorum Deicolarum, quæ *derelinquam*, Hebr. והשארתי *hiſarthi*, id eſt, remanere faciam, reſeruabo, cuſtodiam, ne à Iezabel occidantur, aut peruertantur, & ad cultum Baal traducantur.

ET OMNE OS QVOD NON ADORAVIT EVM, OSCVLANS MANVS] repete *derelinquam*, id eſt, cuſtodiam & in vita conſeruabo. Senſus totius verſus eſt q.d. Et cuſtodiam ſeptem millia virorum, qui non flexerunt genua ante Baal, nec oſculando manum eum adorarunt: erat enim hoc duplex genus adorationis, genuflexio & oſculatio manus. *Oſculans manus*, Hebr. *oſculans eum*, ſcilicet Baal, vt eum oſculo hoc

A ſalutet, & adoret, quaſi ſuum Deum & Dominum. Noſter vertit: *oſculans manus*, vt notet ritum modúmque adorandi, qui erat oſculari manum idoli; vel manum propriam eo ritu & geſtu quaſi oſcularetur manum idoli, vtpote remoti, vel longè poſiti. Hunc ritum inſinuat Iob c. 31. 26. *Si vidi ſolem, cùm fulgeret, & lunam incedentem clarè, & lætatum eſt in abſcondito cor meum, & oſculatus ſum manum meam ore meo.* Huius conſuetudinis externi quoque meminerunt. Plin. lib. 28. c. 2. *Inter adorandum dexteram ad oſculum referimus.* Plin. Minutius in Octauio: *Cæcilius ſimulacro Serapidis viſo, vt vulgus ſuperſtitioſus ſolet manum ori admouens, oſculum labiis impreſſit.*

REPERIT ELISÆVM FILIVM SAPHAT ARANTEM IN (cum) DVODECIM IVGIS BOVM] VERS. 19. B Erat ergo Eliſæus agricola locuples, vtpote qui haberet duodecim iuga boum, iiſque agrum ingentem coleret. Nam boues hos ipſius fuiſſe patet ex v. vlt. vbi ipſe par boum mactauit pro epulo, quo ſuis valedixit.

ET IPSE IN DVODECIM IVGIS BOVM ARANTIBVS VNVS ERAT.] Nam quodque iugum boum, ſiue par boum ſuum habebat aurigam & aratorem; quare duodecim erant hîc iuga boum, & pariter duodecim aratores, è quibus vnus erat Eliſæus.

MISIT PALLIVM SVVM SVPER ILLVM] vt eum vocaret ad ſe ſequendum, eúmque faceret ſibi ſocium, ſuíque inſtituti participem, vti iam nouitiis in Religione datur pallium, ſiue veſtis eiuſdem Religionis. Simili modo C olim ſponſus ſponſam ſibi adoptans, tegebat eam pallio ſuo. Vnde illud Ruth ambientis nuptias Booz c. 3. 9. *Expande pallium tuum ſuper famulam tuam*; & illud Ezech. 16. 8. *Expandi amictum meum ſuper te.* Hac ergo ceremonia inſtitutus eſt Eliſæus propheta ſocius & ſucceſſor Eliæ, eiúſque cor omninò à Deo immutatum eſt, atque ex laico factus eſt religioſus, ex agricola Propheta, ex idiota theodidactos. Vnde ſtatim reliquit boues, domum, parentes, & ſecutus eſt Eliam. Addit Sanchez eum fuiſſe vnctum ab Elia; hoc enim iuſſerat Deus v. 16. Vnctio, inquit, Eliſæum fecit Prophetam (hic enim vngi ſolebat) pallium autem, Eliæ contubernalem & monachum.

QVOD ENIM MEVM ERAT, FECI TIBI] VERS. 20. D q.d. Ego non niſi pallio te tetigi, ſed Deus cor tuum tetigit, illúdque ex carnali fecit ſpirituale, & cæleſte, vt omnia relinquas, & alacer me ſequaris, certéſque vt ego cum idololatris.

TVLIT PAR BOVM ET MACTAVIT ILLVD, VERS. 21. ET IN ARATRO BOVM COXIT CARNES, ET DEDIT POPVLO ET COMEDERVNT] Eliſæus quia feſtinabat, & geſtiebat illicò ſequi Eliam, idcircò vſus eſt aratro pro lignis, ad coquendum carnes boum. Dedit ergo typum & exemplum nobis, vt Dei vocationem illicò, reſolutè & conſtanter ſequamur, vti notant Caiet. & Abul. Celebrauit enim conuiuium, quo ſuis valedixit; vt oſtenderet ſe boues, aratrum, agrum, omniáque relinquere, ac lætum ſequi Eliam. Hinc colligit Abul. eum fuiſſe iuuenem

Digitized by Google

& ἄγαμον, id eſt, ſine vxore & cælibem: alioqui enim potuiſſet ab Elia facultatem ſalutandi tam vxorem & filios, quàm patrem & matrem. Rursùm Eliſæus, ait Abul. nihil voluit ſibi reliquum manere in ſæculo, vt liber & expeditus tranſiret totus ad Dominum: idcircò aratrum, & boues conſumpſit, qua in re exemplum dedit Religioſis, vt idem faciant. Hinc & S. Ignatius Epiſt. ad Philadelp. Eliſæum aſſerit fuiſſe cælibem & virginem: nimirùm Eliſæus Dei vocantis inſtinctu iam ſuperior erat

A omni terrena cupiditate. Nam vt ait S. Cyprian. tract. de Orat. Domin. ad illa: *Adueniat regnum tuum: Qui renuntiauit iam ſæculo, maior eſt & honoribus eius & regno: & ideò, qui ſe Deo & Chriſto dedicat, non terrena, ſed cæleſtia regna deſiderat*; imò Deum ipſum, *quia in illo regnaturi ſumus*. Et S. Ambroſ. lib. 6. de Sacrament. c. 5. *Si Deus in nobis regnat, locum habere aduerſarius non poteſt. Culpa non regnat, peccatum non regnat; ſed regnat virtus, regnat pudicitia, regnat deuotio.*

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

BENADAD rex Syriæ obſidet Samariam, & Achab: ſed ab eo Dei ope cæditur. Vnde verſ. 23. dicens Deum Iſraël eſſe Deum montium, in valle reparat bellum, in qua rursùm Dei ductu profligatur; captúſque ab Achab veniam vitámque contra iuſſum Dei impetrat verſ. 35. Achab à propheta vulnerato redarguitur, audítque ſe ſimili modo vulnerandum, imò occidendum, eò quòd Benadad dignum morte liberum dimiſerit.

1. PORRO Benadad rex Syriæ congregauit omnem exercitum ſuum, & triginta duos
reges ſecum, & equos & currus: & aſcendens pugnabat contra Samariam, &
obſidebat eam. 2. Mitténſque nuntios ad Achab regem Iſraël in ciuitatem, ait: 3.
Hæc dicit Benadad: Argentum tuum, & aurum tuum meum eſt: & vxores tuæ, & fi-
lij tui optimi, mei ſunt. 4. Reſpondítque rex Iſraël: Iuxta verbum tuum, domine
mi rex tuus ſum ego, & omnia mea. 5. Reuertentéſque nuntij, dixerunt: Hæc di-
cit Benadad, qui miſit nos ad te: Argentum tuum, & aurum tuum, & vxores tuas, & fi-
lios tuos dabis mihi. 6. Cras igitur hac eadem hora mittam ſeruos meos ad te, &
ſcrutabuntur domum tuam, & domum ſeruorum tuorum: & omne quod eis placuerit,
ponent in manibus ſuis, & auferent. 7. Vocauit autem rex Iſraël omnes ſeniores
terræ, & ait: Animaduertite, & videte, quoniam inſidietur nobis, miſit enim ad me
pro vxoribus meis, & filiis, & pro argento & auro: & non abnui. 8. Dixerúntque om-
nes maiores natu, & vniuerſus populus, ad eum: Non audias, neque acquieſcas illi. 9.
Reſpondit itaque nuntiis Benadad: Dicite domino meo regi: Omnia propter quæ mi-
ſiſti ad me ſeruum tuum initio, faciam: hanc autem rem facere non poſſum. 10. Re-
uerſíque nuntij retulerunt ei. Qui remiſit, & ait: Hæc faciant mihi dij, & hæc addant,
ſi ſuffecerit puluis Samariæ pugillis omnis populi qui ſequitur me. 11. Et reſpondens
rex Iſraël, ait: Dicite ei: Ne glorietur accinctus æquè vt diſcinctus. 12. Factum eſt
autem, cùm audiſſet Benadad verbum iſtud, bibebat ipſe & reges in vmbraculis, & ait
ſeruis ſuis: Circumdate ciuitatem. Et circumdederunt eam. 13. Et ecce propheta
vnus accedens ad Achab regem Iſraël, ait ei: Hæc dicit Dominus: certè vidiſti omnem
multitudinem hanc nimiam? ecce, ego tradam eam in manu tua hodie: vt ſcias, quia
ego ſum Dominus. 14. Et ait Achab. Per quem? Dixítque ei: Hæc dicit Dominus:
Per pediſſequos principum prouinciarum, Et ait: Quis incipiet præliari? Et ille dixit:
Tu. 15. Recenſuit ergo pueros principum prouinciarum, & reperit numerum du-
centorum triginta duorum & recenſuit poſt eos populum, omnes filios Iſraël, ſeptem
millia: 16. & egreſſi ſunt meridie. Benadad autem bibebat temulentus in vmbracu-
lo ſuo, & reges triginta duo cum eo, qui ad auxilium eius venerant. 17. Egreſſi ſunt

Digitized by Google

autem pueri principum prouinciarum in prima fronte. Miſit itaque Benadad. Qui nuntiauerunt ei, dicentes: Viri egreſſi ſunt de Samaria. 18. Et ille ait: Siue pro pace veniunt, apprehendite eos viuos: ſiue vt prælientur, viuos eos capite. 19. Egreſſi ſunt ergo pueri principum prouinciarum, ac reliquus exercitus ſequebatur: 20. & percuſſit vnuſquiſque virum, qui contra ſe veniebat: fugerúntque Syri, & perſecutus eſt eos Iſraël. Fugit quoque Benadad rex Syriæ in equo cum equitibus ſuis. 21. Necnon egreſſus rex Iſraël percuſſit equos & currus, & percuſſit Syriam plaga magna. 22. (Accedens autem propheta ad regem Iſraël, dixit ei: Vade & confortare, & ſcito, & vide quid facias: ſequenti enim anno rex Syriæ aſcendet contra te.) 23. Serui verò regis Syriæ dixerunt ei: Dij montium ſunt dij eorum, ideò ſuperauerunt nos: ſed melius eſt vt pugnemus contra eos in campeſtribus, & obtinebimus eos. 24. Tu ergo verbum hoc fac: Amoue reges ſingulos ab exercitu tuo, & pone principes pro eis: 25. & inſtaura numerum militum qui ceciderunt de tuis, & equos ſecundùm equos priſtinos, & currus ſecundùm currus quos antè habuiſti: & pugnabimus contra eos in campeſtribus, & videbis quòd obtinebimus eos. Credidit conſilio eorum, & fecit ita. 26. Igitur poſtquam annus tranſierat, recenſuit Benadad Syros, & aſcendit in Aphec, vt pugnaret contra Iſraël. 27. Porro filij Iſraël recenſiti ſunt, & acceptis cibariis profecti ex aduerſo, caſtráque metati ſunt contra eos, quaſi duo parui greges caprarum: Syri autem repleuerunt terram. 28.) Et accedens vnus vir Dei, dixit ad regem Iſraël: Hæc dicit Dominus: Quia dixerunt Syri: Deus montium eſt Dominus, & non eſt Deus vallium: dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua, & ſcietis quia ego ſum Dominus.) 29. Dirigebántque ſeptem diebus ex aduerſo hi atque illi acies, ſeptima autem die commiſſum eſt bellum: percuſſerúntque filij Iſraël de Syris centum millia peditum in die vna. 30. Fugerunt autem qui remanſerant in Aphec, in ciuitatem: & cecidit murus ſuper viginti ſeptem millia hominum, qui remanſerant. Porrò Benadad fugiens ingreſſus eſt ciuitatem, in cubiculum quod erat intra cubiculum. 31. dixerúntque ei ſerui ſui: Ecce, audiuimus quòd reges domus Iſraël clementes ſint: ponamus itaque ſaccos in lumbis noſtris, & funiculos in capitibus noſtris, & egrediamur ad regem Iſraël: forſitan ſaluabit animas noſtras. 32. Accinxerunt ſaccis lumbos ſuos, & poſuerunt funiculos in capitibus ſuis, venerúntque ad regem Iſraël, & dixerunt ei: Seruus tuus Benadad dicit: Viuat, oro te, anima mea. Et ille ait: Si adhuc viuit frater meus eſt. 33. Quod acceperunt viri pro omine: & feſtinantes rapuerunt verbum ex ore eius, atque dixerunt: Frater tuus Benadad. Et dixit eis: Ite, & adducite eum ad me. Egreſſus eſt ergo ad eum Benadad, & leuauit eum in currum ſuum. 34. Qui dixit ei: Ciuitates, quas tulit pater meus à patre tuo, reddam: & plateas fac tibi in Damaſco, ſicut fecit pater meus in Samaria, & ego fœderatus recedam à te. Pepigit ergo fœdus, & dimiſit eum. 35. Tunc vir quidam de filiis prophetarum dixit ad ſocium ſuum in ſermone Domini: Percute me. At ille noluit percutere. 36. Cui ait: Quia noluiſti audire vocem Domini, ecce recedes à me, & percutiet te leo. Cúmque paululum receſſiſſet ab eo, inuenit eum leo, atque percuſſit. 37. Sed & alterum inueniens virum, dixit ad eum: Percute me. Qui percuſſit eum, & vulnerauit. 38. Abiit ergo propheta, & occurrit regi in via, & mutauit aſperſione pulueris os & oculos ſuos. 39. Cúmque rex tranſiſſet, clamauit ad regem, & ait: Seruus tuus egreſſus eſt ad præliandum cominus: cúmque fugiſſet vir vnus, adduxit eum quidam ad me, & ait: Cuſtodi virum iſtum: qui ſi lapſus fuerit, erit anima tua pro anima eius, aut talentum argenti appendes. 40. um autem ego turbatus huc illúcque me verterem, ſubitò non comparuit. Et ait rex Iſrael ad eum: Hoc eſt iudicium tuum quod ipſe decreuiſti. 41. At ille ſtatim abſterſit puluerem de facie ſua & cognouit eum rex Iſraël, quòd eſſet de prophetis. 42. Qui ait ad eum: Hæc dicit Dominus: Quia dimiſiſti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius. 43. Reuerſus eſt igitur rex Iſraël in domum ſuam, audire contemnens, & furibundus venit in Samariam.

Digitized by Google

Vers. 1. PORRO BENADAD REX SYRIÆ, &c. PVGNABAT CONTRA SAMARIAM] *Benadad* idem eſt quod *Ben Adad*, id eſt filius Adad, ait Ioſeph. lib. 8. c. 8. nimirum rebellis illius Idumæi, qui debellata à Dauide Idumæa, fugit in Ægyptum, indéque mortuo Dauide, rediens, animos regnúmque reſumens, rebellauit Salomoni c. 11. 25. Ideóque paternam indolem, & odium contra Iſraëlem fouens, grauiter & continuò eum afflixit. Vnde c. 11. 25. de eo dictum & prædictum eſt: *Hoc eſt malum Adad, & odium contra Iſrael.*

Politicè, diſce hic, quàm rebellio obſtinata Principum ſit periculoſa, & in filios per multa ſæcula deriuetur. Experiuntur idipſum Hiſpani in Hollandia. Rebellio ergo in ſuo principio vel ſuccidenda, vel concilianda eſt iuxta illud: *Principiis obſta.*

Vers. 3. HÆC DICIT BENADAD (ad Achab, eiúſque populum Iſrael) ARGENTVM TVVM, ET AVRVM TVVM MEVM EST] non iure, ſed poteſtate & imperio, quia ego illud habere volo, & depoſco, qui te ſum potentior, vt mihi reſiſtere nequeas. Erant enim res Achab & Iſraëlis afflictæ, ita vt in aciem educere non poſſet niſi ſeptem millia v. 15. Hîc ergo incipit Deus punire Achab & Iſraelitas ob cultum Baal.

Vers. 5. REVERTENTESQVE NVNTII] Miſſi à Benadad obſidente Samariam ad Achab in ea obſeſſum, DIXERVNT:

Vers. 6. CRAS IGITVR HAC EADEM HORA MITTAM SERVOS MEOS AD TE, ET SCRVTABVNTVR DOMVM TVAM, &c.) Eſt hæc noua Benadad petitio, qua petit ab Achab, vt permittat à ſuis diripi non tantùm regiam, ſed & totam Samariæ ciuitatem, ait Ioſeph. vt ſcilicet ſpoliet vrbem, & pretioſiſſima quæque ex ea ad libitum auferat.

Vers. 10. HÆC FACIANT MIHI DII, &c. SI SVFFECERIT PVLVIS SAMARIÆ PVGILLIS OMNIS POPVLI, QVI SEQVITVR ME, q. d. Iuro me deleturum totam Samariæ vrbem, itáque eam euerſurum, vt nec parum pulueris in ea remaneat, ſed quidquid in ea eſt, auferatur in pugillis exercitus mei numeroſiſſimi. Vnde Chald. vertit, *ſi ſuffecerit puluis Someron* (Samariæ) *vt feratur ſoleis plantarum pedum populi qui mecum erit.* ita Abul. Eſt Hyperbole, & prouerbialis locutio, qua glorioſus Benadad in 32. regibus ſe ſequentibus, & copiis innumeris ſuperbiens, iactat, iuratque ſe Samariam euerſurum, ſpoliaturum & raſurum, vt nihil in ea rapina dignum remaneat. Nec enim tam curioſi vel otioſi erant eius milites, vt omnem puluerem è Samaria, quàm vt omnes theſauros, & omnia pretioſa ex ea efferrent. Aurum enim quærebant, non arenam.

Vers. 11. NE GLORIETVR ACCINCTVS ÆQVE VT DISCINCTVS] Eſt Adagium, q. d. Ne canas triumphum ante victoriam: *accinctus* enim miles vadit ad prælium, partâ verò victoriâ ſe diſcingit, arma ponit, & ſpoliis hoſtilibus incubat. Vnde Chald. *Ne laudet*, inquit, *ſe expeditus, & deſcendens in prælium, ſicut vir qui vincit & aſcendit* (victor) *ex eo* Vatab. *ne glorietur, qui initurus eſt prælium, perinde ac is, qui iam vicit.*

SERVI VERÒ REGIS SYRIÆ (Benadad) DIXERVNT EI: DII MONTIVM SVNT DII EORVM, IDEO SVPERAVERVNT NOS: SED MELIVS EST VT PVGNEMVS CONTRA EOS IN CAMPESTRIBVS, ET OBTINEBIMVS EOS] q. d. Victi ſumus à Samaritis montanis, quia pugnauimus in Samariam, quæ ſita eſt in monte, ideóque in tutela eſt Deorum, qui montibus & montanis præſunt; deſcendamus ergo in valles, vbi dij vallium nobiſcum erunt, vt montanos & Deos montium in vallibus ſuperemus. Ita iſti ſtolidi putabant Deum Hebræorum eſſe Deum montium dumtaxat. Sed vnde hic eorum error, & ſtulta perſuaſio? Reſp. ex multis conglobatis, nimirum primò, quia Moſes Hebræorum Dux in monte Sina cum Deo collocutus ab eo legem acceperat. Secundò, quia in monte Sion erectum à Salomone erat templum, in quo Deus habitabat. Tertiò, quia Hebræi Deum colebant in Excelſis, ſcilicet collibus. Quartò denique, & quod maximè ad præſentem cladem facit, quia Syri in monte Samariæ hanc ſtragem ab Iſraëlitis acceperant. Hæc fuit Gentilium ſuperſtitio, vt montibus Deas Oreades, id eſt montanas, ſyluis ſyluanos, mari marinos, vt Neptunum &c. præficerent, de quibus S. Auguſt. lib. 4. de Ciuit. c. 8. vbi eos montium iugis Iugatinum Deum, Collibus Collatinam, Vallibus Valloniam Deam præfeciſſe aſſerit. De iiſdem canit Ouidius lib. 1. Faſtor. eóſque ſic loquentes inducit. Vers. 23. *Dij montium vnde?*

Dij ſumus agreſtes, & qui dominantur in altis
Montibus, imperium eſt in ſua tecta Ioui.

TV ERGO VERBVM HOC FAC: AMOVE REGES SINGVLOS AB EXERCITV TVO, ET PONE PRINCIPES PRO EIS] qui ſcilicet belli ſint periti, & in rebus bellicis experti, non verò quieti & deliciis aſſueti, vti ſunt reges, quíque ſpe gloriæ & honoris à te adipiſcendi fortiùs pugnent, ita Abul. Hos enim ſignificat Hebr. פחות *pachot*, id eſt *Duces*, Chald. *Imperatores*. Vers. 24.

QVIA DIXERVNT SYRI: DEVS MONTIVM EST DOMINVS (Hebr. *Iehoua*, id eſt, Deus Iſraëlitarum) ET (idem *Iehoua*) NON EST DEVS VALLIVM; DABO OMNEM MVLTITVDINEM HANC GRANDEM IN MANV TVA] vt oſtendam me tam eſſe vallium Deum, quàm montium, vtque tu, ô Achab, me Deum verum agnoſcas & colas, non verò Baal. Vers. 28.

PORRÒ BENADAD FVGIENS INGRESSVS EST CIVITATEM (Aphec iam dictam) IN CVBICVLVM, QVOD ERAT INTRA CVBICVLVM] id eſt, in intimum & ſecretiſſimum cubiculum, vt ibi ſe abſconderet. Vers. 30.

PONAMVS ERGO SACCOS IN LVMBIS NOSTRIS] quaſi ſeruiles veſtes, & luctus ac pœnitentiæ indices, vt iis profiteamur nos pœnitere facti, quòd ſcilicet Iſraëli bellum mouerimus; eíque quaſi victori nos victos in ſeruitutem dedamus. Vers. 31.

ET FVNICVLOS IN CAPITIBVS NOSTRIS] vt profiteamur nos reos eſſe mortis, meritóſque eſſe reſtim & laqueum, qui fauces nobis præcludat nóſque ſtrangulet. Audi Ioſephum: *Illi induti ſaccos, & reſtibus capita redimiti, qui priſcus apud Syros ſupplicandi mos fuit, Achabum adeunt,*

Digitized by Google

& ſalutis tantùm gratiam petere Adadum ſignificant, deditiium eius in perpetuum futurum.

Vers. 32. Si adhvc vivit, frater mevs est] Putabat Achab ex tanta hoſtium ſtrage occubuiſſe Benadad. Vnde audiens eum cladi ſuperſtitem, de tanta victoria exultans, eius miſertus, inconſultè & temerè in hanc vocem erupit: *Si adhuc viuit, frater meus eſt*. q.d. charus mihi erit, vt frater, tractabo eum quaſi fratrem. Solent reges ſe mutuò fratres vocare. Hoc dictum Achab ſerui Benadad ex ore eius illicò rapuerunt, acceperúntque vt omen vel augurium, quaſi illud verbum amicū quod ipſi exciderat, ſignum eſſet miſericordiæ & ſaluationis Benadad, quem proinde ſtatim ad Achab adduxerunt, illéque eum ſupplicem, vt dicto ſtaret, quaſi fratrem excepit, & in currum ſuum ſuſtulit: ſed paulò pòſt pœnas huius temeritatis dedit, cùm bellum renouante Benadad, in eo Achab occubuit, vt dicetur cap. vlt.

Symbolicè, Benadad eſt typus diaboli, qui ſemper fideles & ſanctos perſequitur, nunc vi, nunc fraude & dolo. Quare qui cum eo pacem vel fœdus init, vti fecit Achab, certo certius ab eodem euertetur. ita Eucher.

Vers. 34. Plateas fac tibi in Damasco] in quibus ius & iudices, item fotum rerum venalium ac vectigalia conſtituas in ſignum ſubiectionis, q.d. Partem vrbis meæ regiæ, ſcilicet Damaſci, tibi concedam, vt oſtendam illam tibi æquè ac mihi eſſe ſubiectam, imò me tibi eſſe ſubditum, ideóque pendere hoc tributum. ita Abul. Caiet. & Vatab.

Vers. 35. Tvnc vir qvidam de filiis Prophetarvm] Ioſephus cenſet hunc fuiſſe Prophetam Michæam, qui cap. vlt. Achab exitium prædixit. Idem tradit Glycas, & Hebræi in Sederolam & colligitur ex cap. vlt. v. 26. vbi pro *tollite*, Hebr. eſt והשיבהו *vahaſcibehu*, id eſt, facite eum redire. Verùm hæc res incerta eſt. Vnde Serarius & alij cenſent hunc alium fuiſſe à Michæa, ideóque non nominari.

Dixit ad socivm svvm in sermone Domini, ex oraculo & iuſſu Dei: Percvte me] vt proprij capitis mei vulnere, repræſentem Achab regi vulnus ipſius, quod parcendo Benadad accepit in anima ſua, ac vulnus populi, quod ſcilicet populus totus accepit in Achab rege quaſi capite ſuo, ac tertiò vulnus, quod tam Achab quàm populus accipiet cùm à Benadad reparante bellum occidetur, vt patebit cap. vlt. & lib. 4. c. 6. v. 8. & ſeq. ita Caiet. Addit Abul. aliam cauſam huius vulneris, ſcilicet vt per illud Propheta ab Achab non agnoſceretur, ſed videretur eſſe miles, itáque acceſſum haberet ad eum, eíque parabolam hanc vulneris exponeret: ſi enim fuiſſet agnitus, noluiſſet eum Achab idololatra audire.

A Tertia, & potiſſima cauſa huius percuſſionis & vulneris fuit exemplum, vt ſcilicet Deus in propheta hoc tam percutiente quàm percuſſo, daret exemplum & ſpeculum perfectæ obedientiæ. Vnde credendum eſt, ait Abul. quòd paulò pòſt Deus hoc vulnus ſupernaturaliter curarit, ita vt ne cicatrix quidem eius remaneret, ídque ad hoc, vt oſtenderet, quanti meriti ſit pura & ſimplex obedientia, quámque ex aduerſo Deo exoſa ſit inobedientia, cùm propter eam illum, qui prophetam percutere noluerat, leoni mactandum obiecerit. Audi S. Chryſoſt. Orat. 1. contra Iudæos ſub initium: *Qui percuſſit Prophetam, euaſit incolumis: qui pepercit, dedit pœnas: nimirùm vt intelligeres, in iuſſis diuinis non oportere curioſum eſſe, examinaréque rerum, quæ præcipiuntur, naturam;*
B *ſed nihil aliud quàm obtemperare. Etenim ne prior ille veritus parceret Prophetæ, non dixit illi ſimpliciter, Percute me, ſed addidit: In verbo Domini, hoc eſt, Deus præcepit, ne quære vlterius. Rex eſt, qui hanc præſcribit legem: reuerere iubentis auctoritatem, ſummáque cum animi promptitudine obtempera. At id facere non ſuſtinuit, eoq; pœnas dedit grauiſſimas, ſuóque exemplo ſecuturos adhortans, vt quidquid præceperit Deus, per omnia obtemperarent, morémque gererent in poſterum.*

Denique R. Salomon, & Lyran. volunt Prophetæ huius ſanguinem pro populi Iſraelitici peccatis ſatisfeciſſe, ne cum Achabo periret cap. vlt. ſed populus ille victus eſt, & pro eo ſatisfacere iſtiuſmodi plaga non potuit, nec voluit Propheta.

Qvia dimisit virvm dignvm morte] Benadad regem Syriæ, qui reus erat mor- Vers. 42.
C tis tum ob continuum odium & bellum contra Iſraelitas, tum præcipuè ob blaſphemiam, qua dixit me eſſe Deum montium, non vallium, hæc enim valdè Deum irritauit, vt patet v. 28. ita Hebræi. Rupert. Lyran. Dion. & alij.

Erit anima tva pro anima eivs] Occidetis pro Benadad, quem occidere debuiſti.

Et popvlvs tvvs pro popvlo eivs] occidetur pro Syris Benadad ſubiectis, quos occidere debuit. Ita reipſa contigit, vt audiemus cap. vlt.

Eſt hoc exemplum neglectæ iuſtitiæ, iuſtæque vindictæ notandum, altéque infigendum mentibus Regum & Iudicum: *Homicida es, eò quòd hoſtem dimiſeris*, ait S. Chryſoſtom. loco
D citato.

Reversvs est igitvr Rex Israel (Achab) in domvm svam, avdire contemnens] Addit Ioſephus lib. 8. Antiq. c. 8. eum adeò indignatum, vt Prophetam incarcerarit: fuiſſe enim Michæam exiſtimat; quem ab eo incarceratum audiemus cap. vlt. Ita Hugo, Dion & alij.

Digitized by Google

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ACHAB petit vineam à Naboth, ille negat: vnde Iezabel eum per falſos teſtes quaſi blaſphemum lapidari curat, agrúmque eius Achabo tradit. Quocirca v. 17. Mittit Deus Eliam qui Achab & Iezabeli exitium denuntiet, quódque canes lingent ſanguinem eorum in agro Naboth. Quo audito pœnitet Achab v. 27. quare Deus ab eo in filium pœnam comminatam transfert.

1. POst verba autem hæc, tempore illo vinea erat Naboth Iezrahelitæ, qui erat
in Iezrahel, iuxta palatium Achab regis Samariæ. 2. Locutus eſt ergo Achab
ad Naboth, dicens: Da mihi vineam tuam, vt faciam mihi hortum olerum, quia
vicina eſt, & prope domum meam, dabóque tibi pro ea vineam meliorem: aut ſi
commodius tibi putas, argenti pretium, quanto digna eſt. 3. Cui reſpondit Na-
both: Propitius ſit mihi Dominus, ne dem hereditatem patrum meorum tibi. 4.
Venit ergo Achab in domum ſuam indignans, & frendens ſuper verbo, quod locutus
fuerat ad eum Naboth Iezrahelites, dicens non dabo tibi hereditatem patrum meo-
rum. Et proiiciens ſe in lectulum ſuum, aduertit faciem ſuam ad parietem, & non co-
medit panem. 5. Ingreſſa eſt autem ad eum Iezabel vxor ſua, dixítque ei: Quid eſt
hoc, vnde anima tua contriſtata eſt; & quare non comedis panem? 6. Qui reſpon-
dit ei: Locutus ſum Naboth Iezrahelitæ, & dixi ei: Da mihi vineam tuam accepta
pecunia: aut, ſi tibi placet, dabo tibi vineam meliorem pro ea. Et ille ait: Non dabo
tibi vineam meam. 7. Dixit ergo ad eum Iezabel vxor eius: Grandis auctoritatis
es, & benè regis regnum Iſraël. Surge, & comede panem, & æquo animo eſto, ego
dabo tibi vineam Naboth Iezrahelitæ. 8. Scripſit itaque litteras ex nomine Achab,
& ſignauit eas annulo eius, & miſit ad maiores natu & optimates, qui erant in ciuitate
eius, & habitabant cum Naboth. 9. Litterarum autem hæc erat ſententia: Prædica-
te ieiunium, & ſedere facite Naboth inter primos populi, 10. & ſubmittite duos vi-
ros filios Belial contra eum, & falſum teſtimonium dicant: Benedixit Deum & re-
gem: & educite eum, & lapidate, ſícque moriatur. 11. Fecerunt ergo ciues eius
maiores na tu & optimates, qui habitabant cum eo in vrbe, ſicut præceperat eis Ieza-
bel, & ſicut ſcriptum erat in litteris quas miſerat ad eos: 12. prædicauerunt ieiu-
nium, & ſedere fecerunt Naboth inter primos populi. 13. Et adductis duobus viris
filiis diaboli, fecerunt eos ſedere contra eum: at illi, ſcilicet vt viri diabolici, dixe-
runt contra eum teſtimonium coram multitudine: Benedixit Naboth Deum & regem:
quam ob rem eduxerunt eum extra ciuitatem, & lapidibus interfecerunt. 14. Mi-
ſerúntque ad Iezabel, dicentes: Lapidatus eſt Naboth, & mortuus eſt. 15. Factum eſt
autem, cùm audiſſet Iezabel lapidatum Naboth, & mortuum, locuta eſt ad Achab:
Surge, & poſſide vineam Naboth Iezrahelitæ, qui noluit tibi acquieſcere, & dare eam
accepta pecunia: non enim viuit Naboth, ſed mortuus eſt. 16. Quod cùm audiſſet
Achab, mortuum videlicet Naboth, ſurrexit, & deſcendebat in vineam Naboth Iezra-
helitæ, vt poſſideret eam. 17. Factus eſt igitur ſermo Domini ad Eliam Theſbiten,
dicens, 18. Surge, & deſcende in occurſum Achab regis Iſraël, qui eſt in Samaria:
ecce ad vineam Naboth deſcendit: vt poſſideat eam: 19. & loquêris ad eum di-
cens: Hæc dicit Dominus: Occidiſti, inſuper & poſſediſti. Et poſt hæc addes: Hæc di-
cit Dominus; In loco hoc, in quo linxerunt canes ſanguinem Naboth, lambent quo-
que ſanguinem tuum, 20. Et ait Achab ad Eliam: Num inueniſti me inimicum
tibi? Qui dixit: Inueni, eò quòd venumdatus ſis, vt faceres malum in conſpectu Do-
mini. 21. Ecce ego inducam ſuper te malum, & demetam poſteriora tua, & interfi-

Digitized by Google

ciam de Achab mingentem ad parietem, & clauſum & vltimum in Iſraël. 22. Et da-
bo domum tuam ſicut domum Ieroboam filij Nabat, & ſicut domum Baaſa filij Ahia:
quia egiſti, vt me ad iracundiam prouocares, & peccare feciſti Iſraël. 23. Sed & de
Iezabel locutus eſt Dominus, dicens: Canes comedent Iezabel in agro Iezrahel. 24.
Si mortuus fuerit Achab in ciuitate, comedent eum canes: ſi autem mortuus fuerit
in agro, comedent eum volucres cæli. 25. Igitur non fuit alter talis ſicut Achab,
qui venumdatus eſt, vt faceret malum in conſpectu Domini: concitabat enim eum
Iezabel vxor ſua, 26. & abominabilis factus eſt, in tantùm vt ſequeretur idola, quæ
fecerant Amorrhæi, quos conſumpſit Dominus à facie filiorum Iſraël. 27. Itaque
cùm audiſſet Achab ſermones iſtos, ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem
ſuam ieiunauítque & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite. 28. Et fa-
ctus eſt ſermo Domini ad Eliam Theſbiten dicens: 29. Nónne vidiſti humiliatum
Achab coram me? quia igitur humiliatus eſt mei cauſa, non inducam malum in diebus
eius, ſed in diebus filij ſui inferam malum domui eius.

A VINEA ERAT NABOTH] *Naboth* hic fuit vir probus, vt patet ex ſequentibus. Vnde *Naboth* Hebr. idem eſt quod *prophetia*, vel *loquelæ fructus*, ait ex S. Hieron. Pagninus. Vineam eius, quia ſibi vicinam cōcupiuit Achab: inexplebilis enim eſt diuitum auaritia & cupiditas, qua de re in hoc caput inſignem tractatum ſcripſit S. Ambroſ. de Naboth, ſiue de Nabuthe, in quo acriter perſtringit diuites auaros & rapaces, qualis erat Achab: vnde cap. 2. *O diues*, inquit, *neſcis quàm pauper ſis, quàm inops tibi ipſi videaris, qui te diuitem dicis? quantò plus habueris, plus requiris; & quanquam acquiſieris, tamen tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro auaritia, non reſtinguitur. Quaſi gradus quoſdam cupiditas habet, quo plures aſcenderit, eò ad altiora feſtinat, vnde ſit grauior ruina lapſuro.* Et poſt nonnulla: *Denique docet nos Scriptura diuina, quàm miſerè egeat, mendicet abiectè Rex Achab* B *in Iſraël erat, & pauper Naboth. Ille regni opibus affluebat, iſte anguſti ſoli ceſpitem poſſidebat: nihil pauper de poſſeſſionibus diuitis concupiuit, rex ſibi egere viſus eſt, quia vineam habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur? qui contentus eſt ſuo, an qui concupiſcit alienum? Alter certè pauper cenſu videtur, alter eſt pauper affectu.*

Vers. 2. DA MIHI VINEAM TVAM] Hæc verba vrget egregiè S. Ambroſ. cap. 2. iam dicto: *Quæ*, inquit, *vox alia eſt ſtipem publicè poſtulantis, niſi: Da mihi, hoc eſt: da mihi, quia egeo. Da mihi, quia aliud viuendi ſubſidium habere non poſſum. Da mihi, quia non eſt mihi panis ad victum, nummus ad potum, ſumptus ad alimentum, ad indumentum ſubſtantia. Da mihi, quia tibi Dominus dedit vnde largiri debeas, mihi non dedit. Da mihi, niſi tu dederis, habere non potero. Da mihi, quia* C *ſcriptum eſt: Date eleemoſynam. Hæc quàm abiecta, quàm vilia?*

VT FACIAM MIHI HORTVM OLERVM] Notat S. Ambroſ. cap. 3. regis auari impudentiam, *Hæc erat igitur*, inquit, *omnis inſania, hic omnis furor, vt ſpatium vilibus oleribus quæreretur. Non tam ergo ipſi cupitis quaſi vtile poſſidere, ſed alios vultis excludere. Maior vobis cura de pauperum ſpoliis, quàm de veſtris emolumentis eſt. Iniuriam veſtram putatis, ſi quid pauper habeat, quod dignum poſſeſſione diuitis æſtimetur. Damnum veſtrum creditis, quidquid alienum eſt.*

PROPITIVS SIT MIHI DOMINVS] Hebr. *prohibeat Dominus*, id eſt abſit; Septuag. *Non mihi fiat à Domino*; Chald. *Abſit mihi à Domino.* Vers. 3.

NE DEM HEREDITATEM PATRVM MEORVM TIBI] q. d. Hereditas à parentibus conſignata mihi conſeruanda eſt, non tam vt mea, quàm vt eorum hereditas: hanc enim memoriam & reuerentiam filius debet parentibus, vt eorum bona tueatur, & ad poſteros tranſmittat. Porrò idem S. Ambroſ. cap. 3. iam citato. *Quaſi contagionem quamdam*, inquit, *ſui, pecuniam eſſe diuitis arbitretur: quaſi dicat: Pecunia tua tecum ſit in perditionem; ego autem hereditatem patrum meorum non poſſum vendere.*

Tropol. vinea eſt anima, quæ eſt tota hæreditas noſtra, quare caue, ne eam vili pretio voluptatis, vel honoris vendas diabolo, morti & gehennæ. Vnde S. Ambroſ. exhort. ad Virgines, per vineam accipit virginitatem, per Iezabel concupiſcentiam, per Naboth Chriſtum: *Vinea*, inquit, *quidam fructus virginalis eſt: coniugia velut olerum plantaria ſunt, in quibus frequens zelus eſt: & ideò ſicut olera herbarum citò cadunt atque marceſcunt, niſi finem imponat ſenectus, aut ad perfectum vehat continentia. Non veniat ergo in vos Achab, qui concupiſcat vineam veſtram delere & extinguere: nec veniat in vos Iezabel vanum illud & ſæculare profluuium; hoc enim ſignificatur vocabulo vana & vacua redundantia, ſed veniat Nabuthe, qui venit à Patre, ſicut indicat nominis ipſius interpretatio, qui vineam ſanguine defendat ſuo, & pro ea mortem offerat. Hic eſt qui lapidatus pro nobis eſt, pro nobis mortuus pro nobis falſis appetitus teſtimoniis.*

ET NON COMEDIT PANEM] ex ira & triſtitia, quòd Naboth eius cupiditati reſtitiſſet, atque eum quaſi contempſiſſet. Audi S. Ambroſ. cap. 6. *Non manducauit panem ſuum, quoniam quærebat alienum. Etenim diuites magis alienum panem, quam ſuum manducant, qui raptu viuunt, & rapinis ſumptum exercent ſuum. Aut certè non manducauit panem ſuum, volens ſe morte mulctare, quòd ei aliquid negaretur.* Et eleganter cap. 6. *Ditem*, inquit, *dicunt Gentiles inferorum præſulem, arbitrum mortis. Ditem appellant & diuitem, quòd niſi mortem diues inferre non nouerit, cui regnum de mortuis, cui ſedes inferi ſint. Quid eſt enim diues, niſi quidam inexplebilis gurges di-* Vers 4.

nitiarum, inexplebilis auri fames? Quò plus hauſeris, plus inardeſcit. Et nonnullis interiectis: *Dulcis enim ſomnus ſerui, etſi modicum vel multum edat: at ſatiato diuitiis non eſt, qui eum ſinat dormire: excitat eum cupiditas, exagitat cura peruigil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, ſterilitas prouentuum infœcunda perturbat, ſolicitat abundantia.*

Vers. 7. Dixit ergo ad eum Iezabel vxor eius] Impio marito Iezabel fuit impientior, auaro auarior, crudeli crudelior, rapace rapacior, cupido cupidior. Vnde S. Ambroſ. cap. 9. docet Iezabel eſſe typum auaritiæ, quæ diuitibus promittit contra iuſtitiam poſſeſſionem, quam deſiderant. Ipſa enim Achab & Iſraëli fuit fax & incentrix idololatriæ & malorum omnium quaſi furia quædam inferni, vt patet v. 25.

Vers. 9. Prædicate (*indicite*) ieiunium] vt ſceleri (putà cædi iniuſtæ Naboth) prætexatis ſpeciem pietatis & zeli Dei: iubet enim Iezabel indici ieiunium, vt per illud quaſi per publicam populi pœnitentiam expietur blaſphemia Naboth, quam illi falsò impingi curabat. Blaſphemia enim erat Hebræis horrenda; vnde eâ auditâ veſtes ſcindebant, aliáque publici doloris & deteſtationis rei tam indignæ ſigna edebant.

Vers. 10. Benedixit (Naboth) Deum et regem] *Benedixit*, id eſt maledixit. Eſt Euphoniſmus per Antiphraſin: quia enim blaſphemia res eſt adeo horrenda; hinc eam Iudæi ne nominare quidem audebant, ſed eam ſignificabant per contrarium, putà per benedictionem & laudem. ita Sanctus Hieronymus Epiſt. 34. ad Iulian.

Vers. 13. Et lapidibus interfecerunt] Blaſphemus enim lapidibus obruendus erat ex lege Leuit. 24. 16. Additur 4. Reg. 9. 26. filios Naboth quoque fuiſſe interfectos, vt ſic vinea eorum ab iis ad Achab tranſiret, quaſi deficiente hærede hæres foret rex.

Simili modo Eudoxia vxor Arcadij Imper. ambiens vineam Callitropes viduæ, S. Chryſoſtomum, qui viduæ cauſam agebat, in exilium egit, & per mille ærumnas itinerum, famis, ſitis, militum eum vexantium, &c. ad mortem adegit; vt verè S. Chryſoſt. non tantùm ſit Confeſſor, ſed & Martyr; vtpote pro iuſtitia iniuſtè occiſus, non vna morte, ſed centum.

Allegor. Naboth. fuit typus Chriſti, qui à Scribis & Phariſæis ambientibus eius vineam, id eſt Synagogam, per falſos teſtes accuſatus blaſphemiæ, quòd ſe diceret filium Dei, ideóque occiſus eſt iuxta parabolam vineæ, quam hac ipſa de re eis obiecit Chriſtus Matth. 21. 23. Scribarum enim de Chriſto vox eſt v. 38. *Hic eſt heres: venite, occidamus eum, & habebimus hereditatem eius.* Hinc & canes, id eſt Gentiles (hos enim Iudæi deſpiciebant quaſi canes) Romani, duce Tito & Veſpaſiano linxerunt ſanguinem Iudæorum Chriſticidarum, in eodem loco, putà Ieroſolymæ, & in eodem tempore, ſcilicet in Paſchate, quo ipſi occiderant Chriſtum. ita Angelomus.

Vers. 15. Svrge, et posside] Hebr. רש *reſch*, id eſt *hæredita*, ſcilicet titulo confiſcationis; quia Naboth accuſatus erat criminis læſæ maieſtatis tam diuinæ, quàm regiæ, idcóque condemnatus. Quare vinea eius à Iezabele fiſco regis Achab fuit addicta. Vers. 19.

Occidiſti, inſuper et poſſediſti] Occidiſti Naboth, vt eius vineam inuaderes & poſſideres, itáque iniquæ cædi iniquam poſſeſſionem addidiſti: quare lege talionis tu pariter occideris, & vineam omniáque amittes, támque poſſeſſione, quàm vita priuaberis.

In loco hoc, in quo linxerunt canes ſanguinem Naboth, lambent quoque ſanguinem tuum] Id ita reipſa per congruam iuſtámque Dei vindictam contigiſſe narratur c. 22. 38. Dices, ibi dicitur quòd canes linxerint ſanguinem Achab in Samaria, at verò Naboth ſanguinem canes linxerunt in Iezrahel, vbi occiſus eſt. Reſp. Iezrahel pertinuiſſe ad Samariam, quæ erat metropolis & caput totius regni Iſraël. Idem ergo locus hic intelligendus eſt in genere, non in indiuiduo. Ita Abul. Lyran. Vatab. Aliter reſpondent Hebræi, ſcilicet arma Achab ſanguine eius tincta abluta fuiſſe in Piſcina Iezrahel, cùm eò ad armamentarium deferrentur: quare tunc canes ſanguinem eius ablutum linxiſſe: ſed id confutat Abul. ex eo quòd l. c. 22. 38. prophetia hæc impleta dicatur cùm eius ſanguinem linxerunt canes in Samaria, pro qua perperam Ioſephus ſubſtituit Iezrahel. Poſſet quoque dici Deum mitigaſſe & reuocaſſe hanc pœnam ob pœnitentiam Achab, vti inſinuatur v. 29.

Denique planiùs & pleniùs Salianus & Sanchez cenſent id impletum in Ioram filio Achab; hic enim occiſus eſt in agro Iezrahel. Sanguis enim ſæpè ſignificat filios; hi enim ex ſanguine parentum gignuntur: vnde illud Anchiſæ de Iulio Cæſare.

Proiice tela manu ſanguis meus.

hoc eſt ô fili mi Iule Æneid. 6. Idipſum probatur tum ex v. 29. vbi Deus mitigans pœnam hanc Achabo intentatam ob eius pœnitentiam, ait ſe illam ab Achab tranſlaturum in eius filium Ioram, tum ex lib. 4. Reg. c. 9. v. 25. & 26. vbi occiſo Ioram iuſſit Iehu eius cadauer proiici in agrum Naboth lingendum & vorandum canibus, vt hæc de eo Dei prophetia impleretur.

Sic Ariſtobulus primus è Machabæis Iudæorum rex, occidit fratrem Antigonum, ſed iuſto Dei iudicio doloribus excruciatus vomuit ſanguinem, qui eodem loci effuſus eſt, quo ipſe fratris ſanguinem effuderat. Vnde ipſe ingemiſcens exclamauit, ait Ioſeph. 13. Antiq. 19. *Ergo non latet Deum, inquit, meum impium & ſceleratum facinus quando tam citò repoſcor ad pœnas cognati ſanguinis. O corpus impudens quouſque retinebis animam, quam materni ſimul ac fraterni manes flagitant; cur non ſemel eam reddis, ne ſic per partes opus ſit libare meum ſanguinem, atque ita parentare oppreſſis per nefas & parricidium? vix ea fatus erat, cum exhalauit animam, vno tantum anno in regno exacto.*

Digitized by Google

Vers. 20. EO QVOD VENVMDATVS SIS, VT FACERES MALVM] *Venumdatus*, quaſi ſeruus addictus peccato. vnde Caiet. *Venumdatus*, inquit, id eſt, traditus peccato; nam quod venditur, traditur ementi quaſi Domino, q. d. Tu ô Achab, tua mala voluntate totus addictus es peccato, quaſi ad nihil aliud venditus vel locatus ſis quàm ad peccandum. Alludit ad ſeruos, qui ad certa opera ſe elocant, iiſque totos ſe addicunt: ſic enim Achab ſeipſum addixerat non tantùm idolis, ſed & ſuæ Iezabeli, vt quaſi ſeruus ab ea ageretur ad omne ſcelus ita Abulenſ. Senſus ergo eſt q. d. Tu ô Achab reuerà non es rex nec Iſraëlita, id eſt liber, & ingenuæ conditionis, ſed mancipium Baal & Iezabelis, quia iis te totum addixiſti & mancipaſti, vt eis per omnia obſequaris, ac facias quicquid ipſi volunt. Cauſa fuit, quòd Ithobaal rex Tyri & pater Iezabelis, ideóque ſocer Achab, eſſet ſacerdos Aſtharthes, vt ait Ioſephus lib. 1. contra Apionem, ac nomine ſuo profiteretur cultum Baal; idcò enim dictus eſt *Ithbaal*, vel, vt Noſter vertit c. 16. 31. *Ethbaal*. Hic ergo pater Baali & Aſtarthæ addictiſſimus, imò conſecratus ſacerdos, ſuam impietatem & idololatriam transfudit in filiam ſuam Iezabel, & in maritum eius Achab. vnde Ioſeph. lib. 9. c. 7. *Baal*, ait, *Tyriorum Deus erat, quem Achabus in gratiam Ithobalis Tyriorum & Sidoniorum regis, ſoceri ſui coluit, templo ei Samariæ dedicato, & prophetis cum reliquo cultu aſſignatis.*

Intuere hîc & admirare libertatem Eliæ, qui Achab regem in faciem obiurgat, eique obiectat, quòd ſit peccati mancipium, ideóque extremam perniciem denuntiat. Sic S. Athanaſius, S. Hilarius, & Lucifer Calaritan. acriter obiurgant Conſtantium. Imper. Arrianum, eúmque vocant Herodem, Neronem, & Antichriſtum. Eorum verba recitaui Apocalyp. 11. v. 5.

Tropol. vide hîc quàm vilis, miſer & infelix ſit peccator, qui inſtar Achab ob modicam voluptatem, imò ob vnum aureum, vendit ſe ſuámque animam diabolo, eámque vt mancipium tradit ſuæ cupiditati, vt fiat pabulum mortis & fomentum gehennæ.

Vers. 21. DEMETAM POSTERIORA TVA] id eſt poſteritatem tuam funditùs exſcindam.

Vers. 27. SCIDIT VESTIMENTA SVA] Videtur hæc Achab pœnitentia fuiſſe ex metu pœnæ, non ex amore iuſtitiæ, ideóque ſeruilis, imperfecta, & extorta: vnde non videtur Deus ei condonaſſe culpam, ſed pœnam tantùm diſtulit,
A eámque ab eo in filium tranſtulit, vt dicitur v. 29. ita Lyran. Dionyſ. Caietan. imò S. Greg. hom. 19. in Ezech. *In quibus verbis*, ait, *penſandum eſt, quomodo ei in electis ſuis mœror amaritudinis placeat, qui amittere timent Deum. ſi ſic ei & reprobi pœnitentia placuit, quia timebat perdere præſens ſæculum; aut quomodo ei grata ſit ſpontanea afflictio pro culpis in eis qui placent, ſi hæc ad tempus placuit & in eis, qui diſplicebant.*

Veram tamen & ſeriam fuiſſe hoc tempore Achab pœnitentiam, cenſent Abul. Hugo, Vatabl. Sanchez, Serarius, imò S. Chryſoſt. Epiſt. ad Theodorum (Mopſueſtenum) lapſum, vbi ait: *Achab, perturbatus ipſius ſceleris immanitate pœnituit, & cilicio circumdatus facinus ſuum fleuit, atque ita erga ſe Domini miſericordiam prouocauit, vt à cunctis eum abſolueret peccatis. Sic enim ait Deus ad Eliam: Vidiſti quomodo compunctus eſt Achab a facie mea, quia fleuit in conſpectu meo, non inducam mala in diebus eius.*

B Sic quoque S. Ambroſ. libr. de Nabuthe cap. 17. ac Tertull. lib. 4. contra Marcion. cap. 10. Quæ ſententia pariter probabilis eſt, eámque inſinuat id quod Deus ait ad Eliam verſ. 29. *Nonne vidiſti humiliatum Achab?* &c. Nec obſtat, quòd Achab poſt pœnitentiam mox ad priſtina ſcelera redierit. Erat enim homo leuiſſimus, ait Theodor. & totus à ſua Iezabele agebatur. Sic enim hodie multi verè pœnitent, ſed mox data occaſione, in ſua ſolita peccata relabuntur.

Vtramque ſententiam concilies dicendo, pœnitentiam Achab fuiſſe veram attritionem, at non aſſurrexiſſe ad contritionem charitate formatam. Seriò enim de peccatis doluit ob imminentes ſibi clades ab Elia intentatas; at non doluit de iis amore Dei, quòd ſcilicet eum, qui eſt ſummum bonum, offendiſſet. Quare pœnam euaſit, at culpam non deleuit, nec iuſtificatus eſt: quæ ſententia videtur ve-
C riſſima & S. Script. ſummè conſentanea. Quare perperam Caluinus cenſet hanc Achab pœnitentiam fuiſſe fictam.

QVIA IGITVR HVMILIATVS EST MEI CAVSA, ſcilicet mei non tam amore, quàm metu & timore, vnde & temporalem tantùm veniam & præmium ei rependo, ſcilicet, NON INDVCAM MALVM IN DIEBVS EIVS, SED IN DIEBVS FILII SVI] Quare iure exclamat S. Hieron. Epiſt. 30. ad Oceanum: *O felix pœnitentia, quæ ad ſe Dei traxit oculos, quæ furentem Dei ſententiam confeſſo errore mutauit!* Loquitur autem de pœnitentia Achab. Vers. 29.

Digitized by Google

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM

SYNOPSIS CAPITIS.

ACHAB regi eunti ad bellum pſeudoprophetæ prædicunt victoriam, Michæas verò Propheta exitium. Quare in prælio Achab ſagitta transfixus, occumbit canéſque lingunt ſanguinem eius. Mox v. 41. deſcribuntur geſta Ioſaphat regis Iuda, eiúſque claſſis miſſa in Ophir. Denique ei morienti v. 51. ſuccedit filius Ioram, Achab verò ſuccedit filius Ochozias.

1. TRANSIERVNT igitur tres anni abſque bello inter Syriam & Iſraël. 2. In anno autem tertio, deſcendit Ioſaphat rex Iuda ad regem Iſraël. (3. Dixítque rex Iſraël ad ſeruos ſuos: Ignoratis quòd noſtra ſit Ramoth Galaad, & negligimus tollere eam de manu regis Syriæ?) 4. Et ait ad Ioſaphat: Veniéſne mecum ad præliandum in Ramoth Galaad? 5. Dixítque Ioſaphat ad regem Iſraël: Sicut ego ſum, ita & tu: populus meus, & populus tuus, vnum ſunt: & equites mei, equites tui. Dixítque Ioſaphat ad regem Iſraël: Quære, oro te, hodie ſermonem Domini. 6. Congregauit ergo rex Iſraël prophetas, quadringentos circiter viros, & ait ad eos: Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum, an quieſcere? Qui reſponderunt: Aſcende, & dabit eam Dominus in manu regis. 7. Dixit autem Ioſaphat: Non eſt hîc propheta Domini quiſpiam, vt interrogemus per eum? 8. Et ait rex Iſraël ad Ioſaphat: Remanſit vir vnus, per quem poſſumus interrogare Dominum: ſed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, ſed malum, Michæas filius Iemla. Cui Ioſaphat ait: Ne loquaris ita rex. 9. Vocauit ergo rex Iſraël eunuchum quemdam, & dixit ei: Feſtina adducere Michæam filium Iemla. 10. Rex autem Iſraël, & Ioſaphat rex Iuda, ſedebant vnuſquiſque in ſolio ſuo, veſtiti cultu regio in area iuxta oſtium portæ Samariæ, & vniuerſi prophetæ prophetabant in conſpectu eorum. 11. Fecit quoque ſibi Sedecias filius Chanaana cornua ferrea, & ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec deleas eam. 12. Omnéſque prophetæ ſimiliter prophetabant, dicentes: Aſcende in Ramoth Galaad, & vade proſperè, & tradet Dominus in manus regis. 13. Nuntius verò, qui ierat vt vocaret Michæam, locutus eſt ad eum, dicens: Ecce ſermones prophetarum ore vno regi bona prædicant: ſit ergo ſermo tuus ſimilis eorum: & loquere bona. 14. Cui Michæas ait: Viuit Dominus, quia quodcumque dixerit mihi Dominus, hoc loquar. 15. Venit itaque ad Regem, & ait illi rex: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad præliandum, an ceſſare? Cui ille reſpondit: Aſcende, & vade proſperè, & tradet eam Dominus in manus regis. 16. Dixit autem rex ad eum: Iterùm atque iterùm adiuro te, vt non loquaris mihi niſi quod verum eſt, in nomine Domini. 17. Et ille ait: Vidi cunctum Iſraël diſperſum in montibus, quaſi oues non habentes paſtorem: & ait Dominus: Non habent iſti dominum: reuertatur vnuſquiſque in domum ſuam in pace. 18. (Dixit ergo rex Iſraël ad Ioſaphat: Nunquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum: ſed ſemper malum?) 19. Ille verò addens ait: Propterea audi ſermonem Domini: Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium ſuum, & omnem exercitum cæli aſſiſtentem ei à dextris & à ſiniſtris: 20. & ait Dominus: Quis decipiet Achab regem Iſraël, vt aſcendat, & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus verba huiuſcemodi, & alius aliter. 21. Egreſſus eſt autem ſpiritus, & ſtetit coram Domino, & ait: Ego decipiam illum. Cui locutus eſt Dominus: In quo? 22. Et ille ait: Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit Dominus, Decipies, & præualebis: egredere, & fac ita. 23. Nunc igitur ecce dedit Dominus ſpiritum mendacij in ore omnium propheta-

Digitized by Google

rum tuorum, qui hîc ſunt, & Dominus locutus eſt contra te malum. 24. Acceſſit
autem Sedecias filius Chanaana, & percuſſit Michæam in maxillam, & dixit: Méne
ergo dimiſit Spiritus Domini, & locutus eſt tibi? 25. Et ait Michæas: Viſurus es in die
illa, quando ingredieris cubiculum, intra cubiculum vt abſcondaris. 26. Et ait rex
Iſraël: Tollite Michæam, & maneat apud Amon principem ciuitatis, & apud Ioas filium
Amelech, 27 & dicite eis: Hæc dicit rex: Mittite virum iſtum in carcerem, & ſu-
ſtentate eum pane tribulationis, & aqua anguſtiæ, donec reuertar in pace. 28. Dixit-
que Michæas: Si reuerſus fueris in pace, non eſt locutus in me Dominus. Et ait: Audi-
te populi omnes. 29. Aſcendit itaque rex Iſraël, & Ioſaphat rex Iuda, in Ramoth
Galaad. 30. Dixit itaque rex Iſraël ad Ioſaphat: Sume arma, & ingredere præ-
lium, & induere veſtibus tuis, porrò rex Iſraël mutauit habitum ſuum, & ingreſſus
eſt bellum. 31. Rex autem Syriæ præceperat principibus curruum triginta duobus,
dicens: Non pugnabitis contra minorem & maiorem quempiam, niſi contra regem
Iſraël ſolum. 32. Cùm ergo vidiſſent principes curruum Ioſaphat, ſuſpicati ſunt
quòd ipſe eſſet rex Iſraël, & impetu facto pugnabant contra eum: & exclamauit Io-
ſaphat. 33. Intellexerúntque principes curruum quòd non eſſet rex Iſraël, & ceſſa-
uerunt ab eo. 34. Vir autem quidam tetendit arcum, in incertum ſagittam diri-
gens, & caſu percuſſit regem Iſrael inter pulmonem & ſtomachum. At ille dixit auri-
gæ ſuo: Verte manum tuam, & eiice me de exercitu; quia grauiter vulneratus ſum.
35. Commiſſum eſt ergo prælium in die illa, & rex Iſraël ſtabat in curru ſuo contra
Syros, & mortuus eſt veſpere: fluebat autem ſanguis plagæ in ſinum currus, 36. &
præco inſonuit in vniuerſo exercitu antequam ſol occumberet, dicens: Vnuſquiſque
reuertatur in ciuitatem, & in terram ſuam. 37. Mortuus eſt autem rex, & perlatus eſt
in Samariam: ſepelierúntque regem in Samaria, 38. & lauerunt currum eius in piſci-
na Samariæ, & linxerunt canes ſanguinem eius, & habenas lauerunt, iuxta verbum Do-
mini quod locutus fuerat. 39. Reliqua autem ſermonum Achab, & vniuerſa quæ fe-
cit, & domus eburnea quam ædificauit, cunctarúmque vrbium quas extruxit, nónne
hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſrael. 40. Dormiuit ergo Achab
cum patribus ſuis, & regnauit Ochozias filius eius pro eo. 41. Ioſaphat verò filius Aſa
regnare cœperat ſuper Iudã anno quarto Achab regis Iſraël. 42. Triginta quinque anno-
rum erat cùm regnare cœpiſſet, & viginti quinque annis regnauit in Ieruſalem: nomen
matris eius Azuba filia Salai. 43. Et ambulauit in omni via Aſa patris ſui, & non de-
clinauit ex ea: fecítque quod rectum erat in conſpectu Domini. 44. Verumtamen
excelſa non abſtulit: adhuc enim populus ſacrificabat, & adolebat incenſum in excelſis.
45. Pacémque habuit Ioſaphat cum rege Iſrael. 46. Reliqua autem verborum Ioſa-
phat, & opera eius, quæ geſſit, & prælia, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum
dierum regum Iuda? 47. Sed & reliquias effeminatorum, qui remanſerant in diebus
Aſa patris eius, abſtulit de terra. 48. Nec erat tunc rex conſtitutus in Edom.
49. Rex verò Ioſaphat fecerat claſſes in mari, quæ nauigarent in Ophir propter au-
rum: & ire non potuerunt, quia confractæ ſunt in Aſiongaber. 50. Tunc ait Ocho-
zias filius Achab ad Ioſaphat: Vadant ſerui mei cum ſeruis tuis in nauibus. Et noluit
Ioſaphat. 51. Dormiuítque Ioſaphat cum patribus ſuis, & ſepultus eſt cum eis in Ciui-
tate Dauid patris ſui: regnauítque Ioram filius eius pro eo, 52. Ochozias autem fi-
lius Achab regnare cœperat ſuper Iſrael, in Samaria, anno ſeptimo decimo Ioſaphat
regis Iuda, regnauítque ſuper Iſrael duobus annis. 53. Et fecit malum in conſpectu
Domini, & ambulauit in via patris ſui & matris ſuæ, in via Ieroboam filij Nabat, qui
peccare fecit Iſrael. 54. Seruiuit quoque Baal, & adorauit eum, & irritauit Dominum
Deum Iſrael, iuxta omnia quæ fecerat pater eius.

DIXITQVE IOSAPHAT AD REGEM ISRAEL: SICVT EGO SVM, ITA ET TV.] Hebr. *Sicut ego, ſicut tu*, hoc eſt, ego ſum, ſicut tu, & tu es ſicut ego. Hebræi enim in comparatione repetunt τὸ *ſicut*, vel *ita*. Senſus ergo eſt, q. d. Quod tu facturus es, faciam & ego; ſi tu eas in bellum contra Syros, ibo & ego: omnia erunt nobis communia, & communis quoque

A erit belli alea & periculum. Cauſa datur 2. Paral. 18. 1. quòd Ioſaphat erat regi Achab affinitate coniunctus: nam Athaliam filiam Achab dederat filio ſuo Ioram vxorem, ideóque ipſe Achabum hîc inuiſit, & cum eo iuit ad bellum. Qua in re peccauit præbendo auxilium, & amicitiam fouendo cum impio Achab, ideóque penè in prælio fuit occiſus, vt dicitur

A v.32. Hinc & reuertens à bello, obuium habuit Iehu prophetam, qui eum grauiter increpuit dicendo: *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitiâ iungeris: & idcircò iram quidem Domini merebaris; ſed bona opera inuenta ſunt in te*, &c. Vbi vides quàm Deo diſpliceant connubia & fœdera cum impiis, quámque eadem toti regno ſint periculoſa. Nam impia Athalia extinxit omne ſemen regium, id eſt omnes ſuos ex Ioram filios & nepotes, vnico Ioas excepto & abſcondito, vt ipſa ſola regnaret 4. Reg. 11. v. 1. Eâdem de cauſa naues, quas miſit Ioſaphat cum nauibus Ochoziæ filij Achab in Tharſis confractæ ſunt, vt dicitur 2. Paral. 20. 37. Ibi enim Eleazar propheta ad Ioſaphat dixit: *Quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit Dominus opera tua, contritaque ſunt naues, nec potuerunt ire in Tharſis.* E contrario Deus benedicit & proſperat connu- B bia & fœdera cum probis & ſanctis, ac ſancti ſuam ſanctitatem & felicitatem ſuis coniugibus & fœderatis aſpirant, vti aſpirauit Abraham Hethæis Geneſ. 23. 6. Iacob Labano Geneſ. 30. 27. Ioſeph Puriphari Geneſ. 39. 3. Moſes Hebræis quos ex Ægypti ſeruitute eduxit Exodi 12. Samuel Dauidi, Dauid Sauli, &c. Hoc eſt quod ſanxit Apoſtolus 2. Corinth. 6. 14. dicens: *Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? Aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? quis autem conſenſus templo Dei cum idolis? vos enim eſtis templum Dei viui.*

Vers. 5. QVÆRE, &c. SERMONEM DOMINI] oraculum C à Deo per prophetam aliquem, an felix ſit futurus belli euentus, an infelix: ſi enim ſit felix, ibimus ad illud; ſin infelix, domum redibimus.

Vers. 6. CONGREGAVIT ERGO REX ISRAEL (Achab) PROPHETAS QVADRINGENTOS] non Dei, ſed Baal ſiue dæmonis, ideóque pſeudoprophetas, idololatras & hæreticos. Hinc Lucifer Calarit. lib. 1. de Apoſtat. Reg. notat principes hæreticos ſuis adhærere pſeudoprophetis, id eſt, Prædicantibus hæreticis, ac veros Dei Prophetas deſpicere, imò perſequi & occidere, vti fecêre Conſtantius, Valens, Iulianus & alij, qui proinde à ſuis Arrianis ſeducti miſerè perierunt.

ASCENDE, ET DABIT EAM DOMINVS IN MANV REGIS] puta tuam, ô Achab. Diabolus D ab his pſeudopetis per auguria, & ſortilegia eis conſueta conſultus de belli euentu, victoriam promittit: ſed mentitur. Qua re ipſe decipit prophetas, & hi decipiunt Achab, eúmque nimis ſibi credentem in decipulam cædis quaſi murem inducunt.

Vers. 7. DIXIT AVTEM IOSAPHAT: NON EST HIC PROPHETA DOMINI QVISPIAM, VT INTERROGEMVS PER EVM?] Ioſaphat erat veri Dei cultor; quare diſplicuit ei, quòd Achab prophetas Baal, ipſúmque Baal, hoc eſt dæmonem, conſuluiſſet, nec eis vtpote mendacibus credidit. Petiit ergo, quæri verum veri Dei Prophetam, eiúſque oraculum ſciſcitari & ſequi.

MICHÆAS] Eſt hic alius & diuerſus à Michæa, qui inter minores Prophetas numeratur ſextus, imò hic eum præceſſit 150. annis; hic enim prophetauit ſub Ioſaphat & Achab, ille verò ſub Ioatham & Achaz; hic in Iſraël, ille in Iuda. Vers. 8.

ASCENDE, ET VADE PROSPERE, ET TRADET EAM DOMINVS IN MANVS REGIS] Primò, Caiet. cenſet Michæam id dixiſſe antequàm à Deo oraculum accepiſſet, ideóque aliis Prophetis aſſenſum fuiſſe, erraſſe, & falſum prædixiſſe; at mox adiuratum à rege, à Deo illuſtratum, verum oraculum de regis nece à Deo accepiſſe, & pronuntiaſſe. Vers. 15.

Secundò, Dionyſ. ait hanc reſponſionem eſſe ambiguam, támque de Benadad rege Syriæ hoſte regis Achab, quàm de ipſo Achab accipi poſſe. Sic enim dæmon conſultus ambiguè reſpondendo fefellit Crœſum, dicens:

Crœſus Halym penetrans, magnam diſperdet opum vim.

Et Pyrrhum, dicens, teſte Ennio:

Aio te Æacida Romanos vincere poſſe.

Vide Ciceron. lib. 2. de Diuin.

Tertiò, Theodor. & Lyranus cenſent Michæam hîc nil aſſerere, ſed vt oſtendat ſe non odiſſe regem Achab, vt ipſe putabat, optare illi dumtaxat proſperum belli ſucceſſum, vt *tradet*, idem ſit quod, *opto vt tradat.*

Quartò & genuinè, Michæas hîc loquitur ironicè, q. d. Quandoquidem, ô Achab, prophetæ tui tibi victoriam ſpondent, túque eis credis, vade ad prælium: illi enim dicunt te victorem rediturum. Experire ergo eorum oraculum, quia mihi meóque non credis. Ego enim ſcio te in prælio periturum, ſed illud nolo tibi edicere, quia tu indignus es qui audias à Deo veritatem, cùm mendacem Baalem conſulas, eiúſque oracula mendacia audire malis, quàm mea ex Deo vero veriſſima. Ita Abul. Vatab. Sanchez, Serarius.

ITERVM ATQVE ITERVM ADIVRO TE] Videbat rex ex vultu, geſtu, & modo dicendi, Michæam non ſeriò, ſed figuratè & ironicè loqui. Adiurat ergo eum, vt non niſi veritatem verúmque oraculum ſeriò ex animi ſui ſenſu depromat. Vers. 16.

VIDI CVNCTVM ISRAEL DISPERSVM IN MONTIBVS, QVASI OVES NON HABENTES PASTOREM] Prædicit Michæas Iſraëlis fugam, & mortem regis Achab, eúmque occidendum in prælio, q. d. *paſtor*, id eſt, rex occidetur; quare eius ſubditi & milites, quaſi oues ſine paſtore è prælio montis Samariæ diffugient. Vers. 17.

VIDI DOMINVM SEDENTEM SVPER SOLIVM SVVM, ET OMNEM EXERCITVM CÆLI ASSISTENTEM EI A DEXTRIS, ET A SINISTRIS] A dextris erant Angeli, à ſiniſtris diaboli; vnde inde exiuit is, qui dixit v. 22. *Egrediar, & ero ſpiritus mendax, in ore omnium Prophetarum eius.* Sic Iob 1. *cùm filij Dei* (Angeli) *aſſiſterent coram Domino, affuit inter eos & ſatan.* Vbi S. Gregor. lib. 2. Mor. c. 16. citans hanc Michææ viſionem: *A dextra ergo Dei*, inquit, *& ſiniſtra Angelorum exercitus ſtat, quia & voluntas electorum ſpiritum diuinæ pietati concordat, & re-* Vers. 19.

Digitized by Google

& reproborum ſenſus ſua malitia ſeruiens iudicio diſtrictionis eius obtemperat.

Nota hanc viſionem Michææ non fuiſſe rem veram, veréque geſtã, ſed imaginariam: Deus enim in imaginatione Michææ pingebat hanc ſpeciem & formam concilij, vt videretur ſibi videre Deum cum Angelis & dæmonibus conſultantem de modo decipiendi regem Achab. Nec enim verè Deus concilium cum Angelis, multò minùs cum dæmonibus celebrat, neque cum eis conſultat, vtpote qui ſciat certiſſimò omnes modos rei conficiendæ, quique ſint futuri efficaces & habituri effectum, qui non. *Quis* enim *conſiliarius eius fuit?* Roman. 11. 34. Idem patet ex Angelorum diſſenſione & ignorantia, quæ hìc tacitè inducitur, cùm eorum omnium ſententiis dæmonis conſilium præferatur v. 22.

Igitur fuit imaginaria & ſymbolica hæc viſio, à Deo immiſſa Prophetæ, vt per eam Rex Achab intelligeret ſe decipi à ſuis pſeudoprophetis victoriam promittentibus, idque fieri Deo permittente & diſponente ad iuſtam eius caſtigationem & interitum. Accommodat enim Deus ſe ſuúmque oraculum Achab regis captui & conceptui. Ita Serarius, Sanchez & alij.

Vers. 20. Et ait Dominvs: Qvis decipiet Achab] Iſta Dei inquiſitio præter demerita & ſcelera Achab, quibus meruit decipi & perire, duo ſignificat. Prius, quòd decipere alienum eſt à Deo. Vnde Deus illud hic inquirit quaſi idipſum non habeat in ſe, nec inter diuina illud reperiatur; ſed in cœtu dæmonum, qui hìc inter ſe agitabant conſilium de modo decipiendi Achab: vnde Deus eos in hac viſione interrogans inducitur, q. d. Quis ex vobis ô dæmones, decipiet Achab? ſcio enim vos hac de re agitare conſilium.

Poſterius, quòd ipſum decipere dæmonum fuerit exactè cognitum, & ordinatum à Deo ad Achabi punitionem: Deus enim volebat punire Achab, ideóque permiſit eum conſulere dæmonem per ſuos pſeudoprophetas, ac dæmoni permiſit mentiri & decipere Achab, promittendo victoriam in prælio, quo ipſe erat occidendus. Ita S. Auguſt. quæſt. 44. in lib. Iudicum. Vnde Theod. & Procop. docent hìc ſignificari diuinam voluntatem fuiſſe cauſam exitij Achab: hæc enim voluit Achabi impietatem punire, ideóque nonnulla eius peccata, quæ tamen liberè fiunt, permiſit, nimirum vt conſuleret ſuos magos, eiſque crederet, itáque deciperetur & periret. Hæc duo, ait Caiet. ſignificat iſta Dei inquiſitio. Nam alioqui Deus propriè nihil inquirit, cùm omnia perfectè perſpiciat & ſciat. Loquitur ergo hìc Script. anthropopathωs, ſiue humano more, quia homines in re dubia & futura inquirunt, & conſultant de modo congruo rei peragendæ.

Et dixit vnvs verba hvivscemodi, et alivs aliter] Varij modi decipiendi Achab ab aſtantibus non tam Angelis, quàm dæmonibus in ſymbolica hac viſione Deo ſuggeſti narrantur, qui in particulari non recen-

A ſentur, quia iis vti noluit Deus. In genere tamen referuntur, vt pateat omnes modos decipiendi à Deo eſſe cognitos, & in promptu ad manum, vt iis exequatur decretum ſuæ prouidentiæ, & vindictæ de occidendo impio Achab. Ita Caiet.

Vers. 21. Egressvs est avtem spiritvs] q. d. Obtulit ſe Domino ad decipiendum Achab diabolus quiſpiam, huius enim officium eſt mentiri & decipere: hoc enim facere nequeunt Angeli boni, ideóque veraces & fideles. *Neque enim*, vt ait S. Gregor. 2. Moral 16. *fas eſt credere bonum ſpiritum fallaciæ deſeruire voluiſſe, vt diceret: Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum eius; ſed quia Achab ex præcedentibus peccatis dignus erat, vt tali debuiſſet* B *deceptione damnari, quatenus qui ſæpè volens ceciderat in culpam, quandoque nolens caperetur ad pœnam. Occultà iuſtitià licentia malignis ſpiritibus datur, vt quos volentes in peccati laqueo ſtrangulant, in peccati pœnam etiam nolentes trahant.* Idem docet S. Auguſt. lib. 83. quæſt. 4. 53.

Vers. 22. Egrediar, et ero spiritvs mendax in ore omnivm Prophetarvm eivs] q. d. Suggeram mendacium & mendax promiſſum omnibus pſeudoprophetis Achab, vt illi vno ore regi promittant victoriam in prælio, cùm ipſe in eodem ſit necandus. Porrò Philaſtrius lib. de Hæreſib. hæreſi de Pythoniſſa hæc addit; incertum vnde: *Et ait immundus ſpiritus ad Dominum: Faciam me quaſi Angelum lucis, & verba ſimilia eloquar, & ducam eum in prælium, &* C *ibi eum deſeram, & ſic morietur. Et ait Dominus: Vade, ſic facies.* Rurſum, S. Epiphan. hæreſ. 25. *Spiritus*, inquit, *erroris eſt velut flatus in tibia, diuerſis modis vnumquemque ſtolidum concitans aduersùs veritatem: nam & ipſa tibia imitamentum eſt draconis, per quem locutus eſt diabolus & decepit Euam.*

Et dixit Dominvs: Decipies, et prævalebis: egredere, et fac ita] verba ſunt Dei non iubentis, ſed permittentis diabolo parato decipere, vt decipiat Achab. Sic Chriſtus ait Iudæ: *Quod facis fac citiùs.* Ioan. c. 13. 27. id eſt permitto vt illicò me prodas.

Vers. 23. Nvnc igitvr ecce dedit Dominvs spiritvm mendacii in ore omnivm Prophetarvm tvorvm] *Dedit*, laxando dæmoni habenas, non impediendo, ſed volenti decipere D permittendo deceptionem. Dæmon enim neminem decipere vel tentare poteſt, niſi poſitiuè id ei permittat Deus. Quare ſicut qui leonem fune ligatum manu tenet, ſi funem laxet, vt leo aliquem inuadat & occidat, dicitur is qui funem laxauit, eum occidiſſe; ſic, & Deus dicitur *dare ſpiritum mendacij*, cùm funem laxat diabolo eíque paratiſſimo ad mentiendum permittit vt mentiatur, & decipiat. Hiſce enim phraſibus ſignificat Script. altiſſimam Dei prouidentiam ita ſua manu cōtinere omnium hominum voluntates, tam malorum quàm bonorum, vt nihil omnino velle aut agere poſſint, niſi quod Deus permiſerit.

Vers. 24. Percvssit Michæam in maxillam] quæ ignominioſa & probroſa eſt percuſſio, vti dixi Thren. 3. 30.

Digitized by Google

Vers. 25. Visvrvs es in die illa, qvando ingredieris cvbicvlvm intra cvbicvlvm, A (id eſt intimum, obſtruſiſſimum cubiculum, quoniam non inuenies locum in quo poſſis eſſe tutus à metu Syrorum hoſtium) vt abscondaris]

Vers. 27. Svstentate evm pane tribvlationis, et aqva angvstiæ] vel afflictionis. Vatab. *qualis afflictis dari ſolet*, q. d. Suſtentate eum exiguo pane, & exigua aqua. Chald. *pane qui erit in afflictione*, id eſt non ad ſaturitatem, ſed ad neceſſitatem tantùm, vt viuere poſſit, nec fame vel ſiti moriatur.

Vers. 28. Avdite popvli omnes] hoc meum oraculum illúdque notate, vt cùm illud verè euenire videritis, me verum prænuntiaſſe fateamini.

Vers. 30. Dixit itaqve Rex Israel ad Iosaphat, &c. indvere vestibvs tvis] regiis & ſolitis B quaſi belli dux, vt animos militibus addas ad fortiter pugnandum.

Porro Rex Israel (Achab) mvtavit habitvm svvm] ac depoſito regio induit plebeium gregarij militis. Fecit hoc Achab non ad honorandum Ioſaphat, quaſi ipſe eſſet imperator, & belli dux (eſto id ipſe coram Ioſaphat ſimularet) ſed ex terrore prophetiæ Michææ. Eſto enim non planè crederet eum vera dicere, ſcilicet ſe occidendum in prælio; tamen idipſum timuit, præſertim accedente præcepto regis Syriæ, quo iuſſerat vt omnes ſui in vnum Achab arma conuerterent. Hoc enim præceptum videtur ei innotuiſſe. Porrò Ioſephus addit, id eum feciſſe vt faciliùs & certiùs prophetiam Michææ eluderet, & falſam fuiſſe oſtenderet, cùm mutato habitu, & in vltimo C agmine poſitus, procul eſſet à gladiis & ictibus hoſtium, vt nihil ei de vulnere & morte metuendum videretur.

Vers. 31. Non pvgnabitis, &c. nisi contra regem Israel solvm] putà contra Achab, vt eum ſolum occidatis vel capiatis: ille enim eſt fax belli. Ioſaphat enim ſequitur eum vt comes ducem. Quare illo ſublato, auferetur omne bellum. Rurſum, iuſſit hoc Rex Syriæ inſtinctu Dei, vt videtur, volentis Achab impium punire & trucidare. Vnde Ioſephus addit, ſolum Achab in prælio occubuiſſe, ídque prædixiſſe Michæam.

Vers. 34. Vir avtem qvidam tetendit arcvm, in incertvm sagittam dirigens, et casv percvssit regem Israel] Fuit hic caſus fortuitus reſpectu militis Syri ſagittam D ex arcu iacientis, at reſpectu Dei non fuit caſus, ſed deſtinatus ictus: Deus enim per Angelos direxit hanc ſagittam, vt non alium feriret, quàm impium Achab. Sic Iulianus Apoſtata, quaſi nouus Achab, idolorum cultum reſtituens, cæleſti telo, ait Nazian. orat. 2. in Iulianum, in bello Perſico ictus occubuit anno Domini 363. nimirum à S. Mercurio Martyre confoſſus, vt ex Helladio docet Damaſcen. orat. 1. de Imagin. Nicephorus lib. 10. c. 35. & alij; ideóque fremens & frendens manum ſanguine ſuo implens, eámque in aërem iaciens: *Viciſti*, inquit, *Galilæe* (ita ipſe Chriſtum per contemptum vocabat) teſte Theodor. lib. 3. c. 20. Porrò occiſus eſt Iulianus eodem die, quo ipſe anno præcedente SS. Ioannem & Paulum S. Conſtantiæ Conſtantini Magni filiæ primicerios occiderat, & martyrio coronarat, nimirum die 26. Iunij, vti ſolerter aduertit Baronius.

Inter pvlmonem et stomachvm] Hebr. בין הדבקים ובין השרין *ben debakim vben haſſirian*, quod Rabbini vertunt, *inter iuncturas, & thoracem*; Chald. *inter iuncturas loricæ*; Noſter 2. Paral. 18. 33. vertit: *inter ceruicem & ſcapulas*. Vtrúmque verum eſt, ait Abul. nam ſagitta hæc adunca intrauit inter ceruicem & ſcapulas Achabi, exiit verò inter ſtomachum & pulmonem eiuſdem: hîc ergo ſagittæ exitus, in Paral. verò eiuſdem ingreſſus narratur.

Et lavervnt cvrrvm eivs in piscina Samariæ (perperam Ioſephus habet, *Iezare* vel *Iezrahel*) et linxervnt canes sangvinem eivs, et habenas lavervnt, ivxta verbvm Domini] Pro *habenas*, Hebr. eſt זונות *zonoth*, quod Septuag. & Ioſeph. vertunt, *meretrices. Meretrices*, inquiunt, *lotæ ſunt in ſanguine eius*. Ioſephus verò: *meretrices poſthac ex eo fonte aquabantur*, quia iſtæ *noctem flumine purgant, dum manè ſe lauant*, ait ex Procopio & Theodor. Serarius. Chald. & Rabbini vertunt, *arma*, addúntque hæc relata eſſe in armamentarium, quod erat in Iezrahel; il iſque canes ſanguinem iis inhærentem linxiſſe, itáque ad amuſſim impletum eſſe Eliæ oraculum. Vers. 38.

Verùm Noſter optimè vertit, *habenas*. Agitur enim hîc de curru, eiúſque habenis ſanguine Achab cruentatis, ideóque lotis in piſcina Samariæ: vnde canes ibidem eum linxiſſe. Atque ſic impleta eſt prophetia Eliæ non per omnia, ſed ex parte: quoad omnia verò impleta eſt in cæde Ochoziæ filij Achab, vt dixi cap. 21. verſ. 19.

Domvs ebvrnea] Quomodo domus fiant ex ebore dixi Amos 3. ad illa: *peribunt domus eburneæ*. Vers. 39.

Nomen matris eivs Azvba] In libris Regum nominatur crebrò eorum mater, quia à matre pendet educatio prolium, vel in bonum, vel in malum, & qualis eſt mater, talis eſt & proles. Ita Spartani fortes fuerunt in bellis & laboribus, quia matres habebant, quæ ex inſtructione Lycurgi, laboribus & duritiei ſe & proles aſſueſaciebant. Vnde Gorgon Leonidæ vxor dicenti ſibi cuidam: *Vos ſolæ Spartanæ veſtris viris imperatis*, reſpondit: *Quia ſolæ etiam viros parimus*. ita Plutarch. in Apophtheg. Clarius exemplum eſt in S. Wenceſlao Duce Bohemiæ, eiúſque fratre Boleſlao: ille enim à pia auia Ludmilla piè educatus, plus & ſanctus effectus eſt; hic ab impia matre Dabronucia impiè enutritus, impius & fratricida euaſit: nam vt regnum occuparet, S. Wenceſlaum occidit, ſed Martyrem effecit, vti habet Vita S. Wenceſlai, quam ex Æneа Syluio recenſet Surius die 28. Septemb. Hoc eſt quod ait Apoſtolus: *Quod ſi delibatio ſancta eſt, &* Vers. 42.

Digitized by Google

miſſa; & ſi radix ſancta, & rami. Rom. 11. 16. Sic S. Machabæa, S. Symphoroſa, S. Felicitas, tres inquam, matres & heroinæ, ſeptem filiis ſuis fuêre duces ad Martyrium.

Vers. 44. Vervmtamen excelsa non abstvlit] Dices 2. Paralip. 17. 6. dicitur ea abſtuliſſe. Reſpond. non abſtulit ea initio regni, ne ſeditionem populi contra ſe concitaret; ſed in progreſſu, cùm ſat regnum ſuum firmaſſet. Vnde in Paral. additur: *cum ſumpſiſſet audaciam.* Aut abſtulit ea, ſed non ita, quin rursùm ſuccreuerint ex nimia populi ad illa propenſione, vt inſinuatur 2. Paral. 20. 33. Denique Lyran. & alij reſpondent, Ioſaphat ſuſtuliſſe *excelſa* idolis erecta; permiſiſſe verò excelſa Deo vero dicata. Hæc reſponſio vti planior, ita verior eſt. Nam cùm Script. dixiſſet 2. Paral. 17. 6. Ioſaphat ſuſtuliſſe *excelſa & lucos*, ſcilicet idololatricos, poſteà cap. 20. 33. ſubiicit: *Veruntamen excelſa*, ſcilicet Deo vero dicata, ſed ab eo vetita, *non abſtulit.*

Vers. 46. Reliqva avtem verborvm (id eſt, rerum & factorum. eſt Metonymia in hiſce libris frequens) Iosaphat, &c. nonne hæc scripta svnt in libro verborvm diervm regvm Ivda?] Nimirum in Chronicis & Diariis in quibus *verba*, id eſt geſta, regum Iuda per ſingulos dies deſcripta erant.

Plurima enim heroica facta Ioſaphat hîc breuitatis ſtudio ſubticentur, è quibus nonnulla recenſentur 2. Paralip. c. 17. 2. vbi celebratur zelus Ioſaphat in cultu Dei propagando, & in erudiendo populo, ideóque gloria illi in præmium à Deo retributa. Rursùm, eodem libro c. 19. narratur quòd ipſe in Iuda reformarit tribunalia, ac Iudices conſtituerit Leuitas, alióſque viros pios & incorruptos. Ad hęc c. 20. recenſetur inſignis victoria, quam ipſe ſua pietate & prece à Deo contra Ammon & Moab obtinuit, vbi inter alia v. 12. orans ait: *In nobis quidem non eſt tanta fortitudo, vt poſſimus huic multitudini reſiſtere quæ irruit ſuper nos. Sed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te.* Quocircà Deus ſuſcitauit prophetam Iahaziel, qui ait v. 17. *Confidenter ſtate, & videbitis auxilium Domini ſuper vos.* Fidens ergo ipſe caſtra præceſſit, ſed ita vt præmitteret cantores Deum laudantes & concinentes *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum miſericordia eius.* Cúmque hi cœpiſſent canere, Deus hoſtium inſidias cõuertit in ipſoſmet, vt ſe inuicem inuaderent, & mutua ſe cæde truncarent. Vnde ad vnum omnes perierunt, ac ſuperuenit Ioſaphat cum ſuis ad ſpolia eis detrahenda.

Nec erat tvnc rex constitvtvs in Edom] quia Idumæa ſubacta à Dauide, regebatur ab eius Præfectis, ſed mox ſub Ioram filio Ioſaphat, *receſſit Edom, ne eſſet ſub Iuda, & conſtituit ſibi regem*, vt dicitur 4. Reg. 8. 20. Vers. 48.

Qvæ navigarent in Ophir] vbi ſit Ophir, dixi c. 9. 28. Vers. 49.

Confractæ svnt in Asiongaber] quia fœderatæ & iunctæ erant claſſi impij regis Iſraël, nimirum Ochoziæ filij Achab, vt dicitur 2. Paralipom. 20. 37. Vnde Ochozias videns naues ſuas confractas, petiit à Ioſaphat, vt ſui ſerui irent cum ſeruis Ioſaphat in eius nauibus; ſed id noluit Ioſaphat, vt ſequitur; nimirùm quia timebat eamdem vel peiorem Dei vindictam ob ſocietatem cum impio Ochozia.

Dormivitqve Iosaphat cvm patribvs svis, et sepvltvs est cvm eis in civitate David] putà in Sion: mauſolæum tamen ipſi erectum eſt in valle, quæ inde dicta eſt *Ioſaphat*, quæ ſita eſt inter Ieruſalem & montem Oliueti, vbi fiet iudicium vniuerſale, vti ex Beda & aliis dixi Ioëlis 3. 2. Vers. 51.

Hîc finitur liber tertius Regum, qui complectitur hiſtoriã Regum Iuda per annos 126. Salomon enim regnauit annis 40. Roboam 17. Abia 3. Aſa 41. Ioſaphat 25. iunge hos omnes habebis annos 126.

Denique quoad ſynchroniſmum hiſtoriæ Gentilium, hæc tradit Euſebius in Chron. Genebr. Salianus & alij. Tempore Ioſaphat imperauit in Iſraël Achab, & Ochozias illius filius; in Aſſyria Orphratanes; in Lacedæmone Archelaus; Athenis Mecades, Corinthi Agelas, apud Latinos Capetus Syluius, & Tiberinus Syluius, qui fluuio Tibri nomen dedit, cùm priùs vocaretur Albula; & Agrippa Syluius; in Ægypto Nepher, Cheres, Amenophis, Oſochor, Spinaces.

Digitized by Google

COMMENTARIVS IN LIBRVM QVARTVM REGVM.

ARGVMENTVM.

HEBRÆI hunc librum iungunt libro tertio, & cum eo vnum efficiunt. Verùm Latini aptiùs diuidunt, & hîc quartum inchoant. Hic enim cœpit prolapſus regni Iuda, quod ſub Salomone cæteriſque hucuſque regibus, fuerat forte, amplum & opulentum. Porrò libro primo Regum audiuimus geſta Heli, Samuelis & Saülis per 80. annos. lib. ſecundo geſta Dauidis regis per 40. annos. lib. tertio geſta Salomonis, Roboam, Abiæ, Aſæ & Ioſaphat, per annos 126. iam verò hoc lib. quarto audiemus geſta Ioram, Ochoziæ, Athaliæ, Ioas, Amaſiæ, Oziæ, Ioatham, Achaz, Ezechiæ, Manaſſis, Amon, Ioſiæ, Ioachaz, Ioakim, Ioachin & Sedeciæ per annos 304. ex Dauide recta generationis ſerie ſucceſſiuè deſcendentium; quibus in Iſraele ſiue in decem tribubus regnarunt Ochozias filius Achab, Ioram, Iehu, Ioachas, Ioas, Ieroboam, Zacharias, Sellum, Manahem, Placeia, Phacee, & Oſee, ſub quo deſiit regnum Iſraël anno ſexto Ezechiæ, cùm totus eius populus à Salmanaſar abductus eſt in Aſſyriam, vt audiemus cap. 18. 10. Regnum Iuda verò deſiit anno vltimo Sedeciæ, cùm eius populus abreptus fuit à Nabuchodonoſor in captiuitatem Babylonicam, vt audiemus cap. vltim.

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

OCHOZIÆ ægrotanti, & de ſanitate per nuntios conſulenti Beelzebub Elias per eoſdem mortem denuntiat, mox verſ. 9. duos quinquagenarios ab eo ad ſe capiendum miſſos, igne cœleſti cum 50 militibus comburit; tertio verò ſibi ſupplici parcit ac cum eo Ochoziam adit, eique necem intentat. Moritur ergo Ochozias, eique ſuccedit frater Ioram.

1\. PRÆVARICATVS eſt autem Moab in Iſrael, poſtquam mortuus eſt Achab. 2. Ceciditque Ochozias per cancellos cœnaculi ſui, quod habebat in Samaria, & ægrotauit: miſitque nuntios, dicens ad eos: ite, conſulite Beelzebul deum Accaron, vtrùm viuere queam de infirmitate mea hac. 3. Angelus autem Domini locutus eſt ad Eliam Thesbiten, dicens: Surge, & aſcende in occurſum nuntiorum regis Samariæ, & dices ad eos: Numquid non eſt Deus in Iſraël vt eatis ad conſulendum Beelzebul deum

Accaron? 4. Quam ob rem hæc dicit Dominus: de lectulo, ſuper quem aſcendiſti, non
deſcendes, ſed morte morieris. Et abiit Elias, 5. Reuersíque ſunt nuntij ad Ochoziam.
Qui dixit eis: Quare reuerſi eſtis? 6. At illi reſponderunt ei: Vir occurrit nobis, & dixit
ad nos: Ite, & reuertimini ad regem, qui miſit vos, & dicetis ei: Hæc dicit Dominus:
Numquid, quia non erat Deus in Iſraël, mittis vt conſulatur Beelzebub deus Accaron?
Idcircò de lectulo, ſuper quem aſcendiſti, non deſcendes, ſed morte morieris. 7. Qui di-
xit eis: Cuius figuræ & habitus eſt vir ille, qui occurrit vobis, & locutus eſt verba hæc?
8. At illi dixerunt: Vir piloſus, & zona pellicea accinctus renibus. Qui ait: Elias Theſbi-
tes eſt. 9. Misítque ad eum quinquagenarium principem & quinquaginta qui erãt ſub eo.
Qui aſcendit ad eum: ſedentíque in vertice montis, ait: Homo Dei, rex præcepit vt deſ-
cendas. 10. Reſpondénſque Elias, dixit quinquagenerario: Si homo Dei ſum, deſcendat
ignis de cælo, & deuoret te, & quinquaginta tuos. Deſcendit itaque ignis de cælo, & de-
uorauit eum, & quinquaginta qui erant cum eo. 11. Rurſúmque miſit ad eum principem
quinquagenarium alterũ, & quinquaginta cum eo. Qui locutus eſt illi: Homo Dei, hæc
dicit rex: Feſtina, deſcende. 12. Reſpondens Elias ait: Si homo Dei ego ſum, deſcen-
dat ignis de cœlo, & deuoret te, & quinquaginta tuos. Deſcendit ergo ignis de cælo, &
deuorauit illum, & quinquaginta eius. 13. Iterùm miſit principem quinquagenarium ter-
tium, & quinquaginta qui erant cum eo. Qui cùm veniſſet, curuauit genua contra Eliam,
& precatus eſt eum, & ait: Homo Dei, noli deſpicere animam meam, & animas ſeruo-
rum tuorum qui mecum ſunt, 14. Ecce deſcendit ignis de cælo, & deuorauit duos
principes quinquagenarios primos, & quinquagenos qui cum eis erant: ſed nunc obſe-
cro vt miſerearis animæ meæ. 15. Locutus eſt autem Angelus Domini ad Eliam,
dicens: Deſcende cum eo, ne timeas. Surrexit igitur, & deſcendit cum eo ad regem,
16. & locutus eſt ei: Hæc dicit Dominus: Quia miſiſti nuntios ad conſulendum
Beelzebub deum Accaron, quaſi non eſſet Deus in Iſraël, à quo poſſes interrogare ſer-
monem, ideò de lectulo, ſuper quem aſcendiſti, non deſcendes, ſed morte morieris.
17. Mortuus eſt ergo iuxta ſermonem Domini, quem locutus eſt Elias, & regnauit
Ioram frater eius pro eo, anno ſecundo Ioram filij Ioſaphat regis Iudæ: non enim ha-
bebat filium, 18. Reliqua autem verborum Ochoziæ, quæ operatus eſt, nónne hæc
ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iſraël?

VERS. 1. PRÆVARICATVS EST AVTEM MOAB IN ISRAEL] id eſt, vt vertit Chald. Moabitæ rebellarunt Iſraeli, putà Ochoziæ filio Achab, qui regnabat in Iſrael. Cùm enim viderent Achab in prælio cæſum, & exercitum eius diſſipatum, ac Ochoziam iuuenem, animos ſumpſerunt, & ei, cui hucuſque ſubiecti fuerant, rebellarunt, negando tributum ſibíque proprium regem conſtituerunt: ſicut ſub idem tempus Idumæi à Dauide ſubacti, rebellarunt Ioram regi Iuda, vt audiemus c. 8. ita Abul.

VERS. 2. CECIDITQVE OCHOSIAS (filius Achab rex Iſrael) PER CANCELLOS CÆNACVLI SVI] id eſt, per feneſtras cancellatas & reticulatas tabulati, inquit Pagn. Vatab. & alij. Aut *cœnaculum* vocat ſolarium ſiue tectum, quod in Palæſtina erat planum, vt in eo ambulare, cœnare, dormire poſſent. Porrò hoc tectum circumcirca cingebatur lorica ſiue muro, ne quis incautè ex eo laberetur iuxta legem Deuter. 22. 8. Murus hic reticulatus & cancellatus erat, ex quo fatiſcentibus vel ruptis cancellis, lapſus eſt Ochozias. Ita Sanchez.

Tropol. Eucher. *Ochozias*, inquit, *rex Samariæ qui ſe à domo Dauid ſeparauit, & per cancellos decidit, hoc ſignificare videtur; quòd hæretici ſiue ſchiſmatici, etſi aliquam bonæ actionis arcem conſcendere videntur, quia tamen compagem Eccleſiæ vnitatis non habent, quaſi patentibus & non ſolidis laterum præſidiis, ſemper ad vitiorum infima relabuntur, dum diuino destituti auxilio ſua perti-*

A *naciæ faſtu intereunt.*

CONSVLITE BEELZEBVB DEVM ACCARON] Sept. *Conſulite Baal muſcam, deum accaron.* Ioſephus: *Conſulite Myodis (id enim Deo nomen erat) oraculum.* μυῖα eſt muſca, inde *Myodes* eſt Deus muſcarum, qui ſcilicet inuocabatur ad abigendas muſcas, quibus abundabant Accaronitæ ob ſolum humidum & calidum, ex maris vicinia. idem dicebatur Iupiter ἀπόμυιος teſte Pauſan. lib 5. & Plinio lib. 29. c. 6. vbi *Myodem* vocat *Achorem*, fortè quia in Accarone, vt hîc dicitur, colebatur. Simili modo colebatur Deus Smintheus, ad abigẽdos mures; hos enim Cretenſes vocant Sminthas; & Parnopius ad abigendas parnopas, id eſt, culices, vel vt alij volunt locuſtas, teſte Pauſania in Atticis. Gentiles enim rebus omnibus Deos præficiebant, adeóque colebant Febrim, Cloacinam, Pauorem & Gallorem quaſi numina teſte S. Aug. lib. 4. de Ciuit. c. 16. & 23. Sic *Beelzebub* Heb. idem eſt quod *Baal* ſiue *Beel* & *Bel* זבוב *Zebub*, id eſt *muſca*, vel *Baal muſca*, vt vertunt Sept. idolum enim hoc inſtar muſcæ erat efformatum, ait Nazianz. l. 2. contra Iulian. & Theod. q. 3. Hinc & Philaſtrius inter hæreſes numerat *Myolatras*, id eſt, muſcæ adoratores, ſiue *Muſcaccaronitas*, hæreſi 13. Vide dicta Matth. 10. 25. Quibus adde, nonnullos cum Serario ſentire, quòd *Beelzebub* ſiue *Myodes*, id eſt *Deus muſca*, fuerit libidinis Deus, aut Dea quæpiam, ob impudicitiam & libidinẽ quæ in muſcis notatur; (B)

Beelzebub quis?

vnde Lucianus in Encomio muſcæ tradit olim fuiſſe meretrices, quæ *muſcæ* vocabantur. Inſuper Dij (dæmones) omnes propter multitudinem, inſolentiam, impudicitiam, mordacitatem, ſordes, fœtorem, muſcæ vocari poſſunt: vnde hoc ſæculo dæmon ſpecie magnæ muſcæ vel crabronis inuolans in eum, qui relicta fide orthodoxa Anabaptiſmum profitebatur, illicò eum quaſi poſſidens, S. Script. peritum efficiebat, eundémque hac peritia priuabat, ſi ab Anabaptiſmo ad fidem rediret, vti oculati teſtes narrant. Rurſùm dæmones *muſcæ* vocantur, quia vt ait lib. de Sacrificiis Lucian. *Victimarum ſanguini muſcarum inſtar inhiarent. Adde, in gentilium vates, muſcæ inſtar, dæmones quandoque inuolaſſe, vt oracula ederent; quemadmodum Sacerdotale Romanum tradit, eum interdum ad Energumenos obſidendum accedere. Hinc igitur apud Iudæos, qui contemptus & deteſtabilis erat, vocatur Beelzebub. Matth. 10. Ipſeque dæmonum princeps, Matth. 12. tanquam omnium ſalaciſſimus, impudentiſſimus, contemptiſſimus*, ait Serarius; aut quia *Myodes* erat Iupiter ἀπόμυιος, vt dixi, Iupiter autem eſt Deorum omnium primus & princeps.

Tropol. colunt Beelzebub, id eſt, Deum muſcam vel muſcarum, impudentes, luxurioſi, inſolentes, inquieti, litigioſi. Audi S. Greg. lib. 18. Mor. c. 25. explicātem quartam Ægypti plagam, quæ fuit muſcarum, Exodi 8. 21. *Ægyptus, quæ huius mundi ſpeciem tenet, muſcis percutitur. Muſca enim nimis inſolens & inquietum animal eſt. In qua, quid aliud, quàm inſolentes curæ deſideriorum carnalium deſignantur? Vnde aliàs dicitur: Muſcæ morientes perdunt ſuauitatem vnguenti: quia cogitationes ſuperfluæ, quæ aſſiduè in animo carnalia cogitante & naſcuntur & deficiunt, eam ſuauitatem qua vnuſque intrinſecus per ſpiritum eſt, perdunt; quoniam integritate eius perfrui non permittunt. Ægyptus ergo muſcis percutitur: quia eorum corda qui terrenam vitam diligunt, dum deſideriorum ſuorum inquietudinibus feriuntur, turbis cogitationum carnalium ad ima depreſſa ſunt, & ad quietis intima deſiderium non leuantur. Vnde cùm ope pietatis ad cor veritas venit, priùs ab eo cogitationum carnalium æſtus eiicit, & poſt in eo virtutum dona mira diſponit.* Plura de muſcarum ſymbolis dixi Eccleſiaſtæ 10. 1. ad illa: *Muſcæ morientes perdunt ſuauitatem vnguenti.*

Vers. 4. QVAMOBREM (quia ſcilicet relicto Deo conſuluiſti Beelzebub) &c. MORTE MORIERIS] Elias intentat mortem Ochoziæ ob conſultum dæmonem; quod notent ij qui conſulunt diuinos & magos; hos enim Deus plectet morte æterna & ſæpè temporali. Sic enim Saul occiſus eſt in prælio, eò quòd conſuluiſſet Pythoniſſam, 1. Reg. 28. 16. Sic Achab telo confoſſus eſt, quòd à Pſeudoprophetis Baal euentum belli eſſet ſciſcitatus, lib. 3. Reg. c. vlt. Eſt enim hæc conſultatio ſcelus graue, & Deo valdè iniurium; quia per illud præſcientia futurorum & diuinatio adimitur eius diuinitati, cui propria eſt, ac traditur diabolo. Vnde Deus oſtendit quàm acriter hanc ſui contumeliam ſentiat, dum eam tam atrociter caſtigat.

Vers. 8. VIR PILOSVS ET ZONA PELLICEA AC-
A CINCTVS] Incedebat enim Elias intonſus, prolixa barba & capillis, hiſpido veſtitu & piloſo, putà melote; ſiue pelle ouina vel caprina intonſa circumdatus, & zona pellicea accinctus; id eſt, corio non apparato, ſed adhuc piloſo & villoſo, quaſi eremita mundi contemptor, & paupertatis priſcæque ſimplicitatis amator. Vide Caſſian. lib. 1. Inſtit. c. 1. Fabulatur R. Eleizer c. 31. zonam hanc Eliæ fuiſſe ex pelle illius arietis, quem pro Iſaac immolauit Abraham Geneſ. 22.

HOMO DEI, (Ironicè ita eum vocat q. d. O Elia, qui te vocas iactáſque virum Dei) REX PRÆCEPIT VT DESCENDAS] ex vertice montis Carmeli ad nos, vt te quaſi captiuum deducamus ad regem Ochoziam, cui mortem prænūtiaſti, B vt huius funeſti oraculi rationem reddas, & pœnas luas. Itaque quinquagenarius hic peccauit primò impietate, quia impietati Ochoziæ volentis Eliam caſtigare cōſenſit, eiúſque fuit adminiſter. Secundò faſtu, quia imperioſè & ſuperbè quaſi regij mandati executor iuſſit eum deſcendere; ideóque ab Elia, imò à Deo igne cæleſti ſideratus occubuit. Vers. 9.

RESPONDENSQVE ELIAS DIXIT QVINQVAGENARIO: SI HOMO DEI SVM, DESCENDAT IGNIS DE CÆLO ET DEVORET TE ET QVINQVAGINTA TVOS] Elias titulum ironicum ſibi datum, ſerium efficit, eúmque in caput dicentis per ſeriam vindictam retorquet. Vnde nota: pro *Dei* Heb. eſt, *Elohim*, quæ vox ſignificat Deum quà iudicem & vindicem q. d. Si ego ſum miniſter *Elohim*, id eſt, ſummi iudicis C & vindicis, vt tu ironicè dixiſti, ipſe *Elohim* me, vt ſuum miniſtrum, defendat, ac puniat tuam inſolentiam & violentiam, qua me eius miniſtrum vis capere, & ad regem inuitum pertrahere. Hæc enim violentia in Deum ipſum, qui meus eſt herus & Dominus, redundat. Quare hanc ſui, imò Dei iniuriam Elias vltus eſt, ſpiritu vehementi ignem è cælo deuocans. Idem faciet in fine mundi cum Enoch decertans contra Antichriſtum, eiúſque aſſeclas; vnde Apocal. 11. 5. de vtroque dicitur: *Et ſi quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore* (iuſſu) *eorum, & deuorabit inimicos eorum.* & Eccleſ. c. 48. 1. *Surrexit Elias propheta, quaſi ignis, & verbum ipſius quaſi facula ardebat.* Et v. 3. *Deiecit ignem de* D *cælo ter.* Vide ibi dicta. Vers. 10.

Symbol. S. Ambr. lib. de iis qui myſter. initiantur c. 9. cum Elia comparat ſacerdotem conſecrantem Euchariſtiam. Sicut enim Elias igne cæleſti cōſumpſit quinquagenarium cum ſuis, ſic ſacerdos vi diuina verborum Chriſti, conſumit ſubſtantiam panis & vini, illámque in Chriſti corpus conuertit: nam vt ait Lanfrancus contra Bereng. *Si tantum valuit ſermo Eliæ, vt ignem de cælo deponeret; non valebit Chriſti ſermo, vt ſpecies mutet elementorum?*

FESTINA, DESCENDE] Impudentior fuit hic ſecundus Pentacontarchus priore; tum quia audito eius ſupplicio non reſipuit; tum quia auxit impudentiam, addendo: *feſtina*: ideóque eadem pœna plexus, ac igne cæleſti conſumptus eſt. Vers. 11.

OBSECRO VT MISEREARIS ANIMÆ MEÆ] Vers. 14.

Digitized by Google

Hic tertius duorum præcedentium ſupplicio territus, & ſapientior factus, fit ſupplex Eliæ; vnde non audet petere, diceréque vt deſcendat, ſed miſericordiam poſtulat, vt ſcilicet ſibi parcat, & dicat quid ſibi facto ſit opus; quid ſcilicet regi renuntiare debeat. Quare ei Elias non tantùm pepercit, ſed & monente Angelo vltrò ſe comitem ad regem adiunxit.

Vers. 17. REGNAVIT (in Iſraël) IORAM FRATER EIVS PRO EO, ANNO SECVNDO IORAM FILII IOSAPHAT REGIS IVDÆ] qui ſcilicet cum patre Ioſaphat adhuc viuente, ſed eunte cum Achab ad pugnam contra Syros, ideóque abſente, regnabat in Ieruſalem, de quo cap. 3. verſ. 1. Cæſo enim Achab in bello, illicò ſucceſſit ei in regnum filius Ochozias, & eo primo regni ſui anno è morbo moriente, frater eius Ioram.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ELIAS curru igneo rapitur in cælum: ſucclamat ei Eliſæus: Pater mi! currus Iſraël & auriga eius. *Mox verſ. 14. pallio Eliæ diuidens Iordanem, ſicco pede eum pertranſit. Inde verſ. 19. aquas peſſimas immiſſo ſale perſonat. Denique verſ. 23. pueros 42. ſibi inſultantes:* Aſcende calue, *immiſſis duobus vrſis dilacerat.*

1. FACTVM eſt autem, cùm leuare vellet Dominus Eliam per turbinem in cælum,
ibant Elias & Eliſæus de Galgalis. 2. Dixitque Elias ad Eliſæum: Sede hîc,
quia Dominus miſit me vſque in Bethel. Cui ait Eliſæus: Viuit Dominus & viuit
anima tua, quia non derelinquam te. Cúmque deſcendiſſent Bethel, 3. egreſſi ſunt
filij prophetarum, qui erant in Bethel, ad Eliſæum, & dixerunt ei: Nunquid noſti,
quia hodie Dominus tollet dominum tuum à te? Qui reſpondit: Et ego noui: ſilete.
4. Dixit autem Elias ad Eliſæum: Sede hîc, quia Dominus miſit me in Iericho. Et
ille ait: Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia non derelinquam te. Cúmque veniſſent Iericho, 5. acceſſerunt filij prophetarum, qui erant in Iericho, ad Eliſæum,
& dixerunt ei: Nunquid noſti quia Dominus hodie tollet dominum tuum à te? Et
ait: Et ego noui: ſilete. 6. Dixit autem ei Elias: Sede hîc, quia Dominus miſit
me vſque ad Iordanem. Qui ait: Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia non derelinquam te. Ierunt igitur ambo pariter, 7. & quinquaginta viri de filiis prophetarum
ſecuti ſunt eos, qui & ſteterunt è contrà, longè: illi autem ambo ſtabant ſuper Iordanem. 8. Tulitque Elias pallium ſuum & inuoluit illud, & percuſſit aquas, quæ diuiſæ ſunt in vtramque partem, & tranſierunt ambo per ſiccum. 9. Cúmque tranſiſſent,
Elias dixit ad Eliſæum: Poſtula quod vis vt faciam tibi antequam tollar à te. Dixitque
Eliſæus: Obſecro vt fiat in me duplex ſpiritus tuus. 10. Qui reſpondit: Rem difficilem poſtulaſti: attamen ſi videris me, quando tollar à te, erit tibi quod petiſti: ſi autem
non videris, non erit. 11. Cumque pergerent, & incedentes ſermocinarentur: ecce
currus igneus, & equi ignei diuiſerunt vtrumque: & aſcendit Elias per turbinem in cælum, 12 Eliſæus autem videbat, & clamabat: Pater mi, pater mi, currus Iſraël, & auriga eius. Et non vidit eum ampliùs: apprehendítque veſtimenta ſua & ſcidit illa in duas
partes. 13. Et leuauit pallium Eliæ, quod ceciderat ei: reuerſúſque ſtetit ſuper ripam
Iordanis, 14. & pallio Eliæ quod ceciderat ei, percuſſit aquas, & non ſunt diuiſæ,
& dixit: Vbi eſt Deus Eliæ etiam nunc? percuſsítque aquas, & diuiſæ ſunt huc atque
illuc, & tranſiit Eliſæus. 15. Videntes autem filij prophetarum, qui erant in Iericho è contrà, dixerunt: Requieuit ſpiritus Eliæ ſuper Eliſæum. Et venientes in occurſum eius, adorauerunt eum proni in terram, 16. dixerúntque illi: Ecce, cum ſeruis
tuis ſunt quinquaginta viri fortes, qui poſſunt ire, & quærere dominum tuum, ne fortè
tulerit eum ſpiritus Domini, & proiecerit eum in vnum montium, aut in vnam vallium. Qui ait: Nolite mittere. 17. Coëgerúntque eum, donec acquieſceret, &
diceret: Mittite. Et miſerunt quinquaginta viros: qui cùm quæſiſſent tribus diebus,

Digitized by Google

nō inuenerunt. 18. Et reuerſi ſunt ad eum: at ille habitabat in Iericho, & dixit eis: Nun-
quid non dixi vobis: Nolite mittere? 19. Dixerunt quoque viri ciuitatis ad Eliſæum:
Ecce habitatio ciuitatis huius optima eſt, ſicut tu ipſe Domine perſpicis: ſed aquæ
peſſimæ ſunt, & terra ſterilis. 20. At ille ait: Afferte mihi vas nouum, & mittite in illud
ſal. Quod cùm attuliſſent, 21. egreſſus ad fontem aquarum, miſit in illum ſal, & ait:
Hæc dicit Dominus: Sanaui aquas has, & non erit vltrà in eis mors, neque ſterilitas.
22. Sanatæ ſunt ergo aquæ vſque in diem hanc, iuxta verbum Eliſæi, quod locutus eſt.
23. Aſcendit autem inde in Bethel: cúmque aſcenderet per viam pueri parui egreſſi
ſunt de ciuitate, & illudebant ei, dicentes: Aſcende calue, aſcende calue. 24. Qui
cùm reſpexiſſet, vidit eos, & maledixit eis in nomine Domini: egreſſúque ſunt duo
vrſi de ſaltu, & lacerauerunt ex eis quadraginta duos pueros. 25. Abiit autem inde
in montem Carmeli, & inde reuerſus eſt in Samariam.

Vers. 2. SEDE HIC] Elias ex modeſtia & humilitate voluit occultare ſuum raptum, ideóque Eliſæum à ſe dimittere. Dona enim Dei, quæ pertinent ad aliqualem, inquit Abul. perſonæ excellentiam, occultari debent, ne homines videantur in eis gloriari, quia Dei eſt ea manifeſtare, vti hîc manifeſtauit raptum Eliæ per filios prophetarum. Quocircà Elias non tam præcipit, quàm hortatur Eliſæum dicens: *ſede*, id eſt, mane *hic*: non eſt neceſſe vt me comiteris. Verùm Eliſæus ſapienter ab Eliæ latere diſcedere noluit, vt eius benedictionis fieret particeps, & zeli ſpiritúſque hæres: vnde ait:

VIVIT DOMINVS, ET VIVIT ANIMA TVA (id eſt iuro per vitam Dei & animæ tuæ) QVIA (quod) NON DERELINQVAM TE] Hinc liquet Deum Eliſæo reuelaſſe, Eliam propediem rapiendum fore, illique ſuggeſſiſſe vt caueret, ne eum deſereret.

Vers. 3. EGRESSI SVNT FILII PROPHETARVM] Erant hi diſcipuli Eliæ, Eliſæi, aliorúmque prophetarum, qui quaſi viri religioſi, totos ſe dabant Deo: quorum multa iam erant collegia in Galgalis, Bethel, Iericho, Carmelo &c. ab Elia & aliis inſtituta, ideóque Elias ante raptum, ea hîc viſitauit, vt ſuos alumnos in vera fide, & aſpero vitæ eremiticæ inſtituto confirmaret, vltimáque ſalutis & perfectionis monita eis daret, & Eliſæum ſucceſſorem ſuum promulgaret. Exhortationem Eliæ ad eos graphicè hic repræſentat Salianus. Porrò inter eos erant aliqui veri prophetæ, qui hîc raptus Eliæ reuelationem à Deo acceperunt, eámque Eliſæo & aliis reuelarunt, vt patet ex ſeq.

Vers. 7. ILLI AVTEM (Eias & Eliſæus) STABANT SVPER, id eſt iuxta, IORDANEM] vt eum Elias diuideret, & ſicco pede tranſiret.

Vers. 9. OBSECRO, VT FIAT IN ME DVPLEX SPIRITVS TVVS] *Duplex*, id eſt duplo maior, aiunt nonnulli cum Theodor. q. 7. & Græcis. Accedit B. Petrus Damiani ſerm. 2. de natiu. S. Ioan. Bapt. *In Eliſæo*, ait, *fuit duplex Elias ſpiritus, non meritorum cumulo, ſed exhibitione miraculorũ, quia* 24. *miracula fecit, cùm Elias fecerit* 12. *dumtaxat*, licet alij pauciora numerent. Vnde Anaſtaſius Nicænus q. 55. numerat Eliæ ſigna ſeptem: Eliſæi verò 14. Accedit & S. Ambr. ſerm. 2. de Eliſæo, qui exclamat: *O hereditas pretioſa, in qua plus heredi relinquitur quàm habetur; plus conſequitur qui accipit, quàm poſſideret qui largitur! Pretioſa planè hereditas, quæ dum à Patre transfertur ad filium, meritorum quodam fœnore duplicatur! Igitur Elias, cùm ſimplicem ſanctitatis ipſe haberet ſpiritum, Eliſæo duplicem dereliquit. Mirum ergo in modum plus Elias gratia dimiſit in terris, quàm ſecum portauit ad cælos: & licet ipſe ad altiora totus transfertur corpore, apud filium tamen maiore manet ſanctitate.*

Duplex ſpiritus. Primò.

Secundò. Alij: *duplex*, inquiunt, reſpectu tertiæ partis reſiduæ, ita vt ſi ſpiritus Eliæ in tres diuideretur partes, Eliſæus poſtularet ſibi duas, ídque videtur innuere: *os duorum*, quod eſt in Hebr. Vnde Pagn. vertit: *Fiat menſura duarum partium de ſpiritu tuo ſuper me.*

Tertiò, & optimè. Meliùs alij τὸ *duplex* tribuunt Eliæ q. d. Oro ô Elia, vt *tuus ſpiritus duplex*, id eſt multiplex, validus & eximius, in me deriuetur; vt te abeunte, ego quaſi filius tibi in ſpiritu tuo eximio, quaſi in hæreditate ſpirituali ſuccedam, eodémque zelo, quo tu, cultum veri Dei contra Baalitas propugnem. Vnde Angelomus: *ſpiritus duplex*, inquit, *eſt ſpiritus prophetiæ & miraculorum.* Probatur id primò ex Hebræo qui habet: *Os duorum in ſpiritu tuo fiat mihi*; primogenitus enim duplicem habebat portionem hæreditatis paternæ, cæteri verò filij ſimplicem & vnam dumtaxat, q. d. Peto vt ego quaſi primogenitus tuus, ô Elia, tibi in vtroque tuo ſpiritu ſuccedam. Secundò, quia Eccleſ. 48. 4. dicitur de Elia: *Quis poterit gloriari vt Elias?* Ergo ille maiori fuit ſpiritu, quã Eliſęus. Tertiò, quia ibidẽ v. 13. dicitur: *Et in Eliſæo completus eſt ſpiritus eius.* Vide ibi dicta.

Vers. 10. SI VIDERIS ME QVANDO TOLLAR A TE, ERIT TIBI QVOD PETISTI: SI AVTEM NON VIDERIS, NON ERIT] Ratio huius conditionis à Deo & Elia propoſitæ Eliſæo fuit, vt magis accenderet Eliſæi deſiderium & ſtudium, itáque eum prepararet ad tantum ſpiritus Eliæ duplicis donum, vtque ipſius Eliæ preces creſcerent pro Eliſæo, próque hoc ſpiritu ei impetrando, ad ipſius & totius Iſraëlis bonum. Erat enim vterque incertus, an Eliſæo præſente raperetur Elias, vt eiuſdem ſpiritus hæres & ſucceſſor fieret. Ita S. Chryſ. hom. 1. in Acta; qui & addit Eliam hîc præfiguraſſe Chriſtum, qui nõ ſtatim poſt reſurrectionem miſit Spiritum in Apoſtolos, ſed voluit priùs eos videre ſuam aſcenſionem in cęlum, indéque decimo die, putà in feſto Pentecoſtes, miſit in eos Spiritum ſanctum, vt ad eum per plures dies ſe cõpararent.

Vers. 11. ECCE CVRRVS IGNEVS, ET EQVI IGNEI DIVISERVNT VTRVMQVE] Non erat hic cur-

Digitized by Google

Currus igneus quis?

rus verè igneus, ſic enim aduſſiſſet Eliam, ſed habebat formam & ſpeciem ignis, ſicut habent meteora in aëre formata. Erant enim reuerà Angeli, qui aſſumentes formam ignis, ſursùm vectabant Eliam, iuxta illud: *Qui facis Angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem vrentem*, Pſal. 103. 4. Fuit ergo hic ignis aër craſſior, ſplendens, rubénſque vt ignis, ait Abul. q. 17. Serarius & alij. Hic ergo currus igneus ab Angelis ex nubibus fuit formatus, quo Elias, quaſi triumphator & ciuis cæli, raptus eſt in altum. *Igneus enim currus congruebat igneo Eliæ animo, ad eum vehendum in cælum*, ait S. Chryſ. hom. 1. de Elia. Item officio ad quod Elias reſeruatur, videlicet ad præueniendum ſecundum Chriſti ad iudicium aduentum. Plures alias huius currus raptúſque cauſas literales, allegoricas, tropologicas & anagogicas recenſui Eccleſ. 48. 9. ad illa: *Qui receptus es in turbine ignis, in curru equorum igneorum.* Porrò Elias hoc curru igneo non tantùm de Achab, Iezabele & idololatris, ſed & de morte, ipſóque igne triumphauit: fuit enim hic currus triumphi, vti fuit currus Cherubim Ezechielis 1. ait noſter Prado ibidem, q. d. Par eſt, vt tu ô Elia, qui in vita imperaueras igni in cælo, iam ab igne quaſi eius imperator & triumphator, veharis in cælum: vnde patet quàm ineptè dicat R. Kimhi, Eliam in ſphæra ignea ab igne fuiſſe conſumptum. Audi S. Ambroſ. ſerm. 2. de Eliſæo: *Elias magiſter Eliſæi nonne Angelis ducentibus raptus ad cælum eſt, & quadriga ignea impoſitus quaſi in quodam triumpho victor aſcendit? Victor enim extiterat non gentium barbararum, ſed ſæcularium voluptatum. Siquidem grauiores inimici ſunt praui mores, quàm hoſtes infeſti: vt faciliùs intelligamus hoc tempore malignitatem hoſtium vinci poſſe, quàm morum.*

Et ascendit Elias per turbinem in cælum] Sept. *Et aſſumptus eſt Elias in commotione vſque ad cælum.* Chald. *Ad ſummitatem calorum*, Eccleſ. 48. 9. habetur: *Qui receptus es in turbine ignis* Græcè ἐν λαίλαπι, id eſt, *procella ignea.* Videtur ergo Deus emiſiſſe fulgetra, coruſcationes & fulgura, ſimiléſque igneas procellas, quæ Eliam raperent & veherent in cælum. Vnde Vatab. ibidem vertit: *Qui procella ignea ſublatus ſis in curru equorum ardentium.* Sic ergo Elias turbine ſiue vento impellente, curru igneo vehente, & Angelo auriga vtrumque moderante, vectus eſt in cælum, ait Abul. Vatab. Serar. Salian. & alij. Audi S. Ambroſ. in Symb. Apoſtolorum ſub finem: *Enoch tranſlatus eſt*, inquit, *ne videret mortem: ſimiliter & Elias in corpore iſto poſitus, curru igneo, id eſt, Angelorum ſubuectione, qui ſunt ſpiritus & flamma ignis, qui faciunt voluntatem Dei, in illa commotione vſque ad cælum aſſumptus eſt.* Author mirabilium Scripturæ lib. 2. c. 12. *Iam iámque Elias igneo curru receptus velut ad cælum, conſiderante Eliſæo rapitur.* Rursùm Ambroſ. lib. de Nabuthe c. 14. *Cùm reciperetur Elias, & curru quaſi ad cælum ferretur; clamauit ad eum Eliſæus: Pater, pater, agitator Iſraël, & eques eius: hoc eſt, qui populum Domini bono ductu regebas, conſtantia merito hos accepiſti currus, hos equos ad diuina currentes, quia*

A *moderatorem te humanarum mentium Dominus comprobauit. Ideo tanquam boni auriga certaminis victor æterno præmio coronaris.*

Eliæ cælum quod? Reſp. primò.

In cælum] Sept. v. 1. vertunt: *quaſi in cælum.* Hinc primò nonnulli cenſent Eliam verè raptum in cælum, non aëreum, ſed æthereum, ibíque quaſi cælitem degere. Ita Dorotheus in ſynopſi cap. de vita Eliæ. S. Hier. in c. 9. Amos, S. Ambroſ. lib. de Paradiſo c. 3. Alcimus lib. 4. & Serar. Secundò alij cenſent Eliam raptum *in cælum*, id eſt, in aërem, indéque traductum in Paradiſum terreſtrem; in illum enim raptus fuit Enoch. Eccleſ. 44. [illegible] ita Iren. lib. 5. c. 5. S. Iuſtin. q. 85. Iſidor. lib. de ortu & obitu Sanctor. c. 5. S. Th. 1. p. q. 102. art 2. Tertiò, alij cenſent Eliam ductũ in ſecretam aliquam terræ regionem. Ita S. Gregor. hom. 29. in Euang. & Rupert. lib. 3. de Trinit. c. 33. Quartò, certiùs alij dicunt incertum eſſe Eliæ & Enoch locum. ita S. Chryſ. hom. 22. in Epiſt. ad Hebr. ibíque Theoph. & Ocum. S. Auguſt. de gratia Chriſti. c. 2. & 3. S. Cypr. de montibus Sion & Sina, Theodor. q. 45. in Geneſ. ſiue ergo in terra, ſiue in aëre ſit Elias, vitam agit quietam & ſanctam, in iugi Dei contemplatione, vti ex S. Aug. oſtendi Geneſ. 5. 22.

Secundò. Tertiò. Quartò veriùs.

B

Ex hoc Eliæ raptu in cælum, Poëtas accepiſſe fabulas de ſolis quadriga, aſſerit Beda q. 37. & S. Chryſ. hom. 1. de Elia: vbi docet, *Eliam* dici quaſi ἥλιον, id eſt ſolem, imo ab *Elia* ſolem dictum eſſe ἥλιον.

Anagog. raptus Eliæ fuit expreſſus typus aſcenſus Chriſti in cælum, vti docet S. Bernard. ſerm. 3. & 6. de Aſc. ac S. Gregor. hom. 29. in

C Euang. quem audi: *In cælum aëreum Elias ſubleuatus eſt, vt in ſecretam quandam terræ regionem repentè duceretur, vbi in magna iam carnis & ſpiritus quiete viueret, quouſque ad finem mundi redeat, & mortis debitum ſoluat. Ille etenim mortem diſtulit, non euaſit. Redemptor autem noſter, quia non diſtulit, ſuperauit, eámque reſurgendo conſumpſit, & reſurrectionis ſuæ gloriam aſcendendo declarauit.* Deinde Chriſti aſcenſum præfert raptui Eliæ, ſubijciens: *Notandum quoque eſt, quòd Elias in curru legitur aſcendiſſe: vt videlicet apertè demonſtraretur, quia homo purus adiutorio indigebat alieno. Per Angelos quippe facta illa & oſtenſa ſunt adiumenta: quia nec in cælum quidem aëreum per ſe aſcendere poterat, quem naturæ ſuæ infirmitas grauabat. Redemptor autem noſter, non curru, non*

D *Angelis ſubleuatus legitur: quia is, qui fecerat omnia, nimirùm ſuper omnia ſuâ virtute ferebatur. Illò etenim reuertebatur, vbi erat: & inde redibat, vbi remanebat: quia cùm per humanitatem aſcenderet in cælum, per diuinitatem ſuam & terram pariter continebat & cælum.* Et nonnullis interiectis. *Nam Enoch tranſlatus, Elias verò ad cælum ſubuectus eſſe memoratur: vt veniret poſtmodum, qui nec tranſlatus, nec ſubuectus cælum æthereum ſua virtute penetraret.*

Addit deinde, in hiſce tribus ſenſim creuiſſe caſtitatem & ſanctimoniam vſque ad ſummum: *Tranſlatus namque eſt Enoch*, inquit, *& per coitum genitus, & per coitum generans. Raptus eſt Elias per coitum genitus, ſed non per coitum generans. Aſſumptus verò eſt Dominus, neque per*

coitum generans, neque per coitum generatus.

Vita Eliæ iam qualis. Denique Elias & Enoch iam ſunt æternitis candidati, & paradiſi (ſiue illius primi, de quo Geneſ. 2. ſiue alterius ſimilis aut melioris) coloni, confirmati in gratia, ait Franc. Suarez: ac licet non videant Deum, nec ſint Beati; multa tamen à Deo lumina & ſolatia hauriunt, verſantur enim quaſi *in atrio domus Domini*. Vnde crebriùs ab Angelis, quàm cæteri mortales viſitantur, cum eíſque colloquuntur. Hinc & viuũt ex verbo Dei, ſine cibo & potu corporeo. Deus enim eos conſeruat incorruptos (æquè ac veſtes eorum, vti ſeruauit veſtes Hebræorum per 40. annos in deſerto) ſanos, vegetos, alacres, & de ſuo gradu, ſtatu & officio gaudentes & exultantes. Iuges enim agunt gratias Deo, quòd ſoli ipſi duo ex tot millibus hominum electi ſint, qui in fine mundi pro Chriſto contra Antichriſtum certaturi ſint, ac gentes & Iudæos conuerſuri, tandémque martyrio glorioſo coronandi, quique fidem & ſpem reſurrectionis ſua translatione, incorruptione & longæuitate hominibus perſuadeant, & reipſa repræſentent.

An mereantur? An ſint in ſtatu merendi necne, problema eſt? affirmant Abul. q. 24. Viegas in c. 11. Apoc. com. 5. Maluẽda lib. 9. de Antichriſto c. 5. Henriquez l. vlt. de fine hominis c. 23 & alij. Ratio eſt, quia adhuc ſunt viatores, ac cùm differatur eorum beatitudo, quæ aliis eorum coæuis iam pridem data eſt, videtur huius dilationis vice eis conceſſa facultas augendi ſua merita. Negant Franc. Suarez tom. 2. in 3. p. diſp. 55. ſect. 1. Pererius l. 7. in Geneſ. diſp. de Enoch, q. 5. Gabriel Vaſquez 1. 2. diſp. 216. c. 1. & alij. Ratio eſt, quòd raptus eis reputetur quaſi mors, in qua ceſſat omne meritum: & quia alioqui ipſi continuè augendo ſua merita per tot annorum millia, omnes ſanctos gratia & gloria ſuperarent, excepta B. Virgine.

VERS. 12. ELISÆVS AVTEM VIDEBAT ET CLAMABAT: PATER MI, PATER MI! CVRRVS ISRAEL ET AVRIGA EIVS] Heb. *Currus Iſraël & equites eius.* Septuaginta: *Et eques eius*, q. d. Vale ô Elia, pater mi, qui eras totum robur Iſraëlis, ac magis Iſraëlem iuuabas tuo zelo & oratione, quàm magna curruum & equitum multitudo. Ita Procop. Vatab. Caiet. & alij.

Vnde Chald. vertit: *Magiſter mi, magiſter mi, qui melior eras Iſraëli oratione tua curribus & equitibus.* Sic & Ioas rex viſitans Eliſæum morientem, ei ſucclamauit c. 13. v. 14 *Pater mi, currus Iſraël & auriga eius.* Talis enim poſt Eliam fuit Eliſæus.

Tropol. Elias, id eſt, doctor & prædicator mores populi corrigens, currus eſt, quia eum tolerando portat; auriga, quia eum exhortãdo agitat. Audi S. Greg. lib. 2. in Ezech. hom. 21. *Quid eſt, quòd Elias, currus Iſraël & auriga dicitur, niſi quia auriga agitat, currus portat? Doctor ergo qui mores populi & per patientiam ſuſtinet & ſacri eloquij verbis docet, & currus dicitur & auriga. Currus, quia tolerando portat; auriga, quia exhortando agitat. Currus, quia mala ſuſtinet; auriga, quia populum bonis admonitionibus exercet.* Hinc & S. Cyril. in Collectan. *Currus*, ait, *ſignificat excelſam & illuminatam vitæ rationem Eliæ.* Rursùm S. Ambr. lib. de Iſaac c. 8. *Currus*, inquit, *eſt anima ſancta, auriga & agitator eſt Chriſtus, equi ſunt quatuor, prudentia, temperantia, fortitudo, iuſtitia; hi animam ad cælum euehunt. Velociores*, inquit, *prudentia tardat; iuſtitia admonet flagello proprio ſegniores; temperantia manſuetiores, fortitudo duriores reddit: nouit copulare diſcordes, ne fortè currum ſuum diſſipent. Itaque licet intelligibili ſpectaculo videre vnamquamque animam cum ſummo certamine ad cælum rapi, feſtinantes equos, qui priores perueniant ad brauium Chriſti, quorum prius imponatur palma ceruicibus. Iſti ſunt equi ſubiecti fidei iugo, adſtricti vinculo charitatis, iuſtitiæ frænis, retinaculis ſobrietatis.*

Politicè: *currus Iſraël & auriga eius*, eſt princeps, qui ſuſtinet quaſi currus onera Reip. & populi, ac dirigit vt auriga iugales: aurigatur, & præſidet, & ſimul baiulat & portat. Princeps & prælatus ergo ſit vt mater, quæ regit & portat infantem. Hinc princeps Hebr. dicitur, נשׂא *naſi*, q. d. portitor, baiulus, qui populi onera leuat. Sic Iſaiæ 9. de Chriſto dicitur: *cuius imperium ſuper humerum eius.*

Moraliter hîc ſignificatur, quòd ſi te totum diuino imperio ſubdideris; facilè à tuis ſubditis debita obſequia impetrabis. Elia per turbinem in cælum abeunte exclamat de terra Eliſæus: *Pater mi, pater mi, currus Iſraël, & auriga eius.* Currum appellat ſimul & aurigam; currum, qui regitur; & aurigam, qui regit: vt oſtenderet, eum optimi principis munia expleuiſſe, quòd non ſolùm alios prudenter regeret, ſed etiam ſeipſum ab ipſo Deo regi facilè pateretur. Vnde Lyran. in Commentario morali ad 1. Reg. 9. *Currus*, inquit, *qui ducitur, hîc ponitur primò: & auriga, qui ducit, ſecundò: ad oſtendendum, quòd ille bene ducit regendo, qui primò fuit ductilis in obediendo.*

Quæres, quo anno, menſe & die Elias ſit raptus in cælum? Reſp. raptus eſt ante finẽ regni Ioſaphat: nam eius geſta huc uſque audiuimus, & audiemus c. ſeq. vbi poſt Eliæ raptum, coram eo prophetauit Eliſæus. Videtur ergo raptus paulò poſt mortem Ochoziæ regis Iſraël, quam ipſe ei prædixerat c. 1. poſt illam enim ſtatim eius raptus hoc c. 2. ſubiungitur. Mortuus eſt autem Ochozias anno regni ſui ſecundo, qui fuit regni Ioſaphat annus 18. & filij eius Ioram cum patre regnantis ſecundus, vt patet hoc libro cap. 3. v. 17. & lib. 3. c. vlt. v. 52. Vnde Salian. Genebrardus & alij aſſerunt, Eliam raptum ſub annum 19. regni Ioſaphat, qui fuit à creato mundo, ait Salian. annus 3139. poſt raptum Enoch 2162. ante Chriſti ortum, 914. Hiſce ferè conſentiunt Hebræi in Seder Olam, Ioſeph. Abul. Torniellus, Serar. & alij. Hoc ergo anno Chriſti 1638. Elias à raptu ſuo agit annum 2552. Inde Syri cùm longam & felicem alicui vitam precatur, optant ei Eliæ annos & vitam. Viuit enim adhuc Elias & viuet vſque ad finem mundi, quando pro Chriſto certans contra Antichriſtum ab eo martyrio laureabitur. Raptus eſt Elias menſe Iulio, ac die eius vigeſima: illa enim die raptus eius conſignatur in Martyrologio Romano & Meno- *Elias raptus anno 19. Ioſaphat.* *die 20. Iulij.*

Digitized by Google

logio Græcorum: quin & Græci in honorem Eliæ templa erexerunt, vt docet Baroñ. in Martyr. ad diem 20. Iulij. Quoto anno vitæ ſuæ raptus ſit Elias, præcisè definiri nequit. Cœpit ipſe prophetare paulò poſt initium regni Ioſaphat, ait Salian. anno eius tertio, vel quarto vt vult Torniellus: raptus eſt anno eius 19. quare per ſedecim annos prophetauit. Adde his triginta annos, & plures quos habebat cùm cœpit prophetare (nemini enim ante annum ætatis trigeſimum apud Hebræos prophetare licebat) habebis vt minimum annos Eliæ ante raptum 46. Denique Elias in multis fuit typus Chriſti, vt oſtendunt Patres, præſertim S. Cyprian. lib. de Spiritu ſancto, & S. Auguſt. ſerm. 201. de temp. atque ex iis exactè noſter Salian. anno mundi 3139. num. 33. & ſeq.

Succeſſit Eliæ Eliſæus dignus tanto magiſtro diſcipulus, annos natus 40. qui ſub ſex regibus Iuda, ſcilicet ſub Ioſaphat, Ioram, Ochozia, Athalia, Ioas, & Amaſia (quibus ſynchroni & coæui fuerunt Iehu, Ioachas & Ioas, regnantes in Iſrael) prophetauit per annos 66. mortuúſque eſt anno ætatis 106. qui fuit annus Amaſiæ regis octauus, mundi 3204. ante Chriſtum 849. vti ex S. Cyrillo lib. 1. contra Iulian. & Clemente Alex. lib. 1. Strom. docet Salian. anno mundi iam dicto, ſcholio 1. Porrò S. Epiphan. in vita Eliſæi, ait eo die quo natus eſt Eliſæus, vitulum aureum à Ieroboam conflatum, vocem edidiſſe tam ſonoram, vt audiretur Ieroſolymis, qua ſignificabatur illo die natum eſſe infantem, qui vitulos auros cæteráque idola euerteret.

Apprehenditqve (Eliſæus) vestimenta sva, et scidit illa in dvas partes] in ſignum luctus, quòd tanto magiſtro, ſcilicet Elia, per eius raptum foret orbatus. Hic enim raptus erat inſtar mortis Eliſæo: priuabat enim eum ſolita inſtructione, colloquio & conſolatione Eliæ. Veſtis ſciſſione ergo Eliſæus luxit Eliæ abitum, indéque ſuam orbitatem & ſolitudinem.

Vers. 13. Et levavit pallivm Eliæ, qvod ceciderat ei] quod ſcilicet Elias aſcendens dimittebat Eliſæo, ad ſui memoriam, ac ad Eliſæi ſolatium & auxilium. Abul. cenſet hoc pallium fuiſſe cilicinum ex pilis camelorum, vti fuit veſtis S. Ioannis Baptiſtæ. Veriſimiliùs Serar. & alij cenſent fuiſſe meloten, id eſt, veſtem factam ex pelle ouina, nam Sept. vertunt: *Et tulit melotem Eliæ, quæ ceciderat ſuper eum.*

Et non svnt divisæ] Sic & Sept. Hæc tamen verba deſunt in Hebr. & Chald. ſed ſubintelliguntur: ideò enim Eliſæus ſecundò percuſſit aquas, quia primâ percuſſione non fuerant diuiſæ. Noluit enim Deus in primâ aquas diuidi, ne nouus propheta Eliſæus ex patrato miraculo ſuperbiret de nouo ſuo ſpiritu, ſed per preces ad Deum recurreret. Rursùs vt ſciret ſe hanc aquarum diuiſionem, cæteráque miracula ſecutura, non ſuis ſed Eliæ meritis obtinere. ita Abul. & Caiet.

Vers. 14. Vbi est Devs Eliæ etiam nvnc?] Hebr. & Sept. *etiam ipſe*, ſcilicet ſemper idem eſt, fidelis, omnipotens, & ſeruos ſuos ſe inuocantes exaudiens. *Non quòd Deum putaret abſentem, ſed quia præſentiam eius in beneficiis requirebat*, ait S. Ambr. in Pſal. 37. Vnde Chald. vertit: *Suſcipe petitionem meam Domine Deus Eliæ etiam ipſe.* Hoc eſt primum Eliſæi miraculum, ſcilicet quòd pallio Eliæ percutiēs Iordanem, eum diuiſerit & ſicco pede tranſierit. Nota pro, *etiam ipſe* Hebr. eſt אף הוא *aph hu*, quam vocem Hebræam retinent Sept. vertúntque ἀφφω (quam proinde perperam Theodor. accipit vt græcam vertítque: *occultum*) quaſi illud ſit nomen proprium Dei. Dei enim nomen eſt illud: *Ipſe eſt qui fecit nos, ipſe fecit cælum & terram, ipſe eſt Dominus Deus noſter*: הוא *hu* enim deriuatur ab היה *haia*, quare idem eſt quod *Iehoua*, ſiue qui eſt. ὁ ὤν id eſt, *qui eſt.* Exodi 3. v. 6. Ipſe *nomen Dei, ſcilicet* qui eſt.

Aqvæ pessimæ svnt et terra sterilis] quia ſcilicet terra hæc iuxta aquas peſſimas eſt ſita, vnde in Hebr. & Chald. eſt: *terra orbatrix*, ſiue *terra orbat*, vel perimit, ſcilicet ſemina in ſe iacta, per ſuam amaritiem vel putredinem. Quocircà ſanatis ab Eliſæo aquis, ſanata & fœcundata pariter fuit terra: alioqui enim ager Ierichuntis erat fertilis & diues: tantùm ergo aqua ſalſuginoſa terræ ſibi vicinę nocebat, eámque ſterilem reddebat. Porrò Ariſtot. in Polit. docet in fundādis vrbibus & domibus duo maximè eſſe ſpectanda, ſcilicet an aër ſit bonus, & aquæ ſalubres, aër enim in potu, & aër in reſpiratione penetrant intima hominis, itáque ea benè vel malè afficiunt, ac ſanitatem vel morbum mortémque conciliant. Vers. 19.

Afferte mihi vas novvm, et mittite in illvd sal] Vaſis nouitas ſignificabat, per preces & merita Eliſæi deinceps fore nouitatem aquarum & terræ, vt ex ſterili fieret fertilis. Quare videtur Eliſæus vas totum cum ſale in fontem immerſiſſe, vt aſſerit Ioſeph. S. Amb. Beda, Angelom. & Euch. Vers. 20.

Egressvs ad fontem aqvarvm, misit in illvm sal, et ait: Hæc dicit Dominvs: Sanavi aqvas istas] Videntur enim aquæ iſtæ, ſi non ſalſæ, certè putres & olidæ fuiſſe, ideóque conuenienter ſalem adhibuit, licet miraculo, aquarum tantum perpurgarit, & perpurgatas tamdiu conſeruarit, vt ait c. 34. Sacræ Philoſ. Franc. Valleſius. Imitatur hoc Eccleſia in benedictione ſalis & aquę, cùm benedicitur aqua luſtralis, dum orat vt aqua ſic benedicta, ſit ſalus mentis & corporis. Ita Abul. Vers. 21.

Fontem] Hinc patet non omnes aquas Ierichuntis fuiſſe prauas, ſed huius fontis dumtaxat, quem fusè deſcribit Ioſeph. multáque addit more ſuo amplificando, & Romanorum auribus accommodando. Audi eum lib. 5. de bello c. 4. *Hunc fontem aliquando ferunt non ſolùm terræ atque lignorum fructus, ſed etiam feminarum partum obtundere ſolitum, cunctáque pariter morbo ac peſte corrumpere. Poſtea verò manſueuiſſe, contráque ſaluberrimum ac feraciſſimum eſſe factum ab Eliſæo quondam propheta, qui Eliæ notus fuerat atque ſucceſſerat. Receptus enim hoſpitio ab Hierichuntinis habitatoribus, quòd humaniores eos expertus erat, ipſos & omnem illam regionem perpetuâ gratiâ remuneratus eſt: progreſſúſque ad*

Digitized by Google

fontem, lagenam fictilem ſalis plenam in profluentem aquam miſit. Iuxtà deinde ad cælum dextram tendens, fontique inuergens blanda libamina, ipſum quidem precabatur vt fluenta leniret, ac dulciores aquarum venas aperiret. Deum verò, vt fœcundioribus auris flumina temperaret, orabat: támque vbertatem fructuum quàm ſucceſſionem prolis daret indigenis, nec eos genitrix filiorum aqua deficeret, quoad iuſti manerent. Ad has preces ex diſciplina manibus quoque multa operatus, fontem immutauit: & qui antea cauſa erat his orbitatis ac famis, idem victus ac fœcunditatis auctor eſt effectus. Et nonnullis interiectis: *Optimos autem in ea paradiſos ac denſiſſimos educat, palmarúmque irriguarum genera, tam ſapore quàm nominibus varia: quarum pinguiſſimæ calcibus preſſæ plurimum mellis emittunt, non multum alio melle deterius:* B *quamquam & mellis altrix eſt illa regio, & opobalſami ferax, qui omnium cariſſimus eſt fructus ibi naſcentium; itémque cyprum & myrobolanum gignit: vt qui diuinum eſſe illum tractum dixerit, non errauerit, vbi & larga & optima generantur, quæ ſunt cariſſima. Sed nec in aliis ei fructibus aliqua facilè toto orbe regio certauerit: adeò multiplicatum quod ſatum eſt, reddit. Cuius rei cauſa mihi videtur eſſe aquarum vis læta & aeris calor.* Vbi ridiculè, ſi non impiè, Ioſeph. aſſerit Eliſæum precatum eſſe fontem & cælum vt manſueſceret & dulceſceret; nimirùm voluit ſe accommodare Romanis Gentilibus, qui ſuperſtitioſè fontes & cælum precabantur, imò ſubinde vt numina adorabant. Porrò quod ait aquas has ſteriles feciſſe feminas, colligit ex textu Hebræo hîc, qui habet terram fuiſſe משכלת C *meſcaccheleth*, id eſt, *orbatricem*, quod directè de de terræ fructibus dicitur. Ioſeph. autem idipſum extendit ad feminas, hæ enim propriè dicuntur orbæ dum filiis orbantur. Ioſephum ſecutus S. Ambroſ. ſerm. 2. de Eliſæo: *Videte*, ait, *quanta Eliſæi ſint merita, cuius prima in ciuitate hoſpitalitas, magna eſt filiorum fœcunditas. Dum enim ſterilitatem auertit aquarum, ſucceſſionem largitur heredum.* Cenſet ergo ipſe cum Ioſepho Eliſæum non tantùm terræ, ſed & feminis ſterilibus fœcunditatem dediſſe. Pergit Ambroſ. *Non enim hoc facto vnum Eliſæus ſanauit hominem, aut vnius domus præſtitit medicinam, ſed totius ciuitatis populum reparauit. Si enim tardiùs hoc feciſſet, interueniente ſterilitate, ſeneſcentibus* D *cunctis ciuitas ſine habitatore remanſiſſet. Igitur Eliſæus dum curauit aquam, curauit & plebem: & dum fontem benedixit vndarum, fontem quemdam indulſit animarum. Nam ſicut ſanctificatione eius, de occultis terræ venis aqua ſana prodiuit, ita de occultis vuluæ viſceribus ſoboles ſana proceſſit. Non enim ſola tantùm fluenta benedixit Eliſæus, quæ fontium iam gremio tenebantur, ſed & illa quæ humido terræ ſolo adhuc indiſcreta, paulatim erant in poſterum defluxura.*

Tropol. S. Ambroſ. ſerm. 87. qui eſt de Eliſæo, per ſal accipit Chriſtum & Apoſtolos, qui ſuo ſapientiæ ſale condierunt & fœcundum effecerunt totum orbem: *Sterilis ciuitas*, ait, *fuit Eccleſia ante Chriſti aduentum: at vbi venit Chriſtus velut vas fictile aſſumens corpus humanum, ſanauit aquarum vitia, id eſt, reſecanit* A *ſacrilegia populorum. Et ſtatim Eccleſia quæ erat ſterilis, cœpit eſſe fœcunda inſperſo ſale; id eſt Apoſtolis, de quibus dicitur: Vos eſtis ſal terræ.* Sic & Beda in quæſt. qui per ſal accipit ſapientiam Chriſti: Eliſæus enim fuit typus Chriſti tam factis quàm nomine proprio. *Eliſæus* enim Hebr. idem eſt quod *ſalus Dei*, vel, *Deus Saluator*, ita ex Beda Eucher. & Angelom. Eliſæus, inquiunt, vaſi indidit ſal illúdque in aquam immittens, itáque eam ſanans & fœcundans ſignificabat, quòd omnes aquæ, id eſt, omnes populi, antea virtutibus ſteriles, per Chriſti incarnationem, fœcunditatem & benedictionem accepturi eſſent. Hinc in nomine *Eliſa*, id eſt *Eliſæus* continetur nomen IESV. *Eliſa*, enim idem eſt *El Ieſua*, id eſt *Deus*, vel *potens* (omnipotens) *Ieſus*. Paulò aliter S. Aug. lib. contra Fulgentium Donatiſtam non longè ante finem, per fontẽ Eliſæi accipit Iordanem, in quo baptizatus Chriſtus aquas baptiſmi ſalutares effecit: *Eliſæus*, ait, *eſt Chriſtus Saluator, qui aquarum ſterilitatem, id eſt, gentium infœcunditatem diſcuſſa morte ſanauit. Accepit vas fictile, hoc eſt, corpus fragilitatis humanæ: ſal miſit, id eſt, ſapientia diuina repleuit. In aquam proiecit, hoc eſt, in Iordanem deſcendit: aquas ſuo deſcenſu ſanauit, id eſt, gentes ſuo aduentu redemit, & maritante ſermone, Eccleſiam ex gentibus congregauit, & in fœtus vberes longè latéque diffudit.*

ASCENDIT AVTEM INDE ELISÆVS IN BETHEL] vbi Ieroboam rex alterum ex vitulis ſuis aureis quaſi idolum conſtituerat, vt contra illud depugnaret. VERS. 23.

PVERI PARVI EGRESSI SVNT DE CIVITATE, ET ILLVDEBANT EI DICENTES: ASCENDE CALVE] Caluities eſt capitis depilatio, idcóque deformitas, ſicut eius pulchritudo & quaſi corona eſt cæſaries & coma, præſertim apud Syros & Palæſtinos, vbi, vtpote in regione calida & ſicca, plerique omnes comati ſunt, denſóſque & duros habent capillos. Vnde Ouidius: *Caluities vnde?*

Turpe pecus mutilum, turpis ſine gramine campus,
Et ſine fronde frutex, & ſine crine caput.

Et Ariſt. l. 5. de gener. animal. aſſerit in homine idem eſſe calueſcere, quod in auibus deplumari, aut in arboribus frondes defluere. Hinc olim Romani ſeruis caput radebant; & Caligula Imper. ait Suetonius in eius vita c. 35. adoleſcentulos pulchros & comatos, quoties ſibi occurrerent, occipitio raſo deturpabat ad ludibrium. Ex aduerſo quantus capitis decor ſit coma, oſtendit S. Ambroſ. lib. 6. Hexam. cap. 9. *Ipſe autem vertex*, inquit, *capitis quàm ſuauis & gratus? quàm ſpecioſa cæſaries, quàm reuerenda in ſenibus, quàm veneranda in ſacerdotibus, quàm terribilis in bellatoribus, quàm decora in adoleſcentibus, quàm compta in mulieribus, quàm dulcis in pueris?* Deinde addit, quod proximè Ariſtoteles: *Ex arboribus licet quæ humani ſit gratia capitis æſtimare. In capite arboris omnis eſt fructus; ibi omnis eſt pulchritudo: tolle arbori comam, tota arbor ingrata eſt.*

Hoc ergo puerorum in Eliſæum probrum & conuitium: *Aſcende calue*, partim Phyſicum eſt, partim Ethicum; Phyſicum, quia exprobrant

Digitized by Google

Calui luxurioſi.

brant ei vitium naturæ, putà caluitiem; Ethicum, quia tacitè exprobrant ei libidinem. Calui enim à multis habentur luxurioſi. Vnde illud Iuuenalis Satyra 4. de Domitiano Imperat. luxurioſo & crudeli:

Cùm iam ſemianimum laceraret Flauius orbem,
Vltimus, & caluo ſeruiret Roma Neroni.

& illud Suetonij de Iulio Cæſare: *Vrbani ſeruate vxores, mœchum caluum deducimus.* Imò Plinius & Ariſtoteles propriam caluitiei cauſam aſſignant libidinem. Plinius enim lib. 11. c. 37. ſic ait: *Defluuium eorum* (pilorum) *in muliere rarum, in ſpadonibus non viſum, nec in vllo ante Veneris vſum.* Idem tamen ibidem ait: *Quædam animalia naturaliter caluent, ſicut ſtruthio, cameli, & cerui aquatici.* Ariſtot. lib. 5. de gener. anim. c. 3. *Nemo, inquit, antequam coire incipiat, caluefcit, ſed à venereo coitu potiùs euenit, ſcilicet iis, qui ſua natura ſunt eò prop. nſiores.* B Cauſ m ſubdit. *Cùm enim cerebrum frigidiſſimũ omnium corporis partium ſit, tum rei venereæ vſus refrigerat, quo fit vt calor cerebro ad producendos in capite pilos deficiat, itáque fiat caluities.* Et mox: *qui ſemen ferunt, ea ipſa ætate caluefcunt, qua ſemen emittunt.* Verùm hi authores ſic explicandi ſunt, quòd velint caluitiem in multis oriri ex nimia venere non tamen in omnibus: rurſùs quòd proni in venerem citiùs caluefcant quàm alij. Inſuper quòd nemo caluefcat antequam potens ſit ſemen emittere, hoc eſt, ante pubertatem. Sic Ariſtotelem explicat Cardanus lib. 4. de ſanitate tuenda c. 15. Nam etiam caſtos caluefcere patet experientia, vt Eliſæus fuit caluus, quẽ tamẽ S. Ignatius Ep. ad Philadelph. virginibus annumerat. Alloquens enim virgines ſic ait: *Virgines ſolũ Chriſtum præ oculis habete, & eius patrem in animabus veſtris, illuminatæ à Spiritu ſancto. Memor ſum ſanctitatis veſtræ ſicut Eliæ ſicut Ieſu Naue, ſicut Melchiſedech, ſicut Eliſæi. ſicut Ieremiæ, ſicut Ioan. Baptiſtæ, ſicut dilectiſſimi diſcipuli (S. Ioannis) ſicut Timothæi, ſicut Titi, ſicut Euodij, ſicut Clementis, & eorum qui in caſtitate de vita exierunt; non detraho autem cæteris beatis qui nuptiis copulati fuerunt, quorum nunc nonmemini.* Auicenna docet caluitiem in nonnullis eſſe hæreditariam affectionem, ideóque caluefcere, quia à caluis progeniti ſunt, ſicut vice verſâ Æthiopes & ab eis progeniti, ob magnum caloremvix caluefcũnt. Sic cõſtat alios ſenio, alios morbo, alios continuo intenſóque ſtudio, alios profundâ meditatione &c. hæc enim cerebrum deſiccant & debilitant, caluefcere. Variis enim ex cauſis poteſt caput infrigidari, cerebrum debilitari & contrahi, ac cranium capitis ſiccitate durari, quæ tres ſunt caluitiei cauſæ, vt docet Ariſtot. Galenus 14. Meth. c. 18. cæterique Medici. Vnde S. Thomas Aquinas ex parte fuit caluus ob continuum contentúmque ſtudium, qui tamen perpetim fuit virgo, imò virginitatis zona ab Angelis cinctus, vt habet eius vita. Porrò alij priſci & moderni caluitiem æquè ac canitiem non probrum ſed decus ſenectutis æſtimant, imò caluos olim habitos fuiſſe pulchros, quaſi lunæ ſplendenti ſimiles, ideóque eos à luna adamari docet vetus ille verſus:

Caſti quoque caluefcunt.

Calui ſimiles lunæ.

A *Mauors imberbes, & caluos luna adamaſti.*

Idẽ docet Lucian. cuius verba recitat Robert. Titius l. 3. controu. c. 17. Lucianus enim agens de hominibus, qui fabuloſè in luna habitare dicuntur: *Pulcher*, inquit, *apud illos habetur caluus, & ſine coma: comatos autem abominantur. Apud eos verò, qui cometas inhabitant ſtellas, comati contrà formoſi habentur.* Vnde etiam factum puto, vt calui à Syneſio *lunulæ* nuncupentur: niſi ſi quis malit huius appellationis cauſam ad ſplendorem cranij depilis referre, quod lucet inſtar lunæ: certè de Iſocrate dicterium cõmemoratur, quòd per caluam eius cerebrum eluceret: Valerius quidem Maximus de Æſchylo poëta loquẽs ait: *In Sicilia mœnibus vrbis, in qua morabatur, egreſſus aprico in loco reſedit: ſuper quẽ aquila teſtitudinem ferens, eluſa ſplẽdore capitis (erat enim capillis vacuum) perinde, atque lapidi eam illiſit.* Itaque Petronius arbiter epigrammate quodã caluariam ridere dixit, id eſt ſplendeſcere; id enim interdum ſignificat vox illa, ſicut apud Horatiũ, *Ridet argento domus.* Denique Nicetas Choniates agens de Duca: *Cæterùm Ducas, inquit, cuius ante meminimus, illi aſtans, detracto capite pileo, orabat, vt ſibi diadema imponeretur caluitio oſtenſo, quod inſtar plenæ lunæ relucebat.*

Nazaræi raſi q. calui.

Denique nonnulli putant Eliſæum non natura vel ætate & ſenio, ſed pro religioſorum & Nazaræorum ritu caput raſiſſe, ideóque fuiſſe caluum, id eſt raſum. Sicut illius illorũque veterum exemplo in noua lege Pontifices, Sacerdotes & monachi per tõſuram Eccleſiaſticam orbiculariter raſo, & quaſi caluo ſunt capite, C tum vt Chriſti coronam ſpineam repræſentẽt, tum vt mundo valedicentes, totos ſe Deo dedicẽt, vti olim fecêre Nazaræi: ab eis enim tonſuram hanc acceptam eſſe tradit S. Iſid. l. de diuin. officiis in conc. Aquiſgran. c. 1. quem audi: *Tonſura Eccleſiaſtica vſus à Nazaræis, ni fallor, exortus eſt; qui priùs crine ſeruato, denuò poſt vitæ magnam continentiam, deuotione completa, caput radebant, & capillos in ignem ſacrificij ponere iubebantur, ſcilicet vt perfectionem deuotionis ſuæ Domino cõſecrarent. Huius ergo exempli vſus ab Apoſtolis introductus eſt, vt qui diuinis cultibus mancipati, Domino conſecrantur, quaſi Nazaræi, id eſt, Sancti, crine præciſo innouentur. Hoc quoque & Ezechieli prophetæ iubetur, dicente Domino: Tu fili hominis, ſume tibi gladium acutum, & duces ſuper caput tuum & barbam. Videlicet quia* D *ipſe Sacerdotali genere Deo in miniſterio ſacrificationis ſeruiebat. Hoc & Nazaræos Priſcillam & Aquilam in Actis Apoſtolorum primos feciſſe legimus; Paulum quoque Apoſtolum, & quoſdam diſcipulorum Chriſti, qui huiuſmodi cultu imitandi extiterunt. Eſt autem clericis tonſura ſignum quoddam quod in corpore figuratur, & in anima agitur: ſcilicet vt hoc ſigno & religione vitia reſecentur, & criminibus carnis noſtræ quaſi crinibus exuamur, atque inde innouatis ſenſibus, vt comis rudibus, eniteſcamus; exſpoliantes nos, iuxta Apoſtolum, veterem hominem cum actis ſuis, induentes nouum, qui renouatur in agnitione Dei; quam renouationem in mente oportet fieri, ſed in capite demonſtrari, vbi ipſa mens noſcitur habitare. Quod verò detonſo capite ſuperiùs, inferiùs circuli corona re-*

Ab eis tonſura religioſorum.

Digitized by Google

linquitur ; ſacerdotium regnúmque Eccleſiæ in eis exiſtimo figurari.

Quare ſicut hæretici iam Sacerdotes & monachos irrident, vocántque raſos & caluos, iuxta illud vnius ex ipſis: *Turba Sacerdotum vertice raſa caput*: ſic quoque hi pueri à parentibus hæreticis & idololatris inſtructi, videntur Eliſæum eiúſque diſcipulos Nazaræos, indéque eremitas ideóque capite tonſos & raſos per ludibrium vocaſſe, caluos. Hi enim pueri erant Bethelitarum idololatrarum, vitulum aureum colentium filij, teſte S. Aug. cuius verba mox citabo. Eliſæo ergo quaſi viro religioſo illudentes ſucclamarunt: *Aſcende calue*, ſcilicet in montem noſtræ vrbis Bethel, aut etiam, aſcende in aërem, vti aſcendit magiſter tuus Elias, q.d. rapiat & auferat te malus aliquis genius in auras, vti abſtulit Eliam magiſtrum tuum: ſequere diſcipulus magiſtrum, vt nobis deſinas eſſe moleſtus; nec ampliùs nos ob cultum vituli aurei caſtiges & obiurges. Ita S. Iuſtin. in q. 80. ad Orthodoxos: *Proſcindendo*, inquit, *per detractionem Eliæ aſſumptionis gratiam proferebant, perinde ac ſi dicerent: Abripiat te quoque ſpiritus, & in iuga montium inuia & inacceſſa abiiciat, quemadmodum illum abiecit, vt itidem à te liberemur, ſicut ab illo liberati ſumus.*

Porrò vocantur hi pueri parui, quia non erant adoleſcentes, ſed pueri nouem vel decem annorum, ideóque doli & culpæ capaces, vt patet tum ex ipſa petulanti & maledica irriſione, tum ex eius acerrima punitione.

Alleg. Iudæi Chriſto à ſe depilato, & corona ſpinea coronato illuſerunt dicentes: Aſcende in crucem. Vnde S. Bern. ſerm. 1. ad milites templi c. 1. ait: *Aſcendit itaque crucem caluus noſter, mundo pro mundo expoſitus: & reuelata facie ac diſcooperta fronte purgationem peccatorum faciens, probroſæ & auſteræ mortis tam non erubuit ignominiam, quàm nec pœnam exhorruit, vt nos ab opprobrio ſempiterno eriperet, reſtitueret gloriæ. Nec mirum; quid enim erubeſceret, qui ita lauit nos à peccatis, non quidem vt aqua diluens, & retinens ſordes; ſed veluti ſolis radius deſiccans & retinens puritatem? Eſt quippe Dei ſapientia vbique attingens propter munditiam ſuam.*

Vers. 22. *Eliſæus maledixit pueris. Cur? Cauſa prima.* Qvi cvm respexisset, vidit eos, et maledixit eis in nomine Domini] id eſt, imprecatus eſt eis à Deo iuſtam punitionem & vindictam. Fecit hoc Eliſæus ex iuſto religionis zelo, primò quia dum ſerui & prophetæ Dei irridentur, Deus ipſe irridetur. *Secunda.* ita S. Thom. 2. 2. q. 108. art. 1. ad 4. Secundò, magis parentes, quàm pueros punire voluit; parentes enim idololatræ pueris inſtillabant ſuam idololatriam, & contemptum veri Dei, eiúſque prophetarum. Nam vt ait S. Auguſt. ſerm. 204. de Temp. *Rem parentibus inſtigantibus feciſſe pueri contumelioſi credendi ſunt. Neque enim illi clamarent, ſi parentibus diſpliceret.* & S. Iuſtin. q. 80. citata: *Deus*, ait, *puerorum clade parentes flagellauit, ac ſimul poſteros monuit vt in vero Dei cultu, modeſtia & probitate filios ſuos educent, ne ſimiliter caſtigentur.* Vnde S. Greg. lib. 4. Dial. cap. 18. narrat paruulum quemdam blaſphemare ſolitum è ſinu patris à dæmoni-

A bus abreptum: *quatenus*, inquit, *reatum ſuum pater eius agnoſceret, qui paruuli filij animam negligens, non paruulum peccatorem gehennæ ignibus nutriuiſſet.* Addit auctor mirabil. S. Script. lib. 2. c. 22. fortè pueros iſtos à parentibus vitulo aureo & idolis fuiſſe conſecratos. Tertiò, Eliſæus bene conſuluit pueris; effecit enim ne impunitate deteriores fierent, ait Theodor. q. 13. *Tertia.* ſi enim diutiùs vixiſſent, ſceleratiores & idololatræ parentum doctrina & exemplo euaſiſſent. ideóque grauiùs damnandi.

Egreſſiqve svnt dvo vrsi de saltv, et laceraverunt ex eis qvadraginta dvos pveros] Appoſitè vrſos immiſit Deus ad deuorandos pueros ante ora patrum, vt quos ad informandos pueros imitari neglexerant, eoſdem experirentur in illorum interne-
B cione lictores. Oſtendit enim hoſce parentes qui in formandis filiis fuerant ſocordes, imò impij, vrſis eſſe peiores. Vrſi enim informes fœtus ſuos lambendo formant & figurant, teſte Plinio lib. 8. cap. 36. & lib. 10. c. 63. Vnde S. Ambroſ. *Vrſa*, ait, *partus ſuos* (lambendo) *ad ſui effingit ſimilitudinem, tu filios tuos inſtruere ſimiles tui non potes?*

Alleg. Abul. Serar. & alij paſſim, Eliſæus, inquiunt, aſcendens in montem, eſt Chriſtus montem Caluariæ aſcendens, ibíque crucifixus: illuſerunt ei 42. pueri, id eſt Iudæi dicentes: *Si tu es Chriſtus Dei filius, deſcende de cruce.* *Eliſæus typus Chriſti crucifixi.* Maledixit eis Chriſtus ordinando eis in pœnam, excidium Ieruſalem, vt ſcilicet poſt quadraginta annos ab aſcenſu ſuo in *Bethel*, id eſt,
C *in domum Dei*, putà in cælum, de ſylua gentium venirent duo vrſi, ſcilicet Titus & Veſpaſianus qui eos lacerarent & perderent. ita Angelom. Eucher. Beda, Rupert. & S. Hier. in tit. Pſal. 46. *Eliſæus*, ait, *figuram Chriſti tenet: pueri, Iudæorum, qui dixerunt: Aue rex Iudæorum: vrſi propriè dæmones intelliguntur: quia deuorauerunt corda illorum, ideóque Pſal. ille inſcribitur pro filiis Core, qui ſunt filij Calui.* Et S. Auguſt. lib. 12. contra Fauſtum c. 35. *Eliſæo*, ait, *pueros inſultantes & clamantes: Calue, calue, beſtiæ comedunt: pueruli ſtultitia deridentes Chriſtum, in loco Caluariæ crucifixum, inuaſi à dæmonibus pereunt.* Tropol. Origen. homil. 4. in Ezech. per duos vrſos accipit dæmones & beſtias vitiorum, quæ in animam peccatricem immittuntur. Deni-
D que Marcion hæreſiarcha, vt probaret Moyſen Chriſto, & vetus teſtamentum nouo contrarium, illúdque à malo & crudeli Deo, hoc à bono & benigno editum: Chriſtus, inquit, iubet nos eſſe vt paruulos; at verò Deus ille vetus immiſit vrſos in paruulos Eliſæum irridentes. Hic ergo illi eſt contrarius. Reſp. Tertul. lib. 4. contra Marc. c. 23. *Satis impudens Antitheſis, cùm tam diuerſa committit, paruulos & pueros; innocentem adhuc ætatem, & iudicij iam capacem, quæ conuitiari poterat, ne dicam blaſphemare. Quia ergo iuſtus Deus, nec pueris impiis pepercit, exigens maiori ætati honorem, & vtique magis à minore. Quia verò bonus, adeò diligit paruulos vt apud Ægyptum benefecerit obſtetricibus protegentibus partus Hebræos, periclitantes edicto Pharaonis. Ita & hæc affectio Chriſti, cum creatore eſt.*

Digitized by Google

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ELISÆVS exercitui regis Iſraël ſiti laboranti dat aquam, & victoriam contra Moab. Vnde v. 26. rex Moab vndique circumſeſſus filium ſuum immolat: quare rex Iſraël indignans ab eo recedit.

1. IORAM verò filius Achab regnauit ſuper Iſraël in Samaria anno decimooctauo
Ioſaphat regis Iudæ. Regnauitque duodecim annis. 2. Et fecit malum coram
Domino, ſed non ſicut pater ſuus & mater: tulit enim ſtatuas Baal, quas fecerat pater
eius. 3. Verumtamen in peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſraël,
adhæſit, nec receſſit ab eis. 4. Porrò Meſa rex Moab, nutriebat pecora multa, &
ſoluebat regi Iſraël centum millia agnorum, & centum millia arietum, cum velleribus
ſuis. 5. Cúmque mortuus fuiſſet Achab, præuaricatus eſt fœdus, quod habebat
cum rege Iſraël. 6. Egreſſus eſt igitur rex Ioram in die illa de Samaria, & recenſuit
vniuerſum Iſraël. 7. Miſítque ad Ioſaphat regem Iuda, dicens: rex Moab receſſit
à me, veni mecum contra eum ad prælium. Qui reſpondit: Aſcendam: qui meus eſt,
tuus eſt: populus meus, populus tuus: & equi mei, equi tui. 8. Dixítque: Per quam
viam aſcendemus? At ille reſpondit: Per deſertum Idumææ. 9. Perrexerunt igi-
tur rex Iſraël, & rex Iuda, & rex Edom, & circuierunt per viam ſeptem dierum, nec
erat aqua exercitui, & iumentis quæ ſequebantur eos. 10. Dixítque rex Iſraël:
Heu, heu, heu, congregauit nos Dominus tres reges, vt traderet in manus Moab.
11. Et ait Ioſaphat: eſtne hîc propheta Domini: vt deprecemur Dominum per eum?
Et reſpondit vnus de ſeruis regis Iſraël: Eſt hîc Eliſæus filius Saphat, qui fundebat
aquam ſuper manus Eliæ. 12. Et ait Ioſaphat: Eſt apud eum ſermo Domini.
Deſcendítque ad eum rex Iſraël, & Ioſaphat rex Iuda, & rex Edom. 13. Dixit au-
tem Eliſæus ad regem Iſraël: Quid mihi & tibi eſt? vade ad prophetas patris tui, &
matris tuæ. Et ait illi rex Iſraël: Quare congregauit Dominus tres reges hos, vt tra-
deret eos in manus Moab? 14. Dixítque ad eum Eliſæus: Viuit Dominus exerci-
tuum, in cuius conſpectu ſto, quòd ſi non vultum Ioſaphat regis Iudæ erubeſcerem,
non attendiſſem quidem te, nec reſpexiſſem. 15. Nunc autem adducite mihi
pſaltem. Cúmque caneret pſaltes, facta eſt ſuper eum manus Domini & ait: 16. Hæc
dicit Dominus: Facite alueum torrentis huius foſſas & foſſas. 17. Hæc enim dicit
Dominus: Non videbitis ventum, neque pluuiam: & alueus iſte replebitur aquis & bi-
betis vos, & familiæ veſtræ, & iumenta veſtra. 18. Parúmque eſt hoc in conſpectu
Domini: inſuper tradet etiam Moab in manus veſtras. 19. Et percutietis omnem ci-
uitatem munitam, & omnem vrbem electam, & vniuerſum lignum fructiferum ſucci-
detis, cunctóſque fontes aquarum obturabitis, & omnem agrum egregium operietis la-
pidibus. 20. Factum eſt igitur mane, quando ſacrificium offerri ſolet, & ecce aquæ
veniebant per viam Edom: & repleta eſt terra aquis. 21. Vniuerſi autem Moabitæ,
audientes quòd aſcendiſſent reges vt pugnarent aduerſum eos, conuocauerunt omnes
qui accincti erant balteo deſuper & ſteterunt in terminis. 22. Primóque manè ſur-
gentes, & orto iam ſole ex aduerſo aquarum, viderunt Moabitæ è contrà aquas rubras
quaſi ſanguinem, 23. dixerúntque: Sanguis gladij eſt: pugnauerunt reges contra
ſe, & cæſi ſunt mutuò; nunc perge ad prædam Moab. 24. Perrexerúntque in caſtra
Iſraël: porrò conſurgens Iſraël percuſſit Moab, at illi fugerunt coram eis. Venerunt
igitur qui vicerant, & percuſſerunt Moab, 25. & ciuitates deſtruxerunt: & omnem
agrum optimum, mittentes ſinguli lapides, repleuerunt: & vniuerſos fontes aquarum
obturauerunt: & omnia ligna fructifera ſucciderunt, ita vt muri tantùm fictiles rema-
nerent: & circumdata eſt ciuitas à fundibulariis, & magna ex parte percuſſa. 26. Quod

Digitized by Google

cùm vidiſſet rex Moab, præualuiſſe ſcilicet hoſtes, tulit ſecum ſeptingentos viros educentes gladium, vt irrumperent ad regem Edom: & non potuerunt, 27. Arripiénſque filium ſuum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocauſtum ſuper murum: & facta eſt indignatio magna in Iſraël, ſtatímque receſſerunt ab eo, & reuerſi ſunt in terram ſuam.

VERS. 1. IORAM VERO FILIVS ACHAB REGNAVIT SVPER ISRAEL IN SAMARIA ANNO DECIMO OCTAVO IOSAPHAT REGIS IVDA] Dices, hîc verſus pugnare videtur cum verſ. 17. cap. 1. vbi dicitur Ioram rex Iſrael cœpiſſe regnare anno ſecundo Ioram filij Ioſaphat, qui vtique poſt patrem Ioſaphat regnauit: quomodo ergo hîc dicitur cœpiſſe regnare anno 18. Ioſaphat? Reſp. Ioram in Iuda regnare cœpiſſe cum patre Ioſaphat anno 17. regni eius: quare annus 18. Ioſaphat fuit annus ſecundus regni Ioram filij eius, quo Ioram filius Achab cœpit regnare in Iſrael. Ioſaphat enim pergens ad bellum cum Achab contra Syros, vt dictum eſt cap. vlt. lib. 3. ſurrogauit B ſibi filium Ioram, cúmque conſtituit regem in Iuda, tum ne ſe abſente regnum deſtitueretur rege, tum ne careret ſucceſſore, ſi contigiſſet ipſum in bello mori, vti ſæpe fit. ita Abulenſ. Caiet. Salian. & alij.

Diſputat hîc Abul. q. 21. an deceat religioſos qualis erat Eliſæus, in aulis Principum verſari, ac reſpondet decere ſi ſint magnæ ſolidæque prudentiæ & virtutis, vti erant Elias & Eliſæus, quos Deus ad reges mittebat, vt eos in Dei cultu erudirent, vitia caſtigarent, ſana conſilia ſuggererent. Sic Plutarch. ſcripſit libellum hoc titulo: *Maximè cum principibus viris philoſopho eſſe diſputandum.* Vnde Pericles vſus eſt Anaxagorâ, Dionyſius Tyrannus Siciliæ Platone, Pythagora Principes Italiæ, Cato Athenodoro, Scipio Panætio. Cæterùm ad caſtra C magis religioſos probatæ virtutis mitti expedit, vt milites inſtruant, coërceant, ſacramenta miniſtrent; vnde multi militum per eos ſaluantur, qui ſine eis damnarentur, vt patet ex miſſionibus caſtrenſibus in Belgio, Germania, Italia, Gallia, &c. Adde religioſorum exempla ſanctitatis, preces & ſacrificia multùm prodeſſe exercitibus, vti profuit hîc Eliſæus. Cæterùm Religioſi, qui honoris, libertatis vel vanitatis cauſa aulas ambiunt, tam aulas quàm ſeipſos perdunt, ac religionum ſuperioribus magnas creant moleſtias; vt ſatiùs eſſet eos eſſe ſæculares, quàm religioſos, vt experientia docet.

VERS. 2. D TVLIT ENIM STATVAS BAAL] ſcilicet abſtulit & amouit è Samaria & regno Iſrael idola & cultum Baal; quia viderat patrem ſuum Achab ob eius cultum in prælio cæſum.

VERS. 3. VERVMTAMEN IN PECCATIS IEROBOAM &C. ADHÆSIT] colendo vitulos aureos à Ieroboam erectos, & populum ad eorum cultum impellendo, ne à ſe deficeret ad Ioſaphat regem Iuda, ſi Ieroſolymam eius metropolim ad colendum verum Deum in templo adiret. Magna fuit regum Iſrael iudicij peruerſitas, cæcitas & obſtinatio in ſuſtentandis hiſce vitulorum idolis, ideóque

A omnes perierunt & exciſi ſunt.

CVMQVE MORTVVS FVISSET ACHAB, PRÆVARICATVS EST FOEDVS] hoc eſt, rex Moab rebellauit, vt vertit Chald. Ioramo regi Iſrael, eíque ſolitum tributum negauit: quia eum ob iuuentutem, & ob cæſum in prælio Achab patrem contempſit. VERS. 5.

PER DESERTVM IDVMÆÆ] Imprudens fuit hoc reſponſum & conſilium. *Deſertum* enim eſt locus aridus, vbi deſunt aquæ pro tantis copiis, quantæ erant in tribus exercitibus, ſcilicet regis Iuda, regis Iſrael, & regis Edom: vnde milites mox ſiti laborarunt & defecerunt, vt ſequitur. Permiſit id Deus, vt puniret Ioram regem Iſrael idololatram, vtque viam ſterneret ad miraculum abundantiæ aquarum dandæ per ſe & Eliſæum; vt ex eo rex agnoſceret ſe eſſe verum Deum, ac idola vitulorum abdicaret. VERS. 8.

ET HIC ELISÆVS, &c. QVI FVNDEBAT AQVAM SVPER MANVS ELIÆ] id eſt, qui Eliæ quaſi miniſter ſeruiebat: miniſtrorum enim eſt, fundere aquas ſuper manus dominorum, cùm eas manè vel ante prandium abluunt. VERS. 11.

QVID MIHI ET TIBI EST?] q. d. Quæ mihi ſocietas vel communio eſt tecum? Tu enim colis vitulos aureos, ego verò verum Deum. *Vade* ergo *ad prophetas patris tui*, putà ſacerdotes & cultores vitulorum, quos hucuſque in conſilium adhibuiſti: illos etiam nunc conſule, cùm tibi oraculum & conſilium in rebus naturaliter deſperatis dare non poterũt; vnde in iis confugis ad me & ad Deum verum, quem hucuſque ſpreuiſti. Mira fuit hîc dicendi & regem arguendi libertas in Eliſæo, digna tanto propheta, & viris Apoſtolicis imitanda, cùm ab hæreticis principibus ad temporalia commoda euocantur. Vide hac de re exempla Moſis, Eliæ, Pauli, aliorúmque quæ recenſet S. Greg. 7. Mor. 15. VERS. 13.

VIVIT DOMINVS (id eſt iuro per Dominũ) IN CVIVS CONSPECTV STO (quem vt mihi præſentem ſemper in mente habeo, reuereor, colo & amo æquè, ac magiſter meus Elias, à quo hoc didici) QVOD SI NON VVLTVM IOSAPHAT REGIS IVDA (qui mecum Deum verum colit) ERVBESCEREM, NON ATTENDISSEM QVIDEM TE, NEC RESPEXISSEM) ſed deſpexiſſem; nec te dignatus eſſem reſponſo, multò minùs oraculo, quia tu Deum meum negligis & deſpicis. Qui enim Deum habet præſentem nullius preſentiam timet aut curat. Quocircà Sextus Philoſophus in ſententiis (quæ falſo Sixti Pontif. nomine impreſſæ extant) num. 293. *Ad omnia quæ agis*, inquit, *Deum inuoca teſtem.* & num. 278. *Exordium in agendo a Deo ſume. Ore autem priùs Deum habeto & mente, quam reſpires.* Et num. 277. *Sapientum* VERS. 14.

Digitized by Google

animæ inſatiabiles ſunt in amore Dei. Et num. 304. *Particeps Dei eſt vir ſapiens.* Et num. 430. *Sapiens mens ſpeculum eſt Dei.* Et num. 368. *Optimè honorat Deum, qui mentem, quoad poteſt, ſimilem Deo facit.*

Vers. 15. NVNC AVTEM (in honorem & auxilium fidelis piíque regis Ioſaphat) ADDVCITE MIHI PSALTEM] qui inſtrumentum muſicum manu pulſet (hunc enim ſignificat Hebr. מנגן *menaggen*) vnde Chald. vertit: *adducite mihi virum qui norit pſallere cithara.* Iuſſit Eliſæus *pſaltem* pſallere, vt ſono ſuaui & harmoniâ Muſices, animum nonnihil indignatione in regem Iſraël commotum colligeret, ſedaret, eúmque in Deum orando ſuſtolleret, & ad recipiendam à Deo prophetiam diſponeret. Fuit enim hic Pſaltes Leuita, ait Theodor. qui Pſalmos pios à Dauide compoſitos pſallere ſolebat. ita Rupert. Abul. & alij. Audi S. Greg. hom. 1. in Ezech. *Cùm eum* (Eliſæum) *Ioſaphat de futuris requireret, & prophetiæ ei ſpiritus deeſſet, pſaltem fecit applicari, vt prophetiæ ad hunc ſpiritus per per laudem pſalmodiæ deſcenderet, atque eius animum de venturis repleret. Vox enim pſalmodiæ cùm per intentionem cordis agitur, per hanc omnipotenti Domino ad cor iter paratur, vt intentæ menti vel prophetiæ myſteria, vel compunctionis gratiam infundat.* Sic S. Franciſcus audiens harmoniam lyræ mente in Deum ſuſtollebatur. Idem de ſe fatetur S. Auguſt. in Confeſſion. dum audiret pſalmodiam.

CVMQVE CANERET PSALTES, FACTA EST SVPER EVM MANVS (id eſt operatio & illuſtratio) DOMINI] q. d. canente & perſonante pſalte, Deus Eliſæi mentem illuſtrauit, eíque futura reuelauit, ac aquam victoriámque promiſit. Sic ſæpe de Ezech. & aliis prophetis, dum prophetant, dicitur: *facta eſt ſuper eum manus Domini*, hoc eſt Deus ei lumen propheticum indidit.

Vers. 16. FACITE ALVEVM TORRENTIS HVIVS FOSSAS ET FOSSAS] q. d. facite multas & profundas foſſas in alueo huius torrentis, vt iis excipiatis copiam aquarum, quam Deus mox daturus eſt vobis.

Vers. 20. FACTVM EST IGITVR MANE QVANDO SACRIFICIVM OFFERRI SOLET] vt intelligamus, ait Caiet. virtutem ſacrificij matutini, quod iugiter ex lege manè Deo offerebat Ioſaphat in templo, cooperatam eſſe ad hoc miraculum.

ET ECCE AQVÆ (adductæ per Angelos) VENIEBANT PER VIAM EDOM] in caſtra Ioſaphat & regum ſociorum, vt ex iis ſitim reſtinguerent.

Vers. 22. PRIMOQVE MANE SVRGENTES, ET ORTO IAM SOLE EX ADVERSO AQVARVM, VIDERVNT MOABITÆ E CONTRA AQVAS RVBRAS, QVASI SANGVINEM] ex reflexione radiorum ſolis matutini, qui ob vapores nocturnos, per quos tranſparebant, rubri videbantur, ſicut iidem rubri videntur, cùm tranſeunt per vitrum rubrum: rubri quoque nobis apparent, cùm è nube vel terra ad oculum repercutiuntur. Hæc enim eſt ratio optica, vt patet ex perſpectiua & ex quotidiana experientia. Vnde Hebr. eſt: *Sol illuminauit ſuper aquas, & viderunt aquas rubras.* & Ioſeph. *aquæ*, inquit, *videbantur rubræ, eò quòd illo tempore* (manè) *maximè aqua radiis ſolis icta rutilat.* Non ergò verè rubræ erant aquæ, ſed ob radiorum reflexionem rubræ apparebant. ita Abul. & alij. Porrò hac aquarum rubedine decepti Moabitæ, putarunt illas ſanguine hoſtium inter ſe dimicantium rubricari, ideóque in eos irruentes ab eis cæſi ſunt ad internecionem.

Vers. 25. ITA VT MVRI TANTVM FICTILES REMANERENT] Hebr. eſt: *Donec dimitterent lateres eius in pariete chareſeth*, id eſt *fictili*, ſiue lateritio, ſcilicet ex lateribus fabricato. ita Sept. Pagn. & alij. Secundò, Rabbini & Vatab. vertunt: *Dumtaxat in Kir Hareſch reliquos fecerunt lapides eius*, quaſi *Kir Hareſch* fuerit primaria ciuitas Moab, quæque lateritios habebat muros, ad quam proinde cæteris omnibus ab Hebræis vaſtatis, rex Moab cum ſuis profugerat; vnde de ea mox ſubdit: *Et circumdata eſt ciuitas à fundibulariis*: vtraque ergo verſio conſonat, vtraque vera eſt, vt dixi Iſaiæ 16.7. Et Ierem. 48.31.

Vers. 27. ARRIPIENSQVE FILIVM SVVM PRIMOGENITVM &c. OBTVLIT HOLOCAVSTVM SVPER MVRVM] tum vt Dij placati hoc tam dilecto & inſigni holocauſto tutarentur murum, tum vt Iſraëlitis murum obſidentibus commiſerationem moueret, dum viderent regem, ad tantas anguſtias redactum, vt filium ſuum primogenitum immolaret, itáque eum obſidere, & perſequi deſinerent, eóque relicto domum redirent, vti & fecerunt. Hoc etiam in extremis anguſtiis facere ſolitos reges Phœnicum, vt rem dilectiſſimam, ſcilicet filium, Deo ſuo ſacrificarent, tradit Porphyr. apud Euſeb. lib. 4. de præpar. c. 7. *Phœnices*, inquit, *vbi grauiùs ſiue bello, ſiue fame, ſiue etiam æſtu laborarent, neceſſariorum ſuorum aliquem Saturno communibus addictum ſuffragiis immolabant: cuiuſmodi exemplorum plena eſt Phœnicum hiſtoria, quam Phœnicia lingua Sanchoniato conſcripſit*, &c. ita Ioſeph. Theod. Procop. Abul. & alij.

Porrò R. Salomon & cum eo alij nonnulli בנו *beno*, id eſt, *filium ſuum*, vertentes: *filium eius*, regis Edom ſcilicet, fabulantur regem Moab erumpentem ex vrbe cum 700. viris filium regis Edom cepiſſe, eúmque in vrbem captiuum duxiſſe. Quare regē Edom, vt filium liberaret, obſidionem deſeruiſſe, ac indignatum regi Iſraël obſidionem pertinaciùs vrgenti ab eo receſſiſſe. Eo verò abeunte, regem Moab filium eius captiuum ſuper murum mactaſſe & immolaſſe. Verùm hoc non habet ſpeciem veriſimilitudinis.

ET FACTA EST INDIGNATIO MAGNA IN ISRAEL, STATIMQVE RECESSERVNT AB EO] q.d. Iſraëlitæ indignati ſunt ob tam crudele & indignum facinus, quòd ſcilicet rex Moab filium ſuum immolaſſet, ideóque miſerti ſunt eius, cùm viderent eum ad tantam neceſſitatem & miſeriam redactum, vt filium ſuum immolaret. ita Ioſeph. *Reges verò*, inquit, *hoc viſo, tantam neceſſitatem miſerati, & humanarum viciſſitudinum memores, ſoluta obſidione domum quiſque ſuam reuerſi ſunt.* Eum ſecutus Theodor.

Digitized by Google

Cùm Moabitæ, inquit, *funditùs de medio tollerentur, tentauit quidem fugere rex eorum. Poſtquam autem valida, & ſtrenua cohors ei non permiſit, filium primogenitum & regni ſucceſſorem, in quadam turre obtulit in holocauſtum. Hæc cùm conſpexiſſet multitudo hoſtium, miſerata eſt caſum illum, & ſoluit obſidionem.* ita quoque Abul. Serar. Vatab. Salian. & alij. Quocircà Moabitæ poſtmodùm oſſa regis Idumææ exhumarunt & incenderunt (eò quòd ipſe regem eorum ad immolandum filium ſuum compuliſſet) vt ait Amos c. 2. 1. Vide ibi dicta. Audi nunc aliorum ſententias. Primò R. Salomon & ex eo Lyran. cenſent regem Moab Deum verum in tanta neceſſitate inuocaſſe eique ſacrificaſſe, eò quòd nec homines nec Dij eum ex illa eripere poſſent, ad illúdque impulſum fuiſſe exemplo Abrahæ, qui immolare volens Iſaac filium Deo, mirè illi placuit, magnáque ab eo dona recepit. Verùm Abraham id fecit iuſſu Dei, ſine quo id fuiſſet illicitum, imò homicidium & parricidium. ita Abul. & Burgenſis. Adde, Rex Moab non colebat Deum verum, ſed idola, id eſt, dæmonem qui eum impellebat ad hoc ſcelus; dæmon enim humano ſanguine ſibi litato delectatur, eúmque à ſuis cultoribus exigit, ideóque eis perſuadet ſe, cùm offenſus eſt, talibus hoſtiis placari, & inductas calamitates auertere, ac optata bona largiri.

Secundò Burgenſis ait, regem Moab conſuluiſſe ſuos ſacerdotes, cur Hebræi adeò fortes forent & felices, illóſque reſpondiſſe, eò quòd ipſi colerent Deum Moloch, illíque ſuos filios immolarent & concremarent: regem ergo voluiſſe eos imitari, & Deum ſimili filij victima in tantis anguſtiis ſibi conciliare. Verùm Moloch erat Deus Ammonitarum, Moabitarum verò erat Chamos, quem ſacerdotes regi Moab, vt proprium & domeſticum commendaſſe, non eſt dubium. Addit Burgen. indignationem magnam, cuius hîc fit mentio, non fuiſſe hominum, putà Iſraëlitarum ſed Dei: Deus enim, inquit, indignabatur Iſraëlitis, quòd ipſi immolando filios idolo Moloch, Moabitis dediſſent exemplum idem faciendi. ſic & Lyran. indignationem Dei accipit, non Iſraëlitarum. Ait enim Deum indignatum Hebræis eò quòd Angelus ei repræſentaret peccata Hebræorum, eáque grauiora eſſe oſtenderet ſceleribus Moabitarum. Idcircò Deum immiſiſſe peſtem in caſtra Hebræorum, vt coa-
A cti fuerint deſerere obſidionem vrbis Moab.

Tertiò Caiet. & ex eo Pererius in cap. 22. Geneſ. n. 105. indignationẽ Iſraëlitarum contra ſe inuicem intelligit, & eius cauſam & modum ſic explicat: Quia, inquit, cauſa iræ narratur holocauſtũ primogeniti regis, & effectus illius, narratur receſſus ab oppugnatione regis Moab: intelligere licet, Iſraëlitas idololatras, viſo illo holocauſto, cooperante diabolo, magni pendiſſe illud, & deſperaſſe de victoria aduersùs regem, munitum præſidio tanti holocauſti. Quocircà commoti ſunt ad iram, contra Iſraëlitas volentes perſiſtere in bello: denique magnitudo iræ vicit, & fecit receſſum à bello. intellige tamen receſſum hunc eſſe factum, renouato fœdere cum rege Moab de tributo dando regi Iſraël; ita vt finem ſuſcepti belli receſſus non abſtulerit.

B Hæc ſententia duabus prioribus eſt veriſimilior, ſed prima, quam initio aſſignaui, eſt veriſimillima.

Denique ſacrilegum & execrabilem hunc filios in graui calamitate immolandi ritum imitati ſunt Carthaginenſes, vtpote à Phœnicibus (quorum hic ritus fuit proprius, vt paulò antè dixi) oriundi. Carthago enim fuit Tyriorum colonia. Audi Q. Curtium lib. 4. *Sacrum multis ſeculis intermiſſum repetendi auctores quidam erant, vt ingenuus puer Saturno immolaretur: quod ſacrilegium veriùs quàm ſacrum Carthaginenſes à conditoribus traditum, vſque ad excidium vrbis ſuæ feciſſe dicuntur.* Et Diodorus lib. 20. hiſtoriæ de Carthaginenſibus loquens ſic ait: *Dicebant autem Saturnum illis iratum fuiſſe, quoniam prius ipſi excellentiores ex filiis ſuis ſacrificabant. Poſteà verò clàm emptis infantibus, atque educatis, libero-*
C *rum loco immolabant.* Vnde Imilce Hannibalis vxor, cùm Aſpar filius eius eſſet mactandus, apud Silium Italicum in calce lib. 4. Punicorum ſic lamentatur.

Sit ſatis ante aras caſos vidiſſe iuuencos;
Aut ſi velle nefas ſuperis fixúmque ſedétque,
Me me, quæ genui veſtris abſumite votis,
Cur ſpoliare iuuat Lybicas hac indole gentes?

Porrò in ſacrilegum & parricidale hoc ſacrificium detonant Patres, vt Tertul. Apolog. c. 9. Cyril. lib. 4. contra Iulian. Lactan. lib. 1. de falſa religione c. 1. S. Auguſt. lib. 7. de Ciuitat. capite 19. Theodor. libro 7. de Prouidentia.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ELISÆVS primò viduæ pauperi oleum multiplicat. 2. verſ. 8. Sunamitidi hoſpitæ ſuæ ſterili filium impetrat, eúmque mortuum ad vitam reuocat. 3. verſ. 38. ollam colocynthidarum amariſſimam iniecta farina dulcorat. 4. v. 42. panes per miraculum multiplicat, vt centum viris ſufficiant.

Digitized by Google

1. MVlier autem quædam de vxoribus prophetarum clamabat ad Eliſæum, di-
cens ſeruus tuus vir meus mortuus eſt, & tu noſti quia ſeruus tuus fuit timens
Dominum: & ecce creditor venit vt tollat duos filios meos ad ſeruiendum ſibi. 2.
Cui dixit Eliſæus: quid vis vt faciam tibi? Dic mihi, quid habes in domo tua? At illa
reſpondit: Non habeo ancilla tua quidquam in domo mea, niſi parum olei, quo vn-
gar. 3. Cui ait: Vade, pete mutuò ab omnibus vicinis tuis vaſa vacua non pauca. 4.
Et ingredere, & claude oſtium tuum, cùm intrinſecus fueris tu, & filij tui: & mitte
inde in omnia vaſa hæc: & cùm plena fuerint, tolles. 5. Iuit itaque mulier, & clauſit
oſtium ſuper ſe, & ſuper filios ſuos: illi offerebant vaſa, & illa infundebat. 6. Cúm-
que plena fuiſſent vaſa, dixit ad filium ſuum, Affer mihi adhuc vas. Et ille reſpondit:
Non habeo. Stetitque oleum. 7. Venit autem illa, & indicauit homini Dei. Et ille:
vade, inquit, vende oleum, & redde creditori tuo; tu autem, & filij tui viuite de reliquo.
8. Facta eſt autem quædam dies, & tranſibat Eliſæus per Sunam: erat autem ibi mu-
lier magna, quæ tenuit eum vt comederet panem: cúmque frequenter inde tranſi-
ret, diuertebat ad eam vt comederet panem. 9. Quæ dixit ad virum ſuum: Ani-
maduerto quòd vir Dei ſanctus eſt iſte, qui tranſit per nos frequenter. 10. Faciamus
ergo ei cœnaculum paruum, & ponamus ei in eo lectulum, & menſam, & ſellam &
candelabrum, vt cùm venerit ad nos, maneat ibi. 11. Facta eſt ergo dies quædam & ve-
niens diuertit in cœnaculum & requieuit ibi. 12. Dixitque ad Giezi puerum ſuum:
Voca Sunamitidem iſtam. Qui cùm vocaſſet eam, & illa ſtetiſſet coram eo, 13. dixit
ad puerum ſuum: Loquere ad eam: Ecce, ſedulè in omnibus miniſtraſti nobis, quid
vis vt faciam tibi? numquid habes negotium, & vis vt loquar regi, ſiue principi mili-
tiæ? Quæ reſpondit: In medio populi mei habito, 14. Et ait: Quid ergo vult vt fa-
ciam ei? Dixitque Giezi: ne quæras: filium enim non habet, & vir eius ſenex eſt.
15. Præcepit itaque vt vocaret eam: quæ cùm vocata fuiſſet, & ſtetiſſet ante oſtium,
16. dixit ad eam: In tempore iſto, & in hac eadem hora, ſi vita comes fuerit, ha-
bebis in vtero filium. At illa reſpondit: Noli quæſo domine mi, vir Dei, noli mentiri.
ancillæ tuæ. 17. Et concepit mulier, & peperit filium, in tempore, & in hora eadem,
qua dixerat Eliſæus. 18. Creuit autem puer. Et cùm eſſet quædam dies, & egreſ-
ſus iſſet ad patrem ſuum, ad meſſores, 19. ait patri ſuo: Caput meum doleo, caput
meum doleo. At ille dixit puero: Tolle, & duc eum ad matrem ſuam. 20. Qui
cùm tuliſſet, & duxiſſet eum ad matrem ſuam, poſuit eum illa ſuper genua ſua vſque
ad meridiem, & mortuus eſt. 21. Aſcendit autem, & collocauit eum ſuper lectulum
hominis Dei, & clauſit oſtium: & egreſſa, 22. vocauit virum ſuum, & ait: Mitte
mecum, obſecro, vnum de pueris, & aſinam, vt excurram vſque ad hominem Dei, &
reuertar. 23. Qui ait illi: Quam ob cauſam vadis ad eum? hodie non ſunt Ca-
lendæ, neque Sabbatum. Quæ reſpondit: Vadam. 24. Strauitque aſinam, & præcepit
puero: Mina, & propera, ne mihi moram facias in eundo: & hoc age quod præcipiò
tibi. 25. Profecta eſt igitur, & venit ad virum Dei in montem Carmeli: cúmque
vidiſſet eam vir Dei è contrà, ait ad Giezi puerum ſuum: Ecce Sunamitis illa. 26.
Vade ergo in occurſum eius, & dic ei: Rectène agitur circa te, & circa virum tuum,
& circa filium tuum? Quæ reſpondit: Rectè. 27. Cúmque veniſſet ad virum
Dei in montem, apprehendit pedes eius: & acceſſit Giezi vt amoueret eam. Et ait ho-
mo Dei: Dimitte illam: anima enim eius in amaritudine eſt, & Dominus celauit
à me, & non indicauit mihi. 28. Quæ dixit illi: Numquid petiui filium à domino
meo? numquid non dixi tibi: Ne illudas me? 29. Et ille ait ad Gieſi: Accinge lumbos
tuos, & tolle baculum meum in manu tua, & vade. Si occurrerit tibi homo, non
ſalutes eum: & ſi ſalutauerit te quiſpiam, non reſpondeas illi: & pones baculum meum
ſuper faciem pueri. 30. Porrò mater pueri ait: Viuit Dominus, & viuit anima tua,
non dimittam te. Surrexit ergo, & ſecutus eſt eam. 31. Giezi autem præceſſerat
ante eos, & poſuerat baculum ſuper faciem pueri, & non erat vox, neque ſenſus: re-
uerſúſque eſt in occurſum eius, & nuntiauit ei, dicens: Non ſurrexit puer. 32. In-
greſſus eſt ergo Eliſæus domum, & ecce puer mortuus iacebat in lectulo eius: 33. in-
greſſúſque clauſit oſtium ſuper ſe, & ſuper puerum: & orauit ad Dominum. 34. Et
aſcendit, & incubuit ſuper puerum: poſuítque os ſuum ſuper os eius, & oculos ſuos
ſuper oculos eius, & manus ſuas ſuper manus eius &: incuruauit ſe ſuper eum, & cale-

Digitized by Google

facta eſt caro pueri. 35. At ille reuerſus, deambulauit in domo ſemel huc atque
illuc: & aſcendit, & incubuit ſuper eum: & oſcitauit puer ſepties, aperuítque oculos.
36. At ille vocauit Giezi, & dixit ei: Voca Sunamitidem hanc. Quæ vocata ingreſ-
ſa eſt ad eum. Qui ait: Tolle filium tuum. 37. Venit illa, & corruit ad pedes eius,
& adorauit ſuper terram: tulítque filium ſuum, & egreſſa eſt, 38. & Eliſæus reuer-
ſus eſt in Galgala. Erat autem fames in terra, & filij prophetarum habitabant coram
eo, dixítque vni de pueris ſuis: Pone ollam grandem, & coque pulmentum filiis pro-
phetarum. 39. Et egreſſus eſt vnus in agrum vt colligeret herbas agreſtes: inuenít-
que quaſi vitem ſilueſtrem, & collegit ex ea colocynthidas agri, & impleuit pallium
ſuum, & reuerſus concidit in ollam pulmenti: neſciebat enim quid eſſet. 40. In-
fuderunt ergo ſociis, vt comederent: cúmque guſtaſſent de coctione, clamauerunt,
dicentes: Mors in olla vir Dei. Et non potuerunt comedere. 41. At ille, Afferte,
inquit, farinam. Cúmque tuliſſent, miſit in ollam, & ait: Infunde turbæ vt comedant.
Et non fuit ampliùs quidquam amaritudinis in olla, 42. Vir autem quidam venit
de Baalſaliſa deferens viro Dei panes primitiarum, viginti panes hordeaceos, &
frumentum nouum in pera ſua. At ille dixit: Da populo, vt comedat. 43. Reſpon-
dítque ei miniſter eius: Quantum eſt hoc, vt apponam centum viris? Rurſum ille ait,
Da populo, vt comedat: hæc enim dicit Dominus: Comedent, & ſupererit. 44. Po-
ſuit itaque coram eis: qui comederunt, & ſuperfuit iuxta verbum Domini.

Vers. 1. MVlier avtem qvædam] Ioſeph. lib. 9. cap. 2. quem ſequuntur Hebræi, Theodor. Lyran. Abul. & alij, aſſerit hanc mulierem fuiſſe vxorem Abdiæ diſpenſatoris Achab. 3. Reg. 18. 3. illámque hoc beneficium & miraculum multiplicati olei obtinuiſſe ab Eliſæo, ob merita & eleemoſynas mariti ſui, qui in perſecutione Iezabelis abſconderat & aluerat centum prophetas Domini. Deus enim liberalitatem liberalitate remunerat, ac in miſericordes ſummè miſericors eſt, iuxta illud: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* Matth. 5.

Vers. 2. Et ecce creditor venit] Hebræi tradunt hunc creditorem fuiſſe Ioram regem Iſrael, qui pecunias dederit Abdiæ, quas ille erogarit in alendis ſecretò centum prophetis, ideóque illas ab vxore eius iam à rege repeti. Verùm id confutat Abul. q. 4.

Vt tollat dvos filios meos ad serviendvm sibi] Solebant Hebræi filios vendere aut ſeruos abducere pro debitis parentum, vt patet Matth. 18. 25. & Iſaiæ 50. verſ. 1. Idem olim fecêre Romani, teſte Dionyſ. Halicar. lib. 2. & Athenienſes, teſte Plutarcho in Solone: quin & Chriſtiani, vt patet ex lege 2. de patribus qui filios diſtraxerunt libro 4. Cod. tit. 43. Quod & ſuo tempore factum grauiter queritur & deplorat S. Ambr. lib. de Iob cap. 8.

Nisi parvm olei quo vngar] Sic & Sept. Hebr. eſt, *niſi lecythus olei.* Noſter & Sept. addunt: *quo vngar*, id eſt, quo ſemel dumtaxat vngi poſſim, vt ſignificent modicum eſſe vas, & modicum eſſe olei. Olei enim vſus propriè eſt ad vnctionem, quæ apud Hebræos erat vſitata & frequens. Alij cum Sanchez, *quo vngar*, ſcilicet poſt mortem illicò, quæ mihi ob famem imminet. Moris enim Hebræis æquè ac gentibus erat mortuos vngere ante ante ſepulturam.

Vers. 3. Pete mvtvo ab omnibvs vicinis tvis vasa vacva non pavca] Ego enim efficiam, A vt omnia oleo impleantur, & quò plura vacua attuleris, eò plura oleo plena recipies. Tropol. ſignificatur cor vacuandum eſſe à cupiditatibus terrenis, vt Deus illud oleo gratiæ ſuæ impleat. Audi S. Bern. ſerm. 6. de Aſcenſ. *Vnde ſpiritualis gratia inopia, tanta quibuſdam, cùm aliis copia tanta exuberet? Profectò nec auarus, nec inops eſt gratiæ diſtributor, ſed vbi vaſa vacua deſunt, ſtare oleum neceſſe eſt. Vndique ſe ingerit amor mundi cum conſolationibus, imò deſolationibus ſuis, obſeruat aditus; per feneſtras irruit, mentem occupat; ſed non eius qui dixit: Renuit conſolari anima mea; memor fui Dei, & delectatus ſum. Praeoccupatum nempe ſæcularibus deſideriis animum delectatio ſancta declinat: nec miſceri poterunt vera vanis, æterna caducis, ſpiritualia corporalibus, ſumma imis, vt pariter ſapias quæ ſurſum ſunt, & quæ ſuper terram.* B S. Greg. verò hom. 3. in Ezech. per oleum accipit doctrinam, quæ per doctores in vacuas hominum mentes effunditur. *Quia dum*, inquit, *ab vnius ore doctoris, paruum quid de amore diuinitatis multorum vacuæ mentes audiunt, exuberante gratia, vnguento diuini amoris vſque ad ſummum replentur. Etiam multorum nunc corda; quæ priùs fuerant vacua vaſcula, vnguento ſpiritus plena ſunt, quæ ex paucitate olei ſolummodo infuſa videbantur.* Vnde S. Aug. ſerm. 206. de Temp. docet viro Apoſtolico quærenda eſſe *vaſa vacua*, id eſt, homines inſtructione indigentes, in quos oleum doctrinæ infundat: ſic enim illa creſcentibus hominibus creſcet.

Vers. 4. Et clavde ostivm tvvm] tum ne quis ſuperueniens tuam infuſionem olei in vaſa interturbet, vel remoretur & ſiſtat; tum vt miraculum C hoc & beneficium ſit ſecretum, vtque videas ſolum Deum illud operari, nec vllum hominem ei cooperari; tum vt ſola oleo fruaris, ne quis quippiam ex eo poſtulet aut decerpat. Myſticè S. Aug. ſerm. 206. de Temp. *Significatur*, inquit, *vt vnuſquiſque eleemoſynam clauſo oſtio faciat, id eſt, pro ſolo Dei amore, non ideò vt laudetur ab hominibus, ſed vt apud Deum inuenire gratiam mereatur. Qui enim pro laude hu-*

Digitized by Google

mana eleemoſynam facit, aperto oſtio facit, quia apertum omnibus patet. Qui verò pro ſola vita æterna, & pro remiſſione peccatorum bona opera fecerit, etiamſi publicè faciat, clauſo oſtio fecit: quia de illa eleemoſyna non hoc quærit quod videtur, ſed quod non videtur: laus enim humana videtur, æternum præmium non videtur. A

Vers. 5. ILLI OFFEREBANT VASA, ET ILLA INFVNDEBAT] infundendo ergo creſcebat oleum. Angeli enim continuò aliud & aliud oleum lecytho ſuggerebant & indebant, donec omnia vaſa implerentur, quo facto ſtetit oleum, ſubducente ſe Angelo. Alleg. S. Aug. ſerm. 206. de Temp. *In oleo*, ait, *miſericordia intelligitur. Ergo viduæ illi ideò debitum creuerat, quia oleum miſericordiæ peccando perdiderat. Conſiderate fratres: Defecit oleum & debitum creuit. Creuit oleum, & periit debitum.* B *Creuerat cupiditas, & periit charitas. Redit charitas, & perit iniquitas. Veniente verò Eliſæo Chriſto Domino vidua, hoc eſt Eccleſia per augmentum olei, id eſt, donum gratiæ & miſericordiæ, vel charitatis pinguedine de peccatorum debito liberatur.*

Tropol. idem S. Aug. ibidem per oleum accipit charitatem, quæ erogando non minuitur ſed ſui diffuſione ſemper accreſcit. *Conſiderate*, inquit, *fratres chariſſimi, quamdiu vidua illa oleum in vaſculo proprio habuit, nec ſibi ſufficiebat, nec debitum reddere poterat. Verum eſt chariſſimi. Qui ſe ſolum diligit, nec ſibi ſufficit, nec peccatorum ſuorum debitum reddit. Cùm verò in alienis vaſculis, id eſt, omnibus vicinis & propinquis, & omnibus omninò hominibus cœperit oleum charitatis infundere, tunc & ſibi ſufficere, & ab omnibus* C *ſe debitis poterit liberare. Et verè fratres talis eſt natura ſancti amoris, & veræ charitatis, vt erogando creſcat, & quantùm in aliis plus expenditur, tantùm in ſe abundantiùs cumuletur.* Idem confirmat ex antitheſi cibi & olei, ſiue charitatis: *Cibum corporis ſi volueris egenti tribuere, ad præſens, quod illi dederis, tu habere non poteris. Panem charitatis ſi dederis centum hominibus, integer manet. Si vniuerſo mundo largiri volueris, tibi nihil deficit, imò non ſolùm non deficit, ſed omnium illorum quibus largitus fueris, lucrum tibi multipliciter creſcit. Verbi gratia: Vnum panem charitatis habebas; ſi nemini dediſſes, ipſum ſolum haberes. Mille hominibus dediſti, mille panes acquiſiuiſti.* Rationem à priori ſubiicit: *quia tanta eſt poſſeſ-* D *ſio charitatis, vt & ſingulis tota ſit, & omnibus integra eſſe poſſit. Ergo & aliis dediſti, & tu nihil penitùs perdidiſti. Imò non ſolùm non perdidiſti, ſed ſicut iam dixi, quidquid aliis à te collatum eſt, tu centupliciter acquiſiſti.* Vnde ſubdit quærendos eſſe homines pane corporali vel ſpirituali egentes, vt eis charitatem exhibentes, faciamus eam tam in nobis, quàm in ipſis continuò creſcere. Eadem habent & ex S. Aug. tranſſcripſêre Eucher. Angelom. Beda, Rupert. & alij.

Vers. 8. TRANSIBAT ELISÆVS PER SVNAM: ERAT AVTEM IBI MVLIER MAGNA] tum opibus & fama, ſcilicet opulēta, honorata, celebris; tum probitate & pietate. Vnde Chald. vertit: *Ibi erat mulier timens peccata.* Fabulatur R. Salomon Sunamitidem hanc fuiſſe ſororem Abiſag Sunamitidis, quæ Dauid ſeni data eſt vxor, ad eum calefaciendum 3. Reg. 1. nam à morte Dauidis vſque ad Eliſæum, fluxêre pluſquàm 80. anni. Quare hæc mulier debuiſſet excedere annum ætatis centeſimum.

ANIMADVERTO, QVOD VIR DEI SANCTVS EST ISTE] Id aduertebat ex Eliſæi modeſtiâ, abſtinentia, grauitate, ſermone, precatione aſſidua, aliiſque virtutibus heroicis. Quare fabulatur R. Salomon, id illam cognouiſſe ex eo quòd menſæ, quam toties ſtrauerat Eliſæo; nunquàm muſca inſediſſet, vel quid ſordidum inhæſiſſet. Vers. 9.

FACIAMVS ERGO EI COENACVLVM PARVVM] Hebr. & Chald. *Cænaculum muri parui muri*, id eſt, ex muro & ſolida fabrica, non verò ex leuibus aſſeribus; vel vt Vatab. *muri*, id eſt, muro concluſum & ſeptum, ac ſemotum ab aliis domus partibus, vt quietè & ſecretò ibi ſolus degat, oret & meditetur Eliſæus. Vers. 10.

ET PONAMVS EI IN EO LECTVLVM ET MENSAM ET SELLAM ET CANDELABRVM] ſcilicet nil niſi præciſè neceſſarium: ſciebat enim Eliſæum paupertatis ſtudioſum puluinaria, tapetes, aliáque ornamenta, quaſi ſuperflua non admiſſurum.

IN MEDIO POPVLI MEI HABITO] q. d. Ego pacificè inter meos ciues & vicinos viuo, omnes amo, & ab omnibus amor: quare nulla mihi cum quopiam lis eſt, vt pro ea regis vel principis opem implorare debeam; imò ſi ea egerem, ciues mei me iuuarent, & pro me regem interpellarent: omnibus enim nota & chara ſum. Vers. 13.

IN TEMPORE ISTO (q. d. proximo anno ſub hoc idem tempus) HABEBIS IN VTERO FILIVM] Vers. 16.

NOLI MENTIRI ANCILLÆ TVÆ] *Mentiri*, non formaliter: ſciebat enim Eliſæum virum ſanctum nolle illam fallere & contra mentem loqui, vt falsò ei promitteret filium; ſed materialiter q. d. vtinam verus, non falſus reipſa accidat ſermo tuus: vtinam ſermo tuus non ſit tantùm apprecatio beneuola, ſed & efficax prophetia, vt reuera ſequente anno naſcatur mihi filius.

ET CONCEPIT MVLIER, ET PEPERIT FILIVM] Tropol. audi ex vitis Patrum lib. 6. c. 1. de contemplatione: *Dixit aliquando ſenex: Sunamitis Eliſæum ſuſcepit, eò quòd non haberet affectum cum aliquo homine. Dicitur Sunamitis perſonam habere animæ, Eliſæus ſpiritus ſancti: quacunque ergo hora recedit anima à ſæculari confuſione & perturbatione, adueniet ei ſpiritus Dei, & tunc poterit parere cùm ſit ſterilis.* Vers. 17.

QVAM OB CAVSAM VADIS AD EVM? HODIE NON SVNT CALENDÆ) ſcilicet Neomenia, quæ erat prima dies lunæ & menſis, ideóque quaſi feſta Hebræis) NEQVE SABBATVM] Hinc liquet, ait Abul. q. 30. Vatab. Serar. & alij, ſolere Hebræos feſtis diebus Eliſæum alióſque ſanctos prophetas adire, vt eius exhortationes & pia monita exciperent, vtque eius preces & benedictionem poſcerent. Vers. 23.

QVÆ RESPONDIT: VADAM] q. d. Omninò ire ad Eliſæum cupio, opto & deſtino. Cau-

Digitized by Google

ſam ſubticet, ne maritus audiens filium vnicum mortuum, dolore exanimetur.

Vers. 24. Mina] Duc aſinum, & me in aſino ad Eliſæum.

Vers. 26. Rectene agitvr circa te? &c. Qvæ respondit: Recte] *Rectè*: licet enim filius meus ſit mortuus magno meo dolore, tamen ſcio eum mortuum ex voluntate & decreto Dei, quæ rectiſſima & ſanctiſſima eſt. Aut quia mox, *rectè* mecum agetur: omninò enim confido eum à te reſuſcitandum. Sic de puella mortua ait Chriſtus: *Non eſt mortua, ſed dormit*, quia ſcilicet ego eam mox à morte ſuſcitabo, vt non tam eſſe mortua, quàm dormire videatur, Lucæ 8. Sunamitis autem hoc prætexit apud Giezi, vt per eum pateat ſibi acceſſus ad Eliſæum, qui virgo & caſtus vitans conſortia feminarum, ſi audiſſet eius filium iam mortuum, ad eum ſuſcitandum miſiſſet ſuum ſeruum Giezi, vti & reipſa poſtmodùm fecit.

Vers. 27. Apprehendit pedes eivs, et accessit Giesi, vt amoveret eam] Sciebat enim Giezi Eliſæi humilitatem, religionem & caſtitatem, vt nollet tangi, & hoc pedum tactu honorari, & quaſi adorari à femina.

Vers. 29. Tolle bacvlvm mevm] Hinc Eliſæum geſtaſſe baculum, ideóque priſcos monachos eum geſtaſſe docet Caſſian. lib. 1. Inſtit. c. 9. additque myſticam eius ſignificationem dicens: *Cuius geſtatio ſpiritaliter monet, nunquam debere eos inter tot oblatrantes vitiorum canes, & inuiſibiles nequitiarum ſpiritualium beſtias, inermes incedere: de quibus Beatus Dauid liberari poſtulans dicit: Ne tradas Domine beſtiis animam confitentem tibi; ſed irruentes eas retundere crucis ſignaculo, ac longiùs propulſare, atque aduersùs ſe ſæuientes, iugi memoria Dominicæ paſſionis, & imitatione illius mortificationis extinguere.*

Neminem ſalutat Giezi. Cur? Cauſa prima. Si occvrrerit tibi homo, non salvtes evm] Cauſa fuit prima, ne Giezi ſalutando obuios, cum éiſque colloquendo moras in via necteret, ſed illicò puerum appoſito baculo ſuſcitaret, antequam maritus eum eſſe mortuum reſciſceret, q. d. ait S. Auguſt. ſerm. 106. de Temp. *Ita velociter ambula, vt nullis fabulis occupari aut retardari præſumas.* *Secunda.* Secunda, vt res maneret ſecreta. *Tertia.* Tertia, quia Giezi ait Theodor. & Procop. erat laudis auidus, vnde obuiis gloriando dixiſſet: Meus herus Eliſæus miſit me vt ſuſcitem mortuum, ideóque id facturus ad eum pergo: quare hac iactatione offendiſſet Deum, itáque impediuiſſet miraculum, nec Deus per eum puerum ſuſcitaſſet. *Quarta.* Quarta, vt Giezi vitaret omnem oculorum auriúmque diſtractionem, totúmque ſe diſponeret per preces ad tanti miraculi patrationem. Ita Caiet. Abul. & S. Ambr. in c. 10. Lucæ lib. 7. ad illa. *Neminem ſalutaueritis: Feſtinatò enim*, inquit, *iubebat eum contendere, vt celebrandæ reſurrectionis exequeretur officium, ne confabulatione alicuius obuij, mandato deflecteretur a munere. Ergo & hîc non ſalutationis officium aufertur, ſed obſtaculum impediendæ deuotionis aboletur: vt quando diuina mandantur, pauliſper ſequeſtrentur humana.*

Vers. 31. Posvit bacvlvm svper faciem pveri, A et non erat vox neqve sensvs] Allegoricam cauſam dat S. Aug. ſerm. 106. de Temp. dicens: *Puer iſte* (Giezi) *typum habuit beati Moyſi. Miſit enim eum Deus cum baculo in Ægyptum: ſed baculus ſine Chriſto flagellare Ægyptum potuit, de originali vel actuali peccato liberare, vel reſuſcitare non potuit. Nihil enim, dicente Apoſtolo, ad perfectum adduxit lex. Opus erat vt qui baculum miſerat, ipſe deſcenderet. Baculus ſine Eliſæo nihil valebat, quia crux ſine Chriſto nihil poterat.* S. Petrus per baculum à ſe miſſum è morte ſuſcitauit S. Maternum ſuum diſcipulum, & primum Treuirenſem Epiſcopum, vt habet eius vita, & S. Macedonius per baculum ſuum ſuſcitauit Theodoretum penè exanimem, vti ipſe refert in Philotheo. cap. 3.

Pver non svrrexit] Cur? Rationem B reddit Rabbi Salomon apud Lyran. *Hoc*, inquit, *fuit propter demeritum Giezi, qui non ſeruauit preceptum Eliſæi, ſed occurrentibus ſibi hominibus iactanter dicebat, ſe miſſum ad ſuſcitandum mortuum.* Indignus enim eſt, qui miracula faciat, qui de illis faciendis gloriatur. Hoc profectò & præuidit & præcauit Eliſæus dicens ad puerum quem mittebat: *Si occurrerit tibi homo, non ſalutes eum: & ſi ſalutauerit te quiſpiam, non reſpondeas illi*: nam vt rectè Theodor. q. 17. *Sciebat*, inquit, *eum eſſe honoris cupidum & cauſam dicturum: inanem autem gloriam fore impedimento ne faciat miraculum.* Aliam cauſam dat R. Eliezer cap. 33. *Ridebat*, inquit, *Giezi dicendo obuiis: Credisne baculum iſtum vitam reſtituere?*

Et incvbvit svper pvervm, posvitqve os svvm svper os eivs, &c.] Franciſcus Valleſius ſacræ Philoſoph. c. 35. ſi lice- Vers. 34.
C ret dicere, inquit, puerum non fuiſſe omninò mortuum; ſed ſyncopem paſſum, naturalis fuiſſet hæc Eliſæi curatio: nam ſyncope correpti, extinctione naturalis caloris periclitantur mori, ſolénteque fotu & calefactione (maximè anhelitus humani: is enim calor congener eſt & vitalis) reuocari. Rursùm diſcurrebat Eliſæus, vt ſuum calorem puero infundendum excitaret: is enim maximè exercitio excitatur: vnde mox per eum ſibi incumbentem excipiens, cœpit oſcitare, calore iam incipiente flatum agitare, & diſcutere, & creſcente vigore & ſpiritibus animalibus moueri, aperti ſunt oculi, & deinde aliorum ſenſuum inſtrumenta, & puer ad officia vitæ reuocatus eſt. Verùm ex narratione S. Script. clarè liquet puerum verè fuiſſe mortuum, non ſyncopen paſſum: incubuit ergo D puero Eliſæus eaſdem ob cauſas, ob quas Elias magiſter ſuus ſimili mortuo incubuerat, quas recenſui 3. Reg. 17. 21.

Allegorica & præcipua cauſa fuit, vt Eliſæus, vti nomine, ita & facto repræſentaret Filij Dei incarnationem, in qua ipſe carnem noſtram induit, & quaſi os ori, manus manibus, pedes pedibus accommodauit. Ita S. Auguſt. ſerm. 11. de verbis Apoſtoli: *Quid*, inquit, *ſignificauit mortuus puer, niſi Adam?* (& peccatorum Adæ filium per peccata mortuum) *poſuit baculum ſupra mortuum, non ſurrexit. Si enim data eſſet lex, quæ poſſet viuificare, omninò ex lege eſſet iuſtitia. Non ergo potuit lex viuificare. Venit ipſe grandis*

Digitized by Google

ad paruulum, Saluator ad ſaluandum, viuus ad mortuum, venit ipſe. Et quid fecit? Iuuenilia membra contraxit, tamquam ſeipſum exinaniens, vt formam ſerui ſuſciperet. Iuuenilia ergo membra contraxit, paruum ſe paruo coaptauit, vt efficeret corpus humilitatis noſtræ conforme corpori gloriæ ſuæ. Itaque in iſto typo Chriſto prophetice expreſſo ſuſcitatus eſt mortuus, tamquam iuſtificatus eſt impius. Rurſum idem S. Auguſt. ſerm. 106. de Temp. *Venit*, inquit, *Eliſæus & aſcendit in cœnaculum, quia venturus erat Chriſtus, & aſcenſurus crucis patibulum. Inclinauit ſe Eliſæus, vt puerum reſuſcitaret: humiliauit ſe Chriſtus, vt mundum in peccatis iacentem erigeret. Miſit Eliſæus oculos ſuper oculos, manus ſuper manus. Videte fratres quantum ſe vir ille perfectæ ætatis contraxit, vt paruulo mortuo & iacenti congrueret. Quod enim Eliſæus in puero præfigurauit, hoc in toto genere humano Chriſtus impleuit. Audi Apoſtolum dicentem: Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem. Quia paruuli eramus, paruulum ſe fecit. Quia mortui iacebamus, prius ſe medicus inclinauit: quia & reuera fratres nemo poteſt iacentem erigere, ſi ſe noluerit inclinare. Quod autem puero oſcitauit ſepties, ſeptiformis gratia ſancti Spiritus oſtenditur, quæ humano generi vt reſuſcitetur in aduentu Chriſti tribuitur.* Eadem ex S. Auguſt. habent Eucher. Angelom. Beda, Rupert. & alij. Audi quoque S. Ambr. tom. 2. in cap. 4. Eccleſiaſtæ Exhort. ad Clericos, qui hæc de Chriſto in cruce ſe nobis commenſurante, calefaciente & viuificante explicat. *Chriſtus nobis commortuus eſt, vt nos calefaceret, qui ait: Ignem veni mittere in terram. Mortuus eram, ſed quia in baptiſmate commortuus Chriſto ſum, accepi lumen vitæ a Chriſto. Et qui in Chriſto moritur, per Chriſtum calefactus, vitæ & reſurrectionis vaporem accipit. Frigidus erat puer, calefecit eum Eliſæus ſpiritu ſuo, dedit ei vitæ calorem. Condormiuit ei, vt eum calor quietis eius, qui in ſymbolo conſepultus ei fuerat, excitaret. Frigidus itaque eſt, qui non moritur in Chriſto. Calefieri non poteſt, cui ignis ardens non appropinquat. Inualeſcere non poteſt alteri, qui ſecum non habet Chriſtum.* Audi denique S. Bern. ſerm. 16. in Cant. *Oculis ſuis tetigit meos, interioris hominis frontem claris luminaribus ornans, fide & intellectu. Ori meo iunxit ſuum, & mortuo ſignum pacis impreſſit: quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, reconciliauit nos Deo, iuſtitiæ mortuos. Os ori applicuit, iteratò inſpirans in faciem meam ſpiraculum vitæ: ſed ſanctioris, quàm primò. Nam primò quidem in animam viuentem creauit me: ſecundò in ſpiritum viuificantem reformauit me. Manus ſuas meis ſuperpoſuit, exemplum præbens bonorum operum, formam obedientiæ: aut certè manus ſuas miſit ad fortia, vt doceret manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Et oſcitauit puer ſepties, quia ſepties in die laudem dicere conſueuit.* Pſalm. 118.

Eliſæus typus Euchariſtiæ.

Symbol. B. Petrus Damiani lib. de contemptu ſæculi c. 28. *Is*, inquit, *quem terroris virga ſuſcitare non poterat, per amoris ſpiritum ad vitam redit, dumque ſe paruulo accommodauit & compoſuit, facilè erexit & ſuſcitauit.* Rurſùm Eliſæus hìc ſymbolum dedit Euchariſtiæ, in qua Chriſtus, vt ait S. Cyrill. totum ſe nobis commiſcet, ac quaſi oculos oculis, os ori, manus manibus, animam animæ noſtræ applicat; id quod pulchra ſpecie per viſum repræſentatum fuit Ruperto Abbati Tuitienſi: cùm enim ipſe à ſuperiore iuberetur capeſſere ſacerdotium, putarétque ſe tanto gradu indignum, per viſum vidit Chriſtum crucifixum ſe ad amplexum inuitantem. Quare Rupert. Chriſtum arctiſſimè amplexus & oſculatus, narrat Chriſtum, quò profundiùs oſcula admitteret, diuinum os ſuum apertum, & hians præbuiſſe: ſimul etiam factum eſſe, vt inter eos amplexus, tum diuino amore maiorem in modum inflammaretur, tum etiam ſacerdotij, quod anteà fugiebat, deſiderium ſibi inſpirari ſenſerit; quod, ſimul ac illuxit, cùm ſuo Abbati indicaſſet, paulò pòſt cum omnium gaudio executum eſſe. Adiungit etiam aliud, quo poſt eum ordinem ſuſceptum, non minùs ſit confirmatus. Nam iacenti in lectulo, hominis ſpecies apparuit de cælo labens, capite obuoluto, quaſi agnoſci nollet, eáque ſe ita in eum tota dimiſit, vt caput capiti, pedes pedibus, reliqua membra cum omnibus membris intimè commiſceret: quin etiam ipſam animæ ſubſtantiam modo quodam, qui verbis exprimi non poſſet, ita peruaderet, atque imprimeret, & quidem citiùs & profundiùs, quàm molliſſima cera ſigno imprimatur. Addit verò, quod facilè credi poſſit, ſecutam eſſe tantam támque incredibilem iucũditatem ac ſuauitatem, vt niſi ea celeriter à Deo inhibita eſſet, is quaſi torrens voluptatis ſine dubitatione animam de corpore abſtracturus fuerit. Hoc vti narraui, de ſeipſo refert ipſe Rupert. lib. 12. in Matth. pag. 162. & ex eo Hier. Platus lib. 1. de bono ſtatus relig. c. 37.

Viſio Ruperti.

Tropol. qui vult proximos peccato mortuos ad vitam gratiæ reuocare, eorum infirmitati ſe accommodet, oportet, ac per exceſſum charitatis os ori, manus manibus, linguam linguæ quaſi applicet. Idem faciat religioſus, vt tam aliis religioſis, quàm ſæcularibus, quoad licet: per omnia ſe accommodet, vti faciebat Apoſtolus dicens: *Omnibus omnia factus ſum, vt omnes lucrifacerem.* Eſt enim in religione ſumma omnium vnio, concordia, familiaritas, opitulatio, vti ex S. Baſil. Chryſoſt. & aliis docet Platus lib. 1. de bono ſtatus relig. c. 27. & 28.

Et incvrvavit se svper evm] contrahendo membra ſua magna, vt ea quaſi adæquaret paruis membris pueri. Addunt Sept. *& inſlauit ſuper eum*, id eſt, halitu ſuo afflando calefecit puerum. vnde ſequitur. Vers. 34.

Et calefacta est caro pveri] vt videlicet per calorem diſponeretur ad animationem & vitam: ſicut ergo mater diſponit embryonem in vtero, calefaciendo ad animam illi à Deo infundendam, ſic fecit & Eliſæus hìc. Voluit enim Deus eum miraculum hoc operari eo modo, qui naturæ eſſet conformis. Simili modo Deus Adamum efformans in hominem viuentem, *inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ*. Geneſ. 2.

At ille reversvs deambvlabat in domo semel hvc atqve illvc] vt ambu- Vers. 35.

Digitized by Google

lando excitaret tum maiorem calorem, quem puero deinde incumbendo aſpiraret, tum maiorem feruorem orandi pro pueri reſuſcitatione. Alleg. Eliſæus ambulans repræſentabat Chriſtum ambulantem per Iudæam, & vbique ſemina Euangelij ſpargentem. ita Eucher.

VERS. 39. ET OSCITAVIT PVER SEPTIES, APERVITQVE OCVLOS] Vatab. & alij: *ſternutauit*. Sept. *Confortatus eſt*. Cùm enim puer capite laboraſſet, vt dictum eſt v. 19. videtur caput habuiſſe oppletum humoribus, qui ſpirituum vitalium meatus occupantes, eum ſuffocarunt. Quare iam per Eliſæum calore, vita & vigore ei redditis, caput confortatum, & ſternutando expulit humores ſe grauantes: ita cerebrum purgauit, puerúmque perfectæ ſanitati reddidit.

VERS. 39. ET COLLEGIT EX EA COLOCYNTHIDAS] *Colocynthis* eſt cucurbita agreſtis, qua medici vtuntur, vt pituitam vehementer expurgent; éſtque amariſſima, vnde vocatur *fel terræ*, ait Valleſius S. Phil. c. 36. addítque: non tantùm amara eſt, ſed & pernicioſa; adeò vt ſi ſupra quatuor obolos etiam emendata ſumatur, poſſit ſuper purgationes & exulcerationes ventris & mortem afferre, atque adeò admota exteriùs enecet fœtus. Hinc diſce ſtudium paupertatis. Audi Theodor. *Quòd autem vita Prophetarum*, inquit, *nullas habuerit poſſeſſiones, docet hiſtoria. Nam qui erat eorum primus* (Eliſæus) *nunc quidem eos excepit conuiuio olerum agreſtium: nunc autem panes hordeaceos viginti appoſuit centum viris, eóſque ab aliis allatos. Eis autem tantam benedictionem impertiit, vt & illos centum ſatiaret, & poſt ſatietatem ſupereſſent permulti.*

VERS. 40. MORS IN OLLA] q. d. pulmentum huius ollæ amariſſimum eſt, & peſſimum, vt videatur eſſe venenum mortiferum. Tropol. *mors eſt in olla* deliciarum mundi, quæ gulam & venerem prouocant, ideóque varios morbos ac mortem præſentem & æternam accerſunt; amaræ ſunt ergo, vt colocynthides. Aliter S. Bern. vti mox dicam.

AFFERTE INQVIT FARINAM] Farina enim, quia glutinoſa & leniens inſtar amyli, ait Valleſius, colocynthidarum mordacitatem & acrimoniam temperat. vnde prudenter adhibita hîc fuit ab Eliſæo, licet potiſſima cauſa correctionis pulmenti fuerit virtus diuina & miraculoſa. Simili modo in lepra Naaman curanda, aliquid iuuit aqua Iordanis cap. 5. & in vlcere Ezechiæ ſanando, aliquid iuuerunt Iſaiæ ficus c. 20. v. 7. quia extergunt & diſcutiunt tumores, ſi fiat cataplaſma ex eis & farina hordeacea vel triticea. ita Valleſius & Serar. licet contrarium ſentiant Angelom. & alij, ſcilicet hæc non iuuiſſe, ſed potiùs obfuiſſe, vt oſtenderetur curationem hanc fieri non vi naturali, ſed ſupernaturali & diuina. VERS. 41.

INFVNDE TVRBÆ] Notat Theodor. q. 19. filios prophetarum nil proprij poſſediſſe, ſed vixiſſe in communi, vt iam faciunt religioſi.

Tropol. S. Bernard. ſerm. 65. inter paruos: *Prælatus ex debito officij ſui apponit ſubiectis ollam grandem, herbas agreſtes continentem, id eſt, admonitionem de grauibus diſſerentem, acerbitate refertam, ſed tamen igne ſancti Spiritus ſuccenſam. Subditi ergo perhorreſcentes ſermonum auſteritatem, clamant: Mors in olla & non poſſunt guſtare. Sapiens igitur diſpenſator non affert, imò afferri iubet farinam; quoniam non præbet, ſed hortatur habere caritatem, cuius condimento redduntur dulcia, quæ priùs videbantur amara. Poteſt namque prædicator monita ſalutis auribus circumſtantium inſonare, ſed nemo niſi ſolus Deus valet ſaporem caritatis palato cordis infundere.*

VT APPONAM CORAM VIRIS CENTVM] Eliſæus hîc miraculoſè multiplicans panes repræſentat Chriſtum, qui bis paucis panibus pauit plura hominum millia. Myſticè ſingula hæc adaptantem prædicatoribus, vide Angelomum. VERS. 43.

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ELISÆVS *liberat Naaman à lepra, eámque immittit auaro & Simoniaco Giezi.*

1. NAAMAN princeps militiæ regis Syriæ, erat vir magnus apud Dominum ſuum, & honoratus: per illum enim dedit Dominus ſalutem Syriæ: erat autem vir fortis & diues, ſed leproſus. 2. Porrò de Syria egreſſi fuerant latrunculi, & captiuam duxerant de Terra Iſraël puellam paruulam: quæ erat in obſequio vxoris Naaman,
3. quæ ait ad dominam ſuam: Vtinam fuiſſet dominus meus ad prophetam, qui eſt in Samaria, profectò curaſſet eum à lepra, quam habet. 4. Ingreſſus eſt itaque Naaman ad dominum ſuum, & nuntiauit ei, dicens: Sic & ſic locuta eſt puella de terra Iſraël. 5. Dixítque ei rex Syriæ: Vade, mittam litteras ad regem Iſraël. Qui cùm profectus eſſet, & tuliſſet ſecum decem talenta argenti, & ſex millia aureos, & decem mutatoria

Digitized by Google

mutatoria veſtimentorum, 6. detulit litteras ad regem Iſraël in hæc verba: Cùm
acceperis epiſtolam hanc, ſcito quòd miſerim ad te Naaman ſeruum meum, vt cures
eum à lepra ſua. 7. Cúmque legiſſet rex Iſraël litteras, ſcidit veſtimenta ſua, & ait:
Numquid Deus ego ſum, vt occidere poſſim, & viuificare, quia iſte miſit ad me, vt
curem hominem à lepra ſua? animaduertite, & videte quòd occaſiones quærat aduerſum me.
8. Quod cùm audiſſet Eliſæus vir Dei, ſcidiſſe videlicet regem Iſraël ve-
ſtimenta ſua, miſit ad eum, dicens: Quare ſcidiſti veſtimenta tua? veniat ad me, &
ſciat eſſe prophetam in Iſraël. 9. Venit ergo Naaman cum equis & curribus, &
ſtetit ad oſtium domus Eliſæi: 10. miſitque ad eum Eliſæus nuntium, dicens: Vade,
& lauare ſepties in Iordane, & recipiet ſanitatem caro tua, atque mundaberis. 11. Ira-
tus Naaman recedebat, dicens: Putabam quòd egrederetur ad me, & ſtans inuocaret
nomen Domini Dei ſui, & tangeret manu ſua locum lepræ, & curaret me. 12. Num-
quid non meliores ſunt Abana & Pharphar, fluuij Damaſci, omnibus aquis Iſraël, vt
lauer in eis, & munder? Cùm ergo vertiſſet ſe, & abiret indignans. 13. acceſſerunt
ad eum ſerui ſui, & locuti ſunt ei: Pater, & ſi rem grandem dixiſſet tibi propheta, cer-
tè facere debueras: quantò magis quia nunc dixit tibi: Lauare, & mundaberis?
14. Deſcendit, & lauit in Iordane ſepties iuxta ſermonem viri Dei, & reſtituta eſt
caro eius, ſicut caro pueri paruuli, & mundatus eſt. 15. Reuerſúſque ad virum Dei
cum vniuerſo comitatu ſuo, venit & ſtetit coram eo, & ait: Verè ſcio quòd non ſit alius
Deus in vniuerſa terra, niſi tantùm in Iſraël. Obſecro itaque vt accipias benedictio-
nem à ſeruo tuo, 16. At ille reſpondit: Viuit Dominus, ante quem ſto, quia non
accipiam. Cúmque vim faceret, penitus non acquieuit. 17. Dixítque Naaman:
Vt vis, ſed, obſecro, concede mihi ſeruo tuo, vt tollam onus duorum burdonum de
terra: non enim faciet vltra ſeruus tuus holocauſtum aut victimam diis alienis, niſi Do-
mino. 18. Hoc autem ſolùm eſt, de quo depreceris Dominum pro ſeruo tuo, quando
ingredietur dominus meus templum Remmon, vt adoret, & illo innitente ſuper ma-
num meam, ſi adorauero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, vt igno-
ſcat mihi Dominus ſeruo tuo pro hac re. 19. Qui dixit ei, Vade in pace. Abiit ergo
ab eo electo terræ tempore. 20. Dixítque Giezi puer viri Dei: Pepercit dominus
meus Naaman Syro iſti, vt non acciperet ab eo quæ attulit: viuit Dominus, quia cur-
ram poſt eum, & accipiam ab eo aliquid. 21. Et ſecutus eſt Giezi poſt tergum Naa-
man: quem cùm vidiſſet ille currentem ad ſe, deſiliit de curru in occurſum eius, & ait:
Rectène ſunt omnia? 22. Et ille ait: Rectè, dominus meus miſit me ad te, dicens
Modò venerunt ad me duo adoleſcentes de monte Ephraim, ex filiis prophetarum:
da eis talentum argenti, & veſtes mutatorias duplices. 23. Dixítque Naaman: Me-
lius eſt vt accipias duo talenta. Et coëgit eum ligauítque duo talenta argenti in duobus
ſaccis, & duplicia veſtimenta, & impoſuit duobus pueris ſuis, qui & portauerunt co-
ram eo. 24. Cúmque veniſſet iam veſperi, tulit de manu eorum, & repoſuit in do-
mo, dimiſítque viros, & abierunt. 25. ipſe autem ingreſſus, ſtetit coram domino
ſuo. Et dixit Eliſæus: Vnde venis Giezi? Qui reſpondit: Non iuit ſeruus tuus quóquam.
26. At ille ait: Nónne cor meum in præſenti erat, quando reuerſus eſt homo de cur-
ru ſuo in occurſum tui? Nunc igitur accepiſti argentum. & accepiſti veſtes vt emas oli-
ueta, & vineas, & oues, & boues, & ſeruos, & ancillas. 27. Sed & lepra Naaman adhæ-
rebit tibi, & ſemini tuo, vſque in ſempiternum. Et egreſſus eſt ab eo leproſus quaſi nix.

Vers. 2. De Syria egressi fverant latrvncvli] id eſt, milites ad prædandum hoſtilem terram Iſrael: ſic milites olim vocabantur *latrones* ob cauſas quas ſuperiùs dedi: nunc ſæpè non tantùm vocantur, ſed reipſa ſunt latrones.

Captivam dvxerant pvellam parvvlam] per quam Deus Naaman principem Syriæ ſanauit tum corpore, tum mente, vt fieret fidelis & Dei cultor. Sic ſub Conſtantino Imperatore femina Chriſtiana captiua aſſiduis ſuis precibus, ieiuniis & pietatis exercitiis Iberos ad Chriſti fidem traduxit, teſte A Nicephoro libro 8. cap. 34.

Vers. 5. Et decem mvtatoria vestimentorvm] vt ea offerret Eliſæo, qui iis vteretur, cùm veſtem quotidianam mutare vellet. Veſtes elegantiores & pretioſiores intelligit, quibus vtimur in publico & diebus ſolemnibus, ait Vatab.

Vers. 6. Vt cvres evm a lepra] vt cures eum à lepra liberari per prophetam, quem audio apud te eſſe thaumaturgum. Nec enim rex nouerat Eliſæum, ideóque non ad eum, ſed ad regem Iſrael ſibi notum ſcribit, vt per Eliſæum curet Naaman ſanari.

Digitized by Google

Vers. 7. NVMQVID EGO SVM DEVS?] Rex Iſrael crudè accipit verba regis Syriæ: nec enim ſciebat quid puella regi Syriæ de Eliſæo dixiſſet, quódque rex non per ſe, ſed per Eliſæum peteret curari Naaman à Lepra. Vnde ſuſpicatus eſt regem ſibi inſidiari, bellúmque meditari, & hanc belli occaſionem prætexere.

Vers. 10. MISITQVE AD EVM ELISÆAS NVNTIVM] Cur ipſe Eliſæus non iuit ad Naaman, vt eum quaſi principem honorificè exciperet? Reſpondent primò Theodor. & Procop. quòd legis adeo ſtudioſus eſſet Eliſæus, vt ne immundi quidem hominis aſpectum, multò minùs contactum ferre vellet: vt ſcilicet intelligeremus, quàm eorum mores & conſuetudinem defugere oporteat, quos grauiorum ſcelerum infidelitatis & hæreſeos lepra inquinat.

Secundò, & veriùs, vt oſtenderet ſe ab aula B & aulicis abſtractum, Deo ſoli quaſi religioſum vacare, ideóque parui facere principum præſentiam, famulos, equos, & pompam, quæ mundus admiratur. Non ergo id fecit ex ſuperbia, vtpote qui, *non ſolùm ſe conſpici, ſed teneri etiam à muliere permiſit* c. 4. ait S. Greg. 7. Mor. c. 15. qui & ſub initium capitis celſitudinem animi in Eliſæo ſimilibúſque ſanctis deprædicans ait: *Cuncta quippe quæ foris eminent; occultis eorum obtutibus per deſpectum iacent. Nam ſuper ſe interiùs rapti, in alto animum figunt: & quæque in hac vita patiuntur, quaſi longè infra labentia atque à ſe aliena conſpiciunt; atque vt ita dixerim: dum mente extra carnem fieri decertant, penè ipſa quæ tolerant, ignorant. In horum profectò oculis quidquid temporaliter eminet, altum non eſt. Nam velut in magni vertice montis ſiti, præſentis vitæ gaudia plenè deſpiciunt: ſéque ipſos per ſpiritalem celſitudinem tranſcendentes, ſubiecta ſibimet intus vident, quæcumque per carnalem gloriam foris tument. Vnde & nullis contra veritatem poteſtatibus parcunt: ſed quos attolli per elationem conſpiciunt, per ſpiritus authoritatem premunt.*

Sic S. Antonius ſalutatus à Conſtantino Magno per litteras, vix voluit reſpondere; reſpondit tamen coactus penè à diſcipulis, eíque monita ſalutis dedit, teſte S. Athan.

Tertiò, voluit Eliſæus miraculi & ſanitatis futuræ magnitudinem augere, dum per famulum internuntium illud peragit, ait Abulenſ. ídque non contactu, ſed ſolo verbo, ait Author mirab. S. Script. lib. 2. c. 28.

Vers. 11. PVTABAM, QVOD EGREDERETVR AD ME, ET STANS INVOCARET NOMEN DOMINI DEI SVI, ET TANGERET MANV SVA LOCVM D LEPRÆ, ET CVRARET ME] Loquitur Naaman ex ſenſu principum gentilium ſuperborum, qui ex ſuo iudicio præfigunt ſibi modum patrandi miraculi; ſed Deus volens eos humiliare, alium eius modum præſcribit, vt diſcant Deo ſe ſuúmque iudicium ſubmittere, ac à Deo legem accipere, non dare, illíque ſimpliciter per omnia obedire.

Vers. 12. NVMQVID NON MELIORES SVNT ABANA ET PHARPHAR FLVVII DAMASCI?] Audi Beniamin in itinerario: *Vrbs ipſa Damaſcus maxima, atque pulcherrima eſt, muris cincta: regio verò tota hortis & paradiſis inſtructiſſima,* A *ex ſingulis lateribus quindena continens milliaria. Nuſquam alias in tota terra fructifera vrbs huic ſimilis viſitur, quam duo flumina ex Hermone monte delapſa beant, Amma & Pharphar, ſita eſt enim vrbs ſub Hermone monte, Amma vrbem ipſam influit, cuius aquæ per tubos in omnes magnatum domos, atque etiam in fora & plateas deducuntur; éſtque regio ipſa negotiis omnium terrarum frequens. Pharphar verò vrbem ipſam præterfluens, hortos & paradiſos omnes irrigat.*

PATER, ETSI REM GRANDEM DIXISSET TIBI PROPHETA, CERTE FACERE DEBVERAS: QVANTO MAGIS QVIA (quod) NVNC DIXIT TIBI: LAVARE ET MVNDABERIS] Vers. 13. Benignus in famulos inſtar patris erat Naaman, adeò vt ab eis *pater* vocaretur, & vt pater amaretur, qui proinde beneuolè conſilium ſalutare illi ſuggeſſerunt, quod ipſe placidè audiuit & acceptauit. Sic & Eliſæus Eliam magiſtrum ſuum vocabat patrem dicens: *Pater mi, currus Iſrael & auriga eius.* Sic etiamnum Hollandi natura ſua benigni ſuos heros & dominos vocant: *Vaer*, id eſt pater.

DESCENDIT ET LAVIT SEPTIES IN IORDANE] Vers. 14. Cur ſepties? vt ſeptenarius numerus, qui vniuerſitatis numerus cenſetur, demonſtraret omnia ſcelera capitalia, quæ ſeptem numerantur; & in omne tempus, quod ſeptem hebdomadæ diebus circumfertur, penitùs ex animis eradicanda. Tertull. lib. 4. contra Marc. cap. 9. nationum, ait: *quæ ſeptem maculis capitalium delictorum inhorrerent. Quapropter ſepties, quaſi per ſingulos titulos, in Iordane lauit; ſimul & vt totius hebdomadis caneret expiationem; quia vnius lauacri vis & plenitudo Chriſto ſoli di-* C *cabatur, facturo in terris ſicut ſermonem compendiatum, ita & lauacrum.*

Secundò ſepties, vt ſignificetur perfecta corporis & animi ablutio & ſanitas: illa enim conſtat elementis quatuor, eorúmque iuſta temperie producitur: hæc verò inuocato S. Trinitatis nomine in baptiſmo peragitur. ita Theodor. & Procop.

Tertiò, ſeptena lotio ſeptem Eccleſiæ Chriſti Sacramenta adumbrat, quibus omnis peccati lepra abſtergitur. hæc ergo ſunt quaſi ſeptem baptiſmata & ablutiones animæ.

ET MVNDATVS EST] Ecce hic eſt fructus ſimplicis obedientiæ. Sic Conſtantinus Magnus à lepra purgatus eſt aqua baptiſmi collati à S. Syluestro, non vi aquæ, nec etiam vi baptiſmi præcisè (Baptiſmi enim effectus eſt abluere peccata animæ, non lepram corporis) ſed quia aqua hæc *diuinæ voluntatis & propheticæ iuſſionis inſtrumentum fuit*, vt ait S. Ambroſ.

Alleg. lotio Naaman in Iordane, ſignificat primò baptiſmum, qui lauat leprã animæ. Hic enim in Iordane, dũ Chriſtus in eo baptizatus eſt, ad hoc quaſi cõſecratus fuit. Secundò, pœnitentiæ; Iordanis enim Hebr. idem eſt quod, *fluuius iudicij*, quod in ſacramento pœnitentiæ peragitur. ita Angelom. Proſper & alij. Audi S. Ambr. lib. 4. in cap. 4. Lucæ: *Diſce ſpiritalia ſacramenta ſignari. Corporis remedium petitur, mentis acquiritur. Abluitur caro, affectus diluitur. Non enim magis corporis, quàm mẽtis lepram video*

fuiſſe mundatam; quando poſt baptiſmum veteris erroris colluuione deterſa, negat ſe Diis alienis hoſtias, quas ſpoponderat Domino, litaturum.

Vers. 15. Obsecro itaqve vt accipias benedictionem a servo tvo] ſcilicet munera quæ tibi attuli v. 5. Hæc enim ab Hebræis vocantur, *benedictio*, quia ſigna ſunt amoris & beneuolentiæ. Adde hæc *benedictio*, eſt realis, idémque quod *benefactio*. Sic benedicere Dei eſt efficax idémque quod benefacere.

Vers. 16. Vivit Dominvs ante qvem sto, qvia non accipiam] q.d. etſi ſim cum meis diſcipulis in ſumma egeſtate & paupertate, tamen iuro me tua munera non accepturum, vt oſtendam hoc miraculum non eſſe meum, ſed Dei: vtque illud me purè ex amore Dei, non ob munera patraſſe demonſtrem; vtque tu dicas ſeruos Dei, non munera hominum ſed Dei ambire.

Sancti refutant munera. Cur.

Idem fecit S. Hilarion. Audi quid de Orionio à legione dæmonum per eum liberato in eius vita ſcribat S. Hier. *Curatus, ait, cum vxore & liberis, venit ad monaſterium, plurima, quaſi gratiam redditurus, dona afferens. Cui ſanctus: Non legiſti, inquit, quid Giezi, quid Simon paſſi ſint: quorum alter accepit pretium, alter obtulit: vt ille venderet gratiam Spiritus ſancti, hic mercaretur? Cúmque Orionius flens diceret: Accipe, & da pauperibus, reſpondit: Tu meliùs potes tua diſtribuere, qui per vrbes ambulas, & noſti pauperes: ego qui mea reliqui, cur aliena appetam?*

Perfecta ergo ſanctitas munera quælibet & quantalibet refutat, vti fecit Abraham Geneſ. 14.22 de quo S. Ambroſ. lib. 1. de Abraham cap. 3. *Quantum, inquit, eſt illud, quòd de præda victoriæ nihil voluit contingere, nec oblatũ ſumere? Minuit enim fructum triumphi, mercedis ſuſceptio; & beneficij arrodit gratiam. Plurimùm enim refert, vtrum pecuniæ, an gloriæ dimicaueris.*

Hinc à Deo audire meruit: *Ego protector tuus ſum & merces tua magna nimis.* Geneſ. 15. verſ. 1. Vbi D. Ambroſ. citatus: *Quoniam, inquit, ſibi mercedem ab homine non quæſiuit, à Deo accepit.* Hinc Eliſæus hîc fuit typus Chriſti iubentis Apoſtolis: *gratis accepiſtis, gratis date*, ait S. Auguſt. ſerm. 208. de Temp.

Vers. 17. Obsecro, concede mihi servo tvo, vt tollam onvs bvrdonvm dvorvm de terra] Iſrael. *burdonum*, id eſt, *mulorum*, vt vertit Chald. Sept. Vatab. Pagn. & alij. Hebr. enim פרד *Pered* eſt *mulus*, ac fortè à *Pered* dictus eſt burdo, litteram P. in vicinam labialem B commutando. Fit in D. lib. 32. t. 49. mentio *burdonum*, vbi malè Accurſius baculos intelligit, qui Gallicè *bourdons* vocantur. Vnde Cujacius lib. 11. Obſeruat. cap. 16. *burdones* aſſerit eſſe mulos, qui manni & burici vocantur, geniti ex aſino & equa, vel equo & aſina; ideò Hebr. dicuntur *peradim* id eſt diuiſi, ſeparati, quòd diuiſæ & diuerſæ à ſuis genitoribus ſint ſpeciei: פרד *parad*, enim eſt diuidere, ſeparare. Senſus eſt q.d. concede vt poſſim tollere de terra tua tantum quantum poſſunt ferre duo *burdones*, id eſt muli, vt ex ea quaſi ſancta erigam in patria mea altare Deo Iſrael, quem ſolum verum eſſe Deum ex hoc miraculo ſana-

A tionis meæ agnoſco, veneror & amo. Vnde veriſimile eſt Naaman circum altare erexiſſe templum vel ſacellum, in eóque cum tota familia ſua Deum coluiſſe, ac multos alios ad illum ibi colendum induxiſſe. Potuiſſet Naaman ex terra Syriæ altare erigere, Iſraeliticam tamen optauit, quòd eam vti monet Theodoret. quæſt. 19. Abul. q. 22. ſanctam crederet, quam præ cæteris Deus elegiſſet, in qua populum templúmque ſuum collocaſſet, quæ tot ſanctiſſimorum virorum domiciliis & virtutibus celebraretur.

Nota hunc locum pro cultu reliquiarum Sanctorum; nam votum Naaman probauit Eliſæus propheta Dei.

B Non enim faciet servvs tvvs holocavstvm avt victimam diis alienis nisi (ſed tantùm) Domino] Hebr. *Iehoua*, qui verus & vnicus eſt Moyſis & Iſraelis Deus. Huc ecce Naamanum perduxit Eliſæi ſanctitas & munerum deſpicientia. Vnde ſanctiorem, ait Mendoza in lib. 1. Reg. cap. 12. v. 4. iudicauit terram illam, in qua munerum cupiditas ſepelitur, quàm illam aquam in qua corporum lepra expiatur. Ob eam rationem ſananti lepram Eliſæo obtulit aurum, tanquam Medico: repudianti aurum obtulit preces, tamquam Deo: neque propria authoritate, ſed illius obtenta priùs facultate, terræ portionem auſus eſt exportare.

C Hoc avtem solvm est, de qvo depreceris Dominvm pro servo tvo, qvando ingredietvr dominvs mevs (rex Syriæ) templvm Remmon, vt adoret, et illo innitente svper manvm meam, si adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, vt ignoscat mihi Dominvs servo tvo pro hac re] Vers. 18.

Qvi dixit ei: Vade in pace] Greg. de Valentia tract. de fide & fidei profeſſione diſp. 1. q. 3. puncto 2. ad 3. cenſet hanc petitionem Naaman continere rem illicitam, ſcilicet profeſſionem idololatriæ: Naaman enim cooperatum fuiſſe idololatriæ regis in adoratione idoli Remmon, ideóque Eliſæum non annuere nec directè reſpondere, ſed permittere, id eſt, negatiuè ſe habere, quia videbat eum hoc tempore incapacem correctionis, ad D deponendam hanc idololatriæ ſimulationem, ideóque illam in aliud tempus diſtuliſſe, ac pro hac vice ſuffeciſſe ei, quòd Naamanum ad veri Dei cognitionẽ perduxiſſet. Verùm ſi Naaman cooperabatur idololatriæ, debuiſſet Eliſæus eum hac de re docere nec diſſimulare. Nam ex eo quod ait: *Vade in pace*, omninò colligebat Naaman Eliſæum ſuæ petitioni annuere, & concedere vt rege adorante, adoraret & ipſe in templo Remmon; quare Eliſæus fouiſſet & confirmaſſet Naaman in ſua idololatria, quod abſit. Vers. 19.

Peiùs Priſcillianiſtæ, quos ſequitur Machiauellus, dicebant, licitum eſſe ſimulare exteriùs hæreſim vel idololatriam, dummodo in animo veram fidem retineas; vnde aiebant: *Iura, periura, ſecretum prodere noli.* Mitiùs, perperàm ta-

men Adrianus in 4. q. 1. de Baptiſmo reſp. ad 5. aſſerit, licitum eſſe extrinſecùs ſimulare idololatriam, ſi abſit ſcandalum, nec inſtet præceptum confitendi fidem.

Adoratio Naaman fuit curuatio politica.

Nota ergo adorationem hanc Naaman, non fuiſſe propriè dictam: ſic enim fuiſſet impia & idololatrica; ſed impropriam, ſcilicet incuruationem corporis, vel genuflexionem obſequij cauſa, vt ſcilicet regem ex officio ſibi commiſſo fulciret & ſuſtentaret in templo, vti & alibi facere conſueuerat; quod facere non poterat, niſi rege genufle ctente, ipſe pariter genuflecteret. Eſt catachreſis. Id patet ex Hebr. שחה *ſacha*, quod propriè ſignificat, curuare vel incuruare ſe, vti vertit hic Arias. Alia ergo fuit adoratio regis, alia Naaman; rex enim propriè adorabat idolum ſuũ Remmon: Naaman verò adorabat impropriè, id eſt, curuabat ſe, vt regi ſuo ſe curuanti accommodaret, cúmque ſuſtentaret & honoraret. Erat ergo hæc eius adoratio non religioſa, ſed politica & ciuilis; ſicut *Abraham adorauit*, id eſt, reuerentiam exhibuit, *filios Heth*, Geneſ. 23. 7. & Iacob *adorauit*, id eſt veneratus eſt filium ſuum Ioſeph principem Ægypti. Hebr. 11 21.

Solebat enim rex Syriæ cùm incederet, aut ſe quacumque de cauſa proſterneret, inniti aut manibus aut humeris Naaman: quare neceſſe erat, vt ſeſe Naaman ad regis motum, atque habitum accommodaret. Ex quo fiebat, vt cum ſtante ſtaret, cum incedente incederet, & procedente ipſe quoque procederet. Hoc enim ſi omiſiſſet, inciuilis & ruſticus, imò infidelis habitus fuiſſet.

Dices, Naaman cooperabatur regi adoranti Remmon: ergo cooperabatur eius idololatriæ. Reſp. negando conſequentiam. Cooperabatur enim Regi ad actionem naturalẽ, ſcilicet ad curuationem corporis dumtaxat, non autem ad moralẽ, vel ad intẽtionem regis, quæ erat curuãdo ſe adorare Remmon. Sic nobiles, ait Caiet. comitantes ſuum regem euntem ad concubinam, non peccant, quia non comitantur eum, vt vadat ad fornicandum & peccandum, ſed abſolutè vt vadat quocumque libuerit, comitantur enim eum dumtaxat honoris & obſequij cauſa, ceu famuli dominum ſuum.

Senſus ergo Naaman fuit q. d. Peto ô Eliſæe facultatem, vt curuãte ſe rege in templo Remmon, ad eum adorandum, liceat & mihi regem ſuſtentanti curuare me, non ad adorandum Remmon, ſed vt hoc obſequium & ſeruitium regi meo præſtem ad quod ex officio meo teneor, tam in templo quàm alibi, ne gradu & dignitate apud regem excidam. Rex enim innititur ſuper me; quare quocumque ipſe ſe flectit, & vertit, ego pariter me vertere & flectere debeo. Erat ergo actus hic curuandi adiaphorus & indifferens, eiúſque cultus non ſacer, ſed ciuilis & politicus. Nam ſuſtentare regem ſiue ſtantem, ſiue ambulantem, ſiue genuflectentem per ſe eſt actus obſeruantiæ; per accidens verò, eſt quod contingat eum ſuſtentari dum ille coram idolo incuruatur. Id enim non eſt idolo, ſed regi reuerentiam exhibere.

Dices ſecundò, Naaman dabat ſcandalum A aulicis; putabant enim ipſi eum adorare cum Rege idolum Remmon. Reſp. nullum fuit ſcandalum, tum quia ſciebant Naaman ex officio teneri ad ſuſtinendum regem in hac corporis curuatione, nec aliud prætendere; tum quia Naaman publicè abdicarat idola, & profitebatur cultum veri Dei Iſraelis, eíque altare & ſacellum erexerat, in quo totam ſuam familiam Deum verum ſecum adorare compellebat. Ita Abul. Lyran. Burgen. Caiet. Serar. Sanchez, Salianus hîc, & Suarez de fide, tract. 1. diſp. 14. ſect. 4. n. 8.

Quin & Tertul. lib. de Idololatria c. 15. in fine: *Sed quoniam*, inquit, *ita malis circumdedit ſæculum idololatria, licebit adeſſe in quibuſdam, quæ nos homini, non idolo officioſos habent. Planè* B *ad ſacerdotium & ſacrificium vocatus non ibo (proprium enim idoli officium eſt) ſed neque conſilio neque ſumptu aliáue opera in huiuſmodi fungar. Si propter ſacrificium vocatus aſſiſtam, ero particeps idololatriæ: ſi me alia cauſa coniungit ſacrificanti, ero tantùm ſpectator ſacrificij.*

Porrò hac in re circumſpectè agendum eſt; vna enim circumſtantia ſubinde ſpeciem facti mutat, & quod erat licitum, facit illicitum; vt ſi rex velit ſuos famulos cogere ad idololatriam, ideóque eos compellat ſecum ire ad templum, vt ſecum idolum adorent, vt fecit Iulianus Apoſtata. Vnde Valentinianus dux militiæ poſteà Imperator, Iulianum quidem euntem ad idolorum fanum, honoris cauſa comitatus eſt, ſed cùm ibidem ſacrificus idololatra roſcidis quibuſdam frondibus eum aſper- C ſiſſet, ipſe illi alapam impegit conuitiíſque eum proſcidit, ac partem veſtis in quam aſperginis illius gutta ceciderat, abſcidit. Quocircà ipſe ob Chriſtianam fidem à Iuliano militia exutus, & in exilium actus hac ſua in fide conſtantia meruit Iuliano poſt Iouianum in imperio ſuccedere. *Qui ergo omnia pietati poſthabuit, omnia conſecutus eſt munere pietatis*, ait Baron. anno Chriſti 364.

Sic S. Serg. & Bacchus primicerij Maximiani Imp. comitati ſunt eum ſacrificaturum Ioui vſque ad ianuas templi, ſed illud ingredi noluerunt. Cauſam rogati dixerunt, ſe religione prohiberi: ſe enim Chriſtianos eſſe, nec Iouem ſed Deum verum colere. Qua de cauſa excruciati glorioſum obiêre martyrij agonem die 7. D Octobris: quia nimirùm tunc aſſeclæ Imperatoris ſolebant iniicere thus thuribulo in honorem idoli, & idolo acclamare, aliíſque ſignis & modis cooperari idololatriæ Imperatoris. Adde tunc flagrante Imperatorum in Chriſtianos perſecutione, ſignum idolorum cultus erat aſtare ſacrificiis. Denique ſub decem primis Imper. fideles perſequentibus, Chriſtiani feruentes erant, & quamlibet idololatriæ ſpeciem & vmbram horrebant & cauebant.

Porrò Naaman hîc factus eſt veri Dei cultor, non tamen Iudæus vel proſelytus, quia nõ fuit circumciſus: quare legem Moyſis ſeruare non tenebatur, vti ad eam æquè ac ad circumciſionem obligabantur omnes Iudæi, tanquam Abrahæ, Iſaac & Iacob poſteri: manſit ergo Naaman gentilis, & Deum verum colebat,

Digitized by Google

vti colebant patres omnes ante diluuium in A ſtatu legis naturæ. Vide S. Auguſt. ſerm. 207. de Temp. qui eſt de Naaman Syro.

Remmon] nonnulli cenſent *Remmon* eſſe Iouem ſummum Deorum, itáque dici quaſi רם *ram* id eſt *excelſum*, vtpote altitonantem. Meliùs Serarius, Sanchez & alij cenſent eſſe Venerem, tum quia Venus erat Dea Syriæ, tum quia Syri Ventrem faciebāt tam Deum quàm Deam teſte Macrobio; tum quia *Remmon*, Hebr. ſignificat *malum punicum*. Veneri autem poma præſertim aurea & punica, ob pulchritudinem & ſeminum fœcunditatem ſacra fuiſſe teſtantur Theocritus, Virg. Lucian. & Ouid. lib. 10. Metamor. Vide Pererium Hieroglyph. lib. 54. Sic Romani colebant Pomonam quaſi Deam pomorum, teſte S. Aug. lib. 3. ciuit. 24.

Remmon eſt Venus.

Abiit ergo ab eo electo tempore] B Chald. & Pagn. *Abiit ab eo milliare terræ*. Sept. *In ſpatio terræ*. Iſidorus; *quaſi per ſtadium terræ*, Vatab. *iugerum agri*. Caiet. ex R. Dauid: *prandio terræ*, id eſt tanto ſpatio Naaman abierat ab Eliſæo, cùm ad eum venit Giezi petens munera, quantum durante prandio confici poteſt, ſcilicet milliare. Et huic expoſitioni vulgatam verſionem accommodat Sanchez, vt *electum tempus* vocetur milliare: milliare enim eſt communis & electa hominum menſura, quam ſcilicet omnes communi conſenſu elegerunt ad demetiendum locorum ſpatia & diſtantias.

Verùm Noſter Geneſ. 35. 16. vertit: *verno tempore*, alibi vertit *tempus viridationis*. Ergo *tempus electum*, eſt tempus vernum quo omnia virent. Ita Rupert. addit hoc Scrip. vt ſignificet Eliſæum prudenter Naamano præſcripſiſſe lotionem in Iordane, ex eo quòd erat tempus vernum; tunc enim tepente aura lotiones corpori ſalutares ſunt, cùm in hyeme ob frigus ſint noxiæ. Rurſùm vt ſignificet lætiorem hanc à lepra curationem accidiſſe Naamano, ex tempore, vtpote quæ acciderit in vere, cùm omnia florent & lætitiam homini aſpirant; lætiſſimum ergo ipſum rediiſſe domum. Vide dicta Geneſ. 35. 16.

Verſ. 20. Viuit Dominus, quia curram poſt eum, et accipiam ab eo aliquid] q.d. Iuro per Deum quòd petam à Naaman aliquod antidoron, ſiue munus pro ſanitate ei data à meo magiſtro Eliſæo. Hinc patet Giezi propriè non fuiſſe Simoniacum, quia miraculoſam ſanitatem Naamano non vendidit pretio, nec de eo cum ipſo pactus eſt, ſed poſt gratis ei datam ab Eliſæo ſanitatem, munus aliquod D ab eo petiit: Simoniacus verò primus fuit Simon Magus, qui à S. Petro emere voluit pretio Spiritum ſanctum, Act. 8. vnde ab eo hoc peccatum nomen *Simoniæ* accepit. Peccauit tamen grauiter Giezi, primò, quòd inſcio & inuito Eliſæo hoc munus à Naaman petierit & acceperit. Secundò, quòd mentitus ſit Eliſæum id petere. Tertiò, quòd Eliſæo hanc notam cupiditatis inuſſerit, quæ multùm eius ſanctitati & honori derogabat. Ipſe enim reſpuēs munera Naaman ab eo habitus fuit vt vir diuinus, & propheta cæleſtis: iam verò petens munera videri ei potuit homo egens & cupidus, ac

Peccauit Giezi. Primò.

Secundò.

Tertiò.

ſimilis pſeudoprophetis, qui pro ſuis vaticiniis accipiebant munera. Quare poterat Naaman deficere à fide quam conceperat de Deo vero, ex ſanctitate & integritate Eliſæi. Vnde valdè veriſimile eſt Eliſæum effeciſſe, vt Naaman reſciret, Giezi ſe inſcio munera hæc ab eo petiiſſe, ideóque à ſe lepra punitum, vt hac ratione integritas ſua in munerum contemptu Naamanō conſtaret; itaque ille in opinione, quam de eo conceperat ac vera in Deum fide confirmaretur. Quartò Giezi peccauit furto, quia Naaman munera hæc mittebat Eliſæo, pro quo ea Giezi petebat: Giezi autē illa in ſuos vſus conuertere deſtinabat: Vnde ea abſcondit v. 24. ne quid Eliſæus de iis ſciret. Quocirca mox Eliſæus illi exprobrat v. 26. *Accepiſti argentū*, inquit, *vt emas olineta & vineas*. Quintò, peccauit Simonia mentali, animum enim habuit Simoniacū: petiit enim munera à Naaman intuitu ſanitatis miraculoſè illi ab Eliſæo collatæ, quaſi hæc merces & hoc pretium Eliſæo pro ſanitate deberetur. Vnde S. Ambroſ. lib. de dignit. Sacerd. c. 4. ait Simoniacos eſſe ſectatores Giezi & Simonis Magi, ideóque lepram ſimoniæ adhærere eorum non corporibus, ſed mentibus.

Quartò.

Quintò.

Verſ. 26. Nonne cor meum in præſenti (præſens) erat, quando reuerſus eſt homo (Naaman) de curru ſuo in occurſum tibi] *Cor*, id eſt, meus & oculi mentis meæ à Deo ſupernaturaliter eleuati & adiuti fuēre, vt abſentem & remotam tuam munerum à Naaman acceptionem, quaſi præſentem cognoſcerent, & cernerent, q.d. Putabàs me abſentem cùm munera petiiſti: at ego ſpiritu tibi præſens eram; mentis enim intuitu C vidi omnia quæ feciſti. Multò ergo magis ait S. Aug. lib. 22. ciuit. 19. ſancti in cælis abſentia & remota quæ in terra fiunt, cernere poſſunt.

Simili modo S. Benedictus vidit abſentia multa, vti narrat S. Greg. 2. dial. c. 13. 18. 19. vne addit S. Gregor. eum habuiſſe ſpiritum Eliſæi.

Verſ. 26. Accepiſti argentum &c. vt emas oliueta et vineas et oues et boues et ſeruos et ancillas] Talentum argenti continebat ſex millia ſiclorum argenti, hoc eſt ſex millia florenorum Brabanticorum ſiue Francorum vt vocant Galli: quare duo talenta quæ accepit Giezi valebant duodecim millibus Francorum, quæ faciunt quatuor millia coronatorum Francicorum; quorum quiſque continet duodecim Iulios ſiue Regales, hac ſumma autem illo æuo, cùm omnia eſſent vili pretio, ac rarum foret argentum, poterant emi hæc omnia. Alij diſiunctiuè explicant q. d. Vt emas vel olıueta vel vineas vel oues & boues. Hinc videtur quòd Eliſæus munera hæc ſibi à Naaman per Giezi miſſa, ipſi Giezi conceſſerit & dederit, ne ipſe iniuſtè ea poſſidens continuè peccaret.

Verſ. 27. Sed et lepra Naaman adhærebit tibi et ſemini tuo uſque in ſempiternum] non abſolutè vt patet, ſed q.d. ad longiſſimum & immemorabile tempus, v. g. per trecentos annos, ſiue in tertiam & quartam generationē. Exodi 34. 7. ita Serar. Abul. Sanchez & alij.

Digitized by Google

Argentum ergo quod iniquè accepit Giezi, fuit veneno infectum & peſtiferum, inſtar veſtium nummorúmque quibus in domo peſte infecta peſtis adhæreſcit, vt ea accipientem inuadat & inficiat. Sic enim lepra Naaman quaſi adhæſiſſet argento, infecit Giezi illud recipientem, cúmque leproſum effecit.

Quare deinceps Giezi cum Elizæo verſatus non eſt, ſed vt leproſus hominum conſortium ex lege Leuit. 13. & 14. vitare debuit: nec enim eum Eliſæus legis ſtudioſiſſimus ad ſe admiſiſſet. Ita Abul. q. 10. quòd ergo Giezi c. 8. cum rege Ioram collocutus dicitur, eíque miracula A Eliſæi narraſſe, id videtur contigiſſe antequàm percuſſus eſſet lepra; vnde Abulenſ. Serar. Salian. & alij cenſent hîc eſſe hiſterologiam, ac Giezi lepram, & conſequenter Naamani ad Eliſæum aduentum & ſanationem, poſteriùs contigiſſe, ſcilicet anno vltimo regni Ioram, cùm paulò pòſt ipſe occiſus eſt à Iehu: ſi quis tamen ordinem S. Script. retinere velit, dicat, oportet, Giezi pœnitentiam egiſſe, ſicque Deum & Eliſæum placaſſe, lepràmque à ſe, ſi non à poſteris omnibus repuliſſe, ait Serar. itáque iam mundatum collocutum eſſe cum rege Ioram.

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ELISÆVS ferrum ſecuris in aqua merſum ad lignum, quaſi ad ſuum manubrium enatare facit: inde v. 8. conſilia ſecreta regis Syriæ reuelat regi Iſraël. Mox v. 14. milites Syros ad ſe capiendum miſſos excæcat, ducítque ad regem Iſrael, eóſque vetat percuti, imò cibo refici iubet. Denique v. 24. rex Syriæ obſidet Samariam, eámque ad extremam famem redigit. Quare rex Iſraël Eliſæum ad necem depoſcit, ſed ille legatus regis oſtium occludi præcipit.

1 DIXERVNT autem filij prophetarum ad Eliſæum: Ecce locus, in quo habi-
tamus coram te, anguſtus eſt nobis. 2. Eamus vſque ad Iordanem, & tol-
lant ſinguli de ſilua materias ſingulas, vt ædificemus nobis ibi locum ad habitandum.
Qui dixit: Ite: 3. Et ait vnus ex illis: Veni ergo & tu cum ſeruis tuis. Reſpondit:
Ego veniam. 4. Et abiit cum eis. Cúmque veniſſent ad Iordanem, cædebant ligna.
5. Accidit autem, vt cùm vnus materiam ſuccidiſſet, caderet ferrum ſecuris in aquam:
exclamauítque ille, & ait: Heu, heu, heu domine mi, & hoc ipſum mutuò acceperam:
6. Dixit autem homo Dei: Vbi cecidit? At ille monſtrauit ei locum. Præcidit ergo
lignum, & miſit illuc: natauítque ferrum. 7. Et ait: Tolle. Qui extendit manum, &
tulit illud. 8. Rex autem Syriæ pugnabat contra Iſrael, conſiliúmque iniit cum ſeruis
ſuis, dicens: In loco illo & illo ponamus inſidias. 9. Miſit itaque vir Dei ad regem
Iſrael, dicens: Caue ne tranſeas in locum illum: quia ibi Syri in inſidiis ſunt. 10. Miſit
itaque rex Iſrael ad locum quem dixerat ei vir Dei, & præoccupauit eum, & obſerua-
uit ſe ibi non ſemel neque bis. 11. Conturbatúmque eſt cor regis Syriæ pro hac re: & cõ-
uocatis ſeruis ſuis, ait: Quare non indicatis mihi quis proditor mei ſit apud regem Iſrael?
12. Dixítque vnus ſeruorum eius: Nequaquam domine mi rex, ſed Eliſæus propheta,
qui eſt in Iſrael, indicat regi Iſrael omnia verba quæcumque locutus fueris in conclaui
tuo, 13. Dixítque eis: Ite, & videte vbi ſit: vt mittam, & capiam eum. Annuntia-
uerúntque ei dicentes: Ecce in Dothan. 14. Miſit ergo illuc equos & currus, & ro-
bur exercitus: qui cùm veniſſent nocte, circumdederunt ciuitatem. 15. Conſurgens
autem diluculò miniſter viri Dei, egreſſus, vidit exercitum in circuitu ciuitatis, &
equos & currus: nuntiauítque ei, dicens: Heu, heu, heu domine mi, quid faciemus?
16. At ille reſpondit: Noli timere: plures enim nobiſcum ſunt, quàm cum illis.
17. Cúmque oraſſet Eliſæus, ait: Domine, aperi oculos huius, vt videat. Et aperuit
Dominus oculos pueri, & vidit: & ecce mons plenus equorum, & curruum igneorum,
in circuitu Eliſæi. 18. Hoſtes verò deſcenderunt ad eum: porrò Eliſæus orauit ad Domi-
num, dicens: Percute obſecro, gentem hanc cæcitate. Percuſsítque eos Dominus, ne
viderent, iuxta verbum Eliſæi. 19. Dixit autem ad eos Eliſæus: Non eſt hæc via, ne-

Digitized by Google

que iſta eſt ciuitas : ſequimini me, & oſtendam vobis virum quem quæritis. Duxit er-
go eos in Samariam : 20. cúmque ingreſſi fuiſſent in Samariam, dixit Eliſæus : Domi-
ne aperi oculos iſtorum, vt videant. Aperuítque Dominus oculos eorum, & viderunt
ſe eſſe in medio Samariæ. 21. Dixitque Rex Iſraël ad Eliſæum, cùm vidiſſet eos:
Numquid percutiam eos, pater mi? 22. At ille ait : Non percuties : neque enim cepi-
ſti eos gladio & arcu tuo, vt percutias : ſed pone panem & aquam coram eis, vt come-
dant & bibant, & vadant ad dominum ſuum. 23. Appoſitáque eſt eis ciborum ma-
gna præparatio, & comederunt & biberunt, & dimiſit eos, abierúntque ad dominum
ſuum, & vltrà non venerunt latrones Syriæ in terram Iſraël. 24. Factum eſt autem
poſt hæc, congregauit Benadad rex Syriæ, vniuerſum exercitum ſuum, & aſcendit,&
obſidebat Samariam. 25. Factáque eſt fames magna in Samaria : & tamdiu obſeſſa
eſt, donec venumdaretur caput aſini octoginta argenteis, & quarta pars cabi ſtercoris
columbarum quinque argenteis. 26. Cúmque rex Iſraël tranſiret per murum, mulier
quædam exclamauit ad eum, dicens : Salua me domine mi rex. 27. Qui ait : Non te
ſaluat Dominus : vnde te poſſum ſaluare? de area, vel de torculari? Dixitque ad eam
rex : Quid tibi vis? Quæ reſpondit : 28. Mulier iſta dixit mihi : Da filium tuum, vt
comedamus eum hodie, & filium meum comedemus cras. 29. Coximus ergo filium
meum, & comedimus. Dixíque ei die altera : Da filium tuum, vt comedamus eum.
Quæ abſcondit filium ſuum. 30. Quod cùm audiſſet rex, ſcidit veſtimenta ſua, & tran-
ſibat per murum. Vidítque omnis populus cilicium, quo veſtitus erat ad carnem intrin-
ſecus. 31. Et ait rex : Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, ſi ſteterit caput Eliſæi filij
Saphat ſuper ipſum hodie. 32. Eliſæus autem ſedebat in domo ſua, & ſenes ſedebant
cum eo. Præmiſit itaque virum : & antequam veniret nuntius ille, dixit ad ſenes : Num-
quid ſcitis quòd miſerit filius homicidæ hîc, vt præcidatur caput meum? videte ergo,
cùm venerit nuntius, claudite oſtium, & non ſinatis eum introire : ecce enim ſonitus
pedum domini eius poſt eum eſt. 33. Adhuc illo loquente eis, apparuit nuntius, qui
veniebat ad eum. Et ait : Ecce, tantum malum à Domino eſt : quid ampliùs expectabo
à Domino?

Vers. 1. DIXERVNT AVTEM FILII PROPHETARVM AD ELISÆVM : ECCE LOCVS IN QVO HABITAMVS CORAM TE) nos regente, docente & dirigente, quaſi noſtro duce & magiſtro) ANGVSTVS EST NOBIS] quia in dies creſcebat diſcipulorum ad eos & ad Eliſæum confluentium, ac religioſam vitam ambientium numerus, ob eorum vitæ ſanctitatem, & famam virtutis.

Vers. 2. EAMVS VSQVE AD IORDANEM, ET TOLLANT SINGVLI DE SILVA MATERIAS SINGVLAS, VT ÆDIFICEMVS] tuguria in quibus tanta multitudo religioſorum habitet. Vide hîc priſcorum religioſorum paupertatem, laborem, & vnanimitatem. Audi Theodor. *Chorus prophetarum extremam amplectebatur* (vltrò & voluntariè) *paupertatem; non enim habebant domos, ſed vtebãtur tuguriis. Quamobrem à magno illo propheta ſupplices petierunt, vt abiret cum ipſis ligna* B *ſecantibus ad ea conſtruenda. Tanta autem vtebantur paupertate, vt ne ſecurim quidem ſuſtinerent poſſidere.* Et S. Hier. Epiſt. 4. ad Ruſtic. *Filij prophetarum*, ait, *quos monachos in veteri teſtamento legimus ædificabant ſibi caſulas prope fluenta Iordanis, & turbis vrbium derelictis, polenta & herbis agreſtibus victitabant.* Idem prorsùs fecere monachi & eremitæ poſt Chriſtum, tempore S. Antonij S. Baſilij, S. Hieronymi : vnde iuxta Iordanem ædificabant ſibi caſulas & tuguria, vt patet ex vitis Patr. Hinc & ipſe S. Hieron. per S. Paulam quinque ædificauit monaſteria, ad quæ Romanam nobilitatem euo- A cauit, atque vni eorum ipſe præerat. Quocirca Franc. Suarez tomo 3. de religione lib. 3. c. 1. n. 6. & ſeq. ex S. Ignatio, Hier. Ambr. & Damaſceno docet hos filios, id eſt, diſcipulos prophetarum fuiſſe typum & præludium Religioſorum noui teſtamenti, ac inſtar eorum coluiſſe caſtitatem, paupertatem & obedientiam, ſed ſine voto.

HEV, HEV, HEV DOMINE MI] Tropol. Vers. 5. Eucher. *Rectè*, inquit, *is qui ferrum amiſerat, clamabat, Heu, heu, heu, domine mi, & hoc ipſum mutuò acceperam. Habẽt enim hoc electi proprium, ſi quando in eis ſua ſcientia furtiua vanæ gloriæ culpa ſubripitur, ad cor velociter redeunt, & quidquid in ſe ante diſtricti iudicis oculos damnabile inueniunt, lacrymis inſequuntur. Qui flentes non ſolùm cautè inſpiciunt, quæ malè commiſerunt, ſed ex accepto munere, quæ reddere etiam bona debuerant.*

DIXIT AVTEM HOMO DEI) Eliſæus Dei Vers. 6. ſeruus) VBI CECIDIT FERRVM? AT ILLE MONSTRAVIT EI LOCVM : PRÆCIDIT ERGO LIGNVM ET MISIT ILLVC, NATAVITQVE FERRVM] Idem prorsùs Gotho cuidam pauperi præſtitit S. Benedictus, qui, vt ait S. Gregorius 2. Dial. c. 6. *acceſſit ad locum* (ad lacum in quem ceciderat ferrum ex falce) *tulit de manu Gothi manubrium, & miſit in lacum : & mox ferrum de profundo rediit, atque in manubrium intrauit. Qui ſtatim ferramentum Gotho reddidit dicens: Ecce labora, & noli contriſtari.*

Quæres, an verum hîc fuerit miraculum? Aſſerit Valleſius S. Phil. c. 37. dicens Deum

ferro grauitatem detraxiſſe & indidiſſe leuitatem, vt è fundo enatando ferretur in altum. Verùm dico non fuiſſe hîc propriè dictum miraculum, quod omnem naturæ & naturalium cauſarum vim excedat, oportet, vt à ſolo Deo patrari poſſit. Omnia enim hæc facta ſunt per Angelum, qui lignum ab Eliſæo præciſum & in manubrium ad aptatum apprehēdit, in fundum aquæ detulit, ferro inſeruit, in altum extulit, & ſecurim ibi fluitantem ſuſtentauit, donec eam lignator apprehenderet. ita Abul.

Ferri enatantis Allegoria.

Alleg. Tertul. lib. contra Iudæos c. 13. per aquas Iordanis accipit baptiſmum; per lignum, crucem Chriſti; per ferrum, dura peccatorum corda. *Quid*, inquit, *manifeſtius huius ligni Sacramento? quòd duritia huius ſæculi merſa in profundo erroris, & à ligno Chriſti, id eſt, paſſionis eius in baptiſmo liberatur; vt quod perierat olim per lignum in Adam, id reſtitueretur per lignum Chriſti*. Sic & S. Ambr. lib. 2. de Sacram. c. 2. *Ecce*, inquit, *aliud genus baptiſmatis. Quare? Quia omnis homo ante baptiſmum, quaſi ferrum premitur atque demergitur. Vbi baptizatus fuerit, non tanquam ferrum, ſed tanquam iam leuior fructuoſi ligni ſpecies leuatur*. Et mox: *Vides ergò, quòd in Cruce Chriſti omnium hominum leuatur infirmitas*. Et Theodor. q. 19. *Hoc*, inquit, *præfigurauit Seruatoris noſtri diſpenſationem; quomodo enim lignum quidem, quod eſt leuiſſimum, fuit demerſum; quod eſt autem grauiſſimum, nempe ferrum, ſupernatauit: ita diuina natura deſcenſus effecit, vt humana natura aſcenderet.*

S. Aug. verò ſerm. 210. de Temp. per fluuium accipit fluentes voluptates & concupiſcentias, ex quibus nos merſos liberat Eliſæus, id eſt, Chriſtus per lignum crucis. *Securis illa*, inquit, *in profundo iacebat, quia genus humanum in omnium criminum abyſſum infelici ruina corruerat, ſicut ſcriptum eſt:* Infixus ſum in limo profundi. *Et iterùm, Deueni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me. Fluuius enim ille, vbi ſecuris cecidit, ſignificat præterfluentem & fugitiuam, & in abyſſum deſcendentem voluptatem, vel luxuriam ſæculi huius. Fluuius enim à fluendo nomen accepit. Et quia omnes peccatores tranſitoriis voluptatibus inhærentes, fluere dicuntur; ideò ſecuris illa in fluuio & in limo iacebat oppreſſa.* Pergit deinde ad Eliſæum, id eſt, Chriſtum Saluatorem: *Veniens verò Eliſæus miſit lignum, & natauit ferrum. Quid eſt lignum mittere, & ferrum in medium producere, niſi patibulum crucis aſcendere, & de profundo inferni humanum genus erigere, ac de omnium peccatorum limo per crucis myſteriū liberare? Poſtquam verò natauit ferrum, miſit manum Propheta, & recepit illud, & rediit ad vtiles vſus domini ſui. Ita & de nobis factum eſt, dilectiſſimi fratres, qui de manu Domini ſuperbiendo cecideramus, per crucis lignum iterum ad manum vel ad poteſtatem Domini redire meruimus. Et ideò quantùm poſſumus, cum ipſius adiutorio laboremus, ne iterùm ſuperbiendo de manu Domini corruamus.*

S. Irenæus autem lib. 5. c. 17. per ferrum accipit firmum Dei verbum, quod per lignum) (comedendo ex ligno ſcientiæ boni & mali à Deo vetito Geneſ. 3.) negligenter amiſeramus, nec inueniebamus, ſed per lignum cru-

A cis Chriſti recipimus. *Quòd autem ſecuris ſimilis ſit verbo Dei*, inquit, *docet Ioannes Baptiſta dicens: Iam autem ſecuris ad radicem arborum poſita eſt*. Matthæi 3.

Tropol.

Tropol. Angelom. *Ferrum in manubrio*, inquit, *donum intellectus in corde eſt: ligna verò per hoc cadere, eſt prauè agentes increpare; quod nonnunquam dum fluxè agitur, dum lapſus vanæ gloriæ in accepta eadem ſcientia non vitatur, ferrum in aqua perditur, quia ex diſſoluto opere intelligentia fatuatur. Quam profectò intelligentiam ad hoc nouimus dari, vt ante dantis oculos ex bona actione debeat reſtitui. Vnde rectè is, qui ferrum amiſerat, clamabat: Heu, heu, heu domine mi, & hoc ipſum mutuum acceperam.* Idem iiſdem verbis habet Eucher. ac penè Ruper.

Anagog.

Anagog. Beda: ſicut ferrum aquis merſum
B Eliſæus reduxit ad manubrium; ſic Chriſtus corpus ſuum aquis paſſionis & mortis demerſum reuocauit ad vitam. Idem faciet nobis in communi omnium reſurrectione. Corpus enim noſtrum inſtar ferri eſt durum, graue, frigidum, ferruginoſum, & pronum vt in abyſſum ruat; ſed Chriſtus ferro huic contrarias dotes corporis glorioſi inſeret, illúdque quaſi igniet, vt ſit clarum, agile, leue, ſubtile, impaſſibile, glorioſum.

DIXITQVE VNVS SERVORVM EIVS] Abul. *Vers. 12.*
putat hunc fuiſſe Naaman, quem Eliſæus à lepra curarat: ſed videtur incredibile, quòd ipſe Eliſæum ſibi tam beneficum regi prodiderit, vti ſub initium cap. 8. fatetur Abul.

ELISÆVS PROPHETA QVI EST IN ISRAEL,
C INDICAT REGI ISRAEL OMNIA VERBA QVÆCVMQVE LOCVTVS FVERIS IN CONCLAVI TVO] Spiritus enim prophetiæ eſt cognoſcere tam arcana, abſentia, & remota, quàm futura prædicere. Vtrumque enim eandem virtutem requirit, ſcilicet opem & reuelationem diuinam.

NOLI TIMERE: PLVRES ENIM NOBISCVM *Vers. 16.*
SVNT, QVAM CVM ILLIS] *Plures*, nimirùm Angeli, qui pro Deo & ſanctis eius, quaſi cæleſtes acies innumeræ & fortiſſimæ militant, ob quas ipſe vocatur *Deus ſabaoth*: id eſt, *exercituum*, iuxta illud Pſal. 33. *Immittet* (Hebr. חונה chone, id eſt, *caſtra metabitur*) *Angelus Domini in circuitu timentium eum*. Sic de Iacob fugiente Eſau dicitur Geneſ. 32. 1. *Fuerúntque ei*
D *obuiam Angeli Dei, quos cùm vidiſſet, ait: Caſtra Dei ſunt hæc.* Sic Angeli pugnarunt pro Moſe & Hebræis contra caſtra Pharaonis in mari rubro. Exodi 14. Vnde S. Ambr. ſerm. 1. de Eliſæo: *Diuinus timor*, inquit, *terrorem à nobis expellit hoſtilem. Arma autem hæc noſtra ſunt, quibus nos Saluator inſtruxit, oratio, miſericordia, atque ieiunium. Ieiunium enim meliùs quàm murus tuetur; miſericordia facilius liberat, quàm rapina, oratio longiùs vulnerat, quàm ſagitta. Sagitta enim non niſi proximè conſpectum percutit aduerſarium, oratio autem etiam longiùs poſitum vulnerat inimicum.* Et paulò pòſt: *Mira res, plures è cælo defenſores meretur ſanctitas, quàm in terris oppugnatores adduxit improbitas.* Cauſam ſubdit: *Scire enim debet, quòd aduerſarij meritis magis quàm virtute vincuntur, & non tam virtute quàm ſan-*

Digitized by Google

ctitate ſuperantur, ſicut ſanctus Eliſæus, hoſtes ſuos A *non armis ſuperabat, ſed oratione vincebat.*

Et aperuit Dominus oculos pueri] *Non mirum*, ait S. Ambroſ. ſerm. de Eliſæo *ſi oratio aperuit oculos, vt videret exercitus; non mirum, inquam, ſi nouos inſerit oculos, qui noua promeretur auxilia. Aut cur non aciei producat obtutum, qui acies inſtruxerat Angelorum? Cur, inquam, non oratione ſua hebetudinem pupillarum detergeret, qui meritis ſuis caliginem nubium penetrauit? Neceſſariò ergo S. Eliſæus hoc facto miniſtro formidoloſo præſtitit ſecuritatem, cui iam refuderat claritatem.*

Et ecce mons plenus equorum, et curruum igneorum, in circuitu Eliſæi] Angeli hos equos & currus ſpecie ignis ex aëre & nubibus ac radiis ſolis, appoſitè ad ad ignis colorem exhibendum per eas tranſparentibus, efformarunt, vt Eliſæo ſuam cæleſtem naturam igneámque celeritatem, fortitudinem, vim & efficaciam repræſentarent, B vti repræſentarant Eliæ in eius raptu. Spiritus enim Eliæ ſucceſſor & heres fuit Eliſæus; in eo ergo impletum fuit illud Dei promiſſum: *Ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu, & in gloria ero in medio eius.* Zachar. 2. 5. vide ibi dicta. Cauſam dat S. Amb. ſerm. 2. de Eliſæo. *Quid mirum*, ait, *ſi is auxilia meretur è cælo cuius animus ſemper in cælo eſt, ſicut ait Apoſtolus: Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt? Ergo ſi noſtra conuerſatio in cælis eſt, & cæleſtium conuerſatio poteſt eſſe nobiſcum: hoc eſt, vt qui vitâ viuimus, Angelorum rectè conſortium mereamur. Eſt ergo ſanctè viuentibus quædam inter ſe cognatio, coniunctio atque ſocietas; nec intereſt vtrum in cælis maneant, an in terris; Angelici ſint habitus vel humani, dummodo in eis ſit eadem vita vel ſanctitas.* C *Conuerſatio enim connectit, quos ſeparat elementum, & diuerſis licet corporibus diuidantur, iiſdem tamen actibus coniunguntur. Atque ideò fit vt ſancti ſibi quodam conſortio cohærentes, à ſe inuicem non diſcedant: & modò Angeli ad terras veniant, modo homines ad cæleſtia transferantur: ac profectu meliore quibus vita communis eſt, incipiunt illis viuendi etiam elementa eſſe communia.*

Vers. 18. Percute obſecro gentem hanc cæcitate] Septuag. ἀορασίᾳ, id eſt, *auidentia*, vt ſcilicet videntes non videant, nec aduertant. Hinc eâ percuſſi hîc Syri Eliſæum quidem & ciuitatem videbant, ſed non agnoſcebant nec aduertebant. Simili cæcitate & aoraſia percuſſi ſunt ciues Sodomæ, inuadentes domum Lot Geneſ. 19. Audi S. Ambr. ſerm. 1. de Eliſæo: *Tunc igitur orauit Eliſæus, & omnem hoſtilem exercitum cæcitate percuſſit. Non mirum ſi aduerſariis* D *cæcitatem intulit, qui famulo largitus eſt claritatem; & ſi hoſtibus aufert viſum, qui miniſtro præſtat aſpectum. Vbi ſunt, qui dicunt, plus quàm preces ſanctorum, hominum arma poſſe? Ecce vna oratio Eliſæi totum exercitum vulnerauit, & vnius prophetæ meritis omnis eſt hoſtium numerus captiuatus. Quæ caterua regum, quæ turba militum talem victoriam perpetrarunt, vt ita hoſtes proſternerent, vt de illis nullus occumberet? Hæc eſt vera, hæc incruenta victoria, vbi ſic aduerſarius vincitur, vt de vincentibus nemo lædatur.*

Dixit autem ad eos Eliſæus: Non eſt hæc via, neque iſta eſt ciuitas] Abul. Vers. 19.
putat Eliſæum hic officioſè mentitum. Videbant enim Syri ciuitatem Dothain in qua, vel iuxta quam tunc degebat Eliſæus, quem quærebant: hoc autem videtur negare Eliſæus dicens: *Neque iſta eſt ciuitas*, quam quæritis. Excuſat Eliſæum Lyran. dicens eum locutum eſſe non de ciuitate Dothain, in qua tunc degebat, ſed de Samaria vbi habebat domum & fixerat ſedem, vt patet v. 32. Non enim reſpondet hîc Eliſæus ad quæſita Syrorum, vtpote qui nihil interrogant, ſed ad mentem eorum, q.d. Quæritis Eliſæum ô Syri, venite mecum, ego oſtendam vobis viam in Samariam, in qua ipſe habitat, ibíque ego eum vobis oſtẽdam, faciámque vt agnoſcatis, quem modò præſentem quidem habetis, ſed tamen percuſſi aoraſiâ non cognoſcitis. Nolebat enim ab eis agnoſci in Dothain, ſed in Samaria; vt eos ad regem deduceret, & conuiuio exciperet. In hiſce autem verbis nullum fuit mendacium, ſed celatio veritatis dumtaxat, quæ licita eſt, & ſæpe neceſſaria: ſi enim veritatem aperuiſſet, dixiſſétque: *Ego ſum Eliſæus quem quæritis*, non potuiſſet eos tradere regi Iſraël, nec ſuam in eos potentiam æquè ac beneficentiam oſtendere. Quòd ſi Syri rogarint Eliſæum: Quæ eſt via in Dothain, vbi eſt Eliſæus? vti nonnulli cenſent, idque reſponſio Eliſæi ſubindicat, non tenebatur Eliſæus ad eorum, vtpote hoſtium mentem reſpondere, ſed ad propriam & ſuam; ſcilicet hanc non eſſe Samariam patriam ſuam, vbi Eliſæum, quem quærebant, erant agnituri, vti dixi.

Non percuties] id eſt, non occides Syros, quos ad te perduxi: *ſi enim occidantur*, ait Vers. 22.
Theodor. *non cognoſcetur magnitudo miraculi: ſin autem reuertantur ad eum qui miſit, ille quoque diſcet Dei noſtri potentiam.*

Sed pone panem et aquam coram eis, vt comedant et bibant] Noluit Eliſæus Syros licet hoſtes, occidi à rege Iſraël, ſed benignè & lautè tractari, vt eos charitate ſuperaret, & ex inimicis amicos faceret, vt deinceps terram Iſraël non inuaderent, nec prædarentur; quod & fecerunt victi ab Eliſæi tum potentia, tum potiùs amore. Vide S. Chr. (vel quiſquis eſt author: ſtyli enim elegantia arguit fuiſſe Latinum non Græcum) hom. de Eliſæo & Syrorum inſidiis detectis tomo 1. vbi inter cætera ait de Syris: *Mirantur & ſtupent ſibi pro morte victum, pro interitu cibum, conuiuium pro pœna parari.* Et inferiùs: *Fit tunc propheta ſanctiſſimus glorioſus in ſuis, glorioſior in alienis. Exhibet ſuis ſigna virtutum, & alienis cauſas exhibet gloriarum. Docuit prior inimicos foueri, docuit primus debere hoſtibus parci, docuit aduerſariis pro pœna epulas exhiberi.* Deinde docet Eliſæum fuiſſe typum Chriſti, vnde ſubducit: *O Dominum Chriſtum, & in veteribus nouum, & in nouis exemplis veterem figuratum! Eliſæus ſanctiſſimus clauſit viſum, & reſerat: cæcos efficit, & illuminat: aſpectum adimit, & condonat: perſequentibus adimit, & ſe ſequentibus tribuit: cæcos efficit alienos, & videntes efficit in ciuitate incluſos. Qui cæ-*

Digitized by Google

ptiuare prophetam venerant, excæcantur; & qui capti iam fuerant, aculantur. Huius vtriuſque veritas completur, vt & figura Chriſti, & exemplum futuri populi monſtrarentur; vt iam fierent ex alienis proprij, ex inimicis amici, & ex hoſtibus ſui. Dimittit Eliſæus exercitus iſtos ad ſuos; dimittit, inquam, tot prædicatores, quot habuit hoſtes: tot relatores virtutum, quot homines hoſtium. Denique concludit dicens: Quod tunc temporis defuit poſtmodùm completum eſſe per Apoſtolos in Pentecoſte & deinceps, dicente Script. Pſal. 18. *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*

Vers. 23. Et vltra non venervnt latrones Syriæ in terram Israel] ſcilicet viuente Eliſæo, ſiue ad longum tempus: nam poſteà rursùm veniſſe liquet ex ſequent. Hic fuit fructus beneficentiæ Eliſæi in prædones Syros, vti iam dixi. ita S. Chryſ. hom. 1. de Eliſæo.

Vers. 25. Donec venvmdaretvr capvt asini octoginta argenteis] hoc eſt 80. ſiclis, putà 80. florenis Brabanticis ſiue 80. Francis. *Argenteus* enim erat ſiclus, licet nonnulli putent fuiſſe dimidium ſicli dumtaxat, & ſic 80. argentei eſſent 40. Franci. Aliqui per *caput aſini* accipiunt totum aſinum, vt ſit Synecdoche, qua caput ſignificat totum corpus vel animal, vt cùm dicimus quid ſibi vult iſtud *caput* hominis, vel iſtud inſanum *caput*? id eſt, iſte homo. Simpliciùs alij accipiunt ſolum caput aſini; hoc enim arguit ingentem fuiſſe famem, & aſinus magno præ cæteris animalibus eſt capite, ſi proportio ad reliquum corpus ſpectetur. Sic cùm Hannibal Caſilinum obſideret mus vnus vendebatur ducentis denariis, teſte Valer. Max. lib. 7. c. 6.

Et qvarta pars cabi stercoris colvmbini qvinqve argenteis] *Cabus* ſiue chœnix erat menſura victus diurni, continens quatuor libras & quinque vncias, vt dixi in fine Pentateuchi: quarta pars cabi ergo erat libra cum vncia, putà tredecim vnciæ. Lyran. Hugo & Dion. per *ſtercus* intelligunt grana frumenti, quæ in columbarum gurgulione vel ventriculo inueniuntur. Verùm alij ſimpliciter *ſtercus*, vt ſonat, accipiunt. Vnde Ioſeph. & Theodor. cenſent ſtercus hoc columbinum fuiſſe pro ſale: habet enim vim acrem & cauſticam teſte Galeno. Planiùs aliis ſtercus columbæ cenſent fuiſſe pro edulio, tum quia fit ex granis aliiſque cibis purioribus, tum quia humidius eſt, & rebus integrioribus conſtat, vnde homini eſt edule. Addit Plinius lib. 29. c. 6. fimum columbarum ex aceto valere ad curandas agilopas, albugines & cicatrices; ac lib. 30. c. 4. ad faucium aſperitates & diſtillationes leniendas. Inſuper margaritas, quæ contra cardiacos & melancholicos affectus celebrantur, & quarum ſiccitate innata, corporum redundantiæ conſumuntur, puriores reddit. Ita enim ſcribit l. de gemmis c. 13. Franc. Ruæus: Eſt apud Vogeſum in Lotharingia montem, amnis margaritarum ferax; verùm non vſque adeò ſplendidæ ſunt: mirum tamen, quòd quæ per geneſin gratia in eis deſideratur, per columbas reſarcitur: quæ ſcilicet de-

A voratas, puriores tandem eas cum fæcibus reddunt, reſtituûntque, ait Serarius & ipſe Lotharingus.

Qvi ait: Non te salvat Dominvs: vnde te possvm salvare? de area vel torcvlari? hoc eſt, vt Vatab. vertit: *Quandoquidem Dominus tibi non fert opem, vnde ego tibi ferrem opem? de horreóne an de torculari?* q. d. Cùm Dominus famem hanc toti vrbi immiſerit, niſi ipſe tibi in ea ſuccurrerit, ego tibi ſuccurrere nequeo; quia non habeo frumentum in horreo, nec vinum in torculari. q. d. mihi ipſi deeſt panis & vinum ad victum. Vnde Chald. vertit: *Ni ſaluet te Dominus, vnde ſaluabo te?* Hinc & Regia in vulgata editione ſic legunt: *Non, ſaluet te Dominus.* q. d. Non ego, ſed Dominus te ſaluet & paſcat, quia ego non B habeo cibum quem tibi dem. Vers. 27.

Aliter Ioſeph. Abul. & Sanchez: Rex, inquit, ob famem & ob importunam interpellationem mulieris iratus indignanter reſpondit: *Non te ſaluet Deus.* q. d. Deus te affligat. Sic Gentiles irati mala imprecantes dicebant: *Dij te perdant, Dij tibi malè faxint.* Vnde Vatab. ſic quoque vertit: *Diſpereas, quare quæris à me cibum, cùm me ſcias omni cibo carere?*

Coximvs ergo filivm mevm, et comedimvs] Barbarum fuit hoc epulum, quod matri extrema fames extorſit, vt matrem ſe oblita, fieret mactatrix & voratrix filij. Simile accidit in obſidione Ieroſolymæ ſub Tito, teſte Ioſepho; ac vltimis hiſce annis Sueco Germaniam populante multi fame adacti, carnes humanas vorarunt. Permiſit Deus Samaritas ad hæc extrema adigi, primò, ad puniendum C eorum ſchiſma & idololatriam. Secundò, vt illuſtrior fieret ſua ex iis liberatio, & Eliſæi illam promittentis prophetia. Sic Deus permittit homines ſubinde ad ipſa mortis limina peruenire, vt eò feruentiùs Deum inuocent, ac Deus eos exaudiens maiorem ab eis gratiarum actionem & laudem referat. Quare in rebus naturaliter deſperatis maximè ſperãdum eſt in Deo, qui illis ſolet ſuccurrere iuxta illud: *Deus ex machina.* Audi S. Aug. ſerm. 211. de Temp. *Natum conuertit in cibum, quem Deus condidit in ſolatium. Sed poſtquàm ad funeſtas epulas ventum eſſet, altera mulier alteram exhortatur: Recipe, inquit, recipe miſeranda mater in viſcera filium, nuper viſceribus procreatum. Eſto tui nati ſepulchrum, eſto eius corporis diuerſorium. Eſto eius, vt ita dixerim, monumentum: intra te paululùm comeſtus infans redeat, qui per famem viuere iam iamque* D *nonpoterat. Recipiat nunc comeſtum vterus, quem viuum ediderat partus. Repetat habitaculum mortuus, vnde nuper exierat viuus.* Vers. 29.

Viditqve omnis popvlvs cilicivm qvo vestitvs erat (rex) ad carnem intrinsecvs] Rex hic, licet impius & idololatra, cenſuit pœnitentia & cilicio placandum eſſe Deum: pientior ergo fuit noſtris hæreticis, qui cuticulam curantes, reſpuunt cilicia, eáque ſuperſtitioni addicunt. Vide hîc quàm antiquus ſit vſus cilicij in pœnitentia. Sic rex Niniues cum toto populo veſtiuit ſe ſacco (cilicio) ſeditque in cinere. Ionæ 3. 6. itáque ex- Vers. 30.

Digitized by Google

cidium ſibi à Deo per Ionam comminatum A pœnitendo euaſit. Sic rex Arrianus cilicium induit, eóque & precibus Deum placauit, teſte Saluiano lib. 7. Porrò longè antiquior eſt vſus cilicij: primus enim eo vſus legitur Iacob Patriarcha, audiens filium ſuum Ioſeph à beſtia deuoratum, Geneſ. 37. 34. vbi multa de vſu cilicij dixi.

Vers. 31. Et ait rex: Hæc mihi faciat Devs, et hæc addat: si steterit capvt Elisæi filii Saphat svper ipsvm hodie] q. d. hodie amputabo caput Eliſæo, eò quòd ipſe ſuaſerit nobis ſuſtinere hanc in Samaria obſidionem, promittendo Dei in ea ſoluenda auxilium, cùm in ea extremam famem patiamur, ſimúſque deſperati: ſine eo enim tempeſtiuè compoſuiſſemus cum rege Syriæ nos obſidente, itáque famem hanc euaſiſſemus, quam Eliſæus videt & diſſimulat, nec ſuis precibus auertere ſatagit. ita Theodor.

Vers. 32. Nvmqvid scitis, qvod miserit filivs homicidæ (ſcilicet Ioram rex Iſraël qui *filius* eſt Achabi *homicidæ*; Achab enim occidit Naboth) hvc vt præcidatvr capvt mevm] q. d. Ioram patriſſat & imitatur patrem ſuum; ſicut enim Achab pater eius occidit Naboth, ſic ipſe me vult occidere, æquè ac ipſe occidit ſex fratres ſuos, vt dicitur 2. Paral. 21. 3. & ſeq.

Videte ergo cvm venerit nvntivs, clavdite ostivm, et non sinatis evm intrare. Ecce enim sonitvs pedvm domini eivs post evm est [q. d. Rex ipſe nuntium à ſe miſſum ad me occidendum illicò ſubſequitur, mandati ſui pœnitens, illúdque reuocans. ita Ioſeph. q. d. ne timeatis reſiſtere nuntio regis, quia rex eumdem ſtatim reuocabit; adeò enim feſtinus eum ſequitur: vt videar ſonitum pedum eius feſtinantis audire. Hinc patet Eliſæum ſuaſiſſe regi ne Samariam dederet, Syris, ſed à Domino ſperaret auxiliũ & ſubſidium. Fuit hic rex Ioram filius Achab, qui ei ſucceſſit; eius enim acta hîc deſcribuntur vſque ad c. 8. v. 24. vbi mors eius narratur. B Igitur Ioram præcipitanter ex cholera miſerat nuntium ad occidendum Eliſæum; ſed mox ſubſidente cholera ad ſe reuerſus pœnituit: quare metuens ne nuntius Eliſæum occideret, vt iuſſerat, illicò nuntium ſecutus accurrit, vt cædem inhiberet. Sciebat enim Eliſæum eſſe prophetam, virum ſanctum, & beneficum Samariæ, atque aliâs ſæpè eius oracula fidelia & veriſſima eſſe, expertus erat: vt de hoc quoque, de obſidione in quam ſoluenda, vix dubitare poſſet. ita diſertè Ioſeph. Theodor. & Abul.

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

PRÆDICIT Eliſæus Samariam obſidione & fame craſtino die liberandam: ita fit. Deus enim terrorem per ſpectra hoſtium immittens Syris, eos in fugam agit. Vnde Hebræi eorum caſtra prædantur, & annonæ fit copia.

1. DIxit autem Eliſæus: Audite verbum Domini: Hæc dicit Dominus: In tempore hoc cras modius ſimilæ vno ſtatere erit, & duo modij hordei ſtatere vno,
in porta Samariæ. 2. Reſpondens vnus de ducibus, ſuper cuius manum rex incumbebat, homini Dei, ait: Si Dominus fecerit etiam cataractas in cælo, numquid poterit
eſſe quod loqueris? Qui ait: Videbis oculis tuis & inde non comedes. 3. Quatuor
ergo viri erant leproſi iuxta introitum portæ: qui dixerunt ad inuicem: Quid hîc eſſe
volumus donec moriamur? 4. Siue ingredi voluerimus ciuitatem, fame moriemur:
ſiue manſerimus hîc moriendum nobis eſt: venite ergo, & tranſfugiamus ad caſtra
Syriæ. ſi pepercerint nobis, viuemus: ſi autem occidere voluerint, nihilomninùs moriemur. 5. Surrexerunt ergo veſperi, vt venirent ad caſtra Syriæ, Cúmque veniſſent ad principium caſtrorum Syriæ, nullum ibidem repererunt. 6. Siquidem Dominus ſonitum audiri fecerat in caſtris Syriæ, curruum & equorum, & exercitus plurimi: dixerúntque ad inuicem: Ecce mercede conduxit aduerſum nos rex Iſraël reges
Hethæorum & Ægyptiorum, & venerunt ſuper nos. 7. Surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris, & dereliquerunt tentoria ſua, & equos & aſinos, in caſtris, fugerúntque, animas tantùm ſuas ſaluare cupientes. 8. Igitur cùm veniſſent leproſi illi ad
principium caſtrorum, ingreſſi ſunt vnum tabernaculum, & comederunt & biberunt:
tulerúntque inde argentum, & aurum, & veſtes, & abierunt, & abſconderunt: &

Digitized by Google

rurſum reuerſi ſunt ad aliud tabernaculum, & inde ſimiliter auferentes abſconderunt.
9. Dixerúntque ad inuicem: Non rectè facimus: hæc enim dies boni nuntij eſt Si
tacuerimus, & noluerimus nuntiare vſque manè, ſceleris arguemur: venite, eamus,
& nuntiemus in aula regis. 10. Cúmque veniſſent ad portam ciuitatis, narrauerunt
eis, dicentes: Iuimus ad caſtra Syriæ, & nullum ibidem reperimus hominem, niſi
equos & aſinos alligatos, & fixa tentoria. 11. Ierunt ergo portarij, & nuntiauerunt
in palatio regis intrinſecus. 12. Qui ſurrexit nocte, & ait ad ſeruos ſuos: Dico vo-
bis quid fecerint nobis Syri: Sciunt quia fame laboramus, & idcircò egreſſi ſunt de ca-
ſtris, & latitant in agris, dicentes: Cùm egreſſi fuerint de ciuitate capiemus eos viuos,
& tunc ciuitatem ingredi poterimus. 13. Reſpondit autem vnus ſeruorum eius: Tol-
lamus quinque equos, qui remanſerunt in vrbe (quia ipſi tantùm ſunt in vniueſa multi-
tudine Iſraël, alij enim conſumpti ſunt) & mittentes explorare poterimus. 14. Ad-
duxerunt ergo duos equos, miſitque rex in caſtra Syrorum, dicens: Ite & videte.
15. Qui abierunt poſt eos vſque ad Iordanem: ecce autem omnis via plena erat ve-
ſtibus & vaſis, quæ proiecerant Syri cùm turbarentur: reuerſíque nuntij indicauerunt
regi. 16. Et egreſſus populus diripuit caſtra Syriæ: factúſque eſt modius ſimilæ ſta-
tere vno, & duo modij hordei ſtatere vno, iuxta verbum Domini. 17. Porrò rex du-
cem in cuius manu incumbebat, conſtituit ad portam: quem conculcauit turba in in-
troitu portæ, & mortuus eſt, iuxta quod locutus fuerat vir Dei, quando deſcenderat rex
ad eum. 18. Factúmque eſt ſecundùm ſermonem viri Dei, quem dixerat regi,
quando ait: Duo modij hordei ſtatere vno erunt, & modius ſimilæ ſtatere vno, hoc
eodem tempore cras in porta Samariæ: 19. quando reſponderat dux ille viro Dei,
& dixerat: Etiamſi Dominus fecerit cataractas in cælo, numquid poterit fieri quod lo-
queris? Et dixit ei: Videbis oculis tuis, & inde non comedes. 20. Euenit ergo ei ſicut
prædictum fuerat, & conculcauit eum populus in porta, & mortuus eſt.

Vers. 1. IN TEMPORE HOC (hac hora) CRAS MODIVS SIMILÆ VNO STATERE ERIT] id eſt vendetur vno ſiclo, hoc eſt vno Franco Gallico, putà quatuor Iuliis, ſiue Regalibus, q. d. cras ſumma erit frumenti abundantia, per quam omnis Samariæ inopia & fames tolletur, omniáque vili pretio comparabuntur.

Alleg. *Benadad* eſt diabolus, qui obſidebat Samariam, id eſt Eccleſiam veterem faciebátque vt eſſet magna fames ſpiritualis verbi Dei, ac ſalutis, rerúmque cæleſtium. Venit Eliſæus, id eſt Chriſtus, qui per ſe & Apoſtolos vbique prædicando, hanc famem ſuſtulit; fecítque vt vbique ſint doctores, qui prædicent verbum Dei, quíque doceant viam ſalutis, virtutis & perfectionis. Ita Eucher. & Angelom.

Vers. 2. SI DOMINVS FECERIT ETIAM CATARACTAS IN CÆLO] vt per eas depluat triticum, ſicut depluerunt aquæ in diluuio Noë, & manna in deſerto, Exodi 16. *Numquid poterit eſſe quod loqueris?* q. d. impoſſibile eſt vt in tanta rerum inopia, tanta fiat ſubitò copia, vt tam vili pretio vendatur triticum, vnúſque modius comparetur vno ſtatere.

VIDEBIS OCVLIS TVIS, ET INDE NON COMEDES] quia à turba populi opprimeris in porta; idque fiet iuſto Dei iudicio ob tuam incredulitatem, qua hoc meo ex Deo oraculo non credis; quia videris putare hoc factum eſſe impoſſibile etiam Deo, cui omnia ſunt poſſibilia. Quare negas Deo ſuam omnipotentiam. ita Abul.

Vers. 6. SIQVIDEM DOMINVS SONITVM AVDIRI FECERAT IN CASTRIS SYRIÆ CVRRVVM ET EQVORVM] hoſtilium ſe inuadentium: itá- A que Syros terrefecit, vt conſternati fugerent, & Samariam relinquerent liberam. ita Ioſeph. Vide hîc vt ludat in humanis diuina potentia rebus. Poterat enim in Syros immittere Angelos, qui illicò omnes trucidarent: poterat fulgetris eos ſiderare: poterat igne cæleſti, milléque aliis modis eos perdere. Sed noluit, voluítque eorum ſuperbiam deprimere per inanem ſonitum, per falſam imaginationem, per ridiculum metum, quo percuti timebant, vbi non erat timor, ac proiectis rebus omnibus fugiebant, vt vitam dumtaxat ſeruarent. Similem timorem panicum hoſtium plurimorum contra ſe venientium, immiſit Deus in caſtra Madian, quando Gedeon cum trecentis militibus lagenas flammantes complodentibus, & tubis concrepantibus ea inuaſit. Iudic. c. 7. 19.

B TOLLAMVS QVINQVE EQVOS, QVI REMANSERVNT IN VRBE, QVIA IPSI TANTVM SVNT IN VNIVERSA MVLTITVDINE ISRAEL] putà in tota Samaria, quæ eſt caput & metropolis regni Iſrael, ſiue decem tribuum. Vers. 13.
Legit interpres בכל *bechal*, id eſt *in vniuerſa*: iam pro ב legunt aſſinè כ, ככל *bechal*, id eſt, *ſicut vniuerſa*. Vnde Chald. Pagn. Vatab. vertunt: *Ecce illi ſunt ſicut vniuerſa multitudo Iſrael*, q. d. ſicut totus populus in Samaria macer & fame confectus eſt, ſic & hi qui reſidui ſunt in ea quinque equi, macilenti & fame confecti ſunt.

QVEM CONCVLCAVIT TVRBA IN INTROITV PORTÆ] quia porta erat anguſta, & turba ingens; quæ fame rabida quaſi furebat ad cibum, qui erat in caſtris Syrorum; vnde ipſe dux portæ volens hanc turbam moderari, & in Vers. 17.
partes

Digitized by Google

partes diuidere, ne ſe mutuò comprimeret, ab eadem violenter irrumpente oppreſſus & con- A tritus eſt: ita Eliſæi oraculum per omnia verum certúmque fuit.

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ELISÆVS prædicit famem ſeptenném. & v. 7. Benadad regi Syriæ mortem, Hazaëli verò regnum eius: inde v. 17. deſcribuntur geſta Ioram filij Ioſaphat regis Iuda, ac v. 25. geſta Ochoziæ filij Ioram.

1. ELISÆVS autem locutus eſt ad mulierem, cuius viuere fecerat filium, dicens:
Surge, vade tu & domus tua, & peregrinare vbicumque repereris: vocauit
enim Dominus famem, & veniet ſuper terram ſeptem annis. 2. Quæ ſurrexit, &
fecit iuxta verbum hominis Dei: & vadens cum domo ſua, peregrinata eſt in Terra
Philiſtijm diebus multis. 3. Cúmque finiti eſſent anni ſeptem, reuerſa eſt mulier
de terra Philiſtiim: & egreſſa eſt vt interpellaret regem pro domo ſua, & pro agris
ſuis. 4. Rex autem loquebatur cum Giezi puero viri Dei, dicens: Narra mihi om-
nia magnalia quæ fecit Eliſæus. 5. Cúmque ille narraret regi quo modo mortuum
ſuſcitaſſet, apparuit mulier, cuius viuificauerat filium, clamans ad regem pro domo ſua,
& pro agris ſuis. Dixítque Giezi: Domine mi rex, hæc eſt mulier, & hic eſt filius eius,
quem ſuſcitauit Eliſæus. 6. Et interrogauit rex mulierem: quæ narrauit ei. Dedít-
que ei rex eunuchum vnum, dicens: Reſtitue ei omnia quæ ſua ſunt, & vniuerſos redi-
tus agrorum, à die qua reliquit terram vſque ad præſens. 7. Venit quoque Eliſæus
Damaſcum, & Benadad rex Syriæ ægrotabat: nuntiauerúntque ei, dicentes: Venit
vir Dei huc. 8. Et ait rex ad Hazaël: Tolle tecum munera, & vade in occurſum viri
Dei, & conſule Dominum per eum, dicens: Si euadere potero de infirmitate mea hac?
9. Iuit igitur Hazaël in occurſum eius, habens ſecum munera, & omnia bona Da-
maſci, onera quadraginta camelorum. Cúmque ſtetiſſet coram eo, ait: Filius tuus Be-
nadad rex Syriæ miſit me ad te, dicens: Si ſanari potero de infirmitate mea hac?
10. Dixítque ei Eliſæus: Vade, dic ei: Sanaberis: porrò oſtendit mihi Dominus quia
morte morietur. 11. Stetítque cum eo, & conturbatus eſt vſque ad ſuffuſionem vul-
tus: fleuítque vir Dei. 12. Cui Hazaël ait: Quare Dominus meus flet? At ille dixit:
Quia ſcio quæ facturus ſis filiis Iſraël mala. Ciuitates eorum munitas igne ſuccendes,
& iuuenes eorum interficies gladio, & paruulos eorum elides, & prægnantes diuides.
13. Dixítque Hazaël: Quid enim ſum ſeruus tuus canis, vt faciam rem iſtam ma-
gnam? Et ait Eliſæus: Oſtendit mihi Dominus te regem Syriæ fore. 14. Qui cùm
receſſiſſet ab Eliſæo, venit ad Dominum ſuum. Qui ait ei: Quid dixit tibi Eliſæus?
At ille reſpondit: Dixit mihi: Recipies ſanitatem. 15. Cúmque veniſſet dies alte-
ra, tulit ſtragulum, & infudit aquam, & expandit ſuper faciem eius: quo mortuo, re-
gnauit Hazaël pro eo. 16. Anno quinto Ioram filij Achab regis Iſraël, & Ioſaphat
regis Iuda, regnauit Ioram filiùs Ioſaphat rex Iuda. 17. Triginta duorum annorum
erat cùm regnare cœpiſſet, & octo annis regnauit in Ieruſalem. 18. Ambulauítque
in viis regum Iſraël, ſicut ambulauerat domus Achab: filia enim Achab erat vxor eius:
& fecit quod malum eſt in conſpectu Domini. 19. Noluit autem Dominus diſper-
dere Iudam, propter Dauid ſeruum ſuum, ſicut promiſerat ei, vt daret illi lucernam, &
filiis eius cunctis diebus. 20. In diebus eius receſſit Edom, ne eſſet ſub Iuda, & con-
ſtituit ſibi regem. 21. Venítque Ioram Seira, & omnes currus cum eo: & ſurrexit
nocte, percuſsítque Idumæos, qui eum circumdederant, & principes curruum, popu-
lus autem fugit in tabernacula ſua. 22. Receſſit ergo Edom ne eſſet ſub Iuda, vſque
ad diem hanc. Tunc receſſit & Lobna in tempore illo. 23. Reliqua autem ſermo-
num Ioram, & vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum

regum Iuda? 24. Et dormiuit Ioram cum patribus ſuis, ſepultúſque eſt cum eis in Ciuitate Dauid, & regnauit Ochozias filius eius pro eo. 25. Anno duodecimo Ioram filij Achab regis Iſraël, regnauit Ochozias filius Ioram regis Iudæ. 26. Viginti duorum annorum erat Ochozias cùm regnare cœpiſſet, & vno anno regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Athalia filia Amri regis Iſraël. 27. Et ambulauit in viis domus Achab: & fecit quod malum eſt coram Domino, ſicut domus Achab: gener enim domus Achab fuit. 28. Abiit quoque cum Ioram filio Achab, ad præliandum contra Hazaël regem Syriæ in Ramoth Galaad, & vulnerauerunt Syri Ioram: 29. qui reuerſus eſt vt curaretur, in Iezrahel: quia vulnerauerant eum Syri in Ramoth, præliantem contra Hazaël regem Syriæ. Porrò Ochozias filius Ioram rex Iuda, deſcendit inuiſere Ioram filium Achab in Iezrahel, quia ægrotabat ibi.

Vers. 1. VOCAVIT (voce, id eſt iuſſu ſuo adducet) ENIM DOMINVS FAMEM, ET VENIET SVPER TERRAM SEPTEM ANNIS] Eſt Hyſterologia: hæc enim prophetia Eliſæi de fame ſeptenni, anteriùs facta eſt, ſcilicet ante quinque vel ſex annos: hîc autem recenſetur, eò quòd mulieri hoſpitæ ſuæ, cui hanc famem prædixerat Eliſæus, poſt famis ſeptennium in terram ſuam reuertenti contigerint ea, quæ hic verſ. 5. & ſeq. narrantur. Idem confirmatur ex eo quod Giezi hîc verſ. 4. colloquatur cum rege. Ergo necdum erat leproſus: leproſi enim arcebantur hominum commercio. Ergo hæc contigerunt ante aduentum & ſanationem Naaman: tunc enim Giezi percuſſus eſt lepra, vti ſuperiùs dixi. ita Torniellus, Salianus & alij.

Vers. 7. VENIT QVOQVE ELISÆVS DAMASCVM (quæ erat Metropolis Benadad regis Syriæ) ET BENADAD REX SYRIÆ ÆGROTABAT] in Damaſco. Benadad paulò poſt ſolutam obſidionem Samariæ, ex terrore & mœrore hunc morbum, in quo mortuus eſt, incurrit. Audi Ioſephum lib. 9. capite 2. *Rex autem Syrorum Damaſcum reuerſus incolumis, vbi cognouit diuinitus immiſſo terrore, ſe vnà cum exercitu in fugam coniectum, & vanum fuiſſe, quod de aduentu hoſtium crediderant, ratus omninò aduerſum ſe habere Numen, per animi ægritudinem in morbum etiam corporis incidit.* Nimirùm voluit Deus Benadad, qui tot clades Iſraëli intulerat, morbo & morte punire, ideóque Eliſæum miſit Damaſcum, qui Hazaëli eius mortem prædiceret, eúmque regni ſucceſſorem declararet.

Vers. 9. HABENS SECVM MVNERA ET OMNIA BONA DAMASCI, ONERA QVADRAGINTA CAMELORVM] Obtulit tot tantáque munera Hazaël Eliſæo pro ſalute Benadad regis ſui; ſed certum eſt Eliſæum ea non acceptaſſe; tum quia ipſe Benadad non ſanauit, ſed eius mortem prædixit: tum quia ipſe conſtanter refutauit c. 5. munera Naaman, quem à lepra curarat: ac Giezi ea acceptantem lepra puniuit. ita Abul. & alij.

Vers. 10. VADE, DIC EI: SANABERIS. PORRO OSTENDIT MIHI DOMINVS, QVIA MORTE MORIETVR] Eſt hic locus difficilis: nam videtur Eliſæus iubere Hazaëli mendacium, vt ſcilicet dicat Benadad regi eum ſanandum, cùm mox eſſet moriturus.

A Primò, Rabbini, & ex eis Abul. legunt contrariè, ſcilicet, *non ſanaberis*: nam pro לו *lo*, per vau hoc eſt, *ei* legunt לא *lo* per aleph, hoc eſt, *non*. Verùm Chald. Sept. & Latini omnes Codices legunt affirmatiuè: *ſanaberis*.

Secundò, alij reſpondent Eliſæum ironicè locutum, q. d. ſcilicet ſanaberis, ſperas te ſanandum; ſed erras: nam nõ ſanaberis, ſed morieris.

Tertiò & genuinè, *ſanaberis*, ſcilicet quantum eſt ex parte morbi. q. d. morbus tuus non eſt lethalis, ex morbo hoc non morieris, quod erat verum: nam non morbus, ſed vis Hazaëlis occidit & ſuffocauit Benadad. ita Caiet. Serar. Salian. & alij.

QVID ENIM SVM SERVVS TVVS CANIS, VT FACIAM REM ISTAM MAGNAM?] Hazaël negat ſe eſſe canem, non tantùm quoad vilitatem, ſed etiam & potiùs, quoad impudentiam & feritatem caninam. q. d. ego non ſum tam impudens, barbarus & ferus, vt inſtar canis ſæuiam in viſcera humana, eáque deuorem. Cur ergo tu, ô Eliſæe aſſeris, mihíque dicis: *paruulos eorum elides, & prægnantes diuides?* ita tum quidem ſentiebat Hazaël, ſed factus rex Syriæ ſenſum mutauit, fecitque quod hîc prædicit Eliſæus, quódque ipſe hîc abominatur. Honores enim mutant mores, ſed rarò in meliores. Cauſam ſubdit: Vers. 13.

B

OSTENDIT MIHI DOMINVS TE REGEM SYRIÆ FORE] q. d. tu fies rex Syriæ, ideóque factus rex innatũ Syrorum in Iſraëlitas odium indues, vt *eorum paruulos elidas, & prægnantes diuidas*, vti prædixi. Odium hoc cœpit ab Adad, dum Salomoni rebellauit fecítque ſe regem

D Syriæ; illúdque ex eo quaſi patre ſuxit filius Benadad, ac ex eo cęteri reges Syriæ. vide dicta 3. Reg. 11. verſ. 14. Hac regni prædictione audacior factus Hazaël regem Benadad ſuffocauit, eiúſque regnum occupauit, vt ſequitur: ac immemor & ingratus Eliſæo, hoſtem ſe fecit Iſraëli, in eúmque ſæuiit, impleuítque barbariem ab Eliſæo ſibi prædictam.

TVLIT STRAGVLVM, ET INFVDIT AQVAM, ET EXPANDIT SVPER FACIEM EIVS] Addunt Hebr. Chald. & Septuag. *& mortuus eſt*. quod Noſter expreſſit ſubdens: *Quo mortuo regnauit Hazaël.* Videtur Benadad æſtu febrili æſtuans petiiſſe aquam ad ſe refrigerandum: porrexit illam ei in ſtragulo aqua madefacto Hazaël, itáque vel per imprudentiam, vel potiùs per dolum diſtillante continuò ex ſtragulo aqua Vers. 15.

in os & fauces Benadad, eum ſuffocauit, vt ei in regno ſuccederet. Addit Serarius, aquam hanc & ſtragulum fortaſſe venenato quopiam humore fuiſſe infectũ; ſicut de Herculis Deianiræa veſte tradunt veteres, ac de Othonis III. Imp. Ladiſlai Hungarorum regis, & Solymãni tunica. Ioſephus ait ſimpliciter ſtrangulatum fuiſſe: ita nimirùm Deus puniuit Benadad ob ſæuitiam in Iſraëlitas exercitã. Porrò Benadad videtur regnaſſe 56. annos, tot enim intercedunt ab anno 17. Aſa regis Iuda, quo Benadad regnare cœpit, vt patet 3. Reg. 15. 18. vſque ad primum annum regni Hazaelis. ita Salianus. Nonnulli tamen putant plures reges in Syria interceſſiſſe, omnéſque dictos fuiſſe *Benadad*, id eſt filios & ſucceſſores Adad, primi regis Syriæ. Vnde Hebræi tradunt, *Benadad* fuiſſe nomen commune regum Syriæ. Denique Ioſephus lib. 11. Antiq. cap. 2. aſſerit tam Benadad quàm Hazaël apud Syros in ſumma eſſe veneratione, imò *vtrúmque diuinis honoribus coli*, & vtriuſque effigiem quotidianis pompis honorari, tum propter aliam beneficentiam, tum quia magnificè templis extructis Damaſcum ornatiorem reddiderint.

VERS. 16. ANNO QVINTO IORAM FILII ACHAB REGIS ISRAEL, REGNAVIT IORAM FILIVS IOSAPHAT REX IVDA] ſcilicet ſolus poſt mortem patris Ioſaphat. Obiicies, id videtur factum anno 7. Ioram, non quinto: nam c. 3. v. 1. dictũ eſt, quòd Ioram rex Iſraël cœperit regnare anno 18. Ioſaphat regis Iuda. Ioſaphat autem regnauit annis 25. ab anno autem 18. ad 25. ſunt 7. anni, poſt quos moriente Ioſaphat ſucceſſit ei filius Ioram. Reſpondent Lyran. & Caiet. Ioram filium Achab regnaſſe poſt mortem Achab cũ Ochozia fratre primogenito per biennium; ſcilicet ab anno 18. Ioſaphat, vſque ad annum eius 20. quo mortuus eſt Ochozias; túmque ſolus regnare cœpit Ioram eius frater iunior. Ergo quod hic dicitur: *anno 5. Ioram*: intellige à tempore, quo Ioram ſolus poſt fratris mortem regnare cœpit, quod fuit anno Ioſaphat 20. verùm obſtat quod dicitur 3. Reg. vlt. 52. ſcilicet Ochoziam in Iſraël regnare cœpiſſe anno 17. Ioſaphat, ac mortuum anno 18. eiuſdem; nam per biennium dumtaxat regnauit: quare cùm Ochozias ſit mortuus anno Ioſaphat 18. eique ſtatim frater Ioram ſucceſſerit, hinc ſequitur Ioram cœpiſſe regnare anno 18. Ioſaphat, non 20. Meliùs Abul. reſpondet non eſſe numerãdum annum 18. Ioſaphat, eò quòd illo expleto cœperit regnare Ioram, nec 19. eò quòd ſub finẽ eius cœperit regnare, nec 25. eò quòd is fuerit imperfectus; ablatis autem his tribus annis manent ab anno 18. Ioſaphat, ad annum eiuſdem 25. dumtaxat anni quinque integri, de quibus hîc dicitur: *Anno 5. Ioram filij Achab, &c. regnauit Ioram filius Ioſaphat*, ſcilicet poſt mortem Ioſaphat, qui anno 25. regni ſui mortuus eſt: tũc enim ſucceſſit ei filius Ioram.

Optimè Richardus de S. Victore in conciliatione lib. Reg. & Paralip. Arias in Daniele, Salian. Torniellus, Sanchez & Serar. hîc reſpondent Ioram regem Iuda, bis à patre nũcupatum fuiſſe regem, ob duo eius bella, ſcilicet primò, anno 17. Ioſaphat, quo ipſe cum Achab iturus erat ad bellum contra Syros 3. Reg. 22. túmque videtur Ioram à Ioſaphat patre dumtaxat regis titulum accepiſſe, vt ſi quid mali in bello accidiſſet, ſibi ſuccederet Ioram. Secundò poſt ſex annos, ſcilicet anno 23. Ioſaphat, quo ipſe in bellum contra Moabitas profectus eſt, vt dictum eſt hoc lib. cap. 3. tunc enim Ioſaphat rurſùm Ioram filium declarauit regem, & regni adminiſtrationem ſe abſente eidem tradidit, indéque numerandi ſunt anni octo, quibus dicitur regnaſſe Ioram; ita ſcilicet, vt tribus annis Ioram regnarit cum Ioſaphat patre viuẽte, quatuor verò cæteris poſt mortem patris; octauus verò & vltimus fuerit imperfectus, ideóque non numeretur. Quare licet nõnulli cenſeant Ioram poſt mortem patris Ioſaphat, regnaſſe octo annis, tamẽ verius eſt quod dixi, nimirùm ipſum quatuor integris annis dumtaxat, & quinto incõpleto regnaſſe poſt mortem Ioſaphat, cum eo verò viuente tribus vltimis eius annis regnaſſe. id patet ex cap. 9. v. 29. vbi Ochozias filius Ioram regis Iuda, mortuo Ioram patre, dicitur cœpiſſe regnare anno 11. Ioram regis Iſraël: iam computa annos ab anno 5. Ioram regis Iſraël, vſque ad annum eius 11. habebis annos dumtaxat quinque integros, quibus ſolis alter Ioram poſt mortem patris Ioſaphat regnauit in Iuda.

Vice verſa cùm c. 1. v. 17. dicitur Ioram rex Iſraël regnare cœpiſſe anno 2 Ioram filij Ioſaphat regis Iuda; intellige annum ſecundum ab eo tempore, quo Ioram primùm à patre Ioſaphat ituro contra Syros titulum regis accepit, quod fuit anno Ioſaphat 17. Vnde ſecundus Ioram filij Ioſaphat annus incidit in annum 18. Ioſaphat, quo cœpit regnare Ioram filius Achab in Iſraël.

VERS. 18. AMBVLAVITQVE (Ioram filius Ioſaphat rex Iuda) IN VIIS REGVM ISRAEL (colendo idola eorũ) SICVT AMBVLAVERAT DOMVS ACHAB. FILIA ENIM ACHAB ERAT VXOR EIVS] nomine Athalia; hæc enim fuit vxor Ioram, & mater Ochoziæ, vt patet v. 26.

VERS. 19. VT DARET ILLI LVCERNAM] id eſt ſtirpem & proſapiam regiam, ſcilicet nepotũ ſibi inuicem continuò in regno Iuda ſuccedentium.

VERS. 21. VENITQVE IORAM REX SEIRA] id eſt in Idumæam. Hæc enim ſicut ab Eſaü fundatore, qui alio nomine vocatus eſt *Edom*, dicta fuit *Idumea*; ſic ab eodem qui pariter vocatus eſt *Seir*, id eſt piloſus, hirſutus, dicta eſt *Seira*.

VERS. 23. RELIQVA AVTEM SERMONVM, (id eſt rerum geſtorum) IORAM, ET VNIVERSA QVÆ FECIT, NONNE HÆC SCRIPTA IN LIBRO VERBORVM DIERVM REGVM IVDA?] puta in Diariis & annalibus regum Iuda? Nota, hîc tacentur multa de Ioram, quæ proinde ſupplentur in lib. 2. Paralip. cap. 21. vbi verſ. 3. Ioſaphat rex dicitur filiis ſuis, qui erant fratres Ioram, dediſſe *penſitationes* (malè nonnulli legunt: *penſationes*) id eſt annuos redditus. Rurſùm, quòd Ioram omnes fratres ſuos numero ſex occiderit, vt ſolus ſecurè regnaret. Inſuper, quòd Elias iam raptus (ante nouem annos) ad eum miſerit litteras ex paradiſo, quibus ei ob

Digitized by Google

hæc fratricidia,& ob idololatriam minatus eſt Dei vindictam,quæ mox ei obuenit:nam Deus percuſſit eum morbo inſanabili, ita vt viſcera egereret; filios quoque eius omnes occidit per Philiſthæos & Arabes, vnico excepto Ochozia,qui licet minimus natu, ei ſucceſſit, idque in pœnam talionis,vt ſicut ipſe fratres ſuos occiderat,ſic & filij eius occiderentur. Addit Ioſeph.vxores eius fuiſſe occiſas. Ita barbari iſti iuſto Dei iudicio cæde filiorum regis, regiorum fratrum manibus parentarunt:nec tamen dixit rex inſipiens in corde ſuo: *Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum.*

Vers.25. ANNO DVODECIMO IORAM FILII ACHAB REGIS ISRAEL, REGNAVIT OCHOZIAS FILIVS IORAM REGIS IVDÆ] Dices, cap. ſequ. v.29. dicitur Ochozias regnare cœpiſſe anno vndecimo Ioram, non duodecimo. Reſp. cœpit anno vndecimo regnare cum patre Ioram, qui erat in tormentis ſui morbi; ſequenti autem anno, qui eſt duodecimus, mortuo patre ſolus regnauit in Iuda. ita Abul. Sanchez, Salian. & alij.

Vers.26. VIGINTI DVORVM ANNORVM ERAT OCHOZIAS, CVM REGNARE COEPISSET] Dices, 2. Paral. 22.3. dicitur fuiſſe 42. annorum. Reſp. hæc antilogia eſt perdifficilis, & quaſi irreconciliabilis, quam diſcutiam ſuo loco in lib. Paralip.

NOMEN MATRIS EIVS ATHALIA, FILIA AMRI] id eſt neptis Amri; erat enim Athalia filia Achab, vt dictum eſt verſ.18. Achab autem erat filius Amri. Sic Matth.1.8. Ozias dicitur filius Ioram, cùm eius fuerit nepos, imò trinepos: omittuntur enim ibi tres generationes,& tres filij intermedij, ſcilicet Ochozias, Ioas & Amaſias,eò quòd Ioram miſcuiſſet ſe ſtirpi impiæ Achab,& cum ſua vxore Athalia filia Iezabelis, idololatriam inuexiſſet in regnum Iuda.

Aliter reſpondent Hebræi apud S.Hier. in Tradit. & Caiet. ſcilicet, Athaliam verè fuiſſe filiam Amri,dici tamen filiam Achab,vel imitatione,vel nutritione,quòd ab Achab ſit educata, ideóque eius idololatriam imitata.

GENER ENIM DOMVS ACHAB FVIT] Vers.27. Ochozias ergo videtur duxiſſe filiam Ioram filij Achab, ſicut Ioram pater Ochoziæ duxerat Athaliam filiam Achab, aut certè duxiſſe filiam fratris,aut ſororis Ioram: ideò enim dicitur, *gener domus Achab*, quia ſcilicet ſocer eius fuit Ioram, vel frater Ioram: nimirùm tota hæc impietatis & idololatriæ propago innecta fuit in regnum Iuda per impiam Iezabel;huius enim filia fuit Athalia,ac neptis eius fuit vxor Ochoziæ,quarum vtraque à Iezabele,quæ vnius erat mater, alterius auia, educata eius impietatem & mores gentilitios imbibit. Vide hic quàm periculoſum, & noxium ſit ducere vxores infideles vel hæreticas.

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ELISÆVS mittit vnum è ſuis, qui vngat Iehu in regem Iſraël, vt familiam Achab deleat; vngit ille Iehu: id ex Iehu intelligentes principes, eum regem creant: Iehu ergo rex factus pergit in Iezrahel, ibíque occidit Ioram regem Iſraël, & Ochoziam regem Iuda, ac Iezabelem ex domo præcipitari iubet, quam deinde canes deuorant iuxta oraculum Eliæ.

1. ELISÆVS autem prophetes vocauit vnum de filiis prophetarum,& ait illi: Ac-
cinge lumbos tuos,& tolle lenticulam olei hanc in manu tua,& vade in Ramoth
Galaad. 2. Cúmque veneris illuc, videbis Iehu filium Ioſaphat filij Namſi: & ingreſ-
ſus ſuſcitabis eum de medio fratrum ſuorum, & introduces in interius cubiculum.
3. Tenénſque lenticulam olei, fundes ſuper caput eius, & dices: Hæc dicit Dominus:
Vnxi te regem ſuper Iſraël. Aperiéſque oſtium,& fugies,& non ibi ſubſiſtes. 4. Abiit
ergo adoleſcens puer prophetæ in Ramoth Galaad, 5. & ingreſſus eſt illuc: ecce au-
tem principes exercitus ſedebant,& ait: Verbum mihi ad te,ô princeps. Dixítque Iehu:
Ad quem ex omnibus nobis? At ille dixit: Ad te, ô Princeps. 6. Et ſurrexit
& ingreſſus eſt cubiculum: at ille fudit oleum ſuper caput eius,& ait: Hæc dicit Domi-
nus Deus Iſraël: Vnxi te regem ſuper populum Domini Iſraël, 7. & percuties do-
mum Achab Domini tui, & vlciſcar ſanguinem ſeruorum meorum prophetarum, &
ſanguinem omnium ſeruorum Domini, de manu Iezabel. 8. Perdámque omnem do-
mum Achab: & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clauſum & nouiſ-
ſimum in Iſraël. 9. Et dabo domum Achab, ſicut domum Ieroboam filij Nabat, &
ſicut domum Baaſa filij Ahia, 10. Iezabel quoque comedent canes in agro Iezra-
hel, nec erit qui ſepeliat eam. Aperuítque oſtium, & fugit, 11. Iehu autem egreſſus

Digitized by Google

eſt ad ſeruos domini ſui: qui dixerunt ei: Recténe ſunt omnia? quid venit inſanus iſte
ad te? Qui ait eis: Noſtis hominem, & quid locutus ſit. 12. At illi reſponderunt: Fal-
ſum eſt, ſed magis narra nobis. Qui ait eis: Hæc & hæc locutus eſt mihi, Hæc dicit
Dominus: Vnxi te regem ſuper Iſrael. 13. Feſtinauerunt itaque, & vnuſquiſque tol-
lens pallium ſuum poſuerunt ſub pedibus eius, in ſimilitudinem tribunalis, & ceci-
nerunt tuba, atque dixerunt: Regnauit Iehu. 14. Coniurauit ergo Iehu filius Io-
ſaphat filij Namſi contra Ioram: porrò Ioram obſederat Ramoth Galaad, ipſe
& omnis Iſrael, contra Hazael regem Syriæ: 15. & reuerſus fuerat vt curaretur in
Iezrahel propter vulnera, quia percuſſerant eum Syri, prælіantem contra Hazael re-
gem Syriæ. Dixítque Iehu: Si placet vobis, nemo egrediatur profugus de ciuitate, ne
vadat, & nuntiet in Iezrahel. 16. Et aſcendit, & profectus eſt in Iezrahel: Ioram
enim ægrotabat ibi, & Ochozias rex Iuda deſcenderat ad viſitandum Ioram. 17. Igi-
tur ſpeculator qui ſtabat ſuper turrim Iezrahel, vidit globum Iehu venientis, & ait:
Video ego globum. Dixítque Ioram: Tolle currum, & mitte in occurſum eorum, &
dicat vadens: Recténe ſunt omnia? 18. Abiit ergo, qui aſcenderat currum, in oc-
curſum eius, & ait: Hæc dicit rex: Pacatáne ſunt omnia? Dixítque Iehu: Quid tibi &
paci? tranſi, & ſequere me. Nuntiauit quoque ſpeculator, dicens: Venit nuntius ad eos,
& non reuertitur. 19. Miſit etiam currum equorum ſecundum: venítque ad eos, &
ait: Hæc dicit rex: Numquid pax eſt? Et ait Iehu: Quid tibi & paci? tranſi, & ſeque-
re me. 20. Nuntiauit autem ſpeculator, dicens: Venit vſque ad eos, & non reuerti-
tur: eſt autem inceſſus quaſi inceſſus Iehu filij Namſi, præceps enim graditur. 21. Et
ait Ioram: Iunge currum. Iunxerúntque currum eius, & egreſſus eſt Ioram rex Iſrael,
& Ochozias rex Iuda, ſinguli in curribus ſuis, egreſsíque ſunt in occurſum Iehu, &
inuenerunt eum in agro Naboth Iezrahelitæ. 22. Cúmque vidiſſet Ioram Iehu, di-
xit: Pax eſt Iehu? At ille reſpondit: Quæ pax: adhuc fornicationes Iezabel matris
tuæ, & veneficia eius multa vigent. 23. Conuertit autem Ioram manum ſuam, &
fugiens ait ad Ochoziam: Inſidiæ Ochozia. 24. Porrò Iehu tetendit arcum manu,
& percuſſit Ioram inter ſcapulas: & egreſſa eſt ſagitta per cor eius, ſtatímque corruit
in curru ſuo. 25. Dixítque Iehu ad Badacer ducem: Tolle, proijce eum in agro Na-
both Iezrahelitæ: memini enim quando ego & tu ſedentes in curru ſequebamur Achab
patrem huius, quòd Dominus onus hoc leuauerit ſuper eum, dicens: 26. Si non pro
ſanguine Naboth, & pro ſanguine filiorum eius, quem vidi heri, ait Dominus, reddam
tibi in agro iſto, dicit Dominus. Nunc ergo tolle, & proijce eum in agrum, iuxta ver-
bum Domini. 27. Ochozias autem rex Iuda videns hoc, fugit per viam domus horti:
perſecutúſque eſt eum Iehu, & ait: Etiam hunc percutite in curru ſuo: & percuſſerunt
eum in aſcenſu Gauer, qui eſt iuxta Ieblaam: qui fugit in Mageddo, & mortuus eſt ibi.
28. Et impoſuerunt eum ſerui eius ſuper currum ſuum, & tulerunt in Ieruſalem: ſepe-
lierúntque eum in ſepulchro cum patribus ſuis in Ciuitate Dauid. 29. Anno vndeci-
mo Ioram filij Achab, regnauit Ochozias ſuper Iudam, 30. venítque Iehu in Iezra-
hel. Porrò Iezabel introitu eius audito, depinxit oculos ſuos ſtibio, & ornauit caput
ſuum, & reſpexit per feneſtram 31. ingredientem Iehu per portam, & ait: Numquid pax
poteſt eſſe Zambri, qui interfecit dominum ſuum? 32. Leuauítque Iehu faciem ſuam
ad feneſtram, & ait: Quæ eſt iſta? & inclinauerunt ſe ad eum duo vel tres eunuchi.
33. At ille dixit eis: Præcipitate eam deorſum, & præcipitauerunt eam, aſperſúſque eſt
ſanguine paries, & equorum vngulæ conculcauerunt eam. 34. Cúmque introgreſſus
eſſet, vt comederet, biberétque, ait: Ite, & videte maledictam illam, & ſepelite eam:
quia filia regis eſt. 35. Cúmque iſſent vt ſepelirent eam, non inuenerunt niſi calua-
riam, & pedes, & ſummas manus. 36. Reuerſíque nuntiauerunt ei. Et ait Iehu: Ser-
mo Domini eſt, quem locutus eſt per ſeruum ſuum Eliam Theſbiten, dicens: In agro
Iezrahel comedent canes carnes Iezabel, 37. & erunt carnes Iezabel ſicut ſtercus
ſuper faciem terræ in agro Iezrahel; ita vt prætereuntes dicant: Hæccine eſt illa Iezabel?

Vers. 1. Vade in Ramoth Galaad] Iam enim vrbs illa poſt regis Ioram eam obſidentis vulnus capta erat vel tota, vel eius pars, ait Abul. Sanchez & Serar, ídque patet ex verſ. 15.

Vers. 2. Svscitabis evm de medio fratrvm svorvm] id eſt, vt Vatab. *iube vt ſurgat è medio*

fratrum, id eſt, principum collegarum ſuorum: A qui enim hîc fratres, paulò pòſt vocantur principes.

Et introduces in interius cubiculum] vt ſ. cretò eum vngas in regem: ne ſi publicè id facias, ſeditio concitetur à Iorami regis aſſeclis & fautoribus, ideóque vbi eum ſecretò vnxeris, ſtatim *fugies, & non ibi ſubſiſtes.*

Vers. 6. Vnxi te] Hæc videtur fuiſſe ſecunda vnctio Iehu; nam prima facta videtur ab Elia; hoc enim ei iuſſerat Deus 3. Reg. 19. 15. ideóque eum ire iuſſerat in Damaſcum, vt ibi vngeret Hazaël in regem Syriæ, ac deinde in Samariam, vt vngeret Iehu in regem Iſrael: ſed prima illa Eliæ vnctio fuit præuia & prognoſtica regni; hæc verò ſecunda facta ab Eliſæo fuit regni collatio, eiúſque in regem creatio. ita Caietan. Hiſtor. Scholaſt. Sanchez & alij.

Vers. 11. Qvid venit iste insanvs ad te?] B Vide hîc vt principes idololatræ, hominéſque militares prophetam rideant, vocéntque *inſanum* & fanaticum. Vita enim prophetarum aſpera, veſtitus horridus, ſermo propheticus eis videbatur eſſe inſania, ac prophetæ videbantur eis inſanire: erant enim quaſi emotæ mentis & altioris numinis ſpiritu afflati. Vnde Plato in Phædone: *Quidam* ait, *diuino beneficio ſunt inſani, vt prophetæ & Sibyllæ.* & Cicero lib. 2. de diuinat. *Quid habet authoritatis furor iſte, quem diuinum vocatis, vt quæ ſapiens non videt, ea videat inſanus, & is qui humanos ſenſus amiſerit, diuinos aſſecutus ſit: & vaticinari idem ſit quod inſanire. Animalis enim homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei*, 1. Corint. 2. & 3. Idem & magis faciebant prophetæ diaboli, qui geſtus inconditos edebant, & furere videbantur: vnde de Sibylla ab Ænea conſulta, ita canit C Virgil. lib. 6 Æneid.

Non vultus, non color vnus:
Non comptæ manſêre comæ, ſed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument, maiórque videri
Nec mortale ſonans, afflata eſt numine quando
Iam propiore Dei.

Noſtis hominem, et qvid locvtvs ſit] q. d. noſtis eum inſanum eſſe, ac proinde inſana locutum, ideóque non credenda, nec à me enarranda. Id dicit Iehu, ne ſi ſe reuera ab eo vnctum dicat in regem, ſibi creet periculum: ne ſcilicet aliquis vel pro Ioram pugnans, vel Iehu regnum inuidens, eum inuadat & occidat. *Percunctantibus autem illis*, inquit Ioſeph. *qua de cauſa veniſſet iuuenis, & inſanum videri dicentibus: Rectè, inquit, coniecturam facitis. nam inſani verba locutus eſt. Illis verò magis* D *etiam ſibi exponi quid eſſet orantibus, regnum populi ſibi à Deo datum, ait illum dixiſſe.*

Vers. 12. At illi dixervnt: Falſvm eſt, ſed magis narra nobis] q. d. non inſana, ſed ſeria & magni momenti locutus eſt propheta, cupimúſque omninò vt ea nobis enarres. Vnde Chald. vertit: *Falſum tu dicis, indica nunc nobis.* Suſpicati ſunt Dei inſtinctu, id quod res erat, ſcilicet Iehu à propheta accepiſſe regni oraculum, illúdque ab eo extorquere ſatagunt, vnde ſequitur.

Vers. 13. Feſtinavervnt itaqve, et vnuſqviſque tollens pallivm ſvvm (veſtem exstimani), poſvervnt ſvb pedibvs eivs in ſimilitvdinem tribvnalis] Sept. *ſuper aſcenſum graduum*; Vatab. *in faſtigio graduum*, id eſt, in ſupremo gradu, nimirùm ſummo & eminentiſſimo loco, q. d. loco excelſo veſtibus ſuis erexerunt ei quaſi thronum regium, vt in eo velut rex ſederet: hoc enim ritu eum regem crearunt.

Nimirùm ad vocem prophetæ, quam à Iehu audierant principes, hi & milites diuinitùs excitati regnum ei detulerunt, ideóque gradus aliquos opere tumultuario conſtruxerunt, quos palliis ſuis quaſi aulæis conſtrauerunt, & in ſummo eorum Iehu collocarunt, eíque acclamarunt: *Regnauit Iehu* q. d. rex noſter eſt Iehu, viuat ergo & regnet proſperè per multos annos. Sic Plutarchus ſcribit de Catone Vticenſi in eius vita, ſtratas eſſe à militibus veſtes per ea loca, quæ ipſe pedibus calcaturus erat: quod honoris genus refert Imperatoribus impendi ſolere. Et in Deorum ſuorum quibuſdam ſacris, dum illos feſta pompa traducerent, veſtes ſterni ſolitas eſſe ſcribit idem Plutarchus in Alcibiade.

Idem de ſacris Iunonis tradit Athæneus lib. 12. c. 9. Sic & Chriſto quaſi Meſſiæ regi, ſolemni pompa ingredienti Ieruſalem in die Palmarum, turba viam ſtrauit palmis & veſtibus, Matthæi 21.

Qvid tibi et paci?] q. d. non pacem veho, ſed bellum: coniuraui enim contra tuum regem Ioram, vt eum occidam regnúmque eius occupem. Vers. 18.

Et egreſſvs eſt Ioram rex Iſrael, et Ochozias rex Ivda, &c. in occvrſvm Iehv; et invenervnt evm in agro Naboth Iezrahelitæ] Iuſtum congruúmque fuit hoc Dei iudicium, qui eos congregauit in agrum Naboth, vt in eo cæderentur, in quo Achab pater eorum, Naboth vinea ſua ſpoliarat & occiderat, vti ipſe per Eliam eidem prædixerat 3. Reg. 21. 23. Vers. 21.

Adhvc fornicationes Iezabel matris tvæ, et veneficia eivs mvlta vigent] putà idololatria & magia Iezabelis. idololatria enim eſt fornicatio myſtica, qua quis relicto Deo ſponſo, adhæret idolis, quaſi adulteris. Eadem eſt magia, quia ſacerdotes idolorum ſunt magi: conſulunt enim dæmonem, & ab eo oracula accipiunt. Dicit hoc Iehu q. d. Ego ex parte Dei Iudicis venio, vt puniam idololatriam & magiam tuam, tuæque matris Iezabelis. Vers. 22.

Qvod Dominvs onvs hoc levaverit ſvper evm] *Onus* vocatur prophetia minax & oneroſa, qua Deus per Eliam prædixerat poſteros Achab ob eius ſcelera occidendos 3. Regum 21. 23. Vers. 25.

Etiam hvnc percvtite] ad exterminium domus Achab à Deo prædictum & decretum. Erat enim Ochozias rex Iuda, ex parte matris Athaliæ, nepos Achab, eiúſque ſcelera & idololatriam imitabatur. Vers. 27.

Dices, 2. Paral. 22. 9. dicitur Ochozias fugiſſe & latuiſſe in Samaria. Reſp. hac vice fugit & la-

Digitized by Google

tuit in Samaria, ſed vt ibidem additur, in Samaria poſteà deprehenſus, deductus eſt ad Iehu in Gaber, ibíque percuſſus fugit in Mageddo, ibíque mortuus eſt. ita Lyranus.

Vers. 29. Anno vndecimo Ioram filii Achab regis Israel regnavit Ochozias svper Ivdam] *Regnauit*, id eſt regnare cœpit, & vix vno anno regnauit; nam anno duodecimo Ioram vnà cum eo occiſus eſt à Iehu.

Vers. 30. Porro Iezabel introitv eivs [Iehu regicidæ) avdito, depinxit ocvlos svos stibio] non ad illiciendum Iehu in ſui amorem. Erat enim vetula, & ſciebat Iehu eſſe iuratum ſuum hoſtem, ſed ad animoſitatem oſtentandam, quaſi quæ non timeret nec curaret Iehu; vnde eum increpuit vocauítque domini ſui (Ioram regis) interfectorem, vt eum percelleret: putabat enim quòd Iehu in ſe, vtpote feminam & reginam, non auderet manus iniicere, nec eius ſanguine ſe cruentare. Quòd ſi auderet, volebat animoſè & nobiliter mori, quaſi mortem contemnens. Hæc eſt vanitas ſæculi & ſæcularium, æquè ac mulierum vanitas eſt ſtibium & purpuriſſa, quam proinde Magdalena dum pœnituit, deſpexit; nam vt ait S. Hier. Epiſt. ad Furiam: *non habuit criſpantes mitras, nec ſtridentes calceolos, nec orbes ſtibio fuliginatos*. Vnde S. Cyprian. tract. de opere & eleemoſyna; *Inunge oculos tuos*, inquit, *non ſtibio diabolico, ſed collyrio Chriſti*. B

Vers. 31. Nvmqvid pax potest esse Zambri qvi interfecit Dominvm svvm?] quaſi dicat, quæ pax & ſocietas poteſt eſſe cum Iehu, qui eſt quaſi alter Zambri tyrannus. Sicut enim Zambri occidit Ela regem ſuum 3. Reg. 16. 10. eiúſque regnum inuaſit, ſic Iehu occidit Ioram regem ſuum, eiúſque regnum inuadit. C

Vers. 37. *Iezabelis Etymon.* Et ervnt carnes Iezabel sicvt stercvs] Alludit ad Etymon nominis Iezabel. *Iezabel* enim Hebr. idem eſt, quod אי זבל *e zebel*, id eſt *vbi ſtercus? Zebel* enim Chaldaicè, Syriacè & Arabicè idem eſt quod, *ſtercus*. Aut *Iezabel* idem eſt, quod אי זבל *i zebel*, id eſt, *inſula ſterqullinij vel va ſterquilinio*, ait Pagnin. vnde nonnulli putant à *zebel*, id eſt *ſtercus* diabolum per contemptum vocari *zabulum*, id eſt, *ſtercorarium*, ac Græcos Beelzebub vocare *Beelzebub*, quaſi *Deum ſtercoris*; ſtercori enim inſidet *zebub*, id eſt *muſca*. Porrò S. Ambroſ. exhort. ad virgin. *Iezabel*, inquit, *idem eſt quod vanitatis profluuium, vel vana & vacua redundantia, qualis in auaritia, ambitione, omnique concupiſcentia, cuius idea eſt Iezabel*.

Hæccine est illa Iezabel?] q. d. Itáne fortuna vices commutans Iezabelem ex ſummo gloriæ in imum ignominiæ proſtrauit? Erat illa decor & pulchritudo orbis, iam putet vt ſordidum ſtercus! Erat illa regum vxor & mater, imò domina & rectrix, en tibi iam à canibus laniatur. Erat illa terror Eliæ & prophetarum; imò totius Iſraëlis: Ecce iam illa vngulis equorum calcatur.

Notat S. Chryſoſt. hom. 25. in Epiſt. ad Roman, Iezabelem grauiùs punitam eſſe, quàm Achab, qui in bello ſagitta confixus decorè occubuit; eò quòd Iezabel fuerit ei omnis mali occaſio, imò ſuggeſtrix & incentrix: *Iezabel*, ait, *maiores pœnas dedit, quàm Achab vineæ raptor: ipſa quippe vniuerſum iſtud negotium texuerat, regiqùe lapſus occaſionem dederat*.

Sic B. Franciſc. Borgia nuper Dux Gandiæ, cùm Iſabellæ vxoris Caroli V. defunctæ corpus ad regium ſepulchrum Granatam deferret, illud adeò deforme, fœdum & horridum conſpexit, vt non agnoſceret nec auderet iurare, hoc eſſe corpus Imperatricis. Quare illud contentis oculis intuens & admirans: *Hæccine*, inquit, *eſt Iſabella mundi Imperatrix?* Hæccine ſapiens & ſancta illa Iſabella, gaudium Hiſpaniæ, decus imperij, ſpes orbis? vbi nuperus ille vultus decor, vbi oculorum ſplendor, vbi coronę regię maieſtas? Itáne caro eius verſa eſt in putredinē, decor in fœtorem, ſplendor in horrorem? Quare Deo mentem illuminante, attentè conſiderans, quanta eſſet regum regnorúmque & omnium bonorum mundi vanitas, eis valedicere & ſoli Deo ſeruire decreuit, ac Societatem Iesv ingreſſus, rarum virtutum omnium tam religioſis, quàm ſæcularibus, quin & principibus ac regibus dedit exemplar, vt patet ex eius vita.

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IEHV occidit ſeptuaginta filios Achab, & quadraginta duos fratres Ochoziæ, ac per dolum omnes cultores Baal; vnde meruit progeniem in regno vſque in quartam generationem. Idem tamen coluit vitulos aureos Ieroboam, ideóque domus eius tandem exciſa eſt.

1. Erant autem Achab ſeptuaginta filij in Samaria: ſcripſit ergo Iehu litteras, & miſit in Samariam, ad optimates ciuitatis, & ad maiores natu, & ad nutritios

Digitized by Google

Achab, dicens: 2. Statim vt acceperitis litteras has, qui habetis filios domini veſtri,
& currus, & equos & ciuitates firmas, & arma, 3. eligite meliorem: & eum qui vo-
bis placuerit de filiis domini veſtri, & eum ponite ſuper ſolium patris ſui, & pugnate
pro domo domini veſtri. 4. Timuerunt illi vehementer, & dixerunt: Ecce duo re-
ges non potuerunt ſtare coram eo & quo modo nos valebimus reſiſtere? 5. Miſe-
runt ergo præpoſiti, domus & præfecti ciuitatis, & maiores natu, & nutritij, ad Iehu,
dicentes: Serui tui ſumus, quæcumque iuſſeris faciemus, nec conſtituemus nobis re-
gem: quæcumque tibi placent, fac. 6. Reſcripſit autem eis litteras ſecundò, dicens:
Si mei eſtis, & obeditis mihi, tollite capita filiorum domini veſtri, & venite ad me hac
eadem hora cras in Iezrahel. Porrò filij regis, ſeptuaginta viri, apud optimates ciuita-
tis nutriebantur. 7. Cúmque veniſſent litteræ ad eos, tulerunt filios regis, & occi-
derunt ſeptuaginta viros, & poſuerunt capita eorum in cophinis, & miſerunt ad eum in
Iezrahel. 8. Venit autem nuntius, & indicauit ei, dicens: Attulerunt capita filio-
rum regis. Qui reſpondit: Ponite ea ad duos aceruos iuxta introitum portæ vſque
mane, 9. Cúmque diluxiſſet, egreſſus eſt, & ſtans dixit ad omnem populum: Iuſti
eſtis: ſi ego coniuraui contra dominum meum, & interfeci eum, quis percuſſit om-
nes hos? 10. Videte ergo nunc quoniam non cecidit de ſermonibus Domini in ter-
ram, quos locutus eſt Dominus ſuper domum Achab, & Dominus fecit quod locutus
eſt in manu ſerui ſui Eliæ. 11. Percuſſit igitur Iehu, omnes qui reliqui erant de domo
Achab in Iezrahel, & vniuerſos optimates eius, & notos, & ſacerdotes, donec non
remanerent ex eo reliquiæ. 12. Et ſurrexit, & venit in Samariam: cúmque veniſſet
ad Cameram paſtorum in via, 13. inuenit fratres Ochoziæ regis Iuda, dixítque ad
eos: Quinam eſtis vos? Qui reſponderunt: Fratres Ochoziæ ſumus, & deſcendimus
ad ſalutandos filios regis, & filios reginæ. 14. Qui ait: Comprehendite eos viuos.
Quos cùm comprehendiſſent viuos, iugulauerunt eos in ciſterna iuxta Cameram,
quadraginta duos viros, & non reliquit ex eis quemquam. 15. Cúmque abiiſſet inde,
inuenit Ionadab filium Rechab in occurſum ſibi, & benedixit ei. Et ait ad eum: Num-
quid eſt cor tuum rectum, ſicut cor meum cum corde tuo? Et ait Ionadab Eſt. Si eſt,
inquit, da manum tuam. Qui dedit ei manum ſuam. At ille leuauit eum ad ſe in currum:
16. dixítque ad eum: Veni mecum, & vide zelum meum pro Domino. Et impoſi-
tum in curru ſuo, 17. duxit in Samariam. Et percuſſit omnes qui reliqui fuerant de
Achab in Samaria vſque ad vnum, iuxta verbum Domini, quod locutus eſt per Eliam.
18. Congregauit ergo Iehu omnem populum, & dixit ad eos: Achab coluit Baal
parum, ego autem colam eum ampliùs. 19. Nunc igitur omnes prophetas Baal, &
vniuerſos ſeruos eius, & cunctos ſacerdotes ipſius, vocate ad me: nullus ſit qui non ve-
niat, ſacrificium enim grande eſt mihi Baal: quicumque defuerit, non viuet. Porrò Ie-
hu faciebat hoc inſidioſè, vt diſperderet cultores Baal. 20. Et dixit: Sanctificate
diem ſolemnem Baal, 21. & miſit in vniuerſos terminos Iſraël, & venerunt cuncti
ſerui Baal, & non fuit reſiduus ne vnus quidem qui non veniret. Et ingreſſi ſunt tem-
plum Baal: & repleta eſt domus Baal, à ſummo vſque ad ſummum. 22. Dixitque his
qui erant ſuper veſtes: Proferte veſtimenta vniuerſis ſeruis Baal. Et protulerunt eis ve-
ſtes. 23. Ingreſſúſque Iehu, & Ionadab filius Rechab templum Baal, ait cultoribus Baal:
Perquirite, & videte, ne quis fortè vobiſcum ſit de ſeruis Domini, ſed vt ſint ſerui Baal
ſoli. 24. Ingreſſi ſunt igitur vt facerent victimas & holocauſta: Iehu autem præpa-
rauerat ſibi foris octoginta viros, & dixerat eis: Quicumque fugerit de hominibus
his, quos ego adduxero in manus veſtras, anima eius erit pro anima illius. 25. Factum
eſt autem, cùm completum eſſet holocauſtum, præcepit Iehu militibus & ducibus ſuis:
Ingredimini, & percutite eos, nullus euadat. Percuſſerúntque eos in ore gladij, &
proiecerunt milites & duces: & ierunt in ciuitatem templi Baal, 26. & protulerunt
ſtatuam de fano Baal, & combuſſerunt, 27. & comminuerunt eam. Deſtruxerunt quo-
que ædem Baal, & fecerunt pro ea latrinas vſque in diem hanc, 28. Deleuit itaque
Iehu Baal de Iſraël, 29. verumtamen à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fe-
cit Iſraël, non receſſit, nec dereliquit vitulos aureos, qui erant in Bethel, & in Dan.
30. Dixit autem Dominus ad Iehu: Quia ſtudioſè egiſti quod rectum erat, & place-
bat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo feciſti contra domum Achab,
filij tui vſque ad quartam generationem ſedebunt ſuper thronum Iſraël. 31. Porrò

Digitized by Google

Iehu non cuſtodiuit, vt ambularet in lege Domini Dei Iſraël in toto corde ſuo: non
enim receſſit à peccatis Ieroboam, qui peccare fecerat Iſraël. 32. In diebus illis cœpit
Dominus tædere ſuper Iſraël: percuſsitque eos Hazaël in vniuerſis finibus Iſraël, 33. à
Iordane contra Orientalem plagam, omnem Terram Galaad, & Gad, & Ruben, & Ma-
naſſe, ab Aroër, quæ eſt ſuper Torrentem Arnon, & Galaad, & Baſan. 34. Reliqua au-
tem verborum Iehu, & vniuerſa quæ fecit, & fortitudo eius, nónne hæc ſcripta ſunt in
Libro verborum dierum regum Iſraël? 35. Et dormiuit Iehu cum patribus ſuis, ſepe-
lierúntque eum in Samaria: & regnauit Ioachaz filius eius pro eo. 36. Dies autem,
quos regnauit Iehu ſuper Iſraël, viginti & octo anni ſunt, in Samaria.

Vers. 1. ERANT AVTEM ACHAB SEPTVAGINTA FILII] non ex ſola Iezabele, ſed ex aliis multis vxoribus ab eo procreati. A

AD NVTRITIOS ACHAB] id eſt vt Septuag. *ad nutritios filiorum Achab*, ſcilicet ad primates, qui ſeptuaginta filios Achab enutrierant.

Vers. 4. ECCE DVO REGES (Ioram rex Iſraël, & Ochozias rex Iuda, vtrumque enim occidit Iehu) NON POTVERVNT STARE CORAM EO] id eſt reſiſtere illi, vnde ſequitur:

ET QVOMODO NOS (priuati & plebei) VALEBIMVS RESISTERE?

Vers. 5. MISERVNT ERGO PRÆPOSITI DOMVS] qui ſcilicet præerant palatio regio, quod Amri ædificarat in Samaria, in quo habitarat Achab, eiúſque filius Ioram, occiſus à Iehu.

Vers. 7. OCCIDERVNT SEPTVAGINTA VIROS] Non peccauit Iehu iubendo occidi ſeptuaginta filios Achab, quia id fecit iuſſu Dei, qui ſummus vitæ tam nocentum quàm innocentum eſt Dominus, eò quòd eſſent filij nocentis Achab, cuius vtpote nequiſſimi ſemen omne, omnémque ſtirpem funditùs delere volebat Dominus: veriſimile enim eſt inter hos ſeptuaginta aliquos fuiſſe minores & innocentes, nec idololatriæ Achab capaces, vel participes. Peccarunt tamen Samaritæ, quòd hoc mandatum Iehu de eis occidendis executi ſint, non vt miniſtri Iudicis, ſed timore Iehu, quem neſciebant eſſe regem à Deo electum, & ab Eliſæo vnctum, ideóque neſciebant eum eſſe Iudicem Iſraëlis, ac habere à Deo poteſtatem occidendi hos filios Achab. Fortè etiam peccauit Iehu iubendo eis hoc facinus, ſi priùs non ſatis eis probauit ſuam authoritatem, & ius regni ſibi à Deo datum, niſi ipſi illud aliunde facilè ſcire potuerint. ita Abul. B C

ET POSVERVNT CAPITA EORVM IN COPHINIS] Appoſitè ad culpam Achab, qui in cophinis collegerat vuas ex vinea Naboth à ſe occiſi: idcircò igitur in pœnam peccati filiorum eius capita in cophinis deferuntur ad Iehu. In eo ergo punitur tum ipſe, tum filij, in quo peccarant.

Vers. 8. PONITE EA AD (Chald. in) DVOS ACERVOS IVXTA INTROITVM PORTÆ VSQVE MANE] vt totus populus ingrediens & exiens per portam, videat hoc iuſtum Dei iudicium contra domum Achab, itáque ab eius idololatria & cultu Baal recedat.

Vers. 9. IVSTI ESTIS] id eſt, iuſtam Dei vindictam impleſtis, licet inſcij & non cogitantes. Cogitabant enim implere iuſſum Iehu de eis occidendis, non autem iuſſum Dei.

SI EGO CONIVRAVI CONTRA DOMINVM MEVM (Ioram regem Iſraël) ET INTERFECI EVM, QVIS PERCVSSIT OMNES HOS?] q.d. non ego ſed vos, eſto meo iuſſu meíque metu. q.d. Ex hac vltione patet manifeſtè vindicta Dei contra domum impiam Achab; quòd ſcilicet Deus tam me, quàm vobis vſus ſit ad illam peragendam. Nam ego licet occiderim Ioram, non tamen potuiſſem occidere ſeptuaginta eius fratres, niſi Deus immiſiſſet vobis mei metum, vt me iubente eos occideretis. Alioqui enim potuiſſetis meo iuſſui reſiſtere, aut vi, aut honeſta excuſatione, aut filios hos Achab, quos occidiſtis, abſcondendo, vel aliò amandando. Deus ergo vobis mentem eripuit, ne id faceretis, ſed eos occideretis.

PERCVSSIT IGITVR IEHV OMNES QVI RELIQVI ERANT DE DOMO ACHAB] *Omnes*, id eſt ferè omnes, quia pauci iique ferè pauperes, abiecti & imbelles fuêre relicti. Remanſêre quoque fratres Ochoziæ regis Iuda, prognati ex Athalia filia Achab, quos paulò pòſt occidit v. 14. Remanſit quoque Ioas, qui Ochoziæ patri in regno Iudæ ſucceſſit. Simili modo dixit Script. nullum relinquendum ex domo Ieroboam, Baaſa, Ela, &c. quia digniores omnes ſublati, & pauci viléſque relicti fuêre. Vers. 11.

FRATRES OCHOZIÆ] id eſt filij fratrum Ochoziæ, vt explicatur 2 Paralip. 22. 9. nam fratres Ochoziæ fuêre occiſi ab Arabibus 2. Paralip. 21. 17. Vers. 13.

DESCENDIMVS AD SALVTANDOS FILIOS REGIS] ſcilicet Ochoziæ regis Iſraël, eiúſque vxoris & reginæ.

IVGVLAVERVNT EOS] quaſi poſteros impij Achab, ex impia matre Athalia. Fecit id Iehu inſtinctu Dei, vnde ait ad Ionadab: *Vide zelum meum pro Domino.* ita Abul. Vers. 14.

IVXTA CAMERAM] *paſtorum*, vt dictum eſt v. 12. Chald. *Ad domum congregationis paſtorum.* Hebr. *ad domum ligationis*, in qua ſcilicet oues ligabantur ad tondendum. q. d. in tonſtrina ouium. Ita Pagn. Fortè tondebantur tum ibidem oues, ideóque de more læta inſtruebantur conuiuia, ad quæ inuitati fuêre hi filij fratrum Ochoziæ, ibíque inter epulas occiſi, vti in ſimilibus occiſus fuit Ammon à fratre ſuo Abſalom. 2. Reg. 13.

INVENIT IONADAB FILIVM RECHAB IN OCCVRSVM SIBI, ET BENEDIXIT EI] ſcilicet bene precatus eſt ei, ſalutauit eum dicendo more Hebræo: *pax tibi.* Hic *Ionadab* eſt ille qui laudatur Ieremiæ c. 35. 6. vbi Ieremias propinans vinum Rechabitis, poſteris & diſcipu- Vers. 15.

Digitized by Google

Ionadab pater Rechabitarũ. lis Ionadab, audit ab eis: *Non bibemus vinum, quia Ionadab filius Rechab pater noſter præcepit nobis dicens: Non bibetis vinum vos, & filij veſtri vſque in ſempiternum, & domum non ædificabitis, & ſementem non ſeretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis; ſed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus veſtris, vt viuatis diebus multis ſuper faciem terræ, in qua vos peregrinamini.*

Ioannes Ieroſolymit.lib.de Inſtit.monach. cap.25. aſſerit hunc *Ionadab* fuiſſe Eliſæi diſcipulum, eiúſque vitę religioſæ veſtigia, exceptâ continentiâ, ſectatum eſſe cum ſuis filiis & nepotibus. Rechabitæ hi fuêre Cinæi, poſteri Iethro Madianitæ, ſoceri Moſis. Vide dicta Ieremiæ. 35 6.

Nvmqvid est cor tvvm rectvm sicvt cor mevm cvm corde tvo?] q.d. amáſne me ſincerè & ex animo, ſicut ego amo te. Hinc videtur Iehu ante regnum fuiſſe probus, vtpote B amicus & familiaris Ionadabo viro probo & religioſo. Amicitia enim non coaleſcit inter probos & improbos, poſcit enim ſibi ſimiles.

Vers.17. Et impositvm in cvrrv svo dvxit in Samariam] vt authoritatem ſibi apud Samaritas noménque probitatis conciliaret per Ionadabum ſibi ſocium, quem omnes habebant pro viro integro & ſancto, vt hac ratione faciliùs perageret cædem Baalitarum, quam moliebatur, nec aliquis ei reſiſtere auderet.

Vers.18. *Iehu ait ſe culturum Baal.* Achab colvit Baal parvm, ego avtem colam evm amplivs] Mentitur Iehu, ſed officioſè, & ad bonum finem, vt omnes cultores Baal in vnum colligat & mactet, quod Deus ei iuſſerat, quódque alia ratione perfici vix poterat. Vnde ipſe putabat hoc mẽdacium ſibi eſſe licitum, imò neceſſarium, honeſtum & pium. ita Theodor. & Procop. C

An peccarit? Licet enim hoc eius mendacium ex genere ſuo eſſet perniciosum, quia erat ſimulatio imò profeſſio idololatriæ; ideóque ſcandalum publicum, vti docet S.Thom.2.2. qu.111. art.1.ad 2.Franc. Suarez tract.1. de fide diſp.14. ſect 4. n.9. Greg. de Valentia tract. de fide diſp.1.q.3. puncto 2. imò S.Aug.li.contra mẽdacium c.2. hoc Iehu mendacium vocat impium, ideóque eum non pro illa ſimulatione, ſed pro obedientia, qua iuſſu Dei occidit poſteros Achab, à Deo fuiſſe laudatum & remuneratum aſſerit, additque: *Viſum eſt quibuſdam Catholicis, Priſcillianiſtas ſe debere ſimulare, vt eorum latebras penetrarent; quod ego prohibens,* ait Aug. *ſcripſi librum contra mendacium.*

Multa eum excuſant. Primum. Tamen multa ſunt quæ Iehu excuſant, & hoc eius mendacium potiùs officioſum quàm D perniciosum fuiſſe oſtendant. Primum eſt, intentio loquentis, nimirùm quòd illud dixerit non ſeriò, non enim intendebat colere Baal, ſed fictè & ſimulatè vt omnes cultores Baal in vnum colligeret, & collectos omnes quaſi victimas diuinæ iuſtitiæ mactaret, vti Deus ei iuſſerat; quod aliàs facere nequiuiſſet. Vnde S. Hieron. in cap.2. Epiſt.ad Galat. omninò excuſat Iehu, docétque vtilem eſſe ſimulationem, & quandoque exhibendam, dummodò caueatur mendacium. *Vtilem*, ait Hieron. *ſimulationem aſſumendam eſſe in tempore, Iehu regis nos do-* A *cet exemplum.* Idem cenſet Abul. Caiet. & alij. imò Adrianus in 4. qu.1. de Baptiſmo in reſp. ad 5. ait licere celare fidem per profeſſionem falſæ religionis, ſi iuſta ſubſit cauſa: quod tamen alij paſſim improbant & refellunt, ac meritò.

Secundum, quòd ſimulatio & fictio hæc Iehu breuiſſimo tempore durarit; vnde exiguum fuit ſcandalum: nam mox viſuri erant vniuerſi animum loquentis planè contrarium: moram ergo modici temporis Iehu pro nihilo reputauit. *Secundum.*

Tertium, quòd non iuſſerit vel exhortatus ſit Baalitas ad ſacrificandum Baal, ſed tantùm dixerit: *Ego colam eum ampliùs:* qua voce tantùm intendit occaſionem dare Baalitis, vt animum ſuum aperirent, & malitiam idololatriæ mente concluſam proderent, vt illam deinde ipſe ſuccideret. Sic medici dãt pharmaca, quæ humores prauos commoueant, vt eos deinde emicantes expellant, itáque homini ſanitatem reſtituant. Sic principes mittunt exploratores ad hoſtes, qui ſe eorum amicos ſimulent, vt eorum conſilia reſciſcant, & Principibus renuntient; vti fecit Chuſai transfugiens ad Abſolomem, ibique diſſipans conſilia Achitophelis 2. Reg. 15.14. Sic heri explorant fidem ſeruorum & ancillarum, hinc inde ponendo nummos, vt videant an ipſi eos auferant & furentur, an verò fideliter ad herum referant. Hi ergo dant quidem occaſionem furti, non tamen ad illud incitant vel inuitant. *Tertium.*

Dices, Iehu implicitè ſuo exemplo inuitauit Baalitas ad ſacrificandum Baal. Reſp. Iehu non inuitauit, ſed occaſionem tantùm eis dedit ſacrificandi (vti iam dixi de heris) quam ſciebat illos arrepturos, idque permiſit, vt quod ipſi quotidie faciebant priuatim, hoc iam facerent publicè, itáque ſe detegerent, vt ab eo puniri plectíq; poſſent. Satius enim erat vnum actum ſacrificij publicum permittere ad redimenda tot priuata eorum ſacrilegia. Satius erat ſinere eos publicè ſemel idola colere, quàm priuatim millies & millies; vt hac promiſſione idololatriam Baal funditùs excinderet.

Quartum, quia magna tunc erat rerum & religionis perturbatio: alij enim colebant Baal, alij vitulos aureos, alij Melchom, alij Chamos, alij Deum verum: quare exiguum fuit hoc Iehu ſcandalum: quiſque enim liberè colebat quod volebat. Addunt nonnulli Iehu ambiguè fuiſſe locutum, & per Baal intellexiſſe Deum verum: hic enim verus eſt *Baal*, id eſt omniũ Dominus; aut potiùs per Baal intellexiſſe dæmonem. q.d. Achab coluit Baal, id eſt dæmonem victimis animalium, ego ampliùs eum colam, ſed materialiter tantùm, victimis hominum, quia Baalitas mactabo & offeram illi, nõ quaſi Deo, ſed quaſi Dei archicarnifici; qui merè delectatur ſanguine & morte hominum impiorum, vt animas eorum abripiat in tartara: magnum enim feſtum egit dæmon in mactatione idololatrarum, quam fecit Iehu, eóſque quaſi victimas ſuas lætiſſimè acceptauit. *Quartum.*

Quintum, quia Iehu erat homo militaris: militari ergo ſenſu & aſtu hoc militare ſtrata- *Quintum.*

Digitized by Google

gema adinuenit, ad perdendos ſimul & ſemel A
omnes Baalitas, Dei æquè ac ſuos hoſtes: quare non ſtuduerat caſibus conſcientiæ, ſed quod zelus honoris Dei, & militaris induſtria ad detegendos hoſtes, vt ex inopinato eos opprimeret, illi ſuggerebat, hoc bona fide peregit, ídque præſente, iuuante, & vt videtur, probante Ionadab viro probo, prudente & religioſo.

Denique Iehu à Domino laudatus & remuneratus fuit v.30.

Simili modo Conſtantius Imperator Conſtantini Magni pater, vt agnoſceret quinam in familia ſua eſſent veri & cordati Chriſtiani, qui ficti vel timidi, & inconſtantes, edixit vt qui Deos colere vellent, in aula manerent, priſtiniſque honoribus fruerentur; qui verò id facere nollent, aula excederent. B Mox omnes eos qui ſe Deos colere velle dicebant, aula eiecit, cæteros in ea retinuit, cauſámque dedit: *Quomodo*, inquit, *mihi fidi erunt, qui Deo perfidi fuerunt?* ita refert Euſeb. lib. 1. de vita Conſtantini c.9. & 10. & Sozom. lib. 1. c. 6.

Vers. 19. Sacrificium enim grande est mihi Baal] q.d. Volo grãde & ſolemne ſacrificium offerre Baal, ideóque volo Baalitas omnes eſſe præſentes. Hoc ſimulabat Iehu, ſed verè intendebat ipſoſmet Baalitas, quaſi victimas mactare Deo, eóſque offerre dæmoni, quaſi Dei carnifici, qui eorum vtpote ſui cultorum erat Dominus & poſſeſſor, ideóque eos ſecum abrepturus erat in gehennam.

Vers. 20. Sanctificate diem Solemnem Baal] hoc eſt indicite diem feſtum & ſanctum, quo C ſolemniter colamus Baal: ſed vos, ô Baalitæ, coletis eum formaliter victimis boum, ego verò eum colam materialiter dumtaxat mactando & tradendo vos ipſos quaſi victimas dæmoni, cui voſmetipſos dicaſtis, & quaſi ſeruos addixiſtis. Et verè ſolemne feſtum egit tum dæmon, cùm tot idololatrarum quaſi ſeruorum ſuorum à Iehu cæſorum animas & corpora rapuit. Vocati ergo venerunt ad feſtum ſolemne non epuli, ſed macelli ſui. Sic diabolus in morte Lutheri indixit ſolemne feſtum dæmonibus ſibi ſubditis, adeóque omnes circumquaque conuocauit ad eius animam cum triumpho deducendam ad tartara. Id faſſi ſunt dæmones qui energumenos poſſidebant Geilæ, quæ ciuitas eſt in Brabantia inter Antuerpiam & Loua- D nium, vbi S. Dympna virgo & martyr à ſuo patre rege Hyberniæ pro virginitate occiſa requieſcit, & multis miraculis præſertim in energumenis à dæmone liberandis reſplendet, vti oculis meis olim conſpexi, cùm ſanctæ huius virginis lipſana ſacra viſitarẽ. Geilæ, inquam, eo die quo mortuus eſt Lutherus, omnes energumeni à dæmonibus fuêre liberi; ſed poſtero die rursùs ab iiſdem poſſeſſi & exagitati. Rogati dæmones cauſam, dixerẽ, ſe pridie conuocatos ad magni amici ſui Martini Lutheri funus, illi interfuiſſe ac feſtum agitaſſe: principem enim ipſorum & archidæmonem præcepiſſe, vt vniuerſi ſpiritus maligni ad ſui prophetæ, & fidelis cooperarij Lutheri exequias confluerent: congruere enim vt qui quamplurimos ad inferos deduxiſſet, à quamplurimis ad eoſdem ſolemniter deduceretur. Vti inter alios narrat Tilmannus Bredenbachius lib. 7. Collat. ſacr. c. 39. qui & addit innumerabilem coruorum horrendum in modum crocitãtium copiam (erant illi dæmones) cadauer Lutheri ſuperuolitaſſe, illúdque Iſlebio Wittenbergam ad ſepulchrum vſque comitatam fuiſſe. Simile feſtum egerunt dæmones in morte Vdonis Magdeburgenſis præſulis, vti idem Bredenbac. lib. 8. c. 14. ex Nauclero, Fulgoſio, P. Caniſio fusè enarrat.

Festum dæmonum in morte Lutheri.

Et venerunt cuncti servi Baal.] Vers. 21. *Seruos* vocat deuotos Baal, præſertim ſacerdotes, vt patet verſ. 19. vnde & verſ. ſeq. iuſſit eis dari veſtes, ſcilicet ſacerdotales & ſacras: neo enim videntur omnes omninò qui Baal adorabant veniſſe, aut templo vno capi potuiſſe. Sic Actor. 17. 4. *colentes*, vocantur viri pij & religioſi Deum piè colentes. Abul. tamen cenſet omnes omninò profitentes cultum Baal vocatos veniſſe ad diem ſolemnem Baal: licet enim tempore Achab fuerint illi in magno numero, tamen paulò pòſt agente Ioſaphat rege pio, multi ex eis ad cultum vnius veri Dei redierunt.

Et repleta est domus Baal a summo vsque ad summum] ſcilicet ab extremo in extremum. Sept. *Et repleta eſt domus ſuper os*, Chald. *ex angulo in angulum*.

Proferte vestimenta vniversis servis Vers. 22. Baal] ſcilicet ſacerdotalia vel ſacra, qualibus vtebantur Leuitæ & Nathinæi, ſiue miniſtri ſacerdotum: non ergo dedit eis veſtes laicas in præmium. Hæc enim magna multis fuiſſet idololatriæ & peccati illecebra, vt pro veſtibus ſe cultores Baal eſſe mentirentur. Addit Abul. Iehu eis victimas ad ſacrificium ſuppeditaſſe & inuitaſſe ad ſacrificandum, ídque ſine culpa. Verùm id dici nequit: inuitare enim ad ſacrificandum idolo, culpa eſt & ſcelus, quocumque fine id fiat. Sufficit ergo Iehu, quòd eos paratos ad ſacrificandum permitteret ſacrificare.

Sed vt sint servi Baal soli] *Nolle ſe* Vers. 23. *dicens*, ait Ioſephus, *vt ſacris eorum alienus ac prophanus vllus ſe ingerat.* Prudenter id prouidit Iehu, ne quis innocens Deique cultor, ſed ſoli nocentes Baalitæ mactarentur.

Anima eius erit pro anima illivs] Vers. 24. *Interminatus*, ait Ioſephus, *quicumque aliquem eorum elabi permiſerit, vicarium pro illo moriturum.*

Factum est autem cum completum Vers. 25. esset holocavstum] Hebr. Chald. & Sept. Rom. habent in ſingulari: *cùm conſummaſſet*, ſcilicet ſummus ſacerdos Baal. Sept. Regia & Complut. habent in plurali: *Et factum eſt, vt compleuerunt facientes holocauſtum.* vtrumque verum: plures enim in pluribus altaribus plura offerebant holocauſta.

Et proiecerunt (cadauera eorum) milites et dvces] Iehu.

Et ierunt in civitatem templi Baal, Vers. 26. et protulerunt statuam de fano Baal, et combusserunt] Videtur ciuitas quædam

propriè fuiſſe dicata Baal, è cuius templo ſtatuam Baal eduxerunt & combuſſerunt. Vatab. & Salian. per *ciuitatem* intelligunt ciuitates, vt ſit Enallage numeri. q.d. Iuſſu miſſúque Iehu iuerunt in quaſlibet ciuitates Iſrael, ex eiſque eduxerunt idola Baal & combuſſerunt. idque eos feciſſe valde eſt probabile. nam vt ſequitur: *Deleuit itaque Iehu Baal de Iſrael:* quod non feciſſet ſi in vna tantùm ciuitate eum deleuiſſet. Denique poſſet eſſe Hypallage: *Ierunt in ciuitatem templi*, id eſt ierunt in templum ciuitatis: templum enim hoc ab Achab in Samaria ædificatum erat vaſtum & amplum, habens varia domicilia annexa inſtar paruæ ciuitatis. q.d. poſtquàm in templo cæſi ſunt omnes & ſoli cultores Baal, Iehu cum ſuis ingreſſus eſt ipſum templum, ac ſtatuam Baal eduxit & combuſſit. Vnde Septuag. Regia & Complut. non habent τὸ *ciuitatem*, ſed tantùm *ierunt vſque ad templum Baal*, idque valde huic loco eſt appoſitum & congruum.

Vers. 29. VERVMTAMEN A PECCATIS (à vitulis aureis adorandis) IEROBOAM, &c. NON RECESSIT] Mira fuit hæc Iehu & cæterorum regum Iſrael vel cæcitas, vel fatuitas, quòd cùm viderent ſe iuſſu Dei delere domos Achab, aliorúmque regum ob idolorum culturam, ipſi tamen eadem ſi non numero, certè ſpecie coluerint; ideóque eamdem Dei manum vindicem ſenſerunt, ac cum poſteris exciſi ſunt. Cauſa fuit politica, quòd metuerēt, ne ſi rediret populus ad Deum adorādum in Ieruſalem, rediret pariter ad ſtirpem Dauidis & reges regnantes in Iuda. Sed vanus fuit hic eorum metus: Deum enim vadem habebant; ille enim promiſerat, ſi ſe ſolum colerent, regnum eis fore ſtabile, & propagandum in poſteros per multa ſæcula.

Vers. 30. QVIA STVDIOSE EGISTI, &c. FILII TVI VSQVE AD QVARTAM GENERATIONEM SEDEBVNT SVPER THRONVM ISRAEL] promiſſo Dei reſpondit euentus: nam Iehu regnauit 28. annis, huic ſucceſſit filius Ioachas per 17. annos, huic filius Ioas per ſedecim, huic filius Ieroboam per 41. huic filius Zacharias per ſex menſes.

Porrò Hebræi cenſent prophetam hæc promittētem Iehu fuiſſe Ionam prophetam quartum è minoribus. Verùm Ionas non floruit ſub Iehu, ſed ſub Ieroboam abnepote Iehu. Quare melius Nicephor. in Chron. & Salian. cenſent prophetam hunc fuiſſe Eliſæum, qui primitùs vnxerat Iehu in regem, vt dictum eſt cap. 9. verſ. 1. & 2.

Videtur Iehu ſtatim poſt cæſos Baalitas & euerſum Baal, hanc promiſſionem à Deo in præmium accepiſſe, licet Abul. cenſeat id factū poſtquàm Iehu cœpit colere vitulos, ideóque à Deo limitari hanc promiſſionem ad quartam generationem. Sed cultum vitulorum puniuit mox Deus per Hazaël regem Syriæ inuadentem terram Iſraël, vti illicò ſubditur: tunc ergo non præmij, ſed punitionis fuit tempus.

Denique contra idola & vitulos Iehu miſit Deus prophetas, qui ſua oracula & minas, in eum, & Iſraëlem illi in ſcelere applaudentem dictarent & ſcriberent; quorum primus fuit Oſee, qui cœpit prophetare ſub Iehu, vel paulò poſt Iehu. Vnde cap. 1. 4. ait: *Adhuc modicum, & viſitabo ſanguinem Iezrahel ſuper domum Iehu*, &c. 7. 1. *Cùm ſanare vellem Iſrael, reuelata eſt iniquitas Ephraim*, puta Iehu & decem tribuum, quarum caput erat Ephraim. Cauſam ſubdit populi in idola pronitatem conſuetudine firmatam, quæ Iehu idololatriam fouit & promouit. Vnde ait verſ. 3. *In malitia ſua lætificauerunt regem*, &c. *quieuit paululùm ciuitas à commiſtione fermenti, donec fermentaretur totum*, &c. *Quia applicauerunt quaſi clibanum cor ſuum, cùm inſidiaretur eis*. Vide ibi dicta.

PERCVSSITQVE EOS HAZAEL IN VNIVERSIS FINIBVS ISRAEL] vrbes cremando, iuuenes occidendo, paruulos eliſdendo, prægnantes diſſecando, vti eis prædixerat Eliſæus capite 8. verſ. 12. Vers. 31.

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ATHALIA extincto ſemine regio regnat: occidit eam Ioiada Pontifex, ac regem conſtituit Ioas Ochoziæ filium.

1. ATHALIA verò mater Ochoziæ, videns mortuum filium ſuum, ſurrexit, & interfecit omne ſemen regium. 2. Tollens autem Ioſaba filia regis Ioram, ſoror Ochoziæ, Ioas filium Ochoziæ, furata eſt eum de medio filiorum regis qui interficiebantur, & nutricem eius, de triclinio: & abſcondit eum à facie Athaliæ, vt non interficeretur. 3. Erátque cum ea ſex annis clàm in domo Domini: porrò Athalia regnauit ſuper terram. 4. Anno autem ſeptimo miſit Ioiada, & aſſumens centuriones & milites, introduxit ad ſe in templum Domini, pepigítque cum eis fœdus: & adiurans eos in domo Domini, oſtendit eis filium regis: 5. & præcepit illis, dicens: Iſte eſt ſermo, quem facere debetis: 6. Tertia pars veſtrûm introeat ſabbato, & obſeruet excubias domus

Digitized by Google

domus regis. Tertia autem pars ſit ad portam Sur: & tertia pars ſit ad portam, quæ eſt
poſt habitaculum ſcutariorum: & cuſtodietis excubias domus Meſſa. 7. Duæ verò
partes è vobis, omnes egredientes ſabbato, cuſtodiant excubias domus Domini cir-
ca regem. 8. Et vallabitis eum, habentes arma in manibus veſtris: ſi quis autem in-
greſſus fuerit ſeptum templi, interficiatur: eritíſque cum rege introëunte & egredien-
te. 9. Et fecerunt centuriones, iuxta omnia quæ præceperat eis Ioiada ſacerdos: &
aſſumentes ſinguli viros ſuos, qui ingrediebantur ſabbatum, cum his qui egrediebantur
tur ſabbato, venerunt ad Ioiadam ſacerdotem. 10. Qui dedit eis haſtas, & arma re-
gis Dauid, quæ erant in domo Domini. 11. Et ſteterunt ſinguli habentes arma in
manu ſua, à parte templi dextera, vſque ad partem ſiniſtram altaris & ædis, circum re-
gem. 12. Produxítque filium regis, & poſuit ſuper eum diadema, & teſtimonium:
fecerúntque eum regem, & vnxerunt: & plaudentes manu, dixerunt: Viuat rex. 13.
Audiuit autem Athalia vocem populi currentis: & ingreſſa ad turbas in templum Do-
mini, 14. vidit regem ſtantem ſuper tribunal iuxta morem, & cantores & tubas
prope eum, omnémque populum terræ lætantem, & canentem tubis: & ſcidit veſti-
menta ſua, clamauítque: Coniuratio, coniuratio. 15. Præcepit autem Ioiada centu-
rionibus, qui erant ſuper exercitum, & ait eis: Educite eam extra ſepta templi, & qui-
cumque eam ſecutus fuerit, feriatur gladio. Dixerat enim ſacerdos: Non occidatur in
templo Domini. 16. Impoſuerúntque ei manus, & impegerunt eam per viam in-
troitus equorum, iuxta palatium, & interfecta eſt ibi. 17. Pepigit ergo Ioiada fœdus
inter Dominum, & inter regem, & inter populum, vt eſſet populus Domini, & in-
ter regem & populum. 18. Ingreſſúſque eſt omnis populus terræ templum Baal, &
deſtruxerunt aras eius, & imagines contriuerunt validè: Mathan quoque ſacerdotem
Baal occiderunt coram altari. Et poſuit ſacerdos cuſtodias in domo Domini. 19. Tu-
lítque centuriones, & Cerethi & Phelethi legiones, & omnem populum terræ, dedu-
xerúntque regem de domo Domini: & venerunt per viam portæ ſcutariorum in pala-
tium, & ſedit ſuper thronum regum, 20. Lætatúſque eſt omnis populus terræ, &
ciuitas conquieuit: Athalia autem occiſa eſt gladio in domo regis. 21. Septém-
que annorum erat Ioas, cùm regnare cœpiſſet.

Vers. 1. ATHALIA VERO MATER OCHOZIÆ, VIDENS MORTVVM FILIVM SVVM (Ochoziam occiſum à Iehu c. 9. 27.) SVRREXIT (erexit ſe) ET INTERFECIT OMNE SEMEN REGIVM] ſcilicet omnes Ochoziæ regis filiíque ſui filios, ideóque nepotes ſuos cæteróſque ex regibus prognatos. *Athalia* impia filia fuit Impij Achab & Iezabelis, nupta Ioram filio Ioſaphat regi Iuda, ex eóque genuit Ochoziam: quare videns Ochoziam filium ſuum occiſum à Iehu, inuaſit regnum, & omnes filios regis, quorum ipſa erat auia, interfecit. Mira fuit & barbara hæc eius feritas & impietas, qua quaſi altera Medea (cuius tragœdiam vide apud Senecam) ſuos filios, id eſt nepotes iugulauit. Fecit hoc partim ex rabie & furia, partim ambitione, vt ſola nomine proprio, non quaſi auia & tutrix nepotum, liberè regnaret; partim ex inuidia, vt euerſa familia Achab & Iezabelis, quorum ipſa erat filia, euerteret pariter domum Dauidis, cui ipſa poſteritatem & propagationem regni inuidebat. ita Ioſephus. addit Theodor. *Athalia*, inquit, *impia & tyrannica voluit omne genus Dauidis, tamquam pium radicitus extinguere, vt arrepto imperio populum ſuum impietatē doceret*. Addunt alij, vt ſe totis regni viribus armaret contra Iehu, qui domum Achab euerterat, eiúſque euerſionem, bellum vel necem Iehu inferendo, vlciſceretur. Athaliæ ſimilis fuit Drahomira impia & idololatra mater S. Wenceſlai regis Bohemiæ & martyris, quæ fratrem eius Boleſlaum in Wenceſlai necem impulit; ſed caſtigauit eam Deus: nam viuam terra abſorpſit, vti fuſiùs ex Ænea Syluio & aliis enarraui Geneſ. c. 4.

Sub Athalia floruit Lycurgus, qui paulò pòſt ex Minois legibus, quas ille Cretenſibus dederat, aliiſque, leges dedit Lacedæmoniis: floruit enim Lycurgus ante Solonem & Draconem circa annum à capta Troia 290. ante Romam conditam anno 150. ante Olympiades anno 125, ante Chriſtum anno 900. ait ex Clemente & Euſebio Salianus anno mundi 3153.

Vers. 2. TOLLENS AVTEM IOSABA FILIA REGIS IORAM SOROR OCHOSIÆ IOAS FILLIVM OCHOZIÆ, FVRATA EST EVM, &c. ET ABSCONDIT EVM A FACIE ATHALIÆ, VT NON INTERFICERETVR] Ioſeph. lib. 9. Antiq. c. 7. aſſerit Ioſabam fuiſſe vxorem Ioiadæ Pontificis, ideóque Ioiadam quaſi auunculum Ioas, & quaſi Pontificem eum in regnum reſtituiſſe. Errat ergo Philo, vel potiùs Pſeudo-Philo in breuiario temporum, quem ſecuti ſunt Ioannes Annius & Ioannes Lucidus, dicens, in Ochozia defeciſſe ſtirpem Salomonis, quotquot enim eum ſequuntur, deſcendere ex Nathan non ex Salomone: nam diſertè Ioas hîc vocatur filius Ochoziæ, qui ex Salomone, non ex Nathan deſcendit. Friuolum ergo eſt quod iidem addunt, idcircò Ioas, Amaſiam & Ocho-

ziam omitti in genealogia Chriſti, Matth. 1. quòd in Ochozia defecerit ſtirps Salomonis.

Vers. 5. Tertia pars vestrvm introeat sabbato (domum Domini ſiue templum) et observet cvstodias domvs regis] id eſt cuſtodiat portam templi vergentem ad regiam. ita Abul. Caiet. & alij. Diuiſit Ioiada milites in tres partes: vt tria loca neceſſaria ad noui regis tutelam, & ad Athaliæ comprehenſionem cuſtodirẽt. Porrò militum horum maiorem partem Ioiada aſſumpſit ex Leuitis, quibus ipſe præerat quaſi Pontifex, vt coniuratio foret ſecretior & tutior: ſi enim ſæculares aſſumpſiſſet, vtique id ſtatim reſciuiſſet Athalia, eóſque oppreſſiſſet. Hinc & ſabbato detinuit Leuitas, qui vice ſua hebdomadaria perfuncti, de more domum ſuam erant redituri, vt maiorem ex eis militum numerum conflaret. Hinc quoque Centuriones quinque aſſumpſit ex Leuitis, qui reliquos Leuitas per vrbes Iuda ſparſos ad ſe congregarent; nimirum Azariam filium Ierohã, Iſmael filium Iohanan, Azariam filium Obed, Maaſiam filium Adaiæ, & Eliſaphat filium Zechri, vt dicitur 2 Paral. 23. 1. Porrò Leuitæ hi ſine armis veniebant ad templum, quaſi in eo miniſtraturi: ſed Ioiada Pont. ibidem dabat eis haſtas, lanceas, clypeos & peltas, vt ibidem dicitur v. 9. & hîc 10.

Vers. 6. Et tertia pars sit ad portam qvæ est post habitacvlvm scvtariorvm] Hæc eſt porta, qua à domo Domini ſiue à templo deſcendebatur in regiam, vt patet v. 3. quæ 2. Paral. 23. 20. vocatur *ſuperior*.

Vers. 7. Dvæ vero partes e vobis, omnes egredientes sabbato, cvstodiant excvbias domvs Domini circa regem] Nota, ſingulis ſabbatis miniſtros, putà ſacerdotes & Leuitas, in templo ad miniſtrandum mutari ſolitos, vt per hebdomades ſucceſſiuè ſinguli ſua vice miniſtrarent, iuxta ordinem à Dauide præſcriptum 1. Paralip. 24. 3. & ſequ. vtroſque ergo, hoc eſt vtriuſque ſeptimanæ, ſcilicet vnius finientis, & alterius inchoantis miniſtros detinuit Ioiada, & nouos quidem ingredientes ad miniſterium templi, in tres partes ſiue claſſes diuiſit, ſingulíſque portã vnam cuſtodiendam demandauit: veteres verò ſiue egredientes, in duas partes diſtribuit, quæ nouum regem Ioas puerum cuſtodirent, vt hoc verſu dicitur. ita Abul.

Si qvis avtem ingressvs fverit septvm templi, interficiatvr] Arctiſſimè enim hîc ſeruanda erat diſciplina militaris cuſtodiæ, ne vel ordines turba affluente turbarentur, vel Athalia milites ſiue miniſtros ſuos immitteret, qui puerũ regem interciperẽt, aut occiderent.

Vers. 12. Prodvxitqve filivm regis, et posvit svper evm diadema (coronauit eum in regem) et testimonivm] Pro *diadema* Hebr. eſt נזר *nezer*, pro quo Sept. vertunt *ἁγίασμα*. id eſt *ſanctificationem*, per quam Theodor. intelligit *chriſma*. verùm de chriſmate & vnctione Ioas paulò pòſt ſequitur, ac *nezer* ſignificat *diadema*, ſiue coronam regiam, quam Sept. vocant *ſanctificationem*, quia illa in ſancto templo aſſeruabatur, vt regi fideli Iſraë-

A lis, quaſi à Deo electo & ſanctificato imponeretur. ita Abul. Per *teſtimonium* Pagn. & Vatab. intelligunt veſtem regiam, putà purpuram ſiue paludamentum purpureum. Meliùs alij accipiunt Deuteronomium: hoc enim regi nouo dari iuſſerat Deus Deuter. 17. v. 18. & 19. vt rex ex eo diſceret officij ſui eſſe & Deum piè colere, & ſubditos beneuolè inſtar parentis regere. ita Abul. Caietan. & alij, ac S. Hier. in libr. 2. Paralip. Id ita eſſe patet ex 2. Paral. 23. 11. vbi ſic clarè explicatur: *Dederunt*, inquit, *in manu eius tenendam legem.* Hæc enim ceremonia in auguratione regis erat præſcripta à Deo Deuter. 17. Lex enim, ſiue Deuteronomium (id eſt ſecunda lex, hoc eſt legis repetitio facta à Moyſe in Deuter.) vocatur
B *teſtimonium*, ſcilicet voluntatis diuinæ, quia in ea edicebat & proteſtabatur Deus, quid ab Hebræis vellet fieri. Hæc omnia iure egit Ioiada, tum quia auunculus erat pueri Ioas cui regnum debebatur, ideóque quaſi eius tutor, curare debebat vt illud ab Athalia, quæ inuaſerat, auferretur, & Ioas regi reſtitueretur, ac vice Ioas ſui pupilli illud adminiſtrare tenebatur; tum quia erat Pontifex, ad quem deficiente rege vel principe ſpectabat cura vti Synagogæ, ſic & Reipub. Itaque illius erat curare, vt Athalia hoſtis Iſraelis: quæ Remp. ſimul & religionem euertebat, à regno amoueretur, & alius princeps ſiue rex, cui illud iure competebat, crearetur, qui vtramque conſeruaret & promoueret.

Vers. 14. Popvlvm terræ] id eſt plebem, hæc
C enim vilis eſt, *& in terram* quaſi abiecta, ac in terrena proiecta.

Vers. 16. Et impegervnt eam] id eſt impactis manibus vi extraxerunt eam extra templum, vt foris eam occiderent, ne templum cæde & ſanguine tam impiæ mulieris polluerent.

Vers. 19. Cerethi et Phelethi] quinam hi fuerint dixi lib. 2. c. 8. Hebr. eſt *duces & curſores*, id eſt milites expeditos, vti ſunt velites. Noſter nominauit: *Cerethi & Phelethi*, quia hi erant prætoriani & fortiſſimi milites, qui in hoc facinore maximè erant neceſſarij.

Vers. 20. Occisa est in domo regis] id eſt iuxta domum, ſiue palatium regis, vt dictum eſt v. 16. Congruè ibi cæditur, vbi peccarat: inuaſerat enim palatium & regnum. Quare verum
D non eſt quod ait Ioſephus lib. 9. c. 7. Athaliam protractam fuiſſe ad torrentem Cedron, ibíque occiſam; fieri tamen potuit vt cadauer occiſæ in torrentem Cedron proiiceretur.

Brunichildis ſimilis Athaliæ. Athaliæ & Iezabeli ſimilis in impietate æquè ac Numinis vindicta, tempore S. Gregorij Magni Pont. fuit Brunichildis multorum regum Franciæ mater & auia. Hæc enim vt perpetuò regnaret, ac regina moreretur, Theodoricum regem, cuius ipſa erat auia, concubinarum amoribus implexum detinebat, ideóque S. Columbanum eum redarguentem Gallia expulit, ac Deſiderium Vienneſem, & Delfinum Lugdunenſem Epiſcopos occidit, atque decem reges ſua opera & conſilio extinxit; ſed tandem à Clothario rege capta, ac camelo primò impoſita & circumducta ludi-

Digitized by Google

brium fuit toti populo, deinde indomiti equi A caudæ per capillos alligata, raptatáque calcibus equi diſperſum fuit eius cerebrum, reliqua verò membra per aſpera ſaxa, ſentes & rupes protracta, diſcerpta fuêre, vti ex Aimoino narrat Baronius anno Chriſti 614.

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ioas rex reſtaurat templum, mox ỽ. 17. *redimit bellum & excidium Ieroſolyam auro tam ſacro quàm profano miſſo ad Hazaël bellum molientem. Denique* ỽ. 20. *à ſeruis ſuis occiditur.*

1. ANno ſeptimo Iehu, regnauit Ioas: & quadraginta annis regnauit in Ieruſa-
lem, nomen matris eius Sebia de Berſabee. 2. Fecitque Ioas rectum coram
Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Ioiada ſacerdos. 3. Veruntamen ex-
celſa non abſtulit: adhuc enim populus immolabat, & adolebat in excelſis incen-
ſum. 4. Dixitque Ioas ad ſacerdotes: Omnem pecuniam ſanctorum, quæ illata
fuerit in templum Domini à prætereuntibus, quæ offertur pro pretio animæ, & quam
ſponte & arbitrio cordis ſui inferunt in templum Domini: 5. accipiant illam ſacer-
dotes iuxta ordinem ſuum, & inſtaurent ſartatecta domus, ſi quid neceſſarium viderint
inſtauratione. 6. Igitur vſque ad vigeſimum tertium annum regis Ioas, non
inſtaurauerunt ſacerdotes ſartatecta templi. 7. Vocauitque rex Ioas Ioiadam pon-
tificem & ſacerdotes, dicens eis: Quare ſartatecta non inſtauratis templi? nolite ergo
ampliùs accipere pecuniam iuxta ordinem veſtrum, ſed ad inſtaurationem templi
reddite eam. 8. Prohibitique ſunt ſacerdotes vltrà accipere pecuniam à populo, &
inſtaurare ſartatecta domus. 9. Et tulit Ioiada pontifex gazophylacium vnum,
aperuítque foramen deſuper, & poſuit illud iuxta altare ad dexteram ingredientium do-
mum Domini, mittebántque in eo ſacerdotes, qui cuſtodiebant oſtia, omnem pecu-
niam, quæ deferebatur ad templum Domini. 10. Cúmque viderent nimiam pe-
cuniam eſſe in gazophylacio, aſcendebat ſcriba regis, & pontifex, effundebántque &
numerabant pecuniam, quæ inueniebatur in domo Domini: 11. & dabant eam iux-
ta numerum & menſuram, in manu eorum qui præerant cæmentariis domus Domini:
qui impendebant eam in fabris lignorum, & in cæmentariis iis, qui operabantur in do-
mo Domini, 12. & ſartatecta faciebant: & in iis, qui cædebant ſaxa, & vt emerent
ligna, & lapides, qui excidebantur, ita vt impleretur inſtauratio domus Domini, in
vniuerſis quæ indigebant expenſa ad muniendam domum. 13. Verumtamen non
fiebant ex eadem pecunia hydriæ templi Domini, & fuſcinulæ, & thuribula, & tubæ,
& omne vas aureum & argenteum, de pecunia quæ inferebatur in templum Domini.
14. iis enim qui faciebant opus, dabatur vt inſtauraretur templum Domini: 15. &
non fiebat ratio iis hominibus, qui accipiebant pecuniam vt diſtribuerent eam artifici-
bus, ſed in fide tractabant eam. 16. Pecuniam verò pro delicto, & pecuniam pro
peccatis, non inferebant in templum Domini, quia ſacerdotum erat. 17. Tunc aſ-
cendit Hazaël rex Syriæ, & pugnabat contra Geth, cepítque eam: & direxit faciem
ſuam vt aſcenderet in Ieruſalem. 18. Quam ob rem tulit Ioas rex Iuda omnia ſan-
ctificata, quæ conſecrauerant Ioſaphat & Ioram & Ochozias, patres eius reges Iuda,
& quæ ipſe obtulerat: & vniuerſum argentum, quod inueniri potuit in theſauris tem-
pli Domini, & in palatio regis: miſítque Hazaëli regi Syriæ, & receſſit ab Ieruſalem.
19. Reliqua autem ſermonum Ioas, & vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in
Libro verborum dierum regum Iuda? 20. Surrexerunt autem ſerui eius, & coniu-
rauerunt inter ſe, percuſſerúntque Ioas in domo Mello in deſcenſu Sella. 21. Ioſa-
char namque filius Semaath, & Iozabad filius Somer, ſerui eius, percuſſerunt eum, &
mortuus eſt: & ſepelierunt eum cum patribus ſuis in Ciuitate Dauid, regnauítque
Amaſias filius eius pro eo.

Digitized by Google

Vers. 3. VERVMTAMEN EXCELSA NON ABSTVLIT] timore populi in illa propenſi, ne ille ſeditionem moueret. Vide quæ de excelſis dixi ſuperiùs lib.3. Reg.c.3.v.2.

A

Vers. 4. OMNEM PECVNIAM SANCTORVM] id eſt ſanctificatorum, ſiue conſecratorum; q.d. omnem pecuniam Deo oblatam & conſecratam accipiant ſacerdotes, &c.

A PRÆTEREVNTIBVS] Hebr. *à tranſeunte*, ſcilicet in numerum & cenſum, id eſt ab omni qui numeratur ſoluítque cenſum. Ad hunc enim tenebantur ſoli illi qui attigerant vel exceſſerant annum vigeſimum. Exodi 30.14.

QVÆ OFFERTVR PRO PRETIO ANIMÆ] id eſt pro cenſu ſuo. Iuſſerat enim Deus, vt quiſque Hebræus in cenſu pro capite ſuo ſolueret dimidium ſiclum, id eſt duos Iulios ſiue duos Regales. Hoc *pretium* vocatur *animæ*, id eſt vitę ſiue hominis viuentis, tum quia Hebræi qui toti erant Deo dicati, hoc pretio quaſi vitam ab eo redimebant; tum quia ſoluendo hoc pretium, à Deo tacitè poſtulabant & impetrabant, vt Deus eis vitam prorogaret, eámque faceret longam, ſanam & proſperam, vti dixi Exodi 30.12.

B

Vers. 5. VT INSTAVRENT SARTATECTA DOMVS] Dei ſcilicet templi, vt ſcilicet reſtaurent quæ longitudine temporis vetuſtate conſumpta, corroſa & ruinoſa ſunt, quæque Athalia demolita eſt & abſtulit. Nam vt dicitur 2. Paral. 24 7. *Athalia impiiſſima, & filij eius deſtruxerunt domum Dei, & de vniuerſis quæ ſanctificata fuerant in templo Dei, ornauerunt fanum Baalim.*

C

Vers. 7. QVARE SARTATECTA NON INSTAVRATIS TEMPLI? Dupliciter peccabant ſacerdotes. Primò, quòd negligentes eſſent in exigenda pecunia pro cenſu debita templo ex lege Exodi 30.12. Secundò, quòd eam non in ſartatecta templi, ſed in alios ac ſubinde in priuatos & proprios vſus expenderent. Quare iure cum eis expoſtulauit rex Ioas, eiſque hoc colligendæ & ſeruandæ pecuniæ pro templi fabrica officium abſtulit, eóſque pecuniam in gazophylacium inferre præcepit v.9.

Vers. 8. PROHIBITIQVE SVNT SACERDOTES] non inuiti ſed volentes & conſentientes. Vnde pro *prohibiti ſunt* Hebr. eſt ויאתו *iectu*, id eſt *conſenſerunt*, voluerunt, annuerunt. Chald. *contenti fuerunt*; quia vt ait Ioſephus, ſciebant multos è populo eſſe difficiles ad ſoluendum cenſum, ac neminem libenter argentum erogare.

D

Vers. 13. VERVMTAMEN NON FIEBANT EX EADEM PECVNIA HYDRIÆ TEMPLI DOMINI, ET FVSCINVLÆ, ET THVRIBVLA, &c.] quamdiu ſcilicet durabat reſtauratio templi: hæc enim vtpote magis neceſſaria præire debebat: quâ peractâ reliquum pecuniæ expenſum eſt in hydrias, aliáque vaſa templi, vt patet 2. Paral. 24. ita Abul. Caiet. & alij.

Vers. 15. ET NON FIEBAT RATIO, &c. q. d. non exigebatur ratio & computus à receptoribus pecuniæ, quia ſciebant omnes quòd IN FIDE TRACTABANT EAM] quòd ſcilicet omnia expenderent in fabricam templi, & nihil in proprios vſus decerperent. ita Chald. Vatabl. & alij.

Vers. 16. PECVNIAM VERO PRO DELICTO, ET PECVNIAM PRO PECCATIS, NON INFEREBANT IN TEMPLVM DOMINI, QVIA SACERDOTVM ERAT] Vatab. *pecunia quæ ſupererat empta victima pro delicto vel peccatis, non inferebatur in ædem Domini, quòd ſacerdotum eſſet.* Qui enim longè à templo habitabant, non victimam, ſed pecuniam mittebant ad vnum è ſacerdotibus, qui victimam emebat, & quod reliquum erat pecuniæ emptâ victimâ, id cedebat in vtilitatem ſacerdotum. ita Vatab. Abul. verò ſic explicat, quaſi hîc agatur de delicto & peccato contra ſacerdotem admiſſo, vt ſi quis abſtuliſſet id quod de victimis ad ſacerdotem pertineret; tunc enim præter illatum damnum, & victimam pro illo peccato, quintam etiam partem inſuper in pecunia debuit offerre ſacerdoti. Audi legem Leuit. 5. v. 15. *Anima ſi preuaricans ceremonias per errorem, in his quæ Domino ſunt ſanctificata, peccauerit, offeret pro delicto ſuo arietem immaculatum de gregibus, qui emi poteſt duobus ſiclis, iuxta pondus Sanctuarij: ipſumque quod intulit damnum reſtituet, & quintam partem ponet ſupra, tradens ſacerdoti.* Idem de delicto ſancitur Num. 5. v. 6. Quid interſit inter *delictum* & *peccatum* dixi Leuit. 7.1.

Vers. 17. TVNC ASCENDIT HAZAEL REX SYRIÆ, &c. ET DIREXIT FACIEM SVAM, VT ASCENDERET IN IERVSALEM] Quia Deus per Hazael caſtigare volebat Ioas regem, qui poſt mortem Ioiadæ deprauatus à conſiliarijs Athaliæ, deflexit ad idola, ideóque occidit Zachariam filium Ioiadæ, eò quòd eum de idololatria argueret. Atque ob hanc cædem ſacrilegam Ioas ipſe cæſus eſt à ſuis famulis, & regia ſepultura caruit; quæ omnia fusè narrantur 2. Paral. 24. Porrò ad hanc idololatrarũ caſtigationem peragendam, iuſſerat Deus Eliæ, vt Hazaël vngeret in regem Syriæ 3. Reg. 19.16.

Vers. 18. QVAMOBREM TVLIT IOAS REX IVDA OMNIA SANCTIFICATA QVÆ CONSECRAVERANT IOSAPHAT, &c. ET VNIVERSVM AVRVM, QVOD INVENIRI POTVIT IN THESAVRIS TEMPLI DOMINI, ET PALATIO REGIS. INMISITQVE HAZAEL REGI SYRIÆ, ET RECESSIT AB IERVSALEM] Ab hoc exemplo colligi ait Caietan. quòd pecunia & theſauri Eccleſiarum licitè impenduntur pro redimenda vexatione populi, qualis erat hîc obſidio Ieruſalem; ſimul tamen cum toto theſauro regio. Iniquum enim eſſet inchoare lytrum ab expilatione Eccleſiarum: ſed vbi publicus regiúſque theſaurus non ſufficit, Eccleſiarum opes ſubuenire & ſupplere debent. Hæc Caiet. Audi ſanctum Ambroſium lib. 2. offic. cap. 28. tres caſus recenſentem, in quibus licet vaſa ſacra in laicos vſus conuertere. *Sanè ſi quis in ſua deriuat emolumenta, crimen eſt? ſin vero pauperibus erogat, captiuum redimit, miſericordia eſt. Nemo enim poteſt dicere, cur pauper viuit? Nemo poteſt queri quia captiui redempti ſunt: nemo poteſt accuſare quia templum Dei ædificatum eſt: nemo poteſt indignari, quia humandis fidelium reliquiis ſpatia laxata ſunt: nemo poteſt dolere; quia inſepulturis Chriſtianorum requies defunctorum eſt. In his tribus generibus vaſa Eccleſiæ*

etiam initiata confringere, conflare, vendere licet. A quæ S. Ambroſ. verba tranſcripta ſunt in ius canonicum, extántque 12.q.2.c. *aurum.§.nemo poteſt.*

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

REGNANT in Iſraël ſucceſſiuè Ioachaz, Ioas & Ieroboam. v.14. Moriens Eliſæus victoriam triplicem contra Syros regi Ioas promittit, ac v.21. iam mortuus mortuum contactu oſſium ſuorum ſuſcitat. Denique v. 24. moritur Hazaël, cui ſuccedit Benadad filius, quem tertiò pugnando vincit Ioas iuxta oraculum Eliſæi.

1. ANno vigeſimo tertio Ioas filij Ochoziæ regis Iuda, regnauit Ioachaz filius Ie-
hu ſuper Iſraël in Samaria decem & ſeptem annis. 2. Et fecit malum coram
Domino, ſecutuſque eſt peccata Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſraël, & non
declinauit ab eis. 3. Iratúſque eſt furor Domini contra Iſraël, & tradidit eos in manu
Hazael, regis Syriæ, & in manu Benadad filij Hazael, cunctis diebus. 4. Depreca-
tus eſt autem Ioachaz faciem Domini, & audiuit eum Dominus: vidit enim anguſtiam
Iſrael, quia attriuerat eos rex Syriæ: 5. & dedit Dominus ſaluatorem Iſraeli, & li-
beratus eſt de manu regis Syriæ: habitauerúntque filij Iſrael in tabernaculis ſuis ſicut
heri & nudiuſtertius. 6. Verumtamen non receſſerunt à peccatis domus Ieroboam,
qui peccare fecit Iſrael, ſed in ipſis ambulauerunt: ſiquidem & lucus permanſit in Sa-
maria. 7. Et non ſunt derelicti Ioachaz de populo niſi quinquaginta equites, & de-
cem currus, & decem millia peditum: interfecerat enim eos rex Syriæ, & redegerat
quaſi puluerem in tritura areæ. 8 Reliqua autem ſermonum Ioachaz, & vniuerſa
quæ fecit, & fortitudo eius, nonne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum
Iſrael? 9. Dormiuítque Ioachaz cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in Samaria. re-
gnauítque Ioas filius eius pro eo. 10. Anno trigeſimo ſeptimo Ioas regis Iuda, re-
gnauit Ioas filius Ioachaz ſuper Iſrael in Samaria ſedecim annis, 11. & fecit quod ma-
lum eſt in conſpectu Domini: non declinauit ab omnibus peccatis Ieroboam filij Na-
bat, qui peccare fecit Iſrael, ſed in ipſis ambulauit. 12. Reliqua autem ſermonum
Ioas, & vniuerſa quæ fecit, & fortitudo eius, quomodo pugnauerit contra Ama-
ſiam regem Iuda, nonne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſrael?
13. Et dormiuit Ioas cum patribus ſuis: Ieroboam autem ſedit ſuper ſolium eius.
Porrò Ioas ſepultus eſt in Samaria cum regibus Iſrael. 14. Eliſæus autem ægrotabat
infirmitate, qua & mortuus eſt: deſcenditque ad eum Ioas rex Iſrael, & flebat co-
ram eo, dicebatque: Pater mi, pater mi, currus Iſrael, & auriga eius. 15. Et ait
illi Eliſæus: Affer arcum, & ſagittas. Cumque attuliſſet ad eum arcum, & ſagittas,
16. dixit ad regem Iſrael: Pone manum tuam ſuper arcum. Et cùm poſuiſ-
ſet ille manum ſuam, ſuperpoſuit Eliſæus manus ſuas manibus regis, 17. & ait:
Aperi feneſtram Orientalem. Cúmque aperuiſſet, dixit Eliſæus: Iace ſagittam. Et ie-
cit. Et ait Eliſæus: Sagitta ſalutis Domini, & ſagitta ſalutis contra Syriam: percutieſ-
que Syriam in Aphec, donec conſumas eam. 18. Et ait: Tolle ſagittas. Qui cùm
tuliſſet, rurſum dixit ei: Percute iaculo terram. Et cùm percuſſiſſet tribus vicibus,
& ſtetiſſet, 19. iratus eſt vir Dei contra eum, & ait: Si percuſſiſſes quinquies, aut
aut ſexies, ſiue ſepties, percuſſiſſes Syriam vſque ad conſumptionem: nunc autem tri-
bus vicibus percuties eam. 20. Mortuus eſt ergo Eliſæus, & ſepelierunt eum. La-
trunculi autem de Moab venerunt in terram in ipſo anno. 21. Quidam autem ſe-
pelientes hominem, viderunt latrunculos, & proiecerunt cadauer in ſepulchro Eli-
ſæi. Quod cùm tetigiſſet oſſa Eliſæi, reuixit homo, & ſtetit ſuper pedes ſuos. 22. Igi-
tur Hazaël rex Syriæ afflixit Iſrael cunctis diebus Ioachaz: 23. & miſertus eſt Do-

minus eorum, & reuerſus eſt ad eos propter pactum ſuum, quod habebat cum Abra-
ham, & Iſaac, & Iacob: & noluit diſperdere eos, neque proiicere penitus, vſque in
præſens tempus. 24. Mortuus eſt autem Hazaël rex Syriæ, & regnauit Benadad
filius eius pro eo. 25. Porrò Ioas filius Ioachaz tulit vrbes de manu Benadad filij
Hazaël, quas tulerat de manu Ioachaz patris ſui iure prælij, tribus vicibus percuſſit
eum Ioas, & reddidit ciuitates Iſraël.

Vers. 1. ANNO VIGESIMO TERTIO IOAS FILII OCHOZIÆ REGIS IVDA, REGNAVIT IOACHAZ FILIVS IEHV SVPER ISRAEL] Tempore Ioas regis Iuda, ſcilicet anno regni eius decimo conditam eſſe Carthaginem Romæ æmulam à Didone, quæ ex Tyro, regnante Pygmalione, nauigauit in Africam, eámque condidit, tradit Ioſeph. ex Tyriorum annalibus lib. 1. contra Appionem, quem ſequuntur Torniellus, Gordonus, Salianus, Scaliger, licet alij alio tempore conditam velint. Sunt enim ea de re variæ variorum ſententiæ. Iuxta hanc ſententiam Carthago condita eſt, centum & triginta annis ante Romam: Rurſus anno 14. Ioas, Lycurgus leges dedit Spartanis, quas Gentiles celebrant, ſed Chriſtianis legibus longè ſunt inferiores; nam & mulieribus luxurioſè viuere, & adulterari, atque pueris & adoleſcentibus furari permittunt, vt ſcilicet fiant callidi, vtque quiſque rem ſuam diligentiùs cuſtodiat. Quare eas improbat, culpátque Ariſt. lib. 2. de Repub. cap. 9 Eodem anno 14. Ioas, cœperunt certamina Olympica, indéque nominatæ & computatæ Olympiades, inſtitutæ vel potiùs inſtauratæ ab Iphito rege Elidis, qui Lycurgo fuit coæuus; vti ex Plutarch. in Lycurgo, Ariſtot. & Pauſania docet Salianus. Nomina tamen victorum in Olympicis cœpta fuêre deſcribi poſt 27. Olympiades, nimirùm Olympiade 28. in qua primus victor deſcribitur Coræbus: quare communiter ab hac 28. Olympiade numerantur Olympiades, ac vigeſima vocatur prima, quæ iuxta computum Saliani incidit in annum Ioatham regis Iuda primum, qui fuit annus mundi 3278. ante Chriſtum; qui 775. licet alij aliter hos annos aſſignent: nuſquam enim maior ſententiarum diuerſitas, quàm in chronologia.

Vers. 5. ET DEDIT DOMINVS SALVATOREM ISRAEL] Quis hic Saluator? Aliqui cenſent fuiſſe Angelum præſidem & tutelarem Iſraelis, qui pro eo contra Syros pugnarit & vicerit, vti pugnauit Angelus pro Ezechia contra Sennacherib occidens 185. millia Aſſyriorum. Alij volunt fuiſſe hominem & ducem certum à Deo miſſum, ſed in Script. innominatum, ideóque nobis incognitum & incertum. Meliùs alij cenſent fuiſſe Eliſæum. ita Caiet. aut certè Ioas regem Iſraël ab Eliſæo confortatum, qui tertiò Syros ſuperauit, vt ſequitur. Quare toto tempore Ioachaz afflictus fuit Iſrael à Syris, vt dicitur verſ. 22. Poſt Ioachaz verò ſuccedens Ioas Syros depreſſit, & Iſraëli libertatem reſtituit. Vnde Ioachaz orans Deum pro ſalute Iſraëlis, eam impetrauit pro tempore regni, non ſui ſed filij ſui Ioas. ita Abul.

Vers. 7. ET NON SVNT DERELICTI IOACHAZ DE POPVLO NISI QVINQVAGINTA EQVITES] Hic verſus confirmat id quod iam dixi: quare connectendus eſt cum v. 3. & ponendus ante v. 4. vbi per Hyperbaton interiicitur deprecatio Ioachaz, eiuſque exauditio, ac promiſſio liberationis faciendæ per Ioas. ita Sanchez.

ET REDEGERAT QVASI PVLVEREM IN TRITVRA AREÆ] id eſt Hazaël comminuit & contriuit Iſraelitas, ſicut comminui & conteri ſolet gluma & puluis in area. ita Abul.

Vers. 8. ET FORTITVDO EIVS] Ioachaz licet victus ab Hazaële, vtpote potentiore, fortiter tamen in præliis ſe geſſit, & defendit ſe quoad potuit.

Vers. 14. ELISÆVS AVTEM ÆGROTABAT INFIRMITATE QVA ET MORTVVS EST: DESCENDITQVE AD EVM REX ISRAEL (Ioas) ET FLEBAT CORAM EO, DICEBATQVE: PATER MI, CVRRVS ISRAEL ET AVRIGA EIVS] q. d. Tu ô Eliſæe, meus & Iſraëlis es pater, vtpote qui me meúmque regnum magis defendebas, quàm magna equitum & curruum multitudo: tu ergo viuens quaſi auriga, aurigabas & regebas regnum Iſraël: nunc te moriente, quis me meóſque contra Hazaël & Syros defendet? Idem ſucclamabat Eliſæus Eliæ dum in cælum raperetur cap. 2. 12. vide ibi dicta.

Vers. 16. DIXIT AD REGEM ISRAEL: PONE MANVM TVAM SVPER ARCVM. ET CVM POSVISSET ILLE MANVM SVAM, SVPERPOSVIT (perperam Regia legunt *ſuppoſuit*) ELISÆVS MANVS SVAS MANIBVS REGIS] vt ſignificaret ſuum illi auxilium affuturum, etiamſi abſentis, imò vita functi: Deum enim propter merita ſua ei daturum victoriam: ac ſe in limbo pro ea Deum oraturum certóque impetraturum Poſt mortem ergo viua erat vis & virtus Eliſæi, ac mira quæ ſolebat dum viueret, etiam mortuus operabatur. ita Abul. Caietan. & alij. Vnde diſcant hæretici Sanctos, præſertim poſt Chriſtum in cælo regnãtes per Deum eſſe potentes, vt nobis eos inuocantibus opitulari poſſint & velint.

Diſcant hîc principes & cæteri hominum, quantùm ſanctorum virorum oratio & merita proſint, ac niſi ipſi manus ſuas manibus & operibus noſtris apponant, fruſtra nos laborare.

Tropol. Doctor ori prædicationis admoneat manum operationis bonæ, vt quod docet verbo, doceat primus exemplo. Sic efficax erit

Digitized by Google

prædicatio, & auditoribus perſuadebit quod A prædicat. ita Angelom. & Eucher.

Vers. 17. Aperi fenestram orientalem (vt iacias ſagittam victricem contra Syros, qui Iſraëli ſunt ad Orientem) cvmqve apervisset, dixit Elisævs: Iace sagittam: et iecit, et ait Elisævs: Sagitta salvtis Domini, et sagitta salvtis contra Syriam] q. d. Oro Deum vt tuas tuorúmque militum ſagittas (quas hac mea ſagitta eiúſque iactu repræſento) & arma, pugnas & prælia ſecundet, dirigat & roboret, vt Syros feriant, mactent & ſubiiciant: nec tantùm id oro, ſed id ipſum vt propheta ex ore Dei tibi prænuntio, & de Syris victoriam promitto. vnde ſubdit:

Percvtiesqve Syriam in Aphec] Alludit ad veterum ritum, qui bellum hoſtibus denuntiabant, & prælium inchoabant iacta B in terram hoſtilem ſagittâ vel telo, vti fecerunt Romani, teſte Seruio in illud Turni apud Virgil. 9. Æneidos:

En, ait, & iaculum intorquens emittit in auras
Principium pugnæ.

Idem fecêre Græci: vnde mox vt Perſidem attigit *primus Alexander* (Magnus) *iaculum velut in terram hoſtilem iecit*, ait Iuſtin. lib. 2. vide Gellium lib. 16. 14 & Alexand. ab Alex. libr. 4. Genial. cap. 3.

Tropol. Angelom. *Cum exemplis ſuis*, inquit, *Dominus actiones Doctorum dirigit & confortat, Orientalem feneſtram aperire mandat, & iacere ſagittam, quia luminè ſcientiæ & veræ doctrinæ, ſuos hortatur primùm illuſtrari, & ſicut iacula verborum mittere.* Et paulò pòſt: *Sagitta ſalutis Domini, & ſagitta ſalutis contra Syriam: percutieſque Syriam in Aphec, donec conſumas eam.* C *Sagitta ergo ſalutis Domini, eſt prædicatio ſancta, cùm decenter exhibetur, & ſpiritualium hoſtium certiſſima interfectio, ſi perſeueranter agitur. Nec fas eſt vt aliquando diſpenſator verbi Dei ſegniter torpeat, cui iuſſum eſt, vt gregis Dominici curam habeat, quia multum obeſt deuotis auditoribus, ſi inertia præualet Doctoribus, Dicit enim Propheta: Clama ne ceſſes.* Sic & Eucherius.

In Aphec] Aphec vrbs erat in tribu Iſſachar hoſtium clade celebris, nam regem Aphec Ioſue occidit. *In hac Philiſthæi poſuerunt caſtra, pugnaturi contra Iſrael, poſtea contra Saul: ibidem etiam Syri pugnauerunt contra Achab regem Iſraël, quando dixerunt: Dij montium ſunt dij eorum, pugnemus contra eos in vallibus & campeſtribus, & obtinebimus eos: vbi & Benadad rex Syriæ victus eſt*, ait Adrichomius.

Donec consvmas eam] ſubaudi niſi tu D impedias, vti factum eſt. Nam Ioas ter tantùm percutiens terram, ter tantùm percuſſit Syros, qui vtique ſæpiùs & ad conſumptionem eos deleuiſſet, ſi ſæpiùs terram percuſſiſſet, vt patet v. 19.

Si percvssisses qvinqvies, avt sexies, avt septies, percvssisses Syriam vsqve ad consvmptionem] Illa

Vers. 19. erat voluntas & decretum Dei qui ita liberè diſpoſuerat & decreuerat, vt Ioas toties percuteret Syriam, quoties percuſſiſſet terram; quod decretum Dei ſciebat Eliſæus, ſed iuſſu Dei noluit indicare regi Ioas, vt illius permitteretur arbitrio toties percutere, quoties vellet terram. Si enim Ioas ſciuiſſet decretum Dei, vtique ſæpiùs terram ſagitta percuſſiſſet.

Simili modo victoriam Ioſue contra Amalec Deus alligauit extenſioni manuum & orationi Moyſis. Exodi 17. 11 & eiuſdem Ioſue victoriam contra Chananæos alligauit eleuationi clypei Ioſue 8. 18. Porrò quòd Ioas ter tantùm percuſſerit terram, ideoque ter tantùm Syros percuſſerit, eius peccatis & culturæ vitulorum attribuit Abul. Mirum enim fuit & indignum, regem toties monitum ab Eliſæo, eiuſque miracula cernentem, imò victorias contra Syros Dei ope nanciſcentem, non reliquiſſe cultum vitulorum, ac ad veri Dei ſibi tam benefici venerationem ſe totum tranſtuliſſe. Veriſimile eſt eum coluiſſe Deum verum, quem per Eliſæum agnouerat, & ſimul Deos patrios, ſcilicet vitulos aureos Ieroboam. Vtroſque enim coluit pater eius Ioachaz, vt patet v. 4. & 6. Hinc in eum eíque ſimiles reges Iſraël detonans Deus per Oſee c. 10. 2. ait: *Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt.*

Mortvvs est ergo Elisævs, et sepelierunt evm] Morienti affuiſſe Ioas re- Vers. 20. gem, ac filios Prophetarum diſcipulos ſuos iam per totum Iſraëlem propagatos, vltimáque ab eo ſanctitatis & religioſæ vitæ monita accepiſſe, non eſt dubium. Affuiſſe quoque Amos prophetam, Amaſiæ regis fratrem & Iſaiæ patrem, aſſerunt Hebræi in Seder Olam. Prophetauit Eliſæus circiter 66. annos ſub ſex regibus Iſraël, ſcilicet ſub Achab, Ochozia, Ioram, Iehu, Ioachaz & Ioas. Vixit centum annis & ampliùs, in religioſa diſciplina octoginta, mortuúſque eſt anno mundi 3204. ait Salianus, Amaſiæ regis Iuda anno octauo, Ioas regis Iſrael anno decimo, ante Chriſtum anno 849. Aſcriptus eſt catalogo Sanctorum in Martyrolog. Roman. die 14. Iunij, vbi ſic legimus: *Samariæ in Palæſtina S. Eliſæi prophetæ, cuius ſepulchrum dæmones perhorreſcere ſcribit S. Hier.* Audi S. Hier. ſcribentem in principium Abdiæ Prophetæ: *Abdiæ ſepulchrũ cum Mauſolæo Eliſæi, & Ioannis Baptiſtæ in Sebaſte venerationi habetur, quæ olim Samaria.* Idem in Epitaphio Paulæ addit: illic variis dęmones rugire cruciatibus, & ante ſepulchra ſanctorum vlulare homines more luporum, fremere more leonum, ſibilare inſtar ſerpentum, mugire boatu taurorum. Refert Cedrenus in Leone Magno Imper. Eliſæi reliquias Alexandriam tranſlatas fuiſſe.

Hinc Iulianus apoſtata oſſa Eliſæi & Baptiſtæ cum brutorum oſſibus commiſcens exurere voluit, vt habet S. Artemij vita apud Lipomanum.

Elogia Eliſæi vide Eccleſ. 48. 13. *In Eliſæo*, ait, *completus eſt ſpiritus eius* (Eliæ) *in diebus ſuis non pertimuit principem, & in potentia nemo vicit illum.* vide ibi dicta. Denique Eliſæo in prophetia mox ſucceſſit Oſee, qui ſub Ozia filio Amaſiæ regis Iuda prophetauit, Iſaias, Amos, Ionas, cæteríque prophetæ maiores & minores.

Digitized by Google

VERS. 21. QVOD CVM TETIGISSET OSSA ELISÆI, REVIXIT HOMO] Mira Eliſæi virtus & ſanctitas, quòd mortuus mortuum ad vitam ſuſcitarit. Fuit ipſe hac in re typus Chriſti, cuius in cruce mortui gratia & meritorum contactu omnes reſurgemus. ita Angelom. Eucherius & alij. Hinc Eliſæo Eccleſ. hoc dat Elogium c. 48 14. *Et mortuum prophetauit corpus eius. Prophetauit*, id eſt miraculum fecit ſuſcitando mortuum. Miracula enim erant opera *Prophetarum*, id eſt virorum & Doctorum ſanctorum Iſraelis.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

GESTA Amaſiæ filij Ioas regis Iuda, ac bellum eius cum Ioas rege Iſraël, in quo Amaſias victus captúſque eſt, ac Ieruſalem ſpoliata: qui tandem à ſuis occiſus filium reliquit ſucceſſorem Azariam, ſicut Ioas regi Iſrael ſucceſſit filius Ieroboam, & huic filius Zacharias.

1. IN anno ſecundo Ioas filij Ioachaz regis Iſraël, regnauit Amaſias filius Ioas regis
Iuda. 2. Viginti quinque annorum erat cùm regnare cœpiſſet: viginti autem
& nouem annis regnauit in Ieruſalem, nomen matris eius Ioiadam de Ieruſalem. 3.
Et fecit rectum coram Domino, verumtamen non vt Dauid pater eius. Iuxta omnia,
quæ fecit Ioas pater ſuus, fecit: 4. niſi hoc tantùm, quòd excelſa non abſtulit: ad-
huc enim populus immolabat, & adolebat incenſum in excelſis. 5. Cúmque obti-
nuiſſet regnum, percuſſit ſeruos ſuos, qui interfecerant regem patrem ſuum. 6. fi-
lios autem eorum qui occiderant, non occidit, iuxta quod ſcriptum eſt in libro legis
Moyſi, ſicut præcepit Dominus, dicens: Non morientur patres pro filiis, neque filij
morientur pro patribus: ſed vnuſquiſque in peccato ſuo morietur. 7. Ipſe percuſſit
Edom in Valle Salinarum decem millia, & apprehendit petram in prælio, vocauít-
que nomen eius Iectehel, vſque in præſentem diem. 8. Tunc miſit Amaſias nun-
tios ad Ioas filium Ioachaz, filij Iehu regis Iſraël, dicens: Veni, & videamus nos.
9. Remiſitque Ioas rex Iſraël ad Amaſiam regem Iuda, dicens: Carduus Libani
miſit ad cedrum quæ eſt in Libano, dicens: Da filiam tuam filio meo vxorem. Tran-
ſierúntque beſtiæ ſaltus, quæ ſunt in Libano, & conculcauerunt carduum. 10. Per-
cutiens inualuiſti ſuper Edom, & ſubleuauit te cor tuum: contentus eſto gloria, & ſe-
de in domo tua: quare prouocas malum, vt cadas tu & Iudas tecum? 11. Et non ac-
quieuit Amaſias: aſcendítque Ioas rex Iſraël, & viderunt ſe, ipſe & Amaſias rex Iu-
da, in Bethſames oppido Iudæ. 12. Percuſſúſque eſt Iuda coram Iſraël, & fugerunt
vnuſquiſque in tabernacula ſua. 13. Amaſiam verò regem Iuda, filium Ioas filij
Ochoziæ cepit Ioas rex in Bethſames, & adduxit eum in Ieruſalem: & interrupit
murum Ieruſalem, à porta Ephraim vſque ad portam anguli, quadringentis cubitis.
14. Tulitque omne aurum & argentum, & vniuerſa vaſa, quæ inuenta ſunt in domo
Domini, & in theſauris regis, & obſides, & reuerſus eſt in Samariam. 15. Reliqua
autem verborum Ioas quæ fecit, & fortitudo eius qua pugnauit contra Amaſiam re-
gem Iuda, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſraël? 16.
Dormiuítque Ioas cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in Samaria cum regibus Iſraël: &
regnauit Ieroboam filius eius pro eo, 17. Vixit autem Amaſias, filius Ioas, rex Iu-
da, poſtquam mortuus eſt Ioas filius Ioachaz regis Iſraël, quindecim annis. 18. Re-
liqua autem ſermonum Amaſiæ, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum
regum Iuda? 19. Factáque eſt contra eum coniuratio in Ieruſalem: at ille fugit in
Lachis. Miſerúntque poſt eum in Lachis, & interfecerunt eum ibi, 20. Et aſpor-
tauerunt in equis, ſepultúſque eſt in Ieruſalem cum patribus ſuis in Ciuitate Dauid.
21. Tulit autem vniuerſus populus Iudæ Azariam annos natum ſedecim, & conſti-
tuerunt eum regem pro patre eius Amaſia. 22. Ipſe ædificauit Ælath, & reſtituit
eam Iudæ, poſtquam dormiuit rex cum patribus ſuis. 23. Anno quintodecimo

Digitized by Google

Amaſiæ filij Ioas regis Iuda, regnauit Ieroboam filius Ioas regis Iſraël in Samaria,
quadraginta & vno anno: 24. & fecit quod malum eſt coram Domino. Non receſ-
ſit ab omnibus peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſraël. 25. Ipſe re-
ſtituit terminos Iſraël, ab introitu Emath, vſque ad mare ſolitudinis, iuxta ſermonem
Domini Dei Iſraël, quem locutus eſt per ſeruum ſuum Ionam filium Amathi prophe-
tam, qui erat de Geth, quæ eſt in Opher. 26. Vidit enim Dominus afflictionem Iſraël
amaram nimis, & quòd conſumpti eſſent vſque ad clauſos carcere, & extremos, &
non eſſet qui auxiliaretur Iſraëli. 27. Nec locutus eſt Dominus vt deleret nomen
Iſraël de ſub cælo, ſed ſaluauit eos in manu Ieroboam filij Ioas. 28. Reliqua autem
ſermonum Ieroboam, & vniuerſa quæ fecit, & fortitudo eius qua præliatus eſt, &
quomodo reſtituit Damaſcum & Emath Iudæ in Iſraël, nónne hæc ſcripta ſunt in Li-
bro ſermonum dierum regum Iſrael? 29. Dormiuítque Ieroboam cum patribus ſuis
regibus Iſrael, & regnauit Zacharias filius eius pro eo.

Vers. 1. IN ANNO SECVNDO IOAS FILII IOACHAZ REGIS ISRAEL REGNAVIT AMASIA] Dices, hoc videtur repugnare capiti præcedenti v. 10. vbi dicitur Ioas rex Iſraël regnare cœpiſſe anno 37. Ioas regis Iuda qui 40. annis regnauit, cui mortuo demum ſucceſſit filius Amaſias: ergo Amaſias non ſecundo, ſed quarto anno Ioas regis Iſraël regnare cœpit. Reſp. Ioas rex Iſraël regnare cœpit anno 37. Ioas regis Iuda ſed cum patre ſuo Ioachaz: ac poſt biennium mortuo patre ſolus regnare cœpit anno 39. Ioas regis Iuda, ab eóque anno hîc anni eius numerantur. Quare moriente Ioas rege Iuda anno ſequente, putà 40. regni ſui, qui erat annus ſecundus Ioas regis Iſraël, quo ſolus poſt patrem Ioachaz regnauit, Amaſias patri Ioas in Iuda ſuccedens, ibidem regnare cœpit ſolus anno ſecundo Ioas regis Iſraël.

Vers. 2. NOMEN MATRIS EIVS IOADAN] Multas rationes hîc congerit Abul. cur in lib. Regum Regibus Iuda ſemper addantur nomina matrum, nunquam autem regibus Iſraël. potiſſima eſt, quòd regnum Iuda potius erat, & celebrius templo veróque Dei cultu, & Meſſia ex eo naſcituro. Adde regnum Iſraël fuiſſe ſchiſmaticum & idololatricum; Iuda verò legitimum & diuinum.

ET FECIT RECTVM CORAM DOMINO] quia ſcilicet Amaſias initio regni ſolum Deum verum coluit.

Vers. 3. VERVMTAMEN NON VT DAVID PATER EIVS] qui non tantùm idola non coluit, ſed nec ea ſubditos colere permiſit, quod tamen fecit Amaſias permittens populum immolare in excelſis. quod 2. Paral. 25. 2. dicitur: *Fecítque bonum in conſpectu Domini, verumtamen non in corde perfecto.*

IVXTA OMNIA QVÆ FECIT IOAS PATER SVVS, FECIT] quia ſicut Ioas viuente Ioiada Pontifice ſolum Deum coluit, eo verò mortuo deflexit ad idola; ſic fecit & Amaſias eius filius, qui ſub finem declinauit ad Deos Idumæorum, vt patet 2. Paral. 25. 14.

Vers. 4. NISI TANTVM QVOD EXCELSA NON ABSTVLIT] hæc verba non ad proximè præcedentia: *iuxta omnia quæ fecit Ioas pater eius*, quia Ioas quoque excelſa non abſtulit, ſed ad ſuperiora: *Et fecit rectum coram Domino*, referenda ſunt. q. d. Amaſias rectè Deum coluit, ſed non rectè permiſit populum in excelſis immolare. Quare illa verba (*iuxta omnia quæ fecit Ioas pater ſuus, fecit*) parentheſin continent vt aduertit Sanchez, & quaſi parentheſi incluſa à ſequentibus ſeiungenda ſunt.

Vers. 7. IPSE PERCVSSIT EDOM IN VALLE SALINARVM] Idumæi enim rebellarant Iudæis ante ſexaginta annos, ſcilicet à ſexto anno Ioram regis Iuda vſque ad duodecimum Amaſiæ (aiunt Hebræi in Seder Olam) qui eos rursùm debellauit & Iudæ ſeruire coëgit. vide 2. Paral. 21. 8. & cap. 25. 11. Porrò poſt hanc victoriam Amaſias lapſus eſt in idololatriam, coluítque Deos Idumæorum, ideóque cæſus captúſque eſt à Ioas rege Iſraël, vt dicitur 2. Paralip. 25. v. 20.

ET APPREHENDIT PETRAM IN PRÆLIO] id eſt cepit rupem hoſtium celſam & munitam, ex qua præcipitauit alia decem millia Idumæorum, vt dicitur 2. Paral. 25. 12. ita Caiet. ſic Gabaitæ cæſi fugerunt ad petram Remmon Iudic. 20. 4.

Alij per *petram* accipiunt, *Petram* Arabiæ vrbem quæ poſtea à Ptol. Philadelpho reſtaurata dicta eſt *Philadelphia*.

VOCAVITQVE NOMEN EIVS IECTEHEL] id eſt, *obedientia* vel *exſpectatio Dei*, vt Noſter vertit Geneſ. 49. 10. vt noluerunt omnes, quòd Amaſias ex Dei mandato æquè ac auxilio vicerat, & punierat rebelles Idumæos. ita Caiet. Aliter Vatabl. Vocauit eam *Iectehel*, inquit, quia ſic vocabatur is qui eam expugnauit. Pagnin. *Iectehel*, vertit, *congregatio Dei.*

Vers. 8. TVNC (cùm geſtiens & exultans, imò ſe exaltans de victoria Idumæorum putaret ſe pari modo domiturum Iſraëlitas) MISIT AMASIAS NVNTIOS AD IOAS (regem Iſraël) DICENS: VENI ET VIDEAMVS NOS] in prælio, id eſt duellemus & præliemur vt videamus vter ſit fortior: ita Chald. *Veni*, inquit, *excipiamus ad inuicem facies in bello*, id eſt Veni & ſtatuto die confligamus. Vatab. *Age ſpectemus nos mutuò coràm.*

Hebræi teſte Vatab. cenſent cauſam belli fuiſſe, quòd vt narratur 2. Paral. 25. Amaſias

conductos à ſe milites ex Iſraël contra Idumæos iuſſu prophetæ dimiſerit: illi dimiſſi, indignantes ſpoliarunt regnum Iudæ: ſpolia ergo hæc à Ioas & Iſraëlitis bello repetere voluiſſe Amaſiam. Verùm nil tale indicat Script. quin potiùs Ioas Amaſiæ obiicit, quòd victoria de Idumæis elatus ex faſtu ſe prouocet ad prælium. Audi Ioſeph. lib. 9. cap. 10. *Amaſias felicitatem ſuam cuius tamen authorem Deum non agnoſcebat, non capiens, ſed faſtu inflatus, ſcripſit Ioæ regi Iſraelitarum, vt ipſius imperata faceret cum populo ſuo, ſicut antehac idem populus maioribus eius Dauidi & Salomini paruit; quòd ſi nolit vltrò facere officium, bello eſſe decernendum de Imperij iuribus.* Sic & Abul. Hiſtor. Scholaſt. Salianus & alij. Sperabat Amaſias ſe victorem fore, eò quòd propheta ſibi dixiſſet 2. Paral. 25. Deum non eſſe cum Iſraële: ſed idem cogitare debebat de ſe, vtpote iam apoſtata & colente Deos Idumæorum, præſertim quia Deus voluerat regnum Iſraël diuidi à regno Iuda, vt audiuimus lib. 3. cap. 12. & ſeq. Quare Amaſias volens rursùm illud ſibi vnire & ſubiicere, faciebat contra voluntatem Dei, idcóque in bello ſuccubuit.

Vers. 9. CARDVVS LIBANI MISIT AD CEDRVM QVÆ EST IN LIBANO, DICENS: DA FILIAM TVAM FILIO MEO VXOREM. TRANSIERVNTQVE BESTIÆ SALTVS QVÆ SVNT IN LIBANO, ET CONCVLCAVERVNT CARDVVM] Hoc Apologo Ioas retundit faſtum Amaſiæ prouocantis ſe ad bellum. Contemptim enim Amaſiam vocat *carduum* humilem, vilem & aculeatum. *Libani* tamen, quia ipſe ex Iudæa & ſemine regio erat oriundus; ſe verò vocat *cedrum* excelſam, nobilem & pretioſam, quam humilis *carduus*, id eſt Amaſias, vix queat aſpicere, multò minùs ei ſe viribus æquare, vt dicere audeat: *da filiam tuam filio meo vxorem.* q. d. regnum tuum Iſraël iunge & ſubde regno meo Iuda, vti olim ſub Dauide ei iunctum & quaſi coniugio copulatum fuit.

TRANSIERVNTQVE BESTIÆ SALTVS QVÆ SVNT IN LIBANO. Ita vocat milites ſuos Iſraëlitas (per *Libanum* enim intelligit totam Palæſtinam, ſcilicet tam Iſraël quàm Iudam) fortes & feroces quaſi leones, ET CONCVLCAVERVNT CARDVVM] ſcilicet conculcabunt te, ô Amaſia, capient & ſpoliabunt. Ita factum eſt, vti hîc minatus, & ominatus eſt Ioas, quia Deus per eum volebat caſtigare ſuperbiam, æquè ac idololatriam Amaſiæ, vt dicitur 2. Paral. 25. 12.

Vnde Apologo huic hoc Epimythium addit Ioſeph lib. 9. cap. 10. *Hoc exemplum*, ait, *te moneat ne maiora quàm par eſt, appetas, néue propter recentem ex Amalecitis* (potiùs Idumæis) *victoriam elatus, & regnum tuum incertæ committas aleæ.*

Similis Apologus eſt Iudic. 9. 10. vbi Ioatham filius Gedeonis Abimelech tyrannum comparat rhamno, bonos verò principes ficui, viti & oleæ. vide ibi dicta.

Vers. 13. AMASIAM VERO REGEM IVDA, &c. CEPIT IOAS REX ISRAEL] Ecce hîc impletur A Apologus Ioas: ſic enim merentur puniri, qui alios bello laceſſunt. Sic videmus non rarò eos, qui alios prouocant ad duellum, in eo ſuccumbere & occidi, Deo eorum audaciam & ſuperbiam caſtigante.

VIXIT AVTEM AMASIAS, &c. POSQVAM MORTVVS EST IOAS VIGINTIQVINQVE ANNIS] Corrige cum Roman. Chald. & Septuag. 15. *annis*, vti habetur 2. Paral. 25. 25. Vers. 17.

ET INTERFECERVNT EVM] Iuſtum hoc fuit Dei iudicium, vt ſicut Ioas pater deflectens ad idola occiſus fuit à ſuis, ſic & Amaſias filius eius ad eadem declinans à ſuis coniuratis necaretur, vt patet 2. Paral. 25. 27. Probabiliter tamen Salian. & alij opinantur eum ante mortem pœnituiſſe, & piè in vnius veri Dei cultu obiiſſe. Vers. 19.

IPSE RESTITVIT TERMINOS ISRAEL AB Vers. 25.
B INTROITV EMATH VSQVE AD MARE SOLITVDINIS, IVXTA SERMONEM DOMINI DEI ISRAEL, QVEM LOCVTVS EST PER SERVVM SVVM IONAM FILIVM AMATHI] Hinc patet Ionam prædixiſſe Ieroboam regi, quòd ipſe reſtiturus eſſet Iſraëli vrbes illas, quas Syri ei ademerant ab Emath vſque ad mare mortuum, etſi hoc oraculum in prophetia Ionæ non extet. Eſt autem *Emath* in tribu Nephtalim, contigua Syris, non longè à Damaſco, quæ Syriæ erat caput. *Emath* erat ingreſſus & quaſi porta in terram ſanctam. Eadem poſteà ab Antiocho Epiphane in ea regnante dicta eſt *Epiphania*, vide dicta Amos 6. v. 2. Audi nunc Ioſeph. lib. 9. cap. 11. *Ieroboamo propheta Ionas prædixit, quòd deuictis Syris ditionem ſuam eſſet amplificaturus, prolatis eius terminis ad Septemtrionem vſque Amatham vrbem: ad Meri-*
C *diem verò vſque ad Aſphaltitem lacum: his enim olim terminis Chananæa terra finiebatur, iuxta Ioſue Imperatoris definitionem. Quo oraculo excitatus Ieroboamus totos eos tractus ademptos Syris ad ſuum regnum addidit, nihil fallente Ionæ vaticinio.*

Hinc patet Ionam prophetam prophetaſſe ſub Ieroboam rege Iſraël, & Azaria, ſiue Ozia rege Iuda, ac proinde coæuum fuiſſe Iſaiæ (quē Hebræi Amaſiæ regis fratrem, vel fratris filium fuiſſe tradunt teſte S. Hier.) Oſee, Ioeli, Amos & Nahum. Quare non rectè Abul. cenſet Ionam hunc eſſe diuerſum à Iona qui eſt quartus inter minores Prophetas.

QVOMODO RESTITVIT DAMASCVM ET Vers. 28.
EMATH IVDÆ IN ISRAEL] Quomodo erant hæ ciuitates Iudæ in Iſraël? aliud enim erat re-
D gnum Iudæ, aliud Iſraël. Omiſſis Abulenſis & aliorum ſententiis, dico breuiter Dauidem has vrbes cepiſſe & attribuiſſe ſuæ tribui Iudæ, quia ipſe ex ea erat oriundus, indéque hæ vrbes, licet extra ſortem Iudæ ſitæ, vocabantur tamen Iudæ. Diuiſo autem regno Iſraël à regno Iudæ, vrbes hæ vtpote vicinæ ceſſerunt Iſraëli. ſenſus ergo eſt, q. d. Ieroboam fecit vt Damaſcus & Emath à Dauide ſubiugatæ, & tribui Iudæ attributæ, ſed deinde à Syris occupatæ, reſtituerentur Iſraëli, cuius ipſe erat rex, ac aliis ciuitatibus Iudæ, quæ erant in ditione Iſraelis, rursùm annumerarentur, vti à Dauide

Digitized by Google

annumeratæ fuerant. q. d. Ieroboam fecit vt Damaſcus & Emath olim ſubactæ & tributariæ Dauidi, iam ſibi & Iſraëli forent tributariæ. ita Salianus & Sanchez.

VERS. 29. DORMIVITQVE (naturali morte defunctus eſt) IEROBOAM CVM PATRIBVS SVIS] Dices Amos c.7.11. dicitur: *In gladio morietur Ieroboam*. Reſp. hæc verba non eſſe Amo ſed A Amaſiæ pſeudoprophetæ, qui vt Amos prophetam traduceret apud Ieroboam, mentitur & fingit Amos id dixiſſe, Non enim dixerat Amos: *In gladio morietur Ieroboam*, ſed, *conſurgam ſuper domum Ieroboam in gladio*, ſcilicet occidendo non ipſum Ieroboam, ſed filium eius Zachariam.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Regnat Azarias in Iuda, ſuccedit ei filius Ioathan. In Iſraël regnant ſucceſſiuè Ieroboam, Zacharias, Sellum, Manahem, Phaceia, Phacee, & vltimus Oſee. Nam Phul & Theglathphalaſar reges Aſſyriorum inuadunt Iſraëlem, & partem eius transferunt in Aſſyriam.

1. ANno vigeſimo ſeptimo Ieroboam regis Iſraël, regnauit Azarias filius Amaſiæ
regis Iuda. 2. Sedecim annorum erat cùm regnare cœpiſſet, & quinqua-
ginta duobus annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Iechelia de Ieruſalem.
3. Fecitque quod erat placitum coram Domino, iuxta omnia quæ fecit Amaſias pa-
ter eius. 4. Verumtamen excelſa non eſt demolitus: adhuc populus ſacrificabat, &
adolebat incenſum in excelſis. 5. Percuſſit autem Dominus regem, & fuit lepro-
ſus vſque in diem mortis ſuæ, & habitabat in domo libera ſeorſum: Ioathan verò filius
regis gubernabat palatium, & iudicabat populum terræ. 6. Reliqua autem ſermonum
Azariæ, & vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum re-
gum Iuda? 7. Et dormiuit Azarias cum patribus ſuis: ſepeliérúntque eum cum ma-
ioribus ſuis in ciuitate Dauid, & regnauit Ioathan filius eius pro eo. 8. Anno trigeſi-
mo octauo Azariæ regis Iuda, regnauit Zacharias filius Ieroboam ſuper Iſraël in Sama-
ria ſex menſibus: 9. & fecit quod malum eſt coram Domino, ſicut fecerant patres
eius: non receſſit à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſraël. 10. Con-
iurauit autem contra eum Sellum filius Iabes: percuſſítque eum palàm, & interfecit, re-
gnauítque pro eo. 11. Reliqua autem verborum Zachariæ, nónne hæc ſcripta ſunt
in Libro ſermonum dierum regum Iſraël? 12. Iſte eſt ſermo Domini, quem locutus
eſt ad Iehu, dicens: Filij tui vſque ad quartam generationem ſedebunt ſuper thronum
Iſraël. Factúmque eſt ita. 13. Sellum filius Iabes regnauit trigeſimo nono anno Aza-
riæ regis Iuda: regnauit autem vno menſe in Samaria. 14. Et aſcendit Manahem fi-
lius Gadi de Therſa: venítque in Samariam, & percuſſit Sellum filium Iabes in Sama-
ria, & interfecit eum regnauítque pro eo. 15. Reliqua autem verborum Sellum, &
coniuratio eius per quam tetendit inſidias, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum
dierum regum Iſraël? 16. Tunc percuſſit Manahem Thapſam, & omnes qui erant in
ea, & terminos eius de Therſa, noluerant enim aperire ei: & interfecit omnes præ-
gnantes eius, & ſcidit eas. 17. Anno trigeſimo nono Azariæ regis Iuda, regnauit Ma-
nahem filius Gadi ſuper Iſraël decem annis in Samaria. 18. Fecítque quod erat ma-
lum coram Domino: non receſſit à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſraël
cunctis diebus eius. 19. Veniebat Phul rex Aſſyriorum in terram, & dabat Manahem
Phul mille talenta argenti, vt eſſet ei in auxilium, & firmaret regnum eius. 20. Indi-
xítque Manahem argentum ſuper Iſraël cunctis potentibus & diuitibus, vt daret
regi Aſſyriorum, quinquaginta ſiclos argenti per ſingulos: reuerſúſque eſt rex Aſſy-
riorum, & non eſt moratus in terra. 21. Reliqua autem ſermonum Manahem, &
vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſraël?
22. Et dormiuit Manahem cum patribus ſuis: regnauítque Phaceia filius eius pro eo.

Digitized by Google

23. Anno quinquageſimo Azariæ regis Iuda, regnauit Phaceia filius Manahem ſuper
Iſraël in Samaria biennio: 24. & fecit quod erat malum coram Domino: non receſ-
ſit à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſraël. 25. Coniurauit autem
aduerſus eum Phacee filius Romeliæ, dux eius, & percuſſit eum in Samaria in turre
domus regiæ, iuxta Argob, & iuxta Arie, & cum eo quinquaginta viros de filiis Galaa-
ditarum, & interfecit eum, regnauítque pro eo. 26. Reliqua autem ſermonum Pha-
ceia, & vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum
Iſraël? 27. Anno quinquageſimo ſecundo Azariæ regis Iuda, regnauit Phacee fi-
lius Romeliæ ſuper Iſraël in Samaria viginti annis. 28. Et fecit quod erat malum
coram Domino: non receſſit à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſraël.
29. In diebus Phacee regis Iſraël venit Theglathphalaſar rex Aſſur, & cepit Aion,
& Abel Domum, Maacha & Ianoe, & Cedes, & Aſor; & Galaad, & Galilæam, &
vniuerſam Terram Nephtali: & tranſtulit eos in Aſſyrios. 30. Coniurauit autem, &
tetendit inſidias Oſee filius Ela contra Phacee filium Romeliæ, & percuſſit eum, & in-
terfecit: regnauítque pro eo vigeſimo anno Ioatham filij Oziæ. 31. Reliqua autem
ſermonum Phacee, & vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum
dierum regum Iſraël? 32. Anno ſecundo Phacee, filij Romeliæ regis Iſraël, regna-
uit Ioatham filius Oziæ regis Iuda. 33. Viginti quinque annorum erat cùm regna-
re cœpiſſet, & ſedecim annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Ieruſa, filia Sa-
doc. 34. Fecitque quod erat placitum coram Domino: iuxta omnia quæ fecerat
Ozias pater ſuus, operatus eſt. 35. Verumtamen excelſa non abſtulit: adhuc popu-
lus immolabat, & adolebat incenſum in excelſis: ipſe ædificauit portam domus Domi-
ni ſublimiſſimam. 36. Reliqua autem ſermonum Ioatham, & vniuerſa quæ fecit,
nónne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Iuda? 37. In diebus illis
cœpit Dominus mittere in Iudam, Raſin regem Syriæ, & Phacee filium Romeliæ.
38. Et dormiuit Ioatham cum patribus ſuis, ſepultúſque eſt cum eis in Ciuitate Da-
uid patris ſui, & regnauit Achaz filius eius pro eo.

VERS. 1. ANNO VIGESIMO SEPTIMO IEROBOAM REGIS ISRAEL REGNAVIT (regnare cœpit) AZARIAS AMASIÆ FILIVS REGIS IVDA] Azarias hic alio nomine dictus eſt Ozias. *Azarias* enim Hebr. idem eſt, quod *auxilium Dei*, Ozias, idem quod *fortitudo Dei:* vbi autem eſt auxilium Dei, ibi eſt & fortitudo. Deus enim eſt fortiſſimus & potentiſſimus. Vnde 2. Paral. 26. 7. de eo dicitur: *& adiuuit eum Deus contra Philiſthiim, & contra Arabes, & contra Ammonitas*, &c. Ex hoc loco Franc. Ribera in Amos cap. 1. v. 1. cenſet interregnum fuiſſe tredecim annorum inter Amaſiam & Azariam, eò quòd Azarias trimulus eſſet moriente patre Amaſia. Id probat, quòd anno 15. Amaſiæ vti dictum eſt cap. præced. v. 23. cœpit regnare Ieroboam, cuius anno 27. vt hîc dicitur cœpit regnare Azarias. Amaſias autem regnauit annis 29. Ergo 29. eius annus fuit decimus quartus Ieroboami. Ergo vacauit regnum Iuda ab anno 14. Ieroboami vſque ad 27. eiuſdem putà per ſpatium tredecim annorum. Verùm reſp. annum hunc 27. Ieroboam eſſe annum 27. ab eo tempore quo Ieroboam ſimul cum patre Ioas regnare cœpit; nam regni, quo ipſe poſt patrem ſolus regnauit, erat hic annus decimus quartus dumtaxat, quo Amaſias moriens anno regni ſui 29. ſucceſſorem reliquit Azariam filium. Id ita eſſe liquet ex 2. Paral. 25. v. 25. vbi Amaſias poſt mortem Ioas dicitur vixiſſe 15. annis. Mortuus eſt ergo anno 14. finiente, & 15. inchoante Ieroboami, qui Ioas patri immediatè ſucceſſit. Ita Salian. Caiet. & alij. Fugienda enim hîc ſunt interregna, ne chronologiæ ſeries continua turbetur, & incerta dubiáque reddatur. Vnde Euſebius, Ioſeph. & alij paſſim regno & annis Amaſiæ immediatè ſubiiciunt, & connectunt regnum & annos Azariæ.

VERS. 2. ET QVINQVAGINTA DVOBVS ANNIS REGNAVIT] Tempore Azariæ vixit Sardanapalus, quem Gentiles Hiſtorici vltimum collocant regem Aſſyriorum, aiúntque eum vtpote effœminatum ab Arbace Mediæ præfecto obſeſſum in Niniue, ibi ſeipſum cum gaza regia concremaſſe. Quare Arbacem ſe feciſſe regem Mediæ ſub annum Azariæ decimum, regnante apud Latinos Proca Syluio, apud Corinthios Agemone, apud Spartanos legiſlatore Lycurgo. Ita Euſebius, Diodorus, Iuſtinus, Ptolemæus, Strabo, & ex iis Torniellus, Salianus, Gordonus, Samerius & alij.

Verùm paulò pòſt reſtituta eſt Niniue, eiúſque regnum; nam vt mox audiemus, paulò pòſt ſub eodem Azaria regnauit Phul rex Aſſyriorum, cui ſucceſſit Theglatphalaſar, huic Salmanaſar, huic Sennacherib, huic Aſarhaddon, ſub quo ob cæſos paulò antè Aſſyrios, Ezechiam & Ieruſalem obſidentes, ab Angelo, Ben Merodach Babylonius caput erexit, ſéque regem Babylonis effecit, qui fuit auus Nabuchodonoſoris primi monarchæ Babyloniorum.

Digitized by Google

byloniorum. Omnes enim hi reges iam nominati vocantur reges Aſſyriorum, non Babyloniorum, nec ante Baladan quiſpiam in Script. rex Babylonis nuncupatur.

Videtur ergo Phul Aſſyrius cum Arbace præfecto diuiſiſſe Sardanapali imperium, vt Arbaces Mediæ, & Perſidi, Phul verò Aſſyriæ & Babyloniæ dominaretur. ita ex Metaſthene Annij Genebrardus, Torniellus, Sametius, Gordonus, Salianus & alij.

Huic chronologiæ conſentit tempus prophetiæ Ionæ, qui vt audiuimus c. præced. v. 25. prophetauit ſub Ieroboam, cui coæuus fuit Azarias. Ionas ergo miſſus à Deo Sardanapali & Niniuitarum luxum & luxuriam caſtigauit. Pœnituit Sardanapalus cum Niniuitis, ſed non multò pòſt in ſolita vitia relapſi, ab Arbace Medo obſeſſi & vaſtati fuêre, vt dixi in Iona.

Vers. 5. PERCVSSIT AVTEM DOMINVS REGEM (Azariam) ET FVIT LEPROSVS] quia ſcilicet ipſe vſurpabat munus Pontificis, adolendo incenſum ſuper altare thymiamatis, quod erat in Sancto, vt dicitur 2. Paral. 26. 16. de quo ibidem plura.

Vers. 8. ANNO TRIGESIMO OCTAVO AZARIÆ REGIS IVDÆ REGNAVIT ZACHARIAS FILIVS IEROBOAM SVPER ISRAEL] Hic fuit abnepos Iehu; vnde Iehu ſtirps regia finita fuit in Zacharia quaſi in quarta generatione, vti ei promiſerat Deus c. 10. v. 30. *Anno trigeſimo octauo Azariæ.* ſcilicet ex eo tempore, quo ipſe regnare cœpit cum patre Amaſia, nam ex eo tempore quo poſt patrem ſolus regnauit Azarias, erat hic annus 26. vel 27. Si ergo annos 38. Azariæ numeres ab anno 18. Amaſiæ patris eius, quo ipſe eum in regnum ſocium aſciuit, annus hic Azariæ 38. erit 41. Ieroboami regis Iſraël, quippe qui anno 15. Amaſiæ patris Azariæ ſolus regnare cœperit. Hic enim annus 41. fuit vltimus Ieroboam: vnde eo moriente ſucceſſit ei filius Zacharias per ſex menſes. Verùm quia Azarias poſt patrem Amaſiam ſolus regnauit 52. annis qui hîc ſigillatim conſignantur: nam v. 37. numeratur annus Azariæ 39. & v. 23. annus 50. & v. 27. annus 52. & vltimus, vt ſic conſequens certáque chronologia temporum per annos regum Iuda contexatur: hinc meliùs cum Richardo à S. Victore, Lyrano, Abulenſe & aliis dicemus, Ieroboam regem Iſraël mortuum eſſe anno 27. Azariæ regis Iudæ: inde per vndecim annos, ſcilicet vſque ad annum 38. Azariæ fuiſſe interregnum, & regnum Iſraël caruiſſe rege, eò quòd Zacharias filius Ieroboam, vel propter ætatem teneriorem, vel propter rebellionem ſubditorum, vel aliam ob cauſam præualere & regnum patris obtinere non poſſet. Ratio eſt, quòd 41. anni Ieroboami computandi ſint ab anno 15. Amaſiæ, ita vt cum Amaſia qui 29. annis regnauit, Ieroboam regnarit annis 14. quare reliquos 27. annos (regnauit enim Ieroboam 41. annis) regnare debuit cum Azaria filio Amaſiæ, ita vt mortuus ſit anno 27. Azariæ, túmque ſucceſſerit ei filius Zacharias. Itaque cùm hîc dicitur de aliquo regum Iuda, quòd tot annis regnarit, intellige ſolus poſt patrem, quia per reges Iuda chronologia hic texitur, quæ alioqui foret incerta & ambigua; verùm aliàs cùm dicitur, tali anno regnauit talis rex, præſertim in Iſraël, accipi poteſt non de regno, ſed de corregno, quo ſcilicet non ſolus ſed cum patre regnauit.

Nota, ſub Azaria cœpere computari Olympiades, ſed quoto eius anno id factum, variant chronologi. Euſebius lib. 3. de Præpar. & in chronico initium Olympiadum collocat anno 50. Azariæ, ac conſequenter vrbis Romæ initium, cùm eam Romulus condidit anno Achaz quarto vel quinto: nam initium Olympiadum antecedit initium Romæ 23. annis, vti omnes Hiſtorici & chronologi conſentiunt. Iam adde duos annos Azariæ (regnauit enim 52. annis) & ſedecim filij eius Ioatham, ac quinque Achaz; habebis annos 23. quos quærimus. *Olympiadum initium.*

Alij Olympiades cœpiſſe cenſent anno quarto vel quinto Azariæ. Serarius anno 47. eiuſdem. Pererius lib. 11. in Danielem, quaſi anno octauo Achaz. Torniellus, Salianus & alij anno 52. Azariæ, vel potiùs anno primo Ioatham, qui Azariæ patri ſucceſſit. Exigua enim eſt hæc paucorum annorum in tanta temporum priſcorum intercapedine differentia. Iuxta tabulam chronologicam quam præfixi Pentateucho cœperunt Olympiades anno 40. Azariæ, Roma verò condita eſt anno decimo vel vndecimo Ioatham de quo verſ. 33.

Porrò ante Olympiades nihil apud hiſtoricos profanos Græcos & Latinos eſt certum, ſed omnia incerta & confuſa; vnde hoc ſæculum ipſi vocant μυθικόν, id eſt fabuloſum: poſteas verò, æquè ac poſt conditam Romam, omnia ſuis annis inde deductis aſſignari cœperunt, vti teſtatur Euſeb. lib. 10. de Præpar. c. 3. & Cenſorinus lib. de die natali c. 21. Olympias autem ſpatium erat quatuor annorum, quod intererat inter duos ludos olympicos, qui Ioui Olympio totius Græciæ concurſu, quarto quolibet anno, apud Piſam & Elidem ob memoriam diei intercalaris celebrabantur ſub initium æſtatis, ſiue ſolſtitij æſtiui, à luna vndecima vſque ad decimam ſextam, teſte Liuio, Cenſorino & aliis. Audi Solinum Poly-hiſtor. c. 2. *Certamen Olympicum (quod olim Hercules in honorem ataui ſui materni Pelopis ediderat, in omni genere certaminum victor) iam pridem intermiſſum Iphitus Elidenſis inſtaurauit poſt excidium Troiæ anno* 408. *Roma deinde condita incipiente Olympiade* 7. *poſt excidium Troiæ anno* 433. Idem ſcribunt Diodorus Siculus, Dionyſius Halicarnaſſeus, Eratoſthenes apud Clementem Alexandrinum, & ex his alij.

ET ASCENDIT MANAHEM DE THERSA] quam nomine regis ſui Zachariæ obſidebat, ait Ioſeph. & occiſo in Samaria Sellum, qui occiderat Zachariam regem, rapuit imperium; cúmque Therſam rediſſet, nec Therſenſes eum vt regem admitterent,

Digitized by Google

in eos ſæuiit, & maximè in Thapſenſes diſ- A
cindendo prægnantes in ea, vt dicitur v. 16.

Vers. 16. Et terminos eivs de Thersa] nam ager vrbis Thapſæ pertingebat vſque ad Therſam, ait Vatab.

Et scidit eas] hoc eſt diſſecuit prægnantes, vt fœtum educeret, ait Abul. Magna fuit hæc crudelitas & barbaries.

Vers. 19. Veniebat Phvl rex Assyriorvm] Hic eſt *Phul*, qui alio nomine *Belochus* dicitur, qui cum Arbace Medo Sardanapalum in Niniue per biennium obſedit, coëgitque vt extructâ in regiâ pyrâ altiſſimâ, in eam ſe cum vxoribus & filiis ac mille myriadibus auri, & decem mille myriadibus argenti iniiceret & concremaret. Durauit incendium ad quindecim dies. In eo deſiit monarchia Aſſyriorum, quæ à Belo vſque ad Sardanapalum ſtetit annis mille trecentis. Porrò Phul cum Arbace diuiſit Monarchiam, ac ſibi ſeruauit Aſſyriam & Babyloniam; Arbaci conceſſit Mediam & Perſiam. Porrò *Phul* Hebr. idem eſt quod *faba*, ait Pagn. ſicut Romæ à faba cognominati ſunt *Fabij*, inter quos eminuit Fabius Maximus Romæ liberator, & Hannibalis domitor. Notat Scaliger Regum Aſſyriorum & Babyloniorum nomina alia eſſe ſimplicia, vt Phul, Aſar, Teglat; alia compoſita, vt Teglatphalaſar componitur ex tribus, ſcilicet ex Teglat, Phul, & Aſar. Salmanaſar componitur ex Salman, & Aſar. Aſarhaddon conflatur ex Aſar & Haddon. Nabuchodonoſor ex Nabo, qui erat Deus Babyloniorum, Chad, & Netſer. Vide dicta Iſaiæ 46. 1.

Et dabat Manahem Phvl mille talenta argenti, vt esset ei in avxilivm] contra rebelles Therſæ, Thapſæ &c. vt dictum eſt v. 14. Hæc fuit occaſio cur Teglatphalaſar ſucceſſor Phulis inuaſerit Iſraëlem, eúmque abduxerit in Aſſyriam, vt dicetur v. 29. Phul ergo vocatus in auxilium fuit à Manahem, non à Therſenſibus, vt ſcribit Ioſeph.

Vers. 29. In diebvs Phacee venit Teglatphalasar rex Assvr] Qui fuit filius Phulis de quo v. 19. ideóque dictus eſt Phul, Aſſar, vel Teglat-Phul-Aſſar. Hic ecce vaſtauit Iſraëlem, ac ex eo quinque tribus in Aſſyriam abduxit, nimirum incolas *Galaad*, ſcilicet Rubenitas, Gadditas, & dimidiam tribum Manaſſe; & *Galilææ*, putà Zabulonitas, & Nepthalitas, de quibus Iſaias c. 9. 1. cùm paulò antè vocatus in auxilium ab Achaz rege D
Iuda, contra Reſin regem Syriæ, & Phacee regem Iſraël, veniſſet Damaſcum, & occiſis illis regibus, vt dicitur cap. ſeq. v. 6. & 7. ipſum quoque Achaz, à quo vocatus fuerat, oppreſſit, eiúſque ditionem expilauit. 2. Paral. 28. v. 8. Hoc ipſum paulò antè Iſaias c. 7. v. 17. ipſi Achaz prædixerat. Hæc ergo fuit prima Iſraëlis, id eſt decem tribuum captiuitas. Hinc appoſitè *Teglaphalaſar* Hebr. (cui affinis eſt lingua Aſſyriaca & Chaldaica) idem eſt quod *captiuitas mirabilis ligationis*, ait Pagn. in nom. Hebr.

Regnavitqve pro eo (putà Oſee pro Phacee) vicesimo anno Ioatham filii Oziæ] Dices Ioatham tantùm ſedecim annis regnauit, vt dicitur v. 33. quis eſt ergo hic annus eius viceſimus? Reſp. fuit viceſimus ab eo tempore quo Ioatham regnare cœpit cum patre Azaria: hic enim à Deo percuſſus lepra, ideóque à contubernio hominum ſeparatus, regni regimen permiſit Ioatham filio ſuo, vt dictum eſt v. 5. ita Caiet. & alij. Dices, Oſee non potuit regnare cum Ioatham; nam Phacee cui ſucceſſit Oſee, fuit ſuperſtes Ioathamo per tres annos, vt patet hîc v. 27. collato cum v. 1. c. ſeq. Reſp. Oſee cœpiſſe regnare & inuadere regnum Phacee, viuente Ioatham, tandémque eo mortuo, poſt aliquot annos eum omninò ſuperaſſe, & occidiſſe anno quarto Achaz regis Iuda, cúmque ſolum plenè regnaſſe. ita Caiet. Secundò, meliùs Hebræi in Seder Olam, Abul. Genebrar. Torniellus, Salian. ſic exponunt: *viceſimo anno Ioatham*, id eſt qui viceſimus futurus erat Ioatham ſolius poſt patrem regnantis, ſi ipſe adhuc vixiſſet, qui ante quadriennium erat mortuus. Erat ergo hic annus vigeſimus ex quo Ioatham regnare cœpit; ſed quia ipſe ſedecim tantùm annis regnauit, hinc reuerà hic erat annus quartus Achaz, qui ſucceſſit Ioatham; ſed maluit Script. nominare Ioatham quàm Achaz, quia necdum Achazi mentionem fecerat. Porrò Script. annos Oſee bifariam numerat; primò, ab hoc anno quarto Achaz vti hîc fit; ſecundò, ab anno Achaz duodecimo, vti fit 4. Reg. 17. 1. Ratio eſt, quòd prioribus octo annis Oſee non fuerit rex pacificus, ſed cum familia Phacee adhuc luctans, aut Aſſyriorum potiùs ſeruus quàm rex, aut aliis de cauſis à regno impeditus. Itaque ab anno quarto Achaz precario magis quàm pleno iure regnabat. ita Abul. Serar. Salian. & alij iam citati. Denique hic annus vigeſimus tam erat regni Phacee (hic enim 20. annis regnauit) finientis quàm Ioathami inchoantis. Ioatham enim ſi vixiſſet illo anno inchoaſſet annum regni 20. ipſe enim cœpit regnare anno 2. Phacee, vt ſequitur. Vers. 30.

Anno secvndo Phacee, &c. regnavit Ioatham filivs Oziæ regis Ivda] Vers. 32.
Phacee enim cœpit regnare anno 52. & vltimo Oziæ; quare hic primus fuit regni Phacee annus, ſecundus fuit quo mortuo Ozia ſucceſſit ei Ioatham, qui 16. annis regnauit: quare 17. anno Phacee, mortuo Ioatham, ſucceſſit ei filius Achaz, vt dicitur c. ſeq. verſ. 1. quia nimirùm vltimus annus Ioatham non fuit integer ſed dimidiatus, ita vt 17. Phacee fuerit ſimul vltimus Ioathami morientis, & Achazi ei ſuccedentis. Quocircà vnus annus additus vel demptus in chronologia nullam facit differentiam, quia anni dimidiati nunc numerantur, nunc non numerantur.

Porrò, *Ioatham*, ait author Imperf. hom. 1. in Matth. *interpretatur perfectus, vel dominus immaculatus. Et verè perfectus fuit hic Ioatham, & quantum ad reges ſe præcedentes dominus immaculatus: quia fecit quod placitum erat*

Digitized by Google

Deo, & nulla reprehenſio eius legitur in ſcriptura regnorum.

Vers. 33. Sedecim annis regnavit] probè & piè: vnde præ aliis laudatur à Script. & à Ioſepho. Tempore Ioatham prophetauit Iſaias & Michæas, vt patet ex eius titulo. Anno vndecimo Ioatham Romulus agens annum ætatis 18. vrbis Romæ fundamenta iecit 21. die Aprilis (vnde hic dies deinceps quaſi Romæ natalis quotannis celebratus eſt) ipſis ſcilicet Palilibus, hoc eſt feſto Palis Deæ paſtorum, quæ pro felici pecorum partu illâ die ab eis colebatur. Hinc enim vocatum eſt Palilia vel Patilia. Factu in id eſt Olympiadis ſextæ anno tertio, vt vult Varro; vel quarto, vt vult Cato, & eum ſecuti Cicero, Plinius, Tacitus, Gellius, Cenſorinus, Euſebius, S. Auguſt. Oroſius, & Card. Baronius. Quare Olympiades antecedunt Romam 23. annis, vt dixi; tot enim annos conficiunt ſex Olympiades iam dictæ; quælibet enim quatuor continet annos. Hoc computu Olympiadum initium aſſignandum eſt anno 40. Azariæ, vti dixi, & iuxta eumdem Roma condita eſt anno 751. ante natiuitatem Chriſti.

Roma condita anno 11. Ioatham.

Alij, quia paulò tardiùs vel ſeriùs hoc initium Olympiadum aſſignant, hinc conſequenter tardiùs vel ſeriùs aſſignant fabricam Romæ. Vnde Torniellus & Salianus, quia initium Olympiadum combinant cum primo anno Ioatham, hinc Romæ initium combinant cum anno octauo vel nono Achaz. Sed in re tam antiqua poſt tot ſæcula exigua eſt hæc temporis differentia.

Hinc illud Propertij:

Vrbi feſtus erat, dixère Palilia Patres.
Hic primus cœpit mœnibus eſſe dies.

Hinc quoque S. Hier. in c. 1. Iſaiæ v. 1. ait Ezechiam regnare cœpiſſe anno duodecimo Romuli: primus ergo Romuli annus incidit in quartum annum Achaz, cùm ſcilicet ipſe Romæ fundamenta iaciens anno vndecimo Ioatham, eiuſdem fabricam per ſeptem vel octo annos ſequentes perfeciſſet, ac ſolium regale in ea erexiſſet anno quarto Achaz. Sic & S. Auguſtin. lib. 18. Ciuit. cap. 22. *Quem* (Ezechiam) inquit, *conſtat optimum & piiſſimum regem Romuli regnaſſe temporibus.*

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Regnat Achaz filius Ioatham: contra eum conſpirant reges Syriæ & Iſraël: ille inuocat Teglatphalaſar, ipſique ingens pondus auri & argenti mittit: qui inuocatus Syriam & Iſraëlem vaſtat. Interim Achaz idola colit, & templum profanat.

1. Anno decimo ſeptimo Phacee filij Romeliæ, regnauit Achaz filius Ioatham
regis Iuda. 2. Viginti annorum erat Achaz cùm regnare cœpiſſet, & ſede-
cim annis regnauit in Ieruſalem: non fecit quod erat placitum in conſpectu Domini
Dei ſui, ſicut Dauid pater eius. 3. ſed ambulauit in via regum Iſraël: inſuper & fi-
lium ſuum conſecrauit, transferens per ignem ſecundum idola Gentium: quæ diſſipa-
uit Dominus coram filiis Iſraël 4. Immolabat quoque victimas, & adolebat incen-
ſum in excelſis, & in collibus: & ſub omni ligno frondoſo, 5. Tunc aſcendit Raſin
rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ rex Iſraël, in Ieruſalem ad præliandum: cúmque
obſiderent Achaz, non valuerunt ſuperare eum. 6. In tempore illo reſtituit Raſin
rex Syriæ, Ailam Syriæ, & eiecit Iudæos de Aila: & Idumæi venerunt in Ailam, & ha-
bitauerunt ibi vſque in diem hanc. 7. Miſit autem Achaz nuntios ad Theglatpha-
laſar regem Aſſyriorum, dicens: Seruus tuus, & filius tuus ego ſum: aſcende, & ſal-
uum me fac de manu regis Syriæ, & de manu regis Iſraël, qui conſurrexerunt aduer-
ſum me. 8. Et cùm collegiſſet argentum & aurum, quod inueniri potuit in domo
Domini, & in theſauris regis, miſit regi Aſſyriorum munera. 9. Qui & acquieuit
voluntati eius: aſcendit enim rex Aſſyriorum in Damaſcum, & vaſtauit eam: & tran-
ſtulit habitatores eius Cyrenen, Raſin autem interfecit. 10. Perrexítque rex Achaz
in occurſum Theglatphalaſar regi Aſſyriorum in Damaſcum, cúmque vidiſſet altare
Damaſci, miſit rex Achaz ad Vriam ſacerdotem exemplar eius, & ſimilitudinem iuxta
omne opus eius. 11. Extruxítque Vrias ſacerdos altare: iuxta omnia quæ præceperat
rex Achaz de Damaſco, ita fecit ſacerdos Vrias, donec veniret rex Achaz de Dama-
ſco. 12. Cúmque veniſſet rex de Damaſco, vidit altare, & veneratus eſt illud: aſcen-
dítque & immolauit holocauſta, & ſacrificium ſuum, 13. & libauit libamina, & fu-

Digitized by Google

minus eorum, & reuerſus eſt ad eos propter pactum ſuum, quod habebat cum Abraham, & Iſaac, & Iacob: & noluit diſperdere eos, neque proiicere penitus, vſque in præſens tempus. 24. Mortuus eſt autem Hazaël rex Syriæ, & regnauit Benadad filius eius pro eo. 25. Porrò Ioas filius Ioachaz tulit vrbes de manu Benadad filij Hazaël, quas tulerat de manu Ioachaz patris ſui iure prælij, tribus vicibus percuſſit eum Ioas, & reddidit ciuitates Iſraël.

Vers. 1. ANNO VIGESIMO TERTIO IOAS FILII OCHOZIÆ REGIS IVDA, REGNAVIT IOACHAZ FILIVS IEHV SVPER ISRAEL] Tempore Ioas regis Iuda, ſcilicet anno regni eius decimo conditam eſſe Carthaginem Romæ æmulam à Didone, quæ ex Tyro, regnante Pygmalione, nauigauit in Africam, eámque condidit, tradit Ioſeph. ex Tyriorum annalibus lib. 1. contra Appionem, quem ſequuntur Torniellus, Gordonus, Salianus, Scaliger, licet alij alio tempore conditam velint. Sunt enim ea de re variæ variorum ſententiæ. Iuxta hanc ſententiam Carthago condita eſt, centum & triginta annis ante Romam: Rurſus anno 14. Ioas, Lycurgus leges dedit Spartanis, quas Gentiles celebrant, ſed Chriſtianis legibus longè ſunt inferiores; nam & mulieribus luxurioſè viuere, & adulterari, atque pueris & adoleſcentibus furari permittunt, vt ſcilicet fiant callidi, vtque quiſque rem ſuam diligentiùs cuſtodiat. Quare eas improbat, culpátque Ariſt. lib. 2. de Repub. cap. 9 Eodem anno 14. Ioas, cœperunt certamina Olympica, indéque nominatæ & computatæ Olympiades, inſtitutæ vel potiùs inſtauratæ ab Iphito rege Elidis, qui Lycurgo fuit coæuus; vti ex Plutarch. in Lycurgo, Ariſtot. & Pauſania docet Salianus. Nomina tamen victorum in Olympicis cœpta fuêre deſcribi poſt 27. Olympiades, nimirùm Olympiade 28. in qua primus victor deſcribitur Coræbus: quare communiter ab hac 28. Olympiade numerantur Olympiades, ac vigeſima vocatur prima, quæ iuxta computum Saliani incidit in annum Ioatham regis Iuda primum, qui fuit annus mundi 3278. ante Chriſtum; qui 775. licet alij aliter hos annos aſſignent: nuſquam enim maior ſententiarum diuerſitas, quàm in chronologia.

Vers. 5. ET DEDIT DOMINVS SALVATOREM ISRAEL] Quis hic Saluator? Aliqui cenſent fuiſſe Angelum præſidem & tutelarem Iſraëlis, qui pro eo contra Syros pugnarit & vicerit, vti pugnauit Angelus pro Ezechia contra Sennacherib occidens 185. millia Aſſyriorum. Alij volunt fuiſſe hominem & ducem certum à Deo miſſum, ſed in Script. innominatum, ideóque nobis incognitum & incertum. Meliùs alij cenſent fuiſſe Eliſæum. ita Caiet. aut certè Ioas regem Iſraël ab Eliſæo confortatum, qui tertiò Syros ſuperauit, vt ſequitur. Quare toto tempore Ioachaz afflictus fuit Iſrael à Syris, vt dicitur verſ. 22. Poſt Ioachaz verò ſuccedens Ioas Syros depreſſit, & Iſraëli libertatem reſtituit. Vnde Ioachaz orans Deum pro ſalute Iſraëlis, eam impetrauit pro tempore regni, non ſui ſed filij ſui Ioas. ita Abul.

Vers. 7. ET NON SVNT DERELICTI IOACHAZ DE POPVLO NISI QVINQVAGINTA EQVITES] Hic verſus confirmat id quod iam dixi: quare connectendus eſt cum v. 3. & ponendus ante v. 4. vbi per Hyperbaton interiicitur deprecatio Ioachaz, eiuſque exauditio, ac promiſſio liberationis faciendæ per Ioas. ita Sanchez.

ET REDEGERAT QVASI PVLVEREM IN TRITVRA AREÆ] id eſt Hazaël comminuit & contriuit Iſraëlitas, ſicut comminui & conteri ſolet gluma & puluis in area. ita Abul.

Vers. 8. ET FORTITVDO EIVS] Ioachaz licet victus ab Hazaële, vtpote potentiore, fortiter tamen in prælijs ſe geſſit, & defendit ſe quoad potuit.

Vers. 14. ELISÆVS AVTEM ÆGROTABAT INFIRMITATE QVA ET MORTVVS EST: DESCENDITQVE AD EVM REX ISRAEL (Ioas) ET FLEBAT CORAM EO, DICEBATQVE: PATER MI, CVRRVS ISRAEL ET AVRIGA EIVS] q. d. Tu ô Eliſæe, meus & Iſraëlis es pater, vtpote qui me meúmque regnum magis defendebas, quàm magna equitum & curruum multitudo: tu ergo viuens quaſi auriga, aurigabas & regebas regnum Iſraël: nunc te moriente, quis me meóſque contra Hazaël & Syros defendet? Idem ſucclamabat Eliſæus Eliæ dum in cælum raperetur cap. 2. 12. vide ibi dicta.

Vers. 16. DIXIT AD REGEM ISRAEL: PONE MANVM TVAM SVPER ARCVM. ET CVM POSVISSET ILLE MANVM SVAM, SVPERPOSVIT (perperam Regia legunt *ſuppoſuit*) ELISÆVS MANVS SVAS MANIBVS REGIS] vt ſignificaret ſuum illi auxilium affuturum, etiamſi abſentis, imò vita functi: Deum enim propter merita ſua ei daturum victoriam: ac ſe in limbo pro ea Deum oraturum certóque impetraturum Poſt mortem ergo viua erat vis & virtus Eliſæi, ac mira quæ ſolebat dum viueret, etiam mortuus operabatur. ita Abul. Caietan. & alij. Vnde diſcant hæretici Sanctos, præſertim poſt Chriſtum in cælo regnãtes per Deum eſſe potentes, vt nobis eos inuocantibus opitulari poſſint & velint.

Diſcant hîc principes & cæteri hominum, quantùm ſanctorum virorum oratio & merita proſint, ac niſi ipſi manus ſuas manibus & operibus noſtris apponant, fruſtra nos laborare.

Tropol. Doctor ori prædicationis admoueat manum operationis bonæ, vt quod docet verbo, doceat primus exemplo. Sic efficax erit

Digitized by Google

prædicatio, & auditoribus perſuadebit quod prædicat. ita Angelom. & Eucher. A

Vers. 17. APERI FENESTRAM ORIENTALEM (vt iacias ſagittam victricem contra Syros, qui Iſraëli ſunt ad Orientem) CVMQVE APERVISSET, DIXIT ELISÆVS: IACE SAGITTAM: ET IECIT, ET AIT ELISÆVS: SAGITTA SALVTIS DOMINI, ET SAGITTA SALVTIS CONTRA SYRIAM] q. d. Oro Deum vt tuas tuorúmque militum ſagittas (quas hac mea ſagitta eiúſque iactu repræſento) & arma, pugnas & prælia ſecundet, dirigat & roboret, vt Syros feriant, mactent & ſubiiciant: nec tantùm id oro, ſed id ipſum vt propheta ex ore Dei tibi prænuntio, & de Syris victoriam promitto. vnde ſubdit:

PERCVTIESQVE SYRIAM IN APHEC] Alludit ad veterum ritum, qui bellum hoſtibus denuntiabant, & prælium inchoabant iacta B in terram hoſtilem ſagitta vel telo, vti fecerunt Romani, teſte Seruio in illud Turni apud Virgil. 9. Æneidos:

En, ait, & iaculum intorquens emittit in auras
Principium pugnæ.

Idem fecêre Græci: vnde mox vt Perſidem attigit *primus Alexander* (Magnus) *iaculum velut in terram hoſtilem iecit*, ait Iuſtin. lib. 2. vide Gellium lib. 16. 14 & Alexand. ab Alex. libr. 4. Genial. cap. 3.

Tropol. Angelom. *Cum exemplis ſuis*, inquit, *Dominus actiones Doctorum dirigit & confortat, Orientalem feneſtram aperire mandat, & iacere ſagittam, quia lumine ſcientiæ & veræ doctrinæ, ſuos hortatur primùm illuſtrari, & ſicut iacula verborum mittere.* Et paulò pòſt: *Sagitta ſalutis Domini, & ſagitta ſalutis contra Syriam: percutieſque Syriam in Aphec, donec conſumas eam.* C *Sagitta ergo ſalutis Domini, eſt prædicatio ſancta, cùm decenter exhibetur, & ſpiritualium hoſtium certiſſima interfectio, ſi perſeueranter agitur. Nec fas eſt vt aliquando diſpenſator verbi Dei ſegniter torpeat, cui iuſſum eſt, vt gregis Dominici curam habeat, quia multum obeſt deuotis auditoribus, ſi inertia præualet Doctoribus, Dicit enim Propheta: Clama ne ceſſes.* Sic & Eucherius.

IN APHEC] Aphec vrbs erat in tribu Iſſachar hoſtium clade celebris, nam regem Aphec Ioſue occidit. *In hac Philiſthæi poſuerunt caſtra, pugnaturi contra Iſrael, poſtea contra Saul: ibidem etiam Syri pugnauerunt contra Achab regem Iſrael, quando dixerunt: Dij montium ſunt dij eorum, pugnemus contra eos in vallibus & campeſtribus, & obtinebimus eos: vbi & Benadad rex Syriæ victus eſt*, ait Adrichomius. D

DONEC CONSVMAS EAM] ſubaudi niſi tu impedias, vti factum eſt. Nam Ioas ter tantùm percutiens terram, ter tantùm percuſſit Syros, qui vtique ſæpiùs & ad conſumptionem eos deleuiſſet, ſi ſæpiùs terram percuſſiſſet, vt patet v. 19.

SI PERCVSSISSES QVINQVIES, AVT SEXIES, AVT SEPTIES, PERCVSSISSES SYRIAM VSQVE AD CONSVMPTIONEM] Illa

Vers. 19. erat voluntas & decretum Dei qui ita liberè diſpoſuerat & decreuerat, vt Ioas toties percuteret Syriam, quoties percuſſiſſet terram; quod decretum Dei ſciebat Eliſæus, ſed iuſſu Dei noluit indicare regi Ioas, vt illius permitteretur arbitrio toties percutere, quoties vellet terram. Si enim Ioas ſciuiſſet decretum Dei, vtique ſæpiùs terram ſagitta percuſſiſſet.

Simili modo victoriam Ioſue contra Amalec Deus alligauit extenſioni manuum & orationi Moyſis. Exodi 17. 11 & eiuſdem Ioſue victoriam contra Chananæos alligauit eleuationi clypei Ioſue 8. 18. Porrò quòd Ioas ter tantùm percuſſerit terram, ideoque ter tantùm Syros percuſſerit, eius peccatis & culturæ vitulorum attribuit Abul. Mirum enim fuit & indignum, regem toties monitum ab Eliſæo, eiuſque miracula cernentem, imò victorias contra Syros Dei ope nanciſcentem, non reliquiſſe cultum vitulorum, ac ad veri Dei ſibi tam benefici venerationem ſe totum transtuliſſe. Veriſimile eſt eum coluiſſe Deum verum, quem per Eliſæum agnouerat, & ſimul Deos patrios, ſcilicet vitulos aureos Ieroboam. Vtroſque enim coluit pater eius Ioachaz, vt patet v. 4. & 6. Hinc in eum eíque ſimiles reges Iſraël detonans Deus per Oſee c. 10. 2. ait: *Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt.*

MORTVVS EST ERGO ELISÆVS, ET SEPELIERVNT EVM] Morienti affuiſſe Ioas regem, ac filios Prophetarum diſcipulos ſuos iam per totum Iſraëlem propagatos, vltimáque ab eo ſanctitatis & religioſæ vitæ monita accepiſſe, non eſt dubium. Affuiſſe quoque Amos prophetam, Amaſiæ regis fratrem & Iſaiæ patrem, aſſerunt Hebræi in Seder Olam. Vers. 20.
Prophetauit Eliſæus circiter 66. annos ſub ſex regibus Iſraël, ſcilicet ſub Achab, Ochozia, Ioram, Iehu, Ioachaz & Ioas. Vixit centum annis & ampliùs, in religioſa diſciplina octoginta, mortuúſque eſt anno mundi 3204. ait Salianus, Amaſiæ regis Iuda anno octauo, Ioas regis Iſrael anno decimo, ante Chriſtum anno 849. Aſcriptus eſt catalogo Sanctorum in Martyrolog. Roman. die 14. Iunij, vbi ſic legimus: *Samariæ in Paleſtina S. Eliſæi prophetæ, cuius ſepulchrum dæmones perhorreſcere ſcribit S. Hier.* Audi S. Hier. ſcribentem in principium Abdiæ Prophetæ: *Abdiæ ſepulchrũ cum Mauſoleo Eliſæi, & Ioannis Baptiſtæ in Sebaſte venerationi habetur, quæ olim Samaria.* Idem in Epitaphio Paulæ addit; illic variis dæmones rugire cruciatibus, & ante ſepulchra ſanctorum vlulare homines more luporum, fremere more leonum, ſibilare inſtar ſerpentum, mugire boatu taurorum. Refert Cedrenus in Leone Magno Imper. Eliſæi reliquias Alexandriam tranſlatas fuiſſe.

Hinc Iulianus apoſtata oſſa Eliſæi & Baptiſtæ cum brutorum oſſibus commiſcens exurere voluit, vt habet S. Artemij vita apud Lipomanum.

Elogia Eliſæi vide Eccleſ. 48. 13. *In Eliſæo*, ait, *completus eſt ſpiritus eius* (Eliæ) *in diebus ſuis non pertimuit principem, & in potentia nemo vicit illum.* vide ibi dicta. Denique Eliſæo in prophetia mox ſucceſſit Oſee, qui ſub Ozia filio Amaſiæ regis Iuda prophetauit, Iſaias, Amos, Ionas, cæterique prophetæ maiores & minores.

Digitized by Google

VERS. 21. QVOD CVM TETIGISSET OSSA ELISÆI, REVIXIT HOMO] Mira Eliſæi virtus & ſanctitas, quòd mortuus mortuum ad vitam ſuſcitarit. Fuit ipſe hac in re typus Chriſti, cuius in cruce mortui gratia & meritorum contactu omnes reſurgemus. ita Angelom. Eucherius & alij. Hinc Eliſæo Eccleſ. hoc dat Elogium c. 48. 14. *Et mortuum prophetauit corpus eius. Prophetauit*, id eſt miraculum fecit ſuſcitando mortuum. Miracula enim erant opera *Prophetarum*, id eſt virorum & Doctorum ſanctorum Iſraelis.

CAPVT DECIMVMQVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

GESTA Amaſiæ filij Ioas regis Iuda, ac bellum eius cum Ioas rege Iſraël, in quo Amaſias victus captúſque eſt, ac Ieruſalem ſpoliata: qui tandem à ſuis occiſus filium reliquit ſucceſſorem Azariam, ſicut Ioas regi Iſraël ſucceſſit filius Ieroboam, & huic filius Zacharias.

1. IN anno ſecundo Ioas filij Ioachaz regis Iſraël, regnauit Amaſias filius Ioas regis
Iuda. 2. Viginti quinque annorum erat cùm regnare cœpiſſet: viginti autem
& nouem annis regnauit in Ieruſalem, nomen matris eius Ioiadam de Ieruſalem. 3.
Et fecit rectum coram Domino, verumtamen non vt Dauid pater eius. Iuxta omnia,
quæ fecit Ioas pater ſuus, fecit: 4. niſi hoc tantùm, quòd excelſa non abſtulit: ad-
huc enim populus immolabat, & adolebat incenſum in excelſis. 5. Cúmque obti-
nuiſſet regnum, percuſſit ſeruos ſuos, qui interfecerant regem patrem ſuum. 6. fi-
lios autem eorum qui occiderant, non occidit, iuxta quod ſcriptum eſt in libro legis
Moyſi, ſicut præcepit Dominus, dicens: Non morientur patres pro filiis, neque filij
morientur pro patribus: ſed vnuſquiſque in peccato ſuo morietur. 7. Ipſe percuſſit
Edom in Valle Salinarum decem millia, & apprehendit petram in prælio, vocauít-
que nomen eius Iectehel, vſque in præſentem diem. 8. Tunc miſit Amaſias nun-
tios ad Ioas filium Ioachaz, filij Iehu regis Iſraël, dicens: Veni, & videamus nos.
9. Remiſítque Ioas rex Iſraël ad Amaſiam regem Iuda, dicens: Carduus Libani
miſit ad cedrum quæ eſt in Libano, dicens: Da filiam tuam filio meo vxorem. Tran-
ſierúntque beſtiæ ſaltus, quæ ſunt in Libano, & conculcauerunt carduum. 10. Per-
cutiens inualuiſti ſuper Edom, & ſubleuauit te cor tuum: contentus eſto gloria, & ſe-
de in domo tua: quare prouocas malum, vt cadas tu & Iudas tecum? 11. Et non ac-
quieuit Amaſias: aſcendítque Ioas rex Iſraël, & viderunt ſe, ipſe & Amaſias rex Iu-
da, in Bethſames oppido Iudæ. 12. Percuſſúſque eſt Iuda coram Iſraël, & fugerunt
vnuſquiſque in tabernacula ſua. 13. Amaſiam verò regem Iuda, filium Ioas filij
Ochoziæ cepit Ioas rex in Bethſames, & adduxit eum in Ieruſalem: & interrupit
murum Ieruſalem, à porta Ephraim vſque ad portam anguli, quadringentis cubitis.
14. Tulítque omne aurum & argentum, & vniuerſa vaſa, quæ inuenta ſunt in domo
Domini, & in theſauris regis, & obſides, & reuerſus eſt in Samariam. 15. Reliqua
autem verborum Ioas quæ fecit, & fortitudo eius qua pugnauit contra Amaſiam re-
gem Iuda, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſraël? 16.
Dormiuítque Ioas cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in Samaria cum regibus Iſraël: &
regnauit Ieroboam filius eius pro eo, 17. Vixit autem Amaſias, filius Ioas, rex Iu-
da, poſtquam mortuus eſt Ioas filius Ioachaz regis Iſraël, quindecim annis. 18. Re-
liqua autem ſermonum Amaſiæ, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum
regum Iuda? 19. Factáque eſt contra eum coniuratio in Ieruſalem: at ille fugit in
Lachis. Miſerúntque poſt eum in Lachis, & interfecerunt eum ibi, 20. Et aſpor-
tauerunt in equis, ſepultúſque eſt in Ieruſalem cum patribus ſuis in Ciuitate Dauid.
21. Tulit autem vniuerſus populus Iudæ Azariam annos natum ſedecim, & conſti-
tuerunt eum regem pro patre eius Amaſia. 22. Ipſe ædificauit Ælath, & reſtituit
eam Iudæ, poſtquam dormiuit rex cum patribus ſuis. 23. Anno quintodecimo

Digitized by Google

Amaſiæ filij Ioas regis Iuda, regnauit Ieroboam filius Ioas regis Iſraël in Samaria, quadraginta & vno anno: 24. & fecit quod malum eſt coram Domino. Non receſſit ab omnibus peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſraël. 25. Ipſe reſtituit terminos Iſraël, ab introitu Emath, vſque ad mare ſolitudinis, iuxta ſermonem Domini Dei Iſraël, quem locutus eſt per ſeruum ſuum Ionam filium Amathi prophetam, qui erat de Geth, quæ eſt in Opher. 26. Vidit enim Dominus afflictionem Iſraël amaram nimis, & quòd conſumpti eſſent vſque ad clauſos carcere, & extremos, & non eſſet qui auxiliaretur Iſraëli. 27. Nec locutus eſt Dominus vt deleret nomen Iſraël de ſub cælo, ſed ſaluauit eos in manu Ieroboam filij Ioas. 28. Reliqua autem ſermonum Ieroboam, & vniuerſa quæ fecit, & fortitudo eius qua præliatus eſt, & quomodo reſtituit Damaſcum & Emath Iudæ in Iſraël, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſrael? 29. Dormiuítque Ieroboam cum patribus ſuis regibus Iſrael, & regnauit Zacharias filius eius pro eo.

Vers. 1. IN ANNO SECVNDO IOAS FILII IOACHAZ REGIS ISRAEL REGNAVIT AMASIA] Dices, hoc videtur repugnare capiti præcedenti v. 10. vbi dicitur Ioas rex Iſraël regnare cœpiſſe anno 37. Ioas regis Iuda qui 40. annis regnauit, cui mortuo demum ſucceſſit filius Amaſias: ergo Amaſias non ſecundo, ſed quarto anno Ioas regis Iſraël regnare cœpit. Reſp. Ioas rex Iſraël regnare cœpit anno 37. Ioas regis Iuda ſed cum patre ſuo Ioachaz: ac poſt biennium mortuo patre ſolus regnare cœpit anno 39. Ioas regis Iuda, ab eóque anno hîc anni eius numerantur. Quare moriente Ioas rege Iuda anno ſequente, putà 40. regni ſui, qui erat annus ſecundus Ioas regis Iſraël, quo ſolus poſt patrem Ioachaz regnauit, Amaſias patri Ioas in Iuda ſuccedens, ibidem regnare cœpit ſolus anno ſecundo Ioas regis Iſraël.

Vers. 2. NOMEN MATRIS EIVS IOADAN] Multas rationes hîc congerit Abul. cur in lib. Regum Regibus Iuda ſemper addantur nomina matrum, nunquam autem regibus Iſraël. potiſſima eſt, quòd regnum Iuda potius erat, & celebrius templo veróque Dei cultu, & Meſſia ex eo naſcituro. Adde regnum Iſraël fuiſſe ſchiſmaticum & idololatricum; Iuda verò legitimum & diuinum.

ET FECIT RECTVM CORAM DOMINO] quia ſcilicet Amaſias initio regni ſolum Deum verum coluit.

Vers. 3. VERVMTAMEN NON VT DAVID PATER EIVS] qui non tantùm idola non coluit, ſed nec ea ſubditos colere permiſit, quod tamen fecit Amaſias permittens populum immolare in excelſis. quod 2. Paral. 25. 2. dicitur: *Fecítque bonum in conſpectu Domini, verumtamen non in corde perfecto.*

IVXTA OMNIA QVÆ FECIT IOAS PATER SVVS, FECIT] quia ſicut Ioas viuente Ioiada Pontifice ſolum Deum coluit, eo verò mortuo deflexit ad idola; ſic fecit & Amaſias eius filius, qui ſub finem declinauit ad Deos Idumæorum, vt patet 2. Paral. 25. 14.

Vers. 4. NISI TANTVM QVOD EXCELSA NON ABSTVLIT] hæc verba non ad proximè præcedentia: *iuxta omnia quæ fecit Ioas pater eius*, quia Ioas quoque excelſa non abſtulit, ſed ad ſuperiora: *Et fecit rectum coram Domino*, referenda ſunt. q. d. Amaſias rectè Deum coluit, ſed non rectè permiſit populum in excelſis immolare. Quare illa verba (*iuxta omnia quæ fecit Ioas pater ſuus, fecit*) parentheſin continent vt aduertit Sanchez, & quaſi parentheſi incluſa à ſequentibus ſeiungenda ſunt.

Vers. 7. IPSE PERCVSSIT EDOM IN VALLE SALINARVM] Idumæi enim rebellarant Iudæis ante ſexaginta annos, ſcilicet à ſexto anno Ioram regis Iuda vſque ad duodecimum Amaſiæ (aiunt Hebræi in Seder Olam) qui eos rurſùm debellauit & Iudæ ſeruire coëgit. vide 2. Paral. 21. 8. & cap. 25. 11. Porrò poſt hanc victoriam Amaſias lapſus eſt in idololatriam, coluitque Deos Idumæorum, ideóque cæſus captúſque eſt à Ioas rege Iſraël, vt dicitur 2. Paralip. 25. v. 20.

ET APPREHENDIT PETRAM IN PRÆLIO] id eſt cepit rupem hoſtium celſam & munitam, ex qua præcipitauit alia decem millia Idumæorum, vt dicitur 2. Paral. 25. 12. ita Caiet. ſic Gabaitæ cæſi fugerunt ad petram Remmon Iudic. 20. 4.

Alij per *petram* accipiunt, *Petram* Arabiæ vrbem quæ poſtea à Ptol. Philadelpho reſtaurata dicta eſt *Philadelphia*.

VOCAVITQVE NOMEN EIVS IECTEHEL] id eſt, *obedientia* vel *exſpectatio Dei*, vt Noſter vertit Geneſ. 49. 10. vt noſſent omnes, quòd Amaſias ex Dei mandato æquè ac auxilio vicerat, & punierat rebelles Idumæos. ita Caiet. Aliter Vatabl. Vocauit eam *Iecthehel*, inquit, quia ſic vocabatur is qui eam expugnauit. Pagnin. *Iecthehel*, vertit, *congregatio Dei*.

Vers. 8. TVNC (cùm geſtiens & exultans, imò ſe exaltans de victoria Idumæorum putaret ſe pari modo domiturum Iſraëlitas) MISIT AMASIAS NVNTIOS AD IOAS (regem Iſraël) DICENS: VENI ET VIDEAMVS NOS] in prælio, id eſt duellemus & præliemur vt videamus vter ſit fortior: ita Chald. *Veni*, inquit, *excipiamus ad inuicem facies in bello*, id eſt Veni & ſtatuto die confligamus. Vatab. *Age ſpectemus nos mutuò coram.*

Hebræi teſte Vatab. cenſent cauſam belli fuiſſe, quòd vt narratur 2. Paral. 25. Amaſias

Digitized by Google

conductos à ſe milites ex Iſraël contra Idumæos iuſſu prophetæ dimiſerit: illi dimiſſi, indignantes ſpoliarunt regnum Iudæ: ſpolia ergo hæc à Ioas & Iſraëlitis bello repetere voluiſſe Amaſiam. Verùm nil tale indicat Script. quin potiùs Ioas Amaſiæ obiicit, quòd victoria de Idumæis elatus ex faſtu ſe prouocet ad prælium. Audi Ioſeph. lib. 9. cap. 10. *Amaſias felicitatem ſuam cuius tamen authorem Deum non agnoſcebat, non capiens, ſed faſtu inflatus, ſcripſit Ioæ regi Iſraelitarum, vt ipſius imperata faceret cum populo ſuo, ſicut antehac idem populus maioribus eius Dauidi & Salomini paruit; quòd ſi nolit vltrò facere officium, bello eſſe decernendum de Imperij iuribus.* Sic & Abul. Hiſtor. Scholaſt. Salianus & alij. Sperabat Amaſias ſe victorem fore, eò quòd propheta ſibi dixiſſet 2. Paral. 25. Deum non eſſe cum Iſraële: ſed idem cogitare debebat de ſe, vtpote iam apoſtata & colente Deos Idumæorum, præſertim quia Deus voluerat regnum Iſraël diuidi à regno Iuda, vt audiuimus lib. 3. cap. 12. & ſeq. Quare Amaſias volens rurſùm illud ſibi vnire & ſubiicere, faciebat contra voluntatem Dei, ideóque in bello ſuccubuit.

Vers. 9. CARDVVS LIBANI MISIT AD CEDRVM QVÆ EST IN LIBANO, DICENS: DA FILIAM TVAM FILIO MEO VXOREM. TRANSIERVNTQVE BESTIÆ SALTVS QVÆ SVNT IN LIBANO, ET CONCVLCAVERVNT CARDVVM] Hoc Apologo Ioas retundit faſtum Amaſiæ prouocantis ſe ad bellum. Contemptim enim Amaſiam vocat *carduum* humilem, vilem & aculeatum. *Libani* tamen, quia ipſe ex Iudæa & ſemine regio erat oriundus; ſe verò vocat *cedrum* excelſam, nobilem & pretioſam, quam humilis *carduus*, id eſt Amaſias, vix queat aſpicere, multò minùs ei ſe viribus æquare, vt dicere audeat: *da filiam tuam filio meo vxorem.* q. d. regnum tuum Iſraël iunge & ſubde regno meo Iuda, vti olim ſub Dauide ei iunctum & quaſi coniugio copulatum fuit.

TRANSIERVNTQVE BESTIÆ SALTVS QVÆ SVNT IN LIBANO. Ita vocat milites ſuos Iſraëlitas (per *Libanum* enim intelligit totam Palæſtinam, ſcilicet tam Iſraël quàm Iudam) fortes & feroces quaſi leones, ET CONCVLCAVERVNT CARDVVM] ſcilicet conculcabunt te, ô Amaſia, capient & ſpoliabunt. Ita factum eſt, vti hîc minatus, & ominatus eſt Ioas, quia Deus per eum volebat caſtigare ſuperbiam, æquè ac idololatriam Amaſiæ, vt dicitur 2. Paral. 25. 12.

Vnde Apologo huic hoc Epimythium addit Ioſeph lib. 9. cap. 10. *Hoc exemplum*, ait, *te moneat ne maiora quàm par eſt, appetas, néue propter recentem ex Amalecitis* (potiùs Idumæis) *victoriam elatus, & regnum tuum incertæ committas aleæ.*

Similis Apologus eſt Iudic. 9. 10. vbi Ioatham filius Gedeonis Abimelech tyrannum comparat rhamno, bonos verò principes ficui, viti & oleæ. vide ibi dicta.

Vers. 13. AMASIAM VERO REGEM IVDA, &c. CEPIT IOAS REX ISRAEL] Ecce hîc impletur Apologus Ioas: ſic enim merentur puniri, qui alios bello laceſſunt. Sic videmus non rarò eos, qui alios prouocant ad duellum, in eo ſuccumbere & occidi, Deo eorum audaciam & ſuperbiam caſtigante.

Vers. 17. VIXIT AVTEM AMASIAS, &c. POSQVAM MORTVVS EST IOAS VIGINTIQVINQVE ANNIS] Corrige cum Roman. Chald. & Septuag. 15. *annis*, vti habetur 2. Paral. 25. 25.

Vers. 19. ET INTERFECERVNT EVM] Iuſtum hoc fuit Dei iudicium, vt ſicut Ioas pater deflectens ad idola occiſus fuit à ſuis, ſic & Amaſias filius eius ad eadem declinans à ſuis coniuratis necaretur, vt patet 2. Paral. 25. 27. Probabiliter tamen Salian. & alij opinantur eum ante mortem pœnituiſſe, & piè in vnius veri Dei cultu obiiſſe.

Vers. 25. IPSE RESTITVIT TERMINOS ISRAEL AB INTROITV EMATH VSQVE AD MARE SOLITVDINIS, IVXTA SERMONEM DOMINI DEI ISRAEL, QVEM LOCVTVS EST PER SERVVM SVVM IONAM FILIVM AMATHI] Hinc patet Ionam prædixiſſe Ieroboam regi, quòd ipſe reſtiturus eſſet Iſraëli vrbes illas, quas Syri ei ademerant ab Emath vſque ad mare mortuum, etſi hoc oraculum in prophetia Ionæ non extet. Eſt autem *Emath* in tribu Nephtalim, contigua Syris, non longè à Damaſco, quæ Syriæ erat caput. *Emath* erat ingreſſus & quaſi porta in terram ſanctam. Eadem poſteà ab Antiocho Epiphane in ea regnante dicta eſt *Epiphania*, vide dicta Amos 6. v. 2. Audi nunc Ioſeph. lib. 9. cap. 11. *Ieroboamo propheta Ionas prædixit, quòd deuictis Syris ditionem ſuam eſſet amplificaturus, prolatis eius terminis ad Septemtrionem vſque Amatham vrbem: ad Meridiem verò vſque ad Aſphaltitem lacum: his enim olim terminis Chananæa terra finiebatur, iuxta Ioſue Imperatoris definitionem. Quo oraculo excitatus Ieroboamus totos eos tractus ademptos Syris ad ſuum regnum addidit, nihil fallente Ionæ vaticinio.*

Hinc patet Ionam prophetam prophetaſſe ſub Ieroboam rege Iſraël, & Azaria, ſiue Ozia rege Iuda, ac proinde coæuum fuiſſe Iſaiæ (quẽ Hebræi Amaſiæ regis fratrem, vel fratris filium fuiſſe tradunt teſte S. Hier.) Oſee, Ioeli, Amos & Nahum. Quare non rectè Abul. cenſet Ionam hunc eſſe diuerſum à Iona qui eſt quartus inter minores Prophetas.

Vers. 28. QVOMODO RESTITVIT DAMASCVM ET EMATH IVDÆ IN ISRAEL] Quomodo erant hæ ciuitates Iudæ in Iſraël? aliud enim erat regnum Iudæ, aliud Iſraël. Omiſſis Abulenſis & aliorum ſententiis, dico breuiter Dauidem has vrbes cepiſſe & attribuiſſe ſuæ tribui Iudæ, quia ipſe ex ea erat oriundus, indéque hæ vrbes, licet extra ſortem Iudæ ſitæ, vocabantur tamen Iudæ. Diuiſo autem regno Iſraël à regno Iudæ, vrbes hæ vtpote vicinæ ceſſerunt Iſraëli. ſenſus ergo eſt, q. d. Ieroboam fecit vt Damaſcus & Emath à Dauide ſubiugatæ, & tribui Iudæ attributæ, ſed deinde à Syris occupatæ, reſtituerentur Iſraëli, cuius ipſe erat rex, ac aliis ciuitatibus Iudæ, quæ erant in ditione Iſraelis, rurſùm annumerarentur, vti à Dauide

Digitized by Google

annumeratæ fuerant. q. d. Ieroboam fecit vt Damaſcus & Emath olim ſubactæ & tributariæ Dauidi, iam ſibi & Iſraëli forent tributariæ. ita Salianus & Sanchez.

Vers. 29. Dormivitqve (naturali morte defunctus eſt) Ieroboam cvm patribvs svis] Dices Amos c. 7. 11. dicitur: *In gladio morietur Ieroboam.* Reſp. hæc verba non eſſe Amo ſed

A Amaſiæ pſeudoprophetæ, qui vt Amos prophetam traduceret apud Ieroboam, mentitur & fingit Amos id dixiſſe, Non enim dixerat Amos: *In gladio morietur Ieroboam,* ſed, *conſurgam ſuper domum Ieroboam in gladio*, ſcilicet occidendo non ipſum Ieroboam, ſed filium eius Zachariam.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Regnat Azarias in Iuda, ſuccedit ei filius Ioathan. In Iſraël regnant ſucceſſiuè Ieroboam, Zacharias, Sellum, Manahem, Phaceia, Phacee, & vltimus Oſee. Nam Phul & Theglathphalaſar reges Aſſyriorum inuadunt Iſraëlem, & partem eius transferunt in Aſſyriam.

1. ANno vigeſimo ſeptimo Ieroboam regis Iſraël, regnauit Azarias filius Amaſiæ
regis Iuda. 2. Sedecim annorum erat cùm regnare cœpiſſet, & quinquaginta duobus annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Iechelia de Ieruſalem.
3. Fecitque quod erat placitum coram Domino, iuxta omnia quæ fecit Amaſias pater eius. 4. Verumtamen excelſa non eſt demolitus: adhuc populus ſacrificabat, &
adolebat incenſum in excelſis. 5. Percuſſit autem Dominus regem, & fuit leproſus vſque in diem mortis ſuæ, & habitabat in domo libera ſeorſum: Ioathan verò filius
regis gubernabat palatium, & iudicabat populum terræ. 6. Reliqua autem ſermonum
Azariæ, & vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Iuda? 7. Et dormiuit Azarias cum patribus ſuis: ſepelierúntque eum cum maioribus ſuis in ciuitate Dauid, & regnauit Ioathan filius eius pro eo. 8. Anno trigeſimo octauo Azariæ regis Iuda, regnauit Zacharias filius Ieroboam ſuper Iſraël in Samaria ſex menſibus: 9. & fecit quod malum eſt coram Domino, ſicut fecerant patres
eius: non receſſit à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſraël. 10. Coniurauit autem contra eum Sellum filius Iabes: percuſsítque eum palàm, & interfecit, regnauítque pro eo. 11. Reliqua autem verborum Zachariæ, nónne hæc ſcripta ſunt
in Libro ſermonum dierum regum Iſraël? 12. Iſte eſt ſermo Domini, quem locutus
eſt ad Iehu, dicens: Filij tui vſque ad quartam generationem ſedebunt ſuper thronum
Iſraël. Factúmque eſt ita. 13. Sellum filius Iabes regnauit trigeſimo nono anno Azariæ regis Iuda: regnauit autem vno menſe in Samaria. 14. Et aſcendit Manahem filius Gadi de Therſa: venítque in Samariam, & percuſſit Sellum filium Iabes in Samaria, & interfecit eum regnauítque pro eo. 15. Reliqua autem verborum Sellum, &
coniuratio eius per quam tetendit inſidias, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum
dierum regum Iſraël? 16. Tunc percuſſit Manahem Thapſam, & omnes qui erant in
ea, & terminos eius de Therſa, noluerant enim aperire ei: & interfecit omnes prægnantes eius, & ſcidit eas. 17. Anno trigeſimo nono Azariæ regis Iuda, regnauit Manahem filius Gadi ſuper Iſraël decem annis in Samaria. 18. Fecitque quod erat malum coram Domino: non receſſit à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſraël
cunctis diebus eius. 19. Veniebat Phul rex Aſſyriorum in terram, & dabat Manahem
Phul mille talenta argenti, vt eſſet ei in auxilium, & firmaret regnum eius. 20. Indixítque Manahem argentum ſuper Iſraël cunctis potentibus & diuitibus, vt daret
regi Aſſyriorum, quinquaginta ſiclos argenti per ſingulos: reuerſúſque eſt rex Aſſyriorum, & non eſt moratus in terra. 21. Reliqua autem ſermonum Manahem, &
vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iſraël?
22. Et dormiuit Manahem cum patribus ſuis: regnauítque Phaceia filius eius pro eo.

Digitized by Google

23. Anno quinquageſimo Azariæ regis Iuda, regnauit Phaceia filius Manahem ſuper
Iſraël in Samaria biennio: 24. & fecit quod erat malum coram Domino: non receſ-
ſit à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſraël. 25. Coniurauit autem
aduerſus eum Phacee filius Romeliæ, dux eius, & percuſſit eum in Samaria in turre
domus regiæ, iuxta Argob, & iuxta Arie, & cum eo quinquaginta viros de filiis Galaa-
ditarum, & interfecit eum, regnauítque pro eo. 26. Reliqua autem ſermonum Pha-
ceia, & vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum
Iſraël? 27. Anno quinquageſimo ſecundo Azariæ regis Iuda, regnauit Phacee fi-
lius Romeliæ ſuper Iſraël in Samaria viginti annis. 28. Et fecit quod erat malum
coram Domino: non receſſit à peccatis Ieroboam filij Nabat, qui peccare fecit Iſraël.
29. In diebus Phacee regis Iſraël venit Theglathphalaſar rex Aſſur, & cepit Aion,
& Abel Domum, Maacha & Ianoe, & Cedes, & Aſor; & Galaad, & Galilæam, &
vniuerſam Terram Nephtali: & transtulit eos in Aſſyrios. 30. Coniurauit autem, &
tetendit inſidias Oſee filius Ela contra Phacee filium Romeliæ, & percuſſit eum, & in-
terfecit: regnauítque pro eo vigeſimo anno Ioatham filij Oziæ. 31. Reliqua autem
ſermonum Phacee, & vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum
dierum regum Iſraël? 32. Anno ſecundo Phacee, filij Romeliæ regis Iſraël, regna-
uit Ioatham filius Oziæ regis Iuda. 33. Viginti quinque annorum erat cùm regna-
re cœpiſſet, & ſedecim annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Ieruſa, filia Sa-
doc. 34. Fecítque quod erat placitum coram Domino: iuxta omnia quæ fecerat
Ozias pater ſuus, operatus eſt. 35. Verumtamen excelſa non abſtulit: adhuc popu-
lus immolabat, & adolebat incenſum in excelſis: ipſe ædificauit portam domus Domi-
ni ſublimiſſimam. 36. Reliqua autem ſermonum Ioatham, & vniuerſa quæ fecit,
nónne hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Iuda? 37. In diebus illis
cœpit Dominus mittere in Iudam, Raſin regem Syriæ, & Phacee filium Romeliæ.
38. Et dormiuit Ioatham cum patribus ſuis, ſepultúſque eſt cum eis in Ciuitate Da-
uid patris ſui, & regnauit Achaz filius eius pro eo.

VERS. 1. ANNO VIGESIMO SEPTIMO IEROBOAM REGIS ISRAEL REGNAVIT (regnare cœpit) AZARIAS AMASIÆ FILIVS REGIS IVDA] Azarias hic alio nomine dictus eſt Ozias. *Azarias* enim Hebr. idem eſt, quod *auxilium Dei*, Ozias, idem quod *fortitudo Dei:* vbi autem eſt auxilium Dei, ibi eſt & fortitudo. Deus enim eſt fortiſſimus & potentiſſimus. Vnde 2. Paral. 26. 7. de eo dicitur: *& adiuuit eum Deus contra Philiſthiim, & contra Arabes, & contra Ammonitas*, &c. Ex hoc loco Franc. Ribera in Amos cap. 1. v. 1. cenſet interregnum fuiſſe tredecim annorum inter Amaſiam & Azariam, eò quòd Azarias trimulus eſſet moriente patre Amaſia. Id probat, quòd anno 15. Amaſiæ vti dictum eſt cap. præced. v. 23. cœpit regnare Ieroboam, cuius anno 27. vt hîc dicitur cœpit regnare Azarias. Amaſias autem regnauit annis 29. Ergo 29. eius annus fuit decimus quartus Ieroboami. Ergo vacauit regnum Iuda ab anno 14. Ieroboami vſque ad 27. eiuſdem putà per ſpatium tredecim annorum. Verùm reſp. annum hunc 27. Ieroboam eſſe annum 27. ab eo tempore quo Ieroboam ſimul cum patre Ioas regnare cœpit; nam regni, quo ipſe poſt patrem ſolus regnauit, erat hic annus decimus quartus dumtaxat, quo Amaſias moriens anno regni ſui 29. ſucceſſorem reliquit Azariam filium. Id ita eſſe liquet ex 2. Paral. 25. v. 25. vbi Amaſias poſt mortem Ioas dicitur vixiſſe 15. annis. Mortuus eſt ergo anno 14. finiente, & 15. inchoante Ieroboami, qui Ioas patri immediatè ſucceſſit. ita Salian. Caiet. & alij. Fugienda enim hîc ſunt interregna, ne chronologiæ ſeries continua turbetur, & incerta dubiáque reddatur. Vnde Euſebius, Ioſeph. & alij paſſim regno & annis Amaſiæ immediatè ſubiiciunt, & connectunt regnum & annos Azariæ.

VERS. 2. ET QVINQVAGINTA DVOBVS ANNIS REGNAVIT] Tempore Azariæ vixit Sardanapalus, quem Gentiles Hiſtorici vltimum collocant regem Aſſyriorum, aiúntque cum vxore effœminatum ab Arbace Mediæ præfecto obſeſſum in Niniue, ibi ſeipſum cum gaza regia concremaſſe. Quare Arbacem ſe feciſſe regem Mediæ ſub annum Azariæ decimum, regnante apud Latinos Proca Syluio, apud Corinthios Agemone, apud Spartanos legiſlatore Lycurgo. Ita Euſebius, Diodorus, Iuſtinus, Ptolemæus, Strabo, & ex iis Torniellus, Salianus, Gordonus, Samerius & alij.

Verùm paulò pòſt reſtituta eſt Niniue, eiúſque regnum; nam vt mox audiemus, paulò pòſt ſub eodem Azaria regnauit Phul rex Aſſyriorum, cui ſucceſſit Theglatphalaſar, huic Salmanaſar, huic Sennacherib, huic Aſarhaddon, ſub quo ob cæſos paulò antè Aſſyrios, Ezechiam & Ieruſalem obſidentes, ab Angelo, Ben Merodach Babylonius caput erexit, ſéque regem Babylonis effecit, qui fuit auus Nabuchodonoſoris primi monarchæ Babyloniorum.

Digitized by Google

byloniorum. Omnes enim hi reges iam nominati vocantur reges Aſſyriorum, non Babyloniorum, nec ante Baladan quiſpiam in Script. rex Babylonis nuncupatur.

Videtur ergo Phul Aſſyrius cum Arbace præfecto diuiſiſſe Sardanapali imperium, vt Arbaces Mediæ, & Perſidi, Phul verò Aſſyriæ & Babyloniæ dominaretur. ita ex Metaſthene Annij Genebrardus, Torniellus, Samerius, Gordonus, Salianus & alij.

Huic chronologiæ conſentit tempus prophetiæ Ionæ, qui vt audiuimus c. præced. v. 25. prophetauit ſub Ieroboam, cui coæuus fuit Azarias. Ionas ergo miſſus à Deo Sardanapali & Niniuitarum luxum & luxuriam caſtigauit. Pœnituit Sardanapalus cum Niniuitis, ſed non multò pòſt in ſolita vitia relapſi, ab Arbace Medo obſeſſi & vaſtati fuêre, vt dixi in Iona.

Vers. 5. Percvssit avtem Dominvs regem (Azariam) et fvit leprosvs] quia ſcilicet ipſe vſurpabat munus Pontificis, adolendo incenſum ſuper altare thymiamatis, quod erat in Sancto, vt dicitur 2. Paral. 26. 16. de quo ibidem plura.

Vers. 8. Anno trigesimo octavo Azariæ regis Ivdæ regnavit Zacharias filivs Ieroboam svper Israel] Hic fuit abnepos Iehu; vnde Iehu ſtirps regia finita fuit in Zacharia quaſi in quarta generatione, vti ei promiſerat Deus c. 10. v. 30. *Anno trigeſimo octauo Azariæ.* ſcilicet ex eo tempore, quo ipſe regnare cœpit cum patre Amaſia, nam ex eo tempore quo poſt patrem ſolus regnauit Azarias, erat hic annus 26. vel 27. Si ergo annos 38. Azariæ numeres ab anno 18. Amaſiæ patris eius, quo ipſe eum in regnum ſocium aſciuit, annus hic Azariæ 38. erit 41. Ieroboami regis Iſraël, quippe qui anno 15. Amaſiæ patris Azariæ ſolus regnare cœperit. Hic enim annus 41. fuit vltimus Ieroboam: vt de eo moriente ſucceſſit ei filius Zacharias per ſex menſes. Verùm quia Azarias poſt patrem Amaſiam ſolus regnauit 52. annis qui hîc ſigillatim conſignantur: nam v. 37. numeratur annus Azariæ 39. & v 23. annus 50. & v. 27. annus 52. & vltimus, vt ſic conſequens certáque chronologia temporum per annos regum Iuda contexatur: hinc meliùs cum Richardo à S. Victore, Lyrano, Abulenſe & aliis dicemus, Ieroboam regem Iſraël mortuum eſſe anno 27. Azariæ regis Iudæ: inde per vndecim annos, ſcilicet vſque ad annum 38. Azariæ fuiſſe interregnum, & regnum Iſraël caruiſſe rege, eò quòd Zacharias filius Ieroboam, vel propter ætatem teneriorem, vel propter rebellionem ſubditorum, vel aliam ob cauſam præualere & regnum patris obtinere non poſſet. Ratio eſt, quòd 41. anni Ieroboami computandi ſint ab anno 15. Amaſiæ, ita vt cum Amaſia qui 29. annis regnauit, Ieroboam regnarit annis 14. quare reliquos 27. annos (regnauit enim Ieroboam 41. annis) regnare debuit cum Azaria filio Amaſiæ, ita vt mortuus ſit anno 27. Azariæ, túmque ſucceſſerit ei filius Zacharias. Itaque cùm hîc dicitur de

A aliquo regum Iuda, quòd tot annis regnarit, intellige ſolus poſt patrem, quia per reges Iuda chronologia hic texitur, quæ alioqui foret incerta & ambigua; verùm aliàs cùm dicitur, tali anno regnauit talis rex, præſertim in Iſraël, accipi poteſt non de regno, ſed de corregno, quo ſcilicet non ſolus ſed cum patre regnauit.

Nota, ſub Azaria cœpere computari Olympiades, ſed quoto eius anno id factum, variant chronologi. Euſebius lib. 3. de Præpar. & in chronico initium Olympiadum collocat anno 50. Azariæ, ac conſequenter vrbis Romæ initium, cùm eam Romulus condidit anno Achaz quarto vel quinto: nam initium Olympiadum antecedit initium Romæ 23. *Olympiadum initium.*

B annis, vti omnes Hiſtorici & chronologi conſentiunt. Iam adde duos annos Azariæ (regnauit enim 52. annis) & ſedecim filij eius Ioatham, ac quinque Achaz; habebis annos 23. quos quærimus.

Alij Olympiades cœpiſſe cenſent anno quarto vel quinto Azariæ. Serarius anno 47. eiuſdem. Pererius lib. 11. in Danielem, quaſi anno octauo Achaz. Torniellus, Salianus & alij anno 52. Azariæ, vel potiùs anno primo Ioatham, qui Azariæ patri ſucceſſit. Exigua enim eſt hæc paucorum annorum in tanta temporum priſcorum intercapedine differentia. Iuxta tabulam chronologicam quam præfixi Pentateucho cœperunt Olympiades anno 40. Azariæ, Roma verò condita eſt anno decimo vel vndecimo Ioatham de quo

C verſ. 33.

Porrò ante Olympiades nihil apud hiſtoricos profanos Græcos & Latinos eſt certum, ſed omnia incerta & confuſa; vnde hoc ſæculum ipſi vocant μυθικὸν, id eſt fabuloſum: poſteas verò, æquè ac poſt conditam Romam, omnia ſuis annis inde deductis aſſignari cœperunt, vti teſtatur Euſeb. lib. 10. de Præpar. c. 3. & Cenſorinus lib. de die natali c. 21. Olympias autem ſpatium erat quatuor annorum, quod intererat inter duos ludos olympicos, qui Ioui Olympio totius Græciæ concurſu, quarto quolibet anno, apud Piſam & Elidem ob memoriam diei intercalaris celebrabantur ſub initium æſtatis, ſiue ſolſtitij æſtiui, à luna vndecima vſque ad decimam ſextam,

D teſte Liuio, Cenſorino & aliis. Audi Solinum Poly-hiſtor. c. 2. *Certamen Olympicum (quod olim Hercules in honorem atauj ſui materni Pelopis ediderat, in omni genere certaminum victor) iam pridem intermiſſum Iphitus Elidenſis inſtaurauit poſt excidium Troiæ anno* 408. *Roma deinde condita incipiente Olympiade* 7. *poſt excidium Troiæ anno* 433. Idem ſcribunt Diodorus Siculus, Dionyſius Halicarnaſſeus, Eratoſthenes apud Clementem Alexandrinum, & ex his alij.

Et ascendit Manahem de Thersa] quam nomine regis ſui Zachariæ obſidebat, ait Ioſeph. & occiſo in Samaria Sellum, qui occiderat Zachariam regem, rapuit imperium; cúmque Therſam rediiſſet, nec Therſenſes eum vt regem admitterent,

Digitized by Google

in eos ſæuiit, & maximè in Thapſenſes diſcindendo prægnantes in ea, vt dicitur v. 16. A

Vers. 16. Et terminos eivs de Thersa] nam ager vrbis Thapſæ pertingebat vſque ad Therſam, ait Vatab.

Et scidit eas] hoc eſt diſſecuit prægnantes, vt fœtum educeret, ait Abul. Magna fuit hæc crudelitas & barbaries.

Vers. 19. Veniebat Phvl rex Assyriorvm] Hic eſt *Phul*, qui alio nomine *Belochus* dicitur, qui cum Arbace Medo Sardanapalum in Niniue per biennium obſedit, coëgitque vt extructâ in regiâ pyrâ altiſſimâ, in eam ſe cum vxoribus & filiis ac mille myriadibus auri, & decem mille myriadibus argenti iniiceret & concremaret. Durauit incendium ad quindecim dies. In eo deſiit monarchia Aſſyriorum, quæ à Belo vſque ad Sardanapalum ſtetit annis mille trecentis. Porrò Phul cum Arbace diuiſit Monarchiam, ac ſibi ſeruauit Aſſyriam & Babyloniam; Arbaci conceſſit Mediam & Perſiam. B Porrò *Phul* Hebr. idem eſt quod *faba*, ait Pagn. ſicut Romæ à faba cognominati ſunt *Fabij*, inter quos eminuit Fabius Maximus Romæ liberator, & Hannibalis domitor. Notat Scaliger Regum Aſſyriorum & Babyloniorum nomina alia eſſe ſimplicia, vt Phul, Aſar, Teglat; alia compoſita, vt Teglatphalaſar componitur ex tribus, ſcilicet ex Teglat, Phul, & Aſar. Salmanaſar componitur ex Salman, & Aſar. Aſarhaddon conflatur ex Aſar & Haddon. Nabuchodonoſor ex Nabo, qui erat Deus Babyloniorum, Chad, & Netſer. Vide dicta Iſaiæ 46. 1.

Et dabat Manahem Phvl mille talenta argenti, vt esset ei in avxilivm] C contra rebelles Therſæ, Thapſæ &c. vt dictum eſt v. 14. Hæc fuit occaſio cur Teglatphalaſar ſucceſſor Phulis inuaſerit Iſraëlem, eúmque abduxerit in Aſſyriam, vt dicetur v. 29. Phul ergo vocatus in auxilium fuit à Manahem, non à Therſenſibus, vt ſcribit Ioſeph.

Vers. 29. In diebvs Phacee venit Teglatphalasar rex Assvr] Qui fuit filius Phulis de quo v. 19. ideóque dictus eſt Phul, Aſſar, vel Teglat-Phul-Aſſar. Hic ecce vaſtauit Iſraëlem, ac ex eo quinque tribus in Aſſyriam abduxit, nimirum incolas *Galaad*, ſcilicet Rubenitas, Gadditas, & dimidiam tribum Manaſſe; & *Galilea*, putà Zabulonitas, & Nepthalitas, de quibus Iſaias c. 9. 1. cùm paulò antè vocatus in auxilium ab Achaz rege D Iuda, contra Reſin regem Syriæ, & Phacee regem Iſraël, veniſſet Damaſcum, & occiſis illis regibus, vt dicitur cap. ſeq. v. 6. & 7. ipſum quoque Achaz, à quo vocatus fuerat, oppreſſit, eiúſque ditionem expilauit. 2. Paral. 28. v. 8. Hoc ipſum paulò antè Iſaias c. 7. v. 17. ipſi Achaz prædixerat. Hæc ergo fuit prima Iſraëlis, id eſt decem tribuum captiuitas. Hinc appoſitè *Teglaphalaſar* Hebr. (cui affinis eſt lingua Aſſyriaca & Chaldaica) idem eſt quod *captiuitas mirabilis ligationis*, ait Pagn. in nom. Hebr.

Vers. 30. Regnavitqve pro eo (putà Oſee pro Phacee) vicesimo anno Ioatham filii Oziæ] Dices Ioatham tantùm ſedecim annis regnauit, vt dicitur v. 33. quis eſt ergo hic annus eius viceſimus? Reſp. fuit viceſimus ab eo tempore quo Ioatham regnare cœpit cum patre Azaria: hic enim à Deo percuſſus lepra, ideóque à contubernio hominum ſeparatus, regni regimen permiſit Ioatham filio ſuo, vt dictum eſt v. 5. ita Caiet. & alij. Dices, Oſee non potuit regnare cum Ioatham; nam Phacee cui ſucceſſit Oſee, fuit ſuperſtes Ioathamo per tres annos, vt patet hîc v. 27. collato cum v. 1. c. ſeq. Reſp. Oſee cœpiſſe regnare & inuadere regnum Phacee, viuente Ioatham, tandémque eo mortuo, poſt aliquot annos eum omninò ſuperaſſe, & occidiſſe anno quarto Achaz regis Iuda, túmque ſolum plenè regnaſſe. ita Caiet. Secundò, meliùs Hebræi in Seder Olam, Abul. Genebrar. Torniellus, Salian. ſic exponunt: *viceſimo anno Ioatham*, id eſt qui viceſimus futurus erat Ioatham ſolius poſt patrem regnantis, ſi ipſe adhuc vixiſſet, qui ante quadriennium erat mortuus. Erat ergo hic annus vigeſimus ex quo Ioatham regnare cœpit; ſed quia ipſe ſedecim tantùm annis regnauit, hinc reuerà hic erat annus quartus Achaz, qui ſucceſſit Ioatham; ſed maluit Script. nominare Ioatham quàm Achaz, quia necdum Achazi mentionem fecerat. Porrò Script. annos Oſee bifariam numerat; primò, ab hoc anno quarto Achaz vti hic fit; ſecundò, ab anno Achaz duodecimo, vti fit 4. Reg. 17. 1. Ratio eſt, quòd prioribus octo annis Oſee non fuerit rex pacificus, ſed cum familia Phacee adhuc luctans, aut Aſſyriorum potiùs ſeruus quàm rex, aut aliis de cauſis à regno impeditus. Itaque ab anno quarto Achaz precario magis quàm pleno iure regnabat. ita Abul. Serar. Salian. & alij iam citati. Denique hic annus vigeſimus tam erat regni Phacee (hic enim 20. annis regnauit) finientis quàm Ioathami inchoantis. Ioatham enim ſi vixiſſet illo anno inchoaſſet annum regni 20. ipſe enim cœpit regnare anno 2. Phacee, vt ſequitur.

Vers. 32. Anno secvndo Phacee, &c. regnavit Ioatham filivs Oziæ regis Ivda] Phacee enim cœpit regnare anno 52. & vltimo Oziæ; quare hic primus fuit regni Phacee annus, ſecundus fuit quo mortuo Ozia ſucceſſit ei Ioatham, qui 16. annis regnauit: quare 17. anno Phacee, mortuo Ioatham, ſucceſſit ei filius Achaz, vt dicitur c. ſeq. verſ. 1. quia nimirùm vltimus annus Ioatham non fuit integer ſed dimidiatus, ita vt 17. Phacee fuerit ſimul vltimus Ioathami morientis, & Achazi ei ſuccedentis. Quocircà vnus annus additus vel demptus in chronologia nullam facit differentiam, quia anni dimidiati nunc numerantur, nunc non numerantur.

Porrò, *Ioatham*, ait author Imperf. hom. 1. in Matth. *interpretatur perfectus, vel dominus immaculatus. Et verè perfectus fuit hic Ioatham, & quantum ad reges ſe præcedentes dominus immaculatus* : *quia fecit quod placitum erat*

Digitized by Google

Deo, & nulla reprehenſio eius legitur in ſcriptura regnorum.

Vers. 33. Sedecim annis regnavit] probè & piè: vnde præ aliis laudatur à Script. & à Ioſepho. Tempore Ioatham prophetauit Iſaias & Michæas, vt patet ex eius titulo. Anno vndecimo Ioatham Romulus agens annum ætatis 18. vrbis Romæ fundamenta iecit 21. die Aprilis (vnde hic dies deinceps quaſi Romæ natalis quotannis celebratus eſt) ipſis ſcilicet Palilibus, hoc eſt feſto Palis Deæ paſtorum, quæ pro felici pecorum partu illâ die ab eis colebatur. Hinc enim vocatum eſt Palilia vel Parilia. Factu in id eſt Olympiadis ſextæ anno tertio, vt vult Varro; vel quarto, vt vult Cato, & eum ſecuti Cicero, Plinius, Tacitus, Gellius, Cenſorinus, Euſebius, S. Auguſt. Oroſius, & Card. Baronius. Quare Olympiades antecedunt Romam 23. annis, vt dixi; tot enim annos conficiunt ſex Olympiades iam dictæ; quælibet enim quatuor continet annos. Hoc computu Olympiadum initium aſſignandum eſt anno 40. Azariæ, vti dixi, & iuxta eumdem Roma condita eſt anno

Roma condita anno 11. Ioatham.

A 751. ante natiuitatem Chriſti.

Alij, quia paulò tardiùs vel ſeriùs hoc initium Olympiadum aſſignant, hinc conſequenter tardiùs vel ſeriùs aſſignant fabricam Romæ. Vnde Torniellus & Salianus, quia initium Olympiadum combinant cum primo anno Ioatham, hinc Romæ initium combinant cum anno octauo vel nono Achaz. Sed in re tam antiqua poſt tot ſæcula exigua eſt hæc temporis differentia.

Hinc illud Propertij:

Vrbi feſtus erat, dixêre Palilia Patres.
Hic primus cœpit mœnibus eſſe dies.

B Hinc quoque S. Hier. in c. 1. Iſaiæ v. 1. ait Ezechiam regnare cœpiſſe anno duodecimo Romuli: primus ergo Romuli annus incidit in quartum annum Achaz, cùm ſcilicet ipſe Romæ fundamenta iaciens anno vndecimo Ioatham, eiuſdem fabricam per ſeptem vel octo annos ſequentes perfeciſſet, ac ſolium regale in ea erexiſſet anno quarto Achaz. Sic & S. Auguſtin. lib. 18. Ciuit. cap. 22. *Quem* (Ezechiam) inquit, *conſtat optimum & piiſſimum regem Romuli regnaſſe temporibus.*

CAPVT DECIMVM SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Regnat Achaz filius Ioatham: contra eum conſpirant reges Syriæ & Iſraël: ille inuocat Teglatphalaſar, ipſique ingens pondus auri & argenti mittit: qui inuocatus Syriam & Iſraëlem vaſtat. Interim Achaz idola colit, & templum profanat.

1. ANno decimo ſeptimo Phacee filij Romeliæ, regnauit Achaz filius Ioatham
regis Iuda. 2. Viginti annorum erat Achaz cùm regnare cœpiſſet, & ſede-
cim annis regnauit in Ieruſalem: non fecit quod erat placitum in conſpectu Domini
Dei ſui, ſicut Dauid pater eius. 3. ſed ambulauit in via regum Iſraël: inſuper & fi-
lium ſuum conſecrauit, transferens per ignem ſecundum idola Gentium: quæ diſſipa-
uit Dominus coram filiis Iſraël 4. Immolabat quoque victimas, & adolebat incen-
ſum in excelſis, & in collibus: & ſub omni ligno frondoſo, 5. Tunc aſcendit Raſin
rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ rex Iſraël, in Ieruſalem ad præliandum: cúmque
obſiderent Achaz, non valuerunt ſuperare eum. 6. In tempore illo reſtituit Raſin
rex Syriæ, Ailam Syriæ, & eiecit Iudæos de Aila: & Idumæi venerunt in Ailam, & ha-
bitauerunt ibi vſque in diem hanc. 7. Miſit autem Achaz nuntios ad Theglatpha-
laſar regem Aſſyriorum, dicens: Seruus tuus, & filius tuus ego ſum: aſcende, & ſal-
uum me fac de manu regis Syriæ, & de manu regis Iſraël, qui conſurrexerunt aduer-
ſum me. 8. Et cùm collegiſſet argentum & aurum, quod inueniri potuit in domo
Domini, & in theſauris regis, miſit regi Aſſyriorum munera. 9. Qui & acquieuit
voluntati eius: aſcendit enim rex Aſſyriorum in Damaſcum, & vaſtauit eam: & tran-
ſtulit habitatores eius Cyrenen, Raſin autem interfecit. 10. Perrexítque rex Achaz
in occurſum Theglatphalaſar regi Aſſyriorum in Damaſcum, cúmque vidiſſet altare
Damaſci, miſit rex Achaz ad Vriam ſacerdotem exemplar eius, & ſimilitudinem iuxta
omne opus eius. 11. Extruxítque Vrias ſacerdos altare: iuxta omnia quæ præceperat
rex Achaz de Damaſco, ita fecit ſacerdos Vrias, donec veniret rex Achaz de Dama-
ſco. 12. Cúmque veniſſet rex de Damaſco, vidit altare, & veneratus eſt illud: aſcen-
dítque & immolauit holocauſta, & ſacrificium ſuum, 13. & libauit libamina, & fu-

Digitized by Google

dit ſanguinem pacificorum, quæ obtulerat ſuper altare. 14. Porrò altare æreum,
quod erat coram Domino, tranſtulit de facie templi, & de loco altaris, & de loco tem-
pli Domini: poſuítque illud ex latere altaris ad Aquilonem. 15. Præcepit quoque rex
Achaz Vriæ ſacerdoti, dicens: Super altare maius offer holocauſtum matutinum, &
ſacrificium verſpertinum, & holocauſtum regis, & ſacrificium eius, & holocauſtum
vniuerſi populi terræ, & ſacrificia eorum, & libamina eorum: & omnem ſangui-
nem holocauſti, & vniuerſum ſanguinem victimæ ſuper illud effundes: altare verò æ-
reum erit paratum ad voluntatem meam. 16. Fecit igitur Vrias ſacerdos, iuxta om-
nia quæ præceperat rex Achaz. 17. Tulit autem rex Achaz cælatas baſes, & lute-
rem, qui erat deſuper: & mare depoſuit de bobus æreis, qui ſuſtentabant illud, &
poſuit ſuper pauimentum ſtratum lapide: 18. Muſach quoque ſabbati, quod ædi-
ficauerat in templo, & ingreſſum regis exteriùs, conuertit in templum Domini, pro-
pter regem Aſſyriorum. 19. Reliqua autem verborum Achaz, quæ fecit, nónne
hæc ſcripta ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iuda? 20. Dormiuítque Achaz
cum patribus ſuis, & ſepultus eſt cum eis in Ciuitate Dauid, & regnauit Ezechias filius
eius pro eo.

Vers. 3. FILIVM SVVM CONSECRAVIT (idolo Meloch) TRANSFERENS PER IGNEM] A Nota, dupliciter Ammonitæ & Hebræi filios ſuos conſecrabant idolo Meloch, primò, eos igne comburendo: ritum modúmque recenſui Leuit. 18.21. Secundò traducendo eos per ignem, tum vt eos igne expiarent à peccatis & immunditiis, tum vt hoc ritu eos idolo Meloch initiarent & dedicarent. Ritum deſcribit Theodor. *Vidi*, inquit, *in aliquibus ciuitatibus ſemel in anno accendi rogos, & trans eos ſaltare aliquos, non ſolùm pueros, ſed etiam viros; infantes autem per flammam ferri à matribus. Videbatur autem iſtud quadam eſſe expiatio, & purgatio. Exiſtimo autem hoc quoque fuiſſe Achaz peccatum.* Quare Theodor. & ex eo Salian. B cenſent Achaz filium non combuſſiſſe ſed traduxiſſe tantùm per ignem, itáque eum luſtraſſe, & dicaſſe idolo. Vnde 2. Paralip. 28. 3. dicitur: *Et luſtrauit filios ſuos in igne.* Ex quo loco liquet Achaz non vnum ſed plures, & fortè omnes filios hoc ritu luſtraſſe: nec enim veriſimile eſt eum plures vel omnes combuſſiſſe; ſucceſſit enim ei in regno filius Ezechias.

Ioſeph. tamen, & ex eo Abulenſ. & Adrichom. cenſent eum filium ſuum immolaſſe & cremaſſe idolo Meloch; Lyran. cenſet eum vtrumque feciſſe, ſcilicet vnum è filiis cremaſſe, alios traducendo per ignem luſtraſſe. Porrò, non dubium eſt plures Iudæos hoc exemplo Achaz regis ſui excitatos filios ſuos conſecraſſe Meloch.

Vers. 7. MISIT AVTEM ACHAZ NVNTIOS AD TEGLATPHALAZAR] Vt ſe adiuuaret contra Raſin regem Syriæ, & Phacee regem Iſraël, ideóque miſit omne aurum & argentum tam templi, quàm palatij ſui. Peccauit hac in re Achaz, eò quòd Deus per Iſaiam c. 7. v. 4. ipſi opem promiſiſſet contra Raſin & Phacee; ſed ipſe diffiſus Deo, fiſus eſt regi Teglatphalaſar, ideóque ab eodem ſpoliatus & oppreſſus eſt. Audi 2. Paralip. 28. 19. *Humiliauerat enim Dominus Iudam propter Achaz regem Iuda, eò quòd nudaſſet eum auxilio, & contemptui habuiſſet Dominum. Adduxitque contra eum Teglatphalaſar regem Aſſyriorum, qui & afflixit eum, & nullo reſiſtente vaſtauit. Igitur Achaz ſpoliata domo Domini, & domo regum, ac principum, dedit regi Aſſyriorum munera, & tamen nihil ei profuit. Inſuper & tempore anguſtiæ ſuæ auxit contemptum in Dominum, ipſe per ſe rex Achaz, immolauit diis Damaſci victimas percuſſoribus ſuis, & dixit: Dij regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo hoſtiis, & aderunt mihi, cum è contrario ipſi fuerint ruina ei, & vniuerſo Iſraël.*

Vers. 9. TRANSTVLIT HABITATORES EIVS (Damaſci) CYRENEN] non illam quæ eſt in Æthiopia, nec illam quæ in Africa, ſed in Cyrenen quæ eſt in Media. Vnde Ioſeph. ait Damaſcenos tranſlatos in Mediam.

Vers. 10. CVMQVE VIDISSET ALTARE DAMASCI] egregia forma, materia & arte elaboratum, placuit ei: vnde iuſſit Vriæ Pontifici, vt ad eius ideam ſimile fieri curaret Hieroſolymis in templo, loco altaris à Salomone fabricati. An altare hoc idolis (vti Damaſceni) erexerit, iíſque ſacrificarit Achaz, an verò Deo vero, Script. non exprimit: veriſimile tamen eſt, eum idolis illud erexiſſe; quia illa colebat ipſe æquè ac Damaſceni, eíſque vbique aras erigi iubebat, vt iniret gratiam Teglatphalaſar, eúmque ſibi deuinciret colendo eius deos & idola; ſed fruſtrà: idcircò enim ab eo expilatus & ſubactus eſt; vti dixi. ita C Abul. & alij.

Vers. 11. EXTRVXITQVE VRIAS SACERDOS ALTARE] Peccauit Vrias Pontifex, impium hoc altare erigens, malens placere regi Achaz quàm Deo: ſecùs fecit S. Ambr. nam vt ipſe refert lib. 5. Epiſt. 32. *Cùm eſſet impoſitum vt Eccleſiæ vaſa iam traderemus Imperatori, hoc reſponſi reddidi: me, ſi de meis aliquid poſceretur, aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum; id quod mei iuris eſſet; libenter offerre: templo Dei nihil poſſe decerpere: nec tradere illud, quod cuſtodiendum, non tradendum acceperim. Deinde, conſulere me etiam Imperatoris ſaluti, quia nec mihi expedit tradere, nec illi accipere. Accipiat enim vocem liberi ſacerdotis: ſi vult ſibi eſſe conſultum, recedat à Chriſti iniuria, & abſit à me vt tradam*

Digitized by Google

A *Chriſti hæreditatem, & hæreditatem Dionyſij; qui in exilio, fidei cauſa, defunctus eſt, hæreditatem Euſtorgij confeſſoris, hæreditatem Miroclis atque omnium retrò fidelium Epiſcoporum.*

VERS. 14. PORRO ALTARE ÆREVM (à Salomone fabricatum) QVOD ERAT CORAM DOMINO (id eſt coram Sancto, & Sancto ſanctorum, in quo reſidebat Deus dans oracula) TRANSTVLIT] per contemptum, vt dicitur 2. Paral. 28. v. 19. & 22. quia Achaz fuit impiiſſimus, ideóque contemptor Dei, eiúſque altaris & templi. Idcircò enim altare Dei ſuo loco mouit, illíque ſuum Damaſcenum ſubſtituit, ac altare Dei ad latus ſui altaris, quaſi vicarium & precarium in angulo collocauit.

VERS. 15. SVPER ALTARE MAIVS (quod ego amoto Salomonico, inſtar altaris Damaſceni erigi curaui) OFFER HOLOCAVSTVM] B

VERS. 17. ET POSVIT SVPER PAVIMENTVM] Fecit Achaz hæc omnia ad contemptum, vt dixi, altaris (huic enim luteres & mare æneum ſubſeruiebant) vtque illud ad vſus ſuos, putà ad ſacrificia foret inutile, itáque Iudæi non in eo, Deo vero, ſed in ſuo idolis ſacrificare cogerentur.

VERS. 18. *Muſach ſabbati quid?* MVSACH QVOQVE SABBATI QVOD ÆDIFICAVERAT IN TEMPLO] Repete ex v. præc. *tulit*, & *depoſuit*, hoc eſt ſuſtulit & deiecit. Quid fuerit *Muſach*, variæ ſunt ſententiæ, ſed duæ probabiliores: prior, *Muſach* Hebr. idem eſt quod, *opertorium* ſiue *tectum*; ſignificat ergo vel ſolium opertum, in quo ſabbato aliſque feſtis diebus ſedebant reges, C vt ſacrificiis intereſſent ac legem Dei audirent; vnde cap. 23. v. 3. *gradus* vocatur, vt vult R. Salomon. Hinc Sept. vertunt, *fundamentum cathedræ ſabbatorum*, per quod videntur accipere baſin cui imponebatur cathedra regis cùm veniret ſabbato ad templum oraturus & legem auditurus. Ezech. 46. 1. *Muſach ſabbati*, ergo Hebr. ſignificat tentorium ſabbatinum conopæo ſplendido coopertum, quod erat iuxta atrium ſacerdotum, ſed extra illud, in quo rex ſabbato & feſtis ſedebat ſpectans ſacrificia. Et hoc eſt tribunal in quo ſedit Ioas, cùm creatus eſt rex à Ioiada Pontifice 4. Reg. 11. v. 14. aut certè, *Muſach* ſignificat *pulpitum*, vt vertit Vatab. ſiue ſuggeſtum opertum & tectum, in quo ſedebant Leuitæ & D ſacerdotes dum legem & prophetas populo interpretabantur, vt vult Villalpandus, vti fecit Eſdras Nehem. 8. v. 4. Poſterior ſententia eſt, quòd *Muſach* erat regmen, putà velum vel tabulatum paratum pro Leuitis aliíſque templi cuſtodibus, qui ſingulis ſabbatis per vices munia ſacra obibant in templo, ait Vatabl. Aut *Muſach* erat locus contectus in atrio populi, vt ſub illo tuti ab æſtu, pluuia & ventis degerent homines, qui ad templum oraturi vel legem audituri confluebant. Vnde Marinus in Lexico *Muſach* vertit, *porticum*. Omnes hi ſenſus probabiles ſunt. Impius enim Achaz videtur hæc ſuſtuliſſe. Vnde 2. Paral. 20. 24. dicitur clauſiſſe templum Domini. Verùm quia *Muſach ſabbati* pertinere videtur ad ingreſſum *regis*, qui hoc eodem verſu continetur, hinc alius ſenſus quem mox ſubiiciam videtur probabilior.

ET INGRESSVM REGIS EXTERIVS CONVERTIT IN TEMPLVM DOMINI PROPTER REGEM ASSYRIORVM] Primò nonnulli ſic explicant q. d. Achaz profanauit templum, cùm illud fecit eſſe quaſi veſtibulum regij ſui palatij, vt in illud non pateret aditus niſi per templum; vt ſcilicet ipſe eſſet tutior à rege Aſſyriorum, qui templum priùs expugnare debuiſſet, antequàm pergeret ad expugnationem palatij. Verùm alia ex parte quæ templo non adiacebat, poterat oppugnari palatium, & faciliùs expugnari quàm templum.

Secundò, Theodor. & Lyran. cenſent Achaz obſtruxiſſe iter quo è palatio ibatur ad templum, hoc fine vt rex Aſſyriorum intelligeret ipſum planè deſeruiſſe Deum verum Deíque cultum, vt eius deos ſequeretur & coleret. Fauet Chald. qui pro *conuertit*, vertit, *auertit* (*conuertere* enim eſt aliò vel in contrariam partem vertere) Hebr. eſt הסב *heſeb*; id eſt *circuire fecit*, vt nimirùm ſi quis è regia in templum ire vellet, magno circuitu deſcendere cogeretur ex monte Sion, & traiicere totum Ophel, vt veniret ad radices montis Moria, indéque in templum 900. gradibus aſcenderet, vt hæc moleſtia tam longi circuitus & moleſti aſcenſus, eos qui erant regis familiæ, à templo adeundo auocaret, ait Salian. Verùm τὸ *conuertit in templum*, non auertere, ſed vertere in templum, ſignificat. Vnde tertiò, planiùs ſic nonnulli exponunt, q. d. Achaz veſtibulum palatij ſui, per quod ibatur in templum, quódque erat extra templum, adiecit templo, fecítque vt quod priùs erat exterius templo, iam eſſet intra templum, vt ſic imitaretur regem Aſſyriorum, qui palatium habebat ita innexum tẽplo vt pars templi eſſe videretur; quæ erat quædam templi vilitas & profanatio. Sic enim fiebat, vt in palatium ingredi nemo poſſet niſi per templum. ita Vatab.

Denique hic videtur maximè obuius & congruus totius huius verſiculi eſſe ſenſus, vt per *Muſach ſabbati*, accipiamus tentorium & conopæum in quo rex ſedebat in ſabbatis & feſtis in atrio laicorum, ſed primo loco viciniſſimus atrio ſacerdotum, vt proximè ſpectaret ſacrificia, & audiret hymnos quos canebant ſacerdotes & Leuitæ in ſuo atrio, vt patet Ezech. 46. 1. Nemini enim laico, ne regi quidem, atrium ſacerdotum ingredi fas erat, ſed ſolis ſacerdotibus & Leuitis. Achaz verò in gratiam regis Aſſyriorum, qui vile & indecorum ſibi eſſe exiſtimabat foris ſtare cum vili plebe, *Muſach* hoc, ſiue tentorium *conuertit in templum Domini*, id eſt diruto muro intermedio iunxit atrio ſacerdotum, vt vicinum eſſet Sancto & Sancto ſanctorum, vt iam non inter laicos & plebem, ſed inter ſacerdotes rex vterque conſiſtere vel conſidere poſſet; quaſi ſeparatus à vulgo & ſacerdotibus annumeratus, vt proximè omnia ſacra quæ ſacerdotes peragebant tam in atrio, quàm in Sancto, cer-

Digitized by Google

neret & audiret. Porrò, quia ad hoc regis A
Muſach, ſiue tentorium & tribunal ingreſſus patebat ex ipſa domo regia per intermedia atria, hinc Achaz hunc quoque ingreſſum qui domus ſuæ regiæ pars erat, qua rex è regia ad *Muſach* deſcendebat, quæ idcircò hîc vocatur *ingreſſus regis*, quæque quaſi domus laica anteà erat extra atrium ſacerdotum, iam deiecto ſepto intermedio intra ipſum atrium ſacerdotum concluderetur, cum eóque pertingeret vſque ad Sanctum & Sanctum ſanctorum. Hunc ſenſum exigit τὸ *conuertit in templum Domini*, quod tam ad *ingreſſum regis*, quàm ad B
Muſach ſabbati pertinet.

Ita Gaſpar Sanchez ex Salomone, Lyran. & alij; nec improbat Abul. qui tamen aliam expoſitionem adiicit dicens, duas fuiſſe è regia vias in templum, vnam patentem & publicam, per quam ſpectante populo rex ibat ad templum; alteram occultam & clauſam, per quam rex ſecretò, cùm videri nollet, adibat templum: publicam viam clauſit Achaz, vt regi Aſſyriorum (cuius gratiam ambiebat) videretur patriæ religionis deſertor, & idolorum eius cultor: occultam verò ſeruauit, vt per eam occultè templum ingredi poſſet, nec regem Aſſyriorum, vtpote id ignorantem offenderet, ideóque de eo hîc dici quòd *ingreſſum regis exterius conuerterit in templum Domini propter regem Aſſyriorum*. ita Abul. Verùm obſtat, quòd ingreſſus hic ad templum iam intè erat: quare nequit dici, quod Achaz eum conuerterit in templum Domini.

Minùs verè quoque Gloſſa, quam ſequuntur Dionyſ. & Hugo, cenſet *Muſach ſabbati* fuiſſe ædificium in templi veſtibulo, in quod reges ſabbatis ad templum venientes eleemoſynas coniicerent: *Muſach* ergo fuiſſe gazophylacium regum, ſicut *Corbona* erat gazophylacium laicorum.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

OSee vltimus regnat in Iſraël: illo enim negante tributum Salmanaſar reliquas quinque tribus Iſraëlis transfert in Aſſyriam, ac Aſſyrios colonos mittit in Samariam, qui in ea tam Deo Iſraëlis, quàm ſuis diis & idolis ſeruiunt.

1. ANno duodecimo Achaz regis Iuda, regnauit Oſee filius Ela in Samaria ſuper
Iſraël nouem annis. 2. Fecítque malum coram Domino: ſed non ſicut re-
ges Iſraël, qui ante eum fuerant. 3. Contra hunc aſcendit Salmanaſar rex Aſſyrio-
rum, & factus eſt ei Oſee ſeruus, reddebátque illi tributa. 4. Cúmque deprehen-
diſſet rex Aſſyriorum Oſee, quòd rebellare nitens miſiſſet nuntios ad Sua regem Ægy-
pti, ne præſtaret tributa regi Aſſyriorum, ſicut ſingulis annis ſolitus erat, obſedit eum,
& vinctum miſit in carcerem. 5. Peruagatúſque eſt omnem terram: & aſcendens Sa-
mariam, obſedit eam tribus annis. 6. Anno autem nono Oſee, cepit rex Aſſyrio-
rum Samariam, & tranſtulit Iſraël in Aſſyrios: poſuítque eos in Hala, & in Habor,
iuxta fluuium Gozan, in ciuitatibus Medorum. 7. Factum eſt enim, cùm peccaſſent
filij Iſraël Domino Deo ſuo, qui eduxerat eos de Terra Ægypti, de manu Pharaonis
regis Ægypti, coluerunt deos alienos. 8. Et ambulauerunt iuxta ritum Gentium,
quas conſumpſerat Dominus in conſpectu filiorum Iſraël, & regum Iſraël, quia simili-
ter fecerant. 9. Et offenderunt filij Iſraël verbis non rectis Dominum Deum ſuum:
& ædificauerunt ſibi excelſa in cunctis vrbibus ſuis, à Turre cuſtodum vſque ad Ciuita-
tem munitam. 10. Fecerúntque ſibi ſtatuas, & lucos, in omni colle ſublimi, &
ſubter omne lignum nemoroſum: 11. & adolebant ibi incenſum ſuper aras in morem
Gentium, quas tranſtulerat Dominus à facie eorum: fecerúntque verba peſſima irritan-
tes Dominum. 12. & coluerunt immunditias, de quibus præcepit eis Dominus ne
facerent verbum hoc. 13. Et teſtificatus eſt Dominus in Iſraël & in Iuda, per ma-
num omnium Prophetarum & Videntium, dicens: Reuertimini à viis veſtris peſſimis,
& cuſtodite præcepta mea, & ceremonias, iuxta omnem legem quam præcepi patri-
bus veſtris; & ſicut miſi ad vos in manu ſeruorum meorum Prophetarum. 14. Qui
non audierunt, ſed indurauerunt ceruicem ſuam iuxta ceruicem patrum ſuorum, qui
noluerunt obedire Domino Deo ſuo. 15. Et abiecerunt legitima eius, & pactum,
quod pepigit cum patribus eorum, & teſtificationes, quibus conteſtatus eſt eos: ſecu-

Digitized by Google

tique ſunt vanitates, & vanè egerunt: & ſecuti ſunt Gentes, quæ erant per circuitum
eorum, ſuper quibus præceperat Dominus eis, vt non facerent ſicut & illæ faciebant.
16. Et dereliquerunt omnia præcepta Domini Dei ſui: feceruntque ſibi conflatiles
duos vitulos, & lucos, & adorauerunt vniuerſam militiam cæli: ſeruieruntque Baal,
17. & conſecrauerunt filios ſuos, & filias ſuas, per ignem: & diuinationibus inſeruie-
bant & auguriis: & tradiderunt ſe vt facerent malum coram Domino, vt irritarent
eum. 18. Iratúſque eſt Dominus vehementer Iſraëli, & abſtulit eos à conſpectu ſuo,
& non remanſit niſi tribus Iuda tantummodò. 19. Sed nec ipſe Iuda cuſtodiuit man-
data Domini Dei ſui: verùm ambulauit in erroribus Iſraël, quos operatus fuerat. 20.
Proiecítque Dominus omne ſemen Iſraël, & afflixit eos, & tradidit eos in manu diri-
pientium, donec proiiceret eos à facie ſua: 21. ex eo iam tempore, quo ſciſſus eſt
Iſraël à domo Dauid, & conſtituerunt ſibi regem Ieroboam filium Nabat: ſeparauit
enim Ieroboam Iſraël à Domino & peccare eos fecit peccatum magnum. 22. Et am-
bulauerunt filij Iſraël in vniuerſis peccatis Ieroboam quæ fecerat: & non receſſerunt
ab eis 23. vſquequò Dominus auferret Iſraël à facie ſua, ſicut locutus fuerat in ma-
nu omnium ſeruorum ſuorum Prophetarum: tranſlatúſque eſt Iſraël de terra ſua in Aſ-
ſyrios, vſque in diem hanc. 24. Adduxit autem rex Aſſyriorum de Babylone, &
de Cutha, & de Auah, & de Emath, & de Sepharuaim: & collocauit eos in ciuitati-
bus Samariæ pro filiis Iſraël: qui poſſederunt Samariam, & habitauerunt in vrbibus
eius. 25. Cúmque ibi habitare cœpiſſent, non timebant Dominum: & immiſit in
eos Dominus leones, qui interficiebant eos. 26. Nuntiatúmque eſt regi Aſſyrio-
rum, & dictum: Gentes, quas tranſtuliſti, & habitare feciſti in ciuitatibus Samariæ,
ignorant legitima Dei terræ: & immiſit in eos Dominus leones, & ecce interficiunt
eos, eò quòd ignorent ritum Dei terræ. 27. Præcepit autem rex Aſſyriorum, di-
cens: Ducite illuc vnum de ſacerdotibus, quos inde captiuos adduxiſtis, & vadat,
& habitet cum iis: & doceat eos legitima Dei terræ. 28. Igitur cùm veniſſet vnus
de ſacerdotibus his, qui captiui ducti fuerant de Samaria, habitauit in Bethel, & doce-
bat eos quomodo colerent Dominum. 29. Et vnaquæque Gens fabricata eſt deum
ſuum: poſuerúntque eos in fanis excelſis, quæ fecerant Samaritæ, Gens & Gens in
vrbibus ſuis, in quibus habitabat. 30. Viri enim Babylonij fecerunt Sochothbenoth:
viri autem Chutæi fecerunt Nergel: & viri de Emath fecerunt Aſima. 31. Porrò
Heuæi fecerunt Nebahaz & Tarthac. Hi autem qui erant de Sepharuaim, combure-
bant filios ſuos igni, Adramelech & Anamelech diis Sepharuaim, 32. & nihilo-
minùs colebant Dominum. Fecerunt autem ſibi de nouiſſimis ſacerdotes excelſorum, &
ponebant eos in fanis ſublimibus. 33. Et cùm Dominum colerent, diis quoque ſuis
ſeruiebant iuxta conſuetudinem Gentium, de quibus tranſlati fuerant Samariam: 34.
vſque in præſentem diem morem ſequuntur antiquum: non timent Dominum, neque
cuſtodiunt ceremonias eius, iudicia, & legem, & mandatum, quod præceperat Domi-
nus filiis Iacob, quem cognominauit Iſraël: 35. & percuſſerat cum eis pactum, &
mandauerat eis, dicens: Nolite timere deos alienos, & non adoretis eos, neque cola-
tis eos, & non immoletis eis: 36. Sed Dominum Deum veſtrum, qui eduxit vos de
Terra Ægypti in fortitudine magna, & in brachio extento, ipſum timete, & illum ado-
rate, & ipſi immolate. 37. Ceremonias quoque, & iudicia, & legem, & manda-
tum, quod ſcripſit vobis, cuſtodite vt faciatis cunctis diebus: & non timeatis deos alie-
nos. 38. Et pactum, quod percuſſit vobiſcum, nolite obliuiſci: nec colatis deos alie-
nos, 39. ſed Dominum Deum veſtrum timete, & ipſe eruet vos de manu omnium
inimicorum veſtrorum. 40. Illi verò non audierunt, ſed iuxta conſuetudinem ſuam
priſtinam perpetrabant. 41. Fuerunt igitur Gentes iſtæ timentes quidem Dominum,
ſed nihilominùs & idolis ſuis ſeruientes: nam & filij eorum, & nepotes, ſicut fecerunt
patres ſui, ita faciunt vſque in præſentem diem.

ANNO DVODECIMO ACHAZ REGIS IVDA REGNAVIT OSEE FILIVS ELA IN SAMARIA] Hic annus 12. Achaz erat octauus poſt mortem Phacee; Phacee enim regnauit 20. annis, & mortuus eſt anno quarto Achaz,

A vt patet ex dictis c. 16. v. 1. Quare fuit hic interregnum 8. annorum in Iſraël, ſcilicet ab anno quarto Achaz, quo mortuus eſt Phacee, vſque ad annum 12. Achaz, quo Phacee ſucceſſit Oſee. Videtur ergo regnum Oſee in

Iſraël interruptum armis vel Syrorum, vel æmulæ familiæ Phacee, ait Abul. q. 17. per octo annos, donec octauo anno Oſee iterum viribus reſumptis cœpit regnare anno 12. Achaz. ita Richardus de S. Victore in concordia annorum regum Iſraël & Iuda, Caiet. & alij. vide dicta cap. 15. 30.

Vers. 2. Fecitqve malvm (Iſraëli ſolitum, ſcilicet colendo vitulos aureos à Ieroboam ibidem erectos, quaſi Deos penates ſiue Iſraëli proprios & patrios) coram Domino, sed non sicvt reges qvi ante evm fverant] quia vt tradunt Hebræi in Seder Olam c. 22. Oſee licet ipſe coleret vitulos aureos, permiſit tamen ſuis qui vellent ire in Ieruſalem, ibique adorare Deum Iudæorum in templo, quod cæteri reges Iſraël non permiſerant, imò per diſpoſitos à ſe cuſtodes, euntes intercipiebant. Hinc Oſee permiſit Iſraëlitas ab Ezechia inuitatos Ieroſolymam ad celebrandum paſcha, eòdem pergere, vt patet 2. Paral. 30. v. 11. & 18.

Vers. 3. Contra hvnc ascendit Salmanasar] filius Theglatphalaſar filij Phul. Genebrar. putat Salmanaſar eſſe eum, qui à Ptolemæo Nabonaſſar vocatur. Verùm Salmanaſar fuit Aſſyrius, Nabonaſſar verò Chaldæus, vt nomina ipſa indicant. ita Serarius. Quare Nabonaſſar fuit Baladan, de quo c. 20. v. 12.

Et factvs est ei Osee servvs, reddebatqve illi tribvta] per quinque vel ſex annos, quibus exactis negauit tributum, fretus ope regis Egypti. Quare Salmanaſar inuaſit Iſraëlem, ac Oſee vinxit, & Samariam per tres annos obſedit, ac anno tertio cepit; quit fuit annus nonus & vltimus Oſee, quo Salmanaſar reliquas quinque tribus Iſraëlis abduxit in Aſſyriam & Mediam, ſicut Theglatphalaſar pater eius ante 14. annos quinque viciniores tribus eòdem abduxerat. Fuit hæc ſecunda plenáque captiuitas Iſraëlis, ſiue decem tribuum, ex qua numquam redierunt, facta anno ſexto Ezechiæ regis Iuda idque vt teſtimonio eſſet Chriſtum, expectatum eſſe Meſſiam ſibi iam olim ex libris veteris teſtamenti, ait Caiet. nulla enim eis ſpes reſtat reſtituendi regni terreni, cùm planè ſint diſſipati & diſperſi, ſed tantùm ſpes regni ſpiritualis, & ſalutis æternæ quam attulit Chriſtus omnibus gentibus, quæ in eum credere volunt. Porrò tunc ex Iſrael in Aſſyriam abductus fuit Tobias, erat enim ipſe ex tribu Nephtali: quare eius hiſtoria hîc ſubnectenda eſt: hoc enim tempore ſub Salmanaſar contigit.

Vers. 6. Posvitqve eos in Hala et Abor ivxta flvvivm Gozan, in civitatibvs Medorvm] Ioſeph. ait abductos in Mediam & Perſidem. Scaliger cenſet tranſlatos ad Colchos & Iberos. Ego verò ait Genebr. puto veterem Tartariam eſſe ad deſertum Belgiam in Orientis Septemtrionalis angulo, è qua illi ſub annum Chriſti 1200. Duce Cignis erumpentes, cùm antea ignoti eſſent, & loco & nomine, Imperium Cham Tartarorum, quod hodie memoratur, conſtituerunt. Nam in Hebræorum annalibus apud R. Salomonem in 27.

A Iſaiæ, decem tribus in Oriente fuerunt perditæ, ibique facilè amplexæ ſunt Mahometiſmum: quòd iam ab æno circumciderentur, & corrupta quadam Moyſaicæ religionis ſpecie tinctæ eſſent. Confirmat id Genebrar. ex eo quòd hordæ quædam apud Tartaros nomina Dan, & Nepthalim & Zabulon retinuiſſe dicuntur, aliáque apud eos extare legi & rerum Hebraicarum monumenta: vt nos mirum ſit Ruſſiam, Sarmatiam, Liuoniam & Moſcouiam Iudæis abundare, qui etiam nunc, ſicut & in Europa, patriæ ſuperſtitionis retinentiſſimi ſunt. Addit Genebrar. pleroſque in Americam penetraſſe; nam ibi ſepulchra ſubterranea, cum litterarum Hebraicarum inſcriptionibus eſſe reperta, & eam profectionem indicari 4. Eſdr. 13. 14. *Hæ ſunt decem tribus*, inquit, *quæ captiuæ factæ* B *ſunt de terra ſua in diebus Oſee regis, quem captiuum duxit Salmanaſar rex Aſſyriorum, & tranſtulit eos trans flumen, & tranſlati ſunt in terram aliam*, &c. Denique cenſet Genebrar. hanc Iſraëlitarum per Orientem & Septentionem diſperſionem & quaſi infuſionem Iudæorum, fabulæ quòd Caſpiis montibus clauſi teneantur, occaſionem dediſſe. Hic ergo finitur regnum Iſraël ſiue decem tribuum, quod à primo eorum rege Ieroboam, qui fecit ſchiſma à Roboam rege Iuda, ſtetit per annos 256. hæcque eſt Aſſyriaca captiuitas, quæ Babylonicam, in qua abducta eſt tribus Iuda, & exciſa Ieruſalem ſub Sedecia rege, præceſſit annis 134.

Porrò multi hanc captiuitatem præuidentes fugerant in alias prouincias, multi etiam veri Dei cultores migrarunt in tribum Iuda, eíque C ſe iunxerunt, vt patet ex ſeq.

Et irritavervnt filii Israel verbis non rectis Dominvm] *verbis*, id eſt rebus & operibus, putà idololatriis & ſuperſtitionibus. *verbum* enim ſæpè in Script. ſignificat rem verbo ſignificatam per Metonymiã, vti hîc v. 11. Vers. 9.

A Tvrre cvstodvm vsqve ad Civitatem mvnitam] *Turrem cuſtodum*, vocat turrim ruſticanam, quæ erigitur in agris & vineis, vt in ea degant cuſtodes, qui vuas, fructus & ſegetes cuſtodiant, q.d. Iſraëlitæ ſtatuerunt idola in locis & municipiis tam paruis quàm magnis, ſcilicet tam in pagis & villis, quàm in oppidis & vrbibus munitis. ita Vatabl.

Fecervnqve verba (id eſt opera) pessima] vti iam dixi. Vers. 11.

Et testificatvs (proteſtatus) est Do- Vers. 13.
D minvs in Israel et in Ivda per manvm omnivm propretarvm] tunc enim Deus miſit prophetas, ſcilicet Oſee, Iſaiam, Ioëlem, Amos, Abdiam & Michæam, vt patet ex eorum prooemio, Nam ſub Azaria, ſiue Ozia rege cœpit prophetare Oſee & Iſaias, qui ex parte Dei poteſtati ſunt Iſraëli & Iudæ de iniuria & impietate in Deum commiſſa; quòd ſcilicet relicto Deo colerent idola, ac de eius caſtigatione, quòd ſcilicet Deus eos per Aſſyrios vaſtaret, & captiuos abduceret: hanc enim eis comminati & vaticinati ſunt.

Digitized by Google

VERS. 15. ET SECVTI SVNT GENTES QVÆ ERANT PER CIRCVITVM] Ecce hæc fuit Iſraëlitis occaſio & cauſa idololatriæ, quòd ſcilicet per commercium, connubia, & familiaritatem cum gentibus vicinis, earum mores & ſuperſtitiones didicerint & imbiberint. Sic noſtro ſæculo Germania, Gallia, Suecia, Dania, Anglia, Scotia, &c. à vicina Saxonia Saxonis Lutheri hæreſim imbiberunt per mutua commercia, præſertim mercatorum hæreticorum.

VERS. 16. ET ADORAVERVNT VNIVERSAM MILITIAM CÆLI] putà ſolem, lunam, luciferum, cæteráque aſtra, quæ ſunt quaſi *militia* & ordinata acies Dei, quæ ſemper circumit, & ſtationes ſuas obit, militátque Deo, ac eius iuſſu in infideles & impios vibrat procellas, tonitrua & fulmina.

VERS. 20. PROIECITQVE DOMINVS OMNE SEMEN ISRAEL (ſcilicet tam decem tribuum, quàm tribus Iuda, de qua ſermo præceſſit) DONEC PROIICERET EOS A FACIE SVA] id eſt donec plenè & irreuocabiliter eos à ſe abiiceret. Notent hic Iudæi, ſcilicet ſe planè à Deo abiectos & proiectos eſſe, vt ſuæ gentis è captiuitate, quam per 1600. annos patiuntur, liberationem, & Synagogæ reſtitutionem ſperare non debeant, ſed cæteris gentibus immixti & permixti, cum eis in Chriſtum credere debeant, ſi à ſeruitute tam temporali quàm æterna liberari velint.

VERS. 24. ADDVXIT AVTEM REX ASSYRIORVM VIROS DE BABYLONE] Hinc patet Salmanaſar dominatum fuiſſe non tantùm Aſſyriæ, ſed & Babyloni; nam inde colonos tranſtulit in Samariam.

ET DE CVTHA] hinc coloni hi tranſlati in Samariam, dicti ſunt Cuthæi, ſicut à Samaria dicti ſunt Samaritani. Quare ipſi fuêre Babylonij & Aſſyrij, non verò Iudæi vel Iſraëlitæ.

VERS. 26. IGNORANT LEGITIMA DEI TERRÆ] id eſt ignorant ritum & ceremonias, quibus legitimè coli vult Deus Samariæ: idcircò enim ipſe iratus immiſit in eos leones, vt præceſſit.

VERS. 30. VIRI ENIM BABYLONII FECERVNT SOCHOT BENOTH] quaſi ſuum ſimulacrum & idolum. Notat Vatab. voces has eſſe Syriacas & Chaldaicas, atque hæc ſignificare: *Succoth Benoth*, idem eſt quod, *gallina cum pullis ſuis. Nergel* eſt *gallus gallinaceus. Aſima*, eſt *hircus ſylueſtris. Nebahaz*, eſt canis, eò quòd latrare ſoleat, aut iratus exerat dentes. *Tharthac*, eſt *aſinus. Adramelech & Anamelech*, eſt *mulus & aſinus*. Vide & mirare hîc ſtoliditatem Cuthæorum ſiue Samaritarum, qui ſtolidiſſima animalia, vt ſunt mulus, equus & aſinus, pro Diis coluerunt permiſit hoc Deus, vt oſtenderet in quæ abſurda numina incidunt

A illi, qui verum Dei numen deſerunt.

ET CVM DOMINVM COLERENT, DIIS QVOQVE SVIS SERVIEBANT] Noua fuit hæc Cuthæorum ſtultitia, quòd Deum cum idolis ſuis colerent, quaſi Deus eſſet Dominus terræ Iſraël, quam ipſi incolebant; idola verò eſſent dij patrij ſuarum terrarum, ex quibus abducti erant in Samariam. VERS. 33.

FVERVNT IGITVR GENTES ISTÆ TIMENTES (adorantes, ſacrificantes, colentes) QVIDEM DOMINVM, NIHILOMINVS ET IDOLIS SVIS SERVIENTES. NAM FILII EORVM ET NEPOTES, SICVT FECERVNT PATRES EORVM, ITA FACIVNT VSQVE IN PRÆSENTEM DIEM] Hi ergo ſunt Cuthæi ſiue Samaritæ vel Samaritani, qui ſimul colebant VERS. 41.
B Deum Iſraël cum idolis gentium, ideóque Iudæis Deum ſolum colentibus fuêre exoſi quaſi anathemata, vt patet ex Samaritana cum Chriſto colloquente Ioan. 4. Ex tota enim gentium Deorum & religionum colluuie & permiſtione, religionem quandam ex multis compactam, quaſi centonem monſtroſum effecêre. Quare errores varios habuêre, quos recenſet S. Epiphanius, Philaſtrius, & alij in eorum hæreſi. A Iudæis mutuati ſunt circumciſionem, ſabbati cultum, ceremonias à Moyſe præſcriptas. Solum enim Moyſis Pentateuchum admittebant, cæteros verò prophetas & Hagiographa ſpernebant. Ab aliis gentibus mutuati ſunt eorum idola, ritus gentilitios, ſuperſtitiones, &c. Addit Philaſtrius, & ex eo
C Gabriel Prateolus in hæreſi Samaritanorum, eos 1. iudicium futurum non expectare. 2. reſurrectionem mortuorum negare. 3. animæ immortalitatem inficiari. 4. IESVM eſſe Chriſtum Dei filium à prophetis promiſſum non credere. 5. S. Epiphan. hæreſi 9. ſub medium: *Habent*, inquit, *alias quaſdam dementia conſuetudines antiquas, quòd videlicet vrina ſe proluunt, vbi ab externis venerint, polluti nimirum. Et quòd in aquam ſe vna cum veſtibus immergunt, vbi contigerint alium ex alia gente*. De aliis Samaritanorum erroribus vide Epiphanium hæreſi 10. 11. 12. 13. Porrò Samaritæ, cùm Iudæis omnia proſperè ſuccederent, volebant eſſe Iudæi, cùm ſiniſtrè, eos auerſabantur, inſtar veſpertilionis Æſopici, qui cum auibus vole-
D bat eſſe auis propter alas quas habet, cum muribus, mus; corpore enim eſt mus, ſed alis auis. Vnde Ioſeph. lib. 11. Antiq. c. 8. & lib. 12. c. 7. ſcribit Samaritas, cùm viderent Alexandrum Magnum Iudæis amicum, iactaſſe ſe eſſe Iudæos, & eandem cum eis religionem colere: cùm verò Anthiochum Epiphanem eis infenſum & infeſtum conſpicerent, negaſſe ſe eſſe Iudæos, eóſque auerſatos eſſe.

Digitized by Google

CAPVT DECIMVMOCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

REgnat Ezechias, idola ſubuertit, rebellat regi Sennacherib, qui ỽ. 17. mitti Rabſacen. Hic Deum blaſphemat, & Ezechiæ inſultat, ſuadétque Iudæis vt ſe dedant Sennacherib.

1. ANno tertio Oſee filij Ela regis Iſraël, regnauit Ezechias filius Achaz regis Iu-
da. 2. Viginti quinque annorum erat, cùm regnare cœpiſſet: & viginti-
nouem annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Abi filia Zachariæ. 3. Fe-
cítque quod erat bonum coram Domino, iuxta omnia quæ fecerat Dauid pater eius.
4. Ipſe diſſipauit excelſa, & contriuit ſtatuas, & ſuccîdit lucos, confregítque ſerpen-
tem æneum, quem fecerat Moyſes: ſiquidem vſque ad illud tempus filij Iſraël adole-
bant ei incenſum: vocauítque nomen eius Noheſtan. 5. In Domino Deo Iſraël ſpe-
rauit: itaque poſt eum non fuit ſimilis ei de cunctis regibus Iuda, ſed neque in his qui an-
te eum fuerunt: 6. & adhæſit Domino, & non receſſit à veſtigiis eius, fecítque man-
data eius, quæ præceperat Dominus Moyſi. 7. Vnde & erat Dominus cum eo, & in
cunctis, ad quæ procedebat, ſapienter ſe agebat. Rebellauit quoque contra regem Aſ-
ſyriorum, & non ſeruiuit ei. 8. Ipſe percuſſit Philiſthæos vſque ad Gazam, & omnes
terminos eorum, à Turre cuſtodum vſque ad Ciuitatem munitam. 9. Anno quar-
to regis Ezechiæ, qui erat annus ſeptimus Oſee filij Ela regis Iſraël, aſcendit Salma-
naſar rex Aſſyriorum in Samariam, & oppugnauit eam, 10. & cepit. Nam poſt an-
nos tres, anno ſexto Ezechiæ, id eſt nono anno Oſee regis Iſraël, capta eſt Samaria:
11. & tranſtulit rex Aſſyriorum Iſraël in Aſſyrios, collocauítque eos in Hala & in Ha-
bor fluuiis Gozan in ciuitatibus Medorum: 12. quia non audierunt vocem Domini
Dei ſui, ſed prætergreſſi ſunt pactum eius: omnia, quæ præceperat Moyſes ſeruus Do-
mini, non audierunt, neque fecerunt. 13. Anno quartodecimo regis Ezechiæ, aſcen-
dit Sennacherib rex Aſſyriorum ad vniuerſas ciuitates Iuda munitas: & cepit eas. 14.
Tunc miſit Ezechias rex Iuda nuntios ad regem Aſſyriorum in Lachis, dicens: Pecca-
ui, recede à me: & omne, quod impoſueris mihi, feram. Indixit itaque rex Aſſyrio-
rum Ezechiæ regi Iudæ trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri. 15. Dedít-
que Ezechias omne argentum quod repertum fuerat in domo Domini, & in theſauris
regis. 16. in tempore illo confregit Ezechias valuas templi Domini, & laminas au-
ri, quas ipſe affixerat, & dedit eas regi Aſſyriorum. 17. Miſit autem rex Aſſyrio-
rum Tharthan, & Rabſaris, & Rabſacen, de Lachis ad regem Ezechiam, cum ma-
nu valida, Ieruſalem: qui cùm aſcendiſſent, venerunt Ieruſalem, & ſteterunt iuxta
aquæductum piſcinæ ſuperioris, quæ eſt in via Agrifullonis. 18. Vocauerúnt-
que regem: egreſſus eſt autem ad eos Eliacim filius Helciæ, præpoſitus domus, &
Sobna ſcriba, & Ioahe filius Aſaph à commentariis. 19. Dixítque ad eos Rabſaces:
Loquimini Ezechiæ: Hæc dicit rex magnus, rex Aſſyriorum: Quæ eſt iſta fiducia,
qua niteris? 20. Forſitan iniſti conſilium, vt præpares te ad prælium. In quo con-
fidis, vt audeas rebellare? 21. an ſperas in baculo arundineo atque confracto
Ægypto, ſuper quem, ſi incubuerit homo, comminutus ingredietur manum eius,
& perforabit eam? ſic eſt Pharao rex Ægypti, omnibus qui confidunt in ſe. 22.
Quòd ſi dixeritis mihi: In Domino Deo noſtro habemus fiduciam: nónne iſte eſt,
cuius abſtulit Ezechias excelſa & altaria: & præcepit Iudæ & Ieruſalem: Ante al-
tare hoc adorabitis in Ieruſalem? 23. Nunc igitur tranſite ad dominum meum
regem Aſſyriorum, & dabo vobis duo millia equorum, & videte an habere va-
leatis aſcenſores eorum. 24. Et quo modo poteſtis reſiſtere ante vnum ſatra-
pam de ſeruis domini mei minimis? An fiduciam habes in Ægypto propter currus
& equites? 25. Numquid ſine Domini voluntate aſcendi ad locum iſtum, vt de-
molirer eum? Dominus dixit mihi: Aſcende ad terram hanc, & demolire eam.

Digitized by Google

26. Dixerunt autem, Eliacim filius Helciæ, & Sobna, & Ioahe, Rabſaci: Preca-
mur vt loquaris nobis ſeruis tuis Syriacè: ſiquidem intelligimus hanc linguam: & non
loquaris nobis Iudaicè, audiente populo, qui eſt ſuper murum. 27. Reſponditque
eis Rabſaces, dicens: Numquid ad dominum tuum, & ad te miſit me dominus meus,
vt loquerer ſermones hos, & non potiùs ad viros, qui ſedent ſuper murum, vt come-
dant ſtercora ſua, & bibant vrinam ſuam vobiſcum? 28. Stetit itaque Rabſaces, &
exclamauit voce magna Iudaicè, & ait: Audite verba regis magni, regis Aſſyriorum.
29. Hæc dicit rex: Non vos ſeducat Ezechias: non enim poterit eruere vos de manu
mea. 30. Neque fiduciam vobis tribuat ſuper Dominum, dicens: Eruens liberabit
nos Dominus, & non tradetur ciuitas hæc in manu regis Aſſyriorum. 31. Nolite
audire Ezechiam. Hæc enim dicit rex Aſſyriorum: Facite mecum quod vobis eſt vti-
le, & egredimini ad me: & comedet vnuſquiſque de vinea ſua, & de ficu ſua, & bibe-
tis aquas de ciſternis veſtris: 32. donec veniam, & transferam vos in terram, quæ ſi-
milis eſt terræ veſtræ, in terram fructiferam, & fertilem vini, terram panis & vinea-
rum, terram oliuarum, & olei ac mellis, & viuetis, & non moriemini. Nolite audire
Ezechiam, qui vos decipit, dicens: Dominus liberabit nos. 33. Numquid liberaue-
runt dij Gentium terram ſuam de manu regis Aſſyriorum? 34. Vbi eſt deus Emath,
& Arphad? vbi eſt deus Sepharuaim, Ana, & Aua? numquid liberauerunt Samariam
de manu mea? 35. Quinam illi ſunt in vniuerſis diis terrarum, qui eruerunt regionem
ſuam de manu mea, vt poſſit eruere Dominus Ieruſalem de manu mea? 36. Tacuit
itaque populus, & non reſpondit ei quidquam: ſiquidem præceptum regis acceperant,
vt non reſponderent ei. 37. Venitque Eliacim filius Helciæ, præpoſitus domus, &
Sobna ſcriba, & Ioahe filius Aſaph à commentariis, ad Ezechiam, ſciſſis veſtibus, &
nunciauerunt ei verba Rabſacis.

Vers. 2. VIGINTI QVINQVE ANNORVM ERAT CVM REGNARE COEPISSET] Dices: Ex cap. præcedenti liquet, quòd Achaz vixerit dumtaxat 36. annis. Ergo Achaz genuit Ezechiam anno ætatis vndecimo, nam cùm ipſe mortuus eſt anno ætatis 36. ſuccedens ei Ezechias erat 25. annorum; tolle enim 25. à 36 remanent anni vndecim. Conſequentiam admittit Caiet. Sanchez & S. Hier. Epiſt. 132. ad Vitalem, vbi pluribus exemplis id fieri poſſe probat. Abul. tamen cenſet Achaz fuiſſe 14. annorum cùm genuit Ezechiam, quia, inquit, in Script. tacentur anni eius incompleti. Erat enim Achaz, inquit Abul. cùm cœpit regnare, viginti annorum ſcilicet completorum, & vnius incompleti, quem Scriptura non numerat. Rursùm ſedecim annis regnauit, ſcilicet completis, inſuper decimo ſeptimo incompleto: quare mortuus eſt anno ætatis 38. Ezechias quoque erat tantùm 24. annorum completorum cùm regnare cœpit, ſed inchoarat annum 25.

Vers. 4. CONFREGITQVE SERPENTEM ÆNEVM, QVEM FECERAT MOYSES (ad ſanandum eos qui à ſerpentibus morſi erant. Num. 21. 8.) SIQVIDEM VSQVE AD ILLVD TEMPVS FILII ISRAEL ADOLEBANT EI INCENSVM] tanquam numini benefico, vtpote qui patres eorum curaſſet à morſu ſerpentum. Addit Philaſtrius Epiſc. Brixienſis coæuus S. Ambroſio lib. de hæreſibus cap. 21. Ezechiam iuſſiſſe deleri & ferro radi, penitúſque exſcindi impreſſiones ſiue inſculptiones quaſdam, quas Iudæorum populus faciebat in lapide quodam magno, velut obeliſco, qui in templo, loco columnæ erectus erat: ex quo tollentes diuerſas formu- A las velut quarumdam litterarum, & in lamina ponentes, in collo baiulabant, quibus incantationes quaſdam & maleficia exercebant, atque percolebant ea velut tutamina quædam, in pectore ſuo illa portantes, quæ Dominus in lege paſſim fieri vetuerat, quòd paganæ cæcitatis hæc eſſet impietas.

VOCAVITQVE NOMEN EIVS NOHESTAN] id eſt *ænulum*, ſcilicet ex paruo, vili & tinnulo ære conflatum. *Nokeſtan* enim eſt nomen diminutiuum, quo vtitur Ezechias ad ſimulacri contemptum. q. d. quid putatis ô Iudæi parum æris vilis ſordidique habere diuinitatem? Erratis, nil in eo eſt numinis, nil magni, nam non eſt aliud quàm modica abiecti nigrique æris B portio.

Addit Anaſtaſius Nicænus ex Euſebio: *Libros*, inquit, *Salomonis qui ſcripti erant de Prouerbiis, & Odis, in quibus tractabatur de natura plantarum & omni genere animalium, & de curatione omnium morborum, de medio ſuſtulit Ezechias: propterea quòd morborum medelas inde acciperet populus, & nihili facerent à Deo petere curationes.*

ET IN DOMINO DEO ISRAEL SPERAVIT] ideóque dicitur v. 7. *Vnde & erat Dominus cum eo, & in cunctis ad quæ procedebat, ſapienter ſe agebat.* Vnde & appoſitè vocatus eſt *Ezechias*, C Hebr. חזקיהו *Chukiahu*, id eſt, *fortitudo mea Dominus*, ait Pagnin. quaſi hoc eius fuerit lemma & ſymbolum. Vers. 5.

NON FVIT SIMILIS EI] Ezechiæ, quoad hoc ſcilicet, quòd abſtulerit excelſa & ſerpentem æneum confregerit, quæ alij reges omnes ante eum permiſerant. Nam alioqui Dauid videtur religioſior & ſanctior fuiſſe Ezechia: Dauid enim vir fuit ſecundùm cor Dei,

Digitized by Google

cui proinde à Deo facta eſt promiſſio de Chriſto ex ſe naſcituro, adeóque Dauid à Deo ſtatutus eſt in exemplar quod imitarentur, regibus omnibus ex eo naſcituris. ita Abul. Vel certè eſt Hyperbole q. d. adeò pius & zeloſus in Dei cultu tuendo fuit Ezechias, vt vix videatur habuiſſe parem vel ſimilem, idem dicitur de Abraham Eccleſ. 44. 20. *Non eſt*, inquit, *inuentus ſimilis illi in gloria, qui conſeruauit legem excelſi*, vide ibi dicta.

Vers. 7. REBELLAVIT QVOQVE CONTRA REGEM ASSYRIORVM] cui ſe pater eius Achaz ſubiecerat pendebátque tributum, quod negauit Ezechias, indignum reputans regem Iuda fidelem ſeruire regi infideli, confidénſque in Deo, quòd ipſe ſe ab hac ſeruitute liberaret, vti & fecit per miraculoſam victoriam.

Vers. 8. A TVRRE CVSTODVM] ruſticana, vt dixi c. 17. 9.

Vers. 11. COLLOCAVITQVE EOS IN HALA ET IN HABOR FLVVIIS GOZAN, IN CIVITATIBVS MEDORVM] Pro *fluuiis*, Serarius & alij cenſent legendum *fluuij*. Vnde Vatab. vertit: *iuxta fluuium Gozan*, & ſic vertit Noſter cap. 17. 6. Hebr. enim eſt נהר *nehar*; id eſt *fluuij*, in ſingulari; aut certè fluuij vocantur vrbes adiacentes fluuiis per Metonymiam; nam in vrbibus habitant homines, non in fluuiis, niſi apud Sinàs, vbi tanta eſt hominum copia, vt terra eos non capiat: quare multi in pontibus & nauibus fluminum habitare coguntur, teſte noſtro Nicolao Trigaultio in hiſtoria Chinenſi.

Vers. 13. ANNO QVARTODECIMO REGIS EZECHIÆ ASCENDIT SENNACHERIB] qui iam Salmanaſar patri vita functo, in regno Aſſyriorum ſucceſſerat. Aſcendit autem contra Iudam, eò quòd Ezechias rebellaſſet & tributum negaſſet v. 7. id factum eſt ex Dei prouidentia, qui non obſtante pietate Ezechiæ volebat punire tribum Iuda, ob idololatriam & ſcelera ab ea commiſſa.

Vers. 17. MISIT AVTEM REX ASSYRIORVM] Nota hîc perfidiam Sennacherib, qui acceptis ab Ezechia trecentis argenti talentis, & triginta auri, nihilominùs mittit contra eum exercitum, qui proinde ab Angelo cæſus eſt, ac dum aliena inuaſit, ſua domi amiſit.

QVÆ EST IN VIA AGRI FVLLONIS] ita dictus eſt ager, quòd in eo fullones aqua piſcinæ pannos abluerent.

Vers. 25. DOMINVS DIXIT MIHI: ASCENDE AD TERRAM HANC, ET DEMOLIRE EAM] Mentitur Rabſaces ſe Dei iuſſu inuadere Iudæos, vt eos terreat, & ad deditionem compellat. ita Abul.

Reliqua huius capitis tranſcripta ſunt ex Iſaiæ cap. 36. vbi ea explicui: Iſaias enim fuit internuntius inter Deum & Ezechiam, eíque victoriam contra Sennacherib prædixit & promiſit.

Vers. 36. PRÆCEPTVM REGIS (Ezechiæ) ACCEPERANT, VT NON RESPONDERENT EI] Cur? Reſp. primò S. Cyrill. Alex. in cap. Iſai. citatum: *Quia*, inquit, *imperitis ſermonibus, & faſtui barbarico, linguæque contra Deum petulanti illacrymari potiùs, quam reclamare oportuit.* Reſpondet ſecundò Procop. ad locum citatũ Reg. *Nihil*, inquit, *ad blaſphemias iſtas reſponderi paſſus eſt pius rex, ne ad maiores prouocaret.* Reſpondet tertiò Abul. ibid. q. 44. *Quia ad honorem*, inquit, *regis pertinebat, quod negotia ſua fierent prudenter, ordinatè, & cum maturatione: ſi autem quilibet de populo poſſet reſpondere Rabſaci, ſicut vellet; eſſet quædam deordinatio magna, & poſſet irridere Rabſaces ordinationem, quam habebat Ezechias in ſubditis, & negotiis ſuis.*

CAPVT DECIMVMNONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Iſaias prædicit Ezechiæ victoriam de Sennacherib: quare Angelus ex eius caſtris cædit 185. millia.

1. QVæ cùm audiſſet Ezechias rex, ſcidit veſtimenta ſua, & opertus eſt ſacco, in-
greſſúſque eſt domum Domini. 2. Et miſit Eliacim præpoſitum domus, &
Sobnam ſcribam, & ſenes de ſacerdotibus, opertos ſaccis, ad Iſaiam prophetam filium
Amos. 3. Qui dixerunt: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, & increpationis, &
blaſphemiæ, dies iſte: venerunt filij vſque ad partum, & vires non habet parturiens. 4.
Si fortè audiat Dominus Deus tuus vniuerſa verba Rabſacis, quem miſit rex Aſſyrio-
rum dominus ſuus, vt exprobraret Deum viuentem, & argueret verbis, quæ audiuit
Dominus Deus tuus: & fac orationem pro reliquiis, quæ repertæ ſunt. 5. Venerunt
ergo ſerui regis Ezechiæ ad Iſaiam. 6. Dixítque eis Iſaias: Hæc dicetis domino ve-
ſtro: Hæc dicit Dominus: Noli timere à facie ſermonum, quos audiſti, quibus blaſphe-
mauerunt pueri regis Aſſyriorum me. 7. Ecce, ego immittam ei ſpiritum, & audiet
nuntium, & reuertetur in terram ſuam, & deiiciam eum gladio in terra ſua. 8. Reuer-
ſus eſt ergo Rabſaces, & inuenit regem Aſſyriorum expugnantem Lobnam: Audierat
enim quòd receſſiſſet de Lachis. 9. Cúmque audiſſet de Tharaca rege Æthiopiæ, di-
centes:

centes: Ecce, egreſſus eſt vt pugnet aduerſum te: & iret contra eum, miſit nuntios
ad Ezechiam, dicens: 10. Hæc dicite Ezechiæ regi Iuda: Non te ſeducat Deus
tuus, in quo habes fiduciam: neque dicas: Non tradetur Ieruſalem in manus regis
Aſſyriorum. 11. Tu enim ipſe audiſti quæ fecerunt reges Aſſyriorum vniuerſis
terris, quo modo vaſtauerunt eas: num ergo ſolus poteris liberari? 12. Numquid
liberauerunt dij Gentium ſingulos, quos vaſtauerunt patres mei, Gozan videlicet, &
Haran, & Reſeph, & filios Eden, qui erant in Thelaſſar? 13. Vbi eſt rex Emath,
& rex Arphad, & rex ciuitatis Sepharuaim, Ana, & Aua? 14. Itaque cùm accepiſ-
ſet Ezechias litteras de manu nuntiorum, & legiſſet eas, aſcendit in domum Domi-
ni, & expandit eas coram Domino, 15. & orauit in conſpectu eius, dicens: Do-
mine Deus Iſraël, qui ſedes ſuper Cherubim, tu es Deus ſolus regum omnium ter-
ræ, tu feciſti cælum & terram. 16. Inclina aurem tuam, & audi: aperi Domine
oculos tuos, & vide: audi omnia verba Sennacherib, qui miſit vt exprobraret nobis
Deum viuentem. 17. Verè Domine diſſipauerunt reges Aſſyriorum Gentes, &
terras omnium. 18. Et miſerunt deos eorum in ignem: non enim erant dij, ſed ope-
ra manuum hominum ex ligno & lapide, & perdiderunt eos. 19. Nunc igitur Do-
mine Deus noſter, ſaluos nos fac de manu eius, vt ſciant omnia regna terræ, quia tu
es Dominus Deus ſolus. 20. Miſit autem Iſaias filius Amos ad Ezechiam, dicens:
Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Quæ deprecatus es me ſuper Sennacherib rege Aſ-
ſyriorum, audiui. 21. Iſte eſt ſermo, quem locutus eſt Dominus de eo: Spreuit te,
& ſubſannauit te, virgo filia Sion: poſt tergum tuum caput mouit, filia Ieruſalem.
22. Cui exprobraſti, & quem blaſphemaſti? contra quem exaltaſti vocem tuam, &
eleuaſti in excelſum oculos tuos? contra ſanctum Iſraël. 23. Per manum ſeruo-
rum tuorum exprobraſti Domino, & dixiſti: In multitudine curruum meorum aſcen-
di excelſa montium in ſummitate Libani, & ſuccidi ſublimes cedros eius, & electas
abietes illius. Et ingreſſus ſum vſque ad terminos eius, & ſaltum carmeli eius. 24.
ego ſuccidi. Et bibi aquas alienas, & ſiccaui veſtigiis pedum meorum omnes aquas
clauſas. 25. Numquid non audiſti quid ab initio fecerim? Ex diebus antiquis
pſalmaui illud, & nunc adduxi: erúntque in ruinam collium pugnantium ciuitates
munitæ. 26. Et qui ſedent in eis, humiles manu, contremuerunt & confuſi ſunt,
facti ſunt velut fœnum agri, & virens herba tectorum, quæ areſacta eſt antequam
veniret ad maturitatem. 27. Habitaculum tuum, & egreſſum tuum, & introitum
tuum, & viam tuam ego præſciui, & furorem tuum contra me. 28. Inſaniſti in
me, & ſuperbia tua aſcendit in aures meas: ponam itaque circulum in naribus tuis, &
chamum in labiis tuis, & reducam te in viam, per quam veniſti. 29. Tibi autem Eze-
chia hoc erit ſignum: Comede hoc anno quæ repereris: in ſecundo autem anno,
quæ ſponte naſcuntur: porrò in tertio anno ſeminate & metite: plantate vineas, &
comedite fructum earum. 30. Et quodcumque reliquum fuerit de domo Iuda,
mittet radicem deorſum, & faciet fructum ſurſum. 31. De Ieruſalem quippe egre-
dientur reliquiæ, & quod ſaluetur de monte Sion: zelus Domini exercituum faciet
hoc. 32. Quam ob rem hæc dicit Dominus de rege Aſſyriorum: Non ingredie-
tur vrbem hanc, nec mittet in eam ſagittam, nec occupabit eam clypeus, nec circum-
dabit eam munitio. 33. Per viam, qua venit, reuertetur: & ciuitatem hanc non in-
gredietur, dicit Dominus. 34. Protegámque vrbem hanc, & ſaluabo eam pro-
pter me, & propter Dauid ſeruum meum. 35. Factum eſt igitur in nocte illa, ve-
nit Angelus Domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octoginta quinque mil-
lia. Cúmque diluculo ſurrexiſſet: vidit omnia corpora mortuorum: & recedens abiit.
36. & reuerſus eſt Sennacherib rex Aſſyriorum, & manſit in Niniue. 37. Cúm-
que adoraret in templo Neſroch deum ſuum, Adramelech & Saraſar filij eius per-
cuſſerunt eum gladio, fugerúntque in terram Armeniorum, & regnauit Aſarhaddon
filius eius pro eo.

Hoc caput pariter tranſcriptum eſt ex Iſaiæ cap. 37. vbi illud explicui.

Vers. 34. PROPTER DAVID] Quæres, cur non dixit: *propter Ezechiam & Iſaiam*, quorum ſine dubio preces Deo gratiſſimæ exstiterunt? Optimè Glycas 2. parte Annalium citatus in Gloſſa: *Hæc verba*, inquit, *ita diuinitus prolata ſunt, ne putaret Ezechias orationem ſuam, iuſtitiæ cauſa, qua præditus erat, exauditam eſſe.*

VERS. 37. *Aſarhaddon an ſit Sardanapalus?*

ET REGNAVIT ASAR HADDON FILIVS EIVS PRO EO] Genebrar. in Chronol. Pererius, AriasMontanus, & Serarius in cap. 1. de Iudith v. 1. cenſent *Aſarhaddon* eſſe Sardanapalũ; primò, quia ſicut Sardanapalus à gentilibus Hiſtoricis ponitur vltimus rex & monarcha Aſſyriorum, ſic & à Script. vltimus Aſſyriorum rex ponitur *Aſarhaddon*: poſt eum enim nominantur Baladan Merodach, Nabuchodonoſor Euelmerodach & Balſaſar, qui omnes fuêre principes & reges Babyloniorum. Secundò, quia Sardanapali nomen videtur conflatum A ex Aſar & Don vel Haddon, addito nomine Phul. Ergo eſt idem cum Aſarhaddon. Tertiò, quia quæ de euerſione Niniues futura per eluuionem Tigris fluuij prædicunt Ionas & Nahum, ea ſub Sardanapalo contigiſſe teſtatur Diodorus.

Verùm Euſebius, Torniellus, Salianus, cæteríque Chronologi Sardanapalum anteriùs collocant, ſcilicet ſub Azaria rege Iuda: tunc enim prophetauit Ionas, & Sardanapalo excidium Niniues prædixit, vt dixi cap. 15. 2. & Ionæ cap. 3. v. 6. & ſeq.

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

EZechias æger inuocans Deum per Iſaiæ ficus ſanatur, ſignúmque accipit, reuerſionem vmbræ in horologio: mox v. 12. Merodach rex Babylonis mittit legatos ad Ezechiam, quibus ipſe omnes ſuos theſauros oſtendit, ideóque ab Iſaia audit illos omnes à Babyloniis diripiendos.

1. IN diebus illis ægrotauit Ezechias vſque ad mortem: & venit ad eum Iſaias filius
Amos, propheta, dixítque ei: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe tuæ domui:
morieris enim tu, & non viues, 2. Qui conuertit faciem ſuam ad parietem, &
orauit Dominum, dicens: 3. Obſecro Domine, memento quæſo, quomodo
ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum eſt coram
te, fecerim. Fleuit itaque Ezechias fletu magno. 4. Et antequam egrederetur
Iſaias mediam partem atrij, factus eſt ſermo Domini ad eum, dicens: 5. Reuertere,
& dic Ezechiæ duci populi mei: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris
tui: Audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas, & ecce ſanaui te, die tertio
aſcendes templum Domini. 6. Et addam diebus tuis quindecim annos: ſed & de
manu regis Aſſyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, & protegam vrbem iſtam
propter me, & propter Dauid ſeruum meum. 7. Dixítque Iſaias: Afferte maſſam
ficorum. Quam cùm attuliſſent, & poſuiſſent ſuper vlcus eius, curatus eſt.
8. Dixerat autem Ezechias ad Iſaiam: Quod erit ſignum, quia Dominus me ſanabit,
& quia aſcenſurus ſum die tertia templum Domini? 9. Cui ait Iſaias: Hoc
erit ſignum à Domino, quòd facturus ſit Dominus ſermonem, quem locutus eſt:
Vis vt aſcendat vmbra decem lineis, an vt reuertatur totidem gradibus? 10. Et
ait Ezechias: Facile eſt, vmbram creſcere decem lineis: nec hoc volo vt fiat, ſed
vt reuertatur retrorſum decem gradibus. 11. Inuocauit itaque Iſaias propheta
Dominum, & reduxit vmbram per lineas, quibus iam deſcenderat in horologio
Achaz, retrorſum decem gradibus. 12. In tempore illo miſit Berodach Baladan,
filius Baladan, rex Babyloniorum, litteras & munera ad Ezechiam: audierat
enim quòd ægrotaſſet Ezechias. 13. Lætatus eſt autem in aduentu eorum Ezechias,
& oſtendit eis domum aromatum, & aurum & argentum, & pigmenta varia, vnguenta
quoque, & domum vaſorum ſuorum, & omnia quæ habere poterat in theſauris
ſuis. Non fuit quod non monſtraret eis Ezechias in domo ſua, & in omni poteſtate
ſua. 14. Venit autem Iſaias propheta ad regem Ezechiam, dixítque ei: Quid
dixerunt viri iſti? aut vnde venerunt ad te? Cui ait Ezechias: De terra longinqua
venerunt ad me, de Babylone. 15. At ille reſpondit: Quid viderunt in domo tua?
Ait Ezechias: Omnia quæcumque ſunt in domo mea, viderunt: nihil eſt quod non

monſtrauerim eis in theſauris meis. 16. Dixit itaque Iſaias Ezechiæ: Audi ſermo-
monem Domini: 17. Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ ſunt in domo
tua, & quæ condiderunt patres tui vſque in diem hanc, in Babylonem: non remane-
bit quidquam, ait Dominus. 18. Sed & de filiis tuis qui egredientur ex te, quos ge-
nerabis, tollentur, & erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. 19. Dixit Ezechias
ad Iſaiam: Bonus ſermo Domini, quem locutus es: ſit pax & veritas in diebus meis.
20. Reliqua autem ſermonum Ezechiæ, & omnis fortitudo eius, & quomodo fece-
rit piſcinam, & aquæ ductum, & introduxerit aquas in ciuitatem, nónne hæc ſcripta
ſunt in Libro ſermonum dierum regum Iuda? 21. Dormiuítque Ezechias cum patri-
bus ſuis, & regnauit Manaſſes filius eius pro eo.

HOc caput tranſcriptum quoque eſt ex Iſaiæ cap. 38. & 39. vbi illud explicui. Multa de Ezechiæ pietate & zelo religionis adduntur 2. Paralip. cap. 29. & 30. & 31. Vnde meruit ipſe à Deo obtinere victoriam contra Sennacherib, & ſanitatem miraculoſam, in qua Deus ei adiecit 15. annos vitæ.

Vers. 12. *Baladan quis?*

IN TEMPORE ILLO MISIT MERODACH BALADAN, FILIVS BALADAN] *Baladan* fuit primus princeps Babyloniorum: eorum enim nomen hucuſque non audiuimus, ſed Aſſyriorum dumtaxat. Quare videtur quòd Baladan præfectus Babyloniæ, vel potiùs filius eius Merodach Baladan videns Sennacherib (cui ipſe erat ſubditus & vectigalis) & Aſſyriorum copias ab Angelo cæſas in Iudæa, eiúſque vires attritas iugum excuſſerit, ſéque principem abſolutum & regem Babyloniorum effecerit, imò Aſarhaddonem regno & vita priuarit ſub annum Ezechiæ 26. vt vult Salianus; túncque defecit regnum Aſſyriorum: vnde deinceps in Script. nulli reges Aſſyriorum nominantur, ſed omnes Babyloniorum, quorum primus fuit Baladan, Vnde *Baladan* Hebr. idem eſt quod *ſine Domino*, ait Pagnin. Porrò Baladan patrem non eſſe Salmanaſar regem Aſſyriorum, vt vult Genebr. ſed Nabonaſſar, qui à Ptolemæo in Almageſto ponitur primus princeps Babyloniorum, cenſent ex Euſebio, Beroſo, Ioſepho, Scaliger, Serarius, Bellar. Tornel. Salian. in chronol. vnde ab eo conſtituta fuit æra Nabonaſſarea, à qua Babylonij cæterique annos ſuos computant deinceps: ſicut Perſæ à Cyro, Græci ab Alexandro, Romani ab Augusto. Hinc Chaldaicè dictus eſt *Baladan* à *Bal* & *Haddon*: *Bal* enim ſiue *Bel* & *Baal*, erat *Nemrod* ſiue Iupiter Belus, primus poſt diluuium turris Babel conditor, vt dixi Geneſ. 10. qui (vel cuius ſocius) alio nomine dictus eſt *Nabo*, id eſt prophetia vel diuinatio, vt dixi Iſaiæ 46. 1. ad illa: *confractus eſt Bel, contritus eſt Nabo*. Nam vt ait Tertul. Apolog. 20. *Teſtimonium diuinitatis, eſt veritas diuinationis*: Dei enim proprium eſt diuinare, præſcire, & prædicere futura, iuxta illud Iſaiæ 41. 23. *Annuntiate quæ ventura ſunt, & ſciemus quia dij eſtis vos.* Hinc à Nabo Deo & Aſſar conflatus eſt dictúſque Nabonaſſar. Rurſùm filius Baladan, ſiue Nabonaſſar fuit hic *Merodach*, ſiue Berodach, qui primus ſe regem Babylonis nuncupauit miſitque legatos ad Ezechiam. Merodacho ſucceſſit filius Ben Merodach, vti aſſerunt Euſebius lib. 9. de Præpar. Beroſus apud Ioſephum, Metaſthenes Annij, Ioſephus Scaliger lib. 5. de Emendat. tempor. Torniellus, Salianus, & alij, qui Baladan tribuunt 27. annos, Merodach 52. Ben Merodach 44. qui in vnum conflati faciunt 123. vnde Chronologi à Nabonaſſar vſque ad Nabopolaſſar, quem Beroſus vocat Nabolaſſar, qui Ben Merodacho ſucceſſit, fuitque Nabuchodonoſor ſenior, vti aſſerunt Euſebius, Beroſus, Scaliger, Bellar. Tornel. Salian. & alij, numerant annos 123. Nabuchodonoſori ſeniori poſt annos regni 19 defuncto ſucceſſit Nabuchodonoſor iunior, cognomento Magnus, qui Ieruſalem cepit, & Iudæos in Babylonem abduxit, ac Monarchiam ab Aſſyriis ad Babylonios tranſtulit, regnauítque annis 45. cui ſucceſſit filius Euel Merodach, alio nomine dictus Balthaſar, per 34. annos, vt dixi Daniel. 5. v. 1. Hæc chronologia virorum eruditorum eſt probabilis, licet alij aliam aſſignẽt in nonnullis à iam dicta differentem. Nil enim certi de temporibus tam antiquis, & hiſtoria certa carentibus, aſſeri poteſt. Vide dicta Ezechielis 1. ſub initium. Denique qui priuatus dictus eſt Baladan, aſſumpto imperio vocatus eſt Nabonaſſar Baladan, filius verò eius vocatus eſt Merodach Baladan. Porrò primum annum Nabonaſſar multi cum Ptolemæo aſſignant anno primo vel ſecundo octauæ Olympiadis, ſiue anno trigeſimo ab initio Olympiadum, quem Torniellus contendit eſſe annum regis Achaz 13. conditæ verò Romæ ſextum, Scaliger & Serarius volunt eſſe annum Achaz nonum, Salianus Achaz decimum quartum; alij malunt eſſe annum Ioatham nonum. Nil enim certi in re tam incerta ſtatui poteſt. Rurſùm Ptolemæus ab anno primo Nabonaſſar numerat annos 123. vſque ad annum primum Nabopolaſſar, quem Euſebius, Beroſus, Ioſephus, Scaliger, Salianus & alij cenſent eſſe Nabuchodonoſorem ſeniorem. Alij verò cenſent eſſe iuniorem, qui cognominatus eſt Magnus, & Iudæos in Babylonem abduxit. Nec enim Monarcham tam potentem videtur omiſiſſe Ptolemæus. Difficile enim eſt, & ſubinde impoſſibile hiſtoricos prophanos adaptare, & per omnia adæquare hiſtoriæ ſacræ Scripturæ, mox tamen eam illi adæquabo.

Series regum Babyloniorum.

Porrò Merodach inchoans regnum Babylonis miſit legatos ad Ezechiam, quia audierat eum idem iugum regis Aſſyriorum excuſſiſſe, quod ipſe excuſſerat, vt cum eo fœdus iniret, iunctíſque viribus Aſſyrio reſiſterent.

Digitized by Google

Canones chronologiæ. Ad extremum hos chronologiæ limites, & A quaſi canones ex Ptolemæo & aliis ſtatuunt figúntque Scaliger, Serarius, Salianus & alij.

Primus. 1. Nabonaſſari annus primus incidit in annũ primum octauæ Olympiadis, ſiue in annũ 29. ab initio Olympiadum. Id patet ex eo quòd Ptolemæus aſſerat Alexandrum Magnum mortuum eſſe anno 424. Nabonaſſaris. Conſtat autem Alexandrum mortuum eſſe anno primo Olympiadis 114. à quo anno ad ſuperiora regrediendo, primus Nabonaſſaris in primum octauæ Olympiadis neceſſariò incidit. Nam 113. Olympiades faciunt annos 452. à quibus ſi demas ſeptem Olympiades iam deuolutas, id eſt annos 28. reliqui erunt 424. qui à primo Nabonaſſaris vſque ad mortem Alexandri fluxêre.

Secundus. 2. Hinc ſequitur annum primũ Nabonaſſari eſſe ſextum à Roma condita: hæc enim condita eſt in fine Olympiadis ſextæ, ſiue anno 23. ab initio Olympiadum. ab hoc autem initio annus poſterior eſt 23. ſex annis, vt liquet.

Tertius. 3. Annus 151. ab initio Olympiadum eſt annus primus Nabopolaſſar, hoc eſt Nabuchodonoſoris ſenioris, qui fuit pater Nabuchodonoſoris Magni, ſiue primi Monarchæ Chaldæorum.

Quartus. 4. Annus Nabonaſſar 122. eſt annus primus Nabopolaſſar, ita Scaliger & Serarius; negat tamen hoc Salianus & Torniellus, qui annum primum Nabonaſſaris conſignant anno 13. vel 14. Achaz, annum verò primum Nabopolaſſar anno 13. Ioſiæ, iam à 14. Achaz ad 13. Ioſiæ fluxêre anni centum & vnus dumtaxat, non centum viginti duo.

Iuxta hos canones ita horum omnium anni annis regum Iuda aſſignandi & combinandi videntur, vt initium Olympiadum aſſignemus anno 40. Azariæ; Romæ conditionem, anno 10. vel 11. Ioatham, annum primum Nabonaſſaris anno 15. Ioatham, annum primum Nabopolaſſaris ſiue Nabuchodonoſoris ſenioris, anno 18. Ioſiæ, Nam ab anno 40. Oziæ vſque ad decimum Ioatham ſunt 23. anni. Inde ad 15. Ioatham ſunt anni ſex, inde ad 18. Ioſiæ fluxêre anni 121. inde ad annum quintum à B captiuitate Ioachim, ſunt anni triginta, quando cœpit prophetare Ezechiel, vt ipſe ait cap. 1. v. 1. Videtur enim Nabuchodonoſor ſenior cœpiſſe quidem regnum in Babylone moliri anno 13. Ioſiæ, ſed anno 18. Ioſiæ abſolutè regnaſſe, cúmque cum Cyaxare rege Medorum obſediſſe Niniuen, ad euertendam Monarchiam Aſſyriorum, quam paulò pòſt reipſa cepit & euertit Nabuchodonoſor iunior ſenioris filius, itáque Monarchiam ab Aſſyriis ad ſe & Chaldæos tranſtulit, vti oſtendi Nahum. 2. v. 1.

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

MAnaſſes impius regnat & idola reſtituit, ac prophetas occidit. Succedit ei verſ. 18. impius filius Amon, qui poſt biennium à ſuis occiditur, ſuccedente ſibi filio pio Ioſia.

1. DVodecim annorum erat Manaſſes cùm regnare cœpiſſet, & quinquaginta
quinque annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Haphſiba. 2. Fe-
citque malum in conſpectu Domini, iuxta idola Gentium, quas deleuit Dominus à fa-
cie filiorum Iſraël. 3. Conuerſúſque eſt, & ædificauit excelſa, quæ diſſipauerat Ezc-
chias pater eius: & erexit aras Baal, & fecit lucos ſicut fecerat Achab rex Iſraël, & ado-
rauit omnem militiam cæli, & coluit eam. 4. Extruxítque aras in domo Domini, de
qua dixit Dominus: In Ieruſalem ponam nomen meum. 5. Et extruxit altaria vni-
uerſæ militiæ cæli in duobus atriis templi Domini. 6. Et traduxit filium ſuum per
ignem: & ariolatus eſt, & obſeruauit auguria, & fecit pythones, & aruſpices multipli-
cauit, vt faceret malum coram Domino, & irritaret eum. 7. Poſuit quoque idolum
luci, quem fecerat, in templo Domini, ſuper quod locutus eſt Dominus ad Dauid,
& ad Salomonem filium eius: In templo hoc, & in Ieruſalem; quam elegi de cun-
ctis tribubus Iſraël, ponam nomen meum in ſempiternum. 8. Et vltrà non fa-
ciam commoueri pedem Iſraël de terra, quam dedi patribus eorum: ſi tamen cuſtodie-
rint opera omnia quæ præcepi eis, & vniuerſam legem quam mandauit eis ſeruus
meus Moyſes. 9. Illi verò non audierunt: ſed ſeducti ſunt à Manaſſe, vt facerent ma-
lum, ſuper gentes quas contriuit Dominus à facie filiorum Iſraël. 10. Locutúſque
eſt Dominus in manu ſeruorum ſuorum Prophetarum, dicens: 11. Quia fecit Ma-
naſſes rex Iuda abominationes iſtas peſſimas, ſuper omnia quæ fecerunt Amorrhæi

Digitized by Google

ante eum, & peccare fecit etiam Iudam in immunditiis ſuis: 12. propterea hæc dicit
Dominus Deus Iſraël: Ecce ego inducam mala ſuper Ieruſalem & Iudam: vt quicum-
que audierit, tinniant ambæ aures eius. 13. Et extendam ſuper Ieruſalem funiculum
Samariæ; & pondus domus Achab: & delebo Ieruſalem, ſicut deleri ſolent tabulæ:
& delens vertam, & ducam crebriùs ſtylum ſuper faciem eius. 14. Dimittam verò
reliquias hereditatis meæ, & tradam eas in manus inimicorum eius: erúntque in vaſti-
tatem, & in rapinam cunctis aduerſariis ſuis: 15. eò quòd fecerint malum coram me,
& perſeuerauerint irritantes me, ex die qua egreſſi ſunt patres eorum ex Ægypto, vſque
ad hanc diem. 16. Inſuper & ſanguinem innoxium fudit Manaſſes multum nimis,
donec impleret Ieruſalem vſque ad os: abſque peccatis ſuis, quibus peccare fecit Iu-
dam, vt faceret malum coram Dominó. 17. Reliqua autem ſermonum Manaſſe; &
vniuerſa quæ fecit, & peccatum eius quod peccauit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro
ſermonum dierum regum Iuda? 18. Dormiuítque Manaſſes cum patribus ſuis, &
ſepultus eſt in horto domus ſuæ, in horto Oza: & regnauit Amon filius eius pro eo.
19. Viginti duorum annorum erat Amon cùm regnare cœpiſſet: duobus quoque an-
nis regnauit in Ieruſalem, nomen matris eius Meſſalemeth filia Harus de Ieteba. 20.
Fecítque malum in conſpectu Domini, ſicut fecerat Manaſſes pater eius. 21. Et am-
bulauit in omni via, per quam ambulauerat pater eius: ſeruiuitque immunditiis, qui-
bus ſeruierat pater eius, & adorauit eas, 22. & dereliquit Dominum Deum patrum
ſuorum, & non ambulauit in via Domini. 23. Tetenderúntque ei inſidias ſerui ſui,
& interfecerunt regem in domo ſua. 24. Percuſſit autem populus terræ omnes qui
coniurauerant contra regem Amon: & conſtituerunt ſibi regem Ioſiam filium eius pro
eo. 25. Reliqua autem ſermonum Amon quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in Libro
ſermonum dierum regum Iuda? 26. Sepelierúntque eum in ſepulchro ſuo, in horto
Oza: & regnauit Ioſias filius eius pro eo.

VERS. 7. POSVITQVE IDOLVM LVCI QVEM FECERAT, idolum in luco antè à ſe conſtructo poſitum, iam luco ſculptili circumdatum poſuit IN TEMPLO] q. d. Manaſſes priùs conſtruxerat lucum ſiue ſyluam diis ſacram, in cóque collocarat idolum, quod deinde ex luco tranſtulit in templum; ſed quia lucum cum idolo transferre non poterat, hinc loco luci, fecit ſimulachrum ſiue ſimilitudinem luci ex auro, argento vel ære, in eóque poſuit idolum, illúdque cum luco tranſtulit in tẽplum, vt ibidem iam non Deus in templo, ſed dæmon in luco coleretur. Vnde vtrumque poſteà deſtruxit Ioſias Manaſſis nepos c. 23. v. 6. & 7.

VERS. 10. LOCVTVSQVE EST DOMINVS IN MANV SERVORVM SVORVM PROPHETARVM] ſcilicet per Oſee, Amos, Ioelem, Nahum, Ionam, Abdiam, ac maximè Iſaiam Manaſſis ſocerum, qui proinde à Manaſſe ſerrâ ligneâ diſſectus Chriſti in ligno crucifixi fuit typus, vt dixi prœmio in Iſaiam, ac plures alios prophetas, adeò vt Ioſeph. lib. 10. cap. 4. aſſerat, *ex eorum numero per ſingulos dies aliquem ſupplicio à Manaſſe affectum fuiſſe.*

VERS. 13. EXTENDAM SVPER IERVSALEM FVNICVLVM SAMARIÆ] *Funiculus* menſorius metaphoricè ſignificat eandem pœnæ menſuram, q. d. quâ menſurâ puniui, vaſtaui & abduxi è Samaria Iſraëlitas in Aſſyriam, eâdem puniam, vaſtabo, & abducam Iudæos è Ieruſalem in Babylonem: ſicut enim fuerunt pares in culpa & idololatria, ſic pares erunt in pœna & captiuitate. Eſt Metaphora à fabris, qui vtuntur ferro ſiue funiculo, quem extendunt plumbi maſſa, vt iuxta illum ad perpendicu- A lum fabricam conſtruant, vel conſtructam diruant & deſtruant. q. d. Ego Ieruſalem deſtruam, & quaſi funiculo ad ſolum coæquabo, ſicut ſolet faber domos diruere, & per funiculum menſorium terræ coæquare & complanare; vnde explicans idipſum per aliam ſimilitudinem ceræ declarat dicens: *Delebo Ieruſalem ſicut deleri ſolent tabulæ: & delens vertam & ducam crebriùs ſtylum ſuper faciem terræ.* q. d. delebo Ieruſalem ſicut deleri ſolent literæ in tabula ex cera exaratæ. Solebant enim olim ante inuentionem chartæ, ſcribere in tabulis cera obductis, & in ea ſtylo quaſi calamo literas efformare. Quare ſtylus hic infernè acutus erat, ſupernè verò obtuſus, vt eodem literas in cera ſcriptas cùm vellent obducerent, & cera complanata alias in illa litteras pingerent; B ſi ergo vna vox vel litera dumtaxat delenda foret, id faciebant vno alteroúe ſtyli per ceram ductu; ſin plures, pluribus ductubus, ſin omnes, omnibus ductubus, donec eraſis literis pura & complanata reſtitueretur cera. Ita fecit hîc Deus in excidio Iudææ & Ieroſolymæ. Nam primò induxit in eam ſtylum hoſtilem regis Babylonis, cùm ex ea Manaſſen, & primores regni in Babylonem captiuos abduxit. 2. Paral. 33. v. 11. Secundò, cùm Pharao Nechao Ioſiam, qui tota erat Iudæorum ſpes, occidit, eiúſque filium Ioachaz in Ægyptum abripuit c. 23. v. 33. Tertiò, cum Nabuchodonoſor Ioakim fratrem Ioachaz cepit & vinxit. Quartò, cùm idem Ioachin filium Ioakim cum magno nobilium & populi numero in Babylonem tranſmiſit. Quintò & vltimò, cùm idem Sedeciam vltimum regem

Digitized by Google

cum reliquis abduxit, vrbémque & templum concremauit.

Senſus ergo eſt: *Extendam ſuper Ieruſalem funiculum.* q. d. non tantùm vrbem demoliar, ſed fundamenta refodiam, eáque terræ quaſi per funiculum admetiens coæquabo, vt nullum ſit reliquum eius veſtigium, neque delineatio prima illius; non ſecùs ac fieri ſolet, cùm tabellæ ceratæ, lineæ, vel characteres delentur.

Pro *tabula* Hebr. eſt צלחת *tſallachat*, quod paſſim vertunt ſcutella, frixorium, lebes, caldaria. Vnde Vatab. ſic vertit: *Detergam Ieruſalem, ſicut quis patinam detergit & eam vertit.* ſicque explicat q. d. Repurgabo Ieruſalem ab hominibus ſceleratis, quos vbi fugauero, inuertam illam, vti inuerti ſolet à ruſticis ſcutella expurgata. Noſter verò Hieron. Prado in Ezech. c. 5. v. 11. ſic vertit, & exponit: *Abſtergam Ieruſalem, vt mundari ſolet caldarium abſterſione, & verti ſuper faciem ſuam.* id eſt, vt ſolet, cùm probè exterſum eſt, conuerti dorſum in faciem, vt nil luſtramenti fiat reliquum, ſed ad vltimam guttam diſtillet in terram; ſic mundabo Ieruſalem abſtergens ex ea omnes incolas & domos, eámque à fundamentis euertens.

Vers. 16. Insvper et sangvinem innoxivm fvdit Manasses mvltvm nimis] præſertim eorum qui ſuæ impietati reſiſtebant, illúmque de ea arguebant, vti erant Iſaias, cæteríque prophetæ; ita vt quotidie aliquem è Prophetis occideret. ait Ioſeph. Hinc appoſitè vocatus eſt *Manaſſes*, id eſt *ab inſurgente vel ex obliuione*, ait auctor Imperf. Hom. 1. in Matth. *Prouidentia enim Dei ſic enim diſpenſauit vocari, quia oblitur us fuerat omnem conuerſationem patris ſui ſanctam, & omnia beneficia Dei pro merito eius collata in ipſum, & ſtimulatus ab inſurgente diabolo, qui ſolet inſurgere ſuper genus humanum ad euertendum, geſturus omnia quæ Deum ad iracundiam prouocarent.* Addit idem Auctor de Manaſſe quid noui & miri, aitque: *Denique cùm ægrotaſſet Ezechias in tempore quodam, & veniſſet ad eum Eſaias propheta viſitandum, vocauit Ezechias filium ſuum Manaſſen, & cœpit ei mandare, quòd debeat Deum timere, quomodo regere regnum, & alia multa. Et dixit ad eum Eſaias: Verè quia non deſcendunt verba tua in cor eius, ſed & meipſum oportet per manum eius interfici. Quod audiens Ezechias, volebat filium ſuum interficere, dicens: Quia melius eſt me ſine filio mori, quàm talem filium relinquere, & Deum exaſperet, & ſanctos eius perſequatur. Tenuit autem eum vix Eſaias propheta, dicens: Irritum faciat Deus conſilium tuum hoc, videns Ezechiæ religionem, quia plus amabat Deum, quam filium ſuum.* Verùm hæc videtur Rabbinorum fabella. Nam ægrotante Ezechia necdum natus erat Manaſſes, quia poſt morbum Ezechias ſuperuixit 15. annos, eique deinde morienti ſuccedens Manaſſes tertio à morbo & ſanitate recuperata Ezechiæ patris ſui anno.

Vers. 18. Dormivitqve (ſomno mortis) cvm patribvs svis] Nota 2. Paral. 33. 11. narratur pœna à Deo inflicta Manaſſi, ſcilicet captiuitas in Babylone, indéque ſeria eius pœnitentia & conuerſio ad Deum.

Porrò Manaſſes in Babylonem abductus videtur à Merodach Baladan: hic enim tunc in Babylone regnabat; vnde huic Ezechias pater Manaſſis opes ſuas oſtenderat, ideóque eum illexerat ad eas abripiendas; quod & futurum ei prædixit Deus cap. 20. 17. atque idipſum paulò pòſt præſtitit, dum effecit vt Manaſſes ob ſua ſcelera, per eumdem Baladan cum gaza regia in Babylonem vinctus abduceretur. ita Bellarm. Salianus & alij. Dicitur tamen Manaſſes captus à rege Aſſyriorum, vel quia Babylonij vocantur Aſſyrij, vel quia Merodach vectigalis fuit Aſarhaddon regi Aſſyriorum, cuius poſtea iugum excuſſit.

Et sepvltvs est in horto domvs svæ, in horto Oza] vbi ſcilicet Oza occiſus eſt à Deo, eò quòd temerè tetigiſſet arcam titubantem. 2. Reg. 6. 8. Hic hortus erat prope Ieruſalem, & regiis hortis copulatus, in quo Manaſſes Babylone rediens regium ſibi Mauſolæum conſtruxit, atque in eo ipſe & filius eius Amon ſepulti ſunt.

Vers. 20. Fecitqve malvm] ita Script. vocat idololatriam, quaſi malum malorum ſummum; nam vt ait Sapiens c. 13. 27. *Infandorum idolorum cultura omnis mali cauſa eſt, & initium, & finis.* Imitatus eſt Amon patrem Manaſſen peccantem ſed non pœnitentem. Addit Glycas eum dixiſſe: *Pater meus à puero multa ſcelera fecit, ac in ſenecta pœnitentiam egit; quare & ego in hac ætate pro animi libidine me geram, & deinceps ad Dominum me conuertam.* Quocircà Deus hanc eius præfidentiam cita morte puniuit: nam poſt biennium à ſuis ſeruis occiſus eſt. Audi S. Clementem lib. 2. Conſtit. Apoſt. c. 23. *Talis*, inquit, *extitit Amon filius Manaſſis de quo ait Scriptura: Decepit ſe Amon mala cogitatione tranſgreſſionis, & dixit: Pater meus multa peccata ab adoleſcentia commiſit, & cùm ſenex eſſet, commiſiſſe pœnituit; & nunc ego ambulabo, vt expetit anima mea, & poſteà conuertam me ad Dominum: & egit improbè coram Domino ſuper omnes natos ante ſe, & deleuit eum Deus celeriter ex terra eius bona, & ſerui impetum in eum fecerunt, & domi eius interfecerunt, & regnauit duobus tantùm annis.*

Notent hoc iuuenes qui in iuuentute voluptuantur & luxuriantur, eámque dicant diabolo, promittentes ſe ſenectam dicaturos Deo: nam plerique talium variis humanæ vitæ caſibus intercipiuntur & moriuntur, iuſtóque Dei iudicio ad ſenectam indéque ad vitæ emendationem & ſalutem æternam non pertingunt.

Digitized by Google

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pius Ioſias piè regnat, ac repertum Deuteronomium ſtudioſè perlegit, auditque ab Holda prophetiſſa ſupplicia quæ in eo Deus impiis comminatur, non ſibi ſed filius ſuis obuentura.

1. OCto annorum erat Ioſias cùm regnare cœpiſſet, triginta & vno anno regnauit
in Ieruſalem: nomen matris eius Idida, filia Hadaia de Beſecath. 2. Fecit-
que quod placitum erat corã Domino, & ambulauit per omnes vias Dauid patris ſui: non
declinauit ad dexteram, ſiue ad ſiniſtram. 3. Anno autem octauodecimo regis Ioſiæ,
miſit rex Saphan filium Aſſia, filij Meſſulam, ſcribam templi Domini, dicens ei: 4.
Vade ad Helciam ſacerdotem magnum, vt confletur pecunia, quæ illata eſt in tem-
plum Domini, quam collegerunt ianitores templi à populo, 5. detúrque fabris per
præpoſitos domus Domini: qui & diſtribuant eam his qui operantur in templo Domi-
ni, ad inſtauranda ſartatecta templi: 6. tignariis videlicet & cæmentariis, & iis qui
interrupta componunt: & vt emantur ligna, & lapides de lapicidinis, ad inſtauran-
dum templum Domini. 7. Verumtamen non ſupputetur eis argentum quod acci-
piunt, ſed in poteſtate habeant, & in fide. 8. Dixit autem Helcia pontifex ad Sa-
phan ſcribam: Librum Legis reperi in domo Domini: deditque Helcias volumen Sa-
phan, qui & legit illud. 9. Venit quoque Saphan ſcriba ad regem, & renuntiauit
ei quod præceperat, & ait: Conflauerunt ſerui tui pecuniam, quæ reperta eſt in domo
Domini: & dederunt vt diſtribueretur fabris à præfectis operum templi Domini. 10.
Narrauit quoque Saphan ſcriba regi, dicens: Librum dedit mihi Helcias ſacerdos.
Quem cùm legiſſet Saphan coram rege, 11. & audiſſet rex verba Libri Legis Do-
mini, ſcidit veſtimenta ſua. 12. Et præcepit Helciæ ſacerdoti, & Ahicam filio Sa-
phan, & Achobor filio Micha, & Saphan ſcribæ, & Aſaiæ ſeruo regis, dicens: 13.
Ite & conſulite Dominum ſuper me, & ſuper populo, & ſuper omni Iuda, de verbis
voluminis iſtius, quod inuentum eſt: magna enim ira Domini ſuccenſa eſt contra nos:
quia non audierunt patres noſtri verba libri huius, vt facerent omne quod ſcriptum eſt
nobis. 14. Ierunt itaque, Helcias ſacerdos, & Ahicam, & Achobor, & Saphan, &
Aſaia, ad Holdam prophetidem, vxorem Sellum, filij Thecuæ, filij Araas cuſtodis
veſtium, quæ habitabat in Ieruſalem in Secunda: locutíque ſunt ad eam. 15. Et illa
reſpondit eis: Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Dicite viro, qui miſit vos ad me: 16.
Hæc dicit Dominus: Ecce, ego adducam mala ſuper locum iſtum, & ſuper habitatores
eius, omnia verba Legis quæ legit rex Iuda: 17. quia dereliquerunt me, & ſacrifica-
uerunt diis alienis, irritantes me in cunctis operibus manuum ſuarum: & ſuccendetur in-
dignatio mea in loco hoc, & non extinguetur. 18. Regi autem Iuda, qui miſit vos
vt conſuleretis Dominum, ſic dicetis: Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Pro eo quòd
audiſti verba voluminis, 19. & perterritum eſt cor tuum, & humiliatus es coram Do-
mino, auditis ſermonibus contra locum iſtum, & habitatores eius, quòd videlicet fie-
rent in ſtuporem & maledictum: & ſcidiſti veſtimenta tua, & fleuiſti coram me, & ego
audiui, ait Dominus: 20. idcircò colligam te ad patres tuos, & colligêris ad ſepul-
chrum tuum in pace, vt non videant oculi tui omnia mala, quæ inducturus ſum ſuper
locum iſtum.

VERS. I. OCTO ANNORVM ERAT IOSIAS CVM REGNARE COEPISSET] Hoc nomen ei impoſitum fuit à Deo prædictúmque ante 327. annos, tot enim fluxêre à Roboam & Ieroboam vſque ad Ioſiam 3. Reg. 13. 2. Ioſias enim Hebr. dicitur quaſi יש יה *ia ſcai*, id eſt, *Dei munus* vel oblatio; aut quaſi אש יה *ia es*, id eſt *Dei ignis*, ob eius zelum & ignita ſacrificia, & quia idololatras igne combuſſit. Audi Authorem operis imperfecti apud Chryſoſt. hom. 1. in Matth. *Ioſias interpretatur hoſtia Domino, vel, ſalus Domino. Prouidentia autem Dei ſecundum*

Digitized by Google

rem eorum in Bethel. 5. Et deleuit aruſpices, quos poſuerant reges Iuda ad ſacrifi-
candum in excelſis per ciuitates Iuda, & in circuitu Ieruſalem: & eos, qui adolebant
incenſum Baal, & Soli, & Lunæ, & duodecim ſignis, & omni militiæ cæli. 6. Et
efferri fecit lucum de domo Domini foras Ieruſalem in Conualle cedron, & combuſ-
ſit eum ibi, & redegit in puluerem, & proiecit ſuper ſepulchra vulgi. 7. Deſtruxit
quoque ædiculas effeminatorum, quæ erant in domo Domini, pro quibus mulieres te-
xebant quaſi domunculas luci. 8. Congregauítque omnes ſacerdotes de ciuitatibus
Iuda: & contaminauit excelſa, vbi ſacrificabant ſacerdotes, de Gabaa vſque Berſabee:
& deſtruxit aras portarum in introitu oſtij Ioſue principis ciuitatis, quod erat ad ſini-
ſtram portæ ciuitatis. 9. Verumtamen non aſcendebant ſacerdotes excelſorum ad al-
re Domini in Ieruſalem: ſed tantùm comedebant azyma in medio fratrum ſuorum.
10. Contaminauit quoque Topheth, quod eſt in Conualle filij Ennom: vt nemo
conſecraret filium ſuum aut filiam per ignem, Moloch. 11. Abſtulit quoque equos,
quos dederant reges Iuda, Soli, in introitu templi Domini iuxta exhedram Nathame-
lech eunuchi, qui erat in Pharurim: currus autem Solis combuſſit igni. 12. Altaria
quoque, quæ erant ſuper tecta cœnaculi Achaz, quæ fecerant reges Iuda, & altaria
quæ fecerat Manaſſes in duobus atriis templi Domini, deſtruxit rex: & cucurrit inde,
& diſperſit cinerem eorum in Torrentem cedron. 13. Excelſa quoque, quæ erant in Ie-
ruſalem ad dexteram partem Montis offenſionis, quæ ædificauerat Salomon rex Iſraël
Aſtaroth idolo Sidoniorum, & Chamos offenſioni Moab, & Melchom abominatio-
ni filiorum Ammon, polluit rex. 14. Et contriuit ſtatuas, & ſuccîdit lucos: reple-
uítque loca eorum oſſibus mortuorum. 15. Inſuper & altare, quod erat in Bethel,
& excelſum quod fecerat Ieroboam filius Nabat, qui peccare fecit Iſraël: & altare il-
lud, & excelſum deſtruxit, atque combuſſit, & comminuit in puluerem, ſuccendítque
etiam lucum. 16. Et conuerſus Ioſias, vidit ibi ſepulchra, quæ erant in monte: mi-
ſítque & tulit oſſa de ſepulchris, & combuſſit ea ſuper altare, & polluit illud iuxta ver-
bum Domini, quod locutus eſt vir Dei, qui prædixerat verba hæc. 17. Et ait: Quis
eſt titulus ille, quem video? Reſponderúntque ei ciues vrbis illius: Sepulchrum eſt ho-
minis Dei, qui venit de Iuda, & prædixit verba, hæc quæ feciſti ſuper altare Bethel.
18. Et ait: Dimittite eum, nemo commoueat oſſa eius. Et intacta manſerunt oſſa il-
lius, cum oſſibus prophetæ qui venerat de Samaria. 19. Inſuper & omnia fana excel-
ſorum, quæ erant in ciuitatibus Samariæ, quæ fecerant reges Iſraël ad irritandum Do-
minum, abſtulit Ioſias: & fecit eis, ſecundùm omnia opera quæ fecerat in Bethel. 20.
Et occidit vniuerſos ſacerdotes excelſorum, qui erant ibi ſuper altaria: & combuſſit
oſſa humana ſuper ea: reuerſúſque eſt Ieruſalem. 21. Et præcepit omni populo, di-
cens: Facite Phaſe Domino Deo veſtro, ſecundùm quod ſcriptum eſt in libro fœderis
huius. 22. Nec enim factum eſt Phaſe tale à diebus iudicum, qui iudicauerunt
Iſraël, & omnium dierum regum Iſraël, & regum Iuda, 23. ſicut in octauo deci-
mo anno regis Ioſiæ factum eſt Phaſe iſtud Domino in Ieruſalem. 24. Sed & pytho-
nes, & ariolos, & figuras idolorum, & immunditias, & abominationes, quæ fuerant
in terra Iuda & Ieruſalem, abſtulit Ioſias: vt ſtatueret verba legis, quæ ſcripta ſunt in
Libro, quem inuenit Helcias ſacerdos in templo Domini. 25. Similis illi non fuit
ante eum rex, qui reuerteretur ad Dominum in omni corde ſuo, & in tota anima ſua,
& in vniuerſa virtute ſua, iuxta omnem legem Moyſi: neque poſt eum ſurrexit ſimilis
illi. 26. Verumtamen non eſt auerſus Dominus ab ira furoris ſui magni, quo iratus
eſt furor eius contra Iudam: propter irritationes, quibus prouocauerat eum Manaſſes.
27. Dixit itaque Dominus: Etiam Iudam auferam à facie mea, ſicut abſtuli Iſraël: &
proiiciam ciuitatem hanc, quam elegi, Ieruſalem, & domum, de qua dixi: Erit no-
men meum ibi. 28. Reliqua autem ſermonum Ioſiæ, & vniuerſa quæ fecit, nónne
hæc ſcripta ſunt in Libro verborum dierum regum Iuda? 29. In diebus eius aſcen-
dit Pharao Nechao rex Ægypti, contra regem Aſſyriorum, ad flumen Euphraten,
& abiit Ioſias rex in occurſum eius: & occiſus eſt in Mageddo, cùm vidiſſet eum. 30.
Et portauerunt eum ſerui ſui mortuum de Mageddo: & pertulerunt in Ieruſalem,
& ſepelierunt eum in ſepulchro ſuo. Tulítque populus terræ Ioachaz filium Ioſiæ: &
vnxerunt eum, & conſtituerunt eum regem pro patre ſuo. 31. Viginti trium an-
norum erat Ioachaz cùm regnare cœpiſſet, & tribus menſibus regnauit in Ieruſalem:

Digitized by Google

uata cum flagro in aurigæ modum, læua tenet fulmen & ſpicas. Quæ cuncta Iouis Soliſque potentiam conſociatam demonſtrant. Huius templi religio etiam diuinatione præpollet, quæ ad Apollinis poteſtatem refertur, qui idem atque Sol eſt. Vehitur enim ſimulachrum Dei Helioſolitani ferculo, veluti vehuntur in pompa ludorum Circenſium deorum ſimulachra, & ſubeunt plerumque prouinciæ proceres, raſo capite, longi temporis caſtimonia puri, feruntúrque diuino ſpiritu, non ſuo arbitrio, ſed quò Deus propellit vehẽtes. Subdit Macrobius; hinc Deum à Syris vocari *Adad*, id eſt *vnum*, quia vnus eſt Sol, æquè ac Deus in mundo. Idem lib. 1. in Som. Scipion. *Cicero*, inquit, *aſſerit, quòd Sol ſit dux & princeps & moderator luminum reliquorum, quem Heraclitus fontem cæleſtis lucis appellat. Dux ergo eſt, quia omnes luminis maieſtate præcedit. Princeps, quia ita eminet, vt propterea quòd talis ſolus appareat ſol vocetur. Moderator reliquorum dicitur, quia ipſe curſus eorum recurſúſque certa definitione ſtatij moderatur.* Et mox: *mens mundi appellatur, vt Phyſici eum cor cæli vocauerunt, eò quod Sol diem & noctem, de in veris clementem temperiem, torridum cancri ac leonis æſtum, mollitiem autumnalis auræ, vim frigoris inter vtramque temperiem, omnia hæc Solis curſus & ratio diſpenſat. Iure ergo cor cæli dicitur, per quem fiunt omnia quæ diuina ratione fieri videmus.*

Ritus colendi Solem. Primò. Quæres ſecundò, quo ritu colebant Solem per equos? Primò, Hiſtor. Scholaſt. cenſet Iudæos hiſce equis & curru repræſentaſſe currum & equos igneos, quibus Elias quaſi ἥλιος, id id eſt Sol. raptus eſt in cælum, vt audiuimus cap. 2. Sic & Eucher. & Angelom. qui & addunt: *Audientes Græci ab Iſraelitis quòd Elias curru igneo, & equis ſit igneis ad cæleſtia tranſlatus, vel certe hoc ipſum inter alia depictum in pariete videntes, crediderunt, vicinia decepti nominis, Solis hîc tranſitum per cælos eſſe deſignatum; & miraculum diuinitus factum Dei, mutarunt in argumentum erroris, humana ſtultitia commentatum. Quos imitati ipſi Iudæi ſategerunt, ne in aliquo gentilium ſtultiſſimis minus ſtulti apparerent.* *Secundò.* Secũdò, meliùs Rabbi Salomon: Summo manè, inquit, orienti Soli obuiàm ducebant equos vt eum ſalutarent, eíque reuerentiam exhiberent. Carpit hoc Abul. ſed immeritò: nam equos Cyri ante Solis ortum ei ad pompam ſacrificij obuiam prodiiſſe teſtatur Xenophon, cuius verba mox recitabo. Sic & Romani Solem orientem ſalutabant, quos redarguit S. Leo ſerm. de Epiph. & idipſum facere ſolitum Socratem teſtatur Plato & Plutarch. qui inde natum prouerbium aſſerit: *Plures adorant Solem orientem quàm occidentem.* vnde nonnulli putant equos hos Solis fuiſſe illos, quibus vehebantur ij, qui Solem orientem ſalutabant & colebant.

Tertiò. Tertiò, Abul. vult equos hos pictos vel ſculptos cum curru ante Solis ſtatuam ſuſpenſos fuiſſe, vel eam currui impoſitam ab equis tractam fuiſſe.

Quartò. Quartò ipſos equos viuos Soli mactabant & ſacrificabant. Cauſam dat Herodotus lib. 1. quòd Deorum perniciſſimo vellent mortalium etiam omnium perniciſſimum immolare. Audi Xenophontem lib. 8. vbi Cyri è Babylone capta triumphantem egreſſum deſcribit: *Cùm palatij portæ apertæ fuiſſent, primò agebantur ipſi Ioui tauri pulcherrimi quaterni, & alijs quibuſdam Diis, quos Magi delegiſſent. Poſt boues verò, equi, vt Soli ſacrificium exiſterent. Poſt hos autem, currus educebatur candidus, iugum habens aureum, coronatus, Ioui ſacer. Poſt hunc educebatur Solis currus, candidus & coronatus ſimiliter vti ſuperior. Poſt hunc etiam alius tertius currus educebatur, cuius equi ſtrati erant puniceis amictibus, & poſt eum viri ſequebantur, qui in magno quodam foco, ignem portarent.* Hinc *Cyrus* Perſicè idem eſt quod Sol, ait Plutarch. in Artaxerxe Mnemone. Sic Philoſtratus in Heroicis ſcribit, Palamedem Græcis iuſſiſſe, vt orienti Soli equum candidum mactarent.

Hunc ergo Solis quaſi Dei cultum à gentibus vicinis hausêre Iudæi. Porrò equos hos viuos fuiſſe liquet ex eo, quòd Ioſias dicitur eos abſtuliſſe non combuſſiſſe, currum verò Solis combuſſiſſe, non abſtuliſſe: ſi enim equi ex ligno, ære vel auro picti ſculptíque fuiſſent, vtique eos cum curru combuſſiſſet. Porrò hi Solis equi erant *iuxta exhedram Nathamelech Eunuchi. Natan melech.* Hebr. idem eſt quod *donum regis*. Sic ergo vocabatur hic Eunuchus, vt ſignificaretur quanti ab illis fieret eſſe Solis cultorem & aurigam. Cùm enim ipſe eſſet horum equorum ſtabularius dumtaxat & ſtabuli præfectus, vocabatur tamen auguſto nomine *Nathan Meloch*, id eſt *donum regis*. Sept. vertunt: *iuxta gazophylacium Nathan Eunuchi regis.* Alij vertũt: *de exhedra Nathã melech Eunuchi*, ſicque explicant q. d. de exhedra ſiue curru Solis, qui dicitur *Nathan melech*, id eſt donans rex; Sol enim eſt rex qui omnia donat; idem eſt *Eunuchus*, quia imberbis, vtpote iuuenis ſemper fortis & agilis. Hinc & cuſtodem huius ſimulachri Solis voluerũt eſſe *Eunuchum*, id eſt imberbem, quia talis eſt Sol. ita Vilalpandus lib. 3. c. 32. in c. 40. Ezech. p. 221. Porrò *exhedra* erat locus, v. 3. cubiculum in quo ſunt ſedes, vt fiat hominum conſeſſus: qualia multa erant iuxta templum pro ſacerdotibus, Leuitis & aliis.

Tropol. docet nos Ioſias, quòd idola & equos Solis, id eſt effrænes impetus animi domare & deſtruere debeamus.

Alleg. & Anagog. Ioſias repræſentat Chriſtum, qui in die iudicij omnem impietatem deſtruet; nil enim coinquinatum ſinet ingredi in cælum. ita Angelom.

AD DEXTERAM PARTEM MONTIS OFFEN- Vers. 13.
SIONTS] id eſt montis Oliueti, qui ab idolis & fanis in eo à Salomone erectis, dictus eſt *offenſionis*. Idola enim & idolorum cultus ſunt ſumma Dei iniuria & offenſio Vnde mox additur:

ET CHAMOS OFFENSIONI (id eſt idolo Deum offendenti) MOAB] Hinc idolum in Script. vocatur *offenſio*. ita Eucher. & Angelom.

REPLEVITQVE LOCA OSSIBVS MORTVO- Vers. 14.
RVM] Hiſce enim locus idolis ſacer profanabatur, cõtaminabatur, fiebátque vilis, immundus & horridus, præſertim apud Iudæos, qui ex oſſium & cadauerũ contactu immunditiam legalem contrahebant. Sic & Gentiles oſſa & cadauera inſepulta horrebãt. Audi Virgil. 6. Æneid.

Præterea iacet exanimum tibi corpus amici
Heu neſcis, totámque inceſtat funere claſſem.

Vers. 15. INSVPER ET ALTARE QVOD ERAT IN BETHEL, ET EXCELSVM QVOD FECERAT IEROBOAM (ſcilicet fanum in quo collocarat idola ſua, putà vitulos aureos, vt à toto Iſraële colerentur) DESTRVXIT] Licet enim Bethel eſſet in Iſraël, non in Iuda vbi regnabat Ioſias, tamen Iſraëlitis iam à Salmanaſar ex Iſraële in Aſſyriam abductis, regéque & regno eorum euerſo, videbatur terra Iſraël ad priſtinum dominum, putà ad Dauidis familiam & Ioſiam regem Iuda redire; præſertim quia Deus id Ioſiam in Bethel facturum ante trecentos annos prædixerat & promiſerat lib. 3. cap. 13. 2. atque hoc ipſo ius & poteſtatem id faciendi Ioſiæ dederat, imò ordinauerat & iuſſerat, vt id faceret.

Vers. 17. QVIS EST TITVLVS ILLE QVEM VIDEO] *Titulus* erat ſepulchrum prophetæ contra Ieroboam & vitulos aureos in Bethel collocatos vaticinantis, & eorum hoc excidium per Ioſiam futurum prædicentis. Vocatur *titulus*, quia erat aliquo ſigno inſignitum, vt Ioſias ſciret ibi ſepultum eſſe prophetam veri Dei cultorem, ideóque illi parceret. Quale hoc ſignum fuerit, Script. non explicat. Fabulatur R. Salomon ex oſſibus prophetæ ſuccreuiſſe herbas viſu elegantes, odore fragrantes, vſu ſalubres, ex quibus Ioſias collegerit, illa oſſa eſſe viri ſancti & prophetæ. Meliùs alij ſuſpicantur fuiſſe ſignum crucis, aut nomen Iehoua, aut quid ſimile.

Vers. 20. ET OCCIDIT SACERDOTES EXCELSORVM QVI ERANT IBI SVPER ALTARIA] Abeuntibus enim Aſſyriis Samariam vaſtantibus, multi Iſraëlitæ profugi & exules ad ſuas ſedes redierunt, ibíque vt antè, ſua idola in excelſis coluerunt; ideóque ſacerdotes ad iis ſacrificandum conſtituerunt, quos proinde Ioſias zelator honoris diuini occidit, & quaſi victimas in illis ipſis altaribus iuſtitiæ diuinæ mactauit & conſecrauit.

ET COMBVSSIT OSSA HVMANA SVPER EA] Oſſa tum ſacerdotum à ſe occiſorum, tum priorum quæ è ſepulchris extraxit, & in altari combuſſit, ſicque altare contaminauit & polluit. Hoc enim prædictum erat à propheta illo qui à leone occiſus eſt lib. 3. c. 13. v. 10. *Exclamauit*, inquit, *vir Dei contra altare in ſermone Domini, & ait: Altare, Altare, hæc dicit Dominus: Ecce filius naſcetur domui Dauid Ioſias nomine, & immolabit ſuper te ſacerdotes excelſorum, qui nunc in te thura ſuccendunt, & oſſa hominum ſuper te incendet.* Hinc patet mortuos ob ſcelera poſſe plecti cadauerum exuſtione, publica infamia & ignominia. Vnde cùm in quinta Synodo vniuerſali quæſitum eſſet, an liceret olim defunctos anathemate ferire? Eutychius Epiſcopi Amaſeni à reſponſis; neque concilio neque deliberatione vlla eam rem egere dixit: propterea quòd & Ioſias rex non tantùm viuentes dæmonum ſacerdotes olim iugularit, ſed & eorum qui longo antè tempore ſepulti fuerant, ſepulchra effoderit. ita Niceph. lib. 17. hiſt. 27.

Vers. 21. FACITE PHASE] id eſt immolate agnum paſchalem, cęteráſque victimas paſchales, quæ per ſeptem dies azymorum in lege offerri iubentur Num. 28. v. 16. & ſeq.

Alleg. Ioſias inſtituens *Phaſe* ſolemniſſimum, typus fuit Ieſu Chriſti qui inſtituit Euchariſtiam, imò ſeipſum fecit *Phaſe*, id eſt agnum paſchalem; iuxta illud Pauli 2. Corinth. 5. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Itaque epulemur in azymis ſinceritatis & veritatis.*

Vers. 25. SIMILIS ILLI NON FVIT ANTE EVM REX] nimirùm quoad omnimodam idololatriæ tam in Iſraële quàm in Iuda exciſionem, ac religionis reformationem; qua in re Ioſias omnes anteceſſores ſuos, etiam Ezechiam ſuperauit; nam alioqui abſolutè Ioſia melior & ſanctior videtur fuiſſe Dauid, ait Abul.

Vers. 29. IN DIEBVS EIVS ASCENDIT PHARAO NECHAO (id eſt claudus) REX ÆGYPTI CONTRA REGEM ASSYRIORVM] vt vlciſceretur iniurias Ægypto à Sennacherib illatas, & ſpolia ab eo ablata repeteret, pręſertim quia videbat à clade caſtris Sennacherib ab Angelo in Iudæa illata, res Aſſyriorum in peius ire, eíſque rebellaſſe Medos & Babylonios. Perrexit ergo Pharao cum caſtris ad Euphratem & Niniuen, ſpe illius potiundæ, ſed quia tranſeundum erat per Iudæam, occurrit illi Ioſias, metuens ne Iudæam inuaderet & ſpoliaret; ac licet Pharao aſſereret ſe nil contra Ioſiam & Iudæam moliri; tamen Ioſias ei non credẽs, inſtruxit contra eum aciem, in qua dum audaciùs & incautiùs præliatur, à ſagittariis confixus occubuit. Porrò Abul. omninò à culpa excuſat Ioſiam, quòd vereretur Pharaonem; ſi ingrederetur Iudæam, aliquid contra eam machinaturum, imò eam occupaturum vt expelli non poſſet. Script. tamen 2. Paral. 35. 21. innuit eum aliqua temeritate peccaſſe: licet enim non teneretur Pharaoni dicenti verum, ſcilicet ſe à Deo aliò mitti, credere; tamen priùs debebat Deum cõſulere, antequàm bellum tam anceps & periculoſum aggrederetur. ita Caiet. ideóque permiſit Deus eum ſuccumbere & occidi.

ET OCCISVS EST IN MAGEDDO] Licet enim *Mageddo* eſſet in ſorte Manaſſe & Iſraël, non Iuda, cui præerat Ioſias; tamen Ioſias illam quoque terram habuit ſibi ſubiectam, ob cauſam quam dedi v. 15. Cui aliam adiungit Abul. ſcilicet quòd Iſraëlitæ reliqui à captiuitate Salmanaſar iunxerint ſe regno Iudæ, ac Ioſiam pro rege ſuo acceptarint, vt iuncti Iudæis fortiores eſſent, ac faciliùs Syris, Ægyptiis, aliíſque hoſtibus circumiacentibus reſiſterent.

CVM VIDISSET EVM] ſcilicet in prælio, hoc eſt cùm eum præliando cepiſſet. Sic videre per Catechreſin ſumitur pro præliari cap. 14. 8. *Veni & videamus nos*, id eſt veni & pugnemus.

Porrò mirabile fuit iudicium Dei, quòd permiſerit regem tam pium in iuſta piáque Iſraëlis defenſione occidi: nam occiſo Ioſia interiit tota Iſraëlis ſpes, ac regnum Dauidis & Iudæ exciſum eſt. Nimirùm ***iudicia Dei abyſſus mul-***

Digitized by Google

multa. Voluit Deus tollere Ioſiam, ne videret mala gentis ſuæ, ſcilicet excidium regni & templi ob peccata Iudæorum iam à Deo decretum. Cauſam aliam affert S. Iuſtin. quæſt. 79. ad Orthod. nimirùm quòd Ioſias *iuſſo Prophetæ non paruerit, qui ei ex mandato Dei dixerat, vt ne progrederetur ad obuiandum regi Ægypti in bellum, ſicut ait Hieremias. Quapropter vt eum purum à peccatis ex hac vita reciperet Dominus Deus, ideò permiſit illum inobedientiæ eius ferro Ægyptio pœnas exſoluere: ad poſterorum hominum documentũ, vt prophetis immorigeri non eſſent, tum autem vt illud dicerent: Si iuſtus vix ſaluatur, impius & peccator vbi comparebit?* Hucuſque Iuſtinus.

Verùm hæc prophetia Ieremiæ nuſquam extat, quod ſciam. Alleg. Ioſias in flore ætatis pro ſuis pugnans, fuit typus Ieſu Chriſti pro hominum ſalute à Iudæis occiſi anno ætatis ſuæ 34. Plura de pietate & zelo Ioſiæ audiemus 2. Paral. 34. & ſeq. Elogium Ioſiæ habet Eccleſ. c. 49. v. 1. & ſeq. Simili modo permiſit Deus S. Ludouicum conantem terram ſanctam Saracenis eripere, ab eis capi, ac ſecundò redeuntem peſte mori; vt diſcamus regna terræ parui pendere, ac ambire regnum cæleſte, glorioſum & æternum, vti aiebat S. Ludouicus, in omni ſua infelicitate Deum laudans, eique gratias agens; vnde moriens in cælum ſuſpiciens canebat illud Pſal. 5. *Introibo in domum tuam Domine, adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo.* ita habet eius vita apud Surium die 25. Auguſti.

Vers. 30. TVLITQVE POPVLVS TERRÆ IOACHAZ FILIVM IOSIÆ: ET VNXERVNT EVM.] *Ioachaz* licèt ætate iunior, erat enim 23. annorum, & tribus tantùm menſibus regnauit, cùm mox ſucceſſit ei frater ſenior Ioakim, qui 25. erat annorum: prælatus tamen in regno eſt ſeniori Ioakim, ſiue quòd animoſior & bellicoſior foret, vnde Pharao timens eum depoſuit & ſubſtituit Ioakim: ſiue quòd Ioakim timens Pharaonem, regnum detrectarit. Pharao enim victo, cæſoque Ioſia, arrogabat ſibi ius conſtituendi reges in Iudæa, vt patet ex ſequent.

Vers. 33. VINXITQVE EVM PHARAO.] Pharao cæſo Ioſia perrexit contra Aſſyrios, ac re benè geſta victor rediens Iudæam reliquam ſubiugauit, ideóque amoto Ioachaz quem populus conſtituerat regem, cõſtituit Ioakim, ac mulctam centum talentorum argenti Iudææ quaſi à ſe ſubactæ impoſuit; bellũ enim hoc cruentum fuit, vtpote in quo Ioachaz & Iudæi multos Ægyptios vulnerarint & occiderint, vt indicat Ezechiel c. 19. v. 4. vide ibi dicta, æquè ac Ierem. c. 22. v. 10. & ſeq. ac timebat Pharao Ioachaz, ne rurſum rebellaret.

Vers. 34. VERTITQVE NOMEN EIVS IOAKIM.] Moris erat regibus & principibus bello ſubactis nomen mutare, nouúmque indere in ſignum ſubiectionis, vt patet Daniel. 1. Adde *Ioakim* idem eſſe quod *Eliakim*, vtrumq; enim Heb. ſignificat *Deus firmabit:* Dei enim nomen tam eſt, *el*, id eſt, fortis, quàm *ia*, quod eſt abbreuiatum *Iehoua*.

Vers. 37. ET FECIT MALVM CORAM DOMINO.] id eſt, coluit idola, inſuper auarè expilauit ſubditos, fuítque ſuperbus & ambitioſus, ideóque occiſus à Chaldæis, *ſepultura aſini ſepultus eſt*, hoc eſt, inſepultus in ſterquilinium proiectus eſt inſtar aſini, vti docet Ierem. cap. 22. 13. & ſeq. vide ibi dicta.

CAPVT XXIV.

SYNOPSIS CAPITIS.

REGNAT Ioakim, & poſt eum filius Ioachin verſ. 6. quem Nabuchodonoſor abduxit in Babylonem, eique ſubſtituit Sedeciam patruum verſ. 17.

1. IN diebus eius aſcendit Nabuchodonoſor rex Babylonis, & factus eſt ei
Ioakim ſeruus tribus annis: & rurſum rebellauit contra eum. 2. Immi-
ſitque ei Dominus latrunculos Chaldæorum, & latrunculos Syriæ, & latrun-
culos Moab, & latrunculos filiorum Ammon: & immiſit eos in Iudam, vt diſ-
perderent eum, iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat per ſeruos ſuos pro-
phetas. 3. Factum eſt autem hoc per verbum Domini contra Iudam, vt au-
ferret eum coram ſe, propter peccata Manaſſe vniuerſa quæ fecit, 4. & pro-
pter ſanguinem innoxium, quem effudit, & impleuit Ieruſalem cruore innocen-
tium: & ob hanc rem noluit Dominus propitiari. 5. Reliqua autem ſermo-
num Ioakim, & vniuerſa quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum
dierum regum Iuda? Et dormiuit Ioakim cum patribus ſuis: 6. & regnauit
Ioachin filius eius pro eo. 7. Et vltrà non addidit rex Ægypti, vt egrederetur de terra ſua: tulerat enim rex Babylonis, à riuo Ægypti vſque ad fluuium

Digitized by Google

Euphraten, omnia quæ fuerant regis Ægypti. 8. Decem & octo annorum
erat Ioachin cùm regnare cœpiſſet, & tribus menſibus regnauit in Ieruſalem:
nomen matris eius Noheſta filia Elnathan de Ieruſalem. 9. Et fecit malum
coram Domino, iuxta omnia quæ fecerat pater eius. 10. In tempore illo aſcen-
derunt ſerui Nabuchodonoſor regis Babylonis in Ieruſalem, & circumdata eſt
vrbs munitionibus. 11. Venitq; Nabuchodonoſor rex Babylonis ad ciuitatem
cum ſeruis ſuis, vt oppugnarent eam. 12. Egreſſúſque eſt Ioachin rex Iuda
ad regem Babylonis, ipſe & mater eius, & ſerui eius, & principes eius, & eu-
nuchi eius: & ſuſcepit eum rex Babylonis anno octauo regni ſui. 13. Et pro-
tulit inde omnes theſauros domus Domini, & theſauros domus regiæ: & con-
cîdit vniuerſa vaſa aurea, quæ fecerat Salomon rex Iſrael in templo Domini
iuxta verbum Domini. 14. Et tranſtulit omnem Ieruſalem, & vniuerſos
principes, & omnes fortes exercitus, decem millia, in captiuitatem; & omnem
artificem & cluſorem; nihílque relictum eſt, exceptis pauperibus populi terræ.
15. Tranſtulit quoque Ioachin in Babylonem, & matrem regis, & vxores re-
gis, & eunuchos eius: & iudices terræ duxit in captiuitatem de Ieruſalem in Ba-
bylonem. 16. Et omnes viros robuſtos, ſeptem millia, & artifices, & cluſo-
res mille, omnes viros fortes & bellatores: duxítque eos rex Babylonis captiuos
in Babylonem. 17. Et conſtituit Mathaniam patruum eius pro eo: impoſuit-
que nomen ei Sedeciam. 18. Vigeſimum & primum annum ætatis habebat
Sedecias cùm regnare cœpiſſet, & vndecim annis regnauit in Ieruſalem: nomen
matris eius erat Amital, filia Ieremiæ, de Lobna. 19. Et fecit malum coram
Domino, iuxta omnia quæ fecerat Ioakim. 20. Iraſcebatur enim Dominus
contra Ieruſalem & contra Iudam, donec proiiceret eos à facie ſua: receſſitque
Sedecias à rege Babylonis.

Vers. 1. IN DIEBVS EIVS ASCENDIT NABVCHODONOSOR REX BABYLONIS, ET FACTVS EST EI IOAKIM SERVVS (ſubiectus & tributarius) TRIBVS ANNIS, ET RVRSVM REBELLAVIT.] anno quarto regni ſui. Fuſiùs hæc narrat Ioſeph lib. 10. cap. 7. & ſeq. vbi recenſet quomodo Ægyptij cum Babyloniis, deuictis Aſſyriis, de imperio decertarint. Primò enim Ægyptij, occiſo Ioſia, ſubiugarunt Syriam, deinde reuertentes in Iudæam, amoto Ioachaz, regem conſtituerunt Ioakim, qui ſpe Ægyptij auxilij tributum, quod Babylonis tribus annis dederat, quarto anno dare recuſauit. Quare contra eum venit Nabuchodonoſor eodem anno, cúmque in Babylonem abduxit, vbi eundem promittentem tributum in Ieruſalem remiſit. Stetit Ioakim in fide ſeptem annis: ſed octauo anno, qui fuit regni ſui vndecimus, rurſum rebellauit. Quare à militibus Nabuchodonoſoris intercepta Ieruſalem, in ea captus & occiſus eſt, ſuffecto ei filio Ioachin. Verùm cùm Nabuchodonoſor metueret ne Ioachin filius patrem Ioakim in rebellione imitaretur, eiúſque necem vlciſceretur, eum cepit, duxítque in Babylonem, eíque in regnum ſubſtituit Sedeciam patruũ, qui etiam nutauit in fide & ſubiectione Nabuchodonoſori promiſſa, fretus inani ſpe auxilij Ægyptiaci: qua de cauſa ſæpiùs à Ieremia admonitus & increpitus fuit, tandémque rebellans à Nabuchodonoſore in Ieruſalem obſeſſus fuit, cúmque Ægyptij ei vellent ſuccurrere, à Nabuchodonoſore prohibiti & fugati ſunt. Cepit Nabuchodonoſor ergo Ieruſalem, & in ipſa Sedeciam, eúmq; excæcauit, & filios eius occidit, ac quinto poſt anno Ægyptum inuaſit & ſubegit, & Pharaonem eius regem trucidauit. Vide etiam Ieremiam c. 22. v. 13. & ſeq. & Auctorem de mirabil. S. Script. apud S. Aug. tomo 3 lib. 2. c. 9.

Porrò hic quartus annus Ioakim, fuit primus regni Nabuchodonoſoris, quo ipſe Ioakim cum Daniele & aliis nobilibus abduxit in Babylonem. Poſt octo deinde annos, putà anno regni Ioakim vndecimo & vltimo, eo occiſo abduxit eius filium Ioachin cum omnibus principibus, militibus & ciuibus Ieroſolymæ, vt dicitur c. 24. 14. vnde ab hoc anno vndecimo Ioakim, qui fuit octauus Nabuchodonoſoris, numerandi ſunt anni 70. captiuitatis Babylonicæ: nam Nabuchodonoſor poſt abductum Ioachin regnauit annis 36. deinde eius filius Euilmerodach, ſiue Balſaſar, annis 34. qui ſimul iuncti faciunt 70. Balſaſari ſucceſſit Cyrus rex Perſidis, qui expletis iam 70. captiuitatis annis, Babylonem capiens & Balſaſarem occidens, Iudæos è Babylone liberauit. Vide dicta Ierem. 29. v. 10.

IMMISITQVE EI DOMINVS LATRVNCVLOS CHALDÆORVM.] *Latrunculi* vocantur milites qui graſſantur, & prædatum excurrunt quaſi latrunculi. Hos miſit Nabuchodonoſor, vt cum Syris, Moabitis & Ammonitis iuncti interciperent Ieruſalem, ac Ioakim rebellantem caperent & occiderent, quod & fecerunt, vti iam dixi. Vers. 2.

ET REGNAVIT IOACHIN FILIVS EIVS PRO EO.] Nota, differunt Ioakim pater, & Ioachin filius, ſiue Ieconias & Iechonias Matth. 1. Pater enim Ioakim ſcribitur Hebr. per litteram *Coph* & *Mem*, filius verò Ioachin ſcribitur per *Caph* & *Nun*. *Ioakim* Hebr. idem

Digitized by Google

eſt quod *Deus firmabit, Ioachin* verò, quod *Deus præparabit* vel *diriget*. Ioachin ſiue Iechonias à Ieremia cap. 22. 24. in Hebræo decurtatur, vocatur *Conias*, id eſt, *præparatus*, ſcilicet ad interitum

Vers. 8. Decem et octo annorvm erat Ioachin, cvm regnare coepisset.] Dices, 2. Paral. vlt. v. 9. dicitur anno octauo regnaſſe. Reſp. anno 18. ſolus poſt patrem regnauit, anno verò octauo cœpit cum patre Ioakim regnare. Videtur enim Ioachin anno tertio vel quarto Ioakim patris ſui declaratus Rex, cùm ſcilicet Nabuchodonoſor patrem cepit, & abduxit in Babylonem. ita Abul.

Et tribvs mensibvs regnavit.] Quomodo ergo 2. Paral. vlt. v. 10. dicitur poſt annum abductus à Nabuchodonoſor? Reſp. Caiet. fluxiſſe aliquot menſes interregni inter Ioakim & Ioachin antequàm Ioachin aſſumeret regnum. Aliam reſponſionem afferam 2. Paral. vlt. 10.

Vers. 12. Egressvsqve est Ioachin.] ſuadente Ieremia, vt ſe traderet Nabuchodonoſori, vt patet Ierem. 38. 2. & ſeq. ideóque ductus eſt quidem in Babylonem, ſed poſt Nabuchodonoſoris mortem ab eius filio Euelmerodach è carcere liberatus fuit, & ſummo honore affectus anno poſt hunc trigeſimo ſeptimo, vt habetur cap. ſequenti v. 27.

Vers. 14. Et transtvlit omnem Iervsalem.] id eſt, omnes ciues & incolas Ieruſalem. Fuit hæc ſecunda captiuitas. Prima enim facta eſt ante octo annos, anno quarto Ioakim, cùm ipſe rebellans abductus eſt cum primoribus in Babylonem, vti dixi v. 1. Secunda fuit hæc, qua Ioachin cum ſuis principibus & militibus ac cum Ezechiele propheta abductus fuit. Tertia & extrema facta eſt poſt vndecim annos, ſcilicet vltimo anno Sedeciæ, quo Ieruſalem cum templo à Nabuchodonoſor capta & euerſa eſt,

A vt dicetur c. ſequenti.

Et omnem artificem et clvsorem.] id eſt, *incluſorem*, vt vertit Noſter Ierem. 24. 1. per quem S. Hieron. ibidem accipit eum qui gemmas pretioſis metallis includit, & palis annulorum aureorum illigat. Meliùs alij intelligunt eos, qui caſtra metandi ſunt periti, norùntque ea vallis quaſi clauſtris ſuis includere, æquè ac vrbes vallare & munire. ita Vatab. Sanchez, & alij. Vnde Chald. vertit: *ianitores*, id eſt, vrbium cuſtodes & clauſores portarum. Agitur enim hîc de militibus & fortibus, quos Chaldæi abſtulerunt Iudæis, ne iterum rebellarent, æquè ac fecère Philiſthæi 1. Reg. 13. 19. ita Angelom. Sic per *artificem* intellige *fabrum*, vti vertit Noſter Ierem. 24. 1. cum ſcilicet qui enſes aliáque arma fabricat. Eadem arte vtitur diabolus, dum viros zeloſos B à Republ. amouere ſatagit, vt eam præſidio deſtitutam peſſumdet.

Vers. 17. Et constitvit Matthaniam patrvvm eivs (ſcilicet Ioachin, ideóque fratrem Ioakim) impositvqve ei nomen Sedeciam] vt ſcilicet ipſe nomine ſuo ſemper admoneretur, fidem & ſubiectionem quam promiſerat Nabuchodonoſori ſeruare. *Sedecias* enim Hebr. idem eſt quod *iuſtitia mea Deus* ita Caiet. Ioſias pius rex filiis ſuis pia nomina impoſuit, quæ eos admonerent pietatis in Deum. Vnde vnum appellauit *Ioachas*, id eſt, *Dei apprehenſio* vel *poſſeſſio*, vt quoties audiret ſe nominari, cogitaret ſe à Deo apprehendi & poſſideri: alterum vocauit *Heliakim*, id eſt, *Dei firmitas*, vt cogitaret ſe non niſi à Deo firmari: tertium vocauit *Matthaniam*, id eſt, *donum Dei*, vel iuxta Syrum *expectatio Dei*, vt in omnibus aduerſis ad Dominum quaſi ad aſylum confugeret; ſed omnes obliti Dei æquè ac nominis ſui, ad idola confugerunt, ideóque Deo vindicante perierunt.

CAPVT XXV.

SYNOPSIS CAPITIS.

NABVCHODONOSOR capit Ieruſalem: Sedeciam excæcatum cum populo in Babylonem abducit: templum ſuccendit.

1. Factvm eſt autẽ anno nono regni eius, mẽſe decimo, decima die menſis, venit Nabuchodonoſor rex Babylonis, ipſe & omnis exercitus eius, in Ieruſalẽ, & circumdederunt eam: & extruxerũt in circuitu eius munitiones. 2. Et clauſa eſt ciuitas atq; vallata, vſque ad vndecimum annum regis Sedeciæ, 3. nona die menſis: præualuitque fames in ciuitate, nec erat panis populo terræ. 4. Et interrupta eſt ciuitas: & omnes viri bellatores nocte fugerunt, per viam portæ, quæ eſt inter duplicem murum ad hortum regis (porrò Chaldæi obſidebant in circuitu ciuitatem) fugit itaque Sedecias per viam quæ ducit ad campeſtria ſolitudinis. 5. Et perſecutus eſt exercitus Chaldæorum regem, comprehendítq; eum in planitie Iericho: & omnes bellatores, qui erant cum eo, diſperſi ſunt, & reliquerunt eum. 6. Apprehenſum ergo regem duxerunt ad regem Babylonis in Reblatha: qui locutus eſt cum eo iudicium. 7. Filios autem Sedeciæ occidit coram eo, & oculos eius effodit, vin-

Digitized by Google

xítque eum catenis, & adduxit in Babylonem. 8. Menſe quinto, ſeptima die
menſis, ipſe eſt annus nonus decimus regis Babylonis: venit Nabuzardan prin-
ceps exercitus, ſeruus regis Babylonis, in Ieruſalem. 9. Et ſuccendit domum
Domini, & domum regis: & domos Ieruſalem, omnémque domum combuſſit
igni. 10. Et muros Ieruſalem in circuitu deſtruxit omnis exercitus Chaldæo-
rum, qui erat cum principe militum. 11. Reliquam autem populi partem, quæ
remanſerat in ciuitate, & perfugas qui transfugerant ad regem Babylonis, & reli-
quum vulgus, tranſtulit Nabuzardan princeps militiæ. 12. Et de pauperibus
terræ reliquit vinitores & agricolas. 13. Columnas autem æreas, quæ erant in
templo Domini, & baſes, & mare æreum, quod erat in domo Domini, confrege-
runt Chaldæi, & tranſtulerunt æs omne in Babylonem 14. Ollas quoque æreas,
& trullas, & tridentes, & ſcyphos, & mortariola, & omnia vaſa ærea, in quibus
miniſtrabant, tulerunt. 15. Necnon & thuribula, & phialas, quæ aurea, aurea;
& quæ argentea, argentea; tulit princeps militiæ: 16. id eſt, columnas duas,
mare vnum, & baſes quas fecerat Salomon in templo Domini: non erat pondus
æris omnium vaſorum. 17. Decem & octo cubitos altitudinis habebat columna
vna: & capitellum æreum ſuper ſe altitudinis trium cubitorum: & retiaculum, &
malogranata ſuper capitellum columnæ, omnia ærea: ſimilem & columna ſecun-
da habebat ornatum. 18. Tulit quoque princeps militiæ Saraiam ſacerdotem
primum, & Sophoniam ſacerdotem ſecundum, & tres ianitores. 19. Et de ci-
uitate eunuchum vnum, qui erat præfectus ſuper bellatores viros: & quinque vi-
ros de his qui ſteterant coram rege, quos reperit in ciuitate: & Sopher principem
exercitus, qui probabat tyrones de populo terræ: & ſexaginta viros è vulgo, qui
inuenti fuerant in ciuitate. 20. Quos tollens Nabuzardan princeps militum,
duxit ad regem Babylonis in Reblatha. 21. Percuſsítque eos rex Babylonis, &
interfecit eos in Reblatha in terra Emath: & tranſlatus eſt Iuda de terra ſua.
22. Populo autem qui relictus erat in terra Iuda, quem dimiſerat Nabuchodonoſor
rex Babylonis, præfecit Godoliam filium Ahicam filij Saphan. 23. Quod cùm au-
diſſent omnes duces militum, ipſi & viri qui erant cum eis, videlicet quòd conſti-
tuiſſet rex Babylonis Godoliam: venerunt ad Godoliam in Maſpha, Iſmahel filius
Nathaniæ, & Iohanan filius Caree, & Saraia filius Thanehumeth Netophatites,
& Iezonias filius Maachathi, ipſi & ſocij eorum. 24. Iurauítque Godolias ipſis &
ſociis eorum, dicens: Nolite timere ſeruire Chaldæis: manete in terra, & ſeruite
regi Babylonis, & benè erit vobis. 25. Factum eſt autem in menſe ſeptimo, ve-
nit Iſmahel filius Nathaniæ, filij Eliſama de ſemine regio, & decem viri cum eo:
percuſſerúntque Godoliam, qui & mortuus eſt: ſed & Iudæos & Chaldæos, qui
erant cum eo in Maſpha. 26. Conſurgénſque omnis populus à paruo vſque ad
magnum, & principes militum, venerunt in Ægyptum, timentes Chaldæos.
27. Factum eſt verò in anno trigeſimo ſeptimo tranſmigrationis Ioachin regis
Iuda, menſe duodecimo, vigeſima ſeptima die menſis: ſubleuauit Euilmerodach
rex Babylonis, anno quo regnare cœperat, caput Ioachin regis Iuda de carcere.
28. Et locutus eſt ei benignè: & poſuit thronum eius ſuper thronum regum, qui
erant cum eo in Babylone. 29. Et mutauit veſtes eius, quas habuerat in carcere,
& comedebat panem ſemper in conſpectu eius cunctis diebus vitæ ſuæ. 30. An-
nonam quoque conſtituit ei ſine intermiſſione, quæ & dabatur ei à rege per ſingu-
los dies, omnibus diebus vitæ ſuæ.

HOc caput idem prorſus eſt cum cap. vltimo Ieremiæ, vbi illud explicui: Ieremias enim toti huic cladi interfuit, & eam impedire conatus fuit, vt patet ex eius prophetiis, ſed fruſtrà. Vide Abul. hîc q. vlt. ſeriem ſingularum Ieremiæ prophetiarum cum ſerie geſtorum Regum horum combinantem. Vide & chronotaxim, quam Ieremiæ præfixi.

Vers. 4. Interrupta est civitas.] crebris ſcilicet ictibus arietum hoſtilium, vnde ex ea fugerunt ciues per occultam viam & exitum. ita Abul. & Vatab. licèt Caiet. velit murum ruptum fuiſſe ab ipſis ciuibus, vt per rupturam effugerent.

Locutus est cum eo iudicium.] id eſt, iudicio cum eo diſceptauit, iuſtéque eum condemnauit dicendo: Tu fidem mihi datam fregiſti & rebellaſti, iuſtè ergo mereris à me excæcari. Alia addit R. Salomon, ſed more ſuo fabulatur. Vers. 6.

Septima die mensis.] Ierem. c. vlt. habet *decima die*: vtrumque ſic concilia, quod die ſeptima venerit Ieruſalem, ſed decima combuſſerit templum. Ita Caiet. Aut potiùs die Vers. 8.

Digitized by Google

ſeptima diſceſſit ex Reblata, vbi erat Nabuchodonoſor, & die decima (tridui enim eſt iter) peruenit in Ieruſalem.

VERS. 11. RELIQVVM VVLGVS TRANSTVLIT NABVZARDAM PRINCEPS MILITIÆ.] Sept. vertunt *archimagirus*, id eſt, *princeps coquorum*. Hebr. *princeps mactantium*. Chald. *magiſter homicidarum*; vnde per eum S. Gregor. myſticè accipit gulam, quæ templum animæ noſtræ euertit. Audi eum 3. p. Paſtor. Admonit. 20. *Princeps cocorum deſtruxit muros Ieruſalem. Princeps namque cocorum venter eſt: cui magna cura obſequium à cocis impenditur, vt ipſe delectabiliter cibis impleatur. Muri autem Ieruſalem virtutes ſunt animæ, ad deſiderium ſupernæ pacis eleuatæ. Cocorum igitur princeps muros Ieruſalem deiicit; quia dum venter ingluuie extenditur, virtutes animæ per luxuriam deſtruuntur.* Quocirca Abbas Pœmen in vitis Pat. *Niſi*, inquit, *Nabuzardan princeps coquorum veniſſet, templum Dei non arſiſſet; hoc eſt, niſi deſiderium gaſtrimargiæ irrepſiſſet, anima libidine non conflagraſſet.* Angelom. verò per *Nabuzardan* intelligit diabolum, qui omnia fidelium bona diripere ſatagit.

VERS. 14. TRVLLAS.] non cæmentarias, ſed *trullas*, id eſt, opercula ollarum. Dicta *trulla* ait Abul. à trudendo, quia trudit, id eſt, claudit ollam, vt *trullis* ſit quaſi *truſilis*: *trullas* enim Noſter iungit ollis. Nam in Hebr. Chald. & Sept. nulla vox trullis reſpondet.

Verùm priſci Auctores per *trullam* accipiunt vas fundens aquam. ita Nonius Marcellus: *Trulleum*, inquit, *quo manus perluuntur*. Titin. Setina: *Sapientia*, inquit, *gubernator torquet nauem, haud valentiâ: Cocus magnum ahenum quando feruit, paulla confutat trua.* Varro l. 4. *Trulla*, ait, *à ſimilitudine truæ, quæ quòd* A *magna, & hæc puſilla vt trulla. Hinc Græcè τρύβλιον, noſtrullam. Trua, quæ à culina in lauatrinam aquam fundunt. Trua, quòd transolat ea aqua, ab eodem eſt appellatum.* Varro ergo trullam dictam putat à trauolando, Nonius Marcellus verò à terendo, quaſi terulam, Iſidorus autem à trudendo. Audi eum lib. 9. Orig. cap. 18. *Trulla nomen factum, eo quod trudit & detrudit, id eſt, includit calce vel luto lapides.*

Allegoria & Tropologia hîc eſt facilis & appoſita. Ieruſalem enim eſt Eccleſia, æquè ac anima fidelis per fidem contemplans Deum; idola ſunt res creatæ & vanæ, quas contra Dei legem ambit, verbi gratia, idolum auari eſt aurum, luxurioſi libido, ſuperbi honor. Nabuchodonoſor eſt diabolus, qui capta Ieruſalem, id eſt, anima, eius regem Sedeciam, id eſt, mentem (*Sedecias* enim Hebr. idem eſt quod *iuſtitia Dei*, quam mens cogitare, timere & imitari debet) excæcat: inde eam gratiis B bonîſque omnibus diſpoliat, templúmque, id eſt, omnem Dei timorem, cultúmque exurit, ac deinde captiuam libertate ſua priuat, vinctámque deducit in Babylonem, id eſt, in extremam rerum omnium confuſionem, qualis eſt in anima cupiditatibus ſuis ſubdita, præſertim dum in gehennam conijcitur. Verùm antequam id fiat, multas ex hac captiuitate liberat Cyrus, id eſt, Chriſtus. ita Angelom. & Eucherius.

FACTVM EST VERO IN ANNO TRIGESIMO SEPTIMO TRANSMIGRATIONIS IOACHIN.] VERS. 27.
Fuit ergo Ioachin in carcere Babylonio quamdiu ſuperſtes fuit Nabuchodonoſor per 37. annos: eo verò mortuo, Euilmerodach patri ſuccedens Ioachin liberauit & exaltauit. Cauſam dedi Ieremiæ 52. ſub finem capitis.

SYNCHRONISMVS REGVM IVDA, Prophetarum, Regum & Heroum Gentilium.

SALOMONI ſynchronos, ſiue coæuus fuit Nathan propheta, Hiram rex Tyri, Heſiodus, & Homerus Græcorum Salomon.

Roboamo coæuus fuit Ahias propheta, ac Ieroboam primus rex Iſraël, & Laoſthenes rex Aſſyriorum.

Aſæ coæuus fuit Iehu propheta, ac Baaſa rex Iſraël, & Ophratæus rex Aſſyriorum.

Tempore Ioſaphat floruit Elias propheta, qui curru igneo raptus eſt in cælum.

Sub Ioram prophetauit Eliſæus per ſexaginta ſex annos, mortuúſque eſt ſub Amaſia rege.

Sub Ioas vixit Ioiada Pontifex, eiúſque filius Zacharias martyr. In Iſraël ſucceſſiuè regnarunt Iehu, qui domum Achab ſuccidit, Ioachaz & Ioas.

Amaſiæ regis frater fuit Amos, pater Iſaiæ prophetæ. Iſaias ergo auum habuit Ioas regem, patruum verò Amaſiam. Hoc tempore Lycurgus leges dedit Spartanis.

Tempore Azariæ ſiue Oziæ cœpit prophetare Iſaias, ac prophetauit per ſexaginta annos C ſub Ozia, Ioatham, Achaz, Ezechia & Manaſſe regibus: prophetarunt tunc quoque Oſee, Ioël, Amos, Ionas & Abdias Sub annum 40. Azariæ cœperunt computari Olympiades, ſiue anni Iphyti regis, qui eas inſtituit. Olympiades antecedunt Romæ conditionem annis 23. Quare ſub annum decimum Ioatham Roma condita eſt à Romulo, qui primus in ea regnauit annis 36. Huic ſucceſſit Numa Pompilius per annos 44. huic Tullus Hoſtilius per annos 32. huic Ancus Martius per annos 24. huic Tarquinius Priſcus per annos 38. huic Seruius Tullus per annos 44. huic Tarquinius Superbus per annos 25.

Sub Ioatham prophetarunt Nahum & Michæas. Sub idem tempus Sardanapalus obſeſſus in Niniue ab Arbace Mediæ præfecto, ſeipſum cum regia totáq; gaza combuſſit. Quare Arbaces Mediæ ſe regem fecit: Baladan verò, qui alio nomine dictus eſt Nabonaſſar, Babyloniam occupauit, à quo conſtituta eſt Æra Nabonaſſaræa, quæ incipit ab anno 15. Ioatham.

Digitized by Google

Sub Achaz capta eſt Damaſcus ab Aſſyriis, ac Teglatphalaſar eorum rex dimidiam partem decem tribuum Iſrael in Aſſyriam abduxit.

Ezechiæ coæuus fuit Merodach filius Baladan, ſiue Nabonaſſaris primus rex Babylonis, & Salmanaſar rex Aſſyriorum, qui Iſraelem, id eſt decem tribuum reliquias, ac inter eas Tobiam in Aſſyriam abduxit. Item eius filius Sennacherib, qui obſidens Ieroſolymam ab Angelo fugatus eſt, cæſis 185. millibus.

Tunc quoque floruit Sibylla Erythræa, teſte S. Auguſt. lib. 18. de Ciuit. cap. 23. Manaſſes Iſaiam prophetam ſibi conſanguineum lignea ſerra diſſecuit. Tunc floruit apud Lydos Gyges, qui Candaule occiſo regnum obtinuit: eius pronepos fuit Crœſus, quem Cyrus prælio vicit & ſubiugauit. Tunc quoque in Ægypto regnauit Pſammetichus, cuius filius Nechao Ioſiam ſuperauit & occidit. Tunc quoq; claruit Thales Mileſius vnus è ſeptem Græciæ ſapientibus, ac ſucceſſiuè ceteri ſex ſapientes. Sub Manaſſe quoque Romæ regnauit Numa Pompilius, floruit Sibylla Samia. Tunc pariter hiſtoriam Iudith contigiſſe multi opinantur.

Sub Ioſia cœpit prophetare Ieremias, ac tempore Ioakim, Ioachin & Sedeciæ prophetauit per 45 annos, tandémque in Ægypto à Iudæis lapidibus obrutus martyr occubuit. Sub eodem prophetauit Baruch, Sophonias & Holda prophetiſſa. Romæ regnarunt Tullus Hoſtilius & Ancus Martius. Floruêre Ariſtomenes, Phalaris tyrannus, Zeleucus legiſlator, Terpander Muſicus, Sappho & Steſichorus poetæ. Anno quarto Ioakim cœpit regnare Nabuchodonoſor, qui Monarchiam ab Aſſyriis ad Chaldæos tranſtulit, ac Ieruſalem cum templo euertit, & Iudæos in Babylonem abduxit, ac Ægyptum ſubiugauit, & Pharaonem Nechao qui Pharaonum fuit vltimus trucidauit, vt dixit Ierem. 44. 30.

Sub Ioachin & Sedecia prophetauit in Ba- A bylonia Ezechiel per annos 22. cui ſucceſſit Daniel, qui vſque ad centeſimum annum vixit & prophetauit. Vide dicta in proœmio Ieremiæ, Ezechielis & Danielis.

Hoc tempore in Media regnabat Cyaxares, cui ſucceſſit filius Aſtyages, & huic nepos ex filia Cyrus, qui Babylonem cum Dario Medo auunculo ſuo cepit, & Monarchiam à Chaldæis ad Perſas tranſtulit, ac Iudæos ex Babylone liberos in Iudæam remiſit.

Tunc quoque floruêre Draco Athenienſium legiſlator, æquè ac Solon, Epimenides philoſophus, qui teſte Laërtio Athenis aram erexit *Ignoto Deo*, de qua Paulus Actor. 17. Item Anaximenes, Xenophanes, Anacharſis philoſophus, Arion Muſicus, Æſopus Fabularũ Dictator, Sibylla Cumæa, quæ Tarquinio regi Roman. nouem libros oraculorum obtulit pretio 300. aureorum: cúmque is B illud abnueret, Sibylla magnam eorum partem combuſſit, ac pro paucis reliquis tantumdem exegit & obtinuit, vti narrat Plinius, Solinus, Gellius, Seruius & alij. Hæc Euſebius, Torniellus, Gordonus, Salianus, ceterique Chronologi.

Audi S. Auguſtinum libr. 18. de Ciuitate cap. 25. *Regnante apud Hebræos Sedecia, & apud Romanos Tarquinio Priſco, qui ſucceſſerat Anco Martio, ductus eſt captiuus in Babyloniam populus Iudæorum, euerſa Ieruſalem, & templo illo à Salomone conſtructo. Eo tempore Pittacus Mitylenæus vnus de ſeptem ſapientibus fuiſſe perhibetur; & quinque ceteros, qui vt ſeptem numerantur, Thaleti quem ſuprà commemorauimus, & huic Pittaco adduntur, eo tempore fuiſſe ſcribit Euſebius, quo captiuus Dei populus in Babylonia tenebatur. Hi ſunt autem Solon Athenienſis, Chilo Lacedæmonius, Periander Corinthius, Cleobulus Lyndus, Bias Prieneus. Eo captiuitatis Iudaicæ tempore & Anaximander, & Anaximenes, & Xenophanes Phyſici claruerunt. Tum & Pythagoras, ex quo cœperunt appellari philoſophi.*

COMMENTARIVS
IN LIBRVM PRIMVM
PARALIPOMENON.

SANCTVS Hieron. Epiſt. ad Paulinum quæ Bibliis præfigitur: *Paralipomenon liber*, inquit, *id eſt*, *Inſtrumenti veteris* ἐπιτομή, *tantus ac talis eſt, vt abſque illo ſi quis ſcientiam Scripturarum ſibi voluerit arrogare, ſeipſum irrideat. Per ſingula quippe nomina, iuncturáſque verborum, & prætermiſſæ in Regum libris tanguntur hiſtoriæ, & innumerabiles explicantur Euangelij quæſtiones.*

Ergo hic liber eſt Epitome ſiue compendium geſtorum Regum Iuda, non verò Regum Iſraël, vtpote ſchiſmaticorum & idololatrarum. Hebr. inſcribitur דברי הימים *dibre Haiamim*, id eſt, *verba dierum*, quaſi dicas, Diarium, ſiue Chronicon breuiter geſta Dauidis & poſterorum regum Iuda, quaſi per ſingulos dies, id eſt, per ſingula tempora & ſæcula enarrans. A Sept. inſcribitur hic liber παραλιπομένων, id eſt, *relictorum* ſiue *reſiduorum*, vt ait S. Hier. Epiſt. ad Domnionem, quòd ea quæ in libris Regum omiſſa ſunt, ſuppleat & hiſtoricè recenſeat. Multa tamen repetit, quæ in libris Regum audiuimus. Quare iis omiſſis, paucis quæ huic libro relicta & propria ſunt explicabo. Nonnulla enim quæ ibi ſtrictim dicta ſunt, hîc fuſiùs pertractantur, quædam etiam ibi obſcuriùs ſcripta, hîc clariùs explicantur.

Author ſiue compendiator, vt cenſent Rabbini, Lyran. Sixtus Senenſis, Driedo & alij, fuit Eſdras, qui ex publicis Annalibus ſiue Diariis eum conſcripſit. Id ita eſſe colligunt ex eo, quòd vltima verba libri Paralipomenon eadem planè ſint cum primis libri Eſdræ. vide dicta in præfatione in libros Regum. Sic & quæ cap. 9. v. 2. & ſeq. dicuntur, eadem ſunt cum iis quæ habet Eſdras lib. 2. cap. 11. ſimilia plura in ipſo libri decurſu notabo. Denique Catalogi genealogiarum & perſonarum, qui decem primis capitibus fusè hîc texuntur, ſimiles ſunt Catalogis Eſdræ cap. 2. cap. 8. cap. 12. & ſeq.

Digitized by Google

CAPVT PRIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

RÆcenſetur genealogia Adæ vſque ad Abraham eiúſque poſteros præſertim Idumæos, quorum reges & duces enarrantur verſ.35. & ſeq.

1. ADAM, Seth, Enos, 2. Cainan, Malaleel, Iared, 3. Henoch, Ma-
thuſale, Lamech, 4. Noë, Sem, Cham, & Iapheth. 5. Filij Ia-
pheth: Gomer, & Magog, & Madi, & Iauan, Thubal, Moſoch,
Thiras. 6. Porrò filij Gomer: Aſcenez, & Riphath, & Thogorma.
7. Filij autem Iauan: Eliſa & Tharſis, Cethim & Dodanim. 8. Filij
Cham: Chus, & Meſraim, & Phut, & Chanaan. 9. Filij autem Chus: Saba, &
Heuila, Sabatha, & Regma, & Sabathacha. Porrò filij Regma: Saba, & Dadan.
10. Chus autem genuit Nemrod: iſte cœpit eſſe potens in terra. 11. Meſraim ve-
rò genuit Ludim & Anamim, & Laabim, & Nephthuim. 12. Phetruſim quoque
& Caſluim: de quibus egreſſi ſunt Philiſthiim, & Caphtorim. 13. Chanaan ve-
rò genuit Sidonem primogenitum ſuum, Hethæum quoque, 14. & Iebuſæum,
& Amorrhæum, & Gergeſæum, 15. Heuæúmque & Aracæum, & Cinæum;
16. Aradium quoque & Samaræum, & Hamathæum. 17. Filij Sem: Ælam,
& Aſſur, & Arphaxad, & Lud, & Aram, & Hus, & Hul, & Gether, & Moſoch.
18. Arphaxad autem genuit Sale, qui & ipſe genuit Heber. 19. Porrò Heber
nati ſunt duo filij, nomen vni Phaleg, quia in diebus eius diuiſa eſt terra, & nomen
fratris eius Iectan. 20. Iectan autem genuit Elmodad, & Saleph, & Aſarmoth, &
Iare, 21. Adoram quoque, & Huzal, & Decla, 22. Hebal etiam, & Abimael, &
Saba, necnon 23. & Ophir, & Heuila, & Iobab. omnes iſti filij Iectan: 24 Sem,
Arphaxad, Sale, 25. Heber, Phaleg, Ragau, 26. Serug, Nachor, Thare,
27. Abram, iſte eſt Abraham. 28. Filij autem Abraham, Iſaac & Iſmahel.
29. Et hæ generationes eorum. Primogenitus Iſmahelis, Nabaioth, & Cedar, &
Adbeel, & Mabſam, 30. & Maſma, & Duma, Maſſa, Hadad & Thema,
31. Ietur, Naphis, Cedma. hi ſunt filij Iſmahelis. 32. Filij autem Ceturæ con-
cubinæ Abraham, quos genuit: Zamran, Iecſan, Madan, Madian, Ieſboc & Sue.
Porrò filij Iecſan: Saba, & Dadan. Filij autem Dadan: Aſſurim & Latuſſim, &
& Laomim. 33. Filij autem Madian: Epha & Epher, & Henoch, & Abida, &
Eldaa. omnes hi, filij Ceturæ. 34. Genuit autem Abraham Iſaac: cuius fuerunt filij
Eſau & Iſraël. 35. Filij Eſau: Eliphaz, Rahuel, Iehus, Ihelom, & Core. 36. Filij
Eliphaz: Theman, Omar, Sephi, Gathan, Cenez, Thamna, Amalec. 37. Filij Ra-
huel: Nahath, Zara, Samma, Meza. 38. Filij Seir: Lotan, Sobal, Sebeon, Ana,
Diſon, Eſer, Diſan. 39. Filij Lotan: Hori, Homam. Soror autem Lotan fuit Tha-
mna. 40. Filij Sobal: Alian, & Manahath, & Ebal, Sephi, & Onam. Filij Se-
beon: Aia & Ana. Filij Ana: Diſon. 41. Filij Diſon: Hamram, & Eſeban, & Ie-
thran, & Charan. 42. Filij Eſer: Balaan, & Zauan, & Iacan. Filij Diſan: Hus &
Aran. 43. Iſti ſunt reges, qui imperauerunt in Terra Edom, antequam eſſet rex
ſuper filios Iſraël: Bale filius Beor: & nomen ciuitatis, Denaba. 44. Mortuus eſt
autem Bale, & regnauit pro eo Iobab filius Zare de Boſra. 45. Cúmque & Io-
bab fuiſſet mortuus, regnauit pro eo Huſam de terra Themanorum. 46. Obiit
quoque & Huſam, & regnauit pro eo Adad filius Badad, qui percuſſit Madian in
Terra Moab: & nomen ciuitatis eius Auith, 47. Cúmque & Adad fuiſſet mor-
tuus, regnauit pro eo Semla de Maſreca. 48. Sed & Semla mortuus eſt, & re-
gnauit pro eo Saul de Rohoboth, quæ iuxta amnem ſita eſt. 49. Mortuo quoque
Saul, regnauit pro eo Balanan filius Achobor. 50. Sed & hic mortuus eſt, & re-
gnauit pro eo Adad: cuius vrbis nomen fuit Phau, & appellata eſt vxor eius Meeta-
bel filia Matred filiæ Mezaab. 51. Adad autem mortuo, duces pro regibus in

Digitized by Google

Edom eſſe cœperunt: dux Thamna, dux Alua, dux Ietheth. 52. dux Oolibama,
dux Ela, dux Phinon, 53. dux Cenez, dux Theman, dux Mabſar, 54. dux
Magdiel, dux Hiram. hi duces Edom.

PRima decem capita non niſi genealogias continēt, quia in eis exacti erant Hebræi, tum ad 12. tribuum diſtinctionem, tum propter Chriſtum, vt conſtaret eum ex Abraham, Dauide, & tribu Iuda natum. Verùm quia hæc decem capita paruum habent vſum, nec niſi nomina genitorum recenſent, hinc ea paucis expediam. Vbi nota, nomina propria virorum & feminarum in hoc libro ſæpè eſſe alia & diuerſa à nominibus, quæ iiſdem perſonis dantur in Geneſi, cæteriſque libris. Ratio eſt quòd Hebræi erāt Polyonomi, & plura habebant nomina. Exempli inſtar ſit, quòd filij Beniamin Geneſ. c. 46. v. 21. nominentur, *Bela & Becher & Aſbel & Gera & Naaman & Echi & Ros & Mophim & Ophim & Ared*: hìc verò cap. 8. v. 1. nominantur *Bale, Aſbel, Abara, Nohaa, Rapha*, ac cæteri tacentur: quandoque etiam idem nomen aliter & aliter mutatione vnius alteriúſve literæ inflectitur & pronuntiatur. Rurſùm hìc non omnes filij recenſentur, ſed magis celebres & clari. Multi ergo hiſce decem capitibus reticentur. Sic cap. 7. 6. tres tantùm recenſet filios Beniamin, cùm Geneſ. 46. 21. decem numerentur.

Vers. 1. ADAM, SETH, ENOS, CAINAN, &c.] q. d. Adam genuit Seth, Seth genuit Enos, Enos genuit Cainan, & ita conſequenter de cæteris quos ſubnectit, ſtudio enim breuitatis omittit τὸ *genuit*, ne illud in ſingulis repetere cogatur: quare nomina tantùm generantium & genitorum aſſignat.

Vers. 3. NOE (ſubaudi genuit) SEM, CHAM ET IAPHET.] vt dictum eſt Geneſ. c. 6. & ſeq. vbi hæc omnia explicui.

Vers. 32. CETVRÆ CONCVBINÆ ABRAHAM.] Concubina hìc vocatur non pellex, ſed ſecundaria vxor, quæ non erat materfamilias; vnde eius filij non ſuccedebant in hæreditatem patris.

A Vers. 36. THAMNA AMALEC.] putant nonnulli τὸ *Thamna* eſſe genitiui caſus, quia Geneſ. 36. 12. dicitur Eſau ex Thamna concubina genuiſſe Amalec. Verùm alia vel alius eſt hic Thamna, à Thamna Geneſeos: illa enim fuit concubina Eſau, hæc verò eius filia vel filius, vt patet ex Heb. & Sept. qui habent: *& Thamna & Amalec*.

Vers. 38. FILII SEIR.] Alius eſt hic Seir ab Eſau, qui pariter cognominatus eſt *Seir*, id eſt, *piloſus*; quia erat hirſutus: ille enim fuit filius Abrahæ & Iſaac, eiúſque filij ab hiſce Seir diuerſi, recenſiti ſunt v. 35. Hic verò non fuit ex poſteris Abrahæ & Iſaac, ſed gente fuit Horræus, qui ante Eſau Idumæam occupauit, cuius genealogia texitur Geneſ. 36. v. 20. Hoc loco verò ad hoc tantùm inducitur, vt cognoſcatur proſapia Thamna, ex qua genitus eſt Amalec.

Vers. 43. ISTI (qui ſequuntur) SVNT REGES QVI IMPERAVERVNT IN TERRA EDOM.] cum ſceptro, diademate & poteſtate regia. Nota, ſicut Hebræi primò habuêre iudices quaſi duces, à Ioſue vſque ad Saul, deinde reges à Saule vſque ad Sedeciam & captiuitatem Babylonicam, ac poſt eam rurſùm duces à Sorobabele vſque ad Machabæos; ſic & Idumæi primò habuêre duces vſque ad Bale, deinde reges à Bale vſque ad mortem ſecundi Adadæ, mox rurſùm duces à Thamna vſque ad Hiram, vt patet v. 51. & 52.

B Vers. 44. MORTVVS EST AVTEM BALE PRIMVS REX EDOM, ET REGNAVIT PRO EO IOBAB FILIVS ZARE.] Tunc ergo regnum non erat hæreditarium, nec in eo patri ſuccedebat filius, ſed is qui erat dignior. Bale enim primo regi Idumææ ſucceſſit Iobab, qui erat filius Zare, non Bale. Hic *Iobab* eſt *Iob* ſpeculum patientiæ, vt dixi Geneſ. 36. 31. Iob ergo fuit ſecundus rex Idumææ, eius abauus Eſau tantùm dux eiuſdem fuerat. Eſau enim genuit Raguel, Raguel genuit Zare, Zare genuit Iobab, ſiue Iob.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

GENEALOGIA Iudæ Patriarchæ vſque ad Iſai ſiue Ieſſe, qui fuit pater Dauidis, eiúſque fratrum & ſororum.

1. FILII autem Iſrael: Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Iſſachar, & Zabulon,
2. Dan, Ioſeph, Beniamin, Nephthali, Gad, & Aſer. 3. Filij Iuda: Her,
Onan, & Sela. hi tres nati ſunt ei de filia Sue Chananitide. Fuit autem Her primogenitus Iuda, malus coram Domino, & occidit eum. 4. Thamar autem
nurus eius peperit ei Phares & Zara. omnes ergo filij Iuda, quinque. 5. Filij autem Phares: Heſron & Hamul. 6. Filij quoque Zaræ: Zamri, & Ethan, &
Eman, Calchal quoque, & Dara, ſimul quinque. 7. Filij Charmi; Achar, qui tur-

bauit Iſrael, & peccauit in furto anathematis. 8. Filij Ethan: Azarias. 9. Fi-
lij autem Heſron qui nati ſunt ei: Ierameel, & Ram, & Calubi. 10. Porrò Ram
genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Nahaſſon, principem filiorum Iuda.
11. Nahaſſon quoque genuit Salma, de quo ortus eſt Booz. 12. Booz verò ge-
nuit Obed, qui & ipſe genuit Iſai. 13. Iſai autem genuit primogenitum Eliab,
ſecundum Abinadab, tertium Simmaa, 14. quartum Nathanael, quintum Rad-
dai, 15. ſextum Aſom, ſeptimum Dauid, 16. quorum ſorores fuerunt, Sar-
uia, & Abigail. Filij Saruiæ, Abiſai, Ioab, & Aſael, tres. 17. Abigail autem
genuit Amaſa, cuius pater fuit Iether Iſmahelites, 18. Caleb verò filius Heſ-
ron accepit vxorem nomine Azuba, de qua genuit Ierioth, fuerúntque filij eius,
Iaſer, & Sobab, & Ardon. 19. Cúmque mortua fuiſſet Azuba, accepit vxorem
Caleb, Ephrata: quæ peperit ei Hur. 20. Porrò Hur genuit Vri: & Vri genuit
Bezeleel. 21. Poſt hæc ingreſſus eſt Heſron ad filiam Machir patris Galaad, &
accepit eam cùm eſſet annorum ſexaginta: quæ peperit ei Segub. 22. Sed & Se-
gub genuit Iair, & poſſedit viginti tres ciuitates in Terra Galaad. 23. Cepítque
Geſſur, & Aram, oppida Iair; & Canath, & viculos eius ſexaginta ciuitatum. om-
nes iſti, filij Machir patris Galaad. 24. Cùm autem mortuus eſſet Heſron, ingreſ-
ſus eſt Caleb ad Ephrata. Habuit quoque Heſron vxorem Abia, quæ peperit ei
Ashur patrem Thecuæ. 25. Nati ſunt autem filij Ierameel primogeniti Heſron,
Ram primogenitus eius, & Buna, & Aram, & Aſom, & Achia. 26. Duxit quoque v-
xorẽ alteram Ierameel nomine Arata, quæ fuit mater Onam. 27. Sed & filij Ram
primogeniti Ierameel, fuerunt Moos, Iamin, & Achar. 28. Onam autem habuit fi-
lios, Semei, & Iada. Filij autem Semei: Nadab, & Abiſur. 29. Nomen verò
vxoris Abiſur, Abihail, quæ peperit ei Ahobban, & Molib. 30. Filij autem Na-
dab fuerunt, Saled, & Apphaim. Mortuus eſt autem Saled abſque liberis. 31. Fi-
lius verò Apphaim, Ieſi: qui Ieſi genuit Seſan. Porrò Seſan genuit Oholai. 32. Fi-
lij autem Iada fratris Semei: Iether, & Ionathan. Sed & Iether mortuus eſt abſque
liberis. 33. Porrò Ionathan genuit Phaleth, & Ziza. Iſti fuerunt filij Ierameel.
34. Seſan autem non habuit filios, ſed filias; & ſeruum Ægyptium nomine Ieraa.
35. Deditque ei filiam ſuam vxorem: quæ peperit ei Ethei. 36. Ethei autem ge-
nuit Nathan, & Nathan genuit Zabad. 37. Zabad quoque genuit Ophlal, &
Ophlal genuit Obed, 38. Obed genuit Iehu, Iehu genuit Azariam. 39. Aza-
rias genuit Helles, & Helles genuit Elaſa, 40. Elaſa genuit Siſamoi, Siſamoi
genuit Sellum, 41. Sellum genuit Icamiam, Icamia autem genuit Eliſama.
42. Filij autem Caleb fratris Ierameel: Meſa primogenitus eius ipſe eſt pater
Ziph: & filij Mareſa patris Hebron. 43. Porrò filij Hebron, Core, & Taphua, &
Recem, & Samma. 44. Samma autem genuit Raham, patrem Iercaam, & Recem
genuit Sammai. 45. Filius Sammai, Maon: & Maon pater Bethſur. 46. Epha
autem concubina Caleb peperit Haran, & Moſa, & Gezez. Porrò Haran genuit
Gezez. 47. Filij autem Iohaddai Regom, & Ioathan, & Geſan, & Phalet, &
Epha, & Saaph. 48. Concubina Caleb Maacha, peperit Saber & Tharana.
49. Genuit autem Saaph pater Madmena, Sue patrem Machbena, & patrem
Gabaa. Filia verò Caleb, fuit Achſa. 50. Hi erant filij Caleb, filij Hur, primo-
geniti Ephratha, Sobal pater Cariathiarim. 51. Salma pater Bethlehem, Hariph
pater Bethgader. 52. Fuerunt enim filij Sobal patris Cariathiarim, Qui videbat
dimidium requietionum. 53. Et de cognatione Cariathiarim, Iethrei, & Aphu-
thei, & Semathei, & Maſerei. Ex his egreſſi ſunt Saraitæ, & Eſthaolitæ. 54 Filij
Salma, Bethlehem, & Netophathi, Coronæ domus Ioab, & Dimidium requie-
tionis Sarai. 55. Cognationes quoque ſcribarum habitantium in Iabes, Canentes,
atque Reſonantes, & In tabernaculis commorantes. Hi ſunt Cinæi, qui venerunt de
Calore patris domus Rechab.

Vers. 3. FVIT HER PRIMOGENITVS IVDA.] quem ob ſcelus mollitiei & pollutionis occidit Deus, vt dixi Gen. 38. 7.

Vers. 7. ACHAR.] Hic eſt Achan, qui furto ſuo turbauit caſtra Hebræorum, ideóque dictus eſt *Achar*, id eſt, turbator. vide dicta Ioſue 7.

A

Vers. 9. RAM.] Hic eſt *Aram* pater Aminadab Matth. 1. qui per aphæreſim vocatur *Ram*.

Vers. 15. SEPTIMVM DAVID.] Quomodo 1. Reg. 16. 10. non ſeptem, ſed octo numerantur filij Ieſſe, ibidem explicui.

Vers. 16. FILII SARVIÆ ABISAI, IOAB ET ASAEL.]

Digitized by Google

Hinc videtur quòd Abiſai fuerit ſenior Ioab A fratre ſuo duce exercitus Dauidis.

Vers. 31 Sesan autem genuit Oholai.] filiam non filium, vt patet v. 34.

Vers. 52. *Videns dimidium requietionum quis? Resp. Primò.* Cvi videbat dimidium reqvietionvm.] Quis hic? Primò S. Hier. lib. 1. contra Pelag. ait fuiſſe prophetam: prophetæ enim vocabantur *Videntes*, id eſt, præuidentes & prędicentes futura, q. d. Sobal erat *videns*, id eſt, prophetabat, ſed ex dimidio dumtaxat, id eſt, non planè & perfectè videbat cæleſtia, vbi eſt locus requietionis, hoc eſt, perfectæ quietis.

Secundò. Secundò, Vatab. q. d. Sobal videbat & contemplabatur, id eſt, curam gerebat vel princeps erat dimidij loci, qui Hebr. vocabatur *Hammenucheth*, id eſt, *requietionum*, fortè à B fertilitate agri & amœnitate loci: *videre* enim eſt eſſe principem, principis enim eſt ſuos circumſpicere, luſtrare & contemplari, vt iis de omnibus proſpiciat. Princeps ergo eſt *videns*, vt quaſi Argus centoculus omnia inſpiciat.

Tertiò. Tertiò, alij per *requietionem* accipiunt ſepulchrum, in eo enim poſt mortem requieſcit corpus vſque ad reſurrectionem communem futuram in die iudicij. Vnde Benedictus in ſuis Biblus v. 54. vbi nos habemus, *dimidium requietionis Sarai*, vertit, vel potiùs explicat, *qui poſſidebat dimidium ſepulchri Saræ* (vxoris Abrahæ) & quatuor Patriarcharum, ſcilicet Adæ, Abrahæ, Iſaac & Iacob, quod ſepulchrum erat in Hebron.

Quartò. Quartò, noſter Sanchez per *requietionem* C accipit regionem in qua quis habitat, quámque quietè quaſi dominus poſſidet: vnde de Italia ſic ait Æneas apud Virg. lib. 8. Æneid.

Hic locus vrbis erit, requies & certa laborum:

Nam *videre* ſiue cernere hæreditatem dicimur, cùm eam adimus, occupamus & poſſidemus; vt ſenſus ſit, q. d. Sobal *videbat*, id eſt, quaſi propriam poſſidebat, & tam *oculis*, quàm manibus vſurpabat dimidiam partem regionis, in qua requieuerant, ſeu quietè habitarant parentes eius: & hanc dimidiam partem hæreditatis *Sobal* tranſcripſit filiis ſuis. Eadem phraſis recurrit iterùm poſt duos verſus, & eadem phraſi dicitur de *Iſſacar* Gen. 49. v. 15. *Vidit requiem quòd eſſet bona*, id eſt (vt per epexegeſim mox additur) vidit *terram* requietioni ſeu inhabitationi ſuæ aſſignatam *quòd eſſet optima*. Pſal. quoque 131. v. 8. *Surge Domine in requiem tuam.* Et v. 14. *Hæc requies mea in ſeculum ſeculi, hic habitabo.*

Quintò genuinè. Quintò & genuinè, τὸ *qui videbat dimidium requietionum*, eſt nomen proprium filij Sobal. q. d. filij Sobal quaſi patris fuere hi duo ſcilicet *Cariathiarim*, (itáq; fortè vocatus, quòd in ſyluis, hæ enim Heb. vocantur יערים *iearim*, quaſi in vrbe habitaret venationi deditus,) הראה חצי המנחות *haroe chaſi hammenuchot*, id eſt, *videns dimidium requietionum*; ita vocatus, quòd dimidiam Sobal patris *requietionem*, id eſt, habitationem ſiue regionem & hæreditatem poſſideret, alteram enim dimidiam poſſidebat eius frater Cariathiarim. Id ita eſſe patet primò, quia Sept. nomina Hebraica (licèt vitio ſcriptorum corrupta) retinent quaſi propria. Secundò, quia Romani codices τὸ *qui videbat*, ſcribunt per maiuſculum Q. quaſi nomen proprium. Tertiò, quia ſimili modo fere omnia ſequentia, ſcilicet *Coronæ domus*, *Canentes*, *Reſonantes*, *In tabernaculis commorantes*, *Qui venerunt de Calore*, ſunt nomina propria vti mox patebit. Quartò, quia eadem prorsùs ratione v. 54. vnus Salmæ filius vocatur, *dimidium requietionis Sarai*, de quo mox.

Filii Salma, Bethlehem et Netophathi, Coronæ domus Ioab, et dimidivm reqvietionis Sarai] Vers. 54. Benedictus vertit, *qui poſſidebat dimidium ſepulcri Saræ*, & quatuor Patriarcharum. Verùm *Sarai*, hic non eſt, *Sara* vxor Abrahæ; nam Sarai hîc in Heb. ſcribitur per litteras *Tſade* & *Ain*, Sara verò ſcribitur per *Schin* & *He*. Senſus ergo eſt, q. d. Salma quatuor genuit filios, ſcilicet 1. Bethlehem, 2. Netophathi, 3. qui vocabatur Hebr. *Ateroт beth Ioab*, id eſt, Coronæ domus Ioab, 4. cui nomen *dimidium requietionis Sarai*. Hæc enim omnia eſſe nomina propria, patet ex Sept. qui nomina Hebræa vt propria retinent, & quia hîc nomina filiorum Salma recenſentur. Cur duo vltimi ita vocati ſint, incertum eſt: fortè quia pater Salma optabat vt tertius fieret *corona*, id eſt, decus & gloria domus Ioab, ac quartus occuparet *dimidium requietionum*, id eſt, regionum & poſſeſſionum Sarai.

Cognationes qvoqve scribarvm (Legis peritorum) habitantivm in Iabes, Vers. 55. Canentes atqve Resonantes, et In tabernacvlis commorantes] Hæc quoque eſſe nomina propria liquet ex Hebræo & ex Roman. qui omnia hæc maiuſculis litteris prænotant, & ex Sept. qui nomina Hebræa vt propria retinent, vertúntque, *& populi Sepherim* (id eſt, ſcribarum) *habitantium Iabis*, *Tarathim*, *Samathim*, *Suchatim*. Senſus ergo eſt, q. d. *Cognationes*, Heb. משפחות *miſpachoth*, id eſt, familiæ ſcribarum (puta Cinæorum, vt ſequitur) ex Salma deſcendentium erant tres, ſcilicet *Tarathim*, id eſt, *Canentes*: *Samathim*, id eſt, *Reſonantes*: & *Suchatim*, id eſt, *In tabernaculis habitantes*: quia verè Cinæi Dei laudes canebant & reſonabant, nec in vrbibus, ſed in tabernaculis habitabant, vt dixi Ierem. 35. 2.

Hi svnt Cinæi (putà poſteri Iethro ſoceri Moyſis, ex quibus prognati ſunt Rechabitæ, D vt dixi Iudic. 1. 16. Exod. 18. 1. & ſeq.) Qvi venervnt de Calore patris domvs Rechab] Hinc patet Rechabitas fuiſſe Cinæos, eoſdem quoque fuiſſe Scribas, Pſaltes & Cantores, qui pſalmos & hymnos Deo canerent. Sed quid eſt τὸ *de Calore*? Primò, Dion. Carth. *De Calore quis? Resp.* *de Calore*, inquit, hoc eſt, de ſemine quod eſt calidum. Verùm dico τὸ *Calore*, eſſe nomen proprium; quare Roman. id ſcribunt per maiuſculum C. ac Sept. retinent nomen Hebr. *Hemath*. Vnde ſecundò, Vatab. vertit, *qui venerunt de Hemath patre domus Rechab*, q. d. Cinæi prognati ſunt de Hemath, qui fuit pater familias Rechabitarum. Verùm quia Noſter vertit, *patris* in genitiuo, non *patre* in ablatiuo, hinc tertiò, meliùs per *Hemath*, accipias vrbem hoc nomine celebrem in Script. ſcilicet *Epiphaniam*,

Digitized by Google

ita dictam Antiocho Epiphane. Et fauet quòd non dicat: *qui nati ſunt*, ſed, *qui venerunt de Hemath*, q. d. Cinæi venerunt de *Emath*, id eſt, *Epiphania*, quæ vrbs fuit ſedes & patria domus, id eſt, familiæ *Rechab*, ſiue Rechabitarum. Dices, cur ergo Noſter nomen *Emath* non retinet, ſed vertit *Calore*? Reſp. id facit more ſuo, vt ſignificet etymon *Emath* congruere huic loco: *Emath* enim Hebr. ſignificat *calorem*. Significat ergo Cinæos hoſce appoſitè veniſſe de *Emath*, quæ vrbs nomine ſuo ſignificat *calorem*, vt innuat Cinæos hoſce imitatos fuiſſe *calorem*, id eſt, zelum & feruorem A deuotionis, qui fuerat in patre eorum *Rechab*. ita Lyran. & Hugo. Sic Roma olim dicta fuit Valentia, teſte Solino in Polyhiſt. Græcè enim ῥώμη idem eſt quod robur, valor & valentia. Romani enim erant valentes & Valentini, vt pote qui orbem ſibi ſubiugarunt. Similes alluſiones ſunt Michææ 1.10. *In domo pulueris* (Heb. *in Aphra* vrbe Beniamin, *Aphra* enim ſignificat *puluerem*) *puluere vos conſpergite*. Et v. 11. *Et tranſite vobis Habitatio pulchra*. Heb. *habitatrix Sappir*, id eſt, pulchræ Samariæ, & v. 12. *Quæ habitat in amaritudinibus*. Heb. *In Maroth* vrbe. vide ibi dicta.

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

RECENSENTVR *filij Dauidis, eiúſque nepotes reges Iuda cum ſuis filiis & filiabus.*

1. DAVID verò hos habuit filios qui ei nati ſunt in Hebron, primogenitum
Amnon ex Achinoam Iezrahelitide, ſecundum Daniel de Abigail Carme-
litide, 2. tertium Abſalom filium Maacha filiæ Tolmai regis Geſſur, quartum
Adoniam filium Aggith, 3. quintum Saphatiam ex Abital, ſextum Iethraham
de Egla vxore ſua. 4 Sex ergo nati ſunt ei in Hebron, vbi regnauit ſeptem annis,
& ſex menſibus. Triginta autem & tribus annis regnauit in Ieruſalem. 5. Porrò in
Ieruſalem nati ſunt ei filij, Simmaa, & Sobab, & Nathan, & Salomon, quatuor de
Bethſabee filia Ammiel, 6. Iebaar quoque, & Eliſama, 7. & Eliphaleth, &
Noge, & Nepheg, & Iaphia, 8. necnon Eliſama, & Eliada, & Eliphelet, no-
uem: 9. omnes hi, filij Dauid, abſque filiis concubinarum: habuerúntque ſo-
rorem Thamar. 10. Filius autem Salomonis, Roboam: cuius Abia filius genuit
Aſa. De hoc quoque natus eſt Ioſaphat, 11. pater Ioram: qui Ioram genuit Ocho-
ziam, ex quo ortus eſt Ioas: 12. & huius Amaſias filius genuit Azariam. Porrò
Azariæ filius Ioathan 13. procreauit Achaz patrem Ezechiæ, de quo natus eſt
Manaſſes. 14. Sed & Manaſſes genuit Amon patrem Ioſiæ. 15. Filij autem
Ioſiæ fuerunt, primogenitus Iohanan, ſecundus Ioakim, tertius Sedecias, quartus
Sellum. 16. De Ioakim natus eſt Iechonias, & Sedecias. 17. Filij Iechoniæ
fuerunt Aſir, Salathiel, 18. Melchiram, Phadaia, Senneſer, & Iecemia, Sa-
ma, & Nadabia. 19. De Phadaia orti ſunt Zorobabel & Semei. Zorobabel ge-
nuit Moſollam, Hananiam, & Salomith ſororem eorum: 20. Haſaban quoque,
& Ohol, & Barachian, & Haſadian, Ioſabheſed, quinque. 21. Filius autem
Hananiæ, Phaltias pater Ieſeiæ, cuius filius Raphaia. huius quoque filius, Arnan,
de quo natus eſt Obdia, cuius filius fuit Sechenias. 22. Filius Secheniæ, Semeia:
cuius filij, Hattus, & Iegaal, & Baria, & Naaria, & Saphat, ſex numero. 23. Fi-
lius Naariæ, Elioënai, & Ezechias, & Ezricam, tres. 24. Filij Elioënai, Oduia,
& Eliaſub, & Pheleia, & Accub, & Iohanan, & Dalaia, & Anani ſeptem.

VERS. 1. DAVID VERO HOS HABVIT FILIOS] Hæc & ſequentia explicui 2. Reg. 3. v. 2. & ſeq.

VERS. 5. QVATVOR DE BEHTSABEE] nonnulli cenſent tres priores, ſcilicet *Simmaa, Sobab, & Nathan*, fuiſſe Vriæ filios, quos poſteà Dauid ſibi adoptauit, vt iniuriam adulterij & homicidij Vriæ factam compenſaret; quartum verò, ſcilicet Salomonem fuiſſe vnicum Dauidis ex Bethſabee filium, eò quòd Salomon Prou. 4. 3. dicat ſe fuiſſe *vnigenitum coram matre ſua*. Verùm B meliùs alij cenſent hos omnes fuiſſe Dauidis filios, Salomonem verò dici *vnigenitum*, id eſt, vnicè dilectum à matre, vt dixi Prou. 4. 3.

FILIA AMMIEL.] *Ammiel* alio nomine dictus eſt *Eliam*, qui fuit filius Achitophel & vnus è triginta fortibus, ſiue heroibus Dauidis 2. Reg. 23. 34.

PRIMOGENITVS (Ioſiæ) IOHANAN, SECVNDVS IOAKIM, TERTIVS SEDECIAS, QVARTVS SELLVM] *Iohanan* cita morte defunctus VERS. 15.

ctus eſt, & fortè cum Ioſia patre in prælio occiſus; vnde Ioſiæ in regno ſucceſſit Ioachas, deinde Ioakim, tertiò Sedecias. Ioachas hic fuit binomius: alio enim nomine vocatus eſt *Sellum*, fuitque tertio loco à Ioſia genitus. Cùm enim Ioachas regnare incipiens eſſet 18. annorum, Ioakim poſt tres menſes ei ſuccedens erat 25. annorum, cui poſt vndecim regni annos ſuccedens Sedecias erat 21. annorum dumtaxat. Dices, cur ergo vltimus hic ponitur *Sellum*, id eſt, *Ioachas*, cùm reuera iunior omnium fuerit Sedecias? Reſp. cauſa eſt, quòd Ioachaz tribus tantùm menſibus regnarit, poſt quos à Pharaone captus, abductus eſt in Ægyptum; Ioakim verò regnauit vndecim annis, & totidem Sedecias. vide dicta Ierem. 22. 11. Ioachaz ergo quartus fuit non ætate, ſed regni dignitate, vel potiùs indignitate & breuitate. Nam ætate primus Ioſiæ filius fuit Iohanan. 2.

A Ioakim, 3. Ioachaz, ſiue Sellum. 4. Sedecias.

Filii Iechoniæ fuerunt Asir] Octo hîc filij Iechoniæ recenſentur: ipſe tamen vocatur ſterilis Ierem. 22. 30. quia nullus ei in regno ſucceſſit, vt ibidem explicat Ieremias. Vers. 17.

De Phadaia orti sunt Zorobabel et Semei] Alius eſt hic Zorobabel, à Zorobabele atauo Chriſti Matth. 1. Eius tamen fuit patruelis: nam iſte Matth. 1. fuit filius Salathielis. Nonnulli tamen cenſent vnum eumdémque eſſe Zorobabel, qui natura fuerit filius Phadaiæ, adoptione verò Salathielis. Sed hi conſequenter dicere debent aliquem filiorum Zorobabel qui hîc recenſentur, alio nomine vocatum fuiſſe Abiud. Nam Matth. 1. Zorobabel dicitur genuiſſe Abiud. Vnde Mariana opinatur Hananiam qui hîc ſequitur, alio nomine vocatum fuiſſe Abiud. Vers. 19.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

POSTERI Iudæ & Simeonis, eorúmque victoriæ & facinora heroica.

1. Filii Iuda: Phares, Heſron, & Charmi, & Hur, & Sobal. 2. Raia verò
filius Sobal genuit Iahath, de quo nati ſunt Ahumai, & Laad. hæ cognatio-
nes Sarathi. 3. Iſta quoque ſtirps Etam: Iezrahel, Ieſema, & Iedebos. Nomen
quoque ſororis eorum, Aſalelphuni. 4. Phanuel autem pater Gedor, & Ezer
pater Hoſa. iſti ſunt filij Hur primogeniti Ephrata patris Bethlehem. 5. Aſſur
verò patri Thecuæ erant duæ vxores, Halaa, & Naara. 6. Peperit autem ei Naa-
ra, Oozam, & Hepher, & Themani, & Ahaſthari. iſti ſunt filij Naara. 7. Porrò fi-
lij Halaa, Sereth, Iſaar, & Ethnan. 8. Cos autem genuit Anob, & Soboba, &
cognationem Aharehel filij Arum. 9. Fuit autem Iabes inclytus præ fratribus
ſuis, & mater eius vocauit nomen illius Iabes, dicens: Quia peperi eum in dolore.
10. Inuocauit verò Iabes Deum Iſrael, dicens: Si benedicens benedixeris mihi,
& dilataueris terminos meos, & fuerit manus tua mecum, & feceris me à malitia
non opprimi. Et præſtitit Deus quæ precatus eſt. 11. Caleb autem frater Sua ge-
nuit Mahir, qui fuit pater Eſthon. 12. Porrò Eſthon genuit Bethrapha, & Pheſ-
ſe, & Tehinna patrem vrbis Naas: hi ſunt viri Rheca. 13. Filij autem Cenez,
Othoniel, & Saraia. Porrò filij Othoniel, Hathath, & Maonathi. 14. Maona-
thi genuit Ophra, Saraia autem genuit Ioab patrem Vallis artificum: ibi quippe
artifices erant. 15. Filij verò Caleb filij Iephone, Hir, & Ela, & Naham. Filij
quoque Ela: Cenez. 16. Filij quoque Ialeleel: Siph, & Zipha, Thiria, & Aſrael.
17. Et filij Ezra, Iether, & Mered, & Epher, & Ialon genuítque Mariam, & Sam-
mai, & Ieſba patrem Eſthamo. 18. Vxor quoque eius Iudaia, peperit Iared pa-
trem Gedor, & Heber patrem Socho, & Icuthiel patrem Zanoë. hi autem filij
Bethiæ filiæ Pharaonis, quam accepit Mered. 19. Et filij vxoris Odaiæ ſoro-
ris Naham patris Ceila, Germi, & Eſthamo, qui fuit de Machathi. 20. Filij
quoque Cimon, Amnon, & Rinna filius Hanan, & Thilon. Et filij Ieſi, Zoheth,
& Benzoheth. 21. Filij Sela, filij Iuda: Her pater Lecha, & Laada pater Mare-
ſa, & cognationes domus operantium byſſum in domo iuramenti. 22. Et
qui ſtare fecit Solem, viríque Mendacij, & Securus, & Incendens, qui princi-
pes fuerunt in Moab, & qui reuerſi ſunt in Lahem. hæc autem verba vetera.
23. Hi ſunt figuli habitantes in Plantationibus, & in Sepibus: apud regem in

Tt

Digitized by Google

operibus eius, commoratique ſunt ibi. 24. Filij Simeon: Namuel & Iamin, Ia-
rib, Zara, Saul. 25. Sellum filius eius, Mapſam filius eius, Maſma filius eius.
26. Filij Maſma: Hamuel filius eius, Zachur filius eius, Semei filius eius. 27. Fi-
lij Semei ſedecim, & filiæ ſex: fratres autem eius non habuerunt filios multos, &
vniuerſa cognatio non potuit adæquare ſummam filiorum Iuda. 28. Habitaue-
runt autem in Berſabee, & Molada, & Haſarſuhal, 29. & in Bala, & in Aſom, &
in Tholad, 30. & in Bathuel, & in Horma, & in Siceleg, 31. & in Bethmarcha-
both, & in Haſarſuſim, & in Bethberai, & in Saarim. hæ ciuitates eorum vſque ad
regem Dauid. 32. Villæ quoque eorum: Etam & Aën, Remmon, & Thochen,
& Aſan, ciuitates quinque. 33. Et vniuerſi viculi eorum per circuitum ciuitatum
iſtarum vſque ad Baal. hæc eſt habitatio eorum, & ſedium diſtributio. 34. Mo-
ſobab quoque & Iemlech; & Ioſa filius Amaſiæ, 35. & Ioel, & Iehu filius Io-
ſabiæ filij Saraiæ filij Aſiel, 36. & Elioënai, & Iacoba, & Iſuhaia, & Aſaia, &
Adiel, & Iſmiel, & Banaia, 37. Ziza quoque filius Sephei filij Allon filij Idaia filij
Semri filij Samaia. 38. Iſti ſunt nominati principes in cognationibus ſuis, & in
domo affinitatum ſuarum multiplicati ſunt vehementer. 39. Et profecti ſunt vt
ingrederentur in Gador vſque ad Orientem vallis, & vt quærerent paſcua gregibus
ſuis. 40. Inuenerúntque paſcuas vberes & valdè bonas, & terram latiſſimam &
quietam & fertilem, in qua antè habitauerant de ſtirpe Cham. 41. Hi ergo ve-
nerunt, quos ſuprà deſcripſimus nominatim, in diebus Ezechiæ regis Iuda: & per-
cuſſerunt tabernacula eorum, & habitatores qui inuenti fuerant ibi, & deleuerunt
eos vſque in præſentem diem: habitauerúntque pro eis, quoniam vberrimas pa-
ſcuas ibidem repererunt. 42. De filiis quoque Simeon abierunt in montem Seir
viri quingenti, habentes principes Phalthiam & Naariam & Raphaiam & Oziel fi-
lios Ieſi: 43. & percuſſerunt reliquias, quæ euadere potuerant, Amalecita-
rum, & habitauerunt ibi pro eis vſque ad diem hanc.

Vers. 1. FILII IVDA: PHARES, HESRON ET CHARMI, &c.] *Filij*, id eſt, poſteri: nam Iudas genuit Phares, Phares genuit Heſron, Heſron genuit Charmi, &c. *Filij* ergo hîc vocantur nepotes & pronepotes, qui longa ſerie à Iuda deſcendunt. Scopus enim Authoris hoc libro fuit nominare viros virtute vel familia ampla celebres, qui à Iuda vel alio quopiam Patriarcha prognati ſunt.

Vers. 4. EPHRATA PATRIS BETHLEHEM] *Patris*; id eſt, principis, ait Vatab. ſic enim ſerui Naaman eum vocant patrem 4. Reg. 5. Alij tamen cenſent Bethlehem eſſe nomen filij *Ephrata*, non vrbis ita dictæ. Sic enim c. 2. 54. *Bethlehem* vocatur *filius Salma*.

Vers. 5. ASSVR VERO PATRI (id eſt, principi) THECVÆ] ait Vatab. Alij tamen cenſent *Aſſur*, propriè fuiſſe patrem filij, cui nomen erat *Thecua*.

Vers. 9. VOCAVIT NOMEN ILLIVS IABES, DICENS: QVIA PEPERI EVM CVM DOLORE] *Iabes* enim Hebr. dolorem ſignificat. Videtur hic Iabes fuiſſe filius Aram, qui præceſſit, frater Aharelis v. 8. & Othonielis v. 13. Eſt metatheſis ſiue tranſpoſitio literarum; dicitur enim *Iabes* Heb. *Iaabes* pro *Iaaſeb*: nam עצב *oſeb* eſt dolor, vt ſequitur. ita Pagn. Sic pro *kebs*, id eſt, *agnus*, dicitur *keſeb*, ſcilicet pro כבש dicitur כשב.

Vers. 14. SARAIA AVTEM GENVIT IOAB PATREM (id eſt, principem) VALLIS ARTIFICVM] *Ideò*, ait S. Hieron. *dicitur pater Vallis artificum, quia de filiis eius fuere architecti ad ædificandam domum Domini*.

Vers. 21. IN DOMO IVRAMENTI] Hebr. *Esbaa*, eſt nomen proprium ſignificans *iuramentum*, vnde Sept. vertunt, *In domo Aſeba*. Noſter his decem capitibus ſæpè nomina Hebræa propria non retinet, ſed vertit eorum ſignificata, quia in ſignificatis putat latere aliquod myſterium, vel alluſionem rei vel perſonæ congruam. Adde, ſæpè Latinos nomina propria Græcorum vel Hebræorum vertere in Latina idem ſignificantia. Sic pro *Theodoſius*, vel *Theodorus*, dicunt *Adeodatus*, pro *Chryſoſtomus*, *Aureum os*; pro *Anna*, *Gratia*; pro *Salomon*, *Pacificus*; pro *Ieſus*, *Saluator*; pro *Gregorius*, *Vigilantius*; pro *Macarius*, *Felix*; pro *Nikon*, *Victor*.

Vers. 22. ET QVI STARE FECIT SOLEM, VIRIQVE MENDACII, SECVRVS ET INCENDENS] Omnia hæc ſunt nomina propria, quorum ſignificata Noſter vertendo reddidit. Sept. verò, Pagnin. Vatab. & alij nomina Hebr. vt propria retinent, vertúntque, *Ioacim quoque & viri Chozeba & Ioas & Saraph, qui dominati ſunt in Moab*. *Ioacim* enim, vel vt Heb. eſt *Iokim*, idem eſt quod *qui ſtare fecit*, ſcilicet ſolem *Chozeba* idem eſt quod *mendacium*; *Ioas* eſt *ſecurus*; *Saraph* eſt *incendens*. q.d. omnes hi iam nominati, ſunt filij & nepotes qui deſcendunt à Iuda per Selam, licet Hebræi velint eos per Pharez deſcendere.

Audi eos, apud S. Hieron. in Trad. *Qui ſtare fecit ſolem, redit ad progeniem Pharez, de quo ortus eſt Dauid, opportunum iudicans progeniem Iuda, de qua tribus regia orta eſt, in Dauid terminare. Tradunt enim Hebræi hunc fuiſſe Elimelech, virum Nohemi, patrem Maalon & Chelion, in cuius tempore ſol ſteterit, propter præuaricatores legis, vt tanto miraculo viſo conuerterentur ad Dominũ Deum ſuum. Quod quia facere*

Qui ſtare fecit ſolem. Quis?

Hiſtoria Hebr.

Digitized by Google

contempſerunt, idcircò fames inualuit, & ille qui in tribu Iuda prior videbatur, famis inopia cum vxore & filiis, non ſolùm patria pelleretur, ſed etiam in eadem peregrinatione cum filiis moreretur. Viros autem mendacij, eſſe Maalon & Chelion, qui hîc Securus & Incendens appellantur, & de quibus dicitur, quòd principes fuerint in Moab, eò quòd vxores Moabitidas duxerint; in Hebræo expreſſiùs ponitur, & ab eruditis illius linguæ didicimus, vt non principes, ſed mariti dicantur. Quod verò ſequitur: Quæ reuerſæ ſunt in Lehem, Noemi & Ruth demonſtrat, quæ in לחם *Lehem, id eſt, panem, poſt inopiam famis audita vbertate panis in Bethlehem reuerſæ ſunt. Et quia hæc hiſtoria in libro Ruth ſcribitur, idcircò ſubſequitur. Hæc autem verba vetera.* A

Hebræos ſequuntur Lyran. Gloſſa, Abul. Hugo, Dion. Feuardentius in c. 1. Ruth, Baradius in Matth. 1. qui dicunt *Elimelech* fuiſſe virum ſanctiſſimum, ideóque dum videret ſuos ciues ad idola deflectere, rogaſſe Deum vt ſiſteret ſolem, eóque portento terreret idololatras, & ad ſe compelleret. B

Fabula eſſe probatur 7 argum. Verùm hanc eſſe Rabbinorum fabulam liquet: *Primò.* primò, quia hîc agitur de poſteris Selæ; *Elimelech* autem fuit ex poſteris Phares. *Secundò.* Secundò, quia Ioacim, vel vt Hebr. eſt יקים *Iokim*, tantùm ſignificat *ſiſtens, ſtare faciens, confirmans:* vnde nonnulli ex Rabbinorum fabula adiecerunt in margine τὸ *ſolem*, quod poſteà in textum irrepſit. ait Serarius in Ioſue c. 10. q. 25. Aut potiùs, quia Ioſue eò quòd ſtiterit ſolem, ab Hebræis cognominatus eſt *Iokim*, id eſt, *ſtare faciens* & ſiſtens, ſcilicet *ſolem:* hinc *Iokim* ex vulgi vſu ſignificabat idem quod, *qui ſtare fecit ſolem*, vt vertit Noſter. Omnia enim exemplaria habent τὸ *ſolem*. Hic enim *Iokim* ponitur inter *filios*, id eſt poſteros Selæ; vnde potuit poſt Ioſue vixiſſe: ſi autem vixit antè, certè Eſdras qui hæc ſcripſit, vixit poſt Ioſue, à quo *Iokim* ſignificat eum *qui ſtare fecit ſolem*. C

Tertiò. Tertiò, quia Biblia Romæ correcta pro, *quæ reuerſæ ſunt* corrigit, *qui reuerſi ſunt in Lechem*. Iam autem Chelion & Mahalon, non ſunt reuerſi in Bethlehem, ſed in Moab mortui. *Quartò.* Quartò, quia *viri mendacij*, alij ſunt à *Securus & Incendens*, vt patet ex copula &, quæ inter vtrumque interiicitur, & diuerſa iungit. *Quintò.* Quintò, quia *Elimelech* non eſt *Ioacim* vel *Iokim*, nec ſignificat, *qui ſtare fecit ſolem*, ſed *Deus rex*, vel *Dei mei rex*: nec *Mahalon* ſignificat *ſecurum*, ſed *infirmum* & ægrum, aut *qui chorum agit* fiſtulámque inflat: *Chelion* verò non ſignificat *incendentem*, ſed *confectum* & perfectum, aut eum *qui totus columbinus eſt*. *Sextò.* Sextò, Mahalon & Chelion non fuerunt principes in Moab, vtpote externi & peregrini, pauperes & famelici. *Septimò.* Septimò, rem tantam non tacuiſſet liber Ruth, qui famem & vitam Elimelech, Mahalon & Chelion enarrat. Denique res tota inſulſa Rabbinorum traditione nititur, quam S. Hieron. (vel quiſquis eſt author) nudè more ſuo retulit, ſed non approbauit. ita Cater. Serar. Salian. Sanchez & alij paſſim. Nulla ergo miraculoſa ſolis ſtatio inducenda eſt, præter illam quæ enarratur facta ſub Ioſue c. 10. & D

A ſub Ezechia Iſaiæ 38. Quare hic *Iokim* videtur fuiſſe vir inſignis, qui heroica fortitudinis opera ediderit, vt videretur eſſe quaſi alter Ioſue, qui ſolem ſtitit, ideóque æquè ac Ioſue vocatus eſt Iokim, id eſt, *ſtator ſolis*, etſi reuera ipſe ſolem non ſtiterit, vti ſtitit Ioſue. Sic hodie vocantur Hercules, Samſones, Iulij, Alexandri, Pompeij, Scipiones, vt priſcos illos heroes ſic nominatos imitentur, etſi heroica eorum facta non patrarint. Porrò quòd *Iokim* Hebræis ex vſu vulgi ſignificaret *ſtatorem ſolis*, liquet ex Rabbinis iam citatis apud S. Hieron. qui putantes *Iokim* eſſe *Elimelech*, inde commenti ſunt ipſum ſtitiſſe ſolem.

B Simili modo Iupiter à Romanis nuncupatus eſt *Iokim* ſiue *ſtator*, ſcilicet aciei fugientis, eò quòd ſtare feciſſet Romanos in fugam à Samnitibus verſos. Audi Cicer. Orat. Antequàm iret in exilium: *Iupiter ſtator, quem verè huius imperij ſtatorem maiores noſtri nominauerunt, cuius in templo hoſtilem impetum Catilinæ repuli à muris, cuius templum à Romulo victis Sabinis in Palatij radice cum victoria eſt collocatum.* Et Ouidius lib. 4. Faſtorum:

Tempus idem ſtatoris erit, quod Romulus olim
Ante Palatini condidit ora iugi.

Sic *Iokim*, vel *Ioakim*, ait Pagnin. componi poteſt ex *Iehoua* abbreuiato, & יקים *iakim*, vt ſignificet *Deus ſtatuat*, vel *Deus ſtator*, ſcilicet ſolis ad preces Ioſue.

C ET QVI REVERSI SVNT IN LAHEM] hoc eſt in *Bethlehem*, quæ per aphæreſim vocatur *Lahem*, vel *Lehem*, ſicut 1. Paral. 20. 5. *Adeodatus* in Heb. vocatur *Lehemites*, id eſt, *Bethlehemites*, vt vertit Noſter ſic c. 2. v. 9. *Aram* vocatur *Ram*, & *Iechonias* vocatur *Chonias* Ierem. c. 22. v. 24.

HÆC AVTEM VERBA VETERA] q. d. hæc ſunt nomina priſca priſcorũ heroum. ita Vatab.

HI SVNT FIGVLI (malè nonnulli legunt *ſinguli*) HABITANTES IN PLANTATIONIBVS ET IN SEPIBVS APVD REGEM IN OPERIBVS EIVS] Vatab. *Iſti ſunt figuli illi habitantes in Nathaim & Gedera cum rege in opere eius.* Locorum ſunt nomina ab hortis & ſepibus, q. d. iſti ſunt *figuli* illi clari qui habitabant in *Nataim* & *Gedera*, ſcilicet inter *plantas* & *ſepes*, nimirùm qui verſabantur in hortis apud regem Dauidem, vt opera eius regia adiuuarent, ideóque apud eum magno fuêre in pretio. Hæc Varab. ſic & Pagn. VERS. 23.

D IN QVA ANTE HABITAVERANT DE STIRPE CHAM] id eſt Chananæi. hi enim prognati ſunt ex Chanaan filio Cham filij Noe. Senſus eſt, q. d. Simeonitæ creſcente numero filiorum ſuæ tribus, cùm arctè habitarent, præſertim in medio tribus Iuda, quæ in ſchiſmate facto ſub Roboam ſuas vrbes à Simeonitis recepit; hac de cauſa Chananæos vicinos, qui poſt Ioſue in terra ſancta reſtiterant, nec ab Hebræis expelli potuerant, inuaſerunt, eorúmque vrbes, agros, & paſcua occupauerunt initio regni Ezechiæ; ſed modico tempore iis gauiſi ſunt, nam anno ſexto Ezechiæ cum reliquis nouem tribubus à Salmanaſar captiui abducti ſunt in Aſſyriam. 4. Reg. 17. 6. & cap. 18. verſ. 10. VERS. 40

Digitized by Google

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

FILII, ideſt, poſteri tribus Ruben, Gad & dimidiæ Manaſſe recenſentur, qui pariter vicinos Chananæos ſuis regionibus eiecerunt ſub Ioathan rege, ſed mox ſub Ezechia ob idololatriam primi abducti ſunt in Aſſyriam.

1. FILII quoque Ruben primogeniti Iſrael (ipſe quippe fuit primogenitus eius : ſed.cùm violaſſet thorum patris ſui, data ſunt promogenita eius filiis Ioſeph, filij Iſrael, & non eſt ille reputatus in primogenitum. 2. Porrò, Iudas, qui erat fortiſſimus inter fratres ſuos, de ſtirpe eius principes germinati ſunt : primogenita autem reputata ſunt Ioſeph.) 3. filij ergo Ruben primogeniti Iſrael : Enoch, & Phallu, Eſron, & Carmi. 4. Filij Ioel : Samaia filius eius, Gog filius eius, Semei filius eius. 5. Micha filius eius, Reia filius eius, Baal filius eius, 6. Beera filius eius, quem captiuum duxit Thelgathphalnaſar rex Aſſyriorum, & fuit princeps in tribu Ruben. 7. Fratres autem eius, & vniuerſa cognatio eius quando numerabantur per familias ſuas, habuerunt principes, Iehiel & Zachariam. 8. Porrò Bala filius Azaz, filij Samma, filij Ioel, ipſe habitauit in Aroer vſque ad Nebo & Beelmeon. 9. Contra Orientalem quoque plagam habitauit vſque ad introitum eremi, & flumen Euphraten. Multum quippe iumentorum numerum poſſidebant in Terra Galaad. 10. In diebus autem Saul præliati ſunt contra Agareos, & interfecerunt illos, habitauerúntque pro eis in tabernaculis eorum, in omni plaga, quæ reſpicit ad Orientem Galaad. 11. Filij verò Gad è regione eorum habitauerunt in Terra Baſan vſque Selcha: 12. Ioël in capite, & Saphan ſecundus : Ianai aútem, & Saphat in Baſan. 13. Fratres verò eorum ſecundùm domos cognationum ſuarum, Michael, & Moſollam, & Sebe, & Iorai, & Iachan, & Zie, & Heber, ſeptem. 14. Hi filij Abihail, filij Huri, filij Iara, filij Galaad, filij Michael, filij Ieſeſi, filij Ieddo, filij Buz. 15. Fratres quoque filij Abdiel, filij Guni, princeps domus in familiis ſuis. 16. Et habitauerunt in Galaad, & in Baſan, & in viculis eius, & in cunctis ſuburbanis Saron vſque ad terminos. 17. Omnes hi numerati ſunt in diebus Ioathan regis Iuda, & in diebus Ieroboam regis Iſrael. 18. Filii Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manaſſe, viri bellatores, ſcuta portantes & gladios, & tendentes arcum, eruditique ad prælia, quadraginta quatuor millia & ſeptingenti ſexaginta, procedentes ad pugnam. 19. Dimicauerunt contra Agareos : Ituræi verò & Naphis, & Nodab, 20. præbuerunt eis auxilium. Traditique ſunt in manus eorum Agarei, & vniuerſi qui fuerant cum eis, quia Deum inuocauerunt cùm præliarentur : & exaudiuit eos, eo quod credidiſſent in eum. 21. Ceperúntque omnia quæ poſſederant, camelorum quinquaginta millia, & ouium ducenta quinquaginta millia, & aſinos duo millia, & animas hominum centum millia. 22. Vulnerati autem multi corruerunt, fuit enim bellum Domini. Habitauerúntque pro eis vſque ad tranſmigrationem. 23. Filii quoque dimidiæ tribus Manaſſe, poſſederunt terram à finibus Baſan vſque Baal, Hermon, & Sanir, & montem Hermon, ingens quippe numerus erat. 24. Et hi fuerunt principes domus cognationis eorum, Epher, & Ieſi, & Eliel, & Ezriel, & Ieremia, & Odoia, & Iediel, viri fortiſſimi & potentes, & nominati duces in familiis ſuis. 25. Reliquerunt autem Deum patrum ſuorum, & fornicati ſunt poſt deos populorum terræ, quos abſtulit Deus coram eis. 26. & ſuſcitauit Deus Iſrael ſpiritum Phul regis Aſſyriorum, & ſpiritum Telgathphalnaſar regis Aſſur : & tranſtu-

Digitized by Google

lit Ruben & Gad, & dimidiam tribum Manaſſe, & adduxit eos in Lahela, & in Habor, & Ara, & fluuium Gozan, vſque ad diem hanc.

VERS. 1. DATA SVNT PRIMOGENITA EIVS (Ruben) FILIIS IOSEPH] ſcilicet *Ephraim*, & *Manaſſe*. Primogenitus enim habebat duplicem portionem hæreditatis paternæ (cùm ceteri fratres ſinguli haberent ſingulas) vti ſancitur Deuter. 21. 16. & hanc debebat habere Ruben, vtpote primogenitus Iacob; ſed ob eius inceſtum illa tranſlata eſt ad Ioſeph, qui per duos filios iam dictos duplicem terræ ſanctæ portionem obtinuit. Rursùm primogenito competebat ius ſacerdotij, & hoc à Ruben tranſlatum eſt ad Leui: adhæc ius primatus & regni, & hoc delatum eſt Iudæ. Vide dicta Geneſ. 45.

VERS. 12. IOEL IN CAPITE] hoc eſt, *Ioel* fuit *caput* & princeps tribus Gad, vt patet ex Hebræo & Græco: ſecundus poſt Ioel fuit Saphan, tertius Ianai & Saphat, qui Baſanitidem occuparunt. Fuêre hi non filij, ſed nepotes Gad, vt patet Geneſ. 46. v. 16.

IN DIEBVS IEROBOAM REGIS ISRAEL] VERS. 17. Hic *Ieroboam* non fuit primus ille rex Iſrael, qui ſchiſma fecit à Roboam, ſed longè poſterior, ſcilicet abnepos Iehu; hic enim coæuus fuit Ioatham regi Iuda.

DIMICAVERVNT CONTRA AGAREOS] VERS. 19. id eſt, contra Saracenos, qui ab Agar ancilla Abraham dicti ſunt *Agarei*. Porrò Agareis præbuêre auxilium Ituræi, Nephiſſæi, & Nodabæi (vt habent Hebr. & Sept.) contra Rubenitas; ſed turpiter ab eis, vtpote Deum inuocantibus cæſi, boniſque & agris ſpoliati ſunt, vt ſequitur.

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

FILII, id eſt, poſteri Leui, atque ex iis cantores & miniſtri templi à Dauide conſtituti. Nominatim verò enumerantur poſteri Aaronis ſacerdotes, vrbéſque ſacerdotales & refugij.

1. FILII Leui: Gerſon, Caath, & Merari. 2. Filij Caath: Amram, Iſaar, Hebron, & Oziel. 3. Filij Amram: Aaron, Moyſes, & Maria: Filij Aaron: Nadab & Abiu, Eleazar & Ithamar. 4. Eleazar genuit Phinees, & Phinees genuit Abiſue, 5. Abiſue verò genuit Bocci, & Bocci genuit Ozi. 6. Ozi genuit Zaraiam, & Zaraias genuit Maraioth. 7. Porrò Maraioth genuit Amariam, & Amarias genuit Achitob. 8. Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Achimaas, 9. Achimaas genuit Azariam, Azarias genuit Iohanan, 10. Iohanan genuit Azariam. ipſe eſt qui ſacerdotio functus eſt in domo quam ædificauit Salomon in Ieruſalem. 11. Genuit autem Azarias Amariam, & Amarias genuit Achitob, 12. Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Sellum, 13. Sellum genuit Helciam, & Helcias genuit Azariam, 14. Azarias genuit Saraiam, & Saraias genuit Ioſedec. 15. Porrò Ioſedec egreſſus eſt, quando tranſtulit Dominus Iudam & Ieruſalem per manus Nabuchodonoſor. 16. Filij ergo Leui: Gerſon, Caath, & & Merari. 17. Et hæc nomina filiorum Gerſon: Lobni, & Semei. 18. Filij Caath: Amram, & Iſaar, & Hebron, & Oziel. 19. Filij Merari: Moholi & Muſi. Hæ autem cognationes Leui ſecundùm familias eorum. 20. Gerſom, Lobni filius eius, Iahath filius eius, Zamma filius eius. 21. Ioah filius eius, Addo filius eius, Zara filius eius, Iethrai filius eius. 22. Filij Caath, Aminadab filius eius, Core filius eius, Aſir filius eius, 23. Elcana filius eius, Abiaſaph filius eius, Aſir filius eius, 24. Thahath filius eius, Vriel filius eius, Ozias filius eius, Saul filius eius. 25. Filij Elcana, Amaſai & Achimoth. 26. & Elcana: Filij Elcana: Sophai filius eius, Nahath filius eius, 27. Eliab filius eius, Ieroham filius eius, Elcana filius eius. 28. Filij Samuel, primogenitus Vaſſeni, & Abia. 29. Filij autem Merari, Moholi: Lobni filius eius, Semei filius eius, Oza filius eius, 30. Sammaa filius eius, Haggia filius eius, Aſaia filius eius. 31. Iſti ſunt, quos conſtituit Dauid ſuper cantores domus Domini, ex quo collocata eſt arca: 32. & miniſtrabant coram tabernaculo teſtimonij, canentes donec ædificaret Salomon domum Domini in Ieruſalem: ſtabant autem iuxta ordinem ſuum in miniſterio. 33. Hi verò ſunt

Digitized by Google

qui aſſiſtebant cum filiis ſuis, de filiis Caath, Heman cantor filius Iohel, filij Sa-
muel, 34. filij Elcana, filij Ieroham, filij Eliel, filij Thohu, 35. filij Suph,
filij Elcana, filij Mahath, filij Amaſai, 36. filij Elcana, filij Iohel, filij Azariæ,
filij Sophoniæ, 37. filij Tahath, filij Aſir, filij Abiaſaph, filij Core, 38. filij
Iſaar, filij Caath, filij Leui, filij Iſraël. 39. Et frater eius Aſaph, qui ſtabat à dex-
tris eius, Aſaph filius Barachiæ, filij Samaa, 40. filij Michael, filij Baſaiæ, filij
Melchiæ, 41. filij Athanai, filij Zara, filij Adaia, 42. filij Ethan, filij Zam-
ma, filij Semei, 43. filij Ieth, filij Gerſom, filij Leui. 44. Filij autem Merari
fratres eorum, ad ſiniſtram, Ethan filius Cuſi, filij Abdi, filij Maloch, 45. filij
Haſabiæ, filij Amaſiæ, filij Helciæ. 46. filij Amaſai, filij Boni, filij Somer, 47.
filij Moholi, filij Muſi, filij Merari, filij Leui. 48. Fratres quoque eorum Leuitæ,
qui ordinati ſunt in cunctum miniſterium tabernaculi domus Domini. 49. Aa-
ron verò, & filij eius adolebant incenſum ſuper altare holocauſti & ſuper altare thy-
miamatis, in omne opus Sancti ſanctorum: & vt precarentur pro Iſraël, iuxta om-
nia quæ præceperat Moyſes ſeruus Dei. 50. Hi ſunt autem filij Aaron, Eleazar
filius eius, Phinees filius eius, Abiſue filius eius. 51. Bocci filius eius, Ozi filius
eius, Zarahia filius eius. 52. Maraioth filius eius, Amarias filius eius, Achitob
filius eius, 53. Sadoc filius eius, Achimaas filius eius. 54 Et hæc habitacula
eorum per vicos atque confinia, filiorum ſcilicet Aaron, iuxta cognationes Caathi-
tarum: ipſis enim ſorte contigerant. 55. Dederunt igitur eis Hebron in terra
Iuda, & ſuburbana eius per circuitum: 56. agros autem ciuitatis, & villas, Ca-
leb filio Iephone. 57. Porrò filiis Aaron dederunt ciuitates ad confugiendum,
Hebron, & Lobna & ſuburbana eius, 58. Iether quoque & Eſthemo cum ſub-
urbanis ſuis, ſed & Helon & Dabit cum ſuburbanis ſuis, 59. Aſan quoque &
Bethſemes & ſuburbana earum 60. De tribu autem Beniamin, Gabee & ſubur-
bana eius, & Almath cum ſuburbanis ſuis, Anathoth quoque cum ſuburbanis ſuis.
omnes ciuitates, tredecim, per cognationes ſuas. 61. Filiis autem Caath reſiduis
de cognatione ſua, dederunt ex dimidia tribu Manaſſe in poſſeſſionem vrbes decem.
62. Porrò filiis Gerſom per cognationes ſuas, de tribu Iſſachar, & de tribu Aſer, &
de tribu Nephthali, & de tribu Manaſſe in Baſan, vrbes tredecim. 63. Filiis autem
Merari per cognationes ſuas, de tribu Ruben, & de tribu Gad, & de tribu Zabu-
lon, dederunt ſorte ciuitates duodecim. 64. Dederunt quoque filij Iſrael Le-
uitis ciuitates, & ſuburbana earum: 65. dederúntque per ſortem, ex tribu filio-
rum Iuda, & ex tribu filiorum Simeon, & ex tribu filiorum Beniamin, vrbes has
quas vocauerunt nominibus ſuis, 66. & his qui erant de cognatione filiorum
Caath, fuerúntque ciuitates in terminis eorum de tribu Ephraim. 67. Dederunt
ergo eis vrbes ad confugiendum, Sichem cum ſuburbanis ſuis in monte Ephraim,
& Gazer cum ſuburbanis ſuis, 68. Iecmaam quoque cum ſuburbanis ſuis, & Be-
thoron ſimiliter, 69. necnon & Helon cum ſuburbanis ſuis, & Gethremon in eum-
dem modum. 70. Porrò ex dimidia tribu Manaſſe, Aner & ſuburbana eius,
Baalam & ſuburbana eius: his videlicet, qui de cognatione filiorum Caath reli-
qui erant. 71. Filiis autem Gerſom, de cognatione dimidiæ tribus Manaſſe, Gau-
lon in Baſan & ſuburbana eius, & Aſtharoth cum ſuburbanis ſuis. 72. De tri-
bu Iſſachar, Cedes & ſuburbana eius, & Dabereth cum ſuburbanis ſuis. 73.
Ramoth quoque & ſuburbana eius, & Anem cum ſuburbanis ſuis. 74. De tribu
verò Aſer: Maſal cum ſuburbanis ſuis, & Abdon ſimiliter, 75. Hucac quoque &
ſuburbana eius, & Rohob cum ſuburbanis ſuis. 76. Porrò de tribu Nephthali,
Cedes in Galilæa & ſuburbana eius, Hamon cum ſuburbanis ſuis, & Cariathaim &
ſuburbana eius. 77. Filiis autem Merari reſiduis: de tribu Zabulon, Remmono
& ſuburbana eius, & Thabor cum ſuburbanis ſuis: 78. trans Iordanem quo-
que ex aduerſo Iericho contra Orientem Iordanis, de tribu Ruben, Boſor in ſoli-
tudine cum ſuburbanis ſuis, & Iaſſa cum ſuburbanis ſuis, 79. Cademoth quo-
que & ſuburbana eius, & Mephaat cum ſuburbanis ſuis. 80. Necnon & de tri-
bu Gad, Ramoth in Galaad & ſuburbana eius, & Manaim cum ſuburbanis ſuis,
81. ſed & Heſebon cum ſuburbanis ſuis, & Iezer cum ſuburbanis ſuis.

Digitized by Google

VERS. 3. FILII AARON : NADAB ET ABIV] qui A
adolentes ignem alienum à Deo occiſi
ſunt. Leuit. 10. v. 2. ſuperfuêre ergo ſoli duo
Eleazar & *Ithamar*; Eleazar fuit ſenior, ideó-
que Aaroni ſucceſſit in Pontificatu, eiúſque
poſteri vſque ad Ozi, de quo mox.

VERS. 5. BOCCI GENVIT OZI] poſt hunc *Ozi* Pon-
tifex factus eſt Heli, qui erat abnepos Ithamar,
non Eleazar : Heli ſucceſsêre quatuor eius
poſteri, quorum vltimus fuit Abiathar, qui à
Salomone ob coniurationem cum Adonia con-
tra ſe factam pontificatu priuatus fuit, ſuffecto
in eius locum Sadoc, qui erat ex poſteris Elea-
zar, vnde pontificatus manſit in eius poſte-
ris vſque ad captiuitatem Babylonicam. Quare
quatuor medij, qui hîc nominantur ab Ozi B
vſque ad Sadoc, ſcilicet *Zaraias*, *Meraioth*,
Amarias, & *Achitob*, non fuêre Pontifices,
ceteri verò poſt Sadoc fuêre.

VERS. 14. AZARIAS AVTEM GENVIT ZARAIAM]
Azarias hic fuit animoſus ille Pontifex, qui re-
ſtitit Oziæ ſiue Azariæ regi volenti offerre in-
cenſum, eúmque è templo eiecit, vti dicitur
lib. 2. cap. 26. filius *Azariæ* fuit *Zaraias*, qui
Pontifex fuit poſt patrem vſque ad excidium
Ieroſolymæ & templi, ac cum ſeptuaginta pri-
moribus Iudæorum à Nabuchodonoſor oc-
ciſus eſt, vt dictum eſt lib. 4. Reg. cap. vlt. v. 18.
Filius *Zaraiæ* fuit *Ioſedec*, qui abductus in Ba
bylonem ex ea Iudæos captiuos abduxit cum
Zorobabele Duce, anno primo Cyri. Filius *Io-
ſedec* fuit *Ioſue*, ſiue *Ieſus* Pontifex, qui cum
Zorobabele templum inſtaurauit, vt dicitur
1. Eſdræ 5. 2. vti eidem iuſſerat Deus per Zacha-
riam cap. 3.

CORE FILIVS EIVS] Hic eſt *Core*, qui Moyſi VERS. 22.
rebellans viuus à terra dehiſcente cum taber-
naculo ſuo abſorptus fuit, ſed filij eius inno-
centes à Deo per miraculum illæſi ſeruati ſunt,
qui proinde hîc recenſentur. Ex quibus fuit
Elcana pater Samuelis prophetæ, vt patet v.
27. & 34. & 37.

FILII SAMVEL] qui fuit filius *Elcana* proxi- VERS. 28.
mè v. 27. nominati. Ideò enim proximè poſt
eum nominatur, vt indicetur eius fuiſſe filius.
ita Vatabl.

PRIMOGENITVS VASSENI ET ABIA] Di-
ces, 1. Reg. 8. 2. dicitur *nomen filij eius* (Sa-
muelis) *primogeniti, Ioel, & nomen ſecundi,
Abia*. Reſp. *Ioel* fuiſſe binomium, & alio nomi-
ne vocatum *Vaſſeni*. Aut certè *Ioel* hîc excidit;
& *Vaſſeni*, Heb. ושני id eſt, & *ſecundus Abia*;
vnde Sept. clarè vertunt, *Et filij Samuel primo-
genitus eius Ioel, & ſecundus Abia*. Hi ſunt qui
degeneres à Samuele occaſionem dederunt po-
pulo petendi regem, vnde Samuel regem eis
dedit Saulem, 1. Reg. 8.

HÆC HABITACVLA] q. d. hæ ſunt ſacerdo- VERS. 54.
tum vrbes eis à Ioſue aſſignatæ cap. 21. vbi ferè
eodem ordine recenſentur quo hîc.

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

FILII, id eſt, poſteri Iſſachar, Beniamin, Nephthali, Manaſſe, Ephraim & Aſer.

1. PORRO filij Iſſachar: Thola, & Phua, Iaſub, & Simeron, quatuor. 2. Fi-
lij Thola: Ozi & Raphaia, & Ieriel, & Iemai, & Iebſem, & Samuel, prin-
cipes per domos cognationum ſuarum. De ſtirpe Thola viri fortiſſimi numerati
ſunt in diebus Dauid, viginti duo millia ſexcenti. 3. Filij Ozi : Izrahia, de quo
nati ſunt Michael, & Obadia, & Iohel, & Ieſia, quinque omnes principes. 4. Cúm-
que eis per familias & populos ſuos, accincti ad prælium, viri fortiſſimi, triginta
ſex millia: multas enim habuerunt vxores, & filios. 5. Fratres quoque eorum
per omnem cognationem Iſſachar, robuſtiſſimi ad pugnandum, octoginta ſeptem
millia numerati ſunt. 6. Filij Beniamin: Bela, & Bechor, & Iadiel, tres. 7. Fi-
lij Bela: Eſbon, & Ozi, & Oziel, & Ierimoth, & Vrai, quinque principes fami-
liarum, & ad pugnandum robuſtiſſimi: numerus autem eorum, viginti duo millia
& triginta quatuor. 8. Porrò filij Bechor: Zamira, & Ioas, & Eliezer, & Elioë-
nai, & Amri, & Ierimoth, & Abia, & Anathoth, & Almath: omnes hi, filij Be-
chor. 9. Numerati ſunt autem per familias ſuas principes cognationum ſua-
rum, ad bella fortiſſimi, viginti millia & ducenti. 10. Porrò filij Iadihel: Balan.
Filij autem Balan: Iehus, & Beniamin, & Aod, & Chanana, & Zethan, & Thar-
ſis, & Ahiſahar: 11. omnes hi filij Iadihel, principes cognationum ſuarum, viri
fortiſſimi, decem & ſeptem millia & ducenti, ad prælium procedentes. 12. Se-
pham quoque, & Hapham filij Hir: & Haſim filij Aher. 13. Filij autem Neph-
thali: Iaſiel, & Guni, & Ieſer, & Sellum, filij Bala. 14. Porrò filius Manaſſe,

Digitized by Google

Eſriel : concubináque eius Syra peperit Machir patrem Galaad. 15. Machir au-
tem accepit vxores filiis ſuis Happhim & Saphan : & habuit ſororem nomine Maa-
cha : nomen autem ſecundi, Salphaad, natæque ſunt Salphaad filiæ. 16. & pe-
perit Maacha vxor Machir filium, vocauítque nomen eius Phares : porrò nomen
fratris eius, Sares : & filij eius Vlam, & Recen. 17. Filius autem Vlam, Badan.
hi ſunt filij Galaad, filij Machir, filij Manaſſe. 18. Soror autem eius Regina pe-
perit Virumdecorum, & Abiezer, & Mohola. 19. Erant autem filij Semida,
Ahin, & Sechem, & Leci, & Aniam. 20. Filij autem Ephraim : Suthala, Bared,
filius eius, Thahath filius eius, Elada filius eius, Thahath filius eius, huius filius
Zabad, 21. & huius filius Suthala, & huius filius Ezer & Elad : occiderunt au-
tem eos viri Geth indigenæ, quia deſcenderant vt inuaderent poſſeſſionem eorum.
22. Luxit igitur Ephraim pater eorum multis diebus, & venerunt fratres eius vt
conſolarentur eum. 23. Ingreſſúſque eſt ad vxorem ſuam : quæ concepit, & pe-
perit filium, & vocauit nomen eius Beria, eò quòd in malis domus eius orta eſſet:
24. filia autem eius fuit Sara, quæ ædificauit Bethoron inferiorem & ſuperiorem,
& Ozenſara. 25. Porrò filius eius Rapha, & Reſeph, & Thale, de quo natus eſt
Thaan, 22. qui genuit Laadan : huius quoque filius Ammiud, qui genuit Eli-
zama, 27. de quo ortus eſt Nun, qui habuit filium Ioſue. 28. Poſſeſſio autem
eorum & habitatio, Bethel cum filiabus ſuis, & contra Orientem Noran, ac Occi-
dentalem plagam Gazer & filiæ eius, Sichem quoque cum filiabus ſuis, vſque ad
Aza cum filiabus eius. 29. Iuxta filios quoque Manaſſe, Bethſan & filias eius,
Thanach & filias eius, Mageddo & filias eius, Dor & filias eius : in his habitauerunt
filij Ioſeph, filij Iſraël. 30. Filij Aſer : Iemna, & Ieſua, & Ieſſui, & Baria, & Sara ſoror
eorum. 31. Filij autem Baria : Heber, & Melchiel : ipſe eſt pater Barſaith. 32. He-
ber autem genuit Iephlat, & Somer, & Hotham, & Suaa ſororem eorum. 33. Fi-
lij Iephlat : Phoſech, & Chamaal, & Aſoth : hi filij Iephlat. 34. Porrò filij So-
mer : Ahi, & Roaga, & Haba, & Aram. 35. Filij autem Helem fratris eius : Su-
pha, & Iemna, & Selles, & Amal. 36. Filij Supha, Sue, Harnapher, & Sual, &
Beri, & Iamra, 37. Boſor, & Hod, & Samma, & Saluſa, & Iethran, & Bera.
38. Filij Iether : Iephone, & Phaſpha, & Ara. 39. Filij autem Olla, Aree, &
Haniel, & Reſia. 40. Omnes hi filij Aſer, principes cognationum, electi atque
fortiſſimi duces ducum : numerus autem eorum ætatis quæ apta eſſet ad bellum, vi-
ginti ſex millia.

Vers. 3. FILII OZI] *Filij*, id eſt, *filius*, vnus enim tantùm nominatur, ſcilicet *Izrahia*, eò quòd eius ſolius, velut eximij, proſapiam deinceps pertexere voluerit Eſdras : veriſimile enim eſt Ozi plures habuiſſe filios, ſed minùs claros. Certum enim eſt hiſce decem capitibus multorum poſterorum Patriarcharum nomina reticeri : prolixum enim & quaſi infinitum fuiſſet omnes enumerare. Quare aliqui tantùm illuſtriores hîc recenſentur, cæteri reticentur. Sic Geneſ. 46. 23. dicitur : *Filij Dan, Huſim. Filij*, id eſt, *filius*, vnum enim dumtaxat habuit, à quo tota tribus Dan propagata eſt. Eſt enallage numeri. Recenſet enim omnes Patriarcharum filios, quorum vnum dumtaxat habuit Dan.

Vers. 6. FILII BENIAMIN : BELA ET BECHOR ET IADIEL, TRES.] Tres hi fuêre illuſtriores : nam vniuerſim fuêre decem, qui recenſentur Geneſ. 46. 21.

Vers. 18. SOROR AVTEM EIVS REGINA PEPERIT VIRVMDECORVM.] Hebr. *Et ſoror eius Molechet peperit Iſthod.* ita Sept. Pagn. Vatab. & alij; ſed Noſter nomina propria per ſignificata more ſuo tranſtulit. *Molechet* enim ſignificat

A *reginam*, *Iſchod* verò *virum decorum*. vide dicta cap. 4. v. 22. & 23.

Vers. 21. OCCIDERVNT AVTEM EOS (filios Ephraim primogeniti Ioſeph) VIRI GETH INDIGENÆ, QVIA DESCENDERANT VT INVADERENT POSSESSIONES EORVM] Veriſimile eſt Pharaonem Ioſepho, quem ob famem depulſam Ægypto præfecerat, in ea poſſeſſiones aliquas donâſſe, præſertim in eius finibus, & terra Geſſen quam fratribus eius ad pecora alenda aſſignauerat. Ioſeph verò moriens has poſſeſſiones reliquit filio ſuo Ephraim : Ephraim autem illas tradidit filiis ſuis; ſed eos occiderunt Ægypto vicini Gethæi, & poſſeſſiones eorum occuparunt, & hoc eſt, quod hîc dicitur. Meminit huius cædis Chaldæus Paraphraſtes Cant. 2. v. 7. ſed veris multa fabuloſa more ſuo admiſcet.

Vers. 24. FILIA AVTEM EIVS FVIT SARA QVÆ ÆDIFICAVIT BETHORON] *filia*, id eſt neptis, vel potiùs proneptis; nec enim filia Ephraim habitans cum eo in Ægypto potuit ædificare *Bethoron*, & duas alias vrbes quæ erant in Chanaan.

Digitized by Google

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

POSTERI Beniamin pleniùs recenſentur, vt deinde pertexatur genealogia Saulis, v. 33.

1. BENIAMIN autem genuit Bale primogenitum ſuum, Aſbel ſecundum, Ahara tertium, 2. Nohaa quartum, & Rapha quintum. 3. Fuerúntque filij Bale: Addar, & Gera, & Abiud, 4. Abiſue quoque & Naaman, & Ahoë, 5. ſed & Gera, & Sephuphan, & Huram. 6. Hi ſunt filij Ahod, principes cognationum habitantium in Gabaa, qui tranſlati ſunt in Manahath. 7. Naman autem, & Achia, & Gera ipſe tranſtulit eos, & genuit Oza, & Ahiud 8. Porrò Saharaim genuit in regione Moab, poſtquam dimiſit Huſim & Bara vxores ſuas. 9. Genuit autem de Hodes vxore ſua Iobab, & Sebia, & Moſa, & Molchom, 10. Iehus quoque, & Sechia, & Marma. hi ſunt filij eius, principes in familiis ſuis. 11. Mehuſim verò genuit Abitob, & Elphaal. 12. Porrò filij Elphaal: Heber, & Miſaam & Samad: hic ædificauit Ono, & Lod, & filias eius. 13. Baria autem & Sama, principes cognationum habitantium in Aialon: hi fugauerunt habitatores Geth. 14. Et Ahio, & Seſac, & Ierimoth, 15. & Zabadia, & Arod, & Heder, 16. Michaël quoque, & Ieſpha, & Ioha, filij Baria. 17. Et Zabadia, & Moſollam, & Hezeci, & Heber, 18. & Ieſamari, & Iezlia, & Iobab, filij Elphaal, 19. & Iacim, & Zechri, & Zabdi, 20. & Elioënai, & Selethai, & Eliel, 21. & Adaia, & Baraia, & Samarath, filij Semei. 22. Et Ieſpham, & Heber, & Eliel, 23. & Abdon, & Zechri, & Hanan, 24. & Hanania, & Ælam, & Anathothia, 25. & Iephdaia, & Phanuel, filij Seſac. 26. & Samſari, & Sohoria, & Otholia, 27. & Ierſia, & Elia, & Zechri, filij Ieroham. 28. hi patriarchæ, & cognationum principes, qui habitauerunt in Ieruſalem. 29. In Gabaon autem habitauerunt Abigabaon, & nomen vxoris eius Maacha: 30. filiúſque eius primogenitus Abdon, & Sur, & Cis, & Baal, & Nadab. 31. Gedor quoque & Ahio, & Zacher, & Macelloth: 32. & Macelloth genuit Samaa: habitauerúntque ex aduerſo fratrum ſuorum in Ieruſalem cum fratribus ſuis. 33. Ner autem genuit Cis, & Cis genuit Saul. Porrò Saul genuit Ionathan, & Melchiſua, & Abinadab, & Eſbaal. 34. Filius autem Ionathan, Meribbaal: & Meribbaal genuit Micha. 35. Filij Micha, Phithon, & Melech, & Tharaa, & Ahaz. 36. & Ahaz genuit Ioada: & Ioada genuit Alamath, & Azmoth, & Zamri: porrò Zamri genuit Moſa, 37. & Moſa genuit Baana, cuius filius fuit Rapha, de quo ortus eſt Elaſa, qui genuit Aſel. 38. Porrò Aſel ſex filij fuerunt his nominibus, Ezricam, Bocru, Iſmael, Saria, Obdia, & Hanan. omnes hi filij Aſel. 39. Filij autem Eſec fratris eius, Vlam primogenitus, & Iehus ſecundus, & Eliphalet tertius. 40. Fuerúntque filij Vlam viri robuſtiſſimi, & magno robore tendentes arcum: & multos habentes filios ac nepotes, vſque ad centum quinquaginta. Omnes hi, filij Beniamin.

VERS. 7. NAMAN AVTEM ET ACHIA, ET GERA, ſupple, ſunt filij Abod, quos v. præcedenti me recenſiturum promiſi. IPSE, ſcilicet *Gera*, qui proximè præceſſit, TRANSTVLIT EOS] ſcilicet Ahoditas ex Gabaa in Manahath, vt dictum eſt v. 6. Idémque Gera *genuit Oza & Ahiud*, ac tertium *Saharaim* exiſtens *in regione Moab*, vt ſequitur v. 8. ad quam Gera migrauit fortè cum Elimelech famis cauſa, Ruth. 1.

VERS. 28. QVI HABITAVERVNT IN IERVSALEM] A Ieruſalem enim ſpectabat ad tribum Beniamin, quæ eamdem ceſſit Iudæ, vt ex illa eiiceret Iebuſæos, vt dixi Ioſue 18. & Iudic. 1.

VERS. 29. IN GABAON AVTEM HABITAVERVNT ABIGABAON, &c.] id eſt *pater Gabaon*, ſcilicet princeps Gabaon, cuius nomen proprium erat *Iehiel*, vt dicitur c. ſeq. v. 35. qui fuit pater Cis patris Saulis, vt ſequitur. Dices, quomodo ergo v. 33. dicitur Ner fuiſſe pater Cis & auus Saulis? Reſp. *Iehiel* alio nomine dictum fuiſſe *Ner*, id eſt, *lucerna*, eò quòd ipſe vt lu-

Digitized by Google

cerna toti familiæ præfulgeret. ita Emanuel Sà A & Mariana, licet alij putent *Iehiel* fuiſſe patrem *Ner*, cuius filius fuit *Cis*, nepos *Saul*, idque colligunt ex c. ſeq. v. 36. vbi *Iehiel* dicitur genuiſſe *Ner*, ſed ibidem dicitur *Iehiel* genuiſſe *Cis*: quare *Ner* ibidem non fuit pater, ſed frater *Cis*, cui *Ner* pater ſuum nomen impoſuit.

VERS. 33. ESBAAL] Hic alio nomine dictus eſt *Iſboſeth*, qui fuit quartus Saulis filius, & Dauidis antagoniſta 2. Reg. 2. 8.

VERS. 34. FILIVS AVTEM IONATHAN, MERIBBAAL] *Meribbaal*, eſt *Miphiboſeth*; hic enim vnicus fuit filius Ionathæ, ac pater Michæ, vt ſequitur. Porrò *Miphiboſeth* vocatur *Meribbaal*, id eſt, *litigans cum domino*, vel *Meribaal*, id eſt, *rebellans domino*: qua de cauſa ita vocatus ſit, neſcitur. Hebræi apud S. Hier. in Tradit. cauſam dant, quòd murmurarit contra Dominum, qui Dauidem in regnum reduxerat, eò quòd Dauid ſibi bona ademiſſet, eáque Sibæ ſeruo ſuo ſe calumnianti dediſſet 2. Reg. 19. 29. Verùm hoc planè incertum eſt. Alij ita dictum volunt, quòd idola Baal deſtruxerit: hac enim de cauſa Gedeon vocatus eſt *Ierobaal*, id eſt, *litigator cum Baal*. Iudic. 6. 32. Veriſimilius eſt eum vocatum *Meribbaal*, eò quòd cum ſeruo ſuo Siba, falsò ſe de affectato regno apud Dauidem accuſante, non quaſi cum ſeruo, ſed quaſi cum hero & domino litigare, imò hæreditatem ſuam (ita iubente Dauide) diuidere coactus ſit. Hæc enim inſignis ei fuit iniuria & vilipenſio.

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

RECENSENTVR primores Iudæorum, qui è Babylone redierunt in Ieruſalem cum ſacerdotibus, Leuitis & Nathinæis: item Beniaminitæ, ac parentes & poſteri Saulis.

1. VNIVERSVS ergo Iſrael dinumeratus eſt: & ſumma eorum ſcripta eſt in Libro
regum Iſrael, & Iuda: tranſlatique ſunt in Babylonem propter delictum
ſuum. 2. Qui autem habitauerunt primi in poſſeſſionibus, & in vrbibus ſuis:
Iſrael, & Sacerdotes, & Leuitæ, & Nathinæi. 3. Commorati ſunt in Ieruſalem
de filiis Iuda, & de filiis Beniamin, de filiis quoque Ephraim, & Manaſſe. 4. Othei
filius Ammiud, filij Amri, filij Omrai, filij Bonni, de filiis Phares filij Iuda. 5. Et
de Siloni: Aſaia primogenitus, & filij eius. 6. De filiis autem Zara: Iehuel, &
fratres eorum, ſexcenti nonaginta. 7. Porrò de filiis Beniamin: Salo filius Mo-
ſollam, filij Oduia, filij Aſana: 8. & Iobania filius Ieroham: & Ela filius Ozi,
filij Mochori: & Moſollam filius Saphatiæ, filij Rahuel, filij Iebaniæ, 9. & fra-
tres eorum per familias ſuas, nongenti quinquaginta ſex. Omnes hi, principes co-
gnationum per domos patrum ſuorum. 10. De ſacerdotibus autem: Iedaia, Ioia-
rib, & Iachin, 11. Azarias quoque filius Helciæ, filij Moſollam, filij Sadoc,
filij Maraioth, filij Achitob, pontifex domus Dei. 12. Porrò Adaias filius Iero-
ham, filij Phaſſur, filij Melchiæ: & Maaſai filius Adiel, filij Iezra, filij Moſollam,
filij Moſollamith, filij Emmer, 13. fratres quoque eorum principes per familias
ſuas, mille ſeptingenti ſexaginta, fortiſſimi robore ad faciendum opus miniſterij in
domo Dei. 14. De Leuitis autem: Semeia filius Haſub, filij Ezricam, filij Ha-
ſebeia, de filiis Merari. 15. Bacbachar quoque carpentarius, & Galal, & Ma-
thania filius Micha, filij Zechri, filij Aſaph: 16. & Obdia filius Semeiæ, filij
Idithun: & Barachia filius Aſa, filij Elcana, qui habitauit in atriis Netophati. 17. Ia-
nitores autem: Sellum, & Accub, & Telmon, & Ahimam, & frater eorum Sel-
lum princeps, 18. vſque ad illud tempus, in porta regis ad Orientem, obſerua-
bant per vices ſuas de filiis Leui. 19. Sellum verò filius Core, filij Abiaſaph, filij
Core, cum fratribus ſuis, & domo patris ſui. hi ſunt Coritæ ſuper opera miniſterij,
cuſtodes veſtibulorum tabernaculi: & familiæ eorum per vices caſtrorum Domini
cuſtodientes introitum. 20. Phinees autem filius Eleazari, erat dux eorum coram
Domino. 21. Porro Zacharias filius Moſollamia, ianitor portæ tabernaculi teſti-
monij. 22. Omnes hi electi in oſtiarios per portas, ducenti duodecim: & deſcripti
in villis propriis: quos conſtituerunt Dauid, & Samuel Videns, in fide ſua, 23. tam
ipſos, quàm filios eorum, in oſtiis domus Domini, & in tabernaculo, vicibus ſuis.

Digitized by Google

24. Per quatuor ventos erant oſtiarij. id eſt, ad Orientem, & ad Occidentem, &
ad Aquilonem, & ad Auſtrum. 25. Fratres autem eorum in viculis morabantur, & veniebant in ſabbatis ſuis de tempore vſque ad tempus. 26. His quatuor
Leuitis creditus erat omnis numerus ianitorum, & erant ſuper exedras, & theſauros domus Domini. 27. Per gyrum quoque templi Domini morabantur in cuſtodiis ſuis: vt cùm tempus fuiſſet, ipſi mane aperirent fores. 28. De horum genere
erant & ſuper vaſa miniſterij: ad numerum enim & inferebantur vaſa, & efferebantur. 29. De ipſis, & qui credita habebant vtenſilia ſanctuarij, præerant ſimilæ, &
vino, & oleo, & thuri, & aromatibus. 30. Filij autem ſacerdotum vnguenta
ex aromatibus conficiebant. 31. Et Mathathias Leuites primogenitus Sellum
Coritæ, præfectus erat eorum quæ in ſartagine frigebantur. 32. Porrò de filiis
Caath fratribus eorum, ſuper panes erant propoſitionis, vt ſemper nouos per ſingula ſabbata præpararent. 33. Hi ſunt principes cantorum per familias Leuitarum,
qui in exedris morabantur, vt die ac nocte iugiter ſuo miniſterio deſeruirent. 34.
Capita Leuitarum, per familias ſuas principes, manſerunt in Ieruſalem. 35. In
Gabaon autem commorati ſunt, pater Gabaon Iehiel, & nomen vxoris eius Maacha. 36. Filius primogenitus eius Abdon, & Sur, & Cis, & Baal, & Ner, & Nadab, 37. Gedor quoque, & Ahio, & Zacharias, & Macelloth. 38. Porrò Macelloth genuit Samaan: iſti habitauerunt è regione fratrum ſuorum in Ieruſalem,
cum fratribus ſuis. 39. Ner autem genuit Cis: & Cis genuit Saul: & Saul genuit Ionathan, & Melchiſua, & Abinadab, & Eſbaal. 40. Filius autem Ionathan, Meribbaal: & Meribbaal genuit Micha. 41. Porrò filij Micha, Phithon,
& Melech, & Tharaa, & Ahaz. 42. Ahaz autem genuit Iara, & Iara genuit
Alamath, & Azmoth, & Zamri. Zamri autem genuit Moſa. 43. Moſa verò
genuit Banaa: cuius filius Raphaia, genuit Elaſa: de quo ortus eſt Aſel. 44. Porrò Aſel ſex filios habuit his nominibus, Ezricam, Bocru, Iſmahel, Saria, Obdia, Hanan. hi ſunt filij Aſel.

VERS. 1. VNIVERSVS ERGO ISRAEL DINVMERATVS EST] à Dauide 2. Reg. 14.
TRANSLATIQVE SVNT IN BABYLONEM]
Hucuſque ergo Eſdras recenſuit Hebræos,
qui captiuitatem Babylonicam anteceſſerunt:
deinceps verò recenſebit eos qui ex ea redierunt, & poſt eam vixerunt; vbi nota multos ex
Iſrael, id eſt, decem tribubus, poſt ſchiſma
tranſmigraſſe in Ieruſalem: tum quia horrebant ſchiſma factum à Ieroboam, volebántque priſcam Iudæorum religionem ſequi, &
colere Deum in templo; tum quia cùm decem tribus à Theglatphalaſar & Salmanaſar
abductæ ſunt in Aſſyriam, multi ex eis fugerunt in Ieruſalem, & Iudæis ſeſe aſſociarunt.
Hi cum Iudæis poſteà abducti ſunt in Babylonem, indéque poſt 70 annos cum eiſdem
redierunt in Ieruſalem; & hoc eſt, quod hîc
dicitur. Vnde ſubdit:

VERS. 2. QVI AVTEM HABITAVERVNT PRIMI
(priùs) IN POSSESSIONIBVS ET VRBIBVS
SVIS: nimirùm ISRAEL (id eſt, Iſraelitæ) ET
SACERDOTES ET LEVITÆ ET NATHINÆI] habitantes ſcilicet cum Iudæis in Iudæa, indéque cum eis tranſlati in Babylonem;
ſoluta deinde captiuitate cum eis pariter in
Ieruſalem & Iudæam ad priſtinas ſuas poſſeſſiones & vrbes redierunt, in eiſque habitarunt, vti antè fecerant. Quocircà

VERS. 3. COMMORATI SVNT IN IERVSALEM DE
FILIIS IVDA, ET DE FILIIS BENIAMIN, DE
FILIIS QVOQVE EPHRAIM ET MANASSE]
Hos deinde enumerat dicens:

VERS. 4. OTHEI FILIVS AMMIVD, &c.] Porrò *Na-*

A *thinæi*, id eſt, *donati*, & oblati templo, fuêre Gabaonitæ, qui ob fraudem admiſſam à Ioſue
deputati ſunt templo, damnati ſcilicet vt ad
illud aquam & ligna comportarent. vide dicta
Ioſue 9. 23. & 2. Eſdræ 11. v. 1. & ſeq. vbi iidem
recenſentur.

ET DE SILONI] ſubaudi, filiis. *Siloni* erat VERS. 5.
vir celebris, oriundus ex tribu Iuda, verùm
non ex Phares vel Zare, vt ex hoc loco patet,
ſed ex Sela deſcendens. Nam hi tres ſoli fuêre
Iudæ filij ſuperſtites, quia Her & Onan à Deo
occiſi ſunt. Geneſ. 38.

IN ATRIIS. Hebr. *in villis*, quæ nuncupa- VERS. 16.
bantur NETOPHATI.]

VSQVE AD ILLVD TEMPVS (ſcilicet à VERS. 18.
prima oſtiariorum templi inſtitutione, vſque
euerſionem templi per Chaldæos) OBSERVABANT, Hebr. *excubabant*, hi Leuitæ PER VICES
SVAS; tum in aliis templi portis, tum maximè
B IN PORTA REGIS AD ORIENTEM] id eſt, in
porta orientali templi, quæ vicina erat palatio
regis, per quam proinde rex templum introire
ſolebat, quæ exinde dicebatur, *porta regis*.

OMNES HI ELECTI IN OSTIARIOS, &c. VERS. 22.
DESCRIPTI IN VILLIS PROPRIIS] Habitabant
enim Leuitæ aliqui in Ieruſalem, alij verò per
alias vrbes, vicos & villas erant diſtributi: vnde v. 25. dicitur, *in viculis morabantur*; certis tamen temporibus, quibus per vices miniſtrare
debebant in templo, veniebant in Ieruſalem.
Has autem eorum miniſtrandi vices & ordines
CONSTITVERVNT DAVID, & ante eú SAMVEL
VIDENS, ſiue propheta, idq; IN FIDE SVA, hoc
eſt in poteſtate & authoritate ſibi à Deo & Rep.

Digitized by Google

ad id faciendum credita & commiſſa. Secundò, *in fide ſua*, Vatab. *propter fidem ipſorum : fidem*, id eſt, fidelitatem; quia ſcilicet ſciebat eos fideles eſſe & fore, ac fideliter hoc munus obituros. Tertiò per *fidem*, accipias officium fidele, id eſt, firmum, ſtabile, perpetuum & irreuocabile. q. d. Dauid & Samuel conſtituêre hoſce oſtiarios *in fide*, hoc eſt, fideles, id eſt, firmos, ſtabiles; vt ſcilicet officium oſtiariorum *fideliter*, id eſt, ſtabiliter, & perpetim exercerent. ita Vatab. Hoc enim ſignificat Heb. באמונתם *beemunatam*, id eſt, *in fide*, ſiue *in ſtabilitate ipſorum*.

A

Qvi in exedris (id eſt, cubiculis & aulis templo annexis) moraBantvr] vt iugiter canendis Dei laudibus, hymnis & pſalmis vacarent, vtque populum in lege Dei erudirent. Vnde & *Synagogæ* ſunt appellatæ.

In Gabaon avtem] Tranſit à Leuitis ad Beniaminitas, vt ad Saulem primum regem Iſraelis, deinde eo amoto ad Dauidem deſcendat, Dauidis enim cauſa hæc omnia ſcribuntur, quia eius familia regia perdurauit vſque ad captiuitatem Babylonicam, imò vſque ad Machabæos; ſed tum non regia, ſed ducali authoritate præfuit populo.

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

REX Saul ob peccata à Deo reiectus, vna cùm filiis à Philiſthæis occiditur. Eius caput in templo Dagon ſuſpenditur, reliquum corpus à Iabeſitis ſepelitur.

1. PHiliſthiim autem pugnabant contra Iſraël, fugerúntq; viri Iſrael Palæſthi-
nos, & ceciderunt vulnerati in monte Gelboë. 2. Cúmque appropinquaſ-
ſent Philiſthæi perſequentes Saul, & filios eius, percuſſerunt Ionathan, & Abina-
dab, & Melchiſua, filios Saul. 3. Et aggrauatum eſt prælium contra Saul, inue-
nerúntque eum ſagittarij, & vulnerauerunt iaculis. 4 Et dixit Saul ad armige-
rum ſuum: Euagina gladium tuum, & interfice me: ne fortè veniant incircumciſi
iſti, & illudant mihi. Noluit autem armiger eius hoc facere, timore perterritus; ar-
ripuit ergo Saul enſem, & irruit in eum. 5. Quod cùm vidiſſet armiger eius, vi-
delicet mortuum eſſe Saul, irruit etiam ipſe in gladium ſuum, & mortuus eſt. 6. In-
teriit ergo Saul, & tres filij eius, & omnis domus illius pariter concidit. 7. Quod
cùm vidiſſent viri Iſrael, qui habitabant in campeſtribus, fugerunt: & Saul ac filiis
eius mortuis, dereliquerunt vrbes ſuas, & huc illúcque diſperſi ſunt: venerúntque
Philiſthiim. & habitauerunt in eis. 8. Die igitur altero detrahentes Philiſthiim
ſpolia cæſorum, inuenerunt Saul, & filios eius iacentes in monte Gelboë. 9. Cúm-
que ſpoliaſſent eum, & amputaſſent caput, armíſque nudaſſent, miſerunt in ter-
ram ſuam, vt circumferretur, & oſtenderetur idolorum templis, & populis; 10.
arma autem eius conſecrauerunt in fano dei ſui, & caput affixerunt in templo Da-
gon. 11. Hoc cùm audiſſent viri Iabes Galaad, omnia ſcilicet quæ Philiſthiim
fecerant ſuper Saul, 12. conſurrexerunt ſinguli virorum fortium, & tulerunt
cadauera Saul & filiorum eius: attulerúntque ea in Iabes, & ſepelierunt oſſa eo-
rum ſubter quercum, quæ erat in Iabes, & ieiunauerunt ſeptem diebus. 13.
Mortuus eſt ergo Saul propter iniquitates ſuas, eò quòd præuaricatus ſit mandatum
Domini quod præceperat, & non cuſtodierit illud: ſed inſuper etiam pythoniſ-
ſam conſuluerit, 14. nec ſperauerit in Domino. propter quod interfecit eum,
& tranſtulit regnum eius ad Dauid filium Iſai.

GEſta huius capitis audiuimus 1. Reg. vlt. vbi ea explicui,

Vers. 10. Arma avtem eivs consecravervnt in fano dei svi] Aſtaroth vt dicitur 1. Reg. vlt. 10. *Aſtaroth* erat Venus, quæ nunc vt Dea, nunc vt Deus colebatur.

Vers. 14. Capvt affixervnt in templo Dagon] quaſi ſic Dagoni adſcribentes victoriam,

B

ideóque caput cæſi Saulis regis, velut nobiliſſimum ſpolium eidem offerentes.

Nec speravbrit in Domino] Hæc fuit prima peccati Saulis cauſa, quòd nimirùm, diffiſus Deo, vtpote quem per inobedientiam offenderat, ſiſus fuerit diabolo, cúmque per pythoniſſam aduocarit.

CAPVT

Digitized by Google

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID vngitur in regem Iſraelis, ac Iebuſæos ex arce Sion expellit. Mox verſ. 10. ad finem nomina & heroica facta fortium eius recenſentur.

1. CONGREGATVS eſt igitur omnis Iſrael ad Dauid in Hebron, dicens: Os tuum
ſumus, & caro tua. 2. Heri quoque, & nudiuſtertius, cùm adhuc regnaret
Saul, tu eras qui educebas, & introducebas Iſrael: tibi enim dixit Dominus Deus
tuus; Tu paſces populum meum Iſrael, & tu eris princeps ſuper eum. 3. Venerunt
ergo omnes maiores natu Iſrael ad regem in Hebron, & iniit Dauid cum eis fœdus
coram Domino: vnxerúntque eum regem ſuper Iſrael, iuxta ſermonem Domini,
quem locutus eſt in manu Samuel. 4. Abiit quoque Dauid, & omnis Iſrael, in
Ieruſalem. hæc eſt Iebus, vbi erant Iebuſæi habitatores terræ. 5. Dixerúntque qui
habitabant in Iebus ad Dauid: Non ingredieris huc. Porrò Dauid cepit arcem Sion,
quæ eſt Ciuitas Dauid, 6. dixítque: Omnis qui percuſſerit Iebuſæum in primis,
erit princeps & dux. Aſcendit igitur primus Ioab filius Saruiæ, & factus eſt prin-
ceps. 7. Habitauit autem Dauid in arce, & idcircò appellata eſt Ciuitas Dauid.
8. Ædificauítque vrbem in circuitu à Mello vſque ad gyrum, Ioab autem reliqua
vrbis extruxit. 9. Proficiebátque Dauid vadens & creſcens, & Dominus exerci-
tuum erat cum eo. 10. Hi principes virorum fortium Dauid, qui adiuuerunt
eum vt rex fieret ſuper omnem Iſrael, iuxta verbum Domini, quod locutus eſt ad
Iſrael. 11. Et iſte numerus robuſtorum Dauid: Ieſbaam filius Hachamoni princeps
inter triginta: iſte leuauit haſtam ſuam ſuper trecentos vulneratos vna vice. 12. Et
poſt eum Eleazar filius patrui eius Ahohites, qui erat inter tres potentes. 13. Iſte
fuit cum Dauid in Pheſdomim, quando Philiſthiim congregati ſunt ad locum illum
in prælium: & erat ager regionis illius plenus hordeo, fugerátque populus à facie
Philiſthinorum. 14. Hi ſteterunt in medio agri, & defenderunt eum: cúmque
percuſſiſſent Philiſthæos, dedit Dominus ſalutem magnam populo ſuo. 15. De-
ſcenderunt autem tres de triginta principibus ad petram, in qua erat Dauid, ad ſpe-
luncam Odollam, quando Philiſthiim fuerant caſtrametati in Valle raphaim.
16. Porrò Dauid erat in præſidio, & ſtatio Philiſthinorum in Bethlehem. 17.
Deſiderauit igitur Dauid, & dixit: O ſi quis daret mihi aquam de ciſterna Bethle-
hem, quæ eſt in porta. 18. Tres ergo iſti per media caſtra Philiſthinorum perre-
xerunt, & hauſerunt aquam de ciſterna Bethlehem: quæ erat in porta, & attule-
runt ad Dauid vt biberet: qui noluit, ſed magis libauit illam Domino, 19. dicens:
Abſit vt in conſpectu Dei mei hoc faciam, & ſanguinem iſtorum virorum bibam:
quia in periculo animarum ſuarum attulerunt mihi aquam. Et ob hanc cauſam
noluit bibere. hæc fecerunt tres robuſtiſſimi. 20. Abiſai quoque frater Ioab ipſe
erat princeps trium, & ipſe leuauit haſtam ſuam contra trecentos vulneratos, &
ipſe erat inter tres nominatiſſimus, 21. & inter tres ſecundos inclytus, & prin-
ceps eorum: verumtamen vſque ad tres primos non peruenerat. 22. Banaias fi-
lius Ioiadæ viri robuſtiſſimi, qui multa opera perpetrarat, de Cabſeel: ipſe per-
cuſſit duos ariel Moab: & ipſe deſcendit, & interfecit leonem in media ciſterna
tempore niuis. 23. Et ipſe percuſſit virum Ægyptium, cuius ſtatura erat quinque
cubitorum, & habebat lanceam vt liciatorium texentium: deſcendit igitur ad
eum cum virga, & rapuit haſtam, quam tenebat manu, & interfecit eum haſta
ſua. 24. Hæc fecit Banaias filius Ioiadæ, qui erat inter tres robuſtos nominatiſſi-
mus, 25. inter triginta primus, verumtamen ad tres vſque non peruenerat: po-
ſuit autem eum Dauid ad auriculam ſuam. 26. Porrò fortiſſimi viri in exercitu;
Aſahel frater Ioab, & Elchanan filius patrui eius de Bethlehem, 27. Sammoth
Arorites, Helles Phalonites, 28. Ira filius Acces Thecuites, Abiezer Anathothi-

tes, 29. Sobbochai Huſathites, Ilai Ahohites, 30. Maharai Netophathites, Heled filius Baana Netophathites, 31. Ethai filius Ribai de Gabaath filiorum Beniamin, Banaia Pharathonites, 32. Hurai de Torrente Gaas, Abiel Arbathites, Azmoth Bauramites, Eliaba Salabonites. 33. Filij Aſſem Gezonites, Ionathan filius Sage, Ararites, 34. Ahiam filius Sachar, Ararites, 35. Eliphal filius Vr, 36. Hepher Mecherathites, Ahia Phelonites, 37. Heſro Carmelites, Naarai filius Aſbai, 38. Ioel frater Nathan, Mibahar filius Agarai. 39. Selec Ammonites, Naarai Berothites armiger Ioab filij Saruiæ. 40. Ira Iethræus, Gareb Iethræus, 41. Vrias Hethæus, Zabad filius Oholi, 42. Adina filius Siza Rubenites princeps Rubenitarum, & cum eo triginta: 43. Hanan filius Maacha, & Ioſaphat Mathanites, 44. Ozia Aſtarothites, Samma & Iehiel filij Hotham Arorites, 45. Iedihel filius Samri, & Ioha frater eius Thoſaites, 46. Eliel Mahumites, & Ieribai & Ioſaia filij Elnaëm, & Iethma Moabites, Eliel, & Obed, & Iaſiel de Maſobia.

PRiorem partem audiuimus 2. Reg. 3. v. 9. & toto c. 5. poſteriorem eodem lib. cap. 23. v. 8. & ſeq. vbi ea explicui.

VERS. 2. TV PASCES] id eſt, tu reges. Rex enim eſt paſtor populorum, vti de Agamemnone ait Homerus.

VERS. 22. IPSE (Banaias) PERCVSSIT DVOS ARIEL MOAB] id eſt, duos leones Moab, vt dicitur 2. Reg. 23. 20. Vocantur hi *Ariel*, id eſt, *leones Dei*, hoc eſt, maximi & robuſtiſſimi. Hebræi, Ioſeph. Lyran. Gloſſa, Caietan. cenſent hos duos fuiſſe duces Moabitarum fortiſſimos, & ſæuiſſimos inſtar leonum. Verùm alij ſimpliciter *leones*, vt ſonant accipiunt. vide dicta 2. Reg. 23. 20.

POSVIT AVTEM EVM DAVID AD AVRICVLAM SVAM] id eſt, fecit eum ſibi ſecretarium, intimúmque conſiliarium & monitorem, qui eum de agendis commoneret, omniáque quæ ei facienda erant, ſuggereret vti faciunt Romæ Cardinalibus *Auditores*, quos vocant. VERS. 25.

CAPVT DVODECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

RECENSENTVR ij qui Dauidem, cùm fugeret Saulem, ſecuti ſunt: & ij qui primi venerunt ad eum in Hebron, vt eum vngerent in regem.

1. HI quoque venerunt ad Dauid in Siceleg, cùm adhuc fugeret Saul filium Cis, qui erant fortiſſimi & egregij pugnatores, 2. tendentes arcum, & vtraque manu fundis ſaxa iacientes, & dirigentes ſagittas: de fratribus Saul ex Beniamin. 3. Princeps Ahiezer, & Ioas filij Samaa, Gabaathites, & Iaziel, & Phallet filij Azmoth, & Baracha, & Iehu Anathothites. 4. Samaias quoque Gabaonites fortiſſimus inter triginta & ſuper triginta. Ieremias, & Iehezīel, & Iohanan, & Iezabad Gaderothites. 5. & Eluzai & Ierimuth, & Baalia, Samaria, & Saphatia Haruphites. 6. Elcana, & Ieſia, & Azareel, & Ioëzer, & Ieſbaam de Carehim: 7. Ioëla quoque, & Zabadia, filij Ieroham de Gedor. 8. Sed & de Gaddi transfugerunt ad Dauid, cùm lateret in deſerto, viri robuſtiſſimi, & pugnatores optimi, tenentes clypeum & haſtam: facies eorum quaſi facies leonis, & veloces quaſi capreæ in montibus: 9. Ezer princeps, Obdias ſecundus, Eliab tertius, 10. Maſmana quartus, Ieremias quintus, 11. Ethi ſextus, Eliel ſeptimus, 12. Iohanan octauus, Elzebad nonus, 13. Ieremias decimus, Machbanai vndecimus. 14. hi de filiis Gad principes exercitus: nouiſſimus centum militibus præerat, & maximus, mille. 15. Iſti ſunt qui tranſierunt Iordanem menſe primo, quando inundare conſueuit ſuper ripas ſuas: & omnes fugauerunt qui morabantur in vallibus ad Orientalem plagam, & Occidentalem. 16. Venerunt autem & de Beniamin, & de Iuda, ad præſidium in quo morabatur Dauid. 17. Egreſſúſque eſt Dauid obuiàm eis, & ait: Si pacificè veniſtis ad me vt auxiliemini mihi, cor meum iungatur vobis: ſi autem inſidiamini mihi pro aduerſariis meis, cùm ego iniquitatem in manibus non habeam, videat Deus patrum noſtrorum, & iudicet. 18. Spiritus verò induit Amaſai principem inter triginta, & ait: Tui ſumus, ô Dauid, & tecum fili

Digitized by Google

Iſai: pax, pax tibi, & pax adiutoribus tuis. te enim adiuuat Deus tuus. Suſcepit ergo eos Dauid, & conſtituit principes turmæ. 19. Porrò de Manaſſe transfugerunt ad Dauid, quando veniebat cum Philiſthiim aduerſus Saul, vt pugnaret: & non dimicauit cum eis; quia inito conſilio remiſerunt eum principes Philiſthinorum, dicentes: Periculo capitis noſtri reuertetur ad dominum ſuum Saul. 20. Quando igitur reuerſus eſt in Siceleg, transfugerunt ad eum de Manaſſe, Ednas, & Iozabad, & Iedihel, & Michael, & Ednas, & Iozabad, & Eliu, & Salathi, principes millium in Manaſſe. 21. hi præbuerunt auxilium Dauid aduerſus latrunculos: omnes enim erant viri fortiſſimi, & facti ſunt principes in exercitu. 22. Sed & per ſingulos dies veniebant ad Dauid ad auxiliandum ei, vſque dum fieret grandis numerus, quaſi exercitus Dei. 23. Iſte quoque eſt numerus principum exercitus, qui venerunt ad Dauid, cùm eſſet in Hebron, vt transferrent regnum Saul ad eum, iuxta verbum Domini. 24. Filij Iuda portantes clypeum & haſtam, ſex millia octingenti expediti ad prælium. 25. De filiis Simeon, virorum fortiſſimorum ad pugnandum, ſeptem millia centum. 26. De filiis Leui, quatuor millia ſexcenti. 27. Ioiada quoque princeps de ſtirpe Aaron, & cum eo tria millia ſeptingenti. 28. Sadoc etiam puer egregiæ indolis, & domus patris eius, principes viginti duo. 29. De filiis autem Beniamin fratribus Saul, tria millia: magna enim pars eorum adhuc ſequebatur domum Saul. 30. Porrò de filiis Ephraim viginti millia octingenti, fortiſſimi robore, viri nominati in cognationibus ſuis. 31. Et ex dimidia tribu Manaſſe, decem & octo millia, ſinguli per nomina ſua venerunt vt conſtituerent regem Dauid. 32. De filiis quoque Iſſachar viri eruditi, qui nouerant ſingula tempora ad præcipiendum quid facere deberet Iſrael, principes ducenti: omnis autem reliqua tribus, eorum conſilium ſequebatur. 33. Porrò de Zabulon qui egrediebantur ad prælium, & ſtabant in acie inſtructi armis bellicis, quinquaginta millia venerunt in auxilium, non in corde duplici. 34. Et de Nephthali, principes mille: & cum eis inſtructi clypeo & haſta, triginta & ſeptem millia. 35. De Dan etiam præparati ad prælium, viginti octo millia ſexcenti. 36. Et de Aſer egredientes ad pugnam, & in acie prouocantes, quadraginta millia. 37. Trans Iordanem autem de filiis Ruben, & de Gad, & dimidia parte tribus Manaſſe, inſtructi armis bellicis, centum viginti millia. 38. Omnes iſti viri bellatores expediti ad pugnandum, corde perfecto venerunt in Hebron, vt conſtituerent regem Dauid ſuper vniuerſum Iſrael: ſed & omnes reliqui ex Iſrael, vno corde erant, vt rex fieret Dauid. 39. Fuerúntque ibi apud Dauid tribus diebus comedentes & bibentes, præparauerant enim eis fratres ſui. 40. Sed & qui iuxta eos erant, vſque ad Iſſachar, & Zabulon, & Nephthali, afferebant panes in aſinis, & camelis, & mulis, & bobus, ad veſcendum: farinam, palathas, vuam paſſam, vinum, oleùm, boues, arietes, ad omnem copiam. gaudium quippe erat in Iſrael.

Vers. 2. De fratribvs Savl ex Beniamin] A putà de cognatis Saul ex Beniaminitis: Saul enim erat ex tribu Beniamin. Mirum hoc fuit, & quaſi miraculum, quo Deus honeſtauit Dauidem exulem & profugum, vt multi ex tribu Beniamin & cognati Saulis, eum, quàm Saulem regem eum perſequentem, ſequi maluerint: nimirùm Deus pugnabat pro Dauide contra Saulem, ac Dauidis innocentia, modeſtia & ſanctitas omnes ad ſe alliciebat, quos Saul ſua ſuperbia, inſolentia & prauitate à ſe auertebat. Hinc & tria millia Beniaminitarum maluerunt ſequi Dauidem quàm Iſboſeth Saulis filium, vt dicitur v. 29.

Vers. 6. De Carehim] id eſt, vt habent Hebræi & Sept. *de Coritis*, ſiue de poſteris Core.

Vers. 8. De Gaddi] id eſt, de tribu Gad, ſiue de Gadditis.

Vers. 15. Isti svnt qvi transiervnt Iordanem mense primo (Niſan ſiue Paſchali, qui noſtro partim Martio, partim Aprili reſpondet) qvando invndare consvevit svper ripas svas, et omnes fvgavervnt] q. d. Iſti ſunt Gadditæ, qui heroico animo & virtute Iordanem à Ioſue diuiſum primi ingredi auſi ſunt, ac Chananæos ex aduerſa ripa conſiſtentes, & tranſitum Hebræorum prohibere conantes inuaſerunt, & in fugam compulerunt.

Qvasi exercitvs Dei] id eſt, quaſi exercitus maximus; Dei enim maximi omnia ſunt maxima. Vers. 22.

Sadoc etiam pver egregiæ indolis] Hic videtur eſſe Sadoc Pontifex, quem Saul occiſo Abimelech, qui erat ex Heli & Ithamar, Pontificem conſtituit. Vocatur *puer*, quia illo tempore erat iunior; vnde poſteà vixit toto tempore Dauidis, & pontificatu ſimul cum Abiathar functus eſt. Deinde à Salomone amoto Abiathar, ſolus Sadoc Ponti- Vers. 28.

ſex ab eodem auctoratus manſit. Licet enim Ioiada v. præcedenti vocetur *princeps*, ipſe tamen non erat Pontifex, ſed *princeps*, id eſt, dux agminis militaris, quod è ſacerdotibus & Leuitis ad Dauidem deducebat.

Vers 32. De filiis qvoqve Issachar viri ervditi, qvi noverant ſingvla tempora ad præcipiendvm qvid facere deberet Israel, principes dvcenti] Vatab. *principes gnari occaſionum*, id eſt ſcientes quo tempore quidve gerendum eſſet captatis occaſionibus, v. g. quòd hoc tempore, quo à Philiſthæis cæſus erat Saul cum totis caſtris, Rex creandus eſſet Dauid, vtpote bello aſſuetus & victorioſus, ideóque terror Philiſthinorum, ad compeſcendam eorum ex recenti victoria ſuperbiam & audaciam; quódque iam tempus adueniſſet, quo promiſſio regni facta à Deo Dauidi implenda foret. Nullus enim erat alius, qui rebus Iſraelis iam adeò prolapſis & afflictis ſuccurrere, eáſque reſtaurare poſſet, niſi Dauid: quare hi principes ſuaſerũt populo non tantùm ſuæ tribus, ſed & aliarum, vt Dauidem crearent regem. Erant ergo hi eruditi in ſcientia, ſiue intelligentia temporum, id eſt, occaſionum, vt habent Hebr. quæ eſt ſcientia practica ad vitam humanam vtiliſſima, adeóque in ea conſiſtit vera & perfecta prudentia, tum ethica, tum œconomica, tum politica, vti docet Salomon Eccleſ. c. 3. 2. *Omnia tempus habent: tempus*, inquit, *naſcendi, & tempus moriendi. Tempus occidendi, & tempus ſanandi. Tempus flendi, & tempus ridendi. Tempus cuſtodiendi, & tempus abiiciendi. Tempus belli, & tempus pacis* &c. Et c. 8. 6. *Omni negotio tempus eſt, & opportunitas*

Scientia temporum. Primò.

Secundò. Secundò, *ſcientia temporum* hîc accipi poteſt phyſica & aſtrologica. Erant enim Iſſachariani agricolæ, ideóque obſeruabant temporum mutationes, aëríſque & ventorum commoditates, vt ſcirent quando foret tempus ſeminandi, quando metendi, quando plantandi, quando nauigandi. Hæc enim ſcientia agricolis eſt neceſſaria teſte Virgil. in Georg. Hanc autem ſcientiam temporum partim continua obſeruatione & vſu, ſcilicet ex prognoſticis ventorum, ſiderum, &c. continuè obſeruatis didicerant Iſſachariani, ait Abul. & Sanchez; partim ex vicinis Phœnicibus, putà Tyriis & Sidoniis (ad quos illi ſuas ſegetes, vinum & oleum deferebant, vt illi per mare eas ad vicinas inſulas deueherent & diuenderent) hauſerant. Phœnices enim, quia accolæ maris, vacabant nauigationi & mercimoniis, ideóque obſeruabant aſtrorum & temporum viciſſitudines, vt ſcirent quando, quomodo, & vbi foret nauigandum. Vnde Plinius lib. 8. cap. 56. Phœnicibus quaſi proprium inuentum tribuit ſiderum obſeruationem in nauigando. Et Aratus in Phænom.

Phœnicas, inquit, *Cynoſura regit ſulcantibus æquor.*

Et ex eo Cicero lib. 1. Academ. *Ego*, inquit, *& magnus quidem ſum opinator, & meas cogitationes ſic dirigo, non ad illam paruulam Cynoſuram, Qua fidunt duce nocturnâ Phœnices in alto; vt ait Aratus, eóque directiùs gubernant, quod eam tenent,*

Quæ curſu interiore breui conuertitur orbe.

Sed ad Helicen & clariſſimos Septentriones, id eſt, rationes has, latiore ſpecie, non ad tenue elimatas; eo fit, vt errem, & vager latiùs. Hinc Tibullus:

Prima ratem ventis tradere docta Tyrus.

Tertiò. Tertiò, S. Hieron. per *ſcientiam temporum*, accipit ſcientiam computus Eccleſiaſtici, v.g. quando celebrandum ſit Paſcha, Pentecoſte, ceteráque feſta, quid quolibet feſto faciendum & offerendum ſit. Erant enim Iſſachariani in quieta ſuæ agriculturæ vita, ſtudio ſapientiæ & religionis dediti. Vnde Moyſes Deuter. 33. 19. hanc eis benedictionem impertit: *Et Iſſachar in tabernaculis ſuis*, ſcilicet quietè agriculturæ & mercaturæ vacabit. *Populos vocabunt ad montem*, puta ad templum in monte Sion, vt in eo Deum piè colát. *Erant* enim ipſi, ait S. Hieron. *doctores, computatores & magiſtri, ſiue ad feſtiuitates ſiue ad cetera.* Refutat hoc Abul. quòd agricolæ non ſoleant vacare ſtudiis, ſed immeritò: nam contrarium ſæpè fieri videmus, & olim ita fiebat. Certè agricolæ multi filios habent doctos & doctores, ego quoque filius agricolæ ſum.

CAPVT XIII.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID arcam è Cariathiarim reducens, coram ea pſallit & ſalit. Oza arcam tangens occiditur. Arca diuertens in domum Obededom, eam benedicit.

1. Iniit autem conſilium Dauid cum tribunis, & centurionibus, & vniuerſis
principibus, 2. & ait ad omnem cœtum Iſrael: Si placet vobis: & à Do-
mino Deo noſtro egreditur ſermo, quem loquor: mittamus ad fratres noſtros re-
liquos in vniuerſas regiones Iſrael, & ad Sacerdotes, & Leuitas, qui habitant in
ſuburbanis vrbium, vt congregentur ad nos, 3. & reducamus arcam Dei noſtri
ad nos: non enim requiſiuimus eam in diebus Saul. 4. Et reſpondit vniuer-
ſa multitudo vt ita fieret: placuerat enim ſermo omni populo. 5. Congrega-

Digitized by Google

uit ergo Dauid cunctum Iſrael, à Sihor Ægypti, vſque dum ingrediaris Emath, vt
adduceret arcam Dei ad Cariathiarim. 6. Et aſcendit Dauid, & omnis vir Iſ-
raël, ad collem Cariathiarim, qui eſt in Iuda, vt afferret inde arcam Domini Dei
ſedentis ſuper Cherubim, vbi inuocatum eſt nomen eius. 7. Impoſuerúntque
arcam Dei ſuper plauſtrum nouum, de domo Abinadab: Oza autem, & frater eius,
minabant plauſtrum. 8. Porrò Dauid, & vniuerſus Iſrael, ludebant coram Deo
omni virtute in canticis, & in citharis, & pſalteriis, & tympanis, & cymbalis, &
tubis. 9. Cùm autem perueniſſent ad Aream Chidon, tetendit Oza manum
ſuam, vt ſuſtentaret arcam: bos quidem laſciuiens paululùm inclinauerat eam.
10. Iratus eſt itaque Dominus contra Ozam, & percuſſit eum, eò quòd tetigiſſet
arcam: & mortuus eſt ibi coram Domino. 11. Contriſtatúſque eſt Dauid, eò quòd
diuiſiſſet Dominus Ozam: vocauítque locum illum: Diuiſio Ozæ, vſque in præſen-
tem diem. 12. Et timuit Deum tunc temporis, dicens: Quo modo poſſum ad me
introducere arcam Dei? 13. Et ob hanc cauſam non adduxit eam ad ſe, hoc eſt,
in Ciuitatem Dauid, ſed auertit in domum Obededom Gethæi. 14. Manſit er-
go arca Dei in domo Obededom tribus menſibus: & benedixit Dominus domui
eius, & omnibus quæ habebat.

VERS. 5. A SIHOR ÆGYPTI] *Sihor*, Hebr. שחור *Sichor*, id eſt, *niger*, vocatur Nilus, quòd aqua eius, quia limoſa & turbida, videatur eſſe nigra. Vnde à Græcis vocatur μέλας, id eſt, *niger*; verùm quia Nilus longè abeſt à Iudæa, meliùs per *Sihor* accipias riuum iuxta *Rhinocoluram*, qui eſt terminus Auſtralis Iudææ, & alibi *torrens Ægypti* vocatur, de quo dixi A Num. 34. 5.

VERS. 7. OZA AVTEM ET FRATER EIVS] 2. Reg. 6. 3. habetur, *Oza & Ahio*, ſed *Ahio* Hebr. idem eſt quod *frater eius*, veréque hic *Ahio* erat frater Ozæ; vterque enim erat filius Abinadab, vt ibi dicitur.

CHIDON] alio nomine vocabatur *Nachon*, vt patet 2. Reg. 6. 6.

CAPVT XIV.

SYNOPSIS CAPITIS.

HIRAM mittit ad Dauidem ligna & artifices, qui ei domum ædificent. Dauid multiplicat vxores & filios, ac verſ. 9. cædit Philiſthæos in valle Raphaim, & iterùm verſ. 14. cùm Deus veniret ei in auxilium ex aduerſo pyrorum.

1. MISIT quoque Hiram rex Tyri nuntios ad Dauid, & ligna cedrina, & artifi-
ces parietum, lignorúmque: vt ædificarent ei domum. 2. Cognouítque
Dauid quòd confirmaſſet eum Dominus in regem ſuper Iſrael, & ſubleuatum eſſet
regnum ſuum ſuper populum eius Iſrael. 3. Accepit quoque Dauid alias vxores
in Ieruſalem, genuítque filios, & filias. 4. Et hæc omnia eorum, qui nati ſunt ei
in Ieruſalem: Samua, & Sobad, Nathan, & Salomon, 5. Iebahar, & Eliſua, &
Eliphalet, 6. Noga quoque, & Naphegh, & Iaphia, 7. Eliſama, & Baaliada, &
Eliphalet. 8. Audientes autem Philiſthiim eò quòd vnctus eſſet Dauid in regem
ſuper vniuerſum Iſrael, aſcenderunt omnes vt quærerent eum: quod cùm audiſſet
Dauid, egreſſus eſt obuiam eis. 9. Porrò Philiſthiim venientes, diffuſi ſunt in Val-
le Raphaim. 10. Conſuluítque Dauid Dominum, dicens: Si aſcendam ad Phili-
ſthæos, & ſi trades eos in manu mea? Et dixit ei Dominus: Aſcende, & tradam eos
in manu tua. 11. Cúmq; illi aſcendiſſent in Baalpharaſim, percuſſit eos ibi Dauid, &
dixit: Diuiſit Deus inimicos meos per manum meam, ſicut diuiduntur aquæ: & id-
circò vocatũ eſt nomen illius loci Baalpharaſim. 12. Dereliquerúntq; ibi deos ſuos,
quos Dauid iuſſit exuri. 13. Alia etiam vice Philiſthiim irruerunt, & diffuſi ſunt in
valle. 14. Conſuluítque rurſum Dauid Deum, & dixit ei Deus: Non aſcendas
poſt eos, recede ab eis, & venies contra illos ex aduerſo pyrorum. 15. Cúm-
que audieris ſonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc egredieris ad bellum.
Egreſſus eſt enim Deus ante te, vt percutiat caſtra Philiſthiim. 16. Fecit ergo
Dauid ſicut præceperat ei Deus, & percuſſit caſtra Philiſthinorum, de Gabaon

Digitized by Google

vſque Gazera. 17. Diuulgatúmque eſt nomen Dauid in vniuerſis regionibus, & Dominus dedit pauorem eius ſuper omnes gentes.

HOc caput explicui 2. Reg. 5.

Vers. 2. Cognovitqve David, qvod confirmasset evm Dominvs in regem Israel] ex eo quòd videret omnes Iſraëlitas vltrò & communi conſenſu eum in regem acceptaſſe, ſéque illi ſubieciſſe, ac ſuam opem & operam ei liberaliter obtuliſſe. Hiram quoque & vicinos reges, ſe vt regem Iſrael honorare, amare & timere.

Vers. 14. Veniesqve contra eos (non directè, ſed A caſtra eorum circumeundo, à tergo ſcilicet) ex adverso pyrorvm] Cur hoc? Reſpondent Hebræi apud S. Hieron. Angelom. & Hiſt. Scholaſtica, eò quòd ibi Philiſthæi collocaſſent ſua idola, ideóque putarent eum locum eſſe tutiſſimum & munitiſſimum: Deus ergo vt oſtenderet idola nihil eſſe, & nihil poſſe; iubet Dauidem ex ea parte quaſi infirmiſſima, & expugnatu facillima, caſtra hoſtium inuadere, promittens ei certam tam de idolis, quàm de idololatris victoriam.

CAPVT XV.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID arcam cum pompa deducit in Sion, ac coram ea ſaltando exultat. Idcircò deſpicit eum vxor Michol, ſed à Deo ſterilitate caſtigatur.

1. FEcit quoque ſibi domos in Ciuitate Dauid: & ædificauit locum arcæ Dei, tetenditque ei tabernaculum. 2. Tunc dixit Dauid: Illicitum eſt vt à quocumque portetur arca Dei niſi à Leuitis, quos elegit Dominus ad portandum eam, & ad miniſtrandum ſibi vſque in æternum. 3. Congregauítque vniuerſum Iſrael in Ieruſalem, vt afferretur arca Dei in locum ſuum, quem præparauerat ei. 4. Necnon & filios Aaron, & Leuitas. 5. De filiis Caath, Vriel princeps fuit, & fratres eius centum viginti. 6. De filiis Merari, Aſaia princeps; & fratres eius ducenti viginti. 7. De filiis Gerſom, Ioel princeps; & fratres eius centum triginta. 8. De filiis Eliſaphan, Semeias princeps; & fratres eius ducenti. 9. De filiis Hebron, Eliel princeps, & fratres eius octoginta. 10. De filiis Oziel, Aminadab princeps; & fratres eius centum duodecim. 11. Vocauítque Dauid Sadoc & Abiathar Sacerdotes, & Leuitas, Vriel, Aſaiam, Ioel, Semeiam, Eliel & Aminadab: 12. & dixit ad eos: Vos qui eſtis principes familiarum Leuiticarum, ſanctificamini cum fratribus veſtris, & afferte arcam Domini Dei Iſrael, ad locum qui ei præparatus eſt: 13. ne vt à principio, quia non eratis præſentes, percuſſit nos Dominus; ſic & nunc fiat, illicitum quid nobis agentibus. 14. Sanctificati ſunt ergo Sacerdotes, & Leuitæ, vt portarent arcam Domini Dei Iſrael. 15. Et tulerunt filij Leui arcam Dei, ſicut præceperat Moyſes iuxta verbum Domini, humeris ſuis, in vectibus. 16. Dixitque Dauid principibus Leuitarum, vt conſtituerent de fratribus ſuis cantores in organis muſicorum, nablis videlicet, & lyris, & cymbalis, vt reſonaret in excelſis ſonitus lætitiæ. 17. Conſtituerúntque Leuitas: Heman filium Ioel, & de fratribus eius, Aſaph filium Barachiæ: de filiis verò Merari, fratribus eorum, Ethan filium Caſaiæ. 18. Et cum eis fratres eorum: in ſecundo ordine, Zachariam, & Ben, & Iaziel, & Semiramoth, & Iahiel, & Ani, Eliab, & Banaiam, & Maaſiam, & Mathathiam, & Eliphalu, & Macceniam, & Obededom, & Iehiel, ianitores. 19. Porrò cantores, Heman, Aſaph, & Ethan, in cymbalis æneis concrepantes. 20. Zacharias autem, & Oziel, & Semiramoth, & Iehiel, & Ani, & Eliab, & Maaſias, & Banaias, in nablis arcana cantabant. 21. Porrò Mathathias, & Eliphalu, & Macenias, & Obededom, & Iehiel, & Ozaziu, in citharis pro octaua canebant epinicion. 22. Chonenias autem princeps Leuitarum, prophetiæ præerat, ad præcinendam melodiam: erat quippe valdè ſapiens. 23. Et Barachias & Elcana, ianitores arcæ. 24. Porrò Sebenias, & Ioſaphat, & Nathanael, & Amaſai, & Zacharias, & Banaias, & Eliezer, ſacerdotes, clangebant tubis coram arca Dei: & Obededom, & Iehias, erant

Digitized by Google

ianitores arcæ. 25. Igitur Dauid, & omnes maiores natu Iſrael, & tribuni, ie-
runt ad deportandam arcam fœderis Domini de domo Obededom, cum lætitia.
26. Cúmque adiuuiſſet Deus Leuitas, qui portabant arcam fœderis Domini,
immolabantur ſeptem tauri, & ſeptem arietes. 27. Porrò Dauid erat indutus
ſtola byſſina, & vniuerſi Leuitæ qui portabant arcam, cantoréſque, & Chonenias
princeps prophetiæ inter cantores: Dauid autem etiam indutus erat ephod lineo.
28. Vniuerſúſque Iſrael deducebant arcam fœderis Domini in iubilo, & ſonitu
buccinæ, & tubis, & cymbalis, & nablis, & citharis concrepantes. Cúmque per-
ueniſſet arcá fœderis Domini vſque ad ciuitatem Dauid, Michol filia Saul proſpi-
ciens per feneſtram, vidit regem Dauid ſaltantem atque ludentem, & deſpexit eum
in corde ſuo.

Vers. 12. QVIA NON ERATIS PRÆSENTES] Hinc colligunt nonnulli Ozam percuſſum à Deo, quòd ipſe cùm non eſſet ſacerdos, tetigerit arcam. Sacerdotum enim erat eam tangere & humeris portare. vide dicta 2. Reg. 6. Alij ex τὸ *ſanctificamini*, colligunt Ozam percuſſum eò quòd maculam aliquam contraxiſſet, nec ab ea ſe ante arcæ contactum expiaſſet & ſanctificaſſet. Verùm τὸ *ſanctificamini*, ad ſacerdotes pertinet, qui arcam tangere non poterant, niſi priùs ab omni immunditie legali ſe purgaſſent & ſanctificaſſent, alioqui percutiendi à Deo perinde ac Oza, & tantùm hoc vult hîc Dauid.

Vers. 20. IN NABLIS ARCANA CANTABANT] putà Pſalmos, qui Hebr. inſcribuntur *Olamoth*, id eſt *arcana* & occulta, qualis eſt Pſal. 9. & 45. qui duo Pſalmi ita huic loco ſunt appoſiti, vt (B) de hac arcæ tranſlatione videantur eſſe à Dauide compoſiti. Porrò *Nablum*, erat inſtrumentum muſicum, quod ventriculo, quaſi vtriculo (נבל *nebel* enim eſt *vter*) excipiebat aërem, & eumdem per fiſtulam cum harmonia emittebat, ſine inflatu cuiuſquam. Vnde eo vtens vocabatur *vtricularius* & *Aſcaules*; ἀσκὸς enim eſt vter.

Vers. 21. IN CITHARIS PRO OCTAVA CANEBANT EPINICION] q. d. canebant Pſalmos qui inſcribuntur Hebr. על שמינית *al ſceminith*, id eſt, *ſuper octaua* vel *pro octaua*. ſiue quòd octo vocibus, ſiue quòd octachordo, v. g. cithara octo chordis inſtructa (aliæ enim erant tetrachordæ, aliæ heptachordæ, aliæ decachordæ) canendi forent; *ſcemina* enim ſunt octo. (C) vide dicta 2. Reg. 6. 13.

Pro *epinicion*, Hebr. eſt נצח *netſach*, quod Vatab. vertit: *ad præualendum*, id eſt, ad eleuandum vocem, ita vt vincantur alij cantores, qualis nunc eſt in Alto ſiue Superiore; canens enim Altum, eleuatione vocis ſuperat Tenorem, Contra-tenorem & Baſſum. Meliùs Noſter vertit: *Epinicion*, id eſt, *carmen triumphale*, ſiue *pro victoria* vide dicta 2. Reg. 6. 13.

Vers. 22. CHONENIAS AVTEM PRINCEPS LEVITARVM, PROPHETIÆ PRÆERAT AD PRÆCINENDVM MELODIAM] Pro *prophetia* Heb. eſt, משא *maſſa*, id eſt, *eleuatio*, *aſſumptio*, indéque *onus eleuatum*, & in humeros aſſumptum, indéque *prophetia triſtis & oneroſa* per metaphoram; vnde primò, aliqui hîc vertunt: *Chonenias præerat oneri & oneratis*, eò quòd ipſi incumberet munus erudiendi arcæ baiulos, qua ratione progredi deberent, interquieſcere, (A) vices mutare, &c.

Secundò, alij vertunt: *præerat prophetiæ*, id eſt, præſcribebat cantoribus prophetias quas canerent: Cantores enim ſubinde vocantur *prophetæ*, & *prophetare* idem eſt quod canere, & laudare Deum. Sic Saul *prophetabat*, id eſt, canebat Dei laudes 1. Reg. 10 5.

Tertiò, Hebræi apud S. Hieron. in Tradit. *præerat prophetiæ*, hoc eſt inquiunt, prophetiæ melodias & verba cantoribus ad memoriam reuocabat.

Quartò optimè Sept. vertunt: *Erat princeps in eleuatione*. Vatab. *in exaltatione vocis*. q. d. Chonenias erat *præcentor*, & altiori voce intonabat, præibátque melodiam Pſalmi cantandi, quam deinde ceteri cantores proſequebantur, vti faciunt Cantores & præfecti Muſices in choro. Id ita eſſe patet ex eo quòd Noſter explicans, ſubdit *ad præcinendam melodiam*. vbi Hebr. eſt idem nomen משא *maſſa*, quod paulò antè Noſter vertit, *prophetia*: hæc ergo non aliud erat quàm melodia.

ERAT QVIPPE VALDE SAPIENS] Heb. מבין *mebin*, id eſt, *intelligens*, hoc eſt, Muſices, & canendi peritiſſimus. Tales enim decet eſſe præcentores.

CVMQVE ADIVVISSET DEVS LEVITAS] Vers. 26. vt nullum in portanda arca ſentirent onus, aiunt Rabbini. Verùm hoc eſt fabula. Audi Lyran. ex Hebræis aptè ad rem præſentem: *Dicunt*, inquit, *Hebræi, quòd iſtud adiutorium intelligitur per hoc, quòd arca portabat ſeipſam; hoc eſt, quòd diuina virtute ſic portabatur, quòd Leuitæ portatores eius nullum pondus ſentiebant: & pro illo miraculo facta fuit immolatio*. Verùm dico, Deus adiuuit eos animando, vires & præſertim amorem ſuggerendo, vt libenter baiularent arcam, ideóque onus vix ſentirent. Quare illud miraculum non tam fuit poteſtatis, quàm charitatis. Hæc enim efficiebat vt illud onus, alioqui grauiſſimum, amantibus leuiſſimum videretur. Addit Ioſephus illos, qui cantando & ſaltando & pulſando múſica inſtrumenta præibant arcam, quamuis totam diem in eo labore extraherent, nullam tamen ex ſuo labore defatigationem ſenſiſſe. Amor enim, quo illi diuino oraculo famulabantur, non ſinebat vt minuerentur vires, ſed potiùs vt in ſingulas horas vegetiores redderentur.

PORRO DAVID ERAT INDVTVS STOLA BYSSINA] Vers. 27. ſcilicet ephod lineo, quod alibi *byſſynum* vocatur. byſſus enim eſt linum ſubtilius & delicatius.

CAPVT XVI.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID collocata arca in tabernaculo Sionis victimas offert, inde populo benedixit, eique epulum largitur. Mox Leuitis ſua circa arcam miniſteria diſtribuit, ac verſ. 8. *Cantico Deum laudat.*

1. ATTVLERVNT igitur arcam Dei, & conſtituerunt eam in medio tabernaculi
quod tetenderat ei Dauid: & obtulerunt holocauſta, & pacifica coram Deo.
2. Cúmque compleſſet Dauid offerens holocauſta, & pacifica, benedixit populo
in nomine Domini. 3. Et diuiſit vniuerſis per ſingulos, à viro vſque ad mulie-
rem, tortam panis, & partem aſſæ carnis bubalæ, & frixam oleo ſimilam. 4. Conſti-
tuítque coram arca Domini de Leuitis, qui miniſtrarent, & recordarentur operum
eius, & glorificarent atque laudarent Dominum Deum Iſraël: 5. Aſaph prin-
cipem; & ſecundum eius Zachariam: Porrò Iahiel, & Semiramoth, & Iehiel, &
Mathathiam, & Eliab, & Banaiam, & Obededom: Iehiel ſuper organa pſalterij,
& lyras: Aſaph autem vt cymbalis perſonaret: 6. Banaiam verò & Iaziel ſacer-
dotes, canere tuba iugiter coram arca fœderis Domini. 7. In illo die fecit Dauid
principem ad confitendum Domino Aſaph, & fratres eius.

8. Confitemini Domino, & inuocate nomen eius: notas facite in populis adinuentiones eius.

9. Cantate ei, & pſallite ei: & narrate omnia mirabilia eius.

10. Laudate nomen ſanctum eius: lætetur cor quærentium Dominum.

11. Quærite Dominum, & virtutem eius: quærite faciem eius ſemper.

12. Recordamini mirabilium eius, quæ fecit: ſignorum illius, & iudiciorum oris eius.

13. Semen Iſrael ſerui eius: filij Iacob electi eius.

14. Ipſe Dominus Deus noſter: in vniuerſa terra iudicia eius.

15. Recordamini in ſempiternum pacti eius: ſermonis, quem præcepit in mille generationes.

16. Quem pepigit cum Abraham: & iuramenti illius cum Iſaac.

17. Et conſtituit illud Iacob in præceptum: & Iſrael in pactum ſempiternum.

18. Dicens: Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hereditatis veſtræ.

19. Cùm eſſent pauci numero, parui & coloni eius.

20. Et tranſierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum,

21. Non dimiſit quemquam calumniari eos, ſed increpauit pro eis reges.

22. Nolite tangere chriſtos meos: & in prophetis meis nolite malignari.

23. Cantate Domino omnis terra: annuntiate ex die in diem ſalutare eius.

24. Narrate in gentibus gloriam eius: in cunctis populis mirabilia eius:

25. Quia magnus Dominus, & laudabilis nimis: & horribilis ſuper omnes deos.

26. Omnes enim dij populorum, idola: Dominus autem cælos fecit.

27. Confeſſio & magnificentia coram eo: fortitudo & gaudium in loco eius.

28. Afferte Domino familiæ populorum: afferte Domino gloriam & imperium

29. Date Domino gloriam, nomini eius, leuate ſacrificium, & venite in conſpectu eius: & adorate Dominum in decore ſancto.

30. Commoueatur à facie eius omnis terra: ipſe enim fundauit orbem immobilem.

31. Lætentur cæli, & exultet terra: & dicant in nationibus, Dominus regnauit.

32. Tonet mare, & plenitudo eius: exultent agri, & omnia quæ in eis ſunt.

33. Tunc laudabunt ligna ſaltus coram Domino: quia venit iudicare terram.

Digitized by Google

34. Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in æternum miſericordia
eius.
35. Et dicite: Salua nos Deus ſaluator noſter; & congrega nos, & erue de genti-
bus, vt confiteamur nomini ſancto tuo, & exultemus in carminibus tuis.
36. Benedictus Dominus Deus Iſrael ab æterno vſque in æternum: & dicat om-
nis populus, Amen, & hymnum Domino.
37. Reliquit itaque ibi coram arca fœderis Domini, Aſaph & fratres eius, vt mi-
niſtrarent in conſpectu arcæ iugiter, per ſingulos dies, & vices ſuas. 38. Porrò
Obededom, & fratres eius ſexaginta octo, & Obededom filium Idithun, & Hoſa,
conſtituit ianitores. 39. Sadoc autem ſacerdotem, & fratres eius ſacerdotes, co-
ram tabernaculo Domini in excelſo, quod erat in Gabaon, 40. vt offerrent ho-
locauſta Domino ſuper altare holocautomatis iugiter, manè & veſpere, iuxta om-
nia quæ ſcripta ſunt in lege Domini, quam præcepit Iſraeli. 41. Et poſt eum
Heman, & Idithun, & reliquos electos, vnumquemque vocabulo ſuo ad confi-
tendum Domino: quoniam in æternum miſericordia eius. 42. Heman quoque
& Idithun canentes tuba, & quatientes cymbala, & omnia muſicorum organa, ad
canendum Deo: filios autem Idithun fecit eſſe portarios. 43. Reuerſúſque eſt
omnis populus in domum ſuam; & Dauid, vt benediceret etiam domui ſuæ.

Vers. 8. Confitemini Domino.] Dauid iuſſit Aſaph & ſocios canere hunc hymnum Deo in gratiarum actionem, quòd arcam (& in ea Deum reſidentem) tranſtuliſſet in ſuam arcem Sion, vt Deum in ea quaſi ſemper præſentem, protegentem, dirigentem & roborantem, penes ſe haberet. Porrò hic hymnus conflatus eſt ex Pſal. 104. vſque ad v. 23. vbi deinceps conflatur ex Pſalm. 95. Porrò paulò aliter hîc recenſetur, quàm illis Pſalmis contineatur, quia Dauid videtur eum primò hîc rudi forma dictaſſe, deinde eum in Pſalterio magis expoliuiſſe & elimaſſe. Pſalmus eſt, & ad Pſalterium pertinet; quare ibidem, quaſi loco ſibi proprio eum explicabo. Interim paucis hîc annotabo ea, in quibus à Pſalmis citatis differt.

Vers. 11. Qværite Dominvm et virtvtem eivs] Legit Interpres עזו *Vzzo*, id eſt, *virtutem* ſiue *fortitudinem eius*, id eſt, arcam, in qua Deus ſuam potentiam oſtendit, per eam debellando Iericho & Chananæos. Inuitat enim Dauid omnes, vt ad arcam veniant, & coram ea Deum adorent. Sept. verò aliis punctis legentes עזו *Azu* in imperatiuo *Cal*, vertunt Pſalm. 104. 5. *confirmamini*, id eſt, *confirmabimini* Deus enim vos confirmabit & roborabit, vt nullus hoſtis, nulla aduerſitas, nulla tentatio vobis præualere valeat.

Vers. 21. Non dimiſit qvemqvam calvmniari eos] Vatab. *vim facere eis.* Hebr. enim עצר *Azar & calumniari*, & *vim facere* ſignificat. Vnde Sept. Pſalm. 104 15. vertunt: *Non reliquit hominem nocere eis.*

Vers. 27. Confeſſio (Sept. *laus*) et magnificentia coram eo: fortitvdo et gavdivm in loco eivs] Vatab. *celebritas & magnificentia eſt coram ipſo, potentia & hilaritas in loco eius:* at Pſal. 95. v. 6. Sept. vertunt: *Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius: ſanctimonia & magnificentia in ſanctificatione eius.* Heb. *in ſanctuario eius*, putà in arca, & tabernaculo arcæ à Dauide erecto.

Vers. 28. Afferte Domino gloriam et imperivm] Hebr. *& fortitudinem.* Senſus horum duorum verſuum eſt. q. d. Exhibete Deo in tabernaculo hoc coram arca *confeſſionem*, id eſt, laudem, & *magnificentiam*, id eſt, magnificam magnificorum eius operum prædicationem, quæ Deum *magnificat*, id eſt, magnum, imò maximum eſſe demonſtrat; item *fortitudinem & gaudium*, vt ſcilicet celebretis fortia eius facta, quibus pro Iſraele pugnauit, itáque nobis gaudendi & triumphandi materiam dedit.

Vers. 29. Adorate Dominvm decore ſancto] Heb. *in decoro ſanctitatis*, id eſt ſanctæ arcæ. Vatab. *in ſplendido & magnifico ſanctuario.* At Pſal. 95. 9. *Adorate*, inquit, *Dominum in atrio ſancto eius.*

Vers. 32. Tonet mare et plenitvdo eivs] Vatab. *Reboet mare, & quidquid in eo eſt*, putà omnes piſces, gemmæ, margaritæ, &c. fluctus enim maris in tempeſtate inter ſe colliſi boatum & quaſi tonitruum edunt. At Pſal. 95. 12. habetur, *Commoueatur* (contremiſcat coram Dei maieſtate & omnipotentia) *mare & plenitudo eius.* Rursùm, tonat mare cùm vapores in altum emittit, qui in nubibus concluſi & colliſi, dum vi erumpunt, tonitrua & fulmina concitant. Tonet ergo mare, vt Dei creatoris ſui potentiam oſtendat, impióſque eius metu percellat.

Vers. 39. Sadoc avtem Sacerdotem (Pontificem) et fratres eivs Sacerdotes (minores) coram tabernacvlo Domini qvod erat in Gabaon] *Sadoc* functus erat pontificatu coram Saule, poſtquam ille occidiſſet Achimelech Pontificem. Tunc enim filius Achimelech, ſcilicet Abiathar, fugit ad Dauidem. Quare Pontifex apud Saulem erat Sadoc; apud Dauidem verò Abiathar. Mortuo verò Saule, Dauid noluit abrogare pontificatum Sadoc, ſed ita inter eos diuiſit, vt Abiathar pontificatu fungeretur in Ieruſalem, vbi erat arca, Sadoc verò in Gabaon, vbi erat tabernaculum à Moyſe fabricatum.

Digitized by Google

CAPVT XVII.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID volens ædificare templum audit à Nathan, fabricam hanc Salomoni eius filio à Deo reſeruari, ac ſibi idcircò longam in regno poſteritatem promitti. Quare amplas Deo agit gratias.

1. CVm autem habitaret Dauid in domo ſua, dixit ad Nathan prophetam: Ecce
ego habito in domo cedrina: arca autem fœderis Domini ſub pellibus eſt.
2. Et ait Nathan ad Dauid: Omnia, quæ in corde tuo ſunt, fac: Deus enim tecum
eſt. 3. Igitur nocte illa factus eſt ſermo Dei ad Nathan, dicens: 4. Vade, &
loquere Dauid ſeruo meo: Hæc dicit Dominus: Non ædificabis tu mihi domum ad
habitandum. 5. Neque enim manſi in domo, ex eo tempore quo eduxi Iſrael,
vſque ad diem hanc, ſed fui ſemper mutans loca tabernaculi, & in tentorio 6. ma-
nens cum omni Iſraël. Numquid locutus ſum ſaltem vni iudicum Iſrael, quibus
præceperam vt paſcerent populum meum, & dixi: Quare non ædificaſtis mihi do-
mum cedrinam? 7. Nunc itaque ſic loquêris ad ſeruum meum Dauid: Hæc dicit
Dominus exercituum: Ego tuli te, cùm in paſcuis ſequereris gregem, vt eſſes dux
populi mei Iſrael. 8. Et fui tecum quocumque perrexiſti: & interfeci omnes ini-
micos tuos coram te, fecique tibi nomen quaſi vnius magnorum, qui celebrantur
in terra. 9. Et dedi locum populo meo Iſrael: plantabitur, & habitabit in eo,
& vltrà non commouebitur: nec filij iniquitatis atterent eos, ſicut à principio, 10.
ex diebus quibus dedi iudices populo meo Iſrael, & humiliaui vniuerſos inimicos
tuos. Annuntio ergo tibi, quòd ædificaturus ſit tibi Dominus domum. 11. Cúm-
que impleueris dies tuos vt vadas ad patres tuos, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te,
quod erit de filiis tuis: & ſtabiliam regnum eius. 12. Ipſe ædificabit mihi do-
mum, & firmabo ſolium eius vſque in æternum. 13. Ego ero ei in patrem, & ipſe
erit mihi in filium: & miſericordiam meam non auferam ab eo, ſicut abſtuli ab eo,
qui ante te fuit. 14. Et ſtatuam eum in domo mea, & in regno meo vſque in ſem-
piternum: & thronus eius erit firmiſſimus in perpetuum. 15. Iuxta omnia verba
hæc, & iuxta vniuerſam viſionem iſtam, ſic locutus eſt Nathan ad Dauid. 16. Cúm-
que veniſſet rex Dauid, & ſediſſet coram Domino, dixit: Quis ego ſum Domi-
mine Deus, & quæ domus mea, vt præſtares mihi talia? 17. Sed & hoc parum
viſum eſt in conſpectu tuo, ideóque locutus es ſuper domum ſerui tui in futurum:
& feciſti me ſpectabilem ſuper omnes homines, Domine Deus. 18. Quid vltrà
addere poteſt Dauid, cùm ita glorificaueris ſeruum tuum, & cognoueris eum? 19.
Domine propter famulum tuum iuxta cor tuum feciſti omnem magnificentiam
hanc, & nota eſſe voluiſti vniuerſa magnalia. 20. Domine, non eſt ſimilis tui:
& non eſt alius Deus abſque te, ex omnibus quos audiuimus auribus noſtris. 21.
Quis enim eſt alius, vt populus tuus Iſrael, gens vna in terra, ad quam perrexit
Deus, vt liberaret, & faceret populum ſibi, & magnitudine ſua atque terroribus
eiiceret nationes à facie eius, quem de Ægypto liberarat? 22. Et poſuiſti po-
pulum tuum Iſrael tibi in populum vſque in æternum, & tu Domine factus es Deus
eius. 23. Nunc igitur Domine, ſermo, quem locutus es famulo tuo, & ſuper
domum eius, confirmetur in perpetuum, & fac ſicut locutus es. 24. Permaneát-
que & magnificetur nomen tuum vſque in ſempiternum: & dicatur: Dominus exer-
cituum Deus Iſrael, & domus Dauid ſerui eius permanens coram eo. 25. Tu enim
Domine Deus meus reuelaſti auriculam ſerui tui, vt ædificares ei domum: & idcir-
cò inuenit ſeruus tuus fiduciam, vt oret coram te. 26. Nunc ergo Domine, tu es
Deus: & locutus es ad ſeruum tuum tanta beneficia. 27. Et cœpiſti benedicere
domui ſerui tui, vt ſit ſemper coram te: te enim Domine benedicente, benedicta
erit in perpetuum.

Digitized by Google

HOc caput explicui 2. Reg. 7.

VERS. 9. ET DEDI LOCVM POPVLO MEO ISRAEL, in Chananæa, expulſis prioribus eius incolis, ſcilicet impiis Chananæis, in qua PLANTABITVR] id eſt, firmiter habitabit inſtar plantæ & arboris ſolidè in terra ſua radicatæ, vt ab ea non diuellatur, nec in ſeruitutem redigatur à Madianitis, Ammonitis, Moabitis, Syris, Philiſthæis, vti redactus fuit ſæpiùs tempore Iudicum, vt ſequitur: intellige & ſubaudi conditionem ſolitam, ſi videlicet Iſrael me A vt Deum ſuum colat, nec ad idola vitiáque deflectat: vnde quia poſt Dauidem ad ea deflexit, hinc meritò à Deo tandem traditus fuit in prædam Gentibus, præſertim Aſſyriis & Babyloniis.

REVELASTI AVRICVLAM SERVI TVI] id eſt beneuolè & ſecretò mihi, vtpote amico tuo, reuelaſti, & quaſi in aurem dixiſti magnifica bona quæ mihi promiſiſti, quæque hîc ſubtexo. VERS. 25.

CAPVT XVIII.

SYNOPSIS CAPITIS.

RECENSENTVR Dauidis bella & victoriæ de Philiſthæis, Moabitis, Syris, Idumæis, Ammonitis & Amalecitis, ac verſ. 15. officiales eiuſdem.

1. FACTVM eſt autem poſt hæc, vt percuteret Dauid Philiſthiim, & humiliaret eos, & tolleret Geth, & filias eius, de manu Philiſthiim, 2. percuterétque Moab, & fierent Moabitæ ſerui Dauid, offerentes ei munera. 3. Eo tempore percuſſit Dauid etiam Adarezer regem Soba regionis Hemath, quando perrexit vt dilataret imperium ſuum vſque ad flumen Euphraten. 4. Cepit ergo Dauid mille quadrigas eius, & ſeptem millia equitum, ac viginti millia virorum peditum, ſubneruauítque omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis, quas reſeruauit ſibi. 5. Superuenit autem & Syrus Damaſcenus, vt auxilium præberet Adarezer regi Soba: ſed & huius percuſſit Dauid viginti duo millia virorum. 6. Et poſuit milites in Damaſco, vt Syria quoque ſeruiret ſibi, & offerret munera. Adiuuítque eum Dominus in cunctis, ad quæ perrexerat. 7. Tulit quoque Dauid pharetras aureas, quas habuerant ſerui Adarezer, & attulit eas in Ieruſalem. 8. Nec non de Thebath & Chun, vrbibus Adarezer, æris plurimum, de quo fecit Salomon mare æneum, & columnas, & vaſa ænea. 9. Quod cùm audiſſet Thou Rex Hemath, percuſſiſſe videlicet Dauid omnem exercitum Adarezer regis Soba, 10. miſit Adoram filium ſuum ad regem Dauid, vt poſtularet ab eo pacem, & congratularetur ei, quòd percuſſiſſet & expugnaſſet Adarezer: aduerſarius quippe erat Thou Adarezer. 11. Sed & omnia vaſa aurea, & argentea, & ænea, conſecrauit Dauid rex Domino, cum argento & auro, quod tulerat ex vniuerſis gentibus, tam de Idumæa, & Moab, & filiis Ammon, quàm de Philiſthiim & Amalec. 12. Abiſai verò filius Saruiæ percuſſit Edom in Valle Salinarum, decem & octo millia: 13. & conſtituit in Edom præſidium, vt ſeruiret Idumæa Dauid: ſaluauítque Dominus Dauid in cunctis, ad quæ perrexerat. 14. Regnauit ergo Dauid ſuper vniuerſum Iſrael, & faciebat iudicium atque iuſtitiam cuncto populo ſuo. 15. Porrò Ioab filius Saruiæ erat ſuper exercitum, & Ioſaphat filius Ahilud à commentariis. 16. Sadoc autem filius Achitob, & Ahimelec filius Abiathar, ſacerdotes: & Suſa, ſcriba. 17. Bananias quoque filius Ioiadæ ſuper legiones Cerethi, & Phelethi: porrò filij Dauid, primi ad manum regis.

HOc caput idem eſt cum cap. 8. lib. 2. Reg. vbi illud expoſui.

VERS. 12. IN VALLE SALINARVM] vbi erant ſalinæ in quibus conficiebatur ſal. Audi Adrich. in deſcript. tribus Iudæ n. 211. *Vallis Salinarum* ſeu *ſalis*, Hebraicè *Gemela*, aliàs *Mela dicta*; *in qua Dauid percuſſit octodecim millia Idumaorum*, & *rediens erexit ſibi fornicem triumphalem. Ibidem* B *& Ioab duodecim millia deleuit. Et Amaſias decem vel viginti Idumaorum millia, atque alia decem millia præcipitauit de rupe & petra Iecteel.* Fuit ergo hæc vallis Idumæis exitialis, & vt ita dicam, fatalis.

2. Reg. 8. Pſal. 58. 50. 1. Paral. 18. 2. Paral. 25. 4. Reg. 14. Hieron. in Geneſ. 14. in loc. Hebr. in 2. Regum 8. & 1. Paral. 18.

VERS. 16. AHIMELECH FILIVS ABIATHAR] Hebr. eſt *Abimelech*. Sept. *Achimelech*. Affines enim & vicinæ ſunt Hebraicæ litteræ ב & כ. Porrò

Ahimelech, hîc eſt genitiui caſus: nam Abiathar filius Ahimelech erat ſacerdos, id eſt, Pontifex Dauidis vnà cum Sadoc; niſi malis hunc Ahimelech fuiſſe filium Abiatharis, qui pro A parente ſene vel aliis occupato, ſubinde cum Sadoc pontificatu functus ſit, vti fecêre filij Heli & Samuelis. 1. Reg. 2. 12. & c. 8. 1. Idque ita factum eſſe ſatis colligitur ex c. 24. v. 6.

CAPVT XIX.

SYNOPSIS CAPITIS.

HANON rex Ammon legatos Dauidis deturpans illudit: quare Dauid bello eum inuadit, ac cum Syris auxiliantibus proſternit.

1. ACCIDIT autem vt moreretur Naas rex filiorum Ammon, & regnaret filius
eius pro eo. 2. Dixitque Dauid: Faciam miſericordiam cum Hanon
filio Naas: præſtitit enim mihi pater eius gratiam. Miſitque Dauid nuntios ad
conſolandum eum ſuper morte patris ſui. Qui cùm perueniſſent in terram filio-
rum Ammon, vt conſolarentur Hanon, 3. dixerunt principes filiorum Am-
mon ad Hanon: Tu forſitan putas, quòd Dauid honoris cauſa in patrem tuum
miſerit qui conſolentur te: nec animaduertis, quòd vt explorent, & inueſtigent,
& ſcrutentur terram tuam, venerint ad te ſerui eius. 4. Igitur Hanon pue-
ros Dauid decaluauit, & raſit, & præcîdit tunicas eorum à natibus vſque ad pe-
des, & dimiſit eos. 5. Qui cùm abiiſſent, & hoc mandaſſent Dauid, miſit in
occurſum eorum, (grandem enim contumeliam ſuſtinuerant) & præcepit vt
manerent in Iericho, donec creſceret barba eorum, & tunc reuerterentur.
6. Videntes autem filij Ammon, quòd iniuriam feciſſent Dauid, tam Hanon,
quàm reliquus populus, miſerunt mille talenta argenti, vt conducerent ſibi de
Meſopotamia, & de Syria Maacha, & de Soba, currus & equites. 7. Con-
duxerúntque triginta duo millia curruum, & regem Maacha cum populo eius.
Qui cùm veniſſent, caſtrametati ſunt è regione Medaba. Filij quoque Ammon
congregati de vrbibus ſuis, venerunt ad bellum. 8. Quod cùm audiſſet Da-
uid, miſit Ioab, & omnem exercitum virorum fortium: 9. egreſſíque filij Am-
mon, direxerunt aciem iuxta portam ciuitatis: reges autem, qui ad auxilium
eius venerant, ſeparatim in agro ſteterunt. 10. igitur Ioab, intelligens bel-
lum ex aduerſo & poſt tergum contra ſe fieri, elegit viros fortiſſimos de vniuerſo
Iſrael, & perrexit contra Syrum. 11. Reliquam autem partem populi dedit ſub
manu Abiſai fratris ſui; & perrexerunt contra filios Ammon. 12. Dixitque:
Si vicerit me Syrus, auxilio eris mihi: ſi autem ſuperauerint te filij Ammon, ero
tibi in præſidium. 13. Confortare: & agamus viriliter pro populo noſtro, &
pro vrbibus Dei noſtri: Dominus autem, quod in conſpectu ſuo bonum eſt, fa-
ciet. 14. Perrexit ergo Ioab, & populus qui cum eo erat, contra Syrum ad
prælium: & fugauit eos. 15. Porrò filij Ammon videntes quòd fugiſſet Syrus,
ipſi quoque fugerunt Abiſai fratrem eius, & ingreſſi ſunt ciuitatem: reuerſúſ-
que eſt etiam Ioab in Ieruſalem. 16. Videns autem Syrus quòd cecidiſſet co-
ram Iſrael, miſit nuntios, & adduxit Syrum, qui erat trans fluuium: Sophach
autem princeps militiæ Adarezer, erat dux eorum. 17. Quod cùm nuntia-
tum eſſet Dauid, congregauit vniuerſum Iſrael, & tranſiuit Iordanem, irruítque
in eos, & direxit ex aduerſo aciem, illis contrà pugnantibus. 18. Fugit autem
Syrus Iſrael: & interfecit Dauid de Syris ſeptem millia curruum, & quadraginta
millia peditum, & Sophach exercitus principem. 19. Videntes autem ſerui
Adarezer ſe ab Iſrael eſſe ſuperatos, transfugerunt ad Dauid, & ſeruierunt ei: no-
luítque vltrà Syria auxilium præbere filiis Ammon.

VERS. 4. DECALVAVIT] Heb. יגלח *iegallech*, id eſt *raſit*, ſcilicet dimidiam capitis comam & barbam, vt dicitur 2. Reg. 10. 4.

VERS. 7. CONDVXERVNTQVE TRIGINTA DVO MILLIA CVRRVVM] id eſt equitum ex curribus falcatis depugnantium. Eſt Metonymia, ponitur enim continens pro contento, putà currus pro milite curuli. Atque olim ſæpè

pè ſinguli milites potentiores ſuum habebant A
currum, ſicut equites ſuum habent equum ex
quo depugnant. patet ex v. 18.
Vers. 18. Interfecit David de Syris septem millia cvrrvvm] id eſt, militum ex curribus depugnantium, vel certè equorum currus detrahentium; nam currus ipſi comburi queunt, at non interfici.

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID Ammonitas tribulis & ferris comminuit; mox v. 4. tribus prælijs Philiſthæos ſuperat, & tres gigantes occidit.

1. FActvm eſt autem poſt anni circulum, eo tempore, quo ſolent reges ad bella procedere, congregauit Ioab exercitum, & robur militiæ, & vaſtauit terram filiorum Ammon; perrexitque & obſedit Rabba: porrò Dauid manebat in Ieruſalem, quando Ioab percuſſit Rabba, & deſtruxit eam. 2. Tulit autem Dauid coronam Melchom de capite eius, & inuenit in ea auri pondo talentum, & pretioſiſſimas gemmas, fecitque ſibi inde diadema: manubias quoque vrbis plurimas tulit: 3. populum autem, qui erat in ea, eduxit: & fecit ſuper eos tribulas, & trahas, & ferrata carpenta tranſire, ita vt diſſecarentur, & contererentur: ſic fecit Dauid cunctis vrbibus filiorum Ammon: & reuerſus eſt cum omni populo ſuo in Ieruſalem. 4. Poſt hæc initum eſt bellum in Gazer aduerſum Philiſthæos: in quo percuſſit Sobochai Huſathites, Saphai de genere Raphaim, & humiliauit eos. 5. Aliud quoque bellum geſtum eſt aduerſus Philiſthæos, in quo percuſſit Adeodatus filius Saltus Bethlehemites fratrem Goliath Gethæi, cuius haſtæ lignum erat quaſi liciatorum texentium. 6. Sed & aliud bellum accidit in Geth, in quo fuit homo longiſſimus, ſenos habens digitos, id eſt, ſimul viginti quatuor: qui & ipſe de Rapha fuerat ſtirpe generatus. 7. Hic blaſphemauit Iſrael: & percuſſit eum Ionathan filius Samaa fratris Dauid. Hi ſunt filij Rapha in Geth, qui ceciderunt in manu Dauid & ſeruorum eius.

HOc caput idem eſt cum cap. 10. & 11. lib. B
2. Reg. vbi illud explicui.
Vers. 2. Tvlit avtem David coronam Melchom] Heb. *Malcam* מלכם, id eſt, *regis eorum*, ſcilicet Ammonitarum. ita & Septuag. nam *corona* idolorum, qualis erat Melchom, comburenda erat cum ipſis idolis, vti iubetur Deut. 7. quare ex ea coronam regalem ſibi fabricare nequibat Dauid.

CAPVT XXI.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID numerans populum, Deum ad iram prouocat, ac ex tribus pœnis à Deo oblatis peſtem eligit: quæ proinde immiſſa multos è medio tollit, ſed tandem Dauid oratione & ſacrificio Deum placando, eam ſopit.

1. COnsvrrexit autem Satan contra Iſrael: & concitauit Dauid, vt numeraret Iſrael. 2. Dixitque Dauid ad Ioab, & ad principes populi: Ite, & numerate Iſrael à Berſabee vſque Dan: & afferte mihi numerum vt ſciam. 3. Reſponditque Ioab: Augeat Dominus populum ſuum centuplum, quàm ſunt: nónne domine mi rex, omnes ſerui tui ſunt? quare hoc quærit dominus meus, quod in peccatum reputetur Iſraeli? 4. Sed ſermo regis magis præualuit: egreſſúſque eſt Ioab, & circuiuit vniuerſum Iſrael: & reuerſus eſt Ieruſalem. 5. Deditque Dauidi numerum eorum, quos circuierat: & inuentus eſt omnis numerus Iſrael,

mille millia & centum millia virorum educentium gladium: de Iuda autem qua-
dringenta ſeptuaginta millia bellatorum. 6. Nam Leui & Beniamin non nume-
rauit: eò quòd Ioab inuitus exequeretur regis imperium. 7. Diſplicuit autem
Deo quod iuſſum erat: & percuſſit Iſrael. 8. Dixítque Dauid ad Deum: Pecca-
ui nimis vt hoc facerem: obſecro, aufer iniquitatem ſerui tui, quia inſipienter egi.
9. Et locutus eſt Dominus ad Gad Videntem Dauidis, dicens: 10. Vade, &
loquere ad Dauid, & dic ei: Hæc dicit Dominus: Trium tibi optionem do; vnum,
quod volueris, elige, & faciam tibi. 11. Cúmque veniſſet Gad ad Dauid, dixit
ei: Hæc dicit Dominus: Elige quod volueris: 12. aut tribus annis famem: aut
tribus menſibus te fugere hoſtes tuos, & gladium eorum non poſſe euadere: aut
tribus diebus gladium Domini, & peſtilentiam verſari in terra, & angelum Domi-
ni interficere in vniuerſis finibus Iſrael: nunc igitur vide quid reſpondeam ei qui
miſit me. 13. Et dixit Dauid ad Gad: ex omni parte me anguſtiæ premunt: ſed
melius mihi eſt, vt incidam in manus Domini, quia multæ ſunt miſerationes eius,
quàm in manus hominum. 14. Miſit ergo Dominus peſtilentiam in Iſrael: & ce-
ciderunt de Iſrael ſeptuaginta millia virorum. 15. Miſit quoque angelum in
Ieruſalem, vt percuteret eam: cúmque percuteretur, vidit Dominus, & miſertus
eſt ſuper magnitudine mali: & imperauit angelo, qui percutiebat: Sufficit, iam
ceſſet manus tua. Porrò angelus Domini ſtabat iuxta aream Ornan Iebuſæi. 16. Le-
uánſque Dauid oculos ſuos, vidit angelum Domini ſtantem inter cælum & terram,
& euaginatum gladium in manu eius, & verſum contra Ieruſalem: & ceciderunt,
tam ipſe quàm maiores natu veſtiti ciliciis, proni in terram. 17. Dixítque Da-
uid ad Deum: nónne ego ſum, qui iuſſi vt numeraretur populus? Ego, qui peccaui:
ego, qui malum feci, iſte grex quid commeruit? Domine Deus meus, vertatur ob-
ſecro manus tua in me, & in domum patris mei: populus autem tuus non percutia-
tur. 18. Angelus autem Domini præcepit Gad, vt diceret Dauidi, vt aſcende-
ret, extruerétque altare Domino Deo in area Ornan Iebuſæi. 19. Aſcendit er-
go Dauid iuxta ſermonem Gad, quem locutus ei fuerat ex nomine Domini. 20.
Porrò Ornan cùm ſuſpexiſſet, & vidiſſet angelum, quatuórque filij eius cum eo,
abſconderunt ſe: nam eo tempore terebat in area triticum. 21. Igitur cùm veni-
ret Dauid ad Ornan, conſpexit eum Ornan, & proceſſit ei obuiam de area, & ado-
rauit eum pronus in terram. 22. Dixítque ei Dauid: Da mihi locum areæ tuæ, vt
ædificem in ea altare Domino: ita vt quantum valet argenti accipias, & ceſſet pla-
ga à populo. 23. Dixit autem Ornan ad Dauid: Tolle, & faciat dominus meus
rex quodcumque ei placet: ſed & boues do in holocauſtum, & tribulas in ligna, &
triticum in ſacrificium: Omnia libens præbebo. 24. Dixítque ei rex Dauid: Ne-
quaquam ita fiet, ſed argentum dabo quantum valet: neque enim tibi auferre de-
beo, & ſic offerre Domino holocauſta gratuita. 25. Dedit ergo Dauid Ornan
pro loco ſiclos auri iuſtiſſimi ponderis ſexcentos. 26. Et ædificauit ibi altare Do-
mino: obtulítque holocauſta, & pacifica, & inuocauit Dominum, & exaudiuit
eum in igne de cęlo ſuper altare holocauſti. 27. Præcepítque Dominus angelo; &
conuertit gladiũ ſuum in vaginam. 28. Protinus ergo Dauid, videns quòd exaudiſ-
ſet eum Dominus in area Ornan Iebuſęi, immolauit ibi victimã. 29. Tabernaculũ
autem Domini, quod fecerat Moyſes in deſerto, & altare holocauſtorum, ea tempe-
ſtate erat in excelſo Gabaon. 30. Et non pręualuit Dauid ire ad altare, vt ibi obſe-
craret Deum: nimio enim fuerat in timore perterritus, videns gladiũ angeli Domini.

VERS. 12. AVT TRIBVS ANNIS FAMEM] 2. Reg. 24.13. dicitur: *Aut ſeptem annis famem*, nimirùm prima oblatio Dei facta Dauidi fuit ſeptem annorum; ſed Dauide tantam moram deprecante Deus pœnam moderatus eſt, & ad tres annos redegit. Sic Geneſ. 18. Deus à quinquaginta iuſtis deſcendit ad decem, quos ſi inueniſſet in Sodoma, ei peperciſſet; ac Ezechieli cap. 4. deprecanti pro fimo humano, concedit bouinum in cibum.

ORNAN] 2. Regum 24.23. paululùm inflexo nomine vocatur *Arenna*, idémque *rex*, id eſt, regulus ſiue princeps inter Iebuſæos. VERS. 18.

Digitized by Google

CAPVT XXII.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID omnem materiam præparat ad fabricam templi, eiúſque ideam à Deo acceptam tradit Salomoni, ac illum hortatur vt Deum ſemper religioſè colat, atque monet principes vt eum in fabrica adiuuent.

1. DIxitqve Dauid: Hæc eſt domus Dei, & hoc altare in holocauſtum Iſrael.
2. Et præcepit vt congregarentur omnes proſelyti de Terra Iſrael, &
conſtituit ex eis latomos ad cædendos lapides & poliendos, vt ædificaretur domus
Dei. 3. Ferrum quoque plurimum ad clauos ianuarum, & ad commiſſuras atq;
iuncturas præparauit Dauid: & æris pondus innumerabile. 4. Ligna quoque ce-
drina non poterant æſtimari, quæ Sidonij & Tyrij deportauerant ad Dauid. 5.
Et dixit Dauid: Salomon filius meus puer paruulus eſt & delicatus: domus autem,
quam ædificari volo Domino, talis eſſe debet vt in cunctis regionibus nominetur;
præparabo ergo ei neceſſaria. Et ob hanc cauſam ante mortem ſuam omnes præ-
parauit impenſas. 6. Vocauítque Salomonem filium ſuum: & præcepit ei vt ædifi-
caret domum Domino Deo Iſrael. 7. Dixítque Dauid ad Salomonem: Fili mi,
voluntatis meæ fuit vt ædificarem domum nomini Domini Dei mei, 8. ſed factus
eſt ſermo Domini ad me, dicens: Multum ſanguinem effudiſti, & plurima bella
bellaſti: non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuſo ſanguine coram
me: 9. filius, qui naſcetur tibi, erit vir quietiſſimus: faciam enim eum requieſce-
re ab omnibus inimicis ſuis per circuitum: & ob hanc cauſam Pacificus vocabitur:
& pacem & otium dabo in Iſrael cunctis diebus eius. 10. Ipſe ædificabit domum
nomini meo, & ipſe erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem: firmabóque ſo-
lium regni eius ſuper Iſrael in æternum. 11. Nunc ergo fili mi, ſit Dominus te-
cum, & proſperare, & ædifica domum Domino Deo tuo, ſicut locutus eſt de
te. 12. Det quoque tibi Dominus prudentiam & ſenſum, vt regere poſſis Iſrael,
& cuſtodire legem Domini Dei tui. 13. Tunc enim proficere poteris, ſi cuſto-
dieris mandata & iudicia, quæ præcepit Dominus Moyſi vt doceret Iſrael: confor-
tare, & viriliter age, ne timeas, neque paueas. 14. Ecce ego in paupertate mea
præparaui impenſas domus Domini, auri talenta centum millia, & argenti mille
millia talentorum: æris verò & ferri non eſt pondus, vincitur enim numerus ma-
gnitudine: ligna & lapides præparaui ad vniuerſa impendia. 15. Habes quoque
plurimos artifices, latomos, & cæmentarios, artificéſque lignorum, & omnium
artium ad faciendum opus prudentiſſimos, 16. in auro & argento & ære & ferro,
cuius non eſt numerus. Surge igitur, & fac, & erit Dominus tecum. 17. Præ-
cepit quoque Dauid cunctis principibus Iſrael, vt adiuuarent Salomonem filium
ſuum. 18. Cernitis, inquiens, quòd Dominus Deus veſter vobiſcum ſit, & de-
derit vobis requiem per circuitum, & tradiderit omnes inimicos veſtros in manus
veſtras, & ſubiecta ſit terra coram Domino, & coram populo eius. 19. Præ-
bete igitur corda veſtra & animas veſtras, vt quæratis Dominum Deum veſtrum,
& conſurgite, & ædificate ſanctuarium Domino Deo, vt introducatur arca fœderis
Domini, & vaſa Domino conſecrata, in domum, quæ ædificatur nomini Domini.

Vers. 1. HÆc est domvs Dei] q. d. hoc loco, putà in *area Ornan*, quæ eſt in monte Moria, iubet Deus condi templum.

Vers. 5. Salomon pver parvvlvs est] q. d. Salomon reſpectu tantæ támque magnificæ fabricæ templi eſt inſtar pueri paruuli: nam alioqui erat ipſe iam viginti annorum.

Vers. 14. Avri talenta centvm millia, hoc eſt duodecim cum dimidio milliones libra- A rum auri, quæ faciunt mille & ducentos milliones aureorum Francicorum: tantumdem reliquit ei in argento, ſcilicet, mille millia talenta argenti] quæ faciunt totidem, ſcilicet mille & ducentos milliones aureorum Francicorum, olim enim vna libra auri valebat decem libras argenti: vniuerſim ergo reliquit ei bis mille & quadringentos milliones aureorum. Vide dicta de monetis & menſu- *2400. milliones in ſtipum inſumpti.*

ris in fine Pentateuchi. Immenſa & penè incredibilis videtur hæc auri & argenti ſumma, ſed Deo nihil eſt impoſſibile, nihil difficile; quare ei facile fuit omnem hanc copiam Dauidi ſuggerere ad fabricam tam magnifici templi: vnde ipſe volens templum hoc à Chaldæis exuſtum reſtaurari per Zorobabel & Iudæos, pauperes eos ad fabricam animat dicens: *Meum eſt argentum & meum eſt aurum.* Aggæi 2. 9. Sic S. Franciſcus Aſſiſias, & alter de Paula, ille Minorum, hic Minimorum fundator, vterque pauper iuſſi à Deo templum ædificare, illud ædificarunt, Deo ad illud ſumptus per eleemoſynas piorum ſpondente & præſtante. Multò magis ſi à Deo vocemur, vt templum myſticum perfectionis in anima noſtra vel proximorum fabricemus, alacriter de eius ope confiſi idipſum præſtemus. Deus enim aderit, viréſque & animos dabit: *Domini*, enim, *eſt terra & plenitudo eius*; atque vt ait S. Leo, *Iuſtè inſtat præcepto, qui præuenit auxilio.*

Porrò noſter Vilalpandus ſub finem tomi 2. in Ezechielem per plura capita cenſet Dauidem tantas opes collegiſſe partim ex vectigalibus, partim ex Ophir, partim ex hoſtium ſpoliis & tributo, partim ex annuo Iſraelis cenſu, quo quiſque pendebat quotannis tem- A plo dimidium ſiclum iuxta legem Exodi 30. 13. Quocircà Iſraelitæ etiam extra Iudæam degentes, per totum orbem diſperſi, hanc capitationem quotannis mittebant Ieroſolymam, cúmque eorum ingens eſſet numerus, ingentem conflabant auri ſummam.

Addit Vilalpandus, Dauidem & Salomonem annuo reditu, & opibus ſuperaſſe tributa & opes Romanorum, Chaldæorum, Perſarum, omniúmque regum & monarcharum.

Dices, quomodo ergo Dauid hoc v. ait hæc ſe collegiſſe *in paupertate?* Reſp. primò, quia hæc omnia præ Dei dignitate & maieſtate erant parua & pauca. Secundò, *in paupertate*, id eſt, in multo labore & afflictione. Tertiò, & maximè, quia, vt ſequitur hæc omnia erant Dei: quare Dauidis non erant, quia ipſe ex ſe pauper erat, & nihil habebat niſi quod à Deo acceperat.

AD VNIVERSA IMPENDIA] Heb. & Chald. habent: *Et ſuper hæc adde.* Sept. *Et appone in his.* Vatab. *Quibus tu adiicere poteris.* Vnde Salomon & populus his quæ reliquit Dauid, multa donaria addidère ad fabricam templi tam magnificam magnificentiùs inſtruendam & adornandam.

CAPVT XXIII.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID ſub mortem Salomonem regem deſignat, ac Leuitas in ſuas claſſes diſtribuit, eiſque ſua officia partitur: Leuitis quoque filios, id eſt, poſteros Moyſis annumerat.

1. IGITVR Dauid ſenex & plenus dierum, regem conſtituit Salomonē filium ſuum ſuper Iſrael. 2. Et congregauit omnes principes Iſraël, & Sacerdotes atque Leuitas. 3. Numeratíque ſunt Leuitæ à triginta annis, & ſuprà: & inuenta ſunt triginta octo millia virorum. 4. Ex his electi ſunt, & diſtributi in miniſterium domus Domini, viginti quatuor millia: præpoſitorum autem & iudicum ſex millia. 5. Porrò quatuor millia ianitores: & totidem pſaltæ canentes Domino in organis, quæ fecerat ad canendum. 6. Et diſtribuit eos Dauid per vices filiorum Leui, Gerſon videlicet, & Caath, & Merari. 7. Filij Gerſon: Leedan, & Semei. 8. Filij Leedan: princeps Iahiel, & Zethan, & Ioel, tres. 9. Filij Semei: Salomith, & Hoſiel, & Aran, tres: iſti principes familiarum Leedan. 10. Porrò filij Semei, Leheth, & Ziza, & Iaus, & Baria: iſti filij Semei, quatuor. 11. Erat autem Leheth prior, Ziza ſecundus: porrò Iaus & Baria non habuerunt plurimos filios, & idcircò in vna familia, vnáque domo computati ſunt. 12. Filij Caath: Amram & Iſaar, Hebron, & Oziel, quatuor. 13. Filij Amram: Aaron, & Moyſes. Separatúſque eſt Aaron vt miniſtraret in Sancto Sanctorum, ipſe & filij eius in ſempiternum, & adoleret incenſum Domino ſecundùm ritum ſuum, ac benediceret nomini eius in perpetuum. 14. Moyſi quoque hominis Dei filij annumerati ſunt in tribu Leui. 15. Filij autem Moyſi: Gerſom, & Eliezer. 16. Filij Gerſom: Subuel primus. 17. Fuerunt autem filij Eliezer: Rohobia primus: & non erant Eliezer filij alij. Porrò filij Rohobia multiplicati ſunt nimis. 18. Filij Iſaar: Salomith primus. 19. Filij Hebron: Ieriau primus, Amarias ſecundus, Iahaziel tertius, Iecmaam quartus. 20. Filij Oziel: Micha primus, Ieſia ſecundus. 21. Filij Merari: Moholi, & Muſi. Filij Moholi: Eleazar, & Cis. 22. Mortuus eſt autem Eleazar, & non habuit filios, ſed filias: acceperúntque eas filij Cis fratres earum. 23. Filij Muſi: Moholi,

Digitized by Google

& Eder, & Ierimoth, tres. 24. Hi filij Leui in cognationibus & familiis ſuis, principes per vices, & numerum capitum ſingulorum, qui faciebant opera miniſterij domus Domini, à viginti annis & ſuprà. 25. Dixit enim Dauid: Requiem dedit Dominus Deus Iſrael populo ſuo, & habitationem Ieruſalem vſque in æternum. 26. Nec erit officij Leuitarum vt vltrà portent tabernaculum, & omnia vaſa eius ad miniſtrandum. 27. Iuxta præcepta quoque Dauid nouiſſima, ſupputabitur numerus filiorum Leui à viginti annis & ſuprà. 28. Et erunt ſub manu filiorum Aaron in cultum domus Domini, in veſtibulis, & in exedris, & in loco purificationis, & in ſanctuario, & in vniuerſis operibus miniſterij templi Domini. 29. Sacerdotes autem, ſuper panes propoſitionis, & ad ſimilæ ſacrificium, & ad lagana azyma, & ſartaginem, & ad torrendum, & ſuper omne pondus atque menſuram. 30. Leuitæ verò, vt ſtent manè ad confitendum & canendum Domino; ſimiliterque ad veſperam 31. tam in oblatione holocauſtorum Domini, quàm in ſabbatis & Calendis & ſolemnitatibus reliquis, iuxta numerum, & ceremonias vniuſcuiuſque rei, iugiter coram Domino. 32. Et cuſtodiant obſeruationes tabernaculi fœderis, & ritum ſanctuarij, & obſeruationem filiorum Aaron fratrum ſuorum, vt miniſtrent in domo Domini.

Nota, Dauid Leuitas ita diſtribuit. Erat numerus Leuitarum 38. millium. Ex eis Dauid 24. millia deputauit miniſterio templi, ſex alia millia fecit præpoſitos & iudices v. 4. vnde patet Leuitas hoſce fuiſſe iudices, & quaſi ſenatores ac Patres conſcriptos. Quatuor millia Ianitores. Deinde alia quatuor millia conſtituit cantores & Muſicos. conſla hos omnes numeros in vnum, & inuenies 38. millia iam dicta.

Nota ſecundò, Dauid inſuper conſtituit 24. ordines ſacerdotum, qui ſibi per vices ſuccederent ad miniſtrandum in templo: quiſque enim ordo per ſeptimanam miniſtrabat. Vnde Lucæ 1. 9. dicitur de Zacharia: *Exiit ſorte vt poneret incenſum*: erat enim Zacharias *de vice Abia*, quæ ordine eſt octaua. Hæ vices & ordines ſacerdotum recenſentur cap. ſequenti. Porrò Dauid cuique ordini ſacerdotum attribuit ordinem vnum Leuitarum qui eis miniſtrarent, & per omnia ſubſeruirent, vnde tot erant ordines Leuitarum, quot ſacerdotum miniſtrantium templo, ſcilicet 24. Totidem (ſcilicet 24.) ordines conſtituit Leuitarum, pſallentium tam voce, quàm inſtrumentis muſicis, quorum quiſque ſua vice & ſub ſuo ſacerdotum ordine pſallebat, vt patet cap. 25. pſallebant autem non tantùm in ſabbatis, Calendis, omníque alia feſtiuitate, ſed & quotidie in omni ſacrificio holocauſtorum, vt patet verſ. 31. Hinc ſequitur quemlibet ſacerdotem æquè ac Leuitam, bis tantùm in anno miniſtraſſe in templo: nam erant eorum 24. claſſes, quarum quælibet per hebdomadam in templo ſeruiebat. Quare in 24. hebdomadis quiſque vna tantùm hebdomada miniſtrabat, iis verò duplicatis bis; ergo in 48. hebdomadibus (quot complectitur annus additis quatuor) bis, hoc eſt duabus hebdomadis duntaxar quiſque miniſtrabat.

Porrò fecit hæc Dauid non tam vt rex (hic enim non habet ius in ſacerdotes & ſacra) quàm vt propheta. Rurſùm, non fecit hæc per ſe, ſed per Pontifices Sadoc & Ahimelech, vt audiemus c. ſequenti v. 3. idque iactâ ſorte,

A vt ibidem dicitur v. 5. & 31.

Vers. 11. IAVS ET BARIA NON HABVERVNT PLVRIMOS FILIOS] q. d. hi duo ſimul non habuerunt plures filios quàm vnus ſolus ex iam recenſitis; quare hi duo vnam tantùm claſſem conſtituerunt, cùm alij ſinguli ſingulas conſtituerent.

Vers. 13. SEPARATVSQVE EST AARON [q. d. A Deo per Moyſen electus eſt Aaron, vt ipſe eiúſque poſteri primogeniti eſſent ſummi ſacerdotes ſiue Pontifices: ceteri verò non primogeniti eſſent minores ſacerdotes. Vnde Pontifices ſoli ingrediebantur Sanctum Sanctorum, ceteri verò ſacerdotes adolebant thymiama in altari thymiamatis, quod erat in Sancto ante Sanctum Sanctorum.

Vers. 14. MOYSI QVOQVE HOMINIS (amici) DEI FILII ANNVMERATI SVNT IN TRIBV LEVI] Mira fuit Moyſis reſignatio & humilitas, qua ſe ſubmiſit ordinationi Dei ſtatuentis, vt principatum populi transferret in Ioſue, B filios verò ſuos non ſacerdotibus ſed Leuitis annumeraret. Nam ſacerdotium à Deo addictum erat poſteris Aaronis, qui erat frater ſenior Moyſis.

Vers. 24. FILII LEVI A VIGINTI ANNIS ET SVPRA] Dauid bis numerauit Leuitas, ſcilicet primò v. 3. *à triginta annis & ſuprà*, ſecundò hîc *à viginti annis & ſuprà*. Ratio fuit, quia primitùs à Deo per Moyſen ſtatutum erat, vt Leuitæ à trigeſimo ætatis anno & deinceps ſeruirent tabernaculo, eò quòd eorum officium eſſet portare ſupellectilem Tabernaculi per deſertum, in quo continuè peregrinabantur, ad quod ætas valida & robuſta, qualis eſt triginta annorum, requirebatur. Dauid verò ceſſante hoc onere, ædificato iam templo, & Iſraele quieſcente in terra ſancta, ſtatuit hoc verſu, vt à vigeſimo anno numerentur, & ſeruire incipiant; nimirùm vt prioribus ſenioribus iam recenſitis, & in ſuas miniſtrantium, ianitorum, præpoſitorum, iudicum, cantorum, claſſes diſtributis, in rebus minoribus ſubſeruiant. Hanc rationem dat hîc Dauid. v. 26.

Digitized by Google

Vers. 29. Sacerdotes avtem] Hæc verba non ſunt in Heb. nec in Græco; quare officia quæ hîc ſubnectuntur, competunt tam Leuitis quàm ſacerdotibus; quia ſcilicet Leuitarum erat illa parare, ſacerdotum verò paratá iam Deo offerre in ſacrificium.

Et svper omne pondvs et mensvram] tum quia ſacerdotum & Leuitarum A erat omnia Deo offerenda menſurare, an ſcilicet iuſtum pondus à lege præſcriptum haberent, tum quia eorum erat aſſeruare iuſtas rerum menſuras & pondera in templo, vt ſi per fraudem aliquorum in populo illa vitiarentur & minuerentur, vel augerentur, ad menſuras & pondera templi reſtituerentur & corrigerentur.

CAPVT XXIV.

SYNOPSIS CAPITIS.

Distribvvntvr ſacerdotes in 24. claſſes, ac cuique ſua Leuitarum claſſis ad ſubſeruiendum in ſacrificio aſſignatur.

1. Porrò filiis Aaron hæ partitiones erant: filij Aaron: Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar. 2. Mortui ſunt autem Nadab & Abiu ante patrem ſuum abſque liberis: ſacerdotióque functus eſt Eleazar, & Ithamar. 3. Et diuiſit eos Dauid, id eſt, Sadoc de filiis Eleazari, & Ahimelech de filiis Ithamar, ſecundùm vices ſuas & miniſterium. 4. Inuentíque ſunt multò plures filij Eleazar in principibus viris, quàm filij Ithamar. Diuiſit autem eis, hoc eſt filiis Eleazar, principes per familias ſedecim: & filiis Ithamar per familias & domos ſuas octo. 5. Porrò diuiſit vtraſque inter ſe familias ſortibus: erant enim principes ſanctuarij, & principes Dei, tam de filiis Eleazar, quàm de filiis Ithamar. 6. Deſcripſitque eos Semeias filius Nathanael ſcriba Leuites, coram rege & principibus, & Sadoc ſacerdote, & Ahimelech filio Abiathar, principibus quoque familiarum ſacerdotalium & Leuiticarum: vnam domum, quæ ceteris præerat, Eleazar: & alteram domum, quæ ſub ſe habebat ceteros, Ithamar. 7. Exiuit autem ſors prima Ioiarib, ſecunda Iedei, 8. tertia Harim, quarta Seorim, 9. quinta Melchia, ſexta Maiman, 10. ſeptima Accos, octaua Abia, 11. nona Ieſua, decima Sechenia, 12. vndecima Eliaſib, duodecima Iacim, 13. tertiadecima Hoppha, decimaquarta Iſbaab, 14. decimaquinta Belga, decimaſexta Emmer, 15. decimaſeptima Hezir, decimaoctaua Aphſes, 16. decimanona Pheteia, vigeſima Hezechiel, 17. vigeſimaprima Iachin, vigeſimaſecunda Gamul, 18. vigeſimatertia Dalaiau, vigeſimaquarta Maaziau. 19. Hæ vices eorum ſecundùm miniſteria ſua, vt ingrediantur domum Domini, & iuxta ritum ſuum ſub manu Aaron patris eorum: ſicut præceperat Dominus Deus Iſrael. 20. Porrò filiorum Leui, qui reliqui fuerant, de filiis Amram erat Subael, & de filiis Subael, Iehedeia. 21. De filiis quoque Rohobiæ princeps Ieſias. 22. Iſaari verò filius Salemoth, filiúſque Salemoth Iahath: 23. filiúſque eius Ieriau primus, Amarias ſecundus, Iahaziel tertius, Iecmaan quartus. 24. Filius Oziel, Micha: filius Micha; Samir. 25. Frater Micha, Ieſia: filiúſque Ieſiæ, Zacharias. 26. Filij Merari: Moholi & Muſi. Filius Oziau: Benno. 27. Filius quoque Merari: Oziau & Soam & Zachur & Hebri. 28. Porrò Moholi filius Eleazar, qui non habebat liberos. 29. Filius verò Cis, Ierameel. 30. Filij Muſi: Moholi, Eder, & Ierimoth. iſti filij Leui ſecundùm domos familiarum ſuarum. 31. Miſerúntque & ipſi ſortes contra fratres ſuos filios Aaron, coram Dauid rege, & Sadoc, & Ahimelech, & principibus familiarum Sacerdotalium & Leuiticarum, tam maiores, quàm minores. omnes ſors æqualiter diuidebat.

Vers. 3. Et divisit eos David, id est Sadoc de filiis Eleazari, et Ahimelech de filiis Ithamar, secvndvm vices svas] ſcilicet diuiſit omnes ſacerdotes poſteros Eleazar & Ithamar in 24. B claſſes. Diuiſit inquam Dauid non per ſe, ſed per duos Pontifices, ſcilicet per Sadoc qui erat ex poſteris Eleazar, & per Ahimelech qui erat ex poſteris Ithamar. Ad Pontificẽ enim ſpectabat hæc ſacerdotum diſtributio, non ad regem.

Digitized by Google

Vers. 5. Porro diviſit vtraſque inter ſe familias sortibus] ne quis queri poſſet ſe iniquè poſtpoſitum, & alterum ex fauore antepoſitum, ſed omnes pari iure & conditione cenſerentur: quare ſorte res acta eſt, & ſors cuique ſuum ordinem & vicem aſſignauit.

Erant enim principes sanctuarii] Erant 24. familiæ ſacerdotales, & quæquè ſuum habebat principem, putà primogenitum qui in vice ſua omnibus præerat, omniáque in templo dirigebat: quare erat ipſe ſummus claſſis ſuæ ſacerdos, ideóque vocabatur Pontifex. Erant ergo 24. Pontifices ſiue principes ſacerdotum, de quibus in Euangeliis crebra eſt mentio, ſed his omnibus eminebat & præerat ſummus Pontifex, ſcilicet Sadoc.

Vers. 6. Ahimelech filio Abiathar] Hinc videtur quòd Abiathar Pontifex ægrotans, aut aliis occupatus vices ſuas demandarit filio Ahimelech, vt ipſe cum Sadoc Pontifice aſſiſteret, & diſtribueret has 24. ſacerdotum claſſes.

Vers. 10. Octava Abia] Ex hac fuit Zacharias pater Ioannis Baptiſtæ; quare certum eſt eum non fuiſſe ſummum Pontificem. Pontifex enim non habebat vicem, ſed omnibus præerat. An Zacharias fuerit Pontifex, id eſt princeps & primogenitus ſuæ familiæ Abia, vt vult. S. Dionyſ. cæleſt. Hier. cap. 4. item an fuerit ex poſteris Eleazar, an verò ex poſteris Ithamar, incertum eſt.

Filius Oziau: Benno] & ceteri qui recenſentur v. 27. vti iam dicam. Vers. 26.

Filius Merari, Oziahu] Hæc verba parentheſi intercipienda videntur, nam ſequentes ſcilicet, *Soam & Zachur, & Hebri*, ſunt filij *Oziahu*. Id patet ex Heb. & Chald. qui ſic habent: *Filij Merari de Oziahu, vel per Oziahu, Benno & Soam & Zachur & Hebri.* Quia enim dixerat: *Filius Oziahu Benno*, & non dixerat cuius filius eſſet *Oziahu*, hinc idipſum explicat ſubdens: *Filius Merari Oziahu*: deinde reliquos præter Bennonem iam nominatum Oziahu filios proſequitur dicens: Vers. 27.

Et Soam et Zachur et Hebri] Nam Merari filios, ſcilicet *Moholi & Muſi* iam recenſuit verſ. 26. ita Vatab. Pagn. & alij.

Miseruntque et ipsi sortes contra fratres suos] ſcilicet ex oppoſito vel contrapoſito *fratrum*, id eſt, cognatorum ſuorum; & vt vertit Vatab. *è regione fratrum ſuorum*; Sept. *ſicut fratres eorum*, q. d. ſicut ſacerdotes poſteri Aaronis diuiſi in 24. claſſes ſortem iecerant, quo quiſque ordine in tabernaculo miniſtraret; ſic etiam Leuitæ vices miniſtrandi iacta ſorte acceperunt. Vers. 31.

CAPUT XXV.

SYNOPSIS CAPITIS.

Numerantur 24. claſſes Leuitarum ad canendum, pſallendum & citharizandum deputatorum.

1. Igitur Dauid & magiſtratus exercitus, ſegregauerunt in miniſterium filios Aſaph, & Heman, & Idithun: qui prophetarent in citharis, & pſalteriis, & cymbalis, ſecundùm numerum ſuum dedicato ſibi officio ſeruientes. 2. De filiis Aſaph: Zacchur, & Ioſeph, & Nathania, & Aſarela, filij Aſaph: ſub manu Aſaph prophetantis iuxta regem. 3. Porrò Idithun: filij Idithun, Godolias, Sori, Ieſeias, & Haſabias, & Mathathias, ſex, ſub manu patris ſui Idithun, qui in cithara prophetabat ſuper confitentes & laudantes Dominum. 4. Heman quoque: filij Heman, Bocciau, Mathaniau, Oziel, Subuel, & Ierimoth, Hananias, Hanani, Eliatha, Geddelthi, & Romemthiezer, & Ieſbacaſſa, Mellothi, Othir, Mahazioth: 5. omnes iſti filij Heman Videntis regis in ſermonibus Dei, vt exaltaret cornu: deditque Deus Heman filios quatuordecim, & filias tres. 6. Vniuerſi ſub manu patris ſui ad cantandum in templo Domini diſtributi erant, in cymbalis, & pſalteriis, & citharis, in miniſteria domus Domini iuxta regem: Aſaph videlicet, & Idithun, & Heman. 7. Fuit autem numerus eorum cum fratribus ſuis, qui erudiebant canticum Domini, cuncti doctores, ducenti octoginta octo. 8. Miſeruntque ſortes per vices ſuas, ex æquo tam maior quàm minor, doctus pariter, & indoctus. 9. Egreſſáque eſt ſors prima Ioſeph, qui erat de Aſaph. Secunda Godoliæ, ipſi & filiis eius, & fratribus eius duodecim. 10. Tertia Zachur, filiis & fratribus eius duodecim. 11. Quarta Iſari, filiis & fratribus eius duodecim. 12. Quinta Nathaniæ, filiis & fratribus eius duodecim. 13. Sexta Bocciau, filiis & fratribus eius duodecim. 14. Septima Iſreëla, filiis & fratribus eius duo-

Digitized by Google

decim. 15. Octaua Ieſaiæ, filiis & fratribus eius duodecim. 16. Nona Mathaniæ, filiis & fratribus eius duodecim. 17. Decima Semeiæ, filiis & fratribus eius duodecim. 18. Vndecima Azareel, filiis & fratribus eius duodecim. 19. Duodecima Haſabiæ, filiis & fratribus eius duodecim. 20. Tertiadecima Subael, filiis & fratribus eius duodecim. 21. Quartadecima Mathathiæ, filiis & fratribus eius duodecim. 22. Quintadecima Ierimoth, filiis & fratribus eius duodecim. 23. Sextadecima Hananiæ, filiis & fratribus eius duodecim. 24. Septimadecima Ieſbacaſſæ, filiis & fratribus eius duodecim. 25. Octauadecima Hanani, filiis & fratribus eius duodecim. 26. Nonadecima Mellothi, filiis & fratribus eius duodecim. 27. Vigeſima Eliatha, filiis & fratribus eius duodecim. 28 Vigeſimaprima Othir, filiis & fratribus eius duodecim. 29. Vigeſimaſecunda Geddelthi, filiis & fratribus eius duodecim. 30. Vigeſimatertia Mahazioth, filiis & fratribus eius duodecim. 31. Vigeſimaquarta Romemthiezer, filiis & fratribus eius duodecim.

Vers. 1. MAGISTRATVS EXERCITVS] id eſt, A principes tam politici, quàm Eccleſiaſtici: *exercitus* enim vocatur totus populus tam laicorum, quàm Leuitarum ob multitudinem: erant enim multi & conſtipati, iíque per ordines quaſi acies diſpoſiti, vti ſunt milites in exercitu. Magiſtratus Leuitarum c. 24. 6. vocantur, *principes Sanctuarij*.

QVI PROPHETARENT (id eſt, quicanerent laudaréntque Deum) IN CITHARIS, SECVNDVM NVMERVM SVVM DEDICATO SIBI OFFICIO SERVIENTES] q. d. quilibet in ſua vice tanto numero canebant, quanto ad canendum deſtinati erant. vna enim familia numeroſior vnum cantorum ordinem conſtituens plures habebat cantores, quàm illa quæ pauciores in ſe domeſticos continebat. Heb. eſt B *viri operis in miniſterio ſuo*, id eſt, viri diligentes, & ſcitè fungentes munere ſuo, quaſi dicat, iſti omnes fuère muſici peritiſſimi, inquit Vatab.

SVB MANV (ſub regimine & directione) ASAPH PROPHETANTIS (canentis Dei laudes) IVXTA REGEM] ſcilicet in arce Sion coram arca, iuxta ſedem Dauidis, vbi nimirùm ipſe ſedere, & Dei laudibus intereſſe ſolebat. nam veriſimile eſt alios cantores fuiſſe deputatos ad canendum in Tabernaculo Moyſis, quod erat in Gabaon; vnde aliqui, vt vtroſque comprehendant, explicant τὸ *iuxta regem*, quaſi dicat, iuxta regis præſcriptum & diſtributionem, vt hi in Sion, illi in Gabaon ca- C nerent.

Vers. 3. FILII IDITHVN, GODOLIAS, SORI, ISEIAS ET HASABIAS ET MATHATHIAS, SEX] Recenſiti hîc ſunt quinque dumtaxat, vt patet eos numeranti. Deeſt ergo ſextus, quem veriſimile eſt eſſe *Semeiam*, qui nominatur verſ. 17. in decima ſorte: Semeias enim non nominatur inter filios Aſaph, nec inter filios Heman. Fuit ergo filius Idithun: horum trium enim filij hîc deſcribuntur, vt patet verſ. 1.

Vers. 5. OMNES ISTI FILII HEMAN VIDENTIS REGIS IN SERMONIBVS DEI] *Heman* vocatur *Videns*, id eſt, propheta, hoc eſt, Cantor diuinarum laudum apud Dauidem. *In ſermonibus Dei*, id eſt, cùm *Dei ſermones*, id eſt, res & laudes canerentur, q. d. Dauid in aula & menſa habebat ſuos ſymphoniacos, qui prophana canebant ad regis honeſtam recreationem; hic verò Heman curabat dumtaxat ſacra cani in Tabernaculo, cùm Dauid diuinis officiis vacaret. *Sermones* ergo *Dei*, erant Pſalmi, hymni & cantica diuinarum laudum.

VT EXALTARET CORNV] id eſt, vt canendo exaltaret magnitudinem, magnificentiam, & immenſam maieſtatem, ſapientiam, miſericordiam, potentiam, clementiam, & beneficentiam Dei. ita Abul. Secundò, & magis præciſè, q. d. Heman curabat cani Pſalmos, in quibus Dauid orat & prædicit exaltandum *cornu*, id eſt, regnum, potentiam, & gloriam imperij tam ſui, quàm antitypi Chriſti. Hoc enim audire Dauidi erat gratiſſimum & deſideratiſſimum. Vnde crebrò in Pſalmis de *hac cornu exaltatione* agit. Hinc Vatab. ſic vertit: *Qui erat regis Videns in verbis diuinis vt erigeretur cornu*; idque ſic explicat, q. d. Heman prophetauit de Dauide quòd aſſequeretur magnam famam & gloriam. *Cornu* enim ſignificat dignitatem & gloriam, item robur & vires, ac ſi dicatur, ad exaltandam dignitatem & potentiam regiam: Aſaph enim & Idithun canebant alios Pſalmos, qui ad populum erudiendum & conſolandum ſpectabant, eúmque ad pietatem & ad Deum ſecum laudandum excitabant.

Vers. 7. QVI ERVDIEBANT CANTICVM] id eſt, *doctores*, vt ſequitur, qui docebant reliquos ſcitè canere & pſallere tam voce, quàm inſtrumentis muſicis.

Vers. 8. DOCTVS PARITER ET INDOCTVS] q. d. æquè peritus canendi ac imperitus, æquè doctor ac diſcipulus: q. d Dauid diſtribuit cantores in 24. claſſes, & cuique claſſi dedit duodecim magiſtros Muſices peritos, qui ceteros docerent canere, eóſque in cantu dirigerent & perficerent. Quocircà magiſtri hi vniuerſim fuère 288. vt dictum eſt verſ. 7. Multiplica enim 24. per 12. reſultabit numerus 288.

Digitized by Google

CAPVT XXVI.

SYNOPSIS CAPITIS.

RECENSENTVR ordines & claſſes Leuitarum, qui erant ianitores templi. Ad hæc cuſtodum theſaurorum tam templi quàm Regis.

1. DIVISIONES autem ianitorum: de Coritis Meſelemia, filius Core, de filiis Aſaph. 2. Filij Meſelemiæ: Zacharias primogenitus, Iadihel ſecundus, Zabadias tertius, Iathanael quartus, 3. Ælam quintus, Iohanan ſextus, Elioënai ſeptimus. 4. Filij autem Obededom: Semeias primogenitus, Iozabad ſecundus, Ioaha tertius, Sachar quartus, Nathanael quintus, 5. Ammiel ſextus, Iſſachar ſeptimus, Phollathi octauus: quia benedixit illi Dominus. 6. Semei autem filio eius nati ſunt filij, præfecti familiarum ſuarum: erant enim viri fortiſſimi. 7. Filij ergo Semeiæ: Othni, & Raphael, & Obed, & Elzabad, fratres eius viri fortiſſimi: Eliu quoque, & Samachias. 8. Omnes hi, de filiis Obededom: ipſi, & filij, & fratres eorum fortiſſimi ad miniſtrandum, ſexaginta duo de Obededom. 9. Porrò Meſelemiæ filij, & fratres eorum robuſtiſſimi, decem & octo. 10. De Hoſa autem, id eſt, de filiis Merari: Semri princeps (non enim habuerat primogenitum, & idcircò poſuerat eum pater eius in principem) 11. Helcias ſecundus, Tabelias tertius, Zacharias quartus. omnes hi filij, & fratres Hoſa, tredecim. 12. Hi diuiſi ſunt in ianitores, vt ſemper principes cuſtodiarum, ſicut & fratres eorum, miniſtrarent in domo Domini. 13. Miſſæ ſunt ergo ſortes ex æquo, & paruis, & magnis, per familias ſuas, in vnamquamque portarum. 14. Cecidit ergo ſors Orientalis, Selemiæ. Porrò Zachariæ filio eius, viro prudentiſſimo, & erudito, ſortitò obtigit plaga Septemtrionalis. 15. Obededom verò & filiis eius ad Auſtrum: in qua parte domus erat ſeniorum concilium. 16. Sephim & Hoſa ad Occidentem, iuxta portam, quæ ducit ad viam aſcenſionis: cuſtodia contra cuſtodiam. 17. Ad Orientem verò Leuitæ ſex: & ad Aquilonem quatuor per diem: atque ad Meridiem ſimiliter in die quatuor: & vbi erat concilium, bini & bini. 18. In cellulis quoque ianitorum ad Occidentem quatuor in via, biniſque per cellulas. 19. Hæ ſunt diuiſiones ianitorum, filiorum Core & Merari. 20. Porrò Achias erat ſuper theſauros domus Dei, & vaſa ſanctorum. 21. Filij Ledan, filij Gerſonni: de Ledan principes familiarum, Ledan, & Gerſonni, Iehieli. 22. Filij Iehieli: Zathan, & Ioel fratres eius, ſuper theſauros domus Domini, 23. Amramitis, & Iſaritis, & Hebronitis, & Ozihelitis. 24. Subael autem filius Gerſom, filij Moyſi, præpoſitus theſauris. 25. Fratres quoque eius Eliezer, cuius filius Rahabia, & huius filius Iſaias, & huius filius Ioram, huius quoque filius Zechri, & huius filius Selemith. 26. Ipſe Selemith, & fratres eius, ſuper theſauros ſanctorum, quæ ſanctificauit Dauid rex, & principes familiarum, & tribuni, & centuriones, & duces exercitus, 27. de bellis, & manubiis præliorum, quæ conſecrauerant ad inſtaurationem, & ſuppellectilem templi Domini. 28. Hæc autem vniuerſa ſanctificauit Samuel Videns, & Saul filius Cis, & Abner filius Ner, & Ioab filius Saruiæ: omnes, qui ſanctificauerant ea per manum Selemith, & fratrum eius. 29. Iſaaritis verò præerat Chonenias, & filij eius, ad opera forinſecus ſuper Iſrael, ad docendum & iudicandum eos. 30. Porrò de Hebronitis Haſabias, & fratres eius viri fortiſſimi, mille ſeptingenti, præerant Iſraeli trans Iordanem contra Occidentem, in cunctis operibus Domini, & in miniſterium regis. 31. Hebronitarum autem princeps fuit Ieria, ſecundùm familias & cognationes eorum. Quadrageſimo anno regni Dauid recenſiti ſunt, & inuenti ſunt viri fortiſſimi in Iazer Galaad, 32. fratréſque eius robuſtioris ætatis, duo millia ſeptingenti principes familiarum. Præpoſuit autem eos Dauid rex Rubenitis, & Gadditis, & dimidiæ tribui Manaſſe, in omne miniſterium Dei, & regis.

Digitized by Google

Vers. 5. QVIA BENEDIXIT ILLI (Obededom) DOMINVS] ob arcam quam domi ſuæ religioſè habuit, & ſedulò cuſtodiuit 2. Reg. 6. Hac de cauſa ipſe ceteros Leuitas filiorum numero, æquè ac robore tum corporis tum animi ſuperauit; vnde v. 8. dicitur: *Omnes hi de filiis Obededom: ipſi & filij & fratres eorum fortiſſimi ad miniſtrandum, 62. de Obededom.*

Vers. 10. NON ENIM HABVERAT PRIMOGENITVM] q. d. Hoſa tunc temporis non habebat primogenitum, quia is iam erat mortuus; quare eius loco conſtituit principem familiæ ſuæ *Semri*, qui erat ſecundo-genitus.

Vers. 12. HI DIVISI SVNT IN IANITORES, VT SEMPER PRINCIPES CVSTODIARVM, &c. MINISTRARENT IN DOMO DOMINI] Erat ergo magna Ianitorum horum dignitas; primò, quia ipſi erant *principes cuſtodiarum*, q. d. ſicut prætoriani milites præſunt cuſtodiæ regis & domus regiæ, ſic hi ianitores præerant cuſtodiæ & cuſtodibus omnibus domus Dei, ſcilicet templi. Secundò, quia iidem præerant cuſtodiæ theſauri tam templi, quàm regis, vt patet v. 20. 26. & 30. Item ſartis tectis templi v. 27. Tertiò, quia ex iis creabantur populi doctores, præfecti & Iudices in cauſis tam ſacris, quàm profanis, vt patet verſ. 29. 30. & 32.

Vers. 14. SELEMIÆ] Hic eſt ille qui v. 1. & ſeq. vocatur *Meſelemias*. Ille enim decurtatè ad breuitatem vocatur *Selemias*, ſicut *Iechonias* à Ierem. c. 22. vocatur *Chonias*.

Vers. 15. IN QVA PARTE DOMVS ERAT SENIORVM CONCILIVM] q. d. in parte Auſtrali templi erat locus ſummi concilij, quod *Sanhedrim* dicebatur, & 72. primoribus, quaſi ſenatoribus conſtabat. vide dicta Numer. 11.

Vers. 16. QVÆ DVCIT AD VIAM ASCENSIONIS] quâ aſcendebatur in montem Sion, & in tabernaculum ibidem erectum; ac deinde in templum in eodem à Salomone fabricatum.

CVSTODIA CONTRA CVSTODIAM] Vatab. *cuſtodia è regione cuſtodiæ.* q. d. vna excubiarum cuſtodia reſpondebat alteri ex aduerſo poſitæ. Videtur enim hæc porta templi Occidentalis præ ceteris duplicem habuiſſe cuſtodiam, ob maiorem in ea populi frequentiam, ideòque maius in ea tumultus periculum. Id ita eſſe liquet ex v. 18.

B

Vers. 18. IN CELLVLIS QVOQVE IANITORVM AD OCCIDENTEM QVATVOR IN VIA, BINIQVE PER CELLVLAS] q. d. Ad portam templi Occidentalem, *in cellulis ianitorum*, excubabant *quatuor* Leuitæ ianitorum principes, *in via* aſcenſionis, de qua dictum eſt verſ. 16. ac inſuper *bini* alij principes, *per cellulas* ſtatas excubitorum diſtributi agebant excubias cum Leuitis minoribus ſibi ſubditis. Hinc vides plures & maiores fuiſſe excubias ad portam Occidentalem, quàm ad ceteras templi, vt dixi.

Vers. 29. AD OPERA FORINSECVS] putà ad ligna & lapides cædendos & poliendos, ad vineas, prata, & agros templi colendos, &c.

CAPVT XXVII.

SYNOPSIS CAPITIS.

RECENSENTVR 12. principes, qui viciſſim per 12. anni menſes præerant 24. millibus militum. Inſuper Principes ſingularum tribuum, ac Officiales Dauidis, tum qui domi rebus domeſticis, tum qui foris eius vineis, agris, bobus, camelis, ouibus præerant.

1. FILII autem Iſrael ſecundùm numerum ſuum, principes familiarum, tribuni,
& centuriones, & præfecti, qui miniſtrabant regi iuxta turmas ſuas, ingre-
dientes & egredientes per ſingulos menſes in anno, viginti quatuor millibus ſin-
guli præerant. 2. Primæ turmæ in primo menſe Ieſboam præerat filius Zabdiel,
& ſub eo viginti quatuor millia. 3. De filiis Phares, princeps cunctorum prin-
cipum in exercitu menſe primo. 4. Secundi menſis habebat turmam Dudia
Ahohites, & poſt ſe alter nomine Macelloth, qui regebat partem exercitus vigin-
ti quatuor millium. 5. Dux quoque turmæ tertiæ in menſe tertio, erat Banaias fi-
lius Ioiadæ ſacerdos: & in diuiſione ſua viginti quatuor millia. 6. Ipſe eſt Banaias
fortiſſimus inter triginta, & ſuper triginta. præerat autem turmæ ipſius Amizabad
filius eius. 7. Quartus, menſe quarto, Aſahel frater Ioab, & Zabadias filius eius
poſt eum: & in turma eius viginti quatuor millia. 8. Quintus, menſe quinto,
princeps Samaoth Iezerites: & in turma eius viginti quatuor millia. 9. Sextus,
menſe ſexto, Hira filius Acces Thecuites: & in turma eius vigintiquatuor millia.
10. Septimus, menſe ſeptimo, Helles Phallonites de filiis Ephraim: & in turma

Digitized by Google

eius vigintiquatuor millia. 11. Octauus, menſe octauo, Sobochai Huſathites
de ſtirpe Zarahi & in turma eius vigintiquatuor millia. 12. Nonus, menſe nono,
Abiezer Anathothites de filiis Iemini: & in turma eius vigintiquatuor millia.
13. Decimus, menſe decimo, Marai, & Netophathites de ſtirpe Zarai: & in tur-
ma eius vigintiquatuor millia. 14. Vndecimus, menſe vndecimo, Banaias Pha-
rathonites de filiis Ephraim: & in turma eius vigintiquatuor millia. 15. Duode-
cimus, menſe duodecimo, Holdai Netophathites, de ſtirpe Gothoniel: & in tur-
ma eius vigintiquatuor millia. 16. Porrò tribubus præerant Iſrael, Rubenitis,
dux Eliezer filius Zechri: Simeonitis, dux Saphatias filius Maacha: 17. Leuitis,
Haſabias filius Camuel: Aaronitis, Sadoc: 18. Iuda, Eliu frater Dauid: Iſſa-
char, Amri filius Michaël. 19. Zabulonitis, Ieſmaias filius Abdiæ: Nephthali-
tibus, Ierimoth filius Ozriel: 20. filiis Ephraim, Oſee filius Ozaziu: dimidiæ
tribui Manaſſe, Ioël filius Phadaiæ: 21. & dimidiæ tribui Manaſſe in Galaad,
Iaddo filius Zachariæ: Beniamin autem, Iaſiel filius Abner. 22. Dan verò, Ez-
rihel filius Ieroham: hi principes filiorum Iſrael. 23. Noluit autem Dauid nume-
rare eos à viginti annis inferiùs: quia dixerat Dominus vt multiplicaret Iſrael quaſi
ſtellas cæli. 24. Ioab filius Saruiæ cœperat numerare, nec compleuit: quia ſu-
per hoc ira irruerat in Iſrael: & idcircò numerus eorum qui fuerant recenſiti, non
eſt relatus in faſtos regis Dauid. 25. Super theſauros autem regis fuit Azmoth fi-
lius Adiel. his autem theſauris, qui erant in vrbibus, & in vicis, & in turribus, præ-
ſidebat Ionathan filius Oziæ. 26. Operi autem ruſtico, & agricolis qui exerce-
bant terram, præerat Ezri filius Chelub: 27. vinearúmque cultoribus, Semeias
Romathites: cellis autem vinariis, Zabdias Aphonites. 28. Nam ſuper oliueta
& ficeta, quæ erant in campeſtribus, Balanan Gederites: ſuper apothecas au-
tem olei, Ioas. 29. Porrò armentis, quæ paſcebantur in Saron: præpoſitus
fuit Setrai Saronites: & ſuper boues in vallibus, Saphat filius Adli: 30. ſuper ca-
melos verò, Vbil Iſmahelites: & ſuper aſinos, Iadaias Meronathites. 31. ſuper
oues quoque, Iaziz Agareus. omnes hi, principes ſubſtantiæ regis Dauid. 32. Io-
nathan autem patruus Dauid, conſiliarius, vir prudens & litteratus: Ipſe & Iahiel
filius Hachamoni erant cum filiis regis. 33. Achitophel etiam conſiliarius regis,
& Chuſai Arachites amicus regis. 34. Poſt Achitophel fuit Ioiada filius Banaiæ,
& Abiathar. Princeps autem exercitus regis erat Ioab.

NOta, ſicut Dauid duobus capitibus præced. ſacerdotes æquè ac Leuitas in 24. claſſes diſtribuit, quæ viciſſim Deo in templo hebdomodatim deſeruirent; ſic hîc reliquum populum, putà Iſraelitas ad bellum idoneos, in 12. claſſes diſtribuit, & cuique claſſi ſuum præficit principem, vt ſingulæ claſſes viciſſim ſemel in anno per menſem Regi & Reip. ad bellum deſeruiant, vt ſcilicet viciſſim 24. millia armatorum cum ſuo duce ſibi ſint præſto ad omnem bellicam expeditionem. Fuit hæc politica & prudens Dauidis ſanctio; tum vt hac ratione omnes ſubditos exerceret in armis, vt diſcerent belligerare; tum ad ſui, regníque tutelam. Cùm enim Iſraelitæ pauci vndique hoſtibus cingerentur, ſcilicet Philiſthæis, Idumæis, Ammonitis, Arabibus, Ægyptiis, neceſſum fuit eis, ſemper paratos eſſe ad bellum. Ne ergo ſubitâ hoſtium irruptione opprimerentur, ſtatuit Dauid, vt 24. millia ſemper in armis pro regis regníque cuſtodia excubarent, & hoſtibus irruentibus illicò occurrerent. Hoc autem ſubditis non erat graue, quia vno tantùm menſe in anno quiſque cum armis in aciem prodire debebat, reliquis verò menſibus domi res ſuas curabat. Rurſùm, hac ratione parcebatur exactionibus pecuniarum, quæ ingentes pro exercitu conſcribendo & alendo indici ſolent. Nam quiſque ſuo menſe, quo in exercitu armatus comparere debebat, ſeipſum alebat. Hac ratione effecit, vt ſemper ad manum haberet numeroſum militem, eúmque recentem & veteranum, vt quibuſuis & quantiſuis hoſtibus reſiſtere poſſet: quia pro numero hoſtium poterat tot millia ex ſingulis claſſibus euocare quot opus erat. Denique totus Iſraelis populus diſtributus in duodecim claſſes bellatorum, conſlabat quaſi totidem exercitus validos: quęque enim claſſis conſtabat 24. millibus armatorum, ſuúmque habebat ducem ſiue principem, quorum quilibet hîc ordine ſuo recenſetur. Dux autem quilibet ſuum habebat vicarium, qui ei ægrotanti vel aliis occupato ſuccederet, & claſſem eius in aciem duceret regerétque, vt patet verſ. 4. & 7. Sic Romani olim rerum domini multas ſemper legiones in armis habebant, eáſque per prouincias diſtribuebant, vt eas in officio & obedientia continerent, ac prouinciarum ſumptibus alebant. Sic Chinenſes ſemper in armis habent centum millia militum, qui contra Tartaros excubant, ne Chinam inuadant.

Et post se alter nomine Macel- Vers. 4.

Digitized by Google

LOTH] q. d. *Dudiæ*, qui dux erat ſecundæ turmæ, abſenti vel impedito datus fuit vicarius *Macelloth*, qui eius vice turmam duceret, vti iam dixi.

A

ET ZABADIAS FILIVS EIVS POST EVM] q. d. *Aſabeli* principi quartæ turmæ, datus fuit vicarius eius filius *Zabadias*.

PORRO TRIBVBVS PRÆERANT] Hîc recenſentur ſingularum duodecim tribuum principes, qui erant earum primogeniti. At verò militiæ principes non erant hi primogeniti, ſed viri animo, robore & ſcientia militari præſtantes, ideóque à Dauide ſelecti.

QVIA SVPER HOC IRA (Dei) IRRVE- Vers. 24.
RAT SVPER ISRAEL] Deus enim ob numeratum à Dauide populum, immiſit peſtem quæ ſeptuaginta millia abſumpſit. vide dicta 2. Reg. vlt.

POST ACHITOPHEL FVIT IOIADA FI- Vers. 34.
LIVS BANAIÆ, ET ABIATHAR] q. d. *Achitopheli* conſiliario Dauidis vitâ per laqueum functo ſucceſſit *Ioiada & Abiathar* Pontifex, qui Dauidi fuêre ab intimis conſiliis.

CAPVT XXVIII.

SYNOPSIS CAPITIS.

DAVID conuocatos regni Principes æquè ac Salomonem hortatur, vt Dei leges exactè cuſtodiant: inde verſ. 11. Salomoni dat ideam templi, omniúmque eius partium & vaſorum, quam cælitùs à Deo acceperat.

1. CONVOCAVIT igitur Dauid omnes principes Iſrael, duces tribuum, & præ-
poſitos turmarum, qui miniſtrabant regi: tribunos quoque & centuriones, &
qui præerant ſubſtantiæ & poſſeſſionibus regis, filióſque ſuos cum eunuchis, & po-
tentes, & robuſtiſſimos quoſque in exercitu Ieruſalem. 2. Cúmque ſurrexiſſet
rex, & ſtetiſſet, ait: Audite me fratres mei, & populus meus: Cogitaui vt ædifica-
rem domum, in qua requieſceret arca fœderis Domini, & ſcabellum pedum Dei
noſtri: & ad ædificandum, omnia præparaui. 3. Deus autem dixit mihi: Non ædi-
ficabis domum nomini meo, eò quòd ſis vir bellator, & ſanguinem fuderis. 4. Sed
elegit Dominus Deus Iſrael me de vniuerſa domo patris mei, vt eſſem rex ſuper Iſ-
rael in ſempiternum: de Iuda enim elegit principes: porrò de domo Iuda, domum
patris mei: & de filiis patris mei, placuit ei vt me eligeret regem ſuper cunctum Iſ-
rael. 5. Sed & de filiis meis (filios enim mihi multos dedit Dominus) elegit Salo-
monem filium meum, vt ſederet in throno regni Domini ſuper Iſrael. 6. Dixitq;
mihi: Salomon filius tuus ædificabit domum meam, & atria mea: ipſum enim elegi
mihi in filium, & ego ero ei in patrem. 7. Et firmabo regnum eius vſque in æternũ,
ſi perſeuerauerit facere præcepta mea, & iudicia, ſicut & hodie. 8. Nunc ergo co-
ram vniuerſo cœtu Iſrael, audiente Deo noſtro, cuſtodite, & perquirite cuncta man-
data Domini Dei noſtri: vt poſſideatis Terrã bonam, & relinquatis eam filiis veſtris
poſt vos vſque in ſempiternum. 9. Tu autem Salomon fili mi, ſcito Deum patris
tui, & ſeruito ei corde perfecto, & animo voluntario: omnia enim corda ſcrutatur
Dominus, & vniuerſas mentium cogitationes intelligit. Si quæſieris eum, inuenies:
ſi autem dereliqueris eum, proiiciet te in æternum. 10. Nunc ergo quia elegit te
Dominus vt ædificares domum Sanctuarij, confortare, & perfice. 11. Dedit au-
tem Dauid Salomoni filio ſuo deſcriptionem porticus, & templi, & cellariorum, &
cœnaculi, & cubiculorum in adytis, & domus propitiationis, 12. necnon & om-
nium quæ cogitauerat atriorum, & exedrarum per circuitũ in theſauros domus Do-
mini, & in theſauros ſanctorum, 13. diuiſionúmq; Sacerdotalium & Leuiticarum, in
omnia opera domus Domini, & in vniuerſa vaſa miniſterij templi Domini. 14. Au-
rum in pondere per ſingula vaſa miniſterij. Argenti quoque pondus pro vaſorum
& operum diuerſitate. 15. Sed & in candelabra aurea, & ad lucernas eorum,
aurum pro menſura vniuſcuiuſque candelabri & lucernarum. Similiter & in can-
delabra argentea, & in lucernas eorum, pro diuerſitate menſuræ, pondus argen-
ti tradidit. 16. Aurum quoque dedit in menſas propoſitionis pro diuerſitate
menſarum: ſimiliter & argentum in alias menſas argenteas. 17. Ad fuſcinulas
quoque, & phialas, & thuribula ex auro puriſſimo, & leunculos aureos, pro qua-

litate

Digitized by Google

litate menſuræ pondus diſtribuit in leunculum & leunculum. Similiter & in leones argenteos diuerſum argenti pondus ſeparauit. 18. Altari autem, in quo adoletur incenſum, aurum puriſſimum dedit: vt ex ipſo fieret ſimilitudo quadrigæ cherubim, extendentium alas, & velantium arcam fœderis Domini. 19. Omnia, inquit, venerunt ſcripta manu Domini ad me, vt intelligerem vniuerſa opera exemplaris. 20. Dixit quoque Dauid Salomoni filio ſuo: Viriliter age, & confortare, & fac: ne timeas, & ne paueas: Dominus enim Deus meus tecum erit, & non dimittet te, nec derelinquet, donec perficias omne opus miniſterij domus Domini. 21. Ecce diuiſiones Sacerdotum & Leuitarum, in omne miniſterium domus Domini aſſiſtunt tibi, & parati ſunt, & nouerunt tam principes quàm populus facere omnia præcepta tua.

Vers. 1. Cvm Evnvchis] Eunuchi olim præerant aulæ regiæ, ac præſertim gynæceo; hinc quilibet præfecti aulæ ſiue palatini vocantur *Eunuchi*, vt dixi Geneſ. 37. 36.

Vers. 2. Et scabellvm Dei nostri] Ita vocatur arca fœderis, quia ſuper arcam extantes Cherubini iunctis alis ſedem quaſi Deo exhibebant, ita vt arca ſubiecta eſſet quaſi ſcabellum pedum eius, vt dixi Exodi 25.

Vers. 4. De Ivda enim elegit principes] Hebr. Chald. & Sept. habent in ſingulari, *principem*, ſed *principem*, hoc eſt *principes* ſibi continua ſerie ſuccedentes, iuxta illud Geneſ. 49. 10. *Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittendus eſt*, nimirum Meſſias, ſiue Chriſtus de Iuda & Dauide naſciturus.

Vers. 9. Tv avtem Salomon fili mi scito Devm] *ſcito*, id eſt, cognoſce Deum, vt ſcilicet firmiter credas, ſæpéque cogites & æſtimes immenſam Dei maieſtatem, potentiam, iuſtitiam, bonitatem; vt hæc cognitio crebráque cogitatio & meditatio te impellat ad iugiter eum colendum, timendum & amandum.

Vers. 11. Domvs Propitiationis] id eſt, Sanct. Sanctorum; in eo enim erat propitiatorium ſupra arcam, ex quo Deus propitius Pontifici oracula, & populo beneficia præſtabat.

Vers. 12. Thesavros sanctorvm] intelligit gazophylacia, ſiue æraria in quibus pecunia Deo oblata & ſanctificata, id eſt, conſecrata aſſeruabatur.

Vers. 13. Divisionvmqve sacerdotalivm et Leviticarvm] Ita vocat 24. claſſes in quas diuiſi erant ſacerdotes & Leuitæ, de quibus dixit c. 23. & 24.

Vers. 17. Levncvlos avreos, &c. et in leones argenteos] Horum leunculorum & leonum nulla facta eſt mentio in deſcriptione templi 3. Reg. c. 7. & 8. quare incertum eſt, quo loco, & ad quem vſum collocati ſint. Porrò Sept. Vatab. Pagnin. & Abul. pro כפיר *Kephir*, id eſt *leunculus*, legentes כפור *cappor*, vertunt, *crateres* aut *cyathos*.

Vers. 18. Altari avtem in qvo adoletvr incensvm (putà altari thymiamatis, quod erat in Sancto obuerſum Sancto Sanctorum) avrvm pvrissimvm dedit, vt (Heb. Sept. & Latina Regia habent: *& vt*) ex eo fieret similitvdo qvadrigæ Chervbim extendentivm alas, et velantivm arcam fœderis Domini] Quæres, Quæ & qualis fuit hæc *quadriga Cherubim?* an eadem cum Cherubinis Moyſaicis & Salomonicis, qui recenſentur 3. Reg. c. 7. & 8. Noſter Hieron. Prado in caput 1. Ezech. pag. 35. cenſet eſſe eoſdem. Ait enim Salomonem ex biga Cherubinorum à Moyſe factorum, feciſſe quadrigam, quia duobus Cherubinis Moyſis adiecit duos alios, itáque ex biga fecit quadrigam. Addidit enim plauſtrum cum rotis, cui arca imponeretur. Ita Prado. *Quadriga Cherubim qua?*

Verùm dico aliam prorſus eſſe hanc quadrigam, alióſque Cherubinos ab iis duobus, quos Moyſes fabricauit, & aliis duobus, quos iiſdem adiecit Salomon 3. Reg. cap. 7. & 8. Patet id primò, quia illi erant iuxta arcam in Sancto Sanctorum; hi verò facti ſunt in Sancto ſuper altare Thymiamatis, vti hîc dicitur.

Secundò, quia hîc Script. ait Salomonem eos feciſſe *in ſimilitudinem*; ergo non erant iidem, ſed ſimiles Cherubinis arcæ.

Tertiò, quia Cherubini Salomonis additi Moyſaicis non faciebant quadrigam, nec vnum quid; ſed ab eis prorſus erant diſparati. Nam Moyſaici ſupra arcam poſiti vultus ſibi obuertebant, ſéque mutuò alis quaſi manibus expanſis complectebantur: Salomonici verò poſiti erant ad latus arcæ, vt eam cum Cherubinis Moyſaicis velarent & tegerent: ac vterque eorum erat ex eodem latere, expandendo alas per totam Sancti Sanctorum longitudinem, ita vt vnus Cherub ala ſua extima tangeret parietem Meridionalem, alter verò ala ſua extima tangeret parietem Septemtrionalem Sancti Sanctorum. Ergo non poterant facere quadrigam, ſed tantùm vnum latus quadrigæ ſiue currus.

Quartò, de plauſtro cum rotis cui inſiſteret arca, quod aſtruit Prado, nihil vſpiam habet Script.

Dico ergo Cherubinos non tantùm circa arcam, ſed etiam in altari Thymiamatis fuiſſe fabricatos, de iiſque hîc agi. Erant illi ſimiles Cherubinis arcæ. Sicut enim iſti alis expanſis iunctiſque velabant arcam, ita hi alis expanſis iunctiſque velabant altare Thymiamatis, vt ſedem ſiue ſolium quaſi præberent Deo, ac Deus iis inſidens videretur excipere fumum Thymiamatis, qui ei adolebatur in altari.

Dicitur *quadriga* Heb. מרכבה *merkaba*, id eſt *currus*, non quòd eſſent quatuor Cherubini; erant enim bini dumtaxat, quorum vterque

Yy

ſe ſe inuicem vultu obuerſo reſpicientes, duabus alis expanſis, & cum alis alterius ex aduerſo poſiti coniunctis, faciebant quadrum ſiue quadratum, itáque quaſi *quadrigam*, id eſt, currum quadratum. ita Abul.

Senſus ergo eſt q. d. Dauid dedit *aurum puriſſimum*, vt ex eo fabricaretur altare Thymiamatis, & in eodem currus Cherubim, ſimilis currui Cherubim velantium arcam fœderis, quem fabricarat Moyſes. Hunc ſenſum exigunt Hebræa, quæ pro *vt* habent, *& vt*.

Quid Cherubini ad literam & myſticè ſignificarint, fusè dixi Exodi 25. Ezech. 1. & Apocal. 4.

Vers. 19. Omnia inqvit venervnt scripta manv Domini ad me, vt intelligerem vniversa opera exemplaris] Deus ergo in tabula deſcripſit totam idæam templi, illámque per manus Angeli tradidit Dauidi, vt is eandem traderet Salomoni, qui A iuxta eam templum ædificaret. Similem idæam tabernaculi Deus tradidit Moyſi Exodi 25. 40. *Inſpice*, inquit, *& fac ſecundùm exemplar quod tibi in monte* (Sinai) *monſtratum eſt. Exemplar* enim, ſiue *paradigma*, vt vertunt Sept. vocat idæam, ſiue delineationem tabernaculi & templi, tum exemplarem, tum literalem & verbalem, vt ſcilicet litteris & verbis ſcriptis explicaret ipſam idææ delineationem, quæ alioqui cùm eſſet obſcura & inuoluta, ex ſolo intuitu vix à Dauide intelligi potuiſſet. Quare vt ipſe & Salomon eam intelligerent Deus verbis eandem explicuit, ſcribendo litteris expreſſis: ita facies Sanctum, ita Sanctum Sanctorum, ita atrium, ita altare vtrumque, ita candelabrum, ita menſam panum propoſitionis, idque ex tali materia, tali forma, tanta altitudine. Et hoc eſt, quod hîc ait Dauid: *venerunt ſcripta manu Domini ad me, vt intelligerem vniuerſa opera exemplaris*. ita Abul.

CAPVT XXIX.

SYNOPSIS CAPITIS.

RECENSENTVR impenſæ à Dauide præparatæ ad fabricam templi: Item ea quæ illis adiecêre principes & populus. Mox verſ. 22. Salomon ſecundò publicè vngitur in regem, ac Dauid plenus dierum & meritorum moritur.

1. LOcvtvsqve eſt Dauid Rex ad omnem eccleſiam: Salomonem filium meum vnum elegit Deus, adhuc puerum & tenellum: opus namque grande eſt, neque enim homini præparatur habitatio, ſed Deo. 2. Ego autem totis viribus meis præparaui impenſas domus Dei mei. Aurum ad vaſa aurea, & argentum in argentea, æs in ænea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea: & lapides onychinos, & quaſi ſtibinos, & diuerſorum colorum, omnémque pretioſum lapidem, & marmor Parium abundantiſſimè: 3. & ſuper hæc, quæ obtuli in domum Dei mei de peculio meo aurum & argentum, do in templum Dei mei, exceptis his, quæ præparaui in ædem ſanctam. 4. Tria millia talenta auri de auro Ophir: & ſeptem millia talentorum argenti probatiſſimi, ad deaurandos parietes templi. 5. Et, vbicumque opus eſt aurum de auro, & vbicumque opus eſt argentũ de argento, opera fiant per manus artificum: & ſi quis ſponte offert, impleat manum ſuam hodie, & offerat quod voluerit Domino. 6. Polliciti ſunt itaque principes familiarum, & proceres tribuum Iſrael, tribuni quoque, & centuriones, & principes poſſeſſionum regis. 7. Dederúntque in opera domus Dei auri talenta quinque millia, & ſolidos decem millia: argenti talenta decem millia, & æris talenta decem & octo millia: ferri quoque centum millia talentorum. 8. Et apud quemcumque inuenti ſunt lapides, dederunt in theſauros domus Domini, per manum Iahiel Gerſonitis. 9. Lætatúſque eſt populus, cùm vota ſponte promitterent, quia corde toto offerebant ea Domino: ſed & Dauid rex lætatus eſt gaudio magno. 10. Et benedixit Domino coram vniuerſa multitudine, & ait: Benedictus es Domine Deus Iſrael patris noſtri ab æterno in æternum. 11. Tua eſt Domine magnificentia, & potentia, & gloria atq; victoria, & tibi laus: cuncta enim quæ in cælo ſunt, & in terra, tua ſunt: tuum Domine regnum, & tu es ſuper omnes principes. 12. Tuæ diuitiæ, & tua eſt gloria: tu dominaris omnium, in manu tua virtus & potentia: in manu tua magnitudo, & imperium omnium. 13. Nunc igitur Deus noſter confitemur tibi, & laudamus nomen tuum inclytum. 14. Quis ego, & quis populus meus, vt poſſimus hæc tibi vniuerſa promittere? tua ſunt omnia: & quæ de manu tua accepi-

Digitized by Google

mus, dedimus tibi. 15. Peregrini enim ſumus coram te, & aduenæ, ſicut om-
nes patres noſtri. Dies noſtri quaſi vmbra ſuper terram, & nulla eſt mora. 16. Do-
mine Deus noſter, omnis hæc copia, quam parauimus vt ædificaretur domus no-
mini ſancto tuo, de manu tua eſt, & tua ſunt omnia. 17. Scio Deus meus
quòd probes corda, & ſimplicitatem diligas, vnde & ego in ſimplicitate cordis
mei lætus obtuli vniuerſa hæc: & populum tuum, qui hîc repertus eſt, vidi cum
ingenti gaudio tibi offerre donaria. 18. Domine Deus Abraham, & Iſaac, &
Iſrael, patrum noſtrorum, cuſtodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum,
& ſemper in venerationem tui mens iſta permaneat. 19. Salomoni quoque fi-
lio meo da cor perfectum, vt cuſtodiat mandata tua, teſtimonia tua, & ceremo-
nias tuas, & faciat vniuerſa: & ædificet ædem, cuius impenſas paraui. 20. Præ-
cepit autem Dauid vniuerſæ eccleſiæ: Benedicite Domino Deo noſtro. Et be-
nedixit omnis eccleſia Domino Deo patrum ſuorum: & inclinauerunt ſe, & ado-
rauerunt Deum, & deinde regem. 21. Immolauerúntque victimas Domi-
no: & obtulerunt holocauſta die ſequenti, tauros mille, arietes mille, agnos
mille, cum libaminibus ſuis, & vniuerſo ritu abundantiſſimè in omnem Iſraël.
22. Et comederunt, & biberunt coram Domino in die illo cum grandi lætitia.
Et vnxerunt ſecundò Salomonem filium Dauid. Vnxerunt autem eum Domino
in principem, & Sadoc in pontificem. 23. Seditque Salomon ſuper ſolium Do-
mini in regem pro Dauid patre ſuo, & cunctis placuit: & paruit illi omnis Iſrael.
24. Sed & vniuerſi principes, & potentes, & cuncti filij regis Dauid dederunt
manum, & ſubiecti fuerunt Salomoni regi. 25. Magnificauit ergo Domi-
nus Salomonem ſuper omnem Iſrael: & dedit illi gloriam regni, qualem nul-
lus habuit ante eum rex Iſrael. 26. Igitur Dauid filius Iſai regnauit ſuper
vniuerſum Iſrael. 27. Et dies, quibus regnauit ſuper Iſrael, fuerunt quadra-
ginta anni: in Hebron regnauit ſeptem annis, & in Ieruſalem annis triginta-
tribus. 28. Et mortuus eſt in ſenectute bona, plenus dierum, & diuitiis, &
gloria. & regnauit Salomon filius eius pro eo. 29. Geſta autem Dauid regis prio-
ra, & nouiſſima, ſcripta ſunt in Libro Samuelis Videntis, & in Libro Nathan pro-
phetæ, atque in volumine Gad Videntis: 30. vniuerſique regni eius, & for-
titudinis, & temporum, quæ tranſierunt ſub eo, ſiue in Iſrael, ſiue in cunctis re-
gnis terrarum.

Vers. 2. QVASI STIBINOS] id eſt, ſimiles ſtibio, quo mulieres faciei fucum inducunt, vt videantur eſſe formoſiores quàm ſint. Vnde Heb. eſt *lapides fuci*, qui ſcilicet intuentibus facerent fucum, vt in iis apparerent miræ & elegantes variarum rerum formæ, quæ tamen reuera in eis non erant, quales ſunt quos appellant *Agates*, in quibus arborum, auium, inſularum natantium, & quarumlibet rerum effigies quaſi expictæ apparent; quæ oculatiſſimos etiam decipiunt, vt verè putent illas ibidem exiſtere: ergo ſunt lapides *ſtibini* ſiue *fuci*, qui fucum faciunt oculis, eóſque ſuis imaginibus quas repræſentant, deludunt.

ET MARMOR PARIVM] ex Paro inſula vna ex Cycladibus, quod eſt album & præſtantiſſimum. *τὸ Parium* non eſt in Hebræo, ſed in Sept. & Noſtro, quia marmor hoc à Dauide ad Dei templum paratum, fuit ſelectum & optimum, quale eſt Parium.

EXCEPTIS HIS QVÆ PRÆPARAVI IN ÆDEM SANCTAM] q. d. præter illa quæ ex ſpoliis hoſtium & regnis ſubactis præparaui & congeſſi ad fabricam templi, quæ ſummam faciunt centum millium talentorum auri, & mille millium talentorum argenti, vt dictum eſt c. 22. 14. inſuper in eandem domus Dei A mei fabricam ex meo peculio do ea, quæ iam pridem obtuli & promiſi, nimirùm tria millia talentorum auri ex Ophir allati, ideóque præſtantiſſimi, &c.

IMPLEAT MANVM SVAM] auro & donis quæ liberaliter vult offerre Deo pro fabrica templi. Vers. 5.

PRINCIPES POSSESSIONVM REGIS] ſcilicet præfecti vineis, agris, armentis, ouibus ceteríſque opibus Dauidis. Vers. 6.

IN SIMPLICITATE CORDIS MEI LÆTVS OBTVLI] Hebr. *in rectitudine cordis*. Sept. *in iuſtitia*, q. d. obtuli hæc *ſimplici*, id eſt ſincero, recto & candido corde, & puriſſima intentione, non aliud ſpectans vel intendens, quàm Dei honorem & gloriam. Hoc enim omnino dignum & iuſtum eſt. Vers. 17.

IMMOLAVERVNTQVE VICTIMAS] tum holocauſta, tum pacificas, è quibus comedere & epulari poterant laici; vnde ex his omnes epulati ſunt. Subdit enim: Vers. 21.

ABVNDANTISSIME IN OMNEM ISRAEL] q. d. tot victimæ abundè ſuffecerunt, vt ex eis omnes Iſraelitæ tunc præſentes lautè epularentur.

ET VNXERVNT SECVNDO SALOMONEM] priùs enim priuatim coram paucis vnctus fue-

Digitized by Google

rat 3 Reg. 1. verſ. 39. hîc ergo ſecundò vngi- A
tur publicè, vt omnes ſciant eum eſſe regem Iſraelis, ac vt talem reuereantur & colant. Hac de cauſa Dauid conuocauit totum populum, vt Salomon iterum præſente vniuerſo Iſraele & approbante vngeretur.

Et Sadoc in Pontificem] Quia Sadoc fuerat Pontifex à Saule deſignatus, Abiathar verò ſuccedens Achitob & Heli pontificibus apud Dauidem functus fuorat pontificatu; hinc nonnulli Saulis hoſtes & Dauidis aſſeclæ, nolebant Sadoc recipere vt Pontificem; quare Dauid iubet eum vngi in Pontificem, vt omnes eum vt talem acceptent, & honorent. Noluit enim Dauid Sadoc priuare ſuo gradu, quem apud Saulem per tot annos habuerat, quíque ei iure debebatur, eò quòd eſſet ex poſteris Eleazar, qui erat primogenitus Aaronis, ideóque ei in pontificatu ſucceſſor.

Digitized by Google

COMMENTARIVS
IN LIBRVM SECVNDVM
PARALIPOMENON.

CAPVT PRIMVM.
SYNOPSIS CAPITIS.

S*ALOMON oblatis victimis in Gabaon, petit à Deo ſapientiam, & im-
petrat cum maximis opibus & gloria pompáque equitum & curruum.*

1. CONFORTATVS eſt ergo Salomon filius Dauid in regno ſuo, &
Dominus Deus eius erat cum eo, & magnificauit eum in ex-
celſum. 2. Præcepitque Salomon vniuerſo Iſraeli, tribunis,
& centurionibus, & ducibus, & iudicibus omnis Iſrael, & prin-
cipibus familiarum: 3 & abiit cum vniuerſa multitudine in
Excelſum Gabaon, vbi erat tabernaculum fœderis Dei, quod
fecit Moyſes famulus Dei in ſolitudine. 4. Arcam autem
Dei adduxerat Dauid de Cariathiarim, in locum quem præparauerat ei, & vbi
fixerat illi tabernaculum, hoc eſt, in Ieruſalem. 5. Altare quoque æneum,
quod fabricatus fuerat Beſeleel filius Vri filij Hur: ibi erat coram tabernaculo
Domini: quod & requiſiuit Salomon, & omnis eccleſia. 6. Aſcenditque Sa-
lomon ad altare æneum, coram tabernaculo fœderis Domini, & obtulit in eo
mille hoſtias. 7. Ecce autem in ipſa nocte apparuit ei Deus, dicens: Poſtula
quod vis, vt dem tibi. 8. Dixitque Salomon Deo: Tu feciſti cum Dauid pa-
tre meo miſericordiam magnam: & conſtituiſti me regem pro eo. 9. Nunc
ergo Domine Deus impleatur ſermo tuus, quem pollicitus es Dauid patri meo:
tu enim me feciſti regem ſuper populum tuum multum, qui tam innumerabilis
eſt, quàm puluis terræ. 10. Da mihi ſapientiam & intelligentiam, vt ingrediar &
egrediar coram populo tuo: quis enim poteſt hunc populum tuum dignè, qui
tam grandis eſt, iudicare? 11. Dixit autem Deus ad Salomonem: Quia hoc ma-
gis placuit cordi tuo, & non poſtulaſti diuitias, & ſubſtantiam, & gloriam: ne-
que animas eorum qui te oderant, ſed nec dies vitæ plurimos: petiſti autem ſa-
pientiam & ſcientiam, vt iudicare poſſis populum meum, ſuper quem conſtitui
te regem. 12. Sapientia & ſcientia data ſunt tibi: diuitias autem & ſubſtan-
tiam & gloriam dabo tibi, ita vt nullus in regibus nec ante te nec poſt te fuerit ſi-
milis tui. 13. Venit ergo Salomon ab excelſo Gabaon in Ieruſalem coram
tabernaculo fœderis, & regnauit ſuper Iſrael. 14. Congregauitque ſibi cur-
rus & equites, & facti ſunt ei mille quadringenti currus, & duodecim millia
equitum: & fecit eos eſſe in vrbibus quadrigarum, & cum rege in Ieruſalem. 15.
Præbuitque rex argentum & aurum in Ieruſalem quaſi lapides, & cedros quaſi
ſycomoros, quæ naſcuntur in campeſtribus multitudine magna. 16. Addu-
cebantur autem ei equi de Ægypto, & de Coa, à negotiatoribus regis, qui ibant,

Digitized by Google

&emebant pretio, 17. quadrigam equorum ſexcentis argenteis, & equum centum quinquaginta: ſimiliter de vniuerſis regnis Hethæorum, & à regibus Syriæ, emptio celebrabatur.

HOc caput vſque ad v. 13. explicui lib. 3. Reg. c. 3. cetera verò cap. 10. 26. A

Vers. 5. ALTARE QVOQVE ÆNEVM] id eſt, altare holocauſtorum, in quo cremabantur victimæ, quod proinde *erat æneum*; alterum enim altare thymiamatis, in quo Deo adolebatur incenſum, erat aureum.

REQVISIVIT] proficiſcendo in Gabaon, vbi erat altare æneum, vt in eo offerret mille victimas.

VT INGREDIAR ET EGREDIAR CORAM Vers. 10.
POPVLO] vt quaſi rex populum ducam & reducam quocumque opus eſt, ſicut paſtor oues ad paſcua educit, & veſpere ad caulam reducit.

CORAM TABERNACVLO FOEDERIS] Vers. 13.
Hebr. *de coram tabernaculo*. Sept. *à facie tabernaculi*: hoc enim erat in Gabaon, à quo diſcedens Salomon redibat in Ieruſalem.

CAPVT SECVNDVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SALOMON ad templi fabricam deſtinat 70. millia baiulorum, & 80. millia latomorum: paciſcitur cum Hiram de inſigni architecto ligníſque tranſmittendis.

1. DEcrevit autem Salomon ædificare domum nomini Domini, & palatium ſibi. 2. Et numerauit ſeptuaginta millia virorum portantium humeris, & octoginta millia qui cæderent lapides in montibus, præpoſitóſque eorum tria millia ſexcentos. 3. Miſit quoque ad Hiram regem Tyri, dicens: Sicut egiſti cum Dauid patre meo, & miſiſti ei ligna cedrina vt ædificaret ſibi domum, in qua & habitauit: 4. ſic fac mecum, vt ædificem domum nomini Domini Dei mei, vt conſecrem eam ad adolendum incenſum coram illo, & fumiganda aromata, & ad propoſitionem panum ſempiternam, & ad holocautomata manè, & veſperè, ſabbatis quoque, & neomeniis, & ſolemnitatibus Domini Dei noſtri in ſempiternum, quæ mandata ſunt Iſraeli. 5. Domus enim, quam ædificare cupio, magna eſt: magnus eſt enim Deus noſter ſuper omnes deos. 6. Quis ergo poterit præualere, vt ædificet ei dignam domum? ſi cælum, & cæli cælorum capere eum nequeunt: quantus ego ſum, vt poſſim ædificare ei domum: ſed ad hoc tantùm, vt adoleatur incenſum coram illo. 7. Mitte ergo mihi virum eruditum, qui nouerit operari in auro, & argento, ære, & ferro, purpura, coccino, & hyacintho, & qui ſciat ſculpere cælaturas, cum his artificibus, quos mecum habeo in Iudæa & Ieruſalem, quos præparauit Dauid pater meus. 8. Sed & ligna cedrina mitte mihi, & arceuthina, & pinea, de Libano: ſcio enim quòd ſerui tui nouerint cædere ligna de Libano, & erunt ſerui mei cum ſeruis tuis, 9. vt parentur mihi ligna plurima. Domus enim, quam cupio ædificare, magna eſt nimis, & inclyta. 10. Prætereà operariis, qui cæſuri ſunt ligna, ſeruis tuis dabo in cibaria tritici coros viginti millia, & hordei coros totidem, & vini viginti millia metretas, olei quoque ſata viginti millia. 11. Dixit autem Hiram rex Tyri per litteras, quas miſerat Salomoni: Quia dilexit Dominus populum ſuum, idcircò te regnare fecit ſuper eum. 12. Et addidit, dicens: Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui fecit cælum & terram, qui dedit Dauid regi filium ſapientem & eruditum & ſenſatum atque prudentem, vt ædificaret domum Domino, & palatium ſibi. 13. Miſi ergo tibi virum prudentem & ſcientiſſimum Hiram, patrem meum, 14. filium mulieris de filiabus Dan, cuius pater fuit Tyrius, qui nouit operari in auro, & argento, ære, & ferro, & marmore, & lignis, in purpura quoque & hyacintho, & byſſo, & coccino: & qui ſcit cælare omnem ſculpturam, & adinuenire prudenter quodcumque in opere neceſſarium eſt, cum ar-

Digitized by Google

tificibus tuis, & cum artificibus domini mei Dauid patris tui. 15. Triticum ergo, & hordeum, & oleum, & vinum, quæ pollicitus es domine mi, mitte ſeruis tuis. 16. Nos autem cædemus ligna de Libano, quot neceſſaria habueris, & applicabimus ea ratibus per mare in Ioppe: tuum autem erit transferre ea in Ieruſalem. 17. Numerauit igitur Salomon omnes viros proſelytos, qui erant in terra Iſrael, poſt dinumerationem, quam dinumerauit Dauid pater eius, & inuenti ſunt centum quinquaginta millia, & tria millia ſexcenti. 18. Fecítque ex eis ſeptuaginta millia, qui humeris onera portarent, & octoginta millia, qui lapides in montibus cæderent: tria autem millia & ſexcentos præpoſitos operum populi.

HOc caput expoſui lib. 3. Reg. c. 5.

Vers. 2. NVMERAVIT SEPTVAGINTA MILLIA VIRORVM] Hi non erant Iſraelitæ ſed proſelyti, vt patet v. 17.

PRÆPOSITOS] qui dirigerent, & ſimul vrgerent operarios ad fabricam templi accele- A randam, & concinnè adornandam. Hoc enim ſignificat Heb. נצח *natſach.*

HIRAM PATREM MEVM] quem ſcilicet ego ob virtutem, ſapientiam & induſtriam, veneror vt patrem. vide dicta 3. Reg. 7. 13. Heb. Sept. & Chald. habent *Hiram patris mei*, ſubaudi, architectum & famulum. Vers. 13.

CAPVT TERTIVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SALOMON magnificum extruit templum, & ante illud duas collocat columnas, Iachin & Booz.

1. ET cœpit Salomon ædificare domum Domini in Ieruſalem in monte Moria, qui demonſtratus fuerat Dauid patri eius, in loco, quem parauerat Dauid in area Ornan Iebuſæi. 2. Cœpit autem ædificare menſe ſecundo, anno quarto regni ſui. 3. Et hæc ſunt fundamenta, quæ iecit Salomon, vt ædificaret domum Dei, longitudinis cubitos in menſura prima ſexaginta, latitudinis cubitos viginti. 4. Porticum verò ante frontem, quæ tendebatur in longum iuxta menſuram latitudinis domus, cubitorum viginti: porrò altitudo centum viginti cubitorum erat: & deaurauit eam intrinſecus auro mundiſſimo. 5. Domum quoque maiorem texit tabulis ligneis abiegnis, & laminas auri obrizi affixit per totum: ſculpſítque in ea palmas, & quaſi catenulas ſe inuicem complectentes. 6. Strauit quoque pauimentum templi pretioſiſſimo marmore, decore multo. 7. Porrò aurum erat probatiſſimum: de cuius laminis texit domum, & trabes eius, & poſtes, & parietes, & oſtia: & cælauit cherubim in parietibus. 8. Fecit quoque domum Sancti Sanctorum: longitudinem iuxta latitudinem domus, cubitorum viginti: & latitudinem ſimiliter viginti cubitorum: & laminis aureis texit eam, quaſi talentis ſexcentis. 9. Sed & clauos fecit aureos, ita vt ſinguli claui ſiclos quinquagenos appenderent: cœnacula quoque texit auro. 10. Fecit etiam in domo Sancti Sanctorum cherubim duos, opere ſtatuario: & texit eos auro. 11. Alæ cherubim viginti cubitis extendebantur, ita vt vna ala haberet cubitos quinque, & tangeret parietem domus: & altera quinque cubitos habens, alam tangeret alterius cherub. 12. Similiter cherub alterius ala, quinque habebat cubitos, & tangebat parietem: & ala eius altera quinque cubitorum, alam cherub alterius contingebat. 13. Igitur alæ vtriuſque cherubim expanſæ erant, & extendebantur per cubitos viginti: ipſi autē ſtabant erectis pedibus, & facies eorum erant verſæ ad exteriorem domum. 14. Fecit quoque velum ex hyacintho, purpura, cocco, & byſſo: & intexuit ei cherubim. 15. Ante fores etiam templi duas columnas, quæ triginta & quinque cubitos habebant altitudinis: porrò capita earum, quinque cubitorum. 16. Necnon & quaſi catenulas in oraculo, & ſuperpoſuit eas capitibus columnarum: malogranata etiam centum, quæ catenulis interpoſuit. 17. Ipſas quoque columnas poſuit in veſtibulo templi, vnam à dextris, & alteram à ſiniſtris: eam, quæ à dextris erat, vocauit Iachin; & quæ ad læuam, Booz.

Digitized by Google

HOc caput explicui lib. 3 Reg. c. 6.

Vers. 1. In monte Moria] in quo olim Abraham filium ſuum Iſaac Deo obtulerat Geneſ. 22. 14. vnde in eodem Chriſtus antitypus ſe in holocauſtum Deo obtulit pro mundi ſalute. Caluariæ enim mons pars eſt, vel appendix montis Moria.

Vers. 3. Longitvdinis cvbitos in mensvra prima] quia ſecunda menſura fuit, qua hi 60. cubiti diuiſi & dimēſi ſunt in duas ſectiones, ſcilicet vt ex eis Sanctum haberet 40. cubitos, reliquos verò 20. haberet Sanctum Sanctorum. vide dicta lib. 3. Reg. c. 6. v. 1. ſub finem.

Vers. 5. Domvm maiorem (ita vocat *Sanctum*, quod erat maius Sancto Sanctorum) texit tabvlis abiegnis] ex abiete; ſed immixtis *laquearibus cedrinis*, vt dicitur 3. Reg. 6. 9.

Vers. 7. Porro avrvm erat probatissimvm] Heb. *erat aurum Paruaim*, ſcilicet effoſſum ex loco dicto *Ophir*, & per Aphæreſin *Paruaim*, vel vt Sept. vertunt: *aurum ex Pharuim*. Sic & Pagnin. Vatab. Arias, Marinus, & alij qui putant *Paruaim* eſſe *Peru*. Videtur enim vtrobique eſſe eadem vox eædémque litteræ. Dici verò *Paruaim* in Duali, quia regio *Peru* eſt duplex, maior ſcilicet & minor. Verùm nomen

A *Peru* tunc erat incognitum, & etiamnum indigenis *Peru* eſt ignotum. Inditum eſt enim iſti regioni nuper ab Hiſpanis, à flumine vicino quodam ita dicto, vti teſtatur Ioſephus Acoſta, qui in *Peru* vixit 15. annis, lib. 1. de nouo orbe c. 14.

Marinus in Lexico ſcribit nonnullos *Paruaim* deducere à, *Par*, id eſt, *iuuencus*, eò quòd aurum *Paruaim* rubeat vt ſanguis iuuenci.

Meliùs dicas *Ophir* & *Paruaim* eſſe in India Orientali, eſſéque Sumatram, Taprobanam, Pegu, & alias ibidem auriferas regiones, quæ à Salomone & Hebræis nuncupatæ ſint, *Ophir* & *Paruaim* à rad. פרה *Para*, id eſt *fructificauit*,
B eò quòd ſummè ſint frugiferæ, & auri feraciſſimæ. Hæ voces quoque alludunt ad אפר *Epher*, id eſt, *cinis*, eò quòd maſſæ terræ, è quibus liquatur aurum, habeant colorem cinereum; ſicut rubrica, è qua liquatur ferrum, habet colorem terræ rubræ. Alludit quoque ad פאר *Pear*, id eſt *decus*, ſplendor, q. d. ſub *Epher*, id eſt *cinere*, latet *Pear*, id eſt *aurum decorum*, fulgidum & ſplendidum. vide dicta 3. Reg 9. v. vlt.

In oracvlo] id eſt, ſicut in oraculo. Erant enim hæ catenulæ in columnis, ſimiles catenulis oraculi, ſiue Sancti Sanctorum. Vers. 10.

CAPVT QVARTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SALOMON fabricat altare holocauſtorum, mare fuſile, duas conchas aureas, decem candelabra aurea, menſas, phialas, ceteráque vaſa templi.

1. FEcit quoque altare æneum viginti cubitorum longitudinis, & viginti cubi-
torum latitudinis, & decem cubitorum altitudinis. 2. Mare etiam fuſile
decem cubitis à labio vſque ad labium, rotundum per circuitum: quinque cubi-
tos habebat altitudinis, & funiculus triginta cubitorum ambiebat gyrum eius. 3.
Similitudo quoque boum erat ſubter illud, & decem cubitis quædam extrinſecus
cælaturæ, quaſi duobus verſibus aluum maris circuibant. Boues autem erant fuſi-
les: 4. & ipſum mare ſuper duodecim boues impoſitum erat, quorum tres reſpi-
ciebant ad Aquilonem, & alij tres ad Occidentem: porrò tres alij Meridiem, &
tres qui reliqui erant Orientem, habentes mare ſuperpoſitum: poſteriora autem
boum erant intrinſecus ſub mari. 5. Porrò vaſtitas eius habebat menſuram pal-
mi, & labium illius erat quaſi labium calicis, vel repandi lilij: capiebátque tria mil-
lia metretas. 6. Fecit quoque conchas decem: & poſuit quinque à dextris, &
quinque à ſiniſtris, vt lauarent in eis omnia, quæ in holocauſtum oblaturi erant: por-
rò in mari ſacerdotes lauabantur. 7. Fecit autem & candelabra aurea decem, ſe-
cundùm ſpeciem qua iuſſi erant fieri: & poſuit ea in templo, quinque à dextris, &
quinque à ſiniſtris. 8. Necnon & menſas decem: & poſuit eas in templo, quin-
que à dextris, & quinque à ſiniſtris: phialas quoque aureas centum. 9. Fecit etiam
atrium ſacerdotum, & baſilicam grandem: & oſtia in baſilica, quæ texit ære. 10.
Porrò mare poſuit in latere dextro contra Orientem ad Meridiem. 11. Fecit au-
tem Hirám lebetes, & creagras, & phialas: & compleuit omne opus regis in domo
Dei: 12. hoc eſt, columnas duas, & epiſtylia, & capita, & quaſi quædam retia-
cula, quæ capita tegerent ſuper epiſtylia. 13. Malogranata quoque quadringen-

Digitized by Google

ta, & retiacula duo, ita vt bini ordines malogranatorum ſingulis retiaculis iungerentur, quæ protegerent epiſtylia, & capita columnarum. 14. Baſes etiam fecit, & conchas, quas ſuperpoſuit baſibus: 15. mare vnum, boues quoque duodecim ſub mari. 16. Et lebetes & creagras, & phialas. Omnia vaſa fecit Salomoni Hiram pater eius in domo Domini ex ære mundiſſimo. 17. In regione Iordanis fudit ea rex in argilloſa terra, inter Sochot & Saredatha. 18. Erat autem multitudo vaſorum innumerabilis, ita vt ignoraretur pondus æris. 19. Fecitque Salomon omnia vaſa domus Dei, & altare aureum, & menſas, & ſuper eas panes propoſitionis: 20. candelabra quoque cum lucernis ſuis, vt lucerent ante oraculum iuxta ritum ex auro puriſſimo: 21. & florentia quædam, & lucernas, & forcipes aureos: omnia de auro mundiſſimo facta ſunt. 22. Thymiateria quoque, & thuribula, & phialas, & mortariola, ex auro puriſſimo. Et oſtia cælauit templi interioris, id eſt, in Sancta Sanctorum: & oſtia templi forinſecus aurea. Sicque completum eſt omne opus, quod fecit Salomon in domo Domini.

HOc caput explicui 3. Reg. 7.

VERS. 2. FVNICVLVS TRIGINTA CVBITORVM] Funiculum vocat circulum, ſiue peripheriam maris ænei, quæ erat 30. cubitorum, ſcilicet triplo maior diametro eiuſdem.

VERS. 3. SIMILITVDO QVOQVE BOVM ERAT SVBTER ILLVD, &c.] q. d. præter 12. boues æneos, quibus mare fuſile incumbebat, erant in anteriore maris parte per ſpatium decem cubitorum (quæ erat tertia peripheriæ pars: tota enim erat 30. cubitorum) alia boum capita eminentia ad elegantiam; fortè etiam vt per illa quaſi epiſtomia aqua educeretur. Porrò hæc capita erant *duobus verſibus*, Heb. *duobus ordinibus* diſtincta; vnus enim ordo erat infra labium, alter verſùs fundum. Erántque *fuſilia*, Hebr. *fuſa in fuſuras eius*, ſcilicet maris. q. d. hæc capita non erant forinſecùs adiecta & appacta mari, ſed cum ipſo mari primitus fuſorio opere fuſa.

VERS. 9. FECIT ATRIVM SACERDOTVM ET BASILICAM GRANDEM] id eſt, vt habent Heb. & Sept. *atrium magnum*, in quo populus orabat, quæ erat ſubdialis area vndique porticibus cincta, vt tempore pluuio iis tegeretur populus, eò ſe recipiens; quæ porticus triplici columnarum ordine, & triplici contignatione diſtinguebantur. Porrò hoc atrium populi cingebat & ambiebat à tribus lateribus atrium ſacerdotum, erátque quaſi templum populi. Hinc Hebr. dicitur *azara*, id eſt, *adiutorium*, quia Deum ibi orans populus eius auxilium ſentiebat. in huius diuini adiutorij exemplum, in eo Deus, quin & gentiles aſilum conſtituerunt; & fortè ex *azar azirum*, & inde *aſilum* dictum eſt. Teſtis eſt Strabo lib. 14. & Cicero 3. in Verrem. Epheſi Dianæ templum id iuris habuiſſe, vt ad illud confugientes mancipia vinculis & ſeruitute ſoluerentur. Quin & Ælian. lib. 11. de animal. 6. & Gyrald. ſyntag. 15. de diis gentium, memorant in Parthenio monte delubrum fuiſſe Panis, ibíque locum nomine Aulam omnibus animalibus fuiſſe velut aſilum, quem leones & lupi dum feras inſectabantur adire non auderent, ſed repentè ſubſiſterent feris relictis. Sicut ferunt in Dianæ Ætoliæ luco canes, dum feras inſequuntur, vbi ad lucum confugerint, ab inſectatione quieſcere. Quæ omnia, ait Vilalpandus in Ezech. tom. 2. p. 201. dæmonis figmenta, ad æmulandam Dei opem in templis ſibi dicatis demonſtratam excogitata ſunt. Sic Barbari quaſi à Deo territi, templis abſtinuerunt, ait S. Aug. lib. 1. ciuit. Dei c. 2. 3. 4 6.

VERS. 21. ET FLORENTIA QVÆDAM] Hebr. & *flores*, v. g. roſarum, liliorum, gariophyllorum, &c. erant hi flores ex auro fabrefacti.

CAPVT QVINTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SALOMON vaſa ſacra cum donariis in templum, ac arcam fœderis in Sanctum Sanctorum inducit: Deus per nebulam in eodem gloriam ſuam oſtendit.

1. INTVLIT igitur Salomon omnia quæ vouerat David pater ſuus, argentum, & aurum, & vniuerſa vaſa poſuit in theſauris domus Dei. 2. Poſt quæ congregauit maiores natu Iſrael, & cunctos principes tribuum, & capita familiarum de filiis Iſrael in Ieruſalem, vt adducerent arcam fœderis Domini de Ciuitate Dauid, quæ eſt Sion. 3. Venerunt itaque ad regem omnes viri Iſrael in die ſolemni men-

Digitized by Google

ſis ſeptimi. 4. Cúmque veniſſent cuncti ſeniorum Iſrael, portauerunt Leuitæ ar-
cam. 5. & intulerunt eam, & omnem paraturam tabernaculi. Porrò vaſa ſan-
ctuarij, quæ erant in tabernaculo, portauerunt Sacerdotes cum Leuitis. 6. Rex
autem Salomon, & vniuerſus cœtus Iſrael, & omnes qui fuerunt congregati ante
arcam, immolabant arietes, & boues abſque vllo numero: tanta enim erat multi-
tudo victimarum. 7. Et intulerunt Sacerdotes arcam fœderis Domini in locum
ſuum, id eſt, ad oraculum templi, in Sancta Sanctorum ſubter alas cherubim: 8. ita
vt cherubim expanderent alas ſuas ſuper locum, in quo poſita erat arca, & ipſam
arcam tegerent cum vectibus ſuis. 9. Vectium autem, quibus portabatur arca,
quia paululum longiores erant, capita parebant ante oraculum: ſi verò quis paulu-
lùm fuiſſet extrinſecus, eos videre non poterat. Fuit itaque arca ibi vſque in præ-
ſentem diem. 10. Nihilque erat aliud in arca, niſi duæ tabulæ, quas poſuerat
Moyſes in Horeb, quando legem dedit Dominus filiis Iſrael egredientibus ex Æ-
gypto. 11. Egreſſis autem Sacerdotibus de ſanctuario (omnes enim Sacerdotes,
qui ibi potuerant inueniri, ſanctificati ſunt: nec adhuc in illo tempore vices, & mi-
niſteriorum ordo inter eos diuiſus erat) 12. tam Leuitæ quàm cantores, id eſt,
& qui ſub Aſaph erant, & qui ſub Eman, & qui ſub Idithun, filij, & fratres eorum,
veſtiti byſſinis, cymbalis, & pſalteriis, & citharis concrepabant, ſtantes ad Orien-
talem plagam altaris, & cum eis Sacerdotes centum viginti canentes tubis. 13. Igi-
tur cunctis pariter, & tubis, & voce, & cymbalis, & organis, & diuerſi generis mu-
ſicorum concinentibus, & vocem in ſublime tollentibus; longè ſonitus audie-
batur, ita vt cùm Dominum laudare cœpiſſent & dicere: Confitemini Domino
quoniam bonus, quoniam in æternum miſericordia eius; impleretur domus Dei
nube, 14. nec poſſent Sacerdotes ſtare & miniſtrare propter caliginem. Com-
pleuerat enim gloria Domini domum Dei.

CAput hoc expoſui 3. Reg. 8.

Vers. 9. VECTIVM AVTEM, &c.] Senſus eſt q. d. Vectes quibus portabatur arca, longiores erant non oraculo, ſed ipſa arca; quare apparebant ſacerdotibus qui ſtabant in Sancto, ad fores Oraculi, ſiue Sancti Sanctorum; ſi quis verò EXTRINSECVS, id eſt, extra fores Oraculi remotiùs conſtitiſſet, eos videre non poterat.

FVIT ITAQVE ARCA IBI VSQVE IN PRÆSENTEM DIEM] quo ſcilicet hæc ſcripſit ille qui Diaria ſiue Chronica Regum Iuda conſcripſit, ex quibus hos libros Paralipomenon conſcripſit & concinnauit Eſdras. Nam tempore ipſius Eſdræ arca non erat in templo, vtpote iam à Chaldæis exuſto, ſed ante vrbis

A templique excidium arca à Ieremia tranſlata fuit in locum incognitum, vt dicitur 2. Machab 2. 4.

NIHILQVE ERAT IN ARCA, NISI DVÆ TABVLÆ] Quomodo vrna cum manna, & Deuteronomium dicantur fuiſſe in arca, explicui Heb. 9. 4. Vers. 10.

NEC ADHVC IN ILLO TEMPORE (dedicationis templi) VICES ET ORDO INTER SACERDOTES DIVISVS ERAT] Heb. *non obſeruabatur*, ſicut exactè obſeruatus fuit poſt templi dedicationem. Ad hanc enim ob victimas plurimas in ea ſacrificandas non ſufficiebant Sacerdotes & Leuitæ, quorum vices miniſtrandi erant iſta hebdomade, ſed conuocati omnes confluxêre ex toto Iſraele quotquot venire potuerunt. Vers. 11.

CAPVT SEXTVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SALOMON populo benedicit, ac Deo gratias agit, quòd promiſſa Dauidi de fabrica templi in ſe compleſſet, eúmque obſecrat, vt vota orantium in templo exaudiat.

1. TVNC Salomon ait: Dominus pollicitus eſt vt habitaret in caligine: 2. ego
autem ædificaui domum nomini eius, vt habitaret ibi in perpetuum. 3. Et
conuertit rex faciem ſuam, & benedixit vniuerſæ multitudini Iſrael (nam omnis
turba ſtabat intenta) & ait: 4. Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui quod lo-
cutus eſt Dauid patri meo, opere compleuit, dicens: 5. A die, qua eduxi popu-

Digitized by Google

lum meum de Terra Ægypti, non elegi ciuitatem de cunctis tribubus Iſrael, vt
ædificaretur in ea domus nomini meo: neque elegi quemquam alium virum, vt
eſſet dux in populo meo Iſrael, 6. ſed elegi Ieruſalem, vt ſit nomen meum in ea,
& elegi Dauid, vt conſtituerem eum ſuper populum meum Iſrael. 7. Cúmque
fuiſſet voluntatis Dauid patris mei, vt ædificaret domum nomini Domini Dei Iſ-
rael, 8. dixit Dominus ad eum: Quia hæc fuit voluntas tua, vt ædificares domum
nomini meo, benè quidem feciſti huiuſcemodi habere voluntatem: 9. ſed non
tu ædificabis domum, verùm filius tuus, qui egredietur de lumbis tuis, ipſe ædi-
ficabit domum nomini meo. 10. Compleuit ergo Dominus ſermonem ſuum,
quem locutus fuerat: & ego ſurrexi pro Dauid patre meo, & ſedi ſuper thro-
num Iſrael, ſicut locutus eſt Dominus: & ædificaui domum nomini Domini
Dei Iſrael, 11. Et poſui in ea arcam, in qua eſt pactum Domini, quod pepigit
cum filiis Iſrael. 12. Stetit ergo coram altari Domini ex aduerſo vniuerſæ multi-
tudinis Iſrael, & extendit manus ſuas. 13. Si quidem fecerat Salomon baſim æ-
neam, & poſuerat eam in medio baſilicæ, habentem quinque cubitos longitu-
dinis, & quinque cubitos latitudinis, & tres cubitos altitudinis: ſtetítque ſuper
eam: & deinceps flexis genibus contra vniuerſam multitudinem Iſrael, & pal-
mis in cælum leuatis, 14. ait: Domine Deus Iſrael, non eſt ſimilis tui Deus in
cælo & in terra: qui cuſtodis pactum & miſericordiam cum ſeruis tuis, qui ambu-
lant coram te in toto corde ſuo: 15. Qui præſtitiſti ſeruo tuo Dauid patri meo quæ-
cumque locutus fueras ei: & quæ ore promiſeras, opere compleſti, ſicut & præſens
tempus probat. 16. Nunc ergo Domine Deus Iſrael, imple ſeruo tuo patri meo Da-
uid quæcumq; locutus es, dicens: Non deficiet ex te vir coram me, qui ſedeat ſuper
thronum Iſrael: ita tamen ſi cuſtodierint filij tui vias ſuas, & ambulauerint in lege
mea, ſicut & tu ambulaſti coram me. 17. Et nunc Domine Deus Iſrael, firmetur ſer-
mo tuus, quem locutus es ſeruo tuo Dauid. 18. Ergóne credibile eſt vt habitet Deus
cum hominibus ſuper terram? Si cælum & cæli cælorum non te capiunt, quantò ma-
gis domus iſta, quam ædificaui? 19. Sed ad hoc tantùm facta eſt, vt reſpicias ora-
tionem ſerui tui, & obſecrationem eius, Domine Deus meus: & audias preces,
quas fundit famulus tuus coram te: 20. vt aperias oculos tuos ſuper domum iſtam
diebus ac noctibus, ſuper locum, in quo pollicitus es vt inuocaretur nomen tuum,
21. & exaudires orationem, quam ſeruus tuus orat in eo: & exaudias preces famu-
li tui, & populi tui Iſrael. Quicunque orauerit in loco iſto, exaudi de habitaculo
tuo, id eſt, de cælis, & propitiare. 22. Si peccauerit quiſpiam in proximum ſuum,
& iurare contra eum paratus venerit, ſéque maledicto conſtrinxerit coram altari
in domo iſta: 23. tu audies de cælo, & facies iudicium ſeruorum tuorum, ita vt
reddas iniquo viam ſuam in caput proprium, & vlciſcaris iuſtum, retribuens ei ſe-
cundùm iuſtitiam ſuam. 24. Si ſuperatus fuerit populus tuus Iſrael ab inimicis
(peccabunt enim tibi) & conuerſi egerint pœnitentiam, & obſecrauerint nomen
tuum, & fuerint deprecati in loco iſto, 25. tu exaudies de cælo, & propitiare pec-
cato populi tui Iſrael, & reduc eos in terram, quam dediſti eis, & patribus eorum.
26. Si clauſo cælo, pluuia non fluxerit propter peccata populi, & deprecati te fue-
rint in loco iſto, & confeſſi nomini tuo, & conuerſi à peccatis ſuis, cùm eos affli-
xeris, 27. exaudi de cælo Domine, & dimitte peccata ſeruis tuis & populi tui
Iſrael, & doce eos viam bonam, per quam ingrediantur: & da pluuiam terræ, quam
dediſti populo tuo ad poſſidendum. 28. Fames ſi orta fuerit in terra, & peſtilen-
tia, & ærugo, & aurugo, & locuſta, & bruchus, & hoſtes, vaſtatis regionibus, por-
tas obſederint ciuitatis, omníſque plaga & infirmitas preſſerit: 29. ſi quis de po-
pulo tuo Iſrael fuerit deprecatus, cognoſcens plagam & infirmitatem ſuam, & ex-
panderit manus ſuas in domo hac, 30. tu exaudies de cælo, de ſublimi ſcilicet
habitaculo tuo, & propitiare, & redde vnicuique ſecundùm vias ſuas, quas noſti
eum habere in corde ſuo: (tu enim ſolus noſti corda filiorum hominum:) 31. vt
timeant te, & ambulent in viis tuis cunctis diebus, quibus viuunt ſuper faciem ter-
ræ, quam dediſti patribus noſtris. 32. Externum quoque, qui non eſt de populo
tuo Iſrael, ſi venerit de terra longinqua, propter nomen tuum magnum, & propter
manum tuam robuſtam, & brachium tuum extentum, & adorauerit in loco iſto,
33. tu exaudies de cælo firmiſſimo habitaculo tuo, & facies cuncta, pro quibus

Digitized by Google

inuocauerit te ille peregrinus: vt ſciant omnes populi terræ nomen tuum,& timeant
te ſicut populus tuus Iſrael. & cognoſcant, quia nomen tuum inuocatum eſt ſuper
domum hanc,quam ædificaui. 34. Si egreſſus fuerit populus tuus ad bellum con-
tra aduerſarios ſuos per viam in qua miſeris eos, adorabunt te contra viam in qua
ciuitas hæc eſt, quam elegiſti, & domus, quam ædificaui nomini tuo: 35. tu ex-
audies de cælo preces eorum, & obſecrationem,& vlciſcaris. 36. Si autem pec-
cauerint tibi (neque enim eſt homo, qui non peccet) & iratus fueris eis, & tradi-
deris hoſtibus, & captiuos duxerint eos in terram longinquam, vel certè quæ iuxta
eſt, 37. & conuerſi in corde ſuo, in terra, ad quam captiui ducti fuerant, ege-
rint pœnitentiam, & deprecati te fuerint in terra captiuitatis ſuæ, dicentes: Pecca-
uimus, iniquè fecimus, iniuſtè egimus: 38. & reuerſi fuerint ad te in toto corde
ſuo, & in tota anima ſua, in terra captiuitatis ſuæ, ad quam ducti ſunt, adorabunt
te contra viam terræ ſuæ, quam dediſti patribus eorum, & vrbis, quam elegiſti, &
domus, quam ædificaui nomini tuo: 39. tu exaudies de cælo, hoc eſt, de firmo
habitaculo tuo, preces eorum, & facias iudicium, & dimittas populo tuo, quamuis
peccatori: 40. tu es enim Deus meus: aperiantur, quæſo, oculi tui, & aures tuæ
intentæ ſint ad orationem quæ fit in loco iſto. 41. Nunc igitur conſurge Domi-
ne Deus in requiem tuam, tu & arca fortitudinis tuæ: Sacerdotes tui Domine Deus
induantur ſalutem, & ſancti tui lætentur in bonis. 42. Domine Deus ne auerte-
ris faciem chriſti tui: memento miſericordiarum Dauid ſerui tui.

HOc caput explicui 3. Reg. 8. 12.

Vers. 13. Fecerat Salomon basim æneam] per modum ſuggeſtus altioris, in quo ſedens, docénſque vel genuflectens & orans audiretur à toto populo circumſtante. Vnde addit:

In medio basilicæ] id eſt, in medio atrij populi, vt dixi cap. 4. 9.

Vers. 28. Ærvgo et avrvgo] vitia ſunt ſegetum, cùm illæ inſtar æris & auri rubiginem & quaſi icterum, ictericúmque colorem contrahunt, vt contabeſcant & exinaniantur.

Vers. 41. Consvrge Domine in reqviem tvam] vt in templo hoc, quod à me fieri iuſſiſti, nobiſcum & inter nos quieſcas habitéſque iugiter. *Requies* ergo Dei eſt templum, ibi enim colitur ipſe precibus, votis, ſacrificiis, &c.

Tv et arca fortitvdinis tvæ] In arca enim Deus oſtendere ſolebat ſuam po-
A tentiam & fortitudinem, cùm ad eius præſentiam Iordanem diuiſit, Ierichuntis muros proſtrauit, Chananæos, Philiſthæos, alióſque hoſtes Iſraelis debellauit.

Sacerdotes tvi Domine Devs indvantvr salvtem] vt planè plenéque ſint ſani & ſalui, vt & laicos ſaluare queant. *Salutem* intelligit tum corporalem, tum potiùs ſpiritualem, nimirùm iuſtitiam & ſanctitatem. Alludit enim ad Pſal. 131. 9. *Sacerdotes tui induantur iuſtitiam*, id eſt, iuſtitia & vitæ ſanctitate ita abundent, vt ea quaſi veſte vndique ambiri cingíque videantur.

Ne avertas faciem christi tvi] id eſt, mei ipſius, qui à te factus ſum *chriſtus*, id eſt, vnctus in regem, q.d. ne me à te creatum regem, & facie ſupplici in cælum ad te intentâ orantem repellas; ne me meámque faciem & orationem ſpernas, & pudore ſuffundas. Vers. 42.

CAPVT SEPTIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

DEVS igne è cælo miſſo victimas Salomonis inflammat, eíque reuelat ſe eius preces exaudiſſe, vt orantes in templo pro quâlibet neceſſitate exaudiat.

1. CVMQVE compleſſet Salomon fundens preces, ignis deſcendit de cælo, &
deuorauit holocauſta & victimas: & maieſtas Domini impleuit domum.
2 Nec poterant ſacerdotes ingredi templum Domini, eò quòd impleſſet maieſtas
Domini templum Domini. 3. Sed & omnes filij Iſrael videbant deſcendentem
ignem, & gloriam Domini ſuper domum: & corruentes proni in terram ſuper pa-
uimentum ſtratum lapide, adorauerunt, & laudauerunt Dominum: Quoniam bo-
nus, quoniam in ſæculum miſericordia eius. 4. Rex autem, & omnis populus,
immolabant victimas coram Domino. 5. Mactauit igitur rex Salomon hoſtias,
boum

Digitized by Google

boum viginti duo millia, arietum centum viginti millia : & dedicauit domum Dei
rex, & vniuerſus populus. 6. Sacerdotes autem ſtabant in officiis ſuis : & Leuitæ
in organis carminum Domini, quæ fecit Dauid rex ad laudandum Dominum:
Quoniam in æternum miſericordia eius, hymnos Dauid canentes per manus ſuas:
porrò Sacerdotes canebant tubis ante eos, cunctúſque Iſrael ſtabat. 7. Sanctifica-
uit quoque Salomon medium atrij ante templum Domini: obtulerat enim ibi holo-
cauſta & adipes pacificorum : quia altare æneum, quod fecerat, non poterat ſuſtinere
holocauſta, & ſacrificia, & adipes. 8. Fecit ergo Salomon ſollemnitatem in tem-
pore illo ſeptem diebus, & omnis Iſrael cum eo, eccleſia magna valdè, ab introitu
Emath vſque ad Torrentem Ægypti. 9. Fecitque die octauo collectam, eò quòd
dedicaſſet altare ſeptem diebus, & ſollemnitatem celebraſſet diebus ſeptem.
10. Igitur in die vigeſimo tertio menſis ſeptimi dimiſit populos ad tabernacula ſua,
lætantes atque gaudentes ſuper bono, quod fecerat Dominus Dauidi, & Salomoni, &
Iſraeli populo ſuo. 11. Compleuitque Salomon domum Domini, & domum regis,
& omnia quæ diſpoſuerat in corde ſuo, vt faceret in domo Domini, & in domo ſua,
& proſperatus eſt. 12. Apparuit autem ei Dominus nocte, & ait : Audiui ora-
tionem tuam, & elegi locum iſtum mihi in domum ſacrificij. 13. Si clauſero cæ-
lum, & pluuia non fluxerit, & mandauero & præcepero locuſtæ, vt deuoret ter-
ram, & miſero peſtilentiam in populum meum: 14. conuerſus autem populus
meus, ſuper quos inuocatum eſt nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquiſierit
faciem meam, & egerit pœnitentiam à viis ſuis peſſimis : & ego exaudiam de cœlo,
& propitius ero peccatis eorum, & ſanabo terram eorum. 15. Oculi quoque mei
erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem eius, qui in loco iſto orauerit. 16. E-
legi enim, & ſanctificaui locum iſtum, vt ſit nomen meum ibi in ſempiternum, &
permaneant oculi mei, & cor meum, ibi cunctis diebus. 17. Tu quoque ſi ambu-
laueris coram me, ſicut ambulauit Dauid pater tuus, & feceris iuxta omnia quæ
præcepi tibi, & iuſtitias meas iudiciáque ſeruaueris : 18. ſuſcitabo thronum regni
tui, ſicut pollicitus ſum Dauid patri tuo dicens : Non auferetur de ſtirpe tua vir, qui
ſit princeps in Iſrael. 19. Si autem auerſi fueritis, & dereliqueritis iuſtitias meas, &
præcepta mea, quæ propoſui vobis, & abeuntes ſeruieritis diis alienis, & adoraue-
ritis eos, 20. euellam vos de terra mea, quam dedi vobis, & domum hanc, quam
ſanctificaui nomini meo, proiiciam à facie mea, & tradam eam in parabolam, & in
exemplum cunctis populis. 21. Et domus iſta erit in prouerbium vniuerſis tranſeun-
tibus, & dicent ſtupentes: Quare fecit Dominus ſic terræ huic, & domui huic? Re-
ſpondebúntque : Quia dereliquerunt Dominum Deum patrum ſuorum, qui eduxit
eos de Terra Ægypti, & apprehenderunt deos alienos & adorauerunt eos, & colue-
runt : idcircò venerunt ſuper eos vniuerſa hæc mala.

HOc caput explicui 3. Reg. 8. & 9.

Vers. 2. MAIESTAS] Heb. כבוד *cabod*, id eſt *gloria*, puta caligo ſiue nubes ſplendida & glorioſa, Dei inuiſibilis maieſtatem & gloriam repræſentans.

Vers. 6. SACERDOTES AUTEM STABANT IN OFFICIIS SVIS. Hebr. per *cuſtodias ſuas*, ſcilicet diuiſi in ſuas turmas, per officia ſingulis à Dauide impoſita. Sic & ſtabant Leuitæ IN ORGANIS CARMINVM, hoc eſt cum inſtrumentis muſicis, &c. hymnos CANENTES PER MANVS SVAS] manibus ſcilicet pulſando inſtrumenta muſica, quibus pſallebant hymnos & carmina, puta pſalmos à Dauide ad Deum laudandum compoſitos.

Digitized by Google

CAPVT OCTAVVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

SALOMON ſuum palatium multáſque vrbes ædificat : reliquias Chananæorum ſubiugat : ſancit victimas ſtatas impenſis regis ſacrificandas : ſacerdotum & Leuitarum officia iuxta Dauidis deſcriptionem diſtribuit : miſſa claſſe in Ophir, inde recipit 450. auri talenta.

1. EXPLETIS autem viginti annis, poſtquam ædificauit Salomon domum Do-
mini & domum ſuam : 2. ciuitates, quas dederat Hiram Salomoni, ædifi-
cauit, & habitare ibi fecit filios Iſrael. 3. Abiit quoque in Emath Suba, & obtinuit
eam. 4. Et ædificauit Palmiram in deſerto, & alias ciuitates muniitiſſimas ædificauit in
Emath. 5. Extruxítque Bethoron ſuperiorem, & Bethoron inferiorem, ciuitates
muratas habentes portas & vectes & ſeras: 6. Balaath etiam & omnes vrbes firmiſſi-
mas, quæ fuerunt Salomonis, cunctáſque vrbes quadrigarum, & vrbes equitum,
omnia quæcumque voluit Salomon atque diſpoſuit, ædificauit in Ieruſalem & in Li-
bano, & in vniuerſa terra poteſtatis ſuæ. 7. Omnem populum, qui derelictus fuerat
de Hethæis, & Amorrhæis, & Pherezæis, & Heuæis, & Iebuſæis, qui non erant
de ſtirpe Iſrael, 8. de filiis eorum, & de poſteris, quos non interfecerant filij Iſrael,
ſubiugauit Salomon in tributarios, vſque in diem hanc. 9. Porrò de filiis Iſrael non
poſuit vt ſeruirent operibus regis : ipſi enim erant viri bellatores, & duces primi, &
principes quadrigarum & equitum eius. 10. Omnes autem principes exercitus regis
Salomonis fuerunt ducenti quinquaginta, qui erudiebant populum. 11. Filiam verò
Pharaonis tranſtulit de Ciuitate Dauid, in domum quam ædificauerat ei. Dixit enim
rex : Non habitabit vxor mea in domo Dauid regis Iſrael, eò quòd ſanctificata ſit :
quia ingreſſa eſt in eam arca Domini. 12. Tunc obtulit Salomon holocauſta Domino
ſuper altare Domini, quod extruxerat ante porticum, 13. vt per ſingulos dies offer-
retur in eo iuxta præceptum Moyſi in ſabbatis & in calendis, & in feſtis diebus, ter
per annum, id eſt, in ſollemnitate azymorum, & in ſollemnitate hebdomadarum, &
in ſollemnitate tabernaculorum. 14. Et conſtituit iuxta diſpoſitionem Dauid patris
ſui, officia Sacerdotum in miniſteriis ſuis : & Leuitas in ordine ſuo, vt laudarent, &
miniſtrarent coram Sacerdotibus, iuxta ritum vniuſcuiuſque diei : & ianitores in di-
uiſionibus ſuis per portam & portam : ſic enim præceperat Dauid homo Dei. 15.
Nec prætergreſſi ſunt de mandatis regis, tam Sacerdotes quàm Leuitæ, ex omnibus
quæ præceperat & in cuſtodiis theſaurorum. 16. Omnes impenſas præparatas ha-
buit Salomon, ex eo die quo fundauit domum Domini vſque in diem quo perfecit
eam. 17. Tunc abiit Salomon in Aſiongaber, & in Ailath ad oram Maris rubri, quæ
eſt in Terra Edom. 18. Miſit autem ei Hiram per manus ſeruorum ſuorum naues, &
nautas gnaros maris, & abierunt cum ſeruis Salomonis in Ophir, tulerúntque inde
quadringenta quinquaginta talenta auri, & attulerunt ad regem Salomonem.

HOc caput explicui 3.Reg. 9. v. 10. & ſeq.

VERS. 2. CIVITATES QVAS DEDERAT (id eſt reddiderat) HIRAM SALOMONI.

VERS. 17. ABIIT SALOMON (vel in perſona, vel per ſuos miniſtros & officiales) IN ASIONGABER] Hic portus eſt maris rubri, ex quo in Indiam Orientalem facilis & vicinus eſt traiectus; vnde colligas *Ophir* fuiſſe in India Orientali, non Occidentali, ſcilicet in Pegu, non in Peru: Nec enim in Peru, ſed in Pegu inueniuntur ſimiæ, pauones, ebur, gemmæ, aromata, ligna thyina, quæ claſſis hæc Ophirina detulit ad Salomonem. Portus hic à Ioſepho lib. 8. Antiq. cap. 6. appellatur *Berenice*, à S. Hier. *Eſſia*, hodie *Suez* vocatur.

Digitized by Google

CAPVT NONVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

*REGINA Saba venit ad Salomonem. Redditus annui Salomonis, haſtæ, ſcuta,
cæteráque ſupellex aurea, ſolium ex ebore intertextum auro, mors & ſepultura.*

1. REGINA quoque Saba, cùm audiſſet famam Salomonis, venit vt tentaret eum
in ænigmatibus in Ieruſalem, cum magnis opibus, & camelis qui portabant
aromata, & auri plurimum, gemmáſque pretioſas. Cúmque veniſſet ad Salomonem,
locuta eſt ei quæcumque erant in corde ſuo. 2. Et expoſuit ei Salomon omnia quæ
propoſuerat: nec quidquam fuit, quod non perſpicuum ei fecerit. 3. Quæ poſtquam
vidit; ſapientiam ſcilicet Salomonis, & domũ quam ædificauerat, 4. necnon & cibaria
menſæ eius, & habitacula ſeruorum, & officia miniſtrorũ eius, & veſtiméta eorũ, pin-
cernas quoque & veſtes eorum, & victimas quas immolabat in domo Domini: non
erat præ ſtupore vltrà in ea ſpiritus. 5. Dixítque ad regem: Verus eſt ſermo, quem au-
dierã in terra mea de virtutibus & ſapientia tua. 6. Non credebã narrantibus, donec
ipſa veniſſem, & vidiſſent oculi mei, & probaſſem vix medietatem ſapientiæ tuæ mihi
fuiſſe narratam: viciſti famam virtutibus tuis. 7. Beati viri tui, & beati ſerui tui, qui
aſſiſtunt coram te omni tempore, & audiunt ſapientiam tuam. 8. Sit Dominus Deus
tuus benedictus, qui voluit te ordinare ſuper thronum ſuum, regem Domini Dei
tui. Quia diligit Deus Iſrael, & vult ſeruare eum in æternum, idcircò poſuit te ſuper
eum regem, vt facias iudicia atque iuſtitiam. 9. Dedit autem regi centum viginti ta-
lenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretioſiſſimas: non fuerunt aromata
talia vt hæc, quæ dedit regina Saba regi Salomoni. 10. Sed & ſerui Hiram cum ſer-
uis Salomonis attulerunt aurum de Ophir, & ligna thyina, & gemmas pretioſiſſimas:
11. de quibus fecit rex, de lignis ſcilicet thyinis, gradus in domo Domini: & in do-
mo regia, citharas quoque & pſalteria cantoribus: numquam viſa ſunt in Terra Iuda
ligna talia. 12. Rex autem Salomon dedit reginæ Saba cuncta quæ voluit, & quæ po-
ſtulauit, & multò plura quàm attulerat ad eum: quæ reuerſa, abiit in terram ſuam cum
ſeruis ſuis. 13. Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per ſingulos annos,
ſexcenta ſexaginta ſex talenta auri: 14. excepta ea ſumma, quam legati diuerſarum
gentium, & negotiatores afferre conſueuerant, omnéſque reges Arabiæ, & ſatrapæ
terrarum, qui comportabant aurum & argentum Salomoni. 15. Fecit igitur rex Salo-
mon ducentas haſtas aureas de ſumma ſexcentorum aureorum, qui in ſingulis haſtis
expendebantur: 16. trecenta quoque ſcuta aurea trecentorum aureorum, quibus te-
gebantur ſingula ſcuta: poſuítque ea rex in armamentario, quod erat conſitum ne-
more. 17. Fecit quoque rex ſolium eburneum grande, & veſtiuit illud auro mundiſ-
ſimo. 18. Sex quoque gradus, quibus aſcendebatur ad ſolium, & ſcabellum aureum,
& brachiola duo altrinſecus, & duos leones ſtãtes iuxta brachiola, 19. ſed & alios duo-
decim leunculos ſtantes ſuper ſex gradus ex vtraque parte: non fuit tale ſolium in
vniuerſis regnis. 20. Omnia quoque vaſa conuiuij regis erant aurea, & vaſa domus
ſaltus Libani ex auro puriſſimo. Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputaba-
tur. 21. Siquidem naues regis ibant in Tharſis cum ſeruis Hiram, ſemel in annis tribus:
& deferebãt inde aurum & argentum, & ebur, & ſimias, & pauos. 22. Magnificatus eſt
igitur Salomon ſuper omnes reges terræ præ diuitiis & gloria. 23. Omnéſque reges ter-
rarum deſiderabant videre faciem Salomonis, vt audirent ſapientiam, quam dederat
Deus in corde eius: 24. & deferebant ei munera, vaſa argentea, & aurea, & veſtes,
& arma, & aromata, equos, & mulos, per ſingulos annos. 25. Habuit quoque Salomon
quadraginta millia equorum in ſtabulis, & curruum equitúmque duodecim millia,
conſtituítque eos in vrbibus quadrigarum, & vbi erat rex in Ieruſalem. 26. Exercuit
etiam poteſtatem ſuper cunctos reges, à flumine Euphrate vſque ad terram Philiſthi-
norum, & vſque ad terminos Ægypti. 27. Tantámque copiam præbuit argenti in
Ieruſalem quaſi lapidum; & cedrorum tantam multitudinem velut ſycomororum,
quæ gignuntur in campeſtribus. 28. Adducebantur autem ei equi de Ægypto,

Digitized by Google

cunctíſque regionibus. 29. Reliqua autem operum Salomonis priorum & nouiſſimo-
rum, ſcripta ſunt in verbis Nathan prophetæ, & in libris Ahiæ Silonitis, in viſione
quoque Addo Videntis, contra Ieroboam filium Nabat. 30. Regnauit autem Salo-
mon in Ieruſalem ſuper omnem Iſrael quadraginta annis. 31. Dormiuítque cum patri-
bus ſuis, & ſepelierũt eum in Ciuitate Dauid: regnauítque Roboam filius eius pro eo.

HOc caput explicui 3. Reg. 10.

Vers. 5. De virtvtibvs tvis] Heb. Septuag. & Chald. *de verbis tuis*, id eſt de tuis rebus à te patratis, vel ad te ſpectantibus.

Vers. 16. In armamentario qvod erat consitvm (circumdatum) nemore] id eſt *in domo ſaltus Libani*, vt vertunt Sept. Porrò A trecenti & ſexcenti aurei ſcutorum & haſtarum fuêre ſicli, quorum quiſque pendebat & valebat quatuor drachmas; id eſt quatuor coronatos, vti oſtendi 3. Reg. 10. v. 16.

Vers. 21. In Tharsis] Hebræi mare indéque tranſmarinas regiones vocabant *Tharſis*, præſertim longinquas, ſibíque ignotas, vti erat Ophir & India. vide dicta 3. Reg. 9. 28. & Ionæ 1. 3.

CAPVT DECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ROBOAM ſua duritie populum à ſe auertit, vnde ſola tribus Iuda ei adhæſit, cæteræ verò decem tribus regem ſibi crearunt Ieroboam.

1. PRofectvs eſt autem Roboam in Sichem: illuc enim cunctus Iſrael conue-
nerat, vt conſtituerent eum regem. 2. Quod cùm audiſſet Ieroboam filius Na-
bat, qui erat in Ægypto (fugerat quippe illuc ante Salomonem) ſtatim reuerſus eſt,
3. Vocauerúntque eum, & venit cum vniuerſo Iſrael, & locuti ſunt ad Roboam,
dicentes: 4. Pater tuus duriſſimo iugo nos preſſit, tu leuiora impera patre tuo, qui
nobis impoſuit grauem ſeruitutem, & paululum de onere ſubleua, vt ſeruiamus tibi.
5. Qui ait: Poſt tres dies reuertimini ad me. Cúmque abiiſſet populus, 6. iniit conſi-
lium cum ſenibus, qui ſteterant coram patre eius Salomone dum adhuc viueret, di-
cens: Quid datis conſilij vt reſpondeam populo? 7. Qui dixerunt ei: Si placueris po-
pulo huic, & leniueris eos verbis clementibus, ſeruient tibi omni tempore. 8. At
ille reliquit conſilium ſenum, & cum iuuenibus tractare cœpit, qui cum eo nutriti
fuerant, & erant in comitatu illius. 9. Dixítque ad eos: Quid vobis videtur? vel re-
ſpondere quid debeo populo huic, qui dixit mihi: Subleua iugum quod impoſuit no-
bis pater tuus? 10. At illi reſponderunt vt iuuenes, & nutriti cum eo in deliciis, atque
dixerunt: Sic loquêris populo, qui dixit tibi: Pater tuus aggrauauit iugum noſtrum,
tu ſubleua: & ſic reſpondebis eis: Minimus digitus meus groſſior eſt lumbis patris mei.
11. Pater meus impoſuit vobis graue iugum, & ego maius pondus apponam: pater
meus cecîdit vos flagellis, ego verò cædam vos ſcorpionibus. 12. Venit ergo Iero-
boam, & vniuerſus populus, ad Roboam die tertio, ſicut præceperat eis. 13. Reſpon-
dítque rex dura, derelicto conſilio ſeniorum: 14. locutúſque eſt iuxta iuuenum vo-
luntatem: Pater meus graue vobis impoſuit iugum, quod ego grauius faciam: pater
meus cecîdit vos flagellis, ego verò cædam vos ſcorpionibus. 15. Et non acquieuit
populi precibus: erat enim voluntatis Dei vt compleretur ſermo eius, quem locutus
fuerat per manum Ahiæ Sionitis ad Ieroboam filium Nabat. 16. Populus autem v-
niuerſus, rege duriora dicente, ſic locutus eſt ad eum: Non eſt nobis pars in Dauid,
neque hereditas in filio Iſai. Reuertere in tabernacula tua Iſrael, tu autem paſce do-
mum tuam Dauid. Et abiit Iſrael in tabernacula ſua. 17. Super filios autem Iſrael, qui
habitabant in ciuitatibus Iuda, regnauit Roboam. 18. Miſítque rex Roboam Adu-
ram, qui præerat tributis, & lapidauerunt eum filij Iſrael, & mortuus eſt: porrò rex
Roboam currum feſtinauit aſcendere, & fugit in Ieruſalem. 19. Receſſítque Iſrael
à domo Dauid, vſque ad diem hanc.

HOc caput audiuimus 3. Reg. 11. vide ibi dicta.

Vers. 15. Erat enim volvntatis Dei] Hebr. *erat cauſatũ à Deo*. Volebat Deus diuidere Iſraelem, decémque tribus adimere Salomoni, ad ca- A ſtigandam illius idololatriam, eáſque dare Ieroboam; ideóque permiſit Roboam tam durè & ſtultè populo reſpondere, vnde ſciebat futurum vt populus ſe à Roboam ſubduceret, & ad Ieroboam confugeret, quod ipſe intendebat.

Digitized by Google

CAPVT VNDECIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

ROBOAM volens armis ſubiugare decem tribus, prohibetur à Semeia propheta. Multi ſacerdotes Leuitæ & fideles relicto Ieroboam idololatra in Ieruſalem tranſmigrant. Roboam ex multis vxoribus multas procreat proles.

1. VENIT autem Roboam in Ieruſalem, & conuocauit vniuerſam domum Iu-
da & Beniamin, centum octoginta millia electorum atque bellantium, vt
dimicaret contra Iſrael, & conuerteret ad ſe regnum ſuum. 2. Factúſque eſt ſermo
Domini ad Semeiam hominem Dei, dicens: 3. Loquere ad Roboam filium Salo-
monis regem Iuda, & ad vniuerſum Iſrael, qui eſt in Iuda & Beniamin. 4. Hæc
dicit Dominus: Non aſcendetis, neque pugnabitis contra fratres veſtros: reuerta-
tur vnuſquiſque in domum ſuam, quia mea hoc geſtum eſt voluntate. Qui cùm au-
diſſent ſermonem Domini, reuerſi ſunt, nec perrexerunt contra Ieroboam. 5. Ha-
bitauit autem Roboam in Ieruſalem, & ædificauit ciuitates muratas in Iuda. 6. Ex-
truxitque Bethlehem, & Etam, & Thecue, 7. Bethſur quoque, & Socho, & O-
dollam, 8. necnon & Geth, & Mareſa, & Ziph, 9. ſed & Aduram, & Lachis, &
Azeca, 10. Saraa quoque, & Aialon, & Hebron, quæ erant in Iuda & Beniamin,
ciuitates munitiſſimas. 11. Cúmque clauſiſſet eas muris, poſuit in eis principes, ci-
borúmque horrea, hoc eſt, olei, & vini. 12. Sed & in ſingulis vrbibus fecit arma-
mentarium ſcutorum & haſtarum, firmauitque eas ſumma diligentia, & imperauit
ſuper Iudam & Beniamin. 13. Sacerdotes autem & Leuitæ, qui erant in vniuerſo
Iſrael, venerunt ad eum de cunctis ſedibus ſuis, 14. relinquentes ſuburbana & poſ-
ſeſſiones ſuas, & tranſeuntes ad Iudam & Ieruſalem: eò quòd abieciſſet eos Iero-
boam, & poſteri eius, ne ſacerdotio Domini fungerentur. 15. Qui conſtituit ſibi
ſacerdotes excelſorum, & dæmoniorum, vitulorúmque quos fecerat. 16. Sed & de
cunctis tribubus Iſrael, quicumque dederant cor ſuum vt quærerent Dominum
Deum Iſrael, venerunt in Ieruſalem ad immolandum victimas ſuas coram Domino
Deo patrum ſuorum. 17. Et roborauerunt regnum Iuda, & confirmauerunt Ro-
boam filium Salomonis per tres annos: ambulauerunt enim in viis Dauid & Salo-
monis, annis tantùm tribus. 18. Duxit autem Roboam vxorem Mahalath, filiam
Ierimoth, filij Dauid: Abihail quoque filiam Eliab filij Iſai, 19. quæ peperit ei
filios, Iehus, & Somoriam, & Zoom. 20. Poſt hanc quoque accepit Maacha fi-
liam Abſalom, quæ peperit ei Abia, & Ethai, & Ziza, & Salomith. 21. Amauit
autem Roboam Maacha filiam Abſalom, ſuper omnes vxores ſuas, & concubinas:
nam vxores decem & octo duxerat, concubinas autem ſexaginta: & genuit viginti
octo filios, & ſexaginta filias. 22. Conſtituit verò in capite, Abiam filium Maacha,
ducem ſuper omnes fratres ſuos: ipſum enim regem facere cogitabat, 23. quia ſa-
pientior fuit, & potentior ſuper omnes filios eius, & in cunctis finibus Iuda & Benia-
min, & in vniuerſis ciuitatibus muratis: præbuítque eis eſcas plurimas, & multas
petiuit vxores.

VERS. 1. ELECTORVM ATQVE BELLANTIVM] id eſt *electorum bellatorum*. Eſt Hendiadys. Hebr. בחורים *bachurim*, & electos, & iuuenes ſignificat. Iuuenum enim ſunt bella, ſenum conſilia, vt ait ille.

VERS. 11. POSVIT IN EIS PRINCIPES] id eſt belli duces, cum commeatu ſufficienti, vt vicini hoſtis, ſcilicet Ierobeami antagoniſtæ ſui inſultus ſuſtinere poſſent. Erant enim ciuitates limitaneæ, in confinio Iudæ & Iſraelis.

EO QVOD ABIECISSET EOS IEROBOAM] id eſt priuaſſet eos officio ſacerdotali & Leuitico, eò quòd nollent ſuis vitulis quaſi idolis, ſed Deo vero deſeruire. VERS. 14.

Digitized by Google

VERS. 17. AMBVLAVERVNT ENIM IN VIIS DAVID ET SALOMONIS] intellige antequàm Salomon in ſenio à Deo ad idola apoſtararet.

VERS. 22. CONSTITVIT ABIAM IN CAPITE] id eſt caput & principem ceterorum fratrum, qui erant 28. eò quòd ipſe licèt ætate eſſet iunior, prudentia tamen, vigore, & induſtria omnes ſuperaret.

VERS. 23. ET POTENTIOR SVPER OMNES FILIOS EIVS, ET IN CVNCTIS FINIBVS IVDA ET BENIAMIN, ET IN VNIVERSIS CIVITATIBVS MVRATIS] repete, *potentior*, fuit Abia. q. d. Abia occupauit cunctos limites regni, omnéſque ciuitates muratas & munitas, itáque ſe omnium dominum effecit ac potentem; vtpote cui omnes limites regni omnéſque vrbes munitæ parerent.

PRÆBVITQVE EIS (ciuitatibus muratis & regni finibus) ESCAS PLVRIMAS (ne hoſtes eas obſidere, & fame ad deditionem cogere poſſent) ET MVLTAS PETIVIT VXORES] ſcilicet Abia ſibi ipſi, vt ex eis multos gigneret fi-

A lios, quibus ſuum regnum ſtabiliret & roboraret, ne à fratribus ſuis inuadi poſſet. Hunc ſenſum exigit noſtra verſio, æquè ac Sept. qui pro, *potentior ſuper omnes filios*, vertunt: *profecit ſuper omnes filios eius, & in cunctis finibus Iuda*, &c.

Porrò, ex Hebræo aliter verti poteſt cum Pagnino, Vatablo, Marino, & aliis, nimirum ſic: *Diſperſit* (Roboam) *omnes filios ſuos ſuper omnes fines Iuda & Beniamin, & per omnes ciuitates munitas*; vt ſcilicet ipſi ſeparati forent ab
B inuicem, nec capita conferre poſſent; vt ſimul contra Abiam iuniorem, quem omnibus prætulerat, conſpirare poſſent, iuxta illud politicum & tyrannicum Machiauelli præceptum: *ſi vis regnare, diuide*. Atque vt ſorte ſuâ contenti viuerent, nec de regno cogitarent, *præbuit eis eſcas plurimas, & dedit eis multitudinẽ vxorum*, vt ventri & veneri vacantes, in delicioſo otio torperent & conſeneſcerent.. Idem facit Turcarum Imperator fratribus ſuis donec prolem habeat, qua habita, fratres occidit, ne imperium inuadant.

CAPVT DVODECIMVM

SYNOPSIS CAPITIS.

ROBOAM & Iudæi poſt tres annos à Deo ad idola deſciſunt. Quare à Seſac rege Ægypti ſpoliantur & ſubiugantur. Morienti Roboam ſuccedit Abia.

1. CVMQVE roboratum fuiſſet regnum Roboam & confortatum, dereliquit legem Domini, & omnis Iſrael cum eo. 2. Anno autem quinto regni Roboam, aſcendit Seſac rex Ægypti in Ieruſalem (quia peccauerant Domino) 3. cum mille ducentis curribus, & ſexaginta millibus equitum: nec erat numerus vulgi quod venerat cum eo ex Ægypto, Libyes ſcilicet, & Troglodytæ, & Æthiopes. 4. Cepitque ciuitates munitiſſimas in Iuda, & venit vſque in Ieruſalem. 5. Semeias autem propheta ingreſſus eſt ad Roboam, & principes Iuda, qui congregati fuerant in Ieruſalem, fugientes Seſac, dixitque ad eos: Hæc dicit Dominus: Vos reliquiſtis me, & ego reliqui vos in manu Seſac. 6. Conſternatique principes Iſrael & rex dixerunt: Iuſtus eſt Dominus. 7. Cúmque vidiſſet Dominus, quòd humiliati eſſent, factus eſt ſermo Domini ad Semeiam, dicens: Quia humiliati ſunt, non diſperdam eos, dabóque eis pauxillum auxilij, & non ſtillabit furor meus ſuper Ieruſalem per manum Seſac. 8. Verumtamen ſeruient ei, vt ſciant diſtantiam ſeruitutis meæ, & ſeruitutis regni terrarum. 9. Receſſit itaque Seſac rex Ægypti ab Ieruſalem, ſublatis theſauris domus Domini, & domus regis, omniáque ſecum tulit, & clypeos aureos, quos fecerat Salomon, 10. pro quibus fecit rex æneos, & tradidit illos principibus ſcutariorum, qui cuſtodiebant veſtibulum palatij. 11. Cúmque introiret rex domum Domini, veniebant ſcutarij, & tollebant eos, iterúmque referebant eos ad armamentarium ſuum. 12. Verumtamen quia humiliati ſunt, auerſa eſt ab eis ira Domini, nec deleti ſunt penitus: ſiquidem & in Iuda inuenta ſunt opera bona. 13. Confortatus eſt ergo rex Roboam in Ieruſalem, atque regnauit: quadraginta autem & vnius anni erat cùm regnare cœpiſſet, & decem & ſeptem annis regnauit in Ieruſalem, vrbe, quam elegit Dominus, vt confirmaret nomen ſuum ibi, de cunctis tribubus Iſrael: nomen autem matris eius Naama Ammonitis. 14. Fecit autẽ malum, & non præparauit cor ſuum vt quæreret Dominum. 15. Opera verò Roboam prima & nouiſſima, ſcripta ſunt in Libris Semeiæ prophetæ, & Addo Viden-

Digitized by Google

tis, & diligenter expoſita: pugnauerúntque aduerſum ſe Roboam & Ieroboam cun-
ctis diebus. 16. Et dormiuit Roboam cum patribus ſuis, ſepultúſque eſt in Ciuitate
Dauid. Et regnauit Abia filius eius pro eo.

Vers. 1. SESAC REX ÆGYPTI] qui *Seſoſtris* ab Herodoto lib. 2 & Diodoro lib. 2. (quos citat Ioſephus lib. 8. cap. 4.) nuncupatur, quique vt iidem referunt, quando imbelles & mulieroſos vicerat, trophæum mulieroſum erigebat, ac reges à ſe victos ſolebat currui ſuo triumphali iungere, vt ſe ſuper reges eſſe, imò ſuper omnes homines oſtenderet. Cauſam belli hanc fuiſſe ſuſpicantur noſter Samerius & Salianus, quòd Ieroboam, qui Salomonis iram fugiens in Ægypto duxerat cognatam vel filiam Seſac, poſt mortem Salomonis rediens, réxque Iſraelis creatus, ſollicitarit cognatum vel ſocerum ſuum Seſac, vt imbellem, mulieroſum, & pauidum Roboam inuaderet, ne ipſe Ieroboam à Roboam inuaderetur, & regno nouo ſpoliaretur, ſed potiùs eius regnum ſuo adiiceret, & Seſaci ſoceri ſui dono poſſideret. Certiorem cauſam dat Script. ſcilicet apoſtaſiam & idololatriam Roboami & Iudæorum: hanc enim Deus per Seſac punire deſtinabat. Addunt Herodotus & Diodorus Seſac è Ieruſalem victâ perrexiſſe ad reliquam Aſiam, eámque ſibi ſubiugaſſe, ac terra marique tam multa occupaſſe, vt Alexandrum Magnum ſuperarit.

Vers. 3. TROGLODYTÆ] populi ſunt Æthiopiæ, quæ adiacet Ægypto, cuius rex erat Seſac, *nullarum opum domini*, ait Mela lib. 1. *ſtriden magis quàm loquantur, ſpecus ſubeunt, aluntúrque ſerpentibus.* Hebr. vocantur סכיים *ſuckym*, id eſt *latibula & antra habitantes*. Græcè τρωγλοδύται, id eſt cauernas ſubeuntes & incolentes. τρώγλη enim eſt foramen, nidus, cauerna. Audi Ariſtot. lib. 8. de hiſtoria anim. cap. 12. *Grues ex Scythicis campis ad paludes Ægypto ſuperiores, vnde Nilus profluit, veniunt, quo in loco pugnare cum Pygmæis dicuntur: non enim id fabula eſt, ſed certè, genus tum hominum, tum etiam equorum puſillum, vt dicitur, eſt, degúntque in cauernis, vnde nomen Troglodytæ à ſubeundis cauernis accepêre.* Verùm hæc de Pygmæis cum gruibus pugnantibus communis olim fuit opinio per traditionem accepta, ſed fabuloſa, vti oſtendi Ezech. 27. v. 11. Quare minùs rectè nonnulli Troglodytas putant eſſe Arabes in tabernaculis habitantes, ideóque vagabundos qui Nomades vocantur. Conſtat enim eos fuiſſe Æthiopes.

NON STILLABIT FVROR MEVS SVPER IERVSALEM] ſcilicet vlteriùs per continuas cædes, rapinas & ſtrages, quas parat Seſac. Vide hîc quàm citò placatur Deus ad pœnitentiam qualem qualem Roboami & Iudæorum. Nam vel non veram & ſeriam, vel non firmam & ſtabilem fuiſſe pœnitentiam, patet ex eo quòd inſtinctu matris ſuæ Naamæ Ammonitis, ideóque idololatræ, reuerſus ſit ad idola, vt dicitur v. 13. & 14. Vers. 7.

CAPVT XIII.

SYNOPSIS CAPITIS.

ABIA rex Iuda pius de impio Ieroboam triumphat, cæſis quingentis millibus Iſraelitarum, ac ex 14. vxoribus 38. filios generat.

1. ANNO octauodecimo regis Ieroboam, regnauit Abia ſuper Iudam. 2. Tri-
bus annis regnauit in Ieruſalem, noménque matris eius Machaia, filia Vriel
de Gabaa: & erat bellum inter Abiam & Ieroboam. 3. Cúmque iniiſſet Abia certa-
men, & haberet bellicoſiſſimos viros, & electorum quadringenta millia: Ieroboam
inſtruxit è contrà aciem octingenta millia virorum, qui & ipſi electi erant, & ad bella
fortiſſimi. 4. Stetit ergo Abia ſuper montem Semeron, qui erat in Ephraim, & ait:
Audi Ieroboam, & omnis Iſrael. 5. Num ignoratis quòd Dominus Deus Iſrael de-
derit regnum Dauid ſuper Iſrael in ſempiternum ipſi & filiis eius in pactum ſalis? 6.
Et ſurrexit Ieroboam filius Nabat, ſeruus Salomonis filij Dauid: & rebellauit contra
dominum ſuum. 7. Congregatique ſunt ad eum viri vaniſſimi, & filij Belial, & præ-
ualuerunt contra Roboam filium Salomonis: porrò Roboam erat rudis, & corde pa-
uido, nec potuit reſiſtere eis. 8. Nunc ergo vos dicitis quòd reſiſtere poſſitis regno
Domini, quod poſſidet per filios Dauid, habetiſque grandem populi multitudinem,
atque vitulos aureos, quos fecit vobis Ieroboam in deos. 9. Et eieciſtis Sacerdotes
Domini, filios Aaron, atque Leuitas: & feciſtis vobis Sacerdotes ſicut omnes popu-
li terrarum: quicumque venerit, & initiauerit manum ſuam in tauro de bobus, & in
arietibus ſeptem, fit ſacerdos eorum qui non ſunt dij. 10. Noſter autem Dominus,

Digitized by Google

Deus eſt, quem non relinquimus, Sacerdotéſque miniſtrant Domino de filiis Aaron, & Leuitæ ſunt in ordine ſuo: 11. Holocauſta quoque offerunt Domino per ſingulos dies manè & veſperè, & thymiama iuxta legis præcepta confectum, & proponuntur panes in menſa mundiſſima, éſtque apud nos candelabrum aureum, & lucernæ eius, vt accendatur ſemper ad veſperam: nos quippe cuſtodimus præcepta Domini Dei noſtri, quem vos reliquiſtis. 12. Ergo in exercitu noſtro dux Deus eſt, & Sacerdotes eius, qui clangunt tubis, & reſonant contra vos: filij Iſrael nolite pugnare contra Dominum Deum patrum veſtrorum, quia non vobis expedit. 13. Hæc illo loquente Ieroboam retrò moliebatur inſidias. Cúmque ex aduerſo hoſtium ſtaret, ignorantem Iudam ſuo ambiebat exercitu. 14. Reſpiciénſque Iudas vidit inſtare bellum ex aduerſo & poſt tergum, & clamauit ad Dominum: ac Sacerdotes tubis canere cœperunt. 15. Omnéſque viri Iuda vociferati ſunt: & ecce illis clamantibus, perterruit Deus Ieroboam, & omnem Iſrael qui ſtabat ex aduerſo Abia & Iuda. 16. Fugerúntque filij Iſrael Iudam: & tradidit eos Deus in manu eorum. 17. Percuſſit ergo eos Abia & populus eius, plaga magna, & corruerunt vulnerati ex Iſrael quingenta millia virorum fortium. 18. Humiliatique ſunt filij Iſrael in tempore illo, & vehementiſſimè confortati filij Iuda, eò quòd ſperaſſent in Domino Deo patrum ſuorum. 19. Perſecutus eſt autem Abia fugientem Ieroboam, & cepit ciuitates eius, Bethel & filias eius, & Ieſana cum filiabus ſuis, Ephron quoque & filias eius: 20. nec valuit vltrà reſiſtere Ieroboam in diebus Abia: quem percuſſit Dominus, & mortuus eſt. 21. Igitur Abia, confortato imperio ſuo, accepit vxores quatuordecim: procreauitque viginti duos filios, & ſedecim filias. 22. Reliqua autem ſermonum Abia, viarúmque & operum eius, ſcripta ſunt diligentiſſimè in Libro Addo Prophetæ.

Vers. 2. MICHAIA FILIA VRIEL] Vide dicta 3. Reg. 15. 2.

Vers. 4. STETIT ABIA SVPER MONTEM] vt eius oratio ab omnibus Iſraelitis circumcirca caſtra metantibus audiri poſſet. Eſt autem hæc eius oratio pia & efficax, quâ multis rationibus eis perſuadere conatur, vt relicta nouitia religione & rege, ad auitum Deum regnúmque Dauid in Ieruſalem redeant; ac præſertim quòd ipſe habeat Deum pugnantem pro ſe, quem ipſi, vtpote idololatræ, habeant aduerſum: q. d. Inſanè agitis, ſi contra Deum pugnare vultis. Lege eam & expende.

Vers. 5. IN PACTVM SALIS] id eſt in pactum firmum, ſtabile & æternum. Sal enim res à putredine integras ſaluáſque conſeruat: hinc ſal eſt ſymbolum æternitatis, vt dixi Leuit. 2. v. 12. Addit noſter Sanchez, aitque: Conſtat hoc pactum de regno in Dauidis familia perpetuo eſſe conditionatum, nempe ſi Dauidis progenies pactum ſeruet, Pſal. 88. v. 30. Dedit itaque Deus regnum Dauidis domui cum grano ſalis, nempe ſi à fide, quam integram ſeruare debuit, non deficiat, aut ſi ipſa Dauidis progenies ſalem adhibeat, neque percuſſum fœdus corrumpi atque tabeſcere permittat.

Vers. 9. QVICVMQVE INITIAVERIT (Hebr. & Septuag. *impleuerit*) MANVM SVAM IN TAVRO DE BOBVS (Heb. *in iuuenco filio bouis*) ET IN ARIETIBVS SEPTEM, FIT SACERDOS EORVM QVI NON SVNT DII] q. d. Sicut falſos habetis Deos, ſic & falſos ſacerdotes. non enim Deus elegit eos, vti

A elegit Aaronem & poſteros eius; ſed quicumque, licèt vilis & ſceleratus, manibus ſuis offerendo taurum & ſeptem arietes conſecrarit ſuas manus, hoc ipſo fit ſacerdos idolorum, putà vitulorum aureorum. Nota, *implere manum*, Hebr. idem eſt quod conſecrare ſacerdotem. Nam manus implendo victimis, eáſque manibus ſuis offerendo conſecrabat ſe ſacerdotem. Hoc enim ritu fiebat ſacerdotis conſecratio, vt patet Leuit. 8.

PROPONVNTVR PANES IN MENSA MVNDISSIMA, &c.] Ex hoc loco & ſeq. v- Vers. 11.
B bi non niſi vnius menſæ & vnius candelabri fit mentio, colligit Torniellus, Seſacum regem Ægypti, cùm expilaret theſauros templi, ex *denis menſis & denis candelabris*, quæ rex Salomon collocarat in templo, non reliquiſſe niſi vnam menſam vnúmq; candelabrum, eóque Iudæos deinceps contentos fuiſſe, ſicut fuerant antequàm templum à Salomone excitaretur.

QVEM PERCVSSIT DOMINVS, ET MORTVVS EST] Quem, ſcilicet Ieroboam, de eo Vers. 20.
enim ſermo proximè præceſſit; Ieroboam enim poſt duos tréſve annos miſerè interiit. Hebræi
C verò in Seder Olam non Ieroboam, ſed ipſum Abiam intelligunt, quem aiunt ingratum fuiſſe Deo, nec dignas egiſſe gratias pro tanta victoria, ideóque paulò pòſt obiiſſe, nec niſi triennium regnaſſe, ac biennio ante Ieroboam eſſe vita functum. Verùm hoc non ſatis conſentit cum eo quod proximè ſubditur: *Igitur Abia confortato imperio ſuo accepit vxores* 14. &c.

Digitized by Google

CAPVT XIV.

SYNOPSIS CAPITIS.

ABIÆ ſuccedit filius Aſa, qui exciſa idololatria confortatus à Deo Zaram regem Æthiopum cum mille militum millibus profligat.

1. DORMIVIT autem Abia cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in Ciuitate
Dauid: regnauitque Aſa filius eius pro eo, in cuius diebus quieuit terra
annis decem. 2. Fecit autem Aſa quod bonum & placitum erat in conſpectu Dei
ſui, & ſubuertit altaria peregrini cultus, & excelſa, 3. & confregit ſtatuas, lucóſ-
que ſuccîdit: 4. & præcepit Iudæ vt quæreret Dominum Deum patrum ſuorum, &
faceret legem, & vniuerſa mandata: 5. & abſtulit de cunctis vrbibus Iuda aras, &
fana, & regnauit in pace. 6. Ædificauit quoque vrbes munitas in Iuda, quia quie-
tus erat, & nulla temporibus eius bella ſurrexerant, pacem Domino largiente. 7.
Dixit autem Iudæ: Ædificemus ciuitates iſtas, & vallemus muris, & roboremus
turribus, & portis, & ſeris, donec à bellis quieta ſunt omnia, eò quòd quæſierimus
Dominum Deum patrum noſtrorum, & dederit nobis pacem per gyrum. Ædifica-
uerunt igitur, & nullum in extruendo impedimentum fuit. 8. Habuit autem Aſa in
exercitu ſuo portantium ſcuta & haſtas de Iuda trecenta millia, de Beniamin verò
ſcutariorum & ſagittariorum ducenta octoginta millia, omnes iſti viri fortiſſimi. 9.
Egreſſus eſt autem contra eos Zara Æthiops cum exercitu ſuo, decies centena millia,
& curribus trecentis: & venit vſque Mareſa. 10. Porrò Aſa perrexit obuiàm ei, &
inſtruxit aciem ad bellum in Valle Sephata, quæ eſt iuxta Mareſa: 11. & inuocauit
Dominum Deum, & ait: Domine non eſt apud te vlla diſtantia, vtrùm in paucis au-
xilieris, an in pluribus: adiuua nos Domine Deus noſter: in te enim, & in tuo nomi-
ne habentes fiduciam, venimus contra hanc multitudinem. Domine Deus noſter
tu es, non præualeat contra te homo. 12. Exterruit itaque Dominus Æthiopes co-
ram Aſa & Iuda: fugerúntque Æthiopes. 13. Et perſecutus eſt eos Aſa, & populus
qui cum eo erat, vſque Gerara: & ruerunt Æthiopes vſque ad internecionem, quia
Domino cædente contriti ſunt, & exercitu illius præliante. Tulerunt ergo ſpolia
multa, 14. & percuſſerunt ciuitates omnes per circuitum Geraræ: grandis quippe
cunctos terror inuaſerat, & diripuerunt vrbes, & multam prædam aſportauerunt.
15. Sed & caulas ouium deſtruentes, tulerunt pecorum infinitam multitudinem, &
camelorum, reuerſique ſunt in Ieruſalem.

VERS. 2. REX ASA SVBVERTIT ALTARIA PEREGRINI CVLTVS (quo gentiles colebant ſuos deos & idola) ET EXCELSA] Dices, 3. Reg. 15. 14. de Aſa dicitur: *non abſtulit excelſa*. Reſp. excelſa alia erant idolis, alia Deo vero dicata: illa ſuſtulit Aſa, hæc non. Rursùm, *excelſa*, ſcilicet altaria, ſimulachra & lucos idolorum ſuſtulit Aſa, non verò templa omnia eiſdem à Salomone dicata; hæc enim poſteà ſuſtulit Ioſias 4. Reg. 23. 13.

VERS. 5. ET ABSTVLIT, &c. FANA] ſcilicet Baal, Aſtaroth, cæterorúmque Deorum. Hebr. eſt חמנים *chammonim* vel *Hammonim*, quod propriè ſignificat *ſolaria*, id eſt delubra, vel altaria Solis, ſiue Ammonis. Inde enim Punicè dictus eſt Ammon, ſiue Iupiter Ammonius, id eſt Sol, ab Hebr. חמה *chamma* vel *hamma*, id eſt Sol, ita dictus à calore: חמם *chamam* enim ſignificat calefacere. Vide dicta Ezech. 6. v. 6.

VERS. 9. EGRESSVS EST AVTEM (ſub annum decimumquintum regni Aſa, vt colligitur ex

A cap. ſeq. v. 10. ita Salianus) CONTRA EOS ZARA ÆTHIOPS CVM EXERCITV SVO (continente) DECIES CENTENA MILLIA] *Æthiops*: Torniellus & alij apud Genebr. per Æthiopiam, hîc accipiunt Madianitidem, ex qua oriunda vxor Moyſis vocatur *Æthiopiſſa* Num. 12. Ratio eorum eſt, quòd Æthiopes propriè dicti longè abſint à Iudæa. Verùm meliùs Serarius, Sanchez, Salianus & alij, veram Æthiopiam, quæ ſub Ægypto eſt, accipiunt. Hæc

B enim adiacet Ægypto, ideóque Iudææ vicina eſt, & fortè Zara tam fuit rex Ægypti, quàm Æthiopiæ, idque probatur primò, quia cap. 16. 8. hi ipſi vocantur *Æthiopes & Libyes*; erant ergo verè Æthiopes, qui ſunt in Africa & Libya, non verò Madianitæ, qui ſunt in Aſia. Secundò, quia Aſa hoc prælio ab hoſtibus recuperauit omnia ſpolia, quæ Seſac rex Ægypti ante 26. annos ſub Roboam ex Iudæa abſtulerat. Ergo hoſtes hi fuêre Ægyptij, eíſque vicini Æthiopes. Vnde Sept. ſub finem cap. 14.

Digitized by Google

eos vocant *Alimazones*, velvt alij volunt, *Amazones*, quos ex Libya eſſe docet hîc Theodor. & Diodor. lib. 3.

Vers. 15. Et rvervnt Æthiopes vsqve ad internecionem, qvia Domino A cædente contriti svnt, et exercitv illivs (Aſæ regis, vel Dei putà Angelorum, exercitu) præliante] pro Aſa & Iuda Deum & ſanctos Angelos inuocante.

CAPVT XV.

SYNOPSIS CAPITIS.

AZARIAS propheta vaticinatur Iſraelem multo tempore priuandum veri Dei cultu, lege & ſacerdotio. Cuius oraculo commotus Aſa rex idola funditùs extirpat, & matrem ſuam ſacerdotio Priapi abdicat.

1. AZARIAS autem filius Oded, facto in ſe ſpiritu Dei. 2. egreſſus eſt in oc-
curſum Aſa, & dixit ei: Audite me Aſa & omnis Iuda & Beniamin: Domi-
nus vobiſcum: quia fuiſtis cum eo. Si quæſieritis eum, inuenietis: ſi autem dereli-
queritis eum, derelinquet vos. 3. Tranſibunt autem multi dies in Iſrael abſque Deo
vero, & abſque ſacerdote doctore, & abſque lege. 4. Cúmque reuerſi fuerint in an-
guſtia ſua ad Dominum Deum Iſrael, & quæſierint eum, reperient eum. 5. In tem-
pore illo non erit pax egredienti, & ingredienti, ſed terrores vndique in cunctis ha-
bitatoribus terrarum: 6. pugnabit enim gens contra gentem, & ciuitas contra ciui-
tatem, quia Dominus conturbabit eos in omni anguſtia. 7. Vos ergo confortamini,
& non diſſoluantur manus veſtræ: erit enim merces operi veſtro. 8. Quod cùm audiſ-
ſet Aſa, verba ſcilicet & prophetiam Azariæ filij Oded prophetæ, confortatus eſt,
& abſtulit idola de omni terra Iuda, & de Beniamin, & ex vrbibus, quas ceperat,
montis Ephraim, & dedicauit altare Domini quod erat ante porticum Domini. 9.
Congregauítque vniuerſum Iudam & Beniamin, & aduenas cum eis de Ephraim,
& de Manaſſe, & de Simeon: plures enim ad eum confugerant ex Iſrael, videntes
quòd Dominus Deus illius eſſet cum eo. 10. Cúmque veniſſent in Ieruſalem menſe
tertio, anno decimoquinto regni Aſa, 11. immolauerunt Domino in die illa, de ma-
nubiis & præda quam adduxerant, boues ſeptingentos, & arietes ſeptem millia. 12.
Et intrauit ex more ad corroborandum fœdus, vt quærerent Dominum Deum
patrum ſuorum in toto corde, & in tota anima ſua. 13. Si quis autem, inquit, non
quæſierit Dominum Deum Iſrael, moriatur, à minimo vſque ad maximum, à viro
vſque ad mulierem. 14. Iurauerúntque Domino voce magna in iubilo, & in clango-
re tubæ, & in ſonitu buccinarum, 15. omnes qui erant in Iuda cum execratione: in
omni enim corde ſuo iurauerunt, & in tota voluntate quæſierunt eum, & inuene-
runt: præſtitítque eis Dominus requiem per circuitum. 16. Sed & Maacham matrem
Aſa regis ex auguſto depoſuit imperio, eò quòd feciſſet in luco ſimulacrum Priapi:
quod omne contriuit, & in fruſta comminuens combuſſit in Torrente Cedron. 17.
Excelſa autem derelicta ſunt in Iſrael: attamen cor Aſa erat perfectum cunctis diebus
eius. 18. Eáque quæ vouerat pater ſuus, & ipſe, intulit in domum Domini, argen-
tum, & aurum, vaſorúmque diuerſam ſupellectilem. 19. Bellum verò non fuit vſ-
que ad trigeſimum quintum annum regni Aſa.

Vers. 3. TRansibvnt mvlti dies in Israel absqve Deo, doctore et lege] id eſt abſque cura & cultu veri Dei, doctoris & legis diuinæ. Tangit præſens tempus, quo Ieroboam cultum vitulorum aureorũ in Iſraelem induxit: nam eum in hoc vitulorum cultu ſecuti ſunt omnes poſteri eius, omnéſque ad vnum reges Iſrael, quos ex regibus Iuda imitati ſunt Ioram, Ochozias, Athalia, Achaz, Manaſſe, Ioakim & Sedecias, idola A pro Deo auito & vero colentes.

Cvmqve reversi fverint in angvstia sva ad Dominvm Israel, &c. invenient evm] Sic Deum inuenit pœnitens Achab, & Ioas, cui Eliſeus trinam de Syris victoriam prædixit; ac pœnitens Manaſſe, item pius Ezechias, Ioſias, & ſimiles. Vers. 4.

Mense tertio] Siuan, quo celebrabant Penteceſten, vt indicet hoc feſto ipſos Deum inuocantes, eius ope tantam victoriam ade- Vers. 10.

pros eſſe, ideóque ei in gratiarum actionem manubias hoſtium obtuliſſe. Sic vice verſa Conſtantinopolis à Turca expugnata eſt in Pentecoſte, eò quòd Græci impiè ſentirent de Spiritu ſancto, cuius hoc eſt feſtum, docerêntque eum non procedere à Patre & Filio.

Vers. 17. COR AVTEM ASÆ ERAT PERFECTVM CVM DOMINO CVNCTIS DIEBVS EIVS] quoad verum Dei cultum, q.d. Aſa per omnem vitam coluit Deum verum, numquam verò ad idola deflexit, vti deflexerunt alij. Nam alioqui Aſa in aliis peccauit, & Deum grauiter offendit, vt patebit c. ſeq. v. 7. 10. & 12.

Vers. 19. VSQVE AD TRIGESIMVMQVINTVM (ita legendum eſt cum Hebr. Septuag. Romanis, non. *vſque ad trigeſimum*, vti legunt aliqui) ANNVM REGNI ASA] hoc eſt regni Iuda, quod in morte Salomonis à regno Iſraelis per ſchiſma Ieroboam diremptum, tunc propriè cœpit, vt ſcilicet primus annus Roboam fuerit primus annus regni Iuda, prout regnum Iuda proprium fuit & diſtinctum à regno Iſraelis, quod tum pariter cœpit ſub primo rege Ieroboam. ita Hebr. Sanchez, Salian. Torniellus & alij. id magis patebit cap. ſeq. v. 1.

CAPVT XVI.

SYNOPSIS CAPITIS.

REX Aſa perculſus exercitu Baaſæ regis Iſrael, opem poſcit à Benadad rege Syriæ. Qua de cauſa increpitus ab Hanani propheta, eum incarcerat: mox podagra moritur anno regni 41.

1. ANNO autem trigeſimo ſexto regni eius aſcendit Baaſa rex Iſrael in Iudam, & muro circumdabat Rama, vt nullus tutè poſſet egredi & ingredi de regno Aſa. 2. Protulit ergo Aſa argentum & aurum de theſauris domus Domini, & de theſauris regis, miſitque ad Benadad regem Syriæ, qui habitabat in Damaſco, dicens: 3. Fœdus inter me & te eſt, pater quoque meus & pater tuus habuêre concordiam: quam ob rem miſi tibi argentum & aurum, vt rupto fœdere, quod habes cum Baaſa rege Iſrael, facias eum à me recedere. 4. Quo cõperto, Benadad miſit principes exercituum ſuorum ad vrbes Iſrael, qui percuſſerunt Ahion, & Dan, & Abelmain, & vniuerſas vrbes Nephthali muratas. 5. Quod cùm audiſſet Baaſa, deſiit ædificare Rama, & intermiſit opus ſuum. 6. Porrò Aſa rex aſſumpſit vniuerſum Iudam, & tulerunt lapides de Rama, & ligna quæ ædificationi præparauerat Baaſa, ædificauítque ex eis Gabaa, & Maſpha. 7. In tempore illo venit Hanani propheta ad Aſa regem Iuda, & dixit ei: Quia habuiſti fiduciam in rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcircò euaſit Syriæ regis exercitus de manu tua. 8. Nónne Æthiopes & Libyes multò plures erant, quadrigis & equitibus, & multitudine nimia: quos, cùm Domino credidiſſes, tradidit in manu tua? 9. Oculi enim Domini contemplantur vniuerſam terram, & præbent fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egiſti, & propter hoc ex præſenti tempore aduerſum te bella conſurgent. 10. Iratúſque Aſa aduerſus Videntem, iuſſit eum mitti in neruum: valdè quippe ſuper hoc fuerat indignatus: & interfecit de populo in tempore illo plurimos. 11. Opera autem Aſa prima & nouiſſima, ſcripta ſunt in Libro regum Iuda & Iſrael. 12. Ægrotauit etiam Aſa anno trigeſimonono regni ſui, dolore pedum vehementiſſimo, & nec in infirmitate ſua quæſiuit Dominum, ſed magis in medicorum arte confiſus eſt. 13. Dormiuítque cum patribus ſuis: & mortuus eſt anno quadrageſimo primo regni ſui. 14. Et ſepelierunt eum in ſepulchro ſuo quod foderat ſibi in Ciuitate Dauid: poſuerúntque eum ſuper lectum ſuum, plenum aromatibus & vnguentis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, & combuſſerunt ſuper eum ambitione nimia.

Vers. 1. *Antilogia annorum.* ANNO AVTEM TRIGESIMOSEXTO EIVS (Aſæ) ASCENDIT BAASA] Dices, Baaſa iam erat mortuus à decennio, ſcilicet anno 25. regni Aſæ, vt patet 3. Reg. 16. 8 nam *Conciliatur.* anno 36. Aſæ regnabat in Iſrael Amri 3. Reg. 16. 22. Reſpondet primò Caietan. Ioannes Lucidus, Adrichom. in Chronol. Ioannes Annius cum ſuo pſeudophilone, & Melchior Canus lib. 11. de locis cap. 5 ad 12. arg. hîc mendum irrepſiſſe, & pro 36. legendum 26. vel potiùs 16. *Primò.*

Digitized by Google

Nec hoc mirum, quia hæc res non ſpectat ad fidem, nec ad bonos mores. Verùm omnes Codices Hebræi, Chaldæi, Græci, Latini conſtanter habent 36. non 26. Atqui in omnibus Codicibus eſſe mendum, eſt dicere in S. Script. eſſe mendum, quod abſit. Secundò, Lyran. Vatab. & Genebr. reſpondent, annos Aſæ dupliciter numerari, primò, ab initio regni; ſecundò, ab illo memorabili bello & victoria Æthiopica. Hinc ergo 36. anni regni Aſæ eſſe 26. eiuſdem à bello Æthiopico, quo Baaſæ morienti dicitur ſucceſſiſſe filius Ela, 3. Reg. 16. 8. Verùm hoc eſt turbare totam S. Script. chronologiam: ſic enim pariter anni ſequentium regum, ſcilicet Zambri, Amri, Achab, qui regnarunt cum Aſa, &c. numerandi forent à bello Æthiopico: quod nemo dixerit. Tertiò, alij dicunt hos annos 36. eſſe annos vitæ Aſæ, non regni. Verùm obſtat, quod expreſsè dicatur: *anno autem 36. regni*, non vitæ: vnde Abul. reſpondet aliam hîc quærendam eſſe ſolutionem, quam ipſe ſe neſcire profitetur. Quartò & verius dicas hos 36 annos eſſe regni Iudæ; quare computandos eſſe à primo anno Roboam, qui primus fuit rex Iuda, cùm Iſrael, id eſt decem tribus, regem ſibi creauêre Ieroboam. Tunc enim facta eſt noua Æra, ac multi annos computare cœperunt ab hoc inſig[illegible]mate. Tunc enim inſtitutum eſt regnum Iuda, æquè ac regnum Iſrael; vnde hîc paſſim anni regum Iſrael numerantur iuxta annos regum Iuda ſibi conregnantium. Igitur Roboam primus rex Iuda regnauit 17. annis, mox Abia tribus annis. denique Aſa ſedecim, adde hos omnes, habebis 36. quos quærimus. Quare hic annus 36. regni Iuda, præcisè fuit decimus ſextus regni Aſæ. Inſtabis, hi 36. anni hîc vocantur non regni Iuda, ſed regni Aſæ. Reſp. idem eſt regnum Aſæ quod regnum Iuda, nam Aſa aliud non habuit regnum quàm Iuda. Quare dum computas annos regni Iuda, computas annos Aſæ, qui illi præerat, & cuius erat hoc regnum. ita Seder Olam ſiue chron. Hebræorum, Torniellus, Salian. & Azor tom. 1. Inſtit. mor. lib 6. cap. 55. q. 3. Sic Abſalom dicitur anno 40. petiiſſe à Dauid veniam eundi in Hebron 2. Reg. 15. 7. non vtique anno 40. Dauidis (nam trigeſimus eius tantùm agebatur) ſed 40. ab inſtitutione regni in Iſrael, puta ab anno primo Saulis regis, cùm publicè vnctus eſt à Samuele qui regnum Dauidis decem annis anteceſſerat. Initium enim alicuius regni nota eſt inſignis vt inde chronologia ducatur.

Secundò. — *Tertiò.* — *Quartò genuinè.*

CIRCVMDABAT RAMA, quæ erat in faucibus confinium regni Iuda, vt proinde NVLLVS TVTE POSSET EGREDI ET INGREDI DE REGNO ASA].

Vers. 7. IDCIRCO EVASIT SYRIÆ REGIS EXERCITVS] q. d. ſi confiſus in Deo eius opem inuocaſſes, non autem Benadad regis Syriæ; eum, vtpote perpetuum Iudæ hoſtem, æquè ac Baaſa regem Iſrael viciſſes, ſicut viciſti Zaram regem Æthiopiæ, qui multò numeroſiore milite Iudæam inuadebat.

Vers. 10. INTERFECIT DE POPVLO PLVRIMOS] qui Hanani prophetæ innocentiam iniuſtè ab Aſa in carcere affligi dolebant, ideóque eius tyrannidem liberiùs incuſabant.

A

DOLORE PEDVM VEHEMENTISSIMO] Hebr. & Græcè additur *vſque ad ſupra*: cùm enim podagræ humor dolórque caput inuadit, eſt vehementiſſimus, & celerem mortem affert. Vnde Pagnin. vertit, *vſque ad verticem fuit ægrotatio eius.* Vers. 12.

SED MAGIS IN MEDICORVM ARTE CONFISVS EST] Notant Procopius & Theodoretus quæſt. 45. *Medicos* vel accipi hîc pro incantatoribus, & magicis impoſtoribus, vel pro veris medicis. Si priore modo; patet cur peccarit. Quemadmodum lib. 30. c. 1. docet Plinius Magiam & Medicinam vnà ferè copulari: & lib. 29. c. 1. *Quid*, ait, *venenorum fertilius, aut vnde teſtamentorum plures inſidiæ? iam verò & adulteria, &c. quàm è medicina?* ſicque apud Latinos *medicamenta* pro *venenis* interdum ſumuntur, vt apud Græcos pharmaca, Nonio teſte; videatur & idem Plinius lib 26. cap. 4. Si poſteriore modo; dupliciter peccare potuit. Primò, nimiam ſpem in iis ponendo, prætermiſſa Domini Dei ope. Nam & ideo Salomonis de remediis librum, reuulſum ab Ezechia referunt Cedrenus & Suidas, quòd populus Deo non inuocato & neglecto, malorum inde ſanationem peteret. Secundò, præpoſterè ipſorum opem quærendo, ante ſcilicet placationem, & auxilium quæſitum à Deo, prout explicat Eccleſiaſticus cap. 38. v. 9. & ſeqq. ac iubet Innocentius III. de pœnitentiis & remiſſionibus c. *Cum infirmitas*. ita Serarius.

B

PLENVM AROMATIBVS ET VNGVENTIS MERETRICIIS] Græcè *myrepſicis*, id eſt *aromatariis*. Vnde Serarius pro *meretriciis*, ſuſpicatur legendum *myrepſicis*. Verùm *meretriciis* habent omnia Hebr. & Latina: *meretriciis* ergo idem eſt, quod ſuauiſſimis, & vt Vatab. vertit *delicatiſſimis*; qualibus vtuntur meretrices, vt fœtorem corporis, ac præſertim halitus, quem ſtupris confectæ, quaſi putida cadauera exhalant, iis obducant & contegant, iuxta illud: Vers. 14.

C

Poſthume non bene olet, qui bene ſemper olet.

Vox *meretriciis* notat nimias odorum & aromatum hîc fuiſſe delicias, nimiúmque luxum & pompam; vnde ſubdit dicens, *ambitione nimia.*

ET COMBVSSERVNT SVPER EVM] vt cadaueri regio honorem & cultum ciuilem exhiberent, & ab eo fœtorem putredinémque depellerent. Non enim cadauer ipſum cum aromatibus, vt vult Vatab. ſed aromata iuxta cadauer combuſſerunt, vti multis oſtendit Sanchez.

D

Notant Hebræi apud S. Hier. in Tradit. hæc aromata ſuper, vel ad tumulum ipſius combuſta fuiſſe; imò & veſtes, idque reuerentiæ & honoris causâ: quemadmodum apud Virgilium 6. Æneid. *Congeſta cremantur Thurea dona.* & apud Plinium lib. 13. cap. 1. Homerum & alios. Sic in morte Ariſtobuli à ſe ſubmerſi adhibet etiam vnguenta & aromata plura Herodes apud Ioſephum, & in Herodis ipſius funere Archelaus apud eumdem. Ipſum adhuc viuentem Aſam impleuiſſe ſepulchrum ſuum vnguen-

Digitized by Google

vnguentis, Azarias lib. 3. cap. vlt. fol. 183. ac Rabbini quidam alij ſcribunt. Quin & vnguenta à fidelibus offerri ſolita ad ſepulchra martyrum, docet S. Paulinus Natali 6. S. Felicis, dum ita canit:

Vt vibrent tremulas funalia pendula flammas;
Martyris hi tumulum ſtudeant profundere nardo,
Et medicata pio referant vnguenta ſepulchro.

A Idem teſtatur Prudentius Periſteph. hymnô 11. in Hippolito dicens:

Oſcula perſpicuo figunt impreſſa metallo:
Balſama diffundunt, fletibus ora rigant.

Et S. Gregorius lib. 7. Indict. 2. Epiſt. 53 ſcribens ad Secundinum: *Aloem verò*, inquit, *thymiama, ſtyracem & balſamum ſanctorum martyrum corporibus offerenda, latore præſentium deferente, tranſmiſimus.*

CAPVT XVII.

SYNOPSIS CAPITIS.

ASÆ ſuccedit pius Ioſaphat, ideóque diues & armis potens: hic v. 7. mittit doctores per totum regnum, qui populum legem Dei doceant. v. 11. vectigales ei fiunt Philiſthæi & Arabes. v. 14. milites & duces eiuſdem recenſentur.

1. REGNAVIT autem Ioſaphat filius eius pro eo, & inualuit contra Iſrael. 2.
Conſtituítque militum numeros in cunctis vrbibus Iuda, quæ erant vallatæ
muris. Præſidiáque diſpoſuit in terra Iuda, & in ciuitatibus Ephraim, quas ceperat
Aſa pater eius. 3. Et fuit Dominus cum Ioſaphat, qui ambulauit in viis Dauid patris
ſui primis: & non ſperauit in Baalim, 4. ſed in Deo patris ſui, & perrexit in
præceptis illius, & non iuxta peccata Iſrael. 5. Confirmauítque Dominus regnum
in manu eius, & dedit omnis Iuda munera Ioſaphat: factæque ſunt ei infinitæ diuitiæ,
& multa gloria. 6. Cúmque ſumpſiſſet cor eius audaciam propter vias Domini;
etiam excelſa & lucos de Iuda abſtulit. 7. Tertio autem anno regni ſui, miſit de prin-
cipibus ſuis Benhail, & Obdiam, & Zachariam, & Nathanael, & Michæam, vt docerēt
in ciuitatibus Iuda: 8. & cum eis Leuitas, Semeiam, & Nathaniam, & Zabadiam, Aſel
quoque, & Semiramoth, & Ionathan, Adoniámque, & Thobiam, & Thobadoniam,
Leuitas, & cum eis Eliſama & Ioram Sacerdotes, 9. docebántque populum in Iuda,
habentes librum legis Domini, & circuibant cunctas vrbes Iuda, atque erudiebant
populum. 10. Itáque factus eſt pauor Domini ſuper omnia regna terrarum, quæ erant
per gyrum Iuda, nec audebant bellare contra Ioſaphat. 11. Sed & Philiſthæi Ioſaphat
munera deferebant, & vectigal argenti, Arabes quoque adducebant pecora, arie-
tum ſeptem millia ſeptingenta, & hircorum totidem. 12. Creuit ergo Ioſaphat, &
magnificatus eſt vſque in ſublime: atque ædificauit in Iuda domos ad inſtar tur-
rium, vrbéſque muratas. 13 Et multa opera parauit in vrbibus Iuda: viri quoque
bellatores, & robuſti erant in Ieruſalem, 14. quorum iſte numerus per domos
atque familias ſingulorum: In Iuda principes exercitus, Ednas dux, & cum eo ro-
buſtiſſimi viri trecenta millia. 15. Poſt hunc Iohanan princeps, & cum eo ducenta
octoginta millia. 16. Poſt iſtum quoque Amaſias filius Zechri, conſecratus Domi-
no, & cum eo ducenta millia virorū fortium. 17. Hunc ſequebatur robuſtus ad prælia
Eliada, & cum eo tenentium arcum & clypeum ducenta millia. 18. Poſt iſtum
etiam Iozabad, & cum eo centum octoginta millia expeditorum militum. 19. Hi
omnes erant ad manum regis, & exceptis aliis, quos poſuerat in vrbibus muratis,
in vniuerſo Iuda.

VERS. 6. CVMQVE SVMPSISSET COR EIVS AVDACIAM PROPTER VIAS DOMINI] q. d. Ioſaphat audacem faciebat pietas, religio & cuſtodia legis diuinæ, vt neminem ſubdito- A rum vel hoſtium timeret, ſed fiſus Deo audacter excelſa & lucos ſuccideret, quæ alij pij reges timentes populi offenſam vel rebellionem, tolerarant & permiſerant. Hebr. & Septuag:

habent: *Et exaltatum eſt cor eius in viis Domini,* A q. d. nihil habuit potius, quàm vt obſeruaret mandata Domini, ait Vatab. vel potiùs q. d. Ioſaphat magnos & excelſos ex Deo Deique cultu concepit animos, adeò vt neminem veritus, & imperterritus excelſa aboleret, aliáque heroica opera pro promouendo Dei honore & gloria animo deſtinaret. Vide hîc quid faciat pietas piáque intentio, quæ nil timet, & omnia audet Deo ſecundante. Talis fuit hoc æuo Pius V. Pontifex, qui Deo nixus reges non timuit, ſed regum, imò & Turcarum fuit terror & flagellum. Sanctitas enim omnibus eſt terrori, æquè ac venerationi.

Vers. 7. Miſit de principibus ſuis] ſcilicet principes aulæ ſuæ, qui ſuo iuſſu abolitis idolis, verum vnius Dei cultum & cuſtodiam legis Moyſaicæ reſtituerent. Quocircà miſit cum eis Leuitas ac Sacerdotes, vt docerent po- B pulum leges Domini. Inſignis hic fuit zelus regis Ioſaphat, quem olim imitati ſunt S. Stephanus Hungarorum primus rex, S. Ludouicus Francorum, S. Vvenceſlaus Dux Bohemorum, & noſtro æuo Reges Hiſpaniæ & Luſitaniæ, qui magnis impenſis Indias vtraſque ſubiugarunt, vt earum incolas ad veri Dei cognitionem & cultum per viros religioſos traducerent.

Ædificavit (per vrbes & caſtella) in Iudæa domos ad inſtar turrium] Vers. 13. Hebr. *palatia* tam excelſa & munita vt turres viderentur. Fecit hoc ad Iudææ tum ornatum, tum munimen. Sicut Burgundiones contra incurſum Vvandalorum, Alanorum, Gothorum, &c. ædificarunt πυργους, id eſt *burgos* & turres, indéque *Burgundiones* ſunt appellati.

Amaſias conſecratus Domino] Vers. 16. Hebr. המתנדב *hammitnaddab*, id eſt, vt Vatabl. qui ſponte ſe obtulit Domino, hoc eſt militiæ ſacræ ſe deuouit, vt pugnaret pro Deo Deique cultu contra idola & idololatras, ac pro fideli & pio rege ſuo Ioſaphat. Similes olim fuêre Milites Templi ſiue Templarij, qui militiæ ſacræ ſe deuouerunt pro tutela terræ ſanctæ & templi Ieroſolymitani. Vide S. Bern. in ſerm. ad Milites Templi.

Et cum eo centum octoginta millia] Vers. 18. Vniuerſim Ioſaphat ſub ſignis habuit vndecies centena & ſexaginta bellatorum millia, Deo eum proſperante: quia præter tribus Iudæ & Beniamin potentes & numeroſas ſibi ſubditas, multi ex decem tribubus auitæ religionis ſtudioſi & proſperitate Ioſaphat illecti, ad Ieruſalem transfugerunt, vt dictum eſt c. 15. 9.

CAPVT XVIII.

SYNOPSIS CAPITIS.

IOSAPHAT filio ſuo Ioram vxorem dat filiam impij regis Achab, cum eóque pergit ad prælium, in eóque iuxta oraculum Michææ Achab occiditur.

1. FVIT ergo Ioſaphat diues & inclytus multùm, & affinitate coniunctus eſt
Achab. 2. Deſcenditque poſt annos ad eum in Samariam: ad cuius aduentum
mactauit Achab arietes & boues plurimos, ipſi, & populo qui venerat cum eo: per-
ſuaſitque illi vt aſcenderet in Ramoth Galaad. 3. Dixitque Achab rex Iſrael ad Io-
ſaphat regem Iuda: Veni mecum in Ramoth Galaad. Cui ille reſpondit: Vt ego,
& tu: ſicut populus tuus, ſic & populus meus, tecúmque erimus in bello. 4. Dixít-
que Ioſaphat ad regem Iſrael: Conſule obſecro impræſentiarum ſermonem Domi-
ni. 5. Congregauit igitur rex Iſrael prophetarum quadringentos viros, & dixit
ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus an quieſcere? At illi, Aſcen-
de, inquiunt, & tradet Deus in manu regis. 6. Dixítque Ioſaphat: Numquid non
eſt hîc propheta Domini, vt ab illo etiam requiramus? 7. Et ait rex Iſrael ad Ioſa-
phat: Eſt vir vnus, à quo poſſumus quærere Domini voluntatem: ſed ego odi eum,
quia non prophetat mihi bonum, ſed malum omni tempore: eſt autem Michæas fi-
lius Iamla. Dixítque Ioſaphat: Ne loquaris rex hoc modo. 8. Vocauit ergo rex Iſrael
vnum de eunuchis, & dixit ei: Voca citò Michæam filium Iemla. 9. Porrò rex Iſrael,
& Ioſaphat rex Iuda, vterque ſedebant in ſolio ſuo, veſtiti cultu regio: ſede-
bant autem in area iuxta portam Samariæ, omnéſque prophetæ vaticinabantur
coram eis. 10. Sedecias verò filius Chanaana fecit ſibi cornua ferrea, & ait: Hæc
dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec conteras eam. 11. Omnéſque pro-
phetæ ſimiliter prophetabant, atque dicebant: Aſcende in Ramoth Galaad, & pro-

Digitized by Google

ſperaberis, & tradet eos Dominus in manu regis. 12. Nuntius autem, qui ierat ad
vocandum Michæam, ait illi: En verba omnium prophetarum vno ore bona re-
gi annuntiant: quæſo ergo te vt ſermo tuus ab eis non diſſentiat, loquariſque pro-
ſpera. 13. Cui reſpondit Michæas, Viuit Dominus, quia quodcumque dixerit mi-
hi Deus meus, hoc loquar. 14. Venit ergo ad regem. Cui rex ait: Michæa, ire de-
bemus in Ramoth Galaad ad bellandum, an quieſcere? Cui ille reſpondit: Aſcen-
dite: cuncta enim proſpera euenient, & tradentur hoſtes in manus veſtras. 15. Di-
xítque rex: Iterùm atque iterùm te adiuro, vt mihi non loquaris, niſi quod verum
eſt, in nomine Domini. 16. At ille ait: Vidi vniuerſum Iſrael diſperſum in montibus,
ſicut oues abſque paſtore: & dixit Dominus: Non habent iſti dominos, reuertatur
vnuſquiſque in domum ſuam in pace. 17. Et ait rex Iſrael ad Ioſaphat: Nónne dixi
tibi, quòd non prophetaret iſte mihi quidquam boni, ſed ea quæ mala ſunt? 18. At
ille, Idcircò, ait, audite verbum Domini: Vidi Dominum ſedentem in ſolio ſuo, &
omnem exercitum cæli aſſiſtentem ei à dextris & à ſiniſtris. 19. Et dixit Dominus:
Quis decipiet Achab regem Iſrael, vt aſcendat & corruat in Ramoth Galaad? Cúm-
que diceret vnus hoc modo, & alter alio: 20. proceſſit ſpiritus, & ſtetit coram
Domino, & ait: Ego decipiam eum. Cui Dominus, In quo, inquit, decipies? 21.
At ille reſpondit: Egrediar, & ero ſpiritus mendax in ore omnium prophetarum eius.
Dixítque Dominus: Decipies, & præualebis: egredere, & fac ita. 22. Nunc igitur,
ecce Dominus dedit ſpiritum mendacij in ore omnium prophetarum tuorum, &
Dominus locutus eſt de te mala. 23. Acceſſit autem Sedecias filius Chanaana, & per-
cuſſit Michææ maxillam, & ait: Per quam viam tranſiuit Spiritus Domini à me, vt
loqueretur tibi? 24. Dixítque Michæas: Tu ipſe videbis in die illo, quando ingreſſus
fueris cubiculum de cubiculo vt abſcondaris. 25. Præcepit autem rex Iſrael, dicens:
Tollite Michæam, & ducite eum ad Amon principem ciuitatis, & ad Ioas filium A-
melech. 26. Et dicetis: Hæc dicit rex: Mittite hunc in carcerem, & date ei panem
modicum, & aquæ paxillum, donec reuertar in pace. 27. Dixítque Michæas: Si
reuerſus fueris in pace, non eſt locutus Dominus in me. Et ait: Audite omnes populi.
28. Igitur aſcenderunt rex Iſrael & Ioſaphat rex Iuda in Ramoth Galaad. 29. Di-
xítque rex Iſrael ad Ioſaphat: Mutabo habitum, & ſic ad pugnam vadam, tu autem
induere veſtibus tuis. Mutatóque rex Iſrael habitu, venit ad bellum. 30. Rex autem
Syriæ præceperat ducibus equitatus ſui, dicens: Ne pugnetis contra minimum, aut
contra maximum, niſi contra ſolum regem Iſrael. 31. Itaque cùm vidiſſent principes
equitatus Ioſaphat, dixerunt: Rex Iſrael eſt iſte. Et circumdederunt eum dimicantes:
at ille clamauit ad Dominum, & auxiliatus eſt ei, atque auertit eos ab illo. 32. Cùm
enim vidiſſent duces equitatus, quòd non eſſet rex Iſrael, reliquerunt eum. 33. Ac-
cidit autem vt vnus è populo ſagittam in incertum iaceret, & percuteret regem Iſrael
inter ceruicem & ſcapulas. at ille aurigæ ſuo ait: Conuerte manum tuam, & educ me
de acie, quia vulneratus ſum. 34. Et finita eſt pugna in die illo: porrò rex Iſrael ſtabat
in curru ſuo contra Syros vſque ad veſperam, & mortuus eſt occidente ſole.

HOc caput explicui lib. 3. Reg. c. vltimo. A

Vers. 1. Affinitate coniunctus est Achab] eius filiam Athaliam dando vxorem filio ſuo Ioram, vt patet c. 21. 6. Hoc vnicum fuit peccatum Ioſaphat, quòd ſocietatem & connubium miſcuerit cum impio Achab. Athalia enim filia Achab idololatriam in Iudæam inuexit, adeóque occiſis omnibus regis filiis, ſeipſam reginam effecit.

Vers. 20. Processit spiritus] nequam, ſcilicet diabolus. Fabulantur Rabbini hunc ſpiritum fuiſſe animam Naboth iniuſtè à Iezabele lapidati, quaſi illa hîc ſe vindicarit, curarítque Achab à pſeudoprophetis ſeduci, vt iret ad prælium in quo erat occidendus.

Vers. 25. Et ad Ioas filium Amelech] ſic & Pagnin. Heb. eſt בן המלך *ben hammelech*. quod Sept. propriè vertunt: *filium regis*. vnde videtur hic Ioas fuiſſe filius Achab, qui proficiſcens in bellum contra Syros, huic filio ſuo cuſtodiam Samariæ commiſerit.

Audite omnes populi] ac notate ſingula oraculi mei verba, vt cùm paulò pòſt videritis ſingula impleri, ſciatis me à Deo miſſum hæc prædixiſſe, ideóque Achabo necem non caſu, ſed Deo vindice obtigiſſe; vt ab eius idolis & ſceleribus caueatis, & ad Deum Iuda redeatis. Vers. 27

Rex Israel stabat in curru suo contra Syros usque ad vesperam] licèt enim Achab eſſet vulneratus, perſtitit tamen in curru, vt ſuis in pugna contra Syros animos adderet, donec veſpere eum cum ſanguine ſpiritus & vita defecit. Vers. 34.

Digitized by Google

CAPVT XIX.

SYNOPSIS CAPITIS.

IEHV propheta arguit Ioſaphat, quòd cum impio Achab fœdus inierit: vnde Ioſaphat zelum cultus diuini adauget, ac iudices de ſeruanda iuſtitia, Sacerdotes & Leuitas de populo piè erudiendo admonet.

1. REVERSVS eſt autem Ioſaphat rex Iuda in domum ſuam pacificè in Ieruſa-
lem. 2. Cui occurrit Iehu filius Hanani Videns, & ait ad eum: Impio præbes
auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcircò iram quidem
Domini merebaris: 3. ſed bona opera inuenta ſunt in te, eò quòd abſtuleris lucos de
terra Iuda, & præparaueris cor tuum vt requireres Dominum Deum patrum tuo-
rum. 4. Habitauit ergo Ioſaphat in Ieruſalem: rurſúmque egreſſus eſt ad populum
de Berſabee vſque ad montem Ephraim, & reuocauit eos ad Dominum Deum pa-
trum ſuorum. 5. Conſtituítque iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per
ſingula loca, 6. & præcipiens iudicibus, Videte, ait, quid faciatis: non enim ho-
minis exercetis iudicium, ſed Domini: & quodcumque iudicaueritis, in vos redun-
dabit. 7. Sit timor Domini vobiſcum, & cum diligentia cuncta facite: non eſt enim
apud Dominum Deum noſtrum iniquitas, nec perſonarum acceptio, nec cupido
munerum. 8. In Ieruſalem quoque conſtituit Ioſaphat Leuitas, Sacerdotes, & prin-
cipes familiarum ex Iſrael, vt iudicium & cauſam Domini iudicarent habitatoribus
eius. 9. Præcepítque eis, dicens: Sic agetis in timore Domini fideliter & corde
perfecto. 10. Omnem cauſam quæ venerit ad vos fratrum veſtrorum, qui habitant
in vrbibus ſuis inter cognationem & cognationem, vbicumque quæſtio eſt de lege,
de mandato, de ceremoniis, de iuſtificationibus: oſtendite eis, vt non peccent in
Dominum, & ne veniat ira ſuper vos & ſuper fratres veſtros: ſic ergo agentes non
peccabitis. 11. Amarias autem ſacerdos & pontifex veſter, in his, quæ ad Deum
pertinent, præſidebit: porrò Zabadias filius Iſmahel, qui eſt dux in domo Iuda,
ſuper ea opera erit, quæ ad regis officium pertinent: habetíſque magiſtros Leuitas
coram vobis: confortamini, & agite diligenter, & erit Dominus vobiſcum in bonis.

VERS. 2. IMPIO PRÆBES AVXILIVM, ET HIS QVI ODERVNT DOMINVM AMICITIA IVNGERIS] & affinitate, dando filiam impij Achab ſcilicet Athaliam, vxorem filio tuo Ioram. Hoc enim indignum eſt, vt ſcilicet eos faciamus nobis amicos, qui Dei ſunt hoſtes, & quorum Deus eſt hoſtis, niſi neceſſitas aut magna vtilitas cogat, æquè ac periculoſum, vt patuit ex euentu Athalia enim peruertit Ioram & Iudæos. Vnde Dauid Pſalm. 138. 21. profitetur ſe hoſtem hoſtium Dei: *Nonne* inquit, *qui oderunt te Domine, oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti ſunt mihi.* Quocircà ſubiungit Deus per Iehu prophetam:

ET IDCIRCO IRAM (caſtigationem & vindictam acrem) QVIDEM DOMINI MEREBARIS, SED BONA OPERA INVENTA SVNT IN TE] ſcilicet pietatis, & zeli in euertenda idololatria, & tuendo promouendóque Dei cultu, ob quæ Deus tibi omnem culpam æquè ac pœnam condonat.

A NON ENIM HOMINIS EXERCETIS IVDICIVM SED DOMINI] q. d. non tam mei, quàm Dei eſtis vicarij, à Deo ſcilicet per me conſtituti eſtis iudices populi ſui, vt eum iuſtè ſanctéque iudicetis; quare ipſe à vobis rationem iuſtitiæ vel præſtitæ, vel neglectæ ſeueram exiget, ac pro meritis præmiabit, vel puniet. Cogitent hoc ſæpéque ruminent principes & iudices, ſcilicet ſe Dei iudicium exercere; ac proinde coram Deo ita verè & ſyncerè iudicent, ſicut Deus ipſe iudicaret, & ſicut iudicandum eſſe ipſe eis oſtendet in die iudicij. Qui hoc cogitat, nec fauore, nec amicitia, nec donis, nec minis à recto iuſtitiæ tramite inflecti ſe ſinit. Nam vt ſubdit: VERS. 6.

NON EST ENIM APVD DOMINVM DEVM NOSTRVM INIQVITAS] id eſt, vt Sept. *iniuſtitia.* Hebr. עולה *aula,* id eſt, *peruerſitas,* ſiue peruerſio & euerſio iuſtitiæ, vt vel perſonas, vel munera accipiat, vt ſequitur. ita Vatab. VERS. 7.

Digitized by Google

CAPVT VIGESIMVM.

SYNOPSIS CAPITIS.

IOSAPHAT Moabitas, Ammonitas & Syros non tam armis, quàm oratione & ieiunio ſuperat & ſpoliat. Denique v. 35. Eleazar propheta arguit Ioſaphat ob fœdus cum Ochozia impio rege Iſrael initum, ideóque naues vtriuſque ituras in Tharſis confractas eſſe aſſerit.

1. POST hæc congregati ſunt filij Moab, & filij Ammon, & cum eis de Ammo-
nitis, ad Ioſaphat, vt pugnarent contra eum. 2. Venerúntque nuntij, & in-
dicauerunt Ioſaphat, dicentes: Venit contra te multitudo magna, de his locis quæ
trans mare ſunt, & de Syria, & ecce conſiſtunt in Aſaſonthamar, quæ eſt Engaddi.
3. Ioſaphat autem timore perterritus, totum ſe contulit ad rogandum Do-
minum, & prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda. 4. Congregatúſque eſt Iudas ad
deprecandum Dominum: ſed & omnes de vrbibus ſuis venerunt ad obſecrandum
eum. 5. Cúmque ſtetiſſet Ioſaphat in medio cœtu Iuda, & Ieruſalem, in domo Do-
mini ante atrium nouum, 6. ait: Domine Deus patrum noſtrorum, tu es Deus in cælo,
& dominaris cunctis regnis Gentium, in manu tua eſt fortitudo & potentia, nec quiſ-
quam tibi poteſt reſiſtere. 7. Nónne tu Deus noſter interfeciſti omnes habitatores
terræ huius coram populo tuo Iſrael; & dediſti eam ſemini Abraham amici tui in ſem-
piternum? 8. Habitauerúntque in ea, & extruxerunt in illa ſanctuarium nomini tuo,
dicentes: 9. Si irruerint ſuper nos mala, gladius iudicij, peſtilentia, & fames, ſtabi-
mus coram domo hac in conſpectu tuo, in qua inuocatum eſt nomen tuum: & cla-
mabimus ad te in tribulationibus noſtris, & exaudies ſaluóſque facies. 10. Nunc
igitur ecce filij Ammon, & Moab, & mons Seir, per quos non conceſſiſti Iſrael vt
tranſirent quando egrediebantur de Ægypto, ſed declinauerunt ab eis, & non inter-
fecerunt illos: 11. econtrariò agunt, & nituntur eiicere nos de poſſeſſione, quam
tradidiſti nobis. 12. Deus noſter, ergo non iudicabis eos? In nobis quidem non eſt
tanta fortitudo, vt poſſimus huic multitudini reſiſtere, quæ irruit ſuper nos. Sed cùm
ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui, vt oculos noſtros di-
rigamus ad te. 13. Omnis verò Iuda ſtabat coram Domino, cum paruulis, & vxori-
bus, & liberis ſuis. 14. Erat autem Iahaziel filius Zachariæ, filij Banaiæ, filij Iehiel,
filij Mathaniæ, Leuites de filiis Aſaph, ſuper quem factus eſt Spiritus Domini in me-
dio turbæ, 15. & ait: Attendite omnis Iuda, & qui habitatis Ieruſalem, & tu rex
Ioſaphat: Hæc dicit Dominus vobis: Nolite timere, nec paueatis hanc multitudi-
nem: non eſt enim veſtra pugna, ſed Dei. 16. Cras deſcendetis contra eos, aſcen-
ſuri enim ſunt per cliuum nomine Sis, & inuenietis illos in ſummitate torrentis, qui
eſt contra ſolitudinem Ieruel. 17. Non eritis vos qui dimicabitis, ſed tantummodò
confidenter ſtate, & videbitis auxilium Domini ſuper vos, ô Iuda & Ieruſalem: no-
lite timere, nec paueatis: cras egrediemini contra eos, & Dominus erit vobiſcum.
18. Ioſaphat ergo, & Iuda, & omnes habitatores Ieruſalem, ceciderunt proni in
terram coram Domino, & adorauerunt eum. 19. Porrò Leuitæ de filiis Caath, & de
filiis Core, laudabant Dominum Deum Iſrael voce magna, in excelſum. 20. Cúmque
manè ſurrexiſſent, egreſſi ſunt per deſertum Thecue: profectíſque eis, ſtans Ioſaphat
in medio eorum, dixit: Audite me viri Iuda, & omnes habitatores Ieruſalem: credite
in Domino Deo veſtro, & ſecuri eritis: credite prophetis eius, & cuncta euenient pro-
ſpera. 21. Deditque conſilium populo, & ſtatuit cantores Domini, vt laudarent eum
in turmis ſuis, & antecederent exercitum, ac voce conſona dicerent: Confitemini
Domino, quoniam in æternũ miſericordia eius. 22. Cúmque cœpiſſent laudes cane-
re, vertit Dominus inſidias eorum in ſemetipſos, filiorum ſcilicet Ammon, & Moab,
& montis Seir, qui egreſſi fuerant vt pugnarent contra Iudam, & percuſſi ſunt. 23.

Digitized by Google

Namqũe filij Ammon, & Moab, conſurrexerũt aduerſum habitatores montis Seir, vt
interficerẽt & delerẽt eos: cúmque hoc opere perpetraſſent, etiam in ſemetipſos verſi,
mutuis concidêre vulneribus. 24. Porrò Iuda cùm veniſſet ad ſpeculam, quæ reſpicit
ſolirudinẽ, vidit procul omnẽ latè regionem plenã cadaueribus, nec ſupereſſe quem-
piã, qui necem potuiſſet euadere. 25. Venit ergo Ioſaphat, & omnis populus cum eo,
ad detrahenda ſpolia mortuorum: inuenerúntque inter cadauera variam ſupellecti-
lem, veſtes quoque, & vaſa pretioſiſſima, & diripuerunt, ita vt omnia portare non
poſſent, nec per tres dies ſpolia auferre præ prædæ magnitudine. 26. Die autem quar-
to congregati ſunt in Valle benedictionis: etenim quoniam ibi benedixerant Do-
mino, vocauerunr locum illum Vallis benedictionis vſque in præſentem diem. 27.
Reuerſúſque eſt omnis vir Iuda, & habitarores Ieruſalem, & Ioſaphat ante eos, in Ie-
ruſalem cum lætitia magna, eò quòd dediſſet eis Dominus gaudium de inimicis ſuis.
28. Ingreſſique ſunt in Ieruſalem cum pſalteriis, & citharis, & tubis, in domum
Domini. 29. Irruit autem pauor Domini ſuper vniuerſa regna terrarũ, cùm audiſſent
quòd pugnaſſet Dominus contra inimicos Iſrael. 30. Quieuitque regnum Ioſaphat,
& præbuit ei Deus pacem per circuitum. 31. Regnauir igitur Ioſaphat ſuper Iudam,
& erat triginta quinque annorum cùm regnare cœpiſſet: viginti autem & quinque
annis regnauit in Ieruſalem, & nomen matris eius Azuba filia Selahi. 32. Et ambulauit
in via patris ſui Aſa, nec declinauit ab ea, faciens quæ placita erant coram Domino.
33. Verumtamen excelſa non abſtulit, & adhuc populus non direxerat cor ſuum ad
Dominum Deum patrum ſuorum. 34. Reliqua autem geſtorum Ioſaphat priorum
& nouiſſimorum, ſcripta ſunt in verbis Iehu filij Hanani, quæ digeſſit in Libros re-
gum Iſrael. 35. Poſt hæc iniit amicitias Ioſaphat rex Iuda cum Ochozia rege Iſrael,
cuius opera fuerunt impiiſſima. 36. Et particeps fuit vt facerent naues, quæ irent in
Tharſis: fecerúntque claſſem in Aſiongaber. 37. Prophetauit autem Eliezer filius
Dodau de Mareſa ad Ioſaphat, dicens: Quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit
Dominus opera tua, contritæque ſunt naues, nec potuerunt ire in Tharſis.

Vers. 1. FILII AMMON ET CVM EIS DE AMMONITIS] hoc eſt de Idumæis: hi enim ne viderentur contra Iudæos fratres ſuos pugnare, vocabant ſe Ammonitas. ita Auctor Tradit. apud S. Hier. hîc: *Ammonitas*, ait, *Idumæos vult intelligi, qui ob reuerentiam paterni nominis* (Eſau, qui erat frater Iacob patris Iudæorum) *nolebant in priſtino habitu arma mouere contra Iſrael, ſed transfigurabant ſe in habitum Ammonitarum.*

Vers. 2. DE HIS LOCIS QVÆ SVNT TRANS MARE, ſcilicet mortuum, ſiue lacum Aſphaltidem, illóque traiecto caſtra metantur in ENGADDI] puta in limitibus regni Iuda; Syria enim ſeparabatur à Iudæa mari mortuo, ait Vatab.

Vers. 5. ATRIVM NOVVM] ſcilicet innouatum, vel de nouo templo adiectum: cùm enim Salomon ampliſſima feciſſet templi atria, vt totum populum 12. tribuum caperet; deinde verò decem tribus feciſſent ſchiſma à Roboam & templo: hinc multæ atrij partes, vt pote vacuæ fuêre occluſæ, vel ad alios vſus deputatæ: At verò ſub Ioſaphat creſcente multitudine fidelium, & populi tam Iuda, quàm eorum qui è decem tribubus transfugerant ad Iuda, neceſſum fuit earum aliquas rursùm aperiri & innouari, vt tantum populum caperent: & hoc eſt: *atrium nouum*; id eſt innouatum, & de nouo vſibus templi & populi accommodatum.

Vers. 12. SED CVM IGNOREMVS QVID AGERE DEBEAMVS, HOC SOLVM HABEMVS RESIDVI, VT OCVLOS NOSTROS

A DIRIGAMVS AD TE] Nota hoc Ioſaphat conſilium piiſſimum & vtiliſſimum. *Cùm ergo omni humano auxilio deſtitueris, vicinum eſt diuinum*, vt aiebat Philo legat. ad Caium, ſi illud inuoces; Dei enim proprium eſt in arctis ſuccurrere, ac deſperata reſtituere: ibi enim maximè ſuam clementiam & potentiam oſtendit. Hoc ergo opus vti diuinitati eſt congruum, ſic & Deo proprium.

OMNIS IVDA STABAT CORAM DOMINO CVM PARVVLIS, ET VXORIBVS, ET LIBERIS SVIS] Ecce hîc patet antiquitas Litaniæ ſiue orationis publicæ & communis, qua in publica calamitate publicè omnes cuiuſuis ſexus & ætatis conueniunt, vt vnanimi voce, & quaſi vna omnium comploratione Dei B miſericordiam & opem implorent, Deóque quaſi vim faciant. *Hæc* enim *vis grata eſt Deo*, ait Tertull. in Apol. Idem fecêre Niniuitæ Ionæ 3. 5. & Machabæi 2. Machab. 3. v. 18. & ſeq. ac Iudæi tempore Iudith cap. 4. v. 9. Et hoc eſt, quod faciendum monet Ioel c. 2. 16. *Coadunate ſenes, congregate paruulos, & ſugentes vbera.* Idem fecit S. Greg. in peſte quæ Romam & Italiam populabatur. Indixit enim publicas omnium ordinum litanias, eáſque in varias claſſes diſtribuit, ac omnibus Dei opem inclamantibus Deus peſtem ſtitit, vt habet eius vita. Vers. 13.

VERVMTAMEN EXCELSA NON ABSTVLIT] *Excelſa* Deo vero dicata intellige; nam excelſa idolorum abſtulit, vt dictum eſt. Cauſam ſubdit: Vers. 33.

ET ADHVC POPVLVS NON DIREXE-

RAT COR SVVM AD DOMINVM] ſcilicet perfectè & totaliter, nam adhuc immolabat Deo in excelſis, cùm Deus iuſſiſſet vt in ſolo templo Ieroſolymæ ſibi ſacrificaretur.

Vers. 34. SCRIPTA SVNT IN VERBIS IEHV FILII HANANI, QVÆ DIGESSIT IN LIBROS REGVM ISRAEL] puta in libros chronicorum ſiue Diariorum, quibus conſcripſit geſta regum Iſrael. Hinc patet Iehu eſſe authorem, ſaltem ex parte, libri toties citati, ſcilicet chronicorum regum Iſrael, cúmque diuerſum eſſe ab hoc libro Paralipomenon, cùm

A in eo hic citetur.

NAVES QVÆ IRENT IN THARSIS] Vers. 36. Vide dicta c. 9. 21. Nota ex hoc loco, Deum ſæpè piorum principum conatus fruſtrari, eò quòd impiorum regum vel militum ope vtantur. Ideò enim contriuit naues pij Ioſaphat, quòd iunctæ eſſent nauibus Ochoziæ impij regis Iſrael. Simili modo Deus per prophetam iuſſit Amaſiæ, impios Iſraelitas, licèt centum talentis argenti iam conductos, ab exercitu domum remittere, cap. 25. v. 6.

CAPVT XXI.

SYNOPSIS CAPITIS.

PIO Ioſaphat ſuccedit impius filius Ioram, qui fratres ſuos & nonnullos principum occidit. Quare Elias ad eum litteras è paradiſo mittit, quibus ei grauem morbum, mortémque, ac toti regno cladem denuntiat, quæ omnia reipſa euenerunt.

1. DORMIVIT autem Ioſaphat cum patribus ſuis, & ſepultus eſt cum eis in Ci-
uitate Dauid: regnauítque Ioram filius eius pro eo. 2. Qui habuit fratres,
filios Ioſaphat, Azariam, & Iahiel, & Zachariam, & Azariam, & Michaël, & Sa-
phatiam, omnes hi, filij Ioſaphat regis Iuda. 3. Deditque eis pater ſuus multa mu-
nera argenti, & auri, & penſitationes, cum ciuitatibus munitiſſimis in Iuda: regnum
autem tradidit Ioram, eò quòd eſſet primogenitus. 4. Surrexit ergo Ioram ſuper
regnum patris ſui: cúmque ſe confirmaſſet, occidit omnes fratres ſuos gladio, &
quoſdam de principibus Iſrael. 5. Triginta duorum annorum erat Ioram cùm re-
gnare cœpiſſet, & octo annis regnauit in Ieruſalem. 6. Ambulauítque in viis regum
Iſrael, ſicut egerat domus Achab: filia quippe Achab erat vxor eius, & fecit malum
in conſpectu Domini. 7. Noluit autem Dominus diſperdere domum Dauid, pro-
pter pactum quod inierat cum eo, & quia promiſerat vt daret ei lucernam, & filiis
eius omni tempore. 8. In diebus illis rebellauit Edom, ne eſſet ſubditus Iudæ, &
conſtituit ſibi regem. 9. Cúmque tranſiſſet Ioram cum principibus ſuis, & cuncto
equitatu qui erat ſecum, ſurrexit nocte, & percuſſit Edom qui ſe circumdederat, &
omnes duces equitatus eius. 10. Attamen rebellauit Edom, ne eſſet ſub ditione Iu-
da, vſque ad hanc diem: eo tempore & Lobna receſſit ne eſſet ſub manu illius. De-
reliquerat enim Dominum Deum patrum ſuorum: 11. inſuper & excelſa fabricatus
eſt in vrbibus Iuda, & fornicari fecit habitatores Ieruſalem, & præuaricari Iudam.
12. Allatæ ſunt autem ei litteræ ab Elia propheta, in quibus ſcriptum erat: Hæc
dicit Dominus Deus Dauid patris tui: Quoniam non ambulaſti in viis Ioſaphat pa-
tris tui, & in viis Aſa regis Iuda, 13. ſed inceſſiſti per iter regum Iſrael, & fornicari
feciſti Iudam, & habitatores Ieruſalem, imitatus fornicationem domus Achab, in-
ſuper & fratres tuos, domum patris tui, meliores te, occidiſti; 14. ecce Dominus
percutiet te plaga magna, cum populo tuo, & filiis, & vxoribus tuis, vniuerſáque
ſubſtantia tua. 15. tu autem ægrotabis peſſimo languore vteri tui, donec egrediantur
vitalia tua paulatim per ſingulos dies. 16. Suſcitauit ergo Dominus contra Ioram
ſpiritum Philiſthinorum, & Arabum, qui confines ſunt Æthiopibus. 17. & aſcen-
derunt in Terram Iuda, & vaſtauerunt eam, diripuerúntque cunctam ſubſtantiam,
quæ inuenta eſt in domo regis, inſuper & filios eius, & vxores, nec remanſit ei fi-
lius, niſi Ioachaz, qui minimus natu erat. 18. Et ſuper hæc omnia percuſſit eum
Dominus alui languore inſanabili. 19. Cúmque diei ſuccederet dies, & temporum
ſpatia voluerentur, duorum annorum expletus eſt circulus: & ſic longa conſumptus

Digitized by Google

tabe, ita vt egereret etiam viſcera ſua, languore pariter & vita caruit. Mortuúſque eſt in infirmitate peſſima, & non fecit ei populus ſecundùm morem combuſtionis, exequias, ſicut fecerat maioribus eius. 20. Trigintaduorum annorum fuit, cùm regnare cœpiſſet, & octo annis regnauit in Ieruſalem. Ambulauitque non rectè, & ſepelierunt eum in Ciuitate Dauid: verumtamen non in ſepulchro regum.

Vers. 4. OCCIDIT OMNES FRATRES SVOS GLADIO, ET QVOSDAM DE PRINCIPIBVS] fortè eò quòd ipſi ſe eius nouæ religioni & idololatriæ opponerent. Quod ſi ita eſt ipſi reuera occubuerunt vt martyres.

Vers. 7. LVCERNAM] id eſt ſucceſſionem ſtirpis regiæ & ſplendidæ. vide Pſal. 131. v. 17.

Vers. 10. ATTAMEN REBELLAVIT EDOM] Idumæa ſcilicet excuſſit iugum impij Ioram regis Iuda; túncque impleta eſt prophetia Iacob Geneſ. 27. 40. prædicentis, quòd Eſau excuteret iugum Iacob, puta quòd Idumæi excuterent iugum Iudæorum.

EO TEMPORE ET LOBNA REGESSIT] Vrbs erat priſca in tribu Iuda, q. d. non tantùm exteri Idumæi, ſed & ſubditi Lobnenſes impio Ioram, licèt regi ſuo, rebellarunt. Audi Adrichom. in deſcript. tribus Iuda n. 176. *Libna*, quæ & *Lobna* & *Labana*, vrbs Leuitarum fortis & munita, non longè à Lachis diſſita. Habuerat priſcis temporibus regem, quo interfecto, Ioſue etiam ipſam expugnauit. Poſtquàm ad Monarchiam deueniſſet ſtatus Iudæorum, propter impietatem Regis Ioram filij Ioſaphat, defecit ab eo Lobna, tandem obſeſſa fuit à Sennacherib rege Aſſyriorum. Nunc villa eſt in regione Eleutheropolitana, quæ appellatur *Lobna*, de qua ſcribit Iſaias, vt author Hieronymus. Quidam hanc ponunt in tribu Dan.

Vers. 12. ALLATÆ AVTEM SVNT EI LITTERÆ AB ELIA PROPHETA] Quæres, quænam, quales, quando & quomodo ab Elia ſcriptæ & miſſæ ſunt hæ litteræ? Nota, Eliam iam pridem è terra raptum fuiſſe curru igneo in cælum. Nam tempore Ioſaphat, qui fuit pater huius Ioram, florebat & prophetabat Eliſeus, qui Eliæ iam rapto ſucceſſit, vt patet 4. Reg. 3. v. 11. Quod enim Caiet. cenſet alium hunc eſſe Eliam, & diuerſum à Theſbite, non habet ſpeciem veriſimilitudinis, & nouè ſine fundamento dicitur. Tale quoque eſt, quod ait Vatab. per Eliam hîc intelligi Eliſeum, eò quòd ipſi ſpiritus Eliæ inſediſſet. Alij, vt Emmanuel Sà, opinantur Eliam ante raptum has litteras ſcripſiſſe, & dediſſe Eliſeo vel alicui ſimili, vt eas poſt raptum ſuum traderet regi Ioram. Verùm alij paſſim cenſent Eliam ex paradiſo, vel loco in quo ipſe poſt raptum degit cum Enoch, has litteras miſiſſe, ſiue per Angelum forma humana indutum, ſiue per Eliſeum aliúmve prophetam, vel virum fidelem, ad regem Ioram. Itaque ſicut in Transfiguratione Chriſti apparuit Petro, Iacobo & Ioanni Elias cum Moyſe, ſic & idem apparuit hîc alicui viro, eíque litteras à ſe ſcriptas ad Ioram perferendas dedit. ita Hebræi in Seder Olam c. 17. Lyran. Serar. Sanchez, Bellarm. & Salian. qui cenſet has litteras datas ab Elia nono anno poſt raptum; raptum enim fuiſſe anno 19. Ioſaphat qui deinde adhuc ſex annos regnauit, ſcilicet vſque ad annum 25. litteras verò has fuiſſe datas anno tertio vel quarto Ioram, quo ſcilicet ipſe ſolus poſt patrem Ioſaphat vita functum regnabat. Scripſit autem ex paradiſo, vt magis percelleret impium Ioram & conuerteret, vtque oſtenderet quantam ipſe & Sancti, etiam poſt hanc vitam, hominum fidelium præſertim, habeant curam. Idem cenſent Genebr. lib. 1. chronol. Ioſephus Acoſta lib. 3. de Nouiſſ. Temp. c. 7. Aben Ezra, & Petrus Figuerius in c. 4. Malachiæ, Thomas Maluenda lib. 9. de Antichriſto c. 2. Porrò hiſce litteris Elias grauiter increpat Ioram, quòd à Deò æquè ac religione patris ſui Ioſaphat deſciuerit, quódque fratres ſuos quaſi parricida occiderit, ac eidē minatur triplicem plagam: ſcilicet primò, publicam bonorum tam ipſius regis quàm regni populíque expilationem, æquè ac vxorum & filiorum eius rapinam, quam mox intulerunt Philiſthæi, Arabes & Æthiopes, vt dicitur v. 16. Secundò, grauem morbum & longam duorum annorum tabem, ita vt viſcera egerat, itáque in doloribus & fœtoribus infelicem animam exhalet v. 18. Tertiò, quòd carebit honore regiæ ſepulturæ. Hanc tertiam pœnam non exprimit Elias, ſed hæc è duabus prioribus, atque ex infami eius vita & morte conſecuta eſt, vt patet v. 19.

lias ſcribit e paradiſo d Ioram.

Vers. 17. NISI IOACHAZ] Hic eſt, qui inuerſo nomine dictus eſt *Ochozias*. Hic enim ſolus ſuperſtes Ioram patri in regno ſucceſſit, vt patet c. ſeq. v. 1. ita Beda.

Vers. 19. ET NON FECIT EI POPVLVS SECVNDVM MOREM COMBVSTIONIS EXEQVIAS, SICVT FECERAT MAIORIBVS EIVS] comburendo, non cadauer regis (illud enim ſepeliebatur in ſepulchro Dauid & Salomonis, vel proprio ad hoc magnificè quaſi mauſolæo erecto) ſed iuxta cadauer, aromata & vnguenta pretioſa, ídque *ambitione* & pompa *magna*, vti factum eſt Aſæ auo Ioram c. 16. v. 14. Vide dicta Ierem. 34. v. 5.

Digitized by Google

CAPVT XXII.

SYNOPSIS CAPITIS.

IMPIO Ioram ſuccedit filius impius Ochozias, quem cum Ioram rege Iſrael occidit Iehu. Athalia vxor Ioram omnes filios Ochoziæ occidit, vnico Ioas paruulo excepto, quem Ioſabeth amita furtim neci ſubtraxit. Sola ergo regnat Athalia.

1. CONSTITVERVNT autem habitatores Ieruſalem Ochoziam filium eius
minimum, regem pro eo: omnes enim maiores natu, qui ante eum fuerant,
interfecerant latrones Arabum, qui irruerant in caſtra: regnauitque Ochozias filius
Ioram regis Iuda. 2. Quadraginta duorum annorum erat Ochozias cùm regna-
re cœpiſſet, & vno anno regnauit in Ieruſalē, & nomen matris eius Athalia filia Amri.
3. Sed & ipſe ingreſſus eſt per vias domus Achab: mater enim eius impulit eum vt
impiè ageret. 4. Fecit igitur malum in conſpectu Domini, ſicut domus Achab: ipſi
enim fuerunt ei conſiliarij poſt mortem patris ſui, in interitum eius. 5. Ambulauit-
que in conſiliis eorum. Et perrexit cum Ioram filio Achab rege Iſrael, in bellum
contra Hazael regem Syriæ in Ramoth Galaad: vulnerauerúntque Syri Ioram. 6. Qui
reuerſus eſt vt curaretur in Iezrahel: multas enim plagas acceperat in ſupradicto cer-
tamine. Igitur Ochozias filius Ioram rex Iuda deſcendit vt inuiſeret Ioram filium A-
chab in Iezrahel ægrotantē. 7. Voluntatis quippe fuit Dei aduerſus Ochoziam, vt
veniret ad Ioram: & cùm veniſſet, & egrederetur cum eo aduerſum Iehu filiū Namſi,
quem vnxit Dominus vt deleret domū Achab. 8. Cùm ergo euerteret Iehu domum
Achab, inuenit principes Iuda, & filios fratrū Ochoziæ, qui miniſtrabant ei, & inter-
fecit illos. 9. Ipſum quoque perquirens Ochoziam, comprehendit latitantem in Sa-
maria: adductúmque ad ſe, occidit, & ſepelierunt eum: eò quòd eſſet filius Ioſaphat,
qui quæſierat Dominum in toto corde ſuo, nec erat vltrà ſpes aliqua, vt de ſtirpe
quis regnaret Ochoziæ. 10. ſiquidem Athalia mater eius, videns quòd mortuus
eſſet filius ſuus, ſurrexit, & interfecit omnem ſtirpem regiam domus Ioram. 11. Porrò
Ioſabeth filia regis tulit Ioas filium Ochoziæ, & furata eſt eum de medio filiorum re-
gis, cùm interficerentur: abſconditque eum cum nutrice ſua in cubiculo lectulorum:
Ioſabeth autem, quæ abſconderat eum, erat filia regis Ioram, vxor Ioiadæ pontifi-
cis, ſoror Ochoziæ; & idcircò Athalia non interfecit eum. 12. Fuit ergo cum eis in
domo Dei abſconditus ſex annis, quibus regnauit Athalia ſuper terram.

VERS. 1. OCHOZIAM] Hic eſt qui inuersè vocatus eſt *Ioachaz* c. præcedenti v. 17.

VERS. 2. QVADRAGINTA DVORVM ANNORVM ERAT OCHOZIAS, CVM REGNARE COEPISSET] Grauis eſt hîc quæſtio & antilogia: nam 4. Reg. 8. 26. dicitur, *Viginti duorum annorum erat Ochozias cùm regnare cœpiſſet*; quia vt præceſſit, Ioram cœpit regnare cùm 32. eſſet annorum, regnauitque 8. annis, mortuúſque eſt anno ætatis 40. ait Ioſephus; mox ſucceſſit ei filius Ochozias: ergo is non potuit eſſe 42. annorum, alioqui enim biennio fuiſſet ſenior patre ſuo Ioram, qui mortuus eſt anno ætatis quadrageſimo; fuit igitur tum Ochozias 22. annorum.

Antilogia 42. annorū

Conciliatur. Primò. Primò, Hebræi in Seder Olam c. 17. quos ſequitur Genebr. & Serar. reſpondent, hos 42. annos computandos eſſe ab anno ſexto Amri, qui fuit auus maternus Ochoziæ, cujus A mores & idola ipſe ſecutus eſt; Amri enim in Samaria à ſe condita, & in metropolim regni Iſrael erecta, ſolus regnare cœpit anno ſexto regni ſui, regnauítque in ea octo annis; ſucceſſit ei Achab filius, qui cum Ochozia filio regnauit 22. annis; huic ſucceſſit Ioram pariter filius per 12. annos; anno autem eius duodecimo & vltimo cœpit regnare in Iuda hic Ochozias filius Ioram, eodémque anno cum Ioram rege Iſrael occiſus eſt à Iehu; iam adde annos 8. Amri, 22. Achab, 12. Ioram, habebis 42. quos quærimus. Videntur enim Iſraelitæ Æram conſtituiſſe ab initio regni Samariæ, ab eóque annos numeraſſe, vti numerant Hiſtorici à Roma condita. Sic Abſalom dicitur poſt 40. annos, ſcilicet à prima vnctione Dauidis in regem computandos, rebellaſſe Dauidi 2. Reg. 15. 7. Verùm obſtat, quòd hi 42 anni dicantur eſſe Ochoziæ, non regni Samariæ. Vnde Hebr. clarè habent,

Digitized by Google

A *Filius 42. annorum erat Ochozias, cùm regnare cœpiſſet*. Adde, Ochozias erat rex Iuda, cur ergo annos eius computaret Script. à regno Samariæ diuerſo, imò ei aduerſo?

Secundò. Secundò, S. Hieron. in Tradit. Gloſſa, Lyran. Hugo, Dion. Gordonus, Mendoza, Vatab. & Franc. Suarez. 3. p. to. 1. diſp. 6. ſect. 1. reſpondent Ioram cœpiſſe regnare anno ætatis 32. cum Ioſaphat patre, ac cum eo regnaſſe viginti annis, deinde eo mortuo ſolum regnaſſe octo annis, qui octo ſolùm numerantur, quia pertinent ad chronologiæ computationem; quare mortuum eſſe anno ætatis non 40. vt ait Ioſephus, ſed 60. ita vt Ochozias filius ei ſuccedens fuerit 42. annorum, qui tamen 4. Reg. 8. 26. dicitur fuiſſe 22. annorum, quia ſcilicet ipſe eum patre Ioram 20. annis regnauit, quare quando cum eo regnare cœpit, erat 22. patre verò poſt 20. annos mortuo, cùm Ochozias ſolus regnauit, fuit 42. annorum.

B Verùm ſic Ioſaphat debuiſſet generare Ioram anno ætatis ſuæ octauo; Ioſaphat enim cœpit regnare anno ætatis 35. ac regnauit 25. annis, mortuúſque eſt ſexagenarius; adde quinque, vel vt alij octo annos, quibus poſt eius mortem regnauit Ioram, fient anni Ioſaphati 68. ex quibus 42. tribuendi ſunt Ochoziæ, ac octodecim circiter Ioram patri eius, cùm eum genuit, qui iuncti faciunt 60. quare octo tantùm anni ſupererunt Ioſaphato, quos ipſe habuerit cùm genuit Ioram, quod eſt impoſſibile. Omitto, quòd iſti authores dicunt ſimul tres reges regnaſſe, ſcilicet auum Ioſaphat, filium Ioram, & nepotem Ochoziam per 20. annos; quod nouum eſt & inſolitum.

C *Tertiò.* Tertiò, Sanchez & alij, vt hoc argumentum euitent, dicunt Ioram eum patre Ioſaphat regnaſſe octo annis, poſt eius mortem verò regnaſſe 20. annis; ſed infeliciter, vtpote morbo inſanabili à Deo percuſſum, ideóque Ochoziam filium regnum pro patre ægro & tabido adminiſtraſſe, ideóque hos viginti annos includi hîc in 42. annis Ochoziæ. Itaque Ochoziam, quando cum patre Ioram regnare cœpit, fuiſſe 22. annorum; quando verò eo poſt 20. annos mortuo, ſolus regnauit, fuiſſe 42 annorum.

D Verùm obſtat primò, quòd Ioram pater biennio tantùm hoc morbo laborarit, vt dicitur 2. Paral. 21. 19. Secundò, quòd ſic viginti anni iam dicti debuiſſent dici regni Ochoziæ, non vitæ, vt chronologia annorum regni, quibus quiſque rex in Iuda regnauit, continua ſerie pertexeretur: alioqui enim hi viginti anni chronologiæ regni Iuda deerunt: quocircà nemo Chronologorum eos numerat, quod ſignum eſt eos non extitiſſe. Tertiò & maximè, quòd anni Ioram regis Iuda, eiúſque filij Ochoziæ, includantur in annis Ioram regis Iſrael, vti patet 4. Reg. 8. 16. & 25. & cap. 9. v. 27 & 29.

E Ioram autem rex Iſrael cœpit regnare anno 18. Ioſaphat, regnauítque duodecim annis, vt dicitur 4. Reg. 3. 1 regnauit ergo ſeptem annos poſt mortem Ioſaphat: hic enim regnauit 25. annis. Mortuus eſt igitur tam Ioram rex Iſrael, quàm Ioram rex Iuda, eiúſque filius Ochozias anno ſeptimo poſt mortem Ioſaphat. Ergo nullus eorũ potuit regnare viginti annis poſt mortem Ioſaphat: quare Ochozias non potuit tunc eſſe quadraginta duorum annorum. ita Caiet. Salian. & alij.

Quartò germanè. Quartò ergo Caiet. Bellarm. in Manuſcripta Concordia annorum regum Iſrael & Iuda, quam penes me habeo, Torniellus, Salian. Mariana, Scaliger, & alij cenſent hîc eſſe mendum, & pro 42. ſubſtituendos 22. annos. Sic enim clarè dicitur 4. Reg. 8. 26. *22. annorum erat Ochozias, cùm regnare cœpiſſet*, & ſic habent hoc loco Sept. Romæ correcti. *Viginti*, inquiunt, *annorum erat Ochozias*; & in Notis additur alios codices habere: *viginti duorum annorum*. Ac facilè in Hebr. pro עשרים *Eſrim*, id eſt *viginti*, irrepſiſſe potuit *arbaim*, id eſt 40. faciliùs in ciphris irrepſit error, vt pro כב id eſt 22. poſitum ſit מב id eſt 42. ait Mariana; nam כ & מ caractere ſunt affines. Atque hæc videtur origo fuiſſe mendi. Fateor omnes Codices Hebræos & Latinos hoc loco habere 42. non 22. ſed argumenta cogunt vt pro 42. reponatur 22. Nulla enim alia ſolutio ſolida hic afferri poteſt; neque Interpretes, ſed ipſa S. Script. corrigit ſeipſam à deſcriptoribus vitiatam, ſcilicet liber Regum corrigit librum Paralipomenon in annis iam dictis, Scriptorum vitio corruptis. Plura in editione vulgata à Romanis correcta ſunt, & plura corrigi poſſent, vti ipſi Correctores in præfatione fatentur, atque error in numeris facilè contingit, nec ſpectat ad fidem vel bonos mores. Sic multi demunt Cainan à ſerie generationum in genealogia Chriſti, cùm tamen eum conſtanter habeant omnia exemplaria Græca, Latina, Syra, Arabica, &c. Lucæ 3. 36. Denique hoc loco pro *42. annorum*, Syrus habet *22. annorum erat Ochozias*. Sic quoque habet Arabicus vterque, ſcilicet Antiochenus, ſiue montis Sinai, & Alexandrinus ſiue Cophticus, vti mihi Romæ aſſeuerauit illuſtriſſimus Dominus Sergius Riſius Maronita Archiepiſcopus Damaſcenus.

Vers. 10. ATHALIA FILIA AMRI] *Filia* id eſt neptis. Erat enim filia Achab qui erat filius Amri, vt patet c. præced. verſ. 6. & 4. Reg. 8. 18.

INTERFECIT OMNEM STIRPEM REGIAM] ſcilicet omnes filios filij ſui Ochoziæ regis, quos ipſe multos ex multis vxoribus (vti tum regibus mos erat) ſuſceperat. Occidit ergo omnes ſuos ex filio Ochozia nepotes, vt iis quaſi hæredibus regni ſublatis, ipſa ſola quaſi auia liberè & impunè regnaret. vide ad quanta parricidia feminam adegerit regnandi cupido & libido.

Vers. 11. PORRO IOSABETH FILIA REGIS IORAM (non ex Athalia, ſed ex alia vxore) FVRATA EST EVM (Ioas) DE MEDIO FILIORVM REGIS CVM INTERFICERENTVR] *quem inter cæſorum fratrum cadauera*, ait Ioſephus, *opinione Athaliæ mortuum nutricis opera ablatum furtim domi ſuæ abdidit, & ſolo marito* (Ioiada Pontifice) *conſcio ſex annis abſcondit in templo, in cubiculo lectulorum*, id eſt in vna exedra, ſiue cubiculo, vbi erat triclinium in quo veſcebantur ſacerdotes & Leuitæ, qui vice ſua illa hebdomade deſeruiebant tem-

Digitized by Google

plo. Tales enim exedræ plurimæ erant circa templum, ideóque & ipſæ *templum*, id eſt templi appendices vocantur.
Reliqua huius capitis expoſui 4. Reg. 9.

CAPVT XXIII.

SYNOPSIS CAPITIS.

IOIADA Pontifex Ioas ſeptennem in regem vngit, Athaliam eius auiam regnantem occidit, Dei cultum reſtituit, aras & delubra Baal euertit.

1. ANNO autem ſeptimo confortatus Ioiada, aſſumpſit centuriones, Azariam videlicet filium Ieroham, & Iſmahel filium Iohanan, Azariam quoque filium Obed, & Maaſiam filium Adaiæ, & Eliſaphat filium Zechri: & iniit cum eis fœdus. 2. Qui circumeuntes Iudam, congregauerunt Leuitas de cunctis vrbibus Iuda, & principes familiarum Iſrael, venerúntque in Ieruſalem. 3. Iniit ergo omnis multitudo pactum in domo Dei cum rege: dixítque ad eos Ioiada: Ecce filius regis regnabit, ſicut locutus eſt Dominus ſuper filios Dauid. 4. Iſte eſt ergo ſermo quem facietis: 5. Tertia pars veſtrûm qui veniunt ad Sabbatum, & Sacerdotum, & Leuitarum, & ianitorum, erit in portis: tertia verò pars ad domum regis, & tertia ad portam, quæ appellatur Fundamenti: omne verò reliquum vulgus ſit in atriis domus Domini. 6. Nec quiſpiam alius ingrediatur domum Domini, niſi Sacerdotes, & qui miniſtrant de Leuitis: ipſi tantummodò ingrediantur, quia ſanctificati ſunt: & omne reliquum vulgus obſeruet cuſtodias Domini. 7. Leuitæ autem circumdent regem, habentes ſinguli arma ſua: (& ſi quis alius ingreſſus fuerit templum, interficiatur) ſintque cum rege & intrante & egrediente. 8. Fecerunt ergo Leuitæ, & vniuerſus Iuda, iuxta omnia quæ præceperat Ioiada pontifex, & aſſumpſerunt ſinguli viros qui ſub ſe erant, & veniebant per ordinem ſabbati, cum his qui impleuerant ſabbatum, & egreſſuri erant, ſi quidem Ioiada pontifex non dimiſerat abire turmas, quæ ſibi per ſingulas hebdomadas ſuccedere conſueuerant. 9. Dedítque Ioiada ſacerdos centurionibus lanceas, clypeóſque & peltas regis Dauid, quas conſecrauerat in domo Domini. 10. Conſtituítque omnem populum tenentium pugiones, à parte templi dextra, vſque ad partem templi ſiniſtram, coram altari, & templo, per circuitum regis. 11. Et eduxerunt filium regis, & impoſuerunt ei diadema, & teſtimonium, dederúntque in manu eius tenendam legem: & conſtituerunt eum regem: vnxit quoque illum Ioiada pontifex & filij eius, imprecatíque ſunt ei, atque dixerunt: Viuat rex. 12. Quod cùm audiſſet Athalia, vocem ſcilicet currentium atque laudantium regem, ingreſſa eſt ad populum in templum Domini. 13. Cúmque vidiſſet regem ſtantem ſuper gradum in introitu, & principes, turmáſque circa eum, omnémque populum terræ gaudentem, atque clangentem tubis, & diuerſi generis organis concinentem, vocémque laudantium, ſcidit veſtimenta ſua, & ait: Inſidiæ, inſidiæ. 14. Egreſſus autem Ioiada pontifex ad centuriones, & principes exercitus, dixit eis: Educite illam extra ſepta templi, & interficiatur foris gladio. Præcepítque ſacerdos ne occideretur in domo Domini. 15. Et impoſuerunt ceruicibus eius manus: cúmque intraſſet portam equorum domus regis, interfecerunt eam ibi. 16. Pepigit autem Ioiada fœdus inter ſe vniuerſúmque populum, & regem, vt eſſet populus Domini. 17. Itaque ingreſſus eſt omnis populus domum Baal, & deſtruxerunt eam: & altaria ac ſimulacra illius confregerunt: Mathan quoque ſacerdotem Baal interfecerunt ante aras. 18. Conſtituit autem Ioiada præpoſitos in domo Domini, ſub manibus Sacerdotum & Leuitarum, quos diſtribuit Dauid in domo Domini, vt offerrent holocauſta Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi, in gaudio & canticis, iuxta diſpoſitionem Dauid. 19. Conſtituit quoque ianitores in portis domus Domini, vt non ingrederetur eam immundus in omni re. 20. Aſſumpſitque centuriones, & fortiſſimos viros ac principes populi, & omne vulgus terræ, & fecerunt deſcendere re-

Digitized by Google

gem de domo Domini, & introire per medium portæ ſuperioris in domum regis, & collocauerunt eum in ſolio regali. 21. Lætatúſque eſt omnis populus terræ, & vrbs quieuit: porrò Athalia interfecta eſt gladio.

HOc caput explicui 4. Reg. 11.

Vers. 1. Anno avtem septimo confortatvs (à Deo) Ioiada] Fuit hic Pontifex magni animi & virtutis, qui regiam ſtirpem in regnum reſtituit, vixítque 130. annos 2. Paral. 24. 15. Nonnulli cum noſtro Henrico Samerio in chronolog. putant eum non fuiſſe ſummum Pontificem, ſed principem ſacerdotum in tribu Iuda, ſcilicet eorum qui diſperſi erant per tribum Iuda, eiúſque curam gerebant. Ratio eorum eſt, quòd in Catalogò ſummorum Pontificum, qui extat 1. Paral. 6. & 1. Eſdræ 7. 1. & apud Ioſeph. 10. Antiq. c. 11. non nominetur Ioiada. Verùm chronicum Hebr. Ioiada collocat in numero ſummorum Pontificum. Rurſùm Ioſeph eum vocat ἀρχιερέα, & Script. eum vocat Pontificem & *principem ſacerdotum*, ac in Hebr. *Primum Sacerdotem*, & *caput Sacerdotum*, id eſt ſummum Pontificem. Accedit ratio, quòd ipſe regem Ioas in regnum reſtituerit & regem vnxerit: hoc autem erat munus ſummi Pontificis. Rurſùm, mandata & imperia, quæ ipſe hîc dat omnibus ſacerdotibus, Leuitis, totique populo in cuſtodiendo rege & templo, arguunt eum fuiſſe ſummum omnium Pontificem. Porrò nec Ioſeph. nec Script. 1. Paralip. 6. & 1. Eſdræ 7. 1. omnes recenſet pontifices, ſed aliquos omittit; nam à rege Ioſaphat vſque ad Ioſiam, quod fuit ſpatium 238. annorum, numerant tantùm quattuor Pontifices, ſcilicet Achitob, Meraioth, Sadoc & Sellum; quorum quiſque debuiſſet 59. annos fungi Pontificatu, quod eſt incredibile. Ioiada ergo & alij nonnulli omiſſi ſunt, eò quòd non eſſent ex Eleazaro primo Aaronis filio, cui iure primogenituræ debebatur Pontificatus progeniti. Fortè etiam Ioiada, vti & multi alij, aliud habuit nomen. Vnde nonnulli putant eum qui à Ioſepho inter Pontifices ponitur, vocatúrque *Sedeas*, eſſe Ioiadam, & ſequentem *Iulum* eſſe Zachariam filium Ioiadæ. Zachariam enim patri Ioiadæ in pontificatu ſucceſſiſſe, cenſent Abul. Tor-

A niellus & alij, licèt chronicon Hebr. quod ſequitur Genebr. & Salian. aſſerat Ioiadæ ſucceſſiſſe Pedaiam. Ioiada ergo reſtituit religionem æquè ac regnum Iudæ, ideóque à Ioas rege poſt mortem ſepultus eſt in ſepulchro regum. Vnde chronicon Hebr. hoc Ioiadæ dat epitaphium & elogium: *Senuit Ioiada plenus dierum, & mortuus eſt cùm eſſet 130. annorum. Nempe oriente in diebus Salomonis labe* (idololatria) *& ruina, natus eſt ſimul Ioiada qui eam corrigeret.* Natus eſt enim Ioiada ſub annum regni Salomonis 35. mortuus verò anno 28. Ioas regis Iuda, ita Salian.

Qvi veniunt ad sabbathvm] vt ſabbatho vicem hebdomadæ ſuæ ad ſeruiendum in templo inchoent: Iudæi enim à ſabbatho hebdomadam inchoabant, ſicut nos à Dominica, & eodem recurrente illam finiebant. Vers. 5.

B

Reliqvvm vvlgvs (tum Leuitarum, tum populi fidelis) observet cvstodias Domini] id eſt fungatur officio ſuo in atrio domus Domini, ſiue templi; ſcilicet vt ſi quis tumultus oriatur ex militibus, quos Athalia ſubmiſerit ad occidendum Ioas, ipſi eos ſiſtant, impediant & repellant. Idcircò enim iuſſerat v. 5. dicens: *reliquum vulgus ſit in atriis domus Domini*; puta in atrio, quod erat quaſi templum laicorum, ac in varia minora atria erat diuiſum. Voluit enim Ioiada nouellum regem puerum, non tantùm Leuitarum, ſed & populi fidelis præſidio communiri, ne quæ ei vis aut fraus fieret ab Athalia auia impia. Vers. 6.

C

Portæ svperioris] Hæc erat porta templi, quæ ducebat ad regis palatium. Dicitur *ſuperior*, quia altior erat regia, ex qua in inferiori loco cõſtituta per hanc portam in templum aſcendebatur, patet 4. Reg. 11. v. 6. & 19. Eadem porta v. 5. vocatur *fundamenti*; quia in ipſis fundamentis templi, id eſt in Mello erecta. ita Vilalp. p. 219. hæc præ ceteris iuſſa fuit cuſtodiri, quia per hanc Athalia ex regia ventura erat in templum cum ſuo milite & ſatellite. Vers. 10.

CAPVT XXIV.

SYNOPSIS CAPITIS.

IOAS Rex ſub Ioiada pontifice ritè Deum colit, at eo mortuo deflectens ad idola, ideóque reprehenſus à Zacharia filio Ioiadæ, eum in atrio templi lapidat & necat. Quare anno ſequenti Deus Iudæam Syris ſpoliandam tradit, & Ioas regem per eius famulos occidit.

1. SEptem annorum erat Ioas cùm regnare cœpiſſet, & quadraginta annis regnauit in Ieruſalem, nomen matris eius Sebia de Berſabee. 2. Fecitque quod bonum eſt coram Domino cunctis diebus Ioiadæ ſacerdotis. 3. Accepit autem ei

Ioiada

Ioiada vxores duas, è quibus genuit filios & filias. 4. Poſt quæ placuit Ioas
vt inſtauraret domum Domini. 5. Congregauítque Sacerdotes, & Leuitas, &
dixit eis: Egredimini ad ciuitates Iuda, & colligite de vniuerſo Iſrael pecuniam
ad ſartatecta templi Dei veſtri, per ſingulos annos, feſtinatóque hoc facite.
porrò Leuitæ egêre negligentiùs. 6. Vocauítque rex Ioiadam principem, &
dixit ei: Quare tibi non fuit curæ, vt cogeres Leuitas inferre de Iuda & de Ieru-
ſalem pecuniam, quæ conſtituta eſt à Moyſe ſeruo Domini, vt inferret eam
omnis multitudo Iſrael in tabernaculum teſtimonij? 7. Athalia enim im-
piiſſima, & filij eius deſtruxerunt domum Dei; & de vniuerſis, quæ ſanctificata
fuerant in templo Domini ornauerunt fanum Baalim. 8. Præcepit ergo rex,
& fecerunt arcam: poſuerúntque eam iuxta portam domus Domini forinſecus.
9. Et prædicatum eſt in Iuda & Ieruſalem, vt deferrent ſinguli pretium Domino,
quod conſtituit Moyſes ſeruus Dei ſuper omnem Iſrael in deſerto. 10. Lætatí-
que ſunt cuncti principes, & omnis populus: & ingreſſi contulerunt in arcam Domi-
ni, atque miſerunt ita vt impleretur. 11. Cúmque tempus eſſet vt deferrent ar-
cam coram rege per manus Leuitarum (videbant enim multam pecuniam) ingre-
diebatur ſcriba regis, & quem primus ſacerdos conſtituerat: effundebántque pe-
cuniam quæ erat in arca: porrò arcam reportabant ad locum ſuum: ſicque faciebant
per ſingulos dies, & congregata eſt infinita pecunia. 12. Quam dederunt rex &
& Ioiada his, qui præerant operibus domus Domini: at illi conducebant ex ea cæ-
ſores lapidum, & artifices operum ſingulorum, vt inſtaurarent domum Domini:
fabros quoque ferri & æris, vt quod cadere cœperat, fulciretur. 13. Egerúntque
hi qui operabantur induſtriè, & obducebatur parietum cicatrix per manus eorum,
ac ſuſcitauerunt domum Domini in ſtatum priſtinum, & firmiter eam ſtare fecerunt.
14. Cúmque compleſſent omnia opera, detulerunt coram rege & Ioiada reliquam
partem pecuniæ: de qua facta ſunt vaſa templi in miniſterium, & holocauſta, phia-
læ quoque, & cetera vaſa aurea & argentea: & offerebantur holocauſta in domo
Domini iugiter cunctis diebus Ioiadæ. 15. Senuit autem Ioiada plenus dierum,
& mortuus eſt cùm eſſet centum triginta annorum. 16. ſepelierúntque eum in
Ciuitate Dauid cum regibus, eò quòd feciſſet bonum cum Iſrael, & cum domo
eius. 17. Poſtquam autem obiit Ioiada, ingreſſi ſunt principes Iuda, & adora-
uerunt regem; qui delinitus obſequiis eorum, acquieuit eis. 18. Et derelique-
runt templum Domini Dei patrum ſuorum, ſeruierúntque lucis & ſculptilibus, &
facta eſt ira contra Iudam & Ieruſalem propter hoc peccatum. 19. Mittebátque
eis prophetas vt reuerterentur ad Dominum, quos proteſtantes, illi audire nole-
bant. 20. Spiritus itaque Dei induit Zachariam filium Ioiadæ ſacerdotem, & ſtetit in
conſpectu populi, & dixit eis: Hæc dicit Dominus Deus: Quare tranſgredimini præ-
ceptum Domini, quod vobis non proderit, & dereliquiſtis Dominum vt derelinque-
ret vos? 21. Qui congregati aduerſus eum, miſerunt lapides iuxta regis imperium
in atrio domus Domini. 22. Et non eſt recordatus Ioas rex miſericordiæ, quam
fecerat Ioiada pater illius ſecum, ſed interfecit filium eius. Qui cùm moreretur, ait,
Videat Dominus, & requirat. 23. Cúmque euolutus eſſet annus, aſcendit contra
eum exercitus Syriæ: venítque in Iudam & Ieruſalem, & interfecit cunctos princi-
pes populi, atque vniuerſam prædam miſerunt regi in Damaſcum. 24. Et certè
cùm permodicus veniſſet numerus Syrorum, tradidit Dominus in manibus eorum
infinitam multitudinem, eò quòd dereliquiſſent Dominum Deum patrum ſuorum:
in Ioas quoque ignominioſa exercuere iudicia. 25. Et abeuntes dimiſerunt eum in
languoribus magnis: ſurrexerunt autem contra eum ſerui ſui, in vltionem ſanguinis
filij Ioiadæ ſacerdotis, & occiderunt eum in lectulo ſuo, & mortuus eſt: ſepelie-
rúntque eum in Ciuitate Dauid, ſed non in ſepulchris regum. 26. Inſidiati verò
ſunt ei, Zabad filius Semmaath Ammanitidis, & Iozabad filius Semarith Moabiti-
dis. 27. Porrò filij eius, ac ſumma pecuniæ quæ adunata fuerat ſub eo, & in-
ſtauratio domus Dei, ſcripta ſunt diligentiùs in Libro regum: regnauit autem Ama-
ſias filius eius pro eo.

Digitized by Google

HOc caput explicui 4. Reg. 12.

Vers. 6. Vocavitqve rex Ioiadam principem] Dupliciter peccabant Sacerdotes. Primò, quòd negligentes eſſent in exigenda pecunia pro cenſu debita templo ex lege Exodi 30. 12. Secundò, quòd eam non in ſarta tecta templi, ſed in alios ac ſubinde in priuatos & proprios vſus expenderent. Quare iure cum eis expoſtulauit Rex Ioas, eiſque hoc colligendæ & ſeruandæ pecuniæ pro templi fabrica officium abſtulit, eóſque pecuniam in gazophylacium inferre præcepit.

Vers. 12. Vt instavrarent domvm Domini] vt ſcilicet reſtaurarent quæ longitudine temporis vetuſtate conſumpta, corroſa & ruinoſa erant, quæque impia Athalia demolita fuerat & abſtulerat.

Vers. 22. Qvi (Zacharias) cvm moreretvr, ait: Videat Dominvs et reqvirat] *Videat*, ſcilicet meam innocentiam & probitatem, qua ex officio meo (erat enim pontifex) regem idola colentem reprehendo. *Videat* pariter regis impietatem & ingratitudinem, qua me filium Ioiadæ Pontificis & auunculi ſui, cui vitam & regnum debet, ingratè, iniuſtè & impiè interficit. *Et requirat*, vt meam necem tantáque ſcelera iuſto iudicio puniat & vlciſcatur. Dixit hoc Zacharias ex zelo iuſtitiæ, qui fuit ſpiritus Eliæ & veteris teſtamenti. At in nouo Chriſtus & Apoſtoli à Iudæis occiſi non vindictam, ſed veniam à Deo occiſoribus precabantur. Vnde Chriſtus in cruce: *Pater*, inquit, *ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt*, Matth. 27. & S. Stephanus cùm lapidaretur, vt hic Zacharias: *Domine*, inquit, *ne ſtatuas illis hoc peccatum*. Actor. 7.

A Exaudiuit Deus orationem Zachariæ; vnde Ioas & Iudæos multipliciter puniuit: nam primò, vt ſequitur, anno proximè ſequenti Hazael rex Syriæ cum paucis copiis immenſam Iudæorum multitudinem cæcidit, ac theſauros templi æquè ac palatij regij in Syriam abripuit.

Secundò, in Ioas regem ignominioſa exercuit iudicia, vt dicitur v. 24. exprobrans illi ſuam ingratitudinem & perfidiam, ac probris variiſque ignominiis, atque vt videtur, plagis eum afficiens, qualibus Sedeciam perfidum affecit Nabuchodonoſor 4. Reg. 25.

B Tertiò, ex hiſce probris & plagis, ac ex noua Dei caſtigatione Ioas incidit in morbum grauem, qui ei dolores & languores magnos creauit v. 25.

Quartò, ſerui eius contra eum coniurarunt, eúmque decumbentem in lecto mactarunt *in domo Mello*, quæ vicina erat palatio. Addit Ioſeph. hos coniuratos fuiſſe amicos Zachariæ; vnde v. 25. hîc dicuntur eum occidiſſe, *in vltionem ſanguinis Zachariæ, filij Ioiadæ*. Denique S. Hieron. S. Thom. Abul. Ianſen. Maldon. Baradius, & alij cenſent, hunc eſſe Zachariam, cuius necem Iudæis exprobrat Chriſtus, eiſque excidium minatur, C dicens: *Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis &c. à ſanguine Abel iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare*. Matth. 23. vide ibi dicta. Denique ob templum cæde & ſanguine huius Zachariæ pollutum, deinceps defeciſſe in templo oracula & reſponſa diuina, tradit S. Epiphan. in vita Zachariæ, & ex eo Genebr. in Chronol.

CAPVT XXV.

SYNOPSIS CAPITIS.

AMASIAS rex vlciſcitur necem patris ſui Ioas, ac Idumæos prælio ſuperat; ſed in idololatriam prolapſus à Ioas rege Iſrael profligatur, capitur & ſpoliatur, atque à ſuis in Lachis trucidatur.

1. VIgintiqvinqve annorum erat Amaſias cùm regnare cœpiſſet, & viginti nouem annis regnauit in Ieruſalem, nomen matris eius Ioadan de Ieruſalem. 2. Fecitque bonum in conſpectu Domini, verumtamen non in corde perfecto. 3. Cúmque roboratum ſibi videret imperium, iugulauit ſeruos, qui occiderant regem patrem ſuum, 4. ſed filios eorum non interfecit, ſicut ſcriptum eſt in Libro legis Moyſi, vbi præcepit Dominus, dicens: Non occidentur patres pro filiis, neque filij pro patribus ſuis, ſed vnuſquiſque in ſuo peccato morietur. 5. Congregauit igitur Amaſias Iudam, & conſtituit eos per familias, tribunóſ-

Digitized by Google

que & centuriones in vniuerſo Iuda & Beniamin: & recenſuit à viginti annis ſuprà, in-
uenitque trecenta millia iuuenum qui egrederentur ad pugnam, & tenerent haſtam
& clypeum. 6. Mercede quoque conduxit de Iſrael centum millia robuſtorum, cen-
tum talentis argenti. 7. Venit autem homo Dei ad illum, & ait: O rex, ne egrediatur
tecum exercitus Iſrael: non eſt enim Dominus cum Iſrael, & cunctis filiis Ephraim:
8. quod ſi putas in robore exercitus bella conſiſtere, ſuperari te faciet Deus ab hoſti-
bus: Dei quippe eſt adiuuare, & in fugam conuertere. 9. Dixitque Amaſias ad ho-
minem Dei: Quid ergo fiet de centum talentis, quæ dedi militibus Iſrael? Et reſpon-
dit ei homo Dei: Habet Dominus vnde tibi dare poſſit multo his plura. 10. Separa-
uit itaque Amaſias exercitum, qui venerat ad eum ex Ephraim, vt reuerteretur in
locum ſuum: at illi contra Iudam vehementer irati, reuerſi ſunt in regionem ſuam.
11. Porrò Amaſias confidenter duxit populum ſuum, & abiit in Vallem ſalinarum,
percuſſitque filios Seir decem millia. 12. Et alia decem millia virorum ceperunt fi-
lij Iuda, & adduxerunt ad præruptum cuiuſdam petræ, præcipitauerúntque eos de
ſummo in præceps, qui vniuerſi crepuerunt. 13. At ille exercitus, quem remiſerat
Amaſias ne ſecum iret ad prælium, diffuſus eſt in ciuitatibus Iuda, à Samaria vſque
ad Bethoron, & interfectis tribus millibus, diripuit prædam magnam. 14. Amaſias
vero poſt cædem Idumæorum, & allatos deos filiorum Seir, ſtatuit illos in deos ſibi,
& adorabat eos, & illis adolebat incenſum. 15. Quam ob rem iratus Dominus con-
tra Amaſiam, miſit ad illum prophetam, qui diceret ei: Cur adoraſti deos, qui non li-
berauerunt populum ſuum de manu tua? 16. Cúmque hæc ille loqueretur, reſpon-
dit ei: Num conſiliarius regis es? quieſce ne interficiam te. Diſcedénſque propheta,
Scio, inquit, quòd cogitauerit Deus occidere te, quia feciſti hoc malum, & inſuper
non acquieuiſti conſilio meo. 17. Igitur Amaſias rex Iuda, inito peſſimo conſilio,
miſit ad Ioas filium Ioachaz filij Iehu, regem Iſrael, dicens: Veni, videamus nos
mutuò. 18. At ille remiſit nuntios, dicens: Carduus, qui eſt in Libano, miſit ad
cedrum Libani, dicens: Da filiam tuam filio meo vxorem: & ecce beſtiæ, quæ erant
in ſilua Libani, tranſierunt, & conculcauerunt carduum. 19. Dixiſti: Percuſſi E-
dom, & idcircò erigitur cor tuum in ſuperbiam: ſede in domo tua, cur malum ad-
uerſum te prouocas, vt cadas & tu, & Iuda tecum? 20. Noluit audire Amaſias, eò
quòd Domini eſſet voluntas vt traderetur in manus hoſtium propter deos Edom.
21. Aſcendit igitur Ioas rex Iſrael, & mutuos ſibi præbuere conſpectus: Amaſias
autem rex Iuda erat in Bethſames Iuda: 22. corruítque Iuda coram Iſrael, & fugit
in tabernacula ſua. 23. Porrò Amaſiam regem Iuda, filium Ioas filij Ioachaz, cepit
Ioas rex Iſrael in Bethſames, & adduxit in Ieruſalem: deſtruxítque murum eius à
porta Ephraim vſque ad portam anguli, quadringentis cubitis. 24. Omne quoque
aurum, & argentum, & vniuerſa vaſa, quæ repererat in domo Dei, & apud Obe-
dedom, in theſauris etiam domus regiæ, necnon & filios obſidum, reduxit in Sa-
mariam. 25. Vixit autem Amaſias filius Ioas rex Iuda, poſtquam mortuus eſt Ioas
filius Ioachaz rex Iſrael, quindecim annis. 26. Reliqua autem ſermonum Amaſiæ
priorum & nouiſſimorum, ſcripta ſunt in Libro regum Iuda & Iſrael. 27. Qui poſt-
quam receſſit à Domino, tetenderunt ei inſidias in Ieruſalem. Cúmque fugiſſet in
Lachis, miſerunt, & interfecerunt eum ibi. 28. Reportantéſque ſuper equos, ſe-
pelierunt eum cum patribus ſuis in Ciuitate Dauid.

HOc caput explicui 4. Reg. 14.

Vers. 6. MERCEDE QVOQVE CONDVXIT DE ISRAEL CENTVM MILLIA ROBVSTORVM, CENTVM TALENTIS ARGENTI] Talentum argenti continebat tria millia ſiclorum argenteorum; id eſt tria millia florenorum Brabanticorum, quorum quiſque continet quattuor Iulios Romanos, ſiue quattuor Regales Hiſpanicos. Quare centum talenta argenti faciunt trecenta millia florenorum Brabant. quæ ſi in centum millia Iſraelitarum hoc pretio conductorum æqualiter diſtribuas, A cuique militi obuenient tres floreni Brabantici, ſiue duodecim Iulij; quod illo æuo, cùm rara eſſet pecunia, & annona vili pretio, ingens erat & magnæ æſtimationis. Quare immeritò nonnulli cenſent hæc talenta fuiſſe auri, cùm Script. expreſsè dicat ea fuiſſe argenti.

VENIT AVTEM HOMO DEI] propheta à Deo miſſus. Hebr. in Seder Olam tradunt prophetam hunc fuiſſe Amos, qui erat frater Amaſiæ regis, & pater Iſaiæ prophetæ; idque probant ex Iſaiæ 37. 2. vbi S. Hieron. legit: *ad Iſaiam filium Amos prophetæ*, ſicque olim legebatur; Vers. 7.

licèt iam Hebr. Sept. & Rom. conſtanter le- A gant: *ad Iſaiam filium Amos prophetam.*

O REX NE EGREDIATVR TECVM EXERCITVS ISRAEL: NON ENIM EST DOMINVS CVM ISRAEL] vtpote hoſtibus ſuis, & idola, putà vitulos aureos, colentibus. Diſcant hîc Reges & principes Chriſtiani non quærere auxilia principum vel militum hæreticorum, Turcarum, aliorúmque infidelium; quia ſi id faciant, Deum habebunt hoſtem, eúmque vindicem ſentient, vti ſenſit Ioſaphat, cuius naues confregit Deus, eò quòd iunctæ eſſent nauibus impij Ochoziæ regis Iſrael c. 20. 37.

Cauſam dat noſter Salian. anno mundi 3208. n. 6. Nolebat, inquit, Dominus impios, & infideles coniungi cum fidelibus. Itaque licèt vtriſque ſeorſim, pro mirabili ſua prouidentia, faueret, darétque victoriam; coniunctos tamen non rarò perculit, victóſque reddidit. Erat B Ioſaphat cum Achabo 3. Reg. 22. cùm hic occiſus eſt, & ille ingens adijt vitæ diſcrimen. Erat item cum Ioramo, cùm exercitus ſiti penè enecti, tantùm non Moabitarum præda facti ſunt. 4. Reg. 3. Ochozias aderat Ioramo in Ramoth Galaad, cùm Ioramus multis vulneribus à Syris affectus eſt, móxque rex vterque à Iehu interfectus eſt 4. Reg. 8. 28. Ergo ne nunc quidem coniunctis ſe affuturum ait, imò cladem & interitum vtriſque minatur, ſeparatis autem victoriam dedit. Nam mox Amaſias victor extitit contra Idumæos, & Ioas contra Amaſiam, & Ieroboam contra Syros. Denique maluit Deus, & ex Deo Amaſias rex perdere centum talenta argenti, imò ab Iſraelitis dimiſſis ſpoliari Iudæam, vt patet v. 13. quàm eos in ſocietatem belli admittere.

CVR ADORASTI DEOS] Audi Ioſephum pleniùs rem geſtam enarrantem: *Quamobrem à propheta conuentus eſt mirari ſe dicente, ſi hos Deos crederet qui cultoribus ſuis nihil opis afferre valuerint, neque eos ab Hebræorum vi tutos præſtiterint, ſed tanquam ad ſe non pertinentes cadi, & captiuos trahi paſſi ſint. Quin & ipſos belli iure abductos inter reliquam captiuorum turbam, Hieroſolymam perueniſſe. Rex his verbis ad iram percitus, iuſſit illum hac de re eſſe quietum, minatus ſupplicium, ſi negotiis alienis miſcere ſe pergeret. Tum ille, ſe quidem quieturum dixit; Deum tamen vltorem huiuſmodi nouitatibus non defore.* VERS. 15.

NON ACQVIEVISTI CONSILIO MEO] *Conſilio autem eius acquieſceret*, ait S. Hieron. in Tradit. *ſi eos igne combureret, veſtimenta diſrumperet, cinerem ſuper caput ſpargeret, & totum ſe pœnitentiæ daret. Hoc enim conſilium illi prophetes dederat*: ſed quia non acquieuit, hinc propheta liberè & audacter illi denuntiat: VERS. 16.

SCIO QVOD COGITAVERIT DEVS OCCIDERE TE] ac reuera occidit vt patet v. 27. Auctor enim libror. Paralip. hoc fine eos conſcripſit, vt ex felici piorum regum, & infelici impiorum exitu, oſtendat felicitatem regum & regnorum conſiſtere in vera religione, veróque Dei cultu, infelicitatem verò in eius neglectu.

CAPVT XXVI.

SYNOPSIS CAPITIS.

OZIAS ſiue Azarias Deum colens ſuperat Philiſthæos, Arabes & Ammonitas. vnde ſuperbiens voléńſque thymiama adolere in templo, à Deo lepra percutitur, ideóque regnum adminiſtrat filius eius Ioatham.

1. OMNIS autem populus Iuda, filium eius Oziam annorum ſedecim, conſtituit regem pro Amaſia patre ſuo. 2. Ipſe ædificauit Ailath, & reſtituit eam ditioni Iuda, poſtquam dormiuit rex cum patribus ſuis. 3. Sedecim annorum erat Ozias cùm regnare cœpiſſet, & quinquaginta duobus annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Iechelia de Ieruſalem. 4. Fecítque quod erat rectum in oculis Domini, iuxta omnia, quæ fecerat Amaſias pater eius. 5. Et exquiſiuit Dominum in diebus Zachariæ intelligentis & videntis Deum: cúmque requireret Dominum, direxit eum in omnibus. 6. Denique egreſſus eſt & pugnauit contra Philiſthiim, & deſtruxit murum Geth, & murum Labniæ, murúmque Azoti: ædificauit quoque oppida in Azoto, & in Philiſthiim. 7. Et adiuuit eum Deus contra Philiſthiim, & contra Arabes, qui habitabant in Gurbaal, & contra Ammonitas. 8. Appendebántque Ammonitæ munera Oziæ: & diuulgatum eſt nomen eius vſque ad introitum Ægypti propter crebras victorias. 9. Ædificauítque Ozias turres in Ieruſalem ſuper portam anguli, & ſuper portam vallis, & reliquas in eodem muri latere, firmauítque eas. 10. Extruxit etiam turres in ſolitudine, & effodit ciſternas plurimas,

Digitized by Google

eò quòd haberet multa pecora, tam in campeſtribus, quàm in eremi vaſtitate: vineas quoque habuit & vinitores in montibus, & in carmelo: erat quippe homo agriculturæ deditus. 11. Fuit autem exercitus bellatorum eius, qui procedebant ad prælia, ſub manu Iehiel ſcribæ, Maaſiæque doctoris, & ſub manu Hananiæ, qui erat de ducibus regis. 12. Omníſque numerus principum per familias virorum fortium, duorum millium ſexcentorum. 13. Et ſub eis vniuerſus exercitus, trecentorum & ſeptem millium quingentorum: qui erant apti ad bella, & pro rege contra aduerſarios dimicabant. 14. Præparauit quoque eis Ozias, id eſt cuncto exercitui, clypeos, & haſtas, & galeas, & loricas, arcúſque & fundas ad iaciendos lapides. 15. Et fecit in Ieruſalem diuerſi generis machinas, quas in turribus collocauit, & in angulis murorum, vt mitterent ſagittas, & ſaxa grandia: egreſſúmque eſt nomen eius procul, eò quòd auxiliaretur ei Dominus, & corroboraſſet illum. 16. Sed cùm roboratus eſſet, eleuatum eſt cor eius in interitum ſuum, & neglexit Dominum Deum ſuum, ingreſſúſque templum Domini, adolere voluit incenſum ſuper altare thymiamatis. 17. Statímque ingreſſus poſt eum Azarias ſacerdos, & cum eo Sacerdotes Domini octoginta, viri fortiſſimi, 18. reſtiterunt regi, atque dixerunt: Non eſt tui officij Ozia, vt adoleas incenſum Domino, ſed Sacerdotum, hoc eſt, filiorum Aaron, qui conſecrati ſunt ad huiuſmodi miniſterium: egredere de ſanctuario, ne contempſeris: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo. 19. Iratúſque Ozias, tenens in manu thuribulum, vt adoleret incenſum, minabatur Sacerdotibus. Statímque orta eſt lepra in fronte eius coram Sacerdotibus, in domo Domini ſuper altare thymiamatis. 20. Cúmque reſpexiſſet eum Azarias pontifex, & omnes reliqui Sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius; & feſtinatò expulerunt eum. Sed & ipſe perterritus, accelerauit egredi, eò quòd ſenſiſſet illicò plagam Domini. 21. Fuit igitur Ozias rex leproſus vſque ad diem mortis ſuæ, & habitauit in domo ſeparata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini. Porrò Ioatham filius eius rexit domum regis, & iudicabat populum terræ. 22. Reliqua autem ſermonum Oziæ priorum, & nouiſſimorum, ſcripſit Iſaias filius Amos propheta. 23. Dormiuítque Ozias cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in agro regalium ſepulchrorum, eò quòd eſſet leproſus: regnauítque Ioatham filius eius pro eo.

Vers. 5. ZACHARIÆ VIDENTIS ET INTELLIGENTIS] Hic Zacharias propheta fuit quaſi pædagogus Oziæ regis, eúmque religioſè Deum colere docuit. At quis fuit hic Zacharias? Audi S. Hieron. hîc in Tradit. *Zacharias filius Zachariæ filij Ioiadæ, qui post mortem patris natus poſthumus, patris nomen ſortitus eſt, intelligens, & videns dicebatur: intelligens propter ſacerdotium, videns propter prophetiam.* Sic ipſe. Hebræi tamen & Græci legunt: *intelligentis in viſionibus Dei.* Si igitur poſt mortem patris natus eſt Zacharias, potuit hoc tempore annum agere ſupra trigeſimum, natus ſcilicet 36. regni Ioas. Habuiſſe videtur hic Zacharias filiam nomine Abiam, quæ nupſit regi Achaz, quæ ex ea genuit Ezechiam regem, quod etiam in eum locum affirmat Hieronymus, nec repugnat ætas. Nullum porrò propheticum eius ſcriptum extat: nam qui legitur penultimus in minoribus prophetis facilè trecentis abhinc annis diſtat, ita Salianus anno mundi 3227. num. 3. Caietan. Dion. & alij.

Vers. 10. TVRRES IN SOLITVDINE] ita vocantur villæ & domus ruſticanæ, turribus ad cuſtodiam frugum fructuúmque & agrorum inſtructæ; in quibus reponuntur agrorum fructus, & pecora ſtabulantur: quæ alibi *caſtella* dicuntur. Sic [illegible] diſcurrebat per vicos, & *caſtella*, id [illegible] ruſticorum villas & pagos, prædicans regnum Dei.

CVM ROBORATVS ESSET, ELEVATVM EST COR EIVS IN INTERITVM SVVM, ET NEGLEXIT DOMINVM DEVM SVVM] Hæc verba D. Chryſoſtom. homilia 3. de verbis Iſaiæ, expendens, notat, in iis non ſolùm Oziæ ſuperbiam, ſed etiam ſuperbiæ cauſam indicari. *Cùm*, inquit, *roboratus eſſet*, ſeu vt legit ipſe: *Cùm potens eſſet, eleuatum eſt cor eius:* vt nimia potentia nimiam genuiſſe ſuperbiam oſtenderetur. *Non ferebat*, inquit (nempe rex Ozias) *principatus magnitudinem, ſed quemadmodum ex edacitate naſcitur inflatio, ex inflatione gignitur febris; deinde ex febri plerumque mors: itidem & hîc ex actionum eminentia nata eſt ſuperbia, mox ex ſuperbia nata eſt appetentia rerum ipſi non congruentium.* Sicut ergo Amaſias pater ex deuicta Idumæa animos ſumpſit inſolentes & fatuos, prouocando ad bellum regem Iſraelis, ideóque victus, captus & ſpoliatus eſt; ſic & Ozias filius eius ex victoriis tot hoſtium intumeſcens, ſacerdotale munus ſibi arrogare præſumpſit, voluítque Deo adolere thymiama; ſed illicò à Deo humiliatus, regno & regia pulſus, ob lepram infelicem vſque ad mortem traxit ſpiritum. Vers. 16.

NON EST TVI OFFICII OZIA] Audi S. Chryſ. homil. 4. de verbis Iſaiæ; *Vide*, inquit, *libertatem: vide mentem ſeruire neſciam: vide linguam cælos attingentem vide libertatem incoërcibilem: vide hominis corpus & Angeli mentem:* Vers. 18.

Digitized by Google

videbunt ingredientem, & in cælo verſantem, &c. A

Vers. 19. Statimqve orta est lepra in fronte eivs] Lepra enim erat ſupplicium ſacrilegorum, & eorum qui Pontifici & ſacerdotibus reſiſtebant & rebellabant, vti fecit hîc Azarias.

Addit Ioſeph. lib. 9. c. 11. duas alias prodigioſas Dei plagas Oziæ & Iudææ inflictas: *Et ecce tibi*, inquit, *ibi terra vehementer concutitur, ſiſſóque supernè templo, radius ſolis os regis ferit, quod è veſtigio lepra contactum eſt: acceſſit huic & aliud prodigium, quòd eodem terra motu, ante vrbem in loco qui dicitur Eroge, dimidium montis ad Occidentem vergentis reuulſum, per quattuor ſtadia volutum obiectu demum Orientalis montis conſtitit, obſtructa via publica, & oppreſſis ruina hortis regiis.*

Tertiam plagam addunt S. Hieron. Cyril. B Orig. & Chryſ. in Iſaiæ c. 6. 1. ad illa verba: *in anno quo mortuus eſt Ozias vidi Dominum*; ſcilicet Deum ob peccatum Oziæ, cui nonnulli primores conſenſerant, priuaſſe Iudæos ſuis oraculis, prophetiis & ſpiritu, vſque ad mortem Oziæ. vide ibi dicta.

Denique Hebræi in Seder Olam putant Oziam lepra percuſſum anno 27. regni ſui, quò & contigit terræ motus, de quo Amos c. 1. 1. Verùm id dici nequit; nam tunc necdum natus erat Ioatham, qui patre Ozia lepra percuſſo gubernauit regnum. Nam Ioatham natus eſt anno 28. Oziæ; id patet ex eo, quòd patre moriente anno regni 52. Ioatham erat 25. annorum, C vt dicitur 4. Reg. 15. 33. Igitur probabiliter Salian. putat Oziam lepra percuſſum anno regni ſui 49. quo natus eſt Ioathamo filius Achaz, & eodem Manahen rex Iſrael mortuus eſt. Fauet Abul. qui Oziam quatuor vel quinque annos leproſum vixiſſe cenſet. Porrò S. Hieron. in 2. Paral. 26. aſſerit Oziam leprâ percuſſum eo anno quo mortuus eſt, qui fuit regni eius 52. Peccauit Ozias dupliciter; primò, quòd auſus ſit ingredi Sanctum, quod ſolis ſacerdotibus ingredi licebat. Secundò, quòd adoleuerit thymiama quaſi ſacerdos, cùm eſſet laicus, ac Pontifici obſiſtenti comminatus ſit mortem, vt ait Ioſeph. quia ergo inuaſit ſacerdotium, idcircò amiſit regnum per lepram. Prima tamen ſententia (quòd ſcilicet lepra percuſſus ſit anno 27. regni ſui) probabilis eſt, vti oſtendi Amos 1. 1. potuit enim regnum adminiſtrari per optimates, donec Ioatham naſceretur & adoleſceret.

Ozias lepra percuſſus anno 49 regni ſui.

Diſcant hîc reges non inuadere iura Pontificum & ſacerdotum, ne à Deo percutiantur, vti percuſſus eſt Ozias: qua de re paſſim exempla funeſta ſuggerit Baron. in ſuis Annalibus.

Vers. 22. Reliqva avtem sermonvm Oziæ, &c. scripsit Isaias] Hiſtoria hæc Iſaiæ temporum iniuria interiit. Nam in prophetia bis tantùm Oziæ meminit, ſcilicet c. 6. 1. iam citato, & c. 14. 28. vbi Philiſthæos ob mortem Oziæ domitoris ſui exultantes compeſcens: *Ne*, inquit, *læteris Philiſthæa omnis tu, quoniam comminuta eſt virga percuſſoris tui* (Oziæ) *de radice enim colubri egredietur regulus*; ſcilicet Ezechias Oziæ pronepos, qui tantò acriùs vos cruciabit, quantò acriùs cruciat morſus reguli, quàm colubri.

Vers. 23. Sepelierunt evm in agro regalivm sepvlchrorvm, eo qvod esset leprosvs] Leproſi enim, vti in vita, ſic & in morte à conſortio ceterorum ſeparantur: lepra enim etiam cadauera inficit & conſumit. Hæc eſt quinta Oziæ ſacerdotium inuadentis pœna, quòd extra ſepulchra regum, iuxta tamen illa, ſepultus ſit, ſiue extra vrbem, ſiue in vrbe, puta in Sion ciuitate Dauid.

CAPVT XXVII.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ioatham pius de Ammonitis triumphat, eiſque annuum vectigal indicit: ſuccedit ei impius filius Achaz.

1. Vigintiqvinqve annorum erat Ioatham cùm regnare cœpiſſet, & ſede-
cim annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Ieruſa filia Sadoc. 2. Fe-
citque quod rectum erat coram Domino, iuxta omnia quæ fecerat Ozias pater ſuus,
excepto quòd non eſt ingreſſus templum Domini, & adhuc populus delinquebat.
3. Ipſe ædificauit portam domus Domini excelſam, & in muro Ophel multa conſtru-
xit. 4. Vrbes quoque ædificauit in montibus Iuda, & in ſaltibus caſtella & turres. 5.
Ipſe pugnauit contra regem filiorum Ammon, & vicit eos, dederúntque ei filij Am-
mon in tempore illo centum talenta argenti, & decem millia coros tritici, ac toti-
dem coros hordei: hæc ei præbuerunt filij Ammon, in anno ſecundo & tertio. 6.
Corroboratúſque eſt Ioatham, eò quòd direxiſſet vias ſuas coram Domino Deo ſuo.
7. Reliqua autem ſermonum Ioatham, & omnes pugnæ eius, & opera, ſcripta ſunt
in Libro regum Iſrael & Iuda. 8. Vigintiquinque annorum erat cùm regnare cœ-

Digitized by Google

piſſet, & ſedecim annis regnauit in Ieruſalem. 9. Dormiuítque Ioatham cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in Ciuitate Dauid: & regnauit Achaz filius eius pro eo.

Vers. 2. EXCEPTO QVOD NON EST INGRESSVS TEMPLVM DOMINI] ad adolendum thymiama, vti fecerat pater eius Ozias: q. d. Ioatham imitatus eſt patris pietatem, at non temeritatem, qua adoleuit incenſum, quod erat munus ſacerdotum.

ET ADHVC POPVLVS DELINQVEBAT] more ſolito ſacrificando in excelſis. Inueteratum fuit hoc malum, & commune populi: quare Ioatham veritus eius offenſam & rebellionem, illud auferre auſus non fuit. Ioſeph. lib. 9. c. 11. hoc Ioathamo dat elogium: *Nulla ei virtus defuit, erga Deum pio, iuſto erga homines, & Reip. ſtudioſo.*

Vers. 3. IPSE ÆDIFICAVIT (inſtaurauit, auxit, ornauit) PORTAM DOMVS DOMINI EXCELSAM] ſcilicet Orientalem, per quam à A fronte erat introitus in templum, quæ erat primaria & celſiſſima.

ET IN MVRO OPHEL] erat hæc turris in Ieruſalem adeò excelſa, vt in culmine eius aſpiciendo caligarent oculi. *Ophel* enim Hebr. ſignificat caliginem. Vide dicta Iſaiæ 32. 14. Audi Adrichom. in deſcript. Ieruſalem num. 55. Ophel, quam Ioſephus Ophlam nominat, erat turris enormi altitudine, quaſi nubi caput inſerens, atque arx munita, firmo muro cincta, templo propinqua, extra murum tamen, qui habitationem ſacerdotum claudebat. In huius muro Ioatham rex multa conſtruxit. Atque Manaſſes euſque vrbis muros reparauit. In hac habitabant Nathinæi. In hanc fugiens Manahemus tyrannus captus eſt & occiſus. Hanc eandem Titi milites combuſſerunt.

CAPVT XXVIII.

SYNOPSIS CAPITIS.

OB idola & ſcelera Achaz Deus Iudæam diripiendam tradit 1. Syris. 2. Iſraelitis, qui ex Iuda ceciderunt 120. millia bellatorum, ſed prædam monente propheta remiſerunt. 3. Idumæis. 4. Philiſthæis. Impio Achaz ſuccedit pius filius Ezechias.

1. VIGINTI annorum erat Achaz cùm regnare cœpiſſet, & ſedecim annis
regnauit in Ieruſalem: non fecit rectum in conſpectu Domini ſicut Dauid
pater eius: 2. ſed ambulauit in viis regum Iſrael, inſuper & ſtatuas fudit Baa-
lim. 3. Ipſe eſt, qui adoleuit incenſum in Vallebenennom, & luſtrauit filios ſuos in
igne, iuxta ritum gentium, quas interfecit Dominus in aduentu filiorum Iſrael. 4.
Sacrificabat quoque, & thymiama ſuccendebat in excelſis, & in collibus, & ſub om-
ni ligno frondoſo. 5. Tradidítque eum Dominus Deus eius in manu regis Syriæ, qui
percuſſit eum, magnámque prædam cepit de eius imperio, & adduxit in Damaſcum:
manibus quoque regis Iſrael traditus eſt, & percuſſus plaga grandi. 6. Occidítque
Phacee, filius Romeliæ, de Iuda centum viginti millia in die vno, omnes viros bel-
latores: eò quòd reliquiſſent Dominum Deum patrum ſuorum. 7. Eodem tempore
occidit Zechri, vir potens ex Ephraim, Maaſiam filium regis, & Ezricam ducem
domus eius, Elcanam quoque ſecundum à rege. 8. Ceperúntque filij Iſrael de fra-
tribus ſuis ducenta millia mulierum, puerorum, & puellarum, & infinitam prædam:
pertulerúntque eam in Samariam. 9. Ea tempeſtate erat ibi propheta Domini, no-
mine Oded: qui egreſſus obuiàm exercitui venienti in Samariam, dixit eis: Ecce
iratus Dominus Deus patrum veſtrorum contra Iuda, tradidit eos in manibus ve-
ſtris, & occidiſtis eos atrociter, ita vt ad cælum pertingeret veſtra crudelitas. 10. In-
ſuper filios Iuda & Ieruſalem vultis vobis ſubiicere in ſeruos & ancillas, quod ne-
quaquam facto opus eſt: peccaſtis enim ſuper hoc Domino Deo veſtro. 11. Sed audito
conſilium meum, & reducite captiuos, quos adduxiſtis de fratribus veſtris, quia
magnus furor Domini imminet vobis. 12. Steterunt itaque viri de principibus filio-
rum Ephraim, Azarias filius Iohanan, Barachias filius Moſollamoth, Ezechias filius
Sellum, & Amaſa filius Adali, contra eos qui veniebant de prælio, 13. & dixerunt
eis: Non introducetis huc captiuos, ne peccemus Domino. Quare vultis adiicere

Digitized by Google

ſuper peccata noſtra, & vetera cumulare delicta? grande quippe peccatum eſt, & ira
furoris Domini imminet ſuper Iſrael. 14. Dimiſerúntque viri bellatores prædam,
& vniuerſa quæ ceperant, coram principibus, & omni multitudine. 15. Steterúnt-
que viri, quos ſuprà memorauimus, & apprehendentes captiuos, omnéſque qui nu-
di erant, veſtierunt de ſpoliis: cúmque veſtiſſent eos, & calceaſſent, & refeciſſent
cibo ac potu, vnxiſſéntque propter laborem, & adhibuiſſent eis curam: quicumque
ambulare non poterant, & erant imbecillo corpore, impoſuerunt eos iumentis, &
adduxerunt Iericho Ciuitatem palmarum ad fratres eorum, ipſíque reuerſi ſunt in
Samariam. 16. Tempore illo miſit rex Achaz ad regem Aſſyriorum poſtulans auxi-
lium. 17. Venerúntque Idumæi, & percuſſerunt multos ex Iuda, & ceperunt præ-
dam magnam. 18. Philiſthiim quoque diffuſi ſunt per vrbes campeſtres, & ad Me-
ridiem Iuda: ceperúntque Bethſames, & Aialon, & Gaderoth, Socho quoque, &
Thamnan, & Gamzo, cum viculis ſuis, & habitauerunt in eis. 19. Humiliauerat
enim Dominus Iudam propter Achaz regem Iuda, eò quòd nudaſſet eum auxilio,
& contemptui habuiſſet Dominum. 20. Adduxítque contra eum Thelgathphalna-
ſar regem Aſſyriorum, qui & afflixit eum, & nullo reſiſtente vaſtauit. 21. Igitur
Achaz, ſpoliata domo Domini, & domo regum ac principum, dedit regi Aſſyrio-
rum munera, & tamen nihil ei profuit. 22. Inſuper & tempore anguſtiæ ſuæ auxit
contemptum in Dominum, ipſe per ſe rex Achaz 23. immolauit diis Damaſci victi-
mas percuſſoribus ſuis, & dixit: Dij regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo
hoſtiis, & aderunt mihi, cùm econtrariò ipſi fuerint ruinæ ei, & vniuerſo Iſrael. 24.
Direptis itaque Achaz omnibus vaſis domus Dei, atque confractis, clauſit ianuas
templi Dei, & fecit ſibi altaria in vniuerſis angulis Ieruſalem. 25. In omnibus quo-
que vrbibus Iuda extruxit aras ad cremandum thus, atque ad iracundiam prouoca-
uit Dominum Deum patrum ſuorum. 26. Reliqua autem ſermonum eius, & om-
nium operum ſuorum priorum & nouiſſimorum, ſcripta ſunt in Libro regum Iuda &
Iſrael. 27. Dormiuítque Achaz cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in ciuitate
Ieruſalem: neque enim receperunt eum in ſepulchra regum Iſrael. Regnauítque
Ezechias filius eius pro eo.

HOc caput explicui 4. Reg. 16.

Vers. 5. Regis Syriæ] Fuit hic Raſin, qui à Deo creatus eſt rex, vt eſſet flagellum regni Iuda, eiúſque idola & ſcelera caſtigaret.

Vers. 15. Cvmqve vestiissent, eos et calceassent, et refecissent cibo] Vide hîc inſignem Iſraelitarum in Iudæorum, licèt hoſtium ſuorum, captiuos humanitatem & miſericordiam, omnibus Chriſtianorum principibus & ducibus propoſitam, vt eam imitentur. Sic enim viciſſim Dei miſericordiam in ſe prouocabunt, ſi in hoſtes à ſe captos ſint clementes, nimirum *clementia plus poteſt, quàm violentia*, vt aiebat Antigonus rex Maced. apud Plutar. in Apophtheg adeò vt Darius optarit Alexandri Magni clementiam, vtque is, licèt hoſtis, ſibi in regno ſuccederet. Sic in hoſtes clementes fuêre Iulius Cæſar, Auguſtus, Veſpaſianus, Titus, Aurelianus.

A Immolavit Diis Damasci victimas percussoribus suis, et dixit: Dii regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo hostiis, et aderunt mihi, cum e contrario ipsi fuerint ruinæ ei, et vniverso Israel] Dij enim hi erant dæmones, qui non niſi nocere ſtudent Iſraeli, id eſt populo fideli. Similis fuit ſtultitia Romanorum Gentilium, qui hoſtium ſuorum Deos inuocabant, vt euocati à terra hoſtili Romam commigrarent, ac Romanis victoriam de hoſtibus darent, vti refert S. Aug. lib. 4. de ciuit. Vers. 23.

B Clausit ianvas templi] vt nemo in eo Deum adorare, eíque ſacrificare poſſet; ſed omnes cogerentur ire ad fana idolorum & Deorum ſuorum, ad eos inuocandum. Fuit hæc malitia & nequitia Achaz inſignis, quam nemo alius patraſſe legitur Vers. 24.

Digitized by Google

CAPVT XXIX.

SYNOPSIS CAPITIS.

EZECHIAS Dei cultum à patre Achaz ſublatum reſtituit; vnà cum Sacerdotibus, Leuitis & cantoribus, ac plurimis victimis Deum honorat.

1. IGITVR Ezechias regnare cœpit, cùm vigintiquinque eſſet annorum, & vi-
gintinouem annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Abia, filia Zacha-
riæ. 2. Fecítque quod erat placitum in conſpectu Domini, iuxta omnia quæ fecerat
Dauid pater eius. 3. Ipſe anno & menſe primo regni ſui, aperuit valuas domus Do-
mini, & inſtaurauit eas. 4. adduxítque Sacerdotes atque Leuitas, & congregauit
eos in plateam Orientalem. 5. Dixítque ad eos: Audite me Leuitæ, & ſanctifica-
mini, mundate domum Domini Dei patrum veſtrorum, & auferte omnem immun-
ditiam de ſanctuario. 6. Peccauerunt patres noſtri, & fecerunt malum in conſpe-
ctu Domini Dei noſtri, derelinquentes eum: auerterunt facies ſuas à tabernaculo
Domini, & præbuerunt dorſum. 7. Clauſerunt oſtia, quæ erant in porticu, & ex-
tinxerunt lucernas, incenſúmque non adoleuerunt, & holocauſta non obtulerunt in
ſanctuario Deo Iſrael. 8. Concitatus eſt itaque furor Domini ſuper Iudam & Ieru-
ſalem, tradidítque eos in commotionem, & in interitum, & in ſibilum, ſicut ipſi cer-
nitis oculis veſtris. 9. En, corruerunt patres noſtri gladiis; filij noſtri, & filiæ noſtræ,
& coniuges captiuæ ductæ ſunt propter hoc ſcelus. 10. Nunc ergo placet mihi vt
ineamus fœdus cum Domino Deo Iſrael, & auertet à nobis furorem iræ ſuæ. 11.
Filij mei nolite negligere: vos elegit Dominus vt ſtetis coram eo, & miniſtretis illi,
colatíſque eum, & cremetis ei incenſum. 12. Surrexerunt ergo Leuitæ: Mathath
filius Amaſai, & Ioel filius Azariæ, de filiis Caath: Porrò de filiis Merari, Cis filius
Abdi, & Azarias filius Ialaleel. De filiis autem Gerſom, Ioah filius Zemma, & Eden
filius Ioah. 13. At verò de filiis Eliſaphan, Samri, & Iahiel. De filiis quoque Aſaph,
Zacharias, & Mathanias: 14. Necnon de filiis Heman, Iahiel, & Semei: Sed &
de filiis Idithun, Semeias, & Oziel. 15. Congregauerúntque fratres ſuos, & ſancti-
ficati ſunt, & ingreſſi ſunt iuxta mandatum regis & imperium Domini, vt expiarent
domum Dei. 16. Sacerdotes quoque ingreſſi templum Domini vt ſanctificarent il-
lud, extulerunt omnem immunditiam, quam intrò repererant in veſtibulo domus
Domini, quam tulerunt Leuitæ, & aſportauerunt ad Torrentem Cedron foras. 17.
Cœperunt autem prima die menſis primi mundare, & in die octauo eiuſdem menſis
ingreſſi ſunt porticum templi Domini, expiauerúntque templum diebus octo, & in
die ſexta decima menſis eiuſdem quod cœperant impleuerunt. 18. Ingreſſi quoque
ſunt ad Ezechiam regem, & dixerunt ei: Sanctificauimus omnem domum Domini,
& altare holocauſti, vaſáque eius, necnon & menſam propoſitionis cum omnibus va-
ſis ſuis, 19. cunctámque templi ſupellectilem, quam polluerat rex Achaz in regno
ſuo, poſtquam præuaricatus eſt: & ecce expoſita ſunt omnia coram altare Domini.
20. Conſurgénſque diluculò Ezechias rex, adunauit omnes principes ciuitatis, &
aſcendit in domum Domini: 21. obtulerúntque ſimul tauros ſeptem, & arietes ſe-
ptem, agnos ſeptem, & hircos ſeptem prò peccato, pro regno, pro ſanctuario, pro
Iuda, dixítque ſacerdotibus filiis Aaron vt offerrent ſuper altare Domini. 22. Ma-
ctauerunt igitur tauros, & ſuſceperunt ſanguinem ſacerdotes, & fuderunt illum ſu-
per altare, mactauerunt etiam arietes, & illorum ſanguinem ſuper altare fuderunt,
immolauerúntque agnos, & fuderunt ſuper altare ſanguinem. 23. Applicuerunt
hircos pro peccato, coram rege & vniuerſa multitudine, impoſuerúntque manus
ſuas ſuper eos: 24. & immolauerunt illos Sacerdotes, & aſperſerunt ſanguinem
eorum coram altare pro piaculo vniuerſi Iſraelis: pro omni quippe Iſrael præceperat
rex vt holocauſtum fieret, & pro peccato. 25. Conſtituit quoque Leuitas in domo
Domini, cum cymbalis, & pſalteriis & citharis, ſecundum diſpoſitionem Dauid

Digitized by Google

regis, & Gad Videntis, & Nathan prophetæ : ſiquidem Domini præceptum fuit,
per manum prophetarum eius. 26. Steterúntque Leuitæ tenentes organa Dauid,
& Sacerdotes tubas. 27. Et iuſſit Ezechias vt offerrent holocauſta ſuper altare: cúm-
que offerrentur holocauſta, cœperunt laudes canere Domino, & clangere tubis,
atque in diuerſis organis, quæ Dauid rex Iſrael præparauerat, concrepare. 28.
Omni autem turba adorante, cantores, & ij qui tenebant tubas, erant in officio ſuo,
donec compleretur holocauſtum. 29. Cúmque finita eſſet oblatio, incuruatus eſt
rex, & omnes qui erant cum eo, & adorauerunt. 30. Præcepítque Ezechias & prin-
cipes Leuitis, vt laudarent Dominum ſermonibus Dauid, & Aſaph Videntis : qui
laudauerunt eum magna lætitia, & incuruato genu adorauerunt. 31. Ezechias au-
tem etiam hæc addidit: Impleſtis manus veſtras Domino, accedite, & offerte victi-
mas, & laudes in domo Domini. Obtulit ergo vniuerſa multitudo hoſtias, & laudes,
& holocauſta, mente deuota. 32. Porrò numerus holocauſtorum, quæ obtulit mul-
titudo, hic fuit. Tauros ſeptuaginta, arietes centum, agnos ducentos. 33. Sanctifica-
uerúntque Domino boues ſexcentos, & oues tria millia. 34. Sacerdotes verò pauci
erant, nec poterant ſufficere vt pelles holocauſtorum detraherent: vnde & Leuitæ
fratres eorum adiuuerunt eos, donec impleretur opus, & ſanctificarentur antiſtites:
Leuitæ quippe faciliori ritu ſanctificantur, quàm Sacerdotes. 35. Fuerunt ergo
holocauſta plurima, adipes pacificorum, & libamina holocauſtorum: & completus eſt
cultus domus Domini. 36. Lætatúſque eſt Ezechias, & omnis populus, eò quòd
miniſterium Domini eſſet expletum. Derepentè quippe hoc fieri placuerat.

Vers. 1. Nomen matris eius (Ezechiæ) Abia filia Zachariæ] qui fuit filius Zachariæ ſenioris Pontificis & martyris, quem occidir Ioas rex Iuda c. 24. 21. Abia ergo filia huius iunioris Zachariæ, qui Oziam regem in veri Dei cultu continuit, de quo c. 26. 5. fuit vxor Achaz & mater Ezechiæ, qui eum in omni pietate & Dei timore erudiuit; ideóque hîc nominarur, vt indicerur Ezechiam ſuam virtutem & zelum cum lacte ſuxiſſe à matre. ita S. Hieron. in Tradit. Salian. & alij

Vers. 4. Platea Orientalis] ita dicta, quòd obuerſa eſſet portæ Orienrali templi.

Vers. 15. Vt expiarent domum Domini] puta atrium ſacerdotum, quod eorum erat templum, nam in Sanctum nemini ingredi fas erat niſi ſacerdoti, ſicut in Sanctum Sanctorum ſoli Pontifici. vnde & hîc ſoli ſacerdotes aſſeruntur *ingreſſi templum & ſanctificaſſe*, id eſt expurgaſſe illud ab idolis, eorúmque ſuperſtitione; ſordes haſce exportantes *in veſtibulo*. Sept. *in veſtibulum*, ex quo deinde Leuitæ illas efferebant, & proiiciebant in torrentem Cedron.

Vers. 17. Coeperunt autem prima die menſis primi (Niſan, id eſt in Martio) mundare] q. d. primis octo diebus menſis Niſan expurgarűt atria, & cubicula ſacerdotum & Leuitarum, quæ eis erant annexa: deinde poſterioribus octo diebus expurgarunt ipſum templum, ſiue Sanctum.

Vers. 24. Et pro peccato] vt ſcilicet offerretur hoſtia pro peccato, iuxta ritum præſcriptum Leuit. 4.

Vers. 30. Sermonibus David et Asaph Videntis] id eſt prophetæ. *ſermones* vocat Pſalmos, quos hinc liquet partim à Dauide, partim ab Aſaph eſſe compoſitos, vti ſunt duodecim illi qui Aſaph inſcribuntur.

Vers. 31. Impleſtis (id eſt conſecraſtis) manus veſtras Domino] id eſt conſecraſtis vos ſacerdotes, implendo manum oleo & victimis.

Vers. 33. Sanctificaveruntque Domino boves ſexcentos] q. d. dicarunt, obtulerunt & donarunt Deo & templo boues ſexcentos, & oues ter mille, vt ex illis aliæ offerrentur in holocauſtum, aliæ pro peccato, aliæ in victimas pacificas.

Vers. 34. Antiſtites] id eſt ſacerdores: hi enim Leuitis imperabant quaſi Antiſtites. De riru conſecrandi ſacerdores, vide Leuit. 8. Ex hoc verſu colligitur ſacerdotum fuiſſe victimam iugulare, excoriare, diuidere, altari imponere, cremare. In neceſſitate verò excoriarionem & cetera ſequentia communicara fuiſſe & permiſſa Leuitis. ira Caier. ac prior pars ſatis liquet ex Leuit. 1. 5.

Digitized by Google

CAPVT XXX.

SYNOPSIS CAPITIS.

EZECHIAS per totam Iudæam, ac per decem tribus mittit nuntios, qui omnes inuitent ad ſollemne phaſe celebrandum, idque factum ſumma celebritate per 14. dies

1. MISIT quoque Ezechias ad omnem Iſrael & Iudam: ſcripſitque epiſtolas
ad Ephraim & Manaſſen, vt venirent ad domum Domini in Ieruſalem, &
facerent Phaſe Domino Deo Iſrael. 2. Inito ergo conſilio regis, & principum, &
vniuerſi cœtus Ieruſalem, decreuerunt vt facerent Phaſe menſe ſecundo. 3. Non
enim potuerant facere in tempore ſuo, quia ſacerdotes, qui poſſent ſufficere, ſancti-
ficati non fuerant, & populus nondum congregatus fuerat in Ieruſalem. 4. Pla-
cuítque ſermo regi, & omni multitudini. 5. Et decreuerunt vt mitterent nuntios in
vniuerſum Iſrael, de Berſabee vſque Dan, vt venirent, & facerent Phaſe Domino
Deo Iſrael in Ieruſalem: multi enim non fecerant ſicut lege præſcriptum eſt. 6. Per-
rexerúntque curſores cum epiſtolis ex regis imperio, & principum eius, in vniuerſum
Iſrael & Iudam, iuxta id, quod rex iuſſerat, prædicantes: Filij Iſrael reuertimini ad
Dominum Deum Abraham, & Iſaac & Iſrael, & reuertetur ad reliquias, quæ effu-
gerunt manum regis Aſſyriorum. 7. Nolite fieri ſicut patres veſtri & fratres, qui re-
ceſſerunt à Domino Deo patrum ſuorum, qui tradidit eos in interitum, vt ipſi cer-
nitis. 8. Nolite indurare ceruices veſtras, ſicut patres veſtri, tradite manus Domino,
& venite ad ſanctuarium eius, quod ſanctificauit in æternum: ſeruite Domino Deo
patrum veſtrorum, & auertetur à vobis ira furoris eius. 9. Si enim vos reuerſi fue-
ritis ad Dominum: fratres veſtri, & filij habebunt miſericordiam coram dominis
ſuis, qui illos duxerunt captiuos, & reuertentur in terram hanc: pius enim & cle-
mens eſt Dominus Deus veſter, & non auertet faciem ſuam à vobis, ſi reuerſi fueri-
tis ad eum. 10. Igitur curſores pergebant velociter de ciuitate in ciuitatem, per ter-
ram Ephraim & Manaſſe vſque ad Zabulon, illis irridentibus & ſubſannantibus eos.
11. Attamen quidam viri ex Aſer, & Manaſſe, & Zabulon, acquieſcentes conſilio,
venerunt Ieruſalem. 12. In Iuda verò facta eſt manus Domini vt daret eis cor vnum,
vt facerent iuxta præceptum regis & principum, verbum Domini. 13. Congrega-
tíque ſunt in Ieruſalem populi multi, vt facerent ſollemnitatem azymorum, in menſe
ſecundo: 14. & ſurgentes deſtruxerunt altaria, quæ erant in Ieruſalem, atque vni-
uerſa, in quibus idolis adolebatur incenſum, ſubuertentes, proiecerunt in torren-
tem Cedron. 15. Immolauerunt autem Phaſe quartadecima die menſis ſecundi. Sa-
cerdotes quoque atque Leuitæ tandem ſanctificati, obtulerunt holocauſta in domo
Domini: 16. Steterúntque in ordine ſuo, iuxta diſpoſitionem & legem Moyſi homi-
nis Dei: Sacerdotes verò ſuſcipiebant effundendum ſanguinem de manibus Leuita-
rum, 17. eò quòd multa turba ſanctificata non eſſet: & idcircò immolarent Leuitæ
Phaſe his, qui non occurrerant ſanctificari Domino. 18. Magna etiam pars populi de
Ephraim, & Manaſſe, & Iſſachar, & Zabulon, quæ ſanctificata non fuerat, com-
edit Phaſe, non iuxta quod ſcriptum eſt: & orauit pro eis Ezechias, dicens: Do-
minus bonus propitiabitur. 19. cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum
Deum patrum ſuorum, & non imputabit eis quòd minùs ſanctificati ſunt. 20. Quem
exaudiuit Dominus, & placatus eſt populo. 21. Fecerúntque filij Iſrael, qui inuenti
ſunt in Ieruſalem, ſollemnitatem azymorum ſeptem diebus in lætitia magna, lau-
dantes Dominum per ſingulos dies; Leuitæ quoque & Sacerdotes, per organa, quæ
ſuo officio congruebant. 22. Et locutus eſt Ezechias ad cor omnium Leuitarum,
qui habebant intelligentiam bonam ſuper Domino: & comederunt ſeptem diebus
ſollemnitatis, immolantes victimas pacificorum, & laudantes Dominum Deum

patrum ſuorum. 23. Placuítque vniuerſæ multitudini vt celebrarent etiam alios dies ſeptem: quod & fecerunt cum ingenti gaudio. 24. Ezechias enim rex Iuda præbuerat multitudini mille tauros, & ſeptem millia ouium: principes verò dederant populo tauros mille, & oues decem millia: ſanctificata eſt ergo ſacerdotum plurima multitudo. 25. Et hilaritate perfuſa omnis turba Iuda, tam Sacerdotum & Leuitarum, quàm vniuerſæ frequentiæ, quæ venerat ex Iſrael; proſelytorum quoque de Terra Iſrael, & habitantium in Iuda. 26. Factáque eſt grandis celebritas in Ieruſalem, qualis à diebus Salomonis filij Dauid regis Iſrael in ea vrbe non fuerat. 27. Surrexerunt autem Sacerdotes atque Leuitæ benedicentes populo: & exaudita eſt vox eorum, peruenítque oratio in habitaculum ſanctum cæli.

Vers. 2. Mense secvndo] Hoc enim iubetur Numer. 9. 10. vt ſcilicet qui menſe primo ob immunditiem aliúdve impedimentum non potuerunt celebrare phaſe, illud celebrent menſe ſecundo.

Vers. 3. Sacerdotes qvi possent svfficere sanctificati (id eſt conſecrati) non fverant] vt enim eſſent ſacerdotes, poſſéntque ſacrificare, debebant priùs conſecrari ſacerdotes eo ritu, qui præſcribitur Leuit. 8.

Vers. 15. Tandem sanctificati] Hebr. *pudore ſuffuſi ſunt*; quòd in tanta populi alacritate tardi fuiſſent in ſua ſanctificatione & purificatione, vnde illicò ſe ſanctificarunt & mundarunt.

Vers. 16. Sacerdotes vero svscipiebant effvndendvm sangvinem de manibvs Levitarvm] omnis enim ſanguis victimæ à ſacerdote in terram effundi debebat Deo, vt ſignificaretur ipſum eſſe dominum necis & vitæ omnium. *De manibus Leuitarum*, qui tum ex diſpenſatione ſacrificabant, eò quòd ſacerdotes conſecrari, qui forent mundi, pauciores eſſent, quàm vt poſſent tot victimas ſacrificare: iuuabant ergo eos Leuitæ, ac victimas mactabant, & ſanguinem effluentem dabant ſacerdotibus, vt ij iuxta altare eum effunderent.

Vers. 17. Eo qvod mvlta tvrba (ſacerdotum) sanctificata (ab irregularitate & immunditia legali per luſtrationem lege præſcriptam Numer. 19. expurgata) non esset: et idcirco immolarent Levitæ phase his, qvi non occvrrerant sanctificari Domino] Sept. *qui non poterant purificari Domino*: qui ſcilicet aliis occupati tardè veniebant vt *ſanctificarentur*, hoc eſt ab immunditia legali expiarentur. Nota, *phaſe* ſignificat 1. agnum paſchalem, qui in paſchate Deo ſacrificabatur. 2. victimas paſchales, quæ per ſeptem dies paſchatis Deo immolabantur, quæ immolatio competebat ſolis ſacerdotibus. Agni verò paſchalis immolatio competebat cuique patrifamilias, qui quoad hoc retinebat primæuum ius ſacerdotale, primitùs annexum primogenituræ & cuilibet patrifamilias in ſua familia, ſi tamen is mundus eſſet; quòd ſi is immundus & pollutus foret, tunc Leuitæ eius loco agnum immolabant, vti hic dicitur, æquè ac 1. Eſdræ c. 6. v. 10. Immundi quoque non poterant comedere de agno paſchali aliíſque victimis, ſed quia hîc A erat publica ſolemnitas, & religionis lapſæ reſtauratio, ac magnus immundorum numerus, hinc cum eis pariter diſpenſatum fuit, vt ex eis comederent; Ezechia pro eis Deum deprecante, vt ſequitur. vide dicta Exodi 12. v. 6. Ob neceſſitatem ergo quam pariebat paucitas ſacerdotum qui mundi erant, & ob multitudinem & deuotionem populi ex toto Iſraele concurrentis, ac ob copiam victimarum immolandarum, diſpenſatum videtur cum Leuitis, vt non tantùm agnum paſchalem, ſed & alias victimas ſacrificarent: hoc eſt enim quod diſertè dicitur v. 15. *Sacerdotes quoque atque Leuitæ tandem ſanctificati obtulerunt holocauſta in domo Domini*. Crediderim tamen ſacerdotes ſolos mactaſſe victimas, hoc eſt eas in Dei honorem iugulaſſe, occidiſſe, & ſanguinem effudiſſe, in quo propriè conſiſtebat ratio ſacrificij, quódque facile erat, & paruæ operæ. Deinde à ſe B occiſas victimas tradidiſſe Leuitis, vt ipſi eis pellem detraherent, abluerent, in fruſta conciderent, & conciſas in altari ritè diſponerent, ac ſubiecto igne concremarent. Ad omnia enim hæc non ſufficiebat ſacerdos immolans. Quare Leuitarum ope & opera vti cogebatur, vt dixi Leuit. 1. v. 3. Vnde pro, *obtulerunt holocauſta* Hebr. eſt ויבאו *iabiu*, id eſt, *intulerunt*, vt vertunt Sept. Vatab. Pagn. *holocauſta in domum Domini*. & ſic factū eſt in ſollemni phaſe, quod poſt aliquot annos celebrauit Ioſias c. 35. v. 11. vbi dicitur, *Et immolatum eſt phaſe, aſperſerúntque ſacerdotes manu ſua ſanguinem* (in altari vt moris erat) *& Leuitæ detraxerunt pelles holocauſtorum*.

Denique patres familias qui erant immundi, cedebant Leuitis immolationem agni paſcha- C lis, ipſi tamen ex eodem quoque comedebant ob feſti lætiſſimam ſollemnitatem. Maior enim requirebatur munditia in immolatione agni, quàm in eius comeſtione; ſicut nūc maior requiritur puritas in ſacerdote celebrante, quàm in laico communicante; præſertim quia hi immundi tam citò non poterant purificari, atque accedebant ad ſacrum agni epulum magna deuotione interna, quam Deus magis requirit & reſpicit, quàm externam luſtrationem.

Magna pars popvli qvæ sanctificata (id eſt ab immunditia legali expiata & mundata) non fverat, comedit phase] Hebræi apud S. Hieron. tradunt, multos ex eis qui immundi comederant phaſe, à Deo plaga cælitùs immiſſa fuiſſe occiſos, ſed orante Ezechia, & populi ignorantiam ac piam inten-

Digitized by Google

intentionem allegante, Deum reliquis peperciſſe, & idcircò v. 20. aſſeri Deum eum exaudiuiſſe, & populo placatum eſſe.

QVEM EXAVDIVIT DOMINVS] per ſignum aliquod ſenſibile, v. g. mittens ignem è cælo, qui victimas Ezechiæ combureret, vti fecit Abelo Geneſ. 4. Aaroni Leuit. 8. & 9. ac Salomoni 3. Reg. 8. niſi enim fuiſſet hîc ſenſibile ſignum, immundi nec ſecurè nec tanta lætitia ex phaſe comediſſent. ita Caiet.

A

ET LOCVTVS EST EZECHIAS AD COR OMNIVM LEVITARVM; eis blandiendo, eóſque laudando, eò quòd haberent INTELLIGENTIAM BONAM SVPER DOMINO] id eſt, eò quòd periti eſſent ſui officij, putà in canendis Deo pſalmis intelligentes & accurati. Aliter Caiet. Locutus eſt eis, inquit, verba penetrantia ad cor, vt curam populi inſtruendi ſuſciperent & continuarent. Vers. 22.

CAPVT XXXI.

SYNOPSIS CAPITIS.

IVDÆI in tota Iudæa, & in reliquis quinque Iſraelis tribubus idola, aras & lucos euertunt. Ezechias templi officia & ordines reſtituit.

1 CVMQVE hæc fuiſſent ritè celebrata, egreſſus eſt omnis Iſrael qui inuentus fuerat in vrbibus Iuda, & fregerunt ſimulacra, ſucciderúntque lucos, demoliti ſunt excelſa, & altaria deſtruxerunt, non ſolùm de vniuerſo Iuda & Beniamin, ſed & de Ephraim quoque & Manaſſe, donec penitus euerterent: reuerſique ſunt omnes filij Iſrael in poſſeſſiones & ciuitates ſuas. 2. Ezechias autem conſtituit turmas Sacerdotales & Leuiticas per diuiſiones ſuas, vnumquemque in officio proprio, tam Sacerdotum videlicet quàm Leuitarum, ad holocauſta & pacifica, vt miniſtrarent & cõfiterentur, canerént que in portis caſtrorum Domini. 3. Pars autem regis erat, vt de propria eius ſubſtãtia offerretur holocauſtum manè ſemper & veſperè. Sabbatis quoque, & Calendis, & ſollemnitatibus ceteris, ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi. 4. Præcepit etiam populo habitantium Ieruſalem, vt darent partes Sacerdotibus, & Leuitis, vt poſſent vacare legi Domini. 5. Quod cùm percrebuiſſet in auribus multitudinis, plurimas obtulêre primitias filij Iſrael frumenti, vini, & olei, mellis quoque: & omnium, quæ gignit humus, decimas obtulerunt. 6. Sed & filij Iſrael & Iuda, qui habitabant in vrbibus Iuda, obtulerunt decimas boum & ouium, decimáſque ſanctorum, quæ vouerant Domino Deo ſuo: atque vniuerſa portantes, fecerunt aceruos plurimos. 7. Menſe tertio cœperunt aceruorum iacere fundamenta, & menſe ſeptimo compleuerunt eos. 8. Cúmque ingreſſi fuiſſent Ezechias & principes eius, viderunt aceruos, & benedixerunt Domino ac populo Iſrael. 9. Interrogauitque Ezechias Sacerdotes & Leuitas, cur ita iacerent acerui. 10. Reſpondit illi Azarias Sacerdos primus de ſtirpe Sadoc, dicens: Ex quo cœperunt offerri primitiæ in domo Domini, comedimus, & ſaturati ſumus, & remanſerunt plurima, eò quòd benedixerit Dominus populo ſuo: reliquiarum autem copia eſt iſta, quam cernis. 11. Præcepit igitur Ezechias vt præpararent horrea in domo Domini. Quod cùm feciſſent, 12. intulerunt, tam primitias quàm decimas, & quæcumque vouerant, fideliter. Fuit autem præfectus eorum Chonenias Leuita, & Semei frater eius, ſecundus, 13. poſt quem Iahiel, & Azarias, & Nahath, & Aſael, & Ierimoth, Iozabad quoque, & Eliel, & Ieſmachias, & Mahath, & Banaias, præpoſiti ſub manibus Choneniæ, & Semei fratris eius, ex imperio Ezechiæ regis & Azariæ pontificis domus Dei, ad quos omnia pertinebant. 14. Core verò filius Iemna Leuites & ianitor Orientalis portæ, præpoſitus erat iis quæ ſponte offerebantur Domino, primitiíſque & conſecratis in Sancta ſanctorum. 15. Et ſub cura eius Eden, & Beniamin, Ieſue, & Semeias, Amarias quoque & Sechenias, in ciuitatibus Sacerdotum, vt fideliter diſtribuerent fratribus ſuis partes, minoribus atque maioribus: 16. exceptis maribus ab annis tribus & ſuprà, cunctis qui ingrediebantur templum Domini, & quidquid per ſingulos dies conducebat in miniſterio, atque ob-

Digitized by Google

ſeruationibus iuxta diuiſiones ſuas, 17. Sacerdotibus per familias, & Leuitis à vigeſimo anno & ſuprà, per ordines & turmas ſuas, 18. vniuerſæque multitudini, tam vxoribus, quàm liberis eorum vtriuſque ſexus, fideliter cibi, de his quæ ſanctificata fuerant, præbebantur. 19. Sed & filiorum Aaron per agros, & ſuburbana vrbium ſingularum, diſpoſiti erant viri, qui partes diſtribuerent vniuerſo ſexui maſculino de Sacerdotibus & Leuitis. 20. Fecit ergo Ezechias vniuerſa quæ diximus in omni Iuda: operatúſque eſt bonum & rectum & verum, coram Domino Deo ſuo, 21. in vniuerſa cultura miniſterij domus Domini, iuxta legem & ceremonias, volens requirere Deum ſuum in toto corde ſuo: fecitque & proſperatus eſt.

Vers. 2. In portis castrorum Domini] id eſt in portis templi; in templo enim erant turmæ ſacerdotum & Leuitarum in ſuos ordines, quaſi acies militares diſtributi, vt ibi viderentur eſſe caſtra, acies & exercitus Dei, vt patet Numer. 4. & ſeq. vbi Leuitæ dicuntur egredi & ingredi ad militiam templi. Vnde Eccleſia vocatur *caſtrorum acies ordinata* Cant. 6. 9.

Vers. 3. Pars autem regis erat] q. d. Ezechias rex has partes, hæc munia circa templi miniſteria ſibi aſſumpſit, vt ipſe ſuppeditaret ſumptus pro iugi ſacrificio, aliíſque victimis, populus verò aleret ſacerdotes & Leuitas (eorum enim reditus ab Achaz & aliis impiis regibus erant diſperſi & diſſipati) *vt poſſent vacare legi Domini*, vt ſcilicet expediti à cura procurandi alimenta, toti vacarent ſuo officio & templi miniſterio.

B

Vers. 6. Decimas sanctorum quæ voverant Domino] Hebr. *Decimas ſanctitatum* (id eſt rerum ſanctarum) *quæ erant ſanctificatæ Deo*, q. d. obtulerunt omnium ſuarum rerum decimas, quæ ex lege iubentur *Deo ſanctificari*, id eſt conſecrari & offerri Numer. 18. v. 8. & ſeq. inſuper decimas alias lege non præceptas, ſed quas ipſi vltro *Deo ſanctificarant*, id eſt *vouerant*, dicarant & deſtinatant, vt vertit Noſter: q. d. præter decimas lege præſcriptas, ipſi inſuper ex deuotione & liberalitate alias addiderunt, quas Deo dicarant & vouerant. Numer. 18. 14.

C

Vers. 7. Cœperunt acervorum iacere

A

fundamenta] id eſt cœperunt colligere primos aceruos; quæ enim prima ſunt, quaſi ſequentium ſunt fundamenta. ita Vatab.

Vt præpararent horrea] Sept. *paſtophoria*, id eſt exedras ſiue cubicula, in quibus quaſi horreis ſeruarentur primitiæ, decimæ, aliæque res templo oblatæ. Vers. 11.

Consecratis in Sancta sanctorum] vt ſcilicet ſint ſanctiſſima, quia eas templo & Deo ſanctiſſimo dedicaſtis; primitiæ enim non offerebantur in Sancto ſanctorum, ſed ante atrium ſacerdotum. Simili phraſi v. 6. vocauit *decimas ſanctorum*, id eſt decimas Deo ſanctificatas, hoc eſt conſecratas & oblatas. Vers. 14.

Exceptis maribus ab annis tribus et supra] hoc eſt, præter pueros trium annorum, quibus quoque ſicut & aliis omnibus, vſque ad annum vigeſimum præbebantur alimenta: q. d. non tantùm maioribus, qui templo deſeruiebant, ſed & pueris triennibus, imò anniculis & in cunis iacentibus; quin & feminis & puellis paruulis neceſſaria vitæ liberaliter à Præfectis ſubminiſtrabantur; vt ſacerdotes & Leuitæ eos alendi cura non diſtraherentur, ſed toti vacarent Deo & templo. Tanta erat rerum oblatarum abundantia, tanta populi offerentis liberalitas, tanta Ezechiæ regis prouidentia, pietas & deuotio. Vers. 16.

Per agros] q. d. Ezechias ſicut prouidit Leuitis in Ieruſalem agentibus, ſic & prouidit de annona iis qui extra Ieruſalem per agros & alias vrbes diſperſi erant. Vers. 19.

CAPVT XXXII.

SYNOPSIS CAPITIS.

Sennacherib inuadit Iudæam: Ezechias cum Iſaia Deum inuocat; ille mittit Angelum, qui cædit 180. millia Aſſyriorum. Quare fugit Sennacherib, & à filiis occiditur. Inde intumeſcens Ezechias verſ. 24. morbo percutitur, ſed ab Iſaia curatur, ac poſt multa præclarè geſta moritur, & ſucceſſorem relinquit filium impium Manaſſen.

1. Post quæ & huiuſcemodi veritatem, venit Sennacherib rex Aſſyriorum, & ingreſſus Iudā, obſedit ciuitates munitas, volens eas capere. 2. Quod cùm vidiſſet Ezechias, veniſſe ſcilicet Sennacherib, & totum belli impetum verti contra Ieruſalem, 3. inito cum principibus conſilio, viríſque fortiſſimis, vt obturarent capita fontium, qui erant extra vrbem: & hoc omnium decernente ſententia, 4. congregauit

plurimam multitudinem, & obturauerunt cunctos fontes, & riuum qui fluebat in
medio terræ, dicentes: Ne veniant reges Aſſyriorum, & inueniant aquarum abun-
dantiam. 5. Ædificauit quoque, agens induſtriè, omnem murum, qui fuerat diſſi-
patus, & extruxit turres deſuper, & forinſecus alterum murum: inſtaurauítque
Mello in Ciuitate Dauid, & fecit vniuerſi generis armaturam & clypeos: 6. con-
ſtituítque principes bellatorum in exercitu, & conuocauit vniuerſos in platea portæ
ciuitatis, ac locutus eſt ad cor eorum dicens: 7. Viriliter agite, & confortamini:
nolite timere, nec paueatis regem Aſſyriorum, & vniuerſam multitudinem, quæ eſt
cum eo: multò enim plures nobiſcum ſunt, quàm cum illo. 8. Cum illo enim eſt
brachium carneum, nobiſcum Dominus Deus noſter, qui auxiliator eſt noſter,
pugnátque pro nobis. Confortatúſque eſt populus huiuſcemodi verbis Ezechiæ
regis Iuda. 9. Quæ poſtquam geſta ſunt, miſit Sennacherib rex Aſſyriorum ſeruos
ſuos in Ieruſalem (ipſe enim cum vniuerſo exercitu obſidebat Lachis) ad Ezechiam
regem Iuda, & ad omnem populum qui erat in vrbe, dicens: 10. Hæc dicit Sen-
nacherib rex Aſſyriorum: In quo habentes fiduciam ſedetis obſeſſi in Ieruſalem?
11. Num Ezechias decipit vos, vt tradat morti in fame & ſiti, affirmans quòd Do-
minus Deus veſter liberet vos de manu regis Aſſyriorum? 12. Numquid non eſt iſte
Ezechias, qui deſtruxit excelſa illius, & altaria, & præcepit Iuda & Ieruſalem, di-
cens: Coram altari vno adorabitis, & in ipſo comburetis incenſum? 13. An igno-
ratis quæ ego fecerim, & patres mei, cunctis terrarum populis? numquid præua-
luerunt dij gentium, omniúmque terrarum, liberare regionem ſuam de manu mea?
14. Quis eſt de vniuerſis diis gentium quas vaſtauerunt patres mei, qui potuerit
eruere populum ſuum de manu mea, vt poſſit etiam Deus veſter eruere vos de hac
manu? 15. Non vos ergo decipiat Ezechias, nec vana perſuaſione deludat, neque
credatis ei. Si enim nullus potuit deus cunctarum gentium atque regnorum liberare
populum ſuum de manu mea, & de manu patrum meorum, conſequenter nec Deus
veſter poterit eruere vos de manu mea. 16. Sed & alia multa locuti ſunt ſerui eius
contra Dominum Deum, & contra Ezechiam ſeruum eius. 17. epiſtolas quoque ſcri-
pſit plenas blaſphemiæ in Dominum Deum Iſrael, & locutus eſt aduerſus eum:
Sicut dij gentium ceterarum non potuerunt liberare populum ſuum de manu ſua,
ſic & Deus Ezechiæ eruere non poterit populum ſuum de manu iſta. 18. Inſuper &
clamore magno, lingua Iudaica, contra populum qui ſedebat in muris Ieruſalem,
perſonabat, vt terreret eos, & caperet ciuitatem. 19. Locutúſque eſt cõtra Ieruſalem,
ſicut aduerſum deos populorum terræ, opera manuum hominum. 20. Orauerunt
igitur Ezechias rex, & Iſaias filius Amos prophetes, aduerſum hanc blaſphemiam, ac
vociferati ſunt vſque in cælum. 21. Et miſit Dominus angelum, qui percuſſit omnem
virum robuſtum, & bellatorem, & principem exercitus regis Aſſyriorum, reuerſúſ-
que eſt cum ignominia in terram ſuam. Cúmque ingreſſus eſſet domum dei ſui, fi-
lij qui egreſſi fuerant de vtero eius, interfecerunt eum gladio. 22. Saluauítque Do-
minus Ezechiam & habitatores Ieruſalem de manu Sennacherib regis Aſſyrio-
rum, & de manu omnium, & præſtitit eis quietem per circuitum. 23. Multi etiam
deferebant hoſtias & ſacrificia Domino in Ieruſalem, & munera Ezechiæ regi
Iuda: qui exaltatus eſt poſt hæc coram cunctis gentibus. 24. In diebus illis ægro-
tauit Ezechias vſque ad mortem, & orauit Dominum, exaudiuítque eum, & dedit
ei ſignum. 25. Sed non iuxta beneficia, quæ acceperat, retribuit, quia eleuatum
eſt cor eius: & facta eſt contra eum ira, & contra Iudam & Ieruſalem. 26. Humilia-
túſque eſt poſteà, eò quòd exaltatum fuiſſet cor eius, tam ipſe, quàm habitatores
Ieruſalem: idcircò non venit ſuper eos ira Domini in diebus Ezechiæ. 27. Fuit autem
Ezechias diues, & inclytus valdè, & theſauros ſibi plurimos congregauit argenti, &
auri, & lapidis pretioſi, aromatum, & armorum vniuerſi generis, & vaſorum ma-
gni pretij. 28. Apothecas quoque frumenti, vini, & olei, & præſepia omnium iu-
mentorum, cauláſque pecorum, 29. & vrbes ædificauit ſibi: habebat quippe gre-
ges ouium & armentorum innumerabiles, eò quòd dediſſet ei Dominus ſubſtantiam
multam nimis. 30. Ipſe eſt Ezechias, qui obturauit ſuperiorem fontem aquarum
Gihon, & auertit eas ſubter ad Occidentem Vrbis Dauid: in omnibus operibus
ſuis fecit proſperè quæ voluit. 31. Attamen in legatione principum Babylonis,
qui miſſi fuerant ad eum, vt interrogarent de portento, quod acciderat ſuper ter-

Digitized by Google

ram, dereliquit eum Deus vt tentaretur, & nota fierent omnia quæ erant in corde eius. 32. Reliqua autem ſermonum Ezechiæ, & miſericordiarum eius, ſcripta ſunt in viſione Iſaiæ filij Amos prophetæ, & in Libro regum Iuda & Iſrael. 33. Dormiuitque Ezechias cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum ſuper ſepulchra filiorum Dauid: & celebrauit eius exequias vniuerſus Iuda, & omnes habitatores Ieruſalem: regnauítque Manaſſes filius eius pro eo.

HOc caput explicui Iſaiæ 36. 37. & 38.

Vers. 1. Post qvæ et hvivscemodi veritatem venit Sennacherib] q. d. poſt hæc ab Ezechia verè geſta, & à me verè enarrata, Deus volens probare, exercere & perficere pietatem, virtutem & confidentiam Ezechiæ, quam habebat in Deum, permiſit vt veniret Sennacherib, ac Iudæam inuaderet.

Vers. 4. Rivvm (fontem Gihon, vt patet v. 30.) qvi flvebat in medio terræ] ſcilicet illius quæ adiacebat Ieroſolymæ, q. d. Ezechias aquas, ac præſertim fontem Gihon partim obturauit, vt caſtra Sennacherib ſiti conficeret, partim perfodiendo rupem, in puteos vrbis auertit, vt obſeſſi Iudæi haberent aquam ad potũ, & cæteros vſus. vide dicta Eccl. 48. 19.

Vers. 21. Misit Dominvs Angelvm] Hanc hiſtoriam Herodotus in Euterpe deprauauit, dicens Sennacherib Ægyptum inuaſiſſe, ſed à ſacerdote Vulcani fugatum per inductos mures, qui arcus & arma Aſſyriorum corrodebant; nam pro Iudæa ſupponit Ægyptum, pro Ezechia ſacerdotem, pro Deo Vulcanum, pro Angelo mures. Porrò Sennacherib ipſe in tanta ſuorum clade ſolus penè, *idcirco ſeruatus eſt,* ait S. Hier. in cap. 38. Iſaiæ, *vt sciret potentiam Dei, & blaſphemantium ora comprimeret, fieretque teſtis illius maieſtatis, quam paulò antè contempſerat. Pharao quoque in decem Ægypti ſeruatur plagis, vt nouiſſimus pereat: quod & iſte paſſus eſt.* Oportebat hominem puniri grauiſſimâ iacturâ maximi florentiſſimique exercitus, & diuitiarum maximarum; quam iacturam non ſenſiſſet, ſi momento cum ſuis periiſſet. Oportebat incredibilem apud ſuos ſubire ignominiam, cuius aut culpa, aut imperitia, tanta ſtrages regnum potentiſſimum perculiſſet. Oportebat denique longè illum acerbiore morte, & modis omnibus exercenda conſumi: multis quippe, vt apparet, gladiorum ictibus confo-

A diendus erat, & à filiis, & in loco diuinitati conſecrato. ita Salianus: non dubium in hac clade ab Angelo cæſum, & magis excruciatum fuiſſe Rabſacen, vtpote in Deum blaſphemum, & in Ezechiam maledicum: porrò opimis tot cæſorum Aſſyriorum ſpoliis ditati ſunt Ezechias & Iudæi.

Filii (Adramelech & Sarazar) interfecervnt evm gladio] Cauſam dat R. Salomon, & ex eo Lyran. quòd Sennacherib ad placandos Deos tantæ ſtragis auctores, voluerit eis immolare hoſce duos filios: ſed illi id ſubodorati patrem præuenerunt & necarunt. Porrò Sennacherib accepta clade in Iudæa fugit redíitque in ſuam Niniuen, vbi ſæuiit in Iudæos, multóſque occidit; adeò vt Tobias eos ſepeliens, bonis omnibus exutus mortem fugiendo euaſerit, à qua fuga poſt dies 45. Sen-

B nacherib à filiis occiſus eſt, quæ omnia narrantur Tobiæ cap. 1. v. 21. & ſeq. Eandem R. Salomonis cauſam tradit S. Hier. in Tradit. Eamdémque ex textu Hebræo Tobiæ cap. 1. refert Serarius, ac Genebr. in chronol.

Aliam cauſam afferunt Lyran. & Abul. in lib. 4. Reg. cap. 19. q. 31. ſcilicet Sennacherib occiſum eſſe à duobus filiis ſenioribus, quoniam pater eis poſtpoſitis, Aſſarhaddonem minorem natu ſucceſſorem regni eſſe vellet. Cuius electionis cauſam refert hiſtoria ſcholaſtica in amorem, quo Sennacherib matrem Aſſarhaddonis proſequebatur. Quæ fuiſſe putatur cauſa, cur pridem Roboam, Abiam filium Maacha reliquis filiis ſuis antetulerit, vt patet 2. Paralipomenon 11. 21.

C Verior certiórque cauſa eſt, quam affert Theodor. in lib. 4. Reg. dicens: *Quoniam aduerſus Deum qui ipſum fecerat, rabie fuerat percitus, ab iis qui ex ipſo procreati fuerant, fuit interfectus.*

De portento] retroceſſionis ſolis & vmbræ in Horologio Achaz, de quo fusè egi Iſaiæ. 38. Vers. 31.

CAPVT XXXIII.

SYNOPSIS CAPITIS.

MANASSES ob idololatriam & ſcelera vinctus in Babylonem traducitur, vbi pœnitens regno reſtituitur, & Dei cultum reſtaurat. Succedit ei impius filius Amon, ac huic pius filius Ioſias.

1. DVODECIM annorum erat Manaſſes cùm regnare cœpiſſet, & quinquaginta quinque annis regnauit in Ieruſalem. 2. Fecit autem malum coram Domino, iuxta abominationes gentium, quas ſubuertit Dominus coram

filiis Iſrael: 3. & conuerſus inſtaurauit excelſa, quæ demolitus fuerat Ezechias
pater eius: conſtruxítque aras Baalim, & fecit lucos, & adorauit omnem militiam
cæli, & coluit eam. 4. Ædificauit quoque altaria in domo Domini, de qua dixerat
Dominus: In Ieruſalem erit nomen meum in æternum. 5. Ædificauit autem ea
cunctò exercitui cæli, in duobus atriis domus Domini. 6. Tranſiréque fecit filios
ſuos per ignem in Vallebenennom: obſeruabat ſomnia, ſectabatur auguria, maleficis
artibus inſeruiebat, habebat ſecum magos, & incantatores: multáque mala operatus
eſt coram Domino, vt irritaret eum. 7. Sculptile quoque & conflatile ſignum po-
ſuit in domo Dei, de qua locutus eſt Deus ad Dauid, & ad Salomonem filium eius,
dicens: In domo hac & in Ieruſalem, quam elegi de cunctis tribubus Iſrael, ponam
nomen meum in ſempiternum. 8. Et moueri non faciam pedem Iſrael de terra,
quam tradidi patribus eorum: ita dumtaxat ſi cuſtodierint facere quæ præcepi eis,
cunctámque legem & ceremonias, atque iudicia per manum Moyſi. 9. Igitur Ma-
naſſes ſeduxit Iudam, & habitatores Ieruſalem, vt facerent malum ſuper omnes
gentes, quas ſubuerterat Dominus à facie filiorum Iſrael. 10. Locutúſque eſt Do-
minus ad eum, & ad populum illius, & attendere noluerunt. 11. Idcircò ſuperinduxit
eis principes exercitus regis Aſſyriorum: ceperúntque Manaſſen, & vinctum catenis
atque compedibus duxerunt in Babylonem. 12. Qui poſtquam coanguſtatus eſt, ora-
uit Dominum Deum ſuum: & egit pœnitentiam valdè coram Deo patrum ſuorum. 13.
Deprecatúſque eſt eum, & obſecrauit intentè: & exaudiuit orationē eius, reduxítque
eum Ieruſalem in regnū ſuum, & cognouit Manaſſes quòd Dominus ipſe eſſet Deus.
14. Poſt hæc ædificauit murum extra ciuitatem Dauid, ad Occidentem Gihon in
conualle, ab introitu portæ piſcium per circuitum vſque ad Ophel, & exaltauit
illum vehementer: conſtituítque principes exercitus in cunctis ciuitatibus Iuda mu-
nitis: 15. & abſtulit deos alienos, & ſimulacrum de domo Domini, aras quoque,
quas fecerat in monte domus Domini, & in Ieruſalem, & proiecit omnia extra vr-
bem. 16. Porrò inſtaurauit altare Domini, & immolauit ſuper illud victimas, & pa-
cifica, & laudem: præcepítque Iudæ vt ſeruiret Domino Deo Iſrael. 17. Attamen ad-
huc populus immolabat in excelſis Domino Deo ſuo: 18. Reliqua autem geſtorum
Manaſſe: & obſecratio eius ad Deum ſuum: verba quoque Videntium, qui loque-
bantur ad eum in nomine Domini Dei Iſrael, continentur in ſermonibus regum
Iſrael 19 Oratio quoque eius & exauditio, & cuncta peccata atque contemptus, lo-
ca etiam in quibus ædificauit excelſa, & fecit lucos & ſtatuas, antequam ageret pœ-
nitentiam, ſcripta ſunt in ſermonibus Hozai. 20. Dormiuit ergo Manaſſes cum pa-
tribus ſuis, & ſepelierunt eum in domo ſua: regnauítque pro eo filius eius Amon. 21.
Vigintiduorum annorum erat Amon cùm regnare cœpiſſet, & duobus annis regna-
uit in Ieruſalem. 22. Fecítque malum in conſpectu Domini, ſicut fecerat Manaſſes
pater eius: & cunctis idolis, quæ Manaſſes fuerat fabricatus, immolauit atque ſer-
uiuit. 23. Et non eſt reueritus faciem Domini, ſicut reueritus eſt Manaſſes pater
eius: & multò maiora deliquit. 24. Cúmque coniuraſſent aduerſus eum ſerui ſui,
interfecerunt eum in domo ſua. 25. Porrò reliqua populi multitudo, cæſis iis, qui
Amon percuſſerant, conſtituit regem Ioſiam filium eius pro eo.

Vers. 3. ADORAVIT OMNEM MILITIAM CÆLI] puta Solem, Lunam, cæteráque ſidera, quæ quaſi milites Dei ordinata acie incedunt, ac pro Deo cùm opus eſt pugnant, vibrántque in hoſtes tonitrua & fulmina. ita S. Hier.

Vers. 10. LOCVTVSQVE EST DOMINVS AD EVM] non per ſe, ſed per Iſaiam, alióſque prophetas. 4. Reg. 21. 10.

Vers. 11. VINCTVM CATENIS DVXERVNT IN BABYLONEM] Manaſſi in carcere dabatur paruus panis ex furfuribus, paruo pondere, & parua menſura aquæ cum aceto, vt viueret, aiunt quidem Codices Græci hîc, & Auctor imperfecti hom. 1. in Matth. & S. Clemens lib. 2. conſtit. c. 22.

Vers. 16. IMMOLAVIT SVPER ILLVD VICTIMAS (holocauſta & hoſtias pro peccato) ET PACIFICA (id eſt hoſtias pro pace, id eſt ſalute, tum ſua, tum populi) ET LAVDEM] Hebr. תודה *toda*, id eſt hoſtias euchariſticas, in Dei laudem, & gratiarum actionem pro libertate recepta, ait Caiet. & Vatabl.

ORATIO QVOQVE EIVS] extat oratio Manaſſis pœnitentis pia & proba, ſed non habet authoritatem Canonicæ Script. ideóque in calcem Bibliorum reiecta eſt. Vers. 19.

SCRIPTA SVNT IN SERMONIBVS HOZAI] Hebræi apud S. Hier. cenſent *Hozai* eſſe Iſaiam prophetam. Sept. *Hoſai* accipiunt vt nomen non proprium, ſed appellatiuum, vertúntque: *videntium*, id eſt prophetarum. ſic & Vatabl.

Digitized by Google

CAPVT XXXIV.

SYNOPSIS CAPITIS.

IOSIAS omnem idololatriam ſuccidit, Dei templum cultúmque inſtaurat, ac fœdus nouum inter Deum & populum ſancit.

1. OCTO annorum erat Ioſias cùm regnare cœpiſſet, & triginta & vno anno
regnauit in Ieruſalem. 2. Fecítque quod erat rectum in conſpectu Domini,
& ambulauit in viis Dauid patris ſui: non declinauit neque ad dextram, neque ad
ſiniſtram. 3. Octauo autem anno regni ſui, cùm adhuc eſſet puer, cœpit quærere
Deum patris ſui Dauid: & duodecimo anno poſtquam regnare cœperat, mundauit
Iudam & Ieruſalem ab excelſis, & lucis, ſimulacriſque & ſculptilibus. 4. Deſtru-
xerúntque coram eo aras Baalim: & ſimulacra, quæ ſuperpoſita fuerant, demoliti
ſunt: lucos etiam, & ſculptilia ſuccidit atque comminuit: & ſuper tumulos eorum,
qui eis immolare conſueuerant, fragmenta diſperſit. 5. Oſſa prætereà ſacerdotum
combuſſit in altaribus idolorum, mundauítque Iudam & Ieruſalem. 6. Sed & in vr-
bibus Manaſſe, & Ephraim, & Simeon, vſque Nephthali, cuncta ſubuertit. 7.
Cúmque altaria diſſipaſſet, & lucos, & ſculptilia contriuiſſet in fruſta, cunctáque
delubra demolitus eſſet de vniuerſa terra Iſrael, reuerſus eſt in Ieruſalem. 8. Igitur
anno octauodecimo regni ſui, mundata iam terra, & templo Domini, miſit Saphan
filium Eſeliæ, & Maaſiam principem ciuitatis, & Ioha filium Ioachaz à commenta-
riis, vt inſtaurarent domum Domini Dei ſui. 9. Qui venerunt ad Helciam Sacerdo-
tem magnum: acceptámque ab eo pecuniam, quæ illata fuerat in domum Domini,
& quam congregauerant Leuitæ, & ianitores, de Manaſſe, & Ephraim, & vniuerſis
reliquiis Iſrael, ab omni quoque Iuda, & Beniamin, & habitatoribus Ieruſalem, 10.
tradiderunt in manibus eorum qui præerant operariis in domo Domini, vt inſtaura-
rent templum, & infirma quæque ſarcirent. 11. At illi dederunt eam artificibus, &
cæmentariis, vt emerent lapides de lapicidinis, & ligna ad commiſſuras ædificij, &
ad contignationem domorum, quas deſtruxerant reges Iuda. 12. Qui fideliter
cuncta faciebant. Erant autem præpoſiti operantium, Iahath & Abdias de filiis Me-
rari, Zacharias & Moſollam de filiis Caath, qui vrgebant opus: omnes Leuitæ ſcien-
tes organis canere. 13. Super eos verò, qui ad diuerſos vſus onera portabant, erant
ſcribæ, & magiſtri de Leuitis ianitores. 14. Cúmque efferrent pecuniam, quæ il-
lata fuerat in templum Domini, repetit Helcias ſacerdos Librum legis Domini per
manum Moyſi. 15. Et ait ad Saphan ſcribam, Librum legis inueni in domo Domi-
ni: Et tradidit ei. 16. At ille intulit volumen ad regem, & nuntiauit ei dicens: Om-
nia quæ dediſti in manu ſeruorum tuorum, ecce complentur. 17. Argentum, quod
repertum eſt in domo Domini, conflauerunt: datúmque eſt præfectis artificum, &
diuerſa opera fabricantium. 18. Prætereà tradidit mihi Helcias ſacerdos hunc li-
brum. Quem cùm rege præſente recitaſſet, 19. audiſſétque ille verba legis, ſcidit
veſtimenta ſua: 20. & præcepit Helciæ, & Ahicam filio Saphan, & Abdon filio
Micha, Saphan quoque ſcribæ, & Aſaæ ſeruo regis, dicens: 21. Ite, & orate Do-
minum pro me, & pro reliquiis Iſrael & Iuda, ſuper vniuerſis ſermonibus Libri iſtius,
qui repertus eſt: magnus enim furor Domini ſtillauit ſuper nos, eò quòd non cuſto-
dierint patres noſtri verba Domini, vt facerent omnia quæ ſcripta ſunt in iſto volu-
mine. 22. Abiit ergo Helcias, & hi qui ſimul à rege miſſi fuerant, ad Oldam propheti-
dem, vxorem Sellum filij Thecuath filij Haſra cuſtodis veſtium: quæ habitabat in Ie-
ruſalem in Secunda: & locuti ſunt ei verba, quæ ſuprà narrauimus. 23. At illa reſpōdit
eis: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Dicite viro, qui miſit vos ad me: 24. Hæc dicit
Dominus: Ecce ego inducam mala ſuper locum iſtum, & ſuper habitatores eius,
cunctáque maledicta quæ ſcripta ſunt in Libro hoc, quem legerunt coram rege Iuda.

Digitized by Google

25. Quia dereliquerunt me, & ſacrificauerunt diis alienis, vt me ad iracundiam pro-
uocarent in cunctis operibus manuum ſuarum, idcircò ſtillabit furor meus ſuper lo-
cum iſtum, & non extinguetur. 26. Ad regem autem Iuda, qui miſit vos pro Do-
mino deprecando, ſic loquimini: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Quoniam au-
diſti verba voluminis, 27. atque emollitum eſt cor tuum, & humiliatus es in con-
ſpectu Dei, ſuper his quæ dicta ſunt contra locum hunc, & habitatores Ieruſalem,
reueritúſque faciem meam, ſcidiſti veſtimenta tua, & fleuiſti coram me: ego quo-
que exaudiui te, dicit Dominus. 28. Iam enim colligam te ad patres tuos, & infe-
rêris in ſepulchrum tuum in pace: nec videbunt oculi tui omne malum, quod ego
inducturus ſum ſuper locum iſtum, & ſuper habitatores eius. Retulerunt itaque re-
gi cuncta quæ dixerat. 29. At ille conuocatis vniuerſis maioribus natu Iuda & Ieru-
ſalem, 30. aſcendit in domum Domini, vnáque omnes viri Iuda & habitatores Ie-
ruſalem, Sacerdotes & Leuitæ, & cunctus populus à minimo vſque ad maximum.
Quibus audientibus in domo Domini, legit rex ómnia verba voluminis, 31. & ſtans
in tribunali ſuo, percuſſit fœdus coram Domino, vt ambularet poſt eum, & cuſto-
diret præcepta, & teſtimonia, & iuſtificationes eius, in toto corde ſuo, & in tota
anima ſua, facerétque quæ ſcripta ſunt in volumine illo, quod legerat. 32. Adiura-
uit quoque ſuper hoc omnes, qui reperti fuerant in Ieruſalem & Beniamin: & fe-
cerunt habitatores Ieruſalem iuxta pactum Domini Dei patrum ſuorum. 33. Abſtu-
lit ergo Ioſias cunctas abominationes de vniuerſis regionibus filiorum Iſrael: & fecit
omnes, qui reſidui erant in Iſrael, ſeruire Domino Deo ſuo. Cunctis diebus eius
non receſſerunt à Domino Deo patrum ſuorum.

Vers. 3. DVODECIMO ANNO &c. MVNDAVIT IVDA] id eſt mundare cœpit; nam mundationem hanc perfecit poſt ſex annos anno regni ſui 18. vt dicitur v. 8.

Vers. 5. OSSA PRÆTEREA SACERDOTVM (idolorum, v. g. vitulorum aureorum) COMBVSSIT IN ALTARIBVS IDOLORVM] ſcilicet vt contactu & combuſtione cadauerum hominum tam impiorum altaria ipſa contaminarentur, infamarentur, & horrori forent, ne quis deinceps in iis victimas idolis immolaret.

Vers. 15. INVENI LIBRVM LEGIS IN DOMO DOMINI] Genebr. in chronol. cenſet fuiſſe hoc exemplar, quod à Moyſe vel ab alio eo viuo ſcriptum fuerat, & in ſanctuario poſitum ante 800. annos, vt propterea maiore deuotione acceptum & maiore fructu lectum fuerit. A Porrò non eſt dubium, alibi in Iudæa, & in aliis prouinciis apud Iudæos pios & doctos extitiſſe plures libros legis: incredibile ergo videtur quod nonnulli aiunt, omnes libros S. Script. cum templo à Chaldæis fuiſſe combuſtos, ac ab Eſdra ex memoria reſtitutos.

Vers. 28. INFERERIS IN SEPVLCHRVM TVVM IN PACE] Dices, Ioſias in prælio occiſus eſt à Pharaone Nechao, ergo non pacificè, ſed violenta morte occubuit. Reſp. pacem non priuatam Ioſiæ, ſed publicam Reip. hîc intelligi: viuente enim Ioſia & moriente, Iudæa gaudebat pace & rerum abundantia; at poſt mortem eius inuaſa fuit à variis gentibus, præſertim Babyloniis, qui illam ſub Sedecia filio Ioſiæ funditus euerterunt. Hunc eſſe ſenſum liquet ex ſequentibus, vbi ſic ſe Script. explicat.

CAPVT XXXV.

SYNOPSIS CAPITIS.

IOSIAS celebrat Phaſe ſollemne: idem Pharaoni occurrens, in prælio occiditur, ſummo omnium luctu, ſed præcipuè Ieremiæ.

1. FECIT autem Ioſias in Ieruſalem Phaſe Domino, quod immolatum eſt quar-
tadecima die menſis primi: 2. & conſtituit Sacerdotes in officiis ſuis, horta-
túſque eſt eos vt miniſtrarent in domo Domini. 3. Leuitis quoque, ad quorum eru-
ditionem omnis Iſrael ſanctificabatur Domino, locutus eſt: Ponite arcam in ſan-
ctuario templi, quod ædificauit Salomon filius Dauid rex Iſrael; nequaquam enim
eam vltrà portabitis: nunc autẽ miniſtrate Domino Deo veſtro, & populo eius Iſrael.

Digitized by Google

4. Et præparate vos per domos & cognationes veſtras, in diuiſionibus ſingulorum, ſicut præcepit Dauid rex Iſrael, & deſcripſit Salomon filius eius. 5. Et miniſtrate in ſanctuario per familias turmáſque Leuiticas, 6. & ſanctificati immolate Phaſe, fratres etiam veſtros, vt poſſunt iuxta verba quæ locutus eſt Dominus in manu Moyſi facere, præparate. 7. Dedit prætereà Ioſias omni populo, qui ibi fuerat inuētus in ſollēnitate Phaſe, agnos & hœdos de gregibus, & reliqui pecoris triginta millia, boum quoque tria millia, hæc de regis vniuerſa ſubſtantia. 8. Duces quoque eius, ſponte quod vouerant, obtulerunt, tam populo, quàm Sacerdotibus, & Leuitis. Porrò Helcias, & Zacharias, & Iahiel, principes domus Domini, dederunt Sacerdotibus ad faciendum Phaſe pecora commixtim duo millia ſexcenta, & boues trecentos, 9. Choneniias autem, & Semeias, etiam Nathanael, fratres eius, nec non Haſabias, & Iehiel, & Iozabad, principes Leuitarum, dederunt ceteris Leuitis ad celebrandum Phaſe quinque millia pecorum, & boues quingentos. 10. Præparatúmque eſt miniſterium, & ſteterunt ſacerdotes in officio ſuo: Leuitæ quoque in turmis, iuxta regis imperium. 11. Et immolatum eſt Phaſe, aſperſerúntque Sacerdotes manu ſua ſanguinem, & Leuitæ detraxerunt pelles holocauſtorum: 12. & ſeparauerunt ea vt darent per domos & familias ſingulorum, & offerrentur Domino, ſicut ſcriptum eſt in Libro Moyſi: de bobus quoque fecerunt ſimiliter. 13. Et aſſauerunt Phaſe ſuper ignem, iuxta quod in lege ſcriptum eſt: pacificas verò hoſtias coxerunt in lebetibus, & cacabis, & ollis, & feſtinatò diſtribuerunt vniuerſæ plebi: 14. ſibi autem, & Sacerdotibus poſteà parauerunt: nam in oblatione holocauſtorum & adipum vſque ad noctem ſacerdotes fuerunt occupati: vnde Leuitæ ſibi, & ſacerdotibus filiis Aaron parauerunt nouiſſimis. 15. Porrò cantores filij Aſaph ſtabant in ordine ſuo, iuxta præceptum Dauid, & Aſaph, & Heman, & Idithun, prophetarum regis: Ianitores verò per portas ſingulas obſeruabant, ita vt nec puncto quidem diſcederent à miniſterio; quam ob rem & fratres eorum Leuitæ parauerunt eis cibos. 16. Omnis igitur cultura Domini ritè completa eſt in die illa, vt facerent Phaſe, & offerrent holocauſta ſuper altare Domini, iuxta præceptum regis Ioſiæ. 17. Fecerúntque filij Iſrael, qui reperti fuerant ibi, Phaſe in tempore illo, & ſollemnitatem azymorum ſeptem diebus. 18. Non fuit Phaſe ſimile huic in Iſrael à diebus Samuelis prophetæ: ſed nec quiſquā de cunctis regibus Iſrael fecit Phaſe ſicut Ioſias, Sacerdotibus, & Leuitis & omni Iudæ, & Iſrael qui repertus fuerat, & habitantibus in Ieruſalem. 19. Octauodecimo anno regni Ioſiæ hoc Phaſe celebratum eſt. 20. Poſtquam inſtaurauerat Ioſias templum, aſcendit Nechao rex Ægypti ad pugnandum in Charcamis iuxta Euphraten: & proceſſit in occurſum eius Ioſias. 21. At ille, miſſis ad eum nuntiis, ait: Quid mihi & tibi eſt rex Iuda? non aduerſum te hodie venio, ſed contra aliam pugno domum, ad quam me Deus feſtinatò ire præcepit: deſine aduerſum Deum facere, qui mecum eſt, ne interficiat te. 22. Noluit Ioſias reuerti, ſed præparauit contra eum bellum, nec acquieuit ſermonibus Nechao ex ore Dei: verùm perrexit vt dimicaret in campo Mageddo. 23. Ibique vulneratus à ſagittariis, dixit pueris ſuis: Educite me de prælio, quia oppidò vulneratus ſum. 24. Qui tranſtulerunt eum de curru in alterum currum, qui ſequebatur eum more regio, & aſportauerunt eum in Ieruſalem, mortuúſque eſt, & ſepultus in mauſoleo patrum ſuorum: & vniuerſus Iuda & Ieruſalem luxerunt eum: 25. Ieremias maximè: cuius omnes cantores atque cantatrices, vſque in præſentem diem, lamentationes ſuper Ioſiam replicant, & quaſi lex obtinuit in Iſrael: Ecce ſcriptum fertur in lamentationibus. 26. Reliqua autem ſermonum Ioſiæ & miſericordiarum eius, quæ lege præcepta ſunt Domini, 27. opera quoque illius prima & nouiſſima, ſcripta ſunt in Libro regum Iuda & Iſrael.

VERS. 3. PONITE ARCAM IN SANCTVARIO TEMPLI] Tradunt Hebræi apud S. Hier. arcam è Sancto ſanctorum ablatam eſſe tempore Manaſſis vel Amon. ne ſimul cum eorum idolis conſiſteret in templo. Quare tranſlatam eſſe in domum Sellum, qui erat auunculus Ieremiæ, & maritus Oldæ propheteſſæ c. 34. v. 22. nunc verò idolis ablatis à Ioſia arcam templo locóque ſuo fuiſſe reſtitutam. Quo facto A Ioſias ait Leuitis: *nequaquam eam vltra portabitis*, id eſt arcam ampliùs è templo non exportabitis; quare deinceps vos coram arca *miniſtrate Domino*, ac ſimul *populo eius Iſrael*; vt populum in lege cultúque Dei inſtruatis & dirigatis.

AD FACIENDVM PHASE, &c. BOVES TRECENTOS] Hinc patet *Phaſe* ſignificare non tantùm Agnum Paſchalem, ſed & boues,

Digitized by Google

cæteráſque victimas quæ in paſchate Deo immolabantur.

Vers. 11. ASPERSERVNTQVE SACERDOTES MANV SANGVINEM] in altari holocauſtorum, vti lege erat præſcriptum. Omnis enim ſanguis Deo debebatur, ideóque effundebatur in altari vel iuxta altare. Altare enim repræſentabat Deum.

ET LEVITÆ DETRAXERVNT PELLES HOLOCAVSTORVM] vt deinde ſacerdotes carnes in fruſta conciſas altari imponerent, & ſubiecto igne Deo cremarent.

Vers. 12. ET SEPARAVERVNT EA] ſcilicet holocauſta (vt habent Hebr.) iam dicta; vt illa integre *offerrentur Domino*, & tota cremarentur. *ſeparauerunt*, inquam, holocauſta à cæteris victimis, vt eas *darent* (id eſt diſtribuerent) *per domos & familias ſingulorum*; vt ſcilicet ſinguli eas offerrent Deo in victimas pacificas, ac B deinde ex eiſdem epulum ſacrum inſtruerent, & conuiuia celebrarent. Patet ex dictis verſ. 7. & ſeq.

Vers. 15. ASAPH ET HEMAN ET IDITHVN PROPHETARVM REGIS] id eſt cantorum Dauidis. Prophetæ enim vocantur Cantores, qui Deo laudes & Pſalmos canebant. ita Hebr. apud S. Hier. Erant tamen aliqui ex eis veri prophetæ, vti Aſaph, qui inſtinctu Dei plures pſalmos compoſuit & dictauit.

Vers. 21. CONTRA ALIAM PVGNO DOMVM] ſcilicet contra regem Aſſyriorum, vt patet 4. Reg. 23. 29. Abul. in 4. Reg. cap. 23. q. 41. & 42. cenſet, *aliam domum*, ſiue aliam familiam, aliúmque regem, contra quem ſe pergere dicit Pharao, fuiſſe Adadremmon regem Syriæ Ioſiæ fœderatum, ideóque Ioſiam prohibuiſſe Pharaonem tranſitu per Iudæam, vt ſuo amicíque regno conſuleret. Id hauſit Abul. ex Herodoto C lib. 2. ſub finem, qui ait regem Ægypti nomine *Necum* filium Pſammitichi conflixiſſe cum Syris, & in Magdalo victoria potitum: vbi videntur nomina eſſe corrupta, vt *Necum* ponatur pro *Nechao*, Syris pro Aſſyriis, Magdalo pro Mageddo. Verùm hæc ſententia eſt improbabilis; tum quia nemo huius Adadremmon regis Syriæ meminit, tum quia Pharao pergebat contra Aſſyrios habitantes iuxta Euphratem, non contra Syros habitantes iuxta Libanum.

Alij cenſent Pharaonem perrexiſſe propriè contra regem Aſſyriorum; verùm nec hoc dici poteſt; nam Aſarhaddon filius Sennacherib poſt cladem patris ab Angelo acceptam in Iu- A dæa, tantùm decem annis regnauit; ac cum eo & in eo quaſi vltimo rege deſiit regnum Aſſyriorum ſub annum Ezechiæ regis Iuda 25. qui hunc annum 31. & vltimum Ioſiæ anteceſſit nonaginta annis. Quare deficiente Aſarhaddon & regno Aſſyriorum (vnde poſt Aſarhaddon in Script. nulli nominantur reges Aſſyriorum, ſed Babyloniorum dumtaxat) ſurrexit regnum Chaldæorum per Merodach, cui ſucceſſit Ben Merodach, huic Nabopolaſſar, qui alio nomine dictus eſt Nabuchodonoſor ſenior, qui dominabatur Aſſyriis æquè ac Babyloniis: vnde nunc Aſſyriorum, nunc Babyloniorum rex vocatur. Atque hic eſt contra quem pugnauit Pharao Nechao, cùm occidit Ioſiam, ac videtur eum ſuperaſſe. Vnde hanc patris ſui cladem vlturus eius filius Nabuchodonoſor iunior cognomento Magnus, qui Iudæam, Aſiam, multáque alia ſubegit, ſeſéque fecit Monarcham, inuaſit Ægyptum, conflixit cum Nechao, eúmque occidit, ac Ægyptum occupauit, vti eidem prædixerat Ieremias cap. 46. & Ezechiel cap. 29. vide ibi dicta ita Salianus & alij. Plura hac de re dixi 4. Reg. 24. 1.

AD QVAM ME DEVS FESTINATO IRE PRÆCEPIT] per oraculum Ieremiæ non ſcriptum, ſed viua voce editum, quod ipſe Ieremias per nuntium Pharaoni ſignificauit, vt tradunt Hebræi apud S. Hier. Vnde & S. Iuſtin. q. 89. ad Orthodoxos docet Ioſiam ideò occiſum, eò quòd monitis Ieremiæ, vt Pharaoni ſeſe non opponeret, minimè paruerit.

MORTVVSQVE EST] non in Ieruſalem, Vers. 24 vt vult Ioſeph. ſed in Mageddo occiſus; vnde eum mortuum tranſtulerunt in Ieruſalem, vt in ſepulchro regum ſepelirent.

ET QVASI LEX OBTINVIT IN ISRAEL] Vers. 25. C q. d. Mos apud Iſraelitas obtinuit adeò fixus & certus, vt inſtar legis eſſe videretur; vt ſcilicet cantores & cantatrices, dum ob lugubrem aliquem caſum funebre vel triſte carmen vel næniam canere volunt, vſurpent canántque lamentationem Ieremiæ de morte Ioſiæ, quam ſi noſſe cupis: *Ecce ſcriptum fertur in lamentationibus* Ieremiæ: Ieremias enim in Threnis ſub finem videtur lugere mortem Ioſiæ, vt cenſet Chald. Ioſeph Hebr. apud S. Hier. Lyran. Abul. & Hugo, quamuis, vt ibi dixi, verius ſit Threnos Ieremiæ de morte Ioſiæ alios fuiſſe ab eius Threnis qui erant in S. Script. quare Threni de morte Ioſiæ iniuria temporum interciderunt.

Digitized by Google

CAPVT XXXVI.

SYNOPSIS CAPITIS.

PATRI Ioſiæ ſuccedit filius Ioachaz, quem Nechao in Ægyptum abducit. Huic ſuccedit frater Ioakim, huic filius Ioachin, huic patruus Sedecias, qui omnes cum maiore populi parte in Babylonem abducuntur à Nabuchodonoſor. Hic enim Ieruſalem cum templo ſuccendit, vt Iudæa manſerit deſolata vſque ad annum primum Cyri primi Perſarum Monarchæ.

1. TVLIT ergo populus terræ Ioachaz filium Ioſiæ, & conſtituit regem pro pa-
tre ſuo in Ieruſalem. 2. Viginti trium annorum erat Ioachaz cùm regnare cœ-
piſſet, & tribus menſibus regnauit in Ieruſalem. 3. Amouit autem eum rex Ægypti
cùm veniſſet in Ieruſalem, & cōdemnauit terram centum talentis argenti, & talento
auri. 4. Conſtituitque pro eo regem, Eliakim fratrem eius, ſuper Iudam & Ieru-
ſalem: & vertit nomen eius Ioakim: ipſum verò Ioachaz tulit ſecum & abduxit in
Ægyptum. 5. Vigintiquinque annorum erat Ioakim cùm regnare cœpiſſet, & vn-
decim annis regnauit in Ieruſalem: fecitque malum coram Domino Deo ſuo. 6.
Contra hunc aſcendit Nabuchodonoſor rex Chaldæorum, & vinctum catenis du-
xit in Babylonem. 7. Ad quam & vaſa Domini tranſtulit, & poſuit in templo ſuo.
8. Reliqua autem verborum Ioakim, & abominationum eius, quas operatus eſt,
& quæ inuenta ſunt in eo, continentur in Libro regum Iuda & Iſrael. Regnauit
autem Ioachin filius eius pro eo. 9. Octo annorum erat Ioachin cùm regnare cœ-
piſſet, & tribus menſibus, ac decem diebus regnauit in Ieruſalem, fecitque malum
in conſpectu Domini. 10. Cúmque anni circulus volueretur, miſit Nabuchodono-
ſor rex, qui adduxerunt eum in Babylonem, aſportatis ſimul pretioſiſſimis vaſis do-
mus Domini. Regem verò conſtituit Sedeciam patruum eius ſuper Iudam & Ieru-
ſalem. 11. Viginti & vnius anni erat Sedecias cùm regnare cœpiſſet, & vndecim
annis regnauit in Ieruſalem. 12. Fecitque malum in oculis Domini Dei ſui, nec
erubuit faciem Ieremiæ prophetæ, loquentis ad ſe ex ore Domini. 13. A rege quo-
que Nabuchodonoſor receſſit, qui adiurauerat eum per Deum: & indurauit ceruí-
cem ſuam & cor, vt non reuerteretur ad Dominum Deum Iſrael. 14. Sed & vni-
uerſi principes ſacerdotum, & populus, præuaricati ſunt iniquè iuxta vniuerſas abo-
minationes Gentium, & polluerunt domum Domini, quam ſanctificauerat ſibi in
Ieruſalem. 15. Mittebat autem Dominus Deus patrum ſuorum ad illos per manum
nuntiorum ſuorum, de nocte conſurgens, & quotidie commonens: eò quòd parceret
populo & habitaculo ſuo. 16. At illi ſubſannabant nuntios Dei, & paruipendebant
ſermones eius, illudebántque prophetis, donec aſcēderet furor Domini in populum
eius, & eſſet nulla curatio. 17. Adduxit enim ſuper eos regem Chaldæorum, & inter-
fecit iuuenes eorū gladio in domo ſanctuarij ſui: non eſt miſertus adoleſcentis, & vir-
ginis, & ſenis, nec decrepiti quidem, ſed omnes tradidit in manibus eius. 18. Vniuer-
ſaque vaſa domus Domini, tam maiora, quàm minora: & theſauros tēpli, & regis, &
principum tranſtulit in Babylonem. 19. Incenderunt hoſtes domum Dei, deſtruxe-
rúntque murum Ieruſalem, vniuerſas turres combuſſerunt, & quidquid pretioſum
fuerat, demoliti ſunt. 20. Si quis euaſerat gladium, ductus in Babylonem ſeruiuit
regi & filiis eius, donec imperaret rex Perſarum, 21. & compleretur ſermo Domi-
ni ex ore Ieremiæ, & celebraret terra ſabbata ſua: cunctis enim diebus deſolationis
egit ſabbatum, vſque dum complerentur ſeptuaginta anni. 22. Anno autem primo
Cyri regis Perſarum, ad explendum ſermonem Domini, quem locutus fuerat per
os Ieremiæ, ſuſcitauit Dominus ſpiritum Cyri regis Perſarum: qui iuſſit prædicari
in vniuerſo regno ſuo, etiam per ſcripturam, dicens: 23. Hæc dicit Cyrus rex Perſa-
rum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli, & ipſe præcepit mihi vt

Digitized by Google

ædificarem ei domum in Ieruſalem, quæ eſt in Iudæa: quis ex vobis eſt in omni populo eius? ſit Dominus Deus ſuus cum eo, & aſcendat.

Vers. 6. A ET VINCTVM (Ioakim) CATENIS DVXIT IN BABYLONEM] ſcilicet anno tertio regni Ioakim, qui in Babylone res ſuas componens, & fœdus cum eo renouans, ſolitúmque tributum promittens, ab eo liber dimiſſus eſt in Ieruſalem, vbi anno vndecimo regni ſui rursùm rebellans, à Chaldæis occiſus eſt, vt dixi Ierem. 22. 19.

Vers. 8. ET QVÆ INVENTA SVNT IN EO] Lyran. Abul. q. 39. in cap. 25. lib. 4. Reg. Vatab. Magiſter hiſtor. Scholaſtic. Pererius lib. 1. in Danielem ſub initium, & alij ex Hebræis referunt, in cadauere huius regis inuentas fuiſſe quaſdam notas impreſſas, & quædam ſtigmata inuſta in honorem Deorum ſuorum, quorum ipſe adhuc viuens ſe ſtigmaticum ſeruum profitebatur. Quid miſerius & infelicius, quàm Regem diademate coronatum eò ſe abieciſſe, vt ſtigmaticum diaboli mancipium redderetur; B Contrà verò Diuus Paulus: *De cætero*, inquit, *nemo mihi moleſtus ſit; ego enim ſtigmata Domini* IESV *in corpore meo porto.* Galat. 6 v. 17.

Vers. 9. OCTO ANNORVM ERAT IOACHIN CVM REGNARE COEPISSET] ſcilicet cum patre Ioakim, qui anno ſecundo regni ſui filium Ioachin octennem regem creauit, & regni ſocium aſciuit, adeóque cum eo decem annis regnauit. Cauſa fuit, quòd vereretur ſi quid humanitùs ſibi accidiſſet. Sedeciam excluſo puero Ioachin, inuaſurum regnum. Iam tum enim videbatur meditari rebellionem, vt iugo Chaldæorum ſe eximeret, quod fecit anno tertio regni, ideóque eodem anno à Chaldæis abductus eſt in Babylonem, vnde tunc ſucceſſit ei filius Ioachin nouem vel decem annorum: ſed C pater Ioakim rebus in Babylone compoſitis, illicò rediit, ac alios octo annos cum filio regnauit: quibus exactis anno vndecimo regni ſui rursùs rebellans, interemptus eſt à Chaldæis: vnde tunc ſolus plano & pleno iure regnans ſucceſſit eius filius Ioachin, qui iam octodecim erat annorum, ac tribus tantùm menſibus regnauit, quibus exactis abductus eſt & ipſe in Babylonem à Chaldæis, qui ei ſubſtituerunt Sedeciam patruum. ita Abul. Salian. Torniellus & alij.

Vers. 10. CVM ANNI CIRCVLVS VOLVERETVR] Hebr. *In reuolutione anni*; cùm ſcilicet anno currente finiente, vel finito nouus annus inchoaretur à menſe Niſan, q. d. cùm annus currens tenderet ad finem, ſiue in fine anni abductus eſt Ioachin in Babylonem, quod fuit D tertio menſe regni ſui: cœpit enim ipſe regnare non initio anni, ſed tribus menſibus ante finem anni, v. g. in Nouembri vel Decembri. Nam Hebræi annum inchoabant à Niſan, id eſt Martio.

Vers. 13. QVI ADIVRAVERAT EVM PER DEVM] vt ſibi fidem datam & ſubiectionem promiſſam ſeruaret, minans ei Dei iudicis vindictam, ſi illam violaret, ideóque pro *Matthania*, vocauit eum, *Sedeciam*, id eſt *iuſtitiam Dei*, vt huius ſemper eum memorem redderet. 4. Reg. 24. 17.

DE NOCTE CONSVRGENS] Hebr. *manicando*, id eſt manè, tempeſtiuè, ſollicitè eos admonuit, inſtar boni patris familias, qui manè ſuos famulos inſtruit, & dirigit ad opus diurnum. Vers. 15.

EO QVOD PARCERET (id eſt quòd parcere cuperet & ſummè optaret) POPVLO] ſed cùm is monita Dei ſperneret, ei non pepercit, & Chaldæis vaſtandum tradidit.

ET ESSET NVLLA CVRATIO] q. d. & nulla eſſet ſpes curationis & emendationis vitæ, eò quòd Iudæi in idololatria & ſceleribus ſuis eſſent obfirmati. Vers. 16.

ET CELEBRARET TERRA SABBATA SVA] id eſt feriaretur & quieſceret ab aratione, qua ſulcatur, occatur, ſeritur, metitur &c. quibus terra agitari, & quaſi vexari ſolet. Vers. 21.

CVNCTIS ENIM DIEBVS DESOLATIONIS EGIT SABBATVM] id eſt inculta quieuit, agens quaſi ſabbati otium. Notant Hebræi, Iudæos violaſſe feſtum ſabbati, illúdque profanaſſe operibus ſeruilibus & illicitis, ideóque Deum in pœnam eos è Iudæa abduxiſſe, vt ipſa ageret ſabbatum ſibi à Iudæis negatum per 70 annos.

Anni captiuitatis cur 70

VSQVE DVM COMPLERENTVR SEPTVAGINTA ANNI] Cur fuêre captiuitatis Iudæorum in Babylone anni 70. non 80. non 90. non centum? Cauſam dat Theodor. Leuit. 26. 34. ad illa: *Placebunt terræ ſabbata ſua cunctis diebus ſolitudinis ſuæ, eò quòd non requieuerit in ſabbatis veſtris, quando habitabatis in ea.* Sic enim ait: *Septuaginta annos ſeruierunt in Babylone: Atqui à regno Saulis vſque ad captiuitatem numerantur anni 490. quorum ſeptimam partem faciunt ſeptuaginta. Hoc ergo vult dicere: Septuaginta annos terra manebit inculta, & non ſeminata, vobis terram alienam incolentibus, propterea quòd vnà cum reliquis etiam ſabbati præceptum tranſgreſſi eſtis.* q. d. Terra Iudææ iuxta legem ſeptimo anno arari non poterat, ſed quieſcebat & ſuum agebat *ſabbatum*, id eſt otium & quietem, quam quia vos (multi veſtrûm) ô Iudæi ei abſtuliſtis ex auaritia, ſeptimo anno eam arantes vt fructus meteretis, idcircò Deus quietem ei debitam reſtituet in 70. annis captiuitatis veſtræ, quibus illa colonis ſuis deſtituta quieſcat. 70. enim ſabbata ei ademiſtis, totidem ergo ei reddet Deus. Nam in 490. annis qui ab initio regni Saulis (ſi ei demus annos viginti, ac alios viginti Samueli, qui iuncti faciunt 40. de quibus Actor. 13. 21.) vſque ad vltimum annum Sedeciæ fluxerunt, pariter fluxerunt 70. ſabbata terræ: hæc enim ſeptimo quolibet anno ſuum ex lege exigebat ſabbatũ. Septimus enim annus in 490. annis recurrit ſeptuagies: multiplica enim 70. per 7. inuenies 490. Eadem cauſa hîc inſinuatur dum dicitur: *Et celebraret terra ſabbata ſua: cunctis enim diebus deſolationis egit ſabbatum vſque dum complerentur* 70. *anni.*

Reſp. primò.

Secundò.

Rursùm, Hebræi per ſua ſcelera varia & multa contaminarunt Iudæam, quæ erat terra ſan-

Digitized by Google

cta per 490. annos: vnde Deus totidem annos A pœnitentiæ & captiuitatis potuiſſet eis iniungere, ſed noluit, & pœnam imminuit, vt è ſeptem annis vnum tantùm pœnitentiæ eis aſſignaret, quo pariter terra ſabbatizaret: quare dedit eis annos 70. captiuitatis: hi enim ſepties in 490. continentur, vt his 70. annis terra quieſcens & quaſi ſabbatum agens, à ſceleribus 490. annorum in ea à Iudæis commiſſis expiaretur, & præſertim ab idololatria, quæ in ea diu, ſed per 70. annos acriùs & ardentiùs viguit.

Tertiò. Alia cauſa litteralis fuit, quòd Chaldæorum Monarchia durarit per 70. annos; Chaldæi autem Iudæorum fuêre hoſtes & flagella Dei, qui eos in Babylonem abduxerunt, ibique toto tempore monarchiæ ſuæ detinuerunt: quo finito in anno 70. ſurrexit Cyrus Chaldæorum hoſtis & Iudæorum amicus, qui Chaldæos euertit, & Monarchiam ad Perſas tranſtulit, ideóque Iudæos è Babylone liberauit. Rurſùm, hi 70. anni deſolationis reſpondent 70. hebdomadibus Danielis cap. 9. quibus exactis venturus erat Chriſtus, cuius typus fuerat Cyrus, qui eos à ſeruitute peccati & diaboli liberaret, ac Ieruſalem cæleſti reſtitueret.

Quartò potiſſimùm. Prima & potiſſima cauſa fuit, Dei ita decernentis voluntas, & iudiciorum eius profundorum abyſſus. Hanc cauſam dat Eſdras lib. 4. cap. 3. vbi narrat ſe anno trigeſimo deſolationis Ieruſalem in Babylone coram Deo queſtum eſſe, quare tamdiu Iudæos fideles ſuos in Babylone captiuos detineret, & inter alia ſe Deo dixiſſe v. 27. *Tradidiſti ciuitatem tuam in manibus inimicorum tuorum. Numquid meliora faciunt qui habitant Babylonem, & propter hoc dominabitur Sion?* Et rurſùm: *Factum eſt cùm veniſſem huc, & vidiſſem impietates, quarum non eſt numerus, & delinquentes multos vidit anima mea hoc 30. anno.* Ac Vrielem Angelum ei reſpondiſſe cap. 4. dixiſſéque: *Vade, pondera mihi ignis pondus, ac menſura mihi flatum venti, aut reuoca mihi diem quæ præterijt.* Quod cùm Eſdras fieri non poſſe diceret, vrget Angelus: *Si*, inquit, *interrogarem te, quantæ ſunt habitationes in corde maris, aut venæ in principio abyſſi*, vnde ſcilicet aquæ indeſinenter ſcaturiunt, vel venæ pluuiarum in cælo, *aut qui ſunt exitus paradiſi: diceres mihi fortaſſis, in abyſſum non deſcendi, neque in infernum adhuc, neque in cælum vmquam aſcendi. Nunc autem non interrogaui te niſi de igne, & vento & die per quem tranſiſti, & à quibus ſeparari non potes, & non reſpondiſti mihi de eis: & quomodo poteris capere Altiſſimi vias?*

Tropol. Tropologica cauſa fuit, quam dat S. Hier. Ierem. 29. 10. quòd ſeptuagenarius numerus ſit ſymbolum pœnitentiæ, quam tota hac vita B agere debemus, vt ad cæleſtem gloriam perueniamus. Nam vt dicitur Pſal. 89. *dies annorum noſtrorum, in ipſis 70. anni.* Hinc & Eccleſia à Septuageſima commemorando lapſum Adami & poſterorum, inchoat tempus luctus & pœnitentiæ. Denique voluit Deus per 70. annos, omnes ſenes Iudæorum vitiis ſuis aſſuetos, & in iis inueteratos emori, ac nouam ſobolem ſuccreſcere, quam per Eſdram, Danielem, Ieſum, Zorobabel, & alios in pietate & vero Dei cultu efformatam, in terram ſanctam reduceret, vti dixi Ierem. 29. 10.

Vers. 22. ANNO AVTEM PRIMO CYRI] Hæc ad verbum repetuntur lib. ſequenti Eſdræ initio primi capitis, vbi ea quaſi ſuo loco explicabo. Hinc colligunt Interpretes, Eſdram eſſe lib. Paralipomenon Auctorem. Eius enim finis idem planè eſt cum principio Eſdræ.

FINIS.

INDEX

Digitized by Google

INDEX
SACRAE SCRIPTVRAE.

EX GENESI.

Geneſ. 2. INSPIRAVIT *in faciem eius ſpiraculum vitæ.* 415. *d.* 2.

Geneſ. 2. 15. *Poſuit eum in paradiſo voluptatis, vt operaretur & cuſtodiret illum.* 67. *a.* 2.

Geneſ. 6. 6. *Pœnituit eum, quòd hominem feciſſet in terra: & tactus dolore intrinſecus, delebo, &c.* 98. *a.* 2.

Geneſ. 27. 13. *In me ſit iſta maledictio, fili mi.* 224. *d.* 1.

Geneſ. 33. 10. *Vidi vultum tuum quaſi viderim vultum Dei.* 163. *a.* 2.

Geneſ. 49. 10. *Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fæmore eius, donec veniat qui mittendus eſt.* 81. *b.* 1. 525. *a.* 1.

Geneſ. 49. 19. *Gad accinctus præliabitur ante eum, & ipſe accingetur retrorſum.* 363. *b.* 2.

EX EXODO.

Exod. 10. 22. *Factæ ſunt tenebræ horribiles in vniuerſa terra Ægypti tribus diebus: vbicumque autem habitabant filij Iſrael lux erat.* 27. *c.* 1.

Exod. 12. 29. *A primogenito Pharaonis vſque ad primogenitum captiuæ, quæ erat in carcere.* 352. *b.* 1.

Exod. 16. *Nunquid poterit eſſe quod loqueris.* 428. *b.* 1.

Exod. 19. 5. *Eritis mihi in peculium de cunctis gentibus.* 52. *a.* 1. 61. *b.* 2.

Exod. 25. 40. *Inſpice & fac ſecundùm exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt.* 526. *a.* 2.

Exod. 32. 4. *Hi ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti.* 345.

EX NVMERIS.

Num. 6. 23. *Benedicat tibi Dominus & cuſtodiat te: oſtendat Dominus faciem ſuam tibi, & miſereatur tui, &c.* 191. *b.* 2.

Num. 10. 29. 31. *Noli nos relinquere, tu enim noſti in quibus locis per deſertum caſtra ponere debeamus, & eris ductor noſter.* 97. *c.* 2.

Num. 24. 7. *Tolletur propter Agag, Rex eius, & auferetur regnum illius.* 98. *a.* 1.

Num. 24. 20. *Principium gentium Amalec, cuius extrema perdentur.* 96. *c.* 2.

EX DEVTERON.

Deut. 4. 24. *Dominus Deus tuus ignis conſumens eſt.* 371. *a.* 2.

Deut. 5. 9. *Ego ſum Dominus Deus tuus, Deus æmulator, reddens iniquitatem patrum ſuper filios in tertiam & quartam generationem.* 250. *c.* 2.

Deut. 6. 5. *Diliges Dominum Deum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.* 326. *a.* 1.

Deut. 17. 16. *Cùm fuerit conſtitutus Rex non multiplicabit ſibi equos.* 294. *a.* 2.

Deut. 24. 5. *Cùm acceperit homo nuper vxorem, non procedet ad bellum, nec ei quicquam neceſſitatis iniungetur publicæ, ſed, &c.* 123. *b.* 2.

EX RVTH.

Ruth. 3. 9. *Expande pallium tuum ſuper familiam tuam.* 381. *c.* 2.

EX IVDIC.

Iudic. 9. 8. *Ierunt ligna, vt vngerent ſuper ſe Regem.* 60. *a.* 1.

EX REG.

4. Reg. 8. 26. *Viginti duorum annorum erat Ochozias cùm regnare cœpiſſet.* 557. *a.* 1. 558. *a.* 2.

EX I. PARAL.

1.Paral.3.9. *Bos quippe laſciuiens paululum inclinauerat Arcam.* 188.a.c.2.
1.Paral.10.13. *Mortuus eſt ergo Saül propter iniquitates ſuas, eo quòd prænaricatus ſit mandatum Domini,&c.* 167.b.1.
1.Paral.11.11. *Iſte numerus robuſtorum Dauid: Ieſbaam filius Hachamoni princeps inter triginta.* 257.a.2.
1.Paral.18.1. *Factum eſt autem poſt hæc vt percuteret Dauid Philiſthiim, & humiliaret eos, & tolleret Geth, &c.* 200.c.1. Et verſ. 4. *Subneruauit omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis.* 201.d.2.
1.Paral.19.4. *Decaluauit,& raſit,& præcidit tunicas eorum.* 205.d.1.
1.Paral.19.18. *Et interfecit Dauid de Syris ſeptem millia curruum & quadraginta millia peditum.* 206.a.2.
1.Paral.20.2. *Tulit Dauid coronam Melchom de capite eius, & inuenit in ea auri pondo talentum,&c.* 218.a.c.1.
1.Paral.21.1. *Conſurrexit Satan contra Iſraël, & concitauit Dauid, vt numeraret Iſraël.* 262.d.1. Et verſ. 5. *Omnis numerus Iſraël mille millia & centum millia virorum.* 263.c.1.
1.Paral.21.16. *Et ceciderunt tam ipſe, quàm maiores natu, veſtiti ciliciis proni in terram.* 266.a.1.
1.Paral.21.25. *Dedit ergo Dauid Ornan pro loco ſiclos auri iuſtiſſimi ponderis ſexcentos.* 266.d.2.
1.Paral.22.1. *Hæc eſt domus Dei, & hoc eſt altare in holocauſtum Iſraël.* 267.b.1.
1.Paral.22.9. *Filius qui naſcetur tibi, erit vir quietiſſimus, faciam enim eum requieſcere ab omnibus inimicis ſuis per circuitum,&c.* 216.c.1.
1.Paral.25.26. *Cúmque adiuuiſſet eum Deus ad ambulandum, immolarunt ſeptem tauros, & ſeptem arietes.* 190.a.2.
1.Paral.27.24. *Ioab cœperat numerare, nec compleuit, quia ſuper hoc ira irruerat in Iſraël,& idcirco numerus eorum qui, &c.* 263 a.2.
1.Paral.29.28. *Et mortuus eſt in ſenectute bona, plenus dierum & diuitiis & gloria.* 280.d.1.

EX II. PARAL.

2.Paral.1.10. *Da mihi ſapientiam & intelligentiam, vt ingrediar & egrediar coram populo tuo.* 287.d.2.
2.Paral.1.12. *Diuitias autem & ſubſtantiam & gloriam dabo tibi, ita vt nullus in regibus, nec ante te, nec poſt te fuerit ſimilis tibi.* 289.a.1.
2.Paral.2.5. *Domus quam ædificare cupio, magna eſt. Magnus eſt enim Deus noſter ſuper omnes Deos.* 299.c.2.
2.Paral.3.1. *Et cœpit ædificare domum Domini in Hieruſalem in monte Moria, qui demonſtratus fuerat Dauid patri eius, &c.* 266.a.2.300.b.2.
2.Paral.4.5. *Vaſtitas eius habebat menſuram palmi.* 315.b.2. Et verſ. 6. *Fecit quoque conchas decem,& poſuit quinque à dexteris,& quinq; à ſiniſtris,&c.*316.d.1.
2.Paral.5.9. *Fuit arca ibi vſque in præſentem diem.* 5.b.1.
2.Paral.6.41. *Nunc igitur conſurge Domine Deus in requiem tuam, tu & arca fortitudinis tuæ.* 324.a.1.
2.Paral.7.1. *Cúmque compleſſet Salomon fundens preces, ignis deſcendit de cælo,& deuorauit holocauſta & victimas,& maieſtas Domini,&c.* 324.c.2.
2.Paral.8.11. *Filiam verò Pharaonis tranſtulit de ciuitate Dauid in domũ quam ædificauerat ei. Dixit enim Rex,&c.* 310.d.2.
2.Paral.9.16. *Poſuitque ea Rex in armamentario, quod erat conſitum nemore.* 310.b 1.
2.Paral.9.25. *Habuit Salomon quadraginta millia equorum in ſtabulis, & curruum equitúmque duodecim millia.* 294.c.1.
2.Paral.16.12. *Ægrotauit Aſa anno trigeſimo nono regni ſui, dolore pedum vehementiſſimo, &c.* 357.b.2.
2.Paral.24.7. *Athalia impiiſſima, & filij eius deſtruxerunt domum Dei, & de vniuerſis, &c.* 444.b.1.
2.Paral.25.2. *Fecitque bonum in conſpectu Domini, veruntamen non in corde perfecto.* 449.c.1.
2.Paral.28.19. *Humiliauerat enim Dominus Iudam propter Achaz Regem Iuda, &c.* 456.c.1.

EX IOB.

Iob.1.21. *Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit ita factum eſt, ſit nomen Domini benedictum.* 33.b.2.
Iob.15.32. *Antequam dies eius impleantur, peribit & manus eius areſcent.* 29.c.1.

Digitized by Google

Iob. 22. 16. *Qui ſublati ſunt ante tempus ſuum, & fluuius ſubuertit fundamentum eorum.* 29. c. 1.
Iob. 31. 1. *Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine.* 208. a. 1.
Iob. 31. 13. *Si contempſi ſubire iudicium cum ſeruo meo.* 71. a. 1.
Iob. 31. 26. *Si vidi Solem cùm fulgeret, & Lunam incedentem clarè, & lætatum eſt in abſcondito cor meum, & oſculatus ſum manum meam ore meo.* 381. a. 2.
Iob. 34. 30. *Qui regnare facit hypocritam propter peccata populi.* 340. a. 2.

EX PSALTERIO.

Pſal. 2. *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* 24. d. 2. 183. a. 2.
Pſal. 5. *Introibo in domum tuam, Domine, adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo.* 477. b. 1.
Pſal. 6. *Domine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me. Miſerere, &c.* 216. a. 1.
Pſal. 6. 7. *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, & lachrymis meis ſtratum meum rigabo.* 48. b. 1. 214. d. 2.
Pſal. 9. 14. *Tibi derelictus eſt pauper, & orphano tu eris adiutor.* 365. a. 2.
Pſal. 10. 13. *Perfice greſſus meos in ſemitis tuis, vt non moueantur veſtigia mea.* 23. d. 1.
Pſal. 11. 9. *Impij autem in circuitu ambulant.* 47. c. 2.
Pſal. 17. 10. *Caligo ſub pedibus eius.* Et verſ. 12. *Poſuit tenebras latibulum ſuum.* 322. b. 2.
Pſal. 18. *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* 426. a. 1.
Pſal. 23. *Ipſe ſuper maria fundauit eam.* 22. a. 2.
Pſal. 26. 11. *Dirige me in ſemitam rectam.* 314. c. 2.
Pſal. 28. *Afferte Domino filij Dei, afferte Domino filios arietum.* 192. a. 2.
Pſal. 29. 7. *Ego dixi in abundantia mea: non mouebor in æternum.* 209. a. 1.
Pſal. 30. 16. *In manibus tuis ſortes meæ.* 201. b. 1.
Pſal. 33. 12. *Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos.* 137 d. 2.
Pſal. 37. *Non eſt ſanitas in carne mea à facie iræ tuæ: non eſt pax oſſibus meis.* 216. a. 1.
Pſal. 44. 3. *Specioſus forma præ filiis hominum.* 116. a. 1.
Pſal. 44. 4. *Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime.* 115. d. 2.
Pſal. 44 *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis.* 256. a. 1.
Pſal. 50. *Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.* 210. d. 2.
Pſal. 50. *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus.* 99. d. 2.
Pſal. 51. *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate: tota die, &c. Propterea Deus deſtruet te in finem.* 139. b. 2.
Pſal. 53. *Deus in nomine tuo ſaluum me fac, &c. Quoniam alieni inſurrexerunt in me, &c.* 142. c. 1.
Pſal. 54. 24. *Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos.* 29. d. 1.
Pſal. 56. *Miſit de cælo, & liberauit me, dedit in opprobrium conculcantes me. Foderunt ante faciem meam foueam, &c.* 146. a. 1.
Pſal. 56. 3. *Clamabo ad Deum altiſſimum, Deum qui benefecit mihi.* 144. b. 1.
Pſal. 58. *Eripe me de inimicis meis Deus meus, & ab inſurgentibus in nos libera me.* 126. d. 1.
Pſal. 65. 12. *Tranſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium.* 88. a. 1.
Pſal. 71. 1. *Deus iudicium tuum Regi da, & iuſtitiam tuam filio Regis, iudicare populum, &c.* 24. d. 2. 280. a. 1.
Pſal. 71. 9. *Coram illo procedent Æthiopes.* Et, *Reges Tharſis & Inſulæ munera offerent, Reges Arabum & Saba dona adducent, &c.* 332. a. 2.
Pſal. 71. 10. *Reges Arabum & Saba dona adducent.* 329. b. 1.
Pſal. 77. 25. *Panem Angelorum manducauit homo.* 365. a. 2.
Pſal. 77. 61. *Tradidit in captiuitatem virtutem eorum.* 29. b. 1.
Pſal. 77. 66. *Percuſſit inimicos ſuos in poſteriora, opprobrium ſempiternum dedit illis.* 41. d. 1. 42. a. 1.
Pſal. 83. 3. *Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.* 17. d. 2.
Pſal. 88. *Miſericordias Domini in æternum cantabo.* 198. d. 2.
Pſal. 88. *In æternum præparabo ſemen tuum.* 81. a. 1.
Pſ. 88. 21. *Oleo ſancto meo vnxi eũ.* 274. d. 2.
Pſal. 88. 22. *Brachium meum confortabit eum.* 314. c. 1.
Pſalm. 89. 10. *Dies annorum noſtrorum*

Digitized by Google

in ipſis ſeptuaginta anni. 271. a.1.584. b. 2.
Pſal. 89. 17. *Opus manuum noſtrarum dirige.* 314.c.2.
Pſal. 90. 11. *Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis, &c.* 23. d. 1.
Pſal 93. 20. *Qui fingit laborem in præcepto.* 72.a.2.
Pſal. 95 9. *Confeſſio & pulchritudo in conſpectu eius: ſanctimonia & magnificentia in ſanctificatione eius.* 509.d.1.
Pſal. 98. 6. *Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius.* 9.b.1.29.d.2.
Pſal. 101. 1. *Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.* 96.d.1.
Pſalm. 103. 3. *Qui ponis nubem aſcenſum tuum.* 312.b.2.
Pſal. 103. 4. *Qui facis Angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem vrentem.* 401.a.1.186.d.2.
Pſalm. 103. 18. *Petra refugium erinaciis.* 18.b. 1.
Pſal. 113. *Non nobis, Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.* 217.d. 2.
Pſal. 118. 5. *Vtinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.* Et verſu 133. *Greſſus meos dirige ſecundùm eloquium tuum.* 314.c.2.
Pſal. 118. 67. *Priuſquam humiliarer ego deliqui, propterea eloquium tuum cuſtodiui.* 209. a. 1.
Pſalm. 118. 112. *Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum.* 99. c. 1.
Pſal. 118. 137. *Iuſtus es Domine & rectum iudicium tuum.* 33. a.2.
Pſal. 119. 3. *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt, habitaui cum habitantibus Cedar.* 142. a.2.
Pſal. 127. 3. *Filij tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ.* 10.d.1.
Pſal. 131. 8. *Surge Domine in requiem tuam.* Et verſ. 14. *Hæc requies mea in ſæculum ſæculi, hic habitabo.* 487.d.1.
Pſal. 131. 9. *Sacerdotes tui induantur iuſtitiam.* 536.a.2.
Pſal. 131. 17. *Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam Chriſto meo.* 224. a.1.
Pſalm. 132. 1. *Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum.* 151. b. 2.
Pſal. 136. 1. *Illic ſedimus & fleuimus dum recordaremur Sion.* 197. b. 1. 302. c. 1.
Pſal. 138. 21. *Nonne qui oderunt te Domine oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio oderam illos, &c.* 552.a.1.
Pſal. 149. 2. *Lætetur Iſrael in eo qui fecit eum; & filiæ Sion exultent in Rege ſuo.* 52. a.1.

EX PROVERB.

Prouerb. 3. 6. *In omnibus viis tuis cogita illum, & ipſe diriget greſſus ſuos.* 314. b. 2.
Prou. 15. 1. *Reſponſio mollis frangit iram, ſermo durus ſuſcitat furorem.* 245. d.2.
Prouerb. 15. 1. 4. *Reſponſio mollis frangit iram, lingua placabilis, lignum vitæ. Vir manſuetus medicus eſt cordis.* 110. d. 2.
Prouerb. 16. 2. *Omnes viæ hominis patent oculis eius: ſpirituum ponderator eſt Dominus.* 19. b.1.
Prouerb. 23. 1. *Quando ſederis vt comedas cum principe.* 58. b. 1.
Prouerb. 30. 17. *Oculum qui ſubſannat patrem, &c. effodiant eum corui de torrente.* 365. d. 1.

EX ECCLESIASTE.

Eccleſ. 2. 18. *Rurſus deteſtatus ſum omnem induſtriam meam, qua ſub ſole ſtudioſiſſimè laboraui habiturus heredem poſt me, &c.* 343. d.1.
Eccleſ. 3. 2. *Omnia tempus habent, tempus naſcendi, & tempus moriendi, &c.* 504. b. 1.
Eccleſ. 7. 18. *Noli eſſe ſtultus, ne moriaris in tempore non tuo.* 29.d.1.
Eccleſ. 8. 6. *Omni negotio tempus eſt, & opportunitas.* 504. c.1.
Eccleſ. 10. 1. *Muſcæ morientes perdunt ſuauitatem vnguenti.* 398.d. 1.
Eccleſ. 12. 11. *Verba ſapientum ſicut ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi, quæ per magiſtrorum conſilium data ſunt à paſtore vno.* 83.d.2.

EX CANT.

Cant. 1. 8. *Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te.* 284. d.1.
Cant. 2. 1. *Ego flos campi & lilium conuallium.* 314.a.2.
Cant. 2. 3. *Sub vmbra illius, quem deſideraueram, ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo.* 378.a.1.

Digitized by Google

Cant. 2. 5. *Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo.* 220. d. 1.

Cant. 3. *Egredimini & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua in die deſponſationis illius.* 284. d. 1.

Cant. 4. 1. *Capilli tui ſicut greges caprarum, quæ aſcenderunt de monte Galaad.* 364. c. 1.

Cant. 4. 8. *Veni de Libano ſponſa mea, veni coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, &c.* 120. a. 1.

Cant. 5. 2. *Ego dormio & cor meum vigilat.* 287. c. 1.

EX SAP.

Sap. 7. 17. *Ipſe enim dedit mihi horum, quæ ſunt, ſcientiam veram, vt ſciam diſpoſitionem orbis terrarum, &c.* 288. c. 1.

Sap. 7. 25. *Candor eſt lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula, &c.* 92. a. 2.

Sap. 9. 4. & 10. *Da mihi ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam, &c. Vt mecum ſit & mecum laboret, vt ſciam quid acceptum ſit apud te.* 288. a. 1.

Sap. 13. 27. *Infandorum idolorum cultura omnis mali cauſa eſt, & initium, & finis.* 470. c. 2.

Sap. 16. *Nam ipſe ſolus vitæ & necis poteſtatem habet.* 166. a. 2.

EX ECCLESIASTICO.

Eccleſiaſtic. 6. 5. *Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos.* 110. d. 2.

Eccleſ. 7. 6. *Noli quærere fieri Iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne fortè extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in æquitate tua.* 333. a. 2.

Eccleſ. 7. 40. *In omnibus operibus memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.* 278. a. 1.

Eccleſ. 13. 1. *Qui tetigerit picem inquinabitur ab ea.* 27. c. 1.

Eccleſ. 14. 12. *Memor eſto quoniam mors non tardat, &c.* 278. a. 2.

Eccleſiaſtic. 16. 3. *Melior eſt vnus timens Deum, quàm mille filij impij.* 21. b. 1.

Eccleſ. 22. 38. *Gloria magna eſt, ſequi Dominum.* 72. c. 1.

Eccleſ. 25. 23. *Non eſt caput nequius ſuper caput colubri, & non eſt ira ſuper iram mulieris.* 377. d. 1.

Eccleſ. 26. 1. *Mulieris bonæ beatus vir, numerus enim annorum illius duplex. Mulier fortis, &c.* Et verſu 16. *Gratia mulieris ſedulæ delectabit virum ſuum.* 154. c. 2.

Eccleſ. 32. 12. *In multis eſto quaſi inſcius.* 65. a. 2.

Eccleſiaſtic. 41. 1. *O mors quàm amara eſt memoria tua homini pacem habenti in ſubſtantiis ſuis, viro quieto, & cuius viæ directæ ſunt in omnibus.* 103. d. 1.

Eccleſ. 44. 20. *Non eſt inuentus ſimilis illi in gloria, qui conſeruauit legem excelſi.* 464. a. 1.

Eccleſ. 47. 22. *Dediſti maculam in gloria tua.* 338. c. 1.

Eccleſ. 51. 6. *In medio ignis non ſum æſtuatus.* 27. c. 1.

Eccleſ. 48. 1. *Surrexit Elias quaſi ignis, & verbum eius quaſi facula ardebat.* 363. c. 1. 398. c. 1.

Eccleſ. 48. 8. *Qui vngis Reges ad pœnitentiam.* 380. d. 2.

EX ISAIA.

Iſaiæ 2. 3. *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ieruſalem.* 185. a. 2.

Iſa. 2. 6. *Augures habuerunt vt Philiſthiim, & pueris alienis adhæſerunt.* 41. d. 2. & 44. a. 1.

Iſa. 9. *Cuius imperium ſuper humerum eius.* 402. b. 2.

Iſa. 9. 3. *Multiplicaſti gentem, non magnificaſti lætitiam.* 87. b. 2.

Iſa. 21. 5. *Surgite Principes, arripite clypeos.* 171. d. 2.

Iſaiæ 24. 22. *Congregabuntur in congregatione vnius faſcis in lacum.* 153. a. 2.

Iſaiæ 25. 4. *Factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione ſua, ſpes à turbine, vmbraculum, &c.* 362. b. 2.

Iſa. 26. 1. *Vrbs fortitudinis noſtræ Sion Saluator, in ea ponetur murus & antemurale.* 257. b. 1.

Iſaiæ 41. 23. *Annuntiate quæ ventura ſunt, & ſciemus quia dij eſtis vos.* 467. d. 1.

Iſa. 42. 1. *Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in platea vocem eius: arundinem quaſſatam, &c.* 379. d. 2.

Iſa. 56. 3. *Non dicat Eunuchus: ecce lignum aridum.* 21. c. 2.

Iſa. 62. 1. *Propter Sion non tacebo, & propter Ieruſalem non quieſcam, donec egrediatur vt ſplendor Iuſtus eius, & ſaluator eius vt lampas accendatur.* 185.a.2.

Iſa. 62. 4. *Vocaberis voluntas mea in ea.* 99.d.2.

Iſa. 65. 13. *Ecce ſerui mei comedent, & vos eſurietis: Ecce ſerui mei bibent, & vos ſitietis: Ecce, &c.* 20.a.2.

EX IEREM.

Ierem. 7. *Tu ergo noli orare pro populo hoc, neque aſſumas pro eo laudem.* 15.d.2.

Ierem. 8. 22. *Nunquid reſina non eſt in Galaad, aut medicus non eſt ibi? Quare ergo non eſt obducta cicatrix filiæ populi mei.* 364.b.1.

Ierem. 15. 1. *Si ſteterit Moſes & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum illum.* 73.d.1.

Ierem. 17. 1. *Peccatum Iuda ſcriptum eſt ſtylo ferreo in vngue adamantino, exaratum ſuper latitudinem cordis eorum, &c.*

Ierem. 17. 5. *Maledictus homo, qui confidit in homine, &c.* 378.a.1.

Ierem. 23. 29. *Nunquid non verba mea ſunt quaſi ignis, & quaſi malleus conterens petram.* 83.d.2.

Ierem. vlt. 23. *Et fuerunt malogranata nonaginta ſex dependentia, & omnia malogranata centum retiaculis circundabantur.* 313.a.2.

EX THREN.

Thren. 1. 8. *Iuſtus eſt Dominus, quia os eius ad iracundiam prouocaui.* 33.a.2.

Thren. 2. 13. *Magna eſt velut mare contritio tua.* 315.b.1.

Thren. 2. 19. *Conſurge, lauda in nocte.* 15.d.2.

Thren. 3. 28. *Sedebit ſolitarius, & tacebit, quia leuauit ſuper ſe.* 197.d.1.

Thren. 3. 29. *Ponet in puluere os ſuum, ſi fortè ſit ſpes.* 10.a.1.

Thren. 4. 20. *Spiritus oris noſtri Chriſtus Dominus captus eſt in peccatis noſtris, cui diximus: In vmbra tua viuemus in gentibus.* 378.a.1.

EX EZECHIELE.

Ezechiel. 16. 8. *Expandi amictum meum ſuper te.* 381.c.2.

Ezechiel. 17. 24. *Siccaui viride, & frondere feci lignum aridum.* 21.d.2.

EX DANIEL.

Daniel. 3. 27. *Iuſtus es Domine in omnibus quæ feciſti nobis.* 33.b.2.

Daniel. 4. 16. *Domine mi, ſomnium his qui te oderunt, & interpretatio eius hoſtibus tuis ſit.* 152.d.1.

EX OSEE.

Oſee 5. *Audite hoc ſacerdotes, &c. Quia vobis iudicium eſt, quoniam laqueus facti eſtis ſpeculationi, & rete expanſum ſuper Thabor.* 26.c.1.

Oſee 4. 6. *Quia tu ſcientiam repuliſti, repellam te ne ſacerdotio fungaris mihi.* 25.c.2.

EX IOEL.

Ioël. 2. 16. *Coadunate ſenes, congregate paruulos, & ſugentes vbera.* 554.b.2.

EX AMOS.

Amos 6. 6. *Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti, & nihil patiebantur, ſuper contritione Ioſeph.* 156.c.1.

EX IONA.

Ionas 2. 10 *Ego in voce laudis immolabo tibi.* 33.b.2.

EX ZACHARIA.

Zachar. 2. 5. *Ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu, & in gloria ero in medio eius.* 425.b.1.

EX I. MACHAB.

1. Machab. 3. 18. *Facile eſt concludi multos in manus paucorum: & non eſt differentia in conſpectu Dei cæli, liberare in multis & in paucis.* 88.b.1.

1. Machab. 4. 30. *Benedictus es ſaluator Iſrael, qui contriuiſti impetum potentis in manu ſerui tui Dauid, &c.* 88.c.1.

1. Machab. 5. 40. *Cùm appropinquauerit Iudas, & exercitus eius ad torrentem aquæ, ſi tranſierit ad nos prior, non poterimus ſuſtinere eum, &c.* 88.b.2.

1. Machab. 12. 51. *Videntes hi, qui inſecuti*

fuerant, quia pro anima res eſt illis, reuerſi ſunt. 176.a.2.

EX MATTH.

Matth. 5. *Beati miſericordes quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* 412.a.1.
Matth. 10. *Non veni pacem mittere, ſed gladium.* 290.a.1.
Matth. 12. 19. *Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in platea vocem eius: arundinem quaſſatam non confringet.* 379.d.1.
Matth. 12. *Regina Auſtri venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis, & ecce pluſquam Salomon hic.* 330.b.1.
Matth. 15. 14. *Cæci ſunt & duces cæcorum.* 185.. 1.
Matth. 15. 17. *Omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur.* 40.d.1.
Matth. 16. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi, &c.* 260.d.2.
Matth. 19. 7. *Moyſes mandauit dare libellum repudij.* 232.d.1.
Matth. 21. 13. *Domus mea domus orationis vocabitur.* 323.c.1.
Matth. 21. 38. *Hic eſt heres: Venite occidamus eum, & habebimus hereditatem eius.* 388.d.1.
Matth. 23. 13. *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia clauditis regnum cælorum ante homines: Vos enim, &c.* 185.a.1.
Matth. 27. *Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.* 224.c.1.
Matth. 27. *Pater, ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.* 562.c.1.

EX LVCA.

Lucæ 1. 38. *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuum.* 154.c.2.
Lucæ 9. 55. *Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare.* 379.d.2.
Lucæ 12. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi vt ardeat.* 273.b.2.
Lucæ 16. *Fili recordare quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic conſolatur, tu verò cruciaris.* 338.a.1.
Lucæ 24. 32. *Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via & aperiret nobis ſcripturas.* 273.b.2.
Lucæ 24. 49. *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.* 56.a.1.

EX IOAN.

Ioan. 7. 46. *Antequam Abraham fieret, ego ſum.* 121.d.1.
Ioan. 8. 20. *Et hæc verba locutus eſt Ieſus in gazophylacio docens in templo.* 307.a.2.
Ioan. 12. 28. *Hic eſt filius meus dilectus.* 24.d.1.

EX ACTIS.

Actor. 1. *Domine, ſi in tempore hoc reſtitues regnum Iſrael.* 340.d.1.
Actor. 7. *Ne ſtatuas illis hoc peccatum.* 562.c.1.
Actor. 20. 33. *Argentum & aurum, aut veſtem nullius concupiui, ipſi ſcitis.* 70.d.2.

EX EP. AD ROMANOS.

Rom. 4. *Non infirmatus eſt fide, nec conſiderauit corpus ſuum iam emortuum, cùm ferè centum eſſet annorum, & Saræ, &c.* 21.d.2.
Rom. 7. 23. *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem in lege peccati. Infelix, &c.* 44.d.1.
Rom. 9. 28. *Vt quod cælo non capiebatur præſepio caperetur.* 369.a.1.
Rom. 11. 4. *Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal.* 379.d.1.
Rom. 11. 16. *Quod ſi delibatio ſancta eſt miſſa, & ſi radix ſancta, & rami.* 395.a.1.
Rom. 11. 33. *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia, &c.* 19.d.1.

EX I. AD COR.

1. Cor. 1. *Stulta mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes.* 20.a.1.
1. Cor. 1. *Infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia.* 87.b.2.
1. Cor. 1. *Cum omnibus qui inuocant nomen Domini.* 29.b.2.
1. Cor. 9. 22. *Factus ſum infirmus infirmis vt infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus ſum, vt omnes facerem ſaluos, &c.* 369.a.2.
1. Cor. 15. 41. *Stella enim à ſtella differt in claritate: ſic & reſurrectio mortuorũ.* 153.c.2.

Digitized by Google

EX II. AD CORINTH.

2. Cor. 5. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: itaque epulemur in azymis ſinceritatis & veritatis.* 476.a.2.

2. Cor. 6. 14. *Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate, aut quæ ſocietas luci ad tenebras, &c.* 392.b.1.

2. Cor. 7. 22. *Capite nos neminem læſimus, neminem corrupimus, neminem circumuenimus, &c.* 70.d.2.

2. Cor. 11. 29. *Quis infirmatur & ego non infirmor? quis ſcandalizatur & ego non vror?* 369.a.2.

2. Cor. 11. *Virtus Dei in infirmitate noſtra perficitur.* 87.b.2.

EX EP. AD GAL.

Galat. 4. 19. *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis.* 369.a.2.

EX EP. AD PHILIP.

Philipp. 3. 14. *Ad deſtinatum perſequor, ad brauium ſupernæ vocationis.* 44.d.1.

Philipp. 3. 21. *Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.* 369.a.2.

EX EP. AD COLOSS.

Coloſſ. 2. 9. *In ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* 288.d.2.

EX II. AD TIMOTH.

2. Timoth. 3. 12. *Omnes qui volunt piè viuere in Chriſto, perſecutionem patientur.* 138.c.2.

EX EP. AD HEBR.

Hebræor. 4. 12. *Viuus eſt ſermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti & pertingens vſque, &c.* 19.a.2.

Hebr. 11. *Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, &c.* 148.d.1.

Hebr. 12. 13. *Propter quod remiſſas manus, & ſoluta genua erigite, & greſſus rectos facite pedibus veſtris, &c.* 185.a.1.

Hebr. 13. 9. *Optimum eſt enim gratia ſtabilire cor.* 47.c.2.

EX EP. IACOBI.

Iacob. 5. 17. *Elias homo erat ſimilis nobis paſſibilis, & oratione orauit vt non plueret ſuper terram, &c.* 364.d.1.

EX I. PETRI.

1. Petr. 2. 17. *Deum timete, Regem honorificate. Serui ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis, &c.* 148.a.2.

1. Petr. 2. *Vos genus electum regale ſacerdotium.* 203.a.1.

EX APOCALYPSI.

Apocal. 1. 6. *Fecit nos regnum & ſacerdotes.* 30.c.1.

Apocal. 5. 10. *Feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes.* 203.a.1.

Apocal. 7. 14. *Hi ſunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine agni: Ideo, &c.* 138.d.2.

Apoc. 11. 5. *Et ſi quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore eorum, & deuorabit inimicos eorum.* 398.c.2.

FINIS.

Digitized by Google

INDEX RERVM ET VERBORVM.

A

AARON quos & quot habuerit filios. 9.d.2.
Abel magnus quid erat. 45.a.1.
Abela mater erat ſapientiæ, religionis, & virtutis. 248.c.1.
Abra filius Ieroboam propter quid mortuus ſit. 351.a.1. quot annis regnarit. 269.
Abiathar Pontifex à quo priuatus fuerit pontificatu. 282.a.1.
Abiectio poſterorum Heli quanta fuerit. 30.c.2.
Abigail filia Naas, ſoror Dauidis & mater Amaſæ. 237.a.2. quid ſignificet. 151.d.2. in quo typus fuerit B. Mariæ. 154.b.2.
Abimelech Pontifex à quo fuerit occiſus. 29.a.2.
Abiſag cur data fuerit Dauidi. 271. *& ſeq.* fuit vxor Dauidis. 274.b.1.280.a.2.
Abner cur occiſus fuerit. 178.b.2. à quo fuerit occiſus. 179.c.1.
Abſalom quid Hebraïcè ſignificet. 282.a.2. quot annis erat cùm bellum in ſuum patrem mouit. 228.c.1. cur gratus populo. ibid.a.2. in quo Iudæ proditoris fuerit typus. 219.a.1. cur ſit damnatus. 216.b.1. quàm pulcher fuerit. 215.b.1. cur comam per annum geſtabat. *ibid.*b.2. an ſit damnatus. 140.a.2. quot filios & filias habuerit. 241.a.1.
Abſalomi pœna congrua culpæ. 239.b.1.
Achab quot annis regnarit. 270. quem Deum colebat. 360.d.2. quomodo ſuam finierit vitam. 551.a.2.
Achas quis fuerit, & cur ita dictus ſit. 457.a.1. 486. quot annis regnarit. 269. illius malitia inſignis quæ fuerit. 568.
Achates lapis pretioſus quot figuras repræſentet. 527.a.1.
Achias quid Hebraïcè ſignificet. 87.c.2.
Achias abnepos Heli fuit Pontifex Samuëlis tempore. 29.d.2.
Achimelech quiſnam erat. 133.a.1.
Achimelech quid Hebraicè ſit. 87.c.2.
Achitophel qualis erat. 229 d.2.
Achitophel Dauidis proditor, proditoris Iudæ fuit typus. 236.b.2.
Adad quando & quomodo redierit in Idumæam regnum ſuum. 338.b.2.
Adam quomodo cognouerit Incarnationem Chriſti. 286.d.1.
Adeodatus quiſnam fuerit. 252.b.1.
Adonias cur occiſus fuerit à Salomone. 276.c.2. quam legem voluerit violare. 281.a.1. 281.c.d.2.
Adoratio Naaman qualis fuerit. 420.a.1.
Adulatio quale Principibus malum. 343.d.2.
Adulterium Dauidis quid myſticè repræſentet. 209.c.1.
Æneas quandonam regnarit apud Latinos. 6.d.1.
Æſopus quandonam floruerit. 482.a.2.
Aggæus quandonam prophetarit. 6.b.2.
Ahias Propheta cui regi Iuda & Iſraël fuerit coæuus. 481.c.2.
Allegoria enatantis ferri. 424.a.1.
Altare vnde dictum. 284.b.2.
Altare thymiamatis ex qua materia fuerit fabricatum. 526.a.1.
Altitudo templi Salom. quanta erat. 301.a.1.
Amantium anima vna. 119.a.1.
Amaſa quiſnam erat. 244.a.1. à quo fuerit occiſus. 279.c.1.
Amaſias Rex Iuda cuinam ſucceſſerit, & quando regnare cœperit. 449.a.b.1. cur captus fuerit à Ioas Rege Iſraël. *ibid.* b.2. cuius Prophetæ fuerit frater. 481.c.1. quot annis regnarit. 269. cur & à quibus fuerit victus, captus & ſpoliatus. 565.a.b.2.
Ambitio Principum cur nimis credula. 231.c.1.
Amon quot annis regnarit. 269.
Amos cuius Regis frater, & cuius Prophetæ pater fuerit. 481.c.1. quoto anno poſt captam Troïam prophetarit. 6.a.2.
Amri quot annis regnarit. 270. cuiuſnam fuerit carnifex. 359.b.1. cur ex Therſa regnum & regiam tranſtulerit in Samariam. *ibid.*c.2.
Anacharſis Philoſophus quo tempore floruerit. 482.a.1.
Anaximander quandonam floruerit. 6.b.2.
Anaximenes quo tempore floruerit. 482.a.2.
Ancus Martius cui ſucceſſerit, & quot annis Romæ regnarit. 481.c.2.
Angelus pro Dauide pugnans, cur in pyris apparuerit. 186.c.2.
Angelus, à quo percuſſæ ſunt tribus & Hieruſalem an fuerit malus. 265.a.1.
Anima [illegible]dendo fit ſapiens. 197.b.2.
Anima c[illegible]igni comparetur. 223.d.2.
Animus quis ſit magnanimus. 147.c.2.
Animus mœrore & afflictione æſtuans in quos geſtus erumpat. 11.b.2.
Animi conſtantis ſignum quodnam ſit. 12.a.2.
Animi affectus per quid excitentur. 109.b.1.
Anna quid ſignificet. 9.b.c.2. per quid meruerit fieri mater Samuëlis. 1[illegible].a.1.2. cur non ſeruauerit legem purificationis puerperæ. 13.d.1. quo ſenſu *ſeptem pepererit filios*. 20.c.2. quid allegoricè ſignificet. 21.a.1.
Annæ etymon. 9.b.2.
Annæ patientia quanta fuerit. 11.d.1.

Digitized by Google

Index.

Annales Ioſaphat Regis à quo ſcripti. 4. d.2.
Anni Dauidis, Samuëlis, & Saülis. 267.
Anni captiuitatis Iudæorum cur fuere. 70. 583. 584.
Annorum antilogia conciliatur. 547. 548.
Ano ſeu Annam quid erat. 351.
Antiochus quo morbo fuerit punitus. 41. d. 2.
Antichriſti quis fuerit typus. 139.c.2.
Antilogia annorum conciliatur. 547.
Antilogia quadraginta duorum annorum conciliatur. 557. a.1. 558.
Antiquitas vnctionis Regum. 60.a.1.
Antiquitas Litaniæ & Orationis publicæ & communis. 554. a.2.
Apex charitatis & virtutis Chriſti. 165.b.c.1.
Aphec quid erat. 447.c.1.
Apollo cur vocatus Pythius. 161.a.1.
Apoſtolus regni Hungariæ quiſnam fuerit. 196. a. 1.
Appaim quid Hebraïcè ſignificet. 10.d.1.
Applicatio parabolæ Nathan, qua vſus eſt Dauidem corripiendo. 213. c.1.
Aquæ ſcyphus Saülis quis fuerit. 156.d.1.
Aquæ effuſio quid denotet. 48. b.1.
Ara *ignoto Deo* à quo fuerit Athenis erecta. 482.a.2.
Arbaces præfectus quomodo peruenerit ad regiam dignitatem. 452. b.2.
Arbor in qua Abſalom ſuſpenſus fuit, quid myſticè ſignificet. 240.d.1.
Arca fœderis quid allegoricè ſignificet. 36. b.1. cur capta fuerit. *ibid.*d.1. quo menſe. 43.a.1. quoties & quò tranſlata. 47. b.1. continens manna quid allegoricè repræſentabat. 45.d.1. cuius erat typus. 47. a. 1. à quibuſnam debebat portari. 188. b. 1. quibuſnam ſolis eam licebat tangere. 189.a.1. quid ſymbolicè ſit. *ibid.*c.2. quid allegoricè ſignificabat. 192. d. 1.
Arcæ religio quanta erat. 45. c.1.
Arcus fortium ſuperatus quis ſit. 19.d.2.
Area Ornam cur à Deo electa ad ſacrificium. 266.d. 1. *& ſeq.*
Areuna quis fuerit, & quid ſignificet. 266.d.1.
Argentum à Giezi acceptum qua re fuerit infectum. 422. a.1.
Ariolus quam opinionem de ſe habeat, & quid in Deo eſſe neget. 100.c.2.
Arion muſicus quandonam claruerit. 481. a.2.
Ariſtobulus fratricida qua morte fuerit à Deo mulctatus. 388.d.2.
Ariſtomenes quo tempore floruerit. 482.b.1.
Arius hæreſiarcha quo morbo fuerit afflictus. 41. d. 1.
Arma priſcorum qualia erant. 78.d.1.
Armus cuiuſnam rei ſit ſymbolum. 58.d.2. quare cedebat ſacerdoti. *ibid.*
Armus dexter victimæ pacificæ cur à Samuële ſit oblata Saüli. 58. d.1.
Aromata cur antiqui mortuorum ſepulchris adhibebant. 548. d.2.
Aſa Rex Iuda quotnam Reges regnare viderit in Iſraël. 359. b. 2. quot annis regnarit. 269. cur permiſerit excelſa, & non ea abſtulerit. 357. quomodo erat cum Domino. *ibid.* a. 2. in quo peccarit. *ibid.* b. 2.
Aſaël & Elehanan quinam erant. 260.c.1.
Aſaël à quo fuerit occiſus. 178.c.2. 279.d.1.
Aſaëles quid ſint tropologicè. 175.d.2.
Aſarhaddon an fuerit Sardanapalus. 466.a.1.
Aſcenſionis Chriſti quis fuerit typus. 401.b.2.
Aſdrubalis vxor quomodo ſibi vitam eripuerit. 359.a.2.
Aſinus apud Hebræos iumentum erat regale. 56. c. 2.
Aſinus à quibus pro Deo habitus. 461. d.1.
Aſini in Syria quales ſint. 56.c.2.
Aſiongaber quid ſit. 338.
Aſſyriorum monarchia quot annis ſteterit, à Belo vſque ad Sardanapalum. 454.a.1.
Athalia quæ & qualis fuerit. 551.a.1. quot annis regnarit. 269. quàm crudelis & inhumana fuerit erga ſuos nepotes. 441. a.1. à quo & vbi occiſa. 442. c.d.2.
Athenienſes à quo leges acceperint. 6.b.2.
Atrium templi Salomonis quotuplex erat. 299. a.1. 306. d. 2. quid repræſentabat. 307.a.2.
Atrium ſacerdotum quale erat. 307.c.1. 311.c.1.
Attributum Dei primum & nobiliſſimum quodnam ſit. 18. a.1.
Auaritia quid Saüli profuerit. 98.a. 1. *& ſeq.*
Auctores à quibus ſcripti fuerint libri Regum. 4.a.2.
Aurora quid myſticè repræſentet. 256.c.1.
Aurum Paruaim quale erat. 332.b.1.
Azarias quid Hebraïcè ſignificet. 452. a. 1. quandonam regnare cœperit. *ibid.* quot annis regnarit. 269.

B

BAal, *vel* Baalim quid ſit. 360. a.1. à quo deletus fuerit ex Iſraël. 440. a.1.
Baaſa quot annis regnarit. 270. quorumnam fuerit carnifex. 359. b.1. quem vita & regno priuarit. 344.b.2.
Babyloniorum quis fuerit princeps primus. 467.a.1.
Baladan quis erat. 467.a.1.
Bale quid Hebraïcè ſignificet. 56. d.2.
Baculus Dauidis cuiuſnam rei erat typus. 117. a.1.
Bari quid propriè ſignificet. 191. a.1.
Baruch ſub quo Rege Iuda prophetarit. 482. b. 1.
Baſes luterum quales erant. 316. b. 2. illarum ſcapus qualis erat. 317. a.2.
Batus quid ſit. 315. d.2.
Beelphegor qualis erat Deus, ſiue quale idolum. 357.a.1.
Belial quid propriè ſit. 151. c. 2. 152. c. 2.
Belzebub quid erat. 397.a.2. à quibus colatur. 398. b.1.
Benadad Rex propter quid & quomodo mortuus. 430. cui ſucceſſerat. 446. cuius rei typus ſit. 385.b.1. propter quid reus mortis. 385.c.2. obſidens Samariam quid ſit allegoricè. 428.a.1.
Benedictio apud Hebræos quid erat. 419.a.1.
Benignitas quàm neceſſaria regibus. 95.

Digitized by Google

Beſec myſticè quid ſit. 68.a.2.
Bethſamitæ percuſſi quoſnam myſticè repræſenteur. 45.d.2.
Bethchar quid erat. 49.b.2. quid ſignificet. *ibid.*
Bethel quis locus ſit. 62.a.1.345.b.2.478.b.1.
Bethſabee quid ſit Hebraïcè. 208.a.2.
Bethſamee quid ſignificet. 44.c.1.& a.2. quid erat. *ibid.* c.2.
Bethſamitæ cur habentes arcam fuerint occiſi. 45.c.1.
Bonitatis Dei indicium quodnam ſit. 96.c.2.
Bonorum ſocietas quàm ſit vtilis. 63.b.c.2.
Booz & Iachin quid erant. 313.b.2.
Boſee quid Hebraïcè ſignificet. 88.a.1.
Brunichildis multorum Franciæ Regum mater, in quo ſimilis fuerit impiis Athaliæ & Iezabeli. 442.d.2.
Bubalus quis ſit. 294.b.1.
Burdones quid erant. 419.d.1.

C

CAbus quid ſit. 426.c.1.
Cadauera Regum cur Hebræi comburebant. 167.d.1.
Cæcitas Ieroboam quanta fuerit. 348.b.1.
Cæci Dauidis quinam erant. 184.a.b.1. myſticè quinam ſint. 185.a.1.
Calendæ vnde ita dictæ. 117.b.2. an erat feſtum à lege indictum. 131.a.1.
Caligo cuiuſnam rei velamen ſit. 322.d.1.
Caluities vnde fiat. 404.c.2.
Calui quales à multis habeantur. 405.a.1. cur ſimiles lunæ. *ibid.* d.1.
Calumniam patientes peccatorum noſtrorum debemus eſſe memores. 232.b.2.
Candelabra in Templo Salom. quotnam erant. 318.b.2.
Canones Chronologiæ. 469.a.1.
Canones conciliandi diuerſa tempora. 355.b.1.
Canticum quid ſit ſecundùm D. Bernardum. 17.b.1.
Cantores quinam Prophetæ dicebantur. 62.a.2.
Capitella columnarum Templi Salom. quotnam erant. 313.a.1. quid ſignificabant. 314.c.1.
Captiuitas Iudæorum Babylone, cur fuerit 70. annorum 583.584.
Captiuitates Iſraëlitarum quot fuerint, & quando contigerint. 479.b.1.
Caracalla cur fratrem ſuum Gætam occiderit. 291.
Cardines terræ & orbis quinam ſint. 22.
Cariathiarim in qua tribu erat. 62.c.1.
Carmelitæ vnde oriundi, & à quot ſummis Pontificibus illorum inſtitutum fuerit confirmatum. 373.d.2.
Carnifex filiorum Ieroboam quis fuerit, & quis filiorum Baaſæ. 359.b.1.
Carolus Borromæus, vt auerteret peſtem & alias clades, quid egerit. 266.a.1.
Carthago quando condita, & ſub quo Rege Iuda. 446.a.1.
Caſtitatis ſymbolum quidnam ſit. 371.a.2.
Caſtitati ſtudentes quid agere debeant. 207.a.2.
Catalogus electorum eſt faſciculus viuentium. 153.a.2.
S. Catharina Senenſis quid à Chriſto petierit & obtinuerit. 63.c.1.
Cauſa lapſus Dauidis & S. Petri. 208.d.2.
Cauſæ cur Dauidem labi permiſerit Deus. 210.d.2.
Celeritas Saülis quanta fuerit. 68.b.2.
Celeritas quantum valeat in bello. 235.a.1.
Cellæ templi quales erant. 301.b.1.
Cellarum ordo templi Salom. qualis erat. 303.a.2.
Cerethi quid erat. 164.a.2.
Cerlim quid erat. 141.a.1.
Chamaam quid ſit & quid ſignificet. 245.c.2.
Chamos quid erat. 337.c.1.
Charitatis & virtutis Chriſti apex quis ſit. 125.b.c.1.
Cherubini à Moyſe fabricati, & Cherubini à Salomone additi, quales erant. 304.d.2.& *ſeq.* quali magnitudine erant. 305.d.1.
Chlamys Saülis à Dauide abſciſſa quid alleg. repræſentet. 144.d.2.
Chorus Prophetarum qualem amplectebatur paupertatem. 423.b.1.
Chori Leuitarum quot erant. 190.a.2.
Chriſtianus in quo debeat imitari Vriam. 210.b.1.
Chriſtiani ad quid debeant fugere in periculis, & mœroribus. 89.a.2.
Chriſtiani in quem ſuorum operum licèt heroïcorum gloriam referre debeant. 217.b.2.
Chriſtianorum feruor in perſecutione quantus erat. 420.d.2.
Chriſtianorum primorum conuiuia qualia erant. 58.a.2.
Chriſtus quali oleo, & à quo fuerit vnctus. 60.b.2. quoties fuerit vnctus. 183.c.1. quotuplici iure fuerit Rex. *ibid.* a.2. cur à Iudæis occiſus. 41.c.1.
Chriſti ortus ex quo fuerit. 256.c.1.
Chriſti typus. 13.c.2.
Chronologia Regum ſacra & profana. 6.b.1.
Chronologiæ canones. 469.a.1.
Chronotaxis geſtorum Dauidis. 216.d.2.
Chuſai quis erat. 229.d.2. quodnam conſilium dederit Dauidi. 236.a.2.
Ciborum varietas quàm nociua. 58.c.2.
Cis quid Hebraïcè ſignificet. 55.a.1.
Cithara Dauidis quanam vi expellebat dæmonem agitantem Saülem. 109.d.1.
Cithara quomodo typus ſit crucis Chriſti. 110.a.1.
Ciues quoſnam milites alere debeant. 151.c.2.
Ciuitates limitaneæ vbi erant. 541.
Claudi Dauidis quinam erant. 184.a.b.1. quinam ſint myſticè. 185.a.1.
Clauſuræ in templo Salom. quænam erant. 137.a.1.
Clementia Dei in quo præcipuè luceat. 554.a.2.
Clementia Dauidis in Saülē quanta fuerit. 144.
Clementia quantam in bello erga hoſtes vim habeat. 568.

Digitized by Google

Coa quid ſit. 334.d.1.
Cochlea Templi Salom. qualis erat. 303. c. 1. quotuplex erat. *ibid*.b.2.
Collyrida quid erat. 192.b.2.
Colocynthis quid ſit. 416.b.1.
Columnæ quibus indigeat fidelis & ſanctus, vt fiat Templum Dei, quænam ſint. 314.b.2.
Columnæ Templi Salom. quales erant. 311. *& ſeq*. quid alleg. ſignificent. 313. d.2.
Coma Abſalomi qualis erat. 225. d.2.
Conatus piorum Principum cur nullum ſæpè habeant effectum. 555.
Concluſiones morales ex arcæ tactu electæ. 189. d. 2.
Concubinæ erant ſecundariæ vxores, non meretrices. 185. d.2.
Coniugium cum Chananæis cur Hebræis à Deo prohibitum. 178.a.1.
Coniugium nurus cum ſocero an ſit iure naturæ irritum. 280.b.2. *& ſeq*.
Coniugia cum infidelibus quàm pernicioſa ſint. 353. c.1.
Conſecratio Sacerdotum, & conſecratio Regum antiquæ Legis, in quo differebant. 275. b. c. 1.
Conſilium iuuenum diligenter fugiendum. 343. b. 2.
Conſtantinopolis cur à Turca fuerit expugnata. 547.a.1.
Conſtantius Imp. quid egerit vt cognoſceret veros Chriſtianos. 439.a. 1.
Contumacia filiorum Heli. 28.b.1.
Conuitium puerorum in Eliſæum quale fuit. 404. d. 2.
Conuitia quæ & quot Semei iecerit in Dauidem. 279.c.d. 2.
Conuiuium Saülis quando & ex quo fuerit conſtructum. 131. a.2.
Cor Saülis quomodo à Deo fuerit mutatum. 63. d.1.
Cor in arduis parandum. 89.c.1.
Cor Aſa in quo erat perfectum cum Domino. 357. a. 2.
Cordis latitudo quid ſit. 294. c. 2.
Corbóna quid erat. 458. b.2.
Corona regia à quo data ſit Saüli & Dauidi. 17. b. 1.
Corpus regium omnibus inuiolabile debet eſſe. 181.d.2.
Corpora Sanctorum quantæ curæ ſint Deo. 349.b. 2.
Correctio erga filios qualis debeat eſſe. 27.b.2.
Cos virtutis quænam ſit. 67.c.2.
Crateres quot aureæ, & quot argenteæ erant in Templo Salomonis. 318. b.2.
Ctimina Salomonis quæ & quot fuerint. 336. a. 2.
Crœſus Lydorum Rex, quid conſecutus ſit Solonis ſenis monita neglexiſſe. 343. b.a.
Crudelitas Saülis in Achimelech quanta fuerit. 139. c. 1.
Crudelitas Athaliæ erga ſuos nepotes quanta fuerit. 441.a.1.
Culpam ſuam excuſare, quàm graue & exoſum ſit Deo. 80. a. b.2.
Cultus vitulorum aureorum à quo in Iſraëlem inductus. 546. a.1.
Cumęa Sibylla quo tempore claruerit. 482.b.2.
Cura, quam parentes debeant habere in filiorum educatione, qualis debeat eſſe. 15.a.2.
Currus à quo Elias raptus eſt, qualis erat. 401. a. 1.
Currus Iſraël & auriga eius, quid hoc ſit. 402.
Cuthæorum ſtoliditas quanta erat. 461.d.1.
Cyrus quando regnarit. 6. b.2.
Cyrus qua pietate ſuos coluerit deos. 345.b.1.

D

DÆmon Saülem agitans qua vi expellebatur à cithara Dauidis. 109.d.1. & 110. d.1.
Dæmones cur muſcæ ſint dicti. 398. a.1.
Dagon quid erat Philiſthæis. 38.a.2. illius formæ deſcriptio. 39.a.1.
Damaſus ſub quo Rege Iuda fuerit ab Aſſyriis capta. 482.a.1.
Daniel qua Olympiade prophetarit. 6.b.2.
Dauid quot annis fuerit Rex. 3.a.2. quoties fuerit vnctus in Regem. 69.b.2. cur fuerit vir ſecundùm cor Dei. 81.c.d.2. quo ſuæ ætatis anno vnctus ſit in Regem. 106.d.1. quare dictus ſit paruulus. *ibid*. a. 2. per quid eum cognouerit Samuël. 106.d.2. in quo fuerit typus Chriſti. 107. a.1. 114.c.2. quoties fuerit vnctus. *ibid*. b.1. quid Hebraïcè ſignificet. *ibid*.d.2. frontem Goliæ terebrauit. 116.c.2. cur non notus fuerit Saüli. 117. d.2. in quo præcurſor Chriſti. 125. b. 1. cur ſi illi fuiſſet moriendum deſiderarit à Ionatha occidi. 130.a.1. fingens ſe ſtultum eſſe, an peccarit. 136. quot annis eum perſecutus ſit Saül. 138.d.1. an peccarit chlamydem Saülis abſcidiſſe. 144.d.2. illius clementia & reuerentia erga Saülem. *ibid*. an ei licuiſſet Saülem occidere. 145.b.2. cur non læſerit Saülem. 146. b. 1. martyrij multiplicem lauream meruiſſe. *ibid*.d.1. an peccarit vltionem à Deo petiiſſe. 146. b.2. an licitè iuſſerit occidi illum, qui retulit ſe occidiſſe Saülem. 170.b.1. an maledixerit montibus Gelboë. 171. a.c.1. cur non occiderit Ioab. 179. d. 1. cur à tribubus Iſraël fuerit electus in Regem. 183. a.b.1. quoties fuerit vnctus in Regem Iſraël. *ibid*. c.1. cur prohibitus fuerit templum ædificare. 195.b. 2. cur orarit ſedendo. 197.b. 1. quo anno regni ſui peccarit cum Bethſabee. 208. c.1. quot modis fuerit punitus. 214. a.1. *& ſeq*. an peccarit parcendo fratricidium Abſalomo. 225.b.1. quomodo typus Chriſti fugiendo. 229. a. 1. quare peccauit cùm temerè ſpoliarit innocentem Miphiboſeth eius diuitiis. 231.b.1. cur dedit ſuo filio Salomoni Naamam vxorem. 237.c.2. quam mortem Abſalomi fleuerit. 241.b.2. an peccarit tradens filios Saülis ad mortem, etiam innocentes. 251.a.1. cur ſitiens recuſet aquam. 258.c. 2. quoſnam actus virtutis elicuerit. *ibid*. d. 2. quodnam peccatum commiſerit, quòd populum numerari iuſſerit. 263.a.1. ſacrificans in area Areunæ, quid repræſentet. 266.

Digitized by Google

166.b.2. in quo typus Chriſti. 266. b. 2. cur ex aduerſo pyrorum iuſſus ſit à Deo Philiſthæos aggredi. 506.a.2. cur ſecundò iuſſerit Salomonem vngi. 518.a.1. quoto ætatis ſuæ anno mortuus ſit. 217.b.1.
Dauidis liberalitas. 165.a.2.
Dauidis modeſtia quanta erat. 109.a.1.
Dauidis in Deum zelus quantus erat. 195.a.1.
Dauidis patientia ad Semei maledicta quanta fuerit. 231.c.2.
Dauidis lucerna quænam erat. 340.a.1.
Dauidis humilitas & deuotionis feruor. 191. b. 1.
Dauidis fortes quid myſticè ſignificent. 257.a.1. 260.c.1. quid allegor. ibid. c.2.
Dauidis elogium ſeu epitaphium. 280. b.1. illius ſepultura. ibid. c.1.
Dea Sidoniorum quænam erat. 337.c.1.
Declinare poſt vana quid ſit. 73.b.1. & ſeq.
Dedicatio templi Salomonis quid deſignabat. 321.b.1.
Deitatis velamen quodnam ſit. 322.d.1.
Deſperatio quantam vim habeat in militibus. 176 b. 1.
Deuotio Dauidis quàm Chriſtianis conſideranda & imitanda. 191.
Denotatio quid ſit. 323.a.2.
Deus quomodo peccata hominum in memoria ſua recondat. 96. b.1. quomodo procedat ad eorum vindictam. ibid. c.1. cur iuſſerit deleri Amalec. 96.c.2.
cur Hebræis coniugium vetuerat cum Chananæis. 178.a.1. cur permiſerit arcam & terram ſanctam à Chaldæis capi. 36. d.1. & a. 2.
Deus montium vnde ita dictus. 384.a.2.
cur noluerit templum ædificari à Ioſue, Gedeone, Dauide,&c. 196.b.1.
per quid repræſentet ſuam gloriam. 322.d.1.
cur in ſibilo auræ tenuis apparuerit Eliæ. 379.a.1. & ſeq.
cur piorum Principum ſæpè fruſtret conatus. 515. quomodo definiatur à S.Greg.Nazianz. 25.c.2. in noſtra debet ſemper eſſe memoria. ibid. c.d.2. quanto ſit proſecutus amore Salomonem. 196. d.2. peccantes quo modo caſtiget. 197. a.1. quomodo egerit,cùm Semei malediceret Dauidi. 233. a.1. qua re placetur. 264. c.1. cur iuſſerit Dauidem aggredi Philiſthæos ex aduerſo pyrorum. 506. a.2.
cur à Saülis ſtirpe abſtulerit regnum.82.a.1. initio cuiuſque rei ſtatuit exempla. ibid. c.1.
cur voluerit tollere Ioſiam. 477. a.1.
in quo omnipotens. 88 b.1.
cur pedes Sanctorum ſeruet. 24.a.1.
quandonam tonet in peccatore. ibid. d.1.
per quid menſuret ſuas cogitationes & voluntates. 19.c.1.
quomodo mortificet & viuificet. 21.c.2.
cur voluerit Saülis poſteros occidi. 250.c.2.
cur maiora per infirmos ſæpiùs quàm per fortes operetur. 20. b.1.
auxiliando Dauidi cur ſignum dederit in pyris. 186. c.2.
quantam habeat corporum Sanctorum curam. 349.b.2.
quandonam dicatur dare ſpiritum mendacij. 393.d.2.
cur dictus ſit Dominus Sabaoth. 305.b.1.
quid Saüli dederit,& in eo mutauerit.63.c.1.
quomodo indiderit ſapientiam Salomoni. 286. c.2.
cur nocte. 287.d.1. quanta fuerit. 288. b.1. & ſeq.
quid à nobis petat. 326.a.1.
quomodo dicatur odorari ſacrificium. 157. b. 1.
quid in arca oſtendebat. 556.
quomodo ſolebat apparere antiquis. 371.d.1.
cur Ieroboam conſtituerit Regem,cùm prçuideret eum ſchiſma facturum. 340.d.1.
cur ſuſcitarit Eliam, & eum miſerit ad Achab. 362.a.1.
cur permiſerit Dauidem labi. 210.d.2.
Deus Accaron quis erat. 397.a.2.
Dei obliuio quanta erat, regnante ſcelerato Achab. 360.c.2.
Dei dona quænam occultanda. 400.a.1.
Dei milites quinam ſint. 577.
Dei metus quid efficiat. 72.c.1.
Dei verum nomen quodnam ſit. 403.a.1.
Deo nos caſtigante quid nobis agendum. 33.
Deum quandonam & quomodo pœniteat. 98. d.1. & ſeq.
Dextera cuiuſnam rei ſit ſymbolum. 175. b. 1.
Diabolus quid agat,vt quæ ſacra ſint vilia fiant & irrideantur. 346.a.1.
quo morbo vtatur aduerſus homines. 109. d. 2.
Dignitas prophetica quanta ſit. 364.a.2.
Dignitas Regis in quo maximè conſiſtat. 334. a. 2.
Dimidium requietionum videns, quis erat. 487.a. d.1.
Diogenes cur dictus fuerit Cynicus. 233. d. 2.
Dionyſius Siciliæ Tyrannus Platonis ſenis non obtemperaſſe conſiliis quid ſit conſecutus. 343. c. 2.
Diſcipuli Eliæ quales fuêre. 363. d.2.
Dodo quiſnam erat. 258. b.1.
Doeg cuiuſnam fuerit typus. 134.a.2. 139. c.2.
quid ſignificet. 139.a.2.
Domus quomodo ab Hebræis vocetur. 372. b. 2.
Domus fortium quænam ſit. 260.c.2.
Dona Dei quænam occultanda. 400.a.1.
Dorſum Deo flagellanti ſubiiciendum. 33. a. 2.
Dos ſumma Principum quænam ſit. 342.a.2.
Dotes Eliæ quænam erant. 363.a.1.& ſeq.
Draco Athenienſium legiſlator quo tempore floruerit. 482.a.2.
Draconis leges quandonam abrógatæ. 6.b.2.
Duellum Dauidis cum Golia quid tropol. repræſentet. 117.b.1.
Durities Ieroboam quanta fuerit. 348.b.1.

Digitized by Google

E

Ecclesia à quo cepit ritum benedicendi salem. 403.c.2.
à quo mota ieiunium Quadragesimæ instituere. 378. d.1.
cur vtatur musica & cantu in officio diuino. 110. a.1.
Ecclesiasticorum vnde orta tonsura. 405. c. 2.
Educatio puerorum qualis debeat esse. 13. d. 2.
Effectus ieiunij quantus sit. 48.d.1. & seq.
Effusio aquæ quid denotet. 48.b.1.
Ela quot annis regnarit. 270. à quo fuerit occisus. 359.c.1.
Elcana cur vocatus Ephratæus. 9.d.1.
Elcanæ patria quæ erat. 8. a. 1.
Eleazar cuinam in pontificatu successerit. 9. d. 2.
Electorum fasciculus quid sit. 153.a.2.
Elias quo anno post captam Troiam vixerit. 6.a. 2. à quo pastus tempore sterilitatis. 364. d.2. cur incubuerit puero suscitando. 368. a. 1. & seq. in quo typus Christi. 374. c. 2. cur mori optarit. 377.a.2. & seq. quo anno regni Iosaphat raptus sit, & quo mense. 402.d.2. quando prophetare cœperit. 403.a.1. quomodo raptus sit, & an in cælum. 401. vbi nunc sit & an aliquid agat. 402.a.b.1. an mereatur. ibid. b.1. quot ediderit miracula. 400.d.1. in quo similis cum sacerdote S Eucharistiam consecrante. 398. d.2. quot diebus ieiunarit. 378.d.1 qualem semper elegerit vitam. 374. d. 1. ex qua tribu erat. 381. b. 1. cur à Deo missus sit ad Achab. 361.a.1. illius elogia. ibid.b.1. quid significet ibid.c.1.& seq. illius dotes 363. a.1. vnde oriundus. ibid. a. 2. cur dictus Thesbites. ibid.b.2. cur migrarit ex Thesbe in Galaaditim. 364 a.1. quibus plagis affecerit Achab & idololatras. ibid. d. 1. quo regnante Rege Iuda floruerit. 481. c. 1. scripsit è paradiso ad Ioram. 556. c.1. cur. ibid a. 2.
Eliæ, Machabæorum, & aliorum etymon. 373. a.1. & seq.
Elisama quis erat. 185.d.2.
Eliseus quandonam vixerit. 6.a.2. ex qua tribu erat. 381. b.1. quot pueros idololatrarum occiderit. ibid. c.1. qualis fuerit ortu. 381.b.2. cœlebs & virgo fuit. 382. quot ediderit miracula. 400.d. 1. in quo typus Christi. 404. a. 2. 440. multiplicans miraculosè panes in quo repræsentet Christum. 416. c. 2. cur non iuerit ad Naaman. 418.a. 1. sub quo Rege Iuda prophetarit. 481. c. 1. quot annis, & sub quot regibus prophetarit, quot annis vixerit, quando mortuus sit, & quinam ei morienti adfuerint. 447. b. c. 2. eius miracula. 448. cur pueris maledixerit. 406. d. 1. typus fuit Christi crucifixi. ibid. b.2. & Eucharistiæ. 415.d.1.
cur caluus dictus. 405.b.2.
Elisæi virtus post mortem qualis erat. 446. c. 2.
Enoch vbi sit nunc, & quid agat. 402.a.1.
Epha quid sit. 14. c.1.
Ephod polymitum, & Ephod lineum, in quo differebant. 26.a.2.
Ephod polymitum cuiusnam solius erat vestis. 191. b. 1.
Ephi qualis mensura erat. 316. a.1.
Epileptici à quibus vt veri Prophetæ habeantur. 120. d. 1.
Epimenides Philosophus quandonam floruerit. 482. a. 2.
Epitaphium Salomonis quale sit. 341.b.1.
Equus à quibus populis pro Deo habitus. 461. d. 1. a. 2.
Equi solis quinam erant. 478. & seq.
Equi curules quinam erant. 294. a. 2.
Erythræa Sibylla quandonam floruerit. 482. a. 1.
Etymologia Eliæ, Machabæorum, & aliorum. 373. a. 1. & seq.
Eucharistiæ typus quis fuerit. 415. d.1.
Excelsa quænam fuerint, quorum tam crebra fit mentio in lib. Regum & Prophet. 284. a. 2. duplicia sunt. 285.c.1.
Exemplum malum à parentibus filiis datum, quàm perniciosum. 221. a.1.
Ezechias quoto suæ ætatis anno regnare cœperit. 463. b.1.
Ezechias quot annis regnarit. 269.
Ezechiel qua Olympiade prophetarit. 6.b.2.
Ezechiel sub quo Rege Iuda prophetarit. 482. b. 1.

F

Faber quomodo meditans & prædicator sit. 83. a. 2. & seq.
Fabula Minoïs cum Ioue colloquentis, vnde orta. 210. a.2.
Fames triennalis cur in diebus Dauidis à Deo immissa sit toti Israëli. 250. a. 1.
Familia & filij Saülis, cur à Deo iussi sint occidi. 250.c.2.
Fax idololatriæ & malorum omnium Israëlitarum quænam fuerit. 388.a.1.
Felicitas cur tanta sit à Deo data Salomoni. 334. c. 2.
Felicitas regni Salomonis quid repræsentarit. 293. c. 1.
Ferrum aquis mersum, & ab Elisæo reductum ad manubrium, quid significet. 414.
Ferri enatantis allegoria. 414. a. 1.
Festum apud Iudæos celeberrimum quodnam erat. 322. a. 1.
Festum quod diabolus indixerit in morte Lutheri. 439. c. 1.
Fictio Dauidis an fuerit peccatum. 136. a. b. 1.
Fiducia Christianorum in sancta Eucharistia. 35. a. 2.
Filius viduæ ab Elia suscitatus, qualis fuerit. 367. b. 2.

Digitized by Google

Filij Aaronis qui & quot erant. 9. d.2.
Filij Belial quinam ita dicebantur. 65.c.1.
Filij debent Deo à parentibus offerri. 14.d.2.
Flumen terræ Philiſthinm quodnam erat. 293. d. 1.
Fœdus Domini quodnam ſit. 117. b.2.
Fœdus quod iniit Dauid cum Iſraëlitis quale erat. 183.c.1.
Fœminæ quàm fugiendæ ſint. 337.d.1.
Forma qua debent Prælati corrigere & punire diuinæ legis tranſgreſſores. 380. d. 1.a.2.
Forma & figura Salomonis qualis erat. 340. c. 2.
Fortes Dauidis quinam erant. 257. a. 1. 258. a. 2.
Fortitudo Ionathæ quanta fuerit. 86.a.1.
Frenum tributi quid ſit. 200. a.b.1.
Frigiditas Dauidis vnde oriebatur. 271.
Frugalitas priſcorum quanta erat. 58.a.2.
Fugæ Dauidis quot fuerint. 138.d.1.
Fundamenta regnorum & rerumpub. quænam ſint. 344.d.2.
Funiculus coæquans terræ quis erat. 209.b.c.2. 201. a.1.

G

GAbaa quid erat. 61.c.1.
quid Hebraïcè ſignificet. 47.a.1.
Gabaonitæ cur à Saüle fuerint occiſi. 250.b.1.
an iuſta fuerit eorum poſtulatio. ibid.a.2.
Galaad qualis erat ciuitas, & in qua re ferax. 364.b.1.
Galgala quid erat. 69.b.1.
Gaudium ſanctorum in quo debeat eſſe. 17.b.2.
Gentiles quam de diis opinionem habebant. 371.d.2.
Geſſur quid ſit. 159.a.1.
Geſſuri quid erat. 174. b.2.
Geth quid erat. 135.b.1.
Gieza Hungariæ dux, cur à Deo fuerit prohibitus ædificare templum. 196.a.1.
Giezi an verſatus ſit cum Eliſæo poſt ſuum peccatum. 422.a.1.
miſſus ad puerum mortuum, cur iuſſus ſit neminem ſalutare. 414 c.1.
an ſimoniacus fuerit. 421.c.1.
in quo peccarit. 421.d.1.& ſeq.
Gigantum origo quænam fuerit. 113.b.1.
Gihon quid erat. 276.b.1.
Gladius Goliath fuit à Dauide conſecratus Deo. 134.b.2.
Gloria Salomonis vnde oriebatur. 334.c.2.
Goliath cuias erat. 134.d.2.
quot lapidis ictibus corruerit. 116.d.2.
cur deſpexerit Dauidem. 115.d.2.
Goliath Gethæus à quo fuerit occiſus. 252.b.1.
quis erat. ibid. d.1.
Goliath quid ſit Hebraicè. 113.a.2.
Gula cuius rei ſit mater. 27.d.1.

H

HÆreſiarcha qui primus Sacramentum Pœnitentiæ ſuſtulerit. 318.a.1.
Hæreſis Lutheri & poſterorum eius, vnde orta. 84.a.1.
Hæreſis fructus quinam ſint. 353.b.2.
Hæretici in quo imitentur Ieroboam. 345.d.2.
Hæretici de qua re irrideant ſacerdotes & monachos. 406.a.1.
Hamulæ quid ſint. 318.c.1.
Hanon quibus ignominiis affecerit ſeruos Dauidis, ad ſe conſolandum miſſos. 205.b.1.
quid alleg. & tropol. repræſentet. ibid.a 2.
Hazaël à quo Rex fuerit deſignatus. 180.d.2.
cui ſucceſſerit. 436.d.2. à quo vnctus fuerit. 444.b.2.
Hebræi quo anno Samuëlis petierint Regem. 267.c.
Hebræi cur à Deo petierint Regem. 51.b.2.
in quo id petendo peccauerint. ibid.c.2.
cur perperam petierint Regem. 52.a.1.
Hebræi cur ſuorum Regum cadauera cremabant. 167.d.1.
Hebræi quam opinionem habebant de Elia. 364.a.1.
Heli quid Hebraïcè ſit. 10.a.1.
Heli Pontifex quot annis præfuerit Iſraëli. 3.a.1. quo anno muneri incœperit præeſſe. 6.c.1.
in quo peccarit filios reprehendendo. 27.a.2.
quot annis vixerit. 31.a.1.
an ſaluatus necne. 37.b.c.1.
Heliakim quis erat, & quid hoc nomen ſignificet. 479.b.2.
Herodis typus quiſnam fuerit. 139.c.1.
Heroës Dauidis quinam erant. 257.a.1.& ſeq. 258.a.2.
Heroës vnde orti. 261.a.1.
Heſiodus quando floruerit. 6.a.2.
cui Regi Iuda fuerit coæuus. 481.c.1.
Hiel qua pœna mulctatus ſit, quòd ſtimulaſſet Achab reædificare Iericho. 360.d.2.
Hiram Rex Tyri cui Regi Iuda fuerit coæuus. 481.c.1.
Hiram ex qua gente erat. 311.d.1.
Hiſtoria ſacra in quo differat à prophana. 4.a.1.
Holda qualis erat. 471.b.2.
quandonam claruerit. 482.b.1.
Homerus quando floruerit. 6.a.2.
cui Regi Iuda fuerit coæuus. 481.c.1.
Homicidium à Dauide commiſſum quàm graue fuerit. 210.a.2.
Homines quales non conſtituendi Sacerdotes. 345.d.2.
Homines Belzebub colentes quinam ſint. 398. b.1.
Homines priſci quare cadauera mortuorum comburebant. 167.
Homines à quo roborentur in pietate. 321.a.1.
Homines caſti an caleſcant. 405.c.1.
Hominum vera lex quænam ſit. 197.d.2. 198. a.1.
Honor quoſnam fugiat, & quos ſequatur. 64. d.2.
Honores in quid vt plurimum mutent mores. 51.b.1.
Hoſtes quos ſuſcitauit Deus contra Salomonem, quinam fuerint. 339.
Humilitas quid poſſit. 193.b.1.

Digitized by Google

I

Iachin & Booz quid erant. 313. b.2.
Ianitores templi quinam erant. 190.c.1.
Iberi per quid ad Chriſti fidem traducti. 417. a. 1.
Ibex quid ſit. 144.a.1.
Idæa templi à quo, & in quo fuerit deſcripta. 526. a.1. 298.
Idololatria Ieroboam quibus plagis à Deo fuerit punita. 352.d.2.
Idololatria Amaſiæ Regis Iuda per quem caſtigata ſit. 450. c.1.
Idololatria à qua fuerit in Iudæam inducta. 551. a. 1.
Idololatria quantum ſit peccatum. 350. b.2.
Idololatriæ fructus quinam ſint. 353. b.2.
Idolum quid ſit. 100. d.2.
Idola à Ieroboam facta quæ. 345. d.1.
Iehu quot annis regnarit. 270. à quo fuerit vnctus in Regem Iſraël. 380.d.2. an peccauerit ſeptuaginta viros occidiſſe. 437. b.1. cur ſimulauit ſe cultuṛum Baal. 438. b. 1. quale præmium à Deo acceperit occidiſſe Baalitas. 440. fuit Propheta & Martyr. 359.c.1. à quo occiſus fuerit. *ibid.* cui Regi Iuda fuerit coæuus. 481.c.1.
Iehu Regis ſtirps regia in quo finierit. 453. b. 1.
Ieiunij quænam ſint commoda. 48. d. 1.
Ieiunij vires quales ſint. 90.d.1.
Ieiunij Quadrageſimæ cauſa quænam ſit. 378. d. 1.
Ieremias ſub quo Rege Iuda cœperit prophetare. 482.b.1. qua Olympiade. 6.b.2.
Iericho cur dicta ſit ciuitas palmarum. 87.b.1.
Ieroboam I. quot annis regnarit. 270.
Ieroboam II. quot annis regnarit. *ibid.* quali peccato peccarit. 345. c. 2. quàm obduratus fuerit in ſua hæreſi. 348. b.1. vbinam ſacrificare iuſſerit populum. 344. a. 2. ſchiſma facturus cur à Deo factus ſit Rex. 340.d.1.
Ieſbaam quinam erat. 257.a.2. quot hoſtes occiderit, & in quo typus Chriſti. 258.a.1.
Iether qualis fuerit origine. 237. c.1.
Iezabel cur occidere voluerit Eliam. 377.d.1. quid ſignificet. 453. c.1. quas dederit pœnas. *ibid.*
Ignis cuiuſnam rei ſit ſymbolum. 371.a.2.
Imago tranquillitatis quænam ſit. 110.c.1.
Impatientia quid Saüli profuerit. 80.b.1.
Imitatores iudicij Salomonis quinam fuerint. 290. *& ſeq.*
Imperare quiſnam ſciat, & quiſnam neſciat. 156. b. 1.
Imperatores Turcarum quomodo ſeſe gerant erga ſuos fratres. 542. b. 2.
Impietas Athaliæ erga ſuos nepotes, quanta fuerit. 441. a.1.
Impietas Saülis in Pontificem & Sacerdotes, quanta fuerit. 139. c.1.
Index gloriæ Dei quiſnam ſit. 312. a.2.
Index animi conſtantis quis ſit. 12. a. 2.
Indicium bonitatis Dei quodnam ſit. 96. c. 2.
Iniuriam patientes cuiuſnam rei memores eſſe debeamus. 232. b.2.
Iniurias contemnere, quid ſit. 65.d.2.
Inobedientia idololatriæ ſimilis. 100.d.1.
Inobedientia regno priuauit Saülem. 81.d. 1.
Inſtrumenta muſica, quotnam erant in templo Salomonis. 318.b.2.
Integritas Samuëlis, quanta fuerit. 71. b. 2.
Intercolumnia quid erant. 317.a.2.
Inuidia cuinam ſit propria. 120.b.2.
Inuidia quantum ſit malum. 138. d. 2.
Ioab quàm fidelis & quàm modeſtus fuerit. 217. b. 2. cur occiderit Abner. 178. b.2. quæ pœna fuerit punitus. 179.a.1. quomodo peruenerat ad principatus dignitatem. 184. b.2. à quo fuerit occiſus. 279.b.c.2.
Ioachas quis fuerit, & quid hoc nomen ſignificet. 479. b.2.
Ioachaz I. quot menſibus regnarit. 269.
Ioachaz II. quot annis regnarit. 270.
Ioachin quot menſibus regnarit. 269.
Ioakim quot annis regnarit. *ibid.* à quo & quomodo occiſus. 478.a.1.
Ioas Rex Iſraël quandonam regnare cœperit. 449. a.1.
Ioas I. quot annis regnarit. 269.
Ioas II. quot annis regnarit. 270.
cur & quomodo ſit à Deo punitus. 562. b. 2.
Ioatham quot annis regnarit. 269.
Iob cuius filius, & cuius gentis fuerit Rex. 485. b. 2.
Ioël cuius tribus fuerit princeps & caput. 493. a. 1.
Ioiada qualis fuerit. 560.a.1. quot annis vixerit. 561.
Ioiada Pontifex ſub quo Rege Iuda vixerit. 481. c.1.
Ionadab cuius gentis erat pater. 438. a. 1.
Ionas quandonam & ſub quibus Regibus prophetarit. 450. c.2.
Ionathas in quo fuerit typus Chriſti. 88. c. 2. an peccarit mel comedendo. 90. d.2. 92.c.1. quid erat populo. 94.a.1. quanto ſit profecutus amore Dauidem. 119. a. 1. vbi expugnauerit ſtationem Philiſthinorum. 83. b.1.
an ſaluus ſit. 167.a.1.
Ionathæ fortitudo qualis fuerit. 86. a.1.
Ioram I. quot annis regnarit. 269.
Ioram II. quot annis regnarit. 270.
Ioſaphat Regis annales à quo ſcripti. 4. d.2.
à quo audacior fiebat. 549.
quinam eum ſint ſecuti. 550. a. b. 1.
quot annis regnarit. 269.
Ioſias quoto ætatis ſuæ anno regnare cœperit. 471. quem imitatus ſit in templi inſtauratione. 472. b. 1.
cur à Deo fuerit ſublatus. 477. a. 1.
in quo typus Chriſti fuerit. *ibid.*
quot annis regnarit. 269.
à quo fuerit occiſus. 579.
cur fuerit occiſus. 581. b. 2.
Ira cos virtutis. 67.c.2.
Ira Dei quomodo procedat ad peccatorum vindictam. 96.c.1.

Digitized by Google

Iſaias Propheta cuius Prophetæ filius,& quem auunculum, & quem auum Reges habuerit. 481.c.1. per quot annos prophetarit. *ibid.* à quo occiſus fuerit. 482.a.2. quoto anno poſt captam Troiam prophetarit. 6.a.2.
Iſboſeth quarum tribuum fuerit Rex. 174.b.2. quot annis regnarit. 175.b.1.
Iſraëlitis quæ fuit cauſa idololatriæ. 461.a.1.
Iudæ proditoris quiſnam fuerit typus. 134.a.2.
Iudæi cur fuère 70. annis captiui Babylone. 583. 584. qua Olympiade erant captiui Babylone. 6.b.2. cur Chriſtum occiderint. 41.c.1.
Iudex vltimus Hebræorum, quis fuerit. 3.a.1.
Iudices quid ſæpè cogitare debeant. 552.
Iudicium Dei à quibus exercendum. *ibid.*
Iumentum regale apud Hebræos, quodnam erat. 56.c.2.
Iuniperus qualia amet loca. 376.a.1. quid ſit allegoricè. 377.a.1.
B. Iuniperus B. Franciſci ſocius quid mirabile fecerit. 376.c.1.
Iupiter quomodo à Romanis nuncupatus fuerit. 491.b.2.
Iuramentum Saülis, quale fuerit. 92.a.1. incautum fuit. *ibid.* c.1.
Ius quod Reges habent tollere filios ſubditorum, an æquum ſit. 52.d.2.
Iuſtorum liber quis ſit. 170.c.2.
Iuuenes fornicantes incidunt in vxores moleſtas. 214.a.1.

L

LAbium maris ænei quale erat. 315.c.2.
Labna vrbs Leuitarum qualis erat. 556.b.1.
Lanceæ quibus confoſſus eſt Abſalom, quid myſticè ſignificent. 240.d.1.
Lanceæ quot erant aureæ, & quot argenteæ in templo Salomonis. 318.b.2.
Laoſtenes Aſſyriorum Rex qui Regi Iuda fuerit coæuus. 481.c.1.
Lapis adiutorij quis erat. 49.c.2.
Lapides fuci quinam erant. 327.a.1.
Lapſus Saülis cauſa quæ fuerit. 99.c.1. quoto regni anno contigerit. 102.c.2.
Lapſus Dauidis & lapſus S. Petri quid nos doceant,& illorum cauſa. 208.d.2.
Lapſus Salomonis vnde ortus. 336.a.2.337.d.1.
Latini à quo leges acceperint. 6.a.2.
Latitudo cordis quid ſit. 294.c.2.
Latrones quinam milites ita dicebantur. 180.a.1.
Lenticula quid erat. 61.b.1.
Leo tempore hiemis eſt robuſtiſſimus. 260.a.
Leuitæ quinam erant, & in quo differebant à ſacerdotibus. 9.c.1.
Leuitæ à quo fuerint è decem tribubus expulſi. 350.a.2.
Leuitæ quandonam vt laïci debebant victimas offerre. 30.b.2.
Leuitarum chori quotnam erant. 190.a.2.
Lex talionis quænam ſit. 215.a.2. à quo lata ſit. 279.a.1.
Lex Adam quænam ſit. 197.d.1. 198.a.1.
Leges à quo datæ ſint Athenienſibus. 6.b.2.
Liber iuſtorum quis ſit. 170.c.2.
Libri Regum vnde collecti fuerint. 5.a.1.
Libri Paralipomenon à quo fuerint ſcripti. 5.b.1.
Libertas Eliæ, qua obiectauit Achab culpam eius, quàm magna fuerit. 371.b.1.
Libido quibus blanda, & quibus ſit crudelis. 210.b.2.
Liduina quid ſit. 373.b.1.
Lilium cuius rei ſit ſymbolum. 314.d.1.
Litaniæ quàm antiquæ ſint. 554.a.b.2.
Locus orationis & ſacrificij vbi erat. 64.a.1.
Longitudo templi quid deſignet. 301.c.1.
Lorica ſquamata quænam ſit. 113.a.2.
Lucerna Dauidis quænam erat. 340.a.1.
Lucrum ex qualibet relicèt ſordida bene olet. 332.d.1.
Lucus vnde ita dictus. 357.a.1.
Luci quibus de cauſis fuerint à Deo vetiti. 352.c.2.
Lunatici à quibuſnam vt veri Prophetæ habeantur. 120.d.1.
Luſus Sanctorum quis ſit. 193.a.2.
Luteres quid erant. 315.a.2.316.a.2. quid ſignificent. 317.d.2.
Luxuria cuius rei filia ſit. 27.d.1.
Lycurgus quandonam leges dederit Spartanis. 6.a.2. & quando floruerit. 441.

M

MAchabæorum, Eliæ, & aliorum etymon. 373.a.1.*& ſeq.*
Machiauelliſtarum conſilia qualia ſint. 344.b.c.2.
Magala quid ſit. 114.a.2.
Magnates quomodo arguendi. 223.a.2.
Magnificentia templi Salomonis. 299.b.2. *& ſeq.*
Magnificentia Regis in quo maximè conſiſtat. 334.a.2.
Malignitas Ieroboam quanta fuerit. 348.b.1.
Malleus, ſecuris, & ferrum non ſunt audita in templo, quomodo id ſit intelligendum. 304.b.2.
Malogranati cuius rei ſpeciem habeat. 87.b.1.
Manahem quot annis regnarit. 270.
Manaſſes quot annis regnarit. 269. à quo captus, & quò ductus ſit. 470.
Manaſſi in carcere detento qualis dabatur victus. 577.
Maacha quænam erat & qualis. 356.d.2.
Manus Domini quid ſit. 375.a.2.
Marmor Parium quale erat, & cur ita dictum. 527.a.1.
Marmoris genera quot ſint & quæ. 297.a.2.
Martyres cur gaudeant in tormentis, & ſint hilares. 18.c.1.
Maſpha quid ſit. 47.d.2.
Matres cur debeant nutrire ſuos infantes proprio lacte ſi poſſint. 15.c.2.
Matrimonium Salomonis cum filia Pharaonis an licitum. 284.b.1.

Digitized by Google

Matthaniam quis fuerit, & quid hoc nomen ſignificet. 479.b.2.
S. Maurus cur S. Benedicto educandus fuerit datus à parentibus. 14.b.1.
Mel quid myſticè ſit. 90.b.2.
Melancholia quomodo curari debeat. 108.d.1. ſæpè vtitur ea Diabolus. 109.c.2.
Melancholicorum mira phantaſmata quomodo curentur. 108.d.1. & ſeq.
Mello quid Hebraïcè ſit. 185.b.2.
Melos idolum quomodo colebatur. 456.a.1.
Mendacium officioſum cur à Dauide commiſſum. 135.a.2.
Mendicitas poſterorũ Heli quãta fuerit. 30.c.2.
Menſæ in templo Salom. ſuper quibus inſtrumenta varia eſſent, quot erant. 318.a.2.
Menſuræ Moſis, Hin & Aſſaron, quot aureæ & quot argenteæ. 318.b.2.
Mentum cuiuſnam rei ſit indicium, & cur ſoli homini ſit datum. 247.d.2.
Mephiboſeth quis & qualis erat. 180.a.2.
Merodach quorum fuerit Rex. 467.d.2.
Meſſis quo menſe fiat in Palæſtina. 43.b.1.
Metus Dei quàm potens ſit. 72.c.1.
Michæas ſub quo Rege Iudæ prophetarit. 481.c.2.
Michal qualis Propheta erat. 348.d.1.
Michol propter quid ſterilitate fuerit affecta. 193.b.2. quid ſymbol. repræſentet. ibid.d.2.
Milites cur comparentur agnis. 97.d.1. quandonam latrunculi dicantur. 478.b.2.
Mina Hebræa quot contineat ſiclos. 332.c.2.
Miphiboſeth per quem fuerit calumnia affectus apud Dauidem. 231.a.b.ſ.
Miraculum perpetratum in imagine crucifixi. 147.b.2.
Miraculum quod contigit in vnctione Clodouæi. 61.a.1.
Miracula quæ fecit Propheta in perſona Ieroboam, qualia fuerint. 348.b.1.
Miracula quæ contigerunt in dedicatione templi Salomonis. 324.c.2.
Modus corrigendi qualis debeat eſſe. 27.b.2.
Modi placandi iratos. 153.d.2.
Moloch ſiue Melchom quid erat. 337.c.1.
Monarchia Aſſyriorum à Belo vſque ad Sardanapalum quot annis ſteterit. 454.a.1.
Monita contra præſumptionem. 209.a.1.
Montes Gelboë an maledicti à Dauide. 171.a.c.1. quid ſint allegoricè. ibid.a.2.
Montes quotnam erant in Iſraël dicti Carmelus. 151.c.2.
Monumentum Abſalomi quodnam erat. 241.b.1.a.2.
Morbus dictus ἱερὸς, quid efficere ſoleat in homine eo affecto. 220.b.1.
Mors Heli quoto anno mundi cõtigerit. 36.a.1.
Mors in olla, quid hoc ſignificet. 416.
Mortis memoria quàm vtilis. 278.a.1.
Mortariola quales erant in templo Salomonis. 319.a.1.
Moſes quoto anno mundi ſit mortuus. 6.c.1.
Mulieres litigantes coram Salomone quid allegor. ſignificent. 289.d.2. & ſeq.
Mulus à quibus fuerit cultus vt Deus. ibid.d.1.
Munditia in immolatione agni Paſchalis requiſita. 572.c.2.
Munera quid vt plurimum efficere ſoleant. 51.c.1.
Munera debent à Prælatis reiici. 71.b.1.
Munera quæ Reges offerebant Salomoni. 331.d.1.a.2.
Munera cur à Sanctis reiiciantur. 419.a.1.
Muri Ieruſalem quid myſticè ſignificẽt. 481.a.1.
Muſach ſabbathi quid erat. 457.b.1.
Muſica quoſnã habeat effectus. 109.b.1. & ſeq.
Myodes quid ſit. 397.a.2.
Myolatræ quinam erant. ibid.b.2.

N

NAaman Syriæ princeps per quid fuerit ſanatus & mente & corpore. 417.a.1.
Naas quid ſit & quid ſignificet. 66.a.2. 67.c.2. quorum erat Rex. 69.a.1.
Nabat quiſnam fuerit. 339.b.1.
Naboth qualis erat. 387.a.1. & ſeq. in quo typus Chriſti. 388.d.1.
Nabuchodonoſor ſub quo Rege ceperit Ieruſalem. 478.
Nabuzardan quis erat, & quid per hoc nomen intelligatur. 481.b.1.
Nadab filius Ieroboam à quo fuerit & regno & vita priuatus. 344.b.2. quot annis regnarit. 270.
Nahum Propheta ſub quo Rege Iuda prophetarit. 481.c.1.
Nathan Propheta cui Regi Iuda fuerit coæuus. 481.c.1.
Nazaræi cur raſi erant. 405.b.2.
Nebula cuiuſnam rei ſit index & ſymbolum. 312.a.2.
Nembrod quid ſit & cur vocetur Baal. 360.a.1.
Nero quòd non audierit ſenis Senecæ & Burrhi conſilia, non feliciter regnauit. 343.c.2.
Nobilitas quàm ex vilitate ſit orta. 98.d.1.
Noheſtan quale ſit nomen. 463.a.2.
Nomen Dei quid ſit. 73.d.2. 74.a.1. quodnam verum ſit. 403.a.2.
Nothus quis ita dicendus. 113.b.1.
Numa Pompilius cui ſucceſſerit, & quot annis Romæ regnarit. 481.c.2.

O

OBedientia circa quid verſetur, & quare ſit melior. 99.b.2.
Obedientia Samuëlis quanta fuerit. 32.
Obedientiâ quid Samuël meruerit. 32.b.1.
Obliuio Dei & Prophetarum quanta erat regnante Achab. 360.c.2.
Obſtinatio filiorum Heli. 28.b.1.
Occidere ſe cuiuſnam ſit. 166.c.2.
Ochozias Rex Iuda vbi ſit mortuus. 435.a.1. quomodo occubuerit. 397.a.b.1. quot annis regnarit. 269.270.
Oculi quàm diligenter cuſtodiendi. 208.b.1.
Odollam quid erat. 137.a.1.
Oenochoarum millia quot erant in templo Salom. 318.b.2.

Digitized by Google

Officium eorum qui iuſtitiam Eccleſiaſticam adminiſtrant. 37.a.1.
Officium Prælati quodnam ſit. 74. b. 1.
Officium templi quodnam ſit. 322.c.2.
Olympias quid erat. 453. c.2.
Olympiades ſub quoto Azariæ anno cœperint computari, & quot annis anteceſſerint Romæ conditionem. 481.c.2.
Onus onerum quodnam ſit. 82.d.1.a.2.
Ores in quo erant olim ſitæ. 151. d. 1.
Opnel quid ſit, & quid ſignificet. 567.
Ophir quid ſit, vbi ſit, & vnde dicatur. 317. 3.4 a.1.538.
Opini quid Hebraïcè ſignificet. 10. b. 1.
Opus Deo proprium quodnam præcipuè ſit. 554. a 2.
Opus ſummum & nobiliſſimum hominis quale ſit. 37.1.d.1.
Opus interraſile quodnam erat. 316.c.2.
Oraculum templi quodnam erat. 304.d.1.
Oracula Dei diligenter examinanda & ad ſuperiores dirigenda. 32. b.1.
Orare quemq; debere manè & in aurora.32.a.1.
Orandum à menſa. 11. a. 1.
Oratio quàm efficax in periculis. 126. c.d.1.
Oratio ſilens ex intimo corde quantam vim habeat. 11. c.1.
Orationis locus vbi erat. 64.a.1.
Orationis publicæ & communis antiquitas. 554. a. 2.
Orationis noſtræ prima pars qualis debeat eſſe. 15. c. 2.
Organa muſica in templo Salomonis quotnam erant. 318. b.1.
Origo virtutum & ſcientiarum quænam ſit. 18.c.2.
Origo gigantum quænam fuerit. 113. b.1.
Origo tonſuræ Eccleſiaſticorum. 405.c.2.
Oſſa Ieroboam & idololatrarum quis combuſſerit. 350.a.1.
Oſculum Saüli à Samuële datum quid ſignificabat. 61.d.1.& a.2.
Oſee quandonam prophetarit. 6. a. 2. cuinam Prophetæ ſucceſſerit in Prophetia. 447.d.2.
Oſee Rex quandonā cœperit regnare.454.a.2. quot annis regnarit. 270.
Otium quid parere ſoleat. 207.a.1.
Oza cur ſubita morte fuerit percuſſus. 189.b. 1. 470.b. 2.
Ozias Rex quem habuerit pædagogum.565.a.1. qua clade fuerit à Deo mulctatus. ibid. a.b.2.
Ozias quoto anno regni ſui fuerit lepra percuſſus. 566. c. 1.
Ozias quot annis regnarit. 269.
Oziæ Regis geſta à quo ſcripta. 4.c.2.

P

PAnis ſubcinericius quid myſticè ſit.366.a.2.
Paraſipomenon libri à quo fuerint ſcripti. 5.b. 1.
Parentes debent ſuos pueros offerre Deo. 14.d. 2. quomodo erga eos ad religionem adſpirantes ſeſe gerere debeant. 15.b.1.
Parētes cur nō debeant gloriari in filios.51.c.1.
Parentes in filiis ſuis gloriari quàm ſit vanum. 228. b. 2.
Paries templi Salomonis quot pedibus craſſus erat. 303. d. 1.
Pars orationis noſtræ prima qualis debeat eſſe. 15. c. 2.
Potentia Dei in quo maximè luceat. 554. a. 2.
Patientia Dauidis ad Semei maledicta quàm admirabilis. 231.c 2.
Patientia Annæ quanta fuerit. 11. d. 1.
Patria Elcanæ quænam erat. 8. a. 1.
Patriarchas antiquos agricolas fuiſſe. 106.b.2.
Pax quot bona afferat. 151. a. 1.
Peccatoris ſcala ad cælum quænam ſit. 255.a.1.
Peccatum grauius à Philiſthæis commiſſum quodnam erat. 41. a. 2.
Peccatum quid efficere ſoleat. 213.a.1.
Peccatum ſcandali, quo fideles infidelibus dant occaſionem blaſphemandi Deum, quantum ſit. 215.b.2.
Peccatum primum filiorum Heli quodnam fuerit. 25. d. 2.
Peccatum ſacerdotis grauius quodnā ſit.16.c.1.
Peccatum Dauidis quale fuerit iuſſiſſe numerari populum. 263.a.1.
Peccatum à Ioſaphat commiſſum quale fuerit. 551. a. 1.
Peccati Saülis prima cauſa. 500. b.2.
Peccata venialia morte Deus puniuit. 349. c.1.
Pedes Sanctorum à quo ſeruentur. 23. c.1.
Pedes animæ quinam ſint. 23. d.1.
Perſecutiones quas paſſus ſit Dauid à Saüle. 121.a.1. 138.d.1.
Perſecutiones quot diabolus excitarit contra Chriſtum 111. c.1.
Perſecutionum vtilitates quantæ ſint. 138.b.1.
Peru qualis ſit regio. 532.
Peſtis cælitus miſſa quare dicebatur gladius. 265. b. 1.
Peſtes quæ contigerunt annis Domini. 594. & 689. quibus remediis quieuerint. 265.d.1.b.2.
Phacee quot annis regnarit. 270.
Phalaris tyrānus quo tēpore floruerit 482.b.1.
Phantaſmata melancholicorum quomodo curari debeant. 108. d.1. & ſeq.
Phaſe quid ſignificet. 572.c.1. 580. à quo inſtitutum. 476. a. 2.
Phenenna quid ſignificet. 9.b.c.2. quot genuerit filios. 10. d.2.
Phenenna quid allegoricè ſignificet. 21.a.1.
Phialæ in templo Salom. quot erant aureæ, & quot argenteæ. 318.b.2.
Philiſthæi quam de arca habebant opinionem. 36.a. 1. qua plaga eos afflixerit. 38. a. 1. quibus morbis fuerint percuſſi. 41. d. 1. propter quid id eis acciderit. ibid. c.d.1. in quo peccarint. 44.b.1.
Philiſthiim quid ſit Hebraïcè. 39.a.2.
Phinees quid Hebraïcè ſit. 10.b.1.
Phul Rex Aſſyriorum quandonam regnare cœperit. 451. b.2.
Pietas quantam habeat vim. 550.a.1.
Pietas Dauidis in Deum quanta fuerit. 141.a.1.
Pietas Salomonis quanta fuerit. 285. d. 2.
S. Placidus cur à parentibus datus fuerit S. Be-

Digitized by Google

nedicto educandus. 14.b.1.
Plaga murium quãta fuerit Philiſthæis. 40.b.2.
Plagæ quibus caſtigata fuit idololatria Ieroboam. 352.d.2.
Plectæ quænam erant. 316.d.2.
Pœna impiorum eſt vitæ breuitas. 29.c.1.
Pœna Abſalomi congrua culpæ. 239.b.2.
Pœnæ quibus ſit affectus Dauid propter ſua peccata. 227.a.2.
Pœnitentia Saülis an vera fuerit. 101.b.1.
Pœnitentia Dauidis quanta fuerit. 214.d.1. *& ſeq.*
Pœnitentia Achab qualis fuerit. 389.c.1.
Pœnitentiæ actus & partes. 48.c.1.
Politicorum qualia ſint conſilia. 344.b.c.1.
Pontificatus remanſit in familia Heli. 29.a.1.
Pontificatus Eleazari quare tranſlatus ſit ad familiam Ithamar. 10.a.1.
Pontifices antiquæ legis quali vngebantur oleo. 275.b.1.
Pontifices ſeu Sacerdotum principes, quotnam erant. 319.a.1.
Porticus templi Salom. qualis erat. 301.a.2.
Porticus Eccleſiarum ad qualem vſum ædificatæ ſunt. 301.a.2.
Porticus ſolij quænam erat. 310.b.2.
Portic sante ſanctum qualis erat. 306.a.2.
Portio regalis quænam erat. 59.a.1.
Poſtulatio Salomonis qua ſapientiam petiit, an Deo fuerit grata. 286.b.1.
Præceptum politicum in rebellione quodnam ſit. 240.c.2.
Præcepta regibus danda quænam ſint. 345.d.1.
Præcipitatio quantum nocuerit Saüli. 80.b.1.
Prælatus quid non debeat ambire. 82.a.1.
Prælatus pro quibus debeat orare. 74.b.1. & a 2.
Prælati officium quodnam ſit. 74.b.1.
Prælatum qui ſpernit, Deum ſpernere. 51.a.2.
Prælati & eorum Vicarij, quantæ perfectionis debeant eſſe. 84.a.2.
Prælati debent munera reſpuere. 171.b.1.
Prælati & Superiores licèt mali quo modo colendi. 145.d.2. 156.a.1.
Prælati in quo debeant imitari Samuëlem. 50.a.2.
Præmium à Dauide promiſſum ei qui primus arcem Sionis caperet, quale erat. 184.b.2.
Præmium à Deo Iehu datum occidiſſe Baalitas. 440.
Præſumptio fuit cauſa lapſus Dauidis & S. Petri. 208.d.2.
Preto-lanes quis erat. 330.d.2. illius tituli. 331.b.2.
Priapus quid erat & quid Latinè ſit. 356.c.d.2.
Primatus Eccleſiaſticus, quale onus ſit. 82.d.1.
Primitiæ vbinam offerebantur. 574.a.2.
Primitiæ quænam erant. 28.c.2.
Princeps quomodo ſe gerere debeat cum ſuis ſubditis. 247.b.1. erga ſuos duces. 247.c.2.
Princeps cocorum quid myſticè ſit. 481.a.1.
Principes quid obſeruare debeant circa excubias. 181.c.1. quid ſæpiùs cogitare debeant. 552. in quo debeant imitari Samuëlem. 50.a.2. in quo debeant imitari Salomonem. 323.a.1. cur cauere debeant quominus temerè credant ſuis ſeruis. 231.b.1.
Principes antiquos agricolas fuiſſe. 106.b.2.
Principum perpetuum malum quodnam ſit. 343.d.2.
Prophetæ quomodo vocabantur. 581.b.1.
Prophetarum qualis erat vita, & qualis veſtitus. 434.b.1.
Prophetarum domus quales erant. 423.a.1.
Prophetas fuiſſe religioſos laudes Dei canentes. 62.d.1.
Prophetia de Ioſia Rege quot annis edita ſit ante eius natiuitatem. 347.a.1.
Propitiationis ſignum quodnam erat. 267.b.1.
Proprium perfectorum hominum quodnam ſit. 47.d.2.
Prudentia Saülis, quanta fuerit. 68.b.2.
Pſalmus quoſnam habeat effectus. 110.b.1.
Ptiſana quid ſit. 236.d.1.
Puerorum educatio qualis debeat eſſe. 13.d.2.
Pugna Pygmæorum cum gruibus an vera fuerit. 543.b.2.
Pulchritudo martialis quænam ſit. 116.a.1.
Puritas accedentibus ad ſanctam Euchariſtiam requiſita. 189.c.1.
Puritatis ſymbolum quid ſit. 371.a.2.

Q

Quadriga Cherubim quænam erat. 315.a.2.
Quæſtio & antilogia 42. annorum dirimitur. 557.a.1. 558.
Qualitates quas pueri matris lacte lactati recipiunt. 13.c.2.
Quercus Thabor quænam erat. 62.a.1.
Quies in quo verè ſit, & extra quem nulla vera. 47.c.2.

R

Rabba quid erat, & quid ſignificet. 207.a.1.
Ramathaim vrbs quare ſic dicta. 8.a.1. cur cognominata Sophim. *ibid.* c.1.
Raſin cur Rex à Deo ſit creatus. 568.
Ratio vnica expugnandi inimicos quæ ſit. 148.a.1.
Razon quis & qualis fuerit. 338.c.d.1.
Rebellio Principibus omni ratione præcauenda. 235.a.2.
Rechabitarum pater quis erat. 438.a.1.
Refugium Chriſtianorum in periculis conſtitutorum quale debeat eſſe. 89.
Regina Saba cuias erat. 329.a.1. vnde venerit ad Salomonem. *ibid.* c.1. 330.b.1.
Regni Salomonis felicitas quid repræſentarit. 293.c.1. illius termini quinam erant. *ibid.* d.2.
Regnorum fundamenta quænam ſint. 344.d.2.
Rex Syriæ quomodo incedere ſolebat. 420.b.1.
Rex Aphec à quo fuerit occiſus. 447.c.1.
Regis dignitas & magnificentia, in quo conſiſtant. 334.a.2.
Reges qui fuerint typi Chriſti. 4.d.1.
Reges myſtici quinam ſint. 30.c.1.

Digitized by Google

Reges Iuda quali oleo fuerint vncti. 274.d.2. 275. b.c.1.
Reges quid ſemper in mente debeant habere. 345.d.1.
Reges Chriſtiani cur auxilia quærere non debeant ab Eccleſiæ inimicis. 564.a.1.
Regum vnctio miraculo confirmata. 61.a.1.
Regum impiorum vita qualis ſit. 360.c.1.
Regum corpora cur ab Hebræis comburebantur. 167.d.1.
Regum perpetuum malum quodnam ſit. 343.d.2.
Regum Chronologia ſacra & profana. 6.b.1.
Regum Babyloniorum ſeries. 467.a.2.
Regum libri vnde collecti. 5.a.1. illorum interpretes. *ibid.* d.1. *& ſeq.*
Regum priſcorum conſecratio in quo differebat à ſacerdotum conſecratione. 275.b.c.1.
Regibus Iuda cur addantur nomina matrum, & non Regibus Iſraël. 449.b.1.
Religio circa quid verſetur. 99.b.2. in quo melior obedientia, in quo non. *ibid.* c.2.
Religio arcæ quanta erat. 45.c.1.
Religionis ſtatus eſt holocauſtum. 100.b.1.
Religioſi primi quinam erant. 62.d.1.
Religioſorum tonſuræ origo. 405.c.1.
Remmon quid erat. 411.a.1.
Remus qua Olympiade natus. 6.a.1.
Reſignatio Dauidis Dei voluntati quanta fuerit, & quid ei meruerit. 219.b.1.
Reſpha quàm pia & patiens fuerit. 251.a.2. quid ſignificet. *ibid.* b.c.2.
Reſponſum Heli, dignum Pontifice pœnitente. 33.d.1.
Reuerentia Dauidis erga Saülem quanta fuerit. 144.
Rama quid & quotuplex. 8.a.1.& 2. quomodo olim fuerit dicta. 488.a.2. quando condita. 481.c.2.
Rhamnus quid denotet. 376.b.2.
Ritus veterum, qui bellum hoſtibus denuntiabant, qualis erat. 447.b.1.
Ritus colendi ſolem quinam erant. 475.b.1.
Roboam in quo vehementer errauerit. 343.d.1. quot annis regnarit. 269.
Roma quid Hebraïcè ſignificet. 260.d.1. quoto Regis Ioatham anno condita ſit. 455.a.1.
Romani quot olim genera ſacerdotum habebant. 203.a.2.
Romani priſci cur pultiphagi dicti ſint. 58.c.2.
Romani quoſnam milites vocabant latrones. 180.a.1.
Romulus quando natus. 6.a.2. quoto ætatis ſuæ anno Romæ fundamenta iecerit. 455 a.1. quot annis regnarit. 481.c.2.
Rupertus quam viſionem de Chriſto habuerit. 415.a.2.

S

SAba quotuplex ſit. 329.a.1.
Sacerdos conſecrans Euchariſtiam in quo ſimilis Eliæ. 398.d.2.
Sacerdotes antiquæ legis, quali vngebantur oleo. 275.b.1.
Sacerdotes Aaronici à quo fuerunt expulſi è decem tribubus. 350.a.2.
Sacerdotes minores quinam erant. 30.b.2.
Sacerdotes cuiuſnam rei ſemper debeant meminiſſe. 25.c.2.
Sacerdotum antiquæ legis conſecratio in quo differebat ab antiquorum Regum conſecratione. 275.b.c.1.
Sacerdotum genera quotnam erant olim apud Romanos. 203.a.2.
Sacramentum quis primò negarit. 318.a.1.
Sacrificij locus vbi erat. 64.a.1.
Sadoc cuinam ſucceſſerit in Pontificatu. 282.a.1.
Sadoc à quo Pontifex deſignatus, & cuius iuſſu fuerit vnctus. 528.
Salomon quam ſuos docuerit ſcientiam. 295.a.2. quoto regni ſui anno cœperit ædificare templum. 300.c.1. cur Pharaonis filiam acceperit in vxorem. 284.a.1. in quo typus Chriſti. 332.a.2. quid ſignificet, & in quo typus Chriſti. 216.c.1.282.a.2. quo anno Dauidis fuerit conceptus. *ibid* d.1. quot annis regnarit. 169. quid repræſentauit faciens thronum. 333.a.1. quomodo orabat. 313.d.2. an potuerit alienare ſuas vrbes. 326.c.1. cur ſecundò, Dauide iubente, fuerit vnctus. 528.a.1. quot annorum erat cùm fuit vnctus in Regem. 275.a.b.2. cur Adoniam occiderit. 276.c.2. 281.c.d.2.
Salomonis ſcelera quæ & quot fuerint. 336.a.2.
Salomonis ſomnium & viſio. 286.a.d.1. 287.b.1.
Salomonis geſta à quo ſcripta. 4.c.2.
Salomonis forma qualis erat. 340.c.2.
Salomonis pietas quanta fuerit. 322.d.2. *& ſeq.*
Saltus propriè quid ſit. 310.b.1.
Samaritæ cur peccarint occidendo ſeptuaginta viros iuſſu Iehu, & non peccarit Iehu illud iuſſiſſe. 437.b.1.
Samaritarum ſtoliditas quanta fuerit. 461.d.1.
Samgar Iudex quot vomere Philiſthæos occiderit. 84.a.2.
Samia Sibylla quandonam floruerit. 482.b.1.
Samuël qualis origine fuerit. 9.a.1. cuius diſpenſatione Sacerdos. *ibid.* b. quid Hebraïcè ſignificet. 12.c.2. per quid prophetiam meruerit. 32.b.1. non fuit Pontifex. 29.c.2. an fuerit verus, quem Pythoniſſa ſuſcitauit. 161.b.1 cur non à Deo fuerit punitus propter filiorum ſcelera, vt Heli. 51.c.1. cur non oblatus fuerit Deo, neque redemptus ſecundùm legem Purificationis. 13.d.1.& a.2. cur ſic dictus. 14.d.2. quandiu in templo Deo ſeruierit. 15.a.2. in quo ſucceſſerit Heli. 37.c.2. quot annis præfuerit Iſraëli. 3.a.2.
Samuëlis diligentia quanta fuerit. 98.c.2.
Samſon quot annis Iudex fuerit. 3.a.1.
Sanctitas quid poſſit. 550.a.1.
Sanctitas in Deo quale ſit attributum. 18.a.1.
Sanctitas ſumma & prima quænam ſit. 92.d.2.
Sanctum Sanctorum quid repræſentabat. 305.c.1.307.a.2. cur carebat feneſtris. 302.a.1. illius deſcriptio. 304.a.b.1.

Digitized by Google

Index

Sanctum templi Salom. & Sanctum Sanctorum quantum longitudinis habebant. 299. b. 1. an maius erat Sancto Sanctorum. 532. b. 1. an differebat à Sancto Sanctorum. 306. b. 1. quid repræſentabat. 307. a. 2.
Sancti qui à coruis fuerunt nutriti. 365. b. c. 1.
Sanctorum virtus & merita quantum valeant. 126. d. 2.
Sanctorum luſus eſt mundo illudere. 193. a. 2.
Sanguis cur effundebatur in holocauſtorum altari. 581. a. 1.
Sapiens multa debet diſſimulare. 65. a. 2.
Sapientes 7. qua Olympiade floruerint. 6. b. 2.
Sapientia quantum bonum & Dei donum ſit. 289. b. 1.
Sapientia quorum ſit. 29. c. 1.
Sapientia quomodo indita fuerit Salomoni 286. c. 2. cur nocte. 287. d. 1. quanta fuerit. 288. b. 1. & ſeq.
Sardanapalus quo tempore, & à quo obſeſſus in Niniue. 481. c. 2. quomodo obierit. 359. d. 1. quo Rege Iuda regnante regnarit. 452. a. 2.
Sarepta vrbs vbi ſita. 366. a. 1.
Satanas cur diabolus ita ſit dictus. 244. d. 1. a. 2.
Satrapæ quinam, & vnde ita dicti. 41. a. 1.
Satum qualis apud Hebræos ſit menſura. 372. a. 2.
Saül quid ſignificet. 56. a. b. 1. illius dona naturæ & mores. *ibid.* c. 1. & *ſeq.* *Filius vnius anni erat Saül*, quomodo id intelligendum. *ibid.* a. 2. cur lapſus ſit. *ibid.* b. 2. quid ſit allegoricè. 57. a. 1.
Saül Rex & bubulcus. 67. b. 1. quoties fuerit vnctus. 69. a 2. quare dictus ſit primus Iſraëlis Rex. 14. d. 2. cuiuſnam fuerit typus. 139. c. 1. quot modis ſit typus Chriſti. 57. a. 1. & 65. a. 1. quomodo fuerit à Deo mutatus. 63. c. 1. de qua re prophetarit. 63. b 2. an licitè ſe occiderit. 166. c. d. 1. an damnatus ſit. 167. a. 1.
Saülis iuramentum quale fuerit. 92. a. 1.
Saülis ſucceſſores cur regno fuerint à Deo priuati. 82. a. 1.
Saülis zelus erga Gabaonitas cur ſtultus fuerit. 250. b. 1.
Saülis ſecunda inobedientia, vnde profecta. 98. a. 1.
Saülis crudelitas & impietas in Pontificem & Sacerdotes. 139. c. 1.
Saülis poſteros cur Deus occidi iuſſerit. 250. c. 2.
Scala peccatoris qua poſſit ad cælum aſcendere, quænam ſit. 255. a. 2.
Scapus baſium qualis erat. 317. a. 2.
Scelus diabolicum quodnam ſit. 120. b. 2.
Scelera filiorum Heli, quot, & illorum origo. 26. a. 1.
Scientia temporum. 504. a. 1.
Scientiarum origo quænam ſit. 18. c. 2.
Sciſſio pallij Saülis, quid repræſentabat. 102. b. 1.
Sciſſuræ pallij decem quid ſignificabant. 339.
Scriptura ſacra cur paſſim inculcare ſolet attributa diuina. 282. c.
Scruta quid ſint. 318. b. 1.
Sculptura quotuplex erat in templo. 315. c. d. 1.
Scutra quid ſit. 318. b. 1.
Scyphus aquæ Saülis quiſnam fuerit. 156. d. 1.
Seba quid concitauit aduerſus Dauidem. 246. a. 2.
Secretum quàm religiosè ſit regibus obſeruandum. 64. b. c. 1.
Securis in aquam merſa & ab Eliſæo reducta, quid ſignificet. 424.
Sedecias quid ſignificet. 479. b. 1.
quot annis regnarit. 269.
Seditio quouis modo Principibus præcauenda. 235. a. 2.
Segetum vitia qualia ſint. 536.
Sellum quot menſibus regnarit. 270.
Semei quis erat. 231. a. 2. illius proteruia, impietas, calumnia, audacia, &c. quanta fuerint. *ibid.* b. 2. in quo reus fuerit, cùm Deo iubente Dauidi maledixerit. 232. b. 1. quænam & quot conuitia iecerit in Dauidem. 279. c. d. 2. cur à Salomone fuerit occiſus. 244. c. 2.
Senatores Romani priſci, cur bubulci. 67. d. 1.
Senatus vnde dictus. 29. c. 1.
quomodo definiatur. 245. b. 2.
Sennacherib cur in tanta ſuorum clade penè ſolus ſeruatus ſit. 576. b. 1.
Sepulchrum Rachel vbi erat. 61. c. 2.
Series Pontificum per filios. 28. d. 2.
Series Regum Babyloniorum. 467. a. 2.
Sermo Propheticus quibuſnam videbatur inſania. 434. b. 1.
Seruius Tullius cui ſucceſſerit, & quot annis Romæ regnarit. 481. c. 2.
Seruus nequam, & piger qui fingit laborem in præcepto. 72. d. 1.
Selac quiſnam fuerit. 353. c. 2.
Siba quis erat. 231. a. 1.
Sibylla Erythrea quandonam floruerit. 482. a. 1.
Sibylla Samia quandonam floruerit. 482. b. 1.
Sibylla Cumęa quo tempore floruerit. 482. a. 2.
Siccitas à Deo per Eliam terræ immiſſa, quot annis durarit, & vbi erat Elias. 364. d. 2.
Sichem qualis erat locus. 342. a. 1.
Siclus quid ſit. 332. c. 2.
Sidoniorum dea quænam erat. 337. c. 1.
Significationes templi Salom. quales. 299. a. 2.
Signum propitiationis quodnam erat. 267. b. 1.
Simila quid ſit. 294. a. 1.
Sionis arx à quo primò capta fuerit. 184. b. 2.
Soba quid ſit. 201. a. 2.
Societas bonorum quàm vtilis ſit. 63. b. c. 1.
Societas bonorum quantùm valeat. 126. c. d. 2.
Sol à quibus pro Deo habitus. 478. b. 2.
Solis equi quinam erant. *ibid.*
Solon quandonam dederit leges Athenienſibus. 6. b. 2.
Solon legiſlator quo tēpore floruerit. 482. a. 2.
Somnium Salomonis quale fuerit. 286. a. d. 1. 287. b. 1.
Somnus Regum quiſnam erat. 180. b. 2.
Somnus matutinus cur caſtis periculoſus. 207. a. 2.

Digitized by Google

Sors à Samuële iacta quæ erat. 64. b. 2.
Sortes diuinatoriæ quibus vtebantur Philiſthæi. 44. a. 1.
Spartani à quo leges acceperint. 6. a. 2.
Spelunca in quam fugerit Dauid, quo nomine dicta. 137. a. 1.
Spiritus duplex in Eliſæo quid ſit. 400. d. 1.
Spiritus Domini quiſnam fuerit in Dauid. 107. a. 2. *& ſeq.*
Spiritus agitans Saülem qualis erat. 108. b. 1.
Statua marmorea ab Abſalomo erecta. 241. b. 1.
Statutum Dei in eos qui iniquè agunt quodnam ſit. 221. b. 1.
S. Stephanus Rex Hungariæ Apoſtolus. 196. a. 1.
Stimulus ad virtutem quis ſit magnus. 25. a. 2.
Stolæ hierarchicæ in templo Salom. quot erant pro Sacerdotum Principibus, & quot pro aliis Sacerdotibus. 318. b. 2.
Stultitia & ſtoliditas Cutheorum quanta fuerit. 461. d. 1. a. 2.
Stylus quo ſcribebant priſci in tabulis cera obductis, qualis erat. 469. a. 2.
Subditi debent pati ſuperiorum aſperitatem. 148. c. 1.
Succeſſio Pontificum antiquæ legis per filios. 28. d. 2.
Sunamitis cur fuerit data Dauidi. 271. 273.
fuit vxor Dauidis. 274. b. 1. 280. a. 2.
Superbia vnde oriatur. 99. b. 1.
Superbia Amaſiæ Regis Iuda, per quem à Deo fuerit caſtigata. 450. c. 1.
Superbi quomodo arguendi. 223. a. 1.
Superiori non obediendum, qui Deo non vult obedire. 96. a. 1.
Symbolum gloriæ Domini quodnam ſit. 322. a. 2.
Symbolum caſtitatis & puritatis, quid ſit. 371. a. 2.
Synchronismus Regum Iuda, Prophetarum, Regum & Heroüm Gentilium. 481.
Syriæ Reges poſteri Adad, cur Benadad fuerint dicti. 339. b. 1.

T

TAbernaculum in quo erat arca, quibus tegebatur pellibus. 195. a. 1.
Tabernaculum templi Salom. quot cubitis longum erat. 299. b. 1.
Tabernaculum Dauidis quodnam erat. 192. d. 1.
Tabulæ in quibus priſci ſcribebant, quales erant. 469. a. 2.
Talentum Hebræorum quot libras continebat. 218. a. 1.
Talentum Hebræorum quotnam ſiclorum millia continebat. 359. d. 2.
Talentum argenti quid continebat. 563.
quot ſiclos. 421. c. 2.
Talenta auri & argenti quot inſumpta fuerint in templum. 515. a. 2.
Tarquinius Priſcus cui ſucceſſerit, & quot annis Romæ regnarit. 481. c. 2.
Tarquinius Superbus cui ſucceſſerit, & quot annis regnarit. 481. c. 2.
Tecta in Palæſtina qualia ſint. 59. a. 2.
Teglathphalaſar cuius filius fuerit, & quid hoc nomen ſignificet. 454. c. d. 1.
Templum Deo & S. Eliæ in monte Carmelo, à quo ædificatum. 374. a. 1.
Templum Salom. quot annis & menſibus fuerit conſtructum. 307. d. 2.
Templum à Dauide fabricari cur non permiſerit Deus. 195. b. 2.
Templum Salomonis quomodo erat ædificatum. 298. illius magnificentia. 299. b. 2. *& ſeq.* quot cubitis longum. 299. c. 1.
Templi Salom. idea, à quo & in quo fuerit deſcripta. 526. a. 1.
Tempus electum quodnam erat. 421. b. 1.
Tempus aptum lactandis pueris quodnam ſit. 13. c. 2.
Temporum ſcientia. 504. a. 1.
Teſtimonium diuinitatis quid ſit. 467. c. 1.
Teſtimonium pro quo ſumebatur. 442. a. b. 2.
Tentationibus agitatis quid agendum. 380. a. 2.
Thales Mileſius quandonam fuerit, & quot annis vixerit. 6. a. 2. 482. a. 1.
Tharſis an ſit Ophir. 333. b. 2.
Tharſis apud Hebræos quid erat. 540.
Thecua quid erat. 223. b. 1.
Theraphim quid ſit. 100. d. 2.
Theodoretus cur ita dictus. 13. b. 1.
Theſauri templi Salom. à quo fuerint expilati. 544. b. 2.
S. Thomas Aquinas vbi educatus fuerit. 14. b. 1.
Thomæ Mori Angliæ Cancellarij quanta fuerit pietas. 194. a.
Thronus à Salomone factus quid repræſentabat. 335. c. 1.
Thuribulorum quot erant millia aureorum, & quot argenteorum in templo Salom. 318. b. 2.
Thymiamatis altare ex qua materia fuerit fabricatum. 526. a. 1.
Timor ſine ſpe quid efficere ſoleat. 73. a. 2.
Timor quo affectus ſit Elias vnde ortus. 377. b. 1.
Tituli Preto-Ianis quinam erant. 331. b. 2.
Tonitru miraculoſum. 75. a. 1.
Tonſura religioſorum vnde exorta. 405. c. 2.
Tranquillitatis imago quænam ſit. 110. c. 1.
Tribulatio cuiuſnam ſit mater. 10. a. 2.
Tribus Iſraël cur elegerint Dauidem in Regem. 183. a. b. 1.
Tribus Iuda, præſertim ciues Hieruſalem, quid contra Dauidem Abſalomum fugientem fecerint. 243. a. 2.
Tribus decem an licitè fecerint ſchiſma, & ſe à Roboam ſeparauerint. 344. c. 1.
Tributi frenum quid ſit. 100. a. b. 1.
Troia quo anno poſt Moſen, & quo Iudice regnante expugnata ſit. 6. c. 1. & b. 2.
Tubæ quotnam erant in templo Salomonis. 318. b. 2.
Tullus Hoſtilius cui ſucceſſerit, & quot annis Romæ regnarit. 481. c. 2.
Turcarum Imperatores quomodo ſeſe gerere ſoleant erga ſuos fratres. 542. b. 2.
Turris cuſtodum quænam erat. 460. c. 2.

Digitized by Google

Index rerum & verborum.

Typus Chriſti crucifixi quiſnam fuerit. 415. d. 1.
Typus Euchariſtiæ quis fuerit. 415. d. 1.
Typus Antichriſti quiſnam fuerit. 139. c. 1.
Typus Herodis quiſnam fuerit. 139. c. 1.
Typus vitæ contemplatiuæ quis ſit. 62. a. 1.
Typus Iudæ proditoris quiſnam fuerit. 134. a. 2. 236. b. 2.
Tyrannis Abſalomi quo prætextu excuſetur. 228. c. 1.

V

VAccæ mugientes, & ſuos vitulos relinquentes, & aram portantes, quid myſticè ſignificent. 44. c. 1.
Vanitas ſæculi qualis ſit. 435. b. 1.
Vanitas mulierum qualis ſit. 435. b. 1.
Varietas ciborum quantum noceat ſanitati. 58. c. 2.
Vectes quibus portabatur arca, quales erant. 534.
Vectigalia non dura populo à Regibus imponenda. 344. d. 1.
Velamen deitatis quodnam ſit. 322. d. 1.
Venus vnde dicatur à Poëtis orta, & cur Aphrodite dicta. 39. c. 1.
Veritas cur vocetur ſanctitas. 92. a. 2. quid ſit. 93. a. 1.
Via ad cœlum & felicitatem æternam quænam ſit. 160. d. 2.
Victimæ qualis cibus ſint. 372. c. 2.
Victoria Chriſti & Sanctorum qualis ſit. 125. a. 1.
Victus qui Manaſſi dabatur in carcere qualis erat. 377.
Vilitas poſterorum Heli quanta fuerit. 30. c. 2.
Vir ſecundùm cor Dei quis ſit. 81. a. 2.
Virginius cur ſuam occiderit filiam. 223. b. 1.
B. Virgo arca Teſtamenti. 189. d. 2.
B. Virginis feſtum Purificationis, quo modo à Græcis dictum, & cur inſtitutum. 265. a. 2.
B. Virginis typus quænam fuerit. 47. a. 1. 154. b. 2.
Virtus in ſe omnes alias virtutes continens, quę ſit. 100. c. 1.
Virtus paucorum generoſorum quantùm valeat. 87. a. 1.
Virtus veræ orationis quænam ſit. 74. b. 2.
Virtutis cos quænam ſit. 67. c. 1.
Virtutes quid ſint. 93. a. 1.
Virtutes animæ quænam principales. 69. a. 1.
Virtutes Eliæ quales fuerint. 363. a. 1. & ſeq.
Virtutum origo quænam ſit. 18. c. 2.
Vis citharæ Dauidis qualis erat. 110. d. 1.
Vis Propheticæ dignitatis quanta ſit. 364. a. 2.
Vis deſperationis quanta ſit. 176. b. 1.
Viſio Ruperti qualis fuerit. 415. a. 2.
Viſio quam habuit Salomon qualis fuerit. 268. a. d. 1. 187. b. 1.
Vita cur igni comparetur. 223. d. 2.
Vita Prophetarum qualis fuerit. 434. b. 1.
Vita Eliæ & Enoch qualis nunc ſit. 402. a. 1.
Vitia ſegetum qualia ſint. 536.
Viuentium faſciculus apud Deum quid ſit. 153. a. 2.
Vmbra Iuniperi quorum ſit typus. 377. d. 2.
Vnctio Regum miraculo confirmata. 61. a. 1.
Vnguenta cur antiqui mortuorum ſepulchris adhibebant. 548. d. 2.
Vnctionis Regum antiquitas. 60. a. 1.
Voluptas mundi per quid myſticè repræſentetur. 90. b. 2.
Votum Annæ quodnam fuerit. 11. b. 1.
Vox Dauidis quàm efficax fuerit. 147. a. 1.
Vrbs regni Hiſpaniæ caput, cur dicta ſit Granata. 87. b. 1.
Vrbes quæ certant de Homeri loco natali. 341. a. 1.
Vrbes quot fuêre dictæ Maſphath. 48. c. 2.
Vrias Pontifex cur peccarit altare erigens. 456. b. c. 2. cur dictus ſit Hethæus. 208. b. c. 2. quid ſignificet. 210. b. 1.
Vriel quiſnam fuerit. 355. b. 2.
Vrſi cui rei inhient. 90. b. 2.
Vtilitas perſecutionum quanta ſit. 138. b. 2.
Vtilitas pſallendi quænam erat. 62. b. 2.
Vultus conſtans cuiuſnam rei ſit index. 12. a. 2.
Vxor Ieroboam quomodo vocabatur. 351.

X

XEnophanes quandonam floruerit. 482. a. 2.
Xerxes quid conſecutus ſit, patrui prudentia neglexiſſe conſilia. 343. c. 2.

Z

ZAbud quis fuerit. 293. b. 1.
Zabadias quis fuerit. 524.
Zacharias quot menſibus regnarit. 270.
Zacharias Ioiadæ filius à quo occiſus fuerit. 561. illius oratio à Deo eſt exaudita. 562. qua Olympiade prophetarit. 6. b. 2.
Zacharias martyr ſub quo Rege Iuda vixerit. 481. c. 2.
Zachariæ patris S. Ioannis Baptiſtę mater quænam erat. 519. b. 1.
Zambri quorumnam fuerit carnifex. 359. b. 1. quot diebus regnarit. 270.
Zare cuius Regis fuerit pater. 485. b. 1.
Zeleucus legiſlator quo tempore floruerit. 482. b. 1.
Zelus Dauidis erga Deum quantus erat. 195. a. 1.
Zelus Saülis in Gabaonitas cur ſtultus fuerit. 250. b. 1.
Ziph quid erat. 142. a. 1.
Zophorus quid erat. 313. b. 1.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google